Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EM. III
13
6 L
12

25.5.5.

Tellez
In Textu
Decreta
Greg IX

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

D. D. EMANUELIS
GONZALEZ
TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegii Majoris Conchenſis Alumni, & antiquioris veſpertinæ Sacrorum
Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ
Inquiſitionis Tribunali Inquiſitoris Apoſtolici, & in ſupremo
S. Inquiſitionis Senatu Conſiliarii;

COMMENTARIA PERPETUA

In ſingulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM
GREGORII IX.
TOMUS QUINTUS,

COMPLECTENS LIBRUM QVINTUM,

Additis Notis uberioribus ab Hiſtoria, & Chorographia.

NUNC SECUNDA VICE IN LUCEM PRODIT
OPUS
Ab innumeris mendis, quibus ſcatebat Lugdunenſis editio, magnâ
curâ repurgatum.

Cum Privilegio S. Cæſareæ Majeſtatis.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
Sumptibus Johannis Davidis Zunneri.
Anno M. DC. XC.

TABELLA
TITULOS OMNES
Libri quinti Decretalium Gregorii IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, poſtremus verò paginam Libri indicat.

A.

ACcuſationibus, inquiſitionibus & denuntiationibus. 1.1
Adulteriis & ſtupro. 16.299
Apoſtatis & reiterantibus baptiſma. 9.226.

C.

CAlumniatoribus. 2.61
Clerico per ſaltum promoto. 29.446.
Clericis pugnantibus in duello. 14.292
Clerico venatore. 24.404
Clerico percuſſore. 25.406
Clericis maledicis. 26.411
Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante. 27.415
Clerico non ordinato miniſtrante. 28.438.
Colluſione detegenda. 22.392
Crimine falſi. 20.369

D.

DElictis puerorum. 23 397

E.

EO qui furtivè ordinem ſuſcepit. 30.449.
Exceſſibus Prælatorum in ſubditos, vel contrà. 31.451

F.

FUrtis. 18.333

H.

HÆreticis. 7.164
His qui filios occiderunt. 10.239
Homicidio voluntario, vel caſuali. 12. 248

I.

INfantibus & languidis expoſitis. 11.243.
Injuriis, & damno dato. 36.540
Judæis & Saracenis, & eorum ſervis. 6.136

M.

MAgiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. 5.130

N.

NE Prælati vices ſuas, vel Eccleſias aliis ſub annuo pretio concedant. 4.127
Novi operis nunciatione. 32.470

P.

POenis. 37.545
Pœnitentiis & remiſſionibus. 38.555
Privilegiis, & exceſſibus privilegiatorum. 33.480
Purgatione canonica. 34.521
Purgatione vulgari, 35.534

R.

RAptoribus, prædonibus, incendiariis, & violatoribus Eccleſiarum. 33.480.
Regulis juris. 41.643

S.

Sagittariis. 15.297
Schismaticis, & ordinatis ab eis, & alienationibus factis. 8.220
Sententia excommunicationis. 39.513
Simonia, & ne aliquid pro ſpirituali exigatur, vel promittatur. 3.69
Sortilegiis. 21.382

T.

Torneamentis, 13.288

V.

Verborum ſignificatione. 40.617
Vſuris. 19.345

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in quinto Libro Decretalium Gregorii IX. continentur.

Prior numerus titulo adjunctus ordinem capituli, ſecundus titulum, tertius tandem paginam deſignat.

A.

ABbate, *de verbor. ſignif.* 25. 40. 634.
Abſolutos, *de hæretic.* 16. 7. 217.
Accdens, *de accuſ.* 23. 1.53
Accdens, *de raptor.* 7. 17.330
Accdens, *de crimin. falſi.* 8. 20. 30.
Accdens, *de purgat. canonic.* 14. 34. 58.
Accdentibus, *de exceſſ. Prælat.* 12. 31. 64.
Accdentibus, *de privil.* 15. 33.503
Acuſaſti, *de accuſ.* 8. 1.20.
Adabolendam, *de hæreticis.* 9. 7. 84.
AdApoſtolicam, *de ſimon.* 41. 3. 31.
Adaudientiam, *de homicid. vol. vel caſ.* 12. 12.270
Adaudientiam, *de torneament.* 2. 13. 88.
Ad audientiam, *de crimin. falſ.* 3. 20. 71.
Ad aures, *de ſimon.* 23. 3.103
Ad aures, *de exceſſib. Prælator.* 3. 31. 452.
Ad aures, *de pœn.* 10. 37.553
Ad eminentiam, *de ſent. excom.* 20. 39. 587.
Ad explendum, *de verb. ſignif.* 8. 40. 619.
Ad falſariorum, *de crimin. falſ.* 7. 20. 380.
Ad hæc, *de exceſſib. Præl.* 2. 31.452
Ad hæc, *de ſent. excom.* 12. 39.579
Ad hoc præſentium, *de Judæis.* 8. 6. 147.
Ad hoc, *de privil.* 5. 33.487
Ad liberandam, *de Jud.* 17. 6.162
Ad noſtram, *de ſimon.* 20. 3.101
Ad petitionem, *de accuſ.* 22. 1.49
A nobis, *de apoſtat.* 5. 9.235
A nobis, *de ſentent. excommun.* 21. 39. 587.
A nobis, *de ſentent. excommun.* 28. 39. 591.
Antiqua, *de privil.* 23. 33.509
Antiquam, *de ſimon.* 1. 3.69
Apoſtolicæ, *de cleric. excommun.* 9. 27. 428.
Artem illam, *de ſagitt.* 1. 15.297
Audivimus, *de ſimon.* 49. 3.120
Audivimus, *de colluſ. deteg.* 3. 22.393

C.

CAlumniam, *de pœn.* 4. 37.548
Canonica, *de ſentent. excom.* 50. 39. 613.
Cauſa Carpenſis, *de verb. ſignific.* 13. 40. 621.
Clericis autem, *de cleric. excommun.* 3. 27. 421.
Clerici, *de exceſſib. Præl.* 4. 31.452
Conqueſti, *de ſentent. excommun.* 22. 39. 588.
Conqueſtus, *de uſur.* 8. 19.357
Conſtitutus, *de purgat. canonic.* 9. 34. 524.
Conſtitutus, *de pœn.* 7. 37.550
Conſultationi, *de apoſt.* 6. 9.236
Conſultationi, *de privil.* 33. 33.520
Conſulere, *de ſimon.* 37. 3.118

Conſuluit, *de Jud.* 7. 6.147
Conſuluit, *de uſur.* 10. 19.358
Continebatur, *de homicid. vol. vel caſ.* 8. 12.261.
Continentiâ, *de cleric. percuſſor.* 4. 25. 410.
Contingit, *de ſentent. excomm.* 36. 39. 59.
Contingit, *de ſentent. excomm.* 45. 39. 607.
Crimina, *de colluſion. detegend.* 2. 22. 393.
Cùm ad quorundam, *de exceſſib Præl.* 7. 31.457.
Cùm Capella, *de privil.* 16. 33. 504.
Cùm cauſam, *de raptor.* 6. 17.329
Cùm clerici, *de verb ſignific.* 19. 40. 630.
Cùm de injuncto, *de nov. oper. nunc.* 2.22. 470.
Cùm deſideres, *de ſentent. excom.* 15. 39. 581.
Cùm dilectus, *de accuſ.* 18. 1.42
Cùm dilectus, *de accuſ.* 20. 1.44
Cùm dilectus, *de calumniatorib.* 2. 2. 68.
Cùm dilectus, *de purgat. canonic.* 11.34. 526.
Cùm dilectus, *de purgat. canonic.* 15. 34. 528.
[C]ùm eſſent, *de ſimon.* 11. 3.36
Cùm & plantare, *de privileg.* 3. 33. [illegible] 5.
Cùm ex eo, *de pœnit.* 14. 38.569
Cùm ex injuncto, *de hæreticis.* 12. 7. 201.
Cùm fortiùs, *de calumniatorib.* 1. 2. 61.
Cùm H. *de eo qui furt. ordin. ſuſc.* 2. 30. 450.
Cùm illorum, *de ſent. excomm.* 32. 39. 595.
Cùm in diœceſi, *de uſur.* 15. 19.363
Cùm in Eccleſiæ, *de ſimonia.* 8. 3. 79.
Cùm infirmitas, *de pœnitent. & rem.* 13. 38.568.
Cùm in juventute, *de purgat. can.* 12.34. 527.
Cùm in partibus, *de verb. ſignif.* 17. 40. 629.
Cùm inter, *de verb ſignif* 29. 40. 640
Cùm juramento, *de homicid. vol. vel. caſ.* 4. 12.254.
Cùm non ab homine, *de ſent. excom.* 14. 39.580.
Cùm olim, *de privil.* 12. 33.498
Cùm olim, *de privil.* 14. 33 500
Cùm olim, *de verb. ſignificat.* 24. 40. 634.
Cùm oporteat, *de accuſ.* 19. 1.43
Cùm P. Manconella, *de accuſat.* 10. 1. 25.
Cùm P. Manconella, *de purg. can.* 7. 34. 524.
Cùm pro cauſa, *de ſentent. excom.* 27. 39 591.
Cùm ſit nimis, *de Jud.* 16. 6.19
Cùm ſit Romana, *de ſimonia.* 9. 3. 82.
Cùm tibi, *de verb. ſignificat.* 18. 40. 630.
Cùm tu, *de uſur.* 5. 19.52
Cùm voluntate, *de ſententia excom.* 4. 39.615.
Cura ſuſcepti, *de purgat. vulgar.* 1 35. 534.

D.

De cætero, *de homicid. vol. vel caſ.* 11. 12.263.
De cætero, *de ſentent. excom.* 1. 39. 579.
Defleat, *de reg jur.* 9. 4.646
De his, *de purg. can.* 4. 34.522
De hoc autem, *de ſimon.* 10. 3.83
De iis, *de accuſ.* 6. 1.16
De illis, *de raptor.* 1. 1.315
De infantibus, *de his qui fil. occid.* 3 10. 240.
De monialibus, *de ſent. excommun.* 3. 39. 597.
De qua re, *de hæret.* 2. 7.168
De regularibus, *de ſimonia.* 24. 3. 103.
Deſiderii noſtri, *de colluſ. detegend.* 22. 392.
De ſimoniacè, *de ſimon.* 21. 3.101
De teſtibus, *de purgat. canonic.* 13.34. 527.
Deus qui Eccleſiam, *de pœnitent.* 8.38. 562.
Dilecta, *de exceſſibus, Prælat.* 14. 31. 465.
Dilecti filii, *de privil.* 4. 33.485
Dilecti filii, *de purgat. vulgar.* 3. 35. 535.
Dilecto, *de verb. ſignif.* 28. 40.640
Dilectus, *de ſimon.* 27. 3.10
Dilectus, *de ſimon.* 29. 3.1[illegible]
Dilectus, *de homicid. vol. vel caſ.* 13. [illegible] 272.

De-

Dilectus, *de exceſſib. Prælat.* 13. 31. 465.
Dilectus, *de pœn.* 11. 37.553
Dubius, *de hæret.* 1. 7.164
Dudum, *de privil.* 31. 33.510
Dum contemplationis, *de reg. jur.* 6. 41. 645.
Duobus, *de ſentent. excommun.* 56. 39. 615.
Dura ſæpe, *de crimin. falſi.* 4. 20. 375.

E.

EA noſcitur, *de ſent. excom.* 13. 39. 580.
Ea quæ, *de ſimon.* 15. 3.93
Ea quæ, *de pœn.* 1. 37.545
Eccleſia veſtra, *de ſortilegiis.* 3. 21. 388.
Epiſcopum; *de cleric. venator.* 1. 24. 404.
Eſtote, *de reg. jur.* 2. 41.644
Et cùm Chriſtus, *de hæreticis.* 7. 7. 180.
Et licet, *de Jud.* 1. 6.136
Etſi Judæos, *de Jud.* 13. 6.155
Etſi quæſtiones, *de ſimon.* 17. 3.96.
Evidentia, *de accuſ.* 9. 1.23
Excommunicamus, *de hæretic.* 13. 7. 207.
Excommunicamus, *de hæretic.* 15. 7. 215.
Excommunicationi, *de raptorib.* 3. 17. 320.
Ex continentia, *de crimin. falſ.* 9. 20. 381.
Ex diligenti, *de ſimon.* 16. 3.94
Exhibita, *de homicid. vol. vel caſ.* 22. 12. 282.
Ex inſinuatione, *de ſimon.* 25. 3.104
Ex literarum, *de apoſtat.* 2. 9.230
Ex literis, *de homicid. vol. vel caſ.* 14. 12. 273.
Ex literis, *de homicid. vol. vel caſ.* 15. 12. 273.
Ex literis, *de furt.* 5. 18.343
Ex literis, *de cleric. non ordinat.* 2. 28. 444.
Ex literis, *de exceſſib. Prælat.* 10. 31. 461.
Ex ore, *de privil.* 17. 33.505
Ex parte, *de accuſ.* 11. 1.27
Ex parte, *de privil.* 13. 33.500
Ex parte tua, *de privilegiis*, 18. 33. 506.
Ex parte, *de privil.* 27. 33.516
Ex parte, *de verbor. ſignificat.* 23. 40. 633.
Ex parte, *de verbor. ſignificat.* 30. 40. 641.
Ex parte, *de verbor. ſignificat.* 31. 40. 642.
Expactabamus, *de adulter. & ſtupr.* 2. 16. 300.
Ex ſpeciali, *de Jud.* 18. 6.163
Ex tenore, *de ſentent. excomm.* 10. 39. 578.
Ex tuæ, *de ſimon.* 19. 3.100.
Ex tuarum, *de ſortileg.* 2. 21.387
Ex tuarum, *de purgation. canon.* 8. 34. 524.

F.

FAlſidicus teſtis, *de crimin. falſi.* 1. 20. 369.
Felici, *de torneam.* 1. 13.288
Firmiſſimè, *de hæret.* 3. 7.170
Fotus, *de verbor. ſignificat.* 10. 40. 620.
Fraternitati, *de ſchiſm.* 2. 8.221
Fraternitati, *de cleric. excommun.* 6. 27. 425.
Fures, *de furt.* 2. 18.335

G.

GRavem, *de exceſſib. Prælat.* 13. 31. 466.
Gravem, *de pœn.* 13. 37.554
Gravem, *de ſentent. excommun.* 53. 39. 614.

H.

HÆc ſunt, *de accuſ.* 2. 1.7
Henticus, *de cleric. pugn. in duell.* 2. 14.293.

I.

JAcobus, *de ſimon.* 43. 3.123
Illa præpoſitorum, *de accuſat.* 3. 1. 10.
Illud Dominus, *de cleric. excom.* 5. 27. 424.
Illud etiam, *de exceſſib. Prælat.* 6. 31. 457.
Illud ſanè, *de privil.* 1. 33.480
In Archiepiſcopatu, *de raptor.* 4. 17. 327.
In audientia, *de ſent. excomm.* 25. 39. 590

In civitate, *de uſur.* 6. 19.354
In eos, *de hæret.* 6. 7.180
In his, *de privil.* 30. 33.518
In iis, *de verbor. ſignificat.* 15. 40. 626.
In literis, *de raptor.* 5. 17.327
In nonnullis, *de Jud.* 15. 6.156
In noſtra, *de injur.* 8. 36.544
Innotuit, *de cler. maled.* 1. 26.411
Innovate, *de verbor. ſignificat.* 2. 40. 617.
In præſentia, *de ſentent. excom.* 46. 39. 607.
In quibusdam, *de pœnitent.* 12. 37. 554.
Inquiſitionis, *de accuſ.* 21. 1.44
Inquiſitioni, *de ſentent. excommun.* 44.39. 606.
Inſinuatum, *de ſimon.* 12. 3.87
In tabulis, *de ſortileg.* 1. 21.382
In tantùm, *de ſimon.* 35. 3.117
In tantùm, *de colluſion. detegend.* 4. 22. 395.
Intelleximus, *de his qui fil. occider.* 2. 10. 240.
Intelleximus, *de adult.* 6. 16.312
Intelleximus, *de nov. oper. nunc.* 1. 32. 470.
Intelligentia, *de verbor. ſignificat.* 6. 40, 619.
Inter alia, *de ſentent. excommun.* 31. 39. 594.
Inter dilectos, *de exceſſ. Prælat.* 11. 31. 463.
Interfeciſti, *de homicid. vol. vel caſ.* 2. 12. 249.
Inter ſolicitudines, *de purgat. can.* 10. 34. 525.
Joannes, *de homicid. vol. vel caſ.* 23. 12. 284.
Joſeph non cognovit, *de verb. ſign.* 5. 40. 619.
Is cui opus, *de nov. oper. nunciat.* 4. 32. 476.
Ita quorundam, *de Jud.* 6. 6.145
Item conſtitutum, *de hæreticis.* 5. 7. 174.
Judæi, *de Jud.* 3. 6.139
Judæi, *de Jud.* 5. 6.145
Jus dictum, *de verbor. ſignificat.* 12. 40. 621.

L.

Lator præſentium, *de homicid. vol. vel caſ.* 9. 12.262
Latores, *de cler. excom.* 4. 27.421
Licet ad regimen, *de crim. falſ.* 5. 20. 376.
Licèt Heli, *de ſimon.* 30. 3.111
Licet in Beato, *de accuſationib.* 14. 1. 29.
Licèt juxta, *de pœn.* 3. 37.547
Licèt tam veteris, *de pœnitent.* 6. 38. 560.

M.

Mandato, *de ſimon.* 45 3.124
Manifeſta, *de pœnitent. & rem.* 1. 38.555.
Maritis, *de adult.* 4. 16.310
Matthæus, *de ſimon.* 22. 3.102
Meminimus, *de accuſ.* 13. 1.28
Michaël, *de uſur.* 17. 19.365
Monachi, *de ſentent. excommun.* 2. 39. 574.
Mulieres, *de ſentent. excomm.* 6. 39. 577.
Multorum, *de Jud.* 2. 6.137

N.

Nam & ego, *de verbor. ſignif.* 3. 40. 618.
Nam & Rex, *de verbor. ſignificat.* 2. 40. 617.
Naviganti, *de uſur.* 19. 19.366
Ne Dei, *de ſimon.* 42. 3.121
Ne pro dilatione, *de pœnitent.* 16. 38. 573.
Nihil obſtat, *de verbor. ſignificat.* 7. 40. 619.
Nimis iniqua, *de exceſſib. Prælat.* 16. 31. 467.
Nimis prava, *de exceſſib. Prælat.* 17. 31. 468.
Nobilis, *de purgatione canonica.* 1. 34. 521.
Nobis fuit, *de ſimon.* 26. 3.105
Non dubium, *de ſentent. excommun.* 5.39. 576.
Noſtro populaſti, *de pœnitent.* 15. 38. 570.
Nova quædam, *de pœnitent. & rem.* 10.38. 563.
Noverit, *de ſentent. excommun.* 49. 39. 612.
Novimus, *de verbor. ſignificat.* 27. 40. 638.
Nos inter, *de purgat. canonic.* 6. 34. 523.
Nulli Epiſcoporum, *de accuſation.* 5. 1. 15.

Nul-

Nulli Judæo, *de Jud.* 19. 6.164
Nulli ſe poſſunt, *de ſentent. excommun.* 8. 39. 578.
Nuper à nobis, *de ſentent. excommun.* 29. 39. 593.

O.

OFficii, *de pœnit. & remiſſionib.* 9. 38. 563.
Officii, *de ſentent. excommun.* 42. 39. 605.
Olim I. V. & P. *de accuſationib.* 26. 1. 60.
Olim ſcribentibus, *de injur.* 7. 36.543
Olim tibi, *de verbor. ſignificat.* 16. 40. 628.
Omnibus, *de cleric. venat.* 2. 24.408
Omnipotens, *de accuſationib. inquiſitionib.* 4. 1.11
Omnis utriusque, *de pœnitent.* 12. 38. 566.
Omnis res, *de regul. jur.* 1. 41.643

P.

PActum, *de verbor. ſignificat.* 11. 40. 621.
Parochianos, *de ſentent. excommun.* 9. 39. 578.
Paſtoralis, *de privil. & exceſſ. privilegiat.* 19 33.506.
Patentibus, *de privil. & exceſſ. privilegiat.* 10. 33.495
Permittimus, *de ſentent. excommun.* 57. 39. 616.
Perpendimus, *de ſentent. excomm.* 23. 39. 589.
Per tuas. *de ſimon.* 31. 3.113
Per tuas, *de ſimon.* 34. 3.116
Per tuas, *de ſimon.* 36. 3.118
Per tuas, *de ſentent. excommun.* 40. 39. 601.
Pervenit, *de exceſſib. Prælator. &c.* 1. 31. 451.
Pervenit, *de ſentent. excommun.* 17. 39. 583.
Petiiſtis, *de privil. & exceſſib. privilegiat.* 20. 33.507.
Petitio, *de homicid. vol. vel caſ.* 24. 12. 285.
Petrus diaconus, *de homicid. vol. vel caſ.* 17. 12.274.
Plures clericorum, *de uſur.* 1. 19. 345.
Porrò quidam, *de privileg. &c.* 7. 33. 490.
Porrò, *de cleric. pugnant. in duell.* 1. 292.
Porrò ſi aliqui, *de ſentent. excommun.* 7. 39. 577.
Poſt miſerabile, *de uſur.* 12. 19.359
Poſtulaſti, *de Jud.* 14. 6.156
Poſtulaſti, *de homicid. vol. vel caſ.* 21. 12.282.
Poſtulaſtis, *de cleric. excommun.* 7. 27 426.
Prælatorum, *de accuſ.* 27. 1.61
Præſentium, *de cleric. percuſſor.* 3. 25. 410.
Præterea, *ne Præl. vices ſuas*, 1. 4.127
Præterea, *de hæret.* 4. 7.171
Præterea, *de apoſtat.* 1. 9.226
Præterea, *de uſur.* 7. 19.356
Presbyterum, *de homicid. vol. vel caſ.* 7. 12.261
Prohibeas, *de magiſtr. & ne aliquid, &c.* 2. 5.131.
Propoſuit, *de cleric. excommun.* 8. 27. 426.
Pueris, *de delictis puer.* 1. 23.397.
Pueris, *de ſentent. excommun.* 60. 39. 617.

Q.

QUærenti, *de verbor. ſignificat.* 20. 40.631.
Quæſitum eſt. *de pœnit.* 7. 38.571
Quæſivit, *de verbor. ſignificat.* 14. 40. 623.
Qualiter & quando, *de accuſ.* 17. 1. 39.
Qualiter & quando, *de accuſat.* 24. 1. 54.
Quàm gravi, *de crimin. falſi.* 6. 20. 378.
Quàm pernicioſum, *de uſur.* 11. 19. 359.
Quàm ſit grave, *de exceſſib. Præl.* 9. 31. 460.
Quàm ſit laudabile, *de Judæis.* 10. 6. 153.
Quamvis, *de ſentent. excommun.* 58. 39. 616
Quamvis cauſæ, *de regul. jur.* 10. 41. 647.
Quamvis omnes, *de verb. ſignif.* 9. 40. 620.
Quantæ, *de ſentent. excommun.* 47. 39. 608.
Quantò ampliùs, *de uſur.* 18. 19.366.
Quantò ampliùs, *de privileg.* 26. 33. 515.

Quantò

Quantò Gallicana, *de magiſtr.* 3. 5. 131.
Querelam, *de ſimon.* 14. 3.92
Querelam, *ne Prælat. vic. ſuas*, 4. 4. 129.
Quia circa, *de privil.* 22. 33.508
Quia fruſtra, *de uſur.* 14. 19.363
Quia in omnibus, *de uſuris.* 3. 19. 346.
Quia intentionis, *de privileg.* 29. 33. 518.
Quia nonnullis, *de magiſtris, &c.* 4. 5. 131.
Quia non ſatis, *de ſimon.* 7. 3.78
Quia ſuper, *de Jud.* 4. 6.144
Qui cum fure, *de furtis*, 4. 18.341
Quicumque, *de ſimon.* 2. 3.75
Quidam ſicut, *de apoſtat. & reiter.* 4. 9. 232.
Quidam, *de privil. & exceſſib. privileg.* 32. 33.520.
Qui ex timore, *de regul. jur.* 8. 41. 646.
Qui furatur, *de furt.* 1. 18.333
Quid per novalis, *de verb. ſignif.* 21. 40. 632.
Qui presbyterum, *de pœnitent.* 2. 38. 558.
Qui ſcandalizaverit, *de regul. jur.* 3. 41. 644.
Quod à prædeceſſore, *de ſchiſmatic.* 1. 8. 220.
Quod autem, *de pœnitentiis, & rem.* 4. 38. 559.
Quod de his, *de ſentent. excom.* 26. 39. 590.
Quod dicitur, *de verbor. ſignificat.* 4. 40. 618.
Quod in dubiis, *de pœn.* 5. 37.549
Quod in dubiis, *de ſentent. excom.* 30. 39. 594.
Quod in te, *de pœnitiis, & rem.* 11. 38. 565.
Quod latenter, *de regul. jur.* 5. 41.645
Quod non eſt, *de regul. jur.* 4. 41. 644.
Quod nonnullis, *de privilegiis.* 25. 33. 514.
Quod olim, *de Jud.* 12. 6.145
Quod quidam, *de pœnitent. & rem.* 5. 38. 560.
Quoniam, *ne Prælat. vic. ſuas*, 2. 4. 127.
Quoniam, *ne Prælat. vic. ſuas.*, 3. 4. 127.
Quoniam, *de magiſtr. & ne aliquid, &c.* 1. 5.130
Quoniam ſimoniaca, *de ſimon.* 39. 3. 120.
Quoniam, *de privil. & exceſſ. privileg.* 21. 33.507.
Quoniam, *de uſur.* 2. 19.345
Quoties, *de accuſ.* 1. 1.1
Quotiens, *de ſimon.* 4. 3.76
Quotiens, *de purgat. canonic.* 5. 34. 523.

R.

Recepimus, *de privil.* 8. 33.491
Recepimus, *de purgat. canonic.* 16. 34.529.
Referente, *de deliƈt. puerorum.* 2. 23. 398.
Relatum, *de ſentent. excommun.* 37. 39. 600.
Repellantur, *de accuſ.* 7. 1.19
Reſponſo, *de ſentent. excommun.* 43. 39. 605.
Retulit nobis, *de regul. jur.* 11. 41.647

S.

Sacris eſt, *de ſentent. excommun.* 38. 39. 600.
Sacro approbante, *de ſentent. excom.* 48. 39.609.
Salubriter, *de uſur.* 16. 19.364
Sanè ſi Epiſcopi, *de exceſſ. Prælat.* 5. 31. 457.
Sanè, *de privil.* 9. 33.491
Si adverſus, *de hæret.* 11. 7.200
Si aliquando, *de ſentent. excom.* 41. 39. 604.
Si aliquis, *de homicid. vol. vel caſ.* 5. 12. 254.
Si à parte, *de infant. & languid.* 4. 11. 243.
Si bos alienus, *de injur.* 3. 36.541
Si celebrat, *de cleric. excommun.* 10. 27. 434.
Si concubinæ, *de ſentent. excom.* 55. 39. 615.
Si conſtiterit, *de accuſ.* 12. 1.27
Si culpa, *de injur.* 7. 36.544
Sicut ait, *de hæret.* 8. 7.181
Sicut dignum, *de homicid. vol. vel caſ.* 6. 12.259
Si dominus, *de ſimon.* 3. 3.76
Sicut enim, *de ſimon.* 5. 3.77
Sicut ex literarum, *de homic. vol. vel caſ.* 20. 12.281
Sicut in judiciis, *de privil.* 2. 33.484

Sicut in uno, *de hæretic.* 14. 7.214
Sicut Judæi, *de Jud.* 9. 6.148
Si læſerit, *de injur.* 4. 36.342
Sicut nobis, *de ſimon.* 32. 3.114
Sicut nobis, *de ſentent. excommun.* 39. 39. 601.
Sicut olim, *de accuſ.* 25. 1.56
Sicut pro certo, *de ſimonia.* 38. 3. 119.
Sicut venire, *de exceſſib. Prælator.* 8. 34. 438.
Si de terra, *de privil.* 6. 33.487
Si egreſſus ignis comprehenderit, *de injur.* 5. 36.342
Significantibus, *de nov. oper. nunc.* 3. 32. 476.
Significantibus, *de purgat. vulg.* 2. 35. 334.
Significaſti, *de homicid. vol. vel caſ.* 16. 12. 274.
Significaſti, *de homicid. vol. vel caſ.* 18. 12. 276.
Significaſti, *de adult.* 5. 16.312
Significavit, *de Jud.* 11. 6.134
Significavit, *de pœnit.* 3. 38.559
Significavit, *de ſentent. excom.* 18. 39. 583.
Si perfodiens, *de homicid. vol. vel caſ.* 3. 12. 250.
Si quem, *de ſentent. excommun.* 59. 39. 616.
Si quis, *de ſimon.* 44. 3.124
Si quis, *de homicid. volunt. vel caſ.* 1. 12. 248.
Si quis, *de furt.* 3. 18.338
Si quis, *de clerico percuſſor.* 1. 25. 409.
Si quis, *de cleric. non ordinat. min.* 1. 28. 438.
Si quis aperuerit, *de injuriis*, 2. 36. 541.
Si quis domum, *de injuriis*, 6. 36. 542.
Si quis Epiſcopus, *de cleric. excom.* 1. 27. 413.
Si quis presbyter, *de cleric. excom.* 2. 27. 418.
Si quis presbyter, *de purgat. can.* 2. 34. 321.
Si quis presbyter, *de pænitent.* 2. 37. 546.
Si rixati, *de injur.* 1. 36.540
Si ſeduxerit, *de adult.* 1. 16.299
Si verè vos, *de ſentent. excommun.* 34. 39. 597.
Si verò aliquis, *de ſentent. excom.* 3. 39. 575.
Si verò aliquis, *de ſentent. excom.* 4. 39. 576.
Si vir ſciens, *de adult.* 3. 16.304
Statuimus, *de cleric. maledic.* 2. 26 413.
Stephanus, *de reg. jur.* 7. 41.646
Suam ad nos, *de pæn.* 9. 37.551
Suam nobis, *de ſimon.* 28. 3.106
Super eo, *de raptor.* 2. 17.315
Super eo, *de uſur.* 4. 19.351
Super eo, *de crimin. falſ.* 2. 20.371
Super eo, *de ſentent. excommun.* 1. 39. 373.
Super eo, *de ſentent. excommun.* 51. 39. 613.
Super his, *de accuſ.* 16. 1. 35
Super his, *de pæn.* 8. 37.550
Super quibusdam, *de verb. ſign.* 26. 40. 636.
Super ſpecula, *de magiſtr.* 5. 5.135
Super ſpecula, *de privil.* 28. 33.317
Suſcepimus, *de homicid. vol. vel caſ.* 10. 12. 162.

T.

Tanta eſt labes hujus, *de ſimon.* 6. 3. 78.
Tanta eſt, *de exceſſib. Prælat.* 18. 31. 469.
Tranſmiſſæ, *de verbor. ſignificat.* 33. 40. 643.
Tribunal, *de cleric. percuſſorib.* 2. 25. 409.
Tuæ diſcretionis, *de pænitent.* 6. 37. 549.
Tuæ fraternitati, *de apoſtatis*, 3. 9. 232.
Tuæ nobis, *de cleric. per ſalt. prom.* 1. 29.446.
Tua fraternitas, *de adulterio.* 7. 16. 313.
Tua nobis, *de verbor. ſignific.* 32. 40. 642.
Tua nos, *de ſimon.* 33. 3.115
Tua nos, *de uſur.* 9. 19.357
Tua nos, *de homicid. vol. vel caſ.* 19. 12. 280.
Tua nos, *de ſentent. excommun.* 19. 39. 386.
Tuamm, *de privil.* 11. 33.493
Tuas dudum, *de uſur.* 13. 19.367

V.

Venerabili, *de ſentent. excomm.* 52. 39. 614.

Vene-

Venerabili, *de verb. ſignifie.* 22. 40. 632.
Veniens, *de accuſ.* 15. 1.34
Veniens, *de ſimon.* 18. 3.97.
Veniens, *de his qui fil. occiderunt.* 1. 10. 239.
Veniens, *de eo qui furt. ordin. ſuſc.* 1. 30. 449.
Veniens, *de ſentent. excommun.* 16. 39. 582.
Vergentis, *de haret.* 10. 7.192
Univerſitatis, *de ſentent. excom.* 24. 39. 589.
Ut famæ, *de ſentent. excommun.* 35. 39. 599.
Ut illæ, *de purgatione canonic.* 3. 34. 522.
Ut nemo, *de ſimon.* 13. 3.91
Ut privilegia, *de privilegiis,* 24. 33. 514.

D.D.EMA-

D.D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ, COMMENTARIA IN LIBRUM QUINTUM DECRETALIUM GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS.

De accuſationibus, inquiſitionibus, & denunciationibus.

CAPUT PRIMUM.

[a] Felix Papa.

QUOTIES Epiſcopus ſuper certis accuſatur criminibus, ſi tales fuerint accuſatores, qui juſtè, & Canonicè recipi debeant, legitima in [b] Synodo ſuo in tempore congregatâ, ab omnibus canonicè audiatur, qui ſunt in Provincis Epiſcopis. Quod ſi [c] legitimi non fuerint accuſatores, non fatigetur Epiſcopus, quia Sacerdotes ad ſacrificandum vacare debent, non ad litigandum. Nec illi, qui throni Dei vocantur, pravorum hominum inſidiis turbari debent, ſed liberè Chriſto Domino famulari.

NOTÆ.

1. [a] FELIX) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc simul cap. 1* & ex ipſa epiſtola Felicis II. ad Epiſcopos in Alexandrina Synodo congregatos, citatur textus hic à Carnotenſi *p. 5. Decreti, cap 279.* Buchardo *lib. 1. Decreti, cap. 169.* & verba in præſenti textu relata, extant in eadem Epiſtola 1. Felicis Papæ II. *cap. 17. tom. 1. Concilior. Binii*, & apud Luitprandum in ejus vita: ex qua reſtituo litteram hujus textus, ut etiam fecit Anton. Auguſt. *in notis ad hunc textum.* Sed licet tot in collectionibus tribuatur textus hic Felici II. non tamen immeritò de ejus fide dubitavit Baro-

nius *anno* 357. *num.* 53. ſiquidem temporibus Felicis II. Athanaſio in Eremo latitante nullus planè locus, vel ullum tempus opportunum congregandi Synodum potuit eſſe; undè quomodo poterat Felix ad Epiſcopos in Synodo congregatos reſcribere? Sed ut ad Felicem II. revertamur, ſciendum eſt, Liberio Summo Pontifice in exilium miſſo à Conſtantino Imperatore, quia Arrianis ſubſcribere, nec communicare volebat, Romanum Clerum jurejurando promiſiſſe, nullum ſe alium Pontificem admiſſurum ſuperſtite Liberio: ſed poſtea operâ Arrianorum, ac præcipuè Acacii, Cæſareenſis Epiſcopi Felix Diaconus Romanus Pontifex creatus fuit. Rufinus *lib.* 10. *hiſtor. cap* 22. Theodoretus *lib.* 2. *hiſt. cap.* 17 Sozomenus *lib.* 4. *hiſt. cap.* 10. Hieronym *catal. in Acacio*: qui licet Arrianus non eſſet, liberè tamen cum Arrianis communicabat, ideoque eo tempore nullus Catholicorum cum eo communicabat: ſed poſt biennium cùm Liberius per vim & minas Concilio Smirnenſi ſubſcripſiſſet, cum Arrianiſque communicaſſet, atque Athanaſium condemnaſſet, Romanus Clerus abrogatâ Liberio, Pontificiâ dignitate, ad Felicem ſe contulit, quem Catholicum eſſe ſciebat, & ex eo tempore cœpit Felix ut legitimus Pontifex Eccleſiam regere, cùm Liberius tanquam hæreticus dejectus eſſet: ſed Felix jam verus Papa agnoſcens Eccleſiæ, & fidei periculum, non ſolùm receſſit ab Arrianorum communione, verùm etiam coacto Concilio declaravit, Imperatorem Conſtantium, & Epiſcopos Urſacium, & Valentem, cum quibus Liberius pacem fecerat, verè hæreticos eſſe, & propter hanc damnationem Conſtantii, Coræ in Latio obtruncatione capitis martyrio coronatus eſt, ut habetur *in Martyrol. Romano, die* 29. *Iulii*. Sed cùm ejus ingreſſus iniquus creditus eſſet, & de ipſius obitu pugnantia ſcriptorum teſtimonia reperirentur, temporibus Gregorii XIII. cùm de emendatione Martyrologii Romani ageretur, non levis diſceptatio fuit, an ex eo expungendus eſſet Felix, nec ne? Et tunc accidit planè veluti divino miraculo, ut cùm in Diaconia Sanctorum Martyrum Coſmæ & Damiani in foro ad templum Pacis poſita, quidam homines malè conſulti, ſed non ſine divina providentia, clàm altare unum à dextris poſitum ſuffoderent, ut theſaurum quærerent, quem audierant ibi eſſe reconditum, in marmoream arcam inciderunt, in cujus altero latere lapideæ tabulæ interſtitio ab altero diſtincto repoſitæ inventæ fuerunt Reliquiæ Sanctorum Martyrum Marci, atque Marcellini, & Tranquilliani: in altero verò areæ latere Corpus Sancti Felicis, de quo agimus, unà cum lapideo laterculo intus poſito his literis exarato: *Corpus Sancti Felicis Papæ, & Martyris, qui damnavit Conſtantium*. Refert Baronius *dicto anno* 357. qui huic præclaro Pontifici reſcripſiſſe Conſtantium Imperat. *in l.* 14. *Cod Theodoſ. de Epiſc. & Cleric.* refert, in cujus Epigraphe legitur, *Conſtantius Imperator Auguſt. & Iulianus Cæſar Felici Epiſcopo*, quo tempore adhuc Liberium reſtitutum non fuiſſe doctè probat Gothofredus, & Sanctum hunc ab injuſtis calumniis defendunt Bellarminus *lib.* 4. *de Romano Pontifice, c.* 9. Theophilus Raynaud. *de calumnia c.* 25. *fol.* 445. Severinus Binius *in notis ad eius vitam*, Frat. Anton. Perez *in Pentat. fidei, de R. P. cap.* 3.

b *Synodo.*) Provinciali videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *de judiciis*.

e *Legitimi*) Legitimum in jure generaliter dicitur, quidquid eſt juſtum, & legi conſonum, quaſi ſecundùm legem, aut per legem receptum. *l. legitima* 6 *ff. de pactis, cap. legitima, de appellat. lib.* 6. *l. lege obvenire, ff. de V. S.* ubi Gedeus, Gentilis, & Forner. Undè accuſatores legitimi in præſenti dicuntur omnes illi, qui juſtè, & ſecundùm leges ad accuſandum idonei proponuntur; ut ſatis deducitur ex illis verbis hujus textus, ibi: *Si tales fuerunt accuſatores, qui juſte & canonicè recipi debeant.* 2.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio. *Ad petitionem illegitimi accuſatoris reus in judicio fatigandus non eſt.* Probant eam textus *in cap. cum P. c. repellantur, cap. meminimus* 13. *cap. cùm oporteat* 19. *cap. cum dilectus* 20. *c. accedens, hoc titul. cap. nihil* 2. *qu.* 1. *cap. in primis, §. ſed* 3. *quæſt.* 9. *cap. dignum* 6. *quæſt.* 6. *cap. ſi qui ſunt* 17. *cum ſequent.* 2. *quæſt.* 3. *cap. quo ſub* 3. *cap. poſtulaſti* 6. 3 *q.* 6 *cap. prohibentur* 1. *quæſt.* 1. *cap. conſtituimus* 3. *quæſt.* 5. *cap. qui crimen* 2. *q.* 2. *cap. Canonica, cap. ſimiliter, cum ſequent.* 3. *q.* 5. *c. cùm in tua, de ſponſal.* cum aliis congeſtis ab Anton Auguſt. *in epit. lib.* 30. *titul.* 4. in quibus docetur, illegitimum accuſatorem admittendum in judicio non eſſe, *l. qui accuſare, ff. de accuſat. l. crimini, l ignorat, Codic. qui accuſare, l.* 2 *tit.* 1. *part.* 7. Illuſtrant ultrà congeſtos à Barb. *hic*, Petrus Gregor. *lib.* 5. *partit. tit.* 9. *cap.* 3. *& lib.* 2. *ſyntagm c.* 12. Sotus *lib.* 5. *de juſtit. quæſt.* 4. *art.* 3. Vighel. *in method. juris Pont. fol.* 33. Simancas *de Catholicis lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 49. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. part.* 1. *lib.* 5. *diſput.* 12. §. 2. Decianus *lib. tertio, tract. de crimin. cap.* 3. Anton. Matthæus *de crimin. ad titul. de accuſat. cap.* 3. plures congeſti à Carlevallio *de judiciis tom.* 2. *diſput.* 4. *num.* 26. Fornerius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 24. & 25. 3. *Concluſio traditur & probatur.*

Sed in hanc aſſertionem pro dubitandi ratione ita inſurgo: Reus licet ab illegitimo accuſatore impetitus, omninò judicio comparere cogitur, ſaltem ad proponendum, & allegandum privilegium ſuum; immò etſi non compareat, tanquam contumax puniri valet, *cap. veniens* 15. *hoc titul. l. ſi eximendi, §. final. ff. ne quis eum qui in jus vocatus, l. ſi reus, ff. judicatum ſolvi, l. ex quacunque* 32. *ff. ſi quis in jus vocatus, l. ſi quis ex aliena* 5. *de judiciis*: & interim dum exceptio accuſatoris diſcutitur, debet etiam quæri de vita accuſati, *cap. quærendum* 2. *quæſt.* 7. Igitur propter illegitimum accuſatorem fatigatur accuſatus. Accedit, nam etſi illegitimus ſit accuſator, tamen reo accuſato indicenda eſt purgatio Canonica, ut docetur *in cap. veniens, cap. cum P. hoc titul. cap. cùm P. de purgatione.* Igitur quia fatigatur accuſatus, etiam cùm illegitimus eſt accuſator. Augetur etiam, nam plerumque quis punitur ſine accuſatore à Magiſtratu qui reos inquirit, *l.* 1. §. *quies, ff. de offic. Præfect. urb. l.* 4. *ff. ad leg Iul. pecul. l. congruit, ff. de offic. Præfect. l.* 1. *C. de cuſtod. reorum.* Igitur faciliùs ſine accuſatore legitimo. 4. *Traditur dubitandi ratio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, accuſare dici quaſi cauſari à cauſa, *cap. forus, §. accuſator, de V. S.* poſt Hoſtienſ. notavit Anton. Matthæus *ad tit. de accuſat. cap.* 1. & licè accuſare variè accipiatur, ut notavi *in capite* 1. *qui ma-* 5. *Accuſatio quid?*

trimonia

trimonia accuſare: tamen in hoc titulo Digeſtorum, & Codicis *de accuſat.* accipitur pro delatione, quâ quis apud Judicem reus criminis poſtulatur. Dicitur criminatio *in l. 5. Cod. Theodoſ. hoc titul.* actio criminis *in l. 3. eod. Cod. & titul.* criminalis cauſa *in l. 1. eod. Cod. & titul.* conteſtatio *in l. 8. Cod. Theodoſ. de fam. libell.* quemadmodum defenſio accuſationi contraria importat criminis objecti diſſolutionem, ut ex Ariſtotele *Rhetoricorum cap. 4.* notat Decian. *lib. 3. tract. crimin. cap. 1. num. 2.* juxta quam acceptionem accuſatio variè diffinitur, ut poſt Azonem *ad tit. Cod. de accuſat.* Hoſtienſem *ad hunc tit.* Greg. Lopez *in l. 1. tit. 1. part. 7* Jul. Clarum *c. final. §. 12 n. 1.* Duarenum *lib. 1. diſput. cap. 38. & ad titul. ff. de accuſat.* tradit Cujac *ad eundem titul.* Decianus *ubi ſuprà, numer. 2.* & communiter ita diffinitur, *ut ſit Delatio criminis in judicium ad publicam vindictam, cum legitima ſubſcriptione.* Ita Jul. Clarus, Decianus, & Anton. Matthæus *ubi ſuprà.* Sed hæc definitio difficilis redditur ex ſequentibus principiis; nam in hac diffinitione videtur definiri accuſatio illa, ſeu factum, dùm quis accuſatur; non verò prout eſt quid juris, in quo ſenſu definiri debuit prout definitur actio à Juſtiniano *in princip. Inſtit. de act.* ut ſit, *Ius perſequendi in judicio, &c.* ut docuerunt Marianus, & Boerius *in præſenti rubric. num. 21. & 26.* Decianus *dict. cap. 1. num. 2. & 4.* Deindè quia ex proprietate verbi quæ attendi debet, *l. non aliter, ff. de legat. 3.* crimen ſimpliciter prolatum verificatur tantùm in peccatis quibuſdam graviſſimis, non verò in levibus, *cap. 1, 81 diſtinct.* Gloſſa *in cap. peccatum, de pœnit. diſtin. 1* ubi poſt D. Thomam docet Navarrus, & Beroius *in præſenti, num. 24.* Decianus *ſuprà, cap. 2. num. 2. & cap. 7. in princip.* Et tamen conſtat, accuſationem in levibus delictis etiam admitti, *l. levia 6 ff. hoc titul.* Tertiò, quia per accuſationem non crimina, ſed magis criminoſi, & rei criminum deferuntur, & delatio criminis per ſe non videtur importare accuſationem, ut patet in teſtibus Synodalibus, qui dùm crimina, & non criminum reos deferunt, non accuſant, nec accuſationem inſtituere dicuntur. Quartò quia multoties in jure crimen accipitur pro ipſa accuſatione, *l. ſicut 7. l. ultim. §. 1. ff. hoc titul. l. nullum 110. ff de R. I. l. 1. Cod. de his qui ad Eccleſ. confug.* docent Gloſſa *in l. 2. Cod. de general. abolit.* & ex Cicerone tradit Decian. *ſuprà, cap. 9. num. 6. & lib. 3. cap. 2. num. 16.* Igitur accuſatio non debet definiri per delationem criminis, ſiquidem definitur idem per idem. Tandem, quod licet inſcriptio, ſeu ſubſcriptio ad pœnam talionis regulariter exigatur, ut dicemus infrà *in cap. ſuper his*; non tamen requiritur ad ſubſtantiam, ſeu eſſentiam accuſationis, quod in definitione exprimatur; quia accuſatio ex ſe, & ex ſua natura, vel eſſentia, non inducit, ſeu includit ſubſcriptionem hujuſmodi, licet ea ſpectet ad accidentalia, & ſolennitates in accuſatione neceſſarias; & dantur plures caſus, in quibus ſubſcriptio non eſt neceſſaria. Gloſſa 2. *in dict. cap. ſuper his*: in quibus nemo negavit dari veram accuſationem, ut contingit hodie, cum generali conſuetudine talis ſubſcriptio non adhibetur.

6. *Accuſationis definitio.* Aliter accuſationem definiunt Marianus Socinus, & Beroius *in præſenti rubric.* & Duarenus ſuprà, videlicet, ut ſit jus deferendi, vel ulciſcendi, ſeu perſequendi in judicio delictum: ſed ex eorum & aliorum mente dicendum eſt, accuſationem aliquandò conſiderari, & accipi prout denotat factum, & actionem illam quâ reus criminis ad judicium defertur, & in cauſam criminalem trahitur; juxtàque hunc ſenſum poteſt procedere communis definitio, paucis mutatis, ita quod accuſatio ſit *Delatio rei criminis in judicium, ad publicam vindictam ſolemniter facta.* Et verbum *delatio*, ponatur loco generis, cætera verò conſtituant differentiam inter hanc, & alias delationes, quæ accuſationem non continent. Aliquandò verò conſideratur, & accipitur accuſatio non pro facto, ſed quatenùs continet quid juris; & tunc ad ſimilitudinem actionis civilis definiri poteſt, quod ſit *jus deferendi reum criminis ſolemniter in judicio ad publicam vindictam.* Ponitur *jus* loco generis, cætera verò loco differentiæ. Dixi, *reum criminis*, ad vitandam unam, & alteram difficultatem, quam ſuperiori numero adduxi. Dixi, *in judicio*, tùm ad explicandam naturam accuſationis, per quam reus in judicium, & cauſam trahitur: tùm etiam ad excludendam delationem, ſeu jus, quod non in judicium, vel ad cauſam, ſed ad ſupplicium pro ſententiæ executione deducitur, *l. non tamen 6.* ibi: *Ad ſupplicium ducitur, ff. de appellat. l. addictos 7. Cod. de Epiſ. audient.* Dixi etiam, *ad publicam vindictam*: quia propriè loquendo in hac tantùm conſiſtit, & ad hanc ſolam pertinet accuſatio, de qua agitur in hoc titulo; non verò ad ſatisfactionem læſionis, vel utilitatem privatam, ſeu pœnam parti applicandam, quæ magis per actionem, quàm per accuſationem petitur, *princip. Inſtit. de public. judic.* Quare accuſatio dicitur actio, *l. cum ex uno, ff de O & A l. 5. & 14. C. Theod. eod. tit. l. ſi maritus, ff. ad leg. Iul. de adulr.* Tandem adjeci *ſolemniter*, tùm ad explicandã ſolemnitatem præſcriptam *in l. libellorum, ff de accuſ.* tùm etiam ad conſtituendam differentiam inter accuſationem & denunciationem & inquiſitionem; in quibus nulla deſideratur ſolemnitas, *cap. ſuper his, hoc titul. l. ea quidem, Cod. eod.* Nec tunc obſtant juris principia contra communem definitionem ſuprà expenſa. Non primum, nam reſpondetur, in communi definitione conſiderari accuſationem, prout ſignificat actionem ipſam, per quam reus defertur in judicium; & propterea non definitur accuſatio per jus, ſicut in ſimili uſucapio, vel præſcriptio non definitur, quod ſit jus, ſed potius addictio dominii, &c. *l. 3. ff. de uſucap.* Quod verò Beroius ubi ſuprà objicit, per verbum *delatio*, ſignificari accuſationem, ſicut & verbum deferre, accipitur pro *accuſare*, & delator pro *accuſatore. l. ita tamen 10. in fin. l. mulierem 13. ff. eod.* & ita videtur definiri accuſatio ut idem per idem, facilè refellitur, ſi ſupponamus, non eſſe inconveniens, quod accuſatio in ſpecie, prout accipitur in hoc titulo, definiatur per delationem, ſive accuſationem, tanquam per genus comprehendens hanc, & alias accuſationes: quemadmodum reſcriptum in ſpecie, de quo *in titul. de reſcriptis*, & adoptio in ſpecie, & ſententia in ſpecie definiri poteſt, quod ſit reſcriptum, &c. adoptio, &c. ſententia &c. accipiendo reſcriptum, adoptionem & ſententiam pro genere proximo, adjectis deindè aliis verbis differentiam conſtituentibus. Etiam dici poteſt verbum *delatio*, in communi definitione non accipi pro accuſatione, ſed pro adductione, ſeu deductione in judicium, quæ eſt propria acceptio verbi *defero*, quod per translationem ſignificat accuſare: & huic acceptioni magis conſonat etymologia D. Iſidori adducta *in d. c. forus, verſ. Accuſator*, dùm docet,

accuſatorem dici, quia ad cauſam vocat, id eſt trahit, ſeu defert. Accedit lex qui de crimine 9. C. hoc titul. ibi: In accuſationem deductus eſt, l. penult. C. qui accuſare, ibi: Delator atque accuſator & l. indicaſſe 197. ff. de V. S. ubi Juriſconſultus coſtituit diſcrimen inter detuliſſe, & accuſaſſe, ut ſub verbo indicaſſe, primum gradum conſtituat, qui detulit; ſecundum, qui arguit; tertium, qui accuſavit; ultimum, qui convicit, ut explicat Decianus d. lib. 3. c. 2 num. 4 Nec etiam obſtat difficultas expenſa ex verbo criminis, juncto d. c. 1. 81. diſtinct. nam differentia inter crimen, & peccatum, oon procedit attento communi uſu loquendi, ut ex pluribus juribus probant Nauartus, & Beroius ubi ſupra, juxtà quem loquendi uſum, qui verborum proprietati præfertur, c. ex literis 7. ibi: Ad communem verborum intelligentiam, de ſponſalibus, & l. librorum, §. quod autē, verſ nam & ff de leg 3. intelligi poteſt particula criminis, in dicta definitione: tum etiam quia in d. l. levia, dicuntur crimina levia per comparationem ad alia graviora, ſeu gravia; veruntamen adhuc illa levia, eo ipſo, qnod crimina ſunt, ſecundùm ſermonis proprietatem ſunt in ſe gravia peccata. Nec tandem ultima difficultas obſtat, quia reſpondetur fatendo inſcriptionem, vel ſubſcriptionem non eſſe de eſſentia, aut ſubſtantia accuſationis, & in aliquibus caſibus non requiri; & propterea in dicta defioitione, quam probamus, non fit mentio inſcriptionis, aut ſubſcriptionis; & loco illius apponitur particula ſolenniter, quæ refertur ad omnia ſolemnia in accuſationibus neceſſaria, quæ licet non pertineant ad eſſentiam accuſationis, pertineut tamen ad ejus formam, & ordinem, ad conſtituendam differentiam, per quam accuſatio ab inquiſitione, & denunciatione diſtinguatur.

7. *De Perſonis, quæ accuſare poſſunt.* De hac igitur accuſatione hoc modo accepta, & definita agitur in præſentititulo; ſed cùm in qualibet materia priùs de perſonis agendum ſit, ideò in hoc textu, & ſequentibus, de accuſatoribus, & quinam legitimi ſint, tractatur: circà quos ſciendum eſt, omnes regulariter legitimos credi accuſatores, niſi ſpecialiter accuſare prohibeãtur legibus Hincmarus epiſt. 7. c. 4. Si quis autem ſcire deſiderat, quales accuſatores ac teſtes ad accuſationem Sacerdotũ recipi debeant, & quid de accuſatore faciendum ſit, plenitor in canonibus & legibus, quibus una cum ſacris Canonibus ſancta moderatur Eccleſia, poterit reperire Et Hadrianus Papa in c. placuit 2. q. 7. ait: Placuit eorum accuſandi ſacerdotes, & teſtificandi in eos vocem obſtruere, quos non humanis, ſed divinis vocibus mortuos eſſe ſcimus, quia vocem funeſtam interdici potiùs, quàm audiri oportet. Vocem funeſtam criminoſorum dixit Hadrianos, ut etiam Melchiades Papa, & Pelagius II. tranſcripti à Grariano in c. 2. 3 q. 5 c. 54 2. q. 7. explicat & illuſtrat Ant. Auguſtin. in notis ad can. 29. Hadrians Papa. Quare ſi cognoverimus quæ iſtæ perſonæ ſunt, ſimul agnoſcemus cæteras perſonas, quibus accuſandi facultas competit, ut ajebat Marcellus in l. qui accuſare 8. ff hoc titul. Faciunt textus in l. qui accuſare, C. hoc titul. c. prohibetur. 2. q. 1 & ita dictum hoc eſt prohibitorium, ut docuerunt Jul. Clarus lib 5. ſentent. q. 14 §. final. n. 1. Decianus lib. 3. tract. crimin. c. 6. Duarenus ad tit de accuſat. c. 3. Ant. Gomez lib. 3. variar. cap. 1. n. 31. Et primò propter ſexum accuſare prohibentur fœminæ, c. prohibetur 2. q 1. c. de crimine 15. q. 3. d. l. 8. d. l. qui accuſare, l. 5. ad leg. Fab. C. niſi ſuam, ſuorumvè injuriam proſequantur, id eſt eorum, in quos ex lege teſtimonium invitæ non dicunt, l. 1. & 2 ff hoc titul, l. 4. 5. 9. & 14. C. qui accuſare, l. ceſi 19. C. ad leg. Corn. de falſis, l. 4. l. 12. verſ. niſi certis, C. qui accuſare. Audiuntur etiam in crimine læſæ Majeſtatis, l. in quæſtionibus 8. ff. ad leg. Iul. Majeſt. ubi pro judicium, legendum eſſe indicium, probat Gothofredus in l. 3. Cod. Theodoſ. hoc tit. c. ſanè, § unde 15. q. 3. annonæ fraudatæ, l. mulierem 13. ff. hoc titul. l. final §. final. ff. ad leg. Iul. de annon. ſuſpecti tutoris, l. 1 §. conſequens, ff de ſuſpect. tutor hæreſis, ſacrilegii, & ſimoniæ, quia hæc delicta in pluribus æquiparantur læſæ majeſtati, l. 4. C. de hæret. l. ſi quis in hoc 10. l. ſi quemquam 31. C. de Epiſc. & Cleric. Et licèt ad crimen falſi hoc extendat Decianus lib. 3 tract. crimin. cap. 7. n. 18. rectiùs tamen contrarium probat Ant. Mathæus ad tit. de accuſat cap. 1. num. 2. Secundò propter ætatem ab accuſatione arcentur pupilli, adeò ut nec popularem actionem intendere poſſint, d. l. qui accuſare, l. mulieri, & pupillo, ff. de popul. action. niſi ſuam, vel ſuorum injuriam perſequantur, l. 2. l. 8. l. 11. ff hoc titul, can 6. Synodi C. P. ibi: Sed tamen omnibus, quibus accuſatio denegatur, in cauſis propriis accuſandi licentia non neganda Fotnerius lib. 4. rer. quotid. c. 5. Undè apud Apuleium in apolog. Licinius Vitticum Apuleium capitali judicio accuſavit, id eſt magicarum artium, & maleficiorum, propter matrem ſuam quam Apuleius magicis artibus ad ſui maleficia pellexiſſe aſſerebat, ut exponit Gentil. ad ipſam apolog num. 39. Etiam poſſunt pupilli de teſtamento Patris adulterato, & de vitiato inſtrumento accuſationem inſtituere, l. 2. § 1 l. 8 ff. hoc tit. l. 5. C. qui accuſare. In læſæ etiam Majeſtatis divinæ, & humanæ accuſatione pupillos admitti; non malè docet Anton Mathæus; ſiquidem alii, qui jus accuſandi non habent, eo caſu audiuntur, l. famoſi 7. l. in quæſtionibus, ff. ad leg. Iul. Majeſt. Et licet his caſibus, quibus permiſſum eſt pupillis accuſare, conſilium tamen tutoris intervenire debere innui videatur in l. hi tamen 11. ff. hoc titul. apud Paulum lib. 5 ſentent. tit. 12. verius tamen eſt eo verbo auctoritatem ſimul intelligi, ex l. 4. C de auctor. præſtand. Quoad puberes, minores videlicet 25. annis, attinet, lex Julia de adulteriis ſpecialiter eis vetat illius delicti accuſationem; undè à contrario deducitur, in aliis admittendos eſſe, l. ſi maritus 15. § lex Iulia, ff ad leg. Iul. de adult. immò & minorem accuſare poſſe, ſi 17. annos habeat, & curatorem in judicio, probatur ex l. 1. ff. de poſtul. l. 4. C. de auctorit. præſtand. Et licet in accuſatore eoſdem 20. annos, qui in teſte deſiderantur ad teſtimonium perhibendum in cauſa criminali, ex l in teſtimonium 20. ff. de teſtibus. petant Decianus lib. 3. tract. crim. c. 12. Jul. Clarus lib. 5. ſentent. §. final. quæſt. 14. num. 7. Farinac. in praxi, quæſt. 12 num 15. meritò tamen contrarium tenuit Ant. Mathæus ubi ſuprà, quia non ut ex fide teſtis, ita ex fide accuſatoris ſalus rei pendet.

8. *Referuntur alii qui accuſare nequeũt.* Ob conditionem ſuam accuſare non poſſunt ſervi, c. canonica, verſ. Aut libertos, cap. accuſatores, § final. cap. nullus 3 quæſt 5 l. 26. Cod. ad leg. Iul. de adul. niſi in criminibus læſæ Majeſtatis divinæ aut humanæ, fraudatæ annonæ, falſæ monetæ, fraudati cenſus, in quibus ſervi etiam contrà Dominos audiuntur, l. vix certis 53. ff. de judiciis, l. 7. §. ſervi, ff. ad leg. Iul. majeſt Licet etiam ſervo deferre interfectorem domini ſui, l. 1. Cod. de precibus Imper & dominum accuſare de ſuppreſſis tabulis, in quibus liber eſſe juſſus erat, dict. l. vix. 53. l. 7. ff. ad leg. Corn de falſ. Sed hoc emendatum credit Anton. Mathæus dict. cap 1. numero 4. in l. penult. Codic. qui accuſare, ubi tantùm in crimine

mine læſæ Majeſtatis ſervos audiri contrà dominos, Arcadius, & Honorius ſanxerunt, licet *in l. unic. Cod. Theodoſ. ne propter crimina ſervi*, ubi ea conſtitutio reperitur, deſit taxativa *tantùm*, circa filios exiſtentes in ſacris paternis; licet enim legitimam perſonam habeant ſtandi in judicio, *l. non* 44. §. 1. *l. licet* 56. *ff. de judiciis*, *l.* 6. & 7. *Cod. eod. titul.* verius tamen eſt, niſi conſentiente patre accuſare non poſſe, *l. ſed unius* 17 §. *filio*, *ff. de injuriis*, excepto adulterii crimine propter vindictam proprii doloris, *l. inter* 6. §. *penult. l. filium* 37. *ff. ad l. Iul. de adult.* Etiam propter ſacramentum in ingreſſu militiæ præſtitum accuſare non poſſunt milites, ne occaſione hac diſcedant à caſtris, niſi ſuam, vel ſuorum injuriam perſequantur, aut in criminibus legis Juliæ Majeſtatis, fraudatæ annonæ, *l.* 8. *l. ſi tamen* 11. *ff hoc titulo*, *l. & ſi crimen*, *Cod. qui accuſare*, *l. famoſi* 7. §. 1 *ff ad leg. Iul. Majeſt.* Ad veteranos extrà caſtra degentes hæc prohibitio non extenditur, quia non militant, etſi delatores eſſe prohibeantur, *l. deferre* 18. §. *veteranis*, *ff de jure fiſci.* Decianus *lib.* 3. *tract. crim. cap.* 16. Etiam Magiſtratus illi, qui Imperium exercent, accuſare non poſſunt, quia & ipſi ratione officii accuſare nequeunt, *dict. c. prohibetur*, *dict. l.* 8. *ff. hoc titul.* niſi Magiſtratus minor ſit, qui Imperium non obtinet, qui & accuſare, & accuſari valet, *l. nec Magiſtratibus* 32. *ff. de injuriis.* Propter crimen plures accuſare nequeunt, veluti Hæretici, Pagani, *c. alium*, cum ſequentibus, *c.* 1. & 2. *cap. ſuſpectos*, *cap. canonica*; *cap. nullus* 4. *quæſt.* 1. inceſtuoſi, *cap. conſanguineum* 3. *quæſt.* 4. ſortilegi, ſeu magi, *cap. final.* 2. *quæſt.* 8. *cap. conſtituimus* 3. *quæſt.* 5. aut ſimili graviori crimine impliciti, *cap. cùm dilectis*, *hoc titul. cap. ſuperſunt*, *cap. quærendum* 2. *quæſt.* 7. quia iniquum eſt rationem vitæ ab alio repoſcere, qui non poſſit ſuæ reddere. Eleganter Cicero *de divinatione*, ibi: *Nulla ſalus Reipublicæ major eſt, quàm eos, qui alterum accuſant, nonminùs de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos qui accuſantur, de capite, ac fortunis pertimeſcere.* Itaque ſemper ij diligentiſſimè, laborioſiſſimeque accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis venire arbitrati ſunt: ideò accuſare nequeunt, qui in reatu ſunt, donec abſoluti fuerint, vel condemnati; ſalvâ tamen civitate, & exiſtimatione, *l.* 4. *ff. hoc titul. l. neganda*, *Cod. qui accuſare*, *l.* 5 *ff. de public. judic.* nam infames infamiâ juris omninò ab accuſando arcentur *l.* 4. & 8. *ff. hoc titulo*, *l. criminis* 15. *Cod. qui accuſare*, *l.* 1. §. *quorum*, *ff. ad Turpil. l. ob hac* 20. *ff. de his qui notant. infamia* Decianus *lib.* 2. *tract. crimin. cap.* 17. & 24. Ob paupertatem accuſare nequeunt qui minùs, quàm 50. aureos in bonis habent, *l. nonnulli* 10. *ff. hoc titul.* quæ exſtat *in cap. prohibetur*, §. *nonnulli* 2. *quæſt.* 1. *cap. in primis*, §. *ſed de perſonis*, *ead. quæſt.* Decianus *dict. lib.* 3. *cap.* 22. *num* 19. Jul. Clarus *dict.* §. *final. quæſt.* 14. *num* 20. Farinac. *quæſt.* 14. *num.* 48. & meritò, cùm credantur præmii dumtaxat causâ ad accuſationem accedere, eamdemque ad divitias aſſequendas viam affectaturos, quâ Hiſpo graſſatus eſt, de quo Tacitus *lib.* 1. *annal.* ibi: *Formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeria temporum, & audacia hominum fecerunt; nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſævitiæ Principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſequuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac poſtremùm ſibi invenere.* Denique idcircò pauper, etſi probus videatur, ad accuſandum non admittitur, quoniam talio eſt calumniæ pœna, *l. non priùs* 7. *l. ultim. ff. de calumn.* & eam pauper pati non poteſt, qui bona non habet, etſi infami litterâ deterreri poſſit, ut ajebat Plinius *in Panegyr.* relatus ab Ant. Matthæo *dict. cap.* 1. *num.* 10. Indè quia quæſtus gratiâ accuſat, non auditur, *cap. ſignificante* 5. *qui matrimonia accuſare.* Etiam non admittitur ad accuſandum, qui in duos reos eodem tempore jam inſcripſit, etſi diverſorum criminum; nam quo minus ſucceſſivè plures reos quis faciat, aut ejuſdem criminis plures quis eodem tempore accuſet, jus non impedit, *dict. l.* 8. *ff. hoc titul. l. cum rationibus* 16. *Cod. qui accuſare*, *l.* 2. *Codice*, *ſi reus.* Nec contrarium probatur *in l. hos accuſare* 12. §. *lege*, *ff. hoc titul.* nam ibi pro *duobus*, legendum eſſe *tribus*, jam notavit Cujac. *lib.* 6. *obſ. cap* 12. Item accuſare non poſſunt inimici, ut dicemus infrà *in cap. meminimus.* Tandem ſunt alii, qui accuſare poſſunt, ſed non omnes; nam liberti, alumni, & familiares perſonæ non poſſunt accuſare parentes, patronoſvè ſuos, quia civiliter de eis tantùm queri debent ſui patrimonii defendendi causâ, *l.* 8. §. *ultim. l.* 11. §. 1. *ff. hoc titul l. iniquum* 17. §. *penult. Cod. qui accuſare*, *l.* 9. *Codice ad leg. Cornel. de falſ. l.* 2. & 5. *Cod. ad leg. Cornel. de falſis.* Indè inferior ſuperiorem, vel minor majorem accuſare non poteſt, *cap. qualit*, §. *final. cap. ſequent. c. majorem*, *c. quærendum*, *cap. in ſancta* 2. *quæſt.* 7. exponit Vighel. *in method. juris can. lib.* 1. *cap.* 6. *fol.* 35. etiam ob cognationem frater adverſus fratrem non auditur in criminibus gravioribus, *l. ſi magnum* 13. *l. ſi ſororem* 18. *Cod. qui accuſare*: reliquorum cognatorum nulla habetur ratio. Nec contrarium probat textus *in l. tutor* 9. *ff. de ſuſpect. tutor.* non enim ibi prohibentur cognatos, & affines accuſare, ſi aliquod gravius delictum admiſerint; ſed vetatur cum nota, & infamia eos removere, ſi quid levius admiſerint, ita ut ſuſpiciones magis, & mores, quàm crimina ſuſpectos fecerint. Proſequuntur alias perſonas, quæ accuſare nequeunt, Lancellotus & Conradus *in praxi crimin. titul. de accuſat. num.* 9. Jul. Clarus *dicto* § *final. quæſt.* 14. *per totam*, ubi latè Baiardus, Farin. & Decianus *ubi ſuprà.*

9. *Traditur dubitandi ratio.* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis textus; nam cùm illegitimi accuſatores in judicio ad accuſandum non admittantur, ad eorum petitionem non debet fatigari, aut moleſtari accuſatus, immò potius accuſator repellitur à judicio, & ipſe accuſatus abſolvitur à judicii inſtantia; ſicut enim Reipublicæ intereſt delicta detegi, in judiciumque deduci ad publicam vindictam, ne ipſa maneant impunita, *cap. ſi omnia* 6. *quæſt.* 1. *l. illud*, *ff. ad leg. Aquil.* ita etiam illi expedit ne ab omnibus propoſita accuſatione fatigetur accuſatus, alioquin eveniet ſæpè ſæpius privato odio innocentes iniquâ accuſatione fatigari, & aliquando nocentes pœnam evadere prævaricatione, ſeu tergiverſatione adverſarii, juxtà textum in *cap. ſi qui* 2. *quæſt.* 4. contingeretque criminis reum accuſare criminoſum, vitam alienam arguendo, qui propriam emendare nolebat, cùm ille qui trabem geſtat in oculo, feſtucam de oculo fratris eruere non poſſit, ut Chriſtus Dominus ajebat apud S. Lucam *cap. ſext.* relatus in *cap. ſi crimen* 6. *quæſt.* 1. Undè in criminali judicio priùs agendum eſſe de legitimatione accuſatoris, docetur *in cap. in primis* 2. *quæſt.* 1. *l. ſi quæramus ff. de teſtam.* Meritò

ergo Felix II. in præſenti docet, fatigandum non eſſe accuſatum, ſi legitimus non ſit accuſator. Et licèt Felix tantùm agat de Epiſcopo accuſato, accipiendus tamen eſt juxtà generalem litteram, quæ reperitur in hac ſexta collectione, de quocunque accuſato, & quocunq; accuſatore, in Judicio publico, ſive privato; quia in quocunq; judicio criminali legitimus eſſe debet accuſator. Quo verò tempore legitimari debeat perſona accuſatoris, exponit Carleual *tom. 1 de judic. titul. 1. diſputatione* 4.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro
10. *Diſſolvitur dubitando ratio.* cujus ſolutione diſcrimen conſtituendum eſt inter eum caſum, in quo notorium eſt, ſeu Judici conſtat, vel ex libello, ſeu forma accuſationis, accuſatorem illegitimum eſſe; & inter eum caſum, in quo illegitimitas accuſatoris ante citationem judici notoria non erat, ſed poſtea apparuit. Primo caſu ad petitionem illegitimi accuſatoris fatigari reus minimè debet, nec in judicio cogitur comparere, *cap. placuit*, §. *liberis 4. quæſt. 3. cap. ſi Epiſcopus 8. 3. quæſt. 1. cap. bona 36. in fin. de elect.* quoniam tunc Judex ex officio ſuo illegitimum accuſatorem à judicio repellere debet, licèt reus de ejus illegitimitate non excipiat; quia etſi Judex officium ſuum impartiri non debeat propter privatum commodum, *cap. ad noſtram, de jurejur. l. 4. § hoc autem, de damno infect.* tamen hoc in caſu ex officio proprio accuſatorem à Judicio repellit, quia hæc illegitimitatis exceptio non ſolùm reſpicit privatum commodum, ſed honorem judicii, & publicam utilitatem, argumento textus *in cap. ſi qui ſunt, cap quærendum 2 quæſt. 7. cap. 1. cap. exceptionem, de except. l. ultim. ff. de petit. hered.* notat Gloſſa verbo *Repellere, in cap. nulli, hoc titul.* Socinus *hîc, num.* 15. Butrius *num.* 15. qui hoc caſu accipiunt præſentem Felicia ſententiam. Secundo verò caſu, quandò Judici accuſatorem illegitimum eſſe conſtat, reus ab eo impetitus comparere tenetur; & ſi non compareat, ut contumax puniri poteſt; & ſi poſtea appareat accuſatorem illegitimum eſſe in proſequutione judicii, reus abſolvitur, nec fatigatur. Quo caſu procedit textus in *dict. cap. veniens, hoc titul.* in cujus ſpecie Epiſcopus accuſatus comparere jubetur ad purgandam contumaciam; quia licèt illegitimus eſſet accuſator, hoc tamen Pontifici non conſtabat ante citationem, ſed poſtea apparuit; ideoque comparare debebat Epiſcopus, ſaltem exceptionem illegitimitatis allegaturus, ne Pontificis auctoritas illudi videretur, contrà textus *in l. ex quocunque, ff. de in jus vocand. l. 5. ff. de judiciis*: quo modo exponit textum *in cap. ſi duobus, cap. cùm parati, de appel.* Socinus *in dict. cap. veniens, num.* 12. Ex qua doctrina deducitur, quod ſi reus fuerit citatus ad petitionem illegitimi accuſatoris, de cujus illegitimitate judici ante actionem non conſtiterat, & ipſe exceptionem illegitimitatis non oppſuit, judicium valet, *l. qui accuſare, l. hos accuſare, ff. hoc titul.* Docent Butrius *hic num.* 5. Bartol. *in l. 1. §. accuſatoris, ff. ad Turpil.* Et ſimiliter ſi cùm accuſationem inſtituit, legitimus, & idoneus erat, ſed poſt cauſam inchoatam, in ipſius proſequutione illegitimus reddatur, propter ſupervenientem illegitimitatẽ à judicio repelli non debet, quia licet accuſationem de novo proponere non poſſit, tamen proſequi eam rectè valet, *l. ſi quis reus, ff. de publ. judic.* ubi condemnatus, & etiam deportatus, proſequitur judicium inchoatum, quod propter bonum publicum, & judiciariam auctoritatem procedit, *l. ſi quis, ff. ad leg. Iul. de adult.*

Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis, deductum *ex dict. c. cùm P.* cui reſpondendum eſt, non poſſe reum ad petitionem illegitimi accuſatoris fatigari, adeo ut reo accuſato purgatio canonica indicenda non ſit, propter infamiam inſurgentem ex calumnioſa, & minùs ſolemni accuſatione, ut probat textus *in cap. qualiter, el 2. hoc titul. cap. cùm inſinuante, de præſumpt. cap. cùm in juventute, de purgat. canonic. cap. auditum 2. quæſt. 6. cap. in cunctis 11. qu. 3.* in quibus purgare ſe reus non debet ab infamia criminis, quæ originem habuit ab inimicis, & illegitimis accuſatoribus, ut docent Hoſtienſis *in dict. cap. veniens, numero quinto* Morla *in empor. tit. de juriſd. num.* 121. quia quando infamia non naſcitur ex probabilibus conjecturis, quoad juris effectum infamia non dicitur, ſed tantum ſunt vanæ populi voces, de quibus curandum non eſt, *cap. Oſius 2. de elect. l. Decurionum, Cod. de pœnis.* Nec contrarium probat textus *in d. c. cùm P. cap. veniens*, quia in eorum ſpecie ad inſtantiam illegitimi accuſatoris non injungitur purgatio propter infamiam à tali accuſatione provenientem, ſed propter publicam infamiam, quâ reus notatus erat ante accuſationem, ob quam indicta fuit purgatio, ut docet Morla *ubi ſupra, num.* 121.

Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis, 11. *Diſſolvitur ultimũ augmentum difficultatis.*
pro cujus ſolutione ſciendum eſt, dubium eſſe apud Interpretes, an aliquis ſine accuſatore damnari poſſit. In qua quæſtione communem opinionem ſequutus negat Corraſius *lib. ſingul. epiſtolic.* 99 pro qua ſententia faciunt textus *in l. 6. § reſcripto. & §. ſi quis accuſatorem, ff de mun. & honor.* ubi docetur eum, qui non habet accuſatorem, honoribus interim non eſſe prohibendum. Marcus Tul. *in oratione pro Roſcio Amerino,* ubi ait, *nocentem, niſi fuerit accuſatus, damnari non poſſe* Et *lib. 2. de officiis*, omne judicium accuſatione, & defenſione conſtare ſcribit. Suffragantur DD. qui in omni judicio has perſonas neceſſarias eſſe tradiderunt, accuſatorem, reum, & judicem, *cap. forus 10. de V.S cap. 1. 4. quæſt. 4.* & accuſatorem in primis requiri, conſtat ex D. Ambroſ. *epiſt. ad Syagrium*, ibi: *Si leges publicas interrogemus, accuſatorem exigunt.* Ex Marci reſcripto de Auidio Caſſio apud Vulcacium Gallianum, ibi: *Adde quod non poſſumus reum facere, quem nullus accuſat.* Hinc Chriſtus Dominus, cujus omnis actio eſt inſtructio, Judam, etſi furem eſſe compertum haberet, non abjecit, eo quod à nullo eſſet accuſatus, ut expendebat D. Ambroſius *in cap. ſi quis poteſtatem, 23. quæſt. 4.* & cùm adulteram mulierem deprehenſam nemo accuſaret, dixit: *Nec ego te condemno*, apud Joannem *cap.* 8. Eoque pertinet quod in actis Apoſtolorum legimus, Romanis morem non eſſe hominem ullum ad necem condemnare priùs, quàm reus præſentes habuiſſet accuſatores. Contrariam tamen ſententiam tenuit Duarenus *lib. 1. diſput. cap.* 38. Sed placet in hac Doctorum varietate media ſententia, quam ſequitur Forcetius *lib. 1. rer. quotid. cap.* 24. qui ait; neminem ſine accuſatore eſſe damnandum, vel eo qui accuſatoris vice fungatur, veluti denunciatio, delatio, publica fama: quandoque enim privati, quandoque ex officio, ut ſtationarii, curioſi, vel ſimiles, crimina notoria deferunt, ut poſt ejuſmodi denunciationem Judex contra reum delatum in crimen inquirat, *d. l. 6. § nunciatores, ff. ad Turpil. l. ea quidem, C. de accuſat. l. 1 C. de curioſis, lib.* 12. Quo caſu nuntiator loco accuſatoris eſt, ut de publica fama probabimus infrà *in cap.*

evidentia:

evidentia : & hoc ſenſu legimus Claudium Gorgum lenocinii abſque accuſatore damnatum, *l. 1. §. unde quæri, ff. ad leg. Iul. de adult.* & Julium Cæſarem capitali ſupplicio affeciſſe libertum, alioqui ſibi gratiſſimum (quamvis nullo accuſante) eo quod Equitis Romani uxorem adulteraſſet, apud Suetonium *in Iul. cap.* 48. Unde intelligitur lex *1. C. de cuſtod. reor.* in illis verbis : *Sive accuſator exiſtat, ſive eum publicæ ſolicitudinis cura produxerit.* Ubi per ſpublicæ ſolicitudinis curam intelliguntur officiales, ſtationarii, milites, ſeu hirenarchæ, de quibus Tertul. *in apolog* ait : *Latronibus inveſtigandis per univerſas provincias militaris ſtatio ſortitur.* Duarenus *lib. 1. diſp. cap.* 38 Revardus *lib. 4. variar. cap.* 11. Fornerius *ubi ſuprà.*

12. *Exponitur cap. nulli 5. hoc titul.* Sed ſuprà traditæ aſſertioni primò obſtat textus *in cap nulli 4. hoc titul.* ubi cùm quidam familiares cujuſdam Epiſcopi ipſum de quodam crimine accuſarent, ipſe axceptionem illegitimitatis oppoſuit, aſſerens eos criminoſos eſſe, malæ famæ, & vilis opinionis : cùmque quæreretur, an accuſatores eſſent audiendi, reſpondit Paſchalis, non licere Epiſcopo à ſua accuſatione repellere, quos à ſua communi familiaritate neglexit ſeparare, antequam ipſum accuſarent. Ex quo textu deducitur, criminoſos ad accuſandum Epiſcopum admitti, nec etiam oppoſitâ criminis exceptione eos repelli : igitur etiamſi illegitimus ſit accuſator, reus vexatur. Agnovit difficultatem Gloſſa in eo textu, & eam ſolvere intendit duplici modo. Primò aſſerit, criminoſos accuſatores in hujus textus ſpecie admiſſos fuiſſe, quia Epiſcopus de exceptis criminibus publicè infamatus erat, in quibus illegitimi etiam, & minùs idonei accuſatores admittuntur, *cap. per tuas, de ſimonia,* ſuprà probavi. Quam Gloſſæ ſententiam plures tenuiſſe aſſerit Hoſtienſis *ibi num.* 3. Sed quia hæc ſolutio verbis textus non congruit, ſiquidem in eo non agitur de criminibus exceptis, ideò ab ea recedit Gloſſa, & veriùs docet, quod licèt criminoſi legitimi accuſatores non ſint, juxta ſuprà tradita ; tamen cùm Epiſcopus accuſatur à ſuis familiaribus, non poteſt eos ut criminoſos repellere, cùm priùs deberet eos à ſua familiaritate abjicere, aliàs non creditur homines malæ famæ, & vilis opinionis in ſua familiaritate retinuiſſe, ut in eo textu dicemus.

Secundo ſuprà traditis obſtat textus *in l. 3. §. præterea, ff. de ſuſpect. tutor.* in illis verbis : *Præterea videndum eſt, an & ſine accuſatore poſſet ſuſpectus repelli ? Et magis eſt, ut repelli debeat.* Ex quibus apertè conſtat, poſſe quem ſine accuſatore damnari : ergò multò faciliùs cum illegitimo accuſatore. 13. *Exponitur l. 3. §. præterea, ff. de ſuſpect. tutor.* Nec dici poteſt, in eo textu judicem per inquiſitionem proceſſiſſe ; quia ad utilitatem privatam officio ſuo judex crimen inquirere non poteſt, ut ibi notavit Gothofredus. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, quod licèt regulariter nemo damnetur ſine accuſatore, tamen jure ſingulari receptum eſt, quod ſi Prætori liqueat argumentis evidentiſſimis tutorem ſuſpectum eſſe, & malè verſari in tutela, vel cura, eum removere poſſit, quod ſpecialiter inductum fuit pupillorum favore, & ob publicam utilitatem, quoniam negotia pupillaria pertinent ad publicam curam, *l. 10. §. ult. ff. de teſtam. tutel. l. 1. ff. de excuſ. tut. l. 2. ff. qui petant tutor. l. 2. §. tractari, ff. ad Tertyl. l. 19. C. Theod. de curat.* ut expreſsè docetur *in d. § præterea,* & notavit Cujac. *ad tit. C. de ſuſpect. tutor.*

Etiam præſenti aſſertioni opponi poteſt textus *in c. quàm gravi, de exceſſibus Prælat.* cujus interpretationem dedi *in c. 2 de confeſſ c. Porrò, de divortiis* ; & ejus interpretationem in ejus notis adduxi.

CAPUT II.

[a] Felix.

HÆc ſunt quæ deinceps propter malorum hominum inſidias, qui in Eccleſiam & in eccleſiaſticos ſæviunt viros indifferenter, conſervari firmiſſimè volumus in ſæcula. Si quis Epiſcopus ab illis [b] accuſatoribus, qui [c] recipiendi ſunt, fuerit accuſatus, poſtquam ipſe ab eis [d] charitativè conventus fuerit, ut ipſam cauſam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, ſed tunc ad Summos [e] Primates cauſa ejus canonicè deferatur, qui in congruo loco intra ipſam provinciam, tempore congruo, id eſt, autumnali, vel æſtivo, Concilium regulariter convocare debebunt, ita ut ab omnibus ejuſdem provinciæ Epiſcopis inibi audiatur. Quò & ipſe regulariter convocatus, ſi eum aut infirmitas, aut alia gravis neceſſitas non detinuerit, adeſſe debebit, quia ultra provinciæ terminos accuſandi antè licentia non eſt, quàm audientia [f] rogetur.

NOTÆ.

1. a FElix.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 8 in hac autem ſexta collectione legitur *idem*, quaſi idem auctor ſit hujus textus, & antecedentis : ſed Felicem II. auctorem eſſe illius textus, jam probavi ; præſentem verò textum eſſe Felicis I. conſtat ex ejus epiſtola 2. quæ extat *tom. 2. Concilior.* ex qua tranſcripſi litteram hujus textus, etiam neglectâ temporum ſerie. Concius utrumque caput ejuſdem Felicis eſſe arbitratur. Burchardus *lib. 1. Decreti, cap. 169. & 174.* Carnotenſis *lib. 5. Decreti, cap. 271. & 292.* ex Felice illum citant. Etiam reperitur textus hic in collectione canonum Hadriani notis illuſtrata ab Ant. Auguſtino *tom. 1. Concilior. Binii, & 18.* Regiæ editionis, *can.* 5. Hujus thematis ſententia refertur tum ab Athanaſio, & Alex. Synodo, tum ab eodem Felice minore *cap. 2. & 3. epiſt. 1. ad eundem Athanaſium*, qui teſtis eſt, hoc etiam fuiſſe ſumptum ex Nicæna Synodo : ſed ante eam Synodum eadem fuit ſententia tam primi Felicis, quàm Stephani *epiſt.* 2. & poſtea reperitur *in addit. capit. lib. 7. cap.* 143. Felix primus electus fuit ultimo die anni 172. & martyrio coronatus die 30. Maii. anno 175. ut poſt Baronium in eo anno, & in Martyrol. die 30. referunt Binius *d. tom. 1. Concil.* Ciaconius *tom 1. de vit Pontific.* Carolus à

Digitized by Google

ſancto Paulo *in Biblioth. Pontific. littera F.*

2. b *Accuſatoribus*] Gloſſa, Abbas, & repetentes in præſenti anxiè quærunt, quomodo plures accuſatores admittantur in hoc caſu, cùm non poſſint plures unum ſimul accuſare, quando agitur ad publicam vindictam, *l. ſi plures 16. ff. hoc tit. l. 2. in fine, l. 29. §. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 4. C. hoc titul. l. 3. in princip.* & *§. ſi ad plures, ff. de ſepulchr violat. l 13. tit. 1. part. 7.* latè docent Ant. Matthæus *ad tit. de accuſat. cap. 2.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. c. 1 num. 35.* Jul Clarus *§. ult. quæſt. 13. num 1.* Decianus *lib 3. tract. crimin. c. 32. à princip.* ex quibus ſunt qui affirment, principium hoc procedere tantùm in accuſatione, non verò in denunciatione, de qua in præſenti agitur. Sed hanc ſolutionem rejiciunt Abbas hîc, *num. 2.* Felinus *nu. 1.* quia ratio, quâ nititur Conſultus *in d. l. ſi plures*, æquè viget in denunciatione, ac in accuſatione, nec in hac parte inter eas ullum datur diſcrimen. Quare eâ ſolutione omiſsâ, communiter placuit Felicem in præſenti agere de pluribus accuſatoribus; non quia plures ſimul admitti debeant, juxta textus proximè adductos, ſed quia ſi fuerint admiſſi, & accuſatus non opponat, proceſſus ſuſtinetur. Ita docuerunt Gloſſa, *per textum ibi, in d. l. 4. C. hoc titul.* Abbas, & alii repetentes *in præſenti.* Ant. Gomez, & Jul. Clarus *ubi ſupra.* Verùm hæc interpretatio admitti nequit, quia credi non poteſt, ſanctum Felicem agere de pluribus accuſatoribus, qui attento jure communi admitti non poſſunt, etiamſi iiſdem admiſſis proceſſus ſuſtineatur parte non opponente. Alii diſcrimen conſtituunt inter eum caſum, in quo plures aliquem accuſare volunt ad vindictam tantùm publicam, nullum intereſſe ex accuſatione capientes, nec ſuam, ſuorumve injuriam proſequentes; & inter eum caſum, in quo pro ſuo intereſſe ad accuſandum procedunt; quando enim nullius accuſantium intereſſe verſatur, ex accuſatoribus unus eligitur, qui ſit magis idoneus, *d. l. ſi plures*, cum ſimilibus. Secundo verò caſu quando omnium accuſantium intereſſe verſatur, omnes admitti debent, *cap. olim, hoc titul l. 3. §. ſi plures, ff. de ſepulchro violato*: docent Salicetus *in d. l. 4. Cod. hoc titul.* Anania *in cap. 1. num. 3. de colluſ. deteg* Jul. Clarus *d. §. final.* Greg. Lopez *in d. l. 3. partit.* quo caſu accipiunt præſentem textum; nam cùm ſubditi Epiſcopum ſuum de criminibus deferunt, poſt admonitionem cauſam ſuam proſequuntur, & pro ſuo intereſſe Epiſcopi crimina coram legitimo judice deferunt; nam cujuslibet eorum intereſt bonum habere Prælatum bonis moribus præditum; unde meritò omnes accuſatores admiſſi fuerunt. Sed veriùs dicendum eſt, in præſenti textu Pontificem non agere de uno, vel pluribus accuſatoribus unius delicti, vel Epiſcopi; ſed tantùm regulam generalem tradere ſervandam in accuſationibus Epiſcoporum; unde ſupponit Pontifex, eos tantùm admittendos eſſe, qui de jure poſſint admitti; ſiquidem ſignanter ait, *qui recipiendi ſunt.* Per quæ poſteriora verba non tantùm explicantur, verùm etiam reſtringuntur præcedentia, quæ de pluribus agunt, ita ut non comprehendant omnes cujuſcunque qualitatis, ſed illos, qui recipiendi ſunt, & ita legitimos, juxta tradita ſuperiori commentario: & deinde non ſemper, nec indiſtinctè admittantur omnes in quibuſcunque caſibus, ſed illi, qui in iiſdem recipiendi ſunt, id eſt in caſibus, in quibus iure poſſunt recipi, pro ut contingit ubi plures non de uno, ſed de pluribus criminibus aliquem accuſant, ut innuit Pontifex in illis verbis: *cauſa ejus ad Primates canonicè deferatur*; ſignificans non unam, ſed plures cauſas criminum contra Epiſcopum proponi, veluti plures ratione unius officii, veluti tutoris; vel unum repreſentantes, *cap. licèt, cap. penult. hoc eodem titulo*; pro ſuo commodo, & in cauſam propriam, veluti cohæredes, aut conſortes ejuſdem litis: vel ratione injuriæ communis, plures unum de unico crimine accuſantes, juxta tradita per Bartolum *in d. l. ſi plures*; vel cùm plures inter ſe ita conveniunt, quo caſu etiam in judiciis publicis plures admittendos eſſe docuerunt Duarenus *lib. 1. diſp. cap. 39.* Ant Matthæus *ad tit. de accuſat. cap. 2.* unde Felix in præſenti generalem tradit doctrinam ſervandam in accuſatione Epiſcoporum, juxta principia juris, non quia ſpecialiter conſultus fuiſſet de Epiſcopo à pluribus accuſato.

c *Qui recipiendi ſunt*] Id eſt non criminoſi, & infames, ut poſtea expoſuit in eadem epiſtola 3.
Pontifex *in cap. infames perſona 3. quæſt. 7. cap. ſi accuſatorum 3. quæſt.* 10. & alii ſimiles. Nec obſtat textus *in cap. oves 2 quæſt. 7.* ubi docetur, quod ſubditi Prælatum ſuum accuſare non poſſunt, niſi à recta fide deviaverint: ergo in præſenti textu non rectè ſupponit Felix, Epiſcopum à propriis ſubditis fuiſſe accuſatum. Augetur hæc difficultas *ex cap. clericus, ead. q.* ubi apertè docetur, ſacerdotes adverſus Epiſcopum nec accuſationem proponere, nec teſtimonium proferre poſſe; quod latiùs probant Baronius *anno* 112. *n.* 10. & 199. *n. 6.* Turrianus *lib. 3 pro canon. c. 11. & 13.* Pro cujus difficultatis ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter ſubditos bonos, & criminoſos; & inter accuſationem ex affectu fraternæ charitatis propoſitam, & inter eam, quam pravo, & maligno animo proponunt. Primo caſu prohibentur criminoſi, & etiam illi, qui malo affectu, non ex charitate, ſed ex pravitate vitam ſuperiorum infamare, & reprehendere intendunt. Unde Evariſtus *in cap. ſi qui ſunt* 17. 2. *quæſt. 7.* probibet ne opinione indiſcuſſa audiantur accuſatores Epiſcoporum. Illuſtrat Ant. Auguſtin. *in notis ad can. Hadriani V. Concilior. fol. 569.* ſecundo verò caſu Epiſcopi ab honeſtis, & probis ſubditis ex affectu charitatis accuſari valent, unde D. Auguſtin. ait *in cap. præſumunt 2. quæſt. 7. Præſumunt Prælati non debere ſe reprehendi, vel accuſari pro eo, quod canones paſſim non conſtituerunt eos accuſandos, quod tantum negatur ſolis criminoſis, cùm de ſe reprehendendo Veritas ipſa teſtetur: Si malè locutus ſum, perhibe teſtimonium de malo.* Facit Damianus P. in quadam epiſtola ad Alex. Pap. *Quis eſt hic arrogantiæ tumor, quis elationis faſtus, ut quod inſolenter exceſſum eſt, à ſuis ſubditis dedignentur audire? Nec his allegationibus utendum eſt, ut dicant, ſe non debere ab his accuſari, ne videantur ſuis exceſſibus velamen obtendere.* Et *in c. quærendum, ead. 2. q. 7.* dicitur, quod qui non ſunt rectæ fidei, & converſationis, & quorum vita eſt accuſabilis, non poſſunt majores natu accuſare; & hoc caſu intelligendi ſunt textus *in d. c. oves. c. qualis, c. majorum, c. ſententia 2. q. 7.* in quibus prohiberi videtur talis accuſatio: at verò ſubditi probi, & aliàs ad accuſandum idonei, poſſunt ſuos Prælatos accuſare, ut probat textus ſic intelligendus *in c. ſicut 46. 2. q. 7.* & hoc caſu procedit præſens textus, ubi ſtatuit Felix Epiſcopum, non à quibuslibet poſſe accuſari, ſed ab illis tantùm, qui recipiendi ſunt; hoc eſt, à ſubditis probis, & honeſtis, & ex affectu charitatis accuſationem proponentibus. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in d. cap. oves*, in illis verbis: *Niſi à fide exorbitaverit.* Ex quibus deducitur, ſacris canonibus

nonibus eſſe definitum, & præſcriptum caſum in quo ſubditi poſſunt accuſare ſuos Prælatos: igitur in nullo alio caſu Prælati accuſatio ſubditis eſt permittenda: nam huic difficultati facilè ex ſuprà dictis reſpondetur; ea enim verba ſic intelligi debent, quod ſubditi, criminoſi, & infames Paſtorem ſuum accuſare non poſſunt, niſi à fide exorbitaverit: cæterum ſi à fide diſceſſerit, tanta eſt hujus criminis labes, ut etiam criminoſi ad ejus accuſationem admittantur, *cap. in fidei favorem, de hæret. in 6.* docuit Turriſcremata *in dict. cap. oves, num. 2. & 3.* nec etiam obſtat textus *in d. cap. clericus*, cui omiſsâ Gloſſæ duplici ſolutione ibi, *verbo Laicus*, reſpondendum eſt, textum illum procedere in clericis in minori gradu conſtitutis, qui majorum crimina deferunt, non gratiâ correctionis, ſed ex pravo animo: qui meritò ab accuſatione repelluntur, cùm non ex affectu charitatis proſiliant, ut ibi notavit Turriſcremata.

4. d *Charitativè conventus*] Id eſt monitus, ut poſt Gloſſam exponunt omnes repetentes in præſenti. Sed tunc obſtat, quod Felix in præſenti agit de accuſatione, ut conſtat ex illis verbis, *accuſatoribus, & accuſatus*: at in accuſatione nulla requiritur monitio charitativa, *c. veniens, c. licèt, hoc titul.* quia monitio tantùm deſideratur ad denunciationem evangelicam, quæ ad pœnitentiam, & emendationem dirigitur, juxta caput *novit, de judiciis*: probatur *in c. qualiter 24. in fine*, ibi: *Denunciationem charitativa monitio, hoc tit.* In accuſatione verò, per quam ad vindictam publicam agitur, à qua reus per pœnitentiam, & emendationem non liberatur, *l. qui ea 67. verſ. nemo, ff. de furtis*, ea monitio non eſt neceſſaria, nec effectum habere poteſt, ut ſatis colligitur *ex d. c. qualiter*, ad finem, ubi conſtituitur differentia inter denunciationem, in qua monitio charitativa deſideratur, & accuſationem, in qua non monitio, ſed inſcriptio requiritur. Quam difficultatem ut effugiant omnes repetentes hîc, præſentem textum accipiunt non de accuſatione, ſed de denunciatione; & verba illa, *accuſatoribus, & accuſatus*, pro denuntiatoribus & denunciato accipit Gloſſa 1. *in præſenti*, & *in c. licèt Heli, hoc tit.* quam communiter ſequuntur omnes, ut refert Felinus *hîc, n. 2.* Sed hæc communis interpretatio ſuſtineri non poteſt, ſiquidem expreſsè repugnat verbis textus. Deinde quia ex illis verbis, *cauſam emendet, & eam corrigere noluerit*, ſatis deducitur, Pontificem agere de accuſatione, per quã Epiſcopus impetebatur; quia damnum datum accuſatori non emendabat, partique læſæ non ſatisfaciebat: unde alii putarunt, præſentem textum ſpecialiter procedere in Epiſcopo, qui accuſari nequit, niſi præmiſsâ monitione: quem intellectum rejicit Abbas *hîc. n. penult. ex d. c. veniens, d. cap. licèt*, quibus fruſtra ſatisfacere intendit Beroius *hîc num. ult. verſ. Circa ſecundum*. Quibus omiſſis dicendum eſt, ſanctum Felicem in præſenti agere de ſubditis accuſantibus Epiſcopum civiliter de crimine aliquo ad propriam utilitatem, & emendationem damni ab eo dati, ut innuunt verba proximè expenſa: quo caſu neceſſaria eſt præcedens monitio, id eſt interpellatio extrajudicialis, *c. ſi quis erga 2. q. 7.* cujus textus verba mirè conveniunt cum verbis præſentis textus; de qua etiam accuſatione ad privatum commodum, ſeu propter damnum privato illatum emendandum, loquuntur textus *in c. accuſatio 15. in fine 2. q. 7.* Alexander *epiſt. 1. poſt princip.* ibi: *De his clericis, & laicis, qui Epiſcopos, vel reliquos Sacerdotes priùs tam ad Primates eorum, quàm ad reliquos accuſant judices, quàm auribus eorum, à quibus ſe læſos exiſtimant, inculcant, ut ab eis, aut jus ſuum, ut juſtam recipiant apologiam, &c.* Stephanus *epiſt. 2.* ibi: *Nec aliquis eorum* (Epiſcoporum) *aut Eccleſiarum actorum, vel defenſorum ad aliquos priùs accuſari debet, quàm ipſe charitativè ab his, aut per ab eis, qui ſe læſos exiſtimant, vel eos pro aliquibus erratibus corripere cupiunt, conveniantur, ut ab eis, aut familiarem emendationem, aut juſtam recipiant excuſationem.* Athanaſius ex Synodo Nicæna relatus ab Ant. Auguſt. *in epit. lib. 30. tit. 2.* ibi: *Si erga Epiſcopum, vel actores Eccleſiæ quiſquam cauſam habuerit, eos cum charitate manſuetè conveniat, ut ab eis vulnus rectè ſanetur, aut ipſe, ſi ſecus egerit, accuſator excommunicetur.* Unde rectè juxta antiquorum PP. ſententiam Felix in præſenti ſtatuit in accuſatione Epiſcopi procedi debere ad emendationem, quia agebatur de injuria privato illata. Facit textus *in l. quidam Hiberus 12. ff. de ſervit. urbanor.* junctis Oſualdo *lib. 17. Donelli, cap. 1. littera B.* Meril. *lib. 3. obſ. cap. 8.*

e *Primates.*] Quamvis inſpecto jure civili, & apud bonæ notæ auctores Primates paſſim dicantur, qui alios auctoritate, dignitate, vel officio antecellunt, & primum locum obtinentes, à reliquis diſtinguuntur, *l. ſciendum 4. verſ. Sed & ſi*, ibi: *Primatibus, ff. de legationibus, l. ult. C. de offic. diverſ. judic. l. 1.* junctâ rubricâ, *C. de Alexandriæ Primatibus, lib. 11. c. 1. de pace firmand. in uſib. feudor.* Tiraquel. *de nobilit. c. 37. n. 36.* in jure tamen canonico Primas dicitur is, qui apud eccleſiaſticos in provincia, regno, vel natione aliqua primam ſedis dignitatem habet, in quo ſenſu Primates appellantur Patriarchæ, quaſi Principes Patrum; qui Patriarchæ à Primatibus potius nomine, quàm re, dignitate, aut officio differre, dicuntur *in cap. duo ſimul, de officio ordinarii, c. antiquæ, de privileg.* docent plures laudati à Cenedo *ad Decret. collect. 58. n. 1.* Cæſare *de eccleſiaſt. hierarch. diſp. 4. §. 3.* Juxta hanc ergo acceptionem probat textus hic, cauſam, in qua Epiſcopus accuſatur, deferendam eſſe ad Primates, ſeu Patriarchas: quod etiam probatur *in c. Primates 2. q. 1. cap. 1. in princip. 4. q. 5.* ibi: *Ad Primates provinciæ.* Sed obſtat quod hujuſmodi cauſæ Epiſcoporum non ad Primates, ſeu Patriarchas, ſed ad Archiepiſcopos, vel Metropolitanos deferri debent, *authent. de ſanctiſſimis Epiſcop. §. ſi quis verò verſ. Si autem*: ſeu ad Concilium provinciale, ſeu nationale, *cap. 2. c. accuſatus, cum ſequenti 3. q. 6. c. ſi clericus, verſ. & ſi 11. q. 1.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c. 1.* vel tandem ad Summum Pontificem, qui in gravioribus Epiſcoporum cauſis adeundus eſt, *d. c. accuſatus.* Cui difficultati ut ſatisfaciant Abbas *hîc num. 3.* Barb. *de poteſtate Epiſcopi allegat. 112.* accipiunt Primates in hoc textu pro Archiepiſcopis & Metropolitanis, qui etiam Primates dicuntur, *c. ſane, de foro competenti.* Illuſtrant Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epiſt. 5.* ſed cùm in præſenti de Primatibus majoribus agatur, neceſſariò per eos intelligendi ſunt Patriarchæ, juxta tradita per Cæſarem *de Eccleſ. hierarch. d. diſp. 4. §. 2.* Quare hac ſolutione omiſsâ diſtinguendum eſt cum Duareno *lib. 1. de ſacris Eccleſ. miniſtris*, inter jus antiquum Pontificium, & novum; nam veteri jure canonico inſpecto non ſolùm diſcuſſio cauſarum criminalium Epiſcoporum, verùm & ſententia ad Synodum provincialem, vel Primates ſpectabat, ut probant textus ita accipiendi *in c. ult. 3. q. 6. c. 1. & 2. 6. q. 4. c. Epiſc. 65. 11. q. 3.* Noviori tamen jure circa cauſas graviores Epiſcoporum aliter cautum fuit, 5.

ita

ita ut in illis ſola diſcuſſio Concilio Provinciali, ſeu Primatibus permitteretur, Pontifici ſententiâ reſervatâ, juxta textus *in d. cap. accuſatus. cap. diſcutere, cap. quamvis, cap. multi 3. q. 6.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam ut rectè notavit Felinus hîc, *num. 2. notab.* 1. Felix in hoc textu non docet cauſas criminales Epiſcoporum ad Primates eſſe deferendas, ut ab eis ſententiâ terminentur, ſed ut de eis judicialiter cognoſcat; & ſi cauſa levis eſt, quia Epiſcopus civiliter accuſatur, eam decidat; aliàs cauſâ diſcuſſâ Romani Pontificis ſententia expectetur. Proſequitur latiùs Marcha *in concordia Sacerdotii, & Imperii, lib. 3. cap. 16. cum ſequent.* Ubi diſputat tam ex veteri, quàm novo jure, Epiſcoporum cauſæ à quo ſint terminandæ?

f *Refertur.*] Sequuntur in ipſa epiſtola alia verba, quæ extant *in cap. ſi Epiſcopus 3. q. 2. cap. ſi ægrotans 5 q. 3 cap. infamis 3 q. 7. cap. peregrina 3. q. 6. cap. abſente 3 q. 9. cap. ſi accuſatorum 3 q. 10.*

CAPUT III.

Gregorius [a] *Guidiſcalco Duci Campaniæ.*

ILla [b] præpoſitorum ſolicitudo utilis, illa eſt cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor ſibi nihil vendicat. Reſtringenda ergo ſub ratione poteſtas eſt, nec quidquam agendum priùs, quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore juſtum omne putat ira quod fecerit. Pervenit itaque ad nos, magnitudinem tuam uſque ad hoc eſſe impetu furoris impulſam, ut non ſolùm frangi januas monaſterii ſancti Archangeli, verùm etiam diripi exinde, quod ibi inventum eſt, feceris. Inſuper autem ſic contra Abbatem ejuſdem monaſterii diceris exarſiſſe, ut niſi occultans ſe, iracundiæ tuæ tempore latuiſſet, non leve diſcrimen incurriſſet: denique ut metu tuo perteritus, de domo, in qua te olim receperat, exire nuncuſque non audeat. Quod ne fruſtra feciſſe forſitan videteris, fugam monachi ipſius, qui ad hoſtes [e] abiit, ad ejus, quantùm ad nos perlatum eſt, crimen impingis, aſſerens quod cum ipſius voluntate fugerit. Quod ſi ita eſt, contriſtamur, & valde veſtram ſapientiam miramur. Nam ſi licitum putatis, ut aliorum culpa aliis ſit nociva, multi huic poſſunt crimini ſubjacere. Diverſorum enim nobilium ſervi, multarum Eccleſiarum clerici, diverſorum monaſteriorum monachi, multorum judicum homines ſæpe ſe hoſtibus tradiderunt. Ergo ſi hoc creditur, ſervorum utique Domini, clericorum Epiſcopi, monachorum Abbates, diverſorum fugitivorum judices, omnes ſub culpa ſunt & crimine conſtituti. Nunquid & diebus magnitudinis tuæ multi de civitate, in qua conſiſtis, & ad [d] Longobardos milites fugâ non lapſi ſunt? Et quis tantæ indiſcretionis, tantæque poſſit ſtultitiæ reperiri, ut eorum iniquitatem tibi æſtimet applicandam? Hæc itaque ſolicitè penſa, atque ex te aliorum cauſas æſtima, ut in quorundam adverſitates falſis ſuſpicionibus non ducaris. Si verò eſt aliquis, qui de prædicti monaſterii Abbate poſſit aliquid dicere, quod ad [e] culpam, reatumque ejus pertineat, nos hoc non negligi, ſed magis unà quidem cum eis, quorum intereſt, cauſam omninò diſtrictè & ſolicitè volumus perſcrutari, ut aut feriat vindicta culpabilem, aut abſolvat veritas innocentem. Si autem nullus inveniri poruerit, qui contra eum hoc, quod ſolus ipſe perhibes, aſſerat: hortamur magnifice fili, ut à memorati monaſterii, Abbatiſque ipſius te adverſitate contineas, & potiùs tuitionem illis, & propter Deum charitatem impendas. Et ſi quid eſt unde animi veſtri fortaſſis offenſi ſunt, pro noſtra eis interventione remitte: & ita vos, ſicut Chriſtianos convenit & prudentes, in eorum magis juvamine commodate: quatenus & nos vobis gratias referamus, & ante omnipotentem Dominum mercedem pro impenſis ſervis ejus beneficiis, ac ſolatiis, acquiratis. Dat. menſe Februarii, ind. iij.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. c. 5.* & reperitur textus hic in ipſis epiſtolis D. Gregorii *lib. 8. indict. 3. epiſt.* 12. ex quo regeſto reſtituo integram hujus textus. Campania ab urbe Romana uſque ad Siler Lucaniæ fluvium perducitur, in qua opulentiſſimæ urbes Capua, Neapolis, & Salernus conſtitutæ ſunt: quæ ideò Campania appellata eſt, propter uberrimam Capuæ planitiem, ut referunt Italiæ ſcriptores. Guidiſcalo hujus provinciæ Duci reſcribit Gregorius *in præſenti.* 2.

b *Illa.*] Verba quæ ſequuntur uſque ad verbum *fecerit*, extant *in cap. illa* 11. *q.* 3.

c *Abiit*] Forſan ut transfuga, ut hoſtibus faveret. 3.

d *Longobardos.*] Abbas in præſenti, *num.* 3 Felinus *num.* 2. Beroius *num.* 4. docent duo hæc differre in eo, quod per culpam intelligitur delictum ex negligentia proveniens; per reatum verò peccatum ex malitia, ſeu dolo procedens: quo ſenſu culpa in ſpecie, & dolus differunt, & ut diverſa proponuntur *in l. contractus, ff. de R. I. l. de ætate, §. qui juſto,* ibi: *Sine dolo malo, culpâ tamen; ff. de interrogat. act.*

Reatus

Reatus etſi plerunque accipiatur pro delicto, *cap. teſtimonium 44. de teſtibus, cap. ult. 30. quæſt. 2. l. 1. C. de judiciis*; tamen frequentiùs accipitur pro obligatione ad pœnam propter peccatum contractam: in quo ſenſu peccatum actu tranſire, & reatum manere, docet D. Thomas *in 4. art. 5. & 6.* & *1. 2. q. 86. art. 1. & q. 87. art. 6.* Illuſtrant Budeus *in l. veſtem, ff. de injuriis*, Corraſius *lib. 2. miſcel. cap. 20.* Rebuffus *in l. judicaſſe, column. 4. ff. de V. S.* Covarr. *lib. 2. variar. cap. 9 num. 2* Gomez *in l. 76. Tauri, num. 6.* Tiraquel. *de pœn. temper. cauſ. 29. à princip.* qui exponunt textus *in l. ſi diutino 25. ff. de pœnis, l. ult. ff. ad leg. Iul. majeſt. l. ult. verſ. Fraudis, ff. de bon. damn.* Poteſt ergo in præſenti per culpam accipi generaliter peccatum adhuc manens, ſeu perſeverans, de cujus pœnitentia non conſtat; per reatum verò pœna, ſeu obligatio ad pœnam ex peccato & culpa proveniens: quæ pœna, ſeu obligatio per pœnitentiam, ſeu emendationem non eduitur, præſertim quoad vindictam in foro exteriori, *l. qui ea mente, ff. de furtis.*

Varia ex hoc textu deducunt repetentes de accuſatione contra ſuperiorem ab inferiore proponenda, vel non; & de perſonis, quibus præſentibus judicium criminale agitandum eſt. Sed quàm aliena à mente Gregorii, facilè agnoſcet, qui præſentem epiſtolam ſedulò legerit, perlegeritque.

CAPUT IV.

Gregorius [a] *Conſtantinæ Auguſtæ.*

OMnipotens. *Et infra*: [b] Salonitanæ verò civitatis Epiſcopus me, ac reſponſali meo neſciente [c] ordinatus eſt, & facta res eſt, quæ ſub nullis anterioribus Principibus evenit. Quod ego audiens, ad eundem prævaricatorem, qui inordinatè ordinatus eſt, protinus miſi, ut omninò Miſſarum ſolennia celebrare nullo modo præſumeret, niſi priùs à Sereniſſimis Dominis cognoſcerem, ſi hoc fieri ipſi juſſiſſent, quod ei ſub excommunicationis interpoſitione mandavi. Et contempto me, atque deſpecto, in audaciam quorundam ſæcularium hominum, quibus denudatâ ſuâ Eccleſiâ præmia multa præbere dicitur, nuncuſque Miſſas facere præſumit, atque ad me venire ſecundùm juſſionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me neſciente ordinatus eſt, hoc quod in ordinatione ſua me, vel reſponſalem meum prætermittere præſumpſit, ita ex corde laxavi, ac ſi me auctore fuiſſet ordinatus. Alia verò perverſa illius, ſcilicet mala corporalia, quæ cognovi, vel quia cum pecuniis [d] eſt electus, vel quia excommunicatus Miſſas facere [e] præſumpſit, propter Deum irrequiſita præterire non poſſum. Sed opto, & Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de his quæ dicta ſunt, valeat inveniri, & ſine periculo animæ meæ cauſa ipſius terminetur. Priùs tamen quàm hæc cognoſcantur, Sereniſſimus Dominus diſcurrente juſſione præcepit, ut eum venientem cum honore ſuſcipiam. Et valde grave eſt, ut vir, de quo tanta, & talia nunciantur, cùm antè requiri & diſcuti debeat, honoretur. Et ſi Epiſcoporum cauſæ mihi commiſſorum apud piiſſimos Dominos aliorum patrociniis diſponuntur, infelix ego in Eccleſia iſta quid facio? Sed ut Epiſcopi mei me deſpiciant, & contra me refugium ad ſæculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter ſuggero, quia aliquantulum expecto: & ſi ad me diu venire diſtulerit, in eo exercere diſtrictionem canonicam nullo modo ceſſabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piiſſimis Dominis vitam tribuet, & nobis ſub manu veſtra, non ſecundùm peccata noſtra, ſed ſecundùm gratiæ ſuæ dona diſponet. Hæc ergo tranquilliſſimæ Dominæ ſuggero: quia integerrima Serenitatis ejus conſcientia quantò moveatur zelo rectitudinis, atque juſtitiæ, non ignoro.

NOTÆ.

1. [a] *COnſtantinæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 6.* & *lib. 4. epiſtolar. D. Gregorii epiſt. 34.* & *in cap. Salonitana, 63. diſt. cap. ult. 21. quæſt. 5.* in quibus omnibus pro *Conſtantina*, legendum eſt *Conſtantia*: Conſtantia enim uxor fuit Mauricii Imperatoris: cui etiam reſcribit idem Gregorius *lib. 3 epiſt. 30 & 23.* In priori parte hujus epiſtolæ agit Pontifex de ſuperba elatione Joannis Archiepiſcopi CP. qui auſus fuit tempore Pelagii prædeceſſoris noſtri Gregorii in Synodo CP. ad cauſam Gregorii Epiſcopi Antiocheni celebrata nomen Patriarchæ Oecumenici ſibi arrogare; quod cùm Pelagius ſciret, cuncta Synodi geſta præter ſententiam pro Gregorio latam irritavit, ut ex ipſius Pelagii epiſtola refert Baronius *anno 587.* Sed cùm poſtea anno 6. Pontificatus Gregorii Magni eo arrogantiùs, & inſolentiùs proſequutus eſſet, ut in litteris Romam miſſis ſe Oecumenicum Patriarcham nominaret, ideò Pontifex, qui Joannem aberrantem ſummâ patientiâ toleraverat, anno Chriſti 595. illum litteris ſuis corripuit *lib. 4 epiſt. 38.* Sabinianumque Apocriſiarium Conſtantinopoli agentē admonuit, ne

ne ullo modo cum illo communicaret , ne ejus videretur ſuperbiæ favere , *lib 4. epiſt. 39.* Etiam contra ipſum ſcripſit Mauricio Imperatori, & ejus uxori, & Epiſcopis Alexandrino, & Antiocheno , *lib. 4. epiſt* 32. 36. *&* 38. quibus omnibus cùm plura inculcet in deteſtationem ſuperbi illius nominis, tandem addit, ei conſentire nihil aliud eſſe, quàm fidem perdere , quia cùm à Chriſto Domino uni Petro præfectura fuerit gregis univerſalis credita, ſi quis ejuſmodi ſtabilitam violaverit hierarchiam, aliter ſentire videretur , quàm ipſe Dominus ſentiendum præcepit; ideoque *lib. 6. epiſt.* 30. Gregorius Mauricio Imperatori oſtendit eſſe præcurſorem Antichriſti , qui ſuperbum illud ſibi nomen uſurpat. De nomine univerſalis Patriarchæ , ſeu Oecumenici Epiſcopi tantùm Summo Pontifici competenti , plura congeſſerunt Briſſonius *d. anno 595.* Martha *de juriſdict. p. 1. cap.* 10. Barb. *de poteſt. Epiſc. p. 1. tit. 1. cap. 6.* & *de jure Eccleſ lib. 1. cap. 1. num.* 27. Savarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 25.* Mendoza *quæſt. 4. ſcholaſt. num. 3.* Turrianus *lib. 3. pro canonibus Apoſt. cap.* 2. Cotjolan. *in notis ad can. 36. Concil. Carthag. 3.* & in Breviario anno 132. Juſtel. *in notis ad can 39. Eccleſ. Afric.* Coqueus contra Morneum *p. 1. fol. 210* Hanc priorem epiſtolæ partem omiſimus , quia parum facit ad præſentis textus expoſitionem : in ſecunda parte ipſius epiſtolæ agit Gregorius de Maximo , qui Salonitanam Eccleſiam invaſit ope Mauricii Imperatoris , inconſulto ipſo Pontifice , & per ſimoniacam labem Cathedram illam occupaſſe ferebatur : quare ipſum acriter increpavit Gregorius , verùm anno Chriſti 595 Mauricius Imperator Maximum in Eccleſiam Salonitanam intruſum à Gregorio cenſuris ejectum per ſuos miniſtros , in Eccleſia illa Epiſcopum retinuit : & cùm Gregorius juſſiſſet, ut cauſam dicturus Romam accederet , Imperator reſcripſit Gregorio , ut ipſum honorificè reciperet : quâ de re Pontifex in præſenti Imperatrici Auguſtæ reſcribit , multaque inſuper Imperatori inſinuanda Sabiniano Apocriſiario ſuo ſcribens *lib. 7. epiſt 1* conteſtatus eſt , ſe paratiorem eſſe mori , quàm B. Petri Eccleſiam ſuis diebus degenerare. Tandem conceſſit, ut idem Maximus Ravennam ſe conferret, ubi delegatum à Sede Apoſtolica judicem haberet Marinianum Epiſcopum , apud quem cùm Maximus juramento præſtito ſuper corpus S. Apollinaris ſe purgaſſet de ſimoniaca labe, ipſi impoſitâ pœnitentiâ de inobedientia erga Sedem Apoſtolicam, Salonam permiſſus eſt redire , cui expetenti pallium Gregorius miſit , ut conſtat *ex lib. 7. epiſt. 79.* cum duabus ſequentibus.

2. b *Salonitana.*] Salona eſt urbs , Metropoliſque Dalmatiæ , olim Colonia Romanorum , teſte Ptolomeo *lib. 2. cap.* 16 hodie dicitur *Salden.* Habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis: ejus Epiſcopi Glicerii mentio extat apud Evagrium *lib. 2. cap.* 16.

3. c *Neſciente.*] Cùm confirmatio Epiſcoporum , etiam cùm eorum præſentatio ad Reges , ſupremoſque Monarchas ſpectat , Romano Pontifici competat, ut probavi *in cap. 3 de elect.*

d *Pecuniis eſſet electus.*] Unde deponendus erat. *cap. de hoc*, ubi dicemus, *de ſimonia.*

e *Præſumpſit.*] Unde ſuſpenſus , ſeu ut alii volunt, irregularis manebat , *cap. ſi celebrat, de cleric. excommunic.*

COMMENTARIUM.

EX fragmento hujus epiſtolæ à Raymundo in præſenti tranſcripto ſequens communiter venit aſſertio : *Accuſatus , vel denunciatus de crimine , pendente accuſatione , vel denunciatione novis dignitatibus decorandus non eſt.* Probant eam textus *in cap. tantis* , 81. *diſt. cap. accuſatum* 14. 2. *quæſt. 5. cap. final. de teſtibus , cap. accedens, hoc tit. l. libertas* 17 *§. in quæſtionibus , l. Lucius , §. idem , ad municip. l. reſcripto , §. accuſationis , ff. de muneribus , l. qui ſtatu , l. qui metu , ff. de re milit. l. reum , Cod. de precibus , l. unic. Cod. de reis poſtulat. l. qui de libertate , ff. de liberal. cauſa , l. ſi ut proponis , Cod quando provocare , l. ſi intervenente , l. penult. ff. ad Turpil. l.* 10. *ff. de jurepatron. l. ſi diutino. ff. de pœnis , l. ex judiciorum , ff. de accuſat. l. ultim. ff. ad leg. Iul. majeſt. l.* 15. *§ præſcriptiones , ff. ad leg. Iul. de adult.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barb. *in præſenti* , Petrus Greg. *de elect. cap. 9 num. 2.* Duarenus *lib. 4. de ſacris Eccleſia , cap. 1.* Hothomannus *lib. 3. obſerv. cap. 7. num.* 4. Caballo *reſol. crimin. cap* 121. Tamburinus *de jure Abbat. tom. 1. diſput. 4. num. final.* — 4. *Concluſio traditur & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Omnis præſumitur bonus, niſi probetur malus , *capit. unic. de ſcrutinio in ordine , cap. ult. de præſumpt. l. teſtamento , ff. de manumiſſ. teſtam.* Sed per accuſationem in judicio propoſitam non probatur quis malus : ergo non eſt arcendus ab honoribus donec talis probetur. Accedit , nam lite pendente nihil eſt innovandum , ut probavi *in cap. 1. lite pendente* , nec interim privatur quis juribus antea ſibi competentibus , *cap 1. & 2. ut lite pendent. cap. 1. eod. tit. lib. 6.* ergo non debet quis privari jure adipiſcendi novos honores , præcipuè cùm ſæpe accuſationes ex calumnia , & pravo animo opponantur : unde abſurdum eſt , per accuſationem tantùm in judicio propoſitam privari accuſatum jure adipiſcendi novam dignitatem. Quare Panormitanus *in præſenti , num. 5.* probat , quod accuſatus , quando non præceſſit infamia , quamvis non poſſit promoveri , poteſt tamen eligi eâ ratione , quia aliàs facilè poſſet impediri quælibet electio , cùm agnoſcens electionem celebrandam eſſe , poſſet in continenti aliquem accuſare , & ita illum pro ea vice inhabilem reddere ad eam electionem. — 5. *Impugnatur traditæ aſſertio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens deciſio , cujus rationem communiter Doctores ex eo aſſignant , quia videlicet per hujuſmodi accuſationem , ſeu denunciationem criminis læſa eſt fama , ſeu exiſtimatio accuſati , vel denunciati apud probos , & honeſtos viros ; ac proinde incurrit ille infamiam facti , *ex l. 1.* ibi : *Re tamen ipſa , & opinione hominum non effugient infamiæ notam , ff. de obſequiis præſtand. l. ea quæ , C. ex quibus cauſis infam.* & per conſequens tanquam infamis infamiâ facti , non poteſt ad novos honores , vel dignitates aſcendere , ex vulgari regula , infamibus portas dignitatum non patere , *l. infamia , C. de decur. lib.* 10. *l. infames , C. de infamibus , eod. lib.* ubi plura Amaya , *l. 2. C. de dignit. lib. 12. l. 1. §. ait Prætor , ff. de poſtul. l. cum Prætor , §. non autem , ff. de judiciis.* Ita docuerunt Gloſſa & communiter repetentes *in præſenti* ; & hanc eſſe communem rationem , dixerunt Covarr. *d. lib. 1. var. cap. 16.* Navar. *ad hunc titul. conſil.* 2. qui inde deducunt , præſentem deciſionem non procedere — 6. *Refertur communis ratio hujus deciſionis.*

eedere, quando per accuſationem, ſeu denunciationem non eſt læſa exiſtimatio accuſati apud probos, & honeſtos viroa, nec ulla facti infamia orta eſt, veluti ſi à malevolis quis accuſatua, vel denunciatus ſit. Verùm hæc communis ratio defendi non poteſt: tum quia Gregoriua in præſenti nullam requirit infamiam, nec ejus mentionem facit, quia verbum *nuntiantur*, referri debet ad accuſationem, denunciationem, vel inquiſitionem, id eſt ad aliquem modum procedendi ex tribus, de quibus in præſenti rubrica; cui, niſi ita accipiatur, non convenit: tum quia *in dict. l. reum, l. 1. Cod. de reis poſtulatis, lib.* 10. ſimpliciter, & abſolutè expenditur ſola delatio, ſeu accuſatio rei, qui de crimine poſtulatur, & ob eam prohibent Imperatores ipſum ad novos honores admitti, nec ullam mentionem faciunt notæ, aut infamiæ ex accuſatione inſurgentis apud proboa, & gravea viroa; præſertim quia attentis circumſtantiis accuſati, & accuſatoris, non ſemper ex accuſatione inſurgit talis nota, ſeu infamia, ut agnoverunt Innocentius, & alii *in cap. accuſatum, de ſimonia*, Beroius *hic, numer.* 2. Pacianus *de prob. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 139. qui differentiam conſtituunt inter accuſatum, & inter inquiſitum, quia in iſto ſemper ſupponitur infamia, quæ inquiſitionem præcedere debet, *cap. qualiter, el 2. hoc titul.* quæ tamen non ſupponitur, nec requiritur, nec ſemper invenitur in accuſatione, vel denunciatione; & tamen Imperatores in dictis legibus ſemper, & indiſtinctè prohibent, ne accuſatus accuſatione pendente ad novos honores admittatur. Accedit quia ſi textus hie, & ſimiles ſupponerent infamiam, ſeu potiùs illam requirerent, utique ea per ſe ſufficiens erat, juxta regulam *infamibus, de R. I. lib.* 6. *l.* 2. *Cod. de dignit. lib.* 12. & ita fruſtra deſideratur accuſatio à Gregorio in præſenti, & Imperatoribus in dictis juribus, cùm ſola infamia abſque accuſatione, ſeu denunciatione ſufficiat.

7. *Traditur vera ratio.* Unde verius credo in hac parte diſtinguendam eſſe accuſationem; ſeu denunciationem, aut inquiſitionem criminalem, ab infamia etiam facti; ita quod reus accuſatus, vel denunciatus, accuſatione, vel denunciatione pendente, ad novoa bonores non admittatur, licèt nulla ex accuſatione, vel denunciatione proponatur orta infamia, & per contrarium ſola facti infamia ſufficiat, ut ejuſmodi reus ad novos bonores non aſcendat, quantumcumque nulla accuſatio, vel denunciatio præcedat. De priori caſu in præſenti agitur, & docetur, ne reus de crimine accuſatus, vel denunciatus, ad novos honores admittatur. Cujus prohibitionis ratio ea eſt, quia licèt lex definitivè non præſumat ejuſmodi reum delatum eſſe nocentem, & crimen illud, de quo accuſatur, perpetraſſe, *cap. nonne* 1. 8. *quæſt.* 4. *cap. final.* 15. *quæſt. ult.* ibi: *Non ſtatim qui accuſatur, reus eſt; ſed qui convincitur, criminoſus*; & deducitur ex dicta lege *reo, ff. de ſolut.* nihilominus tamen, quia per litem res dubia efficitur, dubiuſque eſt illius eventus, *l. quod debetur* 52. *ff. de peculio, l. nemo* 10. *in fine, ff. de acquir. poſſeſſ.* dubitat, & putat poſſibile crimen admiſſum eſſe; unde ne contingat eundem reum criminoſum exiſtere, & talem per ſententiam declarari, & conſequenter indignum admitti ad honores, & dignitates, quæ velut virtutis præmia non niſi probis, & idoneis deſerri debent, ſatis prudenter agens præſumptione quadam ſupponit, fieri & contingere poſſe, quod accuſatus, ſeu denunciatus, verè reua, & criminoſus appareat per ſententiam, ac proinde vetat, ne in accuſatione, vel denunciatione pendente ad bujuſmodi honores novos, vel dignitates aſcendat; & eo pertinere videntur illa verba hujua textua, *valdè grave*, id eſt periculoſum, & præjudiciale eſt: & licèt hujuſmodi ratio per ſe non ſufficeret ad arcendos reos poſtulatos à novis honoribus abſque lege id diſponente, ſufficit tamen ut in ea fundetur, & pro ea juſtificetur præſens prohibitio, ut docuit Acunna *in cap. tantis*, 81. *diſtinct. numer.* 1. Ideoque Catilinam pecuniarum repetiendarum reum à Conſulatus petitione amotum fuiſſe, refert Saluſtius *in conjur. Catilinæ*, & ex eo Forner. *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 1. & Paulus Manucius *in epiſt. ad Atticum*, ſcribit legem fuiſſe, ut ne in comitiia, & petitione Magiſtratuum, eorum ratio haberetur, qui rei poſtulati eſſent.

8. *Ampliatur præſens doctrina.* Ex qua ratione provenit, ut præſens prohibitio procedat in quibuſvis honoribus, vel dignitatibus, quæ jure vel conſuetudine in republica tales creduntur, & ut tales deferuntur, ut ſatis colligitur ex generalibus verbis dictæ legis *reus*, dictæ legis 1. & ex hoc textu: ibi, *honoretur*. Unde non poterit reus criminis accuſatione pendente ad Ordines promoveri, *dict. cap. tantis*, 81. *diſt.* nec nomen militiæ dare, *l. qui ſtatus* 8. *l. ult. ff. de re milit.* & quia teſtimonium ferre in cauſa criminali honorem præſefert, & ad fidem, & integritatem perſonæ teſtificantis ſpectat, *cap. præceptum* 31. *quæſt.* 5. notant Gloſſa 2. & DD. *in cap. teſtimonium* 54. *de teſt.* idcò non poteſt reus de crimine delatus in cauſa criminali, præterquam in exceptis, teſtimonium ferre *ſl. in teſtimonium* 20. *ff. de teſtibus, cap. final. eod. titul.* docuerunt Campegius *de teſtibus, reg.* 105. Rebuffus *de reprob. teſtium, à num.* 27. Procedit etiam præſens aſſertio, tam in reo accuſato; vel denunciato ad vindictam, vel inquiſito ſpecialiter, quia in quocumque ex eis viget ratio ſuprà tradita, & probatur ex illo verbo *Nunciantur*, hujus textus; & ex dicta lege 1. *Cod. de reis poſtulatis.* Probarunt Abbas, & Felinus *in dict. cap. final. de teſtibus*, Navarrus *ad hunc titul. conſil.* 3. *num.* 4. Etiam procedit præſena aſſertio pendente appellatione à definitiva ſententia prolata, etiam abſolutoria; adhuc enim reus ad novos honorea aſcendere non poteſt. Gloſſa finalis, & DD. *in dict. cap. ult.* Navarr. *dict. conſil.* 3. *numer.* 1. Covarr. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *numer.* 11. & ſuadetur, quia cùm per appellationem ſuſpendatur pronunciatio, *l. 1. §. ult ff. ad Turpil.* interim dum ea pendet, dicitur lis, & accuſatio pendere, nec adhuc cenſetur reus abſolutus per eam ſententiam, ſicut nec condemnatua quoad juris effectus per condemnatoriam, *dict. l.* 1 §. *ult. l.* 2. *§. final. ff. de pœnis*: ac proinde pendente interim accuſatione locum habet præſens aſſertio. Et dum Juriſconſultus *in leg.* 1. *verſ. Integer, ff. nihil innovari*, docet pendente appellatione integrum eſſe ſtatum appellantis, ſeu litigantis, intelligitur de integritate, quam habebat ante ſententiam, dum accuſatio pendebat; nam in eo ſtatu, quicumque is fuerit ante ſententiam, lite, vel accuſatione pendente, in eodem

eodem quoad juris effectus exiſtit poſt ſententiam definitivam, quamdiu appellatio pendet, & ita ſententia appellatione peodente non operatur plures effectus, quàm accuſatio, vel lis ante prolatam ſeutentiam. Sed nihilominus per eandem ſententiam, & appellationem interpoſitam non tolluntur effectus illi, qnos lis, vel accuſatio pendens aote ſententiam operabatur *d. l. 1. §. ult. ff. ad Turpil.* Nec obſtat quod pendente appellatione poteſt reus poſtulatus honoribus fungi, *d. l. 1. verſ. Ergo, ff. nihil innovari*; id enim procedit in hononbus obtentis ante litem, vel accuſationem crimiois, quibus ſicut lite, & accuſatione pendente frui poterat, *l. libertus 17. §. ult. ff. ad municip. d. l. 1. C. de reis poſtulat.* ita etiam poſt ſententiam appellatiooe peudente, eiſdem fungi non prohibetur. Coutrarium verò procedit in novis hononbus, quos ſicut accuſatione pendente ante ſententiam, ita poſt ſententiam, dum appellatio pendet, aſſequi non poteſt. Aliqui etiam protrahunt præſentem textum ad reum conventum io cauſa civili, in qua agitur de omnibus bonis, vel majori eorũ parte; quia ejuſmodi cauſa æquipsratur cauſæ criminali *l. propter litem 24. ff. de excuſat. tut.* & ità ſicut reus poſtularus io cauſa criminali arcetur à novis honoribus; ita etiam conventus judicio civili, in quo de omnibus ejus bonis agitur. Ita teouerunt Gloſſa *in d. l. 1. C. de reis poſtulatis*, Tiraquel. *de nobilit. cap. 31. num. 370.* Sed hæc ſenteotia juris principiis iofpectis ſuſtineri non poteſt; nam tam Gregorius in præſenti, quàm textus *in d. l. reus*, *d. l. 1* ſpecialiter agunt de reis crimine poſtulatis; unde eorum prohibitio non debet extendi ad reos conventos in cauſis civilibus, juxta regulam *Odia, de R. I. lib. 6.* Tum qoia in eis ceſſat ratio ſuprà adducta; quantumcunque enim lis vertatur ſuper omnibus, vel majori parte bonorum, & reus ſuccumbat, non ex eo efficitur indignus, aut apparet m lus, ſeu oon idoneus ad honores illos, à quibus lex pauperes, quà tales ſunt, abſolutè tanquam inhabiles noo repellit, quamvis divites regulariter pauperibus præferantur, *l. ad ſubeunda 46. C. de Decurionibus, lib. 10.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 3. à num 19.*

9 *Proſequuntur aliæ ampliationes.*

Ampliatur etiam, & explicatur præſens aſſertio, ut promotio, collatio, vel aſſequutio novi honoris, ſeu dignitatis in propoſito vim noo habeat, nec convaleſcat, quantumcunq; poſtea per definitivam ſenteonam abſolvatur, & innocens appareat is, qui reus poſtulatus, ac accuſatione pendente promotus, & novos honores fuerat aſſequutus, *l. qui de libertate 29. verſ. & licèt, ff. de liber. cauſ.* Præpoſitus, & Acunna *in d. cap. tantis*: & ſuadetur, quia hujuſmodi promotio, ſeu collatio, accuſatione pendente fit directò, & principaliter, contra textus *in dict. l. reus*, ibi: *Principalibus conſtitutionibus*; & *l. 1. C. de reis poſtulatis*: ac proinde non valet ipſo jure, *ex l. non dubium, C. de legibus, cap. quæ contra, de R. I. lib. 6.* Unde cùm talis promotio, ſeu collatio novi honoris nulla fuerit à principio, poſtea convaleſcere nequit, etiamſi tollatur impedimentum, appareatque reum poſtulatum innocentem eſſe; quia ſuperveniens habilitas non ſufficit, nec confirmat collatiooem inutilem, juxta textum *in cap. ſi eo tempore, de reſcript. lib. 6. l. 1. §. ſi filius, ff. de legat. 3.* docet Acunna *ubi ſuprà, num 3.* Hæc tamen ampliatio non procedit io honoribus, & dignitatibus, quæ per legem humanam annullari nequeunt, ut eſt promotio ad ſacros ordines; quia licèt ejus exercitium impediri poſſet lege humana, quo ſenſu, & aliquando irritari dicitur, *cap. 1. & 2. de ſchiſmat. cap. Sanctorum*, *70. diſt.* tamen effectus characteris impediri nequit lege humana, ſiquidem eſt effectus inſeparabilis ipſius ordinationis.

Limitationes hujus textus. 10.

Hucuſque tradita nonnullas patiuntur limitationes. Prima enim eſt, quia procedunt tantùm in eo, qui de gravi crimine reus poſtulatus eſt, ut facilè probatur ex præſenti textu, ibi: *De quo tanta, & talia*; quin immò & deſiderari delationem criminis capitalis, colligitur *ex d. l. libertus 17. ad finem*, ibi: *Capitalium criminum reos*; & *l. Lucius 21. §. penult.* ibi: *Accuſatorem criminum capitalium, ff. ad municip.* docet Acunna *ubi ſuprà, num. 5.* Secundò limitatur præſens aſſertio, ut tantummodo procedat intra annum à die propoſitæ accuſationis: nam eo elapſo, ſi adhuc lis per ſententiam definita non ſit, poteſt reus novos aſſequi honores, niſi per eum ſteterit, quo minus intra annum finiatur cauſa, *d. l. reus*: docet Gloſſa *in d. cap. tantis*, Annt. Matthæus *ubi ſuprà*; nam criminalis cauſa ſuper crimine mota olim anno terminabatur; quo elapſo ſtatim reus abſolvebatur, niſi per eum ſtetiſſet, *l. 1. & 2. C. Theodoſ. ne intra certum tempus*; idque obſervatum fuit uſque ad Juſtin. ut patet *ex l. ult. C. Juſtin. eod. titul.* unde quia poſt annum non pendebat, ſed extincta, & finita credebatur accuſatio, ceſſabat etiam prohibitio juris, quia jam non erat reus de crimine delatus, ac proinde poterat novos aſſequi honores, quemadmodum poteſt accuſatore aliàs deſiſteote, & ab accuſatione ceſſante, *l. reſcripto 6. §. ſi quis, in princip. ff. de muner. & honor.* aut non petente per temporis legitimum ſpatium, *l. Lucius, §. idem reſpondit, l. in Senatuſconſulto, §. qui poſt, ff. ad Turpil.* vel abolitionem privatim petente, *l. aut privatim 10. ff. ad Turpil.* An verò hodie poſt dictam legem ultimam, per quam lis, & accuſatio criminalis non terminatur anno, ſed biennio, procedat textus *in dicta lege reus*, & accuſatus anno elapſo oovos honores aſſequi poſſit, vel expectari debeat biennium, diſputat Coiac. *lib. 1. obſ. cap. 87.* obi non ſine ratione contra alios reſolvit, biennium expectandum eſſe; attentâ tamen generali conſuetudine, tam in foro ſæculari, quàm eccleſiaſtico, non ſervatur hujuſmodi præfinitio biennii in criminalibus, ſicut nec triennii in civilibus, *ex l. properandum, C. de judiciis*, ut notavi *in cap. 4. de officio delegat.* Unde juxta hodiernam praxim præſens limitatio locum non habet: illud tamen certum eſt, hanc prohibitionem locum non habere, cùm ex conjecturis conſtat, accuſationem proponi, & reum deferri per fraudem, & calumniam, ut is honores, aut dignitates aſſequi non valeat; tunc enim perinde ac ſi nulla pendeat accuſatio, admittendus eſt, *l. qui de libertate 29. verſ. Qui verò, ff. de liberal. cauſ.* Præpoſitus *in d. cap. tantis, num. 3.* Navarrus *d. conſil. 3. num. 7.* Acunna *ſuprà, num. 4.* Faciunt textus *in cap. ſedes 15.* ibi: *Eorum malitiis obviare, de reſcript. l. athleta 8. §. 1. verſ. Amplius, ff. de excuſ. tut. cap. 2.* ubi DD. *de renunc. lib. 6. l. 1. §. penult. ff. de quæſt. l. in ſummu 65. verſ. ſin autem, ff. de condict. indebit.* per quam receptum eſt, quod quando per fraudem, & calumniam movetur lis, ea non attenditur quoad juris effectus, & ſic non efficit rem, de qua agitur, litigioſam.

Diſſolvitur dubi- 11.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; pro cujus ſolutione dicendum eſt, regulam illam, *lite pendente nihil innovari*, procedere reſpectu

juris

tandi ratio. juris quæſiti, & exercitii illius ; non verò quoad honores noviter acquirendos, quos accuſatus in judicio aſſequi non poteſt : honoribus verò jam obtentis uti non prohibetur, *d. l. libertus, §. ult. ff. ad municip.* ibi : *Dignitatem priſtinam interim retinet ; & cap. nonne*, ubi Gloſſa, 8. *q.* 4. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *num.* 4. Menchaca *illuſtr. controv. cap.* 84. *num.* 16. quia in admittendis honoribus, ſeu dignitatibus antea obtentis, & illarum uſu viget diverſa ratio, & longè majus vertitur præjudicium, quàm in his, quæ de novo deferuntur aſſequendis ; unde meritò plus requiritur ut dignitates antea obtentæ amittantur, quàm ut noviter obtinendæ impediantur ; ſiquidem in illis de damno, & pœna ; in his verò de lucro agitur, argumento legis ultimæ, *Cod. de codicillis*, juncta lege *Titio* 70. § 1. *ff de condit. & demonſtr.* Unde licèt aliàs in pœnam criminis commiſſi repellatur quis ab honoribus aſſequendis, niſi ex verbis legis, aut aliis conjecturis contrarium appareat, non ideò privatur, aut repellitur ab obtentis, ſeu illarum uſu, & adminiſtratione, *cap. poſtulaſti, de cleric. excommunic.* reſolvit Covarr. *ubi ſuprà* : ita etiam, etſi reus accuſatus poſt latam ſententiam condemnatoriam, à qua appellavit, nequeat novos aſſequi honores ; tamen obtentis ante accuſationem non privatur, nec illorum uſu, ſeu exercitio. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in cap. accuſatum* 4. *de ſimonia*, dum in eo probatur, ſimoniacum accuſatione pendente non poſſe Miſſarum ſolennia celebrare : igitur quia accuſatus de crimine, non ſolùm repellitur à novis honoribus aſſequendis, verùm etiam & uſu, ac exercitio dignitatis obtentæ privatur. Nam huic difficultati communiter reſpondetur, textum illum procedere in reo accuſato, & inſuper infamato, qui per delationem criminis infamiam facti contraxit, & ejus exiſtimatio apud bonos, & graves viros læſa eſt ; ſiquidem hi ſuſpenduntur interim à Miſſarum celebratione, *cap. presbyter ſi à plebe* 2. *quæſt.* 4. Verùm hæc ſolutio non ſatisfacit : tum quia divinatoria eſt, ſiquidem nullum extat verbum *in dict. cap. accuſatum*, unde infamia colligi poſſit ; imò tantùm expeditur accuſatio, quæ infamiam omninò non ſupponit : tum quia etſi infamia ſupponeretur, adhuc inhæremus in eadem difficultate, quare videlicet propter infamiam accuſatione tantùm pendente reus uſu, & exercitio dignitatis jam obtentæ privetur ? contra huculque tradita. Quare hac, & aliis ſolutionibus omiſſis, traditis ab Archidiacono *in cap. quia ret* 11. *quæſt.* 1. Menochio *remed.* 1. *recuperand. poſſeſſ. num.* 134. & 336. & *remed. ult. num.* 42. dicendum eſt, textum *in dict. cap. accuſatum*, cum ſequenti, ſpecialiter procedere in reo accuſato de crimine ſimoniæ in ordinum ſuſceptione commiſſo ; nam ita ordinato infligitur ſuſpenſio ipſo jure, *cap. tanta, verſ. item, de ſimonia, extravag.* 2. *poſt princip. eod. titul.* docent Navarr. *in manual. cap.* 29. *num.* 111. Bernard. Diaz. *in praxi, cap.* 19. Henriq 2. *p. ſumma, tit. de excommun. cap.* 37. *num.* 35. & in eo textu probabimus. Nec obſtat, quod per hanc prohibitionem ad novos honores datur occaſio improbis hominibus excludendi ab honoribus homines probos, & dignos. Nam reſpondetur, hanc occaſionem tolli per inſcriptionem, per quam ad pœnam talionis obligatur accuſator, *cap. ſuper his*, ubi dicemus, *hoc tit.* Deinde quia ſi ex conjecturis probabiliter appareat reum per calumniam, & fraudem deferri ad effectum ut delatus à novis honoribus arceatur, non tamen procedit, nec locum habet præſens prohibitio, *l. qui de libertate* 19. *verſ. qui verò, ff. de liberali cauſa, l.* 2. *§. penult ff. de quæſt* & ita non facilè ob calumnioſam accuſationem eveniet, reum accuſatum à novis honoribus arceri.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. meminimus* 13. *hoc titul* ubi cùm Abbatiſſa eſſet de graviſſimo ſimoniæ crimine accuſata, nihilominus jubet Pontifex, ut ab Epiſcopo benedicatur adhuc accuſatione pendente : Igitur quia reus criminis poſtulatus non impeditur novos honores aſſequi. Pro cujus textus expoſitione varia adduxerunt interpretentes *ibi*, Hoſtienſ *in eo textu*, Felinus *num* 2. Menchaca *illuſtr. cap.* 87. *n.* 25. qui accipiunt præſentem aſſertionem, quando ex accuſatione læſa eſt exiſtimatio accuſati ; at verò textum *in d. cap. meminimus*, caſu quo nulla ex accuſatione Abbatiſſæ infamia orta fuit. Alii textum accipiunt illum ſpecialiter in caſu proprio, quia in ejus ſpecie nulla contra Abbatiſſam pendebat accuſatio, vel denunciatio ; quia licèt Henricus proponeret ſe accuſare velle eandem Abbatiſſam, non tamen eam de facto accuſavit. Ita docuerunt Abbas *ibi, num.* 9. Anania *num.* 2 Navarr *d. conſil.* 3 *num.* 7. verùm his ſolutionibus omiſſis dicendum eſt, textum *in d. c. meminimus*, procedere in ea accuſatione, quæ ſaltem juris præſumptione fiebat malo animo, & ſic per fraudem, & calumniam, attentâ qualitate accuſatoris, qui erat inimicus Abbatiſſæ, contra quam teſtimonium dixerat. Unde non obſtante accuſatione de ſimoniæ labe ab ipſo Henrico propoſita, rectè jubet Pontifex benedictionem illi impendi.

12. *Exponitur cap. meminimus, hoc tit.*

CAPUT V.

a Paſchalis Papa.

NUlli Epiſcoporum ab accuſatione ſua repellere liceat, quos antequam ab eis ſe impetendos cognoſcerent, à ſua communi familiaritate neglexerint b ſeparare.

NOTÆ.

1. a PAſchalis Papa.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 3. & apud Gratianum *in cap. nulli* 14. 3 *quæſt* 5 nullibi tamen exprimitur, cujus Paſchalis hic textus ſit, nec inter epiſtolas, tam primi, quàm ſecundi, reperiuntur verba hujus textus.

2. b *Separare.*] Conſonant textus *in l. ſi uxor* 13. *§. final. ad leg. Iul. de adult. cap. in præſentia* 46. *de ſententia excommun.* & regulariter, quem quis ſemel approbavit, poſtea reprobare non poteſt, *cap. accepimus* 13. *de ætat. & qualit. l. ut gradatim, §. ſed reprobare, ff. de muner. & honor. l. Pomponius, ff. de negot. geſt.* non tamen in præſenti caſu potuit Epiſcopus retinendo familiarem crimino-

criminoſum reddere habilem ad accuſationem contra alios in judicio proponendam; quia cùm hæc inhabilitas à jure proveniat, privatâ approbatione tolli non poterat, ut probat Balboa *in cap. 2. de except. num. 118.* Contra ipſum tamen Epiſcopum talis familiaris criminoſus auditur in pœnam ipſius Epiſcopi, quia in ſua familiaritate retinuit hominem criminoſum, quem repellere debebat, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* ubi textum hunc expoſui.

CAPUT VI.

Ex Concilio [a] *Magoc.*

DE iis criminibus, de quibus abſolutus eſt accuſatus, non poteſt accuſatio replicari.

NOTÆ.

1. [a] M*Agoc.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. in hac ſexta, & apud Burchardum *lib. 16. Decreti, cap. 9.* legitur *Magunt.* Carnotenſis *p. 16. Decreti, cap. 319.* citat textum hunc ex capitulis Caroli, *lib. 7. cap. 291.* Et licèt in eo non reperiantur verba hujus textus, extat tamen ſententia capite 351. in hæc verba: *Flagitari judicium non debet de cauſa, quæ definita, vel judicata eſt.* Unde credo in præſenti referti canonem alicujus Concilii Moguntini nondum excuſi, de quo idem notavi *in c. 2. de empt. & vendit.*

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu communiter talis deducitur aſſertio: *Accuſatus de uno crimine, iterum de eodem accuſari nequit.* Probant eam textus *in cap. filii 23. quæſt. 4. cap. veniens 35. q. 9. cap. ſi quem 8. cap. notandum 2. q. 3. c. divina, de pœnit. diſt. 3.* Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis capit. can. 119. Ut definita crimina nullus refricare audeat.* Ex *l. ſi cui, § iiſdem, l. Senatus 14. ff. de accuſat. l. accuſationem 6. l. ſi quis homicidii 11. l. qui de crimine, C. eod. tit. l. 4. § final. ff. ad leg. Iul. de adult. l. ſepulchri, ff. de ſepulchro violat. l. in delictis, § ſi detracta, ff. de noxal. act. l. final. C. de cuſtod. reor. l. 2. C. de except. rei judic. l. 1. C. quando provocare, l. penult. §. final. ff. nautæ, caupon. l. 3. §. ſi plures 12. ff. de homine libero exhib. l. 3. ff. de popular. action. l. 12. tit. 1. partit. 7.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barb. *in præſenti,* Covarr. *lib. 2. var. cap. 10.* P. Gregor *lib. 5. partit tit. 9 cap. 6.* Peregrinus *de fideicommiſſ. art. 53. num.* 41. Caballo *reſol. crimin. caſu 93.* plures quos congerit Ayllon *ad Ant. Gomez. lib. 3. var. cap. 1. num. 27.* Forner. *lib. 5. rer. quotid. cap. 18* Cujac. *in l. 9. Cod. de accuſat.* Barboſa *in l. 1. art. 14. ff. de judiciis* Aug. Barb. *in cap. felicis, de pœn. in 6.* Deſider Herald. *lib. 1. de auctorit. rei judic. cap. 1. num. 11.* Vigbel. *in method. juris can. fol. 32.* Valenzuela *conſil. 145. ex num. 1.* Tiber. Decianus *lib. 3. tract. crim. cap. 30.* Salgado *de protect. reg. 4. p. cap. 8. ex n. 322. & cap. 12. num. 79.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accuſat. cap. 3. num. 4.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 15. an. 99. & cap. 21. n. 34.*

3. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Res judicata tantummodo locum habet inter eos, inter quos actum, vel judicatum eſt, aliis verò, ſicut nec illis prodeſt, nec nocet res judicata, iterum eandem actionem intendere poſſunt, *l. 1. l. & an eandem, in princip. ff. de except. rei judic. l. 1. per totam, C. res inter alios, l. 1. C. quibus res judicata;* & ne quis dicat hoc procedere in cauſis civilibus, apertiùs in criminalibus idem ſtatutum eſt *in l. 3. Cod. quibus res judic.* quæ eſt pars legis 9. *C. de accuſat.* ut ex inſcriptione apparet, & in ea Imperatores Dioclet. & Maxim. ajunt, juris manifeſtiſſimi eſſe in accuſationibus, his, qui congreſſi in judicio non ſunt, officere non poſſe, ſi quid fortè præjudicii videatur oblatum. Igitur etſi quis de aliquo delicto ſit à Titio accuſatus, & abſolutus evaſerit, vel condemnatus fuerit, poterit iterum à Sempronio de eodem crimine accuſari.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, tam apud Conſultos, quàm apud Rhetores vexatam quæſtionem eſſe, an qui alicujus criminis accuſatus, & abſolutus contradictorio judicio fuerat, ab alio repeti, ſive de novo accuſari poſſit, ut conſtat ex Quintiliano *lib. 7. inſtit. cap. 6.* ibi: *Solet & illud quæri, quò referatur quod ſcriptum eſt, bis de eadem re ne ſit actio: id eſt hoc bis, an ad rem, an ad actionem:* id eſt, an excludatur tantùm qui egit, & ſuperatus eſt; an verò quilibet eandem accuſationem repetere volens; ſive, ut ita dicam, an abſolutio perſonalis ſit, an realis. Et placuit rei judicatæ exceptione omnes ſubmoveri, & eum, qui ab alio ex uno delicto in judicium delatus eſt, ab alio ſuper eodem deferri non poſſe, *l. hi tamen 11. §. ult. ff. hoc titul.* & apud Græcos legem fuiſſe bis de eadem re adverſus eundem judicium non dari, aut rationes bis exigi, aut ſuffragia ferri, conſtat ex Andocide de uſu fori Attici in oratione contra Alcibiadem, quem ita latinè vertit Deſid. Heraldus *dict. lib. 1 cap. 1. De odio autem adverſus populum, quem me inſimulant, deque factionum ſtudio, non eſt quod multis verbis agam; ſi enim hæc criminatio nondum eſſet in judicium deducta, & judicata, ſanè & accuſatores bis de criminibus dicentes audiendi eſſent, & ego neceſſè haberem ea diluere. Quoniã autem quater accuſatus, toties abſolutus ſum, de his rebus nihil amplius dicendum exiſtimo. Siquidem antequam de aliquo judicium feratur, criminationes, quæ ei objiciuntur, veræ ſint, nec ne, non eſt facile judicare. Eo autẽ abſoluto, aut damnato, controverſia finita eſt. & quid eorum verum ſit, aut falſum, conſtitutum. Quare durum exiſtimo eos, contra quos ſententia datur, uno ſuffragio morti adjici, & eorũ bona publicari, eos autẽ, qui liberati ſunt & abſoluti, eiſdẽ accuſationibus expoſitos eſſe; & judicibus perdendorum, atq; exterminandorum hominũ poteſtatem datam, non etiam ſervandorum; maximè cùm leges velint ne bis eadem de re cum eodem in judicio agatur; vos autẽ ex præſcripto legũ jus dicturos juraveritis.* Eandẽ legem ex Cicerone Sopatro, Rhetore Græco, & Quintilano *declamat. 266.* probat Rodulf. Forner. *l. 5. rer. quotid c. 18* Cæterùm ſi non de eodẽ crimine agatur, veluti ſi plura crimina quis admiſerit,

4. *Semel accuſatus, an iterum accuſetur.*

miſerit ; ſingulorum nomine accuſari poterit; adeò ut ſi ex eodem facto plura crimina naſcantur, & unius nomine fuerit delatus, poſſit & alterius ab alio reus accuſari, *l. qui de crimine 9. Cod. hoc titul.* Quo caſu procedunt textus *in l. qui cœtu, §. qui vas autem, ff. ad leg. Iul. de vi, l. 3. §. ſi mater, ff. de Carbon.* veluti contumeliæ causâ ſervum Titii occidiſti, & injuria eſt, & cædes : vitiaſti ſororem alii nuptam, & inceſtus eſt, & adulterium ; utriuſque igitur criminis reus à diverſis accuſatoribus fieri potes, *l. 2. ff. de privat. delict.* Diverſa enim crimina, non tam numero factorum, quàm ratione & qualitate æſtimantur : itaque & ex eodem facto plura naſcuntur crimina ; & contrà, licèt plura ſint facta, unum tamen intelligitur crimen, unaque accuſatio ; ut ſi plura convitia eidem eodem tempore dixeris, ſi plures plagas, ſi varia vulnera inflixeris : quo caſu, ſi de ſingulis ſeparatim agatur, exceptio obſtat, *l. 7. §. ſi plures, ff. de injuriis, l. illud 32. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* & ſi unum crimen pluribus legibus vindicetur, non niſi ex una reum fieri Senatus permittit, *l. Senatus 14. ff. hoc titul.* quod Accurſius & repetentes ibi accipiunt, ita ut ſi idem crimen pluribus vindicetur legibus, & actum fuerit ex leviori, poſſit ex duriori agi in id, quod in ea plus eſt, argumento legis *1. ff. de vi bonor. rapt. l. qui ſervum 34. l. quotiens 41. §. 1. ff. de V. & A.* Verùm ea interpretatio menti Senatus adverſatur ; nam Senatus voluit ſuccurrere reis adverſùs delatorum improbitatem ; idcircò non niſi ex una lege reum fieri voluit, ſive levior, ſive durior eſſet, ut liquet ex Suetonio *in vita Titi*, ibi : *Inter adverſa temporum, & delatores, mandatoreſque erant ex licentia veteri ; hos aſſiduè in foro flagellis, ac fuſtibus caſos, ac noviſſimè traductos per amphiteatri arenam, partim ſubjici in ſervos, ac venire imperavit ; partim in aſperrimas inſularum avehi : utque etiam ſimilia quandoque auſuros perpetuò coërceret, vetuit inter catera de eadem re pluribus legibus agi.*

5. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis, ratio, ob quam ſemel legitimè accuſatus, & definitivè abſolutus, non poſſit ampliùs de eodem crimine reus fieri, provenit ex eo, quia ſententia cum legitimo accuſatore lata omnibus aliis de populo obſtat, quia in qualibet re reſpiciente publicum intereſſe, quilibet de populo eſt legitimus accuſator, unde ſententia cum eo prolata omnibus aliis præjudicat, & ut ait Donel. *in l. ſæpè, ff. de re judic.* poſterioribus nulla ſupereſt actio, poſtquam primus victus fuit, quia competit accuſatio omnibus collectivè, non ut ſingulis : quare qui præoccupat, totum jus populi in judicium deducit, quo ſuperato, nihil cæteris manet ut experiantur. Exemplum affert Alexander *in dict. l. ſæpe, numer. 33.* veluti ſi Dominus unius litis plures conſtituat procuratores in ſolidum, quorum uno defendente victus ſit, non eſt dubium, quin ſententia noceat Domino perinde ac ſi omnes ſuccubuiſſent, *l. pluribus 31. ff. de procurat. cap. ſi duo 6. eod. titul. lib. 6.* Pichardus *ad titul. Inſtit. de his, per quos agere.* Similiter enim in popularibus actionibus quilibet agendo, ſeu accuſando conſumit jus aliorum, & facultatem accuſandi, quia cùm in favorem publicum, & ad publicam vindictam quilibet de populo admittatur accuſator, ſententia criminis abſolutoria lata cum priore, ſicut Reipublicæ præjudicat, ita etiam omnibus pro eadem, & ad publicam vindictam accuſantibus, qui in his terminis non attenduntur, nec alii cenſentur, ſed tanquam iidem cum prioribus Rempublicam, ſeu populum repræſentantes. Faciunt textus *in l. omni qui 30. §. in popularibus, ff. de jurejur. l. 3. ff. de popul. action.* cum traditis per Gloſſam penultimam *in cap. cùm dilectus 32. de elect.*

6. *Ampliatur, & explicatur præſens textus.*

Hucuſque tradita ampliantur, ut procedant, non ſolùm ubi ſemel accuſatus ab eodem accuſatore, verùm etiam ubi ab alio iterum accuſatur, ſiquidem nec is novus admittitur, ex ratione proximè adducta, & probat præſens textus, qui pro ut habetur in hac ſexta collectione, abſolutè, & indiſtinctè ait, accuſationem non poſſe replicari, licèt apud Carnotenſem in prima collectione, legatur *ab eodem*. Faciunt textus *in dict. l. ſi quis homicidii, l. 12. partita*, ibi : *Nolo podria accuſar otro ninguno.* Ergò generaliter tam in eodem, quàm in alio quocunq; accuſatore locum habet præſens aſſertio. Nec obſtat textus *in cap. cum P. hoc titul.* quem in contrarium expendit Gloſſa 2. *in cap. habet 2. quæſt. 5.* quia procedit in terminis longè diverſis, nec agit de reo ſemel abſoluto, & iterum de eodem crimine accuſato. Ampliatur deinde præſens aſſertio, ut locum habeat non tantùm ubi reus criminis fuit abſolutus in judicio, & per viam accuſationis, verùm & per viam inquiſitionis; tunc enim poſt abſolutionem non poteſt de eodem crimine accuſari, ut docuerunt in præſenti Abbas *numer. 7.* Beroius *numer. 20.* Covarr. *ſuprà numer. 5* Jul. Clarus *dict. §. final. quæſt. 97. numer. 7.* Licèt autem nonnulli, quorum ſententiam immeritò communem dicit Covarr. *dict. numer. 5.* hanc ampliationem admittant attento jure civili, non verò canonico, quia ex jure civili eadem pœna imponitur quomodocumque delictum apparuerit, *l. 4. Cod. de ſepulchro violat. l. 2. §. ſi publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* Ex jure verò canonico mitior pœna imponitur, cùm per inquiſitionem proceditur, *cap. inquiſitionis 27.* ubi dicemus, *hoc titul.* & ita adhuc hoc jure attento locum eſſe accuſationi, ut per eam pœna integra, & ordinaria imponatur, argumento capitis *felicis, verſ. Per hoc, de pœnis in 6.* junctis traditis à Covarr. *ubi ſuprà, num 6.* Verius nihilominus eſt, hanc ampliationem procedere etiam juxta ſacros Canones, etiam in caſibus, in quibus minor pœna per inquiſitionem imponitur, ut probat Abbas hîc, *numer. 7* quia quamvis dum reus condemnatur mitiori pœnæ per inquiſitionem, poſſit dubitari, an poſtea ad integrandam pœnam ordinariam agi poſſit ; tamen cùm in præſenti agamus de reo abſoluto, nihil intereſt, an per viam inquiſitionis, an accuſationis fuerit abſolutus, cùm utroque caſu eadem militet ratio, & de accuſati innocentia conſtet ; eodemque modo ratiocinandum eſt de reo per viam denunciationis abſoluto. Rurſus ampliatur præſens aſſertio, ut procedat ſive reus abſolutus ſit per viam injuſtitiæ, ſive per modum gratiæ, ex indulgentia Principis, ut docent Jul. Clarus *ſuprà*, Covarr. *num. 2.* & ſuadetur ex *l. licèt, ff. nautæ, caupones*; & ex eo, quia aliter indulgentia, & gratia eſſet inutilis, cùm non eſſet perpetua, contra regulam *Decet, de R. I. lib. 6* quæ doctrina procedit quando abſolutio ex indulgentia fit indiſtinctè, non verò ſi ad temp[9], vel cum aliqua modificatione, quia tunc ex vulgari regula, *Limitata cauſa, &c l. in agris 16 ff. de acquir.*

acquir. rer. domin. limitatum producit effectum. Deinde ampliatur præſens aſſertio, ut procedat non ſolùm ubi reus abſolutus eſt, verùm & condemnatus; nam contra illum de eodem crimine agi nequit, juxta mentem præſentis textus, & ejus rationem ſuprà illuſtratam. Quæ ampliatio adeò vera eſt, ut ſemel condemnatus ex aliquo crimine, & iterum de eodem accuſatus, ſi in limine judicii exceptionem rei judicatæ opponat, non audiatur accuſator antequam eadem exceptio diſcutiatur. Bartolus per textum ibi *in l. Senatus, ff hoc tit* quia juxta ſuprà traditam rationem, eo caſu nullam actionem habet novus accuſator: quare non tenetur reus reſpondere, aut litem ſuper accuſatione conteſtari.

7. *Referũtur variæ limitationes hujus textus.*

Deinde ſciendum eſt, præſentem aſſertionem nonnullas pati limitationes. Prima, cùm reus definitivè non fuerit abſolutus, ſed interlocutoriè, ſeu ab obſervatione judicii, propter defectum accuſantis, qui legitimus non eſt, propter libelli ve defectum, aut ſimilem cauſam; quia tunc reus potiùs eximitur pœnâ, quàm crimine; & ita eo caſu reus repeti poteſt ab alio, vel ab eodem accuſatore. Eximitur etiam nomen ex reis interveniente publicâ abolitione, & indulgentia criminis, quæ nunquam eſt perpetua, ſed temporalis, propter ferias aliquas, aut publicam lætitiam. Cæterùm finitis feriis poteſt reus repeti ab eodem, vel ab alio, *l. aut privati, ff. ad Turpil.* Paulus *lib. 5. ſent tit de abolit. intra 30. dies*; aliàs tempore elapſo, ab eo repeti non poteſt, ab alio repeti valet, *l. 3 §. ult. ff eodem*: niſi ex ſpeciali Principis permiſſu, *l. 1. C. de abolit.* Etiam hoc caſu, cùm abſolutus eſt reus ab obſervatione judicii, accuſari poteſt ab alio, non verò ab ipſo, qui ſemel ipſum accuſavit; nam poſt primam accuſationem ſupereſt inter utrumque inimicitia, quæ novam accuſationem impedit, juxta caput *cum P.* infrà *hoc titul.* Etiam limitatur præſens aſſertio, ubi reus ritè, & legitimè abſolutus non eſt, veluti ſi per colluſionem, prævaricationem, ſeu fraudem; nam tunc accuſatio iterari poteſt, *l. 3. ff. de prævaricat. l. eum qui 30. §. in popularibus*, ibi: *Si non per colluſionem actum ſit, ff. de jurejur.* docent Covarr *ubi ſuprà, num. 1.* Gamma *deciſ. 53. ad finem.* Quo caſu accipio Hermogenem relatum ab Hetaldo *d. cap. 1.* in hæc verba: *Velutibus de eadem re ne ſit actio. Quidam cædis accuſatus abſolutus eſt, poſtea cùm Apollinem conſuleret, reſpondit: Homicidis oraculum non edo. Et hic rurſus accuſatus eſt.* Et quod de Domitiano refert Suetonius *in eo* his verbis: *Corneliam virginem Maximam abſolutam olim, & hinc longo intervallo repetitam, atque convictam defodi imperavit.* Et quod de Tiberio tradit Diocaſius *lib. 58.* his verbis: *Permulti quoque eorum, qui ſuperioribus temporibus causâ dictâ abſoluti fuerant, tunc in judicio retracti ſunt, tanquam qui antea Sejani gratiâ condemnationem effugiſſent.* Etiam limitatur præſens aſſertio ut locum non habeat, ubi reus primò abſolutus eſt in judicio, in quo civiliter ſuper crimine actio intenditur; adhuc enim poteſt de eodem criminaliter accuſari, ex regula legis unicæ, *C quando civilis actio*, cum traditis per Barboſam *in l. 2. in princip. num. 138. ff. ſolut. matrim.* docuerunt in præſenti Abbas *num 6.* Felinus *num.* 8. Beroius *num. 21.* Barboſ. *ubi proximè*, Jul. Clarus *in praxi, §. ult. quæſt. 2.* qui rectè docent, hoc non procedere ubi utraque pœna, civilis ſcilicet, & criminalis, tendit ad vindictam publicam; quia tunc abſolutus in uno judicio, non poteſt ulteriùs accuſari, *leg. quod Senatus 6.* cum ſequenti, *§. 1. ff. de injuriis.* Etiam limitatur præſens aſſertio, ut procedat quando reus ſemel abſolutus iterum de eodem crimine accuſatur ad vindictam publicam, ſecus verò ſi per eum, qui ſuam, vel ſuorum injuriam proſequitur, ignorans priorem accuſationem, & cauſam in judicio agitatam, *l. ſicuti, §. 1 l. 4. §. maritus, ff. ad leg. Iul. de adult.* Paulus *lib. 1. ſentent. tit. 6. §. ult.* ut *in l. cogendum 45. §. qui ita, ff. de procurat.* veluti ſi actum ſit ab uno de populo, ex lege Julia de vi publica contra aliquem, quia homines armatos coegit, & vim alii intulit; poſteaque ſuperveniat ille ipſe, cui vis illata fuit, & hoc caſu permittitur ei privatam injuriam in judicium deducere. Facit textus *in dict. l. 12. titul. part. 7.* Item limitatur cùm adversùs eundem proceditur per viam accuſationis, aut inquiſitionis pro delicto: quo caſu procedit textus *in cap. finali, de celebratione Miſſarum.*

8. *Diſſolvitur dubitãdi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, deducta ex illo principio, *Res inter alios acta, &c.* Nam omiſsâ ſententiâ Gloſſæ verbo *Item in publicis, tit. 2. C. res inter alios*, quæ aſſerit regulam illam limitari in cauſis criminalibus, cùm reus per ſententiam eſt abſolutus, dicendum eſt in præſenti caſu, ut ſuprà in ratione decidendi probavi, de eadem re iterum agi, eandemque cauſam diſceptari, & inter eaſdem perſonas; ſiquidem accuſatio cùm omnibus de populo competit, illis non competit ut ſingulis, & ita unus jus omnium conſumit agendo. Nec obſtat textus *in d. l. 2. Cod. quando res inter alios*; nam ejus textus ſententia accipienda eſt juxta caſus proximè relatos, videlicet ſi de prioris accuſatoris perfidia, ſeu coluſione, aut prævaricatione conſtiterit; tunc enim alius accuſator admittitur, ut cautum fuit lege Julia *de judic. public. l. 7. ff. de prævaricat. l. 3. § ſi tamen, ff. de libero homine, l. 1. Cod. qui accuſare.* Vel ſi conſtet judicem pecuniâ corruptum ſententiam dixiſſe, Cironius *in parat. ad hunc titul.* quo caſu & ab ipſo accuſatore accuſatio repeti poteſt, argumento legis *1. Cod de pœn judic. qui male judic.* docuit Cujac. *in l. 9. Cod. de accuſationibus.*

9. *Exponitur cap. felicis, de pœnis in 6.*

Sed adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in cap. felicis, §. per hoc, de pœnis in 6.* in illis verbis, *Per hoc quoque ſæcularibus Poteſtatibus non adimimus facultatem utendi legibus contra tales, quas adverſus ſacrilegos Catholici Principes ediderunt.* Ex quibus deducitur, condemnatum in uno judicio poſſe accuſari, & condemnari in alio, ſæculari videlicet: ergo quia accuſatus, & condemnatus ex eodem delicto iterum accuſari poteſt. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, ſatis controverſum eſſe inter DD. utrum in delictis mixti fori accuſatus, & condemnatus coram judice eccleſiaſtico poſſit denuò puniri à judice eccleſiaſtico, vel è contrà? & puniri non poſſe, probarunt Abbas, Felinus, Barbatia, Alciatus, Covarruv. Gomez & Gutierrez congeſti à Barboſa *in collect. ad dict. cap. felicis, num. 37.* plures congeſti à Valenzuela *conſil. 131. num. 11.* Agia *de exhib. auxiliis, fundam. 25.* Cancetius *lib. 3. var. cap. 19. à num 61.* Pereyra *de manu Regia, part. 2. cap. 10. num. 12.* D. Joſeph. Vela *in cap. 1. part. 2. de offic. ordin. num. 135.* qui moventur

ventur ex eo textu, & *ex cap. 2. de maledic. l. placet 4. Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* ex eo, quia ſi ob delictum mixti fori pœna capitalis imponenda eſt, judex Eccleſiaſticus non poteſt talem ſententiam ferre, *cap. ſententiam, ne Clerici, vel Monachi.* Undè ut debitè & & condignè puniatur talis reus, debet adiri Judex ſæcularis, *ex l. ſi quidem 13 ff. de officio Proconſul. l. 3 ff. de officio Præfect. Vigil. l. 2. Cod. de ſportul.* ubi docetur, quod quandò ex defectu juriſdictionis non poteſt unus judex certam pœnam imponere, recurritur ad alium, qui eam imponere valeat. Contrarium tamen, immò præſentem aſſertionem procedere etiam in delictis mixti fori, docent Gloſſa *in dict. verſ. ex hoc*, Berois *hic, num. 23.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 98.* Suarez de Paz, & alii apud Barboſ. *in dict. cap. felicis, num. 38.* pro qua ſententia faciunt generalia verba præſentis textus, & *in dict. l. licet, ff nautæ, caupones.* Deindè quia in criminibus mixti fori uterque judex, tàm Eccleſiaſticus, quàm ſæcularis, competens eſt, ita ut locus ſit præventioni, ut probat D. Joſeph Vela *in cap. 1. de offic. ordin.* Igitur ſententia prolata à quolibet ex eis, efficax eſt. Sed placet media ſententia, quam ſequitur D. Joan. Vela *ubi ſuprà*, ut videlicet in delictis atrocioribus, in quibus ſanguinis pœna impoſita eſt, laicus condemnatus à judice Eccleſiaſtico, à ſæculari puniri poſſit: de quo delicto exaudiendus eſt textus *in dict. cap. Felicis*: & ſi ad delictum etiam grave referre nolis textus *in dict. cap. de maledicis*, dici poteſt, textum illum non agere abſolutè de pœna ad publicam criminis vindictam, ſed magis de pœnitentia ad ſatisfactionem divinæ Majeſtatis imponendam, quæ ibi nunc pœna, nunc pœnitentia dicitur. Et ſi textus accipiatur de pœna publica fori exterioris, reſpondetur, *in verſ. extemporalem*, agi de temporali poteſtate, cujus auxilium Judex Eccleſiaſticus implorare valet, non ut judicet, aut cognoſcat de ipſa cauſa, ſed ut exequatur ſententiam à Judice Eccleſiaſtico prolatam juxtà tradita *in c. 1. de officio ordin.* Minùs obſtat textus *in dict. l. placet*; nam ſi juxtà communem ſententiam accipias verbum illud, *Acrimonia*, pro excommunicatione, reſpondetur excommunicationem non eſſe pœnam ordinariam criminis ad publicam vindictam, ſed magis cenſuram medicinalem ad correctionem & emendationem, *cap. 1. de ſentent. excomm. in 6.* ac proindè per eam nec tollitur, nec impeditur accuſatio criminis ad vindictam publicam. Deindè (quod & probabilius videtur,) in eo textu per acrimoniam non intelligitur excommunicatio, ſed pœna quæcunque impoſita à ſæculari judice, ut poſt alios notavit Tiraquel. *de retract. titul. 1. § 1. gloſſ. 8. numer.* 281. & ita ſenſus eſt, quod reus, de quo illic agitur, ultrà aliam pœnam, quæ ſacrilegis imponitur, ſubjiciatur etiam exilio perpetuo; ſed in quo judicio, non exprimitur, & conſequenter intelligi debet in judicio competenti, in quo ſacrilegus ille judicari, & condemnari poteſt, ut docuerunt relati à Cenedo *in collect. 113. ad Decretal.*

C A P U T VII.

a Stephanus Papa.

REpellantur ab accuſatione cohabitantes inimicis, quia infeſtationes blaſphemiæ affectio amicitiæ incitare ſolet.

N O T Æ.

1. a. STephanus.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 7.* & ex epiſtolis Stephani citantur hæc verba à Carnotenſi *p. 6. Decreti*, & reperitur in ſecunda epiſtola ipſius Pontificis omnibus Epiſcopis miſſa: & quia diffuſa eſt, & pro majori parte reperitur apud Gratianum tranſcripta *in cap. accuſatores, 3. quæſt. 5. cap. nullus anathema, 3. quæſt. 4. cap. ſcripta 3. qu. 8. cap. Urbes, 80. diſt. cap. ultra 3. quæſt. 6. cap. neganda 3. qu. 11. cap. Clericus 3. q. 4. cap. quærendum 2. qu. 7. cap. accuſatorem 1. q. 4.* eam non tranſcribo: extat cum aliis ipſius Pontificis *tom. 2. Concil. Binii.* Stephanus hic electus fuit in Summum Pontificem die 7. Aprili Anno 257. & martyrio coronatus Romæ die 2. Auguſti, anno 260. de quo plura Baronius tam in Martyrol quàm *tom. 2. annal.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum*, qui de quæſtione habita inter ipſum & Cyprianum latè agunt.

COMMENTARIUM.

2. JUre civili, etſi inimici capitales à teſtimonio dicendo repellantur, *l. 3. ff. de teſtibus, authent. dicatur*, aliàs *ſi teſtes, C. eod. tit.* non tamen ab accuſando reperitur prohibitus *in l. qui accuſare, ff. de accuſat. l. qui judicio, C. qui accuſare*, ubi aliæ perſonæ, quæ ab accuſando arcentur, referuntur. Nec valet argumentum à teſte ad accuſatorem; quoniam non ut ex fide teſtis, ita ex fide accuſatoris ſalus rei pendet: immò plerumque eodem jure attento, infenſiſſimus accuſator erat, ut ex Tullio de divinitate probat Anton. Matthæus *de crimin. ad tit. de accuſat. cap. 1. num. 11.* attentis verò ſacris Canonibus inimicus repellitur ab accuſando, *cap. 2. 3. & 4. 3. quæſt. 5. cap. cùm P. cap. cùm oporteat, cap. meminimus, hoc titul.* quia crediderunt Eccleſiæ Patres, inimicos malo animo, & potiùs propriæ vindictæ causâ, quàm lucrandi fratris gratiâ, aut ejus emendationis causâ, ad judicium venire, ut latè probat uot Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 25. per totum.* Farinac. *in praxi, quæſt. 12. num. 38.* Jul. Clarus *recept. ſentent. § final. qu. 14. num. 17.* quæ prohibitio extenditur etiam ad habitantes cum inimicis, *cap. 5. 3. q. 5.* ibi: *Vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis morantur.* Et *cap. 5. 3. quæſt. 3.* & *lib. 7. capitul. Caroli, cap.* 132 ibi: *Non ſunt illi teſtes recipiendi, nec accuſatores, qui cum inimicis morantur, vel quos ipſi de domo produxerint.* Et *in addit. titul. 3. cap.* 7 ibi: *Accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus non eſt credendum.* Synodus Nicœna *can. 23.* & *can. 45.* ibi: *Nec accuſatoribus ſuſpectis, & de inimicorum domo prodeuntibus eſt credendum.* Quia facilè ipſi infeſti creduntur, & ejuſdem animi, & voluntatis, ac inimici,

eom quibus habitant. Faciunt textus *in l. liberi, C. de inofficioſ. teſtam. l. 1. §. cum patronus, ff. de officio Præfect. Urb* Ob quam etiam rationem ſi Advocatus partis adverſæ ſit familiaris Judicis, rectè recuſatur, *cap.* 1. ubi latè probavi, *de offic. judic.* Qui autem dicantur inimici, ut ab accuſaodo repelli poſſint, latè proſequuntur Decian. Farin. & Jul. Clarus *ubi ſuprà*

C A P U T VIII.

a *Ex Brochardico Lib. XLIII.*

ACcuſaſti aliquem, & per tuam accuſationem occiſus eſt, niſi pro pace hoc feceris, XL dies in pane & aqua (quod b carena vocatur) cum ſeptem c ſequentibus Annis pœniteas. Si autem per tuam delaturam debilitatus eſt, per d tres debes quadrageſimas pœnitere.

N O T Æ.

1. a BRocardico.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 9.* ſed legendum eſt, *ex Burchardo lib. 19.* ubi textus ita legitur. *Accuſaſti aliquem, & per tuam accuſationem occiſus eſt, niſi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, quod carenam vocant, cum ſeptem ſequentibus annis pœnitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus eſt, tres quadrageſimas per legitimas ferias pœnitere debes.* Quem textum cum aliis illius libri tranſcripſit Burchardus ex Pœnit. Romano, *c. 25.* ubi ita habetur: *Accuſaſti aliquem, & per tuam accuſationem occiſus eſt, niſi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, cum ſeptem ſequentibus annis pœnitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus eſt, tres quadrageſimas pœnitere debes per legitimas ferias.* Quæ verba ſi rectè conferantur cum ſuprà relatis à Raymundo, facilè conſtabit, ea verba *hoc feceris*, deeſſe in aliis codicibus, & etiam deeſſe ultima illa verba, *per legitimas ferias.* De hoc decreto Burchardi, & ejus authoritate nonnulla adduxi in apparatu ad hæc commentaria, de Pœnit. Romano & ejus utilitate jam nonnulla notavi *in cap. 3. de furtis.* Et licet hodiè nō ſint in uſu canones illi pœnitentiales, adhuc tamen eorum notitia non eſt inutilis, aut otioſa, ut docuerunt Joannes Andreas *in cap. 2. de emption. & vendit.* Anton August. *in hoc sexto*, qui aſſeruit præſenti capite ſine magno diſpendio nos carere potuiſſe: à quo accepit Gentilis *de libris jur. Canonici, fol. 40.* nam Confeſſariis valdè utilis eſt notitia horum Canonum, ut agnoſcant peccatorum gravitatem, & pro arbitrio ſibi relicto pœnitentiam ſalutiferam illis imponant, ut obſervarunt Panormitanus *in fin. de pœnit.* Navarrus *in manuali, cap. 26. num.* 19. Et in Conciliis Colonienſi & Mediolanenſi ſub D. Carolo, *p. 1. tit.* 9. valdè Confeſſariis commendatur iſtorum Canonum notitia.

2. b *Carena*] Hujus vocis etymon, & ſignificationem adduxi *in cap. 2. de ſponſ. duorum.*

c *Sequentibus annis.*] Non intelligas Annos continuos, ut per ſingulos dies pœnitentia agi debeat, ſed per quoſdam dies in unaquaque hebdomada, qui vulgò legitimæ feriæ dicebantur, ut feria 2. 4. & 6. juxtà caput *de illis 11. quæſt. 5. ubi* Gloſſa *cap. 1.* junctâ Gloſſâ verbo *Legitimas*, 22. *quæſt. 5.* Covarruu. *lib. 4. var. cap. 20. num. 8.* Soto, & alii congeſti à Cenedo *collect. 9. ad Decretales, num. 4.* juxtà quorum ſententiam Canones omnes, qui agunt de pœnitentia per annos, aut dies peragenda, nec modum exprimunt, quo adimpleri debeat, intelligendi ſunt de pœnitentia per jejunia, aut ſimilia opera certis hebdomadæ diebus Confeſſoris arbitrio adimplenda. 3.

d *Tres quadrageſimas.*] Non intelligas quadrageſimas trium annorum, quaſi ſingulæ ad ſingulos annos referantur, ut hodie in uſu ſunt, *ex c. quadrageſima, de conſecr. diſt. 5.* ſed accipiuntur pro tribus quadrageſimis in ſingulis annis, prout olim obſervabantur, ſcilicet una ante Nativitatem Domini, alia ante reſurrectionem, tertia ante feſtum Divi Joannis Baptiſtæ, ut notavit poſt Jul. Lanorum Barb. *in præſenti*: de quibus quadrageſimis egi *in cap. conqueſtus, de feriis.*

e *Pœnitere.*] Licet pœnitentiæ pro foro interiori non ſint hodie in jure pro ſingulis peccatis præſcriptæ, ſed omnes relinquantur arbitrio prudentis Confeſſarii, juxtà eorum gravitatem, perſonarum qualitates, & alias circumſtantias, *cap. Deus, cap. omnis de pœnit. & remiſſ.* ut poſt Div. Thomam docet Navarr. *in manuali, ca. 26. n. 17.* pluribus relatis Cenedo *dict. collect. 9. num. 5.* & colligitur ex Trident. *ſeſſ.* 14. *c.* 7. primis tamen Eccleſiæ temporibus per Canones pœnitentiales quibuſdam criminibus certa & præſcripta erat pœnitentia, ut conſtat ex pœnitentialibus Rom. Bedæ, & aliis compilatis, & notis illuſtratis ab Anton. Auguſtin. ad calcem epitomes juris Pontificii. Et licet vulgò tradi ſoleat, per Canones illos pro quovis peccato mortali impoſitam fuiſſe pœnitentiam ſeptem annorum, ut docuit Gloſſa penultima *in c. ult. 22. q. 1.* quam communiter receptam eſſe conſtat ex Navarr. *ubi ſuprà, num.* 17. Cenedo *dict. collect 9 num.* 4. pro quibus expenditur id quod habetur *lib. 2. Regum, cap.* 12. & refertur *in cap. hoc ipſum, 3. qu. 3.* & quod habetur *cap. 4. Danielis*: id tamen non ſatis probatur aliquo Canone, nec verum eſſe, poſt Divum Thomam probat Navarr. *ubi proximè*, pro quo expendi poteſt præſens textus, qui ut ſuprà notavi, deductus eſt ex dicto Pœnitent. Romano, agitque de peccato mortali; & tamen non imponit pœnitentiam ſeptem Annorum, ſed majorem, ut in priori caſu; vel minorem, ut in poſteriori. Nec tunc obſtat textus *in d. c. hoc ipſum, verſ. hinc etiam*; quia in eo agitur non de quocunque peccato mortali, ſed de vitiis, aut criminibus gravioribus, ut ſunt perjurium, adulterium, & ſimilia, juxtà caput *Apoſtolus*, 81. *diſt.* pro aliis enim etſi mortalia ſint, non imponebatur ſeptennis pœnitentia, ut advertunt Sotus & alii congeſti à Cenedo *ubi proximè.*

COMMEN-

COMMENTARIUM.

5. OMnes de accuſationibus ſeribentes, & alii plures Moraliſtæ diſputant, licitumne, an honeſtum ſit accuſatorum officium? Et an in utroq; foro impunè liceat reum criminis accuſare? Et licitũ ac honeſtum eſſe reum criminis in judicium deferre ad vindictã publicam, probatur ex eo, quia dum ita criminoſi accuſati coercentur, virtutis actus exercetur, quies, & bonum Reipublicæ intenditur, & conſervatur, dùm crimina vitantur; & cùm criminoſi pœnis afficiuntur, reliqui cives meliores redduntur, ut latè probavi *in cap. inter alia, de immunit. Eccleſ. cap. ſententiam. ne cleric. vel Monach*; faciunt textus diſerti *in l. ſi quis in hoc genus 10* ibi: *Sitque cunctis laudabile*: & *l. nulli 38.* ibi: *Tam laude, quàm honeſtate, ac pariter pietate non careat; C. de Epiſc. & Cleric. cap. & qui emendat 45. diſt. cap. quapropter, 2. q. 7. c. ſi quis per capillum. 22. quæſt. 1. cap. ſi is qui Prælatus 23. qu. 4. cap. ſi quis contriſtatus, 90. diſt. l. 1. C. de famoſis libellis, l. eum qui 18. verſ. peccata, ff. de injuriis*: docet Divus Thomas *2. 2. quæſt. 68. art. 1.* & communem dicit Sotus *de tegendo ſecreto membro 2. quæſt. 5. & lib. 5. de juſtit. qu. 5. art. 1.* Paz *in praxi, tom. 1. p. 4. cap. 3. num. 1. uſque ad 6.* Gibalinus *de negotiatione tom. 2. lib. 6. cap. 3. art. 5.* Gomez *de delict. lib. 3 cap. 1. num. 9* Covar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. ultim. & lib. 2. cap. 11. num. 7.* Decianus *tract. crimin. lib. 3. cap. 4.* & & conſtat, quia plerumque in jure præmia accuſatoribus præſtantur, *l. 1. §. accuſatoribus, C. de falſa moneta, l. non omnes, in fine, ff. de re milit. l. edicto, §. heredes, ff. de jure fiſci*, & aliis. Contraria tamen ſententia, videlicet accuſatorum munus injurioſum, ac exitioſum eſſe, maximè fidelibus Chriſtianis, ſuadetur ex *cap. ſi quis Epiſcopus 2. quæſt. 7.* ubi accuſatio dicitur genus illaudabilis intentionis. Et quod accuſans plus invidiæ quàm charitatis ſtimulis incitetur, refertur *in cap. ſi omnia 6. quæſt. 1.* Deindè quia accuſator per accuſationem fit inimicus, *cap. accuſatores 3. quæſt. 5. §. item propter, Inſtit. de excuſ. tut.* & inſuper accuſator exponit ſe periculo ſuſtinendi pœnam talionis cujus ratione accuſationi ſubſcribit, *c. ſuper his hoc titul.* Deindè paſſim in jure Clerici, & aliæ perſonæ repelluntur ab accuſatione, *cap. 1. cum ſequent. 2. quæſt. 7.* & ſi accuſatio licita, honeſtaque eſſet, nullus ab ea repelleretur. Tandem quia alienum videtur à perfectione chriſtiana, alium fortaſſe jam emendatum de crimine accuſare, contrà illud Matthæi *cap. 5. Ego autem dico vobis, non reſiſtere, &c.* & *cap. 6.* ibi: *Si non dimiſeritis, &c.* & Pauli *ad Romanos cap. 12.* ibi: *Non vos defendentes, aliàs vindicantes chariſſimi; ſed date locum iræ.* Tandem facit præſens textus, ubi gravis pœnitentia imponitur accuſatoribus, ſi pœna capitalis ſequuta ſit; modò lenior, ſi pœna nõ ita gravis ſequuta ſit. Faciunt alia, quæ adduxi *in can. 70. Concil. Illiber*, quæ hîc conſultò non repeto.

6. Sed adhuc prior ſententia retinenda eſt, pro cujus expoſitione notari oportet, quod licet accuſatio ex parte accuſatoris cenſeatur periculoſa, eo quod non facilè ſit ubi & quandò, & ut oportet; tùm quia, ut advertit Soto *d. concluſ. 2.* accuſator rarò habet animi rectitudinem ad zelum juſtitiæ, & plerumque movetur odio; tùm etiam quia in multis aliis difficile eſt ſervare omnes debitas circumſtantias, tàm ratione perſonarum, quæ accuſant, & accuſantur, quam reſpectu temporis, loci, & ſimilium; quam ob cauſam cautè procedere debent accuſatores, ne ad judicium proſiliant niſi bono animo, & ſervatis ſervandis, ut quamcunque effugiant ſiniſtram ſuſpicionem. Tamen hac ſententiâ retentâ, non obſtant fundamenta contrariæ. Non primum deductum *ex dict. cap. ſi quis Epiſcopus, cap. Simonia.* Nam textus illi procedunt in accuſatione abſque debitis circumſtantiis propoſita. Quo caſu accuſatio injuſta eſt, non quia illicitum eſt accuſare, ſed propter malitiam accuſantis, & ejus improbum animum. Nec obſtat, accuſatorem inimicum manere; nam id non provenit ex eo, quia accuſator inimicus verè ſit, ſed quia plerumque, & attentâ hominum opinione ſolent ex accuſatione præſertim gravi, inimicitiæ & diſcordiæ oriri inter accuſatorem, & accuſatum, quemadmodum ex eadem ratione quoad plures juris effectus cenſentur inimici, qui ſuper omnibus bonis, vel majori eorum parte civiliter litigant, *dict. §. item propter.* Quam æquiparationem probant diſertè textus *in authent. ſi teſtis, verſ. ſi verò, C. de teſtibus, cap. 1 de reſtit. ſpol. lib. 6. in fine princip.* Et tamen nemo negat, juſtum, & licitum eſſe civiliter agere, & litigare ſuper omnibus bonis, vel majori eorum parte, dummodò juſtè fiat. Nec obſtat, quod Clericis, & aliis perſonis prohibetur accuſare; nam id non provenit ex eo, quia injuſtum ſit, ſed quia ſimilibus perſonis indecens eſt, ut etiam alia illis prohibentur *in cap. 1. de fidejuſſ. cap. 1. & per totum, nec Cleric. vel Monachi*: quæ ab aliis perſonis non inhoneſtè exercentur.

Nec tandem obſtat præſens textus, quem accipiunt Gloſſa, & communiter repetentes de accuſatione non vera, ſed calumnioſa, & de accuſatore, qui falsò accuſavit. Quæ interpretatio convincitur, tùm quia ex textu non conſtat de tali calumnia, quæ in dubio præſumenda non eſt, præſertim in eo, qui crimen de quo accuſavit, adeò plenè in judicio probavit, ut reus capitali ſententiâ damnari meruiſſet, ut conſiderat Maſcardus *de probat. concluſ. 254. num. 12.* tùm etiam, quia in illis verbis, *niſi pro pace*, excuſatur talis accuſator, ſi pro pace, & publico bono fecit; & tamen ſi per calumniam accuſaſſet innocentem, etiamſi pro pace, & bono publico, graviter peccaſſet, ut probat Divus Thomas *2. 2. quæſt. 64. artic. 6.* Sotus *lib. 5. de juſtit. quæſt. 1. art. 7.* Alii autem, quos refert, & ſequitur Covar. *in Clement. ſi furioſus, part. 2. §. 5. num. 4.* accipiunt textum hunc tantùm in Clericis accuſantibus. Verùm hæc interpretatio eodem divinationis vitio laborat, cùm generaliter agatur in hoc textu de quolibet accuſatore, nullâ Clerici, vel laici factâ mentione. Accedit, quia Clericus præmiſsâ proteſtatione, de qua *in cap. 2. de homicid. lib. 6.* ritè reum criminis in judicium defert: undè textus hic ad Clericos tantùm referri non poteſt. Quare his omiſſis placet communis interpretatio eorum, qui Canonem hunc accipiunt de eo accuſatore, qui jure reum criminis accuſat, & per veras probationes convincit, ſed pravo animo, ex rancore & odio, ut ſe ulciſcatur ex privata vindicta, & damnum inferat accuſato, quem interfici, vel debilitari ex odio procurat: & ita accuſat, non ut Reipublicæ, & ejus paci conſulat per publicam vindictam, qui propter finem 7. *Præſentis textus varii interpretationes.*

lethaliter

lethaliter malum graviter peccat, *cap. ea vindicta, 23 quaſt. 4. cap. cum miniſter 23. quaſt. 5.* D. Thomas 2. 2. *quaſt. 68. artic. 1.* docet Decianus *lib 3 tract. crimin. cap. 4. num. 5.* expendens illa verba Platonis in Euthypæo: *Sanctum eſt in judicium trahere eum, qui injuſtè aliquid egit, vel cædes, vel ſacrilegia, ſive pater, ſive mater, ſeu quivis deliquerit, modò id faciat, ut patriam quis velut peſte quadam liberet.* Meritò ergo in præſenti ſi ex odio, & pravo animo accuſans, ad mortem, ſeu membri debilitationem, ut graviter delinquens, punitur.

8. *Defenditur vera interpretatio.* Nec obſtabit ſi dicas, interpretationem hanc in idem vitium incidere, ac ſuperior Gloſſæ intellectus: tùm quia ſicut calumnia non præſumitur, ita nec pravus animus, odium aut privatæ vindictæ zelus præſumi debet: tùm etiam quia ſimiliter verba illa *pro pace*, innuunt accuſatorem, de quo in præſenti, pro bono pacis accuſantem nullâ pœnâ eſſe afficiendum; & tamen ſi pravo animo, & odio, quamvis pro pace accuſaverit, graviter peccat; quia malum, ſeu malè facit dum pravo animo, & odio, & ad finem privatæ vindictæ pacem, & bonum Reipublicæ intendens accuſat, ut ex D. Thoma & aliis probat Covartu. *lib. 2. var. cap.* 10. *num.* 7. Licet enim non ſufficiat, quod finis ſit bonus, ut ipſe quoque actus bonus dicatur, *cap. forte, cap. denique, 14. quaſt.* 5. ſufficit tamen finem eſſe malum, ut etiam actus, quamvis aliàs bonus, malus ſit, ut probant Boerius *in præſenti.* Navarr. *in dict. cap. denique.* Nam adhuc defendenda eſt communis interpretatio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, pacem in præſenti non accipi pro ea, quæ opponitur bello, de qua egi *in cap. 1. de treug. & pace*: ſed pro tranquillitate, ſeu quiete communi, & ita pro bono publico, juxtà Aretinum & omnes repetentes *in præſenti.* Deinde notandum eſt, dictionem *niſi*, non tam accipi in præſenti exceptivè ad denotandam exceptionem pro *præterquam*, verùm etiam pro *ſi non*, ut *in l. fæmina 8.* ubi Gloſſa *2. ff. de Senator. l. 2. C. ſi mancipium.* Tradunt Albericus *in dictionar. verbo Niſi*, Barboſa *de dict. eod. verbo* Et in ipſo pœnitentiali Romano accipitur pro *& non*, dùm *in cap. 5. de contemptu jejunii*, ita legitur: *Solviſti jejunium in quadrageſima, antequam veſpertinum celebraretur officium, niſi propter infirmitatem, ſi feciſti, pro unoquoque die*, &c His prætermiſſis dùm textus hic ait: *Accuſaſti hominem, & per tuam accuſationem occiſus eſt, niſi pro pace, id eſt pro quiete, & bono communi; vel ſi non pro quiete, & bono communi; vel & non pro quiete, & bono communi*; perindè eſt ac ſi dicat, accuſaſti hominem, & per tuam accuſationem occiſus eſt, ſi malo animo, & ex odio accuſaſti, &c. nam quandò principaliter accuſat ad mortem, vel debilitationem, & ſic ad pœnam publicam, non pro pace, & bono communi, nec ad publicam utilitatem, cùm nequeat ad ſuum commodum propriè accuſare, quamvis civiliter agere valeat; neceſſariò accuſat ex odio, & pravo animo, ad privatam vindictam; non verò ad utilitatem publicam: & ita verba illa, *niſi pro pace*, non limitant deciſionem hujus textus, ſed qualificant verbum *Accuſaſti*, & accuſationem de qua hîc, ac proindè continent requiſitum, & qualitatem omninò: & in hunc ſenſum verba illa, *niſi pro pace*, non ponuntur in fine textus poſt præſcriptam pœnitentiam, ſed in principio, ut ita ſignificetur, per Canonem hunc imponi pœnitentiam accuſanti non pro paca, aut animo pacis, ſed pro odio; & conſequenter textum hunc non limitari in eo, qui pro pace, & bono animo accuſat, ſed in eo tantum procedere, qui non pro pace & bono zelo, ſed è converſo accuſat: & ita defenditur communis interpretatio, & ceſſat utraque difficultas ſuprà expenſa; ſiquidem ex prædicti verbis, *niſi pro pace*, rectè intellectis, colligitur textum hunc agere tantùm de eo, qui pravo animo accuſat; & per ea verba non limitari ejus ſanctionem, ſed concludi, illam in eo caſu procedere. Etſi Vincentius Abbas *num.* 2. Aretinus *num.* 2. aliter accipiant verba illa, *pro pace*, referendo non ad verbum *accuſaſti*, ſed ad ſequentia ibi, *pœnitere debes*, quaſi in hoc textu non agatur de eo qui pro pace accuſavit, ſed de illo, qui pro pace pœnitere non debet, & ita ſenſus ſit: pœnitere debes, niſi pro pace, id eſt pro componenda pace, vel ſedando ſcandalo pœnitentiam omittas; inde inferentes pœnitentiam aliàs neceſſariam omitti poſſe pro pace componenda, & ſcandalo ſedando: quemadmodum ex eadem cauſa plura alia omittuntur, *cap. niſi, verſ. pro gravi, de renunciat. cap. 2.* ubi notavi, *de reſcript. cap. 2. de deſponſ. impub.* Sed intellectus hic facilè refellitur ex verbis illis, *niſi pro pace hoc feceris*; quæ neceſſariò referenda ſunt ad accuſationem, nec referri poſſunt ad pœnitentiam omiſſam; quia ſi adhuc referrentur, diceret textus, *niſi pro pace non feceris.* Undè infertur, textum hunc non procedere ubi quis principaliter pro pace & bono communi accuſat, & tamen ſecundariò, & minus principaliter, per humanam fragilitatem habet qualemqualem pravum animum nocendi accuſato ex vindicta privata; nam is animus, qui non mortale, ſed veniale tantummodò peccatum gignit, ut reſolvunt Covarru. *ubi ſuprà*, Navarr. *in manuali, capit. 25. num.* 31. non meretur graviſſimam pœnitentiam, de qua hîc, imponendam tantummodò ei, qui principaliter, non pro pace, & bono communi, ſed per contrariam accuſat; idque ſatis ſignificant verba illa, *niſi pro pace*, quæ ſunt intelligenda principaliter, argumento legis 1. §. 1. junctâ Gloſſâ *verbo Singulorum, ff. de juſt. & jur. l. de unoquoque* 37. junctâ Gloſſâ 1. *ff. de re judicata.* Nec obſtat, quod juxtà hunc communem intellectum, ſi textus hic agit de eo, qui odio, & pravo animo accuſavit, fruſtra expenditur, quod per hujuſmodi accuſationem reus capite damnatus, vel debilitatus ſit: quia licet neutrum ex his duobus contingat, immò etſi reus abſolutus ſit, adhuc accuſator, utpotè mortaliter peccans, pœnitentiam ſubire debet. Nam reſpondetur fatendo, pœnitentiam eſſe imponendam accuſanti ex pravo animo, etſi reus abſolutus ſit; non tamen eam, quam præſens textus præſcribit accuſanti ex pravo animo, cum ſententia capitalis ſequuta eſt.

* * *

CAPUT

Digitized by Google

C A P U T IX.

Auguſtinus [a] *ſuper Geneſim de morte Abel.*

EVidentia perpetrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris.

N O T Æ.

1. [a] AVguſtinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, ſub *hoc titul. cap. 11.* Et licet verba hujus textus non reperiantur inter opera D. Auguſtini, extant tamen in gloſſa interlineari *in cap. 4. Geneſis*, ad illa verba: *Vox ſanguinis clamat ad me de terra.* In quorum verborum ſcholio leguntur verba in præſenti relata, forſan quia Gloſſa interlinearis deprompta eſt ex operibus Divi Auguſtini ut jam notavi *in cap. 3. de conſtit.* Indè conſtat ex indiciis ad evidentiam perveniri poſſe; nam cùm in præſenti caſu tantùm adeſſent indicia, quia videlicet ambo fratres conjuncti foris exierunt, & Cain arma deferebat, majorque erat, quàm Abel, evidens fuit illum fratrem occidiſſe ex indiciis indubitatis, de quibus *in l. final. C. de probat.* & notarunt Jul. Clar. §. *final. q. 4. num. 3.* Regens Sanfelicius *1. p. deciſ. 28. num. 2.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Super notorio procedit Iudex nemine accuſante.* Probant eam textus *in cap. manifeſta, cap. qua Lotharius, cap. de manifeſta, cap. penult.* §. *final cum cap. ſequenti, 2. quæſt. 1. cap. nullus.* §. *aliquando, 4. quæſt. 4. cap. bona, 23.* §. *porrò de elect. cap. ad noſtram 31. de jurejur. cap. tua, de cohabit. Cleric. cap. 3. de eo qui cognovit conſanguin. cap. penult. de purgat. vulgar. cap. 1. de offic. deleg. in 6. Clement. Paſtoralis, de re judic. cap. Deus 2. quæſt. 1. cap. de illicita 14. quæſt. 1. cap. unic. ut Eccleſiaſtica beneficia.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa in præſenti Antonius Gomez *lib. 3. var. capit. 1. num. 41.* ubi plures Ayllon. Balboa *in cap. 1. de cauſ. poſſeſſ. num. 87. & in cap. cùm ſpeciali 61. de appellat. num. 35.* Vighel. *in method. jur. Can. fol. 84.* Frances *in paſtorali, quæſt. 2. num. 14.* Cuiac. *ad tit. de teſtibus cogend.* Leon contrà Waramundum *cap. ult.* Hunnius *in encyclop. part. 2. tit. 45.* plures, quos congerit Salgado *de Regia protect. part. 3. cap. 14. num. 47.*

2. *Concluſio traditur & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo. Sine legitimo accuſatore non eſt aliquis puniendus, *cap. 1.* ubi latè probavi, *hoc titul.* ergo etſi detur evidentia criminis, nemine accuſante, non eſt reus puniendus. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam in notoriis adhuc citatio deſideratur, *cap. Deus omnipotens 2. quæſt. 1. cap. de illicita 24. quæſt. 4.* Gomez *dict. cap. 1. num. 46.* Balboa *in dict. cap. 1. de cauſ. poſſeſ. & propriet. num. 87.* & ſententia eſt proferenda, *dict. cap. de manifeſta, cap. cùm ſit Romana, de appellat. cap. penult. de purgat. Canon.* Ergo etiamſi per evidentiam facti conſtet de crimine, adhuc ordo judiciarius ſervandus eſt, & per conſequens accuſatio deſideratur.

3. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens Auguſtini ſententia, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licet manifeſtum aliquandò accipiatur pro eo, quod opponitur tàm publico, quàm occulto, & ſic pro manifeſtabili, *l. cives, 11.* junctâ Gloſſâ *2. C. de appellat. l. jubemus 29. in princip. C. de teſtam.* frequentiùs tamen accipitur pro eo, quod eſt publicum, evidens, ſeu notorium, *l. manifeſta, ff. de jurejur. cap. manifeſta 2. quæſt. 1. cap. veſtra, de cohabit. Cleric. cap. Romana,* §. *ſin autem, de appellat. lib. 6.* probant Abbas, & Joannes Quintinus *in c. cùm olim, de V. S.* & ita notorium, manifeſtum, publicum, evidens, patens, & indubitatum ſynonyma ſunt, idemque important, ut conſtat *ex d. cap. manifeſta, dict. cap. ad noſtram, de jurejur. cap. cùm olim 13. cap. ſuper eo 31 de V. S. cap. ſi fortè 11. de elect. lib. 6. juncto cap. 2. de V. S. eod. lib.* docent Maſcardus *de probat. concluſ. 1105.* Farinacius *in praxi crimin. quæſt. 21.* Villadiego *in l. 3. num. 9. titul. 1. lib. 6 fori*, Monera *de conſervat. cap. 7. num. 109.* Nec contrarium probat textus *in l. quenam, C. de jure delib,* ibi: *Manifeſtum ac evidens eſt antequam, &c.* per quam plus eſſe evidens, quàm *manifeſtum*, notavit Rebuffus *in l. natura verbo Evidenter, ff. de V. S.* Quia reſpondetur manifeſtum in eo textu accipi pro manifeſtabili, & quod probari poteſt; non verò pro publico, ſeu notorio: licet juxtà etymologiam verbi, & ſtrictè loquendo evidens dicatur, quod oculis videri poteſt, & vi ſui patet. Nam evidens percipitur per ſenſum viſus, quia, ut ajebat Poëta:

4. *Manifeſtum, ſeu notorium quid dicatur.*

Segnius irritant ſenſus dimiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

Et ſubjacet ſenſui noſtro, ut cùm dies eſt media, evidens eſt eſſe diem. Notorium autem adhuc ſubjacet judicio intellectus; nam tàm in notorio juris, veluti poſt rem judicatam; quàm in notorio facti, veluti cùm Clericus habet domi concubinam, & ex ea filios ſuſcipit, adhuc aliquis dubitare poteſt de facto, & ita notorietas à reipſa ſeparari valet, quod in evidenti non procedit: & ita valdè differt evidens à notorio; in quo ſenſu id quod evidens eſt, multò certiùs, & clariùs habetur, & probatio per evidentiam cæteris præfertur, *l. ſi irruptione 8. in fine, ff. finium Regund. l. periculis 34.* §. *Neratius, ff. de auro & argent.* Illuſtrant Caldas *in l. ſi curatorem, verbo Minoribus, num. 8.* Maſcardus *de probat. in princip. qu. 8. num. 3.* inde inferentes legem excludentem probationem in aliquo caſu, nunquam excludere eam, quæ fit per evidentiam, & per aſpectum: nihilominùs tamen lato modo etiam evidens dicitur, quod clarum, & certum eſt, ac ſi oculis cerneretur: ſic evidens Eccleſiæ utilitas dicitur *in cap. 2. de Cleric. non reſid. lib. 6.* & *in cap. 1. de rebus Eccleſ. eod. lib. l. 2. ff de conſtit. Principum:* evidens calliditas *in l. & eleganter,* §. *ultim. ff. de dolo:* evidens exceptio *in l. 3.* §. *ibidem, ff. ad exhibendum.* Sicut etiam ea quæ apparent ex conjecturis admodum perſpicuis, & jure probatis, de quibus moraliter dubitari nequit, evidentia dicuntur *in l. pluribus 33. l. licet 74.* §. *ſi non ſit, ff. de legatis 1.* Vulteius *volum. 4. conſil. 23. num. 116.*

Menochius

Menochius *lib. 2. de praſ. quaſt. 45.* cum aliis congeſtis à Tiraq. *in l. ſi unquam, verbo Donatione num. 153. C. de revoc.* Molin. *de primog. lib. 3. cap. 4. num 39.* P. Barb. *in l. ſi conſtante 24. num. 64. ff. ſolut. matrim.*

5. *Manifeſti ſeu notorii diviſio.*

Deindè ſciendum eſt, notorium, publicum, ſeu evidens, aut manifeſtum, prout unum eſt, & unum importat, frequentius dividi in notorium juris, quod ſubdividi ſolet in notorium probationis, & fidei vel diſpoſitionis, ac præſumptionis, ſeu fictionis; & in notorium facti, quod rurſus ſubdividitur in notorium facti permanentis, ſeu exiſtentis, & facti tranſeuntis, ſeu momentanei; & denique facti interpolati, quod non eſt permanens, nec continuum, nec abſolutè tranſiens, ſed interpolatum, ac proindè inter duo priora velut medium: quas ſpecies, ſeu membra explicant Maſcardus, & Farinac. *ubi ſuprà.* Illud tamen ſummè notandum eſt, quod ut aliquid notorium, publicum, ſeu evidens dicatur, neceſſariò requiritur certitudo, & ſic ſcientia, per quam illud omnibus, vel pluribus certum ſit; nec ſufficit exiſtere famam publicam ea de re apud omnes, vel plures; ſiquidem talis fama non facit rem, de qua agitur, publicam, aut notoriam. Deſideratur, ergo ut aliquid notorium, ſeu evidens dicatur, quod omnibus, vel pluribus notum ſit, ita ut populus, vicinia, vel major ejus pars teſtis exiſtat, *d. c. qua Lotharius*, ibi: *Oculis omnium*: & *cap. ſi qui*, ibi: *Omnes enim*: & *cap. ultim.* ibi: *Omnibus, 2. quaſt. 1.* Dubium tamen eſt, quotnam perſonæ deſiderentur, ut multitudinem conſtituant ad notorium, ſeu publicum efficiendum; Et communiter placuit, quod cùm id à jure præfinitum non ſit, ſuccedit Regula legis primæ, *ff. de jure delib cap. de cauſis 4. §. 1. de offic. delegat.* juxtà quam totum relinquitur arbitrio judicis, qui perpenſis circumſtantiis loci magni, vel exigui, & perſonarum, numerum neceſſarium declarabit, ut pluribus relatis reſolvunt Menochius *de arbitrar. caſu 166. num. 7.* Maſcard. *concluſ.* 1101. Farinac. *in praxi, quaſt 18. ex num. 104.* Ayllon *ad A. Gomez, dict. cap. 1. num. 42.* Illud tamen ſummè notandum eſt, quod cùm multa dicantur notoria, quæ non ſunt, *cap. conſuluit, 14. de appell.* ubi propter dubium, ſeu negationem neceſſaria fuerit probatio, per quam appareat aliquod factum eſſe publicum, ſeu notorium, quamvis fama non ſufficiat, ſufficit tamen teſtimonium duorum legitimè deponentium, qui affirment factum eſſe notorium, reddentes rationem concludentem, quia coram omnibus, majorìve parte factum ſit. Nec deſideratur, quod teſtificentur omnes illi, qui ad notorium efficiendum requiruntur. Gloſſa penultima *in dict. cap. Deus 2. quaſt. 1.* Jul. Clarus *dict. §. ultim. quaſt. 9. num. 6.* Maſcard *concluſ.* 1109. ut etiam ad probandam famam publicam ſufficit teſtimonium duorum, qui deponant ab omnibus, vel majori parte famam conſtituentibus ſe audiviſſe. Gloſſa *verbo fama, in cap. ultim. 1. q. 3.* & *in leg. 3. §. ejuſdem, verbo Confirmat, de teſtibus.*

6. *Traditur ratio decidendi.*

His animadverſis ratio præſentis aſſertionis provenit ex eo, nam ideò in judicio criminali legitimus accuſator deſideratur, ut delictum commiſſum probetur, & tandem pro meritis reus puniatur, omniſque occaſio fraudis puniendi innocentem, aut abſolvendi nocentem amoveatur, juxtà tradita ſuprà *in cap. 1.* at verò ubi res evidens eſt, nullum datur periculum calumniæ, aut tergiverſationis, nec opus eſt diligentiâ, aut induſtriâ accuſatoris: igitur tunc fruſtra deſideraretur. Deindè quia delicti evidentiâ longè magis Reſpublica offenditur; undè non oportet vel diſſimulare diutiùs, vel exſpectare moram accuſatoris; ſed ſtatim ad juſtam vindictam procedendum eſt, præcipuè cum ideò in notoriis juris ordo ſit ordinem non ſervare, *cap. pervenit, de teſtibus, cap. conſuluit. de appellat. cap. olim, cl. 1. de reſtit. ſpol. cap. ſuper eo, de teſtib. cog.* variis ampliationibus, & limitationibus illuſtrat Salgado *dict. 3. p. cap. 14.* faciunt Appius apud Livium *lib. 39.* ibi: *Rem evidentem pro dubia non eſſe quærendam.* M. Tullius *in Academ.* ibi: *Nihil clarius, aut illuſtrius ipſâ evidentiâ eſſe poteſt.* Undè rectè in præſenti docetur, evidentiam patrati ſceleris non indigere clamore accuſatoris.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui facilè reſpondetur aſſerendo, neminem damnari ſine accuſatore, vel aliquo, qui loco accuſatoris habeatur à jure, qualis eſt hoc caſu infamia publica, ſeu evidentia patrati ſceleris. D. Thomas *2. 2. qu. 67. art. 3.* Undè rectè per æquipollens adimpletur neceſſitas accuſatoris. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam licet in notoriis juris ordo non ſit obſervandus; tamen adhuc in eis aliqua juris requiſita deſiderantur, veluti citatio, quæ requiritur, ex traditis in *cap. 1. de cauſ. poſſeſſ.* & interceſſiſſe ſupponitur *in cap. dudum 22. de elect.* & in facto Apoſtoli relato *in cap. cùm ſit Romana, § final. de appellat.* ut docuit Balboa *in dict. cap. 1. de cauſ. poſſ. ff. num. 88.* Etiam deſideratur aliqua probatio notorietatis, ex ſuprà traditis. Et tandem ſententia, juxtà textus *in cap. nos in quemquam 2. q. 1. cap. 15. de purg. Canon.* Docent Turrîcrem *in dict. c. de manifeſta*, Anton. Gomez *dict. cap. 1. num. 43.* ubi plures Ayllon: non tamen deſiderantur litis conteſtatio, probatio ordinaria, & ſimilia: nec Judex poteſt recuſari, aut à tali ſententia appellari valet, ut probat Salgado *d. cap. 14. ferè per totum.*

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in capit. de hoc 11. de Simonia*, in illis verbis: *Si verè manifeſtum eſt, nec tamen inde convicti, vel confeſſi fuerint, & tamen publicâ laborant infamiâ, eis Canonica purgatio debet indici.* Ex quibus expreſsè deducitur, quod etſi crimen manifeſtum ſit, adhuc pœna ordinaria infligi non poteſt, ſed tantum purgatio canonica, quæ ob infamiam tantùm indicitur. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, eam differentiam verſari inter notorium & manifeſtum, quod adverſus notorium, maximè facti permanentis, non admittitur ulla probatio, ut latè illuſtrat Maſcard. *concluſ* 1108. Ripol. *variar. reſol. cap. 1. num. 66.* Gratianus *diſcept. forenſ. cap. 312. num. 18.* Carleval. *tom. 2. de judiciis, lib. 1. tit. 2. diſput. 2. num. 46.* at in manifeſtis contrarium procedit, quia adhuc probationes adverſus eos admittuntur, & his deficientibus conjecturæ, & indicia ſemiprobant. Maſcard. *concluſ.* 1017. Undè *in dict. cap. de hoc*, cùm crimen Simoniæ manifeſtum tantùm eſſet, non verò notorium, ideò purgatio tantùm canonica indicitur. Nec obſtabit ſi inſtes, in verbis antecedentibus decreviſſe Alex. III. quod ſi manifeſtum eſſet delictum Simoniæ, aut ipſi Simoniaci convicti, aut confeſſi fuiſſent, deponerentur; quo in caſu neceſſariò manifeſtum accipiendum eſt pro notorio, ſiquidem utitur Pontifex disjunctiva *aut*, inter caſum, in quo manifeſtum eſt crimen, & cùm

8. *Exponitur cap. de hoc, de Simonia.*

cùm ipſi ſunt in jure confeſſi, vel convicti : ergo in eodem ſenſu Alexander manifeſtum dixit in ſequenti clauſula ſuprà tranſcripta. Po cujus difficultatis ſolutione varia addnxit quidam Neothericus in nova interpretatione ipſius textus: ſed ni fallor, vera mens Alexandri III. eſt, ut ſi delictum eſſet manifeſtum, non nororium, quia tantùm fama, & rumore manifeſtum erat, & *exinde*, ut legitur in prima collectione, ipſi confeſſi fuerint, vel convicti, deponerentur qui confeſſi, aut convicti fuerant; ſi autem tantùm manifeſtum erat, quia publicâ laborabaut infamiâ, ſed convicti, aut confeſſi non fuerant, purgatio canonica illis indicatur: & ita tam in primo, quàm ſecundo caſu ipſios textus nunquam manifeſtom accipitur pro notorio, ſed tantùm pro publico ex fama, aut rumore, quod adhuc probationibus indiget, ut ſuprà dixi.

CAPUT X.

Alex, III. [a] *Galetano electo.*

CUm P. Manconella, & Bonus Cocci ptesbyteri, & Joannes Bonus Cocci laicus in noſtra eſſent præſentia conſtituti, eundem I. quoniam laicus erat, in jam dicti P. accuſationem nequaquam admiſimus. Cumque præfatus B. eundem P. ſuper crimen ſimoniæ conſtantiùs accuſaret, nos eum, quoniam ad [b] teſtimonium illius cauſæ fuit adductus, & quia frater ejus, I. ſcilicet, jam dictum P. coram te accuſaverat, repulimus ab accuſatione; præſertim cùm frater P. Bonum Cocci antea de cauſa conſimili accuſaret. Unde quoniam unus poſt alterum prædictum inſtanti viciſſitudine accuſabat, neutrum ad ejus accuſationem admiſimus, ſed utriſque de objectis criminibus purgationem duximus inducendam. Inde [c] ſiquidem eſt, quod d. t. per A. ſ. m. p. m. quat. utrumque illorum ſe cum tribus ſacerdotibus facias infra xxx. dies poſt harum ſuſceptionem litterarum purgare. Purgatores verò illius honeſtatis, & opinionis eſſe volumus, quod veriſimile ſit eos nolle amore, vel odio, ſeu obtentu pecuniæ deſerere. Ut autem idonei appareant, neceſſe eſt, ut ejus, quam purgare debent, vitam & converſationem agnoſcant: quod ſi uterque illorum, vel aliter in purgatione defecerint, tu deficientem omni officio & beneficio eccleſiaſtico prives, tibi modis omnibus præcavens, quod ſi qui memorato P. in ſua voluerint purgatione aſſiſtere, nullam eis malevolentiam, vel indignationem oſtendas, nec eos aliquo modo impedias, vel ab aliis, quantùm in te eſt, impediri permittas.

NOTÆ.

a *GAletano.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 10. in hac verò ſexta legitur, *Gaget*: poſt Concil. verò Lateran. *part.* 59. *cap.* 14. habuit *Gaiacenſi electo*, quam lectionem reſtituendam eſſe credit Anton. Auguſt in notis ad hunc textum, quia hodie eſt urbs parva in Campania hujus nominis: ſed cùm nulla Galacia, ſed potiùs Calacia, vulgò *Catazo* dicta, reperiatur, & quæ Cathedrâ Epiſcopali decorata eſt jam à ſeptimo Eccleſiæ ſæculo, ut refert Carolus à Sancto Paulo *lib.* 1. *Geograph. ſacra, fol.* 55. credo legendum eſſe *Calacienſi*, in præſenti, & *in cap. cùm P. de purgat. canonic.*

b *Ad teſtimonium illius.*] Unde deducunt DD. inimicitiam contrahi tecum, ſi contra me teſtimonium dicas in cauſa capitali. Pro qua ſententia expendi poteſt textus *in l. produci* 23. *ff. de teſtibus*, ubi ait Venuleius: Produci teſtis is non poteſt, qui ante in eum reum teſtimonium dixit. Quam doctrinam exponemus infrà *in cap. meminimus.*

c *Inde ſiquidem.*] Verba quæ ſequuntur extant *in cap. P. de purgat. canonic.*

COMMENTARIUM.

3. EX hoc textu ſequens deducitur aſſertio: *Inimici, vel laici clericos accuſare non poſſunt.* Probant priorem partem de inimicis repellendis ab accuſatione textus *in cap. ſuſpectos, cap. tanenta, cap. nullus, verſ Nullus, qui inimicitiis: cap. accuſatores, cap. accuſatoribus, cap. nulli,* §. *quod verò, cap. ult.* §. *final.* 3. *quaſt.* 5. *cap. cavindicta*, §. *ſed huic vindicta, cap. ult.* 23. *quaſt.* 4. *cap.* 1. *de heretic.* in integra, quam ibi dabimus, *cap* 5. 3 *quaſtion.* 3. Pontianus *epiſt.* 1. *in princip* ibi: *Accuſandi non ſunt ſacerdotes Domini ab infamibus, aut ſceleratis, vel inimicis.* Joannes Papa *epiſt.* 1. *circa med* apud Anton. Auguſt. *lib.* 30. *epitom. tit.* 10. ibi: *Inimicis accuſatoribus, vel de inimici domo prodeuntibus, ſeu qui cum inimicis morantur, non credatur, ne irati nocere cupiant, ac læſi ſe velint ulciſci.* Sylveſter *epiſt.* 1. *ad medium*, ibi: *SS. PP. roborantes decreta ſtatuimus, licèt ſæpiſſimè jam ſtatutum fuerit, nec falſos, nec inimicos, ſuſpectos accuſatores, vel teſtes unquam ſuper Epiſcopos ſuſcipi.* Secundam partem de laicis non admittendis contra clericos, probant textus *in cap. beatus, cap. ſacerdotes, cap. ſunt plurimi, cap. quieſcite* 6. *quaſt.* 1. *cap. nullus, cap. laico, cap. in ſancta, cap. laicos, cap. ſicut, cap. laici* 2. *quaſtion.* 7. *cap. de cætero* 14. *de teſtibus.* Utramque partem probat Marcel Papa *epiſt.* 2. *ad medium*, ibi:

Concluſio traditur, & probatur.

ibi : *Quod laici , aut ſuſpecti Epiſcopos non debeant accuſare , nec accuſatoribus de inimici domo prodeuntibus credendum ſit , & à Beato Clemente ipſis eum inſtruentibus Apoſtolis legimus deſinitum, & nos eadem firmamus.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barb. *in præſenti* , & infrà *in cap. meminimus*, Ant. Auguſt. *in epit. juris lib.* 30. *tit.* 1. Vighel. *in method. juris Pontif. lib.* 1. *cap.* 6. Petrus Greg. *lib.* 5. *partit. tit.* 9. *cap.* 3. Fragoſo *cap.* 1. *de regimine, lib.* 5. *diſput.* 12. §. 3. Ant. Auguſt. *in notis ad can.* 68. *Hadriani, tom.* 5. *Concil.*

4. *Traditur dubitandi ratio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Omnes admittuntur ad accuſandum, qui non prohibentur , quia edictum hoc eſt prohibitorium , ut probavi *in cap* 1. *hoc titul.* & ſacri canones eos removent ab accuſandi munere, quos leges rejiciunt, *cap. accuſatores* 7. & 8. 3. *quæſt.* 5. Synodus Romana ſub Symmacho *ante medium*, ibi : *Cùm Patrum ſtatuta ſanxiſſent , quos ad accuſationem leges ſæculi non admittunt, his dicendi in cognatione , vel accuſandi aliquem denegandam eſſe licentiam.* Sed non reperitur in legibus civilibus inimicus excluſus ab accuſando , ut conſtat ex l. *qui accuſare , ff. de accuſat toto titulo Cod. qui accuſare non poſſunt.* Ubi cùm referantur omnes , qui accuſare oon poſſunt , inimici inter eos oon recenſentur ; immò ex Cicerone conſtat, accuſatorem quàm maximè infenſum reo deſiderari, ut ex fide accuſet , nec prævaricetur. Ideò Q. Cælius Quæſtor C. Verris, cùm in accuſando Ciceroni præferri vellet, inimicum ſe Verri ſimulavit. Fictas autem inimicitias exagitat Tullius *in divin.* his verbis : *Deinde accuſatorem verum , firmumque eſſe oportet. Eum ego ſi te putem cupere eſſe , facilè intelligo eſſe non poſſe. Nec ea dico , quaſi dicam , tamen infirmare non poſſis , te antequam de Sicilia deceſſeres in gratiam rediiſſe cum Verre. Potamonem ſcribam , & familiarem tuum retentum eſſe à Verre in provincia , cum tu decederet : M. Cælium fratrem tuum lectiſſimum , atque ornatiſſimum adoleſcentem , non modo non adeſſe , neque tecum tuas injurias perſequi , ſed eſſe cum Verre, cum illo familiariſſimè , atque amiciſſimè vivere. Sunt hæc , & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta , quibus ego nunc non utor.* Igitur inimici oon repelluntur ab accuſatione. Accedit , o m unicuique de populo licèt Reipublicæ bonum procurare: at accuſare eſt crimen deferre ob publicum bonum ad viodictam publicam , *l. illud , ff ad leg. Aquil.* Igitur etiam inimicis licèt reos criminum deferre. In ſecundam partem etiam aſſertionis ſic ioſurgo. Licèt laici noo admittantur ad accuſandos clericos, tameo in crimine ſimoniæ rectè illoa audiri poſſe, probatur *ex cap. tanta , de ſimonia* : ſed io præſenti caſu agebatur de ſimoniæ crimine : igitur etiam laici , ut accuſatores contra clericum admitti poterant.

5. *Traditur decidendi ratio.* Quibus difficultatibus minimè obſtantibus , verum eſt , inimicos ad accuſandum admitti non poſſe, ut variis ampliatioo ibus , & limitationibus exornant Jul. Clarus *lib.* 5. *ſentent.* §. *final. quæſtion.* 14. *num.* 17. Farinac. *in praxi* , *quæſt.* 12. *numer.* 38. Decianus *lib.* 3. *tract. crimin. cap.* 25. *per totum.* Nam licèt jure civili atteoto admitterentur , tamen per ſacros canones arcentur ab accuſando. Quod diſcrimeo utriuſque juris agnoverunt Panorm. & Felinus *hic*, Beroius *in c.* 1. *hoc tit. num.* 47 Turriſcrem. *in cap. in primis, num.* 8. 2. *q.* 1. Ant. Matthæua *de crimin. ad tit. de accuſat. cap.* 1. *n.* 11. Ratio hujus prohibitioois Pontificiæ ex eo provenit , quia cùm accuſatio ſit delatio criminis ad publicam vindictam , ut probavi ſuprà *in cap.* 1. præſumitur ooo amore juſtitiæ , ac zelo , ſed odio id efficere ad privatam vindictam : & ſimiliter jus præſumit propter odium accuſantis adverſus accuſatum inimicum mentiri , ob quam cauſam inimicus non admittitur ad ferendum teſtimonium contra inimicum, *l.* 3. *ff. de teſtibus, l. ſi quis teſtibus, Cod. eod. titul.* & quia laici clericorum inimici creduntur , cùm eis valde ſint infeſti, *cap. laicos* 2. *quæſt.* 7. *cap. clericis , de cenſibus lib.* 6. propter diſparem profeſſionem , ideò ab accuſatione clericorum laici arceotur. Accedit quia laici eos ut patres revereri dabent, *cap. oves* 2. *quæſt.* 7. unde oon decet clericos à laicis accuſari. Quod primum tantùm circa Epiſcopos cautum fuiſſe , noo æteros clericos , ab Anacleto, conſtat *ex cap. laici* , 2. *q.* 7. & deinde traductum fuit ad omnes ſacerdotes, & omnes cler cos , ut indicat Fabianus *epiſt.* 2. *ad Orientales Epiſcopos*, relatus *in cap. ſicus* 2. *quæſt.* 7. Et licèt hoc apud Græcos non invaluiſſet , ut liquet *ex can.* 75. *Apoſtol. can.* 6 Synodi Conſtantinop. Concil. Chalcedoo. *can.* 21. & hæc prohibitio regulariter procedat , niſi laici ſuam , vel ſuorum ioj riam proſequantur , *dict. cap. laici* 2. *quæſt.* 7. & etiam in criminibus exceptis admittantur , veluti in crimine læſæ Majeſtatis divinæ , aut humanæ , vel ſimoniæ , *cap. ſacerdotes* 2. *queſtion.* 7 *cap tanta , de ſimonia* : tameo in his caſibua , & ſimilibus admittuntur laici ſi bono zelo , & non ex odio procedant : quia tunc nec in dictis criminibus ad accuſandum , vel teſtificandum admittuntur , *cap. licèt Heli* , *cap. per tuas , de ſimonia* , etſi bonæ famæ ſint ; nam ſi improbæ famæ , ſeu viles perſonæ reperiantur , diſtinguendum eſt , an clericus ſit inſamatus de eo delicto , & tunc laici etiam mala opioionis admittuntur ; ſi verò clerici exiſtimatio læſa non eſt , laici vilis opinionis non arcentur , *dict. cap. tanta , cap. per tuas* , *de ſimon. cap. in primis* 2. *quæſtion.* 1. juxta quam diſtinctionem accipiendus eſt canon 24. Coocilii Epaun. ubi ita ajunt Patres : *Laicis contra cujuslibet gradus clericum , ſi quid criminale parant objicere , dummodo vera ſuggerant , proponendi permittimus poteſtatem.* Quare cùm in præſenti ſpecie Petrum duo fratres diverſis temporibus viciſſim accuſarent , inimici credebantur ipſius Petri , quia ex lite præſertim criminali oriuntur inimicitiæ inter litigatores , & eorum conſanguineos , ut probat Decian. *dict. cap.* 23. & jam notavi *in cap.* 1. *verbo Adverſarius , de judiciis* : & ideò amoti , & repulſi fuerunt ab accuſatione , licèt propter ſcaodalum, & infamiam ortam purgatio canonica Petro injungeretur.

6. *Diſſolvitur ratio dubitandi.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ; nam verum eſt , quod licèt legibus Romanorum inimici non reperiantur prohibiti ab accuſatiooe , ut jam ootavi *in cap. repellantur* , *hoc titul.* tamen per ſacros canones reperiuntur excluſi Nec intereſt , quod ſacri canooes eos ab accuſatiooe repellunt , quos leges jam removerant : nam non ſolùm ipſos , verùm & alios , quos ſuprà *in cap.* 1. recenſui , Eccleſiæ PP. probibuerunt accuſare: unde textus pro dubitaodi ratione adducti non ſunt ita accipiendi , ut tantùm removeant ab accuſatione illos , quos jus civile ab accuſando rejecit ; verùm ut omnes illi arceantur , & inſuper alii per antiquos canones ab accuſatione remoti. Nec obſtat alia difficultas adducta *ex cap. tanta , de ſimon*

nam

nam licèt verum ſit, laicos etiam vilis exiſtimationis admitti in criminibus exceptis ad clericos accuſandos; tamen cùm ipſi reperiuntur inimici, nec in criminibus exceptis contra clericum audiuntur, *cap. ſi teſtes 4. quæſt.* 2. Unde cùm in præſenti textu agatur de inimicis clericum accuſantibus; ideò etiam in crimine ſimoniæ non audiuntur.

C A P U T XI.

Idem [a] *Vvigor. Epiſcopo.*

EX parte tua nobis hujuſmodi quæſtio fuit propoſita: utrum monachi in accuſatione Abbatum ſuorum ſint aliquatenus audiendi? Super quo utique prudentiæ tuæ reſpondemus, quod niſi alia rationabilis cauſa præpediat, eo quod monachi de obedientia, & ſubjectione Abbatis eſſe noſcuntur, ab ejus accuſatione non ſunt ullatenus repellendi, licèt alios accuſare non poſſint: quibus ſiquidem, cùm proprium non habeant, de rebus monaſterii expenſæ debent neceſſariæ, donec cauſa debitum finem accipiat, miniſtrari.

N O T Æ.

1\. [a] V*Vigorienſ.*] ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. final.* & *in cap. de confirmationibus 2. de confirm. utili*, ubi extat ſecunda pars hujus textus. De Wigorienſi diœceſi nonnulla notavi *in cap. 9. de elect.*

COMMENTARIUM.

2\. LIcèt monachi regulariter ad accuſandum in judicio non admittantur, *cap. monachi 16. quæſt.* 1. *cap. quapropter 2 quæſt* 7. quia mortui ſæculo ſunt, *cap. placuit 16. quæſt.* 1. *l. Deo nobis*, *Cod. de Epiſc. & cleric.* tamen proprium Abbatem accuſare poſſunt, *cap. Euphemium 2. quæſt.* 4. *cap. illa 16. quæſtion.* 7. quia ad talem accuſationem quilibet admittitur, cujus intereſſe verſatur, *dict. cap. illa*, *cap. filiis 16. quæſt.* 7. quare cùm interſit monaſterii non habere lupum pro paſtore, *cap. nos 2. quæſt.* 7. ideò quilibet de monaſterio admittitur ad accuſandum Abbatem. Nec obſtat ſubditum Prælatum, vel Magiſtratum ſuum accuſare non poſſe, *cap.* 1. *cap. ſacerdotes*, *cap. qualis*, *cap. ſententia*, *cap. oves*, *cap. ſunt nonnulli*, *cap. ſi hereticus*, *§. item quod dicitur*, 2. *quæſt.* 7. *cap. hi qui 3. quæſt.* 4. *cap. oves*, *cap. deteriora 6. quæſt.* 1. *cap. ult. in fine 8. quæſt.* 2. nam cùm Prælatus criminoſus eſt, accuſator autem vir probus, Prælatus nomine tantùm, non re eſt, *cap. vereor 8. quæſt.* 1. nec obedientia Abbati promiſſa monachum à denunciatione repellit, aut prohibet, *dict. cap. illa*, *cap. non ſemper*, *cap. Julianus 11. quæſt.* 3. *cap. dilecti*, *in fine*, *de majorit. & obed. cap. quapropter 2. quæſtion.* 7. quia diſpenſatio conceditur obedientiæ ipſo jure, *cap. olim 26. hoc titul.* & quia cùm monachus accuſat Abbatem, utilitatem procurat monaſterii, ideo expenſæ à monaſterio illi præſtandæ ſunt, argumento legis finalis, *Cod. de ordin. cognit.* & ſimiliter Abbati uſque ad finem litis ſunt expenſæ præſtandæ, argumento legis *ſi inſtituta*, *ff. de inofficioſ. teſtam.* docent Petrus Gregor. *lib. 5. partit. tit. 9. cap.* 3. Genuenſis *practicabil. quæſt.* 576.

C A P U T XII.

[a] Cœleſtinus III.

SI conſtiterit, quod ſæpedicto D. præſcripta Eccleſia non fuerit perpetuò conceſſa, ſed ad tempus [b] commendata, &c. *Et infrà*: De [c] violentia, & quod in [d] taberna pernoctaverit, ita quod altera die nullâ [e] præmiſsâ dormitione Miſſam cantaſſet, &c. *Et infrà*: Sed etiam ſi de hoc rationabiliter fuerit convictus in judicio ante Epiſcopum, vel Archiepiſcopum, ſive accuſatus, vel ad rationem poſitus, ſine coactione coram pluribus fuerit confeſſus, ei nullius appellatione obſtante ſuper eadem Eccleſia perpetuum [f] ſilentium imponatis, & ipſum ab impetitione G. deſiſtere compellatis. Cæterùm ſi eidem D. fuit Eccleſia ipſa canonicè conceſſa, & tradita, & poſtea de crimine aliquo non fuit convictus; propter quod debuit de jure [g] ſpoliari, vel poſt appellationem, ſicut aliquando allegavit, Eccleſiâ illâ fuerit ſpoliatus, ipſam facias ei reſtitui, & in pace dimitti.

N O T Æ.

1\. [a] C*Oeleſtinus III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. alibi legitur *Clemens III.* alibi *Alex. III.* quam inſcriptionem retinendam credo, cùm tam textus antecedens, quàm ſequens ſint ipſius Pontificis; unde in hac ſexta collectione tantùm habetur, *Idem*, id eſt Alexand. III. Theophilus *tom. 16. in Hetroclit. ſpiritual. ſect. 1. fol.* 14. dum hujus caſus meminit, ſupponit epiſtolam hanc eſſe Alexand. III. & in ea ſcribere Ambianenſi Epiſcopo, & Abbati

Sancti Remigii, in eaque agere de Davide presbytero oppidi Gandavi depoſito à ſuo Epiſcopo Tornacenſi. Integrâ epiſtolâ caremus, & magno cum diſpendio; ſiquidem ex hoc fragmento non conſtat, quo judicii ordine contra Danielem ſacerdotem procederetur: unde in hac parte tot ſunt ferè ſententiæ, quot Expoſitores.

b *Commendata.*] De commendatione Eccleſiarum, & an talis commendatio habeatur pro beneficio, egi *in cap. de multa, de præb.*

c *Violentia.*] Credo legendum, *vinolentia*, ut habetur in hac ſexta collectione, & ita conveniat verbis ſequentibus.

d *Tabernæ pernoctaſſet.*] Quando ingredi tantùm in ea clericis prohibitum eſt, ut probavi *in cap. clerici officia, de vita & honeſt. cleric.*

2. e *Præmiſſa dormitione.*] Gloſſa *in cap. nihil, verbo minimum 7. quæſt.* 1. licèt hujus textus immemor, docuit non jejunum quoad celebrandum, ſeu communicandum eum judicandum, qui poſt duodecimam horam noctis præteritæ cibi indigeſtione laborat, & ipſius eructationes patitur, quaſi eo die trajectus cibus credatur, quo indigeſtus in ſtomacho durat. Quam ſententiam, & alios tenuiſſe refert Bernardus Diaz *in praxi, cap.* 34. Leander *part.* 2. *de Sacram. tract.* 7. *diſput.* 5. Sed contrarium, immò eum, qui poſt cœnam, nullâ interjectâ dormitione pernoctavit, rectè ſequenti die Miſſæ ſacrificium offerre, aut Euchariſtiam ſumere, tenuerunt poſt D. Thomam 3. *part. quæſt.* 80. *art.* 8. *ad* 5. Navarr. *in manual. cap.* 21. *num.* 53. Suarez *de ſacram. diſput.* 68. *sect.* 4. Bonac. *tom.* 1. *diſp.* 4. *part.* 6. *punct.* 2. *numer.* 11. Fagundez *in præcep.* 3. *Decalogi, lib.* 3. *cap.* 5. Leander *ubi ſuprà.* Narbon. *in horograph. hora* 12 *num.* 74. & ſuadetur; nam aliàs plures, qui ſtomachi debilitatem patiuntur, & hujuſmodi cruditates ſequenti die retinent, prohiberentur Miſſam celebrare: cujus contrarium receptum videmus. Nec tunc obſtat præſens textus, ubi neceſſariò videtur requiri dormitio ad digeſtionem, ut clericus poſſit Miſſam celebrare. Nam reſpondetur in præſenti caſu, D. Sacerdotem puniri, quia pernoctavit in taberna; quod ſignificat per totam noctem in ea fuiſſe, *l. urbana*, §. *pernoctare, ff. de V. S.* & illum ingurgitationibus deditum ipſa die Miſſam celebraſſe, & per conſequens non jejunum; non quia in ſomno cibum, & vinum non decoqueret; nam ut probat Laurentius Joubertus *decadis* 1. *paradox.* 8. vigilans plus ciborum concoquit ſex horis, quàm dormiens horis duodecim. Docuit Theophilus *sect.* 16 *fol.* 15 Sed quia non jejunus celebravit contra tot canones congeſtos ſuprà *in cap. ex parte, de celebr. Miſſ.*

f *Perpetuum ſilentium.*] Hæc verba expoſui *in cap. a crapula, de vita & honeſtat. clericorum.*

g *Spoliare.*] Hanc ultimam textus partem expoſui *in cap.* 4. *de reſtit. ſpol.*

CAPUT XIII.

[a] Alexander III.

MEminimus jam pridem tibi præcipiendo mandaſſe, ut dilectæ filiæ N. Caſſiotæ Abbatiſſæ monaſterii ſancti Zachariæ, cujus electionem [b] confirmavimus, [c] munus benedictionis impenderes: ſed quia Henricus pro altera parte ad noſtram præſentiam acceſſit, & à te exinde ad noſtram audientiam appellavit, proponens, quod eam accuſaret de ſimonia; ideò mandatum noſtrum diſtuliſti effectui [d] mancipare; quia verò non decet te in hac parte appellationi ejuſdem H. deferre, cùm non liceat laicis contra clericos, & monachos teſtimonium ferre, & cùm idem H. fuerit memoratæ Caſſiotæ manifeſtus inimicus, & [e] contra eam teſtimonium tulerit; nos, ſi benè meminimus, eandem Abbatiſſam benedici mandavimus, & adhuc ap. ceſſ. mandamus, quatenus, cùm inde fueris requiſitus, præfatæ Abbatiſſæ contradictione, & appellatione ceſſante, munus benedictionis non differas impertiri.

NOTÆ.

1. a *ALex. III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Alexander: unde cognoſci non poteſt, de quo monaſterio monialium in præſenti agatur, aut ubi monaſterium S Zachariæ fuerit.

2. b *Confirmavimus.*] Inde cognoſcitur, monaſterium hoc eſſe immediatè ſubjectum Romanæ Sedi; nam ad Apoſtolicam Sedem ſpectat confirmatio Abbatiſſarum, quæ illi immediatè ſubſunt, *cap. ſi Abbatem, de elect. in* 6. Tamburin. *de jure Abbatiſſ. diſput.* 29 *quæſit* 1.

3. c *Munus benedictionis.*] Quæ benedictio ſolet dici ordinatio, & conſecratio. Div. Gregor. *lib.* 6. *epiſt.* 12. ibi: *Conſtituentes, ut obeunte ante dicti monaſterii Abbatiſſâ, non extranea, ſed quam congregatio ſibi de ſuis elegerit, ordinetur; quam tamen ſi digna huic monaſterio judicata fuerit, ejuſdem loci Epiſcopus ordinet.* S. Radegundis Patribus Concilii Turon. 2. *tom.* 1. *Concil. Galliæ* ſcribit, Agnetem ſui monaſterii Abbatiſſam Beatiſſimi Germani, præſentibus fratribus, benedictione conſecraram: de qua benedictione agitur *in Clement. attendentes*, §. *ſtatuimus, de ſtatu monach.* & tractant Tamburinus *de jure Abbat. diſput.* 29. *per totam.* Cellotius *de Eccleſ Hierarch. cap* 10. *in fine.*

d *Mancipare.*] Quia videbatur, pendente accuſatione ipſam non eſſe honorandam, juxta textum *in cap.* 8. *hoc titul.* ubi hæc verba expoſui.

e *Et*

4 e *Et contrà eam teſtimonium tulerit.*] Conjunxit ſimul Alexander, quod ipſe inimicus fuerat, & quod contra ipſam teſtimonium dixerat, nam ex depoſitione tantùm ſuſpectus fiebat, non verò inimicus, ut probat Donel. *lib.* 15. *comment. cap.* 2. Mancinus *lib.* 1. *genial. cap.* 42. Qui autem teſtimonium dixit contra me in cauſa criminali, iterum quaſi inimicus contra me non auditur, *L. antepenult. ff. de teſtibus*: quam contra Cujacium explicat Forner. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 10.

Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. cùm P.*

CAPUT XIV.

a *Biſuntino Archiepiſcopo.*

Licèt in Beato Petro Apoſtolorum principe ligandi, atque ſolvendi nobis à Domino ſit attributa facultas, quam in ſubjectos, juxta ſuorum exigentiam meritorum exercere liberè debeamus; exemplo tamen illius, qui omnes ſalvat, & neminem vult perire, libentiùs intendimus ad ſolvendum, quàm ligandum, etſi nonnullæ ſunt culpæ, in quibus eſt culpa relaxare vindictam. Sanè cùm olim ex litteris B. Decani ſancti Stephani, & G. Cantoris, I. T. I. O. & N. Canonicorum Eccleſiæ Biſuntinæ ad Apoſt. Sedis audientiam perveniſſet, te varia crimina commiſiſſe, ac ab eis fuiſſes per eaſdem litteras ſuper perjurio, crimine ſimoniæ, & inceſtu delatus, fel. rec. Cœl. Pp. prædec. n. ſervatâ judiciariâ gravitate, tibi certum terminum aſſignavit, quo reſponſurus objectis, Apoſtolico te conſpectui præſentares. Cùm autem tu juxta tenorem factæ tibi citationis ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſes, te, & dil. fil. I. & O. Archid. apud Sed. Apoſtolicam conſtitutis, expectavimus aliquandiu, ſi qui forſan contra te procederent, & quæ de te litteris intimarant, proponerent inſcribendo. Cæterùm cùm nec unus appareret, qui te impeteret de prædictis, ne aliquid de contingentibus prætermittere videremur, à prædictis I. & O. Archid. in noſtra, & fratrum noſtrorum præſentia conſtitutis quæſivimus diligenter, ſi quid ſuper præmiſſis adverſus te pro ſe vel aliis proponere vellent, & quod ſcripſerant, legitimè demonſtrare. Ipſi autem, quod non propoſito accuſandi hæc ſcripſerant, reſponderunt; ſed quia tu ſuper quibuſdam incorrigibilis videbaris, quædam de te Sedi Apoſt. duxerant intimanda: ſed nuntius, qui pro litteris impetrandis acceſſit, mandati formam præſumpſit excedere. Nos igitur famæ tuæ conſulere cupientes, dictis Canonicis contra te ſuper prædictis ſilentium duximus imponendum, ne te de cætero his ſuper ipſis accuſare liceat, vel infamare, illius ſequentes exemplum, qui cùm mulieri dixiſſet: Quis te condemnavit mulier? Et illa: b Nemo Domine. Nec ego, inquit, te condemnabo: vade, jam amplius noli peccare. Quia verò prædicti Canonici circa vinculum c inſcriptionis deſiſtere voluerunt, eis de juris permiſſione id non duximus imputandum. Ne autem in abſolutione tua minùs canonicè procedere videamur, quamvis potiùs in odore bonæ opinionis noſtrorum Coëpiſcoporum, quàm eorum infamia delectemur, ven. F. n. Cabilon. Epiſcopo, & dil. fil. d Abbati de Firmitate inquiſitionem famæ tuæ duximus committendam. Datum Romæ, &c. IV. Idus Junii.

NOTÆ.

1. a *Biſuntino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & in epiſtolis ipſius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 121. Biſuntium, ſeu Beſuntium, vulgò *Bezancon*, ampliſſima eſt urbs Galliæ in Comitatu Burgundiæ, cujus meminerunt Cæſar *lib.* 1. *de bello Gallico, cap.* 9. Marcellinus *lib.* 15. Tacitus *lib.* 10. *annal.* quos referunt fratres Sarmath. *tom.* 1. *Gallia Chriſt folio* 318. Aliquando Imperialia jura novit, teſte Crantzio *lib.* 11 *Saxon. cap.* 15. Dicitur & Chryſopolis, eſtque Metropolis maxima Sequanorum, quæ quinta Lugdunenſis dicitur, ut probat Idumay *in notis ad Innoc. III. epiſt* 164. De Amadeo ejus Præſule in præſenti agitur. Cùm enim Amadeus delatus eſſet coram Cœleſtino III. à Canonicis & Archidiaconis ſuis de perjurio, ſimonia, & inceſtu, in Curia Romana ad diem dictum ſtetit: ſed defuncto Cœleſtino, nullo accuſatore ſe inſcribente Innocentius III. ejus famæ inquiſitionem commiſit Cabiloneoſi Epiſcopo & Abbati de Firmitate. Dum pendebat hæc inquiſitio, Humbertus, Stephanus, & Petrus Biſuntinæ diœceſis Amadeum iterum Innocentio deferunt, qui cauſam commiſit Bernardo Gebennenſi Epiſcopo *l.* 2. *regeſt.* 14. *epiſt* 124. & tandem inquiſitione peractâ, purgatio canonica injuncta fuit ipſi Archiepiſcopo ab Innocentio III in epiſtola miſſa Epiſcopu Lingonienſi, & Abbati Motiſmundi, *lib.* 4. *regeſtr.* 16. *epiſt.* 63. in hæc verba: *Auditu & intellectis, quæ ſuper inquiſitione facta contra venerab lem F. N. Archiepiſcopum Biſuntin. fuere propoſita coram nobis: quia per depoſitiones teſtium conſtet evidenter, ipſum clericos, cùm eos promovebat ad ordines, feciſſe pro-*

mittere datâ fide , quod eum per Sedem Apoſtolicam , vel per alium ſuper obtinendo beneficio non vexarent : ut puniatur in quo deliquit , eundem à collatione ordinum duximus ſuſpendendum , & quandiu nobis placuerit, volumus manere ſuſpenſum. Interim autem per aliquem de ſuffraganeis Eccleſiæ Biſuntinæ, cùm neceſſitas poſtulaverit , clericis Biſuntinæ Diœceſis ordines conferri mandamus. Cæterùm quoniam idem Archiepiſcopus ſuper vitio ſimoniæ, ac lapſu carnis , nec non venditione juſtitiæ dignoſcitur infamatus , ſuper iis ei purgationem cum tertia manu Epiſcoporum ſuæ provinciæ , vel etiam vicinarum , & trium Abbatum Biſuntinæ diœceſis bonæ opinionis , & vitæ , qui de converſatione ejus cognoverint, indicentes , diſcretioni veſtræ per Apoſt. ſcrip. mandamus , quatenus ab eo infra tres menſes præfixos à nobis hujuſmodi purgatione receptâ , ipſum ſuper illis articulis boni teſtimonii publicè nuntietis. Quod ſi fortè in purgatione defecerit , ipſum à paſtorali regimine amoventes , faciatis Eccleſiæ Biſuntinæ de perſona idonea provideri. Vos denique Frater Epiſcope , & Fili Abbas , &c. Datum Lateran ix. Cal Iunii , Pont. N. anno xvi Et cùm circa formam ipſius purgationis Amadeus ad Innocentium III appellaſſet , eiſdem judicibus formam in purgatione ſervandam præſcripſit *in cap. final. de purgat. canon.* An verò in ea defeciſſet , non conſtat. Fratres Sammarth. *ubi ſuprà* , referunt eum privatum Epiſcopatu deceſſiſſe.

b *Nemo te condemnavit.*] Verba ſunt Chriſti Domini apud Joannem *cap.* 8.

c *Inſcriptionis.*] De qua agemus infrà , *in cap. ſuper his.*

2. d *N. Abbati.*] Odoni videlicet , ut refert Manriquez *to. 1. annal. Ciſterc. in ſerie Abbatum de Firmit. num.* 8. De quo monaſterio nonnulla notavi *in cap. ex litteris, de conſtitut.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Dicens ſe aliquem accuſaturum ſine pœna, poteſt deſiſtere ab accuſatione ante inſcriptionem , & ſic deſiſtenti ſilentium perpetuum imponitur.* Priorem partem , videlicet ante inſcriptionem licere accuſatori deſiſtere , probant textus *in l. quæſitum 5. ff. ad Turpil. l. 17. Cod. ad leg. Iul. de adult.* & argumento legis *quamvis* 11. legis *libertus* 15. *ff. de in jus vocando.* Secundam partem , ſcilicet deſiſtenti ab accuſatione imponendum eſſe perpetuum ſilentium , probant textus *in l. 2 ff ad Turpil. l. 3. ff. de prævaric. l. 2. §. 1. l. ſi maritus 15. §. ſi negaverit , ff. ad leg. Iul. de adult. l. accuſationem; Cod. qui accuſare , l. quæritur 14. §. ſi venditor 9. ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib. 1. ſent. tit. 5. §. 2.* Illuſtrant Baldus , & Salicet. *in dict. l. accuſationem* , Padilla *in l. transſigere , à num* 91. Tiraquel. *de retract. tit. 1. ad fin.* Petrus Greg. *lib. 32. ſyntag. cap. 22.*

4. *Traditur dubitandi ratio.*

Sed pro dubitandi ratione ſic argumentor: Accuſator deſiſtens ab accuſatione , punitur ex Senatuſconſulto Turpilliano variis pœnis , ut ſtatim dicemus ; & principaliter *ex l. 1. verſ. Si quis autem* Quæ extat *in cap. ult. verſ. ſi quis 2. quæſt. 3.* Sed in præſenti caſu jam accuſarunt Epiſcopum Biſuntinum de inceſtu , & ſimonia , ipſeque citatus Romam venerat : igitur impunè non poterant deſiſtere ab accuſatione , præcipuè quia per citationem pendet accuſatio , ſeu lis , quæ incipit ab ipſa citatione , argumento §. ultimi , *Inſtit. de pœnit , temer. litigant. Clement. 2. ut lit. pend.* Accedit , quia ratio boni publici , quâ nititur Senatuſconſultum , ut ſtatim videbimus , viget etiam in hoc caſu cùm primum facta eſt citatio. Deinde difficilis eſt ſecunda pars aſſertionis , ubi docetur in præſenti ſpecie canonis deſiſtentibus ab accuſatione impoſitum fuiſſe ſilentium perpetuum ; nam ubi accuſator impunè , liciteque deſiſtit ab accuſatione , non prohibetur iterum accuſare , ſi poſtea pœnitentiâ ductus , velit accuſationem repetere , dummodo res integra ſit , & nulli inferatur præjudicium , *l. 3. ad finem , verſ. Si is cui , ff. de ſepulchr. violat.* argumento legis *mancipiorum 6. ff. de optione legat.* Sed in præſenti caſu canonicos jure , & impunè omiſiſſe accuſationem , refert Innoc. III. igitur non erat illis ſilentium imponendum.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio , cujus deciſivam rationem ut agnoſcamus , ſciendum eſt , quod licèt nemo accuſationem proponere, & exordiri cogatur , immò cuilibet liberum ſit reum criminis deferre , vel non , *l. unic. juncta rubric. Cod. ut nemo invitus accuſare , vel agere cogatur* ; tamen ubi quis jam accuſavit , & accuſationem in judicio legitimè propoſuit cum ſubſcriptione , neceſſariò cogitur perſequi , nec liberum eſt ei impunè deſiſtere , *l. ab accuſatione 15. l. res quæ 21. §. ult. ff. de jure fiſci:* quia publicè intereſt accuſationem non intermitti , ſive vera ſit , ut delicta puniantur , *l. ſi ita 52. ff. ad leg. Aquil. l. congruit , ff. de offic. Præſid.* ſive falſa , ne calumniatores impunè diſcedant.

Quare deſiſtens ab accuſatione , ceu tergiverſator , publico judicio inſtituto , in rempublicam peccat , cujus interest crimina publica vera in judicium delata coerceri, & illorum publicam vindictam temerè , & ſine cauſa non impediri , *l. 9. dict. l. congruit , ff. de offic. Præſid. cap. ut fama, de ſent. excom.* & inſuper ne quis innocens temerè accuſetur ſub fiducia , & ſpe deſiſtendi poſtea ad libitum. Nec novum eſt eos , qui aliquid incipere , aut facere non coguntur , poſtquam cœperint negotium facere , cogi ad illud proſequendum , *l. 3. § 1. ff. de arbitr. l. ſalarium 7. ff. mandati , l ſicut , Cod. de O. & A. cap. licèt , de voto.* Ergo qui ab accuſatione publici judicii per ſe , nullâ præcedente abolitione , omninò deſiſtunt antequam lis finita ſit , variis pœnis plectuntur , ex Senatuſconſulto Turpilliano Neronis tempore celebrato anno Chriſti *62.* urbis *813.* ut probat Pancirola *lib. 2. var. cap. 136.* In primis puniuntur extraordinariè pœnâ quinque librarum auri fiſco applicanda , *l. 3. ff. de prævaricat.* Deinde repelluntur omninò ab hujuſmodi accuſatione , ita ut licèt velint eam perſequi , non audiantur , *l. 2. & 3. ad Turpil. l. 3 & 4. Cod. eod. titul.* Inſuper infamiam incurrunt , *l. ſpurii 6. §. qui judicii , ff. de accuſat. l. 2. in fin. Cod. ad Turpil.* & in expenſis , & damnis puniuntur , *l. 3. Cod. qui accuſare , l. abſentem 5. verſ. In accuſatore , ff. de pœnis* Conſonant lex *7. tit. 1. part. 7.* docet Divus Thomas *2. 2 quæſt. 68. art. 3. in corpore* , & *ad 3.* Sotus *lib. 5. de juſtit. quæſt. 5. art. 3.* Bonifac. *de maleſic. titul. de pœna deſiſtentis* , Duarenus *ad titul. ff. ad Turpil.* ad quam Turpilliani partem ſpectant textus *in l. tutorem 22. §. 1. ff. de his quæ ut indign. l. miles 11. §. 3. ff. ad leg. Iul de adult. l. jure 6. l. crimen 11 l. abolitionem 16 C. eod. tit. l. 14 § 2 ff. de bonis libert. l. vel judicio 20. l. qui ergo , §. penult. ff. de his qui notant infam.* juncto

5. *De deſiſtente ab accuſatione.*

ĉto Donello *lib.* 18. *comment. cap.* 18. *verſ. Nondum*: & *l. res* 22. *cum ſequent. ff. de jur. dot. l.* 8. *Cod. de his quæ ut indign. l. ſi quis* 7. §. 1. *ad Turpil.* junctis Salmaſio *ad jus Atticum c.* 10. Marcel Donat. *in notis ad Lamprid.* Ideò licet reus poſſit tranſigere de delicto à ſe commiſſo omni tempore, *l. tranſigere, C. de tranſact.* tamen actori tantùm antè propoſitam accuſationem id licet ut docet Anton. Matthæus *de crim. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 19. *c.* 7. *num.* 6. Excipiuntur tamen ab iis pœnis fœmina, & minor, *l.* 1. § *accuſationem* 10. *ff. ad Turpil.* nam mulier ſi deſerat accuſationem, ad quam nimio fervore proceſſit, excuſatur, quia dùm ſuorum injuriam proſequitur, ignoſcendum eſt illius dolori, ad quem ſexus ratione facilius movetur, niſi pacto, aut pretio accepto deſiſtat, *l.* 5. *ff. eod. tit.* item excuſantur illi, qui doli prorſus expertes ſolâ juris, aut caſus neceſſitate circumventi accuſationis peragendæ animum abjiciunt, vel deponunt; & illi, quos ſine ulla calumniæ ſuſpicione juſtus dolor creditus, aut falſa opinio in accuſationem induxit.

6. *De abolitionibus.* Abolitione factâ licitè accuſatorem accuſationem deſerere ſuprà dixi. Eſt autem abolitio, finis accuſationis, quâ reus à reorum numero eximitur, & aboletur accuſationis memoria, *l. ſi interveniente* 12. *ff. ad Turpil.* Ea triplici modo contingit, licet duplicem tantùm agnoſcat Cuiacius *ad Paulum lib.* 5. *ſent. tit.* 17. *& ad tit. C. de abolit.* Prima publica, cùm ſtatutis temporibus feriarum, vel ob celebritatem Paſchalem, vel extrà ordinem, ob diem inſignem, publicamvè lætitiam, reorum nomina abolentur, & ipſi è carceribus in lucem prodeunt, *l.* 3. *C. de Epiſc. audient. l.* 8. 9. *&* 12. *ff. ad Turpil. l.* 1. 2. *&* 3. *C. de gener. abolit. l. final. C. Theodoſ. de indul. crimin.* ibi: *Liberatâ Republicâ tyrannidis injuriâ omnium reos relaxare præcipimus* Plura de hac abolitione congeſſit Alteſſerra *de Ducibus lib.* 1. *c.* 6 Secundò privatim abolitio contingit, cùm accuſator à Judice impetrat accuſationis omittendæ licentiam ex juſta, & probabili cauſa, veluti propter errorem, militiam, cognationem, & ſimiles, *l.* 10. *ff. ad Turpil. l.* 2. *Cod. de abolit. l. abdicationem* 16. *l. quamvis* 30. *ff. ad leg. Iul. de adult. l. Senatus* 15. *ff. de jur. fiſci.* Tertia abolitio contingit cùm accuſatore mortuo, aut juſtâ cauſâ impedito, quo minùs proſequi poſſit accuſationem, reus petit nomen ejus aboleri. Planè abolitionis hujuſmodi, licet in aliquibus conveniant, in aliis tamen differunt valdè. Conveniunt quidem in eo, quod quæcunque ex eis ſufficit, ut accuſator impunè deſiſtere poſſit ab accuſatione *l.* 1. §. *ſi quis autem*, *l. ſi interveniente*, *ff. ad Turpil. l.* 1. junctâ Gloſsâ 1. *C. eod. tit.* in eo etiam conveniunt, tàm prima, quàm ſecunda abolitio, quod utraque locum habet cùm leviora crimina objecta ſunt. Graviorum verò criminum reis abolitio non prodeſt, *l. Domitianus* 16. cum lege ſequenti, *ff. ad Turpil. l. ultim. C. de abolit. l.* 3. *C. de Epiſc. aud. l. penult. Cod. de calumn. l.* 29. *tit* 1. *part.* 7. quia in his gravioribus delictis, ſi abolitio concederetur, potiùs contaminari gaudium, lætitiaque publica, quam oſtendi videretur, ut aiunt Imperatores *in l.* 4. *C. Theodoſ. de indulg. crimin.* quæ extat *in dict. l.* 3. *C. de Epiſcop. aud.* & apud Jacob Sirmundum *in append. C. Theodoſ.* ibi: *Quis enim ſacrilego diebus feriatis indulgeat? quis ſtupri, inceſtive reo ſemper caſtitatis ignoſcat? quis non raptorem virginis in ſumma quiete, communique gaudio non proſequatur inſtantius? Nullam ſentiant vinculorum requiem iij, qui quieſcere defunctos quadam ſceleris immanitate finunt.* Nec obſtat lex 1. *C. de general. abolit.* ubi ad vim illatam abolitio quoque produci videtur. Nam accipienda eſt de vi leviori, non publica, & gravi. Differunt tamen in eo præſertim, quod prima abolitio non niſi à Principe, vel Magiſtratu ejuſdem auctoritatem habente conceditur, *l.* 2. ibi: *Indulgentia noſtra, C. de gener. abolit. l. interveniente* 12. *ff. ad Turpil.* Secunda verò à Præſide ſeu Judice competente, apud quem agitur ex juſta cauſa, & de qua cognitio præcedere debet, *d. l.* 1. *verſ. Abolitio*: licet Plinius *lib.* 7. *epiſt.* 6. *&* 10. hanc rem Cæſaris cognitioni reſervatam memoret. Differunt deindè in eo, quod prima regulariter non eſt ita perpetua, quin poſt triginta dies utiles finitis feriis, non ſolùm alius, verum & ipſe non poſſit repetere accuſationem, *l. ſi quis* 7 *&* 12. *ff. ad Turpil. l.* 1. *C. de gener. abolit.* cùm poſt alias abolitiones non poſſit accuſator etiam poſt 30. dies accuſationem repetere, niſi à Principe impetraret, *l.* 1. *C. de abolit. l.* 4. *ff. ad Turpil. l.* 3. *C. eod. l.* 11. §. *ultim. ff. de accuſat* Decianus *ſuprà, num* 4. *&* 38. Cuiac. *de præſcript. & termin. c* 10 Anton. Matthæus *ad tit. de accuſat. cap* 6 quamvis alius intrà ejuſmodi 30. dies poſſit eandem repetere accuſationem, *dict. l.* 3. §. *ultim ff. ad Turpil. dict. l. aut privatim. verſ. triginta.* Dixi regulariter, quia abolitio, quæ ob natalem Principis conceditur, perpetua eſt, de qua *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. de indulg. crimin.* Corripus Africanus *lib.* 2 *de laudibus Iuſtini minoris.*

—— Precibuſque dolentum
Annuit, & ſolvi cunctos à crimine juſſit.
Et quaſi Deus eſt, cui verbo competit uno
Iuſtificare malos, mediaque à morte levare.

D. Chryſoſtomus *in Matthæum homil.* 3. *Solent Reges nato ſibi filio indulgentiam Regno ſuo donare.* Philippo contra Flaccum, ibi: *Bonis, & rectè, non inſolenter adminiſtrantibus mos eſt in neminem damnatorum animadvertere, donec ſolennes celebritates, natalitiaque Auguſtorum feſta prætereant,* Greg. Turon. *lib.* 6. *Hiſtor. Francor. c.* 23. ibi: *Deinde poſt multa funera filiorum Chilperico Regi filius naſcitur; ex hoc jubet Rex omnes cuſtodias relaxari, vinctos abſolvi.* Apud nos talis abolitio ſtatuta reperitur *in l.* 1. *tit.* 32 *p.* 7. de qua plura Maſtrill. *de indul. Regis Siciliæ*, Jul. Clarus *quæſt.* 59. ubi plura Baiardus, Borel. *de præſtant. Reg. cap.* 38. *num.* 85. Plaza *de delict. lib.* 1. *cap.* 38. D. Joannes Larrea *deciſ.* 25. *Granat.* Zypeus *lib.* 2. *de juriſd. cap.* 8.

7. *Quo tempore liceat accuſatori deſiſtere.* Deinde ſciendum eſt, valde controverſum eſſe apud Interpretes, quando, ſeu quo tempore dicatur quis accuſaſſe, ſeu accuſationem inſtituiſſe ad effectum ut impunè eam deſerere non poſſit? Et obtinuit communis ſententia, videlicet ſecundùm verba & mentem Senatuſconſulti Turpilliani non licere impunè deſiſtere poſt litis conteſtationem, ita ut ante eam etiam libello dato liceat accuſatori diſcedere: quomodò accipiunt legem 1. *Cod. ad Turpil* ibi: *Causâ criminis ordinatâ.* legem *quæſitum, ff. eod. titul.* Verùm hæc ſententia ſuſtineri non poteſt: tùm quia conſultus *in d. l. quæſitum*, dùm ait eum, de quo ibi, Senatuſ. conſulti verbis non contineri, nunquam ſentit de verbis quoad ſuperficiem, ſed verbis rectè, & juxtà proprium ſenſum acceptis; ac proindè juxtà mentem, & ſententiam legiſlatoris, juxta textum *in l. nominis* 6 *ff. de V. S* Tùm etiam quia Pontifex in præſenti, nullâ facta monitione litis conteſtationis, apertè docuit Canonicos ante inſcriptionem fa-

ctam in ipſa accuſatione deſiſtere potuiſſe. Quare verius eſt, litis conteſtationem nullatenus eſſe neceſſariam; deſiderari tamen libellum ſolemnem, quo reus criminis in judicium refertur, & contrà illum accuſatio inſtituitur, ita quod antè ejuſmodi libellum poſſit, poſt eundem verò nequeat accuſator impunè deſiſtere, ut docuerunt Gloſſa, Cinus, & Salicetus *in l. 1. C. ad Turpil.* quæ ſententia ſuadetur *ex d. l. quæſitum*, ibi: *Si non objeciſſet*, & per argumentum à contrario, *ex cap. ult* ibi: *Inſcriptionem feciſſet*, junctâ Gloſſâ, *2. qu 3 l. 1. C. ut intra certum tempus*, ibi: *Accuſator reum in judicium ſub inſcriptione detulerit*: & ex præſenti textu, ibi: *Citra vinculum accuſationis*. Nam inſcriptio, de qua in his juribus, fiebat inſimul cum libello accuſatoris, *l. 3. in princip. ff. hoc tit.* quæ extat *in cap. final. verſ. libellorum, 2. quæſt. ult.* In eo accuſator cavebat ſe perſeveraturum in accuſatione uſque ad ſententiam, & talionis pœnæ ſe ſubſcribebat, aut inſcribebat, *l. qui crimen 7. in princip. ff. hoc titul. l. 3. C. qui accuſare.* Dicemus infrà *in cap. ſuper his.* Poſt hunc ergo libellum, qui inſcriptionis dicebatur, *dict. l. 3. hoc titul.* non licebat deſiſtere ab accuſatione; antea verò licebat, cùm adhuc accuſator ad perſiſtendum non ſe obſtringeret: & hoc innuitur dùm docetur antè inſcriptionem poſſe accuſatorem impunè deſiſtere *in d. l. 1. Cod. ad Turpil.* ibi: *Inſcriptionibus depoſitis, & fidejuſſore de exercenda lite*: & *l. 3. C. qui accuſare*; & in præſenti textu. Et quia in libello continebatur inſcriptio hujuſmodi ad perſiſtendum, paria ſunt dicere accuſatorem antè inſcriptionem deſiſtere poſſe, poſt illam verò non ita; ac dicere, poſſe, vel non poſſe eundem deſiſtere ante, vel poſt libellum accuſatorium ſolenniter editum, quo accuſatio inſtituitur in judicio: ut defendit Abbas *in præſenti, num. 6.* & ita conciliandi ſunt DD qui aſſerunt poſt libellum non poſſe accuſatorem deſiſtere, cum iis, qui docuerunt poſt inſcriptionem tantum non poſſe deſiſtere.

8. *Exponitur L. 1. C. ad Turpil. cum aliis.*

Nec pro communi ſententia ſuprà adducta facit textus *in dict. l. 1. C. ad Turpil.* in illis verbis: *Cauſâ criminis ordinatâ.* Quæ accipienda ſunt, non de ordinatione per litis conteſtationem, ſed per libellum ſolemniter editum cum prædicta inſcriptione; quia tunc dicitur cauſa criminis ordinata ex parte accuſatoris, *dict. l. 3. ff. hoc titul. l. 3. C. qui accuſare*: licet ex parte accuſati non ſit cauſa ordinata, uſque dùm ille accuſationi reſpondeat. Idque ſatis expreſſit Imperator *in dict. l. 1* ubi poſt illa verba, *Cauſâ criminis ordinatâ*, ſe ipſum explicans ſubdit, id eſt, *inſcriptionibus depoſitis, & fidejuſſore de lite proſequenda præſtito.* Quæ verba ſatis oſtendunt ordinationem, de qua ibi agitur, non conſiſtere in conteſtatione, ſed in præſcriptione, & aliis de quibus ibi: Quod verò Imperator annectit in illis verbis, *Eo qui accuſator, ſub officii cuſtodia facto*, non refertur ad requiſita neceſſaria, ut accuſatus impunè poſſit deſiſtere ab accuſatione; ſed ad hoc, ut abolitio, de qua ſtatim agitur, impetrari poſſit per accuſatorem abſque accuſati conſenſu: etenim ubi accuſatus carcerem ſuſtinuit, non conceditur abolitio accuſatori eam petenti abſque ejuſdem accuſati conſenſu, *l. final. verſ. ſin autem, Cod. de abolit. cap. ult. in princip. 2. quæſt 3.* Quod ſi carceri non fuit mancipatus, ſed ſub officii, id eſt officialis cuſtodia traditus, ut exponit Cuiac. *lib 8. obſer. cap. 6.* poteſt accuſator impetrare abolitionem ex juſta cauſa abſque conſenſu accuſati intrà dies triginta ab eo, quo ſic ſub officii cuſtodia eſt, *dict. l. ultim.* Probat igitur Imperator *in dict. l. 1.* in Turpillianum incidere eum, qui crimen publicum detulit, & ordinatâ causâ, id eſt inſcriptionibus depoſitis, & fidejuſſore de cauſa proſequenda præſtito, & non impetratâ abolitione, ubi reus ſub Officialis cuſtodia traditus eſt, accuſationem deſeruit. Nec etiam favent communi ſententiæ textus *in dict. l. quæſitum, ff. ad Turpil. l. miles, §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* quia in utroque textu, licet accuſator libellum obtulerit jactatorium, ſeu comminatorium futuræ accuſationis, in quo aſſerit ſe accuſaturum; non tamen accuſavit, nec libellum cum inſcriptione ſolenniter propoſuit, ut colligitur *ex dict. l. quæſitum*, ibi: *Objecturum minatus eſt*; & ibi, *ſi non objeciſſet.* Quæ verba ſatis innuunt, aliud aſſerendum eſſe, ſi accuſator jam objeciſſet, & accuſet. Similiter conſtat *ex dict. l. milit. §. 1.* ibi: *Accuſaturum, & teſtatus fuiſſet*, junctâ Gloſſâ verbo *Fuiſſet*, dùm dicit, ſocerum illic non obtuliſſe libellum, intelligi accuſatorium de præſenti, licet jactatorium, ſeu comminatorium obtuliſſet. Et cùm Conſultus ait, ſocerum deſtitiſſe ab accuſatione, accipit Gloſſa de accuſatione comminata in futurum, non verò inſtituta, aut propoſita de præſenti. Gloſſam ſequuntur Dinus, Bartol. & & Angel. *ibi.* Abbas *in præſenti, num. 4.* Anan. *num. 7.* Felinus *num. 2* juxtà quem ſenſum *in dict. §. 1.* eſt textus ſingularis, quo probatur, non ſolùm repelli ab accuſatione eos, qui deſiſtunt ab ea, quam de præſenti propoſuerunt; verùm etiam deſiſtentes ab ea, quam comminati ſunt in futurum, ut in præſenti textu etiam docet Innocentius. Inde deducitur, ad effectum ut accuſator deſiſtens incidat in Turpil. non ſufficere quod accuſatus ſit, qui ante libellum cum ſubſcriptione prædicta, etſi citatio præmiſſa ſit, verum eſt dicere accuſatorem deſiſtere ante inſcriptionem, & ante libellum ſolemniter editum, & antequam accuſator obſtrictus ſit proſequi accuſationem uſque ad finem. Quod & apertè probatur ex præſenti textu *in princip.* ibi, *Citationis*: in quibus refertur, Archiepiſcopum poſt Canonicorum delationem fuiſſe citatum: & adhuc ait Pontifex, poſt eam citationem adhuc accuſatores poſſe deſiſtere.

Conſequens eſt alia quæſtio, quandò, & quo tempore deſiſtere poſſit accuſator impunè abſque pœna Turpilliani in illis criminibus, in quibus attento jure inſcriptio locum habet: quos referemus ſuprà *in cap. ſuper his.* Et videtur, quod in illis poſſit in quacunque parte litis impunè deſiſtere; quia ſemper verum eſt dicere, quod deſiſtit ante inſcriptionem. Sed verè dicendum eſt, in his caſibus, in quibus inſcriptio non deſideratur, deſiderari litis conteſtationem, ſeu actum proximum litis conteſtationi. Undè hodie in praxi, cùm prædicta inſcriptio uſu recepta non ſit, ideò impunè antè litis conteſtationem deſiſtet, ut dicemus *in dicto cap. ſuper his.* 9. *Quid de accuſationibus ubi inſcriptio non requiritur.*

Tandem ſciendum eſt, accuſatore quovis modo deſiſtente ante cauſæ exitum, ſive licitè, & impunè, veluti ante inſcriptionem; ſive poſt illam, interveniente abolitione, ſive illicitè, utpotè poſt inſcriptionem, nullâ abolitione præcedente, cauſam criminalem non extingui omninò, nec reum abſolvi à crimine, immò adhuc contrà ipſum procedi poſſe, non ſolùm alio accuſante, verùm etiam Judice ex officio proſequente, *l. 3. §. ult.* ubi Bartol. *ff. hoc titul. l. penult. ff. de public. judiciis, l. 2.* ibi: *Sed adverſus nocentem, Cod. de abolit.* 10. *Deſiſtenti ab accuſatione ſilentium imponitur.*

Digitized by Google

lit. cap. 2. de colluſ. deteg. & ſatis expreſſit Innocentius in præſenti, in fine, dùm ne minùs canonicè procedere videatur, docet, quod licet accuſatores deſiſterent, adhuc inquirendum eſſe contrà Archiepiſcopum, probarunt Jul. Clarus *d. §. ult. quaſt. 11. num. 9.* Padilla *in l. transfigere. num. 46. C. de tranſact.* ut autem Judex ex officio procedere poſſit, accuſatore deſiſtente, deſideratur ut cauſa criminalis ejus naturæ ſit, ut aliàs Judex ad ejus inquiſitionem procedere poſſit, aliàs ſicut nec à principio, ita nec deſiſtente accuſatore judex inquirere valet.

11. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadverſis apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm Canonici Biſuntini in ejus ſpecie adhuc accuſationem legitimè cùm inſcriptione non propoſuiſſent coram Innocentio III. potuerunt impunè deſiſtere ab Epiſcopi accuſatione abſque eo, quod tanquam tergiverſatores puniri poſſent: & quia interrogati à Pontifice, an vellent accuſationem proponere, aut haberent quid undè conquererentur de prædicto Archiepiſcopo, reſponderunt, nec cauſam habere, nec velle accuſationem inſtituere, ideò illis perpetuum ſilentium impoſuit: ſed quia deſiſtente accuſatore, aut regulariter abolitione impetratâ, crimen non extinguitur, ſed tantùm accuſatio perimitur, ideo etſi Pontifex perpetuum ſilentium imponeret Canonicis, ne amplius Archiepiſcopum accuſare poſſent ſuper eiſdem criminibus, non propterea ab eiſdem delictis ipſum Archiepiſcopum abſolvit, nec prohibet de his per alios accuſare; ſicut Dominus noſter, cujus exemplum Pontifex adducit, & habetur *Ioannis cap* 8. adulteram abſolvit à crimine, vel accuſatione, ſi poſtea legitimè accuſaretur, quamvis tunc nullo exiſtente accuſatore, aut inſtituto judicio meritò abire permiſerit. Undè illa verba finalia hujus textus, *nec tamen in abſolutione tua*, non ſunt intelligenda de abſolutione à criminibus, vel ſimpliciter, & abſolutè ab accuſatione, vel inquiſitione ſuper eiſdem criminibus, ſed tantùm de abſolutione ab accuſatione propoſita per Canonicos. Illud ſummè notandum eſt, Innocentium III. non committere inquiſitionem contrà Archiepiſcopum Cabilonenſi Epiſcopo, & Abbati de Firmitate ſuper criminibus, ad quam neceſſariò præcedere debet infamia, *cap. qualiter 24. in princip & in fine*, ibi: *Inquiſitionem clamoſa inſinuatio: hoc titul.* ſed tantùmmodo committere inquiſitionem ſuper fama Archiepiſcopi, ut conſtat ex illis verbis: *Inquiſitionem famæ tuæ.* Ad hanc enim inquiſitionem ſufficit modica diffamatio, nec deſideratur infamia, cùm in ipſa inquiſitio fiat ad famam, vel infamiam inveſtigandam; ita quod ſi infamia appareat, inquiſitio fiat ſuper crimine contra infamatum, juxtà textum *in dict. cap. qualiter*: quem ex hoc textu exponunt, & limitant ibi Immola *in fine*, Abbas *num.* 4. Felinus *num.* 3. *verſ Opponitur ulterius*, Marianus *num.* 16. Duennas *regul.* 298. *limit.* 8. Maranta *de ordin. judic. cap. 6. num.* 26. Jul. Clarus *dict. §. ult. quaſt. 6. num. 4.*

12. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui ut ſatisfaciat Aretinus in præſenti, *num.* 12. aſſerit Canonicos, de quibus in præſenti, non fuiſſe accuſatores, nec tales ab Innocentio judicari; ſed tantummodo denunciatores: & quia inſcriptio attento Jure Canonico, locum non habet in denunciatione, *cap. qualiter 24. ad fin. hoc titul.* verba illa hujus textus, *citrà vinculum inſcriptionis*, quæ vulgò exponuntur, id eſt ante vinculum, ipſe accipit præter, ſeu extrà vinculum, quaſi hoc caſu inſcriptioni locus non eſſet. Verùm intellectus hic non ſolùm repugnat proprietati verborum, verùm & menti ipſius Innocentii, qui intendit, & ſupponit Canonicos fuiſſe accuſatores; aliter enim ſi eſſent tantùm denunciatores, fruſtrà ſe excuſarent; eo quod nuntius mandatum exceſſerit accuſando; & fruſtra Pontifex diceret eoſdem deſtitiſſe ab accuſatione, quod neceſſariò ſupponit eos accuſare, *l. deſtitiſſe 10. ff. de judic. l. non poteſt 109. de R. I.* & apertiùs refellitur Aretini ſententia, ſi seriò perpendatur integra hujus textus in præſenti tranſcripta. Quare hac omiſſa ſolutione dicendum eſt, accuſationem in præſenti caſu legitimè cum inſcriptione propoſitam non fuiſſe, & ita juxtà ſuprà tradita licitè, & impunè potuiſſe Canonicos deſiſtere ab accuſatione. Nec intereſt, quod citatio præceſſiſſet. Undè videtur, Canonicos accuſationem deſeruiſſe. Nam reſpondetur in hac materia non attendi, nec conſiderari tantummodò quod accuſatio pendeat, ſed quod inſtituta ſit per libellum in forma juris, cum prædicta inſcriptione; & conſequenter ſicut citatio non requiritur, ita nec ſufficit per ſe, niſi præcedat ſolemnis inſcriptio. Nec obſtat, quod ſi accuſator deſiſtere poſſit poſt citationem, jam daretur eidem ocaſio vexandi adverſarium per citationem; & inſuper infamandi eum de crimine. Quia reſpondetur, quod licet ſi poſt citationem deſiſtens non incidat in pœnam Turpilliani, quæ ante inſcriptionem non habet locum; nihilominùs in expenſis, & damnis ex citatione ſequutis condemnandus eſt, juxtà dictam legem 3. *C. qui accuſare*, legem *eum quem 79. in princip ff. de judiciis, cap. calumniam, de pœnis*: docet Gloſſa 2. *in præſenti*, *verbo Sed videtur.* Et etiam actione injuriarum conveniri valet, juxtà textum *in l. item apud 15. §. ait, verſ. Si quis libello, ff. de injuriis.* Quod ſi inſtes, in præſenti caſu Canonicos poſt citationem deſiſtentes nullatenus condemnati, immò Innocentium aſſerere ex juris permiſſione non eſſe illis imputandum, quod deſiſtere voluerint, ut habetur *in dict. verſ. Quia verò*: Reſpondet Gloſſa, Canonicos excuſari ab ejuſmodi condemnatione, quia nuncius ab eis miſſus crimen deferendo exceſſit mandatum, cùm ipſi nunquam accuſare intenderent. Quæ Gloſſæ ſolutio communiter refellitur ab Abbate *in præſenti num.* 5. Anania *num.* 7. ex quorum mente dicendum eſt, Canonicos non fuiſſe condemnatos in expenſis, quia Archiepiſcopus ad eorum petitionem citatus non fuit; ſed tantùm à Cœleſtino III. Innocentii prædeceſſore ex officio citatus: quâ ſententiâ admiſsâ, ceſſat alia difficultas, cur videlicet Cœleſtinus contrà legem *2. verſ. ex longinquo, Cod. de exhib. reis* Archiepiſcopum citaverit antequam accuſatores accuſationi inſcriberent. Cui difficultati non ſatisfaciunt Abbas *num.* 2. Aretinus *nu.* 2. qui aſſerunt, dictum verſiculum *ex longinquo*, non ſervari in Curia Romana. Veriùs dicendum eſt, textum illum agere de citatione ad inſtantiam, & petitionem accuſatoris, ut notat Gloſſa *ibi*, *verbo aſſenſus*; non verò de citatione facta officio Judicis. Nec tandem obſtat textus *in Authent. qui ſemel, Cod. quomodo & quando*, ubi poſt citationem non licet actori deſiſtere. Nam reſpondetur textum illum tantùm procedere in cauſis civilibus, non verò in criminalibus, ut docuerunt Innocent. & Cardinalis in præſenti, quos ſequitur Anania *num.* 8. Videndus Donel. *lib. 22. cap. 5.*

Nec

13. *Diſſolvitur ſecunda difficultas.*

Nec obſtat ſecunda difficultas ſuprà expenſa, pro cujus ſolutione diſtinguendum eſt. Aut enim agitur de eo, qui accuſare omittit, & non vult accuſationem inchoare, qui pœnitentiâ ductus, re integrâ poteſt accuſare. *dict. l. 3. verſ. ſi is, cujus.* Idem dicendum videtur in eo, qui poſt propoſitam accuſationem, ante inſcriptionem licitè deſiſtit. Aut agitur de illo, qui poſt accuſationem deſiſtit eo tempore, quo deſiſtere non poteſt, & tunc in Turpillianum incidens ampliùs accuſare nequit. *dict. l. 2. l. quæſitum, in fine, l. abolitionem 16. Cod. ad leg. Jul. de adult.* Si autem deſiſtat licitè, id eſt poſt inſcriptionem, ſed præcedente abolitione publica, vel legali, poterit accuſationem repetere, juxtà terminos legis 3. §. *ultim. in fine, ff. hoc tit. l. ſi cui 7. l. ſi interveniente, ff. ad Turpil.* ſecùs verò ſi privata procedat abolitio, *l. mulier.* §. *ult.* ubi Gloſſa, *ff. ad Turpil. l. 1. C. de abolit.* Ubi autem quis ante inſcriptionem licitè deſiſtit, & inſuper legitimè interrogatus, an velit proſequi accuſationem, noluit, vel dixit ſe ulteriùs non accuſaturum, licet poſteà etiam re integra accuſare velit, non eſt audiendus. Quo caſu procedit hic textus *in verſ. Nos igitur*; ſiquidem in ejus ſpecie Canonici per Pontificem interrogati reſponderunt, accuſare nolle. Sic etiam procedit textus *in dict. l. accuſatione*, ſi expendas verba illa: *A qua diſcedere te profeſſus es.* Conſonat Regula legis *quæritur 14. verſ. Remittentibus, ff. de ædilit. edict.* Sic planè non excluduntur in præſenti Canonici ab accuſatione, nec ſilentium ijſdem perpetuum imponitur ex eo tantum, quod deſtiterunt; quia cum ante inſcriptionem, & per conſequens illicitè fecerint, nihil erat eis imputandum, ac proindè nec excludendi erant. Arcentur ergo ab accuſatione, quia interrogati per Pontificem dixerunt ſe accuſare nolle: in quo ſenſu Innocentius dum *in verſ. Nos igitur*, eos excludit, non expendit præcipuè deſiſtentiam, de qua *in verſ. ſequenti*: ſed interrogationem, & reſponſionem eorum; & ſic non ſatis probat textus hic eam concluſionem, ad quam expéditur, & commendatur per Abbatem *num. 4.* & ſimiliter dum Pontifex *in dict. verſ. Nos igitur*, Canonicos repellit, & perpetuum eiſdem ſilentium imponit, non procedit ſpecialiter in Romano Pontifice, ut exiſtimabat Felinus *hic*.

C A P U T XV.

Idem [a] *Saleſburgen. Archiepiſcopo.*

VEniens ad Apoſtolicam Sedem Venerabilis f. n. [b] Pragen. [c] Epiſcopus inter alia propoſuit coram nobis, quod cùm eſſet filius [d] Sacerdotis, in Eccleſiam Pragen. fuerat intruſus, & contrà ejuſdem Eccleſiæ [e] privilegium Imperiali ei liberalitate conceſſum, & per Sedem Apoſtolicam confirmatum, homagium dil. f. n. Duci [f] Bohemiæ præſtitit, ac regalia [g] recepit ab eo, ſic ſubijciens Pragen. Eccleſiam ſervituti. *Et infra*: Undè nos prædictum Epiſcopum ad Feſtum Reſurrectionis Dominicæ proximò præteritum peremptoriè meminimus citaviſſe. Idem verò Epiſcopus per nuntios, & litteras ad ſuam excuſationem viarum diſcrimina, [h] conſecrationem chriſmatis imminentem, quod Filius Nobilis viri Bohemiæ Principis eſſet per ipſum baptizandus tunc temporis allegavit. Licet autem excuſationes hujuſmodi, ſicut erant, frivolas exiſtimantes, ipſum reputaverimus contumacem, nec [i] Procuratores ejus in cauſa poſſemus recipere criminali: eis tamen dil. fil. n. G. Sancti Angeli, & H. Sancti Euſtachii Diacon. Card. conceſſimus auditores, ut ſi poſſent, illum aliquatenus excuſarent. Cumque prædictus A. coram eis repetiiſſet objecta, ei fuit ex adverſo reſponſum, quod cùm olim ſuper hoc ad Venerab. f. n. Margdeburg. Archiepiſcopum literæ fuerint impetratæ, idem A. qui contrà Epiſcopum ſolus agebat, in objectorum ſe videns probatione deficere, depoſitis veſtibus, & pedibus nudis, ad pedes ejus humiliter ſe proſternens veniam poſtulavit, & quòd adversùs eum calumnioſè proceſſerat, eſt confeſſus. Cæterùm cùm ſuper hoc mandato ſtare ejuſdem Archiepiſcopi juraviſſet, ipſe præcepit eidem ſub debito præſtiti juramenti, ut contrà eundem Epiſcopum de cætero talia proponere non auderet. Nos igitur intellectis per Cardin. eoſdem, quæ fuerunt hinc indè propoſita, cùm Nobis expreſſius ipſius A. confeſſione conſtaret, ipſum juramentum præſtitiſſe, ac tale recepiſſe mandatum, ſuper impetitione dicti Epiſcopi ſilentium ei duximus imponendum: propter contumaciam tamen Epiſcopo citationem, & purgationem propter infamiam indicentes.

N O T Æ.

1\. a *SAleſburgen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 2.* & præſens Decretalis miſſa eſt Adalberto Regi Bohemiæ, cujus tempore intruſi fuerunt in eadem Eccleſia Henricus Præpoſitus, & Conradus 3. ut refert Bucelinus *tom 1 Germaniæ, fol. 43.* De hac Metropoli nonnulla notavi *in cap. 1. de conjug. ſervor.*

b *Pragenſi.*] Pragenſis civitas eſt Regni Bohemiæ, in qua primus Boleſlaus II. cognomento Pius, Dux Bohemiæ, & Moraviæ, facultatem inſtituendi proprium Epiſcopum à Pontifice Joanne IX. & Othone I. Imperatore impetravit Anno Chriſti 967. qui Metropolitano Moguntino ſubjectus, ab eo conſecrationem acciperet, 2.

ab

ab Imperatore verò regalia, ut referunt Ageeius *in chron. Bohemiæ*, ibi: *Anno 966. in Quadrageſima mittitur ſolennis legatio à Boleslao Duce, & univerſo Bohemorum Clero ad Othonem Imperatorem, ut Majeſtatem ejus nomine Ducis, & totius populi ſupplicent pro licentia Epiſcopi conſtituendi & ut Majeſtas ejus velit conſentire, ut Praga fiat reſidentia Epiſcopalis.* Quo voto Boleslaus potiꝰ elegit Dethmarum in Epiſcopum natione Saxonem, ut teſtatur Dubravius Olomucenſis Epiſcopus, ibi: *Joannes IX. Roman. Pontifex nominandi Pragæ Præſulis Boleslao poteſtatem faciebat, atque is Dethmarum quendam à Saxonia oriundum, de ſententia omnium Sacerdotum primum in Bohemia Antiſtitem nominavit, curaque habuit ut ſolenniter, & more aliorum in Germania Pontificum à Moguntino Præſule, tanquam ſuo Metropolitæ, inauguraretur, utq; regalia ab Othone Cæſare acciperet.* Referunt Aubertus Mireus *de rebus Bohemiæ cap. 7* Goldaſtus *de Regibus Bohemiæ lib. 5 cap. 4.* notavi *in cap. 9. de exceptionibus.*

3. c *Epiſcopum.*] Danielem videlicet, qui priùs fuerat Uladislai Regis Capellanus.

d *Filius Sacerdotis.*] Et ita irregularis, & ut illegitimus, incapax erat Epiſcopatus, juxtà tradita *in cap. cum in cunctis, de elect.*

4. e *Privilegium.*] Epiſcopi enim Pragenſis, Olomucenſis, Uratislavienſis Regi Bohemiæ non præſtant homagium, ſed tantùm fidelitatem promittunt, ex pacto Calixti Papæ & Henrici V. Imperatoris, ut ex aliis narrat Goldaſtus *de Regibus Bohemiæ lib. 5. cap. 3.*

f *Duci Bohemiæ.*] In aliis libris legitur *Regis*; 5.
& rectè, nam ab anno 1088. ſeu 1061. Uratislaus Dux Bohemiæ, ab Henrico IV. Imperatore Rex creatus fuit, licet Regius deinceps honor ad annos 60. interceptus fuerit: & poſteà Uladislaus II. à Friderico Barbaroſſa Imperatore Rex Bohemiæ creatus fuerit: ſed poſt ipſum denuò interregnum fuit uſque dum anno 1197. Primislaus, dictus Otho. arus, Uladislai Regis filius, à Philippo Imperatore manu propriâ corooatus Moguntiæ in conventu Principum, tertius Rex Bohemiæ fuit, de qoo agitur in præſenti; ex quo tempore regia dignitas in ea proviocia continuata eſt, ut refert Aubertus Mireus *cap. 2. de rebus Bohemiæ.*

g *Regalia recepiſſet.*] Juxta morem, quem retuli, & illuſtravi *in cap. de elect.*

h *Conſecratione chriſmatis.*] Quæ neceſſariò facienda eſt ab Epiſcopo in feria quinta majoris hebdomadæ, ut probavi *in cap. quantò, de conſuetud.*

i *Procuratore ejus.*] Ad excuſationem delicti; 6.
nam ad proponendas cauſas abſentiæ etiam in judicio criminali procurator admittitur, *l. ſervum 33 ff de procurat. l. reos, C. de accuſat.* Salcedo *in praxi, cap. 151.* quod latè expoſui *in cap. tuæ, de procurat.* & textum hunc illuſtravi *in cap. nimis de jurejur.*

C A P U T XVI.

Idem *Sancti* [a] *Fridiani Priori, & Magiſtro B. Canonico Piſan.*

SUper his, de quibus nos conſulere voluiſtis, inquiſitioni veſtræ breviter reſpondemus, quod tribus modis valet crimen opponi, denunciando, excipiendo, & accuſando. Quando crimen in modum denunciationis opponitur, ad denunciationem non eſt inſcriptio neceſſaria: ſed cùm in modum accuſationis objicitur, oportet inſcribi, quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad [b] correctionem eſt denunciatio facienda. Cùm autem excipiendo fuerit crimen objectum, diſtinguendum eſt, quare opponatur, & quandò: ſi autem objicitur ut ab accuſatione, vel teſtificatione aliquis repellatur, non eſt inſcribi neceſſe: ſed cùm opponitur, ut quis à promotione officii, vel beneficii excludatur, ſi ante confirmationem objicitur, non cogitur quiſquam inſcribere, quia crimen hoc modo probatum impedit promovendum, ſed non dejicit jam promotum. Poſt confirmationem verò, cùm ſcilicet promovendùs fuerit aliquis, aut conſecrandus, quia ab obtinendo repellit & dejicit ab obtento, ad extraordinariam quidem pœnam ſecundùm arbitrium diſcreti Judicis, citrà vinculum tamen inſcriptionis eſt excipiens aſtringendus, ſi defecerit in probando: pro eo, quod crimine ſic probato, perdit quod per electionem, & confirmationem ei fuerat acquiſitum, ſed ob hoc priùs habitum non amittit: licet enim agatur de crimine, non eſt tamen hujuſmodi quæſtio criminalis. Undè per [c] Procuratorem poteſt ritè tractari. Clericus autem, qui pro eo, quod variaverat, & vacillaverat, coram nobis, de mandato noſtro captus eſt, & detentus, infamiam non incurrit. Cæterùm volumus, & præſentium vobis auctoritate mandamus, ut ſuper inquiſitionis articulis, tàm de fama electi, quàm literis contrà eum ſub nomine longè majoris, & ſanioris partis Capituli deſtinatis, cogatis teſtes, qui nominati fuerint, perhibere teſtimonium veritati.

NOTÆ.

N O T Æ.

1. a Sancti Fridiani.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. *& in cap. ſuper his, de pœnis, cap. ſuper his, de teſt. cogend.* ubi extant aliæ partes hujus textus. Ejus hiſtoriam retuli *in cap. tam literis, de teſtibus.*

b *Ad correctionem eſt denunciatio.*] Nam cùm per viam exceptionis crimen objicitur in judicio civili, ut *cap. ſi conſtiterit* 12. *cap. ad petitionem* 22. *hoc titul. l. Papinianus, § ſilius, ff. de in offic. teſtam.* non agitur principaliter, ut quis puniatur, ſed ut à judicio excludatur; quia exceptio eſt actionis excluſio, *l.* 2 *ff. de except. cap.* 2 *de ordin. cognit.* Nec tunc obſtat textus *in cap. item cùm quis* 4. *de reſtit. ſpol.* ubi opponens exceptionem criminis contra agentem de ſpoliatione, non auditur, quia hoc modo criminaliter agi dicitur. Quia dicendum eſt, in eo textu crimen oppoſitum non fuiſſe per modum exceptionis, ſed principaliter agendo per viam reconventionis, & accuſationis, ut conſtat ex illis verbis, *objiciendo crimen agere non poteſt*, ut docuit Beroius *in cap.* 1. *de judiciis, num.* 73. Aliquandò tamen & qui crimen appoſuit per modum exceptionis, ſi in ejus probatione defecerit, punitur, ut *in c.* 1. *§. adjicientes, de elect. in* 6.

c *Procuratorem.*] Quia aliàs ſi judicium eſſet criminale, non admitteretur, juxta tradita *in cap. tua, de procurator.*

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Accuſans criminaliter ad vindictam, inſcribere debet; denunciator verò non item.* Probant eam textus *in cap. non probaverit, cap. mandaſti* 10. 2. *qu.* 5. *cap. quiſquis, cap. qui crimen.* 2. *qu* 8. *cap.* 8. 3. *qu.* 9. *cap. nullus, §. inſcriptio* 4. *qu.* 4. *cap. qui calumniam* 5. *qu.* 6. Synodus Conſtantinopol *can.* 6. ibi : *Quam ſimili pœna accuſatores inſcribant, ſubituri eam, ſi quid per calumniam intendant.* Et *l* 3. *l ſicut* 7. *ff. de accuſat. l. ſi quis* 8. *Cod. eod. tit. l.* 2. *§. penult. ff ad leg. Jul. de adult. l. ult. ff. de furtis, l. ſi quis obrepſerit* 99. *ff. ad leg. Cornel. de falſis, l.* 1. *Cod. ad Turpil. l. ult. Cod. de injuriis, l.* 2. *Cod. de exhib. reis, l.* 3. *Cod. de his qui accuſare, l.* 24. *Cod. Theodoſ. de cuſtod. reor. l.* 1. *Cod. Theodoſ. de accuſ.* ibi: *Nullus ſecundùm juris præſcriptum crimen, quod intendere propoſuerit, exequatur, niſi ſubeat inſcriptionis vinculum.* Et *l.* 8. 9. 14. *& final. eod. tit. l.* 8. *eod. Cod. de famoſis libellis.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſent*, Anton. Auguſt. *in epit. juris lib.* 30. *titul.* 15. Fornerius *in notis ad Caſſiodorum lib.* 6. *epiſtel.* 15. Ant. Matthæus *de crimin. ad titul. de accuſat. cap.* 6. *per totum*, Petrus Herod. *lib.* 1. *Pandect. titul.* 5. *cap.* 12 Bignonius *in notis ad veteres formul. cap.* 29. Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *epiſt.* 201. Scipio Gent. *ad Apulei. apolog. cap.* 2. *fol.* 14. Vulteius *de judic lib.* 2. *cap.* 4. *&* 5. *num.* 233. Anton. Auguſt *in notis ad can. Hadriani canon.* 7. 10. 9 *Concil. Binii*, Reuardus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 25. *in princip.* Cujac. *in l.* 6. *Cod. de accuſat.* Hunnius *ad Trentl. velum.* 1. *diſput.* 12. *quæſt.* 56. D. Joannes Vela *de modo procedendi, cap.* 5. *num.* 26. P. Gregorius *lib.* 32. *ſyntag. cap.* 7. *num.* 6. & *lib.* 5. *partit. titul.* 9. *cap.* 4. *num.* 3. Oſuald. *lib.* 18. *Donel. cap.* 10. *litera* D.D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 26. Briſſonius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 1. Turturet. *differt.* 43. *jurid.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Valdè Reipublicæ intereſt, 3. *Traditur ratio dubitandi.*
ut delicta non maneant impunita, & ſint qui crimina deferant, reoſque in judicio accuſent, *l. inde Neratius*, cum vulgatis, *ff. ad leg. Aquil.* Sed ſi accuſator cogatur inſcribere, & ita pœnæ talionis ſe ſubjicere, nemo audebit accuſare, cùm facilè abſque propria calumnia poſſit in accuſatione deficere, aut quia non planè probavit, propter repulſionem teſtium, aut imperitiam advocati; vel quia teſtes à potentiori adverſario ſubornati verùm taceant : igitur ne delicta maneant impunita, cogi non debent accuſatores ad inſcribendum accuſationi cum ſui capitis aperto periculo. Deindè ea pars aſſertionis, ubi docetur, denunciatores inſcribere non debere, difficilis redditur; nam delatores criminum, ſi quos per calumniam denunciaverint, puniuntur, *l.* 2. *in princip. §. D. Pius, l. Senatus* 15. *§.* 1. & 2. *l. res quæ* 21. *§. ultim.* cum duabus legibus ſequentibus, *de jure fiſci*: latè probat Amaya *in l.* 1. *Cod. de delat. num.* 19. Igitur in hac parte nulla eſt differentia inter delatorem, & accuſatorem.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, 4.
pro cujus expoſitione ſciendum eſt, jure civili *De inſcriptione, & ſubſcriptione.*
Romanorum certam fuiſſe formam exercendorum judiciorum publicorum, quam recenſet eruditus Briſſonius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 1. licet poſtea extraordinariè quæri de criminibus cœpiſſet, ut teſtantur Conſulti *in l. ordo, ff. de public. judic. l. in Senatuſconſultum, §.* 1. *ff. ad Turpil. l.* 1. *§ ultim. l. hodie, ff. de pœnis.* Et primò, qui alium accuſare volebat, deferebat ad Prætorem, vel eum qui juriſdictioni criminali præerat, nomen rei, petens, ut inter reos reciperetur : & ſi præſens erat reus, vocabat, ducebatque eum ad Prætorem : ſi verò abeſſet, delato nomine, atque inſcriptione factâ, reus citabatur, exhibebaturvè. Tacitus *lib.* 2. *annal*, ibi : *Marcus Vinius nuntiavit Piſoni, ut Romam ad dicendam cauſam veniret : ille eludens reſpondit ad futurum, ubi Prætor, qui de veneficiis quæreret reo, atque accuſatoribus diem prædixiſſet.* Seneca *in apolog. col.* *Ducit illum ad tribunal Æaci : is lege Cornelia, quæ de ſicariis lata eſt quærebat poſtulat nomen ejus recipi, edit ſubſcriptionem, occiſos Senatores* 30. *Equites Romanos* 315. Cicero 4. in Verrem. *Hic tum repente Paulinus quidam homo egenus, & levis accedit, ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre ſe velle, Iſte verò, & licere, & fieri ſolere, & ſe recepturum.* Sequebatur inſcriptio, quæ nihil aliud eſt, quam profeſſio accuſatoris, quâ profitetur ſe exempli gratiâ Titium deferre ex lege Aquilia; eumque reum à ſe peractum iri. Et licet inter inſcriptionem, & ſubſcriptionem accuſationis nihil intereſſe exiſtimet Vultaius *de judiciis lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 119. quia ſubſcriptio pro inſcriptione ponitur *in l. ſicut* 7. *ff. de accuſ. l. ſi obrepſeris* 29. *ff. ad l. Cornel. de falſis l. ſi quis ſervos, Cod. de accuſation.* & promiſcuè accipiantur *in l. ultim. de privat. delictis l. final. ff. de furtis, l. Athalos* 24. *ff. ad leg. Cornel. de falſis, l.* 2. *Cod. ad Turpil.* Tamen verius eſt, multùm intereſſe inter ſcribere, & ſubſcribere. Inſcribere dicitur accuſator, cùm reum ſe aliquem facere alicujus criminis profitetur libello : quæ inſcriptio libelli appellatur, & ejus forma extat *in l. libellorum*

lorum 3. *ff. de accuſat.* in Gloſſa Baſilic. *lib.* 60. *titul.* 42. inter veteres formulas Marculfi *capit.* 29. apud Apuleium *in apolog. capit.* 2. & ex cujuſdam monachi ſchedis ita tranſcribit Briſſon. *lib.* 5. *formul. Ego ipſe adverſum te in rationibus publicis adſiſto : ſi te injuſtè interpellavero , & victus exinde apparuero , eadem pœnâ , quam in te vindicare pulſavi , me conſtringo , atque conſcribo partibus tuis eſſe damnandum , & pro rei totius firmitate manu propriâ firmo , & bonorum virorum judicio roborandum dabo.* Subſcribere eſt confirmare inſcriptionem , cùm is , qui libellum dedit , vel alius pro eo, ſi litteras neſciat, ſubſcribit ſe profeſſum eſſe , ut *in dict. l.* 3. & hæc ſubſcriptio eſt quaſi vinculum , quo ſe accuſator ad pœnam talionis obligat , ſi temerè , & falsò accuſaverit , aut reum non peregerit , *l. ſi cui crimen , ff. de accuſat. l.* 11. *Cod. Theod. de accuſationibus , l.* 8. *Cod. Theod. de juriſdict.* notavit Balſamon *in can.* 131. *Synod. Carthag.* Ideò libellum hunc vinculum talionis dixit Carnot. *epiſt.* 51. & 138. & ita idem eſt qui inſcribit , & ſubſcribit , licèt olim alius eſſet, qui reum deferebat & inſcribebat, alius qui ſubſcribebat , quales erant cauſidici , qui ſe acuſatori jungebant , vel jurandi , vel obſervandi gratiâ , ut Aſconius notat 1. in Verrem : *Subſcriptores dicuntur* , inquit , *qui adjuvare accuſatorem cauſidici ſolent , quos oportet ſummiſſius agere , quàm dicat ille , quem ſequuntur. Nec ſolum chartarum causâ , atque juvandi accuſatoris adhiberi ſolent , ſed etiam ut ne facilè corrumpatur.* De hoc ſubſcriptore Cicero loquitur in epiſtola ad Q. Fratrem Gabinium: *De ambitu reum fecit P. Sylla , ſubſcribente privigno Memmio.* Tacitus *lib.* 1. *annal. Nec multò poſt Grannium Marcellum Prætorem Bithyniæ Quæſtor ipſius Cepio Chriſpinus Majeſtatis poſtulavit , ſubſcribente Romano Hiſpone.* Idem Cicero 1. *Verr.* ibi : *Ipſe nihil eſt , at venit paratus cum ſubſcriptionibus exercitatis , & diſertis : eſt tamen hoc aliquid , tametſi non eſt ſatis : omnibus enim in rebus is , qui princeps in agendo eſt , ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet.* Et mox : *Cuſtodem* , inquit Cælius Tullio , *me apponite. Quid ? mihi quam multis cuſtodibus opus erit , ſi te ſemel ad meas capſas admiſero ? quis non ſolum , ne quid enunties , ſed etiam , ne quid auferas , cuſtodiendus ſit.* Eleganter Symmachus *lib.* 1. *epiſt.* ibi : *Quid ſit conditionis inſcriptio , noſtis præ cæteris ; proviſum eſt enim , ne quis temere in alieni capitis diſcrimen irrueret , niſi ſe idem priùs pœna ſponſione vinciret.* Ad quod reſpicit textus *in l. penult. Cod. de accuſat.* in illis verbis : *In cauſis criminalibus dignum eſt, ut inſcriptiones proponant , quæ videlicet magnitudinem ſceleris , tempuſque deſignent , ut alterutram partem digna ſecum tenere poſſit auctoritas.* Alterutram partem , inquiunt Imperatores , hoc eſt accuſatorem , vel reum ; accuſatorem , ſi fefellerit ; reum verò ſi accuſator vera detulerit, *l. non priùs . C. de calumniatoribus.* Cujus etiam inſcriptionis ſingularis locus extat *in l. cauſas , Cod. Theodoſ. de juriſdict.* Et quia accuſator ſeſe inſcribebat ad eandem pœnam, ſeſe ad pœnam talionis adſtringere dicebatur: Eleg inter Feſtua Pompeius ibi : *Talionis mentionem fieri ait Verrius hoc modo : Si membrum rupſerit , ni cum eo pacit , talio eſto. Nec id quid ſignificet , indicat : puto quia notum eſt ;* *permittit enim lex parem vindictam.* Iſidorus *lib.* 5. *etymol. cap.* 27. Gellius *lib.* 2. *noct. cap.* 1. quò reſpexerunt Damaſus Papa *epiſt.* 3. *ad Stephanum Archiepiſc.* Adrianus Papa *can.* 48. ibi : *Qui crimen objicit , ſcribat ſe probaturum revera , ut ibi cauſam agat , ubi crimen admittit : ut qui non probaverit quod objecit , pœnam, quam intulerit , ipſe patiatur.* Ex quo emendandus eſt Gratianus , qui falsò retulit canonem hunc *in cap. final.* 3. *quæſt.* 6 per hæc verba : *Qui crimen objicit , ſciat ſe probaturum : reverà ibi cauſa agatur , ubi crimen admittit.* Cùm tranſcribere deberet pro verbo *ſciat* , verbum *ſcribat* , ut notavit Ant. Auguſtin. *in notis ad canonem* 98. *Hadriani Papæ,* & *lib* 1. *de emendatione Gratiani , dial.* 14. de qua talionis pœna accipere poſſumus celebre decretum Damaſi Pontificis relatum inter ejus decreta , *tom.* 1. *Concilior. part.* 1. *pag.* 512. in illis verbis : *Si quis Epiſcopum , aut presbyterum , aut diaconum falſis criminibus impetierit , vel accuſaverit , & probare non potuerit , nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Quæ verba de adulterii crimine eſſe accipienda exiſtimamus ideò , quia pœna hæc primis illis Eccleſiæ temporibus pro adulterio imponebatur , *can.* 7. *Concil. Ancyrani.* D. Cyprianus *in epiſt. ad Antonium Epiſcopum , can.* 64. & 65. *Concil. Illiber,* ubi probavi : notavit Scipio Gentil *ad Apolog. Apulei in dict. cap.* 2. Etiam ſciendum eſt accuſatorem in alia inſcriptionis parte cavere debere ſe perſeveraturum in judicio uſque ad ſententiam. Quæ cautio non per ſimplicem repromiſſionem datur , ſed fidejuſſoribus præſtitis , *l.* 7. §. 1. *ff. de accuſat. l.* 3. ibi : *Fidejuſſor de lite exercenda adhibitus fuerit* ; *Cod. de accuſat. l.* 1. & 2. *Cod. ad Turpil.* atque hujuſmodi fidejuſſoris meminit Paulus *in l. poſt legatum* 5. §. *ſunt qui putant , ff. quod legat.* & hanc cautionem olim ante vocationem in jus , unà cum inſcriptione præſtari ſolitam fuiſſe , conſtat *ex dict. l.* 1. *Cod. ad Turpil.* Et licèt hæc cautio jam exſoleverit , optimâ tamen ratione olim inducta fuit , ut temeritas accuſatoris etiam damno pecuniario coerceretur. Habebat enim hæc cautio aliam partem , de cuſtodia videlicet rei accuſatæ , ſeu ejus modo , quam proſequitur Vulteius *de judiciis lib.* 2. *cap* 5. *num.* 142.

Sunt tamen certi caſus , in quibus inſcribere accuſator non cogitur. Et primò in levioribus delictis , quia audiuntur , & diſcutiuntur de plano , abſolutis videlicet reis , ſeu fuſtibus caſtigatis ; ſervis verò flagello verberatis , *l. levia* 6. *ff. de accuſat. l. unius* 18. §. *ultim. ff. de quæſtion. l. nequaquam* 9 §. *de plano , ff. de officio Proconſul.* in gravioribus verò , quia de vita , & fortunis hominum agitur , ideò major obſervatio ſolennium deſideratur : leviora autem , quæ non ita magni præjudicii ſunt , de plano diſcuti debent. Deinde ceſſat inſcriptio cùm mulier ſuam , ſuorumve injuriam proſequitur , *l. de crimine* 12. *Cod. qui accuſare :* quod & in delatoribus obſervatur , qui ſuam , ſuorumve injuriam proſequuntur , *l. deferre* 18. §. *ſed ſi communem , l. filius* 38. §. *final. l. delator* 44. *ff. de jure fiſci , l. ex libertate* 26. *ff. de liberal. cauſa.* Vel ſi parentes mortem liberorum , aut contrà liberi necem parentum exequantur ; cùm enim eo caſu ceſſet calumnia , Senatuſconſultique Turpiliani pœna , *l.* 2. & 4. *Cod. de calumn. l. ult. ff. de public. judic. l. in Senatuſconſulto* 15. §.

5. *Exceptiones præſentis textus.*

eos, ff ad Turpil. ad quid inſcriptio? Demarito accuſante adulteram, dicemus *in cap. maritus, de adulteriis.* Item ceſſat inſcriptio, cùm quis crimen in adverſarium retorquet, quia quamvis eo ipſo actoris partes ſuſtinere videatur, inſcriptione tamen non oneratur, argumento legis 2. § *ſi publico, & ſequent. ff. ad leg. Iul. de adult. l. qui cùm major* 14. §. *libertus, ff. de bonis libert.* & expreſsè in hoc textu ab Innocentio docetur, quia non verè accuſat, qui retorquet crimen, cùm Innocentiæ duntaxat defendendæ gratiâ faciat. Quintilianus *lib. 7. instit. cap. 3.* ibi: *Sed ſi quando in partibus laborabimus, univerſitate pugnandum eſt, ſive invicem accuſant, ſive crimen reus ultra accuſationem in adverſarium reſtituit, ut Roſcius in accuſatores ſuos; quamvis reos, non fecisset; non enim tunc eſt accuſatio, ſed defenſio.* Quare cùm ex Senatuſconſulto Syllaniano præmium præſtetur ei, qui ex familia ſervorum cædem Domini indicaverit, vel accuſaverit, *l. in lege* 25. *ff. ad Syllan.* non videtur accuſare ut præmium conſequatur, qui in alium, cùm argueretur, crimen detorſit, *l. 3. §. utrum* 14. *ff. ad Syllan.* ubi pro *vindicaſſe*, legendum eſſe *indicaſſe*, notarunt Ant. Auguſtin. *lib. 2. emend. capit.* 19. Cujac. *lib. 18. obſ. cap. 22.* cujus textus argumento docet ex aliis Amaya *ad titul. de delat. numer.* 32. quod ſi præmium ex ſtatuto proponatur occidenti bannitum, & aliquis eum occiderit, non ultrò, ſed defendendo, non aſſequitur præmium, quia lex non conſiderat, quod caſu evenit, ſed quod principaliter fit, *l. ſi quis nec cauſam, ff. ſi certum petatur, l. qui injuria* 53. *ff. de furtis*: nec lex voluit præmio afficere illum, qui non ut illi parêret, ſed potiùs ob propriam defenſionem id efficit, *l. unum* 67. §. *ſi de Falcidia, ff. de legat. 2. l. 2. ff. de condit. & demonſt.* Alias quoque exceptiones aliqui deducunt *ex l. ne quis* 6. *Cod. de Iudæis, l. 4. Cod. de apoſtatis, l. 4. Cod. de hæretic. l. ea quidem* 7. *Cod. de accuſat.* ſed non rectè, ut probat Anton. Matthæus *ad tit. de accuſat. cap. 6. in fin.* Illud tamen notandum eſt, tantùm hanc inſcriptionem locum habere in judiciis criminalibus, ſive ordinariis, ſive extraordinariis: in judicio autem civili, quamvis de crimine agatur, non cogitur accuſator in crimen ſubſcribere; quoniam in eo pecuniariter agitur, *l. ultim. ff. de privat. delict. l. final. de furtis, l. is cui* 4. §. *ſi verò, C de ſportul.* quamvis Bignonius *in notis ad veter. formul. cap.* 20. ex eo probet, etiam in cauſis civilibus pro expenſis ſubſcriptionem deſiderari.

6. *Traditur decidendi ratio.* Ratio autem cur ita diligenter hæc inſcriptio in accuſatione deſideretur, ex eo provenit; nam cùm grave ſit aliquem in judicio criminali, in quo plerumque de vita agitur, accuſari, compeſcenda erat accuſatorum injuria, ſive, ut loquitur Ulpianus *in l. final. ff. de furtis*, temeritas agentium coercenda, ut ita non facilè quis proſiliat ad accuſationem, cùm ſciat inultam ſibi accuſationem non futuram, *l. ſi cui* 7. *ff. de accuſat.* Siquidem per hanc inſcriptionem obligat ſe fidejuſſoribus datis ad proſequendum judicium, *l. qui crimen, Cod. qui accuſare, l. 2. §. ex inique, Cod. de exhibend. reis.* Et etiam profitetur ſe probatorum crimen delatum, aliàs pœnam eandem, quam meretur crimen illud, ſubiturum, *cap. quiſquis, cap. qui crimen 2. quæſtion. 3. cap. nullus, § inſcriptio 4 quæſtion. 4. dict. l. 2. Cod. de exh reis.* Ad quam Theodoſii conſtitutionem reſpexit Symmachus *lib. 10. epiſt. 63 ad Theodoſ.* ibi: *Quid habeat conditionis inſcriptio, noſtis præ cæteris: proviſum eſt enim, ne quis temerè in alienum capitis diſcrimen irrueret, niſi ſe idem prius pœna ſponſione vinciret.* Quod autem ſcripſit Theodoſius *in dict. l. 2.* accuſatorem videlicet ſubſcriptione facta, *ſe vincire reciproca pœna*, ita accipiendum eſt, quod ſubjiciat ſe talioni, & ſimili ſupplicio, ut idem Theodoſius expreſſit *in l. ultim. Cod. de calum. l. ultim. Cod. de accuſat.* notavit D. Joan. Suarez *ad l. Aquil. in apparat. cap. 2. num.* 22. Gothofr *in l. 5. Cod. Theodoſ. de accuſat.* Sic ergo cum hoc periculo capitis ſui accuſator facilè à falſa accuſatione retrahetur, & ea quæ probare non poterit, in alterum non conjiciet, potiuſque in privatis delictis eliget agere civiliter (in quo judicio non exigitur inſcriptio,) quàm criminaliter: unde meritò Innocentius in præſenti docet, accuſatorem debere in accuſatione inſcribere, quia agit ad pœnam, & vindictam; denunciatorem verò non teneri ſubſcribere, quia tantùm correctionem intendit: nec eum, qui retorquet crimen, quia potiùs excipiendo, ut ſe defendat, quàm ut accuſet, facit.

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quæ adeò efficax eſt, ut ab hac inſcriptionis ſolennitate, atque pœna talionis receſſum ſit hodie generali conſuetudine, ut probant Scaccia *de judiciis cap. 15. numer.* 14. Anguianus *lib. 2. de legibus, capit. 7. numer.* 24. quod ea potiſſimùm ratione factum ait Gaillius *lib. 1. de pace publ. capit. 9. numer.* 3. ne metu propriæ ſalutis quis ab executione criminis, id eſt ab accuſatione, deſiſtat, & ſic etiam ſceleratiſſimi impuniti remaneant. Sed licèt jure prætorio pœnam talionis abrogatam fuiſſe cenſeant Gaillius *dict. cap. 9. numer.* 3. Menoch. *de arbitr. lib. 1. quæſtion. 79. numer.* 5. per textum *in § pœna, Inſtit. de injuriis*; meritò eos refellit Vulteius *de judic. lib. 2. cap.* 4. Conſtat tamen hujus inſcriptionis neceſſitatem aliquando remiſſam fuiſſe *ex l. 5. C. Theodoſ. de accuſat.* idque Antonini Imperatoris reſcripto cautum fuiſſe teſtantur Valens, Gratianus, & Valentin. *in l. final. Cod Theodoſ. ad leg. Cornel. de falſis*; tametſi Juſtin. eo ipſo quod hæc reſcripta in ſuum Codicem non retulit, neceſſitatem priſtinam hujus inſcriptionis reſtituiſſe videatur. Et licèt generali conſuetudine hodie hæc inſcriptio ab uſo forenſi deſiiſſet, non tamen ideò impunitus remanet, qui per calumniam accuſavit, immò extra ordinem arbitrio judicis punitur uſque ad pœnam talionis in cauſis gravioribus, ut dicemus *in capit. 1. de calumn.* Nec obſtat, quod de delatoribus dicebamus; nam denunciatores, de quibus agit Innocentius in præſenti, ideò non inſcribunt, quia ad correctionem tantùm reum criminia deferunt: delatores verò ſpe præmii, & lucri id faciunt, *l. 2. in princip. ff. de jure fiſci.* Unde valde exoſi ſemper delatores fuerunt. Apud probos Imperatores, humani generis inimici dicuntur *in l. 2. Cod. Theodoſ. de delatoribus*: immò & variis pœnis afficiuntur, ut probavi *in can. 73. Concil. Illiber.* & illuſtrat Demſterus *ad Roſinum lib. 9. fol.* 937.

8. *Exponitur* Sed adhuc præſenti aſſertioni obſtat textus *in*

cap.

Cap. 1. de calũ-niat. *cap. 2. de calumn.* ubi denunciator per calumniam pœna ſuſpenſionis punitur: ergò quia non tantùm accuſator, verùm & denunciator ſubſcribere debet, cùm deficiens in probatione criminis illati æquali pœnâ puniatur. Cui difficultati ut ſatisfaciat Cardinalis ibi, docet denunciatorem in ea ſpecie non ad correctionem, ſed ad vindictam egiſſe: ideoque quia per calumniam detulit, à beneficio ſuſpendi. Sed hæc ſolutio quia nimis reſtringit textum illum, communiter à Doctoribus refellitur: quare eâ omiſſâ veriùs dicendum eſt, denunciatores non tenere inſcribere, ſi ad correctionem tantùm agaot, ex præſenti textu, & *cap. licet*, infrà *hoc titul.* Si autem ſe offerant probationi delictorum, ad eorumque inſtantiam procedatur ad inquiſitionem, quia tunc quodammodo accuſatorum partes ſuſtinent, puniuntur propter calumniam. Accedit quia *in dict. cap. 2.* agitur de calumnia commiſſa à ſubdito erga Prælatum, quæ omninò punienda eſt, cùm aliàs facilè ſubditi Prælatos ſuos, à quibus paſſim increpantur, objurganturque, diffamarentur falſis illatis criminibus. Nec intereſt, quod delator non inſcribit, quia non valet argumentum: Ergo, non punitur; nam qui contra electum, & non confirmatum crimen excipit, oon inſcribit; quia ad pœnam non agit, ex præſenti textu: & tamen ſi in probatione deficiat, punitur, *cap. 1. de elect. in 6.*

9. Exponitur can. 45. Concil. Altiſſiod. Deinde præſenti aſſertioni obſtat textus *in can. 41. Concil. Altiſſiod.* in illis verbis: *Non licet presbytero, nec diacono quemquam inſcribere, ſed in vice ſua ſi cauſam habuerit, aut fratrem, aut quemcumque ſæcularem roget.* Ex quibus deducitur, non ſolùm acuſatorem non teneri inſcribere, verùm nec licere illi inſcribere. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, non licere ſacerdotibus laicos accuſare, *cap. ſicut 6.* ibi: *Sicut ſacerdotes, vel reliqui clerici à ſæcularium laicorum excluduntur accuſatione*, &c. niſi proteſtatione facta ſe pœnam ſanguinis non intendere, *cap. 2. de homicid. in 6.* Illuſtrant. Covarr. *in Clement. ſi furioſus, part. 2. §. 5.* Gomez *lib. 3. var. cap. 1. num. 33.* Iranzo *de proteſt. fol. 268.* Unde *in dict. can. 41.* dum PP. aſſerunt non licere presbytero, vel diacono quemquam inſcribere, accipiendi ſunt, id eſt quemquam accuſare, & inter reos criminum deferre: ſed ſi propriam presbyter proſequatur injuriam, vice ſua, id eſt pro eo ali⁹ ſæcularis inſcribat, ut ita presbyter ab accuſatoris munere arceatur, & emendationẽ injuriæ ſibi illatæ aſſequatur: non ergo in eo canone improbatur ſolemnitas inſcriptionis, ſed tantum juxta veteres canones prohibent PP. presbytero, aut diacono laicos accuſare.

CAPUT XVII.

Idem *Vercellen. Epiſcopo, & Abbati de* [a] *Cilicto.*

QUaliter, & quando debeat Prælatus procedere, ad inquirendum, & puniendum ſubditorum exceſſus, ex auctoritate novi, & veteris teſtamenti colligitur evidenter, ex quibus poſtea ſuper hoc proceſſerunt canonicæ ſanctiones. Legitur enim in [b] Evangelio, quod ille villicus, qui diffamatus erat apud Dominum ſuum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius, audivit ab illo: Quid eſt hoc, quod audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam non poteris villicare. Et in [c] Geneſi Dominus ait: Deſcendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. Ex quibus auctoritatibus manifeſtè probatur, quod non ſolùm cùm ſubditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, ſi per clamorem, & [d] famam ejus exceſſus ad aures ſuperioris pervenerit, non quidem à malevolis, & maledicis, ſed à providis & honeſtis, nec ſemel tantùm, ſed ſæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifeſtat, debet coram Eccleſiæ ſenioribus veritatem diligentiùs perſcrutari, ut ſi rei popoſcerit qualitas, canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis; non tanquam ſit actor, & judex, ſed quaſi deferente fama, vel nuntiante clamore, officii ſui debitum exequatur. Licèt autem hoc ſit obſervandum in ſubditis, diligentiùs tamen eſt obſervandum in Prælatis, qui quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam: & quia non poſſunt omnibus complacere, cùm ex officio teneantur non ſolùm arguere, ſed etiam increpare, quin etiam interdum ſuſpendere, nonnunquam verò ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & inſidias patiuntur: & ideò ſancti [e] Patres providè ſtatuerunt, ut accuſatio Prælatorum non facilè admitteretur, ne concuſſis columnis corruat ædificium, niſi diligens adhibeatur cautela, per quam non ſolùm falſæ, ſed & malignæ criminationis janua præcludatur. Verùm ita voluerunt providere Prælatis, ne criminarentur injuſtè, ut tamen caverent, ne delinquerent inſolenter, contra utrumque morbum invenientes congruam medicinam, ut videlicet accuſatio criminalis, quæ ad diminutionem capitis, id eſt ad degradationem intenditur, niſi legitima præcedat inquiſitio, nullatenus admittatur: ſed cùm ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, ut interim jam clamor aſcenderit, quod diutius ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, nec ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcru-

pulo ad inquirendum, & puniendum ejus exceſſus, non ex odii fomite, ſed ex charitatis procedatur affectu. Quod ſi gravis fuerit exceſſus, etſi non degradetur ab ordine, ab adminiſtratione tamen amoveatur omninò: quòd eſt ſecundùm Evangelicam veritatem, à villicatione villicum amoveri, qui non poteſt villicationis ſuæ dignam reddere rationem. [f] Hunc igitur ordinem ſi circa ven. f. n. [g] Novarien. Epiſcopum obſervaſtis, intentionem & diſcretionem veſtram in Domino commendamus: ſi verò qualibet causâ prætermiſiſtis eundem, ne per leve compendium, ad grave diſpendium veniatur, adhuc ipſum ordinem tempore congruo volumus obſervari, ne inde naſcantur injuriæ unde jura naſcuntur: & ideò diſc. veſtram rogamus attentiùs, & monemus, obſecrantes in Chriſto Jeſu, qui venturus eſt judicare vivos, [h] & mortuos, quatenus ad conſcientiæ veſtræ judicium recurrentes, ſi forté contra præſcriptum ordinem, tanquam homines exceſſiſtis, non pudeat vos [i] errorem veſtrum corrigere, qui poſiti eſtis, ut aliorum corrigatis errores: quoniam apud diſtrictiſſimum judicem, in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis; ita videlicet, ut inveniatis occaſionem aliquam congruentem, per quam ne veſtra vileſcat auctoritas, quantò cautiùs, vel prudentiùs poteritis, ſuperſedeatis ad præſens: quoniam ex iis, quæ inordinatè ſunt acta, non poteſt ordinabiliter agi. Si verò præſcriptum ordinem cuſtodiſtis, volumus, & mandamus, quatenus omni gratiâ, & timore poſtpoſitis, Deum ſolum habentes præ oculis, viâ Regiâ incedentes, ſine perſonarum acceptione in hoc negotio procedatis juxta formam, quam vobis in aliis litteris duximus exprimendam; nec timeatis aliquem hominem contra Deum, ſed Deum potiùs contra omnem hominem metuatis. Formam verò juramenti, quam à clericis Novarien. ſuper inquiſitione facienda in hoc negotio recepiſtis, in ſimilibus volumus obſervari, ut videlicet jurent clerici, quod ſuper iis, quæ ſciunt, vel credunt in ſua Eccleſia reformanda, tam in capite, quàm in membris, exceptis occultis [k] criminibus, meram & plenam dicerent veritatem inquiſitionis. *Et infrà*: Conſtitutiones verò quas ad correctionem exceſſuum, & reformationem morum vos non tam feciſſe, quàm innovaſſe cognovimus, approbamus, volentes ut eas faciatis à clericis laudabiliter exerceri, præcipientes ex parte noſtra Prælatis, ut laicis conquerentibus plenam faciant juſtitiam exhiberi, non obſtantibus appellationibus fruſtratoriis, quas in eorum gravamen clerici frequenter opponunt, ne pro defectu juſtitiæ clerici trahantur à laicis ad judicium ſæculare, quod omninò fieri prohibemus: & vos ne fiat, prohibere omnibus modis ſatagatis. Cæterùm adverſus hæreticorum fallacias ſolicitudinem veſtram vigilare oportet, monentes, & obſecrantes in Domino, quatenus ad extirpandum de agro Dominico lolium hæreticæ pravitatis, prudenter, & efficaciter intendatis.

NOTÆ.

1. a *Ciſtio.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. ſed legendum eſt, *Tileto*, quod monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, dictum ſanctæ Mariæ de Tilieto, in diœceſi Aquenſi, provinciæ Mediolanenſis, ut ex Manrique retuli *in capit. qualiter 17. de judiciis.* Abbas hic electus fuit in locum Epiſcopi Novarienſis, de quo in præſenti agitur, & illi electo tantùm reſcribit Innocentius *in cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat.* non tamen conſtat, an ſuffectus eſſet in ejus locum, quia deceſſiſſet; an verò quia depoſitus fuiſſet virtute præſentis inquiſitionis: & Vercellenſis Epiſcopus, cui reſcribit Innocentius in præſenti, poſtea translatus fuit ad Piſanam Eccleſiam, ut conſtat ex eodem capite *ex litteris.* De Vercellenſi diœceſi egi *in cap. licèt, de foro competenti.*

b *Evangelio*] *Lucæ cap.* 16.

c *Geneſis.*] *Cap.* 18.

2. d *Et famam.*] Quæ plerumque à malevolis procedit. Div Bernardus *de conſider.* Mala fama parum obeſſe debet, cùm ex humana ſuſpicione naſcatur, quæ prona ad malum eſt, & crebriùs fallitur. Div. Hieronymus *in epiſt. ad Rufinum*: Multùm in utramque partem fama mentitur, & tam de bonis mala, quàm de malis bona falſo rumore concelebrat. Tertul. *in Apolog. capit.* 8. Div. Iſidor. *lib.* 5. *etymol. cap.* 27. Quintilian. *lib.* 3. *inſtitut. capit.* 3. & *declamat.* 12. & 18.

e *Sancti Patres.*] Relati ſuprà *in cap.* 4.

f *Rationem.*] Verba hucuſque relata uſque ad verſ. *Debet*, etiam reperiuntur *in cap. qualiter, infrà hoc titul.*

g *Novarienſem.*] Novarienſis Eccleſia eſt in Italia, ſuffraganea Archiepiſcopi Mediolan. *de qua egi in cap.* 2. *de relig. dom.*

h *Vivos, & mortuos.*] Quibus verbis moti nonnulli PP. exiſtimarunt, non omnes homines morituros eſſe. Sed licèt de fide non ſit omnes homines morituros fore, ut notat ſanctus Thomas *in epiſt.* 1. *Pauli ad Chorinth. capit.* 15. *lect.* 8. & *in* 4. *diſtinct.* 43. *queſtion.* 1. *artic.* 4. Eccleſia tamen contrarium ſententiam tenet, quam probat & defendit P. Karrier. *tom.* 1. *Digeſt. fid. tract.* 1. *de carnis reſurrect.* 3.

4. i *Errorem veſtrum corrigere.*] Sed certum eſt, eam differentiam verſari inter judicem delegatum, & ordinarium, quòd delegatus prolatâ ſententiâ, de ejus nullitate cognoſcere non poteſt: ordinarius verò de ejus nullitate pronunciare valet, *l. ſi ut proponis 4. C. quomodo & quando, l. ſi Præſes, eod. titul. leg. 5. C. de ſentent. & interl. leg. 4. C. de accuſat.* Bellonus *libr. 1. ſupputat. cap. 18. num. 1.* Tiraquel. *in leg. boves, §. hoc ſermone, limitat. 1. num. 4. de V. S.* ergo judicea delegati in præſenti non poterant de nullitate ſententiæ cognoſcere, aut eam retractare. Cui difficultati reſpondendum eſt dicendo in hoc textu, judices non protuliſſe ſententiam definitivam, ut patet ex verbis ſequentibus, *in negotio procedatis*; ſed tantùm per inquiſitionis formam contra Epiſcpum Novarienſem proceſſiſſe: unde jubet Innocent. ut ſi ipſi inquiſitionis formam per ſacros canones præſcriptam non obſervarunt, errorem judicii corrigant, non autem ſententiam, quam adhuc non protulerant, ut docuit Doctor Gabriel Henriquez *in leg. a D. Pio, num. 12. de re judic.* An judex teneatur retractare ſententiam, cujus errorem poſtea agnovit, latè & doctè diſputat Theophilus Raynaud. *tom. 14. tract 1. per totum.* Ut autem exponamus quando judex poſſit mutare ſententiam prolatam, notanda eſt differentia, quæ verſatur inter ſententiam interlocutoriam, & definitivam; nam primam poteſt judex ipſe mutare, *l. quod juſſit, ff. de re judic.* etiam pluries Gratianus *diſputat. 147. numer. 20.* Saccia *de appellation. queſtion. 19. rem 1. concluſ. 6.* Secundam verò mutare non valet, poſtquam illam protulit; quia ſive benè, ſive malè judicavit, functus eſt officio ſuo, *l. judex 55. ff. de re judic* poteſt tamẽ eam declarare, dum nihil detrahat ex his quæ decrevit, *l. Paulus 42. ff. de re judic. ubi* Cujac. *lib. 6. reſponſ. Pauli*, Donellus *lib. 29. comment. cap. 3.* veluti ſi judex condemnavit reum ut ſervum Stichum reſtitueret, cùm plures hujus nominis haberet, nec de quo ſenſerit, liquidò poſſit ex actis conſtare; tunc enim declaratio nihil de novo decernit, ſed jam decretum manifeſtat, argumento *ex l. hæredes 21. §. 1. ff. qui teſtam. facere poſſ.* juncta lege *adeò 7. verſ. Videntur, ff. de acquir. rer. dom.* notarunt Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. num. 263.* Valenzuela *conſil. 120. ex num. 16.* non autem eſt propria declaratio ſententiæ, quando judex, ut quotidie contingit, in ſe reſervat taxationem expenſarum, vel liquidationem fructuum, in quibus reum condemnavit; tunc enim definitivè ſuper eis pronuntiare poteſt, ut ſupponitur *in l. final. §. Lucius 4. ff. de condict. indeb.* & docuerunt Baldus, & Salicetus *in l. 3. C. de fructibus & litium expenſis*, Solorzanus *tom. 2. de jur. Indiar. lib. 2. capit. 29. num. 41.* quod facilius procedit, quando fructus debentur æquè principaliter ac res petita, quia tunc de eis ferri poteſt nova ſententia: textus diſertus *in l. marito 31. §. ultim. ff. ſolut. matrim.* quem explicat Noguerol. *alleg. 17. ex num. 33.*

Deinde notandum eſt, ſententiam definitivè 5.
prolatam tunc dici, quando prolata eſt, & nos dicimus, *deſpues de pronunciada ante eſcrivano:* nam antea nondum eſt ſententia, & ita ſuppleri, emendari, immò & corrigi valet, *l. 41. tit. 5. lib. 2. recopil* qui textus licèt loquatur in auditoribus Cancellariarum, viget in omnibus judicibus, ſi ſupremum Concilium excipias, quod ex gratia poteſt emendare judicatum, ſi viderit expedire. Textus expreſſus *in l. 3 titul. 21 part. 3.* proſequuntur Bobadilla *dict. lib. 3. cap. 8. ex num. 263. uſque ad num. 269.* Mieres *de majorat. 1. part. quæſt 44 numer. 3.* in qua tota quæſtione ubertim agit de his, qui poteſtatem habent declarandi ſuam ſententiã, Gamma *deciſ. 110.* ubi *num. 38* agit de poteſtate Principis; cui non ſolùm interpretari, verùm & mutare ſuam ſententiam licet. Gratianus *regul. 415.* qui loquitur quando in continenti judex vult ſuam ſententiam reformare ſine ullo intervallo, & ſine petitione partis: docetque poſſe, quia quæ ſtatim fiunt, in ipſo actu geſta videntur. Pichardus *in manuduct. 2. part. §. 3 ex num. 51.* ac remiſſivè Carleu *tom. 1 de judic. diſput. 16.* 6.

k *Occultis criminibus.*] Quia quando per inquiſitionem generalem proceditur, non poſſunt teſtes interrogari de occultis, ſed de notoriis criminibus: teſteſque, ſi de occultis interrogentur, poſſunt uti reſtrictione mentali, reſpondendo ſe neſcire, eo ſenſu intra ſe retento, ſcilicet ut alius detegant, ut in hoc textu docetur, juncto capite *erubeſcant, 32. diſt.* docuerunt Sotus *de ratione tegend. ſecret. memb. 3.* D. Joannes Vela *de modo procedendi, cap. 3. num. 4.* Nec obſtat, quod juramentum accipi debet ſecundùm mentem, & intentionem ejus, cui juratur; non ejus, qui jurat, *cap. in quacumque 22. quæſt. 5.* quia hoc intelligendum eſt quando quis juſtè, & ſervato ordine juris interrogatur; tunc enim palam, & ſine æquivocatione, aut reſtrictione reſpondere tenetur; ſecùs autem ſi injuſtè & tyrannicè interrogaret judex, non ſervato juris ordine, quia ſufficeret reſponſum verum eſſe ex verbis æquivocis ad ſenſum interrogati, quamvis ad ſenſum interrogantis falſum eſſet, ut ex Navarro & Soto probant D. Joannes Vela *ubi ſuprà*, D. Joſeph. de Retes *lib. 7. opuſcul. c. 3. num. 19*

Textus hic ſpectat ad ſecundam partem hujus rubricæ, & ſecundum modum procedendi in cauſis criminalibus, videlicet per inquiſitionem, de quo agemus *in cap. inquiſitionis*, infrà *hoc titul.*

CAPUT XVIII.

[a] Idem Arelatenſi Archiepiſcopo, Vallis [b] Magnæ Abbati.

CUm dil. Fil. Ciſtercien. Abbas, & P. & R. fontis Frigidi, Sed. Apoſt. [c] L. ad [d] Agathen. Eccleſiam acceſſiſſent, ut in ea legationis officium exercerent, quia de ven. F. n. Agathen. Epiſcopo per frequentem clamorem multa ſibi fuerant inſinuata ſiniſtra, voluerunt deſcendere, ac videre, ſi clamorem opere compleviſſet. Ideoque tam Epiſcopum, quàm Canonicos juramenti vinculo aſtrinxerunt, ut ſuper ſtatu Eccleſiæ ſibi dicerent veritatem. *Et infrà*: Quia verò non conſtitit ſub qua forma coram prædictis Legatis præſtitit [e] juramentum, utrum videlicet ita juraverit ut ſuper ſtatu Eccleſiæ plenam, & meram diceret veritatem; an ita, ut ad inquiſita veracitèr reſponderet: diſc. v. per A. ſ. m. quat. eiſdem Legatis ex parte noſtra, in virtute obedientiæ diſtrictè mandetis, ut ſub qua forma juramentum præſtiterit, ſtudeant fideliter intimare: & ſi ſecundùm reſponſionem eorum ſub ſecunda forma juraverit, aut ipſe coram nobis ſufficienter probaverit, ſe ſub illa forma juraſſe, per depoſitiones teſtium, quos produxerit apud Sedem Apoſtolicam conſtitutus, quas vobis ſub bulla noſtra mittimus interclusſas, aut etiam aliorum, cùm nondum depoſitiones illæ fuerint publicatæ, nec ipſe productioni teſtium renunciare curaverit: quoniam ſecundùm eam non tenetur ex debito juramenti, niſi ad inquiſita ſolummodo reſpondere, vos excuſationes illas, quas vobis ſub bulla noſtra mittimus interclusſas, diligenter audire curetis, & ſi eas probaverit diligenter, cùm excuſationes hujuſmodi confeſſiones illas non exprimant, quæ tales ſunt, ut ad bonum, & malum valeant retorqueri, & ideò judicari debent ex cauſa cum ſub. apob. penitus abſolvatis: cùm etſi repertus fuerit culpabilis in quibuſdam, ex labore tamen, & pudore punitus, quos propter hanc cauſam incurrit, hujuſmodi levis culpa leniter ei valeat indulgeri. Quod ſi excuſationes illas ſuper dilapidatione, naufragio, & ſimonia probare nequiverit, aut ſi ſub prima forma juravit; cùm ſecundùm eandem veritatem, tacere, nec admiſcere debuerit falſitatem, vos non obſtantibus excuſationibus illis, quas denuò propoſuit coram nobis, cùm in confeſſionibus ſuis nullam omninò de illis fecerit mentionem, quamvis firmiter aſſeruerit, quod exceptiones plures ex illis prædictis Legatis expoſuit, quas ipſi ſcribere non curaverunt, cùm hoc per ſe probare non poſſet, tanquam qui ſolus examinabatur ab illis, cum ſublato cujuſque contradictionis & appellationis obſtaculo ab adminiſtratione Agathenſis Eccleſiæ removeatis.

NOTÆ.

a ARelatenſi.] ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 5.* Michaeli videlicet Archiepiſcopo Arelatenſi: de qua Metropoli nonulla adduxi *in cap. 16. de offic. deleg.*

1. b *Vallis magnæ.*] Vallis magna Ciſtercienſis Ordinis duplex eſt: altera Bituricenſis diœceſis, alia in diœceſi Agathenſi, de qua in libris Cameræ ita legitur: *Sexta filia Bonævallis Viennenſis, Vallis bona in lingua Occitana, diœceſis Agathenſis.* Refert Manrique *tom. 2. annal. Ciſtercienſ. anno 1150. cap. final. n. 9.*

2. c *Apoſt. Sed. Legati.*] Videlicet S. Arnaldus, 17. Abbas Ciſtercienſis, & B Petrus, & Radulfus, monachi monaſterii Fontisfrigidi, Legati miſſi contra Albigenſes ab Innocentio III. & ut Albienſium provinciam viſitarent: & poſtea Sanctus Arnaldus creatus fuit Archiepiſcopus Narbonenſis, ut refert Manrique *tom. 1. in ſerie Abbatum Ciſterc. num. 17.* De Ciſtercienſi Ordine, & Fontis Frigidi monaſterio egi *in cap. cum ordinem 6. de reſcrip. cap. ad petitionem, de elect. cap. litterat, de ſupplenda.*

d *Agathenſem.*] Provinciæ Narbonenſis, de qua egi *in cap 6. de his quæ vi.*

e *Præſtitit juramentum.*] Epiſcopus videlicet Agathenſis.

f *Tacere.*] Dubium eſt inter Doctores, an quotieſcumque reus interrogatur à judice juridicè de proprio delicto, teneatur ipſe proprium crimen fateri? Ex exploſis variis ſententiis teneri ipſum, etſi pœna capitali plectendus veniat, veritatem dicere, probant innumeri, quos referunt & ſequuntur Sanchez *lib. 6. ſumma, capit. 3. dub. 29. per totum.* Huttierrez *lib. 1. de delictis, cap. 9. cum ſequent.*

CAPUT

CAPUT XIX.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Tarraconenſi, & Abbati Sanctæ Mariæ de* [b] *Populeto, & Archidiacono* [c] *Barchinonenſi.*

CUM oporteat Epiſcopum. *Et infrà* : Sanè venientibus ad Apoſt. Sed. fil. G. Groſſi. & G. de [d] Monte Regali, multa gravia, & enormia contrà Venerab. F. N. Vicen. Epiſcopum proponentibus coram Nobis, quia illa non debebamus ſub diſſimulatione tranſire, Vobis, Frater Epiſcope, ac Fili Archid. inquiſitionem eorum duximus committendam, illius imitantes veſtigia, qui cùm haberet villicum, & ille diffamatus fuiſſet apud eundem, quia diſſipaſſet bona ipſius, cum eo poſuit rationem. Verùm dictus Epiſcopus antequam ad ipſum noſtra citatio perveniſſet, ad præſentiam noſtram accedens, propoſuit coram nobis, quod illi, qui enormia illa de ipſo nobis ſuggeſſerant, typho malitiæ potiùs, quam juſtitiæ zelo ducti nobis hujuſmodi nuntiaverint, cùm ipſi ejus ſint manifeſtiſſimi inimici, & cum ejus hoſtibus converſentur, conſanguineoſque ſuos, ac complices intendant ad e teſtificandum producere contrà ipſum, qui ad denunciandum, ſeu ad teſtificandum admitti non debent aliquâ ratione, utpotè juramenti præſtiti tranſgreſſores, & aliis criminibus irretiti. Ne verò per leve compendium ad grave diſpendium veniatur, diſc. v. per A. ſ. m. quat. niſi ſuper iis, quæ nobis ſunt propoſita contrà ipſum, f famam ipſius læſam eſſe noveritis, vos ad inquiſitionem illorum non ſubitò procedatis. Quod ſi fuerit ad inquiſitionem procedendum, prædictos, vel alios quos ipſius eſſe conſtiterit inimicos, nec ad proſequendam inquiſitionem, nec ad perhibendum teſtimonium contrà ipſum Epiſcopum admittatis, ſed per Viros idoneos ſuper iis, quæ ſuggeſta ſunt, inquiratis ſolicitè veritatem : & ſi nihil grave probatum fuerit contrà ipſum, vos ei purgationem canonicam indicatis.

N O T Æ.

a TArraconenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul cap 6.* de Tarraconenſi Metropoli egi *in cap. primo, de his quæ vi.*

1. *Populetum ubi.* b *Populeto.*] Populetum Monaſterium eſt percelebre Ordinis Ciſtercienſis, Tarraconenſis Diœceſis in Catalonia, ad radices montis Pradenſis. Nomen loci ab arborum frequentia ſunt qui deducant : alii à creſcentis domus magnitudine, quaſi oppidulum dictum, quod vernaculâ linguâ Catalauni *Poblet* vocant. Sed rectiùs qui à ſancto Eremita ejuſdem nominis derivant, qui locum illum ab aliquot annis inhabitabat, ut referunt latiùs proſequentes ipſius Monaſterii originem, & magnitudinem Yepes *in chron. D. Benedicti, Anno 1153.* Manrique *tom. 2. annal. Ciſterc. eod. Anno, fol. 250.* Petro IV. hujus nominis Abbati ipſius Monaſterii miſſa eſt præſens decretalis, ut notavit idem Manrique *dict. tom. 2 in ſerie Abbatum Populet.*

2. c *Barchinonenſi.*] Barchino, ſeu Barchinona Civitas eſt in agro Laletano ſita, multis hinc indè oppidis conſpicua, ideoque amœna à Rufo Feſto appellatur.

Et Barchinonum amœnas ſedes
Nam pandit illic tuta portus brachia,
Vviitque ſemper dulcibus tellus aquis.

Circa cujus originem variæ ſunt Hiſtoricorum opiniones : primam refert Rodericus Tollet. *lib. 1. hiſtor. Generalis, cap. 5.* his verbis : *Verùm Hercules ex radice montis Cacci, ex his, qui ſecum, & ſuis pediſequis (cæteris ad Galiciam applicatis) nona ad litus applicuit Celtiberiæ, ubi Civitatem ædificavit, & ex nona barca Barcinonam appellavit.*

Conſentiunt Gerundenſ *in Paralip. Hiſpaniæ, lib. 2. tit. de Urbibus ab Hercule conditis* : Florian. de Ocampo *lib. 1. cap 17. & lib. 4. cap. 12.* Valer. *p. 2. hiſtor cap. 2.* Miedes *hiſtor. Iacobi, lib. 18. cap. 1.* Hieronymus Paulus *in ſua Barcin. in princip.* Pujad. *hiſtor. Catal. lib. 1. cap. 23* Diaguſ. *hiſt. comitum Barcin. lib. 1. c. 2.* Alii aſſerunt, quod Amilcar Dux Carthag. cognomento Barcino Urbem illam condidit, & à ſuo nomine Barcinonem appellavit : ita Tarraffa *de rebus Hiſpan. Anno ante adventum Chriſti 234.* Nonius *in Hiſpan. cap 88.* Sed has, & alias ſententias, quas refert Tamayo *tom. 1. Martyrol. die 6. & 29. Ianuarii, 12. Februarii, & 6 Martii*, refellit Coronel. *in notis ad Gongoram tom. 3. fol. 421.* & verè de hujus Urbis initiis nihil hactenùs certi liquet, niſi eam Carthaginenſibus debere primordia ſua, ut teſtatur Auſonius ad Paulinum his verſibus.

Quid queror, Eiſque inſector crimina monſtri
Occiduis me ripa Tagi, me Punica lædit
Barcino, me bimaris juga ninguida Pyrenes.

Eandem Coloniam fuiſſe Romanorum, teſtis eſt Plinius *lib. 3.* ibi : *In ora autem Colonia eſt Barcino cognominata.* Et probat Anton. Auguſt. *dialog. 7.* Jam à primis Eccleſiæ ſæculis habuit Eccleſiam Cathedralem Tarraconenſis ſuffraganeam, ut refert Boſquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 1. Epiſt. 77.* ejus Archidiacono reſcribit Innocentius in præſenti.

d *De monte Regali.*] *Canonicis Vicent.* legitur in hac ſexta collectione, & rectius, cùm Eccleſia Cathedralis Vicenenſis ſit etiam ſuffraganea Archiepiſcopi Tarracon ut refert Boſquetus *ubi ſupra* : Eccleſia autem montis Regalis ſit in

Sicilia,

Digitized by Google

Sicilia, de qua plura D. Rochus Pirro *tom. 1. Sicilia ſacra.*

e *Teſtificandum.*] Juxta tradita *in c.17. de teſtibus.*

f *Famam.*] Quæ neceſſaria eſt ad inquiſitionem, ut dicemus infrà *in c. inquiſitionis*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

CAPUT XX.

a Idem

CUM dilect. Fil. *Et infrà*: Inquiratis ſuper præmiſſis diligentius veritatem, & ſi vobis conſtiterit, prædictos, quorum nomine ſunt hujuſmodi de prædicto Epiſcopo nunciata, publicè concubinatios tunc fuiſſe, propter quod in eos fuerit excommunicationis ſententia b promulgata, vel præfatum Epiſcopum de jam dictis exceſſibus non fuiſſe præmonitum ab eiſdem, vel ipſos conſpiraſſe in eum, eos à denunciatione ipſa repellatis: alioquin auditis diligenter, quæ fuerint, &c. eidem Epiſcopo auctoritate noſtra nihilominus prohibentes, ne ſuper iis, pro quibus ad audientiam noſtram fuerit legitimè appellatum, præfatos Clericos indebitè gravare præſumat, donec cauſa prædicta juxtà formam mandati noſtri fuerit terminata.

NOTÆ.

1. a [*Dim.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato reſcribat Pontifex, nec de quo Epiſcopo in præſenti agatur.

b *Promulgata*] Et ita erant criminoſi, & ini-

2. mici, qui omninò prohibentur accuſare, ut probavi ſuprà *in cap. meminimus.* Conſonat idem Innocentius *lib. 3. regeſtr. 15. epiſt. 201.* in hæc verba: *Dilectus Filius I. Decanus Chriſtianitatis Diviomenſis in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus, quod cùm olim L. T. & H. Canonicis Capellæ Ducis Divionen. Lingonen. Diœceſ. non ad correctionem, ſed potiùs ad infamationem ipſius, nobis quadam denunciantibus contrà ipſum, Vener. F. N. Matiſconenſ. Epiſcopo, & ſuis conjudicibus dederimus in mandatis, ut vocatis qui eſſent propter hoc evocandi, quod invenirent ſuper objectis, per ſuas nobis literas intimarent: partibus in ipſorum præſentia conſtitutis, & eodem inſiciante Decano, quod denunciationem ipſam monitio charitativa præceſſerit, & firmiter aſſerente prædictos Canonicos facta denunciationis tempore inimicos ejus, & æmulos extitiſſe: tandem fuit ad Sedem Apoſtolicam appellatum, cujus appellationi memorati judices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam Religioſorum literas repræſentans, qui de vita & converſatione ipſius laudabile teſtimonium perhibeant, nobis humiliter ſupplicavit, ut occurrere adverſariorum ſuorum malitiæ, ac laboribus ejus finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipſum indebitè fatigari, diſcretioni veſtra per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi denunciatores præfati monitionem charitativam præmiſiſſe ſuper objectis probare nequiverint, aut Decanus ipſe docuerit illos ſuos extitiſſe denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, ſublato appellationis obſtaculo abſolvatis: alioquin in eodem negotio juxtà priorem continentiam literarum, appellatione remotâ, ratione præviâ procedatis. Quod ſi non omnes, &c. duo veſtrum, &c. Tu denique Fili Abbas ſuper teipſo, &c. Datum Laterani idib. Ianuarii Pontific. Noſtri Anno XV.*

CAPUT XXI.

Epiſcopo a Genuenſi, & b Viennenſi Sacriſtæ.

INquiſitionis negotium, quam de Venerabili Fratre noſtro Epiſcopo, & Canonicis c Valentin. vobis commiſimus faciendam, ſine conſcientiæ ſcrupulo exequi cupientes, Apoſtolico petiiſtis oraculo edoceri, utrum eorum publicanda ſint dicta, & d nomina, quos interrogari contingit, prout de teſtibus in publicis cauſis fieri conſuevit: an ſola dicta eorundem publicari ſufficiat, cùm idem Epiſcopus & Canonici manifeſtè ſciant, qui fuerint inquiſiti: & utrum contrà dicta eadem debeant exceptiones, ſeu replicationes admitti, cùm contrà perſonas dicentium admittantur. Ad quod breviter reſpondemus, non ſolùm dicta, ſed etiam ipſa nomina, ut quid à quo ſit dictum, appareat, publicanda; & exceptiones, ſeu replicationes legitimas admittendas: ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi; per exceptionum verò excluſionem, deponendi falſum audacia præbeatur. Secundò quæſiſtis, quid vobis ſit ſtatuendum, ſi contrà quempiam per inquiſitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accuſatum criminaliter, & convictum. In quo quidem duximus diſtinguendum, utrum videlicet tale crimen contingat adverſus aliquem inveniri, quod ordinis executionem ſuſcepti, aut retentionem beneficii etiam poſt peractam pœnitentiam impediret, putà ſi homicidium commiſiſſet, vel

Digitized by Google

vel adeptus eſſet ordinem, aut beneficium vitio ſimoniæ: quo caſu erit ſicut in accuſationis judicio procedendum. Alioquin ſecundùm perſonæ merita, & qualitatem exceſſus pœnam poterit judicantis diſcretio moderari. Tertiæ dubitationis articulus continebat, utrum cum duo, vel tres jurati affirmant alium crimen aliquod eiſdem videntibus commiſiſſe, de quo tamen aliquâ infamiâ non laborat, aliquam illi pœnam infligere debeatis: & utrum ad petitionem quorundam,[e] quaſdam ſchedulas vobis occultè tradentium infamationem Epiſcopi continentes, ſit ad inquiſitionem eorum, quæ in ipſis continentur ſchedulis procedendum: & an fides eorum dictis debeat adhiberi, qui poſt juramentum interrogati ſecretò, utrum ſint eorum, de quibus inquiritur, inimici; reſpondent, quod non diligunt illos, vel directè[f] inimicos ſe aſſerunt eorundem, aut etiam ante juramentum id publicè confitentur, nullas tamen inimicitiarum cauſas probabiles oſtendentes. Ad hæc autem pariter reſpondemus, nullum eſſe pro crimine, ſuper quo aliquâ non laborat infamiâ, ſed clamoſa inſinuatio ſola præceſſit, propter dicta hujuſmodi puniendum; quin imò ſuper hoc depoſitiones contrà eum recipi non debere, cùm inquiſitio fieri debeat ſolummodo ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt: nec ad petitionem eorum, qui libellum infamationis porrigunt in occulto, procedendum eſſe ad inquiſitionem ſuper contentis ibidem criminibus faciendam, aut etiam adverſus eos, contra quos fit inquiſitio, fidem dictis adhibendam illorum, qui poſt juramentum, vel antè, tacitè, vel expreſsè inimicos ſe aſſerunt eorundem, niſi forſan antè juramentum in fraudem id facere præſumantur. Quæſiſtis præterea, quid ſtatui debeat, ſi nihil per certam ſcientiam, ſed tantum per famam, & eorum qui fuerint inquiſiti, credulitatem juratam contigerit inveniri: utrumnè aliquis ſuper eo crimine reputari debeat infamatus, de quo ipſum duo, vel tres, aut plures dixerint infamatum, licet de ipſo nihil ſiniſtrum in publico audiatur. Ad quod eſt noſtra reſponſio, quod propter famam & deponentium credulitatem dumtaxat, non erit ad depoſitionis ſententiam procedendum, ſed infamato canonica poterit indici purgatio ſecundùm arbitrium judicantis, qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cujus apud bonos, & graves læſa opinio non exiſtit. Tu denique, Frater Epiſcope ſuper te ipſo, & credito tibi grege taliter vigilare procures, extirpando vitia, & plantando virtutes, ut in noviſſimo diſtricti examinis die coram tremendo Judice, qui reddet unicuique juxtà opera ſua, dignam poſſis reddere rationem. Datum Lateran. XIII. Kal. Janu. Pontif. N. Anno quinto-decimo.

N O T Æ.

1. a *GEnuen.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. & in epiſtolis Innocent: editis à Boſqueto *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 189. Sed legendum eſt *Genevenſi*: Geneva enim eſt Urbs Galliæ, in Metropoli Viennenſi: inter oppida Allobrogum recenſetur à Papirio Maſonio in deſcriptione Galliæ, *fol.* 357. De ea plura Fratres Sarmat. *lib.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 595. jam olim habuit Eccleſiam Cathedralem; ſed cùm occupata eſſet ea Urbs ab hæreticis, Sedes Epiſcopalis Anneſſium Sabaudiæ oppidum tranſlata fuit. Alia dedimus de Eccleſia ipſa *in c.* 10. *de voto.*

2. b *Viennenſi.*] Vienna olim ita dicta, quia à Vienio conſtructa fuit: celebris Metropolis eſt Allobrogum, Romanorum colonia, teſte Paulo *in leg. final. ff. de cenſibus*: ad Rhodanum poſita eſt, & ejus meminerunt Cæſar *lib.* 7. *cap.* 2. Plinius *lib.* 3. *capite* 4. Ptolomeus *lib.* 2. *capite* 10. quos & alios referunt Fratres Sarmath. *tom.* 1. *Gallia Chriſt. fol.* 789. ejus Archiepiſcopus Primatis nomen aliquando ſibi vindicavit, ut refert Chenu *in ſerie Præſul. ipſius Eccleſiæ.*

3. c *Valentin.*] Valentia Romanorum Coloniæ, prænomine Julia, teſte Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 8. Civitas eſt Segalaunorum in Gallia, cujus mentio extat *in leg.* 22. *Cod. Theodoſ. de annon. & tribut. leg.* 113. *eod. C. de Decur.* ſita eſt ſuprà Rhodanum: habet Eccleſiam Cathedralem dicatam D. Apollinari, de qua agit Chenu *in ſerie Præſul. ipſius Eccleſiæ.*

d *Et nomina.*] In cauſis fidei reo edi nequeunt 4.
nomina, vel cognomina teſtium, undè ipſe poſſit venire in cognitionem eorum, *cap. final.* §. *jubemus*, *de hæretic. in* 6. ubi ratio aſſignatur, non ſolùm quia periculum teſtibus imminet; verùm etiam ut faciliùs in negotiis fidei ipſi deponant: quam praxim in Tribunalibus ſancti officii receptam defendunt & probant Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 188. §. 1. *numero* 7. Penna *ad Eymericum in Directt. comment* 124. Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 74. Caſtropalao *in opere moral. p.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 8. *punct.* 15. §. 3. *num. ſeptimo*, Carena *de offic. Inquiſ. p.* 3. *titul.* 7. §. 9. Undè cùm non adſit eadem ratio in aliis delictis, & cauſis criminalibus, nomina teſtium eduntur, ut latè probant Gutierrez *de delictis libro primo quæſt. octava*, Parexa *de inſtrument. edition. titul.* 7. *reſolut.* 6. licet contrarium teneat Cuiac *lib. vigeſimo ſecundo obſerv. cap.* 25.

e *Quaſdam ſchedulas.*] Sine auctore, & ratio- 5.
ne, juxtà illud Imperatoris Trajani apud Plinium *lib.* 1.

lib. 1. *Epiſt.* 102. ibi : *Sine actore verò propoſiti libelli nulla crimina locum habere debent ; nam & peſſimi exempli, nec noſtri ſaculi eſt.* Et per hujuſmodi ſchedulas, quæ dantur in occulto, non debere Judices ad inquiſitionem procedere, docuerunt in præſenti Joannes Andreas num. 6 Butrius *num.* 21. Abbas *notabil.* 2. *num.* 4. Ananias *numer.* 62. quos ſequuntur Cevallos *lib.* 3. *practic. quaſt.* 821. *num.* 20. Solorzanus *de jure Indiar. lib* 4. *cap.* 8. *numer.* 37. *& lib.* 4. *polit. cap.* 10. Salcedo *ad leg.* 64 *titul.* 4. *lib.* 2. *recopil. num* 2. *&* 17. quod & in cauſia nobilitatis, & puritatis procedere probant Valenzuela *conſil.* 110 *num.* 5 Eſcobar *de purit* 2 *p quaſt.* 2. *per totam.* Sed cùm contrariũ praxi receptum videamus in Collegiis, Regio Conſilio Ordinum, & Tribunalibus Inquiſitionis, aliiſque communitatibus, quæ ſanguinis puritatem exigunt, diſtinguendum credo inter ſcedulam datam ſine auctore, ubi tantùm infectio alicujus exprimitur, ſimpliciter referendo deſcendere ex ſanguine infecto; vel cùm in ipſa ſchedula ratio, & fundamentum ipſius infectionis exprimitur : primo caſu exiſtimo virtute talis ſchedulæ non poſſe ad exactiorem inquiſitionem procedi, ex præſenti textu. Secundò verò, cùm ratio, ſeu fundamentum aſſignatur, poſſe exactiorem inquiſitionem fieri ad cognoſcendum, an verum ſit fundamentum infectionis in ſchedula expreſſum. Idem credo obſervandum eſſe à Judicibus, Inquiſitoribus, ſeu Viſitatoribus, ut videlicet vi ſimplicis ſcedulæ, ubi abſque auctore narratur aliquod viſitati delictum, non poſſit judex ad inquiſitionem illius delicti procedere, & ex hoc textu, & traditis *in capite primo de conſanguin.* Sed cùm fundamenta, & rationes præbentur, ac argumenta quibus probetur delatio illa, poſſe Judicem de illo crimine inquirere ad eruendam veritatem, quia ſi vera ſunt fundamenta relata in ipſa ſchedula, jam viſitatus laborat infamiâ, quæ juſtam reddit ipſam inquiſitionem.

f *Inimicos.*] Quia inimici ab accuſatione, & denunciatione arcentur, juſta tradita ſuprà *in c. meminimus.*

COMMENTARIUM.

6. *Concluſio traditur & probatur.*

Ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Crimen probatum per inquiſitionem regulariter pœnâ ordinariâ punitur ; ſed ſi impedit orationis executionem, ſit depoſitio, ſicut per accuſationem.* Probant eam textus *in cap. dilectus* 30. *cap. licet Heli, de Simonia, cap.* 1. *hoc titul. in* 6. Illuſtrant Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 4 *cap.* 58. *& de cenſuris diſput.* 40. *ſect.* 2. Beroius *in c. qualiter, num.* 53. ſuprà *hoc titul.* Anguianus *de legibus lib.* 2. *controverſ.* 6. Arellanus *lib.* 5. *ſingul. antinom.* 1. Barb. *in ſelect. ad textum in cap.* 2. *de confeſſis, num.* 4. Alteſſerra *hîc*

7. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Pœnas pro delictis impoſitas, & incurſas Judex augere, minuereve non valet, *cap. de cauſis* 4. §. *de illis, qui de offic. delegat.* ubi illuſtravi, & latè probat Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 5. Igitur ſive crimen probatum ſit in Judicio formato per viam accuſationis, aut per viam inquiſitionis, pœnæ à jure ſtatutæ minuendæ, mutandæve non ſunt. Augetur hæc difficultas primò ex nonnullis juris teſtimoniis, in quibus cùm extraordinariè, & per inquiſitionem procederetur, pœna ordinaria infligitur *leg.* 2. *Cod. de abolit.* ibi : *Inquiſitione facta competens pœnâ ingeratur : & leg.* 2. §. *ſi publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* ubi extra ordinem, & ſine accuſatore fuit in cauſa proceſſum ; & tamen ordinaria lenocinii pœna impoſita fuit. Id etiam probatur *ex leg.* 4. *Cod. de ſepulchro violato*, ibi : *Vel ad officium nunciaverit ; & leg. ordo* 8. *ff. de public. judic.* ubi etſi maximè extrà ordinem crimina probentur, ſemper imponitur pœna ordinaria : igitur quia nihil intereſt, an per inquiſitionem, an per accuſationem crimina in judicio claruerint. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex præſenti textu *in verſ. In quo*, ubi Innocentius tertius homicidas, & ſimoniacos æqualiter pœnâ ordinariâ puniendos eſſe docet, ſive per inquiſitionem, ſive per accuſationem procedatur : ergo quia nullum verſatur diſcrimen inter judicium formatum per accuſationem, aut per inquiſitionem.

8. *Inquiſitionis etymon, & definitio.*

Qua dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, verâ eſt præſens aſſertio : pro cujus expoſitione ſciendum eſt, inquiſitionem dictam eſſe à verbo *inquiro*, id eſt intus quæro, ſeu valde quæro, quaſi particula *in*, augeat, ut *in leg. Gallus*, §. *in illo*, ibi : *In difficilis, ff. de liberis & poſthum. cap.* 1. ibi : *Inſerviens*, juxta communem intellectum, *de fidejuſſor.* Et generaliter ſignificat quamcumque, vel cujuſcumque rei indagationem, vel inveſtigationem, *cap. inquiſitionem* 26. *de elect. cap. ultim.* §. 1. *de officio delegat. Clement.* 1. ibi : *Per inquiſitionem, eod. tit.* In præſenti tamen prout ad criminalia refertur inquiſitio, denotat modum, quo de criminibus agitur, ab accuſatione diſtinctum, vulgò *peſquiſa* ; in quo ſenſu variè definitur per Bartolum *in leg. tranſigere, num* 15. *Cod. de tranſact.* Felin. *in praſenti rubric. num.* 3. Præpoſitum *n.* 39. Didacum Perez *in leg.* 24. *tit.* 11. *lib.* 4. *ordon.* Gigantem *de crimine laſa Majeſt. p.* 1. *quaſt.* 8. Sotum *de tegend. ſecreto, membr.* 2. *quaſt.* 6. Chriſtoph. à Paz *in leg.* 50. *ſtili*, Gutierrez *de delictis quaſt.* 1. *num.* 1. à quibus ea definitio adducitur, ut inquiſitio ſit *criminis, vel criminoſi per judicem legitimè facta indagatio.* Quæ definitio colligitur *ex leg. congruit, ff. de offic. Praſid. leg.* 4. *verſ. In mandatis, ff. ad leg. Iul. peculat. cap. qualiter* 12. *cap. cùm oporteat, hoc titul. c.* 1. *c. Deus* 10. *quaſt.* 1. illis verbis : *Criminis, vel criminoſi*, quibus includuntur omnes inquiſitiones, tàm generales, quàm ſpeciales, quoad delicta & perſonas ſimul, vel quoad alterum illorum : & per eadem verba excluduntur inquiſitiones aliæ, quæ non reſpiciunt crimina, & illorum punitionem, ſed res diverſas, *ut in leg. ſi vacantia, Cod. de bonis vacant. lib.* 10. *cap. per inquiſitionem, de elect.* Sic etiam per illa verba, *facta indagatio*, agnoſcitur differentia inter inquiſitionem, & accuſationem, quæ eſt delatio criminis, ut probavi *in capite primo hoc titul.* inquiſitio autem eſt inveſtigatio : & ſicut delatio differt ab inveſtigatione, quâ crimen, vel perſona non defertur, ſed inquiritur ; ità accuſatio differt ab inquiſitione. Deinde accuſatio, ſeu delatio, quamvis fiat in judicio, non tamen fit per judicem, quippè qui non defert, nec ei competit jus deferendi, ſed accuſatori. Contrà verò inveſtigatio, quæ in inquiſitione continetur,

continetur, per Judicem fit, ita ut ei competat inveſtigatio, ſeu Jus inquirendi, dict. leg. congruit, ibi: Eos conquirat; & cap. cùm dilectis 18. in princip. cap. qualiter 24. ibi: Prælatus procedere ad inquirendum, hoc titul. Aliàs differentias proſequitur Beroius in dicto cap. qualiter, numero 5.

9. De juſtitia inquiſitionis. Sed antequam diviſiones inquiſitionis referamus, examinanda eſt juſtitia inquiſitionis, & probandus uſus procedendi per inquiſitionem; nam videtur injuſtus hic procedendi modus, cùm in hoc judicio nullus actor appareat, & ita formale judicium dici non poſſet, juxtà D. Iſidorum relatum in cap. forus, de V. S. ibi: In omni quoque negotio ha perſona quærantur, judex, reus, & tres teſtes. Et ſine accuſatore neminem eſſe damnandum, vulgò probatur ex l. reſcripto 6. §. ſi quis accuſatorem, ff. de muner. & honor. leg. ultim. Cod. de accuſat. cap. de manifeſta 17. verſ. judicis 2. quæſt. 1. cap. 1. verſ. Præterea, ut Eccleſ. benefic. quod & divino jure ſatis expreſſum legimus in Evangelio Joannis cap. 8. verſ. 10. in illis verbis: Mulier, ubi ſunt, qui te accuſabant: ſi nemo te accuſat, nec ego te condemno. Et Actuum Apoſtol. cap. 25. ubi Feſtus Provinciæ Præſes ad Agrippam Regem, cùm adverſus Apoſtolum Paulum tota ſe effudiſſet Judæorum rabies, ait: Ad quos reſpondi, quia non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem priùs quàm is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluendum crimina. Facit D. Ambroſius relatus in d. cap. de manifeſta, ibi: Quia & Dominus Iudam, quem furem eſſe ſciebat, ſed cùm non eſſet accuſatus, minimè abjecit. Et ideò non eſſe inquirendum in ſanioroſos, quia medicus niſi accerſitus morbos non inquirit, docet Canonerius in aphoriſm. polit. tom. 1. pag. 379. Sed adhuc dicendum eſt, omni juri conſonum eſſe modum procedendi per inquiſitionem; quia cùm adeſt diffamatio, clamor ipſe vicem accuſatoris gerit. Undè legimus in ſacris literis, ob clamorem hunc inquiſita crimina, veluti fratricidii. Geneſ. cap. 4. ibi: Vox ſanguinis clamat ad me de terra, quid feciſti: Sodomorum, Geneſ. cap. 19. ibi: Clamor Sodomorum. Oppreſſionis, Exodi cap. 2. Aſcenditque clamor. Et cap. 3. ibi: Clamorem audivi fraudata mercedis. Jure etiam civili inquiſita legimus delicta lenocinii in leg. 2. §. ſi publico, ff. ad leg. Iul. de adult. Suſpecti inſtrumenti in leg. jubemus, Cod. de probat. ſuſpecti tutoris in leg. 3. §. præterea, ff. de ſuſpect. tutor. frauduloſi, aut falſi teſtis in leg. nullum, Cod. de teſtib. calumniæ in leg. 1. Cod. de calum. & generaliter Præſidibus delicta inquirere jubetur in leg. congruit, ff. de offic. Præſ. leg. 4. §. mandatis, ff. ad leg. Iul. pecul. leg. 1. §. quies, ff. de offic. Præfect. urb. leg. 3. §. ultim. ff. ad leg. Iul. de annon. Ordo autem inquiſitionis apud Romanos talis erat. Irenarchæ, curioſi, ſeu ſtationarii, latrones, ſacrilegos, & alios criminum reos in Provinciis conquirebant, de ſociiſque & receptatoribus interrogabant, interrogationeſque litteris incluſas & obſignatas, ad cognitionem Magiſtratus mittebant, reique miſſi cum elogio ex integro audiebantur, non tantùm ſi quis accuſator eſſet, verùm etſi accuſator non appareret, leg. ea quidem 7. Cod. de accuſat. leg. Divus 6. ff. de cuſtod. reor. leg. 1. Cod. eodem, leg. 1. Cod. de curioſis, & ſtat. leg. 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil. de quibus Irenarchis agitur in leg. 6. §. Irenarcha, leg. munerum, ff. de muneribus, leg 1. & per totum Cod. de Irenarch. Novel. 8. Inſtin. Divus Auguſtinus epiſt. 159. Irenarcharum, ad quos tuenda publica pacis vigilantia pertinet. Et epiſt. 160. Plura de eis Aloix ad vitam S. Polycarpi, Simanchas de repub. lib. 8. cap. 25. P. Gregor. lib. 31. ſyntagm. cap. 4. num. 1. Lipſius epiſt. 99. cap. 18. Guiberus de offic. domus lib. 3. cap. 13 Cuiac lib. 8. obſerv. cap. 29. Fornerius lib. 1. rer. quotid. cap. 4. Ramirez de Prado in theſſera legum, ad leg. ſuper creandis, Solorzanus tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap. 26. num. 7. Gibalin. tom. 2. de negot. lib 6. cap. 3. artic. 4. num. 7. notavi in cap. 1. ſuprà, num. final. ubi probavi in hoc judicio diffamationem ipſam vicem accuſatoris gerere. In jure etiam noſtro canonico variæ ſunt compilatæ decretales de hac inquiſitione ſub præſenti titulo de accuſat. & inquiſitionibus; ut textus in cap. qualiter 17. cap. qualiter 24. & alii. Jure etiam Regio talis inquiſitio commendatur in leg. 1. & 6. titul. 1 lib. 8. recopil. & probat latè hunc procedendi modum Bobadilla lib. 2. polit. cap. 13. per totum, Zypæus de magiſtrat. lib. 3. cap. 9. plures congeſti à Solorzano 2. tom. de jure Indiarum lib. 4. capite 5. num. 6. & emblemat. 70.

Deindè ſciendum eſt, inquiſitionem hanc aliam dici generaliſſimam, per textum in cap. ſicut olim, hoc titul. cap. Romana, de cenſibus in 6. quando fit ex mero officio Pontificis, in generali Concilio Primatis, ſeu Metropolitani, in Concilio nationali, ſeu provinciali: alia dicitur generalis quoad delicta, & quoad perſonas, ut cùm Præſes inquirit in ſua Provincia reos diverſorum delictorum, leg. congruit, ff. de officio Præſid. vel generalis, quoad perſonas criminoſas; ſpecialis verò quoad delictum, ut cùm Judex inquirit ſuper homicidio, furto, aut ſimili delicto ſpeciali, leg. 3. §. ſi tibi judicium, ff. de condict. ob turp ſeu generalis quoad delicta, ſpecialis quoad perſonas, ut in præſenti textu, quandò viſitator inquirit in certa Eccleſia ad inveſtigandum aliquod delictum; ſeu ſpecialis, tàm quoad delicta, quàm quoad perſonas, ut cùm de certo, & ſpeciali delicto Præſes inquirit contrà limitatam, & certam perſonam, juxta textus in leg. ea quidem, Cod. de accuſat. leg. 2 §. publico, ff. ad leg. Iul. de adult. proſequuntur Amadeus in tractat. de ſyndicatu, ex numero 6. Matanta de ordin. judic. 6. p. titul. 1. de inquiſit. Gregor. Lopez in proœmio, titul. 17. part 3. Paz in praxi, p. 1. num. 7. & 5 p. cap. 1. num. 1. D. Joannes Vela de modo proced. capite 3. num. 2. Farinac. tom. 1. praxis crimin. tit. de inquiſit. quæſt. 1. numero 4. Motla in empor. titul. 2. quæſt. 3. num. 45. Pereyra de manu Regia p. 1. cap. 10. à num. 120. & 2. p. cap. 56. à numer. 9. Gutierrez de delictis lib. 1. capit. 1. Fragoſ p. 1. de regim. lib. 5. diſput. 12. §. 6. Omnes tamen ſuprà relatæ inquiſitiones ad duas frequenter reducuntur ſpecies, generalem ſcilicet, & ſpecialem: generalis eſt in qua ad inveſtiganda delicta, & eorum reos, in genere agitur; de qua in dict. leg. congruit, cap. placuit 22. 10. qu. 1. cap. 1. cap. irrefragabili, de offic ordin cap. ſicut olim. 25. hoc titul. cap. 1. §. ſanè de cenſib. libro ſexto. Trident. ſeſſ. 14. de reform. cap. 4. quæ apud nos lege Regiâ prohibitâ eſt, l. 1. 2. & 4. tit. 1. lib. 8. recopil. l. 8 tit. 12. eod. libro. ſive etiam ad

10. Inquiſitionis diviſio.

ad inquirendos criminoſos, cùm de delicto conſtat, *l. idem 4. §. ultim. ff. de condict. ob turp. cauſ. l. civile 5. Cod. de furtis.* Specialis verò eſt quæ fit contra aliquem, vel aliquos ſpecialiter nominatos ſuper certo crimine, quod commiſſum fuiſſe conſtat. Docuerunt D. Joſeph. Vela *in cap. 1. de offic. Ordin. p. 2. num. 163* Sanchez *lib. 6. conſil. cap. 3. dub. 16.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach cap. 108.* Picardus *in manuduct. ad prax. p. 5. §. 2.* Inter inquiſitionem autem generalem, & ſpecialem magnum verſatur diſcrimen; nam in generali non eſt neceſſaria infamia præcedens, ſed poteſt Judex ex officio abſque accuſatore, vel denunciatore inquirere, an ſciant de aliquibus delictis, & criminum reis, de quibus poſſint ſecundùm jus denunciare, aut teſtificari: in inquiſitione verò ſpeciali omninò deſideratur infamia, vel ut vehemens aliqua ſuſpicio præcedat, qualis ex generali inquiſitione oriri ſolet, *cap. qualiter 17. & 24. hoc titul. cap. licet Heli, de Simonia*, laté probat Valenzuela *conſil. 161. ex num. 20.* quia cùm in hoc judicio non adſit verus accuſator, neceſſe eſt ut intercedat aliquid, ſaltem quod in ejus locum ſubrogetur, nempè fama, quæ loco accuſatoris habetur, *dict. cap. qualiter 17.* ibi: *Non tanquam idem ſit accuſator, & judex; ſed quaſi denunciante famâ, vel deferente clamore, judicium peragatur.* Mancinus *lib. 2 genial. cap. 105.* propter ſcandalum enim ex tali diffamatione reſultans totus populus videtur accuſare, argumento capitis *Presbyter, cap. ſi à plebe 13. cap. ſi mala fama 16. 2. q. 4.* D. Thomas 2. 2. *quaſt. 68. art. 3.* Sotus *de tegendo. ſecret. memb. 2. cap 6.* Acunna *in cap. de Petro, 47. diſt.* Guazinus *in defenſ. reor. defenſ. 9. cap. 1.* Certos tamen caſus, in quibus nec hæc diffamatio neceſſaria eſt, refert Sanchez *dict. cap. 3. dub. 19 per totum*; & quænam argumenta ſufficiant ad hanc diffamationem, Explicant Fachineus *lib. 9. controverſ. cap. 15.* Paz *in dict. l. 50. ſtili*, Gutier. *de delictis, dict. quaſt. 1.*

11. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis: nam cùm in hoc inquiſitionis judicio procedat Judex ex officio proprio virtute diffamationis, non verò ad petitionem partis, poterit pro arbitrio augere, vel minuere pœnam impoſitam pro tali delicto: & cùm hoc judicium ſit extraordinarium, *cap. quoniam. de probat.* Beroius *in rubric. de judiciis, numer. 54.* Decius ibi, *numer. 7.* Boſſius *in praxi, titul. de inquiſit. numer. 16.* utpotè in quo non adeſt accuſator proprius, qui agat, teſteſque ante litis conteſtationem recipiantur, contrà dicta *in cap. 1. ut lite non conteſt.* & alia extrà ordinem judiciorum adhibeantur, meritò & extraordinaria pœna imponenda eſt pro arbitrio judicis. Hodie tamen cùm adeò judicium hoc per inquiſitionem uſitatum ſit, ut penè ordinarium ratione conſuetudinis dici poſſit, imponitur pœna ordinaria etiam à Judice procedente per viam inquiſitionis, ac ſi procedat interpellatus ab accuſatore, ut notat Anguianus *de legibus lib. 2. cap. 6. num. final.*

12. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verùm eſt, Judicem in cauſa criminali, ubi adeſt accuſator, & ordinario modo proceditur, non habere arbitrium, ſeu facultatem augendi, minuendivè pœnam delicto impoſitam; at verò in præſenti agimus de judicio extraordinario, in quo Judex extra ordinem procedit; quo caſu non ordinaria pœna, ſed extraordinaria imponenda eſt, juxtà ſuprà tradita. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis deductum *ex dict. leg. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. leg. 2. Cod. de abolit.* cùm aliis; pro cujus ſolutione Abbas *hic num. 8.* Felinus *num. 3.* quos refert & ſequitur Tiraquel *de pœn. temper. cauſ. 53. num. 2.* diſcrimen aſſignarunt inter Jus canonicum, & civile, ut hoc cùm ſit gratiâ, & miſericordiâ plenum, finemque tantùm ſupernaturalem intendat, mitiores & leviores pœnas ſemper injungat, quoties ſine accuſatore proceditur, & negotium criminale per viam inquiſitionis agitatur; Jus verò civile, utpote ſtrictius, & prophanum, eandem ordinariam infligendam pœnam eſſe decrevit, ſive procedatur per inquiſitionem, ſive per accuſationem. Sed meritò eos refellit Anguianus *libro ſecundo, de legibus, capite ſexto, num. 8.* nam æquè hoc judicium inquiſitionis extraordinarium eſt Jure canonico, ac Jure civili; undè ſi Jure Pontificio attento, quia in eo judicio extraordinariè proceditur ſine accuſatore, pœna extraordinaria imponitur, etiam jure civili, quia extraordinariè per inquiſitionem Judex cognoſcit, extraordinariæ pœnæ locus eſſe debet. Quare hac ſententiâ omiſsâ dicendum eſt, nullum in hac parte verſari diſcrimen inter Jus canonicum, & civile; & ut difficultati ſatisfaciamus, textus in ea adducti ſigillatim explicandi ſunt; non enim obſtat textus *in dict. l. 2. §. ex publico*, nam in eo Ulpianus tantùm refert Imperatorem Severum damnaſſe Claudium Equitem illuſtrem pœnâ lenocinii, quia uxorem in adulterio deprehenſam retinuerat; non tamen exprimitur, an pœnâ ordinariâ, vel extraordinariâ; immò facilè ex ipſa facti ſerie deducitur, pœnâ extraordinariâ ipſum affectum fuiſſe, ut notavit Anguianus ſuprà, *num. 24.* Similiter dum *in lib. 2. Cod. de abolit.* in Judicio extraordinario competens pœna injungi præcipitur, per pœnam competentem ſatis innuitur, non ordinariam, ſed extraordinariam imponendam eſſe. Nec etiam obſtat dicta lex *4. C. de ſepulchro viol.* nam facilè ex illis verbis, *quæ penè priſcæ ſeveritati accedit*, apertè deducitur, pœnam ibi impoſitam, non eſſe ordinariam & propriam criminis ſepulchri violati, ſed potiùs illi accedere. Nec etiam obſtat textus *in d. l. ordo 8.* nam in eo Paulus non agit de judicio inquiſitionis, ſed tantùm aſſerit delicta eſſe punienda, etſi extraordinariè probentur, hoc eſt abrogatis ſcrupulos formulis judiciorum, quia eo tempore jam omnia judicia extraordinaria erant. Nec obſtat aliud augmentum dubitandi rationis, deductum ex præſenti textu, cui ut ſatisfaciat Anguianus *dict. cap. ſexto, num. penult.* ex Abbate, & Innocent. in præſenti, affirmat ea verba, *ſicut in accuſationis judicio*, eſſe accipienda de modo procedendi in illis caſibus, videlicet ut proceſſus formetur, ſicut cùm proceditur per viam accuſationis; non verò quia ibi affirmet Pontifex pœnam eſſe infligendam cùm proceditur per inquiſitionem, ac ſi per inquiſitionem procederetur. Verùm hæc ſolutio ſatis refellitur ex ipſo dubio, cui ſatisfacere intendebat Pontifex; conſultus enim Innocentius fuerat, an in delictis, quæ per inquiſitionem claruerant, imponenda eſſet pœna extraordinaria; & tunc reſpondet ſub ea diſtinctione, ut in caſibus homicidii, & ſimoniæ

eadem pœna imponatur , ac infligitur cùm per accuſationem proceditur ; in aliis verò delicta poſſe judicem pœnas pro arbitrio moderari : quare eâ ſententiâ omiſsâ verius dicendum eſt , quod licèt cùm proceditur per inquiſitionem , imponenda ſit pœna extraordinaria ; tamen cùm delictum commiſſum fuit homicidium , vel ſimonia , ordinaria imponenda eſt. Ratio hujus diſcriminis ex eo provenit , nam in his duobus delictis pœna ſuſpenſionis ipſo jure incurritur , ita ut neceſſaria ſit ſententia declaratoria, ut beneficium pro vacante habeatur, ut probat Suarez *ubi ſupra* ; tamen ipſo jure reus ſuſpenditur ab officio , & pœnam in utroque delicto incurrit , adeò ut ſi poſtea pœnituerit , nihilominus Miſſam celebrare non poſſit , ut de homicida probatur *in cap final. de tempor. ordin. c. ſicut dignum , de homicid. c. in quibuſdam, de pœnis , cap. miror , 50. diſtinct.* de ſimoniaco *in cap. accuſatum 4. cap. quotiens 5. de ſimon.* Unde cùm in eis caſibus , ſive procedatur per accuſationem , ſive per inquiſitionem , vel ſententia tantùm ſit declaratoria pœnæ incurſæ ob homicidium , vel ob ſimoniam ; ideò judex nullam habet facultatem moderandi , minuendíve pœnam jam incurſam , ut docuit Luna , & Arellanus *lib. 5. ſingul. antinom. 1.* Nec tunc obſtat caput *dilectus 30. de ſimon.* ubi delictum ſimoniæ diverſo modo punitur , ſi per inquiſitionem , ac ſi per accuſationem in judicium deducatur ; nam ejus veram interpretationem dabimus in ejus commentario.

13. *Exponitur cap. 2. de confeſſis.*

Ex qua doctrina exponendus eſt textus *in cap. 2. de confeſſis* , qui contra præſentem aſſertionem communiter expendi ſolet. In ejus ſpecie Canonicus Bethlehemitanus, qui ſimoniam perpetraverat , abſque accuſatore , & extraordinariè detectus, punitur : pœnâ ordinariâ ſimoniaci : igitur quia in judicio extraordinario inquiſitionis pœna ordinaria imponenda eſt. Pro cujus textus expoſitione varia adduxit Anguianus *dict. lib. 2. de legibus, cap. 6. num. 22.* quibus omiſſis dicendum eſt , quod cùm delictum , quod in eo textu incidenter claruerat , eſſet ſimonia , & in hoc delicto , etſi per inquiſitionem procedatur , imponenda ſit pœna ordinaria , juxta ſuprà tradita , & docent Hallier. *de ſacris elect. ſect. 7. art. 3. § 4.* Beroius *in cap. qualiter 24. num. 53. hoc titul.* ideò in ea ſpecie pœna ordinaria imponitur , ſeu potiùs declaratur , pœnam ſuſpenſionis ab officio , & depoſitionis à beneficio ipſum Canonicum contraxiſſe. Accedit quod in eo textu proceſsũ fuit per viam notorii mediante confeſſione in jure facta , unde neceſſariò imponenda erat pœna ordinaria , ut *in cap. tua , de pœnis , cap. cùm non ab homine , de judiciis.*

14. *Explicatur cap. final. de celebrat. miſſar.*

Secundò opponi ſolet præſenti aſſertioni textus *in cap. final. de celebratione Miſſar.* ubi cùm per inquiſitionem ageretur contra clericum , & conſtaſſet ipſum in pane fermentato , & ſcypho ligneo , ſine igne , & aqua celebraſſe , deponitur ab officio , & beneficio : quâ pœnâ afficiendus erat , ſi per accuſationẽ in judicium deferretur : igitur quia cùm proceditur per modum inquiſitionis , mitior pœna imponenda eſt. Cui difficultati communiter reſpondetur, in eo textu presbyterum ipſum crimen illud confeſſum fuiſſe in judicio , & ita ob propriam confeſſionem in judicio factam pœnâ ordinariâ ipſum affici : ita Beroius *in dict. cap. qualiter 24. num. 54.* Sed hæc ſolutio facilè convincitur ex eo , nam etſi clericus in ea ſpecie fateretur delictum , tamen per modum inquiſitionis procedebatur ; unde juxta præſentem textum pœna ordinaria imponenda non erat. Quare eâ ſolutione omiſsâ , & aliâ Beroi , qui depoſitionem illam accipit pro depoſitione non ab ordine ſacro , ſed ab officio eccleſiaſtico , dicendum eſt , pro criminibus à presbytero in ea ſpecie admiſſis , non unam pœnam , ſed varias à jure conſtitutas eſſe , ut ex canonibus in ejus commentario congeſtis apparet : unde Summus Pontifex, ut eum debitè puniret pro tantis exceſſibus ex malitia , vel nimia ignorantia admiſſis , eum deponendum eſſe ab officio & beneficio juſſit, quia Pontifex poteſt illam, vel aliam majorem pœnam imponere, *cap. 1. 81. diſtinct.*

15. *Exponitur cap. ex tuarum, de exceſſib. Prælator.*

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. ex tuarum, de exceſſ. Prælat.* ubi cùm per viam inquiſitionis procederetur contra Epiſcopum , eo quod furem ſuſpendere juſſiſſet ; indictâ illi priùs purgatione vulgari ferri candentis , ait Pontifex , quod cùm ita graviter deliquerit , officio illum eſſe privandum ; & quia ſine officio beneficium retineri non poteſt , ipſum ab officio eſſe removendum. Ex quo textu deducitur , quod etiam cùm proceditur per inquiſitionem , pœna ordinaria imponenda eſt ; ſiquidem eo caſu ob ſuſpenſionem furis eadem pœna erat afficiendus Epiſcopus, ex traditis *in cap. ſententiam , ne cleric. vel monach.* ſed ejus textus vera ratio ex præſenti textu & ſuprà traditis provenit ; nam cùm in eo textu agatur de pœna homicidii ob defectum lenitatis admiſſi , propter quod etiam pœnitentiâ factâ , Epiſcopus non poterat retinere officium , ideò docet Pontifex pœnam ordinariam locum habere , & ipſum Epiſcopum ab officio ſuſpenſum , etiam ab Epiſcopatu eſſe amovendum , cùm eo caſu etiam pœnitentiâ factâ ſemper Epiſcopus maneret irregularis , & per conſequens cùm celebrare non poſſet , nec Epiſcopatum retinere valebat.

CAPUT XXII.

[a] *Sylvanectenſi Epiſcopo, & Abbati* [b] *Latiniacenſi, Pariſienſis Diœceſis, & Decano Silvanectenſi.*

AD petitionem Walteri quondam monaſterii [c] Corbeienſis Abbatis, dilecto filio Magiſtro Scholarum, & Magiſtris R. de [d] Corzon, & P. Canonicis [e] Noviomenſibus ejuſdem loci, à nobis dudum correctione commiſſa, ipſi bis ad idem monaſterium accedentes, quibuſdam correctis, ibidem nonnulla, quæ ſtatuenda fuerant, ſtatuerunt, inquiſitionis inſtantiam quorundam impediente malitiâ retardando. Ad quorum contumaciam reprimendam, ſæculare intendebant brachium [f] invocare. Verùm dilectus filius noſter G. [g] ſanctæ Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis, tunc Apoſtolicæ Sedis Legatus, interim ad idem veniens monaſterium, ſupradicto Waltero præſente, nec reclamante, ſuper ſtatu monaſterii memorati cœpit inquirere diligenter: & cùm inquiſitione finitâ prædictum W. Pariſios evocaſſet, propoſiturum contra inquiſitionẽ eandẽ, ſi quid rationabiliter duceret proponendum, idem W. præſentiâ ejus adiens allegavit, quod in monaſterii correctione procedere non valebat, quæ prædictis judicibus priùs fuerat auctoritate noſtrâ commiſſa: & Cardinalem ipſum ex juſtis cauſis ſe aſſerens habere ſuſpectum, vocem ad nos appellationis emiſit. Porrò Cardinalis inſpectis his, quæ probara fuerant contra eum, de conſilio peritorum ipſum amovit à regimine Abbatiæ, dando [h] fratribus ejuſdem loci liberam facultatem alium eligendi. Qui dilectum filium Joannem Abbatem Corbeienſem, tunc Priorem de [i] Argentolio, virum providum, & honeſtum elegerunt concorditer in Abbatem. Cùm autem dictus W. poſtmodùm ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſet, aſſerens ſe per Cardinalem ipſum quorundam falſis ſuggeſtionibus circumventum, ab Abbatia ſine rationabili cauſa remotum: Nos ejuſdem Cœnobii tranquillitati paternâ ſolicitudine providere volentes, venerabilibus fratribus noſtris [i] Archiepiſcopo Rhemenſi & [k] Atrebatenſi Epiſcopo dedimus in mandatis, ut ad [l] compoſitionem inter eundem W. & ſubſtitutum ei, darent ſtudium & operam efficacem. Alioquin tam per jam dictum Legatum, quàm per alios inquirerent diligentiùs veritatem, & eam nobis uſque ad Feſtum S. Remigii proximò tunc venturum, fideliter intimarent, ut per eorum relationem certiores effecti, procederemus in eodem negotio prout procedendum utiliùs videremus. Qui cùm ſuper reformatione pacis proficere nequiviſſent, ſicut ex litteris eorum accepimus, proceſſerunt ad inquirendum ſuper præmiſſis omnibus veritatem, teſtibus ab utraque parte receptis; & ea quæ tam per ſe, quàm per Cardinalis inquiſitionem invenerant, nobis ſub ſigillis propriis tranſmiſerunt. Nuper autem præfati W. atque I. in noſtra propter hoc præſentia conſtitutis, idem W. quod à Legato poſt appellationem ad nos interpoſitam factum fuerat, petiit revocari: allegans quod cùm correctio monaſterii fuerit judicibus memoratis injuncta, & ipſi quibuſdam correctis, & nonnullis ſtatutis ibidem, aliorum correctionem ex cauſa duxerint rationabili differendam, Cardinalis interim de jure non potuit procedere ad eandem, cùm generale mandatum non [m] deroget ſpeciali. Ad quod fuit ex adverſo reſponſum, quod cùm W. præſente, nec reclamante, ad inquiſitionem proceſſerit Cardinalis, idem W. videtur in hoc tacitè conſenſiſſe, ut inquiſitione factâ corrigeret Cardinalis, quæ corrigenda videret. Contra quod idem W. taliter proponebat, quod licèt ſtatim ut cœpit inquirere Cardinalis, non duxerit reclamandum, credens eum nolle procedere contra ipſum, ſed abſque ſui gravamine aliquid in Eccleſia utiliter ordinare., poſtquam tamen evocatus ab ipſo cognovit, quod adverſus eum procedere intendebat, ejus declinavit examen, ad noſtram audientiam appellando. Propoſuit inſuper pars adverſa, quod cùm prædicti judices omiſiſſent in monaſterii correctione procedere, & periculum traheret ad ſe mora, Cardinalis ipſe, ad quem ſpectabat ex injuncto ſibi legationis officio cura ejus, ad reformationem ipſius loci interponere potuit partes ſuas. Cùm enim ſecundùm juris civilis auctoritatem, in illis etiam caſibus, in quibus ſolennis ordo judiciarius obſervatur, in criminali cauſa [n] ultra biennium à conteſtatione litis non ſit ejus inſtantia protrahenda, & nos [o] quoque conſulti, quamdiu delegatus à nobis, qui ſententiam tulerat, juriſdictionem ſuam interponere valeat, ut ſententiæ pareatur, reſpondiſſe noſcamur, quodusque ad annum integrum juriſdictionem ſibi commiſſam ad exequendum ſententiam valeat exercere: dictis judicibus differentibus in correctione procedere, cùm jam decem & ſeptem eſſent menſes elapſi, ex quo noſcuntur mandatum Apoſtolicum recepiſſe: ac de criminibus inquirere,

quirere, licèt non criminaliter ageretur, correctioni non immeritò Cardin. inſiſtere potuit memoratæ. Sed ad hoc altera pars reſpondit, quod hoc colorem excuſationis haberet, ſi prædicti judices à Legato commoniti ad correctionem procedere neglexiſſent. In quo caſu eorum fortè defectus per diligentiam potuiſſet Legati ſuppleri, ſicut de Metropolitano in canonibus legitur, quod tunc demùm ea poteſt facere, quæ ad Suffraganeos pertinent, cùm illa Suffraganei p negligunt adimplere. His igitur, & aliis, quæ utraq; pars proponere curavit, auditis, & inquiſitione utraque, Cardinalis videlicet, & Archiepiſcopi, & Epiſcopi prædictorũ diligenter inſpectâ, intelleximus ex depoſitionibus juratorũ, quod cùm tempore promotionis ipſius W. octo millium librarum monaſterium gravaretur, & non multo tempore pòſt idem debitum uſque ad duo millia librarum fuerit diminutum, nunc tamen uſque ad ſex millium librarum ſummam excrevit; cùm ſicut priùs contigerat, de proventibus monaſterii debitum potius diminui debuerit, quàm augeri, niſi Rectoris incuria obſtitiſſet. Et quamvis ad excuſſionem ſuam propoſuerit idem W. quod propter expenſas factas in cauſa, quam contra Cluniacenſe monaſterium habuit, in qua quendam Prioratum evicit, idem fuerat debitum augmentatum; fuit tamen ei ex adverſo reſponſum, quod propter expenſas illas debitum interim augmentari non debuit, cùm propter hoc poſſeſſiones quaſdam ejuſdem obligaverit Prioratus, maximè cùm in ejuſdem proſecutione negotii vix expenſæ fuerint mille libræ. Adjecit etiam dictus W. quod occaſione cujuſdam dumus, quam in villa Corbeiæ de novo conſtruxerat, debitum ſupradictum excrevit. Ad quod pars adverſa reſpondit, quod ex proventibus monaſterii expenſas hujuſmodi facere potuit abſque onere debitorum; præſertim cùm propter hoc non modicum auxilium à q Burgenſibus fuerit eidem impenſum. Præterea cùm ex confeſſione ipſius conſtiterit, quod in Capitulo præſtiterat juramentum, ne debitum de novo contraheret: ac poſtea contraxerit debitum, contra juramentum proprium veniendo, ſicut teſtes deponunt, argui de perjurio videbatur. Ad quod idem W. hoc modo reſpondit, quod etſi primo hujuſmopi præſtiterit juramentum, poſtea tamen quoddam factum fuit in Capitulo conſtitutum, per quod juramentum ipſum extitit relaxatum. Sed contra hoc pars altera replicavit, quia cùm non conſtiterit, quod per tale ſtatutum revocatum fuerit juramentum, & appareat eundem W. non ſolummodo juramentum, de debito non contrahendo præſtaſſe, ſed veniſſe poſtea contra illud; manifeſtè liquebat, ipſum reatum perjurii incurriſſe: ſed & ipſius inſufficientia & negligentia diſſoluta videbantur manifeſtè probari. Et quamquam aliqui teſtium eum, quantùm in ſe, dixerint eſſe bonum, nulli tamen depoſuerunt expreſsè, quod utilis eſſet ejus proviſio monaſterio ſæpedicto. Cùm ergo nobis de talibus fuerit ſufficiens in tali negotio facta fides, propter quæ præfatus W. erat meritò amovendus: etſi reſtituendus foret propter judiciarium ordinem non ſervatum, ob cauſas tamen prædictas ipſum providimus manere privatum regimine Abbatiæ: Joannem nihilominus ſupradictum, quem pro eo, quod præfato W. propter juris ordinem non ſervatum quodammodo inordinatè remoto, intelleximus ob eandem cauſam per conſequentiam minùs legitimè ſubſtitutum, per ſententiam amoventes: quem quia non propter perſonæ vitium, vel defectum, ſed propter juris r ſolennitatem, ſicut præmiſſum eſt, prætermiſſam amovimus, ipſum poſtmodùm reſtituimus in Abbatem: & memorato W. in loco, qui dicitur Guidoc, cum pertinentiis ſuis in Imperio conſtitutis, juſſimus provideri. Ita videlicet, quod ibi cum uno Corbeienſi monacho commoretur, & cenſum quinque marcharum ad pondus Colonienſe, in feſto Purificationis Beatæ Virginis, Abbati & ſucceſſoribus ſuis annuatim perſulvat: & perſonatibus, ac Eccleſiis ejuſdem Ballivæ, jam dicti Abbatis & ſucceſſorum ſuorum donationi liberæ reſervatis, eiſdem fidelitates, & homagia liberorum hominum eorundem locorum debeant exhiberi. Ac in juramento fidelitatis, quod eiſdem fuerit præſtitum, exprimetur, quod iidem homines ſupradictum W. ſuper ſuæ proviſionis proventibus nullatenus damnificare præſumant, ita videlicet, quod & ipſe W. ſuper indemnitate prædictæ Ballivæ, ne ipſam dilapidet, corporale præbeat juramentum. Si quid autem poſt ſententiam noſtram ſuper utriuſque amotione prolatam, circa electionem Abbatis, quam in prolatione ipſius ſententiæ noſtræ duximus providentiæ reſervandam, à Corbeienſibus monachis, vel quolibet alio, in ejuſdem Abbatis præjudicium fuerit attentatum, id decernimus non valere. Quocirca diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quod à nobis eſt pro ipſius Monaſterii utilitate proviſum, faciatis appellatione remotâ inviolabiliter obſervari, corrigentes circa Priorem, & Monachos, & Prioratus Monaſterii memorati cum conſilio Abbatis ipſius, quæ ſecundùm Deum, & B. Benedicti Regulam fuerint corrigenda: & ſtatuentes ibidem, quod regulare fuerit, & honeſtum: contradictores, ſi qui fuerint, vel rebelles, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſitâ compeſcendo. Quod ſi

non omnes, &c. duo veſtrûm ea nihilominus exequantur. Datum Lateran, VII. Kal. Martii, Pontificatus noſtri anno tertiodecimo.

NOTÆ.

1. a *Sylvanectenſi.*] Ita reſtituto inſcriptionem, & integram epiſtolam ex epiſtolis Innocentii III. editis à Boſquero *lib. 1. regeſtr. 13. epiſt. 1.* Sylvanectenſis civitas Galliæ, ita dicta à Sylva Regia, quæ illam olim circundabat, habet Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Rhemenſis, cui ſanctus Dionyſius Areopagita ſanctum Regulum ejus diſcipulum primum Epiſcopum deſignavit: notatur *in cap. ex parte, de reſcriptis.* In præſenti reſcribit Innocentius Gaufrido ejus Præſuli 51. de quo hæc Rigordus ad annum 1213. *Gaufridus Sylvanectenſis Epiſcopus ſentiens ſe tam ætate, quam corpulentiâ pondoroſâ inſufficientem oneri, quod jam per triginta annos portaverat, impetratâ à ſummo Pontifice, ſicut in jure cautum eſt, licentiâ, renunciavit Epiſcopatui, & tranſtulit ſe ad monachos Careliloci Ciſterc. Ordinis.*

2. b *Latiniacenſi*] Latiniacum percelebre monaſterium eſt Ordinis Div. Benedicti, in diœceſi Pariſienſi, conſtructum à ſancto Furſeo ejus primo Abbate anno Chriſti 648. exemptum ab omni juriſdictione, immediatè paret Romano Pontifici, & ejus Abbas Dynaſta dicitur, ut referunt Yepes *tom. 2. Chron. Div. Benedicti, anno 648. cap. 2.* Chopinus *lib. 1. de ſacr. Pol. tit. 4. numer.* 17. Cartham fundationis referunt Sarmath. *tom. 4. Gallia Chriſt. verbo Latiniacum.*

3. c *Corbeienſe.*] Duplex eſt monaſterium Corbeienſe Ordinis Div. Benedicti: aliud novum, in Saxonia, de quo egi *in cap. cùm venerabilis, de cenſib.* aliud vetus, in Francia, in diœceſi Ambianenſi, fundatum à ſancta Batilde vidua Clodovei II Chriſtianiſſimi Regis, ſob titulo Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, dictum Corbejense à pago, in quo ædificatum fuit: olim opulentiſſimum fuerat, & ab omni juriſdictione exemptum per noſtrum Innocentium III. cujus exemptionis litteras refert Yepes *tom. 2. Chron. Div. Benedicti, in appendice*, qui plura de eodem monaſterio adducit *anno 662.*

d *R. de Cerzon.*] Robertus videlicet, qui Canonicus Pariſienſis, creatus fuit Cardinalis tituli ſancti Stephani in Cælio monte, ut conſtat ex epiſtola 150. Innoc. III. *lib. regeſt. 13.*

e *Noviomenſibus.*] De Noviomenſi Belgarum diœceſi egi *in cap. 1. de delictis puer.*

f *Invocare.*] Juxta tradita *in cap. 1. de offic. judic.*

g *G. ſancta Maria in Portien.*] Hic eſt
4 Guallus, de quo Rigordus in vita Philippi Augusti, anno 1208. ait: *Innocentius Papa III. miſit Legatum in Franciam Guallum ſancta Mariæ in Porticu Diaconum Cardinalem, juris peritum, bonis moribus ornatum, omnium Eccleſiarum viſitatorem diligentiſſimum.* Poſtea fuit creatus preſbyter Cardinalis tituli ſancti Martini, ut notavit Boſquetus *in præſenti.*

h *Fratribus ejuſdem loci.*] Quibus competebat electio Abbatis ipſius monaſterii, ut conſtat ex epiſtola Nicolai Pontificis, quam refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, in appendice.*

i *Argentolii.*] De quo Prioratu egi *in cap. 1. de exceptionibus.*

j *Archiepiſcopo.*] Guidoni videlicet De Rhemenſi Metropoli nonnulla notavi *in cap. 2. de appellat.*

k *Atrebatenſi.*] Rodulfo videlicet, de quo, & ea diœceſi egi *in cap. 13. de arbitris.*

l *Compoſitionem.*] Ad quam non ſolùm judices eccleſiaſtici partes debent inducere, verùm & aliquando cogere, ut *in cap. 26. de electione*, ubi probavi.

m *Non deroget ſpeciali.*] *Cap. ſi nduiſti 2. de offic. delegat.* immò è contrà ſpeciale derogat generali, ut probavi *in cap. 1. de reſcript.*

n *Ultra biennium.*] Ut probavi] *in cap. cauſit 4. de offic. deleg.*

o *Nos quoque conſulti.*] *In cap. quærenti 26. de offic. deleg.*

p *Negligunt adimplere.*] Juxta tradita *in cap. Paſtoralis, de offic. Ordin.*

q *Burgenſibus.*] Burgenſes qui dicantur, expoſui *in cap. Abbas, de his quæ vi, metuſve cauſâ fiunt.*

r *Propter juris ſolennitatem.*] Et ita rectè poterat iterum eligi, juxta tradita *in cap. ſuper eo, de elect.*

COMMENTARIUM.

Cum de hujus textus integra parum curaſſent repetentes, varia, & prorſus aliena ab 5.
Innocentii mente in præſenti docuerunt, illudque eis præcipuè in hac Decretali difficile viſum eſt, quomodo videlicet Pontifex, qui tenetur ordinem judiciorum ſervare, *cap. in cauſis 19 de re jnote.* confirmavit ſententiam privationis Abbatis Corbeienſis, impoſitæ à Cardinali Legato, judiciario ordine non ſervato: & etiam confirmavit electionem Joannis, qui non potuit in locum V v. ſubſtitui, ſi ille dejectus fuit juris ordine prætermiſſo. Quod autem juris ordo ſervatus non fuit, patet; nam Cardinalis Legatus, de quo in hoc textu, non erat judex competens ad depoſitionem Abbatis Primò, quia inquiſitio fuerat ſpecialiter commiſſa Canonicis Noviodun. unde Legatus in ea procedere non potuit, *ex cap. ſi nduiſti 2. de offic. deleg* Secundò quia fuerat tanquam ſuſpectus recuſatus, & ſimul appellatio ab eodem interpoſita, ob quas cauſas ſuſpenditur judicis poteſtas, *cap. ſi quis 4. de foro compet cap. cùm ſpeciali 61. in princip. de appellat.* Ex actis verò coram judice incompetenti non poteſt ferri ſententia per alium judicem, ad quem cauſæ cognitio pertinet, *cap at ſi clerici, de judiciis.* Cui difficultati ut ſatisfaciant Gloſſa *in præſenti, verbo Providimus*, Anania *numer. 2.* Pereyta *de manu reg part. 1. cap. 4. numer. 7.* docent Pontificem de plenitudine poteſtatis poſſe judicare

judicare ſolâ veritate attentâ, & omiſſo judiciorum ordine. Sed hæc ſententia convincitur tum *ex dict. cap. in cauſis*, tum quia Princeps non debet judiciorum ordinem prætermittere', & eorum ſolemnitatem relaxare, niſi ex juſta & neceſſaria cauſa. Butrius *in præſenti*, *num. 24.* docet ſententia Innocentii in præſenti juſtificari ex actis geſtis ante recuſationem, & appellationem. Sed hæc ſententia præterquam quod divinatoria eſt, convincitur, quia per præventionem factam à judicibus delegatis incompetens effectus fuit Cardinalis Legatus; & ideò de cauſa agnoſcens juris ordinem prætermiſit, *l. juris ordinem*, *Cod. de juriſdict.* Quare his omiſſis ſententiis dicendum eſt, Innocentium in præſenti caſu judiciarium ordinem ſervaſſe, & per legitimos tramites approbaſſe ſententiam privationis, quam tulerat Cardinalis Legatus, quia in ipſa inſtantia appellationis coram ipſo fides facta fuit criminum, & exceſſuum, quæ coram Cardinali objecta, & probata fuerant contra Abbatem ſpoliatum, ut conſtat ex verſiculo *cùm igitur*, hujus textus. Unde non imponitur pœna privationis, nec confirmatur electio ſecundi Abatis, propter acta geſta prætermiſſo judiciorum ordine, ſed propter acta legitimè ordinata in inſtantia appellationis: quam praxim agnoverunt, & probarunt Bartol. *in l. 1. numer. 12. Cod. quando provocare*, Alex. *lib. 6. conſil. 185. numer. 14.* Valaſcus *de partit. cap. 39. numer. 74* & eadem ratione, ſicut confirmatur ab Innocentio depoſitio prioris Abbatis, ita etiam approbatur nova electio ſecundi; quia licèt in principio ordinatè facta fuiſſet, prætermiſſo legitimo judiciorum ordine; tamen in plenario appellationis judicio Pontifex ex novis actis depoſitionem unius, & electionem alterius confirmavit.

CAPUT XXIII.

[a] Innocentius III. *in regiſtro.*

ACcedens ad præſentiam noſtram G. [b] nepos quondam Subd. n. H. ſuâ nobis quæſtione monſtravit, quod cùm dil. fil. noſter H. Subd. apud Sed. Apoſt. viam univerſæ carnis ingreſſus fuiſſet, præbendam, quam decedens habuerat in Eccleſia [c] Cremon. ei duximus, [d] conferendam, ven. f. n. H. Epiſcopo & dilectis f. Capitulo Eccleſiæ Cremon. injungentes ut eum in fratrem reciperent, & tam [e] ſtallum in Choro, quàm locum in Capitulo, & præbendam eandem ipſi ſine difficultate aliqua aſſignarent: tibi etiam, fili Archid. & dil. fil. Præpoſito ſanctæ Agathæ dedimus in mandatis, ut ſi Epiſcopus, & Canonici mandatum Apoſt. non implerent, vos illud ſublato appellationis obſtaculo exequi curaretis, contradictores per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remotâ compeſcentes. Cùmque tu, & idem Præpoſitus, ſicut ex litteris veſtris accepimus, monuiſſetis Epiſcopum, & Canonicos Cremon. ad mandatum Apoſt. exequendum, ipſi aſſeruerunt noſtras litteras per veri ſuppreſſionem obtentas, cùm vivente adhuc Subd. prædicto, filium cujuſdam nobilis civis Crem. in Canonicum recepiſſent, & promiſiſſent proximam præbendam vacaturam. Adjecerunt etiam, quod ante receptionem litterarum noſtrarum nuntium ſuum ad Sed. Apoſt. deſtinarunt; & ideò ne procederetis ulteriùs, ad audientiam noſtram appellarunt. Juvenis etiam, cui per Epiſcopum, & Canonicos eadem fuerat præbenda conceſſa, duxit ad audientiam noſtram proclamandum, unde vos non proceſſiſtis ulteriùs, ſed quæ acta fuerant, per veſtras nobis litteras intimaſtis. Igitur petebat memoratus G. ut ex eo, quod Canonici contra [f] Later. Concil. fecerant, impediri non pateremur noſtræ conceſſionis effectum, ſed præbendam ipſam faceremus eum pacificè poſſidere, quæ ſi fuiſſet etiam juveni memorato conceſſa, debebat tamen noſtra conceſſio, quæ præceſſerat, prævalere. Verùm dil. fil. Bonus Joannes prædictorum Canonicorum & Epiſcopi nuntius, propoſuit, quod priùs quàm ad eos mandatum Apoſt. emanaſſet, præbendam ipſam juveni conceſſerant memorato: & ſubjunxit, quod dictus G. ſuper homicidio, & perjurio infamiâ publicâ laborabat: unde non ſolùm admittendus non erat ad Crem. Eccleſiam, ſed ejicendus potiùs, etiam dum fuiſſet [g] admiſſus. Epiſcopus quoque per ſuas nobis litteras intimavit, quod cùm pro eodem G. litteras Apoſt. recepiſſet, ei conſuluit, ut etſi conſcientiâ ſalvâ poſſet, tamen ſaltem de perjurio & homicidio ſe purgaret, niſi contra eum appareat [h] legitimus accuſator: ſed ipſe purgationem præſtare noluit, nec offerre. Nos igitur attendentes, quod ſi filius nobilis memorati, ſicut Epiſcopi, & Canonicorum Crem. & executorum noſtrorum litteræ atteſtabantur, fuit contra Later. Concilium ad proximam vacaturam admiſſus, ut poſtmodum acceperunt, non vacantem, cùm priùs quàm de morte Subd. ad Crem. certus nuntius prævenire potuiſſet', prædictam præbendam conceſſerimus prædicto G d. v. per Ap. ſc. mandamus quatenus quod de præmiſſo juvene factum eſt, denuntietis irritum & inane, ac niſi præfatus clericus ſuper prædictis criminibus publicè

fuerit infamatus , conceſſionem noſtram ſibi factam per cenſ. eccl. ap. rem. executioni mandetis. Demùm ſi legitimus accuſator apparuerit , auditis quæ fuerint hinc inde [i] propoſita , etſi prædicta crimina , vel eorum aliquod , legitimè fuerint probata, ipſis ſuper eadem præbenda perpetuum ſilentium ap. poſtpoſitâ imponatis. Quod ſi probare nequiverint , eam ſibi auctoritate Apoſt. confirmetis : ſi verò contra eum legitimus non apparuerit accuſator , ſi ipſe ſuper prædictis criminibus dignoſcitur famâ reſperſus , purgationem ei canonicam indicatis , in qua ſi fortè defecerit , perpetuum ſilentium ei imponere curetis : ſi autem præſtiterit ipſam , contradictores ab ejus moleſtia compeſcatis , & eos , qui niſi ſunt eum impedire , in expenſis ipſi legitimis condemnetis.

NOTÆ.

1. a [Dem.] In quarta collectione, *ſub tit. de conceſſ. præbend. cap. 3.* reperitur textus hic, prout in præſenti tranſcribitur , ſub hac inſcriptione: *Innoc. III. regeſtr.* Sed etſi ſedulò legas regeſtrum epiſtolarum ipſius Pontificis editum Coloniæ , & correctum à Cardinali Sirleto , & editum à Boſqueto , non reperies præſentem epiſtolam , quia ſpectat ad libros regeſtri , qui adhuc non prodierunt : quare cognoſci non poteſt, cui Archidiacono reſcribat Pontifex, licèt ex textus ſerie facilè deducatur , reſcribere Archidiacono.

2. b *Nepos*] Id eſt filius fratris , qui non prohibetur in beneficio patrui virtute novæ electionis ſuccedere , *cap. 2. de arbitris , cap. ex parte , de offic. deleg.* ubi notavi.

c *Cremon.*] De Cremonenſi Eccleſia egi *in cap. 2. de presb. non bapt.*

d *Conferendum.*] Quia omnia beneficia vacantia in Curia , jam olim conferebantur à Romano Pontifice, ut hodie conferuntur virtute regulæ Cancellariæ , quam exponit Gonzalez *Gloſſ. 51. ad Regul* 8. 3

e *Stallum.*] De ſtallo egi *in cap. 2. de renunciat.*

f *Lateran. Concilium.*] Relatum *in cap. 2. de conceſſ. præbend.*

g *Admiſſus.*] Qui tam homicida , quàm perjurus privantur beneficiis jam obtentis , ut probavi *in cap. 2. de reſcript.*

h *Legitimus accuſator.*] Quinam ille ſit, expoſui *in cap. 1. hoc tit.*

i *Propoſita.*] Quia in præſenti G. agebat remedio adipiſcendæ poſſeſſionis , unde hujuſmodi exceptiones admittuntur , quia infamatus de eis delictis dicebatur , *cap. conſtitutus, de appell.* 4

CAPUT XXIV.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

QUaliter , & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum , & puniendum ſubditorum exceſſus , ex auctoritatibus veteris , & novi Teſtamenti colligitur evidenter , ex quibus poſtea proceſſerunt canonicæ ſanctiones , ſicut olim aperte [b] diſtinximus , & nunc ſacri approbatione Concilii confirmamus. Legitur enim in Evangelio , quod villicus ille , qui diffamatus erat apud Dominum ſuum , quaſi diſſipaſſet bona ipſius , audivit ab illo : Quid hoc audio de te ? Redde rationem villicationis tuæ , jam enim non poteris amplius villicare. Et in Geneſi Dominus ait : Deſcendam & videbo , utrum clamorem , qui venit ad me , opere compleverint. Ex quibus auctoritatibus manifeſtè probatur , quod non ſolùm cùm ſubditus , verùm etiam cùm Prælatus excedit , ſi per clamorem , & famam ad aures ſuperioris pervenerit , non quidem à [c] malevolis , & maledicis , ſed à providis & honeſtis , non ſemel tantùm , ſed ſæpe , quod clamor innuit , & diffamatio manifeſtat , debet coram Eccleſiæ [d] ſenioribus veritatem diligentiùs perſcrutari , ut (ſi rei popoſcerit qualitas) canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis , non tanquam idem ſit accuſator & judex , ſed quaſi denunciante famâ , vel deferente clamore officii ſui debitum exequatur. Licèt autem hoc ſit obſervandum in ſubditis ; diligentiùs tamen eſt obſervandum in Prælatis , qui quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam : & quia non poſſunt omnibus complacere , cùm ex officio ſuo teneantur non ſolùm arguere , ſed etiam increpare ; quin etiam interdum ſuſpendere , nonnunquam verò ligare , frequenter odium multorum incurrunt , & inſidias patiuntur. Et ideò ſancti Patres providè ſtatuerunt , ut accuſatio Prælatorum non facilè admittatur , ne concuſſis columnis , corruat ædificium , niſi diligens adhibeatur cautela , per quam non ſolùm falſæ , ſed etiam malignæ criminationi janua præcludatur. Verùm ita voluerunt providere Prælatis , ne criminarentur injuſtè , ut tamen caverent , ne delinquerent inſolenter , contra morbum utrumque invenientes medicinam congruam , videlicet ut criminalis accuſatio , quæ ad diminutionem capitis , id eſt degradationem , intenditur , niſi legitima præcedat inſcri-

inſcriptio, nullatenus admittatur. Sed cum ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, ut jam clamor aſcendat, qui diutiùs ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, vel ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcrupulo ad inquirendum, & puniendum ejus exceſſus, non ex odii fomite, ſed charitatis procedatur affectu: quatenus ſi fuerit gravis exceſſus, etſi non degradetur ab ordine, ab adminiſtratione tamen amoveatur omninò: quod eſt ſecundùm ſententiam evangelicam à villicatione villicum amoveri, qui non poteſt villicationis ſuæ dignam reddere rationem. Debet igitur eſſe præſens is, [e] contra quem facienda eſt inquiſitio, niſi ſe per [f] contumaciam abſentaverit: & exponenda ſunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi ſeipſum: & non ſolùm dicta, ſed etiam nomina ipſa teſtium ſunt ei (ut quid, & à quo ſit dictum, appareat) [g] publicanda, nec non exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi, per exceptionum verò excluſionem, deponendi falſum audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque ſubditorum exceſſus, tantò diligentiùs debet Prælatus aſſurgere, quantò damnabiliùs eorum offenſas deſereret incorrectas. Contra quos, ut de notoriis exceſſibus taceatur, etſi tribus modis poſſit procedi, per accuſationem videlicet, denunciationem, & inquiſitionem ipſorum: ut tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne fortè per leve compendium ad grave diſpendium veniatur, ſicut accuſationem legitima debet præcedere [h] inſcriptio, ſic & denunciationem; charitativa monitio, & inquiſitionem [k] clamoſa inſinuatio prævenire: illo ſemper adhibito moderamine, ut juxta formam judicii ſententiæ quoque forma dictetur. Hunc tamen ordinem circa regulares perſonas non credimus uſquequaque ſervandum; quæ (cùm cauſa requirit) faciliùs, & liberiùs à ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoveri.

N O T Æ.

1. a *Generali.*] Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. *cap 8.* ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

b *Diſtinximus.*] *In cap. qualiter, hoc tit.* ubi extant priora verba hujus textus uſque ad §. *Debet.*

2. c *Malevolis*] Quæ diffamatio debet eſſe apud probos & honeſtos viros, *cap. cùm inter 12. de purgat. canonic.* Nec tunc obſtat textus *in cap. cùm in juventute 15. de præſumpt.* ubi etſi conſtabat diffamationem Epiſcopi à malevolis, & improbis hominibus initium habuiſſe, adhuc ad inquiſitionem contra ipſum proceſſum fuit; quia diſtinguendum eſt cum Henrico Boic. *ibi*, & Abbate *num.* 2. inter inquiſitionem, quæ fit ad punitionem delicti, ad quam procedi non poteſt, ſi diffamatio ab improbis hominibus originem duxit; & inter eam, quæ fit ut conſtet, an ipſa diffamatio à malevolis orta fuerit: hæc ſecunda omni caſu fieri poteſt; prima verò non niſi præcedente diffamatione apud probos viros.

3. d *Senioribus.*] quamvis poteſtas inquirendi, corrigendi, & puniendi ſubditorum exceſſus primò & principaliter ad Epiſcopos ſpectet, illam tamen de jure antiquo ſoli per ſe exercere non poterant, ſed inſimul ſeniorum, ſive clericorum ſuorum debent conſenſum, ſeu conſilium adhibere: quod primum ſtatutum legitur in Concil. Carth. 4. *can.* 23. ibi: *Ut Epiſcopus nullius cauſam audiat abſque præſentia clericorum ſuorum, alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi clericorum præſentiâ confirmetur.* Quem retulit Gratianus *in cap. Epiſcopus* 15. *quæſt.* 7. quod rectè ſtatuerunt PP. ne quis fortè dum ab uno judicaretur, non auctoritate canonica, ſed potiùs tyrannica poteſtate indiſcuſſus opprimeretur: quam rationem expreſſit Concil. Hiſpal. 2. *can.* 6. in illis verbis: *Ut juxta priſcorum PP. Synodalem ſententiam nullus noſtrum ſine Concilii examine quemlibet Presbyterum, vel Diaconum dejicere audeat; nam multi ſunt, qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica, non auctoritate canonica damnant.* Extat *in cap* 1. 15. *quæſt.* 7. Quid autem per illa verba, *abſque præſentia ſuorum clericorum*, in Concil. Carthag. ſignificetur, exponendum eſt. Duarenus *lib. 1. de ſacris, cap.* 12. exiſtimavit, clericorum nomine Epiſcopos comprehendi, qui Synodi causâ quotannis convocabantur, juxta tradita ſuprà *in cap. ſicut olim.* Sed verius credo, per illa verba Capitulum, ſeu Canonicos ipſius Eccleſiæ ſignificari: quod mihi probat D. Hieronymus *ad Ruſticum*, cujus fragmentum extat *in cap. Eccleſia* 16 *quæſt.* 1. ubi de Capitulo, ſeu Canonicis agens, presbyteros ſuos vocat, quemadmodum & Concilium Carthaginenſe clericos ſuos. Verba Hieronymi ſunt: *Eccleſia habet Senatum, cœtum presbyterorum, ſine quorum conſilio nihil monachis agere licet. Roboan filius Salomonis ideò perdidit Regnum, quia noluit audire presbyteros ſuos. Senatum quoque Romani habebant, cujus conſilio cuncta agebatur: & nos habemus Senatum noſtrum, cœtum presbyterorum.* Hoc etiam Concilii Carthag. ſtatutum firmarunt ſubſequentes Pontifices. D. Gregorius ſcribens Joanni Epiſcopo Panormit. *lib* 11. *epiſt.* 49. cujus fragmentum extat *in cap ſi quis verò,* 86. *diſt.* & poſtea repetitum *in cap ſi quid verò* 15. *q.* 7. ibi: *Si quid verò de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod te juſtè poſſit offendere, facilè non credas, nec ad vindictam te res accendat incognita, ſed præſentibus ſenioribus Eccleſiæ ſuæ eſt veritas perſcrutanda; & tunc ſi qualitas rei popoſcerit, canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis.* Ubi quid ſignificent illa verba, *præſentibus ſenioribus*, non conſtat apud Interpretes. Gloſſa verbo *Eccleſiæ*, *in dict. cap. ſi quod*, exiſtimavit, ſeniorum nomine in eo textu Epiſcopos ſuffraganeos ſignificari, ideò quia epiſtola illa miſſa eſt Joanni Panormit. Præſuli, qui Archiepiſcopus erat Corinthiorum, & ita ſuffraganeos

ſub ſe habebat. Gloſſam ſequitur Turriſcremata *ibi*, §. *dicitur*. Aliter ea verba accipit Duarenus *lib.* 1. *de ſacris Eccleſiæ*, *cap.* 7. ſcilicet de preſbyteris propriæ Eccleſiæ, ſeu de Capitulo. Quaſi dicat Gregorius, non poſſe Epiſcopum ſine capituli conſenſu procedere ad inquiſitionem, ſive vindictam criminis in Clerico. Quam explicationem magis probaſſe videtur Innocentius III. in præſenti, & *in cap. Licet*, *de Simonia*, in illis verbis: *Sed coram Eccleſiæ ſenioribus diligenter eſt veritas perſcrutanda.* Ubi dum iiſdem verbis Gregorii utitur Innocentius, verba illa *ſenioribus*, de preſbyteris intelligit, non de Epiſcopis. Ego utramque expoſitionem admitto pro temporum varietate, & juxtà ſæculum Gregorii primam veriorem credo, namque ſeniorum nomine non tantùm Epiſcopi, verùm & preſbyteri ſignificantur, quia ut inquit D. Iſidorus relatus *in cap. cleros*, § *presbyteros*, Græcè presbyter, Latinè ſenior interpretatur: undè D. Gregorius non tàm de capitulo accipiendus eſt, quam de Concilio, quod quotannis Epiſcopi celebrant; nam cùm loquatur de Clerico damnando, ut conſtat ex illis verbis, *de quocunque Clerico*; neceſſariò accipiendus eſt de Concilio, ſiquidem eo tempore Clerici non à propriis Epiſcopis, & Capitulo damnabantur, ſed potius in Concilio Epiſcoporum, ut conſtat ex Concilio Hiſpalenſi 2. *can* 6. ibi: *Sextâ actione comperimus, Fragitanum Cordubenſis Eccleſiæ preſbyterum injuſtè olim à Pontifice ſuo dejectum* Et infrà: *Decrevimus, ut juxtà priſcorum Patrum ſynodalem ſententiam nullus noſtrûm ſine Concilii examine quemlibet Presbyterum, vel Diaconum dejicere audeat.* Concil. Carthag. 2. *can.* 10. Carthag. 3. *can.* 8. & ſi corrigendus erat Abbas, certum Abbatum numerum Epiſcopus adhibere debebat, *cap. ſi quis Abbas* 18. *q.* 2. *c. in ordinatione* 61. *diſt.* ſed poſtquam modus ille cognoſcendi de Clericis in Concilio invaluit, præſentia verba, *de ſenioribus Eccleſiæ*, accipienda ſunt de Canonicis ipſius Capituli, ut *in dict. cap. Heli*, *de Simonia*.

e *Is*, *contrà quem.*] Conſonat textus *in cap. abſente* 8. 3. *quæſt.* 9. *cap.* 2. 8. *quæſt.* 9. *cap.* 4. 3. *q.* 9. & alii congeſti ab Anton. Auguſtin. *lib.* 3. *epit. jur. titul.* 17. Conſonat lex 12. *titul.* 15. *partit.* 3. illuſtrat Parexa *de inſtrum. edit. tit.* 2. *fol.* 90. 4.

f *Contumaciam.*] Quia tunc etiam abſens damnati poteſt, *can.* 74. *Apoſtol. cap.* 4. *de præſumpt.* Felix Papa II. in Synodo Romana *epiſt.* 1. *ca.* 8. ibi: *Nec à communione prohibeatur accuſatus, niſi ad electorum judicium canonicè convocatus, infrà tres, aut ſex, vel plures menſes pro ſuis rationem reddituris venire diſtulerit.* Refert Anton. Auguſt. *in epit. lib.* 30. *titul* 18. 5.

g *Publicanda.*] *Cap. inquiſitionis officium*, *hoc titul.* nec eſt cur hæc verba tantùm exandiamus de Epiſcopo, de cujus vita inquiritur, ut voluit Cujac *lib.* 22 *obſ. cap.* 25 nam in quolibet privato, contra quem proceditur per inquiſitionem, idem obſervatur, *dict. cap. inquiſitionis*, *hoc titul.* ubi notavi verbo *Nomina*. 6.

g *Inſcriptio.*] Juxta tradita *in cap ſuper his*, *hoc titul.*

i *Charitativa monitio.*] Ut probavi *in cap.* 4. *hoc titul.*

k *Clamoſa inſinuatio.*] Id eſt diffamatio, juxtà tradita *in cap. inquiſitionis*, *hoc titul.*

CAPUT XXV.

Idem [a] *in Concil. Later.*

Sicut olim à ſanctis Patribus noſcitur inſtitutum, Metropolitani ſingulis annis cum ſuis ſuffraganeis provincialia non omittant Concilia celebrare, in quibus de corrigendis exceſſibus, ac moribus [b] reformandis, præſertim in Clero, diligenter habeant cum Dei timore tractatum, canonicas regulas, maximè quæ ſtatutæ ſunt in hoc generali Concilio, [c] relegentes, ut eas faciant obſervari, debitam pœnam tranſgreſſoribus infligendo. Ut autem id valeat efficaciùs adimpleri, per ſingulas diœceſes ſtatuant [d] perſonas idoneas, providas videlicet, & honeſtas, quæ per totum annum ſimpliciter, & de plano, abſque ulla juriſdictione ſolicitè inveſtigent quæ correctione, vel reformatione ſunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraneos, & alios in Concilio ſubſequenti, ut ſuper his, & aliis (prout utilitati, & honeſtati congruerit) providâ deliberatione procedant, & quæ ſtatuerint, faciant obſervari, publicaturi ea in Epiſcopalibus Synodis annuatim per ſingulas diœceſes celebrandis. Quiſquis autem hoc ſalutare ſtatutum neglexerit adimplere, à ſui executione officii ſuſpendatur.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Concil. videlicet Generali Lateranenſi, celebrato ſub Innocentio III. ubi reperiuntur verba hujus textus *in cap.* 6. & etiam extant in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.* 5.

b *Reformandis.*] In his etiam Conciliis Provincialibus olim de cauſis Epiſcoporum, & eorum exceſſibus agebatur, ut latè probat Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imperii*, *lib.* 7. *ferè per totum*, & notavi *in cap.* 1. *de judiciis*: & querelæ, atque accuſationes contrà Eccleſiaſticos Judices, ac poſteriores laicos audiebantur. Leo I. *epiſt.* 82. *ad Anaſtaſium*, relatus *in cap. de Conciliis* 18. *diſtinct.* Concil. Tolet. 4. *can.* 3. ibi: *Omnes autem, qui cauſas adverſus Epiſcopos, aut potentes, aut contra quoslibet alios habere noſcuntur, ad idem Concilium concurrant. ut quæcunque examine ſynodali à quibuslibet pravè uſurpata invenientur, Regis executore inſtante, juſtiſſime his, quibus jura ſunt, reformentur.* Graviores autem quæſtiones, veluti de fide, Sacramentis, & ſimiles, in eis Conciliis tractari

nequeant

Digitized by Google

nequeunt abſque Romani Pontificis auctoritate, vel ejus Legati præſentia, *cap. Concilia 9 17. diſtin.* probant latè Thomaſſinus *de Concil. provinc.* P. Marcha *lib. 6.. concord. Sacerd. & Imp. cap. 13.*

2. c *Relegentes.*] Conſonat Concil. Tolet. 4. *in Decret. de reform. Concil.* ibi : *Diaconus albâ indutus Codicem canonum in medium proferens, capitula de agendis Conciliis pronunciet.* Brachar. 1. *Relecti canones veterum, qui ad inſtructionem clericalis diſciplinæ pertinent.* Mogunt. ſub Rabano: *In una turma reſederunt Epiſcopi cum quibuſdam notariis, legentes, atque perſcrutantes ſanctum Evangelium, nec non epiſtolas & actus Apoſtolorum, canones quoque ac diverſa Sanctorum Patrum opuſcula.* Ut ita faciliùs obſerventur, & contraria conſuetudo, ſeu præſcriptio contrà eos intendi non poſſit. Et quia per iteratam lectionem legum faciliùs ipſæ percipiuntur, & memoriâ retinentur. Unde in Concilio Matiſcon 1. *can* 9 cavetur, ut durante jejunio S. Martini legantur Canones, quibus leges de diſciplina ſanciuntur : & in Concil. Cabiló. ſub Leone III. *c. 27.* ita ſtatuitur: *Cùm omnia Concilia canonum, quæ recipiuntur, ſint à ſacerdotibus legenda, & intelligenda, ac per ea ſit eis vivendum, & prædicandum, neceſſarium duximus, ut ea quaad fidem pertinent, & ubi de extirpandis vitiis, ac plantandis virtutibus ſcribitur, hoc ab eis retrò legatur, ac bene intelligatur.* Inde in Monaſteriis ſæpè ſæpius legitur Regula, ſub qua Monachi degunt, juxtà Concil. Aquiſgran. *can. 123. Quotidie ad collationem veniant, unde & hanc inſtructionem, & aliarum ſcripturarum ſanctarum perlegant.* Ac S. Auguſtinus in ſua Regula, *cap. ult.* juſſit, *ne quid per oblivionem negligatur, ſemel in ſeptimana legatur*, Faciunt textus *in cap. 1. de locato, cap. quoniam*, 40 *de Simon.*

3. d *Perſonas.*] Teſtes ſynodales exponit Gloſſa in præſenti, nec malè, de quibus, & eorum officio egi *in cap. præterea, de teſtibus. cog.* Etiam pro his perſonis intelligi poſſunt viſitatores, de quibus D. Gregorius *lib. 3. epiſt. 2. ad Maximian.* Syracuſ. Epiſcopum agit his verbis : *Viſitatores Eccleſiarum, Clericique eorum, qui cum ipſis per non ſua Civitates parœcias fatigantur, aliquod laboris ſui capiant, te diſponente ſubſidium* Joannes II R. Pontifex *epiſt. 3. ad Epiſcopos Galliæ.* In Eccleſia Orientali dicuntur Periodeutæ, ſeu circuitores, Synod. Laodic. relata *in cap. non de his, 80. diſtinct.* in cujus ſcholiis ait Balſamon : *Præſens canon jubet fieri Periodeutas, & non Epiſcopos, ne dignitas Epiſcopi vilis, & contempta evadat. Sunt autem Periodeutæ qui hodie ab Epiſcopis promoventur exarchi. Hi enim circumcurſant, & delicta ſpiritualia obſervant, & fideles perficiunt.* Illi ſubſcripſerunt Zonaras & Juſtel. *in eo canone*, Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei judic. cap. 15.*

COMMENTARIUM.

4. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio : *Singulis annis eſt celebrandum Concilium Provinciale pro moribus, & exceſſibus corrigendis.* Probant eam textus *in can. 38. Apoſtol. c. habeatur, c. ſervetur*, & ferè per totam *18. diſt. c. pervenit 18. diſt. c. placuit de conſecr. diſt. 3.* Anaclet. I. *epiſt. 1.* Concil. Nicæn. 1 *can. 5.* ibi : *Placuit autem annis ſingulis per unamquamq; Provinciam bis anno Concilia celebrari, ut communiter ſimul omnibus Epiſcopis congregatis Provinciæ, diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones.* Antioch. 1. ſub Jul *can. 16.* Carthag. *3. can. 2.* Hipponenſe *can. 8.* Rhegienſe *can. 7.* Agathenſe *can. 1. & 71.* Aurel 3. *can. 2.* ibi : *Unuſquiſque Metropolitanus in Provincia ſua cum provincialibus ſuis ſingulis annis ſynodale debeat opportuno ſempore habere Concilium.* Aurel. 4. *can. 37.* Aurel. 5. *can. 18. & 21.* Turon. 2. *can. 10.* Tolet. 3. *can. 18.* Tolet. 4. *can. 3.* Tolet. 11. *can. 15.* Tolet. 12. *can. 12.* Synodus 6. Conſtantin. *can. 8.* Synodus 8. *can. 4.* Parıſ. 3. *lib. 1. cap. 26.* Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ. 10.* Ratiſbon. *can. 26.* Arauſic. 1. *can. 29.* Divus Gregorius *lib. 2. epiſt. 110.* ibi : *Et quidem, quia de habendo bis in anno Concilio Patrum ſit regulis ſtatutum, non latet : ſed ne aliqua implere hoc neceſſitas non permittat, ſemel ſaltem ſine excuſatione aliqua decrevimus congregari, ut expectatione Concilii nihil pravum, nihil præſumatur illicitum.* Meldenſe anno 845. *can. 2. Ut Principes juxta decreta canonum per ſingulas Provincias ſaltem bis, aut ſemel in an. à Metropolitanis, & Diœceſanis Epiſcopis ſynodicè convenire concedant.* Synodus Trull. *can. 8.* Nicæna 2. *can. 6.* Trid. *ſeſſ. 24. de reform. c. 2.* Palent. *anno 1322. can. 1. Ut Metropolitani cum ſuffraganeis ſuis annis ſingulis provincialia celebrare Concilia non omittant.* Tolet. anni 1473. *can. 1. Canonum inſtitutis ſancitum novimus ab antiquo per Metropolitanos Antiſtites cum ſuis ſuffraganeis provinciali Concilia debere celebrari.* Tullenſe *part. ult. c. 7* Sueſſionenſe ſub Pipino : Novel. 123. Juſtin. alia juris teſtimonia congeſſit Creſpetius *in ſumma, verbo Concilium.* Illuſtrant. Ant. Auguſtin. *lib. 5. tit. 30.* Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imper. lib. 6. c. 13.* Vighel *in method juris Pontif. fol. 497.* Thomaſſius de Concil. Provinc. *fol. 79.* Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 2. de epiſt. 45.* Coriolan. *in can. 38. Apoſt.* Lantdmeter. *lib. 12. de veteri Cler. c. 104.* Balſamon *in can. 71. Synod. Carthag.* Juſtelus *in can. 8. Eccleſia Afric.* Vinar. *in Marc. Max. anno 531.* Cuiac. *in cap. grave, de preb.* Creſolius *lib. 3. myſtag. c. 40.* Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſ. cap. 11.* Moneta *de commut. cap. 5. num. 16.* Cironius *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* I. Dartis *ad Decret. diſt. 15.* Cellotius *de hierarch. lib. 5. cap. 11. §. unic.* Hallierius *eod. tract. fol. 484.* Bellarm. *tom. 1. controverſ. lib. 1. cap. 4.* Azor. 2. *tom. inſtitut. lib. 5. cap. 18.* Turrianus *lib. 1. pro canonib. c. 10* Beſoldus *tom. 1. polit. de maieſt. cap. 5.* Ant. Perez *in Pentat. fidei, cap. 6* de Conciliis Solorzanus *tom 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 7. num. 39.* Alteſſera *hic.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Non ſolùm injuſta, verùm & ſuperflua videtur præſens conſtitutio. Injuſta ex eo, nam Metropolitanus non poteſt de cauſis ſubditorum ſuffraganeorum primò in prima inſtantia cognoſcere, aut in eos propter exceſſus commiſſos animadvertere, *cap. paſtoralis*, ubi probavi, *de offic. Ordin.* ergo nec in Concil. Provinciali ſingulis annis celebrando poteſt de eiſdem cauſis cognoſcere. Superflua etiam apparet præſens conſtitutio ex eo, quia Epiſcopi tenentur quotannis Diœceſim propriam viſitare, *cap. cum Apoſtolus*, ubi probavi, *de cenſibus*; & Archiepiſcopus etiam quotannis, vel quoties potuerit. *cap. cum Romano, eod. titul. 6.* Igitur cùm tunc poſſint tam Epiſcopi, quàm Metropolitani exceſſus corrigere, & mores reformare, fruſtra deſideratur, ut quotannis omnes Epiſcopi unius Provinciæ cum ſuo Metropolitano conveniant ad eoſdem exceſſus corrigendos cum magno ovium diſpendio, propter Paſtorum abſentiam, nec- 5. *Impugnatur tradita aſſertio.*

non

non ipſorum Prælatorum incommodo & expenſis.

6. Concil. Etymon & diviſio. Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, Concilium præter etymologiam D. Iſidori *in cap. canones, §. Synodus, 15. diſt.* dici à concalando, id eſt convocando, ut inquit Feſtus Pomp. juxta illud Virgilii.

Conciliumque vocat Divûm Pater atque hominum Rex.

Illuſtrant Pollerus *lib. 5. hiſt. cap. 13.* Beyerlinch *in theatr. vitæ hum. tom. 2. verbo Concilium.* Non eſt quævis populi, aut Patrum Congregatio, ſed ea duntaxat, quæ à Magiſtratu, vel Sacerdote per publicum miniſtrum legitimè fit. Sunt qui morem indicendi & celebrandi Concilia repetant à Romanis, qui tàm Romæ, quàm in Provinciis hyemis tempore, quo militiam exercere nequibant, juri dicundo vacabant, locum, & tempus deſignantes ad lites decidendas, & cauſas peragendas: hoc erat apud illos conventus agere, ut probant Feſtus Pompeius, & Theophil. *in §. eadem, Inſtit. ex quibus cauſ. major.* ibi: *Concilium eſt conſeſſus certorum virorum, ſtatis annis, & diebus coeuntium.* Hinc dicitur Concilium *in l. 1. Cod. de vind. libert.* Illuſtrat Georg Amb. *ad Tertul. de jejuniis c. 13. obſ. 5.* Hæc Conciliorum origo placuit nonnullis: ſed certè Concilia noſtra altiorem originem præſeferunt; ſiquidem eorum ſacrum uſum legimus obumbratum *Deuteron. cap. 17.* in illis verbis: *Si difficile, & ambiguum,* &c. à Chriſto Domino indicatum in caſu relato *Matthæi cap. 6. Marc. 8. Lucæ 9.* ibi: *Venit Ieſus in partes,* &c. ut notavit Baronius *tom. 1. anno 35. num. 11.* & commendatum apud Matthæum *cap. 18.* ibi: *Si duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo,* &c. quæ verba de Conciliis eſſe accipienda decrevit Synodus Chalced. *in epiſt. ad Ioannem,* & docuit Innoc. Papa *in cap. de quibus, 20 diſt.* Illuſtrant Fr. Ant. Perez *in Pent. fidei, tract. de Concil. cap. 1.* Carrier. *tom. 2. digeſt. fidei, tit. 36. de Concil.* Conrad Kling. *lib. 3. diſp. cap. 23.* Cabaſſutius *in not. Concil.* Chriſt. Lupus *ad can. Concil. Nican.* Deindè ſciendum eſt, quatuor eſſe Conciliorum genera. Primum eſt Conciliorum generalium, cùm Concilium totius orbis, ex omnibus videlicet Provinciis, & Diœceſibus, tàm Orientis, quàm Occidentis celebratur, quod ideò dicitur græcè œcumenicum ab œcumine, quod ſignificat univerſum terrarum orbem: quo etiam nomine R. Imper apud Græcos, Latinoſque Scriptores ſignificari planum eſt. Sic Sanctus Lucas de deſcriptione Imp. Rom. ab Auguſto imperata loquens ait: *Prodiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus Orbis.* Illuſtrat Juſtel. *in notis ad canones Eccleſ. Afric. can. 85.* Oecumenicæ autem Synodi, non niſi ex graviſſimis hæreſibus, quæ maximam parté pervaſerint, convocantur, & tantùm auctoritate Rom. Pontificis. Rouſſel. *lib. 3. hiſtor. juriſdict. Pontif. capit. 2. & 3.* pluribus relatis Valenzula *contra Venetos part. 6. ex numero primo,* de quorum auctoritate, neceſſitate, & infallibilitate, latè agunt Coriolanus *in ſumma Concil. in præludiis,* Jacobatius *de Conciliis,* Bellarminus *lib. 1. controv. integr. tra. de Conciliis.* Joannes Dartis *in 15. diſt.* ubi refert omnia Concilia generalia hucuſque in Eccleſia celebrata. Et an Concilium generale ſit ſuprà Pontificem, expoſui *in cap. 4. de elect.* Secundùm genus eſt Conciliorum, quæ vel Primates, vel Patriarchæ convocant ex Metropolitanis, quod nationale dici poteſt, ex omnibus Provinciis unius nationis, ſeu Regni. Illud Concilium majorem Synodum Epiſcoporum dixerunt Patres Synodi Antioch. *can. 91.* ibi: *Majorem Synodum Epiſcoporum.* Conſtantinop. 1. *can. 169.* ibi: *Majorem Synodum Epiſcoporum uniuſcujuſque Diœceſeos.* Turonenſis celebratæ anno 567. In Matiſcon. *in can. 9. & 20.* dicitur generale Concilium, & univerſale. Dicitur & Synodus plenaria in Concil. Carth. 3. *can. 38* & Poſſidonius in vita Sancti Auguſtini, *c. 8.* Hipponenſe Concilium, plenarium totius Africæ appellat. Hujus generis plurima reperiuntur Concilia in tomis Conciliorum, ex Diœceſibus, ſeu nationibus celebrata, veluti Antiochenſia ex Diœceſi Orientis; Romana ex Diœceſi urbis Romæ; Aquileienſia ex Diœceſi Italiæ; Gallicana ex Diœceſi Galliarum; Toletana ex Diœceſi Hiſpaniarum; Africana, ſeu Carthaginenſia ex Diœceſi Africæ. Ea notione Concilium univerſale pro Synodo Diœceſeos Galliarum accipitur in canone 20. Concil. Matiſcon. 2. ſub Patriarcha Lugdunenſi celebrati. P. Marcha *lib. 6. concord. cap. 21.* Simili loquutione Concilia Toletana univerſalia, & generalia vocantur. Concil. Tolet. 3. *can. 18.* ibi *Præcipit hæc ſancta, & univerſalis Synodus* Tolet. 4. in exordio: *Quoniam Concilium generale agimus: & can. 3. Si fides cauſa eſt, aut quælibet alia Eccleſiæ communis, generalis totius Hiſpaniæ, & Galiciæ Synodus convocetur: ſi verò nec de fide, nec de communi Eccleſiæ utilitate tractabitur, ſpeciale erit Concilium uniuſcujuſque Provinciæ, ubi Metropolitanus elegerit, peragendum.* Et Tollet. 5. *can. 2. 3. & 6.* Tol. 4. & Univerſalis Synodus nominatur *in can. 7.* ibi: *Ut in omni Concilio Epiſcoporum Hiſpaniæ univerſalis Concilii decretum, quod propter Principum noſtrorum ſalutem eſt conſtitutum, in Synodo publicâ voce debeat pronunciari.* Leo I. R. P. *epiſt. 93. ad Turibium Epiſcopum Aſturicenſem, c. 17. Habetur ergo apud vos Epiſcopale Concilium, ad eum locum, qui omnibus opportunus ſit, vicinarum Provinciarum conveniant ſacerdotes.* Et paulò poſt: *Dedimus litteras ad fratres & Coepiſcopos noſtros Tarraconenſes, Carthaginenſes, Luſitanos, atque Gallæcos, eiſque Concilium Synodi generalis indiximus. Si autem aliquid obſtiterit, quominus poſſit celebrari Generale Concilium Gallæciæ, ſaltem in unum conveniant Sacerdotes, quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur.* Notarunt Feleſacus *in c. irrefragabili 13. §. 1. de off. ordin.* Juſtel *in c. 85. Eccleſ. Afric.*

Tertium Concilium Provinciale eſt, quod à Metropolitano ex Epiſcopis ſuæ Provinciæ congregatur ad utilitatem Provinciæ, ad cauſas Epiſcoporum dirimendas: & dicitur perfecta Synodus in Concil. Antioch. *can. 16. & 17.* ibi: *Sit autem illa perfecta Synodus, cui quoque una adeſt Metropolitanus.* Integrum Concilium vocatur in eadem Synodo, *can. 16.* apud Burchardum *lib. 1. cap. 39.* Synodus plenaria dicitur ab Innoc. I. Pontificale Concilium à Sidonio *lib. 4. epiſt. 24.* ubi notavit Savarus. Quæ Concilia provincialia dicuntur celebrari cum Epiſcopis ab Hincmaro Rhemenſi *in commonit. ad Ludovicum Germaniæ Regem, cap. 7.* ibi: *Ut temporibus à ſacris Regulis conſtitutis comprovinciales Synodos cum Epiſcopis, & ſpeciales cum presbyteris.* Concilii Provincialis origo repetenda eſt à temporibus Apoſtolorum; nam in ipſorum actis legimus Paulum Miletum convocaſſe omnes Epheſinæ Provinciæ majores natu: ubi Waldenſis *lib. 2. doctrinæ fidei, art. 2. quæſt. 27.* formam 7. De aliis Conciliis.

Concilii

Concilii provincialis ineſſe arbitratur, & majores natu fuiſſe Epiſcopos, ex Trident. *ſeſſ. 23. cap. 4.* probat Cellotius *lib. 4. de Eccleſiaſt. hierarch. c. 11.* Ultima Synodus eſt diœceſana, id eſt proprii Epiſcopi, quæ appellatur Synodus Epiſcopalis 10 *q.* 2. 38. *diſtinct.* Epiſcopi Coocilium, in Concilio Vernenſi *can. 8.* Diœceſis Synodus *in l. 13. Cod. Theodoſ. de Epiſc. & Clerıc.* ibi : *Qui mos eſt cauſarum civilium, idem in negotiis Eccleſiaſticis obſervandus eſt, ut ſi qua ſint, ex quibuſdam diſſenſionibus, levibuſque delictis ad Religionis obſervantiam pertinentia, locis ſuis & ſuæ diœceſeos Synodis audiantur.* Ad quod venire tenentur Abbates. Concil. Altiſſiod. *can. 7.* & Monachi, qui Eccleſias Parochiales regunt. Synodus Mogunt. ſub Rabano *can. 14.* Dicitur etiam ſpecialis Synodus cum presbyteris habita ab Hincmaro *dict. cap. 7.* Appellatur & civile Concilium ab Hadriano Papa *epiſt. 13.* quam nomenclaturam illuſtrat Dartis *in dict. 15. diſt. pag. 52.* originem Synodi diœceſanæ, repetit à Sancto Jacobo Cellotius *dict. lib. 4. c. 6.* Celebrabatur olim ſingulis annis ante dies Quadrageſimæ, *cap. habeatur 3. diſt.* 18. Illuſtrat Juretus *in notis ad epiſt. 61. Ivonis.*

8. *De Concilio provinciali.* Sed ut ad Concilium Provinciale, de quo in præſenti agitur, diſputationem contrahamus, ſciendum eſt, bis in anno celebrandum eſſe, ex præcepto Apoſtolorum relato *in can. 38.* ibi : *Bis in Anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, & inter ſe invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant, ſemel quidem ſeptimana quarta Pentecoſtes : ſecundo vero 12. die menſis Hiperbertei;* quem Octobrem dicimus. A Dionyſio verò, Burchardo, & Jvone dum refertur canon hic, dicitur Idibus Octobris, ut notant Romani correctores *in can. 4. diſt.* 18. ubi monent, non convenire Latinorum menſes cum Græcis; nam Idus Octobris ſunt die 15 non 12. Alciatus *lib. 1 Parerg. cap. 47.* Eandem ſanctionem firmarunt Synodus Antioch. *can. 20.* ubi ait : *Rectè haberi, quod in ſingulis Provinciis bis quoque anno Concilia habeantur.* Nicæna *can. 5.* *Viſum eſt benè habere, ut bis per unamquamq; Provinciam ſingulis annis Concil. habeãtur.* Ubi refertur, & approbatur uſus hic celebrandi Concilia; non autem noviter ſtatuitur, cùm ex traditione Apoſtolorum jam uſus hic invaluiſſet. Facit Tertul. *lib. de jejunio,* ib. *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia.* Quem contrà Magdeburgenſes rectè expendit Turrianus *lib. 1. pro canonibus Apoſt. c. 10.* Leo Magnus *in c. de Conciliis, 18. diſt.* Patres Concilii Antioch. *in cap 14. 18. diſt.* Chalcedon. *can. 19. in cap. 6. ead. diſt.* Regienſis *can. 8.* Vernenſis *can. 4.* Sed poſtea id mutari cœpit ex juſtis cauſis in diverſis Provinciis: in Eccleſia Orientali, canone 8. Synodi Trullanæ ita cautum fuit : *Quoniam autẽ propter aliquas barbarorum incurſiones, & quaſdam alias incidentes cauſas non poſſunt, qui Eccleſiis præſident, Synodos bis in anno facere, viſum eſt ut omninò ſemel in anno fiant.* Quod firmatum fuit in ſeptima Synodo relata *in can. 7. diſt. 18.* & Hilarius Papa Epiſcopis Galliæ ſcribens, *epiſtol. 8.* ait : *Per Annos ſingulos ex Provinciis, quibus potuerit congregari, habeatur Epiſcopale Concilium.* Firmarunt etiam D. Gregorius *lib. 7. epiſt.* 112. Hormiſdas I. *epiſt. 4 ad Epiſcopos Hiſpaniæ*, ubi *cap. 3.* ita ſcribit : *Si verò temporum neceſſitates, aut emergentes cauſa hoc non patiantur impleri, ſemel ſaltem, quamvis non licuerit, ſine ulla excuſatione præcipimus convenire.* Idem cautum fuit in Concilio Sueſſion. *can. 2.* Tolet. 3. *can.* 18. Turon. 2. *can. 1.* Poſtquam autem præſciptum fuit, ut ſemel in anno celebrarentur Concilia Provincialia, tempus eorum definitum fuit à Paſcharis feſto uſque ad finem Octobris, ut legitur *in dict. can. 8. Synodi Trull.* Tandem Conciliis Matiſcon. 2. *can. 20.* Later. ſub Leone *ſeſſ.* 10. & Trident. *ſeſſ. 24. de reformatione, cap.* 1. tempus hoc ad triennium protractum fuit : & quia jam à tempore Concilii Calcedonenſis Concilia provincialia celebrari deſierant, ex cauſis, quas refert P. Marcha *dicto capite* 1. ideò præſenti Canone Concilii Lateranenſ. eorum uſus reſtituitur. Convocabantur autem ad has Synodos Epiſcopi per Epiſtolas Metropolitani. Concil. Agathenſe *cap. 35. cap. 1. & per tot. diſt. 18. cap. ſi Epiſcopus, 27. diſt.* Quaranta *in Summa, verbo Archiep. & Concil. Provinciale.* Undè dicuntur vocari in Concilio Laodic. *c. 40* & refertur *can. 5. diſt. 18.* & commoneri, *can. 14. ead. diſt. 18. & can. 20. Concilii Antiocheni* : & refertur *d. can. 4. diſt. 18.* monebantur autem per epiſtolas, quæ dicebantur tractoriæ. D. Auguſtin. *epiſt.* 15. *Tractoria ad me denuo idibus Novembris venit.* Et deinceps, ubi vocat epiſtolam tractoriam : & in libro poſt collationem contrà Donatiſt. *cap. 24.* *A Primate ſuo per tractoriam ſunt evocati.* Et Conſtantinus epiſtolâ, quâ ſcribit, ut Cæcilianus, & accuſatores ejus ad Concilium Arelatenſe primò pergant, & conveniant, mandat Ablavio, ut ſingulis Epiſcopis ſingulas tractorias tribuat, ut ipſi ad ſupradictum locum intrà diem Kalendarum Auguſtarum poſſint pervenire : & tractoriæ erant ſigillo roboratæ, & dabant auctoritatem conveniendi miniſtros Reipublicæ, vel Eccleſiæ, ut ab eis auxilium, vel victum peterent, quod colligitur ex Synodo Meldenſi *cap.* 71. *Ut auctoritatem ſigillo Regio roboratam more tractoria Chriſtianiſſimus Princeps ſingulis daret Epiſcopis, quam quiſque Epiſcoporum penes ſe haberet, ut quando ei neceſſe fuerit, per eandem auctoritatem Reipublicæ miniſtros conveniat, ut ipſi in quibuſcunque civili indiguerint auditorio, Reipublica Miniſtris concurrentibus, ſuum, imò poſſint divinum ritè peragere miniſterium* De quibus tractoriis egi *in cap. 1. de officio Ordin.* Et Epiſcopi ita vocati venire tenentur, aut Legatum mittere, *cap. 9. 18. diſt.* Concil Arelatenſe 2. *canon.* 18. Agathenſe *can.* 35. Tarracon *canon.* 13. Aurelian. *can.* 2. Vaſion. *can. 29.* quæ & alia congeſſit Hallier. *de hierarch lib. 4. art 1. in fine* : & hoc eſt, quod *in cap. 10 diſt. 18.* dicitur *excuſationes ſuas literatoriè conſcribere.* Ita enim legendum eſt, non *tractoriè*, ut notavit Dartis *in d. 15. diſt.* aliàs excommunicantur, *cap. 12. 13. & 14. diſt. 18.* Vocantur etiam Parochi, & Abbates, *cap. Hadrianus, cl. 2. 63. diſt. cap. ex ore, de privileg.* Concil. Altiſſiod. *dict. cap. 7.* & privati laici, ut retuli in Concil. Illib. *lib. 1. cap.* 8. ubi de forma celebrandi Concilii, & ordine ſubſcribendi in eo egi. Tandem ſciendum eſt, Concilia provincialia in Eccleſia celebrati, primò ad extirpandas hæreſes pullulantes; ſecundò ad Eccleſiaſticorum Canonum conſervationem. Undè Concilia hæc de Gentilium tyrannide triumpharunt Eccleſiaſticam diſciplinam ſtabiliendo, ut conſtat ex Conciliis Illiberit. Neocæſar. Laodic. & ſimilibus. Olim etiam de Epiſcoporum electione & conſecratione, ſi qua erat Eccleſia vacans, agebatur: & de exceſſibus Epiſcoporum cognoſcebatur, quia vetitum erat ab Hadriano *cap. 5.* ne ullus Metropolitanus Epiſcopus abſque cæterorum

omnium

Digitized by Google

omnium comprovincialium Epiſcoporum præſentia eorum cauſas audiret : notavi *in c. 1. de judiciis* : & ea Concilia confirmabantur per Pontificem, vel tacitè, vel expreſsè, *cap. de libellis. 15. diſt.* ut variis exemplis probat Cellotius *d. c. 11. ad finem.*

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis ; nam cùm Concilia Provincialia jam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia uſitata negligerentur, & rarò, aut nunquam Metropolitanus in vita ſua Concilium Provinciale celebraret ; & ideo veteres Eccleſiæ ſanctiones Patres Concilii Lateran. in præſenti renovantes rectè ſanxerunt, quotannis eſſe Concilium provinciale à Metropolitano celebrandum juxtà veteres canones. Accedunt rationes ob quas Concilia hæc ita frequenter celebrari debent, quas refert Baronius Anno 257. *num.* 12. Prima, ut agnoſcatur, quomodò Epiſcopi in ſuo munere exercendo ſe gerant, & ſuæ villicationis rationem reddant, ut exprimitur in Concil. Trident. *ſeſſ. 23 de reform. cap.* 5. & defectus emendentur, prout innuitur *in cap. quapropter, diſt.* 18. *& ſeſſ. 24 de refor. cap. 18.* ubi præcipitur, ut defectus in Conciliis Provincialibus proponantur. Secundò ut decreta Pontificia relegantur, ne oblivione tranſgredi poſſint, ut notavi ſuprà, verbo *relegentes*. Tertia quia hæreſes facilè pullulant ſi Concilia non celebrentur : præcipua enim cauſa, quare in Anglia, Scotia, Belgio, & aliis nationibus hæc maxima peſtis ſerpſit, fuit, quia Metropolitani ab his Conciliis ineundis ceſſavere, prout deplorat Anaſtaſius Conſtantinop. *epiſt.* 2. his verbis : *Si aſſiduè ea celebrentur, reformationem Eccleſia cauſabunt, & hæreſes extirpabuntur ; ipſa autem continuè celebrata naſcentes hæreſes ſtatim, & breviter extirpabunt : quæ ſi per aliquod tempus diſſimulantur, ſumptis viribus difficilè deſtruentur.* Concilia ergo provincialia ſunt ſæpè congreganda, ut neceſſitatibus Eccleſiæ ſubveniatur, nec non mores pravi corrigantur : nam ut ait Victoria *in relect. de poteſtate Papæ*, ab eo tempore, quo propter novas opiniones DD. Pontifices cœperunt timere Concilia, Eccleſia manet, & manebit cum magna calamitate, & Religionis pernicie. Utilitatem, & neceſſitatem Concilii Provincialis ſatis expreſſerunt PP. Concilii Pariſ. *1. can.* 26. his verbis: *Quoniam ſi hæc Concilia ſemel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & bonos Eccleſiaſticus vires ordinis ſui continebit, & impudentiam quorundam ſuperborum Clericorum, qui paſſim auctoritate canonicâ calcatâ, auribus Imperialibus moleſtiam ingerunt, ceſſabit, & impunitas diverſorum flagitiorum, quæ locum delitеſcendi nunc habet, non habebit, & alia multa, quæ hactenus ſecus quàm Eccleſiaſtica diſciplina docet, inceſſarunt, ordinem ſuum Domino auxiliante ſervabunt.* Proſequitur alias rationes Coriolanus *in notis ad can. 38. Apoſt.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ; nam ex hucuſque traditis facilè apparet, injuſtam non eſſe præſentem Concilii Lateran. conſtitutionem ; nam ſi Archiepiſcopus dum viſitat provinciam ſuam, poteſt cognoſcere de ſubditis ſuffraganeorum ſuorum, & eorum exceſſus emendare, quantò magis in Conciliis cum Epiſcopis ſuffraganeis ad audiendas ſimiles cauſas convocatis. Nec obſtat quod dicebamus, poſſe Epiſcopos, vel Archiepiſcopum, dùm viſitant Diœceſes proprias, eas cauſas decidere, ac terminare ; nam ſunt plura negotia, quæ ob eorum gravitatem debent tractari, & decidi in conventu Epiſcoporum comprovincialium, præcipuè quia leges pro reſtauranda Eccleſiæ diſciplina collapſa, ipſi per ſe facere non poſſunt ; & in Concilio Provinciali utiles, & ſalubres Canones ad id eduntur, & aliqua ſtatuuntur, quæ in minori conventu definiri non valent, ut ſuprà retuli ; & ita valdè neceſſaria, utiliaque in Eccleſia eſſe Concilia hæc latè probat Coriolanus *in præl. ad ſummam in Concil.*

9. Traditur decidendi ratio.

10. Diſſolvitur dubitandi ratio.

C A P U T XXVI.

Gregorius IX. [a] *Archiepiſcopo, & Priori* [b] *S. Mariæ Rothomagenſis.*

OLim I. V. & P. Ordinis [c] Tironenſis. *Et infrà* : Ne igitur reformatio Monaſterii valeat retardari, mandamus quatenus relaxatis excommunicationum, ſeu ſuſpenſionum ſententiis, ſi quas idem Abbas protulerit, vel per quoſcunque judices promulgari fecit, poſt inceptum negorium in eos, & adhærentes eiſdem, ac eis reſtitutis, quos idem Abbas negotio pendente contrà juſtitiam ſpoliavit, in negotio de plano, & abſque judiciorum ſtrepitu procedentes (cum talibus maximè in hoc caſu non deceat Dei ſervos involvi) inquiratis, quæ circà perſonas, & obſervantias regulares videritis inquirenda : corrigentes, & reformantes, tàm in capite, quàm in membris, quæ correctionis & reformationis officio noveritis indigere : juramentis, ſi qua de tacenda veritate Abbas extorſerit, relaxatis, proviſo, ut negotio ipſo pendente præfati Monachi eidem Abbati obediant, & intendant ; ita tamen, quod per hoc proſequutio negotii non valeat impediri. Si verò teſtes contrà eundem Abbatem producti fuerint, dictorum ipſorum ei copiam dari faciatis. Prædictis autem Monachis expenſas factas propter hoc, & tribus, vel quatuor ex iſtis, vel aliis, quos idoneos ad dictum negorium proſequendum duxeritis aſſumendos, faciatis de bonis ejuſdem Monaſterii ; & faciendas expenſas ad proſecutionem ipſius negotii neceſſarias, computatis, ſi qua propter hoc receperunt de bonis monaſterii, cùm proprium non habeant, [d] miniſtrari : contradictores, &c.

N O T Æ.

N O T Æ.

a ARchiepiſcopo.] Mauricio videlicet, qui antea fuerat Saienſis Epiſcopus, & poſtca Cenomanenſis, & tandem deceſſit Rnthomagenſis anno 1232. ut refert Chenu *in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ.*

b *Priore ſanctæ Mariæ.*] In ipſa urbe Rothomag. eſt mnnaſterium canonicorum regularium ſanctæ Mariæ, Ordinis D. Auguſtini, de quo Pennotus *lib 2. canonic. regul cap. 34. num. 18.* cujus Priori in præſenti reſcribit Gregorius.

c *Tiron.*] Alibi legitur *Turon.* alibi *Ciſterc.* ut emendat Gloſſa marginalis: & legendum credo *Tironenſis.* Tironenſe enim mnnaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, de cujus reformatione ſcripſit epiſtnlam 81. Gregorius IX. in hæc verba: *Quatenus advocatis nniverſis Abbatibus, & Prioribus ſibi ſubjectis, infra feſtum omnium Sanctorum proximè venturum corrigeret, & reformaret, tam in monaſterio Tironenſi, quàm in membris ipſius, & cæteris ei ſubjectis* De eo Manrique *tom. 4. annal. Ciſterc. anno 1231. cap. 6. num. 9.*

d *Miniſtrare.*] Juxta tradita ſupra *in c. ex parte tu.*

C A P U T XXVII.

Idem *Epiſcopo* a *Ciſterc. & de Alde, & de* b *Salen. Abbatibus.*

PRælatorum exceſſus. *Et infrà*: Sanè dilecti filii C. & quatuor alii Canonici c Friſigien. denunciando monſtrarunt, quod Friſigien. Epiſcopus bona ſui Epiſcopatus (quem, ut dicunt, fuit minùs canonicè aſſequutus) adeò graviter dilapidat, & conſumit, quod (niſi celeriter adhibeatur remedium) Epiſcopatus idem per eum ad irreparabile diſſolutionis opprobrium deducetur: nec ſolummodo rerum, verum etiam famæ ſuæ prodigus, & ſalutis, vitam ducit enormiter diſſolutam. *Et infrà*: Diſcr. v. mandamus, quatenus perſonaliter accedentes ad locum, inquiratis ſolicitè veritatem, & eam fideliter conſcribentes, ſub ſigillis veſtris nobis tranſmittatis incluſam. Eidem Epiſcopo terminum aſſignantes, quo noſtro ſe conſpectui repræſentet pro meritis recepturus: poteſtate d vendendi, dandi, infeudandi, ſeu quomodolibet alienandi bona ipſius Eccleſiæ, interim eidem penitus interdictâ.

N O T Æ.

1. a CIſterc.] Rectè in margine nſtendatur *Ciſter.* cùm in præſenti ſcribat Gregorius Ciſtrenſi Epiſcopo, de qna diœceſi egi *in c. 2. de corpore vitiat.*

2. b *Salen.*] Salen, ſeu Saln Salmnnis; vulgò *Salmens Veiler*, celeberrimum Ciſtercienſis Ordinis cœnobium eſt in Alemania, Conſtantienſis diœceſeos: primùm à Guntramn Barnne conſtructum anno 1134. deinde à Conrado, & Friderico primo Imperatoribus, & à Burchardo Archiepiſcopo Saliſburg. liberaliſſimè ditatum, ut refert Bucelinus *Germania ſacra part. 2. fol. 78.*

c *Friſigen.*] Geraldus videlicet, qui præfuit ipſi Eccleſiæ per undecim annos, ut refert Bucelinus *tom. 1. German. in ſerie Epiſcop. ipſius Eccleſiæ.*

d *Vendendi.*] Etiam cum ſnlennitate præſcripta *in cap. nulli, de rebus Eccleſiæ*: nam hoc ſpeciale eſt in crimine dilapidarionis, ut lite adhuc pendente, Prælatus ſuſpectus de dilapidarione ab Eccleſia amnveatur, *cap. licèt Heli, de ſimon.* probat Bernardus Diaz *in praxi, cap. 71.* 3.

T I T U L U S II.

De calumniatoribus.

C A P U T P R I M U M.

Gregorius a *Anthemio Subdiacono Campaniæ.*

CUm fortiùs punienda ſint crimina, quæ inſontibus, & magis ſacratis b hominibus ingeruntur, quàm ſitis culpabiles omnes, qui in cauſa Joannis reſediſtis, attendite, ut Hilarium criminatorem ipſius nulla ex diffinitione veſtrâ pœna conveniens caſtigaret. Nec illud ad accuſationem veſtram credatis eſſe idoneum, quod vobis quaſi judicare volentibus, ſolus frater, & Coëpiſcopus noſter Paſchaſius dicitur diſtuliſſe. Nam ſi zelus in vobis rectitudinis viguiſſet, faciliùs uni à multis rationabiliter ſuaderi, quàm multi ab uno poterant ſine cauſa deferri. Quia ergo tantæ nequitiæ malum ſine digna non debet ultione tranſire, ſupraſcriptum fratrem noſtrum Paſchaſium volumus admoneri, ut

eundem Hilarium priùs Subdiaconatus, quo indignus fungitur, privet officio, atque verberibus publicè caſtigatum, faciat in [c] exilium deportari, ut unius pœna multorum poſſit eſſe correctio. Cujus ſi fortè lenitatem Diaconi ſui adhuc opinio lacerata non commovet, & in hoc, quod non credimus, torpens extiterit, experientia tua hæc quæ diximus, faciat, & de illiùs nobis neglectu renuntiet. Hortandus præterea idem frater ex noſtro mandato eſt, ut ſe in omnibus vigilantem exhibeat, & Eccleſiæ ſuæ amplius diſciplinam non negligat, ne & peccatum de his, qui ei commiſſi ſunt, ſuſtineat, & nos contra ſe vehementer ſtimulet, ſi in officii ſui cura, quod non optamus, incautus, vel lentus extiterit. [d] Volumus autem ut memoratus frater noſter Paſchaſius, & vicedominum ſibi ordinet, & majorem domus: quatenus poſſit vel hoſpitibus ſupervenientibus, vel cauſis, quæ eveniunt, idoneus, & paratus exiſtere: ſi verò & negligentem eum proſpicis, & ea, quæ diximus, implere differentem, omnis Clerus ejus adhiberi debet, ut communi conſilio ipſi eligant, quorum perſonæ ad ea, quæ prædiximus, valeant ordinari.

NOTÆ.

1. a A *Nthemio.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub titul. de accuſationibus, cap. 2.* & habetur textus hic in ipſo regeſtro Gregorii, *lib. 9. epiſt. 66.* ex quo integram hujus textus tranſcribo, & ex ipſo D. Gregorio citarunt textum hunc Burchardus *lib. 2. Decreti, cap. 201.* Carnotenſis *part. 2. Decreti, cap. 274.* De hoc Anthemio nonnulla notavi *in cap 1 de teſtamentis.*

2. b *Hominibus inferuntur.*] Facit idem Gregorius *lib. 15. Moral. cap. 15.* ibi: *Grave est, ſi quis juſtis potiùs, quam peccatoribus noceat, unde & per Prophetam dicitur: Sanguis ejus in medio ejus eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum: non effudit illum ſuper terram, ut poſſit operiri pulvere: per terram videlicet, & pulverem peccatores; per petram verò limpidiſſimam juſtum ſignans, qui gravibus peccatorum contagiis non exaſperatur. Sanguis ergo ſuper limpidiſſimam petram effunditur, quando malitia cruenta mentis in afflictione juſta animæ graſſatur.* Unde quo quis eſt juſtior, ac proinde dignior veneratione, ideò indignius eſt illum impeti falſis probris, & calumniis.

3. c *Exilium deportari.*] Quæ phraſis apud ſcriptores inferioris ſæculi recepta, & uſitata fuit, in ſpecie à Sixto III. P. M. epiſtola unica, ante medium, ibi: *Si quis circa ejuſmodi perſonas non probanda detulerit, intelligat ſe jacturam infamiæ ſuſtinere, & ſub magna excommunicatione exilio deportari.* Ita in conſtitutione Honorii, & Theodoſii, quæ eſt ordine 15. in appendice Codicis Theodoſ. edita à Sirmundo: & de Manichæis Anaſtaſius *epiſt. 1 cap. 5.* ita ſcribit: *Subditi legibus ſecundum Chriſtianorum Principum conſtituta, ne ſanctum gregem ſua contagione pollucrent, per publicos judices perpetuo ſunt exilio relegati.* Et *cap. 13. 17 quæſt. 1.* Illuſtrant D. Nicolaus Anton. *de exilio lib. 2. cap. 1. numer. 8.* D. Joſeph. de Retes *lib. 1. de interdict. cap. 1. in notis.*

4. d *Volumus.*] Verba quæ ſequuntur, extant *in cap. volumus, 89 diſt.* in qua diſtinctione intendit Gratianus exponere, quod ſit officium vicedomini? Et ſciendum eſt, vicedominum in ſacris canonibus accipi pro eo, qui ab Epiſcopo adminiſtrationi rerum ſuarum præpoſitus eſt, & pro hoſpitibus recipiendis, & eleemoſynis elargiendis, & ut abſolutè provideat rebus omnibus, quæ domui providendæ ſunt; ideò dicitur major domus *in cap. Salvator 1. quæſt. 3. cap. diaconum 89. diſt.* & eum vice Epiſcopi cauſas judicaſſe conſtat ex præſenti epiſtola, & *ex libro 3. capitul. cap. 26. Mandes Comiti vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi, quicunque locum Epiſcopi, vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei rerum.* Et *lib. 5. cap. 120.* Concil. Mogunt. ſub Carolo *cap. 50.* tria velut hominum genera memorat, quibus omnis eccleſiaſtica res qualis qualis commiſſa eſt; omnibus Epiſcopis, Abbatibus, cunctoque Clero; & ait: *Omnino præcipimus vicedominos, & præpoſitos, advocatos, ſive defenſores bonos habere, non malos, non crudeles, non cupidos, non perjuros, non falſitatem amantes, ſed Deum timentes, & in omnibus juſtitiam diligentes.* Et *cap. conſuluere 38 de ſimon.* Alia de vicedominis adducunt Joannes Voſſius *lib. 3 de vitiis ſermon. cap. 55.* I. Fileſacus *in cap 4. de offic. Ordin.* P Gregor. *lib. 2. partit tit. 9. cap 5. num. 11* & *lib. 15. ſyntag. cap. 40. num. 3.* Sebaſt Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. quæſt. 2. proœmiali, §. 5. num. 13.* Manrique *tom. 1. annal. Ciſterc. anno 1134. cap. 1. in fine*, I. Dartis *ad Decret, in diſt. 89.* Unde D. Gregorius in præſenti prædicta vicedomini munia complectens jubet, ut Paſchaſius Epiſcopus eligat Vicedominum pro hoſpitibus recipiendis, & ſimul cauſis, quæ emergunt, decidendis.

COMMENTARIUM.

EX fragmento hujus epiſtolæ à Raymundo in præſenti tranſcripto, talis communiter deducitur aſſertio: *Subdiaconus calumnioſe accuſans, gradu ipſo privatur, & verberibus afficitur, ac in exilium mittitur.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex cap. Deus 7. 2. quæſt. 1 cap. qui crimen 2. quæſt. 8. cap. 1. & ult. 3. quæſt. 6. cap. quiſquis 3. 2. quæſt. 8. cap. ſi quis Epiſcopus 50. 2. quæſt. 7. cap. Epiphanium 4. 5. quæſt. 6. cap. 4. 2. quæſt. 3. cap. final. 1. quæſt. 6. cap. 1. §. adjicitur, de elect. in 6. cap. 1. 2. quæſt. 4.* Sixtus III. ſuprà relatus, Hadrianus Papa ad Epiſcopos Mediomat *cap. 58.* In quibus omnibus variæ pœnæ contra calumniatores ſtatuuntur: referunt ea, & alia juris teſtimonia Ant. Auguſt. *in epit. lib. 30. titul. 11.* & *lib. 37. tit. 57.* Creſpetius *in ſumma, verbo Accuſator falſus.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Guazinus *de defenſ. reor. cap. 13. defenſ. 3.* Alfarus *de offic. Fiſcal. gloſſ. 17.* Giurba *conſil. 47.* Valenzuela *conſil. 170. ex numer 1.* & *conſil. 171 num. 47.* Petrus Greg. *lib. 4. partit. tit. 15. cap. 4.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 22.* de Bellis *de delictis, quæſtion. 8.* Mancinus *gemal. cent. 2. cap. 45.* & *ſacri juris controv. titul. 7.* & *de triplici juris collat. cap. 229.* 5. *Concluſio traditur, & probatur.*

&

Digitized by Google

& 217. Salcedo *in praxi, cap.* 65. Martha *de juriſdict. part.* 1. *c.* 48. *num.* 21. Rouſſelus *l.* 4. *hiſt. juriſd. Pontif. cap.* 5. *num* 12. Corvinus *lib.* 4. *aphoriſm. juris canon. tit.* 30. Turturetus *in Paral. cap.* 43. Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 17. *cap.* 3. *fol.* 813. Theophylus Raynaud *in eplotheca de calum. ſect.* 1. *cap.* 4. Turriſcremata *in c. calumniator* 2. *q.* 3. Caſtillo *tom.* 3 *controv lib.* 3. *cap.* 21

6. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequentibus juris conſiderationibus. Prima naſcitur ex eo; nam in principio cujuſque litis, civilis, ſeu criminalis, jurat actor, ſe calumniæ causâ accuſationem, actionemve proponere, *princip. Inſtit. de pœna temerè*; ſed poſtquam juratum eſt, non calumniæ causâ judicium intendi, ampliùs quæri non poteſt, an fuerit calumniatus actor, *l.* 3. §. *unde, ff. de jurejur.* quia poſt juramentum tantùm quæri poteſt, an juratum ſit, §. *item ſi quis* 44. *de action* ubi plura Pichardus. Igitur nunquam calumniator in judicio propter calumniam damnari poteſt. Secunda naſcitur ex eo, nam calumniatorum pœna talio eſt, id eſt ut eandem ſubeat pœnam accuſator, quam accuſatum pati intendebat, *cap. qui crimen* 2. *quæſt.* 8. ibi: *Et qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulerit, ipſe patiatur.* Et *cap* 3. 2. *quæſt.* 8. ibi: *Cùm calumniantes ad vindictam poſcant, ſimilitudo ſupplicii*, &c. *cap. calumniator* 2. *quæſt.* 3. & 4. *quæſt.* 4. ibi: *Calumniator talionem recipiat.* Heraldus Epiſcopus Turon *can.* 80. *Quod eandem pœnam paſſurus ſit accuſator, ſi convincere non poteſt, quam reus, ſi victus fuerit* Probavi *in cap. inſuper* 16. *de accuſat.* Igitur ſi in præſenti caſu Subdiaconus Diaconum per calumniam accuſaverat, eadem pœna afficiendus erat, non verò diverſis à Gregorio ſtatutis. Tertia oritur ex eo, nam pœna verberum, quam imponit Gregorius, non convenit nec ipſi Subdiacono, cui imponitur, nec judici eccleſiaſtico, à quo infligitur. Non ipſi Subdiacono; quia liberi homines, & cives Romani verberibus non afficiuntur, ſed tantùm ſervi, & viles perſonæ, ut probavi *in can.* 4. Concil Illiber. qui inde infames manebant, *l. ictus* 22. *ff. de his qui notant. infam. l. in ſervorum* 10. §. *final. l. capitalium* 28. §. *penult. ff. de pœnis*, *l. nullum*, *Cod. ex quibus cauſ. infam. l.* 12. *Cod. de decur. l. penult.* § *inſtituitur*, *ff. de variis & extraordin. l. final. de injuriis*, *l.* 6 §. *quid, de injuſto*, *l.* 1. *&c. ff. quando appellat. l.* 4. *ff. de incendio*, *l. Lucius*, *ff. de accuſat.* Oſvaldus *lib* 18. *Donel. cap.* 8 *littera l.* Tiraq. *de nobilit. cap.* 20. Amaya *in l.* 66. *Cod. de decur. lib.* 10. Et ſacri Canones pœnarum delectum, & diſtinctionem ſemper obſervarunt, ita ut licèt ob graviora crimina laicos pœnitentiæ ſolenni manciparent, tamen Clericos, & Eccleſiæ miniſtros nunquam ad ſtatum illum redegerunt, propter infamiæ notam, quâ ſolenniter pœnitentes inurebantur, *cap. pœnitentes*, *cap. illud*, 50. *diſt.* Concil. Carthag. 5 *can.* 11. probavi latè *in cap.* 1. *de bigam. non ordin.* Ergo propter eandem rationem, infamiæ videlicet notam, quæ ex verberibus, & flagris provenit, non potuit Subdiaconus in præſenti ſpecie verberibus caſtigari. Nec judici eccleſiaſtico conſona eſt hæc pœna, cùm judices eccleſiaſtici pœnam ſanguinis proferre non poſſint, *cap ſententiam, ne clerici, vel monachi*: ſed verbera ſanguinem eliciunt, & ideò à judice eccleſiaſtico imponi non poſſe, docetur *in cap. qui in Archiepiſcopatu, de raptor.* Ergo non rectè in præſenti talis pœna in Subdiaconum calumniatorem ſtatuitur. Eodem

modo arguendũ eſt de pœna exilii, ſeu deportationis in præſenti ſtatuto; nam exilii pœna capitalis eſt, *l. capitalium*, *ff. de pœnis*, *l.* 4. *ff. ſi quis cautionibus*, *l. hos accuſare* 12. §. *omnes*, *ff. de accuſat.* latè probat Div. Nicolaus Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 3. *per totum*, Salgado *de protectione Regia*, *part.* 2. *cap.* 4. *numer.* 164. Carleval *de judiciis lib.* 1. *diſp.* 2. *quæſt.* 7. *ſect.* 1. *numer.* 751. D. Joſeph. de Retes *de interdictis*, *in l. cùm Ulpianus*, & *lib.* 3 *excurſu* 2. Unde Eccleſia eam non imponit, ſed judex ſæcularis ad requiſitionem judicis eccleſiaſtici, *cap.* 2. *de cleric excom.* ibi: *Et Epiſcopus minimè emendare potuerit, Regis judicio ad requiſitionem Eccleſiæ exilio damnetur.* Probat Cironius *lib.* 1. *obſervat. c.* 1. Igitur minùs congrua in præſenti exilii pœna à Gregorio Subdiacono calumniatori imponitur.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendùm eſt, calumniæ varias eſſe acceptiones: in bonam partem nonnunquam ſumi, conſtat ex Carnot. *epiſt* 17. ubi de Philippi Regis nuptiis cum Bertrada, cui ipſe jure contradixerat, ſic loquitur: *Quin nuptiis ejus dicto & ſcripto calumniam, quam debuit, fecit.* Quo ſenſu dixit deinde *epiſt.* 45 conjugium calumnioſum. Aliàs calumnia ſumitur pro jurgio forenſi, vel lite, ut ſæpiùs apud eundem Ivonem *epiſt.* 66. 179 219. 229. *&* 268. Et Arnulfus Epiſc. Lexov *epiſt.* 32. ait: *Nunciatur verò nobis, te in Anglia nihil niſi lites, & calumnias texuiſſe.* Quare calumniatorem pro actore, & petitore uſurpat Ivo *epiſt.* 212. *&* 241. Notarunt Juretus *in dict. epiſt.* 17. Gibalinus *de negot. tom.* 2 *lib.* 6. *cap.* 7. *art.* 2. Beyerlinch. *in theatr. tom.* 2. *verbo Calumnia.* Sed plerumque malè calumnia ſonat, pro calidaque & malitioſa juris interpretatione accipitur *in l. ad exhibendum* 19. *ff. ad exhibendum*, ibi: *Non oportere jus civile calumniari, nec verba captari, ſed quâ mente quid dicitur, animadvertere convenire.* Probat Laurentius Valla *lib.* 6. *elegant. cap.* 50. Pro dolo malo uſurpatur *in titulo ff. ſi mulier ventris nomine in poſſeſſionem calumniæ causâ*, *l.* 2. *C. de jurejur. propter calumniam*: quam acceptionem latè illuſtrat Bargalius *lib.* 5. *de dolo cap.* 15. In præſenti titulo pro falſa criminis accuſatione ſumitur, & definitur juxta Marcianum *in l.* 1 *ff. ad Turpil* ut calumniari ſit falſa crimina intendere; ac proinde nihil aliud eſt, quàm falſi criminis impactio. Quam definitionem explicat Theophilus Raynaud. *de calumn. quæſt* 2. & Nonius Marcel. *cap.* 4. *num.* 74. ait: *Calumnia eſt malitioſa, & mendax infamatio.* Et Beda *lib. de orthographia*, *Calumnia*, inquit, *eſt crimen falſum, cum nobis adverſarius, aut malum, quod non fecimus, objicit, aut bonum, quod feciſſe probamur, in contrariũ vertit.* Caſſiodorus *in Pſalmum* 117. *Calumnia* (ait) *eſt commentum aliquod periculoſa facultatis objectum.* Inde calumniatores dicti ſeu calumnioſi, juxta Paulum *in l.* 3. *ff. ad Turpil.* Qui improbè, & ex impoſtura accuſatoris officio utuntur, Græcè dicuntur ſycophantæ, eo quod furta ficuum apud Athenienſes capitalia eſſent, teſte Feſto Pompeio. Probant Franciſcus Polletus *lib.* 4 *hiſtor. fori Romani*, *c.* 5. Alciatus *lib.* 2. *Pareg. c.* 4. & expreſſit Suydas *Verbo Sycophantein*, quem latinè vertit Hieronymus Bolſius in hæc verba: *Si ficu arbore primùm inventâ, vetuiſſe tradunt Athenienſes, ne ficus exportarẽtur, qui autẽ deferebant, qui exportabant, ſycophantæ quaſi ficuũ bibebantur, inde tranſlatũ nomẽ ad quaſvis calumnias* Nec ſunt aliena à propoſito, quæ in Paulo Feſti Epitomaſte leguntur *l.* 17. ibi: *Sycophãtas*

7. *Calumnia quid?*

appellatos

appellatos hac de cauſa dicunt Atticos, quoſdam juvenes ſolitos in hortos irrumpere, ficuſque deligere: quam ob cauſam eſt conſtitutum lege, ut qui id feciſſet, capite truncaretur: quam pœnam qui perſequerentur ob parvula detrimenta, ſycophantas appellatos. Proſequuntur Budeus *ad Pandect.* Rhodiginus *lib. 18. antiquar. lect. cap. 9.* Demſterus *ad Roſinum lib. 9.* licèt aliam hujus vocis originem adducat Athenæus *lib. 3 dypnoſoph. cap 3.* P. Faber *lib. 1. ſemeſtr. pag. 25. & 163.* Lipſius *in oras de calumnia*, Covar. *lib. 2. var. cap. 9. num. 1.* Petrus Greg *lib. 32. ſyntag. cap. 4.* Alfaro *de offic. fiſc. gloſſ. 17.* Calumnia ergo propriè conſiſtit in impoſtura: quare non ſufficit ad calumniam, ut alicui quomodocunque tribuatur falſum probrum, ſed neceſſe eſt intervenire malitiam tribuentis. Unde ſi per errorem, aut hallucinationem contingat falſum crimen tribui noxio, non inde vera dabitur calumnia, ut probat Raynand. *dict. ſect. 1 cap. 1.* qui in ſequentibus malignitatem hujus ſceleris latè probat: quod argumentum luculenter tractavit C. I. V. Juſtus Lipſius *cent. 5. epiſt ad finem*, in oratione de calumnia: & Leuco Tyrannus Ponticus apud Athenæum *lib. 6. cap. 6.* cùm hominem quendam calumniantem vidiſſet: *Interemiſſem te,* (inquit) *per Deos, niſi tyranni malis hominibus indigerent.*

8. *De pœnis calumniatorum.*

Deinde ſciendum eſt, calumniatores variis pœnis, tam jure civili diverſam gentium, quàm ſacris Eccleſiæ canonibus puniri. Charondas apud Diodorum *lib. 12.* calumniatorem myricâ coronatum per urbem circunduci jubet. Vide Lucianum dialogo de non temerè credendo calumniæ. Jure civili Romanorum ex edicto Prætoris infamiam incurrunt, *l. non priùs 7 l. ult. Cod. de calumn. l. 1 ff. de his qui notant infam.* non tamen ipſo jure notatur calumniator, ſed ita ſi calumniæ causâ damnatus ſit, *l. 4. § calumniator, ff de his qui notant. infamiâ*; idcircò verba judicis diligenter attendenda ſunt: ſi dixerit *Eſycophantas*, id eſt calumniatus eſt, intelligitur notaſſe: quod ſi dixerit, *non probaſti*, non notatur. Nec enim qui non probat quod intendit, illicò calumniator intelligitur, ſed qui dolo malo falſum crimen objicit, *l. 1. §. ſed non utique*, & § ſequenti, *ff. ad Turpil. l. fuſtibus 16. ff. ex quibus cauſis infam irrog. l. 3. Cod. de calumn.* Cicero pro Roſcio: *Innocens eſt quiſpiam; ſuſpicione tamen non caret: et quis hunc accuſet, poſſim aliquomodo ignoſcere. Cùm enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſè, ac ſuſpicioſe dicere, apertè indiſicari, & calumniari ſciens non videtur.* Et mox: *Vos autem maximè debitis in eos impetum facere qui merentur. Deinde ſi voletis, etiam tum, cùm veriſimile erit, aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote: id quoque concedi poteſt. Sin autem ſic agitis, ut arguatis quidem aliquem patrem occidiſſe, poſſitis; aut quare, aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem vobis nemo ſuffringet &c.* Hactenus Cicero. Idem judicandum de hac formula: *Lucium Titius temerè accuſaſſe videtur.* Temeritas enim facilitatis veniam continet, & ob id nullam pœnam Titius ſubiit, *l. 1. §. quæri, ff. ad SC. Turpil.* Quid autem ſi judex ita pronunciaverit: *Callido commento videris accuſationis inſtigator fuiſſe.* An tanquam calumniatorem notaſſe videtur? Papinianus *in l. ob hæc verba 20. ff de his qui notant. infam.* reſpondit ob hæc verba pudorem potiùs onerari, quàm ignominiam irrogari; nec enim mandatorem eſſe eum, qui exhortatur. At contra Marcianus *in l. 1. §. incidit, ff. ad SC. Turpil.* docet hunc quoque, qui inſtigavit ad accuſandum, calumniæ pœnâ teneri. Pro hujus antimoniæ ſolutione Antonius Matthæus *de criminibus ad lib. 48. Pandect. tit. 18. cap. 3.* ait, verbis quidem SC. non teneri eum, qui inſtigavit, ſed ex mente & ſententia teneri, quia SC. de mandatore loquitur, & qui inſtigat, non eſt propriè mandator; ſed quia non longè à mandatore abeſt, eum ſententiâ SC. teneri. Sed aliter ea jura componit Oſualdus *lib. 18. Donel. cap. 8. litter. X.* diſcrimen conſtituendo inter ſententiam definitivam, & interloquutoriam. Etiam ante SC. Turpillianum fuit conſtituta pœna Talionis, quam ad leges 12. Tabularum refert Polletus *lib. 4. hiſtor. fori, cap. 5.* & poſtea idem cautum fuit lege Rhemia, ſeu ut alii volunt, Memia: quæ pœna exſoleverat temporibus Imperatoris Auguſti; quare inter alia ipſius Principis præclara geſta recenſetur à Suetonio, quod diuturnorum reorum nomina aboleverit conditione propoſitâ, ut ſi quis quem repetere vellet, par periculum pœnæ ſubiret: & poſtea per SC. Turpillianum inſtaurata ea pœna fuit, & tandem Imperatores Honorius, & Theodoſius *in l. ult. Cod. hoc titulo*, ita ſanxerunt: *Quiſquis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes poſcat ad vindictam ſimilitudo ſupplicii.* Extat *in cap. quiſquis 2. quæſt. 8.* Quæ pœna talionis divino jure poſitivo ſtatuta fuerat, *cap 19. Deuter.* ibi: *Si ſteterit teſtis mendax contra hominem, accuſans eum prævaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt ante Dominum in conſpectu ſacerdotum, & judicum, qui fuerint in diebus illis: cumque diligentiſſimè perſcrutantes invenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitavit; & auferes malum de medio tui, ut audientes cæteri, timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: non miſereberis ejus, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.* Hæc eſt pœna talionis, quâ ſcilicet tale rependitur, quale illatum eſt, vel inferendum fuit calumniam paſſo. Ariſtot. *lib. 5. Ethicorum, cap. 5.* appellat pœnam hanc *Contrapaſſum.* Probant pœnæ hujus juſtitiam Sotus *lib 5. de juſtitia, quæſt. 5. art. 4.* Lælius Mancinus *de triplici juris collat. lib. 1. cap. 129 & centur 2. cap. 143.* Demſterus *ad Roſinum lib. 9 fol. 940.* Hodie tamen, attentâ generali conſuetudine pœnam hanc talionis exoleviſſe ex ratione per nos adductâ *in cap. ſuper his, de accuſat.* teſtantur Farinac. *in praxi, quæſt. 16. num. 3.* Jul Clarus §. *final. quæſt. 81. n. 3.* Theophilus *de calum. ſect. 1. cap. 4.*

9. *De pœna legis Rhemiæ.*

In eadem etiam lege Rhemia ſtatuta fuit pœna inuſtionis frontis inſcriptâ literâ K. quæ eſt prima calumniatoris. Cicero pro Roſcio: *Ita tamen Erucii quæſtus te cupidum eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Memmiam putares aliquid valere oportere.* Et mox: *Crura quidem vobis nemo ſuffringet: ſed ſi ego hos bene novi, litteram illam, cui vos uſque eò inimici eſtis, ut etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigam, ut poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis.* Eoque ſpectat Papinianus *in l. quæſitum 13. ff. de teſtibus*, dum hominem calumniæ damnatum, opponit homini integræ frontis. Illuſtrant Theoph. Raynaud. *in tract. de ſtygmatiſmo, ſect. 3. cap. 3.* Cujac *ad Digeſta, in l is cui, ff. qui teſtamenta*, Petrus Pithœus *in collat. legum Moſaic. tit. 4. § ſine calumnia*, Forner. *l. 6. rer quotid. c. 19.* Et licèt Caſſiodorus *in Pſalmum 71.* hoc accipiat de nuda

condem-

condemnatione, quia apud antiquos litteram K. judices apponere ſolebant in ſignum condemnatioois; hæc tamen ſententia ſoſtineri non poteſt, quia ea damnandi nota communis erat omnibus condemnationibus, ut videre eſt apud Poletom, Sigonium, & alios de judiciis agentes. Ex quibus Hermannus Hugo *lib. de prima ſcribendi origine, cap. 22.* quod eſt de notis judiciariis, ad K. ait: *Calumniatorum fronti affixum, erat peculiare eorum ſupplicium, quo frontes eorum ferro candenti formâ litteræ K. inurebantur.* Duplex KK. eo ferro impreſſum volunt Petrus Diaconus *de notis*, & Aldus Manucius *libello ejuſdem argumenti*, ita exponentes illud K. K vel K. C ut ſonet, *calumniæ cauſâ.* Olim quippe vox *calumnia* exarabatur per K. ut probarunt Lipſius *lib. 2. electorum, cap. 15.* Pitheus *ubi ſuprà, fol. 145.* Primarius noſter Magiſter Correa *in orthograph. Caſtel.* Etiam aliquando apud Romanos calumniator dejicebatur è ſaxo Tarpeio, ut refert Gellius *lib. 20. noctium, cap. 1.* & in exilium mittebatur, ut conſtat ex Tacito *lib. 5. annal. l. 3. §. idem Divus, ff. de teſtibus.* Juſtinianus *novel. 6.* eum qui electum Epiſcopum cujuslibet criminis inſimulavit, pelli jubet à ſocietate fidelium: & *in novel 123. cap. 2 & 137 cap. 3* jubet eum, qui falſi criminis Epiſcopum reum egit, à provincia exulare, in qua commorabatur Etiam extraordinariâ pœnâ punitur *in l. 27. §. ſi liber 5. ff ad leg. Iul. de adult.* Apud Græcos uſitatam fuiſſe talionis pœnam conſtat ex Diodoro *lib. 4* & apud Wiſigothos eandem talionis pœnam ſtatutam fuiſſe, apparet, *ex l. 5. tit. de judicis furti, lib. 7. legum Vviſigoth.* notavit Gregor. Lopez *in l. 1. tit 1. part. 7. l. 17. & final tit. 17. part. 3.* Alias diverſarum gentium pœnas circa calumniatores refert Theoph. Raynaud. *de calumn. ſect. 1. cap. 4.* Hæc autem procedunt in calumnia in delictis publicis admiſſa; nam in privatis aliud obſervatur, quia qui in illis calumniatur, violat jusjurandum, quod concepit de calumnia, ſolvitque impenſas litis, & nonnunquam infamis fit, cùm olim veteri de calumnia actione in partem decimam litis actor mulctaretur, *§ hoc autem, Inſtit. de pœna temerè*; notavi *in tit de juram calum.*

10. *De pœnis ex jure Pontif.*

Ut ad Eccleſiæ leges perveniamus ſciendum eſt, Eccleſiæ Patres non minùs in calumniatores inſurrexiſſe, nam eos infamiâ notatos declararunt; beneficiò, officioque, ſi quod habebant privarunt, exilio, verberibuſque afficiendos eſſe ſanxerunt *in cap. qui in alterius, cap. quidam maligni, 23. quæſt. 4. cap. deteriora 6. q. 1. cap. Epiſcopum, ead quæſt.* Pœnam talionis ſanxerunt, *in cap. qui crimen 2. q. 8. c. calumniator 2. quæſt. c. 1. 2. quæſt 8.* Communione etiam privantur: & ſi Epiſcopos, aut clericos falsò accuſaverint, nec in fine illis conceditur communio Concil. Illiber. *can. 75* ibi: *Si quis Epiſcopum, Presbyterum, vel Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Licèt poſtea mitiùs cum eis actum ſit, communione in fine conceſsâ. Concil. Arelat. 1. *can. 14.* ibi: *Qui falsò accuſant fratres ſuos, uſque ad exitum non communicent.* Arelat. 2. *can. 24.* *Eos qui falſa fratribus capitalia objeciſſe convicti fuerint, placuit uſq; ad exitum non communicare, ſicut magna Synodus antea conſtituit.* Notavi *in c. 75. Concil. Illiber.* Hadrianus Pontifex *in c. delatori 5. q. 6.* linguam capulandã eſſe calùmniatori ſanxit: quæ conſtitutio etiam refertur *lib. 7. capitul. tit. 277.* & ab Hincmaro Rhemenſi *lib. contra Hincmarum Laudun. de ſententiis Engelramno Metenſium Epiſcopo datis*, his verbis: *Quàm diverſa à ſacris canonibus, & quàm diſcrepantes in quibuſdam ab eccleſiaſticis judiciis habeantur, ut hic, quædã de plurimis pona, evidenter manifeſtatur. Delatori, inquit, aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur* Capulare verò truncare eſt, vel exſcindere, ut in lege Salica, *tit. 31. §. 2. Si quis pedem alterius capulaverit.* Et ibi: *Mancatus remanſerit*: ex veteri gloſſario Petri Pithei notavit Bignon. *ad Marculf. fol. 623.* Similis ferè fuit lex Conſtantini, quâ ſtrangulari eos, & linguam ipſis radicitus amputari jubet, *l. 2. Cod. Theodoſ. de petit.* Apud Longobardos non lingua, ſed naſus præcidebatur, ut refert Lindembrog. *in gloſſario, verbo Capulare.* Dixit Hadrianus capulare, quod eſt truncare, ut probant Lindembrog. *ſuprà*? Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 4 cap 3.* Pius V. ſuâ conſtitutione innovavit in calumniatorem pœnam talionis, ut refert Farinac. *in praxi, quæſt. 16. num. 5.* & jam à primo Eccleſiæ ſæculo *lib. 2. conſtit. cap. 42. & 43* in calumniatores ita conſtituit: *Vos Paſtores cum Diaconis cognoſcetis eum, qui proximum ſuum per calumniam mendacis teſtimonii accuſavit, & oſtendetis eum eſſe calumniatorem, invidum, interfectorem, ſuis repugnantiis perturbantem ut malitioſum, ſermone inconſtantem, dictis ſuis contrarium, & oris ſui verbis captum. Fuerunt enim ei laqueus fortis labia ſua, quē tu poſtquā falſitas teſtimonii ejus convicta fuerit, judica rigidè, & gladio ignis trade, facque ei quod ipſe proximo ſuo ſcelere machinatus eſt. Quantum enim in eo fuit, fratrem occidit, aures judicis occupando, &c. Itaque ejice eum ex Eccleſia tanquam fratris interfectorem. Deinde intervallo temporis, ſi dixerit pœnitere ſe, pramittite eum jejuniis, ac poſtea per manus impoſitionem recipite, caventes tamen illi, ne quem iterum turbet. Quod ſi rurſus ingreſſus ſimiliter ſeditionem, & diſcordiam concitarit, neq; deſinat turbare, & convicia facere fratri, vituperationibus & contentionibus aquiter ſtudens, ejice eum tanquam peſtilentem, ne Eccleſiam Dei vitiet, & fœdet. Qui enim hujuſmodi eſt, turbas conflat civitatibus: idemque, tametſi intra Eccleſiam eſt, tamen quia Eccleſiam dedecorat, ſupervacuus, & inanis eſt, qui quidem quantum in ſe eſt, corpus Chriſti ſordidat.*

Deinde ſciendum eſt, judicem reum abſolventem improbè accuſatum, ſtatim cognoſcere, ac pronunciare de calumnia, *l. 1. C. hoc titul l. inter 10 ff de public. judic.* ſtatim, id eſt eadem die, vel ſequenti, ſi eadem non potuerit: argumento eſt locus Aſconii in oratione pro Marco Scauro, ibi: *Cato Prætor cum vellet de accuſatoribus in conſilium mittere, multique è populo manus in accuſatores intenderent, ceſſit imperitæ multitudini, ac poſtero die in conſilium de calumnia accuſatorem miſit.* Etiam notandum eſt, non omnes accuſatores in probatione deficientes, pœnis calumniæ puniri; nam tutores, curatoreſque non facilè illis afficiuntur, niſi evidens eorum calumnia ſit, *l. 2. Cod. de his quibus ut indign. l. 8. C. de calumniat.* Explicat Gothofredus *in l. 2. Cod. Theodoſ. eod. tit. l. 14. §. ſi libertus, de bonis libert. l. 22. de his, quæ ut indig* Similiter eos, qui proſequuntur necem liberorum, & parentum, pœnâ calumniæ non teneri, ſtatuitur *in l. 1. & 4. C. hoc tit. l. ult. ff. de public. judic.* & *in l 2. C. hoc tit.* docetur, non teneri extraneum hæredem, quia aliquē juſſu teſtatoris veneficii accuſavit: & fœminis ſuam, ſuorumve injuriam perſequentibus, & omnibus illis, quibus inſcriptionis neceſſitas remittitur, quos retuli *in c. ſuper his, de accuſat.* calumniæ pœna remittitur. Etiam maritus, qui intra dies 60. jure mariti uxorem accuſat de adulterio, niſi ob evidentem calum-

11. *De his qui in calumniatores non tenentur.*

calumniam, non tenetur calumniæ pœnis, *l. is cujus 14. §. ult. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 6. & 30. Cod. eod. l. auxilium 57. §. 1. de minoribus.* Pater autem accuſando adulterium filiæ ex calumnia damnatur *l. pater 30. ff. eod. tit.* quia talis accuſatio odioſa eſt, cùm per eam matrimonia fœdari videantur, *l. quamvis 30. Cod. eod. titul. de adult.* Item fiſcus à calumniæ pœna immunis eſt, cùm ex quadam neceſſitate accuſet, niſi cum evidenti calumnia agat, *l. penult. Cod. de advocat. Fiſci, l. 5. l. universi 9. Cod. ubi cauſæ fiſcales.* Suetonius *in Domitiano*, ibi: *Fiſcales calumnias magna calumniantium pœna repreſſit.* Similiter etiam delatores ex officio, ut curioſi, & ſtationarii, non puniuntur, niſi ob evidentem calumniam, *l. ea quidem, Cod. de accuſat. l. 1. Cod. de curioſis, l. 10. l. 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil. l. Divus 6 ff. de cuſtod. reorum.* Probat Amaya *ad tit. de delatoribus, lib. 10,* & plura de curioſis congeſſerunt Petrus Gregor. *lib. 47. ſyntag. cap. 38. num. 9.* Cujac. *ad tit. Cod. de irenarchis, & titul. Cod quæ res pignori:* & *in l. 9. Cod. de jure fiſci, & lib. 1. obſ. cap. 33.* Revardus *lib. 4. var. cap. 11.* Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap. 47. & Occid. cap. 18 & lib. 2 var. cap. 26.* Bulenger. *lib. 7. de Imper. Roman. cap. 22.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. num. 61. & cap. 21. num. 10* alias cauſas, ob quas calumniator excuſatur à calumniæ pœnis, refert Menochius *lib. 2. de arbitrar. cent. 4.*

12. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis jam apparet ratio præſentis deciſionis; nam cùm calumnia adeò ſit grave ſcelus: ut peccatum diabolicum appellent ſanctus Athanaſius *in apolog. ad Conſtantium*, ibi: *Calumniari eſt ex diaboli moribus.* Origenes *homil. 3. in Exodum*; quia ait, falſis detractionibus, & teſtimoniis, ac calumniis gravantes proximum, os apertum à diabolo habere: Cyrillus monachus *in actis ſanctæ Sabæ*, D. Chryſoſtomus *homil. 79. in Matthæum*, cujus nomenclaturæ rationem aſſignat & illuſtrat Theophil. Raynaud. *de calumnia quæſt. 2.* & Div. Athanaſ. *in dicta apolog. de ſtrage, quam infert calumniator*, ait: *Qui lapide feritur, quærit medicum; ictus autem calumniæ gravius quàm lapides feriunt.* Eſt enim calumnia clava, & gladius, & jaculum incurabile, ut dixit Salomon, & ſi in perſonam Deo ſacratam inferatur, gravior calumnia eſt, ut ſuprà probavi: inde cùm in præſenti Hilarius falsò, & ex calumnia accuſaſſet Joannem Diaconum, juſtè Gregorius decrevit, ut ipſe officio Subdiaconi, quo fungebatur, à proprio Epiſcopo ſuſpenderetur, verberibuſque afficeretur, ac in exilium mitteretur, ut ita alii à ſimili calumnia terrerentur, ne fratres Eccleſiæ æquè miniſtros falsò accuſent; nam ut ajebat Ariſtotel. *lib. 6. Polit. cap. 5.* in bene inſtituta Republica graviter calumniatores ſunt puniendi, quoniam non populares in judicium vocare conſueverunt, ſed nobiles.

13. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex dicta l. 1. ff. de jurejur.* nam quod ex ea expendebamus, procedit in juramento deciſorio parti à parte delato; nam tunc poſtquam delatum eſt, nihil quæritur, niſi an juratum ſit: at verò in juramento ab actore, vel reo prolato, ſine ulla delatione adhuc ſupereſt cognitio cauſæ principalis, *dicta l. 3. in princip.* & propter calumniam, tam in civili quàm in criminali judicio, pœna, ut probavi *in cap. 1. de juram. calumn.* & ita hac pœnâ calumniæ non liberari accuſantem, etiamſi tempore accuſationis propoſitæ juret de calumnia, docuerunt Jul. Clarus *dict. §. final. quæſt. 61.* Salcedo *in praxi, cap. 65.* Mattha *de juriſd. part. 1. quæſt. 58.* Nec obſtat, quod de pœna talionis adducebamus, cui difficultati ut ſatisfaciant Antonius, & Abbas *in præſenti*, quos ſequitur Bernard. Diaz *in praxi, cap. 65* affirmant, quod in præſenti caſu pœna imponenda Joanni Diacono, ſi crimen probatum eſſet, non erat proportionata Hilario Subdiacono, ideoque diverſam pœnam à ſancto Gregor. impoſitam fuiſſe: ſed cùm non conſtet, quænam pœna in præſenti caſu imponenda eſſet Joanni, certò deduci non poteſt, an eadem pœna imponi poſſit Joanni Subdiacono; quare verius credo, quod licèt pœna talionis in calumniatorem utroque jure impoſita reperiatur, ea locum habet in delictis ordinariè puniendis, non verò extraordinariè; unde cùm in præſenti non fuiſſet certa pœna impoſita pro delicto, quo accuſabatur Joannes Diaconus, & ipſe eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, ideò tam acerbis pœnis plectitur calumniator. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, pro cujus partis ſolutione dicendum eſt quod licèt illa fuſtium, & verberum differentia jure civili Romanorum agnoſceretur, uſitataque eſſet, ut probavi *in can. 4. Concilii Illiber.* in jure tamen canonico nullum diſcrimen verſatur inter flagella, & verbera: quare promiſcuè in ſacris canonibus rei jubentur fuſtibus cædi, & verberibus affici *in cap. cum Beatus, 45. diſt. cap. nullus clericus 11. quæſt. 3. cap. quidam 5. quæſt. 1. cap. quia juſta 5. quæſt. 6. cap his à quibus 23. quæſt. ult. cap. in Archiepiſcopatu, de raptor.* & Gennadius Patriarcha CP. delatum ei ob ſcelera Chariſium permiſit etiam paternâ, & eccleſiaſticâ cenſurâ flagellari. Nicephorus *lib. 15. hiſtor. Eccleſ. cap. 13.* Sophron. *in prato ſpirit. cap. 145.* Similia de Pechamo Cantuarienſi Archiepiſcopo refert Nicolaus Aaſpertel. *hiſtoria Anglica ad ſæculum decimum tertium, c. 23.* & ita in præſenti caſu Subdiaconum verberibus affici jubet Gregorius juxta mentem ſacrorum canonum, ſecundùm quam nullum datur diſcrimen inter flagella, verbera, loras, & fuſtium cæſionem. Nec obſtat, quod ex hac pœna infamia incurritur; nam cùm ex ipſo calumniæ delicto infamia contrahatur, ut probavi, non injuſtè Gregorius Subdiaconum in hoc caſu ut infamem verberibus afficiendum eſſe decrevit. Nec obſtat alia pars ipſius augmenti, videlicet pœnam hanc ſanguinem effundere, ut conſtat *ex lib. 2. feudor. tit. 27. §. ſi quis aliquem*: quare Horatius horribile flagellum vocavit, inquiens:

Nec ſcutica dignum horribili ſectère flagello.

Et Virgilius ſanguineum dixit *lib. 8. Æneid.*

Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.

Item Juvenalis *ſatyr. 6.*

----- Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis.

Et in ſacra pagina *Eccleſiaſtici cap. 8.* ibi: *Flagelli plaga livorem facit.* Nam licèt Eccleſia olim uteretur flagris, flagelliſve pro emendandis peccatoribus, ut conſtat ex juribus proximè adductis, & ex Concilio Matiſcon. 2. *cap. 1.* ubi jubetur ruſticum, vel ſervum, qui diem Dominicam violarit, gravioribus fuſtium ictibus verberari, Concil. Aquiſgran. *can. 134. cap. ſuper eo, de ſentent. excomm. cap. univerſitatis, eodem titul. in 6.* Concil. Narbon. ſub Recaredo, *can. 12.* ibi: *Presbyteri increpentur, ut redeant, Diaconos & execrandos, & ſtipendio privandos; reliquos flagris coercendos.* Concil Agath Præſide Cæſario, *can 38.* ibi: *Clericum, aut monachum ſine commendatitiis vagum, ſi verborum increpatione non emendetur, etiam verberibus*

ribus

ribus ſtatuimus coërceri. Turon. 2. *can.* 20. ibi: *Qui ex ſeptem Diaconis, lectoribus, aut laicis ad Archipresbyterum obſervandum conceſſit, ſi ſeptimanam in eo facere diſtulerit, fuſtigetur.* Synodus Francica ſub Bonifacio V. *Clericus, vel monachus in fornicationem lapſus, poſt tertiam verberationem in carcerem miſſus, ibi pœnitentiam agat.* Carnotenſis *part.* 14. *Decreti, cap.* 115. Tamen ſemper curarunt Eccleſiæ Patres, ne flagellatio ad ſanguinis effuſionem perveniret; quare pro una vice triginta novem ictus tantùm præſcripſerunt. Concil. Maſiſcon 1. *can.* 8. ubi jubetur, ut clericus junior, qui alterum clericum ad judicem ſecularem traxerit, uno minùs de quadraginta ictus accipiat. Refertur *in cap. nullus* 6. 11. *quæſt.* 1. & *in* 1. *collect. ſub titul. de foro compet. cap.* 4. Div. Cyprianus *in vita ſancti Cæſarii, apud Surium die* 27. *Auguſti* ait, illum nunquam hunc numerum exceſſiſſe, ſed potiùs ut iterum reus vapularetur, permittebat, ibi: *Solebat vir ſanctus id accuratè obſervare, ut nemo ex illis, qui ipſi parebant, ſi pro culpa ſua flagellandi eſſent, amplius triginta novem ictibus ferirentur; ita tamen, ut ſi quis in gravi culpa eſſet deprehenſus, permitteret ut poſt dies pauces vapularet iterum.* In regula ſancti Aureliani *cap.* 41. pro qualibet culpa, ſi neceſſe eſt flagelli accipere diſciplinam, nunquam numerus legitimus exceditur, id eſt triginta & novem. Quo ſenſu accipiunt aliqui, quod habetur in Pœnitent. S. Columbani, ubi quinquaginta centum; immò & ducentæ plagæ imperantur; non enim ſimul, & ſemel infligebantur, ſed iteratis vicibus, quem numerum ictuum acceperunt Patres à lege veteri, in qua cavebatur *Deuteron. cap.* 25. ita: *Pro menſura peccati erit & plagarum modus, ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.* Et D. Paulus 2. *ad Corinth. cap.* 11. inquit: *A Judæis quinquies quadragenas unâ minus accepi.* Illuſtrat Novarinus *lib.* 1 *ſchediaſm. cap.* 21. Menardus *ad concord. regul. cap.* 30. §. 4. Judæi enim veriti, ne ſi quadregenarium numerum complerent, oblivione forſan, vel impetu animi quandoque excederent, in more habebant non niſi triginta novem ictus infligere, teſte Joſepho *lib.* 4. *antiquit. cap.* 8. Oleaſtro *in dict. cap.* 25. *Deuteron.* ibi: *Solent etiam Hebræi ex ratione triginta novem verbera incutere, ne fortè excederent uno.* Unde Apoſtolus ſe accepiſſe gloriatur quinquies quadragenas unâ minus. Rationem hujus legis expreſſerunt S. Chryſoſtomus *homil.* 25. *in epiſt.* 2. *ad Corinth.* per hæc verba: *Quare una minùs priſcâ lege ſancitum erat, ut ſi quis plus quàm quadraginta verberum ictus accepiſſet, infamis apud ipſos eſſet; itaque ne verberantis impetus hunc numerum in infligenda pœna excedens, ignominiæ notam rei faceret, præſcriptum eſt ab illis, ut ei qui vapularet, unde quadraginta tantùm plagæ inurerentur.* Theodor. q. 30. *in c.* 25. *Deuter.* *Quare cùm Deus præceperit delinquentem vapulare quadraginta plagis, Judæi unâ minùs inferunt, quia major numerus vapulantem infamat: ſi ceciderint eum pluribus, deformis abibit frater tuus in conſpectu tuo. In eo tranſgredi legem permittunt, ut exactū obſervantes numerum, etiam nolentes vapulantem infament pluribus plagis illatis.* Quare Eccleſia illum morem retinuit, ne ad ſanguinis effuſionem perveniretur. Unde juxta hunc morem accipienda eſt pœna verberum impoſita à Gregorio in præſenti. E contra idem Gregorius *lib.* 2. *epiſt.* 52. ſuccenſuit Epiſcopo Conſtantinopolitano ob monachum in Eccleſia CP. fuſtibus cæſum. Et *epiſt.* 83. Andream Tarent. Epiſcopum ab adminiſtratione ſacrorum per duos menſes ſuſpendit, quòd mulierem cædi fuſtibus juſſiſſet crudeliter. Illud tamen obſervandum eſt, etiam in caſibus à jure permiſſis clericos non eſſe verberandos propriâ manu ab Epiſcopo, ut cautum fuit *in cap.* 27. *Apoſtol.* Synodo Nicæna 2. *can.* 3. Concil. Agath. relato *in cap. non liceat*, 86. *diſt.* à D. Gregorio *in cap. quid autem, cum ſequenti*, 45. *diſtinct.* Juſtiniano *Novel.* 123. ibi: *Propriis aliquem manibus verberare Epiſcopo non licere; hoc enim à ſacerdotibus alienum eſt.* Julianus Patricius *novel.* 115. *cap.* 42. Phocius *in nomocan. tit.* 6. *cap.* 26. Savarus *ad Sidon. lib.* 3. *epiſt.* 12.

14. *De pœna exilii.*

Nec obſtat ultima difficultas, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, Eccleſiæ, eccleſiaſticiſque judicibus competere facultatem relegandi, ita ut cùm per excommunicationem, ac alias pœnas eccleſiaſticas rei criminoſi emendari nequeunt, in exilium mittantur, ut disertè probatur *in cap. in Synode* 23. *diſt.* 63. *cap. attendendum* 13. 17. *quæſt.* 4. ibi: *Aut exilio perpetuæ deportationis ferventur:* & *cap. accedens*, 50. *diſt. cap. hi qui* 3. *quæſt.* 4. ibi: *Et exilio digni judicantur ſinistimo:* & c. *cùm beatus*, 45. *diſt.* ibi: *Et exilii ſententiam ſuſtinebunt:* & *cap. ad audientiam, de crimine falſi, cap. penult. de pœnis.* Concil. Tolet. 12. *can.* 11. ibi: *Quod ſi ingenuorum perſona his erroribus fuerint implicata, & perpetuâ excommunicationis ſententiâ feriantur, & arctiori exilio ulciſcantur.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. ibi: *Si quæ mulieres fuerint in adulterio cum clericis deprehenſa, de clericis diſtinctione habitâ, mulieres ipſæ, prout ſacerdoti viſum fuerit, diſtrictioni ſubjaceant, & à civitatibus, ut ſacerdos præceperit, repellantur.* Gregorius *in Pœnitent. cap.* 11. Docuerunt plures congeſti à Barboſa *de poteſtate Epiſc part.* 3. *tit.* 4. etſi negent Rouſſelius *lib.* 4. *hiſt. Pontif. cap.* 7. *num.* 5. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap.* 4. quia pœna capitalis duplex eſt, una ſanguinis, quæ mortem ingerit, *l.* 3. *ff. de pœnis*; altera ſine ſanguine, ut eſt deportatio; & ita cùm non ſit corporalis hæc pœna, ut expreſsè docetur *in cap. ad audientiam, de crimine falſi*, & probat D. Nicol. Antonius *lib.* 2. *de exilio, cap.* 31. *num.* 7. poteſt à judice eccleſiaſtico infligi. Baronius *anno* 263 *num.* 59. Chopinus *lib.* 3. *de ſacra pol. titul* 2. *num.* 11. Circa effectus verò ipſius pœnæ notandum eſt, Pontificem poſſe à tota ſua ditione relegare, & in terris Eccleſiæ ſubjectis quoad temporalia, omnibus juribus regni, & civitatis exules privare. Similiter Archiepiſcopi à tota ſua provincia, & ſubditos Suffraganeorum ſuorum punire volent, juxta tradita *in cap. paſtoralis, de officio ordin.* Epiſcopi à ſua diœceſi, *ex dict. cap.* 29 *Concilii Aurel.* non autem regno integro poſſunt relegare, nec jura civitatis, ſeu natalium regni illis adimere, quia ſæcularia ſunt, niſi implorato auxilio brachii ſæcularis; quia tunc ipſe judex ſæcularis videtur ſententiam proferre, ipſumque reum in exilium mittere, *cap. de Liguribus* 42. 23. *quæſt.* 5. *cap. ſi quis* 17. *cum ſequenti*, 18. *quæſt.* 1. *cap. ne liceat* 17. *diſt.* ideoque ut exilium perfectum ſit *in dict. cap.* 2. *de clerico excomm.* jubetur ut ad requiſitionem Eccleſiæ Judex ſæcularis decernat exilium; & in Concilio Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform cap.* 8. de concubinariis contumacibus cavetur, ut ita graviter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum, vel diœceſin, ſi eiſdem Ordinariis videbitur, invocato, ſi opus fuerit, brachio ſæculari ejiciantur.

tur. Latiùs proſequitur D. Nicolaus Antonius *dict. lib. 2. cap. 32.* Unde exilium, de quo in præſenti, perfectum quoad omnes effectus fuit; ſiquidem per Anthemium judicem Eccleſiæ Romanæ in Campania, ubi temporalem Pontifex exercebat juriſdictionem, per Gregorium Magnum inflictum fuit: quare Hilarius omninò quod jura regni, ſeu natalium Provinciæ Campaniæ exul haberi debebat.

15. *Exponitur Can. 9. Concil. Conſtantinopol.* Sed ſuprà traditis obſtat canon. 9. Concil. Conſtantinop. 1 in illis verbis: *Cùm Apoſtolicus canon. ſacerdotes, qui verberare aggrediuntur, vel fideles, qui peccarunt, vel infideles, qui injuriam fecerunt, depoſitioni ſubjiciat, ii, qui ſua ira mederi moliuntur, & Apoſtolicas conſtitutiones detorquent, eos intellexerunt, qui ſuâ manu verberant, nec canone tale quid ſignificante, nec retractione hoc intelligere permittente: eſt enim revera ineptum, & valde lubricum, ut qui ſua quidem manu ter, vel quater percuſſerint, deponantur: datâ autem facultate juſſu verberandi, eum qui immaniter, & uſque ad mortem ſupplicium inflicturus eſt, impunè id ferre negligi: quamobrem canone ipſum verberare abſolute puniente, nos quoque ſimul cum eo ita decernimus. Oportet enim Dei ſacerdotem doctrinis, & admonitionibus, nonnunquam autem & pœnis canonicis eum, qui ſe immodeſtè, & inſolenter gerit, inſtituere, ſed non flagellis, & verberibus in hominum corpora inſultare. Si qui autem ſunt morem omnino non gerentes, & pœnam correctioni non cedentes, eos per vocationem ad ejus loci Magiſtratus ne eo caſtigari prohibet. Antiochena enim Synodi canon quintus eos, qui tumultus excitant, & ſeditiones in Eccleſia introducunt, per manum externam converti oportere ſtatuit.* Ex quibus expreſsè deducitur, non licere judici eccleſiaſtico manu propria, nec per alium quemquam verberare: ergo non rectè in præſenti jubet Gregorius calumniatorem verberibus affici. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, dubium eſſe, an Sacerdotes, cæterique miniſtri ſacris ordinibus initiati propter graviora delicta verberibus affici poſſint, publicè, ad vocem, faſtidiumque præconis, juxta veterem, hodiernumque ritum, de quo *in l. fuſtibus caſum, Cod. ex quibus cauſis infam. l. ſi duo 13. § ſi quis, ff. de jurejur* Horatium Epod. *od. 4.* ibi:

Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad faſtidium.

Junctis congeſtis à Cuiac. *lib. 8. obſ. cap. 7.* Gothofredo *in dict. l. fuſtibus*, Langleo *lib 11. ſemeſtr. cap. 2.* Et dicendum eſt, ſacerdotes, ſacroſque Eccleſiæ miniſtros privatis verberibus pœnas delictorum ſuorum luiſſe, præcipuè in Eccleſiis Canonicorum Regularium, ut hodie in monaſteriis obſervatur, & probat Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſit. 2. cap. 4. num. 41.* tamen ſacris ordinibus fulgentes, quemadmodum propter honoris faſtigium quocunque demùm ſcelere adſtringerentur, publicæ, & ſolenni pœnitentiæ mancipari nequibant; ita niſi degradati publicè flagellis, aut verberibus cædi non poterant: quis enim ferret, ut qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt, per quos & nos Chriſtiani ſumus (ut ajebat Div. Hieronymus ad Heliodorum) qui claves Regni cœlorum habentes, quodam modo ante diem judicii judicant, qui ſponſam Domini ſobriâ caſtitate conſervant, fuſtium ictus publicè ſubirent, quibus humiliores perſonas, extremæque notæ homines tantummodo affici debere, diſciplina Romanorum judicavit. Utebantur ergo Epiſcopi olim verberibus in laicos, clericos, & monachos malæ frugis; ſed cum delectu: ob leviora crimina privatis fuſtibus cædebantur, ob graviora verò publicis, præmiſsâ degradatione: quemadmodum & Pontifices Summi apud Romanos virgarum ſupplicio in Veſtales virgines criminoſas utebantur, ut probat Rouſſel. *ubi ſuprà*, quantumvis ſacratas, & ſacerdotio fungentes, ut conſtat ex Dionyſio *lib. 9.* Livio *lib. 28.* Nec tunc obſtat textus *in dict. can. 9.* qui ut ex verbis relatis conſtat, intelligendus eſt de verberatione immoderata per ſacros canones improbata; non verò de illa, quæ ſervato juris ordine, & diſciplinæ eccleſiaſticæ normâ imponitur: de qua etiam injurioſa fuſtigatione accipiendi ſunt textus in Synodo Nicæna 2. *act. 3.* ubi Patres qualemcunque Epiſcopum verbera, aut plagas Deum præſertim timentibus, & perſecutionem patientibus inferentem, quaſi perſequutorem flagellationibus graſſantem, Epiſcopatu indignum cenſuerunt. Et D Gregorius *lib. 1. epiſt. 83. & 84.* qui Andream Tarenti Epiſcopum, quòd mulierem de matriculis contra ſacerdotii & propoſiti ſui ordinem crudeliter fuſtibus cædi deputaſſet, ab officio ſuſpendit. Poterit ergo Epiſcopus in ſubditum nequam pœnam verberum exercere; at verò verbera injurioſa ad mortem tendentia, vel ad ſanguinis enormem effuſionem, neque per ſe, neque per alium Epiſcopus, aut Judex Eccleſiaſticus infligere valet, ut probat Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 15. num. 29.* Rouſſel. *lib. 4.*

CAPUT II.

[a] Innoc. III. [b] *Zamorenſi*, [c] *Sigovienſi*, *&* [d] *Abulenſi Epiſcopis.*

CUm dil. fil. Magiſt. et. Schol. [e] Palentinus ad Sed. Apoſt. acceſſiſſet, & nobis de ven. f. n. quondam Epiſcopo [f] Legionen. nunc Archiepiſcopo Compoſtellano, exceſſus varios nunciaſſet, dil. fil. de [g] Vallebona, & de [h] Matiplana Abbatibus Placentin. diœc. examinationem commiſimus exceſſuum objectorum. *Et infrà*: Cùm autem proceſſum negotii, & dicta teſtium examinaverimus diligenter, nec intelligere potuerimus, probatum eſſe ſufficienter aliquid de prædictis, eundem Epiſcopum de conſilio fratrum n. abſolvendum decrevimus ab objectis, per A. ſ. m. quat. memoratum Magiſtrum Schol. donec canonicè ſuam [i] purgaverit innocentiam, ſcilicet quod non calumniandi animo ad hujuſmodi crimina proponenda proceſſit, ab officio & beneficio ſuſpendatis, ut cæteri ſimili pœnâ perterriti, ad infamiam ſuorum facilè non proſiliant [k] Prælatorum.

NOTÆ.

N O T Æ.

1. [a] I*Nnocent.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub tit. de accuſat. cap.* 7 ex quo textum tranſcribo; ſed legendum eſt, ut habetur in hac ſexta collectione *Zamorenſi*, *Segontienſi*, & *Abulenſi Epiſcopis*: nec eſt cur textus hic tribuatur Honorio III. ut aliqui voluerunt, cùm non reperiatur in ejus quinta compilatione, & extet in tertia collectione Epiſtolarum Innocentii III.

b *Zamorenſi.*] D. Petro videlicet, qui his prioribus annis Innocentii III. floruit: de qua Diœceſi egi *in cap. 5. de ſupplenda neglig.*

2. c *Segontenſi.*] D. Petro Michaeli, qui etiam à ſuis Clericis fuit falsò accuſatus, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipſius Eccleſiæ*, *in ejus vita.* De hac Eccleſia egi *in cap 6. de integrum reſtit.*

d *Abulenſi.*] Benedicto I. hujus nominis. De hac Diœceſi egi *in dicto cap. 5. de ſupplenda neglig.*

3. e *Palentino.*] D. Alderico videlicet, qui floruit in Eccleſia eximiis virtutibus præditus uſque ad annum 1208. adeoque ſanctimoniâ claruit, ut in ipſa Eccleſia reverenter ſerventur ſandalia ipſius, cum hoc titulo *Sandalia S. Alderici*, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipſius Eccleſiæ.* De ea Eccleſia egi *in p 6 de in integrum reſtit.*

4. f *Legion.*] D. Petro Munniz, qui poſtea fuit Compoſtellanus Præſul, ut in hiſtor. ipſius Eccleſiæ Compoſt. refert Ægidius Gonzalez *fol 93.* De ea Eccleſia egi *in cap 6 de in integrum reſtit.*

5. g *Vallebona.*] Vallisbona, vulgò *Valbuena*, Monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Palentina, ſexto lapide ab Urbe Vallis-Oleti, quam fundavit Comitiſſa Stephania ſub cura Epiſcopi Palentini: ejus originem & progreſſum refert Marique *tom. 2 annal. Ciſterc. anno 1151. capite undecimo.*

6. h *Mataplana.*] Legendum eſt *Mataplana*, quod Monaſterium vulgò dictum Matallana, eſt Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Palentina, quinto lapide à Vallis-Olelo, tertio ab Emerita Auguſta; vulgò *Medina de Rioſeco*, conſtructum anno 1171. cujus hiſtoriam latè refert Manrique *tom. 3. annal. anno 1174. cap. 6.*

i *Purgaverit*] Convincitur quis de calumnia ſecundùm quoſdam eo ipſo, quod non probat, 7
quod intendit, ut doceri videtur *in cap. calumniator, cap. qui non probat 2. quæſt. 3. l. 1. Cod. de advocat. diverſ. judic. l. 3. §. idem Divus, de teſtibus, l. 1. in fine Cod de famoſis libel. l. ſi quis ad ſe, Cod. ad leg. Jul. de vi, l. non ignoret, Cod. de fructibus, & lit. expenſ.* Sed non eſt ita, quia non protinùs calumniari videtur, qui non probat quod intendit; undè ejus rei inquiſitio fieri debet, quâ mente ductus ad accuſationem proceſſit, & tunc condemnabit eum Judex, vel abſolvet, ex traditis proximo commentario. Quatenus autem in præſenti denunciator ob calumniam puniatur, cum regulariter ipſe ſubſcribere non teneatur expoſui *in c. ſuper his, de accuſat.*

k *Prælatorum.*] Ideoque licet tantùmmodo delator eſſet, punitur ob calumniam. Facit Theodoricus Rex apud Caſſiodor *lib. 1. variar. epiſt. 9.* ibi: *Tuta eſt conditio ſubjectorum, ubi vivitur ſub æquitate regnantium: nec dubio decet rumore trahi, à quo debent non mutanda conſtitui: fidem ſiquidem rerum ex ratione colligimus (quæ nunquam deſiderantibus abſconditur, ſi ſuis veſtigiis perquiratur;) atque ideo, quod Beatitudini veſtræ graviſſimum eſſe confidimus, præſenti tenore declaramus, Auguſtanæ Civitatis Epiſcopum proditionis patriæ falſis criminationibus accuſatum: qui à nobis honori priſtino reſtitutus, jus habeat Epiſcopatus omne quod habuit; nihil enim in tali honore temerariâ cogitatione præſumendum eſt, ubi ſi propoſito creditur, etiam tacitus ab exceſſibus excuſatur. Manifeſta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem (quidquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur.) Volumus enim impugnatores ejus legitimâ pœnâ percellere: ſed quoniam ipſi clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis Veſtræ judicium cuncta tranſmittimus ordinanda, cujus eſt & æquitatis moribus talibus imponere, quam novimus eruditionem Eccleſiaſticam cuſtodire.*

T I T U L U S III.

De Simonia, & ne aliquid pro ſpirituali exigatur, vel promittatur.

C A P U T P R I M U M.

[a] Gregorius *Generali Synodo præſidens.*

ANtiquam Patrum Regulam ſequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum eſſe conſtituo, neque ex [b] datione pallii, neque [c] ex traditione chartarum, nec ex ea, quam nova per ambitionem ſimulatio invenit, appellatione [d] paſtelli. Quia enim ordinando Epiſcopo [e] Pontif. manum imponit, Evangelicam verò lectionem Miniſter legit, confirmationis autem ejus Epiſtolam [f] Notarius ſcribit, ſicut Pontificem non decet, manum quam imponit vendere, ita Miniſter, vel Notarius non debet in ordinatione ejus vocem ſuam, vel calamum venundare. Pro ordinatione verò, vel pallio, ſeu chartis,

chartis atq; paſtello, eundem qui ordinandus, vel ordinatus eſt, omninò aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus, ſi quis hinc aliquid commodi appellatione exigere, vel deferre fortè præſumpſerit, in diſtricto Dei omnipotentis examine reatui ſubjacebit. Is autem qui ordinatus fuerit, ſi non ex placito, neque exactus, neque petitus poſt acceptas chartas, & g pallium aliquid cuilibèt ex Clero gratiæ tantummodo causâ dare voluerit, hoc accipi h nullo modo prohibemus; quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ ex accipientis ambitu non proceſſit.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. Gratianus *in cap.* 3. 1. *qu.* 2. tribuit textum hunc Urbano. Hallier. *de ſacris elect. ſect* 7. *art* 7. §. 5 ait deductum eſſe ex Synodo Romana celebrata à Gregorio VII. ſed verus auctor hujus textus eſt Gregorius Magnus in Synodo Romana anno 5. Pontificatus ipſius celebrata, tempore Mauricii, Tiberii & Theodoſii Imperatorum, ubi *can.* 5 reperitur textus hic prout eum tranſcribo ex ipſo Concilio. Etiam reperitur inter opera ipſius Gregorii *lib.* 4. *Epiſt.* 44. occaſionemque hujus canonis ita narrat Joannes Diaconus *in vita ſancti Gregorii lib.* 3. *c.* 5. *Cum verò quoſdã cognoſceret ad evitanda ſimoniaca hæreſis crimina peſtifera negociationis munera paſtellaticum callidè vocitaſſe, ac hujuſmodi mutato nomine ſuæ cupiditatis avaritiam velle contegere, prudentiſſimus Doctor Gregorius ſententiam, quam in primordio ſui Pontificatus coram Synodo promulgaverat, iterato protulit, dicens: Antiquam, &c.* Hæc prior Gregorii conſtitutio extat *lib.* 4. *Regeſtr. epiſ.* 55. *& in cap.* 3. 100. *diſt.* & juxtà eam variis Prælatis ſcripſit idem Gregorius *lib.* 4. *epiſt.* 51. 53. 55. *&* 56. *lib.* 5. *epiſt.* 1. *lib.* 7. *cap.* 5. 113. 114. *lib.* 9. *epiſt.* 40. 51. 52. 54. *lib.* 11. *epiſt* 46.

2. b *Datione pallii.*] Idem Gregorius *lib.* 4. *epiſt* 55. *ad Ioannem Epiſcopum Corinthiorum*, relatus *in cap. novit*, 100. *diſt.* expreſsè prohibet, aliquid accipere pro pallio: notavit Coquæus *in antimorn. part.* 1. *ad pag.* 31. *fol* 114. Undè cùm ſanctus Bonifacius in Concilio Liptinenſi celebrato anno 743. falſo nuncio accepiſſet, quod pro palliis concedendis duobus Archiepiſcopis Germaniæ pecuniam Zacharias Pontifex accepiſſet, ſtatim literis ſuis ipſum Pontificem redarguit ſimoniacæ labis: ſed ei mitiſſimè reſpondens Zacharias *epiſt.* 8 aſſerit, nihil tale ſe cogitaſſe, cùm nec etiam pro ipſis reſcriptis, ac diplomatibus, quæ ab ejus ſcrinio procederent, conſueviſſet aliquid exigi, quin potiùs anathematizaſſe ſe omnes, quicunque auſi eſſent donum Spiritus ſancti vendere. Refert Baronius *dict. anno* 743. Leo II. ſedens anno 682. conſtitutionem edidit, quam Anaſtaſius ſcribit Archivo incluſam eſſe, ut qui ordinatus eſſet Archiepiſcopus, nihil pro uſu pallii perſolveret. Alia tradit Rouſſelius *lib.* 5. *hiſt. Pont. juriſd. cap.* 3.

3. c *Traditione chartarum.*] Id eſt pro expeditione literarum ordinationis, quas Presbyteri à ſuis ordinatoribus accipiebant, juxtà Conc. Afric. *c.* 89. *Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab Epiſcopis ordinantur, per provincias Africanas literas accipiant ab ordinatoribus ſuis manu eorũ ſubſcriptas, continentes Conſulem, & diem, ut nulla altercatio de poſterioribus, vel anterioribus oriatur.*

4. d *Paſtellus.*] Temporibus Gregorii Magni, cùm tot Eccleſiæ legibus, & ab ipſo Pontifice ſpecialiter prohibitum eſſet pro ordinibus conferendis aliquid miniſtrum ordinantem ab ordinatis recipere, cœpit introduci conſuetudo, ut nomine paſtus ſeu paſtelli ordinatores ab ordinandis aliquid exigerent: quam conſuetudinem ſimoniæ labem continentem, & ex radice avaritiæ ortam damnavit Gregorius in præſenti canone, & poſtea eundẽ morem improbarunt Paſchalis *in cap. ſi quis objecerit* 10. *q* 3. ibi: *Ne quis paſtum, vel paſtellum ante, vel poſt ordinationẽ, beneficiivè Eccleſiaſtici poſſeſſionem ſolvat* Innocentius II *in c. final.* 1. *q.* 3. ibi: *Nec pro paſtu, nec ſub obtentu alicujus conſuetudinis ante, vel poſt à quoquam aliquid exigatur, vel ipſe ordinatus dare præſumat, quoniam ſimoniacum eſt.* Et ita paſtelli appellatione in præſenti comprehenditur omne, quod prætextu paſtus ordinator ab ordinato exigit, ut exponunt Hallier. *de ſacris elect. ſect* 7. *art*, 6. Voſſius *de vitiis ſermonum lib.* 3. *cap* 35.

5. e *Pontifex manum imponit.*] Raymundus poſuit *Epiſcopus*, ut ita generaliorem faceret præſentem prohibitionem ad omnem ordinationem; cùm Gregorius ageret tantùm de conſecratione Epiſcopi, in qua Pontifex, vel Epiſcopus conſecrator manum imponit ſuper caput conſecrandi, ut probant Hallier *de ſacris elect. cap.* 9. §. 3. *num.* 6 Diana *part.* 12. *de conſecrat. Epiſcopor. reſol.* 18 qui varias rationes hujus manus impoſitionis adducunt, & in ea conſiſtere materiam conſecrationis Epiſcopalis, pluribus relatis poſt Hilarium defendit Diana ubi ſuprà, *reſol.* 18.

6. f *Vel Notarius.*] Conſonant Zacharias ſuprà citatus *epiſt.* 8. ibi: *Cùm nec pro reſcriptis, nec pro diplomatibus, quæ ab eius ſcrinio procederent, aliquid exigi conſueviſſet.* Concil. Bituricenſe *can.* 3. apud Lemouic. *actione* 2. ibi: *Epiſcopi de ſacris ordinibus munus non accipiant, nec aliquis loco eorum, nec aliquis de ſubjectis eorum, ſicut pro ſcribendis nominibus ordinandorum ſolebant ſcriptores pretium accipere.* Sed circà notarios literas dimiſſorias, & teſtimoniales ſcribentes, jam communiter placuit diſtinguendum eſſe, an ſalarium habeant publicè conſtitutum ab Eccleſia ſeu ab Epiſcopo, vel nullum ſalarium habeant. Ut Primo caſu nihil recipere poſſint pro hujuſmodi chartis; ſecundò verò caſu ſaltem per modum ſtipendii, non pretii (nam actiones iſtæ, utpotè ſpiritualibus annexæ, vendi non poſſunt) moderatam quandam pecuniæ ſummam exigere valent, quam taxarunt Concilia Ravennat 2. temporibus Clement. V. *rubric.* 32. ibi: *Item cum indebitæ exactiones à notariis, & ſigilliferis Dominorum Epiſcoporum taxentur, & moderentur in omnibus, præſertim in ordinationibus, ut ultra duos venetos non poſſint accipere pro ſcriptura, charta, ſchedula, cera, & ſigillo: & ſi querela ſuper hoc in medium prodierit, ipſe notarius officialis ſuſpendatur in d. Curia Epiſcopali uſq; ad aliud provinciale ab officio ſuo.* Ravennat 4 ſub Joan. XXII. *rubric.* 24. In Concil. Palentino à Guillelmo A S. Legato celebrato temporibus Joan XXII. ibi: *Ordinati, ſi poſt receptionem ordinis pro ſcriptura, labore, charta, & cera aliquid offerre voluerint, hoc accipi minimè prohibetur; ita tamen, quod gratuita oblatio ſummam quinque maravendinorum uſualis monetæ aliquatenus non excedat; à pauperibus autem,*

tem, aut nihil, aut minùs recipiat pro prædictis. Et paulò poſt: *Nec Notarius, ſeu ſcriptor quicquam niſi moderatũ, exigat pro collationis litera, & ſigillo.* Tolet. ſub Clem. VI *tit. de ſimo.* Tolet. ſub. Sixto IV ibi: *Notarii verò pro literis ordinũ 10 tantũ marapetinos recipere debeant, & ſi contrà fecerint, quod receperint, duplicatum reſtituant, ſequentis Conc. applicandum.* Trid. *ſeſſ. 21 de reform. c. 1.* Et ita cùm tot Conciliis conceſſum ſit notariis ſalarium non habentibus aliquid recipere pro prædict. literis, ullam ſimoniam in tali receptione non committunt. Docuerunt Suarez *lib 4. de Simonia, to. 1. de Relig. cap.* 10. Binſfeldius *in præſenti, q* 1. Gibal. *de ſimonia, q. 14. conſectar.* 12. qui etiam reſolvunt, non teneri Epiſcopum conſtituere ſalarium ſuo notario, ſed poſſe juxta conſuetudinem receptam in ea Diœceſi illi permittere prædictum ſtipendium: & etiam docent, quod quandò notarius accipit plus pro teſtimonialibus Presbyteratûs, quàm Diaconatûs, Simoniam committit. Ratio eſt, quia tunc taxatur, & venditur dignitas ordinum, quæ vendi, taxarivè nõ poteſt; notario verò nihil competit, niſi ratione laboris, qui æqualis eſt reſpectu omnium ordinum.

7. g *Pallio.*] Archiepiſcopis tradendo à Pontifice, juxtà adducta *in c. 1. de auctorit. & uſu pallii*; undè deducitur, Romanum Pontificem ſimoniam committere, ſi rem ſpiritualem, vel ex ſua natura, vel ex divina, aut Eccleſiaſtica inſtitutione ſactam vendat, licet pœnis ſimoniaci non teneatur, ut probat Gibalinus *de ſimonia, q. 4. conſect. 5.* & diſtinctione adductâ inter caſum, in quo ſimonia committitur à jure divino, & cùm tantum à jure Eccleſiaſtico, exponit Binſfeldius *in præſenti, q. 1.*

8. h *Nullo modo prohibemus.*] Conſonat textus *in c. etſi quæſtionis, hoc tit. c. quicquid 1. q 1 c. ut eulogias, 19. diſt* Idem D. Gregor. *lib 4. regeſtr. epiſt.* 44 Concil. Brachar. 2. *can.* 7. ubi PP. permittunt, quod parentes infantium baptizandorum voluntariè offerant pro ſuo voto, *c. dilectus 2. de ſimonia*, ibi: *Illud gratanter recipi poterit, quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum.* Et *cap. tua nos, hoc titulo.* Hinc D. Hieron. relatus *in c. judices, 1. q.* 1 Samuelem, quãvis ob acceptum propheticum oraculum Saul illi quartam partẽ ſicli donaverit, à ſimoniæ labe excuſat, eo quod cum modici valoris eſſet illa pecunia, in grati animi ſignificationem dari, & in memoriam gratitudinis accipi ſolùm videretur; quæ enim poſt ordinationem dantur, nullo præcedente pacto, nulla turpi conventione præmiſsâ, judicium eligentis, ſeu ordinantis, nullatenùs corrumpere potuerunt, ideoque gratitudinis, & honorarii videntur eſſe teſtimonia, non pretii pro ordinatione dati argumenta. Si autem munus quodcumq; ante ordinationem perſolvatur, facilè ſimonia præſumitur, quia ut ait Innoc. III. *in c. in tantum, hoc tit.* expreſſiùs exprimit venditionis ſpeciem, qui priùs recipit pretiũ, quàm rem conferat pretioſam: quæ ſuſpicio ceſſat cùm poſt ordinationem modicum munus accipitur. Quam doctrinam confirmat Cyril. Alexand. *lib. 12. de adorat. in ſpiritu*, qui aſſerit Sacerdotes nihil accipere debere niſi poſt Sacramenti collationem Quod Moſaicæ legis præcepto relato *Levit. c.* 7. ſignificari docet, utpotè quo ſacerdotes non niſi ex reliquiis ſacrificii epulari jubebantur, ideoque filii Heli, ut habetur *lib. 1. Reg. cap. 2.* graviter peccaſſe dicuntur, quòd carnes caperent antequam Domino offerrentur. Nec contrarium docuit D. Baſil. in epiſtola canonica ad Epiſcopos ſibi ſubditos, apud Balſam. & habetur *tom. 2. operum ejus*, ibi: *Quod eſt eorum artificium, dicam; exiſtimant enim ſe non peccare, quod neq; ſimul accipiant, ſed poſt ordinationem capiant. Capere autem quandocunque, eſt capere.* Eadem iiſdem ferè verbis habentur in epiſtola Tharaſii Conſtantinopolitani ad Hadrianum Sum. Pontiſ. quorum quidem ſententiæ de muneribus alicujus momenti videntur mihi intelligendæ. Certum enim eſt, in praxi valdè differre, ut probavimus, aliquid modici valoris accipere poſt ordinationem, & aliquid ante ordinationem, quod ſit alicujus momenti, accipere; in hoc ſiquidem ſimoniæ ſuſpicionem jure fundari, ſemperque mali ſpeciem delitеſcere; in illo ſecùs apparet: magni tamen valoris munera, etſi poſt ordinationem ſpontè oblata ſint, non tamen ſpontè oblata præſumi, ſed ſuſpicionem inducere, quaſi antea oblata fuerint, experientia docet. Undè in iis, ſive antè, ſive poſt ordinationem dentur, licet quoad rem ſit differentia, tamen quoad ſuſpicionem vix aliquam reperiri, veriſimile eſt. Vel etiam dici poſt, quòd cùm aliquid modicum datur gratuitò, attendenda eſt intentio, an principaliter referatur ad ordinis collationem, ita ut tanquam pretium ipſius detur; an verò nullâ habitâ relatione ad ordinationem: nam primo caſu ſimonia committitur, & procedunt Baſil. & Tharaſius ſuprà relati. Quæ Tharaſii auctoritas extat *in c. eos, q. 1.* Quare in hac ambiguitate, & ut omnis penitus ſimoniæ ſpecies vitaretur, prohibitum fuit etiam poſt ordinationem aliquid ab ordinatis recipi, *c ſi quis objecerit, 1. q* 3 Innoc. II in Synod. Rom. *can. 2.* Conc. Tolet ſub Sixto IV. celebratum anno 1473 ibi: *Ordinationum collatio gratioſè à Sanctis Epiſcopis eſt concedenda, cùm præcipuè Ordo ſit Sacramentum ſpirituale. Præcipimus igitur univerſis Epiſcopis noſtra Provincia, ut pro conferendis ordinibus quibuſcunque nihil penitus ante, vel poſt, ſeu cùm iidem ordines celebrant, exigant, ſeu recipiant.* Trid *ſeſſ. 25. de reform. c.* 1. proſequuntur Hallierius *de ſacris electi. d. ſect. 7. art.* 5 Binſfeld. *in c. etſi quæſtionis, hoc. tit.* Gibal. *de Simonia, q.* 18. *conſect.* 2.

COMMENTARIUM.

Licèt in præſenti Epiſtola agat B. Greg. de conſecratione Epiſcopi, tamen ex ea, prout jacet in hac ſexta collectione, DD. deducunt Epiſcopum nihil pro ordinatione recipere poſſe, nec miniſtros aliquid temporale exigere. Sed juxtà Gregor mentem concluſionem ita deducimus: *Pro Ordine conferendo miniſter, vel ejus Notarii nihil temporale exigere poſſunt.* Probant eam textus *in can* 21. aliàs 28. *Apoſt. c. qui ſtudet, c reperiuntur*, cum aliis quamplurimis compilatis à Gratian. *in cauſ. 1. q. 1 c. 1. & q. 5.* Synod Nicæna 2. *can. 5. Qui donatione auri ordinaverunt in Eccleſia ultimum gradum habeant, & ſui ordinis, ſi perſeverant, pœnis corrigantur.* Et *can.* 19. *Epiſcopus, Præpoſitus, Clericus vel ceſſent à ſimonia in datione ordinum, vel ſuſceptione monachorum; vel deponantur.* Aurel. 2. *can. 3. Ne quis Epiſcopus pro quibuslibet cauſis, vel Epiſcoporum ordinationibus, cæterorumq; præſumat Clericorum aliquid accipere, quia Sacerdotem nefas eſt cupiditatis venalitate corrumpi.* Turon. 2. *can. ult. Nullus Epiſcoporum de ordinationibus Clericorum præmia præſumat.* Cabil. ſub Carolo, *can. 16. Statuimus, ut ſicut pro dedicandis Baſilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum eſt, &c.* Aquiſgr. 2. ſub Ludov. Pio, *p. 1. c. 5.* ibi: *Nullus Epiſcoporum, vel miniſtrorum ipſorum deinceps pro diſtributione ſacrorum Ordinum, &c. aliquid exigere præſumat.* Binric. apud Lemovic. *act. 2. Epiſcopi de S. Ordinibus munus non accipiant.* Pictavienſ *can. 4. Nullus Epiſcopus pro Sa. Ordinibus, vel pro Eccleſ. benedictionibus munus accipiat.* Brachar. 9.

Concluſio traditur, & probatur.

2. can.

2.can.3.De ordinatione Clericorum Epiſcopi munera nulla accipiant. Brachinon.2.*can.*1.Tolet.*6.can. 4.* Brachar.3.*can.*7.Feroiul.*can.9.* Meldenſe *can. 45.* Tolet.8 *can* 3 Urbanus II.in Concil Placent.*can.8.* Synodus.Rom ſub Gregor.II. Synodus Rom. ſub Nicolao II.Syood. Rom ſub Innoc.II. ſexta Synodus Trul.*can.*6.quorum canonũ, & aliorum verba refert Ant. Aug. *lib 4.tit.52. & lib.6.tit.47. & 48. & lib.8.tit.36.& lib.28 tit.31.* Saleguſtad *can.3.Item ut Epiſc. de S.Ordinibus munus non accipiant, neq; aliquis de ſubjectis eorum, ſicut pro ſcribendis nominibus ordinandorum ſolebant ſcriptores pretium accipere.* Colonienſe anno 1536 *cap. 28. Nolumus, ut ab initiatis quidquam, vel ſigilli nomine à Vicariis noſtris in Pontificalibus exigatur; ſed tantum ſcriba earum literarum, quæ formatæ appellantur, unus albus ſolvatur.* Roman. ſub Benedic. quod edidit Petrus Ballirzius *ad P. Marcham.lib.6.cap.*10.Gennadius *in epiſt.miſſa ad omnes Metropol.* Quem refert Quintanadvennas *Eccleſ. lib. 2.n.* 20. Conſonat Trid.*ſeſſ.25.de reform c.*1. Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa in præſenti, & Summiſtas verbo *Simonia*, Binsfeld *ad hunc textum*, Decianus *lib. 5. tract.crim.c.85.* Hunnius *in encyclop.can.tit.*4 Creſolius *lib. 4. myſtag.c.32 ſect.*2.Mancinus *diſſert.28.* Balſamon *in nomocan.tit.27.& 34.* Rouſſel. *lib. 5. hiſt.jur.Pontif.c.*4. Lemaiſtre *de juribus Epiſcopor. lib.2.c.6* Araujo *in qq. moral. diſp.14.per totam.* Hallierius *de ſacris elect ſect.7.art.7.* Fragoſo *de regimine,p.1.lib.2.diſp.4.§.23* Scortia *in ſelect. epit 3.theorem.84.* Barb.*lib.1.juris Eccleſ.c.33.n.199.* Vighel *in method.jur.can.fol.108.* Victoria *in relect de ſimonia,* Gibalinus *eod.tract.q.6. confect.*17. Lantdinetet *de veteri Monacho,lib. 2.c 32.& 33.* Petrus Greg. *lib. 1. partit.tit.3.c.5* Duarenus *de ſac.Eccleſ.lib. 6. c.* 2. P. Marcha *lib.6.concord.c.10.*

10. *Traditur dubitandi ratio.* Sed hæc aſſertio diffi ilis redditur ex praxi Eccleſiæ recepta, moribuſque jam diu uſitatis, tàm in conſe ratione Pontificis, quam in Epiſcoporum conſecratione. Nam conſtat jam ante tempora D. Gregorii Imperatores à Summo Pontifice auri aliquam ſummam pro confirmatione electionis diutiùs exegiſſe, nec ſommum Pontificem priùs ordinari, quàm pecuniam perſolveret. *ſic Agathoſa, 63. diſtinct.* & eam pecuniam perſolviſſe ſanctum Gregorium pro ſua ordinatione, refert Joannes Diaconus *in vita ipſius Gregorii, lib.1.* ipſeque Gregorius exponens Pſalmum 4. Pœnit. idem narrat. Quæ conſuetudo diutiùs duravit in Imperio Orientali; nam Imperatoribus Græcis mos erat ut Patriar. has vel ipſi eligerent, vel ſaltem ex tribus electis, quem vellent aliis præferrent, qui honorarium, ſeu tributum aliquod pro inſtitutione ſua perſolvebat, ut referunt Cantacucenus *lib.4. hiſt. cap.* 37. Codinus *de offic domus Auguſt. cap.* 20. quod tributi genus Turcæ proſequuti fuerunt, à Patriarchis exigentes duplicem penſitationem: primam appellant *Peſceſion*, quam pro ſacerdotio ineundo Patriarcha pendit; alteram dicunt *Charatzion*, quam ſingulis annis Imperatori ſolvunt. Utriuſq; tributi meminerunt Zigomalas *in Turco-Græ chron.* Conſtantin. Malaxias *in hiſ. Patriarch. C.P* Et cùm tributum charatcion eſſet tantùm bis mille ducatorum, auctum eſt ſubindè Patriarcharum ambitione Sultano fœdiſſimè adulantium, uſque ad ſummam centum & quatuor mille ducatorum, ut referunt ex Græcis hiſtoricis Hallierius *de ſacris elect.ſect.7.art.3.* Lemaiſtre *de juribus Epiſc. lib. 2 cap.* 5. Etiam Imperatores à novis Epiſcopis pecunias exegiſſe pro confirmatione, ſeu inauguratione, legimus: quare Anaſtaſio Synaitæ infenſum fuiſſe Juſtinum, eo quod pecuniam noluiſſet præſtare nomine dignitatis recenter acquiſitæ, narrat Euagrius *lib.5.cap.5.* Et pro electione S. Galli Aruernos ad Regem Theodoricum munera pro confirmatione electionis detuliſſe, tanquam rem vulgò uſitatam, narrat Gregor. Turon. *de vitis Patrum, cap.6.* Et ævo Juſtiniani invaluerat conſuetudo, quam ipſe Princeps in novella 123. *cap.3.* confirmat, ut Epiſcopi pro inthronizatione ſua certam pecuniæ ſummam darent: quod explicat P. Marcha *lib.6.concord. c.*10. Ergo alienum non eſt à diſciplina eccleſiaſtica pecuniam pendere pro inauguratione, ſeu conſecratione miniſtrorum Eccleſiæ. Accedit, nam Curia Romana debet eſſe cæterarum inferiorum exemplar, *cap. in cauſis, de re judic.cap. ſignificaſti, de elect.* Sed in ea magna argenti ſumma penditur pro confirmatione Epiſcoporum, ut latè probant Rouſſel *lib 5. hiſtor. Pontif.juriſdict.cap.4.* P. Marcha *d. cap.* 10. & pro vitanda frequenti Epiſcoporum translatione Magno noſtro Monarchæ fusè propoſuit Magiſter Fr. Joannes Martinez *diſcurſ.1. polit. moral.* Ergo & in aliis Curiis Epiſcoporum licitè pecunia exigitur pro ordinatione, aut literis dimiſſoriis, ſeu teſtimonialibus, à notariis Epiſcoporum, ad exemplum Abbreviatorum, & Plumbatorum Curiæ Romanæ.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, Simonem Magum primum hæreticum, non ſolùm ſe Deum eſſe aſſeruiſſe, & ita Romanam Civitatem ſeduxiſſet adeo, ut Imperator Claudius ei ſtatuam erexiſſe in amne Tybris, inter duos pontes, cum hac inſcriptione, *Simoni Deo Sancto*, ut referunt Juſtinus Martyr *apolog. 2* Aloix *in vita ipſius Sancti, cap.* 5. Tertul. *in apolog.* verùm & animum habuiſſe emendi donum conferendi Spiritum ſanctum à D. Petro, id eſt ſacram ordinationem, ut ipſe aliis eam venderet, credens pecuniâ donum Dei poſſideri poſſe, ut refertur Actuum Apoſt. *cap* 8. & expreſſit Caſſiodorus *lib. 9. variar.cap.*15.ibi: *Recolatur, & timeatur Simonis juſta damnatio: qui emendum credidit totius largitatis auctorem.* Undè tale crimen perpetrantes Simonaici, tanquam Simonis diſcipuli, dicti fuerunt, *cap.qui ſtudet, cap. Salvator, cap. reperiuntur 1.q 7 c.quidam,§.Simoniaci,24.quaſt. 3. l. 1. tit.17 part.1.* docuerunt D. Ambroſius *de pœnit.c.* 4.D.Thomas *2 2.q 100.& in 4.diſt.25. & quodlibet, 2.& 18.* Redoanus *de ſimonia,1. part.q. 1.* Leſſius *de juſt.lib.2.c.35* Suarez *de relig.to.1.tract.4. de ſimon. cap* 51. omnes Summiſtæ *verbo Simonia,* Araujo *in in qq moral.diſput 4.part.2.art.1.* Nam licet ante ipſum Balaam ſuas locaverit operas, ut populum Dei benediceret, *Num. cap.* 21. & refertur *in cap. ſicut 3 2 qu.7.* & ſacra pagina *lib.4 Regum, cap.5.* refert Giezi à Naam Principe Aſſyriorum, quem Eliſeus à lepra mundaverat, duo talenta accepiſſe: & de Jeroboam *lib 3.Regum, c.*14. ſcribitur, quod quicunq; implebat manum ſuam, fiebat Sacerdos; & quod propter hanc cauſam peccavit domus Jeroboam, & everſa eſt, & deleta de ſuperficie terræ: & ſimiliter de Jaſone refertur *lib.2. Machab. cap 4.* Oniæ ſummi Pontificis fratre, quod Antiochum Regem adiit, eique argenti trecenta ſexaginta talenta, ut Summum adipiſceretur Sacerdotium, promiſit; tamen à Simone ſimonia nomen accepit: tùm quia illi verè ſimoniaci non fuerunt, ut probat Gibalinus *de ſimonia q.6.confect. 4. & 16.* tùm quia ipſe Simon non ſolùm emere, verùm & vendere gratiam Spiritus ſancti intendebat, ut latè probat

11. *Simonia Etymon.*

Patet

Pater Suarez ubi ſuprà ; & qui ipſe adhuc neophytus, ſtatim ac baptizatus fuit à Philippo Diacono in Samaria, donum Spiritus ſancti emere propoſuit, ideò & ſimoniaci neophyti dicuntur, *cap. quiſquis, 5. quæſt.* 1. proſequuntur latiùs ſimoniæ etymologiam Binsfeldius *in præſenti rubric.* & Suarez *ubi ſuprà*, Lotherius *de re benefic. lib* 3. *q.*29. *& lib* 4. *q.*1 *n.*3.

12. *Simonia gravitas.* Deinde ſciendum eſt, ſimoniam ob ejus gravitatem variis nominibus à ſanctis Patribus appellari: dicitur abſolutè labes, *cap. ſicut, cap. tanta, hoc titul.* cujus vocis rationem illuſtrat Petrus Andreas Gamaro *in extravag. Julii VI. numer.* 177. *tom.* 5. *repetit.* lepra *in cap. cùm ordinarent* 11. *quæſt.* 1. peculiare flagitium *in cap quiſquis, ead quæſt.* vulnus cancroſum *in cap reperiantur* 1. *quæſt.* 1. ſacrilegium *in cap.* 1. 1. *quæſt.*3. cùm reverà ſit prophanatio rei ſacræ per voluntariam commutationem, ut explicat Gibalin. *de ſimon. quæſt* 4. *conſect.* 1. rabies *in cap.* 3. *hoc titul.* horribile crimen *in cap. in Eccleſia, hoc titul.* & hæreſis; ac ſimoniaci hæretici dicuntur *in cap. Presbyter* 1. *quæſt.* 1. quod malè ex regeſtro ſancti Gregorii citat Gratianus, cùm in eo non reperiatur, ſed apud Gregorium VII. *lib.* 6. *regeſtr.* in indice Concilii tunc habiti, *in cap. liqueat* 13. *cap.* 21. & 27. 1. *quæſt.* 1. *cap* 3. *& final.* 1. *quæſt.* 7. Concil. Meld. *can.* 42. Turonenſe ſub Carolo, *can* 15. Rhemenſe *can.* 21. Mogunt. ſub Rabano *can.* 12. Mogunt. ſub Arnulfo *can.* 6. non ut docet Gerſon *tract. de ſimon. conſider.* 7. quia ſimoniaca labes per ſe ſit hæreſis; nam conſtat aliquem eſſe ſimoniacum ex ſola depravatione affectus per avaritiam, remanente judicio recto intellectus; ſed præſumptione juris, vel operis, quia cùm putent ſpiritualia eſſe venalia, in fide ſuſpecti habentur, ut explicat Hallier. *d. ſect.* 7. *art.* 2. § 2. Menochius *lib.* 5. *de præſumptionibus, præſumpt.* 7. *num.* 30. Simanchas *de Catholicis, titul.* 31. Sotus *lib.* 5. *de juſtit. quæſt.* 9. *art.* 1. quia perinde ſe gerunt, ac ſi de fide malè ſentirent, ut animadvertit D Gregorius *lib.* 9. *epiſt.* 53. *ad Theodoric. Regem.* Nec ſolùm hæreſim ſimoniam eſſe, verùm & damnabiliorem hæreſim quàm hæreſim Macedonianam, dixit Tharaſius relatus *in cap. eos* 1. *quæſt.* 1. explicat Div. Thomas *dict. quæſt.* 100. *art.* 1. *ad* 1. & hæreſim, teterrimamque eſſe docet Goffridus Vindocinenſis *in opuſcul. de ſimonia*, & omnium hæreſeon prodromam eſſe, docet Gregorius VII. *lib.* 11. *epiſt.* 34. ibi: *Hanc hæreſim ante omnes alias, radice peſtiferà in Eccleſiam irrepſiſſe, atque in ipſo ortu Apoſtolico, maledictionis telo eſſe damnatam.* Et idololatriam ſimoniam eſſe docuit Gregorius noſter *lib.* 9. *epiſt.* 53. rationem reddens his verbis: *Cùm enim omnis avaritia idolorum ſit ſervitus, quiſquis hanc, & maximè in dandis eccleſiaſticis honoribus, vigilanter non præcavet, infidelitatis proditioni ſubjicitur, etiamſi tenere fidem, quam negligit, videatur.* Tandem ſimoniam crimen eſſe omnibus majus, dixerunt Paſchalis II *in cap final.* 1. *quæſt. ult.* ibi: *Simoniaci primi, & præcipui ſunt hæretici, omnia etiam crimina ad comparationem ſimoniacæ hæreſis, quaſi pro nihilo reputantur.* Lucius III *in cap. ſimoniaca.* Innoc III. *in cap. per tuas, hoc titul* cujus dicti ratio peti poteſt ex D. Ambroſio relato *in cap. citò* 1. *quæſt.* 1. & explicat Halliet. *dict. ſect.* 7 *art.* 2. & quia peccatum hoc propriè eſt contra Spiritum ſanctum, hinc refert Petrus Damianus *epiſt.* 1. *cap.* 7 ſimoniacum quendam ſcelus ſuum parvipendentem, juſſum pronunciare doxologiam ſanctæ Trinitatis: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto*, nequiviſſe dicere, *& Spiritui ſancto*, ſed tantùm, *Gloria Patri & Filio*, etiamſi ſecundò, & tertiò idem iterando conatus fuiſſet addere, *& Spiritui ſancto*; ſed fruſtrà. Nam ut ſubjicit Damianus: *Meritò Spiritum ſanctum dum emit, amiſit, ut qui excluſus erat ab anima, procul etiam conſequenter eſſet à lingua.* Hinc rurſum Henric. II. Imperator anno Domini 1047. ob ſimoniæ labem ab Spiritu ſancto deſertus, profeſſus eſt ſe toto triduo dæmones infeſtos vidiſſe, flammam in ſe per fiſtulam jaculantes adeò pertinacem, ut noſter ignis in comparatione illius jocus putetur, & nihil calere; ſed liberatum fuiſſe à juvene ſemiuſtulato, ſcilicet à ſancto Laurentio, cujus Eccleſiam reſtauraverat. Ita ex Willelmo Malmesburienſi, & Matthæo Weſtmonaſterienſi refert Baronius *tom.* 11. *anno Chriſti* 1047. & 1063. quæ & alia horribilia exempla refert Willaroel. *p* 1. *regim. Eccleſ. quæſtion.* 1. *art.* 13. Beyerlinch. *in theatro, verbo Simonia*: & latè gravitatem ſimoniæ expendit Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccleſ. lib.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 3. *per totum.*

Deinceps ſciendum eſt, ſimoniam variè definiri ab Interpretibus: ea tamen receptior, communiorque definitio eſt, ut ſimonia ſit *ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.* Quam ſequuntur Theologi ſcholaſtici cum D. Thoma *in* 4. *diſt.* 25. Decretiſtæ *in cauſa* 1 pluribus relatis Binsfeldius *in præſenti rubric. notabili* 7 Gibalinus *de ſimon. q* 1. Conradus Cling. *lib.* 3. *diſput. cap.* 49. Redoanus *eod. tract.* 1. *p. cap.* 2. & probari videtur *ex l.* 1. *tit.* 17. *part.* 1. ubi Gregorius verbo *voluntas*, *cap. quicunque ſtudet, cap. qui ſtudet* 1. *quæſt.* 1. ſed adversùs eam nonnulla prætacit Marianus Socinus, illud præcipuè, quòd in ea ſolùm mentalis ſimonia videatur definiri, quæ pœnis Eccleſiæ non punitur, ut dicemus infrà *in cap. final. hoc titul.* Nec etiam voluntas emendi ſpirituale dicitur ſimonia, ſed voluntas ſimoniaca: & tandem quia cætera crimina non definiuntur per verba *ſtudioſa voluntas*: quare Gloſſa *in dict. cap. quicunque, cap. qui ſtudet*, prædictæ definitioni addebat, *cum effectu*, ut ſic actualem ſimoniam comprehenderet. Alii addunt, *opere ſubſequuto*, ut Abbas *in cap. nemo, hoc titul.* Hoſtienſis *in cap. tua nos, hoc titul.* Henricus *in cap final. hoc titul.* Richardus *in* 4. *diſt.* 25. *quæſt.* 1. Sed huic ſententiæ repugnant illa verba, *ſtudioſa voluntas*; unde Palacios *lib.* 2. *de contract. cap.* 7. ſimoniam definit, ut ſit commutatio rei ſpiritualis pro temporali. Sed adhuc defendenda eſt communis definitio, nec per illa verba, *ſtudioſa voluntas*, ſimonia mentalis definitur, ut vulgò receptum eſt, ſed actualis etiam, quæ per dationem rei temporalis pro ſpirituali, vel econtrà committitur; quia ut docet D. Thomas *dict quæſt.* 100. *art.* 1. quem ſequitur Sotus *lib.* 9. *de juſtitia, quæſt.* 3 *art.* 2. tribus rationibus ſpiritualia emi, nec vendi poſſunt Prima, quia nullo pretio æſtimari valent: ſecunda, quia nemo etiam Pontifex eſt illorum Dominus, ſed tantùm diſpenſator, juxta D. Paulum *ad Corinth. cap.* 4. tertia, quia talis venditio ſpiritualium naturæ repugnat, juxta illud D. Matthæi *capite* 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Unde jure civili ſimilium rerum nulla eſt emptio, *ex leg. ſed & Celſus, leg. hanc*

13. *Simonia definitio.*

Digitized by Google

legem, ff. de contrahenda emption. tum cùm in nullius bonis ſint, earum rerum nullum eſt commercium, *l. in tantùm*, §. *ſacra*, *ff. de rerum diviſ. l. inter 83* §. *ſacram*, *ff. de V. O.* Quare quantumvis ille, qui pretium dat pro rebus ſpiritualibus, ſtudioſè eas emere procuret; tamen verè eas non emit; quia cùm earum nullum ſit commercium, nulla item eſt emptio, nec venditio, quia materia non eſt vendibilis, & ea ratione ſimonia actualis, quæ dato pretio committitur, non definitur ut ſit emptio, vel venditio rei ſpiritualis, ſed ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi; quia per pretium ſtudioſè procuratur aliquid emi; verè tamen nihil emitur: quod apertè colligitur *ex d. cap. quicunque*, *d. cap. qui ſtudet*, in quibus verè agitur de ſimonia actuali, cùm in eis imponatur pœna in foro exteriori; & tamen dicitur, quod pretii datione non emunt, ſed ſtudent emere. Quod & ſatis innuunt textus *in d. cap. reperiuntur*, *ead. quæſt.* ibi: *Mercari velle gratiam Spiritus ſancti, dum vili pretium donant*: & *cap ſi quis Epiſcopus*, ibi: *Gratiam, quæ vendi non poteſt.* Ex quibus patet, illa verba, *ſtudioſa voluntas*, aliter accipienda eſſe, quàm exiſtimarunt DD. communiter, quos refert & ſequitur Navarrus *in manuali*, *cap 23. num. 100*

14. *Explicatur dicta definitio*

Dicitur etiam in dicta definitione, *aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum*: pro quorum verborum explicatione præmittendum eſt, nomen hoc, *Spiritus*, propriè ſignificare anhelitum, id eſt aerem ipſum, quem ſpirando attrahimus. Cicero *lib. 2. de natura Deorum*, ibi: *Tribus rebus animalium vita continetur, cibo, potione, & Spiritu.* Significat etiam ventum, juxta illud Virgilii *Æneid. 12.*

Ac velut Edoni Boreæ cùm ſpiritus alto
Inſonat Ægeo.

Sed quia & ventus, & anhelitus ſubtilia quædam corpora ſunt, & inviſibilia, tranſlatum fuit nomen ab ſcriptoribus eccleſiaſticis ad ſignificandas res omninò incorporeas, ut Deus, Anima, & Angelus; & etiam illa, quæ illis accedunt, ut virtutes, & ſcientiæ. Hæc verò ſpiritualia quædam procedunt ab ſpiritu creato, pro ut ſunt ſcientiæ acquiſitæ, & virtutes, quæ parantur raro ſtudio, atque labore. Quædam procedunt ab ſpiritu increato, ut gratia gratum faciens, & virtutes infuſæ, quæ ſupernaturaliter à nobis acquiruntur; & reliqua omnia, quæ ad ſalutem animarum ſupernaturaliter ſunt inſtituta, vel ab ipſo Deo, vel ab Eccleſia per poteſtatem ſibi à Chriſto datam, ut optimè explicavit Navarrus *in manuali*, *cap. 23. num. 99.* Hæc verò ſpiritualia quædam ſunt per eſſentiam, ut gratia, virtutes, & gratia Spiritus ſancti: quædam per cauſam, ut ſacramenta Eccleſiæ, quæ efficiunt, & cauſant gratiam; quædam ſunt ſpiritualia per effectum, ut ſunt Sacramentorum adminiſtrationes, divinorum officiorum celebratio, donum prophetiæ, & miraculorum; quia deſcendunt ex gratia, vel ad illam diſponunt. Alia verò ſunt ſpiritualibus annexa; quod etiam dupliciter contingit, vel antecedenter, vel conſequenter: antecedenter ſunt Eccleſiæ altaria, veſtes, & cætera ornamenta, & juſpatronatus; quæ omnia antecedunt Sacramentorum adminiſtrationem, & divinorum celebrationem, & ad illa ordinantur, conſequenter verò ſpiritualibus annexa illa dicuntur, quæ ſpiritualia præſupponunt, & ab illis dependent, ut beneficia, & decimæ, & alia, quæ ſequuntur vel ex poteſtate ordinis, vel juriſdictionis, ad quæ principia reducenda ſunt quæ latè docent D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. Aragon *in ead. quæſt. art. 1.* Tiber Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap. 79.* Redoanus *de ſimon. 3. p. q. 13.* Gibalinus *eod. tract. q. 3.* Binsfeldius *in præſenti rubric. notabil. 7.*

Rurſus ſciendum eſt, ſimoniam committi in emptione rei ſpiritualis ſupernaturalis, procedentis ab Spiritu increato, pro ut ſunt dona Spiritus ſancti, & ſimilia ſuprà relata, quæ & referuntur à D. Paulo *ad Corinth. cap.* 12. & *ad Epheſios cap.* 4. de his enim agens Chriſtus Dominus *Matthæi cap.* 10. dixit: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Committitur etiam in emptione eorum, quæ ſpectant ad animæ ſalutem, licèt ab Eccleſia jure humano fuerint ſtatuta, quia illa omnia vel ſunt ſpiritualia, vel ſupernaturalia, vel eis annexa, juxta tradita ſuprà à Soto & Aragon. Committitur etiam ſimonia in baptiſmo, *cap. etiam corde*, *cap. non nocet*, *cap. emendari 1. q. 1.* in Sacramento Pœnitentiæ, *cap remiſſionem 1. q. 1. cap. nemo*, *infra hoc titul.* in Euchariſtia, *cap. nullus 1. q. 1.* ſi pretium detur pro chriſmate, *cap. dictum eſt*, *ead. quæſt 1 cap. ea qua*, *cap. ad noſtram*, *cap. in tantum*, *hoc titul.* pro dedicandis Eccleſiis, *cap ſtatuimus* 106. 1. *quæſt* 1 pro conſecratione Eccleſiarum, *cap. placuit 1 q. 1 cap. cùm ſit Romana*, *hoc titul.* pro altaribus dedicandis, *cap. altare 1. q. 3.* pro beneficiis conſequendis, *cap. ſi quis præbenda 1. q. 3. cap cùm eſſent 12. cap. querelam 15. hoc titul.* pro aliis honoribus eccleſiaſticis aſſequendis, *cap. cùm omnes 20. 1. quæſt 1.* pro exercendo quocunque miniſtro eccleſiaſtico, *cap quàm pio 1. quæſt. 2. cap ad noſtram 21. hoc titul.* pro oleo ſancto, *cap. ſi quis 1. quæſt. 1.* pro quacunque re ſacra, *cap. ſi quis conſtiterit 1. q. 1.* pro ingreſſu monaſterii, *cap. nullus Abbas 1. q. 2. cap. non ſatis 8. cap quoniam 40. hoc tit.* pro ſepultura, *cap. cùm Eccleſia*, *hoc titul.* pro exequiis defunctorum, *cap. ad Apoſtolicam*, *hoc tit.* pro benedictionibus nubentium, *cap. ſuam*, *hoc titul.* pro abſolutione excommunicati, *cap. ad aures 24. hoc titul.* pro reconciliatione pœnitentis, aut regendo peccatore, *cap. nemo*, *hoc titul.* pro jurepatronatus, *cap. præterea*, *de tranſact. cap. veniens 10. de teſtibus*: pro præſentatione ad beneficium, *cap. ex tua*, *hoc titul.* de quibus omnibus ſuis locis agemus, quia in præſenti textu tantùm damnatur ſimonia, quæ committitur circa ordinationem, ſeu conſecrationem miniſtrorum Eccleſiæ. Impropriè etiam alia bona cenſentur ſimoniæ materia, ut juſtitia, cujus venditionem Petrus Bleſenſis *epiſt. 95.* & Petrus Damianus *opuſcul. 35. cap. 4.* inſimulant ſimoniæ; & quidem propriè dictæ, j[illegible] a Buſeum, *ad eam Bleſenſ. epiſt.* ſed malè, ut [illegible]cuit Theoph. *tract. mala è bonis*, *lib. 2. ſect 1. cap. 1.*

15. *In quibus rebus ſimonia committatur.*

16. *Traditur ratio decidendi.*

Unde apparet ratio præſentis aſſertionis; nam cùm pro eis, quæ data ſunt, ut gratis dentur, non poſſit aliquid exigi, & ſpiritualis poteſtas ratione ordinis competens ordinatoribus illis data ſit, ut gratis conferant, non poſſunt pro ordinatione aliquid pretio æſtimabile exigere. Unde in ſimonia commiſſa pro collatione ordinum peccatur contra religionem, juſtitiam, & pietatem; religio enim violatur tum contemptu divini numinis, cujus majeſtas contemnitur, cùm non meliores, qui ei gratiſſimi ſunt, ſed opulentiores in ſacerdotes ordinantur; cujus cultus negligitur, quoties ad eum procurandum non aptiores eliguntur, ſed qui pecuniam offerunt: tum etiam clericali ſtatui,

cui

cui injuria infertur, cùm pecunia ejus gradus æſtimatur: nam quis non vile putet eſſe quod venditur? inquit Hormiſdas *in epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniæ, cap. 2.* Juſtitiæ etiam ordinatio ſimoniaca opponitur; tum, quòd turpi iſtâ ſacrarum ordinationum nundinatione doctiores, ac ſanctiores, in qui dignitatum minùs cupidi eſſe ſolent, indoctioribus, ac minùs probis ad eas convolantibus, eccleſiaſticarum ſanctionum, officiorumque diſtributione, quæ ſecundùm juſtitiæ diſtributivæ leges ſapientioribus, ac melioribus debentur, ſoleant prætermitti: tum quòd iniquum ſit, & contra juſtitiæ commutativæ regulas, ut proximè dicebam, pretio commutare quod pretio commutari non poteſt; & vendere, quod gratias acceptum eſt, contra illud Chriſti Domini præceptum, *gratis accepiſtis, gratis date.* Quod ita ad rem expendit Gennadius *in epiſt. encyclica*, ita latinè versâ: *A me*, inquit, *accepiſtis dignitatem ſacerdotii, ſi mihi pro ipſo parvum quid, vel magnam ſolviſtis, & hoc à me venditum eſt. hoc quoque ipſum alius vendite; ſin autem gratis accepiſtis, vos quoque gratis date.* Tandem ſimonia in ordinatione miniſtrorum Eccleſiæ repugnat pietati, quia talis ordinatio offenderet piorum animos, & pauperes à ſacramentorum perceptione retraheret, quod obſervat Gelaſius *in epiſt. 1. ad Epiſcopos Lucaniæ, cap. 7.* adeoque abhorruit Eccleſia ordinationes ſimoniacas, ut canitè ejus conſtitutiones legi debeant, cùm in eis videatur doceri, ſimiles ordinationes nullas eſſe. D. Gregorius *lib. 7. epiſt. 112.* ibi: *Quicunque ſtudet per pretii ordinationem ſacrum ordinem ſuſcipere, ſacerdos non eſt, ſed inaniter tantummodo dici concupiſcit.* Paſchalis II *epiſt. ad Mediolan.* cujus verba perperam Gratianus tribuit *in cap. quicumque 1. q. 1.* D. Ambroſio *in cap. cùm ordinaretur, ead. cauſ. & quæſt.* qui omnes PP. accipiendi ſunt de ordinatione nulla quoad exercitium, non verò quoad effectum characteris. Apud Gentiles verò uſum inoleviſſe dandi aliquid pro ſacerdotio, conſtat *ex l. 1 § ſed an id, ff. de collat. bonor. l. 11. ff. de pollicit. l. 1. verſ. Non tamen, de extraordin. cognit. l. 1. § 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu.*

17. *Diſſolvitur dubi-* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam pecuniam illam Pontifex Imperatori ſolvebat coactus, non verò voluntariè, donec ſexto ſæculo Eccleſiæ, poſtulante Agathone Eccleſia Romana ab hac penſitatione per Conſtantinum Pogonatum exempta eſt, quamvis nec tunc quidem jus confirmandi Romanum Pontificem Imperator remiſerit; ſed poſtea Benedicto II. omninò ceſſit, *tandi ratio.* & illam exactionem ut ſimoniacam accuſavit Gregorius Magnus *in Pſalm. 4. pœnitent.* & ita tam ipſe, quàm ejus prædeceſſores renuenter perſolvebant, injuſtam vexationem redimentes, nec emebant dignitatem, ſed moram ſuæ conſecrationis Eccleſiæ nocivam datâ pecuniâ redimebant, ut ita Imperatoriam gratiam ſibi conciliarent. Sic etiam alii Epiſcopi, qui propriis Principibus aliquam pecuniæ ſummam tempore ſuæ conſecrationis perſolvebant, coacti, & inviti eam pendebant, ut ita confirmationem juxta eorum temporum corruptelam impetrarent; & illam improbam conſuetudinem damnari in præſenti docet P. Marcha *cap. 10.* Nec obſtat, quod de ſtilo Curiæ Romanæ expendebamus; nam omiſſis Redoano *de ſimonia 1. p. cap. 20. n. 2.* Garanna *eodem tract.* qui aſſerunt præſentem prohibitionem non exigendi aliquid à notariis pro chartis, litteriſve dimiſſoriis, ſeu teſtimonialibus, tantùm à jure poſitivo provenire, & idcò locum non habere in Curia Romana; cùm R. Pontifex ſit ſupra jus poſitivum; ſicut receptum eſt, legem Juliam de ambitu locum non habere in Curia Principis, quo modo ipſi accipiunt legem 1. *ff. ad leg. Iul. de ambitu*: dicendum eſt, notarios, abbreviatores, & plumbatores pro ſtipendio proprii laboris pecuniam exigere, non pro pretio ipſius confirmationis, ut latiùs proſequitur Rooſſelius *dict. cap. 5. per totum*, ubi de annatarum, & ſimilium præſtationum origine agit.

Sed ſuperiori aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. conſtitutus, de relig. domib.* ubi certa penſio annuatim perſolvenda promiſſa fuit à quibuſdam 18. *Exponitur cap. conſtitutus. de relig. Dom.* monachis pro ordinibus recipiendis: ergo quia in Sacramento Ordinis intervenire poteſt nummaria præſtatio. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu penſionem non fuiſſe promiſſam à monachis proprio Epiſcopo pro ordinibus recipiendis, ſed in recognitionem ſubjectionis, ut liceret à quocunque Antiſtite catholico ordines recipere; quæ conventio auctoritate Sedis Apoſtolicæ fuit confirmata, aliàs nulla eſſet, ut probavi *in cap. final. de pactis*, ubi alia, quæ ad ejus textus expoſitionem ſpectant, adduxi.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Magunt.*

QUicumque Presbyter per pretium Eccleſiam fuerit adeptus, omni modo deponatur, quòd contra eccleſiaſticæ regulæ diſciplinam agere dignoſcitur, qui alium Presbyterum legitimè ad Eccleſiam ordinatum, per pecuniam expulerit, eamque ſibi taliter vindicaverit: quod vitium latè diffuſum, ſummo ſtudio emendandum eſt. Itaque interdicendum videtur clericis, ſive laicis, ne quis cuilibet Presbytero præſumat dare Eccleſiam ſine licentia & [b] conſenſu Epiſcopi ſui.

NOTÆ.

1. *De Canc. Magūt.* a *MAgunt.*] Ex Concilio Maguntino, ſeu Maguntinenſi citatur canon hic à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 110* Ivone *p. 3. cap. 86.* Papienſi *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 2.* & extat ferè eiſdem verbis in Concilio Mogunt. ſub Rabano *can. 12.* Mogunt. ſub Arnulfo *can. 5.* ſub Carolo *can. 15.* ex quibus illum tranſcribo. Ita autem repetita fuit eadem ſanctio in tribus Conciliis, quia his temporibus inoleverat in Gallia magna corruptela circa beneficia eccleſiaſtica, quæ laici, præcipuè potentiores, ut Duces, Comiteſque, propriâ auctoritate conferebant, & pleruinque auferebant, ut aliis conferrent, ut conſtat ex Concilio Maguntino ſub Arnulfo, *cap 29* ibi: *Ut laici Presbyteros non ejiciant de Eccleſiis, nec conſtituant ſine conſenſu Epiſcoporum ſuorum.* Concil. Cabilon. *can. 42.* ibi: *Inventum eſt, quod multi*

arbitrii ſui temeritate, & quod eſt gravius, ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dant, vel auferunt: unde oportet, ut canonicâ regulâ ſervatâ, nullus abſque conſenſu Epiſcopi cuilibet Presbytere Eccleſiam det, quam ſi juſtè adeptus fuerit, hanc niſi culpâ gravi, & coram Epiſcopo canonicâ ſeveritate amittat. Concil. Mogunt. *can* 30. *Ut nullus omnino munera exigat à Presbyteris propter commendationem Eccleſiæ.* Rothomag *can.* 5. ibi *Sancitum eſt, atque omnimodis prohibitum, ut ſi quis Presbyter inventus fuerit alicui clerico, aut laico munera dare, aut dediſſe, aut aliquam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri Eccleſiam ſurripiat, aut Eccleſiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, ſeu rapina, ſeu præſumptione turpis lucri gratiâ, dejiciatur à Clero, & alienus exiſtat à Clero.* De qua corruptela accipiendi ſunt PP. in præſenti, dum ajunt, vitium hoc latè diffuſum ſummo ſtudio emendandum eſſe, & ità repetitis legibus hujuſmodi abuſum improbarunt, damnaruntque. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap.* 13.

b *Conſenſu Epiſcopi*] Juxta tradita ſuprà *in cap.* 4. *de jurepatron.*

CAPUT III.

a Deodatus Papa.

SI Dominus, & Magiſter omnium, qui ſine peccato fuit, accuſandi licentiam b uni dederit, quantò magis unius aſſertione convincendus eſt, qui ſimoniæ labe dignoſcitur eſſe pollutus: non igitur & in tali negotio quilibet catholicus eſt reſpuendus, ſed ut veritatem aſſerat, ad pellendam ſimoniacam rabiem magnis precibus exorandus eſt.

NOTÆ.

1. a D*Eodatus.*] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc titul. cap.* 3. Gloſſa marginalis legit *Adeodatus*; in nullius tamen epiſtolis reperitur textus hic; nam Adeodatus Monachus D. Benedicti electus Summus Pontifex die 9. Aprilis anno 669. unam tantùm epiſtolam pro privilegiis Abbatiæ S. Martini Turonenſis ſcripſit, quam referunt Baronius *tom* 8. *d. anno* 669. Binius *tom.* 4. *Concil. pag.* 813. in quibus epiſtolis jam excuſis non extant verba hujus textus: quare exiſtimabam textum hunc, & textus *in cap. ſequenti*, & *in cap tanta. hoc titul.* tranſcriptos fuiſſe ex Decreto, quod ex diverſis canonibus, & SS. PP. ſententiis edidit Cardinalis Deuſdedit tituli Apoſtolorum in Eudogia: in quo librum contra invaſores, & ſimoniacos compilavit, ut referunt Baronius *tom.* 1 *anno* 187. Antonius Aug. *tom.* 2. *epitom juris Pont. in tract. de collectoribus canonum.* Unde credo ex eo decreto Cardinalis Deuſdedit tranſcriptum fuiſſe textum hunc; & cùm ipſo decreto careamus, cognoſci nequit, ex quo Concilio, aut Eccleſiæ Patre verba hæc compilaſſet ipſe Cardinalis.

2. b *Uni dederit.*] *Uni dedit* legit Antonius Aug. quod contigit dum Dominus dixit ad Judæos: *Quis ex vobis arguet me de peccato*: Et dum poſt alapam patientiſſimè acceptam dixit: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo*, ut refertur *cap.* 15. *Matthæi, cap.* 18. *Ioannis, verſ.* 18. quo argumento ad idem probandum uſus fuit Gratianus *in cap. nos §. ecce* 2 *q* 7.

COMMENTARIUM.

3. CUm quæſitum eſſet à Romano Pontifice, an quilibet Catholicus admittendus eſſet ad accuſationem ſimoniaci, reſpondit, quemlibet admittendum eſſe. Cujus reſponſi ratio provenit ex gravitate hujus delicti, ob ejus enim atrocitatem non proceditur in ejus punitione, juxta juris ordinem in aliis delictis ſervatum; quia in hoc proceditur ad inſtar publici delicti, & læſæ majeſtatis, ex conſtitutione Leonis, & Anthemii *in l. ſi quemadmodum, Cod. de Epiſc. & cler. cap. ſanè* 25. *quæſt.* 5. Facit textus *in cap. per tuas, hoc titul.* Unde cùm ex legibus civilibus in ordinario crimine perſequendo ſervi adversùs Dominum non audiantur, nec ut accuſatores, nec ut teſtes, *l.* 20. *l. ult. C. de his qui accuſare, l.* 3. 8. & 12. *ff. de teſtibus*; tamen quia in crimine læſæ majeſtatis ad accuſandum & teſtificandum contra Dominos admittuntur, *d. l.* 20. *l.* 2. *ff. ad leg. Iul. majeſt.* etiam in crimine ſimoniæ detegendo admittuntur, *cap. tanta, hoc titul.* Carnotenſis *epiſt.* 27. ubi de ſimoniacis agens ait: *Ad inſimulationem talium etiam infames perſonæ admittuntur.* Similiter licèt mulieres, & infames ab accuſatione arceantur, *l.* 4. & 8. *ff. de accuſat. l.* 1. *l.* 15. *C. qui accuſare*; tamen quia in crimine læſæ majeſtatis admittuntur, *l* 7. §. 1. *l.* 8 *ff. ad leg. Iul. majeſt. l* 4. *C. eod.* etiam in crimine ſimoniæ admittuntur, *d cap. tanta, cap. ſi Dominus, cap. licèt Heli, hoc tit.* probat Hallier. *de ſacris elect. ſect.* 7. *cap.* 1. §. 4. *fol* 271. & ita rectè in præſenti docetur, quemlibet Catholicum admitti ad detegendum ſimoniæ crimen. Judæi autem, & hæretici non admittuntur niſi ſimonia habeat adjunctam hæreſim; ita quod ſimoniacus crederet cum pertinacia ſpiritualia, aut ſpiritualibus annexa poſſe comparari, aut pretio acquiri; nam tunc etiam qui catholici non ſunt, admittuntur ut accuſatores, velut teſtes, argumento capitis *contra, de hæretic. in* 6. docet Binſfelius *in præſenti, num.* 2.

CAPUT IV.

a Gregorius *Max.* b *Præſumptori Eccleſiæ Salonit.*

QUotiens contra eccleſiaſticam quid geſtum dicitur diſciplinam, ne nos ante Deum culpa ex diſſimulatione redarguat; irrequiſitum hoc relinquere non audemus. Pervenit itaque ad nos, quod per ſimoniacam hæreſim fueris c ordinatus; ſed & alia de te multa hîc dicta ſunt, de quibus unum quam maximè fuit, propter quod neceſſe

neceſſe habuimus te ſummopere per ſcripta noſtra prohibere, ne Miſſarum ſolennia celebrare debuiſſes, donec qnid eſſet verius, potuiſſemus addiſcere. Ne ergo, fili, Eccleſiæ diu videantur non habere Paſtorem, & ne per hæc quæ dicuntur, ſi indiſcuſſa remanſerint, hujuſmodi ſe vitium tendat in plurimos, hortamur ut ad nos venire omni poſtpoſitâ excuſatione feſtines; quatenus ſervatâ juſtitiâ, hæc & cognoſcere, & finire ſecundùm canonica inſtituta, Chriſto revelante poſſimus. Ita autem fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras, ne ipſa te magis abſentia obnoxium his, quæ dicuntur aſſignet: & nos in te hæc res, non ſolùm propter dicta crimina, quæ purgare ſubterfugis; ſed etiam propter inobedientiæ culpam, duriùs, ſcilicet ut in contumacem, cogat ex concilio ferre judicium.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Textus hic tribuitur Deodato in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. Gratianus autem *in cap. accuſatum 2. quæſt.* 4. eum citat ex Sylveſtro; ſed inter epiſtolas Sylveſtri, aut Pontificis Deuſdedit non reperitur textus hic; extat tamen in epiſtola tertia, *lib. 5. Regeſtr. D. Gregorii*; quam integram hîc tranſcribo, ut cognoſcatur, Cardinalem Deuſdedit in ſuo Decreto compilaſſe textum hunc, & tranſcripſiſſe ex dicta epiſtola 5. ac ſine cauſa eam diviſiſſe.

2. b *Maximo præſumptori.*] Id eſt intruſo, injuſtèque ordinato in Epiſcopum, ut conſtat ex epiſtolis ipſius Pontificis *lib. 3. epiſt. 70. & lib. 4. epiſt.* 34. Sed quia Maximus forſan ſe purgavit ab hoc delicto ſimoniæ, & aliis illi illatis, poſtea *lib. 11. epiſt.* 13. illi ſcribit ſub titulo Epiſcopi Salonitani. De Eccleſia Salonitana egi *in cap. 4. de accuſat.* ubi de hoc Maximo agitur.

c *Ordinatus.*] Et pecuniâ datâ electus, ut habetur *in dict. epiſt.* 34. cujus partem retuli *in cap. omnipotens, de accuſat.*

COMMENTARIUM.

3. Certum eſt, ordinatum per ſimoniam, ſuſpenſum eſſe ipſo jure ab ordine ſuſcepto, *cap. tanta, cap. ex tua, hoc titul.* nam dum aliqui ſacri canones ordinationem per ſimoniam factam nullam, irritamque eſſe docent, ut Gregorius noſter *lib. 7. epiſt.* 112. & alii Eccleſiæ PP. *in cap. quicunque, cap. cùm ordinatur, 1. quæſt.* 1. accipiendi ſunt quoad exercitium, ut exponit Hallier. *de ſacris elect. ſect. 7. art. 2. ad finem*: & Gibalinus *de ſimon. q.* 27. Et licèt reus accuſatus de crimine, dum cauſa diſcutitur, non privetur juribus ſibi competentibus, ut probavi *in cap. 4. de accuſat.* tamen in hoc crimine ſimoniæ cùm aliquis eſt infamatus publicè de eo, etiam judicio pendente ſuſpenditur à miſſarum celebratione, ut poſt Gloſſam *hîc*, docuit Hallierius ſuprà, *fol.* 264. Unde cùm Maximus, de quo in præſenti, publicè infamatus eſſet de crimine ſimoniæ, ut patet ex aliis epiſtolis ejuſdem Gregorii, ideò Pootifex lite pendente, oec cauſâ adhuc deciſâ, illi inhibuit ne Miſſam celebraret, uſque dum accederet ad Romanam Sedem, ibique legitimè ab hac diffamatione purgaretur.

CAPUT V.

a Lucius Papa.

Sicut enim ſimoniaca peſtis ſui magnitudine alios morbos vincit, ita ſine dilatione, mox ut ejus b ſigna per aliquam perſonam claruerint, de Eccleſia Dei debet eliminari, atque propelli. c Petrus enim primus Paſtor Eccleſiæ, non alicujus hominis atteſtatione, ſed S. Spiritus inſpiratione Simonis interiora recognoſcens, ſine aliqua audientia, terribili eum, & repentinâ morte multavit.

NOTÆ.

1. a *Lucius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 6. nullibi tamen exprimitur, an primi, ſecundi, vel tertii Lucii ſit textus hic, nec cui Prælato in eo Pontifex reſcribat. Ex dicta autem prima collectione ita eum tranſcribo.

2. b *Signa.*] Licèt regulariter in criminibus probationes debeant eſſe luce meridianâ clariores. *cap. 1. cum ſequent. 2. q. 1. l. ult. Cod. de probat. l. qui ſententiam 16. Cod. de pœnis*; nec ex ſuſpicione ſola ullus accuſandus ſit, *cap. multi 2. q.* 1. D. Thomas *2. 2. q. 60. art.* 3. interdum tamen ob ſolam ſuſpicionem proceditur, ut in caſu hæreſis, *ex l. 2. C. de hæreticis*: in caſu adulterii, *l. quamvis 30. Cod. ad leg. Iul. de adult. l. uxor 7. C. de repudiis.* Quintil. *declamat.* 284. ibi: *Sed finge me ex ſuſpicione egiſſe tum illo adulterii.* Probat Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap.* 26. & in crimine ſimoniæ ex præſenti textu. Quibus autem modis probari debeat ſimonia, & quatenus in ejus probatione locus ſit indiciis & præſumptionibus, explicat Gibalinus *de ſimon. cap. 30. per totam.*

3. c *Petrus.*] Verba quæ ſequuntur omiſit Raymundus; & rectè ea omiſiſſe notavit Ant. Auguſtin. utpote difficillima; ſiquidem D. Petrus, dum interiora Simonis recognoſcens dixit ei: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*; non illicò eum interemit: quare ipſe perdoctus vir credidit potiùs per hæc verba Lucium reſpexiſſe ad caſum Ananiæ, & Sapphiræ, qui ad vocem D. Petri ſubitò mortui ceciderunt, ut refertur *cap. 5. Actuum Apoſtol.* Sed cùm caſus hic non ob ſimoniam ab ipſis commiſſam; ſed ob mendacium in retentione partis patrimonii contingeret;

geret; quid ad ſimoniæ deteſtationem, quam intendebat probare Lucius in præſenti? Credo ergo Pontificem ſenſiſſe de Simone Mago, cui dixit D. Petrus, *cor tuum non eſt rectum coram Deo.* Actuum Apoſt. *cap.* 6 Et cùm poſtea ipſe de miraculis faciendis cum B. Petro diſceptaret, aſſeruit ſe in cœlum conſcenſurum: ſed cùm ſublatus à dæmonibus volaret ſublimis, cuncto ſpectante populo, Div. Petri precibus in terram proſtatus, cruribus perfractis jacuit, & deceſſit, ut referunt D. Clemens *lib. 6. conſtit. cap* 9. Arnobius *adverſus Gentes lib.* 2. Cyrillus Hieroſol. *Catecheſi* 6. Epiphan. *hæreſi* at. & alii SS. Patres, ea quibus idem narrat Baronius *anno* 68. de qua repentina morte ſenſit, ni fallor. Lucius *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

INter alias pœnas, quibus notorii ſimoniaci afficiuntur, præcipua eſt depoſitio à gradu clericali, *cap. qui ſtudet, cap. Presbyter, cap Sanctorum, cap. erga ſimoniacos,* 1. *quæſt.* 1. Concil. Tolet. 6. *can.* 4. *cap. cum ſuper, de confeſſis, lib.* 1. *Capitul. cap* 97. quam pœnam etiam in ordinatores ſanxerunt Apoſtoli *in can* 20. aliàs 25 Ambroſ. & Gelaſius *in cap. baptizandos, cap reperiuntur,* 1. *q.* 1. PP. Concilii Chalcedon. *in cap. ſi quis Epiſcopus* 1. *quæſt* 1. in 6. Synodo *can.* 22. in 7. *can.* 50. Alexander II. in Synodo Romana *can.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana *can* 6. quæ decreta juxta hodiernam praxim debere intelligi de depoſitione à judice infligenda, non de ea, quæ ipſo facto incurritur, docuerunt Hallier. *de ſacr. elect. ſect. 7. art.* 3 §. 1. Gibalinus *de ſimonia, q* 29.

C A P U T VI.

Deuſdedit.

TAnta eſt labes hujus criminis, quod etiam ſervi [b] adverſus Dominos, & quilibet criminoſi admittuntur ad accuſationem. Item omnis peccator [c] Miſſam cantare poteſt præter ſimoniacum, quem etiam quilibet ut ab ordine malè accepto removeatur, accuſare poteſt, etiam [d] meretrix.

NOTÆ.

1. a DEuſdedit.] Ita etiam legitur in prima compilatione, *ſub hoc titul. cap.* 15 Sed textum hunc tranſcriptum eſſe ex Decreto Cardinalis Deuſdedit, jam notavi *in cap.* 3. *hoc titul* Ex quo autem Concilio, aut ſancti Patris decreto eum compilaſſet Cardinalis, non conſtat.

b *Servi adverſus Dominos.*] Quia in hoc delicto proceditur ad inſtar criminis læſæ Majeſtatis, ut probavi ſuprà *in cap.* 3.

2. c *Miſſam cantare.*] Quidam Præceptor noſtræ Academiæ exiſtimabat, in his verbis non agi de Presbytero celebrante Miſſæ ſacrificium, ſed de Pſalmiſta pſallente in ipſo ſacrificio, juxta morem receptum jam à tempore, in quo pax data fuit Eccleſiæ, cùm in uſu eſſe cœpit ſchola cantorum, qui in eo gradu erant cooptati, ut pſallerent in Eccleſia. Micrologus *in obſ. eccleſ cap.* 1. ibi: *Interim cantatur antiphona ad introitum, quæ ab introitu ſacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere.* Quem morem cantandi Miſſam illuſtrarunt Landmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 17. Vicecomes *volum.* 1. *de ritibus Miſſæ, lib.* 5. *cap.* 7 & nos *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* Si accipiatur textus hic in hac ſecunda parte de Presbytero celebrante, difficilis valde eſt; ſiquidem nullus peccator in peccato perſiſtens poteſt Miſſam celebrare, cùm interim dum non agit pœnitentiam, ſit ſuſpenſus quoad ſe, *cap. ſacerdotes, cap. Sacramenta, cap. neceſſe,* 1. *q.* 1. & publici concubinarii quoad alios, *cap. nullus,* 32. *diſt.* Sed adhuc poteſt, & debet accipi textus hic de ſacerdote Miſſam celebrante, ita ut ſenſus ſit, quod licèt alii peccatores non præciſi ab Eccleſia, poſt peractam pœnitentiam poſſint Miſſam celebrare; & ſi in majoribus gradibus non ſint, ad eos aſcendere, ut probavi *in cap. final. de temporibus ordin.* tamen ſimoniaci, quia etiam poſt pœnitentiam non reſtituuntur ad gradum, à quo depoſiti fuerunt, non poſſunt ut cæteri peccatores pœnitentes Miſſam cantare, ut contingit in homicida ob irregularitatem contractam. Unde notat Gratianus *poſt cap. erga, cap. canem,* 1. *quæſt.* 1. ex epiſtola Innocentii ad Epiſcopum Macedon. quod etſi olim cum revertentibus ab hæreſi diſpenſatum fuerit, ut in ſuſceptis ordinibus miniſtrarent, vix tamen diſpenſatum legitur cum his, qui vel ſcienter à ſimoniacis ordinati fuerint; vel ſi ignoranter, eis poſtea liberè, ac lubenter adhæſerint: & ita rectè in præſenti docetur, ut atrocitas, & gravitas ſimoniæ cognoſcatur, eam tantam eſſe, ut omnis peccator ab Eccleſia non præciſus, ut homicidia, poſt pœnitentiam Miſſam celebrare poſſit, præter ſimoniacum.

d *Meretrix.*] Juxta tradita *in cap.* 3. *hoc titul.*

C A P U T VII.

Alexander III. *in Concilio Turon.*

QUia non ſatis utiliter avaritia in populo redarguitur, ſi ab iis, qui in Clero conſtituti videntur, & præcipuè contempto ſæculo, religioſorum nomen profitentur, regula modis omnibus non cavetur: Prohibemus, ne ab eis, qui ad religionem

tranſire voluerint, aliqua pecunia [b] requiratur; nevè Prioratus, vel Capellania quælibèt Monachorum, vel Clericorum annuâ diſtractione [c] vendatur; neque ab eo, cui regimen ipſarum committitur, ex earum omiſſione pretium exigatur. Hoc ſimoniacum eſſe Sanctorum Patrum auctoritas manifeſtè declarat. Undè quiſquis hoc de cætero attentare præſumpſerit, tàm qui dederit, quàm qui receperit, partem ſe cum Simone non dubitet habiturum. [d] Pro ſepultura quidem, & chriſmatis, [e] & olei perceptione, nulla alicujus pretii exactio intendatur, nec ſub obtentu cujuſquam [f] conſuetudinis reatum ſuum aliquis tueatur, quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, ſed auget.

NOTÆ.

1. a *TUronenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 7.* & poſt Concil. Later. *part.* a *cap.* 10 Et licet hæc verba non reperiantur in ipſo concilio Turon. ſub Alexan. III. celebrato, ſententia tamen extat in Canone 5. ipſius Concili, prout illum edidit Coriolanus; & omnia verba repetiuntur apud Guillelmum Neubrig. *lib.* 2. *hiſtor. Angliæ*, *cap.* 14. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli* 27. *de reſcriptis.*

2. b *Requiratur.*] De Simonia in ingreſſu Religionis non committenda, agemus *in cap. veniens* 19 *hoc titul.*

c *Vendatur.*] De Simonia fugienda in beneficiis Eccleſiaſticis, agemus infrà *in cap.* 13.

d *Pro ſepultura, & exequiis defunctorum.*] Ut probavi *in cap. ad abolendam, de ſepult.* & dicemus infra *in cap. ſuam.* 3.

e *Chriſmatis, & Olei.*] Ut exponemus infrà *in cap. ea qua.*

f *Conſuetudini.*] Quatenus conſuetudine introduci poſſit, ut aliquid recipi valeat pro Sacramentorum collatione, dicam proximo commentario. 4.

CAPUT VIII.

Idem [a] *Concilio Lateran.*

CUM in Eccleſiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod gratis receptum eſt, gratis impendi, horribile nimis eſt, quod in quibuſdam Eccleſiis locum venalitas perhibetur habere, ita ut pro Epiſcopis, vel Abbatibus, ſeu quibuſcumque perſonis Eccleſiaſticis ponendis in ſede, ſeu introducendis Presbyteris in Eccleſiam, necnon pro ſepulturis [b] & exequiis mortuorum, & [c] benedictionibus nubentium, ſeu aliis [d] Sacramentis aliquid exigatur; & ille, qui indiget, non poſſit iſta percipere, niſi manum implere curaverit largitoris. Putant autem plures ex hoc ſibi licere, quia legem mortis de longa invaluiſſe conſuetudine arbitrantur; non ſatis, quia cupiditate cæcati ſunt, attendentes, quod tantò [e] graviora ſunt crimina, quantò diutiùs animam infelicem tenuerint alligatam. Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro perſonis Eccleſiaſticis deducendis ad ſedem, vel Sacerdotibus inſtituendis, ſepeliendis mortuis, ſeu etiam nubentibus benedicendis, ſeu etiam aliis Sacramentis aliquid exigatur, diſtrictiùs inhibemus. Si quis autem contrà hoc venire præſumpſerit, portionem cum Giezi ſe noverit habiturum, cujus factum exactione turpis muneris [f] imitatur. Prohibemus inſuper, nè novi cenſus ab Epiſcopis, vel Abbatibus, aliiſvè Prælatis imponantur Eccleſiis, nec veteres augeantur, nec partem redditum ſuis uſibus appropriare præſumant: ſed libertates, quas ſibi majores deſiderant conſervari, minoribus quoque ſuis bonâ voluntate conſervent. Si quis autem aliter egerit, irritum quod fecerit, habeatur.

NOTÆ.

a *LAteran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. c. 8.* & extat textus *hic in ipſo Concil. Lateran. can.* 7. ex quo canonem hunc tranſcribo.

b *Sepulturis, & exequiis.*] Ut probavi *in cap. abolenda, de ſepultur.* & dicam *infrà in cap. ſuam.*

c *Benedictionibus.*] De quibus latè egi *in cap.* 1. *de ſecundis nuptiis.*

d *Aliis Sacramentis.*] Non inde inferas, be-
1. nedictionem nubentium eſſe Sacramenta, cùm tantùm ſint orationes Eccleſiæ, ut probavi *in cap.* 1. *de ſecundis nuptiis*, quia dictio *aliis*, non eſt ſemper repetitiva ejuſdem caſus, & qualitatis, ut probavi *in cap.* 3. *de clandeſt. deſponſ.*

e *Graviora.*] *Cap. nullus Epiſcoporum.* 1. *q.* 1. *cap. flagitia* 34. *q* 7. *cap. final. de conſuet.*

f *Imitatur.*] Undè colligitur, Giezi, qui à Naamo pro reddita ſibi ſanitate ab Eliſæo, nomine ejuſdem Eliſæi munera petiit, ut refertur *lib.* 4. *Regum*, *cap* 5. ſimoniacum fuiſſe; quod & ſimiliter ſupponere videntur nonnulli Eccleſiæ Patres, dum peccatorem ſimoniacum cum eo conferunt, ut D. Ambroſius *lib.* 4 *in Lucam*, Cyrillus *catecheſi* 16. Taraſius *in epiſt. ad Hadrianum.* Quibus adhæſerunt plures Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 1. *ad* 4. Abulenſi *in* 2.

dict. cap. 5. Regum, quæſt. 29. licet juxtà animum ipſius Giezi in petitione munerum, hoc æſtimandum eſſe noviter docuerit Gibalinus *de ſimon. qu. 6. conſid. 16.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio. *Conſuetudo ut pro Epiſcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis Eccleſiaſticis ponendis in Sedem, ſeu exequiis mortuorum aliquid exigatur, obſervanda non eſt.* Probant eam textus *in cap. non ſatis, cap. in tantùm 36. cap. ſicut 39. cap Jacobus, hoc titul. cap. ſi quis objecerit, 1. quæſt. 3. cap. quæſta 13. quæſt. 2. cap. 2. de conſuet. in 5 compil.* ibi: *Ad audientiam noſtram noveritis perveniſſe, quod prætextu cujuſdam conſuetudinis, ut dicitur, juramento firmata, a ſingulis, quos in Eccleſia veſtra canonicari contingit, unum ſcyphum argenteum exigitis, & etiam extorquetis, eis fructus præbendarum ſuarum, niſi conſuetudinem jam dictam adimpleant, denegando. Quia igitur conſuetudo hujuſmodi habere videtur ſpeciem pravitatis, & continet turpitudinem manifeſtam, univerſitati veſtræ diſtrictiùs jubemus, ut prædictam conſuetudinem irritare faciatis de cætero, ne ejus occaſione aliquid exigatis, aut ſubtrahatis aliquibus ſuarum redditus præbendarum.* Concil Londinenſe apud Marthæum Pariſ. *ad annum 1237.* Innoc. II. in Synodo Romana, *cap. 2.* Joannes XXII. *in extravag. Suſcepti, de elect.* Concil. Mogunt. celebratum anno 1549. *cap. 42.* Mediolan. ſub Carolo Borrom. *part. 2. cap. 1.* Lateran. ſub Innoc. III. *cap. 3. cap. penult. de ſepult.* Gallo Cardinal. in ſuis conſtitutionibus quæ extant *tom. 26. Concil. can. 2. Prohibemus etiam ſub eadem excommunicatione, ne ſacerdotes, vel clerici occaſione alicujus conſuetudinis pro baptiſmo, ſepultura, benedictione, aliiſve Sacramentis Eccleſiaſticis aliquid exigere, vel extorquere præſumant, ſed ea liberaliter, & ſine difficultate ſtudeant canonicè miniſtrare; moneantur tamen laici diligenter, ne quæ pro reverentia Sacramentorum devotio fidelium introduxit, ex avaritia velint aliquatenus revocare.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Binsfeldius *ad hunc textum*, Hallier. *de ſacris elect. ſect. 7. art. 4. per totum.* Suarez *de ſimon. tom. 1. lib. 4. cap. 60.* Mancinus *ſacri juris controv. cap. 29.* Rouſſelus *lib. 5. hiſtor. Pontif. juriſd. cap. 4.* Sahagun *in cap. final. de conſuet. num. 32.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 20. cap. 5.* Cironius *in notis ad textum in dict. cap. 2. de conſuet.* Germonius *de ſacror. immunit. lib. 1. in cap. 3. num. final.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Conſuetudinis non vilis auctoritas eſt, immò uſque adeò ſui valitura momenti, ut legitimè præſcripta juri ſcripto derogeт, *cap. quemadmodum, diſt. 8. cap. contra jus, cap. placuit, diſt. 32. cap. cum veniſſet, de eo qui mittitur in poſſeſſ. cap. ſuper eo, de cognat. ſpirit. cap. ad hæc conſuetudo, de teſtibus, cap. ea noſcitur, de his quæ fiunt à Prælatis.* Igitur etſi per ſacros canones prohibitum ſit aliquid recipere pro inthronizationis, ſeu inſtitutionis titulo; tamen ſi conſuetudo legitimè ſit præſcripta contra eoſdem ſacros canones, obſervari debet. Et talem conſuetudinem legitimam, juſtamque eſſe, probatur ex eo; nam quemadmodum apud Gentiles, quorum Reſpublicæ bene ordinatæ, moratæque erant, Magiſtratuum venalitas omni modo prohibebatur; tamen inthroniſtici nomine pecunia ultrò pendi ſolebat ab his, qui Magiſtratus inibant: cujus moris teſtis omni exceptione major eſt Plinius *in Panegyrico ad Trajanum*, ibi: *Supereſt ut ipſe diſpicias, an in omnibus civitatibus aliquid omnes, qui Buleuta leguntur, debeant pro introitu dare.* Et *epiſt. 116. & 121.* Symmachus *lib. 4. epiſt. 14.* & *lib. 9. epiſt. 96.* & *lib. 10. epiſt. final.* Et Claudius, qui poſtea Imperator, ſeſtertios octoginta pro introitu novi Sacerdotii coactus fuit impendere. Suetonius *in eo, cap. 9.* Apuleius *lib. 7. Metamor.* Germonius *dict. lib. 1. cap. 3. numer. final.* quod & Scævolæ reſponſo confirmatur *in l. his, §. alumno, & §. idem teſtator*, ibi: *Pro introitu, ff. de legat. 3.* quin & à Tullio in oratione pro Murena laudata eſt Candidatorum liberalitas, ſuffragatori populo munus edentium. Eundem Marcellus togatæ gentis morem obſervavit *in l. Publicis, ff. de condit. & demonſtr.* immò & apud Romanos moris fuit, ut aliquid pro introitu Sacerdotii erogaretur, ut refert Suetonius ſuprà *cap. 9.* & ex eo notavit Kochiet *in facc hiſt. cent. 2. cap. 7.* Accedunt Eccleſiæ canones, in quibus ſimiles conſuetudines jubentur obſervari. Stephanus Papa relatus *in cap. quia ſancta, 63. diſt. In electionibus pacta, pollicitationes, & juramenta de aliquo præſtando ita irritaret, ut tamen conſuetudines antiquas ab his exciperet.* Innoc. III. *in cap. ad Apoſtolicam, hoc titul.* in conferendis Sacramentis pravas exactiones fieri prohibet, & pias conſuetudines præcipit obſervari. Gallo Cardinalis, qui tempore Paſchalis II. ab Epiſcopatu Bellovacenſi ad Pariſienſem translatus eſt, ſtatuiſſe dicitur in ejus ſtatutis, *num. 2.* ne ſacerdotes, vel clerici occaſione alicujus conſuetudinis pro Sacramentis quippiam extorquerent: monerentur tamen laici, ne quod pro reverentia Sacramentorum devotio fidelium introduxit, velint aliquatenus revocare. Odo (ut ait Bleſenſis *epiſt. 127. & 128.*) Henrici II. Anglorum Regis, & Regis Francorum conſanguineus, qui Alexandri III. tempore Pariſienſem rexit Eccleſiam, *in commun. præcept. Synod. cap. 2.* conſuetudines laudabiles pro ſepulturis exigi permittit. Tandem Synodus Lingon. & aliæ relatæ ab Hallierio *de ſacris elect. d. ſect. 7. art. 4.* pias & laudabiles conſuetudines in Sacramentorum receptione perſolvi ſolitas, exigi poſſe concedunt. Igitur & conſuetudines obſervatæ pro Epiſcopis, & Abbatibus ponendis in Sede, recipi valent, & obſervari debent.

5. *Simonia quo jure damnetur.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione præmittendum eſt, valde controverſum eſſe apud DD. cui legi ſimonia opponatur, an videlicet divinæ, vel tantùm eccleſiaſticæ? Quam quæſtionem latè diſputant Victoria *in relect. de ſimonia, 1. part. à numer. 9.* Sotus *lib. 9. de juſtit. quæſt. 5.* Vaſquez *in 12. Div. Thoma, diſput. 98. numer. 3.* Leſſius *lib. 12. de virtutib. cap. 35.* Sayrus *lib. 2. clau. cap. 5. num. 11.* Cajetanus *tom. 2. opuſc. tract. 9. quæſt. 1.* Aragon *in 2. 2. quæſt 100. art. 2.* Gregorius de Valent. *in ead. quæſt. punct. 5.* Durandus *in 4. diſt. 25. quæſt. 5.* Summiſtæ *Verbo Simonia*, Binsfeldius *in præſenti rubric. notab. 12.* Gibalinus *de ſimon. quæſt. 4.* & communiter placuit, omnem ſimoniam ſpiritualium bonorum repugnare juri divino, & naturali. Hadrianus *quodlibet. 9.* Sotus *ubi ſuprà*: quod apertè probatur ex præcepto Domini noſtri apud Matthæum *cap. 10. Gratis*

accepiſtis

accepiſtis, gratis date. Quæ verba ad hoc probandum communiter PP. expendunt, ut Gennadius Patriarcha, & PP. Synodi Conſtantinop. *in epiſt. in totum orbem miſſa*, his verbis: *Dominus noſter, & Deus, & Salvator, Ieſus cùm diſcipulis ſuis, quos per univerſum orbem hominum Doctores miſit, Evangelii prædicationem præcepit manifeſtè, ut munus, quod à ſe gratis accepiſſent, illud ipſi cæteris quoque mortalibus largirentur, proque illo neque as, neque argentum, neque aurum, nec ullas alias facultates, aut materiale poſſiderent. Cœleſtibus enim, & ſpiritualibus gratiis terrena & caduca commutabilia non ſunt.* Et ſtatim: *Simplex, & manifeſtus hujus mandati ſermo eſt: nihil hic ambiguum, nihil ſuprà caput noſtrum: nihil hic opus ſophiſtica narratione. A me, inquit, accepiſtis Sacerdotii dignitatem, pro qua, ſive parvum, vel magnum quid dependiſtis, ſi hæc vendita eſt à me, venundate & vos eam aliis: quod ſi gratis accepiſtis, date & vos gratis.* Facit exemplum Chriſti Domini dum ejecit de templo vendentes & ementes columbas: quod factum Salvatoris noſtri in præſenti materia expendunt D. Auguſtinus *tract. 19. in Ioannem*, ibi: *Simon ille ideo volebat emere Spiritum Sanctum, quia vendere volebat Spiritum Sanctum, & putabat Apoſtolos mercatores eſſe, quales Dominus flagello ejecit; talis enim ipſe erat, & quod venderet, emere volebat: de illis erat qui columbas vendebant, etenim in columba apparuit Spiritus ſanctus.* D. Gregorius *homil. 39. in Evang.* Urbanus II. *in cap. Salvator*, Alex. II. *in cap. ex multis 1. quæſt. 3.* Leo IV. *in cap. requiritis 1. quæſt. 7.* Gregorius Nazianzenus ſeu Taraſius, *in cap. qui ſtudet 1. quæſt. 1.* Unde ſimonia, quæ committitur in venditione beneficiorum Eccleſiaſticorum, eſt jure divino prohibita, ut docuerunt Cajetanus *in dict. quæſt. 1. tract. 9.* Victoria *ſuprà* Sotus *dict. lib. 9. quæſt. 7. cap. 2* & explicat Binſfeldius *in præſenti rubric.* Vendere verò officia merè temporalia pertinentia tantùm ad miniſterium Eccleſiæ, ut officium Sacriſtæ, Procuratoris, & Advocati, non eſt ſimonia à jure divino prohibita, nec eſt propriè ſimonia; immò quædam irreligioſitas, ut latè probat Gibalinus *de ſimon quæſt. 4. conſect. 4. num 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. tract. mala ebenis, &c. lib. 2 ſect 1. cap. 1.* etiam ſimonia eſt à jure divino prohibita emere, aut vendere ea, quæ habent ex diſpoſitione juris humani, quod ſint ſpiritualia, ut vendere calicem, ornamenta Eccleſiæ, & aquam benedictam, quantùm ad id, quod eſt ſpiritualе in eis, ut explicat Binsfeldius *in præſenti rubric. notab. 12. quæſt. 4.*

6. *De variis corruptelis circa Simoniam* Deindè ſciendum eſt, quod cum ſimonia jam à temporibus Apoſtolorum prohibita eſſet, cœperunt nonnullæ conſuetudines, ſeu potiùs corruptelæ in Eccleſia introduci, per quas ſimonia palliata committebatur, ſub eiſque latebat ambitus, mercimonium quoddam ſacræ dignitatis ſub nomine receptæ conſuetudinis: ex quibus nonnullas referam in præſenti, *& in cap. ſicut, cap. Iacobus, cap. tua nos, hoc titulo.* Et primò olim Epiſcopi in conſecratione ſua pauperibus populi aliqua largiebantur; cujus moris teſtimonium extat apud Caſſiodorum *lib. 9. ep. 15.* in edicto Athalarici, in quo ad poſtulationem Joannis II. pecuniæ illius diſtribuendæ ſumma definitur his verbis: *Et quia omnia decet ſub ratione moderari, nec poſſunt dici juſta, quæ nimia ſunt, cùm de Apoſtolici conſecratione Pontificis intentio fortaſſè pervenerit, & ad Palatium noſtrum producta fuerit altercatio populorum, ſuggerentes nobis intrà tria millia ſolidorum, cum collectione chartarum cenſemus accipere: à quibus tamen omnes idoneos* (id eſt divites) *rei ipſius conſideratione removemus, quia de Eccleſiaſtico munere pauperibus eſt potiùs conſulendum: alios verò Patriarchas* (id eſt Archiepiſcopos, ut notavit Baronius anno 533.) *quando in comitatu noſtro de eorum ordinatione tractatur, in ſuprà dictis conditionibus, atque perſonis intrà duo millia ſolidorum jubemus expendere. In Civitatibus autem ſuis tenuiſſima plebi non amplius quàm quingentos ſolidos ſe diſtributuros eſſe cognoſcant. Reliquos accipientes, & edicti præſentis, & Senatuſconſulti nuper habiti pœna conſtringat, ſed & dantes canonum ſeveritas perſequatur.* Vides ſub ea eleemoſyna latuiſſe ambitum, & mercimonium quoddam ſacræ dignitatis: idcircò graviter in ipſam invehitur D. Gregorius *lib. 7. indict. 2. epiſt. 112.* ibi: *Plerumque ergo adverſarius animarum, dum non poteſt in his, quæ ad faciem ſunt prava, ſurrepere, callidè ſpecie quaſi pietatis injectâ nititur ſupplantare; ſuadetque, forſitan debere ab habentibus accipi, ut ſit quod poſſit non habentibus erogari, dummodò vel ſic venena mortifera eleemoſynæ zelatâ obumbratione transfundat, &c. Omninò ergo metuenda, & cavenda eſt hoſtis aſtutia, ne quos apertè nequit tentatione ſubvertere, latente ſe ſaviùs valeat trucidare.* Etiam receptum fuit, ut Epiſcopi, Archidiaconi, Decani, vel alii, à quibus in poſſeſſionem mittebantur, munera quædam inthroniſtica, ſeu pro inveſtitura perſolverent: de qua prava conſuetudine, tanquam de ſimoniaca hæreſi, reprehenſus fuit Iuo Carnotenſis à Richardo Albanenſi S. A. L. ut ipſe refert *epiſt. 33.* eò quod pro conſuetudine antiqua aliqua publicè exigerent Decanus, Cantor, & alii miniſtri ab his, qui Canonici fiebant: quam conſuetudinem & ſuis temporibus vigere in Senonenſi Metropoli teſtantur Hallier. *ubi ſuprà*, Chopinus *lib. 1. ſacra pol. tit. 8.* quam improbarunt Alex III. in præſenti, & Innocent. III. *in c. in tantùm, infrà hoc titul.*

His ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm per ſacros canones non ſolùm improbata ſit conſuetudo, quæ juri divino, vel naturali opponitur, verùm etiam quæ Sedis Apoſtolicæ auctoritati obſiſtit, vel Canonicis obviat inſtitutis, *cap. ſacroſancta, 12. diſt. cap. conſequens diſt. 8. cap. final. de conſuet.* & mala conſuetudo, tanquam corruptela improbanda ſit, *cap. quæ contrà, cap. à veritate, cap. ſi conſuetudine, 8. diſtinct.* & injuſtum, atque illicitum ſit pro qualibet re ſpirituali, ut eſt inveſtitura, ſeu inſtitutio corporalis in Sede, pecuniam accipere, ut probavi ſuprà *in cap. 1.* ideo in præſenti Alexander quamcumquè conſuetudinem, per quam pecunia exigitur pro Epiſcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis ponendis in Sede, ut corruptelam improbat, ac condemnat. 7. *Traditur ratio decidendi.*

Nec obſtat dubitandi ratio, cui facilè reſpondetur ex ſuprà traditis; nam cùm ſimonia prohibita ſit à jure divino, vel Eccleſiaſtico, juxtà diſtinctionem ſuprà adductam, & nulla poſſit legitima, ac rationabilis præſcribi conſuetudo contra jus divinum, vel contrà prædictam Eccleſiæ prohibitionem; ideò conſuetudo, ſeu potiùs corruptela in præſenti ab Alexandro improbatur. Nec obſtant juris teſtimonia, Sanctorumque PP. ſententiæ, in quibus conſuetudo aliquid exigendi pro 8. *Diluitur dubitandi ratio.*

rebus

Digitized by Google

rebus ſpiritualibus laudabilis dicitur, & obſervari jubetur: pro quorum ſolutione, omiſſis variis diſtinctionibus traditis à Luna, & Arellano *lib. 5. Antinom. 3.* diſcrimen conſtituendum eſt inter conſuetudinem, quæ initium habuit à gratuitis fidelium oblationibus ex mera eorum liberalitate; & inter eam, quæ ex poteſtate, & exactione originem trahit: priori caſu conſuetudo laudabilis obſervanda eſt, cùm non poſſit in ea conſiderari aliquo modo pretium rei ſpiritualis, & per conſequens ſimonia: quo caſu exaudiendus eſt canon. 29 Concilii Exonienſis tempore Honorii III. ibi: *Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur ſepultura, vel baptiſmus, vel aliquod Eccleſiaſticum Sacramentum, vel etiam matrimonium contrahendum impediatur; quoniam ſi quid pia devotione fidelium conſueverit erogari, ſemper hoc poſtmodum volumus per ordinarium loci Eccleſiæ in cuſtodiam exhiberi.* Secundo verò caſu conſuetudo ut corruptela damnatur, cùm turpe lucrum contineat, ſive ex objecto ſuo, ſive ex circumſtantiis: & ita nec ejus diuturnitas excuſabit dantem à culpa, nec ſufficiet ut juri ipſam reprobanti derogetur, *cap. non ſatis, hoc titul.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 14.* Etiam diſtinguendum eſt inter conſuetudinem, quæ etſi habuit principium ab exactione, non tamen ut pretium rei ſpiritualis, ſed in ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ introducta fuit; & inter eam, quæ ut pretium ipſius officii, ſeu beneficii penditur. Primo caſu conſuetudo ſervanda eſt, immò & cogendi erunt parochiani ad ſimiles præſtationes virtute conſuetudinis præſcriptæ, tàm per judices Eccleſiaſticos, quàm ſæculares, ſi per viam violentiæ ſimilis quæſtio ad Regales Cancellarias deferatur, ut docuerunt Chopinus *ubi ſuprà*, Rebuffus *in concord. titul. de public. concubin. §. quia verò.* Secundo verò caſu ut corruptela talis conſuetudo omninò improbatur: juxtà quas diſtinctiones accipiunt jura, tàm pro confirmatione præſentis aſſertionis, quàm pro dubitandi ratione allata, Gibalinus *de ſimon. quæſt. 18. conſect. 13. & ſequenti*; Hallierius *dict. ſect. 7. art. 4.* quatenus tamen talis conſuetudo ex actu facultativo præſcribi poſſit, & parochiani ad eam obſervandam teneantur, exponit Binsfeldius *in cap. ad Apoſtolicam 42. hoc titul.*

CAPUT IX.

Alexander III. [a] *Vigilien. Epiſcopo.*

CUM ſit Romana Eccleſia, cui licèt immeriti præſidemus, Mater Eccleſiarum omnium, & [b] magiſtra, cogimur ex debito ſuſcepti regiminis, prout nobis Dominus miniſtraverit, reſpondere conſultationibus ſingulorum, ut dubiæ quæſtiones Apoſtolicæ Sedis providentiâ penitùs enodentur. Quæſiviſti autem Frater Epiſcope, tuæ Fraternitati reſcribi, utrum pro Eccleſiarum [c] conſecratione quidquam præter procurationem habere debeat. Et nos conſult. tuæ taliter reſpondemus, quod nihil pro Eccleſiarum conſecratione potes, vel debes præter [d] procurationem exigere: ſed procurationem moderatam, cùm [e] Apoſtolus dicat: Nemo cogitur ſuis ſtipendiis militare, ab eadem Eccleſia exigere potes.

NOTÆ.

1\. a *Vigilienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 9.* & poſt Concil. Later. *part. 2. cap. 4.* De Vigilienſi Eccleſia nonnulla adduxi *in c. 8. de ætate & qualit.*

b *Magiſtra.*] Ut probavi *in cap. 2. de ſumma Trinitate.*

c *Conſecratione.*] De qua, & ejus cæremoniis egi *in cap. 3. de conſecr. Eccleſ.*

d *Procurationem.*] Procuratio quid ſit & cui debeatur, expoſui *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus.*

e *Apoſtolus*] *Ad Corinth. cap. 8.*

COMMENTARIUM.

2\. EPiſcopis ratione characteris Epiſcopalis competere facultatem conſecrandi Eccleſias, probavi *in cap. 1 cap. aquam, de conſecr. Eccleſ.* Circà expenſas verò, & ſumptus conſecrationis, legimus in ejus ſolemnitate pauperibus annonam erogatam fuiſſe. D. Gregorius *epiſt. 54.* ibi: *Quia cellæ tenuitas exigit debere nos in ipſa diei feſtivitate concurrere: propterea volumus, ut ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro ſolidos decem, vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verveces duodecim, gallinas centum, quatenus poſſint rationibus imputari.* Immò Reges, ac Principes, Epiſcopis, ac Sacerdotibus, quandò Ædes ſacra ab eis conſtruebatur, donaria impertiebãtur, ut de Cinulpho Rege Merciorũ refert Matthæus Weſtmonaſterienſis, *ad annum 798.* ibi: *In conventu tredecim Epiſcoporum nullus largitatis paſſus eſt repulſam, dum ſingulis refectis marſupiis hinc abibant.* Et ſtatim: *Nam præter illa xenia, quæ optimates ſuſceperant inæſtimabilis pretii, & numeri, in utenſilibus, veſtibus, equis lectiſſimis, omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, Presbyteris marcam auri, Monachis ſolidum unum, & poſtremo multa univerſo populo erogavit.* Quæ donaria, ſi non exigenda, oblata tamen reſpuenda non eſſe docuerunt PP. Concilii Brachar. 2. Cabilon. relati *in cap. conſtituimus 1. cap. quæſt. 1. placuit 1. quæſt. 2.* undè ex iis oblationibus pro conſecratione Eccleſiarum factis Epiſcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum victitaſſe legimus apud Hermoldum in *chron. Sclavorum, libro tertio, cap. 21.* ibi: *Hartuicus Bremenſis Epiſcopus, neceſſitate compulſus miniſterialium redditus Epiſcopales per triennium abjuravit, ut infrà tempus illud omnia ex integro ſolverentur: Epiſcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel conſecratione altarium conſequi poterat,*

rat, *victitabat.* Undè in præſenti textu prohibet Alexander, ne Epiſcopus pro conſecratione Eccleſiarum aliquid exigat, niſi procurationem, quæ ſtipendii, & ſuſtentationis ratione penditur: de juribus autem, quæ conſequitur Epiſcopus in Eccleſia conſecrata eruditè agit Lemaiſtre *lib. 2. de juribus Epiſc. cap. 4.*

C A P U T X.

Idem a *Toletano Archiepiſc.*

DE hoc autem, quod Rex, & Principes ſui à [b] Bernardo Exon. Epiſcopo pecuniam recepiſſe dicuntur, ut ejus electioni præſtarent aſſenſum; & quod idem Epiſcopus Archidiacono Exonen. beneficium certi redditus, & cuidam Clerico ante electionem ſuam Prioratum dicitur promiſiſſe, ut uterque illorum, Archidiaconus videlicet, & Clericus ei [c] conſentirent: hoc tuæ prudentiæ duximus reſpondendum, quod ſi manifeſtum eſt, eundem [d] Archidiaconum, & Clericum ob cauſam illam, tàm iniquam, & deteſtabilem promiſſam rem recepiſſe; & ſi exindè confeſſi fuerint in jure, vel legitimè convinci poterunt, ab altaris miniſterio perpetuò ſunt [e] deponendi. Si verò id [f] manifeſtum eſt, nec tamen convicti, vel confeſſi fuerint, & tamen publicâ laborant infamiâ, eis canonica purgatio debet indici, in qua ſi defecerint, tanquam auctores tanti ſceleris ſunt [g] puniendi. Regem autem, & Principes ſuos ſolicitè monere debes, & diligenter inducere, ut ſi qua receperint à præfato Epiſcopo, ut ejus electioni præſtarent [h] aſſenſum, [i] Eccleſiæ ſine diminutione reſtituant, cùm ea ſine gravi ſuæ ſalutis [k] periculo retinere non poſſint.

N O T Æ.

a TOletano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 10.* id eſt D.
1. Cerebruno, qui natione Gallus, patriâ Bituricenſis, Archidiaconus Toletanus, Magiſter Regis Ildefonſi VII. Epiſcopus creatus fuit Seguntinus, à qua Eccleſia in Toletanam translatus fuit. Huic & Gundiſalvo Epiſcopo Segobienſi, & D. Ioſcelino Epiſcopo Seguntino delegavit Alexander III. cognitionem præſentis ſimoniæ commiſſæ ab Epiſcopo Oxomenſi, ut referunt Colmenares *in hiſtor. Segobienſ. cap. 17. §. 13.* his verbis: *Anno de mil ciento y ſeſſenta y ſeis ò acaſo el ſiguiente: el Papa Alexandro III. eſcrivio la epiſtola decretal, que oy es onze en el titulo de ſimonia, de las Decretales, al Arcobiſpo de Toledo D. Cerebruno, y à nueſtro Obiſpo D. Gonzalo, y al Obiſpo de Siguenza, nombrado D. Ioſcelmo, ò (como algunos quieren, D. Ioſcelino) para que los tres Pralados siendo à Oſma averiguen ſi Bernardo ſu Obiſpo avia ocupado aquella Prelacia con medios ſimoniacos, como ſe havia denunciado, prometiendo dignidades. y prabendas à los que votaſſen por el, y dineros à los tutores de el Rey, porque avia ſuccedido en tiempo de ſus tutorias, para que conſintieſſen en la eleccion, obedecieron los Pralados, y averiguando el eccho conforme à la fama, lo depuſieron.* Ægidius Gonzalez in theatro Eccleſiæ Seguntinæ in vita D. Cerebruni: & in theatro Eccleſiæ Segob in vita D. Gundiſalui, ibi: *A eſto Pralado, y al Arcobiſpo de Toledo D. Cerebruno, y à Ioſcelino Obiſpo de Siguenza, el Sanctiſſimo Pontifice Alexandro III. les cometio como à juezes Apoſtolicos, que avriguaſſen la cauſa de Bernardo Obiſpo de Oſma, que ſe le imputava avia comprado el Obiſpado con ſto de la ſimonia, y fue privado de la dignidad, que injuſtamente tenia, y eſta ſentencia ſe pronuncio el anno de 1176.* Hujus delegationis literas non habemus, ſed facile ex hoc colligitur, quod cùm conſtaret de ſimonia, Epiſcopus depoſitus fuit à dignitate, & ad antiquam Prioris ipſius Eccleſiæ reſtitutus: cujus depoſitionis ſententia referebatur in prima parte hujus epiſtolæ quam compilatores omiſerunt, ut patet ex illis, prioribus verbis hujus textus, *de hoc verò*; quæ ſatis innuunt, in præſenti deeſſe priorē partem epiſtolæ, in qua de prima parte hujus ſimoniæ agèbatur; ſiquidem ſtatim deſcendit Alexander ad Regem. Principes, Priorem, & Clericum, qui in hac ſimoniaca electione interfuerunt: & ita conſtat, quod licet cognitio hujus cauſæ commiſſa fuiſſet illis tribus judicibus; tamen executio ſententiæ ab Alexandro latæ mandata fuit tantùm Archiepiſcopo Toletano.

b *Bernardo Exon.*] *Certonenſi* legitur poſt Concil. Later. *part. 2. cap. 13.* Sed ut rectè notavit Anton. Auguſtinus in præſenti, legendum eſt 2.
Oxomenſi Oxoma, ſe Vxuma, eſt perantiqua Hiſpaniæ Urbs in antiquis Celtiberiæ partibus, in Arebacis ſita, vulgò *Oſma* dicta; cujus meminerunt Plinius *lib. 3. hiſtor. cap. 3.* Ptolomeus *lib. 2. cap 6.* Gerardus Mercator *in fabrica mundi.* Ex quibus, & aliis ejus originem, ac clades retulerunt Hieronymus Zurita *in notis ad itinerarium Antonini fol. 595.* D. Garſ. Loayſa *in notis ad Concil apud Lucum, fol. 157. num. ſeptimo*, Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hiſpan. die VI. Februarii, XI. Aprilis, & XX. Decembris*, Ambroſ. Morales *in antiquis Hiſpan. cap. 13. fol 12. colum. 2.* Ab exordio naſcentis Eccleſiæ Cathedra Epiſcopali decorata fuit, cujus Præſules uſque ad excidium Hiſpanicum honorificè perſeverarunt in gloriâ doctrinæ & ſanctitatis: poſt Sarracenorum ſtragem ipſam Pelagius Rex anno 718 recuperavit; indè Alfonſus Catholicus anno 757. Eccleſiam reſtituit Cathedralem; ſed deindè occupata ab Almanzore Rege, jacuit donec Ordonius I. illam reædificavit anno 851. & variis incurſionibus dirutam ac deſertam, tandem reſtituit Albarmudez, ut legitur *in chron. Cidis, cap 247* ſeu Gundiſalvus Tellez, ut refert Salazar à Mendoza *in origin. dignis. Hiſpan. cap 14.* & Sedem Epiſcopalem reſtituit Beroardo Archiepiſcopus Tolet. qui ei præfecit ſanctum Petrum, patriâ Bituricenſem: undè dum *in chronic. Cidis, cap. 128.* legitur

E de

E de Burgos trajo à ſan Pedro, que fue primero Arcediano de Toledo, è deſpues Obiſpo de Oſma; legendum eſt, *de Burdeos*. In hac perantiqua Eccleſia contigit caſus in præſenti ab Alexandro III. deciſus; contigit enim per annum 1174. ut quidam Prior ipſius Eccleſiæ dictus Bernardus Tellez, ambiens Sedem Epiſcopalem ipſius Eccleſiæ, Prioratum ſuum cuidam Clerico, beneficium verò Archidiacono promiſerit, ut pro ipſo ſuffragium præſtarent; & quinque millia marapetinorum aureorum tutoribus Regis alfonſi dedit, ut aſſenſum electioni præſtarent & ita electus ac confirmatus à Rege & Principibus fuit, per bienniumque Cathedram Epiſcopalem occupavit. Sed cùm tantum facinus ad aures Alexandri III. perveniſſet, inquiſitionem ipſius criminis commiſit prædictis tribus Prælatis, & juxtà acta ipſius proceſſus Alex. III. in præſenti epiſtula juſſit ipſum Epiſcopum deponi, & ſimiliter prædictos Priorem, & Clericum ab altaris miniſterio perpetuò deponi, ſi confeſſi fuiſſent in judicio, aut convicti, aut purgatione Canonicâ illis indictâ, in ea defeciſſent. Depoſitus fuit Bernardus ab Epiſcopatu, & ex miſericordia ad Prioratum reſtitutus, ne in opprobrium Epiſcopalis dignitatis, quam per biennium obtinuerat, mendicare cogeretur. Ille tamen nec depoſitus ambitiûs fomitem depoſuit, nec pœnitentiam de tanto crimine egit; & ita poſt aliquot annos deceſſit, ſepultuſque fuit in eodem loco, in quo ſanctus Petrus, & cæteri Epiſcopi requieſcebant; ſed ejus miſerabilem exitum ſatis oſtendit perantiqua pictura, quæ hodie in ipſa Eccleſia cernitur, & ex libro MS. ipſius Eccleſiæ retulit D. Manuel de Villafuſo in nova interpretatione hujus textus.

3. e *Ei conſentirent.*] Quia his temporibus ad Capitulum Eccleſiæ ſpectabat electio proprii Epiſcopi, juxtà tradita *in cap. 2. de elect.* beneficium Archidiacono promiſit, quia id compatibile erat cum dignitate; & ſimiliter Clerico, hoc eſt Canonico ipſius Eccleſiæ Prioratus dignitatem compatibilem cum ipſa præbenda promiſit.

4. d *Eundem Archidiaconum.*] Sed ſi Epiſcopus fuit particeps ſceleris, immò auctor ſimoniæ, quomodò etiam Alexander III. non jubet ipſum deponi; nam ſi idem fuit horum trium crimen, par omnium debuit eſſe pœna, *l. ſiquemquam, C. de Epiſcop. & Cleric.* ibi: *Ut quos par facinus coinquinat, & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.* Et verè, ac cum effectu ipſum Bernardum depoſitum fuiſſe ab Archiepiſcopo Toletano, conſtat ex quodam codice MS. anonymi auctoris de vitis Epiſcoporum ipſius Eccleſiæ, ubi dum agitur de hoc miſero Bernardo, ita legitur: *Tanſi lo hizo el de Toledo, que procediendo juridicamento le privò de la ſilla Epiſcopal* Tradunt Colmenares, & Ægidius Gonzalez *ubi ſuprà.* Et licet in alio Codice MS. ipſius Eccleſiæ, in quo ejus Epiſcopi recenſentur, ita habeatur: *Poſt hunc fuit Bernardus Prior Oxomenſis tempore Regis Aldefonſi, & conſecratus à Domino Celebruno Archiepiſcopo Toletano, Iocelmo Seguntino, Gonſalvo Segobienſi: iſte fuit ſimoniacus, & ideo fuit depoſitus per Alexandrum Papam, & factus fuit Prior Oxomenſis.* Hæc contraria non ſunt; nam cùm poſt cauſæ cognitionem Alexander III. commiſiſſet Archiepiſcopo Toletano ipſam depoſitionem, benè conſonant, Archiepiſcopum eum depoſuiſſe virtute delegationis, & ſimul Alexandrum III depoſuiſſe depoſitionem delegando; quia delegans, & delegatus pro una perſona habentur, *l. 1. ff. quis, & à quo appelletur.* Ut hanc difficultatem diſſolvat Villaſuſo in nova interpretatione hujus textus, exiſtimat verba ſuprà relata non eſſe conjunctim legenda, ſed commate adjecto poſt verbum *eundem*, ita: *Eundem Archidiaconum, & Clericum*: ut ſenſus ſit, quod ſi manifeſtum eſſet, eundem Epiſcopum, Archidiaconum, & Clericum ſimoniam commiſiſſe, ipſe omnes ab altaris miniſterio deponeret, ut ita illa verba, *ſunt perpetuò deponendi*, referantur ad Epiſcopum, Archidiaconum, & Clericum Sed hæc ſubtilis interpretatio ſuſtineri nequit. Primò quia repugnat illis verbis, quæ ſequuntur: *Ob cauſam illam, tam iniquam, & deteſtabilem promiſſam rem accepiſſe.* Ex quibus expreſsè conſtat, Pontificem tantùm agere de Archidiacono, & Clerico beneficia promiſſa recipientibus, quæ non conveniunt Epiſcopo, qui ea promiſit. Secundò quia Alexander III ex actis confectis ab Archiepiſcopo Toletano, & Prælatis Seguntino, & Segobienſi, quibus hujus cauſæ cognitio commiſſa erat, ſententiam depoſitionis contra Epiſcopum protulit, cujus executionem tantùm Archiepiſcopo Toletano in præſenti mandavit. Undè cum ex actis confectis contrà Epiſcopum pronunciaſſet, non poterat dicere, ut ſi manifeſtum eſſet, eundem beneficia promiſiſſe, quia id confeſſus eſſet, aut legitimè convictus; cùm jam ex ipſo proceſſu appareret Epiſcopum convictum eſſe de ſimonia: ſed quia ex ipſo etiam proceſſu conſtabat eum Archidiacono beneficium, & Clerico Prioratum promiſiſſe, non tamen apparebat recepiſſe; ideò jubet Pontifex quoad eos conditionaliter, quod ſi confeſſi, aut convicti fuerint, ab altaris miniſterio deponantur. Deinde nam Epiſcopus, etſi fuit depoſitus ab Epiſcopatu, non tamen ab altaris miniſterio, immò in ipſo Prioratu permanſit: igitur verba illa, *ab altaris miniſterio ſunt perpetuò deponendi*, referri non poſſunt ad Epiſcopum. Quare hac omiſſâ interpretatione verius credo, in præſenti epiſtola etiam depoſitionem Epiſcopi fuiſſe commiſſam; ſed cum ejus prima parte careamus, ut ſuprà notavi, in ea parte committebatur Epiſcopi depoſitio, ſiquidem poſtea deſcendit Alexander ad ſocios ejuſdem criminis, videlicet Archidiaconum, & Clericum.

e *Deponendi.*] Sed cùm collatio Sacramentorum, & beneficiorum cum ſimoniaca labe facta ipſo jure nulla ſit, *cap. Matthæus, cap. ſicut, hoc titul. cap. ea qua 1. q. 3.* extravagante *deteſtabile, hoc titul.* ad quid neceſſaria eſt depoſitio; cùm ad hoc, quod quis deponatur, debeat habere aliquem dignitatis gradum, *l. aut damnum, ff. de pœnis*, junctis traditis à Quintino *cap. novimus, q 7. de V. S* Farinac. *in praxi crimin. p. 1. q. 19. n 49.* A quo enim dignitatis gradu deponendi erant, qui nullum fuerant adepti, *l. 5. verſ. & poſt. defectum. ff. de injuſto rupto*, juncto Duareno *lib. 8. de ſacris Eccleſ cap. 6.* Agnovit difficultatem villaſuſo *in præſenti, n. 3a* & docet, tam Epiſcopi electionem, quam collationem beneficiorum factam Archidiacono, & Clerico nullam fuiſſe, atque ita depoſitionem hanc tantùm continere ſententiam declaratoriam, quâ declaratur, ipſo jure nullam fuiſſe dictam collationem, ut *in l ſicut 8. §. ſed ſi quæratur, ff ſi ſervitus vindicetur, l. adeo 7 verſ. Cum enim, ff. de acquir. rer. dom.* quia novum non eſt, ut quod nullum fuit, reſcindi dicatur, *l. quod vulgo 19. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. 5. ff. qui, & à quibus*; ſaltem quoad ipſum factum, argumento legis *inter cætera, ff. de liber. & poſth.* Sed licet hæc juris principia vera ſint, 5.

tamen

tamen prædicta ſolutio minimè neceſſaria eſt; nam in præſenti non agitur de depoſitione ab ipſis beneficiis, ſed de depoſitione Archidiaconi, & clerici ab officio, ibi: *Ab altaris miniſterio.* Quam depoſitionem ab officio ſimoniaci incurrunt, *cap. ergo* 10.1. *quæſt.*1. *cap.2.cap.ſicut,hoc titul. cap.2.de confeſſis.* Unde jubet Alexander III. ut ſi conſtaret Archidiaconum, & clericum beneficia ſibi promiſſa recepiſſe, ab altaris miniſterio perpetuò Archiepiſcopus eos deponat, id eſt officio in perpetuum privet.

6. f *Manifeſtum eſt.*) *Manifeſtum non eſt*, alibi legi notavit Ant. Auguſtin. ad hunc textum in præſenti: ſed eâ litterâ negativâ admiſſâ, nullus eſſet ſenſus ſequentium verborum, ibi: *Nec tamen inde convicti, vel confeſſi fuerint*; cùm dictio *tamen*, ſemper caſum diſcernat, *l ſi tamen. ff. de teſt. tutel.* Illuſtrant Barb. *de dict. cap.* 347. Retentâ ergo hac lectione affirmativâ, difficile eſt quomodo in caſu manifeſti criminis non imponitur pœna ordinaria, ſed tantùm purgatio canonica inducitur. Verùm hanc difficultatem expoſui *in cap. evidentia, de accuſat.*

7. g *Sunt puniendi.*) Pœna ordinaria, exponit Morla *in emporio, tit.*12.*q.*1. *n.*13. & diſcrimen conſtituit inter caſum, in quo proceditur per accuſationem, & quia crimen non legitimè probatum fuit, purgatio canonica indicitur; & inter caſum, in quo proceditur per inquiſitionem, & ſimiliter purgatio injungitur. Primo caſu affirmat, deficienti in purgatione pœnam ordinariam eſſe infligendam: ſecundo verò caſu extraordinariæ tantùm pœnæ locum eſſe; juxta primum caſum accipit præſentem textum, juxta ſecundum verò textus *in c. inſinuatum, hoc titul. c. inter, de purgat. canonic.* Sed cùm in præſenti ſpecie non procederetur per accuſationem contra Priorem & clericum, ſed potiùs per inquiſitionem, ſiquidem incidenter apparuit eorum ſimouia, cùm de ſimonia ab Epiſcopo commiſſa principaliter ageretur, admitti non poteſt ſententia Morlæ, nec juxta ejus ſententiam pœna ordinaria in præſenti caſu non poterat imponi. Ex alio tamen capite pœna ordinaria hoc caſu locum habet, quia crimen ſimoniæ, quomodocunque apparuerit, ſive per accuſationem, ſive per inquiſitionem, pœna ordinaria imponitur, ut probavi *in c. inquiſitionis, hoc titul.*

8. h *Præſtarent aſſenſum.*) Sed cùm tempore Alexandri III. Reges Hiſpaniæ electioni Epiſcoporum factæ à Capitulis Eccleſiarum præſtarent aſſenſum, uſque ad tempora Bonifacii VIII. quo Reges ipſi cœperunt præſentare Epiſcopos in Eccleſiis ſui Regni, ut referunt, & probant Bobadilla *lib.* 2. *Politica, n.* 216. Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 3. *p. c.* 3. *n.* 27. quomodo potuerunt Principes in præſenti caſu pecuniam accipere, ut ipſi etiam conſenſum præſtarent electioni Epiſcopi Oxomenſis? Agnovit difficultatem Vilaſuſo *in præſenti.* Et primò in ea fuit ſententia, ut exiſtimaret, legendum eſſe, *præſtaret*, ut in vetuſtiſſimis libris legi notavit Ant. Auguſt. *in præſenti.* Sed præter quam qnod tam in principio bujus textus, quàm in verbis relatis tam in prima, quàm in hac ſexta collectione legitur *præſtarent*, mendum hoc repugnat menti Pontificis; ſiquidem Alexander affirmat, Principes pecuniam recepiſſe, eamque ipſos retinere non poſſe; unde ſemper in plurali loquitur Pontifex. Quare ad ſingularem ſine vitio contrahi non poteſt: quare re meliùs perpenſa, ipſe Villaſuſo exiſtimat, huic electioni Bernardi conſenſum præſtitiſſe Principes, quia olim omnibus privilegiis, & donationibus à Rege factis ſubſcribebant Principes, hoc eſt Magnates, hodie dicimus *Grandes*, olim *ricos homes*, ut conſtat ex antiquis privilegiorum & donationum chartis relatis à Yepes *ad calcem chronici D. Benedicti*: quem antiquum Hiſpaniæ morem referunt Zurita *in annalibus Aragoniæ, lib.*2.*cap.*3. Garibay *lib.*10.*hiſtor.c.*4. Argote Molina *de nobilitate lib.* 1.*c.*62. Colmenares *in hiſtor. Segobienſi lib.*1.*c.*17. §. 9. *in fine*, Moreno de Bargas *de Hiſpan. nobilit. diſcurſ.*13. Guardiola *in Hiſpan. nobilit. c.*4. *fol. mihi* 112. Salazar à Mendoza *de orig. dignitat. lib.* 1. *c.*9. *in fine*, & *lib.*2.*cap.*11. Sed hæc interpretatio admitti non poteſt, primò quia nullibi legitur, Magnates Hiſpaniæ ſubſcripſiſſe confirmationibus Regiis Epiſcoporum. Secundò, quia non ſolùm Magnates, verùm & Prælati Eccleſiaſtici ſubſcribebant privilegiis illis, & donationibus, ut ex ipſis paſſim conſtat. Sed credi non poteſt, Bernardum omnibus Principibus, & Prælatis Hiſpaniæ pecuniam dediſſe, ut ſubſcriberent, & conſenſum præſtarent ipſi electioni: ergo prædicta ſolutio ſuſtineri nequit. Quare eâ omiſsâ vera interpretatio hujus textus petenda eſt ex hiſtoria Regis Alfonſi IX. cujus tempore præſens caſus contigit. Ildefonſus enim mortuo patre ſuo Sancio quatuor tantùm annos habebat, unde pater illi teſtamento tutorem deſignavit D. Gutierrem Fernandez à Caſtro, juſſitque, ut Principes, & Magnates Hiſpaniæ, caſtra, & oppida in ſua ditione haberent, uſquedum ad quindecim annos perveniſſet; quâ ætate omnia illi reſtituerent: ſed cùm Caſtellæ Proceres, præcipuè D. Petrus, & D. Nunius de Lara, iniquum putarent, unius tantùm hominis, D. Gutierrez videlicet, arbitrio omnia Regni negotia diſponi, ac gubernari, ideo fratres D. Petrus, D. Nunius, & Mantique à Lara tutelam, ac educationem Ildefonſi ſuſceperunt, ut referunt Mariana *lib.* 11. *hiſtor. cap.* 8. unde ipſis dedit Bernardus quinque millia marapetinorum aureorum, ut referunt Colmenares ſuprà relatus, & Anonymus, qni vitam ipſius Bernardi ſcripſit, cujus liber MS. ſervatur in archivis Eccleſiæ Oxomenſis: & ipſe Rex Ildefonſus ſuo teſtamento quod condidit in villa vulgò dicta Fuentiduenna, die 8. menſis Decembris, era 1242. refert D. Nunum, & D. Petrum tutores ſuos recepiſſe quinque millia marapetinorum pro electione Epiſcopi Oxomenſis, & jubet ut reſtituantur. Tradit Mariana *lib.*11.*hiſtor. Hiſpan c.* 10. unde apertè conſtat, Principes D. Nuñum, & D. Petrum, non ut Regni Magnates, ſed ut tutores Regis conſenſum præſtitiſſe electioni Oxomenſis Epiſcopi, Præſenſit Lambertinus *de jure patron. part.* 3. *lib.* 2. *q.*6. Nec obſtabit ſi dicas, præſentem caſum contigiſſe anno 1174. ut refert Garibay *lib.* 12. *hiſtor. eod. ann.* in quo Alſonſus jam pubes erat. Nam reſpondeo, quod licèt Alſonſus anno 15. ſuæ ætatis juxta diſpoſitionem Sancii Patris ſui, regni curam regimenque habuiſſet, tamen adhuc tutorum ſuorum conſilio, & auctoritate omnia diſponebat: unde ipſi potuerunt accipere eam quantitatem, ut electioni Bernardi ſimul cum Rege aſſenſum præſtarent, niſi dicamus etiam eo tempore tutelam Regis non finiri pubertate, ut poſtea cautum fuit *in l.* 3 *tit.* 15. *partit.* 2. quam latè illuſtrat D. Joſeph. Vela *diſſert.* 3. *Hiſpal.*

i *Eccleſia*) Sed cur Eccleſiæ reſtituitur pre- 9.
tium ſimoniacè acceptum? Pater Layman. *lib.* 4. *moral tract.* 10.*c.ult.*§ 9.*n.*84. Gibalinus *de ſimonia, q.* 22. *in fine*, exiſtimarunt, in præſenti Bernardum

dediſſe Regi, & Principibus bona ipſius Eccleſiæ Oxomenſis, & ita illi reſtituenda eſſe ſine ulla diminutione, quia ab ea profecta erant. Sed hæc ſolutio convincitur ex eo, quia nulla Eccleſiæ bona dedit Bernardus, ſed tantùm ex patrimonio ſuo quinque millia maraperinorum aureorum (de quorum valore videndi ſunt Covarr. *de veterum numiſmat. collat. cap.* 5. Carranza *de monet. p.* 1. *c.* 3.) Villaſuſo in præſenti textu, ad finem ait, Bernardum quantitatem hanc dediſſe ex fructibus perceptis ex Prioratu ipſius Eccleſiæ, quam ipſe obtinebat; unde cùm malè eos expendiſſet, ad reſtitutionem tenebatur, juxta opinionem eorum, qui docuerunt, beneficiarium fructus ſui beneficii malè conſumentem teneri ad reſtitutionem, quam retuli *in c. cùm in officiis, de teſtam.* Sed hæc ſolutio peccat in pluribus. Primò quia non agitur in præſenti de reſtitutione facienda ab ipſo Priore fructus diſſipante, ſed à Principibus illud recipientibus ex cauſa ſimoniæ. Secundò quia ea ſententia ut beneficiarii malè abſumentes fructus ſui beneficii, teneantur ad reſtitutionem, vera non eſt, ut probavi *in d. c. cùm in officiis*: & eâ adhuc amiſsâ reſtitutio non erat facienda Eccleſiæ, ſed pauperibus, qui fraudati fuerant in his fructibus malè conſumptis, cùm in eos erogandi eſſent. Unde his omiſſis ſententiis dicendum eſt, quod ille, qui pretium accepit pro ſpirituali, atque ita ſimoniam commiſit, tenetur pretium reſtituere illi, cui judex, qui de crimine cognovit, juſſerit. Unde aliquando reſtituitur Eccleſiæ, aliquando pauperibus, *c. audivimus, hoc titul. extravag. Gregorii XIII. de ſimonia*: docuerunt Sotus *lib.* 9. *de juſt. q.* 8. *art* 1. Victoria *in relect. de ſimon.* 2. *p. n.* 6. Navarra *de reſtit. lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 147. Aragon. 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 6. Binsfeldius *in cap.* 46. *hoc titul. q.* 1. Gibalinus *de ſimonia, q.* 22. *n.* 9. Alexander autem in præſenti juſſit, pecuniam à Principibus acceptam ipſi Eccleſiæ Oxomenſi, cui quodammodo injuria illata fuerat, reſtitui, ut etiam Juſtinianus conſtituit *in Novel.* 6.

10. k *Sine ſalutis periculo.*) Anceps quæſtio eſt, an accipiens pretium ſimoniacè, teneatur illud reſtituere in foro conſcientiæ, etiam ante judicis ſententiam? Et affirmativam partem cum D. Thoma 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. tenuerunt ex Juriſtis Covarruv. *in regul. peccatum, p.* 2. §. 2. *n.* 6. Navarr. *ad banc tit. conſil.* 15. Didacus Perea *in l.* 3. *gloſſ.* 3. *tit.* 3. *lib.* 2. *Ordin.* Petrus Gregor. *lib.* 33 *ſyntag. c.* 13. *num.* 38. Azor. 3. *p. inſtit. moral. lib.* 12. *q.* 11. Leſſius *de juſt. lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 31. Suarez *tom.* 1 *de relig. lib.* 4. *de ſimon. c.* 60. Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.* 32. *theorem.* 86. pluribus relatis Baſſeus *in floribus, verbo Simonia* 7. Vincentius Candidus *tom.* 1. *diſquiſit. moral. diſquiſit.* 18. *art.* 43. §. 3. Gibalinus *de ſimon. qu.* 22. *num.* 8. Contrariam verò ſententiam tuentur Sotus *lib.* 9. *de juſtit. q.* 8. *ar.* 7. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. c.* 23. *n.* 19. Molina *de juſtit. tr.* 2. *diſp.* 29. Diana *p.* 4. *tr.* 4. *reſol.* 167. Thom. Sanchez. *lib.* 2. *ſumma, cap.* 33. *dub.* 2. Villaſuſo *in præſenti, n.* 43. Sed placet prior ſententia, videlicet ante nullam judicis ſententiam teneri ſimoniacum pretium reſtituere; nam cum Eccleſia hujuſmodi conventionem, & pretii acceptionem omninò irritarit, ſequitur neceſſariò, ex lege naturali non poſſe retineri pretium illud; ſiquidem per invalidam pactionem, & jure reſiſtente ejus dominium transferri non potuit, *ex l. ſi non ſortem, in princip. ff. de condict. indeb. l. cum lex* 47. *ff. de fide juſſ. l. contra* 28. *ff. de pactis.* Illuſtant Vela *diſſert.* 6 *n.* 43. Aſin. *in l.* 2. *n.* 7. *Cod. pro emptore.* Atque ita hæc obligatio reſtituendi pretium proximè oritur ex jure naturali, quod ſupponit lex eccleſiaſtica irritans omnem pactionem ſimoniacam circa beneficia, adeo ut ex tali conventione nec obligatio naturalis naſcatur, *ex l. juris gentium* 7. §. *ſed cum nulla, ff. de pactis.* nec dominium transferatur: quare rectè aſſerimus in præſenti caſu, neceſſariam non eſſe judicis ſententiam ad hanc obligationem incurrendam; quæ enim obligant ex natura rei omnem condemnationem præcedunt. In præſenti autem ſpecie, non tenebantur Principes pretium reſtituere Eccleſiæ, quia adhuc illi adjudicatum non erat.

CAPUT XI.

Alexand. III. [a] *Eborac. Archiepiſcopo.*

CUm eſſent in præſentia noſtra conſtituti R. clericus de [b] Pontefracto, & nobilis vir Vv. quia moram diutiùs facere non poterat in receſſu ſuo, dil. filium noſtrum Milonem, nuntium tuum pro ſe in cauſa illa ſufficientem reſponſalem conſtituit. Cumque cauſæ cognitionem d. f. noſtris M. presbytero tit. S. Luciæ, & V. S. Nicolai in Carcere Tulliano Diaconis Cardinalibus commiſiſſemus, ipſi utramque partem ante ſuam præſentiam convocaverunt, & ab ore præfati R. intellexerunt, quod memoratus miles promiſerat ei præſciptam [c] Eccleſiam, ſi quoddam [d] negotium ejuſdem [e] militis poſſet in noſtra Curia [f] promovere. Unde cum id nobis per eoſdem Cardinales innotuiſſet, nos intelligentes promiſſionem ipſam ſimoniacam pravitatem continere, eidem R. ſuper eadem Eccleſia [g] ſilentium impoſuimus. Ideoque fraternitati tuæ per A. ſ. p. m. quat. memoratum militem occaſione prædictæ controverſiæ à prænominato R. vel aliis ſuper præſcripta Eccleſia gravari nullâ ratione permittas.

NOTÆ.

1. [a] EBoracenſi) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. & poſt Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 14. Ex quo codice tranſcribo literam hujus textus. De Eboracenſi Angliæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de reſcriptis.*

b *Pontefracto.*) Pontifractum eſt oppidum citra Eboracum circiter 18. millia paſſuum, loco magis amœno, quàm à natura munito, ubi extat Caſtellum, & in eo aliqua veſtigia templi, quod ibidem Claudio Cæſari dicatum fuerat, ut refert Polydor. Virgil. *lib.* 2. *hiſtor. Angliæ, fol.* 32. 2.

c *Eccleſiam*

3. c *Eccleſiam.*] Ideſt beneficium, ot *in cap. final. de magiſtr.* Quare in Concilio Mogunt, ſub Arnulpho, *cap.* 5. & ſub Rabano *cap.* 12. acquirere Eccleſiam, & beneficium idem ſunt: & in Concil. Turon. ſub Carolo, *cap.* 15. & *c. presbyter* 1. *q.*

4. d *Quoddam negotium.*) Et ita pro obſequio temporali promiſſum fuit beneficium, & per conſequens ſimonia commiſſa; quia non minùs obſequium temporale improbatur in traditione rei ſpiritualis, quàm pretium, Binsfeldius *in præſenti quæſt.* 4. Gibalinus *de ſimonia, quæſt.* 16. *conſectar.* 13. *per totum.*

e *Militis.*] Quem priùs nobilem dixerat, non quia de ſui natura miles nobilis ſit, ſed qoia miles, de quo in præſeuri, ſanguine uobilis erat, ut docuit Carballo *in cap. Raynuncius, part.* 1. *num.* 336. *de teſtam.* 5.

f *Promovere.*] Clericus etſi non poſſit eſſe procurator laici, poteſt tamen ejus negotia promovere, & curare, *c. per venerabilem, qui filii ſint legitimi*: notavi *in c.* 2. *ne clerici, vel monachi.* 6.

g *Silentium impoſuimus.*) Quia ipſe R. petebat à milite præſentari ad illam Eccleſiam virtute prædictæ conventionis. 7.

CAPUT XII.

Idem [a] *Ciſtren. Epiſcopo.*

INſinuatum eſt auribus noſtris, quod dum Epiſcopatus tibi commiſſus vacaret, in Eccleſiis ejus plurimi ſunt Clerici [b] conſtituti, qui per ſimoniam dicuntur habere ingreſſum, & inde infamiâ reſpergi. Unde quoniam indignum eſt, ut in tali crimine, vel tam turpi ſuſpicione remaneant. f. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi qui fuerint in prædictis Clericis, quos publicum ſit, & [c] notorium ſimoniacè intraſſe, eos ab Eccleſiis taliter acquiſitis ap. ceſſ. amoveas: illis autem, quorum crimen non eſt publicum, & notorium, ſi publicâ infamiâ laborant, cum quinta manu, vel ſexta ſui Ordinis, infra quadraginta dies poſt harum ſuſceptionem litterarum, purgationem indicas, in qua ſi defecerint, beneficiis Eccleſiarum ſibi commiſſarum perpetuó prives, proviſurus attentis, ut tales perſonas ad eorum purgationem recipias, de quibus veriſimile ſit, quod non debeant alicujus obtentu dejerare.

NOTÆ.

a CIſtrenſi.) ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 12. & poſt Concil. Later *part.* 2. *c.* 15. De Ciſtrenſi, ſeu Ciceſtrenſi diœceſi Angliæ egi *in c.* 14. *de offic. deleg.*

b *Inſtituti.*) Per Capitulum, juxta diſtinctionem adductam *in cap. illa, ne Sede vacante.*

c *Notorium.*) Quid dicatur notorium, & de ejus effectibus, egi *in c. evidentia, de accuſat.*

COMMENTARIUM.

I. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc textu ſeqoens dedocitur communiter aſſertio: *Obtinens beneficium ſimoniacè, pretio interveniente, ab eo removeri debet.* Probant eam textus *in c.* 1. 2. 3. & 5. *c. ſiquis objecerit, c. Salvator, c. ex multis, c. fin* 1. *q.* 1. *c.* 1. 2. & 3. *c. dilectiſſimis* 8 *q.* 1. *c. non ſatis, c. cùm Eccleſia, c. tua, cap. Iacobus, hoc tit c.* 2. *de confeſſis, cap.* 22 & 59. *de elect. extravag.* 2. *hoc tit. inter communes.* Concil. Rhemenſ *c.* 21. *Quicunque Presbyter per pretium, gradum, & Eccleſiam acquiſierit, deponatur.* Turonenſe ſub Carolo, *can.* 15. *Quicunque Presbyter per pretium Eccleſiam ſuerit adeptus, omnimodis deponatur.* Plura Eccleſiæ decreta referunt, Anton. Auguſt. *lib.* 6. *epit. tit.* 47. & 48. Theoph. *tom.* 12. *tract. mala è bonis, lib.* 2. *ſect.* 1. *c.* 2. Triden. *ſeſſ.* 24. *de refor. c.* 15. Illuſtrant ultra congeſtos iti præſenti à Barboſa Binsfeldius *hic*, Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de ſimon. c.* 19. Lother. *de re benef. lib.* 3. *c.* 29. Valenſis *eod. tract. lib.* 2. *tit.* 1. Petrus Gregor. *eod. tract. c.* 26. Araujo *in qq. moral. diſp.* 14. *part.* 1. Scortia *in ſelect. Pontificum conſtit. epit.* 31. *theoremate* 86. Borell. *in ſumm. deciſ. tit.* 20. *num.* 81. Raphael à Torre *ad D. Thom* 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. *diſp.* 5. Tamburin. *de jure Abbat. diſp.* 10. *q.* 1. & 2. Baronius *anno* 44. *n.* 88. & anno 52. *num.* 16. Duaten. *lib.* 6. *de ſacris Eccleſ. c.* 2. & 3. I. Dartis *de benef. ſect.* 5. *cap.* 2.

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Per beneficium eccleſiaſticum quis conſequitur jus ad fructus temporales: ſed quoties res, quæ venditur, aliquid temporale habet, etſi ſpiritualibus ſit annexa, non committitur ſimonia, ot contingit in vaſibus ſacris, quæ abſque olla labe ſimoniæ venduntur, ut probat Gibalinus *de ſimonia, quæſt.* 12. *conſectar.* 3. Igitur etſi detur pretium pro beneficio eccleſiaſtico, ſimonia non committitur. Augetur primò hæc dubitandi ratio *ex c. per laicos* 16. *q.* 7. ubi tantùm prohibetur, ne clerici à laicis pretio beneficia accipiant: ergo ab Epiſcopis, vel aliis eccleſiaſticis collatoribus id prohibitum non eſt. Secundò argumentor ita: Licitè præſtatur obſequium temporale pro beneficio eccleſiaſtico conſequendo, ut contingit ſervientibus in Eccleſia nullo alio pretio, quàm ob ſpem conſequendi beneficium, qui licitè illud poſſident, *c. conſuluit,* 74. *diſt. c. in ſingulis,* 77. *diſt.* & in ſpecie textus *in cap. de Syracuſana,* 28. *diſt.* ubi conveotio inita fuit in electione Syracuſani Epiſcopi, ut non priùs eligeretur, quàm juramento promitteret ſe ſervaturum omnia bona ipſius Eccleſiæ, quod eſt obſequium temporale. Idem contingit paſſim in præbendis, & beneficiis, quæ conferuntur cum oœre doœndi Grammaticam, aut medendi infirmos, quæ ſunt obſequia temporalia, & pretio æſtimabilia. ergò non rectè in præſenti textu, & antecedenti docetur, præſtantem pretium, vel obſequium temporale pro beneficiis eccleſiaſticis aſſequendis, ab eis eſſe amovendum.

3. *De Simoniæ circumbe-* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod cùm beneficium ſit jus percipiendi fructus pro miniſterio eccleſiaſtico, committitur in ejus

neficiū commiſſa.

collatione ſimonia, ſi pretium, ſeu munus à mano, vel à lingua pro ea præſtetur, ut fusè docent Lotherius, Gibalinus, & Valenſis *ſuprà*: quæ ſimonia tripliciter contingit, & conſideratur, videlicet realis, conventionalis, & mentalis. D. Ioannes Vela *de delictis cap.31. verſ. Eſt autem.* Tiberius Decianus *lib.5. tract. crim c.82.* Realis eſt cùm traditio interceſſit ex utraque parte, ſaltem quoad partem promiſſorum. Conventionalis eſt, quæ tantùm in conventionem deducta fuit, aut quæ propter conventionem committitur, de qua egi *in cap 4 de pactis.* Mentalis eſt, quæ tantùm mente concipitur, ut cùm quis aliquid ſpirituale, vel illi annexum animo recipiendi aliqoid temporale, vel econtrà dat, de qua agemus *in c. fin. hoc tit.* Unde in præſenti tantùm eſt agendum de ſimonia reali circa beneficia commiſſa, & ejus pœnis; & certum eſt, eam committi, quando præſtatur pro beneficio eccleſiaſtico pretium, ſeu munus à manu, vel à lingua, *c. Salvator 1. q.3.* latè explicant Lotherius. & Gibalinus *ſuprà*, fusè proſequitur modos, quibus ſimonia committitur in beneficiis, Theophilus *tom.12. tract. mala è bonis, &c. lib.2 ſect 1. cap,2.* & qui beneficium mediante hac ſimoniâ acquirit, ipſo jure majori excommunicatione ligatur, extravag. *Execrabile, de ſimonia*: quam pœnam latè explicant Hallierius *de ſacris elect. ſect.7. c.7. art.2.* Gibalin. *de ſimonia. q.25. per totam*, & inſuper proviſio, ſeu collatio ipſius beneficii nulla eſt, *c ea qua*, cum aliis, *1 q.5. c. cum Clericis, de pact. dict. extrav. cum deteſtabile*; etiamſi ab aliis fuerit commiſſa ſimonia ſciente, & non contradicente proviſo, *c. novis. c. ſicut jus, hoc tit.* immò etſi ipſo ignorante, ut docuerunt Abbas *in c penult. de elect.* Leſſius *de Iuſtitia lib.2. c.35. n.142.* & patet *ex c. inſinnatione, c. nobis* ibi *penitus reprobanda, hoc tit.* nam dictio *penitus*, ſignificat nullitatem ipſo jure: & ex dicta extravaganti *Cum deteſtabile*, ubi ſtatuitur abſque diſpenſatione non poſſe illi pro ea vice beneficium conferri, idque in pœnam eorum, qui ſimoniacè illum promovere voluerunt, *d. c. nobis, c. ſicut, hoc tit.* ubi dicemus. Si autem adverſarius occultè per fraudem pecuniam dederit eo animo, ut talis collatio beneficii nulla ſit, ſubſiſtit, & valet. *d. c. nobis, c ſicut*: vel ſi eo expreſsè contradicente, alius pro eo pecuniā det, *d. c. ſicut*, niſi poſtea conſentiat approbando factum dantis, ut ex D. Thoma, Panormit. & Navarro probat Scortia *in ſelect. Pontif. Conſtit. epitome 32. theorem.86.* Quod ſi non conſentiat approbando factum, ſed tantùm ſolvat, quod ejus gratiâ amicus dedit, ne illius causâ damnum ſentiat, non peccat, quia ſolvere ex gratitudine, ne amicus gravetur, non eſt approbare ejus factum, nec per ſe malum, ut reſolvit Scortia *ubi ſupra*: obligantem autem ſe pacto aliquid temporale pro ſpirituali conferre ex gratitudine, & pretium dantem alicui, ut ipſe intercedat apud tertium, qui intercedat pro beoeficio ſibi conferendo, ſimoniam committere reſolvit P. Meodo *in ſtatera, differt. 1. queſt. 22. & 23.*

4. *An ſimoniacus privetur ipſo jure beneficiis.*

Illud valdè difficile eſt, an poſt dictam extravagantem, non ſolùm privetur ſimoniacus beneficiis, in quibus ſimoniam admiſit, verùm & aliis jam obtentis. Et ipſo jure, abſque ulla judicis ſententia, beneficiis etiam obtentis eum privari docuerunt Bernard. Diaz *in praxi c.91.* Duarenus *de ſacris Eccleſ. miniſtr. lib 8. cap.6.* Garcia *de benef. p.8. cap.1. n.40.* plures referens Diana *p.4. tract.4. reſol.157.* Baſſeus *in floribus, verbo Simonia 7. num. 633.* Sed meritò contrariam ſententiam ut verorem docuerunt P. Suarez *d. lib.4. de ſimon. c.58.* Bonacin. *de ſimon. diſp.1. q.7. punct.2. difficult.1.* Lotherius *lib. 3. de re benef. qu.29. num.161.* Candidus *tom.2. diſquiſit. moral. diſquiſit.18. art.44. dub.4.* Gibalin. *de ſimon. q.25. n.3.* & probatur ex volgari principio, quo docetur, neminem re ſua privari ante judicis ſententiam, etiamſi lex ipſo jure pœnam privationis imponat, dummodo ſpeciale decretum irritans non habeat: quod probant Alexander *in l. ſi quis major, C. de tranſact.* Myſiget *centur 6. obſervat.77.* Gaillius *lib.2. obſerv.51. num.6.* Quare cùm privatio beneficii anteà obtenti contra ſimoniacum non contineat decretum irritans, ideò non contingit ipſo jore: ex quo principio provenit, ſuſpenſionis, & depoſitionis pœnas in dicta extravaganti ſtatutas, non irrogari ipſo jure ante judicis ſententiam, ut docuerunt Suarez *d. lib.4. c.56. n.19.* Indeq; quia ſpecialiter in Concilio Lateranenſi celebrato ſub Leone X *ſeſſ.15.* cavetur, ut Cardinales ſimoniaci in electione Summi Pontificis beneficiis priventur, ibi: *Eo ipſo abſque alia declaratione privatus exiſtat*; ipſo jure abſque ulla judicis ſententia beoeficiis priventur, ut docent Leſſius *de juſtit. lib.2. c 35 dub.5.* Scortia *in ſelect. epiſt. Pontif. epitom. 50. theorem.135.* Idem de examinatoribus ſimoniacis cavetur in Concilio Trid. *ſeſſ.24. c.18* & docuerunt Suarez *dict. lib.5. c.9. n.17.* Garcia *de benef. p. 9. cap.2. num.368.*

5. *Dicta Extravagans an procedat in quacun. que Simonia.*

Non minùs controverſum eſt apud Doctores, an oova Conſtitutio Paoli II. in dicta extravagan. procedat in quacunque ſimonia, tam reali, quàm conveotionali; an verò in reali tantùm. Et ſolùm in ſimonia reali locum habere, conſtat in illis verbis ipſius extravag. ibi, *dando, vel recipiendo*; præcipuè cùm in pœnis benignior ſit interpretatio facienda, *l. interpretari ff. de pœnis. l. cùm quidam, ff. de liber. & poſth.* Deinde quia in dubio verba accipi debent cum effectu, *c. relatum, de Cleric. non reſid.* Facit etiam, quia minùs peccare videtur promittens, quàm dans, cùm faciliùs promittatur qnàm donetur, *l. Titia 134. ff. de V. O. l. ſciendum 19. ff de edilit. edict* Et ideò minùs puniendus videbatur, *ex l. ſancimus, C. de pœnis.* Tandem facit Curiæ Romanæ ſtilus, qui jus facit, *c quàm gravi, de crimine falſi, c. ex litteris, de conſtit.* juxta quem tantùm ſimoniacus realis privatur beneficiis jam obtentis, ut teſtantur ſenecotiam hanc docentes Navar. *ad hunc tit conſil.31. & ſeq.* Zerola *in praxi, p.1. verbo ſimonia, §.9.* Valenſis *de benef. lib.2. tit.1. nu. 19* Gibalinus *de ſimon. q.24. n.1.* Verùm contraria ſententia ſuadetur ex ſequeotibus principiis. Primò quia Paul. *in d. extravag.* ſtatuit, pœnas generaliter contra ſimoniacos, ut conſtat ex ejus principio, ex quo ratio finalis colligitur, *l. final. ff. de hered. inſtituend. l 2 ff. ad Maced. l. Titia 134. §.1. ff. de V. O.* Illuſtrat D. Joſeph. de Retes *l.7. opuſcul. c.4.* Sed per promiſſionem pretii, non minùs quàm per dationem, ſimonia committitur, argumento legis *& generaliter, §.1. ff de calumn.* quia promiſſio & datio parificantur, *l. fin. C. ad l. Falcid.* & in terminis probant textus *in c. ſuper hoc. de renunc. c.2. confeſ. c. nobis, hoc tit.* Secundò quia jure communi contra omnes ſimoniacos, ſive reales, ſive conventionales, procedebatur ad privatiooem beneficiorum per ſententiam, *d. cap.2. de confeſsis, cap. per inquiſitionem, de elect. cap. inſinuante, hoc tit.* Sed omnes pœnæ jure communi ſtatutæ innovatæ ſunt per dictam extravagaotem. Igitor cùm Paulus in ea non diſtinguat inter realem, & cooventionalem ſimoniacum, de utroque accipiendus eſt, argumento

legis

legis 1. §. *generaliter*, *ff. de legat. præſtand.* Tertiò quia collatio beneficii per ſimoniam facta non poteſt eſſe in pendenti, cum ſit actus legitimus; ſed ſtatim debet ſubſiſtere, aut infirmari, *ex l. actus, ff. de R. I. cap. 2. de elect. in 6.* Penderet autem collatio purè facta cum pacto recipiendi pretium; nam ſi pecunia ſolvatur, poſtea collatio erit nulla, & collator excommunicatus manebit; ſi verò non ſolvatur, valida erit, nec manebit collator excommunicatus. Deinde quia emptio, & venditio contrahitur, etſi pretium promiſſum ſit, non verò ſolutum, *princip. Inſtit. de exemption. & vendit.* & per conſequens ſimonia committitur tantùm per promiſſionem pretii, ut expreſsè docetur *in c. ea quæ 1. q.* & hanc opinionem ſequuntur Cajetanus *in ſumma, verbo Simonia.* Sotus *lib. 9. de juſt. quæſt. 8. art. 1.* Navarra *de reſtit. lib. 2. cap. 2. num. 412.* Palacios *de contract. lib. 2. cap. 7. pag. 243.* Aragon. 2. 2. *quæſt.* 100. *art. 6.* Rebuffus *in praxi, tit. de ſimon. 2. part. cap. 10. num.* 35. & 4. *part. cap. 11. num.* 32. In quo Interpretum diſſidio credo diſcrimen eſſe conſtituendum inter pœnas ſtatutas in dicta extravaganti, ita ut quoad nullitatem collationis beneficii per ſimoniam factæ ſufficiat ſimonia merè conventionalis, nec deſideretur realis ex altera parte, ſaltem impleta; quoad excommunicationem verò incurrendam Sedi Apoſtolicæ reſervatam deſideretur omnino ſimonia realis, juxta Curiæ Romanæ ſtilum, de quo teſtatur Caſſadorus *deciſ. 5. de conſtit.* Gomez *in regula de triennali, quæſt.* 12. Scottia *d. epit. 32. theorem* 85. & ita quoad nullitatem collationis, & obligationem dimittendi beneficium per ſimoniam adeptum, & reſtituendi pretium, nulla datur differentia inter ſimoniacos reales, & conventionales, ut facilè deducitur ex conſtitutione Pij IV. relata à Redoano *de ſimon. 4. part. c. 9. num.* 8. & ex conſtitutione Pii V. relata à Flaminio *lib. 4. de reſign. quæſt. 2. numer.* 11. juxta quam diſtinctionem facilè conciliantur, & explicantur fundamenta utriuſque ſententiæ ſuprà adducta.

6 Ampliatur præſens aſſertio. Adeo autem verum eſt, collationem factam per ſimoniam, nullam eſſe, ut poſſeſſor talis beneficii etiam per vim ſpoliatus minimè reſtituatur; quia ad illud nullum jus acquiſivit, cùm nec habeat titulum ſaltem coloratum, qui deſideratur ad reſtitutionem in beneficialibus, juxta regulam capitis, 1. *de eo qui mittitur:* & notatur *in cap. in litteris, de reſtit. ſpol.* docuerunt Flaminius *de reſign. lib. 14. quæſt. 2. num.* 20. Caſſadorus *deciſ. 1. de ſimonia.* Nec etiam defenditur regula de triennali poſſeſſore, cum in eadem expreſsè exceptus ſit, illis verbis, *abſque ſimoniaco ingreſſu*, cum adductis ibi à Gomezio *q. 12.* Rebuf. *in praxi, tit. de pacif. poſſeſſ. num.* 198. niſi eo ignorante ſimonia ab alio commiſſa ſit, quia tunc licet teneatur dimittere beneficium, *c. penult. de elect. c. nobis, hoc titul.* tamen interim habet titulum coloratum, ideo ſpoliatus reſtituitur, & gaudet beneficio regulæ de triennali, ut reſolvunt Flaminius *de confident. benefic. quæſt.* 21. *num.* 37. Redoanus *de ſimonia, part. 4. cap.* 12. Ampliatur etiam præſens aſſertio, ut ſimoniacus non ſolùm teneatur dimittere beneficium per ſimoniam acquiſitum, verùm etiam ad reſtitutionem omnium fructuum, ut docuerunt D. Thomas 2. 2. *qu.* 100. *art. 6. ad* 3. Covarr. Sotus, & Sylveſter relati à Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 23. num.* 12. Nec ſolùm fructus ſtantes, verùm & conſumptos reſtituere tenetur; immò & eos, qui percipi potuerunt à quolibet poſſeſſore: nam cùm prædonis loco habeatur, *cap. ordinationes 1. quæſt.* 1. ſemper dicitur eſſe in mora & ad omnia damna tenetur, *l. 1. Cod. de his, qua vi, l. final. C. de condict. furtivo l. ſubtracte, Cod. de furtis*, tanquam violentus invaſor, *cap. gravis, de reſtit. ſpol. cap. ſi res 14. quæſt. 6.* & cum à principio nullum titulum acquiſierit, tenetur ad omnes fructus & ad omne lucrum perceptum, & percipiendum, *l. ſi navis 61. §. generaliter, ff. de R. V. l. ſed & partus, ff. quod metus cauſa, l. quemadmodum, Cod. de agricolis, lib.* 12. probant latè Hoſtienſis in ſumma hujus tituli, *num.* 6. Redoanus *de ſimon. 4. part. num.* 42. Tiberius Decianus *Tract. crimin. lib. 5. c. 87. num.* 5. ille verò qui per ſimoniam ab alio commiſſam beneficium obtinuit, illud cum ſuis fructibus à tempore ſententiæ perceptis reſtituere tenetur, *cap. de regularibus, cap. ex inſinuatione, c. nobis, hoc tit.* perceptos verò ante ſententiam reſtituere tenetur, ſi extent, conſumptos minimè, quia bonæ fidei poſſeſſor extantes tantùm fructus reſtituit, *l. certum, ff. de R. V.* Tenetur etiam ſimoniacus beneficium dimittere, & fructus reſtituere in foro conſcientiæ, ante illam judicis condemnationem, quia licet pœna ipſo jure impoſita pro aliquo delicto non debeatur in foro conſcientiæ ante judicis declarationem, ex Gloſſa communiter recepta *in cap. fraternitas, 12. quæſt.* 2. Cenedo *ad Decretum, collect. 2. num.* 3. Molina *in empor. tit. 1. q.* 2. tamen ubi à principio impeditur prima dominii, vel tituli translatio, ut in præſenti caſu, non eſt neceſſaria judicis declaratio, quia non eſt propriè pœna, ſed effectus injuſtæ adquiſitionis. Aragon. *in* 2. 2. *quæſt.* 110. *ar.* 6. Hi tamen fructus reſtitui debent futuro ſucceſſori, ad quem fructus vacantis beneficii ſpectant, *cap. cum vos, de offic. Ordin. cap. præſenti, eod. tit. in 6. cap. quia ſæpe, de electione, eod. lib.* ideo ſi ſimoniaco Summus Pontifex conferat idem beneficium, poterit retinere eoſdem fructus, quia ſibi tanquam novo ſucceſſori debentur, ut probat Navarrus *ad hunc titul. conſil.* 34. *num* 5. & *conſil. 70. num.* 5.

Ratio cur tot Eccleſiæ canonibus damnata ſit collatio beneficiorum, pretio accedente, ex eo provenit; nam cum per beneficium eccleſiaſticum concedatur jus percipiendi fructus propter miniſterium ſpirituale, & ita res Eccleſiaſtica ſit, non poteſt vendi abſque labe ſimoniæ, aut diſtrahi pretio accedente. Accedit, nam ad beneficia eccleſiaſtica illi admittendi ſunt, qui litteris, & virtutibus pollent, *c. grave, de præbend.* ſed ſi propter pretium beneficia conferantur; indigni, & quibus merita non ſuffragantur, tantum ad ea admitterentur, ut docet D. Gregorius *lib. 7. epiſt.* 110. agens de beneficio obtento per ſimoniam, ibi: *Quid per hoc aliud agitur, niſi ut nulla de actu probatio, nulla ſit debita diſcuſſio; ſed ille ſolummodo dignus, qui pretium ſuffecerit, æſtimaretur.* Unde in omnibus benè concordatis Republicis improbatum fuit præcipuè, officia publica pretio acquiri. Plato *lib. 8. de Republic.* ajebat, abſurdam eſſe Reipublicæ conſtitutionem, in qua principatus venduntur. Valerius Maximus *lib. 4. de paupertate*, ajebat, nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecuniâ licere. Ariſtot. *lib. 2. Polit. c. 9.* ibi: *Turpe eſt miniſteria publica venalia facere.* Et de Nerone refert Tacitus *lib. 13. annal.* quod cùm optimæ ſpei juvenis eſſet, curiam ingreſſus egregia multa facturum ſe eſſe promiſit, & inter alia nihil in penatibus ſuis venale, aut ambitioſum eſſe permiſſurum. Nam ſi ſimilia officia venalia fiant, ingentia mala Reipublicæ ſequuntur. D. Chryſoſtomus *in epiſt. Pauli ad Epheſ. cap.* 6. 7. Traditur ratio decidenda.

ibi: *dignitates factæ ſunt venales, mille hinc mala naſcuntur*. Eleganter Lampridius *in vita Alex. Severi*, ibi: *Honores juris, gladiique nunquam vendi paſſus eſt, dicens: Neceſſe eſt, ut qui emit, vendat. Ego non patior mercatores poteſtatum, quod ſi patiar, damnare non poſſem. Erubeſco enim punire eum hominem, qui emit & vendit.* Venuſtè Seneca *de beneficiis cap. 9. Provincias ſpoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici, non mirum, quando quæ emeris, vendere gentium jus eſt.* Senecam imitatus eſt Salvianus *l. 4. de gubernat. Dei. Quid enim omnium aliud dignitas ſublimium, quam proſcriptio civitatum. Ad hoc enim honor à paucis emitur, ut cunctorum vaſtatione ſolvatur. Quo quid eſſe indignius, quid iniquius poteſt? Reddunt miſeri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium neſciunt, & ſolutionem ſciunt.* Præcipuè enim virtus, & ſcientia negliguntur D. Gregor. *lib. 7. epiſt.* 114. ibi: *Ubi non merita, ſed pecuniæ ſuffragantur, reſtat ut nihil ſibi gravitas, nihil ſibi defendat induſtria; ſed totum auri prophanus amor obtineat.* Et licet ipſe qui pretio beneficium, aut officium obtinuit, bonis moribus præditus ſit; tamen ſemper pernitioſa res eſt. Leo Magnus *epiſt.* 87. ibi: *Principatus, quem aut ſeditio extorſit, aut ambitus occupavit, etiamſi moribus, atque actibus non offendat, ipſius tamen initio ſui eſt pernitioſus exemplo, & difficile eſt, ut bono peragantur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio.* Latè illuſtrant Solorzanus *de jure Indiarum to. 2. lib. 5. c. 5. n.* 101. Oſualdus *ad Donel. lib.* 17. *c.* 7. Petrus Gregorius *de Republic. libr. 4. capit. 5. numer.* 27. & *libr. 7. capit.* 13. & *lib.* 13. *capit.* 16. Simanchas *eod. tract. lib. 6. c. 16. &* 17. Junius *qq. Politicar. qu.* 12. Bobadilla *lib. 1. Polit. c.* 14. *n.* 15. Fragoſ. *de Regim. Chriſt. Reſpub. part. 1. diſp. 2. lib. 2. §. 2.* Anonymus *contra Machiavel. l. 1. fol.* 17. Araujo *in qq. moral. tit. de ſtatu civili diſp.* 8. Meritò ergo tot Eccleſiæ canonibus collatio beneficii pretio facta irritatur, & tam acerbis pœnis puniuntur, qui pretio, ſeu munere beneficium eccleſiaſticum adepti fuerunt.

8. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licèt per beneficium eccleſiaſticum adquiratur jus ad fructus temporales acquirendos, non poteſt hoc jus ſeparari à miniſterio ſpirituali, à quo naſcitur, & propter quod confertur: quare in ejus venditione neceſſariò committitur ſimonia: unde Pontifex, qui poteſt proventus ipſos, utpote eorum Dominus, ab officio ſpirituali ſeparare, poterit ipſos ſine beneficio retinere, aut cui voluerit, vendere, ſeu donare, ut probat Gibalinus *de ſimonia qu. 20. conſect.* 1. qui inde infert, in capellaniis, hoſpitalibus, penſionibus, quæ non habentur pro beneficiis eccleſiaſticis, quia nec per inſtitutionem conferuntur, nec pro miniſterio eccleſiaſtico dantur, ſimoniam non committi; quod etiam docuerunt Caſtropalao *in opere Moral. tract. 17. diſp. 3 punct. 13. n.* 14. Gonzalez *ad regul. 8. Cancel. gloſſa 5. nu.* 25. Idem reſolvit Gibalinus *de commendis Ordin. militar.* quod & pluribus relatis probat P. Mendo *de ordinibus militaribus diſput. 1. num.* 233. etſi contrarium teneat Araujo *in qq. moral. tract. 1. qu. 7. num.* 30. Hoc etiam ſenſu vaſa ſacra vendi poſſunt abſque labe ſimoniæ, quia non ita videtur conjungi ſanctitas per conſecrationem, ut ſeparari nunquam poſſit, quia hæc omnia ſunt antecedenter connexa ſpiritualibus, & illæ connexiones non admittunt æſtimabilitatem, quam priùs habebant, nec ex ipſorum venditione ſequitur neceſſariò ſimul vendi conſecrationem, aut aliquid ſacrum, ut ſacrum eſt reduplicativè, ſicut contingit in his, quæ ſunt, vel concomitanter, vel conſequenter ſpiritualibus connexa. Nec obſtat textus *in dict. cap. per laicos*; nam licèt ibi ſpecialiter prohibeatur recipi beneficium à laico, non ideo infertur, ab eccleſiaſticis licere; ſed quia in eo de laicis tantùm agebatur, ideo nulla mentio fit collatoris eccleſiaſtici. Nec obſtat augmentum deductum *ex dict. cap. conſuluit, cap. in ſingulis*; nam diſcrimen conſtituendum eſt inter ſervitium temporale, & ſpirituale; nam ob ſervitium ſpirituale Eccleſiæ impenſum à clericis minoribus licitè illis beneficium eccleſiaſticum conceditur, *dict. cap. conſuluit, cap. in ſingulis*; ob ſervitium temporale Epiſcopo collatori, vel alii ſimili impenſum, non ita beneficium eccleſiaſticum conceditur, *cap. ſunt qui 8. quæſt.* 1. Qua diſtinctione accipiendi ſunt textus *in c. quid proderit, cap. bene, 61. diſtinct. cap. ſi officia, c. hoc ad nos 69. diſt.* Nec obſtat augmentum deductum *ex dict. cap. de Syracuſana*, cui obſtare videtur textus *in cap. talia 8. quæſt.* 3. ubi aſſeritur ſimoniam committi exigendo ab electo talem cautionem de indemnitate rerum. Pro cujus difficultatis ſolutione diſcrimen conſtituendum eſt inter eam cautionem, ad quam præſtandam tenetur eligendus; & inter illam, ad quam non tenetur. Primò namque caſu etiamſi cum jurejurando præſtet cautionem illam, non committitur ſimonia, quia talis cautio annexa eſt ipſi electioni, & quoties actus per ſe bonus eſt, non efficitur malus ex modo efficiendi: at verò ſi cautio præſtari ſolita non eſt, nec ipſi electioni annexa jam reperitur, præſtari non poteſt pro beneficio aſſequendo, *dict. cap. talia 8. quæſt.* 1. quo modo etiam reſpondendum iis eſt, quæ expendebamus de beneficio alicui collato cum onere docendi Grammaticam, aut curandi infirmos: nam quoties tale obſequium temporale annexum eſt beneficio, non autem tempore collationis in pactionem deductum, nulla committitur ſimonia, quia tale onus, etſi temporale, annexum eſt beneficio: at verò ſi non eſt annexum, ſed tempore electionis pactum initum eſt ut accipiat beneficium, & teneatur Grammaticam docere, aut curare infirmos, ſimonia committitur, ut docent Victoria *in relect. de ſimon. n.* 6. Gibalinus *eod. tr. quæſt 16. conſectar.* 13.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. ad audientiam, el 2. de reſcriptis*, in illis verbis: *Litteras venditas*; ubi cùm proponeretur Honorio III. Petrum litteras impetraſſe ad præbendam in Eccleſia Bituricenſi aſſequendam, & eas vendidiſſe pro penſione, ac demum ad Sedem Apoſtolicam accederet, ut novum reſcriptum impetraret, non factâ mentione prioris pro alia præbenda in alia Eccleſia obtinenda, Pontifex improbat tale factum; non quia vendidit litteras pro penſione, ſed potiùs quia mentionem non fecit prioris reſcripti: igitur quia licitum eſt vendere beneficium, ſeu jus ad illud aſſequendum. Pro cujus expoſitione dicendum eſt cum Panormitano ibi, quem ſequitur Gibalinus *de ſimonia quæſt. 14. conſect.* 7. primò non conſtitiſſe Pontifici, quomodo fuiſſet illa penſio impoſita, an ex pacto renunciandi litteris Apoſtolicis, an verò gratuitò ab Eccleſia, & Epiſcopo poſt renunciationem litterarum. Secundò ſatis improbare negotiationem illam Pontificem, dum eam venditionem litterarum dicit omnino improbandam; & ſic parum intereſt, quod non expreſſerit, ſimoniacam labem eo caſu admiſſam eſſe. 9. Exponitur cap. ad audientiam, de reſcript.

CAPUT

CAPUT XIII.

[a] Idem.

UT nemo presbyterorum [b] xenium, vel emolumentum quodlibet temporale, immò detrimentum ſpirituale à quocunque publicè peccante, vel inceſtuoſo accipiat, ut Epiſcopo, vel miniſtris ejus peccatum illius celet, nec pro reſpectu cujuſque perſonæ, aut conſanguinitatis, vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, hoc Epiſcopo innoteſcere detrectet, nec à quoquam pœnitente, aut gratiâ, aut favore, vel minùs dignè [c] pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat, vel quocumque livore dignè pœnitentem a reconciliatione removeat; quia utrumque ſimoniacum eſt.

NOTÆ.

1. a *IDem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. nec amplius in inſcriptione exprimitur, ſed in præſenti refertur capitulum 13. Hincmari Rhemenſis Archiepiſcopi, quod extat inter ejus capitula *tom.* 21. *Concil.* in hæc verba: *Vt nemo Presbyterorum xenium, vel quodcunq; emolumentum temporale, immò detrimentum ſpirituale à quocunque publicè peccante, vel inceſtuoſo accipiat, ut nobis, vel miniſtris noſtris peccatum illius reticeat: nec pro reſpectu cujuſque perſonæ, aut conſanguinitatis, vel familiaritatis alienis peccatis communicans hoc nobis, vel miniſtris noſtris hoc innoteſcere detrectet, nec à quocunque pœnitente, vel gratiam, vel favorem, aut munus ſuſcipere præſumat, ut minùs dignè pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat, & quocumque livore alium quemlibet digniùs pœnitentem à reconciliatione removeat, quia hoc ſimoniacum, & Deo, & hominibus abominabile eſt.* Et idem Hincmarus in capitulis Archidiaconis datis anno 874. *can.* 3. cavit, *Vt à Presbyteris xenia non accipiatis, quatenus eorum mala fama cooperiatur.* Et *can.* 9. *Sollicitè providete, ne vos, vel Presbyteri negligenter pœnitentes pro aliquo munere ad reconciliationem adducatis, vel poſt reconciliationem eos negligatis, quod ſimoniacum eſt.* Idem repetitum reperitur in Concil. Friſingen. celebrato anno 1440. *can.* 20.

b *Xenium.*) Id eſt donum, ut expoſui *in cap.* 1. *de conſuet.*

2. c *Pœnitentem.*) A pœnitentia quælibet pretii acceptio aliena debet eſſe: tum quia ſacramentum eſt, tum quia ad inſtar judicii habetur, & ſacerdotis manus puras eſſe oportet, ne clementiam, ac impunitatem ſcelerum vendere, & libertatem peccandi videatur ſubtrahere: legimus tamen aliquando impunè ab aliquibus redemptum pœnitentiæ, & interdictæ communionis ſpatium, ut apud Gregorium Turonenſem *lib.* 5. *cap.* 36. *Nantinus Comes communione pulſus, ad eandem iterum redit, faventibus Epiſcopis, quos præmiis, atque adulatione corruperat.* Et *lib.* 2. *Capitul. tit.* 38. legitur, *quoſdam Epiſcopos ſacerdotum reatus ſolitos fuiſſe pecuniarum exactione vindicare, quod Imperator eò loci fieri prohibet.* Et in veteri canone falsò Concil. Illiberit. aſſignato à Burchardo *lib.* 19. *Decreti, cap.* 75. & ab Ivone *part.* 15. *cap.* 88. ita legitur: *Qui in quadrageſima ante Paſcha cognoverit uxorem ſuam, & noluerit abſtinere ab ea, unum annum pœniteat, aut pretium, videlicèt* 25. *ſolidorum, ad Eccleſiam tribuat, aut pauperibus dividat.*

COMMENTARIUM.

CIrca actum ſpiritualem omiſſum pro temporali pretio non conſentiunt Interpretes, an ſimonia ſit, vel non? Et eo caſu ſimoniam committi, probari videtur in hoc textu, cujus auctoritate docuerunt, in pura omiſſione actus ſpiritualis, pretio, aut favore, ſimoniam committi, Gloſſa, Panormit. & Felinus, Paludanus *in* 4. *diſt.* 25. *quæſt.* 5. Contrariam verò ſententiam, videlicet non committi verè, ſed impropriè ſimoniam, ſecundum quandam ſimilitudinem, exiſtimarunt Innocentius, Hoſtienſis & Joannes Andreas, Victoria *relect.* 2. *de ſimon.* Aragon. 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 1. Binsfeldius *in præſenti*, qui textum hunc accipiunt de ſimonia ſimilitudinaria, & impropria. Sed hanc quæſtionem variis diſtinctionibus adductis explicant Barboſa *hîc*, Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 6. *conſectar.* 12. juxta quorum doctrinam ſciendum eſt, Alexandrum in præſenti duas ſuæ deciſionis partes proponere. In priori parte duos decidit caſus. Primus videlicet, eſt quando presbyter, id eſt parochus, aliquod emolumentum temporale recipit à publico peccatore, ut Epiſcopo, vel ejus Vicario celet peccatum illius. Secundus, cùm ipſe propter conſanguinitatem, vel familiaritatem alicujus ejus peccatum celat, ne innoteſcat. Quibus caſibus certum eſt, presbyterum peccare contra officium, juſtitiam, & charitatem. Vnde turpiter accipi pretium pro fure non revelando, aut ſervo fugitivo non indicando, docetur *in l.* 4. §. 1. *ff. de condict. ob turpem.* Attamen his duobus caſibus nulla propriè committitur ſimonia, niſi in tali occultatione utatur parochus aliquâ poteſtate ſpirituali. In ſecunda parte deciduntur ab Alexandro alij duo caſus. Primus eſt cùm presbyter peccatorem non verè pœnitentem propter gratiam, & favorem ad reconciliationem admittit, ut ita teſtimonium reconciliationis ferat. Secundus cùm ipſe parochus propter favorem, aut odium removet à reconciliatione pœnitentem. Quibus duobus caſibus verè ſimonia committitur, cùm poteſtas ſpiritualis exerceatur, aut omittatur ob pretium, aut favorem. Vnde illa verba Alexandri, *quia ſimoniacum ad utrumque*, ad hos duos caſus in ſecunda parte relatos referunt Suarez *lib.* 4. *de ſimonia cap* 22. *num.* 14. Barboſa *hîc*, *num.* 2. Et ſi adhuc inſtes, ad totam conſtitutionem referenda eſſe prædicta verba, ſupponendum eſt, prioribus caſibus ultra omiſſionem interceſſiſſe exercitium aliquod ſpiritualis poteſtatis, ut docuit Gibalinus *ſupra, conſect.* 3. qui inde infert reſolutionem ad varios caſus, in quibus propter omiſſionem actus ſpiritualis ſimonia committitur. 3.

CAPUT XIV.

Idem *Venerabili fratri noſtro* [a] *Vigoren Epiſcopo*, *& dilecto filio de Pateiar, Priori.*

QUerelam monachorum de [b] Alteia nobis tranſmiſſam accepimus, quod cum ipſi quoddam [c] manerium, quod dicitur Vella, cum [d] pertinentiis ſuis, & Eccleſiam de Ganonum à monachis de [e] Cadonio ſub annuo cenſu xv. librarum fuiſſent adepti, & inde chartam ab ipſis monachis habuiſſent: quidam Prior eorum Capitulo inconſulto præſcriptum manerium, Eccleſiam, & chartam de Cadonio acceptâ pecuniâ reſignavit. Unde quia præfati monachi de Acra ſe conqueruntur injuſtè gravatos, & nobis imminet corrigendum, ſi quid minùs rationabiliter attentatur, cauſam ipſam experientiæ veſtræ committimus, præſentium vobis auctoritate mandantes, quatenus partibus ante veſtram præſentiam convocatis, quæ hinc inde propoſita fuerint, diligentiùs audiatis, & præſcriptam cauſam ſublato appellationis remedio, concordiâ, vel judicio terminetis, proviſuri, quod ſicut emi non potuerit, ita etiam nec [f] redimi. Si verò monachi de Cadonio legitimè citati ad præſentiam veſtram accedere, & judicio veſtro ſtare contempſerint, vos prædictos monachos de Acra in poſſeſſionem eorum, de quibus controverſia vertitur, contradictione, & ap. ceſſ. inducere minimè differatis, nec ipſos exinde permittatis abſque ordine [g] judiciario moleſtari. Si verò uterque veſtrûm his exequendis intereſſe non poterit, alter ea nihilominus exequatur.

NOTÆ.

a *Vigorienſi*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 14. poſt Concil. autem Later. *part* 2. *cap.* 12. habetur *Fratri R. & Vigorienſi Epiſcopo.* Sed retinenda eſt præſens inſcriptio. De Vigorienſi Eccleſia egi *in cap.* 9. *de electione.*

1. b *Alteia*) In hac ſexta collectione legitur *de Acra*, ſed malè, cum cauſa hæc diſceptaretur cum monachis de Acra. Unde non poterat eorum Priori de cauſa hac committi: poſt concilium Lateran. legitur *de Pantan*, & alibi legi *de Panteria*, notavit Ant. Auguſt. *in præſenti.* Sed cum nullibi reperiſſem monaſterium hujus nominis, credebam legendum eſſe de Pratelia. Prateliense enim monaſterium eſt in Neuſtria optimo loco ſitum, prope portum maris, & pontem Adimarii: de quo Ordericus Vitalis *lib.* 8. *hiſt. ſuæ Eccleſia*, *pag.* 709, Iuretus *in notis ad epiſt.* 143. *Ivonis.* Propter vicinitatem enim hujus monaſterii cum Cadomenſi præſentis cauſæ cognitio potuit committi Priori illius monaſterii.

2. c *Manerium.*) Maneria, ſeu manerium, eſt
MANERIUM QUID. habitatio cum certa agri portione: quo modo accipitur apud Innocentium III. *lib.* 3. *epiſt.* 5. ibi: *Civitates, villas, caſtra, maneria, quaad dotalitium præfatæ Reginæ ſpectare noſcuntur.* Apud Rogerium *tom.* 1. *annal.* in vita Guillielmi Senioris. *Et per eaſdem diviſas, quibus ipſe, ſive ante eum Toſtius vel Sivardus ipſum manerium tenuerunt.* Apud alios Angliæ ſcriptores, quos refert Voſſius *de vitiis ſermonum lib.* 3. *cap.* 24.

d *Pertinentiis.*) Quatenus Eccleſia, ſeu juſpatronatus poſſit alienari cum univerſitate bonorum, expoſui *in cap. cum Bertholdus, de jurepatron.*

3. e *Cadonio.*) Cadonium monaſterium eſt ordinis Ciſtercienſis in Sarlatenſi diœceſi, de quo in præſenti agi nonnullos crediſſe refert Manrique *tom.* 1. *annal. Ciſterc. anno* 1120. *cap.* 1. *num.* 2. à quibus rectè ipſe diſcedit; nam quomodo Vigorienſi Prælato Angliæ poterat delegari cognitio cauſæ, quæ in Gallia vertebatur? Quare dicendum eſt, in præſenti agi de monaſterio Cadomenſi Normanniæ; cujus originem, & fundationis cauſam referunt Polidor. Vergil. *in hiſtor Angliæ*, Vuillelmus Gemeticen. monachus *lib.* 7. *hiſtor. Norman. cap.* 26 his verbis: *Vuillelmus Dux, dum à quibuſdam religioſis ſæpius redargueretur, eo quod cognatam ſuam ſibi in matrimonio copulaſſet, miſſis legatis ad Romanum Papam ſuper hac re conſuluit. At ille ſagaciter conſiderans, quod ſi divortium fieri juberet, forti inter Flandrenſes, & Normannos grave bellum exurgeret, maritum, & conjugem à reatu abſolvit, eiſque pœnitentiam injunxit. Mandavit enim, ut ab eis duo cœnobia conderentur, in quibus pro ipſis ab utroque ſexu Deo ſedulò preces offerrentur: quod illi gratanter opere compleverunt; nam apud Cadomum una conſtructa eſt Abbatia in honorem ſanctæ Trinitatis; altera verò in honorem ſancti Stephani Protomartyris.*

f *Redimi.*) De alia redemptione Eccleſiarum olim à monachis ſuſcitata, egi *in cap.* 2. *de ſtatu monach.*

g *Ordinario.*) Juxta diſtinctionem, an tranſacto anno, vel non, compareat, quam adduxi *in cap. quoniam, ut lite non conteſt.* Præſenti deciſioni conſonat textus *in cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* ubi Honorius III. ita Piſtorienſi Epiſcopo ſcribit: *Ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod cum olim inter conventum monaſterii ſancti Bartholomæi Piſtorienſis, ex parte una; & Abbatem ſancti Ioannis Parmenſis ex altera, ſuper eo, quod dictus Abbas præfatum monaſterium ſibi ſubeſſe dicebat, coram Archipreſbytero, & conjudicibus ſuis, auctoritate Apoſtolica quæſtio verteretur, nominatus Abbas pendente lite coram judicibus memoratis, omne jus, quod aſſerebat in prædicto monaſterio ſe habere, ac idem monaſterium ſibi de facto, cum de jure non poſſet, ſicut convenit, non attendens, quod eccleſiaſtica, ac mona-* 4.

ſteria

ſteria diſtrahi nequeant ſine vitio ſimoniæ, tanquam vile aliquid, pro certa vendidit pecuniæ quantitate, in ipſorum, & ejus monaſterii præjudicium non modicum, & gravamen. Poſtmodum verò tu, unde miramur plurimùm, & movemur, non conſiderans cum quanta ſeveritate Dominus de templo expulerit vendentes pariter & ementes, occaſione hujuſmodi venditionis à promiſſo conventu juratoriam, & fidejuſſoriam cautionem per violentiam extorſiſti, ut venditionem ratam haberet eandem, & contra eam de cætero non venirent, in eos, qui contra venditionem ipſam venirent, ſeu conſilium, vel auxilium ſuper hoc conferrent eiſdem, excommunicationis ſententiam temeritate propriâ promulgando. Quare fuit nobis humiliter ſupplicatum, ut ſicut venditionem ſancti Thomæ Piſterienſis, ſic & iſtum irritare miſericorditer dignaremur. Nos ergo fraternitati tui deferre, quantum cum Deo, & honeſtate poſſumus, cupientes, devotioni tuæ mandamus, quatenus his, quæ per te minùs providè facta ſunt, in hac parte revocatis provide per te ipſum ſæpeſatum conventum à juramentis, & fidejuſſores eorum à fidejuſſionibus, quas ab ipſis propter hoc diceris extorſiſſe, abſolvens penitus, & præfatam excommunicationis ſententiam ſine qualibet dilatione, ac difficultate relaxans, ipſos occaſione hujuſmodi de cætero non moleſtes.

C A P U T XV.

[a] Idem.

EA, quæ de [b] avaritiæ, & cupiditatis radice proveniunt, & in ſpeciem ſimoniacæ pravitatis erumpunt, ſunt penitus extirpanda: & quæ de ſpinis & tribulis procedunt: falce Apoſtolici moderaminis ſunt reſecanda. Audivimus, quod nummos pro chriſmate ab Eccleſiis extorqueris, quos nunc [c] cathedraticum, aliquando [d] paſchalem præſtationem, interdum Epiſcopalem conſuetudinem appellatis. Quia verò hoc ſimoniacum eſſe cognoſcitur, mandamus quatenus prætextu alicujus conſuetudinis, vel prælationis præſcriptos denarios nullatenus exigatis; pro certo ſcituri, quod ſi hoc præſumpſeritis, periculum ordinis & dignitatis poteritis non immeritò formidare.

N O T Æ.

1. [a] *IDem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 15. Sed tam littera, quàm inſcriptio reſtituenda eſt *ex cap. cognoſcitur de conſiſibus*, ut jam ibi notavi.

[b] *Avaritia.*) Quæ procul debet eſſe ab Eccleſiæ miniſtris, ut probant eruditè Æneas Robertus *lib. 1. rer. judic. cap.* 3. Savarus *in notis ad Sidon. lib. 1. epiſt.* 8. Mornac. *in l.* 1. & 3. *Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* I. Lucius *de arreſtis, ſive placitis Curiæ, lib.* 1. *tit.* 3. quam & in ſacerdotibus Gentilium reprehendit Tertul. *in apolog. cap.* 13. in hæc verba: *Sed enim agri tributo honorabiliores; hominum capita ſtipendio cenſa ignobiliora: nam hæc ſunt notæ captivitatis. Dii verò, qui magis tributarii, magis ſancti, immò qui magis ſancti, magis tributarii: majeſtas quæſtuaria efficitur, circuit cauponas religio mendicantis: exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu: ſacris non licet Deos noſſe gratis; venales ſunt.* Et *cap.* 44. *Non enim ſufficimus, & hominibus, & Diis veſtris mendicantibus opem ferre.*

[c] *Cathedraticum.*) Alia eſt penſitatio dicta cathedraticum, quæ juſtè exigitur à Prælatis Eccleſiæ, de qua egi *in cap. conquærente, de officio ordin.*

2. [d] *Paſchalem præſtationem.*) Mutantes nomen, ut ſimularent ſimoniacam exactionem; ut etiam Athenienſes tributorum exactionem mitiori voce temperantes, non tributum ſed regimen civitatis appellari voluerunt. Alex. ab Alex *lib.* 3. *c.* 5. & de uſurario ajebat Sanctus Maximus: *Erubeſcit nomen uſuræ, ſed peccatum uſuræ non erubeſcet.*

COMMENTARIUM.

3. FEriâ quintâ majoris Hebdomadæ chriſma conficiendum eſſe per Epiſcopos in propriis Eccleſiis, probavi *in cap. quantò, de conſuet.* & *tunc omnes Parochi debent* illud recipere à proprio Epiſcopo, non ab alieno *cap. presbyteri*, 95. *diſt. cap. presbyteri, de conſecrat. diſt.* 4. Concil. Vormat. *can.* 60. Concil. Francicum, id eſt in Francia celebratum ſub Carolo Magno Principe, & Bonifacio I. Archiepiſcopo Moguntino, & martyre, Legato Zachariæ Papæ: *in cœna*, ait. *Domini ſemper novum chriſma Presbyter ab Epiſcopo quærat, ut Epiſcopus teſtis aſſiſtat caſtitatis, & vitæ, & fidei, & doctrinæ illius.* Idem omninò Concilium Sueſſionenſe apud quintum Medardum, ſub Duce Francorum Pepino, & Childerico Rege, ejuſdem eſt ſententiæ, & Concil. Aquiſgran. 2. *cap.* 8. Capitul. 2. *Statuimus, ut ſemel in anno, id eſt in quinta feria, quæ eſt in cœna Domini, unctio olei ſancti, in quo ſalvatio infirmorum creditur, per omnes civitates ab Epiſcopis non negligatur, ſicut nunc uſque neglecta eſt: ſed omni devotione juxta traditionem Apoſtolicam, ac ſtatuta Decretalium, in quibus de eadem præcipitur peragatur; & illud reverenter deferri ad proprias parochias.* Concil. Vaſenſe 1. *can.* 3. ibi: *Chriſma in medio Quadrageſimæ presbyteri debent petere, & reverenter cum chriſmario, & linteo, ſicut reliquias Sanctorum, deportari debet.* Altiſſiodor. *can.* 6. Arelat. 4. ſub Leone, *can.* 18. Illuſtrat Vicecomes *lib. 2. de ritib. Confirm. cap.* 25. nec ab alio contingi poteſt, quàm à Sacerdote. Concil. Arelat. 4. *dicta can.* 18. ubi ratio aſſignatur his verbis: *Genus enim ſacramenti eſt, quod non ab aliis, niſi à ſacerdotibus, contingi debet: quod ſi fecerint, honore priventur.* Cùm ergo presbyteri ipſi acciperent chriſma ab Epiſcopis, uſu venire cœpit, ut à ſingulis ſacerdotibus, qui chriſmatis accipiendi causâ ad Eccleſiam Cathedralem accedebant, tremiſſes exigerentur, ſeu aliqua quantitas pecuniæ pro expenſis factis in oleo, & balſamo. Quam conſuetudinem viguiſſe in Hiſpania, conſtat ex Concilio Brachar 2. *can.* 16. ibi: *Placuit, ut modicum balſami, quod benedictum pro baptiſmi ſacramento per Eccleſias datur, quia à ſingulis tremiſſes pro ipſo exigi ſolent, nihil ulteriùs exigatur, ne fortè, quod pro ſalute animarum per invocationem ſancti ſpiritus conſecratur,*

eratur, ſicut Simon Magus donum Dei pecuniâ voluit emere, ita nos venundare damnabiliter videamur. In Gallicana Eccleſia eandem corruptelam irrepiſſe conſtat ex privilegio Landerici conceſſo presbyteris conſiſtentibus intra territorium monaſterii ſancti Dionyſii Pariſ. ubi ita legitur: *Si neceſſitas eis fuerit, ex noſtro, & ſucceſſorum noſtrorum Epiſcopatu, ſine pretio chriſma, & oleum ſuſcipiant.* Et *lib. 1. veter formul.* ita habetur: *Chriſma annis ſingulis, ſi voluerint poſtulare, pro reverentia loci ſine pretio concedat.* In alio Privilegio relato à Bignonio *in notis ad ipſum caput 1.* ita cavetur: *Ambianenſis Eccleſiæ Epiſcopus in Dei nomine benedicat, & chriſma ſacrum conficiat ſine pretio, & annis ſingulis pro reverentia Sanctorum ſine ullo pretio muneris causâ concedat.* Fruſtra autem hoc toi privilegiis concederetur, niſi mos fuiſſet perſolvendi aliquod pretium pro chriſmate, ut conſiderat Lemaiſtre *lib 2. de jurib. Epiſc. cap. 5.* Unde variis canonibus Eccleſiæ PP. hanc corruptelam damnarunt, & aliquid recipi pro chriſmate quolibet prætextu vetuerunt Concil. Barcinon. ſub Recharedo *can 2.* ibi: *Ut cùm chriſma presbyteris diœceſanis pro neophitis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur.* Cabilon. ſub Carolo *can. 16. Quidam fratres dixerunt, conſuetudinis antiquæ eſſe in eorum Eccleſiis, ut pro balſamo emendo ad chriſma faciendum, ſive pro luminaribus, Eccleſiæ concinnandis binos, vel quaternos denarios presbyteri darent. Unde omnes ſtatuimus ſicut pro dedicandis baſilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum eſt, ita etiam pro balſamo, ſive luminaribus emendis, nihil presbyteri chriſma accepturi dent.* Meldenſe *can. 45 Nemo Epiſcoporum, vel quilibet miniſter eccleſiaſticus propter ſacrum chriſma aliquid muneris accipiat, nec denarios, vel qualibet munuſcula, quæ per miniſtros Epiſcoporum inordinabiliter exigantur.* Aquiſgran. a. ſub Ludovico, *p. 1. c. 5.* Emeritenſe *can. 9. Quiſquis ab Epiſcopo ſanctum in poteſtate presbyteris ad diſtribuendum tempore opportuno acceperit chriſma, nihil ab eis beneficii causâ tollere, aut petere præſumat.* Oxonienſe, *can 21. Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur ſepultura, vel baptiſmus, vel aliquod eccleſiaſticum ſacramentum, &c. abſurdum eſſe judicantes, quod de cætero pro chriſmate, vel oleo aliquid exigatur, cùm toties hoc prohibitum eſſe reperiatur.* Synodus Romana *in cap. final. 1. q. 3. cap. non ſatis, cap. in tantùm, cap. ad noſtram, de ſimonia.* Illuſtrant Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib. 5. cap. 5.* Bignonius *in notis ad dict. cap. 1. veterum formul.* Herrera *in orig. divini officii, lib. 1. cap. 2.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 14.* Boſquetus *in notis ad Innoc. lib. 2. epiſt. 45.* Sed in hac pretii acceptione quærit Gibalinus *de ſimon. q. 12. conſect. 1* an ſimonia committatur. Et reſolvit, propriè ſimoniam non dari, nec ut talem in præſenti improbari, ſed tantum ad tollendam avaritiæ, & ſimoniæ ſuſpicionem id prohibuiſſe Alexandrum: & ita concludit, chriſma eſſe materiam tantùm ſimoniæ eccleſiaſticæ. Sed cùm PP. dicti Concilii Brachar. expreſsè talem exactionem pretii, ut ſimoniacam damnent; quia lato modo in chriſmate contineri ſacramentum dixerunt PP. Concil. Arelat. 4. *can.* 18. non auderem negare, ſimoniam propriè in præſenti dari, cum vendatur res conſecrata ad conferendam Spiritus ſancti gratiam principaliter, ut docuerunt PP. dicti Concilii Brachar. a. Nec obſtabis ſi dicas, vaſa conſecrata ad divina miniſteria poſſe vendi abſque labe ſimoniæ, ut notavi ſuprà *in cap. indicatum*; & probat Aravio *in qq. moralibus, diſp. 14. part. 2. art. 3.* ergo ſimiliter & chriſma, cùm tantum contineat conſecrationem ab Epiſcopo factam. Nam reſpondeo chriſma annexum eſſe ſpiritualibus in primo gradu; nam cùm conſecratio etiam res inanimatas quodam modo afficiat virtute ſupernaturali, ut docent D. Thomas *3. p. q. 83. art. 3. ad 3. & 4.* Turrecremata *in c. Eccleſiis de conſecr. diſt. 1. num. 2.* Sotus *in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 9.* rectè fit, ut temporale illud balſamum, & oleum admixtum conſecrationi, eo ipſo cenſeatur annexum per confuſionem, ac proinde nullo modo abſque ſimonia vendi poſſit; in vaſibus verò conſecratis non eſt admixta conſecratio ipſi argento, ſeu auro, ſed tantum formæ vaſorum: & inde eſt, quod ſublata forma evaneſcit conſecratio. Sylveſter *in ſumma, verbo Calix.* Quocirca ſicut argentum, & aurum eſt ſeparabile à conſecratione, ita ejus venditio nullam inducit ſimoniam.

CAPUT XVI.

Alex. III. [a] *Breare Ricardo.*

EX diligenti tua relatione nobis innotuit, quod G. Cant. Archidiaconus te multis promiſſionibus illexit, & quorundam Magiſtrorum virorum commonitione, ac ſollicitudine induxit, ut ei [b] hominium faceres, & fidelitatem præſtares, ita quidem, quod ipſe tibi beneficium eccleſiaſticum annis ſingulis exhibere deberet. Unde quoniam hujuſmodi obligatio illicita ſatis, & contra ſalutis tuæ, nec non & ſuæ profectum exiſtit, ſicut tua diſcretio nequaquam ignorat, à nobis ſuper hoc abſolvi inſtantiùs, & ſuppliciter poſtulaſti, adjiciens, quod ab eo deinceps nihil omninò beneficio conſtituto acciperes. Quocirca nos tuam in hac parte petitionem honeſtam, & favorabilem attendentes, te præfati [c] Archiepiſcopi hominio, & fidelitate, præſertim cum hæc taliter præſtita, [d] divinis, & [e] humanis legibus contraïre noſcantur, ex beati Petri, & noſtra etiam auctoritate abſolvimus, ita quod ab aliquo Epiſcopo, ſive ſacerdote diſcreto pœnitentiam inde condignam recipias, & Deo ſecundùm ejus conſilium ſtudeas reconciliari. Verùm ne aliquâ propter hæc notâ, vel [f] infamiâ poſſis reſpergi, abſolutionis noſtræ litteras tibi duximus indulgendas, quibus contra latrantium morſus tutus, & præmunitus exiſtas, & quas in teſtimonium indulgentiæ noſtræ valeas demonſtrare.

NOTÆ

NOTÆ.

1\. a B*Reare.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 19. Sed legendum eſſe *Barenſi Richardo*, jam notavit Ant. Auguſtin. in præſenti, & parum intereſt, quodnam ex his nominibus teneatur.

b *Hominium.*) Homagium legitur in hac ſexta collectione: quid autem interſit inter hominium, & homagium, infra dicemus.

c. *Archiepiſcopi.*) Legendum eſt, *Archidiaconi*, ut habetur in hac ſexta collectione.

d *Divinis.*) Quatenus ſimonia ſit jure divino prohibita, & quibus in caſibus, expoſui ſuprà *in cap. cum in Eccleſia.*

e *Humanis.*) *L. ſiquemquam, Cod. de Epiſcop. & cleric. authent de ſanctiſſ. Epiſcopis, circa principium, § ſed neque, collat.* 9.

f *Infamia.*) Infamiam incurrunt quicumque ſacrilega præſumptione ad ordines, vel dignitates eccleſiaſticas ſe promoveri procurant: quam infamiæ pœnam irrogarunt Imperatores *in l. ſiquemquam, Cod. de Epiſcop. & cleric.* quæ extat, *in cap. ſanè* 25. *quæſt.* 5. ubi ita ſanxerunt: *Sanè ſi quis hanc ſanctam, & venerandam Antiſtitis Sedem pecunia interventu ſubiiſſe, aut ſi quis ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepiſſe detegitur, ad inſtar publici criminis, & læſæ majeſtatis accuſatione propoſitâ, à gradu ſacerdotis retrahatur: nec hoc ſolùm deinceps honore privari, ſed perpetua quoque infamia damnari decernimus, ut eos, quos per facinus inquinat, & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.* Eandem infamiæ notam ſtatuit Innocentius II. relatus *in cap. ſiquis præbendas* 1. *quæſt.* 5. quibus decretis ſeverior videtur Athalarici conſtitutio apud Caſſiodorum *lib.* 9. *Epiſt.* 15. quæ inſuper addit, ut notâ infamiæ ſuperſtites, id eſt filios, & hæredes inurat.

COMMENTARIUM.

2\. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pro ſpiritualibus aſſequendis homagium fieri non debet.* Probant eam textus *in cap. final. de R. I. cap.* 2. *cap. nimis,* 30. *de jurejur.* Synod. Claromont. ſub Urbano II. *can.* 17. *Ne Epiſcopus, vel Sacerdos Regi, vel alicui laico in manibus laicorum fidelitatem faciant.* Referunt Baronius *anno* 1095. Juretus *ad epiſt.* 190. *Carnotenſ.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Cironius *ad tit. de feud. & in cap. ex parte, de cleric. non reſid. in* 5. *compil.* Garcia *de beneficiis, part.* 1. *cap.* 2. Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroicarum, tit. de Regalibus, num.* 96. Binsfeldius *in præſenti*, Rouſſelius *lib.* 2. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 5. *num.* 26. P. Marcha *lib.* 8. *concord. cap.* 21.

3\. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: ut ſimonia committatur, debet dari aliquid pretio æſtimabile pro re ſpirituali, ut pro diffinitionis expoſitione adduxi ſuprà *in c.* 1. ſed homagium per ſe non eſt pretio æſtimabile. Ergo etſi illud præſtetur pro beneficio eccleſiaſtico aſſequendo, ſimonia non committitur. Probatur minor *ex c. final. de hæreticis*, ubi propter crimen hæreſis homagium factum, ſeu præſtitum illi, qui in hæreſim lapſus eſt, in fiſcum non cadit, juxta textum *in cap. vergentis eod. tit.* igitur quia non continet quid pretio æſtimabile. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſive majores Eccleſiæ dignitates, ſive minores attendamus, invenimus earum poſſeſſores Principibus, tam ſæcularibus, quàm eccleſiaſticis homagium facere, *cap.* 2. *de jurejur. cap. final. §. verùm, de ſtatu regul. lib.* 6. *cap. Romana §. debet, de appell. eod. lib. cap. gravamen, de exceſſibus Prælat.* variis hiſtoricorum auctoritatibus probavi *in dict. cap.* 2. *cap. nimis* 30. *de jurejur.* & refert Rouſſelius *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 26. Ergo non injuſtè Archidiaconus Cantuarienſis, cui de jure competebat inſtitutionem corporalem, ſive Inveſtituram in beneficiis eccleſiaſticis dare, juxta tradita *in cap. ea noſcitur de inſtit.* exigebat homagium ab ipſo clerico, cui beneficium conferebat.

Quā dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt; homagium eſſe adſtrictionem ſervitutis factam Domino per pactionem promittente homine libero fidelitatem, ut variis authoritatibus probant Voſſius *de vitiis ſerm. lib.* 3. *cap.* 14. Hothomanus, & Verrucius *de verbis feudalibus, verbo Homagium*, Meurſius *in Gloſſario, eod. verbo*, Pater Zerda *in adverſ. cap* 44. Martha *de juriſd. p.* 1. *cap.* 27. Idumay ad Innoc. III. *lib.* 3. *Epiſt.* 77. Cujus homagii, ſeu hominii forma nota eſt apud ſcriptores mediæ ætatis, videlicet juramento præſtito per manuum porrectionem, & oſculum Domini: quo ritu Taſſilo Dux Bajoriorum ſe in fidem dedit Regi Pipino, ut refert Aymoinus *lib.* 4. *cap.* 64. ibi: *Illuc & Taſſilo Dux Bajoariorum cum primoribus gentis ſuæ venit, & more Francico in manus Regis in vaſſaticum manibus ſuis ſemetipſum commendavit.* Sic etiam Boamundus Alexio Imperatori fidem exhibuit ad morem vaſſallorum. Willelmus Tirius *lib.* 2. *de bello ſacro, cap.* 15. Factus eſt Dominus Boamundus Imperatoris homo, fidelitate manualiter exhibitâ, & juramento præſtito corporaliter, quale ſolent fideles Dominis ſuis exhibere: Varias formas conſtituendi hominis ligii commemorant Lælius Biſciola *lib.* 17. *horarum ſucceſſiv. cap* 22. Gregorius Lopez. *in l.* 5. *tit.* 16. *part.* 3. & *l.* 26. *tit.* 11. *ead. part.* Copbinus *de demanio Franc. pag.* 240. Dorleans *ad Tacitum lib.* 3. *pag.* 273. *num.* 3. alii apud Solorzanum *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 22. Inde feudatarii homines per manus, & ſacramentum dicuntur à Carnotenſi *epiſt.* 18. ibi: *Igitur quamvis mei homines eſſent, & per manum, & per ſacramentum furiosè & clamosè ſedem meam circumdederunt.* Homagium autem, ſeu hominium duplex eſt, ligium, & non ligium: ligium eſt, quod Regi, aut Imperatori nullo medio debetur, cujus meminerunt Continuator Aymoini *lib.* 4. *cap.* 54. ibi: *Unde Rex cum magno exercitu Normanniam aggrediens, manu forti eam cepit, quam Henrico filio Comitis Andegavorum reddidit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit.* Quare in Clem. *Paſtoralis, de re judicata*, Rex Siciliæ dicitur homo ligius, & vaſſallus Eccleſiæ. Etiam hominium hoc ligium vocant fidei alligationem, ſeu ligantiam: Anſelmus Cantuar. *in epiſt. ad Ernulfum, lib.* 3. *epiſt.* 90. ibi: *Si quis exigit ab aliquo monacho Eccleſiæ veſtræ ſacramentum, aut fidei alligationem.* Ex epiſt 91. *ad Gundulfum: Nulla mina, nulla promiſſio, nulla aſtutia à religione noſtra extorqueat aut homagium, aut jusjurandum, aut fidei alligationem.* Guillelmus Neubrig. *lib.* 2. *cap.* 37. ibi: *Occurrit ei Rex Scotorum cum univerſis Regni ſui Nobilibus, qui omnes in Eccleſia Beatiſſimi Apoſtolorum Principis Regi Anglorum, tanquam principali Domino, hominium cum ligantia idest ſolenni cautione ſtandi cū eo, & pro eo contra omnes homines, Rege proprio præcipiente fecerunt,*

4\. *De homagio & hominio.*

runt. Et Matthæus Paris de Henrico III. Rege Anglorum, *Gaſconiam contulit Eduardo primogenito filio ſuo; tamen ſibi retinuit principali dominio ſcilicet ligantiam.* Homoium non ligium eſt quando fidelitas promittitur inferiori Principi ſæculari, vel eccleſiaſtico, & excipitur perſona Regis, vel alia ſimilis. In utroque tamen ſub jurejurando promittuntur fidelitas, obſequium, & ſervitium, ut probant Boſquetus *ſuprà*, Alteſſerra *de feud. cap.* 8. Cironius *ad tit. de feud.* ubi & nos, & *in cap.* 2. *cap. nimis, de jurejur.* Beſoldus *tom.* 1. *polit. differt.* 2. *cap.* 2.

5. *Traditur ratio decidendi.* Unde apparet jam ratio præſentis deciſionis; nam cum homagium contineat in ſe præſtationem obſequij temporalis, & ſubjectionis quaſi ſervilis, ideo ſine ſimoniæ labe pro aſſequendo beneficio eccleſiaſtico, ſeu alia re ſpirituali nullo modo fieri poteſt. Accedit, nam homagium promittitur, ut ſupra probavi, in commodum, & utilitatem ejus, cui promittitur, cùm efficiatur promittens ejus vaſſallus, obligeturque ad fidelitatem, obſequium, & ſervitium. Unde pro ſpiritualibus rebus acquirendis fieri non poteſt, quia munus, ſeu obſequium temporale pro ſpiritualibus dare, aut accipere, ſimoniacum eſt. Quare in præſenti ſpecie clericus Archidiacono Cantuar. non tenetur ratione beneficii homagium præſtare, & injuſtè Archidiaconus eum adegit ad tale homagium faciendum pro beneficio aſſequendo; & ideo Alex. III. talem promiſſionem nullam eſſe declaravit, cùm ſimoniacam pravitatem contineret.

6. *Reſpondetur* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex cap. final. de hæretic.* nam licèt homagium afferat commodum temporale domino, cui fit, aut promittitur; non tamen commodum hoc ad fiſcum pertinet, propter crimen hæreſis à domino commiſſum; immò potiùs ab ejus obligatione vaſſalli liberantur in pœnam tanti ſceleris. Si autem jus hoc in fiſcum caderet, vaſalli fierent deterioris conditionis, cùm fiſcus nunquam moriatur; & ita perpetuò illius vaſſalli eſſent. Nec obſtat quod expendebamus *ex dict. cap. gravem*, cum ſimilibus. Nam reſpondetur, quod etſi homagium, ac fidelitas promiſcuè aliquando uſurpentur, diverſa tamen ſunt; nam homagium eſt promiſſio obſequij, & ſervitii temporalis, ut ſuprà probavi; fidelitas verò præſtatur cùm quis promittit ſuperiori ſervare reverentiam & fidelitatem à jure debitam, ut probavi *in cap. ego, de jurejur.* Unde homagium pro ſpiritualibus rebus aſſequendis præſtari non poteſt: fidelitatis autem juramentum rectè exigi valet abſque labe ſimoniæ, quia per eam promiſſor non obligatur ad munus, ſed ad obſequium temporale præſtandum, ad quod de jure non teneatur; & potiùs dignitati, quàm perſonæ promittitur: quod procedit quando hoc juramentum præſtatur pro dignitate, ſeu beneficio, pro quo talis fidelitas præſtari ſolet; aliàs ſimonia committeretur, juxta communem hujus textus interpretationem; ut etiam committitur, ſi Prælatus collator beneficii novas pactiones, aut gravamina addiderit, quibus jurantem gravare intendat, aut obligare valeat ad aliqua capitula, ad quæ nec jure, nec conſuetudine recepta, approbataque teneretur; tunc enim ſine dubio in præſtatione fidelitatis ſimonia committitur. Hîc annectenda ſunt quæ de inveſtituris adduxi *in cap. quiſquis. de elect.* *Dubitandi rationi.*

CAPUT XVII.

Idem [a] *Strigon. Epiſcopo.*

ETſi quæſtiones tuas de fervore religionis exurgere, & ex intimæ devotionis affectu, quem circa nos, & Eccleſiam habes, ad noſtram cognitionem perferri nullatenus ignoremus; non tamen eſt tibi in his ultra, quàm oporteat, dubitandum: cùm [b] leges humanæ dicant, quod quidam tenui religione ſacramenta etiam neceſſaria & legitima exhibere contemnunt: tenuem enim vocant religionem, quæ in talibus hæſitat, ubi non eſt aliquatenus hæſitandum. Unde [c] pſalmiſta dicit: Trepidaverunt ubi non erat timor. In hoc autem, quod dilectus f. noſter P. tituli S. Laurentii in Damaſo presbyter Cardinalis, tunc vero ſancti Euſtachii diaconus, & Apoſtolicæ Sedis Legatus, pro electione tua, & ut pallium tibi deferret, ad partes illas acceſſit, & dilectus filius noſter Alanus frater tuus, ejus præſciens neceſſitatem, eidem Cardinali equum unum, te penitus ignorante tranſmiſit, quoniam per mare veniens nullas, aut paucas ſecum adduxerat equitaturas, te nullo modo timere oportet, cùm in accipiendis, vel dandis muneribus tria ſint maximè [d] attendenda, perſonæ ſcilicet dantis; & recipientis, & muneris quantitas; qualitas perſonarum, & donationis tempus: ut à quo, & cui, videlicet, an à paupere diviti, vel è contrario, ſive à divite locupleti datum fuerit, ſolicitè conſideremus. Æſtimationem muneris, & donationis tempus attendimus, cùm magni, vel minoris pretii res data exiſtat, & an inſtante neceſſitate, ſeu alio tempore conferatur, diligentius inſpiciamus. Quibus ſiquidem ſtudioſius inquiſitis, in præſcripta quæſtione tua nihil reprehenſione dignum invenimus: quod ſolicitudini tuæ in ſequentibus manifeſtiùs apparebit. Si enim prædictorum Cardinalis, & fratris tui perſonarum qualitatem certa conſideratione penſamus, non fuit magnum ab eodem fratre tuo Cardinali equum unum tranſmitti, quem etiam joculatori non petenti vir tantus, & tam abundans donavit. Verùm ſit temporis neceſſitatem perpendimus, non aliâ intentione hoc conſtat factum fuiſſe, quàm ut Cardinali

dinali in tali articulo ſubveniretur. Quare ſuper hoc in conſcientia tua nullius unquam debet ſcrupulus dubitationis emergere, cùm res data modici pretii, quantùm ad perſonam dantis, vel accipientis extiterit, nec alteruter eorum aliquid in mente habuerit, quod tibi poſſit, vel debeat, quamlibet, vel in modico læſionem inferre; etſi ante electionis examinationem, & pallii receptionem, & te nolente, & penitus ignorante ſit factum, & equus neceſſitate inſtante tranſmiſſus fuerit, & collatus: nec etiam res tanti pretii reputetur, quæ accipientis animum multùm movere debeat, aut ab honeſtatis propoſito ad aliud declinare. Quod autem ſcriptum eſt: Beatus qui [c] excutit manus ſuas ab omni munere: de illis donis dictum eſt, quæ accipientis animum allicere, vel intervertere ſolent, quoniam ſi ipſa etiam perſona electi ordinatori, vel conſecratori ſuo electuarium, medicinas, aut de optimo vino, ſive de aliis hujuſmodi, quæ modici pretii fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare, vel movere non debeant, offerat; non tamen Eccleſia Romana accipientem, vel dantem in his delinquere, interpretari conſuevit.

N O T Æ.

1. a *STrigonienſi.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 20. Sed rectiùs in ſexta collectione legitur *Archiepiſcopo*, quia his temporibus Strigonienſis Eccleſia Hungariæ Metropolis erat. Integra inſcriptio deſideratur poſt Concil. Lateran. *part.* 50. *cap.* 1. De Strigonienſi provincia egi *in cap.* 4. *de poſtulat. Prælat.*

2. b *Leges humanæ.*) Videlicet lex finalis, §. *ſin autem.* ibi: *Cùm forſitan quidam ſubtili reverentiâ tenti, nec verùm ſacramentum præſtare putaverint*; *C. de fide inſtrum.* Et *l. quæ ſub conditione* 8. *l. penult. ff. de condit. inſtit.* Unde à Prætore remiſſa fuit conditio jurisjurandi adjecta in teſtamento, qui aliqui ita formidoloſi erant, ut nec verum jurarent; alii ita faciles, ut omnia jurarent, *dict. l.* 8. quam illuſtrat fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 22. Donel. *lib.* 6. *comment. cap.* 18. Acoſta *lib.* 1. *ſelect. cap.* 10. in qua parte obſervandi ſunt textus *in l.* 1. §. *ſed ad eos, ff. ad leg. Falcid. l. facta* 63. §. *ff.* 3. *ad Trebel. l. libertus* 20. *ff. de bon. libert. l. municipibus, l. non dubitamus* 20. *ff. de condit. & demonſtr. l. cum pater* 77. §. 23. *ff. de acquir. hæred. l. cùm quis decedens* 37. §. *Codicilis, ff. de legat.* 3. *l. conditiones* 14. *ff. de condit. inſtit.*

c *Pſalmiſta.*) Pſalmo 13. ubi Septuaginta legunt: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

d *Attendenda.*) Et rectè, ſi enim à paupere diviti, aut à ſubdito ſuperiori aliquid detur, utrumque ſuſpectum eſt; ſi autem à divite pauperi, pium; ſi à divite locupleti, humanum, niſi ex cauſæ corruptione, aut exterioribus ſignis aliud judicium ſumatur. Facit etiam, quod quamvis donatio regulariter non præſumatur, *l. Campanus, ff. de operibus libert.* fallit ſi donans dives eſt, aut nobilis: recipiens verò pauper, ut probat Tiraquel. *in tract. de nobilit. art. ult. num.* 47. Facit textus *in cap.* 1. *de donat.* ubi notavi: latiùs proſequuntur Binsfeldius *in præſenti*, Narbona *in l.* 31. *gloſſ.* 6. *tit.* 7. *lib.* 1. *Recopil.* 3.

e *Beatus qui excutit.*) Verba ſunt Iſaiæ *cap.* 32. relata à Gratiano *in cap. ſunt nonnulli*, 1. *quæſt.* 1. *cap. qui rectè* 11. *quæſt.* 3. Commentarium hujus textus dedi *in capit.* 1. *verbo prohibemus, hoc titul.*

C A P U T XVIII.

[a] Alexander III.

VEniens ad nos F. presbyter, nobis ſupplici relatione propoſuit, quod Abbas, & Fratres ſancti R. noluerunt eum in monachum recipere, quouſque illis pro monachatu triginta libras dare convenit. Conventione autem facta, ſtatim eum ſequenti die monaſticum habitum induerunt. Iidem verò monachi triginta [b] ſol. Abbas verò LX. & familiæ XII. pro paſtu, aſſerentes hoc eſſe de [c] conſuetudine monaſterii, poſtulaverunt. Quoniam ergo rei veritas nobis non conſtat, & factum hujuſmodi pernicioſum videtur, f. t. per A. ſ. m. p. quat. rei veritatem inquitas, & ſi ita inveneris eſſe, Abbatem, & monachos ad reſtituendam pecuniam [d] præfato F. tam indignè receptam, inſtanter admoneas, & cum omni diſtrictione compellas, & Abbatem, & maiores perſonas monaſterii, pro tantæ pravitatis exceſſu, ab officio ſacerdotali [e] ſuſpendas. Prædicto autem F. in alio [f] monaſterio præcipias, ut in habitu monaſtico Domino ſtudeat ſervire.

N O T Æ.

a *ALexander III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. *D.D. Gonzal. in Decretal.* Tom. V, nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex: unde cognoſci non poteſt, de quo monaſterio in præſenti agatur, ubi ſimilis corruptela invaluerat.

b *Solidos.*

b *Solidos.*) De quorum valore ſequenti capite agemus.

c *Conſuetudine.*) Quæ ut corruptela meritò improbanda videtur, juxta tradita ſuprà *in cap. cùm Eccleſia.*

1. d *Præfato F.*) Quia licèt cùm ſimonia vera committitur, pretium interveniens non debeat reſtitui danti, ſed potiùs Eccleſiæ, pauperibus, vel cui judex aſſignaverit, juxta tradita ſuprà *in cap. de hoc.* 11. tamen quia in præſenti caſu F. bona fide dedit per exactionem, non quia intenderet pretio illo emere habitum religionis, ideo ei juſtè reſtituitur, ut docuit Covarr. *in regul. peccatum, 2 part. §. 9 de R. I. lib. 6.*

e *Suſpendis.*) Quæ ſuſpenſio pœna ſimoniaci eſt, ut probavi *in cap. 3. hoc titul.*

2. f *Alio monaſterio*) Ejuſdem ordinis, & profeſſionis, quia profeſſio à F. emiſſa valuit, & tenuit, quia tantùm ingreſſus reſpectu illius monaſterii propter ſimoniam improbatur, nam cùm F. intenderet ſe obligare Deo, pravum Abbatis factum non potuit impedire profeſſionis effectum, ut probat Luna, & Arellano *lib. 5. ſingul. antinom.* 1 ubi exponit textum *in cap. dilectus, el. 2. hoc titul* & ſi in præſenti caſu F. particeps eſſet ſimoniæ, in aliud monaſterium ejuſdem Ordinis, & profeſſionis, ſed arctioris vitæ, eſſet detrudendus: quo caſu procedit textus *in cap. quoniam, infrà hoc titul.*

COMMENTARIVM.

3. *Conclusio traditur & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pretium recipere pro habitu monaſtico ſimoniacum eſt, & illud recipientes ſuſpenduntur ab officio.* Probant eam textus *in cap. quàm pio 1. quæſt. 2. cap. non ſatis, cap. cùm in Eccleſia, cap. de regular. cap. dilectus, el 2. cap. quoniam, hoc tit.* Concil. Francofordienſe *can.* 16 *Audivimus enim, quod quidam Abbates cupiditate ducti præmia pro introeuntibus in monaſterium requirunt: ideo placuit nobis, & ſancta Synodo, ut pro ſuſcipiendis in ſancto ordine fratribus nequaquam pecunia requiratur.* Concilium Melſitanum *can. 7. Nullus Abbas pretium exigere ab eis, qui ad converſionem veniunt, aliquâ placiti occaſione præſumat.* Oxonienſe temporibus Honorii III. *cap. 39. Extravag. 1. hoc titul.* Trident *ſeſſ. 25. de reform. cap. 3. & de regul. cap. 16.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Binsfeldius *in cap. non ſatis, hoc titul.* Araujo *in qq. Moral. diſput. 14. part. 2. art. 3. num. 14.* Suarez *de relig. lib. 4. de ſimon. cap. 17.* Caſtropalao *in opere moral. tract. 17. diſput 3. punct. 9. num. 4.* aliis relatis Diana *3. part. tract. 2. reſol. 100.* Leſſius *lib. 2. de juſtit. cap. 35. dubit. 12.* Azor *part. 1. inſtit. lib. 13. cap. 9.* Tamburin. *de jure Abbatis diſp. 5. quæſito 2. & 3.* Gibalinus *de ſimon. quæſtion. 18. conſectar. 9.* Chriſt. Lup. *in can. 19. Synod. 7.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo: etſi ſanctiora naſcentis Eccleſiæ ſecula repetamus, inveniemus fideles ad monaſticam vitam tranſeuntes, ſecum omnia bona ſua offerre monaſterio, in quo profeſſionem emittebant, *cap. final. de renunc. cap. in præſentia, de probat* cum aliis ibi adductis. Igitur quia alienum non eſt à diſciplina eccleſiaſtica de ſtatu regulari, ut aliquod temporale offerant, qui volunt ad monaſticam vitam tranſire. Sequutibus ſæculis uſque ad noſtra nihil uſitatius eſt, quàm ut moniales vitam religioſam eligentes ſecum dotem afferant, quam monaſterio tradant pro ſua ſuſtentatione: quam conſuetudinem variis rationibus probarunt D. Thomas *2. 2. quæſt. 100. art. 3.* ubi Aragon, & Cajetanus. Victoria *in relect. de ſimonia, 2. part. num. 12.* plures congeſti à Barboſa *in cap. non ſatis, hoc titul.* Tamburin. & Gibalinus *ubi ſuprà.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam Equites Ordinum Militarium ſancti Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ, eſſe veros religioſos, profeſſionemque in religione approbata emittere, tenuerunt plures congeſti à Joanne Sanchez *in ſelect. diſput. 49.* Diana *3. part. tract. 2. reſol. 64.* ſed habitus hujuſmodi Ordinum poſſe pretio dato acquiri, probarunt latè Villalobos *tom. 2. titul. 37. difficult. 14. numer. 5.* Diana *reſol. 64.* Fagundez *lib. 3. de contract. capit. 20.* ergo licitum eſt pretium dare pro ingreſſu religionis.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo; nam cùm ſtatus religionis ſit ſpiritualis, ut notum eſt, non poteſt pro eo aliquid temporale exigi, juxta definitionem traditam *in cap. 1. hoc titul.* quare ad evitandam hanc ſimoniæ ſpeciem Carthuſienſis Ordo diſtrictum adhibuit ſtatutum relatum à Dionyſio Richel. *lib. 1. art. 16.* in hunc modum: *A novitiis nec aliquid exigatur, ſi Prior exegerit, ſit extra ſedem 40. diebus, & totidem faciat abſtinentias ſine miſericordia infra ſex menſes. Si Procurator, vel alius exegerit, ſit per 40. dies novitius, & totidem in Capitulo recipiat diſciplinas. Prioratum quoque Prior, & procurationem Procurator amittat, ſi eis ſcientibus exactio jam venerit ad effectum. Nullus etiam noſtrûm de rebus novitii aliquid poſtulet, nec ad procurationem aliquam faciendam novitius inſtruatur ab aliquo noſtrûm. Inſuper prohibemus Vicariis, & Prioriſſis, atque conventibus monialium de cætero, ne recipiant in ſorores niſi quot de bonis monaſterii poterunt ſine penuria ſuſtentari; nec aliquam ſub cujuſcumque commodi velamine recipiant, donec locus vacaverit, nec propter munera, vel etiam promiſſa aliqua præſumant perſonam recipere, ne vitium committant ſimoniæ.* Memorabile eſt illud D. Hieronymi in ſua regula adducta ab eodem Dionyſio *dicto art. 16.* Sic enim ait: *Deteſtabilem hæreſim ſimoniæ, quam communi pravitate diaboli moniales aſſueta committunt, etiam in auditu horreat veſtra ſocietas. Giezi & Simonis vos terreat pravitas. Vox Petri Vicarii Chriſti nunquam exeat de auribus veſtris: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, exiſtimas enim donum Dei haberi pecuniâ. Communis mercatorum uſus habet, ut venditio commutetur in melius; aſſerit namque ſimoniacus pecuniam eſſe præſtantiorem dono Dei, cùm illud commutat in ipſam. Ad vos venientes ſorores, ad Chriſti ſuſcipite nuptias gratis: præponatur ſanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas vitæ, non generoſitas carnis, non utilitas mundi, nulla omnino pactio, nulla opinio, æſtimatio, ſeu intentio de pecunia danda præveniat, & receptionem præcedat: quæ pactio, ſive opinio, puritatem mentis perturbat.* Rectè ergo Alexander III. in præſenti juxta Sanctorum PP. regulas in præſenti decrevit, ab officio ſuſpendendos eſſe eos, qui pro ingreſſu religionis, pretium temporale exigunt. 5. *Traditur ratio decidendi.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex *dicto cap. final. de renunc. cap. in præſentia, de probat.* 6. *Diſſolvitur dubitando ratio.*

probat. nam in eis & ſimilibus agitur de iis, qui voluntariè, & ex devotione, cùm ſe Religioni offerebant, omnia bona ſua ſecum deferebant: quod cùm ex pietate, & liberalitate fieret, non animo, vel ſtudio emendi habitum, ſeu profeſſionem monachalem, Eccleſia permiſit, laudavitq; at præſens aſſertio procedit quando conventione factâ, initoque pacto pretium accipitur pro ingreſſu Religionis; tunc enim cùm temporale, quod datur, habeat veram rationem pretii, ſimonia committitur. Nec obſtat augmentum primum dubitandi rationis, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, dubium eſſe apud antiquos ſcriptores, an quando monaſterium eſt ita tenue in redditibus, ut non ſufficiat, niſi pro certo numero, ultra quem alii cupiunt in eo recipi, liceat ab eis exigere etiam ex pacto dotem pro ſuſtentatione perſonæ. In qua quæſtione negativam ſententiam latè fundat, & contrariam impugnat Carthuſianus *lib. 1. & 2. de ſimonia.* Sed affirmativa ſententia verior eſt, dum tamen expreſsè caveatur, pecuniam recipi pro ſuſtentatione monialis, non verò pro ipſo ingreſſu. Eam defendunt DD. laudati ſuprà pro illuſtratione concluſionis. Facitque pro ea validiſſima ratio, nam ſuſtentatio eſt aliquid temporale, & diſtinguitur ab ipſo ingreſſu; ubi autem pretium datur pro re temporali, nulla committitur ſimonia, quamvis ſpirituale cum temporali annexum ſit, ſi contractus neceſſariò non miſceantur, nec ex illa conjunctione neceſſariò ſequatur vendito temporali, vendi quoque ſpirituale ipſi annexum, ut fusè probat Gibalinus *de ſimon. q. 5. & 6.* Suſtentationem autem in hoc caſu ſeparari poſſe ab ipſo ingreſſu, probatur exemplo ſacræ ordinationis, nec-non & matrimonii; nam licèt pro ipſa ordinatione clericus non poſſit pretium temporale Eccleſiæ, vel Epiſcopo dare, ut probavi *in cap. 1. hoc titul.* tamen ſi beneficium eccleſiaſticum non habet, ſaltem patrimonium ſufficiens ad ſuſtentationem debet habere, ut probavi *in cap. 2. de prabend. & dignit.* & eius dominium retinet, quia onus ſuſtentationis non incumbit Eccleſiæ. Cùm ergo in religioſo onus ſuſtentationis tranſeat in monaſterium, & repugnet voto paupertatis, ut ipſe retineat dominium patrimonii, rectè poteſt illud transferre in monaſterium pro ipſius ſuſtentatione. Hoc apertiùs probatur exemplo matrimonii, in quo etſi ſacramentum ſit, licitè dos marito traditur ad ſublevanda ejus onera, ut probavi *in cap. 2. de condit. appoſit.* Igitur ſimiliter in hoc connubio ſacro perſonæ religioſæ poteſt dari aliqua dos monaſterio non pro ipſo ingreſſu, ſed pro ſuſtentatione, ut conſiderat Gibalinus *de ſimon. q. 18 conſectar. 8.* Similiter & pro ingreſſu in confraternitate, aut pro ſodalitio, poteſt pecunia recipi, non in pretium admiſſionis ad pium cœtum, ſed ad ſuſtentationem onerum ſodalitii, vel ad comparationem ſacræ ſupellectilis. Angelus *in ſumma, verbo Simonia, num. 27.* Sà *eod. verbo, num. 2.* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in heterocl. ſpirit. part. 3. punct. 4. fol. 515.*

7. *Exponuntur varia jura.* Nec ſententiam hanc evertunt primò textus *in cap. quoniam, hoc titul.* ubi PP. Concilii Lateran. ſub graviſſimis pœnis prohibent, ne paupertatis prætextu moniales aliquid exigant ab iis, quas in ſorores admittunt. Igitur nec pro ſuſtentatione monialis, etſi monaſterium tenue ſit in redditibus, licet dotem recipere. Pro cujus interpretatione varia adduxerunt DD. Reginaldus, & alii apud Barboſam *in collect. ad illum textum* aſſerunt, ibi agi de paupertate ſimulata, ut ita ſimonia palliaretur, non quia verè monaſterium tenue eſſet in redditibus. Navarrus laudatus à Suarez *lib. 4. de ſimon. cap. 17.* accepit textum illum, quando moniales accipiunt plus quàm neceſſarium erat ad monialis ſuſtentationem. Sed verius Azor. *3. part. inſtit. lib. 12. cap. 16. quaſt. 1.* Gibalinus *dict. conſect. 9.* textum illum accipiunt quando non pro ſuſtentatione, ſed verè pro ipſo ingreſſu pretium exigitur; tunc enim nullo prætextu, etiam paupertatis pretium recipi valet. Nec etiam obſtat textus *in cap. tua nos, hoc titul.* ubi clericus, qui ſua bona Eccleſiæ tradidit cum pacto, ut reciperetur in canonicum, ſimoniacus judicatur: igitur ſimiliter qui bona ſua tradit monaſterio, ut in eo recipiatur, ſimoniam committit; nam reſpondetur, in eo textu propter pactionem de temporalibus ad ſpiritualia ſimoniam committi, juxta tradita *in cap. 4. de pact.* Nec obſtat extravagans 1. *de ſimon.* ubi Urbanus V. prohibet ſub excommunicatione Apoſtolicæ Sedi reſervata, ne quid directè vel indirectè petere, vel exigere pro ingreſſu religionis præſumatur. Igitur nec ſub paupertatis prætextu licet dotẽ à moniali exigere. Nam reſpondetur, Pontificem in eo textu novum jus non ſtatuere, ſed tantùm veteres Eccleſiæ ſanctiones innovare. Unde cùm in eis nunquam prohibeatur aliquid recipi pro ſuſtentatione monialis, nec Urbanus talem dotis conſtitutionem prohibet, ſed corruptelam contra antiquas Eccleſiæ leges introductam condemnat. Nec tandem obſtant varii canones congeſti *in cap. 1. de ſtatu monachorum,* ubi cavetur; ne plures perſonæ admittantur, quàm ex redditibus monaſterii ali poſſunt. Nam reſpondetur, in eis tantùm prohiberi, ne quando monaſterium plures perſonas alere nequit quàm intus habet, aliæ recipiantur alendæ expenſis ipſius monaſterii; non tamen in eis prohiberi, tunc congruam dotem recipere ab eis, qui petunt habitum in ipſo monaſterio, ut docuerunt Gutierrez *lib. 1. canonic. quaſt. 32. n. 83.* Suarez *dict. lib. 4. de ſimon. cap. 17.* Sanchez *lib. 7. ſumma, cap. 23. num. 4.* Binsfeldius *in cap. 9. hoc titul.* Gibalin. *dict. conſect. 9. num. 3.*

Nec obſtat ultimum augmentum ipſius dubitandi rationis, cujus ſolutio pendet ex alia ſatis vexata quæſtione, an videlicet Equites Ordinum militarium ſint verè religioſi? Quam latè, & doctè noviſſimè examinat P. Magiſter F. Joannes Martinez *diſcurſ. 9. politic. moral. per totum:* qui 8. *De Ordinibus Militaribus.* diſcurſu ſequenti amplectens ſententiam Theologorum qui eos religioſos eſſe negarunt, reſolvit quæſtionem illam noſtris temporibus à magnis Theologis, & Juriſperitis diſceptatam, præcipuè Araujo *in qq. moralibus. part. 1. diſp 6 per totam,* P. Andrea Mendo *de Ordinib. Milit. diſp. 1. q. 14.* Ferro Manrique *2. part. qq. mor. q. 108.* Marin. *lib. 1. reſol. cap. 318.* an videlicet habitus Ordinum Militarium vendi poſſunt? Et reſolvit, quod etſi in tali venditione ſimonia non committatur, peccatum tamen, tam contra juſtitiam diſtributivam, quàm commutativam ipſarum Religionum Militarium admitti. Sed cùm juxta ſententiam Juriſtarum, ſeu majoris partis eorum, Equites Ordinum Militarium religioſi credantur ſaltem quoad plures effectus, inde juxta eorum ſententiam credo in tali venditione ſimoniam committi. Pro qua ſententia facit textus *in extravag. 1. hoc titul.* ubi cùm Urbanus V. expreſsè ſtatuit nihil eſſe recipiendum pro ingreſſu Religionis, addidit ea verba: *Quovis nomine*

ne nuncupatis, etiam ordinum militarium. Et in conſtitutionibus ipſius Ordinis D. Jacobi, *tit.* 15. *cap.* 1. ita cavetur. *Eſtablecemos, que el maeſtro no reciba dineros, ni precio por la encomienda: y ſi alguno acometiere a dar ò le diere, pierda lo que le diere, y la encomienda, y el cavallo, y hagan penitencia por un anno.* Poſſe tamen hujuſmodi habitus militares beneficiari, ut vulgò dicitur, rectè probat Martinez de Prado ſuprà.

9. *Expenditur cap. 2. de condit. Appoſit.* Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap.* 2. *de cond. appoſit.* ubi refertur, quemdam Diaconum duobus ſervis ſuis libertatem dediſſe eâ conditione, ut monachi fierent in ipſo monaſterio, in quo ipſe degebat: quod factum adeo probavit Gregor. Magn. ut juſſerit uni ex ſervis illis, qui volebat tantùm in clericatu manere, ut detruderetur in monaſterium, aut iterum ſervituti ſubjiceretur. Ex quo textu apertè conſtat, pro ingreſſu monaſterii aliquid temporale dari poſſe. Cui difficultati variis modis ſatisfacere intendunt Gloſſa, & repetentes *ibi*, quos referunt Barboſa *in collect. ad illum textum*, Gibalinus *de ſimonia, quæſt.* 6. *conſect.* 11. Quibus omiſſis dicendum eſt, in eo textu nihil temporale datum fuiſſe monaſterio pro ingreſſu, ſed tantùm dominum ſervorum, ut eos invitaret, alliceretque ad vitam religioſam, illis libertatem promiſiſſe, ſi in ipſo monaſterio habitum ſuſcepiſſent, remanerentque, nullâ neceſſitate illis impoſitâ profitendi vitam monaſticam, ſed tantùm optione illis datâ libertatis in præmium profeſſionis religioſæ, aut permanendi in ſervitute. Unde ſicut licet infideli dare pecuniam, ut baptiſmum ſuſcipiat, & reo capitalis criminis impunitatem concedere, ut religioſus fiat, ut probat Gibalinus *dict. quæſt.* 6. *conſect.* 10. multò magis licebit ſervo libertatem dare ſi monaſterium ingrediatur.

CAPUT XIX.

[a] Alexand. III.

EX tuæ fraternitatis litteris, & [b] confeſſione ſacerdotis præſentium latoris accepimus, quod cùm ad ſacerdoris ordinem non aliter voluiſſet eum eius Archidiaconus [c] præſentare, VI. [d] ſol. eidem Archidiacono ſolvit, & ſic poſtea ordinem ipſum per eum præſentatus accepit. Unde ſuper eo, de quo noſtrum conſilium poſtulaſti, tibi ſic duximus reſpondendum, ut ſi hoc non eſt publicum, ſed ſecretum, eundem ſacerdotem ſecretò convenias, monens ſine ulla tamen coactione, eum propenſiùs, & inducens, ut ordinem alicujus Religionis aſſumat, & perpetuò ab officio, quod illicitè adquiſivit, abſtineat. Si verò ad religionis ordinem obſervandum inducere eum fortè non poteris, ſtudeas ei ad ſuſtentationem ſuam aliquod [e] beneficium eccleſiaſticum conſtituere, ad hoc, ut à ſacerdotio debeat in perpetuum abſtinere. Alioquin non erit tutum, cùm ſit ſecretus exceſſus, ipſum invitum ab eodem officio coërcere; ſed tamen ſecretam pœnitentiam, ſecundùm quod tibi viſum fuerit, injungere non poſtponas.

NOTÆ.

1. a IDem.) Alex. III. videlicet, ut legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui Prælato reſcribat Pontifex.

b *Confeſſione.*) Secretò facta, tam Epiſcopo, quàm Pontifici; non verò ſacramentali, ut notavi *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

c *Archidiaconus præſentare.*) Juxta morem illuſtratum *in cap. unic. de ſcrutin. in ordin. faciend.*

2. d *Sex ſolidos.*) An gravis, parvave eſſet hæc quantitas, petendum eſt ex valore ſolidorum; certum eſt enim, ſolidum monetam fuiſſe uſu receptam ſub Hadriano Imperatore; ejus enim mentio fit *in l. ſi verò Prætor, ff. de his qui effuderunt*: & ſequentibus Imperii ſæculis uſitata fuit, ut conſtat *ex Novell.* 123. *Iuſtin. princip. Inſtit. de pœna temerè litig. l.* 13. *C. Theodoſ. de ſuſcept. & arcarus, l. unic. eod. C. de oblat. votor.* Solidorum valor non idem ſemper fuit; nam antiquiſſimis temporibus ex una auri uncia ſex ſolidi fiebant, unde ſolidus ſextula dictus eſt, ut ait D. Iſidorus *in origin.* & liquet ex illo verſu Fani.

Sextula, quæ fertur, nam ſex his uncia conſtat.

Temporibus Conſtantini ex una auri uncia cudebantur ſeptem ſolidi, unde libra auri continebat ſolidos octoginta, ut patet *ex l.* 1. *C. Theodoſ. de ponderat.* Verùm Valentiniani tempore cautum fuit, ut ex auri libra 72. ſolidi fierent. Sequentibus ſæculis, tam in Hiſpania, quàm Gallia, varius fuit ſolidorum valor, modò valebant quatuor denarios, modò quadraginta denarios argenteos, ut conſtat *ex lib.* 3. *Capitul. cap.* 7. & *lib.* 4. *tit.* 25. & in Concil. Brachar. 2. *can.* 2 ſtatuitur, ut Epiſcopus diœceſim ſuam viſitans; nihil ultra duos ſolidos à qualibet Eccleſia accipiat. Proſequuntur alia de ſolidorum valore Jacob. Gothofredus *in opuſcul. de mutat. monetæ*, Lemaiſtre *lib.* 2. *de juribus Epiſcop. cap.* 2. Hallier. *de ſacris elect. cap.* 7. *art.* 6. §. 1. Unde cognoſcitur, non levem ſummam fuiſſe ab Archidiacono in præſenti caſu exactam.

e *Beneficium.*) Simplex videlicet, quod non peteret adminiſtrationem ſacramentorum, alias fruſtra daretur illi, cui officium denegabatur, *cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat.* Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap.* 1. 3.

CAPVT XX.

Alex. III. [a] *Herefordẽn. Archidiacono.*

AD noſtram noveris audientiam perveniſſe, unde, ſi verum eſt, plurimùm admiramur, & adverſus vos jure movemur, quòd in Eccleſiis in veſtra juriſdictione conſtitutis [b] vicarios, niſi ab eis exortâ pecuniâ, nullâ ratione miniſtrare permittitis, & [c] perſonas Eccleſiarum, quaſi ſervos & cenſuarios ſingulis annis indebitis exactionibus gravare præſumitis, extorquendo ab eis pecuniam, & procurationes, [d] eas diverſis nominibus, aliquando auxilium Epiſcopi, interdum ejuſdem Epiſcopi, & veſtras [e] conſuetudines nuncupantes: quas ſi vobis fortè reddere contendunt, vos eaſdem perſonas, & Eccleſiarum vicarios ab officio ſuſpenditis, & in eorum Eccleſiis divina prohibetis officia celebrari, & inter cætera denarium [f] chriſmatis pro voluntate veſtra ab eis in veſtræ ſalutis periculum extorquere præſumitis, hujuſmodi exactionem, ut eam liberius videamini exigere, quandoque conſuetudinem Epiſcopalem, quandoque ſynodalia, quandoque paſchales denarios appellantes. *Et infrà*: Quia verò non decet vos clericos ita viliter, & inhoneſtè tractare, diſc. v. per A. ſ. m. quat. ab eis pro miniſterio eccleſiaſtico exercendo, ſive pro vicariis aſſignandis, ſeu pro chriſmate nullatenus exigatis pecuniam, & eos indebitis exactionibus, aut procurationibus de cætero gravare, vel perſonas eorum, aut Eccleſias ſine manifeſtâ ratione, & rationabili cauſâ nullatenus interdicto ſupponere præſumatis, &c. Alioquin ſi ad nos exinde iterata querela pervenerit, &c.

NOTÆ.

1. [a] HEreford.) Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc. titul. cap* 3. ex qua tranſcribo textum hunc, etſi mutilum, & truncatum; nam tam ex prioribus, quàm mediis, & poſterioribus verbis conſtat, in eo pluros eſſe lacunas. De Herefordienſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de tempor. ordin.*

b *Vicarios.*) Sivè perpetuos, ſive temporales, de quibus egi *in cap.* 1. *cap. ad hac, de officio vicarii.*

c *Et perſonas.*) Parochos videlicet, & beneficiarios, juxta tradita *in cap.* 8. *&* 12. *de reſcript.*

d *Procurationes indebitas.*) Nam tempore viſitationis, tam Epiſcopo, quàm Archidiacono procurationes à jure præſcriptæ ſunt ſolvendæ, ut probavi *in cap. cùm Apoſtol. de cenſibus.* 2.

e *Conſuetudines.*) Facit textus *in cap. licet* 3. *de pœnis*, ubi etiam de diœceſi Conventrenſi Angliæ agitur.

f *Denarius chriſmatis.*) De quibus egi ſuprà *in cap. ea* 15. ubi hujus ſecundæ partis commentarium dedi; prioris autem partis commentarium invenies *in cap.* 1. *ne Prælati.* 3.

CAPVT XXI.

Lucius III. [a] *Spalaton. Archiepiſcopo.*

DE ſimoniacè verò ordinatis juxta poſtulationem tuam certum tibi non poſſumus dare reſponſum, niſi pleniùs noſceremus, qualiter fuerint ordinati; cùm quidam, licèt ſecundùm quandam ſpeciem, ut potè ignorantibus ordinatis, ſimoniacè ordinentur: in ſuis tamen poſſunt ordinibus remanere, quia ſimoniaci non ſunt.

NOTÆ.

1. [a] SPalaton.) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 18. ubi additur *pars capitis Super eo, quod*: unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. ſuper eo, de bigamis*, ubi notavi.

COMMENTARIVM.

2. VAriis modis poteſt quis ſimoniacè ad ordines aſcendere. Primò cùm ipſe ſcienter pretium dedit Epiſcopo, vel alii miniſtro pro ipſo gradu ſacri ordinis aſſequendo, ut probavi *cap.* 1. *hoc titul.* Secundò cùm per ignorantiam ordinatur ſimoniacè, quod duobus modis contingere poteſt: primò cùm ordinatur quis ignoranter ab Epiſcopo ſimoniaco, quia in alia ordinum collatione peccavit, ideoque ut ſimoniacus ſuſpenſus erat ab Ordinum collatione, juxta tradita ſuprà *in cap.* 3. Secundò cùm ignorante ordinato, alius tertius eius conſanguineus, vel amicus Epiſcopo, examinatori, vel alii miniſtro pretium dedit pro ipſa ordinatione. Primò caſu, qui ordines ſuſcepit ignoranter ab Epiſcopo ſimoniaco, ſuſpenſionem incurrit, & tantùm pro temporis, aut

aut Eccleſiæ neceſſitate in ipſo gradu conſervari jubetur *in cap. ſta tuimus, cap. ſi quis ſimoniacus 1. quæſt. 1.* Gregor. VII. *lib. 6. regeſtr. epiſt. 39* ibi: *Eos tantùm in Eccleſiæ ordine recipi permiſit, ſi eorum vita irreprehenſibilis probetur.* Alex. II. in Synodo Romana *can. 3.* apud Baronium *anno* 1063. Binium *tom. 3. Concil. part. 2.* ibi: *de his autem, qui non per pecuniam, ſed gratis ſunt à ſimoniacis ordinati, quia quæſita jam à longo tempore diutius ventilata eſt quæſtio, omnem modum dubietatis abſolvimus, itaut ſuper hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur uſque adeo hæc venenata pernicies hactenus inolevit, ut vix qualibet Eccleſia valeat reperiri, quæ hoc malo non ſit aliqua ex parte corrupta: eos, qui uſque modò gratis ſunt à ſimoniacis ordinati, non tam obtentu juſtitiæ, quàm intuitu miſericordiæ in acceptis ordinibus manere permittimus, niſi fortè alia culpa ex vita eorum ſecundùm canones eis obſiſtat. Tanta quippe talium multitudo eſt, ut dum rigorem canonici vigoris ſuper eos ſervare non poſſumus, neceſſe ſit in diſpenſatione ad pia condeſcenſionis ſtudium noſtros animos ad præſens inclinemus; ita tamen ut auctoritate Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli omnimodis interdicamus, ne aliquis ſucceſſorum noſtrorum ex hac noſtra permiſſione regulam ſibi, vel alicui ſumat, vel præfigat: quia non hanc aliquis ſanctorum Patrum jubendo, aut obediendo promulgavit, ſed temporis nimia neceſſitas permittendo à nobis extorſit.* Quod rectâ ratione procedit, quia cùm regula juris utriuſque ſit, neminem poſſe dare quod non habet, *l. nemo, ff. de R. I. cap. nemo, cap. perfectionem 1. quæſt. 1. cap. Daibertum 1. quæſt. 7. cap. ſolet, de conſecr. diſt.* 4. non immeritò is, qui à ſimoniaco, etſi non ſimoniacè, & abſque ſua ulla culpa ordinatur, ejuſdem ordinis, tanquam ab illegitimo miniſtro, præter intentionem principalis agentis, cooperante accepti gradus executione privatur. Circa ſecundum caſum non conſentiunt DD. & ignoranter ita per ſimoniam ordinatum, eandem ſuſpenſionem incurrere, docuerunt Anguianus *lib. 4. controv. cap. 6.* Hallierius *de ſacris elect. ſect. 7. art. 3. §. 2.* Binsfeldius *in præſenti, verſ. Quarta concluſio.* Quorum ſententia probari videtur *ex cap. præſentium 1. quæſt. 5. cap. per tuas 3. hoc titul.* ex præſenti textu, in quo diſpenſationem Pontificiam contineri, docuit Hallierius *ubi ſuprà.* Sed contrariam ſententiam docuerunt meritò P. Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 4. numer. 41.* Navarr. *in Manuali, cap. 25. num. 68.* eo validiſſimo fundamento fulti, quod hæc ſuſpenſio in pœnam delicti impoſita ſit; & ideo ceſſante culpâ per ignorantiam, ceſſat pœna, *cap. Apoſtolicæ, de cleric. excom.* ibi: *Vos reddit ignorantia probabilis excuſatos.* Et *cap. ut animarum 2. de conſt. lib.* 6. pro qua ſententia facit textus præſens disertè in illis verbis: *Quia ſimoniaci non ſunt.* Nec ulla indulgentiæ, aut diſpenſationis mentio fit. Nec obſtat, quod in primo caſu proximè relato ordinatus per ignorantiam ab Epiſcopo ſimoniaco ſuſpenſionem incurrit: ergo & in præſenti caſu ſuſpenſus manet. Nam reſpondetur negando conſequentiam, quia in hoc caſu non ordinatur quis ab Epiſcopo jam ſuſpenſo, ut ob eam cauſam non recipiat ab illo ordinis executionem; ſed per talem ordinationem efficitur ordinator ſuſpenſus, cùm antea non eſſet: ergo potuit dare exequutionem ordinis, quam habebat, quamvis ſimul ipſe illam perdiderit ſic ordinando. Unde cùm aliàs ordinatus non committat crimen, ob quod privetur tali exequutione, non eſt quare ſuſpenſionem incurrat: at verò in ſuperiori caſu ſuſpenſionem incurrit, quia miniſter ſuſpenſus erat, ut docet Suarez *dict. diſput. 31. ſect. 4.* De illo qui ignoranter per ſimoniam beneficium adeptus fuit, agemus infrà *in cap. novit.*

CAPUT XXII.

[a] Lucius III.

MAtthæus Cardinalis ſecretâ nobis inſinuatione monſtravit, quod cum fuiſſes ad Eccleſiæ tuæ regimen de voluntate majoris [b] partis fratrum electus, quia paucis contradicentibus non valebas debitâ pace gaudere, quidam amicus tuus de conſcientia tua, & voluntate perturbata, ei, qui magiſter diſcordiæ videbatur, certæ quantitatis munus exſolvit; & ſic, quam priùs ſuſtinebas, contradictio conquievit. Nunc autem dubitas, quod non ſis à labe ſimoniæ prorſus immunis, donec in adminiſtratione volueris remanere. Quia igitur per jam dictum Cardinalem Apoſtolicæ Sedis conſilium quæſiviſti, tibi ſignificatione præſentium mandamus, quod multùm tibi conſulis, ſi adminiſtrationem prædictam celeriter, ac ſponte dimittis, illius verbi [c] Evangelici memor exiſtens: nihil prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur.

NOTÆ.

1. [a] LUcius III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. final.* poſt Concil. autem Later. *part. 40. cap. 4.* additur, *Turonenſi Archidiacono*; in editione verè Surii, *Archiepiſcopo*: & rectè, ſi conferantur illa priora verba: *Quòd cùm fuiſſes ad Eccleſiæ tuæ regimen de voluntate majoris partis fratrum.* Quæ evincunt alloqui Lucium III. in præſenti Prælatum ipſum à Canonicis electum.

[b] *Majoris.*) Unde electio valebat, niſi minor pars contempta fuiſſet, aut rationabile aliquid opponeret contra electum, *cap. Eccleſia, el. 2. cap. quia propter de elect.*

[c] *Evangelici.*) *Cap. 16. Matthæi.*

COMMEN-

COMMENTARIUM.

2. REpetentes in præſenti, nec-non ſcribentes de ſimonia, latè diſputant, an liceat pretio redimere vexationem mihi juſtè, vel injuſtè factam circa rem ſpiritualem, vel ſpiritualibus annexam. Quam variis concluſionibus decidunt Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimon. cap. 50.* Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. Valentia *tom. 1. controv. diſput. 6. q 16. puncto 3. §. 2.* Vaſquez *in opuſculo de ſcandalo, q. 43. art. 8. dub. ult.* Redoanus *de ſimonia, 3. p. cap. 21. num.* 1. Gibalinus *eod tract. q.* 18. Barboſa *in collect. ad hunc textum*: quorum reſolutiones tranſcribere, aut examinare longum foret. Pro præſentis autem textus expoſitione ſciendum eſt, illi communiter opponi textum *in cap. dilectus 30. hoc titul.* ubi in eadem ſpecie vexationis factæ ab Archiepiſcopo Eboracenſi docetur, quod ſi acceptâ pecuniâ, ut deſiſtat à vexatione, ab ea non ceſſavit, competere repetitionem: unde Pontifex non improbavit hujuſmodi pecuniæ præſtationem pro redimenda vexatione; immò tacitè approbavit, contrà ea, quæ in præſenti ſtatuuntur. Pro cujus antinomiæ conciliatione dicendum eſt, diſcrimen conſtituendum eſſe inter eum, qui jus perfectum habet in beneficio, & pretium dat pro redimenda vexatione illi, à quo nullum jus ſpirituale ad ipſum beneficium aſſequitur; & inter eum, in quo pretium dedit illi, à quo jus ſpirituale, quod illi deerat, per talem redemptionem aſſequitur. Primo caſu nulla committitur ſimonia, quia tantùm injuſta vexatio redimitur, quod licitum eſt, *cap. de cætero 5. de tranſact. cap. cùm veniſſent 9. de reſtit. ſpol.* D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art. 4. ad 3.* ubi ait: *Sanctus Iacobus autem non peccavit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe.* Quo caſu procedit textus *in dict. cap. dilectus 30.* Secundo verò caſu, ſimonia committitur, quia pretio temporali res ſpiritualis, ſeu jus ad eam emitur, ut in præſenti caſu; nam cùm minor pars Capituli ſuffragium haberet in electione Matthæi, poſſetque juſtè confirmationem impedire ipſius, qui perfectum jus adhuc non habebat, pecuniam dando Magiſtro, ut ipſe cum ſuis fratribus ceſſarent à vexatione, & electioni conſentirent, novum jus ad ipſam Eccleſiam ex hac pretii præſtatione fuit aſſequutus; unde dando pecuniam ipſi Magiſtro authori diſcordiæ, ſimoniam commiſit, ut docuerunt Luna & Arellano *lib. 5. antinom.* 2. Gibalinus *de ſimonia, q. 18. conſect.* 5. Binsfeldius *in d. cap. dilectus*, qui exinde ſingulares caſus reſolvunt.

CAPUT XXIII.

[a] Lucius III.

AD aures noſtras perveniſſe agnoveris, quod cùm G. de Sevevilla propter [b] pecuniam, quam debebat, vinculo fuiſſet excommunicationis aſtrictus, creditoribus [c] ſatisfecit, ſed excommunicatoribus x. libras pro abſolutione quærentibus, abſolutionis gratiam non valuit obtinere. Quoniam igitur indignum eſt, & rationi eccleſiaſticæ contrarium, ut abſolutionis beneficium [d] redimatur, d. v. per A. ſ. m. quat. ſi præfatus G. debitum ſolvit, pro quo fuerat per ſententiam excommunicatus, ipſum nullius ap. obſt. gratis faciatis auct. Ap. abſolvi, etſi excommunicatores requiſiti id ei noluerint exhibere.

NOTÆ.

1. a LUcius III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, nec ubi præſens caſus contigerit.

2. b *Propter pecuniam.*) Quia ob debita ſolvenda, & cauſam civilem poteſt excommunicatio infligi, ut latè probat Gibalinus *de cenſur. diſquiſitione 2. quæſt. 3.*

3. c *Satisfecit.*) Sed adhuc egebat abſolutione, juxta tradita *in cap. 1. de judiciis.*

d *Redimatur.*) Nam talis abſolutio eſt miniſterium eccleſiaſticum, & ſpirituale, cùm non ex politico, ſed ex ſpirituali jure proveniat, *cap. nullus 1. q. 1. cap. ſacro, de ſent. excommun.* Unde cùm recipere temporale pro ſpirituali, regulariter ſit ſimoniacum, ideo pro tali abſolutionis beneficio pretium abſque labe ſimoniæ recipi non poteſt, *cap. non ſolùm 1. quæſt.* 3. docent cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 2. Binsfeldius *in præſenti*, Gibalinus *de ſimonia, quæſt. 8. conſect.* 12. 4.

CAPUT XXIV.

[a] Clemens III.

DE regularibus canonicis, ſeu monachis nos voluiſti conſulere, qui per ſimoniã ingreſſum ipſis ſcientibus, & machinantibus habuerunt; unde cùm ſuper hoc [b] auctoritates multæ inveniantur expreſſæ, non aliud quam ſtatutum eſt, reſpondemus, ut locum quem taliter adepti ſunt, omninò dimittant, & ſolitudinem, ſeu alia monaſteria [c], diſtrictiora adeant, in quibus tam execrabilem exceſſum ſine inter-

miſſione deplorent. Si autem [d] ignorantibus ipſis pecunia data fuerit, cogas ad renunciandum loco eidem, & poſtmodum in ipſum reducere, ſi ibi abſque ſcandalo remanere potuerint, aut eos in aliquo, quod ſit de ordine ipſo, ad ſerviendum Deo poteris collocare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 7. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Auctoritates.*) Quas congeſſi ſuprà *in cap. veniens* 19. *hoc titulo*, ubi commentarium hujus textus dedi.

c *Diſtrictiora.*) Ejuſdem tamen Ordinis, nam profeſſio emiſſa etiam cum ſimoniaca labe, valida fuit, ut probavi *in d. cap* 19. 2.

d *Ignorantibus.*) Quomodo ſimonia dari poſſit cum ignorantia in promotis ad ſacros Ordines, expoſui *in capit. de ſimoniacè* 21. *ſuprà*. 3.

CAPVT XXV.

[a] Clemens III

EX inſinuatione tua nobis innotuit, quod pater tuus interveniente pecuniâ olim tibi præbendæ beneficium [b] adquiſivit: cumque ad annos diſcretionis poſtmodum perveniſti, Dominicæ crucis [c] ſignum accipiens, ſuper exceſſu pœnitentiâ ductus, dictam præbendam in manu Præpoſiti, & fratrum liberè [d] reſignaſti. Sed idem Præpoſitus, & fratres tibi compatientes denuò te in ſuum Canonicum elegerunt, ita videlicet, quod ſecundùm electionem iſtam poſtremum locum [e] in choro, & in aliis locis obtineres. Cæterùm quia à nobis hnmiliter requiſiviſti, utrum juxta priorem tuam receptionem tuum locum recuperare valeas, tibi duximus reſpondendum, ut indulgentiæ, quam fratres tui miſericorditer tibi feciſſe noſcuntur, contentus exiſtens, ratione primæ receptionis nihil audeas in ipſa Eccleſia [f] vindicare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub titul. de renunc. cap.* 2. ſed nullibi exprimitur cui Prælato reſcribat Pontifex.

b *Acquiſivit.*) Et ita per ſimoniam, juxta tradita *in cap. indicatum, hoc titulo.*

c *Crucis ſignum.*) Ut militiæ nomen daret contra Saracenos, juxta tradita *in cap. quod* 8. *de voto.*

d *Liberè reſignaſti.*) Aliàs ſi conditionaliter in favorem alterius, aut ſimili modo reſignatio fieret, ſimoniaca eſſet, ut latè probat Gibalinus *de ſimonia, q.* 16. *conſect.* 9.

2. e *Locum in choro.*) Ut noviter electus, caſſatâ priori electione; nam ſi principaliter propter ſimoniam fuiſſet privatus ipsâ præbendâ, ſed poſteà ad eam reſtitutus, recuperaret priſtinum locum, ut in Decurionibus, & ſimilibus privatis, & reſtitutis, probant Aviles *in capitulu Prator. cap.* 44. *gloſſ.* 1. *num.* 5. Azevedo *in Curia Piſana, lib* 2. *cap.* 2. *num.* 18. & *in l.* 2. *tit.* 14. *lib.* 4. *recop. num.* 5. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 101. Salgado *de Regia protect. p.* 4. *cap.* 9. *num.* 178.

3. f *Vindicare.*) Ex indulgentia, & miſericordia ſuſtinetur hæc ſecunda collatio; nam cùm ſimonia commiſſa fuiſſet à patre in ipſa prima præbendæ acquiſitione, filius etiam ſimoniæ non conſentiens tenebatur præbendam dimittere, *cap. ſicut tuu, hoc titul.* ex dicendis infrà *in cap. nobu, hoc titul.* & per conſequens, quia circa eam præbendam ſimonia commiſſa fuit, non poterat ſecundò ad eam admitti etiam virtute novæ electionis, *cap.* 5. *hoc titul. in* 2. *collect.* ubi idem Clemens ita ſcribit: *Super eo verò, quod quærere voluiſti, ſi alicujus electio caſſata fuerit, & idem ad regimen cujuſdam Eccleſiæ iterum concorditer nominatus, an ſecunda electio debeat confirmari, hoc tuam tenere volumus diſcretionem, quod ſi prior electio non vitio perſonæ, ſed modo electionis caſſetur, niſi fortè ſimoniacæ pravitatis aliquid interceſſiſſe conſtiterit, promotionem ejus in eadem Eccleſia non debeat impedire.* Facit Concil. Claromontanum ſub Urbano II. editum à Ballutio: *Quicunque ſanè cupiditati parentum, cùm adhuc parvuli eſſent, Eccleſias, vel Eccleſiarum beneficia per pecunias adepti ſunt, & poſt eas omninò dimiſerint, ſi canonicè in eis vivere noluerint, pro miſericordia ibidem eos eſſe concedimus, nec pro hoc facto à ſacris ordinibus removemus, ſi aliàs digni inveniuntur. Illi verò, qui per ſeipſos, cùm jam majoris eſſent ætatis, nefandâ cupiditate ducti eas emerunt, ſi in aliis Eccleſiis canonicè vivere voluerint, ſervatis propriis ordinibus, pro magna miſericordia inibi eos miniſtrare permittimus. Quod ſi ad alias fortaſſe transferri non potuerunt, & in eiſdem canonicè vivere promiſerint, minoribus ordinibus contenti ad ſacros ordines non accedant; ſalvâ tamen in omnibus Apoſtolicæ Sedis auctoritate. Si qui tamen ante emptionem catholicè ordinati ſunt, cùm ea, quæ emerunt, dimiſerint, & vitam canonicam egerint, in ſuis gradibus permittantur, niſi fortè ejuſmodi Eccleſia ſit, ubi primum locum debeat obtinere; primum enim, vel ſingularem, vel Præpoſituræ, vel officii locum in emptis Eccleſiis eos habere non patimur.* Refert Ballucius *ad P. Marcham, lib.* 6. *concord. cap.* 31. *fol.* 194. per hæc verba.

CAPVT XXVI.

[a] Cœleſtinus III.

NObis fuit ex parte tua cum magna diligentia propoſitum, quod cùm quatuor eſſent à Capitulo conſtituti, qui debebant quendã in [b] Plebanum eligere, amici ejus de electione, cùjus ſpes habebatur, uni eligentium, vel omnibus [c] promiſerunt ſe pecuniam ſoluturos, eo tamen ignorante, qui hujuſmodi interveniente promiſſione poſtmodùm eſt electus. Quia igitur ſuper hoc nos conſulere voluiſti, ſolicitudini tuæ breviter reſpondemus, quod niſi fortè conſtaret illos, qui promiſſum tale fecerunt, per fraudem in diſpendium ipſius, qui eligendus erat, id malitiosè feciſſe, quamvis ipſe promiſſionis conſcius non fuerit, tamen electio hujuſmodi, tanquam ſimoniaca, per pravitatem hujuſmodi adquiſita, eſt penitus [d] reprobanda, &c. Ad ultimum ſuper hoc, quod in fine tuæ conſultationis invenimus, hoc duximus reſpondendum, quod aliquis in Plebanum, ſeu in quemlibet Eccleſiæ Prælatum electus, & ut dictum eſt, per pravitatem ſimoniacam reprobatus, ab Epiſcopo ſuo diſpenſationem aliquam obtinere de jure non [e] poteſt.

NOTÆ.

[a] *COeleſtinus III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap. 9.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato reſcribat Pontifex.

1. b *Plebanum.*) Id eſt Parochum, quem forſan illi Canonici ut patroni eligebant: & quia nomine collectivo illum præſentabant, ideo ſi reſpectu unius intercederet ſimonia, tota electio vitiatur, ſi autem illis ut ſingulis talis præſentatio competebat, propter ſimoniam unius non vitiatur præſentatio, ut probat Barboſa *in præſenti.*

c *Promiſerunt.*) Et promiſſio in hoc ſimoniæ vitio habetur pro datione, *cap. 2. de confeſſis.*

d *Reprobanda.*) Ipſeque ita electus debet di-
2. mittere Eccleſiam hoc modo acquiſitam, *cap. ex inſinuatione, cap. ſicut tuu, hoc titul. cap. præſentium 1. q. 5 cap penult. de elect.* docuit pluribus congeſtis Barboſa *in præſenti*, tam *in collect.* quàm *tom. 6. in ſelect.* Anguianus *lib. 4. controv. 6.* Licèt enim propter ignorantiam, excommunicationem, & ſuſpenſionem, in quas alii ſimoniaci ſcientes incidunt, non incurrant; tamen ipſa electio ſimoniacè per ignorantiam facta eſt nulla, quia in ea deficit ſubſtantiale, videlicet ut gratis fiat: quare etſi extraneus dedit cum ignorantia electi, non poteſt ſupplere vitium hoc, ideo ea nulla eſt, niſi malitiosè, & per calumniam tertius ignorante electo pecuniam dederit; quia cùm malitiis hominum non ſit indulgendum, *cap. Sedes, de reſcriptis, l. in fundo, ff de R. V.* nec debeat quis alterius odio prægravari, *l. ſi quis ſuo, C. de inoffic. teſtam.* hoc caſu electio ſuſtinetur, aliàs poſſet quilibet in præjudicium ejus, qui eligendus erat, malitiosè alicui eligentium pecuniam promittere, ut ita electio ſimoniaca denuntiaretur, ut docuit Anguianus *dict. cap. 6.* à quo accepit Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad hunc textum.*

e *Non poteſt.*) Cum eo enim, qui ſcienter
beneficium ſimoniacè accepit, tantùm Summus 3.
Pontifex diſpenſare valet. D. Thomas 2. 2. q. 100. *art. ult. & 7.* & ſi ſimonia commiſſa eſt ignorante electo, nec etiam eo ratum habente, etiam ſolus Summus Pontifex diſpenſat, ut docet in præſenti Innoc. Hoſtienſ. & Panormit. Navarrus *ad hunc titul. lib. 5. conſilior. conſil. 35. n. 4.* ſed ſi beneficium ſimplex ſit, & qui illud ſimoniacè ignoranter acquiſivit, poſt ſcientiam illud renunciet, poteſt illud licitè iterum recipere ex Epiſcopi diſpenſatione, *cap. penult. de elect.* docuerunt Binsfeldius *in cap. de ſimoniacis, hoc titul.* Felicianus Vega *in cap. 4. §. de adulteriis, ex numer. 159. de judiciis*, Gibalinus *de ſimonia quæſt. 31.*

CAPVT XXVII.

Cœleſtinus III. [a] *Lincon. Epiſcopo, & Priori de Fractoponte, & Archidiacono de Marin.*

DIlectus filius noſter R. Præpoſitus nobis patefécit, quod cùm ven. f. n. G. [b] Eboracen. Archiepiſcopus, eum multis gravaminibus, & [c] variis injuriis afficere non ceſſaret, promiſit ei certam quantitatem pecuniæ ſe daturum, ut ab ipſius deſiſteret læſione. Verùm Archiepiſcopus poſt receptionem pecuniæ eum, ſicut promiſit, in pace non dimiſit, nec ſuper dignitatibus, & beneficiis ſuis ab ejus moleſtatione quievit. Ideoq; diſc. v. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, Archiepiſcopũ reſtituere, quod accepit, ſi eum contra promiſſionẽ ſuã veniſſe conſtiterit, auctoritate

tate noſtrâ ap.rem.compellatis, & prohibeatis etiam ipſi Archiepiſcopo ex parte noſtra diſtrictiùs, ne pendente lite Præpoſitum ipſum, vel ſuos moleſtare præſumat; & ſi fortè fecerit, per veſtram ſolicitudinem corrigatur.

NOTÆ.

a *Linconienſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda
1. collectione, *ſub hoc titul.cap.* 10. de Linconienſi Eccleſia egi *in cap.* 8. *de reſcriptis*: & de Pontefracto Angliæ oppido *in cap. cùm eſſent, hoc titul.*

b *G. Eboracenſis Archiepiſcopus.*) In hac ſexta collectione legitur *Archidiaconus*; ſed credo retinendam eſſe præſentem litteram: tum quia Pon-
2. tifex appellat illum fratrem, quod proprium Epiſcopi vel Archiepiſcopi eſt, *cap. quam gravi, de crimen. falſ.* tum quia temporibus Cœleſtini III. regebat Eccleſiam Eboracenſem Gaufredus, ut refert Polyd. Vergil. *lib.* 14. *hiſtor. Angliæ*, qui continetur ſublittera G.

c *Variis injuriis.*) In nulla ex collectionibus exprimitur, quænam illæ eſſent, licèt ex verbis ſequentibus deduci videatur, ſuper beneficiis ec- 3.
cleſiaſticis Archiepiſcopum eum moleſtaſſe: unde pro redimenda vexatione licitè pretium dari hinc deducunt repetentes, & probat Barboſa *in præſenti*, & *in cap. Matthæus*, ubi & nos hujus textus interpretationem adduximus.

CAPVT XXVIII.

Innocentius N. *Abbati* [a] *de Jugo-Dei*, *&* *N. Priori de Seillin.*

SVam nobis dilecti filii parochiani de [b] Villa franca querimoniam deſtinarunt, quòd Dalmaſius capellanus eorũ pro exequiis mortuorũ, & [c] benedictione nubentium minùs licitè pecuniam ab eis exigit, & extorquet. Quod ſi fortè cupiditati ejus non fuerit ſatisfactum, ne poſſint mortuorum corpora ſepeliri, vel nubentium benedictio celebrari, fictitia ejus impedimenta fraudulenter opponit. Quia igitur exactiones hujuſmodi ſacrorum canonum obviant inſtitutis, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus dictum Capellanum, ut à tanta præſumptione deſiſtat, & etiam pro exceſſu ſatisfaciat competenter, moneatis attentiùs, & efficaciter inducatis. Quod ſi fortè veſtris monitionibus noluerit obedire, ipſi appellatione remotâ pœnam canonicam infligatis. Datum, &c. ij. Kal. Iunii.

NOTÆ.

a *Iugo-Dei.*) Ita etiam legitur in tertia colle-
1. ctione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & in epiſtolis Innoc. editis à Sirleto, *fol.* 100. Monaſterium de Iugo Dei eſt Ordinis Ciſtercienſis in Anglia, ad partes Hiberniæ, cujus fundationem refert Iacob Vvareus *in chron. Monaſt. Hiberniæ*, his verbis: *Leix, aliàs de Iugo Dei, vulgò Grey Abbey, hoc anno, ſcilicet* 1193. *vel ſecundum annales monaſterii B. Mariæ Dublinenſis, anno* 1190. *uſque Abbatiam de Iugo Dei in Comitatu Duanenſi inſtituit, Africa uxor Ioannis de Caroy, Vltoniæ expugnatoris: & filia Godredi Regis Maniæ, in qua ipſa poſtea ſepulta eſt.* Refert Manrique *tom.* 3. *annal. Ciſterc. anno* 1193. *num.* 7. Monaſterium de Seillin, ſive de Sillo, eſt Ordinis D. Baſilii, etiam in Anglia, ab oppido Silo ita dictum, de quo Polydor. Vergil. *lib*, 23. *hiſtor. Angliæ, fol.* 476.

b *Villafranca.*) Licèt nonnullæ villæ ſint in
2. Hiſpania hujus nominis, tamen cùm præſentis cauſæ cognitio commiſſa ſit Prælatis Angliæ, non poteſt Innocentius referri ad ullam ex eis, ſed ad Villam Francam, quæ extat in Anglia prope Engoliſmum, de qua Polyd. Vergil. *lib.* 19. *hiſt. Angliæ*, ita ait: *Illiſque paſſim profligatis Engoliſmenſes Villamfrancam, item Riomis, & Fani Baſilii arces cum oppidis aliquot minùs amplis capit: ſecundum hæc venit auxilio ſuis Ioannes Normanniæ Dux, qui nonnullis factis cum hoſte prœliis, Engoliſmum cum Villafranca, ſeſe oppidanis dedentibus recepit.*

c *Benedictionibus nubentium.*) De quibus egi *in cap.* 1 *de ſecund. nupt.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur
aſſertio: *Pro benedictionibus nubentium, ſeu exequiis mortuorum, parochus aliquid exigere non debet.* 3. *Concluſio traditur & probatur.*
Probant eam textus *in cap non ſatis, cap. audivimus cap. ad Apoſtolicam, de ſimon. cap. ſecundùm* 23. *q.* 8. D. Gregor. *lib.* 7. *epiſt.* 55. *ad Ianuarium*, cujus verba cum aliis dedi *in cap. abolenda, de ſepult.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, Iulius Lavor *var. lucubr. tit.* 2. *cap.* 10. Lælius Mancinus *ſacri juris controv. differt.* 3. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 24. Covarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 13. Petrus Gregor. *l.* 13. *de republic. c.* 17. & *lib.* 3. *partit. tit.* 20. *cap.* 5. Suarez *de relig. lib* 4. *de ſimon. cap* 10. Chopinus *lib.* 2. *de ſacra Pol. tit.* 7. *num.* 19. Balduinus *ad novel.* 23. *Iuſtin.* Binsfeldius *in præſenti*, Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 12. *conſect.* 6. Lemaiſtre *de juribus Epiſcop. lib.* 2. *cap.* 6. Alteſſerra *in præſenti.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Nemo debet propriis ſtipendiis militare, ſed ſi altari ſervit; de altari vivere poteſt, juxta Apoſtolum relatum *in cap. cùm ſecundùm, de præb.* & 1. *ad Corinth. cap.* 3. ibi: *Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum.* Laborem enim ſine mercede eſſe, nec jus, nec natura patitur. Et *cap. charitatem* 12 *q* 2 *cap. niſi*, § *quippe*, *de renunc. authent. de iudic.* §. *ne autem, collat.* 6. Faciunt textus 4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

in

in l. 2. C. de offic. Præfect. Prat. l. Scio, in princip. ff. de annuis legat. Caſſiodor. *lib. 2. var. epiſt.* 33. ibi: *Æquum eſt, ut unicuique proficiat labor ſuus; & ſicut laborando agnovit incommoda, ita perfectis rebus conſequatur augmenta.* Latè probarunt Velaſco *de privil. pauper. 1. p. q. 6. num.* 45. & *quæſt. 28. num. 1.* Silva *de ſalariis famul. quæſt. 1. num. 2.* Igitur Parochus non tenetur gratis funus ducere, exequias defunctorum celebrare, nuptiis, ſeu ſponſos benedicere. Et ut ſpecialiùs ad exequias defunctorum accedamus, nubentiumque benedictiones, de quibus hîc ſpecialiter agitur, conſtat Eccleſiam non ſolùm approbaſſe morem recipiendi aliquid à ſacerdotibus funeris tempore, verùm & indixiſſe, exegiſſeque hujuſmodi præſtationes: unde tot canones Eccleſiæ de mortuorum oblationibus non retinendis. Concil. Carthag. 4. *can.* 95. ibi: *Qui oblationes defunctorum, aut negant Eccleſiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.* Concil. Agat. *can.* 4. Vaſenſe *can.* 4. Areolat. 2 *can.* 46. Aurel. 3. *can.* 22. Matiſcon. 1. *canon.* 4. Et ſi defuncti corpus extra parochiam propriam tumuletur, quartam partem omnium, quæ occaſione funeris obveniunt, parocho deberi docetur *in cap. 1. cap. in noſtra, cap. certificari, de ſepultur. cap. officii, de teſtam.* ubi de hac portione funeris occaſione præſtanda Parocho, & Epiſcopo egi. Quoad benedictiones nuptiales licitè etiam pro eis à Presbyteris pretium accipi, probatur ex eo, nam matrimonium eſt contractus humanus; & ita quatenus continet officium naturæ, licitè pecuniam in eo intercedere, docuit D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 6. & in matrimonio non dari ſimoniam, tenuerunt Gloſſa *in cap. cùm in Eccleſia, hoc tit. cap. quidquid 1. q. 1.* Durandus *in 4. diſt. 26. quæſt.* 3. Alenſis 2. *p. q.* 169. *art. 1. dub* 1. Ergo rectè, & licitè Capellanus de Villafranca exigebat pretium pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorum.

5. *De exequiis defunctorum.* Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, pro ſepultura defunctorum pretium aliquod recipi non poſſe; ſepultura autem in hac parte accipitur vel pro loco ipſo, ubi corpus tumulatur, de qua egi *in cap. abolenda, de ſepultur.* vel pro exequiis ipſius defuncti, officiiſque ſepulturæ, cùm corpus in ea conditur, de qua agitur in præſenti textu, & aliis ſuprà citatis, in quibus exequiæ accipiuntur pro funeris pompa, ritibuſque, dum corpus defertur ad ſepulturam; cujus vocis etymon aſſignat Durandus *in ration. lib. 7. cap.* 35. Jul. Lavor. *tit. 2. cap. 3. num.* 200. quibus ſuppoſitis, ne actum *in d. cap. abolenda,* agamus, ac faſtidiosè repetamus, ſciendum eſt, fruſtrà hæreticos mortalitati ſolatia invidentes, eccleſiaſticam pompam, & ornatum funerum, quaſi nuperæ ſuperſtitionis commenta, ſugillare, cantum, cereos, ſuffragia, & oblationes, quæ mitigandis defunctorum pœnis Eccleſia adhibet, irridentes, cùm ſimiles ritus à primis Eccleſiæ ſæculis obſervatos legamus: & primò cum pſalmis, & hymnis clericos corpora ipſa canendo ad ſepulturam detuliſſe, conſtat *ex cap. qui divina, cap. ubicumque 13. q.* 2. ex D. Auguſtino *lib. 9. confeſſ. cap. 12.* ubi de funere matris agens ait: *Evodium ſumpto pſalterio cantum inchoaſſe.* Et *epiſt.* 258. loquens de puero quodam notario ipſius Evodii mortuo, ait: *Solutum eſt, ergo exequias præbuimus ſatis honorabiles, & dignas tanta anima; nam per triduum hymnis Deum collaudavimus ſuper ſepulchrum ipſius, & redemptionis ſacramenta tertio die obtulimus.* Sanctus Ambroſius *lib. de viduis,* viduæ continentis argumenta iſta commemorat: *Ipſo lugubris habitus, pompa funebris, fletus aſſiduus, & mœſta frons, in arantibus rugis impreſſa triſtitia petulantiam premit, oculos reſtringit, libidines procaces avertit, & aſpectus.* Et Nyſſenus in exequiis Macrinæ, cantum lamentatione conditum refert; nec tantùm ſacerdotes pſallebant, verùm & aliis pſallentibus, ab eis cadavera exportabantur. Unde de funere ſancti Lupicinii legitur in vitis SS. PP. *Diſpoſitis in itinere pſallentium turmis, cum crucibus, cereis, atque odoris fragrantis thymiamatis.* D. Hieronymus ad Euſtachium *de epitaph. Paulæ,* ibi: *Cùm alii Pontifices lampadas, cereoſq; præferrent, alii choros pſallentium ducerent.* Corippus *lib.* 3.

Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus, vox æthera pulſat.

Unde cùm Vandali hæretici hymnos in exequiis Catholicorum decantare prohiberent, ita conqueritur Victor Uticenſis *lib.* 1. *Quis ſuſtineat, atque poſſit ſine lacrymis recordari, dum præciperent noſtrorum corpora defunctorum ſine ſolennitate hymnorum cum ſilentio ad ſepulturam perduci.* Et *lib.* 2. *Qui nos ſolennibus orationibus ſepulturi ſunt morientes?* Græcæ, & Latinæ Eccleſiarum conſenſum in illo exequiarum ritu indicat Joan. Epiſcopus *lib. 5. jur. Græco Rom.* ſeu *lib. 1. reſponſ.* Eſt autem interrogatio apud eum, an liceat Græcos Romæos in Latinorum Eccleſiis ſepelire; & viciſſim Latinos in Græcorum Eccleſiis, communi quodam pſallentium choro ex utriſque conflato. Reſpondet Epiſcopus, id fieri citra noxiam poſſe. Illuſtrant Fileſac. *lib. 1. ſelect. cap.* 16. Ant. Bozius *tom. 1. Rom. ſubterr. cap.* 19. Savarus *ad Sidon. lib. 2. epiſt.* 8. Baronius *anno* 34. *num.* 313. *cum ſequent.* Cuiac. *lib. 2. qq. Papin. in l. ult. de his qui notant.* Deinde cum cereis, & luminaribus defunctos efferri moris fuiſſe conſtat ex Gregorio Nyſſeno de obitu Macrinæ, ibi: *Ex utraque parte præcedebat non exiguus Diaconorum, miniſtrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accenſos cereos manibus geſtabant.* Nazianz. in funere Conſtantii Imperat. ibi: *Celebri pompa deducitur, religioſiſque his etiam noſtris officiis, hoc eſt, nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Chriſtiani pium è vita diſceſſum ornandum exiſtimavimus.* Corippus *d. lib.* 3. ibi:

——Totâ populus proceſſit ab aula.
Mœſtaque funereas accendunt agmina ceras,
Omnis in exequias ſexus convenit, & ætas.

Cujus ritus meminerunt Dionyſius *de Eccleſ. hierarch. cap.* 7. D. Clemens *lib 6. conſtit. Apoſt. cap. 10. & 29.* & *lib. 8. cap.* 48. Gregorius Turon. *lib. 4. Hiſt. Franc. cap.* 1. & alii congeſti à Baronio *tom. 2. anno* 337. Jul. Lavorus, *d. tit. 2. cap. 3. num.* 32. Rationem aſſignat D. Chryſoſtom. *homil. 4. in epiſt. 2. ad Hebræos,* ibi: *Dic mihi, quid ſibi volunt iſta fulgentes lampades? an non defunctos, tanquam athletas deducimus? Quid etiam hymni? an non Deum glorificamus, & gratias agimus, quòd eum, qui exceſſit, jam coronaverit.* Plura de cereis in funere adhibitis Antonius Bozius *lib. 1. Roma ſubterranea, cap.* 15. Spondanus *de cœmeteriis lib. 1. part. 3. cap.* 7. Mendoza *in can.* 35. *Concil. Illiber* Cum his pſalmis, & cereis accenſis deferebatur olim defunctus ad locum, in quo ſepeliendus

liendus

liendus erat, ubi plerumque Epiſcopus funus ſpectabat. Dionyſius *de Eccleſ. Hierarch. cap.* 7. qui moris fuiſſe refert, mortuos ad Epiſcopum deferre: *Sumentes*, inquit, *mortuum ad Pontificem ducunt, quaſi corona donandum ſacris.* Et poſtquam alias annectit cæremonias, quibus ipſi Epiſcopi fungebantur inter juſta perſolvenda, ait: *Poſtea venerabilis Præſul precem ſuper eo ſacratiſſimam peragit: finitâ prece oſculatur Epiſcopus mortuum, & omnes poſt illum. Poſtquam omnes oſculati ſunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Quare forſan in Concilio Triburienſi *can.* 15. ita cautum fuit: *Ubicunque temporum, vel locorum facultas tulerit, apud majorem Eccleſiam, ubi Sedes eſt Epiſcopi, ſepultura celebrentur.* Tunc dicebatur officium defunctorum. Victor. Uticenſis *ubi proximè*, ibi: *Qui nos ſolennibus orationibus ſepulturi morientes, quibus divini ſacrificii ritus exhibendus eſt conſuetus.* Petrus Damianus *epiſt.* 1. *cap.* 6. Nazian. *invectiv.* 2. *in Iul* ubi de morte Conſtantiæ agit: de cujus officii origine plura adduxerunt Durantius *in ration. lib.* 1. *cap.* 33. Jul. Lavor. *d. tit.* 2. *num.* 42. Sequebatur Miſſæ ſacrificium, ſine quo olim vix ullus fidelis ſepulturæ tradebatur, ut probavi *in cap.* 1. *de celebratione Miſſarum.*

6. *De Agape.* Tandem ſciendum eſt, in more poſitum fuiſſe veteribus Chriſtianis, ut quo die funebria ſacra celebrabantur, ſolenne convivium Clero, pauperibuſque exhiberetur; quod quia charitatis erat argumentum, nonnulli agapen vocitarunt. Eius conſuetudinis meminerunt Tertul. *de anima, cap.* 4. ibi: *Vocas porrò ſecuros, ſi quando extra portam cum xeniis, & matheſeis tibi potiùs parentans ad buſta recedis, aut à buſtis dilutior redis.* Matheſea enim, Athenæo interprete, dicta ſunt pretioſa edulia, ut ibi notarunt Zerda, & Pamelius. Idem *in apolog. cap.* 39. ibi: *Cœna noſtra de nomine rationem ſuam oſtendit: vocatur agape id, quod dilectio penes Græcos eſt. Quantiſcumque ſumptibus conſtet, lucrum eſt pietatis nomine facere ſumptum; ſiquidem quoſque refrigerio iſto juvamus, ſi honeſta cauſa eſt convivii: reliquum ordinem diſciplinæ de cauſa æſtimate quis ſit, de religionis officio; nihil ſcurrilitatis, nihil immodeſtiæ admittitur, non priùs diſcumbitur, quàm oratio ad Deum præguſtetur: editur quantùm eſurientes cupiunt; bibitur quantùm pudicis utile.* D. Cyprianus *lib.* 3. *contra Quirinum cap.* 3. agapen dilectionem fratrum dixit. Minutius in Octavio: *Convivia non tantùm pudica colimus, sed ſobria. Nec enim indulgemus epulis, aut convivia mero ducimus, ſed gravitate hilaritatem temperamus.* Origines *lib.* 3. *in Iob. Memorias Sanctorum facimus, & parentum noſtrorum, vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobiſpiam conſummationem in fide poſtulantes: celebramus nimirum religioſos cum ſacerdotibus convocantes, fideles unà cum Clero invitantes, adhuc egenos, & pauperes, pupillos, & viduas ſaturantes, ut fiat feſtivitas noſtra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus.* Meminerunt etiam ſanctus Joannes Chryſoſt. *homil.* 32. *in Matthæum*, ibi: *Cur poſt mortem tuorum pauperes vocas.* D. Auguſt. *epiſt.* 64. D. Hieronymus *epiſt.* 22. quam conſuetudinem probavit Eccleſia variis canonibus relatis *in cap. per ſimoniam, cap. nonnulli.* 41. *diſt. cap.* 1. *cap. non oportet* 3. 42. *diſt.* Synod. Tullenſ. *p.* 2. *cap.* 4 ibi: *Qui agapen pauperum defraudant, apud ſanctos PP. eorum necatores vocantur.* Concil. Nannetenſe *can.* 15. refert. Ant. Auguſt *in epitom. lib.* 21. *tit.* 26. Hæc verò antiquiſſima in Eccleſia convivandi conſuetudo, cùm paulatim ambitione divitum, partim etiam multitudinis inſolentiâ, in abuſum veniret, & in luxum, has inhoneſtas epulas Eccleſia, & ſimilia convivia damnavit, cùm ſub nomine religionis corruptelæ invaluiſſent. Synod. Laodic. *can.* 28. ibi: *Quod non oportet in locis Dominicis, vel in Eccleſiis eas, quæ dicuntur agapæ, facere, & in domo comedere, & in accubitus ſternere.* In collectione Martini Bracbar. *can.* 69. ita legitur: *Non liceat Chriſtianis prandia ad defunctorum ſepulchra deferre.* Aliter etiam habetur apud Gratianum *in cap. non oportet*, 42. *diſtinctione*, quibus ſimilia extant in Synodo CP. 6. *can.* 74. Altiſſiod. *can.* 9. De his conviviis agens D. Auguſtin. *lib. de mor. Eccleſ. Cathol.* ait: *Novi multos eſſe, qui luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibant.* Et in ſermone *de virginit. & ſobriet.* ibi: *Fugite crapulam, quæ ſolis lugentibus, à conſolantibus amicis, vel proximis in Eccleſiis ingeritur.* Plura de his agapis congeſſerunt Antonius Bozius *lib.* 6. *Roma ſubter. cap.* 27. Spondanus *de cæmeteriis lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 17. Zerda *ad Tertul. in Apolog. cap.* 39 *not.* 942. Petrus Gregor. *lib.* 3. *de republic. cap.* 3. Cæſar Coſta *lib.* 1. *variar. ambigut. cap.* 17. Creſpetius *in ſumma, verbo agape*, Roſvucidus *in onomaſt. eod. verbo*, Meurſius *in Gloſſario, eod. verbo.* Kochier. *in ſac. hiſtor. cent.* 2. *cap.* 3. & 84. Baronius *anno* 57. & 397 Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 86. *ad finem*, Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 6. Landmeter. *de veteri clerico lib.* 2. *cap.* 46. Albaſpineus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 18. Zerda *in adverſariis, cap.* 146. Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. cap.* 11. *obſerv.* 2. & de jejuniis *cap.* 17. *obſ.* 1. & *in apolog. cap* 8. *obſerv.* 2. Gazeus *ad Caſſianum collat* 24 *cap.* 12. Exca *in l. unic. Cod. de p. slatiis*, *fol.* 59. Juſtel. *in not. ad can. Eccleſ. univerſ. fol.* 179. Vicecomes *lib.* 4. *de ritibus Miſſæ, cap.* 21.

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm exequiæ defunctorum, & benedictiones nubentium ſint miniſteria eccleſiaſtica, & ſpiritualia, *cap. cùm Eccleſia, hoc titul.* quia in his omnibus reperitur exercitium ordinis, ideo pro eis exigere pretium ſimonia eſt, ut etiam idem crimen committitur in benedictionibus Chriſmatis, Eccleſiarum, & ſimilibus ſacramentalibus, ſi pretium pro eis detur, ut probat Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 7. *conſect.* 6. faciunt omnia, quæ adduximus *in cap. abolenda, de ſepult.* 7. *Traditur decidendi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui facilè reſpondetur, ſi animadvertamus, in præſenti textu agi de parocho, qui beneficium eccleſiaſticum obtinebat in Eccleſia defuncti; unde ratione proprii officii tenebatur exequiis defunctorum propriæ parochiæ intereſſe. Alii verò clerici, qui ad hujuſmodi officia celebranda ratione proprii officii non tenentur, pro ſua ſuſtentatione aliquid, non ut pretium ipſius officii recipere poſſunt, ex proximè traditis. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; procedit enim quod in eo expendebamus, in oblationibus à fidelibus pro defunctis factis, quæ ſemper in Eccleſia receptæ, & approbatæ fuerunt, dum pro fidelibus catholicis, & in pace Eccleſiæ, & communione defunctis offerebantur, ut pro- 8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

bavi

bavi *in can. 28. Concil. Illiber.* Immò & ſublatis illis conviviis funeralibus, de quibus proximè egimus, in eorum locum ſuffecta fuit pecunia, quæ presbyteris & clericis dari ſolebat ob funeris celebrationem D. Auguſtinus *epiſt.* 64. ibi: *Oblationes, quæ pro ſpiritibus dormientium, quos verè aliquid adjuvare credendum eſt, ſuper ipſa memoriæ non ſint ſumptuoſæ, ſed ſi quis aliquid pecuniæ offerre voluerit*, &c. notavit Vicecomes *dict. lib. 4. de ritibus Miſſæ, cap. final* & ex ipſis oblationibus certi portio Epiſcopo, & Parocho præſtabatur, juxta tradita *in cap de quarta, de præſcript. cap. 1. de ſepult.* Nec obſtat, quod expendebamus de contractu matrimonii; nam in matrimonio diſtinguenda eſt ratio ſacramenti à ratione contractus; ut contractus enim politicus admittit pacta, & conventiones ſuper dote, & donationibus propter nuptias, ut probabimus *in cap. 4. de condit. appoſit.* at verò ut ſacramentum eſt, nullam pretii pactionem accipit; ideo verò Gloſſa & alii ſuprà citati id negarunt, quia exiſtimarunt, per illud non conferri gratiam, quod falſiſſimum, & erroneum eſt, cùm contrarium in Conciliis Florent. & Trident declaratum ſit: immò etſi ſacramentum hoc non conferret gratiam, ut falsò ſupponit Gloſſa *in dict. cap. cùm in Eccleſia*, non bene inde inferret, licitam eſſe ejus venditionem, cùm aliæ benedictiones ab Eccleſia inſtitutæ ſint, quæ gratiam non conferunt ex opere operato, & tamen ſi pretium pro eis detur, committitur ſimonia. Quare etiamſi matrimonium non conferret gratiam ex opere operato, tamen ſi eſſet ſacramentum, ut fatetur Gloſſa, in eo ſimonia committentur.

9. *Exponitur D. Gregorius lib. 1. epiſt. 42.* Sed ſupra traditæ aſſertioni obſtat D. Gregorius *lib. 1. in dict. 9. epiſt. 42.* in illis verbis: *Pervenit etiam ad nos, quod de nuptiis ruſticorum immoderata commoda percipiantur, quibus præcipimus, ut omne commodum nuptiarum unius ſolidi ſummam nullatenus excedat: ſi qui ſunt Pauperes etiam minùs dare debeant; ſi qui autem divites, præfati ſolidi ſummam nullatenus transgrediantur.* Ex quibus verbis apertè deducitur, pro nuptiis ruſticorum, ſeu eorum benedictione pretium recipi poſſe. Ergo abſque ulla ſimoniæ labe Parochus in præſenti pecuniam pro benedictionibus nuptialibus extorquebat. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, olim à ruſticis, & colonis prædiorum vectigal nuptiarum Dominis pendi, quod Galli ſuo idiotiſmo appellabant, *forus maritagium*, ut refert Pitheus *ad conſuet. Trecenſes, action. 3.* quod genus indicti à Caligula inventum refert Suetonius *in eo, cap.* 40. & illud acerbiſſimè exactum etiam à colonis prædiorum Eccleſiæ Romanæ, conſtat ex præſenti epiſtola, & refert Alteſſerra *lib. 3. de Ducibus cap. 1.* donec modus impoſitus fuit à Gregorio, videlicet, ut unum tantum ſolidum à quolibet ruſtico penderetur: non tamen in præſenti caſu pecunia illa præſtabatur Parocho matrimonio aſſiſtenti, ſeu nuptias celebranti; ſed à ruſticis pendebatur, quatenus erant coloni Eccleſiæ; ut alii coloni pendebant Dominis ſæcularibus apud varias gentes. Apud Schotos deterior longè, ac fœdior viguit conſuetudo, videlicet ut Dominis, & Præfectis ſponſarum integritatem uno coitu experiri liceret. ſed ea tandem à Malconio III Rege ſublata, ſuadente ſanctiſſima uxore Margareta, & pudicitia nummo redempta fuit, ut referunt Vergil: *lib. 10. hiſt. Angliæ*, Hector Boëtius *lib. 12. hiſtor. Schot.* ibi: *Illud verò inter cætera haud indignum memoria exiſtimem, abrogatam peſſimam eam, ac peſtilentem conſuetudinem, olim ab Iveni tyranno ethnico inductam, ut Domini, Præfective in ſuo territorio ſponſarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiata argenti marcâ unam noctem à Præfectorum uxoribus redimente ſponſa, quam etiamnum pendere coguntur. Vocantque vulgò mulierum Marketam. Nec diſsimile eſt, quod haud longè à Lovanio in pago ſit quodam, ubi ſua ſponſa ſtuprum à loci Præfecto ſponſus redemit: quæ ſervitute nulla unquam fando eſt audita.* Cùm ergo Gregorius agat de penſitatione ruſticorum Eccleſiæ ratione miniſterii, non verò quia pecunia illa daretur, ut pretium benedictionum nuptialium, aut rei ſpiritualis; ideo impunè exigi ſupponit Gregorius, & conductoribus maſſarum adjudicavit. Eadem etiam ratione Zacharias Pontifex *in epiſt. 2.* permittit Bonifacio Moguntino Epiſcopo, ut duodecim denarios annui cenſus exigat pro unoquoque conjugio, his verbis: *De cenſu verò expetendo, eo quod nunpetrare à Francis ad reddendum Eccleſiis, & monaſteriis non potuiſti aliud, quàm ut vertente anno ab unoquoque conjugio ſervorum duodecim denarii reddantur; & hoc gratias Deo, quia potuiſti impetrare, & cùm Dominus donaverit quietem, augebuntur & luminaria Sanctorum.* Similiter & apud Græcos certum conſtitutum fuit ſtipendium Epiſcopo pro nuptiis eorum, qui intra fines diœceſeos nuberent; de quo ita Alexius Comnenus apud Leonclavium *lib. 2. juris Orient.* · *Præterea ſecundum ſanctionem Imperatoris Monomachi felicis recordationis, majeſtas mea ſtatuit, ut cum aliqui ſubjecti territorio cujuſcunque regionis Epiſcoporum conjugii ritu legitimis uxoribus junguntur, accipiat Epiſcopus à ſponſo quidem genero nummum aureum unum, à ſponſa verò linteum ulnarum 12. quemadmodum & ab antiquo ſancitum eſt.*

Deindè obſtat textus *in novel. 59. Juſtin. cap. 6* in illis verbis: *Hæc itaque omnia definivimus ſuper his, qui non per munificentiam quærunt duos majores lectos in venerabili vaſorum cuſtodiario poſitos. Dicimus autem Studii glorioſæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, utpote & pluribus hominibus egentes, & cuſtodia potiori, & omnimoda curioſitate egentes, hoc non conjungimus his, quæ prius diximus, ſed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcunque pro labore Decanis, aut Reverendiſſimis Aſſiſteriis, vel Canonicis dare placuerit, tantum & præbeat: non tamen valentibus tranſcendere decem ſolidorum quantitatẽ in duobus lectis, Studii, & Stephani. In deaurato autem poſito in ſanctiſſima majore Eccleſia, vel uno ſolido pro eo forſan faciendo, quatuor ſolidorum. Aſſiſteriis autem, & Canonicis, & acolythis duplicia accipientibus, quàm priùs de his definivimus.* Ex quibus conſtat, pretium pro exequiis defunctorum recipi poſſe à Canonicis, & aliis miniſtris. 10 *Ex, omitur novel 59. Juſtin.* Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, inter alia de exequiis, & defunctorum funeribus legibus Romanis prudenter cauta, præcipuum fuiſſe, ut gratuitæ eſſent ſepulturæ, ut exequiarum tota ratio ſine cujuſquam privati hominis ſumptu certâ aliquâ lege conſtitueretur: quare Conſtantinus nongentas, & quinquaginta officinas inſtituit, quæ ab omnibus eſſent vectigalibus immunes, ut ad rem funebrem ſuppeditarent lecticarios, ſive, ut tunc vocabantur Decanos. Hi in collegia, ſeu decurias diſtincti erant, ad eoſque tota cura libitinæ, & exequia-

rum procuratio pertinebat. Iuſtinian. *in d. novel.* 59. ait vocatos eſſe copiaſtas, de quibus *in l. 1. C. Theodoſ. de luſtrali collat. l. in Arimmenſi 15. cod. Codice de Epiſcop. novel. Iuſtin* 3. ubi Cuiac. Panciro- la *lib. 2. var. cap.* 163. Quintanadvennas *lib. 1. eccleſ. cap. 3. num* 9. Deinde Honorius, & Theodoſius eandem Conſtantini legem probarunt *in l. non plures, Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* ſed Imperator Anaſtaſius huic lecticariorum collegio addidit centum, & quinquaginta officinas, ut efficerentur centum & mille. Sed quia hoc prætextu multi ſeſe ſubducebant à vectigalibus ſolvendis, Iuſtin. *in novel.* 43. numerum contraxit: quæ conſtitutio conferenda eſt cum dicta novella 59. ubi agit de copiaſtis canonicis, aſceteriis, & acolythis, qui deducendis cadaveribus operam dabant, nam aſcetrii, & canonici præcinebant; acolythi verò prælucebant, ut referunt Cuiac. & balduinus *in dict. novel.* 43. Spondanus *de cameteriis lib. 1. part. 2. cap. 9.* Germonius *lib. 2. de ſacr. immun. cap.* 2. Antonius Bozius *tom. 1. Roma ſubterranea lib. 1. cap.* 13 Deinde ſciendum eſt, feretrum ad deferenda corpora defunctorum triplex in urbe Conſtantinop. fuiſſe. Primum, quod ſtudij dicebatur; ſecundum paulò illuſtrius, Stephani appellatum; tertium auro intextum majoris Eccleſiæ, quo opulentiores deferebantur. Erant etiam lecticæ communes ad funus plebeiorum. Illudque diſcrimen inter ea lecticarum, & feretrorum genera dabatur; nam commune feretrum, gratis, & ſine pretio concedebatur; at Studij, Stephani, & majoris Eccleſiæ pecuniâ conducebantur, Studii quidem, & Stephani ſummâ ſolidorum duodecim; majoris Eccleſiæ ſolidorum quatuor. Quibus ſuppoſitis apparet de hac pretii præſtatione pro feretro agi in dicta novella 59. non verò de ulla pecuniæ exactione pro exequiis defunctorum. In ea novella 59. apud Iulianum Antecesſorem 53. hæc conſtitutio loquitur de impenſis, quæ in funeribus mortuorum fiunt, & ante omnia mille centum ergaſteria in Conſtantinop. civitate immunitatem habere juſſit, ut funera ducant. Sed & redditum funeribus deſtinatum ab Anaſtaſio Imperatore confirmavit, & funeribus deputavit, & dedit ſingulis cadaveribus, ſive ſingulis lecticis mortuorum, unum aſceterium, id eſt octo ſanctimoniales pſallentes, & tres acolythos, ita ut nihil acciperent, ſed gratis eum deducerent Explicat Fileſac. *lib. 1. ſelect. cap.* 16.

CAPVT XXIX.

Idem [a] *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

Dilectus filius Magiſter A. nuncius tuus pro parte tua fecit in audientia noſtra proponi, quod cùm Cant. diœceſim ſecundùm prædeceſſorum tuorum conſuetudinem viſitas, ut quæ corrigenda ſunt, corrigas, & ſtatuas ſecundum Deum, quæ videtis ſtatuenda, in [b] monaſteriis, & canonicis regularibus, & religioſis locis pullulaſſe reperis ſimoniacam pravitatem, ita ut in eis multi pretio ſint [c] recepti, qui potiùs gratis recipi debuiſſent, immò etiam ad religionis obſervantiam invitari. Dubitas igitur, utrum quia [d] multitudo reperitur in cauſa, ſeveritati ſit aliquid detrahendum, an in tales debeas exigere rigorem canonicæ diſciplinæ. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi adverſus eos, qui labe fuerint hujuſmodi maculati, accuſatio coram te fuerit canonicè inſtituta: poſtquam crimen ordine fuerit judicario comprobatum, tam in dantes, quàm recipientes, canonicæ ſeveritatis exerceas ultionem. Quod ſi de hoc tibi per ſolam inquiſitionem conſtiterit, eos, qui per ſimoniacam pravitatem in locis talibus ſunt recepti, ab illis amotos ad agendam pœnitentiam ad monaſteria dirigas [e] arctiora. Abbatibus autem, Abbatiſſis, Prioribus, Prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem injungas pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos à ſacrorum ordinum executione ſuſpendas. Studeas autem omnibus per Cant. diœceſ. ſub interminatione anathematis, auctoritate etiam tam noſtrâ, quàm tuâ diſtrictiùs inhibere, ne talia præſumant ulterius attentare; ſed illud dumtaxat gratanter accipiant, quod ſine taxatione fuerit gratis oblatum, injungens Epiſcopis tuis, ut hanc ipſam formam per ſuas diœceſes ſtudeant obſervare.

NOTÆ.

1. a *Cantuarienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. de qua Me-
2. tropoli nonnulla adduxi *in capite ſecundo de reſcriptis.*

b *Monaſteriis.*) Non exemptis videlicet, aliàs nec viſitare, nec delicta inquirere poſſet, juxta tradita *in capite licèt, capite grave, de offic. Ordin.*

c *Sunt recepti.*) Et ita cum vitio ſimoniæ, juxta traditâ ſuprà *in cap. veniens.*

d *Multitudo.*) Ob multitudinem peccantium aliquid detrahendum eſſe pœnarum ſeveritati, probavi *in cap...*

e *Arctiora.*) De hac pœna detrudendi in arctiora monaſteria, pœnitentiæ peragendæ causâ, egimus *in cap. 1. de regul.*

COMMENTARIVM. 3.

IN hoc delicto ſimoniæ ob ejus gravitatem, & atrocitatem æqualem pœnam imponi, ſive delictum clarerit per accuſationis modum, ſive per inquiſitionē, probavi *in c. inquiſitionis, de accuſ.*

Vnde

Vnde difficilis eſt præſens textus, quatenus in eo Innocentius docet, quod ſi per accuſationem canonicè apparuerit, & conſtiterit in judicio de ſimonia à regularibus commiſſa, juxta ſeveritatem canonicam, de qua *in cap. veniens, cap. de regularibus, hoc titul.* compeſcantur, ſi verò tantùm per inquiſitionem conſtiterit eos ſimoniam commiſiſſe, non depoſitionis pœnâ, ſed potius ſuſpenſionis, donec pœnitentiam peregerint, in arctiora monaſteria eſſe detrudendos: unde cognoſcitur diverſam pœnam, mitioremque imponi, cum delictum per inquiſitionem claruit, ac quando per accuſationem
2 probatum fuit. Quare pro hujus textus expoſitione varia adduxerunt Anguianus *lib. 2. de legibus cap. 6.* Luna, & Arellanus *lib. 5. Antinom. 1.* quibus omiſſis dicendum eſt, inquiſitionem duplicem eſſe, aliam generalem, ſpecialem aliam, ut probavi *in dict. cap. inquiſitionis.* Generalis appellatur quando Prælatus viſitans ſuam diœceſim inquirit de vita, & moribus ſubditorum generaliter, ut *in cap. irrefragabili, de offic. ordin.* Specialis quando infamiâ præcedente contra aliquem, ad inquiſitionem certi delicti ſpecialiter proceditur, de quo inquiſitionis judicio agitur *in d. c. inquiſitionis.* Vnde ſi ſimoniæ vitium appareat, & probetur per judicium inquiſitionis ſpeciale, eadem pœnâ eſt afficiendus reus ſimoniæ; ac ſi in judicio accuſatus eſſet, & probaretur crimen, ſi verò tantum per inquiſitionem generalem, de qua in præſenti agitur, crimen ſimoniæ apparuerit, non eſt irroganda pœna ordinaria. Differentiæ ratio ex eo provenit, quia in inquiſitione ſpeciali procedit infamia, quæ vicem accuſatoris gerit; unde reus poteſt puniri pœnâ ordinariâ; in inquiſitione verò generali, cùm tantùm ſecretò, nullâ infamiâ præcedente conſtet, reum ſimoniam commiſiſſe, ne publicâ infamiâ, notetur impoſitâ pœnâ ordinariâ, qui nec accuſatus, nec judicatus eſt, mitiori pœna & extraordinaria affici debet ex Innocentii ſententia in præſenti.

CAPUT XXX.

Idem *Priori Sancti* [a] *Victoris, & Magiſtris I. Bonon. & L. Modocen. Canonicis.*

Licèt Heli ſummus Sacerdos in ſe ipſo bonus exiſteret, quia tamen filiorum exceſſus efficaciter non corripuit, & in ſe pariter, & in ipſis animadverſionis divinæ vindictam accepit, dum filiis ejus in bello peremptis, ipſe de ſella corruens, fractis cervicibus [b] exſpiravit. Ad corrigendos igitur ſubditorum exceſſus tantò diligentiùs debet Prælatus aſſurgere, quantò damnabiliùs eorum offenſas deſereret incorrectas contra quos, ut de notoriis exceſſibus taceatur, etſi tribus modis procedi poſſit, per accuſationem videlicet, [c] denunciationem, & inquiſitionem ipſorum; ut tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ſicut accuſationem legitimam debet præcedere [d] inſcriptio, ſic & [e] denunciationem charitativa correctio, & [f] inquiſitionem clamoſa debet inſinuatio prævenire. Deſcendam, inquit [g] Dominus, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint: tunc enim clamor pervenit ad Prælatum, cùm per publicam famam, aut inſinuationem frequentem ſubditorũ ſibi referuntur exceſſus; & tunc debet deſcendere, & videre, & inquirere, utrũ clamorem veritas comitetur. Nam juxta canonicas ſanctiones, ſi quid de quocumque clerico ad aures Prælati pervenerit, quod eum juſtè poſſit offendere, non facile credere debet, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita: ſed coram Eccleſiæ ſenioribus diligenter eſt veritas præſcrutanda, ut ſi rei popoſcerit qualitas, canonica diſtrictio feriat culpam delinquentis, non tanquam ipſe ſit idem accuſator, & judex; ſed quaſi famâ deferente, vel denunciante clamore, ſui officii debitum exequatur, eo ſemper adhibito moderamine, ut juxta formam judicii, ſententiæ quoque [h] forma dictetur. Cum igitur de Abbate [i] Pompoſianen. ea nobis frequenter inſinuata fuiſſent, quæ ab honeſtate regulari nimium diſſonabant, inquiſitionem eorum viris diſcretis cõmiſimus faciendam, qui cùm minimè proceſſiſſent ad iteratum ſæpè clamorem, de communi fratrum noſtrorum conſilio citavimus ad præſentiam noſtram Abbatem, & monachos, ut per nos ipſos causâ morbi pleniús inquiſitâ, plagam ipſam melius curaremus. Cùm igitur ad præſentiam noſtram accedentes quidam ex monachis nobis ipſũ Abbatem de ſimonia, perjurio, dilapidatione, ac inſufficientia detulerint, contra quos idem Abbas excepit, quod denunciationem hujuſmodi fraterna correctio, ſecundum evangelicam [j] regulam non præceſſerat, iidemque conſtanter aſſererent, quod correctionem hujuſmodi præmiſiſſent, licèt ad id probandum monachorum juramenta fuiſſent prohibita; quia tamen ſuper hoc ipſo nondum contendere deſiſtebant, nos, ut prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio noſtro volumus inquirere de præmiſſis, omnes omninò monachos, qui vel cum ipſo, vel contra ipſum Abbatẽ acceſſerant, juramenti vinculo aſtringentes, ut de propoſitis plenè, quã ſcirent, exprimerent veritatem: quorum

depoſitiones in ſcriptis redactæ, cùm publicatæ fuiſſent, ſuper illis cœperunt multipliciter diſputare. Quia verò tum ex aſſertione monachorum, tum ex Abbatis confeſſione cognovimus, quod idem Abbas non modicam ſummam pecuniæ relictam à prædeceſſore ſuo totam expendetat, & in alia ſumma majori monaſterium obligaverat, nos eum juxta legitimas, & canonicas ſanctiones, propter has, & alias præſumptiones, quaſi de dilapidatione ſuſpectum ab adminiſtratione Abbatiæ duximus [k] ſuſpendendum: & quia per teſtes ſimonia multis modis probata videbatur eſſe contra ipſum Abbatem, ipſe contra teſtes multas exceptiones oppoſuit; ſuper quibus utrimque fuit multipliciter diſputatum, aliis aſſerentibus, in crimine ſimoniæ, ſicut in crimine læſæ majeſtatis, omnes indifferenter, tam infames, quàm criminoſos, non ſolum ad accuſandum, ſed ad teſtificandum etiam admittendos, eùm ad inſtar publici criminis, & læſæ majeſtatis procedit [l] accuſatio ſimoniæ, multis ſuper hoc, & legibus, & canonibus allegatis: aliis è contrario reſpondentibus, quod licèt hæc duo crimina, quantùm ad accuſationem quaſi paria judicentur, differunt autem in multis; cùm alia pœna pro uno, & alia pro altero inferatur, & inter perſonas accuſatorum; & teſtium ſit utique diſtinguendum, cùm non per accuſatores, vel teſtes crimina probentur, multis nihilominus ſuper hoc & rationibus, & argumentis inductis. Ne verò vel innocentiæ puritas confuſa ſuccumberet, vel ſimoniæ pravitas effugeret impunita; nos æquitate penſata, nec omnes exceptiones contra teſtes oppoſitas duximus admittendas, nec repellendas duximus univerſas; ſed illas dumtaxat probandas admiſimus, quæ fortè probatæ, non de zelo juſtitiæ, ſed malignitatis fomite procedere viderentur, conſpirationes ſcilicet, & [m] inimicitias capitales; cæteras autem objectiones oppoſitas, ut furti, adulterii, propter immanitatem hæreſis [n] ſimoniacæ, ad cujus comparationem omnia crimina quaſi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etſi fidem teſtium debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto, præſertim cùm alia contigerit adminicula ſuffragari. Ad probandas ergo exceptiones admiſſas, Abbas quoddam protulit inſtrumentum, ad quod reprobandum eùm teſtes fuiſſent ex altera parte producti, facultatem ſibi petiit indulgeri, ut in partibus ſuis inſtrumentum hujuſmodi comprobaret. Cùm ergo judicantem oporteat cuncta rimari, diſcretioni veſtræ, de qua plenam fiduciam obtinemus, per Apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus, quatenùs intra ſex hebdomadas poſt ſuſceptionem præſentium probationes, quas Abbas, vel procurator ipſius ad probandum ſolummodò inſtrumentum, cujus reſcriptum vobis ſub bulla noſtra tranſmittimus, vel reprobandum pars altera duxit exhibendas, diligenti ſtudio recipere procuretis ſub teſtimonio litterarum veſtrarum incluſas, eas nobis fideliter deſtinantes attentiùs proviſuri, ut viâ regiâ procedentes, non ad ſiniſtram, nec ad dexteram declinetis. Quod ſi non omnes, &c. Duo veſtrûm, &c Datum Lateran. IV. nonas Decembris.

NOTÆ.

1. [a] *Sancti Victoris*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 3.* & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol. 424.* ex quo regeſtro textum hunc tranſcribo. De monaſterio Sancti Victoris canonicorum Regularium in diœceſi Bononienſi egi *in cap. cùm in Eccleſia, de majorit. & obed.* De Modocenſi diœceſi egi *in cap. 17. de reſcript.*

[b] *Exſpiravit.*) Vt refertur *lib. 1. Regum cap. 4.* & ejus hiſtoriæ meminerunt D. Chryſoſtomus *homil. 17 in Matthæum*, D. Hieronym. relatus *in cap. legant, 37. diſt.* D. Auguſt. *lib. 17. de civit. Dei, cap. 5.* & ad mores chriſtianè inſtruendos eleganti ſtilo patrio idiomate dedit Magnus pietate, religione, & litteris vir, tempeſtatis noſtræ Ambroſius alter D. Ioannes à Palafox *lib. 1. hiſt. ſacra.*

[c] *Denunciationem*) De qua egi *in c. 2. hoc titul.*

[d] *Inſcriptio.*) De qua egi *in cap. ſuper his, de accuſat.*

[e] *Denunciationem.*) De qua *in cap. 2. eod titul.*

[f] *Inquiſitionem.*) Vt probavi *in cap. inquiſitionis officium, de accuſ.*

[g] *Dominus.*) *Geneſis cap. 19.*

2. [h] *Forma dicitur.*) Nam quando proceditur per accuſationem, pœna ordinaria irroganda eſt; quando verò per inquiſitionem, mitior, & extraordinaria, ut probavi *in c. inquiſitionis, de accuſ.*

[i] *Pompoſian.*) Credo eſſe nomen proprium Abbatis, nam nullum monaſterium legi hujus nominis.

[i] *Regulam Evangelicam.*) De qua egi *in cap. novit, de judiciis.*

[k] *Suſpendendum.*) Nam Prælatus de dilapidatione ſuſpectus debet etiam lite pendente ſuſpendi ab adminiſtratione *cap. final. 3. quæſt. 2.* latè probant Genuenſis *practicab. quæſt. 575.* Bernardus Diaz *in praxi, cap. 71.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 7. cap. 5.* 3.

[l] *Accuſatio ſimoniæ,*) Vt probavi ſuprà *in cap. 3.*

[m] *Inimicitias.*) Quæ in gravioribus etiam delictis attenduntur, ut inimicus, nec ut accuſator, nec ut teſtis admittatur, ut probavi *in cap. meminimus, de accuſat.* & docet Menochius *lib. 1. de arbitr. quæſt. 28. per totam.* 4.

[n] *Hæreſis ſimoniæ.* Quatenus ſimonia hæreſis ſit, expoſui ſuprà *in cap. 1.*

CAPUT

CAPUT XXXI.

[a] Idem.

PEr tuas nobis litteras intimaſti, te plurimùm dubitare ſuper quadam epiſtola decretali, quam nos aſſeris edidiſſe, de teſtibus admittendis contra ſimoniacam pravitatem. Noveris igitur incunctanter, quod nos illam epiſtolam, quæ ſic incipit: Quamvis ad [b] abolendam, nequaquàm edidimus, ſed aliam, quæ ſic incipit: Licèt Heli, nos edidiſſe fatemur, ad cujus intelligentiam credimus diſtinguendum, utrum is, contra quem agitur, de ſimoniaca pravitate denuntietur civiliter, an [c] criminaliter accuſetur; & utrum agatur ſecundùm juris rigorem, an ſecundùm temperantiam æquitatis. Item utrum ſit regularis ipſe, qui jam renuntiaverit mundo; an ſæcularis, qui adhuc in mundo exiſtat; & utrum inferioris ſit gradus, an excellentioris ſit dignitatis: ad hæc, utrum antè fuiſſet claræ opinionis, & bonæ famæ; an graviter infamatus, & valdè ſuſpectus: & utrum de facili poſſit puniri, an ſine ſcandalo nequeat condemnari. Præterea utrum teſtes ſint honeſti, an criminoſi; & utrum jam ſint emendati de crimine, an adhuc in crimine perſeverent: rurſus utrum crimina ſint eadem vel minora; an paria, vel majora; utrumve teſtes ex zelo juſtitiæ, an ex malignitatis fomite depoſuiſſe credantur; denique utrum ad ſimoniacam pravitatem detegendam ſola dicta teſtium inducantur, an alia etiam adminicula ſuffragentur. Hæc omnia ſunt ad intelligentiam illius epiſtolæ diſtinguenda, ſicut ex ſerie ipſius epiſtolæ poteſt perpendere diligens indagator. Ille quidem Pompoſianus Abbas, qui jam pridem renunciavit mundo, erat de ſimonia, perjurio, dilapidatione, ac inſufficientia graviter infamatus; cùmque per monachos, qui juraverant teſtimonium perhibere veritati, ſimonia multis modis videretur eſſe probata, ipſe contra teſtes multas exceptiones oppoſuit, conſpirationes videlicet, & inimicitias capitales, furtum, & adulterium, ut eos à teſtimonio removeret. Nos verò, ne innocentiæ puritas confuſa ſuccumberet, vel ſimoniæ pravitas effugeret impunita, illas duntaxat exceptiones probandas admiſimus, quibus fortè probatis, teſtes non zelo juſtitiæ, ſed de malignitatis fomite proceſſiſſe conſtaret, ut conſpirationes, & inimicitias capitales: cæteras autem exceptiones, ut furti, adulterii, propter immanitatem hæreſis ſimoniacæ, ad cujus comparationem cætera crimina quaſi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etſi probationes fidem teſtium [d] debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto, aliis adminiculis ſuffragantibus, [e] præſertim cùm teſtes de crimine fuerint emendati. Tales igitur contra tales taliter duximus admittendos, ſed non ſecundum rigorem juris; ſed ſecundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, ut deponeretur ab ordine; ſed civiliter, ut ab adminiſtratione [f] amoveretur, tanquam immeritus & damnoſus. Et utique tales Prælati ex levioribus cauſis poſſunt ab adminiſtratione amoveri, maximè per Summum Pontificem, qui poteſtatem habet non ſolummodò judicandi, verùm etiam diſponendi, ſicut quorundam religioſorum approbata conſuetudo popoſcit; unde prædictus Abbas non expectatâ ſententiâ, quaſi malè conſcius ſibi ceſſit.

NOTÆ.

1. [a] IDem.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc titul. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex: tantùm ex textus ſerie cognoſcitur, textum hunc eſſe Gloſſam præcedentis, ſiquidem in eo tantùm intendit Innocentius exponere quod de teſtibus criminoſis admittendis in cauſa ſimoniæ dixerat in textu præcedenti.

b *Quamvis ad abolendam:*) Extat *in c.4.hoc tit. in 2.collect.*

c *Criminaliter.*) Quando dicatur judicium criminale, quando civile, expoſui *in cap. tua, de Procurat.*

2. d *Debilitarent.*) Quod in crimine hæreſis, aliiſque fidei cauſis contingit, in quibus etſi alias non idonei teſtes admittantur, ut criminoſi, & ſocii ejuſdem criminis, *cap. in fidei favorem, de hæretic. in 6.* tamen eorum fides in parte minuitur, ut probat Corraſ. *lib. 5. miſcel. cap. 20. per tot.*

e *Præſertim.*) Non tamen negat Innocentius idem dicendum etſi emendati non ſint, in crimine ſimoniæ, ob cujus gravitatem, etiam criminoſi non emendati admittuntur, ut docent Abbas 3.
in præſenti, num. 9. Felinus *num. final.* alias nihil ſpeciale daretur hoc caſu in crimine ſimoniæ. Inimici tamen ſemper repelluntur. Borellus *tom. 2. deciſionum, ex num. 300.*

f *Amoveretur.*) Per viam denuntiationis, aliàs 4.
verius eſt judicium criminale dici ubi agitur de

amotione à beneficio, vel adminiſtratione, ut reſolvit D. Joannes Vela *de modo procedendi cap.* 1. unde infert, in Eccleſiis, ubi Epiſcopus tenetur procedere cum adjunctis in cauſis criminalibus Canonicorum, teneri eos recipere, cùm agit de amotione alicujus à præbenda, ex eo, quod ordinem ſacrum præbendæ annexum intra tempus à jure aſſignatum non receperit.

CAPUT XXXII.

Idem *Abbati*[a] *Gemblacenſi.*

SIcut nobis tuis litteris intimaſti, cùm in Gemblacen. Eccleſia fueris à tenera nutritus ætate, monachus factus ibidem, in ætate matura promotus conſequenter fuiſti ad regimen Eccleſiæ[b] Florin. Verùm Abbate Gemblacen. de medio pòſt ſublato Gemblacen. Eccleſia, quæ prius te tanquam filium habuerat, inſcium & abſentem, in Patrem, & Paſtorem per electionem canonicam te revocavit. Et quoniam Paſtore carebat Leodien. Eccleſia Cathedralis, poſtquam per dies aliquot moram feceras in Eccleſia Gemblacen. ad Colon. Eccleſiam, quæ tua eſt Metropolis,[c] proficiſcens, ipſius auctoritate in Gemblacen. Eccleſia interim miniſtraſti. Cæterùm poſtquam in Leodien. Eccleſia fuit Epiſcopus[d] inſtitutus, is à te requiſitus electionem de te factam noluit confirmare, aliud non prætendens, niſi quod de minori loco translatus fueras ad[e] majorem. Verùm cùm hæc tibi fieri pro extorquenda pecunia comperiſſes, ſub interminatione anathematis vetuiſti, ne pro facto hujuſmodi aliqua pecunia offerretur. Et cùm quidam de fratribus timorem Dei præ oculis non habentes, interventu munerum ad ipſius Abbatiæ regimen aſpirarent, ſeniores in Eccleſia, quod malum imminens non niſi malo[f] poſſet deprimi, prævidentes, te inconſulto, & penitus ignorante, contra excommunicationis à te factæ ſententiam venientes promiſerunt, & pecuniam etiam perſolverunt, ſicut tibi poſtmodùm eſt relatum, & ſic ab Epiſcopo invitatus, inſtitutionem ab eo accepiſti liberè, quemadmodum poſtulabas. Super his ergo nos tua duxit diſcretio conſulendos, ſi propter promiſſionem incognitam, & prohibitam, quemadmodum eſt præmiſſum, tibi peccati macula inſligatur; vel ſi de promiſſione nunc tibi cognita, tu cum fratribus, qui fecerunt eam, debeas pœnitere; cùm inhærere nolueris ſimoniacæ pravitati, paratus pro grege Domini ſubire laborem; vel quamvis te conſcientia non accuſet, à ſuſcepto regimine, ſi decreverimus, abſtinere. Quamvis autem ſecundum[g] ſacrorum canonum inſtituta, etiam parvuli, qui cupiditate parentum Eccleſias per pecuniam ſunt adepti, eas dimittere teneantur; quia tamen longè diverſum eſt non præbere conſenſum, & expreſſim aliquid prohibere, taliter duximus reſpondendum: quoniam ex eo quod contra prohibitionem, & voluntatem tuam, à qua poſtmodum minimé receſſiſti, aliquis te penitus[h] ignorante promiſit pecuniam, & exſolvit, præſertim cùm aliquis ex his nullâ ſit tibi conſanguinitate conjunctus, nihil tibi debet quoad pœnam, & culpam, ſicut credimus, imputari, niſi poſtea fortè conſenſeris, pecuniam ſolvendo promiſſam, aut etiam reddendo ſolutam: alioquin contingeret, quod alicujus factum inſidias inimico parantis, ei damnoſum exiſteret, cui penitus diſpliceret: & ſic aliquis de fraude ſua commodum reportaret. Illos autem, qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, in tantum conſtat eſſe culpabiles; quod ſi exceſſus eorum eſſet Eccleſiæ manifeſtus, quæ non judicat de[i] occultis, pœnâ eſſent canonicâ feriendi.

NOTÆ.

1. [a] GEmblacenſi.) Gemblacum veteribus Gemelacum, pervetuſtum eſt Brabantiæ in Germania oppidum, olim Leodienſis, hodie Namurcenſis diœceſis, intra cujus oppidi mœnia conſtructum eſt monaſterium hoc, quod conſtruxit, ac dotavit Gilbertus anno 921. ut referunt de ejus origine & amplitudine agentes Aubertus Mireus *in orig. Cœnobiorum Belgiæ, cap.* 29. *per totum*, Yepes *tom.* 5. *chron. D. Benedicti, anno* 921. Bucelinus *tom.* 1. *Germania ſacra*, *verbo Gemblacum.* Guiberto ejus Abbati, qui deceſſit anno 1208. miſſa eſt præſens epiſtola, quæ reperitur inter editas à Sirleto, *fol.* 371. & *in* 3. *collect. ſub hoc titul. cap.* 5.

[b] *Florinen.*) Florinenſe monaſterium etiam eſt in Germania, in finibus agri, cujus fundationem expreſſit chronographus Cameracenſis *lib.* 3. his verbis: *Gerardi Epiſcopi patre defuncto, ipſe Dominus Epiſcopus apud Florinas, pro reverentia ſiquidem loci, quo natus fuerat, immò & pro ſalute animæ patris, & monaſterium S. Gingulfi, quod pater imperfectum reliquerat, ad finem perduxit; & alterum S. Ioannis ex rebus ſuis, & fratrum ſuorum, non tam pulchra ædificiorum facie, quàm forte operoſitate* 2.

tate fundavit. Sed hoc quidem clericorum, illud verò monachorum; utrumque annuente Valdrico Leodienſium Epiſcopo, in cujus parochia ſunt, conſecravit. Deniqueilla Abbatia Domini Abbatis Richardi regimini commendata, ſed & magni Imperatoris (Henrici) *auctoritate firmata, cæpit florere, ac poſtea magis, magiſque (Deo gratias) tam fluentiâ rerum, quam ſanctitate monachorum effloruit.* Refert Aubertus Mircus *in orig. Cænob. Belg. cap. 33.*

3. c *Proficiſcens.*) Sed quare confirmationem non poſtulavit à Capitulo Leodienſi, cum Capitulum Sede vacante poſſit confirmare electiones eorum, quorum confirmatio ad Epiſcopum ſpectabat, *cap. cùm olim, de major. & obed.* Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt repetentes io præſenti. Hoſtienſis, & Innocentius aſſeruerunt, conſuctudine, aut privilegio introductum fuiſſe, ut defuncto Epiſcopo Leodienſi Abbas Gemblacenſis à Colonienſi Metropolitano confirmationem peteret. Sed hac ſententiâ omiſsâ vera ſolutio petenda eſt ex hiſtoria hujus temporis, & ſtatu Eccleſiæ Leodienſis. Sciendum enim eſt, tempore hujus electionis Guiberti, Leodienſem Eccleſiam Paſtore caruiſſe, non tamen fuiſſe vacantem, quia potius duo ad eam erant electi Epiſcopi, Albertus videlicet, & Simon, qui ambo Romam profecti fuerant, ubi Simon Cardinalis creatus fuit, ut referunt Kratepolius *in catal. Præſul. Leodienſium*: & ita licèt Paſtore careret, quia Romæ erat, non tamen Capitulum tanquam Sede vacante poterat ipſum Abbatem confirmare; & ita Abbas ipſe adiit proximum ſuperiorem, videlicet Colonienſem Archipræſulem, qui illi permiſit miniſtrare in eadem Abbatia, donec Epiſcopus Leodienſis eum confirmaret.

d *Inſtitutus*) Hugo II. de Petraponte, de quo
ait Kratepolius *ubi proximè*, quod cum eſſet admodum diſſolutus moribus, poſtea ſe multum correxit, & multa opera bona fecit. 4.

e *Ad majorem*) Quod in Epiſcopis tantùm prohibitum eſt, ex traditis *in cap. 1. de tranſlat. Epiſcopi.*

f *Malo poſſet deprimi.*) Et ſic pro redimenda
vexatione pecuniam Epiſcopo dederunt, atque ita ſimoniam verè non perpetrarunt, juxta tradita ſuprà *in cap. Matthæus.* Vnde dum in fine hujus textus ait Innocentius, quod ſi exceſſus eorum eſſet Eccleſiæ manifeſtus, pœnâ eſſent canonicâ feriendi, accipiendus eſt ita, ut ſi conſtaret ſeniores monaſterii dediſſe pecuniam ut pretium Epiſcopo pro confirmatione Abbatis, eſſent omnino puniendi: & ſi dicas eos ſimoniam commiſiſſe, ſupponendum eſt vexationem alio modo vitare potuiſſe. 5.

g *Canonum.*) *Cap. quiſquis 1. quæſt. 1. cap. 1. 1.*
quæſt. 5. 6.

h *Ignorante.*) Et contradicente, alias ſi tantum eſſet ignorans, confirmatio facta per ſimoniam eſſet nullius momenti, ex traditis ſuprà *in cap. de regular.*

i *De occultis.*) *Cap. 1. 15. quæſt. 6. cap. erubeſcant, 32. diſt. cap. tua nos, hoc titul.* Probant Gibalinus *de
cenſur. part. 2. quæſt. 2. in fine,* Mancinus *cent. 2. genial. cap. 167.* 7.

CAPVT XXXIII.

Idem *Decano* [a] *Belvacenſi.*

TVa nos duxit diſcretio conſulendos, ſi aliquis alicui Eccleſiæ de bonis ſuis quædam obtulerit, petens, ut in vita ſua ſibi liceat eadem bona in ipſa Eccleſia pro præbenda tenere, bona recipi debeant ſic oblata, & idem clericus aſſumi valeat in Canonicum eiuſdem Eccleſiæ abſque vitio ſimoniæ. Nos igitur devotioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi quis clericus cum conditione, vel pacto largiatur, vel offerat bona ſua, ut illa poſtmodum pro præbenda retineat, & ut in Canonicum admittatur, hujuſmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit ſine vitio ſimoniæ, cùm in talibus [b] omnis pactio, aut conventio ceſſare debeant juxta canonicas ſanctiones: ſi verò purè, ac ſine pacto & conditione qualibet offerat bona ſua, rogans humiliter, ut in Canonicum admittatur, & bona ipſa retinere ſibi liceat pro præbenda, & clerici eiuſdem Eccleſiæ purè conſentiant, hujuſmodi receptio procul dubio fieri poterit abſque ſcrupulo ſimoniacæ pravitatis. Licèt autem taliter duxerimus reſpondendum, quia nobis datum eſt de manifeſtis tantummodo judicare; ſi tamen is, qui talem donationem facit ea [c] intentione ducatur, ut propter temporalia bona, quæ offert ſpiritualia valeat adipiſci; & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non eſſent eum, niſi commoda temporalia perciperent, admiſſuri, ſine dubio tam illi, quàm iſte apud diſtrictum Iudicem, qui ſcrutator eſt cordium, & cognitor ſecretorum, culpabiles judicantur.

NOTÆ.

a *BElvacenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap. 6.* ex qua reſtituo ejus literam. De Eccleſia Belvacenſi nonnulla notavi *in cap. 18. de foro comp.*

b *Omnis pactio.*) Juxta tradita *in 6. fin. de pactis.*

c *Intentione.*) Quia ſimonia mentalis tunc committitur, ut dicemus infrà *in cap final.*

COMMENTARIVM.

MOs olim fuit, ut in Clerum elegendi, in Eccleſiaque ordinandi pecunias Eccleſiæ offerrent, quibus poſtea præſidentes, ſeque de illo 2.
jactantes convitiis inſectabantur eos, qui nullâ datâ pecuniâ propter egregia merita cooptati fuerant. Quam conſuetudinem improbarunt PP. ſextæ Synodi *can. 5.* his verbis: *Eos igitur, qui glo-*

rigantur ſe per dationem auri ordinatos in Eccleſia *, & in hac maligna conſuetudine, qua abenat à Deo, & omni ſacerdotio, ſperaue , & ex hoc impudenti facie, & non operta, eos probroſis , & contumelioſis verbis , qui ob ſanctitatem vitæ à Spiritu ſancto electi , & conſtituti ſine datione auri ſunt , inhonorant , primò quidem noviſſimum gradum ſui ordinis accipere definimus: quod ſi permanſerint, per epitimiam, id eſt pœnitentiam , corrigantur.* Ubi notarunt Balſamon, & Zonoras: Hallierius *de ſacris elect. ſect. 7. cap 2. art. 1.* Etiam moris fuit, ut Epiſcopi, aliique Prælati in Eccleſia inſtituendi bona ſua Eccleſiæ ipſi offerrent: quare D. Ambroſius eo tempore, quo Epiſcopus ordinatus fuit, aurum omne ſuum, & argentum, nec non prædia inter pauperes, & Eccleſiam diſtribuit. Idem de Joanne Eleëmoſynario Patriarcha Alexand. refert Leontius *in ejus vita:* & Marcionem ducenta ſeſtertia Eccleſiæ intuliſſe refert Tertul. *de præſcrip. cap* 30. quem morem probavit Iuſtin. *in novell.* 123. *cap.* 2. ibi : *Si quis Epiſcoporum, ſive ante ſuam ordinationem , ſive poſt ordinationem voluerit proprias res , aut partem earum Eccleſiæ offerre , cujus ſacerdotium accepit , non prohibemus, & omni condemnatione , & pœna præſentis legis liberum eſſe ſancimus ; ſed etiam omni laude dignum iudicamus , quoniam hoc non eſt emptio, ſed oblatio.* Licèt ut vitaretur omnis mali ſuſpicio, Alex. II. *in cap ex multu* 1. *quæſt.* 3. oblationem hanc prohibuerit his verbis : *Vt nullus cujuſque gradus pro Eccleſia beneficio aliquid audeat conferre , aut fabricæ Eccleſiarum , ſeu etiam quod pauperibus ſit diſtribuendum.* Qui textus ex præſenti lucem accipit, nam ſi Epiſcopus , vel Canonicus, dum promoventur ad Eccleſiam, bona ſua , vel eorum partem purè, & liberaliter obtulerint , nullam ſimoniam commiſiſſe dicentur: ſi verò ex pacto , aut conventione inita bona illa contulerint , ſimoniam committunt, ut docet, & probat Hallierius *dict. cap.* 2 *art.* 1. quare rectè Innocentius in præſenti improbavit oblationem bonorum à Canonico factam, quia ex pacto, & conventione ea tradebat, videlicet ut in Canonicum reciperetur, & bona ipſa pro præbenda retineret.

CAPVT XXXIV.

Idem à *Priori Cartuſienſi.*

PEr tuas nobis litteras intimaſti, quod cùm G. in quadam domo Cartuſien. Ordinis ſuſcepiſſet habitum monachalem, termino ſuæ probationis completo, à diœceſaneo Epiſcopo fuit in Subdiaconum ordinatus: ſed poſtmodùm didicit ex relatione quorumdam, quod licèt idem Epiſcopus aliàs vir eſſet honeſtus, multotiens tamen commiſerat vitium ſimoniæ, propter quod monachus vehementi dolore turbatus in ſuſcepto formidat ordine miniſtrare, nolens ab eodem Epiſcopo ad ſuperiores ordines promoveri: unde cùm eidem eremum exire non liceat, nec præfatus Epiſcopus ipſum, vel quemquam alium ſuæ diœceſis ab Epiſcopo alio ordinari permittat, poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri , quid cum præfato monacho in ordine jam ſuſcepto , & ſuſcipiendis ſuperioribus ſit agendum. Nos itaque reſpondemus, quod idem monachus in ordine ſic ſuſcepto ſecurè miniſtret, ſed contra conſcientiam ad ſuperiores ordines non aſcendat, ne forſan ædificet ad gehennam; licèt ex eo , quod conſcientiam nimis habuit ſcrupuloſam, in difficultatem hujuſmodi ſit collapſus , quam utique non evadet, niſi deponat errorem.

N O T Æ.

I. a. C*Artuſienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 7. in hac ſexta collectione legitur *Cantaurienſi*, ſed malè , cùm in præſenti agatur de monacho Carthuſienſi, & cum Prælato , hoc eſt Priore Magnæ Carthuſiæ loquatur Innocentius: ſanctus enim Brunus Doctor Pariſienſis Carthuſianorum Ordinem inſtituit in Sabaudia, juxta civitatem Grationopolim, in loco inacceſſo, rupibus vaſto, quem Carthuſiam vocant ; unde ab eo loco præclarus hic Ordo Carthuſianorum dictus fuit, & etiam ab eo eremo, fratres Eremitæ dicti fuerunt. P. Venerabilis Cluniacenſis Monachus, ibi: *Chariſſimis , & Magnificè honorandis ſervis Dei in eremo Chriſti ſervientibus.* Innocentius III. *lib.* 2. *regeſtr.* 14 *epiſt.* 105. ubi Boſquetus. De hoc mentio fit *in cap. ſicut, de homicidio.* Varia ſunt cœnobia, tam in Hiſpania, Italia, quàm Gallia hujus præclariſſimi Ordinis, de quibus, & eorum mira ſanctimonia plura congeſſerunt D. Petrus Dulando *in chron. Carthuſ.* Petrus Sutor *de vitu Carthuſ.* Baronius *tom.* 12. *annal. anno* 1086. *num.* 13. & anno 1092. *num.* 10. & anno 1101. *num.* 14. Tamaius à Salazar. *tom.* 5. *martyrol. die* 6. *Octobris.* D. Joſeph de Valles *in fund. Carthuſ.* Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tract. de benevol. in Religioſos fol.* 409. Beyerlinch. *in Theatro vitæ hum. verbo Carthuſienſis.*

COMMENTARIUM.

QUi ſcientes Epiſcopum aliquem ſimoniacum eſſe ab eo ordines petunt , vel non inviti ſe ordinari patiuntur, ſuſpenſionem incurrunt , *cap. ſi quis à ſimoniaco, cap. de cætero,* 1. *quæſt.* 1. tum quia Epiſcopi ſimoniaci, & ita ſuſpenſi , exercitium ordinis dare non poſſunt , quod non habent: tum ob immanitatem ſceleris ſimoniæ, ut ita terreantur Epiſcopi , cùm ſciant neminem poſſe ab eis Ordines petere. Sed ſi per ignorantiam quis ab Epiſcopo ſimoniaco non ſimoniacè ordinetur, adhuc eget diſpenſatione, ut docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 6. *ad* 2 his verbis : *Nec propter præceptum eius, nec etiam propter excommunicationem, debere aliquem recipere ordinem ab Epiſcopo , quem* 2

ſcit

ſcit ſimoniacè promotum ; & ſi ordinetur , non recipere ordinis executionem , etiamſi ignoraret eum eſſe ſimoniacum ; ſed indigere diſpenſatione , quia nullus debet obedire alicui ad communicandum ſibi in facto illicito : ille autem , qui eſt ipſo jure ſuſpenſus , & quo ad ſe , & quoad alios illicitè confert ordinem. Unde nullus debet ipſi communicare recipiendo ab eo quacunque ex cauſa : ſi autem ei non conſtat , non debet peccatum credere alterius ; & ita cum bona conſcientia debet ab eo ordinem recipere. Addit tamen : *Si autem Epiſcopus ſit ſimoniacus aliquo alio modo , quàm per promotionem ſuam ſimoniacè factam , poteſt ab eo ordinem recipere , ſi ſit occultum , quia non eſt ſuſpenſus quoad ſeipſum.* Docent Suarez *de conſur. diſput.* 31. *ſect.* 4. Hallier. *de ſacris elect. ſect.* 7. *cap.* 1. *art.* 3. §. 3. Illud tamen valde olim dubitatum fuit , an ſubditus à Prælato ſuo, quem privatim ſimoniacum fuiſſe ſcit, ordinem recipere poſſit. Et Hugo Cardinalis *in cap. nos* 9. *quaeſt.* 9. affirmavit , poſſe. Joannes Andreas & Bernardus in præſenti textu negarunt , quorum ſententia probatur ex hoc textu , ubi Innocentius jubet monacho Carthuſienſi , qui gradum Subdiaconatus receperat ab Epiſcopo, quem poſtea ſcierat ſimoniacum eſſe , ut in gradu ſuſcepto miniſtraret ; ſed contra conſcientiam ad ſuperiores ordines non aſcendat : & ita olim etiam ob privatam ſcientiam ſimoniæ ab Epiſcopo commiſſæ , non licebat ab eo ordines recipere. Verùm quia plura mala inde contingebant ex eo , quod privatâ auctoritate liceret ab Epiſcopo proprio diſcedere , nec ab eo velle ordines recipere propter ſuſpicionem , aut rumorem ſimoniæ, ut referunt Surius in vita Sancti Gualberti , die 12. Jul. *cap.* 6 Petrus Damianus *lib.* 8 *epiſt.* 11. *ad Cives Florentinos*, obtinuit, ut poſt Extravag. Martini V. *ad evitanda* , tantùm Epiſcopum notoriè ſimoniacum teneatur ſubditus vitare , ut probat Hallierius ſuprà, *dict.* §. 3. nec hodie præſens textus procedit , nec etiam monachus Carthuſianus , qui ex privata tantùm notitia audierat fuiſſe Epiſcopum proprium ſimoniacum, tenebatur illum vitare ; immò potius ab eo ordines recipere valebat. Proſequuntur Hallierius , & Suarez *ubi ſupra*.

CAPVT XXXV.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiſcopo.*

IN tantùm peccatis exigentibus corda quorundam ſimoniaca pravitas depravavit , ut in exterminium canonicæ ſanctionis , & in eluſionem quodam modo divini judicii lucris temporalibus inhiantes , ac dicentes in corde ſuo : Non eſt Deus , ſimoniam ſub honeſto nomine pallient , quaſi mutato nomine [b] culpa transferatur , & pœna. Verùm nec Deus ſecundùm Apoſtolum irridetur , nec tales Simonis ſectatores , etſi temporalem in præſenti forſan pœnam evadant , in futuro tamen pœnam non effugient ſempiternam, cùm nec honeſtas nominis ctiminis malitiam palliabit, nec vox poterit abolere reatum. Sanè pervenit ad audientiam noſtram, quod cùm olim quidam ſuffraganei tui pro chriſmate Eccleſiæ contra [c] canonicas ſanctiones certam accipere conſueverint pecuniæ quantitatem , metuentes pænam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes , tempus faciendæ ſolutionis anticipent, recipientes in media Quadrageſima , quod recipere conſuevêre poſt Paſcha : & ut cauſam accipiendi diſſimulent, nomen denariorum variant , denarios, quos priùs chriſmales, ſecundò paſchales dicebat , conſuetudinem mediæ Quadrageſimæ nuncupantes. Quidam verò nec tempus ſolutionis , nec ſolvendorum nummorum in aliquo variarunt, veterem per omnia conſuetudinem imitantes. Quia verò expreſſiùs exprimit venditionis ſpeciem, qui priùs recipit [d] pretium, quàm rem conferat pretioſam , quamquam tempus recipiendæ mercedis diſſimulando diſtulerit , & diſſimulaverit differendo : licèt utrumque in talibus periculoſum ſit , vel exiſtat , cùm gratis gratia conferenda ſit, ne ipſam contingat , & rem , & nomen gratiæ demereri : f. t. per A. ſ. m. atque diſtrictè præcipimus, quatenus auctoritate noſtrâ fretus , & tuâ, taliter exceſſus corrigas ſupradictos, ſuffraganeos tuos, & [e] officiales eorum man. præ. per cen. ecc. & ſub. ap. ob. à tam illicita exactione compeſcens , quo ad nos de cætero ſuper hoc querimonia deferri non poſſit , nec aliorum culpa tibi ob tuæ negligentiæ meritum imputetur ad pœnam : eâdemque auctoritate ſuffultus , pravam illam conſuetudinem de tua provincia ſtudeas abolere, per quam pro Eccleſiarum [f] inveſtitura, Archidiaconi marcham argenti, minores verò Decani vaccam albam ſibi dari poſtulant, vel certam ſolvi pecuniæ quantitatem. Dat. Later. VI. Kal. Iul.

NOTÆ.

a *Cantuarienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul de exceſſ. Prælat. cap.* 1. & in epiſtolis editis à Sirleto , *fol.* 337. Ex quo regeſtro reſtituo litteram huius textus. De Cantuarenſi Metropoli egi *in cap* 2. *de reſcript.* 1.

b *Culpa transferatur.*) Ut de aliis notavi *in cap. ea* 15. *hoc tit.*

c *Canonicas ſanctiones.*) Congeſtas ſuprà *in dict. cap. ea*, ubi commentarium huius textus invenies.

d *Recipit*

2. d *Recipit pretium.*) Undè ſecundùm leges civiles emptor tenetur priùs offerre pretium, quàm venditor rem venditam tradat, *l. Iulianus*, §. *offerre. ff. de action. empti*; fortiuſque oſtenditur venditio, quando pretium rei præcedit eius traditionem. Ratio eſt, quia traditio rei poteſt referri ad plures contractus: ſed interventio pretii ſolam emptionem reſpicit.

e *Officiales*) Id eſt vicarios, ut notavi ſuprà *in titul. de offic. Vicarii.*

f *Inveſtitura.*) Hanc ultimam partem expoſui ſuprà *in cap. cùm Eccleſia.*

CAPVT XXXVI.

[a] Idem

PEr tuas nobis litteras intimaſti, quod cùm D. lator præſentium vellet in Subdiaconum ordinari, & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exoravit, ut ipſum ad Eccleſiæ ſuæ [b] titulum [c] præſentaret: quod cùm ille facere recuſaret, ipſe illi firmiter repromiſit, quod nunquam, ſi præſentaret eundem, in Eccleſia ſua aliquam peteret portionem: & ſic ad præſentationem ipſius extitit ordinatus, nec, ut aſſerit, in hoc ſe egiſſe illicitum aliquid intellexit. Vnde cùm poſtmodum vellet in Diaconum promoveri, Epiſcopo commonente, ne quis interveniente promiſſione aliquâ ordinatus accederet, idem recordatus promiſſionis iſtius, à ſuſceptione ordinis Diaconatus ceſſavit, hoc tibi humiliter confitens, & per te poſtulans edoceri, utrum ex compromiſſione huiuſmodi reus eſſet, & an liceret eidem in ſuſcepto Subdiaconatus ordine [d] miniſtrare, & ad ordines aſcendere ulteriores: unde fraternitas tua duxit Ap. Sed oraculum requirendum. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod niſi cum eo fuerit miſericorditer diſpenſatum, nec ad ordines ſuperiores aſcendere, nec in ſuſcepto debet ordine ſecundùm rigorem canonicam miniſtrare.

NOTÆ.

1. a IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Titulum.*) Id eſt Eccleſiam, juxta tradita latè *in cap. 4. de preb.*

c *Præſentaret*) Juxta morem antiquum, ſecundùm quem Parochus coadjutorem præſentabat, parte ſui beneficii illi aſſignatâ, ut probavi *in cap. extirpanda, de Prabend.*

2. d *Miniſtrare.*) Quia ſuſpenſus erat, cùm ſimoniacè ordinatus eſſet, non quia abſque titulo, ſeu cum titulo falsò promotus fuiſſet; nam ex eo ſuſpenſionem non incurrebat, ut probavi *in cap. 4. de preb.* ſed propter pactum initum ipſo cum presbytero non petendi portionem aliquam fructuum in ipſa Eccleſia, ut ſimiliter *in cap. final. hoc titul.* eadem ſuſpenſio incurritur ab eo, qui pacto convento promiſit ſe non præſtiturum neceſſaria ab Epiſcopo ordinante, qui illi de neceſſariis providere cogebatur, juxta tradita *in dict. cap.* 4. nam cùm iſte remiſerit quid temporale, videlicet partem fructuum, ſeu ſuſtentationem ſibi debitam, ut ſpirituale, id eſt ſacrum ordinem, aſſequeretur, ideo ſimoniam commiſit; nam remittere idem eſt ac dare: probant in terminis textus *in cap. alia 8. quæſt. 3. cap. veniens, el 2. de teſtibus.* Faciunt textus *in l. ſi mulier. 10. ff. de condict. cauſ. dat. l. quæ etiam, ff. de calumn.* Docent Ugolinus *de ſimonia tabul. 4. num.* 3. Quaranta *in ſumma Bul. verbo Ordo*, Gibalinus *de ſimon. cap. 16. conſect.* 5. Unde deducunt Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimon. cap. 38. num.* 5. Azor *lib. 12. inſtit. moral. 3. part. cap. 15. quæſt* 1. hanc ſuſpenſionem etiam incurrere eum, qui extraneo ſibi conſtituenti patrimonium ad ſuſcipiendos ſacros ordines, promittit ſe nihil unquam petiturum. Sed contrarium, immò in hoc pacto reſtituendi patrimonium, aut non petendi ab eo, qui illud ad ordines ſuſcipiendos conſtituerat, nullam committi ſimoniam, nec per conſequens ſuſpenſionem incurrere, docuerunt Navarrus *ad titul. de temporibus ordin. conſil.* 17. Toletus *lib. 1. ſumma, cap. 48. num.* 6. Caſtropalao *tract. 17. oper. moral. diſput. 3. punct. 3. num.* 2. Garcia *2. part. de benefic. cap. 5. num.* 165. Diana *part. 2. tract. 2. reſol.* 5. Barb. *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 20. *num.* 29. alii congeſti à Gibalino *dict. conſect.* 5. quia iſta conſtitutio patrimonii non eſt aliquid ſpirituale, nec vera præſentatio ad ſacros ordines, ut quæ in hoc textu præceſſit, unde non potuit committi ſimonia. & per conſequens nec incurri ſuſpenſio, de qua in hoc textu.

CAPVT XXXVII.

[a] Idem.

COnſulere. *Et infrà*: Quicumque [b] vicedominatum, vel aliam eccleſiaſticam adminiſtrationem per pecuniam adminiſtrare voluerint, tam ementes, quàm vendentes cum Simone magno percelluntur, & ab illa Eccleſia, in cuius contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerint, juſtè excluduntur.

NOTÆ.

N O T Æ.

1. a IDem) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas hucuſque excuſas textus hic reperitur.

2. b *Vicedominatum.*) Vicedominus accipitur in jure canonico pro ea perſona, quam conſtituit Epiſcopus pro hoſpitibus recipiendis, & eleemoſynis diſtribuendis, aliiſque rebus Eccleſiæ peragendis; quem ſi Epiſcopus non deſignabat, olim Clerus eligebat, *cap. volumus, cap. Diaconi,* 89. *diſt.* & aliquando juriſdictionem exercebat, ut conſtat *ex lib.* 3. *Capitul. Caroli, cap.* 26. ibi: *Mandet Comes, vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi quicumque locum Epiſcopi, vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum.* Notavit Fileſacus *in cap.* 4. §. 5. *de offic. Ordin.* & plura congeſſerunt P. Gregorius *tit.* 9. *cap.* 5. & *de eccleſiaſt. hierach. quæſt.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 13. & nos ſuprà *in cap.* 1. *de calumniat.*

COMMENTARIVM.

3. CErtum eſt, per ſacros canones prohiberi venditionem, ſeu quamlibet alienationem officiorum Eccleſiæ, ut in canone 2. Concilii Chalcedon. *cap. Salvator,* 1. *quæſt.* 3. & in tali venditione non committi ſimoniam contra jus divinum, aut naturale, omnes etiam fatentur, ut probat Victoria *in relect. de ſimon. cap.* 16. & 17. Circa jus eccleſiaſticum communis opinio eſt, ſimoniam in tali venditione committi, à jure canonico prohibitam, *dict. cap. Salvator, extravag.* 2. *hoc titul.* ibi: *Officiu eccleſiaſticu, & quibuslibet beneficiu.* Ita cum aliis docuerunt Suarez *lib.* 4. *de ſimonia, cap.* 29. *num.* 8. Sed noviter Gibalinus, qui nullam veram ſimoniam agnoſcit, ex ſolo jure poſitivo aſſerit in venditione horum officiorum committi peccatum turpis lucri, & quæſtus, quod in propria loquutione ſimonia dicitur. Ita docet Gibalinus *d. quæſt.* 20. *conſect.* 13. & *quæſt.* 23. *conſect.* 7. Sed cùm diverſitas hæc opinionum tantùm conſiſtat in proprietate, vel improprietate ſimoniæ, parum in his refellendis, vel conciliandis, duxi inhærendum, cùm expreſsè in hoc textu, & *in dict. cap. Salvator,* ut ſimoniaca improbetur talis venditio. Illud omittendum non eſt, quod cùm hæc prohibitio ſit tantum juris poſitivi, poterit contrariâ conſuetudine introduci hujuſmodi venditio, ut pluribus in Eccleſiis invaluit circa venditionem officii Janitoris, vulgò *Pertiguero,* & ſimilium.

C A P V T XXXVIII.

Idem. [a] *in Concilio Later.*

SIcut pro certo didicimus, in pleriſque locis, à pleriſque perſonis quaſi columbas in templo vendentibus fiunt exactiones, & extorſiones turpes, & pravæ pro [b] conſecrationibus Epiſcoporum, [c] benedictionibus Abbatum, & ordinibus clericorum: eſtque taxatum, quantum ſit iſti, vel illi, quantumve alteri, vel alii perſolvendum: & ad cumulum damnationis maioris, quidam turpitudinem & pravitatem hujuſmodi nituntur defendere per conſuetudinem longo tempore obſervatam. Tantum igitur abolere volentes abuſum, [d] conſuetudinem hujuſmodi, quæ magis dicenda eſt corruptela, penitus reprobamus, firmiter ſtatuentes, ut pro his, ſive conferendis, ſive [e] collatis, nemo aliquid quoquam prætextu exigere, aut extorquere præſumat: alioquin & qui receperit, & qui dederit hujuſmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi, & Simone condemnetur.

N O T Æ.

1. a LAteranenſi.) Generali videlicet celebrato ſub Innocent. III. ubi *cap.* 64. reperitur textus hic, & canonem hunc confirmavit Honor III. *in cap.* 2. *hoc titul.* 5. *collect.* ubi ita ſcribit: *Cupiditati quorundam, qui quaſi columbas in templo vendentes, facere ſolent exactiones, & extorſiones turpes, & pravas pro conſecrationibus Epiſcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum, pravitatem hujuſmodi intendendo defendere per conſuetudinem longo tempore obſervatam, tam in Lateranenſi, quàm in generali Concilio fuit ſalubriter obviatum, conſuetudine hujuſmodi, quæ corruptela magis dicenda eſt, penitus reprobatâ, & ſtatuto, ut nemo pro his, ſive conferendis, ſive collatis, aliquid quocunque prætextu exigere, aut extorquere præſumat. Nos igitur utriuſque Concilii conſtitutionibus inhærentes, auctoritate præſentium firmiter inhibemus, ne quis pro benedictione, ſive inſtallatione Abbatum, qui ad monaſterii veſtri regimen fuerint aſſumendi, præſumat aliquid à vobis exigere, aut prætextu cujuſquam conſuetudinis extorqueri: vobis nihilominus indulgentes, ne quid inviti ob cauſas dare teneamini ſupradictas.*

b *Conſecrationibus.*) De quibus egi *in cap.* 1. *hoc titul.*

c *Benedictionibus.*) De quibus agemus infrà *in cap. ne Dei Eccleſia.*

d *Conſuetudinem.*) Textum hunc expoſui, & commentarium dedi ſuprà *in cap. ad noſtram.*

e *Collatis.*) Dummodo quæ poſtea dantur, non gratuitò dentur; nam gratuitatem donationem approbavit Gregorius *in cap.* 1. *hoc titul.* ubi notavi. 2.

Digitized by Google

CAPVT XXXIX.

Idem in [a] eodem.

QVoniam ſimoniaca labes pleraſque moniales infecit, ut vix aliquas ſine pretio recipiant in ſorores, [b] paupertatis prætextu volentes hujuſmodi vitium palliare: ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, ſtatuentes, ut quicunque de cætero talem commiſerit pravitatem, tam recipiens, quàm recepta, ſive ſit ſubdita, ſive prælata, ſine ſpe reſtitutionis de ſuo monaſterio expellatur, in locum arctioris regulæ ad agendam [c] perpetuam pœnitentiam retrudenda. De his autem, quæ ante hoc Synodale ſtatutum taliter ſunt receptæ, ita duximus providendum, ut remotæ de monaſteriis, quæ perperam ſunt ingreſſæ, in aliis locis ejuſdem Ordinis collocentur. Quod ſi fortè propter nimiam multitudinem alibi nequiverint commodè collocari, ne damnabiliter in ſæculo vagentur, recipiantur in eiſdem monaſteriis diſpenſativè de novo, mutatis prioribus locis, & inferioribus aſſignatis. Hoc etiam circa monachos, vel alios regulares decernimus obſervandum. Verùm ne per ſimplicitatem, vel ignorantiam ſe valeant excuſare, præcipimus, ut diocœſani Epiſcopi ſingulis annis hoc faciant per ſuas diœc. publicari.

NOTÆ.

1. a EOdem.) Lateranenſi videlicet generali, ubi *cap. 65.* reperitur textus hic, nec-non in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. 4.*

2. b *Paupertatis prætextu.*) Et ita paupertas erat affectata, non vera; nam ſi vera eſſet, pro ſuſtentatione ipſius aliquid monaſterium exigere valebat, ut probavi *in cap. veniens, hoc titul.* ubi commentarium dedi.

3. c *Perpetuam pœnitentiam.*) Quæ detruſio propriâ fuit clericorum, & monachorum, ut probat Gibalinus *de clauſur. regul. diſput. 3. cap. 2.* & de ea nonnulla adduxi *in cap. 1. de regul.*

CAPVT XL.

[a] Idem in eodem.

AVdivimus de quibuſdam Epiſcopis, quod decedentibus Eccleſiarum Rectoribus ipſas interdicto [b] ſubjiciunt, nec patiuntur alios in eiſdem [c] inſtitui, donec ipſis certa ſumma pecuniæ [d] perſolvatur. Præterea cùm [e] miles, aut clericus domum Religionis [f] ingreditur, aut apud Religioſos eligit ſepulturam, etiamſi nihil religioſo loco reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingat eorum. Cùm igitur non ſolùm à malo, ſed etiam ab omni ſpecie mali ſit ſecundùm [g] Apoſtolum abſtinendum, exactiones hujuſmodi penitus inhibemus: quod ſi quis tranſgreſſor extiterit, exacta [h] duplicata reſtituat, in utilitates locorum, in quorum fuerint diſpendium ſoluta, fideliter convertenda.

NOTÆ.

1. a EOdem.) Lateranenſi videlicet generali ſub Innocentio III. ubi *cap 66.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. 5.*

2. b *Subjiciunt.*) Quod facere non poterant, tum quia pro cauſa civili non debet Eccleſia interdicto ſubjici, *cap. 3. de pœnis*: tum ne impediatur Sacramentorum adminiſtratio.

c *Inſtitui.*) Aut per ſe, aut corporaliter per Archidiaconum, ut *in cap. ex frequentibus, de inſtitut.* diximus.

d *Perſolvantur.*) Contra tradita ſuprà *in cap. cùm in Eccleſia.*

3. e *Miles, aut clericus*) De milite ideo in præſenti ſpecialiter agitur, quia militibus olim prohibitum erat monaſterium ingredi, niſi priùs probata eorum vita fuiſſet ab Epiſcopo, *cap. legem, 53. diſt.* De clerico etiam, quia Epiſcopo videbatur bona ab eo intuitu Eccleſiæ acquiſita eſſe illi relinquenda priùs quàm vitam monaſticam profiteretur, *cap. 1. 18. quæſt. 1.*

f *Ingreditur.*) Similem abuſum in Parocho improbavit Honorius III. *in cap. 2. de regul. in 5. compil.*

g *Apoſtolum.*) *1. ad Theſſalon. cap. 5.*

h *Duplicata.*) Sed tunc obſtat textus *in cap. de hoc, hoc titul.* ubi tantùm pretium ſimoniacè acceptum reſtituitur abſq; alio ſimplo: ergo non rectè in præſenti duplicatum pretium reſtitui jubetur. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt cum Binsfeldio *in præſenti*, textum *in dicto cap. de hoc jure*, & ſimiles procedere, quando ex mutua conventione dantis, & accipientis pretium ſimoniacè interceſſit; in præſenti verò textu agitur, quando non ex voluntate dantis pretium, ſed à ſuperiore per extorſionem, & concuſſionem exactum fuit, quia tunc in pœnam ſimilis extorſionis duplicatum pretium reſtituit. 4.

CAPVT XLI.

Idem in [a] eodem.

AD Ap. n. aud. frequenti relatione pervenit, quod quidam clerici pro [b] exequiis mortuorum, & [c] benedictione nubentium, & ſimilibns pecuniam exigunt, & extorquent; & ſi fortè eorum cupiditati nō fuerit ſatisfactū, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt: è contra verò, quod laïci laudabilem conſuetudinem erga ſanctā Eccleſiam piâ devotione fidelium introductam ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere ſub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter has pravas exactiones fieri prohibemus, & pias [d] conſuetudines præcipimus obſervari, ſtatuentes, ut liberè conferantur eccleſiaſtica [e] ſacramenta: ſed per Epiſcopum loci, veritate cognitâ, compeſcantur, qui malitiosè nituntur laudabilem conſuetudinem immutare.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*) Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *cap. 67.* reperiuntur verba in præſenti relata, & in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. 6.*

b *Exequiis mortuorum.*) De quibus egi *in cap. ſuam, hoc titul.* ubi commentarium hujus partis dedi.

c *Benedictionibus.*) De quibus plura adduxi *in cap. 1. de ſecund. nupt.*

d *Pias conſuetudines.*) Hæc verba expoſui ſuprà *in cap. cùm in Eccleſia.*

2. e *Sacramenta.*) Si referas ad exequias mortuorum, & benedictiones nuptiarum, de quibus proximè egerant Patres, dictio *ſacramenta*, ponitur pro ſacramentalibus, ut jam notavi *in d. cap. cùm in Eccleſia.* Si verò accipias pro aliis Sacramentis, verùm eſt pro nullo ex eis pecuniam exigi poſſe, ut de Baptiſmo cavetur *in can. 48. Concilii Illiber.* ibi: *Emendari placuit, ut qui baptizantur, nummos in choncam non mittant,* ubi notavi, *de confirmat.* probavi *in cap. ea 15. hoc titul.* de Pœnitentia *in cap. nemo, hoc titul.* de Euchariſtia *in can. 23. 6. Synodi,* relato *in cap. nullus 1. q. 1.* ibi: *Ut nullus, ſive Epiſcopus, ſive Presbyter, ſive Diaconus, immaculatam præbens communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratiâ obolos, vel quamvis aliam ſpeciem exigat.* De Ordine *in cap. 1. hoc titul.* de Matrimonio *in cap. ſuam, hoc titul.* & latè docent Ugolinus, Redoanus, & Gibalinus *in tract. de ſimon.*

CAPVT XLII.

Vniverſis Abbatibus, & Fratrib. [a] Ciſtercien. Ordinis.

NE Dei Eccleſiam, quam lavit proprio ſanguine Ieſus Chriſtus, macula fœditatis coinquinet, ruga duplicitatis deformet, cupiditatis ſpurcitia, omnium malorum radix, & venalitatis deformitas, quaſi ruga ſub conſuetudinis prætextu contracta, eliminandæ ſunt penitus ab eadem, ut diſpenſatio miſteriorum Dei, & ipſa myſteria gratis accepta, Gieziticâ pravitate prorſus abolitâ, charitate gratuitâ conferantur, quæ vendere, ſeu emere, quàm deteſtabile, quamve periculoſum exiſtat, liquidò perpendi poteſt ex eo, quod Dominus vendentes, & ementes oves, & boves ejecit de templo, & cathedras vendentium columbas evertit. In ejectione deniq; vendentium, & ementium facinoris inquinantis utrumque exprimitur deteſtatio, & in cathedrarum everſione monſtratur, cui pœnæ ſubjaceant hi, qui præſunt, vendentes Dei dona, & Eccleſiæ ſacramenta. Vt igitur hujuſmodi facinus, quod quos coinquinat, æquat, Prælatos, & ſubditos non poſſit inficere quoquo modo, auctoritate Apoſtolicâ diſtrictiùs inhibemus, ne quis Archiepiſcopus, vel Epiſcopus, Archidiaconi, vel [b] Officiales ipſorum à quoquam in Abbatem electo, pro [c] benedictione, ſeu [d] inſtallatione, vel recipienda profeſſione ab eo, ſub conſuetudinis prætextu cujuſquam [e] palefridum, ſeu aliud quidquam, quocunque nomine cenſeatur, exigere, vel extorquere præſumant, vobiſque ſub prætextu hujuſmodi exacta taliter ne præſtetis interdicimus, cùm non ſolùm à malo, ſed à mali ſit ſpecie abſtinendum. Inſtallationis quoque ſolennitates fieri prohibentes adjicimus, ut Archiepiſcopi, & Epiſcopi ea ſint [f] forma profeſſionis contenti, quæ ab origine veſtri Ordinis noſcitur inſtituta, cujus tenorem ad majorem evidentiam huic noſtræ paginæ duximus inſerendum: Ego frater Abbas Ciſtercienſis Ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam ſecundùm regulam

ſancti Benedicti, tibi Domine Epiſcope, tuiſq; ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ Sedi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.

NOTÆ.

1\.

a *Ciſtercienſis.*) Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex quinta collectione Honorii III. edita à Cironio, ubi *ſub hoc titul. cap. 1.* reperitur textus hic: ex Manriqueque *tom. 4. annal. Ciſterc. anno 1224. cap. 5.* ubi hujus textus hiſtoriam, & litteram refert: cùm enim temporibus Honorii III. Epiſcopi, Archidiaconique renuerent Abbates Ciſtercienſis Ordinis inſtallare, niſi priùs equum ſibi darent, nec-non in obedientia à prædictis Abbatibus præſtanda, verba illa, *ſalvo Ordine ſuo*, eſſe rejicienda intenderent, cùm inutilis quodammodo redderetur promiſſio obedientiæ, conqueſtus fuit Jacobus Abbas Ciſterc. de prædictis duobus exceſſibus coram Honorio, qui ut hæc nova gravamina à monachis Ciſtercienſis tolleret, præſentem edidit conſtitutionem, & ſimilem circa ordinem Præmonſtratenſium edidit Innoc. III. *lib. 1. epiſt. in edit. Coloniæ, fol. 92.* in hæc verba: *Significarunt nobis dilecti filii N. Abbas, & Fratres Præmonſtraten, quod cùm dilectus filius Hugo de Petraponte Archidiaconus Laudunen in promotione ipſius Abbatis paleſfridum ab eo obtentu cujuſdam pravæ conſuetudinis exegiſſet, quia ſuper hoc ei acquieſcere recuſavit, converſum quemdam ipſius de equitatura, cui inſedebat, deponere, & eam ſecum adducere per violentiam non expavit. Unde nos eidem Archidiacono per litteras noſtras mandavimus, ut ſimilia de cætero non præſumat, immò de hoc ipſo eidem Abbati ſatisfactionem exhibeat competentem. Ideoque diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus, ſi dictus Archidiaconus ea, quæ præmiſſa ſunt, adimplere noluerit, tàm eum, quàm alios, qui pro benedicendis, inſtandis, vel deducendis ad Sedem, tàm Abbatibus, quàm aliis eccleſiaſticis perſonis, paleſridum, vel aliud exigere, vel extorquere præſumpſerint in poſterum, vel hactenus præſumpſerunt, niſi ad commonitionem veſtram à ſuâ præſumptione deſtiterint, & de perceptis taliter ſatisfecerint competenter, excommunicationis cenſurâ, appellatione poſtpoſitâ percellatis: & ſicut excommunicatos faciatis ab omnibus arctius evitari. Quod ſi non omnes, duo veſtrûm, &c.* Datum Romæ, &c. IV Idus Maii. Et Abbati ſancti Maglorii Pariſienſ. *lib. 3. regeſtr. 14. epiſt. 143.* ſuper eâdem re ita reſcribit: *Cùm ex injuncto nobis Apoſtolatus officio Eccleſiarum omnium ſolicitudinem gerere teneamur, ea corrigere nos oportet, quæ interdum contra ſacrorum canonum ſanctiones in eis per ipſarum miniſtros improvide attentantur. Sanè ad audientiam noſtram vobis referentibus eſt delatum, quod cùm Abbatem veſtrum contigit de novo in ſede, prout moris eſt, collocari, Archidiaconus Pariſien. pro inſtallatione ipſius centum ſolidos Pariſienſ. Monetæ à vobis nititur extorquere: hujuſmodi exactionem in jus annuum convertendo. Quia igitur talis exactio eſt rationi contraria, & Sanctorum Patrum inſtitutionibus inimica, ne id de cætero attentetur, auctoritate præſentium diſtrictiùs inhibemus. Nulli ergò, &c* uſque *noſtræ inhibitionis infringere, &c. Datum Later. III. Non. Octob. Pont. N anno XIV.* De Ordine Ciſterc. nonnulla adduximus *in cap. 6. de reſcript.*

b *Officiales.*) Id eſt vicarii, ut probavi *in cap. 1. de offic. vicar.*

c *Benedictione.*) De qua egi *in cap. 1. de ſupplend.*

d *Inſtallatione.*) Stallus eſt locus cujuſque clerici, aut religioſi in choro. Cæſar *lib. 1. hiſtor. memorab. cap. 6.* ibi: *Intravit chorum ſtante Priore in ſtallo ſuo.* Et *lib. 5. cap. 5.* *In nocte verò ſancti Cuniberti, cùm ſtaret in choro Abbatis, tunc ſimplex monachus vidit intra Presbyterium duos dæmones intrare, & paulatim adſcendere ad ſtallum Abbatis.* Et paulò pòſt: *Dominus Euſtachius, & Prior Hermannus, qui hæc vidêre à ſtallis ſuis ſemoti.* Matthæus Pariſius in Henrico III. ad annum 1056. ibi: *Clanculo intrantes inquiſiverunt à quodam ibidem orante, quodnam eſſet ſtallum Decani.* Et in vita Joannis XXIII. Abbatis ſancti Albani: *Conſueverat namque in duplicibus feſtis chorum mitratus tenere, & reliquis diebus in ſtallo ſuo ſtans chorum regere, & omnia alacriter cantare.* Innoc. III. *lib. 4. epiſt. 1.* ibi: *Ipſe ante confirmationem obtentam ſtallum Præpoſiti ſibi uſurpavit.* Illuſtrant Voſſius *de vit. ſerm. lib. 2. cap. 17.* Zerda *in adverſar. cap. 44.* & notavimus *in cap. tam te 7. de reſcript.* Unde inſtallare accipitur pro ponere in ſede, & corporaliter inveſtire, ſeu in profeſſionem mittere, quæ inſtallatio inthronizatio dicitur à Juſtiniano *in novell. 123. cap. 3.* 2.

e *Paleſridum.*) Idem de Præmontratenſibus cavit Innocent. III. *lib. 1. epiſt. 198. & 328.* Palfredus, Palefredus, & Pelefridus corrupta ſunt ex *Paraveredis*, & ita à Paraveredis Palefredum deduci docuit Cuiac. *ad titul. C. de curſu publico.* Veredarii erant equi minores, qui curſui publico deſtinabantur, & velociores. Paraveredarii verò erant equi majores, & agminales, *leg. ult. Cod. de curſu publico, leg. 50. Cod. Theodoſ. eod. titul.* de his veredis & veredariis, qui eis inſidebant, agitur *cap. 8.* Eſther, ibi: *Egreſſi ſunt veredarii celeres nuntios præferentes.* Caſſiodorus *lib. 5. epiſt. 11.* ibi: *Si poſſeſſores Paraveredorum aſſiduitate ſuggerunt eſſe fatigatos, ut equorum nimio curſu atterantur.* Auſonius *ad Paulinum.*

Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum
Conſcendas, propera, dummodo jam venias.

Martialis *lib. 14. epig. 86.*

Stragula ſuccincti venator ſu[illegible]e veredi.

Plura de his Salmut. *ad Pancirol.* [illegible] *b. 2. memorab. cap. 16.* Bulengerus *lib. 3. de imper. cap. 20. & 21.* Lipſius *lib. 2. de militia, dialog. 12.* & *lib. 3. dialog. 7.* ab his Paraveredis dictos fuiſſe equos Palefredos, quos nos vulgò dicimus *Paleſrones*, docuit Cironius *in præſenti*, quâ voce uſi ſunt Willelmus Tyrius *lib. 13. belli ſacri, cap. 27.* *Miſerat prædicto nobili viro per quemdam familiarem ſuum palefredum albiſſimum, argento ferratum, fræno, & cæteris argenteis faleris redimitum, exameto coopertum albiſſimo, ut in omnibus candor niveus conſonaret.* Radericus Friſingenſis *lib. 3. cap. 26.* *Si extraneus miles pacificè ad caſtra acceſſerit, ſedens in palefrido, ſine ſcuto, & armis, ſi quis eum læſerit, pacis violator judicabitur.* Cæſarius *lib. 12. miracul. cap. 12.* *Hic cùm die quadam ſuum, qui optimus erat, perdidiſſet palefredum, ſervum ſuum ad diverſa loca miſit ad inveſtigandum illum.* Matthæus Pariſius *anno 1190.* ibi: *Cœpit de ſingulis civitatibus Angliæ*

Angl‘æ duos palefridos, & totidem ſumarios. Et alii relati a Voſſio *de vitiis ſerm. lib. 3.cap.31.*Lindenbrog.*in Gloſſario, verbo Palafredus*, Boſqueto *ad Innoc.III. lib. 2.epiſt. 42.*

3. f *Forma profeſſionis.*) Reverentiam Epiſcopo debent omnes Abbates ipſius diœceſis: & ideo vel ante, vel poſt benedictionem eam præſtare debent. Concil. Emerit. *can.* 11. olim fiebat charta ipſa profeſſionis ſuper altare impoſita. Innoc. III. *lib. 1. regeſtr. 3. epiſt. 57.* ibi: *Profeſſione hujuſmodi ſuper altari oblatâ.* Gofridus Vindocin. *opuſcul.* 10. ibi: *Eſt à lingua* (ſcilicet ſimonia) *cùm publicè recitatur illa promiſſio: fit à manu, quando charta, quâ continetur ſcripta, ponitur ſuper altare.* Juxta veterem morem, quem illuſtravi *in cap. 2. de conſuet.* Sed circa modum præſtandi ipſam profeſſionem Epiſcopi varios exceſſus committebant, dum majorem obedientiam cum aliis ſibi jure non debitis exigebant, ut conqueritur Gofridus Vindocinenſis *epiſt* 205. his verbis: *Sunt quidam Epiſcopi, qui pro benedictionibus Abbatum ſub nomine profeſſionis ab eis exigunt, quod eſt Chriſtiana profeſſioni valde contrarium. Nam cùm profeſſio alia in divina laude fit, alia pro peccatorum depoſitione: iſta Dei laudem non facit, ſed minuit; nec deponit peccata, ſed apponit. Nec ſacra fidei profeſſio recto nomine dicitur, ſed execranda promiſſio, qua claves Eccleſia agitare, & unicum, ac ſingulare eius oſtium violare conatur. Ita neque veritate, neque auctoritate inventa, ſed conſuetudine, & hominum cupiditate reperta, triplici genere ſimonia contra ſanctam Eccleſiam jaculatur, quoniam ſimonia à lingua, ſimonia à manu, ſimonia ab obſequio ibi committitur. Eſt à lingua, cùm publicè recitatur illa promiſſio: fit à manu, quando charta, quâ continetur ſcripta, ponitur ſuper altare. fit ab obſequio, cùm ipſum malè promiſſum ſubjectionis obſequium ſervatur. Qui ſic agit, forſitan dicit: Pro benedictione non quæro pecuniam. Immò ſatis amplius exigit, quia hominis perſonam. Sicut anima plus eſt, quàm corpus, ita corpus ſimul, & anima, tota videlicet hominis perſona, multò plus eſt, quam ejus pecunia. Divina lege & manifeſta ratione probatur, quia benedictio minimè datur gratis. quam præcedit Abbatis illa proſcriptio, ut quod deſiderat, aſſequatur. Non enim faceret illam, ſi repulſam non pateretur. Illud etiam quod bonum eſt, fit pernicioſum, cùm promittitur, nam benè, vel malè ſuſcipitur. Nam pecunia, quam Simon Magus obtulit Petro, bona quidem erat, ſed quia malè obtulit illam, damnatus à Petro prædicatur; & ideo nec evangelica, nec canonica, ſed navicularia eſt illa, quæ dicitur benedictio, quam, quæ falſo nomine vocatur profeſſio, præcedit, ſive ſubſequitur. Ibi venditur ſimul & emitur primum Eccleſiæ ſacramentum. Chriſtus etenim primus hoc ſacramentum per ſemetipſum fecit, conſecrationem ſcilicet Apoſtolorum.* Et paulò poſt ſequitur: *Caveant igitur Epiſcopi, & Abbates, qui ideo dicuntur Chriſti vicarii, quoniam Chriſti creduntur agere vices, ne contra Chriſti auctoritatem, qui gratis tribuit, & ejus vocem, qui gratis dari monet & præcipit, cupiditatem ſibi conſuetudinem ſequantur, quâ fides, Eccleſiæ libertas, & caſtitas ſimul corrumpitur. Non mediocriter utique delinquit Epiſcopus, niſi gratis dederit; & Abbas, niſi gratis acceperit, ſimiliter peccat, quia facientem, & obſequentem par pœna conſtringit; & facinus, quos inquinat, æquat.* Refert Juretus *in notis ad epiſt.* 195. *Carnotenſis.* Quare Honorius III. in præſenti præſcribit formam ſub quâ Abbates Ciſtercienſis Ordinis profeſſionem Epiſcopis ſuis facere debeant. Et Abbates exempti benedictionem quidem ab Epiſcopo ſuo recipere debebant, non tamen ei profeſſionem obedientiæ facere; nam profeſſio, quam Ivo Carnotenſis exegerat à Gofrido Abbate Vindocinenſi inter ordinationis eius ſolennia, caſſata fuit ab Urbano II. ut ſcribit idem Gofridus *lib. 2. epiſt. 25.* Unde conſtat, præſentem Honorii conſtitutionem compilatam fuiſſe ab hoc titulo, non ſolùm quia ex ſimoniaca pravitate Archidiaconi palefridum ab Abbatibus pro eorum inſtallatione extorquebant; verùm & quia Epiſcopi ſimoniam committebant exigendo ab eis majorem obedientiam, quàm de jure præſtare tenebantur: quo caſu ſimoniam committi, notavimus ſuprà *in cap. ex diligenti.*

CAPUT XLIII.

Gregorius IX. *Priori Sancti Thomæ* [a] *Eſculanen.*

JAcobus canonicus Eſculan. expoſuit, quod cùm ipſe in Eccleſia [b] Aprutin. ſit receptus in Canonicum, & in fratrem, Canonici ejuſdem Eccleſiæ partem proventuum, ac præbendam ſibi aſſignare recuſant, quandam conſuetudinem prætendentes, quòd prandium habere debeant à Canonico recepto de novo. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, dictos Canonicos, ut tali conſuetudine non obſtante ſibi ſicut uni ex aliis in proventibus & præbenda provideant, appellatione remotâ compellas.

NOTÆ.

a *Eſculan.*) Seu Aſculan. nam Aſculanum, ſeu Eſculum dicitur civitas Italiæ, de qua, & ejus diœceſi egimus *in cap. 8. ne cleric. vel monach.*

1. b *Aprutin.*) Interamna civitas eſt Italiæ in Picenatibus poſita, quam hodiè vulgò Teramum dicimus, ſecus fauces Tordini fluminis; quæ cùm à tribus fluminibus alluatur, Interamna nomen invenit, quaſi inter tres amnes ſita: quod ipſum nomen vulgus etiam, ſed corruptè retinuit. Eſt caput totius Aprutinæ provinciæ. Quare ipſius Præſul non Interamniæ, ſed Aprutinenſis denominatur Epiſcopus, qui nullius Metropolitani reveretur arbitrium, ſed tantùm Romani Pontificis proximè faſces adorat, ut tradit alia congerens de ipſius diœceſis origine, & Præſulibus Vghellius *tom. 1. Ital. ſacra, fol.* 358.

COMMENTARIUM.

2\. INter alias conſuetudines ſimoniacam labem redolentes, præcipua fuit olim conſuetudo præſtandi convivia pro electionibus, & conſecrationibus Epiſcoporum, ſeu ſimilium Prælatorum, quam redarguit Sidonius *lib. 4. epiſt. 25.* & graviter reprehendunt PP. Synodi Carthag. 3. *can. 42.* ibi: *Conviviis ſibi conciliantes plebem, ut perſuaſu maligno, & illicito eoſdem velint collocare Rectores.* Extant hujus moris veſtigia apud Gregor. Turon. *de vitis Patrum cap. 6.* dum refert, quod cum Arverni ad Theodoricum Regem munera ferentes Epiſcopum ab eo expetituri veniſſent, Rex ipſis redire juſſis, ſanctum Gallum Epiſcopum futurum eis deſtinavit, juſſitque ut ordinaretur in Preſbyterum, & datis de publico expenſis, cives invitarentur ad epulum, & lætarentur ob honorem Galli Epiſcopi. Quod cùm ita factum eſſet, is referre ſolitus erat, ſe non amplius donaſſe pro Epiſcopatu, quàm unum trientem coquo, qui id prandium paraverat. Et apud Surium *die 18. Julii, in vita ſancti Friderici Trajectenſis Epiſcopi,* refertur de eo, quod die, quo in Antiſtitem inauguratus fuit, celebre convivium omni Clero, Nobilibus, item & ignobilibus à Ludovico Pio datum fuit. Similem morem in noviter ordinatis Concil. Palentinum improbat *titul. de ſimonia*, his verbis: *Quorundam clericorum, & laicorum abuſum, qui clericos de novo promotos non permittunt in ſuis ordinibus miniſtrare priùs quàm eis adhibeant per unum, aut plures dies prandia, & convivia ſumptuoſa, vel certam præparent quantitatem pecuniæ, extirpare volentes, ſtatuimus, ut cùm clerici, qui ad titulum alicujus Eccleſiæ ad Subdiaconatus, Diaconatus, aut Presbyteratus ordines ſunt promoti, noviter celebrari voluerint, ut clerici illius Eccleſiæ eos liberè admittant, & eis ad celebrandum miniſtrent Eccleſiæ paramenta, celebrationi ipſorum charitativè, & amicabiliter aſſiſtentes: eiſdem etiam ſecundùm quod ordo ipſorum exegerit, portionem integraliter conferant, & aſſignent.* Et conſuetudinem accipiendi ſcyphum à novo Canonico improbavit Honorius III. cujus verba dedimus ſuprà *in cap. ſicut 39.* quæ prandia ſimoniæ notam, ac criminationem continent, ſi largitione iſtà eligentium ſuffragia ambiuntur, hominum voluntates conciliantur, & ſuffragia quæruntur, cùm virtute, non pecuniâ; litteris, non pretio, dignitates eccleſiaſticæ promerendæ ſint. Sic Cato Uticenſis apud Ciceronem *in oratione pro Murena*, ex Stoicorum ſententia negavit licere Magiſtratui candidato conviviis, aliiſque oblectamentis populum ineſcare. Quare rectè Gregorius IX. in præſenti talem conſuetudinem, ut ſimoniacam labem redolentem condemnavit: quam etiam in prandiis præſtandis ab ingredientibus monaſterium condemnavit: Urbanus V. *in extravag. Sanè, hoc titul.* inter communes. Nô. Hallierius *de ſacris elect. ſect. 7. cap. 2. art. 2. §. 2.*

CAPUT XLIV.

[a] Idem.

SI quis ordinaverit, ſeu ad ordinem præſentaverit aliquem, promiſſionem, vel juramentum ab illo recipiens, quod ſuper proviſione ſua non inquietet eundem, ordinator à collatione, præſentator verò ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine ſic ſuſcepto, donec diſpenſationem ſuper hoc per Sedem Apoſtolicam obtinere meruerint, noverint ſe ſuſpenſos.

NOTÆ.

1\. [a] IDem.) Gregorius videlicet IX. qui in præſenti non ſolùm confirmat Innocentii conſtitutionem relatam *in cap. per tuas, el. 3. hoc titul.* verùm & auget, ita ut non ſolum præſentator, de quo agebatur *in dict. cap. per tuas*; verùm & ordinatus, qui cùm Epiſcopo pactum fecit de non petendis ab alio alimentis, quæ ex juris diſpoſitione Epiſcopus illi ſine titulo ordinato præſtare tenetur, ex traditis *in cap. 4. de præbend.* ſuſpenſionem incurrat, & ſimiliter ordinator per triennium ab ordinum collatione ſuſpenditur, à qua ſuſpenſione nec ordinatum excuſat ignorantia, niſi fuerit invincibilis, & inculpabilis, ut docent Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 1. num. 33.* Hurtado *in diſp. de ſuſpenſione, difficult. 13. num. 37.* Coninch. & Caſtropalao, quos ſequitur Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, littera O. num. 11.* Rationem hujus deciſionis aſſignavimus *in d. cap. per tuas.*

CAPUT XLV.

[a] Idem.

MAndato noſtro recepto, ut cum monachis, qui per ſimoniam dato aliquo locum in monaſteriis ſunt adepti, ſecundùm conſtitutionem Generalis [b] Concilii diſpenſares. *Et infrà:* Conſult. t. breviter reſpondentes dicimus, mandatū Apoſtolicū, etiam ad [c] Abbates extendi, & reſignationes ſpiritualiū, & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrimque, taliter acquiruntur (in

quo

quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori,) eos pro ſimonia hujuſmodi non teneri.

NOTÆ.

a IDem.) Gregorius IX. videlicet: cui autem Prælato reſcribat, non conſtat, & cùm ejus epiſtolis careamus, agnoſcere non poſſumus de quo monaſterio in præſenti agatur.

b *Concilii.)* Relati ſuprà *in cap. quoniam*, ubi de ſimonia admiſſa in ingreſſu Religionis egimus.

1. c *Abbates.)* Quia in favorabilibus, & materia proportionabili Abbas comprehenditur appellatione monachorum, niſi aliud ex loquentis mente conjiciatur, ut probant Sanchez *tom. 2. ſummæ, lib. 6. cap. 8. num.* 84. Valenzuela *conſil. 74. num.* 79. quia Abbas per promotionem ad Abbatiam non deſinit eſſe monachus, nec per ipſius dignitatis aſſequutionem debent eſſe pejoris conditionis, quàm ſunt cæteri monachi, cùm dignitatis proprium ſit augere ſtatum, non verò illum in deterius mutare, ut docent Tamburinus *tom 1. de jure Abbat. diſput. 16. quæſt. 3.*

COMMENTARIVM.

2. SImonia communiter dividitur à Doctoribus in mentalem, conventionalem, & realem, ut explicant Navarrus *in manuali, cap. 23. num.* 103. Cajetanus, Sylveſter, & cæteri Summiſtæ *verbo ſimonia*, Redoanus *de ſimonia*, 1. *p.* Aragon. *ad D. Thom. 2. 2. q.* 100. *art. 6.* D. Joannes Vela *de pœnis & delictis, cap. 32. verſ. Eſt enim*, Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap.* 82. Gibalinus *de ſimonia q. 1. num.* 2. De prima in præſenti agendum eſt. Et quidem ſimonia mentalis non dicitur ea, quæ ſolâ voluntate, aut propoſito committendi ſimoniam perficitur, ſicut voluntas fornicandi, aut furandi ſolet dici mentalis fornicatio, aut furtum; nam omnis ſimonia debet continere externum aliquem actum, aliquamque dationem, ſeu acceptionem per modum pactionis, ut conſtat ex definitione, quam illuſtravimus ſuprà *in cap.* 1. Mentalis ergo ſimonia eſt datio, vel acceptio ſpiritualis pro temporali, tanquam pretio, abſque ullo pacto tacito, vel expreſſo, ita ut ea prava intẽtio dãtis, vel accipientis, neque ex ipſo opere externo, nec ex ejus circumſtantiis ullo modo ſe prodat, cùm opus ipſum ſit aliquid indifferens, & poſſit bono, aut pravo animo fieri, accipiatque totam ſuam turpitudinem ex intentione ſimoniaca, ut contingit in aliis actibus indifferentibus, qui à ſolâ intentione peculiarem malitiam ſortiuntur, ut contingit in eo, qui accipit ſtipendium pro dicenda Miſſa, tanquam ipſius pretium: qui dat rem ſpiritualem, ut accipiat aliquid temporale in ejus compenſationem, eſt ſimoniacus mentalis. Et hæc ſimonia nonnunquam datur ex parte dantis tantùm, aliquando ſolùm ex parte accipientis, plerumque autem ex parte utriuſque, cùm videlicet uterque eam pravam intentionem habet nullo pacto inito. Simoniæ mentalis exemplum extat *in c. tua nos, de ſimonia*, ubi clericus, qui dedit bona ſua ut reciperetur in Canonicum abſque ullo pacto, eâ tamen intentione, ut per bona temporalia ſpirituale officium aſſequeretur, apud diſtrictum judicem culpabilis judicatur.

Quibus ſuppoſitis, ut ad præſentem textum accedamus, ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, an ſimoniacus hic mentalis teneatur ad reſtitutionem rei, ſeu pretii cum intentione ſimoniaca accepti; & eo caſu teneri ad reſtitutionem, docuerunt Medina *de reſtit. cap. de uſurarum reſtitutione*, Soto *lib. 9. de juſtitia, quæſt. 8. art. 2. in ſolut. ad 6.* Hadrianus *quodlibet* 9. Joannes Major *in 4. diſt. 25. quæſt. 1. art. 7.* Armachanus *lib. 10. cap. 23.* Henricus Gandavo *quodlib. 9. quæſt. 26.* moti ex textu *in cap. conſuluit, de uſur.* ubi docetur, uſurarium mentalem ad reſtitutionem teneri. Igitur ſimiliter & ſimoniacus mentalis. Deinde quia cum jure naturali, & divino ſimonia prohibita ſit, eodem jure videtur prohibita dominii translatio, ut probarunt Innocentius, & Hoſtienſis *in cap. tua nos, hoc titul.* & quando tàm dare, quàm accipere aliquid temporale eſt injuſtum, non poteſt ſic acquiſitum in foro conſcientiæ retineri. Contrariam tamen ſententiam probant Sanctus Thomas 2. 2. *q.* 100. *art. 5. & 6.* Cajetanus *in ſumma, verbo ſimonia*, Navarrus *in manuali, cap. 23. num.* 103. Palacios *de contract. lib. 2. cap. 9.* Redoanus *de ſimon. p. 4. cap. 8. num.* 28. Binsfeldius *in præſenti*, Gibalinus *de ſimon. quæſt. 23. conſectar.* 12. pro quibus faciunt textus præſens, & *in cap. tua nos, hoc titul.* ibi: *Quia nobis datum eſt de manifeſtis tantummodo judicare.* Et *l. 5. tit. 17. part. 1.* In qua opinionum varietate dicendum eſt cum Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimon. cap. 59. num.* 43. Bonacina *de ſimon. quæſt. 7. punct. 2. difficult. 1. num.* 23. Gibalino *de ſimon. d. conſectar.* 12. ſimoniacum mentalem non obligari ex ſolo jure eccleſiaſtico ad reſtitutionem, quia Eccleſia de his actibus occultis non judicat, *dict. cap. tua nos, cap. ſicut, hoc titul.* Ex divino autem jure obligatur ad reſtitutionem pretii ſimoniacè accepti, quoties in eo fuit violata juſtitia commutativa, eodem prorſus modo, atque obligat ſimonia realis, quando præter ſacrilegii pravitatem injuſtitiæ malitiam continet. Ratio perſpicua eſt, quia æquè tunc in ſimonia mentali violatur juſtitia, atque in reali. Ergò æqualis eſt in utraque obligatio reſtituendi, ſiquidem unica ratio obligationis ad reſtitutionem eſt injuſtitia, & inæqualitas quæ reparanda eſt. Quamvis autem ea injuſtitia, occulta, aut manifeſta ſit; lateat in animo, aut exterius ſe prodat; ſi tamen re ipſa committitur, & actu ſit alteri injuria, intercedit que inæqualitas, eâdem ratione ſimoniacus mentalis ac expreſſus tenetur ex jure divino, & ex natura rei ad reſtitutionem; non tamen ſubjacebit pœnis à jure poſitivo ſtatutis.

Sed in inquirendo diſcrimine, quare videlicet uſurarius mentalis teneatur ad reſtitutionẽ, *dict. cap. conſuluit, de uſuris*; non verò ſimoniacus, ex præſenti textu anxiè laborant Doctores. Aliqui eam diſcriminis rationem eſſe docent, quia uſura benè datur, & malè recipitur; ſiquidem uſuram dare peccatum non eſt, *cap. debitores, de jurejur* uſuram verò accipere omni jure prohibitum eſt, *cap. 1. & 2. de uſur.* & ideo acceptum pretium ab uſurario ex omni jure reſtituendum eſt, quia qui malè accepit ab eo, qui bene dat, tenetur ei reſtituere, *cap. non ſanè*, ubi Gloſſa 14. 4 *Exponitur cap. conſuluit, de uſuris.*

quæſt. 5. *l.* 2. *ff de cond. ob turp.* at verò in ſimonia verſatur turpitudo utriuſque, & ideo nec piens non tenetur ad reſtitutionem, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis, *l.* 3. *& 4. de cond. ob turp. cauſ. cap. in pari delicto, de regul. jur. lib.* 6. Sed improbatur, quia in uſura facilè ſuccedit, utriuſque turpitudinem eſſe; quando enim quis ſuadet non parato ad exercendas uſuras, ut ſibi mutuet ab uſuris, uterque ſane uſurarius eſt, nec à reſtitutione excuſatur: & in ſimonia ſæpè contingit turpitudinem eſſe ex una tantùm parte, quando Prælatus liberaliter beneficium contulit ſimoniaco mentali. Rurſus, quia in eo caſu ex parte utriuſque verſatur turpitudo, licèt quis non teneatur danti reſtituere; tenetur tamen pauperibus erogare, juxta regulam textus *in cap. cùm tu de uſur.* Florentin. 2. *p. tit.* 2. *cap.* 2 §. 1. Covarr. *in regul. peccatum,* 2. *p.* §. 2. *num.* 7 Quare item Navarr. *num.* 20. ex D. Thoma aliam rationem aſſignat, videlicet quod reſtitutio quæſiti per ſimoniam eſt pœna eccleſiaſtica, & Eccleſia non poteſt ob actus interiores pœnas conſtituere, *cap. cognitionis, de pœnit. diſt.* 1. Sequitur Ugolinus *de ſimon. tabul.* 2. *num.* 3. Sed improbatur, quia quando actus non remanet in terminis cognitionis, ſed qualitercunque prodit foras, eſt in poteſtate Eccleſiæ: docet Gloſſa *verbo Eo ipſo, Clement.* 1. §. *verùm, de hæretic.* quam ſequuntur plurimi relati à Felician. *de cenſib. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 6. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. quæſt.* 13. *in princip.* Covarr. *ubi proximè, in initio num.* 7. Nec verum eſt, inſtitutionem eſſe pœnam Eccleſiæ, cùm à principio impediat dominii translationem, ut ſuprà diximus, & infrà patebit. Secundò quia nec uſurarius mentalis ad reſtitutionem teneretur, contra textum *in dict. cap. conſuluit.* Aliter P. Navarra *de reſtit. lib.* 3. *cap.* 2. Aragon. 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. nec non Abbas Antiquus *in dict. cap. conſuluit,* quem referunt Panormit. & Anania *in præſenti,* diſcrimen aſſignant, videlicet quod uſura mentalis jure divino prohibeatur, *Lucæ cap.* 6. *Mutuum dantes, nihil inde ſperantes.* In ſimonia verò non ſit prohibita ſpes aliquid recipiendi, nec talis intentio; quia tantùm actualis ſimonia prohibetur: Matthæi *cap.* 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Sed hæc differentiæ ratio meritò reprehenditur à Joanne Andrea *in præſenti,* quia cùm jure divino, & naturali ſimonia prohibita ſit, etiam mentalis prohibita videtur, cùm peccata oris, cordis, & operis ejuſdem ſpeciei ſint, & eodem jure prohibeantur, ut pòſt D. Thomam & alios probat Navarrus *in manuali, cap.* 23. *num* 101. Nec etiam placet diſcriminis ratio aſſignata à Cajetano 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 6 quem ſequuntur Navarrus, & alii relati à F. Emmanuele Rodriguez *in ſumma* 2. *p. cap.* 66. dum docet ſimoniacum mentalem non teneri ad reſtitutionem, quia quod illi datur, ſponte datur, animo videlicet emendi, vel vendendi, argumento legis *nec emere Cod. de jure delib.* Uſurarius autem mentalis tenetur ad reſtitutionem, quia quod illi datur, non ſponte, ſed ad redimendam potiùs vexationem datum cenſetur. Quam rationem improbant Sotus *lib.* 9. *de juſtit. quæſt.* 8. *art.* 1 *ad* 6. Inſtructorium conſcientiæ 1. *p. cap.* 306. *pag.* 965. quia ſimoniacus etiam invitus videtur dare pretium, ſiquidem mallet gratis beneficium, vel ſimile ſpirituale obtinere; & quaſi neceſſitate cogente pretium dat, quia aliter non ſperat id obtinere. Præterea cùm recipientes pretium non aliâ causâ recipiant, & apud eos ſtet, quàm ex cauſa emptionis ſpiritualium, quæ nulla eſt ipſo jure, nullo modo poſſunt illud retinere, & per conſequens tenetur ad reſtitutionem. Quare his omnibus ſententiis rejectis, Panormit. Anania, & Felinus *in præſenti,* dixerunt Pontificem conſulendum eſſe pro vera hujus diſcriminis ratione. Verùm juxta ſententiam ſuprà adductam ex Suario, & Gibalino, facilè difficultas hæc ſedari poteſt; ſiquidem tam uſurarius mentalis, quam ſimoniacus, tenentur ad reſtitutionem, ſi per uſuram, vel ſimoniam violatur eſſentialiter juſtitia: quod ſemper contingit in uſura, non verò in ſimonia; nam ſimonia in ingreſſu religionis, de quâ in præſenti agitur, nullam continet injuſtitiam, ſed tantùm ſacrilegium, de quo per pœnitentiam Creatori ſatisfacere ſufficiet: & Eccleſia ſcelus illud animo retentum non punit, nec ejus ratione ad aliquam reſtitutionem obligat. Si verò ſimonia mentalis includat injuſtitiam, per eamque violetur juſtitia commutativa, ſimoniacus mentalis etiam ad reſtitutionem tenetur: atque ita illud diſcrimen verſatur inter uſuram, & ſimoniam mentalem, quòd uſura mentalis ſemper continet injuſtitiam, & violat juſtitiam commutativam; ſimonia verò mentalis aliquando ſacrilegium continet, non verò juſtitiam violat, ut in præſenti textu docuit Gibalinus *ubi ſuprà conſect.* 12.

TITVLVS

TITULUS IV.

De Prælatis, ne vices ſuas, vel Eccleſias aliis ſub annuo pretio concedant.

CAPUT PRIMUM.

[a] Alexand. III. *in Concil. Lat.*

PRæterea quoniam quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui [b] Decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate Epiſcopalem juriſdictionem exercent, præſenti decreto ſtatuimus, ut qui id de cætero præſumpſerit, officio ſuo privetur, & Epiſcopus conferendi hoc officium poteſtatem amittat.

NOTÆ.

1. a ALexander III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. ubi additur *pars capitis Cùm in officiis*, ut agnoſcamus in præſenti referri partem textus *in cap. cùm in officiis, de teſtam.* & integra conſtitutio extat in Concilio Later. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 15. De quo Concilio egi *in cap. nonnulli, de reſcriptis.*

b *Decani.*) De quibus egi *in c. ad hac, §. ult. de officio Archid. cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus.* 2.

CAPUT II.

Idem [a] *in Concilio Turon.*

QUoniam in quibuſdam partibus Decani quidam, vel [b] Archipresbyteri ad agendas vices Epiſcoporum, ſeu [c] Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas ſub annuo pretio ſtatuuntur, quod ad ſacerdotum gravamen, & ad ſubverſionem judiciorum non eſt dubium redundare, id ulterius fieri prohibemus: quod ſi quis de cætero fecerit, noſtrâ auctoritate removeatur à Clero: Epiſcopus autem, qui in ſua diœceſi hoc ſuſtinuerit, & eccleſiaſtica judicia ſuâ patitur diſſimulatione perverti, canonicâ diſtrictione percellatur.

NOTÆ.

1. a TUron.) Ita etiam legitur in prima collectione. *ſub hoc titul. cap.* 2. & reperitur textus hic poſt Concil. Later. *p.* 2. *cap.* 1. non tamen ibi refertur, nec in Concil. Turon. reperitur.

b *Archipresbyteri.*) De quibus egi *in cap.* 1. *de offic. Archipresb.* 2.

c *Archidiaconorum.*) De quorum juriſdictione egi *in cap ad hac, de offic. Archid.*

CAPUT III.

Idem [a] *in Turon. Concil.*

QUoniam enormis quædam conſuetudo in quibuſdam locis contra Sanctorum Patrum inſtitutiones invaluit, ut ſub annuo pretio ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſtatuantur, ne id fiat, modis omnibus prohibemus, quia dum [b] ſacerdotium ſub hujuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur.

NOTÆ.

1. a IDem.) Alexander videlicet III. in Concilio Turon. ut habetur *in cap.* 3. *hoc tit.* in prima collectione, & poſt Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 2. & in ipſo Concilio Turon. apud Corjolanum *in ſumma, can.* 5. ita legitur: *Ut ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſub annuo pretio non conſtituantur.* De hoc Concil. Turon. nonnulla adduxi *in cap. majoribus, de prab.*

b *Sacerdotium.*) Id eſt beneficium eccleſiaſticum, *cap. 1. de conceſſ. præb.* notavit P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27 cap. 1.* ut apud Romanos redditus, ſeu proventus aſſignati pro cultu divino dicebantur ſacerdotia, *l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l. Vitricus 60. ff. de donat. inter*: apud Livium *lib. 9.*

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX his tribus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Eccleſia, vel juriſdictio eccleſiaſtica, ſub annuo cenſu, ſeu pretio concedi non debet.* Probant eam textus *in cap. ſi quis Epiſcopus 8. quæſt. 1. cap. finali, 21. quæſt. 2. cap. 3. de conſuet. cap. conſulere 48. cap. ad noſtram, de ſimonia, cap. 3. de pœnis, cap præcipimus 5. 25. quæſt. 2.* Concil. habitum in Germania ſub Conrado Cardin. *cap. 12.* ibi: *Enormis quædam conſuetudo invaluit, ut ponantur in Eccleſiis conducititii ſacerdotes; vicarii temporales: ne id fiat de cætero modis omnibus inhibemus.* Gregorius VII. in Concil. Roman. incerti anni, *can. 31. Presbyteri non intrent Eccleſias conducti pretii ad unum annum, ſicut mercenarii, ſed per manum Epiſcopi, vel Archidiaconi gratis habeant quamdiu rectè eas regere poterunt.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. juris lib. 6. tit. 19.* Facit præſens rubrica, quæ cum incipiat à dictione negativa, habeatque orationem perfectam, vim legis obtinet, ut probat ex aliis Olea *de ceſſ. jur. tit. 1. quæſt. 1. numer. 5.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo Duas habens filias, num 55. de teſtam.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 4. de ſimon. cap. 20.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 25.* Petrus Bollo *in œconom. canonica, claſſ. 2. §. 5.* Corvinus *lib. 4. aphoriſm. jur. Pontific. tit. 3.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. part. 1. lib. 1. diſp. 2. §. 2.* Binsfeldius *in dict. cap. ad noſtram, de ſimonia*, Gibalinus *de ſimonia quæſt. 8. conſectar. 10.*

3. *Impugnatur tradita Aſſertio*

Sed pro dubitandi ratione ita inſurgo: In materia ſimoniæ correlativa ſunt pro ſpirituali re pretium accipere, vel dare, ut in ejus definitione probavi ſuprà *in cap. 1.* ſed pretium accipere pro vicaria, ſeu juriſdictione eccleſiaſtica exercenda, prohibitum non eſt, immò valdè frequens, *cap. charitatē 12 q. 2. c pervenit 28. de appel c. extirpāda §. quia vero, de præb. c. 3. de cler. ægrot.* Ergo pretiū dare pro vicaria, vel juriſdictione eccleſiaſtica exercenda, prohibitū non eſt. Augetur hæc difficultas, nā in Curia Romana quotidie venduntur Clericatus, Cameræ, & Auditoriatus, quibus officiis annexa eſt juriſdictio eccleſiaſtica. Igitur quia pro juriſdictione ſpirituali exercenda pretiū dari poteſt. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio *ex c. quæſitū 1. quæſt. 3.* ubi refertur Epiſcopo ſolvi annuum cenſum à poſſeſſore beneficii. Igitur quia ſub annuo cenſu Eccleſia concedi valet.

4. *Traditur ratio decidendi.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo, quia in hoc caſu, etſi non gratia ſpiritualis, ſeu beneficium, ſaltem ſpiritualis poteſtas, & beneficii adminiſtratio videtur pretio æſtimari, ac per conſequens ſimoniæ ſpecies quodammodo committitur, *cap Salvator, §. nomine, 1. quæſt. 3.* Iuriſdictio enim, ſpecialiter Epiſcoporum, Sacerdotum, vel Diaconorum, aut eſt omninò ſacra, quæ exercetur in clericos, & continet cauſas prorſus eccleſiaſticas, aut mixta ſpiritualis ſcilicet & temporalis, veluti quæ circa decimas, matrimonia, & ſimilia exercetur; neutra ex eis abſque labe ſimoniæ vendi, locarive poteſt. Ergo rectè in præſenti docetur, non poſſe pro juriſdictione eccleſiaſtica exercenda pretium dari. Accedit, quia ſi juriſdictio eccleſiaſtica venalis eſſet, & ſic pretio venderetur, locareturve, id in gravamen ſacerdotum, ſubverſionemque judiciorum redundaret, & ita ſubditi gravarentur, cùm tales emptores, ſeu locatores pecuniam præſtitam cum quadruplo, & amplius repetere velint in perniciem litigantium. Seneca *lib. 1. de benefic.* ibi: *Provinciæ ſpoliari, non mirum, cùm quæ emeris, vendere jus gentium ſit.* Facit quod de Alexandro Severo refert Lampridius, cujus verba retuli *in cap. indicatum, de ſimonia.* Idem firmat Iuſtin. novella 8. *Vt judices ſine quoquo ſuffragio fiant*, ubi ſuffragium ſumitur pro penſitatione, cenſu, pactione, locatione, quæ fit conventa mercede. Illuſtrant Balduinus *ibi*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 198.* Faciunt alia, quæ de prohibita venditione officiorum congeſſerunt Politici *in dict. cap. in tantum*, relati.

5. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licet Epiſcopus poſſit aſſignare certum ſolarium eius vicario pro ſtipendio, quia nemo debet militare propriis ſtipendiis, *cap. cùm ſecundum, de præbend.* tamen è converſo ſi quis non operas ſuas ad ſpiritualem hujuſmodi vicariam locaverit, ſed vicariatum ipſum, ſeu jus alienas vices gerendi conduxerit, quia ſpiritualis poteſtatis adminiſtratio pretio æſtimatur, ſimonia committitur. Nec obſtat quod de Clericatu, & de Auditoriatu Cameræ dicebamus; nam in his officiis, & ſimilibus ſeparanda eſt juriſdictio eccleſiaſtica, quæ clerico, & Auditori confertur, ab emolumento temporali illi conjuncto: juriſdictio nec venditur, nec locatur, juxta ſuprà tradita; at verò emolumentum ipſius officii per ſe vendi poteſt: quare ſicut Pontifex etiam in beneficiis eccleſiaſticis poteſt ſeparare proventus ipſos à beneficio, ita etiam & in his officiis diſtinguit eorum emolumentum, quod vendi poteſt, ab ipſa juriſdictione, ut docuerunt Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimon. cap. 20. num. 6. & cap. 24. num. 28.* Caſtro Palao *in diſput. de ſimon. punct. 12. num. 7.* Gibalinus *eod. tract. quæſt. 20. num. 7.* Nec obſtat textus *in dict. cap. quæſitum*; nam cùm omnes Eccleſiæ olim ad Epiſcopos pertinerent, *cap. omnes 16. quæſt. 3.* nonnunquam retentâ certâ penſione Eccleſiam aliis conferebant, *cap. paſtoralis, de donat.* quod plerumque fieri ſolebat cùm alicujus Eccleſiæ regimen noviter ſtatuebatur, & beneficium conferebatur, *cap. Scientes, cap. prohibemus, de cenſibus*; non verò poſtea penſio conſtitui poterat, *cap. prohibemus 7. cap. præterea 8. cap ſignificavit 13. de cenſibus*, ubi notavimus.

6. *Exponuntur cap. conſtitutus, de relig. dom. cap. final. hoc titul.*

Sed ſuprà traditæ aſſertioni primò opponi poteſt textus *in cap. conſtitutus, de relig. dom.* ubi apertè docetur, Epiſcopum poſſe annuâ penſione ſibi promiſſa à monachis, eis remittere juriſdictionem diœceſanam, quam in eos exercebat. Quem textum ita expendo: Quoad ſimoniam committendam paria ſunt remittere, vel dare, *cap. veniens, de teſtibus, cap. querelam, cap. per tuas, de ſimonia*: ſed in eo textu ſupponitur juriſdictionem Epiſcopalem ſub annuo cenſu remitti poſſe: igitur quia & concedi ſub eadem annua penſitatione valet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu, & ſimilibus licitè Epiſcopum remittendo juriſdictionem propriam,

Digitized by Google

priam, privilegiumque exemptionis monachis concedendo, poſſe annuum cenſum ſibi ſtipulari, quia ſimilem penſitationem non exigit ut pretium juriſdictionis remiſſæ, ſed ad probationem ſubjectionis antiquæ, & in argumentum ſubjectionis conceſſæ, *cap. recepimus, de privilegiis.* Alia pro ipſius textus expoſitione adduxi *in cap. final. de pact.* Secundò opponi poteſt textus *in cap. final. hoc titul.* ubi expreſsè docet Alexander, Eccleſiam locari poſſe certo pretio, immò & talem locationem factam ad ſeptennium, eo tempore nondum elapſo revocari non poſſe. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt cum Gloſſa ibi, quam ſequuntur omnes repetentes, Alexandrum III. in eo textu non agere de locatione Eccleſiæ prout beneficium eccleſiaſticum eſt, ſed de locatione fructuum ipſius Eccleſiæ, ſeu beneficii, qui locari poſſunt, *cap. 2. de locato, cap. 9. de rebus Eccleſiæ.*

CAPUT IV.

Idem [a] *Exon. Epiſcopo.*

QVerelam magiſtri Vv. recepimus, quod cùm Eccleſiam de Fereleia à G.[b] perſona ejuſdem Eccleſiæ ad annuum cenſum per [c] ſeptenninm tenendam ſuſcepiſſet, ipſe ſibi, antequam per ſpatium unius anni tenuiſſet, auferre præſumpſit, quamquam idem G. præſtitâ fide firmaverit, quod uſque ad conſtitutum [d] terminum nullam ex inde moleſtiam, vel gravamen ei inferret; ideo tibi per A. ſ. p. m. qnat. ſi tibi conſtiterit ita eſſe, ap. rem. diſtrictè compellas, ut præfatam Eccleſiam præfato G. V. reſtituat, & uſque ad terminum conſtitutum inter eos, ſecundùm quod inter ſe convenerunt, eandem permittat pacificè [e] poſſidere.

NOTÆ.

1\. a EXonienſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. final.* & poſt Concil. Later. *part. 28. cap 1.* De Exonienſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap. 6. de filiis presbyterorum.*

2\. b *Perſona.*) Id eſt Parochus, ut probavi *in cap. ad aures, de reſcript.*

c *Septennium.*) Quatenus locatio hæc ad longum tempus fieri potuiſſet, variè explicant Cenedus *ad Decret. collect.* 76. Barboſa *in præſenti*: ſed veram rationem adduximus *in dict. cap. 9. de reb. Eccleſ.*

d *Terminum conſtitutum.*) Propter læſionem tamen antea revocari poterat, ut probat D. Joannes de Larrea *deciſ. 69. per totam.*

3\. e *Poſſidere.*) Sed conductor rem ipſam non poſſidet, cùm uſus tantùm ipſius rei voluntate locatoris ei permittatur, *l. ſi ſervus 61. §. locavi, verſ. & ideo, ff. de furtis.* Quare dicitur, rem alii poſſidere, non ſibi, *l. 1. C. communia de uſucap. l. 2. C. de præſcript. 30. vel 40.* Nec circa ipſam rem ullum proprium jus habet, ſed mutuatum à Domino, cui poſſidet, & miniſterium præſtat, *l. officium 9. C. de R. V. l. communis 7. §. nec colonis, ff. communi divid. l. 3 §. ultim. cum l. ſequenti, ff. ad exhib. l. ſervi 16. ff. de periculo & commodo, l. ſi quis 10. §. 1. l. qui bona fide 19 l. interdum 21. §. ultim. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolùm 33. §. quod vulgò, ff. uſucap. l. 2. §. 1. ff. pro herede, l. in puteum 12. §. ego, ff. quod vi, aut clam, l. 1. §. denique, ff. de vi, & vi: l. certè 6. §. is qui 2. ff. de precar.* Quare Dominus per colonum ipſum poſſeſſionem retinet, *l. quadam 77. ff. de rei vindicat. l. ſi pignus 37. ff. de pignorat. act. l. ſicut 20. §. ultim. cum leg. ſequenti, l. cùm in plures 60 §. 1. ff. locati, l. 3. §. cæterùm 12. l. ſi id quod 25. §. 1. l. qui univerſas 3. §. quod per colonum, ff. de acquir. poſſeſſ. l. nunquam 31. §. ſi ſervus, ff. de uſucap. l. 1. §. quod ſervus, ff. de vi & vi arm. l. 1. §. penult. ff. de itinere, aliiſque.* Igitur in præſenti caſu conductor nullam habebat poſſeſſionem, quam retinere poſſet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, nonnullos eſſe caſus, in quibus conductor poſſidet. Primus eſt, ſi locatio ad longum tempus celebrata ſit, de quâ accipiunt textus *in l. ſciendum 15. §. 1. ff. qui ſatisdar. cog. l. 1. & final. ff. ſi ager vectigal. l. cùm ſponſus 12. §. in vectigal. ff. de publiciana, l. 3. §. ego, ff de novi oper. nunc. l. 1. l. quod ait Prætor 3. ff. de ſuperfic.* Caldas *de renovat. emphyt. lib. 1. quæſt. 11. num. 7.* Brito *ad rubric. de locat. §. 1. num. 10.* Menochius *de recup remed. 1. num. 68.* Valaſcus *de jure emphyt. quæſt. 18. per totam*, Valentia *tom. 2. Illuſtr. tract. 1. cap. 6. num. 1.* Secundò quando in ipſa locatione expreſsè actum eſt inter contrahentes, ut poſſeſſio rei locatæ in conductorem transferatur argumento legis *ſi abſenti 38. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ.* locatio enim fit diverſis reſpectibus, vel reſpectu propinquitatis, aut uſusfructus, *l. ſi quis domum 9. §. 1. ff. locati*, Bartol. *in l. ſi quis aliquam. 28. num. 8. ff. de acquir. poſſeſſ.* vel reſpectu poſſeſſionis, *dict. l. ſi quis aliquam*, quando res ipſa locatur; uſus autem cenſetur permiſſus, *l. qui rem. C. locati.* Immò quando is qui locat, poſſeſſionem ſolam habet, ei qui rei dominus eſt, uſum rei, vel poſſeſſionis præſtat, non ipſam poſſeſſionem, ut probat textus obſervandus *in l. ſi pignus 37. de pignoratitia action.* docet P. Faber *in l. nec pignus 45. de R. I.* Cùm verò locatio fit reſpectu poſſeſſionis ipſius, ſive cùm poſſeſſio ipſa locatur, nihil impedit dicere poſſeſſionem per contractum locationis transferri, quoniam translatio poſſeſſionis nō requirens titulum perpetuum minori jure contenta eſt, & ſufficit titulus temporarius, qualis eſt locatio, precarium, pignoris datio, ſi id agatur ut poſſeſſio in accipientem tranſeat, ut docet Bartol. *in l. quod in eo nomine 18. & in l. ſi quis aliquam 28. num. 6. hoc titul* Utilitas conducendæ poſſeſſionis maxima eſt, quia quamdiu durat conductio, poſſeſſio ad conductorē pertinet: ergò ſi eam amittat, in rem agere poterit adversùs quemcumque detentatorum, ut de ſuperficiario dicitur *in l. id*

eſt

Digitized by Google

eſt 74. cum ſequentibus, *de rei vindicat.* & de creditore *in l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione*, *ff. de pignor.* licèt antiquiores cum Bartolo *in dict. l.* 28. dicant implicare contradictionem, ut quis ſit conductor, & ſimul poſſeſſor; nam facilè non conſtat hæc contradictio: ſi enim poteſt quis precariò rogare ut poſſideat, cur non poterit conducere ut poſſideat, ut conſiderat D. Joſeph. de Retes *in repetita prælect. ad tit. de acquir. poſſeſſ. cap.* 3. *conſect.* 2. qui ad id probandum expendit textum *in l. ſi quis ante* 10. §. *ultim. ff. de acquir. poſſeſſ.* & ſic præſens textus accipiendus eſt quando locata fuit poſſeſſio ipſa.

TITULUS V.

De Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

CAPVT PRIMVM.

a *Ex Concilio Lateran.*

QVONIAM Eccleſia Dei, & in iis, quæ ſpectant ad ſubſidium corporis, & in iis, quæ ad profectum proveniunt animarum, indigentibus ſicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non poſſunt, legendi & proficiendi opportunitas ſubtrahatur, per unamquamque Cathedralem Eccleſiam b Magiſtro, qui clericos ejuſdem Eccleſiæ, & ſcholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur, quo docentis neceſſitas ſublevetur, & diſcentibus via pateat ad doctrinam. In aliis quoque reſtituatur Eccleſiis, ſeu monaſteriis, ſi retroactis temporibus aliquid in eis ex hoc fuerit deputatum. Pro licentia verò docendi nullus omninò pretium exigat, vel ſub obtentu alicujus conſuetudinis ab eis, qui docent, aliquid quærat, nec docere quemquam, qui ſit idoneus, expetitâ licentiâ interdicat. Qui verò contra hoc venire præſumpſerit, ab eccleſiaſtico fiat beneficio alienus: dignum quippe eſſe videtur, ut in Eccleſia Dei fructum ſui laboris non habeat, qui cupiditate animi dum vendit docendi licentiam, eccleſiaſticum profectum nititur impedire. 2.

1. NOTÆ.

a LAteran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 18. reperitur textus hic: unde apparet, ſcholaſtriam, ſeu dignitatem magiſtri ſcholæ in Eccleſiis Cathedralibus cœpiſſe à temporibus hujus Concilii per annos Chriſti 1180. quod & docuerunt Petrus Gregor. *lib.* 15. *ſyntag. cap.* 19. Azor. 2. *part. inſtit. lib.* 3. *cap.* 23. Eſcobar. *de Pontiſic. juriſd. cap.* 8. *n.* 41. & *cap.* 30. §. 2. & in Gallia hoc decretum Concilii renovatum fuit anno 1563. & ſancitum ut in ſingulis Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis, in quibus plures eſſent quàm decem Canonici, unius præbendæ fructus deſtinarentur uni, aut pluribus ſcholarum Magiſtris ab Epiſcopis approbandis ad inſtructionem puerorum, & juventutis, tam in litteris, quàm in præceptis fidei catholicæ, ut referunt Chopinus *lib.* 1. *de ſacr. pol. tit.* 1. *numer.* 13. & 14. Maynard. *in notab. qq. lib.* 1. *cap.* 9. Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1563. *num.* 69. & ſimiliter in Concilio Colonienſi *anno* 1536. *p.* 12. *cap.* 3. idem cautum fuit.

b *Magiſtro.*) Magiſter à monendo, vel monſtrando dictus eſt, *l. cui præcipua* 57. *ff. de V. S.* Caſſiodorus *lib.* 7. *variar.* ibi: *Reverendum honorem ſumit quiſquis Magiſtri nomen accepit, quia hoc vocabulum ſemper de peritia venit, & in nomine cognoſcitur, quid ſit de moribus æſtimandum.* Et cujuslibet diſciplinæ Præceptores Magiſtri dicuntur, *l. qualem* 19 §. *final. ff. de recepr.* Ovidius *lib.* 1. *eleg.* 4 Illuſtrant Albericus Gentil. *in lection. Virgil. cap.* 4. & ille, cui præcipua cura rerum incumbit, Magiſter appellatur, *dict. l* 57. & *in tit. C. de Magiſtr. ſacrorum ſcriniorum, magiſtr. militum*, & ſimilibus. Hinc pecoris magiſtros pro his, ad quos pertinet cura animalium, poſuerunt Virg. 1. *Georgic.*

—— *Pan curat oves, oviumque magiſtros.*

Varro *lib.* 1. *de re ruſtica*, ibi: *Magiſter pecoris ſine litteris idoneus eſſe non poteſt, quòd rationes dominicas paſcuarias conficere nequaquam rectè poteſt.* Et magiſter dicitur qui ex numero creditorum præfectus eſt patrimonio debitoris vendendo, *l. ult. ff. de curat. bonis dando*, probat Briſſonius *de V. S. verbo Magiſtri.*

CAPVT

CAPVT II.

Alexander III. [a] *Vvinton. Epiſcopo.*

PRohibeas attentiùs, ne in parochia tua pro licentia docendi ab aliquo aliquid exigatur, aut etiam promittatur. Si quid verò poſt prohibitionem tuam fuerit ſolutum, vel promiſſum; promiſſum remitti, ſolutum facias appellatione ceſſante reſtitui, ſciens, quod ſcriptum eſt: Gratis accepiſtis, gratis date. Sanè ſi aliquis occaſione hujus prohibitionis diſtulerit Magiſtros in locis congruis inſtituere, liceat tibi de conceſſione noſtra omni contradictione, & appellatione poſtpoſitâ ibidem viros providos, & diſcretos aliorum inſtructioni præficere.

NOTÆ.

[a] VVinton.) Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *part. 2. cap.* 17. & in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. ubi additur *pars capitis Nuncios*, ut cognoſcamus, in præſenti referri partem textus *in capit. nuncios, de decimis.*

CAPVT III.

[a] Idem.

QVantò Gallicana Eccleſia majorum perſonarum ſcientiâ, & honeſtate præfulget, & eo cautiùs nititur curare, quæ confundere videantur eccleſiaſticam honeſtatem; tantò vehementiori dignos animadverſione eos cenſemus, qui nomen Magiſtri ſcholarum, & dignitatem aſſumunt in Eccleſiis veſtris, & ſine certo pretio eccleſiaſticis viris docendi alios licentiam non impediunt. Cùm autem hæc prava, & enormis conſuetudo à cupiditatis radice procedat, & decorem admodum eccleſiaſticæ unitatis confundat, providendum vobis eſt, & ſummoperè ſatagendum, ut conſuetudo ipſa de Eccleſiis veſtris extirpetur, cùm vobis præcipuè, & ſpecialiter adſcribatur, ſi quid in Eccleſiis eiſdem laude dignum inveniatur, vel reprehenſione notandum. Sub anathematis ergo interminatione curetis, ne qui dignitatem, ſi dignitas dici poteſt, fingentes, pro præſtanda licentia docendi alios, ab aliquo amodò exigere aliquid præſumant, ſed eis diſtrictè præcipiatis, ut quicumq; viri idonei, & litterati volunt regere ſtudia litterarũ, eos ſine moleſtia, & exactione qualicumque ſcholas regere patiantur: ſi verò noſtræ prohibitionis, vel præcepti extiterint tranſgreſſores, eos noſtrâ auctoritate, & veſtrâ, officiis, & dignitatibus ſpolietis. Porrò ſi juxta mandatum noſtrum corrigere neglexeritis, negligentiam veſtram gravem habebimus, & moleſtam, & ad eam corrigendam manum extendere compellemur, ita quod ſi velint in hujuſmodi rapacitatis propoſito perſiſtere, non valebunt.

NOTÆ.

[a] IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. capit.* 3. & poſt Concil. Later. *part. 2. capit. 18.* Ex Vincentio tamen refert Anton. Auguſtin. *in notis ad hunc textum*, conſtitutionem hanc emanaſſe contra Cancellarium Pariſienſem, qui à quolibet publicè docente marcham unam argenteam exigebat.

CAPVT IV.

Idem [a] *in eodem.*

QVia nonnullis propter inopiã, & legendi ſtudiũ, opportunitas proficiendi ſubtrahitur, in Lateran. Concilio piâ fuit conſtitutione proviſum, ut per unamquamque Cathedralem Eccleſiam Magiſtro, qui clericos ejuſdem Eccleſiæ, alioſque ſcholares pauperes gratis inſtrueret, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis relevaretur neceſſitas, & via pateret diſcentibus ad doctrinam. Verùm quoniam in multis Eccleſiis minimè obſervatur, nos prædictũ roborantes

ſtatutum

ſtatutum adjicimus, ut non ſolùm in qualibet Cathedrali Eccleſia, ſed etiam in aliis, quorum ſufficere potuerint facultates, conſtituatur magiſter idoneus, à Prælato cum Capitulo, ſeu majori, & ſaniori parte Capituli eligendus, qui clericos Eccleſiarum ipſarum, & aliarum gratis in Grammatica facultate, ac aliis inſtruat juxta poſſe. Sanè Metropol. Eccleſia Theologum nihilominus habeat, qui ſacerdotes, & alios in ſacra Pagina doceat, & in his præſertim informet, quæ ad curam animarum ſpectare noſcuntur. Aſſignetur autem cuilibet magiſtrorum à Capitulo unius præbendæ proventus, & à Metropolitano tantundem; non quòd propter hoc efficiatur Canonicus, ſed tamdiu redditus illos percipiat, quamdiu præſtiterit in docendo. Quod ſi fortè de duobus Metropol. Eccleſia gravetur, Theologo juxta modum prædictum ipſa provideat; Grammatico verò in alia Eccleſia ſuæ civitatis, ſive diœc. quæ ſufficere valeat, faciat provideri.

N O T Æ.

2 GEnerali.) Lateranenſi videlicet, ſub Innocentio III. celebrato, ubi *cap. 11.* reperitur textus hic, nec-non in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. unic.*

COMMENTARIUM.

1. *Concluſio traditur, & probatur.* IN his quatuor conſtitutionibus una, eademq; ſententia proponitur, videlicet: *In qualibet Eccleſia Cathedrali providendum eſſe de Magiſtro, qui clericos ſcholares pauperes doceat, & ne pro licentia docendi aliquid exigatur.* Quod etiam cautum lego *in cap. de quibuſdam 12. 37. diſt. cap. 3. de vita & honeſt. cleric.* Concil. Cabilon. ſub Carolo, *can. 3. Scholas Epiſcopi conſtituant, in quibus & litteralis ſolertia diſciplina, & ſacra Scriptura documenta diſcantur.* Valentinum ſub Lothar. *cap. 18.* Tullenſe *part 2. cap 10. Deprecandi ſunt pii Principes noſtri, & omnes Fratres, & Coëpiſcopi noſtri inſtantiſſimè commonendi, ut ubicumque omnipotens Deus idoneos ad docendum, id eſt fideliter, & veraciter intelligentes, donare dignetur, conſtituantur undique ſcholæ publicæ, ut utriuſque eruditionis, & divinæ videlicet, & humanæ, in Eccleſia Dei fructus valeat accreſcere.* Concil. Meldenſe *can. 35.* Synodus Romana ſuaſu Ludovici, & Lotharii habita, *can. 3.* ibi: *Magiſtri, & Doctores in ſingulis locis conſtituantur, qui liberales artes aſſiduè doceant; & ſi tales non inveniantur, tum divinæ Scripturæ Magiſtri, & inſtitutores eccleſiaſtici officii nullatenus deſint.* Alexand. III. Rhemenſi Archiepiſcopo ſcribens *in cap. unic. hoc tit. in 2. collect.* ibi: *Nos autem in Concil. Lateran. nuper auctoritate Domini celebrato, ac tota Eccleſia, quæ convenerat, approbante, ſtatuimus, ut per omnes Eccleſias Cathedrales ad ſubſidium magiſtri, qui ſcholas regat, præbenda una debeat deputari. Quocirca ne in vacuum decreta, quæ recta ſunt, fieri videantur, ſi per noſtram, & Epiſcoporum inſtantiam non fuerint obſervata, tuæ fraternitati mandamus, quatenus ad Eccleſias ſupradictas accedas, & ad opus Magiſtri, qui ſcolas regat, aliquod reſtituas beneficium.* Leo X. *in concord. cum Franciſco Rege Franciæ, §. 1. tit. de collatione.* Theodulſus *ad presbyteros Aurelian cap. 19. & 20.* refert Ant. Auguſt. *in epit. juris lib. 14. tit. 9.* Trident. *ſeſſ. 5. de reform. cap 18.* Illuſtrant ultrà congeſtos in præſenti à Barboſa Creſol. *lib. 2. myſtag. cap. 14.* Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 4. cap. 18.* Corvinus *lib. 4. aphoriſm. tit. 4.* Landtmeter. *lib. 2. de veteri monacho, cap. 107.* Acunna *in cap. de eulogiis, 18. diſt.* Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſ. cap. 15.* Boſquetus *ad Innoc. III. lib. 3. epiſt. 114.* Robertus *lib. 3. rer. judic. cap. 2.* Pater Mendo *de jure academico lib. 2. cap. 12.* Petrus Gregor. *lib. 15. ſyntag. cap. 14.* Zypeus *in conſult. canonic. ad hunc titul. cap. 1.* Chopinus *de ſacra pol. lib. 1. tit. 5. numer. 12.* Conradus *Kling. lib. 4. loco commun. cap. 57.*

2. *Impugnatur ea aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Epiſcopi proprium officium eſt populum in Eccleſia docere, ut probat Barboſa *de poteſtate Epiſcopi part. 1. tit. 2. gloſſ. 10.* Ergò non deſideratur ut in Eccleſiis Cathedralibus magiſter eligatur, aut conſtituatur ad docendum. Accedit, nam etſi magiſter inſtitui debeat, ut publicè doceat ſacram Theologiam, vel ſacros canones tamen Grammaticæ doctrina non decet Canonicum: unde D. Gregorius relatus *in cap. turbat, 37. diſt cap. cùm multa, 86. diſt.* objurgat quendam Epiſcopum, eo quod Grammaticam profiteretur: ergo pro Grammatica docenda non debet clericus magiſter in Eccleſia Cathedrali inſtitui. Secunda etiam pars aſſertionis difficilis redditur dum in ea docetur, non poſſe recipi pretium pro concedenda licentia docendi; nam pro docendo, vel non, impunè pecunia recipitur, etſi de ſacra Theologia agatur; quia licèt ſcientiæ ſint res ſpirituales, procedunt tamen ab ſpiritu creato, laboreque acquiruntur, ut probant Binsfeldius *in rubric. de ſimonia.* Gibalinus *eod. tract. quæſt. 6. conſect. 4.* Accedit uſus majorum Academiarum, in quibus pro gradibus concedendis in omnibus facultatibus pecunia exigitur, quem uſum probat, & defendit P. Mendo *lib. 2. cap. 11. de jure academico, per totum.* Igitur quia pro doctrina ipſa, & pro licentia docendi impunè pecunia exigitur.

3. *De ſtudiorum utilitate.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, litterarum cognitionem, liberaliumque artium diſciplinam, quibus juventus in publicis Gymnaſiis eruditur, magnam Reipublicæ utilitatem afferre, ut teſtatur Plutarchus *de inſtituendis liberis*, ibi: *Per hanc enim, atque hac adjutrice noſſe licet, quid honeſtum, quid turpe, quid juſtum, quid iniquum, brevi quid expetendum, quid fugiendum, quemadmodum erga Deos, quemadmodum erga parentes, qui erga majores natu, qui erga leges, quô adverſus Magiſtratum, qui adverſus alienos, qui adverſus amicos, qui adverſus conjuges, qui adverſus ſervos nos gerere debeamus, Deos ut colamus, parentes ut veneremur, majores natu ut revereamur, legibus pareamus, Magiſtratibus audientes ſimus, amicos diligamus, caſte cùm conjugibus agamus, pietatem in liberos exerceamus, in ſervos non ſæviamus, & quod caput eſt, rebus ſecundis ut non exultemus, neq; nimium animum contrahamus rebus aſperis:*

aſperis; neque in voluptatibus geſtiamus, nec in ira exardeſcamus, vel efferati ſimus. Ideo in omnibus Rebuſpublicis bene moratis prima cura fuit ſcholarum publicarum, ut eſſent magiſtri, qui publicè Grammaticam cæteraſque artes profiterentur, & docerent, publico illis ſtipendio conſtituto. De Republica Hebræorum, ubi erant ſcholæ Prophetarum, & Scribarum, latè agit Hallierius *de Eccleſ. hierarch. lib. 1. cap. penult.* & de veteribus collegiis puerorum, ubi pueri erudiebantur, plura adducit Vivar. *ad Flavium Dextrum anno 385.* apud Romanos Hadrianum cæſarem magno laudum præconio commendat Lampridius, quòd academias inſtituiſſet, & eorũ ſtudioſus eſſet, qui liberales artes profitebantur. Et Alexius Comnenus ſcholam inſtituit, quâ pupilli, pauperumque liberi docerentur, victumque, & alimenta, tam docentibus, quàm diſcentibus aſſignavit, teſte Zonara *tom. 3. pag* 129. & ſtipendia non vulgaria eſſe Profeſſoribus ſtudiorum aſſignanda, docetur *in l. unic. Cod. de ſtudiis liberalibus, l. medicos, §. final. Cod. de Profeſſor. & Medicis, lib. 11. l. 1. Cod. Theodoſ. eodem tit.* Plura Theophilus Raynaud. *tom. 11. in Threnodia rei literaria, fol.* 427. quin & Athalaricus Rex Senatui Romano de ſtipendiis profeſſoribus ſolvendis ita ſcribit apud Caſſiodorum *lib 9. epiſt. 21. Filiorum cauſas jure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas, ut ipſi de illorum provectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neque enim credendum eſt, vos inde poſſe minùs eſſe ſolicitos, unde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui provenit aſſiduâ lectione concilium. Nuper, ut eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorundam ſuſurratione cognovimus, Doctores eloquentia Romana laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliorũ, quorum nundinatione fieri, ut ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cùm manifeſtum ſit, præmium artes nutrire, nefas judicavimus, doctoribus adoleſcentum aliquid ſubtrahi, qui ſunt potiùs ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim Grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum litterarum, mater glorioſa facundia, qua cogitare novit ad laudem, loqui ſine vitio: hæc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Nam ſicus Muſicus conſonantibus choris efficit dulciſſimum melos, ita diſpoſitis congruenter accentibus, metrum novit decantare Grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis, qua per exercitationem pulcherrimæ lectionis, antiquorum nos cognoſcitur juvare conſiliis. Hac non utuntur barbari Reges; apud legales Dominos manere cognoſcitur ſingularis. Arma enim & reliqua gentes habent: ſola reperitur eloquentia, qua Romanorum dominis obſecundat. Hinc oratorum pugna civilis juris claſſicum cant. Hinc cunctos proceres nobiliſſima diſertitudo commendat: & ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde eſt. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem propitiâ divinitate largimur, ut ſucceſſor ſcholæ liberalium litterarum, tam Grammaticus, quàm Orator, nec-non & juris Expoſitor, commoda ſui deceſſoris ab eis, quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat: & ſemel Primi Ordinis veſtri, ac reliqui Senatus ampliſſimi auctoritate firmatus, donec ſuſcepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis à quolibet patiatur improbam quaſtionem: ſed vobis ordinantibus atque cuſtodientibus, emolumentorum ſuorum ſecuritate potiatur, Præfecto Urbis nihilominus conſtituta ſervante.* Plura congeſſerunt de Academiarum utilitate Loſeus, Oldendorpius, & Pater Mendo *in tract. de jure academico,* Adam Contzen. *lib. 4. polit. cap. 4.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap. 28.* Beſoldus *tom. 2. polit. integro tract. de jure academ.*

Nec minor cura fuit apud veteres Eccleſiæ Patres inſtituendi ſcholas, in quibus litterarum ſtudia publicè profiterentur, ut conſtat ex Concilio Aquiſgran. relato *lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 72.* ibi: *Ut ſcholæ legentium puerorum fiant.* Et *lib. 2. capitul. capit. 1.* ibi: *Scholæ ſanè ad filios, & miniſtros Eccleſiæ inſtruendos, vel edocendos, ſicut nobis præterito tempore apud Attiniacum promiſiſtis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi dum nec perfectum eſt, ad multorum utilitatem, & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Vaſenſe 2. *cap. 1.* Concil. Mogunt. ſub Carolo *can. 45. Propterea dignum eſt, ut filios ſuos donent ad ſcholam, ſive ad monaſteria, ſive foras.* Et in Concil. Arelat. *6. can* 4. Turon. 2. *can. 18. & 22.* Rhemenſi *can.* 4. & tribus ſequentibus, Epiſcopis præcipitur, & injungitur, ut privatim, publicèque Presbyteros, ac clericos ſuos, tam de Sacramentorum adminiſtratione, quàm aliis ſacris functionibus erudiant, atque inſtruant. Et de publicis ſcholis inſtituendis expreſſiùs ita cenſuerunt PP. Concilii Pariſ. *lib. 3. cap. 12. Similiter obnixè, & ſuppliciter veſtræ Celſitudini ſuggerimus, ut morem paternum ſequentes, ſaltem in tribus congruentiſſimis Imperii veſtri locis ſcholæ publicæ ex veſtra auctoritate fiant, ut labor Patris veſtri, & veſter per incuriam (quod abſit) labefactande non depereat.* Concil. Valent. 3. *can. 18.* in Gallia: *De ſcholis, tam divina, quàm humana literatura, nec-non eccleſiaſtica cantilena juxta exemplum prædeceſſorum noſtrorum aliquid inter nos tractetur, & ſi poteſt fieri, ſtatuatur, atque ordinetur.* Concil. Lingon cujus canones relecti, & confirmati fuerunt in Synodo apud Saponarias in Gallia, *can.* 10. Idem in Hiſpania repetitis canonibus cautum legimus in Concil. Emerit. *can. 18.* Tolet. 2. *can. 1.* Tolet. 4. *can. 24.* quæ & alia veteris juris teſtimonia referunt. Ant. Auguſt. & Hallierius ubi ſuprà & varias Eccleſiarum ſcholas refert Alteſſerra *hic, & lib. 2. diſſert. cap. 7.* Nec ſolùm in Eccleſiis, & Epiſcopiis olim ſcholæ habebantur, verùm & in monaſteriis ſcholæ erant Ekkardus *lib. de caſ. monaſt. ſancti Galli, cap. 6.* ibi: *Erant diſciplinæ loci, ut ſemper, & tunc ſeverè, non modò in clauſtro, ſed & in ſchola exteriùs.* Ex Concilio Mogunt. ſuprà relato: & varias monaſteriorum ſcholas refert Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſit. 1. cap. 2. §. 11.* & plura de his ſcholis in monaſteriis olim uſitatis congeſſerunt Landtmeter. *lib. 2. de veter. monach. cap.* 107. Fileſacus *in cap. 15. §. 3. de offic. Ordin.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 3. Regeſtr. 14. epiſt.* 114 Sherlogus *tom. 3. in Cantica, veſtig. 35. cap. 2. ſect. unic.* qui Salmanticenſem noſtram Academiam debitis extollit laudibus. Nec contrarium probat canon 45. Concil. Aquiſgran. in illis verbis: *Ut ſchola in monaſterio non habeatur, niſi eorum, qui oblati ſunt.* Nam pro hujus canonis expoſitione ſciendum eſt, præter ſcholas proximè

4. *De ſcholis Eccleſiarum.*

relatas fuiſſe alias privatas intra clauſtra, in quibus, qui clericali, aut monachali officio deſtinabantur, à monacho ſibi præpoſito erudiebantur. Concil. Tolet. 2. *can* 1. Tolet. 4. *can*. 23. ubi conſtituitur, ut qui in Clero puberes, aut adoleſcentes exiſtunt, omnes in uno conclavi atrii commorentur, & in diſciplinis eccleſiaſticis agant deputati probatiſſimo ſeniori, quem & magiſtrum diſciplinæ, & teſtem vitæ habeant. Concil. Turon. 2. *can*. 14. Aquiſgran. *can*. 135 Erant ergo in monaſteriis ſcholæ exteriores, ubi laici etiam erudiebantur; & interiores, ubi monachi, & pueri oblati educabantur: conſtat ex Ekkardo *dict. cap*. 6. & *cap*. 10. ibi: *Cùm apud ſanctum Gallum ambas ſcholas teneret, nemo præter puſiones quidquam alteri, niſi latinè, auſus eſt prologui.* Nec in eis ſcholis alii admittebantur præterquam oblati, & clerici juniores probatæ vitæ. Unde Theodulphus Aurelianenſis *ad presbyteros cap*. 19. nepotibus ſacerdotum conceſſit, ut etiam ſcholas interiores monaſterii poſſent adire, ibi: *Si quis ex presbyteris voluerit nepotem ſuum mittere ad ſcholam in Eccleſia ſanctæ Crucis, aut monaſterio ſancti Aniani, ſancti Benedicti, aut ſancti Liſardi, aut in cæteris de his cœnobiis, quæ nobis ad regendum conceſſa ſunt, ei licentiam id faciendi concedimus* Unde textus *in dict. can*. 45. accipiendus eſt de his ſcholis privatis intra monaſteria exiſtentibus, ut docuerunt Boſquetus *ad Innoc. dict. epiſt*. 114. Hallierius *dict. art*. 5. Yepes *tom*. 3. *chron. D. Benedicti, ad calcem libri, in notis ad ipſum canonem.* Alteſſerra *lib*. 6. *diſſert. cap*. 7.

5. *Traditur decidendi ratio.*

His ita animadverſis, & aliis ſuppoſitis, quæ pro ſtudiorum neceſſitate, & utilitate congeſſimus *in cap. licèt, de præbend.* ratio præſentis aſſertionis provenit ex eo, nam cum Eccleſiæ PP. agnoviſſent, ita neceſſarium eſſe ſtudium litterarum in pueris, & in adultis, ſtatuerunt, ut in Eccleſiis Cathedralibus eſſent clerici, qui Grammaticam docerent, & in Eccleſiis Metropolitanis publicè Theologiam legerent, & magnâ cum ratione, ſi attendamus perſonam magiſtri, & loci, ubi ſcientiæ doceri jubentur. Perſona docentis eſt clericus, cujus proprium eſt erudire pueros, & ignaros. Synodus Nicæna celebrata anno 787. *can*. 10. ibi: *Non licèt clericis curas ſæculares, & ad victum pertinentes ſuſcipere, ut qui ſunt à canonibus prohibiti hoc facere: potiùs autem ad docendos pueros, & ſervos accedant, legentes eis divinas ſcripturas: ad hoc etiam ſacerdotium ſortiti ſunt.* Concil. Tolet. 2. *can*. 1. ibi: *Lectores in domo Eccleſiæ ſub Epiſcopali præſentia à Præpoſito ſuo erudiri debere.* Tolet. 4. *can*. 21. Emerit. *can*. 18. Vaſenſe 2. *can*. 1. Inde acriter controverſum video inter Cellotium, & Hallierium, an officium docendi ſpectet ad Eccleſiæ hierarchiam. Ratione etiam loci, ubi doceri jubetur in præſenti, etiam valde conſona eſt diſciplinæ Eccleſiæ præſens aſſertio; cùm, ut ſuprà retuli, ſcholæ olim frequentiùs eſſent in Eccleſiis, monaſteriis, aut prope ea: cujus moris ratio traditur in oratione Rhetoris ad V. P. Præſidem Galliæ ſub Conſtantino Imperatore, his verbis: *Maximè & oportet, & fas eſt exercere juventutis ingenia, ubi tam propinqua ſunt numina amica doctrinæ, ubi ex proximo juvat mens divina ſapientiam.* Et quondam apud veteres Bibliothecæ, vel in ipſis Deorum templis, vel vicinis ædibus collocatæ erant, ut Tertul. *in Apolog. cap*. 19. refert: quin & Cedrenus in Juſtino Curopolate, dum narrat hiſtoriam pueri Judæi à patre in clibanum ardentem conjecti ob ſumptas ſanctæ Euchariſtiæ reliquias unà cum ſodalibus Chriſtianis, ſcribit ſcholam unde pueri illi redibant, Eccleſiæ vicinam fuiſſe. Rectè ergò conſtitutum fuit in Concilio Lateran. in præſenti relato, ut in qualibet Eccleſia eſſet unus magiſter, qui pueros clericoſque doceret. Et licèt ſcholæ hæ, tam puerorum, quàm clericorum, omninò exerceri deſierint, quia in omnibus ferè provinciis ſunt generalia ſtudia in majoribus urbibus; tamen in Eccleſiis remanſerunt præbendæ Theologales, quæ Theologo aſſignantur, & Scholaſtria: qui Canonicus appellatur Scholaſticus *in cap. quantò, hoc titul.* Magiſter ſcholæ, ſeu ſcholarum *in cap*. 4. *de poſtul. Prælat. cap*. 5. *de regul in* 5. *compil.* Primicerius *in cap. conſtitutis* 23. *de appellat.* & in pleriſque Eccleſiis nomen hoc magiſtri ſcholarum adhuc manſit, in aliis verò in locum Scholaſtici ſucceſſit Cancellarius Univerſitatum, qui ſublato Scholaſtici nomine, dignitatem retinet, & ſimul eſt Cancellarius generalis Studii, cui Apoſtolicâ auctoritate competit jus concedendi Gradus, ut ſupponitur *in cap*. 4. junctâ inſcriptione, *de arbitris, cap. final. ut lite non conteſt.* & obſervatur in noſtra Academia Salmanticenſi, ubi Magiſter Scholæ, qui præbendam cum dignitate in Eccleſia Cathedrali habet, eſt ſimul Cancellarius Univerſitatis. De cujus juriſdictione, & dignitate latè agunt Eſcobar, & P. Mendo *ubi ſuprà.* Aliquando Scholaſticus, & Cancellarius idem non eſt, ut *in cap. conſtitutis* 46. *de appellat.* Et licèt olim inter DD. quæſtio excitaretur, an Magiſter Scholæ dignitatem haberet, ut conſtat ex traditis à Paciano *de probat. lib*. 2. *cap*. 27. *à num*. 107. jam tamen hodie ex ſtatutis Eccleſiarum Scholaſtria una eſt è principalibus dignitatibus, ut probat Petrus Gregor. *lib*. 5. *ſyntag. cap*. 19. Azor *part*. 2. *inſtit. moral. lib*. 3. *c*. 23. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. part*. 3. *diſput*. 12. §. 4. Barb. *de Canonicis, cap*. 10.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt Epiſcopi proprium officium ſit populum in Eccleſia docere, tamen etiam alios eſſe debere in Eccleſia Dei Doctores, conſtat ex D. Paulo *ad Epheſios cap*. 4. & ex illis canonibus, ubi docetur Doctoris nomen ſibi aſſumere neminem poſſe, niſi qui ad illud munus electus eſt. Concil. Cæſar auguſt. *can*. 7. ibi: *Item lectum eſt, ne quis Doctoris nomen ſumat, præter has perſonas, quibus conceſſum eſt, ſibi ſecundùm quod ſcriptum eſt & ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, placet.* Et ita licèt Epiſcopus ratione officii teneatur in communi populum docere, tamen ſpeciales magiſtri conſtitui debent ad Grammaticam pueros docendam, ut in præſenti conſtituitur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, deductum *ex dict. cap. cùm multa*; nam in ejus caſu reprehenditur à D. Gregorio Epiſcopus, qui omninò deditus erat ſtudio Grammaticæ & humanarum litterarum; Theologiam omittendo, & negligendo, ut docuit Ramirez de Prado *in ſchediaſm. num*. 53. & notavimus *in cap*. 6. *de ætate, & qualit.* ubi expoſuimus quatenus liceat clericis, & Eccleſiæ miniſtris lectio librorum Gentilium. Nec obſtat alia difficultas, nam in præſenti non prohibetur exactio pecuniæ per Magiſtrum à diſcipulis pro doctrina ſcientiarum, ſeu erudiendis ipſis; nam certum eſt, in hujuſmodi pretii exactione nullam committi ſimoniam, etſi Theologia doceatur, aut ſi Advocatus conſilium vendat in cauſa ſpirituali, *cap. non licet.*

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

ticet, 11. *quæſt.* 3. *cap. non ſanè* 14. *quæſt.* 5. quia hujuſmodi ſcientiæ procedunt à labore naturali, ut defendunt Gibalinus, & Binsfeldius *ubi ſuprà*, Pater Mendo *de jure academico lib.* 2. *cap.* 10. Unde ſtipendia, & ſalaria Præceptorum jure civili approbata fuerunt. Quare Paulus, & Julianus docuerunt *in l. cùm tutoris* 12. §. 3. *ff. de adminiſtr. tut. l.* 4. *ff. ubi pupillus educari*, pro dignitate natalium pupilli tutores poſſe conſtituere mercedem Præceptoribus: & *in l. duo* 71. *ff. pro ſocio*, refertur duos ſocietatem coiſſe, ut Grammaticam docerent certo ſtipendio & ſalario conſtituto. Pro quorum illuſtratione adiri poſſunt Revardus *lib.* 2. *conject. cap.* 10. & 19. Rodulf. Fornerius *in notis ad Caſſiod. lib.* 4. *epiſt.* 1. Suarez de Mendoza *ad legem Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. *ſect.* 6. *ex num.* 16. Merillus *lib.* 5. *prior. obſerv. cap.* 1. & 17. Cujac. *lib.* 58. *Pauli ad edict. in l. cùm tutor* 3. Et ſalaria hæc plerumque appellabantur mercedes. Marcus Tullius *in Philip. At quanta merces Rhetori eſt data, audite, audite Patres Conſcripti.* Author de Claris Grammaticis, de Lælio Præconino: *Pretia Grammaticorum tanta, mercedeſque tam magna.* Et *l.* 4. §. *ſed & ſi, de decret. ab ordin. faciend.* D. Hieron. *ad Pammachium epiſt* 101. *Qui illum in magna mercede nihil ſcire docuerunt.* Auſonius *de Exuperio.*

— *Tum pueros grandi mercede docendi.*

Juvenal. *ſatyr.* 7. Macrobius *lib.* 1. *cap.* 12. Illuſtrat Savarus *ad Sidonium lib.* 5. *epiſtol.* 7. *fol.* 334. Illud notandum, retributionem profeſſorum Juris, & Philoſophiæ, non appellari mercedem, ſed honorem, *dict. l.* 1. §. *an & Philoſophis, ff. de variis, & extraordin.* Rhetores verò, & Grammaticos ſtipendium, & mercedem accipere, *dict. l. Aquilius.* Quod ſtipendium dicebatur Minervale. Notavit Retes *de donationib. cap.* 3. *num.* 12. Et diſcipulos Magiſtros ſuos munificentiis ditare debere, deducitur *ex l. Aquilius, ff. de donat.* & Sabinum à ſuis ſcholaribus fuiſſe ſuſtentatum, refertur *in l.* 2. *ad finem, ff. de orig. juris*: & ideo utiliter à negotiorum geſtore fiunt expenſæ pro mercibus magiſtrorum, *l. ſi patrono, Cod. de negot. geſtis.* Immò Præceptores, quibus promiſſum ſtipendium non ſolvitur, extra ordinem audiri docetur *in l.* 1. §. 2. *ff. de extraordin. cognit.* & probarunt Cujacius *in l. unic. Cod. de ſtudiis liber. lib.* 11. Giphanius *ad Ethic. Ariſtot. lib.* 9. *cap.* 1. Revardus *lib.* 1. *conject. cap.* 10. ubi exponit Juvenalem *ſatyr.* 10. in illis verbis:

Eloquium, aut famam Demoſthenis, aut Ciceronis.
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat
Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe Minervam,
Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ.

Si verò Magiſter beneficium, aut publicum ſtipendium ſufficiens habeat, pretium aliquod à diſcipulis exigere non valet, *cap.* 1. juxta veram lectionem, *hoc titul.* ſponte tamen oblata eo caſu à diſcipulis recipere non prohibetur, *cap. priſcis* 10. *quæſt.* 3. *cap. de eulogiis* 18. *diſt. cap. quidquid, cap. placuit* 1. *quæſt.* 1. Prohibetur ergo in præſenti pro licentia docendi concedenda pretium exigere; non quia id ſimonia ſit, ut vulgò creditum eſt, ſed quia ad ſimoniæ crimen accedit, qui avara cupiditate pro licentia docendi aliquid temporale extorquet à doctis viris, qui ad ſcientiarum, bonarumque litterarum cognitionem aditum patefaciunt, & muniunt, quos decet potiùs precibus, & muneribus ad docendum invitari. Nec obſtat quod expendebamus de uſu in academiis recepto exigendi pretium pro gradibus Baccalaureatus, Magiſterii, & Doctoratus; nam talis pecunia non exigitur pro licentia docendi, ſed pro honoribus, & emolumentis temporalibus, quibus ſimiles graduati perfruuntur. Quæ omnia ſunt naturalia, & pretio æſtimabilia. Unde quò celebriores Academiæ ſunt, & majora commoda graduati aſſequuntur, majora ſolent ſtipendia, vulgò *propinas*, perſolvi, ut probat P. Mendo *de jure academic. lib.* 2. *quæſtion.* 11. *per totam.* Hinc exponendus erat canon 71. Synodi ſextæ: ſed ejus interpretationem dedimus *in cap.* 8. *de vita & honeſt. cleric.*

CAPVT VLT.

[a] Honorius III.

SVper ſpecula. *Et infrà*: Cùm itaque de ſingulis provinciis puellæ ſpecioſæ, ac virgines pro Rege Aſſuero, qui Beatitudo dicitur, per ancillas quæri debeant, & adduci ad arcem & mœnia civitatis, & per manum Aggei mundum muliebrem accipere, neceſſariorum videlicet fulcimenta: volumus & mandamus, ut ſtatutum in Concilio [b] generali de Magiſtris Theologis per ſingulas Metropoles ſtatuendis inviolabiliter obſervetur, decernentes inſuper de conſilio fratrum noſtrorum, ac diſtrictè præcipiendo mandantes, ut quia ſuper hoc propter raritatem magiſtrorum ſe poſſent forſitan aliqui excuſare, ab Eccleſiarum Prælatis, & Capitulis ad Theologiæ profeſſionis ſtudium aliqui docibiles deſtinentur, qui cùm docti fuerint, in Dei Eccleſia velut ſplendor fulgeant firmamenti, ex quibus poſtmodùm copia poſſit haberi Doctorum, qui velut ſtellæ in perpetuas æternitates manſuri, ad juſtitiam valeant plurimos erudire: quibus ſi proprii proventus Eccleſiæ non ſufficiunt, prædicti neceſſaria ſubminiſtrent: docentes verò in Theologicâ Facultate, dum in ſcholis docuerint, & ſtudentes in ipſa integrè per [c] annos quinque percipiant de licentia Sedis Apoſtolicæ proventus præbendarum, & beneficiorum ſuorum, non obſtante aliquâ contrariâ conſuetudine, vel ſtatuto, cùm denario

fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Hoc autem inconcuſsè volumus obſervari, firmiter diſponentes, quod [d] feriamus pœnâ debitâ tranſgreſſores.

NOTÆ.

1. a HOnorius III.) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc titul. cap. unic.* & tàm inſcriptionem, quàm hujus textus hiſtoriam retuli *in cap. ſuper, ne cleric. vel monach.*

b *Generali.)* Lateranenſi videlicet, relato ſuprà *in cap. quoniam.*

2. c *Annos quinque.)* Hoc tempus non refertur ad docentes, ſed ad ſtudentes, qui per quadriennium, aut quinquennium ſolent ſtudiis intereſſe pro diverſitate ſcientiarum: de quo temporis ſpatio agit Mancinus *Genial. cent. 2. cap. 151.* quem tranſcripſit Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad hunc textum.*

d *Feriamus.)* Id eſt excommunicatione ligemus, ut etiam accipitur ferire *in cap. 6. de rebus Eccleſia*, ibi: *Anathemate feriatur*: & *in can. 5. Synodi Vernenſis, can. 7. Concilii Mogunt.* & aliis vulgatis.

Commentarium hujus textus dedimus *in cap. licèt, de prabend.*

TITULUS VI.

De Judæis & Saracenis, & eorum ſervis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio [a] *Maticenſi.*

ET licèt quid de Chriſtianis, quod aut captivitatis incurſu, aut quibuſcunque [b] fraudibus Iudæorum ſervitio implicantur, debeant obſervari, non ſolũ canonibus, ſed & [c] legũ beneficio jam pridem fuerit conſtitutum: tamen quia nunc ita quorundam querela exorta eſt, quoſdam Iudæos per civitates, aut municipia conſiſtentes in tantam inſolentiam, & proterviam prorupiſſe, ut nec reclamantibus Chriſtianis liceat vel pretio de eorum poſſe ſervitute abſolvi: idcirco præſenti Concilio Deo auctore ſancimus, ut nullus Chriſtianus Iudæo deinceps debeat ſervire; ſed datis pro quolibet bono mancipio 12. [d] ſolidis, ipſum mancipium quicunque Chriſtianus, ſeu ad [e] ingenuitatem, ſeu ad [f] ſervitium licentiam habeat redimendi: quia nefas eſt, ut quos Chriſtus Dominus ſanguinis ſui effuſione redemit, perſecutorum vinculis maneant irretiti. Quod ſi acquieſcere his, quæ ſtatuimus, quicunque Iudæus noluerit, quamdiu ad pecuniam conſtitutam venire diſtulerit, liceat mancipium ipſum ſuum cum Chriſtianis ubicunque voluerit habitare.

NOTÆ.

1. a MAticenſi.) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* ſed malè, tàm in ea, quàm in hac ſexta: legendum enim eſt, *Matiſconenſi*, in quo Concilio *can. 16.* reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribo. Concilium hoc Matiſconenſe 1. celebratum fuit ſub Pelagio II. temporibus Gunteramni Regis Galliæ anno 581. hortatu ipſius Regis, ad morum reformationem, ac præcipuè Judæorum petulantiam coërcendam, ut referunt Baronius in eodem anno, Coriolanus *in ſumma Conciliorum*, Binius & Sirmundus *in notis ad ipſum, tom. 3. Regia editionis, fol. 65.* In eo editos fuiſſe viginti canones, ſcripſit Ado Viennenſis Epiſcopus *in chron.* his verbis: *Poſt Philippum Evancius vir ſanctus Epiſcopus Vienna levatus eſt. Hic cum ſancto Priſco, & Artemio Senonico, & Remigio Bituricenſi, & cùm aliis ſanctis Epiſcopis viginti capitula eccleſiaſtica perfectè roboravit.* Dictum eſt à Matiſcona civitate Galliæ, de qua fratres Sammarth. *tom. 3.*

b *Fraudibus.)* Venditionibus videlicet injuſtis.

c *Sed & legum.)* *L. 1. Cod. ne mancipium chriſtianum, l. 57. C. de Epiſcopis & cleric.* & aliarum, quas ſequenti commentario dabimus. 2.

d *XII. ſolidis.)* Jure civili æſtimatio communis ſervi erat viginti ſolidorum, *l. 3. C. communia de legat. l. inter 26. §. final. ff. mandati, l. 4. ff. de ſervis fugit. l. Papinianus 8. §. final.* cum duabus legibus ſequentibus, *ff. de inoffic. teſtam. l. 2. Cod. de fideicommiſſ. libert. l. ſi mulier. 31. ff. de minor. l. cùm ex falſis 47. ff. de manumiſſ. teſtament. l. 1. §. 5. Cod. de communi ſervo*: vel quindecim, *l. ult. ff. de condit. inſtitut. l. 35. Cod. de donationib.* niſi aliquâ arte, aut ſcientiâ eſſent præditi, juxta

juxta diſtinctionem adductam *in dict. l. 1. §. 5.* vel ſi eunuchi eſſent, *dict. l. final. Cod. commun. de legat. l. unica, §. ſin verò, Cod. de Latina libert. l. ſi ſervus 27. §. etſi 28. ff. ad leg. Aquil.* quia pretioſiores erant, *l. 3. §. idem, ff. ad leg. Corn. de ficar.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 23. l. final. ff. de oper. ſerv. l. ſed 9. §. final. de injuriis, l. 3. §. 4. ad leg. Jul. de vi*: ex rationibus, quas congerunt, & illuſtrant Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. ſect. 6.* Baſilius Legion. *quæſt. 5. ſcholaſt. cap. 8.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 2. tit. 2. pag. 93.* De pretio ſolidorum egi *in cap. ex tua 20. de ſimonia.*

e *Ingenuitatem.*) Id eſt libertatem, ut *in cap. 1. de ſervis non ordin.*

f *Servitium.*) Permiſſum, ut exponit Bronchorſt. *miſcel. cent. 1. aſſert. 4.*

CAPUT II.

Gregorius *Venantio Epiſcopo.* [a] *Lunenſi.*

MUltorum ad nos relatione pervenit, à Iudæis in Lunenſi civitate degentibus, in ſervitio Christiana detineri mancipia. Quæ res nobis tantò viſa eſt aſperior, quantò à fraternitatis tuæ patientia operoſior. Oportebat quippe te reſpectu loci tui, atque Chriſtianæ religionis intuitu, nullam relinquere occaſionem, ut ſuperſtitioni Iudaïcæ ſimplices animæ, non tam ſuaſionibus, quàm poteſtatis jure quodammodo deſervirent. Quamobrem hortamur fraternitatem tuam, ut ſecundum piiſſimarum [b] legum tramitem [f] nulli Iudæo liceat Chriſtianum mancipium in ſua retinere domo. Sed ſi qui penes eos inveniuntur, libertas eis tuitionis auxilio ex legum ſanctione ſervetur. Hi verò, qui in poſſeſſionibus eorum ſunt, licèt ipſi ex legum diſtrictione ſint [c] liberi, tamen quia colendis eorum terris diutiùs adhæſerunt, utpotè conditionem loci debentes, ad colenda quæ conſueverant, rura permaneant, penſioneſque prædictis viris præbeant: & cuncta quæ de [d] colonis, vel originariis præcipiunt, peragant, extra quod nihil eis oneris amplius indicatur. Quod ſi quiſquam de his, vel ad alium migrare locum, vel in obſequio ſuo retinere voluerit, ipſe ſibi reputet, qui jus colonarium temeritate ſuâ, jus verò dominii ſub juris ſeveritate damnavit. In his ergo omnibus ita te volumus ſolerter impendi, ut nec direpti gregis paſtor reus exiſtas, nec apud nos minor æmulatio fraternitatem tuam reprehenſibilem reddat.

NOTÆ.

1. [a] LUnenſi.) *Lucenſi*, legitur in hac ſextâ collectione, ſed malè; legendum enim eſt, *Lunenſi*, ut habetur *in cap. præſenti, 54. diſt.* & in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & in ipſis epiſtolis Gregorii, *ubi lib. 3. epiſt. 21. indict. 12.* reperitur textus hic: ex quo regeſtro ita textum hunc reſtituo. Luna Etruriæ civitas in confinio Liguriæ, ad Macræ fluminis oſtia, pervetuſta Tuſcorum Colonia, inter 12. civitates numerata: meminerunt Lunæ Livius *lib. 39.* Silius Italicus *lib. 8.* relati à Ughellio *tom. 1. Italiæ ſacra, fol. 893.* Cathedra Epiſcopali decorata fuit jam à primis Eccleſiæ temporibus. Ejus Præſuli Sancto Venantio, quem nonnulli Laudenſem Præſulem faciunt, reſcribit in præſenti Gregorius.

b *Legum.*) *L. 1. Cod. ne Chriſtianum mancipium, l. 57. Cod. de Epiſc. & cleric.*

2. c *Liberi.*) Scilicet adſcriptitii, de quibus egi. *in cap. 1. de ſervis non ordin. cap. 3. de immunit. Eccleſ.* Unde Judæus poteſt habere adſcriptitium Chriſtianum in conſequentiam ruris, quod poſſidet, ut docuerunt Azor *part. 1. inſtit. moral. lib. 8. cap. 22.* Thom. Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 31. num. 21.* ex hoc textu, quem cùm non animadverterent Platea *in l. quemadmodum, numer. 9. verſ. Si quid, Cod. de agricol.* Surdus *de aliment. tit 8. privil. 89. num. 2.* docuerunt, non poſſe Judæum emere fundum cui ſunt adſcripti ſervi Chriſtiani.

d *Colonis vel originariis.*) De quibus plura D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. Cod. de capitat. civium*, ubi *num. 19.* textum hunc exponit.

COMMENTARIUM.

Ex his duabus cōſtitutionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Iudæus Chriſtianum mancipium retinere non debet, ſed cogitur juſto pretio Chriſtianis vendere; & ſi renuat, ſervus eripitur in libertatem.* Probant eam textus *in cap. mancipia, cap. præſenti, 54. diſt. cap. etſi, cap. multos, cap. Iudæos 17. quæſt. 4. cap. cùm ſit nimis, cap. multorum, cap. ad hæc, cap. final. hoc titulo, cap. 2.* junctâ integrâ, *de conſtit. cap. dilectus 29. de reſcriptis, cap. conſuluit, el. 3. de appellat.* Zacharias *in cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* Honorius III. *in cap. unic. hoc titul. in 5. compil.* Gregorius noſter *lib. 7. epiſt. 11. ad Brunichildem Reginam,* ibi: *Mirati ſumus, quod in regno veſtro Iudæos Chriſtiana mancipia poſſidere permittitis; quid enim ſunt omnes Chriſtiani, niſi membra Chriſti, &c.* Concil. Meldenſe. *can. 73. Chriſtiana mancipia quæ à Iudæis adducuntur, aut poſſidentur, aut mandatoribus contradantur, aut certè Chriſtianis emptoribus intra diem quadrageſimum venundentur, & tranſacto hoc dierum numero, nec apud eos quolibet modo remaneant. Si autem quædam ex iiſdem mancipiis talem ægritudinem fortaſſis incurrerent, ut infrà ſtatutos dies vendi non valeant, adhibenda ſolicitudo eſt, ut dum ſaluti fuerint priſtinæ reſtituta, ſimiliter modis omnibus diſtrahantur, &c. nec Chriſtiana mancipia in domo Iudæi habitare ſinantur.* 3. Concluſio traditur, & probatur.

nantur. Aurel. 3 *cap. 13. De mancipiis Chriſtianis, quæ in Iudæorum ſervitio detinentur, ſi eis quod chriſtiana religio vetat, à dominis imponitur, aut ſi eos de Eccleſia excuſatos tollant pro culpa, quæ remiſſa eſt, & affligere, aut cadere fortaſſe præſumpſerint, & ad Eccleſiam iteratò confugerint, nullatenus à ſacerdote reddantur, niſi pretium offeratur, ac detur.* Aurel. 4 *can. 27.* Meld. *can. 73. Iudæis chriſtianæ legis nolumus ſervire perſonas, ne occaſione domini ſectam venerandæ religionis immutent.* Tolet. 4. *can. 65. Ex decreto glorioſiſſimi Regis hoc ſanctum elegit Concilium, ut Iudæis non liceat Chriſtianos ſervos, nec Chriſtiana mancipia emere, nec cujuſquam conſequi largitate. Nefas enim eſt, ut membra Chriſti ſerviant Antichriſti miniſtris. Quod ſi deinceps ſervos Chriſtianos, vel ancillas Iudæi habere præſumpſerint, ſublati ab eorum dominatû libertatem à Principe conſequantur.* Tolet. 8. *num. 12.* Cabilon. *can. 9.* Baſil. *ſeſſ. 19.* quæ & alia juris teſtimonia referunt Ant. Auguſt. *in epit. juris, lib. 12. tit. 5.* Creſpetius *in ſumma, verbo Iudæi ſervos.* Conſonant lex 1. 4. & 5. *Cod. Theodoſ. ne Chriſt mancip.* lex 5. 22. & 26. *eod. Cod. de Iudæis,* lex 22. *eod. Cod. de Pagan.* lex 59. *eod. Cod. de hæret.* lex. 5. *eod. Cod. de contrahenda emption.* lex 1. *Cod. Iuſtin. ne Chriſtianum mancipium,* lex *ea qua* 56. *Cod. de Epiſc. & cleric,* Novella 144. Juſtin. *cap. 2.* lex 10. *tit. 3. lib. 12. legum VViſigoth.* lex finalis, *tit. 21. partit. 4.* lex 13. *tit 9. part. 6.* lex 10. *tit. 24. part. 7* Illuſtrant Theologi cum D Thoma *ad 2. 2. quæſt. 10. art. 10.* Tapia *tom. 2. catena mor. lib. 1. cap. 5. art. 5.* P. Suarez *de fide diſput. 18. ſect. 5.* I Gothofr. *in l. 22. Cod. Theodoſ. hoc tit.* Thomas Delbene *tom. 2. de offic. Inquiſit dubit 23. ſectar. 18* Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap. 28.* Hunnius *in encyclop. part. 1. tit. 9.* Corvinus *in amphoriſm juris Pontif. lib. 4. tit. 4. & 5.* Azor *1. part. inſtit. lib. 8. cap. 22.* Gutierrez *de delict lib. 1. quæſt. 31.* Martha *de juriſdict. part. 1. cap. 24. numer. 22.* Acunna *in cap mancipia, 54. diſt.* Lindēbrog. *in Gloſſario, verbo Iudæi mancipia,* Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit. 27. theoremat. 74.* Becanus *in opuſculo de fide, cap. 13. quæſt. 7.* Mancinus *in l. ult. Cod. de Epiſc. & cleric.* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap 10.* Cujac. *ad tit. ne Chriſtianum mancipium,* D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. Cod. de capit. civium, num. 29.* Eſpenceus *lib. 2. digreſſ. cap. 17.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 2. cap. 11. num. 56. & lib. 3 cap. 5. num. 59.* Larrea *deciſ. 9. Granat. num. 34.* Opingius *de jure inſign. cap. 2. numer. 62.* Simanchas *de catholic. tit. 61. num. 16.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed hæc aſſertio difficilis valdè redditur ſequentibus juris rationibus. Prima ex eo, nam emere quis, vel vendere rem propriam non cogitur, *l. nec emere, Cod. de jure delib. l. invitum, Cod. de contrahend. emption.* ergò Judæi cogi non debent ſervos proprios, & legitimè acquiſitos vendere, præcipuè cùm Eccleſia in Judæos non baptizatos nullam habeat juriſdictionem, juxta illud D. Pauli: *De his qui foris ſunt, quid ad nos?* Ergò Judæi per Judices eccleſiaſticos cogi nequeunt ſervos Chriſtianos vendere. Secundò difficilis eſt præſens aſſertio, dum in ea docetur, Judæum renuentem vendere Chriſtianum mancipium, ejus dominio privari, ſervumque liberum fieri, ac proclamare poſſe ad libertatem; nam receptior, communiorque ſententia eſt, infideles ob ſolam infidelitatis cauſam privari non poſſe dominio, quod habent ſuprà fideles, ut poſt D. Thomam docent Victoria *relect. 1. de Indis, numer. 6.* Sotus *in 4. diſt. 5. quæſt. 1. art. 10.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 5. cap.* à pluribus relatis Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. cap. 11. num. 58.* Igitur Judæi, eo quod tales ſint, non debent privari dominio ſervorum, quod ex jure gentium, mediante captivitate, vel emptione acquiſierunt. Accedit deinde, nam ſi ex duobus conjugibus unus ad fidem catholicam convertatur, alterque converti renuat, ſi velit cohabitare ſine contumelia Creatoris, non poteſt Catholicus eam deſerere, immò potiùs cum ea cohabitare debet, *cap. gaudemus, de divortiis,* ubi probavimus. Igitur multò magis ſervi, etſi domini eorum baptizari renuant, non debent eos deſerere, & ad libertatem proclamare.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio aſſignatur in præſenti textu, & *in cap. etſi Iudæos, hoc titul.* ne videlicet filii liberæ famulentur filiis ancillæ, ſed tanquam ſervi à dominis reprobati, ſe ſaltem per effectum operis recognoſcant ſervos eſſe Chriſtianorum. Accedit quia Judæi quidem, ex quo Chriſtum Dominum noſtrum Regem agnoverunt ante faciem Pilati, & Regem Cæſarem agnoverunt, *Ioannis cap. 19. Actuum Apoſt. cap. 17.* communi Romano jure adeo vivunt in cauſis, tam ad eorum ſuperſtitionem, quàm ad forum, leges ac judicia pertinentibus, ut etiam quædam juxta legem ſuam eis licita retinere prohibeantur. Nec enim, exempli gratiâ, poſſunt in diverſa ſub uno tempore conjugia convenire, *l. Iudæi, l. nemo, Cod de Iudæis,* quæ ſunt Arcadii, Honorii, & Auguſt. Quibus prior Conſtantinus legem tulit, ne Chriſtianum mancipium Judæus poſſideat, *l. unic Cod. ne mancipium Chriſtianum.* Referunt Euſebius *in ejus vita, cap. 27.* ibi: *Sanxit etiam, ne Chriſtianus quiſque ſerviret Iudæis.* Sozomenus *lib. 3. cap. 17.* Sed hanc conſtitutionem etiam ad Paganos & hæreticos porrexit Juſtinianus *in l. final. Cod. de Epiſc. & cleric.* ita ut ſimiles ſervi liberi fierent: cujus legis auctoritate Patres Eccleſiæ ſervos Chriſtianos Judæorum, legum diſtrictione liberos eſſe, & ad libertatem juxta legum præcepta perducendos in præſenti ſanxerunt, & in juribus ſuprà relatis. Accedit præcipua ratio timoris ſubverſionis; nam facilè Iudæi ſervos Chriſtianos ſubverterent blanditiis, aut tormentis, & eorum dominatio intollerabilis fieret, nam ut ait Cicero Philippica 3. *Cùm omnis ſervitus ſit miſera, tunc verò intolerabilis ſervire impuro.* Sic Soſia Amphytrionis ſervus apud Plautum *in Amphytrione.*

5. *Traditur decidendi ratio.*

Ergò in ſervitute expetunt multa iniqua:
Habendum & ferendum hoc opus eſt cum labore.

Meritò ergò Eccleſiæ PP. ſtatuerunt, Judæos mancipium Chriſtianum poſſidere non poſſe, ſed potiùs illum vendere XII. ſolidis Chriſtiano cogi, ſi illum mercimonii causâ emiſſent, aliàs eripiendum eſſe in libertatem. Jure noſtro Regio *in dict. l 8. tit. 22. partit. 4. l 22. tit 11. part. 5. l. 10. tit. 24. part. 7.* pœna mortis injung tur Judæis, qui mancipia Chriſtiana detinere præſumpſerint: & *in l. 13. tit. 9 part. 6.* prohibetur mancipium Chriſtianum Judæo legari, & inſtrumentum, quo venditio mancipii Chriſtiani Judæo fit, invalidum declaratur *in l. 6. tit. 3 part. 3.* & judicium, quo id comprehenditur, contra leges eſſe, & invalidum, traditur *in l. 1. tit. 2. part. 3.* quibus adde plura, quæ tradit Azevedo *in l. 2. tit. 2. lib. 8. Recopil à num. 29.*

Nec

6. *Diſſolvitur ratio dubitandi*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt regulariter verum ſit, neminem cogi rem propriam vendere, ut probat Heraldus *lib. unic. emend. cap.* 26. ubi exponit legem 9. *ff. de actione rer. amotar.* legem 65. §. 1. legem 70. *ff. de R. V.* ſæpè tamen contrarium obſervatur, & tenetur dominus rem propriam diſtrahere, ut probat Hermoſilla *in l. 3. tit. 5 part.* 5. Vnde ob cauſam ita juſtam, ut eſt periculum ſubverſionis, mirum non eſt, ut teneatur judæus ſervum Chriſtianum vendere. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe inter Doctores, an infideles ex eo tantum, quod infideles ſunt, poſſint privari dominio quod habent ſupra Catholicos? Quam quæſtionem diſputant Covar. *in regula peccatum, 2. part. §. 11. num. 5. de regul. juris.* Salon. *in tract. de domin quæſt 3. art.* 1. Sayrus *in Clavi Regia lib. 9. cap. 6. num.* 12. Leſſius *de Iuſtit. lib. 2. cap 5. dub. 4. num.* 11. Acunna *in dict. cap. mancipia*, Bannes *ad 2. 2. tract. de fide, cap.* 13. In qua quæſtione D. Thomas 2. 2. *quæſt. 10. art.* 10. affirmativam ſententiam tenet ex ea ratione, quia infideles propter ſuam infidelitatem digni ſunt, ut priventur omni dominio. Alii ſimpliciter negant, & utramque ſententiam problematicè probat perdoctus Solorzanus *ubi ſuprà*, qui videndus eſt; nam quoad præſentem caſum facilis eſt ſolutio, ſiquidem in eo agunt Eccleſiæ Patres de Judæis ſubjectis Principibus Chriſtianis, à quibus virtute ſupremæ poteſtatis, & dominationis lex lata eſt, ut nullus Judæus Chriſtianum mancipium poſſideat, aut retineat, *dict. l. 1. Cod. ne Chriſt. mancip.* & Princeps Chriſtianus potuit talem legem in ſua ditione promulgare, ut aliud tributum illis indicere valebat. Vnde notandum eſt, tam *in hoc cap. 1. & 2.* quàm in aliis canonibus ſuprà relatis, dum de hac privatione dominij Judæorum in ſervos Chriſtianos PP. agunt, ſemper referre ſuas conſtitutiones ad leges ſæculares *in dict. cap.* 1. ibi: *Legum beneficio* Concil. Tolet. 4. *can.* 65. *Ex decreto glorioſiſſimi Regis.* Notavit Larrea *dict. deciſ. 9. num.* 35. Accedit, nam Eccleſia poteſtatem habet cohibendi & puniendi infideles, ſi non pœnis ſpiritualibus, de quibus, accipiendus eſt D. Paulus ſuprà laudatus, pœnis temporalibus, & corporalibus, *cap. poſtulaſti, cap conſuluit, hoc tit cap. iudæi, de teſtibus, cap. poſt miſerabilem, de uſuris, cap. in Archiepiſc. de rapt.* probat fusè Solorzanus *tom 1. lib. 2. cap. 15. num.* 4. Nec tandem obſtat, quod expendebamus de matrimonio Catholici cum Gentili; nam cùm ambo in ipſa gentilitate validè quoad vinculum matrimonii contraxerint, alio ad fidem converſo, altero in infidelitate remanente, non diſſolvitur matrimonium niſi infidelis cohabitare renuat ſine contumelia Creatoris ut probavi *in can. 10. Concilij Illiber* propter vinculum contractus legitimè celebrati, quod in præſenti caſu non datur; & ita ob converſionem ſervi ad fidem Catholicam privari poteſt dominus ejus dominio.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in can. 3. Concil Gangren* in illis verbis: *Si quis docet, ſervum pietatis prætextu dominum contemnere, & à miniſterio recedere, & non cum benevolentia omni honore domino ſuo inſervire, ſit anathema.* Refert Gratianus *in cap. ſi quis ſervum, 37. diſt.* & ex Martino Brachar *in cap. ſi quis 17. quæſt.* 4. Igitur non rectè in præſenti docetur, ſervum Chriſtianum proclamare poſſe ad libertatem, quando dominus ejus Iudæus eſt, renuitque ipſum juſto pretio vendere. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, quod illis prioribus Eccleſiæ ſæculis, cùm celebratum fuit Concilium Gangrenſe, quando ſub Principibus Gentilibus fideles erant, ne cui chriſtiana religio invida videretur, & ut obtrectatores quid in ea reprehenderent, non haberent, ſed magis erubeſcerent, magnâ curâ prædicatum, & obſervatum fuit, ut ſervi diligenter dominis ſuis obedirent, honoremque impenderent. D. Paul. *ad Titum cap.* 2. Pace verò datâ, & libertate externa per Principes Catholicos Eccleſiæ reſtitutâ, Cæſares ipſi, & Eccleſiæ Patres ſtatuerunt, ne Iudæi Chriſtianum mancipium poſſiderent, ut docuit Eſpenceus *ad epiſt. Pauli lib. 2. digreſſ. cap* 17. & ita ad priora illa ſæcula referendus eſt dictus canon Concilij Gangrenſis, quod celebratum fuit anno Chriſti 324.

7. *Exponitur can. ſi quis ſervum, 17. diſt.*

CAPVT III.

Gregorius Ianuario Epiſcopo. [a] Caralitano.

IVdæi de civitate veſtra huc venientes queſti nobis ſunt, quod Synagogam eorum quæ Caralis ſita eſt, Petrus, qui ex eorum ſuperſtitione ad Chriſtianæ fidei cultũ Deo volente perductus eſt, adhibitis ſibi quibuſdam indiſciplinatis, ſequenti die baptiſmatis ſui, hoc eſt [b] Dominico, in ipſa feſtivitate Paſchali, cum gravi ſcandalo, ſine veſtra occupaverit voluntate, atque imaginem illic Genetricis Dei, Dominique noſtri, & venerandam crucem, & birrum [c] album, quo de fonte reſurgens indutus fuerat, poſuiſſet. De qua re, & filiorum noſtrorum Eupaterii glorioſi magiſtri militum, atque magnifici Pii in Domino Præſidis, aliorumque nobilium civitatis veſtræ ad nos hæc eadem ſcripta atteſtantia cucurrerunt. Qui etiam adjecerunt à vobis hoc præſenſum, & prædictum Petrum, ne hoc auderet, fuiſſe prohibitum. Quod cognoſcentes, omnino laudavimus, quia ſicut revera bonum decuit ſacerdotem, nihil fieri unde juſta eſſet repræhenſio, voluiſtis. Sed quia per hoc, quod minimè vos in his, quæ pravè acta ſunt, miſcuiſtis, diſplicere vobis quod factum eſt, demonſtraſtis: conſiderantes hac de re veſtræ voluntatis intentum, ac magis judicium, his hortamur affatibus, ut ſublatâ exinde, cum ea, quâ dignum eſt, veneratione, imagine, atque cruce, debeatis quod violenter ablatum eſt, reformare; quia ſicut [d] legalis diffinitio Iudæos novas non patitur erigere Synagogas,

ita quoque eos ſine inquietudine veteres habere permittit. Ne ergo ſupradictus Petrus, vel alii, qui ei in hac indiſciplinationis pravitate præbuêre ſolatium, ſine conſenſu hoc zelo fidei ſe feciſſe reſpondeant, ut per hoc quaſi eis neceſſitas fieret convertendi, admonendi ſunt, atque ſcire debent, quia hac circa eos temperantia magis utendum eſt, ut trahatur ab eis velle, non reniti, non ut adducantur inviti, quia [e] ſcriptum eſt: Voluntariè ſacrificabo tibi: id eſt, ex voluntate mea confitebor tibi. Sanctitas ergo veſtra gratiam inter civitatis ſuæ habitatores, adhibitis ſibi filiis ſuis, quibus unà vobis hæc diſplicent, ſacerdotali adhortatione, ſicut eam decet, ſtudeat facere, quia in hoc maximè tempore, quando de hoſte formido eſt, diviſum habere populum non debetis. Quia verò non minorem de vobis, quàm de nobis ſolicitudinem gerimus, hoc quoque pariter indicandum curavimus, quod finitâ hac pace, Agiulphus Longobardorum Rex pacem non faciet Unde neceſſe eſt, ut fraternitas veſtra, dum licet, civitatem ſuam, vel alia loca fortiùs [f] muniri provideat, atque immineat, ut abundanter in eis condita procurentur: quatenus dum hoſtis illuc Deo ſibi irato acceſſerit, non inveniat quod lædat, ſed confuſus abſcedat. Sed & nos pro vobis quantum poſſumus cogitamus, & iis, quorum intereſt, ut ſe ad obſiſtendum, Deo adjutore præparare debeant, imminemus: quia ſicut vos noſtras tribulationes veſtras attenditis, ita quoque nos veſtras afflictiones noſtras ſimiliter reputamus.

NOTÆ.

1. a *Calaritano*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* & in ipſis epiſtolis D. Gregorij, ubi *lib. 7. indict. 2. epiſt. 5.* reperitur textus hic: ex quo regeſtro eum tranſcribo. De Calaritana diœceſi nonnulla adduxi *in cap. final. de poſtulat. Prælat.*

2. b *Dominico in ipſa feſtivitate Paſchali.*) Paſchatis enim Sabbatum ex veteri Eccleſiæ inſtituto baptiſmi ſacramento conferendo deſtinatum fuiſſe, probant Victor Papa *in epiſt. 2. ad Theophilum Alexand. Epiſcopum*, ibi: *Celebritatem ſancti Paſcha die Dominica agi debere, & prædeceſſores noſtri jam ſtatuerunt, & nos illud vobis eadem celebrari ſolenniter mandamus: à quarta decima verò luna primi menſis, uſque ad vigeſimum primum ejuſdem menſis diem eadem celebretur feſtivitas: eodem verò baptiſmus celebrandus eſt.* Catholicus Tertul. *de baptiſmo cap. 19. Diem baptiſmo ſolenniorem Paſcha præſtat, cùm & paſſio Domini, in qua tingimur, adimpleta eſt. Nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cùm ultimum Paſcha Dominus eſſet acturus, miſſis diſcipulis ad præparandum, invenietis, inquit, hominem aquam bajulantem. Paſchæ celebrandæ locum de ſigno aquæ oſtendit.* D. Baſil. *de exhort. ad Baptiſmum: Quod tempus Baptiſmo cognatum eſt, quàm Paſchalis dies? quod ea lux reſurrectionis monumentum quoddam exiſtat. Baptiſmi namque ad reſurrectionem facultas, arraboque eſt reſurrectionis. Ergo gratiam inde reſurrectionis excipiamus.* Et *cap. ſequitur 90. de conſecrat. diſt. 4.* Plura congerit, rationem hujus ſacri ritus illuſtrans Joſeph. Vicecomes *lib. 1. de ritibus Baptiſmi, cap. 19. cum ſequentibus.*

3. c *Birrum album.*) In ipſo baptiſmo veſtem candidam dari recenter baptizatis, jam à temporibus Apoſtolorum uſque ad noſtra ſæcula, conſtat ex Dionyſio *de Eccleſ. hierarch. cap. de baptiſmo*, ibi: *In tribus eius, qui initiatur, demerſionibus, emerſionibuſque, trium divinæ beatitudinis perſonarum nomina appellat, & invocat, acceptumque eum ſacerdotes, & ſponſorij, & ducivia permittunt, eumdemque cum veſte eo digna induerunt.* B. Cyril. Hieroſol. *Exutis veſtibus antiquis, & iis, quæ ſunt ſecundum ſpiritum albæ, indutis, perpetuò jam in albis incedere oportet.* D. Chryſoſtom. *homil. in pſal. num. 118. Habitote tunicam mundam, ſicut accepiſtis in baptiſmo: nullus eam maculet moribus ſuis, nullus pravitate cordis ſcindat tantam pulchritudinem veſtis, talem accepiſtis veſtem in baptiſmo, qualem habuerunt Angeli, qui ſervabant Dominum in ſepulchro; quia ſicut nix ita erat veſtis eorum.* Fortunatus *lib. 4. de Iud. ad fid. adductis.*

Lactens hinc veſtis color eſt, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.

Meminerunt hujus ſacri ritus quamplures Eccleſiæ Patres, nec-non Hiſtorici congeſti à Joſepho Vicecomite *lib. 5. de ritibus baptiſmi, cap. 6. cum quatuor ſequentibus.* D. F. Joſeph. à Sancta Maria Carthuſianus *de cæremoniis Baptiſmalibus, cap. 25. & 26.*

d *Legali.*) Relata *in l. ult. Cod. de Iudæis.*

e *Scriptum eſt.*) *Pſalmo 53.*

f *Muneri provideat.*) Quod etiam eidem 4.
commendat *eodem lib. 7. epiſt. 2.* his verbis: *Quid in Sardinia hoſtes noſtri fuerint operati prius quam fraternitatis veſtræ epiſtola ad nos perveniret: agnovimus: & quia hoc futurum dudum metuimus, eveniſſe quod prævidimus, nobiſcum nunc gemimus.* De hac pace cum Agiulfo inita nonnulla adduxi *in cap...*

COMMENTARIUM.

5. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Iudæi inter Chriſtianos commorantes veteres ſynagogas reficere, & reparare valent; novas verò erigere nequeunt.* Probant eam idem Gregorius *lib. 1. epiſt. 34. ad Ioannem Epiſcopum Taracinen.* ibi: *Ioſeph præſentium lator Iudæus inſinuavit nobis, quod de loco quodam, in quo ad celebrandas feſtivitates ſuas Iudæi in Taracinenſi caſtro conſiſtentes convenire conſueverant, tua eos fraternitas expulerit, & in alium locum pro colendis ſimiliter feſtivitatibus ſuis, te quoque noſcente, & conſentiente migraverint; & nunc de eodem loco etiam expulſos ſe denuo conqueruntur. Quod ſi ita eſt, volumus ut tua fraternitas ab hujuſmodi ſe querela ſuſpendat, & ad locum, quem, ſicut præadiximus, cum tua conſcientia, quo congregentur, adepti ſunt, eis ſicut mos fuit, liceat convenire.* Et *l. final. §. penult. Cod. de Iudæis.* Theodoricus in ſuo

ſuo edicto apud Caſſiodorum lib. 2. epiſt. 27. ibi: *Sicut exorati juſtum cupimus præbere conſenſum; ita per noſtra beneficia fraudes fieri legibus non amamus, in ea parte præcipue, in qua divinæ reverentiæ credimus intereſſe. Ne ergo inſultare videantur elati, divinitatis gratiâ deſtituti. Quapropter tegmen tantùm vetuſtis parietibus ſuperimponere Synagogæ veſtræ, præſenti vos auctoritate cenſemus, petitionibus veſtris eatenus licentiam commodantes, quatenus conſtituta divalia permiſerunt. Nec aliquid ornatus fas ſit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Noveritis vos ſeveritatem minimè diffugere veteris ſanctionis, ſi rebus non abſtineatis illicitis. In ipſis verò parietibus cooperiendis, vel reficiendis tantùm licentiam damus, ſi vobis tricennalis non poteſt obeſſe præſcriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus ſiquidem permiſſum, ſed errantium votum laudabiliter improbamus. Religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur ut credat invitus.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa in præſenti, P. Gregor. lib. 2. partit. tit. 5. cap. 2. Mendoza lib. 3. Concil. Illiber. cap. 46. & 47. Cujac. lib. 16. obſerv. cap. 3. Azor p. 1. inſtit. cap. 22. Jacob. Gothofred. in opuſcul. de templis demoliendis, Thomas Delbene part. 1. de offic. Inquiſit. dubit. 236.

6. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione ita argumentor. Perduellium, tyrannorumque ædificia ſolo coæquantur in pœnam tam gravis ſceleris, l. is cum quo 20 ff. commun. divid. l. 2. §. ſi quis nemine, l. ult. ff. ne quid in loco publico, l. fideicommiſſa 11. §. qui illicitis, ff. de legat. 3. l. 24. ff. de pœnis. Illuſtrant Vulteius diſcep. jur. cap. 9. Durantius Caſel. lib. 2. var. cap. 16. Cabreros lib. 2. de metu, cap. 30. num. 6. Sed nulla poteſt admitti culpa major, quàm Judaica ſuperſtitio, & Judæorum perfidia. Igitur eorum Synagogæ non reficiendæ, immò diruendæ, evertendæque omnino ſunt. Facit exemplum Paganorum templa claudi, & demoliri jubetur in l. 1. l. omnia 5. Cod. de paganis, l. 4. Cod. Theodoſ. eod. titul. l. 16. eod. tit. & Cod. *Si qua in agris templa ſunt, ſine turba ac tumultu diruantur; his enim dejectis, atque ſublatis, omnis ſuperſtitionis materia conſumetur.* D. Auguſt. lib. 18. de civit. Dei, cap. ult. In civitate notiſſima Carthagine Africæ Gaudentius, & Jovius Comites Imp. Honorii XIV. Kal. April. falſorum Deorum templa everterunt, & ſimulacra fregerunt: quas conſtitutiones SS. Patrum collaudarunt, immò & auctores earum ſe præſtiterunt, ut conſtat ex S. Cypriano in exhort. ad martyr. cap. 5. ubi alia citat Pamelius ex Euſebio lib. 2. de vita Conſtantin. cap. 34. & 44. & lib. 4. cap. 23. Ruffino lib. 2. hiſt. cap. 19. Nicephoro lib. 7. cap. 46. & lib. 8. cap. 33. Ambroſio lib. 5. epiſt. 30. Auguſtino lib. 1. de epiſtolis Parmen. cap. 7. & epiſt. 48. & 50. niſi exinde publicus urbis aſpectus deformetur; nam tunc propter ornatum civitatis demoliri non debent, l. ſicut. Cod. eod. titul. ad quem ornatum reſpexerunt PP. Concilii Africani ſub Bonifacio can. 5. in illis verbis: *Inſtant etiam aliæ neceſſitates à Religioſis Imperatoribus poſtulandæ, ut reliquias Idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari; nam pleriſque in locis maritimis, atque poſſeſſionibus diverſis adhuc erroris iſtius iniquitas viget, ut præcipiant & ipſa deleri, & templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis conſtituta, nullo ornamento ſunt, jubeantur omnimodo deſtrui.* Quam demolitionem templorum probant, & illuſtrant Joannes Baptiſta Fikerus in Theolog. iuridic. fol. 507. I. Gothofred. in opuſcul. de templ. demol. Solorzanus tom. 2. lib. 1. cap. 24. num. 53. Juſtel. ad can. 58. Eccleſ. Afric. Igitur ſimiliter ſynagogæ, in quibus Judaicæ feſtivitates, & cæremoniæ exercentur in opprobrium Catholicæ Religionis, omnino ſunt diruendæ, evertendæque, non verò reficiendæ, aut reparandæ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi Judæis ſimul cum Catholicis commorantibus permitteretur Synagogas habere, eaſque reficere, & reparare, concederetur illis earum uſus, id eſt exercitium cæremoniarum ſuæ religionis, quarum causâ Synagogas ædificant, in eiſque conveniunt, ut infrà dicemus: ſed Judæis commorantibus inter Catholicos prohibetur uſus ſuorum rituum, ut mortuos cum cantu ſepelire. Concil. Narbonenſe ſub Recharedo ibi: *Iudæis non licet corpus defuncti deducere pſallendo, ſed ut eorum habuit mos, & conſuetudo antiqua, corpus deducant, & deponant.* Paſcha celebrare. Concil. Tolet. 2. can. 9. ibi: *Ne Iudæi more ſuo celebrent Paſcha, vel carnis circumciſionem exerceant.* Igitur fruſtra illis permittitur ſynagogas reficere, & habere. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam reficere ædificare eſt, l. 1. §. 9. ibi: *Ædificare autem, non ſolùm qui novum opus molitur, intelligendus eſt, verùm is quoque, qui vult reficere.* Sed novas Synagogas ædificare Judæis non licet: igitur nec veteres reficere.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, Synagogam dictam eſſe à Græco verbo *ſunago*, quod eſt *colligo*; unde ſynagoga Græcè, Latinè dicitur collectio: quare loca illa, ubi Judæi congregabantur ad legendam, & audiendam legem Moſaicam, Synagoga dicebatur. Nec tantùm Synagogæ Judæorum erant in Judæa, & Galilæa, verùm in aliis provinciis, ubi Judæi degebant, veluti Damaſci, Salaminæ, Antiochiæ, Piſidiæ, Theſſalonicæ, Athenis, Corinthi, Epheſi, ut habetur in actibus Apoſtolorum cap. 9. verſ. 2. cap. 13. verſ. 5. cap. 14. verſ. 1. cap. 17. verſ. 1. & cap. 18. verſ. 4. nam in illis civitatibus habitabant Judæi permixti cum Gentilibus, ut patet ex locis citatis. Unde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ Gentilium, ſed Judæorum. Actorum cap. 13. verſ. 5. *Cùm veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et cap. 14. verſ. 1. *Factum eſt autem Iconii, ut ſimul introirent in Synagogam Iudæorum.* Et cap. 17. verſ. 1. *Venerunt Theſſalonicam ubi erat Synagoga Iudæorum.* Et earum uſum apud Judæos invaluiſſe ante conſtructionem templi, probant Cochier. in face hiſtor. cent. 2. cap. 27. Becanus in analog. cap. 12. num. 38. & ultimis temporibus refert Sigonius de Repub. Hebræor. lib. 2. cap. 8. in urbe Hieroſolyma trecentas octoginta Synagogas cōſtructas fuiſſe, eo quod Judæi eò ex omnibus regionibus convenirent. Erant ergo Hieroſolymis Synagogæ peregrinorū, & templū civium: in reliqua verò Iudæa, & Galilæa, & in cæteris provinciis, in quibus Iudæi poſt diſperſionem verſabantur, erant etiam Synagogæ incolarum, quibus Hieroſolymam adire non erat commodum. De Hieroſolymitana una Synagoga mentio fit præcipuè Actuum Apoſt. cap. 6. *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, ac* 7. *De Synagogis Iudæorum.*

eorum

Digitized by Google

eorum qui erant è Cicilia, & Aſia, diſputantes cum Stephano. Hi enim omnes erant Judæi, verùm in provinciis habitantes, qui cùm Hyeroſolymam negotiorum ſuorum causâ adibant, non ad templum, ſed ad ſynagogam, quam ipſi ſibi paraverant, convenire inſtituerant. Item apud Joannem *cap.* 8. *Ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conveniunt.* De cæteris *cap. Actuum* 15. *Moyſes à temporibus antiquis habet in ſingulis civitatibus, qui eum prædicent in ſynagogis, ubi per omne Sabbathum legitur.* Per Moyſem autem intelligit libros ejus. Hæ verò ſynagogæ aliquando à privatis hominibus etiam Gentilibus, pii officii cauſa conſtruebantur, ut fuit illa *Lucæ* 7. in Capharnao à Centurione Romano; ſic enim dixêre Judæi: *Dignus eſt ut ſanet illi ſervum, diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam ædificavit ipſe nobis.* In ſingulis ſynagogis erant cathedræ, & ſedilia, in quibus ſedebant tum illi qui legebant, & explicabant legem Moyſis, tum illi qui audiebant, ut patet ex *cap.* 23. *Matthæi, verſ.* 6. ubi de Scribis & Phariſæis dicitur: *Amant primas cathedras in ſynagogis.*

8. *De uſu Synagogarum.* Sed ut ad uſum, in quem ædificatæ fuerunt ſynagogæ, perveniamus ſciendum eſt, triplici ex cauſa ſynagogas à Judæis conſtrui. Prima ad docendum, nam ſolebant DD. populi ſingulis Sabbatis convenire ad ſynagogas, ibique legere, & explicare libros Moyſis, ac Prophetarum. *Actuum Apoſt. cap.* 15. *verſ.* 21. ibi: *Moyſes à temporibus antiquis habet in ſingulis civitatibus, qui eum prædicent in ſynagogis, ubi per omne Sabbathum legitur.* Ordinarii autem DD. erant Scribæ, & Phariſæi, de quibus *cap.* 23. *Matthæi, verſ.* 2. *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi.* Quod officium ſæpè exercuit Chriſtus Dominus, ut refertur *Marci cap.* 1. *verſ.* 21. ibi: *Sabbathis ingreſſus in ſynagogis docebat eos.* Et *cap.* 4. *Lucæ, verſ.* 15. ibi: *Et docebat in ſynagogis eorum.* Alii quandoq; illuc accedentes invitabantur ad prædicandum, ut de Paulo, & Barnaba legitur *Actuum Apoſt. c.* 13. *verſ.* 14. *Ingreſſi ſynagogam die Sabbathorum ſederunt: poſt lectionem autem legis, & Prophetarum, miſerant Principes ſynagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens, ait: Viri Iſraëlitæ, & qui timetis Deum, audite,* &c. Sic etiam & Chriſtus Dominus ab eis invitatus docuit in ſynagoga, ut refertur *Lucæ cap.* 4. *verſ.* 16. Secundò ſolebant Judæi orationis causâ convenire in ſynagogis, ut conſtat *ex cap.* 6. *Iudith, verſ.* 21. ibi: *Convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra Eccleſiam oraverunt petentes auxilium à Deo Iſraël.* Ubi per Eccleſiam non poteſt aliud intelligi, quàm ſynagoga, ut etiam accipitur *pſalmo* 25. *verſ.* 12. & *pſalmo* 67. *verſ.* 27. & conſtat *ex cap.* 6. *D. Matthæi, verſ.* 5. ibi: *Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare.* Tandem ſolebant Judæi in ſynagogis punire eos, qui verè deliquerant, vel falsò putabantur deliquiſſe, juxta illud Matthæi *cap.* 1. *verſ.* 17. *In ſynagogis ſuis flagellabunt vos.* Et *cap.* 23. *Matthæi, verſ.* 34. *Mitto ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitis in ſynagogis veſtris.* Et *Actuum Apoſt. cap.* 22. *verſ.* 19. *Ego eram concludens in carcerem, & cædens per Synagogas eos, qui credebant in te.* Et *cap.* 26. *verſ.* 11. *Per omnes ſynagogas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare.* Plura de his ſynagogis, & earum religione congeſſerunt ultrà Theologos poſitivos in locis ſacræ paginæ ſuprà relatis, Torniellus *in annalibus, anno mundi* 2594. Becanus *in analogia, cap.* 12. Kochier *in face hiſtor. cent.* 2. *cap.* 27. Simon Majolus *dierum Canicul. cent.* 2. *cap.* 27. Novarinus *lib.* 5. *ſchediaſm. cap.* 20.

9. *Traditur decidendi ratio.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet Judæis permittitur retinere veteres ſynagogas, & reficere, non verò novas conſtruere, provenit ex eo, quia etſi Judæi fovendi non ſint, immò potiùs arguendi, & increpandi; tamen in ſuis ſynagogis inquietandi non ſunt: quod & Romani Imperatores, qui illis valde infeſti fuerunt, & Eccleſiæ PP. ſtatuerunt. Imperatores *in l. ſpadonem* 15. §. 6. *ff. de excuſat. tutor.* ibi: *Iam autem Iudæi, & non Iudæorum tutores erunt, ſicut & reliqua adminiſtrabant.* Conſtitutiones enim in iis ſolùm ſine moleſtia eſſe jubent, per quæ cultus inquinari videtur, *l.* 3. §. *final. ff. de decur. l.* 2. *l. die* 13. *Cod. de Iudæis, l. Chriſtiani* 6. *Cod. de paganis, l.* 24. *Cod. Theodoſ. eod. tit.* Solorzanus *tom.* 2. *de Iure Indiar. cap.* 10. quare etſi eorum collegia improbata eſſent, ut probant Briſſonius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 4. Oſualdus *lib.* 18. *Donelli, cap.* 7. *littera N.* (etſi contrarium teneat Cujac. *lib.* 7 *obſerv. cap.* 30.) tamen eorum Synagogæ immunes erant ab hoſpitio, eorumque ritus tolerabantur, veluti circuncisio, *l. circumcidere* 11. *in princip. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis.* Feriæ Neomeniarum, aliarumque ſolennitatum, *l. final. Cod. Theodoſ. de feriis, l.* 20. *eod. Cod. de Iudæis, l.* 8. *eod. Cod. de executionibus:* Ideoque Judæum in jus vocari non poſſe die Sabbathi, docetur *in l. die* 13. *Cod. de Iudæis.* Unde rectè Fornerius *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 4. reſtituit negationem *in l. Iudæi* 8. *Cod. de Iudæis:* ubi vulgò legitur: *Iudæi communi Romano jure viventes in his cauſis, quæ tam ad ſuperſtitionem eorum, quàm ad forum & leges:* cùm legendum ſit, *in his cauſis, quæ non tam ad ſuperſtitionem eorum,* ut habetur *in l. Iudæi, Cod. Theodoſ. de Iudæis.* Facit Caſſiodorus *lib.* 5. *epiſt.* 37. ibi: *Libenter annuimus, quod ſine legum injuria poſtulatur, maximè cùm pro ſervanda civilitate, nec illis ſunt neganda beneficia juſtitiæ, qui adhuc in fide cognoſcuntur errare. Atque ideo diſcant rerum bonarum ſuaviſſimum ſaporem ut qui humanam juſtitiam nituntur quærere, ſollicitùs incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorũ vos frequenter cauſamini præſumptione laceratos, & quæ ad Synagogam veſtram pertinent, perhibetis jura reſcindi, opitulabitur vobis manſuetudinis noſtræ poſtulata tuitio. Quatenus nullus eccleſiaſticus, quæ Synagogæ veſtræ jure competunt, violentiâ intercedente pervadat, nec veſtris ſe cauſis importunâ acerbitate permiſceat. Sed ut religionis cultuum, ita & actuum ſint converſione diſcreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Eccleſiæ jus, vel religioſas perſonas certò legibus pertinere conſtiterit, inciviliter attractare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præſcriptio, eo quod cunctis vobis jure ſervabitur: nec conventionalia vos irrationabiliter præcipimus ſuſtinere diſpendia, ut hac pietatis noſtræ defenſione muniti, petitio veſtra ab illicitis ſe liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ noſtræ conſuetudine, quæ rogaſtis. Sed quid Iudæe ſupplicans temporalem quietem quæris, ſi æternam requiem invenire non poſſis?* Et *lib.* 4. *epiſt.* 43. quod conſtitutum eſt, ut ita blanditiis, & beneficiis ad fidem noſtram Catholicam alliciantur,

Digitized by Google

tiantur. Rectè ergo in præſenti juxta legitimas ſanctiones ſtatuit Gregorius, Judæos veteres Synagogas reficere poſſe, novas verò conſtruere non valere. In ipſarum autem refectione fideles Catholici calcem, lapides, ligna vendere nequeunt, ut docent Azor. *part. 1. lib. 8. inſtit. cap. 22. quæſt. 5.* Ricciulus *de jure perſon. lib. 2. cap. 39. num. 5.* Licèt enim Eccleſia ſinat Judæos veteres Synagogas reficere; tamen Catholici hoc faciendo peccant, quia non rectè ſequitur: Judæi poſſunt reficere Synagogas veteres. Ergo ad hāc refectionē poſſunt cooperari Chriſtiani. Nam hoc dato ſequeretur, quod omnia quæ tolerantur Judæis, poſſent fieri per Chriſtianos, contra textus diſertos *in can. 63. Apoſt.* ibi: *Si clericus, vel laicus ingrediatur ſynagogam Iudæorum ad orandum, deponatur, & excommunicetur.* Et *can. 70.* ibi: *Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus jejunans cum Iudæis, vel feſta celebrans, vel xenia feſtorum ab eis accipiens, ut azyma, vel aliud quid, deponatur, laïcus excommunicetur.* Et *can. 71.* ibi: *Si Chriſtianus oleum deferat in templo Gentilium, vel in Synagoga Iudæorum in eorum feſtis diebus, aut lucernas incendat, excommunicetur.* Synodus Laodic. *can. 29. 37. & 38.* Non autē licet illis ampliores, & pretioſiores Synagogas facere, *c. conſuluit, hoc tit.* Unde conquerebatur Clemens IV. *epiſt. ad Epiſcopos Poloniæ*, ibi: *Synagogas Iudæi ædificant plumbo tectas deſuper, intus diverſis coloribus depingunt, in tantam eas altitudinem producentes, ut earum reſpectu decorem domus Domini perdidiſſe in Polonia videatur.* Aliquando tamen inſpiratione divinâ fuiſſe à Chriſtianis dirutam Synagogam, legimus apud Gregor. Turon *lib. 5. cap. 11.*

10. *Diſſolvitur ratio dubitandi*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt perduellium, & ſimilium reorum domus diruantur, delubraque, & templa Gentilium, tamen Synagogæ Judæorum tolerantur ex variis rationibus. Prima, quia dum intra eas Judæi congregantur ſine fidelium ſcandalo, licet peccent in Deum, non agnoſcendo fidem Catholicam, non tamen peccant in ipſam religionem Chriſtianam, aut proximum. Secunda, nam tolerantur cæremoniæ Judæorum, non verò Paganorum; quia in ritibus Judæorum olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus: unde nobis reſultat, quod teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis repræſentatur. Ritus autem Paganorum nihil utilitatis afferunt: quare permitti non debent à Principibus Catholicis: mala enim, ſeu peccata tolerantur, vel propter aliquod bonum, quod ex illis provenit, vel propter aliquod malum, quod evitatur: docet D. Thomas *2. 2. quæſt. 10. art. 11.* Quare cùm neutrum ex his proveniat templis Gentilium, ideo diruenda ſunt, ut demoliri fecerunt Imperatores Catholici variis conſtitutionibus, quæ extant tam in Codice Theodoſiano, quàm Juſtin *ſub tit de paganis*: & referunt Sozomenus *lib. 4. cap. 1.* Alciatus *lib. 1. pererg. cap. 13.* Solorzanus *tom. 1. lib. 2. cap. 20.* ubi *numer. 25.* refert hiſtoriam textus *in l. 1. Cod. de paganis*, Baronius *anno Domini 326.* Ficlerus *in Theolog. juriſd.* licèt aliquando etiam à Principibus Catholicis templa ipſa permiſſa legamus, ut *in l. 1. Cod. Theodoſ. de fid. Cathol.* ſaltem ut negotiandi causâ, non verò ſacrificandi, ibi conveniretur, *l. aedem 8. Cod. Theodoſ. de paganis*: aut ne illis dirutis aſpectus urbium deformaretur, *l. ſicut 15. l. 18. Cod. Theodoſ. de Pagan.* Quæ ratio quia ceſſabat in agris, ideo permiſſum fuit templa in eis poſita diruere, *l. ſi qua 16. Cod. Theodoſ. eod. tit.* refert Baronius *anno 201. num. 17. & 39.* Aliquando etiam templa ipſa deſtructis eorum aris uſibus publicis aſſignata fuerunt, *l. templorum 19. Cod. Theodoſ. eod. tit.* quæ lata eſt anno 408. ubi etiam detractæ fuerunt annonæ, & redditus, ut rem annonariam juvarent (ſic legendum eſt, non *iubente*,) ut præſenſit Salmaſius *in notis ad Vopiſcum in Aurelian.* id eſt, ut redditus eorum publicæ annonæ deſervirent, *l. 4. Cod. de diverſ. prædiis, l. final Cod. de fundo patrim.* Nec obſtat augmentum difficultatis deductum ex dictis Conciliis Tolet. & Narbonenſi. Nam reſpondendum eſt, quod licèt Judæis permittatur Synagogas reficere, in eiſque convenire, ad ſuos ritus peragendos, ſolennitateſque celebrandas conſuetas; tamen novas inſtituere, aut antiquas reficere publicè in opprobrium religionis Catholicæ, & ſcandalum fidelium illis prohibetur, ut *in dict. can. 9. Concilii Narbon.* ubi prohibetur, ne cum cantu deferant Judæi cadavera defunctorum, quia illi noviter cantum adhibere in ſuis funeribus intendebant: ideo illis tantùm permittitur cadavera juxta veteres ritus deferre. In dicto autem Concilio Tolet. 12. prohibentur cæremoniæ illæ Judæis jam baptizatis, non verò illis exiſtentibus in ipſa perfidia Judaica; quod facilè probatur, nam in eo referuntur leges Receſvinti Regis, quæ extant *in titul. 2. lib. 12. fori judic.* & in earum prima expreſsè agitur de Judæis baptizatis utentibus priſcis cæremoniis: quam prohibitionem firmarunt PP. *in dicto Concil. Tolet. 2. can. 6.* Nec obſtat ultimum augmentum deductum *ex dict. l. 1. §. final. de mortuo infer.* nam longè aliud eſt facere, aliud verò reficere, *l. 3. §. penult. ff. de itinere, actuque*: licèt verbum faciendi generaliter ſumptum etiam refectionem contineat; quo modo accipitur in edicto de mortuo inferendo: quam doctrinam ad praxim in pluribus caſibus admittit Marinis *lib. 2. reſol. cap. 213.*

Manet ergo Judæis ſimul cum Catholicis commorantibus permitti Synagogas habere, eaſque reficere, ac in eis cæremonias ſuas, & feſtivitates celebrare, dummodo inde ſcandalum fidelibus non præſtent, aut aliquid in opprobrium Chriſtianæ religionis intendant. Unde exponendus eſt textus *in l. Iudæos, Cod. de Iudæis*, qui extat *in l. 18. Cod. Theodoſ. eod. tit.* in hæc verba: *Iudæos quodam feſtivitati ſuæ ſolenni die Aman ad pœnæ quondam recordationem incendere, & ſanctæ crucis adſimulatam ſpeciem in contemptum Chriſtianæ fidei ſacrilegâ mente exurere, provinciarum Rectores prohibeant, ne locis ſuis fidei noſtræ ſignum immiſceant, ſed ritus ſuos infrà contemptum Chriſtianæ legis retineant, amiſſuri ſine dubio permiſſa hactenus, niſi ab illicitis temperaverint.* Cùm enim Aman, Regis Artaxerxis, quem ſacræ litteræ Aſſuerum appellant, Præfectus, decem millia talentorum Regi pollicitus obtinuiſſet, ut certo die omnes Judæi occiderentur, Mardochæi, & Reginæ Eſther operâ fraude detectâ, Aman in ligno, cui Mardochæum affigere ſtatuerat, ſuſpenſus fuit, Judæique eadem die quamplures ex hoſtibus interfecerunt, ut refertur Eſther *cap. 3.* & tradunt Joſephus *lib. 11. antiquit. cap. 6.* Baronius *tom. 5. anno 408. fol. 276.* ob cujus caſus memoriam Judæi quotannis feſtum celebrabant, in quo effigiem Aman cruci affixam incendebant, XIV. vel XV. die menſis Adarii, 11. *Exponitur L. Iudæos, C. de Iudæis.*

qui

qui Februario, & Martio reſpondet. Ut enim iſta feſtivitas celebrior haberetur, crucis, cui aliquando affixus Aman fuerat, ſimulacrum exurere ſolebant, ac ſi de atrociſſimo hoſte pœnam ſumerent. Ex variis refert Jacob. Gothof. *in eodem textu, in Theodoſ.* Sed cùm poſt Chriſti paſſionem ab omnibus Catholicis cultu latriæ crux veneretur, *cap. ſi canonici, §. final. de offic. ordin. lib. 6. l. decernimus, Cod. de Epiſc. & cleric. l. unic. Cod. nemini licere, l. final. § ſin autem, Cod. de jure delib. Novel. 5. Iuſtin. cap. 1. & 15. cap. 1. & 125. cap. 32.* plura Creſpetius in ſumma verbo *Crucis adoratio*, Vazquez *in 1. part. quæſt. 25. art. 3. diſput. 112.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 2. de Eccleſ. cap. 17. 18. & 19.* Azor *part. 1. inſtit. lib. 9. cap. 6.* Suarez *adverſ. Reg. Angl. lib. 2. cap. 14.* Pii Imperatores Honorius & Theodoſius prohibuerunt, ne deinceps Judæi in Chriſtianæ religionis contemptum crucem incenderent, aut ne ſacro ſigno in ſuis jocis (ita legendum eſt, non *locis*,) uterentur; quia exinde opprobrium Chriſtianæ religionis ſequebatur. Præſenſerunt Pancirol. *lib. 2. var. cap. 179.* Mornacius, & I. Gothofr. *in eo textu*, P. Burgi *lib. 1. elect. cap. 15.*

12. *Exponitur Clement. unic. hoc tit.*

Deinde ex hucuſque traditis lucem accipit textus *in Clement. unica hoc tit.* ubi prohibetur Sarracenis ſimul & commixtim habitantibus cum Chriſtianis, altâ voce clamare, ut convocentur in Mezchitam, illis verbis: *Legalip eli alla*; id eſt, non alius victor, niſi ſolus Deus: quæ verba & in ſuis ſcutis Sarraceni portant ad honorem Mahometi profitendum, ut referunt Calcondyllas *lib. 3. de reb. Turcicis*, Pineda *lib. 17. monarch. cap. 15.* Lorca *in catechesi, in vita Mahometi*: & conſtat ex ipſo Alcorano *azora 4. 12. & 13.* cùm inde apud Chriſtianos ſcandalum oriretur, & talis vociferatio in opprobrium Chriſtianæ religionis cederet. Ideoque PP. Concilii Viennenſis *in dict. Clement. 1.* ſimilem cæremoniam Sarracenis prohibuerunt, etſi privatis, & in locis abditis ſimiles ritus tolerentur, ut conſtat ex Beato Germano Patriarcha CP. *epiſt. ad Thomam Epiſcopum Claudiopoleos*, relata in Concilio Nicæno 2. *action. 4.* in illis verbis: *Sarracenis ſufficit, quod in eremo lapidi inanimato ſacrificia faciant, acclamentque hanc vocem, Chobar; quod à patribus acceptum per puerilia myſteria, & feſta pero agunt.* Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, Sarracenos lapidem, quem Bachtam vocant, magnâ veneratione colere; tum quia Abraham illic camelum alligaſſet, cùm immolaturus eſſet Iſaac: tum quia Veneris effigies in eo lapide ſculpta erat, ut referunt Euthymius *panoplia tit. 24.* Joannes Fileſac. *lib. 1. ſelect. cap. 13. fol. 209.* Cui lapidi ſacrificia offerebant in eremo, id eſt in deſerto Pharam, ut exponens ea verba refert Zerda *in adverſ. ſacris, cap. 46. numer. 10.*

Etiam ex ſuprà traditis exponi poteſt textus *in can. 90. Concilii Illiber.* Cum adductis in ejus notis, & juncto Solorzano *tom. 1. de jure Ind. lib. 2. cap. 20. num. 90.*

C A P V T I V.

[a] Alexander III.

QVia ſuperiis, unde ad nos in litteris tuis de Iudæis ſcripſiſti, certum [b] canonem non habemus, f. t. ſignificatione præſentium intimamus, quod Clero tuo in unum pariter convocato, generaliter tàm noſtrâ, quàm tuâ auctoritate indicas, ut Iudæi oſtia, vel feneſtras in die Paraſceves apertas non habeant, ſed eas, per totum diem claudant. [c] Mancipia quoque Chriſtiana nulla cum eis habitare permittas, ſed generaliter cunctis edicas, ne aliquis Chriſtianorum in eorum ſervitio audeat [d] commorari, ne fortè ex ipſorum converſatione ad Iudaïſmi perfidiam convertantur.

N O T Æ.

1. [a] ALexander.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. final.* ſed addendum eſt Maſſilienſi Epiſcopo, ut *in dict. cap. de Iudæis, de decimis*, ubi extat ſecunda pars hujus decretalis, ut jam ibi notavimus. Maſſilia eſt Galliæ Narbonenſis urbs maritima, eademque antiquiſſima, & potentiſſima, & moribus cultiſſima, Phocenſium colonia, ab illis condita olympiadis 45. anno 3. ad quem annum ſic notavit Euſebius *in chron. Maſſilia civitas condita Galliæ.* Ejus meminerunt Cæſar. *lib. 2. de bello civili*, Juſtinus *lib. 43.* Tul. *in orat. pro Flacco.* Herodot. *lib. 5.* Solin. *cap. 8.* quos referunt plura de Maſſilien. Repub. adducentes Aloix *ad vitam S. Irenæi, cap. 4.* Fratres Sarmat. *tom. 3. Gallia, fol. 639.*

2. [b] *Canonem.*) Circa oſtia, ſeu feneſtras judæorum in die Paraſceves claudendas; nam ut illi eo die uſque ad Paſcha non poſſent quaſi inſultationis causâ per forum, aut plateas ambulare prohibitum fuerat *can. 29. Concilii Aurel. 3.* his verbis: *Iudæi à die cœna Domini uſque in ſecundam Sabbathi in Paſcha, hoc eſt ipſo quatriduo, procedere inter Chriſtianos, nec Catholicis populis ſe ullo loco, vel quacunque occaſione miſcere præſumant.* Ubi notavit Binius Matiſcon. *can. 14. Iudæis à cœna Domini uſque ad primam diem poſt Paſcha ſecundum edictum bonæ recordationis D. Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quaſi inſultationis causâ deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis ſacerdotibus Domini, vel clericis impendant: nec antè ſacerdotis conſenſum, niſi ordinati habere præſumant: quod hoc facere fortaſſe præſumpſerit, à judicibus locorum, pro ut perſona fuerit, diſtringatur.* Meldenſe *can. 73.* Childebertus Rex Francorum: *Iudæis à cœna Domini uſque in primum Paſcha per plateas, aut forum, quaſi inſultationis causâ deambulandi licentia denegetur.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. juris lib. 12. tit. 10.* & poſtea firmavit Innoc. III. in Concil. Lateran. relato *in cap. 15.*

cap. 15. *hoc. tit.* Cùm enim ut ſuperiori commentario diximus, non poſſent Judæi commorantes permixtim cum Chriſtianis, illis occaſionē ſcandali nō præbere, debent cogi his diebus, in quibus paſſionis Domini, redemptioniſque noſtræ memoria colitur, claudere oſtia, & ſe cohibere ab omni inſultatione, & etiam debent cogi domos, parieteſque ſuas tapetibus ornare, ut faciunt Chriſtiani, quando auguſta, ſacroſanctaque Euchariſtia proceſſionaliter defertur per civitatem. Reſolvit Toudut. *lib.* 1. *variar. cap.* 48. *per totum.*

c *Mancipia quoque.*) Hanc partem expoſui ſuprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

d *Commorari.*) ut dicemus infrà *in cap. ad hæc.*

CAPVT V.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

[b] IVdæi, ſive Sarraceni, neque ſub alendorum ſuorum puerorum obtentu, neque pro ſervitio, vel alia qualibet cauſa Chriſtiana [c] mancipia in domibus ſuis permittantur habere. Excommunicentur autem, qui eum eis præſumpſerint habitare. [d] Teſtimonium quoque Chriſtianorum adverſus Iudæos in communibus cauſis, cùm illi adverſus Chriſtianos teſtibus ſuis utantur, recipiendum eſſe cenſemus, & anathemate decernimus feriendos, quicunque Iudæos Chriſtianis voluerint in hac parte præferre, cùm eos Chriſtianis ſubjacere oporteat, & ab eis pro ſola humanitate foveri. Si qui præterea Deo inſpirante ad fidem ſe converterint Chriſtianam, à [e] poſſeſſionibus ſuis nullatenus excludantur, cùm melioris conditionis converſos ad fidem eſſe oporteat, quàm antequam fidem ſuſciperent, habebantur. Si autem ſecus fuerit factum, Principibus, ſeu Poteſtatibus eorundem locorum ſub pœna excommunicationis iniungimus, ut portionem [e] hæreditatis, & bonorum ſuorum ex integro eis faciant exhiberi.

NOTÆ.

a *Lateran.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & reperitur textus hic in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 26. pro ut in præſenti tranſcribitur.

1. b *Iudæi ſive Sarraceni.*) Judæi dicti ſunt à Juda, quarto Jacobi filio, & ab eis Palæſtinæ Regio in Syria dicta fuit Judæa, quia ibi habitarunt. Joſephus *lib.* 11. *antiquit. cap.* 5. Joannes Bohemus *de nationibus mundi Roman. in Republica Hebræorum cap.* 3. Dicti etiam fuerunt Iſraelitæ, & Hebræi, ab Heber abnepote Sem, filio Noachi, ut probat Suidas *verbo Hebræi*, Tertul. *in apolog. cap.* 18. *Hebræi retrò, qui nunc vocantur & Iudæi.* Probant Firmianus *lib.* 4. *inſtit. cap.* 10. Tacitus *lib.* 21. *annal.* P. Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 5. *cap.* 1. Malvenda *de Antechriſt. lib.* 11. *cap.* 3. Sarracenorum etymologias varias adduxerunt Sozomenus *lib.* 9. *cap.* 38. D. Hieron. *in Eſaiam, cap.* 21. Socrates *lib.* 4. *cap.* 29. Euſebius *lib.* 6. *cap.* 6. Beyerlinch. *tom.* 7. *verbo Sarraceni*, Aldrete *in origine linguæ Latinæ, lib.* 2. *cap.* 23. Petrus Gregor. *ubi proximè*, Covarr. *lib.* 4. *variar. cap.* 9. D. Hieronymus à Sara uxore Abrahæ ita dictos fuiſſe docet: quod & probat Alfonſus noſter *in l.* 1 *tit.* 25. *part.* 7. quam etymologiam etſi impugnet Scaliger *in Euſebium*, defendit tamen Cironius *in præſenti.* Alii Sarracenos dictos fuiſſe à Sarraca urbe Arabiæ, aſſerunt, ut referunt Paulus Æmilius *lib.* 7. *Franc. Hiſtor.* Faciunt Ptolomeus *lib.* 6. *Geograph. cap.* 7. Marcellinus *lib.* 23. ibi: *Et in Aſia Albanos mare rubrum, & Scenitas Arabas, quos Sarracenos poſteritas appellavit.* Notavit Uſelius *ad Covar. d. cap.* 9. Nunc autem nomina hæc religionis ſunt, non gentis; & Judæi cenſentur quicumque veteris Teſtamenti ſoli cortici hærentes novum omninò rejiciunt: Sarraceni, qui utrumque ex parte ſaltem admittunt, ſed cùm impio Mahometi Pſeudoprophetæ Alcorano: ſicut etiam Pagani communi nomine dicuntur, & Gentiles, ſeu Ethnici, aliique, qui numina falſa colunt, *in toto tit. C. de paganis.* His adjunguntur Cœlicolæ *in rubric. C. de Iudæis, & Cœlicolis.* Et licèt olim non alii fuiſſent Cœlicolæ, quàm Judæi, poſtmodum tamen Chriſtianâ religione florente Cœlicolas à Judæis ſecretos fuiſſe ſuadet lex 12. *C. de Iudæis*: & notarunt de eis adducentes plura Joannes Filcſacus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 12. & Gothofr. *in l.* 19. *C. Theodoſ. de Iudæis.*

c *Mancipia.*) juxta tradita ſuprà *in cap.* 1.

d *Teſtimonium.*) Verba quæ ſequuntur, extant *in cap. Iudæi, de teſtibus.*

e *A poſſeſsionibus ſuis.*) Immò magnopere fovendi, magniſque privilegiis decorandi ſunt. 2. Concil. Tolet. 16. *can.* 1. quod circa Indos noviter converſos, expreſsè ſtatuerunt Paulus III. in ſua bulla, & Magni noſtræ Monarchæ ſuis legibus ſanxerunt, quas refert Solorzanus *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 40.

CAPVT VI.

[a] *Ex eodem.*

ITa quorundam animos occupavit ſæva cupiditas, ut qui gloriantur nomine Chriſtiano, Sarracenis arma, ferrum & lignamina deferant galearum, & pares, aut etiam ſuperiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Chriſtianos ar-

ma eis,& neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiam qui pro ſua cupiditate in galeis & piraticis Sarracenorum navibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab Eccleſiæ communione præciſos, & excommunicationi pro ſua iniquitate ſubjectos,& rerum ſuarum per Principes Catholicos, & Conſules civitatum privatione multari, & capientium ſervos, ſi capti fuerint, fore cenſemus. Præcipimus autem, ut per Eccleſias maritimarum urbium crebra, & ſolennis in eos excommunicatio proferatur.

N O T Æ.

1. a EX *eodem.*)Lateranenſi videlicet Concilio, ut habetur in primâ collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6.& in ipſo Concil.*cap.* 24. ex quo textum tranſcribo

COMMENTARIVM.

2. *Concluſio traditur & probatur.*

EX his duobus Concilii Lateran. canonibus talis deducitur aſſertio. *Chriſtiani deferentes ad Sarracenos arma,vel in ipſorum, navibus regimen exercentes,excommunicantur, rebuſque propriis privantur,ac capientium ſervi fiunt.* Probant eam textus *in cap. ſignificavit* 11. *cap quod olim,cap ad liberam*, 17.*diſt.* Innoc. III. *lib.* 1.*epiſt. in edit. Coloniæ*, *fol.* 258. ibi: *Illud etiam Lateran. Concilii conſtitutum curavimus innovare, quod eos, qui Sarracenis arma, ferrum, lignamina galearum miniſtrare præſumpſerint, & in galeis, & piraticis eorum navibus curam gubernatoris, & regimen exercere, ab Eccleſia communione præcidi, & excommunicationi pro ſua iniquitate ſubjectos, rerum ſuarum per Principes ſæculi Catholicos, & Conſules civitatum privatione multari, & capientium ſervos, ſi capti fuerint, fore decernit.* Extravag. *ita quorundam, hoc tit.*Extravag. *multa*, *eod.* Nicolaus in bulla edita anno 1450. quæ eſt quarta hujus Pontificis in Bullario Gregor. IX. *epiſt.*9. *Innovamus præterea excommunicationis ſententiam in Lateranenſi Concilio promulgatam adverſus eos, qui Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum.* Julius II. in ſua conſtitutione 25. quæ extat *tom.* 1. *Bullarii*, Paulus III. in ſua conſtitutione edita anno 1530. quæ eſt 10. ipſius Pontificis in Bullario. Paulus V. in ſua conſtitutione 63. quæ extat *tom.* 3. Bullarii Gregorius XIII. in conſtitutione, quam refert Navarrus *in præſenti*, Martinus V. in bulla Cœnæ Domini,*cap* 7 Conſonat lex 4. *tit.* 21. *part.* 4. Illuſtrant ultrà congeſtos in præſenti à Barboſa, Scortia *in ſelect conſtit. Pontif. theorem.* 102. 103. *&* 146. Leo Duardus *in comment. ad Bull. Cœnæ, lib.* 2. *cap.* 7. Suarez *de cenſur. diſput.* 21. *ſect.* 2. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. tom.* 2. *lib.* 1. *diſput.* 3. §. 7. *numer.* 148. Borellus *de præſtantia Regis cap.* 9. *ex num.* 48. Solorzanus *lib.* 2. *tom.* 1. *cap. final. num.* 70. Hermoſilla *in l.* 12. *titul.* 5. *part.* 3. Molina *de juſtit. diſput.* 343. Salcedo *in tract. de contrabando, cap.* 3. Ant. Auguſt. *in epit. lib.* 12 *tit.* 21. Gutierrez *lib.* 1. *de delict. cap.* 27. *&* 25. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. titul.* 16. *cap.* 5. Solorzanus *lib.* 2. *de jure indiar. cap.* 25. Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 5 *quæſt.* 5. *conſectar.* 11. & in ſynopſi *verbo Arma*: & de negotiatione *lib.* 1. *cap.* 7. *art.* 1. Cujac. *ad tit.* C. *quæ res exportari.* Valenzuela *tom.* 1. *conſil.* 39. F. Raphael *de la Torre m* 2. 2. *tom.* 3. *quæſt.* 51. Cabedo 2. *part. decis.* 62. *&* 150. Petrus Abaunza *in repetit. ad tit. de ſagittariis num. final.* Phil. Cammerar. *cent.* 1. *horarum ſucceſſiv. cap.* 89.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo. Contractus præcipuè emptionis,& venditionis, juris naturalis ſecundarii (quod alii jus gentium appellant.) ſunt *l. ex hoc jure*, *ff. de juſt. & jure*, ubi Oroſius & Benedictus Ægidius §. *jus autem*, *Inſtit. de jure naturali.* Probant latè Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 1. *num.* 4. Mozius *de contract. tit. de orig. contractuum*, Beſoldus *in differt. de jure & diviſ. rer. cap.* 4. *per totum*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *de republic. cap.* 7. Scaccia *de commerc. quæſt.* 1. §. 1. *per totum.* Igitur Eccleſia non potuit prohibere venditionem armorum, & cæterarumque mercium, de quibus in præſenti, Sarracenis, ſeu Infidelibus: neque tranſitus, aut navigatio contra ſocietatis humanæ, & Chriſtianæ charitatis regulas prohiberi debet, *l. libertus*, *ff. de oper. libert. l.* 7. *ff. de ſervis export. l. in creditores*, *ff. de evict. l.* 2. §. *item Varus*, *ff. de aqua pluvia*, Cancer. 3. *var. cap.* 13. Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 12. Accedit utilitas commerciorum, præcipuè cùm exteris nationibus, & cum gentibus finitimis, quam probant, & valde commendant Plato *lib.* 1. *de republic.* Petrus Gregor. *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 2. *&* 3. Bodinus *eod. tract lib.* 1. *cap.* 6. Igitur non rectè in præſenti commercii uſus interdicitur cum Infidelibus & Sarracenis. Etiam difficilis eſt præſens conſtitutio in pœna, quam imponit Chriſtianis ſuſcipientibus regimen navium, videlicet ut capientium ſervi fiant; nam libertas juris naturalis eſt, *l. ſumma* 3. *ff. de ſtatu hominum* §. 1. *Inſtit. de libertin.* ubi plura Inſtit. Connanus *lib.* 2. *comment. capit.* 2. Ergò lege poſitivâ contra jus naturale ſervitus conſtitui non poteſt.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio ex eo provenit, nam certum eſt, poſſe Principè juſtis ex cauſis prohibere ſubditis propriis, & vaſſallis, ne cum mercatoribus exteris commercium exerceant, *l. D. ff. de ſervit. ruſtic. præd. l. ſicut*, §. *Ariſto. ff. ſi ſervitus vindicetur, l. hæres*, *ff. de uſur. l. ſed ſi pupil.* 11. §. *item ſi cùm plures*, *ff. de inſtitor. act.* ibi: *Nam & certam perſonam poſſumus prohibere contrahere, vel certum genus hominum, vel negotiatorum, & certis hominibus permittere, & ſimiliter certas res ad exteras nationes deferre, præcipuè cum quibus bellum geritur.* Et *l. cotem ferro*, *ff. de publican. l.* 2. *& per totum*, C. *de nautico fœnore, l. rem*, C. *de litoribus*, *lib.* 11. *l. penult.* C. *de contrahend. emp. l.* 1. C. *non lic. habit. Metroc. lib.* 11. *l.* 1. C. *quæ res export.* latè probant Rodericus Suarez *allegat.* 18. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 5. & *lib.* 4. *per totum*, Gutierrez *practicar. qq. lib.* 4. *quæſt.* 37. *uſque ad* 46. Giurba *conſil.* 16. *à numer.* 15. Valenzuela *conſil.* 39. *&* 52. Cancerius *tom.* 3. *variar. capit.* 13. *numer.* 255. Salcedo *de contrabando*, *capit.* 3. Thomas Delbene *de Parlamentis*, *capit.* 2. *ſection.* 30. Ratio eſt, ne arma promptius in nos convertant, ut obſervant Cujac. & Gothofredus *in d. l.* 1. C. 3. *Traditur ratio dubitandi.*

qua

quæ res, Alciatus *lib.* 1. *diſput. cap.* 11. Ripa *de peſte, tit. de remediis ad convent.* Alia ratio additur *in l. Mercator* 4. *C. de commerc. & mercat.* ne alieni Regni, quod non convenit, ſcrutentur arcana. Facit lex 2. *C. quando & quibus quarta pars.* Facit edictum Theodorici apud Caſſiodorum *lib* 2. *var. cap.* 12. ibi: *Si deſiderns noſtris commercia peregrina famulantur, ſi prolato auro acquiritur æterna devotio, quantò magis ſuis bonis abundare debet Italia, cùm nulla in parendo probetur ſentire detrimenta. Et ideo Laridi ſpecies nullatenus jubemus ad peregrina tranſmitti, ſed in uſus noſtros propitia divinitate ſervetur, ne quod in noſtris partibus conficitur, noxiâ diligentiâ deeſſe videatur.* Quod præcipuè procedit cùm merces deferuntur ad hoſtes, & barbaras gentes, *l.* 2. *C. quæ res exportari*, juxta quam diſtinctionem accipiendus eſt textus *in l. allegatis* 8. *C. de vectigal. & commiſſ.* ſæpe enim transfugæ uſum armorum, artemque fabricandi ea tranſtulerunt ad Barbaros maximo cum ſuorum detrimento. Exemplum extat apud Herodianum *lib.* 3. Quare eos, qui naves conficere barbaros docuerunt, capitali ſupplicio punitos legimus *in l. his qui, C. de pœnis*; & eodem jure illud cautum eſt, ut cujuſcumque operâ & dolo malo hoſtes noſtri commeatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâve qualibet re adjuti fuerint, tanquam læſæ Majeſtatis reos puniendos eſſe, *l.* 4. *ff. ad leg. Iul. majeſt.* adde legem 3. *C. de ſervis fugit.* & Caſſiodorum *lib.* 2. *var. cap.* 12. notarunt & illuſtrarunt Steubechius *ad Vegetium lib.* 4. *de re milit. cap.* 8. Petrus Faber *lib.* 1. *semeſtr. cap.* 16. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 15. Lipſius *ad Tacitum lib.* 2. *annotat.* 66. Salmaſius *in notis ad Vopiſcum, fol.* 388. Mercurialis *lib.* 1. *variar. cap.* 24. & *lib.* 6. *cap.* 26. quæ omnia ſi juſtè ſtatuta ſunt, & procedunt in deferentibus merces ad hoſtes, exteraſque nationes, quanta majori cum ratione obſervari debent in deferentibus arma, & ſimilia ad Sarracenos, Turcas, Hæreticos, alioſque Chriſtianæ religionis hoſtes. Quare tot Eccleſiæ conſtitutionibus ſub graviſſimis pœnis, & cenſuris id prohibitum fuit, circa quas varios caſus examinant, & exponunt Duardus, Fragoſo & alii ſcriptores in Bullam Cœnæ Domini, Scortia, & Gibalinus *ubi ſuprà.* Illud omittendum non eſt, Inquiſitores hæreticæ pravitatis in Hiſpania procedere contra deferentes arma, vel equos ad infideles. Cantera *qq. crimin. cap.* 1. *num.* 68. Diana *part.* 4. *tit.* 7. *reſol.* 19. & in Inquiſitionibus Aragoniæ etiam proceditur in exportantes equos in Galliam Bobadilla *tom.* 1. *polit. c.* 14. *n.* 51. Carena *de offic. Inquiſit.* 2. *p. c.* 17. §. 20.

4 Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licet contractus emptionis, & venditionis juris gentium ſit, & ideo Principes abſolutè ſubditis illum prohibere non poſſint, tamẽ reſpectu aliquarum perſonarum, ſeu rerum ex juſtis cauſis ſimile commercium interdicere valent, quia talis prohibitio nititur potentiori, naturalique ratione; nam ut inquit Alb. Gent. *lib.* 1. *de jure belli, cap.* 21. jus commerciorum æquum eſt: at æquius tuendæ ſalutis eſt. Illud gentium jus, hoc naturæ eſt. Illud privatorum eſt, hoc regnorum. Cedat igitur regno mercatura, homo naturæ, pecunia vitæ, ut proſequitur Arniſeus *lib.* 1. *de repub. cap.* 3. *ſect.* 3. Unde ex ratione proximè adducta potuit Eccleſia prohibere Catholicis venditionem armorum, & ſimilium rerum cum Sarracenis, & infidelibus. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licèt libertas juris naturalis ſit, tamen aliâ potentiori naturali ratione plerumque ſervitus admittitur contra ipſum jus naturale, ut probavi *in cap. final. de ſervis non ordin.* & inter eos enumeratur caſus, cum quis in pœnam delicti admiſſi libertatem amittit, ſervuſque fit, veluti jure civili, ſi homo liber ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus ſit; & jure canonico filii à clericis procreati ex concubinis ſervi naſcuntur, ut probavimus *in cap.* 1. *de filiis presbyt.* Unde rectè, pièque in præſenti caſu, cum pœna capitis jure civili ſtatuta eſſet in eos, qui arma & merces prohibitas ad hoſtes exportarunt, *l. cotem, ff. de publican. l. final. C. quarum rerum, l.* 2. & 4. *C. de commerciis, l. nemo, C. quæ res exportari. Novel.* 63 *Leonis, l.* 22 *tit.* 5. *part.* 5. Cujac. *in dict. l. cotem*, & *ad tit. Cod. quæ res exportari*, Alb. Gentil. *de advocat. Hiſp. lib.* 1. *cap.* 20. Bobadilla *lib.* 4. *polit. cap.* 5. Eccleſia potuit imponere ſervitutis pœnam deferentibus arma ad Sarracenos, aut in eorum navibus regimen accipientibus.

. CAPVT VII.

[a] Alexander III.

CONſuluit, &c. Iudæos etiam de novo conſtruere ſynagogas, ubi eas non habuerunt, pati non debes: verùm ſi antiquæ corruerint, vel ruinam minantur, ut reædificent, poteris æquanimiter tolerare, non autem ut eas exaltent, aut ampliores, aut pretioſiores faciant, quàm antea fuiſſe noſcuntur; qui utique pro magno debent habere, quod in veteribus ſynagogis, & ſuis obſervantiis tolerantur.

NOTÆ.

[a] A*Lexander III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & *in cap. conſuluit* 29. *de appellat.* ubi extat alia pars hujus textus, ut ibi notavi, & commentarium dedi ſupra *in cap.* 1.

CAPVT VIII.

[a] Alexander III.

AD hoc præſentium auctoritate mandamus, atque præcipimus, quatenus omnibus Chriſtianis, qui ſunt in juriſdictione veſtra, penitus interdicatis, & ſi neceſſe fuerit, eos eccleſiaſtica diſtrictione compellatis, ne ipſi Iudæorum ſervitio

aſſiduè pro aliquâ mercede ſe exponant: quod etiam obſtetricibus, & nutricibus eorum prohibere curetis, ne infantes Iudæorum in [b] domibus eorum nutriri præſumant, quoniam Iudæorum mores, & noſtri in nullo concordant, & ipſi de facili ob continuam converſationem, & aſſiduam familiaritatem inſtigante humani generis inimico, ad ſuam ſuperſtitionem, & perfidiam ſimplicium animos inclinarent.

NOTÆ.

[a] *A*Lex. III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap* 2. ubi additur, *pars capitis Licet*. Unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap. licèt* 23. *de teſtibus*; & integra decretalis extat poſt Concil. Later. ſub Alex. III. *part.* 20. *cap.* 2.

1\. b *Domibus.*) Unde dubitari ſolet, an ſaltem extra domum poſſint. Judæi habere Chriſtianas nutrices pro ablactandis filiis propriis. Et negativam ſententiam tenent in præſenti Joan Andreas Butrius *in fine*, Anania *num.* 5. Felinus *n.* 3. & alii, quos referunt & ſequuntur Azor. *tom.* 1. *inſtit. lib.* 8 *cap.* 22. *quæſt.* 9. Sanchez *lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 31. *num.* 19. Ricciulus *lib.* 2. *de jure perſon. cap.* 28. *num.* 17. quæ ſententia verior eſt, etſi contrariam teneant Gloſſa *in præſenti*, Cardinalis, *verſ. Oppono*, Socinus *num.* 4. Abbas *num.* 2. nam cum præſens prohibitio ea nitatur ratione, videlicet, ut communio Judæi cum Chriſtiana vitetur, & hæc ratio æquè militet cum filii Judæorum à nutricibus Chriſtianis, etiam extra domum ablactantur, idem jus ſtatuendum eſt, argumento legis *illud, ff ad leg. Aquil.*

COMMENTARIUM.

2\. CUm omnis communio etiam politica Chriſtianis cum Judæis prohibita ſit, *cap. omnis* 14. 28. *quæſt.* 1. *cap. ſæpe* 22. 8. *quæſt.* 1. Concil. Illiber. *can.* 50. *Si clericus, vel fidelis cum Iudæis cibum ſumpſerit, à communione abſtineat, ut emendetur.* Epaun. *can.* 15. *Iudæorum conviviis etiam laïcos conſtitutio noſtra prohibuit, & ne cum illo clericus panem comedat, quiſquis ìu Iudæorum fuerit convivio inquinatus.* Veneticum *can.* 12. Agathenſe *can.* 40. Aurel. 3. *can.* 13. *Chriſtianis convivia interdicimus Iudæorum, in quibus ſi fortè fuiſſe probantur, annuali excommunicationi pro hujuſmodi contumacia ſubjacebunt.* Matiſcon. *can.* 15. *Nullus Chriſtianus Iudæorum conviviis participare præſumat. Quod ſi facere quicumque, quod nefas eſt dici, Clericus aut ſæcularis præſumpſerit, ab omnium Chriſtianorum conſortio ſe noverit compeſcendum.* Meldenſe *can.* 73. Metenſe *can.* 4 *Nemo Chriſtianorum cum Iudæis manducet, & bibat, vel quidquid comedi, aut potari poteſt, à Iudæis accipiat.* Palentinum *anno* 1322. *can.* 21. Illuſtravi *in dict. can.* 50. *Concil. Illiber.* Ideo ſæpe cautum legimus, ne Chriſtianus in famulatu, aut ſervitio Judæi ſit, etiam ut nutrix filiorum ejus, *cap. Iudæi, cap. etſi Iudæos, hoc tit. cap. unic. hoc titul. in* 5. *compil.* ubi Honorius III. univerſis Epiſcopis Ungariæ ita ſcribit: *Nefas eſt, ut ſacri baptiſmatis unda renatus in fidelium ritu, vel converſatione fœdetur, aut religio Chriſtiana ſubjecta infidelibus polluatur.* Similiter ob vitandam ipſam communionem *in can.* 10. *Concil. Trul.* Epiſcopi Orientales diſertè vetant, ne quis, vel clericus, vel laïcus, ſi in morbum inciderit, Judæum medicum quemcumque arceſſat, aut pharmacum ab eo accipiat, alioquin clericus deponatur, laïcus verò excommunicetur. Quod idem in Occidente cavit Gregorius XIII. in Bulla relata à Fileſaco *lib.* 1. *ſelect. cap.* 12. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & à Cenedo *in collect. ad Decretum, collect.* 15. Majolus *dier. canicul. tit. de perfidia Iudæor. fol.* 656. Sanchez *in præcept. Decalog. lib.* 2. *cap.* 31. P. Suarez *de fide diſput.* 18. *ſect.* 6. Azor *part.* 1. *inſtit. lib.* 8. *cap.* 22. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 3. *lib.* 8. *Ordin.* Ricciulus *lib.* 2. *de jure perſon. cap.* 28. *num.* 11. & etiam novo jure repetita eſt præſens prohibitio conſtitutionibus Pauli, quæ incipit: *Cùm nimis*, §. 4. Gregor. XIII. *conſtit.* 70. quæ incipit, *Antiqua Iudæorum*: ubi etiam ſtatuitur, ut eo caſu poſſint Judæi puniri ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis. Nec ad hoc poſſunt habilitari à Principe ſæculari, *cap. conſuluit* 3. *de appellat.* nec etiam ab Epiſcopis, cùm hæc prohibitio ſit Concilii generalis, in qua Epiſcopus diſpenſare non valet, ut reſolvit Ricciulus *dict. cap.* 28. *num.* 284.

CAPUT IX.

[a] Clemens III.

SIcut Iudæi non debent ſine licentia in [b] ſynagogis, ultra quàm lege [c] permiſſum eſt, præſumere, ita in iis quæ eis conceſſa ſunt, nullum debent præjudicium ſuſtinere. Statuimus enim, ut nullus Chriſtianus invitos, vel nolentes ad baptiſma eos venire compellat. Si quis autem ad Chriſtianos causâ fidei confugerit, poſtquàm voluntas ejus fuerit patefacta, Chriſtianus abſque calumnia [d] efficiatur: quippe Chriſtiani fidem habere non creditur, qui ad Chriſtianorum baptiſma non ſpontaneus, ſed invitus cognoſcitur pervenire. Nullus etiam Chriſtianus eorum quemlibet ſine judicio terrenæ poteſtatis, vel vulnerare, vel occidere, vel ſuas illis pecunias [e] auferre præſumat, aut bonas, quas hactenus habuerunt conſuetudines immutare: præſertim in feſtivitatũ ſuarũ [f] celebratione, quiſquã fuſtibus, vel lapidibus eos nullatenus perturbet; neque aliquis ab eis coacta ſervitia exigat, niſi cui ipſi præterito tempore facere conſueverunt. Ad hæc malorum hominum pravitati, & avaritiæ obviantes, decernimus, ut nemo cœmeterium Iudæorum mutilare, aut invadere audeat, ſive obtentu [g] pecuniæ corpora humana effodere. Si quis autẽ hujuſmodi

hujuſmodi tenore decreti cognito (quod abſit,) contraîre præſumpſerit, honoris, & officii ſui periculum patiatur, aut excommunicatione plectatur, niſi præſumptionem ſuam dignâ ſatisfactione correxerit.

N O T Æ.

a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub. hoc titul. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex. Eam
1. conſtitutionem per eadem verba innovavit, Innocentius III. *lib. 2. epiſt. final.* apud Sirletum, *fol.* 434. ibi: *Sicut ergo Iudæis non debet eſſe licentia in ſynagogis ſuis, ultrà quàm permiſſum eſt lege, præſumere, ita in his, quæ ſunt illis conceſſa, nullum debent præjudicium ſuſtinere. Nos ergo licèt in ſua magis velint duritia perdurare, quam vaticinia Prophetarum, & legis arcana cognoſcere, atque ad Chriſtianæ fidei notitiam pervenire: quia tamen noſtræ poſtulant defenſionis auxilium, & Chriſtianæ pietatis manſuetudinem, prædeceſſorum noſtrorum felicis memoriæ Calixti, Eugenii, Alexandri, Clementis, & Cæleſtini Rom. Pontificum exemplis inhærentes, ipſorum petitionem admittimus, eiſque protectionis noſtræ clypeum indulgemus. Statuimus ergo, ut nullus Chriſtianus invitos, vel nolentes eos ad baptiſmum per violentiam venire compellat, ſed ſi eorum quilibet ſponte ad Chriſtianos fidei causâ confugerit, poſtquam voluntas ejus fuerit patefacta, ſine qualibet efficiatur calumnia Chriſtianus.*

b *Synagogis.*) De quibus egi ſuprà *in cap.* 3.

c *Lege.*) Videlicet *l. final. C. de Iudæis.*

d *Efficiatur.*) Poſt catecheſim, & inſtructionē in Myſteriis fidei. De tempore, & forma catecheſis primis Eccleſiæ ſæculis in Eccleſia uſitatis plura adduxi *in can.* 4. & aliis Concil. Illiber.

e *Pecuniae auferre.*) Conſonat textus *in cap.*
2. *diſpar. 23. quæſt. 8. cap. infideles, 24. quæſt. 4.* Alex. III. poſt Concil. Later. *part. 20. cap. 1. l. nullus 14. C. hoc titul.* quia earum, & cæterorum bonorum etiam inter fideles conſiſtentium verum dominium Judæi habent, *cap. Iudæi, el. 2. cap. multorum, hoc titul. cap. de terris, de decimis, cap. quantò, de uſuris.* Probat Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap.* 50. etſi contrarium innuatur *in l. final. §. 3. C. de pagan.* Unde Iudæis, aut Gentilibus non poteſt bellum indici à Principibus Chriſtianis eo prætextu, ſcilicet quod Judæi, aut infideles ſunt, niſi provincias retineant Chriſtianorum, quæ aliquando Catholicorum fuerunt. D. Thomas *2. 2. quæſt. 66. art. 8.* Vel quando ipſi Chriſtianos offendunt, *dict. cap. diſpar.* Vel ſi blaſphemiis, opprobriiſque Catholicam Religionem infamare intendant, aut fidei propagationem impediant, ut latè docent Covar. *in regul. peccatum, 2. part. §. 10. de R. I.* Martha *de juriſdict. part. 1. cap. 24.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 20.* Gentil. *eod. tract. cap. 9.* Solorzanus *tom. 1. de jure Ind. lib. 2. cap. 16. & 17.* Verum autem Iudæi, vel Infideles Principibus Chriſtianis ſubjecti, ab eorum regnis poſſint expelli, ſi baptizari renuant, non levis difficultas eſt, quam latè diſputant Borel. *de præſt. Reg. Cathol. cap. 69. per tot.* Cenedus *ad Decret. collect. 15. num. 2.* Tiberius Decian. *lib. 5. tract. crim. cap. 12.* Majolus *dier. canicul. tract. de perfid. Iudæor.* Ricciulus *de jure perſon. cap. 51.* Solorzanus *dict. lib. 2. cap. 18. num. 52.* Inter quos ea communiter ſententia placuit, videlicet Judæos quietè, & pacificè inter Chriſtianos degentes tolerari debere, ut voluntariè ad fidem perducantur, ex præſenti textu, & aliis proximè citatis. Si verò ipſi Judæi protervià ſuâ in Chriſtianos aliquid moliti fuerint, aut pravo exemplo, aut ſuperſtitioſis ritibus Chriſtianum populum turbare, aut fœdare intendant, tunc etiam per Principes Catholicos expelluntur, ac bonis exſpoliantur, ſi baptizari renuant, ut integris tractatibus probant F. Jacobus Bleda in *defenſione fidei pro expulſione Maurorum, tract. 2. cap. 1. §. 2.* & *in hiſt. Maurorum lib. 1. cap. 12.* Gabilan. *in lib. contra Iudæos*: & ita expulſos eos fuiſſe per Siſebutum Gothorum Regem, retulimus *in cap. majores, de Baptiſmo*: & tandem expulſionem factam per Catholicos Reges Ferdinandum, & Eliſabeth, promulgatam *in l. 2. 3 & 4. tit. 2. lib. 8. Recopil.* commendant, & debitis extollunt laudibus Navarrete *in diſcurſ. polit. cap. 7.* Simancas *de Catholicis tit. 35. num. 5.* Illeſcas *in hiſt. Pontif. 2. part. lib. 6. cap. 20. §. 1.* Valdes *de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 19. num. 68.* Madera *in Monarch. Hiſpan. cap. 6.* F. Joannes à Ponte *in convent. utriuſque Monarch. lib. 6. cap. 8.* Aldrete *in antiquit. Hiſp. lib. 3. cap. 28.* Borel. Majolus, & Solorzanus ſuprà laudati. Immò nullum Judæum, ſeu infidelem in ſuis Regnis permiſſuros Reges Gothorum in ipſis Regni auſpiciis juramento promittebant, juxta canonem 3. Conciliȗ Tolet. 6. ubi ita cautum legitur: *Inſpiramine ſummi Dei Excellentiſſimus, & Chriſtianiſſimus Princeps ardore fidei inflammatus, cum regni ſui ſacerdotibus prævaricationes, & ſuperſtitiones Iudæorum eradicare voluit, nec ſinit degere in regno ſuo eum, qui non ſit Catholicus; & ut quiſquis ſuccedentium temporum regni ſortitus fuerit, apicem non antea aſcendat regiam ſedem, quàm intra reliqua conditionum ſacramenta pollicitus fuerit, nullum non Catholicum in regno ſuo permiſſurum.* Proſequutitur Solorzanus *ubi ſuprà*, Fragoſo *de Regim. Chriſt. Reip. part. 1. lib. 1. diſp. 2. §. 7.*

f *Celebratione.*) Iuxta tradita ſuprà *in cap. quia, hoc titul.*

g *Pecunia in ipſis ſepulchris depoſita.*) Nam 3.
moris fuit apud Judæos, pecuniam, magnamque auri quantitatem, & theſauros in ſepulchris ipſis cum defunctis condere; ob quam præcipuè causā Chaldæi oſſa Regū Juda, ac Principum, nec non ſacerdotū, cæterorūq; urbis Hieroſolymitanæ civiū è ſepulchris effoderunt, ut longè antea Hieremias prænunciaverat *cap.* 8. & jam adimpletum Baruc flevit *cap.* 2. ad eruendos nimirum aviditate maximâ, diripiendoſque theſauros quos in antiquorum ſepulchris munificâ recondi manu conſuetos experti erant, ut *in dict. c.* 8. Hieremiæ exponit D. Hieronymus, & de ſepulchris David refert Joſephus *lib. 1. antiquit. cap. ultim.* quod cùm Hircanus Pontifex ab Antiocho acriter oppugnaretur, opportuno uſus conſilio, ut eum ab urbis obſidione averteret, & neceſſitati proſpiceret, reſerato ipſius Davidis monumento tria talentorum millia inde detulit, quorum partem Antiocho perſolvit, ut ſcribunt Pineda *lib. 4. de rebus Salomon. cap. 1. in fine*, Villalpando *tom. 2. in Ezechiel. diſput. 14. cap. 61.* Alter Pineda *in ſua Monarchia, p. 2. lib. 10. c. 10. §. 3.* & de ſepulchro Reginæ Semiramis ſpoliato à Dario agit Cælius Rhodig. *in l. 23. antiquar. lect. c. 5.* Etiam

tam apud Græcos, quàm apud Romanos moris fuit, ut pecuniæ, ac multæ divitiæ inferrentur in ſepulchra cum mortuis, ut conſtat *ex l. ſervo 113. §. ultimo, ff. de legat 1. l. final. §. final. ff. de auro & argento*; notârunt Lipſius *ad Tacitum l. 3. annotat. 102.* Marquez *lib. 2. ſui Gubernatoris, cap. ult. pag. 387.* Gothofredus *ad leg. 12. Tabul de jure ſacro tit. de religioſis*, Ant. Clarus Silvius *lib. ſingul. ad leg. regias. cap. 23. pag. 521.* Ioannes Kirmanus *de funer. lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 24.* Guthcrus *lib. 7 de jure manium, cap. 23.* Lælius Giraldus *lib. de var. ſepel. rit. ſub medium*, Bulenger. *lib. 3. de Imperat. cap 6.* alii relati è Solorzano *tom 2. lib. 5. de jure Indiar. cap. unic. num. 49* Hinc Petrus Diaconus *in tract.* quem *de litterarum Romanarum notis* inſcripſit, has in ſepulchris antiquis inſcribi ſolitas refert, I M.I.S T.B.A B SC. id eſt in monumento iſto ſunt bona abſcondita: & iſtas, IN.HC.MM.S.P.SN.FN. id eſt, in hoc monumento ſunt pecuniæ ſine fine: & etiam eas, INTS.S B.E. intus ſunt bona eius. IN.HC.MM.S.P.S. in hoc monumento ſunt pecuniæ ſacræ; etſi de earum notarum verſione dubitet Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 3.* quod variis rationibus uſitatum fuit. Prima ob ſuperſtitionem veterum, qui putantes mortuos ad æternam vitam degendam multis indigere divitiis, illas in ſepulchra inſerebant, de qua ſuperſtitione ultra proximè relatos multa congerunt Cerda *ad Virgil. lib. 1. Æneid. verſu 363.* Forner, *ad Caßiodor. lib. 6. epiſt. 8.* Solorzanus *dict. cap. unic. num. 38. & in polit. lib. 6. cap. 5. pag. 954.* ubi notat apud Indos Pervanos eodem nomine deſignari ſepulchrum, & theſaurum, hoc videlicet, *guaza*; quia vix erant ſepulchra Indorum, in quibus non invenirentur theſauri. Aliam rationem forſan minùs frequentem adduxit Leo Imperator. *in Novel. 15.* juxta editionem Gothofredi, nempè quoſdam adeo avaros eſſe, & hominum poſteriorum oſores, ut illis divitias invidentes, quas ſecum ferre non poſſunt, ſubtrahant illas oculis, & uſibus humanis. Item hoc faciebant tum ut ſepultura honorificentior eſſet, tum ut religio tutius eam ſervaret, ut referunt Strabo *lib. 15.* Quint. Curtius *lib. 10.* Plautus *in Pſeudolo act. 1. ſcena 4.*

Ex hoc ſepulchro veteri viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem Herili filio.

Poſtea mandatu Principum, ſeu lege decem virali ut probat Ramirez de Prado *in theſſera legum, in l. 4. §. final ad leg. Iul. pecul.* prohibitum eſt cum defunctis ſepelire pecuniam, *d. l. 4. §. final.* immò nec veſtes pretioſas, nec alia ornamenta cum corpore condere licuit: quod ſimpliciores homines factitaſſe dicitur *in l. ſed ſi quis 14. §. non autem, ff. de relig. l. ſervo 113. §. 1. ff. de legat. 1. l. final. §. mulier, ff. de auro & argent.* Sed quia adhuc neglectâ ea prohibitione pecunia plerumque reponebatur in ſepulchris, prohibet Clemens III. in præſenti, ejus occaſione ſepulchra reſervare, Iudæorumque cineres effodere. Quare Caſſiodor. *lib. 4. var. epiſt. 18.* merito damnat Laurentii cujuſdam presbyteri ſcelus, quòd effoſſis cineribus funeſtas divitias inter hominum cadavera perſcrutatus eſſet. Et apud Quintil. *declamat 369* ſepulchri violati reus ita excipit: *Sed quid ſuſtuli? Æquum tamen eſt licere pecunias in monumentis obtruſas impunè perſcrutari.* Peſſimi fures illi appellantur à Sidonio: & in eos extat edictum apud Caſſiod. *lib. 4. var. capit. 34.* atrocitatemque hujus criminis exagitant Peluſiota *lib. 2. epiſt. 146.* D. Chryſoſt. *homil. 38. in 1. ad Corinth.* Nyſſenus *in epiſt. can. cap. 7.* Proſequuntur alia Ant. Bozius *Rom. Subterr. lib 1. cap. 27.* Chokier *in fac. hiſtor. cent. 2. capit 77* Theophilus *tom. 15. in heterocl. punct. 9. ſect. 1.* Spondan. *de cœmet. part. 1. lib. 1. cap. 9.* Savar. *ad Sidon. lib. 3. epiſt. 12.* Iranzo *de proteſt. fol. 26.*

4. *Exponitur l. 4. §. non fit, ad leg. Iul. pecul.* Vnde exponendus venit textus *in l. 4. §. non fit locus, ff ad leg. Iul. pecul.* quem breviter exponam, quia variis difficultatibus ſolet obrui. Verba priora textus ſunt: *Non fit locus religioſus ubi theſaurus invenitur.* Quærunt DD. quæ poſſit eſſe ratio dubitandi hujus deciſionis, quæ omni prorſus dubio videtur carere. Et omiſſis variis DD. ſubtilitatibus credo rationem dubitandi ex eo deſcendere, quod divitiæ in terra abſconditæ ſolebant Cereri, Plutoni, & aliis inferorum falſis numinibus conſecrari, ut breviter notavit Ant Clarus Silvius *ad leges regias capit. 23. pag. 123.* & probatur hic mos ex quadam veteri inſcriptione, quam refert D. Ioſeph. de Retes *lib. 8. opuſcul. capit. 27.* ibi: *Plutonis ſacrum munus ne attingite fures.* Et ex quodam veteri Anonymo Poeta relato à Kirmano *dict. lib. 3. cap. 24.* in hæc verba.

Res ea ſacra miſer, noli mea tangere fata,
Sacrilega buſtis abſtinete manus.

Teſtatur etiam Livius *lib. 2. cap. 31.* ex partitione Iani Gruterii; Patrem Spurij Caſſij, ob affectatam tyrannidem à filio, eum causâ domi cognitâ verberaſſe, ac necaſſe, peculiumque filii Cereri conſecraviſſe: ſignum inde factum eſſe, & inſcriptum, *Ex Caßia familia datum.* Cùm verò divitiæ ſub terra conditæ ſolerent commendari, & conſecrari falſis numinibus inſerorum, & quod ſacrum eſt, religioſum etiam appelletur, ut teſtatur Ælius Gallus Vetus IC. apud Feſtum *verbo Religioſus*, potuit in dubium venire, utrum locus, in quo conditus eſt theſaurus, religioſus ſit propter contactum theſauri, qui forſan ſacratus potuit eſſe Cereri, Diti, Plutoni, Proſerpinæ, aut aliis numinibus inſernalibus, ut Gentiles falſo ſentiebant. Nihilominus Marcianus negat, fieri locum religioſum ubi theſaurus invenitur, quamvis inventor ibi vota ſolverit pro invento theſauro. Quod facere conſueviſſe inventores, probat vetus inſcriptio apud Galbanum *de uſufruct. capit. 30. numer. 4. in fine*, quæ talis eſt: *Iovi inventori, Diti patri, Terræ matri, detectis Dacia theſauris, Cæſar Nerva Trajanus Auguſtus ſacrum poſuit.* Ratio decidendi potuit eſſe, quia non ſemper theſauri conſecrabantur numinibus: & quamvis conſecrati fuiſſent, ſacri non fiebant, quia privata conſecratio non efficit rem ſacram, ſed publica ritè & per Pontifices fit, *l. in tantum 6. §. ſacra, l. ſacra 9. in princip. cum §§. ſequent. ff. de rerum diviſione* notarunt Donel. & Oſualdus *lib. 4 cap. 1.* Cùm ergo conſecratio theſauri fieret à privato abſcondente, conſequens eſt, quod nec theſaurus; nec locus manerent conſecrati. Confirmat prædictam deciſionem Marcianus *in dict. §. 6.* per ampliationem his verbis: *Nam etſi in monumento inventus fuerit theſaurus, non quaſi religioſus tollitur* In primis applicanda eſt deciſio titulo, ſub quo jacet: titulus eſt de peculatu, cujus lege puniuntur, qui pecuniam publicam, ſacram, religioſamve auferunt aut intercipiunt, *l. 1. in princip. ff. eod.* Ant. Matthæus

ad

ad eudem titulum. Quæſtio itaque eſt, an in hoc crimen incidat, qui de ſepulchro, id eſt de loco religioſo tollit pecuniam? Negat Marcianus, quia theſaurus de ſepulchro ſublatus non tollitur tanquam religioſus, ſed tanquam privatus, prophanuſque: igitur ſi furtum eſt, non erit ſaltem furtum rei religioſæ, ſive peculatus. Argumentum verò concludit à fortioribus terminis; ita: Theſaurus in loco verè religioſo repertus non eſt religioſus: ergò multò minus efficiet locum purum religioſum theſaurus ipſe, cui nulla religio ineſt. Poteſt etiam quæri ad hanc poſtremam partem ratio dubitandi, quæ à noſtris jam excogitata eſt, & adducta, ex *l. quæ religioſis* 43. *ff. de rei.vindic.* ubi docemur, religioſa eſſe, quæ adhærent religioſis: ſed theſaurus adhæret ſepulchro: ergo religioſus eſt. Decidendi verò ratio eſt prompta; illa enim cenſentur adhærere ſepulchro, quæ neceſſariò illi adjacent, & ſeparari ab eo non poſſunt ſine detrimento integritatis, aut religionis, *l. de ſepulchro violat.* quàm partem egregiè illuſtravit Suarez *ad legem Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 6. & 7. theſaurus verò in ſepulchro eſt per accidens, nec pertinet ad integritatem, aut religionem: igitur non poteſt dici adhærere loco religioſo. Ita exponunt Ant. Clarus & Silvius *ad leges regias d. cap.* 23. Galbanus *de uſufruct. cap.* 30. *num.* 4. *in fine.* Præbuit etiam rationem Marcianus his verbis: *Quod enim quis ſepelire prohibetur, id religioſum facere non poteſt, ut mandatis Principum cavetur.* Senſus eſt, contra interdicta juris publici expreſsè vetantia aliquid dedicari, nihil poteſt fieri ſacrum, religioſumve, ut pro expoſitione legis ultimæ, *ff. de religioſis*, notavi *in cap. final. ut lite pendente*: ſed reſcripta Principum expreſsè interdicunt condi cum mortuis pecuniam tanquam rem ineptam, & ſuperſtitioſam: ergo contra interdictionem ſepulta non potuit fieri religioſa; quia non ſpectat ad religionem.

COMMENTARIUM.

5. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Iudæi inviti, & renuentes cogendi non ſunt Baptiſmum accipere.* Probant eam textus *in cap. ad fidem* 25. *cap. de Iudæis*, 45. *diſt. cap.* 3. junctâ integrâ, *hoc tit.* Concil. Tolet. 6. *can* 3. Tolet. 8 & Tolet. 12. *can.* 9. Alexander III. poſt Concil. Later. *p.* 20. *cap* 1. ibi: *Statuimus ergo, ut nullus Chriſtianus invitos, vel nolentes Iudæos, eos ad baptiſmum venire compellat.* Concil. Carthag. *can.* 109. *Hoc tempore lex data eſt, ut libera voluntate unuſquiſque Chriſtianitatis argumentum ſuſcipiat.* Sanctus Gregor. Nazian. *oratione* 8. apud Baronium *anno* 591. *num* 34. D. Ambroſius *ſerm.* 13. *in pſalmum* 118. D. Thomas 2.2. *q* 100. *art.* 8. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti Suarez *de fide diſp.* 18. *ſect.* 3. Creſpetius *in ſumma juris Pont. verbo Iudæi inviti*, Ant. Auguſt. *in epit juris lib.* 12. *tit.* 1. & *lib.* 22. *tit.* 28. Acunna *in cap. qui ſincera*, 45. *diſt.* Petrus Gregorius *lib.* 2. *ſyntag. cap.* 2. *num.* 15. & *lib.* 1. *partit. tit.* 5. *cap.* 7. Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber cap.* 27. Cabreros *lib.* 2. *de metu, cap.* 17. *num.* 50. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 7. *q.* 10. Majolus *dier. canicul. in colloquio de perfid. Iudæor. fol.* 647. Balduinus *de edictis pro Chriſtianis, in fin.* Fragoſo *p.* 1. *de regim. Chriſt. Reip. lib.* 1. *diſput.* 2. §. 7. Barboſa *ad Concil. Trident. ſeſſ.* 5. *num.* 3. Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 20. Becanus *in* 2.2 *de fide cap.* 13. Suarez *de fide diſput.* 18. *ſect.* 1. *cum ſequent.* Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 50. Hallierius *de ſacris electionib. ſect.* 5. *q* 1. §. 10. Ambianas *ad Tertul. ad Scapul. cap.* 2. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap* 17. & 18 Gentil. *de jure belli lib.* 1. *cap.* 9. Ricciulus *lib.* 2. *de jure perſon. cap.* 31. & 32. Germonius *lib.* 3 *de ſacror. immunit. cap.* 13. *num.* 33 Juſtus Lipſius *lib.* 4. *polit. cap.* 4. Valdes *de dign. Regis Cathol. cap.* 19. *num.* 5. Valenzuela *contra Venetos p.* 4. *num.* 181. Scortia *in ſelect. theorem.* 352. *epit.* 136. Caſtropalao *tom* 1. *oper. moral. tract.* 4. *diſput.* 2. *punct.* 6. Thomas Delbene *p.* 2. *de offic. Inquiſit. dub.* 230. *ſect.* 8.

6. *Traditur decidendi ratio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: omnes homines, tam Judæi quàm Gentiles, vi legis divinæ obligantur ad fidem, & baptiſmum, ut probant Suarez, & Becanus *ubi ſuprà.* Ergo Principes, tam eccleſiaſtici, quàm ſeculares, qui cuſtodes ſunt, & ultores legis divinæ, cogere poſſunt Judæos & infideles ſibi ſubditos ad ſuſcipiendum baptiſmum: quod docuit Chriſtus Dominus exemplo, & parabolâ: exemplo, dum per terrores compulit Saulum ad fidem profitendam, ut refertur *Act. Apoſt. cap.* 9. *verſ.* 4. parabolâ, dum apud Lucam *cap.* 14. *verſ.* 23. Paterfamilias præcepit ſervo ſuo, ut exiret in vias, & plateas civitatis, ut compelleret intrare ad cœnam quoſcumque inveniſſet. Ergo omnes Judæi, & infideles compellendi ſunt intrare in Eccleſiam per fidem, & baptiſmum. Accedit nam ſuſceptio fidei per baptiſmum non cedit in præjudicium Judæorum, ſeu infidelium, ſed in eorum commodum: ergo nulla fit eis injuria, ſi ad baptiſmum compellantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam Judæi fidem ſuſcipientes coguntur eam ſervare, & retinere, *novel.* 55. *Leonis*, etiamſi per vim, & neceſſitatem eam ſuſceperint. Concil. Tolet. 4. relatum *in cap. de Iudæis*, 45. *diſt.* ibi: *Oportere, ut fidem, quam etiam vi, & neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur.* Ergo & cogi poſſunt illam ſuſcipere. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio exemplo clariſſimorum Principũ, qui Judæos coëgerunt baptiſmum ſuſcipere; nam Siſebutus Rex Gothorum *in l.* 3. *tit.* 3 *lib.* 12. *legum Wiſigoth.* ſanxit ut omnes Judæi in Hiſpania commorantes baptizarentur, aliàs quiſquis tranſgreſſor repertus fuiſſet, turpiter decalvatus centum flagella ſuſciperet, & bonis ejus fiſco applicatis in exilium mitteretur. Unde quam plures ex eis baptizatos fuiſſe referunt Lucas Tudenſis *in chron. mundi*, Rodericus Tolet. *lib* 2. *cap.* 17. Alfonſ. Carthag. *in Reg. Hiſp. anaceph. cap.* 31. Joannes Baſſeus *in chron. anno Chriſti* 616. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 18. Et cùm eorum aliquot millia in Galliam effugerent, turpe viſum fuit Dagoberto Galliarum Regi à Gothis ejectos religionis noſtræ hoſtes indomitos finibus ſuis receptos retinere, ac Wiſigothis religione cedere; quare ipſe diem præſcripſit, intra quam quiſquis mortalium religionem noſtrã non profiteretur, hoſtis judicaretur, comprehenſuſque cápite lueret. Referunt Paulus Æmil. *de rebus Francor. in Dagobert.* Aymonius *lib.* 4. *hiſt. Francor. cap.* 22. Baronius *anno* 614. *n.* 41. Et *in l. qui poſt ſanctam, §. qui verò, C. de Paganis*, jubentur confiſcari bona Paganorum nolentium baptizari: & *in leg. Calicolarum, C. de Iudæis*, coguntur Cælicolæ

eiſdem pœnis, ac Hæretici fidem recipere. Ergo quia Judæi cogi poſſunt baptiſmum ſuſcipere.

7. *Traditur decidendi ratio.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, quæ magnâ nititur ratione; nam credere eſt munus animæ, cui nulla vis inferri poteſt, ut docuit D. Auguſtinus *in lib. de utilit. credentium*, & *tract. 16. in Ioannem*, dum ait: *Cætera poſſe hominem, etiam nolentem; credere non niſi volentem.* Faciunt Quintus Curtius *lib.* 8. ibi: *Nemo Rex perinde animis poteſt imperare, ac linguis.* Lact. Firmianus *lib. 5. divin. Inſtit. cap.* 14. ibi: *Quis enim imponat mihi neceſſitatem, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi? Nihil tam voluntarium, quàm religio eſt, in qua ſi animus averſus eſt, jam ſublata, jam nulla eſt.* Quod præcipuè in fide Catholica procedit, quæ ſuapte natura, eo quod ſupernaturalis exiſtit, non eſt hominibus in hoc ſæculo demonſtrabilis, ut poſſit intellectus ad ipſam amplectendam convinci, juxta illud Eccleſiaſtici *cap. 3. Altiora ne quæſieris*; id eſt ratione naturali ne fidei myſteria perſcruteris; atque inde conſequitur, non niſi per ſpontaneum voluntatis obſequium divinitus per gratiam acquiſibilem eſſe, juxta D. Paulum *2. ad Corinth. cap.* 10. in captivitatem reducentes omnem intellectum, in obſequium fidei. Quod agnoſcentes plures Eccleſiæ PP. docuerunt religionem imperandam non eſſe. D. Bernardus *ſermon. 66. in Cantica. Fides ſuadenda eſt, non imperanda.* D. Athanaſ. *in epiſt. ad ſolitariam vitam agentes. Piæ religionis proprium eſt non cogere, ſed ſuadere.* D. Ambroſ. *in epiſt. 2. ad Corinth. cap.* 1. ubi exponens illa verba: *Non quia dominamur fidei veſtræ*, ait: *Quoniam fides non neceſſitatis, ſed voluntatis res eſt.* Ideo dicitur, non quia dominamur fidei veſtræ; dominatus enim neceſſitatis cauſa eſt. D. Hieron. *tract. de 7. ordin. in 6. gradu, ſub finem* D. Auguſt. *epiſt.* 48. 50. 127. 129. 158. 159. 160 Optat. Milevit. *lib. 1. lib. 2. lib. 3. & 7.* D. Gregor. *lib. 1. epiſt* 45. *Adhibendus eſt ſermo Iudæis convertendis, qui errorum in ipſis ſpinas urere debet, & prædicando, quod in his tenebreſcit, illuminet.* Tertul. *ad Scapul. cap. 2. Sed nec religionis eſt cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debeat, non vi.* Theodoricus apud Caſſiodorum *lib. 2. var. epiſt.* 27. *Religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* Et *lib.* 10. *epiſt.* 26. *Nam cum divinitas patiatur multas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere; retinemus enim legiſſe, voluntariè ſacrificandum eſſe Domino, non cujuſquam cogentis imperio.* Accedit, nam quomodo placere poteſt Deo Judæi coacti converſio, cùm ipſe homines omnes in ſuo arbitrio relinqui voluerit, ut ita homo, qui ex ſuo libero arbitrio periit, etiam ex libero arbitrio convertatur, ut docetur *in d. cap. de Iudæis, cap. gratia, cap. ad fidem, 45. diſt.* Quod etiam & in amicis petunt Ariſtotel. *lib. 8. Ethicor.* D. Iſidor. *lib. 2. de ſummo bono, cap.* 2. ut nemo invitus amicus fiat. Facit etiam, nam apud Gentiles victima, quæ aliquo modo ſe invitam ad aram, & cultum trahi ſignificabat, ut ſi ab ara profugiſſet, aut nimis eſſet reluctata, aut percuſſa mugitus ederet, à Romanorum & aliarum gentium ſacrificiis rejiciebatur, quia putabatur ingrata eſſe Deo, ut tradit Macrobius *lib. 3. Saturn. cap.* 5. Plinius *lib. 8. cap.* 45. Plato *lib. 2. ſympoſ. cap.* 8. Tiraq. *in notis ad Alex. lib. 3. genial. cap.* 16. Briſſonius *lib. 1. de formul. pag.* 17. juxta illud Virgil. *lib. 2. Georg.*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Unde tentabatur voluntas victimarum ante immolationem, juxta illud Virgilii *lib. 2. Æneid.*

Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum.

Immò tantùm ſtudium fuit in obſervandis victimis, ut niſi annuerent ſacrificiis, non offerentur, ut notavit Rabbi Textorius *lib. 1. officinæ, cap.* 2. & latè illuſtravit Pater Pinto *in ſpicil. tract* 1. *cap. 47. num.* 5. Rectè ergò in præſenti Clemens III. juxta prædeceſſorum ſuorum ſententiam decrevit Judæos cogendos non eſſe fidem Catholicam profiteri, baptiſmumque ſuſcipere. Idemque dicendum eſt circa filios Judæorum, ſeu infidelium, qui non poſſunt abduci à parentibus, & illis invitis baptizari, etiamſi pareant Principibus Catholicis, ut latè probant Solorzanus *d. lib. 2. de jure Indiar. cap.* 17. Narbona *de ætate, anno 7. q.* 10. Ricciulus *d. lib. 2. de jure perſon. cap. 32. per totum* Fragoſ. *de regim. Chriſt. Reip. p. 1. diſput. 2. §. 7.* Diana *p. 8. tract. 1. reſol.* 1. Prado *de Sacramentis tom. 1. q. 68. dub.* 7. videndus Baronius *anno 259. num. 8. & 9.* qui rectè contrarium reſolvunt circa filios hæreticorum, & apoſtatarum à fide; nam cùm Eccleſia poſſet eos cogere religionem Catholicam retinere, & obſervare, poterit & illis invitis eorum filios baptizare.

8. *Diſſolvitur ratio dubitandi* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui reſpondendum eſt negando conſequentiam; nam Prælati eccleſiaſtici non poſſunt cogere Judæos Infideleſve fidem Catholicam profiteri, cùm in eos juriſdictionem non habeant, ut ait D. Thomas *dicta q. 10. art.* 4. & colligitur ex illo Pauli *1. ad Corinth. cap. 12. Quid enim mihi de his qui foris ſunt judicare?* Nec etiam poſſunt Principes ſæculares, etſi temporalem juriſdictionem in eos exerceant; quia poteſtas, & juriſdictio illorum Principum ordinatur tantùm ad finem naturalē, nec extenditur ad finem ſupernaturalem, ſed ad ea, quæ ſunt ordinis ſupernaturalis: at ſuſceptio fidei per baptiſmum non pertinet ad finem naturalem, ſed ſupernaturalem. Ergo poteſtas, & juriſdictio Principum ſæcularium ad ea non ſpectant. Nec obſtat quod ex facto Chriſti cum Saulo, & parabola ſuprà relata expendebamus; nam reſpondeo dupliciter. Primò quod licèt Paulus ab initio eſſet renuens, dū perſequebatur Eccleſiam, tamen ſatis expreſſit propriam voluntatem, dum dixit: *Domine, quid me vis facere?* Unde non poteſt dici, invitum fidem non ſuſcepiſſe ut docent Ricciulus *d. lib. 2. cap. 31. num.* 15. Turriſcremata *in d. cap. de Iudæis*, 45. *diſt.* Per parabolam etiam relatam à D. Luca eorum, qui ad cœnam intrare compelluntur, non ſignificantur Judæi, de quibus hic agitur, ſed potiùs hæretici, & ſciſmatici, qui ratione baptiſmi pertinent ad juriſdictionem Eccleſiæ, & compelli poſſunt, ut redeant ad unitatem corporis Chriſti, ut exponit locum illum D. Auguſt. *epiſt. 50. ad Bonifacium.* Et ſi adhuc accipiamus parabolam illam de infidelibus, vel Judæis, tunc *compellere* non accipitur pro violenta compulſione, ſed pro vehementia amoris Chriſti, quo cupit omnes ad fidē converti, in Eccleſiæque gremium ingredi, ut docuit D. Thomas *q. 22. de veritate, art. 9. ad ultimum.* Nec etiam obſtat, quod baptiſmus non cedit in præjudicium infidelium, nam reſpondeo, quod licet ſpontanea fidei profeſſio non cedat in præjudicium eam ſuſcipientis, cogi tamen, & compelli

Digitized by Google

compelli ad ſuſceptionem baptiſmi in magnum gravamen illius, qui cogitur, cedit; & quidem gravamen contra juſtitiam, cùm cogatur ab eo, qui talem poteſtatem compellendi non habet; quod facile explicatur exemplo voti, nam votum caſtitatis ſponte emiſſum non cadit in præjudicium voventis; cogi autem ad vovendam caſtitatem ab eo, qui poteſtatem non habet, eſt injurioſum ei, qui cogitur. Nec etiam obſtat, quod qui fidem ſemel ſuſceperunt, etiam per vim coguntur eam retinere; nam aliud eſt cogi ad ſuſcipiendam novam fidem, aliud ad retinendam eam, quam ſemel ſuſcepit; illi enim cogi non poſſunt ad baptiſmum; iſti verò cogi debent omninò, ne fides ſemel ſuſcepta apud eos vilis, & contemptibilis videatur, *cap. quidam, de apoſtatis, cap. contra Chriſtianos, de heretic. lib. 6. cap. plerique, de conſecrat. diſt. 3.* latè dicemus *in cap. ad abolendam, de heret.* Nec tandem obſtat Siſebuti Regis factum, quod improbarunt PP. Concil. Tolet. *can. 56.* relati *in cap. de Iudæis, 45. diſt.* & D. Iſidorus *in chron. Goth. era 651.* ubi agens de Siſebuto ait: *Qui in initio regni ſui Iudæos ad fidem Chriſtianam movens, æmulationem quidem Dei habuit, ſed non ſecundùm ſcientiam. Poteſtate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit.* Appellatur tamen glorioſus idem Princeps à Patribus in dicto canone non propter factum, ſed propter zelum: dixi *in cap. majores, de baptiſmo.*

9. *Exponitur cap. jam vero, 23. q. 8.* Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. jam verò 23. q. 8.* ubi expreſſè D. Gregorius jubet Januario Calaritano Epiſcopo, ut per tributorum impoſitionem ruſticum cogat ad fidem Catholicam ſuſcipiendam: igitur quia Judæi inviti ad Baptiſmum cogi poſſunt. In qua difficultate communiter Gloſſa, Archidiaconus, & Præpoſitus, quos ſequitur Ricciulus *lib. 2. de jure perſonar. cap. 21. num. 23.* accipiunt Gregorium de ruſtico jam baptizato in hæreſim lapſo, qui cùm pertinax eſſet, jubet Gregorius, ut cogatur fidem retinere. Sed hæc ſolutio apertè convincitur ex ipſa epiſtola D. Gregorii, ex quâ deſumptus eſt textus *in d. cap. iam verò*, quæ reperitur *lib. 3. epiſt. 26.* ibi: *Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipſos ruſticos, quos habet Eccleſia tua, nunc uſque in infidelitate remanere negligentiâ fraternitatis veſtræ permiſit. Et quid vos admoneo ut extraneos ad Deum adducatis, qui veſtros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde neceſſe eſt, vos per omnia in eorum converſionem vigilare. Nam ſi cujuslibet Epiſcopi in Sardinia inſula paganum ruſticum invenire potuero, in eundem Epiſcopum fortiter vindicabo.* Et ſtatim ſequitur textus *in d. cap. jam verò.* Ex quibus verbis expreſſè conſtat, agere D. Gregorium de ruſtico pagano, qui nondum fuerat baptizatus. Quare eâ ſolutione omiſſâ dicendum eſt, quod etſi infideles non poſſint cogi vi præciſâ ad ad ſuſcipiendum baptiſmum, poſſunt tamen blanditiis, ſuaſionibus, & præmiis invitari, & cogi ad baptiſmum. Unde idem D Gregorius *lib. 4. epiſt. 6.* ſcripſit, ut Judæis baptizatis aliqua pars tributorum remittatur, ut ita ipſi alliciantur ad fidem Catholicam ſuſcipiendam, ibi: *Pervenit ergo ad me, eſſe Hebræos in poſſeſſionibus noſtris, qui converti ad Deum nullatenus volunt. Sed videtur mihi, ut per omnes poſſeſſiones, in quibus Hebræi ipſi eſſe noſcuntur, epiſtolas tranſmittere debeas, eis ex me ſpecialiter promittens, quod quicumque ad verum Dominum Deum noſtrum Ieſum Chriſtum ex eis converſus fuerit, onus penſionis eius ex aliqua parte imminuetur. Quod ita quoque fieri volo, ut ſi quis ex eis converſus fuerit, ſi ſolidi penſionem habet, tremiſſis ei relaxari debeat: ſi tres, vel quatuor, unus ſolidus relaxetur: ſi quid amplius, jam juxta eundem modum debet relaxatio fieri, vel certè juxta quod dilectio tua providet: ut & ei, qui convertitur, onus relevetur, & eccleſiaſtica utilitas non gravi diſpendio prematur. Nec hoc inutiliter facimus, ſi pro levandis penſionum oneribus eos ad Chriſti gratiam perducamus: quia etſi ipſi minùs fideliter veniunt; hi tamen, qui de eis nati fuerint, jam fideliùs baptizentur. Aut ipſos ergo, aut eorum filios lucramur. Et ideo non eſt grave, quidquid de penſione pro Chriſto dimittimus.* Ideo jubet Gregorius *in dict. epiſt. 26.* Epiſcopo Caralitano, ut Judæis omnia tributa imponat, ſervatâ tamen eorum juſtitiâ, ut ita ſpe præmii ſaltem alliciantur ad ſuſcipiendum Baptiſmum.

CAPUT X.

[a] Clemens III.

QUàm ſit laudabile, &c. *Et infrà*: Tuis, frater Epiſcope, petitionibus annuentes, tibi, tuiſque ſociis, cùm ad prædicandam Chriſti fidem [b] paganis exibitis, Ap. auctoritate concedimus, ut vobis [c] hiscibis cum modeſtia & gratiarum actione, ſervatâ temporum qualitate, juxta canonicas ſanctiones uti liceat, qui vobis ab ipſis infidelibus apponuntur. Inſuper indulgemus, ut quicumq; viri, ſeu monachi, ſive clerici, idonei ad nunciandam Gentibus Evangelicam veritatem, requiſitâ, [d] & habitâ Prælatorum ſuorum licentiâ, tibi voluerint adhærere, id abſque contradictione qualibet exequendi liberam habeant Apoſtolicâ auctoritate facultatem.

NOTÆ.

1. [a] I*Dem.*) Clemens videlicet III. ut legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex; unde non conſtat, de qua Paganorum provincia in præſenti agatur; credo tamen in præſenti agi de provincia Livonienſium, qui his temporibus Clementis III. fidem Catholicam ſuſceperunt, ut retuli *in cap. Deus, de vita & honeſt. cleric. cap. final. de divort.*

b *Pagani.*) Pagani, qui dicantur, expoſui *in cap. 2. de conſtitut.*

c *His cibis.*) De prohibito convivio cum Paganis, & Judæis egi *in can. 5. Concil. Illiber.*

d *Requiſita*

2. d *Requiſita & habita.*) Quia munus prædicandi propriè ad Epiſcopum ſpectat, ut probavi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* vel ad eos, quos ipſe elegerit, ut dicemus *in cap. excommunicamus, §. qui verò, de hæretic.* & docent Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 76.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 2. cap. 18. num. 16.* & ex hoc textu deciſam fuiſſe quæſtionem in ſupremo Indiarum Senatu emergentem de Patribus Societatis Jeſu intendentibus tantùm prædicare verbum Dei apud Japones, refert idem Solorzanus *lib. 3. cap. 18. num. 18.*

CAPVT XI.

[a] Idem.

SIgnificavit nobis tua fraternitas, quomodo aliqui civium tuorum in [b] Alexandriam valeant proficiſci pro recuperandis concivibus ſuis, qui illic in captivitate tenentur: hæc arbitramur poſſe licitè fieri, dummodo nihil in mercibus, vel alio modo ſecum illic deferant, unde poſſit Sarracenis, excepto redemptionis articulo, aliquod commodum, vel ſubſidium provenire: quod etiam coram te priùs juramento firmabunt. Illi quoque, qui poſt treugam in tranſmarinis partibus factam cum commercio Alexandriam adiverunt, ſi detulerunt merces prohibitas causâ [c] lucrandi, excommunicationis vinculum non evadunt: ſimiliter & illi, qui in perſonis propriis non euntes, merces eò per alios deſtinarunt. Ad ultimum illos, qui juraverunt ſe ampliùs in terram Sarracenorum cum mercibus non ituros, niſi pax eſſet inter Chriſtianos, & ipſos, & poſt [d] treugam factam venerunt illuc illa conditio de pace, vel de treuga habenda ab excommunicationis vinculo non abſolvit.

NOTÆ.

a IDem.) Clemens III. videlicet, ut exprimitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* etſi non conſtet, cui Prælato miſſa ſit præſens Decretalis.

1. b *Alexandriam.*) Alexandria Metropolis eſt non ſolùm Ægypti, verùm etiam Thebaidis, & Libyæ, quæ Ægypto adjacent, ut dicemus *in cap. antiqua de privil.* temporibus Clementis III. occupata erat à Sarracenis & quia bellum in his partibus pro recuperanda Terra ſancta tunc gerebatur, ideo plures captivi in his provinciis à Sarracenis habebantur.

c *Lucrandi.*) Quia in hac prohibitione non attenditur animus, ſed effectus, ſi videlicet validior redditur inimicus, *l. 4. C. quæ res export. extravag. Multa, hoc tit.* pluribus relatis docet Hermoſilla *in l. 21. tit. 5. part. 5. num. 3. & 10.* 2.

d *Treugam.*) Treuga quid ſit, & quatenus diſtet à pace, expoſui *in cap. 1. de treuga, & pace.*

CAPVT XII.

[a] Clemens III.

QVod olim præceptum fuit, &c. *Et infrà*: Sanè licèt hoc fuerit in Lateran. Concilio diſtrictè inhibitum, nos tamen de conſilio fratrum noſtrorum omnes illos excommunicationi ſupponimus, qui iam amplius cum Sarrcenis mercimonium habuerint, vel per ſe, vel per alios, navibus, ſeu quocumque alio ingenio eis aliqua rerum ſubſidia, ſeu conſilia impenderint, quamdiu inter vos, & illos guerra duraverit. Veſtræ igitur diſc. mandamus, atque diſtrictè præcipimus, quatenus nec per vos, nec per veſtras naves, nec alio quocunque modo, aut ingenio eis mercimonia, conſilia, ſeu alia ſubſidia tranſmittatis, ne ſi fortè aliqui in ſuâ malitiâ indurati, ſecus agere præſumpſerint, non ſolùm ipſo jure incidant in excommunicationem illam, verùm etiam illi iram Dei viventis incurrant.

NOTÆ.

a IDem.) Clemens videlicet III. ut hebetur in *cap. 6. hoc titul. in 2. collect.* & commentarium dedi ſupra *in cap. 1.*

CAPVT

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Senno. & Epiſcopo Pariſienſi.*

ETſi Iudæos, quos propria culpa ſubmiſit [b] perpetuæ ſervituti, cùm Dominum crucifixerunt, quem ſui Prophetæ ad redemptionem Iſraël prædixerunt in carne venturum, pietas Chriſtiana receptet, & ſuſtineat cohabitationem illorum, quos etiam propter illorum perfidiam Sarraceni, qui fidem Catholicam perſequuntur, nec credunt in crucifixum ab illis, ſuſtinere non poſſunt, ſed potiùs à ſuis finibus expulerunt, in nos vehementiùs proclamantes, eo quod ſuſtineantur à nobis, qui ab ipſo crucis patibulo condamnant redemptorem noſtrum: ingrati tamen nobis eſſe non debent, ut redderent Chriſtianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate contemptum; qui tanquam miſericorditer in noſtram familiaritatem admiſſi, nobis illam retributionem impendunt, quam juxta vulgare, Mus in pera, ſerpens in gremio, & ignis in ſinu, ſuis conſueverunt hoſpitibus exhibere. Accepimus autem, quod Iudæi, quos gratia Principum in ſuis terris admiſit, fecit adeo inſolentes, ut illos committant exceſſus in contumeliam fidei Chriſtianæ, quos non tantùm dicere, ſed etiam nefandum eſt cogitare. Faciunt enim Chriſtianas filiorum [c] nutrices, & cùm in die reſurrectionis Dominicæ illas recipere corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti contingit, per triduum antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam: alia inſuper contra fidem catholicam deteſtabilia, & inaudita committunt, propter quæ fidelibus eſt verendum, ne divinam indignationem incurrant, cùm eos perpetrare patiuntur indignè, quæ fidei noſtræ confuſionem inducunt. Rogamus igitur chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Ph. Regem Francorum illuſtrem; mandavimus etiam nobili viro Duci Burgundiæ, & Comitiſſæ Trecen ut tales reprimant Iudæorum exceſſus, ne cervicem perpetuæ ſervitutis jugo ſubmiſſam præſumant erigere contra reverentiam fidei Chriſtianæ: inhibentes diſtrictiùs, ne de cætero nutrices, vel ſervientes habeant Chriſtianos, ne filii liberæ filiis famulentur ancillæ; ſed tanquam ſervi à Domino reprobati, in cujus mortem nequiter conjurarunt, ſe ſaltem per effectum operis recognoſcant ſervos illorum, quos Chriſti mors liberos, & illos ſervos effecit; quia cùm jam cœperint rodere more muris, & pungere ſicut ſerpens, verendum eſt, ne ignis receptatus in ſinu, corroſa conſumat. Quocirca f. v. per A. ſ. m. quat. prædictum Regem, & alios ad hoc ex parte noſtra ita diligenter monere, ac efficaciter inducere procuretis, quod Iudæi de cætero nullatenus inſoleſcant, ſed ſub timore ſervili prætendant ſemper verecundiam culpæ ſuæ, & revereantur honorem fidei Chriſtianæ. Si verò Iudæi nutrices, & ſervientes non dimiſerunt Chriſtianos, vos auctoritate noſtra ſuffulti, ſub excommunicationis pœna inhibeatis diſtrictè omnibus Chriſtianis ne cum eis commercium aliquod audeant exercere.

NOTÆ.

1. a *Senonenſi.*) Ita etiam legitur *in cap. unic. hoc tit. in 3. collect.* ex qua textum hunc reſtituo. De Senonenſi diœceſi egi *in cap. 6. de conſtitutionibus.*

b *Perpetua ſervituti.*) Nam cùm grande pec-
2. catum admiſiſſent, gravem patiuntur pœnam, & amiſsâ priſtinâ dignitate, ſervi Gentium facti fuerunt. Cur autem Judæi tolerentur inter Chriſtianos, varias rationes adducunt Sancti Patres, præcipuè eam, ut teſtes ſint ſuæ iniquitatis, & noſtræ veritatis, ac ut ita alliciantur ad ſuſcipiendam fidem Catholicam, ut expreſſit D. Auguſt. *ad pſalmum 56. ſermon. 77.* ibi: *Per omnes gentes diſperſi ſunt Iudæi teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ. Ipſi habent Codices, de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtum. Et ſi quando fortè aliquis paganus dubitaverit, cùm ei dixerimus prophetias de Chriſtô, de codicibus Iudæorum probamus. Librarii denique noſtri facti ſunt quomodo ſolent ſervi poſt dominos codices ferre.* Et *lib. de vera relig. cap. 6. Eccleſia Catholica utitur gentibus ad materiam operationis ſuæ, hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ, ſchiſmaticis ad documentum ſtabilitatis ſuæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuæ.*

c *Nutrices.*) Juxta tradita ſuprà *in cap. ad hæc.*

CAPVT XIV.

[a] Idem.

POſtulaſti qualiter contra Iudæum procedere debeas, qui manus injecit in quendam clericum violentas. Ad quod breviter reſpondemus, quod ſi dictus Iudæus tuæ [b] juriſdictionis exiſtit, ipſum pœnâ [c] pecuniariâ punias, vel aliâ (ſecundum quod convenit) temporali, faciens læſo ſatisfactionem congruam exhiberi, alioquin ejus [d] dominum moneas, & inducas, ut paſſo injuriam, & Eccleſiæ ab eo ſatisfieri faciat competenter: quod ſi dominus ejus neglexerit adimplere, tu Chriſtianis omnibus per cenſ. eccleſ. interdicas, ne cum ipſo Iudæo antequam ſatisfaciat, præſumat [e] commercia exercere.

NOTÆ.

a IDem.) Inſcriptionem integram hujus textus dedi *in cap. poſtulaſti, de regul.* ubi extat alia pars hujus textus.

1. b *Tuæ juriſdictionis.*) Temporalis videlicet, quia forſan Epiſcopus in ea parte temporalem, & ſpiritualem exercebat juriſdictionem.

2. c *Pœna pecuniaria.*) Quia ſpirituali ipſi Judæi affici non poterant, aliàs niſi ex gravi cauſa Judices eccleſiaſtici non debent imponere pœnam pecuniariam, *cap. licet 3. de pœnis.*

3. d *Dominum.*) Temporalem videlicet: unde probat D. Franc. de Amaya *in l. 1. C. de exactor. tributor. lib. 10. num. 41.* Judicem eccleſiaſticum non poſſe laicum reum criminis mixti fori, vel etiam eccleſiaſtici propriâ auctoritate incarcerare non invocato auxilio brachii ſæcularis: quod ſæpius vidi pronunciatum in hac Pinciana Cancellaria. Sed quæſtionem hanc diſputavimus *in cap. poſtulaſti, de homicidio,* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

e *Commercia.*) Eadem pœna Chriſtianis imponitur *in cap. etſi Iudæos, cap. ad hæc, hoc titul. cap. de Iudæis. de decimis*: unde refertur regulariter licitum eſſe cum Judæis contrahere: quod probant Maſchard. *de Iudæis p. 1. cap. 5.* Henngius *de fidejuſſor. cap. 8. num. 116.* quod & ad ſocietatem extendunt Tiraquel. *de primog. q. 66. num. 14.* Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap. 42.* qui rectè monet, nihilominus indignum eſſe lucri causâ Chriſtianum cum Judæo ſocietatem coire. 4

CAPVT XV.

Idem. *in Concilio* [a] *Generali.*

IN nonnullis provinciis, à Chriſtianis Iudæos, ſeu Sarracenos habitus diſtinguit diverſitas, ſed in quibuſdam ſic quædam inolevit confuſio, ut nullâ differentiâ diſcernantur. Vnde contingit interdum, quod per errorem Chriſtiani Iudæorum, ſeu Sarracenorum; Iudæi, vel Sarraceni mulieribus Chriſtianorum [b] commiſceantur. Ne igitur tam damnatæ commixtionis exceſſus per velamen erroris hujuſmodi excuſationis poſſit habere diffugium, ſtatuimus, ut tales utriuſque ſexus in omni Chriſtianorum provincia, & omni tempore, qualitate [c] habitus publicè ab aliis populis diſtinguantur, cùm per Moyſen hoc ipſum eis legatur injunctum. In diebus autem lamentationis, & [d] Dominicæ paſſionis publicè minimè procedant, eo quod nonnulli ex ipſis talibus diebus, ſicut accepimus, & ornatiùs non erubeſcunt incedere, ac Chriſtianis, qui ſacratiſſimæ paſſionis memoriam exhibentes, lamentationis ſigna prætendunt, illudere non formidant. Illud tamen diſtrictiſſimè inhibemus, ne in contumeliam Redemptoris aliquatenus proſilire præſumant. Et quoniam illius diſſimulare non debemus opprobrium, qui probra noſtra delevit, præcipimus præſumptores hujuſmodi per Principes ſæculares condignæ animadverſionis adjectione compeſci, ne Crucifixum pro nobis aliquatenus blaſphemare præſumant.

NOTÆ.

1. a GEnerali.) Lateranenſi videlicet ſub Innocentio III. ubi *cap. 68.* reperitur textus hic, & *in cap. 1. hoc tit. in 4. collect.*

h *Commiſceatur.*) Cujus peccati gravitatem probavi *in cap. 78. Concilii Illib.*

c *Habitus publicè.*) Quod etiam providis conſtitutionibus ſanxerunt PP. Concilii Ravennat. 2. 2. temporibus Clementis V. *Etſi Iudæi de miſericordia, & ad teſtimonium incredulitatis eorum debeant ab Eccleſia, & Fidelibus in ſuis ritibus tolerari; quia tamen ex ipſorum converſatione permixtâ multa mala & ſcandala proveniſſe noſcuntur ſtatuimus, & perpetua*

perpetua ſtabilitate firmamus , quod Iudæi portent in pannis ſuperioribus certum ſignum , ſcilicet rotam panni crocei coloris ; & mulieres eorum in capite , ut ſic à Chriſtianis poſſint diſcerni. Saleeburg. tempore Martini V. ubi de fœminis Judæis ita cavetur: *Ut mulieres vel virgines dictæ ſuperſtitioni inſudantes, cùm ſe in publicum exhibent Chriſtianorum noſtræ provinciæ , nolam ſonantem in aliquâ ſui corporis parte deferant.* Paulus IV. conſtitutione 3. quæ incipit, *Cùm nimis abſurdum.* Pius V. in conſtitutione 7. quæ incipit, *Romanus Pontifex*: quibus cavetur, ut Judæi maſculi biretum , fœminæ verò aliud ſignum patens , ita ut nullo modo celari poſſit, palam deferre teneantur. Unde conſuetudines antiquas Ferrariæ, & ſimilium civitatum, in quibus promiſcuis veſtibus Judæi , ac Catholici utuntur, improbatas eſſe docuerunt, alia pro ipſarum conſtitutionum expoſitione adducentes Ricciulus *de jure perſon lib. 2. cap. 43. per totum*, Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. theorem.* 54. Fragoſo *ubi ſuprà.* Quæ omnia omitto, ut parum utilia, cùm in his regnis jam à temporibus Ferdinandi, & Elizabeth ejecti, & eliminati fuerint.

d *Dominicæ paſſionis.*) Juxta tradita ſuprà *in cap. quia* 4.

CAPVT XVI.

Idem. [a] *in eodem.*

CVm ſit nimis abſurdum , ut Chriſti blaſphemus aliquis in Chriſtianos jura exerceat poteſtatis; quod ſuper hoc [b] Tolet. Concil. providè ſtatuit , propter tranſgreſſorum audaciam & hoc generali Concilio innovamus , prohibentes ne Iudæi publicis officiis præferantur , quoniam ſub tali prætextu Chriſtianis plurimùm ſunt infeſti. Si quis autem eis officium tale commiſerit, per [c] provinciale Concilium, quod ſingulis annis præcipimus celebrari, monitione præmiſsâ, diſtrictione, quâ convenit , compeſcatur : officiali verò hujuſmodi tamdiu Chriſtianorum communio in commerciis & aliis denegetur , donec in uſus pauperum Chriſtianorum ſecundùm providentiam diœceſani Epiſcopi convertatur quidquid fuerit à Chriſtianis ademptum occaſione officii ſic ſuſcepti ; & officium cum pudore dimittat, quod irreverenter aſſumpſit. Hoc idem extendimus ad paganos

NOTÆ.

a EOdem.) Concil. videlicet Lateran. celebrato ſub Innoc. III. ubi *cap. 69.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2.

1\. b *Toletanum.*) Tertium videlicet, *can.* 14. ubi ita Hiſpaniæ PP. ſanxerunt: *Suggerente Concilio id glorioſiſſimus Dominus noſter canonibus inſerendum præcepit, ut Iudæis non liceat Chriſtianas habere uxores , vel concubinas , nec mancipia Chriſtiana comparare in uſus proprios ; ſed & qui filii ex tali conjugio nati ſunt , aſſumendos eſſe ad baptiſmum: nec ulla officia publica eos opus eſt agere , per quæ eis occaſio tribuatur pœnam Chriſtianis inferre.* Etſi à Gratiano *in cap. nulla,* 54. *diſt.* hæc verba Concilio Tolet. 4. tribuantur.

c *Provinciale Concilium.*) Juxta tradita ſuprà *in cap. ſicut olim, de accuſat.*

2\. d *Diœceſani Epiſcopi.*) Quia cùm ipſe qui tale officium contulit Judæo, ſuſpectus eſſet, non ejus auctoritate, ſed interventu Epiſcopi pecunia eſt diſtribuenda, ut pro conciliatione hujus textus cum capite 6. §. *eos, de homicidio*, docuit Covarr. *in cap. 3. de teſtam. num.* 11.

COMMENTARIVM.

3\. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX hac conſtitutione Concilii Lateran. ſequens deducitur aſſertio: *Iudæi, ſeu Pagani non debent præfici officiis publicis inter Chriſtianos, aut in eos juriſdictionem exercere.* Probant eam textus *in cap. nulla 14. 54. diſt. cap. conſtituit 38. 17. quæſt. 4. cap. 1. in fine, cap. penult. hoc titul.* Concil. avernenſe *can.* 8. ibi: *Ne Iudæi Chriſtianis populis judices præponantur.* Matiſcon. can. 13. *Ne Iudæi Chriſtianis populis judices deputentur , aut telonarii eſſe permittantur, per quod illis (quod Deus avertat) Chriſtiani videantur eſſe ſubjecti.* Meldenſe *can.* 73. Tolet. 12. *can.* 9. Narbonenſe ſub Ludovico IX. *can.* 2. Concil. Regiaticinum vulgò dictum *can.* 20. ibi: *Omni ratione caret, & religioni Chriſtianæ noxium & contrarium noſcitur, ut Iudæi à Chriſtianis regalia exigant, aut ullas civiles , aut criminales cauſas inter Chriſtianos judicandi locum habeant, &c.* Palentinum anno 1322. *can.* 21. ibi: *Abſurdam & irrationabilem coruptelam , quæ in Chriſtianæ fidei vergit opprobrium , & jacturam, quâ contra canonicas ſanctiones Iudæi & Sarraceni Chriſtianis in publicis præficiuntur officiis , ſub quorum prætextu Chriſtianis plurimum ſunt infeſti , exſtirpare volentes , univerſis Eccleſiarum Prælatis ſub interminatione divini judicii præcipimus , & mandamus , ut Sanctorum Patrum ſtatuta ſuper hoc edita faciant inviolabiliter obſervari.* Gregorius VII. *lib. 9. regeſtr. epiſt.* 2. ad Alfonſum Regem Hiſpaniæ : *Iudæos Chriſtianis dominari, vel ſupra eos poteſtatem exercere, ulteriùs nullatenus ſinas , quid enim eſt Iudæis Chriſtianos ſupponere, atque hos illorum judicio ſubjicere , niſi Eccleſiam Dei opprimere, & ſathanæ ſynagogam exaltare? & dum inimicis Chriſti velis placere , ipſum Chriſtum contemnere.* Referunt Creſpetius *in ſumma, verbo Iudæi officia.* Ant. Aug. *in epit. lib. 12. tit. 6. cap. unic. hoc titul. in 5. compil. l. jubemus 17. Cod. de Epiſc. & cleric. aud. l. penult. Cod. de diverſ. offic. appar. judic. l. ſublimitatem. 29. l. eos 42. l. domus 58. in fine l. penult. Cod. Theodoſ. de hæret. l. qui prophano 21. Cod. de paganis, l. 165. Cod. Theodoſ. de decur. Novel. Iuſtin. 109. & 144.* conſtitutio Theodoſii de Judæis, Samaritanis, Hæreticis, & Paganis, ex qua ſumpta eſt lex finalis, *C. de Iudæis,*

ſed paucis immutatis, inter quæ legitur: *Quod de patria honore arripiendo proponitur*, cùm in Theodoſii Novella deſit hæc clauſula. Cujacius ex Græcis legendum monet. *nec patris honorem arripere*: quam lectionem firmat Phocius *in nomocan. tit. 12. cap 2.* conſonant lex *3. tit. 24. part. 7.* lex *4. tit. 8. lib. 8. ordin.* Carolus *lib. 6. capitul. cap. 120. Ne Judæi adminiſtratorio uſu ſub ordine villicorum, atque actorum Chriſtianam familiam regere audeant, nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & à Cenedo *collect. 77. ad Decret.* Salcedo *in praxi, cap. 23. num. 4 & 10.* Petrus Greg. *lib. 2. part. tit. 5. cap. 4.* Barboſa *lib. 3. voto 93.* Marquez *in Gubernat. Chriſt. cap. 3 ad finem.* Mendoza *in can. 56. Concil. Illiber.* Gutierrez *de delict. lib. 11. cap. 22.* Acunna *in dict. cap. nulla 14.* Amaya *in l. unic. Cod. de infamibus, num. 61.* Fragoſo *part. 1. de regim. Chriſt. Reip. diſput. 2. §. 8.* Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap. 13.* Maiolus *dier. canic. colloquio de perfid. Judæor. fol. 614.* Mornacius *in l. 6. Cod. de Epiſcop. aud. & in l. final. Cod. de Judæis.* Hunnius *ad Trentl. volum. 1. diſput. 7. quæſtione 32.* Hopingius *de jure inſignium, cap. 2.* Carball. *in cap. Raynaldus, num. 224. de teſtament.* Gutherus *de officiis domus Auguſt. lib. 2. cap. 4.* Mancinus *de triplici jure collat. cap. 182.* Rodericus Caro *in hiſtor. Hiſpalen. lib. 3. cap. 44. fol. 161.* Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap. 28. cum ſequent.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 8.* Cujacius *ad tit. Cod. de Epiſcop. aud. & de Judæis*: Oſualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* Eſcobar *de Pontif. juriſdict. cap. 23. num. 49.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæſt. 5. art. ult.*

4. *Traditur ratio dubitandi.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Ad officia publica, dignitateſque illi ſunt admittendi, quibus majora ſuffragantur merita, quia ſimilibus perſonis præmia, & honores debentur, *l. in nomine, §. hac autem, Cod. de offic. Præfect. Africa, l. 1. ff. de Decurion. l. cùm quis, Cod. eod. tit. lib. 10. cap. grave, de præbend.* Illuſtrant latè Barboſa *lib. 3. voto 93. ex num. 27.* Igitur ſive Judæus, ſive Paganus quis ſit, ſi tamen majoribus pollet meritis, debet ad officia publica eligi. Augetur primò ex eo, nam juxta præceptum Domini relatum *in cap. 1. de conjug. ſervor.* acceptio perſonarum non eſt habenda, & injuſtum videtur certum genus perſonarum ad officia, dignitateſque admittere, alios verò ab eis removere: ergo non debent Judæi omnes abſolutè, & indiſtinctè ab officiis publicis removeri. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio *ex l. Judæi 8. Cod. de Judæis*, ubi docetur, quod ſi Judæus litem habeat cum Chriſtiano, adeatur judex Chriſtianus. Unde à contrario facilè deducitur, quod ſi habeat litem cum Judæo, Judex is eſt adeundus, qui ſecundùm jus Hebræorum illam decidere poſſit. Igitur ſaltem pro eo caſu Judæi judices eſſe poſſunt.

5. *Solvitur ratio dubitandi.* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio exprimitur in principio hujus textus, quia videlicet nimis abſurdum eſt, ut Judæi & Pagani, qui Chriſtum blaſphemãt, in Chriſtianos vim poteſtatis exerceant: quemadmodum enim tyrannis Chriſtiani nominis hoſtibus hoc maximè conſilium fuit, ut Chriſtianos ab omnibus honoribus, comitiis, foro, & tribunalibus arcerent, ut de Juliano Apoſtata narrat Gregorius Nazianz. *orat. 1. in Julianum*: ſic vice versâ Chriſtiani Imperatores meritò Judæis, & Paganis in univerſum ad Magiſtratus, & honores aditum præcluſerunt, ut refert Theodoretus *lib. 1. eccleſ. hiſtoriæ.* Quod abſurdum cùm cognoviſſent Patres naſcentis Eccleſiæ, cum adhuc Imperatores Catholici non erant, & ex Gentilibus ferè eligebantur, repetitis legibus caverunt, ne Chriſtiani alium Chriſtianum coram judice Gentili convenirent, ut ita nullam poteſtatem exercerent Ethnici in Catholicos, & ut omnis occaſio communicandi cum eis tolleretur. Concil. Carth. 4. *can. 87.* relatum *in cap. Catholicus 2. quæſt. 6.* D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 6.* ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter ſe, nec apud cognitores ſæculi judicentur.* Unde per ſæculi cognitores intelligi Gentiles, probat Mendoza *lib. 3. Concil. Illibert. cap. 38.* D. Clemens *lib. 2. conſtit. cap. 50. Non cognoſcant ergo Gentes controverſias, quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium teſtimonia recipiatis, nec ab his vos judicari velitis.* Anacletus *epiſt. 1. ad omnes Epiſcopos.* Alex. I. relatus *in cap. relatum 11. quæſtione 1.* Accedit, nam Judæi infames ſunt, *l. 3. tit. 24. part. 7.* junctis congeſtis à Covar. *in Clement. ſi furioſus, part. 1. §. 6. num. 7.* Oſualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* Lara *lib. 2. de capellanin, cap. 4.* Amaya *in l. unic. Cod. de infamibus.* Quare Juvenalis *ſatyr. 3. verſ. 13.* quaſi vilibus & infamibus perſonis nemora locari conſueviſſe oſtendit, cùm morſu.

Nunc ſacri fontes, nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.

Et gens *fœtens* dicitur ab Ammiano Marcellino *lib. 22.* & *obſcœna* à Rutilio *lib. 1. itiner.* Quare à Gentibus maximè exoſi ſunt, & eorum occurſus malè ominatus, ut tradunt Dorleans *lib. 2. ad Tacitum, pag. 321.* Barthius *lib. 2. adverſ. cap. 12.* ſed infamibus portæ dignitatum non patent, *dict. l. unic. Cod. de infamibus*, ubi plura Amaya *in l. 2. Cod. de dignit.* Bronchorſt. *cent. 4. art. 96.* Ergo rectè in præſenti ſtatuitur Judæos non eſſe admittendos ad officia publica, & dignitates: quod & ad eorum progeniem, & deſcendentes extendunt Doctores ſuprà laudati, & citati *in cap. cum ſit 7. de reſcriptis.*

6. *De officiis Advocati, Procuratoris, & Tabellionis.* Unde infertur, Judæos minimè poſſe advocationis officium exercere, *l. nemo 15. Cod. de Epiſcop. audient. l. ult. Cod. de poſtul.* faciunt textus *in l. probatorias 9. Cod. de diverſ. offic. lib. 12. cap. nemo 7. de pœnit. diſt. 1.* quia publicum officium eſt pro alio poſtulare; & non ſolum nobile, verùm & laudabile eſt officium Advocati, *l. laudabile 4. Cod. de advocat. diverſ. judic. l. prohibendum 7. Cod. de poſtulando*, docent Donellus *lib. 18. comment. cap. 3.* ubi Oſualdus *litter. E.* Gutherus *de officiis domus lib. 3. cap. 2.* Bulengerus *lib. 6. de Imper. Rom cap. 61.* Maſtrillus *de Magiſtratibus lib. 2. cap. 12. numer. 6.* Amaya *in dict. l. unic. Cod. de infamibus, à numer. 87.* notavi *in cap. 1. de poſtulando.* Unde cùm ab hujuſmodi officio infames repellantur, ut probant Faber *in ration. ad l. 1. §. ait Prætor. 8. de poſtul.* Tiraquellus *de nobilit. cap. 29. ex num. 11.* Judæi tanquam infames ab advocationis munere arceri debent, ut probat Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap. 24.* Idem dicendum eſt de Procuratoris officio, nam præterquam quod publicum eſt, *l. 2. ff. de regul. juris*, non vile

&

& abjectum, ſed honeſtum, & nobile eſt, ut probat Ant. Faber *in rational. ad l. Padius 7. ff. de arbitris*, Tiraq. *de nobilit. cap.* 30. P. Gregor. *lib. 9. ſyntag. cap. 4. num.* 5. Oſualdus *lib.* 18. *Donel c. 3. littera P.* Bobadilla *lib. 3 Polit. cap 1. num.* 53. quapropter infames ab hujuſmodi officio repelluntur, *c. 1. & 2. 3. quæſtione* 7. Paulus *lib. 1 ſent. tit. 2. §. 3.* & *§. final. de exception.* docuit Faber *in dict. l. Padius* Oſualdus *dict. c 3. Littera P.* Covar. Bobadilla & Farinaceus, quos refert & ſequitur Amaya *in l. ſi quis 34. Cod. de decur l.* 10. etſi contrarium teneat Donel. *dict. l. 18. c.* 3. Nec pro eo facit textus *in dict. l. ſi quis 34. Cod. de Decur.* nam ut ibi docuit Amaya in eo textu, non agitur de procuratione in judicio exercenda, ſed de adminiſtratione, & procuratione alienarum facultatum, quæ quidem curialibus omninò prohibetur. Unde Iudæi procuratores in judicio eſſe nequeunt, ut probat Ricciulus *de jure perſon. lib. 2. cap.* 26. etſi contrarium teneat Baldus *in l. ſpadonem. 15. § jam autem, ff. de excuſat. tutor.* Idem etiam dicendum eſt de tabellionis officio: tum quia officium publicum eſt, & per conſequens præſenti conſtitutione comprehenſum; tum etiã quia honorabile eſt, *l. laudabilem 4. ff. de advocat. divers. judic. l maximarum 12. Cod. de excuſat. muner. lib.* 12. Quare Caſſiodorus *lib. 12. epiſt.* 21. honorabile decus appellavit. Probarunt latè Petrus Gregor. *lib. 42. ſyntagm. cap.* 41. Bulenger. *lib. 6. de Imperat. Rom. l. ſi quis 34. num. 6. Cod. de Decur. l.* 10. & notavi *in c. 2. ne clerici, vel monachi* Undè meritò Iudæi à tali officio exercendo arcentur. Ricciulus *dict. lib. 2. cap. 27. per totum.*

7. *Diſſolvitur ratio dubitandi* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam verum eſt, ad dignitates, & officia publica homines virtute pollentes, litteriſque conſpicuos eligendos eſſe; tamen ſimiles conditiones dari nequeunt in Iudæis, aut Paganis, cum illi non ſint orthodoxæ fidei, ſed publici peccatores & quidem immaniſſimi criminis, videlicet infidelitatis, & idololatriæ: unde nunquam in eis poſſunt reperiri qualitates, quæ illos dignos reddant dignitatum, aut publicorum officiorum. Et licèt acceptio perſonarum non ſit habenda, hoc tamen procedit inter fideles, & profeſſores orthodoxæ fidei, ejuſdemque virtutis. Unde meritò Iudæis & Paganis in omnibus, & quoad omnia præferri debent fideles Catholici. Nec obſtat augmentum difficultatis deductum *ex dict. l. ſi qua 20. Cod. de Iudæis*. Nam verum eſt, quod ſi lis, ſive civilis, ſive criminalis, movetur inter Iudæum, & Chriſtianum actorem, ſive reum, neceſſario Iudex Chriſtianus adeundus eſt, *dict. l. ſi qua*: cùm Iudæi nullam juriſdictionem in Chriſtianos exercere poſſint; idemque dicendum eſt, ſi lis tractetur inter Judæos. Nec tunc obſtat augmentum difficultatis, nam cùm argumentum illud deducatur à contrario ſenſu, & inde ſequatur abſurdum, nempe ut Iudæi inter Catholicos commorantes publicis præficiantur officiis, ideo tale argumentum non admittitur.

8. *Exponitur l. 3. §. final. ff. de Decur.* Sed ſuprà traditis aperto Marte opponitur textus *in l. generaliter 3. §. final. ff. de Decur.* ubi Ulpianus ita ſcribit: *Eis qui Iudaicam ſuperſtitionem ſequuntur Divi Severus, & Antoninus honores adipiſci permiſerunt. Sed & neceßitates eis impoſuerunt, quæ ſuperſtitionem eorum non læderent.* Ex quibus diſertiſſimis verbis conſtat, Iudæos ad honores, atque officia publica admittendos eſſe, contra hucuſque tradita, & expreſſam Theodoſii conſtitutionem *in l. final. Cod. hoc tit.* Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt utriuſque juris Interpretes communiter repetentes hîc. Covar. *in Clement. ſi furioſus, 1. part. §. 2. num. 8. de homicid.* Ioannes de Platea *in l. omnes, Cod. de Decur. lib.* 10. Amaya *l. in l unic. Cod. de infamibus, eod. lib. num.* 72 Oſualdus *lib.* 18. *Donel. c. 7. littera* N. aſſeruerunt ſententiam textus *in dict. l. 3. §. final.* corruptam eſſe per edictum Imperatoris Theodoſii, & Valent. *in dict. l. final.* Sed hæc interpretatio facilè convincitur ex vulgari principio textus *in l. unic. §. 6. Cod. de veteri jure enucleando*: ubi docetur, nihil contrarium in libris Pandectarum compilatum eſſe. Nec feliciùs Abbas Ananias *in præſenti*, Azo, Bartolus, & Baldus *in dict. l. final.* docuerunt, Judæos quoad ritus eorum, & ſuperſtitionem poſſe adire judices proprios, id eſt ſeniores, quorum judicium ſubire tenentur. Verùm hæc interpretatio expreſsè refellitur *ex l. Iudæi 8 §. final. Cod. hoc titul.* in illis verbis: *In his cauſis, quæ tam ad ſuperſtitionem eorum, quàm ad forum, & leges, ac jura pertinent, adeat ſolennia judicia, omneſq. Romanis conſerant legibus, & excipiant actiones.* Ergo quia nec quoad ritus proprios judices peculiares habere queunt; idque expreſsè colligitur ex facto Pauli relato *Actuum Apoſt. cap.* 23. ubi conventus coram collegio ſeniorum ad Cæſarem appellavit: ex quo facto Iudæos nullam habere juriſdictionem probat Gutherus *de officiis domus Auguſt.* Nec intereſt, quod Iudæi ſynedria ſua, hoc eſt collegia, jure civili etiam approbata retinuerint, *l. Iudæorum 4. l. ſi qua 15. Cod. hoc titul.* probat Cujac. *lib. 7. obſ. cap* 30. quia nihil in ipſis circa judicia forenſia agebatur, nec ſeniores in ipſos ullam juriſdictionem exercebant poſtquã judæi per varias gentes diſperſi fuerunt ſine Rege, & ſine Duce. Hac exploſâ ſententiâ ſubtiliter Alciatus *lib. 3. diſput. cap.* 8. quem ſequuntur Tiraquel. *de primog q. 66. num.* 42. Decianus *lib. 5. tract. crim. cap. 13. num.* 6. Dorleans *ad Tacitum lib. 2. annal. pag.* 319 & *lib. 13. pag.* 686. Loſeus *de jure univerſ.* Azevedo *in l. 3. tit. 3. lib. 8. Recopil.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber.* Mancinus *de triplic. juris collat. lib. 2. cap.* 182. Aldrete *lib. 2. antiquit. Hiſpan.* Bertrandus *de jurepert. in vita Ulpiani*, ait corrupta eſſe verba illius textus, & pro illis verbis *DD. Severus & Antoninus*, reponendum eſſe *D. Verus Antoninuſque.* Quâ emendatione admiſſâ, docet Iudaicam ſuperſtitionem non intelligi de judæis, ſed de Chriſtianis, & eorum ſuperſtitione, quibus Imperatores Divi Ælius Verus, & Marcus Antoninus, qui Divi fratres appellantur, ut probat Biſciola *in epit. annal. Baronii, tom. 1. anno Chriſti* 163. conceſſerunt, ut honoribus frui poſſent, eo quod in expeditione Germanica bello contra Marcomanos indicto, exercitus ipſorum ſiti penè deficeret, niſi precibus Chriſtianorum imbre de cœlo divinitus dimiſſâ ſatiarentur, & ita Imperatores victoria feliciter potirentur, ut referunt Tertullianus *in apolog. cap.* 5. & *ad Scapulam c.* 4. in illis verbis: *Si litteræ Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum imbre diſcuſſam teſtantur.* Et Iudæos pro Chriſtianis à

Gentilibus uſurpari, patet ex Dione Caſſio *in Domitiano*: qui de Flavio Clemente Conſule ſcribit, relictis Romanorum Diis ad religionem Judæorum ſe contuliſſe. Notavit Zerda *in adverſ. cap. 72.* Verùm hæc ſolutio in pluribus peccat. Primò quia notum eſt, Marcomanicum bellum ſolùm ab Imperatore Marco Aurelio Antonino geſtum fuiſſe, cùm jam Imperator Verus apoplexiâ occubuiſſet anno 171. ut referunt Tertul. *ubi ſuprà dict. cap 5.* ubi plura notavit Pamelius *numer. 64.* Euſebius Cæſar *lib. 5. cap. 5.* Paulus Grotius *lib. 7. cap. 15.* & conſtat ex epiſtola ipſius Imperatoris Marci Aurelii, quæ extat apud Iuſtinum in fine ſecundæ apologiæ, ubi ait: *Quinque enim diebus aquam non ſumpſimus, quòd non ſuppeteret; eramus enim in Germaniæ umbilico, eorumque finibus: ſimul autem ac ſe humi abjecerunt, Deum precati ſunt, quem ego ignorabam, ſtatim de cælo pluvia delapſa eſt, in nos quidem frigidiſſima, in Romanorum vero hoſtes grando ignis ſpecie, & ſimilitudine.* Si ergo Imperator Verus tempore hujus Germanicæ expeditionis jam deceſſerat, minimè miraculi ſupradicti occaſione, ut voluit Alciatus, potuit concedere Chriſtianis, ut honores adipiſcerentur. Quare hæc Alciati ſententia jam diſplicuit Anton. Auguſtino *lib ſingulari ad modeſtinum*, Covar. *in Clement. ſi furioſus, 1. part §. 2. num. 8.* Oſuald. *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* & notavi *in can. 56.* Concilii Illiber. Nec etiam rectè Alciatus & Mendoza *lib. 3. Concilij Illib.* Lipſius *lib. 13. annal. Taciti*, Camerarius *cent. 1. horar. ſucceſſ. cap. 39.* docuerunt Iudaicam ſuperſtitionem in eo textu referri debere ad catholicam religionem, quam ita infenſiſſimus Chriſtianorum Vlpianus appellabat, ut econtrà Modeſtinus religionis vocabulo Iudæorum ſectam decorat, *in l. circumcidere 11. ff. ad leg. Corn. de ficar.* Catholici veram religionem edocti, cæterorum dogmata ſuperſtitionem plerunque dicunt, *l. omnes qui 49. C. de Decur. lib. 10. l. curiales 7. Cod. de heretic.* Nam ut probat Amaya *in dict. l. unic. num. 66.* ea verba neceſſariò referenda ſunt ad judaicam religionem, quæ frequenter ſuperſtitio appellatur, ob ſcrupuloſas & vanas eorum cæremonias.

9. *Referuntur aliæ interpretationes.* Succedit alia interpretatio Maſcardi de Suſanis *in tract. de Iudæis 2. part. cap. 6. num. 18.* qui aſſerit Imperatores Severum & Antoninum Iudæis honores adipiſci permiſiſſe, non omnes, ſed eos qui ſuperſtitionem eorum læderent. Quam ſententiam ut adſtruat, textum emendat, & ita legit: *Eos qui Iudaïcam ſuperſtitionem ſequuntur, Divi Severus, & Antoninus honores adipiſci permiſerunt, ſed & neceſſitatem eis impoſuerunt, qui ſuperſtitionem eorum læderent.* Sed cùm Maſchardus litteram textus corrumpat, audiendus non eſt. Quare his ſententiis omiſſis, ut veram aſſignemus interpretationem, ſciendum eſt, conſtitutionem illam Imperatorum *ſub tit. de Decurion.* à Triboniano compilatam fuiſſe. Unde ad honorem Decurionatus referenda eſt, aliàs Tribonianus ſub eodem titulo eam non tranſcripſiſſet. Quare cùm in §. præcedenti actum eſſet de ſpuriis ad Decurionatus in defectum aliorum promovendis ſtatim Vlpianus *in lib. de offic. Proconſul.* ſcripſit permiſſum fuiſſe Judæis honores accipere: ergo de honore Decurionatus accipiendus eſt, ut docuerunt Gloſſa ibi, *littera L.* & Gothofred. *littera P.* Barol. *in l omnes 49. Cod. de Decur. num. 10.* Deinde ſupponendum eſt, ad exemplum Senatus Romani in aliis municipiis fuiſſe etiam Curiã, ſeu minorem Senatum, *l. exemplo 36. Cod de Decur.* Vnde à Curia, cui adſcribebantur, Decuriones, ſeu Curiales appellati ſunt, *l. obſervare, l Curiales, l. 25. 39 & 47. Cod. eod. tit.* ſive à decem, quia cùm Coloniæ adducebantur, decima eorum pars, qui deducebantur, conſilio publico mancipabatur, *l Pupillus 139. §. Decuriones, ff. de V. S.* ſive ut tradit Caſſiodorus *lib. 9. epiſt. 2.* curiales dicti ſunt à cura, quam habere debent maximè ſolicitam de rebus patriæ, & civitatis: & cum ad exemplum Senatus Urbis, Senatus ille minor inſtitutus fuiſſet in municipiis, Decuriones etiam Senatores dicebantur, *l. omnes 33. Cod. de Decur* Novella Majoram de Curialibus, *in princip.* Evagrius *lib. 7.* Caſſiodorus *lib. 2. epiſt. 18. & lib. 5. epiſt. 21. & lib. 6. epiſt. 3.* lepidiſſime notavit Auſonius *in Moſella.*

——Quos Curia ſummos
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Docent Pancirola *in notit. de Magiſtr. municip. c. 1.* Briſſonius *lib. 4. antiq. cap. 13.* Bulengerus *lib. 7. de Imperio Roman. cap. 3.* Oſvaldus *lib. 2. Donel. cap. 21. littera E.* Bobadilla *lib. 3. Polit. cap 8. numer. 8.* Amaya *in præfat. ad tit. Cod. de Decur. numer. 1.* Tandem ſupponendum eſt, quod licèt Decuriones hiſce nominibus Senatorum, ſummorumque Primatum decorentur; & licèt quam pluribus privilegiis potiantur, quæ congeſſerunt Pancirola *dict. tract. de Magiſtr. municip. cap. 6.* Fornerius *lib. 1. ſelect. cap. 12.* Gothofr. *ad tit. Cod. ad Decur.* Bulengerus *lib. 7. de Imper. Roman. cap. 6.* Et licèt dignitatem, ac honorem habere dicantur, *l. 2. §. final. ff. de Decur.* junctis traditis à Platea *in l. 1. Cod. eod. tit. num. 1.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. num. 19.* Azevedo *in Curia Piſan. lib. 3.* tamen odioſum, utpote plenum oneribus, quæ congerit Amaya *in præfat. ad tit. Cod. de Decur. lib. 10. n. 17.* & apud antiquos exoſum fuit hujuſmodi officium, uſque adeo, ut albo Decurionum non adſcriberentur, niſi inviti, ut conſtat ex Syneſio *epiſt. 93.* Caſſiodoro *lib. 9. variar. epiſt. 2.* ibi: *Quicquid eis honoris causâ delegabat, ad injuriam potius videbatur eſſe perductum.* Et ſi latitabant, ad ſubeundum munus cogebantur, *l. ex omnibus 35. Cod. de Decur.* immò etiamſi domus Auguſtæ privilegio ſeſe deferrent, extrahebantur, *curiales 38. Cod. eod. tit.* & ſic deinceps cogebantur munus implere, ut velut glebæ adſcripti, & ſervi Curiæ mancipati, ipſam minimè deſerere quirent. *l omnes 50. l. ſi quis 55. Cod. eod.* adeo ut ſi ſe ſubtraherent, honore privarentur. *l. quãvis 51. Cod. eod. titul.* Undè velut ſervi cenſebantur. Sic Majoranus eos appellat *in Novel. de curialibus*, ibi: *Curiales ſervos eſſe Reipublicæ.* Licèt ex Caſſiodoro *lib. 7. epiſt. 47.* Cujacius *nervos* emendaverit, quem ſequitur Fornerius *in notis ad ipſam epiſtolam 47. Caſſiodori*; ideoque paſſim in titulo *de Decurionib. lib. 10.* eorum miniſterium vocatur ſervitium, officiumque mancipatio Curiæ, totque incommodis, atque oneribus fatigabantur Decuriones, ut pœnæ causâ ab Imperatoribus Gentilibus munus hoc Chriſtianis injungeretur, atque ſupplicii loco ipſi Curiæ addicebantur. Caſſiodorus *lib. 6. ep. 7.* ibi: *Clericis autem omnia privilegia, honores, conſuetudineſq; ſubtraxit, & leges impoſitas pro eis ſolvit, ipſoſq; Curiæ tradidit.* Et ſatis innuitur *in l. ne quis 38. Cod.*

Cod. de Decur. ibi: *Ne quis officialium pœna ſpecie Curia detur.* Ubi Gothofredus *littera* K. & Caſſiodorus *lib. 1. hiſtor. tripart. c. 9.* inter illos qui metallis erant damnati, eos qui Curiis erant mancipati commemorat; obſervat Briſſonius *lib. 4. antiquit. cap. 13.* & quod maximè mirandum eſt, quam plures nuptiis abſtinebant, ne liberos Curiæ obnoxios relinquerent, ut teſtis eſt Imperator Juſtinianus *in novel 38. de Decur. §. 1.* ibi: *Denique quoniam ipſis corporibus fraudare curam voluerunt, rem omnium impiiſſimam adinvenerunt, à nuptiis legitimis abſtinentes*

10. *Proſequitur vera interpretatio* His ſuppoſitis dicendum eſt, Imperatores Severum, & Antoninum Decurionatum permiſiſſe Judæis, quia officium illud plus oneris, quàm honoris habebat. Nec credi poteſt, Imperatores Judæos honorare voluiſſe, cum omni ævo eos inviſos fuiſſe Romanis, & in deriſionem habitos fuiſſe conſtet; ipſe enim Auguſtus Cæſar in opprobrium gentis illius Ariſtobulum, & Alexandrum fratres laqueo ſuſpendit. Tiberius ejus ſucceſſor ſic exoſos habuit Iudæos, ut eorum ſacra, ac cæremonias ab Urbe Senatuſconſulto pelleret. Tacitus *lib. 2. Annal.* Conſequenter Cajus cæſar Philonem Judæum Legatum poſt Chriſti mortem pro patriis legibus retinendis maximè irriſit, ut referunt Euſebius, & ipſe Philo *in libello legationis ad Cajum.* Claudius Cæſar Caij ſucceſſor edicto ſuo pelli ex Urbe juſſit Judæos. Suetonius *in eodem, cap 25.* Oroſius *lib. 7. cap. 61.* facit Juvenalis *ſatyr. 3. verſ. 13.*

Nunc ſacri fontes, nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fænumque ſupellex.

Probant Dorleans *lib. 2. ad Tacitum*, Gaſpar Barthius *lib. 2. adverſar.* Et ut ad tempora Septimii Severi, & Antonini accedamus, certum eſt, Ælium Alexandrum Imperatorem primo ſui Imperii anno Iudæos ſubvertiſſe, civitatemque Hieroſolymam à ſuo nomine Æliam vocaſſe, ut referunt D. Hieronymus *in cap. 9. Daniel.* Aloix *ad vitam S. Ignatii, tom. 1. cap. 2.* Euſebius *in chron. lib. 4. cap. 5.* Genebrardus *lib. 2. chronograph. pag. 62.* Tandem Imperatores Severus, & Antoninus acriter perſequuti fuerunt, ut refert Tertul. *in apolog. cap. 5.* qui miſerum eorum ſtatum depinxit: quod & fecit Prudentius contra Judæos, *verſ. 608.* ibi:

Exiliis vagus huc illuc fluctuantibus errat
Judæus, poſtquam patria de ſede revulſus
Supplicium pro cæde luit, Chriſtique negati
Sanguine reſperſus commiſſa piacula ſolvit.

Unde facilè cognoſcitur, Imperatores permiſiſſe Judaris Decurionatum obtinere, quia onus erat, ut conſtat ex ſuprà traditis; ut ita potiùs gravarentur onere, quàm decorarentur honore. Unde poſtquam Ulpianus refert *in dict. §. 3.* Imperatores permiſiſſe Judæis honorem obtinere, ea adjecit verba: *Sed & neceſſitatem impoſuerunt*: quæ ſenſum illum habent, non ſolùm onus Decurionatus, ſed etiam alia munera, videlicet onerosa, eis inflixerunt; ideo addita ea conjunctio *&*, quæ cum ſuperioribus ſequentia conjungit: teſtantur ſimiliter & verba illa, *quæ ſuperſtitionem eorum non læderent*; nec enim hæc adjecta forent, niſi exprimere voluiſſent, ut quantumvis in eorum defatigationem onera injungerent, nolle tamen ut exinde eorum ſuperſtitio lædatur, cùm illi in ſuis ſynagogis & cæremoniis inquietandi non ſint, ut probavi *in cap. 3. hoc tit.* Præſenſit hanc ſolutionem Mela *miſcel. jur. c. 12.* *num. 11.* Gothofredus *in l. 49. Cod. Theodoſ. de Decur.* Manet ergo, Judæos non admitti ad honores, & dignitates; admitti tamen ad Decurionatum, quia onus potiùs continet, quàm honorem. Quomodo procedunt textus *in dict. l. ult. Cod. de Judæis*, junctis lege *juſſio 5.* lege *quicumque 10. Cod. eod. tit.* & lege *omnes 49 Cod. de Decur. lib. 10.* Nec contrarium probatur *in l. Manichæi 12. Cod. de hæretic.* ubi Judæis interdicitur Patres civitatum fieri; nam ut rectè animadvertit Cujac. *in l. 3. Cod. de his qui ſponte munus, lib. 10.* Patres eivitatum non ſunt Decuriones, ſed civitatum tantùm curatores, ut etiam exponunt Gothofredus *in dict. l. 3. & dict. l. Manichæi 12.* ut etiam pecuniæ publicæ & operarum publicarum diſcuſſores dicuntur *in l. 1. Cod. quibus muneribus excuſentur, lib 10.* Novel. conſtitutio 27. 85. 128. 160. non verò Decuriones; quapropter de illis intelligenda eſt dicta lex *Manichæi 12. Cod. de hæretic. & Manichæis*; non verò de Decurionibus.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in l. Judæi 8. verſ. ſi qui verò*, *Cod. de Judæis*, ubi Imperatores Arcadius, & Honorius docent, Judæos 11. *Exponitur l. Judæi 8 C de Judæis.*
arbitros eſſe poſſe. Ergo & Judices; ſiquidem arbitria redacta ſunt ad inſtar judiciorum, *l. 1. ff. de arbitr.* & per conſequens officium publicum obtinere poſſunt; ſiquidem certum eſt, judicum officium publicum munus eſſe, publicaque auctoritate firmari, *l. final. §. 14 ff. de muner. & honor. l. quippe 78. ff. de judiciis*, *l. 2. ff. de R. I. l. privatorum 3. Cod. de juriſdict. l. 1. ff. eod. l. cum qui 13. eod. titul.* Donel. *lib. 27. comment. cap. 6.* ubi Oſualdus *littera A. & B.* Goveanus *lib. 2. de juriſdict. num. 35.* Vulteius *ad l. 1. Cod. de juriſdict. lib. 2. cap. 14.* Faber *in ration. ad dictam legem primam, de arbitrariis.* Igitur quia Judæi ad publica officia admitti valent. Cui difficultati facilè ſatisfaciemus, ſi ſupponamus arbitrum propriè non eſſe judicem, ſed ita appellari adjectâ illâ particulâ, *ex compromiſſo*; ſicut judices compromiſſarii ſunt, in quos partes additâ pœnâ compromittunt, *l. minorem 34. §. final. de minor.* docet eleganter Scipio Gentilis *de juriſd dict. lib. 2. cap. 8.* differit Cujac. *in paratit. ad tit. Cod de judiciis*, Petrus Gregor. *lib. 47. ſyntagm. cap. 12. num. 2.* Et ideo non judices, ſed partes judicis vocantur, *l. Pomponius 13. §. receptiſſe 2. de recept. arbitr. l. 14. Cod. de judiciis*: & in quam plurimis judices non habentur, quæ congerit Goveanus *lib. 2. de juriſdict. à num. 31.* & Donellus *lib. 28. comment cap. ult* & ibi Oſualdus *littera* C. Antonius Faber *ad dict. l. 1. de recept. arbitr.* Unde jure civili ex eorum ſententia nec exceptio naſcebatur uſque ad Juſtiniani noſtri tempora: quapropter cùm propriè judices non ſint, ſed tantùm partes eorum, nec ullam juriſdictionem exerceant, *dict. l. 8. Cod. de juriſdict.* non mirum permiſſum Judæis arbitrium, ut ita potiùs, quàm cum ſtrepitu judicii intra ipſos motæ controverſiæ ſopirentur, & magis ſi obſervemus, infames ab ejuſmodi arbitrio non fuiſſe depulſos, *l. Pedius 7. de recept. arbitr.* docet Amaya *ad tit. de infamibus, num. 92.* Unde non adverſatur dicta lex *Judæi* 8. deciſioni noſtri textus, ibi: *Ab officiis publicis*; quia publicum officium minimè habet compromiſſarius, nec alter Judex dicitur, quàm qui conſtituitur auctoritate publica, ex qua, ut ſuprà dixi, appellatur officium publicum, quæ in arbitris ut privatis deeſt, *dict. l. 3. Cod de juriſd.* Unde tantùm

officium privatum eſt arbitrium ferre, nec dignitatem, juriſdictionemve ullam continet, ut refert noſter Amaya *ubi ſuprà.* Videndus Gothofredus *in l. Judæi 10. Cod. Theodoſ. de juriſdict.*

12. *Exponitur l. Spadonem, §. jam autem, ff. de excuſat. tutor.* Etiam ſuprà traditis obſtat textus *in l. ſi ſpadonem 15. §. jam autem, ff. de excuſat. tutor.* ubi Modeſtinus refert ex conſtitutionibus (intelligo Severi, & Antonini, de quibus *in dict. l. 3. §. final. ff. de Decur.*) Judæos poſſe tutores eſſe, etiam non Judæorum. ſed tutela munus publicum eſt: ergo Judæi poſſunt habere publica officia. Accedit timor perverſionis, ſiquidem facilè tutor poteſt corrumpere mores populi Chriſtiani, de quo abſque dubio ſenſit Modeſtinus *in eo textu*, quare pupillus educari jubetur penes eas perſonas, apud quas ipſe cultu veteri, moribuſque patriis edoceri poſſit, *l. 1. & final. ff. ubi pupillus, l. 2. Cod. hoc titul.* Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu doceri Judæos tutores eſſe poſſe etiam non Judæorum, non quoad ipſorum educationem, ſed quoad bonorum adminiſtrationem tantùm. Quæ ſolutio facilè probatur ex illis verbis ſequentibus: *Sicut & reliqua adminiſtrabant.* Ex quibus facilè conſtat, in præcedentibus actum fuiſſe tantùm de bonnorum adminiſtratione, quam rectè Judæi habere poſſunt. Nec obſtat tutelam publicum munus eſſe, quia ut ſuprà de officio decurionatus dixi, officium tutoris onus potius continet, quàm honorem, ideoq; ab onere tutelæ Judæos excuſari non poſſe. Nec etiam obſtabit ſi dicas, tutorem principaliter dari perſonæ, non rei, vel cauſæ, *princip. Inſtit. de tutel.* quia licèt id verum ſit, tamen in præſenti caſu poſtquam Prætor causâ cognitâ agnoverit non expedire pupillum morari, ſeu educari penes Judæum, ipſi onus adminiſtrationis bonorum injunget, alteri verò educationem pupilli commendabit. Verùm etſi jure civili hæc procedant, tamen attento jure canonico verius eſt, nec etiam quoad bona Judæos tutores eſſe poſſe, quia licèt juxta proximè tradita non poſſint facilè corrumpere mores pupillorum; tamen cùm inſenſiſſimi ſint Chriſtianis, facilè, cùm non poſſint in corpore, aut anima lædere, in eorum bona graſſabuntur, ut docuerunt Petrus Gregorius *lib. 2. ſyntagm cap. 4 num. 8 & 9.* Faber *in Iuriſprud tit. de excuſat. tutor. princip. 1. illat. 9.* Gutierrez *lib. 1. de delict. quæſt. 21.* Cujac. *lib. 7. obſ. c. 30.* qui etiam jure civili attento hoc procedere affirmat, ſed abſque ullo juris teſtimonio, cùm contrarium expreſsè legamus *in dict. §. jam autem.*

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in l. Archigerontes, Cod. de Epiſcop. audient.* ubi ita ſtatuitur: *Archigerontes, diœcetæque ergaſiotanorum, non niſi Chriſtiani dirigantur: quod officium tuum ſolicitus obſervet excubiis.* Ubi difficile eſt, quid per Archigerontas, diœcetaſque intelligatur; ſiquidem eorum officium tantùm Chriſtianis committi ſtatuerunt Imperatores. Acurſius ibi Archigerontas exponit, id eſt Archipresbyteros, aut Epiſcopos, vel minores ſacerdotes, qui peccata eorum qui ad metalla damnati erant, audirent. Sed meritò eum reprehendit Pancirola *lib. 2. variar. c. 173.* nam ſi Imperatores ſenſiſſent de presbyteris ad confeſſiones damnatorum audiendas deputandis, fruſtra ſtatuerent, ut neceſſariò Chriſtiani eſſent, ſiquidem non ſolùm Chriſtiani, verùm & ſacerdotes tales miniſtri eſſe debent. Nec feliciùs Alciatus *lib. 3. diſpunct. cap. 18.* textum illum accipit de his, qui menſam Principis, aut alia ejus negotia procurant, cùm nullibi legamus ſimiles diſpenſatores Archigerontas dici. Pancirola *dict. cap. 73.* aſſerit per Archigerontas in eo textu intelligi ſenes, qui gynæciis præerant, ubi veſtes Principum, & lintea texebantur, de quibus *in titul. de Murilegulis, Gynæciariis, & procuratoribus Gynæcii, lib. 11.* Sed eodem modo refellitur Pancirola, ac ipſe impugnavit Alciatum. Quare his omiſſis, pro vera illius textus interpretatione, qui reperitur *in Cod. Theodoſ. ſub tit. de Alexandr. plebis Primatibus*, ut jam notarunt Pancirola *dict. cap. 73.* Cujac. *lib. 23. obſ. cap. 3.* Gothofredus *ibi*, dicendum eſt, Archigerontas vocari Principales Curiæ Alexandrinæ, ſeu quinque Summantes ordinis Alexandrini, quaſi Principes Senatorum municipalium: curatores verò corporum ejuſdem urbis Alexandrinæ vocant Imperatores Diœcetas Ergaſiotanorum, id eſt curatores corporatorum. Statuerunt ergo Imperatores *in dict. l. 6.* Principales iſtos Curiæ, & corporatum Alexandriæ, Chriſtianos eligi, ut in ſeditioſiſſima civitate popularium factiones, quibus Chriſtiana ipſa religio offendi, vel Chriſtiani ipſi premi potuiſſent, Principalium auctoritate comprimerentur: docuit Petrus Burgius *lib. 1. elector. cap. 3.* quem ſequitur Mornacius *in dict. l. 6.* Cùm enim injuſtum, ac indecorum ſit, Judæos, ſeu Paganos præfici Chriſtianis, ſeu officiis publicis, in quorum exercitio ipſos vexare poſſint, ideo Imperatores noluerunt infideles præponi publicis officiis, & præponi ipſis corporatis.

13. *Exponitur l. 5 Cod. de Epiſc. audient.*

CAPUT XVII.

Idem [a] *in eodem*

AD liberandam terram ſanctam. *Et infrà*: Excommunicamus præterea, & anathematizamus illos falſos, & impios Chriſtianos, qui contra ipſum Chriſtum & populum Chriſtianum Sarracenis arma, ferrum, & [b] ligamina deferunt galearum; eos etiam, qui galeas eis vendunt, vel naves: quippe in piraticis Sarracenorum navibus curam gubernationis exercent, vel machinis, aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt conſilium, vel auxilium in diſpendium Terræ ſanctæ: ipſoſque rerum ſuarum privatione mulctari, & capientium ſervos fore cenſemus: præcipientes, ut per omnes urbes maritimas diebus Dominicis & feſtivis hujuſmodi ſententia publicè innovetur, & talibus gremium non aperiatur Eccleſiæ, niſi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de ſuo in ſubſidium Terræ ſanctæ tranſmiſerint, ut æquo judicio, in quo [c] deli-

querint

querint, puniantur. Quod ſi fortè ſolvendo non [d] fuerint, ſic alias reatus talium caſtigetur, quod in pœna ipſorum aliis [e] interdicatur audacia ſimilia præſumendi.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*) Textus hic non reperitur in aliqua ex collectionibus antiquis; extat tamen in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. celebrato, ubi poſt canones ipſius concilii ad ejus calcem habetur, ubi legitur, *Expeditio pro recuperanda Terra ſancta*: ubi varia ſtatuuntur, tam circa Crucesignatos, quàm circa deferentes arma ad Sarracenos; & ad medium ipſius conſtitutionis reperiuntur verba in præſenti tranſcripta. Cùm enim expeditionem terræ ſanctæ ſæpè tentaſſent Gregorius VII. Vrbanus II. Gelaſius II. Calixtus II. Eugenius III. Alex. III. ut referunt Baronius *tom.* 11. *anno* 1095. & *tom.* 12. *anno* 1145. ſcriptores in Bullam Cruciatam laudati à Patre Mendo *diſput.* 1. *in bullam. cap.* 4. ideo veſtigiis prædeceſſorum inhærendo Honorius III. varia conſtituit pro expeditione ipſius Terræ ſanctæ, & in gratiam Crucesignatorum; ac contra eos, qui arma, ferrum, & ſimilia ad ipſos Sarracenos deferrent.

b *Ligamina deferunt galearum.*) Gloſſa
2. marginalis legit *lignamina*, & rectè; ſed debebat etiam reponere *Gallearum*, ut refertur apud Matthæum Pariſium anno 1234. ibi: *Qui Saracenis arma, ferrum & lignamina deferunt gallearum*, hoc eſt materiam ad fabricandas naves longas, ut explicat Voſſius *de vitiis ſermon. lib.* 3. *cap.* 21. & ſuadetut hæc expoſitio ex verbis ſequentibus, ubi prohibetur Chriſtianis vendere Sarracenis naves, & galeas; aliàs enim ſuperflua, parumq; neceſſaria videbatur præſens conſtitutio, ſi retineretur vulgaris lectio *ligamina galearum*, cum quælibet ligamina facilè apud ipſos fabricarentur: & galeæ ſimiliter, ſi acciperentur pro pileo, aut tegumento capitis militum, de quibus plura Turnebus *lib.* 28. *adverſ. cap.* 16. Zerda *ad illud Virgil.* 7. *Æneid.*

Cur triplici crinita jubâ, galea alta chimæram.

Steubechius *ad Vegetium lib.* 1. *cap.* 20. Accipienda ergo eſt præſens conſtitutio de galeis, videlicet navibus longis, de quibus, & earum forma plura Moriſotus, *lib.* 7. *orbis maritimi, cap.* 7. Salmaſius *in obſer. ad jus Atticum, cap.* 28.

c *Deliquerint.*) Juxta tradita *in cap.* 3. *de temporibus ordin.*

d *Non fuerit.*) Vt ita qui non habet in ære, luat in corpore, juxta adducta *in cap.* 2. *de pignor.*

e *Aliis interdicatur audacia.*) Quæ eſt potiſſima ratio pœnarum, ut probavi *in cap.* 13. §. *cæterum, de offic. ordin.*

Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. ita quorundam.*

CAPVT XVIII.

Gregor. IX. [a] *Aſtoricen. & Lucen. Epiſcopis.*

EX ſpeciali, quem erga [b] illuſtrem Regem Portugalliæ gerimus [c] charitatis affectu. *Et infrà*: Mandamus quatenus Regem ipſum ſolicitè inducatis, ne in [d] officiis publicis Iudæos Chriſtianis præficiat, ſicut in generali Concilio continetur: & ſi fortè redditus ſuos Iudæis vendiderint, vel paganis, Chriſtianum tunc deputet [e] de gravaminibus inferendis clericis & Eccleſiis non ſuſpectum, per quem Iudæi, ſive Sarraceni ſine Chriſtianorum injuria jura [f] regalia conſequantur.

NOTÆ.

1. a *AStoricenſi & Lucenſi.*) Vtraque diœceſis eſt Hiſpaniæ: de Aſtoricenſi egi *in cap.* 17. *de re judicata*: de Lucenſi *in cap.* 4. *qui clerici, vel vou.* Reſcribit autem Gregor. in præſenti his Epiſcopis, ut faciliùs ipſi inducere poſſint Regem Luſitaniæ: tum quia viciniores erant ipſius regni, cùm eſſent in regno Legionis, & Galleciæ: quia cùm non eſſent in ipſius ditione, faciliùs poterant Regem ipſum monere, arguere, increpareque de tanto exceſſu. His temporibus Gregorii IX. ſceptrum Luſitanicum tenebat Sanctius XI. cognomento Capello, maximè deſidioſus ignaviſſimuſque in cura ſui regni, ut apparet *ex cap grandi, de ſupplend. neglig. lib.* 6. & referunt de eo agentes Duardus Nonius *ad libellum Ioſephi Texeiri, cenſur.* 29. Mariana *lib.* 3. *Hiſtor. Hiſpan. cap.* 4. Garibajus *tom.* 4. *compend. hiſtoria, lib.* 34. *cap.* 18. Ant. Vaſconcellos *in anacephalaoſi, in Sancio.* Faria de Souſa *in epitom. Hiſtor. Portugal.* 3. *part. cap.* 5. & 6. Spondanus *tom.* 1. *poſt Baronium, anno* 1245. *num.* 30. & 1268. *num.* 8. & 1272. *num.* 3. Et his temporibus Luſitaniæ regnum feudatarium Eccleſiæ Romanæ abſque dubio agnoſcebatur, ut referunt Martha *de juriſd. cap.* 26. *ex num.* 95. cujus feudi originem tradunt Rodericus Toletanus *de rebus Hiſpan. lib.* 7. *cap.* 74. Genebrardus *in ſua chron.* Garibay *part.* 4. *lib.* 34. *cap.* 16. & de eo Innoc. III. ipſi Regi Portugaliæ ita ſcribit *lib.* 1. *epiſt. fol.* 47. *Serenitatem Regiam volumus non latere, nos in regeſtis bonæ memoriæ Lucii II. Rom. Pontific. reperiſſe, quod recolendæ mem. A. Pater tuus quatuor auri uncias annuatim Romanæ Eccleſiæ conſtituit cenſuales: ad quarum ſolutionem ſe, & hæredes ſuos in poſterum obligavit. Cæterum cùm idem pater tuus uſque ad tempora felicis memoriæ A. Papæ prædeceſſoris noſtri, Ducis eſſet nomine appellatus, ab eodem meruit obtinere, ut tam ipſe, quam ejus hæredes regio nomine vocarentur. Vt autem idem pater tuus ſacroſanctam Rom. Eccleſiam matrem ſuam honore debito præveniret, & ut devotionem, quam circa ipſam habebat, oſtenderet in effectu, centum Byzantios annuatim Romanæ Eccleſiæ conſtituit cenſuales, quos poſt ſuſceptionem regii nominis nec ipſe ſolvit, nec tu poſtmodum ſolvere.*

vere curaviſti. Cumque id felicis recordationis Clementis Papæ prædeceſſori noſtro relatum fuiſſet, magiſtro Michaeli tunc Eccleſiæ Rom. Notario, quem ad partes Hiſpaniæ deſtinarat, per ſuas dedit litteras in mandatis, ut te ad exſolvendum cenſum annuum moneret diligentius, & inducere procuraret, & ſi opus eſſet, auctoritate fretus Apoſtolica compellere non differret.

b *Illuſtrem.*) De titulo Illuſtris Regibus, ſupremiſque Principibus à Sede Apoſtolica aſſignato, egi *in cap. novit. de officio Legati.*

2. c *Charitatis affectu.*) Nam Alfonſus I. Dux Portugaliæ, qui ab Alexandro III. titulum Regis accepit, totum Regnum Luſitanum vectigale fecit Eccleſiæ Romanæ, ut conſtat ex Innocentio III. *lib. 1. epiſt.* 144. 151. & 152. & *lib. 3. regeſtr.* 15. *epiſt.* 24. ubi refert Boſquetus.

d *Officiis publicis.*) Quænam illa ſint, expoſui in *cap. cùm nimis, hoc titul.* ubi commentarium hujus textus dedi.

e *Gravaminibus.*) Quæ non levia inferuntur ab his publicanis, & exactoribus, ut probant latè Eraſmus Chochier *lib. 2. Polit. cap.* 10. Procopius *in hiſt. arcana, fol.* 100. Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap.* 12, Valeſius *in notis ad Ammianum Marcellinum fol.* 210. Amaya *ad tit. Cod de exactor. tribut.* Solorzanus *embl.* 84. & 2. *tom. de jure Indiar. lib. 1. cap. 2. ex num.* 48. & *lib. 5. cap. unic.* Gibalinus *tom. 1. de negotiat. lib. 1. cap. 2. art.* 15. 3.

f *Regalia.*) Id eſt Gabellas, tributa, & ſimilia jura, quæ congerunt Alfaro *de offic fiſcal. gloſſ.* 20. *cum ſequent.* Parexa *de inſtrum. edit. tit. 5. reſol.* 9. Cabedo 2. *part. deciſ.* 42. 4.

CAPVT XIX.

[a] Idem.

NVlli Iudæo baptizatum, vel baptizari volentem emere liceat, vel in ſuo ſervitio retinere. Quodſi quem nondum ad fidem converſum causâ mercimonij emerit, & poſtmodùm factus ſit, vel fieri deſideret Chriſtianus, datis pro eo XII. ſolidis ab illius ſervitio protinus ſubtrahatur. Si autem intra tres menſes ipſum venalem non expoſuerit, vel ad ſibi ſerviendum emerit eundem, nec ipſe vendere, nec alius audeat comparare: ſed nullo pretio perducatur ad præmia libertatis.

NOTÆ.

1. a IDem) Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem edidit, ut confirmaret, & ampliaret deciſiones textus *in cap. 1. cap. ad hæc hoc titul.* circa ſervos à Sarracenis poſſeſſos, circa quos ſequentes caſus ſunt diſtinguendi; ſi enim ſervus verna ſit, id eſt natus domi, velitque fieri Chriſtianus, ſtatim nullo pretio dato eripitur in libertatem, *cap. fraternitatem, 54 diſt. l. Deo nobis, §. his itaque, Cod. de Epiſc. & cleric.* Si autem ſit emptus, diſtinguendum eſt, quia aut erat Chriſtianus, cùm emptus fuit, aut Paganus: ſi erat Chriſtianus, indiſtinctè in libertatem eripitur nullo pretio dato, quia Chriſtiani commercium eſt Iudæo penitus interdictum, *cap. mancipia, 54. diſt.* Si autem ſit emptus dum erat Paganus, aut causâ ſervitii, aut mercimonii gratiâ emptus fuit. Primo caſu, ſi vult Chriſtianus fieri, abſque ullo pretio eripitur in libertatem, *dict. cap. ſi fraternitatem.* In ſecundo verò caſu, ſi infra tres menſes Iudæus non expoſuit eum venalem, ſi Catholicam fidem profiteri velit, etiam ſine ullo pretio eripitur in libertatem, quia creditur ad ſerviendum eum emiſſe: ſi verò infra tres menſes expoſuit eum venalem, & infra eos, vel pòſt velit fieri Chriſtianus, dum tamen non ſteterit per dominum, quominus eum vendiderit, ſoluto pretio duodecim ſolidorum ſervus redimitur.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

CAPVT I.

[a] Stephanus Papa *omnibus Epiſcopis.*

DVbius in fide, infidelis eſt. Nec eis omnino [b] credendum eſt, qui fidem veritatis ignorant.

NOTÆ.

1. a STephanus.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* ſed verba in præſenti relata reperiuntur *in can. 45. Synodi Nicenæ, & in can. 4.* collectionis Hadriani Papæ, & *in epiſt. 1. Sixti I.* ubi ait: *De cetero placuit propter malorum, hominum infeſtationes, ut in accuſatione*

ſatione domini, miniſtrorum primò perſona, fides, vita & converſatio blaphemantium enucleatim perſcrutetur; nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide infidelis eſt; nec eis omninò eſt credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec recta converſationis fidem ducunt. Et apud Julium I. *epiſt.* 1. *cap.* 11. *Placuit ſemper in accuſatione clericorum, ut primò perſona, fides, vita, & converſatio blaſphemantium perſcrutetur; nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide, infidelis eſt; nec eis omninò eſt credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec recta converſationis vitam ducunt.* Et hæc ſententia primum fuit Evariſti Papæ *epiſt.* 2. ut tranſcribitur à Carnotenſi *part.* 7. *Decreti, cap.* 7. Gratian. *in cap.* 17. 2. *quæſt.* 7. mox Sixti *in epiſt.* 1. deinde Pii Papæ, ut refert Gratianus *in cap.* 3. 3. *quæſt.* 4. poſtea Calixti *epiſt.* 2. relata *in cap.* 18. 2. *quæſt.* 7. deinceps Fabiani in Synodo Romana, relata *in cap.* 7. 3. *quæſt.* 4. Stephani *in epiſt.* 2. tandem Marcelli *epiſt.* 2. relata *in cap. final.* 96. *diſt.* Nec diſſimilis ſententia reperitur in Concilio CP. relato à Gratian. *in cap.* 4. *quæſt.* 5. Chalcedon. *can.* 21 apud Gratianum *in cap.* 49. 2. *quæſt.* 7. Carthag. 4 *can.* 11. Tolet 6. *can.* 11. tranſcripto à Gratiano *in cap.* 9. 3. *quæſt.* 9. etſi perperam citetur ex Concilio Tolet. 7. Tandem in Capitularibus Caroli *lib.* 5. *Capitul.* 183. & *lib.* 7. *cap.* 147. & apud alios Eccleſiæ PP. quos congerit Ant. Auguſt. *in notis ad dictum can.* 4. *Hadriani.*

2. b *Credendum eſt.*) Unde hæreticus contra Catholicum, ut teſtis, vel ut accuſator non admittitur *cap. non poteſt, cap. ſi hæreticus, §. orthodoxis, cap. teſtes, in princip. verſ. Et vera fidei* 2. *quæſt.* 7. *cap. Beatus, cap. ſi quis verò,* 3. *quæſt.* 4. *cap. ſuſpectus* 3. *quæſt.* 5. *cap. qui crimen, verſ. Chriſtum* 6 *quæſt.* 1. *can.* 74. *Apoſtol. l.* 12. *Cod. de hæretic.* Felix II. *in Synodo Romana, epiſt.* 1. *cap.* 9. *Teſtificandi, vel accuſandi licentia denegetur his, qui Chriſtianæ religionis, & nominis dignitatem, & ſuæ legis, vel ſui propoſiti normam, aut regulariter prohibita neglexerint.* Et *cap.* 11. *&* 13. *Perſonæ accuſantium tales eſſe debent, quarum fides, & converſatio, & vita probabilis, & abſque reprehenſione ſit.* Et *cap.* 15. *A quibus nimium opprimimur, excommunicatique nullatenus ad accuſationem, vel ad teſtimonium erunt admittendi.* Fabianus Papa *epiſt.* 1. *in medium,* & *epiſt.* 2. ante medium: *Ipſi Apoſtoli, & ſucceſſores eorum olim ſtatuerunt, eos ad accuſationem non recipi, qui ſunt ſuſpecti, aut dubii in recta fide.* Idem *epiſt.* 3. *cap.* 1. Marcellus Pontifex *epiſt.* 1. *ad medium,* Dionyſius *epiſt.* 2. Quorum, & aliorum auctoritates congerit Antonius Auguſtinus *in epit. juris lib.* 11. *tit.* 18. & nonnullas adduxi *in cap. Iudæi, de teſtibus.* Hoc autem non procedit, ſi hæreticus contra hæreticum teſtimonium dicat, *cap. ſi hæreticus* 2. *quæſt.* 7. *cap. in fide* 5. *de hæretic. in* 6. vel ſi pro orthodoxo teſtimonium ferat, *dict. cap. ſi hæreticus, verſ. Sin autem.* Novella 45. §. *enim verò.* notavit Vighel, *in method. jur. Pont. lib.* 2. *cap.* 13.

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc textu, pro ut jacet ſub hac rubrica de hæreticis, ſequens communiter deducitur aſſertio: *Dubitans in fide hæreticus eſt.* Probatur ex *Clement.* 1. §. *porrò,* ibi: *in dubium; hoc tit.* Concil. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 8. D. Auguſt. *in Enchrid. cap.* 7. *&* 19. ubi aſſerit, ſalvâ fide non poſſe uſurpari illam particulam *fortè,* in rebus fidei, quia ſignificat dubitationem. D. Hieronym. *in Abacuch. cap.* 2. ibi *Si autem dubitaverit fides tua, & putaveris non venire quod ſpondeo, habebis pro grandi pœna.* D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 5. & *quæſt.* 11. *art.* 1. Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa in præſenti, Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 6. *cap.* 1. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 12. *in fine,* Penna *in direct. Inquiſit. in præſenti,* Suarez *de fide diſput.* 19. *ſect.* 4. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 7. *num.* 12. Duardus *ad Bullam Cœnæ Domini, lib.* 2. *can.* 1. *quæſt.* 23. Ricciulus *lib.* 5. *de jure perſon. cap.* 4. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 8. *Recopil.* Portel. *in dubiis Regul. verbo Hæreſis, num.* 4. Carena *de offic. inquiſit. part.* 2. *tit.* 1. §. 3. Diana *part.* 2. *tract.* 2. *miſcel. reſol.* 53. Torreblanca *de jure ſpiritual. lib.* 13. *cap.* 1. *num.* 33. Thomas Delbene *de immunit. eccleſ. lib.* 1. *ſubſect.* 31. *num.* 2. Becanus *in* 2. 2. *Divi Thomæ, tit. de fide, cap.* 14. *quæſt.* 1. Albergrinus *de hæreſi cap.* 5. Cajetanus 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 2 Turriſcrem. *lib* 4. *ſumma, part.* 1. *quæſt.* 11. Sà *verbo Hæreſis,* Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæſt.* 5. Caſtropalao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 3. *part.* 2. *num.* 9. Canus *lib.* 12. *de locis, cap.* 8. *verſ. Controverſantur.* Murga *tom.* 2. *diſquiſit. mor. tract.* 1. *dub.* 1. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæſt.* 6. *art.* 3. Prado *tom.* 1. *Theolog. Moral. cap.* 8. *quæſt.* 1. §. 2. Thomas Bennus *de offic. Inquiſ. part.* 1. *dubit.* 5. *per totam,* Lugo, Bonacina, & Layman, quos ſequitur Macedo *de clavibus Petri, in quæſtione prævia, art.* 2. Suarez *de fide diſput.* 19. *ſect.* 4. alii apud Barboſam *in tom* 6. *in ſelect. ad hunc textum.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: hæreſis non importat ſolam privationem fidei, ſed actum poſitivum in contrarium: quare de ratione hæreſis eſt electio pertinax doctrinæ contraria veritati fidei, *cap. hæreticus* 24. *quæſt.* 3. D. Thomas *in epiſt.* 1. *ad Corinth. cap.* 11. *lect.* 4. & 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 2. *ad* 3. Sed dubitans nullum habet aſſenſum fidei contrarium, nec alterutram partem eligit, ſed pendulus eſt; id enim eſt dubitare: & dubius in fide medium ſe gerit inter hæreticum & Catholicum, ac neuter eſt; nec enim diſſentitur poſitivè ut hæreticus, nec aſſentitur ut Catholicus, ſed judicium ſuſpendens judicat rem eſſe dubiam. Ergo dubius in fide fidelis eſt, non verò hæreticus. Deinde nam hæreſis eſſentialiter conſiſtit in judicio intellectus contra fidem: ſed ille, qui dubius eſt, non habet judicium contra fidem, quia qui dubitat, in neutram partem terminatur: ergo hæreticus non eſt. Facit etiam, nam hæreſis, & fides ſunt duo extrema: illa aſſenſum rerum fidei importat, hæc autem diſſenſum: at dubium eſt medium inter illa, utpote, quod neque aſſenſum, nec diſſenſum includit: ergo dubius in fide hæreticus non eſt. Quare dubitantem de myſterio fidei, deliberatè hæreticum non eſſe docuerunt Cano *lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 7. *num.* 2. Tannerus, & alii, quos refert, & ſequitur Diana *part.* 2. *tract.* 2. *reſol.* 56. 4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, hæreſim à qua hæreticus appellatus eſt, dictam 5. *Hæreſis Etymon & Definitio.*

Digitized by Google

ctam eſſe à Græca voce αἱρέομαι, id eſt eligo, vel ſector: unde αἵρεσις idem eſt ac electio, ſeu ſecta, *cap hæreſis 24. quæſt. 3.* docent D. Iſidorus *lib. 8. etym. cap 3.* D. Hieron. *in epiſt. ad Galatas, cap. 5.* Clemens Alexand *lib. 7. ſtromatum*, ibi: *Hæreſis electio eſt* Tertul. *lib. de præſcript.* ex D. Auguſtino, Cicerone & aliis probant Covar. *lib. 3. variar. cap. 1. num. 2.* Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib. 1. cap. 1.* Cano *de locis Theolog. lib. 12. cap. 9.* Loayſas *in notis ad D. Iſidorum lib. 1. ſent. cap 17.* Suarez *de fide diſput. 19. ſect. 1. num. 1.* Paramus *de orig. Inquiſit. lib. 3. quæſt. 3. numer.* Santarellus *de hæreſi quæſt. 1. concluſ. 1.* Azevedus *in l. 1. tit. 3. lib. 8. recopil.* Scortia *in ſelect. epit. 71. theorem. 182.* Fagundez *in præcept. 1. Decalog. lib. 1. cap 10. num. 2.* Albertious *de hæreſ. cap. 1.* Suarez *de fide diſput. 19. ſect. 1.* Facit textus, obi hæreſis hoc ſenſu accipitur, *in l. ſi duas 6. verſ. eſt autem, ff. de excuſat. tutor.* Unde licèt dictio hæc ex proprietate ſermonis quamcunque doctrinæ electionem, ſeu ſententiam bonam, & laudabilem ſignificet, tamen quia in his, quæ ſunt fidei, & religionis Chriſtianæ, nulla poteſt dari licita electio ex humano arbitrio, nec ſecta aliqua diſciplinæ particularis: tum quia ſunt illa omnia à Deo tradita, & eo relevante inſpirata, juxta Apoſtolum *1. ad Corinth. cap. 2.* ibi: *Fides non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei*, in cujus obſequium captivandus eſt intellectus noſter cum eodem Paulo *2. ad Corinth. cap. 10.* inde meritò in hoc titulo, & paſſim apud Doctores hæreſis in Catholicis, quatenus tales ſunt, id eſt in his, quæ ſunt fidei Catholicæ, importat graviſſimum crimen violatæ religionis, inſurgens ex eo, quod fidelis aliquid peculiare eligit, vel ſectatur ex ſuo arbitrio, in his quæ ſunt fidei; in ea enim quidquid eſt humanum inventum particulare, & non unum, violat fidem, & religionem ipſam, ut ex Tertulliano, & aliis probat Caſtro *dict. cap. 1.* Facit lex *Cælicolarum Cod. de Iudæis.* Nec obſtat, quod crimen violatæ religionis cùm ſit ſpecies infidelitatis, ut probat D. Thomas *2. 2. quæſt. 11. art. 1.* eſt operatio intellectus, & in eo conſiſtit, quod aliquid perperam intelligitur, & judicatur contra fidem, ut omnes fatentur: electio verò conſiſtit in voluntate, cujus eſt operatio, & conſequenter non poteſt crimen hoc hæreſis, id eſt electio, nominari, nec per hęreſim ſignificari. Quia facilis ſolutio eſt: tum quia vitium hoc non eſt in intellectu abſolutè, ſed in eo motu à voluntate; movet enim voluntas ad ſic intelligendum, ut ex D. Thoma *2. 2. quæſt. 10.* probat Caſtro *ubi ſuprà, verſ. Sed fortaßè.* Simanch *de Cathol. cap. 30. num. 3.* tum quia licèt initium hujus criminis ſit in intellectu errante, conſumatio tamen illius eſt in voluntate, quæ errorem pertinaciter retinet, ut ex mente D. Thomæ advertunt Paulus Girlandus *de hæret. quæſt. 1. num. 6.* Brunus *eod. tract. lib. 1. cap. 2.*

6. *Hæreſis Definitio* Deinde ſciendom eſt, hęreſis definitiones varias adduxiſſe repetentes in præſenti, & ſcribentes de hęreticis, alioſque quos referunt Ricciulus *lib. 5. de jure perſon. cap. 1.* Carena *de offic. Inquiſit. part. 2. tit. 1. quæſt. 1.* Petrus Greg. *lib. 4. part. tit. 6. cap. 1.* Macedo *de clavibus Petri, in quæſt. prævia.* Suarez *de fide, diſput. 19. ſect. 1.* ex quorum mente ita definiri poteſt: hęreſis eſt *error pertinax in Catholico contra fidem Catholicam.* Quæ definitio conſtat ſuis requiſitis, & ſimul exprimit naturam definiti. Unde primò infertur, hęreſim non tantùm inſurgere ex verbis, ſeu aſſertione, ſed etiam ex opere, & facto aliquo contra fidem: eſt enim error, juxta textum *in cap. 1. de ſumma Trinit. lib. 6. cap. ſi Eccleſia 23. quæſt. 4.* cujus conſummatio, ut proximè dixi, conſiſtit in voluntate, quæ non minùs factis, quàm verbis oſtenditur, *cap. dilecti 5 2. de appellat. cap. exiſtimant 2. quæſt. 3. cap. accuſatus, §. ſanè, hoc titul. lib 6.* probant Simanchas *dict. cap. 30. num. 14* Cano *dict. lib. 12. cap. 9. verſ. Illud.* Hoc autem procedit modò opus ex ſe verſetur circa materiam fidei, nec ſoleat fieri ab aliis, quàm ab his, qui fidei adverſantur, ut ſunt ritus Judæorum, & Paganorum; aliter ſi opus tale non ſit, ſed reſpiciat mores, id eſt ea, quæ agenda ſunt, quia licita; vel fugienda, quia illicita, ob idque principaliter præcipiantur, vel prohibeantur ne fiant, veluti furtum, perjurium & ſimilia, quia æquè ſolent committi à fidelibus, ac à quibuſcunque aliis; tunc ex hujuſmodi opere per ſe non inſurgit hęreſis, niſi conſtet agentem credere illud eſſe licitum, quia hoc repugnat fidei, ex ſacris litteris, quibus contrarium docetur: hęreſis autem ex hujuſmodi factis inſurgit pręſumptione juris, quia pręſumitur dum aliud non apparet, eum, qui tale opus facit, ita credere, ſicut opus ex ſe primo aſpectu ſonat, ut contingit in eo, qui binas nuptias contrahit uno, eodemque tempore, aut matrimonium celebrat poſt votum emiſſum in ſuſceptione ordinum, aut profeſſione religionis, & ſimilibus: oportet tamen Inquiſitores hæreticæ pravitatis diligenter examinare hujuſmodi opera, utrum ex interiori infidelitate, & errore intellectus proceſſerint, ſicut externis apparet: quod ſi aliquando conſtare potuerit, ex alia causa, timore ſcilicet, cupiditate, aut animi perturbatione proceſſiſſe, debent in ſimilia perpetrantes, non tanquam in hæreticos, ſed levius animadvertere, ut monet Cano *dict. cap. 9.* Deinde infertur ex dicta definitione, in hæreſim tantùm incidere poſſe Catholicos, qui ſemel fidem Catholicam profeſſi fuerunt. Unde infideles, qui non ſunt partes hujus totius, quod eſt Eccleſia, nec illius veritatē aut unitatē profeſſi ſunt per baptiſmum, quāvis in pluribꝰ errent contra fidē, hæretici dici nequeunt, ut probatur ex textu *in cap. quam Eccleſia 24. quæſt. 3. cap. quidam, de hæretic. lib. 6. cap. hæretici 24. quæſt. 1.* ibi: *A fide Catholica deſciverunt.* Docent Covarr. *lib. 3. variar. cap. 1. num. 2.* Becanus *in 2. 2. cap. 14. quæſt. 2.* Nec ſolùm infideles hæretici dici nequeunt, immò nec illorum dogmata hæreſes propriè dici poſſunt, quia omnia, quæ ſunt de ratione hæreſis, ſunt etiam de ratione hæretici, ut probat D. Thomas *in 1. ad Corinth. cap. 2. lect. 4.* etſi contrarium teneat Caſtro *dict. lib. 1. cap. 1.* Simanchas *de Cathol. cap. 54. num. 10.* quorum ſententia procedere poteſt, ſi accipiatur hæreſis lato modo, & materialiter, prout ſignificat errorem fidei contrarium; non verò ſtrictè, & formaliter, prout importat crimen violatæ religionis.

Ex dicta definitione infertur, hæreſim non dari niſi adſit pertinacia in errore: & probatur *ex cap. dixit, cap. quam Eccleſia 24. quæſt. 3. cap. 2. de ſumma Trinit. cap unic. eod. tit. lib. 6. Clement. 1. de ſumma Trinit. Clement. 1. §. ult. de uſur. extravag. Cùm inter*, Joannis XXII. *de V. S.* probant pluribus relatis Ricciulus *de jur. perſon. lib. 5. cap. 1.* 7. *De pertinacia neceſſaria ad Hæreſim.*

Digitized by Google

cap. 1. num. 15. Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 3. cap. 8. num. 23.* Carena *de offic. inquiſit part. 2. tit. 1. §. 2.* Suarez *de fide diſput. 19. ſect. 3.* Si enim deficiat pertinacia, ut quia quis errat contra fidem per ſimplicitatem, aut ignorantiam, putans ita eſſe de fide, & Eccleſiam ita tenere, cui in omnibus vult ſubjici, nec dici, nec judicari, nec puniri poteſt ut hæreticus, *cap. 2. verſ. In nullo, de ſumma Trinit.* in quo ſenſu accipiendus eſt D. Auguſtinus *lib. 1. de Trinit. Errare potero, ſed hæreticus non ero*; quia ſcilicet non ero pertinax in errore. Nec obſtat textus *in cap. ſuper quibuſdam in princip. de V. S.* ubi in deſcriptione hæretici nulla fit mentio pertinaciæ, ſiquidem ibi agitur tantùm de hæretico manifeſto, & ita de eo, quem jam certum eſt eſſe hæreticum, & pertinaciter errare; dubitatur tamen, an manifeſtus ſit. Circa dignoſcendam autem pertinaciam in hac parte plura tradunt Caſtro *dict. lib. 1. cap. 9* Cano *dict. lib. 12. de locis, cap. 9.* Simanc. *de Cathol. cap. 42. & in praxi hæreſ. cap. 30.* Navarr. *in cap. novit, notabili 3. num. 42.* Ricciulus, & Carena *ſuprà.* Iuxtà quorum mentem dicendum eſt, pertinaciam juxta nominis etymologiam denotare nimiam perſiſtentiam in eo, quod quis dimittere debet; unde pertinax idem eſt, ac valde tenax. Gloſſa *in Clem. 1. §. porrò, de ſumma Trinit. & in l. 3. §. penult. ff. de ſuſpect. tutor.* pertinacia autem talis in præſenti non ſolùm accipitur pro obſtinatione, vel obduratione diuturna quæ habetur contra conſenſum tranſitorium, ut perperam exiſtimarunt Alciatus *in l. 2. Cod. de ſumma Trinit.* Brunus *lib. 1. de hæret. cap. 2. pag. 2.* Sylveſter *verbo Hæreſis 1. num. 4.* ſed generaliùs accipitur pro conſenſu quocumque firmo contra veritatem, & fidem Catholicam, quam quis vel cognoſcit, vel cognoſcere debet, ut probat Simancas *de Catholicis, dict. cap. 48. num. 8.* & ita qui ſciens, prudenſque errat contra fidem, pertinax eſt, id eſt plus debito tenax, quamvis monitio non fuerit, nec diutius perſtiterit in errore: & in foro exteriori, quoad Eccleſiam, cui aliud non apparet, pertinax præſumitur errans in his, quæ cognoſcere debet: ſed quia circa pertinaciam indicendam, vel non, aliud in jure cautum non legimus, ideo arbitrio judicis relinquitur, qui ex conjecturis deprehendet, an pertinacia intervenerit, id eſt firmus in errore conſenſus, veluti quia error eſt manifeſtè damnatus, & contra veritatem notiſſimam, ſeu traditionem Eccleſiæ, vel quia errans doctus eſt, & ſagax, aut quia diu, & clam perſeveravit in errore, vel ſi legitima admonitio interceſſit, ſicut econtrà pertinacia non præſumitur quando error eſt contra veritatem minùs notam, nec apertè damnatam; vel errans eſt indoctus, in reliquis de fide optimè ſentiens, vel quia per minus tempus perſtitit in errore, ut exemplis exponunt Caſtro, & Cano *ubi ſuprà.* Pertinacia ergo non tantùm eſt de ratione hæretici, ſed etiam de ratione hæreſis, ut docet D. Thomas *in 1. ad Corinth. cap. 11. lect. 4.* quod procedit ſi hæreſis, & hæreticus accipiantur formaliter juxta traditam definitionem, nam ſi materialiter accipiantur, vel pro errore, vel pro errante contra fidem, hæreſis, & hæreticus rectè dicentur, quamtumvis pertinacia deficiat; in quo ſenſu procedit ſententia D. Thomæ *part. 1. quæſt. 32. art. 4. ad 1.* ubi Cajetanus.

Tandem ex ſupra tradita definitione infertur ad hæreſim, vel hæreticum propriè conſtituendum neceſſarium eſſe quod error ſit contra fidem, ut probatur *ex cap. hæretici 24. quæſtion. 1.* ibi: *A fide Catholica deſtiterunt, cap. omnes*, ibi: *Fidem quippe violat, 22. diſt. cap ſuper quibuſdam*, ibi: *Contra fidem Catholicam, de V. S.* docent D. Thomas *2. 2 quæſt. 11. art 2.* Caſtro *dict. lib. 1. de hæret. punit. cap. 1. & 7.* & alii ſupracitati. Vnde errores, & crimina, quantumvis gravia, propriè loquendo hæreſes dici nequeunt, nec eorum auctores ſunt hæretici, de quibus in præſenti titulo, quamvis impropriè, & per ſimilitudinem ad denotandam criminis gravitatem, ſimoniaci, excommunicati, & alii ſimiles, hæretici dicuntur, *cap. quicunque, cum ſequent. 1. quæſtione 1. cap. quod autem*, ubi Gloſſa *4. quæſt. 1.* quia ſcilicet hujuſmodi delinquentes ita peccant, ac ſi eſſent hæretici de fide malè ſentientes, ut conſiderat D. Thomas *quæſt. 13 num. 28* Villadiego *de hæretic. pravit. quæſt. 2. num. 3.* Appellatione autem fidei Catholicæ veniunt non tantùm ea, quæ pertinent ad fidem principaliter & directè, ſed etiam illa, quæ ſecundariò, & reductivè, ut explicat D. Thomas *1. part quæſt. 32. art. 4.* Sylveſter *verbo Hæreſis 1. num. 3.* juxta quam explicationem meritò judicantur hæretici plerique, quos referunt Brunus *de hæretic. lib. 1. cap. 2.* Reportorium inquiſit. *verbo Hæreticus*, Carrerius *in praxi de hæreſi, à num. 6* Contra fidem autem Catholicam eſt, quicquid contra Eccleſiæ univerſalis determinationes de fide fit, cujus auctoritas principaliter reſidet penes Summum Pontificem, ad quem pertinet judicare de fide, & quæ contra eam ſunt, hæretica pronunciare, *cap quotiens, cap. hæc eſt, cap. correpta. 24. quæſt. 1. cap majores, de baptiſmo*: probat latè Caſtro *adverſ. hæreſes, cap. 5. & 8. & lib. 1. de hæretic. punit. cap. 5.* Vnde infertur, magnam dari differentiam inter propoſitionem hæreticam, quæ fidei adverſatur; & inter erroneam malè ſonantem, hæreſim ſapientem, ſcandaloſam, ſeu temerariam, & ſimiles, quarum deſcriptiones, & exempla tradunt Caſtro *dict. lib. 1. cap. 3.* Cano *de locis lib. 12. cap. 11.* Simanc. *de Cathol. cap. 54. & in praxi hæreſ. cap. 24.* Souſa *in manuali Qualificatorum.* Quare ad Theologos pertinet hujuſmodi propoſitiones examinare, ut docetur *in Extravag 2 hoc titul.* inter communes: quorum reſolutiones, & cenſuræ apponi debent in ipſo proceſſu, ut inde Iudex agnoſcere poſſit, an reus ut hæreticus, vel aliter puniendus ſit.

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis deciſionis, quæ provenit ex eo, quia cum in fide firma certitudo, & nulla dubietas, aut hæſitatio eſſe debeat, *cap. 1.* ubi Gloſſa, *de ſumma Trinit.* D. Iacobus *in epiſt. canonic. cap. 1.* ibi: *In fide nihil hæſitans*; & juxta illud Athanaſii: *Fideliter firmiterque crediderit*; unum enim ex articulis noſtræ fidei eſt, eam eſſe firmiſſimam: *Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt*, ait Dominus apud Matthæum *cap. 24. verſ. 35.* Sic Paulus *ad Hebræos c. 6. verſ. 8.* hortatur, ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus. Meritò ergo in præſenti ille, qui dubitat nolens captivare intellectum in obſequium fidei, hæreticus judicatur; errat enim contra fidem catholicam, dum pro incertis habet ea, quæ certiſſima ſunt 9. *Traditur decidendi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quâ 10.

Proſequitur definitionis expoſitio.

Diſſolvitur ratio dubitandi quâ moti Can. *lib. 12. de locis. cap. 9.* Sà *in ſumma, verbo Hæreſis, num. 1.* & alii citati à Diana *part. 2, tract. 16. reſol.* 51. affirmaruut dubium in fide infidelem non eſſe. Sed pro hujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, præſentem textum procedere in dubio, ſeu dubitante voluntariè, & deliberatè; qui enim dubiis & ſcrupulis involuntariis impetitur, ſicut non peccat, ita nec fidem amittit, quæ ſine peccato non deſtruitur, ut docent auctores ſuprà laudati: & hujus rei manifeſtum argumentum eſt, quod ſcilicet nec ipſe errans per errorem involuntarium, & inculpabilem in fide infidelis fiat, ut patet in ruſticis negantibus plures fidei veritates ex ignorantia inculpata, qui non ideo infideles ſunt. Si ergo ſic errans involuntariè, & materialiter, ut Theologi loquuntur, in fide infidelis non eſt, à fortiori nec dubius, ſeu dubitans inculpatè, vel quia per motus primò primos, & indeliberatos dubium occurrit, vel etiam quia non ſatis ipſi propoſita eſt ea fidei veritas, de qua dubitat. Deinde ſciendum eſt, dubium in fide dici, qui circa aliquam veritatem, quæ per fidem Catholicam credenda eſt, ſive primaria, ſive ſecundaria, ſive directa, ſive indirecta illa ſit, dubius fuerit; nec enim requiritur ut de tota fide dubitet, quemadmodum errans in fide dicitur, qui vel uni ſoli fidei veritati diſſentit. Qui ergo circa quamcunque veritatem ſufficienter propoſitam ut credendam per fidem Catholicam dubius fuerit, is verè dicetur dubius in fide, & juxta textum hunc infidelis erit. Deinceps ſciendum eſt, dubium in ſignificatione propriâ eum non dici, qui quomodocunque ſuſpendit aſſenſum fidei; nam cùm præceptum fidei non obliget pro ſemper ad credendum ſine ullo peccato, conſequenter, qnin fides amittatur, homo fidelis poteſt aſſenſum cohibere: ulterius ergo requiritur ad verum dubium aliquis actus; ſi enim mera ſuſpenſio actus non ſufficit, jam in hoc dubio actus includitur: quod probatur, nam dubius opponitur certò, ut omnibus in comperto eſt ex ipſa vocis notione: ſed omnes fideles certi dicuntur in fide, etiam quando actum credendi non eliciunt, ſive quia non advertunt, ut in ſomno, amentia, ſeu animi diverſione; ſive quia etiam advertentes cùm videant ſe non obligari ad actum credendum, eum omittunt: ergo per omiſſionem, ſeu ſuſpenſionem utcunque actus fidei non dicitur quis dubius. Quod etiam nobis conſtat ex fide humana; non enim quis dicitur dubius de dictis alterius eo præciſè, quòd actu ad ipſum non attendat, aſſenſumque actualem ipſis non præſtet, volens ſe ad alia divertere. His ſuppoſitis jam accedam ad præſentis textus expoſitionem: Dubius in fide aliquem actum poſitivum dicit, ſive directum, ſive reflexum: vel ergo per talem actum dicit expreſsè myſterium fidei eſſe dubium, & ſic manifeſtè opponitur veritati fidei; nam fides Catholica docet myſteria revelata non eſſe dubia, ſed certa, & infallibilia; jam verò ſi talis actus poſitivus dicit myſterium à Deo revelatum eſſe dubium, eo ipſo aſſerit, poſſe non eſſe ita ut revelatur à Deo, poſſeque aliter evenire: ergo talis actus ſic dubitans hæreticus eſt. Si verò actus non directè de ipſo myſterio revelato, ſed de ipſo homine credituro, vel etiam de ipſo aſſenſu præſtando reflexè affirmet *dubium eſſe*, etiam hæreticus erit, & reſiſtens veritati fidei; nam fides docet omnem aſſenſum procedentem ex ea infallibilem eſſe, idemque cenſendum eſt de actu, quo quis dubitaret de motivo credendi, ita ut putaret, quod *forte motivum fidei deficere poteſt*; nam cum motivum ſit revelatio Dei, hoc eſſet revelationem Dei fallibilem putare, quod hæreticum eſt. Igitur omnis actus, qui neceſſariò intercedit in dubio culpabili, & deliberato, contradicit alicui veritati fidei, & conſequenter eſt hæreticus, conſtituitque hominem infidelem.

51. *Diſſolvitur alia difficultas.* Sed inſtabis cum auctoribus negantibus dubium in fide eſſe infidelem, fidem amitti non poſſe ſine actu poſitivo oppoſito: rectè autem contingere poſſe dubium culpabile ſine ullo actu, nam qui in aliquo caſu, in quo ex præcepto fidei tenetur aſſentire poſitivè fidei, & non aſſentitur, peccat etiamſi nihil contrarium ponat, ut patet in aliis peccatis puræ omiſſionis: ergo tunc mera ſuſpenſio, ſeu dubium etiam ſine ullo actu invenitur, quin fidem deſtruat, ſeu infidelem conſtituat. Reſpondetur enim ex ſuprà traditis, talem ſuſpenſionem peccaminoſam quidem eſſe, ſed ſi non oriatur ex actibus poſitivis dubitantibus, non facere hominem dubium; nam bene ſtat talis ſuſpenſio cum eo quod quis ſimul apud ſe ſtatuat: Si elicerem aſſenſum exempli gratiâ de Trinitate, infallibilem elicerem: quemadmodum rectè ſtat, me judicare alium actum præceptum eſſe juſtum, & ſanctum, & adhuc à me ſuſpendi. Nequit autem quis dici dubius in fide eo præciſè, quòd fidem præceptam non eliciat, ut ſuprà dixi. Unde infertur, Authores negantes per dubium amitti fidem, intelligendos eſſe de dubio ipſo formali, & ſuſpenſivo purè; Authores verò affirmantes intelligi de dubio in cauſa, quando ſcilicet quis ſuſpendit aſſenſum, eo quod poſitivè dnbitet, modo ſupra explicato. Proſequitur latiùs Thomas Benus *de offic. Inquiſit. part. 2. dubit. 13.*

CAPUT II.

Leo [a] Papa.

De qua re quintidecimi capituli ſermo conqueritur, & præſumptionem diabolicam meritò deteſtatur; quia & nos iſtud veracium teſtium relatione comperimus, & multos corruptiſſimos eorum codices, qui canonici titulantur, invenimus. Quomodo enim decipere ſimplices poſſent, niſi venenata pocula quodam melle prælinerent, ne uſquequaque ſentirentur in ſua via, quæ eſſent futura mortifera. Curandum ergo eſt, & ſacerdotali diligentiâ maximè providendum, ut falſati codices, & à ſincera veritate diſcordes, in nullo uſu lectionis habeâtur. Apocryphæ

phæ autem ſcripturæ, quæ ſub nominibus Apoſtolorum multarum habent ſeminarium falſitatum, non ſolùm interdicendæ, ſed etiam penitus auferendæ ſunt, atque ignibus concremandæ. Quamvis enim ſint in illis quædam quæ videantur ſpeciem habere pietatis, nunquam tamen vacuæ ſunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione ſeductos, laqueis cujuſcunque erroris involvant. Unde ſi quis Epiſcoporum, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel ſub canonicorum nomine eos codices in Eccleſia permiſerit legi, qui [b] Priſcilliani adulterina ſunt emendatione corrupti, hæreticum ſe noverit judicandum: quoniam qui alium ab errore non revocat, ſeipſum errare demonſtrat.

NOTÆ.

1. [a] LEO.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed inſcriptionem, & litteram reſtituo ex ipſis epiſtolis Leonis, ubi *epiſt.* 93. *cap.* 15. reperiuntur verba hujus textus prout ea in præſenti tranſcribo. In præſenti Leo ſcribit Turibio Epiſcopo Auſturicenſi, ſeu Aſturicenſi, ſed cùm tres Turibii vitâ, & miraculis clari floruiſſent in Hiſpania illis quarto, & quinto ſæculis Eccleſiæ, videamus de quo Turibio in præſenti agatur, cùm omnes hæreſim Priſcillianiſtarum æquè damnaverint, unde facilè confunduntur ab ſcriptoribus. Et unus fuit notarius noſtri Leonis, & poſtea Epiſcopus Bracharenſis, de quo Julianus Archipresb. *in chron. anno* 454. *num.* 247. ait: *Per hac tempora Turibius ſancti Leonis primi Notarius, patriâ Brigantium, factus monachus poſt longas peregrinationes ſecum multas adduxit reliquias: ad Galleciam reverſus ſcribit ad Idacium, & Sponium; Idacium, inquam, Epiſcopum Bracharenſem, ut illi conſulant miſerrimo Gallecia ſtatui, repullulante tunc Priſcillianiſtarum hareſi. Qui quidem Pontifices praſederunt in Concilio Toletano, ut Legati Leonis.* Cujus Notarii etiam meminit Lucretius Epiſcopus Bracharenſis in exordio Concilii Bracharenſis I. apud Loayſam *fol.* 116. ibi: *Credo autem veſtra beatitudinis fraternitatem noſſe, quia eo tempore, quom his regionibus nefandiſſima Priſcilliana ſecta venena ſerpebant, Beatiſſimus Papa urbis Roma Leo, qui quadrageſimus fere extitit Apoſtoli Petri ſucceſſor, per Turibium notarium Sedis ſua ad Synodum Gallecia contra impiam Priſcilliani ſectam ſcripta ſua direxit.* Secundus fuit Turibius monachus Benedictinus, & Epiſcopus Palentinus, de quo Julianus *in chron. anno* 545. *num.* 248. ait: *Turibius Monachus, cui anno Domini DXXXVI. dederat habitum ſanctus Benedictus, veniens ad Hiſpaniam fundat monaſteria: pòſt factus Epiſcopus Palentinus. Hoc anno maledicit Palentinis infeſtis hareſi Priſcillianiſtarum, & Fluvius Nevis dictus, Cadrion. vulgò, civitatem ipſam inundavit.* Marcus Maximus *in chron. anno* 531. *fol.* 183. ibi: *Turibius monachus, ad quem ſcripſit Montanus Pontifex Toletanus è monacho Benedictino fit Epiſcopus Telenſis, vel Palentinus.* Tandem tertius fuit Turibius Aſturicenſis Præſul ad annum uſque 454. de quo ita legitur apud Julianum Archipresb. anno 454. numero 230. *Sanctus Turibius Auſturicenſis Epiſcopus hoc anno moritur.* In Martyrol. Romano, die xvj. Aprilis ita habetur: *Palentia ſancti Turibii Epiſcopi Aſturicenſis, qui ope Sancti Leonis Papa hareſim Priſcilliani ex Hiſpania penitus profligavit, clariſque miraculis in pace quievit.* Ubi expungendum eſſe verbum *Palentia*, jam notavit Tamayo à Salazar *tom.* 2. *Martyr. Hiſpan. die* 16. *April.* Videndi ſunt Sandoval *in hiſtoria ſancti Antonini Palentini*, §. 4. *fol.* 25. D. Antonius Speleta *in fundatione Eccleſ. Auſturic. numer* 64. Loayſa *in notis ad Concil. Tolet.* 2. Marquez *in orig. Heremit. cap.* 10. §. 2. Acunna *in Hiſt. Brachar. lib.* 1. *cap.* 57. Huic ſancto Turibio reſcribit Leo in præſenti, ut apertè conſtat ex C.M.S. Eccleſiæ Aſturicenſis edito à Tamayo *ſuprà*, ubi ita habetur: *Fuit igitur hic Beatiſſimus vir, ſicut compertum veraciter habemus, natione Hiſpanus, Gallecia regionis indigena, Aſturicenſis civitatis Epiſcopus, cultor verus Dei, contemptor ſui, religionis amator, catholica veritatis aſſertor, idololatria ſubverſor, & errorum validus expugnator: pracipuè Priſcillianorum deteſtabilem hareſim, qua tunc temporis in Hiſpania velut peſtifer morbus ſerpendo non ſolùm diverſarum urbium populos peſtiferâ leprâ maculaverat, verùm etiam (quod magis dolendum eſt, quorundam ſacerdotum, qui Eccleſiam Dei regere videbantur, corda invaſerat, per quos aliorum error tollendus erat, non ſequendus, niſu quo valuit, condemnavit, & auctoritate Leonis Papa, qui eodem tempore Romana Eccleſia praerat, totis viribus expurgare curavit. Cùm itaque praſatus Leo Papa paſtoralis ſui regiminis curâ ad diverſarum Provinciarum Epiſcopos epiſtolarum ſuarum dirigeret ſcripta, inter cateros huic Beatiſſimo viro Turibio tunc temporis Aſturicenſi Epiſcopo quandam epiſtolam univerſos errores Priſcillianiſtarum ſexdecim capitulis continentem, deſtinare curavit. Quâ epiſtolâ acceptâ, protinus Romani Pontificis mandata ad debitum executionis faſtigium perducere deſtinavit, ex quo aliqua Concilia in totius Hiſpania finibus indicta, ſacrilega Priſcillianiſtarum dogmata condemnarunt, & Beatiſſimi Leonis doctrinam ut Catholicam, & ab univerſalis Eccleſia capite dimanatam, totis viſceribus amplexi ſunt. Quo evenit, ut per aliquam temporis intercapedinem flagitioſa hareticorum perfidia delitеſceret.*

[b] *Priſcilliani.*) Priſcillianus Hiſpanus, familia nobilis, dives, acer, facundus, eruditus, pravo ſtudio corrupit optimum ingenium: dum eſſet laicus, & hæreſi infectus, Abulæ Epiſcopus clam factus eſt: ex omnium hæreticorum ſentina hæreſim hauſit, ut refert Severus Sulpitius *lib.* 2. *ſacra hiſtoria, in fine.* De hac hæreſi Priſcillianiſtarum extat conſultatio Oroſii ad Auguſtinum, & ejus ad Oroſium eruditiſſimum reſponſum, & damnata fuit hæc hæreſis in duobus Conciliis Galleciæ, & Tarracon. memineruntque ejus Vigilius Papa *epiſt.* 1. *cap.* 1. Concil. Brachar. I. *in princip. & can.* 5. *&* 6. 7. 13. *&* 17. quorum verba refert Ant. Auguſt. *in epit. juris lib.* 11. *tit.* 36. & regula fidei contra ipſum repetita fuit in Conciliis Tolet. I. & Brachar. I. quia pullulante iterum hæreſi nova exſtirpatio adhiberi debuit. 2.

COMMENTARIUM.

3. Generale eſt axioma, videlicet, cùm quis poteſt alios ab errore retrahere, & non revocat, ſeipſum errare demonſtrat. Probant textus *in cap. error, cap. conſentire, 83. diſt. cap. qui conſentit, 11. q. 3. cap. qui poteſt, 23. q. 3. cap. præterea, 23. q. 8. cap. tam ſacerdotes, 24. q. 3. cap. ſi ea 50. 23. q. 4. cap quanta 47 de ſentent. excom. cap. 3. eod. tit. lib. 6. cap. ſicut dignum, §. illud, de homicid. l. ſcientiam, ff. ad leg. Aquil. l. 2. §. 1. cum. l. 2. & 4. ff. de noxal. l. 6. ff. de re milit.* & ſanè paremiale eſt, & decantatum illud Senecæ in Troade: *Peccare qui non prohibet cùm poteſt, jubet.* Cui congruenter, ſciteque conſentiunt Plato *in ſuis legibus, lib. 9. ad finem*: quia æquè punire vult, qui aliorum injurias cùm prohibere poſſet, non prohibet, ac is qui fecit. Carnotenſis *epiſt.* 137. *Nec caret navo ſuſpicionis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare.* Caſſiodorus *lib. 2. var. cap. 36.* Arnobius *lib. 2. adverſ. Gent. Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, ceſſationis crimen fecerit proprium, & retentionis diſſimulatione permiſerit priùs.* Et *lib. 4. cap. 28 Quiſquis patitur peccare peccantem, is vires ſubminiſtrat audaciæ.* Silvianus *lib. 7. de provid.* ibi: *Poteſtas quippe maxima, & potentiſsima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari, in cujus enim poteſtate eſt prohibere ſi non prohibet, ea profectò jubet agi, quæ non prohibet admpleri.* Seneca in Hercule Furente: *Qui non vetat peccare, cùm poſſit, jubet.* D. Greg. *lib. 32. Moral. cap. 5. Inflammantur quippe corda juſtorum, cùm non correpta conſpiciunt acta malorum; eorumque culpæ ſe participes credunt, quod iniquitates creſcere ſilendo permittunt.* Alia in eandem ſententiam cumulant Tiraquel. *de pœnis cauſ.* 44. Valenzuela *contra Venetos, p. 5. num* 136. Marquez *lib. 1. Gubern. Chriſt. cap.* 30. §. 3. M. Magerus *de advocat. armat. cap. 14. num. 153.* P. Greg. *lib. 2. de republic. cap. 1.* Cabreros de Avendanno *de pœna tripli, cap. 1.* Solorzanus *de parricid. lib. 1. cap. 1.* & *tom. 2. de jure Ind. lib. 4. cap. 5. num. 6.* & *emblem.* 70. Amaya *in l. 3. num. 16. C. de can. largit. lib.* 10. Ill. D. Franc. Ramos *in ſyntag. de Epiſcopat. Luſit. propoſ. 3. num.* 75. Sed cum in præſenti non agatur de quocunque errore, ſed de errore fidei, ut ex integra textus conſtat, de eo tantùm differendum eſt, & diſcrimen eſt conſtituendum inter perſonas, quæ hæreticos non revocant ab erroribus, & puniunt, quibus id competit ex officio, ut ſunt Epiſcopi, & Inquiſitores, quibus ſpecialiter exſtirpatio hæreſum commiſſa eſt, ut ſi in detrimentum fidei catholicæ negligentes fuerint in inquirendis, & puniendis, hæreticis adeo ſeverè puniendi ſunt, ut ab Epiſcopali dignitate, & officio amoveantur, *cap. excommunicamus, el. 1. §. volumus, hoc tit.* & inter eas quibus ex officio id non competit, ut ſunt cæteri fideles, qui tenentur ſub pœna excommunicationis hæreticos denuntiare, juxta conſtitutionem Gregorii IX. quam refert Penna *p. 2. Directorii*, in præſenti. Nec licèt priùs uti correctione fraterna, ſeu charitativa monitione, quæ in aliis delictis præcedere debet, juxta tradita *in cap. qualiter, de accuſat.* docet Penna *in præſenti*, & plura de hac denuntiatione congerunt Santarellus *de hæreſi cap. 9. dub. 5.* Suarez *de fide cap. 20. ſect. 4. num.* 11. Carena *de offic Inquiſit. p. 2. tit. 9. §. 4.*

CAPUT III.

[a] Auguſtinus *de Fide*

Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum, vel ſchiſmaticum, quamvis multas eleēmoſynas faciat, vel etiam pro Chriſto ſanguinem fundat, cum diabolo, & angelis ejus æterni ignis incendio participandum, niſi ante finem hujus vitæ Catholicæ fuit incorporatus & [b] redintegràtus Eccleſiæ. *Et poſt pauca*: Omni enim homini, qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet unitatem, nec [c] baptiſmus, nec Eleemoſyna, quantumlibet copioſa, neque mors [d] pro nomine ſuſcepta Chriſti, proficere poterit ad ſalutem.

NOTÆ.

1. a Auguſtinus.) Ex eodem Sancto citantur hæc verba ab Anſelmo *lib. 8. in fine Decreti*, Ivone *p. 1. Decreti, cap. 4. & 39.* & *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 3.* & reperiuntur verba hæc inter opera D. Auguſtini *in lib. de fide ad Petrum Diaconum.*

b *Et redintegratus.*) Nam dum pertinax eſt in ipſa hæreſi, extra Eccleſiam eſt, ut probat Ricciulus *lib. 3. de jure perſon. cap.* 2. quare nullo modo ante reconciliationem decedens ſalvari poteſt.

c *Baptiſmus.*) Antea ab eo ſuſceptus, aliàs hæreticus non eſſet, ut probavi ſuprà *in cap. 1.* 2.

d *Pro nomine Chriſti.*) Sed falsò, & cum errore ſuo, ut contingit ſæpius Luteranis, & Calviniſtis, qui comburi patiuntur non abjurato ſuo errore, immò pro ejus defenſione; unde credunt pro Chriſti nomine martyrium pati, quod illis nullo modo prodeſt.

CAPVT IV.

[a] Gregorius *Anaſtaſio Antiocheno*

PRæterea dum de ſanctorum Conciliorum cuſtodia tua fraternitas loqueretur, ſanctam [b] Epheſinam Synodum primam ſe cuſtodire profeſſa eſt: ſed quia ex annotatione [c] hæretici codicis, qui ad me ex regia urbe tranſmiſſus eſt, agnovi per hoc, quod quædam capitula catholica cum hæreticis fuerant reprehenſa, quia quidam illam Epheſinam primam Synodum in eadem urbe exiſtimant, quæ quondam ab hæreticis traditur eſſe compoſita, omnino neceſſe eſt, ut charitas veſtra eandem Synodum apud ſanctam Alexandrinam, atque Antiochenam Eccleſiam requirat, & qualiter in veritate habeatur, inveniat. Vel ſi placet, hinc dirigemus, quæ ab antiquitate ſervata in ſcriniis habemus: illa enim Synodus, quæ ſub primæ Epheſinæ imagine facta eſt, quædam in ſe oblata capitula aſſerit approbata, quæ ſunt Cœleſtii, [d] atque Pelagii prædicamenta: & cùm Cœleſtius, atque Pelagius in ea Synodo ſint damnati, quomodo poterant illa [e] capitula recipi, quorum damnabantur auctores? Quia verò pervenit ad nos in Orientis Eccleſiis nullum ad [f] ſacrum ordinem niſi ex præmiorum datione pervenire, ſi ita eſſe veſtra fraternitas agnoſcit, hac primam oblationem omnipotenti Deo offerat, ut à ſubjectis ſibi Eccleſiis errorem ſimoniacæ hæreſeos compeſcat.

NOTÆ.

[a] G*Regorius.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & extat textus hic inter epiſtolas ipſius Gregorii *lib. 7. in dict. 2. epiſt.* 48. ex qua in poſteriori parte reſtituo litteram hujus textus.

1. b *Epheſinam Synodum.*) Synodus Epheſina Oecumenica celebrata fuit anno Chriſti 431. auctoritate Cœleſtini Pontificis, & favente Theodoſio juniore Imperatore, ubi pluſquam ducenti Epiſcopi ex Oriente convenerunt, & præfuit ut Legatus Romani Pontificis Cyrillus Epiſcopus Alexandrinus. In hoc Concilio condemnata eſt præcipuè hæreſis Neſtorii, ponentis in Chriſto duas perſonas, humanam & divinam; unde dicebat, Beatiſſimam Virginem Mariam dici non debere Dei genitricem, ſed Chriſti genitricem. PP. autem illi ſanctiſſimi divino afflati lumine ſtatuerunt, eam verè dici, & eſſe matrem Dei, quæ verè genuit Deum, & ex tunc in ſalutatione Angelicâ addita ſunt illa verba: *Sancta Maria mater Dei ora pro nobis*, ut refertur in ipſis actis, & narrant Baronius, & Coriolanus dicto anno 431. Idem Coriolanus in ſumma Concil. ad ipſum Concilium Epheſinum.

2. c *Hæretici codicis.*) Magna enim cura fuit ſemper hæreticorum, Eccleſiæ decreta, ſanctorumque Patrum ſcripta ſuis ſententiis pravis immixtis, aut additis adulterare, & corrumpere. Sanctus Clemens de his mixturis, quibus hæretici ſua ſcripta corruperant, conquerebatur, ut refert Epiphanius *hæreſi* 34. & hanc ſortem ſcriptis ſuis obtigiſſe queritur Dionyſius Corinthius apud Euſebium *lib. 4. hiſtor. cap.* 22. & corruptam ad hunc modum à Neſtorianis fuiſſe ſancti Athanaſii epiſtolam ad Epictetum, narrat ſanctus Cyrillus: priorem ad Succeſſum epiſtolam ab Iconoclaſtis ſancti Epiphanii ſcriptam, corruptam multis demonſtrat alter Epiphanius in Synodo Nicæna 2. *action.* 6 Plures ſimiles apud Sanctos Patres antiquos, & recentiores, ſuppoſitiones, & adulterationes congeſſerunt Antonius Auguſtinus *in epit. juris lib. 11. tit.* 15. Gretſerus *in lib. de jur. & more probibendi malos libros, lib. 2. cap.* 5. Theophilus Raynaud. *in tract. de bonis & malis libris, partit. 1. erothem. 10. num.* 283.

d *Cœleſtii atque Pelagii.*) Cœleſtius Pelagii ſectator fuit, ut refert D. Auguſt. *de hæreſibus cap.* 88. ibi: *Pelagianorum eſt hæreſis hoc tempore omnium recentiſſima, à Pelagio monacho exorta, quem Magiſtrum Cœleſtius ſic ſequutus eſt, ut ſectatores eorum Cœleſtiani etiam nuncupentur.* Impia dogmata Cœleſtii, & Pelagii validè confutavit idem Sanctus *in lib. de gratia Chriſti, & in lib. de peccato origin.* & damnata fuerunt in Concilio Milevit. ſub Innocentio I. & in hoc Epheſino *cap. 9. can.* 1. his verbis: *Quia verò oportebat eos, qui ob aliquod Eccleſiaſticum, vel corporis impedimentum, in regione, vel civitate ſua detenti, ſacra Synodo intereſſe nequiverunt, ea non ignorare, quæ de ſchiſmaticis ſunt definita, notum facimus veſtræ Sanctitudini, quod ſi provinciæ cujuſpiam Metropolitanus, à ſacra, & Oecumenica Synodo deſciſcens, defectionis conciliabulo ſeſe addixerit, vel poſtea quoque cum Cœleſtio ſenſerit, vel etiamnum ſentit, hujuſmodi contrà provinciæ ſuæ Epiſcopos nihil omnino decernere poſſe, quo ad ſacrâ Synodo ab omni communione eccleſiaſticâ ſecluſus, nullius deinceps poteſtatis, & auctoritatis exiſtat.* Hæc ibi: ex quibus conſequitur, verè dici in hoc capite, quod interpretamur, Cœleſtium & Pelagium in Epheſina Synodo eſſe damnatos: & etiam apparet malè Ananiam, Panormitanum, Socinum in præſenti, ex hoc textu deduxiſſe, Pontificem poſſe in Concilio condemnari, cùm in Concilio Epheſino non Cœleſtinus, ſed Cœleſtius damnaretur. De erroribus Cœleſtii, & Pelagii agitur in variis Conciliis, quorum verba refert Antonius Auguſtinus in 3.

Digitized by Google

epit.lib. 11.*tit.* 39. & 40. & refert poſt alios Salelles.

e *Capitula.*) Ubi continebantur dogmata cœleſtii, & Pelagii.

f *Ad ſacrum ordinem.*) De ſimonia in ſuſceptione Ordinum commiſſa, egi *in cap.* 1. *de ſimonia.*

COMMENTARIVM.

4. *Concluſio traditur & probatur.* EX fragmento hujus epiſtolæ compilato ſub hoc titulo de hæreticis, communiter deducitur ab Interpretibus aſſertio, damnato auctore ex cauſa hæreſis, damnata cenſeri ejus ſcripta. Ita repetentes omnes in præſenti, juxta quorum mentem concluſionem deduco : *Scripta hæretici per Eccleſiam damnati, damnata ſunt, & ita confligenda, aut comburenda.* Probant eam textus *in can.* 60. *Apoſt.* Nicæna Synodus 2.*can.* 9.ibi : *Laicus, vel monachus excommunicetur, Epiſcopus, Presbyter, Diaconus deponatur, qui occultaverit libros hæreticorum.* Ex *cap.* 3.ubi ſpecialiter de Cœleſtii, & Pelagii ſcriptis agitur, 15.*diſt cap.* 2.junctâ integrâ, *hoc titul.* Leo Magnus *epiſt.* 91.*cap* 16. ibi : *Diſtinti tractatus vetantur, licet auctor reſipuerit.* Innocentius II. *epiſt.* 2.*ad Sampſonem Archiep. Bituricen.* ibi : *Mandamus quatenus libros erroris Petri Abailardi faciatis igni comburi.* Concilium Brachar. 1. *can.* 17. Adrianus Papa *in epiſt. ad Baſilium Auguſtum, in Actione* 8.*Synodi* 8. ibi : *Omnia exemplaria cremari igne contemplantibus cunctis, ne unus quidem apex, aut jota inde ſuperſit.* Nicolaus I. *ad conſulta Bulgarorum, cap.* 103. Concil Lateran. ſub Leone X *ſeſſ.* 10. Conſtantienſe *ſeſſ* 8. Trident. *ſeſſ.* 18. & 25. *leg. damnato* 8 *leg. quicunque, Cod. de hæretic. leg.* 34. *Cod. Theodoſ. eod. tit. leg. quoniam, Cod. de Epiſc. & cleric. leg.* 10. *Cod. de Epiſc. aud.* Alia Imperatorum edicta & Pontificum decreta pro illuſtratione hujus concluſionis congeſſerunt Ant. Auguſt. *in epit. juris lib.* 11.*tit.* 14. Creſpetius *in ſumma juris Pontif. verb. Hæreticorum libri* Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib.* 2.*cap.* 15. & 16. Conradus Brunus *lib.* 6.*de hæretic. cap* 6. Ricciulus *de jure perſon. lib.* 5.*cap.* 21. Gabriel Putherbeus *de tollend. malis lib.* 3. Baptiſta Cardona *lib. de expungendis hæret. Auctorum nominibus*, Jacobus Gretſerus *in lib. de jure & more prohibendi libros hæreticorum.* Theophylus Raynaud. *tom.* 11.*in tract. de bonis, & malis libr. partit.* 1.*erothemate* 3. P.Greg. *lib.* 2.*partit tit.* 6.*cap.* 7. & *in cap. damnamus. de ſumma Trinit.* Fileſacus *in cap.* 1. § 7. *de offic. Ordin.* Coriolanus *in ſumma Concil. ad Concil. Armenia, anno* 1433. Diana *p.* 11. *tract.* 1.*reſol.* 1. & *tract.* 5.*reſol.* 62. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect tit.* 2. Bellarminus *tom.* 1.*controv. lib.* 3.*de clericis, cap.* 20. Simancas *de cathol. tit.* 38. Fileſacus *in cap.* 1. §. 7. *de offic. Ordin.* Beyerlinch. *in theatro vita hum. tom.* 4. *verbo Libri.* Suarez *de fide diſput.* 20.*ſect* 2. Baſil. *de matrim. in append. cap.* 2.*num.* 6. I. Gothofr. *in leg.* 14. C. *Theod de maleſic & mal.* 34 *de hæretic* Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. Inquiſit. dubit.* 36. P. Mendo *lib.* 3.*de jure academic q.* 16. D. Joſeph de Retes *lib.* 8.*opuſcul. cap.* 13. P. Serlogus *tom.* 3 *in Cantica, veſtig.* 34. *fol.* 421. Decianus *lib.* 5.*tract crimin. cap.* 48. Becanus *in* 2.2.*cap.* 15.*de fide, q.* 8. Cohelius *in not. Cardin. cap* 15. *congreg.* 10. Fornerius *lib.* 3.*rer. quotid. cap.* 14. Coriolanus *in breviario, anno* 1545. P. Menochius *lib.* 2.*pelit cap.* 3.*num.* 5. Caſtro Palao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4.*diſput.* 2. *punct.* 10. Bordonus *tom.* 1.*ſacri Tribun. cap.* 14. Phocius *in nomocan. tit.* 12.*cap* 3.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : In libris hæreticorum multa bona continentur , quibus uti poſſumus, cùm non modica utilitate. Tertullianus enim ipſis libris, quos adverſus Eccleſiam ſcripſit, ut de pudicitia, de fuga in perſecutione , de monogamia, & exhortatione caſtitatis , quam multa ad Chriſtianos uſus, & dogmata contra ſectarios peropportuna ſuppeditat. Euſebium Cæſareenſem Arrianorum ſigniferum appellat D. Hier. evinciturque Epiphanius *in Synodo* 2. *Nicana, action.* 6. probatque Cano *lib* 11.*de locis, cap.* 6. magno tamen Eccleſiæ damno ſcripta ejus eriperentur. Quid dicemus de Origine , & Novatiani libris ? verſantur enim omnium manibus cum fructu, etiamſi in eis maculæ , & errores non uno in loco ſuperſint , conſtetque Novatianum fuiſſe apertè hæreticum : & eodem nomine appellatur Origenes in Concil. Lateran. ſub ſancto Marino, *conſult.* 5.*anathematiſmo* 18. & eodem modo notatur à multis Patribus, ut refert Caſſiodorus *de divin. inſtit. cap.* 1. & nihilominus D. Hieron. in epiſtola ad Paulum Concordienſem Novatiani librum ad ſe tranſmitti poſtulabat, ut cognitis ejus venenis, libentius ſancti Cypriani antidotum biberet: unde in librorum lectione ſequendum eſt conſilium Theodoreti *lib.* 3.*Polymorphi*, his verbis : *Imitare ergo apes , ô vir bone , & ſacræ Scripturæ prata , & ſanctorum Patrum pulchros flores mente circumvolans, fidei favos in te contexe: quod ſicubi herbam inveneris, nec dulcem , nec eſculentam, cujuſmodi eſt hic Apollinaris, & Euſebius, habe tamen aliquid inutile ad mel conficiendum : non eſt alienum, quod bonum eſt ſumere ; quod verò noxium, relinquere. Etenim apes ſæpè in venenoſis fructibus inſidentes, quod eſt quidem perniçioſum , relinquũt ; quod eſt verò ſibi accommodatum, accipiunt. Hæc tibi quidem , ô amice , jure fraterna amicitiæ conſulo.* Plura in hanc rem congeſſit Claudius Eſpenceus poſt commentarium epiſtolæ ad Titum *in lucubrat. de lect. lib. ſuſpect.* Ergo non omnes libri Auctoris damnati configendi , & comburendi ſunt. Accedit, nam Eccleſia tolerat libros Gentilium, & Judæorum : ergo & hæreticorum ſcripta tolerare debet , cùm detur eadem ratio improbationis in alteris, ac in aliis. Augetur hæc dubitandi ratio ex teſtimoniis Dionyſii, & Hieronymi ; nam Dionyſius, ut ſcribit Euſebius *lib.* 7. *hiſtor. cap.* 6. Nicephorus *lib.* 6.*cap.* 8. & 9. cùm reprehenderetur, quòd libros hæreticorum legeret , reſpondit ſe viſionem habuiſſe , quâ ſibi dicebatur, *Lege omnia quæ in manus tuas venerint ; valebis enim ad omnia reſpondere, & reprobare.* Hieron. *in epiſt.* 152. *ad Alexandrum Minerium* , inquit ſe legere libros Hæreticorum , ut bona inde excipiat , etiamſi ſciat aliquos propterea de ſe murmurare. De Theophilo antiquo Doctore idem refert Socrates *lib.* 5. *hiſt. cap.* 15. Denique in Concil. Carthag. 4.*can.* 16. præcipitur Epiſcopis , ut libros Hæreticorum legant pro neceſſitate , & tempore. Igitur non quælibet lectio librorum Hæreticorum prohibenda eſt. 5. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Hac tamen dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio , quæ probatur ex antiqua 6. *De uſu conficiendi libros.*

Google

antiqua, perpetuaque conſuetudine, non ſolùm Chriſtianorum, verùm & diverſarum gentium, comburendi libros improbatæ lectionis. Prothagoræ libros ab Athenienſibus crematos refert Suidas, eo quod aliquando orationem ſic eſſet exorſus: *De Diis ſcire non poſſum, neque an ſint, neque an non ſint*. Et Cicero 1. *de natura Deorum*. ibi: *Nam Abderites quidem Prothagoras, cujus à te modò mentio facta eſt, Sophiſtes temporibus illis vel maximus, cùm in principio libri ſui poſuiſſet: De Diis neque ut ſint, neque ut non ſint; ab eo dicere Athenienſium urbe, atque agro eſt exterminatus, librique ejus in concione combuſti*. Idem refert Lactantius *lib. de ira Dei, cap.* 9. quod factum cùm narrat Sariſbarienſis *lib* 5. *Polycrat. cap.* 4. loco Prothagoræ, legit Pythagoram. Similiter & de libris Tullii de natura Deorum, eo quod Atheïſmum induci per eos aliqui cenſebant abolendos judicabant: refert Arnobius *lib. 3. adverſus gentes, num.* 5. ibi: *Cumque alios audiam muſſitare indignanter, & dicere, oportere ſtatui per Senatum, ut aboleantur, ne vetuſtatis opprimatur auctoritas*. Similiter Livius *lib. 5. decad.* 3. refert Senatum addixiſſe libros quoſdam cremandos, à trajiciente aratrum ad Numæ ſepulchrum repertos, quia evulgati religionem, ac cultum nimium læderent. Idem ex Varrone tradunt Lactantius *lib. 1. divinar. inſtit. cap.* 22. D. Auguſt. *lib. 7. de civit. Dei, cap. 34. & 35.* latè probat ſtudium & curam Gentilium in damnandis libris, ex quorum lectione lædi poterat, Theophilus *in dict. tract. de bonis & malis libris. erothem. 4 num.* 32. Lipſius *ad 4. annal. Taciti*, Forner. *3. rer. quotid.* 14. inde immaniſſimum edictum tulit Diocletianus de comburendis libris Chriſtianorum, quod refert Arnobius *lib. 3 adverſ. gentes*, de quibus libris nonnulli accipiunt textum *in leg. 4. §. 1. ff. familia erciſcund.* ubi Ulpianus docet, libros improbatæ lectionis, ut mala medicamenta in judicium familiæ erciſcundæ non venire, nec inter hæredes dividi, ſed eſſe corrumpenda. Quam lectionem retinet D. Joſeph. de Retes *lib 8. opuſcul. cap.* 13. fuit enim infenſiſſimus Chriſtianæ Religioni Ulpianus. Quare ex ejus libro 8. *de offic. Proconſul.* ubi de pœnis imponendis Chriſtianis agebat, nulla ſuperſunt veſtigia in libris Pandectarum; ejus tamen odii extant veſtigia *in leg. ſi in aliam, ff. de offic. Proconſul. leg. congruit* 13. *de officio Præſidis, leg. 2. ff de extraordin. crimin.* notavit eruditus Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 36. Ita textum *in dict. leg.* 4. §. 1. accipiunt Balduinus *de edictis pro Chriſtianis, fol.* 111. Mornacius *in eodem textu*, Baronius *anno* 56. Sed ipſe Baronius *anno* 302. Ulpianum refert ad libros magicos, mathematicoſque, qui etiam comburendi erant, ex eodem jure. Paulus *lib. 5. ſentent. titul. 23. leg. mathematicos* 10. *Cod. de Epiſcop. aud. leg. damnatos* 6. *§. nec verò, Cod. de hæretic. leg. 34. Cod. Theodoſ. eod. titul. Novel. 41. Juſtin. cap.* 1. Photius *in nomocan. tit. 12. cap.* 3. & juſſum ſæpe fuiſſe à Senatu Magiſtratibus, ut hujuſmodi libros conquirerent, eoſque cremarent, legimus apud Livium *lib.* 29. Dion. *lib.* 54. relatos a Fornerio *lib. 3. rer. quotid. cap.* 14. Concremarique per Ædiles, modò per Triumviros, teſtantur Tacitus *lib. 4. annal. & in vita Agricolæ*, Seneca *lib. 10. controv. in princip.* unde D. Auguſtin. de ſcriptoribus magicis agens *lib. 1. de conſenſu Evangeliſt. cap.* 9. ait: *Non ſolùm diſciplinam Chriſtianam, ſed ipſam terrena reipublica adminiſtrationem jure eos condemnare.* Similiter Antiochus putans libros veteris Teſtamenti ſuæ religioni noxios, edicto pœnali eos prohibuit, ut refertur *lib. 1. Machab. cap.* 1. Alia diverſarum gentium exempla referunt Tiberius Decian *lib. 5. tract. crimin. cap.* 48. Beyerlinch *d. tom. 4. verbo Libri*, Gretſerus *d. lib. de jure prohib. libros*, Lipſius *ad Tacitum lib. 4. annot.* 78.

7. *De eodem uſu apud Catholicos.* Sed ut ab Ethnicis ad Catholicos perveniamus, conſtat in Eccleſia Catholica hunc ſemper morem fuiſſe comburendi libros hæreticorum: nam *actuum Apoſt cap.* 19. refertur, quod multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos: multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus. Ubi *curioſa* pro magicis artibus ponuntur, quæ etiam artes curioſæ dicuntur à Palladio *hiſtoria Lauſiaca ſect.* 17. ut divinandi curioſitas *in leg. 5. Cod. de maleficiis*: & D. Clemens *lib. 1. conſtitut. Apoſt. cap.* 2. ſcribit, Apoſtolos prohibuiſſe fidelibus libros Gentilium: & ſequentibus ſæculis PP Concil. Nicæn. libros Arrii igni tradiderunt, ut refert Nicephorus *lib. 8. hiſt. cap.* 18. poſtea Sanctus Chryſoſtomus ſuffragante Theodoſio Imperatore præcepit, ut, pulſis ex urbibus Montaniſtis, & Eunomianis, eorum Codices comburerentur, & eo Sancto ſuggerente Theodoſius edidit conſtitutionem, quæ extat *in leg. 34. Cod. Theodoſ. de hæreticis*, ubi notavit I. Gothofr. Faciunt textus *in leg. 8. & 16. Cod. de hæretic. leg. 3. Cod de ſumma Trinit. leg. 10. Cod. de Epiſc. aud. leg. ult. Cod. Theod. de maleſic.* Nec multò poſt Epheſina Synodus Neſtorii libros curavit ubique flammis addici, datis litteris ad Theodoſium, quæ extant *p. 1. Concil. Epheſin. cap.* 22. & D. Auguſtin. *in pſalm.* 61. de quodam Chriſtiano, qui fuerat magus, pœnitentiam acturo ait: *Portat ſuos codices incendendos, quibus fuerat incendendus, ut illis in ignem miſſis, ipſe in refrigerium tranſeat.* Manichæorum etiam libros à ſancto Leone incenſos refert Proſper Aquit. *in chronic. anno* 446. & ſimiliter Gelaſius non ſolùm edidit conſtitutionem, quæ extat apud Gratianum *in cap. ſancta 15. diſt.* quâ ſcripta hæreticorum, & apocrypha damnavit; verùm & Manichæorum libros ante ædem ſanctæ Mariæ concremaſſe refert Anaſtaſius Bibliothec. Idem Anaſtaſius *in Hadrian.* 11. librum actorum Photii adverſus Nicolaum fuiſſe combuſtum narrat, & in 8. Synodo, actione 8. Idem Hadrianus decrevit, *omnia exemplaria cremari igne, contemplantibus cunctis, ne unus quidem apex, aut jota inde ſuperſit.* Innoc. II. *epiſt.* 16. annuens petitioni Concilii Rhemenſis libros errorum Petri Abailardi incendio damnavit: & combuſtos fuiſſe à Legato Romanæ Eccleſiæ teſtatur Sanctus Bernardus *epiſt.* 193. Libros Davidis de Dinanto, tanquam hæreſibus ſcatentes, exuſtos fuiſſe in Concilio Provinciali Pariſiis celebrato, ex Rigordo, & aliis refert Spondanus *in continuat. Baronii anno 1204. numer.* 18. & ſimiliter in Concil. Rom. interdictam eſſe lectionem librorum Wiclef. refertur, & confirmatur in Concil. Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. & poſtea Concil. Later. ſub

Leone X. *ſeſſ.* 10. libros hæreticorum omninò proſcripſit. Tandem Tridentina Synodus quorumcunque hæreticorum libros, tanquam malæ meſſis certam ſementem exterminavit: firmarunt eandem prohibitionem ſuis conſtitutionibus Jul. III. Paul. IV. & Pius IV. Nec rectè Spondanus *in d. continuat Baronii, anno* 1550. *num.* 2. ſcribit primam legem generalem adversùs libros hæreticorum latam eſſe eo anno à Julio III. cùm jam idem prohibitum fuiſſet variis conſtitutionibus, quas juxta temporis ſeriem retulerunt Coriolanus *in Breviario chronol. anno* 1545. Gretherus *d. lib. de jure & more prohibendi libros*, Theophylus Raynaud. *d. partit.* 1. *erothem.* 3. Hæc autem combuſtio librorum olim fiebat per Epiſcopos: & quidem libri Arrii ab Epiſcopis damnati fuerunt, ut refert Nicephorus *lib.* 8. *cap.* 18. & poſtea Imperator Conſtantinus edicto publico flammis addixit. Similiter Eutychetis libros damnarunt Epiſcopi in Concilio Chalcedon. Idem de Originis ſcriptis refert Severus Sulpitius *dialog.* 4. *cap.* 2. & in Concil. Tolet. 3. Patres Hiſpaniæ damnarunt deteſtabilem librum ab Arrianis editum. Probat Fileſacus *in cap.* 1. §. 7. *de offic. Ordin.* Et licèt ante hæreſim damnatam ab Eccleſia non poſſet Princeps ſæcularis edicto ſuo libros flammis addicere, tamen poſt damnationem Eccleſiæ laudabiliter faciunt ipſi Principes, dum legibus ſuis hujuſmodi librorum abolitionem ſtatuunt, ut fecerunt Imperatores in legibus ſupra citatis, & *l.* 34. *Cod. Theodoſ. de hæret. l. penult. C. de mathematicis, l. ult. C. Theodoſ. de maleſic. Novell.* 42. *l.* 3. §. 3. *C. de ſumma Trinit. l.* 10. *C. de Epiſcop. aud. l.* 6. *C. de hæreticis*, & probat Ricciulus *lib.* 5. *de jure perſon. cap.* 22. *per totum*, præcipua tamen cura configendi, damnandique libros hæreticorum ſemper Pontificis fuit, ut fecerunt Gelaſius I. Leo I. Gregorius IX. Innocent. IV. Alexander IV. ut referunt Farinac. *de hæreſi q.* 180. §. 1. F. Ferdin. Caſtillo *p.* 1. *Hiſtor. Ordin. Prædicat lib.* 2. *cap.* 53. & 55. Petrus Gregor. *lib.* 12. *de Repub. cap.* 7. *n.* 4. & tandem Sixtus V. tanto negotio Cardinales aliquos præfecit, & congregationem inſtituit pro indice librorum prohibitorum, de qua egit Cohelius *in notis Cardin. cap.* 15. *congregat.* 10. In his autem regnis, ubi adeſt Inquiſitor Generalis, ad eum quoque ſpectat facultas prohibendi libros, qui ſunt contra religionem Chriſtianam, & bonos mores, ut conſtat ex ipſo indice, in præfatione, §. *at verò, regul.* 1. 4. 5. 6. 7. 8. & 10. ibi: *Liberum ſit Epiſcopis, aut Inquiſitoribus Generalibus, ſecundum facultatem, quam habent eos etiam libros, qui in his regulis permitti videntur, prohibere, ſi hoc in ſuis regnis, aut provinciis, vel diœceſibus expedire iudicaverint.* Proſequuntur alia plura de pœnis retinentium libros damnatæ lectionis, & de illis, qui poſſunt concedere licentiam legendi libros hæreticorum, Mendo, Bordonus, & Caſtropalao *ubi proximè*, Penna *ad Eymericum in præſenti.*

8. *Traditur ratio decidendi.* Ratione etiam probatur, prohibendos, & abolendos eſſe Hæreticorum libros; ſi enim vivus ſermo hæretici, ejuſque alloquium devitandum eſt Chriſtiano, quia ſerpit ut cancer ſermo hæretici, auctore Apoſtolo, & docentibus D. Cypriano *epiſtol.* 40. & 55. *ad finem*, S. Leone *ſermon.* 25. quantò magis ſcriptura, quæ non volat, & momento dilabitur, ut verbum ore prolatum, ſed perſiſtit, veluti perennis quidam fons nefariæ doctrinæ in infinitos ſimul mortales, ad quos viva oratio nunquam perveniſſet, cùm in libro perſiſtat anima ipſius hæretici. Pulchrè Themiſtius *oratione* 13. ibi: *Animam ego ſapientis hominis illius ſapientiam eſſe arbitror, ac mentem, atque ſermonem; ſepulchra verò hujuſmodi animarum libros, ac ſcripta, in quibus tanquam in monumentis recondita eorum reliquiæ ſervantur.* Inde libri hæreticorum ſupprimuntur, non ſolùm propter falſam doctrinam quæ in eis docetur, ſed etiam ne remaneant hæreticæ pravitatis veſtigia, ſed flammis combuſta depereant, *leg. damnato*, §. *nec verò, l. quicunque*, §. *omnes, Cod. de hæreticis.* Et cùm hæretici ex librorum editione non niſi imperiti vulgo plauſus expetant, æquum, & juſtum eſt, ut per librorum ſuppreſſionem hac inani gloriâ priventur. Deinde nam libelli famoſi in injuriam privati hominis conſcripti ſupprimuntur, & eorum auctores capitali pœna coërcentur, *l. unic. C. de famoſis libellis, l. lex Cornelia*, §. *ſi quis librum, ff. de injuriis, leg. ob carmen, ff. de teſtibus, l. cùm leges*, §. *is cui, leg. final. ff. de teſtamentis*: probavi *in can.* 52. *Concil. Illiber.* Ergo multò magis ſupprimi debent, & comburi libri editi in contumeliam Chriſti, & ſanctæ Matris Eccleſiæ. Alias adducit rationes Theophylus *dict. tom.* 11. *in tract. de bonis & malis libris partit.* 1. *erothem.* 3. Rectè ergo in præſenti docet Gregorius, damnatis Cœleſtio, & Pelagio, eorum falſa dogmata damnata & improbata eſſe.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta, 9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* quâ quoad ſubducendos hujuſmodi libros ſuo tempore nonnullos uſos fuiſſe, teſtatur Thomas Waldenſis in doctrinis præmiſſis ad Doctrinale fidei antiquæ, *doctrin.* 16. & poſtea ab aliis in Belgio impudenter, & doloſè jactatum ſcribit Caſtro *lib.* 2. *de juſta hæretic. punit. cap.* 16. Nam parum refert in libris hæreticorum aliqua utilia reperiri, quæ æquiparantur confeſſioni veritatis dæmoniorum, ut inquit D. Auguſtinus *in cap. ſi quid veri*, 37. *diſt.* nam præterquam, quod nihil eſt in libris hæreticorum, ſive eloquentiam, ſive materiam conſideres, quod elegantius à pluribus Catholicis non ſit ſcriptum, ut colligitur ex ſancto Irenæo *lib.* 3. *cap.* 4. & probat Caſtro *lib.* 2. *de juſta hæretic. punit. cap.* 16. Ricciulus *lib.* 5. *de jure perſon. cap.* 21. *num.* 16. vera vel bona ab hæreticis dicta, non ſunt ſimpliciter bona, ſed permixta, ut ita ſub ſpecie boni falſa legentibus valeant propinari.

Impia ſub dulci melle venena latent.

Ut conſiderat D. Chryſoſtomus *in Matthæum homil.* 47. Beda *ad D. Marcum cap.* 1. & *in comment. ad Cantica, in princip.* quo aptatur illud Virgilii:

Qui legitis flores, & humi naſcentia fragra:
Frigidus (ô pueri fugite hinc) latet anguis in herba.

Quare propter commixtionem recta juris ratione hujuſmodi ſcripta reprobantur exemplo falſæ monetæ, quæ quamvis contineat aliquid boni, quia tamen continet etiam malum, reprobatur, *l.* 1. & 2. *C. de falſa monet. l. eleganter*, §. *qui reprobatus, ff. de pignor. act.* bonum enim commixtum cum malo, non dicitur ampliùs bonum, argumento legis *adeo*, §. *cùm quis, ff. de acquir. domin.* Facit nam non poteſt dici bonum, vel verum, quod eſt ordinatum ad ſuadendum malum, vel falſum, quia finis eſt ille, qui in rebus attenditur, *l. cùm furioſus, ff. de judiciis, l. non intelligitur*, §. *quando, ff. de jure fiſci.* Unde prudenter Magnus Carolus V. in edicto ſuo Wormatienſi, ſcripta Lutheri aboleri juſſit,

juſſit, tametſi aliqui obtenderent eſſe in ſcriptis illis pleraque bona, his verbis: *Non obſtante, quod in illis etiam aliqua bona ad fallendas ſimplicium mentes immixta eſſent. In quo præter juſtam Sedis Apoſtolicæ ſententiam etiam laudatiſſimam veterum PP. inſtitutionem, & conſuetudinem omninò exequendam ducimus, qui Arrianorum, Priſcillianiſtarum, Neſtorianorum, Eutychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona, quàm mala promiſcuè excuſſerunt, & annihilarunt, nec id immeritò. Nam ſi optimi quique cibi unius tantùm gutta veneni, quâ humanum corpus læderetur, infuſione ſuſpecti ſunt omninò abjiciendi, quantò magis ea ſcripta, quæ tantis & tam noxiis animabus venenis paſſim infeſta ſunt, non ſolum vobis cavenda ſunt, ſed etiam ne aliis noceant, ab omni hominum memoria veniunt oblitteranda. Accedit, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à ſanctis PP. quos Eccleſia recepit, & approbavit, facile dictum, & ſæpius repetitum, abſque ullius periculi, aut mali ſuſpicione legi, & haberi poteſt.* Nec obſtat quod dicebamus de libris Tertulliani, Origenis, & ſimilium, qui tolerantur ab Eccleſia, nam hoc procedit, quoniam ex illis magis refutantur eorum errores, ſiquidem ex eorum antecedentibus ſcriptis ſequentia errata deteguntur Et licèt Hieron. & alii ſuprà relati libros hæreticorum legerent, id tamen faciebant ut eos refellerent, ut hodie etiam conceditur perdoctis viris, ut improbatos libros ad corrigendum legant.

Nec tandem obſtat quod de libris Gentilium, & Iudæorum expendebamus, quia ſimiles libri Catholicæ veritati non obſunt; qui enim fidem Chriſti non ementiuntur, ut ſunt Gentiles, non facilè homines ad falſum dogma inducunt, nec poſſunt per umbram ſanctitatis decipere homines ſimpliciores, immò ex eorum lectione non levis utilitas aſſequitur ad exponenda, & illuſtranda tam ſacra, quàm canonica ſcripta, ut probavi *in cap. final. de ætate, & qualit.*

Sed ſupra traditis obſtat factum Zachariæ Papæ relatum in ea epiſtola, quæ eſt 138. inter epiſtolas ſancti Bonifacii, ubi refertur Zachariam prohibuiſſe igni tradi libros Adelberti inſani hæretici, quos Synodus Romana cremari juſſerat. Igitur quia libri hæreticorum non ſunt configendi, nec comburendi. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Pontificem prohibuiſſe libros Adalberti flammis ſubjici, non ut eorum incolumitati conſuleret, ſed ad perpetuam confuſionem ipſius Adalberti, & ejus ſectatorum voluit exemplar unum in ſcriniis Romanæ Eccleſiæ ſervari, quia libri illi pleni erant impietatibus craſſiſſimis, & apertiſſimis, Adalbertuſque à pleriſque colebatur ut Sanctus. Unde Eccleſiæ interfuit eius libros non prorſus aboleri, ut ſi quando res ferret, ex operibus probaretur impietas auctoris, ut docuit Theophilus *dict. tract. de bonis & malis libris, erothem. 3. num. 26.*

CAPVT V.

[a] *Ex Concilio Africano.*

Item conſtitutum eſt, ut ſi quis Epiſcopus hæredes extraneos à conſanguinitate ſua, vel hæreticos etiam conſanguineos, aut paganos, Eccleſiæ prætulerit, ſaltem poſt mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei ſacerdotes nullo modo [b] recitetur: nec [c] excuſari poſſit, ſi inteſtatus deceſſerit, quia utique debuit factus Epiſcopus, rei ſuæ ordinationem congruam ſuæ profeſſioni nequaquam differre.

NOTÆ.

1\. [a] AFricano.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 8. reperiturque textus hic in Codice canonum Eccleſiæ Afric. *can.* 81. prout in præſenti tranſcribitur, & canon editus fuit in Synodo Carthag. ubi apud Balſamonem, & Zonaram in ordine 84. canon hic ita legitur: *De Epiſcopis hæreticos, vel Græcos hæredes relinquentibus, ſimiliter definitum eſt, ut ſi quis Epiſcopus hæreticos, aut Græcos, ſive ſint conſanguinei, ſive à conſanguinitate alieni, hæredes Eccleſiæ prætulerit, etiam poſt mortem ei dicatur anathema, & nomen ejus inter Dei ſacerdotes minimè referatur, nec poſſit excuſari, ſi inteſtatus exceſſerit, quoniam cum factus eſt Epiſcopus, juſtam debet facere rerum ſuarum diſpoſitionem ſuæ profeſſioni convenientem.* Pro præſentis autem inſcriptionis expoſitione repetenda ſunt quæ adduxi *in cap. 1. de arbitr.*

2\. [b] *Recitetur.*) Inter Miſſarum ſolennia, cum ex diptycha nomina Epiſcoporum defunctorum recitabantur: ſciendum enim eſt, jam à temporibus Apoſtolorum diptychas in uſu fuiſſe. Eſt autem Diptychon Eccleſiaſticum tabula, in qua nomina Epiſcoporum Catholicorum, ſacerdotum, ac fidelium benefactorum Eccleſiæ ſcribebantur, quorum nomina ſolebant recitari inter Miſſarum ſolennia, ut conſtat ex epiſtola Ægyptiorum Epiſcoporum ad Anatolium Patriarcham CP. ibi: *Diptychon eſt, in quo venerabilium piæ memoriæ tranſitus ad cœlos habentium Epiſcoporum vocabula habentur, quæ tempore ſacrorum myſteriorum ſecundùm Sanctorum regulas leguntur.* Ex Alcuino *lib. de celebrat. Miſſar.* ibi: *Poſt ergo illa verba quibus dicitur in ſomno pacis; uſus fuit antiquorum, ſicut etiam uſque hodiè Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitarentur ex diptychis nomina defunctorum.* Et tabula hæc duplex erat, quarum una vivorum, altera mortuorum nomina continebat, ut ex eis in ſacrificio Miſſæ nomina recitarentur. Dionyſius *de Eccleſ. hierarch. cap.* 3. ibi *Et cum ſe mutuò omnes ſalutaverint, myſtica ſacrarum tabularum recitatio fit.* Ex prima recitabantur nomina Epiſcopi ſuperſtitis, Regis, ſeu Imperatoris, ut probavi *in cap... de celebrat. Miſſar.* & ejus qui oblationem faciebat. Concil. Illiber. *can.* 29 ibi: *Energumenum, qui ab ſpiritu erratico agitur, hujus nomen ad altare cum oblatione non eſſe recitandum.* Et *cap. ſane* 24. *quæſt.* 6. *cap. obeſt* 50 11.

 quæſt. 3.

quæſt. 3. *cap. viſum, de conſecr. diſt.* 3 Concil. Emeritenſe *can.* 19. *Proinde ſalubri deliberatione cenſemus, ut pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus Presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis ſacrificium Deo procuret offerre & eorum nomina; à quibus eas Eccleſias conſtat eſſe conſtructas, vel qui aliquid his ſanctis Eccleſiis videntur, aut viſi ſunt contuliſſe, ſi viventes in corpore ſunt, ante altare recitentur tempore Miſſæ: quod ſi ab hac diſceſſerunt, aut diſceſſerint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur ſuo in ordine.* Innoc. *epiſt.* 1. *ad Decentium.* D. Chryſoſtom. *in ſua liturg.* ibi: *Diaconus incenſat in circuitu ſacram menſam, & diptychas; defunctorum autem, & vivorum uti vult memoriam facit* Unde colligitur, non ideo diptycham dictam eſſe, quòd gemini eſſent libri, unus viventium, alter mortuorum, ut exiſtimavit Meurſius in ſuo Lexico Græco Barbaro, verbo *Diptycha*, cùm unus idemque liber utrorumque nomina continere ſoleret, & duabus tabulis conſtaret, ut probat Roſveidus *in Onomaſt. verbo Diptycha.* Vivorum, qui diptychis iis inſeribi ſolebant, meminerunt Concil. Chalcedon. *act.* 11. Ioannes Diaconus *in vita ſancti Gregorii*, *lib.* 4. *cap.* 23. Ad diptycham autem defunctorum ſpectant 6. Synodus *act* 13. ibi: *Hos ſanctæ memoriæ tres viros, id eſt Thomam, Ioannem, & Conſtantinum prævidimus in indemnitate manere, atque in ſacris diptychis ſanctarum Eccleſiarum recitari.* Theodoretus *lib.* 5. *Eccleſ. Hiſtor. cap.* 35. Cyprianus *epiſt.* 37 *ad Clerum. Denique & dies eorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationem eorum inter memorias martyrum celebrare poßimus.* Iuſtinianus Imperat. *in epiſt. ad* 5. *Synodum generalem*, quæ eſt C P. 2. ibi: *Sicut & eos, qui injuſte condemnati ſunt, revocaverunt poſt mortem, & in ſacris diptychis ſcripſerunt.* Permanſit hujus ritus commendandi tam vivos, quam defunctos in Miſſa conſuetudo hodie in canone Miſſæ, cùm primò viventium in priori *Memento*, deinde defunctorum in ſecundo mentionem facimus, plura de ipſis diptychis, & earum uſu congeſſerunt Stephanus Durantius *de ritibus Eccleſiæ cap.* 43. Angelus Roca *in not ad Sacram D. Gregor. column.* 64. P. Higuera *in notis ad Luitprandum in diptych.* Tolet Roſveid. ad vitas Sanctorum PP. *in Onomaſt. verbo Diptychon*, Menardus *ad concord. regul. capit.* 4. Baronius *tom.* 6. *anno* 430. & 518. Berterius Pithanon *diatr.* 2. Chriſtophorus Brouberus *in notis ad lib.* 10. *Venantii*, 2. Vargas *in notis ad Luitprandum, Chron. fol.* 11. Alteſſerra *de Ducibus* c. 17. Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib.* 2. *cap.* 20. Conradus Brunus *lib.* 5. *de hæret. cap.* 17. Penna *ad Eymer.* 2. *part comm.* 4 *pag.* 99. Petrus Herodius *rer. judic. lib.* 1. *tit* 6. *cap.* 22. Andreas Sauſſay *in apparat. ad Martyrol. Gallic. cap.* 8. & 9. Hallier *de Hierarch. Eccleſ. lib.* 4. *art.* 6. §. 2. Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 18. *tit.* 12. Albaſpin. *lib.* 1. *obſervat. cap.* 7. Loayſas *in not. ad* Concil *Tolet.* 11. *can.* 12. Pamelius *in not. ad Cypr. epiſt.* 10. Zerda *in advers. cap.* 143. Cironius *ad tit de baptiſm.* Landtmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 81. Lindembrog. *in Gloſſar. leg. antiq. verbo Nominum recitatio.* Creſpetius *in ſumma, verbo Nomen.* Durant. *de Miſſa ritib. lib.* 2. *capit* 43. Gabriel Albaſpineus *lib.* 1. *obſerv. capit.* 7.

c *Nec excuſari poßit.*] Zonaras in notis ad
3. hunc canonem agnovit difficultatem horum verborum, & ita exiſtimat, poſſe interpretari, ſi ab inteſtato moriatur Epiſcopus omni defenſione privatus, ſi non diſtribuerit competenter bona ſua, cùm oporteat alium facere inventarium rerum mortui Epiſcopi competens, ſive debitum ejus admonitioni; admonetur etiam, inquit, creatus Epiſcopus canones ſervare, qui jubent, ut pauperum, & hoſpitum amici ſint, & liberales. Sed rectius Balſamon in ſcholiis ad hunc canonem ait, teſtamentum hoc caſu tanquam contra leges factum, nullum eſſe, & hæreticos, ſeu Paganos hæredes inſtitutos nihil ex eo capere poſſe, ita ut Epiſcopus ab inteſtato deceſſiſſe videatur; nec tunc poſſe conqueri, quod ab inteſtato deceſſerit, cum debuerit dum ſuperſtes fuit, de bonis ſuis diſponere, aut ritè de eis teſtamentum condere, capaces hęredes inſtituendo, non vero incapaces, ut ſunt hæretici.

COMMENTARIVM.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Epiſcopus hæredem inſtituens hæreticum, ſeu paganum, conſanguineum, vel extraneũ, ſeu paganum, conſanguineum, vel extraneum etiam poſt mortem anathematizatur, & nomen ejus ex diptycha defunctorum tempore Miſſæ non recitatur.* Probant eam textus *in cap. in eos* 6. *hoc tit.* Concil. Conſtantinop. 2 quod 5. Oecumenicum dicitur, *collat.* 5. ibi: *Sextilianus Reverendiſſimus Epiſcopus de Africana provincia, vices agens Primoſi religioſißimi Epiſcopi Carthaginenſis, & in medio ſtans hæc dixit: Quoniam propoſita ſunt ſancta Evangelia, & oportet unumquemque ea, quæ ſunt ſua ſcientia ad propoſitam quæſtionem pertinentia facere manifeſta, doceo ſanctum veſtrum Concilium, quod anterioribus temporibus in noſtra provincia multi Epiſcopi congregati, & quædam de diverſis cauſis ad eccleſiaſticum ſtatum pertinentibus diſponentes, ſtatuerunt de Epiſcopis defunctis, qui hæreticis ſuas facultates relinquunt, ita ut poſt mortem anathemati ſubjiciantur* Illuſtrant eam Juſtel. *in notis ad can.* 81. *codic. Eccleſ. Afric.* Zonaras & Balſamon *in ſchol. ad can.* 84. *Concil. Carthag.* Cironius *in parat. ad tit. de teſtam.* Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 60. Albaſpineus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 7. Thomas Delbene *part.* 1 *de offic. Inquiſit. dubit.* 147. *coroll.* 3. Suarez *de fide, diſp.* 18. *ſect.* 6. *numer.* 9. 4. *Concluſio traditur & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Epiſcopus Dominus eſt non ſolùm bonorum proprii patrimonii, verùm & fructuum ſui Epiſcopatus, ut probavi *in cap.* 1. *de teſtam.* Igitur poteſt de eis teſtamentum condere, & quos voluerit, hæredes inſtituere, tam conſanguineos, quàm extraneos, ſive Hæreticos, ſive Paganos. Augetur difficultas hæc ex eo, nam etſi Epiſcopus peccaret hęredes inſtituendo hæreticos, aut paganos, tamen non ideo poſt mortem excommunicari debebat, nam crimina morte extinguuntur, ſcilicet cùm reus vinculis corporis naturali diſſolutione digreſſus eſt, *cap. quorundam,* 23. *diſt. l. contra*, §. *hi qui ad majus, ff. de re judic. l.* 3. *l. defuncto* 6. *ff. de public. judic. l. ex judiciorum* 20. *ff de accuſat. l. ſi pœna* 20. *ff. de pœnis, l.* 1. *ff de privat. delict. l. conſtitutionibus* 33. *ff. de O. & A l.* 1. & 2. *C. ſi reus, vel accuſator, cap. admonere* 32. *quæſt.* 2 *cap cauſam, el.* 2. *qui fil. ſint legit. cap. à nobis, el.* 2. *de ſent. excommun. l.* 7. *tit.* 8. *part.* 3. *l.* 7. & 23. *tit.* 1. *partit.* 7. Probant D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 104. *art.* 1. Simanchas 5. *Impugnatur tradita aſſertio.*

manchas *in euchrid tit.62 num.* 1. & *de Catholic.tit. 18 num.*2. Carena *de offic. Inquiſit. part.2.tit.*19.§. 1.*numer.*1. Donel. & Cujac. *in l. unic. C. ex delict. defunctor.* Ant. Gomez *lib.*3.*variar.cap.*1.*num.*77. & 85. ubi plures Ayllon, Petrus Barb. *in l. filius* 15. *ff. de judic.* Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.*10. Pichardus *in* §. *non autem, Inſtit. de perpetuis, & temporal.* Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 1. *tract.* 10. *quæſt.*10. Amaya *in l. eorum, C. de jure fiſci, num.*4. *lib.* 10. Unde contra defunctum ſententia proferri non poteſt, *l. de qua re* 74. §. *cùm abſentem, ff. de re judic. l. in ſumma* 49. §. *final ff. de re judic.* junctis traditis à Maſtrillo *deciſ.* 137. Cabedo *deciſ.* 196. Nam cùm qui moriuntur, quaſi ad ſuperius tribunal adducantur, juxta Gloſſam *in cap.* 1. 26. *quæſt.*7. à judicio humano ſubtrahi debent, *cap. quorundam, cap. epiſtola*, 23. *diſt.* Hadrianus II. in epiſtola ad Carolum Calvum: *Atque de his, qui ad Dominum migraverunt nobis facile judicare non licet; cùm enim in manu Dei judicia conſiſtant, humanis definitionibus quidquid de his tribuatur, non ſolùm præſumptionis, ſed & damnationis eſt pronius judicium.* Accedit ratio Pauli *in l. ſi pœna* 20. *ff. de pœnis*, ibi: *Quia pœna conſtituitur in emendationem hominum, quæ mortuo eo in quem conſtitui videtur, deſinit.* Quam illuſtrant Solorzanus *lib.* 1. *de parricid. cap.*1. & 2. Amaya *ubi ſuprà, num.* 7. & *lib.*2. *obſerv. cap.*4 *numer.* 1. Guacinus *defenſione* 35. *capite* 27. Philippus Camerarius *operis ſucceſſ. capit.*4. quod in excommunicatione infligenda præcipuè procedit, nam excommunicato prohibetur communicatio cum fidelibus ad hoc ut rubore ſuffuſus citiùs à peccato reſipiſcat, *cap. piæ, de ſentent. excom. lib.*6. Quæ ratio cùm ceſſet in mortuo, propterea quod non eſt amplius capax pœnitentiæ, *cap. qualis*, 26. *diſt.* excommunicatio ceſſare debet, *ex l. adigere*, §. *quamvis, ff. de jure patron.*

6. *Traditur decidendi ratio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo, nam hæretici prohibentur capere aliquid ex teſtamento, & quocunque ſucceſſionis modo, in deteſtationem tanti criminis, *ex cap. ſequenti, l. Manichæos. Authent. credentes, l. Arriani*, §. *cunctos, l. quæ de Samaritanis, C. hoc. titulo, l.*16. *titul.*1. *partit.* 6. *l.* 4. *tit.* 26. *partit.* 7. *cap. excommunicamus*, §. *credentes, hoc titul.* Probant Simancas *de Cathol. titul.* 46. *numer.* 56. Rojas *de hæretic. ſing.*79. Tiber. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.*44. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 179. *numer.*94. Queſada *quæſt.* 18. *per tot.* Ricciulus *de jure perſon. lib.* 5. *capit.* 27. Mieres *de majorat. part.* 1. *quæſt.* 1. *numer.* 131. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.*14. Azor. *part.* 1. *inſt. lib.*5. *cap.* 8. *quæſt.*1. Vaſquez *in* 1. 2. *quæſt.* 9. *art.* 5. Unde cum Epiſcopus, cui ſpecialiter ratione officii competit extirpare hæreſes, ut probavi ſuprà *in cap.* 2. hæreticos inſtituit hæredes, ſive conſanguineos, ſive extraneos, quia quodammodo eos fovere videtur, excommunicationem incurrit, cujus ratione etiam poſt mortem anathematizari valet, id enim importat dictio illa *ſaltem*, quâ innuitur, quod ſi adhuc Epiſcopus viveret, excommunicandus erat, ſed quia jam deceſſit, ſaltem poſt mortem ei anathema dicatur, quia excommunicatus deceſſit: cui pœnæ conſequens & illa eſt, videlicet ut nomen ejus ex diptycha defunctorum non recitetur nam illorum Præſulum, qui in hæreſeos ſuſpicione, vel pertinacia erant defuncti, nomina ex hujuſmodi ſacris tabulis eradebantur. Unde ſexta Synodus Patriarcharum, qui Monothelitarum impium dogma propugnaverant, effigies de Eccleſia juſſit auferri, eorumque nomina ex ſacris diptychis obliterari: *Deinde abſtulerunt de diptychis* (ait Anaſtaſius in Agathone) *nomina Patriarcharum, vel de picturis Eccleſiæ figuras eorum, id eſt Cyri, Sergii, Pauli, Pyrri, Petri, per quos error Orthodoxæ fidei uſque nunc pullulaverat.* Iuſtin. Imperator in confeſſione rectæ fidei adverſus tria capitula, ſeu in edicto de fide Catholica, quod habetur poſt 5. Synodum, ibi: *Itaque & omnis plenitudo Mopſueſtena Eccleſia, in qua Epiſcopus dicitur fuiſſe, cùm inveniſſet quod Paganis, & Iudæis, & Sodomitanis à ſanctis Patribus connumeratus eſt, deleverunt ipſi ex illo tempore è ſacris Eccleſiæ diptychis ejus nomen.* Plura Baronius *tom* 7. *anno* 518. & 519. Nec modò hæreticorum, ſed eorum quoque Præſulum, qui gravi famæ maculâ laboraverant in moribus, nomina è ſacris diptychis proſcribebantur. Quamobrem Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus, deceſſoris ſui Ebonis depoſiti nomen in diptychis adſcriptum ſecurè ſe tolerare, vel recitare poſſe non exiſtimavit, niſi Sedis Apoſtolicæ more recepto ſuæ Eccleſiæ accederet auctoritas: quare conſuluit Nicolaum Pontificem in hæc verba: *Denique præfato Ebone defuncto Eccleſia, ſed & parochia noſtra ſecundum conſuetudinem, quam ex antiquo habuit (etiam de his, qui in Epiſcopatu uſque ad obitum in eadem Eccleſia non permanſerunt) ipſius nomen inter ſacroſancta myſteria in Epiſcoporum catalogum recitare pietatis gratiâ cœpit, & hactenus fecit: quod ego ne ſcandalizarem devotos, quaſi invidens ſaluti fraternæ, maximè autem quieſcentis in Domino animæ, qui non pro exorbitatione in Catholica fidei ſanctitate, ſed ſuâ conſcientia ſtimulante primum à ſe ipſo, & poſtea à Synodo, ſed & Apoſtolica Sede damnatus extitit, hoc prohibere ſine Apoſtolica Sedis auctoritate nequaquam præſumpſi: dicente B. Cœleſtino Papa, quia nefas eſt hac pati religioſas animas, quarum afflictione (quia membra noſtra ſunt) nos quoque convenit macerari. Reſcribere mihi dignetur Apoſtolica veſtra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter Epiſcopos in ſacris diptychis in Eccleſia noſtra nominare permittam, an ne de cætero in Epiſcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam.* Refert Sauſſey *in apparat ad Martyr. Gallic. c.* 8. alia dat Alteſſerra *dict. cap.* 17. Meritò ergo cùm in præſenti caſu Epiſcopus hæredes inſtituens hæreticos, conſanguineos, vel extraneos, foveret hæreticos, in excommunicationemque incideret, ideo ejus nomen non recitatur inter Miſſarum ſolennia.

7. *Diſſolvitur ratio dubitandi*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam præſens textus accipiendus eſt de Epiſcopo, qui teſtamentum condidit de bonis patrimonialibus, de quibus licèt inter extraneos, aut conſanguineos diſponere licitè, & validè poſſit, juxta tradita *in cap.* 1. *de teſtam.* tamen hæreticos inſtituere non poterat, non ex defectu dominii, quod verum in ipſis bonis habebat; ſed propter incapacitatem hæreticorum, qui teſtamenti factionem poſitivam non habent, ut ſuprà probavi, & dicam infrà in ſequenti capite. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, nam licèt crimina regulariter morte extinguantur, tamen cùm delicta graviora ſunt, ut læſæ Majeſtatis divinæ vel humanæ, etiam poſt mortem rei ad inquiſi-

inquiſitionem, & punitionem proceditur, *cap. ſane, 24. quæſt. 2. cap accuſatus, cap filii, §. in eo, hoc titul. in 6. l. Manichæos, C. de hæretic.* Concil. Biterrenſe *can. 18. l. 4. § in mortem, C. hoc titul. l. 3. 4. & ult. C. de apoſtat.* Quod circa Hæreticos non earet exemplis, ſiquidem Origenes 200. annis poſt mortem damnatus fuit. Socrates *lib. 6. cap. 5.* Item Theodorus Mouſatenus in Synodo 5. generali, ut probat facundus Hermien. *pro defenſione trium capitulorum Concilii Chalcedon. lib. 8. cap. 5. & lib. 10. cap. 4.* Ex quibus locis petenda eſt vera explicatio capitum *5. & 7. 24. quæſt. 2.* Plura Simanchas *de Catholicis inſtit. cap. 4. num 4* Torreblanca *lib. 13. de jure ſpirit. cap. 6.* Tranſmiera *in ſtimul. fidei, quæſt. 6 cap. 2.* ut ſimilium memoria reorum damnetur, *l. ſi quis filio 6. §. 8. ff. de injuſto rupto, l. cùm hic 32. §. 5 ff. de donat. inter, l. cùm filius 76. ff. de legat. 2. § final. l. 6. & 7. C. ad leg. Iul. majeſt. §. interdum, Inſtit. de hæredit. quæ ab inteſtato.* Amaya *ſuprà*, Barboſa *in l. filius, num. 17. ff. de judic.* Vela *differt. 11. numer. 59.* Carena *2. part. titul. 19. §. 1.* Ant. Leoncil. *deciſ. 82. numer. 2.* P. Herodius *lib. 1. rer. judic. tit. 6. cap. 22.* & ex Magiſtratuum albo nomen eradebatur. Tullius *in oratione pro Sextio*, ibi: *Sic appellandi ſunt Conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis evellendos non putet* Hoc modo legimus apud Suidam, ſub Imperatore Archadio Eutropium ex Conſulum albo deletum: & apud Nicephorum Calixtum *lib 3. hiſtor. Eccleſ. cap 4.* ibi: *Lex autem opera ejus lata, ex publicis monumentis ſublata, & nomen eius e catalogo, & nomenclatura Conſulum expunctum eſt.* Caſſiodor. *lib. 10. hiſtor. tripart. cap. 4* & de ipſo Imperatores Arcadius & Honorius *in l. 17. C. Theodoſ. de pœnis*, ita ſanxerunt: *Ut eiuſdem univerſis actibus antiquitatis, omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſæculi noſtri labes appareat.* Et ſub eiſdem Imperatoribus funeſtorum Conſulum nomen aboleri juſſum eſt, ut eorum tempus quaſi non fuerit, æſtimetur, *l. valeat 9. C. Theodoſ. de confirm. ut quæ ſub tyran.* Referunt Socrates *lib 6. hiſtor. cap. 5.* Marcellinus Comes *in chron.* Claudianus *lib. 2. in Eutrop.*

Illicitas Conſul pœnas te Conſule ſolvit:
Annus qui trabeas hic dedit exilium.
Inſauſtum populis in ſe quoque vertitur omene
Sævit in auctorem prodigioſus honor.
Ablato penitus reſpirant nomine faſti.

Unde fluxit, ut annus ille non niſi nomine Theodori Conſulis ſignaretur, ut teſtatur Suidas, indicantque Theodoſiani Codicis plures conſtitutiones, quibus Theodori Conſulis nomen in temporis annotatione ſolummodo invenitur, exploſâ Eutropij Conſulis memoriâ, ut videre eſt *in l. 15. C. Theodoſ de pagan. l. 28. de naviculariis, l. 1. de navibus non excuſandis, l. 11. de agentibus in rebus, l. 19. C. de Iudæis, l. 35. de hæretic. l. 58. de appellat. l. 34. de Epiſc. & Cleric. l. 6. de quæſtionibus, l. 161. de Decurionibus*, & ſexcentis aliis. Facit Leo Magnus *epiſt. 38. ad Anatolium*, ibi: *De nominibus Dioſcori, & Iuvenalis, & Euſtachii ad ſacrum altare non recitandis dilectionem tuam hoc decet cuſtodire, quod noſtri ibidem conſtituti faciendum eſſe dixerint, quodque honoranda S. Flaviani memoria non repugnet, & à gratia tua Chriſtiana plebis animos non avertat. Nam iniquum nimis eſt, atque incongruum, eos qui innocentes & Catholicos ſuâ perſecutione vexarunt, Sanctorum nominibus ſine diſcretione miſceri: ſicut è contra æquum eſt, ut Catholici, qui in vita ab hæreticis condemnati, ab Eccleſiis ſuit ejecti, & eccleſiaſtica ſepulturâ, vel inter Sanctos memoria honore deſtituti ſunt, reſtituantur.* Sic memoria Origenis poſt ducentos annos damnata fuit opera Theophili Epiſcopi Alexandrini, teſte Socrate *lib. 7. Eccleſ. hiſt.* ſicut è contrario Leonis, Flaviani Euphemii, Pauli, Ioannis Chryſoſtomi, aliorumque Sanctorum Patrum nomina, qui ab hæreticis damnati honore deſtituti fuerant, poſt mortem reſtituti ſunt, ut refertur *in hiſtor. tripart. lib. 10. cap. 18.* nam reſtitui, vel conſervari memoriam poſt mortem uſitatiſſimum fuit, ſicut & aboleri ob gravia delicta: hinc conſervata eſt memoria Lucano Poetæ à Nerone, qui eum ſupplicio affecerat, quæ Romę ita legitur: *M. Æneo Lucano Cordubenſi Poetæ beneficio Neronis Cæſaris fama ſervata.* Hinc etſi Senatuſconſultum Pegaſianum dicatur factum Pegaſio, & Puſione Conſulibus *in §. ſed quia, Inſtit. de fideicommiſſ. hæredit.* & Trebellianum Trebellio, Maximo, & Seneca Conſulibus, *l. 1. ff. ad Trebel.* tamen nomina Pegaſij, Puſionis, & Senecę non reperiuntur in faſtis Conſularibus, quia cùm eorum memoria damnata eſſet, nomina ex ipſis faſtis eraſa fuerunt, ut notavit Fornerius *lib. 2 rerum quotid. cap. 18.* & plura de tyrannorum nominibus deletis è publicis tabulis congeſſit Baronius *anno 98. n. 4. 206 num. 1. 309. num 2. 314 n. 2. 394 n. 1 408. n. 6. 410. num. 1. & 424. num. 1.* Nec tantùm nomina ſimilium reorum ex publicis tabulis eradebantur, verùm & ipſorum effigies, & ſtatuæ dejiciebantur, titulique luto deturpabantur, *l. eorum 24 ff. de pœnis.* Tacitus *lib. 5. annal.* ibi: *At Romæ principio anni, quaſi recèns cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces ſententiæ dicebantur in effigies quoque, & memoriam ejus.* Idem Livius *lib. 11.* ibi: *Ac primum in veſtibulo effigiem patris Silii conſulto Senatus abolitam demonſtrat.* D. Ambroſius *de interpel. lib. 3. cap. 10. Vide quemadmodum in civitatibus bonorum Principum imagines perſeverent, deleantur imagines tyrannorum.* Suetonius de Domitiano mortuo: *Senatus adeo lætatus eſt, ut repletâ certatim Curiâ non temperaret, quin mortuū contumelioſiſſimo acclamationum genere laceraret; ſcalas etiam inferri, clypeoſque, & imagines ejus coram ſe trahi, & ibidem ſolo affigi juberet, noviſſimè eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret.* Lamprid. in Eliogabalo: *Miſit qui & in caſtris ſtatuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri ſolet de tyrannis.* Capitolinus *in Gordiano*, ibi: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, juvenes, qui auctores hujus fac noris erant, ſtatuas Maximini dejecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitùs eraſerunt.* Illuſtrant Revardus *lib. 3. conject. cap. 16.* Altamiranus *de filiis official. cap. 17.* Turturetus *in parallelis cap. 27.* Deſider. Herald. *lib. 1. de auctor. rei judic. cap. 13. ad finem.* Durant. Caſellius *lib. 2. var. cap. 16.* Lypſius *ad Tacitum lib. 6. annalium, pag. 235.* Gentilis *de conjurat. lib. 1. pag. 85.* Beroaldus *ad Suetonium in Domitiano cap. 13. & ult.* Opingius *de jure inſign. cap. 21. num. 260.* Spondanus *anno 98.* Revardus *3. conject. cap. 16.* Rectè ergo in præſenti cùm Epiſcopus tanquam ſuſpectus de hæreſi excommunicatus deceſſiſſe credatur, ideo poſt mortem anathematizatur, & nomen ejus à diptychis Eccleſiæ eraditur.

Nec

8. *De anathemate poſt mortem.*

Nec obſtat ultimum augmentum ipſius difficultatis, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe inter Doctores, an defunctus excommunicari poſſit? In qua quæſtione ob crimen hæreſis, & ſimilia defunctos excommunicari poſſe tenuerunt Gloſſa *in præſenti, verbo poſt mortem*, & *verbo permittatur*, *in cap. Iudæi, de Iudæis*. Richardus *in 4. diſt. 18 art. 5. quæſt. 4.* Gabriel. Ibidem *quæſt. 2. art. 2. corollar. 4.* Et ita ſæpius hæreticos poſt mortem anathematizatos legimus *in 5. Synodo Conſtantinop. act. 5. ad medium*, & *act. 8. poſt principium*: ubi agitur de condemnatione Theodori hæretici jam mortui: & in Nicæn. *2. in epiſt. Sinod. ad Conſtantium, & Iren.* ubi plures hæretici mortui anathematizantur: apud Cyrillum *lib. 1. de eo, quod unus eſt Chriſtus, & in epiſt. ad Marcianum.* D. Auguſt. *ad Bonifacium, & ad Cecilianum*: apud Iuſtin. Imperatorem *in epiſt. ad Ioannem Papam II.* quæ extat inter acta Synodi *5. cap. 6. 24. quæſt. 2.* ubi refertur, quod Synodus Theodorum poſt mortem anathematizavit; nec id novum eſſe, ſed jam olim uſitatum in Valentino Baſilide, Marcione, Cerintho, Manichæo, Eunomio, & Bonoſſo: idem uſus probatur teſtimoniis Synodi Chalcedon. Socrates *lib. 6. cap. 10.* & *7. capit. 4.* Nicephor. *lib. 7. hiſtoriæ, cap. 27. & 28.* Liberat Carthag. *cap. 13 ſui breviculi*, qui referunt Originem poſt mortem anathematizatum fuiſſe. Ex quibus praxim hanc Eccleſiæ probant Pamelius *in epiſt. 66. D Cypriani*, Ant. Auguſtin. *in epit. juris lib. 11. titul. 11.* Contrariam verò ſententiam, ſcilicet non poſſe defunctum excommunicari, tenuêre communiter tam Theologi, quàm Canoniſtæ quos referunt Caſtro *lib. 2. de juſta hæretic. pun. cap 19. & 20.* Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 11. num. 8.* Theophilus *tom. 14. de Litter. monitoriis, lib. 2. cap. 2 fol. 415.* Suarez *de cenſur. diſput. 5. ſect. 1. num. 3.* Avila *eod. tract. 2. part. cap. 4. diſput. unic. dub. 8.* Bellarminus *lib. 1. de indulg. cap. 24. quæſt. 2.* Azor *part. 2. inſtit. lib. 5. cap. 26. quæſt. 2.* Villalobos *tract. 16 difficult. 14.* Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 3. quæſt. 2 conſect. 15.* pro quibus faciunt textus *in cap. 1. cap. legatur*, & alii congeſti à Gratiano *in cauſa 24. quæſt. 2.* & ea ratio, nam mortuus non eſt amplius ſub juriſdictione Eccleſiæ, quæ nec ligare, nec abſolvere poteſt, niſi viatores, non verò jam vitâ functos, ut nervosè probant Leo Magnus *epiſt. 90.* aliàs *92.* ad Ruſticum Narbonenſem: Gellaſius Papa *epiſt. 4. & 11.* Facundus Hermianenſis *lib. 8 pro tribus capitulis, cap. 2.* & *lib. 10. cap. 4.* Sed in hoc Interpretum diſſidio ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus cum agitur de defuncto cenſuris eccleſiaſticis afficiendo, poſt mortemque damnando, ob delictum in vita perpetratum; & talis condemnatio iuri repugnat, cùm non detur ſubjectum capax, in quod feratur cenſura. Secundus eſt, cùm ipſe propter crimen in vita admiſſum, aut in ſupremo vitę ſpiritu conſummatum, excommunicationem ab homine, vel à jure impoſitam contraxit, & ita deceſſit, nam talis peccator poteſt poſt mortem excommunicatus declarari quoad ſecundarios effectus, quorum defunctus capax eſt, veluti ad ſepulturam eccleſiaſticam, ſacrificia pro eo non offerenda, eraſionem nominis ex tabulis Eccleſię, & ſimilia. Ratio verò quare licita ſit hujuſmodi ſententia declaratoria, petenda eſt ex diſcrimine quod verſatur inter ipſam, & ſententiam condemnatoriam; nam ſententia hęc reſpicit tempus præteritum, & declarat delictum fuiſſe commiſſum, atque pœnam jure ipſo fuiſſe incurſam: at verò ſententia condemnatoria reſpicit tempus præſens, & pœnam de novo imponit: quare ferri non poteſt, niſi in perſonam, in quam judex exercet ſuam juriſdictionem: itaque poterit defunctus declarari excommunicatus, licèt excommunicari non poſſit. Nec hæc ſententia declaratoria excommunicationis ante mortem incurſæ reſtringi debet ad crimen hæreſis, ut voluit Gloſſa in pręſenti; nam eadem ratio militat in cęteris criminibus, quibus annexa eſt excommunicatio, ſi enim quis illam incurrat, quamvis occultè, poterit deindè poſt mortem declarari excommunicatus, ut docuerunt Gibalinus *dicta conſect. 5.* Coriolanus *in notis ad Concil. Afric. 1. anno 257. fol. 25. ſumma.* Hucuſque tradita de excommunicatione defuncti, intelligenda etiam ſunt de ejus abſolutione à cenſura, quam vivens contraxit. Et Eccleſiam ſolitam eſſe eam abſolutionem mortuis impendere, conſtat *ex cap. à nobis 28. cap. ſacris, de ſentent. excomm.* Concil. Arelat. *2. can. 12.* Concil. Vaſenſe *can. 11.* Tolet. *11. can. 12.* & aliis relatis ab Albaſpineo *lib. 1. obſ. capit. 10.* Exemplis illuſtrat Rouſſelius *lib. 8. hiſt. Pont. juriſd. cap. 1. num. 28.* Unde Conſtantinus Porphyrogenita, cum Leo pater ejus eſſet excommunicatus, petiit à Patriarcha, & Epiſcopis, ut patri ſuo etiam poſt mortem communi decreto delicti remiſſionem concederent, ut refertur in Concilio apud Troſſeiam. Anno 921. Erlebaldus Comes excommunicatus poſt mortem abſolutus fuit, ut refert Flodoardus *lib. 4. hiſtor. cap. 16.* ex quibus conſtat, redditum fuiſſe defunctis jus communionis, quo privati deceſſerant admittendo ad altare oblationem pro eis factam: quæ abſolutio non tam cadit in ipſum mortuum, quam in vivos, quibus permittitur exercere actiones aliquas circa defunctum, quæ ratione excommunicationis, in qua deceſſerat, licitæ non erant, eo quod cum mortuis communicamus per hujuſmodi actiones, videlicet eccleſiaſticam ſepulturam, & communia ſuffragia, quibus privatur excommunicatus defunctus æque ac vivus, etiamſi in ſtatu gratiæ deceſſerit, ut probavi *in c. ſacris de ſepultur.* quod facilè probatur ex probatiſſimis hiſtoriis, & SS. actis, de mortuis excommunicatis, qui viſi ſunt aut tumulo abſcedere, aut ex templo exire dum divina officia celebrarentur, donec abſoluti fuerunt ritu eccleſiaſtico. Quæ exempla congeſſerunt Benedictus Haræphtenus *in vita Sancti Benedicti, c. 23.* Theophilus Raynaud. *2. p. de litter. monitoriis, cap. 3. num. 1.* per hanc enim abſolutionem reſtituebatur memoria defuncti, ut apud Romanos legimus poſt mortem famam reſtitutam Lucano, & aliis, ut refert Fornerius *lib. 2. rer. quotid. capit. 19.* Sed licèt juxta proximè tradita textus hic accipi poſſit de declaratione poſt mortem facta, adhuc tamen verius credo, in præſenti non agere PP. Concilii Afric. de excommunicatione infligenda, vel declaranda poſt mortem, ſed de anathematizatione, quæ erat tantùm ſeparatio, ejectioque peccatoris à cæteris fratribus, Epiſcopis, juſtis, qui in pace quieverunt; hoc enim ſignificare anathema probavi *in cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Dum ergo PP. in præſenti jubent Epiſcopo inſtituenti hæreticos ſaltem poſt mortem anathema ei eſſe dicendum, &

nomen

nomen ejus inter Dei ſacerdotes non eſſe recitandum, ſancire videntur, ſimilem Epiſcopum ejiciendum eſſe à conſortio, & numero cæterorum Epiſcoporum, nec ejus nomen eſſe ex diptychis defunctorum cum aliis fideliter, pièque defunctis recitandum, ut cognoſcatur eum ob tantum facinus anathema eſſe, id eſt ſeparatum, & ejectum à conſortio, & numero aliorum fratrum, & ſacerdotum.

CAPVT VII.

[a] Ex eodem.

IN eos, qui Catholici non ſunt, etiamſi conſanguinei fuerint, Epiſcopi, vel Presbyteri nihil conferant. Denique hoc, quod de Epiſcopis, & Presbyteris dictum eſt, debet de reliquis clericis exaudiri.

NOTÆ.

1. a EX *eodem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 9.* & canon hic eſt 13. Concilii Carthag. 3. in qua Synodo apud Theodorum Balſamon. ordine 25. ita habetur: *Vt Epiſcopi, & clerici in orthodoxos Chriſtianos nihil conferant, & ſi ſint adhuc cognati, nihil per ſuarum rerum donationem, ut dictum eſt, Epiſcopi, vel clerici in eos conferant.* Et *in can. 22. Codicis Eccleſiæ Africanæ*, apud Iuſtelum ita legitur: *Et ut in eos, qui Catholici Chriſtiani non ſunt, etiamſi conſanguinei fuerint, per donationem rerum ſuarum Epiſcopi vel clerici nihil conferant.* Cùm enim jure civili attento in hæreticos aliquid donationis legati, vel inſtitutionis titulo transferri non poſſit, *l. 7. C. Theodoſ. de hæretic.* Vbi Theodoſius ita ſtatuit: *Si quis Manichæus, Manichæave ex die latæ dudum legis, ac primitus à noſtris parentibus, in quamlibet perſonam condito teſtamento, vel cujuslibet titulo liberalitatis, atque ſpecie donationis tranſmiſit proprias facultates, vel quiſquam ex his addita per quamlibet ſucceſſionis formam collatione ditatus eſt; quoniam iiſdem ſub perpetua juſta infamia nota teſtandi, ac vivendi jure Romano omnem protinus eripimus facultatem, neque eos relinquenda, aut capienda alicujus hæreditatis habere ſinimus poteſtatem, totum fiſci noſtri viribus immineutis indagatione ſocietur.* Quam legem ad Donatiſtas protrahi voluerunt Patres ipſius Concilii Carthag. *in can. 93. Synodi Africanæ*, per hæc verba: *Petendum etiam, ut lex, quæ hæreticis, vel ex donationibus, vel ex teſtamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi, vel ſumendi jus adimat, qui pertinacia furore cæcati, in Donatiſtarum errore perſeverare voluerint. Cæterum illis, qui conſideratione unitatis, & pacis ſe corrigere voluerint, abſque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, ſi adhuc in errore hæretico conſtitutis, aliquid ante donationis, vel hæreditatis obvenit: his ſanè exceptis, qui lite pulſati putaverint ad Catholicos tranſeundum, quia de talibus credendum eſt non metu cœleſtis judicii potiùs quam terreni commodi aviditate unitatem catholicam præoptaſſe.* Unde ad petitionem ipſorum Patrum prædicta Theodoſii ſanctio repetita fuit ab Honorio *in l. 4. C. Theodoſ. ne ſanctum baptiſma*, in hæc verba: *Scient ii, qui iterare baptiſma non timuerint, aut qui conſentiendo hoc facinus propria hujus ſocietatis permixtione non damnaverint, non ſolum teſtandi ſibi, verùm adipiſcendi aliquid ſub ſpecie donationis, vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam.* Quare meritò in præſenti canone idem circa Epiſcopos & clericos ſtatuerunt, aliqua bona donantes, vel relinquentes hæreticis, ac generaliter ſtatuerunt Imperatores circa laicos inſtituentes hæreticos, vel quid illis donantes: & etiam laicos eo caſu puniri, ut Epiſcopos & Presbyteros, notarunt Zarabel. *hic* Ricciulus *de jure perſon. capit. 44. numer. 12.*

CAPVT VIII.

Alexand. III. [a] *Rhemen. Archiepiſcopo.*

ET cùm Chriſtus perfectus Deus, & perfectus ſit homo, mandamus, quatenus ſub anathemate interdicas, ne quis de cætero audeat dicere, Chriſtum non eſſe aliquid ſecundum quod homo: quia ſicut Chriſtus verus eſt Deus, ita verus eſt homo, ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens.

NOTÆ.

a R*Hemenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 5.* & poſt Concil. Lateran. *part. 49. cap. 20.* de Metropoli Rhemenſi nonnulla adduxi *in cap. 17. de officio Ordin.*

COMMENTARIVM.

IVbetur in præſenti ab Alexandro III. ne quis dicat Chriſtum non eſſe aliquid, ſecundum quod homo; hoc eſt ne dicatur, ut Eutyches putabat, nihil manere veræ humanitatis, ſed ſolam divinam naturam, in quam converſa ſubſtantialiter fuerit natura humana. Hunc errorem Eutychetis ſequuti ſunt aliqui Magiſtri ſcholæ Pariſienſis,

Pariſienſis, & Rhemenſis, aſſerentes Chriſtum ſecundum quod homo, *eſſe nihil*, id eſt, *nihil eſſe hominis*, ſive *humanitatis* in Chriſto. Immò ipſe Petrus Lombardus ejuſdem erroris inſimulatus fuit, ut notat Coriolan. *in ſumma Concilior. in Lateran. 3. celebrato anno* 1179. ubi ait ab Alexandro III. præceptum fuiſſe Willelmo Senonenſi Archiepiſcopo, ut adſcitis ſuffraganeis ſuis unà cum illis doctrinam hanc abrogaret, in hæc verba: *Cùm in noſtra olim præſentia eſſes conſtitutus, tibi vivâ voce injunximus, ut ſuffraganeis tuis Pariſiis tibi adſcitis ad abrogationem pravæ doctrinæ Petri quondam Pariſienſis Epiſcopi, quâ dicitur, quod Chriſtus ſecundùm quod eſt homo, non eſt aliquid, omninò intenderet, & efficacem operam adhiberes. Inde ſiquidem eſt, quod fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quod tibi cùm præſens eſſes præcepimus, ſuffraganeos tuos Pariſios convoces, & unà cùm illis & aliis viris religioſis & prudentibus præſcriptam doctrinam ſtudeas penitus abrogare, & à Magiſtris ſcolaribus ibidem in Theologia ſtudentibus Chriſtum ſicut perfectum Deum, ſic & perfectum hominem, ac verum hominem ex anima & corpore conſiſtentem præcipias edocere: univerſis firmiter, & diſtrictè injungens, quod doctrinam illam de cætero nequaquam docere præſumant, ſed ipſam penitus deteſtentur.* Agunt contra hunc errorem PP. antiqui, præſertim in Concilio Chalcedon. ubi ad illud confutandū congregati ſunt 630. Epiſcopi, quibus præfuit acerrimus propugnator ſanctus Leo *in epiſt ad Flavianum*: acceſſeruntque Boetius, & Gelaſius *in operibus de duabus naturis.* Vigilius *lib. 5. contra Eutych.* Theorianus *lib. legat. ad Armenos*, Damaſcenus, ac Ruſticus *in operibus contra Acephalos*, Abucara *opuſc 2 & 4.* ac etiam Leontius Byzantinus variis opuſculis, quæ extant *tom. 6. Bibliothec. Colon.* Theodoretus *tribus dialogis, & in ſpeciali opere apud Photium, cod. 46.* videantur apud eundem Theodoretum in dialogo *Inconfuſus Athanaſius*, Juſtinus, Epiphanius & plures, quos citat. Item Fulgentius *lib. 1. ad Traſimundum*, Barboſa *in præſenti.* Impugnant etiam prædictum errorem Theologi DD. antiqui cum Magiſtro *diſt. 5. & ſequent.* Item recentiores cum S. Thoma *3. p. q. 2. art. 1.* ubi ſpeciatim videndi ſunt Suarez *diſput. 7. ſect. 2.* Vaſquez *diſp. 14. cap. 1.* Franc. Amicus *diſp. 9. ſect. 1.* Rodericus Ariaga *diſp 19. ſect. 1.* Cardin. de Lugo *diſp 9 ſect. 1.* Bernal. *diſput. 14. ſect. 1. §. 3. à num 15.* Hurtado *diſput. 15. ſect. 1.* Valentia *diſput. 1. q. 2. punct. 1.* F. Joannes à ſancto Thoma *diſp. 4 art. 1.* Prudentius *tract. 3. diſp. 1. dub. 5. ſect. 1.* Wigers *quæſt. 1. art. 1 num. 2.* Gamach. *tom. 3 quæſt. 2. cap. 1.* Lorca *diſp. 12. à num. 4.* Adam Tannerus *diſp. 1. quæſt. 3. dub. 2.* Coninch. *diſput. 7. ſect. 1.* Martinon. *diſp. 5. ſect 3. num. 28.* Meracius *diſp. 10. ſect. 1.* Dionyſius Petavius latiſſimè *lib. 1. de Incarnat. cap. 14* & iterum *tom. 2. de incarnat. lib. 10. cap. 1.*

CAPUT VIII.

Ex Concilio [a] Lateran.

SIcut ait Beatus [b] Leo, licèt eccleſiaſtica diſciplina ſacerdotali contenta judicio, cruentas effugiat ultiones, Catholicorum tamen Principum conſtitutionibus adjuvatur, ut ſæpe quærant homines ſalutare remedium, dum corporale ſuper ſe metuunt ſupplicium evenire. Ea propter, quia in Gaſconia, [d] Allegeſio, & partibus Toloſanis, & aliis locis ita hæreticorum, quos alii [e] Catharos, alii [f] Patrinos, alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perverſitas, ut jam non in occulto, ſicut aliqui nequitiam ſuam exerceant, ſed ſuum errorem publicè manifeſtent, & ad ſuum conſenſum ſimplices attrahant, & infirmos: eos, & defenſores eorum, & receptatores anathemati decernimus ſubjacere, & ſub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra ſua tenere, vel fovere, vel negotiationem cum eis exercere præſumat. Si autem in hoc peccato deceſſerint, non ſub noſtrorum [g] privilegiorum cuilibet indultorum obtentu, nec ſub alia quacunque occaſione, aut oblatio fiat pro eis, aut inter Chriſtianos recipiant ſepulturam.

NOTÆ.

1. a LAteranenſ.) Generali videlicet ſub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 27.* reperitur textus hic, & in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 6.* pro ut in præſenti trāſcribitur. De hoc Cōcilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli 27. de reſcript.*

2. b *Leo,*) *Epiſt 93.* ibi: *Meritò PP. noſtri, ſub quorum temporibus hæreſis nefanda prorupit, per totum mundum inſtanter egêre, ut impius furor ab univerſa Eccleſia pelleretur, quando etiam Principes mundi ita hanc ſacrilegam amentiam deteſtati ſunt, ut auctorem ejus, ac pleroſque diſcipulos legum publicarum enſe proſternerent: videbant enim omnem curam honeſtatis auferri, omnem conjugiorum copulam ſolvi, ſimulque divinum jus, humanumque ſubverti, ſi hujuſmodi hominibus uſquam vivere cum tali profeſſione licuiſſet, & profecit diu iſta diſtinctio Eccleſiaſticæ lenitati, quæ ſacerdotali contenta judicio, cruentas refugit ultiones: ſeveris tamē Chriſtianorū Principū conſtitutionibus adjuvatur, dū ad ſpirituale nonnunquā recurrunt remediū, qui timuerunt corporale ſuppliciū.* Facit idem Pontifex relatus à Gratiano *in cap. res humanæ 23. q. 5.* Illuſtrāt Chokier *lib. 1. theſauri polit c. 5.*

c *Gaſconia.*) Gaſconia propriè dicta, vulgò *Gaſcunna*, terminatur à Garumna fluvio, & Oceano, complectebaturque Epiſcopatus Vaſatenſem Aquenſem, Audurenſem, & Lactorenſem: de quâ provincia, & Comitibus Gaſconiæ videndus eſt Arnaldus Ojenarth. *in notit. Vaſcon. lib. 2. cap. 8.* 3.

d *Allegeſio.*) Forſan legendum eſſe quis dixerit *Agineſio*. Agineſium enim provincia eſt in Gaſconia: fines habet ad Orientem Cadurcos, ad Septentrionem Pertocorios, ad Occidentē Guiennam, ad Meridiem Armaniacos. Complectitur duas diœceſes, Aginenſem & Condonenſem. Sed 4.

legendum eſt *Albigeſio*, hæreſis enim Albigenſiũ in Albigio, ſeu Albigeſio exorta fuit: cjus meminerunt Sanderus *lib. 7. de viſibili Mon.* Binius *in notis ad Concil. Lateran. ſub Innocent. III.* Antoninus *p. 3. hiſt. titul. 14. cap. 3.* Vincent. *lib. 30. ſpecul. hiſtoria.* Temporibus Friderici ſecundi Imperatoris, & Innocentii Papæ III. anno Domini 1216. ac primum in Comitatu Toloſano pullulare cœpit, tantumque invaluit, ut brevi intervallo eâ infectæ eſſent mille civitates: ita ab Albiga civitate Aquitaniæ, quam incolebant, Albigenſes dicti fuerunt. Spoodanus *anno 1108. n. 34.* Hujus etiam hæreſis in Toloſanis partibus ortæ, & in Goſconiam propagatæ, mentio extat *in c. 10. hoc tit. in 1. collect.*

5\. e *Catharos.*) Eoſdem eſſe Gazaros ac Catharos docuit Gothofredus *in authent. Gazaros, C. hoc tit.* & rectè, nam in ipſa Friderici conſtitutione, quam integram edidit Cironius in quinta compilatione, *ſub hoc titul. cap. 1.* legitur pro *Gazaros Catharos.* Cathari fuerunt hæretici Novatiani, qui ſe Catharos appellare auſi ſunt, id eſt puros, & mundos ab omni labe. Euſebius *l. 6. hiſtor. c. 35.* Epiphanius *hæreſ. 59.* Eorum mentio fit *in cap. ſicut d. 1. q. 3.* apud Baſil. *epiſt. 1. ad Amphiloch. c. 1.* ibi: *Cathari ſunt ex his, qui ſunt abſciſſi.* Theophil. Epiſc. Alex. *in expoſit. ad Catharos,* ibi: *Declaravit mihi tua pietas, quod quidam eorum, qui ſe Catharos nominant, volunt ad Eccleſiam accedere.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. juris lib. 11. tit. 24.* Et quia hi hæretici ſuſcitarant errores Novatianorum, qui & Cathari dicebantur, nomen etiam renovarunt. Spondanus *anno 1198. n. 27.* de eis agitur *in authent. Gazaros, C. hoc tit.*

6\. f *Patrinos.*) Rectè legitur in margine *Patarenos.* Patareni enim ita dicti fuêre, quod in Patera urbe Liciæ originem habuerunt. Manichæorum ſectam colebant, duo rerum principia ponentes, alterum bonorum, alterum malorum: nec Romanum Pontificem œcumenicum agnoſcebant, nec Chriſtum Patri homouſion, id eſt conſubſtantialem putabant, de quibus agunt Raphael Volaterranus *lib. 8. Geograph.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 278.* Spondan. *anno 1198. n. 28.*

7\. g *Privilegiorum.*) Nam hoſpitalariis, & ſimilibus fratribus conceſſum fuerat quod ſalvâ canonica portione Eccleſiæ parochiali debitâ, poſſint indiſtinctè recipere defunctos ad ſepulturam, *cap. in noſtra, c. certificari, de ſepultur.* ubi probavi, & ita in præſenti docetur, nec virtute ſimilium privilegiorum poſſe hoſpitalarios, vel ſimiles defunctorum hæreticorum corpora ad ſepulturam recipere.

COMMENTARIVM.

8\. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Hæretici, & eorum fautores, ſeu receptatores, excommunicantur, & ita decedentes ſepultura eccleſiaſtica privantur.* Probant textus *in c. Accuſatus 24. q. 1. c. Eccleſiam 27 cum ſequent. de conſe. diſt. 1. c. ad abolendã, c. Excommunicamus 13. & 15. hoc tit. c. noverit de ſent. excom. c. quicunq., hoc tit. lib. 6.* Inde varias excommunicationes prolatas legimus in diverſis Cõciliis: cõtra Arrianos in Synodo Nicæna, in fine: contra Eunomianos in Synodo Cõſtantinop. *c. 1.* contra Neſtorianos in Syodo Epheſina *can. 1.* contra Eutychianos in Synodo Chalced. contra Monothelitas in ſexta Synodo Conſtantinop. contra Pelagianos, Manichæos, & alios in canonibus congeſtis ab Antonio Aug. *in epit. lib. 11. tit. 24. 52. & 53. & lib. 37. tit. 9.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & ſcribentes in Bullam Cœnæ Domini, Thom. Sanch. *lib. 2. ſumma. c. 9.* Gibalin. *in ſynopſi cenſurarum, verbo hæreſis,* Caſtro Palao *tom. 1 oper. moral. tract. 4. diſp. 4. punct. 1.* Suarez. *de fide diſp. 21. ſect. 1. n. 4.* Bordonus *in tribun. fidei, c. 12* Fagundez. *tom. 1. in præcept. Decal. l. 1. in primum præceptũ c. 12. uſq. ad 16.* Carena *de offic. Inquiſit. c. 2. tit. 1. §. 11. n. 95.* Alberghinus *in manuali Qualificator. c. 6. per totum.* Eymericus *in direct. Inquiſit. p. 3. q. 123.* ubi Penna Decian. *l. 1. tract. crim. c. 41.* Cantera *qq. Crim. de hæretic. c. 1. n. 7* Ricciulus *l. 5. de jure perſon. c. 13.* Sanderus *de viſibili Monarch. l. 8. c. 32.* Canus *de locis Theol. l. 4. c. 2.* Spondanus *de cœmeteriis l. 4. c. 2. p. 1* Scortia *in ſelect. epit. 8. theorema. 4.* Petrus Herodius *l. 1. Pandect. tit. 6. cap. 9.* Saldes *tom. 3. de mater. tribun. fidei, l. 6. c. 2.* Thom Delbene *p. 1. de offic. inquiſit. dubit. 69.* Murga *tom. 2. diſquiſit. 1. dub. 12. cum ſequent.*

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi 9.
ratione ita inſurgo. Hæretici non ſunt in Eccleſiæ gremio, *cap. non in vobis,* ibi: *Nobiſcum autem eſtis in Baptiſmo, in Symbolo, in cæteris Dominicis Sacramentis: in ſpiritu autem unitatis, in vinculo pacis, in ipſa denique Eccleſia Catholica nobiſcum non eſtis.* Et *cap. ſi quis inquit, 1. q. 1. cap. hæreticos 2. q. 1. c. advocavit, 24. q. 1. c. ipſa pietas, 23. q. 4. cap. ſtatutũ, hoc tit. in 6.* Nam ad Eccleſiam nemo pertinet, niſi per baptiſmum, & fidem, *cap. firmiter, de ſumma Trinit. c. final. de presbyter. non bapt.* Sed hæreticus non habet fidem ergo non pertinet ad Eccleſiam. Quam ſententiam probant Bellarminus *lib. 3. de ſacram. c. 4.* Canus *d. lib. 4. c. 2.* Spondanus *d. p. 1. c. 2.* Sanderus *d. lib. 8. c. 32.* Sed judicium Eccleſiæ non cadit in his, qui ſunt extra eam, *cap. gaudemus, de divortiis, c. multi circa mediũ, 2. q. 1.* Ergo hæretici non poſſunt ab Eccleſia excommunicari. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam excommunicatio dicit ſeparationem ab Eccleſia, & illius communione, *cap. omnis Chriſtianus, cum ſequent. 11. q. 3. cap. 2. de except.* ibi: *Excluſus, & remotus,* à qua hæretici omnes ſeparati ſunt, propter ipſam hæreſim, *c. quidam,* ibi: *ab ea receſſerunt, cap. inter hæreſim 24. q. 3.* Ergo excommunicatio caret effectu, cùm hæretici per eam amplius ab Eccleſia ſeparari nequeant. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam nam ad infligendam excommunicationem monitio deſideratur, *cap. ſacris,* ubi diximus, *de ſent. excom.* ab ſpecie docet D. Paulus *epiſt. 3. ad Titum,* ibi: *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correctionem devita.* Igitur non præmiſſâ trinâ monitione hæretici, ſeu eorum defenſores, ſeu receptatores non manent excommunicatione ligati. Deinde in ſecundam partem præſentis aſſertionis, dum in ea docetur, hæreticos ſepultura eccleſiaſticâ privari, ſic argumentor. Quilibet eſt ſepeliendus in ſepulchris majorum, *cap. 1.* ubi probavi, *de ſepultur.* ergo ſi hæretici habent ſepulchra propria, & familiaria, prohiberi non debeat in eis ſepeliri. Facit textus diſertus *in l. 9. C. de hæret.* ibi: *Humanum, & pium hoc arbitrati, hæreticos permittimus ſepeliri legitimis ſepulchris.*

Impugnatur traditaaſſertio.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt 10.
præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, omnem prorſus communionem cum hæreticis ab Eccleſiæ Patribus prohibitam eſſe, *can. 63 Apoſt* D. Clemens *l. 2. conſtit. c. 11. 13. 15. & 25.* Fabianus Papa *ep. 1. columna 2.* Synodus Laodic. *can. 9. 32. & 33.* ibi: *Non oportet cũ hæreticis, vel ſchiſmaticis orare.* Carthag. 4. *can. 70. 71. & 72.* Afric. 1. ſub Cœleſtino, *can. 60.* Brachar. 1. *can. 15.* Epaun. *can. 15.* Later. ſub Alexãdro III. *cã. 27*

De communione cum Hæreticis prohibita.

Lateran.

Digitized by Google

Lateran. ſub Innoc. III. *can.* 3. & ſub Leone X. *ſeſſ* 9. Plura Pontificum decreta, & Sanctorum Patrum placita congeſſerunt Ant. Auguſtin. *in epit. Juris Pontif. lib.* 11. *tit.* 16. *per totum.* Baſil. *de matrim. in appendice, cap.* 2. *num.* 4. Spondanus *de cœmeteriis lib.* 4. *part* 1. *cap.* 3. & probavi *in can.* 22. *Concilii Illiber.* adeoque communicatio cum hæreticis fidelibus prohibetur, ut cum eis aſſiduam cõmunicationẽ retinens ſuſpectus de hæreſi reddatur, ut probat Eymericus *in Direct. Inquiſit. part.* 2. *fol.* 234. Simanchas *de Catholicis tit.* 11. immò & clerici cum hæreticis communicantes ab officio, & beneficio ſuſpenduntur, & ſi purgationem canonicam illis indictam præſtare renuerint, aut in ea defecerint, pro convictis habentur, *cap. inter de purgat. canonic.* Unde in Concil. Salisburg. relato ab Eymerico *dict.* 2. *part. comment.* 82. diligenter ita cautum fuit: *Eos quoque obſervare debent parochi, qui ex hæreticorum locis, ſive de hæreſi ſuſpectis veniunt, ſingulorumque dicta, & facta animadvertant, ac de eorum vita conſuetudine, & ratione cognoſcant.* Quare cum eis negotiari prohibetur, *cap. ſicut Leo, hoc titul.* eoſque adire ſeu viſitare, *cap. accuſatus,* §. *ille quoq., hoc titul. in* 6.

11. *Traditur decidendi ratio.* Unde apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cùm ex præcepto Apoſtolorum relato *in dict. can.* 63. *Apoſtolor.* & firmato tot Eccleſiæ canonibus, prohibita ſit communio Catholicis cum hæreticis, juſtè in præſenti docetur, hæreticos excommunicatos eſſe, id eſt ab omni Eccleſiæ, & fidelium communione ſecluſos: quam excommunicationem in hæreticos latam, antiquiſſimam eſſe omnium excommunicationum, quæ jure canonico ſunt ſtatutæ, innuitur à Gelaſio I. *in c. Acacius* 1. & 3. 24. *quæſt.* 1. dum ait in Acacium, eo quod non eſſet inventor novi erroris, ſed veteris imitator, non eſſe novam ſententiam ferendam; ſed antiquam tantummodo renovandam. Siquidem ex quo tempore cœperunt Concilia in Eccleſia celebrari ad extirpandas hæreſes, æquè introductam eſſe conſuetudinem excommunicandi, & anathematizandi hæreticos, videre eſt in canonibus ſuprà citatis pro illuſtratione concluſionis: immò & excommunicationem hanc à jure divino provenire, voluerunt, etſi minus rectè, Æguius *in Enchiridio* Driedo *lib.* 2. *de libert. eccleſ. c.* 8. Quis tamen poſſit attentis novis conſtitutionibus ab hac excommunicatione abſolvere, latè explicant Bordonus Caſtro palao, & Ricciulus *ſuprà*, Aravio *in qq. moralibus, q.* 12 *per totam.* Inde etiam provenit ratio, quare ipſis hæreticis denegetur eccleſiaſtica ſepultura; nam cùm communicare non poſſimus defunctis, quibus non communicamus vivis, *c. ſacris*, ubi probavi, *de ſepultur.* non poteſt hæreticus poſt mortem ad communionem per ſepulturam eccleſiaſticam admitti, cùm illi ſuperſtiti denegaretur communio cùm fidelibus Catholicis, ut probat Spondanus *de cœmeteriis lib.* 4. *p.* 1. *c.* 2. *per totum.* Sed etſi hæc pœna conſequens eſſet excõmunicationi ab hæreticis cõtractæ, tamen eam ſpecialiter ſtatuerunt Alexand. III. *in præſenti* Alexand. IV. *in cap. quicunque hoc titul. in* 6. Gregorius IX *in conſtit.* 4. relata ab Eymerico *ad calcem direct. Inquiſitor. fol.* 3. & 17. Alfonſus *in l.* 8. *tit.* 13. *part.* 1. Probant Rojas *de hæretic ſingul* 181. Menoch. *de arbitr. caſu* 374. *num.* 8. Farinac. *de hæreſ quæſt.* 1. & 2. §. 3. *num.* 98. & rectè, nam ipſi ſunt rei læſæ Majeſtatis, ut probat Spondanus *de cœmeteriis lib.* 4. *p.* 1. *c.* 1. *per tot.* & dicemus infrà *in cap. vergentis*: ſed reis læſæ majeſtatis denegabatur ſepultura, tam apud Athenienſes, ut ex Xenophonte, & Thucidide probat Tiraquel. *ad Alexandrum lib.* 6. *dier. Genial c.* 14. quàm apud Romanos, teſte Suetonio *in Veſpaſ. c.* 2. Igitur rectè hæreticis ob criminis immanitatem denegatur eccleſiaſtica ſepultura. Nec hodie hæreticis tantùm ſepultura non conceditur, verum oſſa eorum exhumantur, ſi diſcerni poſſint à Catholicis, & comburuntur memoriâ ipſius hęretici damnatâ, ut factum fuit in Concilio Conſtantienſi cum Joanne Vviclef, ut liquet ex ipſo Concilio, *ſeſſ.* 8. & referunt praxim hanc approbantes Peuna *ad Eymericum*, 3 *part. direct. comment.* 92. Simanc. *de Catholicis tit.* 17. *num.* 20. Paramus *de origin. Inquiſit. lib.* 3 *quæſt.* 4. *num.* 88. Carena *de officio Inquiſit.* 2. *part. tit.* 19. *num.* 12. Martha *de juriſd. part.* 1. *caſu* 19. *n.* 3. Marquez *in gubern. Chriſti lib.* 1. *c.* 24 Gomez *lib.* 3 *variar. c.* 1. *n.* 79. & variis exemplis ſimilem hæreticorum exhumationem probant Ant. Sabellicus *lib.* 8. *Æneid. c.* 18. Nicephorus Calixtus *lib* 27. *hiſtor. eccleſ. c.* 17. Beyerlinck *in theatro vitæ humanæ, verbo Cadaver, fol.* 19. Torreblanca *de jure ſpirit. lib.* 13. *c.* 13. *n.* 16. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 57. *n.* 5. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 197. *n.* 94. Paramus *de orig. S. Inquiſit. lib.* 2. *cap* 5. *tit.* 3.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nã contrarium, videlicet hæreticos adhuc eſſe in Eccleſia, probat Alfonſus à Caſtro *lib.* 2. *de juſta hæretic. punit.* ex eo, quia hæretici retinent characterem baptiſmi, *cap. quod quidem* 1. *quæſt.* 1. *c. non in vobis, de conſecr. diſt.* 4 & ita adhuc videntur membra Chriſti, & Eccleſiæ. Quare pro hujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, hæreticos verè in Eccleſia non eſſe, juxta tradita ſupra pro dubitandi ratione, ad eam tamen juriſdictionis ratione pertinere, & ideo licèt hæretici careant prorſus omnibus illis, quæ communionis gratia conceduntur exiſtentibus in Eccleſia, poſſunt tamen compeſci, & puniri ratione fidei, quam ſuſceperunt, & ſervare promiſerunt in baptiſmo, ut ſequenti textu dicemus, ut etiam contingit in deſertore militiæ terreſtris, quem dux exercitus compellit ad redeundum ratione ſacramenti præſtiti cùm militiæ nomen dedit, *l. deſertorem, ff. de re milit* & in monacho deſerente monaſterium, qui ab Abbate repeti poteſt. Sic ſimiliter Chriſtianus in hæreſim lapſus ſubeſt Eccleſiæ ratione baptiſmi ſuſcepti, licèt in ejus gremio, & fidelium communione non perſiſtat. Docuit Ricciulus *lib.* 5. *de jure perſon. cap.* 12. Nec obſtat primum augmentum ipſius dubitandi rationis, deductum ex D. Paulo & *ex dicto c. ſacris* Nam verum eſt, quoſcunque hæreticos externos ipſo jure excommunicatos eſſe, ex pręſenti textu, & aliis adductis pro ejus confirmatione. Quę anathematizatio repetitur ſingulis annis à Romano Pontifice in Bulla, quę Romę legitur feria 5. cœnę Domini, ut habetur in capite ejuſdem Bullę. Et licèt juxta D. Pauli ipſius tempore ſaltẽ deſideraretur monitio, quia tunc primũ hęreſes oriri cœperant, nec adhuc erant per Eccleſiam damnatę, nec hęreticorum pertinacia ante monitionem ſatis nota fuerat; tamen poſtquam hęreſes damnatę ab Eccleſia repertuntur in eas incidẽtes ſubverſos ſe manifeſtè oſtendunt; & ita ipſo facto excommunicationem incurrunt. Nec obſtat textus *in dict. cap. ſacris*, nam procedit in excommunicatione ab homine ferenda, quę prę viam monitionem requirit; non verò in illa, quę fertur à jure, quia jus ipſum, quo ſtatuitur, quoſcun- 12. *Diſſolvitur ratio dubitandi.*

quoſcunque hæreticos eſſe excommunicatos, inſtar prævię monitionis eſt. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; nã etſi hæreticus per hæreſim ſegregatus ac excluſus ab Eccleſiæ gremio ſit, tamen per excommunicationem fortiùs, & magis ſeparatur, ſiquidem privatur communione externa fidelium, ut docuit D. Thomas 2.2.*q.* 10.*art.* 9. Hodie autem etiam poſt extravagantem *Ad evitanda*, Martini V. ut hæretici vitentur ſufficit quod hæretici declarati ſint abſque denunciatione cenſuræ, quia ſecundum jus, & communem fidelium exiſtimationem, eo ipſo quod aliquis hæreticus eſt, habetur etiam ipſo facto præciſus, & excommunicatꝰ; quia notiſſimũ eſt, excommunicationem juris non ſeparari ab hæreſi. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam cùm filii in ſepulchris parentum tantùm uſum ex beneficio eccleſiæ, non verò dominium aut poſſeſſionem habeant, *l. ſi ſepulchrum, Cod. de religioſis, l. oſſa, ff. eod.* & talis uſus conſiſtat tantum in mortui illatione, ex Eccleſiæ conceſſione, non poſſunt, qui per hæreſim extra Eccleſiam ſunt, ratione ipſius uſus ſepeliri in ſepulchris majorum, cum ipſa gratia, ſeu privilegio Eccleſiæ reddantur indigni, *l.* 1. *Cod. Theodoſ. & Iuſtin. de hæreticis*, ibi: *Privilegia, quæ contemplatione religionis indulta ſunt. Catholica tantum legis obſervatoribus prodeſſe oportere; hæreticos autem, atque ſchiſmaticos, ab his privilegiis alienos eſſe debere.* Iuſtinianus *in novel.* 109. *cap.* 1. ibi: *Nec juſtum eſſe æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis.* Quare cùm hoc jus ſepulturæ totum ex auctoritate Eccleſiæ proveniat, poteſt Eccleſia ob crimen hæreſis hæreticos privare uſu ſepulchri familiaris, ſeu hæreditarii, non obſtante dicta lege 9 *Cod. hoc titul.* ut probat Spondanus *de cœmeteriis, ſuprà.*

CAPUT IX.

Lucius [a] tertius.

AD abolendam diverſarum hæreſum pravitatem, quæ in pleriſque mundi partibus modernis cœpit temporibus pullulare, vigor debet Eccleſiaſticus excitari, cui nimirum Imperialis fortitudinis ſuffragante potentiâ, & hæreticorum pravitas in ipſis falſitatis ſuæ conatibus elidatur, & catholicæ ſimplicitas veritatis in Eccleſia ſancta reſplendens, eam ubique demonſtret ab omni execratione falſorum dogmatum expiatam. Ideoque chariſſimi filii noſtri Federici Illuſtris Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti [b] præſentiâ pariter, & vigore ſuffulti, de communi conſilio fratrum noſtrorum, nec-non aliorum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, multorumque Principum, qui de diverſis partibus Imperii convenerunt contra ipſos hæreticos, quibus diverſa capitula diverſarum indidit profeſſio falſitatum, præſentis decreti generali ſanctione conſurgimus, & omnem hæreſim, quocunque nomine conſeratur, per hujus conſtitutionis ſeriem, auctoritate Apoſtolica condemnamus. In primis [c] Catharos, & Paterinos, & eos, qui ſe Humiliatos vel [d] Pauperes de Lugduno falſo nomine mentiuntur: Paſſaginos, & Iophepinos [e] Arnaldiſtas perpetuò decernimus anathemati ſubjacere. Et quoniam nonnulli ſub ſpecie pietatis virtutem ejus, juxta quod ait [f] Apoſtolus, denegantes, auctoritatem ſibi vindicant prædicandi, cùm idem Apoſtolus dicat: Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? omnes, qui vel prohibiti, vel non miſſi, præter auctoritatem ab Apoſtolica Sede, vel ab Epiſcopo loci ſuſceptam, publicè, vel privatè [g] prædicare præſumpſerint; & univerſos, qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu peccatorum remiſſione, aut de matrimonio, vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire, aut docere non metuunt, quam ſacro ſancta Romana Eccleſia prædicat, & obſervat; & generaliter quoſcumque eadem Romana Eccleſia vel ſinguli Epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum; vel clerici Epiſcopi ſede [h] vacante cum conſilio, ſi oportuerit, vicinorum Epiſcoporum hæreticos judicaverint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus. Receptatores, & [i] defenſores eorũ, cunctoſq; pariter, qui prædictis hæreticis ad fovendã in eis hæreſis pravitatẽ, patrociniũ præſtiterint aliquod, vel favorem, ſive conſolati, ſive credentes, ſive perfecti, ſeu quibuſcunq; ſuperſtitioſis nominibus nuncupentur, ſimili decernimus ſubjacere ſententiæ. Quia verò peccatis exigentibus quandoq; contingit, ut eccleſiaſticæ ſeveritas diſciplinæ ab iis, qui virtutẽ ejus non intelligunt condemnetur; præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, ut qui manifeſtè fuerint in ſupradictis erroribus deprehenſi, ſi clericus eſt, vel cujuslibet religionis obũbratione fucatus, totius eccleſiaſtici ordinis prærogativâ nudetur, & ſic omni pariter officio, & beneficio eccleſiaſtico ſpoliatus, ſæcularis relinquatur arbitrio poteſtatis, animadverſione debitâ puniendus, niſi [l] continuò poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ unitatem ſponte recurrere, & errorem ſuum ad arbitrium Epiſcopi regionis publicè conſenſerint [k] abjurare,

&

& ſatisfactionem congruam exhibere. Laicus autem, quem aliquâ prædictarum peſtium notoriâ, vel privatâ culpâ reſperſerit, niſi, prout dictum eſt, abjuratâ hæreſi, & ſatisfactione exhibitâ, confeſtim ad fidem confugerit orthodoxam, ſæcularis judicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris ultionem. Qui verò inventi fuerint ſola Eccleſiæ ſuſpicione notabiles, niſi ad arbitrium Epiſcopi juxta conſiderationem ſuſpicionis, qualitatemque perſonæ propriam innocentiam congrua purgatione monſtraverint, ſimili ſententiæ [l] ſubjacebunt. Illos autem, qui poſt abjurationem erroris, vel poſtquam ſe, ut diximus, proprii Antiſtitis examinatione purgaverint, deprehenſi fuerint in abjuratam hæreſim recidiſſe, ſæculari judicio ſine ulla penitus audientia decernimus [m] relinquendos, bonis damnatorum clericorum Eccleſiis, quibus deſerviebant, ſecundùm ſanctiones legitimas applicandis. Sanè prædictam excommunicationis ſententiam, cui omnes præcipimus hæreticos ſubjacere, ab omnibus Patriarchis, & Archiepiſcopis, in præcipuis feſtivitatibus, & quoties ſolennitates habuerint, vel quamlibet occaſionem, ad gloriam Dei, & repræhenſionem hæreticæ pravitatis, decernimus innovari, auctoritate Apoſtolicâ ſtatuentes, ut ſi quis de ordine Epiſcoporum negligens in his fuerit, vel deſidioſus inventus, per triennale ſpatium ab Epiſcopali habeatur dignitate, & adminiſtratione ſuſpenſus. Ad hæc de Epiſcopali conſilio, & ſuggeſtione culminis Imperialis, & Principum ejus adjecimus, ut quilibet Archiepiſcopus, & Epiſcopus per ſe, vel Archidiaconum ſuum, aut per alias honeſtas, idoneaſque perſonas, bis vel ſemel [n] in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, vel plures boni teſtimonii viros, vel etiam ſi expedire videbitur, totam viciniam jurare compellat: quod ſi quis ibidem hæreticos ſciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, ſeu à communi converſatione fidelium vita, & moribus diſſidentes, eos Epiſcopo, vel Archidiacono ſtudeat indicare. Epiſcopus autem, ſeu Archidiaconus ad præſentiam ſuam convocet accuſatos, qui niſi ſe ad eorum arbitrium juxta patriæ conſuetudinem ab objecto reatu purgaverint, vel ſi poſt purgationem exhibitam, in priſtinam fuerint relapſi perfidiam, Epiſcoporum judicio puniantur. Si qui verò ex eis jurationem ſuperſtitione damnabili reſpuentes, jurare fortè noluerint, ex hoc ipſo hæretici judicentur, & pœnis, quæ prænominatæ ſunt, percellantur. Statuimus inſuper, ut Comites, Barones, Rectores, Conſules civitatum, & aliorum locorum, juxta commonitionem Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, præſtito corporaliter juramento [o] promittant, quod in omnibus prædictis fortiter, & efficaciter, cum ab eis fuerint exinde requiſiti, Eccleſiam contra hæreticos, & eorum complices adjuvabunt, & ſtudebunt bonâ fide juxta officium, & poſſe ſuum Eccleſiaſtica ſimul, & Imperialia ſtatuta, circa ea, quæ diximus, executioni mandari. Si verò id obſervare noluerint, honore, quem obtinent, ſpolientur, & ad alios nullatenus aſſumantur, nihilominus excommunicatione ligandi, & terræ ipſorum interdicti ſententiæ ſupponantur. Civitas autem, quæ his decretalibus inſtitutis duxerit reſiſtendum, vel contra commonitionem Epiſcopi punire neglexerit reſiſtentes, aliarum careat commercio civitatum, & Epiſcopali ſe noverit dignitate privandam. Omnes etiam fautores hæreticorum, tanquam perpetuâ infamiâ condemnatos, ab advocatione, & teſtimonio, & aliis publicis officiis decernimus repellendos: ſi qui verò fuerint, qui à lege diœceſanæ juriſdictionis exempti, ſoli ſubjaceant Sedis Apoſtolicæ poteſtati, nihilominùs in iis, quæ ſuperiùs ſunt contra hæreticos ſtatuta Archiepiſcoporum, vel Epiſcoporum judicium ſubeant, & in eis in hac parte tanquam à Sede Apoſtolica [p] delegatis pareant, non obſtantibus libertatis ſuæ privilegiis.

NOTÆ.

1. a *Lucius III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* nullibi tamen exprimitur, an alicui Prælato præſentem direxiſſet conſtitutionem: & credo eam pro omnibus regionibus, ubi tunc hæreſes vigebant, ac pullulabant edidiſſe, eamque feciſſe Veronæ, ubi convenerant anno 1185. ipſe Pontifex, Fridericus Imperator, & alii Eccleſiarum Prælati, non quia ibi Concilium celebrarent, ut aliqui putarunt, cùm tantum conventum ibi haberent pro quorundam negotiorum expeditione, ut refert Baronius anno 1185. & ni fallor tunc ex conſilio dictorum Prælatorum, & favente Imperatore Lucius edidit præſentem conſtitutionem, cujus alia pars inſeritur *in c. præterea, de jurepatron* ut jam notavi ibi.

b *Præſentia.*) Quia ipſe Fridericus Imperator anno 31. ſui Imperii convenerat cum ipſo Pontifice Veronæ, ut refert Baronius *ubi ſuprà.*

c *Catharos, & Patarenos.*) De quibus egi ſuperiori textu.

d *Pauperes de Lugduno.*) Qui cœperunt temporibus Alexandri III. anno ferè 1160. ſeu 1170. qui etiam dicuntur Waldenſes, à quodam Waldone cive Lugdonenſi, qui facultatibus

in pauperes diſtributis , arroganter prædicatorio officium uſurpavit ; & cùm eſſet ignarus , ipſe multipliciter erravit, & alios errare fecit, ut referunt Gualterus *ſæcul.* 12. *cap.* 15. Prateolus *lib.* 15. *de hæreticis, verbo Pauperes de Lugduno, num* 13. Æneas Silvius *lib. de origine Bohemorum, cap.* 35. Guido Carmelita *anno Domini* 1170. Abbas Urſpergēſis *in chron.* Trithemius *in chron. anno* 1170. à quo cive Lugdunenſi appellati ſunt Pauperes de Lugduno, ut probat Penna *ad Eymericum* 2. *part. Directorii, comment.* 39. quorum errores , & perditiſſima dogmata referunt Genebrardus , & Silvius *ſuprà* , Salelles *tom.* 2. *de materiis tribunal. S. Inquiſitionis, lib.* 3. *cap.* 14. *regul.* 167. Eorum hæreſes damnatæ fuerunt in Synodo Romana, & in Concilio Lateran. ſub Alexandro III. celebrato, ut jam notavi *in cap. final. de Relig. dom.*

2\. e *Arnaldiſtas.*) Arnaldus genere Brixianus , cùm aliquot annis in Galliis litterarum ſtudiis operam dediſſet, anno 1139. Brixiam reverſus, ſe religioſum profeſſus eſt : cùmque eloquentia non parum valeret, novas, pravaſque opiniones in Eccleſia ſeminavit, negans monachos clericoſque, aut Epiſcopos aliquid proprii habere poſſe, omniaq; Principum eſſe aſſerens. Quare cùm Eccleſiam Brixianam turbaret, ab ejus urbis Epiſcopo accuſatus fuit in Concilio Later. ubi condemnatus, ex Italia egredi juſſus fuit : ſed poſtea in Italiam reverſus, Romæ tumultum ſuſcitavit, ut Senatores à Magiſtratibus creatis à Pontifice recederent : quare ab urbe expulſus, tandem Romæ combuſtus fuit, & ejus cineres in Tiberim ſparſi, ut referunt Otho Friſingenſis *lib.* 2. *cap.* 20. Baronius *anno* 1155. Salelles *dict. lib.* 3. *cap.* 14. *regul.* 269. *num.* 89. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 178 De eo D. Bernardus *epiſt.* 296. ita ſcribit : *Arnaldus de Brixia, cujus converſatio mala , & doctrina venenum; cui caput columba , cauda ſcorpionis eſt; quem Brixia evomuit , Roma exhorruit , Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult accipere , fertur eſſe vociſcum : videte quaſo ne veſtrâ auctoritate plus noceat.* Ab ipſo Arnaldo ejus ſectatores Arnaldiſtæ dicti ſunt, ut probat Theophilus Raynaud.

f *Apoſtolus*) Ad Romanos *cap.* 10. Eo ſenſu Gregorius Turon. *lib.* 2. *hiſtor. cap.* 23 ſcripſit illud : *Sine hæreſi accipi non poteſt, ut in Eccleſia non obediatur Sacerdoti Dei, cui ad paſcendum oves commiſſa ſunt & ille ſe ingerat poteſtati, cui nec ab hominibus, nec à Deo aliquid eſt commiſſum.*

3\. g *Prædicata.*) Ut dicemus infrà *in cap.* 12.

h *Sede vacante.*) Non quia Epiſcopi, aut clerici Sede vacante facultatem habeant definiendi dubia circa fidem , aut diſcernendi falſam à vera doctrina : quia hoc tantùm ad Pontificem, ſeu Concilium generale ſpectat, *cap. quotiens* , 24. *quæſt.* 1. *cap. majores, de Baptiſmo* ; ſed cùm aliqui errant in his , quæ jam diffinita ſunt per Eccleſiam, poſſunt Epiſcopi eos hæreticos declarare, ac in eos animadvertere : quo modo verba hæc accipiunt Anania & Penna *in præſenti* Albertinus *de agnoſcend. aſſert. quæſt.* 8. *num.* 5. & facit textus *in cap. ſuper quibuſdam*, §. 1. *de V. S.*

i *Defenſores.*) De quibus plura adducemus infrà *in cap* 13. §. *credentes.*

4\. j *Continuò.*) Quando tamen dicatur hæreticus continuò pœnitens, non conſtat apud Interpretes , ut videre eſt apud Barboſam *in præſenti*, Carenam *de offic. inquiſit. part.* 2. *tit.* 2. §. 2. Sebaſtian. à Salelles *tom.* 3. *de materiis Tribun. S. Inquiſit. lib.* 5. *cap* 5. *regul.* 385. Illud certum eſt, non ſolum admittendum eſſe ad reconciliationem hæreticum, qui primò interrogatus in judicio confeſſus fuit errorem ſuum cum ſignis veræ pœnitentiæ ; verùm & eum , qui in quocunque ſtatu proceſſus errorem fatetur, etiam in ipſa tortura, vel poſtea, ut docuerunt Carena, & Salelles *ſuprà*, Penna *ad Eymericum* 3. *part. Director. comment.* 4 Grillandus *de hæretic. quæſt.* 5. *n.* 2. Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 193. §. 1. *à num.* 27. Souſa *lib.* 2. *aphoriſm. Inquiſit. cap.* 44. *num.* 7. Diana *part.* 4 *tract.* 7. *reſol.* 24. Tranſmiera *de polygam. lib.* 3. *quæſt.* 15. & cavetur expreſsè *in Inſtruct.* 12. *Hiſpal.* immò etſi poſt ſententiam mortis ipſi reo intimatam , privatim in ſuo carcere , vel in ipſa hora, dum adducitur ad locum , ubi ſententia ipſa publicè recitanda eſt, pœniteat , admittendus eſt ad reconciliationem, ut docent in præſenti , & infrà *in cap. excommunicamus*, Cardinalis , Joannes Andreas, Abbas, & Ananias, Sylveſter *in ſumma, verbo hæreſis*, Penna *dict. comment.* 42. *num* 175. Farinac. *dict. quæſt.* 143. §. 2. *n.* 56. Diana *dicta reſol.* 24. Salelles, & Carena *ſuprà* , Tranſmiera *ubi proximè*, qui teſtatur de hac praxi omnium Tribunalium. Unde hæc verba *continuò* , & *confeſtim*, hujus textus, ipſi accipiunt, hoc eſt poſt ſententiam, antequam tradatur brachio ſæculari; quæ praxis ut pia ſequenda eſt, etſi præſenti conſtitutioni minùs conſona videatur , cùm expreſsè Lucius in præſenti agat de reo pœnitente continuò , & confeſtim poſt deprehenſionem erroris , videlicet ſtatim ac apprehenſus eſt in ipſa hæreſi, ac carceri mancipatus, nec-non ad judicium adductus ; dictio enim *confeſtim* , ſignificat cùm primum judicis copia haberi poteſt, *l.* 2. §. *confeſtim, ff. ad Trebel.* Barboſa *de dictionibus, dict.* 65. & 68. Sed quia juxta benignitatem, & pietatem aliquam moram admittunt dictiones hæ *continuò*, & *confeſtim*, ut ex aliis docet ipſe Barboſa, ideo in Tribunalibus S. Inquiſitionis receptum eſt, ut continuò dicatur pœnitere etiam qui poſt ſententiam publicè recitatam pœnitet : pro qua praxi facit textus *in cap. excommunicamus* 15. §. 1. *hoc titul.* ubi ita generaliter cavetur : *Si qui autem de prædictis, poſtquam fuerint deprehenſi , redire voluerint ad condignam pœnitentiam agendam , in perpetuo carcere detrudantur.* Ubi nullâ factâ diſtinctione temporis intra quod hæreticus errorem ſuum fatetur, ad pœnitentiam admittitur. Immò & poſtquam hæreticus judici ſæculari relaxatus eſt, & in ipſo loco ſupplicii repentur , ſi errorem ſuum agnoſcens pœnitentiam petierit, admittendus eſt ad reconciliationem, ut probant Penna, Farinacius, Tranſmiera, & Salelles ubi proximè : crederem tamen , hanc benignam ſententiam ſequendam eſſe, cùm ipſe reus magna, & vera contritionis ſigna dedit; aliàs cùm potius metu mortis imminentis converti credatur , rectius facient Inquiſitores, ſi ſententiam exequi mãdaverint. Vide ante inſtructiones 11. & 44.

k *Abjurare.*) Ad quam abjurationem omnes 5.
hæretici tenentur, aliàs niſi abjuratis propriis erroribus , Eccleſiæ reconciliari nequeunt , *cap. ſi quis* 42. *cap. in Eccleſia* 68. 1. *quæſt.* 1. *cap. ſi quis* 8. *cap. ſaluberrimum, cap. donatum* 1. *quæſt.* 7. plura Ant. Auguſt. *in epit. lib.* 11. *tit.* 70. & probant *in can.* 22. *Concil. Illiber.* ubi de origine & formâ hujus abjurationis egi. De ejus differētiis, ac requiſitis latè egerunt Eymericus *in* 3. *part. Directorii*, ubi Peña *comment.* 37. Souſa *lib.* 2. *aphor. Inquiſit. cap.* 40. Carena *de offic Inquiſit part.* 3. *titul.* 11. Salelles *de materiis Tribunal. S. Inquiſit. lib.* 5.

cap. 5.

cap. 3 per totum, Simancas *de Catholicis, tit. 11. & in Enchirid. titul.* 53. Illud non omittam, olim hęreticos poſt abjurationem ſuorum errorum ungi conſuevisſe ſacro chriſmate in fonte, oculis, naribus, ore, & auribus, ut ex Concil. Conſtantinop. 1. probat Menardus *in notis ad libr. ſacram D. Gregorii fol.* 113. Hęc abjuratio hęreſis libello oblato omnibus hæreticis ſemper injuncta fuit: aliqui vero, ut Novatiani, ultra abjurationem, per chriſmatis unctionem recipiebantur. Synodus Nicęna 1. *can.* 8. & Nicæna 2. *can.* 7. quia Novatiani Epiſcopi à ſe baptizatis manus non imponebant, nec chriſma conferebant: unde eos objurgant Pacianus *epiſt. 3. ad Symp.* his verbis: *Veſtra plebi unde ſpiritus, quam non conſignat unctus ſacerdos* Theodoretus *lib. 3. hæretic. fabul. cap. 5.* ibi: *In quos baptizant, ſanctiſſimum chriſma non præbent: quapropter eos, qui ex hac hæreſi corpori Eccleſiæ conjunguntur, laudatiſſimi PP. inungi præceperunt.* Unde illis hęreticis, & ſimilibus ad Catholicam fidem redeuntibus tribuendum cenſuit Eccleſia ſacramentum, quod omiſſum fuerat ob hæreſim. Syricius Pontif. *in epiſt. ad Himerium, cap. 1.* ubi agens de Arrianis ait: *Quos nos cum Novatianis, aliiſque hæreticis, ſicut in Synodo conſtitutum eſt, per invocationem ſolam ſeptiformis Spiritus, Epiſcopalis manus impoſitione Catholicorum conventui ſociamus, quod etiam totus Oriens, Occidenſque cuſtodit.* Concil. Arelat. 1. *can.* 1. ubi cavetur: *Ut hæreticis, qui in Trinitate baptizati ſunt, ab hæreſi redeuntibus, manus tantum imponatur, ut accipiant Spiritum ſanctum.* Idem omninò decreverunt Innocent. I. de Novatianis, & Montenſibus *in epiſt. ad Victricium*: & Leo I. *in epiſt. ad Ruſticum*, & in Concil. Arelat. 2. habito anno 452. ita cavetur in canone 19. *Bonoſiacos autem ex eodem errore venientes, quos ſicut Arrianos baptizari in Trinitate manifeſtum eſt, ſi interrogati fidem noſtram ex toto corde confeſſi fuerint, cum chriſmate, & manus impoſitione in Eccleſia recipi ſufficit.* Et in Synodo Arauſic. 1. anni 441. *can.* 1. ita legitur: *Hæreticos in mortis diſcrimine poſitos, ſi Catholici eſſe deſiderant, ſi deſit Epiſcopus, à Presbyteris cum chriſmate & benedictione conſignari placuit.* Concilium Epaun. *can.* 16. *Presbyteris propter ſalutem animarum, quam in cunctis optamus deſperatis, & decumbentibus hæreticis, ſi converſionem ſubitam petant, chriſmate permittimus ſubvenire: quod omnibus converſuris, ſi ſani ſunt, ab Epiſcopo expetendum.* Alii verò hæretici, qui Confirmationis ſacramentum agnoſcebant, tantum per pœnitentiam communioni reſtituebantur. Gregor. Magnus *lib. 9. regeſtr. epiſt.* 161. Illuſtrant P. Marcha *in notis ad can.* 2. *Concil. Claramont.* ubi hæc verba refert ex quadam veteri Gręca collectione: *Neſtorianos verò, & Eutychianiſtas oportet conſcribere libellos, & hæreſim anathematizare, una cum Neſtorio, Eutyche, Dioſcoro, & Severo, & iis, qui ſimilia ſentiunt, & cæteras omnes hæreſes, & participes fieri ſanctæ communionis.*

6. l *Subjacebunt.*) *Cap excommunicamus* 13. §. *qui autem, infra hoc titulo*, ubi dicemus.

m *Relinquendos.*) Conſonant caput *Accuſatus, in princip* & §. *cum verò*, & §. *ille quoque, hoc titul. in* 6. qui textus deſumptus eſt ex Bulla Alexand. IV. quæ incipit: *Quod ſuper*, quam refert Eymericus *ad calcem Director. Inquiſit.* Concil. Narbon. *can.* 11. & ita relapſi, quamvis pœnitentes, nullâ abjuratione factâ ſunt omninò tradendi brachio ſæculari, ita ut recepto ſacramento Pœnitentiæ, prius ſtrangulentur, & poſtea defuncti comburantur: ſi verò impœnitentes, & pertinaces perſiſtant, vivi flammis tradantur: quam praxim communiter receptam probant Penna *ad Eymericum, 3. part. Directorii, comment.* 38. Scortia *in ſelect. theorem* 36. *n.* 2. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 195. *n.* 4. Sanctarellus *eod. tract. cap.* 42. *num* 17. Simancas *de catholic. tit.* 57. *num.* 16. *in l. 1. tit. 3. num. 172. lib 8. recopil.* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 16. n. 7.* Cantera *qq. crimin. de hæretic. c. 1. n.* 13. Delbene *de offic. Inquiſit. dubit.* 161. *cum ſeq.* Suarez *de fide diſp. 23. ſect.* 2. Carena *de offic. inquiſit. part. 2. tit. 2. §. 6.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp 6. punct. 2. num. 9.* Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib. 2. cap.* 45. Salelles. *tom 3. de mater. Tribun. ſanct. Inquiſit. lib. 5. c. 6. regul.* 311. Ratio eſt, tum quia is, qui ſemel lapſus veniam obtinuit, & hæreſim abjuravit, & ad libertatem peccandi quadam confidentiâ abutitur, indignus eſt reconciliationis beneficio, nec ei parcendum eſt, qui impunitatem veteris delicti non emendationi, ſed conſuetudini deputavit, *l. 3. Cod. de Epiſcop. aud.* junctis traditis à Gomezio *l. 3. var. cap. 3. n.* 60. Padilla *in l. tranſigere, num.* 47. *Cod. de tranſact.* Iulio Claro *in praxi §. ult quæſt.* 59. *n.* 9. tum etiam quia converſio hæretici relapſi, qui ſemel inconſtans fuit, nec præſtitit id quod per abjurationem promiſerat, ſed Eccleſiam decepit, præſumitur ſimulata, juxta regulam *Semel malus, de R. I. lib.* 6. & quia Eccleſia, quę ex præteritis pręſumit circa futura, *cap. ſcribam, de præſumpt.* & corda non intuetur, minimè admittendâ talem converſionem judicavit: docent & argumentis hæreticorum ſatisfaciunt, quibus ipſi probare intendunt relapſis pœnitentiam eſſe concedendam, D. Thomas 2. 2. *quæſt. 11. art.* 4. Caſtro *l. 2. de juſta hæretic punit. cap.* 2. Simanc. *de Catholic. inſtit. tit. 57. num.* 10. Licet autem relapſis venia nõ concedatur, ut mortẽ, aut relaxationem evitent; petentibus tamen pœnitentiam quo ad ſalutem ſpiritualem Eccleſia non denegat, quia nemini claudit gremium, *cap. dico 23. quæſt. 4. l final. Cod. de ſumma Trinit.* Covaruv. *lib. 2. c. 10. num. final.* Gamma *de ſacrament. præſtand. quæſt. 1. n.* 9. faciunt quæ de pœnitentia lapſis præſtanda, non verò communione, adduxi *in can. 1. Concil. Illiber.* Et licèt ultimo ſupplicio damnatis regulariter Euchariſtia concedatur, *Clement. unic. de pœnit. & remiſſ.* tamen generali conſuetudine Inquiſitionum Hiſpanię receptum eſt, ut his relapſis etiam pœnitentibus ſacramentum Euchariſtiæ non miniſtretur, ut teſtatur Carena *ubi proxime.*

Valde autem cavere, & attendere debent Inquiſitores, an verè relapſus ſit reus, ut ejus perſona judici ſæculari relaxetur, nam alius eſt relapſus verè, qui ſcilicet deprehenditur in hæreſim abjuratam recidiſſe, de quo agitur in præſenti, & *in cap ſuper eo, cap. accuſatus, §. eum, hoc titulo in* 6. quem explicant Manrique *annal. Ciſterc. anno 1214. cap. 3. num.* 9. Becanus *de fide cap. 15. quæſt.* 9. Petr. Gregor. *lib. 2. part. tit. 5. cap.* 3. alius eſt relapſus præſumptus per juris interpretationem qui ſcilicet poſt abjuratã vehementẽ hæreſis ſuſpicionẽ, in ipſâ hæreſim incidit, de quo agitur *in d. c. accuſatus, in princip.* & *in §. ille quoq*; nam eo caſu ex hæreſi ſubſequuta deducit jus vehementẽ præſumptionem, ſcilicet in veritate præceſſiſſe hæreſim, ſed probationem defeciſſe, *dict. cap. accuſatus*, juncta ejus integrâ, quæ extat *in 1. part. direct. Inquiſit.* Inde deducitur, relapſum verè 7.

vel præſumptivè quoad juris effectum neminem eſſe, niſi præcedat abjuratio ſolennis, per quam Eccleſiæ reconciliatur reus, juxta præſentem textum, & *in dict. cap. accuſatus*, & *in dict. cap. ſuper eo*, ibi: *In abjuratam*; ſecundum quos effectus relapſus non tam tribuitur hæreſi, quam abjurationi, per quam reconciliatus obligatur Eccleſiæ. Deinde infertur non eſſe quem relapſum, niſi relabatur in eandem hæreſim abjuratam, nec ſatis eſſe in diverſam relabi, ut conſtat ex hoc textu ibi *in ipſa, cap. ſuper eo, cap. accuſatus, §. cum, hoc titulo, lib. 6.* docent Caſtro *de juſta hæretic. punit. cap. 2.* Simanc. *de Catholicis, tit. 57. num. 6.* Et licèt abjurans aliquam hæreſim cenſeatur per conſequens omnes hæreſes abjuraſſe, quatenus connexæ ſunt, *cap. excommunicamus 13. hoc titulo*, juncto D. Thoma 2. 2. *quæſt. 5. art. 5.* formaliter tamen, & expreſsè ſolum abjurat hæreſim, quam exprimit, vel omnes, ſi generaliter, aut indefinitè abjuret. Oportet autem, ut quis dicatur relapſus, quod reincidat in hæreſim formaliter adjuratam; ut ſatis deducitur ex præſenti textu: quare conſuetudine receptum eſt ad removendum omne dubium, ut omnes lapſi abjurent generaliter quamcunque hæreſim, ut notarunt Salelles, & Carena *ubi ſuprà*. Adhuc in hac relapſorum parte praxi receptum vidi, ut quidam verus relapſus Curiæ ſæculari non traderetur, quia in initio ſecundæ cauſæ Inquiſitores more ſolito, & recepto in primis cauſis, polliciti fuerunt illi miſericordiam conſuetam, & receptam cum bonis pœnitentibus. Unde ipſe confeſſus fuit relapſum, & ita reconciliatus, non verò judici ſæculari traditus fuit. Similiter alius, qui confeſſus fuit in ſecunda cauſa, ſe objuraſſe formaliter in Inquiſitione Eborenſi Luſitaniæ, & poſtea confeſſus fuit relapſum in ſecunda cauſa, quia non conſtabat de prima abjuratione, niſi per ejus confeſſionem, non fuit traditus judici ſæculari. Etiam alius, cui injuncta fuit abjuratio de vehementi, cùm poſtea in ſecunda cauſa confeſſus fuiſſet lapſum formaliter, non fuit traditus brachio ſæculari, quia apparuit in priori cauſa injuſtè abjurationem de vehementi illi injunctam fuiſſe. Etiam me præſente, cùm quidã poſt formalem abjurationem, ut relapſus in idem delictum fuiſſet in carcerem detruſus, & confeſſus fuiſſet factum, ſed negaſſet intentionem fuit torturæ ſuppoſitus; & cùm ibi intentionem fateretur, ejus perſona Iudici ſæculari tradita fuit.

n *Semel in anno.*) *Cap. excommunicamus, §. adjicimus, infra hoc titulo*, ubi dicemus.

o *Iuramento promittant.*) *Cap. excommunicamus, §. moneantur infra hoc titulo*, ubi illuſtrabimus.

8. p *Delegatis.*) Vnde deducitur non obſtante quocunque exemptionis privilegio, poſſe Epiſcopum ſimul cum Inquiſitoribus procedere contra religioſos cujuſcumque Ordinis: & cum hęc poteſtas in religioſos ſit delegata non poterit Vicarius Sede vacante hanc juriſdictionem exercere in religioſos exemptos, quia Capitulum vacante Sede non ſuccedit in juriſdictionem delegatam, ſed tantùm ordinariam, ut reſolvunt Farinacius *de hæreſi quæſt. 186. num. 177.* Carena *de officio Inquiſit. part. 2. tit. 6. lib. 1. §. 3.* Diana *part. 8. tract. 4. reſol. 37.*

COMMENTARIUM.

EX hac diffuſa conſtitutione ſequens aſſertio diſputanda eſt: *Hæretici impœnitentes, ſeu pertinaces in errore, tradendi ſunt Curiæ ſæculari, & ſi clerici ſunt, prius degradantur, ac omnibus beneficiis privantur.* Probant eam textus *in cap. 1. cap. ut commiſſi, cap. penult. hoc titulo in 6. cap. excommunicamus 15. infrà hoc titulo.* Illuſtrant ultrà congeſtos in præſenti à Barboſa Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 6 cap. 8.* & *de beneficiis cap. 26.* Eymericus *2. p. directorii, quæſt. 4.* Farinacius *de hæreſi quæſt. 196. n. 2.* Carena *de offic. Inquiſit part 2. tit. 6. §. 3.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 55.* Simanc. *de Catholicis tit. 48. num. 6.* Jul. Clarus *lib. 5. ſent. §. hæreſis*, D. Thomas *2. 2. quæſt. 11. art. 4.* Pater Suarez *de fide diſp. 23. ſect. 2. num. 3.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 5. punct. 2.* Salelles *3. part. de materiis Tribun. ſanctæ Inquiſitionis, lib. 5. cap. 6. regul. 303.* 9. *Conclusio traditur & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Errantis pœnam tantùm eſſe doceri, dixit Plato, & docuerunt Seneca *in Tragœd.* ibi: 10. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Quis nomen unquam ſceleris errori dedit?

Et *de ira lib. 14. Non eſt prudentis errantes odiſſe, alioquin ipſe ſibi odio erit.* Marcus Antoninus *lib. 14. Si potes, meliora doce: ſi non potes memento in hoc tibi lenitatem datam: ipſi Dii lenes ſunt talibus.* D. Chryſoſtomus *epiſt. 4. ad Epheſios, verſ. 17.* ibi: *Eum qui ignorat, nec malo affici, nec accuſari oportet, ſed æquum eſt, ut diſcat, quæ ignorat.* Quod præcipuè procedit circa religionem, quæ ſuadenda eſt, non imponenda. Tertul. *ad Scapul. Hoc ad irreligioſitatis elogium concurrit, adimere libertatem religionis, & interdicere opinionem divinitatis, ut non liceat mihi colere quem velim, ſed cogar colere quem nolim. Atque adeò & Ægyptiis permiſſa eſt tam vana ſuperſtitionis poteſtas, avibus, & beſtiis conſecrandi, & capite damnandi, qui aliquem hujuſmodi Deum occiderit.* Valentinianus laudante Ammiano Marcel. *lib. 30.* ibi: *Nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit: nec interdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad id, quod ipſe coluit, inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes, ut reperit.* Sic Lactantius *lib. 5. inſtit. cap. 20. & 21.* ait: *Cogi religionem non poſſe, & verbis, non verberibus conſtitui; nec quicquam eſſe tam voluntarium, quam religionẽ, & Chriſtianos non eſſe Ægyptiis pejores.* Plura adduxi *in cap. ſicut, de Iudæis.* Et ſi hoc generaliter in quacumque religione amplectenda, & retinenda procedit, multò juſtiùs, & faciliùs in noſtra vera fide Catholica, ad quam recipiendã noluit Chriſtus Dominus neminem hujus vitæ pœnis, aut earũ metu pertrahi, juxta D. Joannẽ *cap. 6. verſ. 67.* Lucam *cap. 9. verſ. 54.* Matthæum *cap 13. verſ. 24.* Apoſtol. *ad Roman. cap. 8. verſ. 15. ad Hebræos cap. 2. verſ. 15.* quo ſenſu veriſſimum eſt illud Tertul. *Lex nova non ſe vindicat ultro gladio.* Et D. Clemens in ſuis conſtitutionibus de Chriſto Domino ait: *Liberam reliquit hominibus arbitrii poteſtatem, non morte temporali eos puniens, ſed in altero ſæculo ad reddendam rationem vocans.* D. Athanaſius in epiſtola ad Solitarios ajebat: *Dominus cogens, ſed libertatem ſuam voluntati permittens, dicebat quidem vulgò omnibus: Si quis vult venire poſt me; Apoſtolis verò: Nunquid & vos abire vultis?* D. Chryſoſtomus ad eundem Joannis locum, ibi: *Interrogabat, an & ipſi velint diſcedere? quod omnem eſt amoventis vim, ac neceſſitatem.* D. Cyprianus *epiſt. 55. Converſus ad Apoſtolos ſuos dixit: Nunquid & vos vultis ire? ſervans*

vaus ſcilicet legem, quâ homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimetipſi vel mortem appetit, vel ſalutem. In Arianam hæreſim acriter invehitur Athanaſius *ubi proximè*, quod prima in contradicentes uſa eſſet judicium poteſtate, & quos non potuiſſet verbis inducere, eos vi, plagis, carceribus ad ſe pertrahere niteretur: *atq; ita*, inquit, *ſeipſam, quàm non ſit pia, nec Dei cultrix, manifeſtat.* Leo Magnus *epiſt. 73.* non majorē pœnam de hæreticis poſcit, quàm ut ſacerdotio, & urbe excludantur. Socrates adverſùs Theodoſiū Epiſcop. *lib. 5. c. 3.* de Macedonianis nimium proſequentibus: *Hoc*, inquit, *non erat de more orthodoxæ Eccleſiæ, quæ homines perſequi non ſolebat.* Et ut ait Leo ubi ſuprà: *Quid verò profuit ſanguis effuſus hæreticorum, niſi ut ipſi ſuos etiam Martyres haberent, licet falſos?* Quemadmodum Optatus Milevitanus notavit, & pluribus poſt ſæculis D. Bernardus *ſermone 66. in Cantica, ſub finem.* Eccleſia enim ſanguinem abhorret, longè differens, ut pura, veraque eſt, ab impuro, falſoque Mahometi Alcoraniſſimo, de quo Richardus Monchus Ordinis Prædicatorum, *in confutat. Alcoraniſmi, cap. 10.* ait: *Ille adverſùs nos credentes Alcorano clamat: Interimite, interimite: atq; Alcoraniſmi ſacerdotes verba pro illo facturi nudant enſem, eumque manutenent. Noſtrum verò Evangelium docet orandum pro inimicis, ac noſtri ſacerdotes non enſem, ſed crucem tollunt; non violentia, ſed manſuetudinis ſignum oſtendentes.* D. Bernardus *ſerm. 64. Hæretici capiantur potiùs quàm effugentur: capiantur dico, non armis, ſed argumentis, quibus refellantur errores eorum.* D. Auguſt. *epiſt. 48. Neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus.* Athan. *apolog. 2. Cædes & vincula aliena ſunt à noſtra Eccleſia.* Et Valentinianus initio ſui imperii cavit, ut libera voluntate quiſquam cultum religionis teneret, *l. 9. C. Theodoſ. de maleſic. & mathem.* ibi: *Teſtes ſunt leges à me in exordio Imperii mei datæ, quibus unicuique quod antè imbibiſſet, colendi libera facultas tributa eſt.* Refert Am. Marcel. *lib. 30.* Valentiniano agens, ibi: *Hoc moderamine Principatus inclaruit, quod inter religionum diverſitates medius extitit, nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit, aut illud.* Facit Arnob. *lib. 2. Quid eſt tam injuſtum, quàm invitis extorquere in contrarium voluntates, inculcare quod nolint, & quod refugiunt animi, priùs nocere, quàm profis, & priore detracto, in alienum habitum, ſententiamque traducere.* Et Socrates *lib. 3. hiſtoria, cap. 21.* laudat Imperatorem Jovinianum, quod cuique pro arbitrio religionem profiteri permiſerit. Facit textus *in cap. qui ſecundùm, 23. quæſt. 4.* & Epiſcopis Galliæ intendentibus hæreticos ab urbe repellere per judices ſæculares, hæc ait Sulpitius Severus: *Tum verò Idacius, atque Ithacius acriùs inſtare, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi: ſed parum ſanis conſiliis ſæculares judices adeunt, ut eorum decretis, atque executionibus hæretici urbibus pellerentur.* Igitur hæretici non ſunt pœnis præcipuè temporalibus cogendi, ut fidem noſtram Catholicam profiteantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia in Republica Hebræorum diverſæ erant ſectæ, videlicet Sadducæorum, & Phariſæorum, ut conſtat *ex cap. 23. Actuum Apoſt. verſ. 6.* ibi: *Sciens quia una pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum.* Sed Sadducæi apertè hęretici erant, quippe qui mortuorum reſurrectionem negabant, & admittebantur ad concilia, ac ſynedria. Igitur quia unicuique liber eſt opinionum, & dogmatum delectus: Augetur ſecundò hæc difficultas ex Parabola Patrisfamilias, qui ſervis zizaniam exſtirpare volentibus, & dicentibus apud Matthæum *cap. 13. verſ. 28. Vis, imus, & colligamus ea?* ait: *Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis, & triticum: ſinite utraque creſcere uſque ad meſſem.* Cùm ergo paſſim Interpretes zizaniam hanc hęreticos eſſe doceant, ſequi videtur, non eſſe cum eis vi agendum, ſed tempus meſſis expectandum, extremum ſcilicet judicii diem, Chriſtoque Domino Judici cauſæ hujus cognitionem integram reſervandam eſſe. Deinde difficilis eſt ea pars aſſertionis, ubi docetur, clericum hæreticum degradandum eſſe, & tradendum Curiæ ſęculari, nam clericus niſi incorrigibilis ſit, degradari, & judici ſęculari tradi nequit, *cap cum non ab homine, de judiciis.* Igitur non ſtatim ac in hęreſim lapſus eſt, degradandus venit.

10. *De Hæreſis gravitate.* Adhuc tamen defenſanda eſt pręſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, hæreſim teterrimum crimen eſſe, & gravius idololatriâ. Sanctus Irenæus *lib. 2. adverſus hæreſes, cap. 9. Hæretici Ethnicis pejores efficiunt eos, qui aſſentiunt eis. Illi enim creaturæ potiùs, quàm creatori ſervientes, & his qui non ſunt Dii, veruntamen primum Deitatis locum attribuunt fabricatori hujus univerſitatis Deo. Hi autem hunc quidem labiis factorem dicentes, ipſi mentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum quidem, qui eſt Deus, blaſphemantes: eum autem, qui non eſt, Deum fingentes, in ſuam ipſorum condemnationem.* Laborarunt in gravitate, & atrocitate hujus peccati detegenda viri præſtantes Stapletonius *oratione in Auſpicatione controverſ.* Conradus Brunus *lib. 2. de hæretic.* Petrus Simon *tract. de hæreſi cap. 15.* Lenſæus *lib. 13. de Chriſt. libert.* Caſtro *lib. 1. de juſta hæretic. punit. cap. 2.* Nicol. Romæus *in Calvini effigie, in monitione ad lectorem.* Theophylus Raynaudus *in oplotheca de calumn. ſect. 2. ſerie cap. 5.* Salelles & alii in hoc titulo paſſim citati, qui omnes conſentiunt, hęreſim omne in ſe malum complecti, & eſſe completam quandam malitiam, vel potiùs malorum quoddam compendium; eradicat enim fidem, quæ eſt primum ſupernaturalis boni germen: radice autem avulsâ, unde exiſtit fructus bonus in juſtitiâ, & ſanctitate veritatis? Aliæ ſanè peccata, quamvis immania, germen radicum gratiæ ſanctificantis, & gloriæ intactum relinquunt, quamvis deſtruant gratiam, & pręſens jus ad gloriam. At hęreſis totius juſtitiæ principium evellit, ſine quo nulla actio libera ſupernaturalis, nulla apud Deum quomodolibet meritoria actio profundi poteſt. Meritò itaque ſanctus Auguſt. *lib. 3. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 3.* cenſet in ſcripturis nomine *peccati* abſolutè dicti intelligi infidelitatem, quæ in hæreticis eo certior eſt, quo præcedens Dei beneficium in baptiſmi ſuſceptione eos magis obſtringebat Deo. Et quamvis odium Dei, & peccata directè oppoſita bono divino, ut in ſe eſt, ſint teteriora quàm hæreſis, ex D. Thoma *2. 2. q. 34. art. 3.* tamen eatenus infidelitas (atque adeo hæreſis) poteſt abſolutè dici *peccatum*, quia eſt in ſuo genere gravior, quàm peccata oppoſita virtutibus moralibus, etiam iis, quæ extrinſeca quædam Dei bona reſpiciunt, cujuſmodi eſt religio. Licèt inſuper hæreſeos gravitatem eruere ex fœdiſſimis, & maligniſſimis ejus cauſis, de quibus bene & latè Caſtro *lib. 3. de juſta hæretic. punit. à c. 2. & lib. 1. adverſus hæreſes, à c. 11.* Stapletonius *orat. de cauſa graſſantium hæreſeon.* Quā vero

hæreſis

hęreſis exitioſa ſit regnis, in quæ pedē infert, luculenter proſequitur Ribadeneira *lib. 1 de Princ. cap. 27. & 28* addens *cap 29.* quas perſonis Deus repetat à Principib9. & Rebuſpublicis hęreſi occupatis. Sunt ſanè tanta hæreſeos dedecora, ut non defuerint, qui energumeniſmum hęreſim comitari tradiderint, ut Creſolius *lib. 3. myſtag. cap. 16.* Hanc *majus adulterium* nominari decernit S. Ambroſius *ſermon. 2 de Chriſti accuſat.* Gravius eſt enim religionis adulterium quàm corporis; & plus eſt integritatem animæ lædere, quàm integritatem hominis violare. Hanc ob cauſam Agatho Abbas vir inter monachos olim inſignis, cùm ad varia probra, etiam turpitudinis, ſaxeus fuiſſet, audire tamen hęreticos nullo modo ſuſtinuit, & rationem reddit *lib. 5. vita Patrum, n. 21.* his verbis: *Sermonem quem objeciſtis de hæreſi, non potui ſuſtinere, & valdè abominatus ſum, quia hæreſis ſeparatio eſt à Deo.* Hęreticus enim ſeparatur à Deo vivo, & vero, & conjungitur diabolo, & Angelis ejus. Alienatus enim à Chriſto jam non habet Deum, quem exoret pro peccatis ſuis, quia ex omni parte periit. Itaque ſanctus hic Pater hęreſim quovis peccato tetriorem, & averſabiliorem ſtatuit. Egregiam tam tetræ labis deteſtationem ſuppeditavit Guillelmus Pariſ. *lib. 1. de mor. cap 1.*

11. *De pœnis Hæreticorum ex jure civili.* Unde contra crimen ita grave, & teterrimum juſtę leges, tam civiles, quàm eccleſiaſticæ armantur. Circa pœnas autem ſtatutas legibus contra hæreticos, non conſentiunt Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 2. n. 1.* Damouderius *in praxi cap. 61.* Decianus *lib. 7. tract crimin. c. 1.* Farinac. *de hæreſ. q. 112.* Ant Matthæus *de criminib. tit. 2. n. 2.* Paramus *de orig. S. Inquiſit lib 3. q. 9. n. 114.* Conradus Kling. *lib. 3. diſ. c. 22.* Gudelinus *de jure noviſſimo cap. 16. n. 46.* Cantera *qq. criminal. c. 2 de hæreſi, n 59.* Petrus Gregor. *lib. 33. ſyntagm. c. 8.* quorum ſententiis omiſſis dicendum eſt cum Carolo Auguſto Mela *p. 3. miſcel. cap. 10* jure civili nullam certam pœnam ſtatutam fuiſſe contra quoſcunq; hæreticos, ſed tantùm priùs committēdos eſſe vindictę: deinde arbitraria ultione plectēdos eſſe cenſuiſſe Imperatores *in l. 2. C. de ſumma Trinit.* quare aliquando eodem jure attento, tantùm ab Eccleſiarum limine arcentur, quando videlicet ob eorum multitudinem ſeditiones oriuntur, & urbes deſeruntur. Quandoq; illis teſtimonium ferre prohibetur, ac utraque teſtamenti factio denegatur, *l. cognovimus, l. penult. & ult. C. de hæret.* & prohibetur alia ſimilia agere, quæ collegerunt I. Gothofred. *in parat. ad tit. C. Theodoſ. de hæreticis.* Weſembechius *in paratit. ad tit. C. eodem tit.* Petrus Gregor. *lib. 33. ſyntag. cap. 8. n. 9.* Aliquando etiam viſum fuit hęreticos cum aliis fidelibus verſari, ſed hominū carere ſuffragiis, *l. 3. de Apoſtatis.* Quandoq; ex hæreſis circumſtantiis, atque atrocitate deportatio injungebatur, *l. 4. 5. & 8. C de hæretic. l. fin. C. de apoſtat* & conſequens erat amiſſio bonorum, *l. deportatorum 8. C. de pœnis, l. Divus, ff. de bonis damnat.* quæ bona pro arbitrio modò publicabantur, *l. 4. C. de hæretic.* modò propinquis orthodoxis cedebant *l 4. in fine, l. cognovimus 9. C. de hæretic.* obſervavit Cujac. *lib. 12 obſ. c. 30.* Sed quia hæreticorum nequitia quandoque ita atrox erat, ut eorum ſcelera publicum crimen inducerent, ultimum ſupplicium in eo ſancitū fuit, *l. Arrianis, C. de hæretic l. quicunque, C. eod. tit.* Unde concludit Mela *ubi ſupra*, nullam certam pœnam jure civili in hæreticos fuiſſe ſtatutam, ſed tantùm arbitrariam, ita ut graviùs punirentur ſeductores, quàm ipſorum ſectatores. Noſtri Catholici Reges pœnam ignis in quoſcumq; hæreticos ſanxerunt *in l. 2. tit. 26. p. 7.* & jam anno 843. Ramirius Rex Flammis tradidit omnes ſortilegos, & necromanticos ſui temporis, teſte Mariana *lib. 7. hiſtor. c. 13.* & Catholicum Regem D. Ferdinandum humeris propriis ligna detuliſſe ad comburendos hæreticos, referunt Lucas Tudenſis *æra 1255.* ibi: *Quoſcunq; reperiebat hæreticos ut flammis exureret, ipſe vice famulorum ignem & ligna in eis comburendis miniſtrabat.* Mariana *lib. 12. hiſtor. cap. 11.* ibi: *Ferdinandus Rex regni potens, hæreticis infenſus maximè, quos tormentis exagitandos curabat, ſolitus ipſe quaſi victimarius ignem accſuris manu, lignaque ſubjicere improbitatis odio.*

Sacri etiam Canones hæreticos non ſolùm affecerūt pœnis ſpiritualibus, videlicet anathemate, & ſepulturæ eccleſiaſticæ privatione, de quib9 egi proximo commentario, & in *c. 1. hoc titul.* verùm & temporalibus, ut infamia, quā illi, ac poſteri ejus notantur, *c quicunq; §. hæretici, c ſtatutū, el. 2. hoc tit. in 6.* Synodus Nicæna *can 49.* apud Julium *epiſt 2 c. 13.* ibi: *Infames eſſe cenſemus omnes, qui ſuam, aut Chriſtianam prævaricantur legem.* Quod etiam legibus Regiis cautum fuit *in l. 4. tit. 26 p. 7. l. 3. tit. 3. lib. 8. Recopil* & ad quos gradus protrahatur nota hæc, exponunt Covarr. *lib. 2. variar. c. 8.* Azor *p. 1. inſtit. lib 8. c. 13. q. 8.* Parlador. *in ſeſquicentur different. 108. à n. 11.* Barboſa *in d. c. ſtatutum.* Etiam puniuntur bonorum privatione, ut ſequenti commentario probabimus, & deportatione. Leo *epiſt. 73. ad Leonem Imperator.* ibi: *Clerici hæretici non ſolùm ab ordine clericatus, ſed etiam ab urbis habitatione pellantur.* Gregorius VII. *lib. 7. regeſtri, epiſt. 27.* ibi: *Iubemus ut eū facias perfidiæ notā in aperto ſignari, & deinde ex toto Archiepiſcopatu tuo ipſum expulſum, hæreſim ejus cunctis detegendo ubiq;, quantum potes ut apoſtatam, & chriſtianæ unitatis inimicum non deſinas perſequi.* Et conſtat ex Pontific. Rom. *in Gelaſio,* ibi: *Gelaſii temporibus inventi ſunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorumcunq; codices ante fores Baſilicæ ſanctæ Mariæ incendio concremavit.* Et poſtea Hormiſda invenit Manichæos, quos etiā diſcuſſos cum examine plagarū exilio deportavit. Et tandem ſi clerici ſunt, degradantur, & judicio ſæculari traduntur, ut debitis pœnis plectantur, videlicet ignis ſupplicio, ut cenſuit Epiſcopus Alexand. *in action. 1. Concil. Chalcedon. contra Eutychen,* ibi: *Eutyches qui præter dogmata Eccleſiæ ſapit, non ſolùm pœnā dignus eſt, ſed & igne.* Quæ ignis pœna valde propria eſt hæreticorum, propter Evangelii auctoritatem, *Ioan. c. 15.* ibi: *Si quis in me non manſerit, mittetur foras, & tanquā palmes areſcet, & colligent eum, & in ignem conjicient.* Et ultimo ſupplicio hæreticos eſſe afficiendos, probat Pater Menochius *lib. 2. polit c. 3.* variis ſacræ paginæ auctoritatibus, præcipuè *Deuter. c. 13 verſ. 1.* ubi ita legitur: *Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum, atque portentum, & evenerit, quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, & ſerviamus eis, non audies verba prophetæ illius, aut ſomniatoris, quia tentat vos Dominus Deus veſter, ut palā fiat, utrū diligatis eū an non, in toto corde, & in tota anima veſtra. Dominū Deū veſtrū ſequimini, & ipſum timete, & mandata illius cuſtodite, & audite vocem ejus: ipſi ſervietis, & ipſi adhærebitis. Propheta autem, aut fictor ſomniorum interficietur, quia loquutus eſt ut vos averteret à Domino Deo veſtro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo ſervitutis, ut errare faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus:*

12. *De pœnis ex jure canonico.*

&

& auferet malum de medio tui. Accedit nam jure civili rei læſæ Majeſtatis populo ſpectante vivi cremabantur. Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 29.* Valer. Max. *lib. 6. cap. 3.* Similiter transfugæ militiæ deſertores, *l. aut damnum 8. §. hoſtes l. ſi quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis.* Ammian. Marcel. *lib. 28.* Quam pœnam etiam ſtatutam legimus in graviorum criminum reos, velut in ſacrilegos, *l. ſacrilegii 6. ff. ad leg. Iul. pecul.* Salvianus *lib. 7. de providentia*, ibi: *Latro, aut ſacrilegus, cùm flammis exuritur, ſuis criminibus concrematur.* In eos qui dant operam Barbaris, ut Romanos deprædentur, *l. ſi quis Barbaris 9. C. de re milit.* & qui detrectandæ militiæ causâ digitos ſibi præcidunt, *l. de tyronibus, 5. C. Theodoſ. eod. tit.* in ſervos cum domina rem habentes, *l. unic. C. de mulier. quæ ſe propriis ſervis:* vel virginem, aut viduam rapientes, *l. unic. C. de raptu virginum.* dominum falsò deferentes, *l. 7. C. de delatoribus*, ſeu ejus ſaluti inſidiantes, *l. capitalium 28. §. igni, ff. de pœnis:* in falſæ monetæ auctores, *l. 2. C. de falſa monet.* in aggerũ Nili corruptores, *l. unica, C. de aggeribus Nili:* in incenſores ædium, acervorumve frumenti, *l. qui ædes 9. ff. de incendio:* in procuratores, ſeu actores rerum privatarũ Principis, qui Provinciales vexant injuriis, aut deprædationibus, *l. universi, C. ubi cauſæ fiſcales:* in magos, & aruſpices, *l. 3. C. de maleſic. & mathem.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 23.* in tabularios civitatum, qui iniquã alicujus immunitatis profeſſionẽ admittunt, *l. 1. C. de immunit. nemini conced.* in viros muliebria patiẽtes, *l. omnes 6. C. Theodoſ. ad leg. Iul. de adult.* & in aliis delictis relatis *in l. unic. C. Theodoſ. de emẽdat. ſervor. l. 1. eod. C. ne præter crim. læſæ Majeſt. l. unic. eod. C. ſi quis ſolidos circul.* Ita D. Joannes Ramos *lib. 5. de parricid.* Pancirola *lib. 2. var. c. 240.* Amaya *lib. 3. obſ. c. 4.* Fornet. *lib. 1. rer. quotid. c. 7.* P. Faber *lib. 2. ſemeſtr. c. 7.*

13. *Traditur decidendi ratio.* Quæ, & aliæ, ſi majores, ac ſeveriores reperiri poſſent, pœnæ juſtè infliguntur, & imponuntur hæreticis, fidei Catholicæ deſertoribus, & violatoribus, tum ob hujus criminis immanitatem, quã cætera delicta ſuperat, ut ſupra probavi: tum quia nulla fuit tam barbara gens, quæ deſertores propriæ religionis, & ejus violatores debitis non cõpeſceret pœnis. Seneca *lib. 3. de beneſic. c. 6.* ibi: *Violatarum religionum alibi, atq; alibi diverſa pœna eſt; ſed ubiq; aliqua.* Plato in temeratores religionis capitis pœnam ſanxit, *lib. 10. de legibus.* Apud Græcos quicumq; avitam religionem deſerebat, aut numen aliud invehebat, pellebabur ut inſanus, aut plectebatur ut impius. Sic Pythagoras (verba ſunt Athenagoræ in legatione pro Chriſtianis) cum trecentis aliis combuſtus eſt: Democritus ab Epheſiis pulſus: Eraclitum Abderitæ tanquam inſanum exilio, Socratem Athenienſes morte affecerunt. Alia refert Gentilis *de jure belli lib. 1. c. 10.* Accedunt ingentia mala, quæ ex hæreſibus, & hæreticis tolerandis oriuntur, ſiquidem ipſi multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, ſeditiones, & conciliabula ſequuntur, ut politicè diſſerentes probant latè Pater Menochius *lib. 2. polit. cap. 3.* Cochier. *lib. 1. polit. cap. 5.* Salcedo ad D. Thomam *de regimine Princ. lib. 3. c. 16. diſſert. 30.* Rectè ergo in præſenti textu jubet Lucius III. ut hæretici pertinaces judici ſæculari tradantur debitis pœnis plectendi, id eſt morte naturali, ad quam ipſi hodie damnantur ab ipſis inquiſitoribus, licèt exequutio fiat per judicem ſæcularem, non verò per miniſtros Eccleſiæ, quia id videtur decentius, & pietati Eccleſiæ conformiùs. Et eſſe poteſtatem in Eccleſia imponendi hanc pœnam, probarunt Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 3. de clericis, c. 21. & 22.* Valentia *tõ. 3. controv. diſp. 1. queſt. 11. punct. 3.* Simancas *de Cathol. tit. 46. à n. 44.* Covarr. *lib. 2. variar. c. 10. n. 10.* Suarez *de fide diſp. 20. ſect. 3. n. 18. & diſp. 23. ſect. 3.* Nec Inquiſitores ullã exinde irregularitatis notã incurrere probavi *in c. ſententiã, ne clerici vel monachi:* & omninò teneri judicẽ ſæcularẽ exequi ſententiã hanc mortis, abſq; eo quod cognoſcere poſſit de ejus juſtitia, probavi *in c. 1. de offic. ordin.* Qui autem dicantur hæretici impœnitentes veri, vel præſumpti, exponunt Simancas, Penna & Farinac. relati à Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tractatu 4. diſp. 5. punct. 2.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nã licet pœna errantis tantũ ſit doceri, tamẽ id procedit, quando qui errat, paratus eſt corrigi, & deponere errorem proprium; quo caſu etiam hæreticum admitti ad reconciliationem, abjuratâ hæreſi, ſuprà probavi: at in præſenti agimus de hæretico pertinaci, & impœnitenti, qui cum paratus non ſit doceri, & abjurare errores ſuos, omninò relaxandus eſt Judici ſæculari. Nec obſtant variæ auctoritates, quibus facilè probatur, religionem ſuadendam eſſe, non imperandam, quibus Novatores, quotidiè inſurgunt, ut probẽt coactionem in religione adhibendã non eſſe, quibus valde favent ejuſdem farinæ Alberic. Gentilis *lib. 1. de jure belli, c. 9.* Grotius *eod. tract. lib. 2. c. 20. n. 49.* nec cõtradicit Michaël Rouſſelius *lib. 6. hiſtor. P. juris, c. 5. n. 27.* Nec adverſatur Dartis *ad 23. q. 1. c. 5. de bello.* Quibus reſpondendũ, theorema illud accipiendum eſſe de his, qui nullâ unquam religione imbuti fuerunt, in his autem, qui per ſacrum baptiſma fidẽ ſuſceperunt, aliud obſervatur. Hi enim ad fidẽ, quã ſemel profeſſi fuerunt, revocãdi ſunt; & ſi pœnitentia ducti reſipuerint, mitiùs cum illis agitur: ſi autem pertinaces ſint, ultimo ſupplicio damnantur. Nec enim illi, qui hæreticos pertinaces ad Eccleſiæ unitatem impellunt, ad fidem cogunt, ſed duritiam eorum, & perfidiam caſtigant, ita aſſerente D. Auguſtino *lib. 2. contra litteras Petiliani, c. 82.* ibi: *Ad fidẽ quidẽ nullus eſt cogendus invitus, ſed per ſeveritatem, immò & per miſericordiã Dei tribulationũ flagellis ſolet perfidia caſtigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores peſſimi non legis integritate puniuntur.* Qui in *epiſt. 50. tom. 2.* vulgarem illã Novatorũ objectionem ita ſolvit: *Ubi eſt, quod iſti clamare conſueverunt: Liberũ eſt credere, vel non credere. Cui vim Chriſtus intulit? Quem coegit? Ecce habent Paulũ Apoſtolũ, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem? priùs ferientem, & poſtea conſolantem. Mirũ eſt autem, quomodo ille, qui pœnâ corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Evangelio laboravit.* Facit Tertullianus *adverſùs gnoſticos c. 11.* dum ait: *Ad officiũ hæreticos compelli, non allici dignũ eſt: duritia vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.* Et licèt Dominus noſter cuilibet homini reliquiſſet liberum arbitrium, non tamen voluit ut delicta inde in hac vita impunita manerent, præcipuè hæreſis, & infidelitatis, ut ſuprà probavi; reliquit enim liberũ arbitriũ quoad benè, vel malè operandum, non tamen multa, nec in hoc ſæculo reliquit majora crimina, quibus puniendis leges, tam eccleſiaſticæ, quàm ſæculares latæ ſunt: & licèt Eccleſia aliquando non ita ſevere in hæreticos animadverteret, id fecit, quia adhuc plena libertate, & auctoritate non fruebatur ſub illis prioribus Imperatoribus; non verò quia immanitas ſceleris omnibus ſæculis æqualis non eſſet: & ita ſi numerus hæreticorum id expoſtulet, poteſt bellum indici, ut funditus

14. *Diſſolvitur ratio dubitandi.*

fenſoribus, receptatoribus, & fautoribus, ac etiã credentibus confundantur. & cùm ſe viderint ab omnibus evitari, reconciliari deſiderent omnium unitati. De communi ergo fratrum noſtrorum conſilio, aſſenſu quoque Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum apud Sedem Apoſtolicam exiſtentium diſtrictius inhibemus, ne quis hæreticos receptare quomodolibet, vel defendere, aut ipſis favere, vel credere quoquo modo præſumat: præſenti decreto firmiter ſtatuentes, ut ſi [b] quis aliquid horum facere fortè præſumpſerit, niſi primò, ſecundòve commonitus à ſua ſuper hoc curaverit præſumptione ceſſare, ipſo jure ſit factus infamis: nec ad publica officia, vel conſilia civitatum, nec ad eligendos aliquos ad hujuſmodi, nec ad teſtimonium admittatur. Sit etiam inteſtabilis, nec ad hæreditatis [c] ſucceſſionem accedat. Nullus præterea ipſi cogatur ſuper quocumque negotio reſpondere. Quod ſi forſan judex extiterit, ejus ſententia nullam obtineat firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio, inſtrumenta confecta per ipſum nullius penitus ſint momenti, ſed cum auctore [d] damnato damnentur: in ſimilibus etiam idem præcipimus obſervari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, ut in quo major eſt culpa, gravior exerceatur [e] vindicta. Si quis autem tales poſtquam ab Eccleſia fuerint denotati, contempſerit evitare, anathematis ſe noverit ſententiam incurriſſe. In terris verò temporali noſtræ juriſdictioni ſubjectis, bona [f] eorum ſtatuimus publicari, & in aliis idem fieri præcipimus per poteſtates, & Principes ſæculares, quos ad exequendum, ſi fortè negligentes extiterent, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſitâ compelli volumus, & mandamus: nec ad eos bona ipſorum ulteriùs revertantur, niſi eis ad cor redeuntibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium aliquis voluerit [g] miſereri, ut temporalis ſaltem pœna corripiat, quem ſpiritualis non corrigit diſciplina. Cùm enim ſecundùm legitimas ſanctiones, reis læſæ Majeſtatis punitis capite, bona confiſcentur ipſorum, eorum filiis vitâ ſolummodo ex miſericordia [h] conſervatâ quantò magis qui aberrantes in fide, Deum, & Dei Filium Ieſum Chriſtum offendunt, à Capite noſtro, quod eſt Chriſtus, eccleſiaſtica debent diſtrictione præcidi, & bonis temporalibus ſpoliari: cùm longiùs ſit gravius æternam, quàm temporalem lædere Majeſtatem. Nec hujus ſeveritatis cenſuram Orthodoxorum etiam exhæredatio filiorum, quaſi cujuſdam miſerationis prætextu debet ullatenus impedire: cùm in multis caſibus, & ſecundùm [i] divinum judicium filii pro patribus temporaliter puniantur, & juxta canonicas ſanctiones quandoque feratur ultio non ſolùm in auctores ſcelerum, ſed & in progeniem damnatorum. Datum Later. VIII. Kal. April. Pontificatus noſtri anno ſecundo.

NOTÆ.

a *Viterbienſi.)* Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. capit.* 1. & in ipſis epiſtolis Innocentii Coloniæ editis, *lib. 2. epiſt.* 1. *fol.* 278. ex quo integram hujus textus reſtituo. Raynerio II. ipſius Eccleſiæ Præſuli in præſenti reſcribit Innoc. De Eccleſia Viterbienſi nonnulla adduxi *in cap. 3. de ſeq. poſſ.*

b *Si quis autem.)* Verba quæ ſequuntur, uſque ad ea, *momenti cenſeantur*, tranſcripſerunt Fridericus Imperator *in authentica Credentes, C. hoc tit.* PP. Concilii Later. *in cap. excommunicamus, §. credentes, hoc tit.* ubi ea exponemus.

c *Succeſſionem.)* Legitimam, ſeu teſtamentariam, quarum incapaces ſunt Hæretici poſtquam damnati fuêre, *l.* 4. *§. præterea, & §. 5. C. de hæret. l. 1. C. de apoſt. l. 4. tit. 3. part. 6. l. 4. titul. 26. part. 7. l. 4. titul. 4 lib. 8. Ordin.* Si verò heredes inſtituantur poſt commiſſum crimen, ſed ante ſententiam, hereditas ad fiſcum pertinet. Caotera *qq. crimin. cap. 1. de hæret. num.* 19. Azevedo *in l. 10. tit. 9. lib. 5. Recop.* etſi deceſſerint delatâ illis hereditate, ſed nondum aditâ. Molina *de juſtitia tom. 2. diſput.* 658. *numer.* 19. Fachin. *lib. 2. conſil. 16. numer.* 5. Creſpy de Valdaura *obſerv* 97. *numer.* 43. Giurb. *conſil.* 55 *numer.* 15. Mar. Muta *deciſ.* 49. *num.* 27. Acoſta *in §. & quid ſi tantùm, 2. part. numer.* 177. Maſin. *de confiſc. quæſt.* 36. *num.* 28. Arias à Meſa *lib. 3. var. cap.* 42. *num.* 12. & ita judicatum fuit in hoc ſupremo Inquiſitionis Senatu hoc anno 1671.

d *Damnato damnetur.)* juxta textum & ejus communem interpretationem *in cap. fraternitati, hoc titul.*

e *Vindicta.)* Juxta tradita *in cap. cùm quidam, de jurejur.*

f *Bona eorum.)* Tam in hac ſexta, quàm in tertia collectione, legitur *hæreticorum*, ſed minùs rectè, juxta verba præcedentia, in quibus Innocentius ſemper egit de fautoribus, & receptatoribus hæreticorum; & ſequentia ibi: *Et abnegantibus hæreticorum conſortium.* Ex quibus expreſſe deducitur, in præſenti epiſtola tantùm agi de compeſcendis fautoribus, defenſoribus, & receptatoribus hæreticorum, illiſque non reſipiſcentibus ab hujuſmodi delicto, pœnam confiſcationis bonorum imponi; ſed forſan quia hæc pœna confiſcationis bonorum uſu recepta non fuit, ideo licèt ad litteram textum hunc tranſcripſerint Patres Concilii Later. *in dict. cap. excommunicamus, §. credentes* Fridericus *in dict. authent. credentes*, omiſerunt tamen pœnam hanc privationis bonorum: & in fautoribus, defenſoribus, credentibus, & receptatoribus hæreticorum

cam locum non habere, conſtat *ex cap. accuſatus, §. ſi verò, hoc tit. in 6.* in illis verbis : *Sub obligatione bonorũ ſuorũ.* Et ibi: *Hæredes ad quos bona hujuſmodi.* Et ita docuerunt Farinac. *de hæreſi q. 182. §. 3. n. 52.* Cantera *in qq. crim. tit. de hæretic. cap. 1. num. 55.* Caſtropalao *tom. 1 oper. moral. tract. 4. diſp. 3. punct. 6. n. 4.* Diana *part. 4. tract. 6. reſol. 22.* Fermoſinus *alleg. 42. n. 20.* qui allegatione ſequenti explicat quando maleficis confiſcatio bonorum imponi poſſit, niſi credentes non ſint tantùm hæreticorum, ſed potiùs ipſius hęreſis, ita ut credant eoſdem errores, quia illi ut hæretici damnantur, *cap. penult. hoc tit. in 6.* Quo caſu procedit textus *in cap. ſi adverſus, hoc tit.* ibi : *Ipſorum bona debent confiſcari.* Et ita praxi receptum eſt, ut fautoribus, receptatoribus, & aliis ſuſpectis tantùm de hæreſi, bona non auferantur : quare & cùm carceri mancipantur, ea diſtinctio in bonorum adnotatione ſervatur, ut hęretici formales cum ſequeſtratione bonorum capiantur ſuſpecti verò de hæreſi, ut fautores, & defenſores, polygami, ſortilegi, & ſimiles, tantùm cùm bonorum annotatione carceri mancipentur, vulgò *con embargo de bienes.* Sequeſtratio enim bonorum differt ab annotatione in eo, quod annotatio eſt quædam ſpecies ſequeſtrationis minùs propriæ, quia in eo manent bona apud ipſum Dominum, vel apud perſonam ab ipſo deſignatam: ſequeſtratio verò propriè eſt cùm deponuntur res apud aliam perſonam electam à judicè : quæ ſequeſtratio tantùm locum habet cùm bonorum confiſcatio imponenda eſt. Quam differentiam agnoverunt Carleval. *de judiciis lib. 1. tit. 3. diſp. 2. quæſt. 3. num. 145.* Cabedo *deciſ. 86. part. 1.* Guido Papæ *deciſ. 340.*

3\. g *Voluerit miſereri.*) Regulariter enim certum eſt, hæreticos, etſi converſi, & pœnitentes reconcilientur, non effugere confiſcationem, nec recuperare bona, niſi forſan ex gratia ſpeciali, ut probat Penna *3. p. Director. commentar. 142.* Farinac. *de hæreſi q. 190. n. 144.* Carena *2. p. de offic. Inquiſit. q. 15.* Ricciulus *lib. 5. de jure perſon. cap. 42.* Diana *p. 4. tract. 8. reſol. 88.* Sanchez *lib. 2. ſumma, cap. 14. n. 12.* Fermoſinus *alleg. 44. & 48. per totam.* Ratio eſt, quia per pœnitentiam non eximitur reus à pœna criminis, niſi quatenus jure expreſſum eſt, *l. qui ea mente, ff. de furtis;* non autem reperitur in jure cautum, hęreticum per pœnitentiam effugere confiſcationis pœnam ; igitur per converſionem bona non recuperant , etſi contrarium tenuerint Monachus , Archid. & relati per Geminianum *in d. cap. cùm ſecundùm, n. 5.* Pariſius *lib. 4. conſil. 2.* Jul Clarus *§. hæreſis, n. 8.* Rolandus *conſil. 63. n. 34.* Zanchinus *de hæreticis, cap. 25.* Nec illis favet textus *in cap. accuſatus, §. ſi verò, verſ. porrò, hoc tit. in 6.* quia rejectâ litterâ , quàm retinent Calderinus, Archidiaconus , & Geminianus *ibi* , dicendum eſt, in eo §. non agi de hęreticis, ſed de fautoribus, & receptatoribus eorundem, quibus privatio bonorum non eſt impoſita, ut ſupra probavi. Nec etiam illis favet textus *in authent. idem eſt , C. hoc tit.* in illis verbis : *Si converſi fuerint , reſtituenda.* Tum quia textus ille procedit juxta jus antiquum, quo bona ab hęreticis abſolutè non auferebantur, ut infrà dicemus : tum quia continet gratiam ſpecialem Imperatoris deſerentis bona filiis hæretici converſi. Nec tandem illis favet D. Auguſt. relatus *in cap. quod autem 23. q. 7.* in illis verbis : *Utinam convertantur, & poſſideant, non tantùm quæ antea poſſidebant, ſed etiam alia.* Nam ſanctus Doctor accipiendus eſt ſequutâ ſuperioris conceſſione, nam ex Principis, ſeu Pontificis indulgentia poſſunt hæretici converſi recuperare bona ſua : & communi praxi receptum eſt, ut ſponte comparentes, hæreſimque, in quam inciderunt, abjurantes, bona retineant, ex ſpeciali indulgentia Domini Inquiſitoris Generalis, ut refert Fermoſinus *dict. alleg. 48. per totam.*

h *Miſericordia conſervata.*) Verba ſunt textus 4.
in l. quiſquis, §. filii, C. ad leg. Iul. Majeſt. ibi : *Paterno enim deberent perire ſupplicio, in quibus paterni, hoc eſt hæreditarii criminis exempla metuuntur.* Et licèt hoc iniquè ab Imperatoribus ſancitum putaverint Covar. *lib. 1. var. cap. 8. num. 1.* Joannes Stephanus Menochius *lib. 2. cap. 12.* Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib. 2. cap. 10.* Vaſquez *in 1. p. diſp. 135 cap. 3.* tamen propter immanitatem ſceleris lęſæ Majeſtatis veriſſimè Imperatores dixiſſe, ſe filiis humanitate ſuggerente vitam conſervaſſe , cùm alii eos ultimo ſupplicio affeciſſent , referunt Ammianus Marcellinus *lib. 28.* ibi : *Intercepti Imperiali motu interiêre omnes ad unum , eorumque ſoboles, parva etiam, tum ne ad parentũ exempla ſubcreſceret.* Curtius *lib. 2.* Juſtinus *lib. 21.* Tertul. *lib. 4. poetic.*

Auctores ſcelerum (facinus ne creſceret ultrà)

Extinxit , ſobolemque patrum peccata ſequentem.

Cicero *lib. 1. epiſt. 12.* ubi de filiis Lepidi ait : *Nec verò me fugit , quàm ſit acerbum parentum ſcelera filiorum pœnis lui : ſed hoc præclare legibus comparatum eſt , ut charitas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet.* Docuerunt Turturetus *in parallelis, differt. 31.* Petrus Gregorius *lib. 35. ſyntagm. cap. 1. num. 25. & 26.* Gentilis *lib. 1. de conjuratione, fol. 76.* Feloaga *in l. quiſquis, dilucid. 2. n. 28.* Sed cum certum ſit , neminem poſſe pœnâ corporali pro alterius delicto puniri, ut infrà dicemus ; verius credo in pręſenti Innocentium, & Imperatores *in d. l. quiſquis,* ea verba adduxiſſe arguendo de minori ad majus quoad pœnam confiſcationis, non quia jure ſtricto poſſit filius pro peccato parentis ultimo ſupplicio, aut pœnâ corporali affici.

i *Divinum judicium.*) Nam plerumque in ſacra 5.
pagina jubentur filii corripi, dum pater deliquit, ut conſtat *ex cap. 7. 9. 18. & 19. Geneſ. cap. 5. & 19. Deuterom. Ioſue cap. 6. & 7. lib. 1. Regum, cap. 22. & 28. lib. 2. cap. 2.* & *12. lib. 3. cap. 21. Numeror. cap. 14. & 17. Ioannis cap. 7. Lucæ cap. 21. Matthæi cap. 24.* quorum plures caſus referuntur *in cap. Eccleſia, cap. homini, §. econtrà, 1. q. 4. cap. Achab, de pœnit. diſt. 3.* aliaque exempla adducunt Gigas *de crimine læſæ Majeſt. lib. 3.* Pechius *in cap. non debet , de R. I. lib. 6,* Petrus Gregor. *lib. 3. ſyntag. cap. 4. num. 4* & *lib. 35. cap. 1. à num. 23.* D. Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 1. ordin. §. ult.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 2. art. 5.* Menochius *de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 35.* Vaſquez *in prima ſecunda, diſp. 135. cap. 1.* Caſtro *de juſta hæret. punit. lib. 2. cap. 11.* Elfricus Hunnius *ad Treutl. diſp. 32. theſ. 1. q. 21.* Baronius *anno 33.* Majolus *dier. canicul. fol. 837.* Marquez *in guber. lib. 1. cap. 32.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 22.* Petrus Faber *lib. 3. ſemeſtr. cap. 20.* Baſil Legion. *q. 5 expoſitiva, cap. 2.* Acunna *in cap. ſatis, 56. diſt.* Sed quatenus hæ ſacræ paginæ auctoritates procedant, dicemus infrà in ſolutione dubitandi rationis.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu prout tranſcribitur in præſenti à 6.
Raymundo, præſens deducitur aſſertio: *Hæretici privantur bonis propriis , etſi filios Catholicos habeant.*

Concluſio traditur & probatur.

beant. Probant eam textus *in cap. ad abolendam, hoc tit. cap. cum ſecundum leges, hoc. tit. in 6. cap. ſuper quibuſdam, de V. S. l. Manichæos. l. Arriani, Authent. Gazaros, C. hoc titul. l. 7. 8. & 9. C. Theodoſ. eod. tit. l. 1. C. de Apoſtat. l. final. C. Theodoſ. eod. tit.* Novel. Valentin. *de Manichæis, tit. 2. l. 4. l. 17. tit. 2. lib. 12. fori judicum, l. 7. tit. 2. lib. 4. fori Caſtell. l. 7. tit. 24. l. 4. & 5. tit. 25. l. 1. & per totum tit. 26. part. 7. l. 3. tit. 4. lib. 8. Ordin. l. 1. titul. 3. lib. 8. Recopil* ubi regnicolæ repetentes. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Gutierrez *de delict. q. 33. & 34.* Hermoſilla *in l. 1. gloſſa 2. tit. 4. p. 5.* Amaya *in l. 4. n. 38. C. de jure fiſci,* Guazinus *de confiſcat. concluſ. 13.* Maſinus *eod. tract. q. 4.* Sanchez *lib. 2. ſum. cap. 14.* Fermoſinus *ad hunc textum, alleg. 1. cum ſequent.* Ricciulus *de jure perſon. lib. 5. cap. 31. cum ſequent.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 12.* Fragoſo *p. 1. de regim. Chriſt. Reip. lib. 1. diſput. 2. §. 9.* Acacius *de privil. parent. privil. 3. cap. 6.* Bronchorſt. *enantioph. cent. 2. aſſert. 72.* Gentilis *de conjurat, ad leg. quiſquis, cap. 7. & 8.* Forſnerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 17.* Mancinus *de triplici juris collat. lib. 1. cap. 7.* Calatayud. *in paraphraſi, cap. 5.* Gibalinus *de negot tom. 2. lib. 6. cap. 1.* Balduinus *ad novel. 17.* Antoinus de Bellis *de crimine læſæ majeſt, cap. 3.* Altamiranus *de filiis officialium cap. 7.* Salelles *de materiis tribunal. S. Inquiſit. lib. 6. cap. 4. cum ſequent.* Morla *in empor. tit. de legibus, q. 9.* Eſcobar *de utroque foro art. 4.* Martha *de juriſdict part. 2. cap. 35.* Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 13. cap. 9* Murga *tom. 2. diſq. tract. 1. diſquiſit. 1. dub. 10 §. 19. & dub. 13. concluſ. 3.* Suarez *de fide diſp. 22. ſect. 1.* Arias à Meſa *lib. 3. var. cap. 29.* Becanus *in 1. 2. q. 4.* Bordonus *de ſacra Tribun. cap. 12. num. 109.* Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquiſit. dub. 106.* Arniſeus *de majeſt. capit. 6. numer. 8.* & nos latè in juris allegatione circa hanc confiſcationem edita.

8. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Pœna ibi debet eſſe, ubi noxa eſt, *l. reſpiciendum, ff. de pœnis,* quia peccata ſuos tenent auctores, nec ulterius progreditur metus, quàm reperitur delictum, *l. ſi pœna 20. ff. de pœnis, l. ſancimus, C. eod.* Caſſiodor. *lib. 1. var. cap. 15.* nam facinus auctores ſolos inſequitur, *l. tutorem, ff. de his quibus ut indign. l. 74. l. 117. de R. I. §. e. Inſtit. de noxal.* textus *in cap. 12. de R. I. in 6. cap. Romana, §. in univerſitatem, de ſent. excom. eod. lib.* Nec immeritò, cùm unuſquiſque delicti ſui pœnam ſufferat, *l. ſi ex duobus 15. l. 1. §. plane, ff. de tutel. & rationibus diſtrahend. l. qui proprio 46. §. item contra, de procurat. l. ſi communis. 9. de noxalibus, l. inter cohæredes 45. §. quod ex facto, ff. famil. erciſcundæ, l. res uxoris 24. C. de donat. inter, l. 2. C. ne uxor pro marito, cap. quæſivit, in fine, de his quæ fiunt à major. parte capit. l. 9. tit. 31. part. 7. l. 9. tit. 5. lib. 4. fori.* Immò & circa filios expreſſe docuit Conſultus *in l. crimen, ff. de pœnis,* crimen, vel pœnam paternam, nullam maculam filio infligere. Refertur *in cap. crimen. 1. quæſt. 4* Concil. Tolet. *4. can. 60.* Conſonant lex *2. §. in filiis, ff. de Decur.* lex *nihil, C de quæſtionibus* Faciunt Cicero *de natura Deorum,* ibi: *Ferretne ulla civitas latorem hujuſmodi legis, ut condemnaretur filius, aut nepos, ſi pater, aut avus deliquiſſet.* Quintil. *declamat. 279. Quid hæc ætas committere potuit tanta animadverſione dignum? lex abdicationis adverſus ferociam juvenum conſtituta eſt. Hæc verò infirmitas adeo nocentis nomen non recipit, ut vix recipiat innocentis, quis enim locus innocentiæ relinquitur, ſi alienum crimen maculat neſcientem.* Et *declamat. 366. Non omnes lex punit, ſed conſcios, ſed participes ſceleris. Illis iraſcitur, qui cum patre peccant; nec enim innocentes ulla lex punit.* Et ab ſpecie criminis læſæ Majeſtatis Dionyſius Halicarn. *pag. 250.* agens de libris Caſſij ait: *Cùm autem nonnulli ipſos etiam Caſſii liberos interficere conarentur, hoc atrox, & perniciosum exemplum Patribus eſt viſum: itaque cum in Curiam conveniſſent, factum eſt Senatuſconſultum, quo adoleſcentibus pœna eſt remiſſa, illiſque nec exilio multatis, nec ignominia affectis, nec alia calamitate acceptâ, tutiſſimè vivere conceſſum eſt: & ab eo tempore uſque ad hanc noſtram ætatem hic mos Romæ perpetuò ſervatus eſt, ut nulla parentum delicta liberi ſuo ſupplicio luant, ſive illi ſint tyrannorum filii, ſive parricidarum, ſive etiam proditorum, quod apud illos eſt graviſſimum.* Et ita filium ex dolo, vel delicto paterno non teneri, docetur *in l. 8. §. final. ff. de in jus vocando, l. 9. ff de Senatoribus, l. 34. §. ult ff de ritu nupt. l. 11. C. de quæſtionibus, l. 33. §. ult. C. de inofficioſo, l. 22. C. de pœnis, l. 24 C. de donat. inter, l. 3. §. 9. ff. de muner. & honor. l. 1. & per totum C. ne filius pro patre, l. ſpurii 6. de Decur. l. ut cui 7. §. 3. ff. de accuſ. l. poſt 5. §. ſi pater, ff. de his quæ ut indign. l. 4. l. Divi 17. ff. de jure patron. l. lenones, C. de ſpectaculis, lib. 11. l. 3. ff. de interdict. & releg. l. 2. §. 2. de Decur. l. 22. C. de pœnis, l. 2. §. 1. & l. 9. de Senator. l. 2. C. de libertis, l. 12. C. de cohortalib. l. 24. §. his illud, C. de nuptiis, l. 7. C de princip. agent. in reb. lib. 12. cap. nunquam 4.* cum ſequentibus, *56. diſt. cap 1. & per totam 1. q. 4.* P. Faber *lib. 3. ſemeſtr. cap. 8.* Marquez *in ſuo gubern. lib. 1. cap. 32.* Amaya *lib. 2. obſ. cap. 7. num. 48.* Igitur filii, præcipuè Orthodoxi, non debent ob hæreſim parentum eorum ſucceſſione privari. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam caſu, in quo bona parentum confiſcantur, filiis ſervatur ſua legitima portio, *l. 1. & l. cum ratio, ff. de bonis damnat. l. eorum ff. ad leg. Jul. Majeſt.* ibi: *Dona liberis damnatorum conſervari, & tunc demum vindicari fiſco, ſi nemo damnati liberorum exiſtat.* Tacitus *lib. 4. annal.* de liberis Caij rei Majeſtatis ait: *Omnia bona paterna eis relicta, exceptâ quartâ parte, quæ judici ex lege deberetur.* Et *l. 1. C. Theodoſ. de bonis proſcript.* ibi: *Si verò filii, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidiâ parte fiſco vindicatâ alia eis reſervetur.* De qua dimidia parte accipiendam eſſe legem *38. de pœnis* legem *40. de hæred. inſtit.* & legem *13. de jure fiſci,* Docuit D. N. Ant. *de exilio lib. 2. cap. 22. n. 8.* & ab ſpecie patris in hæreſim lapſi idem cavetur *in l. Manichæos. C. hoc tit.* juxta litteram, quam reſtituit Cujac. *lib. 12. obſ. cap. 3. ex l. 40. C. Theodoſ. de hæreticis,* ibi: *Liberas quidem habentes Orthodoxos, in eos, & ſolos ab inteſtato tranſmittant.* Et *l. cognoſcimus, Authent. Idem Neſtorianis, C. eod. titul.* Probant Merlinus *de legit. lib. 3. titul. 1. quæſt. 31. num. 1.* Gutierrez *de delictis, quæſt, 40. numer. 12.* Maſinus *de confiſcatione, quæſtion. 28. num. 7.* Igitur ſi filii extant, præcipuè Orthodoxi non debent bonis parentum privari, & ad perpetuam egeſtatem condemnari ob eorum hæreſim.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, confiſcationem, ſeu publicationem bonorum non habere locum, niſi in caſibus à jure expreſſis; quia cum importet privationem, per quam bona privatorum ab eis auferuntur, & fiſco adjudicantur, 8. *De bonorum confiſcatione.*

tur, non niſi ex juris auctoritate infligenda eſt, *authent. de non eligend. ſecundò nubentibus, §. cùm igitur.* Et ita ex nullo delicto, quantumvis atrocior, poſſe privationem bonorum irrogari, niſi auctoritate Principis, probant latè Alfaro *de offic. fiſcal. gloſſ.* 20. Caſtillo *de tertiis, cap.* 41. *n.* 150. Fermoſinus *alleg.* 1. *num.* 3 illis tamen caſibus rectè confiſcationem fieri, contra Bodinum tenet Marquez *in Gubernat. lib.* 2. *cap.* 17. §. 2. *in addition.* Suarez *de fide diſp.* 22. *ſect.* 1. varios caſus, in quibus publicatio bonorum locum habet, referunt Guazinus, & Maſinus *in ſuis tract. de confiſcat. bonorum,* Ant. Matthæus *de criminibus, ad tit. de inquiſitione,* Amaya *ad tit. C. de pœnis fiſcalibus*: ex quibus de confiſcatione bonorum, quæ ſequitur ex delicto læſæ Majeſtatis humanæ, vel divinę, tantum in pręſenti agendum eſt: & ſcire oportet, inter alias pœnas reis læſæ Majeſtatis impoſitas, quas congeſſerunt Gigas *in tract. de crim. læſæ majeſt.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de leg. Iul. Majeſt.* Scipio Gentilis *integr. tract. de conjur.* Iacob. Gothofredus & Feloaga *ad l. quiſquis, C. ad legem Iul. Majeſt.* Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epiſt.* 7. Demſterus *ad Roſinum lib.* 7. *cap.* 5. Bulengerus *de Imperator. cap.* 10. D. Joannes Vela *de delict. cap. de lege Iul. Majeſt.* Larrea *alleg.* 65. *cum duabus ſequent.* Fornerius 3. *rer. quotid. cap.* 17. plures congeſtu à Pichardo *de delictis, verbo Lex Iulia majeſtatis,* non leviorem eſſe bonorum publicationem, ad quam ſpectant textus *in l. final. ff. de legationibus, l.* 1. *C. de bonis damnat. l. quæſitum. ff. qui & à quibus, l.* 3. *C. Theodoſ. de pœnis tyrannor. l.* 2. *C. de bonis proſcript. l. Pannonius* 86. *ff. de acquir. hæredit. l. cùm filius* 76 §. *final. ff. de legat.* 2. *l.* 14. §. *ſi libertus, ff. de bonis libert. l.* 4. *ff. de jure patron. l.* 8. §. 3. *ff. de ſuis & legit. hæredit. l. cum hic ſtatus* 32. §. 2. *ff. de donat. inter. l.* 3. *ff. de interdict. & releg. l.* 19. §. *transfuga, ff. de captivis. l.* 25. & 31. §. *final. ff. de donat. l.* 7. *ff. de donat. causâ mort.* Igitur reis læſæ Majeſtatis humanæ ex omni jure, divino, civili, & regio bona confiſcantur, ut conſtat ex *lib.* 2. *Regum cap.* 16. & 19. *l. Pannonius, §. rei perduellionis, ff. de acquir. hæredit. l. eorum. ff. ad leg. Iul. majeſt. l. quiſquis, C. eod. titulo, l. ſi quis, C. de bonis proſcript. Novel.* 17. *Iuſtin. cap.* 12. & 134. *cap. ult. Novel. Majorani, tit.* 7. *l. unic. tit.* 2. *lib.* 1. *fori, l.* 2. *tit.* 2. *part.* 7. *l.* 2 *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin. l.* 1. & 2. *tit.* 18. *lib.* 8. *Recopil.* P. Greg. *lib.* 35. *ſyntag cap.* 1. Iul. Clarus *lib.* 5. *ſent.* ubi Bejardus *n.* 25. Chophinus *de dominio Regis lib.* 1. *tit.* 8. Borrel. *de præſtantia Regis cap.* 71. Clapmarius *de myſteriis rerum arcan. lib.* 4. *cap.* 15 Guazinus *de confiſcat. bonor. concluſ.* 13. *n.* 3. Gutierrez *de delict. q.* 33. & 34. Mieres *de majorat. p.* 1. *q.* 1. Maſinus *de confiſcat. q.* 3. *num.* 1. Antonius Matth. *de crimin. ad tit. de pœnis, cap.* 2. *n.* 1. Hæc tamen confiſcatio non fit ipſo jure, ſed per ſententiam, ut facilè probatur *ex l. final. C. ad leg. Iul. majeſtatis,* & ex *cap. cùm ſecundum, hoc tital. in* 6. ubi cùm Pontifex adduxit varia iuris civilis exempla ad juſtificandam pœnam confiſcationis ipſo jure, quam contra hæreticos ſtatuebat, omiſit crimen læſæ Majeſtatis humanæ, quod primum ſeſe offerebat, tanquam magis ſimile, juxta præſentem textum, quia ſcilicet in eo confiſcatio bonorum non contingit ipſo jure; ſed poſt ſententiam condemnatoriam; quod etiam ſuadetur *ex l. quæſitum* 15. *ff. qui & à quibus, l. ex judiciorum* 20. *ff. de accuſat. l.* 22. *in princ. l.* 46. §. *in reatu, ff. de jure fiſci, §. interdum, Inſtit. de hæreditatibus quæ ab inteſtato.* Peregrinus *de jure fiſci lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 171. Boſſius *in praxi, tit. de crimin. læſæ Majeſt. n.* 93. Marinis *deciſ.* 92. & 126. Gigas *de crim. læſæ Majeſt. q.* 25. Bocerus *eod. tract. q.* 3. *n.* 21. Antonius Faber *lib.* 7. *conject. cap.* 20. etſi contrarium tenuerint Decianus *lib.* 7. *tract. crim. cap.* 40. *num.* 6. Julius Clarus *ubi ſuprà, n.* 9. Colerus *de proceſſ. executivis, part.* 1. *cap.* 3. *n.* 84. etſi adminiſtratio bonorum illis ipſo jure interdicta ſit, *l. quæſitum* 15. *ff. qui & à quibus, l. poſt contractum* 15. *ff. de donat.* de quorum expoſitione videndi ſunt Jul. Pacius *cent.* 6. *quæſt.* 64. Alberic. Gentil. *lib.* 1. *lectionum, cap.* 13. Oſualdus *ad Donel. lib.* 2. *cap.* 9. *littera A.*

Deinde ſciendum eſt, reis lęſæ Majeſtatis divinę, videlicet hęreſis, bona confiſcari, tam mobilia, quàm immobilia, jura, & actiones, ex juribus ſuprà citatis pro illuſtratione concluſionis: quæ confiſcatio procedit in illis bonis, quæ tempore criminis commiſſi reus habebat, & ad hęredes extraneos tranſmittere poterat. Ratio eſt, quia juri conſonum eſt, ejus qui ſe delinquendo pœnis ſubjecit, *l. Imperatores, ff. de jure fiſci,* bona in fiſcum recidere per tacitum conſenſum, quæ per expreſſum in quem vellet, & ita in extraneos hęredes potuit transferre, *l.* 2. *C. ad leg. Iul. de vi publ. l.* 1. junctâ Gloſſa ibi: *C. de bonis libere.* Unde conſtat, bona aliena apud hæreticum reperta, eidemque non obligata, ſtatim Domino eſſe reſtituenda, argumento legis *in fraudem* §. 1. *ff. de jure fiſci*: reſolvit Simancas *de Catholic. tit.* 46. *num.* 8. Inde deducitur bona ea, quæ reus acquiſivit poſt reconciliationem, & condemnationem, ad fiſcum non pertinere, quia non ſunt hęretici, ſed Catholici, *c. ſtatutum* 2. *hoc tit. in* 6. *cap. felicis, verſ. Verùm de pœnis, eod. lib.* docet Fachin. *lib.* 9. *controv. cap.* 51. quia publicatio pręſentia tantùm bona adimit, non etiam futura, *l. ſi mandavero* 22. *ff. mandati,* ibi: *Quia publicatis bonis quicquid poſtea acquiritur, non ſequitur fiſcum.* Docent Mieres *de majorat.* 1. *p. q.* 1. *à num* 351. Merlinus *controv. cent.* 2. *cap.* 20. & 21. Arias à Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 11. *num.* 13. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 10. *num.* 23. Fermoſinus *alleg.* 30 *per tot.* adeo ut ſi pater decedat poſtquam filius reconciliatus eſt, ejus legitima portio ad fiſcum non pertineat, ut reſolvunt Carleval. *de judiciis tit.* 3. *diſp.* 20. *n.* 5. Farinac. *de hæreſi q.* 24. Giurba *ad conſuet. Meſſan. cap.* 4. *gloſſa* 5. *n.* 18. Merlinus *de legit. lib.* 3. *tit.* 1. *q.* 33. Maſinus *de confiſcatione q.* 28. *n.* 114. quare reus ipſe poterit bona ipſa redimere, ſive per ſe, ſive per alium, *l. cotem* 11. §. *eam rem, ff. de public. & vectig. l. ejus qui* 8. §. 1 *ff. de teſtam.* Nec tunc obſtat textus *in l.* 2. *C. de bonis proſcript.* ubi Imperator Alex. docet, deportatum nec in ea bona, quæ poſtea quęſivit, hęredem habere poſſe. Pro cujus textus conciliatione cum dicta lege *ſi mandavero,* §. *is cujus,* varia adduxerunt Oſualdus *lib.* 17. *Donel. cap.* 4. *littera G.* Pacius *cent.* 4. *quæſt.* 87. Amaya *lib.* 1. *obſerv. cap.* 11. *n.* 25. & *in l.* 1. *C. de jure fiſci,* Faber *in ration. ad textum in d.* §. *is cui,* Cujac. *in d. l.* 2. & *lib.* 6. *obſerv. cap.* 23. ex quorum mente dicendum eſt, Paulum *in d.* §. *is cui,* agere de eo, cujus bona publicata ſunt citra deportationem, qui cùm capite minutus non ſit, alia bona acquirere, & de his teſtamentum condere valet: at verò Imperator *in d. l.* 2. agit de deportato, cujus bona in conſequentiam publicantur; nam cùm ille capite minuatur, teſtamentum facere nequit, quià neceſſariò fiſcum hęredem habet. Aliter antinomiam illam componunt Olanus *lib.* 4. *Paralip. cap.* 13. *numer.* 34. D. Nicol. Ant. *de exilio lib.* 2. *cap.* 16. D.

9. *De confiſcatione ex cauſa hæreſis.*

Joſeph

Ioſeph de Retes *lib. 3. de interdict. & releg. excurſu 5. num. 48.* & aſſerunt verba illa, *non ſequitur fiſcum*, accipienda eſſe dum vivit deportatus, non verò eo mortuo, quia tunc fiſcus ea bona occupat.

10. *De bonis ſub conditione debitis.*

Alia quæſtio eſt circa bona, ſeu jura conditionalia, quæ reo læſæ Majeſtatis competunt, an ad fiſcum pertineant; Quam latè examinant Ricciulus *de jure perſon. lib. 5. cap. 32. num. 22.* Fermoſinus *allegat. 31. & 32.* Sed pro ejus ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter bona debita hereticis ſub conditione in teſtamento, vel codicillis adjecta; & inter ea, quæ debentur ſub conditione ratione contractus; nam primo caſu, cum adhuc non ceſſerit dies, nec ad hæredes extraneos ſimilia bona tranſmittantur, *l. unic §. ſin autem, C. de caduc. tollend*, Faber *lib. 15. conject. cap. 6. & 7.* Vela *tom. 1. diſſert. 11. num. 5.* Solorzanus *de jure indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. à num 46.* ita ad fiſcum non pertinent. Secundo verò caſu cùm obligatio provenit ex contractu, vel quaſi, cum talis obligatio ſtatim quæratur, ideoque ad hæredes extraneos tranſmittatur, *l. ſi quis 57. ff. de V. O. l. neceſſario 8. ff. de periculo & commodo, l. quoties, C de donat.* niſi ſit conditio poteſtativa, *l ſi decem petiero, ff. de V. O.* Caſtillo *tom. 3. controv. cap. 14.* Olea *de ceſſ. jur. tit. 3. quaſt. 10. num. 8.* tale jus, etſi conditionale, ad fiſcum pertinet, *l. inter 26. §. ult. ff. de pact. dotal.* Simancas *de catholic. cap. 9. num. 62.* Gomez *lib. 3. variar. cap final. num. 2.* Idem dicendum eſt de alimentis ſingulis annis hæretico præſtandis; nam ſi ex contractu debeantur, ad fiſcum pertinent, argumento legis *ſi Stichum 16. in fine, l. Senatus 35. §. final. ff. de donat. cauſ. mort.* Si verò ex ultima diſpoſitione, quia pro primo anno pura, pro ſequentibus vero conditionalia ſunt, itaque futura, *l. ſi in ſingulas ff. de annuis legat.* ad fiſcum non pertinent. Iul. Clarus *§. hæreſis, numer. 23.* Tandem notandum eſt, quod ea bona, quæ deferuntur heretico, etiam retento in carceribus, ante condemnationem, & reconciliationem, ad fiſcum pertinent, ut generali conſuetudine receptum eſſe docent Tellus Fernandez *ad l. 3. Tauri*, Simancas *ubi ſuprà, num. 17.*

11. *De bonis majoratus.*

Deinde ut ad bona reſtitutioni ſubjecta, ſeu quæ ad heredes extraneos non tranſeunt, perveniamus, ſciendum eſt, hujuſmodi bona alienari prohibita, & reſtitutioni ſubjecta, qualia ſunt bona majoratus in Hiſpania, ad fiſcum non pertinere, ob delictum poſſeſſoris, *l. Imperator, ff. de fideicomm. ff. libert. l. jura ff. de jurepatron.* Molina *lib. ult. de primog. cap. final. numer. 5.* Tellus Fernandez *in l. 27. Tauri, num. 18.* Molina *lib. 4. cap. ult. à princ.* alter Molina *de juſtitia diſp. 656.* Sanchez *in præcept Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 16.* Gomez *in l. 40. Tauri, num. 92.* Mieres *de majorat. 4. part. quaſt. 23.* Gutierrez *2. practic. q. 66.* Caſtillo *tom. 6. controv. cap. 160. num. 8.* Caſtro *lib. 2. de juſta hæretic. punit cap. 2.* Sarmiento *lib. 3. ſelect. cap. 3.* plures quos laudant, & ſequuntur Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 2. art. 12.* Fermoſinus *allegat. 15. per totam.* Faciunt textus *in cap Imperiale, §. illud, de prohibitione feudi per Fridericum, cap. ſi vaſſallus, ſi de feudo fuerit controv.* ubi docetur, ob delictum vaſſalli non confiſcari feuda illa, quæ tantum jure ſanguinis, aut ordine geniture deferuntur, non vero ad hæredes extraneos tranſeunt. Nec obſtabit ſi dicas, propter hæreſim ad fiſcum pertinere omnia bona, quæ in dominio hæretici erant, ex præſenti textu, *& cap. cùm ſecundum, hoc tit.* at bona majoratus, quantumvis reſtitutioni ſubjecta, ſunt bona poſſeſſoris, quorum ipſe dominium habet, *l. non ideo minus, ff. de rei vindic. l. generaliter, §. ſub conditione*, ibi: *pleno jure, ff qui & à quibus*: probat latè Molina *de primog. lib. 1. quaſt. 25. num. 39.* Nam reſpondeo fatendo poſſeſſorem majoratus cenſeri Dominium dum vivit ſed non ſimpliciter; & abſolutè, ut bona in quoſcumque hæredes transferri poſſint, ſed cum onere eadem relinquendi iis, qui ab inſtitutione vocantur, prohibitâ omni alienatione, & propterea ceſſat confiſcatio. Vnde reſponderi poteſt, argumentum procedere in confiſcatione illius dominii, quod durat penes ipſum poſſeſſorem, dum vivit, & ita fructus majoratus dum vivit poſſeſſor, ad fiſcum ſpectant. juxta textum *in l. Statius, §. Cornelio, ff de jure fiſci.* Molina *lib. 1. cap. 9. n. 24.* & *cap. 20 num. 9.* & *lib. 4. cap. final. n. 6* Chumacero *ſelect. diſp. 10.* Pichardus *in l. Gallus, cap. 7.* Nicolaus Antonius *lib. 2. cap. 10. & 16.* pro qua ſententia expendi poſſunt lex *facto 17. §. ſi quis rogatus 6. ad Trebel.* lex *cùm pater 77. §. hæreditatem 4. de legat. 2.* lex *ſi poſtulaverit 27. §. jubet lex, ff. ad leg. Iul. de adult.* & qui de commendis & earum fructibus agit, Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 27. n. 22.* non vero in confiſcatione abſolutè, & in perpetuum poſſeſſoris præjudicium. Nec etiam obſtat textus *in l. 1. C. de bonis libert.* ubi docetur, ob immanitatem criminis læſæ Majeſtatis confiſcari etiam jura libertorum, quæ ad extraneos hæredes non tranſeunt, *l jura, ff. de jurepatron. l. 1. §. ſi autem, C. de Latina libert.* Nam reſpondetur *in dict. l. 1.* agi de juribus libertorum, quæ ſecundùm juris communis regulas etiam ad heredes extraneos tranſire poſſunt, *l. 2, C. de in jus vocando.* Alia pro ipſius textus conciliatione cum dicta lege jura, adduxerunt D. Nicolaus Antonius *lib. 2. de exilio, cap. 16.* D Joſeph de Retes *in l. 3. ff. de interdict. & releg.* Feloaga *in l. quiſquis, elucid. 2. num. 13. C ad leg. Iul.* Genoa *in conciliat. legum, fol. 215.* Manet ergo, bona feudalia, majoratus, & ſimilia propter crimen læſæ majeſtatis, tam divinæ, quam humanæ, ad fiſcum non pertinere; quod & latè probant Molina *lib. 1. de primog. cap. 8.* ubi addentes *n. 6. pag. 532.* Jacob. Wander. Græſ. *in l. non dubito, ff. de captivu, n. 45.* quæ ſententia limitatur, ubi majoratus inſtituitur ex facultate Regia, adjectâ clauſulâ conſuetâ, videlicet, ut bona non deferantur in fiſcum ob crimina poſſeſſoris, præterquam in criminibus læſæ Majeſtatis, hæreſis, & ſodomiæ; tunc enim ſi poſſeſſor aliquod iſtorum criminum perpetraverit, quoad vitam ejus bona fiſco acquiruntur. Quod plures ſublimitant, niſi adjecta ſit clauſula, quæ apponi ſolet in inſtitutione majoratus, videlicet, quod ſi poſſeſſor propoſuerit admittere aliquod crimen confiſcatione dignum, ſtatim, vel horâ præambulâ amittat bona, & ea ad ſequentem poſſeſſorem tranſeant; nam tunc verè, nec per momentum temporis apud fiſcum manent. Molina *lib. 2. cap. 12. n. 56. & 57.* ubi addentes: *& lib. 4. cap. ultim.* Valentia *in lectur. ad titulum de legatis, tract. 2. cap. ult. n. 6.* de cujus clauſulæ effectu videndi ſunt Tello Fernandea *in l. 17. Tauri*, Peralta *in l. 3. §. ult. num. 127. ff. de hæred inſtit.* Fermoſinus *alleg. 15. per totam*, Caſtropalao *tom. 1. oper moral. tract. 4. diſp. 5. puncto 6. & 7.* Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 18. per totum.* Tandem bona, ſeu jura perſonalia, perſonæ ipſi inhærentia, ut jus revocandi libertatē, ſeu donationem, aut dicendi teſtamentū

inofficioſum, ob hæreſim non publicari docuerunt plures relati à Fermoſino *allegat.* 32. & quid in emphyteuſi eccleſiaſtica, & jure patronatus obſervetur, diſputant latè Lambertinus *de jure patron. lib. 3. quæſt.* 8. Simancas *de Catholic. tit.* 9. *num.* 95. Azor *tom. 1. inſtit. lib.* 8. *cap.* 12. *quæſt.* 9. Suarez *de fide diſput* 22. *ſect.* 5 *num.* 6. Vaſquez 1. 2 *diſput.* 169 *num.* 19. Marinis *tom.* 1. *deciſ.* 123. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 190. *num* 24. Caſtropalao *dict. diſp.* 5. *punct.* 1. Sanchez *dict. lib.* 2. *cap.* 19. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6 *articulo* 1. *c.* 2. Et jus patronatus eccleſiaſticum illos amittere, conſtat *ex cap. in quibuſdam* 12. §. *ſacri*, *juncto cap. ad aures.* 10. *de pœnis, Clement.* 1. *eod. tit.* jure verò patronatus libertorum credo eos non privari, quia jure civili, & Principum conſtitutionibus, in crimine læſæ Majeſtatis illis conſervabatur, *l.* 4 *ff. de jure patron. l. eorum* 9. *ff. ad leg. Iul. Majeſt.* etſi ſtricto jure illud amitterent, *l.* 3. *ff. de interd. & releg.* quo modo textus illos componunt Cujac. 6. *obſerv.* 23. Faber *in l.* 97. *de R. I.* Larrea *deciſ.* 34. *num.* 62.

12. *An confiſcatio fiat ipſo jure.* Deinde ſciendum eſt, an hæc publicatio bonorum contingat ipſo jure, ita ut à tempore patrati criminis, id eſt lapſus in hæreſim, amittat reus verum dominium rerum ſuarum, an vero à tempore ſententiæ condemnatoriæ bona ipſa confiſcentur. Et reos ipſo jure privari dominio, probarunt Ant. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *n.* 1. Azor 1. *part. inſtit. lib.* 5. *cap.* 7. *quæſt.* 7. Farinac. & alii plures, quos recenſet Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 12. *num.* 2. Contrarium tamen, videlicet dominium adhuc in delinquente reſidere, probarunt Victoria *in relect. de Indis inſulanis*, *num.* 14. Vaſquez *in* 1. 2. *diſput.* 170. *cap.* 3. Molina *de juſt. tract.* 1. *diſput.* 95. Henriquez *lib.* 13. *ſumma cap.* 56. *num.* 2. Peregrinus *de jure fiſci lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 171. Fachineus *lib.* 1. *controverſ. cap.* 35. Sanchez *d. lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 22. Faber *lib.* 7. *conject. cap.* 20. *num.* 2. Sotus *lib.* 1. *de juſt. q.* 6. *artic.* 6. Vaſquez *in* 1. 2. *q.* 36. *art.* 4. Carleu. *de jud. lib.* 1. *tit.* 2. *diſ.* 1. *num.* 16. Thom. Delbene *de offic. Inquiſit.* 1. *p dub.* 34. *ſect.* 2. Sed pro hujus difficultatis ſolutione ſupponendum eſt, verba hæc, *ipſo jure*, variè accipi in utroque jure, ut probant Verrucius, & Briſſonius *verbo Ipſo jure*, Tiraquel. *in l. ſi unquam, verbo Revertatur, num.* 408. Amaya *in l.* 1. *C. de jure fiſci, ex num.* 57. Pereyra *de manu regia*, 2. *p. cap.* 64. *num.* 2. Alfaro *de offic. fiſcal. gloſſa* 20. *num.* 310. Guacinus *de confiſcatione concluſ* 14. 15. & 18. Prado *tom.* 1. *Theol. Mor. cap.* 3. *de legibus*, *q.* 11. Caſtillo *lib.* 5. *controv. cap.* 137. & *de alimentis cap.* 57. I. Paulus Melius *in additione ad ipſum Cujac. lib* 1. *obſ. cap.* 27. Frequenter tamen apud Conſultos, & frequentiùs in jure canonico, ipſo jure fieri dicitur id, quod à lege ipſa abſque ullius hominis opera, vel auxilio introducitur, ut *in l. dotem* 61. *ff. de ritu nuptiar. l. quod dicitur*, *ff. de impenſis in rebus dotalibus*, *Clement.* 1. §. *præterquam*, *hoc titul. cap. quàm, in fine*, *de uſuris in* 6. & alibi paſſim; juxta quem ſenſum licèt aliàs inter ſe non opponantur, ipſo jure, & jure prætorio, *l.* 1. *ff. quibus modis uſuſfructus, princip. Inſtit. de perpet. & tempor.* ipſo jure, & per exceptionem, *l.* 4. *ff. de ſervitutibus*, §. *in bona*, *Inſtit. de actionibus*; in caſibus tamen ubi de pœna criminis, vel nullitate actus agitur, opponuntur ipſo jure, & per ſententiam judicis; ità quod pœna dicatur incurſa ipſo jure, ubi lex ipſa ſtatim admiſſo crimine ſententiam per ſe fert, & per ſe pœnam præſcribit, ita quod ſententiam judicis imponentis non exigat. Dicitur autem pœnam ipſo jure incurri, non tantum ubi verba hæc reperiuntur, vel alia ſimilia, ſcilicet *ipſo facto*, ut *in Clement. attendentes*, ubi Gloſſa ultima, *de ſtatu monach. cap.* 2. ubi gloſſa *verbo ſi quis, ne cleric. vel monach lib.* 6 & *eo ipſo*, ut *in cap. quam ſit*, ubi Gloſſa, *de elect. hoc libro*, cum aliis congeſtis à Tiraquel. *ubi ſuprà, num.* 142. ſed etiam niſi aliud conſtet, ubi in præteritum, vel præſens textus verba concipiuntur, ut ſi dicatur, *ſit privatus ſint confiſcata, amittat ſciant ſe incurriſſe*, *vel amiſiſſe*: aliter ſi in futurum tempus, ad judicem, vel factum hominis referantur, veluti ſi lex dicat, *incurrat*, *judex privabit*, *revocabit*, vel quid ſimile; nam tunc pœna imponenda eſt per judicis ſententiam, non verò ipſo jure incurritur, ut variis exemplis explicant Tiraq *ubi proximè*, Caſtro *d. cap* 6. *num.* 6. quibus ſuppoſitis licèt attentâ præſenti Innocentii conſtitutione hæc confiſcatio bonorum fieret per ſententiam judicis, tamen ex textu *in cap. cum ſecundum*, *hoc titulo in* 6. ibi: *ipſo jure decernimus*, & juxta hanc novam conſtitutionem bona hæretici in dominio fiſci ſunt, non verò in dominio rei. Quod etiam probatur ex lege *commiſſa*, *ff. de publicanis*, nam alias ante ſententiam defuncto reo bona ipſa ad hæredes tranſirent, nec egerent præſcriptione ad ea acquirenda, juxta textus *in l. cum heres*, *ff de acquir. poſſeſſ. l. ſequitur* 4. §. *lana*, *ff. de uſu cap.* ſed indigent præſcriptione, *cap.* 2. *de præſcript. lib.* 6. Igitur quia aliena ſunt, videlicet fiſci, ut docuerunt repetentes *in d. cap. cùm ſecundum.* Covarr. *de ſponſal.* 2. *p. cap.* 9. Iul. Clarus §. *hæreſis, num.* 13. Fit ergo publicatio hæc à die ſententiæ, ſed retrotrahitur ad diem commiſſi delicti, ita ut ab hoc die reus in fraudem Fiſci nihil alienare poſſit, *l. poſt* 15. *l.* 31. *ff. de donat. l. quæſitum*, *ff. qui & à quibus*: acquirere autem poteſt dum non eſt reus declaratus. Immola *in cap.* 2. *de teſt. num.* 44. Molina *de juſt. tom.* 1. *diſput.* 154. & *tom.* 3. *diſput* 658. Tell. Fernand. *in l.* 4. *Tauri*, *num.* 34. Muta *deciſ.* 49 *num.* 21. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. lib.* 3. *diſp.* 5. *num.* 25. Nec obſtant fundamenta, quibus moti contrariam ſententiam tenuerunt ſuprà citati, & Bartolus *in l. Imperator*, *ff. de jure fiſci*, Gigas *de crimin. læſæ Majeſt. tit. de pœnis*, *q.* 25. Sotus *lib.* 1. *de juſtitia*, *q.* 6. *art.* 6. Non primum, ſcilicet quod traditione dominium transfertur, *l. traditionibus*, *C. de pactis.* nam regula illa non procedit ubi per legem confiſcatio inducitur, ut in dicto capite *cum ſecundum*, *d. l. commiſſa*, quia tunc dominium transfertur in fiſcum miniſterio legis, abſque ullo hominis facto: textus elegans apud Ulpian. *in fragmentis*, *tit.* 19. *de dominiis, in principio*, & §. *lege.* Nec obſtat ſecundum deductum ex dicta lege *quæſitum* 15 *ff. qui & à quibus*; nam textus ille, & ſimiles, loquuntur de crimine læſæ majeſtatis humanæ, in quo confiſcatio ipſo jure non contingit, ut ſuprà probavi, & docet D. Ioſeph. de Retes *de donat. cap.* 8 *num.* 21. & *de donat. inter, cap.* 8. *num.* 8. Verum etſi dominium bonorum hæretici à die perpetrati criminis ad fiſcum ſpectet, unde in ſententiis, quibus hæretici ipſi declarantur, adjicitur tempus ex quo rei effecti ſunt, ut ad illud tempus confiſcatio bonorum referatur, non verò incipiat à tempore ſententiæ

declara-

declaratoriæ; tamen poſſeſſio ipſorum bonorum manet penes reum quouſque ſententia feratur. Unde non tenetur hæreticus etiam publicus bona ſua offerre fiſco, nec etiam fiſcus poteſt ea occupare ante ſententiam declaratoriam per Inquiſitores prolatam, ut expreſſe cavetur *in dict. cap. cùm ſecundùm.* Fiſcus enim nequit occupare bona alicujus, quando ea jure poſſidet, *cap. in litteris, de reſtis. ſpol.* docuerunt Covarr. *d. cap. 6. §. 8. num.* 10. Gomez *lib. 3. var. cap. ult. num. 3.* Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 22. num. 7.* Suarez *de fide diſput. 22. ſect. 3.* Caſtropalao *tom. 1. tract. 4. diſput. 5. punct. 18. num. 2.* Alfonſus à Caſtro *lib. 2. de lege pœnal. cap. 10. & 11.* Vaſquez *in l. 2. diſput. 170. cap 3.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 2. art. 3.* qui ex his principiis latè exponunt vulgarem quæſtionem de nullitate alienationis à reo factæ poſt crimen admiſſum ante ſententiam declaratoriam.

13. ***Traditur ratio decidendi.*** His ſuppoſitis, ratio præſentis aſſertionis, quæ ſe videlicet hęretici bonis priventur, provenit ex eo, quia hęreſis plerumque à divitiarum cupiditate procedit, juxta illud Pauli 1. *ad Timoth. cap. 6. Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt à fide.* Illuſtrat Caſtro *lib. 2. de juſta heretic. punit. cap. 5.* Tum etiam quia quo hæretici ſunt cæteris hominibus peiores, eo magis divitiæ ſunt eiſdem auferendæ, ne cum illis noceant, ut ex Ariſtot. *lib. 2. moral.* & aliis probat Simancas *de Cathol. tit. 9. num. 1.* Tandem, ut pro immanitate ſceleris juſtè puniantur, ut ita vita ſit illis ſupplicium, & mors ſolatium, ut ajunt Imperatores *in d. l. quiſquis,* Claudianus *in Rufinum lib. 1.* ibi: *Conceſſaque vita dolori:* Gregorius *in cap. quorundam, 74. diſt.* ibi: *Ut vitam ſibi pœnam exiſtimet.* Valerius Max. *lib. 2. cap. 2. de l. Calphurnio,* ibi: *Amarum lucis uſum experirentur, mortemque, quam effœminata timuerant, viriliter optarent.* Cæſar apud Saluſtium *in conjurat. Catilinæ,* ibi: *De pœna poſſum equidem dicere id quod res habet in luctu, atque miſeriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum eſſe:* ut ita etiam ipſi ſine hærede decedant, quod non levem ignominiam continet, *l. & quia 6. ff. de interrogat. action. §. 1. Inſtit. quibus ex cauſis manumit.* & ſi filios habent, magis inde terreantur, dum vident eos ad egeſtatem perduci, ut latè illuſtrat Feloaga *in d. l. quiſquis, §. filii:* atque ut ita cum bonis ipſis in vitia paterna non ſuccedant, juxta illud Salviani *lib. 1. ad Eccleſ. Cathol.* ibi: *Quod pene omnes parentibus ſuis filii non magis in patrimonia, quàm in vitia ſuccedunt, nec magis facultates paternas ſumunt, quàm pravitates, ac ſi tranſeuntes ſemper in mores patrum, ante eorum incipiunt nequitiam, quam ſubſtantiam poſſidere.* Rectè ergo inter alias pœnas, quibus ex utroque jure afficiuntur hæretici, ſtatuta eſt privatio bonorum, ut ita ipſi pro ut ſunt degeneres, & carnales, divitiis affluentes, magis terreantur per illarum privationem, quàm aliis pœnis, argumento legis *bona fides. §. nam malè. ff. depoſiti.* Cui tamen bonæ ipſa ſint applicanda, exponemus infrà *in cap. excommunicamus, §. damnati.*

14. ***Diſſolvitur dubitandi ratio.*** Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus expoſitione dicendum eſt, quod quamvis nemo abſque cauſa, & culpa puniri poſſit, tamen abſque culpa cum cauſa puniri valet, *cap. quoniam, §. ſane, ut lite non conteſtata, cap. renovantes,* & ibi Gloſſa, verbo *priuſquam, 22. diſtinct. cap. antiqua. de privil.* unde *in cap. 21. Exodi,* jubetur pecus occidi, etſi ratione careat, ob cauſam quam reddidit D. Auguſt. *in cap. mulier 15. q. 1.* quam illuſtrant Feloaga *in d. l. quiſquis, dilucidatione 2. num. 21,* D. Martinus de Larreategui *lib. 8, ſelect. cap. 9. num. 3.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, q. 10.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 14. cap. final.* Fornerius *lib. 1. ſelect. cap. 10.* Alberic Gentil. *in lectionibus Virgil. cap. 12.* Solorzanus *de parricid. lib 1. cap. 2.* Villas. *reſponſ. 4.* Deinde ſciendum eſt, neminem puniri poſſe pro alio pœnâ æternâ, aut ſpirituali (intelligo ſpiritualem non quamcunque eccleſiaſticam, aut canonicam, ut ſunt interdictum, irregularitas; ſed amiſſionem gratiæ Dei, aut eorum, quæ ad animæ ſalutem neceſſaria ſunt:) de qua accipiendum eſt illud Ezechielis *cap 18.* ibi: *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur.* Loquitur enim de morte æterna, non autem de temporali. Deinde notandum eſt, novum non eſſe, ut aliquando Deus Opt. Max. ob alterius delictum Innocentes puniat temporali, & corporali pœna, veluti filios propter delictum parentum, vel econtrà, ex cauſis judicio humano latentibus, ut docent D. Auguſt. *q. 8. in Ioſue,* D. Thomas *2. 2. q. 108. art. 4* quo modo procedunt auctoritates ſacræ paginæ ſuprà congeſtæ, quas ita exponunt Covarr. *lib. 2. var. cap. 8.* Feloaga *in d. l. quiſquis,* Gibalinus *de negot. lib. 6. cap. 2. art. 5. per totum.* Maſq. *in Gubernat. lib. 1. cap. 31.* Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 9.* Solorzanus *lib. 2. polit. cap. 16. pag. 152.* Tapia *tom. 1. Catent. moral. lib. 3. q. 16. art. 10.* Sed legiſlator civilis in hac parte judicium divinum imitari non poteſt, ita ut pro culpis alienis Innocentes puniat; tunc enim licebit hominibus divina judicia imitari, quando ea ex manifeſtis cauſis procedunt: at verò ubi ex occultis, & latentibus nobis judicium inſtruitur, ſecus eſt, cùm homines ignorent prorſus, quid expediat, atque ita nullo pacto licebit judici etiam ſupremo quempiam pro crimine alieno occidere, fuſtibus cædere, excommunicare, vel corporali pœnâ afficere: juxta quam doctrinam accipiendi ſunt textus *in cap. 24. Deuteron.* ibi: *Non occidentur patres pro filiis.* Et *cap. 22. Exodi,* ibi: *Inſontem, & juſtum non occides.* Et ſimiles ſuprà citati pro dubitandi ratione. Pœna verò temporali, ut eſt infamia, amiſſio bonorum, aut ſimilis, filii pro peccatis parentum puniri valent, *cap. Iudas 1. q. 4. cap. 1. & per totam 56. diſt. cap. 1. 70. diſt. cap. miror 17 q. 4.* Concil. Tolet. 16. *cap. 11.* latè probant Acacius *de privil. parent. privil. 3. cap. 6.* Gibalinus *d. cap. 2. art. 6. per totum,* Vaſquez *1. p. in 1. 2. q. 135.* quià licèt in eis non detur culpa, adeſt tamen cauſa, & multiplex, ut probant Gothofr. *in l. 26. de pœnis,* Feloaga *in d. cap. quiſquis,* & notavi *in cap. 1. de filiis Presbyter.* Undè cùm in præſenti agatur de pœna temporali, videlicet privatione bonorum, ideo Innocentius ſtatuit, ut hæretici bonis omnibus priventur; etiamſi filios orthodoxos habeant, qui per conſequens ſucceſſione parentum privantur, latè probat Thomas Delbene *p. 1. de offic. inquiſit. dubit. 173.* cùm quoad bona plerumque delictum patris noceat filio, *l. 3. §. ſi emancipatus, de bonor. poſſeſſ. contra tabul. l. 6. 15. & 17. ff. de jurepatron. l. 11. C. de bonis libertorum.* Nec obſtat ultimum argumentum ipſius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. Manichæos,* cum ſimi-

libus: pro cujus expoſitione diverſa tempora diſtinguenda ſunt. Primum naſcentis Eccleſiæ, quo Eccleſia, quæ velut novum germen radices firmas non egerat, Principum auxilio deſtituta hæreticos ſeverè punire non poterat, ut docuit D. Auguſt. *in cap. diſplicet, verſ. Repetis*, 23.*q*.4. & tradit Caſtro *lib. 2. de juſta heretic. punit. cap.* 4. Secundùm tempus cœpit ab Imperatoribus Arcadio, & Theodoſio, qui circa annum Domini 390. inter alias hæreticorum pœnas ſtatuerunt confiſcationem bonorum, non abſolutè, ſed in defectum filiorum Catholicorum, quibus ſtantibus deferebatur ſucceſſio, ut ſic allicerentur ad parentum correctionem, & denunciationem: quod & ſequentes Imperatores firmarunt. Ad quod tempus referendi ſunt textus *in d. l. Manichaos, l. cognovimus, Authent. idem, C. hoc tit. cap. quo jure, 8. diſt. d. cap. Iudai* 1.*q*.4.*cap*. 1.23.*q*.7. Succeſſit tertium tempus noſtri Innocentii, qui in præſenti textu abſolutè conſtituit bona hæreticorum eſſe confiſcanda per ſententiam quantumvis filios habeant catholicos: quod & firmavit Bonifacius VIII. *in d. cap. cùm ſecundùm*, adjiciens ut hæc confiſcatio fiat ipſo jure. Quam temporum diſtinctionem notarunt Gloſſa penultima, & Villalobos *in arario, littera* C.*num*.15. Tellus Fernandez *ad l. 4. Tauri, num.* 34. qui rectè animadvertunt, textus ſuprà citatos, nec-non leges partitæ ab eis adductas hodie locum non habere, cùm attentis novis conſtitutionibus Innocentii *in præſenti*, & Bonifacii *in d. cap. cùm ſecundùm*, hęreticorum bona confiſcentur, quantumvis ipſi filios orthodoxos habeant; ad filios tamen ante delictum genitos non protrahi præſentem textum, docuerunt plures, quos refert & ſequitur Marinis *tom. 2. reſol. cap.* 95.

CAPUT XI.

Idem *Illuſtri Regi* [a] *Aragoniæ.*

SI adverſus nos terra conſurgerit. *Et infrà:* Licèt autem à [b] nobis, & prædec. [c] noſtris contra hæreticos multa ſint conſtituta, nec habeatis excuſationem aliquam in peccatis, quaſi antiquorum obliti fueritis mandatorum, & quia plus timeri ſolet, quod ſpecialiter injungitur, quàm quod generaliter imperatur: advocatis, & [d] ſcriniariis firmiter inhibemus, ne præfatis hæreticis dum fuerint in ſua contumacia, & errore paternis, vel credentibus, fautoribus, & defenſoribus eorundem ullo tempore in aliquo præſtetis auxilium, conſilium, vel favorem, nec eis in aliquibus cauſis, vel factis, vel aliquibus litigantibus ſub eorum examine veſtrum [e] patrocinium præbeatis, & pro ipſis publica inſtrumenta condere, vel aliqua ſcripta facere nullatenus attentetis. Quod ſi contra præſumpſeritis, ab officio veſtro ſuſpenſos, perpetuò vos decernimus infamiæ ſubjacere. Cæterum ne judices, & ſcriniarii, qui conſenſerunt præfatis hæreticis, in hujuſmodi præſumptione temeraria ſociati, de ſua nequitia glorientur, eùm privilegium mereatur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate, eos ab officio ſuo judicamus eſſe ſuſpenſos, decernentes irritum, & inane quicquid per ipſos hæreticos prædictos factum fuerit, vel ſtatutum.

NOTÆ.

1. a ARagoniæ.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. non autem reperitur textus hic inter epiſtolas ipſius Pontificis editas à Sirleto, & Boſqueto. De hoc Rege Aragoniæ egi *in cap. quanto* 18. *de jurejurando.*

b *Nobis.*) Suprà *in cap. vergentis.*

c *Noſtris.*) Suprà *in cap. 6. 7. & 8.*

d *Scriniariis.*) Id eſt tabellionibus, ut notavi *in cap.* 13. *de praſcript.*

2. e *Patrocinium.*) Advocati prohibentur patrocinium præſtare hæreticis notoriis, & manifeſtis, non ſolum ipſorum errores defendendo, *c.* 2. §. *haretici, cap. ut officium, in princip. cap. final. hoc tit. in* 6. verùm & eis, poſtquam conſtat hæreticos eſſe, in cauſis civilibus patrocinium præſtare, quia videntur eos fovere: non autem prohibentur hæreticos defendere, dum illi ſuſpecti ſunt de hęreſi, & intendunt probare propriam innocentiam, ac ſe nunquam feciſſe, aut dixiſſe aliquod hæreticum: quo caſu agitur de defenſione legitima, quæ nemini denegatur, in Tribunalibus etiam ſanctæ Inquiſitionis. Unde reis advocati conceduntur, cùm ipſi aut crimen negant, aut fatentur, ſed aliquas exceptiones allegare intendunt. Impœnitenti verò etiam advocatus aſſignatur, qui poſtquam cognoſcit ejus pertinaciam, eum deſerit. De his advocatis, & eorum partibus latè agunt Simanc. *de Catholicis tit.* 5. *num.* 2. Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. cap.* 35. Eymericus 3. *p. direct. num.* 117. Salelles *tom.* 1. *de myſteriis tribun. lib.* 1. *cap.* 6. *regul.* 42. Paramus *lib.* 3. *de orig. S. Inquiſit. cap.* 4. Carena *de offic. Inquiſit. p.* 1. *tit.* 10. §. 2. Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. Inquiſit. dubit.* 26.

CAPUT

C A P V T XII.

Innoc. III. *Vniverſis Chriſti Fidelibus, tam in urbe* [a] *Metenſi, quam eius diœceſi conſtitutis.*

CVm ex injuncto nobis Apoſtolatus officio ſimus ſecundùm Apoſtolum ſapientibus, & inſipientibus debitores, pro univerſorum ſalute nos oportet eſſe ſolicitos, ut & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foveamus: tunc autẽ opus eſt diſcretione majori, cùm vitia ſub ſpecie virtutum occultè ſubintrant, & angelus ſatanæ ſe in angelum lucis ſimulatè transformat. Sanè ſignificavit nobis venerabilis frater noſter Metenſis Epiſcopus per litteras ſuas, quod tam in diœceſi quàm urbe Metenſi laïcorum & mulierum multitudo non modica tracta quodammodo deſiderio Scripturarum, Evangelia, Epiſtolas Pauli, Pſalterium, Moralia Iob, & plures alios libros ſibi fecit in [b] Gallico ſermone transferri, tranſlationi hujuſmodi adeo libenter, utinam autem & prudenter intendens, ut ſecretis conventionibus talia inter ſe laïci, & mulieres eructare præſumant, & ſibi invicem prædicare: qui etiam aſpernantur eorum conſortium, qui ſe ſimilibus non immiſcent; & à ſe reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cum aliqui parochialium ſacerdotum ſuper his corripere voluiſſent, ipſi eis in faciem reſtiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quod ab his non deberent aliquatenus prohiberi. Quidã etiã ex eis ſimplicitatẽ ſacerdotũ ſuorũ faſtidiunt, & cum ipſis per eos verbum ſalutis proponitur, ſe melius habere in libellis ſuis, & prudentiùs ſe poſſe id eloqui, ſubmurmurant in occulto. Licet autem deſiderium intelligendi divinas Scripturas, & ſecundùm eas ſtudium adhortandi reprehendendum non ſit, ſed potius commendandum: in eo tamen apparent meritò arguendi, quod tales occulta [c] conventicula celebrant, officium ſibi prædicationis uſurpant, ſacerdotum ſimplicitatem eludunt, & eorum conſortium aſpernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, in tantùm odit opera tenebrarum, ut Apoſtolos ſuos in mundum univerſum prædicaturos Evangelium omni creaturæ miſſurus, eis apertè præcepit dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Per hoc manifeſtè denuncians, quod evangelica prædicatio non in occultis conventiculis, ſicut hæretici faciunt; ſed in Eccleſiis juxta morem catholicum eſt publicè proponenda. Nam juxta teſtimonium Veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem: & ad lucem non venit, ne ejus opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifeſtentur opera ejus, quæ in Deo ſunt facta. propter quod cùm Pontifex interrogaſſet Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina ejus, reſpondit ego palam locutus ſum mundo: ego ſemper docui in ſynagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conveniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Porrò ſi quis objiciat, quod juxta præceptum dominicum non eſt ſanctum dandum canibus, nec margaritæ mittendæ ſunt ante porcos, cùm & Chriſtus ipſe non omnibus quidem, ſed ſolis Apoſtolis dixerit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, intelligat canes, & porcos non eos eſſe, qui ſanctum gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant; ſed illos, qui ſanctum dilacerant, & margaritas contemnunt, quales ſunt qui evangelica verba, & eccleſiaſtica ſacramenta, non ut Catholici venerantur, ſed abominantur potiùs ut hæretici, oblatrantes ſemper, & blaſphemantes: quos Paulus Apoſtolus poſt primam, & ſecundam commonitionem docet eſſe vitandos. Arcana vero fidei ſacramenta non ſunt paſſim omnibus exponenda; cum non paſſim ab omnibus poſſint intelligi, ſed eis tantum, qui ea fideli poſſunt concipere intellectu: propter quod ſimplicioribus inquit Apoſtolus: Quaſi parvulis in Chriſto lac potum dedi vobis, non eſcam. Majorum eſt enim ſolidus cibus, ſicut aliis ipſe dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil judicavi me ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Tanta eſt enim divinæ Scripturæ profunditas, ut non ſolùm ſimplices, & illiterati, ſed etiam prudentes, & docti non plenè ſufficiant ad ipſius intelligentiam indagandam: propter quod dicit Scriptura: Quia multi defecerunt ſcrutantes ſcrutiniũ. Vnde rectè fuit olim in lege divina ſtatutũ, ut beſtia, quæ montem tetigerit, lapidetur; ne videlicet ſimplex aliquis, & indoctus

præſumat

præſumat ad ſublimitatem Scripturæ ſacræ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum eſt enim: Altiora te ne quæſieris. Propter quod dicit Apoſtolus non plus ſapere, quàm oporteat ſapere, ſed ſapere ob ſobrietatem. Sicut enim multa ſunt membra corporis, omnia verò membra non eundem actum habent; ita multi ſunt ordines in Eccleſia, ſed non omnes idem habent officium: quia ſecundùm Apoſtolum, alios quidem Dominus dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios autem Doctores, &c. Cùm igitur Doctorum ordo ſit quaſi præcipuus in Eccleſia, non debet ſibi quiſquam indifferenter prædicationis officium uſurpare: nam ſecundùm Apoſtolum: Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et veritas ipſa præcepit Apoſtolis: Rogate dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam. Quod ſi fortè quis argutè reſpondeat, quia tales inviſibiliter mittuntur à Deo, etſi non viſibiliter mittantur ab homine, cùm inviſibilis miſſio multò ſit dignior, quàm viſibilis; & divina longè melior, quàm humana. Unde Ioannes Baptiſta non legitur miſſus ab homine, ſed à Deo, ſicut Evangeliſta teſtatur: Quia fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Poteſt, & debet utique ratione præviâ reſponderi, quod cùm interior illa miſſio ſit occulta, non ſufficit cuiquam nudè tantùm aſſerere, quod ipſe ſit miſſus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus aſſeveret; ſed oportet, ut aſtruat illam inviſibilem viſionem per rationem miraculi, vel per Scripturæ teſtimonium ſpeciale. Unde cùm Dominus vellet mittere Moyſem in Ægyptum ad filios Iſraël, ut crederetur ei, quod mitteretur ab ipſo, dedit ei ſignum, ut converteret virgam in colubrum, & colubrum iterum reformaret in virgam. Ioannes quoque Baptiſta ſuæ miſſionis ſpeciale teſtimonium protulit de Scriptura, reſpondens Sacerdotibus, & Levitis qui miſſi fuerant ad interrogandum, quis eſſet, & quare baptizandi ſibi officium aſſumpſiſſet: Ego vox clamantis in deſerto: Dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta. Non ergo credendum ei, qui ſe dicit miſſum à Deo, cùm non ſit miſſus ab homine, niſi de ſe ſpeciale proferat teſtimonium de Scripturis, vel evidens miraculum [d] operetur. Nam & de his, qui miſſi leguntur à Deo, Evangeliſta reſtatur: Quod ipſi profecti prædicabant ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Licet autem ſcientia valde ſit [e] neceſſaria ſacerdotibus ad doctrinam, quia juxta verbum propheticum: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirunt ex ore ejus; non eſt tamen ſimplicibus ſacerdotibus etiam à ſcholaſticis detrahendum, cùm in eis ſacerdotale miniſterium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes; ſacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officii dignitatem, Deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de ſervo volente apud dominum remanere, ut dominus offerat eum Diis. Cum enim juxta verbum Apoſtoli, ſervus ſuo domino ſtet, aut cadat, profectò ſacerdos ab Epiſcopo, cujus eſt correctioni ſubjectus, debet in manſuetudinis ſpiritu caſtigari, non autem à populo, cujus eſt correctioni præpoſitus, in ſpiritu ſuperbiæ reprehendi; cùm juxta præceptum dominicum pater, & mater non debeant maledici, ſed potiùs honorari: quod de ſpirituali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Nec quiſquam ſuæ præſumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd aſina legitur reprehendiſſe Prophetam, vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Et ſi male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo; cùm aliud ſit fratrem in ſe peccantem occultè corripere: quod utique quiſque [f] tenetur efficere, ſecundùm regulam evangelicam; in quo caſu ſanè poteſt intelligi, quod Balaam fuit correptus ab aſina: & aliud patrem ſuum etiam delinquentem reprehendere manifeſtè, ac præcipuè fatuum pro ſimplici appellare: quod utique nulli licet ſecundùm evangelicam veritatem. Nam qui etiam fratri ſuo dixerit Fatue, reus erit gehennæ. Rurſus aliud eſt, quod Prælatus ſe ſponte de ſua confiſus innocentia ſubditorum accuſationi ſupponit; in quo caſu præmiſſum Domini verbum debet intelligi: & aliud eſt, quod ſubditus non tam animo corripiendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in Prælatũ, cùm eum potiùs maneat neceſſitas obſequendi. Quod ſi fortè neceſſitas poſtularit, ut ſacerdos tanquam inutilis, aut indignus, à cura gregis debeat removeri, agendũ eſt ordinatè apud Epiſcopum, ad cujus officium tam inſtitutio, quàm deſtitutio ſacerdotum noſcitur pertinere. Illud autem tanquam de ſupercilio Phariſæorũ procedens debet ab omnibus aſpernari, quod tanquam ipſi ſoli ſint juſti, cæteros aſpernantur: cùm & hactenus ab initio naſcentis Eccleſiæ multi fuerint viri ſancti, qui nec tales fuiſſe leguntur, nec talibus adhæſiſſe, cùm de novo tales ſurrexiſſe legantur, qui niſi contenti ſint doceri potiùs, quàm docere, ad illos forſitan pertinebunt,

tenebunt, quibus Dominus ait: Nolite fieri plures magiſtri. Nos ergo filii, quia paterno vos affectu diligimus, ne ſub prætextu veritatis in foveam decidatis erroris, & ſub ſpecie virtutum, in laqueum vitiorum: univerſitatem veſtram rogamus attentius, monemus, & exhortamur in Domino, in remiſſionem vobis peccatorum injungentes, quatenus ab his, quæ ſuperius reprehenſibilia denotavimus, & linguam, & animum revocetis, fidem catholicam, & regulam eccleſiaſticam obſervantes, ne vos verbis fallacibus circumveniri, vel etiam circumvenire contingat: quia niſi correctionem noſtram, & admonitionem paternam receperitis humiliter, & devotè, nos poſt oleum infundemus & vinum, ſeveritatem eccleſiaſticam apponentes, ut qui noluerint obedire ſpontanei, diſcant acquieſcere vel inviti. Datum Lateran.

NOTÆ.

1\. a Metenſ.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc titulo cap. 3.* & in epiſtolis Innocentii editis à Sirleto *lib. 3. fol. 358.* De Metenſi diœceſi egi *in cap. 14. de cleric. non reſid.* Cum enim Innocentius III. accepiſſet ab Epiſcopo Metenſi, in ea diœceſi occaſione ſacræ Scripturæ in vulgarem linguam Gallicanam verſæ multos, tam viros, quam fœminas, contemptis ſacerdotum ſuorum prędicationibus, occulta conventicula celebrare, & officium prædicationis ſibi uſurpare; ne hinc gravius malum oriretur, cives Metenſis diœceſis in præſenti epiſtola monet, ut ab his exceſſibus deſiſtant: & Epiſcopum juſſit diligenter inquirere, quis fuiſſet auctor tranſlationis illius, quæ ejus intentio, quæ cauſa docendi, & utrum Sedem Apoſtolicam, & Catholicam Eccleſiam veneraretur; & his cognitis, quid ſtatui deberet, maturius deliberaret. Quæ epiſtola Epiſcopo & Capitulo Metenſi miſſa refertur à Sirleto *d. lib. 2. fol. 358.* in hęc verba: *Sicut Eccleſiarum Prælatis incumbit ad accipiendas vulpes parvulas, quæ demoliri vineam Domini moliuntur, prudenter, & diligenter intendere; ſic eſt eis ſummoperè præcavendum, ne ante meſſem zizania colligantur, ne forſan (quod abſit) cum eis etiam triticum evellatur. Sane ſicut non debet hæretica pravitas tolerari, ſic enervari non debet religioſa ſimplicitas, ne vel patientia noſtra hæreticis audaciam ſubminiſtret, vel ſimplices in patientia multa confundat, ut nobis dirutis convertantur in arcum perverſum, & in hæreticos de ſimplicibus commutentur. Sane ſignificaſti nobis per litteras tuas, frater Epiſcope, quod tam in diœceſi, quam urbe Metenſi, &c. ut ſuprà, uſque ad verbum in occulto.* Quia verò *in dubiis non eſt de facili ſententia proferenda, cum quod vel iidem errent in fide, vel à doctrina diſcrepent ſalutari, nobis per tuas litteras, frater Epiſcope, non duxeris exprimendum: cùm opinionem, & vitam eorum penitus ignoremus, qui ſacras Scripturas taliter tranſtulerunt, aut eorum, qui docent taliter jam tranſlatas: quorum neutrum poteſt fieri ſine ſcientia litterarum, licèt in his arguendi meritò videantur, quod occulta conventicula celebrant, officium ſibi, &c. uſque ad verbum Non inhærent. Diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatenus eos commonere diligentius ſtudeatis, rationibus, & exhortationibus invitentes, ut ab his, in quibus apparent reprehenſione notabiles, omninò deſiſtant, nec officium ſibi vindicent alienum. Inquiratis etiam ſolicitè veritatem, quis fuerit auctor tranſlationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ cauſa docendi, ſi Sedem Apoſtolicam, & Catholicam Eccleſiam venerentur, ut ſuper his, & aliis, quæ neceſſaria ſunt ad indagandam plenius veritatem, per litteras veſtras ſufficienter inſtructi, quid ſtatui debeat, melius intelligere valeamus. Revocandi autem eos, & convincendi ſecundum ſcripturas ſuper his, quæ reprehenſibilia denotavimus, viam vobis in litteris, quas communiter illis dirigimus, aperimus. Dat. Later. IV. idus Iul.* Et cum adhuc plures renuiſſent obedire mandatis ipſius, Abbatibus Ciſtercienſi, Moriſmundi, & de Criſta in hæc verba reſcripſit: (Ea eſt in fovendis virtutibus, & vitiis exſtirpandis à Pręlatis Eccleſiarum ſervanda diſcretio, & circumſpectio adhibenda, ne vel internaſcentium denſitate ſpinarum enormiter frumenta lædantur, vel in ſuperſeminatorum zizaniorum evulſione triticum evellatur. In abſcindendis etiam, & curandis corporibus infirmorum ſic oculi diligentia præcedere debet manus officium, & ferrum digitus prævenire, ne ſi cauterium adhibeatur incautè, non tam partes infirmas non ſanet, quàm ſanas infirmet: quod tantò diligentius in mentis languoribus eſt ſervandum, quantò animam novimus corpore digniorem, & ſpiritualia carnalibus præponenda. Hoc autem infra nos ipſos diligentiùs attendentes, cum olim venerabilis frater noſter Metenſis Epiſcopus per ſuas nobis litteras intimaſſet, quod tam in diœceſi, quam in urbe Metenſi laicorum non modica multitudo gallicæ cuidam tranſlationi divinorum librorum intendens, ſecretis conventiculis etiam inter ſe invicē eructare præſumerent, aliorū aſpernantes conſortium, & in faciem redarguentibus Preſbyteris reſiſtentes, quorum ſimplicitatem faſtidium cenſebant, in ſuę tranſlationis peritia confidentes; non protinus ad vindictam nos res accendit incognita, ſed univerſis tam in urbe, quam in Metenſi diœceſi conſtitutis, ſub eo tenore litteras curavimus Apoſtolicas deſtinare, qui vobis ex tranſcripti earum poterit inſpectione patere. Eidem inſuper Epiſcopo, & Capitulo Metenſi dedimus in mandatis, ut inquirerent ſolicitè veritatem quis fuerit auctor tranſlationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ cauſa docendi: ſi utentes ipſa venerarentur Apoſtolicam Sedem, & Catholicam Eccleſiam honorarent, ut ſuper his, & aliis, quæ neceſſaria ſunt ad indagandam plenius veritatem, per eorum litteras ſufficienter inſtructi, plenius intelligeremus, & planiùs, quid ſuper his ſtatui oporteret. Nuper autem idem Epiſcopus per ſuas nobis litteras intimavit, quod quidam eorum, quos notabiles prioribus litteris denotarat, mandatis recuſant Apoſtolicis obedire: quibuſdam eorum clanculò, quibuſdam verò jam publicè obediendum eſſe dicentibus ſoli Deo.

Ab

Ab occultis etiam conventiculis non ceſſantes, officium prædicationis occultè , licet à nullo mittantur , prohibiti etiam , ſibi non metuunt uſurpare: aſpernantes ſibi diſſimiles, & translationi eidem uſque adeo inſiſtentes , ut ſe neque Epiſcopo, neque Metropolitano ſuo , nec nobis ipſis aſſerant parituros, ſi eam decreverimus abolendam. Licet autem tales in eo reprehendi meritò videantur , quod occulta conventicula celebrant, officium prædicationis uſurpant, ſimplicitatem deſpiciunt ſacerdotum, & eorum conſortia, qui dictam translationem non recipiunt , aſpernantur , Ne quid ſubitò tamen facere videamur, diſcretioni veſtræ (de qua plenè confidimus) per Apoſtolica ſcripta mandamus , atque præcipimus, quatenus ad civitatem Metenſem pariter accedentes , cum eodem Epiſcopo convocetis coram vobis tales ſapientes, & adhærentes translationi prędictæ; & ſi fieri poterit , quæ in eis reprehenſibilia fuerint, auctoritate freti Apoſtolicâ, ſublato appellationis obſtaculo corrigatis. Quod ſi correctionem veſtram recipere fortè noluerint, inquiratis ſuper capitulis illis , quæ in litteris, quas Epiſcopo miſeramus , expreſſa fuiſſe ſuperius vobis expreſſimus, & aliis etiam diligentius veritatem: & quod innueritis , per nuntium veſtrum, & litteras plenius intimetis : ut per vos certiores effecti, prout procedendum fuerit, procedamus. Cùm enim in hoc univerſalis Eccleſiæ vertatur negotium, & agatur cauſa fidei chriſtianæ, ad exequendum Apoſtolicæ Sedis mandatum cum ſumma diligentia, & cautela vos ſtudioſos & promptos eſſe volumus, & mandamus. Ad hæc M. Criſpinum Presbyterum , & R. ſocium eius, ſi ſuper his, quæ dictus Epiſcopus eis duxerit imponenda inveneritis eſſe reos, ipſos , appellatione remotâ, canonicè puniatis. Alioquin eundem Epiſcopum ad remittendam pœnam, ſi quam eis forſan inflixit, cum nihil contra eum, vel Clerum in noſtra propoſuerint audientia, monitione præmiſsâ, diſtrictione quâ convenit , remoto appellationis obſtaculo cogere non tardetis. Quod ſi non omnes, &c, duo veſtrum, &c.)

2. b *Gallico ſermone.*) Quod nullo modo permittendum eſt, ut probat Turrianus *lib. 1. pro canonibus, cap. 24.* & cavetur in indice librorum prohibitorum edito à Concilio Trident. ubi quarta regula ſic ſe habet: *Cùm experimento manifeſtum ſit, quod ſacra Biblia vulgari lingua paſſim ſine diſcrimine permittantur, & plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri , hac in parte judicio Epiſcopi, aut Inquiſitoris ſtetur.* Et in indice poſtea edito juſſu Clementis VIII. circa eandem regulam 4. ita cautum fuit : *Animadvertendum eſt circa ſupradictam regulam quartam felicis recordationis Pij Papa IV. nullam per hanc impreſſionem, & editionem de novo tribui facultatem Epiſcopis, vel Inquiſitoribus , aut Regularium Superioribus concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari linguâ edita, cum hactenus mandato , & uſu ſanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis ſublata eis fuerit facultas concedendi hujuſmodi licentias.* Et in indice pro his Hiſpaniarum regnis edito auctoritate Cardinalis D. Antonii Zapata, *regul. 5.* ita cavetur : *Biblia vulgari lingua prohibetur.* Si enim Scripturę ſacræ in vulgari lingua permitterentur, ut à viris , & mulieribus, doctis, & indoctis legerentur, variæ hæreſes , & errores ſequerentur: quare apud Hebręos arcebantur juvenes ante annum ętatis trigeſimum à lectione Canticorum Salomonis , & quarundam aliarum Scripturæ partium, eo quod poſſet ea lectio damnoſior illis eſſe, quam fructuoſior , ſi cortici nimium inhærentes , verum ſenſum non percalluiſſent. Refert & probat Nazianzenus *apolog. 1.* & D. Hieronymus *ad Letam* , de inſtitutione filiæ ait: *Ad ultimum ſine periculo diſcat Canticum Canticorum, ne ſi in exordio legerit ſub carnalibus verbis, ſpiritualium nuptiarum epitalamium non intelligens vulneretur.* Simili ex cauſa apud Romanos ſoli Pontifices legebant libros Sibyllinos , quod timerent Romani ne libri illi fatidici, tametſi boni attentâ lectorum conditione noxii evaderent , ut probat Lanſelius *in diſput. ad Iuſtinum contra Caſaubonem, cap. 6.* unde Nicephorus Gregoras *lib. 10. hiſtoriæ Romanæ* , probat Scripturam non niſi adhibito delectu eſſe permittendam , nec eſſe quorumcunque eam verſare , ne in libro vitæ mortem inveniant , ut pleriſque improvidis accidiſſe fertur. Quis enim non videat quantum damnum accideret , ſi paſſim agricolæ, & opifices ſacra volumina lectitarent in vernacula lingua, cum in eis multa habeantur, quę primâ fronte contraria videntur. Ecce *ad Romanos cap. 14.* Apoſtolus ait: *Regnum Dei non eſt eſca, & potus.* Cum tamen Chriſtus Dominus dicat apud D. Lucam *cap. 22. Ego diſpono vobis, ut edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.* Item *Geneſis 1.* dicitur : *Creſcite, & multiplicamini.* Et *Luca cap. 23. Beatæ ſteriles , quæ non genuerunt.* Et *Matth. cap. 19. Beati eunuchi , qui ſe caſtigaverunt propter regnum cælorum.* Et Moyſes *Geneſis cap. 22.* ait : *Tentavit Deus Abraham.* Et B. Iacobus *epiſt. 1.* inquit : *Deus neminem tentat.* Et *Exodi 24. Videruntque Deum , & comederunt.* Cùm Deus ipſi Moyſi dixerit *Exodi cap. 32. Non enim videbit me homo , & vivet.* Et David *pſalmo 1.* ait : *Non reſurgunt impii in judicio.* Cùm D. Paulus ad Romanos 15. aſſerat: *Omnes quidem reſurgemus.* Omitto alia in ſacris litteris , quæ hominem rudem, & imperitum graviter offendent ; cùm abjecta , ridicula , aut abſurda ea judicare poſſet : ex quibus nonnulla exempla refert Azor. *p. 1. inſtit. lib. 8. cap. 26.* & alia incommoda hujus abuſus refert Germon. *in pomerid. ſeſſ. 4. fol. 259.* Nec obſtabit ſi dicas , ſacram Scripturam olim maternis linguis fuiſſe conſcriptam : nam Moyſes , & alii veteris Teſtamenti ſcriptores Hebraica linguâ, quâ tunc temporis utebantur Hebræi , ſcripsêre : & D. Matthæus Evangelium hebraicè ſcripſit in gratiam Judæorum, teſte Hieronymo *in apolog. ad Matthæum* , & probat Macedo *de clavibus Petri lib. 2. cap. 1. 2. & 3.* Fr. Antonius Perez *in pentateucho fidei , volum. 3. de ſacra Scriptura ,* Fr. Ant. à matre Dei *præludio 2. de ling. ſacr. Script. dubio 4.* & epiſtola D. Pauli ad Hebræos fertur hebraicè primum edita. Cæteri verò libri novi Teſtamenti græcè ſunt conſcripti, quia Orientalium gentium, quæ in Romanorum Imperio vivebant , erat propria lingua ; & in Eccleſia Latina ſacri libri latinè ſunt editi , quia omnes tunc temporis latinè loquebantur. Nam reſpondeo , quod tunc his tribus linguis ſacri Scriptores uſi fuerunt , quia ſcripturæ ſanctæ tunc apud Gentes promulgari cœperunt : quare neceſſariò

neceſſariò his linguis editæ fuerunt, ut percipi non poſſent à Gentibus: quæ ratio hodie non militat. Et ſi objicias, D. Paulum in epiſtola 1. ad Corinthios, *cap.* 14. reprehendentem eos, qui variis linguis in Eccleſia loquebantur, ubi ait: *Ita & vos per linguam niſi manifeſtum ſermonem dederitis, quomodo ſcietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.* Et ſtatim: *Si ergo* (inquit) *neſciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus.* Et ad Romanos *cap.* 10. *Fides* (ait) *ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* At ſi ii, quibus annunciatur Dei verbum, non intelligant, perinde eſt ac ſi non audiant. Reſpondeo Paulum in his locis agere de his, qui dono linguarum præditi erant, quo multi Corinthiorum tunc temporis divinitùs donabantur, & quo eos Apoſtolus uti voluit ad aliorum profectum, videlicet ne publicè loquerentur linguis in Eccleſia, niſi eſſet qui interpretaretur, ut omnes intelligendo ad pietatem inflammarentur ardentiùs, ut docuit Azor 1. *part. inſtit. lib* 8. *cap.* 26. Macedo *ſuprà, cap* 3. Rectè ergo Eccleſia prohibuit ſacram Scripturam vulgari lingua legi, & publicè edi, licèt olim cùm laici Latini ſermonis periti eſſent, vel Græci, in ſacra Scriptura aſſidui eſſent, juxta conſilium D Chryſoſtomi *in homilia de Lazaro*, & *homilia* 10. *in Ioannem*, & *homil.* 3. *in epiſt.* 2 *ad Theſſalon.* D. Hieron. *in epiſt.* 2. *ad Paulam, & Euſtochium.*

3. c *Conventicula.*] Quæ apud omnes nationes ſedulò, & accuratè prohibita legimus, *l. conventicula* 15. *Cod. de Epiſc. & cleric. l. denunciamus* 5. *Cod. de his qui ad Eccleſiam*, *l.* 1. *&* 2. *Cod. de ſeditioſis*, *l. c. Cod. ad leg. Iul. majeſt* §. *conventicula, de pace juramento firmanda in uſibus fœudorum, l.* 3. *tit.* 14. *lib.* 8. *Recopil.* plura congeſſerunt Petrus Greg. *lib.* 13. *de repub. cap.* 3. Martha 2. *part. de juriſd. cap.* 23. *ex num.* 24.

4. d *Operetur.*] Quare ut Chriſtus Dominus ſuam à Patre miſſionem confirmaret, ſæpius obſtinatis Judæis ſua objiciebat miracula, dicens: *Si mihi non creditis, operibus credite.* Et iterum: *Opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Et *cap. ultimo Divi Marci.* Illuſtrant latè Fr. Thomas à S. Joanne *de procuranda omnium gentium ſalute lib.* 4. *cap.* 3. Torreblanca *de magia cap.* 29. *num.* 25. Thomas Bozius *de ſignis Eccleſiæ lib.* 5. *cap.* 1.

e *Neceſſaria.*] Ut probavi *in cap.* 4. *de ætate, & qualit.*

5. f *Teneantur efficere.*] Nam correctionem fraternam ſub præcepto tenemur adhibere. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 33. *art.* 2. probant Turrisſcremata *in cap. ſi peccaverit* 19. 2. *quæſt.* 1. Valentia *tom.* 3. *ad* 2. 2. *diſput.* 3. *q.* 10. *punct.* 2.

COMMENTARIUM.

6. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX hac perdocta Innocentii epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Laici in Eccleſia prædicare non debent, nec de myſteriis fidei in conventiculis diſputare.* Probant eam textus *in cap. mulier*, 23. *diſtinct. cap excommunicamus* 13 §. *quia verò*, *cap. ſicut in uno*, *hoc titulo*, *cap.* 2. §. *inhibemus*, *eod. tit. lib.* 6. Concil. Carthag. 4. *can.* 98. ibi: *Laicus præſentibus clericis, niſi ipſis rogantibus, docere non audeat.* Sexta Synodus *can.* 64. ibi: *Quod non oportet laicum publicè diſputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo ſibi vindicantem: ſed ordini à Domino tradito cedere, & aurem iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & divina ab eis doceri. In una enim Eccleſia diverſa membra fecit Deus, ut eſt vox Apoſtoli.* Leo I. *epiſt.* 62. *ad Maximum Antiochenum*, *cap.* 6. *Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos, qui ſunt Domini ſacerdotes, nullus ſibi jus docendi, & prædicandi audeat vendicare, ſive ſit ille monachus, ſive ſit laicus, qui alicujus ſcientiæ nomine glorietur, quia etſi optandum eſt, ut omnes Eccleſiæ filii, quæ recta, & ſana ſunt, ſapiant; non tamen permittendum eſt, ut quiſquam extra ſacerdotalem ordinem conſtitutus, gradum ſibi prædicatoris aſſumat, cùm in Eccleſia Dei omnia ordinata eſſe conveniat, ut in uno Chriſti corpore; & excellentiora membra ſuum officium impleant, & inferiora ſuperioribus non reſultent.* Nazianzenus *orat* 9. *Oves Paſtores ne paſcite, nec ſupra fines veſtros aſſurgite: ſatis enim vobis eſt ſi rectè paſcamini.* Et *orat.* 26. *Magnum, & præclarum docere, ſed diſcere periculo vacat: quid paſtoris munus tibi arrogas, cùm ovis ſis? quid caput efficeris, cùm pes ſis? quid exercitum ducere aggrederis in militum ordinem adſcriptus.* Et *l.* 1. *& per totum Cod. Theodoſ. de his qui ſuper religione contendunt.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 22. *cap.* 4. *& lib.* 2. *tit.* 7. *cap.* 5. Mornacius *in l. nemo, Cod. de ſumma Trinit.* Sebaſtianus Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput.* 9. *num* 8. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 192. §. 1. Acunna *in cap. mandatis*, 56. *diſt.* Suarez *de fide diſput.* 20 *ſect.* 1. Caſtro *lib.* 1. *de juſta hæretic. punit. cap.* 19. Sanchez *lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 6. Azor *part.* 1. *inſtit. moral. lib.* 8. *cap.* 6. Zonaras & Balſamon *in dict. can.* 64. *ſexta Synodi.* Ferrarius *de ritu ſacrarum concionum, lib* 2. *cap.* 4. 5. *&* 6. Hallierius *de hierarch. juriſd. lib.* 1. *cap.* 7. Cenedus *ad* 6. *collect.* 20. Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquiſit. dubit* 154. Franc. Valens *in concord. Iuris cum Theolog. rat. fol.* 248. Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 8. *cap.* 26 Alteſſera *hic.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: A Deo non quæritur, quis, & qualis ſit, qui prædicat, ſed quid prædicet, *cap.* 2. *ſecundum*, 19. *diſt.* Igitur, ſive laicus, ſive clericus ſit, qui prædicat, ſi pia, & ſancta dogmata prædicat, audiendus eſt. Augetur hæc dubitandi ratio ex variis exemplis, quibus probatur, laicos in Eccleſia prædicaſſe ſcientibus, & conſentientibus Epiſcopis, ut refert Nicephorus Calixtus *lib.* 5. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 14. illis verbis: *Cum Cæſarea degeret Origenes Epiſcopi Palæſtini legatione quoque ad eum miſſa ei permiſere, ut de ſacris litteris diſſereret, & publicè eas in Eccleſia interpretaretur, quamvis non presbyteri honorem eſſet conſequutus.* Idque comprobatur ex ſcriptis, quæ Demetrius malè erga Originem affectus Epiſcopis Palæſtinis miſit, in quibus ſcriptis præter alia illud erat: *Nunquam antè auditum, nunquam factum eſſe, ut præſentibus Epiſcopis laici concionarentur: quapropter illi, & potiſſimum Alexander Hieroſolymitanus, & Theoctiſtus Cæſarienſis Antiſtites defenſionem ejus res ad eum ſcripſerunt, non verè illum dicere aſſeverantes: ubi enim, inquiunt, reperiuntur idonei homines, qui doctrinâ ſuâ prodeſſe fratribus poſſint, ſi illi ſanctorum Epiſcoporum juſſu, & permiſſione per exhortationes ad populum verba facient, id offendiculo non eſt, ſicuti apud Sandares Evelpis à Neone Icene, Paulinus à Celſo Synada, Theodorus ab* 7. *Traditur ratio decidende.*

Attico, omnibus illis beatis fratribus invitati fecerunt. Et ſubdit: *Veriſimile autem eſt, in aliis quoque locis, quos nos ignoramus, iiſdem eſſe factum.* Facit Tertullianus, cujus verba retuli *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Igitur quia laicis licet publicè in Ecleſia prædicare. Deinde in ſecundam partem aſſertionis ita argumentor. Si non liceret laicis de myſteriis fidei diſputare, & diſſerere, non vocarentur ad Concila generalia, obi præcipua fidei dogmata proponuntur, & diſſeruntur: ſed in ipſis Conciliis adſunt, ut probavi *lib. 1. Concilii Illiber. cap.* 8. Igitur quia illis licet fidei myſteria diſputare.

8. *Quibus, & quando liceat de fide diſputare.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione, omiſſis quæ de prædicatione, & prædicandi munere adduxi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* ſciendum eſt, quod diſputatio de fide dubitativa, quæ procedit ex animo improbandi illam, eſt omninò illicita, & hæretica, ſi adſit pertinacia, juxta ſuprà tradita *in cap. 1 hoc tit.* quo caſu procedit textus *in l. nemo, Cod. de ſumma Trinit.* ut eam accep. tunt D. Thomas 2. 2. *quæſt. 10. art. 7.* Suarez *de fide diſput. 20. ſect* 1. Acunna *in cap. in mandatis, 56 diſt.* Mornacius *in dict. l. nemo* Si verò diſputatio de fide tantùm ſit moralis, qualis habetur inter Catholicos animo quidem concordes, diſputantes gratiâ exercitii ad veritatem magis indagandam, ac errores confutandos, licita eſt, ſervatis debitis circumſtantiis, ut patet ex textu *in cap. ſatis, 96. diſt.* ubi gloſſa: & *in cap. cum quibus, 24. diſt.* Dixi ſervatis debitis circumſtantiis, quia illæ magnopere attendendæ ſunt, tum reſpectu audieotium, ne deripiantur, vel ſcandalum patiantur; tum diſputantium, ne ſint indocti; tandem loci, & temporis, aliter talis diſputatio illicita eſt, cùm ut ait Tacitus *lib. 4. annal. cap. 34. ſanctius ac reverentius viſum eſt, de actis Deorum credere, quàm ſcire.* Faciunt Cicero *de natura Deorum*, ibi: *Mala, & impia eſt conſuetudo contra Deos diſputare, ſive id ex animo fiat, ſive ſimulatè.* Et præceptum Philitæ.

Deum eſſe crede, & colito, ſed non quærito:
Nam nihil habebis aliud hîc, quàm quærere.

Et pii ac Catholici ſcriptores Hilarius *de Trinitate*, ibi: *Deus religione intelligendus, pietate profitendus eſt, ſenſu verò perſequendus non eſt, ſed adorandus.* D. Cyprianus *in Symbolo*, ibi: *De Deo etiam vera dicere periculoſum eſt.* D. Gregor. Nazianzenus relatus ab Alciato *in dict. l. nemo, numer.* 2. Alia diſputatio eſt vera, ſeu formalis, quæ habetur cum hæreticis, ubi diſputantes non tantùm verbis, & argumentis, ſed animorum, & ſententiarum diverſitate diſſidentes pugnant, quæ ut periculoſa regulariter prohibetur; licita tamen, & laudabilis eſt, ubi ſervatis circunſtantiis nullum imminet periculum, quod timeatur. Cujus propoſitionis prior pars probatur *ex cap. in mandatis, 56. diſt.* & docent D. Thom & Acunna *ubi ſuprà*, latè Beſoldus *tom 2. polit. diſſert de ſtud liter. c. 12* Patet, ſiquidem in hac diſputatione in primis adeſt periculum audientium, qui inſtigante ſathana incipiunt dubitare, putantes hæreticos victoriam reportaturos, juxta illud Divi Pauli *ad Timoth. cap. 2. Noli verbis contendere, ad nihilum enim prodeſt, niſi ad ſubverſionem audientium.* Nec deeſt periculum hæreticorum, qui juxta ſuam pertinaciam facilè per convitia argumenta effugere nituntur. Adeſt tandem periculum diſputantium, ut conſtat ex his, quæ refert Rufinus *lib. 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 3.* Ex cauſa tamen, & ſervatis debitis circunſtantiis, non ſolùm licita, verùm & neceſſaria eſt, cùm aliqua fructus ſpes adeſt. Idem feciſſe Stephanum cum Judæis legimus *cap. 6. & 7. Actuum Apoſt.* & Paulum cum Judæis, & Græcis *Actuum Apoſt. c. 9.* immò ipſe Apoſtolus *ad Titum cap. 1.* in Epiſcopo doctrinam neceſſariam eſſe dicit, quâ contradicentes, ſeu fidem noſtram oppugnantes arguere poſſit, & argumentationibus convincere, quos imitati fuerint antiqui Eccleſiæ PP. & DD. ut conſtat ex geſtis, ſcriptiſque Hilarii, Nazianzeni, Hieronymi, Auguſtini, & aliorum, variiſque Conciliis, in quibus non ſine magno audientium fructu, fideique noſtræ auctoritate cum hæreticis publicè fuit diſputatum, ut videre eſt in Concilio Nicæno 1. & 2 Conſtantinop. 3. Lugdunenſi, Florentino & aliis. Unde D. Ambroſius cùm Valentinianus Jun. collationem ſuper religione in conſiſtorio ſuo indixiſſet, ad populum provocavit, & in Eccleſia coram populo diſputari, ſeu tractari voluit: *Veniant planè, ſi qui ſunt, ad Eccleſiam, audiant cum populo: non ut quiſquam judex reſideat, ſed unuſquiſq; de ſuo affectu habeat examen, eligat quē ſequatur. Agitur de iſtius Eccleſiæ ſacerdote: ſi audierit illum populus, & putaverit melius diſputare, ſequatur fidē ejus, non invidebo. Omitto, quia jam ipſe populus judicavit. Taceo, quia eum, quem habet, de patre tua clementia poſtulavit. Taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram ſpopondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium.* Et mox: *Si tractandum eſt, tractare in Eccleſia didici, quod majores fecerunt mei: ſi conferendum de fide, ſacerdotum debet eſſe iſta collatio.* Et ſub finem epiſtolæ: *Veniſſem Imperator ad conſiſtorium clementiæ tuæ, ut hæc coram ſuggererē, ſi me, vel Epiſcopi, vel populus permiſiſſent, dicentes de fide in Eccleſia coram populo debere tractari.* Et in oratione ſubtexta adverſus Auxentium, ubi inter alia ait: *Cauſam fidei in Eccleſia agendam quis abnuat?* Item: *Hæc ego fratres coram ipſo apud vos plenius diſputarem: ſed certus non ignaros vos eſſe fidei, veſtrum refugit examen.* Et Gentiles quoſdam quatuor, aut quinque fermè homines elegit cognitores ſibi: *Quis igitur vobis injuriam facit, qui recuſat veſtram, an qui eligit audientiam?* Illud ſummè cavendum eſt, ne diſceptatio fiat coram ſimplicioribus, qui ſolutionem contrariarum rationum non percipiunt, & turbari potiùs ſolent, quàm in fide confirmari, ut monebat D. Gregorius *2. part. Paſtor. cap. 4.*

9. *De laicis diſputantibus.* Quibus præmiſſis ut ad perſonas de fide diſputantes perveniamus, dicendum eſt circa diſputationem dubitativam, & eam quæ materialis, ſeu ficta dicitur, nullam dari differentiam inter laicos, & clericos: ſicut illa enim neutri licet, *l. 1. & per totum Cod. Theodoſ. de his qui ſuper relig. contendunt. dict. l. nemo, Cod. de ſumma Trinit. cap. 1. hoc tit.* ita hæc utrobique conceditur, ut paſſim vidimus laicos Theologiæ Profeſſores, ſeu juris Canonici peritos in ſcholis diſputantes de myſteriis fidei. Verſatur tamen magna differentia inter laicos & clericos, quoad diſputationem veram, ſeu formalem, quæ cum hæreticis habetur. Hæc enim licèt clericis permittatur, juxta modum ſuprà relatum; laicis tamen interdicitur ſub pœna excommunicationis ferendæ *in cap. quicunque, §. inhibemus, hoc tit. in 6.* & conſtitutione Innocentii IV. quæ incipit: *Noverit univerſitas*; edita anno 1254. & alia Nicolai III. edita anno 1281. quæ incipit: *Item firmiter*; relata à Penna *ad calcem Director. Inquiſit.* Laici enim

præſu-

præſumuntur minùs docti, & in tebus fidei parom inſtructi, cùm ea ad officium illorum non ſpectent, & plerunque carent illamorum boneſtate, quæ præcipuè requiritur ad hanc diſputationem; cùm tamen ntrumque præſumatur, & requiratur in clericis, qui tanquam in ſortem Domini vocati, id exactiùs præſtare debent, juxta tradita *in cap. cùm in cunctis, de elect* Laici ergo de myſteriis fidei diſputantes, peccant lethaliter, etiamſi non incurrant excommunicationem ipſo jure, ut latè docent Eymericus *p* 1. *Directoris, q.* 6 ubi Penna, Salelles *part. 1. de myſteriis tribunal. fidei, lib. 1. cap.* 10. *regul.* 86. *&* 87. Caſtropalao *tom.* 1. *operis moral. tract.* 4 *diſp* 2. *punct.* 4. *n.* 4. Simancas *de Cathol. num.* 8. *& tit.* 59. *n.* 11. Saochez *lib.* 2. *ſumma, c.* 6. Decianus *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 18. Azor *part* 1. *inſtit. lib.* 8. *cap.* 26 *q.* 1. Coninch *de infidelit. diſp.* 18. *dub.* 9. *numer.* 145. Franc. Valens *in concord. juris Pontif* 2 *part. fol.* 248.

10. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis provenit ex eo, nam docere, & prædicare in Eccleſia propriè, & peculiariter ad presbyteros, & ſacerdotes ſpectat. Sanctus Maximus *c.* 8. *cæleſt hierarch.* ibi: *Presbyteros docere debere, & munus offerre.* Qua in re habemus exemplum Chriſti Domini, qui non niſi ſeptuaginta diſcipulis, & Apoſtolis docendi munus commendavit, quibus Epiſcopi, & Presbyteri, ſicut in officio, ita & in ordine ſoccelſerunt. Habemus etiam Spiritus ſancti teſtimonium, quo jubente Saulus, & Barnabas per impoſitionem manuum Epiſcopi ordinati ſunt, ut ſegregari à cæteris per ordinationem ad annunciandum Evangelium proficiſcerentur, ut refertur *cap.* 13. *Actuum Apoſt.* Habemus etiam exemplum Apoſtolorum, qui ad docendum Evangelium Epiſcopos presbyteroſque conſecrarunt: & Paulus 1 *ad Timoth. cap.* 3. Epiſcopos, ſeu Presbyteros idoneos ad docendum ordinari præcipit: *& ad Titum cap.* 1. presbyteros in ſermone & doctrina laborare dicit: & *Actuum Apoſt. cap.* 20. idem Sanctus ait: *Presbyteros Epheſinos poſitos eſſe ad regendam Eccleſiam Dei.* Unde laici non poſſunt hoc officium uſurpare, præcipuè in contemptum ſacerdorom Quare Tertullianus *de praſcript. cap.* 42. hæreticos exprobrat, quòd conculcatis ordinum eccleſiaſticorum gradibus, *omnes timeant, omnes ſcientiam pollicentur: quod etiam mulieres apud eos docere audeant; quod & laici ſacerdotalia munia injungant* De quo abuſu laicorum ita ſuo ſæculo conquerebatur Nicephor. Gregoras *lib* 1. *hiſtor.* ibi: *Ratiocinationibus, & ſermonibus ſyllogiſticis, velut herba, & paſcuis armenta, omnes inhiant; quodque opificibus etiam effuſa ſunt arcana Theologia: & illi, qui de recta fide ambigui ſunt, & qui nec quomodo credendum ſit, ſciunt; nec quid ſit illud quod credere ſe dicunt; illi (inquam) & fora, & porticus, & theatra omnia Theologiá compleverunt.* Rectè ergo in præſenti Innocentius prohibet, ne cives laici Metenſes juxta abuſum illius diœceſis audeant prædicare, aut in ſuis conventiculis de myſteriis fidei diſputare.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, deducta *ex cap. ſecundum*, 19. *diſt.* nam accipiendus eſt textus ille, dummodo miniſter prædicans ſit ex deſtinatis ab Eccleſia, & electis ad docendum, & prædicandum; nam tunc ſive ille ſit bonis moribus præditus, ſive malis, id attendendum non eſt, ſed tantùm quid prædicet, ut jam dixi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Nec obſtant exempla laicorum prædicantium pro augmento difficultatis adducta; nam duplici modo reſponderi poteſt. Primò, quòd cùm prioribus Eccleſiæ ſæculis pauci eſſent presbyteri, & ſæviente perſecutione non ita facilè reperirentor idonei fideles, qui doctrinâ ſuâ de prædicatione prodeſſe fratribus poſſent, aliquibus laicis perdoctis id munus Epiſcopi commendabant. Secundò reſponderi poteſt, laicos illos nec publicè in Eccleſia docuiſſe, nec publico Eccleſiæ miniſterio functos fuiſſe, ſed potius erudiendis cathechumenis deſtinatos fuiſſe, ut eos privatim erudirent, ut docuit Hallier. *de hierarch. juriſd. lib.* 1. *cap.* 7. Sanè quandoque ut hoc etiam ſtrictim admoneam, indulſit R. P. juſtas ob cauſas pleriſque religioſis, ut licèt ad ſacros ordines nondum promoti, poſſent tamen publicè concionari, quemadmodum anno Domini 1584. Gregorius XIII. factitavit, concedens id poſſe fieri à Societatis Jeſu clericis primâ dumtaxat tonſurâ inſignitis. Nec obſtat quod dicebamus, laicos intereſſe Conciliis generalibus, ubi de præcipuis fidei articulis agitur: nam etſi Principes ſupremi, ſeu eorum Legati Conciliis interſiot, non tamen vocantur, quia in rebus fidei ſuffragium habeant, ut eorum auctoritate, & poteſtate aliquid decernatur; ſed ſolùm invitantur, convocanturque, ut ſint defenſores, exequutoreſque Decretorum ipſius Concilii, & ut ſi quid de Reipublicæ Chriſtianæ ſalute decerni debeat, conſilium præſtent, ut probant Bellarminus *tom.* 1. *controverſ. lib.* 1. *de Conciliis, capit.* 15. *&* 16. Germonius *lib.* 2. *de ſacrorum immunit. cap.* 12. Valdes *de dignit. Regum Hiſpan. cap.* 1. P. Marcha *part.* 1 *concord, lib.* 2. *cap.* 6. 11. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

CAPUT XIII.

Idem [a] *in Concilio generali.*

EXcommunicamus itaque, & anathematizamus omnem hæreſim extollentem ſe adversùs hanc ſanctam, orthodoxam, & Catholicam fidem, quam ſuperiùs expoſuimus, condemnantes hæreticos univerſos, quibuſcunque nominibus cenſeantur, faciès quidem diverſas habentes, ſed caudas ad invicem colligatas, quia de varietate conveniunt in id [b] ipſum.

NOTÆ.

1. a GEnerali.] Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. ubi *cap.* 3. & *in c.* 2. *hoc titul.* in quarta compilatione reperitur textus hic, de quo Concilio nonnulla noravi *in cap.* 1. *de ſumma Trin.* & commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap.* 6.

b *Inidipſum.*] Faciunt Imperatores *in l.* 60. *Cod. Theodoſ. de hæreticis*, ibi: *Diverſa ſunt nomina, ſed una perfidia.* Prudentius *lib.* 2. *contra Symmachū: Una ſuperſtitio eſt, quamvis non concolor error.* 2.

ſ.

DAmnati verò præſentibus, ſæcularibus poteſtatibus, aut eorum a. Ballivis b relinquantur animadverſione c debita puniendi, clericis priùs à ſuis ordinibus degradatis; ita quod bona hujuſmodi damnatorum, ſi laici fuerint, d confiſcentur: ſi vero clerici, applicentur Eccleſiis, à quibus ſtipendia receperunt.

NOTÆ.

1. a B*Allivis.*] Ballivus idem eſt ac Prætor, ſeu Rector plebis ſæcularis, ut in teſtamento Philippi Auguſti apud Rigordum anno 1189. *Et in terris noſtris, quæ propriis nominibus diſtinctæ ſunt, Ballivos noſtros poſuimus, qui in ballivis ſuis ſingulis menſibus ponent unum diem, qui dicitur aſſiſia, in quo omnes illi, qui clamorem faciunt, recipient jus ſuum per eos* Et in conſtitutione D. Ludov. apud Guillelmum Nangium de geſtis Ludovic. *Quæſtus quidem illicitos, quantum poſſibile fuerit, in Ballivis, & aliis curialibus noſtris reprimere cupientes, Ballivos, Præpoſitos, Vicecomites, & villarum Majores, ac quoſcunque ſub eis in officiis conſtitutos juramento ſubſcripto duximus adſtringendos.* Inde & Ballivorum territorium, ſeu diſtrictum balliam dixerunt Innoc. III. *lib. 2. epiſt.* 252. *Præpoſituras, quas ballias vulgariter appellatis.* Et alii apud Joannem Voſſium *lib. 2. de vitiis ſermon, cap.* 3 Dadinum Alteſerram *de Ducibus lib. 2. cap final.* quo in ſenſu Ballivi, in præſenti ponuntur pro Rectoribus juridicis, ſeu officialibus Magiſtratus ſæcularis.

2. b *Relinquantur.*] Ita ut ipſi Judices ſæculares nullatenus poſſent examinare acta proceſſus, vel juſtitiam ſententiæ ab Inquiſitoribus prolatæ, ut probant Simanc. *de Catholic. cap* 36. *num.* 5. Afflictis *in procemio conſtit. Neap cap.* 1 *à num.* 56. Jul. Clarus *lib.* 5. *practic.* §. *ult. quæſt.* 96. Aviles *in capitulis Prætor. cap* 20 *numer.* 20. Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. theorem.* 34. Carena *de offic. Inquiſit* 2. *part tit.* 2 §. 6. *num.* 44. D. Joſeph. Vel. *in cap* 1. *de offic. ordin.* 2. *part. num.* 38. Parexa *de inſtrum. edit part.* 1. *tit.* 2. *reſol.* 8. *num.* 21. Nam in hac ſpecie Judex ſæcularis eſt merus executor; & ſi de actis proceſſus, vel juſtitia ſententiæ cognoſceret, per conſequens de crimine hæreſis judicaret, quod omninò illi prohibitum eſt, *cap. ut inquiſitionis*, §. *prohibemus, hoc tit in* 6. Nec contrarium deducitor ex Authentico *de SS. Epiſcopis*, §. *ſi quis contra, verſ Si verò*, ibi: *Secundùm leges litem examinans.* Nam in eo textu non agitur de crimine merè eccleſiaſtico, ut eſt hæreſis; ſed de crimine ſæculari à clerico admiſſo: & quia ante authenticam *ſtatuimus, Cod. de Epiſc. & Cleric.* Judex ſæcularis eo caſu etiam de clerico crimìnoſo cognoſcebat, ideò ibi docetur, poſſe eum litem examinare. At verò in præſenti agimus de crimine merè ſpirituali, cujus cognitio omninò denegata eſt Judici ſæculari Quare communis praxis Hiſpaniæ eſt, ut cùm hæretici relaxandi ſunt brachio ſæculari, in eo loco ubi ſententia publicè recitanda, & pronuncianda eſt, judex ſæcularis adſit, cui poſt ſententiam recitatam ſtatim rei comburendi traduntur, qui illicò eos ad locum ſupplicii adducit, & ita ſententiam executioni mandat.

Olim tamen judices etiam ſæculares in hæreticos animadvertiſſe, conſtat ex variis conſtitutionibus Imperatorum Conſtantini, Conſtantis, Theodoſii, & Juſtiniani, ad Præfectum Prætorio miſſis, quæ extant in utroque Codice *ſub tit. de hæretic.* & ex D. Auguſtino *epiſt.* 128. 129 158 & 160. ubi intercedit pro hæreticis Donatiſtis apud Donatum Proconſulem Africæ, & Olimpium Comitem Marcellinum, ut notarunt Balſamon *in nomocan. Photii, tit.* 9. Michael Rouſſel. *lib* 6. *hiſt. Pontific. cap.* 1.

c *Debita.*] Licèt in jure ſatis expreſſum non ſit, quæ ſit hujuſmodi debita animadverſio, & pœna, quâ hæretici ab eccleſiaſtico judice damnati, & relaxati, per ſæcularem poteſtatem affici debeant; tamen generali conſuetudine jam ab antiquis temporibus receptum eſt, ut ea pœna accipiatur pro ultimo ſupplicio, ut probavi *in cap. ad abolendam, hoc titulo*, ubi etiam notavi hanc ignis pœnam hæreticis inflictam valde conſonam eſſe juri divino, civili, & eccleſiaſtico. 3.

d *Confiſcentur.*] Cui tamen fiſco applicentur, non conſtat apud juris Interpretes. Fiſco Eccleſiæ Romanæ adjudicari, docuerunt Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *littera B* Bernardus Diaz *in praxi, cap.* 131. Sed verius eſt, pro regionum varietate, nec non bonorum diverſitate bona ipſa applicari; nam in provinciis Imperialibus bona dividuntur pro æqualibus partibus fiſco Imperii, Tribunali Inquiſitionis, & Epiſcopo diœceſano, juxta textum *in cap. excommunicamus*, §. *damnati, hoc titulo in* 6. in aliis verò provinciis Eccleſiæ quoad temporalia etiam ſubjectis, partim adjudicari Cameræ Apoſtolicæ, partim verò Tribunali S. Inquiſitionis, referunt Peregrinus *de jure fiſci lib.* 4. *tit.* 5. *num.* 32. Jul. Clarus §. *hæreſis, num.* 11. Decianos *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 44. *num.* 3. Sanchez *dict. lib.* 2. *cap* 20. Caſtropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *diſput.* 5. *punct.* 1. & 23. Penna *ad* 3. *part. Direct. Inquiſit. comment.* 158. *per totum.* Petrus Greg. *lib.* 2. *partit. tit.* 6. *cap.* 7 & *lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 14. Salelles *de materiis Tribun. lib.* 6 *cap* 4. *regul.* 459. In tribunalibus autem Hiſpaniæ generaliter, & abſolutè bona adjudicantur fiſco Regis, ut teſtatur Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *n.* 12. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib* 8. *recopil. n.* 200 Diana *part.* 4. *tract.* 8. *reſol* 44. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *n.* 201 qui docet, poſſe judicem ſæcularem hanc confiſcationis pœnam hæreticis imponere, ſi forſan omiſſa fuerit ab Inquiſitoribus. Hermoſilla *in l.* 2. *tit.* 4. *part* 5. *gloſſ.* 1. & 2. & beneficio Regum Catholicorum hujuſmodi bona cedunt pro expenſis Tribunalium, & ſalariis miniſtrorum, licèt pro ipſis adjudicandis, & de litibus eorum occaſione motis terminandis, ſit in quolibet Tribunali judex bonorum Regio titulo creatus, de cujus juriſdictione agit Quemada *in quæſtionibus fiſcal.* 4.

5.

ſ.

QUi autem inventi fuerint ſolâ a ſuſpicione notabiles, niſi juxta conſiderationem ſuſpicionis, qualitatemque perſonæ propriam innocentiam congrua b purgatione monſtraverint, anathematis gladio feriantur, & uſque ad ſatisfactionem condignam ab omnibus evitentur, ita quod ſi per annum in ea communicatione perſtiterint, ex tunc velut hæretici c condemnentur.

NOTÆ.

1. a *SUſpicione notabiles.*] Ante omnia enim, ut locum habeat præſens conſtitutio deſideratur, quod reus ſit ſuſpectus de hæreſi, *cap. cum contumacia, hoc tit. in 6.* & ſi ob aliud crimeo excommunicatus ſit, etiam elapſo anno ut hæreticus non condemnatur, ſed tantùm ſuſpectos de hæreſi redditur, quia perſtitit per annum in excommunicatione, *cap. final. de pœnis*, ubi Gloſſa. Trident. *ſeſſ. 23. de reform. cap. 3.* Covarr. *in cap. alma, 1. p. §. 7. num.* 10. Simanc. *de Cathol. cap. 27. num. 4.* Albertinus *in rubric. de hæretic. q. 23. num.* 32. Barb. *hîc*: tam ad effectum indicendæ purgationis, *cap. ad abolendam, verſ. Quia verò, hoc tit.* quàm ut procedi poſſit per Inquiſitores contra ipſum, & ut vocetur de fide ſuſpectus, & ſequutâ contumaciâ damnetur, juxta formam textus *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* docent Scaccia *de judiciis lib. 1. quæſt. 8. n. 36.* CaſtroPalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 4. punct. 2. num. 5.* Diana *4. part. tract. 7. reſol. 17.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 5. cap. 5. regul.* 394. quo caſu exaudiendi ſunt PP. Concilii Ravennat. *2.* tempore Clementis V. *rubrica 28. Qui excommunicationis ſententiam maximè contemnentes, in ſua indurata, & pertinaci contumacia indureſcunt, nec curant ſatisfactione præſtita in commiſſis abſolutionis beneficium impetrare, volentes talium cancerato morbo ſuccurrere medicamine ſalutari, ſtatuimus quod quicunque de cætero excommunicationis, vel ſuſpenſionis, vel interdicti ſententiam animo ſuſtinuerit per annum indurato, etſi in morte beneficium abſolutionis ſatisfactione præſtitâ meruerit obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ eccleſiaſtica careat ſepultura, ſalvâ eorum pœnâ, qui pro hæreſi, vel ipſius ſuſpicione arctius percelluntur juxta canonicas ſanctiones.* Nec contrarium docetur *in capit. ut inquiſitionis, in fine, hoc titul. in 6.* ubi nullâ præcedente hæreſis ſuſpicione, tantùm ob contumaciam Magiſtratus ſæcularis ut hæreticus damnatur. Nam reſpondetur in eo caſu Magiſtratus ſæculares, eo ipſo, quod executioni non mandant ſententias ab Inquiſitoribus prolatas contra hæreticos, in foro exteriori hæreticorum fautores credi, *cap. ut officium, in fine, hoc tit.* ibi: *Hæreticorum fautor ac ſuſpectus creditur.* Et ita accedente contumacia condemnari poſſunt, juxta textum *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.*

2. b *Purgatione.*] Conſonant textus *in cap. ad abolendam, ſuprà: cap. accuſatus, in princip. eod. tit. lib. 6.* Licèt enim in aliis criminibus hujuſmodi purgatio, de qua agemus *in titulo de purgat. Canonic.* jam in deſuetudinem abierit, tamen in hoc delicto etiam hodie ſervatur, *cap. 2. cap ſuper eo, hoc tit. in 6.* Repertor. Inquiſ. *Verbo Purgatio.* Simanc. *de Cathol. tit. 56.* Quod ſi ſuſpectus de hæreſi hoc modo ſe non purgaverit, diſtinguendum eſt; aut enim per contumaciam, & negligentiam recuſat purgationem ſubire, & tunc excommunicari debet, vel alio ſimili modo coerceri, juxta textum hunc, & in Authentico *Gazaros, Cod. hoc tit.* aut ſi poſt ſuſceptam purgationem defecerit in ea, quia cùm purgatores non deponunt de illius innocentia, tunc juris præſumptione cenſetur convictus de hæreſi, & pœna ordinaria punitur, juxta regulam textus *in c. de hoc, de ſimonia, c. cùm P.* ubi Gloſſa *t. de purgat. canonica*: docent Farinac. *de hæreſi, q. 194. §. 3* Penna *ad Eymericum, 2. p. Direct. comment. 14.* Souſa *in aphor. c. 38.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. l. 5. c. 1. regul. 367.* Quo caſu procedit textus *in c. 2. hoc tit. in 6.* qui ita conciliari debet cum præſenti § qui loquitur de eo, qui purgationem ſubire noluit. Nec obſtat, quod paria ſunt recuſare purgationem, vel in ea deficere, *cap. tuas nos, de cohabit. cleric.* ſiquidem in eo textu non docetur, duo hæc æquiparari quoad eandem omninò pœnam incurrendam, ſed quoad effectum, ut utroque caſu animadverſio canonica, id eſt pœna, juxta ſacros canones imponatur, ſed alia, diverſaque, ſervatâ diſtinctione proximè traditâ, juxta quam etiam accipiendus eſt textus *in § adjicimus*, hujus capitis.

c *Condemnetur.*] Conſonat textus *in c. rurſus*, cum ſequenti, *11. q. 3. c. cùm contumacia, hoc tit. lib 6. Authent. Gazaros, Cod. eod.* generaliter enim verum eſt, quemcuoque delinquentem excommunicatum per annum in excommunicatione perſiſtentem, juris præſumptione confiteri crimen, de quo agitur, & generaliter ob illud poſſe damnari, ut notaot Gloſſa & DD. *in c. cùm contumacia, de hæretic. in 6.* & ſi delictum meretur privationem beneficii, poteſt contumax elapſo anno illo privari, aliàs non, ut notarunt *in c. 1. de judiciis*, Abbas *n. 24.* Rippa *n. 77.* Mantica *n. 52.* Berous *n.* 86. & alii congeſti à Covarr *in c. alma, 1. p. §. 7. n. 10* Navarr. *in ſummo, c. 27. n. 23.* Vgolinus *de cenſur. tab. 1. cap. 14. §. 2. n. 5.* Menochius *de arbitr. caſu 416. n. 11.* Covarr. *dict. § 7. n. 10.* Gutierrez *t. canon. c. 12.* quod majori ratione procedit in hoc crimine, ſiquidem credi non poteſt, Catholicum propriæ innocentiæ fidentem per annum perſiſtere in eo improbo ſtatu, ſi ab objectis ſe defendi poſſe credat; unde præſumitur, id facere propter criminis conſcientiam, & quia majora mala, & pœnas pertimeſcit. Accedit, quia perſiſtentia in excommunicatione per annum arguit præſumptionem hæreſis, *c. ult. de pœnis*, Trident. *ſeſſ. 25. de reform. c. 32.* quaſi de Sacramentis & ſuffragiis Eccleſiæ malè ſentiat is, qui per annum patitur ſe illis privari; & ita ex hoc magis confirmatur ſuſpicio hæreſis, pro qua purgatio illi indicta eſt, quamvis aliàs qui deficit in purgatione, quam admiſerat, ſtatim abſq; excommunicatione, & anni termino ut hæreticus condemnetur: in qua ſpecie procedunt textus *in c. ad abolendã, verſ. Cui verò, hoc tit. inter, verſ. ult. de purgat. can.* in præſenti ergo caſu ſufficit ad condemnationem præſumptio proximè tradita, nec alia probatio requiritur, ut in ſimili caſu probatur *in c. cum cõtumacia, hoc tit in 6.* 3.

Nec obſtat, quod contumax non condemnatur definitivè in cauſa principali, niſi adſint probationes concludentes, *l. properandum*, § *ſin autem*, *C. de judiciis*, *Authent. qui ſemel*, *C. quomodo*, *& quando*: quia in præſenti non tantùm adeſt contumacia ſuſpecti de hæreſi, quæ ex juris auctoritate in caſibus expreſſis ſufficit ad condemnationem, & ut contumax pro confeſſo habeatur, & judicetur, *cap. 2. de confeſſis*, *lib. 6.* cum aliis congeſtis ab Alexandro *in l. contumacia*, *ff. de re judic.* In præſenti enim caſu aderat ſuſpicio hæreſis, ob quam purgatio indicta fuit, quæ conjuncta cum inſordeſcentia in excommunicatione per annum, ſufficit, ut talis reus tanquam hæreticus condemnetur, ut latiùs proſequuntur Salelles *dict. lib. 5. regul. 194.* Carena *de offic. Inquiſit. 2. p. titul. 17. §. 2.*

§.

MOneantur autem, & inducantur, & ſi neceſſe fuerit, per cenſuras eccleſiaſticas compellantur ſæculares a Poteſtates, quibuſcunque fungantur officiis, ut ſicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defenſione fidei præſtent publicè juramentum, quod de terris ſuæ juriſdictioni ſubjectis univerſos hæreticos ab Eccleſia denotatos bona fide pro viribus exterminare ſtudebunt: ita quod amodò quandocunque quis fuerit in poteſtatem, ſive perpetuam, ſive temporalem aſſumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare. Si verò Dominus temporalis requiſitus, & monitus ab Eccleſia, ſuam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum, & cæteros comprovinciales Epiſcopos excommunicationis vinculo innodetur: & ſi ſatisfacere contempſerit intra annum, ſignificetur hoc Summo Pontifici, ut ex tunc ipſe vaſſallos ab ejus fidelitate denuntiet abſolutos, & terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis abſque ulla contradictione poſſideant, & in fidei puritate conſervent, ſalvo jure Domini principalis: dummodo ſuper hoc ipſe nullum præſtet obſtaculum, nec aliquod impedimentum opponat: eadem nihilominus lege ſervatâ circa eos, qui non habent Dominos principales.

N O T Æ.

1. a POteſtates.] Conſonant textus *in cap. ad abolendam*, *ſuprà hoc tit.* Authentica *Gazaros*, Authentica *ſi verò*, *Cod. hoc tit.* ex quibus deſumptus eſt § hic Principum enim, & Magiſtratuum ſæcularium eſt opem ferre Eccleſiæ contra hæreticos, *cap. inveniitur 41. cap. ſicut 47. 23. quæſt. 4.* Leo Magnus in Synodo Romana *epiſt. 23. ad Theodoſ. Imperator.* ibi: *Defendite contra hæreticos inconcuſſum Eccleſiæ ſtatum, ut & veſtrũ Chriſti dexterâ defendatur Imperium* Et *epiſt. 71. & 73. ad Leonem Imperatorem.* Concil Tolet. 8 *can. 10.* *Principes erunt Catholicæ fidei aſſertores, eamque, & hanc, quæ imminet, Judæorum perfidiam, & cunctarum hæreſum injuriam defendentes.* Milevit. *can 11.* *Adverſus hæreticos vel paganos, vel eorum ſuperſtitiones Legati miſſi de hoc Concilio quicquid utile providerint, à Glorioſiſſimis Principibus impetrent.* Plura Ant. Auguſt. *in epit. lib. 11. tit. 11.* Petrus Gregor. *lib. 2. part. tit. 5. cap. 5. & lib. 13. de repub. cap. 6.* Kochier *lib. 2. polit. cap. 5.* Quare variis conſtitutionibus cautum eſt, ut Principes, & Poteſtates ſæculares præſtent juramentum protegendi fidem, *cap. ad abolendam*, *§. ſtatuimus*, *hoc titul.* Innoc. IV in conſtitutione, quæ incipit: *Ad extirpanda.* Clemens IV. in conſtitutione, quæ ſimiliter incipit: *Ad extirpanda.* Fridericus Imper. *in d. Authent. Gazaros*, *authent. ſtatuimus*, *Cod. de Epiſcop. audient.* Refert Penna *in præſenti*, & *3. part. Direct. comment. 1. 2 & 3* quod juramentum præſtari ſolebat tactis ſacroſanctis Evangeliis, & flexis genibus, ut de eo juramento agentes referunt Farinac. *de hæreſi q. 182. n. 22.* Salelles *tom. 1. lib. 1. de materiis Tribunal. c. 4. regul. 13.* etſi de juſtitia hujus conſtitutionis dubitet Rouſſel. *lib. 5. hiſt. cap. 3. num. 8.*

§.

CAtholici verò, qui crucis aſſumpto charactere ad hæreticorum exterminium ſe accinxerint, illâ gaudeant indulgentiâ, illoque ſancto privilegio ſint muniti, quæ a accedentibus in Terræ ſanctæ ſubſidium conceduntur.

N O T Æ.

2. a ACcedentibus.] De quibus *in cap. quod ſuper de voto*: & ita congregatio Crucesignatorum inſtituta pro miniſterio ſancti officii, iiſdem gratiis, ac indulgentiis gaudet, ac congregatio Crucesignatorum, qui pro expeditione Terræ ſanctæ crucem aſſumpſerunt. Penna *ad Eymericum 2. part. comment. 78.* Simancas *de Cathol. inſt. 45. numero 15.* Paramus *de origine Inquiſit. lib. 2. titul. 1. cap. 3. num. 2.* & *cap. 4. num. 10.* Quare ratione antiquitatis, inſtituti, & ſtatus puritatis ſanguinis, omnes alias præcedere debet, ut doctè probat Buratus *conſil.*.... qui docet Inquiſitores eſſe Duces, & Rectores ipſius Congregationis, ſeu Confraternitatis. Unde cauſæ ejus privativè ad juriſdictionem ſanctæ Inquiſitionis ſpectant, abſque eo, quod Ordinarii locorum de eis cognoſcere poſſint.

§.

ſ.

CRedentes præterea, receptatores, defenſores, & fautores Hæreticorum excommunicationi decernimus ſubjacere, firmiter ſtatuentes, ut poſtquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, ſi ſatisfacere contempſerit intra annum, ex tunc ipſo jure ſit factus a infamis, nec ad publica officia, ſeu Concilia, nec ad eligendos aliquos ad hujuſmodi, nec ad teſtimonium admittatur; ſit etiam inteſtabilis, ut nec teſtandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis b ſucceſſionem accedat. Nullus præterea ipſi ſuper quocunque c negotio, ſed ipſe aliis reſpondere cogatur. Quod ſi fortè Judex extiterit, ejus ſententia nullam obtineat firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit Advocatus, nullatenus ejus patrocinium admittatur: ſi tabellio, inſtrumenta confecta per ipſum nullius ſint momenti, ſed cum auctore damnato damnentur, & in ſimilibus idem præcipimus obſervari. Si verò Clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, ut in quo major eſt culpa, gravior exerceatur d vindicta. Si qui autem tales, poſtquam ab Eccleſia fuerint denotati, evitare contempſerint, excommunicationis ſententia uſque ad ſatisfactionem idoneam e percellantur. Sanè Clerici non exhibeant hujuſmodi peſtilentibus Eccleſiaſtica Sacramenta, nec eos Chriſtianæ præſumant tradere f ſepulturæ, nec eleemoſynas, aut oblationes eorum percipiant, alioquin ſuo priventur officio, ad quod nunquam reſtituantur abſque indulto Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Similiter quilibet Regulares, quibus etiam hoc infligatur, ut eorum privilegia in illa Diœceſi non ſerventur, in qua tales exceſſus præſumpſerint perpetrare.

N O T Æ.

3. a *INfamis.*] Elapſo anno videlicet, *authent. credentes, Cod. hoc. titul.* ex qua tranſcriptus eſt textus hic: in quo differunt credentes ab hæreticis, qui ipſo jure infames fiunt. *Authent. Gazaros, Cod. hoc tit. cap. inquiſitionis, hoc titul. in 6.* Et licet textus hic innovatus ſit *in cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tamen quoad hanc pœnam infamiæ nihil immutatum eſt, ſiquidem tantùm eam incurrunt credentes, & ſimiles poſt annum.

b *Succeſſionem*] Juxta tradita *in cap. 5. & 6. his titul.* Fermoſinus *alleg. 36.* Caſtillo *lib. 5. controv. cap. 137.*

c *Negotio.*] Et debito civili, à quo debitor omninò non liberatur, ſiquidem talis obligatio in fiſcum transfunditur, ut dicemus infrà *in cap. final.*

d *Vindicta.*] Juxta textum *in cap. cùm quidam, de jurejur.*

e *Percellatur.*] Ut contingit incommunicantibus cum aliis excommunicatis, ut dicemus *in c. quod in dubiis, de ſent. excom.*

f *Sepulturæ*] Juxtà tradita ſuprà *in cap. 8.* & probat Salcedo *ad Bernard. Diaz, in praxi cap. 115.*

COMMENTARIUM.

4. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu, qui ad verbum tranſcriptus eſt *ex cap. ad abolendam, hoc titulo, authent. Gazaros, authent. credentes, C. hoc titulo,* talis deducitur aſſertio: *Credentes, defenſores, receptatores, & fautores hæreticorum excommunicantur, & elapſo anno, nec reſipiſcentes, infames fiunt.* Probant tex. *in c. ad abolendam, cap. ſi adverſus, c. excommunicamus 16. §. final. in fine, hoc titulo, cap. quicunque 2. § hæreticos, c. ut officium 11. in princip. c. accuſatus 8. §. Sacerdotes, eod. tit. lib. 6. cap. in partibus 10 hoc titul. in 1. collect. authent. Gazaros, auth. credentes, Cod. hoc titulo, cap. noverit, de ſentent. excom. cap. ſuper quibuſdam, de V.S. l. 44. C. Theodoſ. de his qui ſuper religione contendunt.* Eugenius III. in Concil. Rhemenſi, *canon. 17. Nullus omninò hominum hæreſiarchas, & eorum ſequaces, qui in partibus Guaſconiæ, aut Provinciæ, vel alibi commorantur, manuteneat, vel defendat, nec aliquis eis in terra ſua receptaculũ præbeat. Si quis autem vel eos de cætero retinere, vel ad alias partes proficiſcentes eorum errors conſentiens recipere forte præſumpſerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, & in terris eorum donec condignè ſatisfaciant, divina celebrari officia interdicimus.* Concil. Tolet. 1. *can.* 21. Epaun. *can 15.* Aurel 3. *can.* 30. quorum verba refert Ant. Auguſt. *in epitom. juris lib 11. tit. 22.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa *in præſente*, Turrecrem. *lib. 4. ſumma, c. 21.* Seſſe *tom. 4. deciſ. 473. cum ſequent.* Petrus Greg. *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 7.* Gutierrez *de delict. lib. 1. qu. 47.* Vighellius *in method. juris can fol. 119.* Azor. *tom. 1. inſtitut. lib. 8. c. 15.* Fragoſo *part. 1 de regim. Chriſt. Reip. lib. 1. diſput. 2. §. 7. & part. 2. lib. 1. diſput. 3. §* 1. Duardus *in Bullam cœna Domini, lib. 2. can. 1. quæſt. 28.* Catena *2. part. de offic. Inquiſit. tit 4 n. 38.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4 diſput. 3. punct 5* Diana *part. 4. tract. 7 reſol. 21.* Salelles *lib. 1 de materiis tribun. c. 12 regul. 103. cum ſequent.* Bordon *ſacri Tribun. c. 10 num. 70* Borellus *de præſtantia Regis, c. 16.* Pegado *q 2. Fiſc.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar lib. 2. c. 13.* Scottia *in ſelect. epit. 9. theorem. 27.* Suarez *de fide diſput. 24 ſect. 1.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: qui hæreſim extirpare poteſt, & non facit, particeps ſceleris redditur, *cap. qui aliorum 24. quæſt 3.* probavi ſuprà *in cap. 2 hoc titul.* Ergo credentes, fautores, & defenſores hæreticorum, qui non ſolùm eos non deferunt Inquiſitoribus, verùm eos fovent, & defendunt, eiſdem pœnis ac hæretici ſunt puniendi. Augetur hæc difficultas *ex c. puniit. § 1. hoc. tit.* ibi: *Credentes autem eorum erroribus, hæreticos ſimiliter judicamus.* Ergo eiſdem pœnis ac hæretici ſunt plectendi. Tandem augetur hæc difficultas ex eo, 5. *Impugnatur hæc aſſertio.*

nam receptatores aliorum reorum eiſdem pœnis ac ipſi criminoſi plectuntur, *l. 1. ff. de receptatoribus*, ubi ſcriptum eſt, peſſimum eſſe genus receptatorum, ſine quibus nemo diu latêre poſſit; & ideò perindè puniendos eſſe, atque latrones, quos ſuſceperint: *& in l. 1. C. eod. tit.* ſancitum eſt, ut par pœna reos, atque eorum receptatores exſpectet. Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 3.* ibi: *Eadem pœna afficiuntur.* Et *in l. 3. § ſi quiſquam 12 ff. ad Syllanian.* is qui ſervum facinoris noxium celaverit, in ea cauſa haberur, ac ſi lege, quæ de ſicariis lata eſt, facinoris noxius eſſet: *in l. 3 §. non tantum, ff. de incend. ruina, l. crimen 9. Cod. ad leg. Iul. de vi*, cùm dicitur non minus delinquere receptatorem, quàm aggreſſorem, ſatis innuitur, pari pœna utrumque plectendum eſſe. Et *in l. unic. C. de crimine peculatus*, reſcriptum eſt, eadem pœna afficiendum peculatorem, & qui ſciens peculatori ſinum præbuerit. Ergo receptatores etiam hæreticorum eiſdem pœnis ac ipſi hæretici puniri debent.

De credentibus Hæreticorum.

6. Quâ difficultate ita fulcirâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, magnam differentiam verſari inter credentes & defenſores hæreſum; & inter credentes, & defenſores hæreticorum. Illi enim dicuntur, & ſunt omnes, qui licet explicitè nullam hæreſim credant, aut defendant (quo caſu hæretici ſunt) implicitè tamen, verbis, vel factis credunt erroribus illis, quos ſciunt eſſe contra fidem: ut ſi quis generaliter credat veram eſſe ſectam Lutheri, quam ſcit fidei eſſe contrariam; licet in particulari nullum errorem ſequatur, dicetur hæreticus ex eo, quod implicitè ſic credit hæreſibus. Quo caſu procedit textus *in dict. cap. penult. verſ. Credentes, hoc titul.* quem ita accipiunt Grillandus *de hæreticis, qu. 9.* Villadiego *eod. tract. quæſt. 16.* Caſtro *lib. 1 de juſta hæretic. punit. cap. 17.* Thomas Delbene *de offic. Inquiſit. part. 1 dubit. 14.* Murga *tom. 2. tract. 1. dub. 2.* Sic etiam ad hunc caſum referendi ſunt textus *in cap. quis aliorum 24. quæſt. 3. & in cap. ſuper quibuſdam, de V. S. cap. filii, hoc titul. in 6.* Alii ſunt credentes, & defenſores hæreticorum, qui nec etiam implicitè credunt, nec defendunt hæreſes illorum, ſed ſimpliciter credunt, & fidunt perſonis hæreticorum, eoſdem, vel res ipſorum defendunt, nullâ habitâ ratione ad hæreſes, quas exectantur; undè non ſunt hæretici, quia nec implicitè habent errorem contra fidem. Textus optimus *in cap. accuſatus, §. ſi verò, in princip.* ibi: *Non tamen exiſtens hæreticus, hoc tit. in 6.* Et de his credentibus, ac defenſoribus agitur in præſenti textu, & aliis pro ejus illuſtratione adductis: docuerunt Scottia *in ſelect. epit. 9. theorem. 37.* Fragoſo *dict. diſput. 3. §. 1* Palao *dict. diſput. 2. punct. 5.* Salelles *dict. regul. 103.* Bordonus *dict. cap. 10. num. 86.* Undè deducitur ratio, cur Martinus V. & alii Pontifices in prima clauſula Bullæ cœnæ omiſerint verbum *credentes*, quod alii adjecerunt, quia ſcilicet aut credentes credunt erroribus, & ſub nomine hæreticorum continentur; aut hæreticis, & tunc ſub nomine defenſorum, vel fautorum includuntur: ſed Innocentius III. *in præſenti*, & Bonifacius VIII. *in dict. cap. 2. §. hæretici hoc titulo*, expreſſerunt credentes, defenſores, & fautores, ut majori claritate ſub illis verbis comprehenderent modos non tantùm ſpeciales, ſed etiam generaliter omnes, quibus foveri, defendivè poſſent hæretici.

De fautoribus, defenſoribus, & receptatoribus.

7. Deindè ſciendum eſt fautorem hæretici eum dici, qui commiſſione favet hæretico, defendendo, receptando, vel non puniendo illum: & ita triplici modo, omiſſione videlicet, facto, vel verbo crimen hoc admittitur. Omiſſione cùm hæretici non puniuntur ab iis qui eos damnare poſſunt: facto, cùm defenditur, aut receptatur: verbo, cùm conſilium illis datur. Nec deſideratur, quod fautor habeat formalem intentionem favendi hæretico ratione hæreſis, ſed ſufficit illi præſtare favorem ex cauſa hæreſis, ſine tali voluntate, cùm ex actu tendente in hæreticum ſatis cognoſcatur fautoria; ſiquidem ille favor non præſtaretur, ſi non eſſet hæreticus. Sufficit ergo facere illum actum, ex quo ſequitur favor; nam in eo virtualiter, & interpretativè comprehenditur ea voluntas, & intentio, ut docuerunt Suarez *de fide diſput. 24. ſect. 1. num. 7* Carena *part. 2. tit. 4. num. 40.* Illud tamen certum eſt, non poſſe procedi contra fautores, niſi priùs conſtet, perſonam, cui favent, hæreticam eſſe, quia judicium quod ſumitur contrà ſuſpectum de hæreſi prætenſum, fundatur ſuper fautoria qualificata in caſu hæreſis. Ergo priùs debet conſtare de hæreſi perſonæ, cui præſtitus fuit favor in cauſa hæreſis, ut reſolvunt Farinac. *de hæreſi quæſt. 182. num. 11.* Carena *2. part. tit. 4. num. 19.* Defenſores hæreticorum illi dicuntur, qui perſonas eorum armis & viribus ſuis, vel officio, ut Advocati, & ſimiles, defendunt; nam ſi errores ipſorum defendant, formaliter hæretici dicuntur. Tandem receptatores ſunt, qui hæreticos recipiunt, aut occultant ratione hæreſis, ut latè probat Thomas Delbene *part. 1 de offic. Inquiſit. dub. 26.* Murga *tom. 2. diſquiſ. tract. 1. dub. 3 & 4.* P. Mendo *in ſtatera, diſſert. 1. quæſt. 6.* qui reſolvit, hujuſmodi fautores & receptatores adhuc abſolvi poſſe virtute Bullæ Cruciatæ.

De pœnis eorum.

8. Deindè ſciendum eſt, credentes, fautores, defenſores, & receptatores hæreticorum non puniri pœnis hæreticorum; nam is, qui hæreticus non eſt, ſed leviùs deliquit, non punitur pœnis hæretici, juxtà regulam capitis *pœna, de pœnit. diſt. 1.* & licèt in nonnullis Eccleſiæ canonibus exæquentur hæreticis fautores, & defenſores, id intelligendum eſt quoad modum procedendi, ut *in cap. Præſidentes, cap. in fidei, cap. ut officium, cap. ut commiſſi, cap. contra Chriſtianos, cap. ut inquiſitionis, hoc titul. lib. 6.* & quoad nonnullas pœnas omnibus communes, veluti quoad abjurationem hæreſis, de qua ſunt ſuſpecti, *cap. ut officium, verſ. Si verò, hoc titul. in 6.* Dubitari tamen ſolet, an illi de levi tantùm, vel de vehementi ſuſpicione abjurare debeant. Et probabilius eſt, credentes, defenſores, & ſimiles de vehementi abjurare debere: tum quia talis videtur eſſe ſuſpicio contrà illos; nec enim pro levi tot pœnas imponerent Innocentius *in præſenti*, & Bonifacius *in d. cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tùm etiam, quia *in eodem c. 2. §. ille*, docetur ex favore, & defenſione hæreticorum inſurgere vehementem hæreſis ſuſpicionem; ſed ſemper attendenda eſt qualitas perſonæ faventis, vel receptantis, ut ſuſpicio levis, vel vehemens oriatur, ut reſolvunt Eymericus *2. part. direct. quæſt. 56. num. 6.* Carena *dict. tit. 4. num. 20.* Caſtropalao *dict. tract. 4. diſput. 7.* Salelles *dict. regul. 101.* qui latiùs de hac abjuratione agunt.

Traditur ratio decidendi.

9. His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam is qui crimen commiſit, in quo alterius criminis ſuſpicio continetur, ultrà pœnas illius, poteſt ut ſuſpectus de alio coerceri; atqui credentes hæreticorum, & ſimiles, ſunt ſuſ-

pecti

pecti de hæreſi; igitur ob eam ſuſpicionem rectè puniuntur, niſi ex aliqua juſta cauſa ſuſpicio hæreſis ceſſet, *dict. cap. accuſatus*, §. *ille*, veluti ſi adſit ignorantia probabilis, argumento capitis *felices*, ibi: *Scienter*, *de pœnis in l. 6. 3. verſ. Quod enim, ff. de incendio, ruina.* Docent Grillandus *de hæreſ. qu. 9. num. 3.* Simancas *de Catholic. cap. 15. nu. 17.* qui accipiunt præſentem textum in credentibus, & defenſoribus hæreticorum, quos ſciebant eſſe hæreticos. Sic ſimiliter juſta ne eſſiras, ſeu coactio excuſat crimen hoc, ut reſolvit Carrierius *num. 167.* Menoch. *de arbitr. caſu 349. num. 16.* Etiam receptans hæreticum ob ſanguinis propinquitatem, minori pœna afficiendus eſt, ut reſolvunt Diana 4 *part tract. 7. reſol. 21.* Salelles *ubi ſuprà, regul. 105. num. 229.* Bordonus *ſacri tribun. cap. 10. num. 82.*

10. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam etſi ab Interpretibus dubitetur, an privatus ſciens aliquem hæreticum, & eum non denuncians, fautor, ſeu defenſor, ac de hæreſi ſuſpectus credatur; & non deſint, qui affirment ex tali omiſſione denunciationis inſurgere violentam ſuſpicionem hæreſis, ſeu fautoriæ, ut reſolvit Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib. 2. c. 25.* probabilius tamen eſt, ex ſola omiſſione denunciationis ſine aliis conjecturis non provenire ullam hæreſis, aut fautoriæ præſumptionem, nec obligationem ullo modo abjurandi: ſed denunciare hæreticos omittentem eſſe graviter puniendum, ſolummodò ut inobedientem præceptis Inquiſitionis, reſolvunt Suarez *de fide diſput. 20. ſect. 4 nu. 28.* Tranſmiera *in ſtimulo fidei, quæſt. 3. cap. 7.* Salelles *tom. 3. lib. 5. de mater. tribunal. regul. 390.* Undè licet teneatur quilibet Catholicus denunciare hæreticos, juxtà tradita *in cap. 2. hoc tit.* non tamen ſi omittat, ideo ut hæreticus, ſeu tanquam ſuſpectus de hæreſi puniri valet. Nec obſtat textus *in dicto cap. penult. hoc tit.* §. 1. Procedit enim in credentibus hæreſum, non hæreticorum, qui verè hæretici ſunt, juxtà ſuprà tradita. In præſenti verò textu agitur de credentibus hæreticorum, qui tantùm ſuſpecti de hæreſi ſunt, juxtà ſuprà tradita. Nec obſtat tandem quod de receptatoribus expendamus; nam omiſſis quæ de eorum pœnis in aliis criminibus congeſſerunt Ant. Matthæus *de criminibus ad tit. de receptatoribus*, Gaillus *de pace lib. 1. cap. 10.* Plaza *de delict. cap. 36.* Menoch. *de arbitr. caſu 368.* Granan. *diſceptat. volum. 4. cap. 368. ex num. 4.* Giurba *conſil. 8.* Cyriacus *controv. 345.* D. Nicol. Anton. *de exilio lib. 2. cap. final.* dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter eos, qui ante delictum commiſſum, ut committatur, vel in ipſo dum committitur, aliquem recipiunt, vel occultant; & inter eos, qui omninò poſt illud conſummatum recipiunt. Priores enim tanquam participes delicti pari pœnâ afficiuntur cum ipſis delinquentibus, juxtà ſententiam Bartoli communiter receptam *in l. furti*, §. *ope, num. 2. ff. de furtis*: quo caſu procedit textus *in di. l. 1 ff. de recept.* ubi agitur de iis, qui latronem cum re ipſa ablata recipiunt, qui cùm durante contrectatione furtum committant, *l. in faciendo 69. §. infans, ff. de furtis*, illi tanquam recipientes delinquentem in ipſo delicto, pari pœna plectuntur. Bartolus *in dict. l. furtum*, Gomez *lib 3. variar. cap. 5. colum. penult.* Cæterùm ubi quis recipit, vel occultat reum poſt delictum conſummatum, quia leviùs peccat, & non eſt cauſa proxima delicti, eadem pœna non punitur cum reo principali, ſed leviori regulariter, *l. final §. final. ff. de abigeis, l. vim 39. § mulierem, ff ad l. g. Iul. de adult. l. Metrodorum 40. ff. de pœnis.* Dixi *regulariter*, quia nonnullis in caſibus contrariũ reperitur in jure expreſſum, ut *in cap. felicis, de pœnis in 6. cap. 1 de homicid. lib. 6 cap. 1. de ſchiſmat. eod. lib. clemen. 1. de pœnis, cap. 1. §. conventicules, de pace juram. firmanda.* Meritò ergo receptatores hæreticorum, qui poſt delictum hæreſis commiſſum eos recipiunt, non puniuntur eiſdem pœnis ac hæretici, quidquid velint Gloſſa & repetentes *in cap. 2. hoc tit. in 6.* quorum ſententia defendi poteſt in his, qui recipiunt, vel occultant ad hæreſim committendam, vel in ipſo crimine, aut cùm occultant captum, vel capiendum: quo caſu accipiendus eſt Pius V. in conſtitutione relata à Navarro *cap. 27. num. 56* ubi refert, velut hæreticos puniri recipientes, vel occultantes hæreticos.

§.

QUia verò nonnulli ſub ſpecie pietatis virtutem ejus (juxtà quod Apoſtolus ait) abnegantes, auctoritatem ſibi vindicant prædicandi, cùm idem Apoſtolus dicat: Quomodo prædicabunt, niſi [a] mittantur? omnes qui prohibiti, vel non miſſi præter auctoritatem ab Apoſtolica Sede vel Catholico [b] Epiſcopo loci ſuſceptam, publicè, vel privatim prædicationis officium uſurpare præſumpſerint, excommunicationis vinculo innodentur: & niſi quamcitiùs reſipuerint, alias competenti pœnâ plectentur.

NOTÆ.

1. a *Mittantur.*] Secunda *ad Timoth. cap. 3.* & *ad Roman. cap. 10.* Faciunt textus *in cap. innovo, 21. diſt.* Trident *ſeſſ 5. de reform. cap 1.* & *ſeſſ. 24 cap. 4.* Quare Iſaias dicebat ad Dominum: *Ecce ego, mitte me.* Refertur *in cap. ſcripſit 8. quæſt. 1.*

2. b *Epiſcopo loci.*] Qui debet licentiam prædicandi concedere, ut latè probat Barboſa *de poteſt Epiſcop. alleg. 71.* & *in ſumma Apoſtolic. verbo Prædicare*: & illam ex juſtis cauſis poteſt denegare, aut jam conceſſam revocare, ita ut in ſua Diœceſi, nec etiam in propriis Eccleſiis Regulares exempti prædicent, quidquid ſua tantum fretus auctoritate aſſeruerit audax Brunus Chaſſaing. *de Privilegiis Regul. tractat. 6. cap. 1. per totum.*

§.

ſ.

ADjicimus inſuper, ut quilibet Archiepiſcopus, vel [a] Epiſcopus, per ſe, aut per Archidiaconum ſuum, aut alias honeſtas, idoneaſque perſonas bis, aut ſaltem ſemel in anno propriam parœciam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, aut plures boni teſtimonii viros, vel etiam (ſi expedire videbitur) totam viciniam jurare compellat, quod ſi quos ibidem hæreticos ſciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, ſeu à communi converſatione fidelium vita & moribus diſſidentes, eos Epiſcopo ſtudeat indicare. Ipſe autem Epiſcopus ad præſentiam ſuam convocet accuſatos, qui niſi ſe ab objecto reatu purgaverint, vel ſi poſt purgationem exhibitam in priſtinam fuerint relapſi perfidiam, canonicè [b] puniantur. Si qui verò ex eis juramenti Religionem obſtinatione damnabili reſpuentes, jurare fortè noluerint, ex hoc ipſo tanquam hæretici reputentur. Volumus igitur, & mandamus, & in virtute obedientiæ diſtrictè præcipimus, ut ad hæc efficaciter exequenda Epiſcopi per Diœceſes ſuas diligenter [c] invigilent, ſi canonicam velint effugere ultionem. Si quis enim Epiſcopus ſuper expurgando de ſua Diœceſi hæretici pravitatis fermento negligens fuerit, vel remiſſus, cùm id certis indiciis apparuerit, & ab Epiſcopali officio deponatur, & in locum ipſius alter ſubſtituatur idoneus, qui velit, & poſſit hæreticam confundere pravitatem.

N O T Æ.

a EPiſcopus] Cujus præcipuum munus eſt hæreſes exſtirpare, hæreticoſque punire. Felix Papa *epiſt. 3* ibi: *Fratres hortor dilectionem veſtrã, & obteſtor, & moneo, ut quà debetis, & poteſtis ſolicitudine vigiletis ad inveſtigandos hæreticos.* Sixtus II. *epiſt. 1 ad Gratum Epiſcop.* ibi: *Tuam moneo dilectionem, ut cunctos, quos errare cognoveris, ad Catholicam fidem, & ad unitatem rectè credentium convertere ſtudeas.* Leo Mag. *epiſt. 2. ad Epiſc. Italia, & 74. vel 76. ad Anatolium Epiſc. & epiſt. 80 ad Julian. Epiſc.* Concil Carthag. *can. 124. Si in matrice, vel in Sede Epiſcopus negligens fuerit contra hæreticos, admoneatur à vicinis Epiſcopis: & ſi ab eo die intra ſex menſes in Provincia ſua non conveniat ad unionem Eccleſia Catholica alios, non ei communicetur donec id fiat* Refert Ant. Aug. *in epit. juris lib. 4. tit 58* & probavi *in c. 2. hoc tit. l. 1 C. Theodoſ. de Relig* Novella 3. Valentini, D. Ambroſius *epiſt. 32. l* Gothofr. *in dict. l. 1.* Adhuc enim his temporibus Alexandri, & Innoc non erat Inquiſitorum juriſdictio ſtatuta, quæ per ſequentes Summos Pontifices conceſſa, & inſtituta fuit; nam cùm Epiſcopi cœpiſſent variis negotiis implicari, Diœceſimque non per ſe, ſed per alios regere; hæretici que non ſolum latenter, verum & palam venenum effunderent, oportuit Judices peculiares peritiſſimos, & Religione præſtantes inſtituere in qualiber Provincia, ut inquirerent, punirentque hæreticos, & de hæreſi ſuſpectos; non tamen ideo ſublata fuit hæc facultas Epiſcopis, qui ut ordinarii Inquiſitores hæreſum ſimul cum ipſis Inquiſitoribus poſſunt procedere, & in ipſis cauſis fidei decidendis ſuffragium deciſivum habent; non autem ad pœnam procedere poſſunt, immò ſi quam receperunt probationem, tenentur eam Inquiſitoribus tranſmittere. Molina *de juſtitia diſp. 28. n 13.* Catena *de offic, Inquiſit. 1. p tit. 4. §. 3. num 20.* Villaroël. *p. 1. regim. Eccleſ q. 5. art. 1.* De origine autem juriſdictionis, & officii ſanctæ Inquiſitionis in genere agunt Paramus *de officio ſancta Inquiſit. lib. 1 per totum* Salelles *to. 1. de mater. Tribun. ſancta Inquiſit. lib 1. in prologom. de origine ſancta Inquiſitionis, ſpecialiter in Hiſpaniarum Regnis* eruditè, & late agit Tamayus à Salàzar *in Martyrol. Hiſpan. tom. 2. die 29. Aprilis*, Thomas Delbene *part. 2. de offic. Inquiſit. dub. 195.* Fragoſo *tom. 2. de regimine.*

b. *Puniantur.*] Juxta tradita ſuprà *in cap. excommunicamus, § illi autem.*

c *Invigilent.*] Juxta ſuprà tradita *in c. 2. hoc tit.*

C A P U T XIV.

Gregorius IX. *Archiepiſcopo* [a] *Mediolan.*

SIcut in uno corpore. *Et infrà*: Cùm igitur nonnulli laici prædicare præſumant, & verendum nimis exiſtat, nè vitia ſub ſpecie virtutum ſubintrent: nos attendentes, quod Doctorum ordo eſt in Eccleſia Dei quaſi præcipuus: mandamus, quatenùs cùm alios Dominus Apoſtolos dederit, alios Prophetas, alios verò Doctores, interdicas laicis univerſis, cujuſcunque ordinis cenſeantur, uſurpare officium prædicandi.

N O T Æ.

a MEdiolan.] De Metropoli hac Mediolanenſi egi *in cap. 17. de reſcriptis.* Hujus textus commentarium dedi ſuprà *in cap. cum ex injuncto.*

C A P U T

C A P U T XV.

ª Idem.

EXcommunicamus, & anathematizamus univerſos Hæreticos, Catharos, Patarenos, pauperes de Lugduno, Paſſaginos, Toſſepinos, Arnaldiſtas, Speroniſtas, & alios quibuſcunque nominibus cenſeantur, facies quidem habentes diverſas, ſed caudas ad invicem colligatas, quia de varietate conveniunt in id ipſum. Damnati verò per Eccleſiam, ſæculari judicio relinquantur, animadverſione b debitâ puniendi: Clericis priùs à ſuis ordinibus degradatis.

N O T Æ.

1. a [*Dem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit proprio motu contra hæreticos hîc expreſſos: & continet varia capitula, quæ inter epiſtolas ipſius Pontificis ordine 8. referuntur; nam licet Cathari jam primis Eccleſiæ ſæculis damnati fuiſſent, ut probavi *in cap. 8. hoc titulo*; tamen cùm temporibus Innocentii III. novi hæretici inſtauraſſent hæreſim Manichæorum, etiam nomen Cathariſtarum innovarunt. In Germania dicebantur Cathari: in Flandria *Piphles*: in Gallia Tiſſerani, ut refert Spondanus poſt Baronium *anno* 1198. *num.* 27. & 1190. *num.* 11. ubi etiam agit de Patarenis, Humilitatis, & pauperibus de Lugduno.

b *Debita.*] Ultimo videlicet ſupplicio, juxtà tradita ſuprà *in cap. ad abolendam, cap. excommunicamus*, §. 1. ubi commentarium hujus textus invenies.

ſ.

SI qui autem de prædictis poſtquam fuerint deprehenſi, a redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur: credentes autem eorum erroribus, hæreticos ſimiliter judicamus.

N O T Æ.

1. a REdire voluerint.] *Redire noluerint*, legendum eſſe voluerunt Gloſſa *in cap. inter, de purgat. canonic.* Joannes Igneus *in l.* 1 §. *cum Dominus, num.* 34. *ff. ad Syllan.* ſed perperam; licèt in aliis codicibus ita legi referat Boet. *deciſ.* 341. *num.* 3. Tùm quia pœnitentes, qui nolunt redire ad Eccleſiam, longè ſeveriùs puniuntur, ſiquidem traduntur Curiæ ſæculari, *cap. ad abolendam, hoc titul.* cui admiſsâ lectione negativâ, non rectè convenit præſens textus. Tùm quia detruſio in carcerem ad agendam pœnitentiam, de qua in præſenti agitur, tantùm referri poteſt ad eos, qui redeunt ad Eccleſiam, erroremque confitentur, ac illum abjurant, ut patet, & probatur *ex cap. ut commiſſi, verſ. ut illorum, hoc titul. lib.* 6. Unde verior lectio eſt affirmativa, quæ habet *voluerit*, quam retinent repetentes *hic*. Boerius *ubi ſuprà*, Simancas *de Catholic. cap.* 47. *num.* 33. Albertinus *de hæreticis, cap.* 1. *num.* 42. juxtà quos, & alios Gregorius IX in præſenti docet, quod etſi hæretici impœnitentes, qui ad Eccleſiam non redeunt, tradi debeant brachio ſæculari, juxtà ſuprà adducta *in cap. ad abolendam*: tamen verè pœnitentes, & veniam deprecantes admittuntur ad reconciliationem, ut evitent mortis pœnam, & detrudantur in perpetuum carcerem: quod adjecit Gregorius pro declaratione verſiculi præcedentis, non quia aliquid contrarium deſideret, ut contra Sylveſtrum notavit Simancas *ubi proximè*, undè intelligens alternativam textus *in cap* 1. *hoc titulo, in* 6. ibi: *Curiæ relinquendus, aut perpetuò immurandus*; ita ut prior pars ad impœnitentes referatur, poſterior verò ad pœnitentes, ut advertit Alciatus *in eodem textu, num.* 42 contrà alios exiſtimantes per verba illa concedi electionem judici, ut alterutram pœnam eligere poſſit; parum advertentes, textum illum non agere de pœna præſcribenda, ſed de modo degradationis, quæ hoc, vel illo caſu facienda eſt. De his etiam hæreticis pœnitentibus intelligitur textus *in cap. accuſatus, in fine, hoc titul. in* 6. Undè conſtat, ſpeciale eſſe in hoc crimine hæreſis, ut per pœnitentiam liberetur reus à relaxatione Curiæ, & pœna mortis: & ita limitatur regula legis *qui ea mente, ff. de furtis*: & ita notarunt *in cap. ad abolendam, hoc titulo*, Felinus *num.* 2. Abbas *num.* 5. Corraſius *lib.* 3. *miſcel. cap.* 8. *num.* 5. Simanc. *dict. tit.* 47. & meritò, quia divina majeſtas, in quam potiſſimùm hæreticus deliquit, *cap. vergentis, hoc tit. l.* 4 *C. eod.* non vult mortem peccatoris, ſed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat; & ſic hæretici obdurati pietate alliciuntur, ut faciliùs redeant, & pœnitentes, ac de præterito lapſu dolentes pleniùs ſatisfaciant. Hinc Joannes Sum. Pontifex rogat Imperialem clementiam Juſtiniani *in l. inquit*, §. *ſed quia, Cod. de ſumma Trinit.* ut ſi hæretici proprio depoſito errore ad unitatem Eccleſiæ reverti voluerint, in Chriſtianorum communionem eos recipiat, ea ratione quod gremium ſuum nunquam redeuntibus, ac pœnitentibus claudit Eccleſia, *cap. ſuper eo, de hæretic in* 6. facit edictum relatum *in l. credentes, Cod. de ſumma Trinit.* De jure civili non ſatis disertè conſtat, an hæreticis pœnitentibus venia delicti detur. In lege 4. *in fine, Cod. hoc titul.* reſcriptum eſt, delicti veniam pœnitentibus dari: quam ſententiam probat P. Gregorius *lib.* 33. *ſyntag. cap.* 8 *num.* 18. Verùm *in l.* 3. *Cod. de apoſtatis*, lapſis, & errantibus ſubveniri ſcribitur; perditis verò, hoc eſt ſanctum baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ ſuccurri: quæ jura ut componat Vveſembechius

in

in parat. ad tit. Cod de apoſt. affirmat in dicta lege *3.* non agi de apoſtatis, ſed de Anabaptiſtis, quos à cæteris hæreticis differre aſſerit, ideoque eis pœnitentibus nihil de pœna remitti: Anabapriſtarum enim crimen facti eſt (inquit,) quod factum non tollitur pœnitentiâ, ut nec homicidium, adulterium, vulnus; ideoque nihil de pœna tollitur, quia manente causâ manet effectus. At reliquæ hæreſes non conſiſtunt in facto, ſed in opinionis errore verſantur; qui error cùm per conſeſſionem, & pœnitentiam deponatur, venia conceditur. Sed hæc ſolutio facilè convincitur, cùm nulla ferè ſit hæreſis, quæ cum opinionis errore conjuncta, facta non habeat Eccleſiaſticis myſteriis repugnantia. Undè nulla differentia verſatur inter Anabaptiſtas, & cæteros hæreticos. Accedit quia abſurdum eſt dicere pro perditis ibi accipi Anabaptiſtas, cæteros verò hæreticos pro lapſis; cùm certùm ſit, pejore Anabaptiſtis ac majori dignos odio Neſtorianos, ac Manichæos ubique exiſtimatos eſſe. Quare hac omiſsâ ſolutione dicemus cum Cujacio *in parat. Cod. de apoſtat.* dictam legem 3. eſſe non de Anabaptiſtis, ſed de apoſtatis; eſt enim ipſa ſub titulo *de Apoſt.* tam in codice Juſtin. quàm in Theodoſ. Nec ea verba in ea inſerta, *Sanctum baptiſma profanantibus*, rei veritatem adumbrant, cùm pars pro toto hîc accipiatur, ſanctum quoque baptiſma pro Catholica religione ſit intelligendum: & ideo, cùm ibi dicitur perditis nullo remedio pœnitentiæ ſuccurri, eſt accipiendum de apoſtatis, quorum longè gravius eſt peccatum hæreticali ſuperſtitione; iſti enim adhuc cives Eccleſiæ ſunt, licet ejuſdem veram doctrinam ſathanæ inſidiis deſerentes: illi verò omninò à ſacris præceptis ſunt alieni, ut exponit Farinac. *quæſt. 183. num. 16.* & hinc rectè *in d. l.* .. lapſis, & errantibus ſobveniri dicitur; perditis verò nullo remedio pœnitentiæ ſuccurri: lapſi, & errantes ſunt hæretici, perditi ſunt apoſtatæ; ſicuti enim deperditum id dicimus, quod extra rerum naturam eſſe deſiit, *l. deperditum 21. ff. de petit. heredit.* ſic eum, qui cùm in vera via ſalutis ſit, erat à ſemita, & tramite, lapſum dicemus; perditum verò, qui omninò remotus ab ea eſt: & hoc ſenſu Imperator Conſtantinus Paganos perditos appellat in *l. 1. Cod. de paganis*: & primis Eccleſiæ ſæculis apoſtatis pœnitentiam denegari probavi *in can. 1. Concilii Illiber.*

2. *De pœna perpetui carceris.* Hæreticis ergo in hæreſi deprehenſis, ſed pœnitentibus, imponenda eſt pœna perpetui carceris, juxtà conſtitutionem Friderici relatam per Pennam *ad calcem Directoris*, & conſtitutionem Innocentii IV. editam Anno 1254. quæ incipit: *Noverit*, quàm refert Penna *ubi ſuprà*. Probant Farinac. *de hæreſi quæſt. 195. §. 5. num* 101. Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 6 cap. 7 regul. 487.* Thomas Delbene *part 1. de offic. Inquiſit. dubit. 156.* Undè infertur, & præcipuè ex hoc textu, ibi: *deprehenſi.* Hæreticis qui ſolùm ſunt de hæreſi ſuſpecti, leviter, aut vehementer non eſſe imponendam pœnam perpetui carceris, quia talis pœna tantùm recedentibus formaliter à fide Catholica eſt injungenda; poterunt tamen illi temporariâ carceris pœnâ pecuniariâ, ſeu ſimili puniri. Simancas *de Catholicis, titul. 47. n. 5.* Penna *3. part. direct. comment. 42. num. 172.* Nec etiam perpetuò carceri mancipandi ſunt, qui ante teſtium publicationem reatum ſuum fatentur pœnitentiam flagitantes; quia non cenſentur plenè deprehenſi in hæreſi, ſeu apoſtaſia formali: quare illis juxtà tempus, in quo pænitentiam petierunt, tempus carceris eſt taxandum, ut ſi ſtatim ac deprehenſi ſunt, delictum fateantur, per ſex menſes in carcerem detrudantur; ſi verò dum accuſatio proponitur, per annum; & ſi poſt accuſationem, per biennium, ſi poſt torturam, in perpetuum: in ipſa autem pæna carceris perpetui, jure communi attento *ex cap. ut commiſſi, verſ. Et illorum, de hæret. in 6.* Inquiſitores poterant diſpenſare commutando ipſam pænam in peregrinationem, jejunia, & ſimilia opera: ſed hodie hoc reſervatum eſt Domino Inquiſitori Generali, ut jam notavit Simancas *de Catholic. titul 16. n. 20. & titul. 47. num. 12.* & ſolet Inquiſitor Generalis cum damnatis ſimpliciter ad perpetuum carcerem poſt triennium; cum damnatis verò ſine remiſſione, poſt octo aut decem annos diſpenſare ſi appareant ſigna veræ pœnitentiæ. Debet autem carcer competens viribus naturæ eſſe, ſed ita, ut magis ad pœnam, quàm ad cuſtodiam inſtituatur, *Clement. 1. § propter, hoc titul.* ibi: *Duro tamen tradere carceri, ſive arcto, qui magis ad pænam, quam ad cuſtodiam videatur.* Et tempus hoc carceris poſſe commutari ab Inquiſitoribus, condemnando hæreticos ad triremes per idem tempus, patet ex conſtitutione Alexandri VI. quæ incipit: *Venerabilis*, data die 26. Maii anni 1503.

3. *De habitu pœnitentiali.* Tandem ſciendum eſt, pœnitentiam hanc in carcere faciendam pertempus ab Inquiſitoribus præfinitum, utpotè ſolemnem, peragendam eſſe cum veſte pœnitentiali, juxtà antiquam Eccleſiæ conſoetudinem, ut ita ſacco illo induti, & ſignati, magis humilientur, argumento capitis *in capite, 50. diſt.* docent Simancas *ſuprà, num. 9.* Penna *ad Eymericum, 3. part. director. comment. 42. num. 175.* Salelles *lib. 6. cap. 7. regul.* 490 qui diligenter inquirunt uſum dicti habitus pœnitentialis. Et jam invaluiſſe primis temporibus Concilio Tarraconenſi relato per Eymericum 2. *part Direct. titul. de formis pœnitent.* & ex quibuſdam literis, ſeu ſententiis Sancti Dominici, relatis à Camillo Campegio apud Zanchinum *de heretic. cap.* 20 ex Concilio Toloſano celebrato anno *1229.* ubi ita cavetur: *In deteſtationem quoque veteris erroris, duas cruces portent de cætero altiùs præminentes, alterius coloris, quàm ſint veſtes eorum, unam à dextris & alteram à ſiniſtris.* Et cùm adhuc dubitaretur, quonam modo, & cujus coloris hujuſmodi cruces eſſent conficiendæ, in Concilio Biterrenſi *can.* 2?. ita cautum fuit: *In deteſtationem etiam veteris erroris duas cruces portent in ſuperiori veſte coloris crocei, longitudinis duorum palmorum, & dimidii, latitudiniſque duorum, & in ſe trium digitorum habentes latitudinem; unam anterius in pectore, & aliam poſterius inter ſcapulas: veſtes, in quibus cruces portaverint, colores crocei non appareant, ſuperiori veſte intellecta, ſuprà quam in domo, vel extrà alia non portetur.* Habitum iſtum vulgò appellamus *Sambenito*, & varias hujus nomenclaturæ ratione adduxerunt Yepes *in Chron. D. Benedicti, anno 682.* Fr. Hieronymus Roman. *lib. 5. Reipubl. Chriſt.* Ant. Perez *ſermon. 2. de ſancto Andrea.* Haæphtenus *lib. 5. diſquiſit. monaſt. tract. 7. diſquiſit. 3.* Sed placuit ea, quam ſequuntur Yepes, & Haæphtenus, videlicet quod cùm olim ob publica, & enormia delicta

pœnitentes

pœnitentes detruderentur in monaſteriis ', & ibi mutarent habitum, non erat alius, niſi ipſius religionis, prorſuſque ſimilis veſti monachorum, apud quos recludebantur. Fuit hæc autem forma apud Hiſpanos tam antiqua, ut in Barchinonenſi Concilio anno 540. celebrato præſcribatur: *Ut pœnitentes raſo capite, habitu religionis amicti, omne tempus vitæ ſuæ jejuniis, atque obſecrationibus impendant.* Et in Concilio Toletano IV. expreſsè præſcribitur in hæc verba: *Quicunque ex ſæcularibus accipientes pœnitentiam totonderunt ſe, & rurſus prævaricantes, laici effecti ſunt, comprehenſi ab Epiſcopo ſuo ad pœnitentiam, ex qua receſſerunt, revocentur. Quod ſi aliqui per pœnitentiam irrevocabiles ſunt, nec admoniti revertuntur, ut veteres apoſtata ceram Eccleſia anathematis ſententia condemnentur.* Et in 6. Tolet. Synodo, *can 7.* ita ſtatuitur: *Ut hi, qui ſub religioſo habitu pœnitentiæ profeſſi pro venia peccatorum ad manum ſacerdotis adducti, ſi poſt hac, vel aut comam nutrientes, vel veſtimenta ſæcularia ſumentes, ad id, quod reliquerant, redierint, ab Epiſcopo civitatis comprehenſi rurſus legibus pœnitentiæ in monaſteriis ſubdantur inviti.* Inde conjectantur Ycpes, & Hæphtenus *ubi ſuprà*, pœnitentes hæreſi abjurata detruſos fuiſſe in monaſteria Divi Benedicti, & detuliſſe ſcapulare ipſius Ordinis eo modo, quo Equites olim Militarium Ordinum ſub regula D. Benedicti degentes deferebant ſcapulare parvum, quod vulgò dicebatur *Sanbenitillo*, ut probat Hæphtenus *ubi ſuprà.* Unde licèt poſtea rei ipſi detrudi cœpiſſent in carceribus ſanctæ Inquiſitionis, ad pœnitentiam peragendam, tamen habitus ipſe pœnitentialis vetus nomen retinuit, & ita à priſtina detruſione in monaſteriis ſancti Benedicti, volgò *Sanbenito*, appellatur. Alia de ipſius vocis ratione congeſſit Paramus *de offic. Inquiſit. lib. 1. cap. 5. tit. 2.*

4. *De coloribus & forma ipſius habitus.* Hujus ſacci color varius fuit antiquitus, tempore Eymerici lividus, & ſubniger, & cruces crocei coloris erant; hodie autem ſaccus ipſe crocei coloris eſt, cruces autem ante pectus, & in dorſo rubei coloris: cujus coloris rationem ex eo aſſignavit Hurtado *tom. 2. de reſidentia, reſol. 7. ſubſect. 3 num. 68.* quia croceus color flammeus dicitur, ut ex Cypriano, Tertul. & Martiali probat. Unde habitus iſte crocei coloris eſt cum crucibus rubeis, ut illum deferentes ſemper præ oculis habeant, per ſanguinem Jeſu Chriſti rubeo colore deſignatum, à gehennæ incendiis, & flammis inferni croceo colore deſignatis, liberatos fuiſſe; & quod ſi ad vomitum ſicut canes, & ad volutabra fœtida hæreſeos, ſicut ſues revertuntur, igni tradendi ſunt: unde relapſi ipſi cùm ultimo ſupplicio traduntur, ſacco induto incedunt, cum flammis in ipſo depictis. Quæ ratio myſtica profectò eſt, nam moralis ex alio capite, & faciliori provenit, videlicet, ut ita faciliùs cognoſcantur ita pœnitentes, ut majori rubore ſuffuſi, humilientur. Quærunt adhuc Paramus, & Hurtado *ubi proximè*, quare crux in ipſo habitu rubeo colore intexta non ponitur juxta formam crucis in qua Dominus noſter paſſus, & mortuus eſt, ſed potius eſt crux decuſſata, ad modum illius, in qua D. Andreas martyrio coronatus fuit. Et omiſſis rationibus ab ipſis aſſignatis, eam veriorem credo, quod cùm ipſi pœnitentes aliquando ad irriſionem uterentur his crucibus, quas ſemper in ipſo habitu geſtabant, placuit, ut crux decuſſata deinceps apponeretur, nec ſine ratione; nam cùm ipſi plerumque negent Chriſti Domini noſtri adventum, & paſſionem, quem fidei articulum, cùm Symbolum fidei ab Apoſtolis dictaretur, pronunciavit S. Andreas, ut conſtat *ex l. 1. tit. 4. partit. 1.* ibi: *San Andres dijo que recibio paſſion en poder de Poncio Pilato: è fue crucificado, muerto & ſoterrado.* Inde, ut habitu ipſo fateantur ſe negaſſe, quod ſanctus Andreas ut fidei articulum prædicavit, ipſius Apoſtoli crucem decuſſatam deferunt.

Credentes.] Verſiculum hunc expoſui ſuprà *in cap. excommunicamus, §. credentes.*

C A P U T XVI.

a Idem.

ABſolutos ſe b noverint à debito c fidelitatis, d hominii, & totius obſequii, quicunque lapſis e manifeſtè in hæreſim f aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur adſtricti.

N O T Æ.

a [*Dem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem contra hæreticos motu proprio fecit à nemine conſultus.

b *Se noverint.*] Ipſo jure videlicet, nam licèt ad tollendam aliquam obligationem juramento, vel non firmatam, ſententia abſolutoria requiratur, *cap. quamquam, de cenſibus, lib. 6. Clement. 1. de hæreticis, Clem. 2. de hæret. c. cùm deſideres 15. c. à nobis 28. cap. quamvis 58. de ſent. excom. cap. ad aures 24. de ſimonia*, probant Suarez *de cenſur. diſput. 7. ſect. 1.* Balboa *in cap. 1. de judiciis*, *num. 62.* tamen in præſenti caſu vaſſalli hæreticorum ipſo jure liberantur à fidelitate illis promiſſa, propter atrocitatem criminis, ob quam ipſo jure à tempore lapſus privantur omnibus bonis antea obtentis, ut probavi ſuprà *in cap. vergentis*; & ita privantur ipſo jure fidelitate à vaſſallis ſibi promiſſa. Nec contrarium probant textus *in cap. vergentis, cap. excommunicamus, el. 1. §. moneantur, hoc tit.* ubi ut ſubditi liberentur à fidelitate Dominis promiſſa, deſideratur ſententia. Nam omiſsâ ſolutione repetentium in præſenti, qui aſſeruerunt, textus illos procedere de jure antiquo, in præſenti verò Gregorium novum jus ſtatuere, dicendum eſt, Innocentium in dictis juribus procedere in diverſo caſu; ibi enim Principes ipſi, & Poteſtates ſæculares non fuerant in hæreſim lapſi, ſed tantùm ignavi, ac negligentes in compeſcendis hæreticis; unde cùm non ita graviùs peccarent ac ipſi hæretici, non ita

ſeveriùs puniuntur. Docuerunt Caſtro *lib. 2. de juſta hæreſ. puniſ. cap. 6.* Simancas *de Catholic. tit. 46.*

c *Fidelitatis.*] Promiſſæ per vaſſallos etiam Imperatori, Regi, vel ſupremo Principi; nam Pontificem poſſe ſubditos Principum, & ſupremorum Monachorum abſolvere, illiſque juramentum fidelitatis relaxare, probavi *in cap. licet, de voto*, & exemplis illuſtrat Joſephus Stephanus Valentin. *in opuſculo de poteſtate coactiva Romani Pontificis, cap. 12. numer. 17.* facit Innocentius III. *lib. 1. epiſt. 18* Hinc inferunt antiquiores, depoſitarium non teneri reddere rem depoſitam domino in hæreſim lapſo: quod verum credo, non quia depoſitarius poſſit retinere rem ipſam depoſitam; ſed quia cùm miniſterio legis ejus dominium fiſco quæſitum ſit, depoſitarius tenetur fiſco rem tradere, *ex l. bona fidei, ff. depoſiti, l. 6. tit. 6. p. 4.* docent Baldus *in rubric. C. Depoſiti*, Molina *lib. 2. de juſtit. diſput. 526.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 7. cap. 8. quæſt. 4.* Leſſius *lib. 2. de juſt. cap. 27. dubit. 4.* Eſcobar *de utroque foro, art. 4 de effectu mentis legis.*

d *Hominii.*] In aliquibus codicibus legi, *dominii*, jam notarunt Hoſtienſis, Zabarella, Butriuſque *in præſenti*: ſed rectiùs retineo *hominii*, quia in præſenti tantùm agit Gregorius de his qui promiſerant Dominis ſuis fidelitatem, vel obſequium; qui plerunque facere ſolent hominium, ſeu homagium, ut probavi *in cap. ex diligenti, de ſimonia*: ſed retento verbo *dominii*, inferunt rectè ex hoc textu Doctores, filios liberari à vinculis patriæ poteſtatis eorum parente in hæreſim lapſo: quod & ſtatutum legimus *in cap. quicunque, §. illorum, hoc tit. in 6.* juxta vulgarem litteram, etſi ea verba non reperiantur in ipſa conſtitutione Alex. IV. quæ extat apud Pennam in calce Directorii Cherub. *tom. 2. bullar. fol. 128.* Simancas *de Cathol. cap. 45.* aliis relatis Fermoſinus *alleg. 38. num. 46. & alleg. 47. num. 11.* ex ea ratione, quia prohibenda eſt cohabitatio cum parentibus hæreſi infectis, quia facilè filii eorum errores ſequentur ob aſſiduam converſationem, juxta illud Juvenalis *ſatyr. 14.*

Sic natura jubet, velociùs & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica magis.

D. Hieronymus *epiſt 15. ad Latam*, ibi: *Nihil in te videat filia, quod ſi fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis doceri poſſe, quàm voce.* Plinius *in paneg. ad Trajanum*, ibi: *Non tam imperio illi opus eſt, quàm exemplo.* Plura Æneas Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 2.* Simanc. *de primog. lib. 1. cap. 11.* unde ſi in Judaicam ſuperſtitionem parentes prolabantur, facilè filii eandem diſcent, ut ſatis expreſſit Juvenalis *ſatyr. 14.*

Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem,
Nihil præter nubes, & cœli numen adorant;
Nec diſtare putant humanâ carne ſuillam,
Quâ pater abſtinuit: mox & præputia ponunt.
Romanas autem ſoliti contemnere leges,
Judaicum ediſcunt, & ſervant ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moyſes.

Ex eodem etiam verbo dominii deducunt Azor *part. 1. inſtit. lib. 8. cap. 12.* Penna *p. 2. direct. quæſt. 119. commentar. 168.* Farinac. *de hæreſi quæſt. 197. §. 3. num. 30.* Molina *tom. 1. de juſtitia, diſp. 40.* Decianus *lib 5. tract. crimin. cap. 44. num. 28.* Simancas *de Catholic. tit. 47. num. 74. & tit. 61. num. 8.* F. Alfonſ. de Caſtro *lib. 2. de juſta hæretic. punit. cap. 7.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. alleg. 47. num. 12.* ſervos ob dominorum hæreſim eripi in libertatem, qui etiam moventur auctoritate textus *in l. Manichæos, Cod. hoc titulo*, in illis verbis: *Servos extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum evitantes, ad Eccleſiam Catholicam ſervitio fideliori tranſierint.* Quibus auctoritatibus moti docent, ſervos hæreticorum proclamare poſſe ad libertatem, quia Domini propter hæreſim, in quam lapſi ſunt, eorum dominium amiſerunt. Sed contrariam ſententiam, videlicet ſervos propter Dominorum lapſum in hæreſim ad libertatem non pervenire, ſed eos ad fiſcum ſpectare cum cæteris bonis, tenuerunt Joannes Andreas, Francus, & Geminianus *in cap. quicunque, § final. hoc tit. lib. 6.* Ananias, & Marianus Socinus *in præſenti*: quorum ſententia probatur ex eo, nam bona hæretici ad fiſcum pertinent, ut probavi *ſupra in cap. vergentis*: ſed ſervi in bonis ſunt, *l. Paulus, §. penult. ff. de pignor. leg. final. §. final. Cod. de V. S. l. rem in bonis, ff. de acquir. rer. domin.* plura Tiraquel. *in l. ſi unquam, verſ. donatione largitus, quæſt. 17. num. 323. Cod. de revoc. donat.* Igitur ſervi illi ad fiſcum ſpectant. Deinde nam confiſcatio hæc bonorum hæreticorum ſtatuta eſt ad inſtar confiſcationis, quæ fit ob crimen læſæ Majeſtatis humanæ, *cap. vergentis, ubi notavi, hoc tit.* ſed in ea confiſcatione ſervi non aſſequuntur libertatem, ſed ad fiſcum ſpectant, *l. Imperator 12. ff. de fideicommiſſ. libert.* ergo ſimiliter in hoc crimine læſæ Majeſtatis ſervi ad fiſcum ſpectant. Tandem quia nulla eſt juris diſpoſitio, cujus ratione ſervi hæreticorum ſine manumiſſione ad libertatem pervenire poſſint; non præſens textus, qui juxta veram ejus litteram tantùm agit de illis, qui parebant hæreticis ratione fidelitatis, obſequii, ſeu hominii: quæ jura cùm perſonalia ſint, nec ad extraneam perſonam tranſire poſſint, ideò nec ad fiſcum ſpectare valent. Non textus *in d. l. 4. Cod. hoc tit.* qui procedit in caſu ſpeciali, cùm videlicet ſervus ad fidem catholicam convertitur, Domino manente in ipſa perfidia hæreticali. Unde cùm non adſit ulla juris conſtitutio, quâ libertas concedatur ſervis hæreticorum, non eſt cur aſſeramus, eos proclamare poſſe ad libertatem in fiſci præjudicium: quare hanc ſententiam veriorem credo, etſi juxta pietatem, quæ in tribunalibus ſanctæ Inquiſitionis ſervatur, ſæpe ſæpius contrarium deciſum ſit in ſupremo Inquiſitionis Senatu, ut refert Fermoſinus *d. alleg. 47.* videndi ſunt Machado *lib. 6. ſumma. cap. 7. tract. 13. docum. 9.* Sanchez *lib. 2 ſum cap. 24. numer. 10.* Caſtropalao *tom. 1. oper. mor. tract 4. diſp. 5 punct. 26.* Diana *p. 7. tract. 7. reſol. 17.* Bordon. *de mater. trib. cap. 17. de pœn. n. 106.*

e *Manifeſte.*] Unde deducitur, præſentem conſtitutionem non procedere ſi hæretici occulti ſint, quia expreſsè exigit Gregorius hæreſim manifeſtam, ut docuerunt Penna *3. p. Direct. quæſt. 119. comment. 468.* Farinacius *de hæreſi, quæſtion. 189 numer. 65.* Fermoſinus *allegat. 47. num. 1.*

f *Aliquo pacto.*] Hinc omnes obligationes activæ à die commiſſi criminis fiſco acquiruntur, nec poſtea hæreticus valet debitores ipſos convenire. Fermoſinus *d. alleg. 47.*

COM-

COMMENTARIUM.

6. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hac Gregorii conſtitutione ſequens communiter deducitur aſſertio : *Liberantur ab omni obligatione, qua hæreticis tenebantur obſtricti.* Probant eam textus *in cap. alind*, juncto pro ejus hiſtoria Hothom. *in Franco-Gal. cap. 13. cap. nos Sanctorum, cap. juratos 15. q. 6. cap. final. de pœnis. cap. venerabilis, de elect. cap. quicunque, §. 1. hoc tit. lib. 6.* Faciunt textus *in cap. de illa, cap. quanto, de divort. cap. final. de converſ. conjug. l. 32. tit. 9. part. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Bellarminus *in apolog. contra Regem Angliæ, fol. 317.* Suarez *de fide lib. 3. cap. 23. num. 22.* Solorzanus *tom. 1. de jure Ind. lib. 3. cap. 5 num. 22.* Thomas Delbene *de offic. Inquiſit. cap. 1. dubit. 151. cum duabus ſequent.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 5.* Gutierrez *de delict. cap. 37. & 38. & lib. 1. canonic. cap. 1. num. 18.* Sanchez *lib. 2. ſumma, cap. 24. num. 5.* Fermoſinus *allegat. 47. num. 25.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 5. punct. 16.* Simancas *de cathol. tit. 49.*

7. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : fidem promiſſam omninò ſervandam eſſe, omnia jura proclamant, *l. bona fides, ff. depoſiti, l. ait Prætor, ff. de pactis, cap. ii qui fidem, de ſponſalibus, cap. 1. de pactis*, ubi probavi, etiam hoſtibus, ſeu aliis, etiam eam non adimplentibus, *cap. noli 23. quæſt. 1. l. 1. §. non fuit, ff. de dolo, cap. 1.* ubi illuſtravi, *de tregua & pace* : igitur qui fidem præſtiterunt, fidelitatemque, & obſequium Principibus promiſerunt, tenentur etiam poſt eorum lapſum eam adimplere. Accedit, nam ſi fidei promiſſio juramento firmata eſt, ſervari debet ſuperiori, etiam tyranno, *cap. 17. Ezechielis, verſ. 16.* ibi : *Vivo ego, dicit Dominus, quoniam in loco Regis, qui conſtituit eum Regem, cujus fecit irritum juramentum, & ſolvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.* Et *verſ. 19. Quoniam juramentum, quod ſprevit, & fœdus, quod prævaricatus eſt, ponam in caput ejus.* Concil. Tolet. *4. can. 75. Sacrilegium quippe eſt, ſi violetur gentibus rerum ſuarum promiſſa fides ; quia non ſolùm in ea fit pacti tranſgreſſio, ſed & in Deum quidem, in cujus nomine pollicetur ipſa promiſſio.* Tolet. *7. can. 1.* Tolet. *8. can. 2.* Tolet. 10. *can. 2. cap. ſi quis laicus 19. 22. quæſt. 5.* probat, & eruditè, ut ſolet, illuſtrat D. Franc. Ramos *in memor. pro Epiſcop. Lauſit. in princ. numer. 103. & 114.* Igitur ſi in præſenti caſu fidei promiſſio juramento firmata fuerat, etiam hæreticis ſervanda erat. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam ſæpius legimus infidelibus, & apoſtatis, etiam pios, & catholicos viros obſequium, & ſubjectionem præſtitiſſe, ut fecerunt Joſeph Pharaoni, Daniel Nabuchodonoſori, Mardochæus Aſſuero, & milites Catholici, qui ſerviebant Juliano Apoſtatæ, à quo cùm jubebantur aciem movere pro defenſione Reipublicæ, illi ſtatim parebant, cùm autem illis imperabat arma movere in Chriſtianos, tantum Dei Imperatorem cœli & terræ agnoſcebant, ut refertur *in cap. Julianus 11. quæſt. 3.* ex Socrate, Sozomeno, & Nicephore refert Covar. *lib. 4. var. cap. 12. per totum.* Ergo quia per apoſtaſiam, ſeu hæreſim ſuperioris non eximuntur ejus ſubditi ab obſequio, & fidelitate illis promiſſis. Secundò difficilior redditur præſens conſtitutio ex ſententia eorum, qui exiſtimarunt, Summum Pontificem nullum prorſus habere rerum temporalium dominium, aut poteſtatem, ſive directè, ſive indirectè, ſive abſolutè, ſive reſpectivè ad bonum ſpirituale : quam docuerunt & probarunt Guillelmus Occanus, I. Pariſienſis, Dantes, & alii relati ab Azorio *tom. 2. inſtit. lib. 4. cap. 9. quæſt. 3.* Jacob. Salmainus *in tract. de ſuprem. poteſt. laica, quæſt. 3.* I. Major *in 4. diſt. 24. q. 3. concluſ. 3.* Albericus *in dictionar. verbo Electio* : & fusè probat Rogerus Widringtonus *in apolog. pro jure Principum.* Igitur in præſenti Gregorius non poterat ſtatuere pœnam privationis homagii, ſeu dominii temporalis contra Principes, vel nobiles laicos ; unde ſibi lite eſſe auctoritatem hujus conſtitutionis, & cuilibet tutum eſſe credere quod velit, docuit Michael Rouſſel. *lib. 3. hiſt. Pontif. juriſd. cap. 3. num. 8.*

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus, vera eſt præſens Gregorii conſtitutio, cujus ratio ex eo provenit, quia ſi fidem humanam frangenti fides non eſt ſervanda, *l. 4. Cod. de pactis, cap. infidelis, & ferè per totam 28. quæſt. 1. cap. ſicut 29. §. juramentum, de jurejur.* probant Menoch. *de arbitr. caſu 326. num. 26.* Fachineus *lib. 9. controv. cap. 48.* multò majori ratione violanti fidem catholicam, hoc eſt hæretico, fides ſervanda non eſt. Accedit, nam ſi ſubditi & Vaſſalli parêrent Principi hæretico, hoc vergeret in magnam fidei corruptionem, cùm facilè ſubditos ad ſuos errores traheret, juxta illud *Proverb. cap. 6. Homo apoſtata in corde ſuo machinatur malum, & jurgia ſeminat, intendens homines ſeparare à fide.* Siquidem peccato, quo Dominus laborat, protinus ſubditi inficiuntur, *cap. cum quidam, de jurejur. cap. paſtoralis 7. q. 7. cap. præcipuè 11. q. 3.* D. Bernardus *epiſt. 127. Si quis de populo deviat, ſolus perit ; verum Principis error multos involvit, & tantu obeſt, quantis præeſt.* Cicero *lib. 3. de legibus*, ibi : *Nec tantùm mali eſt peccare Principis, quantum illud, quod permulti etiam imitatores Principum exiſtunt.* Unde *cap. 10. Eccleſiaſtici* legitur : *Secundùm judicem populi, ſic & miniſtri ejus ; & qualis eſt Rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Claudianus *lib. 1 de laudibus Stiliconis*, ibi :

8. *Traditur ratio decidendi.*

Scilicet in vulgus manent exempla Regentum,
Utque ducunt lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.

Et alibi :

- - - Totus componitur orbis
Regis ad exemplum.

Et mox apud eum.

- - - - Nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita Regentis :
Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus.

Cicero *lib. 3. de legibus*, ibi : *Ut enim cupiditatibus Principum, & vitiis infici ſolet tota civitas, ſic emendari, & corrigi continentiâ.* Latè illuſtrant Petrus Gregor. *lib. 6. de repub. cap. 18* Solorzanus *embl. 23.* & qui præeſt Chriſtianis, debet eſſe Catholicus, & membrum utile corporis myſtici fidelium, ut probant Michel Ulcarnus *in tract. de regim. mundi, 2. quæſt princip. num. 82.* Solorz. *tom. 1. de jure Indiar. lib. 3. cap. 6. numer. 19.* Rectè ergo in præſenti ſtatuit Gregorius, ob hæreſim manifeſtam ſuperioris, ejus ſubditos & vaſſallos eximi à fidelitate promiſſa, ne eorum aſſiduâ converſatione in ſimilem etiam incidant errorem ; & ſimiliter ut rubore ſuffuſi Principes, & ſuperiores terreantur, & ab hoc graviſſimo crimine perpetrando arceantur ; unde ſerpente in Gallia fœdâ Albigenſium hæreſi, lapſo Raymundo Comite Toloſano, bona damnatorum confiſcata fuerunt, vaſſallique à fidelitate abſo-

abſoluti, conceſſâ Catholicis facultate occupandi ditiones ipſius Comitis, ut refert Guillel. Brito *lib.* 8. *Philip.*

Rex & Papa ſimul exponunt omnibus illum,
Et res, & patriam totam, quæ ſpectat ad illum,
Ut qui prævaleat armis, & viribus illi
Tollere quid, propriis licitè convertat in uſus,
Et Dominus fiat rerum, quas auferat illi.

9. *Diſſolvuntur difficultates.* Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; nam in generali promiſſione fidei, & obſequii facta ſuperiori, excepta creditur religionis cauſa, argumento legis ultimæ, *ff. de in jus vocando*: quia in omni promiſſione, & jurejurando creditur ſemper ſupremi Principis auctoritas reſervata, & cultus divini ratio, ut probat Alberic. Gentil *lib.* 1. *de jure belli, cap.* 11. unde licèt ob fidei promiſſionem juramento firmatam teneantur vaſſalli parêre Principi etiam tyrannicè dominanti, tamen ſi ipſe in hæreſim lapſus ſit, non tenentur illi obedire, ex ratione ſuprà adducta, ne videlicet aſſidua communicatione facilè in ipſius errores prolabantur. Nec obſtat quod expendebamus *ex cap. Iulianus* 11. *q.* 4. nam cùm temporibus illius Imperatoris Eccleſia plenâ non frueretur libertate, & pace, non poterat ſubditos ipſius Imperatoris ab ejus obedientia abſolvere, & ita Catholici in apoſtatæ exercitu militiæ nomen dabant, quod toleravit Eccleſia, cùm adhuc non haberet plenam poteſtatem compeſcendi Principes temporales, ut docuit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 12. *art.* 2. qui etiam reſpondit exemplis Joſephi & Danielis, aſſerendo ea procedere in Gentilibus, non verò in hæreticis. Quando autem infideles, & Judæi eo tantùm, quod tales ſint, privari poſſint dominio, & juribus, quæ habent in Catholicos, expoſui *in cap.* 1. *de Iudæis.* Nec obſtat ſecunda difficultas, nam verius eſt, Pontificem, Vicarium Chriſti, Paſtorem omnium Chriſtianorum, omnes Chriſtianos poſſe corrigere, & punire, etiam pœnis temporalibus, virtute poteſtatis temporalis, quam indirectè, & reſpectivè ad bonum ſpirituale habet, ut fecit in caſibus relatis *in cap. ubi periculum, de elect. in* 6. *cap.* 1. *de homicid. eod. lib. cap. excommunicamus*, §. *moneatur, hoc tit. Clement. de ſumma Trinit.* Concil Conſtant. *ſeſſ.* 8. & 15. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 11. probat ex variis ſanctorum Patrum teſtimoniis Joſephus Steph. Valent *integro lib. de poteſtate coactiva R. P.* Unde ob hæreſim Principis ſecularis rectè privatur ipſo dominio directo, aut utili rerum ſuarum. Facit Nicephor. Calixt. *lib.* 13. *hiſtor. cap.* 30. quem expendit Steph. Valent. *ubi ſuprà, ad finem libri*, qui etiam pro adſtruenda hac poteſtate adducit textus *in cap. de calum. cap. qualiter, de accuſationibus*, & alios: & immeritò Rouſſel de hac poteſtate Eccleſiæ dubitat; quare hanc illius audaciam demirari ſatis non poſſum; quamquam enim toto opere hic auctor ſatis prodat quâ mente ad ſcriptionem animum appulerit, ſitque innumeris locis erga Summos Pontifices (ut mitiſſimè dicam) irreverentiſſimus, & perpetuus admorſor, nedum allatrator eorum, quæ à Pontificibus ſunt conſtituta, tamen hoc loco nimiam audaciam ſuam explicuit.

10. *Exponitur cap. de illa, de divortiis.* Supra traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. de illa, de divortiis*, ubi agitur de quadam uxore, quæ à viro ſuo in hæreſim lapſo diſceſſit, forſan ea intentione, ut maritus tædio pariter, & confuſione affectus, ad rectam ſemitam rediret; & dubitatur an eo pœnitente, & reverſo ad fidem catholicam, cogenda eſſet illum recipere, vel non? Et ſub diſtinctione reſpondet Pontifex, videlicet, quod ſi judicio Eccleſiæ ſeparata eſt uxor à conſortio viri, non cogatur ipſum etiam pœnitentem recipere: ſi verò propria auctoritate diſceſſit, cogatur cum eo habitare. Quem textum ita expendo: En ubi ob hæreſim mariti uxor ipſa jure non eximitur ab obſequio viro debito. Igitur quia ob hæreſim ſuperioris ejus ſubditi non eximuntur à fidelitate, ſeu obſequio. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verũ eſſe ob hæreſim mariti divortiũ fieri, *cap. final. de converſ. conjug. cap.* 2. *cap. quantò, de divort.* probavi *in d. cap. de illa, eod. tit.* Sicut etiam ob adulterium corporale divortium fit, *cap. ſignificaſti, de divort.* ubi probavi: non tamen ideò licet propria auctoritate conjugi conjugem hæreticum deſerere, cùm judicio Eccleſiæ tantùm divortium quoad thorum fieri poſſit: & ita ſi propria auctoritate diſcedat, quia illegitimè, & non ſervato juris ordine conjugem deſerit, cogitur ad eum redire. quia ob vinculum ſacramenti non licet conjugi propria auctoritate conjugem hæreticum deſerere.

Etiam exponendus eſt textus *in cap. inter alia, de ſentent. excommunicat.* juncto ejus commentario.

TITULUS VIII.

De ſchiſmaticis, & ordinatis ab eis, & alienationibus factis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concil. a *Lateran.*

Quod à prædeceſſore noſtro felicis memoriæ Papa b Innocentio factum eſt, innovantes, ordinationes ab Octaviano & Guidone hæreſiarchis, nec non & Joanne c Strumenſi, qui eos ſequutus eſt, factas, & ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus, adjicientes etiam, ut qui dignitates eccleſiaſticas, ſeu beneficia per prædi-

prædictos ſchiſmaticos acceperint, careant impetratis. d Alienatione quoque, ſive invaſiones, quæ per eoſdem ſchiſmaricos, ſive quæ per e laicos factæ ſunr de rebus eccleſiaſticis, omni careanr firmitare, & ad Eccleſiam ſine omni onere ejus revertantur. Si quis autem f conrraire præſumpſerir, excommunicationi ſe noverit ſubjacere. Illos autem, qui ſponte g juramentum de renendo ſchiſmare præſtirerunt, à ſacris ordinibus, & dignitatibus decernimus manere ſuſpenſos.

N O T Æ.

a LAteranenſi.] Generali videlicet ſub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 2. & in 1. collect. ſub hoc tit. cap.* 2. reperitur textus hic, prout in præſenti tranſcribitur.

b *Innocentio.*] Secundo videlicet, qui in Concilio Romano *can.* 4. ita ſtatuit: *Ordinationes factas à Petro Leonis, & ſchiſmaticis hæreticis evacuamus, & irritas eſſe cenſemus.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. juris, lib. 11. tit. 54. cap. 14.*

2. c *Strumenſi.*] ita legendum eſt, non *Struinenſi*, ut habetur in hac ſexta collectione; nam in hoc ſchiſmate, cùm Alexander III. legitimè, & canonicè electus eſſet, fautores Friderici Imperatoris Octavianum Cardinalem in Antipapam elegerunt, Victoremque appellarunt anno 1156. & anno 1164. ipſe phreneſi correptus, nec ſui, nec Dei memor, impœnitens ſine Sacramentis excommunicatus ad inferos migravit. Duo tamen Cardinales ex primariis Octaviani fautoribus, Joannes videlicet de ſancto Martino, & Guido Cremenſis, aliique ab ipſis convocati de ſucceſſore tractantes convenerunt in ipſum Guidonem Cremenſem, eumque ſub nomine Paſchalis III. adorarunt: & cùm anno 1170. ipſe Antipapa cancro in partibus verendis conſumptus deceſſiſſet, in ejus locum ſchiſmatici elegerunt quendam Joannem Abbatem Strumenſem, virum apoſtatam, qui poſtea anno 1178. ſupplex veniam petiit, & benignitatem Sedis Apoſtolicæ expertus eſt, ut jam retuli *in cap. quia 5. de elect.* quare in hoc Concilio Lateranenſi Alexand. III. ordinationes factas ab iis Octaviano, Guidone, & Joanne Strumenſi, irritas eſſe, id eſt nullas, quoad exercitium declaravit, ut etiam in Concil. Turonenſi *can.* 9. ubi ita ſtatuit: *Ut ordinationes ab Octaviano factæ, & aliis ſchiſmaticis, & hæreticis, tanquam vacua, & irrita ab omnibus habeantur.*

d *Alienationes.* Conſonat caput *alienationes 12. quæſt.* 2. nam alienationes factæ à Prælatis intruſis nullius ſunt momenti, *cap. nihil*, ubi Gloſſa finalis, *de elect.* & dum Eccleſia ſchiſma patitur, dicitur vacare, *cap. 1. cap. cum vobis, de præſcript.* & ita alienationes, beneficiorum collationes, Eccleſiarum uniones interim celebratæ nullæ ſunr, ut variis ampliationibus, & limitationibus exponit Ricciulus *lib. 9. de jure perſon cap 4. per totum.* 2.

e *Laicos.*] Alienantes videlicet auctoritate ſciſmaticorum, ut poſt Hoſtienſem in præſenti docuit Suarez *de cenſur. diſp 23. ſect. 3. n. 4.*

f *Contraire.*] Facto vel verbo, videlicet impediendo executionem præſentis canonis, approbando, & defendendo hujuſmodi alienationes, ſeu beneficiorum collationes, ut docuit Suarez *d. ſect. 3. per totam.*

g *Iuramentum.*] Conſonat Gregorius VII. in Synodo Romana habita anno 3. ſui Pontif. ibi: *Ceteri verò, qui à ſua ſponte ejus ſchiſmati conſentiendo ſubſcripſerunt, & in ea iniquitate perdurare voluerunt, ſimiliter ab omni Epiſcopali officio ſuſpendimus. Illos verò, qui non ſponte conſenſerunt, uſque ad feſtivitatem ſancti Petri ſufferimus, eo quidem reſpectu, ut ſi infra iſtum terminum idoneum, aut per ſe, aut per nuncios ſuos ſatisfactionem præſentiæ noſtræ non obtulerint, Epiſcopali deinceps officio priventur.* Refert. Ant. Auguſt. *lib. 11. epit. jur. tit. 54. cap. 7.* 3.

C A P U T II.

Innoc. III. a *Biſuntino Archiepiſcopo.*

FRaternitati tuæ. *Et infrà*: Priorem, quem à ſchiſmatico aſſeris ordinatum, ab officio poteris repellere incunctanter, niſi legitimè probaverit ſecum fuiſſe miſericorditer diſpenſatum, & ab ea perſona, quæ ſuper hoc poteſtatem habuerit diſpenſandi.

N O T Æ.

a BIſuntino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & aliæ partes hujus Decretalis extant *in cap. fraternitati, de eo qui duxit in conſanguineam, cap fraternitati, de clerico excommunicato*, ubi notavi.

COMMENTARIUM.

1. Concluſio traditur & probatur.

EX his duabus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Ordinationes factæ à ſchiſmaticis nullæ ſunt quoad exercitium graduus collati, niſi diſpenſatum ſit cum ita ordinatis.* Probant eam textus *in cap. final. 19. diſtinct. cap. præter 6. 32. diſtinct. cap. ordinationes 9. quæſt. 1.* Urbanus II. *in Concil. Placentin. cap. 10. 11. & 12.* Paſchalis II. *in Concil. apud Gualdaſt. can. 2.* ubi fatetur, ordinatos à ſchiſmaticis ſecundùm eccleſiaſticas leges debuiſſe à malè ſuſcepto gradu deturbari, niſi Eccleſiæ indulgentia ſuccurrat. Eugenius III. in Concil. Rhemenſi, *can. 16. Quod à prædeceſſore noſtro Innocentio ſtatutum eſt innovantes, ordinationes factas à filio Petri Leonis, & aliis ſchiſmaticis, & hæreticis, evacuamus, & irritas eſſe cenſemus.* Octava quoque Synodus generalis ſub Hadriano II. *can.* 4. Phocium ſchiſmaticum violenter intruſum, de gradu, quem malè acceperat, dejiciens, eos quoque, qui in aliquo

gradu ſacerdotali ab eo conſecrati fuiſſent, ſimiliter abdicavit. Stephanus Tornacenſis *epiſt.* 108. *&* 109. quæ & alia juris teſtimonia refert Ant. Auguſt. *lib.* 11. *epit. jur. tit.* 20. *&* 54. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *de poteſtate Epiſc.* 2. *p. alleg.* 48. Franc Hallierius *de ſacris elect. cap.* 5. *art.* 1. *per totum* Turriſcrem. *lib.* 4. *ſumma Eccleſiæ*, *cap.* 14. Corvinus *lib.* 4. *aphoriſm. juris Pontif. tit.* 8. Bonac. *de cenſur. diſput. quæſt.* 2. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 58. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 3. *cap* 2. Sanctus Raymundus *in ſumma ad hunc tit.* Suarez *de cenſur. diſput.* 23. *sect* 3. Sauſay *in Panopl. clericali*, *p.* 1. *lib.* 6. *cap.* 1. Salcedo *in praxi*, *cap* 28 *&* 29. Bordonus *ſacri Tribun cap.* 9. Caſtropalao *tom* 1. *oper. moral. tract.* 6. *diſput.* 4. *punct.* 6. Murga *tom.* 2. *digreſſ. tract.* 1. *diſquiſit.* 1. *dub.* 7. Morinus *de ſacr. ordin exercit.* 5. *cap.* 1.

2. *Traditur dubitandi ratio.* Sed pro dubitandi ratione intendam probare, tum rationibus, tum auctoritatibus, ordinationes à ſchiſmaticis factas irritas, & nullas eſſe ipſo jure, non tantùm quoad exercitium, verùm & quoad eff. ctum characteris. Et primò ita inſurgo: Sacramenta extra Eccleſiam dari non poſſunt, quia extra unitatem Eccleſiæ non datur Spiritus ſanctus, *cap. loquitur* :8. 24 *quæſt.* 1. nec extra eam poteſt aliquid conſecrari, *cap. pudenda*, 23. *quæſt.* 1. ſed ſchiſmatici ſunt extra Eccleſiam, *dict. cap. pudenda*: ibi: *Schiſmaticus ab Eccleſiæ viſceribus diviſus, & ab Apoſtolicis ſedibus ſeparatus.* Et *cap ſchiſma*, *eadem cauſa & quæſt.* ibi: *Schiſmatici ſe ab univerſali Eccleſia diviſerunt.* Et Irenæo, Cypriano, Chryſoſtomo, Hieronymo, & Auguſtino probarunt Turriſcremata *lib.* 4. *ſumma*, *p.* 1. *cap.* 1. Ricciulus *de jure perſon. lib* 9. *cap.* 2. *per totum.* Bellarm. *controv. lib.* 3. *de Eccleſ. cap.* 5. Franc. Valens *in concord. juris Pont. p.* 1. *quæſt.* 4. *ſect.* 1. *fol.* 321. Igitur ordinationes ab eis factæ nullæ ſunt ipſo jure. Nec ſacramenta ab eis cum effectu conferri valent, cùm ipſi, ut ait Div. Baſilius *ad Amphiloch. cap.* 1. per ſchiſma ab Eccleſia defuerint, & diſciſſa fuerit conſequentia, quæ ab Apoſtolis, & Epiſcopis prioribus in eos qui de novo ordinantur, derivatur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſacramentum pœnitentiæ ab ſchiſmatico collatum omninò nullum eſt, & inefficax, ut docet Hallierius *ubi ſuprà*: ergo potiori ratione ſacramentum ordinis ab ſchiſmatico collatum nullum eſt, cùm nobilius ſit. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex præſenti textu *in cap.* 1. *& in cap. ordinationes* 9. *quæſt.* 1. ubi ordinationes factæ ab ſchiſmaticis, irritæ, & & vacuæ dicuntur: ergo quia nullæ ſunt, non ſolùm quoad exercitium, verùm & quoad effectum characteris, & omnimodam ſacramenti eſſentiam.

3. *Schiſmatis acceptationes.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſchiſma Græcum verbum eſſe, & Latinè ſignificare ſciſſuram, ſeu diviſionem unitatis, *cap. ſchiſma* 34. 24. *quæſt.* 1. Murga *dict. dub.* 7. §. 1. de quo in ſacra Scriptura *Ioannis cap.* 9. *verſ.* 16. *Schiſma erat inter eos.* Apoſtol. 1. *ad Corinth. cap.* 1. *verſ.* 10. *Non ſint in vobis ſchiſmata.* Et *cap.* 2. *verſ.* 18. *Audio ſciſſuras eſſe inter vos.* Quare juxta ſtrictam hujus vocis acceptionem, quælibet ſocietas, aut communionis diruptio (ſive ſocietas ipſa ſit bona, ſive mala) ſchiſmatis appellatione poteſt contineri. Unde apud Joan. *cap.* 9. (Judæis contendentibus inter ſe de miraculo Chriſti facto in perſona ejus, qui cæcus natus erat,) dicitur quod *ſchiſma erat inter eos*, nempe diverſa de miraculo ſententia: & ibi Gloſſa ſubdit: *Quod ſi omnes mali fuiſſent, ſchiſmate caruiſſent* Proindeque fit, ut quandoque hominem mortali peccato ligatum ſchiſmatici vocabulo ſignificatum reperias, cùm hic ſaltem à charitate per peccatum ſeparetur, juxta illud Iſaiæ *cap.* 59. *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos, & Deum veſtrum.* Et legitur apertè *in cap. audivi* 11. *quæſt.* 3 *cap. dixit* 24 *quæſt.* 3. Quandoque etiam eodem vocabulo reperies ſignificatum hominem excommunicationis ſententia damnatum, veluti qui per excommunicationem à Sacramentorum participatione, & hominum communione ſeparatur, ut *in cap. ſacerdotes* 1. *q.* 1. *cap. Apoſtolica* 24. *q.* 4. *cap. cum excommunicato* 11. *q.* 3. propriè tamen ſchiſmatis vocabulum ad eam diviſionem refertur, quæ in Eccleſia Dei quandoque contingit, ut *in cap.* 1. *& tot. tit. de ſchiſmat.* In præſenti tamen accipitur pro ſciſſione, vel diviſione ab Eccleſia, ejuſque capite; cùm enim Eccleſia una ſit, ac proinde indiviſa, conſtans ex fidelibus, tanquam membris, & ex Chriſto, ejuſque Vicario, tanquam capite, qui ſe ab hujuſmodi membris, vel capite ſeparat, ſchiſmaticus eſt. Unde cognoſcitur, omnes hæreticos eſſe ſimul ſchiſmaticos, non verò è contra, ſchiſmaticos inde eſſe hæreticos; ſiquidem ſchiſma dari poteſt, etſi una religio colatur, eadem Sacramenta teneantur, nec falſum dogma doceatur; quia ab unitate capitis ſciſmatici ſe ſeparant. Quam diviſionem odium fraternum dixit D. Auguſtinus *lib.* 1. *de baptiſmo contra Donatiſtas*, quia inter Chriſtianos, & ejuſdem fidei Catholicæ cultores, ejuſdemque matris Eccleſiæ filios naſcitur, ut olim contingit inter Apoſtolorum diſcipulos, referente Div. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 1. ibi: *Ego ſum Pauli, ego Cephæ, ego Apollo, ego Chriſti.* Quam ſciſſuram cauſam fuiſſe creandorum Epiſcoporum, cùm antea Eccleſia Presbyterorum arbitrio regeretur, refert D. Hieron. *in epiſt.* 1. *Pauli ad Titum*, *cap* 1. ibi: *In toto orbe decretum eſt, ut unus de Presbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis Eccleſiæ cura pertineret, ut ſchiſmatum ſemina tollerentur.* Omnis ergo hæreticus ſtatim ſciſmaticus eſt, quia ab Eccleſia Romana ſecundùm aliquod dogma perverſum ſe dividit. *cap. loquitur*, *cap. alienus* 24. *quæſt.* 1. ſchiſmaticus verò poteſt dari, ſi tantùm unitati Eccleſiæ adverſetur. Div. Auguſtinus *ſuper Matthæum cap.* 11. & ſicut hæreſis primò & per ſe fidei opponitur, ſic & ſciſma unitati eccleſiaſticæ, quam charitas operatur, *cap. ſchiſma*, 24. *quæſtion.* 1. *cap. Novatianus*, 7. *quæſtion.* 1. Schiſma ergo etſi conſentiat cum crimine hæreſeos, quòd utrumque unitatem, communionemque Eccleſiæ catholicæ violet, iſtud fide læsâ, illud charitate corruptâ, tamen origine magnopere differunt. Etenim hæreſis lædit regulam fidei, ipſaque chriſtianæ profeſſionis fundamenta evertit. Schiſma diſciplinam eccleſiaſticam labefactare nititur, & Epiſcopalem auctoritatem concutere, ut ajunt Div. Baſilius *ad Amphiloch. cap.* 1. Div Hieron. *ad caput* 3. *epiſt. ad Titum.* Eſt ergo ſchiſma peccatum contra obedientiam, & charitatem, ut ait D. Thomas 2. 2. *quæſtion.* 39. *art.* 1. non contra fidem, ideoque ab hæreſi diverſum, ut probat D. Auguſtin. *lib.* 2.

contra

contra Creſcon. cap. 3. & *de fide cap* 10. *contra Fauſtum lib.* 20. *cap.* 3. Nullum tamen eſt ſchiſma, præcipuè diuturnum, quod ſibi tandem hæreſim non confingat, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur, *cap inter*, 24. *quæſt* 3. Exemplum extat in ſchiſmate Donatiſtarum, *l.* 4. *C. Theodoſ. ne ſanctum baptiſma.* Tales etiam fuerunt Græci, cùm primùm ab Eccleſia Romana diſceſſerunt, etſi poſtea ſuæ opinioni pertinaciter inhærentes, inter hæreticos ſint connumerati: quare ſchiſma hæreſis eſt inchoativè, ut explicat Suarez *lib.* 1. *in defenſ. fidei*, *cap.* 22. quare attento uſu teſtatiſſimo ſchiſma degenerat in hæreſim, ſi inveteraſcat. Inter hæreſum ſectatores, ſchiſmaticos numerarunt D. Clemens *lib.* 6. *conſtit. cap.* 4. D. Auguſt. *epiſt.* 164. & Patres Concilii Conſtantinop. 2. generalis *can.* 6. hæreticis adjunxerunt ſchiſmaticos; poſtquam enim de hæreticis egerunt, hæc verba ſubjungunt: *Ad hæc autem & eos, qui ſanam quidem fidem confiteri præ ſe ferunt, abſciſſi ſunt autem, & alibi quàm cum Canonicis noſtris Epiſcopis conventus celebrant.* Quem canonem latè explicat Petrus Marcha *lib.* 4. *concord. Sacerd. & Imp. cap.* 8. Proſequuntur affinia hæreſis, & ſchiſmatis Theophilus Rayoaud *tom.* 10. *in Corona aurea R.P. fructu* 4. *fol.* 170. Thomas Hurtadus *de vera martyria reſol.* 24 § 2, Thomas Delbene *de offic. Inquiſit. dubit.* 47. *part.* 1. *pari.* 2. *dubit.* 235. Morinus *lib.* 1. *exercit. cap.* 1. *fol.* 4. Fr. Ant. Perez *in Pentateuc. fidei, cap.* 1. *dub.* 11. Macedo *de clavib. Petri cap.* 1. *dub.* 11. *in qu. prævia, artic.* 3. Emericus *part.* 1. *Directorii, quæſt.* 18. Iſti enim, & ſimiles, qui ob durationem in ſchiſmate diutiùs peccant, etſi hæreſes palam non profiteantur, quia tamen recedunt ab obedientia Summi Pontificis Capitis Eccleſiæ, nec damnati ab Eccleſia redeunt, hæretici judicantur, quia ipsâ pertinaciâ ſatis apertè profitentur, Eccleſiæ capiti non eſſe obediendum, & extra Eccleſiæ unitatem ſalutem dari: quod abſque hæreſi affirmari nequit, *extravag. unam ſanctam. de majorit. & obedient.* D. Thomas 2. 2. *quæſtion.* 39 *art.* 1. & 2.

4. *Schiſmatis definitio.* Schiſma diffinitur à D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 39. *art.* 1. quem omnes communiter ſequuntur, ut ſit *Diviſio, per quam quis ſe ab unitate Eccleſiæ ſeparat, in quantum Eccleſia eſt corpus myſticum ex univerſis fidelibus ut membris, & Romano Pontifice tanquam capite conſtans.* Pro cujus expoſitione ſciendum eſt, unitatem Eccleſiæ Catholicæ in eo conſiſtere, ut univerſi fideles apto quodam ordine inter ſe ut membra, & cum Pontifice ejus capite conectantur, ſcilicet ut in fidei doctrina, cultu Religionis, & in ſpeciali regimine caput in reliqua membra exerceat principatum, atque ea illi pareant, ipſique ſubdita ſint. Hæc autem unitas ſcinditur, cùm ſchiſmatici nolunt ſe gerere tanquam membra hujus corporis, in aliqua, vel aliquibus actionibus ſpiritualibus ad hoc Eccleſiæ corpus pertinentibus; vel dum recuſant ſubjici Romano Pontifici, ut docuerunt Cajetanus 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 1. Valentia 2. 2. *diſput.* 3. *quæſt.* 15. Sanchez *lib* 2. *ſumma, cap.* 36. *num.* 1. Dicimus in diffinitione, ſchiſma eſſe *diviſionem*, loco generis, & ut cognoſcamus non dari poſſe ſchiſma, niſi præcedat unitas, quia diviſio ſupponit unitatem, & communionem, *l.* 1. § *ſi quis, ff. de ſeparat. bonor. l. ff.* 1. *comm. divid.* Unde Judæi, & infideles non poſſunt in ſchiſma incidere, quia Eccleſiæ unitatem nunquam habuerunt. Riccitulus *dict. lib.* 7. *cap.* 1. *nu.* 9. Cætera verba adjiciuntur loco differentiæ, & ut cognoſcamus ſchiſma verum committi, quando quis ab unitate Eccleſiæ, & Romano Pontifice diſcedit quoad actiones ſpirituales. Unde ſi quis in terris quoad temporalia ſubjectis Romano Pontifici illi non obediat, non ſchiſmaticus, ſed rebellis dicendus eſt; ſiquidem ratio ſchiſmatis non conſiſtit in quacumque Papæ obedientia, ſed in ea, quæ reſpicit officium ipſius Pontificis quoad ſpiritualia. Inde etiam deducitur, non parentem Romano Pontifici aliquid prophanum, ſeu ſæculare jubenti, cujus judicium ſpectat ad laicum, non dici ſchiſmaticum. Riccitulus *ubi ſupra*, *num.* 12. Nec etiam ſchiſmaticus dicetur, qui per ignorantiam dum duo certant de Sede Pontificali, illi adhæret, qui poſtea in cauſa ſuccubuit; quia eo caſu non datur manifeſta rebellio in caput Eccleſiæ, ut docuerunt Azor. *lib.* 8. *inſtitut. moral. capit.* 20 *qu.* 4. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 36. *in fine.* Undè excuſantur nonnulli pii viri, qui adhæſerunt per ignorantiam illis Antipapis, qui judicio Eccleſiæ poſtea damnati fuerunt, ut probat Theoph. Rayoaud *in oplotheca, ſect.* 2. *ſerie* 1. *capit.* 7.

Hujus teterrimi criminis gravitatem expreſſit Sanctus Irenæus *lib.* 4 *cap.* 62. ubi de Chriſti judicio diſputans ait: *Iudicabit eos, qui ſchiſmata operantur, qui ſunt immanes, non habentes Dei dilectionem, ſuamque utilitatem potiùs conſiderantes, quàm unitatem Eccleſiæ; & propter modicas, & quaslibet cauſas magnum & glorioſum Corpus Chriſti conſcindunt, & dividunt, & quantùm in ipſis eſt, interficiunt, pacem loquentes, & bellum operantes, verè liquantes culicem, & camelum tranſglutientes, nulla enim ab eis tanta poteſt fieri correptio, quanta eſt pernicies.* 5. *De Pœnis ſchiſmaticorum.* Probat immanitatem hujus ſceleris late Theophil. Raynaud *in tract. de Pontifice, in prolegamenis, ſubnotatione* 3. *fructu* 4. Et ſi cujuslibet peccati atrocitas æſtimanda eſt à gravitate vindictæ, *cap. non afferimus* 24. *q.* 1. quam deteſtabile ſit crimen hoc, cognoſcitur ex pœnis, quibus illud Dominus vindicavit in Chore, Dathan, & Abiron, quos vivos terra abſorbuit, quia ſe à ſummo Sacerdote Aaron abalienarunt, ut legitur *Numer. cap.* 16. in Ozia *cap.* 26. *Paralip.* in Jeruboan *lib.* 3. *Regum*, *cap.* 12. & 13. Quare per ſacros canones variis pœnis ſchiſmatici afficiuntur. Primò excommunicantur, *cap de Liguribus*, 23. *quæſt.* 5. *cap. nulli fas*, 19. *diſt.* quæ cenſura licet jure communi non eſſet latæ ſententiæ, hodie tamen ipſo jure incurritur, ex canone 1. Bullæ Cœnæ Domini, ubi ita cavetur: *Necnon Schiſmaticos, & eos, qui ſe à noſtra, & Romani Pontificis pro tempore exiſtentis obedientia pertinaciter ſubtrahunt, & recedunt.* Ubi plura Duardus, & Fragoſo. Azor. *part.* 1. *Inſtit. lib* 4. *c.* 20. Suarez *de cenſur. diſput.* 21. *ſect.* 2. *num.* 12. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 36. qui animadvertunt hac excommunicatione Bullæ non ligari fautores, defenſores, receptatores ſchiſmaticorum; quia in ſupradicta bulla non recenſentur, & exprimuntur hæreticorum fautores: ligantur tamen excommunicatione non reſervata, ex texto *in cap. licet, de elect. cap. unic. hoc tit. in* 6 & nova conſtitutione Pauli IV. quæ incipit: *Cùm ex Apoſtolatus officio*, excommunicantur, aliiſque pœnis afficiuntur fautores ſchiſmaticorum, ut notarunt Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 65. *nu.* 6. & *cap.* 67. *num.* 2. Farinac. *de hæreſi quæſt.* 184. *num.* 17. Etiam Schiſmatici à gradu, & dignitate,

quam habebant, dejiciuntur, *cap. ſubdiaconus 40. cap. qui contrà 24. quæſt. 1.* hodie ipſo jure, *ex cap. unic. hoc titul. in 6.* ibi: *Omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus, & Prælaturis perpetuò priventur.* Docuerunt Bonacina *in Bullam diſp. 1. quæſt. 2. punct. 5. num. 12.* Sanchez *lib. 2. ſumma, cap. 36. num. 19.* & inhabiles redduntur ad alia acquirenda, *cap. quia 5. de elect.* non tamen purus ſchiſmaticus, de quo agimus, ideo eſt irregularis, ut probat Gibalinus *de irregul. cap. 4. dub. 2.* Si Schiſmatici ſunt laici, & nobiles, eorum loca publicantur, & nobilitate privantur, & Principibus ſæcularibus puniendi corporaliter traduntur, *dict. cap. de Liguribus, cap. non vos 2. quæſt. 1. cap. denique 7. quæſt. 1. cap. didicimus 24. quæſt. 1.* Dubium tamen eſt, an ſchiſmatici pœnitentes, & Eccleſiæ reconciliati, habiles reddantur ad beneficia Eccleſiaſtica? Et habiles reddi docent Decianus *lib. 5. tract. crimin. capit. 54. num. 15.* Brunus *de hæreticis lib. 3 cap. 7.* Farinac. *de hæreſi quæſt. 189 & 193.* Sed probabilius, & ſecurius negant ſchiſmaticum Eccleſiæ reconciliatum adhuc habilem eſſe ad beneficia Eccleſiaſtica, niſi per Pontificem, aut vicem ipſius habentem fuerit diſpenſatus, Azor *1. part. inſtitut. lib. 8. cap. 20. quæſt. 8.* Sanchez *lib. 2. cap 36. num. 18.* Bonacina *diſput. 3. quæſt. 4. de charitate, part. ultim. §. 5. numer. 10.* Penna *2. part. direct. quæſt. 48. commentar. 73.* Farinac. *de hæreſi quæſt. 184. num. 35.* Menoch. *de præſumpt lib. 5. præſump. 6. num. 24.* licet tantum leviter ſuſpectos eſſe de hæreſi, defendant Duardus *lib. 2. Bulla, cap. 1. quæſt. 156. num. 12.* Souſa *in aphoriſm. lib. 1. quæſt 20. num. 13.* cum aliis, Diana *part. 4. tract. 7. reſol. 29.* & hoc ex diuturnitate temporis æſtimandum eſſe, docet Bordonus *ubi ſupra*; omnes tamen illi fatentur cognitionem hujus criminis ſpectare ad Tribunal Sanctæ Inquiſitionis.

6. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm ſchiſmatici amittant gratiam Spiritus Sancti, & omnem poteſtatem in rebus eccleſiaſticis, quia extrà Eccleſiam foris ſunt, *cap didicimus 31. 24. quæſt. 1.* quomodo dare poſſunt, quod ipſi non habent? & quid iniquius ab eo Spiritus ſancti dona velle recipere, qui Spiritum ſanctum non habent; divina ab iis ſuſcipere Sacramenta, *quorum manibus*, ut ait Sanctus Leo I. *epiſt. 37. ſe ſubtraxere myſteria*? Qui nec juſtè ea dare poſſunt, nec ſine indebitæ poteſtatis uſurpatione conferre. Facit ſpecialis ratio ordinationis ſacræ; nam per eam accepimus ſpiritualem, & eminentiorem in Eccleſia Dei gradum, ad quem contrà Eccleſiæ diſpoſitionem aſcendere, rebellare eſt: & ab iiſdem ordinem accipere, quid aliud eſt, quàm adverſus Eccleſiam militare, & altare contrà altare erigere, dignitatem ipſam furari, regiminis gradum fraudulenter aſcendere? Undè qui ab hæreticis, ſeu ſchiſmaticis ordinantur, rectè ab Innocentio I. *epiſt. 22.* appellantur rei uſurpatæ dignitatis, qui conficiendorum Sacramentorum ſibi vindicaverunt auctoritatem, quæ his nullâ ratione fuerat conceſſa: à qua ratione non omninò abhorret D Cyprianus *epiſt. 27.* ad Stephanum: *Nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis, & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverunt.* Rectè ergò in præſenti Alexander decrevit, ordinationes factas ab ſchiſmaticis irritas eſſe, id eſt nullas quoad exercitium gradus collati; quia ordinati ab ſchiſmaticis, ſuſpenſi ſunt ab executione ordinis ita ſuſcepti; debent tamen eſſe ſchiſmatici denunciati, & non tolerati ab Eccleſia, alioquin cùm retineant facultatem conferendi ordines in favorem fidelium, ideo recipientes ordines ab illis ſuo jure utuntur, & nulla ſuſpenſione ligantur, ut docuerunt Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 1. num. 64.* Bonacina *de cenſur. in particul. diſp. 3. quæſt. 1. punct 10.* Gibalinus *in ſynopſi cenſurar. littera O. num. 2.* qui rectè docent, ſuſpenſionem hanc incurri etiam ab eis, qui ignoranter ab ſchiſmaticis ordinati ſunt, nec poſſunt in ordinibus ſuſceptis miniſtrare, niſi cum eis diſpenſatum fuerit per habentem poteſtatem, videlicet per Epiſcopum, ſi illi ignoranter promoti ſunt; ſi verò ſcienter, per Pontificem, ut probat Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg. 48. per totam.* Ut factum fuiſſe tempore ſchiſmatis præſentis, narrat Arnold. Lubec. *lib. 2. cap. 28. Factus eſt ergo Conventus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à ſchiſmaticis, ſperantes ſe gratiam Apoſtolicam invenire.* Et *lib. 3. capit. 10.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt ex D. Thoma *2. 2. quæſt. 39. art. 3.* duplicem eſſe in Epiſcopis poteſtatem, alteram ſacramentalem, aliam verò juriſdictionalem. Sacramentalis eſt, quæ per aliquam conſecrationē adipiſcitur, veluti poteſtas characteris, quæ conſiſtit in conficiendo Corpore Chriſti, & in cæteris Sacramentis conferendis. Juriſdictionalis poteſtas eſt, quæ confertur per ſimplicis hominis injunctionem, veluti facultas excommunicandi, abſolvendi, & concedendi indulgentias. Inter has duas poteſtates illa verſatur differentia, quod poteſtas Sacramentalis confertur à Deo indelebiliter per characterem, ut docent in præſenti Hoſtienſis, Butrius, Abbas, & Ananias; ideoque remanet ſemper immobilis, ſive Epiſcopus labatur in ſchiſma, ſive in hæreſim. Inde etiam provenit, quod Epiſcopus etiam degradatus, vel ſi renunciavit Epiſcopatui, validè, & cum effectu ordines conferat, ut probavi *in cap. 1. de ordinat. ab Epiſcopo qui renunc.* Deinde ſciendum eſt, alia eſſe Sacramenta, quæ nullam executionem deſiderant, quia tantum gratia in eis habetur pro executione, qualia ſunt Baptiſmus, Pœnitentia, Unctio ſacra, quæ ſimul ac conferuntur, ſecum afferunt executionem: alia ſunt quæ ultrà gratiam expectant exequutionem, quia conſiſtunt in agendo, ut Sacramentum Ordinis. Quibus ſuppoſitis rationi dubitandi ſatisfaciendum eſt aſſerendo, quòd licet ſchiſmatici, quia extrà Eccleſiam ſunt, non poſſint validè ea, quæ ſunt juriſdictionis exercere, ut excommunicare, indulgentias concedere, & ſimilia; tamen quæ proveniunt à poteſtate characteris, & ſi non licitè, validè tamen conferunt, quia tali poteſtate nec hæretici, nec ſchiſmatici ab Eccleſia privari poſſunt; ſed quia ipſi ſuſpenſi ſunt, exequutionem, ſeu exercitium Ordinis collati dare non poſſunt, & ita ſuſpenſi ſunt ordinati ab ſchiſmaticis. Nec exindè inferas, dari extrà Eccleſiam Sacramenta, quæ vera, & licita dari non poſſunt: ſed quia tàm hæretici, quàm ſchiſmatici retinent poteſtatem characteris, ideò validè, etſi licitè, ea poteſtate utentes, Sacramenta conferre valent. Indè etiam facilè reſpondetur augmento ipſius dubitandi rationis, quod expendebamus ex Sacramento Pœnitentiæ ab ſchiſmaticis adminiſtratu; nam diſpar ratio verſatur in Sacramento pœnitentiæ, 7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

ac

ac ſacramento Ordinis: tum quia ſacramentum pœnitentiæ non niſi ab habente juriſdictionem validè conferri poteſt, qua juriſdictione ſchiſmatici ab Eccleſia denunciati privantur, unde ſacramenti pœnitentiæ miniſtri idonei non ſunt, cùm tamen ſacramentum Ordinis, quod juriſdictionem non requirit, ut validè conferri poſſit, ſed ſolùm eminentiam ſacerdotii, ſeu Epiſcopalem poteſtatem, conferre queant: tum quòd in ſacramento pœnitentiæ nihil datur præter gratiam; quam tantùm abeſt, ut quis ab his conſequatur, qui ab Eccesiæ unitate defecerunt, ut potiùs qui iis communicat, novi criminis contagione polluatur: at in Sacramento Ordinis præter gratiam datur character ſpiritualis, quem nulla peccati fœditas impedit, quo minus animæ ſuſcipienti imprimi poſſit. Unde non omninò inanis, & irrita eſt ordinatio ab ſchiſmaticis ab Eccleſia præciſis facta, ſicut eſt irrita abſolutio pœnitentis ab iiſdèm prolata. Nec obſtat ultimum augmentum ipſius dubitandi rationis ex præſenti textu, & aliis ſuprà relatis, ubi ordinationes factæ ab ſchiſmaticis dicuntur irritæ, inanes, & vacuæ. Quibus omnibus reſpondendum eſt, eas ordinationes vacuas eſſe quantùm ad exequutionem ordinis, ſeu gradus collati; ſed reverà validas eſſe propter Eccleſiæ fidem, & ſacramenti dignitatem, quæ à fide, vel bonitate miniſtri non dependet: & ita quoad ſubſtantiam, & characterem validè Sacramentum Ordinis ab ſchiſmaticis adminiſtratur; ſed quoad executionem gradus recepti, vacua, & irrita dicitur talis ordinatio.

8. *Exponuntur varia jura.* Ex qua doctrina, & diſtinctione explicandæ ſunt variæ auctoritates à Gratiano tranſcriptæ, in quibus doceri videtur, ordinationes ab hæreticis, & ſchiſmatici factas, vacuas, & inanes eſſe, quæ accipiendæ ſunt de nullitate quoad exercitium, ſiquidem etſi validè, & cum effectu ordinati characterem recipiant, non tamen habent exercitium, quia ſuſpenſi ſunt: quo modo accipiendi ſunt textus *cap. Arianos 73. cap. ventum* 18. 1. *quæſt.* 8. *cap. in Eccleſia 68. cap. qui perfectionem, ead. quæſt.* Et licèt *in cap. per illicitam, cap. Daibertum* 1. *quæſt.* 7. dicatur ordinationes factas ab hæreticis iterandas eſſe, textus tamen illi procedunt, quando hæretici non ſervant formam ab Eccleſia præſcriptam; nam cùm tunc ex defectu formæ ſubſtantialis ſacramentum nulliter, & invalidè adminiſtretur, meritò iterandum eſt, ſeu de novo adminiſtrandum, non quia ab hæreticis collatum eſt, ſed ob defectum veræ, & neceſſariæ formæ, ut contingit in baptiſmo dato, & collato ritè ab hæreticis, ex Concilio Florentino in Decreto de ſacramentis, & Trident. *ſeſſ. 7. can. 4.* attamen ſi collatus ſit ab hæreticis errantibus in forma baptiſmi, ut errabant Paulianiſtæ, *cap. Pauliániſta 53. quæſt. 1.* iterari debet, juxta textum *in capit. quos à Paganis 52. de conſecr. diſt. 4.* & ita etſi ordinationes factæ ab hæreticis validæ ſint, *cap. quam quidam 97. 1. quæſt. 1.* tamen ſi contra debitam Eccleſiæ formam datæ ſint, iterari debent, *ex dict. cap. Daibertum, dict. cap. per illicitam.*

9. *Exponitur epiſt. 17. Urbani II.* Sed ſuprà traditis obſtat difficilis ſententia Urbani II. Pontificis *in epiſt.* 17. Præpoſito ſancti Juventii miſſa, quæ extat *tom.* 3. *Concil.* in illis verbis: *Cæterùm ſchiſmaticorum, & hæreticorum ſacramenta, quoniam extra Eccleſiam ſunt, juxta Sanctorum Patrum traditiones, ſcilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Auguſtini, Hieronymi, formam quidem ſacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, niſi cùm ipſi, vel eorum ſacramentis initiati, per manus impoſitionem ad catholicam redierint unitatem.* Ex quibus verbis apertè deducitur, ſacramenta ab ſchiſmaticis collata omninò nulla eſſe, & novâ manus impoſitione indigere. Ergo non rectè aſſerimus ſacramentum Ordinis ab ſchiſmaticis collatum, quoad ſubſtantiam, & characterem validum eſſe, licèt quoad exercitium irritum, & vacuum judicetur. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verba illa *formam ſacramenti habere, ſed non virtutis effectum*, ita accipienda eſſe, ut quoad ſubſtantiam valida ſint ſacramenta ab ſchiſmaticis collata, ſed gratiæ effectum non conferant, niſi per manus impoſitionem reconciliatoriam ita ordinati communioni Eccle-cleſiæ reſtituantur, & ſimiliter ordinantes: quo caſu, quæ ab iis conferentur ſacramenta, non ſolùm valida erunt, verùm & ſuſcipientibus proficua, cùm ante hanc reconciliationem rata quidem ſint, ſed ſuſcipientibus obſint potiùs, quàm proſint, ob communionem ſcilicet vetitam cum hæreticis, & ſchiſmaticis, quorum communio præſertim prohibetur, quia duo hæc crimina, hæreſis, & ſchiſma, Eccleſiæ Catholicæ unitatem præ cæteris criminibus diſſolvunt. Itaque cenſuit Urbanus II. ſacramenta ab his collata valere, effectum autem gratiæ ab his non obtineri, niſi poſtquam vel ipſi Eccleſiæ communioni redditi ſunt: quo caſu communi jure jam his licet poteſtate, quam in hæreſi, vel ſchiſmate retinuerunt, Eccleſiæ communione uti; vel poſtquam ii, qui ab illis ſacramenta ſuſceperunt, de communione temerè uſurpata pœnitentiam egere: in quo alio caſu recedente fictione ſacramentum validè collatum, ſed illicitè receptum reviviſcit: ut quod ad condemnationem receptum fuerat, incipiat prodeſſe ad veniam; & ideò requiritur eo caſu manus impoſitio, reconciliatoria videlicet.

TITULUS

T I T U L U S IX.
De Apoſtatis, & reiterantibus Baptiſma.

C A P U T P R I M U M.

[a] Alexander III.

PRÆTEREA [b] Clerici, qui relicto Ordine Clericali, & habitu ſuo, in apoſtaſia, tanquam laici converſantur, ſi in criminibus comprehenſi teneantur, per cenſuras Eccleſiaſticas non præcipimus liberari.

N O T Æ.

1. a ALexander III. Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 2.* ubi additur, *pars capitis Presbyterum*; undè conſtat in præſenti referri partem textus *in cap. Presbyterum, de Clerico ægrotante, cap. 2. ne Clerici vel Monachi*: & integra Decretalis extat poſt Concil Lateran. *part. 26. cap 15. & 16.* ubi legitur, *Eugenius Papa Sarenſi Epiſcopo*: ſed legendum eſt, *Eugenius III.* ut jam notavi *in cap. 2 ne Clerici, vel Monach.* Andreas Sauſay *in Panopl. Cleric. 1. part. lib. 7. c. 1.* credit legendum eſſe *Saſarenſi*, quæ Sedes Archiepiſcopalis eſt in Sardinia, dicta Saſarenſis. Sed retinenda eſt vulgaris littera, quæ habet *Sarenſi*, ut jam notavi *in cap. 2. de cleric. ægrot.* nec *Saſarenſi* legi poteſt; ſiquidem Saſar civitas Sardiniæ Cathedra Archiepiſcopali ex Eccleſia Turritana in eam translatâ decorata fuit ab Eugenio IV. Anno 1441. ut refert Bonſant. *in hiſtor. Sardinæ lib. 13. cap. ult. §. 15.* Undè temporibus noſtri Eugenii III. nec Cathedram Epiſcopalem habebat, & ita præſens inſcriptio reſtituenda eſt, *Eugenius III. Sarenſi Epiſcopo.*

2. b *Clerici*] Gloſſa *in cap. tua, verbo Tolerandi, hoc titulo*, Bannes *in 1. 2. quæſt. 12. dubit. 3.* exiſtimant in præſenti Clericorum nomine intelligi tantùm eos, qui ſunt in ſacris Ordinibus conſtituti, non verò primâ tantùm tonſurâ initiati. Moventur ex eo, quia in præſenti textu agitur de Clericis, qui relicto Ordine clericali ut laici incedunt: ſed primâ tonſurâ initiati, Ordinem clericalem non habent: igitur de eis non ſenſit Alexander III. Sed contrarium verius eſt, nam Clericorum nomine, etiam cùm agitur de Clericis habentibus Ordinem clericalem, comprehenduntur Clerici primâ tonſurâ initiati, ut probatur expreſsè *ex c. quoniam, 69. diſt* & ex eo, quod illos omnes, qui laici non ſunt, ſed à vulgo ſelecti, & in ſortem Domini adſcripti, Ordo clericalis comprehendit *cap. cleros, 21. diſt. cap. quorundam, 23 diſt. cap. 1. cap. Epiſcopus. de præbendis, cap. ubi periculum, §. præterea, de elect.* Facit Concil. Triburienſe *can. 27.* ibi: *In Synodo Chalcedonenſi, capite ſeptimo ſtatutum eſt, ut Clerici, qui ſemel in Clero deputati ſunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam: & hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primum elegere, anathematizari. Nos autem eandem ſequentes canonicam auctoritatem, ſtatuimus, ut clericus eccleſiaſticè nutritus in Eccleſia coram populo, vel legens, vel cantans, ſi poſtmodùm relicto clericatus habitu, à caſtris Dominicis, quibus adſcriptus eſt, profugus, & apoſtata elabitur, & ad ſæculum regreditur, ab Epiſcopo canonicè coerceatur, ut ad ſinum matris Eccleſiæ revertatur. Quod ſi in hac indiſciplinatione perdurat, ne comam nutriat, conſtringatur, ut iterum detondeatur, & poſtea nec uxorem accipiat, nec ſacrum Ordinem attingat. Si verò hic hujus ſancti Concilii reluctaverit definitioni, ſecundum præſtitutam Chalcedonenſis Capituli conſtitutionem anathematizetur.* Sanctus Iſidorus tales hippocentauris dicit eſſe ſimiles, qui nec equi, nec homines, atque quaſi bruta animalia, libertate, ac deſiderio ſuo feruntur. Undè *in cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* dicitur: *Ordo clericalis per primam tonſuram confertur.* Et *in cap degradatio, de pœnis*, dum agitur de perſonis, quæ degradari debeant, dicitur degradationem debere fieri uſque ad primam tonſuram; & in Pontificali Romano, dum recenſetur ordo degradationis à prima tonſura, ita legitur: *Auctoritate Dei Omnipotentis, Patris & Filii, & Spiritus ſancti, ac noſtra, tibi auferimus habitum clericalem, & nudamus te Religionis ornatu, ac deponimus, degradamus, & ſpoliamus te omni Ordine, beneficio, & privilegio clericali, & velut clericalis profeſſionis indignum, redigimus in ſervitutem, & ignorantiam habitus ſæcularis, ac ſtatus.* Et infrà: *Pronunciamus, ut hunc exutum omni ordine, ac privilegio Clericali, Curia ſæcularis in ſuum forum recipiat degradatum.* Igitur quia primâ tantùm tonſura initiatus eſt in Ordine clericali. Nec obſtat quod quotieſcunque in jure recenſentur Clerici, non enumerantur primâ tantùm tonſurâ initiati, ut *in cap. illud, 27. diſt. cap. à Subdiacono, 93. diſtin.* & expreſsè id videtur doceri *in cap. Clericus 6. de vita & honeſt. cleric.* ibi: *Clericus ſi tonſurâ dimiſsâ uxorem acceperit, qui quidem ſine gradu eſt* Igitur ſi prima tonſura initiati ſine gradu clericali ſunt, non poſſunt comprehendi præſenti textu, ſiquidem in eo agit Eugenius de clericis, qui in clericali ordine erant. Nam omiſsâ quæſtione, an videlicet prima tonſura ordo ſit, quam fusè diſputant D. Thomas *in 4. diſt. 24. q. 3. art. 1* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 1. de cleric. capit. 13.* Sanchez *lib. 7 conſil. cap 3. dub. 65.* Layman *in ſumma, titul. de ordine, cap. 5. nu. 5.* Marchinus *eod tract. tract. 1. quæſt 1. cap. 7. nu. 1.* Andreas Sauſay *p. 1. Panopl. cleric. ferè per totum*,

Hallierius

Hallierius *de ſacris elect. ſect. 2. cap. 1.* ex veriori ſententia dicendum eſt, propriè, & ſtrictè primam tonſuram non eſſe ordinem, ſed prævіam diſpoſitionem ad Ordines, cujus coopratіonis ratione ita tonſuratus dicitur habere Ordinem clericalem. & per conſequens fruitur privilegio canonis *ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4.* ut probat Barboſa *lib. 1. juris eccleſ. cap. 39. §. 2. num. 2* privilegio fori ex *cap. Clericus 12. quæſt. 2. cap. unic. de cleric. conjug. lib. 6.* ut infra dicemus, & ita rectè comprehenditur præſenti deciſione. Nec obſtat textus *in dict. cap. Clericus 6.* qui accipiendus eſt de gradu ſacro, quem verè non habet primâ tonſurâ initiatus, ut in ejus textus notis probavi.

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici, qui dimiſſo habitu Clericali, ut laici converſantur, privantur privilegio fori. & canonis.* Probant eam textus *in c. final. 50. diſt. c. ſin autem 11. quæſt. 3. cap. 3. 20. quæſt. 3. cap. ſine ornatu, cap. præcipimus 22. quæſt. 4. cap. perpendimus, cap. contingit, c. cùm non ab homine, cap. in audientia 45. de ſentent. excomm. cap. 1. de vita & honeſt. Cleric. in 6. Clement. 1. eod. titul. cap. unic. de Cleric. conjug. eod. lib.* Concil Andeg. *can. 8.* ibi: *Clerici, qui relicto Clero ſe ad ſæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non injuſtè ab Eccleſia quam reliquerunt, amoveantur.* Concil. Toletanum ſub Sixto IV. anno *1473. can. 14. Ut qui ſuſceptæ profeſſionis habitum dedignantur, privilegiis gaudeant ſibi conceſſis, nec noſtri juris auctoritas, ac cordo exigit rationis; fruſtra enim auxilium legis invocat, qui committit in legem* Et infrà: *Sacro approbante Concilio ſtatuimus, ut de cætero prædicti Clerici, tam conjugati, quam non conjugati, tonſuram quantitatis unius regalis, & veſtem ſuperiorem non virgatam, nec ſpurtitam, ad medietatem tibiæ, vel ferè declinantem, conferant conferant coagruentem: non autem deferentes ejuſmodi habitum, ſi fuerint conjugati, eo ipſo; ſi verò non conjugati, & exceſſibus, & enormitatibus ſe ingeſſerint, privilegium omninò amittant Clericale.* Illuſtrant ultra congeſta, in præſentiâ Barboſa, *& de jure eccleſ. lib. 1. c. 39. num. 73.* Ant. Auguſt. *lib 8. in epit. tit. 47.* Andreas Sauſay *2. part. Panopl. Cleric. lib. 7. cap. 1.* Fermoſinus *in cap. cùm non ab homine, quæſt. 25. de judiciis,* Balboa *in cap. 2. de judiciis, num. 121.* Pereyra *2. part. de manu Regia, cap. 26* Layman *lib. 2. ſumma, tract. 1. cap. 13.* Farinac *de hæreſ. qu. 83.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. titul. 5. capit. 7.* Ricciulus *de jure perſon lib. 7 cap. 1. cum ſequent.* Covarr. *practicar. quæſt. 31.* Diana *part. 1. tract. 2. reſol. 51.* Germonius *lib. 3. de ſacrorum immunit. lib. 3. cap. 15* Martha *de juriſdict. part. 1. cent. 2. caſu 153* Suarez *adverſus Regem Angliæ lib. 4. cap. 28.* Acunna *dict. cap. final. 50. diſt.* Eſcobar *de Pontificia juriſdict. cap. 21. §. 5.* Vrrutigoyti *in Paſtorali Regulari, voto 3.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Exemptio Clericorum à juriſdictione ſæculari provenit à jure divino, juxtà plurium ſententiam, quam retuli *in cap. Clerici 8. de judiciis;* & tale Privilegium fori conceſſum eſt in favorem totius ſtatus clericalis; quare à Clerico renunciari non poteſt, ac etiamſi expreſsè ipſe conſentiat in judicem ſæcularem, ab eo judicari, aut puniri non valet, ut probavi *in cap. ſi diligenti, de foro competenti.* Igitur nec habitum, ſeu tonſuram clericalem dimittendo poterit Judex ſæcularis aliàs incapax illum condemnare; nam ſi expreſsè in eum conſentire non poteſt, minùs valebit ejus juriſdictionem prorogare, tacitè facto ipſo dimittendo habitum clericalem. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam inter modos deſerendi ſtatum clericalem, præcipuus eſt matrimonii contractus, *cap. 1. diverſit, de Cleric. conjug.* probat Ricciulus *dict. lib 7. cap. 1. per totum*: ſed Clericus conjugatus adhuc poſt matrimonium contractum retinet privilegium fori, *cap. unic. de Cleric. conjug. lib. 6.* Trident. *ſeſſ. 23. de reform. capit. 6.* latè probat D. Joſeph. Vela *tom. 2. diſſert. 45.* ergo quia dimittens habitum, & deſerens ſtatum clericalem, fori privilegio non privatur. Augetur ſecundò, nam Clericus, quantumvis enormitatibus deditus ſit, non amittit privilegium fori, niſi ter monitus non reſipiſcat, *cap. contingit, cap. in audientia, de ſententi. excom.* probavi *in cap. final. de vita & honeſt. Cleric.* Igitur etſi dimittat de facto habitum, & tonſuram, dum tamen non ſit ter monitus, non amittit privilegium fori, & per conſequens defendi debet per Eccleſiam in cauſis criminalibus.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, apoſtaſiam vocem Græcam eſſe, & Latinè ſignificare deſertionem, & ita apoſtatam idem eſſe ac deſertorem, *l. deſertorem, ff. de re milit.* & prævaricatorem Latinè dici, qui Græcè apoſtata appellatur, notavit ſanctus Ambroſius *ſerm. 15. in Pſalmum 118. verſ 7.* qui rectè docet apoſtatam, & apoſtaſiam Græcas voces eſſe: & quamvis utriuſque extrema pars affinitatem habeat cum Latinis vocabulis à *ſtando* deductis; tamen utriuſque initium purè Græcum eſt. Itaque vox apoſtata planè Græca eſt, idem ſonans, quod deſertor Sanctus Auguſtin. *lib. 20. de Civit. Dei, cap. 19.* refugam dicit. Hebræi apoſtatam Belial appellant, ut illuſtrat Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de apoſtaſia, cap. 1. per totum,* Beyerlinch. *tom. 1. in theatro, verbo Apoſtaſia,* Suarez *de fide diſput. 16. ſect. 5.* Varias apoſtaſiæ differentias receuſuerunt repetentes *in præſenti,* D. Thomas *2. 2. quæſt. 12. art. 1.* ſed juxtà diviſionem, quam retuli *in can. 46. Concilii Illiber.* apoſtaſia, quæ in præſenti titulo improbatur, triplex eſt; alia perfidiæ, quæ eſt deſertio fidei Catholicæ, de qua agemus *in cap. quidam, hoc titul.* alia à religioſo ſtatu ſemel inito per profeſſionem, aut ſubſtantialia religionis vota, de qua agemus infrà *in cap. penult. & final.* Tertia quæ committitur per defectionem à clericali ſtatu, videlicet per matrimonium, militiam, vel habitus clericalis dimiſſionem, de qua in præſenti, *& in cap. tua, hoc titulo* agendum eſt: & de his tribus modis deſerendi habitum clericalem agit Ricciulus *lib. 7 de jure perſon. per totum,* & nos alibi, videlicet de matrimonio à Clericis contracto *in c. 1. de Clericis conjug.* de Clerico militiæ nomen dante *in cap. final. eod. tit.* & ita in præſenti tantùm agendum eſt de apoſtaſia, quæ contingit per dimiſſionem habitus clericalis. Et priùs ſciendum eſt, dubium eſſe, an talis apoſtaſia committatur à Clericis in minoribus ordinibus conſtitutis, vel tantùm primâ tonſurâ initiatis. Et negant Bannes *in 2. 2. quæſt. 12. dubitat. 3.* Hoſtienſ & Abbas *in cap. 3. hoc titulo,* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 73. numer. 24.* Covarr. *de ſponſ. 2. part. cap. 9. §. 3. num. 2.* Menoch, *de arbitr. caſu 546. num. 52.* apoſtaſiam ab

5. *Apoſtatæ, & apoſtaſiæ etymon.*

ordine

ordine clericali locum habere in clericis primâ tonſurâ initiatis: moventur exemplo novitiorum religionis cujuslibet, qui ſunt in ſtatu incipientium reſpectu ſtatus clericalis; ſiquidem prima tonſura eſt diſpoſitio ad ordines: ſed novitius ante emiſſam profeſſionem retrocedens, non apoſtata, nec deſertor religionis creditur: ergo ſimiliter clerici tonſurâ dimiſsâ, & abjecto clericali habitu, ut laici incedentes, apoſtatæ dici nequeunt, præcipuè cùm jure permittente hoc faciant, ut probavi *in cap. clericus 6. de vita & honeſt. cleric. cap. 1. de cleric. conjug.* Verùm contrarium expreſsè docetur in præſenti textu, ibi: *Apoſtaſia.* Et reatum hunc procedere etiam in clericis minoribus gradibus initiatis, ſeu tantùm primâ tonſurâ, probant Sauſay *in panopl. clericali, lib. 7. capit. 1.* Duvalius *de fide quæſt. 8.* Nec obſtat fundamentum contrariæ ſententiæ; nam par ratio non eſt in novitio retrocedente à religione, ac in clerico primâ tonſurâ initiato deſerente ſtatum clericalem, quia per tonſuram clericus militiæ eccleſiaſticæ, & ſtatui clericali longè arctiori jure adſcribitur, quàm religioni monaſticæ per habitus ſuſceptionem novitius devincitur; ſiquidem initiatus primâ tonſurâ in ſortem Domini tranſit, unde clericus dicitur, ut ſuprà probavi; nec tonſura ipſa iterari valet, aut ab ea dejici jam initiatus: quæ omnia è contrario procedunt in novitio, qui per habitus ſuſceptionem non efficitur religioſus, & à Prælato expelli poteſt, & ipſe iterum novitiatum iterare. Unde cognoſcitur, ſtrictiùs mancipari clericum per primam tonſuram ſtatui clericali, quàm novitium religioni per habitus ſuſceptionem; quare quid mirum ſi in deſertione ſtatus clericalis apoſtaſia committatur, non verò in receſſu novitii à religione. Nec obſtat clericum primâ tonſurâ tantùm initiatum ex juris permiſſione habitum deſerere poſſe, etiam matrimonium contrahendo, juxta tradita *in capit. 1. de cleric. conjug.* nam exinde tantùm evincitur, ipſum non eſſe cogendum reaſſumere habitum clericalem, aut pœnis apoſtatæ teneri, ut contingit clericis in majoribus ordinibus conſtitutis, ut dicemus infrà *in cap. tua*, non tamen inde deducitur, eum frui poſſe privilegio fori, quod competit tantùm clericis deferentibus tonſuram, & habitum clericalem, ut infrà dicemus: peccareque lethaliter ipſum propter apoſtaſiam interiorem, ſi ex contemptu, aut ſine cauſa ab ſtatu clericali diſcedat, docuerunt Duvalius, & Sauſay *ſuprà*. Manet ergo, clericum in minoribus ordinibus conſtitutum, aut tantùm prima tonſura initiatum, habitum deſerentem, apoſtaſiam committere, non tamen cogi habitum reaſſumere: nec contrarium docetur *in cap. clericus, de vita & honeſt. cleric.* cujus veram interpretationem dedi in ejus notis.

6. *De privilegio fori tonſuratis competente.* Deinde ſciendum eſt, omnes clericos, tam in ſacris, quàm in minoribus ordinibus conſtitutos, in clericali ſtatu perſeverantes, plenè, & integrè privilegio fori gaudere, niſi per crimina illud amittant, ut probatur *ex cap. 2. de foro compet.* Ibi: *Nec presbyterum, nec diaconum, aut clericum ullum, aut juniores Eccleſiæ.* Et *cap. cùm non ab homine, de judiciis*, in illis verbis: *Clericos cujuſcumque ordinis.* Et ibi: *Clericus in quocumque ordine conſtitutus.* Faciunt textus generaliter de omnibus clericis agentes *in cap. de perſona 11. quæſt. 1. authent. Caſſa, Cod. de ſacroſanct. Eccleſiis, authent. item nulla, Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Omnes enim ſpeciali titulo Deo ſunt addicti, deque ejuſque familia effecti, & divino cultui conſecrati: licèt enim inter ipſos clericos exiſtat differentia quoad conſecrationem majorem, vel minorem, ſeu magis, aut minus ſacrum miniſterium, hoc non ſufficit, ut inde evincatur, quoſdam magis exemptos fuiſſe ex vi juris divini, quoſdam minùs, ut notat Navarrus *in cap. novit, de judic. not. 6. numer. 30.* ſi autem privilegium inſpiciatur, quatenus per jus eccleſiaſticum limitari poteſt, quoad perſonas nulla invenitur differentia inter clericos in ſacris, & in minoribus conſtitutos, dummodo in ſtatu clericali perſeverent: quod non obſcurè deducitur *ex cap. 2. de foro compet. & ex cap. ſi diligenti, eod. titul.* In illis verbis: *Titi collegio eccleſiaſtico indultum.* Quibus dubium non eſt, quin etiam clerici ſolius primæ tonſuræ comprehenſi ſint omnes; etenim clerici pertinent ad collegium eccleſiaſticum, cùm datum non ſit privilegium hoc hujus, vel illius ordinis intuitu, ſed intuitu ſtatus clericalis: quam quidem exemptionem plenam, & integram eſſe debere, manifeſtè probatur ex ſuprà dictis juribus, tam quæ exemptionem in criminalibus, & civilibus, quàm quæ immunitatem à tributis concedunt. Sed non perperam addidi, clericos in clericali ſtatu perſeverantes, ut cognoſcatur diſcrimen verſari inter clericos majorum, vel minorum ordinum; nam etſi in omnibus clericis commune ſit, ut indelebilem characterem accipiant, nihilominus quoad perſeverantiam in ſtatu, & munere clericali ordines ſacri majorem inducunt ſtabilitatem; clerici enim in ſacris ordinibus conſtituti coguntur in eo manere, ita ut ſi de facto deſerant, reaſſumere habitum conſtringantur, ut dicemus infrà *in cap. tua*: clerici verò minoribus ordinibus initiati liberè poſſunt ſtatui clericali renuntiare, negotiis ſæcularibus ſe immiſcendo, aut matrimonium contrahendo, *capit. 1. cap. Ioannes, de clericis conjugatis.*

Unde provenit, ut clerici in ſacris conſtituti, abſolutè, & abſque ulla conditione, ex vi ſacri ordinis privilegio fori potiantur; talis enim ordo dicit perſeverantiam in ſtatu clericali, & ſupponit conſequenter privilegium fori, juxta tradita *in cap. clericus 8. de judiciis.* Inferiores autem ordines cùm per ſe non obligent, nec inducant perſeverantiam in illo ſtatu, non ſufficiunt ad inducendum privilegium clericale, ſed conditiones alias expoſcunt, quæ oſtendant in minoribus initiatum in eodem ſtatu permanere, in quo divino cultui, & Eccleſiæ deſervit: quæ fuit potiſſima ratio hujus privilegii, idque planè ſignificavit Trident. *ſeſſ. 23. de reform. cap. 6.* dum decrevit, nullum primâ tonſurâ initiatum, aut in minoribus ordinibus conſtitutum, ante decimumquartum annum beneficium obtinere poſſe; ſed neque fori eum privilegio gaudere, niſi beneficium habeat eccleſiaſticum, aut clericalem habitum, & tonſuram deferens, alicui Eccleſiæ ex mandato ſui Epiſcopi inſerviat, vel de ejus licentia in Seminario exiſtat, aut clericorum ſchola, videlicet aliqua univerſitate, quaſi in via ad majores ordines ſuſcipiendos. Ex quo decreto conſtat, clericos in minoribus ordinibus conſtitutos, ita demùm clericali privilegio gaudere, ſi eccleſiaſticis miniſteriis actu dicati ſint, ſive ut proximè dicebamus, ſi in clericali ſtatu perſeveraverint: cujus perſeverantiæ duos modos Con- 7. *De clericis in minoribus conſtitutis.*

cilium

cilium diſtinxit; ſingulosper ſe ſufficientes, cùm disjunctivè apponantur. Primus eſt, ſi clericus minoribus initiatus beneficium eccleſiaſticum habeat; hac enim conditione ſupponit Concilium perſeverantiam in eo ſtatu, vel ſaltem animum neceſſarium, ut juſtè beneficium, ejuſque fructus retineantur, *cap. commiſſa 35. verſ. Cæterùm, de elect. in 6.* quia beneficium ſui naturâ perpetuitatem denotat, *cap. Sanctorum, 70 diſt. cap. unic. de capel. monach. lib. 6.* beneficii verò nomine in eo decreto Concilii ad effectum hujus privilegii clericalis penſionem non comprehendi certum eſt, tametſi aliàs ſoleat pro beneficio haberi, *cap. ad audientiam 31.* ubi notavi, *de reſcrips.* & ita congregatio Cardinal declaravit, cui declarationi in praxi ſtandum eſſe docuit Garcia *de benefic.* etſi in puncto juris de hujus ſententiæ veritate non malè dubitet P. Suarez *contra Regem Angliæ cap. 27. num. 11.* latiùs proſequuntur Pereyra *part. 2. de manu Regia, cap. 26.* D. Joſeph. Vela *tom. 2. diſſert. 45. per totam.* Alter modus eſt, ſi clericus in minoribus conſtitutus, tonſuram, & habitum clericalem deferat, & ad inſerviendum alicui Eccleſiæ per Epiſcopum deſtinatus ſit, vel aliàs ea ejus licentia diſponatur ad clericale obſequium: qui modus cùm tres contineat qualitates copulativè poſitas, verificari quoad omnes debet, ut privilegium locum habeat, ea regula legis *ſi hæredi plures 5. ff. de condit. inſtit. § penult. Inſtit. de hæred. inſt.* junctâ regulâ textus *in cap. cùm dilecta 22.* junctis notatis à Felino *ibi: num. 6. de reſcriptis*: & ita Cardinalium declaravit Congregatio, ut refert Suarez *dict. cap. 27. n. 12.* ubi rectè poſt Covarruviam, & alios eas duas priores declaravit qualitates, habitus & tonſuræ, ut earum concurſus ut in plurimum tantùm, non verò perpetuò, ac permanenter deſideretur; & in caſu dubio judicis eccleſiaſtici ſit declaratio, juxta textum *in cap. ſi judex laicus, de ſent. excom. lib. 6.* Proſequuntur Covarr. *practic. cap. 31.* Pereyra, & Vela *ubi ſuprà* Tandem addidimus in calce ſuperioris ſententiæ, *niſi per crimina illud amittant.* Ex quibus deducitur, privilegio clericali gaudere etiam clericum eum, qui per aliquod tempus illo caruit, vel per ſententiam privatus eſt, non utique ob delictum aliquod, ſed ob defectum prædictarum conditionum, ſeu qualitatum, vel alicujus ex eis, ſi poſtmodùm ob earum concurſum ad illud admitti deſideret. Nec enim jus commune, aut relata Tridentini diſpoſitio ipſum excludit; nam quod ad jus commune attinet, conſtat clericum in majoribus ordinibus conſtitutum, tantùm ob certa graviſſima crimina poſtea referenda eis privari; minoribus verò tantùm initiatum, ob defectum dictarum qualitatum. Quod ad Concilium attinet, id utique non privat perpetuò eos, qui qualitates in eo præſcriptas non ſervant, fori privilegio: ſed pro eo dumtaxat tempore, quo eas non ſervant: ſunt enim illæ quædam propriæ conditiones, quarum ea eſt natura, ut interim dum implentur, tantùm actû ſuſpendant, nec illi locum faciant, poſtmodum verò eum perficiant, *l. proinde 7. l. certi conditio 9. l. non omnis 19. l. pecuniam 36 ad finem, ff. de rebus creditis, l. hæc venditio 7. ff. de contrahend. emption. l. ſi quis ſub conditione 8 ff ſi quis omiſſâ causâ teſtam. l. legata 41. l. qui hæredi 44. l. Mævius 45. ff. de condit & demonſtr. l. cedere diem 213. ff. de V. S.* Nec privilegium illud amiſſum dici poteſt ex eo, quod clericus, qui cùm eo frui potuit, qualitates illas ſervans, non eſt eo uſus, eidem renunciare videtur, argumento legis *ſed etſi ſuſcepit 52. ff de judiciis, c. cùm inter monaſterium 20 de re judicata*: nec ei poſtmodum ad illud regreſſus dandus videbatur, ex eiſdem juribus, junctâ lege *regula 14. § ſi venditor, ff. de ædilit. edict. c. quàm periculoſum, in fine 7. q. 1.* tum quia regula dictæ legis *ſed etſi*, cum ſimilibus, procedit in juribus, vel remediis, quæ cum eorum omiſſione non compatiuntur, ut quibus certi temporis meta præfixa eſt, ut proponantur in judicio: quorum neutrum accidit in præſenti caſu, ſed ſolùm adjiciuntur dictæ conditiones, quibus quomodocunque concurrentibus, tametſi antea defecerint, locus privilegio ſuperſit. Tum etiam quia hujuſmodi privilegium non eſt ejus naturæ, ut renunciari à clerico poſſit, cùm toti ordini clericali ſit publicè indultum ut tale, quo non poſſit aliàs clericus privari, quàm ſi ob crimina illo fiat indignus, niſi pro præterito tempore, quo qualitatibus à Concilio requiſitis deſtitutus fuit; non pro futuro, quo concurrere ſimul in eo incipiunt, argumento textus *in Clement. 1. de vita & honeſt cleric.* docent Sylveſter *verbo Excommunicatio, num. 23.* Suarez *dict. cap. 27. n. 17.*

8. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis apparet jam ratio præſentis deciſionis; nam cùm privilegium fori ita demùm competat clericis primâ tonſurâ, ſeu ordinibus minoribus initiatis, ſi perſeverent in ſtatu clericali, quæ perſeverantia præcipuè cognoſcitur ex delatione tonſuræ, & habitus clericalis; ideò qui abjecto clericali ſtatu, & dimiſſo habitu, ut laicus inter laicos converſatur, indignus redditur prædicti privilegii. Facit ratio adducta à Pontifice *in c. in audientia, de ſent. excom.* quia videlicet fruſtra ab Eccleſia privilegium fori petit, qui peccat in ipſam Eccleſiam, contra ſacros canones prohibentes illis deferre veſtes laicales: de quibus egi *in cap. clerici, de vita & honeſt. cleric.* Facit ratio textus *in l. item apud Labeonem, § ſi quis virgines, ff de injuriis*: quam expendit Pontifex *in d. c. in audientia*: & quamvis in jure reperiatur interdictus clericis uſus certarum veſtium, ut probavi *in dict. cap. clericus, de vita & honeſt.* tamen non reperitur certus, & determinatus habitus, quem ipſi clerici de neceſſitate teneantur induere; ideò eas veſtes dicemus eſſe clericis congruentes, quæ à communi uſu, conſuetudineque provinciæ, in qua commorantur, reperiuntur admiſſæ, ut probant Gloſſa *in cap. penult. verbo Deaurratis, de vita honeſt. cleric. & in Clement. 1. verbo Sæcularis, de elect.* Covarr. *practic. cap. 31. num. 7.* Farinacius *in praxi crimin. tom. 1. quæſt. 8. num. 69.* Rouſſel *lib 4. cap. 3. num. 40.* Ricciulus *de jure perſon. lib. 7. cap. 5. num. 1.* Unde fit, quod cùm circa veſtium uſum regionis conſuetudo attendenda ſit, ſic etiam ex debitis circumſtantiis fiat interpretatio circa veſtium delationem; nam viator, qui iter facit, licèt in habitu clericali non incedat, excuſabitur, ut probabimus infrà *in c. tua*: & ita judicatum fuiſſe teſtatur Pereyra *de manu Reg. part. 2 cap. 26. num 4.* qui idem probat de clerico in domo ſua reperto ſine habitu, etiamſi dum fugit, extra domum capiatur ſine habitu. Item de clerico conjugato occidente uxorem ſine habitu: & in his Hiſpaniarum regnis ex Bulla Alexandri VI. edita anno 1502. clerici minorum ordinum non aliter fruuntur privilegio fori, quàm ſi per quatuor menſes ante commiſſum delictum habitum, & tonſuram deferant, ut teſtatur Covarr. *practicar. quæſtion. 31.* Gutierrez *lib. 5. practic. cap. 5.* Idem de Gallis referunt Boëtius *deciſ 69.* Chaſſaneus *in conſuetud. fol. 49.* De Venetis Gigas

de penſionibus q. 94. *num.* 8. & ſi clericis tonſuram dimiſerit, clericatuique renunciaverit, ſed illam reaſſumpſerit, etiam inſcio Epiſcopo, privilegio fori gaudet, ut probat Marinus *lib.* 1. *reſol. cap.* 50.

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam verius eſt, ut probavi *in cap. clerici, de judiciis*, exemptionem clericorum à juriſdictione ſæculari, quoad cauſas criminales, & civiles temporales, eſſe juris poſitivi; unde nonnullis in caſibus illis privilegium fori per ſacros canones denegatur, veluti clerico aſſaſſino, *cap.* 1. *de homicid. lib.* 6. joculatori poſt trinam monitionem, *cap.* 1. *de vita & honeſt. cleric. lib.* 6. carnificis, ſeu macellarii, aut tabernarii officium exercenti, *Clement.* 1. *eod. tit.* clerico degradato, *cap. cum non ab homine, de judiciis*; in minoribus ordinibus conſtituto, & matrimonium contrahenti ſucceſſivè cum duabus, vel ſemel cum unica, & vidua, *cap. unic. de cleric. conjug. l.* 6. & rectè ita in præſenti textu docetur, clericum primæ Tonſuræ non deferentem habitum, & tonſuram, privari fori privilegio. Nec obſtat augmentum primum dubitandi rationis; nam caſu, quo clericus deſerit habitum clericalem, & ut laicus incedit, non cognoſcit judex ſæcularis de ejus cauſis criminalibus virtute prorogationis tacitæ, aut expreſſæ, quæ nulla hoc in caſu datur; ſed quia in pœnam deſertionis ſtatus clericalis privatur privilegio fori, ratione illius ſtatus illi competente, ut in aliis caſibus ſuprà enumeratis, ob delicta privatur eodem privilegio, nec ab Eccleſia defenditur, quia in his caſibus, in quibus jus Pontificium aſſiſtit, ſufficit tacitus & immixtus conſenſus ipſius clerici, argumento legis *ſi unus* 27. §. *illud, ff. de pactis, l. filius* 8. §. *veterani, ff. de procurat.* ubi docetur, plura tacitè permitti, quæ expreſsè non permitterentur; ille namque implicitus clerici conſenſus venit in conſequentiam dimiſſionis habitus, cui eſt à jure canonico ſtatuta pœna; & ideò hæc tantùm velut principalis attenditur, non conſenſus ei conſequens, *ex l. ſi quis nec cauſam* 4. *ff. ſi certum petatur, l.* 1. *verſ. Prima, l. quod dicimus* 7. *ff. de auctorit. tutor.* Illuſtrat D. Joſeph Vela *diſſert.* 45. §. 1. *num.* 32. Nec obſtat, quod dicebamus de clerico in minoribus conſtituto matrimonium contrahente; nam ille retinet privilegium fori, ſi deferat habitum, & tonſuram, ut ſuprà dixi, & probat Vela *dict. diſſert.* 45. at verò in præſenti agimus de clerico primâ tonſurâ initiato deſerente habitum, & tonſuram; quia dum incedit ut laicus, privatur fori privilegio. Nec obſtat ultimum augmentum deductum ex dicto capite *in audientia, Clement.* 1. *de vita & honeſtate cleric.* nam facilè præſens deciſio conciliari poteſt cum illis novis deciſionibus, ſi in præſenti ſupponamus, monitionem præceſſiſſe, aut ita deſeruiſſe ſtatum clericalem, ut enormitatibus publicè dederetur: quo caſu ipſo jure privari privilegio fori docuerunt Covar. *c.* 32. *pract. num.* 2 Bobadilla *lib* 2 *polit. c.* 18. *num.* 95. Borellus *ad Bellugam, rubric.* 11. § *videandum*, Redin *de Majeſt. Princip. verſ. Non armis ſolum, num.* 174. Riccius *in praxi tom.* 2. *reſol.* 172. Boſſius *in praxi, tit. de foro compet. ex num* 134. Sed contrarium, videlicet adhuc trinam monitionem, & declarationem judicis neceſſariam eſſe, rectiùs docuerunt Mariha *de juriſdict.* 2 *part cap.* 36. *&* 4. *part. cent.* 2. *caſu* 135. Carolus de Graſſis *de effectib. cleric. effectu* 1. *num* 891. Bonac. *de legibus diſput.* 10. *quæſt.* 2. *punct.* 1. § 4. Ambroſinus *de immunit. Eccleſ cap.* 17. *n.* 26 Barbuſ. *lib.* 1. *de jure Eccleſ. cap.* 39. *à num* 80. *& alleg* 12. *num.* 24 Torreblanca *de jur. ſpirit. lib.* 15. *cap.* 4. *&* 5. Diana *part.* 7. *tract.* 1. *reſol.* 11. Caſtropalao *tom.* 2. *oper. mor. tract.* 12. *diſput. unic. punct.* 6. *num* 8 Ægidius Coninch *de ſacram. diſput.* 4. *dub.* 15. *n.* 159.

CAPUT II.

Idem *Abbati Sanctæ* [a] *Genovefæ.*

EX litterarum tuarum tenore perpendimus, quod quidam ægritudine longa confectus, inſano [b] ſortilegarum mulierum credens conſilio, ut ſanaretur, per iterationem fecit injuriam Baptiſmatis ſacramento. Aſtitit huic autem ſacrilegio adoleſcens quidam, bonæ (ut videtur) indolis [c] acolytus, frater carnalis illius, in quo baptiſmus aſſeritur iteratus, qui miniſterium in reſpondendo exhibuit presbytero baptizanti, & cooperator extitit rei nefandæ. Quia ergo tua nos duxit prudentia conſulendos, qualiter puniri debeat acolytus, quem minor ætas, & intentio fraternæ ſalutis excuſare videtur, diſcretioni tuæ præſentibus litteris reſpondemus, quod ad ſuperiores ordines promoveri (ſi publicum eſt quod proponitur) non valebit, niſi ad [d] religionem tranſire voluerit, ut favore religionis ipſius circa eum valeat diſpenſari. Si verò occultum eſt, promoveri poterit, & exceſſum ſuum dignis pœnitentiæ fructibus expiare.

NOTÆ.

a GEnovefa.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. De hoc Abbate, & ejus juriſdictione egi *in cap. cùm P. & G. de offic. deleg.*

b *Sortilegarum.*] Quibus fides non eſt adhibenda, ut infrà dicemus *in cap.* 1. *de ſortileg.*

1. c *Acolytus.*] Eſt autem acolytus miniſter Eccleſiæ, cujus officium duplex eſt: unum deferre cereos accenſos ante presbyterum, & cùm legitur Evangelium in Miſſa, ac proinde accendere luminaria Eccleſiæ: alterum eſt miniſtrare vinum, & aquam in urceolis, dareque diacono, ut probavi *in c. perlectis, verſ. ad acolytum,* 15. *diſt. c. cleros, verſ. Acolyti,* 21. *diſt. c.* 1. *verſ. Deſervientes, c. acolytus,* 23. *diſt.* Probant de eo gradu agentes, ultra ſcriptores de ſacramento Ordinis, Vaſquez 3. *p. in* 3. *diſp.* 263. *num.* 30. Vicecomes *de ritibus Miſſæ volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 25.

cap. 25. P. Gregor. *lib.* 15. *ſyntag. cap.* 6. Zerda *in adverſ. cap.* 94. Menardus *in notis ad Sacrament. Divi Gregorii. pag.* 271. Eſpenceus *ad epiſt. Pauli, lib.* 1. *digreſſ. cap.* 8. & nos *in cap.* 2. *de officio Archid.*

d *Religionem*] Quatenus per ingreſſum religionis irregularitas tollatur, expoſui *in cap.* 1. *de filiis presbyter.*

COMMENTARIUM.

2. TExtus hic ſpectat ad ſecundam partem præſentis rubricæ, quæ eſt de iterantibus baptiſmum: & gravitatem hujus criminis jam probavi *in cap. de his, de baptiſmo.* Nunc de pœnis baptiſma iterantium agendum eſt; & quidem variæ ſtatutæ ſunt, tam in jure civili, quàm canonico. Jure civili Epiſcopi rebaptizantes deponuntur, & tam hi, quàm qui ſcienter rebaptizati ſe patiuntur, privantur teſtamenti factione, & donandi jus amittunt, exilioque cum multa decem librarum auri, vel capite puniuntur, *l.* 1. 2. *&* 3. *Cod. ne ſanctum baptiſma*: quas illuſtrat I. Gothofr. *ad tit. Cod. Theodoſ. ne ſanctum baptiſma.* Jure canonico non tantùm qui ex hæretica pravitate id faciunt, illis, & aliis hæreticorum pœnis ſubſunt, verùm & ita baptizatis communio denegatur, *cap. eos, de conſecr. diſt.* 4. Syricius *in Synodo Romana, epiſt.* 4. *cap.* 8. ibi: *Venientes à Novatianis, vel Montenſibus, per manus impoſitionem ſuſcipiantur, præter eos, quos rebaptizant.* Innocentius *epiſt.* 2. *cap.* 8. *Venientes à Novatianis, vel Montenſibus, per manus tantùm impoſitionem ſuſcipiantur, quia quamvis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati: præter eos, ſi qui fortè à nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt: hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes redire voluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.* Concil. Illerdenſe *can.* 9. *&* 14. ibi: *Cùm rebaptizatis fideles, religioſi nec in cibo participent.* Refert Anton. Auguſtinus *tom.* 2. *in epitom. juris, lib.* 22. *tit.* 27. irregulareſque manent, *cap. final.* 51. *diſt. cap. Afros* 96. *diſt. cap. qui in qualibet* 1. *quæſt.* 7. *cap. confirmandum,* 64. 50. *diſt.* ibi: *Presbyter vel Diaconus depoſitus ob crimen non revertatur ad Clerum, ut nec rebaptizatus.* Et *can.* 27. *codicis Eccleſiæ Afric.* ibi: *Ut rebaptizati ad clericatus gradum non promoveantur.* Felix Pontif. in Synod. Romana anni 487. cujus acta extant in codice canonum Eccleſiæ Romanæ, & *tom.* 2. *Conciliorum*, ibi: *Communis dolor, & generalis eſt gemitus, quod intra Africam rebaptizatos etiam Epiſcopos, Presbyteros, Diaconoſque cognovimus.* Et in epiſtola ſynodica ad univerſos Epiſcopos: *Nec ex his unquam, qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica baptizati ſunt, ad Eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Probat Juſtelus *in not. ad can.* 27. Suarez *de cenſur. diſput.* 31. *ſect.* 3. Salcedo *in praxi, cap.* 15. *&* 18. Gutierrez *de delict. quæſt.* 59. Trocius *de ver. & perfect. cleric. lib.* 9. *cap.* 9. Majolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 15. Gibalinus *eod. tract. cap.* 5. *per totum.* Non tamen incurritur hæc irregularitas, niſi præcedente delicto, adeò ut excuſetur quotiens propter ignorantiam culpa excuſatur: Quod verius cenſent Suarez *diſput.* 42. *de cenſur. ſect.* 1. Gibalinus *dict. cap.* 5. 2. *part.* etſi contrarium teneat Majolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 14. Nec pro eo facit textus *in cap. quibus* 117. *de conſecr. diſt.* 4. nam cùm deductus ſit ex Pœnitentiali Theodori Epiſcopi, vim legis canonicæ non habere jam docuerunt Covar. *in Clement. Si furioſus,* 1. *part. in initio, homicid.* Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *part.* 1. Et ſi dura videatur hæc interpretatio, poteſt dici, Theodorum loqui eo caſu, quo ignorantia fuit craſſa, aut juris, cùm videlicet rebaptizatus ignoravit baptiſmum iterari poſſe. Salcedo *in praxi, cap.* 10. Quod ſi aliquis permittat ſe exterius iterum baptizari, ita tamen ut intentionem ſuſcipiendi baptiſmum non habeat, non incurret irregularitatem; nam illa non dicitur formalis reiteratio baptiſmi ex parte ſuſcipientis, pœna autem hæc reſtringenda eſt ad formalem rebaptizationem. Sic etiam nec infans rebaptizatus irregularitatem incurrit, *cap. placuit, cum ſeq.* 1. *q.* 4. quia omni voluntate, & judicio caret. Nec contrarium docet Felix III. *in epiſt.* 6. quam integram refert Ivo Carnot. 5. *p. Decreti, c.* 293. in illis verbis: *Nequaquam qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica baptizati ſunt, aut rebaptizati ſunt, ad eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Ex quibus deducitur, etiã infantes rebaptizatos irregularitatem contrahere. Nam Felix Papa accipiendus eſt de illis, qui cùm eſſent doli capaces, baptizari ſe, vel rebaptizari permiſerunt ab hæreticis, ut docuerunt Gloſſa *in c. in qualibet* 1. *q.* 7. Gibalinus *dict. c.* 5. Quæ ſolutio facilè ſuadebitur ſi obſervemus, Felicem III. hanc epiſtolam ad Africanos Epiſcopos ſcripſiſſe in cauſa eorum, qui in perſecutione Hunerici Regis lapſi ab Arrianis rebaptizati fuerant; & deinde reddità Eccleſiæ pace à Gundebundo, in catholicam communionem recipi poſtulabant anno 487. cùm jam Africani Epiſcopi circa ſimilem cauſam rebaptizatorum à Donatiſtis in Concilio Carthag. Præſide Aurelio ejuſdem civitatis Epiſcopo, diſceptaſſent anno Chriſti 397. & in alia ſynodo Carthag celebrata ab eodem Aurelio anno Chriſti 400. ſtatuerant, ut parvuli apud Donatiſtas baptizati, nondum ſcire valentes erroris eorum interitum, minimè impedirentur ad ſacros ordines promoveri. Unde credi non poteſt, Felicem ipſis Epiſcopis contrarium ſcripſiſſe, præcipuè cùm in ea epiſtola jus novum non concedat, ſed tantùm antiquum confirmet, ut rectè conſiderat, & probat Gibalinus *dicta* 2 *p.* Conſtat ergo, injurioſam iterationem baptiſmi inducere irregularitatem; nam licèt ſecundus baptiſmus, ob cujus ſuſceptionem quis efficitur irregularis, non ſit ſacramentum; attamen per eum injuria fit priori baptiſmo, & fidei, atque ita huic crimini talis eſt annexa irregularitas.

Und infertur, quod ſi quis ſæpe ſæpiùs rebaptizetur, etiam ſæpe ſæpius incurrit hanc irregularitatem; nam quoties multiplicatur culpa, ob quam imponitur pœna, toties ſimilis pœna incurritur: exempli gratiâ ſi quis poſt ſemel iteratum baptiſmum pœnitentiam egerit, & diſpenſationem hujus irregularitatis meruerit, ſi poſtea iteraverit baptiſmum, iterum efficitur irregularis; nam rebaptizatio non ſolùm dicitur ſecunda iteratio baptiſmi, ſed tertia, quarta, & omnes ſequentes poſt primam, argumento legis 1. *ff. de vulgar.* E contrario verò, ſi quis errore ductus rebaptizetur, quia credebat ſe antea baptizatum fuiſſe, cùm reverâ prior baptiſmus non valuiſſet, proculdubio irregularis non efficitur, quia nunquam ſecundò baptizatus eſt, quouſq; verus baptiſmus receptus ſit; nihil enim refert, quod quis habuerit animum ſe rebaptizandi, ſi verè, & realiter non rebaptizetur. Nec ſolùm irregularis efficitur, qui rebaptizatur, verùm etiam miniſter, qui baptiſmum iterum adminiſtrat; ut ex hoc textu conſtat, & probant 3.

Alia de ipſa irregularitate.

Santarel. *de hereſ. cap. 45. dub. unic.* Gibalinus *dict. cap. 5. 3. part.* Majolus *lib. 2. de irregular. cap. 14 num. 6.* qui eandem irregularitatem extendunt ad parentes , qui ſuos liberos rebaptizandos offerunt ad compatres , atque alios cooperantes ejuſmodi rebaptizationi, contra quos omnes etiam proceditur per Inquiſitores in his regnis. Qualis tamen ſit hæc irregularitas , tam reſpectu rebaptizantis, quàm rebaptizari , exponit Gibalinus *dict. cap. 5. part. 4. per totam.* Si tamen aliquis ſolo verbo abſque intentione repabtizaverit , quamvis graviter peccet, non tamen efficitur irregularis, ut docent Henriquez *lib. 4. ſumma , cap. 4. §. 3.* Suarez *dict. diſput. 31. ſect. 6. dub 4.* Gibalinus *dict. cap. 5. 4. part.* qui idem reſolvit de rebaptizato per vim & gravem metum.

C A P U T III.

Innocent. III.

TUæ fraternitati. *Et infrà* : Super ſecundo articulo inquiſitioni tuæ duximus reſpondendum , quod clerici , qui ſunt de apoſtaſiæ crimine infamati , qui videlicet abjecerunt habitum clericalem , non ſunt in ſæculari habitu tolerandi , ſed per diſtrictionem eccleſiaſticam coërcendi , donec deficiente probatione , ad infamiam abolendam purgationem canonicam curaverint exhibere.

N O T Æ.

1. a *Innocent. III.*] Ita etiam legitur in tertia collectione , *ſub hoc tit. cap. unic.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex , ſed facilè conſtat, legendum eſſe *Brixienſi.* ut *in cap. tuæ , de Procurator.* ubi congeſſi alias partes hujus epiſtolæ.

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu agitur de clerico in ſacris , & majoribus ordinibus conſtituto , habitum clericalem deſerente , qui cogendus eſt illum reaſſumere pœnis à jure ſtatutis , videlicet excommunicatione, *cap. ſi quis ex clericis. de vita & honeſt. cleric.* privatione fructuum beneficii , *Clement. 1. eod. tit.* incarceratione , *cap. à nobis , hoc tit.* & jure civili ſancitum à Juſtiniano legimus *in novella 5. cap. 6. novel. 6. cap. 7. novel. 123. c. 15.* ut clerici, qui in ordinibus ſacris conſtituti , iis contemptis ad aliam vitam tranſiſſent, pro ratione facultatum , vel Curiæ civitatis ſuæ ſervire cogerentur , vel Præſidis provinciæ cohorti , ſeu officio addicerentur: quod poſtea mutavit Leo *novel 7. & 8.* ubi ſimiles deſertores revocari ad priorem ſtatum jubet : idque etiam patet *in cap. quod interrogaſti , 27. diſt. cap. quem , 20. quæſt. 1.* grave peccatum eſt in clerico habitum deſerere, ut probat eleganter Sauſay *dict. lib. 7. cap. 3. per totum.* Unde talis clericus apoſtata appellatur ; quo nomine tantùm notantur magni peccatores Eccleſiæ rebelles , ut Judæi , qui negaverunt Chriſtum Regem ſuum , à Prudentio ibi :

---- Formidine rurſus
Plebis apoſtatica, Dominum quæ cæca negaſſet.

Et hæretici , quos apoſtatas pronuntiat Tertul. *de præſcript.* ibi : *Perſequutio martyres facit , hæreſis apoſtatas tantùm.* Et Judam proditorem, apoſtatam dixit Sedulius *lib. 4. carminum.*

Tunc vir Apoſtolicus , nunc vilis apoſtata factus.

Excuſatur tamen clericus non deſerens habitum clericalem , veluti ſi neceſſitas adſit tuendi vitam , honorem , fortunas , aut quidquam aliud ſimile, ut docent Gloſſa *in cap. nullus 21. quæſt. 4. & in dict. cap. ſi quis ex clericis* : unde cùm quidam reprehenderetur à Pontifice, reſpondit.

Tutiùs ut peterem laici ſub imagine Romam,
Fas fuit ut ſinerem luxuriare comam.

Item excuſantur clerici iter longum facientes, *cap. 3. 21. quæſt.* ubi ex Synodo Romana ſub Zacharia Papa ita legitur : *Epiſcopi , Presbyteri , Diaconi ſæcularibus indumentis non utantur , niſi ut condecet tunicâ ſacerdotali , præter ſi in itinere longo ambulaverint.* Sed etſi clerici deſerentes ſtatum clericalem , apoſtatæ dicantur ; tamen niſi uxorem ducant, non ſubſunt Inquiſitorum juriſdictioni , ut probat Salelles *tom. 1. de mater. Tribun. lib. 1. regul. 107.*

C A P U T IV.

Idem *in Concilio generali.*

QUidam (ſicut accepimus) qui ad ſacri undam baptiſmatis voluntariè acceſſerunt, veterem hominem omninò non exuunt , ut novo perfectiùs induantur : cùm prioris ritus reliquias retinentes , chriſtianæ religionis decorem tali commixtione confundant. Cùm autem maledictus ſit homo , qui terram duabus viis ingreditur , & indui veſte non debeat b lino , lanaque contextâ : ſtatuimus , ut per c Prælatos Eccleſiarum talis obſervantia veteris ritus omnimodè compeſcatur , ut quos chriſtianæ religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit , ſalutiferæ coactionis neceſſitas in ejus obſervatione conſervet ; cùm minus malum exiſtat viam Domini non agnoſcere, quàm poſt agnitam retroire.

NOTÆ

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranenſi videlicet ſub Innocentio III. celebrato, obi *cap.* 70. reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribitur. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

b *Lino, lanaque.*] *Deuteron. cap.* 22.

1. c *Prælatos Eccleſiarum.*] Ad quos tantùm, videlicet Inquiſitores, ſpectat apoſtatarum cognitio; cùm apoſtaſia ſit ejuſdem ſpeciei ac hæreſis: unde ſicut de hæreſi, nec de jure, nec de facto cognoſcere poteſt judex ſæcularis, *c. ut inquiſitionis* 18. *§. prohibemus, de hæreticis lib.* 6. ita nec de apoſtaſia, ſive quæſtio facti, vel juris diſceptetur. Bordonus *tom.* 1. *ſacr. tribun. cap* 9 *ſect.* 2. *num.* 21. Carena *part.* 2. *de offic. Inquiſit tit* 3. *num.* 13 Diana *part.* 4. *tract.* 1. *reſol.* 12. etſi contrarium defendat Pereyra *part.* 2. *manu Reg. cap* 74 *per totum.*

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Baptizati ſi ad ritus Judaicos, ſeu paganos redierint, cogantur eos relinquere, & fidem, quam ſemel profeſſi fuerunt, cuſtodire.* Probant eam textus *in cap. ſi quis* 4. *de pœnitent diſt.* 5 *cap. presbyteros* 32. 50. *diſt. cap. de his* 26. *quæſt.* 6. *cap.* 2. 3. *quæſt.* 4. Gregor. II. *epiſt.* 6. *ad Saxones, ad medium,* ibi: *Quicunque in vobis ſuſceperunt Chriſtum Dominum noſtrum, in ipſo ambulent radicati, & ſuperædificati, & confirmati in fide, &c. Diſcedite filii ab idolorum cultura, & accedite, & adorate Dominum Deum noſtrum, &c.* Nicolaus *ad conſulta Bulgar. c.* 18. *Qui fidem reſpuit, quam promiſit, ab illo, à quo ſuſceptus eſt, & qui fidei ejus interventor exiſtit, debet per omnia revocari: at verò ſi non audieris eum, quem ipſe pro ſe dederat vadem, dicendum eſt Eccleſia à qua faciente ſtudio majori, ad ovile proprium ovem reduci convenit, quæ erravit; & ut ad viam veritatis, qua Chriſtus eſt, redeat, modis omnibus revocari: ſiquidem ab ea, tanquam à matre, tanquam à magiſtra ſuadendum eſt illi, quatenus videat, quoniam apoſtatam ſpiritum imitatus eſt, quòd in veritate, non ſteterit, &c.* Concil. Aurelian. 2. *can.* 19. *Catholici, qui ab idolorum cultu ſe non cuſtodiunt, nec ad integram accepti baptiſmi gratiam revertuntur vel qui cibis idolorum cultibus immolatis guſtu illicita præſumptionis utuntur, ab Eccleſia cœtibus arceantur.* Aurelian. 4. *can.* 15. *Si quis poſt acceptum baptiſmi ſacramentum ad immolata dæmonibus ſumenda, tanquam ad vomitũ revertitur, ſi commonitus à ſacerdote ſe corrigere ex hac prævaricatione noluerit, à communione catholica pro emundatione ſacrilegii ſuſpendatur* 6. Synodus in Trul. *can.* 62. *Clericus deponatur, laicus excommunicetur, qui feſta Gentilium celebrat.* Et *can.* 95. *In eos qui jurant ut pagani, canonicas pœnitentias not & excommunicationem imponimus.* D. Baſilius *ad Amphiloch can.* 7. 72. & 80. Gregor. Nyſſen. *epiſt.* 2. *canonica*: refert Anton. Auguſt. *lib.* 11. *epit. jur. tit* 4. Illuſtrant Albaſpineus *lib.* 2. *obſerv. cap.* 9. Riceiulus *lib.* 6. *de jure perſon. per totum*, Caſtro *lib.* 1. *de juſta hæretic. puniti. cap.* 7. & *lib.* 1. *de hæreſibus, cap.* 4. Suarez *de fide diſput.* 16. *ſect.* 4. Souſa *in aphoriſm. cap* 48. *numer.* 14 Penna *part.* 2. *Direct. queſt.* 9 *comment.* 24. Salelles *lib.* 1. *de materiis tribun. cap.* 13. *regul.* 107. Carena *de offic. Inquiſit. part.* 2. *tit.* 3. Bordonus *tom.* 1. *tribun. cap* 9. *ſect.* 2. Murga *tom.* 2. *diſquiſit. tract.* 1. *dub.* 6. §. 3. Alteſſerta *ibi*.

3. *Traditur ratio dubitandi.*

Ratio dubitandi hujus textus proponenda eſt ex juris principus, quæ adduxi pro dubitandi ratione *in cap. ad abolendam, de hæreticis*: & etiam difficilis eſt præſens conſtitutio, dum in ea Patres Concilii Lateran. tantùm ſtatuunt, apóſtatas à fide catholica cogendos eſſe ritus alterius religionis deſerere. & fidem Catholicam ſervare, ac cuſtodire, nullâ ſancitâ pœnâ in fideles lapſos in apoſtaſiam, cùm certum ſit eos variis pœnis afficiendos eſſe, juxta canones Eccleſiæ ſuprà relatos, & alios congeſtos ab Antonio Auguſtino *in epitome juris, tit.* 4. *lib* 11. Creſpetio *in ſumma, verbo Apoſtata à fide.* Unde minùs perfecta, ſeu integra videtur præſens conſtitutio; ſiquidem in omnibus Eccleſiæ canonibus, in quibus de his Apoſtatis à religione agitur, ſemper adjiciuntur pœnæ, quibus ipſi apoſtatæ afficiendi ſunt.

4. *De apoſtatis à fide.*

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, in præſenti agi de apoſtaſia vera à religione; nam quoties ſine adjuncto apoſtaſia dicitur, intelligitur apoſtaſia à fide. Eſt autem apoſtata à fide, qui omnimò à Chriſtiana fide defecit, reverſus, ſeu tranſiens ad Judaiſmum, ſeu Paganiſmum, *l.* 1. 2. & *penult. Cod. hoc tit. cap. non poteſt* 2. *q.* 7. *cap. contra, de hæretic. lib.* 6. qui in ritus Judaicos, ſeu ſacrificia paganorum tranſeunt. *l.* 3. *C. Theodoſ de apoſtatis, l.* 1. & 7. *eod. Cod. de Judæis*: inde dicunt violatæ religionis rei, *l.* 3. *Cod. Theod. de Apoſt* docuerunt Decianus *lib.* 5. *tract. crim. c.* 71. *num.* 4. & *cap ſequentis*, Farinac. *de hæreſi q.* 183. §. 2. *num.* 15 D. Thomas 2 2. *quæſt.* 12 *per totam* Ricciulus *lib* 6. *de jure perſonar. cap.* 2. Carena *de offic. Inquiſit.* 2. *part. tit.* 3 Salelles *lib.* 1. *de mater. tribun. cap.* 13. *regul.* 107. I. Gothofr. *ad tit de apoſtatis, in Cod. Theodoſ.* Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquiſit. dubit.* 47. Duo ergo copulativè deſiderantur, ut quis propriè fidei apoſtata dicatur. Primum, quod talis receſſus à fide ſit omnimodus, unde licèt Chriſtianus recedat à pluribus fidei articulis, tamen ſi retineat adhuc fidem in reliquis, hæreticus, non verò apoſtata eſt, *dicto cap. non poteſt, cap. beatus* 7 *quæſt.* 4. D Auguſtin. *lib.* 18 *de civit. Dei, cap.* 51. probant Canus *de locis cap.* 9. Simanc. *de Cathol. tit.* 7. Rojas *de hæretic. part.* 1. *num.* 486 Apoſtata igitur eſt, qui totus recedit à fide: hæreticus verò, qui in parte. Unde qui apoſtata eſt, hæreticus continuò eſt; qui verò in hæreſi aliqua eſt, apoſtata propterea non eſt. Hæreticus fur dicitur, & latro, *Joannis cap.* 10 quaſi qui è verbo Domini aliquid intercipit, & quaſi contrectat: apoſtata plus quàm fur, qui totum ſurripit, quin & ſe ipſum, veluti fugitivus Chriſti ſervus efficitur, ut exponit Mancinus *lib* 1 *de triplici juri, collat. cap.* 146 Secundò deſideratur, quod receſſus ipſe ſit à fide catholica, unde qui ab improba ſecta in aliam reprobatam ſe transfert, veluti è paganiſmo ad Judaicam perfidiam, ve Mahometiſmum, apoſtata non dicitur, ut probant Campegius *de dote quæſt* 77. Jul. Clarus *in praxi crimin. §. final. q.* 7. *num.* 4. cùm enim Chriſtianæ militiæ nunquam nomen dederit, non eſt ratio quare poſſit ejus deſertor judicari, argumento legis 4. *§. idemque, l. manumiſſiones, ff. de juſt. & jure, l. decem, ff. de V. O.* Sed ſi quis baptizatus ſit de novo verè, nec ſub debita forma, diſtinguendum eſt, an ipſe ignorans defectum baptiſmi à fide recedat, an poſt receſſum nullitas baptiſmi detegatur; quo caſu apoſtata dicitur, & ut talis puniendus eſt. Caſtro *lib.* 1. *de hæretic. punit. cap.* 8. *quæſt.* 3. *ad finem*, Ricciulus

Ricciulus *de jure perſon. lib. 6. cap. 3.* Bordonus *tom. c. ſacri tribun. cap. 9 ſect. 2. num* 11. Ratio eſt, quia quamvis iſte baptizatus non eſſet baptiſmo fluminis, baptizatus tamen erat baptiſmo flaminis; & ſi contigiſſet ipſum ita decedere, ſalvari poſſet, *cap final verſ Nullus, de pœnit. diſt. 7. cap. debitum, de baptiſmo, c. 2 de presbytero non baptiz. etc.* Quare talis ad hoc nihil differt ab eo, qui juxta Eccleſiæ ritum baptiſmum ſuſcepit, vel ſciebat ſe baptizatum non eſſe, & non curavit baptizari, & tamen pro tali ab omnibus exiſtimari contendebat: quo caſu licèt in foro poli apoſtata judicari non poſſit, tamen in foro fori iiſdem pœnis plectendus eſt, quibus & cæteri apoſtatæ puniuntur; quia cùm ipſe tanquam Chriſtianus ſe geſſerit, & ut talis velit à cæteris fidelibus haberi, & honorari, utique talis præſumitur, ut teſolvunt Bordonus *ſuprà*, Ricciulus *dict. lib. 6 cap. 3. num. 5.* quia quilibet debet judicari juxta habitum quem defert, *l. item 15. §. ſi quis virginem, ff. de injuriis, cap. in audientia, de ſent. excom. cap ſi judex, eod. tit. lib. 6.* & tanquam Chriſtianus talis debet Chriſtianorum legibus ſubjici argumento legis *Iudæi, C. de Iudæis.* Accedit quia non debet eſſe in alicujus poteſtate Chriſtiani nomen ſic ementiri, ut Chriſtianorum inter fideles fruatur honoribus, pœnas autem fidei tranſgreſſoribus inflictas evadat, cùm qui ſentit commodum, ſentire debeat incommodum, *l ſecundum, ff de R. I. cap. charitatem 12. q. 4. cap. accedentibus de privil.* Sicut etiam hæreticus reputatur, non ſolùm qui verè eſt Catholicus, ſed etiam is, qui cùm verè Catholicus non ſit, tanquam talis ſe gerit, argumento legis 1. *C ſi minor ſe majorem*, Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib. 2. cap.* 8 Simanc. *de Cathol. tit. 31. n 5.* quia in hac parte plus operatur opinio, quàm veritas, *cap. final de presbyt non baptiz.* Ricciulus *ſuprà, num. 6.* Et hæc apoſtaſia committitur per tranſitum ad ritus Judaicos, *cap. contrà, de hæret in 6* Simanc. *de Cathol. tit. 35. num.* 9. Eymericus *p. 2. direct. q. 44. num.* 1. Farinac. *de hæreſi q 178. n. 136* quia non ſolùm verbis, verùm & factis Deus negatur, *cap exiſtimant 84. 11 q. 1.* immò facta potentiora ſunt ad explicandum animum, quàm verba, *l. ſi tamen 48. § et quis, ff de ædilit edict. l. de quibus, ff. de legibus, cap dilecti 52. cap. ut noſtrum 56. de appellat.* Cicero 3. *Tuſculan. Quid verba audiam, cùm facta videam?* Caſtillo *lib. 3. controv. cap. 107. n.* 17. Ideò convictus, aut confeſſus de actibus, ſeu cæremoniis Judaicis, damnandus eſt ut apoſtata, etſi animum, intentionemque negaverit, *cap. filii, cap. contrà, de hæret. in 6.* Sylveſter *verbo Hæreſis 1. q. 7.* Anania *in cap. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis*, Repertor. Inquiſit. *verbo Apoſtaſia*, Simancas *tit. 10. num. 9 & tit. 50. num. 5.* Farin. *de hæreſi q. 178. n. 139.* Et quamvis hoc caſu reum ſubjiciendum eſſe torturæ ſuper intentione, doceat int Simanc. *de Cathol. tit. 65. num. 52.* & in Enchrid. *tit. 29. n. 10.* Penna *p. 3. Direct. comment. 110.* & alii, hoc tamen procedit quando cæremoniæ à reo factæ dubiæ ſunt, veluti je unia; ſecus verò ſi cæremoniæ ſint reprobatæ ſuâ naturâ, ut circumciſio, celebratio Paſchæ Judæorum, aut ſimilia, quæ ex ſe hodie mala ſunt, unde interpretari nequeunt in bonam partem, quia in quolibet facto attenditur ejus natura, *l. ſi unus 27. §. pactus, ff. de pactis, l. cùm filius 76. aliàs. 78 §. hæres meus, ff. de legat. 2. c. ab exordio 3. 35. diſt.* Lact. Firmian. *lib. 3. divin. inſt. cap. 15. Nihil intereſt quo animo facias, quod feciſſe vitioſum eſt, quia facta cernuntur, animus non videtur.* Unde ſi quis convictus, vel confeſſus reperiatur actus qui ſuâ naturâ ad Judaicam religionem, vel aliam improbatam ſectam ſpectant, tanquam apoſtata ſtatim damnandus eſt, nullâ torturâ præcedente. De eo tamen, qui defert tantùm veſtes Gentilium, aut Judæorum proprias, an dicatur apoſtata, examinat Suarez *de fide diſp. 14. ſect. 5.*

5. *De apoſtata per vim, aut per metum.* Circa illum autem, qui coactè, & per vim fidem catholicam abnegavit, vel Idolis ſacrificavit, corde tamen fidem retinuit, dubium eſt. Et quando coactio eſt præciſa, ſive abſoluta, nempe quia omninò renitens, ligatus manibus, & pedibus circumciditur, vel ejus genua flectuntur coram idolis, nullo modo apoſtata judicatur, *c. presbyteros 31. 50. diſt cap. conſtat 1. q. 1.* docent Penna *ad Eymericum, p. 1. Direct. commentar.* 24. Sunanc. *tit. 27. num. 19.* Salelles ſuprà, *regul.* 107. Bordonus *dict. c. 9. ſect. 2. num 14.* Ratio eſt, quia eo caſu pati potiùs, quàm agere videtur, *cap. ſacris*, ubi notavi, *de his quæ vi*, ideoque pœnam non meretur, *l. fœdiſſimam, C. ad leg. Iul. de adult.* Si verò vis illata non fuit præciſa, ſed conditionalis, quamvis gravis, veluti mortis, ſeu cruciatus, tunc verè apoſtata, ſeu hæreticus dici non poteſt, cùm corde credat, & non adſit error pertinax, qui ipſum ſeparare poſſit à communione fidelium, *cap. non ſolùm 85. 11. q. 3.* Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 7. num. 8.* Ricciulus *dict. lib. 6 cap. final.* Peccat tamen ipſe lethaliter, quia potiùs pati mortem deberet, quàm fidem abnegare, juxta tradita *in dict. c. ſacris*: tum etiam quia licèt coactè neget, negat tamen, quia voluntas coacta, voluntas eſt, *cap. majores §. final. de baptiſmo, l ſi patre, ff. de ritu nuptiar.* Quamvis enim nolit Chriſtum abnegare, tamen eligit illum negare potiùs, quàm pati pœnam comminatam, *cap. non ſolùm 11. q 1. cap. qui meritò 15 q. 1.* Et quia Eccleſia non judicat de occultis, *cap. 1 de clandeſt deſponſ.* ipſum in foro exteriori ut ſuſpectum de hæreſi punit, *can. 2. Apoſt.* ibi: *Si clericus ob metum Iudæi, Græci, vel hæretici negaverit nomen Chriſti, ejiciatur; ſi nomen clerici deponatur, ſed poſt pœnitentiã ut laicus ſuſcipiatur*, Concil. Ancyranũ *can 4 De his, qui per vim immolarunt, & cœnam ſumpſerunt cum idolis, quicunque habitu meliore profecti ſunt, & veſte pretioſiore accubuerũt, annũ audiant, triennio ſubjiciantur, biennio tamen oratione tantùm communicent, poſtea ut in integrum reſtituantur.* Et *can. 6. De his, qui minis punitionis, & ablationis bonorum, & exilii ſacrificarunt, & ante hanc diem non eos pœnituerit, neque converſi ſunt, tempore antè hujus Synodi reverti cogitantes Placuit, ut hinc ad magnam diem Paſchatis ad audiendũ recipiantur; poſt eam diem triennio pœniteant ſubjecti, & poſt aliud biennium communicent in oratione ſine oblatione: & ita in integrũ reſtituantur ſexennio completo. Si qui verò ante Synodum ſuſcepti fuerunt ad pœnitentiam, ab eo tempore initium ſexenni ducant. Si quod verò mortis periculum ex morbo, aliave cauſa evenerit, recipiantur.* Et *c. 8. Quibus, vel ter per vim ſacrificarunt, quadrienno ſubjecti pœniteant, biennio autem ſine oblatione communicent, ſeptimo integrè recipiantur.* Concil. Arelat. 2. *can.* 10. *De his, qui in perſecutione prævaricati ſunt, ſi voluntariè fidem negaverint, hoc de eis Nicæna Synodus ſtatuit, ut quinque annis inter catechumenos exeãt, & duos inter diſcommunicantes, ita ut communionẽ inter pœnitentes non præſumant; in poteſtate tamen, vel arbitrio erit Epiſcopi, ut ſi eos ex animo errorem deflere, & agere pœnitentiã viderit, ad communionẽ pro eccleſiaſtica humanitate ſuſcipere.* Et *c. Si qui vero dolore victi & pondere perſecutionis, negare, & ſacrificare compulſi ſunt, duobus annis inter catechumenos, triennio*

inter

inter pœnitentes habeantur à communione ſuſpenſi. D. Baſilius *ad Amphyloch. cap. 80 Qui in barbarorum incurſione fidem in Chriſtum violarunt, factis ſacramentis Gentilibus, & quibuſdam nefariis, quæ idolis magicis oblata ſunt, ab eis guſtatis, ii ſecundùm leges à Patribus jam editas, & canones diſpenſentur.*

6. *De pœnis apoſtatarũ.* Deinde ut ad pœnas Apoſtatarum perveniamus, ſciendum eſt, tanta cum execratione tales deſertores primis Eccleſiæ ſæculis habitos fuiſſe, ut baptizatos ab eis iterum baptizandos eſſe aſſeruiſſet D. Baſilius *ad Amphylochium can 1.* & illis venia etiam in exitu vitæ denegabatur, ut refertur *in l. 3. Cod. de apoſtatis*, & latè probavi *in cap. 1. & 26. Concilii Illiber.* obſervavitque Albaſpineus *lib. 2 obſerv. cap. 9. cum duobus ſequent.* & I. Gothofr. *in l. 5. Cod. Theodoſ. hoc titulo.* Sed poſtea à Concilio Nicæno pœnitentia data fuit t & Syricius Pontif. *epiſt. 1. ad Himerium Tarracon Epiſcopum, cap. 3* apoſtatis nullum pœnitentiæ tempus præſcripſit, ſed toto vitæ curſu eos pœnitentiam agere, & à ſacra communione, præterquam in articulo mortis, arceri voluit. Deinde hæreticorum pœnis apoſtatæ puniuntur, *cap. contrà, de hæretic. in 6.* Unde cùm pœna capitis jure civili in hæreticos ſancita fuiſſet, *l. Manichæos, l. Arriani, Cod. de hæreticis*, eadem in apoſtatas ſtatuta fuit, *l. 5. Cod. de apoſtatis*: itidem bonorum præſcriptio, *l. 7. Cod. Theodoſ. de Iudæis*: perpetua infamia inuſti omni dignitate ſpoliantur, *l. 1. Cod. de apoſtatis, l. 11. Cod de fide teſtium, in Theodoſ* privantur utraque teſtamenti factione, *l. 1. & 2. Cod Theodoſ. eod. tit.* & contra ſimiles deſertores fidei proceditur in Tribunalibus ſanctæ Inquiſitionis eodem modo ac contra hæreticos, conceſſâ eis pœnitentiâ revertentibus ad fidem Catholicam, & injunctâ pœnitentiâ per tempus congruum in carcere eum habitu, juxta tradita ſuprà *in cap. excommunicamus, §. 1. de hæretic.* & ſi relapſi ſunt in apoſtaſiam, traduntur omninò brachio ſæculari, ut pœnâ mortis afficiantur. Immò in his Tribunalibus Hiſpaniæ major pars cauſarum fidei eſt apoſtatarum à religione, circa quos verſatur eadem praxis, quam circa hæreticos retuli ſuprà *hoc tit. de hæretic.*

7. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis deciſionis ex eo provenit, quia qui poſt profeſſionem fidei Catholicæ, ritus Judaicos, aut Paganos ſectatur, tali commixtione polluit veram religionem, quam profeſſus eſt, cùm ſimul utramque religionem colere nequeat. Unde rectè P P. Concilii Lateran. ſtatuerunt in præſenti, ut talis obſervantia veteris ritus omni modo compeſcatur, ut quos Chriſtianæ Religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, ſalutiferæ coactionis neceſſitas in ejus obſervatione conſervet, ut etiam dicitur *in cap. reſuſcitantes, de pœnit. diſt. 1.* & ſi lapſi fuerint, per pœnitentiam redeant ad fidem, & gratiam, quam amiſerant, ut de D. Petro ait ſanctus Ambroſius *ſermone 47.* ibi: *Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe deflevit, atque ideò majorem gratiam reperit, quam amiſit.* Relatus *in cap. conſiderandum, 50. diſt. cap fidelior, eodem.*

8. *Diſſolvitur dubitandi ratio, & varii canones remittuntur.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt Patres Concilii Lateran. in præſenti non imponant pœnam deſertoribus fidei Catholicæ, & ritus Judaicos, ſeu paganicos ſectantibus; non negarunt tamen eos debitis pœnis puniendos eſſe, immò dum ſanxerunt, ſimiles apoſtatas cogendos eſſe per judices eccleſiaſticos, veteres ritus Gentilicos, ſeu Judaicos abjurare, apertè ſupponunt debitis pœnis per ſacros canones veteres, & novos ſtatutis compeſcendos eſſe, & cogendos Catholicam religionem, quam ſemel profeſſi fuerunt, cuſtodire, & retinere. Manet ergo, fidelibus Chriſtianis non licere, poſtquam à Judaica perfidia, ſeu Gentiliſmo ad fidem Catholicam pervenerunt, veteres ritus colere, aut ad priſtinam ſuperſtitionem redire. Unde in præſenti exponendi ſunt textus *in canone 1. 2. 3. 46. & 55. Concilii Illiber.* quorum interpretationem in eorum notis adduxi: & textus *in can. 35. Synodi Laodic.* in illis verbis: *Non oportet Chriſtianos relinquere Eccleſiam Dei, & abire, atque angelos nominare, & conventus facere. Si quis in ea idololatria reperiatur, anathema ſit, quòd reliquerit Dominum noſtrum filium Dei, pro idololatria.* Quem expoſui *in cap. conqueſtus, de feriis* & textus *in can. 9. Concilii Tolet. 2.* in illis verbis: *Ne Iudæi more ſuo celebrent Paſcha, vel carnis circumciſionem exerceant.* Quem de Judæis converſis, & ad veteres ritus redeuntibus, expoſui *in cap. Iudæi, de Iudæis.*

CAPUT V.

Archiepiſcopo [a] *Tyrenſi.*

A Nobis expetit tua fraternitas edoceri, quid de apoſtatis ſit agendum, cùm in cuſtodia detinentur, eo quod [b] minis, vel blanditiis nullatenus poſſunt induci ut abjectum monachalem habitum reaſſumant. Ad quod tibi breviter reſpondemus, quod tales, ſi volueris, potes ſub gravi cuſtodia [c] carcerare, ita quod ſolummodo ſibi vita miſera reſervetur, donec à ſuæ præſumptionis nequitia reſipiſcant.

NOTÆ.

a *Tyrenſi.*] In ſexta collectione legitur *Turonenſi*: ſed in quinta compilatione Honorii III. habetur *Tyrenſi*, ex qua inſcriptionem, & litteram tranſcribo. De Metropoli Tyrenſi nonnulla adduxi *in cap. 8. de offic. Ordin.* in præſenti autem reſcribit Honorius Archiepiſcopo, quia fortè monachi illi, de quorum apoſtaſia agitur, non erant exempti, immò potiùs ejus juriſdictioni parebant.

b *Minis, & blanditiis.*] Quia apoſtatæ tam blanditiis, quàm rigore revocandi ſunt ad monaſterium, ut doctè, & latè probat Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de apoſtaſia à religioſis ordinibus, cap. 18. per totum.*

c *Carcerare.*] Juxta Eccleſiæ diſciplinam, quam illuſtrabimus *in cap. novimus, de V. S.*

CAPUT VI.

Archiepiſcopo Lundenſi.

CONſultationi tuæ breviter reſpondemus, quod Monachus aliquem [b] Ordinem in apoſtaſia recipiens, quantumlibet ſuo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam, abſque tamen diſpenſatione Romani Pontificis miniſtrare non poteſt in Ordine ſuſcepto.

NOTÆ.

a LUndenſi.] in ſexta collectione legitur *Lugdunenſi*: ſed ex quinta collectione Honorii III. ita reſtituo inſcriptionem, & literam. De Lundenſi Eccleſia nonnulla notavi *in c. 2. de conſuet.*

b *Sacrum Ordinem*] Non verò ſi minorem, ut
1. vulgò creditum eſt, cùm præſens conſtitutio non ſit amplianda contrà expreſſa verba Honorii III. ut notarunt Theophilus Ryanaudus *dict. tract. de apoſtaſ. cap. 13.* Sanchez *lib. 8. ſumma, cap. 8. n. 26.* Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 6. num. 2.* Gibalinus *de clauſura Regul. diſquiſit. 2. cap 3. § 4.* Agit item Honorius in præſenti de ſolis ſacris Ordinibus ſuſceptis in apoſtaſia, non autem de ſuſceptis anteriùs: quare in illis miniſtrare poterit; & quia juxta textùm *in cap. cum illorum, de ſent. excom.* majora intelliguntur illis prohibita, quibus vetita ſunt minora, minuſque eſt uti ordine, quàm promoveri ad ſuperiorem ordinem; ideò plures, quos adducit, & ſequitur Sanchez ſuprà, *num. 22.* inferunt ex hoc Honorii decreto, eum qui aliquem ſacrum ordinem durante apoſtaſia ſuſceperit, prohiberi aſcendere ad Ordines ſuperiores, niſi interveniat Papæ diſpenſatio: ſi autem nullum ſuſcepit ordinem durante apoſtaſia, poterit poſt reconciliationem, & poſtquam ſuæ Religioni reſtitutus eſt, ad quoſcunque Ordines aſcendere, nulla etiam interveniente diſpenſatione: docuerunt Theophilus, & Gibalinus *ubi ſupra*, quia illi tantùm ſunt prohibiti durante apoſtaſia ad ordines promoveri, *cap. final. 50. diſtin.* nam decreta contraria Pauli IV. & Pii V. apoſtatas in perpetuum à à quovis gradu Eccleſiaſtico, & cujuſvis ordinis executione excludentia, Emanuel Rodriquez *tom. 2. ſumma, cap. 6. num. 7.* negat fuiſſe recepta; præſertimque quod Paulus IV. etiam eos, qui ex Apoſtolica conceſſione è Monaſteriis exiiſſent, eodem modo mulctabat, reſciſſum eſt à Pio IV. ut Onuphrius ſcribit *in addit. ad Platinam, in Pio IV.* Videndus Navarrus *conſil. unic de apoſtatis*, de vero ſenſu bullæ Pauli non parum anceps.

COMMENTARIUM.

2. *Traditur concluſio, & probatur.*

IN his duabus Decretalibus agitur de tertia apoſtaſiæ ſpecie, videlicet à Religioſo Ordine; & communiter ex eis talis deducitur aſſertio: *Monachi deſerentes habitum, & profeſſionem ſunt retrahendi, & carceri mancipandi, ac aliis pœnis puniendi donec habitum reaſſumant.* Probant eam textus *in cap. quidam Monachi 16. quæſt. 1. c. propoſitum, c. ecce qui 20. quæſt. 3.* Concil Arelat. 2. *can. 25.* ibi: *Hi qui poſt ſanctam Religionis profeſſionem apoſtatant, & ad ſæculum redeunt, & poſtmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, ſine pœnitentia communionem penitus non accipiunt.* Aquiſgran. 2. *can. 3.* Tolet. 4 *can. 54. Non aliter & hi, qui à parentibus detenſi fuerunt, aut ſponte ſua amiſſis parentibus ſe ipſos Religioni devoverunt, & poſtea habitum ſæcularem ſumpſerunt, & iidem à ſacerdote comprehenſi ad cultum Religionis acti à prius pœnitentiâ revocentur. Quod ſi converti non poſſunt, velut apoſtatæ, anathematis ſententiæ ſubjiciantur.* Tributienſe 1. *can 26. Si quis Monachus pro lucre animæ, vel animarum à ſuo Monaſterio exire, & aliud propoſuerit intrare, conſentientibus Epiſcopo, & Abbate, & Fratribus conſentimus, & concordamus, quia id feciſſe multos Sanctos legimus. Si vero fugâ Regularis diſciplinæ lapſus propoſitum ſanctitatis calcaverit, omnimodis coercendus, & ab hominibus deteſtandus, atque omni honore eſt gravandus, ut ſaltem rubore verecundiæ confuſus, & onere paupertatis afflictus redeat, quem relictâ ſingularitatis profeſſione inimicus tenebat. Si autem tam irreverens, & pertinax eſt, ut ad Monaſterium redire, & propoſitum Monachi reluctaverit obſervare, impleantur ſuper eum conſtituta, quæ de ea ſcripta ſunt in San. Canone Concilii Chalcedonenſ. Siricii Papæ, & Leonis, quatenus retruſus ergaſtulo, de quo erui tantùm poſſit pœnitudinis igne purgatus.* Matiſcon. 1. *can.* 19 Lugdun. 2 ſub Pelagio *can. 3. anno* 686 Toletanum 6. *can. 5.* Tolet. 10. *& 6* ibi: *Quiſquis vel abolitione tonſuræ, vel ſæcularis veſtis aſſumptione detectus fuerit attigiſſe tranſgreſſionem, & excommunicationem, cenſuram accipiat, & religioni ſemper adhæreat.* Con il Vernenſe *can. 4. Hi, qui poſt evidentem profeſſionem monaſticum etiam habitum reliquerunt, vel qui ſuâ culpâ projiciuntur, niſi redire, & quod Deo ſpoponderunt, implere conſentiant, hoc credimus poſſe remedio ſubveniri, ſi in ergaſtulis inclusi tamdiu à conventu hominũ ſe abſtineant, & pietatis intuitu convenientibus macerentur operibus, donec ſanitatẽ correctionis admittant.* Siritius Pontifex epiſtolâ ad Himerium Tarracon. Epiſc. de Monachis apoſtatis, & conjugium ineuntibus ait: *Ubi tantùm facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio poſſint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem ſaltem ſolius miſericordiæ intuitu, per communionis gratiam poſſit indulgentia ſubvenire.* Concil. Treverenſe ſub Joanne ejuſdem Urbis Archiepiſcopo, *can. 7.* Colonienſe 4. *can. 1. 2. 3. & 4.* Mogunt. 4. *can. 78. De Monachis vagabundis, qui jugum excuſſerunt, & deſertis Monaſteriis, atque ſpretâ ſuorum Prælatorum obedientiâ in ſæculo verſantur, jubemus ut hi diligenter inquirantur, & ad ſua Monaſteria revocentur, aliàs per cenſura eccleſiaſtica pœnas ad ſuas regulas, & ſub Prælatorum ſuorum obedientiam retrudi curabimus.* Similia quoque ſanxerunt ſuis legibus Imperatores *lib. 4. Baſilic. tit. 1. c. 11. & titul 9. cap 4.* ut refert Balſamon *in nomocan. Photii, tit. 9. cap. 32.* alia Ant. Auguſt. *in epit. tit. 31.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Turrianus *lib. 1. de votis monaſticis, colum. 1.* Creſpetius *in ſumma, verbo Apoſtata à Religione*, Auendanno *lib. 2. de*

metu, cap.10. n.68. Cironius *in notis ad 5. compil. in præſenti*, Gibalinus *de clauſur. regul. 2. part. cap.3. per totum*, Ricciulus *lib. 7. de jure perſon. cap. 1.2. & 3.* Girago *de regimine regul part.3. dub.29.* Azor *tom. 1. inſtit. lib 12. cap.17 quæſt. 6* Fagundez *in ſecundo Eccleſ. præcep cap.5. num. 16.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 8. num. 20* Suarez *tom. 4 de relig. tract 8. lib. 2. cap. 10. num. 3.* Theophil. Raynaudus *tom. 17. tract de apoſtaſia à relig. ordin. per tot.* Thomas Delbene *part. 2. de officio Inquiſit. dubit. 236.* Lezana *tom. 1 part. 1. cap. 16. num. 12.* Murga *tom. 2. diſquiſit. tract... diſput. 1. dub. 6.*

3. *Impugnatur hæc aſſertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita argumentor. Apoſtatæ ita ſunt noxii, & nocivi Religioni, ut meritò omnes Religioſi gaudere poſſint, quod in ſæculo ſeparati ab eorum conſortio degant, ideòque nec requirendi, nec retrahendi ſunt, ſiquidem bonum commune monaſterii labefactant, & ideo præferendum eſt bono ſingulari apoſtatæ, quod ſignificavit ſanctus Bonaventura *in lib. quæſt. circa regul. ſancti Franciſci, quæſt.* 14. nbi loquens de tali Religioſo inquit: *Si Deo permittente talis ſeipſum ejiceret, gratia ſunt agendæ Deo, non quia ille peccavit, ſed quia oves ſuas à peſtifera contagione liberavit: utinam abſcindantur qui vos conturbant, ſcilicet puritatem veſtram, pacem, & famam.* Ergò minùs rectè in præſenti docetur, cogendos eſſe apoſtatas à Religione redire ad Monaſterium, habitumque reaſſumere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi jure communi poſſent Prælati regulares Monachos apoſtatas retrahere, & carcerari mancipare, fruſtra id concederetnr ſpecialibus privilegiis quibuſdam Religionibus, argumento legis unicæ, *Cod. de theſaur. lib 10.* Sed facultatem excommunicandi, & carcerandi apoſtatas legimus conceſſam Fratrib. Minoribus ab Innocentio VIII. his verbis: *Generalis, & Provincialis miniſter, & cuſtodes, & cateri Fratres Ordinis Minorum poſſunt apoſtatas, & inſolentes d. Ordinis excommunicare, ligare, & capere, etiam carceri mancipare, invocato, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſæcularis.* Quod privilegium, & aliud ſimile Clementis IV. referunt Caſarrubios *in compend. privileg. Mendic num.4.* Rodriguez *tom.1. qq. regul. quæſt.3. art. 6.* & ſimile privilegium conceſſum Fratrib. Carmelit. refert Chopinus *lib. 2. monaſt. titul. 1. num. 38.* igitur quia jure communi non licet Prælatis Religionum apoſtatas carceri mancipare.

4. *De apoſtaſia à Religione.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione, omiſſis quæ de Monachis fugitivis adduxi *in cap. final. de regul.* ſciendum eſt, quod licet rideant hi, quibus omnia ſacra ludibrio ſunt, apoſtatas dici Monachos, qui Monaſterium deſeruerunt; veriùs tamen eſt, quod exemplo eorum qui diſcedunt à fide Catholica, etiam deſertores religioſæ militiæ rectè apoſtatæ dicuntur. Concil. Tolet. *4. can. 54.* ibi: *De his qui ex Monachis, prævaricatores laici facti ſunt, quod ſi admoniti non revertantur, ut verè apoſtata coram Eccleſia anathematis ſententiâ condemnentur.* Arelat. *2. can. 25. Hi, qui poſt ſanctam Religionis profeſſionem apoſtatant & ad ſæculum redeunt.* Goſridus Vindoc. *lib. 2 epiſt. 4. De Clericis quidem dicimus, qui & religionis habitum abjecerunt, & in ipſa apoſtaſia diu morantes, illicitis ſe contagionibus commiſcuerunt.* Notavit Boſquetus ad Innoc. III. *lib. 2. epiſt. 94.* Apoſtaſia hæc committitur per defectionem à ſtatu Religioſo per ſubſtantialia vota inito: quæ tamen defectio ſufficiens ſit, non conſtat apud Doctores, ut videre eſt ex traditis à Ricciulo *d. lib. 7. cap. 1. & 2.* Gibalino *dict. cap. 3. §. 2.* Theophilo *dict. tract. de apoſt.* ex quorum veriori doctrina ſequentes caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, cùm quis manens in Religione, & cum ipſo habitu proponit, & profert ſe ampliùs nolle manere in Religione; adhuc enim apoſtata non eſt, ut docet Nauarr. *ad hunc titul. conſil. unic. num. 4.* Exigitur enim, ut receſſus fiat non propoſito tantùm, & voluntate, ſed etiam de facto à Religionis ſeptis: quo nomine intelligitur totus ambitus domus religioſæ, etiam horti, ut docent Leſſius *lib. 1. de juſtit. cap. 41 num. 109* Fagundez *in 2. præcept. lib. 8. cap 5. num. 1.* Secundus caſus eſt, cùm quis egreſſus eſt è ſeptis Monaſterii, retento tamen habitu. Et negarunt tantùm receſſum illum ſufficere ad apoſtaſiam, Nauarr. *ad hunc titul. conſil.* 10. Calderin. *conſil. 1. de apoſtatis*, Graſſis *p 1. deciſ. lib. 3. cap. 26 n. 10.* etſi parum ſibi conſtans *cap. 27. nu 7.* & alii relati à Ricciulo *d. cap. 1.* ſed nonnulli aſſeruerunt, ſimilem receſſum etiam cum abjectione habitus non ſufficere, niſi fiat animo nunquam redeundi ad Monaſterium: ita Ricciulus *ſuprà*, Cajetanus *in ſumma, verbo Apoſtaſia.* Et certè qui retento habitu religioſo fugit ad ſæculum animo ibi hærendi, propriè, & ſimpliciter eſt apoſtata, ut pluribus relatis docent Suarez *d. lib. 3 cap. 1. num. 13 & d. c. 5. à nu. 25.* Tamburinus *de jure Abbatum tom. 3. diſput. 8. quæſit. 1. num. 12.* Sanchez *d lib. 6. c. 8. num 4.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 12. cap. 17. q. 6.* Valentia *2. 2 diſp. 1. q. 12. p. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 18. fol.* 170. quia nihil refert ad declinandam apoſtaſiæ labem, quod habitum quis retineat exterius, ſi reverà jugum animo excutiat eo perfecto modo, qui eſt apoſtaſiæ intrinſecus. Accedit & illa ratio, quia ſicut habitus non facit Monachum, *cap. porrectum, cap. ex parte de regul. c. conſuluit, qui Clerici vel vovent.* ita habitus conſervatio non facit, ut quis cenſeatur intrà religionem eſſe. Nec intereſt, quod animum habeat redeundi, ſi per moram notabilem divagatio extrà ſepta Monaſterii fiat, ut docuit Tamburin. *d. quæſit. 1. num. 11.* nam retroceſſio à ſtatu Religioſo per aliquod tempus notabile, eſt vera defectio ab illo ſtatu, alioquin Religioſus, qui militiæ nomen daret, reverſurus ad Monaſterium poſt aliquot annos, non eſſet apoſtata; quod nemo affirmavit, ut conſiderant Theophilus *ſupra, cap. 1.* Gibalinus *dict. cap. 3.* qui admiſsâ hac ſententiâ differentiam aſſignant inter apoſtaſiam Monachi, & fugam; quam & nos agnovimus *in cap. final. de regul* Manet ergo, apoſtaſiam à religioſo ordine, de qua in præſenti agimus, conſiſtere in excuſſione jugi religioſi perpetua, aut aliquatenus notabiliter diuturna. Unde infertur, tranſeuntem ad Religionem etiam laxiorem, non eſſe apoſtatam, ut probat Ricciulus *dict. lib. 8. cap 4 per totum*: nec etiam eum qui defert habitum, ſed opertum veſtibus aliis, ut contrà Ricciulum probat Theophilus *d. cap. 1.* Gibalinus *d. c 3. § 2. conſectar. 1.* Similiter Religioſus ad triremes damnatus, ſi fugiat non animo vagandi, ſed ut Pontificem, aliumve ſuperiorem adeat, & quandam rationem ineat liberandi ſe à tàm gravi ſupplicio, non creditur apoſtata, ut aliis relatis reſolvit Gibalin. *d. cap. 3. §. 2. conſectar. 5.*

5. *De gravitate hujus apoſtaſiæ.*

Deinde ſciendum eſt, peccatum hoc apoſtaſiæ à religioſo ſtatu adeo terrum, & horrendum eſſe, ut vix hæreſi exceptâ, aliud majus ſit: prætequam enim quod ſordet labe ſacrilegii, & conculcationis primæ fidei Chriſto datæ ineundo ſta-

tum

tum Religioſum, variorum etiam peccatorum colluviem ſecum cootinet, ot fusè, & per partes probat Theophilus *d. tract. de apoſtaſia, c. 7. 8. & 9.* undè D. Auguſtinus *epiſt.* 137. teſtatur ſe, ſicut neminem in Eccleſia agnovit virtutibus micantiorem iis, qui in Monaſteriis degerent piè, & ex præſcripto legum ſaetarum vitam exigerent; ita neminem reperiſſe vitioſiorem iis, qui è Monaſteriis deſeciſſent, & ad ſæculum, cui calces illiſerant, revertiſſent. Verè ac ſapienter ſanctus Anſelmus *lib. 3. epiſt. 13.* ad quendam in ſuo inſtituto labeotem Monachum dixit: *Nihil ſalubrius potuiſti incipere, nihil periculoſius potes relinquere.* Et Petrus Bleſenſ. *epiſt. 3* ait: *Quid eſt clauſtralem redire ad ſæculum, niſi habitatorem cæli cadere in infernum?* Plura de hujus peccati atrocitate, & infamibus conſectariis congeſſerunt Turrianus *lib. 1. de votis monaſt.* Theophilus *d. tom. 17. tract. de apoſtaſia, cap. 8. & 9.* Undè cognoſcitur, quàm impudenter horrifica illa verba aeri infeſtando ſufficientia protulerit Vvicleffus, ut refertur in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ. 8 art. 35. Ingredientes Religionem, aut aliquem ordinem, eo ipſo inhabiles ſunt ad ſervandum divina præcepta, & per conſequens ad perveniendum ad regna cælorum, niſi apoſtaverint ab iiſdem.* Et ſimiliter Marcus Antonius de Dominis religioſus apoſtata, & fidei deſertor eò dementiæ prolapſus eſt, ut ex ioſtituto probare contenderit *in lib. 1. de Republic. Eccleſ. cap. 12. nu. 44.* apoſtatam à religioſo ordine nullâ pœnâ dignum eſſe.

6\. *De pœnis apoſtatarum.* Deindè ut ad pœnas apoſtatarum perveniamus, ſciendum eſt quod jure civili attento, ut cavetur *d. lib. 4. Baſilic.* Monachus, qui monaſterium reliquit, & ad ſæcularem vitam tranſiit, militiâ, & honore, atque omnibus, quæ poſſidet, nudatus, ab Epiſcopo loci & Provinciæ Præſide in Monaſterium truditur, ad quod etiam pertinebunt bona, quæ ipſum habere contigerit: quod ſi ſecundò Monaſterium reliquerit, Provinciæ Præſes ipſum retinet inter apparitores ſuos: & eorum titulo *cap. 4.* ſancitur, quod ſervus factus Monachus ſi deinde dimiſſo Monaſterio ad ſæculum redierit, propriæ, & antiquæ conditioni, ac fortunæ tradatur. Et *cap. 19.* ſtatuitur, ut filiifamilias Monachi, qoi aliàs exhæredari non poterant, ſed ex teſtamento, & ab inteſtato ſuccedere parentibus poteraot, ſi ad ſæculum redierint, omnia eorum jura ad Eccleſiam, & Monaſterium pertineant, Refert Balſamon *in Nomocan. Photii. titul. 9. cap. 12.* Jure verò Canonico inſpecto licet durante apoſtaſia excommunicandi ſint apoſtatæ, ut ad Monaſterium redeant, ex variis Canooibus ſuprà adductis, & interim irregulares ſint, *cap. final. 50. diſt.* atque ſi ad ſacros Ordines accedant, ſuſpenſionem incurrant, ex præſenti textu; tamen purgatâ apoſtaſiâ per pœnitentiam, & reconciliationem nullâ pœoâ afficiuntur: & licet oonnulli excommunicationem latæ ſententiæ apoſtatis cooſtitutam eſſe contendant, ut Azor *p. 1. inſtit. lib. 12. cap. 17. quæſt. 6.* Rebuffus *in praxi, tit. de diſpenſ. cum regul. num. 43.* Zerola *in praxi, verbo Apoſtata, num. 1.* contrarium tamen veriùs docuerunt Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 5. num. 1.* Sanchez *d. lib. 6. ſumma, cap. 8. num. 20.* Gibalinus *d. cap. 3. §. 4. num. 30.* Theophilus *d. tract. de apoſtaſia, cap. 13.* oam *in d. cap. 2. ne Clerici vel Monach. lib. 6.* non agitur de apoſtaſia, ſed de temeraria habitus dimiſſione facta ad liberè evagandum, etiam abſque apoſtaſia: & excommunicatio ſtatuta in variis canonibus ſuprà relatis, & in Concilio Andegaveoſi, ſeu Turonenſi celebrato ſub Nicolao II Anno 160. Præſide Stephano Cardinali A. S. L. *can.* 10. ibi: *Quicunque monaſtica Religionis deſertor inventus fuerit, à Regno Dei, & à Chriſtianorum conſortio ſicut apoſtata excludatur, & alienus exiſtat donec reſipiſcens dignè pœniteat.* Ea, inquam, excommunicatio eſt ſententiæ ferendæ, ut per eam cogantur apoſtatæ redire ad Religionem; ſed dum reverſi fuerint, priſtinæ communioni reſtituuntur. Alii etiam volunt, apoſtatas ipſo facto juris infamia notari; *ex cap. alienus 2. q. 7.* ſed ibi de omni apoſtaſia agitur, etiam quæ eſt à fide, nec inuritur pœna infamiæ ante ſententiam judicis. Verùm tamen eſt, apoſtatam infamiâ facti notari, ut docuit Petrus Bleſenſis *epiſt. 86.* ibi: *Enorme diſpendium tuæ opinionis æquanimiter tolerare non poſſum; factus enim es fabula in Clero, & in plebe ludibrium: prurientium deſævit in te linguarum procacitas, & qui te comedunt non dormiunt: ſi te laveris nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, non auferetur à te macula prævaricationis tuæ: verumtamen non reputas injuriam damnum famæ* Deinde Rebuffus *in praxi, tit. de diſpenſ. cum regular.* Oldradus *conſil.* 184. docent apoſtatas etiam reſipiſcentes perpetuò inhabiles manere ad beneficia, & dignitatea Eccleſiaſticas, moti auctoritate textus *in Clement. 2. de vita & honeſt. Cleric.* Sed licet ea pœnâ à Clemente in eo textu non ſatis expreſsè ſtatuatur, tamen rationi valde conſentaneum eſt, ut hujuſmodi deſertores, etſi reſipuerint, à beneficiis, & dignitatibus Eccleſiaſticis arceantur, ut egregiè expreſſit Sanctus Auguſtin. *epiſt. 73. ad Aurelium*, relatus à Gratiano *in cap. legi 16. quæſt. 1.* & in Concilio Ravennat. *rubric. 22.* decernitur Apoſtatarum à Religioſis ordinibus inhabilitas ad dignitates quaſcunque Eccleſiaſticas, & beoeficia. Tandem alii ex eo, quod Coocil. Trident. *ſeſſ. 25. de Regul. cap. 19.* ſtatuat eos, qui intendentes profeſſionem ſuam nullam eſſe, recedunt à Religione dimiſſo habitu, puniendos eſſe ut apoſtatas, & nullo Religionis ſuæ privilegio potiri debere; inferunt nullum à Religione apoſtatam gaudere Religionis ſuæ privilegiis: ſed non rectè id deducunt ex eo textu, ſiquidem in pœnalibus nulla extenſio fit, imò etiam durante apoſtaſia deſertor fruitur privilegiis Religioſi, quia per apoſtaſiam non deſinit eſſe Religioſus: & ita privilegio fori gaudere, nec à Judice ſæculari puniri poſſe, poſt longam diſputationem docuit Avendanno *de metu lib. 2. cap. 10. num. 70.* illis tamen apoſtatis à Religioſo ſtatu peculiares pœnæ ex indultis, & privilegiis Apoſtolicis religionibus conceſſis injunguntur, ut refert Rodriquez *tom. 1. qq. regul. qu. 30. art. 6.* & ſi illi matrimonium contraxerint, puniuntur per Inquiſitores hæreticæ pravitatis. Ob ſolam autem apoſtaſiam eorum juriſdictioni non ſubſunt, ut reſolvunt Bordonus *tom. 1. ſacri Tribun. cap. 9. ſect. 2. num. 27.* Salelles *tom. 1. de mater. Tribun. lib. 1. cap. 12. regul. 108.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet Prælati poſſint Monachos apoſtatas retrahere, & carceri mancipare donec habitum reaſſumant, provenit ex eo, quia quilibet poteſt propria auctoritate rem ſuam, ubicunque illam repererit, vindicare, *l. ſi quis vi 17. §. differentia, ff. de acquir. poſſeſſ.* & ſervum fugitivum dominus capere poterit ubicunque fuerit repertus, *l. 1. §. per ſervum, ff. eod. titul.* quod etiam docetur de 7. *Traditur ratio decidendi.*

ancilla

Digitized by Google

ancilla fugiente,& extrà proviociam reperta, *in l. 1. Cod. ubi de cauſa ſtatus*: & qui curiæ, ſeu cohorti obligatus fuerit, capi poteſt auctoritate curiæ, & cohortis, cui eſt obooxius, *l. 1. Cod. ubi de curialibus.* Undè cùm Religioſi ſiot obuoxii religiooi, & virtute profeſſionis in ejus poteſtatem tranſierint, poſſunt retrahi, & repeti per proprium Prælatum, & carceri mancipari: quam detruſionem in carcerem Hooorius in præſenti decrevit, quia veteres Religionum Fundatores, & Patriarchæ eâ pœnâ, ſeu potiùs medicinâ uſi fuerunt. Potho Abbas carceri mancipabat omnes apoſtaſiam molientes, ut refertur *in epiſt. 72. Hadriani Papa, ad Carolum Magnum*: & ita faciendum eſſe in contumacesapoſtatas, probavit Chriſtus Domious apud Saoctam Hildegardam *lib. 2. viſione 6. num. 50.* Inſigneque eſt io hac parte exemplum S. Romualdi, qui in patrem ſuum Sergium factum Mooachum, cùm accepiſſet meditari apoſtaſiam, eâ pœnâ uſus fuit, ut refert Petrus Damianus *in geſtis ſancti Romualdi*, *cap. 13.* qui, cùm præmiſiſſet capite antecedenti, miſſos ad eum Ravennâ nuncios de patris delirio, & concepta apoſtaſia, ait: *Non equo fultus, non vehiculo deportatus, ſed ſolùm in manu ferens baculum, nudis plantis, ex intimis Galliarum finibus Ravennam uſque perveniens, ibique patrem adſeculum reverti volentem reperiens, in ligno pedes ejus fortiter ſtrinxit, gravibus eum vinculis alligavit &, verberibus duris afflixit, & tamdiu corpus ejus piâ ſeveritate perdomuit, donec ejus mentem ad ſalutis ſtatum Deo mediante reduxit.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licet dubitent Doctores, an Prælati Regulares teneantur requirere apoſtatas, & ad Religionem revocare, ut videre eſt apud Suarez *tom. 4. de relig. lib. 3. tract. 8. cap. 2. num.* 17. Giragum *de regim. regular. dubit.* 19 Layman *lib. 4. ſummæ, tract. 5. cap. 13.* verius tamen eſt teneri *ex cap. final. de regul.* junctis ibi adductis, niſi ita perniciosſos ſit Monachus cæteris fratribus, ut ob ejus crimina, & incorrigibilitatem ejiciendus ſit à monaſterio: qoa caſu requirendus non eſt, & juxtà eum accipio auctoritatem Sancti Bonavent. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis; nam licet jure communi ex ratione proximè tradita poſſint Prælati requirere, & retrahere monachos apoſtatas, tamen in odium ipſorum deſertorum induſſerunt Pontifices variis Religionibus, ut poſſint eos carceri mancipare, & excommunicare, invocato, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſæcularis; & ità ſuperflua non ſunt dicta Privilegia. 8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

TITULUS X.

De his qui Filios occiderunt.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. [a] *Tornacenſi Epiſcopo.*

VENIENS ad nos M. mulier lachrimabili nobis confeſſione monſtravit, quod cùm de quodam filium genuiſſet, & ille ſibi ſæpè turgido vultu imptoperaſſet, quod filius ejus non eſſet, ipſa [b] iraeundiæ calore ducta, eundem filium interfecit. Quo comperto Comes Flandtenſis eam totam terram uſque ad ſeptennium [c] abjurare coegit, niſi de noſtra licentia remaneret. Cùmque ſe noſtro aſpectui præſentaſſet, & quod crucem accepiſſet Hieroſolymam profectura, nobis aſſertione ſua propoſuiſſet, nos eam quia in partibus illis præſentia ſua non poſſet eſſe utilis, ſed damnoſa, à Hieroſolymitano itinere revocantes, ipſam f. t. duximus remittendam, præſentium tibi auctoritate mandantes, quatenus eam labores inducere, ut ad aliquod monaſterium [d] tranſeat [e] in quo peccata ſua perpetuâ pœnitentiâ deploret. Si autem (repugnante carnis fragilitate) ad hoc induci noluerit, ei licentiam in Domino nubendi tribuas: quia tutius nobis videtur, ut in Domino [e] nubat uni ſoli, quàm inhoneſtè multos admittat.

NOTÆ.

1. a TOrnacenſi.] Ita etiam legitur io prima collectiooe, *ſub hoc titul. cap.* 1. poſt Concilium autem Lateran. ſub Alexandro III. *p.* 50. *cap.* 12. ubi reperitur textus hic, & citatur *ex lib.* 1. *regeſtri Alexand.* deſideratur inſcriptio. De Tornacenſi Eccleſia egi *in cap. 2. de reſcript.*

2. b *Iracundia calore.*] Licet in maleficiis iracundia non excuſet, *l. 5. Cod. de injuriis*, *l. perſpiciendum* 11. *l. aut facta* 16. *§. eventus*, *ff. de pœnis*; tamen per impetum doloris, ſeu juſtum dolorem delictum admiſſum quandoque mitiùs punitur

punitur, *l. ſi adulterium* 38. §. *Imperator* 8. *ff. ad leg. Iul. de adult.*

c *Abjurare.*] Id eſt in exilium temporale miſſa eſt per ſeptennium: de qua pœna egi *in c.* 1. *de calumniator.*

d *Tranſeat.*] Non ut monialis, ſed ut detruſa in Monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ, juxta tradita *in cap.* 1. *de regul.*

e *In Domino nubat.*] Verba hæc expoſui *in c.* 2. *de ſecundis nupt.*

CAPUT II.

Lucius III. a *Pariſienſi Epiſcopo.*

INtelleximus ex literis tuis, quod cùm M. mulier latrix præſentium filiam parvam haberet, diabolico furore accenſa tandem ipſam ſuggerente eo, qui de fidelium perditione lætatur, lethali vulnere jugulavit, propter quod Dominus terræ b maritum ejus, & ipſam compulit abjurare. Quia verò illam c habere filios intimaſti, undè circà ejus exilium debeat diſpenſari: nos de diſcretione tua plenam fiduciam obtinentes, eam tuæ duximus prudentiæ remittendam, per A. ſ. mandantes, quatenus ita ſuper hoc provideas, quod ſui ſceleris pœnam luat, & ſaluti ejus, & filiorum ipſius per tuam providentiam in Domino conſulatur: & non obſtante juramento prædicto, quod ab ipſa dictus Dominus proponitur extorſiſſe, eam ſicut expedire videris, viro, & rebus ſuis reſtituas, ita quod filios ſuos liberè poſſit & pacificè gubernare.

NOTÆ.

a PAriſienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. & poſt Concil Lateran. *part.* 50. *cap.* 25. De Pariſienſi Eccleſia egi *in cap. final. de reſcript.*

b *Maritum.*] Quia apud Catholicos exulem conjugem conjuxit ſequi tenetur, ut probat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 22.

c *Habere filios.*] Liberorum enim ratione mitiùs agendum eſt cum delinquente, *l. unic.* §. *ſi plures*, *ff. de portion. quæ liberis damnat.* Faciunt textus *in l. qui in Provincia*, §. *D. Marcus*, *ff. de ritu nupt. cap. quia circa*, *de conſanguin. & affin.* Illuſtrat Tiraquel. *De pœnis temper. cauſa* 26.

CAPUT III.

a Alexander III.

DE infantibus autem, qui mortui reperiuntur cum patre, & matre, & non apparet utrum à patre, vel à matre oppreſſus ſit ipſe, vel propriâ morte defunctus, non debent indè ſecuri eſſe parentes, nec ſine pœnitentia; ſed tamen conſideratio debet eſſe pietatis, ubi non voluntas, ſed eventus mortis cauſa fuerit. Si autem eos non latet ipſos interfectores eſſe, ſcire debent ſe graviter deliquiſſe: quod b Ancyritano Concilio probatur. Quidam autem pœnitentiam trium annorum judicant eſſe debere, quorum unum peragant in c pane, & aqua.

NOTÆ.

a ALexander III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex: & ex prioribus hujus textus verbis deduci videtur, in præſenti referri partem Decretalis, cujus principium alibi extat; verba autem in præſenti tranſcripta reperiuntur apud Burchardum *lib.* 17. *cap.* 59. & citantur ex Concilio Pariſ. *can* 5. & in Pœnitentiali Romano *titul.* 1. *cap.* 30. ita habetur: *Inveniſti infantem tuum juxtà te oppreſſum, ubi tu, & vir tuus ſimul in lecto jacuiſtis, & non apparuit utrum à Patre, ſeu à te ſuffocatus eſſet, non debetis ſecuri eſſe, nec eſſe ſine pœnitentia: ſed tamen in his magna conſideratio debet eſſe pietatis, ubi nulla mala voluntas fuit, ſed propria more: tamen propter negligentiam, quadraginta dies debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores eſſe infantis, non voluntate, ſed negligentiâ, tres annos pœnitere debetis, unum ex his in pane & aqua; & tempore pœnitendinis ab omni luxuria vos cuſtodire debetis.* Ideoque exiſtimo verba in præſenti relata Alexandrum accepiſſe *ex dicto can.* 5. *Concil. Pariſ.*

b *Ancyritano.*] Apud Burchardum legitur *Ancyrano*, & verè, licèt Concilium hoc à Gratiano appelletur Ancyritanum, ab aliis Anquiranum; ſed verè appellandum eſt *Ancyranum.* Ancyra enim eſt Civitas Orientis, in Provincia Gallaciæ; Diœceſeos modò Aſſianæ, modò Ponticæ, ubi Imperatores Orientis ſæpè conſtituiſſe apparet ex ſubſcriptionibus legis *quiſquis*, *Cod. ad leg. Iul. majeſt.* legis 8. *Cod. Theodoſ. quorum appel. non recip.* legis 76. *de Decur. eod. Cod.* legis finalis *de prædiis Senator. eod. Cod.* legis 1. *eod. Cod.*

no

ne quis in palat.maneat,l.18.eod.Cod. de Palatinis ſacr, largit. Immò urbem illam in deliciis Eutropio fuiſſe, qui ipſe in deliciis Arcadio fuerat,teſtis eſt Claudianus *lib.2. in Eutrop.*

Ad muros Ancyra tuos auctore reperto
Eutropio,pelagi ne tædia longa ſubiret,
Sed vaga laſcivis flueret diſcurſibus ætas.

Notavit I. Godofredus *in opuſc. ad dictam legem quiſquis.cap.3.num.2.* Ibi celebrata fuit Synodus Ancyrana temporibus Sylveſtri, anno 314. ut vult Baronius *eod.ann.* ſeu ut credit Bucherus *lib.10.Belgis.Roman.cap.13.anno* 358. In qua Synodo canone 21. de mulieribus quæ partus ſuos necant, cavetur: *De mulieribus, quæ fornicantur, & partus ſuos necant: ſed & de his qui agunt ſecum, ut utero conceptus excutiatur, antiqua quidem definitio eſt, uſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia removeri.*
3. *Humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus tribuatur.* Qui canon repetitus extat in Concil.Mogunt.ſub Rabano *can.* 21.

c *Pane, & aqua.*) Quam pœnitentiam carinam veteres Eccleſiæ patres appellarunt, ut probavi *in c.2. de ſponſ.duor. c. accuſaſti. de accuſat.* Aliquando in præſenti caſu pœnitentia alia imponitur parentibus,ut probatur *in cap.7.de pœnis,& remiſſ.* Et pœnitentiam injungendam eſſe tanquam pro homicidio non ſponte admiſſo,cavetur in Concil.Tribur. *can.53.* ibi: *Si quis filium ſuum (quod abſit) non ſponte, ſed caſu contingente occiderit, ſecundùm homicidia non ſponte commiſſa pœniteat.* Et *in can.37.* non diſſimilis caſus filii occiſi per incuriam matris ita deciditur. *Si qua mulier, ut ſæpè contingit, infantem proprium prope ignem collocaverit, & alius qui caldariam ſuper ipſum ignem pependerit, & aquam infuderit, atque aqua ipſa per ignem fervens egreditur, & infanti ſuperfunditur, & propterea mortuus agitur: mater infantis propter negligentiam judicio ſacerdotum pœniteat: & homo, qui caldarium pependit, ſecurus permaneat. Simili modo de cæteris ſimilibus, quæ ſæpè diverſè ſolent evenire, & judicamus, & eſſe volumus.* Et *lib.4.Capitul. Caroli, cap.297.* ac in canonibus Iſaaci Lingon. Epiſc. *tit.2. c.14.* ita legitur: *Mulier quæ dormiens filium ſuum oppreſſerit, & mortuus fuerit, ſex annis pœniteat: vir ejus ſi in domo fuit, quatuor; ſi verò in uno lecto,ſimili modo pœniteat, duos in pane & aqua, reliquos quatuor ſecundùm quod ſacerdos viderit, abſtinentiam imponat ciborum.* Vormat,tempore Hadriani II. *Mulieres quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt, ut homicidæ procul dubio judicandæ ſunt; illa verò quæ dormiendo filios ſuffocare videntur, leviter de his judicare oportet, quia nolentes, & non ſentiendo ad hunc devolutæ ſunt caſum.*

4. ## COMMENTARIUM.

IN his tribus deciſionibus agitur de Patribus, qui filios ſuos voluntate aut caſu occiderunt: nulla verò ſub hoc titulo extat conſtitutio de filiis parricidis, parentum fata properantibus; quia fortè Eccleſiæ Patribus viſum fuit de parentum cæda tacendum: quo conſilio eam Solon in ſuis legibus præteriit, velut ſcelus incredibile, & ultra audaciam poſitum,ne vindicando oſtenderet committi poſſe, ut ait Seneca *libr.1. de clementia,* & ante eum notavit Cicero pro Roſcio Amerino. Apud Romanos verò, cùm hoc delictum non inſolitum eſſet, vindicari cœpit variis pœnis, legibus Cornelia de ſicariis, & Pompeja de parricidiis, quas eruditè expoſuerunt, & illuſtrarunt perdocti viri, Academiæ noſtræ decus D. Ioannes de Solorzano & D. Ioannes Ramos *in opuſcul. ad leg. Pompejam de parricid.* ex exteris Lelius Mancinus *lib.1. de trip. juris collat cap.38.* Vaſconcellos *lib. 3. reſponſ. cap 6.* Ant. Matthæus *de crimin. titul. de lege Pompeja.* & alii criminaliſtæ. Arniſeus *lib.1. de repub.cap.4 ſect.1.* Savarus *ad Siden lib.4.epiſt. 29.* Baronius *in martyr. die 2. April.* ad quam legem Pomp. ſpectant lex 11. §.1. *de his qui notant. infam.* lex *Stichus, ff. de pœnis.* Tantùm ergo in præſenti agendum eſt de parentibus contra votum naturæ filiorum fata properantibus, & de pœnis quibus ex utroque jure ob filiicidium afficiuntur.

Et ut de patribus filios occidentibus priùs agamus, ſciendum eſt inter alia patriæ poteſtatis jura, quæ integris libris congeſſerunt, & illuſtrarunt Paſchal. *de viribus patriæ poteſt.* Acacius Ripol. *de privil. parent.* Aſconius Clemens *in tract. de patria poteſt.* Forcatul. *in neciom. dialog. 15.* Arias Pinel. *in rubric. de bonis matern. 2. part.* Oroz. *lib.5. de apicibus jur. cap.13.* Oſualdus *lib.2. Donel. cap.25.* illud maximum fuiſſe, ut parentes vitæ, neciſque poteſtatem in liberos haberent; quod jus lege Regia inductum, ut refert Halicarnaſſeus *lib. 2. pag. 97. & 98.* & teſtatur Papinianus *lib.ſingul. de adulteriis*, apud Petrum Pithœum *in collat. legum Moſaic. tit. 4.* ibi: *Cum patri lex Regia dederit in filium vitæ neciſque poteſtatem:* moribus receptum, teſtantibus Ulpiano *in l 8.ff. de his qui ſunt ſui*, Conſtantino *in l. 2. C. Theodoſ. de liberali cauſa*; tandem in 12. Tabulis approbatum,& repetitum fuit in tabul. 4. de patrio jure, illis verbis. *En de liberis juſtis jus vitæ, necis, venundandique poteſtas ei eſto.* Hujus veteris juris veſtigia extant in libris Pandectarum *in l. in ſuis 11.ff. de liber. & poſthum. l. pater 20. ff. ad leg. Jul. de adult. l. final. C. de patria poteſt. l. 2. C. Theodoſ. de liber. cauſa*, & innuitur *in l. 1. ff. ad leg. Pompejam*, juncto Cujacio *lib. 5. obſerv. cap. 17.* & *ad titul. C. de patria poteſt.* & ſatis jus illud expreſſit Petronius *in epigram. poſt ſatyr.* 5. De Patre filium occidente.

Et pater es dictus patriæ digniſſimus, Juli:
Quique tibi vitam longam abſtulit, eſt quoque dictus
Ipſe pater patriæ. Dic Phœbus adhæreat utrique
Utrique: hoc patris eſt vitam dare, patris & hoc eſt
Romani, ſi quam potuit dare, demere vitam
Poſſe etiam natis: vitam dedit alter, at alter
Vitam ademit: patriæ pater eſt ſic dictus uterque.

Illuſtrant ultra ſuprà laudatos, Samuel petitus *ad jus Atticam lib.2.tit.4.* Balduinus *ad leges Romuli cap.17.* Arniſeus *dict. cap.3. ſect. 2. per totam*, Gentilis *de bonis matern. cap.2* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 1. quæſt. 8.* & *anno 3 q. 2.* Petrus Gregor *libr. 12. ſyntag. cap. 8.* Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 1. & 3.* & *in l. 135. ff. de V.S.* Hunnius *lib. 1. variar. tract. 3. queſt. 15.* & *in encyclop. 1. p. tit. 10.* Avendanno *de meta lib. 2. cap. 1.* Wiſembech *diſp. 6. theſi 9.* Et in hac parte obſervandi ſunt textus *in l.3. §. videri ff. de bonis eorum qui ſibi mortem, l. 2. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis, l. 1. §. 1. ff. de obſequiis, l. Divus 5 ff. ad leg. Pompeiam, l. hos accuſare, §. 4. ff. de accuſat. juncta l.7. ff. de capite minut, l. minimè 35. ff. de re. leg. juncta l, ult. de juſtit. & jur.* adhibitis Duntantio

vio *lib. 2. variar. cap.* 2. Fornet. *lib. 2. rer. quotid. cap.* 16. *l. Divus* 15 *ff. de pœnis*, *juncta l. penult. ff. ad leg. Corn. l. liberorum* 1. *§. final. ff. de his qui notant infam.* Nec deſunt exempla parentum, qui hac facultate uſi fuerunt. Plura referunt Raviſius Textorius *lib. 4. officina, cap.* 4. Solorzanus *de parricid. cap.* 7. D. Joannes Ramos *de pœna de parricid. lib.* 8. *fol.* 486. Nec tantum jus hoc conceſſum fuit patribus in filios naturales, verùm & in adoptivos, ut conſtat ex epigrammate Petronii ſuprà relato. Unde cum Aulus Gellius *lib. 5. noct. Attic. cap.* 1. tradit formam adrogationis, ait: *Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam tranſitûs per populi rogationem fit. Ejus rogationis verba hæc ſunt: Velitis, jubeatis, uti L. Valerius Lucio Titio tam jure, quam lege filius ſit, quam ſi ex eo patre, matreque filius natus eſſet, utique ei vita, necisque in eum poteſtas ſit.* Cicero in *oratione pro domo ſua*, ibi: *Credo enim, quamquam in illa adoptione legitimè factum eſt, nihil tamen ne eſſe interrogatum, auctor ne eſſes, ut in eo P. Fonteius vitæ, necisque poteſtatem haberet, ut in filio.* Romulus autem non omnes filios permiſit æqualiter occidere; nam triennio minores impunè parentes non occidebant, quia in tam tenera ætate nulla juſta neciꝭ cauſa dari poterat, quæ ipſius morte ulciſci mereretur, ut ajebat Ovidius.

Quid puer admiſit tam paucis editus horis?
Quo læſit facto vix bene natus avum?

Illuſtrant Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 3. quæſt.* 2. niſi eſſent monſtroſi, aut deformes, quos non ſolùm pater occidere poterat, verùm & citò necare cogebatur, *ex l. 12. Tabul. dict. tabul* 4. ibi. *Pater inſignem ad deformitatem puerum citò necato.* Et ſimilem legem refert Ariſtot. *lib. 7. polit. cap* 16. Facit Quintus Curtius *lib.* 9. ibi: *Si quos ſegnes, aut aliqua parte inutiles notaverunt, necare jubent.* Talia enim monſtra liberi non ſunt, *l. non ſunt*, 14. *ff. de ſtatu hominum*, *l. quod dicitur* 12. *§.* 1. *ff. de liber. & poſthum. l. oſtenſum* 38. *ff. de V. S.* de quarum conciliatione cum lege *quæret.* 135. *ff. de V. S.* videndi ſunt Luna, & Arellanus *lib. 2. de rationis imperio, cap.* 5. Balduinus *ad ll. Romuli. cap.* 18. Olano *lib 3. Paralip. cap.* 3. Hunnius *ad Trentl. volum*, 1. D. Joſeph. Retes *lib.* 5. *opuſcul.* Torreblanca *lib. 5. de jure ſpirit. cap.* 8 Meril. *lib. 1. obſerv. cap.* 33.

6. *De eadem patris poteſtate.* Sed cùm patria poteſtas in pietate debeat, non in atrocitate conſiſtere, teſte Marciano *in l. Divus, ff. ad leg. Pompejam*, *l. final ff. ſi quis à parente*, *l. 3. C. de patria poteſt.* adempta fuit Patribus prædicta poteſtas: & licèt emendatio jure patriæ poteſtatis illi permittatur, atrox tamen animadverſio, quæ nec dominis in ſervos permittitur, patribus denegatur, *l. 3. C. de patria poteſt. l. unic. C. de his, qui patres, aut filios occiderunt. l. unic. C. de emend. propinquorum, l. 8. & 9. titul. 8. partit.* 6. immò ſi filius protervus, contumaxque ſit, debet eum puniendum judici tradere, ut lege veteri cautum legimus, *cap. 19. Deuteron.* & jure civili receptum, *l. milites, §. deſertorem, ff. de re milit. l. nec 9. §. 3. ff. de officio Proconſul. l. 1 in princip. §. 2. ff. de obſequiis*, *l. propter 14. C. de his qui accuſare*, *lib. 10. Baſilic. tit. 33. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, quam expoſui *in cap. 1. de cauſa poſſeſſ.* Illuſtrant latè Solorzanus *de parricidiis cap.* 8. D. Joannes Ramos *dict. lib. 8. per totum.* Unde prædicta facultate patribus ademptâ cœperunt ob filicidium puniri ordinariâ homicidii pœnâ uſque ad tempora Conſtantini, qui extraordinariam equulei pœnam ſtatuit, ita ut parricidii crimen ex lege Pompeja etiam ad aſcendentes filios, aut nepotes occidentes protraheretur, *l. unic. C. de his qui patres aut filios occid. l. unic. C. Theodoſ. de parricid.* quam Conſtantini ſanctionem firmavit Iuſtin. *in §. alia, Inſtit. de public. judic.* Alſonſus noſter *in l. 12. titul. 8. partit.* 7. latè illuſtrant D. Ioannes Ramos *dict. lib.* 8. Solorzanus *de parricid. cap.* 12.

Circa matrem, & avum maternum certum omni tempore fuit, nunquam illis jus vitæ, ac necis in filios fuiſſe, *l. illud 4. §. 2. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. l. nulla 13. ff. de ſuis & legit. hæred. l. ſi pater* 11. *§. 1. l. Divus 15. §. matri, & §. idem 5. ff. ad leg. Cornel. de falſis*; ideoque mater filium occidens lege Pompeja de parricidiis tenetur, *l. 1. ff. ad leg. Pompejam*, ibi: *Sed ſi & mater filium, filiámve occiderit, ejus legis pœnâ afficitur: & avus, qui nepotem occiderit, pœnâ ejus legis tenetur.* Illuſtrant Solorzanus *de parricidiis capit.* 7. D. Ioannes Ramos *de pœna parricidii lib. 7. per totum*: & hujus delicti mentio fit in his tribus Decretalibus, & variis Conciliorum canonibus, quia frequentiùs evenire ſolet, ut matres filios interficiant; partim incuriâ, partim odio, partim ob luxuriam. Tædio enim eſt iis filios numeroſius augere, cùm non pro filiis habendis matrimonium, ſed libidinis explendæ causâ contrahunt; ideo eas capitali pœnâ plecti voluit Recharedus, ut conſtat *ex can. 17. Concilii Tolet.* 3. Non ſolum autem mater, quæ filios ſuos interemit gladio, & vi; verùm & quæ potionibus, & venenis, ac aliis pravis artibus necem filiis procuravit, punitur, ut aborſum faciendo, *cap. conſuluiſti 2. quæſt.* 5. 6. Synod. Trul. *can.* 91. D. Baſilius *ad Amphiloch. can.* 2. juxta diſtinctionem fœtus animati, vel inanimati, quam dabimus *in cap. ſicut 5. infra, de homicid.* quibus in caſibus mater pœnâ parricidii tenetur, *l. unic. C. de his qui parentes, vel filios.* Quare Minutius Felix in Octaviano hoc crimen parricidium dixit, ibi: *Sunt quæ in ipſis viſceribus originem futuri hominis extinguunt, parricidium faciunt antequam pariant.* Rectè ergo juxta hucuſque tradita matribus, quæ filios occiderunt, pœnitentia imponitur; non tamen ſacri Canones ampliùs progrediuntur, cum incruentum imperium Eccleſia habeat, ut ait Gregorius Nazianzenus *in epiſt. quadam ad Africanum.*

7. *De matre filium occidente.*

TITVLVS

Digitized by Google

TITULUS XI.

De infantibus, & languidis expoſitis.

CAPUT PRIMUM.

[a] Gregorius XI.

SI à patre, ſive alio, [b] ſciente ipſo, aut ratum habente (relegato pietatis [c] officio) infans expoſitus extitit, hoc ipſo à poteſtate fuit patria liberatus. Nam in hoc caſu in ingenuitatem libertus, & ſervus [d] in libertatem eripitur. Quod & de prædictis cujuſcumque ætatis [e] languidis, ſi expoſiti fuerint, vel ſi alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, eſt dicendum. Sanè qui hoc ſuſcipiunt, non poſſunt propter hoc in eorum perſonis jus aliquod vindicare.

NOTÆ.

[a] *GRegorius IX.*) Qui ut fuit juris civilis peritiſſimus, nonnullas edidit conſtitutiones ex viſceribus juris civilis depromptas, in hoc volumine tranſcriptas, inter quas ut præcipua recenſetur præſens, quam deduxit ex novis conſtitutionibus Juſtiniani relatis *in l. penultim. & ultim. C. de infantibus expoſitis*, eamque edidit.

I. b *Sciente.*) Secus verò ſi ignorante, ut *in l. uxorem* 29. *ff. de manumiſſ. teſtam.*

c *Pietatis officio.*) Et amoris naturalis, de quo egi *in cap.* 2. *de præſumpt.* quare jure naturæ tenentur parentes liberos educare, illiſque alimenta præſtare, *l.* 1. §. *jus naturale, ff. de juſtit. & jure*, *l. Neſennius* 34. *ff. de negot. geſt. l. alimenta* 11. *C. eod. l. capite*, aliàs *qui liberos*, *ff. de ritu nupt. l. ſi quis a liberos*, §. 1. *l.* 4. *ff. de liber. agnoſc. l.* 3. *&* 4. *C. de alend. liber. l. unic.* §. *taceat*, *verſ. Sileat*, *C. de rei uxor. actione*, *l. final.* §. *ipſum*, & §. *filii autem*, *C. de bonis quæ liber.* probavi *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* atque ideo contra naturales ſtimulos facere dicitur, qui tuendi, & educandi filii curam detrectat, *in l. amiciſſimos* 36. §. 1. *in fin. ff. de excuſat. tutor.* nam cùm omni generi animantium primò hoc ſit à natura tributum, ut ſe, vitam, corpuſque tueatur, & eleganter prodidit Cicero, cujus ſententia comprobata extat *in l.* 3. *ff. de juſtit. & jur.* & qui liberorum educationi non ſtudet, ſoſpitatemque eorum non curat, prolem propriam necare dicatur *in l. necare* 4. *ff. de liber. agnoſc. l. ultim. titul.* 20. *partit.* 4. Illuſtrant Faber *in Papin. titul.* 5. *princip.* 2. *illat.* 8. & *titul.* 8. *princip.* 5. *illat.* 2. Oſualdus *lib.* 2. *Donel. cap* 24. *litera B.* & *lib.* 14. *cap.* 27. *littera l.* Forner. *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 20. Menoch. *de arbitrar. caſu* 396. Petrus Gregor. *lib.* 11. *ſyntag. cap.* 10. & *lib.* 15. *cap.* 28. *à num.* 5. Lara *de Capellanis lib.* 1. *cap.* 21. *à num.* 67. latè & eleganter Gratianus *tom.* 2. *diſcept. capit.* 267. Carrança *de partu, cap.* 4. *num.* 56. Ideo rectè Gregorius in præſenti ait, patrem filium exponendo, relegato pietatis officio procedere. Accedit, nam ut ait Lactantius *lib.* 6. *divin. inſtit. cap.* 20. *tam nefarium*, inquit, *eſt exponere, quàm necare*; immò Juſtinianus ſimiles patres tantò pejores homicidis judicat *in novell.* 153. quantò miſeriores ſunt hi, in quos crudelitatem exercent: & certè qui exponit, parum eſt ut videatur occidere, cùm rarò contingat, ut expoſiti vivant, ut ait Quintilianus *declamat.* 306. *Nec enim per eos ſtetit, quin moreretur, niſi miſericordiâ divinâ erepti fuiſſent.* Unde ait Clemens Alexandrinus *in eclogis*, partus & infantes expoſitos, Angelis curandos & tractandos committi. Hinc apud Tacitum *lib.* 5. *hiſtor.* necare pro exponere dicitur, ubi Lipſius pro *agnatis*, *gnatis* legit. Illuſtrant Bernegerus *in Tacitum quæſt.* 111. Forner. *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 20. & Patres exponentes filios abſque extrema neceſſitate, peccare lethaliter probant Fragoſo *part.* 3. *de regim. lib.* 1. *diſp.* 2. §. 3.

d *Servus libertatem.*) Hi pridem ex edicto 2.
Claudii Imperatoris Latinam libertatem aſſequebantur, id eſt in libertate morabantur, dum viverent: eorum verò cùm mortui eſſent, bona patronus vindicabat. Suetonius *in Claudio, cap.* 25. ibi: *Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in inſulam Æſculapii tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos eſſe ſanxit, nec redire in ditionem domini, ſi convaluiſſent* Et *l.* 2. *ff. qui ſine manumiſſione*, *l.* 2 §. *ſed ſcimus*, *C. de Latina libert.* Unde credi poteſt, Tribonianum *in l.* 2. *C. qui ſine manumiſſione ad libert.* Latinæ libertatis mentionem ſuſtuliſſe, quia ſublata fuerat dictâ conſtitutione legis unicæ Latina libertas.

e *Languidis.*) *L.* 9. §. *ſi ipſe ſervus*, *ff. de* 3.
peculio. Oſualdus *lib.* 2. *comment. Donel cap.* 26. *littera A.* Cabedo *deciſ.* 187. *numer.* 6. *&* 7. immò etſi ſervus ſanus à domino pro derelicto habeatur, efficitur liber, ſi prius ſe occupet gerendo ſe pro libero. Gloſſ. 1. & ibi Salicetus *in dict. l. unic.* §. *ſed ſi ſcimus*, *C. de Latina libert.* nam ſi prior dominus, vel alius priùs occupet, occupanti acquiritur, *l. ult. ff. pro derelicto*: ſi autem Dominus

minus ſervum pro capitali culpa captum negligat, ſeu eum non defendat, non ideo dereliquiſſe eum videtur, immò ſi abſolutus fuerit, ad ejuſdem dominium revertitur, *l. ſervus. ff. de ſtatu hominum*, *l. ſciendum, ff. de public. judic.* Cabedo *deciſ. 186. num. 8.* Ut enim per derelictionem amittatur dominium rei mobilis, deſideratur factum abjectionis, quod ſit contrarium retentioni ſimul cum animo amittendi dominium, *l. quemadmodum 38. §. 1. ff. de noxal. l. quod ſervus 36. ff. de ſtipul. ſerver. l. 1. & 2. pro derelicto*, ubi notat Cujac. *libr. 54. Pauli ad edictum*, & *lib. 21. obſerv. cap. 8.* Connanus *libr. 3. comment. cap. 3.* Donel. *lib. 4. cap. 13.* in qua parte obſervandi ſunt textus *in l. 2. §. ultim. l. qui levanda 8. ff. ad leg. Rhodiam*, *l. interdum 12. §. 1. & ſequent. ff de acquir. poſſeſſ. l. ſi ſervus 13. de ſtatu hominum, l. ille, 9 ff. qui & a quibus, leg. ſciendum 9. ff. de public. judic. l. ult. ff. de evict. leg. 2. de ſentent. paſſis, l. ſed etſi 5. quæ in fraudem cedit leg. nemini 24. Cod de Epiſcop. aud. l. 20. ff. ex quibus cauſis majores, l. 43. §. 4. cum ſequent. ff. de furt. leg. penult. ff. de rerum diviſ. l. 16. ff de ſtipul. ſerver. l. 45* juncto Cujac. ibi, *de uſucap. l. 28 §. ſin autem, Cod. de Epiſ. & cleric. leg 7. §. 1. ff. de damno infect. l. ſi quis decedens, §. qui verè, ff. de ſolutionibus.*

COMMENTARIUM.

4. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hac Gregorii conſtitutione talem deduco aſſertionem: *Pater exponens filios amittit jus patriæ poteſtatis, ſuſcipientes verò eos nullum jus in eorum perſonas acquirunt.* Probant eam textus *in l. 2. 3. 4. C. hoc tit. leg nemini 20. C. de Epiſcop. aud. l. nutritoribus, C. communia de ſucceſſ. leg. unic. §. ſed ſcimus, C. de latina libertate.* Conſonant de jure Regio lex 1. *cum ſequent. tit. 23. lib. 4. fori*, lex 4. *tit. 20. partit. 4.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Acunna, Turriſcremata, & Dartis *in cap. ſi expoſiens, 87. diſt.* Cujac. *ad tit. Cod de infantibus expoſit.* & *lib. 16. obſerv. cap. 36.* Fornet. *lib. 2. rerum quotid. cap. 20.* Balduinus *ad leges Romuli, cap. 18.* Faber. *lib. 2. conject. cap. 10.* Velaſcus *de privil. pauper. 2. p. quæſt. 65. per totam*, D. Ioannes Vela *de delictis cap. 9.* quem tranſcripſit Otero *p. 3. diverſarum quæſtionum, quæſt. 11. numer. 3.* Decianus *lib. 9. tract. crimin. cap. 8.* Petrus Gregor. *lib. 15. ſyntag. cap. 28.* & *lib. 3. de repub. cap. 3.* & *lib 4. partit. tit. 13. cap. 3. numer. 75.* Fileſacus *de orig. parricid. cap. 4. fol 647.* Bignonius *in notis ad Marculf. fol. 613.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 7. q. 32.* Lindembrog *in Gloſſario, verbo Expoſiti*, Curvinus *lib 4 Aphoriſm jur. Pontif. tit. 12.* Revard. *lib. 1. conject. cap 17.* & *lib. 3. cap. 1.* Solorzanus *de parricid. lib. 2. cap. 5.* Moronus *reſponſ. 66.* Ant. Auguſt. *lib. 14. epit. jur. tit. 19.* Fragoſo *p. 3. de regim. Chriſt. Reſpub. lib. 1. diſput. 2. §. 3.* Bernegerus *in qq. ad Tacitum, quæſt. 111.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 51. & lib. 2. juris eccleſ. cap. 3.* Ant. Matthæus *de crimin. ad lib. 47. tit. ult. cap. 2.* D. Ioannes Ramos *de pœna parricid. lib. 7. in princip.* & *lib. 8. pag. 476.* I. Gothofredus *ad tit Cod. Theodoſ. de expoſitis*, ejus Pater *in leg. 4. Cod. de lib. agnoſc.* Cattanza *de partu, cap. 4. n. 38.* Cujac. *lib. 16. obſerv. cap. 36.* Lara *de Capellan. lib. 1. cap 21. num 66.* Oſualdus *lib. 2. Donel. cap. 26. litt. F.*

5. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio tam in prima, quàm ſecunda ejus parte difficilis redditur ſequentibus juris conſiderationibus. Prima naſcitur ex eo, nam inter præcipuos patriæ poteſtatis effectus ille recenſetur, videlicet ut pater conſenſum præſtet nuptiis filiorum, *l. Paulus, ff de ſtatu hominum, §. 1. Inſtit. de nupt.* fusè probavi *in cap. 1. de deſponſ. impub.* Sed in nuptiis filiæ expoſitæ deſideratur conſenſus patris exponentis, *l. patrem 16. de nupt.* Igitur quia parentes filios exponentes non amittunt patriam poteſtatem. Faciunt textus *in l. uxorem 29. ff. de manum. teſtam. l. 1. §. ſi quis 2. ff. de juris & facti ignor.* Accedit, nam Patres jure communi attento jam ex lege Romuli in 12. Tabulis translata, jus habent vendendi, ſeu oppignorandi filios, *l. final. Cod. de patria poteſt. l. 1. C. de patribus qui filios diſtraxerunt*; immò ſi eò miſeriarum ducti ſunt, ut aliter vivere non poſſint, filiorum carnibus veſci poſſe, conſtat *ex l. 8. tit. 17. part. 4. Caſegun el fuero real de Eſpanna, ſiendo el padre cercado en algun Caſtillo, que toviesse de Señor, ſi fuiſſe tan cuitado de fambre, que no huviesse alque comer, puedo comer al fijo ſin maleſtanza.* Facit textus *in cap 6. lib. 4. Regum.* Eleganter D. Hieronym. *lib 3. ſuper Amos*, ibi: *Nihil enim fame durius, quæ ſæpe compellit obſeſſos humanis veſci carnibus, & in ſuam ſævire naturam, ita ut neque parentes parvulis liberis parcant, & maritalis affectus uxoris dudum amata membra dilaceret.* Igitur ſi pater filium vendere, immò & illius veſci carnibus impunè poteſt, multò magis illi licebit filium exponere. Secunda etiam pars aſſertionis, ubi docetur, alentem filium expoſitum nullum jus in eum conſequi, difficilis redditur ex eo, nam ſive jus civile, ſive Pontificium attendamus, is qui filium expoſitum aluit, poteſt illum retinere ut filium, vel ut ſervum, *l. 1. C. Theodoſ. de expoſitis*, ubi Conſtantinus ſtatuit, ut cujuſcunque conditionis eſſet is, qui expoſitus fuiſſet, dominio ejus cederet, qui ſuſtuliſſet, & ejuſdem arbitratu, vel tanquam ingenuum, vel tanquam ſervum poſſe retinere. Additur *in l. 2. C. eod. tit. Si modo teſtes Epiſcopalis ſubſcriptio fuerit ſubſequuta*; id eſt ſi de hac re conteſtatio habita eſt, ne ulla penitus ad ſecuritatem poſſit eſſe cunctatio: nam ex hac conteſtatione apparebat, eam collegiſſe expoſitum non malo more, aut mala fide quæſiviſſe & captaſſe (de quo captandi more inter alia vide Tertulliani locum *lib. 1. ad nationes, cap. 16.*) Juxta quas legitimas ſanctiones idem ſanxerunt Patres Synodi Arelat. 2. *can. 32.* ibi: *Si expoſitus ante Eccleſiam cujuſcunque fuerit miſeratione collectus, conteſtationis ponat epiſtolam, & ſi is, qui collectus eſt, intra decem dies quæſitus, agnituſque non fuerit, ſecurus habeat qui collegit. Sanè qui poſt prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida eccleſiaſticâ diſtrictione damnabitur, ſicut Patrum ſanxit authoritas.* Refertur *lib 6. Capitul. Carol. cap. 142.* & in Concilio Vaſenſi *can 9.* ibi: *De expoſitis, quia collata ab omnibus querela proceſſit, eos non miſericordiæ jam, ſed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu, quamvis infelix à præceptis miſericordiæ mens humana detrectet, id obſervandum eſt, ut ſecundùm ſtatuta fideliſſimorum Auguſtorum, piiſſimorumque Principum, quiſquis expoſitum colliget, Eccleſiam conteſtetur, poſt conteſtationem colligat; nihilominus*

ominus de altari Dominico die miniſter annuntiet ab Eccleſiaſtico expoſitum eſſe collectum, ut intra dies decem ab expoſitionis die expoſitum recipiat. Si quis ſe probaverit agnoviſſe, collectori pro ipſorum decem dierum miſericordia, prout valuerit, ad præſens retribuat; aut in perpetuum eum Dei gratia, ſi voluerit poſſideat. Si quis expoſitorum hoc ordine collectorum repetitor, & calumniator extiterit, ut homicida habendus eſt. Ad quod jus collecti & diſtracti infantis expoſiti ſpectat vetus formula, quæ reperitur inter veteres formulas editas à Lindembrogio, & Bignonio ordine 11. in hæc verba: *Nos quoque in Dei nomine, in matriculari Sancti illius, dum matutinis horis ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſervanda convenîſſemus, ibi quemdam infantulum ſanguinolentum periculo mortis imminentem, pannis involutum invenimus, & ipſum per triduum, ſeu amplius, apud plures hominum inquiſivimus, quis ſuum eſſe diceret, & non invenimus: cui nomen ipſum impoſuimus, ſed poſtea pietate interveniente, & Domini miſericordiâ opitulante, ipſum infantulum homini alicui nomine illo ad nutriendum dedimus, ut ſi Deo præſide convaluerit, ipſum in ſuis ſervitiis, ac ſolatiis ſecundùm legis ordinem retineat. Pro quo pretium accepimus, in quod nobis bene complacuit, valens ſol. tantos, & ut præſens epiſtola firmiter ſit, manibus propriis eam ſubterfirmavimus, & bonis hominibus roborandam decrevimus ſecundum ſententiam illam, qua data eſt ex corpore Theodoſiani lib 5. dicentem: Si quis infantem à ſanguine emerit, ſi nutritum dominus, vel pater eum recipere voluerit, aut ejuſdem meritò mancipium, aut pretium, nutritor quantum valuerit, conſequatur.* Similem formulam refert. Cujac. *ad Paulum lib. 5 ſentent. titul. 1.* Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, ſuſcipientes infantes expoſitos nullum jus in eorum perſonis acquirere.

6. *De expoſitis apud varias gentes.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, vetuſtiſſimum fuiſſe diverſarum nationum morem exponendi infantes; nam apud Hebræos uſum illum invaluiſſe, conſtat ex ſacra pagina *Exodi cap* 22. Ioſepho *lib. 2. antiq. cap.* 5. Philone *lib. 2. de vita Moyſis*, ubi de Moyſe expoſito agitur: & de Ezechiele Propheta refert Clemens Alexandrinus *lib. 1. ſtrom.* ibi: *Mater quæ me peperit, abſcondit me tres menſes, ut dixi: cùm autem latere non poſſem, expoſuit.* Athenienſibus non tam moribus, quàm lege receptum fuiſſe filios exponere, ex Ariſtotele *lib. 7 polit. capit.* 16. tradit. Samuel Petit. *ad leg. Attic. lib 2. titul.* 4. De Græcis idem conſtat ex Diodoro Siculo *lib. 5. Biblioth. cap.* 6. Seneca *in Thebaid.* ubi de Oedippo ait:

> ———*Teſtes damnavit parens,*
> *Et in alta nemora pabulum miſit feris*
> *Avidis, avibuſque, quas Cytheron noxius*
> *Alit.*

Terentio *in Menandro, actu* 4. *ſcena* 1. Æliano *lib. 2. variæ hiſtor. cap.* 17. De Romanis, & aliis idem referunt Iuſtinus *lib.* 1. & 41. Herodotus *in Clio*, Valerius Maximus *lib. 1. cap.* 7. Ælianus *lib. 12. variæ hiſtor. cap.* 42. Livius. *lib.* 1. Dionyſ. Halicarnaſſeus *lib.* 1. Plutarchus *in Romulo*, & de Fortitudine Romana Plinius *lib. 14 cap.* 18. Manil. *lib.* 4 *Aſtron.* Conſtantinus Menaſſes *annal. pag.* 42. Strabo *lib. 5. geograph.* Varro *lib. 2. de re ruſt. verbo Ruminalis.* Plerumque autem exponebantur in mari, aut flumine. Ezechiel Tragicus *in Iſagoge de præcept. Pharaonis*, ibi: *Deinde juſſit, ut Hebræorum gens maſculos jaceret in profundum fluvium.* Ovidius *lib. 3. Faſtor.*

> *Amne jubet mergi geminos ſcelus, inde refugit:*
> *In ſicca pueri deſtituuntur humo.*

Aut in deſerta loca: idem Ovidius *epiſt.* 11.

> *Iamque dari parvum canibuſque avibuſque nepotem*
> *Iuſſerat, in ſolis deſtituique locis.*

Exponebantur etiam in rupibus, aut ſub arboribus; & qui relictos inveniebant, aut credebant, aut fingebant ex ſilice excuſos, aut ſub arborum corticibus conceptos. Alluſit illa, quæ in Æneam accenſa profatur, precaturque apud Virgilium *lib. 4. Æneid.* ibi.

> *Nec tibi Diva parens generis, nec Dardanus auctor,*
> *Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens*
> *Caucaſus, Hyrcanæque admorunt ubera tigres.*

Ita ludunt Poëtæ, ita caſum attollunt. Statius 2. *Thebaid* de puero regio.

> *Non tibi digna puer generis cunabula tanti;*
> *Gramineos dedit herba toros & vimine querno*
> *Texta domus, clauſa arbutei ſub cortice libri*
> *Membra tepent.*

Et qui liberos exponebant iis crepundia nonnunquam appendebant, & annulos inſerebant, quibus poſtea à ſuis agnoſcerentur. Terentius *Heautont. actu* 4. *ſcen.* 1.

> ———*Ut ſtultæ & miſeræ omnes ſumus*
> *Religioſæ: cùm exponendam do illi, de digito annulum*
> *Detraho, & ei dico, ut unà cum puella exponeret,*
> *Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis,*

Plautus *in Rudente.*

> *Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo,*
> *Ubi ſunt ſigna, queis parens noſcere hæc poſſit ſuos,*
> *Quibuſcum parva periit Athenis, ſicut dixi prius.*

Notavit Petavius *in notis ad orationem* 16. *Themiſtii.* Et expoſitis nutriendis locum ampliſſimum ædificaſſe Trajanum in monte Cælio, refert Sabellicus *in ejus vitâ*, ubi erat columna lactarea in foro olitorio ad exponendos infantes, ut referunt Feſtus Pompejus *libr.* 10. Alexand. ab Alex. *libr. 2. dier. genial. cap.* 12. Ex quibus & aliis notarunt Revardus *lib. 1. conject. cap.* 17. Solorzanus *de parricid. libr. 2. cap.* 5. Eſcobar *de ratioc. cap. 25. num.* 46. Gratianus *tom. 2. diſcept. cap.* 267. Beyerlinch *tom. 3. theatri, verbo Expoſiti.* Apud Catholicos infantes exponuntur ad valvas Eccleſiæ. Concilium Matiſcon. *can* 6. apud Burchardum *libr. 3. cap.* 200. Carnotenſem *part. 3. cap.* 252. ibi: *Ut unuſquiſque presbyter in ſua plebe publicè annuntiet, ut ſi aliqua fœmina clanculo correpta conceperit, nequaquam filium, aut filiam ſuam interficiat, ſed quocumque prævalet ingenio, ante januas Eccleſiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram ſacerdote in craſtinum delatus, ab aliquo fideli ſuſcipiatur, & enutriatur.* Et *leg. ultim. Cod. hoc titul.* Et apud Græcos infantes recens natos à matribus in Eccleſiarum atriis exponi ſolitos, probat Balſamon *in Canon* 33. *epiſt. D. Baſilii ad Amphiloch.* & conſtat ex libro 3. juris Græco-Ro-

co-Rom. *ad calcem num.* 2. ibi *: Illud quæritur, an ſint punienda, quæ proprios filios in atriis, & aditibus Eccleſiarum exponunt? Tandem ſynodali ſententiâ reſponſum eſt, mulieres iſtas, ut homicidas puniri, etſi infantes ab aliquibus educentur.* Modus exponendi apud antiquos erat in vaſculo ex papyro facto, ac bitumine illito infantem imponere, ſeu in canthatis, ut probant Demſterus *libr.* 1. *ad Roſinum cap.* 1. Avendanno *de metu libr.* 2. *cap.* 30. Ne verò periculo evaſi, grandiores facti amitterentur à parentibus, ſolebant veteres notas quaſdam eorum corporibus imprimere. Juſtinus *libr.* 44. ibi: *Tunc & linteamenterum ſimilitudine, & notis corporis, quæ inuſta parvulo fuerant, nepos agnitus.* Immò ne privarentur omnimodo bonis paternis, in corbe aliqua pretioſa exponebantur. Ezechiel ſuprà *act.* 1. Terentius *in Heautont. act.* 4. *ſc.* 1.

> *Cùm exponendam do illi, de digito annulum*
> *Detraho, & ei dico, ut unà cum puella exponeret.*
> *Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.*

7. *De prohibita filiorum expoſitione.* Verùm hanc filiorum expoſitionem improbarunt Thebani, lege lata ne liceret cuivis civi exponere infantes, nec in ſolitudine abjicere, pœnâ capitis adjectâ, teſte Æliano *lib.* 2. *var. hiſtor. cap.* 7. quem refert Novarin. *lib.* 6. *æquanupt. cap.* 55. Nec minùs Romulus latâ lege vetuit. Livius *lib.* 1. niſi monſtroſi eſſent: quia ut ait Seneca *libr.* 5. *contro verſ.* 3. *Naſcuntur quidam aliqua parte corporis mutilati, infirmi, & in nullam ſpem idonei.* Et expreſsiùs rationem reddit *libr.* 1 *de ira, cap.* 15. ibi: *Liberos quoque, ſi debiles monſtroſique editi ſunt, mergimus: non ira, ſed ratio eſt, à ſanis inutilia ſecernere.* Illuſtrat D. Joſephus de Retes *libr.* 1. *opuſc. cap.* 1. Ex lege etiam Romuli licebat filias exponere, quia magis quàm filii familiam gravabant, ut conſtat ex Halicarnaſſeo *libr.* 2. *cap.* 15. ibi: *His inſtitutis Romulus civitatem æquè bello, ac paci reddidit habilem; magnitudini verò ejus, ac frequentiæ ita conſuluit: primò neceſſitatem colonis impoſuit educandi quidquid eſſet maſculum, & ex filiabus primogenitas.* Ergo cæteras permiſit necare, vel exponere. Rationem exponit vetus Poëta Meander apud Stobæum *in florilegio, tit.* 77. verſus ſunt juxta vulgatem verſionem Latinam.

> *Filia moleſtum, incommodumque peculium eſt:*
> *Quantumvis inopes filios tollunt omnes,*
> *At filias exponunt etiam divites.*

Quam Romuli legem illuſtrant ejus politicam rationem reddentes, Pertus Gregor. *lib* 13. *de republ. cap.* 15. *ex num* 16 Philippus Beroaldus *ad Apuleium lib.* 10. *de aſino aureo*, latè Carranza *de partu cap.* 4. *de partu expoſito, ex num.* 28. & Juſtinianus *in Novell.* 153. hanc expoſitionem execratur aſſerens, exponentium crudelitatem tantò deteriorem homicidio, quantò in calamitoſiores exercatur. Hinc *in leg.* 3. *titul.* 23. *libr.* 3. *fori, leg.* 4. *titul.* 20. *partit.* 4. cavetur: *Que todo home que deſechare ninno alguno, è no houiere quien le tome para criar, è murieſſe, el que lo echa, muera por ello, ca pues el hizo coſa porque murieſſe, tanto es como ſi lo mataſſe.*

8. *Traditur ratio decidendi* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis conſtitutionis; nam cùm cunctis animantibus à natura inſita ſit propenſio quædam ad educandos fœtus, teſte Tullio de natura Deorum; quam propenſionem ſtimulum vocat Juſtinianus *in l. unic. § ſileat, C. de rei uxor. action.* illuſtrant Plutarchus *in lib. de vera Philoſoph.* Favorinus apud Gellium *lib.* 12. *noctium, cap.* 1. probavi *in cap.* 2. *de converſ. infidel.* ideo quia contra hanc naturalem propenſionem filios exponunt, amittunt patriam poteſtatem, quia filium ſuum dicere non poſſunt eum, quem pereuntem contempſerunt, *l.* 2. *C. hoc titul.* Sed nec collectores, & educatores jus ullum dominii, aut parentis in eos, velut in filios, aut ſervos habere poſſunt. Non dominii, quia etſi pro ſervo expoſitum habuerint, aſſertio tamen non denegatur ei, qui ex hujuſmodi cauſa in libertatem vindicatur, nec ipſa libertas redimitur pretio alimentorum, ut Trajanus Plinio reſcribit *lib.* 10. *epiſt.* 72. facit lex 1. §. 1. *verſ. At ſi quis, ff. de juris & facti ignor.* juncto Cujacio *lib.* 44. *Pauli ad edict. ibi, colum* 3. *in princ.* Non patris, quia talis educatio pro adoptione non cedit: & ſi ſuſceptor filii loco expoſitum aluerit, alimenta tamen repetere poteſt, *l.* 1. *C. hoc titul. l.* 4. §. *ſi minor. ff. de doli mali excep.* Quintil. *declamat.* 278. ubi de filio expoſito, ac tandem à patre naturali agnito differens ait: *Vis ſcire quàm pater non fuerit? Recipere illum niſi ſolutis alimentis non potuiſti.* Quod procedit niſi educator furis animo ſuſtulerit, *l.* 1. & 3. *C. hoc titul. novel.* 153. *Juſtin.* vel ſi pietatis tantùm reſpectu alimenta præſtiterit ſine ſpe reſtitutionis, quo caſu omnem ceſſare reſtitutionem, conſtat *ex l. duobus* 27. *l. Neſennius* 54. *ff. de negot. geſt. l. cùm is qui* 32. §. *penult. ff. de condict. indeb.* vel ſi pater ita pauper ſit, ut non habeat unde alimentorum impenſam ſolvat, qui tunc ea perdet, quia expoſitum ſuſtulit, *l. ſin autem* 27. §. *fin. cum ll. ſequentibus*, *l. in fundo* 38. *ff. de R. V.* Manent ergo filii expoſiti liberi prorſus ab omni poteſtate, & quoad ſtatum habentur pro legitimis, eo quod in meliorem partem præſumendum ſit, cùm non tantùm ſpurii, ſed & legitimi nati exponi ſoleant: idque etiam hiſtoriæ ſummis viris contigiſſe memorant, veluti Moyſi, Cyro, Paridi, Oedippo, atque etiam Reginæ Babyloniorum Semiramidi. Nec ſolus pudor, aut infamiæ metus expoſitionis cauſa eſt, ſed & neceſſitas aliqua, aut inſtans periculum, aut egeſtas extrema. Cùm igitur quamplures cauſæ ſint, cur non eam capiemus, quæ favet conditioni expoſitorum. Ideo communior & pia ſententia ſert, filios expoſitos cenſeri legitimos quoad dignitates, ad ſacros ordines: & ita Gregorius XIV. in Bulla edita anno 1591. Docent Paleotus *de nothis, & ſpuriis cap.* 63. Majolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 11. plures congeſti à Barboſa *in collect. & 6. tom in ſelect. in præſentem rubricam*, & *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 51. *num.* 149. Lara *de vita hominis cap.* 7. *numer.* 50. Caſtillo *tom.* 6. *controv. cap.* 124. *numer.* 21. Carranza *de partu cap.* 4. *num.* 49. Ricciul. *de jure perſon. de Neophitis cap.* 7. Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.* 28. *à numer.* 105. etſi contrarium teneant plures, quos ſequitur Eſcobar. *de purit.* 1. *part. quæſt.* 8 §. 3. *num.* 38. Sunt tamen expoſiti incapaces officiorum ſanctæ Inquiſitionis, Eccleſiarum, & Collegiorum, ubi adſunt ſtatuta requirentia qualitatem puri ſanguinis, ſeu nobilitatis, ut probant Lara *de Capellaniis lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 37. Gratianus *diſcept. forenſ. tom.* 2. *cap.* 267. *n.* 26. Eſcobar. *de purit. ſang. p.* 1. *q.* 8. §. 3. *per totum*, Acunna *in cap. ſi expoſitus, num.* 2.

num. 2. diſt. 87. quia licèt in dubio expoſiti boni præſumantur, hæc præſumptio nihil operatur, niſi probetur, quando certa qualitas ab ſtatuto requiritur, quia non ſufficit quod qualitas adſit præſumptivè, ſed debet probari. Lara *d. cap.* 4. *nu.* 39. Velaſcus *de privileg. pauper. p.* 2. *quæſt.* 65. *nu.* 200. etſi contrarium probet Diana *p.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 96. *per totam.*

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, olim magnam fuiſſe quæſtionem, ut inquit Plinius *lib.* 10. *epiſt.* 72. circa ſtatum eorum, qui expoſiti fuerant, & ab aliquo ſuſcepti, & educati reperiebantur: & Trajanus in reſcripto, quod extat apud eundem *dict. epiſt.* 72. ad conſultationem ipſius Plinii, qui Conſulatum in Bithynia obtinebat, reſcribit ſimiles expoſitos, licèt in ſervitute fuiſſent educati, in priſtinum tamen, quo nati erant, libertatis ſtatum aſſerendos, eùm æquum non eſſet, libertatem, quæ inæſtimabilis eſt, pretio alimentorum redimi. At hoc reſcriptum ad ſolam Bithyniam pertinuit, & fortè aliæ provinciæ alio jure utebantur, ex conſtitutionibus anterioribus Imperatoris Conſtantini, qui *in l.* 1. *C. Theodoſ. hoc titul. l. unic. C. Theodoſ. de his, qui ſanguinolentes acceperunt*, conſtituit, ut cujuſcunque conditionis eſſet is, qui expoſitus fuiſſet, dominio ejus cederet, qui ſuſtuliſſet, & ejuſdem arbitratu, vel tanquàm ingenuum, vel tanquam ſervum poſſe retineri: quam legem primam intelligendam quidam exiſtimarunt quoties educator expoſitum de voluntate domini, vel patris collegerit. Quare illa verba, *quicumque puerum, vel puellam projectam de domo patris, vel domini voluntate, ſcientiaque collegerit*, ita interpungenda credit Cironius *in parat. ad hunc titul.* ut poſt verbum, *ſcientiaque* apponatur virgula; quaſi dicat Conſtantinus, ut quicumque collegerit puerum, vel puellam projectam de domo patris, vel domini, voluntate, ſcientiaque, pro filio aut ſervo habere poſſit. Faciunt Firmicus *lib.* 7 *cap.* 1. *Expoſiti nutriuntur laqueis ſervilibus implicati.* Seneca *contr.* 33. *Expoſiti in nullo numero ſervi ſunt, hoc legum latori viſum eſt.* Verùm Juſtinianus *ind. l. ult. C. hoc tit. Novella* 153. ab hoc jure receſſit, & conſtituit eos, qui ſic collecti eſſent; in libertatem vindicandos, etiamſi ſervi nati eſſent, nec in his jus ullum educatoribus quæri, ne quaſi mercimonio contracto viderentur pietatis officium geſſiſſe. Præcipuè quia pleríque infantes excipiebantur, & colligebantur, non tam obtentu miſericordiæ, quàm ut poſtea ætate provecti ad quæſtum meretricium, & prophanum adhiberentur: quod inſectatur Juſtinus Martyr *in apolog. 2. ad Antonium Pium*, ibi: *Primùm quidem, quod omnes ferè videamus ad quæſtum meretricium educari, atque produci, non puellas modò, ſed & maſculos expoſitos.* Similiter Gregorius in præſenti abrogavit jus antiquum Concilii Vaſenſis, & Arelatenſis, & ſtatuit ut pater, qui neglecto pietatis officio liberos expoſuerit, patria poteſtate cadat, nec qui eos ſuſcipit, aliquod jus in eis acquirat: & ita juxta hanc temporum diſtinctionem exponendi ſunt canones ſuprà relati, & ſimiliter textus *in dicta l. patrem* 16. *C. de nuptiis*, quæ procedit ante novam conſtitutionem Juſtiniani, ut docuit Cujac. *l.* 16. *obſerv. c.* 36 etſi ipſe aliter textum eum accipiat ad titulum Codicis *de nuptiis, & infantibus expoſit.* & vetus formula, quæ extat poſt formulas Marculfi, edita à Bignonio, & ſuprà relata.

Adhuc ſupra traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in can.* 6. *Concilii Matiſcon.* in illis verbis: *In hoc ſancto Concilio decretum eſt, ut unuſquiſque Presbyter in ſua plebe publicè annuntiet, ut ſi aliqua fœmina clanculè corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo coarctante filium, aut filiam ſuam interficiat, ſed quocunque prævalet ingenio, ante januas Eccleſiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram ſacerdote in craſtinum delatus, ab aliquo fideli ſuſcipiatur, & nutriatur; & talis ex cauſa homicidii reatum, & quod majus eſt, parricidium evadat. Nam qui filium, aut filiam interfiet, parricida omnimodis tenetur.* Referunt Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 200. Carnotenſis *p.* 3. *Decreti, cap.* 252. Ex quo textu expreſsè deducitur, parentes liberos exponentes pœnis parricidarum teneri. Igitur non rectè Gregorius in præſenti docet, Patres tantùm privari patria poteſtate, nullâ factâ mentione pœnæ corporalis, quâ patres afficiendi ſunt exponentes liberos proprios. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, parentes liberos exponentes, atque ita eorum educationem negligentes, regulariter extra ordinem puniri, ut conſtat ex verbo *Animadverſionis*, quo utuntur Imperatores *in l.* 2. *C. de infantibus expoſitis*, & *ex l. penultim. C. de patria poteſtat. l.* 1. *§. pœna. ff. de liber. agnoſ.* nam ſi tutor, qui per mendacium negat pupillo alimenta, deducitur ad Præfectum urbis puniendus. *l.* 3. *§. ſed ſi non lateret, ff. de ſuſpect. tutor.* quantò magis puniendi ſunt parentes, qui filios exponendo, omninò illis alimenta denegant. Circa pœnam autem illis imponendam ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt, cùm infans expoſitus inde mortuus eſt, quo caſu punitur exponens legibus Cornelia & Pompeja tanquam ſicarius, & parricida. Hîc enim verè locum habet ſententia Ulpiani *in l.* 15. *ff. ad leg. Corneliam de ſicariis*, ibi: *Nihil intereſt occidat quis, an mortis cauſam præbeat.* Nec non illud Pauli *in l.* 4. *ff. de liber. agnoſcend. Necare videtur, qui abjicit, & alimenta denegat.* Idemque dicendum eſt, ſi in ſolitudine parentes filios exponant, ut fame moriantur, aut ferarum laniatu pereant, etiamſi mors non contingat, quia utique quantùm in ſe fuit, nihil defuit operi, quando avibus, & feris jam filium occidendum expoſuerant. Unde Seneca *declamat.* 10. ait: *Curatis qui ex ſolitudine infantes auferat perituros, niſi auferantur.* Lactantius *lib.* 7. *divin. inſtit. cap.* 20. *Non poſſunt innocentes exiſtimari, qui viſcera ſua in prædam canibus objiciunt, & quantùm in ipſis eſt, crudelius necant, quam ſi ſtrangulaſſent.* Et ſtatim: *Tam nefarium eſt exponere, quam necare.* Quintilianus *declamat.* 306. *Rarum eſt, ut expoſiti vivant: caducum circa initia animal hominis ſinus, nam ferarum, pecudumque fœtibus eſt ſtatim ingreſſus & ad ubera impetus: nobis tollendus infans, & adverſus frigora nutriendus. Sic quoque inter parentum manus, gremiumque nutricis ſæpe labitur; unde nobis tanta felicitas, ut ad infantem mors accerſita non veniat? Vos ponite ante oculos puerum ſtatim neglectum, cui mors domi expediret; inde nudum corpus ſub cælo inter feras, & volucres.* Tertul. *in apolog. cap.* 9. ibi: *Crudelius in aqua ſpiritum extorquetis, aut frigore, aut fame, & canibus exponitis.* Minut. Felix in Octavio: *Dum etiam domi natos aliena miſericordiæ frequenter exponites.* Hinc Donatus ad illud Terentii in *Heautont. act.* 4. *ſcena* 1.

10. *Exponitur Concil. Matiſcon. can.* 6.

*num.*91. Aldrete *de relig. diſcip. lib.*2. *cap.*26. Qnare hac ſententiâ omiſsâ veriùs dicendum eſt, in præſenti textu agi de homicidiis proditoriis, ſeu per inſidias admiſſis, immunitate eccleſiaſtica non gaudentibus, juxta tradita *in cap. inter alia, de immunit. Eccleſ.* ubi textum hunc expoſui. Proditorius autem homicida dicitur, cùm nullâ præcedente cauſa, rixæ ſeu diſcordiæ, & ſecurè occidit quis innocentem nihil tale ſuſpicantem. *l. propter inſidias* 14. *C. qui accuſare, l. final Cod. de aleator. cap. ſi cupis* 16 *q.*1. *authent. de mandatis Principum, per tot. collat* 3. §. *neque*: Gregorius XIV. *in ſua Bulla*, ibi: *Aut quis proditorie*: & *l. final. tit.* 7. *libr.*8. *ordin. l.* 11. *tit.* 11. *eod. lib.* docent Covarr. *d. cap.*2 *n num* 7. Peguera *decis.*54. *num.*8. Gutier. *lib.*1. *pract. quæſt.*2. *num.*7. Remigius *de immunit. fallent.*14. Thomas Delbene *eodem tractat. cap.*16. *dubit.*20. *ſect.*1. Germonius *lib.*3. *de ſacror. immunit. cap.*16. *num.*59. Fachineus *libr* 9. *controv cap.* 93. Marquez in ſuo Gubern. *libr.*2. *cap.*32. §.1. Molina *de juſtit. tractat.*3. *diſput.*23. Sanchez *lib.* 6. *conſil cap.*32. §.1. Marius Cutellius *de priſca Eccleſ. libert. libr.*1. *quæſt.*1. *gloſſa* 7. *num* 38. & *qu.* 5. qui contra Dianam quæſtione antecedenti intendit textum hunc procedere in eo, qui non conſummavit homicidium proditorium, ſed tantùm attentavit perpetrare. Homicida proditorius etiam dicitur, qui fœminam occidit, quia ſe defendere nequit; ideo talem homicidam non gaudere immunitate, reſolvit Carraſco *ad leges recopil. cap.*13. §.1. Similiter & occidens ſacerdotem, Bobadilla *lib.*2. *cap.*14. *num.*43. Item, qui juſtitiatiom, ſeu miniſtrum juſtitiæ occidit exercentem actum juſtitiæ ſecurum, & nihil tale præcavenrem. Seſſe *de inhibit. cap.* 8. §.4. Carraſco *dict cap* 3. §.4. *num.*11. etſi contrarium teneat Giurba *conſil.*20. qni circa Algnacellum negativè reſolvunt, videlicet proditorium homicidium non dari: docent Peregrinus *de immunitat. cap.*8. *num.*5. Ambroſinus *eodem tractat. cap.*9. *num.*7. Farinacius *eodem tract. cap.*13. *num.*185. Diana *part.* 1. *tract.*1. *reſol.* 20. Qui autem alterum occidit in diffidatione, quia non eſt homicidium per inſidias immunitate gaudet. Giurba *conſil.*100. *num.*21. Narbona *in leg.*20. *tit.*1. *libr.*4. *recopil. gloſſa* 12. *num.* 10. Bobadilla *libr.*2. *cap.*14. *num.*39. Diana 6. *part. tract.* 1. *reſol.*13. licèt lex 10. *tit.*8 *libr.* 8. *recopil.* aſſerat: *Cae e incurre por ello en penna de aleue*: & contrarium ſubtili ratione motus defendat Barboſa *de jure eccleſ. libr.*2. *cap.* 3. *num.* 101. Circa illum verò, qui ſclopeto occidit, an homicida proditorius judicandus ſit, pro parte affirmativa eſt lex 16. *tit.*26. *libr.*8 *recopil.* ibi: *Por ſer arma trayderа, y que no ſirue ſino de hazer muertes ſeguras, y aleuoſas*: & *in l.* 15. & 17. ejuſdem tituli declaratur, quod ſit alevoſus, & quod habeatur pro alevoſo, *in l.*18. *tit.*6. *libr.*6. *recopil.* atque ita docuerunt proditorium homicidam eſſe; Azeuedo *in l.*3. *tit.* 2. *libr.*1. *recopil num.*10. Marius Cutellius *de priſca & recent. libert. libr.*1. *quæſt.*17. & *in Cod. ad ll Federici*, *cap.*109. *num.* 89. Didacus Perez *in l.* 39. *tit.*19. *libr.*8. *ordin.* Hevia *in Curia Philip.* 3. *part.* §.12. *num.*35. Narbona *in l.*20 *tit.* . *lib.*4. *recop. gloſſa* 11. *num.*18. arguendo de familiari, qui reputatur aleuoſus: item *in l.*12. *gloſſa* 2. *tit.*6. *lib.*6. *recopil. num.*3. Sanchez *libr.*6. *conſilior. cap.*1. *dub.* 8. *num.*16. Pro parte negativa, cui adhæreo, ſtat maſcula juris ratio, quia inſtrumentum vulneris, aut homicidii non facit homicidium proditorium, ſed animus, & occidentis intentio. Probat Giurba in terminis ſclopeti *conſil.*10. *num.*22. & in quocunque armorum genere Vincentius Franchiz *deciſ.*713. *num* 21. At Princeps ſæcularis nihil circa immunitatem eccleſiaſticam ſtatuere poteſt, cùm ad ejus poteſtatem non pertineat, nec poſsit verè, realiterque propriam qoalitatem delictis indicere. quamvis poſsit exacerbare pœnas. Ergo ex eo, quod Rex aleuoſum eſſe ſtatuerit, nihil officit, nec proficit immunitati. Ita Diana *part.*6. *tractat.* 1. *reſol.*13. Giurba *conſil.* 50. *num.* 26. & *conſil.* 90. *num.* 13. Peguera *deciſ.* 40. *num.*7.

CAPUT II.

Ex [a] *Pœnitentiali Romano.*

INterfeciſti furem, aut latronem, ubi comprehendi poterat abſque occaſione: quia ad imaginem Dei cretus eſt, 40. dies non intres Eccleſiam: & [b] lanea veſte indutus, ab eſcis, [c] & potibus, qui interdicti ſunt, & à [d] toro, [e] gladio, & equitatu illos ſupradictos dies abſtineas. In tertia autem, & quinta feria, & Sabbatho aliquo genere leguminum, vel oleribus, pomis & parvis piſculis, cum mediocri cervifia utere temperatè. Si autem ſine odii meditatione, te [f] tuaque liberando, hujuſmodi diaboli membra interfeciſti (ſecundùm indulgentiam dico, propter imaginem Dei,) ſi aliquid jejunare volueris, bonum eſt tibi: & eleemoſynam fac largiter. Si Presbyter eadem fecerit, non deponatur: tamen quamdiu vivit, [g] pœnitentiam agat.

NOTÆ.

[a] POenitentiali.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & reperitur textus hic in pœnit. Romano, *tit.* 1. *cap.* 24. Sed Burchardus *lib.* 11. *Decreti*, *cap.* 60. Carnot. *p.*13. *Decret. cap.* 46. Gratianus *in cap. final.* 13. *q.*2. citant verba hæc ex canone 1. Concilii Aurelian. unde credo præſentem canonem editum fuiſſe in aliquo ex Conciliis Aurelian. quod non extat; & ex eo tranſcriptum fuiſſe in Pœnitentiali Romano, à quo acceperunt Bernardus Papienſis *in d.*1. *collect.* Raymund. *in præſenti.*

b *Lanea veſte.*) Pœnitentes olim dum etant in ſtato pœnitentiæ ſolennis, non ſolùm mutabant veſtes, Concil. Agathenſ. *can.* 15. Tolet. 3. *can.*12. Tolet. 6. *can.* 7. ibi: *Si qui ingenuorum utriuſq; ſexus ſub nomine pœnitentis in habitu religioſo ſunt converſati, poſt hac autem comam nutrientes, vel veſtimenta ſæcularia ſumentes, ad id,*

quod

quod reliquerant, redierunt. Verùm cilicium induebant. Concil. Tolet. 1. *can. 2.* ubi dum Patres deſcribunt publicam pœnitentiam agentem, ajunt: *Qui ſub cilicio divino fuerit reconciliatus altario.* Ubi aliqui malè legunt, *ſub Concilio*, ut notavit Gibalinus *de clauſura regular. diſquiſ. 3. cap. 2. §. 8.*

c *Eſcis. & potibus.*) Alia enim dulcia, aliæque potiones prohibentur ſolennem pœnitentiam peragentibus, *cap. in capite, 50. diſt. cap. admonere 33. quæſt. 2.*

d *Thoro.*) Nam ſimiles pœnitentes non ſolùm matrimonium de novo contrahere, verùm etiam contracto uti prohibebantur, ut probavi *in cap. 9. Concil. Illiberit.*

3. e *Gladii.*) Pœnitentes enim ſolenniter armia cingi vetabatur, *cap. admonere, 33. q. 2.* nec ulterius illa ferre licebat, niſi de conſilio Epiſcoporum pro defendenda juſtitia, *cap falſas pœnitentias. de pœnit. diſt. 5.* Synodus apud Wormaciam tempore Ludovici Imper. ut refert Hincmarus Rhemorum Epiſcopus, ibi: *Quicunque propriâ uxore derelictâ, vel ſine culpa interfectâ, aliam duxerit uxorem, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam; & ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur.* Sigebertus *in Chron. Ludovicus Imperator à ſuis deſertus, ac proditus, & in poteſtatem filiorum redactus, Epiſcoporum judicio arma depoſuit, & ad agendam pœnitentiam incluſus eſt.*

f *Te, tuaque liberando.*) Hæc verba non ſunt 4.
accipienda conjunctivè, ſed diſiunctivè, vel alternativè, & poſt Felin. in præſenti docuerunt Cajetan. 2. 2. q. 64. *art 7.* Covarr. *in Clem. ſi furioſus, 3. part. §. unic. n. 6.* plures relati à Barboſ. *in præſenti.* Gibalin. *de irregul. cap. 4. regul. 3. conſect. 3. difficult. 4.* ita ut ſenſus ſit, non eſſe te homicidam, ſi te, vel tua liberando latronem, quem aliter capere, aut impedire non poteras, occidiſti; nam ſi conjunctim capienda eſſent hæc verba, nec licita eſſet occiſio furis, niſi ad ſe, & ſua ſimul liberandum; nec etiam pro defenſione ſuorum bonorum dumtaxat ei liceret occidere injuſtum invaſorem abſque culpa, ſed neque ad defenſionem vitæ, niſi illa cum bonorum externorum conſervatione conjuncta eſſet: etſi textum hunc aliter accipiat Petrus Navarra *lib. 2. de reſtit. cap. 3. n. 406.*

g *Pœnitentiam agat.*) Quia homicidium non 5.
omninò inculpabile fuit, quia etſi pro defenſione ſua, vel ſuorum bonorum commiſſum eſſet, aliter tamen Clericus ſibi conſulere poterat: docet Gibalinus *ſupra*, & dicemus *in cap. ſeq.*

CAPUT III.

[a] Auguſtinus *ſuper Exodo.*

SI perfodiens inventus [b] fuerit fur, & percuſſus mortuus fuerit, non eſt illi homicidium imputandum. Si autem oriatur ſol ſuper eum, reus [c] erit. Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, ſi fur nocturnus occidatur: ſi autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc eſt enim, quod ait; Si oriatur ſuper eum ſol, &c. quia poterat diſcernere, quod ad furandum, non ad occidendum veniſſet; & ideo non debet occidi. Hoc etiam in antiquis [d] legibus ſæcularibus (quibus iſta [e] eſt antiquior) invenitur, impunè ſcilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem ſi ſe telo defenderit; jam enim plus eſt quàm fur.

NOTÆ.

1. a AVguſtinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & apud Carnotenſem *p. 10. Decreti, cap. 53.* repeturque textus hic inter opera Divi Auguſtini *in quæſt. 54. in Exodum*, ubi exponit legem latam *in cap 22. Exodi*, ejuſque rationem aſſignat, & ita priora verba ſunt ipſius Exodi, cætera verò Magni Doctoris Auguſtini.

2. b *Fuerit fur.*) Nocte exponit ac ſupplet Gloſſa in præſenti; ſed ſuperfluò, cùm enim dicatur fur à furvo, hoc eſt nigro, facilè deducitur furem propriè dici, qui noctu furatur. Varro *lib. 14. rerum divinar.* Facit altercatio Hadriani, & Epicteti in illis verbis: *Quid eſt nox? Laboranti requies, graſſanti lucrum: per obſcuras enim noctes ſacrilus furantur.*

3. c *Reus erit.*) Hucuſque verba Exodi, licèt aliter legantur in ipſa ſacra pagina, videlicet: *Si effringens fur domum, ſive effodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.*

4. d *Legibus ſæcularibus.*) Antiquas leges vocat D. Auguſtinus 12. Tabul. ubi *tabul. 2.* de fure nocturno, & diurno ita cavebatur: SI NOX FURTUM FAXIT, SIM ALIQVIS OCCISIT, JVRE CÆSVS ESTO: SI SE TELO defenſint, quiritato, ENDOQVE PLORATO: Poſt deinde SI CÆSI ESCINT, ſe frande eſto. Ad quas reſpexerunt Macrobius *lib. 1. ſaturn. cap. 4.* ibi: *Non eſſe abs re puto hoc loco id quoque admonere. quod Decemviri in 12. Tabulis inuſitatiſſimè nox pro noctu dixerunt. Verba hæc ſunt: Si nox furtum factum ſit, ſim aliquis eccißit, jure caſus eſto. In quibus verbis id etiam notandum eſt, quod ab eo quod eſt is, non eum, ſed ſim dixerunt.* Cicero pro Milone, non longè à principio, ibi: *Tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem ſi ſe telo defenderit, interfici impunè voluerunt.* Senec *lib. 10. controv. cap. ult.* in fine. *Lex, quæ nocturnum furem occidi jubet, quoquo modo jubet? non de damnato tantùm, ſed de fure loquitur.* Aulus Gel. *lib 2. noctium Attic. Decemviri noſtri qui poſt reges exactos leges, quibus populus Roman. uteretur in 12. Tabulis ſcripſerunt, furem qui manifeſto furto prehenſus eſſet, tunc demùm occidi permiſerunt, ſi aut cùm faceret furtum nox eſſet, aut interdiu telo ſe cùm prehenderetur defenderet.* Quamvis de uſu hujus legis decemviralis dubitaverit Pompon. ut conſtat ex fragmento Ulpiani in collectione legum Moſaic. *tit. 7. de furtis*, ibi: *Si quis furem nocturnum occiderit, quem lex 12. Tabul.*

omnè

omni modo permittit occidere; aut diurnum, quem aquè lex permittit, ſed ita demùm ſi ſe telo defendat videamus an lege Aquilia teneatur? Et Pomponius dubitat, nam hæc lex non ſit in uſu. Et ſi quis noctu furem occiderit, non dubitamus quin lege Aquilia non teneatur: ſin autem cùm poſſit apprehendere, maluit occidere, magis eſt ut injuriâ feciſſe videatur. Ergo etiam lege Cornelia tenebitur. Idem Soloni, & Platoni placuiſſe probat Cujac. *lib.* 19. *obſerv. cap.* 12. & idem conſtituerunt Longobardi *lib.* 1, *tit. de homine in curia aliena noctis tempore invento*, ibi: *Si noctis tempore homo liber in curia alienâ inventus fuerit, non dans manus ad ligandum, occidatur, & à parentibus non requiratur: quod ſi manus dederit ad ligandum, & ligatus fuerit, debet pro ſe ſolvere octoginta ſolidos, quia non convenit rationi, ut homo noctis tempore in curia aliena ſilentio abſconditè ingrediatur: ſed qualemcunque utilitatem habueris, priùs quàm intres, clames.* Wiſigothi *lib.* 6 *tit.* 2. ibi: *Fur nocturnus captus in furto, dum rem furtivam ſecum portare conatur, ſi fuerit occiſus, non vindicetur.* Et *in l. antecedenti*, ibi: *Fur qui per diem ſe gladio defendere voluerit, ſi fuerit occiſus; mors ejus nullatenus requiratur.* Idem cantum fuit in Capitul. Caroli Magni, *lib.* 5. *cap.* 191. in legibus Friſionum *tit.* 5. Neapolit. *lib.* 1. *tit.* 13. & de Moſcovitis idem tradit Sigiſmundus *de rebus Moſcovit.* De Lacedæmoniis legem ſimilem non habemus, quia apud eos furta permittebantur, ut referunt Gel. *lib.* 11. *noct. cap. final.* Cælius Rhodiginus *lib.* 3. *antiq. lect. cap.* 13. notavit Petrus Gregor. *lib.* 37. *ſyntag. cap.* 1.

e *Quibus iſta eſt antiquior.*) Nam nulla lex divinà ſcriptâ antiquior, *cap. legimus* 38. *diſt.* utpote lex à Domino data in principio mundi, ut conſiderat Grotius *de jure belli lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 16.

5. f *Telo.*) Teli appellatione quid in præſenti accipiatur, expoſuit Gajus *in l. ſi pignore* 54. §. *furem, ff. de furtis, l. ſi calvitur* 233. §. *telum, ff. de V. S.* & Iuſtin. *in* §. *item lex, Inſtit. de public. judic.* ibi: *Telum autem (ut Cajus noſter ex interpretatione legum* 12. *Tabularum ſcriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur.* Notavit Cujac. *lib.* 11. *obſerv. cap.* 17. Et licèt vulgò telum accipiatur pro eo, quod ab arcu mittitur; in præſenti tamen accipitur pro eo, quod manu mittitur, ſive ſit lapis, ſive ferrum, ſive lancea, & generaliter pro omni, quo lædi homo poteſt, *l. hi qui* 11. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de vi publica*, Paulus *lib.* 5. *ſent. tit.* 3. §. *hi qui.* Virgil. *lib.* 9. *Æneid.*

Ecce aliud ſummâ telum librabat ab arce.

Et *lib.* 12.

——Fixumque latronis
Impavidus frangit telum.

COMMENTARIUM.

6. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Fur nocturnus impunè occiditur, diurnus verò ſi teloſe defendat.* Probant eam textus *in cap.* 2. *hoc titul. cap.* 3 *de ſent. excom. cap. dilecto, eodem tit. in* 6. *cap ſi fur* 13. *q.* 2. *Clement. paſtoralis*, §. *cæterùm, de re judic.* D. Thom. 2. 2. *q.* 63. *art.* 3. *l. ſed & ſi, l. ſcientiam*, §. *enim aliter, l. itaque*, §. *lex, ff. ad leg. Aquil. l. furem, ff. ad leg. Cornel. de ſicariis, l.* 4. *l. licet, C. eod. tit. l.* 1. *C. de furibus balneariis, l.* 1. *C. unde vi, l. ſi pignore* 54. §. *furem, ff. de furtis, l.* 7. §. *ult. ff. de eo quod metus, l. de pupillo*, §. *ſi quis rivos, ff. de novi oper. nunt.* Conſonant de jure Regio lex 3, *tit.* 8. *partit.* 7. lex 4. *tit.* 13. *lib.* 8. *ordin.* lex 1. *tit.* 17. *lib.* 4. *fori*, lex 4. *tit.* 23. *lib.* 8. *recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, & Cenedo *Collect.* 6. *ad Decretal.* Cujac. *lib.* 15. *obſ. cap.* 19. & *lib.* 19. *cap.* 12. Oſvald. *lib.* 17. *Donel. cap.* 2. *littera* O. D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 1. Forner. *lib.* 1. *ſelect. cap.* 22. Grotius *de jure belli lib.* 1. *c.* 3. §. 2. *in notis*, Carena *de offic. Inquiſit.* 2. *p. lib.* 12. *ex num.* 269. Cujac. *lib.* 14. *obſ. cap.* 15. Fornerius *lib.* 1. *ſelect cap.* 22. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Indiar. lib* 2. *cap.* 15. *num.* 37. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 6. *fol.* 393. Carbo *lib. de pacif. inimic.* Jac. Gothoft. *in quatuor fontibus, in notis ad tabul.* 2, *leg.* 12. *Tabul.* Gibalinus *de irregul. c.* 4. *conſectar.* 3. *difficult.* 4. Balſamon *in notis ad can.* 55. *Divi Baſilii ad Amphiloch.* Becanus *in annalog. cap.* 18. Petrus Pitheus *in notis ad tit.* 7. *collat. legum Moſaic.* Cujac. *in l.* 7. *ff. de eo quod metus cauſ.* Salas *in notis ad Petronium, in ſatyr. fol.* 36. Petrus Herodius *lib.* 8. *Pandect. tit.* 3. *cap.* 33. Diana 4. *p. tract.* 4. *reſol.* 7. Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *tit.* 5. Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 20. *q.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 7 *art.* 1. *reg.* 3. *num.* 19. Bronch. *cent.* 4. *enatioph. aſſert.* 82. Cujac. *lib.* 19 *obſerv. cap.* 12.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Nulli licet cujuſvis cauſæ prætextu ſe vindicare, aut jus in propria cauſa dicere, *l. nullus* 14. *C. de judiciis*, adeo ut nec rem propriam liceat propria auctoritate occupare, *l. extat* 13. *ff. quod metus causâ*: immò & eam occupans lege Julia de vi tenetur, *l.* 12. §. *ult. ff. eodem tit.* eamque amittit, *l.* 7 *C. unde vi. c. ad hoc.* 63. 16. *q.* 1. Caſſiodor. *lib.* 4. *variar. cap.* 10. ibi: *Legum reperta eſt via, & ſacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio agatur impulſu.* Ergo furem nocturnum nullo modo licet privata auctoritate occidere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi liceret furem nocturnum occidere, & liceret etiam & diurnum, cùm non minùs iſte, quàm ille auferat bona; & æquale damnum conſequatur quis ex omiſſione bonorum, ſeu pecuniæ, quàm ex vitæ privatione; ſiquidem pecunia altera vita dicitur. Stobeus *in ſermon. pag.* 89. ibi: *Argentum, & anima, & ſanguis eſt mortalibus.* Martialis *lib.* 9. *epigr.* 74. 7. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Dixerat Aſtrologus periturum te citò, Cinna,
Nec, puto, mentitus dixerat ille mihi
Nam tu dum metuis, ne quid poſt fata relinquas,
Hauſiſti patrias luxurioſus opes.
Bis quartum decies non toto tabuit anno:
Dic mihi, non hoc eſt, Cinna perire citò:

Unde dicebat Salomon, *melius eſſe mori, quàm egere*; & majorem pœnam eſſe privationem bonorum, quàm mortem, *ex l. ult. C. ad leg. Jul. de adult.* docent Baldus *in l. vita, C. de jure fiſci*, Tiraq. *de nobilit. cap.* 25. Ergo ſi licet occidere furem nocturnum ob defenſionem vitæ, & diurnum occidere licebit ob bonorum defenſionem. Deinde difficilis eſt præſens textus dum in eo ſanctus Auguſt. affirmat, licere impunè occidere furem nocturnum quoquo modo, juxta ſæculares leges, cùm juxta leges ipſas deſideretur, ut cum clamore teſtificetur, qui furem tàm nocturnum, quàm diurnum occidit, *l. itaque, ff. ad leg. Aquil.* de qua proclamatione latè egerunt Suarez *ad leg. Aquil. dict. ſectione* 1. D. Laurent. Ramirez de Prado *in teſſera legum, in l.* 7. *ff. de eo quod metus cauſ.* Igitur non factâ proclamatione non licet furem diurnum, vel nocturnum occidere.

Qua

8. *Quotuplex ſit homicidium.* Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, homicidium eſſe voluntarium, caſuale, aut neceſſarium. Voluntarium eſt, quod cum animi meditatione committitur, quod ſemper injurioſum eſt, de quo agitur *in cap. 1. hoc titulo*, *l. 1. & ferè per totum ff. ad leg. Aquil.* ubi D. Juannes Suarez. Caſuale, ſeu involuntarium eſt, quod fortuitò admittitur, de quo agemus *in cap. lator, infrà, hoc titulo*. Neceſſarium duplex eſt; aliud quod lege jubente, ſeu permittente committitur, ut cùm quis transfugam occidit, *l. 2. in fine. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*: vel cùm juſtè Principis auctoritate, judiciſve committitur, quia poteſtas gladii data eſt, ut morte nocentium Magiſtratus pacem cæteris procurent, *cap. miles, cum ſequent. cap. non fruſtra, cap. ſi homicidium 23. q. 5. l. congruit 13. ff. de offic. Præſid.* Aliud, quod urgente neceſſitate ob vitæ, bonorumque conſervationem committitur, de quo in præſenti agendum eſt: de aliis *in cap. de cætero*, agemus.

9. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis, in qua dicetur, impunè licere furem nocturnum occidere, provenit ex vulgari principio, quo docetur, cuilibet licere vim vi repellere, & ſe defendere, etiamſi exinde ſequatur mors aggreſſoris, *l. 1. §. vim vi, ff. de vi & vi armata, leg. ſcientiam, §. ſi cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. cum arietes, ff. ſi quadrupes pauperiem.* Facit Cicero *in orat. pro Milone*, ibi: *Eſt enim hæc, judices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus, ut ſi in vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſemus, omnis honeſta ratio eſſet explendæ ſalutis.* Et Apollodurus *lib. 11.* de Lino agens ait: *Ad Thebas cùm veniſſet, civiſque factus eſſet, ibi interiit ab Hercule percuſſus cithara; nam cùm Linus feriſſet Herculem, iratus Hercules mortem ei intulit, reuſque à nonnullis factus patratæ cædis, legit in judicio legem Radhamantis, qua inſons pronuntiatur, ſi quis nocueris ei, qui vim prior intulerit.* Illuſtrant latè Mancinus *genialium cent. 1. cap. 11. & 12.* Mela *miſcel. cap. 3.* Emmanuel Suarez *lib. 1. obſ. cap. 1.* Wiſembach *diſp. 4.* Solorzanus *lib. 1. de jure Indiar. cap. 14.* Connanus *libr. 2. comment. cap. 4.* Revardus *libr. 1. var. cap. 5.* Hunnius *ad Trentl. volum. 1. diſput. quæſt. 20.* Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 2.* D. Juannes Suarez *ad leg. Aquil. ſect. 2. cap. 5. numer. 1.* Franſchiz *exercit. 12.* Avendanno *lib. 2. de metu, cap. 45.* Cevallus *commun. q. 349.* Ergo furem nocturnum ad nos venientem licet occidere ob defenſionem propriæ vitæ; furem autem diurnum non licet occidere, niſi ſe telo defendat; nam quomodo apud divinam juſtitiam liberi erunt, qui pro his rebus tranſitoriis, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt? Quid enim amplius charum eſt, quàm vita hominis, *cap. ſuſcepimus, hoc tit. l. ſancimus, de ſacroſ. Eccleſ.* Ovidius *in Metamorph.*

O fortunatiſſima, propter hanc animam concede mihi
Tua cætera ſumptu.

Juvenalis *ſatyr. 10.*

Da ſpatium vitæ, multos da Jupiter annos:
Hujus ab exemplo diſcas non parcere rebus,
Et vitam ut redimas hoſtibus evadere.

Idque Criſippus ſuo exemplo demonſtravit; qui cùm eadem navi ſeſe cum piratis verſari cognoviſſet, omnia in mari projecit, ne ut illum ſpoliarent hi, cum quibus navigabat, eum præcipitarent. Deinde ex præcepto Evangelico tenemur potiùs poſt tunicam relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quàm pro conſervandis vilibus, & tranſitoriis rebus tam acriter exardeſcere, ut ex D. Paulo refertur *in cap. 1. 23. quæſt. 3. cap. ſuſcepimus 23. de homicid.* Unde rectè juxta legem Moyſi datam, & antiquas leges diverſarum gentium Sanctus Auguſt. in præſenti docuit, impunè occidi poſſe furem nocturnum, diurnum verò non aliter, quàm ſi telo ſe defendat.

Supereſt ut rationem differentiæ aſſignemus, quare liceat furem nocturnum occidere quoquo modo; diurnum verò ita demùm, ſi telo ſe defendat. Et communiter ab antiquioribus in præſenti ea aſſignatur, quia videlicet non conſtat, an fur nocturnus veniat tantùm ad furandum, an etiam ad occidendum: & quia præſumitur ad utrumque venire, occidi poteſt; diurnus autem cùm cognoſcatur, quod ſolùm ad furandum venit, non poteſt occidi. Verùm hæc communis ratio facilè refellitur; nam ob ſimilem metum, ſeu ambiguitatem non debet quis homicidium perpetrare. Verè enim dictum eſt à Cicerone *lib. 1. de officiis*: *Plurimas injurias à metu proficiſci.* Et Clearchus apud Xenophontem ajebat: *Multos ego novi, qui calumnià adducti, aut ſuſpicione, dum metuunt alios, & prævenire malunt quàm perpeti, atrociſſimis malis eos affecerunt, qui nihil tale facturi fuerant, aut neque cogitaverant quidem.* Cato in oratione pro Rhodenſibus, ibi: *Quid illa dicimus voluiſſe facere? id nos priores facere occupavimus.* Inſignis extat ſententia apud Gellium his verbis: *Gladiatori compoſito ad pugnandum, pugnæ hæc propoſita ſors eſt; aut occidere ſi occupaverit; aut occumbere, ſi ceſſaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam niſi feceris, pati poſſis.* Cicero apud Quintilianum *lib. 5. de refect.* ibi: *Quis hoc ſtatuit unquam, aut cui concedi ſine ſummo omnium periculo poteſt, ut eum jure potuerit occidere, à quo metuiſſe ſe dicat, ne ipſe poſteriùs occideretur.* Unde de his dicebat Livius *lib. 3. Cavendo ne metuant homines, metuendos ultrà ſe efficiunt.* Unde omiſsâ hac communi ratione, veriùs dicendum eſt, legumlatores ſupponere levium rerum causâ furem interfici non poſſe, ſed ſi ipſe in periculum vitæ me adducat, tunc mihi licere à me avertere periculum, etiam cum damno vitæ alienæ; nec mihi opponi poſſe, quod me in diſcrimen adduxerim, dum rem propriam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere; nam in his omnibus nihil mihi poteſt imputari, qui verſer in actu licito; nec cuique injuriam faciam, cùm jure meo utar. Diſcriminis ergo diurni, & nocturni furis ratio in eo conſiſtit, quòd noctu vix ſit copia teſtium adhibendorum; atque ideo ſi fur occiſus reperiatur, faciliùs credatur ei, qui à ſe vitæ tuendæ causâ dicat furem interemptum repertum, etiam cum aliquo inſtrumento, quo nocere poſſit. Undè præſumptio eſt adverſus furem defendiſſe ſe telo. Quare quod in præſenti dicitur, furem nocturnum impunè occidi, intelligimus ſi parcere ei ſine periculo ſuo dominus domus non potuit, *l. furem 10. ff. ad leg. Corn. de ſicar.* nimirum rem ſervando, ut docuerunt Grotius 10. *Traditur differentia inter furem nocturnum & diurnum.*

de

de jure belli lib. 2. cap. 1. num. 12. Gibalinus *de irregul. cap. 4. num.* 4. Alii autem differentiæ rationem aſſignant inter furem nocturnum, & divinum ex eo, quia delicta noctu admiſſa, flagitioſa, ac majori pœnâ digna cenſentur. Unde fures nocturnos graſſatores dixerunt Gellius *lib. 2. noct. cap.* 1. Horatius ibi:

Vt jugulent homines ſurgunt de nocte latrones.

Facit Salomonis proverbium: *Qui malè agit, odit lucem*, repetitum *in cap. conſuluit, de offic. de leg. cap. unic. ut Eccleſ. beneſ. cap. Anaſtaſius*, 19. *diſt. cap. clericus*, 81. *diſt. in ſummario tit* 3 *part.* 4. ibi: *E por eſſo dize Salomon, que quien mal hace, aborrece la luz, porque los homes no ſopan las ſus obras: y por eſſa razon puſieron los ſabios que hizieron las leyes à las vegadas major pena à los que pecan en encubierto, que à los que lo hazen paladinamente.* Illuſtrat Salmut. *ad Panciról. lib.* 1. *tit.* 44.

II *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam inter alias exceptiones ipſius regulæ, quas refert, exponitque Vultejus *in lib.* 1. *Cod. quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare*, prima, præcipuaque eſt quando agitur de defenſione propria, quia tunc ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, licet aggreſſorem occidere, cùm eo caſu non tam vindicatio, quàm defenſio intenietur. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, dubium eſſe apud Doctores, an ſicut ob vitæ defenſionem furem, ſeu aliàs aggreſſorem occidere permittitur, ſimiliter ad ſervanda bona propria liceat? Et ſunt plures, qui negant, moti auctoritate texus *in cap. 2. hoc tit.* in illis verbis: *Te tuaq; liberando*; & præſentis textus, ubi docetur furem diurnum non aliter occidi poſſe, quàm ſi telo ſe defendat: & textus *in cap. ſuſcepimus, hoc tit.* in illis verbis: *Satius fuiſſe poſt pallium relinquere tunicam, & temporalium jacturam pati, quàm pro vilibus ita exardeſcere.* Et *c. ſignificaſti, el 2. hoc tit* ubi presbyter eo quod latronem res Eccleſiæ diripientem foſſorio percuſſit, declaratur irregularis, ſi vulnus lethale fuit. Et Grotius *d. c. 1. n.* 13. aſſerit laxatam eſſe in hac parte legis Evangelicæ diſciplinam, & juxta communem Theologorum, & Juriſconſultorum ſententiam licere furem occidere rerum defendendarum causâ, etiam extra eos fines, in quibus lex Moyſis, & Romana id permittit. Sed veriùs dicendum eſt, licere furem occidere, quando omnia bona, vel majorem eorum partem aufert, ita ut quia inde ad magnam egeſtatem reducatur; nam bona temporalia quodam modo vitæ comparantur, & ad illam conſervandam ſummè neceſſaria ſunt ut traditur *in l. advocati, in fine, Cod. de advoc. diverſ. jud.* Facit elegans textus *in l. illicitas 6. §. Neſſennius, ff. de offic. Præſid.* junctis traditis à Tiraquel. *in l. ſi unquam, verbo Bona, à num.* 1. *Cod. de revocand. donat.* quam ſententiam tenent Covarr. *in Clement. ſi furioſus*, 3. *part §. unic num.* 6. *hoc tit.* Sotus *de juſtit., lib.* 5. *art.* 8. Panormit. *in cap.* 2. *hoc. tit.* Leſſius *lib.* 2. *de juſt cap.* 9. *dub.* 11. Gibalinus *dict. cap. 4. de irregul. conſect.* 3. *difficult.* 4. Diana 4. *part tract.* 4. *reſol.* 4. Nec favent contrariæ ſententiæ textus *in cap. 2. hoc tit*, cujus veram interpretationem in ejus notis adduxi. Nec etiam præſens textus, in quo expreſsè docetur, furem diurnum occidere licere, ſi telo ſe defendat, noliuque bona reſtituere. Unde deducitur, licere domino furem occidere quando aliter res proprias recuperare non valet. Nec etiam obſtat textus *in dict cap ſuſcepimus hoc tit.* Nam reſpondendum eſt, humicidium de quo in ejus ſpecie, non fuiſſe factum in puram defenſionem: quod probatur primò, quia clerici illi ligaverunt latrones, qui ad furandum venerant; unde apparet, faciliùs potuiſſe eos liberos, ac vacuos dimittere ſine ullo periculo rerum, ac perſonarum. Secundò quia ut Gloſſa ibi notavit, monachus, qui illos occidit, nulla neceſſitate coactus id fecit; ſiquidem potuit ipſe fugere priùs quàm illi à vinculis ſolverentur. Nec etiam obſtat textus *in d. cap. ſignificaſti*: nam reſpondetur, in ejus caſu percuſſionem minimè neceſſariam fuiſſe; ſufficiebat enim clamor; quandoquidem ſtatim adfuerunt parochiani, qui latronem illum cohibuerunt, & occiderunt, ut poſt Suarium & alios docuit Gibalinus *dict. cap. 4. conſect. 3 difficult.* 4. aliàs ſi alio modo ſacerdos ſe defendere nequiret, juſtè occideret latronem; ideoque Hildebertus Cenoman Epiſcopus *epiſt* 60. præfatus non expedire ſacerdoti latronem, à quo invaditur, occidere, ſubdit: *Tamen innoxium fore ſacerdotem, ſi latronem occidat, cùm aliter ſe defendere nequiret.* Nec obſtat ultimum augmentum ipſius dubitandi rationis; nam licèt Grotius *dict. lib. 2. de jure belli, cap. 1. num* 12. exiſtimaverit legem 12. Tabul. tam in fure nocturno, quàm diurno exigere, ut occiſor cum clamore id teſtificetur, motus auctoritate Gaji *in leg. 4. tit. 1. ff. ad legem Aquil.* veriùs tamen eſt, legem 12. Tabularum furem noctu deprehenſum occidere permiſiſſe ſimpliciter, ut conſtat ex verbis ſupra relatis, ſeu omni modo, ut Ulpianus ſuprà in notis tranſcriptus ait; vel quoquo modo, ut Div. Auguſtinus in præſenti, & Seneca & Cicero ſuprà relati ajunt, qui omninò excludunt neceſſitatem clamoris. Quare I. Gothofred. in probationibus dictæ legis 12. Tabular. exiſtimat Tribonianiſmum manifeſtum adeſſe *in dict. l.* 4. cùm lex Decemviralis tantùm in fure nocturno petierit clamorem, ſeu teſtificationem. Unde rectè Div. Auguſtinus in præſenti referendo ſententiam ipſius legis Decemviralis dixit, juxta ipſam licere furem nocturnum occidere quoquo modo, id eſt etſi abſque clamore non teſtificetur. Quâ etiam voce *quoque modo*; uſi fuerunt Cicero, & Seneca ſuprà relati.

Sed adhuc ſupra traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. de his* 6. 50. *diſtin.* ubi apertè docetur, clericum, qui ſe defendendo paganum occidit, multùm ſibi conſulere ſi à ſacerdotali officio ſe abſtineat: ergo quia non licèt etiam ob propriam defenſionem furem occidere. Cui difficultati Archid. & Turriſcr. ibi, Plovius *de irregul. num.* 11. aſſeruerunt, textum illum eſſe accipiendum de conſilio, non verò de præcepto, juxta illa verba: *Multum ſibi conſulit.* Sed hæc ſolutio ſuſtineri non poteſt, quia apertè repugnat verbis illis ejuſdem textus, *irreprehenſibiliter, indebitè, & damnabiliter*; quibus manifeſtè convincitur, Nicolaum Papam non conſulendo, ſed potiùs præcipiendo in eo textu reſpondere. Nec obſtat verbum illud, *conſulit*; nam ſæpiſſimè conſulitur id, ad cujus obſervantiam neceſſariò quis tenetur. *cap. ſi enim* 28 *queſt.* 1. Quare hac ſolutione omiſsâ veriùs dicendum eſt cum Gloſſa finali in eo textu, quam ſequitur Suarez *de cenſur. diſputat. 46. ſection. 1. num.* 3. in eo caſu clericum irregularitatem incurriſſe, quia defenſio non fuit cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſiquidem unus à pluribus occiſus fuit; & ſuadetur, homicidium, de quo ibi, injurioſum fuiſſe, ex illis verbis 12. *Exponitur cap. de his 50. diſt*

bis: *Si poſtea per pœnitentiam emendati.* Et ibi: *Damnabiliter.* Quæ verba oſtendunt, occiſorem peccaſſe; peccare autem non potuit niſi excedendo defenſionis modum. Quo modo etiam accipiendum eſt Concil. Trid. *ſeſſ.* 14. *de reform. p.* 7. in illis verbis: *Si verò homicidium non ex propoſito, ſed caſu, vel vim vi repellendo, ut quis ſe à morte defendat, fuiſſe commiſſum narretur, quare quodam modo diſpenſatio jure debeatur, &c.* Neceſſariò enim textus hic intelligendus eſt de homicidio culpabili, quando videlicet defenſio non eſt pura, ſed tranſit in aggreſſionem; quod facilè, & ſæpiùs contingit. Unde apud Gentiles homicidium neceſſarium expiabatur per manuum ablutionem: probat Mornacius *ad l.* 3. *ff. de juſt. & jure*: ideoque affirmant Patres, in eo canone diſpenſationem quodam modo jure deberi, quia homicidium non voluntarium ſimpliciter, ſed neceſſarium, etſi non ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, admiſſum fuit. De eodem etiam homicidio ob defenſionem etſi non puram, perpetrato, accipiendi ſunt textus *in cap. ſi quis viduam*, 50. *diſt.* in illis verbis: *Similiter ſi homicidium, aut facto, aut præcepto, aut concilio, aut defenſione.* Et *cap.* 2. *in fine, de clericis pugnant. in duel.* quo modo autem moderamen inculpatæ tutelæ conſideretur circa modum, tempus, cauſam, factum, exponunt P. Caballus *de homicid. numer.* 93. Cæpola *conſil. crimin.* 41. Jul. Clarus *lib.* 5. *ſentent.* §. *homicidium, num.* 34. Guazinus *in defenſion. reor. cap.* 4. noviter Baſilico *deciſ.* 16. *criminali.*

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in can.* 55. *epiſt. D. Baſilii ad Amphiloch.* in illis verbis: *Qui ſe latronibus adverſos, objiciunt, ſi ſint quidem extra Eccleſiam, ab omni communione arceantur, ſi ſint autem clerici, a gradu deponuntur; quicumque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.* Cùm enim in eo canone agat D. Baſilius de illis, qui ſe latronibus oppoſuerunt ſponte, non verò ab eis in neceſſitatem adducti, homicidium perpetrarunt; ideo ut veris homicidis pœnitentia imponitur, aliàs ſi homicidium contingeret juxta ſuprà tradita, cùm fur nocturnus erat, vel diurnus, & telo ſe defendebat, pœnitentia non imponeretur. Eodem etiam modo intelligendus eſt textus *in cap. quicumque* 33. 23. *quæſt.* 8. ubi D. Auguſtinus ita ait: *Qui verò ſine aliqua publica adminiſtratione, maleficium, furem, ſacrilegum, & adulterum, vel quemcunque crimínoſum interfecerit, aut truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur.* Ubi D. Auguſtinus agit de eo, qui furem occidit privata authoritate, non pro defenſione propria, ſed potiùs ipſum aggrediens, nulla neceſſitate coactus. 13. *Exponitur can.* 55. *S. Baſil. ad Amphiloch.*

CAPUT IV.

Hieronymus.

CUm juramento pollicitus eſt Herodes ſaltatrici dari quodcunque poſtularet ab eo: ſi ob jusjurandum ſe feciſſe dicit, ſi patris, matriſve interitum poſtulaſſet, facturus eſſet, an non? Quod ergo in ſuis repudiaturus fuit, continere debuit in Propheta.

NOTÆ.

I. [a] HIeronymus.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & apud Burchardum *lib.* 12. *Decreti*, *cap.* 16. Carnotenſem *part.* 12. *cap.* 73. ubi rectè adjicitur *in cap.* 14. *Matthæi*; nam cùm divus Hieronymus exponeret Evangelium ipſum Matthæi *cap.* 14. ubi refertur juramentum præſtitum ab Herode, & adimpletum in nece D. Joannis Baptiſtæ, verba in præſenti tranſcripta adducit, ex quibus communiter repetentes in præſenti deducunt, ſub generali promiſſione, quantumvis jurata, non venire illicitum: quod axioma variis auctoritatibus firmat Gratianus *cauſ.* 22. *quæſt.* 4. *per tot.* & latè illuſtravit Præceptor Petrus Bajo-Arroyo *in repetit. ad textum in cap. Quintavallis, de jurejur.* ex quo commentarium hujus textus petendum eſt.

CAPUT V.

Ex Concilio [a] Guarmacienſi.

SI aliquis causâ explendæ [b] libidinis vel [c] odii meditatione, ut non ex eo ſoboles [d] naſcatur, [e] homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non poſſet generare, aut concipere, ut homicida teneatur.

NOTÆ.

[a] GVarmacienſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* Burchardus verò *lib.* 17. *Decreti*, *cap.* 57. citat verba hæc ex Concilio Vormat. *can.* 30. de quo Concilo nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de cenſib. cap.* 1. *de divort.* etiam extat textus hic in pœnit. Romano, *tit.* 1. *cap.* 3.

b *Libidinis.*) De poculo à marito explendæ libidinis causâ dato agemus infrà.

c *Odii.*) Sunt etiam poeula odii, de quibus habes duas declamationes poſt inſtitutiones Quintiliani 14. & 15.

d *Soboles naſcatur.*) Hæc verba ut diverſum caſum contineant ac antecedentia, intelligi poſſe credo de illo maleficii genere, quo partus ultra legitimum & naturale tempus protendebatur, cujus impiæ pravitatis à ſaga perpetratæ habemus teſtimonium apud Apuleum *lib.* 4.

lib. 4. *de aſine aureo* ; illis verbis: *Amatoris ſui uxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, pregnationis ſarcinam, obſepto utero, & repugnato fœtu perpetua pragnatione damnavit: & cum ei numerant miſella illa octo annorum onera, velut elephantum parituræ diſtunditur.* Extat etiam lepida narratiuncula, quæ hanc rem comprobat, & illuſtrat apud Pauſaniam in Bœticis, his verbis: *Farmacidas Thebani à Junone miſſas ajunt, ut parturienti Alcimenæ impedimento eſſent; ſed eas dum Alcimina partum inhiberent, à Thereſia filia Hiſtoride tali commente deluſas. Ex eo namque loco, unde illa facilè audire poſſent, clamavit peperiſſe Alcimenam: illas ex voce deceptas ſtatim abiiſſe. Alcimena igitur puerum enixa eſt.* Eadem induſtria eluſæ fuerunt præſtigiæ magicæ, quibus inferebatur dilatio partus uxoris Ildephonſi XI. inclyti Caſtellæ Regis, Luſitaniæ Regis filiæ, à Leonora Guzmanienſi, quæ dum Ildefonſi amore flagraret, ejuſque jamdiu vacaret libidini, verebatur ne forſan liberis ex uxore editis, communi voto adimpleto, quod aſperiorum conjugum jurgia ſedare ſolet, frigeſceret erga eam, & ejus filios amor veteri conſuetudine firmatus. Quod ex hiſtoricis noſtris conſtat, & narrat facetè Comes de la Roca in libro vernaculo idiomate ſcripto, *Rey Don Pedro defendido.* Si autem quæras, quo veneficii genere magici partum differrent, illud certò narratur, quod ad fores puellæ reſiderent, & poplitem popliti imponerent, digitoſque manuum pectinatim converterent. ideo Ovidius 9. *metamorph.* ipſammet Junonem hoc incantatorio habitu infenſum Alcimenæ partum deſcribit ſuſtinuiſſe his verſibus:

Utque meos audit gemitus, ſuccedit in illam
Ante fores aram, dextroq́, eſt poplite lævum
Preſſa genu, digitiſq́, inter ſe pectine junctis,
Suſtinuit partus.

De hoc modo connectendi digitos, plura Plinius *lib.* 28. *cap.* 6. quod etiam veneficium eſt impedientis actionibus aliorum. Tunc ſic ad rem noſtram Plinius prædicto loco: *Item poplites alternis genibus imponit: tantam hac in re in comitiis ducunt poteſtatem fieri, ut vetuerint majores, & ſacris, votiſve ſimili modo intereſſe.* Minus quàm ſolet ſedulus hæc verba Plinii examinavit Alex. Neapol. *dier. genial. lib.* 4. *cap.* 11. illuſtrat P. Pinto *in ſpicil. tractat.* 1. *cap.* 29. *numer.* 10. Sed unde homicidium? Ex eo quippe, quod impedito partu, & ultra legitimum tempus detento, accidit caſus, ut in utero moreretur fœtus, & ita homicidium conſideratur à Patribus in præſenti. Et ſi hæc interpretatio non placeat, facilior erit, quæ accipit hæc verba de illis incantationibus, & poculis, quibus fœtus animati abigebantur, ita ut vivi naſci nequirent.

e *Homini.*) Maleficiis eum ligando, ut probavi in *cap.* 4. *de frigid. & maleficiat.*

COMMENTARIUM.

2 *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc canone Concilii Vormat. ſequens communiter deducitur aſſertio: *ut homicida punitur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, ut generari, vel naſci ſoboles non poſſit.* Probant eam textus in *cap. conſuluiſti* 2. *quæſt. cap. aliquando, cap. quod verò* 8. *cap. Moyſes* 32. *quæſtione* 2. *cap. naſci*, 56. *diſt.* Concil Brachar. 2. *can.* 77. ibi: *Si qua mulier fornicata fuerit, & infantem, qui exinde fuerit natus, occiderit, & quæ ſtuduerit abortum facere, & quod conceptum eſt, necare, aut certè ut non concipiat, elaborat, ſive ex adulterio, ſive ex legitimo conjugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreverunt. Nos tamen pro miſericordia ſive tales mulieres, ſive conſcias ſcelerum ipſarum, decem annis agere pœnitentiam judicamus.* Illerdenſe *can.* 2. *His qui malè conceptos ex adulterio fœtus, vel editos necare ſtuduerint, vel in uteris matrum potionibus aliquibus colliſerint, in utroq́, ſexu poſt ſeptem annorum curricula communio tribuatur: ita tamen, ut omni tempore vitæ ſuæ fletibus, & humilitati inſiſtant.* Concil. Illiber. *can.* 63. *Nec in finem detur communio ei, quæ abſente marito conceperit, & conceptum occiderit.* Et *can.* 68. *Cathechumena, ſi per adulterium conceperit, & conceptum necaverit, placuit eam in fine baptizari.* Anchyranum *can.* 21. *Quæ fornicantur, & necant partus, & curant fieri abortus, priori definitione ad exitum vitæ, humanius nunc agendo, decem annis per gradus pœniteant.* Trullan. *cap.* 92. *Eas, quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena excipiunt, homicidæ pœnis ſubjicimus.* Vormac. *can.* 35. *Mulieres, quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt, ut homicidæ proculdubio judicandæ ſunt.* Mogunt. ſub Leone IV. *can.* 21. Sixtus V. *in ſua conſtitutione* 87. Gregor. XIV. *conſtit.* 14. D. Auguſt. *qu.* 80. *ſuper Exodo*, & *in Enchir. ad Laurentium can.* 86. & contra Iulianum *lib.* 6. *cap.* 5. D. Hieronym. *in epiſt. ad Pammachium.* D. Greg. Nyſſenus *de homine cap* 29 & 30. D. Chryſoſt. *homil.* 12. & 13. *in Geneſim*, D. Ioannes Damaſc. *lib.* 2. *de fide orthodoxa, cap.* 12. Alia Conciliorum Decreta, & Sanctorum Patrum reſponſa congeſſerunt Decretiſtæ. Carnotenſis *part.* 8. *cap.* 314. & *part.* 10. *ex cap.* 181. Buchardus *lib.* 17. *Decret. ex cap.* 54. Ant. Auguſt *lib.* 35. *epit. jur. tit.* 1. *part.* 3. & Creſpetius *in ſumma, verbo Aborſus.* De jure civili probant textus *in l ſi quis aliquid, §. abortionis. ff. de pœnis, l. ejuſdem* 3. §. 2. *l. ſi mulierem* 8. *ff. ad leg. Corn. de ſicar. l.* 3. *Cod. eod tit. l* 4. *ff. de extraordin. crimin. l. Divus* 5. *ff. ad leg. Pompejam*, *l.* 1. *Cod. de malefic.* Conſonant lex 1. *tit.* 3. *lib.* 6. *legum Vviſigoth. tit.* 7. §. 18. *legum Bajubar.* lex 7. *tit.* 8. *part.* 7. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib.* 1. *voto* 12. Solorzanus *de parricid. lib.* 2. *cap.* 12. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap.* 2. Petrus Herodius *lib.* 8. *Pandect. tit.* 5. *cap.* 12. Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 52. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 1. *tit* 46. Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Aborſus* Meril. *lib.* 1. *obſerv. cap.* 16. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 252. Simon Majol *dier. canicul. verbo Saga. fol.* 480. Caſtellion *varia lection. cap.* 41. *tom.* 4. Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.* 146. *theorem.* 376. D. Joannes Ramos *de pœna parricid lib.* 7 *nu.* 103. Guibert. Coſtanus *qq. jur. quæſt.* 1. Moraliſtæ apud Hieronym. Garciam *tom.* 2. *ſumma, tra.* 10. *difficult.* 15. *dub.* 4. *punct.* 2. Gibalinus *de cenſur. in ſynop. verbo Aborſus* Paulus Zacchias *lib.* 1. *qq medico legal. tit.* 2. *quæſt.* 9. & 10. Mornacius *in l.* 9. *ff. ad leg. Aquil.* Amaya *libr.* 3. *obſerv. cap.* 1. §. 3. Gothofred. *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. de ſicar.* Bronchorſt. *enantioph. cent.* 4. *aſſert* 84. Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *tractat. de ſect. Cæſarea, cap.* 10. *per tot.* Beyerlinch. *in theat. vitæ hum. tom.* 1. *verbo Aborſus.*

Sed in præſentem aſſertionem ita illuſtratam pro dubitandi ratione inſurgo. Plus eſt veneno occidere, quàm gladio, *leg.* 3. *Cod. ad leg. Cornel. de ſicar. leg.* 1. *Cod. de malefic.* quia tantu graviora 3. *Impugnatur tradita*

ſunt crimina, quantò difficiliùs caventur. Cicero *pro Roſcio Amerin.* Igitur ſeveriùs, graviuſque debet puniri, qui poculo aliquem occidit, quàm ſi gladio interficeret. Deinde difficilis eſt præſens textus in ea parte, dum æquiparat propinantem venenum, ut ſoboles naſci non poſſit, cum eo qui poculum dedit, ut generari nequiret; ita ut ambo tanquam homicidæ teneantur, nam homicidium à cæde hominis dicitur, *cap. homicidium de pœnis, diſtinct. 1. cap. homicidium, de pœnis diſt.* 5. quia homo non dicitur ſine anima, *cap. in quadam, de celebrat. Miſſar. c. cùm juxta, de hæretic. l. in Falcidia, §. placuit. ff. ad leg. Falcid.* Igitur non poteſt ut homicida puniri, qui poculum dedit, ut generari, aut naſci ſoboles non poſſet, ut probat Carranza *de partu c. 1. §. 2. & c. 16. §. unic.* Et ita ſimile poculum propinantem non manere irregularem, docent Trocius *de perfecto clerico c. 14. n. 6.* Covarr. *in Clement. ſi furioſus. p. 2. §. 3.* Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, ut homicidam eum puniri. Difficile etiam eſt, quod in præſenti docetur, videlicet aborſum facientem, ſeu procurantem, ut homicidam teneri; nam quæ aborſum fecit, aut poculum propinavit ad illud faciendum extra ordinem punitur, *l. 4. ff. de extraordin. cognit. l. 3. § 2. l. ſi mulierem 8. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, ibi: *Si mulierem viſceribus ſuis vim intuliſſe, quo partum abigeret, conſtiterit, eam in exilium præſes provinciæ exigit.* Igitur quia non ut homicida tenetur, nec punitur pœnis ordinariis.

4\. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, poculum plerumque dari aborſus causâ, de quo Plautus.

De poculo amatorio, vel ad aborſum.

> *Metuebatque illa ne ſibi perſuaderet*
> *Ut abortioni operā daret, puerumq́; ut necaret.*

Iuvenal. *ſatyr. 6.*

> *Tantùm artes hujus, tantū medicamina poſſūt*
> *Quæ ſterilem facit, atque homines in ventre*
> *necando.*

Ovidius *lib. 2. amor eleg. 4.*

> *Quæ prima inſtituit teneros avellere fœtus,*
> *Militiâ fuerat digna perire ſuâ.*
> *Veſtra quid effoditis ſubjecta viſcera telis,*
> *Et nondum natis dira venena datis.*

Et plerunque ab ipſis matribus ſumuntur, ut latè probat Theophilus *tom. 14 de ortu infantum, cap. 10.* De his poculis ad procurandum aborſum agunt Patres Synodi Ancyr. *c. 21.* Dioſcorides *lib. 2. c. 80. & lib 5. cap. 19.* Plinius *lib 14. cap. 16.* ex eis Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap 9. art. 2. num. 4.* Cujac. 19. *obſ. cap. 9.* Deinde poculum amatorium frequenter datur explendæ libidinis causâ, *l. 3. §. 2. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* & nihil adeo frequentius in fœminis, quàm ſuperſtitionibus, ac veneficiis libidinem fovere, ut prægnationis periculo ſublato, ad libidinem faciliùs allicerentur. Seneca *in Hercule fur. act. 2.* ibi: *Magicis artibus ferè conjugia nuptiis precibus admiſſis ligant.* Lucanus.

> ——*Quos non concordia mixti*
> *Alligat ulla thori, blandæque potentia formæ,*
> *Traxerunt torti magicâ vertigine fili.*

5\. Et qui vehementer turpi voluptate capi ſe ſinunt, ut arctius illigentur, & indiſſolubilibus vinculis conſtringantur, ſolent amori addere veneficia, ut etiam in vitiis quis magicis artibus ad amorem trahatur. Synodus Regiaticina, ut vulgò appellatur, *can. 25 Quia peſtiferas adhuc ſtirpes, & reliquias artis magicæ in tantum vigere ad nos perlatum eſt, ut quædam malefica illiciunt amorem aliorum mentibus, aliæ verò odium immittere dicantur; quædam etiam ita venenaria ſunt, ut quoſdam peremiſſe multo populi rumore deferantur: hujuſmodi diaboli miniſtras diligenti examinatione proditas ſub acerrima pœnitentia redigendas ſtatuimus, & in ipſo tantùm exitu, ſi tamen priùs pœnitentiæ opera fecerint, reconciliandas eſſe permittimus.* Virgil. *lib. 4. Æneid.*

> *Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,*
> *Quas velit, & aliis duras immittere curas.*

Horatius:

> *Canidia cogit veneficiis Varum ut ſe amet;*
> *At vos ut reddat, quibus eſt fallacia lunæ,*
> *Et labor in magicis ſacra piare focis.*

Juvenalis *ſatyr. 6.*

> *Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit*
> *Philtra, quibus valeant mentē vexare mariti.*

Potiones iſtæ amatoriæ ex illicitis rebus à ſceleratis, & veneficis mulieribus plerumque conficiuntur, qualem Veiam deſcribit Horatius, quæ immerentem puerum interemit.

> *Exerta uti medulla, & aridum jecur*
> *Amoris eſſet poculum.*

Idem Canidiam veneficam inducit, quæ cum Varo poculum amoris dediſſet, eo alterius carminibus ſoluto, dixit:

> *Majus parabo, majus infundam tibi*
> *Faſtidienti poculum*
> *Priuſque cælum ſidet inferius mari,*
> *Tellure porrecta ſuper,*
> *Quàm non amore ſic meo flagres, uti*
> *Bitumen atris ignibus.*

Sed & Ovidius *lib. 1. amor.* Lenam quandam ſic deſcibit.

> *Illa magas artes, Ææaque carmina novit,*
> *Inq́; caput liquidas arte recurvat aquas.*
> *Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo*
> *Licia, quid valeat virus amantis equæ.*

Idem *in lib. de medicamine faciei.*

> *Sic potius nos tanget amor quàm fortibus herbis,*
> *Quas maga terribili ſubſecat arte manus.*
> *Nec vos graminibus, nec mixto credite ſucco,*
> *Nec tentate nocens virus amantis equæ.*

Monet etenim puellas, ut magis cultu, quàm veneficiis ſibi amatores parent, eorumque animos devinciant. Illud etiam notandum eſt, virus equinum, Hippomanes nuncupari, quod equinæ cupidiæ ſimilem mortalibus amorem accendat, ut Collumela *libr. 6.* ſcribit. Unde Virgil. *libr. 3. Georg.* ait:

> *Hinc demùm hippomanes, vero quod nomine*
> *dicunt*
> *Paſtores lentum diſtillat ab inguine virus*
> *Hippomanes, quod ſæpè malæ legêre novercæ,*
> *Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba.*

Juvenal. *ſatyra 6.*

> *Hippomanes, crimenque loquar, coctumque*
> *venenum.*
> *Privignoque datum.*

Ariſtoteles *lib. 6. de hiſtor. animal.* de equabus loquens ait: *Tale aliquid emittunt, quod Hippomanes appellatur, eodem quo illud, quod naſcitur, nomine, & hoc præcipuè ad amoris veneficia poti ſolet.* Aliter Hippomanes pro eo accipitur, quod fronti pulli naſcentis adhæret, magnitudine caricæ, ſpecie latiuſculum, orbiculatum, nigrum; quod ſi quis præripiat, equa excitatur, furitque cognito illius odore, quare à veneficis petitur, ut referunt Ariſtot. *lib. 6. hiſtor. animal. cap. 22.* Virg. *lib. 4. Æneid.*

Quæritur,

Quæritur, & naſcentis equi de fronte revulſus
Eſt mari prærептus amor.

Propertius *lib.* 4. proſequitur Tiraquel. *in l.* 14. *connub.*

6. *Alia de poculo amatorio.* Etſi plures crediderint, per artem magicam amorem conciliari, ut Conſtantin. *in l. verum, C. de maleſic.* Iacob. Sprenger. in libro quem dixit *Malleum maleſic.* non deſunt tamen qui huic opinioni reſtagentur, veluti Ovidius *lib. de medicam. faciei,* & 2. *de arte amandi*, ibi:

Fallitur Æmonias, ſi quis decurrit ad artes,
Datque quod à teneri fronte revellit equi.
Non facient ut vivat amor Nereidis aut herba
Mixtaq; cum magicis Marſa venena ſonis.

Propertius *lib.* 2. *eleg.* 1.

Sex mihi ſint tangēda noverca pocula Phedra.
Pocula privigno non nocitura ſuo.

Quod etiam facilè probari poſſet illuſtri exemplo ſanctorum Martyrum, Cypriani, & Iuſtinæ, ut tradit Caſtalion *variar. lection. cap.* 41. *tom.* 4. *theſauri critici.* Exemplis prophania probat Tiraquel. *in dicta l.* 14. *connub.* & magicas has vanitates ſæpe irrider Plinius, & nugas quorundam dicit Harmenopul. *lib.* 6. *promptuar. tit.* 10. Alberic. Gentil *ad l.* 1. *Cod. de maleſic.* exiſtimat, induci hujuſmodi affectus poſſe per ſimilia pocula ope dæmonum, qui humores ſic aptare poſſunt, vel per ipſam medicamentorum vim idem operantium, quod dæmonea in illa humorum aptatione. Illud certum eſſe experientia docuit, per pocula hæc amatoria plerumque mortem, aut furorem contigiſſe. Lucilia Lucretii uxor eo poculo maritum ſuum in rabiem deduxit, qui demum necem ſibi ipſi conſcivit, ut D. Hieronymus, & Euſebius Cæſareenſis prodiderunt. Et ſanè notiſſimum eſt, hæc pocula, quæ etiam Philtra nuncupantur, lethum, aut furorem inferre. Ovidius *lib.* 2. *de arte amandi.*

Nec data profuerint pallentia philtra puellis.
Philtra nocent animis, vimq; furoris habēt.

Juvenalis *ſatyr.* 6.

Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentē vexare mariti,
Et ſolea pulſare nates: quod deſipis, inde eſt;
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modò geſſiſti: tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit.

Quod ſic narrat Suetonius: *Creditur*, inquit, *Caligula potionatus à Cæſonia uxore amatorio quidem medicamento, ſed quod in furorem verterit.* Et plura ea de re Joſephus *lib.* 19. *antiquit.* quæ nunc libenter prætereo. Etiam pocula ſumi ſolent ad impediendam generationem, ut probant, & exemplis illuſtrant Martinus Delrio *diſquiſit. magic. lib.* 3. *cap.* 4. *ſect.* 8 Baſilius *lib.* 1. *de matrim. cap.* 64. & 65. Thomas Sanchez *eod. tract. lib.* 7. *diſput.* 94. *cum duabus ſequent.* Bravo *reſol. Medic. ſect.* 5. *reſol.* 12.

7. *Traditur ratio decidendi* His ſuppoſitis apparet jam ratio præſentia deciſionis: nam cùm certum ſit tam apud Theologos, quàm Medicos, fœtum adhuc in uteria materna exiſtentem poſt animationem perfectè hominem eſſe, *cap. aliquando* 7. *cap. quod verò* 8. *cap. Moyſes* 9. 32 *quæſt.* 2. Tertul. *de anima cap.* 37. ibi: *Ex eo igitur fœtus in utero homo, à quo forma completa eſt.* Ubi Pamelius *annotat.* 437. Lactantius Firm. *de opificio Dei, cap.* 17. Hippocrates *de pueri natura*; Galenus *lib. ſpeciali, An quod in utero geſtatur, animal ſit, cap.* 2. *cum ſequent.* Philo *lib.* 5. *cap.* 15 Plato *ad Plutarchum lib.* 1. *de placitis Philoſoph.* latè & eruditè probant Carranza *de partu cap.* 2. *num.* 2. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 1. *quæſt.* 1. Inde placuit eum, qui prægnanti mulieri poculum dederit, vel quid aliud dolo, & conſultò fecerit, ex quo abortus ſequatur, partuſque pereat, verè homicidam eſſe, & pœnia homicidæ teneri, *cap.* 21. *Exodi*, *l. ſi quis necandi*, *ff. ad leg. Corn. de ſicariis.* Eleganter Tertul. *de anima cap.* 37. ubi cùm lex Exodi animam pro anima reddi jubere referat, docet hoc etiam procedere in partu animato. Similiter etiam Eccleſiæ Patres non ſolùm abigentem fœtum animatum tanquam homicidam damnarunt, verùm etiam ſterilitatis pocula, & concepti tantùm partus diffuſiones, ut proxima homicidio crimina execrantur, & damnarunt, quia ut ajunt Tertul. & Minutius Felix, tunc etiam homicidium datur: ille *in apolog. cap.* 9. ibi: *Nobis verò homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci; nec refert natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet: homo eſt & qui futurus: & fructus omnis jam in ſemine eſt.* Iſte in Octavio, ibi: *Sunt quæ in ipſis viſceribus, medicaminibus & potis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt antequam pariant.* Quare rejecta communi diſtinctione fœtus animati, vel non, hujuſmodi ſceleta prohibentur. D. Baſil. *in epiſt. ad Amphiloch. cap.* 2. ibi: *Quæ de induſtria fœtum corrupit, cædis pœnas luat; formati, vel informis ſubtilitas à nobis non attenditur. Hic enim non ſolùm quod naſciturum fuit, vindicatur; ſed etiam ipſa, quæ ſibi inſidias paravit, quoniam ut plurimum ejuſmodi inceptis, unà quoque mulieres intereunt.* Ubi ſanctus Baſilius non ſolùm expendit homicidium, quod ſæpiùs accidere ſolet, viri, vel fœminæ, cui poculum propinatur, ut etiam docetur *in l. ſi quis, §. abortionis, ff. de pœnis.* Nec intereſt, quod qui poculum dedit, animum non habuit occidendi; nam cùm rem peſſimi exempli feciſſet, periculum prænoſcere debebat, & ideo plecti debet, *c. final. hoc tit.* Lex enim ut præclarè Demoſthenes ait *in l.* 2 *ff. de legibus*, voluntariorum eſt, & non voluntariorum delictorum coërcitio: & hæc nefaria crimina varia pœnis noviſſimè damnarunt ſuis conſtitutionibus Sixtus V. in Bulla 87. quæ incipit: *Effrenatam*, edita anno 1586. Gregorius IV. in ſua conſtitutione 14. quas referunt, & exponunt Duardus in Bulla cœnæ Domini *lib.* 1. *cap.* 3. *q.* 5. *num.* 3. Quarantia *in ſumma Bullarii, verbo Abortus, nu.* 3 Barboſa *de poteſtate Epiſcopi, allegat.* 51. *num.* 136. & *allegat.* 110. *num.* 20. Gibalinus *in ſynopſi cenſurar. verbo Aborſus*, Scortia, & Hieron. Garcia *ubi ſuprà.* Rectè ergo in præſenti canone, ut homicidam damnari debere ſtatuunt Patres Concilii Wormac. eum qui poculum dedit ne ſoboles naſci, aut generari poſſet: licèt non utroque caſu qui dedit, pœnia homicidæ teneatur, ut ſtatim dicemus.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam in præſenti textu non agitur de occidente hominem jam natum veneno, vel gladio, ſed de abigente partum poculo propinato, qui ut homicida tenetur, id eſt pœna capitali afficitur, ut expreſsè cavetur *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 6. *legum Wiſigoth.* ibi: *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandum infantem, vel ad faciendum abortum, occidatur.* Et *l.* 8. *tit. de los homicidios, part.* 7. Nec obſtat aug- 8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

mentum primum ipſius difficultatia, nam licèt propriè homicidium non detur cum poculum ſterilitatia tantùm propinatur ne concipi, aut generari ſoboles non poſſit; tamen juxta rationes ſuprà adductaa tale ſcelua tanquam homicidium vindicatur, quia latè homicidium dicitur à Tertulliano, & Minutio ſuprà: & D. Hieronymua ait *epiſt.* 22. ibi: *Aliquas ſterilitatem probibere, & necdum ſati hominis homicidium facere.* Nec obſtat, quod qui ſimile poculum dedit, irregularis non manet, ut probant Suarez. *de cenſur. diſput.* 44. *ſect.* 2. *numer.* 13. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *part.* 4. *conſect.* 2. Nam licèt qui tale poculum ſterilitatis dedit, ut homicida in præſenti textu damnetur, non tamen eiſdem pœnis ac homicida plectitur, ut conſtat ex diverſis canonibus ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductis: & ita irregularia non manet, quia talis pœna nullo canone expreſſa eſt. Et licèt Sixtus V. eam ſtatuiſſet, tamen novâ conſtitutione Gregorii XIII. cùm pœnis tantùm juria communia poculum propinantes puniantur, & inter pœnas jure communi ſtatutas non reperiatur irregularitas, ideo neque ex novo jure irregularitaa contrahitur ex propinatione poculi ſterilitatis: unde audiendus eſt Gibalinus, qui *dicto conſect.* 2. aſſeruit, præſentem canonem eſſe Concilii Provincialia, & ideò ineo Patres legem univerſalem condere non poſſe; nam cùm textus hic, etſi Concilii Provincialis, compilatus reperiatur in hoc volumine Decretalium à Gregorio IX. approbato, hæſitari nequit quin pro lege univerſali habeatur.

9. *Reſpondetur ultima difficultati.* Difficilius eſt quod ultimo loco pro augmento dubitandi rationis expendebamus, propter Conſultorum reſponſa ſibi contraria, ſiquidem Marcianus *in l.* 4. *ff. de extraordin. crimin.* abactionem partus extraordinarium crimen eſſe dixit, & exilio temporali vindicandum: cùm Ulpianus *in l. ſi mulierem* 8. *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, inter publica delicta retulerit, exilioque perpetuo puniendum cenſuerit; quæ pœna olim fuit legia Corneliæ de ſicariis, *l.* 3. §. *penult. ff. eod. titulo.* Pro cujus difficultatis ſolutione communiter diſcrimen conſtitui ſolet inter caſum, in quo abortus contigit circa fœtum jam animatum, aut circa non animatum; ita ut primo caſu crimen capitale ſit, & lege Cornelia vindicetur: ſecundo verò caſu extraordinarium, & ita extra ordinem puniatur. Ita docuerunt Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 32. Farinac. *in praxi, quæſt.* 122. *num* 134. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *num.* 10. & *in Clement. ſi furioſus*, 2. *pars.* §. 3. Duarenus *ad tit. de extraordin. crimin. cap.* 2. Cujac. *lib.* 19. *obſ. cap.* 9. Ant. Matthæua *de crimin. ad tit. de extraordin. crimin. cap.* 1. pluribua relatia D. Melchior de Valentia *tom.* 3. *illuſtr. tract. de liber. & poſthum. cap.* 1. *num.* 9. pro quorum ſententia faciunt textus *in cap.* 21. *Exodi*, *verſ.* 22. ibi: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerint mulierem prægnantem, exieritque fœtus ejus, ſiquidem informis, mulctâ mulctabitur percuſſor; ſi verò jam formatus, dabit animam pro anima.* Quem textum ita accepit D. Auguſtin. relatus *in cap. Moyſes* 32. *quæſt.* 2. & textum *in l. ſi quis* 38. §. *qui abortionis*, *ff. de pœnis*, ubi ait Conſultus: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur: quod ſi eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.* In quo reſponſo tametſi verbum *homo*, plerique referant ad eum, cui poculum præbitum eſt, ut fecit Valentia *dict. cap* 1. *num.* 7. alii tamen referunt, id non tantùm ad eos, quibua pocula amoria, aut abortionis præbentur, ſed & ad fœtum, qui jam homo erat, cùm abigeretur. Ita Ant. Matthæus *dict. cap.* 1. *numer.* 2. Sed licèt hæc communia diſtinctio multis, magniſque Auctoribus placuerit, & commodiſſima videatur ad conciliandum textum *in d. l.* 4. *ff. de extraordin. crimin.* cum dicta lege 8. *ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* tamen ſubtiliter, & eruditè D. Joannes Ramos *de pœna parricidii lib.* 7. *num.* 46. ut diſſidentia Conſultorum reſponſa circa fœtua exponat, diſcrimen conſtituit inter Stoïcos, & Peripateticoa Philoſophos, Conſultoſque eorum diverſam ſcholam ſectantes. Stoïcorum enim opinio fuit fœtum, dum in utero eſt, non eſſe hominem, aut animal, ſed partem matris, & portionem viſcerum ejus, ſicut fructus pendena, pars arboria eſt. Seneca *epiſt. unic.* appellavit fœtum *maternorum viſcerum latens onus* Quintilianus *declamat.* 338. dixit *partem viſcerum matris.* Faciunt Plutarchus *lib.* 5. *de placitis Philoſoph. cap.* 15. Alexander Aphrodiſeus *lib. de anima cap.* 20. Galenus *lib. de hiſto. Philoſoph.* Lactantiua *de mundi opificio cap.* 16. Unde Ulpianus, Paulua, Papinianua, Marcellus, qui Stoïcorum ſcholam ſectati fuêre, cenſuerunt, fœtum non eſſe hominem, animalve: quare Papinianua *in l. in lege* 9. *ff. ad leg. Falcid.* dixit, partum nondum editum hominem non rectè fuiſſe: & Marcellus *in l.* 2. *ff. de mortuo inferendo*, fœtum eſſe ait ſpem animantis, nec qui eum interimit, propriè hominem occidiſſe. Et Pomponius *in l. ult. ff. de aſſignand. libert.* non eſſe in rerum natura aſſeruit. Et Ulpianus *in l.* 1. §. 1. *ff. de ventre inſpiciendo*, ſcripſit fœtum partem matria eſſe, nec antea credi cognatum, quàm naſcatur. Et *in l.* 1. §. *ſi quis proximior, ff. unde cognati*, fœtum in rebus humanis non eſſe ſupponit: & *in l. ſed ſi plures* 10. §. 1. *ff. de vulgari*, *l. ubicunque* 7. *ff. de ventre in poſſeſſ. mittend.* *l. generaliter* 24. §. *ſervo* 4. *ff. de fideicommiſſ. libert.* *l. nomen* 164. *ff. de V S l. penult ff. de his, quæ pro non ſcript. l. ſi quis* 7. §. *de fructibus* 3. *ff. de except. rei judic.* Juxta quam ſententiam idem Ulpianus cenſuit, poſthumo tutorem non rectè dari, *l. ſi nemo* 19. §. *ult. ff. de teſt. tut.* & ætatem hominis à die natali computari docuit *in l. denique* 3. §. *minorem*, *ff. de minor. l. quâ ætate ff. qui teſtamenta facere*, & muliere prægnante in nave accepta, ſi poſtea pepererit, pro filio vecturam non deberi reſpondit *in l. ſed addes* 19. §. *ſi quis mulierem* 7. *ff. locati*; ideoque ancillæ furtivæ partum uſucapi non poſſe, contra Scævolam docuit *in l. qui vas* 48. §. *ancilla*, *ff. de furtis*, *juncta l. non ſolùm* 33. *l. juſto* 44. §. 2. *ff. de uſucap. l. ancilla* 90. *ff. de furtis*, *l. qui in utero* 26. *ff. de ſtatu homin. l. ſi ancillam* 4. *ff. pro ſuo*, *l. qui ob portionem* 9. *l. ſervus* 10. *ff. pro emptore*, *l.* 3. *Cod. eod.* & juxta eandem ſcholam Paulus docuit, petitâ ancillâ petitum cenſeri partum, *in l. Paulus* 14. *l. partum*, *ff. de uſur.* & ancillâ prægnante pignoratâ, pignori datum cenſeri partum, idem docuit *in l. ſi convenerit* 78. §. *ſi fundus* 2. *ff. de pignoratitia*, *juncta l. & quemadmodum. l. fidejuſſor* 26. §. *ult. l. Paulus* 29. §. 1. *ff. de pignor. l.* 1. *Cod. de partu pignor.* & ita ſervo in utero exiſtenti libertatem relinqui non poſſe, docuit *lib.* 4. *ſentent. tit.* 14. *l. cùm inter*, *Cod. de fideicommiſſ. libert.* & partum in poteſtate patris morientis non fuiſſe innuit ipſe *in l. ult. ff. de collat. bonor. l. ult. ff. de aſſignand. libert.* & ita

fœtus

fœtus patri ad excuſationem tutelæ non prodeſt, *lib. 2. §. qui autem 6. ff. de excuſat. tutor.* Et licèt plerumque in jure fœtus comparetur filiis jam natis, *l. 2. §. qui autem, ff. de excuſat. tutor. l. intelligendus 53. ff. de V. S. l. qui in utero 7. & 26. ff. de ſtatu hominum, l. ſi quis 187. ff. de R. I.* tamen id juris fictione, vel Prætoria æquitate effici ſatis innuunt illa verba: *Intelligitur, videri quodammodo*; quibus utuntur Conſulti *in l. is cui 18. ff. quando dies legatò. l. intelligendus 153. ff. de V. S. l. vel ſi vivo 7. ff. de ſuis & legit. l. ſi quis 187. ff. de R. I.* Juxta hanc ergo Stoïcorum ſententiam matrem partum abigentem non pœnâ ordinariâ homicidii, ſed extraordinariâ puniendam eſſe, Conſulti ipſi docuerunt *in dict. l. 4. l. 3. §. 2. ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. Divus 4. ff. de extraordin. cognit. l. ſi quis 38. §. qui abortionis. ff. de pœnis.* Philoſophi verò qui contrà ſentiebant, conſequenter exiſtimarunt, in eo verum homicidium dari, ut probant Galenus *ubi ſupra* Ariſtotel. *lib. 2. de hiſtor. animal.* Plato apud Plutarchum *lib. de placit. Philoſoph. 5. cap. 25.* & qui juxta eorum ſcholam crediderunt partum adhuc in utero latentem animal eſſe, docuerunt abortum procurantem pœnâ ordinariâ homicidii puniri. Philo *de ſpecialibus legibus*, Joſephus *lib. 4. antiquit. cap. 8.* Athenagoras *in Apologet. prope finem*, Tertul. & Minut. Felix ſuprà relati. Unde cùm Eccleſia ſemper crediderit fœtum animatum verè hominem eſſe, *cap. naſci, 50. diſt. cap. ſi ad matres 14. de conſecr. diſt. 4.* quia ad eſſentiam hominis duo principaliter exiguntur, corpus videlicet, & anima, *cap. in quadam, de celebrat. miſſar. Clem. 1. de ſumma Trinit.* ideo in præſenti, & in aliis canonibus ſuprà congeſtis, abortus, ut verum homicidium vindicatur. Nec pro Stoïcorum ſententia facit textus *in cap. qui in maternis, de conſecr. diſt. 4.* in illis verbis *Qui in maternis uteris eſt, baptizari non poteſt, quia qui non eſt natus ſecundùm Adam, non poteſt ſecundum Chriſtum renaſci.* Ex quibus deduci videtur, fœtum adhuc poſt animationem hominem non eſſe; cujus interpretationem dedi *in cap. majores 3. de baptiſmo.* Videndus poſt Lipſium, & neotericos Retes *in ſelectione ad l. Aetinam, ſect. 4.*

10. Ex ſuprà traditis exponendus eſt textus *in l. Cicero 39. ff. de pœnis*, ubi Triphoninus, qui Stoïcorum ſectator fuit, ut probat D. Joannes Ramus *dict. lib. 7. num. 130.* refert Mileſiam quandam mulierem cùm eſſet in Aſia, eo quod ab hæredibus ſecundis acceptâ pecuniâ partum ſibi medicamentis ipſa abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatam: ex quo textu deduci videtur, etiam juxta Stoïcorum ſententiam aborſum pœnis ordinariis homicidii puniri. Ant. Matthæus *dict. cap. 1. num. 2.* docet quod cùm legibus, non verò exemplis judicandum ſit, parum attendi debet caſus ille à Triphonino relatus, qui in Aſia contigit: verùm juxta traditam diſtinctionem rectiùs textum illum accipit D. Joan. Ramos *dict. lib. 7. num. 205.* juxta ſententiam Philoſophorum; nam cùm caſus ille contigiſſet Mileti apud Athenienſes, ut refert Cicero *in oratione pro Cluentio*, & probat Pancirola *lib. 2. variar. cap. 51.* & Mileti non Stoïcorum ſententia obtinuiſſet, ut Romæ, ſed potiùs juxta communem ſcholam ſapientium receptum eſſet, fœtum in utero exiſtentem, hominem animalque eſſe; ita verum homicidium dari rectè pronunciatum fuit Mileti, quod erat Colonia Athenienſium. Ammianus Marcel. *lib. 22.* ibi: *Athenienſium coloni Mileſii inter Jones alios in Aſia per Nileum multò antè locati.* Terentius *in Adel.*

Exponitur l. Cicero ff. de pœnis.

M. *Venit ut ſecum avehat;*
Nam habitat Mileti. Æ. *Hem*
Virginem ut ſecum avehat!
M. *Sic eſt.* Æ. *Miletumque obſecro.*

Strabo *lib. 14. geograph.* Ovidius *lib. 9. Metamorph.* rectè ait mulierem aborſum facientem capitali pœnâ puniri, quia verè homicidium perpetravit. Nec intereſt, quod in ejus textus ſpecie mulier pecuniam accepit, ut partum abigeret, ut notavit D. Joannes Ramos *ubi ſupra, num. 194.* contra eos, qui exiſtimarunt, ob illius pecuniæ interventionem mulierem pœna capitali affectam fuiſſe. Quidam etiam exiſtimabant, in prima parte ipſius textus ideo matrem pœna capitali puniri, quia pecuniam accepit ut partum abigeret, & ita aſſaſſinatum committeret: in ſecunda verò non ita puniri, quia non quæſtus causâ aborſum procuravit.

CAPUT IV.

Alexander III. *Bartholomeo* [a] *Exon. Epiſcopo.*

SIcut dignum, & omni rationi conſentaneum eſt, graves, & difficiles quæſtiones ad examen Apoſtolicæ Sedis deferri, ita etiam nobis ex miniſterio ſuſceptæ ſolicitudinis imminet, eaſdem quæſtiones, prout nobis Dominus dederit, ſolvere & ſingulis a nobis conſilium poſtulantibus reſpondere, ut providentiâ Romanæ Eccleſiæ, quæ ubique terrarum obtinet, diſponente Domino, principatum, quæſtiones ſolvantur, & removeatur in his ambiguitas ſingulorum de cordibus. Licet autem ſuper quæſtionibus, quas nobis diſcretio tua ſolvendas direxit, te non dubitamus providum, & circumſpectum exiſtere; cogimur tamen ex ſuſcepto ſervitutis miniſterio juxta diſcretionem, & providentiam noſtram tibi exinde reſpondere. Sanè cum vir literatus ſis, & ſapiens, & diſcretus in his, ac plurimum exercitatus, plenius noſti, quia in exceſſibus ſingulorum non ſolum qualitas delicti, & quantitas, ſed [b] ætas, & ſcientia, & ſexus, atque [c] conditio ſunt attendenda. Quia non ſolum ſecundum qualitatem, & quantitatem facinoris, ſed ſecundum ea, quæ prædiximus, & ſecundum locum, & tempus, quo delictum committitur, unicuique debet pœnitentia indici; cùm ſicut tu ipſe non ignoras, idem exceſſus magis in uno, quàm in alio ſit puniendus. Illi autem

tem qui animo occidendi illum ſanctum, & reverendum virum Cantuarienſem quondam Archiepiſcopum, aut feriendi, aut capiendi, ſi de illa captione mors illi ſubſecuta fuiſſet, & citra manuum injectionem ſe fatentur veniſſe, pari pœnâ, vel ferè pari puniendi ſunt: & illi etiam, qui non ut ferirent, ſed ut percuſſoribus [d] opem ferrent, ſi fortè per violentiam, quam quidam moliri volebant, impedirentur, paulò minori debent pœnâ mulctari: quia cùm ſcriptum ſit: Qui potuit hominem liberare à morte, & [e] non liberavit, eum occidit; conſtat ab homicidii reatu immunes non eſſe, qui occiſoribus opem contra alios præſtare venerunt: nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare. Illi vero, qui ſe aſſerunt animum Regis inflammaſſe ad odinm, unde fortè homicidium fuerit ſubſequutum, durè, & aſperè, ſed non ita ſeverè ſunt puniendi, niſi fortè Regem ipſum ad illud homicidium ſuis ſuggeſtionibus provocaſſent. Illi quoque non fuerunt à culpa liberi, nec à pœna debent eſſe immunes, qui licèt fuerint illius iniquæ machinationis ignari, tamen eis, quos ſicarios eſſe ſciebant, in ſarcinis cuſtodiendis miniſterium præbuerunt. Eos verò, qui dicunt illius ſancti viri, & ſuorum poſt mortem ejus occupaſſe ſpolia, ſi nihil aliud in tanto facinore commiſerunt, à pœna mortis ejus arbitramur eſſe immunes. Sed quæ occupaverunt, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum reſtituere, ſi habent in facultatibus unde ea poſſint reddere: & ipſis ex hoc pœnitentia, moderata tamen, eſt indicenda, quia licèt quidam ex his ea, quæ occupaverunt, fateantur ſe pauperibus erogaſſe, non tamen alienas res, cum ipſas potuiſſent eis, quorum fuerunt, reſtituere, debuerunt pauperibus erogare. Illis verò, qui ſola excommunicatorum [f] participatione ſe reos eſſe cognoſcunt, conſideratâ temporis morâ, in quo in eadem nequitia perdurarunt; & inquiſito etiam ſi eis timore, vel affectione communicaverint ſcienter, vel ignoranter, ſecundum hoc pœnitentia eſt indicenda. Clericos autem, quos conſtat armatos interfuiſſe tanto facinori, & illos etiam clericos, qui conſilium illud dederunt, ut ſanctus vir caperetur, perpetuò non ſolum ab altaris miniſterio deponendos eſſe cenſemus, ſed ita etiam, quod in Eccleſiis nullo unquam tempore [g] lectiones legant, vel reſponſoria in choro cantent; ſed in pſalmis apud Deum de commiſſo ſatagant veniam implorare. Inſuper autem clerici ipſi in diſtricto clauſtro [h] monachorum, vel canonicorum regularium, ſi fieri poteſt, ſunt recludendi: ita quidem, quod uſque ad ſeptennium, vel quinquennium debeant ab introitu Eccleſiarum coërceri.

NOTÆ.

1. [a] E*Xonienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* & poſt Concilium Lateran *part. 35. cap.* 1. Scribit autem Alexander Exonienſi Epiſcopo, quia Antiſtites Eboracenſis, Londunienſis, & Sareſbarienſis favebant Henrico Regi Angliæ, immò & pacem initam inter ipſum Regem, & Beatum Thomam reſcindere corabant, ut refert Baronius *anno* 1170. In præſenti autem textu agitur de nece, & martyrio B. Thomæ, Cantuarienſis Archiepiſcopi, qui poſt varias clades, & peregrinationes, tandem ad Eccleſiam ſuam reverſus, dum in ipſa Eccleſia cum ſuis clericis, & monachis veſpertinum officium perſolveret, varii milites diſtrictis gladiis irrumpentes eundem furioſis clamoribus appellare cœperunt; qoi primùm æditaos arguens, eò quod milites excludere tentarent, dicens non eſſe Eccleſiam caſtrorum more cuſtodiendam; mox ſeipſum ingenti animo militibus mortem minantibus offerens, ſeque paratom eſſe dicens pro Deo mori, & pro libertate Eccleſiæ, atque iiſdem ſub anathemate prohibens ne cuiquam omninò ex ſuis, ſive monacho, ſive clerico nocerent; demom in modum orantis inclinato capite, mirâ conſtantiâ ferales expectavit ferientium ictus, & ita martyrii palmam aſſequutus fuit die 29. Decembris anno 1170. cujus martyrium, & geſta cum Henrico II. Rege Angliæ referuot ſcriptores ipſius vitæ Gervaſius *anno* 1154. Vergil. *lib. 3. hiſtor. Angliæ*, Richardus Smitheus *in floribus Eccleſiæ Anglic. lib. 7. de Archiepiſcop. Cantuar. cap* 7. Nauclerus *2. tom gener.* 40. *fol.* 205. Paulus Æmilius *in vita Ludovici, fol.* 110. Joannes Major *de Schotor. geſtis, cap.* 16. Sanderus *lib. 1. ſchiſm. Angliæ*, Ribadeneïra *in hiſt. Angliæ lib* 1. *cap.* 38. Pineda *lib.* 20. *Monar. cap.* 27. §. 30. & *lib.* 28. *cap.* 22. §. 2. Unde quia in hac ſancti Thomæ nece fuerunt plures tam clerici, quàm laïci, qui Henrico faventes, mediatè, vel immediatè martyrio, & perſecutionibus ſancti operam dederunt, ideo in præſenti epiſtola Alexander III. præſcribit Exonienſi Epiſcopo formam, quam obſervare debet in imponendis pœnitentiis his ſceleratis hominibus: quare poſt Concil. Lateran. *dict. cap.* 35. textus hic compilatur *ſub tit. de pœnitentia.*

b *Sed ætas.*) Ut dicemus infrà *in cap.* 1. *de delict. puèror.*

c *Conditio.*) An videlicet nobiles, vel igno- 2.
biles ſint, ut ira ſeveriùs, vel leviùs, juxta coo-
ditionem poniantur, *cap. cùm quidam, de jure-
jur.* ubi probavi.

d *Opem ferrent.*) Et ita cùm pluribus inſidian- 3.
tibus homicidium perpetratum eſt, omnes tenen-
tur, ut probat Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 103.

e *Non liberavit.*) Ut probant ultra relatos à Barboſa *in præſenti*, Gibalio. *de irregul. cap.* 4. *conſect.* 13. *fol.* 141.

f *Participatione.*) Ob quam communican- 4.
tes cum excommunicatis majori excommuni-
catione ligatis minorem excommunicationem in-
currunt,

currunt dicemus *in cap.ſignificavit,de ſent.excom.*

g *Lectiones.*) De quibus egi, & de reſponſoriis *in c.1.de celebr.Miſſar.*

h *Clauſtro monachorum.*) Pœnitentiæ peragendæ causâ, de qua detruſione egi *in cap.1. de irregul.*

CAPUT VII.

[a] Idem.

PResbyterum, qui quendam puerum intuitu [b] diſciplinæ percuſſit in capite, cùm poſt paucos dies exſpiraſſet, tam ab omni altaris miniſterio debes perpetuò removere, quàm ab officio ſacerdotali deponere, ſi ex ipſa percuſſione interiit, vel aliam infirmitatem incurrerit, de qua noſcitur exſpiraſſe.

NOTÆ

1. a *Idem.*) Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit.cap.8.* & poſt Concil.Lateran.*part.26.cap.4.* ubi additur *pars capitis Licet.* Unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap.licèt, de ſponſa duor.cap.1.de corpore vitiat.c.6.de judic.cap.10.de accuſat.cap.1.& 2.de cleric.pugnat.*

2. b *Diſciplina.*) Quæ modica & levis præceptoribus, ac magiſtris permittitur, *l.ſed etſi,§.ult. cum l.ſequenti ff. ad leg. Aquil.l.item quæritur,§. ſi magiſter,ff.locati,cap.ſi quis monitatus 15 quæſt.1.cap.circumcelliones 23.quæſt.5.cap.aut facta 19.de pœnit.diſt.1.* Concil.Arelat.2.c.34. facit lex *9.tit.8.partit.7.* qui modus coërcitionis inquit D. Auguſtin.relatus *in cap.1.23.quæſt 5.* à Magiſtris artium liberalium, & ab ipſis parentibus adhibeatur. Contrà verò in emendandis, corrigendiſque diſcipulis nimiam præceptorum acerbitatem, atque ſævitiam damnarunt Quintilianus *lib.1.inſtit.cap 4.* & *lib.2.cap.2.* Martialis *lib.2.epigr.62.* & jure hoc Pontificio Præceptor clericum immoderatè caſtigans, & diſciplinæ causâ percutiens in excommunicationem canonis *ſi quis ſuadente,* incidit; leviter verò correctionis, & diſciplinæ causâ percutiens, non item, *c.1.c.cum voluntate 54.§.final. de ſent.excom.* & minis, ac ferulis non debere Præceptorem niſi perrarò uti, multi bonæ notæ Anctores monent; immò blanditiis pueros ad ſtudia alliciendos eſſe, docet D. Auguſt. *lib.21. de civit.Dei,c.14.* ibi: *Per pœnas doloribus plenas pueri non coguntur quæque artificia, vel literas diſcere, ipſum namque diſcere, ad quod pœnis adiguntur, tam pœnale eſt eis, ut nonnunquam ipſas pœnas, per quas compelluntur diſcere, malint ferre, quam diſcere.* Alia congeſſerunt Claudius Eſpenceus *lib.2.digreſſ.c.3.* Forner. *lib.1.rer. quotid.c.3.* Cur autem ex tali ſævitia non detur actio injuriarum in Magiſtrum, ſed tantùm actio legis Aquiliæ, exponit D.Joan. Suarez *ad leg. Aquil.lib.3.c.ſect.6.* Cùm ergo in præſenti caſu clericus peccaſſet letbaliter nimiâ ſævitiâ diſcipulum caſtigando, ideo efficitur irregularis, ut docent Covarr. *in Clement. ſi furioſus,2.part.§.4 num.5.* Gibalin. *de irregul.c.4.part.1.conſectar.1,regul.2.*

CAPUT VIII.

Idem [a] *Conſentin. Archiepiſcopo.*

COntinebatur in literis, quas nobis tua devotio deſtinavit, quod diaconus præſentium lator, iſte, & quidam clerici, qui rogati ad vineas Eccleſiæ putandas perrexerant, circa veſperas [b] opere conſummato, cùm redirent, levandi laboris gratiâ quendam ludum imitati ſunt viatorum, proijcientes baculos ſuos in longum. Studebant enim in directum jacere, & alter alterius ſuſtem ferire. Hujus autem ludi, ſicut aſſerunt, ſolet eſſe conditio, ut qui alterius baculum percuteret, quaſi victor, eo, cujus baculus percuſſus eſt, uteretur pro equo: ſed præfati clerici equitandi licentiâ non utentes, ſola jactione erant contenti, ut dum alacriùs ad baculos ſuos concurrerent, laborem itineris non ſentirent. Quidam autem laicus, ſicut prædictus diaconus aſſeruit, dum baculum ejuſdem diaconi percuſſiſſet, incautus in eum equitaturus inſiluit, & ſic à falce ipſius diaconi, quâ erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo poſt dies octo exſpiravit. Inde eſt, quod commonemus f.t. atq; mandamus, quatenus eundem diaconum ſine licentia Romani Pontificis ſuperiorem gradum ſuſcipere, vel in diaconatus officio nullo unquam tempore miniſtrare permittas; ſed eum diſpenſativè miniſtrare in ſubdiaconatus officio [c] patiaris.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] C*Onſentino.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 9. Conſentia, vel Coſſentia, hodie *Coſſenza* dicta, eſt civitas Italiæ in provincia Brutiæ: habuit Cathedram Epiſcopalem jam à primis Eccleſiæ ſæculis, & D. Greg. *lib.* 7. *epiſt.* 47. reſcribit Palumbo Epiſcopo Coſſentiæ: refert Carol. à S. Paulo *lib.* 1. *Geograph. ſacr. fol.* 60.

b *Opere conſummato,*) Nam clericis etiam preſbyteris opus rurale exercere ſacri canones permittunt, ut probavi *in c.* 1. *de celebr. Miſſar.*

2. c *Patsaris.*) Duplici ratione præſentem Alexandri III. deciſionem ait Gloſſa exiſtimavit in præſenti, quam ſequitur Navarrus *in manuali cap.* 27. *num.* 235. Prima, quia diaconus dabat operam rei illicitæ, quia ludus clericis cum laicis prohibitus eſt. Bellerus *diſquiſit. cleric. part.* 1. *tit de diſciplin. cleric.* §. 4. *num.* 17. Altera, quia Diaconus non adhibuit diligentiam in damno præcavendo, amovendo falcem, non ignarus conditionis ludi; quæ ratio magis placet Covar. *in dict. Clement ſi furioſus*, 2. *part.* §. 4. *num.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæſt.* 6. Pantojæ *de aleatoribus. ad l.* 2. *num.* 46. Gibalino *d. confect.* 1. Nec tunc obſtat textus *in c. lator*, ſequenti, ubi in ſimili ſpecie, cùm duo clerici in colluctatione decertarent, alter alterum dejecit, & dejector gladio, quem dejectus ad latus portabat, vulneratus occubuit; & nihilominus aſſerit Pontifex, ad ſacros ordines clericum aſcendere poſſe. Pro cujus textus ſolutione Gloſ. *in præſenti*, Gutierrez *ſuprà*, *num.* 124. Sylveſter *in ſumma verbo Homicidium*, Sotus *de juſtit. lib.* 5. *art.* 9. docent in ſpecie textus *in dict. cap. lator*, clericum dejectum omnem adhibuiſſe diligentiam, nullamq; culpam admiſiſſe; immò clericus percuſſus in culpa fuit alterum proſternendo. Sed hæc ſolutio facilè convincitur ex eo, nam exactiorem diligentiam adhibere poterat clericus ille amovendo falcem. Igitur ſi eam non adhibuit, manet irregularis. Quare placuit ſolutio Pantojæ *ubi ſuprà*, qui rectè obſervat, in eo textu non agi de colluctatione in qua ſperari poſſet, ut alter alterum dejiceret, ſed potiùs de ludo: unde extra votum, & ludi uſum laſcivientes alter alterum vi dejecit: & cùm ita juxta conditionem ludi non teneretur ludens falcem amovere, ideo omninò inculpatè proceſſit clericus dejectus, & per conſequens nullam irregularitatem contraxit. Quâ etiam doctrinâ exponendus eſt textus *in cap. exhibita, el* 2. *hoc tit.*

CAPUT IX.

[a] Idem *B. Exon. Epiſcopo.*

LAtor præſentium nobis vivâ voce propoſuit, quod quadam die, cùm caſu cum quodam clerico luderet, contigit, quod ille projecit iſtum ad terram, & [b] cultellus, quem ad latus ſuum habebat, in alterum incidit, & fortuitò vulneratus occubuit. Eundem itaque ad vos duximus remittendum, d. v. p. A. ſ. m. quat. rei veritate compertâ, & ſi ita res ſe habuerit; & alia juſta cauſa non impedit, prædictum D. liberè permittatis ad ſacros ordines promoveri.

NOTÆ.

1. [a] B. *Exonienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap.* 10. id eſt Bartholomæo, de quo egi ſupra *in cap.* 7. Poſt Concil. Lateranenſ. *part.* 26. *cap.* 14. legitur etiam *Exonienſi Epiſcopo*; & in margine additur *pars capitis Tanta*: unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. tanta qui filii ſint legitimi.*

b *Cultellus.*] Quem deferre poteſt clericus, quia armorum appellatione non continetur, ut probat Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13 *num.* 73. & dixi *in c. clerici arma, de vita & honeſt. cleric.* 2.

CAPVT X.

Idem *Abbati* [a] *S. Benedicti de Nebia.*

SUſcepimus literas tuas, & cognovimus ex earum tenore, quod dum lator præſentium in cuſtodiam cujuſdam domus cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipſos in perſonis affligere, & denudare veſtimentis propriis præſumpſerunt. In quos iſti reſumptis viribus inſurgentes ligaverunt illos, & detinere uſque ad notitiam Capituli voluerunt. Cùm autem iſte rem ad tuam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris ſui cuſtodia dimiſiſſet, & fures ſe ſolvere niterentur, frater illos, ne ipſe ab eis interimeretur, occidit. Unde quoniam expediebat potiùs poſt tunicam relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quàm pro conſervandis vilibus rebus, & tranſitoriis, tam acriter in aliquos exardeſcere, abſtineat iſte humiliter ab altaris [d] obſequio, & peccatum ſuum, quibus modis ad arbitrium tuum potuerit uterque ſtudeat expiare. Conſtat ſiquidem eos contra rationem, & manſuetudinem, & eccleſiaſticam diſciplinam ex utriuſque opere interemptos.

NOTÆ

NOTÆ.

a *Sancti Benedicti de Novia.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. poſt Concil. verò Later. *part.* 50. *cap.* 17. legitur tantùm *Sancti Benedicti.* Illud ſemper conſtat, in præſenti alloqui Pontificem cum Abbate monaſterii Sancti Benedicti, ſed non exprimitur, cujus diœceſis, vel provinciæ.

b *Ab altaris obſequio,*) Varia pro hujus textus expoſitione adduxerunt Anguianus *lib.* 4. *de legibus, cap.* 4. *num.* 36. Suarez. *de cenſur. diſput.* 46. *ſect.* 2. *num.* 10. Genuenſis *practic. qu.* 660. Wiſembach. *diſput.* 4. Franciſcus Valens *tom.* 2. *concord. jur. fol.* 321. Sed veram ejus interpretationem adduxi *in cap.* 2. *ſuprà hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem a *Lucenſi Epiſcopo.*

De cætero noveris, quod diaconus, quem literarum honeſtate præditum aſſeris, qui homicidio cauſam dediſſe videtur, ſicut ex tenore tuarum literarum perpendimus, non videtur ad ſacerdotium promovendus.

NOTÆ.

a *Lucenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 12. ubi additur *pars capitis Conſuluit.* Unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. conſuluit* 4. *qui clerici vel vovent.* ubi notavi.

COMMENTARIUM.

I. *Concluſio tradıtur & probatur.* In hiſquinque deciſionibus præcedentibus, & in ſequentibus uſque ad finem tituli præcipuè agitur de homicidio caſuali; & varii caſus deciduntur circa illud culpabiliter, vel non admiſſum; ita ut illud committens maneat irregularis, vel non. Et communiter recentes, & antiquiores, tam Theologi, quàm Juriſperiti ſub ſequenti diſtinctione ea jura accipiebant, & exponebant, videlicet, ut dans operam rei illicitæ, homicidio ſequuto, etiam involuntario, irregularis maneat; dans verò operam rei licitæ, immunis ſit ab omni irregularitatis nota, ſi adhibeat diligentiam, quam debebat adhibere. Sed veriorem, & magis juribus ſub hoc titulo compilatis conſonam credo diſtinctionem noviter explicatam à Gibalino *c.* 4. *q.* 4. *per totam*, juxta quam ſequentem aſſertionem diſputandam propono: *Qui lethaliter peccat ob non adhibitam diligentiam in homicidio præcavendo, irregularis manet, ſive rei illicitæ ſive licitæ operam dederit. Qui verò nullam lethalem culpam admiſit, etſi ſequatur homicidium omninò caſuale, & involuntarium, irregularis non manet, ſive rei licitæ, ſive illicitæ operam dederit.* Quam concluſionem firmant, ſeu juxta eam procedunt textus *in cap. presbyterum* 7. *cap. continebatur* 8. *cap. lator* 9. *cap. ſuſcepimus* 10. *cap. de hoc* 11. *cap. dilectus* 13. *cap. exhibita*, *el* 1. *y. el* 2. *cap: ſignificaſti* 16 *c. tua nos* 19. *cap. Ioannes* 23. *cap. quidam* 25. *hoc tit. c. quæſitum* 17. *de pœnis. & remiſſ. cap. miror, cap. ſi quis viduam. & ferè per totam* 50. *diſt.* Innoc. III. *lib.* 1. *epiſt. apud Sirletum fol.* 90. ibi: *Expoſuit nobis dilectus filius M. presbyter de Stabulis, quod cùm olim invitatus a quibuſdam pueris de manu unius eorum arcum receperit, & ſagittam, & eam dirigere voluerit in arborem quæ obſtabat, manu errante ſagitta eadem diſcurrens per aerem, puerum quendam valde diſtantem modicùm vulneravit in capite: propter quod idem puer creditur poſtmodum exſpiraſſe. Quod cùm idem presbyter bonæ memoriæ G. prædeceſſori tuo, frater Archiepiſcope, ſponte curaſſet humiliter confiteri, ipſe pœnitentiam & contritionem ipſius attendens, ſuper beneficio Eccleſiæ de Stabulis, quam in Archidiaconatu tuo, fili Archidiacone, adeptus fuerat, miſericorditer diſpenſavit, ut ipſum, quoad viveret, poſſideret: mandans eidem, ut ad Sedem Apoſtolicam accederet, mandatis ſuper eo ſibi Apoſtolicis pariturus. Quia verò in hoc, non ex voluntate (ſicut aſſerit) ſed caſu deliquit, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi verum eſt quod aſſerit, factam cum eo miſericordiam attendentes, & quod à dicto Archiepiſcopo factum eſt ratum habentes, & firmum, eum ſuper beneficio prædicto propter hoc nullatenus moleſtetis, aut patiamini ab aliis moleſtari. Datum Romæ apud S. Petrum.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Panzoja *de aleat. ad l.* 2. *n.* 45. Vighol. *in methodo jur. can. fol.* 266. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. fin.* Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæſt.* 6. Claudius Eſpenceus *ad epiſt. D. Pauli, lib.* 2. *digreſſ. cap.* 3. Suarez *de cenſur. diſp.* 45. *ſect.* 5. Franc. Valens *in concord. juris fol* 321. Diana *part.* 11. *tract.* 6. *reſol.* 25. Majolus *de irregul. lib.* 5. *c.* 48. §. 3. Vgelin. *eod. tr. cap.* 18. §. 1. Sayrus *lib.* 9. *de cenſur. diſp.* 32. Bonacina *eod. tract. diſp.* 7. *quæſt.* 14 *puncto* 7. Hurtado *de irregul. diſp.* 2. *num.* 28. Avila, Layman, Leſſius & alii, quos refert Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *regul.* 1.

Sed in hanc aſſertionem, quæ duplicem continet partem, duplici etiam inſurgo dubitandi ratione; & primò in eam partem ubi aſſeritur, ob homicidium caſu admiſſum, non adhibitâ diligentiâ, etiam etſi involuntariè, irregularitatem contrahi, ſic argumentor. In delictis coërcendis animus magis quàm exitus; & affectus potiùs quàm effectus attenditur. Paulus *lib.* 5. *ſentent. tit.* 25. Quintil. *declamat.* 281. Unde interdum qui hominem occidit, abſolvitur; & qui non occidit, pro homicida damnatur, *l.* 1. §. *Divus*, *ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. is qui cum telo, Cod. eod. tit.* iſque demum legum pœnis obnoxius eſt, qui conſultò, non ignoranter delictum admiſit. Tertul. *de pœnit.* ibi *Quid quod voluntas facti origo eſt? videbunt enim ſi qua caſui, aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputentur: quibus exceptis jam non niſi voluntate delinquitur.* Huc ſpectat defenſio illa, quam attingit Cicero *lib.* 3. *de Oratore*, & in topicis ad Trebatium. *Iacere telum voluntatis eſt: ferire quem nolueris fortunæ: ex quo aries ille ſubjicitur in veſtris actionibus, ſi telum manu fugit potiùs quàm jecit.* Ubi Boëtius ita explicat: *Si quis cædis accuſetur, optima ſolet eſſe defenſio, fugiſſe manu telum, & magis quàm voluiſſet,* 2. *Impugnatur tradita aſſertio:*

voluiſſet, feciſſe. Faciunt textus *in cap. ſi homicida 23. quæſt ex 5. l. ſi plagiis 52. § in clivo, ff. ad leg. Aquil.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 23. §. qui hominem* Seneca *lib. 4. de beneſic. cap. 34.* Illuſtrat. Cujac. *lib. 19. obſerv. cap. 10. & lib. 6. different. Modeſt. in l. ſi ſervum 27 ff. de accuſat.* notavi *in can. 5. Concil. Illiber.* Igitur ob homicidium caſuale, & involuntariè commiſſum non debet tam gravis pœna, irregularitatis videlicet, imponi. Secundò in ſecundam partem aſſertionis, ubi docetur ex homicidio caſuali, adhibitâ omni diligentiâ commiſſo, irregularitatem non naſci, argumentor ita. Omni jure ob homicidium caſu admiſſum, etſi involuntariè, aliqua pœna ſtatuta eſt, nam apud Græcos homicidium caſu admiſſum exilio plectebatur, *l. aut facta 16. §. eventus ff. de pœnis* Demoſthenes *in oratione contra Timocratem, & contra Midiam*, quam tranſcripſerunt Gratianus *ſub diſtinct.* .. *de pœnit.* Harmenopulus *in promptuar. jur. lib 6. tit. 6. §. 12.* & pro jure Græco Romano propoſuit Atallata in Synopſi Baſilic. *tit. 78.* his verbis: *involuntaria cædes exilium irrogat.* Ex Platone, & Pauſania ita legem accepit Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 7. tit. 1* *Qui alium caſu fortuito necaſſet, extra fines annũ patriæ exul eſto* Apud Romanos etiam exilium quinquennale pœnam fuiſſe patratæ cædis imprudenter, prodit Quintil: *lib. 7. inſt cap. 4. & declamat. 96. & 305* ad quam pœnam reſpexiſſe videtur Ulpianus *in l 4 §. ff. ad leg. Corn. de ſicar.* quæ reſtituenda eſt ex patiatore legum Moſaïcar. & Romanor. *tit. 1.* Illuſtrant Rodulp. Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 17. & lib 6. cap. 24.* Guillel. Forner. *lib 1 ſelect. cap. 10* Scipio Gentil. *lib. 1. parerg. cap. 31.* Solorzanus *lib. 2. de pœna parricid. cap. 17.* D. Nicol. Anton. *lib. . de exil. cap 6.* D. Ioannes Suarez *lib. 1. ad leg. Aquil. cap 2. ſect. 9.* Grotius *in floribus ad textum in l. aut facta 16 ff. de pœnis.* plenius notavi *in d can 5. Concil. Illiber.* & juxta ſacros canones pro homicidio facto, & imprudenter admiſſo quinquennalis pœnitentia injungitur in Concilio Ancyrano *can. 22* relato *in cap. eos 42. 50. diſt.* Concil. Epaun. *can. 3.* D. Baſil. *ad Amphiloch. can. 11* ibi: *Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abunde judicio ſatisfecit.* Et *can 5. 56. & 57.* quorum verba refert Anton. Auguſtin. *in epit. jur. lib. 35. tit. 1.* Igitur ſi in homicidio caſuali, & per imprudentiam admiſſo culpa datur pœnitentiâ expianda, debet talis homicida irregularis manere, præcipuè, cùm ad irregularitatem contrahendam propter homicidium non deſideratur culpa, ut contingit in Judice reum juſtè ad mortem condemnante, qui ob lenitatis defectum irregularis manet.

3. *De irregularitate ex homicidio.* Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, irregularitatem, de qua in præſenti titulo agitur, communiter ita definiri, ut ſit *Canonicum impedimentum ex homicidio proveniens, quo quis prohibetur, ad ordines Eccleſiaſticos promoveri, & in eiſdem miniſtrare.* Quam adduxerunt Villadiego, Majolus, Gibalinus, & alii communiter ſcribentes de irregularitate. Dixi canonicum impedimentum, quia hæc irregularitas omninò eſt juris eccleſiaſtici, non verò juris divini; nam in lege veteri homicidæ poterant in ſacerdotio miniſtrare, ut refertur *in cap. nos incompetenter, §. iſta el 2. 2. quæſt 7. & in cap. non inferenda 23. quæſt. 3.* ubi D. Ambroſius refert Moſem Ægyptium quemdam interfeciſſe: quod etiam habetur *Exodi cap. 2.* & tamen is Domino altare erexit, & conſecravit, ut refertur *Exodi cap 31.* & *in cap. 1. de conſecr. diſt. 1* & probatur *ex cap. is qui, de ſent. excom. lib. 6.* ubi docet Bonifacius VIII. irregularitatem non contrahi niſi in caſibus à jure Pontificio expreſſis: Facit textus *in cap. 2. de cleric. pugnant.* docuerunt Villadiego, & Majolus *ſuprà*, Covarruv. *in Clement. ſi furioſus, 1 part. in initio, num. 3. & 2. part. § 3. num. 3.* qui inde rectè inferunt, quod cùm Pontifex ſit ſupra omne jus poſitivum, in quacunque irregularitate ex homicidio etiam voluntario proveniente diſpenſare poteſt. Nec contrarium probat textus *in cap. miror. 50. diſt.* ubi doceri videtur, non poſſe Romanum Pontificem cum clerico homicida diſpenſare; nam omiſſis variis interpretationibus adductis per Archid. & Præpoſitum, reſpondendum eſt, Epiſcopum, de quo ibi mentio fit, non petiiſſe à Pontifice, ut cum clerico homicida diſpenſaret, ſed tantùm ut approbaret factum ipſius Epiſcopi, qui diſpenſaverat, ut ulteriùs homicida poſt peractam pœnitentiam celebraret: quod aſperè reprehendit Pontifex, & ægrè fert: tum quia ſacerdotio privatus potiùs debuit lachrymarum fonte tam immane flagitium diluere ut talibus remediis curatus, ſalutis poſſit invenire ſuffragium. Tum etiam, quia voluit oſtendere Ioannes Pontifex illius textus auctor, non eſſe Epiſcopis concedendam licentiam ad diſpenſandum cum clerico homicida, ut poſt perpetratum homicidium poſſit in ſacerdotio miniſtrare: quod adeo verum eſt, quod prohibeatur etiam Epiſcopis diſpenſare circa irregularitatem ex homicidio occulto provenientem. Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c. 6.* Covarr. *in d. clement. parte 2. §. 3. n. 4.* Sylveſter *verbo Homicidium 3. quæſt. 8.* Navarr. *in Manual. cap. 27. num. 240* quamvis Summus Pontifex in ea irregularitate faciliùs diſpenſet, quia ceſſat ſcandalum, juxta textum *in cap. niſi cùm pridem, de renunc.* Poterit Epiſcopus diſpenſare in homicidio juſto occulto, *ex dict. cap. 6. Concilii Trident.* ut probabile dicit Marinis *lib. 1. reſol. cap. 105.* quamvis ipſe contrariæ ſententiæ adhæreat. Et cum homicida voluntario diſpenſari poſſe quoad beneficium ſimplex obtinendum, ex textu *in d. cap. 2. de cleric. pugnant.* docuerunt Socinus & Felinus *in cap. ad audientiam, hoc titulo.*

4. *Exponuntur varia ſacra paginæ authoritates.* Nec ſuprà traditæ ſententiæ obſtat, quod Apoſtolus *ad Timoth. cap. 3.* prohibeat homicidam miniſtrare in ſacerdotio, unde videbatur impedimentum hoc eſſe juris divini, nec Pontificem in eo poſſe diſpenſare, juxta textum *in cap. ſunt quidam 25. q. 1.* Nam reſpondendum eſt, quod licèt in his quæ pertinent ad articulos fidei, non poſſit Pontifex diſpenſare contra Apoſtolorum decreta, in aliis tamen poteſt. ut docet gloſſa *verbo Apoſtoli, in d. cap. ſunt quidam.* quam ſequuntur Turriſcremata *in ſumma, lib. 3. cap. 54. & 57.* Dominic. Sotus *lib. 5. de juſtit. quæſt. 1. art. 4.* & notavimus jam *in c. de bigam. non ordin.* Nec etiam obſtat textus *in c. 22. & 28. Paralip. lib. 1.* ibi: *Non ædificabis mihi templum, quia vir ſanguinis es.* Quæ auctoritas etiam habetur *lib. 2. Regum, c. 7. & in cap 1. de conſecr. diſt. 5. & in cap. ſi quis omnem*, junctâ Gloſſa *verbo Et quod dixerit, 1. q. 7.* Unde videtur impedimentum hoc provenire à jure divino. Nam reſpondendum eſt, auctoritatem illam eſſe intelligendam figurativè, illud enim templum deſignaverat Eccleſiam Catholicam quæ fundanda erat in pace, & charitate, juxta illud Pauli *ad Epheſ. c. 4. Solicitè ſervate unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Eccleſia enim, & ejus miniſtri ſervare debent lenitatem, & manſuetudinem

dinem Chriſti, cap. pœna, cap. unum ſolum, 23. q. 5. tradunt D. Thomas 2. 2. q. 40. art. 1. & qu. 64. art. 4. ad 3. Præpoſ. in cap. miror, 50. diſt. Sotus d. lib. 5. de juſtit. q. 1. art. 4. unde ut figura reſponderet figurato, oportebat templum illud figurativum in pace, & manſuetudine fundari. Et quoniam David Rex bellator erat, & ſanguinem fuderat, prohibitus eſt illud ædificare, ut explicat Gloſſa verbo Prohibitus, in cap. 1. de conſecr. diſt. 1. Covarr. d. 2. p § 3. num. 3. Pineda de rebus Salomonis lib. 5. cap. 5. ſect. 2. Theophilus Raynaud. tom. 17. tract. de relig loric. fol. 248.

5. De variis homicidiis. Dixi in definitione, ex homicidio proveniens, ut comprehenderem quodlibet homicidium, videlicet tam voluntarium, quàm caſuale, vel etiam juſtum. Et licèt voluntarium homicidium Theologi appellent omne, quod culpam continet, & delicti expers non eſt; tamen ex juriſperitorum ſententia tantùm voluntarium homicidium dicitur, quod eſt voluntate directa commiſſum ab habente animum occidendi, vel cauſam dante actioni voluntariæ, l. 1. l. 7. l. Divus 14. ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. cùm autem, verſ. Capitalem. ff de adilit. edict. cap. ſicut dignum, hoc tit cap. 1. §. ſi quis hominem, de pace tenenda in uſibus feudor. Quia ex voluntate, & propoſito delicta diſtinguuntur, cap cum voluntate, de ſent. excom. l. qui injuria, l. verùm, ff. de furt. Requiritur ergo quod dolo malo, animoque occidendi perpetretur, & ſequatur actus occiſionis; ſemper tamen deſideratur ut hominis cædes contingat, à qua dictum eſt homicidium. cap. homicidium 23. q. 5. cap. homicidium, de pœnit. diſt. 1. l. 1. ff ad leg. Corn. de ſicar. notavit Citonius ad hunc titul. Unde infertur, ſævientem in cadaver inimici, aut illud truncantem, etiam eo animo, ut ſi vivum reperiſſet, occideret, nullo modo irregularem manere. Gibalinus de irregul. 4. p. cap. 4. conſect. 1. Similiter ille, qui odio concepto telo armatus exit animo occidendi, non tamen occidit, irregularis non eſt, licèt quoad legem divinam homicida cenſeatur. D. Hieron. lib. 1. epiſt. 39. ad Catharinam, ibi: Cùm homicidium ex odio ſæpe naſcatur, quicunque odit, etiamſi necdum gladio percuſſerit, animo tamen homicida eſt. Immò & ſi quis alium vulneravit, ſanguiſque effundatur abſque cæde, aut mutilatione, irregularis non manet. Majol. de irregul. lib. 5. cap. 48. num. 3. Similiter nec qui ſui ipſius mortem attentavit, irregularis fit. Diana p. 4. tract. 2. reſol. 76. licèt contrarium teneat Cornejo in 3. part. tract. 5. diſput. 1. dub. 2. Inde etiam infertur, non contrahi irregularitatem hanc ex ratihabitione ejus homicidii, quod jam commiſſum ab alio eſt ſine proprio mandato, aut conſilio. Covarr. in Clementina ſi furioſus, 2. p. §. 1. num 4. Majolus de irregul. lib. 5. cap. 48. §. 6. plures quos refert, & ſequitur Gibalinus eod. tract. cap. 4 conſect. 15. non enim homicidium perpetravit ille, qui nec mandatum, ut fieret, dedit; & ita irregularis non eſt, etſi peccet lethaliter. Nec obſtat ratihabitionem mandato comparari, regulâ Ratihabitionem, de R. I. lib. 6. l. 20. tit. 5. p. 3. Sed qui mandavit aliquem occidere, irregularis eſt, cap. final. de homicidio lib. 6. Ergo & qui ratum habuit. Augetur, nam pariter puniuntur delinquentes, ac ratum habentes, cap. cùm quis; de ſent. excom. lib. 6. cap. final. de jurejur. eodem lib. cap. felicis, de pœnis, eod. lib. Clement. 1. de pœnis, leg. licèt, ff de judiciis. Ergo ratum habens homicidium irregularis fit. Nam reſpondetur, tunc ratihabitionem mandato comparari, cùm quid nomine meo abſque mandato geſtum eſt, quia tunc ratihabitio ſuperveniens mandato comparatur: at quod nomine meo non eſt geſtum, ratum habere non poſſum, cap ratum, de R. I. lib. 6. leg. ſi pupilli, §. ſed ſi ego, ff. eod. tit. Nec obſtat textus in dict. cap. quicunque, cum aliis proximè adductis; nam in his juribus delictum ratum habentes ideo excommunicatione ligantur, quia ipſa ſententia lata fuit non ſolùm contra delictum perpetrantes, verùm & contra ratum habentes, quia cùm talis ſententia proferretur ob injuriam clericis, & ſtatui eccleſiaſtico illatam, & etiam per ratihabitionem ea inferatur, inde ipsâ excommunicatione ratum habentes ligantur. Covarruvias dict. §. 1 numer. 57. Nec tantùm irregularis manet, qui homicidium voluntarium perpetravit, verùm & qui illud fieri juſſit, cap ſi quis viduam, 50. diſt, cap. ſignificaſti, cap. ſicut dignum, §. clerici, hoc titulo. Immò & ſi quis tantum juſſerit aliquem verberari, homicidium tamen ſequatur, irregularis manet, cap final. hoc titulo in 6. Majol. lib. 5. de irregul. cap. 48. §. 2. Petrus Gregor. lib. 5. partit. tit. 18. cap. 6. Mendoza lib. 2. Concil. Illiber. cap 6. Diana p. 4. tract 2. reſol. 9. Quod procedit ſive homicidium ſtatim ſequatur, ſive poſtea, ſive occidatur ille, qui mandatum accepit; amplius etſi revocaverit mandatum, inſcius tamen mandatarius illud exequatur, irregularis fit. Majolus ubi ſuprà, Diana dict. tract. 2. reſol. 14. etiam irregularis manet qui alicujus neci cauſam dedit, cap. Presbyterum. cap. ad audientiam, hoc titul. cap. ſtudeat, 50 diſt. cap. 2. de clerico percuſſore; velut qui furem detinuit donec alii ſupervenissent, qui eum occiderent, cap. ſignificaſti, el. 2. hoc tit. qui infirmum in aliud latus vertit, ut celeriùs moriatur. Majolus d. cap. 48. §. 1.

6. De mutilatione membri. Non ſolùm hæc irregularitas contrahitur ex homicidio, verùm & ex membri mutilatione, truncatione, ſeu abſciſſione. Clement. unic. hoc tit. Gibalinus de irregul cap 4 in ſecunda parte propoſitionis. An verò tantùm ex debilitatione incurratur, quærunt Interpretes? Affirmat Abbas in cap. cum illorum, de ſent. excom. Sed communis eſt contraria ſententia, quam poſt Covarr. & alios defendit Gibal. dicto cap. 4. notat. 2. deſideratur tamen ut mutilatio ſit membri, quod habeat propriam, & deſt natam operationem per ſe diſtinctam à reliquis corporis partibus, non ſi tantùm juvent in ſua operatione, ut volebant ex Theologis Cajetanus ad 2. 2. quæſt. 65. art. 2. & ibidem Aragon, Sotus in 4. diſt 75. quæſt. 1. art. 3. & ex Moraliſtis Layman. lib. 3. ſummæ tract. 3. cap. 11. Villalobos in ſumma tract. 21. difficult. 19. num. 4. veluti oculus, auris, naſus, lingua, manus, aut pes, quorum propriæ operationes ſunt videre, audire, odorari, loqui, tangere, & ambulare, ut pluribus relatis probat Barboſa de appel. verb. Digitus, & verbo Membrum. Unde abſcindens digitum non fit irregularis, cap. 1. de corpore vitiat. quia licèt habeat officium adjuvandi membrum, per ſe tamen membrum non eſt, l idem O filius, l. quæritur 14. §. ſi quis 6. ff. de adilit. edict. Nec obſtat carentem digito ordinari non poſſe, cap. qui partem, 56. diſt. nam plerumque mutilatus ob corporis vitium manet irregularis; qui verò mutilavit, quia membrum non amputavit, irregularis non fit, ut probat Vgol. de irregul. c. 4. §. 7. Nec etiam obſtat textus in can. 77. Concil. Lateran. ge-

netalis celebrati ſub Alex. III. in illis verbis : *Presbyterum, cui duos digitos cum medietate palmæ à prædone abſciſſos ſignificaſti, Miſſam celebrare non permittimus, quia non ſecurè, propter debilitatem; nec ſine ſcandalo, propter membri deformitatem, id fieri confidimus.* Ubi cùm Patres de digito egiſſent, illum membrum appellant. Nam reſpondetur, verbum illud membri non referri ad digitos, aliàs dicerent PP. *membrorum*; ſed ad medietatem palmæ; ſufficit enim, ut quis ob corporis vitium ordinari nequeat, quod careat parte membri. Concil. Tarracon. *can.* 4. ibi: *Aut carens aliqua parte membrorum.* Ex proximè traditis infertur, excæcantem oculos, excutientem dentem, truncantem auriculam, mordentem labia, evellentem capillos, non fieri irregularem, quia partes hæ membra non ſunt, *l. quidam ff. de ædilit. edict.* Barboſa *ubi ſuprà*, Gibalinus *d. cap.* 4. *conſect.* 16. Diana *tom.* 2. *tract.* 15. *reſol.* 20. & *tom.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 26.

7. *De cooperante homicidio.* Etiam inter homicidas voluntarios recenſentur cooperantes homicidio: quod variis modis evenire poteſt, circa quos ea regula communiter traditur, eam cooperationem inducere irregularitatem, quæ contra quintum Decalogi præceptum culpam moralem producit: veluti conſulens homicidium; conſilii enim ratione ut homicida tenetur, quia conſulens delictum, ipſius pœnâ afficitur, *l. ſi quis uxori*, §. *cùm Titio*, *ff. de furtis*, *l. non ſolùm*, §. *ſi mandato*, *verſ. Attilicinus ff. de injuriis.* Petrus Faber & Gothofr. *in l. conſilii* 47. *ff. de R. I.* vel ſi quis aſſociet ipſum homicidam causâ defenſionis, ſi opus eſſet, licèt nihil operetur quoad homicidium, ipſa aſſociatio, ob quam homicida redditur audacior, inducit irregularitatem, *cap. ſicut dignum*, §. *illi*, *hoc tit.* vel qui venenum paravit, ligna ad comburendum aliquem congeſſit, aut arma præbuit illi, quem ſciebat homicidium perpetraturum fore. Quid verò dicendum ſit de illo, qui arma tradidit illi, quem ſuſpicabatur ea petere ad homicidium perpetrandum, dubium eſt? Irregularem eum eſſe docent Ugolinus *de irregul. cap.* 17. *nu.* 3. Suarez *de cenſur. diſput.* 45. *ſect.* 3. *num.* 5. Diana *dicto tract.* 2. *reſol.* 11. Negat Hurtado *de irregul. diſp.* 2. *difficult.* 8. *num.* 32. Sed in hoc dubio diſtinguendum eſt inter vendentem arma ex officio, ſeu dantem tempore ſubitaneæ rixæ, dum quis eſt in procinctu, aut tempore pacis. Primo caſu, etſi quis vendat cum ſuſpicione futuri homicidii, irregularis non fit, quia facilè ab alio arma obtinere poterat: ſecundo verò caſu, ſi illa vendat dum quis eſt in procinctu, irregularitatem contrahit. Idem dicendum eſt de eo, qui arma dedit ad occidendum Titium, ſi non Titius, ſed Sempronius occidatur. Gibal. *d. cap.* 4. *conſect.* 20. Similiter irregularis manet, qui aliquem leviter percuſſit, ſi inde ab alio occidatur, vel in flumine mergatur, *cap. ſtudeat* 50. *diſt.* non tamen irregularis fit, contra plurium ſententiam, qui aliquem inebriavit, licèt ipſe ebrius poſtea aliquem occiderit, niſi priùs præviderit illud periculum adeſſe. Nec etiam irregularis manet, qui inimicum fugientem perſequitur, & ipſe fugiens puerum oppreſſerit. Gibalinus *ubi ſuprà*, *conſect.* 10. etiam inter homicidas voluntarios recenſentur illi, qui cùm poſſent homicidium prohibere, illud committi permiſerunt: nam ejuſdem culpæ reus eſt qui occidit, & qui occiſum dum potuit, non defendit, *cap. non eſt inferenda*, *cap. final.* 23. *q.* 3. *cap. ſicut*, §. 2. *hoc tit.* *cap. periculoſè*, *de pœnit. diſt.* 1. *cap. quanta*, *de ſent. excom.* D. Ambroſius *lib.* 1. *de officiis*, *cap.* 36. Arnob. *lib.* 4 *adverſ. Gentes*; æquè enim peccat, qui delictum committit, ut qui illud non prohibuit, *l.* 3. & 4. *ff. de noxal. action. l. ſcientiam*, *ff. ad leg. Aquil.* Quod non procedit cùm datur pura, & ſimplex omiſſio, ſed cùm ipſa omiſſio conjuncta eſt cum aliqua doloſa ſubtractione, & cùm quis tenebatur proximum ex juſtitia defendere; tunc enim omittens defenſionem irregularis manet, ut poſt Navarrum *in dict. cap. non eſt degeronda*, docent Gibalinus *d. cap.* 4. *conſectar.* 13. Diana *d. tract.* 2. *reſol.* 7. & *p.* 7. *tract.* 10. *reſol.* 3. unde infertur, judices non obviantes homicidio irregulares eſſe, *d. cap. non eſt inferenda.* Similiter & negantem eleëmoſynam fame pereunti, *cap. paſce*, 96. *diſt.* Similiter & qui ſe obligavit aliquem defendere, ſi eum non defendat, *l. mecum*, *ſed licèt ff. de eo qui metus causâ.* Similiter filii, & vaſſalli, qui tenentur defendere patrem, & dominum, *l.* 1. §. *occiſorum*, *ff ad Syllan.* Item advocatus, & procurator, qui doloſè defenſionem omiſerunt, ut reus ad mortem damnaretur. Item ille, qui ramum abſcidit illi, qui cùm in flumine mergeretur, illum apprehenderat. Deinde Medicus, qui publico ſtipendio conductus ægrotum deſeruit, & ſic deceſſit. Idem dicendum eſt de gubernatore navis, qui poſt ſuſceptum regimen, illud deſeruit, & imperito commiſit, unde naufragium ſequutum eſt. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 6. rurſus ſi Pater filio, Dominus ſervo, maritus uxori alimenta negaverint, & fame decedant, irregulares fiunt, cùm eos alere jure teneantur, *l.* 1. *ff. de agnoſc. liberis.*

Hæc de homicidio voluntario. Sequitur caſuale quod caſu, & præter intentionem agentis committitur, quia ut Ariſtoteles ait *lib.* 7. *phyſicorum*; *Caſus eſt cauſa agens præter intentionem.* 8. *De homicidio caſuali.*
De quo agitur *in l.* 1. §. *Divus*, *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, *l. ſi putator*, *ff. ad leg. Aquil.* & paſſim in hoc titulo: circa quod homicidium communiter diſtinctio adhibetur inter homicidam dantem operam rei licitæ, & inter eum, qui dabat operam rei illicitæ; ita ut primo caſu ſequuto homicidio irregularitas non contrahatur, ſecundo verò caſu etiam adhibitâ diligentiâ homicida irregularis maneat. Ita docuerunt Covarr. *in Clement. ſi furioſus*, 2. *p.* §. 4. *num.* 2. Vgolinus *de irregul. cap.* 18. Avila *eod. tract.* 7. *p. diſput.* 6. *ſect.* 1. *opin.* 5. juxta quam diſtinctionem accipiunt textus *in cap. Presbyterum* 7. *capit. continebatur* 8. *cap. ſignificaſti* 18. *hoc titul. capit. de his* 36. *cap. clerico* 37. *cap. eo verè* 42. *cap. ſi quis voluntate* 44. *cap. is qui arbore* 49. *cap. ſæpe* 50. *diſt.* 50. *cap. conſuluiſti.* 20. 2. *quæſt.* 5. *cap. ſi quis non iratus* 15. *quæſt.* 1. *cap. quæſitum*, *de pœnit. & remiſſ.* Sed illis rectè perpenſis neutiquam prædicta opinio probatur; quare rectiùs dicendum eſt, ex homicidio caſuali, ſive proveniat ex actu licito, ſive illicito, non naſci irregularitatem, niſi ob culpam latam, levem, aut leviſſimam peccatum lethale detur. Quæ ſententia probatur *ex dict. capit. quæſitum*, *cap. quantum*, 50. *diſt.* *cap. lator*, *cap. ex litteris*, *cap. ſignificaſti* 16. *cap. exhibita*, *hoc titulo*, *capit. final. de his qui filios occiderunt.* Concil. Tribur. *can.* 35. fusè probant Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *per totum.* Diana *dict. tract.* 2. *reſol.* 21. & *p.* 2. *tract.* 16. *reſol.* 18. Latam culpam appellamus cùm quis fecit quod

facere

facere non debuit cum ignorantia craſſa, *leg. lege 7. ff. ad leg. Corn. de ſicariis, leg. magna, ff de R. I.* Levem cum quia non prævidit quod frugi homines prævidere ſolent: quam Conſulti culpam appellant *in leg. ſi ſervus* 110. §. *cùm quidam, ff. de legat.* 1. Leviſſimam dicimus cùm quis non prævidit quod diligentiſſimus paterfamilias prævidere ſolet, *l. 4. ff. ad leg. Aquil.* Extra hos culpæ gradus ſi quis caſu fortuito homicidium perpetraverit, non fit irregularis, quia ſicut caſus fortuiti à nemine præſtantur, *l. quæ fortuitis 6. ff. de pign. act. l. procuratore* 13. *C. mandati*, *l. in judicio, Cod. locati, l. contractus, ff. de R. I.* ita ex homicidio caſu admiſſo nemo tenetur, *l. reſpiciendum* 11. §. *delinquitur, ff. de pœnis. l. ex plagis, §. final. ff. ad leg. Aquil.* docent D. Joannes Suarez. *ad leg. Aquil. libr.* 1. *capit.* 2. *ſect.* 7. Rodulph. Forner. *lib. 6. rer. quotid cap.* 24. licèt olim ex utroque jure certa eſſet ſtatuta expiatio homicidii caſualis, ut latè probavi *in can.* 5. *Concilii Illiber.* Ex qua doctrina infertur, non eſſe irregularem clericum adulterum, ex eo, quod maritus ob ſimile adulterium occiderit uxorem ſuam, ut probant Caſtro *de lege pœnali libr.* 2. *cap.* 14. Diana 4. *p. tract.* 2. *reſol.* 1. niſi clericus ſuſpicaretur tale homicidium futurum ob nimiam zelotypiam ipſius mariti. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 6. Majolus *de irregul. cap.* 48. §. 3. quo caſu intelligendam eſſe declarationem Pii V. in hoc caſu editam, reſolvit Gibalin. *dict. cap.* 4. *conſect.* 3. Deinde infertur, conſulentem alicui furtum, aut adulterium, etſi homicidium contingat, irregularem non manere. Ugolin. *de irregul. cap.* 16. *num.* 6. Item jubentem fœminam ad ſe venire per loca periculoſa, unde eveniat homicidium ipſius, aut abortus, non manere irregularem. Gibalinus *d. cap.* 4. *conſect.* 8. Nec etiam irregulares ſunt, qui advocarunt amicos in ſui defenſionem, etſi aggreſſoris homicidium ſequatur: nec ille qui conſuluit reo, ne appellaret, unde mori contingit: nec confeſſarius, qui reo conſuluit, ut crimen fateretur, unde ultimo ſupplicio damnatus fuit; non enim iſti conſuluerunt proximè homicidium. Diana 4. *p. tract.* 7. *reſol.* 99. Deinde irregularis non manet clericus venationi inſiſtens, licèt hominem occidat credens feram eſſe, adhibitâ omni diligentiâ, etſi venatio illi prohibita ſit. Sayrus *de cenſur. cap.* 6. *num.* 19. Gibalin. *ſuprà, d. cap.* 4. *conſect.* 12. Sicut nec ille, qui lapidem ludendi causâ in alium projecit, quem dum fugiens vitare tentavit, vulneratus evaſit, *cap. exhibita, hoc tit.* Sayrus *dict. cap.* 6. *num.* 31. nec qui agitationem taurorum procuravit, etſi inde homicidium ſequutum fuerit. Gibalin. *dict. cap.* 4. *conſect.* 13. Nec etiam irregularitatem contrahit, qui feneſtram ædificavit, ex qua quis ſe præcipitavit: nec qui mandavit ligna cædere, etſi putator arbore opprimatur; vel aquam haurire, etſi inde ſuffocetur; vel fabro tectum reficere, & inde cadat: nec qui aliquem miſit ad furandum, etſi homicidium ſequatur, ſi nullo modo præcaveri potuit: nec parentes, qui inculpabiliter filios in lecto collocarunt, etſi inde eorum oppreſſio ſequatur; ſecùs verò ſi culpabiliter, *cap.* 1. *de his qui filios occiderunt*: nec qui puerum equitando oppreſſit, *cap. dilectus, hoc tit.* Deinde deducitur, irregularitatem hanc contrahere qui reficit tegulas, ſi non monuit tranſeuntes, & aliquem occiderit: & qui benedixit aquam ferventem, aut ferrum candens, ad purgationem vulgarem, ſi homicidium inde ſequatur. Tabiena *in ſumma, verbo Irregularitas, num.* 18. & qui aliquem joco de ponte præcipitem agit ad incutiendum metum, & caſu interiit, argumento legis *quâ occaſione*, §. *ſed ſi quis de ponte, ff. ad leg. Aquil.* qui canem ferocem in alium etiam joci cauſa concitavit, argumento legis, *item Mela*, § *item, ff. ad leg. Aquil.* & qui torneamenta exercent, ſi homicidium inde ſequatur. Covar. §. 4. *num.* 6. qui ad pilam ludunt in loco frequenti, ſi non adhibeant diligentiam, & homicidium ſequatur, argumento dictæ legis *Mela, ff. ad leg. Aquil.* Proſequitur alios caſus Gibalinus. *d. cap.* 4. *de irregul. per tot.*

Sequitur aliud homicidium, non caſu, aut voluntate admiſſum, ſed neceſſitate, & juſtè perpetratum. 9.
Quod duplici caſu contingit, neceſ- *De homicidio*
ſitate, aut voluntate. Neceſſitate, cùm quis ſe, *neceſſa-*
ſuaque defendendo adhibito moderamine incul- *rio ſeu*
patæ tutelæ alium occiderit, quo caſu nullam *juſto.*
notam irregularitatis incurrit, *cap.* 2. *cum ſequent. cap ſignificaſti* 18. §. *ſi verò, hoc tit. Clement. ſi furioſus, hoc tit.* Trident. *ſeſſ.* 14. *de reform. cap.* 7. Diana *tom.* 5. *tract.* 1. *per tot.* Majolus *de irregul. cap.* 48. Gibalinus *eod. tract. cap.* 1. *quæſt.* 9. cùm unicuique naturaliter liceat ob ſui defenſionem invaſorem occidere, *cap. olim.* 12. *de reſtit. ſpol. cap. ſignificavit* 3. *de pœnit. & remiſſ. leg.* 3. *ff. de juſtit. & jure, leg. itaque* 4. *leg. ſcientiam* 45. §. *qui cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. leg.* 1. §. *vim, l. poſſeſſionem* 17. *ff. de vi & vi armata*, *l. injuriam. ff. de injuriis*: latè illuſtravi *in dict. cap.* 2. *hoc titulo.* Si verò non adhibeatur inculpatæ tutelæ moderamen, irregularitas contrahitur, quia homicidium voluntarium eſt, quo caſu accipiendi ſunt textus *in cap. aliis, cap qui à te, cap. is qui viduam*, 50. *diſt. cap.* 2. *de cleric. pugnant. in duel cap. olim.* 12. *de reſtit. ſpol. cap. perpendimus* 23. *de ſent. excom.* Concil. Tribur. *cap.* 11. D. Cyprianus *lib.* 1. *epiſt.* 1. D. Auguſtinus *epiſt.* 1. §. 4. & *libro* 1. *de libero arbitrio, cap* 5. Inde infertur, irregularem non eſſe eum, qui alium occidit in ſui defenſionem, etiamſi ſuâ culpâ ſe injecit in neceſſitatem occidendi invaſorem, ſi tale homicidium prævidere non potuit, veluti ſi adulter invaſus à marito ipſum occidat, cùm hoc periculum prævidere non potuiſſet. Econtrario verò irregularitatem contrahunt ſe defendentes, ſi priùs ipſum aggreſſorem verbis contumelioſis laceſſiverint, quia tunc potiùs aggreſſores, quàm defenſores judicantur. Similiter, qui poterat periculum evadere vulnere inflicto, & maluit uſque ad necem procedere; vel ſi fugientem invaſorem occiderit, cùm jam liber maneret à periculo invaſionis, niſi magnam jacturam honoris inde pateretur; tunc enim ex ſententia plurium interpretum licet etiam fugientem perſequi, ut docent Layman, Navarr. Leſſius, & Moure, quos referunt, & ſequuntur Gibalinus *de irregular. cap.* 4. *difficultat.* 14. Diana 4. *p. tractat.* 2. *per totum*, qui plures alios caſus ex ſuprà tradita doctrina reſolvunt.

Voluntariè perpetratur homicidium, ſed impunè quoad Deum, primò cùm judex compe- 10. *De ho-*
tens cauſæ criminalis aliquem reum ultimo ſup- *micidio*
plicio afficit, quo caſu etſi nulla lege tenea- *juſto.*
tur, tamen irregularis manet ex defectu lenitatis, ut probavi *in cap ſententiam, ne clerici, vel monach.* nec ſolùm judex, qui ſententiam

tentiam protulit, verùm & qui eam ſcripſit, aut dictavit ut aſſeſſor. Suarez *de cenſur. diſp.* 47. *ſect.* 1. & judex qui reum in arctiorem carcerem conjecit, unde alimentorum ſubtractione, aut loci intemperie deceſſit: non autem fit irregularis Index, qui reum ad triremes damnavit, licèt ibi decedat, quia talis ſententia nec mortem, nec membri mutilationem continet, ut probat D. Nicol. Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 31. nec etiam clericus irregularis erit, qui juriſdictionem temporalem obtinens cauſas criminales, vel aliquam ſpecialiter delegaverit laïco, qui exinde ultimo ſupplicio afficiat, *cap. final. ne clerici vel monach. lib.* 6. nec etiam judex eccleſiaſticus tradendo reum brachio ſæculari, ut ultimo ſupplicio afficiatur; non enim intendit directè illius necem, ut probavi *in d. cap. ſententiam*; ſicut nec ille, qui legem mortis protulit in perpetrantes tale delictum, vel qui conſultus generaliter de aliquo crimine, cùm non imminet caſus ſpecialis, reſpondit reum illius delicti pœnâ mortis dignum eſſe. Nec etiam irregularitatem contrahit confeſſarius, qui abſolutionem negat judici nolenti punire reum, cùm ipſe nullo modo jubeat, aut conſulat pœnam mortis imponere. Gibalinus *d. cap.* 4. *confect.* 7. *difficult.* 9. & 10. Proximi ſunt judici accuſatores, & teſtes in cauſa criminali. Et circa accuſatorem ſciendum eſt, eum qui reum de aliquo delicto criminaliter accuſat coram judice ſæculari, unde ſequitur mortis ſententia, irregularem eſſe: ſi verò civiliter tantùm accuſet ad ſatisfactionem damni illati cum proteſtatione, ne judex ad ſanguinis ſententiam procedat, etſi ſequatur ultimum ſupplicium, irregularis non manet, *cap.* 2. *hoc titulo lib.* 6. quia accuſator non concurrit ullo modo ad ipſam mortis ſententiam; quod enim judex pronunciat exigente juſtitiâ, imputari non debet accuſatori, qui tantùm emendam fieri poſtulavit, *d. cap.* 2. & noviter exigit Boniſac. VIII. prædictam proteſtationem, quæ antea in uſu non erat, ut conſtat *ex cap. poſtulaſti*, *cap. tua nos*, *hoc tit.* notarunt Majolus, Ugolinus, Bonacina, & Suarez relati à Barboſa *in collect. ad d. cap.* 2. Gibalinus *d. cap.* 4. *confect.* 7. *difficult.* 11. Diana *p.* 4 *tract.* 2. *reſol.* 74. quæ Bonifacii conſtitutio procedit in accuſatore, qui ſatisfactionem intendit damni illati ſibi, aut conjunctis perſonis, non verò ſi pro extraneis in judicio compareat; quia tunc etiam cum proteſtatione ſequutâ morte irregularis manet. Gibalin. *d. confect.* 7. *difficult.* 11. Nihil tamen intereſt, an verè, vel fictè proteſtatio fiat, videlicet animo ſumendi vindictam, quia de hac occulta animi intentione non judicat Eccleſia. Diana *d. tract.* 2. *reſol.* 75. plures congeſti à Barb. & Gibalino *ſuprà*. Si autem quis accuſationem criminalem non inſtituat, ſed tantùm furem detineat, ut ablata reſtituat, vel indicia exhibeat, ut furti aliquis convinci poſſit, ſi faciat tantùm ad res proprias recuperandas, irregularitatem non contrahit *cap. tua nos, hoc tit.* unde excuſatur D. Chryſoſtomus, qui publicè Eutropium Conſulem præſente Arcadio Imperatore objurgavit, unde Imperator illi caput amputari juſſit; teſte Caſſiodoro *lib.* 10. *hiſtor. cap.* 4. Tandem aſſerendum eſt, accuſatorem etiam cum proteſtatione pendente accuſatione ad ſacros ordines aſcendere non poſſe, cùm interim pœnæ talionis ſubjiciatur; & ſi defecerit in ipſa accuſatione, ut calumniator puniendus ſit, ex traditis *in cap.* 1. *de calumniat.* Circa teſtes cauſæ criminalis ſciendum eſt, eum qui teſtimonium perhibet in cauſa capitali, unde mortis ſententia ſequatur, irregularitatem contrahere, ex traditis *in cap. ſententiam*, *ne clerici vel monachi*, ſive ad delictum probandum teſtis producatur, ſive ad ipſam tantùm ſententiam proferendam ſimul cum notario, etiamſi invitus teſtimonium dicat. Diana *dict. tract.* 2. *reſol.* 31. & 32. nec ulla proteſtatione ſimilis teſtis excuſabitur. Gibal. *dict. confectar.* 7. *difficult.* 15. Eadem procedunt in advocato accuſatoris, qui etiam irregularis manet; ſecùs verò in advocato rei, niſi ejus culpâ, aut imperitiâ mors ſequatur, *cap. hi qui* 13. *quæſt.* 8. Diana *ſuprà*, *reſol.* 34. talis enim defenſio etiam clericis permiſſa eſt, *cap. reos*, 23. *quæſt.* 5. *cap. inter alia, de immunit. Eccleſ. cap.* 1. *de poſtul.* Gibalinus *difficult.* 16. Majolus *de irregul. cap.* 9. Alii etiam homicidio juſto irragulares manent, veluti procurator, tabellio, lictor, illi qui funem ſuſpendunt, ſcalas apponunt, aut alio modo immediatè concurrunt in necem rei: non verò ſi remotè, ut qui funes, aut ſcalas fabricarunt, qui reo ſuadent, ut altiorem ſcalæ gradum aſcendat, qui pulſat campanam ad populum convocandum. Diana *pag.* 3. *tractat.* 5. *reſol.* 29. & 46. nec etiam irregularitatem contrahunt ſpectantes reum ad ſupplicium, ſi ſuâ præſentiâ auctoritatem non præbeant, aliàs irregularitas cotrahitur, *cap. ex litteris*, *de exceſſib. Prælat.* ubi notavi etiam ex homicidio in bello juſto commiſſo irregularitatem naſci, ut latè dicemus infrà *in cap. petitio*.

II. *Traditur decidendi ratio.*

His ſuppoſitis ratio præſentis impedimenti, quare videlicet homicida non poſſit promoveri ad ordines, nec in eiſdem miniſtrare, duplex eſt. Prima, quia clerici, qui conſecrantur altaris miniſterio, ubi jugis fit memoria paſſionis Chriſti, qui cùm in ara crucis occideretur, percuſſus non percutiebat, ejus imitatione non debent eſſe percuſſores; nam ut *Eccleſiaſt. cap.* 10. dicitur: *Secundùm judicem populi, ſic & miniſtri ejus.* Secunda, quia juxta illud Pauli 1. *ad Timoth Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non vinolentum, non percuſſorem, &c.* ut habetur *in cap. unum orarium*, §. *nunc autem*, 25. *diſt.* & juxta illud *Levit. cap.* 21. ubi dicitur, ſuperna voce ad Moyſem dictum fuiſſe: *Loquere ad Aaron: Homo de ſemine tuo, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo ſuo, nec accedat ad miniſterium ejus.* Quod etiam habetur *in cap.* 1. 49. *diſt.* & facit Hormiſdas Papa relatus *in cap. ſacerdotes*, 61. *diſt.* ubi ait: *Irreprehenſibile eſſe convenire eos, quos præeſſe neceſſe eſt corrigendis.* Eccleſia in miniſtris ſuis pulchra eſſe debet, ſine ruga, & macula, juxta illud *Cantic. cap.* 4. & textum *in cap.* 2. *de immunit. Eccleſ. in* 6. quam rationem adducunt D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 40. *articulo* 2. Præpoſitus *in dict. cap. miror*, 50. *diſt.* Soto *libr.* 5. *de juſtitia*, *quæſt.* 1. *articul.* 4. unde Eccleſia noluit ſanguinolentos viros ad ordines admitti. Faciunt quæ adduxi *in cap. ſententiam*, *ne Clerici vel monach.* & apud Gentiles adeo funeſti à ſacrificiis offerendis arcebantur, ut Pontifex funere, aut morte contaminatus ſacra tractare prohiberetur. Probat elegans, & ignotus ad rem textus *in leg. pergit*, 5. *verſ. Quod quidem*, *C. Theodoſ. de ſepulchro violato*: & ex aliis probat Briſſonius *de formul. pag.* 7. ideoque Pontificem Maximum funeri aſtitiſſe, velamine interjecto, quod Pontificis oculos à funere arceret, docent ex Seneca

ad

*ad Marcian.cap.*15. Kirmannus *de funeribus libr.* 2. *cap.*21. Dorleans *in Tacitum lib.*1.*annal.pag.*151. ſumpto ad utramque rem exemplo ex ſacris Hebræorum legibus, de quibus *Numer. cap.* 29. *Levitici cap.*21. *Ezechiel.cap.*44.& *lib.*4. *Regum,cap.* 23. nec mortuos intra urbem ſepelire licebat, ex legibus 12. Tabular. *Ne funeſtarentur ſacra civitatis*, ut ait Paulus *libr.*1.*ſentent.tit* 21.§.*corpus,junctu l. mortuorum* 12. *C.de relig. l.*3. §.*Divus* 5 .*ff.de ſepulchro violato,leg.omnium* 6 *Cod.Theodoſ.eod.tit.* immò nec familia defuncti funeſta admitti poterat ad ſacrificia donec expiaretur, vel luctus minueretur : quò referenda eſt lex *directò* 15. *C.ex quibus cauſis infamia* : quam illuſtrat Revardus *lib.* 1.*var.cap.ultimo.* Facit Origenes *de Thren.libr.*8. ubi alloquens Celſum ait : *Ecce veſtrorum quoque numinum ſacerdotes, & delubrorum cuſtodes dextras ſervant puras à ſanguine cauſâ ſacrorum, ut incruentis, impollutiſque cæde manibus victimas offerant ſolennes iis, quos habetis pro Diis*. Kirmanous *ſuprà*, & *lib.*1.*cap.*12. Carranxa *de partu c.* 13.*num.*32. *& ſequent.* Inde etiam, tam apud Judæos, quàm Gentiles è bello redeuntes antè non admittebautur ad ſacrificia, quàm priùs ſe expiaſſent, *cap.*31. *Numerorum.* Philo Judæus *de vita Moyſis*, ibi : *Pontifici autem mandavit, ut luſtraret reverſos à recenti cæde hoſtium.* Quamvis enim per leges liceat hominem occidere, tamen qui necavit hominem, etiamſi coactus & propulſans injuriam, obnoxius videtur, propter antiquam generis cognanonem oriundi ab uno capite : hæc tunc fuit luſtrandi cauſa, ut ne ſpecies quidem ſceleris in eos competeret. Rectè ergo Eccleſia, quæ in ejus miniſtris petit lenitatem, & manſuetudinem, *cap.pœnu, cap. unum ſolum* 23. *quæſt.*5. repellit à ſacerdotio homicidas. Et quia in homicidio caſuali non adhibitâ diligentiâ in eo præcavendo quodammodo voluntas datur, quia etſi opus ſit inculpatum, non tamen ſit adhibitâ cautelâ, ne ad homicidium perveniatur, ideo cùm ex tali homicidio culpa lethalis contrahatur, eo caſu irregularitas per ſacros canones injungitur. Cùm verò homicidium involuntariè contingit adhibitâ omni diligentiâ in eo præcavendo, nulla irregularitas incurritur, quia prorſus involuntarium eſt, nec in eo culpa lethalis adeſt, quæ irregularitatis pœnâ plectenda ſit : nec eo caſu jure civili attento ex tali homicidio quis puniendus erat, licèt primo caſu puniri poſſet.

12. *Exponuntur varii textus.* Juxta quam diſtinctionem homicidii caſualis, quodam modo voluntarii, & omninò involuntarii, accipiendi ſunt textus *in l.eum,§.injuria, ff.de injuriis*; ubi aſſeritur, quod ſi quis intendens Seium inimicum ſuum occidere, erravit in perſona, & occiderit Gaium, credens eſſe Seium, pœnâ capitali tenetur. Qui textus difficilis videbatur ex eo, quia dicendum videbatur eum puniri non debere, quia reſpectu ipſius Gaii nullus interceſſit dolus, atque delinquendi animus, qui in maleficiis neceſſariò deſiderantur, *l.*1.§.*Divus,l.in lege,l.Divus ff. ad leg.Cornel.de ſicar.* ſed conſultus contrarium reſpondit, quia in eo caſu licèt delinquens non conſenſerit in ſpecie erga Gaium, conſenſit tamen in genere, volens injuriam irrogare, quod idem in aliis terminis, & ſacti ſpeciebus docent Conſulti *in l.ſi poſtulaverit*, §.*ſi liber homo, ff.ad leg. Iul. de adult.l qui aut aliter*, §.*ſi quis dum putat, ff. quod vi, aut clam, l.falſus*, §.*qui alienum, ff.de furtis, l. doli*,§.1.*ff.de ſervo corrupto*, cum aliis adductis per Gomezium *tom.*2.*var.cap.*3. *num.*34. Nec tunc obſtant textus *in l.illud* 3.§.*final.cum l.ſequenti, ff.de injur.* ubi docetur, quod ſi quis intendens percutere ſervum proprium, errore, vel caſu percuſſerit ſervum alienum, vel liberum hominem, injuriarum actione non tenetur. Nam reſpondendum eſt, rectè Ulpianum, & Paulum in eo caſu actionem denegare, quia nullus interceſſit dolus, ſiquidem dominis licet in ſervos ſuos animadvertere, eoſque modicè punire, *l.qui ſervum. ff.de V. O. l. quid ergo*, §.*ſi heres, ff. de legat.*1. *l.eleganter*, §. *ſi vendiderit, verſ. Planè, ff. de pignor. act.* ac per conſequens conſenſus, tam in genere, quàm in ſpecie defuerat, qui neceſſarius eſt in punitione delictorum. Unde cùm nullus dolus eo in caſu adeſt, ideo dominus injuriarum actione non tenetur. Nec etiam huic ſolutioni obſtat textus *in l.ſcientiam*, §.*qui cùm aliter, ff.ad leg.Aquil.* ubi docetur, quod ſi quis ſe defendendo tertium prætereuntem, vel mediatorem percuſſit, tenetur lege Aquilia in intereſſe; & tamen certum eſt, dolum in eo caſu abſuiſſe, nec conſenſum adfuiſſe in genere, vel in ſpecie damnum dandi, ſed tantùm ſe defendendi. Quia reſpondendum eſt, ad legem Aquiliam non deſiderari dolum, ſed tantùm attendi, an damnum datum ſit; & ideo Paulus *in dict. l. ſcientiam* 45.§. *qui cùm aliter*, docuit actionem legis Aquiliæ eo caſu competere, ut docuit Gomezius *lib.*3 *var.cap.* 3. *num* 34. & ipſum §. doctè exponit D. Joannes Suarez *ad leg Aquil.lib.*1.*c* 2 *ſect* 8 *per totam.*

13. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam verum eſt, in delictis affectum, & animum attendi, ſed in homicidio caſuali, cùm adhibita non ſuit omnia diligentia, quæ adhiberi debebat præcavendo homicidium, voluntas quodammodo adeſt ſufficiens ad peccatum lethale; unde tale homicidium non omninò involuntarium creditur, & ſufficiens eſt ad irregularitatem inducendam. Nec obſtat ſecunda dubitandi ratio; nam etſi cùm homicidium caſuale omninò involuntarium eſt, aliqua pœnitentia injungatur, ea imponitur propter cauſam, non propter culpam, ſed propter exemplum, ut qui facto ſuo alios quodammodo ad malos mores provocaverat, pœnitentiæ, & emendationis teſtimonio ad rectam viam revocet; unde inſanis, quòd magis mirere, delinquentibus pœnitentia imponitur in Concilio Wormac.*canon.*18 ibi : *Si quis inſaniens aliquem occiderit, ſi ad ſanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda eſt, quàm ei, qui ſana mente tale quid commiſerit : cui quamvis pœnitentia ſit imponẽda, quia ipſa infirmitas cauſa peccati fuiſſe creditur; tantum tamen levior, quàm ei qui ſanus aliquem occiderit, quantum inter inſanum, & ſanum; irrationabile, & rationabile conſtat eſſe diſcrimen.* Eos etiam, qui in bello publico homicidium perpetrarunt, pœnitentiam agere debere, conſtat ex Beda *in Pœnitentiali, cap* 3. ibi : *Qui caſu homicidium fecerit, unum annum ; qui in bello publico, dies quadraginta pœniteat.* D. Baſilio *ad Amphiloch. can.*13. ibi : *Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non imputaverunt, ut mihi videtur ignoſcentes eis, qui pro pudicitia, & pietate decertant : rectè autem forte habent conſulere, ut qui ſunt manibus non puris, ſolu trium annorum communione abſtineant.* Licèt ergo pro homicidio caſuali imponatur pœnitentia, non tamen irregularis manet ; nam ea irregularitas non provenit ex delicto, ſed ex defectu lenitatis. Ex hucuſque traditis interpretari poſſunt textus ferè omnes hujus tituli, junctis adductis in eorum notis.

CAPUT XII.

[a] Clemens III.

ADaudientiam Apoſtolatus noſtri pervenit, quod cùm quidam Presbyter volens corrigere quendam de [b] familia ſua, eo cingulo, quo cingi ſolebat, illum verberare tentaret, contigit, quod [c] cultellus de vagina, quæ cingulo adhærebat, elapſus, eum in dorſo ſuo aliquantulum vulneravit; poſtmodùm verò cùm ille vulneratus aliquandiu vixiſſet, & convaluiſſet a vulnere, graviore, ut dicitur infirmitate percuſſus, ſana mente, ac devotione debitâ viam eſt univerſæ carnis ingreſſus. Quia verò utrum occaſione vulneris deceſſiſſet, dubium habebatur, eodem Presbytero ab omni officio, beneficioque ſuſpenſo, quid ſuper hoc vobis eſſet agendum, Ap. Sedem conſuluiſtis. Nunc itaque veſtræ diſcretionis induſtriæ duximus reſpondendum, quod cum in dubiis ſemitam debeamus eligere [d] tutiorem, vos convenit injungere Presbytero memorato, ut de cætero in ſacris ordinibus miniſtrare non præſumat: injunctâ tamen ei pœnitentiâ congruenti, poteris ei concedere, ut ſit contentus in minoribus ordinibus miniſtrare. Si verò vobis legitimè conſtiterit, quod ex alia infirmitate obierit, de noſtra licentia poterit (ſicut erat ſolitus) divina officia celebrare.

NOTÆ.

1. [a] CLement III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1.

b *De familia.*) Illud autem certum eſt jure civili attento, quod ſi domeſtici ſcelus aliquod graviore coërcitione dignum admiſiſſent, judicibus tradebantur duriori pœna plectendi: ſi verò in mediocre delictum incidiſſent, moderatiori in eos caſtigatione paterfamilias utebatur, *l. unic. C. de emendat. propinquorum.* Immò & novioribus conſtitutionibus modica tantùm caſtigatio dominis permittitur, *lib. 2. ff. de his qui ſunt ſui, l. unic. C. de emendat. ſervor.* probat Forner. *lib. 1. rer. quotid. cap.* 3. & latè probavi *in can. 5. Concil. Illiber.*

c *Cultello.*) quem deferre presbyter licitè poterat, quia armorum appellatione non continetur, ut probat Bobadilla *lib. 1. polit. cap* 13. *n.* 73. & notavi *in cap. clerici, de vita & honeſtate clericorum.*

d *Tutiorem.*) Quod principium variis exemplis illuſtrant Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 23. Natben. *de juſtitia vulnerat. cap.* 10. & explicat P. Mendo *in ſtatera, diſſert.* 10. *q.* 1. §. 4.

COMMENTARIUM.

2. DIfficilis admodum viſa eſt Interpretibus præſens Clementis deciſio, dum in ea docet, in dubio irregularitatem contractam judicari. Primò quia irregularitas niſi in caſibus à jure expreſſis non incurritur, *cap. is qui, de ſent. excom. lib.* 6. Igitur in dubio inducenda non eſt. Deinde quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis, ut probant, explicantque Joannes Sanchez. *in ſelect. diſput.* 42. Tapia *tom.* 1. *catena moral. lib.* 1. *q.* 8. *art.* 9. Prado *tom.* 1. *Theolog. moral. cap.* 1. *de conſcientia dubia, q.* 8. Igitur in dubio quilibet præſumendus eſt habilis ad ordines, non verò irregularis judicandus. Quare pro hujus textus expoſitione Joannes Andreas, Cardinalis, & Ananias, & alii repetentes in præſenti, & plures congeſti à Joanne Sanchez *in ſelect. diſput.* 42. *num.* 5. Franc. Valens *tom.* 2. *concord. fol.* 321. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. 1. *p.* aſſerunt diſtinguendum eſſe inter forum interius conſcientiæ, & exterius judiciale; ut in priori caſu teneatur quis ab ordinibus ſe abſtinere, irregularemque ſe credere, argumento textus *in cap. illud, de cleric. excom.* quo modo accipiunt præſentem textum, & textum *in cap. ſignificaſti hoc tit.* In poſteriori verò non poſſe judicem ipſum irregularem per ſententiam declarari: & ita accipiunt textum *in d. cap. is qui.* Sed hæc diſtinctio ſuſtineri minimè poteſt: tùm quia deciſio textus *in d. cap. is qui*, procedit etiam in foro interiori; tum etiam quia diſpoſitio præſentis textus *in d. cap. ſignificaſti*, ad forum exterius, & judiciale pertinet, ut ex ipſis deciſionibus facilè conſtat. Quibus fundamentis eam communem diſtinctionem improbant Navarrus *in cap. ſi quis autem, de pœnit. diſt.* 7. *num.* 35. Covarr. *in d. Clement. ſi furioſus*, 1. *p. in initio, num* 3. Idcircò verius dicendum eſt, quod ſi ſumus in dubio, an in aliquo caſu inducta, ſeu ſtatuta ſit irregularitas jure Pontificio, tunc reſpondendum eſſe, non eſſe irregularitatem conſtituendam in eo caſo, niſi expreſſum id fuerit in jure canonico, *ex dict. cap. is qui* At ubi certi ſumus jure Pontificio irregularitatem induci certo in caſu, & tamen ambiguum eſt, an aliquis id vitium propter eam cauſam contraxerit, ut planè non de jure, ſed de facto dubitemus: dicendum eſt primò, in caſu dubio homicidii nullam incurri irregularitatem ante judicis ſententiam; ſed poſt ſententiam condemnatoriam, ut in præſenti textu. Loquor autem de dubio utrimque æquali, non de illo, cujus uni parti favet præſumptio probabilis, alteri verò nihil: de quo caſu agitur *in cap. ſignificaſti* 18. *hoc titulo*, ubi non loquitur Pontifex de dubio utrimque æquali, ſed de illo dubio, cujus uni parti favebat præſumptio. Secundò in caſu homicidii dubii, ita ſcilicet, ut nec præſumptio, nec ulla ratio verè probabilis faveat alteri parti, etiam poſt ſententiam judicis non incurritur irregularitas, ſed ſuſpenſio ab uſu ordinum majorum; unde nec laïci debent ex diſpoſitione juris privari ordinibus ſuſcipiendis, nec clerici uſu ordinum minorum: quod probatur ex præſenti textu, ubi Clemens III.

non

non impedit ſuſceptionem ordinum, nec laïcis imponit determinatè ullam pœnam, ſed præcisè ſacerdotibus pœnam ſuſpenſionis ab ordinibus majoribus. Igitur quia non incurritur in hoc caſu plena irregularitas. Confirmatur etiam, quia textus *in dict. cap. ſignificaſti* 18. non loquitur in hoc caſu, ut proximè dixi: & quamvis in hoc loqueretur, adhuc nihil obſtaret, quia etiam de presbyteris, & de abſtinentia à miniſterio ſacerdotali præcisè loquitur. Unde niſi aliunde conſtet, eum presbyterum eſſe irregularem, ut verè conſtat ex præſumptione homicidii, eo caſu præcisè ex deciſione illius capitis nullatenus conſtare poſſet. Ut autem privatio hæc miniſtrandi in ſacris ordinibus locum habeat, & judex debeat per ſententiam imponere hoc genus pœnæ, conſtare ſine dubio debet de homicidio, ſaltem per legitimam, & verè probabilem præſumptionem; nam ſi homicidium ipſum ſit dubium, quia ſcilicet non conſtat, utrum fœtus fuerit animatus, an inanimatus; vel utrum homo confoſſus lethaliter ab alio, quem jacentem tu poſtea confodiſti, fuerit jam mortuus, cùm tuum vulnus ſupervenit; tunc prædicta pœna locum non habet. Rurſus etiam debet conſtare ſine dubio talem occiſionem fuiſſe tibi lethaliter culpabilem, contra quintum Decalogi præceptum, non præcisè ratione alicujus omiſſionis, ſed ratione poſitivi vulneris à te illati; quia præcavere debuiſti, ne homicidium alterius ſequeretur. Et ratio eſt manifeſta, quia ſi de culpa tua dubitaretur, locum haberent inconcuſſa illa juris principia, in dubio abſolvendum eſſe reum, dubia in meliorem partem eſſe interpretanda. Ubi autem delictum vulnerationis lethaliter culpabilis certum eſt, jam datur materia ſufficiens punitionis: jubet autem Pontifex, ut pœna prædicta ſuſpenſionis imponatur, cùm delictum ſimul cum cæde ſupponitur, & dubium eſt, an occaſione illius cædes ipſa fuerit ſubſequuta: unde qui dubius eſt de occiſione licita à ſe facta, hanc pœnam non incurrit.

3. *De dubitante an occiderit.* Deinde aſſero, quod cùm aliquis dubitat, utrum alium occiderit, nec ne, ſi parti affirmanti faveat præſumptio aliqua probabilis, debet ſe gerere ut irregularis in foro interno, ſi præſumptio in eodem foro locum habeat; aut ſolùm in foro externo, ſi præſumptio falſa ſit, & ſolùm in eo foro ſubſiſtat, ut deciditur *in dict. capit. ſignificaſti* 18. Et quamvis non eſſet deciſum, ita deberet affirmari ex ea ratione, quia in rebus moralibus illud pro certo habetur, cujus uni parti favet ratio aliqua probabilis, alteri verò nihil: atque idem eſt favere præſumptionem, ac favere rationem aliquam probabilem; quia non loquimur de præſumptione temeraria, & levi, ſed de præſumptione fundata, & ſufficienti ad ferendum prudens judicium pro ea parte. Deinde quia cæteris paribus minor obligatio eſt gerendi ſe ut irregularem vel excommunicatum in dubio juris, quàm in dubio facti; ideoque quamplures Doctores congeſti à Joanne Sanchez. *dicta diſput.* 42. communiter docent, neminem in dubio juris ſe debere credere irregularem, aut aliis ligatum cenſuris. Atqui etiam in dubio juris debet quis ſe gerere ut irregularem, cùm præſumptio favet illi parti, quæ affirmat legem eſſe latam; quia tunc, ut ajunt relati à Ioanne Sanchez, ſtat pro lege poſſeſſio, & hoc eſt privilegium præſumptionis, quod onus probandi oppoſitum in adverſarium rejiciat, & ſi adverſarius eam non probet, causâ cadat. Deinde ut homicidio faveat præſumptio, quantùm ſatis eſt ad irregularitatem incurrendam, non ſolùm debet præſumi cædes, nec ſolum vulnus, nec ſolum peccatum grave contra quintum Decalogi præceptum in vulneratione commiſſum, nec ſola etiam influentia vulneris in mortem; ſed hæc omnia ſimul, ita ſcilicet ut præſumatur hunc hominem vulneraſſe alium, & vulnerando deliquiſſe contra præceptum non occidendi, & mortem ex eo vulnere eveniſſe: quare ſi de aliquo iſtorum non ſit certitudo, nec præſumptio, ſed omnibus inſpectis adhuc dubitetur de omnibus, aut de aliquo ex iſtis, ita ſcilicet ut pro illis omnibus collectivè non ſit judicium probabile, cui pro parte oppoſiti nihil reſiſtat, tunc irregularitas non incurritur.

Hinc patet, etiam in dubio juris, aut facti, ſi præſumptio faveat parti aſſerenti tale jus dari, aut tale factum exiſtere, revera incurri alias cenſuras, & pro aliis factis diverſis ab homicidio. Ratio eſt, 4
quia licèt lex dubia non obliget ad ſui obſervantiam, nec delictum verè dubium ad ſubeundam pœnam; tamen lex dubia, cujus exiſtentiæ, favet præſumptio probabilis, quando nulla exceptio occurrit pro parte oppoſita, non minùs obligat, quàm certa. Hinc lex quam conſtat eſſe latam, ſi dubitetur an ſit abrogata, obligat, ac ſi certò conſtaret, non fuiſſe abrogatam, ſcilicet quia perſeverare præſumitur, & pars illa dubii in jure pro certa habetur, cui favet præſumptio. Hinc etiam jure optimo decidit Pontifex *in cap. illud, de cleric. excom.* illum, ad quem perlata eſt fama ſuæ excommunicationis, debere ſe abſtinere à ſacramentis, nimirum quia fama illa creditur eſſe probabilis, & quæ onus probandi oppoſitum in eum, qui ſubdi nolebat excommunicationi, rejiceret. Hinc etiam patet contra Gibalinum, & alios communiter affirmantes, in foro interno, aut etiam externo minimè contentioſo, nullum penitus eſſe diſcrimen inter dubium homicidii, & cætera dubia facti, quoad effectum incurrendi irregularitatem, aut alias cenſuras. Nam ſi parti aſſerenti faveat præſumptio, illa pars pro certa habetur dum contrarium non probatur, & tam excommunicatio, quàm reliquæ cenſuræ incurruntur. Si verò parti aſſerenti non faveat præſumptio in prædicto foro, nunquam aliquis, etiamſi dubitet an ſit homicida, debet ſe gerere ut irregularis, aut ſuſpenſus. Ergo in prædicto foro nullum eſt diſcrimen inter dubium homicidii, & cætera dubia facti. Exinde etiam patet, in foro contentioſo latum verſari diſcrimen inter dubium homicidii, & reliqua dubia facti; quia quando certò conſtat de occiſione, ac vulnere lethaliter peccaminoſo contra præceptum non occidendi, etiamſi non præſumatur homicidium, ſed præcisè de illo dubitetur, debet judex imponere irregularitatem partialem loco pœnæ, aut ſuſpenſionem ab uſu ordinum majorum: at verò in dubio ſimili aliorum factorum non debet hoc facere judex, nec eſt ei taxata præſcripta pœna à jure, ſicut in dicto caſu in dubio facti homicidii eſt præſcripta in præſenti textu.

CAPUT

CAPUT XIII.

Idem [a] *Epiſcopo Lingon.*

Dilectus filius A. Capellanus in noſtra præſentia conſtitutus ſuâ nobis confeſſione monſtravit, quod cum quadam corporis moleſtiâ gravaretur, ita quod cibi & ſomni deſiderium raptum videretur ab eo, ut comedendi appetitum aliquantulum [b] excitaret, equum, [c] quem nutriverat aſcendit: qui cùm plenè non parêret habenis, ſed præter ſeſſoris arbitrium ſuis ſaltibus laſciviret, ipſe, ut ejus refrænaret impetum, & fræno vim intulit, equumque calcaribus ſtimulavit. Cumque fracto fræno equus quaſi proprio arbitrio relictus curreret feſtinanter, quædam mulier veniens ex obliquo, & infantulum bajulans obviavit, in quam equus irruens procul abjecto ſeſſore, puerum prædictum oppreſſit, & capellanus ipſe ex repentino caſu vix mortis periculum evitavit: ſed ad ultimum convaleſcens, divina poſtmodum celebrare [d] non præſumpſit. Quia verò nobis non conſtitit de præmiſſis, f. t. per A. ſ. m. quat. ſuper his inquiras diligentiùs veritatem, & ſi rem inveneris taliter proceſſiſſe, cùm idem capellanus nec voluntate, nec actu homicidium perpetraverit, nec dederit operam illicitæ rei, non impedias quominus divina poſſit officia celebrare.

NOTÆ.

1. a *Lingon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. c.* 1. ex qua tranſcripſi textum hunc. De Lingonienſi Eccleſia egi *in cap.* 8. *de reſcript.*

b *Excitaret.*) Scilicet ut cruditatem decoqueret, famemque cibis ſepultam excitaret; nam etiam veteres morandi corporis gratiâ ſpatiabantur, & equitabant. Sidonius *lib.* 2 *epiſt* 9. ibi: *Excuſſo torpore meridiano pauliſper equitabamus, quo facilius pectora marcida cibis cœnatoria famis exacueremus.* Et famem iis geſtationibus exonerabant. Plinius *lib.* 5. *cap.* 36. Unde inter geſtationis ſpecies, equitationem numerant Aetius Medicus *libr.* 3. *cap.* 6. Cælius Aurelian. *lib.* 5. *chronica c.* 9. Unde *in l. æquiſſimum*, aliàs *ſi cujus*, §. *fructuarius, ff de uſufruct.* exiſtimat Budeus *ad l. qui ſella, ff. de ſervit. ruſtic.* geſtationem locum eſſe, in quo ſellâ geſtabantur, vel equo vecti exercebantur: quam corporis ſalubritatem vocat Plinius *lib.* 1, *epiſt.* 3. & *lib.* 2. *epiſt* 17. Hinc geſtare, eſt ſe equo, aut curru vectum exercere, *l. non eſt* 7. *ff. de manumiſſ vindict.* Hinc Juſtinianus *in* §. *furtum Inſtitut. de obligat. quæ ex delict. naſc.* ait: *Si quis equum geſtandi causâ commodatum ſibi longius aliquò duxerit, furtum committit.* Et ſanctus Paulinus loquens de duobus cubiculariis Gratiani Imperatoris, ait: *Conſcendentes in equos, quaſi gratiâ geſtandi, civitatem ingreſſi ſunt, & ſubitò præcipitati miſeras animas emiſerunt.* Illuſtrat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 55. & 70.

2. c *Equum.*) Proprium, & privatum, non circenſem, ſeu ludis publicis deſtinatum, in quem equitare clericis prohibetur, *canon*, 24 6. *Synodi Trull.* ibi: *Ne cui liceat eorum, qui in ſacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis ſubſiſtere, vel ſcenicos ludos ſuſtinere.*

3. d *Celebrare.*) Sed videbatur hoc in caſu Diaconum irregularem eſſe, quia vel propter imperitiam, vel propter infirmitatem equi ferocitatem detinere non potuit, quod ſaltem ex eo conſtat, quod in ſpecie hujus textus refertur, clericum quadam corporis moleſtiâ gravari. At ſic eſt, quod ſecundùm juris regulas quotiens quis propter imperitiam, & propter infirmitatem damnum dedit, à culpa immunis non eſt, ut probat textus *in leg. idem juris* 8. §. *mulionem*, & §. *idem juris eſt, ff. ad leg Aquil.* §. *impetu, Inſtit. eod. tit.* Ergo hoc caſu irregularis manebat. Sed veriùs eſt, in præſenti caſu irregularitatem non contrahi, quia nullâ ſeſſoris culpâ equus puerum oppreſſit, quia omnem diligentiam adhibuit, cùm ipſe neſciſſet equum eſſe durioris oris, aliàs ſi id noverat, aliquod periculum homicidii contraxiſſet, ut docuerunt Majolus *lib* 3. *de irregul. cap.* 48. §. 3. *num.* 13. Farinacius *in praxi crim. part.* 5. *quæſt.* 126. *num.* 25. Molina *de juſtit. diſp.* 77. *num.* 7. Gibalinus *de irregul c.* 4. *regul.* 2. *conſect.* 1. Sed cùm in præſenti caſu in modo equitandi non peccaſſet, nec noviſſet duritiem oris equi, nullam irregularitatem contraxit. Nec tunc obſtat textus *in cap. ſignificaſti* 16. *hoc tit.* ubi in eadem ſpecie, cùm præter voluntatem ſeſſoris equus mulierem obviam obtueret, jubet Pontifex clerico pœnitentiam injungi, etſi ipſe ignoraſſet duritiem ipſius equi: igitur quia adhuc eo caſu aliqua culpa committitur, & per conſequens irregularitas contrahitur Pro cujus textus conciliatione cum præſenti textu varia adduxerunt repetentes in præſenti, quibus omiſſis, veriùs dicendum eſt juxta ſuprà tradita *in cap. de cætero*, in eo caſu juxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam pœnitentiam injungi, non pro culpa, quæ nulla præceſſerat, ſed pro ipſo facto, & homicidio ſequuto: unde cùm nulla culpa mortalis præceſſiſſet in præſenti caſu, & in alio ſimili relato *in dict. cap. ſignificaſti*; ideo irregularitas non contrahitur.

CAPVT XIV.

Idem [a] *Metenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuæ fraternitatis aecepimus, quod cùm lator præſentium A. presbyter vellet fœnum de curru deponere, perticam ſuperius alligatam, cùm neminem circa currum videret, projecit in terram: & eùm fœno inſiſteret deponendo, quidam prope ipſum aecedens, puerum quendam juxta currum reperiit ſemivivum, in quo præter modicum livoris in fronte nihil invenire potuit læſionis. Nos autem ab eodem quæſivimus ſacerdote, ſi priùs quàm dejiceret perticam, circumſpexit ſolicitè, an eſſet aliquis eirca currum? qui quod diligenter circumſpexit, aſſeruit: ſed quod vidiſſet aliquem; denegavit. Ad te igitur remittentes eundem, f. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, niſi contra eundem presbyterum grave ſcandalum ſit exortum, vel tantâ laboraret inſamiâ, quod deficiente accuſatore oporteat ei purgationem canonicam indici, ipſum liberè permittas exequi officium ſacerdotis.

NOTÆ.

I. [a] M*Etenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Metenſi diœceſi egi *in cap.* 14 *de cleric. non reſid.* Huic deciſioni omnino conſonat textus *in cap.* 3. *hoc titulo, in* 2. *collect.* ubi Clemens III. in hæc verba ſimilem caſum decidit: *Scripſiſti nobis, fili Decane, & Capitulum, quod cùm B. Sacerdos præſentium lator ad petitionem communitatis inductus, Eccleſiæ ædificationi diligenter intenderet, cùm compagem cujuſdam laquearis vetuſtate attriti diſſolvere voluiſſet, quidam famulus ſibi laboranti in auxilium deputatus, licèt præmonitus eſſet, ut ab ipſo laqueari ſecederet, neglexit tamen, & id aure ſurda præteriens, cum laqueari ruit in terram, & hac occaſione poſtea duobus menſibus, & tribus diebus ægrotans, rebus eſt humanis exemptus. Cùmque ſuper hoc valde triſtatus, Authelegis tunc Epiſcopi veſtri mandatum, & conſilium requiſiſſet, ipſe eum ad tempus ex abundanti ſuſpendens cautela, deinde habito prudentium conſilio virorum duxit reſtaurandum. Tu verò frater Epiſcope, qui nunc Ildenenſi Eccleſiæ præſides, ipſum voluiſti manere ſuſpenſum, donec ſuper hoc recepturus conſilium, præſentiam noſtram adiret. Nos quoq; conſiderantes, quod idem B. cùm daret operam rei licitæ, ſecundùm quod in jure cautum eſt, omne ſtudium adhibuit, dicens: Cave frater, ut damnum quodlibet evitaret: attendentes etiam, quod ſuſpenſus ad majorem cautelam aliquamdiu fuit, & nunc propter hoc ſpecialiter ad Sed. Ap. veniendo, in perſona, & ſumptibus propriis laboravit: Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, per auctoritatem Ap. mandantes, ut prædictus B. ob hanc cauſam non impediatur, quominus integrè ſuo reſtituatur officio, & cum omni pace permittatur appellatione remota cum integritate beneficii miniſtrare. Præterea volumus, ut quia prædictus B. proprietatem non habens, pro expenſis itineris coactus eſt pecuniam mutuare, facias ei recompenſationem congruam expenſarum.*

CAPUT XV.

Idem [a] *Biſuntino.*

EX literis tuæ fraternitatis accepimus, quod quidam monachus puer tuæ diœc. ad deponendum de campanili campanam ſubſerviens, quia fortè lignum corruit, ipſo momento in Eccleſia ſub campanili quendam oppreſſit puerum, & occidit. Unde à nobis humiliter poſtulabas, quid tibi ſuper hoc eſſet faciendum, petens ut cum ipſo miſericorditer diſpenſetur. Quocirca fraternitati tuæ per A. ſ. m. quat. ſi monachus ipſe rem neceſſariam agebat, & utilem, & in loco, per quem aliquem tranſire [b] non crederet, vel ibidem exiſtere, vel etiam illuc de conſuetudine venire, quando lignum moviſſe dignoſcitur, ſatis poterit, præſertim in monaſterio, ad altiores ordines promoveri.

NOTÆ.

[a] I*Dem Biſuntino.*) in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap.* 3. tantùm legitur *Idem* de Biſuntina diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 39. *de teſtibus,* & *in cap.* 14. *de accuſat.*

b *Tranſire non crederet.*) Unde omni culpâ caruit, etſi non proclamavit, juxta textum *in l. ſi putator* 31. *ff. ad leg. Aquil.* §. *item ſi* 5. *Inſtit. de lege Aquil. l. lege* 7. *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis.* junctis traditis à D. Ioanne Suarez *lib.* 3. *ad leg. Aquil. cap.* 6.

CAPUT XVI.

Idem [a] *Epiſcopo Paduano.*

SIgnificaſti nobis per. litteras tuas, quod cùm F. clericus cum Archipresbyt. Sancti Fiduncij equitaret, equus, cui inſidebat, tam ſe, quàm ipſum projecit in aquam. Inde clericus ipſum graviter calcaribus ſtimulavit: equus verò, ut literarum tuarum tenor innotavit, cùm exiſteret bucca durus, præter voluntatem ſeſſoris raptus in curſum, & malè parens habenis, quandam mulierem, quam obviam habuit, ex improviſo pedibus interfecit. Cumque nos ab eodem clerico feciſſemus inquiri, utrum equi vitium prius ſciviſſet, illud ſe aſſeruit ignoraſſe. Ideoque f. t. per A. ſ. m. quat. inquiras ſuper his diligentius veritatem; & ſi rem inveneris taliter proceſſiſſe, ad majorem cautelam injungas eidem clerico [b] pœnitentiam competentem, quâ peractâ, nequaquam impedias, quominus in ſuſceptis miniſtret ordinibus, & ad majores valeat promoveri.

NOTÆ.

a PAduano.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap.* 4. De Paduana Metropoli *egi in cap.* 7. *de judiciis.*

b *Pœnitentiam.*) Quæ pro homicidio caſuali, & omninò involuntario imponi ſolet, juxta tradita ſuprà *in cap. de cætero.*

Textum hunc expoſui ſuprà *in cap. dilectus*, & commentarium ejus dedi ſuprà *in cap. de cætero.*

CAPUT XVII.

Innoc. III. [a] *Oſcen. & N. Tiraſſonen. Epiſcopis.*

PEtrus Diaconus, & monachus ſancti Joannis [b] de Pinna, ſuâ nobis inſinuatione monſtravit, quod cum ipſum in ſæculari adhuc habitu conſtitutum, in Eccleſia de Rigulo quoddam beneficium obtinentem N. Abbas ipſius Eccleſiæ illum eodem beneficio ſpoliaſſet, cognati, & amici ejus Abbati ſæpius ſupplicarunt, ut beneficium ſibi reſtitueret memoratum; quo nolente ipſorum precibus acquieſcere, irati plurimum, & commoti, nocte quadam in domo Diaconi convenêre: & cœnâ factâ dixerunt, quod vindictam volebant ſumere de Abbate. Inhibiti autem expreſsè ab eodem Diacono, ne Abbatem occiderent, vel aliquid ei facerent, unde ordinis ſui diſcrimen incurreret, & animæ detrimentum, in eum nihilominus irruerunt, & plagis impoſitis abierunt, ſemivivo relicto, unde poſt dies [c] aliquot ſpiritum exhalavit. Ab illo autem tempore uſque hodie prædictus Diaconus de eo, quod contigerat, triſtis effectus, ab adminiſtratione ceſſavit: & nondum expleto biennio, habitum induit monachalem. Unde à nobis ſuppliciter petiit edoceri, utrum poſſet in officio diaconi miniſtrare; & ſi hoc ei liceret, an poſſet ad majorem ordinem promoveri. Licèt autem (ſi præmiſſis veritas ſuffragatur) præfatus diaconus ſuper Abbatis interitu non videatur fuiſſe culpabilis, quia tamen bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, ubi culpa non eſt, quod ab adminiſtratione officij ſe propria voluntate ſuſpendit, vel habitum induit regularem, ſibi non ad peccatum adſcribimus, ſed ad meritum reputamus. Quocirca fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi præmiſſa noveritis veritate ſubnixa, ſæpedictum Diaconum non ſolum in diaconatus officio miniſtrare, ſed etiam ad ordinem presbyteratus aſcendere, ſi aliud canonicum non obſtiterit, liberam concedatis auctoritate Apoſtolica facultatem: præſertim ſi ſuper hoc non fuerit reſperſus infamiâ, cùm ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem ejus expreſſam, eo cauſam, vel occaſionem non dante, auſu ſacrilego proponitur à conſanguineis attentatum, divinâ Scripturâ teſtante, quod anima quæ peccaverit, ipſa morietur: & filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filij; quamvis hoc ipſum verius ad æternam, quàm ad temporalem referatur vindictam. Datum Reat. 2. nonas Auguſti, Pont. noſtri anno 1.

NOTÆ

NOTÆ.

a I*Dem.*) Iu quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. tantùm legitur *Idem:* ſed literam & inſcriptionem teſtituo ex ipſo regeſtro Innocentii III. correcto à Sirleto, ubi *lib.* 1. *fol.* 152. repetitur textus hic. De Oſcenſi & Tiraſſonenſi Eccleſia egi *in c.* 1. *de his quæ vi*:

b *Ioannes de Pinna.*) Ita legendum eſt, *de Pinna*, non *de Puna*, ut legitur in hac ſexta collectione, quod percelebre monaſterium eſt in Regno Aragoniæ, ut retuli *in c. cùm olim de cenſ.*

c *Poſt dies aliquot.*) Unde credebatur ex ea percuſſione obiiſſe, juxta ea quæ adduxi *in can.* 5. *Concil. Illibert.*

COMMENTARIUM.

I. IRregularitatem hanc ex homicidio contrahunt, non ſolùm qui illud propriâ manu perpetrarunt, verùm & qui conſilium homicidio, aut mutilationi dedit, *cap. perniciose, de pœnit. diſt.* 1. ubi præſens conſilium, ut homicidium fiat, dicitur homicida. Probant textus *in c. ſi quis viduam.* 50. *diſt. cap.* 2. *de cleric. pugnant. cap. ſicut dignum*, §. *qui verò*, & §. *ultimo, hoc tit.* Quæ ſententia accipienda eſt, dummodo homicidium, vel mutilatio re ipſa ſequatur; & dum is, qui conſilium accepit, reverà moveatur ex tali conſilio, argumento legis *non ſolùm.* § *ſi mandato, ff. de injuriis*: vel ſaltem roboretur ejus voluntas, & animus augeatur, ut docent Abbas *in cap. ad audientiam, hoc tit.* & *in cap.* 1. *de offic. deleg.* Suarez *de cenſur. diſp.* 44. *ſect.* 3. Avila *eodem tractat.* 7. *part. ſect.* 2. *dub.* 3. Sanchez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 44 Gibalinus *de irregul. cap* 4. *confect.* 11. *fol.* 140. Illud tamen dubitari ſolet, an ſi ille, qui conſuluit homicidium, retracter conſilium, & conetur homicidæ ſuadere, ut à tali homicidio recedat, & cùm id aſſequi non poſſet, homicidium ſequatur, maneat irregularis? Et irregularem eum non manere, communiter docetur, dummodo poſt prædictam retractationem, ſi eam non ſufficere agnoverit, admoneat ipſum occidendum, in cujus perniciem conſilium datum fuit, in genere; ne peccatum conſulentis detegatur, ut poſt Navarr. *cap.* 27. *num.* 233. docet Suarez *ubi ſuprà*, Gibalin. *dict. cap.* 4. *confect.* 12. Limitatur autem ſuprà tradita doctrina, ut non procedat in Principibus, vel eorum Conſiliariis legem concedentibus, vel eam rogantibus, in qua tranſgreſſoribus pœna mortis, vel mutilationis membri imponitur; nam tunc non erunt irregulares judicandi, quia non imminet caſus, propter quem ſimilis lex conditur, etſi poſtea eveniat, ut tranſgreſſores capitali pœna afficiantur. Ratio eſt, quia in tali caſu ſimiles Conſiliarii non animadvertunt in certam perſonam, ſed tantum provident ut homines ſe abſtineant à delictis. Pro qua ſententia faciunt textus *in cap. eos, ne clerici vel monachi, cap. final.* 31. *diſtinct.* ubi docuêre Dominicus, Gemin. Diaz. *in praxi crimin. cap.* 61 *num.* 3. Archid. *in cap. officia*, 23. *quæſt.* 5. prædicatores Principum & eorum confeſſores hortantes illos generaliter, & indiſtinctè, ut juſtitiam faciant, malefactoreſque puniant, ſi exinde moveantur, & aliquem pœna capitali afficiant, irregulares non fieri.

2. *De jubente homicidium.* Etiam mandans homicidium fieri per alium, eo ſequuto, irregularis manet, *cap. ſicut dignum*, §. *clericus, hoc tit.* & apertè probatur *ex cap. ultimo, hoc tit. lib.* 6. ubi jubens aliquem verberari, etſi expreſsè caveat, ne occidatur, tamen homicidio ſequuto manet irregularis, propter homicidium ſaltem indirectè voluntarium. Ergo qui directè mandat homicidium fieri, ſine dubio incurrit irregularitatem homicidii voluntarii, quia ille cauſa eſt homicidii: & qui per alium facit, perinde habetur, ac ſi per ſe ipſum faciat. Docent Suarez *dict. diſp.* 44. *ſect.* 3. Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 18. *cap.* 6. Bronchorſt. *cent.* 2. *aſſert.* 75. Manrique *de different. utriuſque fori, quæſt.* 98. Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 5. *quæſt.* 3. *per totam.* Quæ doctrina procedit etiamſi fuerit mandatum tacitum de occidendo, veluti ſi injuriam paſſus dixerit alicui ex filiis, vel familiaribus: Non venias in domum meam donec aliquid novi audiam de te; ut docent Bartolus, Baldus, & Angelus *in l. ſi quis mihi bona*, §. *ſed quid ſi mandavero, ff. de acquir. haredit.* Majolus *lib.* 5 *de irregul. cap.* 48. *n.* 8. Covarruv. *in præſenti*, 2. *part.* §. 1. *num.* 13. Dubitari tamen meritò ſolet, an jubens homicidium evitet irregularitatem revocando mandatum antequam homicidium fiat. Et dicendum eſt, irregularem eo caſu non manere, etiamſi non moneat ipſum occidendum. Ratio eſt, quia factâ revocatione, qui dederat mandatum, non poteſt dici cauſa homicidii; nam qui illud commiſit, ex ſua voluntate potiùs, quàm ex mandato alterius illud perpetravit, ut docent Suarez. *dict. ſect.* 3. Navarrus *dicto capit.* 27. *num.* 233. Ioannes Brunellus *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 43. Candelabrum aureum 2. *p. de irregul.* §. 2. Suarez. *dicta ſect.* 3. Similiter nec irregularis manet, qui homicidium ratum habuit, ſi conſilium, aut mandatum non dedit, ut docent Suarez *dict. ſect.* 3. Hurtado *de irregul. difficult.* 7. *n.* 25. Majolus *dict. lib.* 5. *cap.* 48. §. 5. quæ ſententia apertè probatur primò ex eo, quia irregularitas non contrahitur niſi in caſibus à jure expreſſis, *dict. cap. is qui, de ſent. excom. lib.* 6. & in jure Pontificio nunquam talis irregularitas ſtatuta legitur: Ergo incurri non poteſt. Secundò, quia nemo irregularitatem ob homicidium contrahit, niſi illius cauſa fuerit aliquo modo: ſed qui homicidium ratum habuit, non poteſt dici ejus cauſa: ergo irregularitatem non contrahit. Tandem facit, quia lex aliquem actum prohibens, nunquam comprehendit illum ratum habentem, niſi ſpecialiter id in ea caveatur, ut *in cap. cùm quis, de ſent. excom. lib.* 6. *cap. felicis, eod. lib. Clement.* 1. *eod. tit.* Ergo cùm nullâ canonicâ ſanctione cautum legamus, ratum habentem homicidium irregularem manere, non poſſunt aliæ ſanctiones de homicida agentes ad ratum habentem homicidium extendi. Nec obſtat, ratihabitionem mandato comparari, *cap. ratihabitio, de R. I. lib.* 6. Nam reſpondendum eſt, eam regulam procedere in univerſum, quoties ſpecifica deciſio minimè deſideratur, ut in præſenti caſu contingit; tunc enim non valet argumentum à ratihabitione, quæ mandato per æquipolleus, non in ſpecie comparatur, nec idem eſt cum mandato, argumento legis *melius.* & legis *qui harede, ff. de condit. & demonſtr.* §. *ult.* Unde licèt irregularitas ex mandato contrahatur, non idem erit dicendum in ratihabitione. Deinde ètiam quæri ſolet, an ad hoc, quod mandator incurrat irregularitatem, neceſſarium ſit quod mandararius accepter mandatum; quia contingere poteſt, quod eo tempore, quo illi mandatur, dicat ſe nolle illud munus aſſumere, poſtea verò mutatâ voluntate homicidium exequatur

ſine

ſine novo juſſu; immò potiùs contra voluntatem ipſius mandantis, ſi jam itam mutavit. In qua quæſtione dicendum eſt, non eſſe neceſſariam acceptationem, & ita eo in caſu mandantem manere irregularem, etiamſi nihil denuò juſſerit, vel ſi retractaverit voluntatem ſuam, dum ſufficienter non revocaverit mandatum. Et ratio eſt, quia crimen, quod mandando cummiſerat, adhuc perſeverat, & ſic ſemper manet ex vi prioris mandati non revocati exhortatio in mandatario; unde licèt à principio non conſenſerit, poteſt tamen ex vi prioris mandati moveri, & induci ad homicidium; & ita illud imputatur mandanti, dum mandatum non revocavit, ut docuerunt Innocent *in d. cap. ad audientiam, hoc tit.* Suarez *dict. ſect* 3. Majolus *lib.* 5. *de irregular. cap.*48.

3. His præmiſſis, cùm in præſenti caſu Petrus, nec conſilio, nec exhortatione homicidium fieri ſuaſiſſet, aut illud fieri mandaſſet, immò potiùs inhibuiſſet ne Abbas læderetur, irregularitatem non contraxit, etſi ejus causâ homicidium perpetratum fuiſſet, ut de ſimnnia in non diſſimili caſo probavi *in c. per tuas, de ſimonia* : quare illa verba hujus textus *Concedas auctoritate Apoſtolica*, potiùs reſerenda ſunt ad declarationem, quàm ad diſpenſationem. Si autem in præſenti caſo, dum de occidendo Abbate, ſeu vulnerando in præſentia Petri agebatur, ipſe taceret, ſequuto homicidio, eum regularem manere docuerunt Gibalin. *de irregul. c.* 4. *conſect.*14. *fol.*155. Felinus *in præſenti* : qui alia dubia de ſuadentibus, vel non homicidium, proponit, & exponit.

CAPVT XVIII.

Idem [a] *Abbati ſanctæ Trinitatis de Maleleon.*

SIgnificaſti nobis per literas tuas, quod cùm quidam maleficus ingreſſus Eccleſiam de Brucio, Dei timore poſtpoſito, [b] Euchàriſtiam cum altarium ornamentis & libris eccleſiaſticis extra Eccleſiam aſportaſſet, dilectus filius Laurentius presbyter Eccleſiæ, lator præſentium, regularis Canonicus, quem in prædicta Eccleſia de Brucio inſtitueras Capellanum, præfatum iniquitatis filium foſſorio arrepto percuſſit : [c] ſed ſi ad mortem fuit ictus hujuſmodi, tu, & ipſe penitus ignoratis. Cùm autem parochiani Eccleſiæ memoratæ audirent prædictum maleficum ornamenta Eccleſiæ aſportantem, ipſum arreptis gladiis, & fuſtibus in eodem loco protinus occiderunt. Prædictus verò Laurentius de ſua ſalute præcogitans, evoluto anno, ſub titulo confeſſionis rei ordinem tibi [d] revelavit, pro quo nobis humiliter ſupplicaſti, ut cum eo miſericorditer agere dignaremur. Licèt autem contineatur in Canone, [e] quod ſi quatuor homines, aut quinque, vel plures contra hominem unum rixati fuerint, & ab his mortuus fuerit vulneratus, quicumque illorum ei plagam impoſuerit, homicida, ſecundùm ſtatuta canonum, judicetur. Quia tamen in alio canone dicitur de presbytero, qui Diaconum equitantem percuſſit, & ipſe cadens ex equo, cervice fractâ interiit, quod ſi non ad mortem percuſſus eſt, incautè agenti presbytero competens pœnitentia eſt indicenda, ita quod aliquanto tempore a Miſſarum ſuſpenſus ſolennis, denuò ad ſacerdotale officium revertatur. Quod ſi veraciter qualicumque percuſſione presbyteri mortuus eſt Diaconus, nullâ ratione more ſacerdotis permittendus eſt miniſtrare, etiamſi voluntatem non [g] habuerit occidendi. Nos in præmiſſo caſu credimus diſtinguendum, utrum conſtare poſſit, quod præfatus ſacerdos non inflixit percuſſionem lethalem, de qua videlicet, ſi aliorum vulnera non fuiſſent ſubſecuta, percuſſus minimè interiiſſet : & ſi percuſsor voluntatem non habuerit occidendi, nec ipſius ſtudio, vel [h] conſilio, vel mandato proceſserint alii contra illum. Et quidem ſi hoc ita ſe habet (quod forſan ex eo poſset oſtendi, ſi certa apparuiſset percuſſio ab eodem inflicta, tam modica, & tam levis, in ea corporis parte, in qua quis de levi percuti non ſolet [i] ad mortem, ut peritorum judicio medicorum talis percuſſio aſsereretur non fuiſſe lethalis;) cum de cæteris credendum ſit ipſi ſacerdoti, qui non accuſatur, vel denuntiatur ab aliquo, ſed per ſe ipſum de ſua ſalute ſolicitus conſilium appetit ſalutare; poſt pœnitentiam eidem ad cautelam injunctam, in ſacerdotali poterit officio miniſtrare, religionis accedente favore, cùm ſit canonicus regularis, & ſine omni ſcandalo pòſſit ſacerdotale officium exercere. Quod ſi decerni non poſſit, ex cujus ictu percuſſus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi tunc ſacerdos: & ſi forſan homicida non ſit, a ſacerdotali officio abſtinere debet; cùm in hoc caſu ceſſare [k] ſit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum, timeatur. Utrum autem de illis ſit ſimile ſentiendum, quorum unus, ſed quis, omninò neſcitur, [l] homicidium perpetravit, ſi forſan ad ſacros ordines recipiendos præſententur, utrum omnes ſint pariter repellendi, cùm diſcerni non poſſit, qui debeant inculpabiles judicari

judicari, diligens inveſtigator advertat, quamvis hic caſus ſit ab illo valdè diverſus. Si verò quemadmodum perhibetur, ſacerdos iſte priùs ab illo percuſſus ſacrilego, mox eum cum ligone in capite repercuſſit, quamvis vim vi repellere omnes leges, & omnia jura permittant, quia tamen id debet fieri cum [m] moderamine inculpatæ tutelæ, non ad ſumendam vindictam, ſed ad injuriam propulſandam, non videtur idem ſacerdos à pœna homicidii penitus excuſatus: tum ratione inſtrumenti, cum quo ipſe percuſſit, quod cùm grave ſit, non ſolet levem plagam inferre; tum ratione partis, in qua fuit ille percuſſus, in qua de modico ictu quis ſolet lethaliter lædi; maximè cùm ſecundùm vulgare proverbium aſſeratur, quod qui ferit primò, ferit tangendo; qui ferit ſecundò, ferit dolendo: unde penſatis omnibus ei creditur expedire, ut cum humilitate abſtineat à ſacerdotali officio exequendo.

NOTÆ.

a *MAleleon.*) Ita legitur in quarta collectione, *ſub hoc titulo, cap. 2.* in hac autem ſexta legitur *Mandelberg.* Sed adhuc non inveni urbem ſeu locum, ubi monaſterium hoc ſanctæ Trinitatis eſſet.

b *Eucharistiam.*) Quæ ſervari debet in Eccleſia, juxta tradita *in cap. 1. de cuſtod. Eucharist.*

c *Percuſſit.*) Cùm furem diurnum non poſſit occidere, præcipuè quia proclamatio hoc caſu ſufficiebat, cùm parochiani propè eſſent, ut notavi *in cap. 3. hoc tit.*

d *Revelavit.*) Conceſſâ videlicet facultate pateſaciendi caſum Romano Pontifici, vel aliis, juxta tradita *in cap. 2. de off. ordin.*

e *Canone.*) Videlicet *cap. ult. 23. quæſt. final.* qui citatur ex Concilio Wormac. ab Ivone Carnotenſi *part. 10. Decreti, cap. 179.* Burchardo *lib. 6. Decreti, cap. 42.* & in Pœnitentiali Romano *tit. 1. cap. 15.*

f *In alio Canone.*) Relato *in cap. ſtudeat, 50. diſtinct.*

1. g *Voluntatem non habuerit.*) Non quia voluntas tantùm occidendi poſſit irregularitatem inducere, niſi ſequutâ occiſione, ſeu membri mutilatione; ſiquidem certum eſt ex deliberata voluntate occidendi hominem, etiam ad actum externum deducta, ſi modò nec homicidium, nec membri amputatio ſequuta fuerit, non incurri irregularitatem, ut conſtat *ex cap. fin. 15. quæſt. 1. cap. ſicut dignum, § illi autem, hoc tit.* ibi: *Si de illa captione mors ejus ſequuta fuerit*; ut docent Maiolus *lib. 5. cap. 48. num. 4.* Suarez *de cenſur. diſput. 44. ſect. 2.* Covar. *in Clement. ſi furioſus, 2. part. in initio, num. 2.* Nec contrarium probant textus *in cap. ſi præterea 29 cap. ſi quis 30. de pœnit. diſt. 1.* & præceptum illud divinum, *Non concupiſces*, quo inordinatus ſolius mentis appetitus damnatur. Et *in l. ſi quis cum telo, Cod. ad leg. Corn. de ſicariis*: ubi ſola voluntas occidendi ad actum exteriorem deducta punitur. Ergo irregularitas etiam incurri poteſt ex deliberata voluntate. Nam reſpondendum eſt, animum delinquendi in mente retentum, & opere non declaratum, non puniri in ſoro exteriori, ſed tantùm in interiori, ut conſtat *ex dict. c. præterea, dict. cap. ſi quis,* ubi dicitur furti teneri, qui ſolo timore non furatur; & non minùs delinquere eum: cui ſola eſt voluntas peccandi, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur: quod eſt intelligendum quoad Deum, non quoad homines, juxta textum *in l. cogitationis, ff. de pœnis,* relatum *in c. cogitatis, de pœnit. diſt. 1.* Deus enim, cui actus internos comprehendere, & perſcrutari reſervatum eſt, *lib. 1. Regum, cap. 16.* D. Paulus *1. ad Corinth. c. 4.* non ex opere, & effectibus judicat, ſed ex corde, *c. qui pejerare 22. qu. 5.* & ex corde procedere adulteria, & cætera peccata traditur *in c. 15. Matthæi, cap. 1. 15. quæſt. 6.* in quem ſenſum accipiendi ſunt textus *in cap. ſi quid inveniſti 14. q. 5. c. Chriſtiana 32. q. 5. cap. erubeſcant, 32. diſt.* cum aliis adductis per Felinum *in c. 1. de præſumpt.* Itaque in ſoro exteriori voluntas in mente retenta, non deducta ad actum externum, puniri non debet, *dict. l. cogitationis, ſ. 1. § hæc autem, in fine, ff. quod quiſq; juris.* Unde cùm irregularitas ſit impedimentum inductum lege canonica, ut probavi ſuprà *in c. de cæteris*; ideò propter actum internum incurri non poteſt irregularitas. Nec etiam obſtat quod in nonnullis privilegiis Romani Pontificis conceditur facultas diſpenſandi in irregularitate purè mentali, ut conſtat ex Concil. Baſileenſi *ſeſſ. 14.* & in Bulla Cruciata conceſſa à Pio IV. anno 1561. Non poteſt autem irregularitas vocari purè mentalis, niſi ex actu purè mentali. Ergò ſupponit Pontifex dari aliquam irregularitatem mentalem, aliàs illuſoria eſſent illa privilegia. Nam huic difficultati ut ſatisfaciant Doctores varia adducunt. Henriquez *lib. 6. ſumma, cap. 14. § 4. lit. X.* affirmat illam clauſulam poſitam eſſe ad cautelam, propter conſcientiam ſcrupuloſorum. Ledeſma *in 2. 2. quæſt. 26. art. 2.* aſſerit clauſulam illam non eſſe ſummi Pontificis, ſed à quæſtoribus impoſitam fuiſſe. Sed rectiùs Suarez ubi ſuprà, *num. 9.* Corduba *lib. 5. qu. 43. dub. 2.* aſſerunt irregularitatem mentalem vocari eam, quæ licèt per actum externum contrahatur, pendet tamen ex aliqua conditione purè mentali, veluti quod fiat ex certa ſcientia, contemptu, odio, præſumptione, aut pertinacia, ut quando quis excommunicatus eſt, quia egit, vel omiſit aliquid ſcienter, doloſè, & præſumptuoſè, juxta ſpeciem textus *in cap. penult. verſ. cæterùm, de Clericis excomm.* vel ſi Eccleſia imponat irregularitatem celebranti baptiſmum ſine intentione; nam talis irregularitas dicetur mentalis, quia originaliter provenit ex illo animo culpabili.

h *Conſilio, vel mandato.*) juxta tradita commentario antecedenti.

i *Ad mortem.*) Non tamen omnis, qui lethaliter vulneratus eſt, moritur, *l. 1. § ultim. ff. ad Syllan.* ſicut nec omnis moritur, cui lethalis morbus eſt, auctore Galeno *lib. 6. aphoriſm. Hippocrat. aphoriſm. 18.* quia in vulneribus alia ſunt, in quibus plus medicamenta, alia in quibus manus plus proficit, ex Cornelio Celſo *lib. 5. cap 26.* itaque eventus expectandus eſt; niſi enim mors ſequuta ſit, exiſtimari non poterit antea vulnus fuiſſe mortale: & ideò ſi ſervus mortiferè vulneratus, poſtea ruinâ, vel naufragio perierit, de occiſo, non de vulnerato agendum eſſe docuit Ulpianus *in l. huic ſcripturæ 15. § 1. ff. ad leg. Aquil.* Eam ta- 2.

tionem aſſignans, quia poſt ruinam, vel naufragium non poteſt apparere, an ſervus ſit occiſus. Inde etiam Celſus *in l. item* 11. §. *Celſus, ff. ad l. Aquil.* docet, quod ſi alius lethale vulnus inflixerit, alius poſtea occiderit, priorem non teneri de occiſo, ſed de vulnerato; poſteriorem teneri de occiſo, quia occidit, & meritò, quia propter poſterioris homicidium non apparet fuiſſe me vulnus lethale. Nec contrarium docet Julianus *in l. ita vulneratus* 51. *ff. ad l. Aquil.* ubi docet, ſervum vulneratum eſſe ab uno, ex cujus ictu certum eſt moriturum eſſe; & poſtea ab alio exanimatum: & exiſtimat, utrumque de occiſo teneri. Quia facilè procedit Juliani ſententia, ſi obſervemus verba illa: *Certum eſt moriturum eſſe.* Quibus non tantùm ſignificatur vulnus eſſe mortale, ſed omninò moriturum eſſe, ut in ſimili caſu docuit Papinianus *in l. in ratione* 11. §. *ſi ſervus. ff. ad l. Falcid.* ibi: *Qui moriente domino ea valetudine affecti fuerant, ut eos non poſſe vivere certum eſſet.* Sunt enim quædam vulnera inſanabilia, veluti cordis percuſſio, quæ omninò hominem perimit. Julius Solinus *Polyſt. cap.* 1. ibi: *Convenit inter omnes corda primùm ex univerſis formari carne, eamque in diem quintum & ſexageſimum creſcere, deinde minui, ut ex oſſibus ſpinæ: ea propter capitale eſſe, ſi pars altera noceatur.* Similiter percuſſio cerebri, medullæ ſpinæ, item pulmonis percuſſio inſanabilis eſt, nec non ſi diaphragma ruptum ſit; nam diaphragma eſt muſculus, qui dividit cor, & pulmones à liene. & jecore. Æquè etiam mortalia ſunt vulnera, ſi arteriæ ruptæ ſunt, veluti arteria venoſa, arteria vocalis, & arteria aſpera. De quibus, & aliis vulneribus agunt Hippocrat. *aphoriſ.* 18. *ſent.* 6. ibi: *Cui veſſica perforata fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut ſeptum tranſverſum, aut tenue quoddam inteſtinum, aut ventriculus, aut jecur, lethale eſt.* Cornel. Celſus *lib.* 5. *cap.* 26. ibi: *Servari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui jecinoris porta, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuique aut pulmo medius, aut jejunum, aut tenue inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt. cuive circa fauces grandes venæ, vel arteria præciſa ſunt.* Alia autem vulnera ſunt, quæ quamvis ad ſanitatem vix perveniant, non tamen de eorum incolumitate deſperatur. Idem Celſus *dict. cap* 26. Quare in illis non expectatur eventus, in his verò eventus expectandus eſt. Unde fit, quod ſi quis alteri vulnus in corde, vel in pulmone inflixerit, illicò nullo expectato eventu occidiſſe creditur, ac proindè quamvis poſtea ex plaga, quam alius impoſuit, celeriùs mortuus ſit, uterque de occiſo tenetur, *dict. l. ita vulneratus.* Si autem vulnus non ita lethale ſit, primus de vulnerato, ſecundus de occiſo tenetur, ut docuerunt Cujacius *lib.* 86. *Digeſtor in dict. l. ita vulneratus*, Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de leg. Cornel. de ſicariis. c.* 3. D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap* 3. *ſect.* 3. Quoad irregularitatem autem, de qua in præſenti textu agitur, certum eſt, non ſolùm eum, qui occidit, verùm etiam qui mortiferè vulneravit, irregularitatem contrahere, ut ex hoc textu communiter reſolvunt repetentes *hic*, Villadiego *in tract. de irregul. cap. de Cleric. percuſſore, numer.* 3. Valentia *tom.* 2 *illuſtr. tract.* 4. *cap* 4. *num.* 33.

3. j *Judicio medicorum.*) Qui adhibendi ſunt periti in arte, juxta tradita *in cap.* 3. *de probat.* quia in his quæſtionibus medici judicant, non Jureconſulti: creditur autem illis, ſi cum juramento deponant, abſque eo tamen non facilè fides habetur, ſicut nec uni, niſi fortaſſe plures haberi non poſſint; quo caſu neceſſariò unius judicio ſtandum eſt, argumento legis 6. *Cod. de re milit. lib.* 1. *in princip.* &c. §. *de inſpiciende, ff. de ventre inſpic. lib.* 1. §. *idem, lib.* 20. *ff. de quæſt. novella* 7. *Juſtin. cap.* 1.

k *Ceſſare ſit tutius.*) Verba hæc expoſui ſupra *in cap. ad audientiam.*

l *Homicidium perpetravit.*) Si propter hominem occiſum criminaliter agatur, & plures præmeditato conſilio in eum irruerunt, ſive omnes percuſſerint, ſive aliquis, ſive unus, omnes tamen ultimo ſupplicio tanquam homicidæ puniuntur, quia omnium idem dolus, & facinus æquale eſt, *l.* 2. §. *ſi quis non homines, de vi bonor. rapt. l.* 3. *ff. ad leg. Jul. de vi privat. cap. ult.* 23. *quæſt. tit. lib.* 57. *ſtili*: & ita omnes manent irregulares. Docent *Paz. in dict. l.* 57. Anton. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 36. Covarr. *in Clement. ſi furioſus,* 2. *part.* §. 2. *num.* 2. *verſ. Primus caſus,* Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 103. Sed ſi non præmeditato conſilio, ſed caſu rixa orta fuerit, & conſtet, quod vulnus lethale ſit, & quis illud intulerit, ille tantùm, qui hominem mortiferè vulneravit, tenebitur de occiſo, cæteri ſi non vulneraverint, non tenebuntur; ſi autem vulneraverint, propter vulnera ſolummodo, non propter mortem puniendi erunt, cùm ſingulorum diſpar culpa, & inæquale fuerit delictum, *lib.* 1. §. *Divus, lib. ult. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*: quo caſu ille ſolus, qui lethale vulnus intulerit, irregularis fit. Gomez, & Covar. ubi ſupra, niſi non ex uno potiùs, quàm ex altero, ſed ex omnibus pariter vulneribus mors fuerit illata; tunc enim omnes homicidæ cenſentur, & irregulares ex hoc textu, & ex *cap. final.* 23. *quæſt.* 5. Quod ſi omnes vulnera intulerint, & unum tantùm lethale vulnus fuit, nec appareat à quo illatum fuerit, licèt jure civili pœnâ pecuniariâ omnes tenerentur, *l. item Mela* 11. §. *ſi plures. ff ad leg Aquil. l.* 1. §. *ult. ff. de his qui dejecerunt*: criminali tamen ordinariâ pœnâ mortis puniri non debent, ex ratione legis *abſentem* 5. *ff. de pœnis*: ſed potiùs extraordinariâ coërcebuntur, ut defendunt Gomez, & Valentia *ubi ſuprà* Faber *in ration. ad textum in d. l. ita vulneratus.* Similiterque ſi unus tantùm lethale vulnus intulerit, cæteri autem non vulneraverint, & quis eorum fuerit, non appareat, omnes à pœna mortis erunt immunes, ſed arbitrio judicis coërceri debent, *d. l.* 57. *ſtili.* Jul. Clarus *lib.* 5. *ſent.* §. *homicidium, n* 3. ſed eo caſu omnes irregulares eſſe reſolvunt Covar. *ubi ſuprà, n.* 5. Valentia *d. c.* 4. *num.* 33. 4.

m *Moderamine inculpatæ.*) Occidens enim aliquem ſe defendendo, quando aliter mortem vitare non valet, irregularis non eſt, *Clement. unic. hoc tit.* Ratio eſt, quia ad irregularitatem contrahendam propter homicidium privatum neceſſaria eſt culpa homicidii, ſaltem aliqua: is verò, qui ad defenſionem aliquem occiderit, nullam culpam homicidii contrahit: ergo non erit irregularis. Minor probatur, nam unicuique naturali ratione permiſſum eſt ſe ab aggreſſore defendere, *l. ut vim, ff de juſt. & jur. l.* 1. § *cùm arietes, ff. ſi quadrupes pauperiem feciſſ. dic. l. ſed etſi, l. ſcientiam*, §. *qui cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. l.* 1. §. *vim vi, l.* 3. §. *eum igitur, ff. de vi & vi armata, l. furem nocturnum. ff de ſicar, l.* 2. & 3. *Cod. eod. tit. l.* 1. *Cod. unde vi, l.* 1. *Cod.* 5.

quando

quando liceat ſe vindicare, *cap.* 2. *cap. ſuſcepimus*, §. *ſignificaſti* 1. & 2. *de homicid. c.* 3. *de ſent. excom. c. dilecto, eod. tit in* 6. & *Clement. paſtoralis*, §. *caterùm*, *de re judicata*: quibus conſonant lex 3. 4. & 8. *part.* 7. lex 4. *tit.* 13. *lib.* 8. *Ordin.* lex 4. *tit.* 23. *lib.* 8. *recopil.* quibus ſuffragatur, quod Cicero in oratione pro Milone ſic ſcribit: *eſt enim hac, judices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus, ut ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, honeſta omnis ratio eſſet expediendæ ſalutis*. Eſt enim à natura conceſſum, ut vim vi repellere poſſimus, ut omne animal naturâ duce ad conſervandum ſe, & ſpeciem ſuam impellitur, ut ait Ariſtoteles *lib.* 1. *polit.* & probavi ſuprà *in cap.* 3. *hoc tit.* Ampliatur præſens doctrina, ut procedat etiam caſu, quo occidens ſe defendendo animum, & intentionem occidendi habet: cujus reſolutionis ratio duplex eſt. Prima, quia in quolibet actu inſeparabiliter ineſt voluntas poteſtati, argumento textus *in l. multùm intereſt*, *Cod. ſi quis alteri, vel ſibi*. Ergo dum lex permittit poteſtatem occidendi aggreſſorem, permittere etiam videtur intentionem, & voluntatem occidendi. Secunda, quia defenſio à jure permiſſa eſt: ergo jure debet etiam permitti voluntas occidendi; quia occiſio eſt medium neceſſarium defenſionis, tanquam præambulum neceſſarium ipſius, argumento legis *illud*, *ff. de acquir. hæred.* docuerunt Navar. *in manuali, cap.* 15 *nu.* 2. Sotus *de juſtitia*, *quæſt.* 1. *art.* 1. Nec obſtat textus *in cap. de occidendis* 23. *quæſt.* 5. ubi permittitur judici, & militi occidere ſe defendendo animo occidendi, quaſi ſecus ſit in aliis: cujus textus, & aliorum jurium, & rationum argumento contrariam ſententiam defendunt D. Thomas 2. 2 *quæſt.* 64. *art.* 7. & Cajetanus *ibi*, Tabiena *verbo homicidium*, *quæſt.* 7. & Abulenſis *ſuper Matthæum cap.* 5. *part.* 26. nam tenendo priorem opinionem reſpondendum eſt, textum *in dict. cap occidendis*, loqui quando non occidit quis ſe defendendo, ſed occidit præveniendo ad cavendam injuriam, vel mortem futuram: quo caſu dicitur homicida, quia non occidit ſe defendendo; ſecus verò eſt, quando aliquis occidit in ipſo actu aggreſſionis, quia tunc occidere permittitur, quamvis habuerit animum occidendi. Hoc tamen homicidium defenſionis causâ commiſſum debet fieri ſervato moderamine inculpatæ tutelæ ex præſenti textu; aliàs voluntarium dicitur, *l.* 1. *Cod. unde vi*: docet Acunna *in cap. miror* 50. *diſt.* Bartholomæus Sanchez *in repet. ad eundem textum*.

COMMENTARIUM.

6. DUbium enim, & non leve, tam apud Canoniſtas, quàm Theologos eſt, an in caſu dubio debeat quis irregularis judicari, vel non? Et in dubio neminem irregularem cenſendum eſſe, docuerunt Innocent. *in cap. ad audientiam*, *ſupra hoc titulo*. Covar. *in Clement. ſi furioſus*, 1. *part. in initio*, Navarrus *in c. ſi quis autem, de pœnit. diſt.* 7. Garcia *de benefic.* 7. *part. cap.* 1. *num.* 21. Ioannes Sanchez *in ſelect. diſput.* 42. *num.* 14. Hurtado *de irregul. lib.* 2. *difficult.* 4. Turrianus *de cenſur. lib.* 8. *diſp* 17. *dub.* 3. affirmant verò irregularem eſſe judicandum Sanchez *tom.* 1. *ſumma, lib.* 1. *cap.* 10. Avila *de cenſur. part.* 7. *diſp.* 2. *dub.* 5. Villalob. *in ſumma*, *tom.* 1. *tract.* 1. *difficul* 22. *num.* 2. Flores de Mena *variar. quæſt.* 9. Sayrus *de cenſur. lib.* 2. *cap* 2. *num.* 16. Vgolinus *eod. tract. cap.* 4. §. 2. *num.* 3. Azor 1. *part. l.* 2. *cap.* 19. *qu.* 29. Alii docent in foro exteriori neminem in caſu dubio irregularem credi, ſecus verò in foro interiori, quia probi hominis eſt ibi culpam timere, ubi culpa minimè reperitur, *c. final.* 5. *diſt. c.* 2. *de obſ. jejun.* Ita docuerunt Abbas, Hoſtienſis, & Joannes Andreas *in dict. cap. ad audientiam*, Armilla *verbo Irregularitas, num.* 8 Tabiena *eod. verbo, num.* 3. Ledeſma, Majolus, Philiarcus, & Farinac. quos refert Eſcobar *de utroque foro*, *art.* 1. §. 5. Alii diſcrimen conſtituunt inter irregularitatem provenientem ex homicidio, & inter provenientem ex aliis cauſis. In irregularitate proveniente ex homicidio etiam in dubio præſumi quem irregularem aſſerunt, quia id expreſſum eſt in præſenti. & ſupra *in cap. ad audientiam*; ſecus verò in aliis caſibus, quia id expreſſum non eſt. Ita Layman *part.* 2 *moral. lib.* 1. *cap.* 5. §. 4. *num.* 39. Bonac. *de cenſur. diſp.* 7 *quæſt.* 1. *punct.* 5. Alii relati à Barboſa *in dict. cap. ad audientiam, num.* 3. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 73. Tandem alii exiſtimarunt aliter diſtingoendum eſſe, videlicet aut dubium eſt juris, an ſcilicet irregularitas pro certo delicto inflicta ſit, & eo caſu nullo modo quem irregularem credi; aut dubium erat facti, an videlicet factum propter quod irregularitas impoſita eſt commiſſum fuerit; & in hoc caſu præſumi quem irregularem, quia in dubiis tutiorem partem ſequi debemus, *c.* 3. *de ſponſal c.* 2. *de conſanguin. cap. unic. de ſcrutin.* Ita docuerunt Covar. *ubi ſupra*, Suarez *diſput.* 40. *ſect.* 6. Gibalin. *de irregul. cap.* 2. *conſect.* 6. Sed placet opinio negativa, ſcilicet quocunque caſu dubium vertatur, excludi irregularitatem in utroque foro, dum ita res dubia eſt, ut nullo modo veritas probari valeat, etiam præſumptionibus. Et quidem ſi dubium juris eſt, conſtat irregularitatem tantùm contrahi in caſibus, à jure expreſſis; & ſi dubium facti ſit, etiam probatur hæc ſententia, quia nemo punitur ob peccatum dubium, *cap. nos*, *cap. Iudex* 2. *quæſt.* 1. *l.* 3. §. 1. *ff. de minor. l. abſentem*, *ff. de pœnis, l. final. Cod. de probat.* in dubiis enim favendum eſt reo, *cap. cum ſunt*, *de R. I. in* 6. quia procliviores ſumus ad liberandum, quàm ad ligandum, *l. Arrianus*, *ff. de O. & A.* Nec hoc ſolùm procedit in foro exteriori, ſed etiam in interno; ſi enim quis dubitet, an votum feciſſet, necne, non tenetur ipſum adimplere, ut viginti authoritatibus relatis probat Diana 4. *part. tract.* 3. *reſol.* 11. & dubitans an damnum intulerit, ad reſtitutionem non tenetur. Diana *ibidem. reſol.* 27. & in dubio an caſus ſit reſervatus, necne, non creditur reſervatus. Portell. *in dubiis regularib. verbo Caſus reſervatus, numer.* 7. Diana *ſuprà*, *reſol.* 4. & ſi dubitetur, an aliquis legitimus filius ſit, nec ne, præſumitur legitimus: ipſe Diana pluribus relatis *reſol.* 6. Ergo ſimiliter in dubio facti, an quis ex homicidio, vel alio caſu irregularis ſit, dicendum eſt, irregularem non eſſe, immò uti poſſe poſſeſſione ſua, in qua antequam dubium emergeret, erat. Ita tenet Eſcobar *de utroque foro art.* 1. §. 5. Gibalinus *ubi ſupra*. Unde infertur, procurantem abortum, & dubitantem an fœtus eſſet animatus, necne, non manere irregularem. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 31. *num.* 43. Barboſa *de poteſt. Epiſcop alleg.* 51. *num.* 141. Carranza, Diana, aliique apud Eſcobar *ſuprà numer.* 89. Sotus, Sayrus, & Scottia apud Gibalinum

dict. c.4.conſect. 7. Idem circa militem dubitantem an aliquem occiderit, reſolvit Diana *p.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 3. & 52. Eſcobar, & Gibalin. *ubi ſupra.* Idem dicendum eſt de conſolente homicidium, & dubitante an ejus ſuaſu ſequutum ſit: quem caſum explicant Petrus Cornejo *in* 3. *part. tract. de irregul. diſput.* 1 *dub.* 2. Diana *part.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 25. Eſcobar ſupra, *num.* 45.

CAPUT XIX.

[a] Idem.

TUa nos duxit fraternitas conſulendos. *Et infrà*: Tertiò quæſiviſti Apoſt. Sed reſponſo explicari, quid ſit de quodam monacho ſentiendum, qui credens ſe quandam mulierem à gutturis tumore curare, ut chirurgicus cum ferro tumorem illum aperuit: & cum tumor ille aliquantulum reſidiſſet, monachus ipſe mulieri præcepit, ne ſe vento exponeret ullo modo, ne fortè ventus gutturis apertionem intrans, ſibi cauſam mortis inferret. Sed mulier ejus mandato contempto, dum meſſes colligeret, vento ſe expoſuit incautè, & ſic per apertionem gutturis ſanguis multus effluxit, & mulier diem finivit extremum: quæ tamen confeſſa eſt, quod quia vento expoſuit ſemetipſam, ſibi dederat cauſam mortis. Utrum videlicet, cum prædictus monachus ſit ſacerdos, liceat ei ſacerdotale officium exercere. Nos igitur f. t. taliter reſpondemus, quod licèt ipſe monachus deliquerit alienum officium uſurpando, quod ſibi minimè congruebat; ſi tamen cauſâ pietatis, & non cupiditatis, id egit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque ſtuduit diligentiam, quam debuit, adhibere, non eſt ex eo, quod per culpam mulieris contra conſilium ejus accidit, adeo reprobandus, quod non poſt ſatisfactionem condignam cum eo miſericorditer agi poſſit, ut divina valeat celelebrare: alioquin interdicta eſt ei ſacerdotalis ordinis executio [b] de rigore.

NOTÆ.

I. [a] IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed inſcriptio reſtituenda eſt *ex cap. tua nos, de ſponſal.* ubi integram epiſtolam Innocentii tranſcripſi.

2. b *De rigore.*) Quia dabat operam rei illicitæ artem chirurgicam monachis prohibitam exercendo. Docuerunt Covarr, *in Clement. ſi furioſus,* 2. *part.* §. 4. *num.* 2. & omnes illi, qui communem diſtinctionem agnoſcunt inter eum qui dedit operam rei licitæ, vel illicitæ. Ita hunc textum acceperunt Molina *de juſtitia diſp.* 77. Avila *de cenſur.* 7. *part. diſput.* 6. *ſect.* 1. *dub.* 2. Villalobos *in ſumma, tract.* 21. *tom.* 1 *difficult.* 24. Sed rectiùs Sotus, Præpoſitus, & Hurtado, quos refert & ſequitur Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *regul* 2, *conſect.* 1. docuerunt in præſenti monachum non declarari irregularem, ſed tantùm Innocentium aſſerere monachum graviter deliquiſſe alienum officium uſurpando, ut conſtat ex illis verbis: *Multum deliquerit.* Unde docet Innocentius juxta juris rigorem ſuſpendendum eſſe à ſacerdotalis ordinis executione, ex quibus verbis apparet, monachum iſtum non eſſe irregularem, quia ejus culpâ non contigit homicidium, quamvis peccaret alienum officium uſurpando: ſi autem vel imperitiâ, vel negligentiâ ipſius contigiſſet mors mulieris, certum eſt irregularem futurum fuiſſe. In præſenti ergo caſu ſuſpenſio incurritur; & ita docet Innoc. poſt condignam ſatisfactionem poſſe ex miſericordia divina celebrare. Nec verba illa, *poterit miſericorditer cum ipſo agi*, important irregularitatem; nam idem dicitur de eo, qui in duello partem digiti amiſerat, *in cap.* 1. *de corpor. vitiat.* cùm tamen ille minimè ſit irregularis, ſed deponendus, *cap.* 1. *de clericis pugnant.* Etiam *in cap. ult. de bigamis*, dicitur diſpenſare Epiſcopum cum ſacerdote, qui plures habuit concubinas, ſicuti cum fornicatore ſimplici, ut ſacerdotalia munia obeat; & tamen conſtat ex ibi traditis, ſacerdotem in ea ſpecie nec eſſe bigamum, nec per conſequens irregularem: igitur ex ſimili loquendi formula non rectè deducitur, irregularitatem contractam eſſe.

§.

AD ultimum fuit ex parte tua propoſitum, quod quidam ſcholaris metuens, ne latrones in domo ſua eſſent, parvo aſſumpto gladio, ut ignem quæreret, de ſtrato ſurrexit; & cum veniſſet ad oſtium, ignarus reperit ibi furem, qui cum ſcholari luctari incipiens, non ſolum ipſum ſcholarem proſtravit ad terram, ſed etiam penè ad mortem vulneravit eundem. Scholaris verò provocatus ab illo, vim vi in continenti repellens, extracto, vel extorto latronis gladio, eundem ſervato juris moderamine repercuſſit, qui prætteritus fugam, quàm citiùs potuit, maturavit. Mane itaque luceſcente, ſcholares latronem quæſiverunt eundem, qui vulneratum inventum Poteſtati Vicentiæ tradiderunt, coram quo conſtanter negavit, quod præmiſſa minimè perpetravit. Unde

præfata

præfata Poteſtas ad eundem ſcholarem ſuos nuncios deſtinavit, ut exponeret, ſi qua ſciret de fure prædicto, vel traderet interſigna: qui cultrum, quod ipſe latroni abſtulerat, & ſotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos, quos abſtraxerat ſibi, ne pedum ſtrepitus audiretur, nuntiis tradidit memoratis, ſuper eodem facto ſe nihil amplius [a] intromittens. Poteſtas igitur receptis talibus interſignis, latronem ipſum apparitoribus ſuis tradidit puniendum, qui illi amputaverunt [b] virilia, & oculos eruerunt: latro verò ſe ad quoddam cœnobium tranſtulit, & ibi per triduum ira, & dolore commotus, nec potum ſumpſit, neque cibum, & ſic de medio eſt ſubtractus. Unde per noſtrum poſtulas oraculum edoceri, utrum præfatus ſcholaris ad ſacros ordines valeat promoveri? Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi præfatus ſcholaris dignis meritis adjuvatur, propter præſcriptum eventum á ſuſceptione ſacrorum ordinum nullatenus eſt arcendus.

NOTÆ.

a *Intromittens.*) Ideſt non accuſans, nec teſtimonium perhibens, aliàs eſſet irregularis, niſi præmiſſâ proteſtatione, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 6.* ubi plures congeſſit Cenedus *Collect.* 12. Gibalin. *de irregul. c. 4. difficult.* 11. *& ſequenti*, Iranzo *de proteſt. conſiderat.* 46. Ratio eſt, quia quando clerici, vel laici aliquem accuſant abſque proteſtatione, eorum voluntas per talem accuſationem manifeſtè fertur ad homicidium, vel membri mutilationem; unde in præſenti ſcholaris non judicatur irregularis, etiamſi ſigna dediſſet, ut cognoſceretur fur, qui poſtea ex punitione judicis deceſſit; quia ſigna illa nullo modo ad mortem, vel membri mutilatonem referri poterant, ſed tantùm aliqood leve iodicium præbebant: quæ quidem cauſa remota fuit homicidii, & ita irregularitas contracta oon fuit.

2. b *Virilia.*)Forſan juxta morem ipſius Provinciæ; nam io aliis Provinciis furibus aures amputantur; ut probat, & illuſtrat Langleus *libr.* 10. *ſemeſtr. cap.* 2. & in ipſa Gallia lex Salica jubet ſervum, qui quadraginta denarios ſurripuerat, caſtrari, *tit. 3. de furto*, §. 2. Apud alios in aure ſignum inurebatur. Sanctus Vincentius Ferrerius *ferm. 4. Dominica 2. Epiphan.* ibi: *Sicut latroni datur cauterium igneum, vel ſcinditur in aure ſignum furti, ut cognoſcatur: ſic Deus in ſignum illius furti, quod Adam faciebat, homines circumcidi in illa parte verecundoſa juſſit.* Et de Perſis refert Thomas Morus *in ſua Utopia.* Apud Bajuharios manus furibus ſervis amputari jubentur, *c. 6. legum Bajubar.* in hæc verba: *Si quis in exercitu aliquid furaverit paſtorium, capiſtrum, frænum, feltrum, vel quaecunque involaverit, & probatum fuerit, ſi ſervus eſt, perdat manus ſuas.* Caſtratio de qua in præſenti, dicitur extrema pœna ab Apuleio *lib. 7. in fin.* & puerile ſupplicium à Martiali *libr. 2. epigram.* 60. ubi notavit Ramireſius: & plura de hac pœna cumulavit Theoph. Raynaud. *tom. 14. tract. de triplici eunuchiſmo.* An verò talis abſciſſio hodie in pœnam delicti à judice imponi poſſit? quærunt DD. Negat Guill. Benedict. *in c. Raynuntius, verſ. Qui cum alia, n. 16. de teſtam.* Affirmat Gibal. *tom. 1. de negot. lib. 1. c. 4. art. 3. conſect. 9. n. 6.*

CAPUT XX.

Idem *Priori, & fratribus* [a] *Cartuſien.*

Sicut ex literarum veſtrarum tenore accepimus, cùm quidam Presbyter veſtri Ordinis, qui priùs fuerat [b] niger monachus, quandam mulierem prægnantem, cum qua contraxerat conſuetudinem inhoneſtam, & quæ aſſerebat ſe concepiſſe ab eo, per [c] zonam arripuerit quaſi ludens, ipſa poſtmodum mulier ſic ex eo ſe aſſerit fore læſam, quod occaſione hujuſmodi abortivit: propter quod idem presbyter proborum virorum uſus conſilio ſe ipſum duxit ab altaris miniſterio ſequeſtrandum. Quare nobis humiliter ſupplicaſtis, ut cum eo miſericorditer agere dignaremur. Nos verò devotioni veſtræ inſinuatione præſentium reſpondemus, quod ſi nondum erat [d] vivificatus conceptus, poterit miniſtrare, alioquin ab altaris debet officio abſtinere. Datum Later. IV. Non. Oct. Pont. noſtri anno XIV.

NOTÆ.

1. a *Cartuſien.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione *ſub hoc tit. cap. 4.* & in ipſis epiſtolis Innoc. III. *lib. 2. regeſtr. 14. epiſt.* 107. ex quo regeſtro textum hunc tranſcribo. De
2. hoc præclato Cartuſienſium Ordine nonnulla adduxi *in cap per tuas; de ſimonia.*

b *Niger monachus.*) Ideſt Benedictinus, ut probavi *in cap. 10. de temp. ord.* Poſſunt enim omnes Religioſi cujuſcunque Ordinis ad Cartuſienſium Ordinem, tanquam ſtrictiorem ſe transferre, ut probavi *in cap. licet, de regular.*

c *Zonam.*) Zona eſt genus cinguli, quo modo accipitur tam apud prophanos, quàm ſacros 3.
ſcriptores. De prophanis Zonis plura congeſſit Salmaſius *in notis ad Spartianum, fol.* 153 De ſacris fusè agit Sauſay *in Panopl. ſacerdot. 1. p. lib. 3. cap. 6.*

d *Vivificatus.*) Juxta tradita *in cap. ſi quis, ſupra hoc titul.*

CAPUT XXI.

Idem. S.[a] *Epiſcopo.*

POſtulaſti. *Et infrà*: Quæſiviſti præterea, utrum contra quoſdam contemptâ excommunicationis ſententiâ debitas Eccleſiæ decimas ſubtrahentes, tibi Regiam implorare liceat [b] poteſtatem, cum ad ſolutionem earum vix abſque ſanguinis effuſione valeant coarctari? Ad quod reſpondemus, quod ſi te hujuſmodi querimoniam ſimpliciter deponente, Rex cui ad bonorum laudem, vindictam verò malorum gladius eſt commiſſus, in eoſdem rebelles traditam ſibi exercuerit poteſtatem, eorum erit durititiæ, aut malitiæ imputandum.

NOTÆ.

1. a S. *Epiſcopo*) Ita habetur in hac ſexta collectione: ſed inſcriptionem, & litteram reſtitues ex capite *poſtulaſti, de foro compet.* ubi integram epiſtolam dedi.

2. b *Poteſtatem.*) Auxilium brachii ſæcularis, cùm opus fuerit, invocandum eſſe à judicibus eccleſiaſticis, ſtatuit Joannes VIII. in Synodo Trecenſi, illis verbis: *Et cùm opus fuerit, publicum convocent auxilium, non ad præjudicandum, ſed potiùs ad ea, quæ placita ſunt Deo, conſequendum.* Cùm enim ultra anathema eccleſiaſtica poteſtas non extendatur, hi qui Epiſcoporum monitis parere, vel fulmine eccleſiaſtico percuſſi ad cor reverti noluerint, ſæculari imperio neceſſariò coërcendi ſunt. Synodus Turon. 3. *can.* 42. ibi: *Quos oportet per ſæcularis pœnitentiæ diſciplinam à tam prava conſuetudine coërceri, qui per ſalutifera ſacerdotum monita noluerint revocari.* Probavi latè *in 2. part. textus in cap. 1. de offic. ordin.* Sed cùm in his canonibus, & noviter in Tridentino, dum de implorando hoc auxilio agitur, ſemper adjiciantur ea verba, *ſi opus fuerit*, vidi ſæpius in Regia Cancellaria pronuntiatum, teneri omninò judicem eccleſiaſticum ad capturam laici, etiam concubinæ clerici, auxilium brachii ſæcularis petere, nec propria auctoritate poſſe laicum etiam in delictis eccleſiaſticis carceri mancipare: ſed an rectè, & ſecundùm ſacrorum canonum mentem procedat, non eſt noſtrum diſputare in præſenti: videndi ſunt Palacios Rubios *in cap. per veſtras, notab.* 2. *nu.* 30. *&* 31. Avendanno 1. *part. de exequend. mandat. c.* 1. *ex num.* 22. Barboſa *lib* 3. *voto* 92. Covar. *in practic. cap.* 10. *nu.* 2. Iul. Clarus *lib.* 5. *ſent. qu.* 37. Germon. *lib.* 3. *de ſacr. immunit. cap.* 12. *num.* 77. Cenedo *quæſt* 39. *canon.* Paz *in praxi*, 2. *tom. prælud.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 170. Anguianus *lib.* 1. *de leg. cap.* 30. Larrea *deciſ.* 1. *Granat.* Menchaca *de ſucceſſ. creat.* §. 22. *num.* 28. Bel. *in cap* 1. *de offic. ordin part.* 1. *num.* 55. Amaya *in l.* 2. *Cod. de exact. tribut. nu* 35. Gutierrez *lib.* 1. *pract. quæſt.* 45. & *lib.* 3. *quæſt* 31. Salgado *de Regia protect.* 2. *part. cap.* 4. *num.* 36. Carleval. *de judic. tom.* 1. *diſput.* 2. *a num.* 77. Frances *de competentiis quæſt.* 73. Et ſemper placuit communior ſententia, videlicet judicem eccleſiaſticum in illis caſibus, in quibus contra laicos procedere poteſt, etiam carceri eos mancipare valere: tum quia conceſſâ juriſdictione, omnia ea conceſſa videntur, ſine quibus exerceri non valet, *l.* 2. cum vulgatis, *de juriſdict.* tum quia quo jure finis inductus eſt, inducuntur etiam media neceſſaria ad finem tendentia. D. Thomas 1. *part. quæſt.* 39. *art.* 3. & *quæſt.* 82. *art* 1. & *quæſt.* 119. *art.* 4. faciunt textus ferè diſerti *in cap. fraternitatis* 7. *diſt* 34. *cap. attendendum* 13 17. *quæſt.* 4. *cap contra* 10. 26. *quæſt.* 5. *cap.* 2. *de adult. cap.* 2. *de maledicis*, *l ſanctiſſimarum* 44 §. *tua igitur Cod. de Epiſc. & cleric.* & alii congeſti ab Agia *de exhib. auxiliis*, Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin.* 2. *part. numer.* 1. quod faciliùs procedit accedente conſuetudine, ut præſcripta eſt in Epiſcopatibus Salmant. & Placent.

CAPUT XXII.

Epiſcopo [a] *Ebroicenſi.*

EXhibita nobis humilis Ioannis [b] clerici confeſſio patefecit, quod cum in [c] puerili conſtitutus eſſet ætate, cum quibuſdam coætaneis ſuis ludens, & inſequens unum ex illis, lapidem poſteum, non animo quidem [d] lædendi, ſed timorem incutiendi projecit: qui licet ex projecto lapide percuſſus non fuerit, nec tactus; ad alium tamen lapidem corruens, & caput offendens, tum propter [e] imperitiam medicantis, tum propter patris incuriam, qui ex tunc campeſtribus laboribus, & ſudoribus ipſum expoſuit, poſt quadraginta dierum ſpatium exſpiravit. Quia verò dictus clericus ut mitigaretur [f] dolor patris defuncti, tanquam puer inſcius ab amicis inductus, veniam ſuper hoc [g] poſtulavit ab ipſo, tu eum hac occaſione à ſacrorum ordinum ſuſceptione repellis, quamquam idem defuncti pater in extremis laborans tibi, & Archidiacono tuo, nec non presbytero, cui ſuam aperuit conſcientiam, confeſſus fuerit, & præſtito firmaverit juramento, nihil ipſum in morte filii ſui, prout ſibi plenè con-

ſtiterat

ſtiterat, commiſiſſe. Quare idem clericus tàm ſuppliciter, quàm humiliter poſtulavit à nobis, ut cùm de ſcientia, & vita laudabili commendetur, nec de illius obitu læſam habeat conſcientiam, dignaremur agere miſericordiam cum eodem. Quocirca f. t. p. A. ſ. m. quat. inquiſitâ ſuper his ſolicitè veritate, ſi conſtiterit ita eſſe, ipſum propter hoc à receptione ſacrorum ordinum non repellas.

N O T Æ.

a E*Broicenſi.*) Ita legitur *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* Sed in hac ſexta legitur *Eberacenſi*: ſed quamlibet literam retineas, parum intereſt. De Ebroicenſi diœceſi egi *in cap. 6. de teſtibus.*

1. b *Clerici.*) In minoribus videlicet ordinibus conſtituti, ut conſtat ex finalibus verbis, ubi prohibetur illos ad ſacros ordines, quos adhuc non habebant, aſcendere; licèt enim nomine clericorum veniant propriè miniſtri in majoribus ordinibus conſtituti, ut ſæpius in hoc opere notavi; tamen minoribus ordinibus initiati plerumque comprehenduntur, ut pluribus relatis probat Barboſa *de jure eccleſ. lib. 1. cap.* 39. Unde intelligitur textus *in can. 1. Concilii Arauſic.* In illis verbis: *Pœnitentiam deſiderantibus etiam clericis non negamus.* Quæ verba referri nequeunt ad clericos in majoribus ordinibus conſtitutos, ut jam notavit Albaſpineus *obſervat. 7. in Optatum Milevit.*

2. c *Puerili.*) Puerilis ætatis, ſive puerorum appellatione intelliguntur filii ſtatim nati, juxta illud *Hieremiæ cap. 10. verſ. 44.* ibi: *Qui nunciavit patri meo, puer natus eſt tibi.* Etiam puerorum appellatione continentur ſervi, ſive ſervientes, *l. uxorem 41. §. teſtamento, ff. de leg. 3. l. pueri 204. ff. de V. S. cap. cum paſtori 58. 1. qu. 7. cap. ſi quilibet, §. Abraham 22. qu. 2.* Virgil. *ecloga 1.* ibi:

Paſcite ut ante boves, pueri ſubmittite tauros.

Pueritia ergo, ſive puerilis ætas incipit à ſeptennio, & durat uſque ad decimum quartum annum; quo in ſenſu accipiuntur pueri *in cap. pueri 15. 22. quæſt. 5. c. 1. de delictis pueror.* Concil. Mediolan. 3. *p. §. his temporibus, l. tutela 14 ff. de aliment. legat. l. in tabulis 36. ff. de ſtatu lib. cap. in veteri 77. diſt. cap. pueri 1. quæſt. 1. cap. puella, cap. deſponſatas 20. quæſt. 2 cap. ſuper. 35. de præbend. cap. una 25. de ſponſal* notarunt plures relati à Narbona *in annal. anno 14. quæſt. 41.* licèt aliquando puer accipiatur pro exiſtente in ſeptimo anno, *l. uxorem 41. §. 4 ff. de leg. 3. cap. duo 12 de deſponſ. impub. cap. vel non eſt, de tempor. ordin.* In præſenti textu accipitur pro illo, qui habet quatuordecim annos, aut illis proximus eſt, qui ex delictis tenetur, cùm ſit doli capax, ut de lege Aquilia docetur *in l. ſed & ſi, & ideo, ff. ad leg Aquil.* de injuria *in l. 3 § ſanè. ff de injur.* de furto *in l. impuberum 23. ff de furtis:* de ſepulchro violato *in l. 3. §. 1. ff. de ſepulchro violat.* de pœna Syllaniani *in l. excipiuntur 14. ff. ad Syllan.* & generaliter de capitali delicto *in l. cùm autem 23 §. 2. ff. de ædilit. edicto.* probant Farinac. *in praxi crimin. tom. 3. quæſt. 91.* Ioannes Robertus *lib. 3 animadv. cap* 23. Schifordeg. *ad Fabrum tract 9. cap. 5.* licèt ex delictis, quæ omittendo perpetrantur, mitiùs pueri puniantur, *l. 2. C. ſi adverſus delict. l. 6. Cod. de his quibus ut indign authent. ſi captivus, Cod de Epiſc. & cleric. l. 1. Cod. de falſa monet.* dicemus infrà *in cap. 1. de delict puer.* Undè cum in præſenti ſpecie puer fuiſſet doli capax, ut conſtat ex verbis illis, *non animo*, rectè poterat puniri ex homicidio, ſi illud per imprudentiam non admiſiſſet.

3. d *Ludendi.*) Licèt Gentilium ludos exercere, & adire clericis prohibitum ſit, *cap. clerici 15. de vita & honeſt. cleric. cap. inter. de exceſſib. Prælat.* tamen ludos honeſtos, & ſtatui clericali non incongruos exercere non prohibetur, ut probavi ſuprà *in cap. lator.* Unde cùm in præſenti ſpecie ludus ille projiciendi lapides inter pueros licitus eſſet, præcipuè cùm non offendendi animo exerceretur, de quo ludo Martial. *lib. 4. epigram.*

Splendida cùm volitent Spartani pondera diſci,
Eſſe procul pueri, ſit ſemel ille nocens.

Ex Homero & aliis probat Covarr. *in Clement. ſi furioſus, 2. part. §. 4.* Pantoja *de aleatoribus, ad leg. 2.* Inde meritò in præſenti textu non fit irregularis, quia adhibuit omnem diligentiam in præcavendo homicidio. His tamen caſibus, cùm ex ludo homicidium originem trahit, ſolet ſuſpenſio quoad majores ordines imponi, conceſſo uſu minorum, & retento beneficio, ut *in cap. 5. hoc tit. in 2. collect.* ubi Clemens III. ita ſcribit: *Inſpectis litteris, quas bonæ memoriæ Vrbano prædeceſſori noſtro miſiſti, plenè cognovimus, quod præſentium lator C. Subd. dum olim in minori ætate poſitus cum quodam puero ludũ exercens, jactu lapidis uteretur, ipſum puerum non ſtudiosè, ſed caſualiter vulneravit, de quo vulnere vix fuit curâ medicorũ agente in brevi temporis ſpatio, ſicut credebatur, plenè curatus; tamen elapſo anno vulnus fecit poſtmodum aperturam: ſed quia medicus, qui fuit adhibitus ad curandum, circa ipſum negligentiâ ſeu ignorantiâ, vel etiam aliâ culpâ, minus neceſſariam ſolicitudinem creditur habuiſſe: puer occaſione ipſius vulneris exſpiravit. Reſpondentes igitur ad hoc, f. t. m. quatenus cùm res ita proceſſerit, eundem in minoribus ordinibus miniſtrare permittas, acturus circa eundem de beneficio, quod per te illi poſtulas conferendum, ſicut ejus merita poſtulant, & tuæ meliùs inſederit voluntati: ad altaris verò officium non accedat, qui occaſionem mortis ejuſdem pueri dediſſe videtur.* Et *in cap. 2. hoc tit. in 5. compil. Significavit nobis R. Canonicus Virdunenſis, quod cùm olim cum quibuſdã aliis canonicis veſtris intraſſet Primicerii veſtri domũ, & ipſo Primicerio in cœna una cũ bonæ memoriæ H. Virdunenſi canonico reſidente, dictus R. & alii, qui cum eo intraverant, ludẽdo cœpiſſent alterutri inter ſe jacere nucleos perſicorum, tandem ludo creſcente, aquam, & cœnum jacere inceperũt. Idem igitur R. parvum projecit lapillum contra eos, non credens, quod illo aliquis lædi poſſet, nec etiam tunc audivit aliquẽ eſſe læſum. Verùm præfatus Archidiaconus illo fuit juxta oculum, prout videbatur, leviter vulneratus, qui vulnus hujuſmodi vilipendens, continuè ſequenti die, ac tertio equitavit, & ſic per incautelam ejus capite tumeſcente, non poſt multum temporis diem clauſit extremum. Vnde dictus R. nobis humiliter ſupplicavit, ut ſecum, qui præter dolorem, quẽ concepit de morte Archidiaconi memorati, de cujus ſpeciali amicitia lætabatur jam per quatuor annos, & ampliùs in amaritudine pœnitentiæ vitã duxit, miſericordiã facere dignaremur. Ejus igitur ſupplicationibus inclinati, diſc. v. m. quatenus de miſericordia, quæ ſuperexaltat judiciũ, fructus præbendæ ſuæ tribuatis eidẽ, & ſacris ſibi ordinibus interdictis, ipſum permittatis in pſalmis, & canticis ſpiritualibus Domino famulari, dummodo gravari ſcandalum nõ contingat.*

4. e *Imperitiam medicantis*) Ut plerumque contingit, ut ſupponitur *in l. illicitas 6. §. ſicuti, ff. de offic. Præſid. l. 2. l. 8. l. ſi ſervus 27. §. ſi ex plauſtro, ff. ad leg Aquil.* plura de ſimili imperitia, & quomodo culpæ annumeretur, congeſſerunt Mornac. *in dict. l. illicitas, § ſicuti,* D. Joannis Suarez *ad leg. Aquiliam lib. 3. cap. 2. ſect. 6.* & nos *in cap. ad aures, de ætat. & qualit.*

5. f *Dolor Patris*) Qui maximus eſt, *l. nam etſi parentibus, ff. de inoffic. l. nec in ea, ff. ad leg Iul. de adult. l. ult. Cod. de curat. furioſ.* Probat late Perez de Lara *de vita hominis cap. 36.* plus enim parentes amant filiorum vitam, quàm ſuam, juxta ingentem & intenſum amorem paternum, quo nullus eſt major. Latinos Pacatus *in panegyr. ad Theodoſ.* ibi: *Quod ita inſtituente natura plus ferè filios noſtros, quàm noſmetipſos diligamus.* Tertul. *lib. 2. adverſ. Marcion.* ibi: *Duritia populi talia remedia compulerat, ut vel poſteritatibus ſuis proſpicientes legi divinæ obedirent, quis enim non magis filiorum ſuorum ſalutem, quàm ſuam curat?* Idque confirmant Ariſtot. *l. 8. Ethicor. c. 12.* Sabellicus *l. 3. c. 4.* & eleganti icone expreſſit Alciatus *emblem. 193.* & latè illuſtrant Tiraquel. *in præfatione ad leg. ſi unquam num. 7.* Aſcanius Clementius *de patria poteſt. cap. 4.* Petrus Gregor. *in prælud. optimi Iuriſconſulti, l. 5. cap. 7.* Petrus Faber *lib. 3. ſemeſtr. cap. 8.* Robertus *l. 2. rer. judic. cap. 15.* Unde maximè lugent parentes filiorum obitum; Jacob enim ſciſſis veſtibus indutus eſt cilicio lugens filium ſuum; congregatiſque liberis ſuis dicebat: *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*; ut refertur *Geneſ. cap. 42. verſ. 36.* & David *lib. 2. Regum, cap. 8.* aiebat: *Fili mi Abſolon, quis mihi tribuat, ut moriar pro te.* Et quidam pater apud Ovidium *epiſt. 1.* ita Deos precabatur.

Dij, precor, hoc jubeant, ut euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Probavi *in cap. 2. de præſumptionibus.*

g *Poſtulavit ab ipſo.*) Non tamen exinde homicidium ipſum fateri videtur; ſiquidem qui extrajudicialiter petit veniam ad cautelam, non cenſetur fateri delictum, ut probant latè Farinac. *in praxi, tom. 1. tit. de inquiſit quæſt. 5. num. 24.* Azevedo *in l. 1. tit. 25. lib 5. recopil.* Decianus *to. 1. tract. crimin. lib. 3. cap. 35. num. 85.* Covarr. *in cap. alma, part. 1 §. 12. num. 1.* niſi veniam petat in judicio, & non ad cautelam, quia tunc eo ipſo fatetur reatum; quo modo intelligitur textus *in cap. Venerabilem, de elect.* 6.

h *Confeſſus fuerit.*) Cui fides hoc caſu adhibenda erat, *lib. ult. Cod. ad leg. Iul. repetundar.* Secus ſi dixiſſet filium ſuum ab eo occiſum fuiſſe, quia tunc talis depoſitio neminem onerat, *lib. ſi quis 3. §. 1. lib. Gajus 22. ff. ad Syllan. lib. 4. ff. de inofficiſ. lib. 28. in fine, ff. ad Vellejanum, lib. 39. ff. de pignor.* notavit Gothofr. *in lib. 6. Cod. de teſtam.* 7.

CAPUT XXIII.

Epiſcopo, & Capitulo a Venetenſi.

IOannes ſacerdos humili nobis inſinuatione monſtravit, quod cùm die quadam pulſaret campanas, ut b ſigno dato conveniret populus fidelium ad divina, cadens tintinnabulum percuſſit quendam manentem puerum coram eo, qui licet vulneratus in capite per menſem curam recepit medicorum; poſt menſem tamen, quia vulnus erat mortale, deceſſit. Unde nobis humiliter ſupplicavit, ut miſericorditer agentes cum ipſo, permitteremus ſibi exequi officium ſacerdotis. Nos igitur attendentes, quod dicto ſacerdoti, qui dabat operam rei licitæ, nihil potuit imputari, ſi caſus omnes fortuitos non prævidit: diſc. v. m. quatenus, ſi vobis conſtiterit rem ita eſſe, dictum ſacerdotem, ſi aliud canonicum non obſtiterit, ſacerdotale officium ſublato cujuslibet appellationis obſtaculo, exequi permittatis.

NOTÆ.

1. a V*Enetenſi.*) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* De diœceſi Venetenſi nonnulla notavi *in cap. 22. de regular.*

2. b *Signo dato.*) Plerumque pulſatio campanæ ad fideles congregandos in Eccleſia dicitur ſignum datum, *cap. ſolent, 30. de conſecr. diſt. 2.* ibi: *Solent plures, qui ſe jejunare putant in quadrageſima, mox ut ſignum audierint, ad horam nonam comedere.* Greg Turon. *de vitis Patrum in Gregor. Lingon. Epiſcopo*, ibi: *Commotoque ſigno, ſanctus Dei, ſicut reliqui, novus ad officium Dominicum conſurgebat.* Et inde campana ipſa ſignum dicitur. Idem Turon. *in Nicetio Epiſcopo Lugdun.* ibi: *Quod presbyter audiens, gaviſus juſſit ſignum ad vigilias commoveri.* Einardus *de tranſlat. ſancti Marcellini, & Petri, lib. 3. cap. 15.* ibi: *Turricula, quæ ſigna baſilicæ continebat, ab eis conſpici potuiſſet.* Et *lib. 6. capitul. tit. 168.* ibi: *Ut ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis.* Alia adducit Roſveidus *in Onomaſt. tom. 2. de vitis Patrum, verbo Signum percutere.* Novarin. *lib. 1. ſchediaſmat. cap. 27.* De origine convocandi populum ad Eccleſiam per ſonum campanæ, egi *in cap. 1. de offic. cuſtod.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap. de cætero.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT XXIV.

Pelagio dicto [a] *Serotino Presbytero.*

PEtitio tua nobis exhibita continebat, quod cum inimici crucis Dominicæ, ac blaſphemi nominis Chriſtiani, caſtrum quoddam, in quo morabaris, graviter invaſiſſent, exeuntibus inde habitatoribus, tam clericis, quàm laicis contra eos & invicem confligentibus, hinc inde occiſi quamplurimi extiterunt. Unde cum eo, quod aliquos percuſſiſti, irregularitatem metuis incurriſſe, nobis humiliter ſupplicaſti, ut quid agere debeas, tibi ſcribere dignaremur: quocirca diſc. t. m. quatenus ſi de interfectoine cujuſquam in illo conflictu tua conſcientia te remordet, à miniſterio altaris abſtineas reverenter, cum ſit conſultius in hujuſmodi dubio abſtinere, quàm temerè celebrare.

NOTÆ.

a SErotino) Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *ſub hoc tit. cap. final.* ex qua textum hunc tranſcribo.

COMMENTARIUM.

I. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, ſi quemquam percuſſerit, irregularis manet.* Quam cooclusionem probant textus omnes in quibus prohibetur clericis in bello dimicare, militiæque nomen dare, *cap. clericorum cap. de his, cap. eos qui,* 20. *qu* 3. *cap. clerici, cap. quicumque, c. ex multa, de voto, c. porro* 1643 *c. quiſquis* 17 *qu.* 4. *c. in audientia, de ſent. excom. can.* 83. *Apoſtol.* Concil. Chalcedon. *can.* 7. ibi: *Eos qui ſemel in Clero cooptati ſunt, & monaſticam vitam expetiverunt, ſtatuimus nec ad militiam, nec ad ſecularem dignitatem venire; aut hoc audentes, nec pœnitentiâ agentes, ut ad id revertantur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.* Heraldus *in ſuis Capit. can.* 50. ibi: *Ut presbyteri & diaconi, ſi in bello cum armis proceſſerint, ita deponantur, nec laicam communionem habeant.* Concil. Andegav. 4. celebratum anno 453. *can.* 5. ibi: *Si qui clericorum tradendis, vel capiendis civitatibus fuerint interfuiſſe detecti, non ſolùm à communione habeantur alieni, ſed ne conviviorum quidem admittantur eſſe participes.* Turon. 1. *can.* 5. *Si quis clericus relicto officii ſui ordine laicam voluerit agere vitam, vel ſe militiæ tradiderit, excommunicationis pœnâ feriatur.* Toletan. 4. *can.* 44. Toletan. anno 1473. celebratum temporibus Sixti IV. *can* 15. Mauſc. *c.* 3. Concil. Francicum, ſeu Germanicum celebratum ſub ſancto Bonifacio Moguntino, ibi: *Servos Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, vel hoſtem pergere prohibuimus omninò.* Mogunt. 1. ſub Leone III. *can.* 17. ibi: *Nos qui relinquimus ſeculum, id omnibus modis obſervare volumus, ut arma ſpiritualia habeamus, ſecularia dimittamus.* Meldenſe ſub Sergio II. anno 845 *Quicunq; ex Clero eſſe videntur, arma militaria nõ ſumant, nec armati incedant.* Concil. Sueſſionenſe *can.* 3. *Abbates legitimi hoſtem non faciant, niſi tantum homines eorum tranſmittãt.* Meldenſe tempore Arnulphi Regis anno 890 *can* 3. Triburienſe *can.* 27. Andegavenſe celebratum anno 1060. Præſide Stephano Cardinali Legato Nicolai II. *can* 7. *Quicunq; clericorum deinceps in armis militaribus militaverint, & beneficium, & conſortium clericorum amittant.* Sanctus Innoc. I. *epiſt. ad S. Vitricum, cap.* 2. D. Gregorius *lib.* 7. *epiſt.* 1. Zacharias Papa *epiſt.* 3. *ad Francos,* Hadrianus I. *epiſt. ad Carolum Magnum,* quæ eſt 77. in collectione Greiſeri. Nicolaus I. *in epiſt. ad Michaelem Imperat.* Joan. VIII. *epiſt. ad Angelbergam Imperatricem,* D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 4. *art.* 2. *extravag.* 1. *de majorit. & obed.* Firmant plures ſancti Patres, quorum verba & facta refert Theoph. Raynaud. *tom.* 17. *in tr. de religioſo loricato, apod.* 3. & 4. Illuſtrant Chopinus *lib.* 3. *de ſac. pol. tit.* 2. *num.* 3. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 25. Darris *ad* 25. *quæſt* 1. *de bello, cap.* 4. Montaynus *in tract. de armis cleric.* Covarr. *in Clement ſi furioſus, part.* 2. §. 3. *num.* 2. Gutierrez *lib.* 2 *qq. canonic. cap* 6. Petrus Gregor. *lib.* 3. *de repub. cap.* 3. *num.* 23. & *lib* 31. *ſyntag. cap.* 22. *num.* 4. Petrus Bellinus *de re milit. tit.* 8. *num.* 3. Tambur. *de jure Abbat. tom.* 3. *diſp.* 12. *quæſt.* 5. Avila *de cenſur. part.* 7. *diſp.* 6 *ſect* 3. *dub.* 2. Suarez *eod. tr. diſput.* 47. *ſect.* 6 *num.* 9. Molina *de juſtit. tract.* 2. *diſput.* 111. *concluſ.* 2. Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ cap.* 4. Rouſſelius *lib.* 7. *hiſtor. Pontif. juriſd cap.* 6. *num.* 5. Diana *part.* 10. *tract* 2. *per totum.* Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *difficult.* 4. fusè & doctè Theophilus Raynaudus *dict. tom.* 17. *de religioſo loricato.* Grotius *lib* 1. *de jure belli, cap.* 5. Eſpenceus *lib.* 2. *digreſſ cap.* 5. Acunna *in principio* 21. *diſt.* Amaya *in l.* 31. *Cod de Decur.* Balſamon *in can.* 43. *S. Baſil.* Suarez *de charitate diſp.* 13. *ſect.* 3. Burgenſis *cent* 1. *obſerv* 19.

2. *Impugnatur tradita aſſertio* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: clericos ac religioſos licitè in bello defenſivo, juſto, & neceſſario dimicare poſſe, conſtat; ſiquidem bellum defenſivum ſupponit inferri vim, quam quilibet repellere valet, ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, ut probavi ſuprà *in cap.* 2. & *in cap. ſignificaſti* 18. & latè firmant Robertus Arborienſis *tom.* 2. *de utroque gladio, theorem.* 9. *pag.* 278. quo caſu etiam clericos cogi ad vigilias faciendas in muris, probavi *in cap.* 2. *de immunit. Eccleſ.* Et licèt juxta ſacros canones Eccleſia non poſſit incaſtellari, id eſt converti in propugnaculum, vel arcem contra hoſtes, *cap. ſanctorum* 10. *quæſt* 2. ut communiter docetur *in cap. cùm Eccleſia, de immunit. eccleſ.* tamen in bello defenſivo fas eſſe Eccleſiâ uti pro arce docuerunt Suarez *tom.* 2. *de relig, lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 17. Layman *lib.* 4. *ſumma, cap.* 7. *tract.* 10. *n.* 8. & ita clericos licitè, & impunè poſſe in bello defenſivo pugnare, probant Andreas Gallus *lib.* 1. *de pace, cap.* 8. *num.* 23. Azor. *tom.* 3 *inſtit. lib.* 2. *cap.* 16. *quæſt.* 8. Molanus *lib. de jurament. tyranni, cap.* 9. Cælius Mancinus *lib.* 6 *de juribus Princip. cap.* 11. & variis exemplis ſanctorum virorum probat

Digitized by Google

bat Theophilus *dict. tract. de relig. loricato, pag. 236. cum ſeq.* Sed in præſenti caſu agebatur de bello defenſivo contra inimicos Eccleſiæ, qui invaſerunt caſtrum, in quo morabatur Serotinus presbyter. Igitur potuit ipſe licitè, & impunè ſe defendere: & ſi in tali bello aliquos percuſſiſſet, non ideò peccavit, & per conſequens nullam irregularitatem contraxit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam in bello aggreſſivo pleriſque in regionibus eccleſiaſticos, pioſque viros operam dediſſe legimus apud Gregor. Turon. *libr. 4. hiſtor.* apud Aymonium *lib. 5. cap. 40. & 41.* Godefridum monachum anno 1167. & 1257. Rodericum Tolet. *lib. 8. cap. 3. 9. & 10.* Gomezium *lib. 4. de geſtis Franciſci Ximeni*: ex quibus varia exempla referunt Diana *dict. part. 10. tract. 2. reſol. 4.* Caſtillo *de tertiis tom. 7. cap. 9. num. 95.* Theoph. Raynaud. *ubi ſupra, apod. 7.* Igitur quia generaliter, & indiſtinctè prohibitum non eſt clericis, & Eccleſiarum Prælatis bellis adeſſe, ac contra hoſtes, præcipuè Saracenos, ac hæreticos pugnare.

3. *De variis belli differentiis.* Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio: pro cujus expoſitione omiſſis his, quæ de bello adduxi *in cap. ſicut 29. de jurejur.* ſciendum eſt, bellum aliud eſſe aggreſſivum, aliud defenſivum: bellum aggreſſivum ſeu offenſivum vocatur illud quo alius impetitur; defenſivum autem quo quis ſe ab impetente tuetur, vim vi repellens; & ita hæc inſurrectio ad tutelam, & defenſionem, non ad aggreſſionem pertinet. Item bellum aliud eſt juſtum, aliud injuſtum. Juſtum eſt quod à legitima poteſtate, & juſto titulo, neceſſitate quadam ſuſcipitur; injuſtum verò, quod deficientibus his conditionibus geritur: de qua juſtitia in bello neceſſaria latè egerunt Victoria *relect. 6.* Mulina *de juſtit. tract. 2. diſput. 98.* Ayala, Alberic. Gentil. & Hugo Grotius *de jure belli.*

4. *De diverſis actionibus in bello præſtandis.* Deinde ſciendum eſt, in bello conſiderari varia opera: primò actionem ipſam bellandi, quæ clericis omninò prohibetur: ſecundò functiones alias, quæ per clericos, & religioſas perſonas obiri poſſint, veluti comitari exercitum ad cauſas militares de jure tractandas, ad annonam miniſtrandam, ſumptuſque bellicos ſuppetitandos, necnon ad conſilium circa bellica negotia pro Eccleſiæ utilitate præbendum: quod facilè probatur *ex ca. ex multa, de voto, cap. quod hortatu 13. quæſt. 8.* Item comitari poſſunt exercitum ad Miſſarum ſolennia celebranda, & ſacramenta adminiſtranda. Concilium Francicum celebratum ſub Carolo Magno Principe, præſente ſancto Bonifacio anno 742. Undè cùm vetitum eſſet ne ſervi Dei adſtarent exercitui, excipiuntur illi tantùm, qui propter divinum miniſterium, & ſanctorum patrocinia ad hoc electi ſunt. Facit Decretum Caroli Magni apud Aventinum *lib. 1 annal. Bojorum.* ibi: *Nemo ſacris initiatus, diviniſque miniſteriis mancipatus arma omninò ferat, aut in bellum, aut in hoſtem pergat: unus, aut ad ſummum duo Epiſcopi delecti ſuffragio, cum ſuis ſacerdotibus Principem comitentur ad bella ſacrificandi, comprecandique cauſâ.* Etiam poſſunt exercitui adeſſe ad geſtandas reliquias Sanctorum, inter quas ſolenne erat Francis geſtare cappam D. Martini. Walfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap. ult.* ibi: *Dicti ſunt primitus Capellani à cappa B. Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium victoriæ in præliis ſolebant ſecum habere: quam ferentes, & cuſtodientes cum cæteris Sanctorum reliquiis, clerici Capellani cœperunt vocari.* Monachus Sangallenſis *lib. 1. de vita Caroli Magni, cap. 4.* ibi: *Capellanomine Francorum Reges propter cappam ſancti Martini, quam ſecum ob ſui tuitionem, & hoſtium oppreſſionẽ jugiter ad bella portabant, ſancta ſua appellare ſolebant.* Item poſſunt Crucem præferre, quem morem variis exemplis illuſtrat Gretſerus *lib. 1. de cruce, cap. 90.* Mariana *lib 1. hiſtor. Hiſpaniæ c. 24.* Theophil. Raynaud. *de religioſo loricato, pag. 21.* qui idem probat de prælatione ſacræ lanceæ. Item Clericis, & Religioſis licet aſſiſtere bello aggreſſivo abſque pugna. Unde innumeri Epiſcopi acceptâ à Cruce militiæ nomina dederunt in varias expeditiones cruciatas adverſus Sarracenos, & hæreticos, ut illuſtrat Gretſerus *tom. 1. de Cruce, & lib. 2. in apolog. pro expeditionibus cruciatis, cap. 7.* Nec ita aſſiſtentes, hortantesque milites ad ſtrenuè pugnandum, abſque ſpecifica ſanguinis intentione, ut fecerunt D. Gregor. *epiſt. 21. & 22.* ſanctus Leo IX. *cap. omni timore, 23. quæſt. 4.* ullam irregularitatem contrahere conſtat *ex cap. Maximianus, 23. quæſt. 3.* & probant S. Thomas 2. 2. *qu. 40. art. 2.* Suarez *de cenſur. diſput. 47. ſect. 6. num. 8.* Molina *tract. 2. de juſtit. diſput.* 108. Valentia 2. 2. *diſput. 3. quæſt. 16. punct. 4.* Gutierrez *lib. 1. canon. cap. 6. num. 52.* Navarrus *in manuali cap. 27. n. 215.* Covarr. *in Clement. ſi furioſus, part. 2. § 3. num. 2.* Nec contrarium docet Innocentius *in c. quod in dubiis, de pœnis*, dum ait enormiter peccare, ac deponendum eſſe clericum, qui alios incitat ad pugnam; id enim intelligendum eſt de incitatione ad pugnam injuſtam, vel cum ſanguinis ſpecifica intentione, aut etiam determinatione unius ſingularis perſonæ hoſtilis, quæ confodienda, aut mutilanda deſignetur, ut docent Suarez *dict. diſput. 47. ſect. 6. num. 8.* Lorca *diſput. 5. de charitate, num. 22.* talis enim adhortatio ad unum aliquem determinatè occidendum, vel mutilandum inducit irregularitatem, quod non facit confuſa adhortatio ad ſtrenuè pugnandum, & hoſtes (ſi adverſentur) generosè obtruncandos; quia hoc perinde eſt, atque hortari ad ſtrenuè incumbendum in adeptione victoriæ, & ejus obice repellendo; quod non eſt ſpecificè intendere ſanguinis effuſionem. Latiùs proſequitur Theophilus *dict. tom. 17. de relig. loricato, pronunc. 2.*

His ſuppoſitis ratio præſentis prohibitionis, quare videlicet clericis non liceat in bello aggreſſivo dimicare, provenit ex averſione, quam Eccleſia habet à ſanguinis effuſione, ita ut nulli Eccleſiæ miniſtro liceat humanum ſanguinem fundere, ut probavi *in cap. ſententiam, ne clerici vel monachi.* Unde nec arma deferre poſſunt, *c. clerici arma,* ubi probavi, *de vita & honeſtat. cleric.* Quare Eccleſia jam à primis ejus ſæculis prohibuit clericis militiæ nomen dare, *can. 83. Apoſt.* ibi: *Epiſcopus vel Presbyter, vel Diaconus, qui militiæ vacaverit, & ſimul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quàm functionem ſacerdotalem deponitor: quæ enim Cæſaris ſunt, Cæſari; & quæ Dei, Deo.* Et licèt Balſamon ibi referat canonem illum ad ambitum cujuſque præfecturæ ſæcularis, eo nixus fundamento, quod vox Latina *militia*, æquè comprehendat dignitates Palatinas, quàm Caſtrenſes, ut conſtat *ex l. 1. C. de tabulariis, l. 7. & 12. Cod. de proximis ſacror. ſcrin.* & ex Lucano *in Panegyrico Calphurnii Piſonis.* 5. *Traditur ratio decidendi.*

———*Tamen etſi bella quierunt,*
Non perit virtus, licet exercere togata

Munera

Digitized by Google

Munera militiæ: licet & ſine ſanguinis hauſtu
Mitia legitimo ſub judice bella movere.
Hinc quoque ſervati conſurgit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Probant Biſciola *lib. 11. horar. ſucceſ. cap. 3.* Iuretus *ad Symmachum, epiſt.* 15. tamen militiam in eo canone propriè pro armata militia, non pro togata accipit Theoph. Raynaud. *dict. tract. de religioſo loricato, apod.* 1. Facti etiam exemplum Gentilium, qui ſuos qualitercunque ſacerdotes à bellis omninò ſeparaturunt. Lipſius *lib. 3. de militia Romana, dialog* 4. Valtrinus *de re militari cap.* 5. Immò jure civili Flamini Diali claſſem procinctam extra pomerium, id eſt exercitum armatum, ne videre quidem fas fuit, ut refert Gellius *lib. 10. noctium cap.* 15. addens idcirco Flamen rarò Conſulem creari, quia bella Conſulibus mandabantur; immò è bello redeuntes non aliter ſacra contingere poterant, quàm præmiſsâ purificatione. Seneca *in hercule Furente*, ibi:

——— Manantes prius
Manus cruenta cæde, & hoſtili expia.

Et Virgilius *lib. 2. Æneid.* digreſſum è juſto bello Æneam, non auſum ſacra contingere ante purificationem ita deſcribit.

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq; penates;
Me bello tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Quem morem Gentilium eleganter pro confirmatione præſentis aſſertionis expendit Origenes *lib. 8 contra Celſum*, his verbis: *Quod utique ſi jure id fieri apud iſtos vident, quantò magis vel aliis militantibus, & noſtri homines, ut Dei ſacerdotes, preces, & vota ſubminiſtrando pro his, haud dubiè ſunt orando potius, quàm belligerando militaturi, qui bella juſtè geſſerint, & rectius dominentur, ut hoſtilia cuncta, & his adverſantia, qui juſtiores ſint, tollant è medio? Nos verò precando, ſupplicando longè magis dæmones omnes, qui vel prælia exercitant, vel jusjurandum confundunt, vel pacem perturbant, dum perdimus, Regibus ipſis præſidio ſumus, quàm ſi bella gerere videremur. Rebus præterea publicis cum cæteris unà & nos inſudamus, quia æquitate ſervata, cum operibus & vota offerimus, & multa meditando conſcribimus, quæ ad voluptatis contemptum inſtituunt, ut ab iis duci ſe nihil homines ſinant. Nos, inquam, & pro Imperatore longè acriùs bella ſuſcipimus; & ſi cum eo non militemus, privatim tamen interea ejus ob gratiam militia munere fungimur. Hoc eſt pietatis, & cultus, cum Deum precando, & votis hunc enixè juvamus. Quod ſi velit inſuper Celſus pro patria nos depugnare, intelligat id ipſum nos ſedulò facere, non oſtentationis, & gloriæ cupiditate ab omnibus vendicanda; ſiquidem de noſtra mentis recondito preces funduntur, ut per ſacerdotem pro patria tutanda emiſſa.* Unde bella ſacris Eccleſiæ miniſtris infeliciter cedere pluribus exemplis probat Theop. *ubi ſupra, apod.* 8. *per totam.* Facit ratio, quam perpendit D. Thom. *2. 2. qu. 40. art. 2.* nam clerici, cæterique Eccleſiæ miniſtri ratione ſui ſtatus addicuntur cultui divino, qui magnam petit animi quietem, & ſeparationem à tumultu: atqui bellum ſuapte natura eſt quid inquietum, & tumultuoſiſſimum, ut graphicè exhibet ſanctus Chryſoſt. *lib. 7. de ſacerdote, ad finem.* Ergo bellum abhorret ab ſtatu clericali, & clericus, qui illi implicatur, peccat contra ſtatum proprium. Proſequitur alias rationes præſentis prohibitionis Theophilus ubi ſupra *apod. 9. per totam.*

Affine argumentum eſt, quod deduci poteſt ex ſanctitate templi Chriſtiani, quæ tanta eſt, ut in eo homicidium quantumvis juſtum perpetrare, vel noxium ſanguinem effundere ſacrilegum ſit, & templi pollutionem inducat, etſi tale homicidium ex parte occiſi Deo ſit acceptiſſimum, ut contigit in nece S. Thomæ Cantuarienſis, ut probavi *in cap. propoſuiſti, de conſec. Eccleſ.* Atqui longè intimior eſt nexus perſonæ ad ſacrificium quoquo modo intervenientis, quàm templi; nam templum eſt mera circunſtantia extrinſeca inanimata, nihil influens in ſacrificium; perſona verò eſt ejus cauſa efficiens, vel cooperans: quare majus piaculum erit pollui perſonam cæde humana, quàm locum. Accedit, nam ſi in diebus ſanctitate feſtis non licet bellare, etiamſi bellum juſtum ſit, ne effuſione humani ſanguinis diei ſanctitas quodammodo polluatur, ut probavi *in cap. 1. de trenga, & pace*, quantò magis abhorret à perſona ſacra quocunque tempore ea effuſio? Videtur enim per ſe evidens intimiùs jungi cum ea affuſionem ſanguinis, quam ipſa cauſat, quàm cum tempore, quod merè extrinſecè adjacet actioni, ut rectè perſpexit Nyſſenus *homilia 7. in Eccleſ.* Igitur ea actio multò magis contaminabit perſonam ſacram, quàm feſtum diem, ac proinde eſt à Clericis omninò evitanda. Quarum rationum breviculum confecit Petrus Joannes Oliv. Ordinis Minorum, *quodlibet* 1, *quæſt.* 19. Si ergo clerici ſui ſtatus immemores, contra ior Eccleſiæ leges militiæ nomen dederint, ac bellum gerere, ſeu in eo pugnare præſumpſerint, variis pœnis afficiuntur. Primò lethaliter peccant, ut probant Valentia 2. 2. *diſput.* 3. *q.* 16. *puncto* 4. Lælius Zecchius *de Repub. Eccleſ. cap. 30. verſ. 3. num.* 35. Joannes Capiſtran. *in tract. de poteſt. Papæ, part. 2. ſecundæ partis princip. num.* 196. quod & ad quoſvis clericos beneficiarios in minoribus ordinibus conſtitutos extendunt Graſſis *de effectibus cleric. num.* 28. Suarez *in 2. 2. diſput. 13. de charitate, ſect. 3. num. 5.* Azor *tom. 3. inſtit. lib. 2. cap. 16. quæſt. 3.* Diana *part. 6. tract. 4. reſol.* 33. Deinde irregulares manent quantumvis bellum juſtum ſit: item privilegio canonis privantur, ita ut eos percutientes excommunicationem non incurrant, *cap. contingit, cap. in audientia, de ſent. excom.* Sylveſter *in ſumma, verbo Bellum* 3, *num.* 1. Sayrus *lib. 3. theſauri, cap. 27. num* 8. & ſi in bello deceſſerint, ſuffragiis Eccleſiæ non juvantur, nec oblatio pro eis admittitur. Concil. Tribur. relatum *in cap. quicunque 23. quæſt.* 8. ibi: *Quicunque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, neque in oratione pro eo poſtuletur, ſed in manus incidat judicis, ſepulturâ tamen non privetur.* Quam ſepulturæ conceſſionem meritò admittit Molina *tract. 2. de juſt. diſput. 108. ſub finem*; ſi ante obitum eos pœnituerit, & piè obiiſſe videri poſſint.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licèt verum ſit juxta proximè tradita, clericum in bello defenſivo pugnantem irregularitatem non contrahere, tamen ultra defenſionis juſtitiam eo caſu ut clericus pugnet, vel regat bellum, debet intervenire neceſſitas, nec qualiſcunque ſufficit, ſed ſumma deſideratur; quia nec in defenſivo quidem bello probandus eſt ultroneus, & lubens clericorum ad bellandum occurſus, quippe abhorrens ab eorum ſtatu, & graviter malus, niſi neceſſitate inevitabili excuſetur, & ſi etiam inevitabilis neceſſitas, ſi non ſuppetant alii, qui poſſint, aut velint exercitum ducere, aut militaria

6. *Illuſtratur prædicta ratio.*

7. *Diſſolvitur Dubitandi Ratio.*

litaria munia obire, ita ut certò, vel admodum probabiliter defutura ſit juſta defenſio, niſi Religioſus ad bellum defenſivum regendum, aut gerendum accingatur: & extra hujuſmodi neceſſitatem peccant lethaliter, & irregulares fiunt clerici bellicis negotiis ſe implicantes, quia canones, qui clericos arcent à bello, non minùs vigent hoc caſu, quàm in bello aggreſſivo. Et ratio ducta ex natura ſtatus clericalis abhorrentis ab effuſione humani ſanguinis idem evincit. Quæ omnia defuerant in præſentia textus ſpecie, cùm eſſent alii laici, qui poſſent caſtrum defendere; unde clericus, etſi in bello defenſivo pugnaret, tamen erat abſque neceſſitate, & per conſequens irregularis manebat. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis ex variis exemplis piorum virorum, qui bellis interfuerunt; nam vel referenda ſunt exempla illa ad pravos mores illius ſæculi, vel ad neceſſitatem belli defenſivi, aut ſupponenda eſt licentia Romani Pontificis; nam ex ejus voluntate, & diſpenſatione rectè poſſunt Prælati etiam majores Eccleſiaſtici bellum ducere, ac regere, ut pluribus relatis probat Theophilus *dicto tract. de religioſo loricato, apod*, 10. §. 3. Diana *part.* 10. *tract.* 2. *reſol.* 3.

8. *Exponitur cap. de his clericis 50. diſt.* Sed ſuprà traditis adhuc obſtat Concil. Illerdenſe relatum à Gratiano *in cap. de his 36. 50. diſt.* ubi clerici, qui intra civitatem obſeſſi ſanguinem hoſtilem fuderant, à communione per biennium arcentur, pœnitentiâ illis injunctâ. Igitur quia nec in bello defenſivo licet clericis propriâ manu pugnare. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, quod etſi in bello defenſivo liceat cuicunque, etiam clericis, arma ſumere, tamen ſi homicidium perpetretur non ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, vel quia abſque neceſſitate clericus bello ſe immiſcuit, aut cùm poſſet invaſorem abſque cæde declinare, maluit eum confodere, irregularitatem homicida contrahit, & peccat lethaliter; quia tunc ſupergreditur juſtam defenſionem, & potiùs intendit ultionem, quàm neceſſariam defenſionem: de quo homicidio, non ſervato juſto moderamine commiſſo, accipiendi ſunt D. Baſilius *in epiſt. ad Amphiloch. can.* 43. ibi: *Qui mortis ictum dedit proximo, eſt homicida, ſive prior percuſſit, ſive ultus eſt.* Concil. Tribur. ſub Formoſo *can.* 11. ibi: *Si quis clericus, quamvis nimium coactus, homicidium fecerit, ſive ſit presbyter, ſive diaconus, deponatur.* Et *cap. præſentium de cleric. percuſſ.* Et exemplum, quod refert Balſamon *in dict. can. 43. ſancti Baſilii*, de quodam Epiſcopo, qui depoſitus fuit tanquam irregularis, eo quod in bello interfeciſſet quendam Agareoum, qui enſe ipſum apperierat. Illi enim textus procedunt juxta præſentem caſum, videlicet cum homicidium ob defenſionem perpetratum fuit, ſed abſque neceſſitate, nec ſervato moderamine inculpatæ tutelæ: & ita rectè pro eo pœnitentia injungitur, & irregularitas ſtatuitur.

Hinc etiam exponendus eſt textus *in cap. final. de cleric. conjug.* junctis per me adductis in ejus commentario.

TITULUS XIII.

De torneamentis.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

FElicis memoriæ Papæ [b] Innocentii, & [c] Eugenii prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, deteſtabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex [d] condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ temerè congrediuntur, unde mortes hominum, & animarum pericula ſæpè proveniunt, fieri prohibemus. Quod ſi quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poſcenti [a] pœnitentia non negetur, Eccleſiaſticâ tamen careat ſepulturâ.

NOTÆ.

a *LAteran.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic *in cap.* 20. *Concilii Later. Generalis*, celebrati ſub Alexandro III. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 27. *de reſcript.*

b *Innocentii.*) Secundi videlicet, qui in Synodo Romana *can.* 10. prohibuit omninò torneamenta, quæ fiebant ad virium oſtentationem.

c *Eugenii*) Tertii videlicet, qui in Concilio Rhemenſi *can.* 12. prædictam conſtitutionem Innocentii minùs exactè ſervatam reſtituit per hæc verba: *Temerariam ſimiliter, audaciam quorundam qui ad deteſtabiles nundinas, vel ferias ex condicto ſolent ad concertationem virium ſuarum convenire, unde hominum ſæpe pericula proveniunt, omninò fieri interdicimus: quod ſi quis ibidem mortuus fuerit, viaticum ei non negetur, eccleſiaſticâ tamen careat ſepulturâ.* Refertur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & ab Illuſtriſſimo Marique *tom.* 2. *annal. Ciſt. anno* 1148. *cap.* 4.

d *Condicto.*) Alii legunt *conducto*, alii *ex edicto*, ut notavit Salmutius *ad Pancirolam lib.* 2. *memorab. tit.* 20. Sed retinenda eſt vulgaris lectio, ut etiam habetur in Concilio Rhemenſi, à quo accepit Alexander III. nam condictum, ut Feſtus eodem verbo interpretatur, eſt ſimul dictum,

dictum; & condicere nihil aliud eſt, quàm diem, locumque communi conſenſu conſtituere: & quia accedentes ad torneamenta tempus, locumque communi conſenſo conſtituunt, ideo ab Alexandro III. eos ex condicto convenire dicitur.

e *Pœnitentia*) In dicto canone 12. Concilii Rhemenſis legitur *viaticum*, quod pro pœnitentia plerumque admittitur, ut dicemus infrà, *in cap. 2. de raptor.*

CAPUT II.

Alexand. III.[a] *Albarien. Epiſcopo.*

AD audientiam noſtram noveris perveniſſe, quod cùm acceſſiſſet quidam ad locum deputatum torneamentis causâ requirendi [b] debita ſua à quibuſdam militibus quos eò venturos putabat, accidit quod violenter, & inconſideratè ab equo, in quo ſedebat, ſuper eum cadente compreſſus, & mortuus eſt; ſed prius dominicum corpus ſuſcepit, & ſacri olei unctione perunctus eſt. Unde pro eo, quod in torneamento mortem accepit, ei ſepultura fidelium prohibetur. Nos verò attendentes, quod his tantùm, ſicut credimus, eccleſiaſtica ſepultura debeat interdici, qui ad torneamentum animo id faciendi tantum accedentes ibidem decedunt: fraternitati tuæ m. quat. ſi tibi conſtiterit, quod præfatus I. ad prædictum torneamentum non animo ludendi, ſed animo recipiendi credita perveniſſet, licèt ibi fortuito caſu obierit, corpus ejus diſpenſativè facias eccleſiaſticæ tradi ſepulturæ, maximè ſi dominicum corpus ſuſceperit, & ſacri olei fuerit unctione perunctus.

NOTÆ.

1. [a] *ALbarienſi*) Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. in hac autem ſexta collectione legitur *Anatenſi*; ſed legendum eſt *Ambianenſi*, ut in margine dictæ collectionis notatur, de qua Eccleſia egi *in capit.* 10. *de regul.*

2. b *Requirendi debita.*) Non per ſingulare certamen, monomachiam videlicet, ſeu duellum, de quo agemus infrà *titulo ſequenti*; ſed ut à militibus, qui ibi torneamentorum causâ conveniebant, debita exigeret, ut ex ſequentibus verbis apertè conſtat.

COMMENTARIUM.

EX his duabus conſtitutionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Qui pugnandi animo*
2. *ad torneamenta accedit, in eiſque occiditur, ſepeliri* — *Concluſio traditur, & probatur.*
non debet in Eccleſiaſtica ſepultura, etſi pœnitentia illi non denegetur. Probant eam textus *in capit. quicumque, el.* 1. 23. *quæſt.* 8. Synodus Romana ſub Innoc. II. *cap* 10. ibi: *Deteſtabiles illas nundinas, vel ferias, in quibus milites ex condicto venire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum, & audaciæ temerè congrediuntur, unde mortes hominum, & animarum pericula ſæpe proveniunt, omnino fieri interdicimus. Quod ſi quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poſcenti pœnitentia, & viaticum non negetur, eccleſiaſticâ tamen careat ſepulturâ.* Concil. Rhemenſe *in can.* 10. ſuprà relato. Lateran. Generale ſub Innoc. III. in fine, ibi: *Licet torneamenta ſint in diverſis Conciliis ſub certa pœna generaliter interdicta; quia tamen hoc tempore crucis negotium per ea plurimum impeditur, nos illa ſub pœna excommunicationis firmiter prohibemus uſque ad triennium exerceri.* Refert Anton. Auguſtin. *in epit. juris, lib.* 35. *titul.* 1. *part.* 8. illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Corvinus *lib.* 4. *aphoriſm. titul.* 14. Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. epit.* 99. *theor.* 244. Petrus Gregor. *lib.* 39. *ſyntag. cap.* 5. Covarr. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 1. Sanctus Raymundus *in ſumma, lib.* 2. *titul.* 2. Luna & Arellanus *de jur. ration. lib.* 2. *capit.* 9. *num* 14. Azor *tom.* 3. *inſtit. lib.* 2. *cap.* 15. Pantoja *in l. final. C. de aleatoribus, num.* 84. Pancirola *lib* 2. *memorab titul.* 20. ubi Salmutius P. Gregor. *lib.* 1. *partit. titul.* 17. *cap* 7. Mariana *de ſpectacul. lib.* 4. *cap.* 16. Guzman *de el oneſto trabajo, diſcurſ.* 6 §. 3. Alcozer *de ludo capit.* 53. Murga *tom.* 2. *tract. diſquiſit.* 9. *per tot.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo; Etſi certamina gladiatoria 4. *Traditur ratio decidendi.*
jure prohibita ſint, *l. unic. C. de gladiator. l.* 10. ubi plura D. Nicolaus de Caſtro; tamen certamina, quæ victoris causâ fiunt, veluti haſtæ, pilæve jactus, curſus, ſaltus, lucta, pugillatus, permittuntur, *l. ſolent, ff. de aleatoribus, l.* 1. *C. eod. titul.* Tum quia populus in otio ferox, effrænis in pace, permiſſis voluptatibus deliniendus, detinenduſque eſt, ne ruat ad illicita. Bene apud Tacitum Julius Agricola: *Bello faciles, quieti, & otio per voluptates aſſueſcunt.* Hanc habuêre perpetuam ejus rei curam boni Principes & amatores pacis, prout liquet ex eorundem conſtitutionibus *in l.* 1. *C. de ſpectaculis, l.* 1. *C. de expenſis ludorum, l.* 2. *C. Theodoſ. de ſpectaculis, l.* 3. *eod. C de ſcenicis, l.* 2. *C. Theodoſ. de munium.* ibi: *Ne ex nimia reſtrictione triſtitia generetur.* Rectè Theodoricus apud Caſſiodorum *lib.* 1. *variar. cap.* 20. de iiſdem ſpectaculis ait: *Undecumque præſtare poſſumus, dignum noſtris ſenſibus æſtimamus, præſertim cùm Beatitudo ſit temporum lætitia populorum, tum gratiâ oſtendendæ virtutis, tum causâ experiendarum virium.* Et *l* 1. §. *item Senatus ff. de poſtul.* nec intereſt, quod aliquando mors contingat, ſiquidem non injuriæ causâ, aut gratiâ damnum dandi, ſed virtutis oſtendendæ gratiâ contingit, & ideo legi Aquiliæ

locus non eſt, *l. qua actione* §. *Si quis in colluctatione*, *ff. ad leg. Aquil.* Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 3. Igitur non rectè in præſenti prohibentur torneamenta, quæ inter milites, ut aptiores ad pugnam, & magis expediti reperiantur, fiunt. Accedit quod quando finis, ad quem actos dirigitur, bonus eſt, actus quoque bonus judicatur, *lib. ſi ita ſtipulatus* 14. *l. in inſulam* 124. *ff. de V. O. l. cum aurum* 19. §. *perveniamus*, *ff. de auro & argento*, *l. rem non novam* 14. *C. de judiciis.* Everard. *in Topicis*, *loco* 13. *à virtute finis.* Sed torneamenta facta ad virium oſtentationem reſpiciunt finem exercitii militaris, *dict. lib. qua actione* 7. §. *ſi quis in colluctatione*, *lib.* 9. §. *final ff. ad leg Aquil.* textus elegans *in nomine*, §. *oro limitaneis*, *C. de offic. Præfect. Afric.* quia ut ait Vegetius *lib.* 1. *de re milit. cap.* 1. in omni prælio non tam multitudo, & virtus indocta, quàm ars, & exercitium ſolent præſtare victoriam: ergo non rectè in præſenti prohibentur torneamenta, cùm ad virium exercitium fiant cum magna Reipublicæ utilitate, cujus publicum bonum attendi, & præferri debet, *l. unic. in fin. C. de cadu. tollend. l.* 3, §. *utrum in fine*, *ff. ad Syllan. lib. actione* 65. §. *Labeo*, *pro ſocio.* Etiam difficilis eſt pœna privationis ſepulturæ conceſſâ pœnitentiâ; nam quibus communicamus vivis, communicare debemus defunctis, & econtra, ut probavi *in cap. ſacris*, *de ſepultur.* Facit textus *in cap. quæſitum* 13. *quæſt.* Igitur ſi decedentibus in torneamentis conceditur pœnitentia, injuſtè denegatur ſepultura eccleſiaſtica.

5. *De torneamentis.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, torneamenta eſſe haſtiludia, ſive ludicram pugnam equeſtrem, & præparationem ad bellum, de illis agunt Cæſarius *lib.* 2. *miraculor. cap.* 12. ibi: *Causâ laudis humanæ torneamentis totus deditus.* Et *lib.* 7. *cap* 39. *Cùm properaret ad quoddam torneamentum.* Candenus *in ſua Britannia, pag.* 191. pro iiſdem habet torneamentum, & menſam rotundam; ſed apertè ſeparat Matthæus Pariſius *in Henrico III. ad annum* 1252. ibi: *Milites ut exercitio militari peritiam ſuam, & ſtrenuitatem experirentur, conſtituerunt unanimiter, non ut in haſtiludio illo quod communiter, & vulgariter torneamentum dicitur, ſed potius in illo ludo militari, qui menſa rotunda dicitur, vires ſuas attentarent.* Dicuntur torneamenta, ut aliqui volunt, à Græco verbo θορνεῖν. quod eſt circuire. Covarr. *in theſauro, verbo Torneo.* Alii à Trojano ludo ducere malunt torneamentum, quaſi Trojamentum. Firmatur eorum ſententia ex eo, quod equeſtri pugnâ Trojanum excidium apud veteres juventus ſoleret repræſentare: de quo Trojano ludo agunt Tacitus *lib.* 6. *annal.* Virgilius *lib.* 5. *Æneid.*

Hunc morem, hos curſus, atque hæc certamina primus
Aſcanius, longam muris cùm cingeret Albam
Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troja pubes.
Albani docuere ſuos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem,
Trojaque nunc pueri, Trojanum dicitur agmẽ.

Ideo Trojani ludi dicebantur, & à pueris tantùm majoribus, & minoribus in circo celebrabantur. Tacitus *lib.* 11. ibi: *Sedente Claudio circenſibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent.* Suetonius *in Iul. cap.* 39. ibi: *Trojanum luſit turma duplex majorum, minorumque puerorum.* Et *in Auguſto, cap.* 43. *Sed & Trojæ ludum edidit frequentiſſimè magnorum, minorumq; puerorum, delectu paſci decoris minores exiſtimans, & claræ ſtirpis indolem ſic innoteſcere.* Dio Caſſius *lib.* 43. ibi: *Etiam Trojam antiquo more Patriciorum filii luſerunt; juvenes, qui dignitate æquales erant, curribus certaverunt.* Trojanum ludum appellant torneamenta, Roſin *lib.* 5. *antiquit. capit.* 15. P. Raderus *in comment. ad Martialem. lib.* 7 *capit.* 11. Navarr. *in Manuali*, *capit.* 15. *num.* 9. Unde cognoſcitur, torneamentum non ſolùm ſignificare prælium fictum, verùm & cruentum, *lib.* 27. *titul.* 13. *part.* 2. ubi referens Magnus Alfonſus bellorum differentias, ait: *Otra manera ay de lidiar, la qual llamaron torneo.* Et *l.* 18. *titul.* 2. *ead part Torneo que ſe volvieſſe de dos gueſtes, que eſt unieſſe una cabo otra.* Sed corruptâ voce torneamenta tandem dicta eſſe à Teutonicis primùm auctor eſt Wolfangus Lazius *lib.* 10. *Reſpub. Romana, cap.* 2. Sed in hoc differunt à veteri Trojano ludiero, quod non ſolùm pueri, verùm etiam viri hodie certant, nec aperto capite, coronatoque, ſed caſſide tecto certamen initur, & fiunt torneamenta in communi lætitia, ut victoria, nuptiis, adventuque Principis.

Deinde ſciendum eſt, hæc quidem torneamenta, ſeu haſtiludia dupliciter exerceri, aut fieri poſſe: primò ſi ad oſtentationem virium veſana audacia temerè lanceis acutas cuſpides habentibus congrediantur; qualia fuerunt olim ea, de quibus D. Iſidor. *lib.* 18. *orig cap.* 53. ait: *Genera gladiatorum plura, quorum primus ludum equeſtrẽ; duo enim equites præcedentibus priùs ſignis militaribus, unus a porta Orientis, alter ab Occidentis procedebant in equis albis cum aureis galeis, minoribus, & ullioribus armis, ſicq; atroci perſeverantia pro virtute ſua inibant pugnam, dimicantes uſque alter in alterius mortem proſiliret, ut haberet qui caderet caſum, gloriam qui perimeret.* Quorum torneamentorum deſcriptionem elegantiſſimè in annalibus ſuis metricis repræſentavit Ianus Douza *lib.* 2. *fol.* 33. & de eorum uſu & incommodis plura Douza ejus filius *annal. Hollandia lib* 9. *fol.* 417. Sed hæc ſpectacula gladiatoria ſublata fuerunt novâ conſtitutione Imperat. Conſtant. *in l. unic. C. de gladiatorib. lib* 11. licèt jam Digeſtorum tempore ſimiles ludos prohibitos fuiſſe teneat Pantoja *in l. final. C. de aleat. numer.* 85. Secundò cùm in his haſtiludiis, ſeu torneamentis, mortis periculum non timetur, quia virtutis causâ tantùm fiunt haſtis ſine cuſpide, ut ſunt ea, quæ vulgò dicimus, *torneos y juſtas reales*; & luſoriis lanceis, hebetibuſque enſibus exercentur, & ſæpe vallo in medio curriculi in directum ducto, vulgò *tela*, ita ut equi utrimque ex adverſo poſiti currentes obviare ſibi nequeant: & hæc haſtiludia clericis prohibita, laicis verò omni jure permiſſa conſtat ex Concil. Herbipol. tempore Honorii IV. celebrato, *can.* 4. ibi: *Haſtiludia, & torneamenta clerici qui ſunt in dignitatibus, perſonatibus, ſeu in ſacris ordinibus conſtituti, hoc edicto perpetuò ſibi noverint interdicta.* Et probant Sylveſter *in ſumma, verbo Ludus, & Torneamentum.* Jul. Claros *lib.* 5. *ſentent.* §. *ludus*, *num.* 4. Tuſchus *verbo Ludus*, *concluſ.* 456. Alcozer *de ludo cap.* 51. & 52. & de iis edidit conſtitutionem 6. *De eorum differentiis*

Cœleſti-

Digitized by Google

Cœleſtinus III. *in epiſt. ad Epiſcopos Angliæ*, quam refert Rogerius *in annalibus*, prohibens ne in Terra ſancta, ubi ſteterunt pedes Domini, torneamenta tyronuio exercendæ virtutis causâ inventa fiant: ubi torneamenta intelliguntur, non haſtiludia, & cruenta prælia, ſed prædicta torneamenta, quæ licita ſunt, de quibus etiam accipiendus eſt Innocent. III. *in Concil. Lateranenſ.* ſuprà relato, dum in eo ob crucis expeditionem uſque ad triennium torneamenta prohibet exerceri: ea enim haſtiludia Chriſtianis permittebantur, ut ita expeditiores contra Chriſti hoſtes eſſent, ut in Richardo Rege Angliæ refert Matthæus Pariſ. *ad annum* 1194.

7. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis conſtitutionis; nam ludus cùm omninò inculpatus eſſe debeat, & innoxius, *l. nam* 10. *ff. ad leg. Aquil. l. in furti* 50. §. *final. ff. de furtis*, nec qui rectè ludos appellaverit, ex quibus crimina oriuntur, ut inquit Juſtinianus *in* §. *illud verò*, in oratione ad Anteceſſores, quæ extat in præfatione Pandectarum; & ex his torneamentis plerumque hominum neces ſequantur, ut contigit infauſtè Henrico II. Galliæ Regi, is enim in torneamentis, quæ ad pacem cum Philippo II. Hiſpaniarum Rege recens initam, nuptiaſque hujus & Elizabethæ filiæ cognomento Pacificæ celebrandas edidit, poſtquam plures haſtas feliciter ruperat, dum ad ultimam manum mitteret, cum Comite de Montgomery ſatellitium ſuorum Duce congrediens, lanceâ adverſarii loricâ percuſſâ ictu vehementi, fragmen ſciſſum caſſidis proſpectum intravit, & oculo dextro ſaucius, intra decem dies occubuit, non ſine magno utriuſque Regni, totiuſque Reipublicæ Chriſtianæ mœrore, ut refert Illeſcas *libr. 6. hiſtoriar. Pontific. cap.* 30. §. 2. Itaque Gemes Selimi Turcarum Regis frater Romæ à Pontifice Alexandro interrogatus poſt multos ictus, quid ipſi placerent ludicra hæc belli ſimulacra? Sancte Pater, reſpondit, ſi ſeriò hoc fit, parum mihi videtur eſſe; ſin joco, poſſet etiam id nimium eſſe. Refert Pancirola *libr. 2. memorab. titul.* 20. Ideò tam repetitis legibus Eccleſia prohibuit hujuſmodi torneamenta ſub pœna privationis ſepulturæ: & quia adhuc percreverat in Italia conſuetudo, ut non ſolùm privati privatos, verùm etiam populi populos ad controverſias dirimendas torneamentis uterentur, Innocent. III. ſcripſit ad Antiſtites Lombardiæ, ut hujuſmodi torneamenta extirparent per ſacrorum interdictionem, ut refert Spondanus poſt Baronium Anno 1198. *num.* 12. & cùm alio quoque colore, videlicet quia ab ordinatio Terræ ſanctæ ſubſidio, & crucis aſſumptione fideles abſtraherentur, Clemens V. in Concilio Viennenſi omnia torneamenta, & haſtiludia etiam innoxia prohibuit ſub excommunicatione Sedi Apoſtolicæ reſervata, & ſub interminatione generalis interdicti: quas cenſuras Joannes XXII. inſtantibus Rege Franciæ, & Navarræ, nec non Germaniæ Magnatibus, revocavit Extravagant. unica *de torneament.* Ad inſtar torneamentorum prohibita etiam taurorum agitatio intra circum conſtitutionibus Pij V. Anno 1567. Gregorii XIII. Anno 1575. Sixti V. Anno 1586. Clementis VIII. Anno 1597. quas expoſuerunt præcipuè pro uſu noſtræ Hiſpaniæ, Marian. *de ſpectacul. cap. penultim. & ultim.* Gutierrez *libr. 1. canonic. cap.* 7. Azor *part. 3. inſtit. moral. lib. 2. cap.* 15. Scortia *in ſelect. epit.* 99. *theorem.* 244. Prado *tom. 1. Theolog. moral cap.* 25. *quæſt.* 9. Baronius *anno* 120. *num.* 30. & *anno* 179. *num.* 47.

8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt vana ludorum genera jure civili permitterentur ex rationibus ſuprà adductis, de quibus peculiares tractatus ediderunt Petrus Faber *in agoniſt.* Mercurial. *de re gymnaſt.* Pantoja *de aleatoribus*, Zerda *in Virgil. libr.* 5 *Æneid.* Franc. Modius *libr. 3. tom. 2 Pandect. Triumphal.* Marian. *in opuſc. de ſpectac.* Bulengerus *in opuſc. de circo*: tamen torneamenta, etſi ſtrenuitatis, ac virtutis argumentum præbeant, tamen non carent ingenti periculo, ut in præſenti textu docetur; unde tanquam ludus noxius juſtè prohibentur ab Eccleſiæ Patribus. Nec obſtat alia difficultatis pars, quia licèt regulariter verum ſit, conceſsâ pœnitentiâ, quod majus eſt, concedi etiam ſepulturam eccleſiaſticam, tamen aliquando ad terrorem, & correctionis exemplum conceſſo viatico ſepultura eccleſiaſtica denegatur, ut *in cap ſuper eo, de raptoribus*, in Concilio Ravennat. 2. *rubr.* 28. ubi de perſiſtentibus per annum in excommunicatione ita cavetur: *Et ſi in morte beneficium abſolutionis ſatisfactione præſtitâ meruerit obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ eccleſiaſticâ careat ſepulturâ.* Et de adulteriis *rubr.* 29. *Et ſi in morte de prædictis ſatisfecerit cum effectu, nihilominus tamen in ipſorum contemptum, & pœnam eccleſiaſticâ careant ſepulturâ.* Leviter autem interdicitur ſepultura eccleſiaſtica aliquando, quia ſicut impio non prodeſt ſepultura pretioſa, ita non obeſt pio ſepultura vilis, aut nulla, *cap anima* 13. *quæſt.* 2. plura de hac pœna privationis ſepulturæ congeſſi *in capit. ſacris, de ſepultur.*

9. *Exponitur can. 4. Conc. Arelat.* Ex ſupra traditis exponendus eſt textus *in canon.* 4. *Concilii Arelat.* in illis verbis: *De agitatoribus, qui fideles ſunt, placuit, eos quamdiu agitant, à communione ſeparari.* In quo canone agitur de Chriſtianis, qui in circenſibus ludis aurigæ, & agitatores erant, qui per tempus, in quo in circo agitabant, à communione pellebantur, quia in his ſpectaculis aurigæ, & agitatores erant diverſarum factionum, facilèque eorum, quibus inſerviebant, factionibus ſeſe implicabant, ac in leges eccleſiaſticas peccantes, crimina diverſa committebant: quare ſimilia ſpectacula Eccleſiæ Patres fidelibus Chriſtianis prohibuerunt, communione illis, dum equos agitarent, denegatâ, ut poſt Baronium notavit Coriolanus *in dict. canon.* 4. *Concilii Arelat.* Ex eadem etiam ratione, quia in ludis ſcenicis, & theatralibus facilè contingit ipſos fabularum actores lethaliter peccare, ideò in canone 5. ipſius Concilii Arelatenſis ipſis, dum in theatris agunt, communio denegatur his verbis: *De theatricis, & ipſos placuit, quamdiu agunt, à communione ſeparari.* Ex ſimili etiam ratione, quia apud Gentiles Magiſtratus Duumvir tenebatur ſuo anno populo ludos edere, ubi homicidia contingebant, & plerumque idololatria, ideo in Canon. 56. Concilii Illibert. Magiſtratibus eo anno, quo Duumviratum gerunt, permittitur, ut ab Eccleſia ſe cohibeant, illis verbis: *Magiſtratum verò anno quo agit Duumviratum, prohibere placuit, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.* In cujus commentariis jam notavi.

10. *Explicatur can. 64. Synodi Carthag.* Sed ſuprà traditis, primò obſtat textus *in can. 64. Concilii Carthag.* in illis verbis: *Ne in Dominico, & reliquis Sanctorum feſtis ſpectacula ullo modo peragantur, illud quoque præterea petendum eſt, ut theatralium ludicrorum ſpectacula in Dominico & reliquis feſtis diebus à fide Chriſtianorum arceantur: maximè quia in ſancti Paſcha octava turba magis in hippodromia, quam in Eccleſias conveniant, debent præfiniti ipſorum dies transferri, quando evenerint, nec debet ullus Chriſtianus cogi ad hæc ſpectanda.* Ubi tantùm prohibentur ſpectacula edi diebus Dominicis, & Paſchalibus: ergo quia abſolutè ſpectacula, quorum appellatione veniunt torneamenta, non cenſentur prohibita. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter ludos vetitos, ac inter permiſſos. Vetiti omni tempore, & inter omnes perſonas prohibiti cenſentur, ut torneamenta, de quibus in præſenti. Alii verò ludi liciti ſunt, etſi non omnibus, nec omni tempore, laicis enim plerumque permittuntur, qui clericis prohibentur, *can. 24. Synodi 6. Trul.* ibi: *Nec cui liceat eorum, qui in ſacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis ſubſiſtere, vel ſcenicos ludos ſuſtinere; ſed & ſi quis clericus ad nuptias vocetur, quando ad deceptionem comparata ludicra ingreſſa fuerint, ſurgat, & diſcedat.* Sic ergo hæc prodromia, curricula, & venationes, & ſimilia, licèt laicis permittantur, tamen diebus Dominicis, aut tempore paſchali edi non debent, ex rationibus quas congeſſerunt Balſamon *in dicto Can. 64.* Briſſonius *in l. die Dominico, C. de ſpectac.*

Secundò obſtat textus *in cap. quicumque 4. 23. quæſt. 4.* ibi: *Quicumque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, nec in oratione pro eo poſtuletur, ſed in manus incidat judicis, ſepulturâ tamen non privetur.* In quibus conceditur ſepultura decedentibus in torneamentis. Igitur non rectè in 11. *Exponitur cap. quicumque 23. quæſt. 8.*
præſenti aſſeritur illis, qui in torneamentis decedunt, conceſsâ pœnitentiâ denegari ſepulturam. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu agi de clericis tantùm; quibus ludi cum pace minus cohærentes, & veluti belli præludia prohibentur, ut probat Abul. *in cap. 6. Matthæi, quæſt. 52.* qui inter ludos refert ſaltationem, & torneamenta. Et quoad hæc haſtiludia Concil. Salisburg. ſub Martino IV. anathemate damnavit clericos, aut eccleſiaſtica dignitate fulgentes, qui vel armis adhibitis, vel abſque eis vacaverint tali exercitio. Tametſi enim remotis armis nullum immineat profligandæ vitæ periculum, tamen vel ipſa ſpecies bellicæ exercitationis à pace abhorrens dedecet clericos. Præſertim quia à torneamentis abſque armis facilè progredi poterat ad torneamenta cum armis, ubi frequenter homicidia evenīebant, ut videre eſt apud Cantipratanum *lib. 2. apum. cap 49. num. 3.* apud Cæſareum *lib. 12. miracul. cap. 16. & 17.* In præſenti verò agitur de laicis in torneamentis decedentibus, quibus diverſa pœna imponitur, quia ſunt profeſſione diverſi.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

CAPUT PRIMUM.

[a] Alexand. III.

PORRO ſi clericus alicui ſponte duellum obtulerit, vel ſi oblatum ſuſceperit, & ſubierit, ſive victor, ſive victus fuerit, de rigore juris eſt deponendus. Sed quantumcunque ejus in hac parte gravis ſit, & enormis exceſſus, evadere poteſt depoſitionis ſententiam, ſi cum ipſo ſuus Epiſcopus duxerit miſericorditer diſpenſandum, dummodo ex ipſo duello homicidium, vel [b] membrorum diminutio non ſit ſubſequuta.

NOTÆ.

I. a ALexander III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap. 1.* & poſt Concilium Lateran. *part. 26. cap. 4. & 5.* legitur *Salernitano Archiepiſc.* & in dict. prima collectatione additur *pars capitis Licet præter.* Undè cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. licèt, de ſponſa duor. cap. 1. de corpore vitiatis*, ubi jam notavi.

b *Membrorum diminutio.*) Unde diſpenſat Epiſcopus in ſpecie textus *in cap. 1.* de corpore vitiatis, quia amiſſio partis digiti proprie non eſt membri diminutio, ut notavit Vaſconcellos *in harmonia rubric. ad tit. de corpere vitiat.* 2.

CAPUT II.

[a] Cœleſtinus III.

HEnricus presbyter lator præſentium ad nos cum litteris tuis humiliter accedens intimavit, quod cùm laïcum quendam ſuper [b] furto in ſæculari [c] placito conveniſſet, ipſi, quia teſtes ſui defecerunt, pugilem [d] ſecundum pravam terræ conſuetudinem indixit, qui reum uſque adeo ictibus gladii vulneravit, quod coactus eſt nocte proxima exſpirare. Quia ergo ſuper hoc nos conſulere voluiſti, ambiguitatem tuam reſponſione hujuſmodi removemus, quod tales pugiles homicidæ veri exiſtunt, nec prædictus ſacerdos, licèt non ipſe, ſed aliquis pro eo in duello pugnaverit, debet in ſacris ordinibus miniſtrare: ſicut enim tradunt ſacrorum canonum [e] inſtituta, homicidium tam facto, quàm præcepto, [f] ſive conſilio, aut defenſione non eſt dubium perpetrari: poteris tamen cum eo circa habendum beneficium miſericorditer [g] diſpenſare.

NOTÆ.

1. a COeleſtinus III. Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub. hoc tit. cap.* 1. & in hac ſexta collectione legitur *Clemens III.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, ſeu in qua provincia Præſens caſus contigit.

2. b *Super furto.*) Civiliter agendo, non criminaliter ad vindictam, aliàs ex ipſa accuſatione ſequutâ morte naturali Henricus irregularis maneret, juxta tradita ſuprà *in cap. ſignificaſti* 18. *de homicid.*

c *Sæculari placito.*) De placito, ejus acceptionibus egi *in cap.* 1. *de feriis.*

3. d *Pugilem.*) Qui apud Longobardos dicitur *Campio*: plerumque enim clerici duellum ſubibant olim per ſe, aut per alium, ut infrà dicemus.

e *Inſtituta.*) *In cap.* 1. *hoc titulo*, & aliis ſuprà pro illuſtratione concluſionis adducendis.

f *Præcepto, conſilio.*) Juxta tradita ſuprà *in cap.* 11. *de homicid.*

4. g *Diſpenſare.*) Nam cùm privatus eſſet officio, non poterat ſtricto juris rigore retinere beneficium, *cap. ex litteris, de exceſſibus Prælat.* ſed ex diſpenſatione illud retinet, ut in ſpecie textus *in c. de homicidio.* Non tamen inde inferas beneficium irregularis ipſo jure vacare, aut collationem beneficii factam irregulari ipſo jure nullam eſſe; nam contrarium verius eſt, ut probat Gibalinus *de irregul. cap.* 2. *quæſt.* 4.

COMMENTARIUM.

5. *Concluſio traditur, & probatur.* EX his duabus decretalibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clericus initas duellum, ſive obtulerit, ſive ſuſceperit, deponendus eſt: ſed non ſequuto homicidio Epiſcopus cum eo diſpenſare valet.* Probant eam textus *in cap. Monomachiam* 22. 2. *quæſt.* 5. *cap. ſententiam, ad finem, ne clerici vel monachi, capit.* 1. *de corpore vitiat. cap.* 1. *de purgat. vulgar.* Concil. Valent. Galliæ, *can.* 12. *Et quia ex hujuſmodi juramentorum, immo perjuriorum contentione etiam uſque ad armorum certamina ſolet prorumpi; & crudeliſſimo ſtæ ictu effunditur cruor belli in pace, ſtatuimus juxta antiquum eccleſiaſticæ obſervationis morem, ut quicumque tam iniquâ & Chriſtianæ paci inimicâ pugnâ alterum occiderit, ſeu vulneribus debilem dediderit, velut homicida nequiſſimus, & latro cruentus, ab Eccleſia, & omnium fidelium cœtu ſeparatus, ad agendam legitimam pœnitentiam modis omnibus compellatur; ille verò, qui occiſus fuerit, tanquam ſui homicida, & propriæ mortis ſpontaneus appetitor, a Dominicæ oblationis commemoratione habeatur alienus, nec cadaver ejus juxta ſacrorum canonum decretum, cum pſalmis, vel orationibus ad ſepulturam deducatur. Super quibus duobus titulis, propter tam funeſta, & horrenda animarum, vel etiam corporum exitia Chriſtianiſſimi Imperatoris pietas ſacerdotali omnium noſtrûm ſupplicatione imploranda eſt, ut tantum malum à populo fidelium ſuis publicis ſanctionibus amoveat, & noſtrum ſuper hoc tam neceſſarium eccleſiaſticum decretum propria authoritate confirmet.* Et *capit.* 1. *hoc. titul. in* 5. *compil.* Honorius III. Poteſtati, & Populo Florentino in hæc verba ſcribit: *Rem audivimus hactenus inauditam, & tam juri ſcripto, quàm æquitati contrariam, quod videlicet Eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum Florent. cogere nitimini ad duellum pro cauſa, quam ſuper cæmeterio, & rebus aliis habet cum filiis Longobardi civibus Florentinis. Cùm igitur tam manifeſtam ejuſdem Eccleſiæ, ac ipſius juris injuriam nec poſſimus, nec debeamus ſub diſſimulatione tranſire, univerſitatem veſtram rogamus, & obſecramus in Domino, per Apoſtolica vobis ſcripta mandantes, quatenus à re tam inſolita, tamque deteſtabili penitus deſiſtentes, cauſam ipſam marte ſuo, videlicet ordine judiciario, procedere faciatis: ſcientes nos venerabili f. n. Piſtorienſi Epiſcopo, & dilecto filio Archipresbytero Florent. per noſtras dediſſe litteras in mandatis, ut ſi ſecus præſumpſeritis attentare, ipſi præſumptionem veſtram per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remota compeſcant, iterum nuntiantes, ſi quod occaſione hujuſmodi factum, vel ſtatutum invenerint contra Eccleſiam memoratam.* Toletanum anno 1473. temporibus Sixti IV. celebratum, *can.* 20. Tridentin. *ſeſſ.* 25. *de reform. capit.* 19. Cæleſtinus III. Jul. II. Innocent. IV. in conſtitutionibus relatis à Quaranta *in ſumma Bullar. verbo Duellum.* Rualdus *in Act. in duel. pag.* 54. 55. & 56. Clemens VII. *conſtitut.* 2. Pius IV. *conſtitut.* 25. Gregorius XIII. *conſtit.* 8. Clemens VIII. *conſtitution.* 19. ut refert Corjolan. *in breviario, anno* 1503. faciunt textus *in lib. unic. C. de gladiat. lib.* 11. *lib.* 10.

tit. 8. *libr.* 8. *Recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, & *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 50. *numer.* 120. & ad Concil. Trident. *dict. can.* 19. Salmutius *ad Pancirolam lib.* 2. *memorab. titul.* 20. Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 110. Panioxa *in l. final. C. de aleator. num.* 87. Corvinus *lib.* 4. *aphoriſm. titul.* 15. Juretus *in notis ad epiſt.* 168. *Carnot.* Rouſſelius *libr.* 6. *hiſtor. Pontific. juriſd. cap.* 32. Joann. Tabor. *in armament. fol.* 169. Lucas Floronus *in tract. de prohibitione duelli.* Becanus *in opuſcul. de bello, cap.* 26. Roa *de jurib. Princip. quæſt* 5. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Duellum*, Petrus Gregor. 3. *part. ſyntag. libr.* 48. *cap.* 15. & *lib.* 4. *partit. titul.* 8. *cap.* 10. Gutierrez *de delict. quæſt.* 105 Azor. *tom.* 3. *inſtitut. libr.* 2. *cap.* 5. Horbomanus *lib.* 3. *obſerv. capit.* 4. & *de feud. cap.* 45. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. part.* 1. *lib.* 1. *diſput.* 3 §. 10. Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. Epit.* 155. *theorem.* 390. Grotius *de jure belli lib.* 3. *cap.* 20. Diana *part* 11. *tractat.* 6. *reſol.* 26. & *tract.* 8. *reſol.* 21. Chopinus *de privileg. ruſtic. lib.* 3. *cap.* 15. D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 2. Oſvaldus *lib.* 17. *Donel cap.* 2. *littera M.* Bocerus *in tract. de duello*, Philippus Camer *tom.* 2. *horar. ſucceſſiv. cap.* 19. 20. & 21. fusè Murga *tom.* 2 *diſquiſit. moral tractat.* 1. *diſquiſit.* 11. *per totam*, Martinez à Prado *tom.* 1. *Theolog. Mor. cap.* 15. *quæſt.* 8. §. 3. Ayala *de jure belli cap.* 3. *lib* 1. Theodorus Reincbingk *de regim. Eccleſ. lib.* 2. *claſſ.* 3. *cap.* 2. *num.* 41. Theoph. Raynaud. *tom.* 4. *lib.* 5. *de virtut. ſect.* 3. *cap.* 3. Burgenſis *cent.* 2. *obſ.* 79.

6. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Duellum ad decidendas controverſias, tam civiles, quàm criminales, de quibus in præſenti textu agitur, honeſtum ſanè & religioſum videtur, ſiquidem in eo pugnantes Deum Optimum Maximum veluti veritatis, & æqui judicem ſibi conſtituunt, & in cauſa, quæ per teſtes, ſeu alias probationes non liquet, ſinceriorem, certioremque judicem eligere nequeunt; & ita ipſum, qui duello vincit, Deo auctore viciſſe nemo prorſus eſt qui non fateatur: & quemadmodum Imperatores Dioclet, & Maxim. ſtatuerunt judicem, ſi inopiâ probationum laborat, jurejurando cauſâ cognitâ decidere debere, quia jurisjurandi contemptæ religionis Deus ultor eſt, *libr.* 2. & 3. *C. de rebus creditis*; ita & Deum ultorem, & judicem duello ſtatuere, ſi res aliter non poteſt per homines, deficientibus probationibus judicari, ſanum & religioſum videtur. Accedit uſus diverſarum gentium, apud quas dubiæ controverſiæ duello decidebantur. Germani in cauſis ambiguis, maximè criminibus, quæ nullo humano teſtimonio comprobari poterant, ad ſummam Dei Majeſtatem, quæ falli non poteſt, tanquam ad judicem omnium rectiſſimum confugiebant: Senatus, Populus, atque Sacerdotes, qui ſingulare certamen, ac aliam hujuſmodi probationem ſpectabant, in interim, ut eſt in lege Salica, divinam opem implorabant, beneficia memoriter commemorabant, quæ in ſimili negotio Deus ipſis contuliſſet, comprecabantur ut ipſe in re præſenti innocenti adeſſet, victoriamque cœlitus concederet: verba ſunt Joannis Aventini *libr.* 4. *annal. Bojor.* Longobardi etiam in Italia ambiguum jus de poſſeſſionibus, & objecta crimina graviora, quæ vel ſaluti, vel famæ obeſſent, ſic decidebant, cauſam hujus moris adducentes legum defectum, quibus ambigui caſus reſolverentur, & tritum illud proponentes: *Si non ſufficiunt jura, veniamus ad arma. Et lib.* 11. *titul.* 54. *legum ipſorum*, cavetur ut in criminalibus cauſis accuſator & defenſor in campo cum fuſtibus pariter contendant, nec eorum jurejurando res committatur. Lege etiam Imperatoris Othonis IV. in Romaniola de Principum Italorum ſententia promulgata, ſciente, & non contradicente Joanne Papa III. ut conſtat *ex l. antiquis, ejuſdem tituli* 54. ſtatuitur, ne deinceps tota Italia, etiam iis in locis, in quibus jure Romano, id eſt Juſtinianiis legibus utebantur, controverſias jurejurando diſceptent propter perjuriorum multitudinem; ſed duello, & certamine illas dirimant. Quod Imperator obſervari juſſit *in lib. ult.* ejuſdem tituli, non ſolùm in privatorum laïcorum cauſis, verùm etiam in Eccleſiarum litibus. Et Federicus Imperator *in titul. de pace tenenda in uſibus feud.* §. *ſi quis hominem*, duellum inter legitimos modos probationum refert. Et Fronto III. Rex Danorum legem tulit, ut omnes controverſiæ, qualeſcumque eſſent, duello definirentur, ut refert Saxo *libr.* 5. ſpecioſius viribus, quàm verbis confligendum exiſtimans: quod adhuc in Moſcovia uſitatum eſſe teſtatur Joannnes Bodonus *libr.* 4. *de Republica, cap. finali*: & de aliis gentibus idem refert Bronch. *cent.* 2. *aſſert.* 76. Hinc leges latæ apud varias nationes, in quibus forma, & conditiones obſervandæ in ipſis duellis præſcribuntur. Apud Hiſpanos *in l.* 1. *titul.* 21. *lib.* 4. *fori*, *l.* 1. & 2. *titul.* 3. *l.* 4. *tit.* 4. *partit.* 7 *l.* 8. *titul.* 14. *ead. partit.* Apud Longobard. *l.* 39. *titul.* 9. *l.* 1. ibi: *Duello liberi, ferventi aquâ ſervi innocentiam ſuam probant.* Apud Neapolit. *lib* 2. *titul.* 32. & 33. Apud Francos *in appendice legis Salica.* & *lib.* 4. *c.* 33. Apud Anglos *tit.* 14. apud Friſones *titul. etiam* 14. quas & alias congeſſit Lindembrog. *verbo Duellum, Pugna*, & *Monomachia.* Omitto innumera exempla duellorum diverſarum gentium, quæ referunt Rualdus *ubi ſuprà, pag.* 102. D. Joannes de Larrea *alleg.* 17. Igitur quia duella omni juri, & moribus gentium conſona ſunt, & per conſequens ut injuſta prohiberi non debent.

Sed hac dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, duellum latè ſumptum omne bellum ſignificare, ut apud Horatium *lib.* 2. *epiſt* 1. qui Græciam dedit: *Barbarè lento colliſam duello.* Ciceronem *de Oratore*, ibi: *Antiqui nomina contrahebant, quo eſſent aptiora, ut duellum, bellum.* Livium *lib.* 6. *belli Macedon.* ibi: *Populus Romanus cùm eo tempore duellum iuſſiſſet cum Rege Antiocho.* Varronem *lib.* 6. *de ling. Latina*, ibi: *Perduellum, duellum, id poſtea bellum.* Ex eoque perduelles dicti, quos hoſtes vocamus, *l. quos* 234. *ff. de V. S.* Illuſtrat Petrus Gregor. *lib.* 48. *ſyntag cap.* 16. *num.* 2. Duellum ergò non quaſi duorum bellum, ſed quaſi duarum partium bellum dicitur; nam ſi duo tantùm manus conſerant, dicitur ſingulare certamen, ut probant Cujat. *in cap unic. titul. de pace tenenda in uſibus feudorum*, Menchaca *lib.* 1. *illuſtr. cap.* 11. *num.* 36. & *cap.* 48. *numer.* 16. Alciatus *in tractatu de ſingulari certamine.* Varias duelli definitiones adduxerunt Joann. Lignanus, Antonius Maſa, Ferretus, Alciatus, Wicherus, Bocerus, & alii communiter ſcribentes de duello. Communiter autem ita definitur, ſeu deſcribitur: *Duellum eſt ſingulare certamen, quod homines qui-* 7. *Duellũ Quid ſit.*

dam

dam legum contemptores, ſpecie ac nomine conſervandi recuperandive honoris, & ignominiæ propulſandæ; re autem vera pecuniarum, aut falſæ gloriæ, ſeu affectatæ vindictæ, vel æmulationis causâ, miſſis ultrò citròque libellis, ad locum, & diem certum convenientes armis à provocato electis committunt. Quam definitionem probat D. Joannes de Larrea *d. alleg.* 117. *num.* 4. etsi Medices *de definitionibus 2 p. diffinit.* 13. duellum definiat ut ſit, pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, pluriumve, ad eruendam veritatem, purgationem gloriæ, & odii exaggerationem.

8. Duelli diviſio. Deinde ſciendum eſt, duellum duplex eſſe, extrajudiciale videlicet, & judiciale. Extrajudiciale dicitur, quod partes citra judicis authoritatem capeſſunt, idque committitur vel publicæ utilitatis, aut virtutis honeſtæ gloriæ causâ, vel oſtentationis, aut defenſionis gratiâ, de quo fuſè agit Bocerus *de duello cap.* 3. *cum ſequent.* & de duello utilitatis publicæ causâ commiſſo, cùm propter patriæ publicam ſalutem decertatur ad bellum vitandum, doctè agit D. Joannes de Larrea *dict. alleg.* 117. Theophilus *d. l.* 4. *fol.* 699. Et de duello ob defenſionem honoris videndus eſt Avendanno *de metu lib.* 2. *cap.* 47. *per tot.* Judiciale, de quo in præſenti textu agitur, eſt quod authoritate judicis in cauſis controverſis, deficientibus plenis probationibus litigatores ad indagandam veritatem ineunt, ut qui cedat vel ſuccumbat, ejus cauſa inferior ſit. Uſu enim receptum fuit in aliquibus provinciis, ut ſi accuſator, vel actor intentionem ſuam contra reum plenè in judicio non probaſſet, unus alium provocare ad duellum poſſet, ut qui viciſſet in eo duello, eâ ipsâ victoriâ ſuam intentionem, vel defenſionem probare diceretur. Hujus duelli mentio fit *in cap. unic. verſ. Si autem omnibus, de pace tenenda,* & *lib.* 2. *feudor. tit.* 27. *verſ. qui hominem,* & §. *ſi ruſticus.* Apud Danos ferè omnes lites, & contentiones duello committebantur, Krantzius *lib.* 2. *Daniæ:* quem morem ſublatum ab Haraldo Rege reſtituit, & revocavit Canutus eorum princeps, ut idem ſcribit *lib.* 5. Ab his populis ad Saxones uſus tranſiit, tum deinde à Saxonibus ad Francos, & Gallos, atque Longobardos, ut ſupra ex eorum legibus probavi. Siquidem Longobardi ex Scania, ſive Scandia Daniæ regione in Italiam, & alias deinde provincias exundarunt; ſed inter omnes nulli hiſce duellis ſeſe magis implicarunt, quàm Galli, & Hiſpani, ut ex eorum legibus ſuprà relatis patet, in quibus forma, & conditiones ſervandæ in his duellis præſcribuntur. Nec tantùm moris fuit laicis omnes controverſias dubias duello definire, ut conſtat *ex cap.* 1. *de purgat. vulgari,* & *ex præſenti c.* 2. ex S. Agobardo in opuſculorum de hoc argumentu, tum in epiſtola ad Ludovicum Imperatorem, ex Anonymo *de miraculis ſancti Benedicti c.* 11. ex Goſrido Vindocinenſi *in epiſt. ad Petrum Santonenſem Epiſcopum,* ibi: *Audivimus dilectiſſime Pater, Raynaldum Cheſnellum clericum veſtrum, cum Domino Guillelmo monacho noſtro duellum cœpiſſe; nullum tamen ex ſua parte teſtem, vel ex parte monachi habuiſſe: quod quia ſaculi leges nulla ratione fieri permittunt, & ſacri canones omninò ne fiat, interdicunt, humiliter vos rogamus, ut quod in Epiſcopatu veſtro ab eccleſiaſticis viris contra eccleſiaſticas regulas præſumptum dignoſcitur, veſtrâ authoritate irritum fiat, & corrigatur, ne fortè perverſa conſuetudine prævaleat hominum iniquitas canonicæ æquitati; & ſic, quod abſit, ſubdatur veritas falſitati. Si verò Raynaldus veſter claves ſanctæ Eccleſiæ agitare, & Romanorum decreta Pontificum, quæ inter eccleſiaſticos viros monomachiam penitus inhibent, annullare conatur, contra ejus inflatos conatus humilitatem Romanæ Eccleſiæ, quæ inflata crepare, & ſuperba premere novit, appellamus.* Ex veteri hiſtoria Canonici Laudunenſis de quodam Anſelmo religioſo, cui theſaurus Eccleſiæ ſervandus tradebatur, relata à Jurero *in notis ad epiſt.* 168. *Carnot.* in illis verbis: *Non exiguam partem furtim diſcerpens, aurifici cuidam vendendi causâ tradidit, priùs ab eo acceptâ fidei ſponſione, quod nulli ſe hujus rei fuiſſe authorem propalaret: ſed cùm idem artifex aurum illud ſive lapides Sueſſione venderet, nutu Dei Canonici Laudunenſes ſupervenientes auro ſculpturas recognoverunt, & ſtatim queremoniâ factâ præfatum aurificem à judice comprehendi fecerunt. Ille comprehenſus, atque perterritus, ab Anſelmo ſibi ea tradita fuiſſe confeſſus eſt. Unde Laudunum reductus, & contra Anſelmum hæc negantem duelli certamine congreſſus, protinus ſuperatus, & victus eſt, forſitan, ut multi putarunt, pro fidei violatæ reatu, quia promiſerat eidem Anſelmo, quod eum non detegeret. Pro hac ergo victoria Anſelmus nimis elatus, quia ſibi conſcius erat & ſe furtum feciſſe, & tamen adverſarium ſuperaſſe, multamque laudem ab hominibus, qui ſe innocentem eſſe clamabant, acquiſiiſſe, ad majora ſecurus perpetranda provocatur.* Et cùm duellorum cõceſſio apex eſſet ſupremæ poteſtatis, quæ tale jus tantùm Dominus intra ditionum ſuarum terminos concedebat, ut notavit Cophinus *lib.* 1. *de jure Andium,* clerici qui exempti ſunt à juriſdictione ſæculari, non poterant huic legi ſatisfacere; ad eam tamen inviti vocabantur, ut refert Matthæus Pariſ. in Henrico III. ibi: *Clerici collecti, & falſis affliguntur; non ſolùm trahuntur ad judicium ſæculare, ſed ut aſſeritur, coguntur id judicium ſubire.* Exempla hujus duelli refert Delrius *lib.* 4. *diſquiſit. mag. cap.* 4. *ſect.* 2.

Deinceps ſciendum eſt, duellum hoc omni 9. Duellum omni juri adverſatur.
juri contrarium eſſe, divino ſcilicet, gentium, & civili, ut probarunt Ayala *de jure belli lib.* 1. *cap.* 3. Bronchorſt. *cent.* 2. *miſcel. aſſert.* 76. Beyerlinch *verbo Duellum, tom.* 2. aliis relatis Bocerus *de duello cap.* 2. *per totum.* D. Joannes de Larrea *d. alleg.* 117 *ex num.* 35. Juri divino opponitur, primò, quia ille actus juri divino contrarius eſt, per quem Deus tentatur, contra præceptum illud relatum *cap.* 4. *Matthæi: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Sed per tale duellum Deus tentatur, *cap. monomachiam* 2. *q.* 4. D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art* 8. Nec obſtat factum Davidis relatum 1. *Samuel, cap.* 17. nam S. Rex duellum cum Goliath inivit ex inſpiratione divina, & inſtinctu prophetico, & ita hoc ſingulare factum Davidis in exemplum trahendum non eſt; ſiquidem per illud intenditur, ut Deus eâ pugnâ manifeſtum reddat per victoriam, utra pars foveat juſtam cauſam, *cap.* 1. & *final. de purgat. vulgar.* Secundò, quia cùm aliquid prohibetur, quodam jure videtur etiam prohibitum omne id, per quod pervenitur ad illud, *l. oratio* 16 *ff. de ſponſal. cap. cùm quid una, de R. I. lib.* 6. ſed jure divino prohibetur homicidium, *cap.* 5. *Deuteron.* Igitur, & duellum, per quod pervenitur ad illud. Juri etiam gentium hoc duelli genus contrarium eſſe, ita probari poteſt. Ille actus inhibitus eſt jure gentium, qui repugnat æquitati naturali, quâ jus gentium nititur. Sed hoc duellum repugnat naturali æquitati;

nam æquitas naturalis ſuadet, ut facinoroſi puniantur, & innocentes abſolvantur; quod in duello non contingit, cùm in duello ſuccumbat ſæpè juſtus, & innocens: vincat autem injuſtus, & qui malam cauſam fovet: ergo duellum contrarium eſt juri gentium. Etiam juri civili duellum adverſari conſtat, ſiquidem in criminalibus jus civile requirit probationes luce meridiana clariores, *l. ult. C. de probat.* ſed tales probationes in duello non adſunt: ergo jus civile duellum ad probandum delictum non admittit. Deinde quia eo jure attento reus abſolvitur actore non probante, *l. qui accuſare 4. C. de edendo.* Unde abſurdum eſt, ut reus quando probationes deficiunt actori, ejus arbitrio armis decertare compellatur. Accedit quia Magiſtratus ſubditos ſuos ad arma proſilire pati non debet, *l. ſi cujus 13. §. ſed ſi inter duos, ff. de uſufructu, l. quidam 21 ff de rebus credit.* Igitur deficientibus probationibus, aut jurejurando, judex cauſam decidere debet, *l. admonendi, ff. de jurejur. l. generaliter 12. C. de rebus credit.* aut reum abſolvere, *l. negantes C. de O. & A.* Facit textus *in l. unic. C. de gladiat. lib. 11.* ubi Conſtantinus ita ſtatuit: *Cruenta ſpectacula in otio civili, & domeſtica quiete non placent; quapropter omnino gladiatores eſſe prohibemus.* Et licèt Imperator ibi agat de his, qui vel in ludo gladiatorum gladiabantur, de quibus *in l. ejus qui, §. final. ff. qui teſtamenta, l. ſi quis mihi, §. ſi quis planè, ff. de acquir. hæredit. l. ſi quis ſilio, §. ſed & ſi quis, ff. de injuſto rupto*; vel qui operas ſuas locabant, ut cum belluis pugnarent, *l. 1. §. ſed & ſi quis operas, ff. de poſtulando*: tamen ejus diſpoſitio ſua generalitate rectè quoque de hujuſmodi duello accipi poteſt, ut poſt Bartolum, Jaſonem, & alios probat Bocerus *de duello cap. 2.*

10. *Traditur ratio decidendi* His præmiſſis apparet vera ratio præſentis prohibitionis, quare videlicet clericis inhibeatur duellum inire illud offerendo, vel acceptando. Nam cùm omnis effuſio humani ſanguinis illis prohibeatur, ut probavi ſuprà *in cap. penult. de homicid.* & in duello plerumque homicidium, vel ſaltem ſanguinis effuſio contingat, ut ait Carnotenſis *epiſt. 241* ibi: *Monomachia vix, aut nunquam ſine ſanguinis effuſione tranſigi ſolet*; meritò clericis prohibetur. Si ergo dimicatio in bello aggreſſivo, quantumvis juſto, clericis prohibetur, ut probavi *in cap. penult. de homicid.* quantò magis pugna in duello illis interdici valet. Juſtè ergo Alexand. III. in præſenti ſtatuit clericum ſponte duellum offerentem, vel acceptantem deponendum eſſe; non tamen hanc diſpoſitionem incurrunt ipſo jure, ut voluerunt Sylveſter, Armilla, Angelus, & Tabiena relati à Gibalino *in Synopſi cenſur. verbo Duellum.* Nam dumtaxat ſententiâ deponendi ſunt, ut probarunt Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 4 num 4.* Sanchez *lib. 2. ſumma, cap. 39. numer. 18* Gibalinus *ubi ſuprà.* Omnes etiam alii duellum ineuntes variis pœnis, tam temporalibus, quàm ſpiritualibus ex novis conſtitutionibus plectuntur. Pœnis ſpiritualibus primò excommunicantur, abſolutione Pontifici reſervata, ex conſtitutione Clementis VIII. Trident *ſeſſ. 25. cap. 19.* Secundò privantur eccleſiaſticâ ſepulturâ, ut probat Diana *p. 11 tract 6. reſol. 26.* latè Murga *tom. 2. diſquiſit. mor. tract. 2. diſquiſ. 11.* etiamſi ſigna pœnitentiæ dederit. Martinus *lib. 1. reſol. cap. 110.* Tertiò ſi clerici ſunt, privantur beneficiis obtentis, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda. Pœnæ temporales ſunt, primò privatio dominiorum; quam patiuntur Principes ſubjecti Romanæ Eccleſiæ. Secunda infamia perpetua. Tertia pœna læſæ Majeſtatis. Ex quibus omnibus tantùm pœna excommunicationis eſt latæ ſententiæ; cæteræ verò ſententiæ ferendæ. Perſonæ autem, quæ his pœnis afficiuntur, ſunt primò pugnantes, eorumque patrini, qui excommunicantur, & privantur eccleſiaſticâ ſepulturâ, ſi in duello deceſſerint, & perpetuò infames exiſtunt. Secundò excommunicantur Principes, qui locum ad monomachiam inter Chriſtianos conceſſerint, qui etiam privantur dominio loci. Tertiò excommunicantur qui conſilium dederint, aut quacunque ratione faverint duello. Tandem ſimili cenſurâ feriuntur provocantes, diffidantes, comitantes, & ſpectantes duellum, quas, & alias pœnas referunt & exponunt Sanchez *lib 2. ſumma, cap. 39. num. 27.* Bonac. *de cenſuris diſput. 2. qu 6. punct. 2. num. 15.* Caſtrupalao *tract 6 oper. mor. diſput. 5. punct. 7. num 19.* Gibalinus, & Scortia ſuprà. Et an hodie prætextu innocentiæ aperiendæ poſſit duellum offerri, vel acceptari honoris tuendi causâ, examinat latè P. Meudus *in ſtat. diſſert. 1. quæſt. 21.*

11. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam duellum potiùs injuſtum eſt ex ea cauſa, quia continet quandam ſpeciem falſitatis, & mendacii, propter imparitatem, & defectum cauſæ, & effectus; & pluries evenit victum fuiſſe, & mortuum in palæſtra illum, qui juſtè pugnabat; victorem verò evadere eum, qui mendacium ſuſtinebat; quia ut inquit Livius *lib. 30. cap. 30.* *Mars belli communis, nec uſquam minùs, quàm in prælio, eventus reſpondent.* Permittit enim Deus plerumque in illis duellis innocentes ab eo, à quo accuſantur, crimini ſuccumbere, & necari propter alia eorum peccata Unde Rhotarius Rex *lib. 1. legum Longobard. tit. de monomachia*, inquit: *Quia incerti ſumus de judicio Dei, & multos audivimus per pugnam ſine juſta cauſa ſuam cauſam perdere. Sed propter conſuetudinem gentis noſtræ Longobardorum legem impiam vetare non poſſumus.* Et *l. 8. tit. 3. p. 7.* ibi: *Qua en tales caſos ſe pierde la verdad. y vence la mentira.* Facit illud Thucididis *lib. 4 pag 293. Quod ſi quis, ſive jure ſuo, ſive viribus nixus, certo aliquid confecturum ſibi pollicetur, ne is, ſi ſua ſpe fruſtetur, ægrè ferat, cùm videat complures jam antea, & qui injurias aliorum ulciſci voluerunt, & qui viribus ſuis ac potentiâ aliquid acquirere poſſe ſperarunt, illos non modò vindictæ repetendæ poteſtatem non habuiſſe, ſed ne ipſos quidem incolumes evaſiſſe. Nos verò ut aliena acquiſiverint tantum abfuiſſe ut ſua quoque amiſerent; non enim idcirco ultio ſemper eſt felix, quia injuriis expreſſa nec robur, & potentia, quoniam cum bona ſpe conjuncta, firma exiſtunt: ut plurimum autem ſors, & fortuna in rebus dominantur.* Variis exemplis probant Ferretus *de duello.* Lancellotus Conradus *eod. tract p. 1. concluſ. 5.* Joannes Baptiſta Foſius *in tract. de injuſtitia belli*, Hieronymus Urrea *in libello Hiſpano de duello.* Bernegerus *ad tacitum quæſt. 51.* D. Joannes de Larrea *allegat. 117. num. 38.* Unde duellum injurioſum vocat remedium Hothomanus *de feudis cap. 45.* & elegantiſſimè invehitur in duella Carolus Scribanius *in polit. Chriſt. 1. p. cap. 41.* Quare nec deficientibus probationibus lis ambigua per duellum decidenda eſt. Nec obſtat argumentum deductum ex variis legibus diverſarum nationum, apud quas

duella

duella permittebantur; nam quamvis inter eas duellum ſuſceptum fuiſſe reperiatur, tamen id nunquam jure factum fuit; quare in Hiſpania Reges noſtri Catholici Ferdinandus, & Elizabeth anno 1480 omninò duella prohibuerunt, adjunctis pœnis pugnantibus, & mediatoribus pugnæ, & Patrinis, ut incurrant notam proditorum, & honorum amiſſione plectantur fiſco applicandorum; & pugnantes pœnis corporalibus afficiuntur, ut ſi provocans ad pugnam adverſarium occiderit; ſeu vulneraverit, capitali ſupplicio puniatur, *l. 10. tit. 8. lib. 8. Recopil.* In Gallia etiam Regiis edictis duella probibita fuiſſe, probat Ruardus *act. in duella, pag. 63. uſque ad 81.* quibus prohibitionibus addenda ſunt elegantiſſima Theodorici Regis verba apud Caſſiodorum *lib. 3. var. cap. 24.* ibi: *Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, ſed in hoſtem ſævire cupiatis: res parva non vos ducat ad extrema diſcrimina, acquieſcite juſtitia, quâ mundus lætatur: cur ad monomachiam recurritis, qui venalem judicem non habebitis? Deponite ferrum, qui non habebitis inimicum; peſſimè contra parentes erigitis brachium, pro quibus conſtat glorioſè moriendum. Quid prodeſt homini lingua, ſi cauſam agat manu armatâ? aut unde pax eſſe creditur, ſi ſub civilitate pugnatur?* Quare etſi inter improbos homines duella nec hodie radicitus extirpare, tam eccleſiaſtici, quàm ſæculares Principes, nec evellere quiverint, non ideo tamen ea juſta, & honeſta credi debent.

Supra traditæ aſſertioni opponi poſſunt textus *in cap. 1. de treug. & pace*, junctâ Cironii interpretatione ad eundem titulum, quam retuli, & rejeci in ejus commentario: & textus *in can. 17. Concilii apud Vvermer.* in illis verbis: *Si qua mulier ſe proclamaverit, quod vir ſuus nunquam coiſſet cum ea, exeant inde ad crucem; & ſi verum fuerit, ſeparentur, & illa faciat quod vult.* Cujus veram interpretationem dedi *in cap. 3. de frigidis & maleficiatis.*

TITULUS XV

De Sagittariis.

CAPUT I.

a Innocent. III.

ARtem illam mortiferam, & odibilem balliſtariorum, & [b] ſagittariorum adverſus [c] Chriſtianos, & Catholicos exerceri de cætero ſub anathemate prohibemus.

NOTÆ.

1. [a] INnocent. III.) In prima collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* legitur Innoc. II. & rectè addendumque eſt *in Concil. Lateran. generali, can. 29.* ubi ita præſens canon habetur: *artem autem illam mortiferam, Deo odibilem, balliſtadiorum, & ſagittariorum, adverſus Chriſtianos, & Catholicos exerceri de cætero ſub anathemate prohibemus.* De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap. 1. de treuga & pace.*

2. [b] *Sagittariorum.*) Sagitta dicitur jaculum, quod arcu mittitur, *cap. 2. de delict. pueror. l. final. ff. de jure immunit. l. 2. C. quæ res exportari*, hinc ſagittarius, qui ſagittas intorquet. Suetonius *in Veſpaſiano*, ibi: *Syriacum præmiſit exercitum, hic quadraginta millia ſagittariorum.* Omnium optimi ſagittarii ſunt qui fugientes, & averſi jaculantur, & lædunt perinde ac adverſi. Lucanus.

Ocior, & miſſa Parthi poſt terga ſagitta.

Plura de ſagittis, & ſagittariis D. Petrus de Abaunza *ad hunc titulum*, ubi recenſet nationes apud quas bella cum ſagittis aguntur.

[c] *Chriſtianos, & Catholicos.*) Non enim omnes Chriſtiani ſunt Catholici; nam qui in hæreſim prolapſi ſunt, Chriſtiani dicuntur, non verò Catholici, ut fusè probavi *in can. 22. Concilii Illiber.*

COMMENTARIUM.

LIcèt in primo hominum ſtatu arma tantùm, 3.

——Manus, ungues, denteſque fuère,
Et lapides, item ſilvarum fragmina rami.

Lucretius *lib. 5. de rerum natura, l. armorum 41. ff. de V.S. l. 3. §. 2. ff. de vi & vi armat. §. recuperandi, in fine, Inſtit. de interdict.* proinde Horatius *ſatyr. 3.* canebat.

Unguibus, & pugnis, dehinc fuſtibus atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ mox fabricaverat uſus.

Tamen eo creſcente hominum malitia, & dominandi cupiditate, cùm bella crebra eſſent, arma ſæviora inventa fuerunt, quibus nullum ſævius, crudeliuſque fuit genus armorum, quàm ſagittarum, & balliſtarum: tum quia ſagittæ veneno eſſent illitæ, ut referunt Ælianus *lib. 9. hiſtor. animal. cap. 15.* Dioſcorides *lib. 6. cap. 20.* Rhodiginus *lib. 23. lection. cap. 10.* Ovidius 1. *de Ponto, elegia 2.* & *lib. 5. Triſtium, eleg. 8* Lucanus *lib. 3.* ibi:

Tinxère ſagittas errantes Scythiæ populi.

Sidonius *in panegyrico.* Quare aliquando Reges legitimis armis certare ſatius duxerunt, quàm ſagittis, aut balliſtis uti. Quare Gulielmus Brito *lib. 2. Philippidos*, refert Philippi Auguſti temporibus incognitos fuiſſe arcus, & balliſtas:

Francigenis noſtris illis ignota diebus

Res erat omnino, quid balliſtarius arcus,
Quid balliſta foret.

Balliſtæ autem ſunt catapultæ, ſive machinæ quædam, quibus in hoſtes vibrantur, & emittuntur gravioris ponderis lapides ad eos contundendos. De his Syneſius *epiſt.* 133. ibi: *Non mihi otium alienæ arti mentem applicandi; accingor enim ut ex turribus jacula emittentes valida lapidibus, graves machinas petras mittentes, inſtrumenta ad adjiciendos lapides.* Cicero 11. *Tuſculan.* ibi: *Ut balliſta lapidum, & reliqua tormenta eò graviores emiſſiones habent, quò ſunt contenta, atque obducta vehementius.* Joſephus *lib. excidii Hieroſol. Talenti pondere erant lapides, qui mittebantur.* Ægeſippus *lib.* 3. *cap.* 12. Alii telis, alii baliſtis hoſtem urgebant. Illuſtrat. Lipſius *lib* 9. *polyorgeticon dialog.* 3. Sed & ferè trabes ejuſmodi tormentis maximo impetu in mediam hoſtium aciem contorquebantur. Silvius Italicus *lib.* 1. *de bello Punic.*

——Adductis ſtridula nervis
Phocais effudit vaſtos baliſta molares,
Atque eadem ingentis mutato pondere teli.
Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.

Hoc nomine veniunt tamen tormenta bellica ad muros diruendos, aut concutiendos, ut refert Livius *lib.* 21. dum Sagunti oppugnationem deſcribit. Ovidius 1. *Triſtium, eleg* 2.

Nec leviùs laterum tabula feriuntur ab undis,
Quàm grave balliſta mœnia pulſat onus.

Seneca *in Hippolyto:*

Non arma ſæva miles approbat manu,
Nec torta clauſas fregerat ſaxo gravi
Balliſta portas.

ejuſdem generis fuerunt arietes. Cicero *lib.* 1. *officior.* ibi: *Qui poſitis armis ad Imperatorum fidem confugerint, quamvis aries murum percuſſerit, ſunt recipiendi.* Utebantur verò balliſtarii, & ſagittarii vario genere telorum, catheis, & fallaricis. & ſagittis. Differentiam tradit D. Iſidorus *lib.* 18. *orig. cap.* 7. & 8. quædam erant in modum ſphæræ, aut cylindri, quæ propter gravitatem longè non ferebantur. Illis pennas addiderunt Cretenſes, ut velociores facerent. Fuerunt etiam quadrelli ideo dicti, non ut quidam putaverunt, quòd arctiùs quadrarent arcubus, & balliſtis; ſed quia cuſpidem quadratam habebant. Eorum meminit Guillelmus Britto *lib.* 2. *Philippidos*, ibi:

Nec tamen interea ceſſat balliſta, nec arcus,
Quadrellos hic multiplicat, pluit ille ſagittas.

Sed hæc tandem deſierunt, non tam vi præſentis conſtitutionis, quàm quia graviora, & ſæviora inſtrumenta reperta fuerunt tormenta videlicet ignea, vulgò *tiros, y alabuces*, quibus pilæ plumbeæ cœperunt mitti.

His ſuppoſitis ut ad veram præſentis textus in-
4. terpretationem perveniamus, Gloſſa & communiter repetentes exiſtimarunt in præſenti prohiberi artem balliſtariorum, & ſagittariorum, id eſt ſagittis, & balliſtis uti in bello injuſto contra Chriſtianos, non verò in bello juſto, in quo utrum apertâ pugnâ, an inſidiis vincatur, nihil ad juſtitiam intereſt, ut ait D. Auguſtinus *in cap. Dominus* 2. 23. *quæſt.* & ut Poëta cecinit:

Dolus, an virtus, quiſquis in hoſte requirat.

Homerus:

Confice ſivè dolo, ſivè ſtricto cominus enſe.

Unde docent artem hanc balliſtariorum, & ſagittariorum non prohiberi ab Innocent. II. in bellis juſtis, quia tunc ut aliis armis, ita & his mortiferis uti licet. Verùm hæc communis interpretatio ſuſtineri nequit: tum quia abſolutè Innocent. II. improbat artem iſtam in bellis contra Chriſtianos motis: tum etiam, quia ſi bellum injuſtum erat, alia potiori ratione, videlicet injuſtitiæ, nec his armis, nec aliis contra Chriſtianos, immò nec contra Paganos uti poteſt. Hac omiſsâ ſolutione Torreblanca *de magia lib.* 2. *cap.* 39. *ex num.* 24. Martinus Delrius *diſquiſit. magic. lib.* 3. *cap.* 1. *quæſt* 4. *ſect.* 4. quos ſequitur Barboſa *in præſenti, num* 2. aſſeruerunt, ſagittarios, ſeu balliſtarios eſſe homines fœderatos cum dæmone, qui illis viciſſim pollicetur, ſe adfuturum, ut quem longiſſimè diſſitum volent, infallibili ictu trajiciant; & ita artem hanc nefariam improbare Innoc. in præſenti. Sed nec hæc ſententia ſuſtineri poteſt ex ratione proximè adducta; nam ſi ars hæc malefica eſſet, & ex pacto cum dæmone inito procederet, nec eâ etiam contra Paganos, aut hæreticos uti liceret. Tandem Cironius *in parat. ad hunc titulum*, docet in præſenti balliſtas, & ſagittas prohibitas non fuiſſe, ſed potiùs quoddam militum genus his utentium, qui impii, & crudeles admodum erant, Ruptariique dicebantur, de quibus egi *in cap. ſententiam, nec clerici vel monachi* Sed cum expreſsè agat Innocentius II. de balliſtariis, & ſagittariis, non eſt ratio, cur de Ruptariis eum accipiamus. Quare his omiſſis, veriùs dicendum credo, in præſenti texto non damnari omninò artem balliſtariorum, & ſagittariorum, ſed tantum caveri, ne cuiquam liceat artem eam exercere adverſus Chriſtianos, & Catholicos; ut enim *in cap. ita* 6. *cap. quod olim* 12. *de Iudæis*, prohibitum eſt ſub excommunicatione arma, ferrum, lignamina ad infideles contra Chriſtianos deferre, ita etiam in præſenti ſub eadem pœna prohibetur artem balliſtariorum, ſeu ſagittariorum contra Catholicos exercere, eas fabricando, & ad inimicos fidei deferendo, ut eas ad exteros exportari vetant Imperatores *in l.* 2. *C. quæ res export.* vel eas jaciendo contra Chriſtianos, ut ita validiores barbari reddantur.

TITULUS

TITULUS XVI.

De adulteriis, & ſtupro.

CAPUT I.

In [a] Exodo.

SI [b] ſeduxerit quis [c] virginem necdum [d] deſponſatam, dormieritque cum ea, [e] dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater [f] virginis dare [g] noluerit, reddet pecuniam juxta [h] modum dotis, quam virgines accipere conſueverunt.

NOTÆ.

1\. a *EXodo.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & ex Exodi libro citat textum hunc Ivo Carnot. *part.* 16. *Decreti, cap.* 291. reperiunturque hæc verba *in cap.* 22. *Exodi*, prout in præſenti referuntur. Undè conſtat textum hunc deductum fuiſſe ex præcepto veteris legis Moyſi datæ, & ab Eccleſia fuiſſe ſuſcitatum & renovatum præceptum illud; nam licèt præcepta legis veteris judicialia poſt Chriſti paſſionem ſint mortua, cæremonialia autem mortifera, ut probavi *in cap. tranſlato, de conſtit.* tamen poſſunt per Eccleſiam aut ſupremos Principes ſuſcitari, & leges ferri ejus ſenſus, cujus ſunt leges per Moyſem datæ, niſi ſi quæ ſunt leges, quarum tota ſubſtantia ad tempus Chriſti venturi, & Evangelii nondum revelati pertineat; aut niſi Chriſtus ipſe contrarium in genere, aut in ſpecie conſtituerit: nam his caſibus demptis, nulla poteſt ratio excogitari, cur quod olim fuit Moyſis lege conſtitutum, hodie non poſſit ſuſcitari, & pro lege caveri; nam ut ajebat Tertullianus *de pudicitia*, libertas in Chriſto non fecit innocentiæ injuriam: manet lex tota pietatis, veritatis, conſtantiæ, caſtitatis, juſtitiæ, miſericordiæ, benevolentiæ, pudicitiæ. Undè varia præcepta legis veteris innovata legimus *in cap.* 1. *ſuprà de homicidio, cap.* 1. *& ſequentibus, de injuriis, & damno dato:* notavit Grotius *libr.* 2. *de jure belli, cap.* 1. & nos *in d. cap. tranſlato.*

2\. b *Seduxerit.*) Hinc notant Doctores ſeductionem eſſe cauſam hujus conſtitutionis; & latè diſputant, an ſeductio hæc ita neceſſaria ſit, ut ſine ea non detur obligatio in ſtupratore dotandi, aut contrahendi matrimonium cum virgine à ſe corrupta; nam ſeducere in præſenti accipitur pro blanditiis, factis, aut verbis, aut precibus importunis virginis voluntatem allicere, ut apud Terentium ibi:

Etiam nunc me ſeducere iſtis dictis poſtulas.

Et ita ſeductionem neceſſariam eſſe, ut virgine conſentiente non detur obligatio in ſtupratore ducendi, aut dotandi eam, docuerunt Sotus *libr.* 4 *de juſtit. quæſt.* 2. *art.* 1. Bannez, Salon, & alii, quos refert & ſequitur Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 14 Suarez, Azor & alii, quos laudat & ſequitur Barboſa *in præſenti*, Fagundez *in* 6. *Decalogi præcepto, lib.* 6. *cap.* 8. Quod verum credo, ſi tam procax puella fuerit, ut abjecto omni pudore, meretricio more juvenem ultro appellaverit; nam ſi non aperto interpellaverit ornatu, tamen vultu, & blanditiis effecerit, ut ipſa appellaretur, nihilominus adeſſe obligationem ducendi, ſeu dotandi eam putaverim; alioquin ferè ſemper cavillari poſſunt ſtupratores, captos ſe mundicia, & illecebris puellarum; quo caſu accipiendi ſunt Anton. Matthæus *de crim. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 3. *cap.* 7. Cancer. *lib.* 3 *variar. cap.* 11. *num.* 47. & eo caſu, quo ſponte virgo defloratur, non dari obligationem confitendi hanc circunſtantiam, probabile dicit P. Mendo *in ſtatera, diſſert.* 5. *quæſt.* 8. licèt contrarium probabiliùs dicat. Et virgini juranti ſe ab aliquo cognitam, credendum eſſe docet Faber *in ſuo Codice libr.* 4. *tit.* 14. *diffinit.* 18.

c *Virginum.*) Licèt alias pro virgine etiam accipiatur vidua honeſtè vivens. *l. inter* 101. *ff. de V. S. l.* 3. §. 1. *ff. de concubin. l.* 41. *ff. de ritu nuptiar. lib.* 6. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de adult* tamen in præſenti ſtrictè pro virgine accipitur, cum qua committitur ſtuprum. 3.

d *Nondum deſponſatam.*) Aliàs adulterium, non ſtuprum cum ea daretur; undè conſtat præſentem textum ſpectare non ad priorem partem hujus Rubricæ de adulteriis, ſed ad ſecundam, videlicet de ſtupro. 4.

e *Dotabit.*) Gloſſa hic interpretatur, ideſt donationem propter nuptias faciet, quæ donatio appellatur dos uxoris, ſeu dotalitium, *cap. ex parte, de foro comp. cap. plerumq. de donat. inter:* probavi latè *in cap. etſi neceſſe, cap. nuper, de donat. inter:* & obſervavit Cujac. *lib.* 5. *obſerv. c.* 4. & verè, nam apud Hebræos non ſolùm uxores viris ſuis dotem aſſignabant, ut conſtat *ex lib* 2. *Machab. c.* 1. *verſ.* 14. ibi: *Ut acciperet pecunias multas dotis nomine.* Et ex hiſtoria Regum, ubi dicitur: *Pharao Rex Ægypti aſcendit, & cœpit Gazen, accenditque eam igni, & Cananeum, qui habitabat in civitate, interfecit: & dedit eam in dotem filiæ ſuæ uxori Salomonis.* Expreſſiùs ex Tobia *cap.* 8. *verſ.* 24. ibi: *De omnibus autem, quæ poſſidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit ſcripturam, ut pars dimidia quæ ſupererat, poſt obitum Tobiæ dominio deveniret.* Verùm & mariti aliquid de ſuo dotis augendæ causâ largiebantur, ut conſtat *ex cap.* 34. *Geneſis, verſ.* 12. ubi cùm Sichem Dinam requireret, ejuſque nuptias ambiret, ajebat: *Quæcunque ſtatueritis, dabo: augete dotem, & munera poſtulate, & libenter tribuam* 5.

buam quod petieritis : tandem date mihi puellam hanc uxorem, Et *libr.*1. *Regum, cap.* 28. *verſ.* 25. ubi dotavit Michol centum præputiis Philiſtinorum. Probat Menochius. *de Republ. Hebræor. cap.* 21. & ita verbum hoc, *dotabit*, accipitur pro dote uxori à marito aſſignanda : ſequentia autem verba ea, *juxta modum dotis*, ſunt accipienda de vera dote, quam virgines accipere conſueverunt à parentibus ſuis, ut exponit Menochius ſuprà, *cap.* 21.

6. f *Si verò pater virginis*) Quibus verbis ſupponitur magna poteſtas parentum in matrimoniis filiarum apud Hebræos, quam variis ſacræ paginæ auctoritatibus probat P Menochius *d. cap.* 21. & apud Romanos, aliaſque nationes eandem poteſtatem Patres habuiſſe in nuptiis filiorum, fusè probavi *in cap.*1. *de deſponſ. impub.*

7. g *Noluerit.*) Sed quæritur, an quod lege divina patri conceditur, idem filiæ concedendum ſit, videlicet ut ſi ipſa, quæ vitiata eſt, nubere ſtupratori nolit, tamen ſit dotanda. Et placuit dotandam eſſe : tum quia ſi patre diſſentiente, de cujus conjunctione principaliter non agitur, manet obligatio dotandi, quantò magis diſſentiente ea, de cujus conjunctione agitur. Tum quia cùm dos pœna injuriæ irrogatæ ſit, ſequeretur ipſâ puellâ diſſentiente, nullâ pœnâ affici ſtupratorem; quod abſurdum eſt, ut docuerunt Jul. Clarus §. *ſtuprum n.*3. P. Menochius *de arbitr. caſu* 288. *nu.* 18. Farinac. *in praxi, q.*147. *n.*105. Ant. Matthæus *d. cap.*7. *n.*17.

8. h *Juxta modum dotis.*) Modus enim in dotibus præſcriptus fuit ſecundùm ſtatum, & dignitatem uxorum, tam apud Hebræos, ut probat Pineda *de rebus Salomonis libr.* 5. *cap.*2. *num* 4. quàm apud Romanos, ex lege Julia de maritandis ordinibus, cujus veſtigia exſtant *in l. ſi filia* 41. *de legat.*3. *l. cùm de in rem verſo*, 6. *ff. de uſuris, l. quæra* 59. *l. ſive* 60. *de jure dotium, l. non tantum, de tut. & curat. l. Mævius, de pact. dot. l. Seia* 10. *de dote prælegat. l. Mævia* 49. *ff. ſolut. matrim. l.* 68. §. *gener. ff. de jure dotium.* Ex qua tutor dabatur ad dotem dicendam, promittendamve. Ulpianus *lib. ſingul. regul. tit.*11. eoque pertinet lex *ſive generalis* 61. *ff. de jure dotium*, ſive ex lege Papia, ut nonnulli probant *ex l.*2. *C. Theodoſ. de inofficioſis dotibus*, ibi : *Data ab uxore marito data, filiis ex priori matrimonio, ſi neque ultra dodrantem, nec in fraudem legis Papiæ conſtituatur, de hac repetanda nullam conſtat eſſe actionem.* Sed malè, ut obſervat Merillus *lib.*3. *obſer. cap.*6. Maxima dos apud Romanos fuit quadraginta millia æris, poſtea crevit ad decies ſeſtertium, ideſt quinque & viginti millia aureorum. *l. avia* 77. §. *ult. de condit. & demonſtr. l. cùm de in rem verſo.* §.4. *ff. de uſuris.* Horatius *lib.*1. *ſatyr.*3.

——*Decies centena dediſſet*
Huic parco paucis contento quinque diebus.

Juvenal. *ſatyr* 10. *in fin.*

——*Tyriuſque palam genialis in hortis*
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur:
Non niſi legitimè vult nubere.

Martialis *lib* 2. *epigr.* 65.

Centena decies, quæ tibi dedit dotis.

Illuſtrat Gothofredus *in d. l. cùm in rem*, §.1. Scipio Gentil. *ad Apulei. in apolog pag.*434. latè Henelius *de dotalitio p.*1. §.3. Gothofr. *in l.*6. §.1. *ff. de uſur.* Cujacius *lib.*11. *qq. Papin. in l.*39. *ff. ſolut. matrimon.* & *libr.*29. *qq. Papin. in d. l.*6. §.1. & *in novella* 22. *cap. num.*4 & 7. *qq. Pauli in l.*43. *tit. de administrat. tut.* Anton. Auguſtin. *libr.*2 *emend. cap.* 6. Suarez *ad leg. Aquil. lib.*1. *cap.*1 *ſect.*3. Lipſius *ad lib.*2. *annal. Taciti, annot.*177. Samuel Petit. *ad ius Atticum libr.*6. *tit.*2. *pag.*453. Philippus Camer. *centur.*2. *horar. ſucceſſ. cap* 43. Lindembrogius *in gloſſar. verbo Dos*, Ramirez *ad Martial. lib* 2. *pag.*64. Bignon. *ad veter. formul. cap.*52 Merillus *lib.*3. *obſervat. cap.*6. & apud alias nationes modum dotibus præſcriptum fuiſſe, probant Alexander *ab Alex. lib.*4. *dier. genial. cap.*8. D. Joſephus de Rete *in l. quæra, ff. de jure dot.* In præſenti caſu dos æſtimanda eſt juxta morem regionis, in qua ſtuprum contingit, & juxta qualitatem tam virginis vitiatæ, quàm vitiantis, argumento textus *in l. cùm poſt* 64. § *gener ff. de jure dotium, l. ſi filia* 43. *ff. de leg.*3. *leg. tam de mentis* 28. *C. de Epiſcop. aud. l. ſi furioſi* 25. *C. de nuptiis, l. ſi Curatoris* 9. *C. de administrat. tut.* ita ut attendatur omninò quantitas, quam dotis nomine pater ejus aſſignare valebat, ut conſiderant Salcedo *in praxi, cap.* 83. Didacus Perez *in princ. tit.*15 *lib.*8. *ordin.* Anſaldus *de juriſdict. p.*4. *tit.*7. *cap.*1 *n.*81. Gomez *in l.* 8 *Tauri*, Caſtillo *de aliment. cap.*26. §.7.

CAPUT II.

[a] Gregorius *Felici Epiſcopo Sipontino.*

EXpectabamus fraternitatem tuam ſuâ aliquos ad Deum prædicatione convertere, & malè agentes ad rectitudinem revocare. Qua de re nimis contriſtamur, quia è diverſo in nepotis tui Felicis pravitate, tua evidenter, qui talem nutriſti, culpa monſtrata eſt, Pervenit itaque ad nos, quod ſupraſcriptus Felix Evangeli tui Diaconi filiam, quod nefas eſt dici, ſtupro deceperit. Quod ſi verum eſt, quamvis gravi eſſet de lege pœnâ plectendus; nos tamen aliquatenus legis duritiam mollientes, hujuſmodi diſponendo præcipimus, ut aut quam ſtupravit, uxorem habeat, aut certè ſi renuendum putaverit, diſtrictiùs, ac corporaliter caſtigatus, excommunicatuſque, in monaſterium, ubi pœnitentiam peragat, [b] retrudatur : de quo ei nulla ſit egrediendi ſine noſtra præceptione licentia. Ita ergo fraternitas tua, ut hæc compleantur, ſtudeat, quatenus nihil de his aliquo modo poſſit omitti. Nam ſi quid, quod non credimus, lentatum fuerit, & illi grave poſtea periculum imminebit, & te non levis incipiet culpa reſpicere.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a GRegorius.*) Textus hic tribuitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. S. Auguſtino, ſed malè, cùm ſit ſancti Gregorii Magni, & reperitur in regeſtro epiſtolarum ipſius *lib.* 1. *epiſt.* 42. ex quo illum tranſcribo, & ex eo citatur à Carnotenſi *part.* 8. *Decret. cap.* 29. & ad eundem caſum ſpectat epiſtola 40. ipſius Gregorii in eodem libro 2. ubi Pantaleoni notario in hæc verba ſcribit : *Queſtus eſt nobis Evangelus Sipontinæ Eccleſiæ Diaconus, filiam ſuam à Felice fuiſſe, quod dici nefas eſt ſtupratam. Pro quare te hujus præcepti auctoritate ſuffultum ad Sipontinam civitatem proficiſci neceſſe eſt, & adhibitis ſibi ſapientibus illic viris, cum omni ſubtilitate veritatem curabis addiſcere : & ſi ita reperies, eam quam ſtupravit, aut uxorem factis nuptialibus inſtrumentis accipiat, aut corporaliter caſtigatum in monaſterium cum privatum communione, ubi pœnitentiam peragat, tradere feſtinabis, ita ut nulla exinde ei ſit quoquo modo egrediendi licentia, niſi hoc noſtra permiſerit fortaſſe præſcriptio. Præterea quia ſupradictus Diaconus de hoſtibus ſe redemptum, ac propterea debitum habere commemorat, ideo ſi talem ejus ſubſtantiam non eſſe cognoveris, quæ ad reddendum debitum ipſi poſſit ſufficere, Felici fratri, & Coëpiſcopo noſtro te imminere præcipimus, ut ejus pretium de Eccleſia dare non differat, quatenus ſupradictus Evangelus Diaconus ſine tarditate aliqua à debiti poſſit neceſſitate, cui eſt ſuppoſitus, liberari.* De Metropolitani Sipontina egi *in cap.* 12. *de celebrat. Miſſar.*

2. b *Retrudatur.*) Juxta morem Eccleſiæ antiquum, quem probavi, & illuſtravi *in cap.* 1. *de regul.* Ex hoc tamen textu, neſcio quo ducti fundamento Ant. Gomez, Menochius, Farinacius, Jul. Clarus, & cæteri Criminaliſtæ deduxerunt, ſtupratorem virginis cogi eam ducere, aut dotare; cùm in hoc textu talis alternativa non ſtatuatur, ſed tantùm jubeat Gregorius, ut qui vitiavit virginem, eam ducat, aut corporaliter caſtigatus, detrudatur in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ; nec ſit aliqua lex civilis, canonica, vel Regia, ubi talis electio ſtupratori concedatur.

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur.* EX his duobus textibus communiter DD. ſequentem deducunt aſſertionem : *Stuprans virginem tenetur eam in uxorem ducere, aut dotare.* Quæ aſſertio probari poteſt ex canone 66. Apoſtol. ibi : *Si quis virginem ſibi non deſponſatam admota vi detinet, à communione ſuſpenditor : non licitum autem eſto ei aliam ducere : ſed eam detinetor, quam ſolicitavit, quamvis paupercula ſit.* Illuſtrant eam ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 14. *cap.* 13. Amaya *in l. final. num.* 66. *Cod. de jure fiſci*, Delbene *de immun. Eccleſ. tom.* 1. *quæſt.* 8. *dub.* 29. Balſamon *in nomocan. tit. de laicis, cap.* 5. Bermondus *de concubinis cap. de ſtupro.* Ægidius *in l. Titia, fol.* 98 *ff. de condit. & demonſtr.* Diana *part* 11. *tract.* 6. *reſol.* 54 Cancerius *tom.* 3. *variar. cap.* 11 *num.* 20. Gibalinus *de uſuris lib* 3 *cap.* 2. *art.* 6. *conſectar.* 1. Pichardus *in manuduct. ad praxim crimin. verbo Stuprum.* Sanchez, Fagundez, cæterique Moraliſtæ *in* 6. *Decalogi præcept.* Anſaldus *de juriſd. part.* 4. *titul.* 6 *cap.* 3. Theſaurus *deciſ.* 3. *per totam.* Matthæus *de crimin. tit. de adult. & ſtupro, cap.* 7. Gutierrez *libr.* 1. *canonic. cap.* 37. Fontan. *de pactis nupt. gloſſa* 6. Baſilicus *deciſ.* 15. *crimin.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Matrimonia omninò libera eſſe debent, nec quis compelli debet ad matrimonium contrahendum, *cap. cùm locum, capit. veniens, cap. ad id, cap. gemma, de ſponſal.* ubi latè probavi : ergo non debet cogi ſtuprator ad matrimonium contrahendum cum ipſa virgine vitiata : immò etſi cogatur, matrimonium nullum erit, ex traditis in eo commentario. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam qui damnum dat, tenetur illud reſarcire, *cap. final. de injuriis* : ſed qui virginem corrupit, damnum dedit, non ſolùm illi, verùm & parentibus ejus; quia ut ajebat Catullus *in carmine nuptiali*: 4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum
eſt.
Tertia pars matri data : pars data tertia patri :
Tertia ſola tua eſt : noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Igitur non ſolùm debet virginem vitiatam ducere, verùm & parentibus damnum reſarcire. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam ex lege divina relata *in cap.* 1. *hoc titul.* tenebatur ſtuprator virginem à ſe corruptam ducere, & dotare, ut conſtat ex illis verbis, *dotabit eam, & uxorem habebit* : igitur nec Doctores potuerunt diſjunctim ſtatuere, ut ducere, aut dotare teneatur.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio. pro cujus expoſitione ſcire oportet, antiquos ſtuprum pro turpitudine accepiſſe, ut in carmine Nelei: 5. *Stuprũ quid?*

Fœdè, ſtupréque caſtigatur quotidie.

Et apud Nevium : *Seſeque ii perire malunt, quàm cum ſtupro redire ad ſuos populares*; ut notavit Feſtus Pompejus *verbo Stuprum* : poſtea tamen ad certam criminis ſpeciem uſus reſtrinxit eam vocem, videlicet ad illicitam virginis deflorationem, licèt etiam ſtuprum ad corruptionem pueri & viduæ honeſtæ extendatur, *l. inter* 6. §. 1. *ff. ad legem Jul. de adulter. l. inter ſtuprum* 101. *ff. de V. S.* §. *item lex, Inſtitut. de public. judic. canon* 65. *Concil. Illiber.* Unde ſtuprum diffiniebat Anton. Matthæus *de crimin. Stuprum eſt corruptio virginis, vel viduæ honeſtæ* : licèt à Conſultis ea differentia agnoſcatur inter adulterium, & ſtuprum, quod adulterium committatur tantùm in nuptam, ſtuprum in virginem, vel viduam, *l. & ſtuprum. ff. ad leg. Jul. de adult.* licet ſæpiùs in jure unum pro alio ſumatur, *l. inter, ff. de V. S. cap. nemo* 32. *quæſt.* 4. ſicut etiam utrumque, nempe adulterium, & ſtuprum, pro inceſtu poſuit Tullius *in oration. pro Sextio*, ibi : *Adulterium ſororis.* Et pro Milone: *Clodius cum ſorore germana nefarium ſtuprum fecit.* Dixi ſtuprum eſſe corruptionem virginis vel viduæ honeſtæ, ut agnoſcatur non eſſe reos ſtupri, qui cum fœminis inhoneſtis congreſſi fuerint, excluduntur enim ancillæ, quæ etſi vitiatæ ſint, non publicum, ſed privatum judicium competit, *l. & ſi libidine* 25. *Cod. ad leg. Jul. de adult. l. inter* 6. *l. ſi quis ſervum* 9. § 1 *ff. eodem titul. l. ſi ſtuprum* 25. *ff. de injuriis.* Excluduntur etiam meretrices, quarum conſuetudo extra legis pœ-

nam eſt, quoniam licentiam ſtupri apud Ædiles profitebantur, *l. verum eſt 39. ff. de furtis, l. ſi ea qua 22. Cod. de adulteriis.* Excluduntur etiam perſonæ viles, veluti in cauponis & tabernis ſervientes, cum quibus congreſſus ſtupri nomine accuſari nequit, *l. qua adulterium 29. Cod. de adult. l. 1. §. 1. ff. de concubin.* Quæ omnia eleganter complexus eſt Plautus *in Curcul.*

PAL. *Ita tuum amorem conferto ſemper, ſi ſapis,*
Ne id quod ames, populus ſi ſciat, tibi ſit probro:
Semper curato ne ſis inteſtabilis:
Quod amas, ama teſtibus præſentibus.
PHÆD. *Quin leno hic habitat* PAL. *Nemo hic prohibet, nec vetat,*
Quin quod palam eſt venale, ſi argentum eſt, emas.
Nemo ire quemquam publicâ prohibet viâ,
Dum ne per fundum facias ſemitam,
Dum te abſtineas nupta, vidua, virgine,
Inventute & pueris liberis, ama quod lubet.

Non tamen talis congreſſus cum his fœminis impunitus manet; nam ſi illis vis illata ſit, publica animadverſione res vindicanda eſt, quemadmodum ſi raptæ forent, *l. unic. Cod. de raptu virgin. l. 3. §. præterea, l. 5. §. qui vacantem, ff ad l. Iul. de vi public.*

6. *De pœnis ſtupri.* Ut ad ſtupri pœnas, tam ex jure canonico, quàm civili, & Regio perveniamus, ſciendum eſt ex jure Cæſareo pœnam hujus crimiois eſſe publicationem dimidiæ partis boootum, ſi ſtuprator honeſtus ſit, ſin verò humilis, coërcetur in corpore cum relegatione, §. *item lex, Inſtitut. de publicis judiciis.* Nec adverſatur Paulus *in l. 1. §. ult. ff. de extraordin. crimin.* ubi docet, non ſolùm eum, qui puero, verùm & qui mulieri, puellæve ſtuprum fecerit, perfecto flagitio capite puniendum; imperfecto, in inſulam deportandum. Nam omiſſis Bartolo *ibi*, Catelliano Cotta *in memorab. verbo Stuprum*, dicendum eſt cum Alciato *libr. 5. parodox.* Antonio Matthæo *dict. tit. de ſtupro, cap. 5.* regulariter ſtupri pœnam capitalem non eſſe; ſed cùm major ejus improbitas fuit, veluti ſi valdè honeſtas, & pudicas fœminas pravis perſuaſionum illecebris circumvenerit, ut probat Duarenus *ad tit. ff. de adult. cap. 5.* vel ſi virginem immaturam corrupit, ſi honeſtior eſt, in inſulam relegatur ſtuprator; ſin humilior in metallum damnatur, *l. ſi quis aliquid 38 § qui nondum. ff. de pœnis.* Xamir. *part. 1. rerum judic. definit. 16.* & eo caſu pœna abſciſſionis narium, & amiſſio dimidiæ partis bònorum reperitur ſtatuta *libr. 60. Baſilic. tit. 37. de adulter. cap. qui vitiat, 82.* Alia de ſtuprante immaturam virginem congerunt Balſamon *ad nemocan. Photii, tit. 13. cap. 5. 15.* Julius Clarus §. *ſtuprum, num 9.* Grammaticus *deciſ. 22.* Gomez *in l 80. Tauri*, Menochius *de arbit. caſu 294.* Salcedo *ad B. Diaz. in praxi cap. 83.* Farinac *de delict. carnis, quæſt. 147. ex num. 37.* Suarez *ad leg. Aquil. libr. 2. cap. 3. ſection. 5.* Harprecht. *in §. item lex, Inſtitut. de publicis judiciis num. 59.* Fontanella *de pact. nupt. tom. 2. clauſula 5. gloſſ. 5. part. 2. num. 75.* Elilæus Danza *deciſ. 107. in addit. ad deciſ. 22* Carrobius *part. 2. rerum crimin. quæſt. 75. à num. 29.* vel ſi ad concipiendum eam ineptam reddiderit. Exaſperatur etiam pœna cùm tutor pupillam corrupit, *l. unic. Cod. ſi quis eam, cujus tutor fuerit*, Borellus *tom. 3. deciſ. tit 6. ad finem*: ſi ſervus corrupit dominam, corruptor enim flammis ſubijcitur, *l. unic. Cod. de mulier. quæ ſe propriis ſervis.* Tandem pœna augetur, ſi vis adhibeatur, ſiquidem ſtuprator lege Julia de vi publica tenetur, *l. 3. §. præterea, ff ad leg. Iul. de vi public. l. mariti 29. §. final. ff. ad leg. Iul. de adulter.* Etiam ob ſtuprum damnati infames manent, quemadmodum & aliis judiciis publicis damnati, *l. infames 7. ff. de public. judiciis*, privantur teſtimonii dictione, *l. 3. §. lege, l. ex eo 18. ff. de teſtibus.* Nec poſſunt ſibi invicem aliquid teſtamento relinquere, immò relicta auferuntur tanquam indignis, *l mulierem 14. l. cùm tabulis 16. §. 1 ff. de his quæ ut indign. l miles 41 §. 1. ff. de teſtament. milit.* Viduæ etiam intra annum luctus ſtupro cognitæ privantur omnibus aliis rebus, quas amittunt tranſeuntes ad ſecundas nuptias, *novella 39. Inſt. cap. 2. §. ultim.* explicat Menochius *de arbitr. caſu 288. numer. 28.* Quæ pœnæ locum habent, ſi ſtuprator accuſetur intra quinquennium ex die admiſſi criminis, *dict. l. mariti 29. §. hoc quinquennium*, & ſi cum vidua admiſſum ſit, intra ſex menſes utiles, *dict. l. 29. §. ſex menſium.* Stuprum verò violentum intra annum viceſimum accuſari poteſt, *dict. l. 21. §. ultim. l. querela 12. Cod ad leg. Corn. de falſis.* Jure Pontificio ſtupratori clerico in foro interno imponitur pœnitentia decem annorum, *cap. presbyter, 83. diſtin.* laicis injungitur pœnitentia ſeptem annorum, *cap. devotam 27. quæſt 1. cap. hoc ipſum 33. quæſt. 2.* In foro externo clericus deponitur, aut pœnâ pecuniaria damnatur, *cap. ſi quis clericus, 81. diſtin. cap. lator 2. quæſtion. 7.* laicus cogitur corruptam ducere, & ſi pater noluerit dare, eam dotare; & ſi renuat eam ducere, corporaliter caſtigatus in monaſterium detruditur pœnitentiæ peragendæ causâ, ex præſenti textu. Jure noſtro Regio approbata eſt pœna jure civili ſtatuta *in l. 2, tit. 19. partit. 7.* Sed generali conſuetudine hujus Regni pœna præſentis textus à judicibus ſæcularibus etiam imponitur, ut referunt Gomez *in dict. l. 80. Tauri, num. 5.* Julius Clarus *§. ſtuprum.* Vela *de delictis, cap. 33. num. 7,* & condemnatur ſtuprator pœnis corporalibus in defectum non contracti matrimonii; nam ſi illud celebret, ab omnibus pœnis ſententiâ comprehenſis liberatur. & ita rectè pronuntiat Judex ſæcularis: videlicet condemnando in pœnis corporalibus ſtupratorem in caſum matrimonii non contracti: quod facere poteſt, etſi judex eccleſiaſticus cognoſcat de fide data matrimonii contrahendi, quia crimen hoc eſt mixti fori, ut probant Anſaldus *de juriſd. part. 4. tit. 6. cap. 3.* D. Joſephus Vela *in cap. 1. de officio ordin. verbo Stuprum.* An verò judex ſæcularis competens ſit ad compellendum per carcerem, vel alias pœnas, eum qui fidem dedit matrimonii contrahendi, examinant Sanchez *libr. 1. de matrimon. diſput. 29. num. 9.* Bobadilla *libr. 2. polit. cap. 18. num. 236.* Bajo *libr. 2. praxis, quæſtion. 3.* Fontanell. *de pactis nupt. clauſ. 5. gloſ. 5. part. 1.*

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis; oam cùm ob amiſſionem virginitatis per corruptionem non ita facilè poſſit corrupta invenire maritum, debet ſtuprator, qui illi damnum intulit, iojuriamque irrogavit, 7. *Traditur decidendi ratio.*

eam

eam in uxorem ducere, aut legitimè dotare, ut pecunia ſuppleat defectum virginitatis, ut ita maritum æqualem invenire poſſit. Et licèt hæc electio ducendi, aut dotandi, nullo expreſſo juris teſtimonio firmetur; tamen rectè deducitur *ex cap. 1. hoc tit.* ubi ſtatuitur, ut ſtuprator caſu quo pater virginis eam dare noluerit, teneatur tantùm eam dotare; & *in hoc cap. 2.* jubetur ſtupratori, ut virginem ducat; aut ſi eam ducere renuat, corporaliter caſtigatus detrudatur in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ: unde loco hujus pœnæ corporalis uſu receptum fuit, ut ſtuprator dotem conſtituat. Quomodo autem ſtuprum probetur, & alia, quæ ad hoc delictum ſpectant, latiùs proſequitur Anſaldus *ubi ſuprà.*

8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta, pro cujus ſolutione Innocent. in præſenti docet, propter viri delictum virtute conſenſus tacitè præſtiti tempore ſtupri, in ipſa delicti perpetratione virum libertatem amiſiſſe, & quodammodo in hoc matrimonium conſenſiſſe. Aliter Ananias in præſenti, *num. 3.* ait coactionem, de qua hîc, non eſſe præciſam, ſeu cauſativam; & ita libertatem matrimonii non impedire. Sed faciliùs reſponderi poteſt ex traditis *in dict. cap. cùm locum*, diſcrimen eſſe conſtituendum inter metum juſtum, & injuſtum; nam licèt metus injuſtè illatus tollat voluntatem, & vitiet matrimonium; tamen metus juſtus, ut in præſenti adeſt, ejus valorem non impedit. Nec intereſt, quod *in hoc cap. 2.* corporali pœna afficitur, qui virginem, quam ſtupro decepit, uxorem habere renuit: quod non ſtatuitur in pœnam non contracti matrimonii, ſed potiùs in pœnam illati ſtupri, ne aliàs cum tanto ſeductæ mulieris incommodo maneret impunitum; atque ita non quia non duxit, ſed quia ſeduxit, imponitur pœna. Nec obſtat quod dicebamus, per deflorationem virginis injuriam inferri non ſolùm illi, verùm & ejus parentibus, & ita omnibus ſatisfaciendum eſſe. Nam reſpondetur, quod cùm principaliter injuria inferatur virgini, illi ſatisfaciendum eſt eam ducendo, aut dotando. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta *ex dict. cap. 1. hoc tit.* cui variè ſatisfaciunt Interpretes, dum docent, ſæpè conjunctivam pro disjunctiva apponi, *l. ſæpe 53. ff. de V. S.* Sed verius credo ex lege veteri ſtupratorem virginem ſeductam ducere, & dotari teneri eo modo, quo viri dotem conſtituebant uxoribus, hoc eſt in dotis augmentum aliquid aſſignando, non verò dotem omninò conſtituendo. Cùm tamen hæc dos uxoris à marito aſſignanda, hodie non ita neceſſaria ſit, ideo uſu receptum eſt, ut ſtuprator tantùm virginem ſeductam ducere teneatur, non verò donationem propter nuptias in eam conferre: & rectè potuit uſus disjungere, quæ lex divina conjunxerat. Non enim ſimpliciter Deus jubet utrumque fieri, ſed ita jubet, ſi non diſſentiat pater. Si igitur patri permittitur conjuncta ſeparare, multò magis uſu talis disjunctio admitti potuit. Quid enim ſi virgines fiduciâ legis divinæ licentiùs peccent? ut Hollandiæ contigiſſe narrat Grotius *lib. 3. manuduct. cap 35.* Nonne hæc juſta disjunctionis cauſa erit? Rectè ergo uſu forenſi receptum eſt, ut tantùm ducere aut dotare teneatur: & ſi cum ſtupro contigerit raptus, tenebitur raptor ducere, & dotare, juxta Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. cap. 6. de reform.*

9. *Exponitur.* Sed ſuprà traditus obſtat textus *in can. 14. Concilii Illibert.* in illis verbis: *Virgines, quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas violaverint, acceperint, & invenerint maritos, eo quòd ſolas nuptias violaverint, poſt unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt.* Ex quibus verbis apparet, pœnitentiam injungi virginibus corruptis, etiam nubentibus ſtupratoribus. Igitur quia licitum non eſt matrimonium inter ſeductorem & puellam ſeductam. Pro cujus difficultatis expoſitione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis omninò permiſſas nuptias non fuiſſe inter ſtupratorem, & virginem ſeductam, ſed tantùm pœnitentiâ priùs injunctâ ad communionem recipi. D. Baſilius *ad Amphilochium can. 40.* ibi: *Puella quæ præter patris ſententiam fornicatores ſequuta ſunt, reconciliatis parentibus videtur res remedium accipere: ſed non protinus ad communionem reſtituantur, ſed triennio puniantur.* Quo modo canones invicem quodammodo diſſidentes Carnotenſis componit *in epiſt. 16.* miſſa à Waltero Meldenſi Epiſcopo, in hæc verba: *Litteris veſtris per portitorem præſentium nuper ad me directis, humilitatem meam conſuluit veſtra fraternitas, utrum quis habere poſſit eam mulierem in conjugem, quam priùs habuit pellicem: quod idcirco vobis videtur illicitum, quia apud vos hactenus fuit inſolitum. Nunc verò dicitis hoc ipſum idcirco veniſſe in dubium, quod Rogerius Romanæ Eccleſiæ Legatus Romæ hanc conſuetudinem Silvanectis aſſeruit, & hoc poſſe fieri Beati Auguſtini ſententiâ confirmavit. De quare vobis reſpondemus, quia ſuper hoc diverſas habemus ſententias, alias prohibentes, alias remittentes; dicit enim beatus Gregorius in epiſtola ad Felicem Siciliæ Epiſcopum: Eam quam aliquis aliquâ illicitâ pollutione maculavit, in conjugium ducere nulli Chriſtianorum vel licet, vel licebit. Legitur quoque in Concilio Cabilonenſi, cap. 24. quòd juxta canonicam auctoritatem raptores ad conjugia legitima raptas ſibi jure vendicare non poſſunt. Habemus enim in decreto Hormiſdæ Papæ, nuptias occultè factas non eſſe legitimas. Et Papa Evariſtus contubernia, non conjugia dicit eſſe illarum mulierum, quæ non ſunt à parentibus traditæ, & legibus dotatæ, & à ſacerdotibus ſolenniter benedictæ. Habetur & in Concilio Aquiſgrani habito: Qui mulierem rapuerunt, vel furatus fuerit, aut ſeduxerit, nunquam eam uxorem habeat. Et in hunc modum plurima reperiri poſſunt. E diverſo verò legimus in decretis Euſebii Papæ, cap. 5. Virgines, quæ virginitatem non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas violaverint maritos acceperint, eo quod ſolas nuptias violaverint, poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur. Dicit quoque B. Auguſtinus in libro de bono conjugali: Poſſe ſanè fieri legitimas nuptias ex malè conjunctis, honeſto poſtea placito conſequente, manifeſtum eſt. Quantum ergo mihi videtur, quod quidam Patres concubinas uxores fieri vetuerunt, honeſtatem conjugii commendantes, & fœdam concubinatus conſuetudinem coercere cupientes, rigorem juſtitiæ teneri decreverunt. Quod verò alii aliter ſcripſerunt, hoc intelligo, quia intuitu miſericordiæ quorundam imbecillitati occurrentes, rigorem canonum temperare maluerunt. In quibus ſententiis non alia mihi videtur eſſe diſtantia, niſi ea, quam inter ſe habent judicium, & miſericordia, quæ quoties in unum negotium conveniunt, in diſcretione Rectorum ita conſiſtunt, ut habita conſideratione ſalutis animarum, pro qualitate perſonarum, pro opportunitate locorũ, & temporum, nunc ſeveritas canonum poſſit exerceri, nunc indulgentia, quibus oportebit, impendi. De*

can. 14. Concil. Illiber.

bis hactenus. De eo, quod monetis ut pro pace vobis impetranda Dominum Regem ſuo tempore conveniant: ſecundum Comici ſententiam vobis reſpondeo: Quia opus eſt huic patrono, quem defenſorem paras. Hoc vobis conſulo ut conjugium ejus, quod ante factum ratione reſiſtente non laudaſtis, poſt factum nec dicto, nec facto inconſultè approbetis: ſed commune conſilium, & judicium comprovincialium Epiſcoporum, & cæterorum ſtudioſè expetatis, & longanimiter expectetis; & ſiquid adverſi pro amore juſtitiæ vobis acciderit, æquanimiter ſupportetis: hoc attendendo, quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in vobis. Valete. Unde PP. Concilii Illiber. accipiendi ſunt juxta perfectionem illius ſæculi, & antiquam Eccleſiæ diſciplinam: ſed cùm indiſtinctè matrimonium inter ſtupratorem, & virginem vitiatam permitti cœpiſſet, nullâ pœnitentiæ factâ mentione, illud ſtupratori injungit Gregorius in præſenti *cap.* 2. notavi jam *in dict. can.* 14.

10. *Exponitur cap. placuit 11. 36. q. 2.* Deinde ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. placuit* 11. 36. *quæſt.* 2. ubi ex canone 3. Concilii Aquiſgranenſis ita legitur: *Placuit ut hi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut ſeducunt, eas nullatenus habeant uxores, quamvis cum eis poſtmodùm conveniant, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum conſenſu parentum ſuorum acceperint.* Ex quibus expreſsè deducitur, ſeducentem virginem, non ſolùm eam ducere non teneri, verùm nec eam in uxorem accipere poſſe. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, canonem illum procedere in raptore virginis, juxta quæſtionem ſub qua compilatus eſt à Gratiano; cum enim ſecundùm antiquos Eccleſiæ canones raptor non poſſet in uxorem accipere virginem raptam, ut probabimus infrà *in cap. final. de raptoribus*, ideo PP. Concilii Aquiſgran. *in dict. cap placuit*, ſtatuerunt rapientem, ſeu ſeducentem virginem, non poſſe, etiam parentibus conſentientibus, eam in uxorem accipere.

Tertiò ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in Can. 6. Concilii* Illerdenſis, in illis verbis: *Qui pœnitenti viduæ, vel virgini religioſæ vim ſtupri intulerit, ſi ſe ab eo ſequeſtrari noluerit, pariter à communione, & à Chriſtianorum conſortio ſegregetur: ſi verò illa, quæ vim paſſa eſt, ad ſanctam religionem redierit, in illa ſolùm ſententiâ excommunicationis teneatur, quouſque publicè pœniteat.* Ubi cum agatur de virgine corrupta, & ſeducta, nulla imponitur neceſſitas contrahendi matrimonium cum virgine à ſe vitiata. Igitur non rectè in præſenti aſſerimus, ſtupratorem teneri virginem à ſe corruptam ducere, aut dotare. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo canone agi de fœmina religioſa, aut in ſtatu pœnitentiæ ſolennis exiſtente, cum qua connubium non datur, ut de virginibus Deo devotis probavi *in cap. 6. qui clerici, vel voven. de pœnit. in can.* 13. *Concilii Illiber.* Unde cùm ratione ſtatus religioſi in caſu dicti canonis matrimonium celebrari non poſſet, ideò ſtupratori non injungitur neceſſitas ducendi uxorem, aut eam dotandi. Accedit, nam in eo textu non agitur de pœna, aut pœnitentia injungenda ſtupratori; ſed de pœnitentia imponenda virgini religioſæ, aut pœnitenti lapſæ. 11. *Exponitur Concil. Illerdenſe can. 6.*

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Arelatenſi.*

SI vir ſciens uxorem ſuam deliquiſſe, quæ non egerit pœnitentiam, ſed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps. Quod ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum ſuum reverti, debet, ſed non ſemper, recipere peccatricem.

NOTÆ.

I. [a] A*Relatenſi.*) In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur *Aurelian.* ſed in nullo ex Conciliis Aurelianenſibus, ſive Arelat. huc-uſque editis reperitur textus hic Carnot. *part.* 8. *Decreti*, *cap.* 243. Gratianus *in cap. ego* 7. 34. *quæſt.* 1. citant illum ex Hermete *in lib. Paſtoris mandat.* 4. quod verius credo. Hermes, ſive Hermas, ſcripſit librum, quem inſcripſit *Paſtorem*, apud veteres celebrem: is liber, quamvis à ſancto Hieronymo *in lib. 1. de ſcriptoribus Eccleſiæ*, utilis eſſe dicatur, & nomine ſcripturæ à Sancto Irenæo *lib.* 4. *cap.* 37. citetur, & ab aliis antiquiſſimis ſcriptoribus, ut Clemente Alexandrino, & Origene, in teſtimonium adducatur; tamen illum inter apocrypha ſcripta rejecit Gelaſius in Synodo Romana relata *in can. de libellis*, 15. *diſt.* & ſanctus Hieronymus *in Prologo Galeato*, & ſanctus Athanaſius *in lib. de decret. Nicænæ Synodi*, Euſebius *lib.* 3. *hiſtor. cap.* 3. Tertul. *in lib. de pudicitia*, dicunt librum hunc non eſſe in canone. Quis autem iſte Hermes fuerit, non levis quæſtio eſt: nam Origenes *in cap. 16. ad Romanos*, Euſebius *lib. 3 hiſtor. cap.* 3. D. Hieronymus *in lib. de ſcriptor. Eccleſ.* aſſerunt, hunc eſſe illum Hermam, quem ſalutari jubet Apoſtolus *in epiſt. ad Romanos*, *cap.* 16. cùm ait: *Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam.* Anaſthaſ. Bibliothecarius *de vitis Pontificum*, ſcribit Hermam, ſive Hermetem auctorem libri Paſtoris, fuiſſe fratrem ſancti Pii Romani Pontificis, & librum appellatum eſſe Paſtorem, quoniam Angelus in habitu Paſtoris Hermeti apparuerat, & ut ea ſcriberet, quæ illi revelaverat, juſſerat. Bellarminus *de Scriptor. Eccleſ. ſæcul. 1. fol.* 48. exiſtimat duos fuiſſe Hermetes, ſcripſiſſeque libros ſub nomine Paſtoris, ſed librum Hermetis fratris Pii citò interiiſſe; librum verò Prioris Hermetis diutiùs duraſſe: & ita credo tranſcriptum fuiſſe canonem hunc à Carnotenſi, & Gratiano ex illo priori libro Hermetis, quem ſalutat Apoſtolus.

COMMEN-

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX hoc texto ſeqoeos communiter deducitur aſſertio : *Vir ſciens uxerem ſuam adulterium commiſiſſe, & in eo perſiſtentem, tenetur eam deſerere; poſt peractam verò pœnitentiam debet eam recipere.* Quæ aſſertio quoad primam partem probatur ex Divo Auguſtino *lib. 2. de adulter. in cap. non ſolùm 28. quæſt. 1.* D. Hieron. relato *in cap. dixit Dominus*, D. Chryſoſtomo relato *in cap. ſi quis uxerem, cap. ſicut crudelis 32. quæſt. 1. cap. 4. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit, c. quàm ſit 9. de exceſſ. Prælat.* Concil. Nannet. *can. 12.* ibi : *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehenſum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem ſi voluerit propter fornicationem; illa verò ſeptê annis publicè pœniteat; vir verò ejus illâ vivente nullam aliam accipiat : quod ſi voluerit adulteram reconciliare, licentiam habeat; ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exactâ pœnitentiâ poſt ſeptem annos ad communionem uterq; accedat. Similis forma & in muliere ſervabitur, ſi eam vir ejus adulteravit.* D. Iſidoro *l. 2. de officiis Eccl. c. 19.* Theodoro *in ſuo Pœnitent.* ibi : *Si quis uxorem ſuam ſcit adulteram, & non vult dimittere eam, ſed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quandiu pœnitet, abſtineat ſe ab ea.* D. Clemente *lib. 6. conſt. c. 14.* ibi : *Qui retinet adulteram, quæ legem naturæ violavit, legis violator eſt : qui adulteram retinet, ſtultus & impius eſt. Abſcinde eam à carnibus tuis, quia non eſt auxiliatrix, ſed inſidiatrix, quæ mentem ad alium declinavit.* Et *l. 2. tit. 9. partit 4.* D. Thomas *in 4 diſt. 35. quæſt. unic. art. 2.* D. Bonaven. *in eadem diſt. art. unic. qu. 2.* Secundam partem probant textus *in cap. quod autem, cum ſequenti, 32. quæſt. 1.* Hermes noſter *in ſuſiori cap. ego 34. quæſt. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Mendoza *lib. 3. Concilii Illiber. c. 54.* Cujacius *in cap. ex parte, de ſponſal.* Vighellius *in method. juris can. fol. 102.* Baſilius *de matrim. lib. 9. cap. 17. nu. 2.* Hurtardo *de reſid. tom. 2. reſol. 1. ſubreſol. 21.* Cajetanus *tom. 1. opuſ. tract. 29.* Mancinus *de triplici juris collat. cap. 123. nu. 5.* Anguianus *de legibus lib. 3. cap. 21.* Petrus Herodius *lib. 4. Pand. tit. 17. cap. 12* I. Dartis *in 32. qu. 1.* & nos *in cap. 65. Concilii Illiber.*

3. *Impugnatur tradita aſſertio*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo; nam ſi ſolam adulterii rationem attendimus, nullum extat præceptum divinum divertendi ab uxore adultera in reatu permanente, ſiquidem Chriſtus Dominus tantùm ob adulterium divortium permiſit, non verò juſſit. Igitur vir non tenetur præcisè dimittere uxorem adulteram. Augetur primò hæc difficultas, nam quilibet favori pro ſe introducto renunciare valet *l. ſi quis in conſcribendo, Cod. de pactis, l. penult. Cod. de Epiſcop. & cleric. l. final. Cod. de non numer. pecunia, l. ſi quis inquilinos 112. §. 1. ff. de legat. 1.* Sed divortium ob adulterium inductum eſt in favorem innocentis, & in pœnam nocentis, ob injuriam illi irrogatam, *cap. idololatria 28. quæſt. 1.* Igitur vir cogendus non eſt dimittere uxorem adulteram. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam ſine culpa non eſt aliquis puniendus. Regulâ *Sine culpa in 6.* Sed ſi maritus cogatur dimittere uxorem ob ejus adulterium, punitur ſine culpa, ſiquidem privatur ipſa cohabitatione cum periculo incontinentiæ : igitur non eſt cogendus dimittere uxorem propriam.

4. Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſciendum eſt, adulterium ſignificare improbam, & illicitam cum uxore aliena commixtionem, vel conjunctionem, ut ait Conſultus *in dict. l. fugitivus, de V. S.* Hinc dicimus adulterare rationes, vel monetas, adulterare teſtamentum, adulterinas literas *in l. Divus, ff. ad leg. Pompejam de parric. l. 1. §. ſimul. de ſervo corrupto, l. aut facta 16. §. event. ff. de pœnis, l. unnonum 8. ff. de extraordin. crimin. l. ſi quis 6. ff. ad leg. Cornel. de falſis.* Nam adulterare eſt omne, quod ſincerum eſt corrumpere, ut tradunt Briſſonius, Verrucius, Ludovicus Carrion *lib. 2. emendat. cap. 10. tom. 3. theſauri critici*, & Hothomanus *de verbis juris, verbo Adulterium.* Dicitur autem adulterium in noſtra ſignificatione alterius thori acceſſio, à propoſitione *ad*, & nomen *alter, altera, alterum* : quaſi ad alteram uxorem acceſſio, ut placuit Feſto Pompejo, Briſſonio, & Rebuffo *ubi ſupra* : & hæc eſt vera etymologia, rejectis quas adducit Laurentius Valla *lib. 6. elegant. cap 45.* Bermondos *de public. concubin. in rubric. de adult.* Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de adulter. cap. 1.* *Adulterii Etymon.*

Deinde ſciendum eſt variè definiri adulterium per repetentes in præſenti, Covarruvians *de matrim. part. 2. cap. 1. num. 8* Iul Clarum §. *adulterium*, & alios de adulterio ſcribentes. Bocerus *de adulter. cap. 1.* ita illud definit. *Adulterium eſt crimen publicum, quo per concubitum viri cum aliena fœmina fœdus conjugale violatur.* Quam definitionem ipſe explicat numeris ſequentibus. Sed breviùs definiri poteſt, ut adulterium ſit : *Coitus mentalis, vel realis, per quem alterius thorus violatur.* Quæ definitio conſtat genere, & differentiâ. Dicitur enim coïtus mentalis, vel realis loco generis; in quo cum ſimplici fornicatione, ſtupro, inceſtuque convenit : mentalis verò, quia quoad forum internum mentalis coitus cum alterius conjuge adulterium eſt, ut probatur auctoritate Exodi *cap. 20.* Matthæi *cap. 8.* & Pauli *ad Romanos cap. 7.* Adjicitur, *per quem alterius thorus violatur*, loco differentiæ; in ſimplici enim fornicatione, ſtupro, & inceſtu alterius thorus violatur, indeque tantùm cum conjugata committitur adulterium, ut docetur *in l. inter liberam 6. §. lex. ff. ad leg. Iul. de adult.* & *in dict. l. inter ſtuprum 121. ff de V. S.* & hanc definitionem probavit lex 1. *tit. 17 partit. 7.* & illuſtrant Covarr. *in 4. 1. part. cap. 1. num. 8.* Bermondus *ubi ſuprà*, Rebuffus *in dict. l. inter ſtuprum, num. 1.* Sylveſter *in ſumma, verbo adulterium*, Azevedo *in rubric. tit. 20. lib. 8. Recopil.* Cantera *lib. 2. qq. crimin. cap. 14. num. 24.* alii relati à D. Ioanne Vela *de delict. cap. 1.* Ex qua definitione colligitur, conjugatum cognoſcentem mulierem ſolutam, adulterium non committere jure civili attento, cùm non violet alterius thorum; ac proinde non poſſe de adulterio accuſari ab uxore tam civiliter, quàm criminaliter, *l. 1. Cod. de adult. l. 1. Cod. Theodoſ. de repud.* docent Tiraquell. *ad leges connub. gl. 7. num. 42.* Paleotus *de nothis & ſpuriis, cap. 42.* Covarr. *in 4. part. 2. cap. 7. §. 6.* jure autem divino, & canonico verè adulter eſt; nam Dominus creavit marem, & fœminam, non fœminas, *Geneſ. cap. 1. verſ. 27.* diſrumpit enim, atque violat fidem conjugalem, qui adhæret meretrici, *1. ad Corinth. cap. 6. verſ. 15. & 16.* Jure canonico id expreſsè docetur *in cap. dixit, c. nemo 32. q. 4. cap. non mœchaberis 32. q. 6. cap. ille 14. 32. quæſt. 5. cap. tranſmiſſo, de eo qui cognovit conſanguin. cap. intelleximus,* 5. *Adulterii definitio.*

intelleximus, *hoc tit.* Et licèt vir non poſſit criminaliter ab uxore accuſari, *cap. apud miſericordem, 32 quæſt.* 1. poterit tamen ad thori ſeparationem, ut docet Covarr. *ubi ſupra*: quomodo accipiendi ſunt textus *in cap. præcepit, cap. chriſtiana 32. q. 5. cap. quemadmodum*, §. *illud, de jurejur.* dicemus infrà *in cap. final hoc tit.*

6. *Adulterii atrocitas.* Deinde ſciendum eſt, nullum deteſtabilius probrum adulterio patrari, aut aliquod fœdius contra jus gentium facinus committi. *Geneſis cap. 26. Potuit coire quiſquam de populo cum uxore tua, & induxeras ſuper nos grande peccatum.* Et *Levitic. cap. 20. Deuteron. cap. 22.* Joannes *cap.* 8. Daniel *cap. 13. l. probrum 41 ff. de ritu nupt. cap. quid in omnibus, 32. quæſt. 7.* D. Ambroſius *lib de Abraham. c. 2 & 7. l. auxilium, §. in delictis, ff. de minor.* Ulpianus *in frag. tit. de dotib. §. inter atrociora.* Stobeus *ſermonum cap. 6. Non eſt adulterio majus ullum malum.* Dicitur ſacrilegium nuptiarum *in l. quamvis, ff. hoc tit.* Faciunt Nicoſtratus *in lib. de nupt. Quanta turpitudo, nequitia, & injuſtitia ſit in adulteria, quantum utrique ſexui ignominia inurat, &c.* Clemens Alex. *lib. 3. Pædagog. cap.* 2. Peluſiota *lib. 3. epiſt.* 76. Inter atrociora & immania ſcelera recenſetur *in l. 1 Cod. Theodoſ. quorum appel.* Unde adulteri non gaudent indulgentia Paſchali, *l. 4. 6. 7. 8. eod Cod. de indulg. crimin.* ubi Gothofr. Illuſtrant Palatios Rubios *in repetit. rubric. de donat. inter*, § 77. *num.* 3. Vega *in cap. 4. § de adulter. de judic.* qui aſſerunt, adulterium eſſe homicidio gravius: & probare intendunt *ex l. codicillis* 88. § *matre ff. de leg.* 2. Quod admittendum non eſt; nam reverà adulterio gravius eſt homicidium, ut conſtat *ex cap. ſi quis verum. 33. quæſt.* 2. Nec contrarium probat Conſultus *in dict. §. matre.* Nam omiſsâ interpretatione aſſerentium, levius in ea ſpecie fuiſſe homicidium, quia neceſſarium fuit ad defenſionem propriæ ſubſtantiæ, cum occiſus rapinam fecerit proprio occiſori, argumento legis 2. *ff. ad leg. Aquil. c. 2. de homicid.* quia illa verba, *dum ei rapinam facit*, potiùs ponuntur à teſtatore ad augendam malitiam fratris homicidæ: filius enim rapinam faciebat, idest locum parabat ad rapas ferendas; id enim ſignificat interdum rapinam facere, ut docent Columella *lib. 2. cap.* 2. Cato *de re ruſtic. cap.* 31 & Pulbeus *in libello de rer. alienat.* Veriùs reſpondeodum eſt, illa verba non eſſe accipienda comparativè, nec ſignificare fratrem adulterium uxoris commiſiſſe, cùm teſtator uxorem appellaverit Chariſſimam in principio teſtamenti; ſed accipienda eſſe poſitivè: *Sed & alia mihi deteriora fecit.* Hoc eſt, ſed & alia mala mihi fecit: ſic enim Cicero *in oratione pro Balbo*, dixit: *Hoc illi deterius contigit*, ut explicat D. Ioannes Vela *de delict. cap* 1. Nec tunc obſtat textus *in cap. 4. §. de adulteriis, & judiciis:* cujus interpretationem in ejus commentario dedimus. Denique ſatis oſtendit hujus criminis gravitatem Ulpianus *in l. probrum 42. ff. de V S.* ubi appellat adulterium probrum naturæ, quia per illud inviolabilia jura matrimonii confunduntur, ac deturbato parentis ſanguine, ordineque naturæ, incerti auctores vitæ redduntur Quod ea ex cauſa adeo abhorruerunt bruta animalia, naturæ communi nexu illigata, ut adulteri ſanguine ſparſo proprii thori vindicarent injuriam, ut de leone refert Plinius *lib. 8. cap.* 16. de elephante Ælianus *lib. 2. hiſt. anim. cap.* 15. de turture Caſſiodorus *lib. 5. var. cap.* 33. de aliis item probant Tiraquellus *in l. 13. connub.* Beyerlinch. *in theatro vitæ hum. tom. 1. verb. adulterium*, Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib. 3. ſect. 3. cap. 6. fol.* 397. Lorinus *in cap. 20. Levit.* Broſous ad Caſſidor. *dict. epiſt.* 33. Ferraodus Eduenſis *in l. inter liberos, ff. ad leg. Jul. de adult.* Inde etiam provenit, nec fœminam, nec militem excuſari in hoc crimine, *l. 2. §. ſi ſimul* 8. *l. mariti* 29. *in princip. l. vim. 39. ff. hoc tit.* cùm agatur de crimine inſpirante natura damnato, ac hujus primæva fæditatis inſpectione. Nec relevat eum ruſticitas, *l. 2. de jure fiſci, l. 3. §. etſi* 22. *ad Syllan. l. quicumque 8. Cod. qui admitti:* Nec etiam minor ætas, quia in executionibus pœnarum ceſſat legis auxilium, *l. auxilium 37 ff. de minor.* Seldenus *lib. 21. de uxor. Hebr. cap.* 12.

Inde etiam ſuadente ipſa naturâ adulterium vindicatum fuit variis pœnis, etſi inultum legamus apud aliquas barbaras gentes, quas refert Roman. 2. *part Reipub. Gentil. cap.* 11. Procopius *in hiſtor. arcan. fol.* 77. Apud Hebræos enim adultera comburebatur, *Geneſis cap. 38. verſ.* 24. lege verò Muyſis ita cavebatur: *Quicunque mœchatus fuerit cum uxore proximi ſui, morte moriatur.* Unde apud eos adulteri lapidari cœperunt. *Levitic c. 2. Exodi cap. 22. Deuteron. cap. 22. Danielis cap. 13. Ioannis cap. 8 Marci cap.* 10. D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 6 Apud Ægyptios in adulterio deprehenſus virgis cædebatur ad mille plagas: mulier naſu mutilabatur. Diodorus Siculus *lib. 2 Biblioth. cap.* 3. De Vandalis ita ait Salvianus *lib. 7. de providentia. Addiderunt quoque ad libidinem comprimendam ſeveras pudicitiæ ſanctiones, gladio impudicitiam coercentes, ut puritatem ſcilicet utriuſque ſexus, & domi connubio reſervaret affectus, & in publica metus legum; ac ſi in duplici præſidio caſtimonia niteretur, cùm & intus eſſet quod amaretur, & foris quod timeretur.* Parthos refert Iuſtinus *lib.* 41. nulla delicta adulterio graviùs, aut ſeveriùs vidicaſſe. Lydii adulteram ſine venia & miſericordia puniebant. Ælianus *l. 17. hiſt. cap.* 12. Apud Danos parte corporis ſpoliati adulteri necabantur. Saxo *lib. 5. de rebus Dan.* Apud Locrenſes adulterii damnatus utroque oculo privabatur, ut refert Valerius Max. *lib 6. cap.* 5. Germani adulteram abſciſſis crinibus nudatam coram propinquis expellebant, ut tradit Tacitus *de moribus German.* quorum jus novum refert Henelius *de dotal ubi ſuprà.* Omitto pœnas apud alias nationes ſtatutas, quas reſeruot Petrus Gregor. *lib. 36. ſyntag. c* 6. Tiraquel *in l. 13. connub.* Bocerus *de adulterio c. final.* Ant. Matthæus *de crimin. tit. ad leg Iul. de adult.* Ut ad jus civile Romanorum perveniamus, apud eos primus Romulus ita ſanxit: *Adulterii convictam vir, & cognati uti volent necanto.* Plutarchus *in vita Romuli*, Halicarn. *lib.* 1. Livius *lib. 39. cap.* 28. Valer Max. *lib. 6. cap.* 3. Gellius *lib. 10. noctium, cap.* 32. Sed hæc ſanctio ſevera viſa eſt ſtatim Romanis; ideo Numa Pompilius leviorem legem tulit his verbis: *Pellex ſedem Iunonis ne tangito, ſi tetigerit, crinibus dimiſſis agnam fœminam cædito.* Gellius *lib. 4. noct. c.* 3. Feſtus Pompejus *lib. 1. de V S.* Poſtea verò creſcente matronarum luxu, variis pœnis vindicatum fuit adulterium: aliquando pœnâ capitis. Livius *lib.* 7. Valerius Maximus *lib 8. cap.* 2. Sæpius mulctâ. Suetonius *in Iulio, cap. 2. &* 48. Tacitus *lib. 2. hiſtor.* Plerumque relegatio extra ducenteſimum lapidem irrogata fuit, donec Auguſtus legem Juliam rogavit, quæ ab ejus latore Julia dicta fuit; quia Auguſtus Julii nomen adoptione ſortitus fuerat, de qua agunt Conſultus *in l. 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* Suetonius *in Auguſt. cap.* 34. Horatius *lib. 4. carminum, od.* 5. 7. *De pœnis adulterii.*

quâ

quâ lege ſtabilita fuit pœna tantùm relegationis, *l. ſi quis 5. ff. de quæſt. l. miles 11. ff. hoc tit.* non autem pœna capitalis ſtatuta fuit; unde D. Auguſtinus *lib. 10. de civit. Dei, cap. 5.* ajebat, adulteria Romæ morte non fuiſſe punita antiquitùs: & Apulejus *lib. 9.* ait: *Ac ne juris quidem ſeveritate, lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis.* Faciunt lex 4. §. *adulterii. ff. de re milit. l. 13. ff. de his quibus ut indign. l. 14. ff. de teſtibus.* Paulus *l. 2. ſent. tit. 26. §. adulterii.* Non tamen eâ lege abrogata fuit facultas imponendi pœnam capitalem exacerbata ultione certis caſibus, veluti adulterio commiſſo cum inceſtu, *l. ſi quis viduam 5. ff. de qu.* & in caſu textus *in l. miles 11. ff. hoc tit.* Unde pœnam capitalem lege Julia de adulteriis perpetratoribus impoſitam fuiſſe ſupponitur *in l. transfigere 17. Cod. de tranſact. l. de crimine 9. Cod. hoc tit. l. ſi vir, C. Theod. eod. tit. l. 2. Cod. de Theodoſ. de indulg.* apud Arnobium *lib. 4. contra Gentes*, ibi: *Adulteria legibus vindicant, & capitalibus eos ad officium pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis ſe lectuli expugnatione jeciſſe.* Salvianum *lib. 7. de provid.* Iuvenal. *ſatyr. 2. verſ. 29.* Virgiliũ *6. Æneid.* Ammian. Marcel. *lib. 28.* Apulejũ *lib. 9. Metamorph. Ac ne juris quidem ſeveritate, lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis*, Et ita capitalem pœnam lege Julia impoſitam eſſe docuerunt Cujac. *lib. 21. obſerv. cap. 17.* Gedeus *in l. inter 101. ff. de V. S.* Marc. Lyclama *lib. 2. membran. eclog. 3. & 0.* Henell. *de dotal. ubi ſuprà, fol. 283.* Deinde lex hæc Iulia de adulteriis; ut vocatur *in l. 5. ff. hoc tit. l. 3. & 17. Cod. eod. l. auxilium 38. §. 10. ff. de minor.* apud Salvianum *lib. 7. de provid.* vel de pudicitia, ut dicitur *in l. 8. & 9. Cod. hoc tit.* apud Suetonium *in Auguſto, cap. 34.* inter publica judicia recenſita fuit, *l. 2. §. ſi in publico, ff. hoc tit. l. 2. Cod. Theod. eodem, §. item 7. inſtit. de public. judic.* Inde damnatus lege Iulia infamiâ notabatur, *l. maritus 24. ff. hoc tit.* & ita privilegiis hominis integræ frontis privabatur, *l. infamem 7. ff. de public. jud. l. 1. ff. de his qui notantur infam. l. 5. ff. de calumniat.* ideoque teſtis in teſtamento adhiberi non poterat, *l. 13. 14. & 18. ff. de teſtibus.* Etiam eadem lege jus occidendi adulterum patri, ac marito datum fuit, *l. patri 20. cum ſequent. l. nihil 32. in princip. ff. hoc tit. l. Gracchus, Cod. hoc tit. l. 4. §. 2. ff. de his qui notant. infam.* Paulus *lib. 2. ſent. tit. 17. §. 1. & 2.* & *lib. ſingul. de adult.* plura de ipſa lege Iulia congeſſerunt Cujac. *lib. 6. obſerv. cap. 14.* I. Gothofr. *ad leg. 4. Cod. Theodoſ. quorum appel.* Henel. *de dotalitio, cap. 10.* Arniſeus *de jure connub. c. 5.* Borellus *tom. 3. deciſ. tit. 6.* Briſſonius *ad leg. Iul. de adult.* Ant. Matthæus *de crimin. ad eundem titulum.* Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 9.* & *lib. 4. cap. 16.* & *lib. 6. cap. 9.* Anaſt. Germonius *lib. 2. animadv. cap. 4.* Demſterus *ad Roſinum lib. 8. cap. 24.* Mancinus *lib. 1. de triplici juris collat. cap. 46.*

8. *De pœnis capitis.* Manet ergo, lege Julia impoſitam non fuiſſe pœnam capitis, etſi ea lege abrogata non fuiſſet poteſtas imponendi pœnam capitalem in atrocioribus adulteriis: quo modo conciliari poſſunt variæ Doctorum opiniones circa auctorem hujus pœnæ capitalis ob adulterium. Nam Conſtantinum auctorem fuiſſe hujus pœnæ mortis *in l. quamvis 30. C. hoc tit.* in illis verbis: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet*; exiſtimarunt Briſſon. *lib. ſingulari de hac lege pag. 105.* P. Faber *lib. 1. ſemeſtr. cap. 4.* Ant. Faber *lib. 2. conject. cap. 20.* Pithеus *in collat. legum. Moſaic. tit. 4. de adulterio*, Martil. & Ritherusſius *in §. item lex, inſtit. de public. judic.* Ant. Matthæus *de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 3. de adult. cap. 2. num. 1.* Unde docuerunt Briſſonius *ubi ſuprà*, Balduinus *de legibus Conſtant. pag. 192.* verba quæ extant *in l. caſtitatis 9. Cod. hoc tit.* (quæ auctorem habet Alexandrum Imperatorem) ibi: *Qui autem adulterii damnatam, ſi quocunque caſu pœnam capitalem evaſerit, ſciens duxerit, vel reduxerit eandem, ex cauſa lenocinii punietur*; eſſe Triboniani, non autem Imperatoris, cujus etiam eſſe verba illa, *excepto adulterio*, in lege *transfigere, Cod. de tranſact.* docuit A. Faber *lib. 2. conject. cap. 20.* Sed rectiùs Cujac. *lib. 20. obſerv. cap. 18.* affirmat juxta ſuprà tradita, quod quamvis lege Julia de adulteriis pœna capitis ſtatuta non eſſet in adulteros, nihilominus quandoque extra ordinem adulteros capite damnatos fuiſſe, ut fecit Auguſtus cum Julio Antonino. Unde Alexander Imperator *in dict. l. caſtitatis*, quia ſuo tempore inceperant obſoleſcere adulterii pœnæ, & lex Julia dormire, ut ajebat Juvenalis *ſatyr. 2. verſ. 27.* ipſe ait, caſtitati & diſciplinæ ſuorum temporum convenire, ut lege Juliâ damnatâ, in legitimis pœnis perſeveret; hoc eſt, ut illi imponantur pœnæ, non ſolùm quas lex Julia ſanxit, verùm & capitalis, ſi gravitas ſceleris exigat: & ideo ſubjunxit ea verba: *Eum qui fortè non damnatam capite, quæ caſu quodam evaſerit pœnam capitalem, duxerit, vel reduxerit, tanquam lenonem relinqui pœnis legis Iuliæ.* Quo modo etiam intelliguntur textus *in dict. l. transfigere, l. 4. Cod. Theodoſ. quorum appellat. l. 2. Cod. de judic. reliquorum.* Itaque Conſtantinus *in dict. l. quamvis 30.* capitalem pœnam in hoc delicto minimè de novo introduxit, ſed jam velut obſoletam, ac ſepultam poſtliminio quaſi reduxit. Etiam ex novella 32. Leonis adulteri truncatione narium, aut aurium plectebantur: hinc lepidè Martialis *lib. 3. epig. 85.* ait:

> *Quis tibi perſuaſit nares abſcindere mœcho?*
> *Non hac peccatum eſt parte, marite, tibi.*
> *Stulte quid egiſti?*

Juſtinianus verò *in novella 134.* gladii pœnam in viros quidem retinuit; adulteræ verò remiſit verbera, eamque in monaſterium detrudi voluit: inde eſt authentica *Sed hodie, Cod. hoc tit.* à qua non admodum diſſimile eſt jus noſtrum Septempartitum; nam *in l. 15. tit. 17. partit. 7.* ſtatuitur ut adulter ad mortem damnetur, adultera verò vapulata in monaſterium detrudatur: & novioribus legibus, videlicet *l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. l. 80. Tauri, l. 4. tit. 20. lib. 8. recopil.* adulteri traduntur marito puniendi unà cum omnibus bonis ſuis, inſtauratâ lege *1. tit. 7. lib. 5. fori Iudicum.* Explicant Villadiego, Ant. Gomez. Didacus Perez *in eiſdem legibus*, Julius Clarus, & Bayardus *ibi, verbo Adulterium.* Boſſius *in tit. de raptu.* Et quomodo adulterium probetur, ut pœnis his locus ſit, explicant Queſada *qq. juris quæſt. 16.* Paz *in leg. 12. ſtyli*, Borellus, *tom. 3. deciſ. tit. 6.*

Ut ad pœnas adulterii ex jure canonico perveniamus, priſcis Eccleſiæ canonibus publica pœnitentia adulteris imponebatur, *cap. ſi quid 23. quæſt. 2.* immò & aliquando communio etiam in fine denegata fuit, ut probavi *in cap. 1. Concil. Illiber.* Etiam iure canonico approbata fuit pœna per Juſtinianum ſtatuta in novella 134. *cap. 10.* videlicet detruſio in monaſterium, *cap. intelleximus, hoc tit. cap. gaudemus. de converſ. conjug. cap. conſuluit, de appellat.* Salcedo *in praxi, cap. 85.* Facultas autem occidendi adulterum omninò denegata fuit, *cap. admonere, cap. quicunque, cap. ſi* 9. *De pœnis ex jure canonico.*

quid 33. quæſt 2. docent Baſil. *lib.9. de matrim. c.* 15. Eſcobar *de utroq. foro*, §.7. Diana *part. 3. tit. 4. reſol.* 223. Mendo *in ſtatera, diſſert. 3. quæſt.* 2. Prado *tom 2. Theolog. moral. cap.* 20. *quæſt.* 1. §. 4. latè Gibalinus *tom. 2. de negotiatione, lib. 6. cap. 6. art. 1. regul.* 2. Theophil. *tom. 4. libr 3 ſect. 3. cap. 6. fol* 389. Covarr. 2. *part. de matrim. cap. 7.* §. 7. Fornerius 3. *rer. quotid. cap.* 10. Licèt ſi maritus clericum cum uxore invenerit, & percuſſerit, non debeat pro abſolutionis beneficio Sedem Apoſtolicam adire, *cap. 3. de ſent. excomm.* Covarr. 2. *part. de matrim. cap.* 2. §. 7. quia inconſideratè, & juſto dolore motus hoc fecit, ut ait Conſultus *in l. nec in ea, ff. hoc tit.* Etiam propter adulterium uxor privatur dote, & maritus adulter amittit dotalitium, ſeu donationem propter nuptias, ut late probavi *in cap. plerumque, de donat. inter.* Tandem propter adulterium alterutrius ex conjugibus matrimonium diſſolvitur quoad thorum, & mutuam cohabitationem, *cap. interveniente, cap 1. Apoſtolus* 32. *quæſt.* 7. niſi uterque adulterium commiſerit, *cap. ſignificaſti, cum ſequenti, hoc tit.* vel maritus uxorem proſtituat, *cap. diſcretionem, de eo qui cognovit conſanguin.* niſi animum committendi adulterium non habuerit, ſcilicet cùm per errorem ab eo, quem maritum eſſe credebat, ſuit cognita, *cap. in lectum* 34. *quæſt.* 1. vel per vim oppreſſa, *cap. propoſito* 32. *quæſt.* 5 vel ſi maritum credens eſſe mortuum, alii nupſerit, *cap. cum per bellicam* 34. *quæſt.* 1. vel ſi uxor tempore infidelitatis à viro repudiata cum alio conſummaverit matrimonium; nam ſi ambo ad fidem Catholicam convertantur, non poterit repudians objicere conjugi repudiato conſummationem illius ſecundi matrimonii, *cap gaudemus, de divortiis.* His tamen caſibus exceptis licitè ob adulterium divortium fit quoad thorum, juxta legem divinam, de qua D. Matthæus *cap.* 19. Quod provenit ex natura ipſius matrimonii, quia cùm conjuges teneantur mutuam ſibi ſervare fidem, ut probavi *in cap final. de condit. appoſit.* juſtè conjux innocens ſeparatur à cohabitatione cum nocenti, nec tenetur cum eo juxta promiſſa cohabitare, argumento textus *in cap. pervenit. 3. de jurejur. l. fidem, ff. de tranſact.* junctis traditis à Barboſa *axiom.* 98. Ut autem divortium hoc fieri poſſit, debet præcedere adulterium, copulâ habitâ cum tertia perſona, ob quam caro dividatur. Undè infertur, non ſufficere ad divortium adulterandi animum, niſi opere ſubſequuto. Leander 2. *part. de ſacram. diſput.* 26 *quæſt.* 7. nec etiam oſcula, aut ſimiles amplexus præſtare cauſam divortio, etiamſi adulterandi animo habeantur, *cap. lex* 27. *quæſt.* 2. Salmut. *ad Pancirolam libr. 1. tit.* 46. Nec etiam ſufficiunt ad hoc divortium peccata contra naturam perpetrata ab altero ex conjugibus, quia diviſionem carnis, quæ ad adulterium deſideratur; accipimus pro ea, quæ juxta uſum naturalem habetur, ut pluribus relatis docet Leander *dict. diſput. 26. quæſt.* 11. licèt contrariam ſententiam in praxi tenendam eſſe dicat Trullench. *de matrim. cap.* 12. Hæc autem facultas deſerendi adulterum reciproca eſt, ita ut non ſolùm maritus divertere poſſit ab uxore ob ejus adulterium, verùm & uxor ob adulterium viri, *cap. final. 32. quæſt. 5. cap. placuit* 32. *quæſt.* 7. Cùm enim uterque æqualiter ſibi ad invicem ad fidem ex juſtitia ſervandam obligentur, ſicut vir innocens poteſt dimittere uxorem adulteram, ita & uxor diſcedere valet à viro adultero, ut contra Cajetanum probat Leander *dict. diſput. 26. quæſt.* 3. Nec ullum tempus præfinitum eſt, intra quod conjux innocens poſſit deſerere nocentem; ſed licitum eſt innocenti quocunque elapſo tempore divortium petere, *cap. admonere* 33. *quæſt.* 2. Licèt enim jus accuſandi adulteram legitimo tempore præſcribatur, *l. adulter. Cod hoc tit.* tamen quoad petendum divortium nulla temporis præſcriptio admittitur. Baſil. Legion. *libr. 9. de matrim. cap. 16. num.* 4. An autem propriâ auctoritate liceat dimittere adulteram, & alia de hoc divortio, expoſui *in cap. ſignificaſti, de divortiis.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet teneatur maritus dimittere uxorem adulteram, provenit ex eo, quia eam retinendo præſtat anſam ſuſpicandi ſuo conſenſu adulterium commiſſum fuiſſe, & qui retinet adulteram, particeps creditur ipſius criminis, & patronus turpitudinis cenſetur, *cap. quemadmodum. §. 1. de jurejur.* & ideò Domitianus Imperator Equitem Romanum ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimiſſæ adulterii crimen intenderat, eraſit è judicium albo, ut refert Suetonius *in Domitiano cap.* 8. Ulpianus *in l. 2. §. unde quæri, ff. hoc tit.* Claudium Gorgum virum clariſſimum, cùm deprehenſam in adulterio uxorem retinuiſſe detectus eſſet, ſine accuſatore lenocinii damnatum fuiſſe à Severo refert. Laonicus Chalcondillas *lib. 3. de rebus Turcicis*, ait apud Gentes quaſdam diram eſſe, & infamem imprecationem illam, ut quia repudiatam uxorem iterum recipiat. D. Paulus, qui inter priſcos monachos vitæ ſanctitate, & morum auctoritate clarus, non aliam inſtituti ſui, & ſolitarii voti occaſionem habuiſſe fertur, quàm quòd uxorem in adulterio deprehenſam retinere nolens, in ſolitudine, & deſertis locis monaſticam vitam profeſſus obiit, ut refert Nicephorus Calixtus *libr. 8. hiſtor. cap.* 40. Solonis lex maritum adulteram retinentem infamiâ notavit. Demoſthenes *in oratione contra Nicetam.* Jure civili lex Julia coërcet eum, qui non ſtatim poſt adulterium uxorem dimittit; ſive eum, qui in adulterio deprehenſam retinet, *l. mariti* 29. *ff. ad leg. Iul de adulter.* quia hoc lenocinii loco habet, *leg. 2. Cod. eod. tit.* eademque, quâ & adulterium, pœnâ perſequitur, *leg. auxilium in fine. ff. de minor. l. 3. §. etſi. ff. de accuſat.* & hoc Paulus *lib. 2. ſenten. tit.* 27. in hæc verba ſcribit: *Eum, qui deprehenſam in adulterio uxorem non ſtatim dimiſit, reum lenocinii poſtulari placuit.* Tantam enim mariti lenitatem qui uxori matrimonium violanti non iraſcatur, adulterumq; in ipſa turpitudine deprehenſum non coërceat, non eſſe ferendam lex exiſtimavit; & ita in lenocinii crimine jure optimo ponit, quandoquidem, aut lenonem eſſe, aut planè ferreum neceſſe eſt, cui ſcienti, prudentique ſine dolore tanta injuria infertur. Atque ita Claudium Gorgum clariſſimum virum, cùm deprehenſam in adulterio uxorem retinuiſſe detectus eſſet, ſine accuſatore damnatum lenocinii Ulpianus refert *in l. 2. §. unde, ff. ad l. Iul. de adult.* Nec reprehenſione caruiſſe illam Tribuni militum patientiam, qui poſt delatum adulterium uxorem retinuerat, quaſi contentus æmulum removiſſe, narrat Plinius *libr. 6. epiſt. ad Cornel.* docuerunt Revardus *lib. 4. variar. cap.* 6. Briſſonius *ad leg. Iul. de adult. pag.* 183. Undè rectè in præſenti docetur, maritum teneri dimittere uxorem adulteram, ut ita vitetur ſcandalum, quod eo ſciente, & patiente adulterium perpetravit. Inde infertur, maritum non teneri uxorem dimittere, quando adulterium ita occultum eſt, ut probari

10. *Traditur dubitandi ratio.*

nequeat,

nequeat, cùm in caſu ceſſet ratio ſcandali, ut docuerunt Gloſſa *verbo Patronus, in cap. 1. 32. q. 1.* Alberic. *in dictionar. verbo Matrimonium* 8. *verſ. Quodſi aliquis*, Turriſcrem. *in cap. Apoſtolus* 32. *quæſt. 7. art. 2.* Inde etiam deducitur, uxorem non teneri dimittere maritum adulterum, pertinacem, & publicum; nam cùm ſcandalum prorſus ceſſet in uxore non dimittente virum adulterum, cùm uxores ægrè ferant, ut viri aliis commiſceantur, non teneantur dimittere virum adulterum, ut docent Sanchez *lib.* 10. *de matrim. diſp.* 14. *num.* 29. nec tunc obſtat textus *in cap. ſiquis uxorem, el.* 1. 32. *quæſt.* 1. ubi docetur, virum & uxorem æquales judicari quoad obligationem divertendi propter adulterium utriuſque; nam intelligendus eſt quoad facultatem divortii celebrandi ratione adulterii, non autem quoad obligationem divertendi. Tandem infertur non teneri maritum divertere ab uxore eo caſu, quo ſcandalum inde conſurgens aliis remediis auferri valeat, ut docet Sanchez *dict. diſput.* 13. *num.* 15.

11. *Traditur ratio ſecundæ partis aſſertionis.* Ut rationem ſecundæ partis præſentis aſſertionis aſſignemus, ſciendum eſt, quod licèt jure civili attento maritus uxorem adulteram, & dimiſſam iterum recipere nequiret, *l. caſtitati, Cod. ad leg. Iul. de adult.* tamen ad eam redire valebat poſt abolitionem criminis, *l. generali* 34. §. *ream, ff. de ritu nupt.* aut ſi maritus ab accuſatione deſtitiſſet, *l. fine* 27. *de adult.* quam exponit Dartis *in* 32. *q.* 1. *ad fin.* & cùm per pœnitentiam delicta aboleantur, rectè poteſt maritus uxorem adulteram, ſed pœnitentem recipere. Et licèt non teneatur ex juſtitia eam pœnitentem recipere, tamen tenetur ex charitate, de qua charitatis obligatione accipiendi ſunt textus *in cap. quod autem* 32. *quæſt.* 1. *cap. de benedicto, cap. ego dixi* 35. *quæſt.* 1. & præſens textus *in verbo Debet.* D. Bonavent. *in* 4. *diſt.* 34. *art.* 1. *quæſt.* 5. docuit Baſilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 19. Germonius 1. *animad. cap.* 8. etſi contrarium defendat Arniſeus *de jure connub. cap.* 5. *ſect.* 9. intendens probare in his verbis tantùm conſilium contineri, & nunquam debere innocentem recipere nocentem. Si autem velit innocens nocentem recipere, tenetur nocens eum ſequi, quia ſententia divortii tantùm prolata eſt in favorem innocentis. Sunt etiam caſus, in quibus innocens omninò cogitur recipere peccatricem emendatam. Primus eſt, ſi ſuſpectus ſit de propria incontinentia. Secundus ſi innocens etiam adulterium commiſit ante, vel poſt ſententiam divortii, quia tunc cùm etiam innocens inſerat injuriam conjugi dimiſſo, & paria delicta mutuâ compenſatione tollantur, *l. viro, ff. ſoluto matrim.* ideo innocens poſt adulterium tenetur recipere conjugem dimiſſum, *cap. ex litteris, de divortiis, cap. penult. & final. hoc tit.* Nec intereſt quod ſententia divortii jam prolata ſit, quia cùm talis ſententia reſpiciat ſtatum præſentem, juxta quem prolata eſt, non tollit jus compenſationis, ſi innocens adulterium committat.

12. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione examinandum eſt, an maritus ſtatim ac agnovit uxorem adulteram eſſe, teneatur eam dimittere, ac deſerere? & diſtinguendum eſt inter adulterum occultum, & publicum. Primo caſu poteſt maritus uxorem retinere, & cum ea cohabitare, *cap. de benedicto, cap. quod autem, cap. non erit, cap. apud miſericordem,* 32. *quæſt.* 1. niſi animum habeat aſcendendi ad ſacros ordines, quia cùm irregularitatem contrahat, ſi eam poſtea cognoſcat, *cap. ſi laici,* 34. *diſt.* tenetur eam abjicere. Secundo verò caſu, cum adulterium notorium eſt, propter ſcandalum, quod inde naſcitur, & quia eam retinendo patronus turpitudinis videtur, ideo juxta ſuprà tradita tenetur ipſam adulteram dimittere, immò & ſi cum ipſo ſcandalo eam retinuerit, per triennium pœnitere debet, *cap. ſi quis uxorem* 6. 31. *quæſt.* 1. Baſil. Legionenſis *lib.* 9. *de matrim. cap.* 18.

13. *Exponitur cap. quemadmodum, §. de jurejur.* Adhuc ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. quemadmodum, § illud, de jurejur.* ubi proponitur quendam maritum juraſſe, nunquam ſe deſerturum uxorem ſuam pro nullo crimine. Conſultus fuit Innocent. III. an tale juramentum ſervandum eſſet, nec ne. Et reſpondet ſummus Pontifex, ſimile juramentum temerarium eſſe, quia ſi mulier infidelis ſit, & nolit cohabitare ſine contumelia Creatoris, debet illam deſerere, & accuſare, & niſi ſe corrigat, dimittere. Conſequitur alter caſus, quid ſi juraverit, ſe non accuſaturum, aut deſerturum propter crimen adulterii? Et quæritur utrum tale juramentum ſit obſervandum, nec ne? Et reſpondet Innocent. III. tutius eſſe juramentum obſervare, & uxorem peccatricem ad pœnitentiam reducere. Quem textum ita expendo. Si maritus teneretur uxorem publicè adulteram adhuc non peractâ pœnitentiâ deſerere, non valeret juramentum in contrarium factum, tanquã illicitum, *ex cap. in malis, cap. juravit, cap. Innocens* 22. *quæſt.* 4. *cap. Quintavallis, cum aliis, de jurejur.* Ergo maritus non tenetur uxorem adulteram dimittere. Quam difficultatem ut aliqui diſſolvant, aſſerunt maritum eo caſu poſſe deſerere uxorem, tutiùs tamen facere, ſi eam non deſeruerit, ita ut verbum *tutius*, in eo textu conſilium, non præceptum inducat, ut *in cap. communem, de ſponſal.* Sed hæc ſolutio ſuſtineri non poteſt, quia verius eſt, in eo textu, verbum *tutius*, inducere neceſſitatem, quia in his rebus, quæ ad ſalutem animæ ſpectant, multò verius eſt, teneri nos ex præcepto tutiùs eligere, *cap. ad audientiam, de homicid.* Deinde quia juramentum ſervari debet ſemper ac quando nullum datur diſpendium ſalutis æternæ, *cap. debitores*, cum aliis ibi adductis, *de jurejur.* Ergo in ſpecie illius textus debet omninò juramentum ſervari. Quare Aoguianus *de legibus lib.* 3. *cap.* 21. docet in ſpecie illius textus non teneri maritum uxorem deſerere, quia cum juramentum illud emittendo renunciaſſet juri ſuo, quod ejus favore introductum erat, ideo tale juramentum validum fuit; & cùm ratione illius juramenti maritus non deſereret uxorem, ulla lenocinii ſuſpicio dari non poterat, nec præſumi ex ejus voluntate adulterium committi.

14. *Exponitur can. 65. & 70. Concil. Illiber.* Etiam ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt textus in canone 65. Concilii Illiber. ibi: *Si cujus Clerici uxor fuerit mœchata, & ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit, nec in fine accipiat communionem, ne ab his, qui exemplũ bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.* Igitur laici, in quibus bona converſatio ad exemplum aliorum non deſideratur, non tenentur uxores adulteras ſtatim dimittere. Augetur difficultas ipſius canonis ex Concilio Toler. 1. *can.* 7. relato *in cap. placuit* 33 *qu.* 2. ubi in eadem ſpecie docetur, clericos non debere ejicere uxores peccantes, ne fortè illis majorem peccandi licentiam præbeant; ſed potiùs in domo retinere, jejuniiſque, & aliis pœnis eas coërcere. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt *in d.*

cap. 65.

cap.63. Concil. Illiber. tantùm juberi clericis uxorem peccantem dimittere, quia de laicis idem diſtrictiùs cavebatur *in can. 70. ejuſdem Concilii*, ibi: *Si conſcio marito, & ipſo conſentiente fuerit uxor mœchata, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem: ſi verò eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & dignè pœnituerint, poſt decem annos accipiant communionem.* Ubi de lenocinii turpitudine nonnulla notavi: & licèt deeſſet hæc conſtitutio, adhuc argumentum à contrario ſenſu deductum non obſtat, cùm ſequeretur abſurdum. Nec obſtat textus *in d. c. placuit.* Nam in eo canone expreſsè jubetur, ut clericus mulierem peccatricem à cohabitatione abjiciat, nec cum ea cibum ſumat: jubetur tamen, ut in domo propria, tanquam in carcere privato, ut exponit Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 10.* eam retineat, ut jejuniis, & aliis piis operibus maceretur; non tamen quia cum ea cohabitare poſſit.

CAPUT II.

Ex Concilio[a] *Pariſienſi.*

MAritis etiam ex [b] ſuſpicione uxores accuſare permiſſum eſt; & ipſi plus cæteris de adulterio & accuſare poſſunt, & [c] defendere.

NOTÆ.

1\. a *PAriſienſi.)* Etiam ex Concilio Pariſienſi citatur textus hic à Burchardo *lib. 16. Decreti, tit. 3. cap ult.* in prima autem collectione, *ſub hoc titulo cap. 5.* legitur *Alexander III. Pariſienſi Epiſcopo.* Quam inſcriptionem veriorem credo, cùm in nullo ex Conciliis Pariſienſibus hucuſque editis reperiantur verba in præſenti tranſcripta: & forſan hic refertur fragmentum alicujus epiſtolæ miſſæ ab Alexandro III. Pariſienſi Epiſcopo. De Pariſienſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap. final. de reſcript.*

2\. b *Ex ſuſpicione.)* Licèt regulariter ex ſola ſuſpicione nullus accuſandus, damnanduſque ſit, *cap. multi 2. quæſt. 1.* D. Thomas 2. 2. *quæſt. 60. art. 3.* quia nemo niſi legitimis probationibus, & luce meridiana clarioribus convictus fuerit, damnari valet, *cap. 1. cum ſequent. 2. quæſt. 1. l. qui ſententiam 16. Cod. de pœnis:* quare ſecundum Tullium Caſſiodorus *lib. 1. variar. epiſt. 3* Siculæ gentis naturam damnat, ut quæ facilior ad querelas, etiam de ſuſpicionibus accuſare ſoleat; proinde maritus lenocinii crimine teneri dicitur, ſi uxorem in ipſo ſcelere deprehenſam, non verò ſi ſuſpectam de adulterio retinuerit, *l. 2. Cod. ad leg. Jul. de adult.* Tamen interdum ex ſuſpicionibus proceditur, & quia damnatur. Unde Imperatores *in l. 2. C. de hæretic.* eos etiam, qui vel levi argumento detecti fuerint ab orthodoxæ religionis tramite deflexiſſe, ut hæreticos damnant, & quandoque criminum ſuſpicionem pariter ac ipſa crimina vitari, jura præcipiunt, *l. 2. l. civile 5. Cod. de furtis, l. 2. Cod. Theodoſ. de famoſis libel.* ubi pro *abdicationem*, reponit *vindicationem*, Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 26.* Quare ob ſolam ſuſpicionem accuſari poſſe mulierem adulterii, docetur in præſenti, & *in l. quamvis 30. Cod. ad leg. Jul. de adult. l. uxor 7. Cod. de repudiis:* & refert Quintilianus *declamat. 284. de adultero ſacerdote*, ibi: *Sed finge me ex ſuſpicione egiſſe cum illo adulterii, nempe damnatus caruiſſet ſacerdotio*, &c. Hoc enim ſingulariter admiſſum eſt in crimine adulterii, quo magis in officio contineretur pudicitia mulierum, quas non ab adulterio tantùm, ſed ab ejus etiam ſuſpicione alienas eſſe oportet; ideo jure civili conceditur marito poſt trinam denunciationem occidere eum, quem de adulterio ſuſpectum habet, *novel. 117. §. his quoque.* Legimus etiam Criſpum Conſtantini Magni filium jam Cæſaris dignitate præditum, ob ſuſpicionem conſuetudinis cum Fauſta noverca à patre occiſum indictâ causâ, apud Suidam verbo *Criſpus*, Zonaram *lib. 3. annal.* Et uxorem non tantùm ob fornicationem, verùm & ob fornicationis ſuſpicionem, ut accuſari à viro, ſic & dimitti poſſe teſtatur D. Hieronymus *in cap. dixit 32. quæſt. 1.* idque Cajo Cæſari contigiſſe memorat Plutarchus *in ejus vita.* Hic enim cùm fortè Pompejam uxorem repudiaſſet ob ſuſpicionem ſtupri noctu cum Clodio in ſacris Bonæ Deæ commiſſi; cùmque teſtis in ream ipſe citatus, nihil ſe eorum, quæ objecta fuerant, noſſe reſpondiſſet; interrogavit accuſator, cur ergo uxorem tuam repudiaſti? At ille: *Quoniam*, inquit, *meam nec ſuſpicionibus quidem obnoxiam eſſe oportere cenſui.*

c *Et defendere.)* Verba hæc expoſui *in cap. tua 5. de procurat.*

COMMENTARIUM.

IN præſenti tantùm agitur de accuſatione uxoris adulteræ, circa quam varia ſingulari jure recepta ſunt, quæ in aliis publicis judiciis non procedunt. Et primò licèt ad accuſationem publicorum criminum omnes admitterentur, penſatis accuſatorum perſonis, dignitate, ætate, moribus, aliiſque cauſis, *l. ſi plures 16. ff. de accuſat. l. 2. l. 3. §. 1. ff. de popular. action. l. 3. § ſi ad plures 9. ff. de ſepulchro violat. l. 15. §. lege Jul. l. mariti 29 § penult ff. hoc tit.* at in accuſatione adulterii proprium, præcipuumque jus fuit mariti, parentiſque, atque in primis mariti, cui meritò ob violatum adulterio thorum, injuriamque præcipuè illatam, dedit lex Julia primum in accuſando locum, utpote injuriæ propriæ vindici, ideoq; idoniori accuſatori, *l. 2. §. ſi ſimul 8. l. ſi maritus 15 in princip. ff. ad leg. Jul. de adult.* Tertullianus *de cultu fœmin. Maritus eſt caſtitatis exactor: mulieribus (certò) ratio caſtitatis perſuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet.* Quintilianus *declamat. 339. Mariti mores excutiant, mariti ſeveritatem deſiderent.* Poſt maritum, eique deficienti, aut non accuſanti, ſuccedit pater, ſuæ itidem injuriæ vindex, ob naturale permanens, etiam in matrimonio: pudoris, & amoris vinculum, *dict. l. 2. §. 8. l. 4. §. 1. dict. l. ſi maritus 15.* Quod adeo procedit, ut ſi maritus præventus à patre, vel vir, paterſve ab extraneo accuſatore, adhuc ſemoto eo, ut minùs idoneo, debitus cuique ex lege Julia accuſandi locus ſervetur. Deinde poſt maritum admittuntur cæteri neceſſarii, excluſis extraneis, *l. quanto 30. in princip. Cod. hoc tit.* 3.

tit. Nec contrarium probat textus *in l. 4. §. extraneus, ff. hoc titulo*, ubi Ulpianus poſt maritum, & patrem accuſandi facultatem extraneis concedi tradit. Nam reſpondendum eſt, Pandectarum jure hac in materia extraneos omnes cenſeri præter maritum, & patrem, ut conſtat *ex lib. 2. §. marito, §. ſi ſimul 8. l. 3. ff. hoc tit.* Nova verò Conſtantini conſtitutione relatâ *in dict. l. 30.* cùm extranei arcerentur ab occaſione adulterii, ibi: *Extraneos procul arcemus*; ab hac lege extraneorum eximuntur pater adulteræ, ejus frater, & proavus, immò & filii quoque, & conſobrini, *ex lib. 2. Cod. Theodoſ. de adulter.* Aliud ſingulare hujus excuſationis verſatur circa tempus præſcriptum ad eam proponendam; nam licèt aliis criminibus accuſandis viginti anni definiti ſint, *lib. querela 21. Cod. ad leg. Corn. de falſis, lib. 2. & 3. Cod. de requirendis reis*, adulterii tamen accuſatio quinquennio perimitur, etenim adultero accuſando quinquennium computatur ex die admiſſi criminis; adulteræ ſex menſes utiles à die divortii: qui tamen ita ſunt computandi, ne excedant quinquennium continuum ex die admiſſi criminis numerandum, *l. mariti 29. §. ſex menſium, & ſequent. l. quinquennium 31. ff. hoc tit. l. 5. & 28 Cod. eod. l. 1. §. accuſationem, ff. ad Turpil.* Ex his ſex menſibus utilibus, quos adulteræ accuſandæ definitos diximus, primi duo, id eſt ſexaginta dies utiles, dantur marito, patrique ad accuſandum jure mariti, vel patris, reliqui verò quatuor menſes cedunt extraneis ad accuſandum, maritoque & patri, ſed jure extranei, *l. 2. §. penult. & ult. l. 3. l. 4. §. 1. l. 11. §. ſexaginta, l. 14. §. penult. l. 30. §. 1. ff. hoc tit. l. 6. Cod. eod.* Enimverò ſexaginta hi dies diversè numerantur in mari, ac in fœmina accuſandis. Etenim quoad adulterum à die commiſſi criminis computantur, *l. mariti 29. §. ſex menſes, l. pater. 30. §. ff. hoc titulo, l. jure 3. Cod. eod. l. 1. §. accuſationem 10. ff ad Turpil.* quia & ſtatim accuſare adulterum licuit. At quoad uxorem non à die criminis admiſſi, ſed divortii dinumerari dies obtinuit, quia nec ante divortium maritus, parenſve inſtituebant accuſationem, *l. proſpexit 12. §. 1. & 2. ff. qui, & à quibus, l. crimen 11. Cod. hoc tit.* etſi novo jure id facere permittatur, *novel. 117. cap. 8 authent. ſed novo, Cod. hoc tit.* Nec extraneus uxoratam fœminam nuptam, ream adulterii poſtulare poterat, ne liceret cuivis extraneo bene concordans matrimonium ſubvertere, niſi ſimul de mariti lenocinio conquereretur, *l. 11. §. volenti 10. l. conſtante 26. ff. hoc titul.* Aliud ſingulare etiam procedit in ipſa accuſatione; nam cùm in aliis publicis judiciis inſtituendis actor cogatur in libello accuſationis ſubſcribere, ex traditis *in cap. ſuper his 16. de accuſat.* in hac tamen accuſatione remittitur marito hæc neceſſitas ceſſante præſumptione calumniæ, *l. is cujus 14 § penult. & ult. ff. hoc tit. l. auxilium 37. § 1 ff. de minor. l. 3. C. de calumn. l. 1. §. quart. ff. ad Turpil. l. jure 6. Cod. hoc tit.* Et ita ex calumnia non tenetur, niſi evidentiſſimis probationibus liqueat eum habuiſſe animum calumniandi, *l. ſi maritus 15. §. final ff. hoc tit.* in illis verbis: *Jure mariti qui accuſant, calumniæ periculum non evitant.* Docent Cujac. *de præſcrip. cap. 13.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de adult. cap. 4.*

4. Hactenus egimus de accuſatione adulterii jure mariti; nunc videamus de accuſatione jure extranei ex judicio publico de adulteriis inſtruendo.

Et quidem elapſo prædicto tempore marito, & patri ad accuſandum conceſſo, vel ſi intra id tempus conſtiterit eos accuſare nolle, *l 15. §. ſi negaverint, ff. hoc titulo*, ſuccedebat ex judicio publico accuſatio, & cuilibet extraneo ex populo concedebatur, *l. 2. § ult. l. 4. §. extraneus 4. ff. hoc. tit.* & marito etiam intra id tempus jure extranei accuſare uxorem licebat, modò ſubſcriberet in accuſatione, *l. 3. C. de calumn.* non tamen contra elapſum tempus accuſationis jure mariti reſtituitur maritus minor, quoniam ut eleganter Papinianus ait, reſtitutionis auxilium exequutionibus pœnarum paratum non eſt, *l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. ſi cum 10. §. 1. ff. ſi quis caution. l. 1. §. qui lege 2. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l. qui 35. l. pœna 42. ff. de condict. in deb.* Arcentur tamen ab hac accuſatione jure extranei ſervi, libertive contra patronum, qui de adulterio accuſare nequeunt, *l. 7. ff. ad leg. Iul. Maieſt. l. 6. ff. de accuſat. l. 26. §. ult. C. qui accuſare. l. quoniam, C. de teſt.* ſicut & lenocinio, vel infamiâ notatus; cenſuit enim Auguſtus inter idoneos accuſatores in criminibus publicis admitti non debere eos, quos vel ſtatus, vel natura indignos facit, *l. qui accuſare. ff de accuſat. l. ult. C. qui accuſare, l. 38. §. ult. ff de adult.* Unde quamvis generaliter, & propter ætatem excludantur à quocunque criminali judicio (ſi immaniſſimum Majeſtatis ſcelus excipias) fœmina, pupillusve: tamen ſpeciali jure in adulterio, in quo robuſtæ ætatis accuſatorem exigimus, ab accuſando arcemus minorem, *l. ſi quis 15. §. lex Julia 6. ff. hoc tit. l. cùm Prætor. ff. de jud.* Ulteriùs accuſatio hæc jure extranei permiſſa, ſicut & illa jure mariti, tempore ſuo circumſcribitur, finiturque, quia poſt ſexaginta dies marito datos, de quibus ſuprà, cedunt ſtatim alii quatuor menſes cuicumq; extraneo. Contra reum autem adulterii porrigitur accuſatio uſque ad quinquennium, *l. 4 §. extraneus, l. maritus 29. § ſex menſes, l. quinquennium 31. ff hoc tit l. 5. §. final ff. ad leg. Iul. de vi, l. 1. §. accuſatio ff. ad Turpil. l. 5. & 28. C. hoc tit.* Eo quinquennio elapſo accuſandi amplius jus non eſt: idque peculiare eſt in adulterio, quia in aliis, ut in cæteris publicis judiciis, non niſi vicennio præſcribitur accuſandi jus, *l. querela 12. C. ad leg. Cornel. de falſis. l. 5. C. hoc tit. l. 2. Cod. Theodoſ.* & intra annum crimen, *l ſubmerſis 6. C. Theodoſ. de naufragiis.* Alia etiam differentia verſatur circa hoc tempus præſcriptum ad accuſationem adulterii, quia videlicet in adultero accuſando tempus continuum eſt, *l. 1. §. 4. l. mariti 29. §. 7. ff. hoc tit* ideoque computantur in eo etiam dies feriati, & in quibus accuſator experiri non potuit. E contrariò in adulterâ à die divortii, & in adultero à die commiſſi criminis tempus computatur, dieſque utiles ſunt, *dict. l. 29. §. ſex menſes.* Adeo autem quinquennio præſcribitur facultas accuſandi, ut nec eo elapſo duret jus mariti, parentiſve tempore non conſumptum, ſi fortè tardius quàm debuit, accuſavit, *dict. l. maritus 29. §. ſex menſes ff. hoc tit.* & è converſo etiam mortuâ adulterâ uxore ante elapſum quinquennium, permanet accuſatio contra adulterum poſtulatum adulterii, *l. qui donum 8. l. maritus 29. §. quinquennium, ff. hoc titulo*, juxta quæ juris principia hucuſque præjacta rectè Alexander III. in præſenti docuit maritis ſpecialiter competere jus accuſandi uxores; immò hodie extraneis non datur facultas accuſandi adulterum, *dict. l. 80. Tauri, l. 2. tit. 2. lib. 8. recopil.*

CAPUT

CAPUT V.

Idem [a] *Carnotenſi Epiſcopo.*

SIgnificaſti nobis quendam presbyterum cum alterius conjuge diabolico ſinſtinctu in Eccleſia frequenter, ſicut aſſeris, dormiviſſe: quæ utique ſe, & illum ſacerdoti cuidam hujuſmodi delictum [b] confeſſos fuiſſe, publicè tibi detexit. Et hoc ipſum idem ſacerdos nomen adulterii celans in præſentia tua dixit. Super quo quid fieri debeat, cum negante adultero mulier in confeſſione perſiſtat, ab Apoſtolica Sede conſilium requiſiſti. Nos ergo juxta Sanctorum Patrum decreta volumus, ut condignam pœnitentiam adulteræ præfatæ imponens, Eccleſiam prælibatam per adſperſionem aquæ ſanctificando [c] reconcilies. Prædicto autem ſacerdoti, ne contra [d] Apoſtolum, infirmorum corda malâ famâ ipſius percutiantur, & ne noſtrum vituperetur miniſterium, ne ſecuriores presbyteri exiſtentes, prolabantur licentiùs in peccatum, cum vicinis quinque presbyteris, quos nolle pejerare cognoveris, juxta arbitrium tuum [e] purgationem indicas. Quod ſi ſe purgare poterit, in ſuo officio permittas ipſum miniſtrare: ſi verò non poterit, ipſum ab officio ſuo ſuſpendere nullâ ratione poſtponas.

NOTÆ.

1. a CArnotenſi.) Tantum *Alexander III.* habetur in hac ſexta collectione, & in prima, *ſub hoc tit. cap.* 6. Sed iam inſcriptionem, quàm literam reſtituo ex Concilio Lateran. ubi *part.* 50. *cap.* 21. reperitur textus hic. De diœceſi Carnotenſi egi *in cap.* 5. *de tranſact. cap.* 10. *de officio delegati.*

b *Confeſſos fuiſſe.*) Verba hæc expoſui *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

c *Reconcilies.*) Juxta tradita *in cap* 5. *de conſecr. Eccleſ.*

d *Apoſtolum.*) *Prima ad Corinthios, cap.* 8. & *ad Corinth. cap.* 9.

2. e *Purgationem.*) Etſi regulariter res inter alios acta, vel judicata, aliis neque noceat, neque proſit, *l. ſæpe ff. de re judic.* latè probavi *in cap. penult. eod. tit.* tamen ſi Titius accuſatus ſit de adulterio perpetrato cum Seja, & Titius abſolvatur, poteſt Seja, ſi poſtea accuſetur, ſe defendere exceptione rei judicatæ pro Titio latæ: quod ſi condemnatus ſit, ſententia non nocet Sejæ, *l.* 25. *titul.* 22. *partit.* 3. *l.* 9. *tit.* 17. *partit.* 7. ubi redditur ratio hujus diſcriminis, & hæc doctrina limitatur, niſi Seia accuſetur de adulterio commiſſo poſt ſententiam pro Titio latam, quia ad delicta denuò commiſſa iudicatum non extenditur: & notat utrobique Gregorius, deſumi ſententiam hanc ex lege *denunciaſſe* 17. §. *ult. ff. de leg. Iul. de adult.* ubi extat eadem deciſio. Verum benignior fuit lex patria, quam ius commune; quoniam hæc regula iuxta illud non eſt perpetua, ſed tantùm locum habet favore nuptiarum, ſi durat matrimonium, quando adultera accuſatur. Cæterùm ſi diſſolutum ſit, verius eſt nec prodeſſe, nec nocere ſententiam, *l. adulter* 19. §. *eo tempore* 2. *cum ſequenti. ff. ad leg. Iul. de adult.* Quamvis autem ſententia contra unum lata, non noceat alteri, præſumptionem tamen aliquam facit, & ita illi indicenda eſt purgatio canonica, ut in præſenti textu, & *in c. interrogatum* 242. *q.* 2. & hoc præjudicium quod generatur ſocio, eſt tantùm præiudicium exemplaris, id eſt præſumptio delicti, quam unus iudex ſumit ex ſententia alterius: ſi enim iudex pronunciat Seium commiſiſſe adulterium, de quo cum Titia fuerat accuſatus, non poteſt non moveri alter iudex, qui de cauſa Titiæ cognoſcit ex ſententia contra Seium lata: quamvis enim exemplis non ſit iudicandum id, quod alter iudex iudicaverit, ſed legibus, & iuris ratione, *l. ſed licet* 12. *ff. de offic. Præſid. l. nemo, C. de ſent. & interl.* hoc intelligendum eſt, ut nullus iudex indiſcusâ partium iuſtitiâ, & iuris ratione non libratâ exiſtimet acquieſcendum eſſe illi iudicio, quod iure ſimili alter iudex fecit. Tuſchus *practicar. litter. E. concluſ.* 543. Barboſa *axiomat.* 86. *num.* 3. Valenxuela *conſil.* 121. *num.* 160. Sed licèt hæc quæſtio olim controverteretur apud nos, nullius utilitatis eſt, quia *ex l.* 80. *Tauri*, quæ eſt lex 2. *tit.* 20. *lib.* 8. *recopil.* non poteſt ſeorſim ab altero alter accuſari, ſed ſimul omnes in iudicium trahendi ſunt, & unâ ſententiâ cauſa terminatur. Notarunt Gregor. *in dict. l.* 9. *gloſſ.* 2. Didacus Perez *in l.* 2. *prope finem. tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* & apud alias nationes idem receptum eſſe dicit Bayardus *ad Iul. Clarum* § *adulterium ex num.* 30. Unde in præſenti caſu etſi fœmina damnata eſſet adulterii, non ideo talis condemnatio clerico obeſſet; propter infamiam tamen imponitur illi purgatio canonica, de qua agemus *in cap.* 1. *de purgat. canon.*

CAPUT VI.

Idem [a] *Turonenſi Archiepiſcopo.*

INtelleximus per litteras, tam ven. f. n. [b] Pictavien. Epiſcopi, quàm per ea, quæ coram dil. fil. A. Subdiacono, & Capellano noſtro, ſuper hoc auditore conceſſo, propoſita pro partibus extiterunt, quod eùm S. laïcus Elizabeth uxorem ſuam à maritali

conſortio

conſortio ſine cauſa rationabili depuliſſet; & item Epiſc. diœceſanus eorum audiens mulierem eandem cum quodam adultero fornicari, eam, & illum vinculo excommunicationis adſtrinxit. Quæ tandem eum, qui dicebatur ejus adulter, abjurans, abſolutione receptâ, coram Epiſcopo memorato prædictum virum ſibi reſtitui poſtulavit: at ille hujuſmodi ei objiciens adulterum, de quo prolem genuiſſe dicebat, & quod ab ipſo non expulſa, ſed ſpontanea receſſiſſet, reſtitutionem ſui propoſuit minimè faciendam. Quod mulier memorata prorſus inficians, replicabat id ipſum, quod fuerat fornicatus, & per fornicationem ſobolem procrearat, propter quod tali exceptione uti non poterat contra ipſam. Cùm autem utrique parti probandi hoc facultate conceſſâ, præfata mulier per quoſdam teſtes ejuſdem viri adulterium probaviſſet, quos vir ipſe dicebat, tanquam minùs idoneos reprobandos, ab eo tandem fuit ad noſtram audientiam appellatum. Quocirca f. t. p. A. ſ. m. quat. niſi conſtiterit, vel per evidentiam rei, vel confeſſionem legitimam mulieris quod taliter adulterata fuiſſet, adulterii etiam, quod vir dicitur commiſiſſe, probatione ceſſante, ipſum recipere compellas eandem. Quod ſi prædicto modo de mulieris fornicatione conſtiterit, niſi teſtes, per quos viri adulterium eſt probatum, fuerint reprobati, cùm matrimonii jus in utroque conſiſtat, & paria delicta mutuâ [c] compenſatione tollantur, nihilominus eum cogas ut eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri prædictæ ſilentium imponere non poſtponas.

NOTÆ.

a *TVronenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. De Metropoli Turonenſi egi *in cap. 5. de tempor. ordin.*

b *Pictavienſis.*) Mauritius videlicet, antea Epiſcopus Nannetenſis. De Pictavienſi diœceſi egi *in cap. 10 de reſcript.*

c *Compenſatione.*) De qua agemus proximo commentario.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Ambianenſi.*

TUa fraternitas requiſivit à nobis, utrum aliquo denegante uxori ſuæ in adulterio deprehenſæ debitum conjugale, ſi poſtmodum ipſe cum alia perpetraret adulterium manifeſtè, & uxore agente pœnitentiam de commiſſo, & veniam humiliter poſtulante, vir cogi debeat, ut eandem maritali affectione pertractet. Super quo tibi taliter reſpondemus, quod cùm paria crimina compenſatione mutua deleantur, vir hujuſmodi fornicationis obtentu ſuæ uxoris conſortium nequit declinare.

NOTÆ

a *AMbian.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Ambianenſi diœceſi egi *in cap.* 10. *de regul.*

COMMENTARIUM.

I. LIcèt jure civili attento uxor non haberet facultatem poſtulandi maritum reum adulterii criminali judicio, *l.* 1. *C. de adult. l.* 8. *C. de accuſat. l.* 5. *C. qui accuſare*, *l.* 6. *ff. de popul. action. l.* 3. §. *ſed ſi mulier*, *ff. de liber. hom. exhib.* Quintilianus *lib.* 6. *inſtit. cap.* 23. Gellius *lib.* 10. *noctium*, *cap.* 23. ibi: *In adulterio ſi uxorem tuam deprehendiſſes, ſine judicio impunè necares; illa te ſi adulterares, digito non auderet attingere, neque jus eſt.* Quia non patitur injuriam violati lecti, cujus domina mulier non eſt. Quas Romanas leges incuſant D. Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham*, *cap.* 4. ibi: *Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum, omne ſtuprum adulterium eſt, nec viro licet quod mulieri non licet.* Alterius *homilia* 5. *Continentia lex non fœminis tantùm, ſed etiam viris à Deo lata eſt; qui tamen legiſlatoribus adhærentes humanis, per quas libidinariis ipſis licet*, &c. Sanctus Chriſoſtomus *homil.* 5. *in prima ad Theſſal. Quemadmodum mulieres nos punimus quando nobis nuptæ, aliis ſeipſas conjungunt; ita puniemur & nos, & ſi non Romanis legibus, certè à Deo.* Sanctus Zeno ſermone de pudic. *Quid hic reſpondere poſſint lubrici mariti, non video, qui humanarum legum iniquâ impunitate decepti, juſtitiam veram nec ex ſua ipſa voluntate noſcentes, quod pati nolunt, libenter efficiunt.* D. Hieronymus in initio epiſtolæ ad Oceanum: *Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit: apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur, & ſolo ſtupro, atq; adulterio condemnato, paſſim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur, quaſi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris.* Naziazenus *orat.* 31. *num.* 2. immò & apud Hebræos ſolis viris jus erat repudii mittendi, quamvis Salome Herodis Aſcalonitæ ſoror id ſibi contra leges patrias uſurparet, ut refert Ioſephus *lib.* 15. *antiquit. cap.* 11. Tamen jure civili uxor judicio de moribus contra maritum experiri valebat, quia accuſatio privata, & civilis erat, etiam quando ob graves mores inſtruebatur, *leg. viro* 39. *leg.* 47. *ff. ſolut. matrim. leg. unic.* §. 5. *verſ. Quid enim*, *Cod. de rei uxor. act. leg.* 4. *Cod. Theodoſ. de inceſt. nuptiis*, *leg.* 8.

Cod. Theodoſ. victum civili action. Ulpianus *in fragm. tit. 9. §. 12. & 13.* & ita in hoc civili judicio paria delicta mutuâ compenſatione tolluntur, *d. l. viro 39. d. l. cùm mulier 47. ff. ſolut. matrim.* quia æquum eſt ut ea lege, quam ambo contempſerunt, neuter vindicetur, *l. ſi duo 36. ff. de dolo. l. ſi ambo 10. ff. de compenſ. l. ex facto 30. ff. de negot. geſt. l. 2. §. idem ait ff. ne quid in loco public. l. qui bona 13. §. ſi quis, ff. de damno infect. l. quoniam, C. de hæretic. l. in arenam 11. C. de inoffic. teſtam. l. ſi filium 3. C. de liber. cauſ.* aliter atque in lenocinii replicatione, in qua etiam ceſſabat compenſatio, *l. 2. §. ſi publico, l. ſi uxor 13. §. ſi judex, ff. hoc tit.* Similiter jure canonico marito petenti divortium ob adulterium opponi poteſt exceptio alterius adulterii à ſe commiſſi: & ita in hoc judicio civili paria delicta mutuâ compenſatione tolluntur, *cap. ſignificaſti, cap. ex litteris, de divortiis*: quia periniquum videtur, ut ab uxore pudicitiam vir exigat, quam ipſe ſervare recuſat, *cap. nihil iniquius 32. q. 4. cap. apud 23. qu. 5. d. l. ſi uxor 13. § ſi judex*, ibi: *Periniquum eſt, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet.* Quod ſumptum eſt ex quadam conſtitutione Imperatoris Antonini, quæ relata eſt in fragmentis Codicis Gregoriani, *l. 7.* ex titulo incerto, cujus partem refert D. Auguſtinus *lib. 2. de adulter. conjugiis, cap. 8.* in hæc verba: *Sanè mea litera nulla ex parte cauſa præjudicabant. Nec enim ſi penes te culpa fuit ut matrimonium ſolveretur, & ſecundùm legem Juliam uxor tua Eupaſia nuberet propter hoc reſcriptum meum adulterii damnata non erit, niſi conſtet eſſe commiſſū. Habebunt antè ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudicè vivens, illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Periniquum mihi videtur eſſe, ut pudicitiam ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet. Quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel cauſam facti tollere.* Idem D. Auguſtinus *ſermone 48. de verb. Domini*, ibi: *Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris; quales vultis eas invenire, tales & ipſæ inveniant vos. Quis juvenis eſt qui non caſtam velit ducere uxorem? Et ſi accepturus eſt virginem, quis non intactam deſideret? Intactam quæris? intactus eſto. Puram quæres? num enim illa poteſt, & tu non poteſt? Tu exigis ab uxore videlicet ne mœchetur? & non vis reddere hoc uxori? Et vis uxorem tuam victricem eſſe libidinis, tu victus jaces?* Egregiè quoque in hoc argumento exultant idem D. Auguſt. *lib. de decem chordis, cap. 4. & 9. & homil. 49. & 50.* Similiterque Auſonius apud Stobeum *ſermone 6.* Seneca *epiſtola 95. & 96.* Gregorius Nazianzenus relatus à Cuiacio *in novell. 22. Juſtiniam*, Lanctantius Firmianus *lib. 6 divinar. inſtit.* ibi: *Exemplo continentia docenda eſt uxor, ut ſe caſtè gerat; iniquum enim eſt, ut id exigas quod ipſe præſtare vel nolis, vel non poſſis.* Seneca *epiſt. 14. Improbus eſt qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum.* Plautus quoque juris civilis hac de re conſtituti iniquitatem arguit, cùm *in Mercat.* ſub perſona Syriæ ita queritur *actu 4. ſcen. 7.*

Ecaſtor lege dura vivunt mulieres,
Multòque iniquiore miſera, quàm viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clam uxorem ſuam,
Id ſi reſcivit uxor, impune eſt viro.
Vxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro ſit cauſa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex eſſet eadem, qua uxori eſt, viro.
Nam uxor contenta eſt, quæ bona eſt, uno viro.
Qui minùs vir una uxore contentus ſies?

Alia dedi in canone 69. Concilii Illiber. Ratio autem, cur in actione criminali civiliter intentata compenſatio admittatur, non verò in criminaliter inſtituta, provenit ex eo, quia expedit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *cap. ut famæ, de ſent. excom. l. item. ff. ad leg. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicitè. ff. de publicanis*: & ideo in delictis non datur compenſatio, *l. 2. §. qui hoc dicit, ff. hoc tit. l. 1. C de crimin. expil. hæredit.* nec in præjudicium Reipublicæ paciſci licet, aut compenſatio admitti poteſt, *l. juris gentium, §. ſi paciſcar. ff. de pact.* ideo compenſatio admittitur, quando agitur de adulterio ad exactionem dotis, vel ad divortium, ut *in d. l. viro 39. d. l. cùm mulier 47. ff. ſol. matrim.* quia cùm principaliter agatur de privata utilitate, nihil impedit, ut compenſatio admittatur, cùm pœnam ad invicem ſolvant, argumento legis *ſi debitor, ff. qui potiores*. Nec tunc obſtat textus *in l. apud 4. §. item quæritur, ff. de doli except.* quia ibi non admittitur compenſatio doli, etſi civiliter ageretur, ne excluſo reo actor ex malitia ſua commodum reportaret. Quâ etiam ratione procedunt textus *in l. ſi duo, ff. de dolo malo, cap. dilecti, de except.* ubi ſi admitteretur replicatio alterius excommunicationis, admitteretur etiam excommunicatus ad agendum; & in præſenti textu etiam admittitur replicatio adulterii, quia aliàs maritus ex delicto ſuo lucrum faceret. Sed adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in l. cùm mulier 47. ff ſolut matrim.* ubi compenſatur adulterium cum lenocinio, etſi criminaliter agatur. Quia reſpondetur cum gloſſa *ibi*, & *in d. §. ſi ex publico*, diſcrimen conſtituendo inter caſum, in quo mulier recepta erat inter reos; & inter eum, in quo nomen ejus inter reos relatum non erat, juxta ſolennitatem, quam referunt Carolus Sigonius *lib. 2. de adult. cap. 10.* Briſſonius *de V. S. verbo recipere*, Cottaſius *lib. 2. miſcel. cap. 20.* Primo caſu cùm jam uxor recepta eſt inter reos, excipere de lenocinio viri non poteſt: ſecundo verò caſu marito accuſandi lenocinium objicere valet. Cùm ergo in præſenti textu, & antecedenti agatur de judicio civili, videlicet divortio ex cauſa adulterii civiliter intentato, ideo rectè ait Pontifex, mutua delicta pari compenſatione tolli, & ita marito agenti de adulterio ad divortium faciendum juſtè opponi poſſe exceptionem ſimilis adulterii, docuerunt poſt alios Balboa *in c. 2. ex. num. 23. de excep.* Baſil, *lib. 9. de matrim. cap. 18.* Doctor Bajo. Arroxo *in cap. Quintavallis, num. 70. de jurejur.* Henellius *de dotalit. cap. 10. §. 8.* Et poſſe uxorem ob adulterium mariti petere divortium, probavit Valenzuela *conſil. 45.*

TITULUS

Digitized by Google

TITULUS XVII.

De raptoribus, prædonibus, incendiariis, & violatoribus Eccleſiarum.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Meldenſi.*

De illis autem, qui infra parochiam beneficium, aut hæreditatem habent, & alterius Epiſcopi parochiani ſunt, & de loco ad locum iter faciunt, & rapinas, & deprædationes peragunt, placuit ut excommunicentur, nec ante ex parochia exeant, quàm quæ perpetrarunt, dignè emendent: quorum excommunicatio ſeniori eorum, & proprio Epiſcopo [b] ſignificanda eſt, ne eos recipiant antequam illuc redeant, ubi rapinam fecerunt, & omnia pleniter emendent.

NOTÆ

1. a MEldenſi.) Ex quo Concilio *in can.* 2 citatur textus hic à Burchardo *lib.* 11. *Decreti*, *cap.* 45. Carnot. *p.* 14. *cap.* 109. Gratiano *in cap. final.* 6. *q.* 3. Bernard. Papien. *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* de quo Concilio Meldenſi nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de conſtit.*

b *Significanda.*) Juxta morem Eccleſiæ, quem probavi *in cap. ad reprimendam* 8. *de officio ordin.* 2.

Ex hoc textu communiter deducitur, ratione delicti reum ſortiri forum in loco ipſo, ubi deliquit. Quam concluſionem latè expoſui *in cap. poſtulaſti*, *de foro compet.* Ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT II.

[a] Eugenius III. *univerſo Clero.*

SUper eo, quod de raptoribus, & Eccleſiarum violatoribus; atque Presbyteris; qui pœnitentiam eis injungere, vel eorum oblationes contra [b] ſtatutum noſtrum ſuſcipere attentaverint, à nobis communi deliberatione ſtatutum eſt in Concilio cum fratribus noſtris: Statuimus in conſtitutione ipſa Sanctorum Patrum veſtigia ſubſequentes, & authoritate Dei, & Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli pariter confirmamus ſtatuentes, ut quicunque ex iis raptoribus, qui in urbe ſuggerente diabolo violenter ſurrexerint in rapinam, ſive Eccleſiarum violationes, qui manifeſtè deprehenſus eſt, vel amodò fuerit, niſi priùs ablata reſtituat, ſi poterit; vel emendandi firmam, & plenam ſecuritatem fecerit, pœnitentiæ beneficium eis [c] penitus denegetur. Si verò uſque ad obitum, quod abſit, in ſua contumacia duraverit, & in extremis poſitus remedium [d] pœnitentiæ humiliter poſtulaverit, ſi emendationem, vel emendandi ſecuritatem præſtiterit, ac fidejuſſores, qui oblata reſtituere debeant, idoneos dederit, ei pœnitentia, & ſepultura eccleſiaſtica concedatur. Qui autem in ſanitate obſtinatâ mente non pœnituerit, vel emendaverit, & in morte ſecuritatem, ac fidejuſſores, ſicut diximus, præſtare nequiverit, pœnitentia quidem parum prodeſſe videtur, ſicut credimus: ſed [e] viaticum non negetur. Ita tamen ut nullus clericorum [f] ſepulturæ illius interſit, nec ejus [g] eleemoſynam præſumat accipere. Quod ſi quis [h] Presbyterorum, vel clericorum contra ſtatuta noſtra in vita, vel in morte pœnitentiam dare, aut ſepulturæ illorum intereſſe, vel eorum eleemoſynas accipere [i] attentaverit, ſi hujuſmodi rapinæ participes inventi fuerint, & ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patiantur, & eccleſiaſtico beneficio careant.

Digitized by Google

NOTÆ.

a *EVgenius III,*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & poſt Concil. Lateran. *p.* 34. *cap.* 2. ex quo inſcriptionem, & literam hujus textus reſtituo.

b *Statutum.*) Forſan in aliquo Concilio ex celebratis ab Eugenio III. quorum meminerunt Severin. Binius *tom.* 7. *Concil.* Corjolan. *in ſumma Concil.* licèt in hucuſque editis non reperiatur conſtitutio, cujus meminit Eugenius III. in præſenti.

Penitus denegetur.) Hæc prima pars præſentis
1. textus difficilis redditur ex eo, nam pœnitentiam denegare alienum videtur à doctrina Evangelica, & diſciplina Eccleſiæ; cùm quacunque hora ingemuerit peccator, debeat audiri, *cap. agnovimus* 26. *q.* 6. *cap. ſunt plures, de pœnit. diſt.* 3. *cap. quod quidam, de pœnit. & remiſſ.* probant Ambianas *ad Tertul. de pudic. ferè per totum.* Lirinus *adverſus hæreſes*, Baronius *tom.* 2. *anno* 216. *num.* 3. & 253. *num* 77. & 254. *ex num.* 38. & 98. & *anno* 255. *ex num* 2. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap* 6. *num.* 46. Ergo malè in præſenti denegatur pœnitentia. Pro cujus difficultatis ſolutione Gloſſa *in præſenti*, quam ſequuntur antiquiores, aſſerit hæc verba ad terrorem tantùm poſita fuiſſe. Alii etiam aſſerunt, pœnitentiam denegari raptori reſpectu illius peccati, ita ut de aliis poſſit pœnitentia concedi. Sed hæc ſolutio facilè convincitur ex eo, nam pœnitentia nequit eſſe fructuoſa, niſi omnia peccata remittantur, ut docent D. Thomas *q.* 86. *art.* 1, Sotus *in* 4. *diſt.* 15 *q.* 1. *art.* 3. Quare verius dicendum eſt, pœnitentiam in præſenti non denegari, ſed tantùm donec ablata non reſtituantur; quia cùm non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, *regul. peccatum, de R. I. lib.* 6. juſtè nolenti reſtituere bona vi ablata, pœnitentia denegatur, cùm non credatur in eo verum adeſſe dolorem peccari, cum adhuc contrectet aliena ſine animo reſtituendi, quæ pœna inſolens non eſt in noſtro jure canonico; nam uſurario etiam denegatur pœnitentia, niſi reſtituat uſuras, *cap. final.* §. *finali, de uſur. lib.* 6. Hoc tamen intelligendum eſt, ſi raptor poſſit reſtituere, aliàs ad pœnitentiam admittitur, cùm ob paupertatem excuſetur à reſtitutione. *cap olim, de reſtit. ſpol. cap. ſi res* 14. *q.* 6. *cap. ſicut dignum, de homicid. cap. cùm tu, de uſur* Covar. *in regula peccatum,* 1. *p.* §. 4. & poteſt interim ſatisfacere fidejuſſoribus præſtitis, vel firmâ datâ, id eſt ſecuritate de re reſtituenda, licèt aliter firma accipiatur *in cap.* 2. *de locato, cap. ex litteris, de jurepatron. cap ſecundum* 6. *ne clerici,. vel monach. Clement.* 1. *de exceſſib. Prælat.*

2. d *Pœnitentiâ, & ſepulturâ.*) Idem probatur *ex cap. ſi res* 14. *q.* 6 *cap. ſi quis clericus* 12. *q.* 4. *cap. ſi quis membrorum* 23. *q ult. cap. falſa, cum aliis, de pœnit. diſt.* 5. nec tunc obſtat textus *in cap. ſi quis poſitus, de pœnit. diſt.* 7. in illis verbis: *Si quis poſitus in ultima neceſſitate ægritudinis ſuæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, ſed non præſumimus, quod b[illegible] exiit: pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem [illegible]re non poſſumus.* Et *cap. id[illegible]rco, ead. diſt.* ubi D[illegible]rianus ait: *Idcirco frater chariſſime pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum [illegible] deteſtantes prohibendos omnino cenſuimus ab ſpe communicationis, & pacis, ſi in infirmitate, atq; in periculo cœperint deprecari, quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus eſt in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum.* In quibus docere videtur in ultimo vitæ ſpiritu pœnitentes nullo modo eſſe audiendos. Nam potiùs verum eſt, in ultimo vitæ ſpiritu de peccatis præteritis pœnitentiam peti poſſe, & juxta dolorem pœnitentis peccata remitti, ut docent Leo *in cap. nemo*, D. Auguſt. *in cap. nullus, de pœnit. diſt.* 7. Et idem ſanctus Doctor *in d. cap ſi quis,* non docet, deſperandum eſſe de ſalute eorum, qui in ultimo vitæ ſpiritu pœnitentiam petunt, ſed ſolùm non audere promittere illis ſecuritatem; & meritò, cùm timeri poſſit, ut Deus illis ſuam deneget gratiam, qui in vita pœnitentiam contempſerunt, juxta illud *Prov. cap.* 1. ibi: *Quia vocavi, & renuiſti, ego quoque in interitu veſtro ridebo: tunc invocabunt me, & non exaudiam.* D. autem Cyprianus *in d. c. idcirco,* accipiendus eſt de illis, quos conſtat in mortis articulo non veram, ſed fictam agere pœnitentiam, ut conſtat ex illis verbis *pœnitentiam non agentes*; & docuit Barboſa *in cap. nullus, de pœnit diſt.* 7.

e *Viaticum non negetur*) Sed ſi pœnitentia non 3.
prodeſt; quare viaticum præſtatur, cùm ad hoc ut quis admittatur ad Euchariſtiæ ſacramentum, debeat habere primam gratiam per ſacramentum pœnitentiæ: quomodo ergo ſi iſte non accepit pœnitentiam proficuam, admittitur ad Euchariſtiam? Cui difficultati ut ſatisfaciam, dicendum eſt, raptorem hunc in morte pœnitentiam efflagitaſſe, ac de peccato commiſſo contritionem habuiſſe, ſed ſatisfacere nequiviſſe, id eſt non potuiſſe: unde licèt ratione contritionis liberaretur à pœna æterna, non tamen à temporali, quæ pro peccato debetur, ſolvendaque eſt in hac vita, vel in alia, *cap. quid ergo* 23. *quæſt.* 1. docent Theologi ſcholaſtici *in* 4. *diſtinct.* 15. unde ad eam reſpiciens Eugenius in præſenti ait, pœnitentiam parum prodeſſe debere, ſed pro peccato commiſſo viaticum dari, hoc eſt reconciliationem concedi; viaticum enim accipitur variis modis, pro ſacramentis illis videlicet, quæ morientibus prodeſſe poterant: unde baptiſmus in morte collatus appellatur viaticum à ſancto Baſilio *in homilia de Baptiſmo*: notavit Balſamon: *in can.* 8. *Concil. Carthag.* Sæpe ſæpius accipitur pro Euchariſtia, ut *in can.* 29. *Concilii Nicæni*: Concil. Tolet. 1. *canon.* 18. In præſenti tamen textu, ni fallor, accipitur pro minori reconciliatione. Sciendum enim eſt, quod olim cùm quis excommunicatus, vel alius notorius peccator, qui ob criminis gravitatem debebat pœnitentiæ ſolenni caput ſubdere, ſi in morbum, & vitæ diſcrimen incidebat, illico advocato Presbytero pœnitentiam humiliter efflagitabat, quam Presbyter non temerè, & ſtatim, inconſulto Epiſcopo concedebat, ſed cùm deſperatâ ſalute diem ſupremum ſibi inſtare peccator prævidens, pacem eccleſiaſticam, ac reconciliationem petebat; & tunc Presbyter ipſum reconciliabat, eaque reconciliatio minor erat, quæ etiam ſolenniter pœnitentibus, & in tertio, aut quarto gradu exiſtentibus dabatur, per quam fidelium orationum, communioniſque eccleſiaſticæ participes fiebant. Et hæc reconciliatio viaticum neceſſarium appellatur à Patribus Concilii Nicæni *can.* 76. Dicitur verò minor reconciliatio ad differentiam majoris, quæ ſolennis erat, de qua accipiendi ſunt textus *in cap. qui recedunt,* 26. *q.* 6. ibi: *Qui recedunt de corpore pœnitentiâ acceptâ, placuit ſine reconciliatoria*

manus

Digitized by Google

manus impoſitione communicare eos: quod morientis ſufficit conſolationi ſecundùm Patrum definitionem, qui hujuſmodi communionem congruenter viaticum nominaverunt. Concilium Ancyranum *can.* 77 Carthag. 4. *can.* 9. Gerundenſe *can.* 13. Epaun. *can.* 24. Nicænum *can.* 29. Siricius *in epiſt. ad Tarracon.* Toler. 2. *can.* 12. docuerunt Albaſpineus *lib.* 1. *obſ. c.* 1. Boſquerus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 149. Loayſas *in not. ad Concil. Tolet.* 11. *can.* 11. Corjolanus *in notis ad can.* 1. *Concilii Illiber.* Zerda *in adverſ. cap.* 138. *num.* 7. Menardus *in notis ad lib. ſacram. D. Gregorii, f.* 234. D. Joannes de Otalora *de irregul. ex pœnit. p.* 2. *excurſu* 1. Sed licèt per viaticum pœnitens reconciliaretur, non cenſebatur plenè abſolutus, niſi acceptâ ſolenni reconciliatione. Concil. Carthag. 4. *can.* 75. ibi: *Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Euchariſtia acceperunt, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.* Unde facilè intelligitur præſens textus in verbis ſuprà relatis. Nam cùm raptor bonorum ſit excommunicatus, *cap. in literis, hoc tit.* & quia publicus, & notorius raptus erat, debebat ſolenniter pœnitentiam peragere. *cap. 1. de pœnit. & remiſſ.* inde ait Eugenius III. ipſum raptorem in ultimis conſtitutum pœnitentiam petentem, viatico non eſſe privandum, utpote remedio neceſſario ad ſalutem æternam, *cap. pœnitentes*, 30. *diſtinct. cap. qui recedunt, cap. ſi qui de corpore* 26. *quæſt.* 6. *cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* Sed quia ſolennem reconciliationem poſt ſatisfactionem non accepit, parum illi prodeſſe ſolennitatem pœnitentiæ dixit Eugenius.

4. *f Sepulturæ illius.)* Hoc difficile admodum videtur ex eo principio, quo docemur, pœnitentem etiam in ultimo vitæ ſpiritu, qui meruit reconciliari Eccleſiæ & fidelium communioni, non poſſe privari eccleſiaſticâ ſepulturâ, *cap. quæſitum* 13. *q.* 2. junctis traditis *in cap. ſacris de ſepultur.* & quæ docuerunt Jacob Durantius *lib.* 1. *variar. cap.* 4. & *lib.* 2. *cap.* 3. Gamma *poſt deciſiones quæſt.* 3. Eſpenceus *de adoratione Euchariſtiæ lib.* 2. *cap.* 2. Iul. Lavor. *variar. Lucubr. tit.* 2. *cap.* 12. *num.* 51. Ergo ſi in præſenti conceditur viaticum raptori, injuſtè ſepultura eccleſiaſtica denegatur. Cui difficultati ut ſatisfaciant antiquiores repetentes hîc, aſſerunt in præſenti non denegari raptori ſepulturam eccleſiaſticam, ſed tantùm ne ſacerdotes illi interſint, aut cum pſalmis cadaver ad Eccleſiam deferant. Sed hæc ſolutio non convenit diſciplinæ canonicæ, cùm nunquam legamus, ſepulturam eccleſiaſticam concedi, prohiberi autem ſacerdotibus illi intereſſe. Quare verius dicendum eſt, quod licèt ille, cui conceditur Euchariſtica communio, regulariter non privetur ſepulturâ, tamen plerunque ob gravitatem ſceleris, & ut alii terreantur, conceſsâ communione denegatur ſepultura eccleſiaſtica, ut *in cap.* 1. *de torneament. cap. monachi, de ſtatu monach. cap. quia in omnibus, de uſur.* Unde licèt in præſenti caſu raptori concedatur reconciliatio, tamen juſtè denegatur eccleſiaſtica ſepultura. Facit textus diſertus in Concilio Toletano, anno 1473. tempore Sixti IV. *can.* 22. *Raptores, quos divinus timor à malo non revocat, temporali ſaltem pœnâ meritò ſunt puniendi, ideoque ſancto approbante Concilio ſtatuimus, ut tales ſcelerati, quando ab hac luce migraverint, eccleſiaſticâ careant ſepulturâ; ſi verò fuerint ſepulti exhumentur, etiamſi hujuſmodi raptores ante obitum ſacramentum pœnitentiæ receperint; nec pro eis divina dicantur, aut oblationes admittantur.*

5. g *Eleemoſynam præſumat accipere)* Quod conſequens eſt ſuprà traditis; nam ſi denegatur eccleſiaſtica ſepultura, per conſequens nec oblationes, nec eleëmoſynæ debent admitti, ut etiam ſtatuitur *in cap. de viro* 12. *q.* 2. *cap. miror* 17. *q.* 4. *cap. vos, de conſecr. diſt.* 4. *cap. quia in omnibus, de uſur. cap. oblationes*, 90. *diſt. cap. non eſt putanda.* 1. *q.* 1. & aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *lib.* 15. *epit. juris Pont. tit.* 23. Rationem aſſignat Carnotenſis *epiſt.* 186. §. *de oblationibus*, his verbis: *Ne ſimplicium ex hoc infirmetur conſcientia, cùm talibus conjecturis exiſtimant bonis eorum malefacta placere* D. Thomas 2. 2 *q* 86. *art.* 3. *Propter ſcandalum, ne videatur Eccleſia favere peccato.* Plura ad rem Philo Iudæus *de monarch. lib* 2. & *integro lib. de mercede meretricis non admittenda ad ſacrarium.* Auguſtin. *in cap.* 23. *Deuteron. q* 38. Hieronymus *ad illud Iſaiæ. c.* 66. *Qui mactat pecus.* Nazianz. *orat.* 3. Lorinus *in d. c.* 23. *Deuter. verſ.* 18. docent Suarez *de relig. tr. de cultu divino, lib.* 1. *cap.* 6. Lanthmeter. *de veteri monach. cap.* 40. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 55. Roſveid. *in notis ad epiſt.* 3. *Divi Paulini*, Albaſpinius *lib.* 1. *obſerv. cap.* 5. Sed adhuc hæc pars præſentis conſtitutionis, ubi prohibetur oblationem, & eleëmoſynam recipere pro raptore, difficilis redditur ex ſequentibus juris principiis. Primum naſcitur ex eo, nam eleemoſynam à meretrice factam recipi poſſe, docent Gloſſa *in d. cap. oblationes*, Turrecrem. & alii *in d. cap. non eſt putanda.* Ergo etiam raptoris eleemoſyna ſuſcipi debet, præcipuè poſt reconciliationem. Secundò quia oblationes non ſolùm à peccatoribus, verùm & à Judæis peti, & exigi debent, *cap. quantò, de uſur.* Ergo multò magis raptorum oblationes, elemoſynæque à ſacerdotibus recipi poſſunt. Tandem facit textus *in can.* 12. *Concil. Arelat.* 2. ubi agitur de his etiam, qui in fine viaticum receperunt: & aiunt Patres, *quod pro eo, quod honorarunt pœnitentiam, oblatio eorum recipiatur.* Igitur ſimiliter in præſenti caſu, cùm raptori viaticum concederetur, eius etiam oblationes, & eleëmoſynæ admitti debebant. Sed adhuc aſſerendum eſt, rectè Eugenium III. in præſenti aſſerere, nec oblationem, aut eleemoſynam raptoris eſſe admittendam, quia Deus honorandus eſt de ſubſtantia propria, non de aliena. *Proverb. c.* 3. Quia hoſtiæ impiorum abominabiles ſunt coram Deo. *Proverb. cap.* 22. Nec dona iniquorum probat Altiſſimus. *Eccleſiaſtici cap.* 34. Nec eſt eleemoſyna facienda de illicitè acquiſitis: *cap. non eſt putanda* 1. *q.* 1. Nec obſtat quod de eleemoſyna à meretrice facta dicebamus: nam ea admittenda eſt: & juxta Babyloniorum ritum meretrices Veneri mercedem obtuliſſe, conſtat *ex cap.* 1. *Michea*, ibi: *Omnia idola ejus ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata ſunt.* Quod lege veteri prohibitum fuiſſe conſtat *ex cap.* 23. *Deuteron.* ibi: *Non offeres mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui: abominatio eſt utrumq; apud Dominum Deum tuum.* Illuſtrat. P. Roa *lib.* 3. *ſingul. cap.* 12. apud Romanos etiam meretrices tempore Caligulæ Imperatoris ex quæſtu meretricio tributum pendebant, id eſt quantumcumque uno concubitu meruiſſet meretrix, fiſco inferebat: refert Suetonius *in Caligula, c.* 40. de quo tributo aliqui accipiunt textum *in l. cùm quidam* 17. §. *ſi fiſcus, ff. de uſur.* ſed meritò ab eis diſcedit D. Nicol. de Caſtro *in leg.*

unic. C. de capitatione civium, num. 17 qui videndus eſt pro ejus interpretatione: & ut ad difficultatem accedamus, dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter eleemoſynam factam à meretrice, & factam à raptore; nam meretricis eleemoſyna recipitur, quia quæſtus meretricii dominium tranſit in ipſam, adeo ut condictio danti non competat, *l. 2. ff. de condict. ob turpem*: unde cùm dominium ejus pecuniæ habeat, rectè poteſt de ea eleemoſynam facere: at verò raptor dominium rerum vi ablatarum non aſſequetur, ſed penes dominum remanet, *l. 1. ff. de condict. furtiva.* Nec obſtat textus *in d. cap. quantè, de cenſur.* loquitur enim Pontifex ibi de oblationibus realibus neceſſariis, quæ à Chriſtianis fidelibus fieri ſolebant ex propriis domibus ratione poſſeſſionum ad ſuſtentationem parochi; quo caſu Iudæi etiam ad onus hoc reale tenentur, ut docuit Lemaiſtre *lib. 2. de juribus Eccleſiæ, cap. 13.* Nec tandem obſtat dictus canon. 12. Concilii Arelat 2. qui accipiendus eſt de eo, qui in vita efflagitavit pœnitentiam, atque in Eccleſia ſolenni pœnitentiæ caput ſubdidit: pro quo, ſi ante expletam pœnitentiam, & ſolennem reconciliationem deceſſerit, oblationes admittuntur, immò Eccleſia ſimiles oblationes recipiendo, eum reſtituit communioni, à qua fuerat ſegregatus, ut docetur in Concilio Vaſenſi *can.* 11. Tolet 11. *can.* 12. obſervavit Albaſpineus *lib. 2. obſerv. cap.* 12. At in præſenti caſu raptor nec pœnitentiam petierat in vita, nec ſuſceperat; unde cùm non honoraſſet pœnitentiam in vita, meritò oblatio pro eo non admittitur, juxta dictum canonem 12.

6. h *Presbyterorum, vel clericorum.*) Sed quænam differentia adhiberi poteſt in præſenti caſu inter Presbyteros & clericos, præcipuè cum pœnitentiam injungere, oblationes recipere, & ſepulturæ corpora defunctorum tradere ſint actus Presbyterorum, non verò inferiorum clericorum? Sed adhuc dicendum eſt, rectè Eugenium appoſuiſſe non ſolùm Presbyteros, verùm & clericos; nam Presbyter propriè accipitur pro eo, qui beneficium parochiale cum cura animarum obtinet. Concil. Chalcedon. *can.* 6. probat Cironius *ad tit. de officio Archipresb.* Clericus verò dicitur, qui capellaniam, aut beneficium obtinet, ſacramenta in ea conferre valens, & *cap. Capellanus, de feriis, cap. 1. de ſecundis nupt.* Et ſi adhuc inſtes, pœnitentiam dare tantùm ad Epiſcopum ſpectare, cæteros verò Presbyteros, ſeu clericos pœnitentiam concedere non poſſe, *cap. ſi jubet, cap. ſi Presbyter 26. q. 6.* plura Ant. Auguſtin. *in epit. jur. lib. 4. tit.* 89. & *lib. 6 tit.* 42. Albaſpineus *lib.* 1. *obſ. cap.* 33. & 34. Morinus *lib. 2. exercit. cap.* 7. Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap.* 65. Cæſar *de eccleſiaſtica hierarch. diſput.* 8. §. 2. & 5. Fileſacus *in cap. 15. de offic. ord.* Ergo non rectè in præſenti ſupponitur Presbyteros, vel clericos pœnitentiam raptori bonorum, ſeu violatori Eccleſiæ dare poſſe. Ad id reſponden, magnam differentiam verſari inter pœnitentiam ſolennem, & privatam, ſeu auricularem; ſolennis enim non niſi ab Epiſcopo pro gravioribus peccatis, & ſemel in vita dari poteſt, ut probant de ea agentes Cironius *ad tit. de pœnit & remiſſ.* & *lib. 1. obſer. cap.* 6. Loayſas *in can. 6. concil. Tolet.* Souchetus *in notis ad epiſt.* 228. *Carnotenſ.* Lantdmeter *lib. 2. de veteri monach. cap.* 98. Gibalin. *de clauſur. regul. diſquiſ.* 13. *cap.* 2. §. 3. at verò privata, ut ſacramentum eſt, de qua in præſenti agitur, à quolibet parocho ſeu Presbytero per Epiſcopum approbato adminiſtrari poteſt.

i *Attentaverit.*) Licèt conatus regulariter in 7.
delictis non puniatur, nec affectus delinquendi, niſi ſequatur effectus, *l. cogitationis, ff. de pœnis l. 1. ff. quod quiſque juris,* plura Barboſa *in axiom. verbo Affectus,* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap.* 6. tamen in atrociſſimis delictis conatus punitur, *l. generaliter ff. de calumniat. l. ſi à ſervo, ff. de condict. ob turpem, l. quiſquis, C. ad leg. Iul. majeſt. l. is qui cum telo ff. ad leg. Corn de ſicar. l. ſi quis non dicam, C. de Epiſc. & Cleric.* probant Farinac. *in praxi, p. 5. q. 122. num.* 14. Cujac. *lib.* 8. *obſ. cap.* 21. Hothomanus *lib.* 11. *obſ. capit.* 18. Amaya *lib. 1. obſ. cap.* 2. Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap.* 17. undè cùm delictum, de quo in præſenti atrox eſſet, ideo Presbyteri illud attentantes deponuntur, & beneficio privantur.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu ſequens communiter deducitur 8. *Concluſio traditur & probatur.*
aſſertio: *Raptor manifeſtus, vel Eccleſiæ violator, ſi ablata reſtituit, vel de reſtituendo cavet in vita, vel in morte, ad pœnitentiam, & ſepulturam eccleſiaſticam admittitur: ſi verè noluit cùm poſſit, & in morte non poteſt reſtituere, pœnitentiâ conceſſa, denegatur eccleſiaſtica ſepultura.* Quæ aſſertio per partes probari poteſt *ex cap. immolans. cap. nemo, & per totam 14. q. 5. cap. ſi res, cap. comperimus* 14. *quæſt.* 6. ex Concilio Matiſcon. *can.* 7. Altiſſiod. *can.* 23. Cabilon *can.* 6. & aliis congeſſis ab Ant. Auguſtin. *lib. 35. tit.* 9. in quibus variis pœnis plectuntur raptores, & Eccleſiarum violatores. Conſonant lex 10. *tit. 3. partit.* 1. lex finalis, *tit. 10. ead. partit.* Illuſtrant Joannes Calderinus *in repetit. ad hunc textum,* Covar. *in cap. alma, p. 1. §. 4. num.* 12. Salcedo *in praxi, cap.* 109. Suarez *de cenſur. diſput.* 42. *ſect. 5. num.* 6. & *tom.* 1. *de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 6. num.* 6. Sanctus Raymundus *lib 2 ſumma. tit.* 5. Corvinus *lib. 4. aphoriſm. jur. Pont. tit.* 20. Murga *tom. 2. diſquiſit. moral. diſquiſ.* 21.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſer- 9. *Impugnatur tradita aſſertio.*
tionem ita inſurgo. Peccata manifeſta, publiceque commiſſa per ſolennem pœnitentiam debent expiari, *cap. placuit 63. §. final. 50. diſt. cap. admonere 8. cap. latorem 15. 33. q. 2. cap. falſa 6. de pœnit. diſt. 5. cap. 1. de pœnit. & remiſſ.* ſed in præſenti peccata fuerunt publicè commiſſa. Ergo ſolenni pœnitentia debebant expiari. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap de viro nefando, 12. q. 2.* ubi cùm agatur de quodam raptore, & violatore Eccleſiarum, qui vaſa ſacra, chriſma, & alia Eccleſiæ bona ſurripuit, quæſitum fuit à Nicolao, an ſi pœnitentiam peteret, recipiendus eſſet? Et aſſerit ita admittendum eſſe, ut uno anno conſiſtat extra Eccleſiam violatam; alio ante fores Eccleſiæ ſine communione maneat; tertio Eccleſiam ingrediatur, & inter audientes ſtet, non comedens carnem, nec bibens vinum ſine oblatione: quarto denique ſi fructuoſior fuerit pœnitentiæ labor, communioni fidelium reſtituatur. Ergo non rectè in præſenti affirmat Pontifex raptorem pœnitentiam efflagitantem ſtatim ad pœnitentiam admittendum eſſe.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt 10. *De rapina.*
præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, rapinam eſſe *violentam ablationem rei mobilis factam dolo malo, animo lucri faciendi.* Et licèt vis generali-

Digitized by Google

generaliter dolum includat, *l. 2. §. doli, ff. de vi bonor. raptor. l. 14. §. eum qui metum, ff. de eo quod metus*; tamen quia aliquando datur vis ſine dolo, ut contingit in vi juſtè illata à Magiſtratu, *l. 3. §. 1. ff. de eo quod metus, l. 4. ff. de ſtatu hominum*: ideo in præſenti definitione ultra vim adjicitur *dolo malo*: & ſignanter ponitur dolus malus, quia plerumque res aufertur vi, & abſque dolo malo, ut contingit in domino, qui repetit rem propriam, ſibi licere exiſtimans eam propria authoritate occupare: qui enim dolo malo non facit, nec lucri faciendi causâ, ſed tantùm juris ignorantiâ recuperandi animum habet, raptor dici non poteſt, *lib. 2. §. hac actio 18. ff. de vi bonor. rapt.* Sed ne homines privati jus ſibi dicant, cautum fuit conſtitutione Theodoſii & Arcadii, ut ſi dominus id fecerit, dominium rei amittat; ſin non dominus, non ſolùm rem, verùm & ejus æſtimationem reſtituere compellatur, *l. ſi quis in tantam 7. C. unde vi.* Similiterque Imperator Marcus conſtituerat, ut ſi creditor debitori vim feciſſet debiti extorquendi gratiâ, amitteret jus crediti, *l. penult. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. extat. 13. ff. de eo quod met. cauſ.* Dixi etiam rei mobilis, quia res mobilis debet eſſe, ut rapta dicatur; immobilis autem rei, quemadmodum nec furtum, ita nec rapina fit, quia nec ferri, auferrive valet, *l. 1. & 2. C. de vi bonor. rapt.* circa eam ergò tantùm datur invaſio, cujus causâ vel interdictum competit, vel condictio triticaria, vel judicium publicum legis Iuliæ, *l. 1. ff. de vi & vi armat. l. 7. C. eod. lib. 2. ff. de condict. tritic. l. 3. §. final. ff. ad leg. Jul. de vi public.* Omnis ergo vis, ſive publica, ſive privata, conſtituere poteſt rapinam à furto contradiſtinctam, nec aliter ſe ad furtum ſimplex habentem, quàm includens ad incluſum. Tota enim furti quidditas reperitur in rapina, nam furtum eſſentialiter conſtituitur per ablationem injuſtam rei alienæ. Quod autem ea ablatio ſit occulta, ſpectat duntaxat ad modum auferendi accidentarium; unde accidentaria aliqua diſtinctio, non autem ſpecificatio furto advenit, itaque tota furti ſubſtantia rapinæ innititur, adjunctâ inſuper novâ injuſtitiâ in perſonam, propter vim ei illatam: quæ injuſtitia eſt differentia rapinæ intima, & eſſentialis, ut proinde furtum & rapina aſſerantur ſpecie differre. Ex iis conſtat, quàm gravius ſimplici furto ſit crimen rapinæ, quod latè confirmat Gabriel *in 4. diſt. 15. quæſt. 3.* adducens textum *in cap. pœnale 14. q. 5.* perſpicuum autem eſt multò acerbiùs delictum eſſe; ſiquidem ex parte raptoris inferentis injuriam major audacia, & iniquitas ſe prodit, propterea ſanctus Chryſoſt. *homil. 10. in 1. ad Theſſalon.* affirmat raptorem propter vim, & violentiam maximam injuriam inferre, his verbis: *Illud vis eſt & violentia, ut faciliùs quis mille talenta ſponte dabit, & nihil ſe paſſum eſſe putabit, quam ut tres obolos prœter animi ſententiam abreptos manſuetè ferat.* Genera raptorum varia ſunt. Alii effractores ſunt, qui domos, aut horrea furandi causâ effringunt, aut parietes perfodiunt, *l. 1. §. ſimili modo, l. 2. ff. de effract.* quos deſcribit Juvenalis inter incommoda urbis *ſatyr. 2.* Alii ſunt latrones, & graſſatores, qui ferro obſident latera viarum, ſpoliantque obvios. Prædones alii, qui prædas agunt, inter quos, & latrones nihil intereſſe exiſtimavit Accurſius *in l. hoſtes 118. ff. de V. S.* Sed contrarium rectiùs docuit Cujac. *lib. 15. obſ. cap. 31.* Galli prædones appellant Burgandos, à Burgando inſigni prædone, qui in partibus Aquitanicis tempore Nicolai I. violentas deprædationes etiam in Eccleſias exercebat, ut refertur *in dict. cap. de viro 12. q. 2.* Vel Brigandos à Brigantibus populis Hiberniæ latrocinio, & prædæ deditis, de quibus Tacitus *lib. 2. annal.*

Deinde ſciendum eſt contra raptores varias eſſe proditas actiones, tam criminales, quàm civiles. Et primò datur publicum judicium legis Juliæ de vi: ſi vis facta ſit armis, de vi publica: ſi ſine armis, de vi privata, *l. 1. & 3. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. 3. l. penult. ff. ad leg. Jul. de vi public. §. item lex, Inſtit. de public. judic.* Secundò actio legis Corneliæ de ſicariis, ſi rapinis cædes mixtæ ſint, aut furti faciendi cauſa cum telo quis ambulaverit, *l. 1. ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. 2. 3. & 4. C. eod. tit.* Datur etiam judicium publicum legis Iuliæ de ſacrilegiis, & peculatu, ſi quis ædes ſacras, aut ærarium effregerit, *l. 4. §. mandantis, l. 6. 9. & 11. ff. ad leg. Jul. pecul.* etiam extra ordinem raptorem accuſari poſſe, conſtat *ex l. final. ff. de privat. delict. l. 1. §. 1. ff. de incendio & ruina.* Civiles quoque actiones in raptorem dantur: prima intra annum utilem in quadruplum; poſt annum in ſimplum. Quadruplatur autem verum rei pretium, non etiam quod intereſt: nec quadruplum totum pœna eſt, ſed ineſt quadruplo rei perſequutio, *l. 2. §. in hac 13. ff. de vi bonor. raptor. princip. inſtit. eod. tit. § vi autem, Inſtit. de action.* Sed nec in omnes bonorum raptores pariter animadvertitur; nam diſtinctio adhibenda eſt inter manifeſtos, & nec manifeſtos. Raptor manifeſtus is dicitur, quem dominus agnoſcit, & deprehendit ſua rapientem, & appetentem: nec manifeſtus, qui cautè vim infert, ut ſi ab abſente domino fores ipſius effringat, & intus graſſetur, *l. ſi quis uxori, §. ult. ff. de furtis.* Raptor autem, ſive manifeſtus, ſive non manifeſtus, is intelligitur, qui vi, dolo malo, & coactis hominibus armatis deprædatur, *l. 2. ff. de vi bonor. raptor.* Utrique eadem pœna imponitur, *l. 1. ff. eod. cap. in antiquis 12. q. 7.* Sed quia hæc pœna proveniens ex publico judicio, ſcilicet ex lege Iulia de vi privata, levior erat, quàm pœna furti, Prætori viſum fuit dare electionem, utrum adverſus manifeſtum raptorem quis actione furti privata agere velit, an verò actione vi bonorum raptorum ex lege Iulia, *d. l. 2. §. 2.* ne minorem pœnam exigeret, quàm ſi cogeretur agere publico judicio vi bonorum raptorum. Contra nec manifeſtum raptorem idem non procedit, cùm pœna nec manifeſti furti ſit in duplum; ſatius enim erit tunc agere vi bonorum raptorum in triplum, ut docuit Papinianus *in l. ſi vendidero, §. cum raptor, ff. de furtis.* Raptor ergo manifeſtus exiſtimandus eſt, qui conveniri poteſt ex lege Julia, & plecti in quadruplum actione privata manifeſti furti: ſi verò collectis hominibus armatis ita callidè, & doloſè verſatus ſit, ut non fuerit deprehenſus, tunc furti nec manifeſti pœnâ, quia levis eſt, non punitur, ſed potius vi bonorum raptorum. Quem juris civilis ordinem ſequutus eſt Eugenius in præſenti, innuens gravius agendum eſſe cum raptore manifeſtè deprehenſo: de quibus judiciis & eorum curſu videndi ſunt Reatigui *lib. 3. ſelect. cap. 5.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 30.* Cujac. *lib. 17. qq. Papin. d. l. 80. §. cum raptor, ff. de furt.* & *lib. 12. qq. Pauli in l. 10. ff. de dolo*: & obſervandi ſunt textus *in l. 5. C. de navicular. lib. 11.*

II. *De pœnis raptorum.*

 lib. 11.

libr. 11. *leg.* 2. *ff. de extraordin. cognit l.* 44. *ff. de acquirend. poſſeſſ. l.* .. §. 3 *ff. de publican l. ſi rogande*, §. 1. *ff. de præſcript. verb. leg.* §. *alea. ff. de aleat.*

12. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis; nam cùm raptor bonorum non ſolùm teneatur de peccato commiſſo pœnitentiam facere, & ita Deo ſatisfacere, verùm & pro damno illato in proximum ſatisfacere, & bona ablata reſtituere, *cap. cùm tu, de uſur.* ideo aſſerit Eugenius, raptorem etiam pœnitentiam petentem cogendum eſſe reſtituere, præcipuè cùm non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, regulâ *peccatum, de R. I. lib.* 6. & ſi cùm potuit, reſtituere noluit, poſtea tamen in ultimo vitæ ſpiritu poſitus, cùm reſtituere non poterat, pœnitentiam petierit, reconciliatio illi non eſt deneganda, ſed ſepultura eccleſiaſtica non eſt concedenda, ut ſic alii terreantur, & cùm poſſunt, ablata reſtituant.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam procedit quando publicus peccator ſanus pœnitentiam petit pro crimine gravi, & notorio, ex quo cæteri fideles ſcandalum paſſi ſunt; nam tunc procedit principium textus *in dict. cap.* 1. *de pœnit. & remiſſ.* videlicet ut peccata publicè commiſſa publicè defleantur: at verò in præſenti caſu raptor pœnitentiam petebat in ultimo vitæ ſpiritu, unde reconciliatio illi conceditur; quia quacumque hora ingemuerit peccator, audiendus eſt; juxta ſuprà tradita: ſepultura autem non conceditur, quia cùm potuit, reſtituere noluit. Unde cùm *in dict. cap. de viro*, agatur de pœnitentia ſolenni injungenda purgando publico raptori, ideò Nicolaus formam pœnitentiæ ſolennis præſcriptam illi injungit. 13. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

CAPUT III.

[a] *Ex Concilio Lateran.*

EXcommunicationi quoque ſubdantur, qui Romanos, aut alios Chriſtianos pro [b] negotiatione, vel aliis honeſtis cauſis navigio vectos, aut capere, aut rebus ſuis exſpoliare præſumunt. Illi etiam, qui Chriſtianos naufragium patientes, quibus ſecundùm regulam fidei auxilio eſſe tenentur, [c] damnanda cupiditate rebus ſuis exſpoliare præſumunt, niſi ablata reddiderint, excommunicationi ſe noverint ſubjacere.

NOTÆ.

[a] LAteran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. ubi additur *pars capitis. Ita quorundam*; unde cognoſcitur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. ita quorundam, de Iudæis*, & integer canon extat in Concilio Lateranenſ. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 24.

b *Negotiatione.*) De plena ſecuritate, quâ gaudere debent negotiatores, etiam tempore belli, egi *in cap.* 2. *de treug. & pace.*

1. c *Damnanda.*) Ita legitur in prima collectione, & in ipſo Concilio locis ſuprà citatis. Sed in hac ſexta collectione legitur *damnata*: forſan alluſit Raymundus ad authenticam *navigia, Cod. de furtis*: & hæc lectio poterit retineri, quæ diſplicebat Antoo. Auguſtino *in notis ad hunc textum.*

COMMENTARIUM.

2. PRo hujus textus expoſitione nonnulla præmittenda ſunt de naufragiis, & naufragorum bonis. Et primò ſciendum eſt, merces, quæ ſubactæ tempeſtate, & levandæ navis cauſâ in mare proijciuntur, manere in dominio eorum, quorum fuerant, nec haberi pro derelictis, *leg. qua ratione*, §. *final. ff. de acquirendo dominio.* Ratio eſt, quia ad levandam, ſalvandamque navim propter neceſſitatem in mari proijciuntur, *l.* 2. §. *fin. leg. qui levandæ, ff. ad leg. Rhodiam, l. quæcunque, ff. de acquirendo domin. l. interdum* 21. §. 1. *ff. de acquir. poſſeſſ.* §. *final. Inſtit. de rerum diviſione.* Inde provenit, ut qui eas ſurripuerit, furtum committat, cùm dominus non animo delinquendi eas projecerit, *l. in eum, authent. navigia, C. de furtis, l.* 1. *& per totum, ff. de incendio & ruina.* Explicant Cæpola *de ſervit. cap.* 27. Pancirola *libr.* 1. *variar. cap.* 57. Pinel. *libr.* 2. *ſelect. capit.* 9. *num.* 1. Gomez *in l.* 45. *Tauri, num.* 61. Nec contrarium probat textus *in l. falſus* 44. §. *ſi jactum, ff. de furtis*, de cujus ſolutione videndi ſunt Amaya *lib.* 2. *obſerv. cap.* 7. *num.* 24. Pinel. *libr.* 2. *ſelect. cap.* 9. *num.* 1. & in hac parte obſervandi ſunt textus *in l.* 3. §. 1. *ff. de incendio & ruina, l. final.* §. 1. *ff. de muner. & honor. l. qui ſervandarum, ff. de præſcript. verb. l. penultim. ff. de rerum diviſ. l.* 2. *Cod. de naufrag. libr.* 11. *l.* 3. §. *Labeo, l. Pomponius* 44. § *idem, ff. de acquirend. poſſeſſ.* juncto Amaya *libr.* 2. *obſerv. cap.* 7. *num.* 25. *l. final.* §. 4. *ff. de publican. l.* 55 *ff. de condit. & demonſtr. l.* 58. *ff. de acquirend. domin.*

Deinde ſciendum eſt, licere propria auctoritate merces navi vectas in mare proijcere, quia id communis ſalutis cauſâ, & ob bonum commune totius navis fit, ut etiam arcendi ignis cauſâ licet vicinas ædes incidere abſque eo, quod actio in factum, vel legis Aquiliæ detur, *l.* 3. *verſ. idem ff. de incendio & ruina, l. ſi quis fumo*, §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* Verùm ſi pereant merces ita jactatæ, ſimile damnum non eſt tantùm illius, cujus merces tantùm jactatæ ſunt, ſed commune totius navis, & quilibet, qui ſe, merceſque ſuas inde ſalvas fecit, tenetur pro rata ad contributionem, juxta legem Rhodiam, de qua *in leg.* 1. & 3. *ff. ad leg. Rhodiam: leg. item* 11. §. 1. *leg. in navem* 31. *ff. locati, leg. ſi quis fullo* 45. §. 1. *ff. ad leg. Aquiliam.* cujus legis hiſtoriam, & capita refert Moriſotus *libr.* 1. *orbis marit. cap.* 30. Ratio eſt, quia æquum videtur, ut commune ſit damnum eorum, qui ob res ſocii in mare jactatas ſuas ſalvas fecit, *leg.* 2. §. *æquiſſimum, ff. ad leg. Rhodiam.* 3. *De Lege Rhodia.*

Digitized by Google

diam. Circa quam contributionem obſervandi ſunt textus *in l. qui ſervandarum, ff. de præſcript. verb. l. 3. §. ait, ff. nautæ, caupones, l. Pomponius 44. §. 1. ff. de acquir. domin. l. 2. §. 1. ff. de negot. geſtis, l. ſi ex legatis 23. ff. de V. O. l. in conductum, C. ſi certum petatur, l. 55. ff. de condit. & demonſtr. l. 4. §. 9 ff. de ædilit. edict. l. final. C. de naufrag. lib. 11. l. 3. §. eſt & alia, ff. quod vi aut clam.* cum lege 3. *§. ſi quis 45. ff. ad leg. Aquil.* & pro illuſtratione difficilis textus *in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam.* videndi ſunt Amaya *lib. 1. obſerv. capit. 1. numer.* 70. D. Joannes Ramos *in analect. ad ipſum textum*, I. Gothofr. *in opuſcul. ad eundem textum*, Mancinus *lib. 3. de triplici juris collat. cap.* 214. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 3. cap. 13. differt.* 39. D. Joſephus de Retes *lib. 8. opuſc. cap.* 19.

4. *De rebus naufragor.* Deinde ſciendum eſt apud varias gentes, præcipuè barbaras, in uſu fuiſſe, eſſeque, vel ex eorum conſtitutionibus, vel ex veteri corruptela, ut naufragantium bona, quæ ad eorum litora appellerent, vel in eorum portus colliderentur, fierent fiſci, ſive quod idem eſt, publicarentur. Curtius Furtunatianus *lib. 3. artis Rhetoricæ*, ibi: *Nulla certior definitio eſt, quàm naufragantium bona eſſe publicanorum, id eſt eorum, qui publica vectigalia, aut portoria conducta habebant.* Sopater *in Aphthonium*, *pag.* 107. Alluſit Juvenalis *ſatyra 4. Res fiſci eſt ubicumque natat.* Quam legem apud varias Septentrionales gentes in uſu fuiſſe probant Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 7. §. 1.* & *in notis Salmult. ad Pancirolam lib. 2. memorab. titul.* 11. Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, de teſtamentis, Verbo uxorem nomine Adelaſiam, numer.* 935. Rebuffus *ad leges regias, gloſſa 5. numer.* 74. Hinc querela in naufragii raptorem mari ipſo ſæviorem. Paulinus ad Macharium *epiſt. 36. Ne patiaris invidiâ diaboli per hominem improbum Secundiniano eripi, vel jam ereptum negari, quod illi de naufragio redonavit Deus: procurator Chriſtiani viri, fratris noſtri Poſthumiani eſſe dicitur, quia eam navem in Brutiorum litore, quæ poſſeſſio Senatoris alluitur, adlapſam, avarior mari, & ſine mioparone piraticam in terra agere occupavit, & captam vacuefecit; nam etiamnunc in ipſo litore inanis manet, ut damnum oneris fruſtra in pelago ſervati, & in terra perditi conteſtetur; depoſita jam ſæpè apud judicem provincialem ſuper hoc patrocinio querela, ſed Pharao noſter induravit cor ſuum.* Immò de Græcis & aliis politioribus populis idem notat Fornerius ad Caſſiodor. *lib. 4. epiſt.* 7. Immò & hoc jus ad territorii quoque dominos tranſlatum fuiſſe probat Dadinus Alteſſera *de Ducibus lib 2. cap.* 13. Nec his naufragis parcebat Agathenſis Epiſcopus in ora maritima Occitaniæ: quare reus poſtulatus fuit apud Innoc. III. *in cap. cùm dilecti, de accuſat.* & crudele hoc latrocinium ſolere ad Rupellam exerceri, refert I. Bielius *lib. 1. obſerv ſacrar. cap. 6. Nimirum ſi gravior tempeſtas in navem aliquam incubuerit, & magna ex parte fractam in litus ejecerit, miſeros naufragos eo tantum nomine, quòd nondum plenè miſeri ſint, tetriori tempeſtate in litore ſubjacere, omnibus quæ fluctus ipſis reliqua fecerant, occurrentium direptioni patentibus.* Quam immanitatem Honorius Papa in reſcripto ad Hildebertum Cenomanenſem (eſt inter ejus epiſtolas 67.) acerrimè corripuit, & quotannis fulmine Apoſtolico damnari juſſit; hancque cenſet Theophilus Raynaudus *tom. 4. de vitiis, libr. 3. ſect. 3. cap. 6* fuiſſe primam originem percellendi anniverſario anathemate diripientes naufragorum bona, fortaſſis quòd non ad Rupellam dumtaxat, ſed alibi quoque eadem barbaries locum haberet. Certè jam olim apud Britannos idem in uſu fuiſſe conſtat ex Ildeberto Cenoman. *epiſtola* 95. In Stadenſi ora idem viguiſſe ſcribit Albertus Stadenſis: ſed & in Brutiorum litore idem obſervatum fuiſſe conſtat ex dicta Epiſtola ſancti Paulini, ubi Fronto, & Duceus hanc immanitatem paucis, ſed luculenter exagitant. Et quidem adeò invaluit lex hæc, ut non tantùm res, verùm & homines quoque ipſi ex naufragio ſervati fiſci commodis adſcripti in ſervitutem abducerentur. Cujus rei exemplum habemus apud Abbatem Stadenſem *pagin.* 153. ibi: *Friderici avia, & mater de Anglia navigantes in Comitatu Stadenſi naufragium paſſa ſunt, & ſecundùm priſci juris rigorem, tam homines, quàm res regia ditioni ſunt mancipati.* Et ſtatim: *Quæſivit in ſententia. an licitè poſſit vindicare ſibi mancipium ſuum ubicumque reperiret: & cùm lata eſſet ſententia, quod poſſet, dedit magnam alapam clerico.* Et tandem ait: *Avia & mater ſub prætextu naufragii ſervituti ſunt addicta.*

5. *De jure Romanorum.* Apud Romanos in primis lege Cornelia de ſicariis pœna ſtatuta fuit adverſus eum, qui naufragium ſuppreſſerit, *leg. 3. §. item ii 4 ff. ad leg. Corn. de ſicariis*, & ex reſcripto Antonini, teſtante Ulpiano *in leg. ult. ff. de incendio & ruina*, unicuique licuit naufragium ſuum colligere: quod reſcriptum extat *in leg. 1. Cod. de naufrag. lib.* 11. Dudum enim viris doctis placuit, non Conſtantini, ſed Antonini eſſe illam conſtitutionem. Quas cauſas breviter, levatoque velo eſſe decidendas Imperatores Honorius & Theodoſius ſanxerunt *in leg. de ſubmerſis 5. Cod. eod. titul.* quæ in Theodoſiano eſt 6. Inter legem Corneliam, edictumque Antonini Senatuſconſultum interceſſit factum Claudiani temporibus, ne naufragus opprimeretur, nevè clavus unus ex naufragio ſupprimeretur, *leg. 1. §. ultimo, leg. 3. §. final. cum l. ſequenti, ff. de incendio & ruina*; in cujus legis 4. §. 1. Antonini aliud reſcriptum proponitur, quo graviſſimæ pœnæ ſtatutæ ſunt in naufragii, naufragorumque direptores: de cujus legis ſenſu, & lectione agit cum judicio Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 5. pagina mihi* 59. Anterior alia conſtitutio Hadriani refertur a Caliſtrato contra poſſeſſores prædiorum juxta litora maris, *in leg. nec 7. eodem titul.* quâ tanquam latrones puniuntur, qui aliquid ex naufragio ſubripuerint, aut ſuppreſſerint, edictumque Prætoris, de quo *in leg. 1. ff. eodem titul.* & *in leg. 18. Cod. de furtis*, eos punit in quadruplum tanquam raptores, qui ex hoc infortunio, vel ex hac calamitate aliquid capuerint, vel receperint, vel retinnerint: quam quadrupli pœnam reperio etiam ſancitam inter leges Rhodiorum, *cap. 48*, & in *l. 18. titul. de furibus, libr. 7. legum Wiſigoth.* notavit Petrus Gregorius *libr. 37. ſyntagm. cap. 3.* quod edictum Prætoris imitatus poſtea fuit Imperator Leo Philoſophus, more ſolito prudentiam Romanorum taxans; ſed immeritò, quaſi ex æquo non punierint eos, qui naufragos exſpoliarint, ac eos qui res ex naufragio ſuppreſſerint, ſed hoc falſum eſt, ut patet ex conſtitutionibus ſuprà laudatis, maximè ex lege Cornelia

de

Digitized by Google

de ſicariis. Sanxit ergo Leo novellâ ſuâ 64. ut in quadruplum ſuppreſſor teneretur; ſed & quod ait, olim capitaliter, ſive pœnâ mortis punitum fuiſſe qui res ex naufragio diripuiſſet, non video undè collegerit, quippe legis Corneliæ de ſicariis, nec edicti Antonini tam gravis pœna non fuit. Sed ad rem nullus aſperiùs in direptores naufragii animadvertit, quàm Andronicus Comnenus Imperator, qui Imperium arripuit ad annum Chriſti M.C.LXXXIII. occubuitq. malè à populo mulctatus, immò mactatus anno M.C.LXXXV. ut comperiunt Baronius, Gualterus, & alii Chronologi. Hic prout iracundus, aſper & inexorabilis erat, ſed juſtitiæ tenax, ut ex geſtis ab eo conſtat: & videns jam in pravam conſuetudinem abijſſe apud Romanos, eoſque ſolos, ut naves tempeſtate in litus ejectæ, non modò à nemine adjuvarentur, ſed ab accolis quovis turbine ſævioribus diriperentur; iniquiſſimæ iſti rationi tam acriter eſt adverſatus, & ita piraticam illam rapacitatem compeſcuit, ut hæc una res ampliſſimas ejus laudes complectatur, orationeque in Senatu, & coram Proceribus habita ita ſanxit: *Si quis veſtrûm noſtra authoritate Magiſtratum aliquem gerit, ſi quis fundos maritimos poſſidet, is primum ſeipſum deinde ſubditos quoque ad juſtitiam, & imperii noſtri obſervantiam, ac reverentiam confirmet: ut autem pœna quoque modum noveritis, quam edicti mei contemptor luet. in malo navis pendebit: ſi malum marinus fluctus deturbaverit, in alto litore, editaque ſpecula altiſſima arbori affigetur.* Hæc ex Nicetâ Coniate *libr. 2. de vita Andronici Comneni*, ubi prout eſt floridus, & amœnus, amplificationibuſque, & figuris gaudet, multa in deteſtationem hujus crudelitatis, & in commendationem hujus edicti Imperialis ſcribit omninò legenda. Sub idem tempus Fridericus Oenobardus, qui Imperavit ex anno 1150. uſque ad annum 1190. ut conſtat ex iiſdem Chronologis, legem non multò diſſimilem in occidente tulit, quæ in corpus juris redacta eſt. *authent. navigia, C. de furtis, cap. 4. de conſuetudine, in 5. compil.* illáque ſancitur, ut qui res ex naufragio diripuerit, ſuppreſſerit, retinuerit, publicatione bonorum puniatur, & extraordinariæ ſubjaceat pœnæ, prout audacia efflagitaverit, ideſt arbitrariæ, ut ſenſit Menochius *de arbitr. caſu 197.* quem, alioſque ſequitur Farinac. utiliter videndus *3. part. prax. crimin. tit. de furtis, quæſt. 168. cap. 4.*

6. *De eodem jure.* Ex quo facilè ſuſpicor, tam in Oriente, quàm in Occidente pravum morem viguiſſe illis temporibus occupandi res naufragio deperditas, licèt dominus cognoſceretur, & quæ forſan in litora, vel portus perveniebant, ſive navigia ipſa eſſent, ſive merces, ut ſuprà probavi, & conſtat ex Siraniu Sopatro *in Hermog.* & ex Juvenali *ſatyra 4.* qui tamen potiùs taxat tempora, moreſque ſæculi Domitiani totâ illâ ſatyrâ, & frequentiſſimas delationes, quàm propriè loquatur de naufragiis.

Si quid Palphurio, ſi credimus Armiliato,
Quidquid conſpicuum, pulchrumque eſt æquore toto.
Res fiſci eſt ubicunque natat: donabitur ergo,
Ne pereat, &c.

Ergo teterrimus ille mos à Græcis, Barbariſque jam olim uſurpatus, noviſſimis temporibus in terris utriuſque Imperii ſerpere cœpit, donec prædictis duabus conſtitutionibus averruncatus fuit. Non ita tamen apud Rhodios receptum erat, ex quorum lege quidquid levandæ navis causâ ejectum erat à naufragis, aut timentibus naufragium, veteribus dominis reſtituebatur, *l. 1. & 2. l. qui levandæ 8. ff. ad leg. Rhodiam, l. falſus 43. §. ſi jactum, ff. de furtis.* Cum qua Rhodiorum lege convenit reſcriptum D.D. fratrum *in l. finali, §. ſi propter. 8. ff. de publican. & vectig.* qui reſcripſerunt, ad publicanos non pertinere, quod in mare jactatum fuit navis levandæ causâ: ergo priſtino domino reſtitui debent, ut jam ſuprà probavi. Inde etiam publicani habitantes inſulas Cycladas maris Ægæi, voluerunt diripere Eudæmonem, & ſocios Nicodemienſes naufragium facientes circa Icariam, quæ eſt una ex Cycladibus, *in l. deprecatio ff. ad leg. Rhodiam de jactu:* quibus Antoninus conſuluit præcipiens, ut eorum cauſa lege Rhodiorum decideretur, in quantum Romanis inſtitutis contrariis non eſſet; quod fuit jubere, ut ſua cuique propria reſtituerentur, ſecundùm quod ipſe Antoninus reſcripſerat *in l. 1. C. de naufrag. juncta l. final. de incendio, & ruina.*

Sed quod Fornerius, & alii exiſtimant *ex l. 2. & per totum ferè C. de naufrag.* & ex eodem titulo *in Theodoſ. lib. 13. titul. 18.* poſt biennium, & ex novioribus conſtitutionibus, poſt annum, non fuiſſe jus repetendi res ſuas illis, qui naufragium paſſi fuerant, ſed apud occupatores remanere, adeo incertum eſt, ut nihil à vero ſenſu illorum textuum magis diſtet; loquuntur enim de periculo corporis, collegii, cœtus naviculariorum publicas ſpecies tranſportantium, à quo liberantur, ſi probent ex facto naufragii, vel naves, vel merces jactatas periiſſe, niſi præcedens culpa ſit ipſorum, qui poſtea ſuſtinuerunt naufragium vel ex levi cauſa merces jactarunt: quo in caſu adhuc poſt naufragium ſuſtinent periculum, *l. ult.* ſic intelligenda, *C. eod. titul.* vel ſi in tempore navigationis præſtituto non navigarunt, *l. quoties 3. C. Theodoſ. eod. titul.* ibi: *Placuit ſanè, ut Novembri menſe navigatione ſubtracta, Aprilis, qui æſtati eſt proximus, ſuſceptionibus applicetur, cujus ſuſceptionis neceſſitas ex Kalendis Aprilis in diem Kalendarum Octobris menſura ſervabitur, & in diem Iduum earundem navigatio porrigetur.* Quo alludunt verba textus *in l. utique 16. § 1. ff. de rei vindicat.* ibi: *Sin autem petitam tempore navigationis trans mare miſit.* Et *in l qui petitorio 36. in fine eod titul* ibi: *Et qui navem à ſe petitam adverſo tempore navigatum miſit, ſi ea naufragio perempta eſt, & pactum. quo Callimachus promiſit intra Idus ſeptembris navigare in Syriam, merceſque reparare.* Apud Scævolam *in l qui Romæ 122. §. 1. de verb. oblig.* quod ad hunc textum obſervavit Alciatus *lib. 10. parerg. cap. 19.* ne mare antè clauderetur: de quo ritu expreſſiùs quàm alii Flavius Vegetius *lib. 4. de re milit. cap. 39.* verba ſunt: *Phenice de curſu, ideſt ab ortu Pleadum, à die 6. Kalend. Iun. uſque ad Arcturi ortum, ideſt in diem 18. Kalend. Octobris, ſecura navigatio creditur, quia æſtatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur: poſt hoc tempus uſque in 3. Idus Novembris incerta navigatio eſt, & diſcrimini propior: propterea quia poſt Septembr. Idus oritur Arcturus vehementiſſimum ſydus, VIII. Kalend. Octobris æquinoctialis evenit acerba tempeſtas, circa nonas verò Octobris hædi pluviales, VIII. ejuſdem Taurus: à Novembri autem menſe crebris tempeſtatibus navigia conturbat Vergiliarum hyemalis occaſus*

7. *Amplius de eodem jure.*

caſus

caſus. Ex die igitur III. Id. Novembris uſque in diem 8. Id Martis maria clanduntur; nam lux minima, noxque prolixa, nubium denſitas, aeris obſcuritas, ventorum, imbrium, velnivium geminata ſævitia non ſolum claſſes à pelago, ſed etiam commeantes à terreſtri itinere deturbat: poſt natalem verò (ut ita dicam) navigationis, qui ſolenni certamine, publicoque ſpectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum ſyderum, ipſiuſque temporis ratione uſque in Id. Majas periculosè maria tentantur. Servius ad illud Virgilii *primo Georg. verſu* 137.

> *Navita, tum ſtellis numeros, & nomina fecit,*
> *Pleiadas, Hyadas, clarumque Licaonis Arcton.*

Sic ait: *Pleiades ſignum eſt ante genita Tauri, quod ortu ſuo primum navigationis tempus oſtentat; dictaaboo, quod eſt pleo navigo, latinè Vergiliæ dicuntur à verni temporis ſignificatione. Hyades ſunt in fronte Tauri, quòd ortu ſuo concitant pluvias, latinè ſucculæ dicuntur.* Alia teſtimonia ibidem adduxit eximius Zerda *numer.* 23. Lunaque, ſive Diana ſic alloquitur Apulejum *lib.* 11. *ſuarum transform.* non procul à principio: *Diem, qui dies ex iſta nocte naſcetur, æterna mihi nuncupabit religio, quo ſedatis hybernis tempeſtatibus, & lenitis maris procelloſis fluctibus, navigabili jam pelago rudem dedicantes carinam primitias commeatus libant mei ſacerdotes.* Et paulò inferiùs: *Inter hæc, & feſtorum victorum tumultum paulatim progreſſi jam proximamus ripam maris, atque ad ipſum illum locum, quo pridie meus ſtabulaverat aſinus, pervenimus: ibidem ſimulacris ritè diſpoſitis, navem faberrimè factam, picturis miris Ægyptiorum circumſeptum variegatam ſummus ſacerdos tæda lucidâ, & ovo, & ſulphure ſolenniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſimè purificatam Deæ nuncupavit, dedicavitque: hujus alvei felices mittens Carbaſus litore votum in aſtans progerebat,* &c. Cicero *lib.* 2. *epiſt. ad Q. frat. epiſt.* 5. illic: *Erat autem iturus, ajebat, ad III. Eid. April. ut aut Labrone, aut Piſis conſcenderet: tu mi frater ſimul ac ille venerit, primam navigationem, dummodo idonea tempeſtas ſit, ne omiſeris.* Et prope finem: *Tuas mirificè literas exſpecto, atque adhuc clauſum mare ſcio fuiſſe, ſed quoſdam veniſſe Oſtiâ dicebant, qui te,* &c. Alia videas apud Ferretum *de re navali lib.* 11. §. 2. & 3. Ioannem Seldenum *in præfat. ad libros maris clauſi*, Henricum Salmut. *ad memorabil. Pancirol. lib.* 2. *titul.* 11. *pag.* 239. Carranzam *in tractat. de la reduccion de las monedas*, 1. *part. cap.* 2. §. 2. *pag.* 45. & 46.

8. *De novis conſtitutionibus.* Nulla tamen conſtitutio expreſſiùs quàm noviſſima Frederici de naufragiis cavit; ita enim naufragis proſpexit, eiſque bona reſtitui juſſit; ſi non eſſent ex his, qui piraticam exercent, vel imperii, nominiſque Chriſtiani hoſtes ſint, ſive ut textus loquitur, inimici, id eſt qui diverſas partes ſequuntur: quamvis inter utrumque populum bellum actualiter non ſit; quibus bona non jubentur reſtitui, ſi patiantur naufragium. Videamus tamen quibus ex veteri jure Romano hæc bona adjudicarentur? Placet mihi ita diſtinguere ſub eruditorum cenſura: Si hoſtes populi Romani naufragium faciebant, publicanis hæc bona judicari, qui publica fiſci conducebant, probat non malè textus jam allegatus *in dict. l. ultim. §. ſi propter* 8. *ff. de publicanis*; alioquin nullus erit locus dubitationi, ſi nulla eſſent omninò naufragia, quæ ad publicanos pertinerent: quò etiam tendit commodiùs intellectus Fortunatiani locus ſuprà relatus, in quo nullam eſſe certiorem definitionem tradit, quàm naufragium ad fiſcum pertinere: ſi cives, & ſubditi, & ſocii, qui eaſdem partes in bello ſequebantur, naufragabant, ipſa reſtituenda eſſe naufragia, compertum eſt ex legibus, & conſtitutionibus ſuprà relatis. Quod ſi gens naufragium paſſa ſit, cum qua nec bellum erat Romanis, nec fœdus pacis inierant, ſed omninò exteri erant, quamvis homines capti ab eis ſervi capientium fierent, ut conſtat *ex l. poſtliminium, §. in pace, ff. de captivis*, notavit D. Joſephus de Retes *lib.* 6 *opuſcul. cap.* 4. *numer.* 1. poſt deſiderium Heraldum *lib.* 1. *animadv. ad Salmaſium, capit.* 3. *numer.* 9. contra Grotium *lib.* 3. *de jure belli, capit.* 9. *numer.* 18. tamen miſeriæ, & naufragantium miſericordiæ puto datum fuiſſe, ne res ipſorum opprimerentur, ſubtraherentur, publicarentur: quod ita probo. Olim lege Cornelia de ſicariis vindicatum fuit delictum eorum, qui naufragium ſuppreſſerint: mox pœna reperita fuit Senatuſconſultis factis temporibus Imperatoris Claudii, deinde Hadriani conſtitutione; item quadrupli pœna ex auctoritate perpetui edicti, tandem Antoninus acres pœnas impoſuit adverſus eoſdem direptores, vel occultatores, ut ſuprà notatum manet: & poſt hæc omnia laudatur ſimpliciter ejuſdem Antonini reſcriptum, quod naufragium facientibus res ſuas reſtitui juſſit, nullâ in contrarium pœnâ impoſitâ. Ergo ut hoc reſcriptum dignum ſit laudibus, quibus ſolet extolli, immò ut alicujus momenti ſit, debet de naufragiis peregrinis exterarum nationum accipi, erga quos miſericordiores fuerunt Romani, quàm ſi naufragium non feciſſent, ne genus crudelitatis ipſis reputaretur, ultra naufragium *velle ſævire*, ut uſurpem Caſſiodori verba *lib.* 4. *epiſt.* 7. quod fortè ſenſit Hugo Grotius magni judicii auctor *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 7. §. 1. ubi docet à ratione naturali abhorrere leges civiles, quæ naufragorum bona fiſco addicunt, quia jus ſuum alicui auferre ſine cauſa, mera injuria eſt; adducitque locum Euripidis in Helena: *Suum*, inquit, *naufragos ſpoliare, quod genus eſt nefas?* Dionis etiam Pruſienſis *orat.* 7. *Abſit, ò Jupiter, ut lucrum captemus tale ex hominum infortunio.* Quibus teſtimoniis annectit dictam legem 1. *C. de naufrag.* quæ ſolam inter homines naturalem cognationem redolent, nec peculiarem juſtitiam inter concives reſpiciunt. Ergo denotat, eſſe contra fas, & contra juſtitiam omnibus hominibus naturaliter debitam bona naufragii exteri diripere, ſubripere, occultare: & ita, ut cenſeo, etiam de jure Romanorum ex Antonini conſtitutionibus à naufragorum præda fiſcus, & privati repulſi fuerunt, ne ex aliena calamitate, compendium facerent, *l.* 1. *C. de naufragiis*, ibi: *Nihil juris habere fiſcum in aliena calamitate, ut ex re tam luctuoſa compendium quærat.* Et pœnæ generaliter propoſitæ fuerunt in direptores earum mercium, earumque uſucapio, aut collectio

omnibus

omnibus vetita fuit, *leg.* 1 *leg.* 4. §. *ultim. ff. de incendio, l. ultim Cod. de naufrag. leg.* 21. §. 1 *ff de acquir. poſſeſſ. l.* 9. §. *ultim. l.* 44. *de acquiren. domin.* ita ut nunquam in commiſſum, aut fiſcum cadant. *l.* 16. §. *ſi propter. ff. de publican. l.* 7. *ff. pro derelict. l.* 1. *ff. ad leg. Rhodiam. de jact.* Unde in reſcripto, quod extat in ſynopſi Baſilic. *libr.* 53. *tit.* 8. ita legitur: *Si quando naufragiò navis expulſa fuerit ad littus, vel ſi aliquando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, & fiſcus meus ſeſe non interponat; quod enim jus habet fiſcus in aliena calamitate, ut de re tam luctuoſa compendium ſectetur?* Quia ut ajebat Caſſiodor. *libr.* 4. *epiſt.* 7. *Ferina inhumanitatis genus eſt ultra naufragium velle deſævire.* Qua mente Inſulanus Euboicus naufragorum deprædationis crimen ſibi objectum, ut nimis inhumanum, & à ſe longè alienum deteſtatur apud Dionem Chryſoſtomum *in Eboic. orat.* 7. ibi: *Nunquam enim mihi obtingat ô Iupiter, accipere, & facere tale lucrum ex hominum infortunio.* Sed vix fiſcus, nedùm privati, manus abſtinuêre à captura, & direptione naufragorum: qua re commoti Fridericus III. *in authent. navigia C. de furtis,* & Leo Imperator *in novell.* 64. legem de naufragis non attingendis repetierunt, & pravam conſuetudinem legibus adverſantem damnarunt. Humaniores quoque Principes diras hujuſmodi conſuetudines paulatim edictis ſævioribus abolere conati ſunt. In Oriente etiam naufragorum ſpoliatores acriter repreſſit Andronicus Comnenus propoſitâ pœnâ ſuſpendii è malo navis, vel in littore maris è procera arbore. Nicetas *in Andron. libr.* 2. ibi: *Cùm autem apud Romanos, eoſque ſolos (ut opinor) iniquiſſima conſuetudo valeret, ut naves tempeſtatibus in littus ejecta, non modò à nemine adjuvarentur, ſed ab accolis quovis turbine ſævioribus diriperentur, ſi qua fluctus reliqua fecerant, iniquiſſimi iſti rationi tam acriter eſt adverſatus, ita piraticam illam rapacitatem compeſcuit, ut hac una res ejus ampliſſimas laudes complectatur.* De Henrico Rege Angliæ hæc refert Guilelmus Neubrig. *libr.* 4. *hiſtor. Anglia, cap.* 26: *pag.* 372. *Antiquam inhumanam circa naufragos conſuetudinem in ipſis regni ſui initiis eximia pietate correxit, atque hujuſmodi hominibus ab æquoreo diſcrimine liberatis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas ſanxit, qui fortè illis in aliquo moleſti eſſe, vel de rebus eorum quippiam uſurpare præſumerent.* Quid verò Scythis contigiſſet, qui fortunatum expilatione, & cæde naufragorum opes cumulabant, refert Joan. Cantacuzenus *apolog.* 2. ibi: *Scythis mos erat Deo ſuo eos, qui ex naufragiis ſalvati erant, immolare, quotquot ſaltem deprehendi poſſent. Sic quos propria ſervaverat ſolertia, illorum trucidabat crudelitas.*

9. *De ſacris canonibus circa eadem bona.* Necnon Romani Pontifices, ut huic labi mederentur, partes ſuas interpoſuêre, & naufragorum res religionis præſidio tutas præſtare omni ſtudio contenderunt. Gregorius 7. *lib.* 5. *epiſt.* 14. & in Concil. Roman. *can.* 5. ait: *Quoniam Dei judicio nonnullos naufragio perire cognoſcimus, & eos quaſi legali jam jure, immò diabolico inſtinctu ab his, à quibus miſericorditer ſublevari, & conſolari deberent, deprædari conſpicimus: ſtatuimus. & ſub anathematis vinculo, ut à prædeceſſoribus noſtris ſtatutum eſt, jubemus, ut qui naufragum quemlibet, & bona illius invenerit, ſecurè tam eum, quàm omnia ſua dimittat.* Paſchalis II. in Concilio incerto, *canon.* 9. ibi: *Quicumque res naufragorum diripiunt, ut raptores & fratrum necatores ab Eccleſiæ liminibus excludantur.* Hildebertus Epiſcopus Cenoman. *in epiſt.* 65. *ad Honorium II.* ibi: *Siquidem uſque in diem præfati conventus Synodi Nannetenſis hujuſmodi conſuetudo in terra Comitis extiterat, ut decedente marito, vel uxore, univerſa decedentis mobilia in proprietatem Poteſtatis tranſirent: præterea quicquid evadebat ex naufragiis, totum ſibi fiſcus lege vindicabat patria, paſſoſque naufragium miſerabiliùs violentia Principum ſpoliabat, quàm maris rapina, quàm procella. Utramque autem exactionem ſub oculis totius Concilii Comes in noſtra manu depoſuit, poſtulans in eos excommunicationis gladium extendi.* Quod decretum pleniùs confirmavit Honorius II *epiſt.* 67. apud eundem Hildebertum, ibi: *Iniquum cenſemus eſſe, ut quem divina clementia magnitudo a ſævientis pelagi voracitate exemit, hominum ſæva rapacitas audeat ſpoliare. Priorum namque Imperatorum emanavit auctoritas, ut etiam earum rerum, quæ in tempeſtate maris levandæ navis causâ ejiciuntur, non amittatur dominium; non enim eas quis eo animo abjicit, quod habere noluit, ſed quod periculum effugere poſſit: & qui res ipſas lucrandi animo abſtulerit, furtum committit.* Tandem Alexander III. in Concil. Lateranenſ. canone in præſenti relato, & *in cap. ita quorundam de Iudæis,* ſtatuit, ne Chriſtiani Sarracenis arma vendant, ne ipſos navigio vectos quiſquam ſpoliare præſumat: & ut etiam illi, qui Chriſtianos naufragium patientes damnata cupiditate ſpoliant rebus ſuis, niſi ablata reddiderint, excommunicationi ſubjaceant. Cui conſtitutioni anſam dederunt piratæ, latrunculique nequiſſimi, qui navigantes Chriſtianos, & in ipſorum litora appellentes, non mitiùs, liberaliuſque tractabant, quàm Turcæ, aut Sarraceni, adverſus quos ut armis decertent, Principes Chriſtianos monuit, ipſe verò pro Pontificia juriſdictione excommunicavit. Appellat enim latrunculos iſtos, vel à patria, vel ab ſceleribus, his nominibus, Brabantiones, Aragoneos, Navarros, Baſculos, Coterellos: & Matthæus Pariſ. *in epitom. hujus Concilii, ad annum* 1179. ita titulum fecit: *de Ruptariis, & Brabantiis, & Pradenibus, qui fideles affligunt.* Et paulò poſt: *Ne Chriſtiani Sarracenis arma vendant, nec patientes naufragium quiſquam ſpoliare præſumat.* Itaque quod Petrus Abbas Cluniacenſis enixè efflagitaverat ab Everardo Magiſtro Templariorum, & à Summo Eccleſiæ Præſule Eugenio III. *libr.* 6. *epiſt.* 27. & 28 qui ſedit ex anno 1145. uſque ad annum 1153. nec fuerat exequutus, ad effectum perduxit Alexander in præſenti: obſervavit Baronius *anno* 1179. Et licèt hujus excommunicationis abſolutio In præſenti non ſit reſervata à Romano Pontifice, extat tamen reſervata *in* §. 4. *Bulla Cœna Domini,* in qua quotannis excommunicatio profertur in eos, qui ſurripiunt Chriſtianorum naufragorum bona, ſive in navibus exiſtentia, ſive ex eiſdem ejecta, ſive in litore inventa, cujuſcumque generis bona ſint, & in quocumque mari inventa, non obſtante quovis privilegio, aut conſuetudine. Docent Duardus *in expoſitione Bulla, libr.* 2. *cap* 4. Fraguſo *de regim. Chriſt. Reipub. in dicto* §. 4. *Bulla Cœna Domini,* Caſtro Palao *operis moral. diſput.* 3. *punct.* 5.

punct. 5. *numer.* 5. Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. epit.* 4. *theorem.* 7. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Naufragantium.* Ex quo primò apparet, poſſe juſtificari leges Principum, vel Rerumpublicarum, quæ naufragorum bona, ſi de domino ſciri poſſit, fiſco addicunt; quia ſunt contra juſtitiam naturalem, ut docent poſt Azonem *in ſumma, C. de naufragiis,* Navarrus *in manuali, c.* 27. *n.* 60. *ex n.* 118. & alii relati à Barboſa *in præſenti, n. final.* Rebuffus *ad leges Regias, gloſ.* 5. *n.* 74. Covat. *in Regul. peccatum,* 3. *part.* §. 1. *n.* 5. Joannes Gutier. *l.* 2. *canonic. cap.* 9 *ex num.* 20. Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 7. §. 1. Solorzanus *lib.* 6. *polit. Indiar, cap.* 6. *pag.* 963. Hæc excommunicatio non incurritur, niſi eo animo res naufragi occupata ſit, ut invito domino retineatur, ſecundùm quod accipienda eſt pœna, quæ propter naufragium occultum imponitur Agathenſi Epiſcopo *in cap. cùm dilecti* 18. *de accuſat.* Unde in prædictam excommunicationem non incidunt, qui ea occupant, ut reſtituant, vel qui ignorantes prorſus dominos, vel exiſtimantes res pro derelicto haberi, illas ſibi detinent: quippe injuſta acceptio, & ſolus malus animus punitur. Aloyſius Riccius *in praxi var. reſol.* 191. & totidem ferè verbis Zerola *in praxi, verbo Naufragium,* Barboſa *in præſenti, numer.* 7. Ceſſat etiam adverſus eos, qui res occupant Chriſtianorum fidelium naufragium facientium, ſi hoſtes tamen ſint illi populo, & genti, quæ occupat; quia tunc occupatio ex jure belli juſtificatur. Sylveſter *in ſumma, verbo Excommunicatio* 7. *num* 55. *verſ. Vigeſima eſt.* Ex quo non invenio Auctores, qui bona ignotorum naufragantium, quæ omnino incerti domini ſunt, ſuadeant ut pauperibus diſtribuantur; ſed ſtando in terminis juris naturalis ea addicunt occupanti abſque ullo reſtitutionis onere faciendæ pro anima naufragi: quod Doctores ſupra citati potius ſupponunt, quàm exponunt. Mihi tamen hæc ſententia probatur ex eo, quia hæc bona ut poſſunt eſſe, vel fuiſſe concivia amici Chriſtiani, ita poſſunt eſſe hoſtis publici, infidelis Turcæ, aut piratæ, quæ jure belli cedunt occupanti. Ergo in hoc dubio juris, & facti melior eſt conditio occupatoris, ut nulli, nec nullo modo reſtituere teneatur, nec pro anima naufragium facientis.

10. *De jure noſtro Regio.* Sed ut ad jus noſtri Regni circa bona naufragorum perveniamus, gloſſa incerti Auctoris *in cap. diſpenſationis* 16, 1. *quæſt.* 7. *verbo Deſpicimus,* quæ Reges Hiſpaniæ taxat, qui naves fractas occupabant, de naufragii rebus nihil loquitur; & tamen de toto naufragio illam accipiunt Joannes de Platea *in dict. lib.* 1. *Cod. de naufrag. lib.* 11. Guillelmus Benedictus *in cap. Raymunt. verbo Vxorem nomine Adelaſiam, num.* 374. Haud difficile id credo, ſi mores illorum temporum ſpectem, ita etiam apud nos increbuiſſe, cùm iidem, & deteſtabiliores vigerent in aliis provinciis. Verùm legem nullam invenio, quæ ita juſſerit: potiùs referam contrarias. In primis habemus legem 1. *tit. ult. lib.* 4. *fori legum,* quæ ante præclarum opus juris Septempartiti edita fuit, vel ab Alphonſo X. vel à Ferdinando III. ejus patre, non multò poſt Concilium III. generale Lateranenſe. Ita in ea ſancitur: *Si nave, ò galera, ò otro navio peligrare, ò quebrare, mandamos que el navio, y todas las coſas que en el andaban, ſean de aquellos cuyas eran antes que el navio quebraſſe, ò peligraſſe: y ninguno no ſea oſado de tomar ninguna coſa de ellas ſin mandado de los duennos, fuera ſi las tomare para guardar, y darlas à ſus duennos. Y antes que las tome en eſta guiſa, llame a el Alcalde del lugar, ſi lo haver pudiere, y otros hombres buenos, y eſcribanias, y guardenlas todas por eſcrito, y por quenta, y de otra guiſa no ſean oſados de las tomar: y quien de otra manera las tomare, pechelas como de furto. Eſſo miſmo ſea de las coſas que fueren echadas del navio, para aleviarlo, ò cayeren, ò ſe perdieren por alguna guiſa.* Idem, expreſſiùs tamen, ſancitur *in l.* 7. *tit.* 9. *part.* 5. abrogatis privilegiis, moribuſque, vel immemorabilibus etiam conſuetudinibus in contrarium obſervatis, vel vigentibus, utpote contra jus naturale, & juſtitiam: *Fuera* (inde inquit) *ſi tales coſas fueren de los enemigos de el Rey, ò de el Reyno; ca eſt once quienquier que las fallaſſe, deven ſer ſuyas.* Quod jure communi deciſum non invenio; in multis enim leges ſeptempartitæ jus commune ampliarunt, ſuppleverunt, & explicarunt, *lib. ex fori,* quæ totidem verbis repetita extat *in lib.* 3. *tit.* 12. *lib* 6. *ordin.* & *in lege* 9. *tit* 10. *lib.* 7. *Recopil.* Sed prout pravi mores citò ſubrepunt, aliquod cœpit extorqueri petitionis, ſublevaminis, aut hoſpitii nomine ab illis, qui naufragium facientes navi fractâ, aut convulsá in portum appellebant, *en nombre de Pitio,* ut dicit lex 1. *tit.* 12. *lib.* 6. *ordin.* aut *Pecio,* ut legitur in ſummario legis ſeptempartitæ, vel *Precio,* ut hodie extat *in l.* 11. *dict. tit.* 10. *lib* 7. *compilat.* Præfero tamen priorem lectionem; *Pecio* enim ſignificat petitum etiam hodie apud aliquos ruſticos, qui veterem linguam tenaciùs retinent. Hanc conſuetudinem averruncarunt ſub graviſſimis pœnis Catholici Reges Ferdinandus, & Elizabeth *in dict. l.* 10. & 11. unde difficile eſt credere aliam eſſe gentem, quæ tam exactè, benigneque naufragis providerit, ut noſtra: ſi quid verò contra fit, contra leges & contra Principum voluntatem fit.

Ex quibus legibus patriis poſſunt decidi quæſtiones, quæ in praxi ſolent apud nos eſſe frequentes, præſertim in his, qui naufragium patiuntur in navigatione ad Indos; ſolent enim alii perſpecto loco naufragii argentum, & alia pretioſa inde poſt aliquos annos extrahere per urinatores, non ſine maximo opere, periculo, & expenſis. In primis ſi ex ſignis, ſigilliſque, quibus vectores utuntur, poteſt certâ, vel morali probabilitate ſciri de vero domino rerum, qui non ſit hoſtis, vel pirata, illi, hæredibuſve ejus reſtituendæ ſunt, ad quos naturâ pertinent, tam ex jure communi, aut Regio, quàm ex ipſo jure naturæ: nam propter naufragii caſum aliquem rebus ſuis ſpoliare mera injuſtitia eſt, ut dixi: & ita ſupremum Indiarum Conſilium decrevit in auto, argentoque extracto per Franciſcum Mexiam ex naufragio, quod fecit claſſis Indica anno 1626. omne enim aurum, argentumque, cujus domini potuerunt agnoſci, dominis reſtitutum fuit, ſolutis extractionis expenſis, ut refert judicatum Solorzanus *lib.* 6. *polit. cap.* 6. *pag.* 965. certò enim ſciebatur, non hoſtium eſſe, ſed Hiſpanorum, qui vehebantur in navi, cui nomen *la Margarita,* in cujus ſubmerſa carina inventum fuit. Secundò, ſuppoſito quod Princeps noſter haber jus prohibendi navigationem per mare Indicum, ut probavit D. Joſephus de Retes *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 1. *numer.* 6 poteſt quæri, ſi non impetrata Regis noſtri facultate, ut ſemper faciunt aliqui, per urinatores extrahant *11. Reſolvuntur variæ quæſtiones.*

divitias naufragio deperditas, vel ab antiquo, vel de quarum dominis ſciri moraliter non poſſit factis omnibus diligentiis, utrum illas licitè retineant, & ſecuri ſint quoad forum interius, tanquam de rebus partis ſecundùm jus naturale? In qua quæſtione, quam nondum excogitatam, ne dicam diſputatam ab alio inveni, ita philoſophandum cenſeo. Verum eſt annulorum, lapidum, & aliarum rerum pretioſarum, quæ naufragio in flumen decidunt, poſſeſſionem ſtatim amitti, quia deficit facultas, & facilitas eas retinendi, aut repetendi pro libito: dominium verò non amitti, quia ejus retentio non pendet à facultate retinendi rem, ſed à jure, *l. Pompeius 13. in princ. de acquir. poſſeſſ. juncta l. 3. §. Nerva, eod. tit.* quod valet, ut quandiu Dominus inveniri poſſit, nemo eas ſibi poſſit retinere ſine crimine furti: quando verò de domino prorſus ignoratur, non puto hæc bona eſſe comparanda bonis adeſpotis, quæ dominos amiſerunt; ſed illis, quæ communia ſunt per naturam, quia nunquam dominos habuerunt, & per conſequens cedunt occupanti, juxta ſuperiùs dicta. Ratio eſt, quia flumina, & multò magis maria cenſitorum vice funguntur; & quæ occupant, faciunt publica; quæ deſerunt, privata. In ſumma omnis res illam induit qualitatem, quam habet flumen, vel mare, quod illam occupavit. *l. Ariſto, penult. de rer. diviſ. l. ergo 30. §. alluvio 3. de acquir. rer. domin. l. 1. §. ſi in inſula 6. cum ſequent. de fluminibus*: explicant, ne immoremur, Guillelmus Fornerius *lib. 3. ſelect. cap. 2.* aliique apud Oſualdum *ad Donell. libr. 4. cap. 27. litera C.* ergo cùm mare naturâ commune ſit, erit etiam quicquid mare occupaverit, poſtquam privatum dominium amiſit. Deinde à poſteriori, quia ſi prorſus ignoratur cujus ſit, poteſt eſſe hoſtis, & piratæ. Cùm ergo hæc jure belli cedant occupanti ex jure gentium, conſequens eſt, ut etiam licitè retineantur, ſecundùm hoc jus: nec Principis prohibitio impedit dominii acquiſitionem ex re naturâ communi, quamvis prohibitum ſubjiciat aliis pœnis, quas in prohibitione imponit. Quod mihi probat textus *in leg. Divus Pius 16. de ſervitut. ruſtic. præd.* ubi Calliſtratus refert conſtitutionem Imperatoris Antonini Pii ad Aucupes emiſſam, quâ ſanxit, ne quis aucupandi, vel venandi causâ fundum alienum ingrederetur invito domino. Pone de facto, & prohibente domino ingreſſum fuiſſe venatorem, vel aucupem, & in alieno fundo avem, vel feram cepiſſe: quæritur cujus ſit, capientis, an domini fundi? Et ſanè ceſſante prohibitione palam eſt, aves, vel feras captas in alieno fundo proprias fieri capientis, quia non ſunt ejus, in cujus arbore inſederint, ſed in libertate, & laxitate naturali permanent, & per hoc nullius ſunt, & capienti acquiruntur, *leg. 3. §. 1. ff. de acquirend. domin. leg. ſi apes 26. de furtis*: docet expreſſiùs Cujacius *libr. 4. obſervat. cap. 2.* Accedente verò prohibitione non adeò expreſsè deciſa eſt quæſtio, ut habeamus alicujus Juriſconſulti reſponſum, quod eam in propriis terminis determinet. Accurſius tamen *in d. l. Divus 16.* reſolvit, prohibitum teneri domino fundi actione in factum ad inſtar propter damnum datum glebæ, frugibus, aut arboribus, *leg. in laqueum 55. ff. de acquirend. domin.* & actione injuriarum propter contumeliam, aut contumaciam juſti præcepti contempti, *l. injuriarum 13. §. ult. ff. de injur.* facere tamen propria nihilominus animalia capta, quia cùm per prohibitionem propria non fiant domini fundi, ſed in libertate adhuc naturali permaneant, conſequitur, ut capienti acquirantur, nec illa domino fundi reſtituere teneatur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Docent idem cum Accurſio, Weſembechius poſt veteres Legiſtas *in comment. ad tit. de acquir. domin. num. 7.* Forcatulus *in alveario juris, cap. 4. num. 3.* multiſque aliis laudatis Leſſius *lib. 2. de juſtit. & jur. cap. 5. dubit. 8. cum duobus ſequent.* & cum nuperis Moraliſtis Eligius Baſſæus *in floribus, verbo Venatio, ex num. 4.* Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5. quæſt. 26. art. 5.* Igitur ſi prohibitio venandi in fundo proprio neutro in foro impedit acquiſitionem dominii, multò minùs impediet in mari, quod naturâ omnibus patet, acquiſitionem dominii rerum extractarum.

Tertiò frequentiſſimè ſolet quæri, an bona ex naufragio ejecta, vel extracta à privatis, quorum prorſus domini non apparent, fiant Principis, tanquam regalis? Et ſanè non dubito, quin hæc poſſint fieri regalia, ut piſcatio, uniones, & ſimilia, quæ ex mari extrahuntur: nec dubito, quin apud multas nationes, & regna inter regalia connumerentur, ut ex fide hiſtoricâ memorat Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 7. §. 1.* De Regno Neapolitano, in quo dicitur eſſe expreſſam conſtitutionem, tradunt Ponte *deciſ. 21. num. 3.* Maſtrillus *de Magiſtratibus libr. 3. cap. 10. n. 193.* & de Regno Franciæ Guillel. Benedictus *in cap. Raynutius, verbo Uxorem, num. 374.* apud quas nationes leges illæ ſervandæ erunt, quia ſuppoſito totali defectu dominii, non ſunt injuſtæ; immò & longi temporis conſuetudines hoc regale inducentes ex eadem ratione debent obſervari, quas ferè apud univerſum orbem inoleviſſe teſtantur Chopinus *de domanio Franciæ lib. 1. tit. 16. à num. 9.* Petrus Rebuffus *ad leges Galliæ, in proœmio, gloſ. 5. ex num. 4.* Maſtrillus *ubi proximè, num. 393.* Regnerus Sixtinus *de regalibus lib. 2. cap. 3. ex num. 91.* Solorzanus *in polit. Indiana, lib. 6. cap. 6. pag. 964.* Idcircò tales leges & conſuetudines juſtas, obſervandaſque eſſe, cenſent Covarr. *in regul. peccatum, 3. part. §. 1. num. 5.* Suarez *de cenſur. diſput. 21. ſect. 2. num. 34.* Duardus *ad Bullam cœnæ Domini, can. 4. quæſt. 17.* Petrus Gregor. *lib. 3. ſyntag. cap. 14. num. ult.* In noſtro tamen Regno non video legem, quæ bona naufragorum fiſco applicet, ut liquidò apparet ex ſuprà adductis. Ergo ex jure naturæ cedent occupanti, & hoc jure cedent etiam Principi, ſi naves, triremes, vel alia tempeſtate maris in litus ejecta, per milites, navarchos, aut per miniſtros ſuos occupet, vel etiam extrahat, quæ in profundo maris latent, dum prorſus domino careant. Ex quo infertur, ſchedulas, & diplomata Regia, quorum meminit Solorzanus *ubi proximè*, emiſſa ad eos, qui perquirunt naufragia, quæ accidunt in navigatione Indica, tantùm in ſuo caſu eſſe intelligenda ad extractionem eorum, quæ amiſſa ſunt a noſtris navigantibus, quæ Princeps ſibi reſervat, & de quibus pactum fuit cum extractoribus, ut partem retineant, partem fiſco inferant, nec videntur mihi poſſe applicari aliis caſibus naufragiorum, niſi in partibus, in quibus hoc Regale legitimâ conſuetudine receptum ſit, quam ibi Regii Advocatus, aut Procurator probare tenebitur.

12. *Reſolvitur alia quæſtio.*

CAPUT

CAPUT IV.

Alexand. III. [a] *Panormit. Archiepiſcopo.*

IN Archiepiſcopatu tuo dicitur contingere quandoque, quod Sarraceni mulieres [b] Chriſtianas, & pueros rapiunt, & eis [c] abuti præſumunt, & quoſdam etiam interdum occidunt. Cùm autem exceſſus hujuſmodi chariſſimus in Chriſto filius noſter Illuſtris [d] Rex Siciliæ W. tibi, & aliis perſonis eccleſiaſticis, quæ Pontificali ſunt prædita dignitate commiſerit [e] puniendos, quid de Sarracenis agendum ſit, qui fuerint in tam nefario ſcelere intercepti, tua nos duxit prudentia conſulendos. Super quo conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi tales in juriſdictione tua ſunt, vel inpoſterum fuerint intercepti, eos [f] pecuniariâ poteris pœnâ mulctare, & etiam [g] flagellis afficere, eâ [h] moderatione adhibita, quod flagella in vindictam ſanguinis tranſire minimè videantur. Si verò ita fuerit ſuper hoc gravis Sarracenorum exceſſus quod mortem, vel detruncationem membrorum debeant ſuſtinere, vindictam ipſam exercendam reſerves Regiæ poteſtati.

NOTÆ.

1. [a] PAnormit.) Ita legitur io prima collectione, *ſub hoc titulo cap.3.* & poſt Concilium Lateran.*part.34.cap.2.* In præſenti reſcribit Alexander Hugoni Archiepiſcopo Panormit. & *in cap. ſuper eo, de uſur cap.de illis, de condit. appoſit.* De Metropoli Panormit.egi *in cap.4. de elect.*

b *Chriſtianas.*) Unde pœnam mortis incurrebant, *l.ne quis Chriſtianam, Cod. de Iudais:* & notavi *in cap... ſupra de Iudais.*

c *Abuti.*) Ad præpoſteram libidinem, de qua agemus *in cap.clerici, de exceſſib. Prælat.*

2. d *Rex Siciliæ.*) Willelmus videlicet ſecundus à moribus cognomento Bonus, qui regium ſuſcepit diadema anno 1166. à prædicto Hugone Panormit.Archiep.ut refert D. Rochus Purro *tom. 1. Sicilia ſacra,fol.32.*

3. e *Puniendos.*) Princeps enim poteſt mandare merum imperium, præcipuè cùm io præſenti extra ordinem non unt, aut alteri, ſed omnibus Epiſcopis crimen propè eccleſiaſtici fori delegaſſet. Quintanaduennas *de juriſd.lib.2.cap.de juriſdict mandat. num.12.*

f *Pecuniaria.*) Quia pœna pecuniaria ex juſtis cauſis,præcipuè cùm magis timetur, imponi poteſt à judicibus eccleſiaſticis, dum uxorum utilitatibus non applicetur,ut dicemus,*in c.3.de pœnis.* 4

g *Flagellis.*) De pœna fuſtium, ſeu flagellorum, & quando in pœnam ſanguinis tranſire dicatur, egi *in cap.1.de calumniat.*

h *Ea moderatione*) Sed quomodo Judex inferior poteſt minuere, aut moderari pœnas à jure ſtatutas, contra tradita *in cap.4.§.de illis,de offic.deleg.* Sed reſpondetur ideò in præſenti Archiepiſcopum imponere pœnam mitiorem, quia ipſe pœnam ſanguinis infligere non valebat, *cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi.* Et ideò in calce hujus textus ait Alexander, quod ſi pœna ſanguinis infligenda ſit regiæ cognitioni ſententia reſervetur. Docuit Andujaous *lib.2.de legibus, controverſ.5. num.44.* 5.

CAPUT V.

Alexand. III. [a] *Claromontenſi Epiſcopo.*

IN literis tuis, quas I. lator præſentium detulit,continebatur, quod cùm pater ejus multis fuiſſet criminibus irretitus, qui per appoſitionem ignis Eccleſiarum excidium, diabolo inſtigante, commiſerat, tandem in ultima ægritudine conſtitutus, confeſſus eſt ſe peccatorem, & acceptâ pœnitentiâ de commiſſis, per manum [b] capellani ſui fuit à ſententia abſolutus anathematis; ſed moriens ſepulturam eccleſiaſticam habere [c] nequivit. Quapropter ſi ita res ſe habet, f. t. p. A. ſ. p. m. quat. corpus ejuſdem patris I. ſupradicti ap. eccl. facias in cœmeterio [d] ſepeliri, & hæredes ejus moneas, & compellas, ut iis, quibus per incendium, vel alio modo damna contra juſtitiam irrogaverit, juxta facultates ſuas condignè ſatisfaciant, ut ſic à peccato [e] valeat liberari.

NOTÆ.

[a] CLaromontenſi.) Ita etiam legitur in prima collectione,*ſub hoc tit.cap.6.* & poſt Concil.Lateranen.*part.34.cap.2.* De diœceſi Claromont. egi *in cap.38. de teſtibus.*

b *Capellani ſui.*) Clerici videlicet, qui ex officio ſacramenta adminiſtrabant, de quo egi *in c. Capellanus,de feriis, cap.1.de ſecund. nupt.*

I. c *Nequivit.*) Quia cùm non ſatisfeciſſet pro damnis illatis, exiſtimabat capellanus pœnitentiam illi parum prodeſſe, & ideo indignum eſſe ſepulturæ eccleſiaſticæ, juxta textum *in cap.2. ſuprà hoc tit.*

2. d *Sepeliri.*) Quia licèt ipſe per ſe non ſatisfeciſſet pro damnis illatis, tamen hæredibus ſuis juſſit ut ſatisfacerent, & ita potuit ſepeliri in ſepultura eccleſiaſtica, ut *in cap. final. hoc tit. in 1. collect.* reſcribit Alexander III. Lucenſi Epiſcopo in hæc verba: *De ſecunda verò quæſtione hoc tuam volumus diſcretionem tenere, quod propinqui ejus, quem pro manifeſtis exceſſibus, videlicet homicidio, incendio, violenta injectione manuum in clericos, violatione multarum Eccleſiarum, & inceſtu, vinculo excommunicationis adſtringis, monendi ſunt, ut pro eo ex eo ſatisfactionem exhibeant: quod ſi fecerint, quia laboravit in extremis, præſtito juramento per presbyterum fuerit ab excommunicationis ſententia relaxatus, in cæmeterio poterit ſepeliri. Si autem propinqui tuis acquieſcere monitis contradixerint, quia jam non eſt purgatum peccatum, defuncto neganda eſt eccleſiaſtica ſepultura.*

3. e *Valeat liberari.*) *Valeans liberari*, legit Navarrus *in manuali Latin. cap. 27 num. 68.* à quo diſcedit Barboſa *in collect. ad hunc textum.* Aliter Araujo *in deciſ. moral. tractat. 3 quæſt. 25.* retinet aliam interpretationem ipſius Navarri, qui retentâ literâ, *valeas liberari*, accipit ea verba de ope, quam obtinet anima defuncti accidentaliter per orationes creditorum: ſive pauperum benè ſatisfactorum; nam teſte Div. Thoma *in 4 diſtin. 45. art. 2. quæſtiunc. 2. ad 4.* ſolutio debiti aliquantum prodeſt defuncto, in quantum creditoris orationibus adjuvatur. Sed adhuc crederem mentem Alexandri III. fuiſſe hæredem debere ſatisfacere pro damnis illatis à defuncto, quia cùm ipſe valdè negligens fuiſſet in ſatisfactione, ſi ejus onus hæredibus injunxerit, ipſi debent ex bonis ejus ſatisfacere: quod ſi prætermittant, incurrunt in peccatum, à quo non liberabuntur niſi reſtituendo. Non igitur fuit mens Alexandri incendiarium ingratia ante reſtitutionem defunctum, ut liberetur à purgatorio, egere reſtitutione per hæredes facta; ſed mens ejus fuit hæredibus eam reſtitutionem eſſe neceſſariam, ut liberentur à culpa, id eſt ne eam incurrant: nam ob neglectam, aut dilatam reſtitutionem ab hæredibus faciendam, non detineri animas in purgatorio, docent D. Thomas *quodlibet. 6 art. 13.* Navarrus *ſuprà*, Hadrianus *quodlibet. 8.* Sylveſter *in ſumma, verbo Teſtamentum, quæſt. 9.* Petrus Sotus *lection. 3. de purgat.* Dominicus Sotus *in 4. diſtin. 45. art. 3. quæſt. 2.* & *libr. 6. de juſtit. quæſt. 1. art. 1.* Molina *tractat. 2. de juſtit. diſput. 251.* Suarez *tom 4. in 3. part. diſput 48. ſection. 8 num. 10.* Valentia *in 1. 2. diſp. 5. quæſt. 6. punct. 2.* Bellarminus *libr. 2. de purgator. cap. 16.* Peltanus *lib. de purgator. cap. 16* Navarra *de reſtitut. libr. 4. cap. 4. num. 75.* Cenedo *in qq. practic. quæſt. 31. num. 6.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. part 2. ſect. 1. cap. 3. fol. 404.* Quatenus verò hæres teneatur ſatisfacere pro damnis illatis à defuncto, expoſui *in cap. final. de ſepult.*

COMMENTARIUM.

4. INcendium committitur ex dolo, culpa, aut caſu, ut explicant D. Joan. Vela *de delict. cap. 18. per totum.* Petrus Gregorius *libr. 36. Syntag. cap. 19.* Martha *de juriſdict. 2. part. cap. 25.* Antonius Matthæus *de crimin. libr. 48. tit. 5. cap. 6.* In præſenti agitur de incendio ex dolo admiſſo, cujus ratione tenetur incendiarius qui dolo malo incendium fecit, ſive ipſe manu, ſua ſtuppam tædaſve intulerit, ſive per alium id fieri curaverit: & ſi cœtu, turba, aut ſeditione incendium fecerit, etiam legi Juliæ de vi publica ſubjicitur, *leg. 1. & 10. ff. ad leg. Corn. de ſicar. leg. 5. ff. ad leg. Jul. de vi public. leg. 11. Cod. qui accuſare.* Sed cùm non omnia incendia æquè gravia ſint, non ſemper eiſdem pœnis incendiarii ſunt plectendi; qui enim intra oppidum incendium fecerint, prædæ, aut inimicitiarum cauſa, plerumque vivi exuruntur: qui verò caſam, aut villam incenderint, aliquo leviùs puniuntur: qui acervum frumenti juxta ædes poſitum combuſſerint, vincti, verberatique igne necantur, *leg. qui ædes 9. ff de incendio & ruina, leg. aut facta 16. §. penult. leg. capitalium 28. §. incendiarii, ff. de pœnis, leg. 10. ff. ad leg. Corn. de ſicariis.* Farinacius *in praxi. quæſt 110. num. 157.* D. Joannes Vela, & Anton. Matthæus *ubi ſuprà*, Jul. Pacius *ad tit. de incendio.* Ad quod delictum, & ejus pœnas ſpectant textus *in leg. in eum, Cod. de furtis, leg. Pomponius 44. §. idem, ff. de acquir. rerum dom. leg. 7. §. eſt & alius. ff. quod vi aut clam. l. ſi quis fumo, §. qui dicitur. ff. ad leg. Aquil. leg. 1. §. final. leg. 8. ff. ad leg. Rhodiam, leg. 3. §. Senatus. l. ſi quis, §. ſi quis, ff. ad Syllan. leg. 21. §. ſed etſi, de furt. leg. 3. §. item ſi, ff. ad leg. Corn. de ſicariis, l. 3. §. in ſervum, ff. de vi bonor. raptor. l. 4. Cod. de ſepulchro violat. l. 5. ff. de aqua pluvia, l. Pomponius 15. ff. de negot. geſtis, l. 1. Cod. de naufragiis, l. 1. §. final. ff. ad leg. Jul. de vi public. l. presbyteri, Cod. de Epiſcop. & cleric. l. 44. ſi jactum, ff. de furtis, l. 27. §. ſi fornicarius, ff. ad leg Aquil. l. 29. § idem, eodem tit. l. hoc amplius, §. Neratius, ff. de damno infecto, l. 4. Cod. de navibus, l. interdum 58. §. ſi quis furem. ff. de furtis, junct. princ. leg. fin. Cod. quando civil. l. 4. §. final. de rebus credit. l. data 11. Cod. qui accuſare, l. 28. §. nam incendiarii, ff. de pœnis, l. in arborem, eodem tit. l. 1. ff. ad l. Jul. de vi privat. l. inter, §. penult. ff. de furt. l. 28. §. ſi dominus, ff. de dolo, l. 7. §. ſi paciſcar, ff. de pact. l. ſi vendita, ff. de periculo & commodo. l. 24. §. præterea, ff de damno infecto, l. 1. §. ſi ſuſpicio, l. 3. §. item. ff. de incendio & ruina, l. quamvis, Cod ad leg. Jul. de adult. l interdum 58. §. qui furem, ff. de furt. cum l. 1. Cod. quando civilis actio. l. final. ff de offic. Præfect. vigil. cum l. qui ædes, ff. de incendio, l. 5. Cod de navicular. lib. 11. l. 11. l. 30. § final. ff. locati.*

Jure noſtro Regio ultra damni ſatisfactionem incendiarii comburi jubentur, *l. 11. tit. 5. libr. 4 fori:* quæ pœna quoad nobiles par itarum jure mutata eſt in exilium perpetuum, *lib. 9. tit. 10. partit. 7.* hodie verò contra nobiles mortis pœna impoſita eſt, *in l. 6. tit. 12. libr. 8. Recopil.* & ſi hominis occidendi causâ fiat incendium, etiamſi mors non ſequatur, dimidia pars bonorum incendiarii publicatur, *l. 56. tit. 19. libr. 8. Ordin. l. 8 tit. 26. lib. 8. Recopil.* & tandem immunitate Eccleſiæ non gaudent, *l. final. tit. 5. libr. 1. fori, l. 3. tit. 2. libr. 1. Recopil.* Baſilic. *deciſ. 18. crimin.* Jure Saxonum pœna incendiarii omninò capitalis fuit, etiamſi incendium noctu, vel diu factum fuiſſet, *tit. 5. §. 2. legum Saxon.* Salicis verò, & Longobardis novies compoſitio fiebat, quas ſequuti ſunt Friſones *titul. 7.* & de illis intelligendus eſt textus *in cap. cum devotiſſimam 12.* 5.

quæſt. 2

quæſt. 2. Et hæc compoſitio, ſeu pœna appellatur Were, ſeu Wirgildum, *in cap. omnes* 17. *quæſt.* 4. ideſt pretium, quo damnum appretiatum fuerit, ut exprimitur *lib. 4. capitul. capit.* 13. 15. *&* 18. Jure Canonico in inceoſores ſtatuta eſt excommunicatio; eâ tamen differentiâ adjectâ inter incendiarios rerum Eccleſiarum, & aliarum rerum, quod illorum abſolutio reſervata eſt Romano Pontifici, ex præſenti textu, & *cap. tua nos, de ſent. excom.* iſtorum verò tantùm Epiſcopo, *cap. ſi quis membrorum*, cum ſequenti, 23. *quæſt. ult. cap. nuper, de ſent. excom.* Et licèt nonnulli aſſeruerint, ſententiam hanc excommunicationis incurri ipſo jure, *in cap. ſi quos membrum, cap. peſſimam* 23. *quæſt.* 8. *cap. tua nos, de ſent. excomm.* tamen contrarium, immò incendiarium non eſſe ipſo jure excommunicatum, ſed excommunicandum docuerunt ex Innocent. III. apud Sirletum *fol.* 275. ibi: *Sicut ex parte tua noſtro fuit Apoſtolatui reſeratum, prædeceſſores noſtri felicis recordationis Clemens & Cœleſtinus, & devotionem tuam, & gentis tibi ſubjectæ duritiam attendentes, ut abſolvere, ac judicare poſſes incendiarios in tua diœceſi conſtitutos fraternitati tuæ de benignitate Sedis Apoſtolicæ indulſerunt. Nec igitur tibi, quem inter fratres, & Coepiſcopos noſtros ſyncera diligimus in Domino charitate, abundantiorem deferre volentes honorem, & illud nihilominus attendentes, quod ex hoc vita hominum facilius corrigatur, ad exemplar eorundem prædeceſſorum noſtrorum poteſtatem incendiarios tuæ diœceſis abſolvendi devotioni tuæ auctoritate præſentium indulgemus, niſi fortè tantus ſit aliquorum exceſſus, ut eos oporteat ad Sedem Apoſtolicam deſtinari. Nulli ergo, &c. Datum Later. XI. Kal. Martii* Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect.* 2. *num.* 19. Barb. *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 5. *num.* 89. Caſtropalao *diſput.* 3. *punct.* 24. *nu.* 5. Gibalinus *in ſynopſi cenſur. verbo incendiarius*, Murga *tom.* 2. *diſquiſition. diſquiſit.* 20. *dub.* 19.

CAPUT VI.

Lucius III. [a] *Nonbebergenſi Epiſcopo.*

CUm cauſam, quæ inter E. militem latorem præſentium, & uxorem ejus vertitur, tuæ commiſiſſemus experientiæ terminandam: E. miles [b] repetens, mulierem legitimè ſibi nupſiſſe, per probationes canonicas ſe conſtanter aſſerit probaturum. Fœmina quoque propoſuit, quod dominorum, & parentum ſuorum ſuggeſtione alteri viro tradita, ab illo militis amore divertit, qui à parentibus priùs rapuit eam: illa tamen volente, ut dicitur, & poſtmodùm prius quàm eam cognoſceret, deſponſavit: demùm incluſa eſt in monaſterio monialium, ubi etiam detinetur. Unde quoniam ſuper his prudentia tua Sedem duxit Apoſtolicam conſulendam, ſignificatione tibi præſentium reſpondemus, quod cùm ibi raptus dicitur admitti, ubi nihil antè de nuptiis agitur, iſte raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris aſſenſum, & priùs eam deſponſaverit, quàm cognoverit, licèt parentes forſitan [c] reclamarent. Præterea cùm poſt matrimonium carnis commixtione perfectum, teſte Apoſtolo, uxor ſui corporis poteſtatem non habeat ſed maritus, & econverſo; ſi præceſſiſſe matrimonium, vel ex probationibus viri canonicis, vel ex mulieris confeſſione claruerit, poſtmodùm ſine [d] aſſenſu viri non potuit fœmina monaſterium ingredi, aut aliter continentiam profiteri. Nec ergo pro eo, quod poſt matrimonium conſumatum rapta per vim de monaſterio fuerit, ejus poterit conſortium declinare, dummodo probari nequeat virum, ut mulier profitetur, continentiam [e] aſſenſiſſe.

NOTÆ.

I. a *Nonbebergenſi.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. Poſt Concil. verò Lateran. *cap.* 5. *part.* 24. Nonbebergenſi legitur: in hac ſexta collectione habetur *Burgenſi*; ſed credo legendum eſſe *Nenbergenſi*, qui Epiſcopatus eſt in Germania, & ejus Eccleſiam his temporibus regebat Utho ſecundus, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germaniæ*, *part.* 2. *fol.* 41.

b *Repetens.*) Et vendicans, juxta tradita *in cap.* 1. *de ordin. cognit.*

c *Reclamarent.*) Quorum conſenſus deſideratur de jure Canonico, non tamen adeo præcisè, ut abſque eo matrimonium non conſiſtat, ut probavi *in cap.* 1. *de deſponſ. impub.* & pro hujus textus expoſitione notavit Baſilius *lib.* 1. *&* 2. *de matrim. cap.* 1. *num.* 1. 2.

d *Sine aſſenſu viri.*) Juxta tradita *in cap. conjugatus, de converſ. conjug.*

e *Aſſenſiſſe.*) Quia tunc cùm ex mutuo conſenſu habitum religioſum ſuſcepiſſet, non poterat eam repetere.

CAPUT VII.

Innocent. III. *Epiſcopo* a *Glaſconienſi.*

Accedens ad Ap. Sed. dilectus filius B. frater Hieroſolymit. Hoſpital. à nobis ex parte tua quæſivit, utrum clericus b abſens gratiâ ſtudiorum de eccleſiaſtico beneficio poſſit inveſtiri; & utrum ſi rapta puella, & in alienam delata diœceſim, in Eccleſiæ facie conſenſerit in raptorem, matrimonium hujuſmodi legitimum ſit habendum. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod & clericus abſens per alium, vel alius magis per ipſum pro eo poteſt de beneficio inveſtiri: & rapta puella legitimè contrahet cum raptore, ſi prior diſſenſio tranſeat poſtmodum in conſenſum; & quod antè diſplicuerit, tandem incipiat complacere, dummodo ad contrahendum ſint legitimæ perſonæ.

NOTÆ.

a *Glaſconienſi.*) Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. in hac ſexta legitur *Saronenſi*; ſed rectè Antonius Auguſtinus in dicta tertia collectione ad marginem emendat *Cracovienſi*, de qua diœceſi egi *in cap.* 11.

b *Abſens per alium.*) Hæc verba extant *in cap. accedens, de prabendis*, ut jam notavi.

COMMENTARIUM.

I. *Concluſio traditur, & probatur.* Ex his duabus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Rapta poteſt contrahere matrimonium cum raptore, ubi datur libera facultas in contrahendo.* Probant eam textus in canone 66. Apoſt. Concil. Meldenſe *can.* 64. ibi: *Raptores virginum, & viduarum, qui etiam poſtea voluntate parentum eas quaſi deſponſantes ſub dotalitii nomine in conjugium duxerunt, publica pœnitentia ſubigantur, & poſt publicam pœnitentiam, prout praviderit Epiſcopus peractam, ne in pejus corruant, iterum convenientes, de cætero eleemoſynis, & cæteris quibuſque religioſa, & ſalutifera converſationis actionibus inſervire procurent uſquequo ab opere conjugali ex conſenſu ſe valeant abſtinere.* Concil. Romanum ſub Zacharia *can.* 4 ubi excommunicatur raptor, niſi raptam deſponſatam habuerit. Nicolaus I. *epiſt.* 40. Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 6. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti è Barboſa Baſilius Legion. *lib.* 7. *de matrim. cap. final.* Didacus Perez *in l.* 2. *tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* Grotius *in flor. ſparſ. ad tit. Cod. de rapt. virginum.* Balſamon *in can.* 30. *ſancti Baſilii ad Amphiloch.* Borrel. *tom.* 3. *deciſ. tit.* 1. *num* 567. Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 2. *cap.* 16. Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit* 21. *cap.* 14 & *lib.* 4. *tit.* 4. *cap.* 6. & *in cap* 1. *de ſponſal. num.* 79. Savarus *in notis ad Sidonium lib* 5. *epiſt.* 19. Acoſta *in §. ſi arbitratu*, *num.* 4. *fol.* 145. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 334. Dartis *in* 27. *quaſt.* 2. Azor. 1. *part. inſtit. lib.* 5. *cap.* 29. Trulleneh. *de matrim. cap.* 9. *dub.* 17. Leander *eod. tractatu, diſput.* 22. *quaſt.* 3. Hurtado *eod tract. diſp.* 23. Zypæus *in reſponſ. ad tit. de ſponſal.* Tondutus *reſol. canonic. cap.* 117. Foroer. *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 5. Arnaldus *de juriſdict. part.* 4. *tit.* 4. *cap.* 1. & 2. Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 94. *cum quatuor ſequent.* Moraliſtæ de impedimentis matrimonii ſcribentes, Villaroël. *part.* 1. *regim. eccleſ. quaſt* 9. *art.* 4.

2. *Impugnatur tradita aſſertio* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Si matrimonium inter raptorem, & raptam permittatur, exempli impunitate publicis moribus officitur; nec niſi pluris eſt apud nos pudoris privati ratio, quàm diſciplina morum, ejuſmodi concubitu matrimonii honorem dedecorari patiemur, argumento legis *poſtliminium* 19. §. *filius*, *l.* 3. *Cod. de primipil. lib.* 12. quia nec ſequens conſenſus contractam antea maculam ſic delere poteſt, quin litura maneat; ideoque Imperator *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. de raptu ſanctimon.* jubet neminem ſibi ex poſteriore conſenſu raptæ blandiri, *l.* 1. *eod. Cod. de raptu virginum*, ubi Gothofr. & Juſtinianus ejuſmodi conjugia, nec intervenientes quidem parentum, raptumque conſenſu valere voluit, *l. unic.* §. & *ſiquidem*, *Cod. de raptu virginum*, *novel.* 143. & 150. Quarum conſtitutionum mentio fit *in cap. cùm ſecundùm, de hæretic. in* 6. Et edicto Theodorici ſi conſentiat rapta raptori pariter occiditur. Idem apud Wiſigothos cautum legimus *in l.* 1. *tit* 3 *in l.* 14. *titul.* 4. *lib.* 3. *Wiſigoth.* Lege etiam Caroli Magni *lib.* 7. *capit.* 311. vetatur fœminam ducere, qui eam rapuit, vel ſeduxit, ac præterea multam ſolvere tenetur. Ejuſdem Caroli Magni temporibus raptor, qui ſub lege Romana viveret, morte puniebatur, & variis Eccleſiæ canonibus matrimonium inter raptorem & raptam celebratum nullum eſſe cautum legimus *in cap. de puellis*, *cap. placuit*, *cap. ſi autem* 10. 36. *quaſt.* 2. Concil. Meldenſe *can.* 66. 67. & 68. Troſleian. *can.* 8. & teſtatur Carnot. *epiſt.* 16. Igitur non rectè in præſenti textu affirmatur, matrimonium inter raptam, & raptorem conſiſtere poſſe, contra jus ita receptum. Unde Treutlerus *volum.* 2. *diſput.* 6. *de nupt. ad finem*, auſus fuit hæc verba proferre: *Coronidis loco ſit, peſſimo exemplo à poſterioribus canonibus permitti, ut raptor cum rapta liberè poſſit contrahere matrimonium; quod enim in l. unic. Cod. de raptu virgin. cap. placuit, cap. de puellis* 36. *qu.* 2. *contra ſtatuitur, id juſtiſſimam rationem habuit jure divino, & humano ſuffultam, contra quam non potuit, nec debuit aliud jus induci in cap. final. de rapt.*

3. *De raptu perſonarum.* Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio pro cujus expoſitione ſciendum eſt, verbum rapere commune eſſe & ad res, & ad perſonas; nam qui perſonam rapit, raptor dicitur, *l. ſi quis ex domo. ff. de furtis*: & qui perſonam abducit, propriè raptum committit, *l. ſi quis non dicam, Cod. de Epiſcop. & clericis.* Is enim committit raptum, qui de loco ad locum per vim mulierem amovet libidinis causâ, *c. lex illa*, *verſ. Raptus*, 33. *q.* 1. *d. l. ſi quis non dicam*: ideoque in præſenti rubrica non

non ſolum agitur de prædonibus, & latronibus, ſed etiam de impuris hominibus vim fœminis inferentibus, qui prædonibus ſimiles ſunt. unde & furtum facere dicuntur *in cap. placuit 36. quæſt. 2.* in Synodo Romana ſub Gregorio II. *can* 11. ibi: *Si quis virginem, niſi deſponſaverit, furatus fuerit in uxorem, vel conſentiens ei, anathema ſit.* Synodus Romana ſub Zacharia *can. 7.* ibi: *Si quis temerario auſu præſumpſerit virginem, aut viduam furari in uxorem, præter ſi deſponſatam habuerit, anathema ſit.* Et hoc crimen furtum dicitur à Virgilio *lib. 6. Æneid.*

———Suppoſita furto
Paſiphae.

Furtum enim fit pudoris, & caſtitatis in virginibus, quæ ideo depudiari dicebantur à Saberio apud Gellium *lib. 6. noctium, cap. 7.* & nulla atrocior injuria fœminis poteſt inferri, quàm quæ pudicitiam aggreditur, eo quod pudicitia illa nunquam reparetur, ut ait D. Hieronymus *in epiſt. 22. ad Euſtochium*: & Ovidius *epiſt. 5.*

———Nulla reparabilis arte
Læſa pudicitia.

Hinc exponenda eſt quæſtio ſatis vexata apud Interpretes, an mulier rapta dicatur, quæ non eſt abducta de loco ad locum, ſed in cubiculo, aut alio loco ſola deprehenſa, oppreſſa, & violata fuit. Et tunc raptum non committi, immò etſi puella per paſſus aliquot abducta, ſtuprique causâ protracta fuerit, pœnis raptus oppreſſorem non teneri, docuerunt Tiberius Decianus *lib. 8. tract. crimin. cap. 7. num. 34.* Farinac. *in praxi, quæſt. 145. num. 69.* Jul. Clarus *§. raptus, in princip.* Boſſius *in praxi, tit. de raptu mulier. num. 3.* Petrus Greg. *lib. 36. ſyntag. cap. 33. num. 1.* Quæ ſententia firmatur ſequentibus juris principiis. Primò, quia quemadmodum vi bonorum raptorum non tenetur, niſi qui violenter res eripuit, & abduxit, *l. 2. §. ſi publicanus, cum ſequent. ff. de vi bonor. rapter. l. 4. ff. ne quis eum, qui in jus vocatus*; ita nec raptus accuſari poterit, niſi qui perſonam violenter abduxit: & ſicut abduxiſſe non dicitur, qui in eodem loco hominem retinuit, *dict. lib. 4. l. 3. Cod ad leg. Jul. de vi*: ita nec rapuiſſe mulierem dici poteſt, qui in loco ſolam deprehenſam vi compreſſit. Secundò quia in jure ſemper ſeparatur ſtuprum per vim factum à raptu, *l. 3. & 5 ff. ad leg. Jul. de vi privat.* & in legibus Wiſigoth. *lib. 3. tit. 3. & 4.* Igitur quia ad raptum deſideratur abductio, ſeu amotio de loco in locum. Contrariam ſententiam tenuerunt Rebuffus *in l. Marcellus, verbo rapere, ff. de V. S.* Antun. Matthæus *de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 4. c. 4.* Pro qua ſententia faciunt textus *in cap. final. 39. q. 2.* ubi is appellatur raptor, qui per vim virginem ſtupravit, & *in c. de raptoribus, eadem quæſtione*, traditur raptum dupliciter fieri, vel cùm ipſa mulier rapitur, & cùm flos virginitatis violenter eripitur: quare licèt mulier de loco in locum non amoveatur, ſed retineatur ubi deprehenſa eſt; raptus tamen committitur, quoniam pudicitia ei eripitur. Tandem quia quidquid vi eripitur, rapi dicitur, *l. ſi eximendi, ff. ne quis eum qui in jus vocatus, l. 3. §. non ſolùm, ff. de incend. ruin.* ex Seneca, & Quintiliano probat Ant. Matthæus *ubi proximè.* In quo interpretum diſſidio verius credo, hoc caſu raptum virginitatis, non verò virginis committi; & ita oppreſſorem puellæ non teneri pœnis raptus, præcipuè ſi virgo non erat in poteſtate parentum, ſed ſui juris.

4 Deinde ſciendum eſt, ad raptum committendum vim deſiderari, *cap. lex illa, verſ. raptus, 36. quæſt. 1.* idque ipſius verbi proprietas poſtulat, cùm rapi ſolùm dicatur, quod vi eripitur, *dict. l. ſi eximendi, l. 3. §. non ſolùm, ff. ad leg. Jul. de vi.* Unde ſi fœmina conſentiens abducatur, quia nulla vis committitur, raptus non datur, *cap. cùm cauſa, hoc tit.* Quod procedit quando inter eos præceſſit tractatus matrimonii, etſi jure civili adhuc hoc caſu raptum committi certum ſit, & probat Ant. Matthæus *ubi ſupra.* Quare etiam conſentiente filiafamilias, eam rapiens punitur pœnâ mortis, ut contra Decianum tenent Cevallos *quæſt. 596. num. 33.* Peguera *deciſ. 40. & 43.* Farinac. *q. 145. à num 34.* Sanchez *de matrim. diſput. 12 lib. 7. num. 23.* Giurba *conſil. 2. num. 50.* Salgado *de regia protect. part. 3. cap. 14. num. 38.* Inde etiam infertur, multò fortiùs raptum committi ubi ſuaſionibus, donis, aut aliis amatoriis artibus mulier viro conſenſit, habent enim vim perſuaſoria verba, *l. 1. §. perſuadere, ff. de ſervo corrupto l. 3. §. ſi quis volentem, ff. de libero homine exhib. l. penult. Cod. de apoſt.* probat Balſamon *in can. 30. Sancti Baſilii ad Amphilochium*: & quia in dubio mulier ſemper præſumitur ſeducta blanditiis, & ſuaſionibus viri, *l. unic. Cod. de raptu virg.* Baldus *in l. raptores, C. de epiſc. & cler.* Decianus *lib. 8. c. 13. nu. 13.* & *part. 7. num. 7.* Gomez *in l. 80. Tauri nu. 5.* Paz *in l 74. ſtyli*, Gutierrez *canonic. c. 37. à num. 21.* Azevedus *in l. 2. tit. 13. lib. 8. num. 38.* Vela *de delictis cap. 37.* Ideo hoc caſu raptor probare debet ipſam ultrò conſenſiſſe; quod difficile eſt, niſi ipſa fateatur, ut poſt Maſcardum, & Boſſium probat Vela *de delictis cap. 29. num. 9.* Inde etiam deducitur fœminam rapientem virum, raptum committere, pœniſque raptus teneri, ut probant Gomez. *in l. 80. Tauri, num. 37.* Vela *dict. cap. 29. n. 9.* Ant. Matthæus *d. cap. 2. nu. 1.* Et ſanè ſi mulier raptori opem ferens capite punitur, *l. unic. §. pœnas, Cod. de raptu virgin.* utique multò magis capite punienda erit, ſi ipſa virum rapuerit. Nec obſtat in pœnalibus, & odioſis verbum maſculini generis fœminam non comprehendere; nam ſi crimen tale ſit, quod in fœminam cadat, fœminæ quoque continentur, ut contingit in edicto de albo corrupto, *l. ſi quis id quod 7. §. 1. ff. de juriſdict.* in lege Aquilia, *l. 2. l. item ſi obſtetrix 9. ff. ad leg. Aquil.* in Syllaniano, *l 1. §. juſtè,* & *§. impubes, ff. ad Syllan.* facit Cicero *in orat. pro Cluentio*, ibi: *Ubi omnes mortales lex obligat, ita loquitur: Qui venenum malum fecerit, omnes viri, mulieres, liberi in judicium vocantur.* Etſi contrariam ſententiam tenuerint Menochius, Jul. Clarus, & Farinac. Et plures fœminas hoc commiſiſſe crimen refert Tiraquel. *in ll. connub. in l. 9. num. 112.*

De muliere raptus conſentiente.

Delictum hoc raptus virginis ſeveriſſimè punitur, tam per leges, quàm per ſacros canones. Jure civili ſi raptores in ipſo raptu deprehendentur, poſſunt impunè occidi propria auctoritate à propinquis, vel cognatis ipſius raptæ, *l. unic. verſ. Ne igitur Cod. de rapt. virgin.* quæ pœna imponitur etiam illis, qui auxilium raptori præbuerunt. & raptor accuſatus, aut convictus ultimo ſupplicio afficiendus eſt, nullâ habitâ diſtinctione ejus conditionis, ſeu qualitatis, *ex dict. l unic. l ſi quis non dicam, l. raptores, Cod. de Epiſc. & cleric. l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad leg Jul de vi, §. item lex Julia de vi, Inſtit de public. judic. l. 3. 4. 6. & 7. C. Theodoſ. de indulg crim.* Phocius *in nomocan. tit. 9. cap. 30.* Savar. *ad Sid. 5. epiſt. 10.* Bona quoque ejus, licèt regulariter aliàs damnati ad mortem fiſco ap- 5.

De pœnis raptorum.

Digitized by Google

plicentur, *authent. bona, Cod. de bonis proſcrip.* & olim applicarentur in hoc caſu, *l. ſi quis dicatam, Cod. de raptu virgin. in Theodoſ.* Marinis *lib. 1. reſol. cap.* 301. ad ipſam tamen raptam ſpectant, ſi ingenus eſt, *dict. l. unic. verſ. & ſi quidem*, §. 5. Papinianus *tit.* 10. *reſponſ.* Jure noſtro Hiſpano antiquo raptores ſi raptam cognoviſſent, ultimo ſupplicio plectebantur; ſi autem copula non ſequebatur, mulctâ pecuniariâ puniebantur pro æqualibus applicanda fiſco, & raptæ, *l. 1. 2. & 3. tit. 10. lib. 4. fori.* Lege paritæ contra raptores, & eorum fautores ſtatuta eſt pœna mortis, & bona applicantur raptæ, niſi contrahat cum raptore; quia tunc applicantur fiſco, *l. 3. tit. 20. partit.* 7. quæ pœna in ſolo conatu ad actus externos deducto locum habet, licèt non perficiatur raptus, *l. 2. tit. 31. part.* 7. Quod ſi raptus committatur in eremo, eſt caſus vulgò *de la hermandat*; & ideo puniunt pœnâ ſagittæ, *l. 2. tit. 13. lib. 4. recopil.* Jure Canonico raptus punitur pœna depoſitionis in clericos, excommunicationis in laïcos, qui & ſervire jubentur patri puellæ, *cap. de raptoribus*, cum aliis, *36. quæſt.* 2. Concil. Meldenſe *can.* 66. ibi: *Qui deinceps rapere virgines, vel viduas præſumpſerint, ſecundùm Synodalem B. Gregorii definitionem, ipſi & complices eorum anathematizentur, & raptores ſine ſpe conjugii perpetuò maneant.* Chalcedon. *act.* 11 *can.* 27. Aurelian. 4. *can.* 12. Roman. 1. ſub Gregorio II. *can.* 10. & 11. Sexta Synodus Trul. *can.* 92. Wormac. *can.* 77. Metenſis *can.* 7. Ipſi raptores, ac eorum filii manent infames, ac inhabiles ad dignitates eccleſiaſticas: Concil. Aurel. 1. *can.* 4. Alexander. III. poſt Concil. Lateran. *part. 6. cap.* 4. Tridentin *ſeſſ. 24 de reform. cap.* 6.

6. His ſuppoſitis ut ad matrimonium permittendum, vel non, inter raptorem & raptam deveniamus, ſciendum eſt, tam apud juris conditores, quàm oratores controverſum fuiſſe, utrum puella rapta volentibus ita parentibus, raptoris contubernium ſequi poſſit, ut conſtat ex Quintiliano *declamat.* 261. 262. 270. 276. 280. 286. Seneca *lib.* 1. *declamat.* 5. & *lib. 7. declamat.* 8. & raptam raptori nubere poſſe, vel ex lege Dei relata *Exodi cap.* 22. & *in collat. legum Moſaic. tit.* 4. *de adult.* & ex *can.* 67. *Apoſt.* D. Hieronym. relato *in cap. tria legitima 36. quæſt.* 1. D. Ambroſio *in apolog. David, cum ſequent.* Carnot. *epiſt.* 16. docuerunt Balſam. *in dict. can.* 67. Savar. *ad Sidon. lib. 5. epiſt. 19. ad fin.* Et jure Attico non ſolùm matrimonium inter eos permittebatur, verùm & injungebatur lege ita expreſſa: *Raptor virginem, quam vitiavit, ducito.* Quam laudant Syrianus, & Marcellinus *in Hermogenem*, Plautus *in Aulular.*

Traditur decidendi ratio, & diſſolvitur difficultas,

> *Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut natam tuam,*
> *Ut mihi ignoſcas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent.*

Terentius *in Adelphis, actu 4. ſc.* 7.

> D. *O ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias*
> *Agere: hoc peccatum in virginem eſt civem.*
> M. *Scio.*
> D. *Oho ſcis, & patere?* M. *Quidni patiar?*
> D. *Dic mihi,*
> *Non clamas? Non inſanis?* M. *Non* D. *Malim quidem:*
> *Puer natus eſt.* M. *Dii bene fortant.* D. *Virgo nihil habet.*
> M. *Audivi.* D. *Et ducenda indotata eſt?* M. *Si licet.*

Ut autem duceret raptam, qui rapuerat, exorare neceſſe habebat patrem virginis, ut ſibi deſponderet, daretque. Hinc apud eundem Plautum Lyconides adoleſcens de nuptiis Phedriæ Euclionem illius patrem appellat his verbis:

> *Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut natam tuam,*
> *Ut mihi ignoſcas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent.*

Exorandus quoque à raptore pater, ut nuptiis auctor ſit: quare Mitio ex hoc more apud Terentium ne Æſchinum metu amittendæ puellæ excruciet diutiùs, non appellatus ab eo de nuptiis, ultrò exoratum ſe oſtendit.

> *In qua civitate tandem te arbitrare vivere?*
> *Virginem vitiaſti, quam te jus non fuerat tangere.*
> ——*At poſtquam id evenit, cedo.*
> *Nunquid circumſpectè, aut nunquid tutè*
> *Quid fieret? Si teipſum mihi puduit dicere,*
> *Bono animo es: duces uxorem hanc.*

Verùm ſi pretium accepiſſet, ſive virgo, ſive mater illius ab adoleſcente, qui compreſſerat, leges non cogebant eam in uxorem ducere, ut colligitur ex his Terentianæ ſoſtratæ verbia *in Eunucho*.

> *Peior res loco non poteſt eſſe, quàm in hoc, quo nunc ſita eſt.*
> *Primum indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat*
> *Periit: pro virgine dari nuptui non poteſt: hoc reliquum eſt,*
> *Si inficias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quem amiſerat.*
> *Poſtremò quando ego conſcia miſſam à me culpam hanc procul eſſe. nec*
> *Pretium, neque rem ullam intereſſe illam aut me indignam experiar Geta.*

Et *lib. 60. Baſilicon, tit.* 37. ibi: *Si quis cum virgine conſentiente rem habuerit inſciis parentibus, re comperta nuptia jure contrahentur, modò raptoris ac parentum conſenſus accedat.* Byzantiorum quoque ſtatutum refert Achilles Statius *lib. 2. de Clitophont. & Leucip. amoribus*; quod nullam aliam raptori pœnam infligebat præter virginis raptæ in uxorem ducendi neceſſitatem: ſed jure civili noviori omnino matrimonium inter raptorem, & raptam prohibitum fuit, ut probavi ſupra in dubitandi ratione. Jure autem Pontificio nullâ lege Eccleſiæ generali, aut univerſali prohibitum fuit matrimonium inter raptorem & raptam, niſi conſenſus voluntarius defuiſſet, propterea quod conſenſus ſequens ruinam omnem, & damnum videatur reparare, *cap. tria 36. quæſt.* 2. & eorum qui injuriam acceperunt adhibito conſenſu lenitur dolor, & quaſi diſſimulatione aboletur injuria, *l. non ſolum* 11. §. 1. *ff. de injuriis*: Sidonius Apollin. *lib. 5. epiſt.* 19. ibi: *Nam meam hæc ſola, ſeu compoſitio, ſeu ſatisfactio, vel non mediocriter contumeliam emendat, qui tuis votis, ac amicitiis hoc acquieſco, ſi laxas libertas maritum, ne conſtringas pœna raptorem.* Et ita nec raptæ quidem nomen habere poſſe, quæ nupta eſt, ait Quintilianus *declamat.* 280. & D. Auguſtin. *de bono conjugali*, nuptias ait poſſe fieri ex malè conjunctis honeſto placito conſequente. Unde rectè in præſenti docetur, inter raptorem & raptam legitimo accedente conſenſu matrimonium licitè contrahi, etſi aliquibus legibus ſpecialium provinciarum tale matrimonium damnetur, ut in Synodo Regiaticina, ut vulgò citatur, cùm ſit Ticinenſis in urbe regia Ticino celebrata ſub Leone IV. *can.* 10. ibi: *Quæ verò vel vidua, vel adhuc*

ſponſa

ſponſæ non fuerunt, & abſque ipſarum, & parentum voluntate rapiuntur, nihilominus vel parentibus, vel propinquis reſtituantur, & aliis, ſi voluerint, nubant: nam ipſorum, à quibus raptæ ſunt, legitimæ demùm uxores nullatenus eſſe poſſunt. Concil. Meldenſe *can.* 67. *Qui ſanctimoniales, virgines, vel viduas rapiunt, & progreſſu etiam criminis in conjugium ſumunt, publica pœnitentiæ juxta modum, quem previderit Epiſcopus, ſubigantur: ipſa verè locis congruis pœnitentiæ retrudantur, & ad habitum religionis redire cogantur: uterq; autem ſine ulla ſpe uxoriæ copulationis perenniter maneat.* Quibus Patribus placuit conſtitutio Juſtiniani relata *in l. ult. Cod. de rapt. virg.* juxta quam juris civilis, & canonici diſtinctionem, nec non canonum generalium, & provincialium differentiam accipiendi ſunt textus ſuprà pro dubitandi ratione adducti. Noviſſimè in Concilio Trid. *dict. ſeſſ.* 24. *c.* 6. decernitur, non conſiſtere matrimonium inter raptorem & raptam niſi ea ponatur in loco tuto extra poteſtatem raptoris. Quod decretum non procedit in fœmina rapiente virum, quia lex Synodalis ſolùm loquitur de raptore, & rapta. Ita docent Sanchez *lib.* 7. *de matrim. diſput.* 12. *num.* 25. Farin. *in praxi, quæſt.* 145. *num.* 45. Bonac. *quæſt.* 4. *de matrim. punct.* 18. etſi contrarium teneant Henriquez. *lib.* 12. *ſumma, cap.* 14. *num.* 4. Gutierrez *de matrim. cap.* 88. Similiter ſi quis rapiat fœminam volentem & conſentientem raptui, etſi poſtea renuat, Leſſius *lib.* 4. *de juſt. cap.* 3. *dubit.* 9. *num.* 70. Martinus Perez *de matrim. diſput.* 38. *ſect.* 4. etſi contrarium teneant Sà *verbo Matrimonium, num.* 9. Toletus *lib.* 7. *ſumma, cap.* 18. Candidus *diſquiſit.* 28. *art.* 14. *dub.* 2. Similiter decretum illud locum non habet, ſi quis rapiat ſponſam ſuam de futuro. Sanchez. *ſupra num.* 5. alia plura de hoc crimine cumularunt Seſſe, & Anſaldus *ubi ſuprà.*

TITULUS XVIII.

De furtis.

CAPUT I.

In [a] *Exodo.*

Qui furatur [b] hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ morte moriatur.

NOTÆ.

a *Exodo.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & verba hæc repetiuntur *in cap.* 21. *Exodi.* Ad hujus inſcriptionis illuſtrationem repetenda ſunt quæ adduxi *in cap.* 1. *ſuprà, de adulteriis.*

1. b *Hominem.*) liberum videlicet; nam ſervus in jure homo non dicitur, ſiquidem quadrupedibus æquiparatur, *l. Ædiles* 38. §. 1. & 2. *ff. de ædilit. edict. l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit.* Artemidorus *lib.* 1. *Oneirocriticon, cap.* 39. *Canis, aut equi, aut aſini, aut alicujus aliorum quadrupedum, aut volucrum caput pro ſuo habere ſibi videri; ſi quidem quadrupedis fuerit, ſervientem, & ærumnas ſignificat.* Illuſtrat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 3.

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.* Ex hoc textu ſequens communiter venit diſputanda aſſertio: *Qui furatur hominem, & vendit, ultimo ſupplicio afficiendus eſt.* Probant eam textus in *cap.* 24. *Deuteron.* ibi: *Si deprehenſus fuerit homo ſolicitans fratrem ſuum de filiis Iſrael, & vendito eo acceperit pretium, interficietur, ut auferas malum de medio tui.* Concil. Palentin anno 1322. *Execrabilem quorundam Chriſtianorum abuſum, quo nonnulli Chriſtianos rapiunt, vel furantur, & eos Sarracenis vendunt, aut aliè quomodocunq; trahunt, abhorrentes, ſtatuimus, ut nullus Chriſtianus prædicta exercere audeat.* Ex *l. lege, l. frequens, l. final. ff. ad leg. Flaviam de plag. l. final. Cod. eod. tit.* §. *antepenult. Inſtit. de public. jud.* Faciunt de jure Regio textus *in l.* 1. & 2. *tit.* 14. *lib.* 4. *l.* 1. & 2. *tit.* 3. *lib.* 7. *fori l.* 22. *tit.* 14. *partit.* 7. *l.* 80. *ſtyli.* Illuſtrant Connanus *lib.* 1. *comment. c.* 9. *num.* 10. Corraſius *in l. congruit, num.* 9. *ff. de officio Præſid.* Balduinus, Pichardus & alii Inſtitutarii *in dict.* §. *antepenult.* Pitheus *in collat. legum Moſaic. tit.* 14. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 10. *cap* 8. & *lib.* 36. *ſyntag. c.* 31. Mancinus *de triplici jur. collat.* Duarenus *lib.* 2. *diſp. cap* 20. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *c.* 7. Salmut. *ad Pancirol. lib* 1. *tit.* 3. D. Nicolaus *de Caſtro in l. unic Cod. de gladiat. n.* 7. Antonius Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 12.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Homo liber naturali ratione, & jure à commercio exemptus eſt, *l. in exemptione* 36. §. *omnium* 1. *de contrahend. emption.* ut rectè docuit Cujac. *in l.* 4. *eod. tit.* Abhorret enim à naturali hominum dignitate, ut ſit homo meræ alterius hominis permuteturque aliis mercibus, aut comparetur pecuniâ is, cujus gratiâ pecunia inventa fuit, cæteraque fuerunt comparata, quæ humanis uſibus poſſunt deſervire, ut in ſimili caſu Conſulti loquuntur *in l.* 68 *de uſufructu, l. in pecudum* 28. *de uſuris, l. juſtiſſimè* 44 *de ædilit. edicto,* §. *in pecudum, Inſtit de rer. diviſ.* Cicero enim ex ſententia Chryſippi Stoici ſapientiæ Principis agnovit hominum causâ omnia nata fuiſſe, *lib.* 3. *de finibus:* & Ovidius ingenioſè *lib.* 1. *Metamorph. verſu* 76. cecinit, natum hominem fuiſſe ut poſſet inter cætera dominari: & Divinus Vates *Pſalmo* 8. 3. *Impugnatur tradita aſſertio.*

me 8. *verſu* 8. *&* 9. omnia ſubjecta eſſe illius pedibus. Quod expreſſit rectè, & cum dignitate verborum, ex nuperis Florentious Eſeonohovins *emblem.* 1. *morali*, ibi: *Ad hoc illud cæleſte animal ſumus, quod divina in terris providentia quandam quaſi repræſentat in ſe imaginem, ſagaces, multiplices, acuti, memores, plena rationis, & conſilii, deniq; præclarâ quadam conditione generati, nimirum ut cæteris animalibus imperemus.* Hactenus ille. Unde & natos eſſe homines liberrimos, & ut animantia ſubjiciant, ipſi verò nulli ſubjiciantur, philoſophatur Jacob. Vander. Græſtus *de jure publico, ad legem non dubito, de captivis, cap.* 6. *ex num.* 1. Efficit ergo, ne homo liber commercio ſubjiciatur humanæ dignitatis conditio, quam ex multis utriuſque eruditionis teſtimoniis extollunt Vazquez Menchaca *lib.* 2. *Illuſtrium, cap.* 82. *n.* 13. Amaya *lib.* 3. *obſer. cap.* 1. §. 1. *num.* 3. *& ſequent.* Carranza *in ſua erudita diſput. de partu, cap.* 3. *ex num.* 2. & Amicus meus D. Martinus de Saravia *in diſp. de humanæ naturæ dignitate, nu.* 3. *&* 11. aliis laudatis. Ex his conſtat hominem liberum vendi non poſſe, *l. bona* 22. §. 1. *ad S.C. Vellejanum. l. ſed Celſus* 6. *l. ſi cui emptione* 34. §. 1. *de contrahend. emption. l. continuus* 137. §. *cum quis* 6. *hoc tit.* nec in ſtipulationem deduci, *l.* 1. §. *id quod, de oblig. & action. l. liber homo* 130. §. *idem juris* 2. *Inſtit. de inutil. continuus* 137. *cùm quis, hoc. tit.* nec poſſideri, *l. ſi quis liberum* 20. *de prehbat. l. cùm heredes* 2. §. *ult. l. univerſa*, §. 1. *de acquir. poſſeſſ.* nec uſucapi, *l. uſucapionem* 9. *de uſucap.* §. *ſed aliquando, inſtit. eod. tit. l. ult. Cod. de longi temporis præſcrip. quæ pro libertate*, nec inter hæres dividi, *l. quadam* 41. *ff. famil erciſcund. l. ult de jurepatron.* nec vindicari, *l.* 1. §. *per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conventionaliter obligari, *l.* 1. *de patribus qui fil. diſtraxerunt, l. ob æs alienum, C. de oblig. & action. l. per filios* 6. *Cod. quæ res pignori, cap.* 2. *extra de pign.* Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æſtimationem recipere, quia nec pretium capit, *l.* 1. §. *ſed cùm homo, l. ult. ff. de his qui dejecerunt, vel effuderunt, l.* 3. *ff. ſi quadrupes feciſſe pauperiem dicatur, l.* 2. §. *cùm in eadem, ff. ad leg. Rhodiam de jactu.* Ergo malè in præſenti docetur, in hominem liberum furtum cedere, & ipſum vendi poſſe, præcipuè cùm ad furtum committendum neceſſe ſit, ut res contrectetur invito domino: ſed nullus eſt dominus liberi hominis, quo invito ipſe contrectari poſſit: ergo in eo furtum dari non valet. Deinde etſi admitteremus furtum dari propriè in homine libero, non ideo pœna mortis imponenda erat eo caſu: tum quia pro furto etiam manifeſto pœna capitalis non imponitur, ut dicemus infrà *in cap. final.* tum quia Eccleſia nunquam conſuevit pœnam mortis infligere, *cap. inter* 6. 33. *qu* 2. ibi: *Gladium non habet, ſed vivificat.* Textus ab ſpecie *in cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat.* probavi *in cap. ſententiam, ne clerici vel monachi.* Ergo non rectè in præſenti imponitur ultimum ſupplicium pro furto liberi hominis, ſeu plagio. Augetur hæc difficultas *ex cap. in Archiepiſcopatu, de raptoribus*, ubi cùm agatur de Sarracenis, qui mulieres Chriſtianas, & pueros rapiebant, eis abuterentur, ſtatuit Alexander III. eos pecuniâ eſſe mulctandos, aut verberibus afficiendos, eâ moderatione adhibitâ, ut flagella in vindictam ſanguinis non tranſeant, aliàs ſi ita gravis exceſſus fuerit, ut mors, vel membri mutilatio ſequi debeat, talis vindicta regiæ poteſtati reſervetur. Igitur quia ob furtum liberi hominis non poteſt pœna capitalis injungi.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, furti nomen alios deducere à fraude, alios à ferendo; alios tandem à furvo, ſive nigro, eo quod per obſcuras noctes opportuna ſit ejus delicti perpetratio, ut inquit Nonius ex Varrone *lib* 4. & ad eam alludens Nazianzenus *orat.* 40. impudicitiæ opera appellavit noctis furta, quod furtivè, & in obſcuro admittantur. Alii tandem à Græca voce *fora*, furtum dictum eſſe contendunt, ut conſtat *ex l.* 1. *ff. de furtis, Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* Gel. *lib.* 1. *noctium, cap.* 18. Illuſtrant Bonif. & Farinac. *in tract. de furtis*, Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. ff de furtis.* Definitur autem à Theologis cum D. Thoma 22. *quæſt.* 66. *ar.* 3 *Occulta res aliena invito domino acceptio.* A Jureconſultis verò *in l.* 1. §. *final. ff. de furtis*, & *in* §. 1. *Inſtit. de obligat. quæ ex delicto*, dicitur *Contrectatio fraudulosa rei alienæ invito domino lucri faciendi causâ, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus, poſſeſſionisve; quod lege naturali prohibitum eſt admittere.* 4. *Furti etymon, definitio, & diviſio.*
Quæ definitio cum priori ſancti Thomæ convenit, & quamvis paulò longior videatur, furti tamen tum naturam, tum ejus omnes cauſas continet. Eam fusè & doctè explicant noviſſimè Gibalinus *tom* 2. *de negot. cap.* 9. *art.* 1. D. Joſephus de Reres *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 2. Antonius Matthæus *de crimin ad tit. de furt.* Dividitur autem ratione temporis in diurnum, & nocturnum, ut probavi *in c.* 2. *de homicid.* & ratione loci, nam ſi in balneis, aut aliis locis publicis admittatur, maximum cenſetur ab Ariſtotele *in problem. ſect.* 8. *quæſt.* 14. De furibus balneariis agunt Langleus *lib.* 8. *ſemeſter. cap.* 2. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 119. Ant. Matthæus *ad eundem tit.* Item ſi fiat in loco ſacro, etiam rei quæ ſacra non eſt, ſacrilegium committitur, ut probavi *in cap.* 20. *de foro compet.* Etiam dividitur furtum ratione objecti, ſive rei, quæ ſurripitur, in varias ſpecies, veluti ſi pecora ſubtrahantur, quod dicitur abigeatus, *l.* 1. *ff. de abigeis*, ubi Ant. Matthæus, Langleus *lib.* 8. *ſemeſtr. cap.* 1. Mancinus *de triplici jur. collat. cap.* 86. ſi res publica auferatur, dicitur peculatus, *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. pecul.* ubi plura Ant. Matthæus. Ad quam furti ſpeciem ſpectant textus *in l.* 9. *ff. ad leg. Corn. de falſis, l.* 7. *Cod. de jure fiſci, l.* 2. *C. ex quibus cauſis infam.* Tandem ſi homo liber ſurripiatur, dicitur plagium, de quo in præſenti agendum eſt.

Furtum ergo liberi hominis dicitur plagium, *l.* 1. §. *penult. l. ult. ff, ad leg. Flaviam de plag. l. quoniam, l. ſi quis ſervo* 12. *l. penult. Cod. eod. tit. l.* 12. *C. de ingenuis*: & ita appellatum eſt hoc delictum juxta D. Iſidorum relatum ab Alciato *lib.* 1. *parerg. c.* 47. à Græca voce *plagios*, quæ non ſolùm tranſversè, ſeu obliquè, verum etiam doloſè ſonat: inde plagiarii dicti, qui doloſè homines ſupprimunt: & eoſdem à veteribus Laveruas dictos, notavit Cujac. *ad tit. Cod. de lege Flavia.* Inde etiam translata eſt metaphora ad crimen plagii. Iis quoque jungendi, qui alienos filios mentales, libros inquam ab aliis compoſitos, ſibi ſupponunt per furtum, quod plagii pœnâ notari voluit Ptolom. apud Theoph. *tom.* 4. *de vit. l.* 4. *ſect.* 3. *c.* 6. De plagio leges Cornelia & Flavia latæ fuerunt. Corneliæ meminit Apuleius *lib.* 8. *metamorph.* ibi: *Crimen Corneliæ legis incurram, ſi civem Romanum pro ſervo vendidero.* Ubi per legem Corneliam nec illa, quæ de ſicariis, nec quæ de falſis, ſed quæ de plagio lata eſt, neceſſariò intelligi debet, quoniam venditio civis Romani plagium eſt, *dict. l. ad mutandum* 5. *De Plagio, & ejus pœnis.*

tandum 12. Cod. de ingen. manumiſſ. l. 2. C. ubi de crimin. Legis Flaviæ meminit Cicero pro Roſcio Amerino, ibi: De ſervis alienis contra legem Flaviam retentis plura dicenda ſunt. Etſi in eadem lege alia de ſervorum manumiſſione ſtatura eſſent, ut conſtat ex l. 1. & per tot. D. & Cod. ad leg. Flaviam: de qua lege accipiendus eſt Marcel. in l. ſi à milite 29. §. 1. ff. de teſtam. milit. pœna hujus delicti apud Athenienſes capitalis fuit, ut conſtat ex Xenophonte: probat Petitus ad jus Atticum lib. 6 tit. 5 Jure civili pœna pecuniaria olim fuit, ſed ea exſoleſcente pro delicti modo animadverti cœpit, & plerunque quidem in metallum plagiatii dabantur, l. ult. ff. ad leg. Flaviam. Ex conſtitutione verò Diocletiani, necnon Conſtantini ultimo ſupplicio afficiuntur, l. 7. & ult. Cod. eod. tit. in qua Conſtantini conſtitutione pro teneatur, legendum eſſe tenebatur, ut habetur in l. unic. Cod. Theodoſ. ad leg. Flaviam de plag. docuerunt Duarenus lib. 2. diſp. cap. 20. Solorzanus de Iure Indiar. lib. 2. cap. 7. Petrus Gregor. lib. 36. ſyntag. cap. 31. Caſtro in l. unic. Cod. de gladiat. nu. 7. I. Gothofr. in dict. l. unic. Jure noſtro regio ſpeciales pœnæ ſtaturæ ſunt in l. 1 & 2. tit. 14. l. 1. tit. 15. lib. 4. fori l. 22. tit. 14. partit. 7. nec ſolùm procedit, & committitur quando quis ſurripuit hominem, & vendit, verùm & quando donavit, & permutavit, vel in dotem dedit, l. 4. ff. ad leg. Flaviam: & in præſenti textu verbo Vendiderit, omnis contractus comprehenditur, argumento legis ſtatuliberi, §. Quintus ff. de ſtatulib. Et cum hac actione concurrit interdictum de libero hom. exhib. Nec alterum judicium alterum conſumit, quod regulare eſt, l. unic. C. quando civil. act. Paulus lib. 5. ſent. §. adverſus 14. ubi Cujacius.

7. Traditur decidendi ratio. His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis provenit ex gravitate hujus delicti; nam res ipſa ſurrepta grave furtum conſtituit, veluti ſi res ſacra, aut religioſa intercipiatur, l. 5. & 9. ff. ad leg. Iul. pecul. cum quis pecudes abegit, l. 1 & ult. ff. de abigeis, cùm quis ex aratris ſuratus eſt vomeres, aut quid aliud ad agriculturam pertinens, ex conſtitutione Frider. II. de ſtatu & conſuet. § agricultores. Et generaliter quoties res ablata magni fuit pretii, l. ſacrilegii 6. in princip. ff. ad leg. Iul. pecul. l. 4. §. 1. ff. de incend. & ruina, l. ſi is qui 31. §. ult. ff. de excuſat. tutor. l. aut facta 16. §. quantitas ff. de pœnis, l. 1. §. ſed & qui porcam, ff. de abigeis quare & qui liberos homines intercepit, aut ſuppreſſit, plagium committit, & ob tanti ſceleris atrocitatem ultimo ſupplicio afficitur: ſed ſi qui hominem liberum ſubduxit, non lucri faciendi animo fecit, nec illum alienavit, ſed penes ſe detinuit, ex plagio non tenetur, ut in caſibus relatis & deciſis in cap. 2. de præſumpt. cap. dilecti. de ordin. cognit. cap. unic. de injuriis, lib. 6.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa, nam licèt verum ſit, rem alienam eſſe oportere, ut furtum committatur, dict. l. 1. & rem alicujus propriam eſſe ut ſurripiatur, l. rectè 25. ff. de V. S. tamen cùm de furto agimus, rem alienam longiori modo accipimus, & rem, quæ in commercio non eſt, ut eſt homo liber; non enim tam ſignificamus rem ſubreptam eſſe alterius, quàm ſubripienti non eſſe propriam, ut ait Oſualdus lib 5 comment. cap. 29. litera S, Vel ut voluit Donel. lib. 15. comment. cap. 30. in princip. alienam rem dicimus, cujus modò poteſtas aliena eſt: unde ſi quis filiumfamilias, filiamve ſubripuerit, furti actione tenetur, l. cùm quis, §. cùm filius, l. filius 37. l. mater 38. ff. de furtis, §. interdum, Inſtit. de obligat. quæ ex delicto naſcuntur. Nec obſtat ſecunda difficultas, pro cujus ſolutione aliqui aſſeruerunt, verba illa moriatur, non de morte naturali, ſed de morte civili, hoc eſt excommunicatione, eſſe accipienda: nam in jure noſtro canonico per mortem excommunicationem accipimus, cap venerabilem, qui filii ſint legitimi: ubi Innocent. referens legem antiquam mortem corporalem inferentem, intelligit, quoad judicem eccleſiaſticum de excommunicationis ſententia; & ſic intelligunt DD. textus in cap. 10. de uſur. cap. 2. de majorit. & obed. ſecundum Abbatem, & Ananiam ibi. Sed verius eſt in præſenti legem eccleſiaſticam non condi, ſed tantum tranſcribi verba legis antiquæ: unde ea referenda ſunt ad judices ſæculares, non verò ad eccleſiaſticos, ut contingebat in lege antiqua. Compilata autem fuerunt hæc verba in jure Canonico, ut agnoſcant judices eccleſiaſtici, quàm acriter punire debent eos, qui plagium admittunt, ſed pœnis eccleſiaſticis, ita ut ad effuſionem ſanguinis non perveniatur, ut notavi in cap. ſententiam, ne clerici vel monachi.

8. Diſſolvitur dubitandi ratio.

CAPUT II.

Ex Concilio [a] Triburienſi.

FUres, & [b] latrones, ſi in furando, & deprædando occiduntur, [c] viſum eſt pro eis non orandum: ſi comprehenſi, aut vulnerati [d] presbytero, vel diacono confeſſi fuerint, communionem eis non negamus.

NOTÆ.

I. a TRiburienſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, ſub hoc tit. c. 4. & ex ipſo Concilio citant textum hunc Burchardus lib. 11. Decreti, cap. 59. Carnot. part. 14 Decreti, capit 123. Gratianus in cap. fures 13. quæſt. 2. & in ipſo Concilio Tribur. anni 845. can. 31. ita legitur: Si inventus fuerit quis furtum, aut rapinam exercere, & in ipſo diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præſumat orare aut eleemoſynam dare; & eleemoſyna pro eo data in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, ſed execrabilis ſordeſcat. B. Auguſtinus de talibus horribilem profert ſententiam dicens. Nemo te poſt mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluiſti. Refert Ant. Auguſtin. in epit. lib. 27. tit. 3. cap. 6. apud Carnotenſem autem dict. cap. 123. ita plenior conſtitutio refertur: Tranquillitatem ſanctæ Dei Eccleſiæ inquietari, & pacem fraternam infeſtari teſtantur fures, & latrones, qui ambulant inter nos ovina pelle obumbrati, ſed lupina mente recedunt alienati, ſæva mente res Eccleſiarum adducti rapientes, & gregem Dominicum ſpoliando lacerantes. De quibus Salvator in Evangelio commemorat: Qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ille fur eſt, & latro. Atque ſubjunxit: Fur non

non venit niſi ut furetur, & mactet, & perdat. Ubi quamvis hereticos, qui fidem furantur Eccleſiæ, deſignet; tamen inſequutione furum & latronum turbatam monſtrat pacem Eccleſiarum. De talibus Apoſtolus ad Philip. Videte canes, videte malos operarios. Canes vocavit, qui non habent verecundiam, malos operarios, qui nulla faciunt, quæ pietati conveniunt Et Dominus per Iſaiam Prophetam: Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam. Unde nos, quæ Dominus diligit diligentes, & quæ odit odio habentes, ſtatuimus, & judicamus, ut ſiquis poſt hæc Evangelia, & Apoſtolica, atque Prophetica verba, & diffinitionem pacatiſſimæ Synodi inventus fuerit furtum, aut rapinam exercere, & in ipſo diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præſumat orare aut eleemoſynam dare; & eleemoſyna pro eo data, in memoriam clericorum, nec pauperum veniat, ſed execrabilis ſordeſcat. B. Auguſtinus de talibus horribilem profert ſententiam dicens: Nemo te poſt mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluiſti. Si autem ille fur, vel latro vulneratus elabitur, & expectatione mortis deſperatus putatur, atque reconciliare ſe myſteriis ſacroſanctis habitu corporis, & voluntate pia mentis deprecatur, Deoque & ſacerdoti vitâ comite emendationem, & actum confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam.

2. b *Fures & latrones.*) Verba hæc ut diverſa ponuntur, aliàs ſuperfluò iterarentur, *l. ſi idem, C. de codicill.* Nam dictio, *&*, inter diverſa poni conſuevit, juxta rubricam, & Gloſſam ibi, *ff. de jur. & facti ignor.* quo modo etiam accipi debet textus *in cap. 2. de homicid.* ibi: *Interfeciſti furem & latronem.* Sed quæ ſit differentia inter furem, & latronem, examinant DD. hîc, quibus communiter placuit, furem dici, qui nocte; latronem, qui die furtum committit. Conſentiunt Socinus *in d. cap. 2. de homicid.* Bartolus *in auth. ſed novo, C. de ſervis fugit.* Sed verior ratio eſt, quod fur dicatur ille, qui domum aggreditur cum armis, & ſine eis, ut docent Abbas & Ananias *hic*; ſuadetur que ex dicta authentica *ſed novo jure*, ubi notavit Caſtrenſis *num. 10.* latro verò, qui aggreditur cum armis in domibus degentes, aut viatores. Farinac. *in praxi, quæſt. 116.* qui rectè inde docent, quod latro per vim furatur, fur ſine vi: unde in illis verbis noſtris textus, *comprehenſus, aut vulneratus*, primum ad fures, ſecundum ad latrones referri debet.

c *Viſum eſt.*) Formulam hanc Concilii expoſui in apparatu ad hæc commentaria.

3. d *Presbytero, vel Diacono.*) Sed poteſtas injungendi pœnitentiam, & audiendi confeſſiones tantùm competit Sacerdotibus, *cap. verbum 51. de pœnit. diſt. 1. cap. omnis, de pœnit. & remiſſ.* Trid. *ſeſſ. 14 de pœnit. c. 10.* non verò Diacono, qui poteſtatem clavium Eccleſiæ non habet *cap. benè quidem*, ubi gloſſ. *verbo Propter. 95. diſt.* Ergo non poterat in præſenti caſu fur, aut latro confitari peccata Diacono. Cui difficultati ut aliqui ſatisfaciant, aſſerunt verbum illud *Diacono*, non eſſe authenticum; ſiquidem non reperitur apud Gratianum *in dict. c. fures*: immò nec in ipſo Concilio, nec apud Carnot. & ideò vocem illam delendam eſſe putavit Ant. Auguſtin. *in notis ad 1. collect. Decret. in præſenti.* Sed omiſſâ hac ſolutione, & aliis traditis à Gloſſa & Abbate *in præſenti.* Sot. *in 4. diſt. 8. qu. 4. art. 1.* & Baſilius *de imped. matrim. c. 35. in parvis*, exiſtimant præſentem textum accipiendum eſſe de eo, qui erat in pœnitentia ſolenni, cujus reconciliatio, abſente Sacerdote ad Diaconum ſpectabat, & ſic de ſolenni reconciliatione, non de ſacramentali abſolutione, textum hunc eſſe accipiendum: quam ſolutionem ſequitur etiam Barboſa *in cap. verbum, 51. de pœnit. diſt. 1.* ut juxta eam accipiendus ſit D. Cyprianus *epiſt. 13.* ubi Sanctus reconciliationem ægris commiſit Diacono: & notavi jam *in can. 77. Concilii Illiber*, Sed hæc doctrina licèt vera ſit, tamen præſenti canoni minimè adaptatur: quare eâ omiſſâ veriùs credo, illa verba: *Presbytero, vel Diacono confeſſi fuerint*; ſignificare quod ſi fures, & latrones antequam decedant, comprehenſi, vel vulnerati dederint ſigna pœnitentiæ coram Presbytero, vel Diacono ad communionem admittantur, ita ut Presbyter, vel Diaconus, non tanquam abſolutionem impendentes, & confeſſionem audientes, ſed tanquam teſtes ſignorum pœnitentiæ adfuerint: & tunc verum eſt illis non denegari communionem, quam non accipio de Euchariſtia, ſed de communione eccleſiaſtica, juxta quam & oratur pro mortuis, & offertur ſacrificium juxta illud: *Cui communicamus vivo, & communicemus defuncto*; ut *in c. ſacris*, ubi probavi, *de ſepultur.* Quæ interpretatio ſuadetur ex priori hujus textus parte relata à Carnotenſi ſuprà, ubi proponunt PP. duo illa hominum genera, videlicet eos, qui in crimine comprehenſi occiduntur, nullis pœnitentiæ ſignis datis; & eos, qui ſignis exhibitis decedunt: illis negant communionem, oblationem, & orationem. Ergo eandem concedunt iſtis per illa verba: *Communionem eis non negamus.* Sed antequam hinc abeamus, exponendi ſunt textus *in cap. 1. de pœnit. diſt. 6.* in illis verbis: *Tanta eſt vis pœnitentiæ, ut ſi deeſt ſacerdos, confiteatur laico.* Et *in c. ſanctum, de conſecr. diſt. 4.* in quibus doceri videtur, deficiente ſacerdote poſſe peccata confiteri laïco; nam textus illi non ſunt accipiendi de confeſſione ſacramentali, ſed de confeſſione peccatorum facta coram laïco, non ad aſſequendum ſacramentum, ſed ad promerendas alias utilitates, videlicet ad majorem verecundiam, humilitatem, & ruborem, ad contritionem perfectam eliciendam, ut docuerunt Martha *de juriſdict. part. 2. cap. 14.* Covar. *in cap. alma, 1. part. § 11 num. 9. de ſent. excom. in 6.* Hæphtenus *in vita S. Bened. prolog. 18. §. 10.* Balboa *in cap. omnis, num. 69. de pœnit. & remiſſ.* niſi textus illos accipiamus juxta veterem uſum, ſecundum quem laïci in extrema neceſſitate, ingruente videlicet morte, nec ſuppetente confeſſario ſacerdote, excipiebant confeſſionem, & abſolutionem impendebant: cujus uſus meminerunt Gerſon. *in compend. Theolog. tit. de confeſſione ſpeciali*, Navarrus *in Enchir. cap. 21. num. 41.* & *in cap. 1. de pœnit. diſt. 6. n. 76.* Theoph. *tom. 16. in Heterocl. ſpirit. punct. 9. in princip.* Ex qua doctrina Nebileus *in vita S. Ludovici cap. 45.* fatetur Guidonem de Bellon. Regni Cypri Equitum Magiſtrum, in extremo vitæ diſcrimine ipſi Ionuillæ feciſſe hexomologeſim, & peccata ſua confeſſum, abſolutione eorum donatum eſſe. Idem fecerunt in ſumma procella quidam piratæ, de quibus Gaufrid. Groſ. *in vita S. Bernardi Tyron. cap. 16. Nihilominus tempeſtatis perſeverante ſævitiâ, timoris vehementiâ exagitati, peccata ſua, quæ turpiter geſſerant, turpius in audientia cunctorum confitendo propalare cœpiſſe, ſacerdotale ſibi officium uſurpantes, dum pœnitentias alternatim & dant, & accipiunt.* Idem de latrone Tridentino refert Cæſarius *lib. 7. cap. 58.*

COMMEN-

Digitized by Google

COMMENTARIUM.

4\. *Concluſio traditur & probatur.*

Ex hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *pro furibus, & latronibus in flagranti crimine occiſis non orat Eccleſia: ſi verò in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat.* Probant eam textus *in cap. pro obeuntibus 13. quæſt. 2. cap. placuit 23. quæſt. 5. cap. ſi quis, de pœnit. diſt. 4. cap. quicunque 23. quæſt. 8. cap. 1. de reliquiis & venerat. Sanctor. cap. 1. de torneam. cap. quia in omnibus, de uſur. c. ſuper eo, de raptor. Proverb. cap. 11. ibi: Mortuo impio nulla erit ultrà ſpes.* Illuſtrant Sotus *in 4. diſt. 45. q. 2. art. 2.* Bellarm. *de Purg. lib. 2. cap. 18.* Azor. 1. *part. moral. tit. 10. c. 22. q. 60.* & *lib. 9. cap. 31. q. 2.* plures Barboſa *de offic. parochi cap. 26. num. 49.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 10. cap. 8.* Murga *tom. 2. diſquiſit 20. dub. 2.*

5\. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed hæc aſſertio difficilis valdè redditur ex ſequenti conſideratione; nam fures, & latrones, etſi in ipſo deprædandi actu decedant, poſſunt habere perfectam contritionem, ita ut remiſſionem illius peccati, & aliorum à Deo conſequantur. Ergo interim dum contrarium non apparet, pro eis orari debet, præcipuè cùm Eccleſia non judicet de occultis, *cap. ſicut tuis 33. in fine, & ſequent. de ſimonia, cap. erubeſcant, 32. diſt.* Augetur hæc difficultas ex eo, quia orare pro peccatoribus etiam damnatis prohibitum omninò non videtur; ſiquidem legimus D. Gregorium oraſſe pro Imperatore Trajano, Gentili, & ſine baptiſmo decedente, ut conſtat ex Trajani hiſtoria, quam receperunt, & probarunt Div. Thomas in *tract. de verit. quæſt. 6. art. 6. ad 4.* Navarr. *in tract. de oration. cap. 12.* F. Alphonſus Carrera *in tract. de obſervat. Trajani*, plures congeſti à Barboſa *in c. cùm Martha, de celebrat. Miſſar.* Accedit uſus Eccleſiæ, quæ orare videtur pro damnatis, dum in Miſſa Defunctorum ait: *Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, de ore leonis: ne abſorbeat eas tartarus, &c.* quâ precandi formulâ pro damnatis orat Eccleſia; nam ipſi ſunt quibus imminent illa mala profundi laci, tartari, & leonis tartarei. Et quid eſt quod Eccleſia paſſim orat, *A porta inferi, erue Domine animas eorum?* Sanè iſtæ portæ nihil aliud ſunt, quam infernæ, & diabolicæ poteſtates, de quibus dicitur *cap. 16.* Matthæi: *Et portæ inferorum non prævalebunt adverſus eam.* Ergo non rectè in præſenti docetur, pro furibus, & latronibus decedentibus in ipſa deprædatione orandum non eſſe.

6\. *Traditur ratio decidendi.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo, nam pro eis, quos in peccato mortali deceſſiſſe conſtat, non orat Eccleſia, nec permittit pro eis preces effundi, *cap. placuit 23. quæſt. 5. cap. pro obeuntibus 13. quæſt. 2. cap. Cyprianus 22. quæſt. 4. cap. pro delicto, 95. de pœnit. diſtin. 2.* Sed fures & latrones in ipſo actu deprædandi occiſos in peccato decedere notum eſt. Ergo rectè in præſenti docetur, pro eis tanquam in ſtatu damnationis decedentibus orandum non eſſe, præcipuè cùm dicat Paulus 2. ad Corinthios, *fures non poſſidebunt regnum Dei.* Conſequens etiam eſt, ut pro eis eleemoſynæ, aut oblationes non recipiantur, nec nomina eorum ad altare poſſint offerri, ſeu recitari, juxta tradita in canone 29. Concilii Illiberi. Sed ſi tales fures, & latrones in ipſo ultimo vitæ ſpiritu ſigna contritionis dederint, quæ non præſumuntur ex quo manifeſtè conſtat de peccato præcedenti, & ideo oportet, quod per aliqua ſigna exteriora de ipſa contritione conſtet; tunc non denegat Eccleſia eis communionem, nec ſuffragia, aut eccleſiaſticam ſepulturam, *cap. à nobis 28. de ſent. excomm. cap. ſi quis 2. & 4. de pœniten. diſtin. 4.* quia Eccleſia nulli etiam in extremis poſito claudit gremium, *cap. ſuper eo, de hæreticis in 6.* Unde rectè in præſenti aſſeritur, furibus, aut latronibus ſigna pœnitentiæ exhibentibus, coram Presbytero, aut Diacono pœnitentiam non eſſe denegandam, cùm redierint ad Eccleſiam per pœnitentiam.

7\. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam in præſenti caſu Eccleſia judicium non profert contra furem de occultis, ſed de apertis, & quæ ad ſenſum externum parent, veluti de furtis, & prædationibus; quinimmò ſi de contritione furis judicaret, tunc de occultis ſententiam diceret, cùm furis peccatum videat, contritionem non videat. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam omiſſâ quæſtione, an prædicta Trajani hiſtoria vera ſit, quam poſt Baronium, & alios hiſtoricos diſputant relati à Barboſa *in dict. cap. cùm Marthæ*, ſciendum eſt, pro damnatis orandum non eſſe, cùm vivorum preces, & ſuffragia nihil prorſus emolumenti, ſolatii, aut refrigerii damnatis afferre poſſent, ut pluribus ſacræ paginæ auctoritatibus, & Sanctorum Patrum teſtimoniis probat Alphonſus à Mendoza *quæſt. 5. ſcholaſtic. per totum.* tamen quoties jure ſpeciali contrarium à Deo conceditur, orare pro eis poteſt; nam licèt generalis illa lex nullam diſpenſationem admittat, ut docet Suarez *part. 3. in 3. part. diſput. 44. ſect. 3.* nihilominus poteſt Deus gratiam particularem, quibus ſibi placuerit, facere; & ideo frequenter aliquibus conceſſit, ut liceret pro eis mortuis, & damnatis orare, ut ad vitam hanc miraculosè reverterentur, & ſalvarentur, ut ex mente ſanctorum Auguſtini, Thomæ, & aliorum notavit Navarrus *de orat. p. 22. num. 44.* & defendunt Bellarminus *libr. 2. de Purgat. cap. 8.* Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Infernum, num. 2.* Nec obſtat quod de uſu Eccleſiæ expendebamus: nam Eccleſia in his precationibus non orat niſi pro in purgatorio exiſtentibus, qui infernus dicitur, & tartarus non impropriè appellatur, ut explicant Henriquez *in ſumma, libr. 9. cap. 16. §. 2.* Sotus *in 4. diſt. 45. quæſt. 2. art. 2.* Azor. 1. *part. inſtit. cap. 22. quæſt. 8.* Fagundez *in Eccleſ. præcept. lib. 3. cap. 8. n. 8.* Bellarm. *dict. libr. 2. de Purgat. cap. 1.* Mendoza *d. quæſt. 6. ſcholaſtica, cap. 3.* quo modo etiam ſtygis, tartari, ſtagni, carceris ſulphuris nomine, non infernum damnatorum, ſed locum purgatorii deſignavit Prudentius *in hymno de lumine Paſchali*, dum refert in nocte reſurrectionis Domini, quam totam olim fideles in orationibus peragebant, animas damnatorum vi ſuffragiorum quieſcere à tormentis, ibi:

Sunt & ſpiritibus ſæpè nocentibus
Pœnarum celebres ſub ſtyge feriæ:
Illâ nocte ſacer, quâ rediit Deus
Stagnis ad ſuperos ex Acheronticis,
Marcent ſuppliciis tartara mitibus
Exultatque ſui carceris otio
Umbrarum populus liber ab ignibus,
Nec fœtent ſolito ſulphure flumina.

Quem locum de exiſtentibus in purgatorio accipit Mendoza *dict. quæſt. 6.* & ſimiliter exponit ſanctum Joannem Damaſcenum, qui in ſermone *de mortuis adjuvandis*, refert quod cùm ſanctus

Pater Macharius aſſiduè pro mortuis deprecaretur, & aliquando per viam incederet, caput cujuſdam mortui, qui fuerat Gentilis, locutum ei fuerat dicens: *Quando tu, ò Machari, pro mortuis offers preces, nos interim aliquid levamenti ſentimus.* Et D. Chryſoſt. *homil. 3. in epiſt. ad Philippenſ.* dum ait: *Iis, qui in divitiis mortui ſunt, nec peccata ſua diluerunt, prodeſſe orationes vivorum.*

8. Sed ſuprà traditis obſtat textus *in c. tempus 23.*
Extenditur *13. q. 2.* ubi dum ait Auguſtinus de ſuffragiis, &
cap. orationibus pro defunctis factis, concludit: *Qui-*
tempus *bus autem proſunt, ut ſit plena remiſſio, aut certent*
23. 13. q. *tolerabilior fiat ipſa damnatio.* Ex quibus verbis
2. deduci videtur, etiam pro damnatis ſacrificium Miſſæ offerri poſſe. Igitur etiam pro furibus, & latronibus in ipſa deprædatione decedentibus orare licet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Auguſtinum ibi non agere de damnatis in inferno, ſed potiùs de exiſtentibus in purgatorio, quibus ſacrificia oblata prodeſſe affirmat, ut ſit plena remiſſio, vel tolerabilior ipſa damnatio, hoc eſt punitio. Nec obſtabit ſi dicas, verba illa, *ut tolerabilior fiat*, ad valdè malos referri debere de quibus proximè D. Auguſtin. locutus fuerat. Nam veriùs eſt referenda eſſe ad non valdè malos, quos conſtat eſſe in purgatorio detentos: nec Auguſtinus in eis verbis probat ſacrificia valdè malis prodeſſe, ut aliqui ſuo tempore exiſtimabant; ſed potiùs docet, illis quibus ſacrificia proſunt, aut ad hoc prodeſſe, ut plena fiat remiſſio, aut ut tolerabilior fiat damnatio: & cùm valdè malis ſacrificia non proſint, nec ad unum, nec ad alterum prodeſſe valent. Eadem interpretatione accipiendus eſt textus *in cap. cùm Martha de celebr. Miſſar.* in illis verbis, *pro mediocriter malis.* In quibus doceri videtur, ſacrificia pro malis offerri poſſe. Nam ea verba referenda ſunt ad fideles in purgatorio exiſtentes. Diſtinguuntur autem in eo textu mediocriter mali à mediocriter bonis, qui nullum habent mortalium, vel venialium reatum, ſed ſolùm pœnæ temporalis: at verò mediocriter mali ſunt, qui non ſolùm habent reatum illum, ſed etiam veniales culpas expurgandas, ut explicant Durantius *de ritibus eccleſ. libr. 2. cap. 23.* Bellarmin. *ubi ſupra.* Azor 1 *part. inſtit. moral. libr. 9, cap. 31.* & *lib. 10. cap. 22. q. 6.*

Etiam ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus in 9.
canone 15. Concil. Aurel. 2. in illis verbis: *Oblatio-* *Expo-*
nes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerint inter- *nitur*
empti, recipi debere cenſemus; ſi tamen non ipſi ſibi *can. 15.*
mortem probentur propriis manibus intuliſſe. Ex *Concil.*
quibus deducitur recipi poſſe oblationes etiam *Aurel.*
pro illis defunctis, qui in ipſo crimine fuerint interempti. Igitur & pro furibus, & latronibus, qui in furto, aut deprædatione fuerint occiſi, orari valet. Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, defunctos, de quibus in eo canone, pœnitentiam petiiſſe, & accepiſſe, & ita oblationem pro eis admitti; aliàs ſi pœnitentiam non petiiſſent, etiamſi in ipſo delicto, vel pro eo pœnam luendo occiderentur, oblationes pro eis non admitterentur: quo caſu procedit textus *in cap. placuit 23. q. 2.* ibi: Similiter *& eis placuit fieri, qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.* Undè cognoſcitur, quàm injuſtè olim in Gallia negarentur Pœnitentia, & Euchariſtia, ultimo ſupplicio deſtinatis, ut referunt Spondanus poſt Baronium *anno 1397. num. 2.* Theophil. *tom. 16. in Heterocl. ſpirit. punct. 8.*

CAPUT III.

Ex pœnitentiali [a] *Theodori.*

SI quis pro neceſſitate furatus fuerit cibaria, vel veſtem, vel pecus per famem, aut per nuditatem, pœniteat [b] hebdomadas tres. Si reddiderit, non cogatur jejunare.

NOTÆ.

1. a *THeodori.)* Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & in pœnitentiali Romano *tit. 4. cap. 4.* Theodorus hic fuit Archiepiſcopus Cantuarienſis, qui Pœnitentiale, ſeu peccantium judicia compoſuit, ut referunt Reginus *in chron. anno Domini 676.* his verbis: *Per id tempus Theodorus Archiepiſcopus, & Hadrianus Abbas doctiſſimus à Vitelliano Papa miſſi ſunt in Britanniam, plurimaſque Eccleſias Anglorum doctrina Apoſtolica fruge fœcundavêre, è quibus Theodorus Archiepiſcopus peccantium judicia, quantis ſcilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili, & diſcreta conſideratione deſcribit.* Sigisbertus in chronicis, anno DC.LXVIII. *Theodorus Archiepiſcopus, & Hadrianus Abbas à Vitelliano Papa in Angliam diriguntur anno DC. LXXIV. Theodorus in Anglia Synodo habitâ conſtituit multa Eccleſia utilia. Hic Theodorus ſcripſit pœnitentialem librum, mirabili, & cantâ diſcretione diſtinguens modum ſingularum culparum. Anno DCXC. Theodorus Archiepiſcopus Anglorum obiit.* Joannes Trithemius *de Scriptor. Eccleſ.* ibi: *Theodorus ſeptimus Archiepiſcopus Cantuarien. à Vitelliano Papa conſecratus, natione Græcus ex Tarſo Ciliciæ, monachus Ordinis noſtri in urbe Romana, vir in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſæcularibus literis nulli ſuo tempore ſecundus, in Græco, & Latino ſermone peritiſſimus, Carmine quoque excellens, & proſâ, & non minùs ſanctitate, quàm ſcientiâ clarus, habitâ Synodo in Anglia, multa ad Anglicanæ Eccleſiæ utilitatem conſtituit. Scripſit autem inter cætera ingenii ſui monimenta egregium opus de qualitate pœnitentiæ injungendæ, de his, qui in multis criminibus deliquiſſent; cujus operis titulus eſt, Pœnitentiale Theodori: & epiſtolas ad diverſos. Moritur non ſine opinione ſanctitatis ſub Juſtiniano minore Imperat. anno DCXC. ind. 3. ætatis 18. Epiſcopatus 22.* Idem *libr. 2. c. 18.* de viris illuſtribus Ordinis ſancti Bened. *Theodorus monachus Romanus, natione Græcus à Vitelliano Papa ſeptimus Archiepiſcopus Cantuarienſis in Anglia deſtinatus, vir in divinis ſcripturis valdè eruditus, & in obſervantia Catholicæ traditionis ſtudioſiſſimus, habitâ Synodo in Anglia multa ad utilitatem Eccleſiæ conſtituit, de cujus laude, ſanctiſſimiſque laboribus Beda in 4. & 5. Eccleſ. hiſtor. plurimè fecit mentionem.*

num. Scripſit autem librum de pœnitentia qualitate notabilem, quem Gratianus Decreti compilator ſæpe allegat. Moritur anno Domini DCXC. ind. 3. ætatis ſuæ 88. Pontiſ. 22. Hic Theodorus primus videtur apud Latinos de pœnitentiis ſcripſiſſe, quem ſequutus eſt Beda, ejus fortaſſe diſcipulus. Sumpſit pœnitentias Theodorus Græcus ex Baſilio, & aliis Græcis Patribus: ita videtur eorum acerbitatem, ac ſeveritatem ſequi, quæ res effecit, ut paulatim hæc ratio puniendi delicta abolita ſit. Sed malè in contraria lapſi ſumus, ut dum acerbitatem fugimus, faveamus morbis, vel foveamus potiùs hæc crimina impunitate datâ.

b *Hebdomadas.*) Et quot diebus in qualibet hebdomada debeat quis jejunare, expoſui *in cap. accuſati, de accuſat.*

COMMENTARIUM.

2. Concluſio probatur.

Ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Committenti furtum ex neceſſitate levis pœnitentia eſt injungenda.* Probant eam textus *in cap. 3 hoc tit. in 1. collect.* ubi *ex cap. 6. Proverb.* ita legitur: *non grandis eſt culpa cùm quis furatus fuerit; furatur enim, ut eſurientem impleat animam.* Et *cap. ſicut is, 47. diſt. cap. paſce, cap. non ſatis, 86. diſt. cap. diſcipulos, de conſecr. diſt. 5.* Pœnit. Romanum *tit. 4. cap 16.* ibi: *Si feciſti furtum neceſſitatis cauſâ, ſic dico, ut non haberes unde viveres, & propter famis penuriam, & tantùm furatus es victualia extra Eccleſiam, nec propter conſuetudinem feciſti, redde quod tuliſti, & ſex ferias in pane & aqua pœniteas. Si antè reddere non potueris, decem dies in pane & aqua pœniteas.* D. Thomas *2.2. q. 66. art. 7.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & à Cenedo *ad Decretal. collect. 92.* Farinac. *de furtis q. 174. num. 68.* Tiraquel. *de pœnis temper. cauſ. 33.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 10. cap 5. & 80.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 15.* Mancinus *lib. 1. de triplici jur. collat. cap. 106. num. 3.* Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 3. cap. 3. numer. 23.* Gutierrez *lib 1. canonic. cap. 23. num. 19.* Acunna *in cap. ſicut 47. & in cap. 1. 48. diſt.* Diana *p. 11. tract. 1. reſol. 32.* Forcatolus *in penu, cap. 13. & final.* Wefembach *diſput. 41. num. 4.* Velaſcus *de privil. pia cauſa, p. 1. q. 27.* & *p. 2. q. 65.* Caſtillo *de alimentis cap 6.*

3. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Furtum probrum eſt à natura, *l. probrum. ff. de V. S.* juri naturali contrarium, *l. 2. §. final. ff. de furtis, §. furtum, inſtit. de obligat. quæ ex delict.* lege divina prohibitum, *Exodi, cap. 20. Levit. cap. 18.* D. Paulus *ad Epheſios cap. 4.* Sed quæ jure naturali, aut divino prohibita ſunt, non poſſunt ullâ aliâ lege permitti, *cap. ſi quidam 25. quæſt 1. cap. final. de conſuet. l. eas., ff. de capit. minut. l. abdicatio, Cod. de patria poteſt.* Ergo non rectè in præſenti permittitur furtum propter neceſſitatem. Augetur difficultas ex eo, quoniam nullatenus ignoſcendum eſt ei, qui obtentu paupertatis turpiſſimam vitam agit, *leg. palam, §. non eſt, ff. de ritu nupt.* & nulla ratione, nec etiam vitæ conſervandæ, fas eſt peccare, potiuſque famem, mortem, ac mala omnia debet quis pati, quàm peccato conſentire, *cap. Lotharius 31. quæſt. 3. cap. ſacris 5. de his quæ vi, metuſve, l. iſti 8 §. penult. ff de eo quod metus causâ.* Plura Scaccia *de commerciis 2 p. q. 7. §. 1.* Facium Seneca *epiſt. 77.* ibi: *Omnia pro honeſto patienda ſunt.* Et *lib. 6. declamat. 7* ibi: *Mori potiùs debuit frater, quàm ſanari turpiter.* Et *lib. 1. de ira: Abominandum remedii genus eſt, ſanitatem debere morbo.* Seneca Tragicus *in Medea, actu 3.*

Remedia toties invenit nobis Deus
Periculis pejora.

Et *in Oedippo actu 3.*

Ubi turpis eſt medicina, ſanari piget.

Fuitque Zenonis ſententia, pro vita tuenda ab honeſto non eſſe recedendum: cujus meminit Juvenal. *ſatyr. 15.*

——Melius nos
Zenonis præcepta monent, nec enim omnia quædam
Pro vita facienda putat.

Quintilianus *declamat. 8.* ait: *Non intereſt an ſuperſit remedium, quod tentare non debeas; & ubi tantundem periculi ſperes, quantùm deſperatio habet: melior exitus eſt, qui facit miſeros innocentes.* Ergo nec pro ſublevanda neceſſitate licet furtum committere. Deinde difficilis eſt ſecunda pars hujus textus, ubi aſſeritur reſtituenti rem ablatam ob neceſſitatem non eſſe ullam pœnitentiam injungendam; nam furi etiam poſt reſtitutionem rei ablatæ pœnitentia imponitur, *cap. final. hoc tit. cap. ſi quis domum, de injuriis, cap. ſicut dignum, §. eos, de homicid.* & ab ſpecie probatur *ex d. c. 16. pœnit. Roman.* Ergo non rectè in præſenti docetur poſt reſtitutionem furem cogendum eſſe jejunare.

4. Traditur ratio decidendi.

Sed hac dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex illo vulgati principio, neceſſitas facit licitum quod aliàs erat illicitum, *cap. quod non eſt, de R. I. libr. 6, cap. 2. de obſerv. jejun. cap. quantò. de conſuetud. cap. ſicut, de conſecr. diſt. 5. leg. 2. C. de Patribus, qui filios, l. 2. ff. de feriis.* Accedit quod neceſſitas extrema omnes res communes facit *dict. cap. diſcipulos:* & ideo qui tali neceſſitate premitur, poteſt illis jure ſuo citra crimen furti, labemque peccati uti, quia is, qui re communi utitur, potiùs facere videtur jure ſuo, quàm furandi animo, *leg. mariti 52. ff. pro ſocio.* Nec hanc communionem impedit poſſeſſoris contraria voluntas, ſeu prohibitio; nam cùm ea injuſta ſit, & juri naturali contraria, ideò non attenditur: diviſio enim rerum, quæ jure gentium facta fuit, *§. 1. Inſtit. de jure natural.* non derogat juri naturali, quod diſponit, ex rebus temporalibus ſubveniendum eſſe extremæ hominum neceſſitati, ut ſentire videtur Covarr. *in regula peccatum, 2. p. §. 1. n. 3.* Tum quia per eam diviſionem non derogatur alia lex, quæ dictat, ut quis non poſſit alteri homini facere, quod ſibi fieri noluit, *cap. cum omnes, de conſtitut. leg. 1. ff quod quiſque jur.* docuerunt Sayrus *in clavi Regia. cap. 14. num. 18.* Leſſius *libr. 2. de juſtit. cap. 12. dub. 12.* Bonacina *in tract. de reſtitut. quæſt. 8 punct. 8. num. 4.* Et ideo dominus rei non poteſt ægrè ferre, quod extrema egeſtate laborans rem propriam occupet: quod intelligendum eſt dummodo dominus ipſe non ſit in pari neceſſitate conſtitutus; tunc enim non licet illum re ſua privare, cùm in pari periculo & neceſſitate melior ſit conditio poſſidentis. Accedit nam neceſſitas moderamen non diligit, ut Caſſiodorus ait *lib 4. epiſt. 13.* quia ut loquitur Horatius, omnia rapit

——Æqua lege neceſſitas;
Sortitur inſignes, & imos.
Omne capax movet urna nomen.

Inſtante enim neceſſitate nulla legum ratio habetur.

betur. Plato *de legibus*, ibi: *Imò habet ſuas neceſſitas leges tam duras, ut nulla vis reſiſtere poſſint, nec Deus eas queat violare.* Diog. Laërt. *libr.* 1. *de vit. Philoſoph. c.* 5. dixiſſe ait Pittacum, *tantam eſſe neceſſitatis vim, ut nec Dii ipſi reluctari poſſint.* Ergo qui extrema neceſſitate laborans propter famem aut nuditatem rem alienam occupavit, furtum non committit. Neceſſitatem hanc neceſſariam neceſſitatem dixit Tertul. *de coron. milit.* obſcœniſſimam famem appellavit Imper. Valent. *novell.* 11 in illis verbis: *Nihil eſt ad quod non deſperatio ſalutis impellat. Nihil turpe, nihil vetitum credit eſuriens. Sola cura eſt, ut qualicunque ſorte vivatur.* Facit Caſſiod. *lib.* 9 *epiſt.* 13. *Sub quali excuſatione peccare creditur, cui neceſſaria non præbentur.* Seneca *lib.* 4. *controv.* 4. *Neceſſitas eſt lex temporis* Chryſolog. *ſerm.* 35. *In arduis languoribus dat crebrò conſilium vis doloris: in deſperatis cauſis eſt ſæpè magiſtra neceſſitas, invenit ipſa ſibi paſſio medicinam.* Alia de neceſſitate congeſſit Ftleſac *lib.* 3. *ſelect. fol.* 221.

5. *Exponitur præſens textus.* Undè meritò difficilis videtur præſens textus, dum in eo docetur, ob famem, aut nuditatem rem alienam occupanti imponendam eſſe pœnitentiam jejunii per tres hebdomadas; nam ſi coactus fame hoc fecit, nullum delictum admittit: quare pro hujus textus expoſitione varia adduxerunt Interpretes. Plerique exiſtimarunt, præſentem textum eſſe accipiendum de neceſſitate extrema, per quam is qui ſurripuit, non omninò liberatur à culpa, quoniam ex quadam ſupererogatione tenetur tribus hebdomadis pœnitere, eo quod illa occupatio imaginem furtivam habeat, à qua per pœnitentiam liber, & immunis redditur, ut docuit Covarr. *in regul. peccatum,* 2. *part. c.* 1. *num.* 3. Alii docent, ideò in præſenti pœnitentiam injungi, quia qui egeſtate laborans extrema, rem occupavit, ad pinguiorem fortunam rediens, eam non reſtituit, ut facere tenebatur, argumento capitis *Odoardus de ſolut. l. Neſennius, ff. de negot. geſtis.* Sed utraque ſolutio diſplicet: tum quia cùm res ita occupata tempore neceſſitatis extremæ communis eſſet, conſequens eſt, eam ut propriam ab inope occupari, ultra alicujus peccati reatum: & ita nullâ debet affici pœnâ, tam in foro externo, quàm interno, ut docent Abbas *hic, num.* 6. Archid. *num.* 10. tum etiam, quia qui extrema neceſſitate coactus rem furatur, non tenetur illam reſtituere, etſi ad pinguiorem fortunam pervenerit, ut docent Richardus *in* 4. *ſent. diſt.* 15. Angelus Sylveſter *in ſumma, verbo Furtum, q.* 1. Covarr. *ubi ſuprà,* Cevallos *communium q.* 729. *num.* 15. Alii expònunt textum hunc Gloſſa 1. *hic*, Hoſtienſis, & Cardinal. *in princ.* Abbas *num.* 2. & 5. qui aſſerunt in præſenti dumtaxat agi de neceſſitate gravi, ſeu modica: quæ cùm extrema non ſit, minimè excuſat à peccato. Sylveſter *ubi ſupra, quæſt.* 3. undè cùm peccatum eo caſu committatur, meritò imponitur pœnitentia per tres hebdomadas: quo modo etiam accipiunt textum *in c. fraternitatis* 12. *q.* 2. Verùm hæc interpretatio, præterquam quod divinatoria eſt, ſiquidem ex textus ſerie non conſtat, de qua neceſſitate agatur, ſi de gravi, aut modica tantùm accipitur, etiam poſt reſtitutionem pœnitentia erat injungenda. Quare his, & aliis omiſſis veriùs dicendum credo cum Mendoza *lib.* 2. *Concilii Illibert. cap.* 15. in præſenti pœnitentiam imponi non propter culpam, ſed propter cauſam, ut de homicidio ob vitæ defenſionem admiſſo, probavi *in cap.* 2. *de homicid.* Veteres enim Eccleſiæ Patres non tantùm pro malis, verùm & pro his omnibus, quæ mali ſpeciem præ ſe ferebant, pœnitentiam injungere conſueverant, ut pœnæ metu in officio, & æquitate fideles continerent, dum videbant non ſolùm pro culpis, verùm & pro illis caſibus; in quibus ſuſpicio mali dabatur, pœnitentiam imponi. Unde cum in præſenti caſu, etſi ob neceſſitatem res auferretur ab inope, ſuſpicari poſſit furtum committi, ideo Patres pœnitentiam, etſi levem, injunxerunt. Sed huic ſolutioni obſtare videtur, quod in eodem textu aſſeritur, poſt reſtitutionem rei ablatæ non cogi eum, qui eam ſurripuit, jejunare: ergo quia propter furti ſuſpicionem jejunandi obligatio injuncta non fuerat. Nam dicendum eſt, potiùs inde deduci, pœnitentiam injunctam fuiſſe, non propter culpam, ſed propter culpæ ſuſpicionem; nam cùm & ea ceſſet poſt reſtitutionem, non cogitur qui rem alienam tempore neceſſitatis abſtulit poſt reſtitutionem jejunare.

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt furtum, quatenus furtum eſt, ſit probrum à natura; tempore tamen extremæ neceſſitatis propriè furtum non committitur, quia cùm urget extrema neceſſitas, res illæ, quæ alienæ videbantur, communes efficiuntur quoad eos, qui extremam neceſſitatem patiuntur. Unde talis ablatio non videtur contraria juri naturali, cum potiùs nitatur permiſſione ipſius juris naturalis. Nec obſtat ejuſdem difficultatis augmentum deductum *ex d. leg. palam,* §. *non eſt*: cui omiſſâ ſolutione Gloſſæ *in præſenti*, dicendum eſt, diſcrimen provenire ex diverſitate malitiæ utriuſque delicti; nam peccata adulterii, perjurii, fornicationis, & ſimilia, ſunt ſimpliciter, & intrinſecè mala, adeout eorum malitia non poſſit tolli conſenſu, aut voluntate humana, aut alia qualibet circunſtantiâ; & ideo nec mariti conſenſus, nec ipſius fœminæ voluntas ſufficit ad tollendam adulterii, aut ſimplicis fornicationis malitiam: unde extrema neceſſitas, veluti vitæ conſervandæ, non poteſt reddere fornicationem licitam; nec propriam uxorem, quæ uxor non eſt: at verò furtum non eſt ſimpliciter, & intrinſecè malum, ſed tantùm ex eo, quod proximo injurioſum, & iniquum eſt; ideoque ejus malitia, & proximi injuria ceſſat ex nonnullis circunſtantiis, veluti ex conſenſu Domini expreſsè præſtito, vel præſumpto, aut aliàs debito, qualis contingit tempore extremæ neceſſitatis. Unde hæc circunſtantia removet furti malitiam, facitque, ut licitè quis in extrema neceſſitate poſſit rem ab alio poſſeſſam auferre. Quam diſcriminis rationem præſenſerunt Panormit. *in cap. quorundam, de ſimonia, n.* 50. Covar. *d.* §. 1. *num.* 7. quæ etiam ratio facit, ut licitè quis ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, poſſit in ſui defenſionem alium occidere, non autem pro vita conſervanda poſſit aliqua fornicationis ſpecie uti; nam cùm peccatum hoc ſit intrinſecè, & ſimpliciter malum, nulla circunſtantia etiam vitæ conſervandæ poteſt tollere ejus malitiam: at verò homicidium eſt malum, quatenus eſt injurioſum proximo; unde neceſſitas vitæ conſervandæ poteſt illud licitum reddere.

7. *Exponitur cap. ſicut ſatius, 33. q. 2.* Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. ſicut* 33. *q.* 4. in illis verbis: *Sicut ſatius eſt mori fame, quàm idolothytis veſci.* Ex quibus expreſsè deducitur, nec etiam ob extremam famis neceſſitatem licere idolothytis, id eſt carnibus idolo immolatis,

latis veſci : igitur nec etiam aliena rapere propter extremam neceſſitatem licet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verum eſſe, non licere idolothytis veſci, *cap. ſi quis carnem* 13. 30. *diſt.* docent Petrus Gregor. *lib.* 9. *ſyntag. cap.* 1. Dorleans *ad Tacitum lib.* 2. *fol.* 291. Maneinus *de trip. jur. collat. cap.* 95. ne ita ſacrificiis Gentilium Chriſtianus aſſentire videatur : tamen urgente famis neceſſitate licet illis veſci, quia cùm præceptum vitæ conſervandæ ſit juris naturalis, prohibitio autem illa tantùm ſit juris poſitivi, ideo quando duo præcepta ſimul concurrunt, quorum unum eſt juris naturalis, aliud verò juris poſitivi, juri naturali, quod prævalet, eſt ſtandum, ut tradunt in ſpecie Molina *de juſtitia tract.* 5. *diſput.* 62. Ægid. Corinth. *tract. de fide, diſput.* 15. *num.* 54. Vaſquez *in* 1. 2. *diſputat.* 162. *cap.* 2 & 5. Si autem cogatur quis idolothytis veſci in idolorum cultum, tunc procedit textus *in dict. cap. ſicut ſatius*; quia potius debet pati mortem, quàm idololatriæ conſentire, ut docuerunt Victoria *in relect. de uſu cibor. numer.* 3. Acunna *in capit. presbyter* 33. *numer. final.* 50. *diſt.*

CAPUT IV.

Hieronymus [a] *ſuper Parabolas.*

QUi cum fure partitur, odit animam ſuam. Non fur ſolùm, ſed ille reus tenetur, qui furti conſcius, quærente poſſeſſore non indicat.

NOTÆ.

I. [a] D. *Hieronymus.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. priora verba ſunt capitis 29. Proverbiorum; poſteriora verba D. Hieronymi, ſeu alterius Interpretis ea exponentis. *In d. cap.* 29. ita legitur: *Qui cum fure partitur, odit animam ſuam, adjurantem audit, & non indicat.* Quæ exponit Salazar *tom.* 2. *in Proverb. cap.* 29. *verſ.* 24. Illa verò *non fur ſolùm*, &c. ſunt D. Hieronymi, ut leguntur in ipſa Gloſſa ordinaria.

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc textu ſequens deducitur aſſertio. *Non ſolùm fur eſt, qui rem furatur, verùm & qui Domino requirenti rem furtivam non indicat.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex d. cap. dilectus, de exceſſib. Prelat. l.* 1. & 2. *ff. de receptatoribus, l.* 2 *C. eod. tit. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præſid. l. ſed ſi quis*, §. *ſi duo, l. falſus*, §. *qui alium, l. qui vas* 48. §. *qui cum fure, ff. de furtis, l. incivile* 2. *l. civile* 15. *l. ſi mancipium* 23. *C. eod l. idem*, §. *ſi tibi, ff. de condict. ob turp. l. ſolet, ff. de præſcript. verb. l. ex quibus*, §. *Dominus. ff. de jure fiſci, l. ſi Barſatorem, C. de fidejuſſ. l. rationem, C. ad leg. Cornel. de falſis, l. penult. C. ad leg Jul. de vi public. l. præſenti, C. de his qui ad Eccleſiam, l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi public.* Ex D. Gregorio *in cap.* 7. *Joſue*, qui affirmat propterea cunctum populum propter unius Acham furtum, qui contra præceptum Domini pretioſa quædam ſupellectilia ex anathemate urbis Jericho ſurripuerat, ſeverè punitum, quia differebatur manifeſtatio criminis; & ideo populus in peccati conſortio eſſe videbatur, quandiu crimen ſuppreſſum erat, ex legibus Ripuar. *titul.* 4. ibi : *Quod ſi in domo fuerit, & ei ſcrutinium, cujus eſt domus, contradixerit, fur habetur.* Illuſtrant ultra repentes à Barboſa relatos *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 10. *cap.* 7. Covarr. *in regul. peccatum,* 2. *part.* §. 3. *num.* 4. Oſualdus *lib.* 14. *Donel. capit.* 25. *littera L.* Cujac. *lib.* 11. *obſer. cap.* 48. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. capit.* 11. Flores de Mena *lib.* 1. *var cap.* 18. Farin. *in praxi, q.* 125. *numer.* 306. Molina *de juſtitia tom.* 4. *tract.* 3. *diſput.* 4. *num.* 2. Suarez *de cenſur. diſput.* 17. *ſect.* 1. *num.* 4. Maneinus *ſacri juris controv. cap.* 11. Sayrus *in clavi Regia lib.* 9. *cap.* 14. Gibalinus *de cenſur* 3. *diſquiſit* 2. *quæſt.* 6. *conſect.* 4.

3. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam vel in præſenti fur judicatur, qui furem non indicat, vel qui rem furtivam non exhibet : ſed neutro caſu, qui celat furem, aut rem furtivam, ut fur tenetur : ergo malè in præſenti aſſeritur, eum participem furti judicari. Prior pars minoris propoſitionis probatur ex eo, nam nemo tenetur, immò nec poteſt infamare proximum, qui adhuc latet, niſi in crimine hæreſis, ut latè probat Gibalinus *de cenſur. dict. diſquiſit.* 1. *q.* 6. *conſect.* 3. *per totum.* Igitur non tenetur quis Domino indicare furem occultum. Secunda pars propoſitionis probatur ex eo; nam ſi teneretur ut furti particeps, propriè teneretur ut fur non manifeſtus : ſed tenetur pœna furti manifeſti *ex l.* 12. *Tabul* 2. ita concepta : *Si furtum lance, licioque conceptum excit, atque uti manifeſtum vindicator.* Facit Aul. Gel. *lib.* 11. *noctium, cap. ultim.* ibi : *Decemviri in* 12. *Tabulis ea furta, quæ per lancem, liciumque concepta eſſent, proinde ac ſi manifeſta eſſent, vindicaverunt.* Igitur non rectè in præſenti docetur, eum qui celavit rem furtivam, nec domino requirenti, & repoſcenti, indicavit, ut participem furti teneri.

4. *Traditur ratio decidendi.* Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo, quia novâ contrectatione nova naſcitur furti obligatio : & ideo furtum committit, qui rem alienam ſcienter receptat, *l.* 2. *l. eos, C. de furt. l.* 1. *ff. pro emptore, l.* 5. §. *quinimo, ff. commodati*; nam non diſſimile crimen eſt rapere, quàm raptam rem celare, *l.* 1. *ff. de recept. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præſid. l.* 1. *C. de his, qui latrones*: quia agentes & conſentientes pari pœnâ puniuntur, *l. is qui opem* 34. *cum duab. ſequent. ff. de furt. l. ſi ſervus* 27 § *ſi quis, ff. ad leg. Aquil. l. hac lege.* §. 1 *ff. ad leg. Jul. pecul.* §. *interdum, Inſtit. de oblig. quæ ex delict.* docent Oſualdus *lib* 15. *comment. Donel. cap.* 29. *litera D.* Farinac. *de furtis quæſt.* 166 *ex n.* 56. Quare is, penes quem res furtiva invenitur, eam reſtituere Domino petenti tenetur, etiamſi rem pretio emerit, *l.* 2. *l.* 5. *C. de furtis, l.* 2 & 3, *C. de R. V.* propter ſuſpicionem participati furti : quia ab ignotis res emere incivile eſt, *l.* 5. ibi : *Ab ignoto & tranſeunte te emiſſe dicere non convenit* : *C. de furtis* Carolus Pipinus *lib.* 5. *capit. cap.* 29. *Ut nullus comparet caballis,*

bovem, vel aliam rem, niſi illum hominem cognoſcat, qui ei vendiderit, aut de quo pago eſt, vel ubi manet. Et *l.8. tit.2. lib 7. leg. Vuiſigoth.* notavit Suarus *ad Sidonium libr.6. epiſtola* 4. Hæc tamen doctrina procedit eo caſu, quo is, qui à fure rem ſubreptam, vel ejus partem accepit, ſciens & dolo malo fecit, non ſi ignorans accepit, quia tunc particeps criminis non eſt, nec actione furti tenebitur. Cantera *qq. crimin. cap.8.* Farinacius *de furt. quaſt.133. num.99.* nam ad hoc, ut furem receptans, vel rem furatam celans teneatur ex furto, neceſſarium omninò eſt, ut ſcienter id faciat, *dict. l. eos, C. de furtis, l.1. & 2. ff. de recept. l.2. §. quamvis, ff. de ſervo corrupto, l. ſacrilegii 6. §. ultim. ff. ad leg. Iul. pecul.* Et ideo ſciens ſi receperit, tenebitur, quamvis non habeat animum ſibi lucrandi, *leg. ſi quis praſerendum, ff. eodem.* Unde rectè Div. Hieronymus in præſenti ait participem furti teneri eum, qui Domino quærenti, & repoſcenti rem furtivam celat, & non reſtituit. Dubium tamen eſt, an ex eo, quod res furtiva apud aliquem reperiatur, præſumatur ipſam ſubtraxiſſe, niſi doceat à quo habuerit? Et dicendum eſt, ſimpliciter, & abſolutè præſumendum non eſſe contra eum, qui talem rem furtivam habet; ſed ita demùm, ſi propter qualitatem perſonæ, & frequentiam hujuſmodi actuum cenſeatur ſuſpectus de furto, & participatione cum fure; vel ſi minori pretio, vel clandeſtinè quis emerit: nam ex his indiciis, & aliis ſimilibus præſumitur ſcientia, dolus, & malitia, *l. dolum, C. de dolo*: notant Bartolus & Baldus *in l. incivile, C. de furtis*: qui docent ex his & aliis circunſtantiis poſſe judicem devenire ad torturam, argumento legis de minore, *§. tormenta, ff. de quaſt.* Unde ſi perſona apud quam res furtiva invenitur, ſit gravis, & honeſta, tunc nec contra eum præſumitur, nec debet torqueri, *l. non omnis, §. à Barbaris, ff. de re militar.* Nec contrarium probat textus *in l. minorem, C. ad legem Cornel. de falſ.* ubi docetur, quod qui utitur falſo inſtrumento, præſumitur indiſtinctè illud fabricaſſe. Nam reſpondeo, illum textum procedere eo caſu dumtaxat, in quo loquitur, nempe quando quis falſo inſtrumento utitur: nam tunc præſumitur illud fabricaſſe, niſi exprimat perſonam, quæ fecit: non verò quando inſtrumentum falſum reperitur penes eum. Docuit Angelus *ibi.*

5. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, pro cujus prioris partis ſolutione quærunt DD. an judex poſſit imperare manifeſtationem, non modò furti, verùm & auctoris ipſius? & Gutierrez *libr. 1. can. cap.11. num.11.* Nevizantius *lib 3. ſilva nuptialis, num 30.* docent judicem ex officio poſſe jubere, ſibi prodi furem, non verò ſi ad inſtantiam partis procedat. Sed communiter repetentes in præſenti docent, ex mandato judicis furem indicandum eſſe ex præſenti textu, & *ex cap. 2. de offic. ordin. cap. dilectus, de exceſſib. Prælator.* Quod verum credo præcipuè ubi neceſſitas adeſt cognoſcendi furem, quia etiamſi notum ſit ubinam habeatur res furtiva; recuperari tamen nequit, niſi manifeſtato fure, ut docuit Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.2. qu.6. conſect.4.* Hoc tamen non procedit, quando indicato fure timeri poteſt ejus ultimum ſupplicium; tunc enim meliùs eſt tacere, ut D. Auguſtin. affirmat *in cap. ne quis arbitretur, cap. 14. 22. q.2.* ubi ſcribit, quod licèt perfectus, & ſpiritualis homo pro alterius vita non poſſit mentiri, poteſt tamen, & debet verum occultare, quoniam illud eſt mentiri, hoc tantùm verum celare: ſicut aliud eſt falſum dicere, aliud verum tacere. Et ſic ex ſententia D. Auguſtini nemo tenetur furem prodere, quando periculum vitæ timetur. Generaliter ergo judex poteſt ſubditos compellere ad indicandum furem, argumento legis 3. *ff. de offic. Præſid. l.1. cum duabus ſequent. ff. de ſervis fugit.* Unde deducitur; jure optimo Epiſcopos literas monitorias decernere, non ſolùm pro rebus ſubreptis, verùm & pro fure indicando, juxta Concilii Trident. decretum *ſeſſ.25. de reform. cap. 3. verſ. Quapropter*: cujus diſpoſitio non ſolùm fulcitur deciſione textus *in cap. ad noſtram 20. de jurejur.* verùm & ea ratione, nam ad officium judicis ſpectat fures inquirere, & punire, *dict. l.3. cap.1. de offic. ordin.* Et cum Epiſcopus ratione peccati judex ſit competens, etiam inter laicos, *cap. novit,* ubi probavi, *de judiciis*; ideo poteſt per dictas literas monitorias cogere laicos fures indicare juxta dictum canonem Concil. Trident. quem latè explicat Theophilus Raynaud *tom.14. in tract. de litt. monit.* Nec obſtat alia pars ipſius dubitandi rationis, quæ propriùs ad præſentem textum ſpectat; ſiquidem in eo non agitur de obligatione indicandi furem, ſed exhibendi rem furtivam. Pro cujus ſolutione ſciendum eſt, olim furtum conceptum dici, quando res furtiva per lancem, & licium inquiſita requirebatur, juxta formam quam ex Gellio, & aliis illuſtrat Petrus Pitheus *libr.1. adverſar. cap.1.* & is apud quem res inventa erat, tanquam fur manifeſtus tenebatur uſque dum Juſtinianus eam furti ſpeciem cum aliis abrogavit *in §. furtorum, Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* Et ita novo jure pœnâ tantum furti non manifeſti tenetur. Unde præſens textus dum ait, eum qui rem furtivam quærenti domino non indicat, furti teneri, intelligendus eſt de furto non manifeſto, juxta novam Juſtiniani conſtitutionem; non verò de furto manifeſto, ſecundum antiquam legem decemviralem ſuprà relatam.

Verùm ſupra traditæ aſſertioni obſtat textus *in* 6.
l. idem 4. ff. de condict. ob turpem cauſ. ubi inquit *Exponitur*
Conſultus, quod ſi Titio indicium dedero (indi- *tur tex-*
cium eſt præmium, quod indici præſtatur, *l. qui vas* *tus in l.*
48. § 9 ff. de furt.) ut fugitivum ſervum meum in- *4. ff. de*
dicet, vel furem rerum mearum, non potero quod *condict.*
dedi repetere, quia turpiter Titius non accipit. *ob turp.*
Igitur quia ad rem furtivam indicandam nemo tenetur, aliàs non liceret pecuniam pro tali indicatione accipere: & etiam deducitur, licitum eſſe accipere pecuniam, ut quis rem furtivam non indicet; ſi enim rem furtivam indicare mihi liberum eſt, non indicare itidem mihi liberum erit; cùm contrariorum eadem ſit ratio, & doctrina, *l.1. & 2. ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. l. etſi contra 35 ff. de vulgar. l. qui filium 64. ff. de legat.3. leg. ult. C de indict. viduitate.* Unde cognito uno de contrariis, cognoſcitur & aliud, *d. l. etſi contra leg. penult.* & ibi Baldus *C. de ſolut.* & poſito uno contrariorum in eſſe, removetur reliquum, *l. inter me 25. ff de except. rei indic. l. Pomponius 40. § ſed & ſi, ff. de procurat. l. hæc verba 124. ff. de V. S.* Hinc quod operatur propoſitum in propoſito, idem operatur oppoſitum in oppoſito, *leg. ultim. de calumniat. l. final. Cod de fruct. & litium expenſ.* Ergo ſi licet pretium accipere pro indicando, vel non, re furtiva, ex eo maximè eſt quia talis indicationis nulla neceſſitas à jure competit. Pro primæ difficultatis expoſitione dicendum eſt, in ſpecie textus *in dict. leg.4.* & *in l. ſolent, ff.*

de

Digitized by Google

de præſcript. verb. pecuniam acceptam, vel promiſſam in præmium non fuiſſe pro ſimplici manifeſtatione ſervi fugitivi, vel furis, quia pro ea pretium recepi non poterat, ut poſt alios docet Leſſius *de juſt. lib. 2. cap. 14. numer. 66.* ſed tantum pro labore, & induſtria requirendi ſervum fugitivum, aut aliam rem furtivam, ejuſque furem. Quæ interpretatio colligitur *ex d. l. ſolent*, ibi: *Solent etiam mercedes hujus rei accipere.* Ubi Conſultus appellat mercedem, quod datum eſt cauſâ indicandi furem: ſed merces propriè dicitur, quod datur reſpectu proprii laboris; unde conſtat, in eo textu non tam pro indicatione, quàm pro ipſo labore mercedem accipi. Juxta quam ſolutionem accipiendus eſt Ulpianus *in l. falſus* 44. *§. qui alienam, ff. de furtis*, ubi ſcribit, eum qui rem alienam invenit, non poſſe petere inventionis præmium pro reſtitutione rei inventæ: quod non procedit, ut excludatur juſta compenſatio laboris, & expenſarum factarum in inventione ejuſdem rei; nam pro labore habito in requirenda re juſtè merces recipitur, ut notarunt Albericus, & Jaſo *in d. l. 4. §. ſi tibi, ff. de condict. ob turp.* Felinus *in cap. delictis, numer. 3. de accuſat.* ſed eo caſu procedit Conſultus, quando nihil inventum eſt; tunc enim gratis alienam rem inventam domino reſtituere tenetur inventor, *cap. ſi ſi quid inveniſti* 14. *qu.* 5. Molina *de juſt. tract. 2. diſp.* 83. *num.* 6. Leſſius *d. cap.* 14. *num.* 66. Gomez *lib. 3 var. cap. 5 num.* 2. Azevedus *in leg. 6. tit. 15. lib. 4. recopil.* Barboſa *hic, num. final.* Nec obſtat ſecunda difficultas, quia in præſenti caſu ratio diverſa eſt, quæ diverſum jus inducit; nam indicare furem reſpicit publicam utilitatem, ut ſcelera puniantur; & propterea permiſſum eſt; pecuniam accipere, ut fur indicetur, nec turpiter accepta dicitur: at non indicare furem, eſt contra publicam utilitatem, & propterea pecuniam turpiter datam, & acceptam eſſe traditur *in d. l. idem ſi, verſ. Item ſi dederit.* Per hoc enim lucrum, quod quis percipit, infertur damnum Reipublicæ, cujus intereſt ne crimina contegantur, ſed malefactores pœnis ſubjiciantur, *dict. leg. congruit, ff. de offic. Præſidis*: Docuit Andreas Cludius *ad titul. ff. de condict. ob turp. cap 3. num.* 70.

7. Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in l. qui vas* 48. *§. qui furem, ff. de furtis*, in illis verbis: *Qui furem novit, ſive indicet eum, ſive non indicet, fur non eſt.* Ex quibus expreſsè deducitur, eum qui furem non indicat, furem non eſſe. Ergo non rectè in præſenti aſſerimus, furti participem eſſe eum, qui domino requirenti rem furtivam illam non indicat. Pro cujus difficultatis ſolutione Anania *hic, num.* 3. Barboſa, *num.* 1. Covarr. *dict. §. 3. num.* 5. Suarez *de cenſur. diſput. 17. ſect. 3. num.* 8. Mena *dict. quæſt. 18. num* 8. aſſerunt Hieronymum in præſenti agere de furti culpa, non quoad obligationem reſtituendi, ita ut conſcius furti illud quærenti domino non indicans lethaliter peccet, quod probari videtur ex illis verbis: *Occidit animam ſuam*; quæ de interiori reatu mortali accipienda ſunt: non verò aſſerere ſanctum Doctorem, eum actione furti teneri, juxta dictam legem *qui vas, §. qui furem.* Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex verbis præſentis textus, ex quibus conſtat, reum furti eſſe, qui Domino non indicat rem furtivam: quare veriùs dicendum eſt *in d. §. qui furem*, non agi de indicante, vel non rem furtivam, quam etiam jure civili quis exhibere cogebatur, aliàs furti concepti, vel non exhibiti actione tenebatur; ſed de indicante furem, vel non, quem etſi celans furti teneatur, tamen non indicans, ut fur non punitur, ut expreſsè docetur in fine ejuſdem §. *qui furem*, & notavit Gothofr. *in d. l. 4. ff. de condict. ob turp.*

Exponitur l. qui vas 48. §. qui furem, ff. de furt.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in l. ſervus* 36 *ff. de condict. indeb.* ubi refert Paulus, ſervum cujuſdam magidem (id eſt vas, quo farina ſubigitur) inſciente domino commodaſſe, & eum cui commodaverat, pignori tradidiſſe: & ait Conſultus, quod ſi is, qui pignori accepit, alienam eſſe ſciebat, furti enim teneri, quia ſciens rem alienam pignori accepit; ſecus verò ſi neſciiſſet alienam rem eſſe; nam ſervus, qui non habebat pecuniæ adminiſtrationem, diſtrahens magidem neſciente domino, furtum commiſit *l. interdum, §. cùm autem, ff. de furtis, l. ſi liber, C. quod cum eo, l. qui à ſervo 16. ff. de O. & A.* docuit Cujac. *lib. 15. obſerv. cap.* 18. Unde qui ſciens magidem ipſam pignori accepit, furtum commiſit, quia quamvis non haberet animum lucrifaciendi, tamen rem furtivam ſcienter detinebat nec domino inquirenti indicabat. 8.

Exponitur l. ſervus 36. ff. de condict. indeb.

CAPUT V.

Alexander III[a] *Cremonenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuis, ſi bene meminimus, auribus noſtris innotuit, & dil. fil. I.[b] ſubdiaconi noſtri diligens relatio patefecit, quod B. lator præſentium[c] calicem quendam in Eccleſia minùs cautè dimiſſum invenit: quem licèt avaritiæ cupiditate rapuerit, & inſipienter longo tempore detinuerit, poſtea tamen pœnitentiâ ductus Presbytero in confeſſione exceſſum ſuum humiliter, & reverenter aperuit, Eccleſiæ juxta eundem Presbyteri conſilium pro ut dignum fuit, exinde ſatisfecit. Unde quoniam propter hoc ipſum tuæ fraternitatis diſcretio dubitat ordinare, prudentiæ tuæ per A. ſ. p. m. quat. ſi prædictus B. ſpontanea voluntate ſui animi confeſſus fuerit hujuſmodi præſumptionis exceſſum, & exinde Eccleſiæ, cujus calix fuerit, ſatisfecit, nec eſt ſuper hoc notâ, vel infamiâ manifeſtâ reſperſus, poſt peractam pœnitentiam, aut congruam partem pœnitentiæ, dummodo aliàs ipſum idoneum eſſe cognoſcas, ad ſacros ordines non dubites[d] promovere.

NOTÆ.

1. a *Cremonenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* Cremona eſt urbs Italiæ in Liguria, non procul à Mantua, quæ etiam hodie nomen retinet: cujus cives cùm contra Auguſtum Antonio adhæſiſſent, Cæſar victor veteranis ſuis eorum agros aſſignavit; qui cùm non ſuffeciſſent, adjecit etiam Mantuanorum agros, nullam aliam ob culpam, niſi quòd Cremonenſibus vicini eſſent. Hinc Virgil. *eclog.* 9.

Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.

Habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis; ſiquidem Euſtachius ejus Præſul ſubſcripſit Conciliis Romanis 3. & 6. ſub Simmacho.

b *Subdiaconi noſtri.*) De officio ſubdiaconi Romanæ Eccleſiæ egi *in cap.* 1. *de teſtam. cap.* 1. *de tranſact.*

c *Calicem.*) De Calice, & ejus materia egi *in cap.* 1. *de pignoribus*, *cap. final. de celebrat. Miſſar.*

d *Promovere.*) Abſque ulla abſolutione; unde
2. deducitur, eum, qui furatur rem ſacram de loco ſacro, non eſſe excommunicatum ipſo jure, cùm in præſenti jubeat Alexander, furem calicis promoveri ad ſacros ordines; ſi autem eſſet excommunicatus, non permitteret Pontifex abſque abſolutione eum promoveri. Facit etiam, nam ſi excommunicatus eſſet ipſo jure, indigeret abſolutione, etiam poſt ſatisfactionem, ut probavi *in c.* 1. *de judiciis.* Verum tamen eſt, eum graviter peccare, & excommunicandum eſſe, *cap. conqueſtus, de foro compet.* ubi latè probavi. Nec contrarium probat textus *in cap. conqueſti* 22. *de ſent. excom.* ubi Pontifex declarat ſacrilegos, & ipſo jure excommunicatos eſſe eos, qui quaſdam Eccleſias ſpoliarunt. Nam reſpondetur, textum illum procedere quando quis rem Eccleſiæ rapuit per violentiam, vel Eccleſiæ fracturam, ut expreſsè conſtat ex illis verbis, *violenter confregerunt*; ſecus verò quando quis abſque violentia ſurripuit rem Eccleſiæ; tunc enim non eſt ipſo jure excommunicatus, ut docuerunt Abbas, & Cardinalis *in præſenti*, Cajetanus *in ſumma*, *verbo Excommunicatio* 21. Navarrus *in manuali*, *cap.* 27. *num.* 44. Molina *de juſt. tom.* 3. *tract.* 2. *diſput.* 94. *num.* 2. Azor. *p.* 1. *moral. lib.* 9. *cap.* 27. *qu.* 13. ubi ex prædicta diſtinctione exponit textus *in cap. quiſquis*, *cap. omnes Eccleſiæ* 17. *cap.* 4. *Canonicus* 11. *q.* 3. Et hæc eſt vera ſententia, licèt alii contrariam tenuerint. Videndi ſunt Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect.* 5. Gibalinus *in ſynopſi cenſurar. littera I. nu.* 6 Inde etiam infertur, quod is qui furando criminoſus effectus fuit, præſtitâ ſatisfactione poſt pœnitentiam non creditur criminoſus quoad effectum promotionis ad ordines, non autem quoad pœnam ſibi infligendam ex tali delicto *l. qui ea mente*, *ff. de furt.* Quia licèt per pœnitentiam liberetur quis à reatu quoad forum internum, non tamen à pœnis impoſitis ſimili delicto quoad forum externum.

COMMENTARIUM.

3. Ex hoc textu communiter deducitur, furem occultum poſt pœnitentiam, & ſatisfactionem poſſe ad ſacros ordines promoveri. Quam concluſionem generaliter in omnibus delictis occultis examinavi, & probavi *in cap. ex tuarum, de tempor. ordin.* ſed præſens deciſio de furto tantùm agens difficilis redditur ex eo; nam is qui furtum perpetravit, eo ipſo juris infamiâ notatur; nam quocunque genere furti damnatus infamis eſt. Paulus *lib.* 2. *ſent. tit.* 31. §. 14. ſed infamiâ notatus, ab officiis, & dignitatibus eccleſiaſticis removetur, *cap. inter* 11. *de exceſſ. Prælat. cap. querela*, *de jurejur.* regula *Infamibus*, *de R. I. lib.* 6. ex principio textus *in l. unic. C. de infamibus*, *lib.* 11. *l. infamia*, *C. de Decur. eod. lib. l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. Ergo qui furtum commiſit etiam poſt pœnitentiam, & ſatisfactionem ad ordines ſacros promoveri nequit. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, infamem infamiâ juris irregularem eſſe, ita ut neque poſſit promoveri ad ſacros ordines, nec in ſuſceptis miniſtrare, *cap. qui in aliquo*, *cap. final.* 51. *diſt. cap. Euphemium*, §. *hinc* 2. *quæſt.* 3. *cap. ipſi Apoſtoli*, 2. *quæſt.* 7. quod procedit etiamſi infamia ſtatuta ſit à jure civili; nam qui ſecundùm jus illud infamis eſt, etiam ſecundùm ſacros canones infamis judicatur, *cap.* 1. 6. *quæſt.* 1. ubi Pontifex generaliter ait: *Omnes eos infames eſſe dicimus, quos leges ſæculi infames appellant.* Infamis verò infamia facti, qualis eſt ille, cujus opinio eſt facto, vel delicto apud probos, & graves viros onerata eſt, *cap. omnipotens*, *de accuſat. cap. infames* 3. *quæſt.* 7. *leg.* 2. *ff. de obſequiis*, *l. cogi*, *ff. de var. & extraord. cognit. l. ea quæ*, *C. ex quibus cauſ. infam.* irregularis cenſetur quantùm ad ſuſcipiendos ſacros ordines, ut probatur ex hoc textu, ibi: *Nec eſt ſuper hoc nota, vel infamia*; ubi notavit Anania *numer.* 10. & probatur *ex cap. non debet de teſtibus.* Ubi accuſatores, qui pendente accuſatione infamiâ facti notantur, repelluntur à ſuſceptione ordinum: plura congeſſit Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *per totum.* Inter infamiam autem juris, & facti duplex differentia verſatur. Prima quod in juris infamia tantùm Summus Pontifex diſpenſare valet, argumento textus *in cap. cùm te*, *de ſent. & re judic.* in infamia verò facti diſpenſare poteſt Epiſcopus, nimirum ut illâ notatus poſſit in ſuſceptis ordinibus miniſtrare. Secunda differentia eſt, quod irregularitas ex infamia juris proveniens non tollitur per pœnitentiam, *cap. Euphemium* 2. *quæſt.* 3. ubi dicitur, quod quamvis animas per pœnitentiam ſalvare poſſimus, infamiam abolere non poſſumus: illa verò quæ provenit ex infamia facti, tollitur per pœnitentiam, & per emendationem vitæ purgatur. Gloſſa *in cap. ille qui* 6. *quæſt.* 1. docet Abbas *in cap. ex diligenti*, *de ſimonia*: ubi hujus diſcriminis rationem reddit; nam tunc infamia facti tollitur per actum contrarium, id eſt emendationem vitæ, quia per quaſcunque cauſas res naſcitur, per eaſdem diſſolvitur, *cap. teſtimonium*, *de teſtibus*, *cap.* 1. *de R. I.* Nec contrarium probat textus *in cap. at ſi clerici*, §. *de adulteriis*, *de judiciis*: ubi deciditur, poſt peractam pœnitentiam adhuc deſiderari diſpenſationem, ut infamia facti tollatur. Quia omiſſis variis ſolutionibus dicendum eſt, textum illum procedere in infamia juris, veluti præcedente judicis ſententiâ, ut docuerunt ibi Imola *num.* 6. Abbas *num.* 14. Felinus *num.* 16. Decius *num.* 18. & colligitur ex generalitate ejuſdem §. juncto verſiculo *Si verò*; in quo probatur clericum convictum, vel confeſſum deponendum eſſe ab Epiſcopo, atque ita quod Alexander III. ſubjungit *in* §. *de adulteriis*, intelligi debet poſt ſententiam; unde ſenſus illius textus erit, quod clericus convictus de crimine,

ſuſpenden-

ſuſpendendus eſt, vel deponendus perpetuò, niſi Epiſcopus cum eo diſpenſet: quod facere poteſt in adulteriis, & aliis minoribus criminibus. Nec hoc repugnat doctrinæ, quam nuper tradidimus, videlicet in irregularitate ex infamia juris proveniente tantùm Romanum Pontificem diſpenſare poſſe. Nam id intelligitur de immediata irregularitatis diſpenſatione, non verò de indirecta, quam poteſt facere Epiſcopus diſpenſando directè in delicto: quo facto acceſſoriè tollitur infamia proveniens ex delicto tali, & per conſequens irregularitas. Docuerunt Villadiego *de irregul. cap.* 10. Henriquez *in ſumma lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 3.

4. Unde jam apparet vera ratio præſentis textus, quare in præſenti ſpecie is, qui calicem in Eccleſia minùs cautè dimiſſum ſurripit, poſſit ad ſacros ordines promoveri, quæ in eo conſiſtit, nam furtum hoc fuit occultum, & ita fur non fuit infamiâ juris notatus, & ipſe pœnitentiam de crimine egit: ac pro calice ſubrepto ſatisfecit: quibus exiſtentibus circumſtantiis, ſi aliàs idoneus eſſet, ceſſat irregularitas, ut docuerunt in præſenti Anania *num.* 1. Abbas *num.* 5. Socinus *num.* 5. Nec contrarium probant illa verba præſentis textus, *ſponte confeſſus*; ex quibus deducitur, per confeſſionem ipſius furis furtum hoc notorium factum fuiſſe; propter furtum autem notorium juris infamia incurritur, *d. l. poterit*: quæ per pœnitentiam tolli non poteſt, juxta ſuprà tradita. Nam reſpondendum eſt, confeſſionem, de qua in præſenti, non fuiſſe factam in judicio, ſed in foro pœnitentiæ; ideoque per eam furtum notorium factum fuiſſe, & per conſequens juris infamiam non irrogari, ut docuerunt hic Ancharanus *num.* 4. Abbas *num.* 3.

TITULUS XIX.

De Uſuris.

CAPUT I.

Alexand. III. *in Concilio* [a] *Turonenſi.*

PLURES clericorum, & quod mœrentes dicimus, eorum quoque, qui præſens ſæculum profeſſione vocis, & [b] habitu reliquerunt, à canonibus uſuras quaſi manifeſtiùs damnatas exercentes, commodatâ pecuniâ indigentibus, poſſeſſiones eorum in pignus accipiunt, & provenientes fructus percipiunt ultra ſortem. Idcirco generalis Concilii decernit authoritas, ut nullus amodò conſtitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus uſuræ exercere præſumat: & ſi aliquis alicujus poſſeſſionem datâ pecuniâ ſub hac ſpecie in pignus accepit, ſi ſortem ſuam deductis expenſis, de fructibus jam perceperit, abſolutè poſſeſſionem reſtituat debitori: ſi autem aliquid minus habet, eo recepto poſſeſſio liberè ad Dominum revertatur. Quod ſi poſt hujuſmodi conſtituta in clero quiſquam extiterit, qui deteſtandis uſurarum lucris inſiſtat, eccleſiaſtici officii periculum [c] patiatur, niſi fortè beneficium Eccleſiæ fuerit, quod [d] redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.

NOTÆ.

1. a TUronenſi.) ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *p.* 16. *cap.* 2. addendumque eſt *can.* 2. juxta Corjolanum *in ſumma Concil. fol.* 524. de hoc Concilio jam nonnulla notavi *in c. majorib.* 8. *de præb.*

b *Et habitu.*) Monachi videlicet.

c *Patiatur.*) De pœna clerici uſurarii agemus infrà *in cap. præterea.*

d *Redimendum.*) De hac altarium redemptione egi *in cap. quiſquis, de elect.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm contra, de pignoribus.* 2.

CAPUT II.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiſcopo, & ejus Suffraganeis.*

QUoniam non ſolùm viris eccleſiaſticis, ſed etiam quibuslibet aliis periculoſum eſt uſurarum lucris intendere, auctoritate tibi præſentium duximus injungendum, ut liceat tibi clericos tuos, qui de poſſeſſionibus, vel arboribus, quas tenere in pignus noſcuntur, ſortem ſuam, deductis expenſis inde jam receperunt, ad eadem pignora reſtituenda ſine exactione, eccleſiaſtica diſtrictione compellere.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Cantuarienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & poſt Concil. Later. *p.* 16. *cap.* 3. De Cantuarienſi Metropoli egi *in cap.* 2. *de reſcript.* & textum hunc expoſui *in cap. cùm contrà, de pignor.*

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

QUia in omnibus ferè locis ita crimen uſurarum invaluit, ut multis aliis negotiis prætermiſſis, quaſi licitè uſuras exerceant, & qualiter utriuſque Teſtamenti paginâ condemnentur, non attendant: Ideo conſtituimus, ut uſurarii [b] manifeſti, nec ad [c] communionem admittantur altaris, nec chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant [d] ſepulturam: ſed nec [e] oblationes eorum quiſpiam accipiat. Qui autem acceperit, aut chriſtianæ tradiderit ſepulturæ; & ea quæ accepit, reddere compellatur; & donec ad arbitrium ſui Epiſcopi ſatisfaciat, ab officii ſui maneat executione ſuſpenſus.

NOTÆ.

a *Lateranenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & extat textus hic in ipſo Concilio generali Lateranenſi celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 25. De quo Concilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli, de reſcript.*

1. b *Manifeſti.*) Manifeſti uſurarii dicuntur primò, qui ita palam uſuras exercent, ut ipſa operis iniquitas eos uſurarios publicè demonſtret, & nullâ tergiverſatione poſſit celari eos uſurariam artem exercere, juxta textum *in cap. evidentia,* & ibi tradita, *de accuſat.* Secundò etiam dicuntur manifeſti, qui in judicio confeſſi ſunt crimen uſuræ; talis enim confeſſio in jure facta rem facit manifeſtam, & notoriam, *cap. veſtra, cap. final.* ubi probavi *de cohabit. cleric.* immò ob delicti deteſtationem, ſi uſurarius coram pluribus teſtibus fide dignis fateatur ſe uſurarium eſſe, præcipuè ſi exprimat perſonas à quibus uſuras accepit, manifeſtus uſurarius dicitur, ut pluribus congeſtis probat Caballos *tom.* 1 *qu.* 11. & *qu.* 537. *num.* 5. Dicuntur etiam uſurarii manifeſti, qui ſententiâ judicis ita declarati ſunt. Gloſſa verbo *manifeſtos, cap.* 1. *hoc tit. in* 6. quia judicis ſententia rem facit notoriam, *cap. final. de cohabit. cleric.* Unde non dicetur manifeſtus uſurarius ille, contra quem extat legitima teſtium probatio aſſerentium, uſurarium eſſe, ut ultra repetentes in præſenti docet Covarr. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *nu* 4. Jul. Clarus §. *uſura*, Gibalinus *lib.* 1. *de uſuris, cap.* 11. *art.* 1. Menochius *de arbitr. caſu* 235. Villaguth. *de uſur. qu.* 35. Gutierrez. *lib.* 2. *canonic. cap.* 19. Molina *de juſtit.* 2. *tom. diſput.* 333. Leſſius *de inſt. lib.* 2. *cap.* 20. *diſput.* 22. Caniſius *de uſur. cap.* 7. *num.* 2. Ex quibus illud notandum eſt, non eſſe neceſſarium, ut quis manifeſtus uſurarius dicatur, quod exercuerit manifeſtas uſuras, vel claras; ſed ſatis eſſe, quod palliatas, vel manifeſtas, quaſcunque ſcilicet, vel cujuſvis generis uſuras uno ex dictis modis exercuerit.

2. c *Communionem.*) Hanc pœnam Innocentius in præſenti *num.* 1. ita exponit: *Ut uſurarii non admittantur ad communionem Euchariſticam.* Quem ſequitur Covarr. *lib* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 5. quæ eſt vera interpretatio. Nec audiendi ſunt Abbas antiquus, & Panormit. in præſenti, *nu.* 2. qui ea verba explicant, ut non admittantur in Eccleſia, quandiu divina officia celebrantur. Nam ſi de hac excommunicatione ſenſiſſent Patres Concilii, fruſtra adderent verba illa *accipiant ſepulturam, ſed nec oblationes*: cùm jam in præſenti pœna hæc comprehenderetur.

d *Sepulturam.*) Conſonant textus *in cap. cùm in* 5. *cap. cùm in diœceſi, hoc tit. cap. quamquam, eod tit. in* 6. *clement.* 1. *eod. tit. l.* 9. *tit.* 13. *p.* 1. & meritò hæc pœna imponitur uſurariis manifeſtis, quia decedentibus in peccato notorio denegatur eccleſiaſtica ſepultura, *cap. final.* 13. *q.* 2. *c. final.* 88. *diſt. cap. placuit* 23. *q.* 5. *cap.* 1. *de tornean. cap.* 2. *de raptor. cap. ſuper quodam, cap. cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.* D. Joan. Vela *de delict. cap. final, num.* 20. Ab hac autem pœna, & reliquis excuſabitur uſurarius, quem pœnituit, & propter notam omnibus paupertatem reſtituere non valet; tunc enim præſtitâ juratoriâ cautione excuſatur, *dict. cap. cùm in, hoc tit. d cap. quamquam*, ibi: *Pro ſuarum viribus facultatum.* Pluribus relatis docet Villaguth *d. q.* 35. *de uſur. concluſ.* 6. 3.

e *Oblationes.*) Conſonat D. Clemens *lib.* 4. *conſtit. cap.* 5. nam cùm oblationes in propitiationem pro peccatis offerantur, ut conſtat *in cap.* 5 & 13. *Deuteron. cap. quia ſacerdotes, cap. Sanctorum* 10. *q.* 1. ab uſurario manifeſto, & à peccato non recedente, ſed in eo permanente non debent admitti, *cap. oblationes*, 96. *diſt.* Accedit quia per hujuſmodi oblationes profitebatur quædam communio inter vivos, & defunctos, pro quibus offerebantur. Concil. Arelat. 2. *can.* 12. Concil. Vaſenſe 1. *can.* 2. Altiſſiodor. *can.* 17. Aurel 2. *can.* 15. Tolet. 11. *can.* 12. Quare generaliter eorum, qui non communicant, oblationes rejiciuntur, *cap.* 28. *Concil. Illiber.* ubi notavi: & eorum qui in peccata graviora lapſi ſunt, veluti qui ſibi mortem conſciverunt, *d. can.* 17. *Concilii Altiſſiod.* Aurelian. 2. *can.* 15. qui filios ſuos hæreticis baptizandos tradiderunt. Concil. Illerdenſe *can* 13. oppreſſores pauperum. Concil. Carthag. 4. *can.* 93. & 94. & alii, de quibus Suarez *de relig. tom.* 1 *lib* 1. *cap.* 6. *num.* 4. Albaſpineus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 5. & 6. Lemaiſtre *de bonis Eccleſ.* 2. *p. lib.* 1. *de decimis, cap.* 15. Theoph. Raynaud. *de litter. monit. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 22. Spondanus *de cæmeter. p.* 1. *l.* 4. *cap.* 4. *ex nu.* 3 quia juxta Eccleſiaſticum *c.* 34. *verſ.* 23. *Dona iniquorum non probat Altiſſimus, nec reſpicit in oblationes iniquorum.* 4.

COM-

COMMENTARIUM.

5. *Concluſio traditur & probatur.*

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Manifeſti uſurarii, ſive clerici, ſive laici, à communione Eccleſiæ repelluntur.* Probant eam textus *in cap. final. 46. diſt. cap. 1. & per totam 47. diſt. cap. 1. & per totam 14. q. 4. cap. unic. 15. qu. 2. cap. 1. & per totum, hoc tit. cap. 1. cap. quamquam, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. & 2. hoc tit. cap. 2. de vita & honeſt. cleric. cap. inter, de exceſſibus Prælat. can. 44. Apoſtol.* Gregorius VII. *in Synodo Romana, can. 16. Uſurarii, & qui tenent pignus, poſtquam inde habent, quod præſtaverunt, excommunicentur.* Innocentius II. in Synodo Romana *can. 13. inſatiabilem fœneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni eccleſiaſtica conſolatione ſequeſtramus.* Meldenſe *can. 55. Ut Epiſcopi ſeipſos, atque miniſtros ſuos, & maximè eccleſiaſticos, cunctoſque Chriſtianos in ſua parochia, perpendentes ex hoc ſtatuta Nicæni Concilii, & cæterorum Conciliorum, ab uſuris ſine excuſatione compeſcant; & quos compeſcere aliter non potuerint, canonicam in eos ſententiam proferant.* Valentino ſub Lothario *can. 10. uſurarum turpia lucra canonica ſeveritate inhibemus.* Illibern. *can.* 20. Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. Aquiſgran. *can.* 61. Agathenſe *can.* 69. Aurel. 3. *can.* 23. Carthag. 1. *can.* 13. Carthag. 4. *can.* 67. Laodic. *can.* 2. Mogunt. ſub Carolo *can.* 10. Rhemenſe *can.* 32. Tarracon. *can.* 10. Troſleian. *can.* 15. Turon. *can.* 10. alia juris teſtimonia congeſſerunt Ant. Auguſtin. *in epit. jur. lib. 35. tit. 6.* Creſpetius *in ſumma, verbo Uſura.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 5. cap. 5. & in tract. de uſur.* Tapia *tom. 2. lib. 5. cap. 17. ex art. 3.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap.* 28. Acunna *in cap. Preſbyter, 50. diſt.* Fontanel. *deciſ.* 210. Pineda *de rebus Salomonis, lib. 6. cap. 20. num.* 14. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. p. 1. lib. 2. diſput. 4. §. 21.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 39. & 40.* Balſamon. *in can. 17. Concilii Nicæn.* Corjolanus *in can. 44. Apoſt.* Binsfeld. *in præſenti.* Scribentes de uſuris, & noviſſimè Lothardus & Gibalinus, Hurtado *de vero martyr. reſol. 70. §. 3.* Rouſſel, *lib. 6. Hiſtor. Pontif. juriſdict. cap. 3.* Mancinus *lib. 1. de triplici jur. collat. cap. 153. & 226.* Murga *tom. 2. diſquiſit. 14. per totam.* Selden. *lib. 6. de jure natur. Hebr. cap.* 10.

6. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione. Omni jure, tam naturali, divino, quàm poſitivo, uſuræ permiſſæ ſunt: igitur eas accipientes puniri non debent. Jure naturali uſuras permitti, conſtat; nam jus hoc dictat hominum commercia, & ſocietates conſervari, ſine quibus Reſpublica vix ſervari poteſt: auctor eſt Cicero *lib. 7. de legibus.* Sed major pars humani commercii conſiſtit in uſuris exigendis, *leg. lecta 40. ff. de rebus creditis.* Ergo uſuræ juri naturali conſonæ ſunt. Accedit, nam quid naturali rationi magis congruum eſt, quàm ut qui mercedem recipit, gratificetur, *l. ſed ſi 25. §. conſuluit, ff. de petit. hæredit. l. 6. ff. de ſerv. exportand.* Oſualdus *lib. 17. Donelli, cap.* 2. Ergo qui pecuniam mutuavit, juſtè ob remunerationem uſuras exigit. Jure divino, tam legis veteris, quàm novæ uſuras indiſtinctè improbatas non eſſe, conſtat *ex cap. 23. Deuteron.* ibi: *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; ſed alieno: fratri autem tuo abſque uſura id quod indiget, commodabis.* Et in eodem libro, *cap. 15.* ibi: *Fœneraberis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies.* Ex quibus, & aliis locis congeſtis à Villaguth. *de uſur. q. 4.* ipſe probat uſuras non fuiſſe indiſtinctè prohibitas in lege veteri, ſed tantum prohibitum fuiſſe Hebræis, ut inter ſe ad invicem uſuras exercerent, non autem ut gentilibus, & exteris nationibus mutuarent ſub uſuris: quod probatur *ex cap. final. 14. q. 4.* Lege gratiæ uſuras approbatas fuiſſe, conſtat *ex cap. 19. Lucæ,* ibi: *Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum uſuris utique exegiſſem illam.* Et *cap. 25. Matthæi,* ibi: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens recepiſſem utique quod meum eſt cum uſura.* In quibus locis expreſsè Dominus ſervum increpat, qui pecuniam ſibi commiſſam non dedit ad uſuram; qui ſanè non reprehenderetur, ſi uſura illicita, aut damnata eſſet. Iure etiam poſitivo uſuras permitti facilè probatur *ex l. ſocium 60. ff. pro ſocio, l. 5. leg. Julianus, C. de actionib. empti:* & ex quampluribus legibus compilatis *in tit. ff. & C. de uſuris, cap. conqueſtus, cap. ſalubriter, hoc tit.* Ergo non rectè in præſenti ſtatuitur, uſurarios manifeſtos puniendos eſſe. Deinde adverſus pœnam privationis communionis Eccleſiæ, quam PP. Concilii Lateran. imponunt manifeſtis uſurariis, ſic inſurgo: In eo quis puniri debet, in quo peccavit, *cap. nemo, de temper. ordin.* ut ita pœna reſpondeat delicto: *l. reſpiciendum 11. l. aut facta 16. ff. de pœnis, l. ſancimus, C. eod. tit.* Sed uſurarius peccat avaritiæ peccato, injuſtoque pecuniæ, vel alieni lucri deſiderio, ut patet *ex cap. virum, cap. bonorum, cap. ſicut, 47. diſt.* ergo pœnis pecuniariis, non verò privatione communionis puniendus erat.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, uſuram ab uſu, ſeu utendo dictam fuiſſe, & ita quod ex uſu cujuſque rei alicui accedit, uſuram nuncupari. Cicero *lib. 1. Tuſculan.* ibi: *Natura dedit uſuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præſtitutâ die.* Idem *in Verrem 7.* uſuram lucis dixit: & *lib. 3. epiſt. ad Appium,* uſuram temporis poſuit pro uſu. Plautus etiam in Trinummo ait: *Nec adeo haſce emi mihi, nec uſura mea;* id eſt ad uſum meum. Et hac ſignificatione creditor ipſe uſuram dat, nullumque mutuum eſt ſine uſura, id eſt ſine uſu. 7. *Uſuræ etymon & definitio.* Uſura verò, quam debitor pro uſu pecuniæ ſolvit, longè aliam notionem habet; ſicut enim vectura vocatur merces, quæ pro vectione datur, mercatura lucrum de merce; ſimiliter & uſura eſt merces, quæ pro uſu pecuniæ datur, ut notarunt Salmaſius *de uſur. cap. 4.* Arnoldus Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 9.* Et licèt in ſtricta ſignificatione uſura accipiatur pro ea quantitate, quæ penditur pro uſu fœnebris pecuniæ; lato tamen modo accipitur pro ea, quæ ex alia cauſa, quàm mutui, ut ex conventione, aut mora debetur, *l. tutor 41. §. 1. ff. de uſur. l. acceptam 19. C. eod. l. 4. C. de compenſ.* Et in hoc præcipuè differt uſura à fœnore; nam fœnus ſignificat pecuniam ipſam creditam ſub uſuris, id eſt æs alienum ſub uſura contractum. Tacitus *de moribus German.* ibi: *Fœnus agitare, & in uſuras extendere ignotum. Ideoque magis averſantur, quàm ſi vetitum eſſet.* Proſequuntur Salmaſius, & Vinius *ſupra,* Beſoldus *in delibat. juris ad lib. 22. ff. q. 1.* Parladorius *lib. 2. rer. quotid. cap. 2. per totum,* Gaſpar. Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. c. 1. num.* 18. Peguera *in quæſt. crimin. cap. 30. num.* 1. Deinde ſciendum eſt, varias uſuræ definitiones adduxiſſe

àdduxiſſe Covar. *lib. 3. var. cap.* 1. P. Gregoriom *lib.* 22. *ſyntag. cap.* 3. Caſpar. Rodriquez *ſuprà*, Feliciatum *de cenſib. lib.* 1. *cap.* 1. Borcholteo, Hothom. Caniſium *in ſuis tract. de uſur.* Binſfeldium *in præſenti rubric.* Quibus omiſſis dicendum eſt cum Leothardo *de uſur. q.* 1. *num.* 2. uſuram eſſe accessionem ſortis debitæ ex ſolo tempore tardæ ſolutionis: quam ipſe doctè explicat per totam quæſtionem illam.

8. *Vſura malitia.* Deinde ſciendum eſt, uſuram inhoneſtum lucium eſſe docuiſſe Philoſophos, & ſanctos viros. Ariſtot. *lib. 4. Ethicor. cap.* 1. fœneratores eodem loco ponit, quo lenones. Seneca 7. *de beneficiis*, inquit: *Quid fœnus, & calendarium, & uſura? niſi humana cupiditatis extra naturam quæſita nomina.* D. Gregorius Nyſſenus, uſuram partum eſſe ait, quem parturit avaritia, obſtetricatur inhumanitas. Philo *de charitate*, fœnus vocat ſervilis, & illiberalis animæ ſtudium degenerantis in immanitatem. D. Ambroſius *lib. 3. officior.* rapinam & latrocinium appellat. D. Baſilius *ad Amphiloch. can* 14. injuſtum lucrum. Plutarchus *in Lucullo* veterem, ac intolerabilem peſtem, ac tandem Petrarcha *de remediis utriuſque fortun.* fœnus obſcœnam rapinam eſſe ait, & ſtudium quo fœdius ullum inveniri non poteſt. D. Ambroſius *de Tobia cap.* 5. ſic mari comparat. *Pecunia fœneratoris eſt fluctus quidam maris, nunquam quieſcit, labitur veluti ſcopulo illiſa; ita gremium debitoris percutit, & continuò relabitur unde proceſſit; cum murmure venit, cum gemitu revertitur: frequenter tamen placidum extat ventis mare, ſemper fœnoris unda jactatur, mergit naufragos, veſtitos exuit, & inſepultos relinquit.* Et *cap.* 10. inquit, nihil intereſſe inter funus, & fœnus, inter mortem, & ſortem. Sanctus Leo *ſermone 6. de jejun. ſeptimi menſis. Multiplicatur quidem facultas injuſtis & triſtibus incrementis; ſed mentis ſubſtantia contabeſcit, quoniam fœnus pecuniæ funus eſt animæ.* Quid enim de hujuſmodi hominibus ſentiat Deus ſacratiſſimus Proph. David manifeſtat *pſal.* 14. unde interrogatus Cato, quid de fœnore ſentiret, reſpondet idem eſſe fœnerari, ac hominem occidere, ut refert Cicero *lib. 2. de officiis.* Huc ſpectat ſanctus Ambroſius *lib de Tobia*, *cap.* 14. *Vſuram petere, ſuffocare eſt.* Illuſtrat Novarinus *lib.* 10. *ſchediaſmatis, c.* 23. Hancque nefariam uſurarum artem oſtendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia proveniunt; ſiquidem patrimonia civium evertit, totas familias in ſummam egeſtatem redigit, ſuiſque laribus cives, oppida denique ipſa deſtitui facit. Unde Juſtinianus *in novel.* 32. refert, incolas Thraciæ ita olim à fœneratoribus vexatos fuiſſe, ut plerique diffugerint, plerique fame perierint. De civitatibus Aſiæ hæc refert Plutarchus in Lucullo: *Vrbes Aſiæ fœneratores uſque adeo dilacerabant, ut privatim ingenui liberi, filiaque virgines, publicè capitura, denaria, Deorumque ſtatua venderentur.*

9. *Vſura eſt probrum à natura.* Deinceps ſciendum eſt, uſuram omni jure prohibitam eſſe, naturali videlicet, divino, & poſitivo. Fusè probat Caſtillo *de alimentis, cap.* 48. Paulus Melius *in addit. ad ipſum*, Beyerlinch *in theatro*, *Verbo Vſura*, Kling. *lib. 5. loc. communium: cap.* 3. & naturali jure probrum eſſe probatur ex eo, nam creditor lucrum ex re aliena percipiens locupletatur cum alterius jactura; quod per naturam fieri non debet, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb. l. jure* 207. *ff. de R. I.* Cicero *lib. 3. de offic.* ibi: *Illud natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, & opes augeamus.* D. Auguſtin. *lib. 19. de civit. Dei*, *cap.* 4. plura Connanus. *lib. 1. comment. cap.* 1. & 2. Pinel. *in rubric. de reſcind. p.* 1. *cap.* 2. *num.* 26. Lara *in leg. ſi quis à liberis*, §. *ſi quis*, *num.* 94. *ff. de liber. agnoſc.* Deinde quia pecunia non parit pecuniam; quam ob rem recipere aliquid ultra ſummam illam pecuniæ, contra naturam eſt, potiuſque capi dicitur ex induſtria, quàm ex pecunia, quæ non germinat, ut tradit Ariſtot. *lib. 1. polit. cap* 6. & *lib. 4. Ethic. cap.* 1. Quibus & aliis rationibus moti hanc ſententiam tenuerunt, Covar. *dict. cap.* 1. Molina *de juſtit. 2. tom. diſput.* 304. Leſſius *de juſtit. lib. 2. cap.* 20. Leothard. *de uſur. quæſt.* 2. *num.* 26. Gibalinus *eod. tract. lib.* 1. *cap. 7. art.* 1. Etſi contrarium tenuerint Abulenſis *in cap.* 25. *Matthæi*, *quæſt.* 171. & 172. Molineus *de contract. quæſt.* 74. *num.* 528. Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 20. Jure etiam divino, tam legis veteris, quàm novæ uſuras improbatas eſſe, conſtat *ex cap.* 25. *Levit.* ibi: *Ne accipias uſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti.* Et *cap.* 19. *Ezechielis*, ibi: *Si ad uſuram non commodaverit, & amplius non acceperit, ab iniquitate avertit manum ſuam, hic juſtus vita vivet, & non morietur.* Et expreſſius ibidem: *ad uſuram dans, & amplius accipiens, nunquid vivet? non vivet.* Et pſalmo 54. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.* Et capite 6. Lucæ, ibi: *Benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes.* In quo textu licèt aliqui, ut Sotus *lib. 6. de juſtitia q.* 1. exiſtiment non præceptum, ſed tantùm conſilium contineri, verùm tamen eſt, præceptum exprimi; ideoque Eccleſia ſæpeſæpiùs aſſeruit, uſuram utriuſque Teſtamenti paginâ condemnari, ut in præſenti textu, & *in c. ſi quis* 14. *q. 4. c. ſuper eo, c. conſuluit, hoc tit.* probant Villaguth. *de uſur. q* 4. *concluſ. unic.* Gibalinus *eod. tract. lib. 1. cap. 7. art.* 2. Felicianus *de cenſibus tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. *nu.* 16. Leſſius *de juſt. lib.* 2. *cap.* 20. *dubit.* 4. Aragon *ad D. Thomam q.* 78 *art.* 1. & ita à jure divino uſuram prohibitam eſſe docuit Baſil. Imperator apud Harmenopulum *lib. 3. promptuarii cap.* 7. ibi: *Etſi majorum noſtrorum pleriſque viſum eſt tolerandam eſſe uſurarum ſolutionem propter creditorum fortè moleſtias, & incommoda, nos tamen à noſtra Republica Chriſtiana penè indignam, averſandam, & execrandam eſſe cenſuimus, tanquam jure divino interdictam.* Leo Imperator *novel.* 84. Notarunt Faber. *de error. decad.* 10. *errore* 1. Leothardus *de uſur. quæſt.* 2. *num.* 27.

Jure etiam civili diverſarum gentium uſuræ improbatæ fuerunt; nam Magarenſes non ſolùm uſuras vetuerunt, verùm & ſolutas repeti juſſerunt. Plutarchus *in qq. rerum Græcarum.* Solon. Athenis legem tulit, ne pecuniarum creditarum actio, petitióve eſſet Diogenes Laërtius *lib.* 1. *cap.* 6. Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 5. tit.* 4. 10. *De uſuris ex jure civili.*
Lucullum etiam Aſiæ Regem inter cætera illud decreviſſe, ne ultra duplum uſuræ exigerentur; quod ante ab Ægyptiis conſtitutum fuerat, refert Diodorus Siculus *lib.* 2. & ex eo Cujac. *lib. 5. obſerv. cap.* 38. Romani etiam majori odio perſequebantur fœneratores, quàm fures; ſiquidem fures dupli pœnâ, fœneratores verò quadrupli condemnabant, teſte Varrone *in initio de re ruſtica:* & uſurarium fœnus, quod olim ex libidine locupletum agitabatur, ex jure civili, primò lege 12. Tabul. unciarium fœnus permiſſum fuit, id eſt uncia ſingulis menſibus pro centum. Tacitus *lib. 6. annal.* quod
deinde

deinde anno sb nrbe condita 396. repetirum ſuit lege Dolia Menenia. Livius *libr.* 7. poſtea anno 422. lege Genutia redactum ſuit ad ſemiunciam, id eſt dimidium unciæ. Tacitus *dict. lib.* 6. deinde lata fuit alia lex Marci Luculli, quam tulit in Proconſulatu Aſiæ, teſte Plutarcho *in ejus vita*, ut uſuræ non poſſent excreſcere ultra duplum ſortis; acceptamque Romæ ſuiſſe eredo ex Tacito *ubi proximè*, ubi de Tiberio agens narrat conſuluiſſe egeſtati debitorum, diſpoſitis per menſam nummis, & factâ copiâ mutuandi ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis caveſſet: ubi prædiis cavere, eſt hypothecas prædiorum ſupponere in duplum, id eſt pro ſorte, & pro altero tantùm uſurarum nomine; quia inde non poterant excedere uſuræ, *novella* 121. & 138. Suadetur etiam ex lege *ſi non fortem* 26. §. 1. *ff de condict. indeb.* & ex Paulo *libr.* 2. *ſentent. titul.* 14. §. 2. juncta interpretatione Aniani, quam etiam ſequutus fuit Cujacius *in parat. ad titul. Cod. de uſur.* & *libr.* 4. *obſervat. capit.* 38. & *libr.* 3. *reſponſ. Papin. in l.* 4. §. 1. *ff. de nautic. fænor.* Revardus *in lib. non debet* 41. §. *in re*, *ff. de R. I.* Savarus *ad Sidonium libr.* 4. *epiſt.* 24. quamvis aliter idem Cujac. *in notis ad Paulum ſuprà*, & *libr.* 2. *qq Papin. in libr* 1. *ff. de uſuris*: quæ lex ita accepta fuit conſtitutione Antonini *in lib. uſura* 10. *Cod. de uſur.* ut reciperetur in illis, quæ excurrunt, & exactè non ſunt, ne excedont alterum tantum ſortis; ſed non in exactis, quæ poſſent in infinitum excreſcere, quamdiu ſors non ſolvatur; notat Budeus *ad titul. de leg. Jul. Majeſt. in fine.* Sed Juſtinianus *in novell.* 121. 138. & 160. abrogavit conſtitutionem Antonini ſanciens ne ullo modo uſuræ excederent duplum, id eſt alterum tantum ſortis. Poſtremo vitiata fuit omnis verſura, ut inquit Tacitus *ubi proximè*, lege ſcilicet Gabinia, de qua Cicero *libr.* 5. *epiſt. ad Atticum.* Quid ſit verſura, nihil mirum ſi Juſtus Lipſius *ad libr.* 6. *annal. Taciti*, *annot* 53. non percepiſſet; cùm Cujacius *in dict. libr.* 1. dicat à nemine intelligi poſſe, & expoſuit ſumere pecuniam ſub uſuris, ut uſuræ debitæ exſolvantur: ſed nullo probati auctoris teſtimonio utitur; quare verius credo verſuram facere eſſe cambiare, & recambiare, indeque reportare quæſtum, atque uſuras ex uſuris exigere, ut ſuadetur ex Suedonio *in Auguſto*, *capit.* 39. ibi: *Notavitque aliquos colleviorıbus uſuris mutuaſſe, graviori fænore collocare, hoc eſt facere verſuram.* Alia de lege Gabinia, & modo uſurarum congeſſit Maſius *libr.* 1. *ſingul. opin. cap.* 8. Igitur quia connìventibus Magiſtratibus ſenſim fœneratio in mores hominum irrepſit, cui malo cùm vix mederi poſſent Reipublicæ Principes, fœnori modum præſcripſerunt: & cùm Romani ad as, & centenarium numerum referrent, ita uſurarum præſtationes ad eundem numerum referebant, & uſuram centeſimam, quæ ſumma eſt, *lib. qui ſine*, *ff. de negot. geſt. lib. tutor qui*, *ff. de adminiſtr. tutor.* nuncupatur ea, quæ ex centum nummis duodecim nummos annuos parit, & centeſimo menſe æquat ſortem, unde ejus nomen tractum eſt, quia videlicet centeſimo menſe ſortem æquaret, vel quod ſortis pars centeſima ſingulis menſibus præſtabatur. Cicero 1. *ad Atticum*, *epiſt.* 9. & *lib. epiſt.* 5. 21. Seneca *epiſt.* 1. 8. dicitur uſura legitima *in lib.* 2. *Cod. Theodoſ. de uſuris*; *l. lecta. ff. de rebus credit.* à D. Gonzal. 10 Decretal. *Tom.* V

Plinio *libr.* 10. *epiſtol.* 53. Petro Raven. ſermon. 35. *Uſura mundi centum ad unum, Deus unum accipit ad centum.* Savarus ad Sidonium *libr.* 4. *epiſtol* 24. Veteres enim in ſingulos menſes uſuras ſtipulari conſueverunt, ut liquet *ex lib lecta*, *ff. de rebus credit.* Quare menſes à D. Baſilio *ad Amphiloch. capit.* 14. dicuntur P P. fœneratores. & in comœdiis Ariſtophanis debitor quidam optat luna carere: & ne unquam redirent Kalendæ. Et Horatius *ſatyr* 3. triſtes Kalendas dixit. D. Ambroſius *libr. de Tobia. capit.* 12. *Veniunt Kalendæ, parit ſors centeſimas: veniunt menſes, ſingula generantur uſuræ.* Quia in ſingulis Kalendis uſuræ ſtipulantur, etſi earum ſolutio in Idus differretur. Unde Horatius *od.* 2. ait:

Omnem redegit idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

Beſſes uſuræ erant, cùm ex centum nummis octo ſingulis annis debitores penſitabant, *l. eos*, §. 1. *Cod. de uſuris*, *l. Publia*, §. *Titius*, *ff. depoſiti.* Semis uſura dicebatur, quæ ex centum nummis ſenarios anniverſarios parit; & ducentis menſibus ſortem æquat, & media centeſimæ uſuræ dicitur *libr. ultim. Cod. de fiſcal uſur.* Eam civilem, & modicam uſuram appellat Plinius *libr.* 14. *hiſtor. capit.* 4. & legitimam eſſe dixit Juſtin. *in lib. eos*, *Cod. de uſur.* quincunces uſuræ dicebantur cùm ex centenario anniverſarius quinarius conficitur, *id eſt ex centum annua quinque*, *l. cùm quidam*, *ff. hoc titulo*, *lib. alimenta*, §. *Baſilica*, *ff. de alimentis.* Hucuſque alluſit Horatius *lib.* 1. *ſermon.*

Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quantò perditior quiſq; eſt, tantò acriùs urget.

Et Perſius *ſatyr.* 5.

Quia petis ut nummi, quos hic quicunce modeſto
Nutrieras, peragant avido ſudore deunces?

Trientes uſuræ erant, quæ in ſingulos centenarios quaternos nummos quotannis pariunt, & continent tertiam partem centeſimæ, *l. cùm quidam*, §. *ultim. ff. de uſur. l. eos*, §. 1. *Cod. eod. tit.* Itaque leviores nuncupantur *in l. ſi legatum*, *ff. de oper. public.* Huc pertinet lex 3. §. *ult ff. ad leg. Falcid.* quæ auctore Hermolao barbaro, cui aſſenſit Budeus *de aſſe*, ſic accipienda eſt, ut ſi duodecim in annos ſingulos relinquantur, & dubium ſit, quantùm hæres legatariis expenſum ferre debeat, ſtatuamus quoties privato fuerit legatum, ad ſemiſſes uſuras ſummam eſſe reducendam: atque ideo ducenta legatariis imputari in eunda ratione Falcidiæ. Quod ſi Reipublicæ in annos ſingulos duodecim relinquantur, trecenta Reipublicæ imputabuntur, id eſt, auctore Marcello, quantùm ſufficiat ſorti ad uſuras trientes. Tandem uſura unciaria dicitur, quæ ex centum quotannis ſingulos nummos conficit, ut *in l. Titius*, §. *Praefectus ff. de adminiſtr. tut*, Proſequuntur alia de uſuris apud Romanos uſitatis Gnibertus Coſtanus *lib* 1 *qq jur. cap.* 1. Molineus & Hothomanus *in tract. de uſur.* Ant. Auguſt. *l.* 2. *qq. emend. cap.* 10. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 104. Salmut. *ad ipſum*, *lib.* 1. *memorab. tit.* 19 Marcellus Donatus *in notis ad Capitolinum*, *fol.* 870. *tom.* 6. *Theſauri critici.* Leothardus *de uſur. quæſt.* 4. Bronchorſt. *cent.* 2. *aſſert.* 7. Salmaſius 6. *uſur* Gibalinus *eod. tract. c.* 7. *art.* 4. quid tamen jus Juſtinianeum circa uſuras ſtatuerit, latè proſequuntur Gibalinus *d. c.* 7. *art.* 5. Leothardus contra ipſum *in diſput. ſpeciali Quid jus Juſtinianeum circa uſuras ſtatuerit?* Jure etiam

eccleſiaſtico uſuras prohibitas ſemper fuiſſe, conſtat ex canonibus ſuprà pro illuſtratione concluſionis relatis.

II. *De judice uſurarũ.* Manet ergo, uſurarum exactionem omni jure improbatam eſſe: unde à Doctoribus ſæpius quæritur, an ad judicem eccleſiaſticum, vel ſæcularem cognitio, punitioque hujus delicti ſpectet. Et aliqui aſſeruerunt, crimen hoc merè eccleſiaſticum eſſe, & ideo ad judicem eccleſiaſticum ejus punitionem ſpectare: pro qua ſententia faciunt textus *in cap. 1. cap. cùm tu 5. cap. præterea 7. hoc tit. cap. 1. & 2. eod. tit. in 6.* in quibus videmus eccleſiaſticos judices, tam contra ſæculares, quàm contra eccleſiaſticos uſurarios procedere. Unde ita docuerunt Gloſſa, & repetentes *in cap. quamquam, hoc tit. in 6.* alii congeſti à Covarr. *lib. 3. var. cap. 3. num. 1.* alii relati à Cenedo *collect. 30. ad Decretal. num. 2.* & ultra eos alii laudati à Cevallos *tom. 1. commun. opin. quæſt. 11. num. 7.* & Gloſſa *in cap. ex literis 32. de jurejur.* uſurarum cauſam quaſi ſpiritualem eſſe dixit. Alii diſcrimen agnoverunt inter quæſtionem facti, & juris circa uſuras, id eſt ut cùm ſolùm dubitatur; an contractus celebratus ſit uſurarius, nec ne, judex ſæcularis poſſit adiri, quia non cognoſcit utrum ſit peccatum, vel non, ſed tantùm illud punit: at verò quando vertitur quæſtio juris, utrum contractus tali modo celebratus ſit uſurarius, vel non, tunc judicem ſæcularem incompetentem eſſe, ne cognoſcat de peccato. Ita docuerunt Bartolus *in lib. Titia, num. 7. ff. ſolut. matrim.* Alciatus *in cap. 1. de offic. ordin. num. 77.* Jul. Clarus *lib. 5. ſent. §. uſura, numer. 8.* & *§. final. quæſt. 37. numer. 2.* Gutierrez *libr. 2. canonic. cap. 18. numer. 21.* Spino *in ſpecul. teſtam. gloſſ. 13. rubric. numer. 67.* Sed his omiſſis verior ſententia docet, crimen hoc eſſe mixti fori, & poſſe puniri in laicis etiam à poteſtate utraque, & propriis pœnis damnari, nec quæſtionem juris, & facti eſſe hoc loco diſtinguendam, ſicut nec in ſacrilegio, aliiſque ejuſmodi delictis, quæ ab utraque poteſtate damnari, & puniri conſtat, diſtinguitur, ut pluribus relatis docet Binsfeld. *in præſenti rubric. notab. 14. concluſ. 6.* Rodriguez *de annuis redditibus. lib. 3. quæſt. 3. num. 122.* Gibalinus *lib. 1. de uſur. cap. 7. art. 8. conſect. 9.* D. Joſeph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin. num. 71.* Omitto Molineum *de uſur. quæſt. 10. numer. 155.* Salmaſ. *de uſur.* & cæteros heterodoxos, qui proſequuntur odio Romanos Pontifices, illiſque omnem hujus criminis cognitionem adimunt; nec pœnis etiam eccleſiaſticis ab eo plecti poſſe contendunt ſine injuria laicæ poteſtatis: quod quàm falsò, & temerariè affirmetur, jam notavi *in can. 28. Concilii Illiber.*

12. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita conſtitutis apparet quàm rectè Patres Concilii Lateran. in præſenti juxta jus naturale, divinum, & poſitivum ſtatuerint, uſurarios manifeſtos eſſe communione Eccleſiæ, & ſepulturâ privandos; nam cùm uſurarii manifeſti præbeant ſcandalum populo, & manifeſta peccata, non occultâ, ſed publicâ correctione puniri debeant, ad vitandum ſcandalum, *cap. 1. de pœnit. & remiſſ. cap. ſi peccaverit 2. qu. 1. cap. ego 42. de conſecr. diſt. 2.* D. Greg. *lib. 12. epiſt. 31. ad Felicem Siciliæ Epiſcopum.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. c. 8.* ideo manifeſti uſurarii privatione communionis, & ſepulturæ eccleſiaſticæ, ac aliis etiam pœnis afficiuntur, tam laici, quàm clerici, quas dabimus infrà *in cap. præterea.*

13. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam etſi commercia juri naturali conſona ſint, tamen id procedit in commerciis, & negotiationibus licitis, non verò in illicitis, ut ſunt contractus uſurarii. Nec intereſt, quod jure naturali teneamur ad remunerationem beneficii accepti; nam alio modo poſſumus rependere gratias, aut remunerationem, quàm uſuris promiſſis, & ſolutis. Nec obſtant teſtimonia ſacræ paginæ utriuſque Teſtamenti. Non primum *ex dict. cap. 28. Deuteron.* in illis verbis: *Et fænerabis gentibus multis, ipſe autem à nullo fænus accipies.* Nam reſpondendum eſt, fœnerari in eo loco non ſignificare mutuum dare ſub uſuris, ſed tantùm mutuare: in qua ſignificatione accipitur *in cap. 22. Proverb.* ibi: *Dives pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, ſervus eſt fænerantis.* Et *cap. 29. Eccleſiaſt.* ibi: *Fænerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius.* Promiſit enim Deus *in dicto cap. 28.* Judæis legem ſuam obſervantibus omnium rerum abundantiam, divitiaſque multas, & in illius obſervantiæ præmium dixit, *fænerabis indigentibus multis*; quaſi diceret, rerum omnium affluentiâ abundabis, ut egenubus multis mutuum dare poſſis, à nemine autem indigeas accipere, ut exponunt congeſti ab Aragon *dict. quæſt. 78. verſ. Tertia concluſio.* Nec obſtat textus *in dict. cap. 23. Deuteron.* in illis verbis: *Non fænerabis fratri tuo, ſed alieno.* Nam omiſſa ſolutione Joannis Panicocti apud Lorinum *in comment. illius textus*, qui exiſtimat illud, *ſed alieno*, eſſe notam marginalem, quæ in textum irrepſit: & Hieronym. de Luca *in tract. de cambiis, cap. 2. numer. 15.* qui ait particulam illam adjectam fuiſſe à Concilio Sanedrin, quos refellit Gibalinus *dicto capit. 7. articulo 2.* dicendum eſt, Judæis permiſſum fuiſſe exigere ab alienigenis uſuras ad vitandum majus malum, ut etiam illis permiſſum fuit repudium, ne ſcilicet ob ſuam duritiam, & avaritiam fratres ſpoliarent. D. Thomas 1. 2. *quæſtione 108. articul. 3.* erantque alienigenæ, de quibus loquitur textus ille Chananæi, Amalachitæ, & Amorrhæi, qui injuſtè detinebant terram populo Hebraico promiſſam, nempe Palæſtinam: quo fit, jure optimo Hebræos ab injuſtis poſſeſſoribus pecuniam exigere potuiſſe, argumento textus *in cap. 1. in fine, hoc tit. cap. 3. Exodi, cap. dixit Dominus 14. quæſtione 5.* ubi docetur, populum Hebraicum Dei authoritate abſque furti obligatione vaſa aurea, & argentea ab Ægyptiis abſtuliſſe: juxta quam interpretationem intelligendus eſt textus *in cap. finali, 14 quæſt. 4.* ubi D. Ambroſius aſſerit, uſuras juſte exigi poſſe ab iis, quorum bona jure belli capi poſſunt, nam intelligendus eſt, quoties accipitur uſura, & retinetur in damni compenſationem ab hoſte injuſto illati, vel ubi bona ab hoſte poſſeſſa ſunt ipſius mutuantis, aut ad eum pertinent, quemadmodum prædia Terræ Promiſſionis à Chananæis poſſeſſa ad Iudæos divina largitione pertinebant: quo modo textum illum, & locum D. Ambroſii *in dict. cap. ult.* explicant Cardinalis *in Clement. 1. de uſur. §. ult. quæſt. 13.* Conradus *de contract. quæſt. 42. concluſ. 2.* Turriſcrem. *in dict. cap. ult.* Sotus *lib. 6. de juſtit. quæſtione 1. art. 2.* alii relati à Covar. *dict. lib. 3. cap. 1. numer. 7.* poſt Gerſonem Rouſſelius *lib. 6. hiſtor. cap. 1. numer. 9.* Azor. *3. part. inſtit. lib. 7. cap. 8.* P. Gregor. *lib. 3. partit. tit. 5. cap. 5.* Nec obſtant auctoritates D. Matthæi, &

Lucæ.

Lucæ; nam intelligi debent metaphoricè de uſura ſpiritualium bonorum, vel virtutum, ut latiùs conſtat *ex eodem cap.* 25. quinimmò etſi in ſenſu naturali, vel rerum naturalium parabola illa acciperetur, facilè reſponderi poſſet verbum *uſura*, non eſſe accipiendum de uſura reproba & injuſta, ſed de lucro juſto; unum enim, & alterum ſenſum habere poteſt uſuræ nomen, ut textum illum expoſuerunt Sotus, Molina, & Aragon ſuprà laudati. Nec obſtant juris Cæſarei teſtimonia, ubi uſuræ permittantur; nam uſuræ jure civili tolerabantur, non tanquam juſtæ, ſed tanquam impunitæ, ut ſuprà notavi. Nec tandem obſtant textus *in dict. cap. conqueſtus*, *cap. ſalubriter hoc titulo*, quorum veram interpretationem dabimus in eorum commentariis. Nec tandem obſtat, quod ultimo loco expendebamus: videlicet in præſenti caſu imponendam eſſe pœnam pecuniariam, ſeu temporalem; nam etſi in præſenti uſurarii manifeſti tantùm priventur communione Eccleſiæ, tamen non negatur aliis pœnis eccleſiaſticis, & ſæcularibus eos afficiendos eſſe, ut dicemus infrà *in cap. præterea*.

14. Sed ſupra traditis obſtat textus *in cap.* 3. *de fidejuſſ.* in illis verbis: *Præſentium quoque auctoritate injungimus, ut ſi debitum, vel acceſſiones ille negaverit, conſuetudine, quæ eſt legi contraria, non obſtante, juramentum calumniæ ſubire cogatur.* Ex quibus expreſsè deducitur, fidejuſſorem non ſolùm teneri in ſortem principalem, verùm & in acceſſiones, id eſt in uſuras; ſiquidem uſura dicitur acceſſio, *l. frumenti*, *Cod. de uſur. l. final in fin. Cod. de jure dot.* Igitur quia uſuræ non ſunt improbatæ per ſacros canones. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, verùm eſſe fidejuſſorem in ſortem principalem acceptum jure civili etiam in uſuras teneri, ut in eo textu probavi; attamen in eo textu Pontifex per acceſſiones non uſuras intellexit, ſed pœnam obligationi principali adjectam, ut fructus prædiorum, vel arborum, ſeu penſiones domorum. Quæ omnia acceſſionum nomine continentur, ut probat Leothard. *de uſuris quæſtione* 1. *num.* 2. Etiam opponi poſſunt textus *in cap.* 1. *de feudis*, junctis adductis in ejus commentario, *cap. per veſtras, de donat. inter*; junctis ibi notatis; *can.* 20. *Concil. Illiber.* cum ibi adductis, *cap. quoniam* 47. *diſt.* cum dicto Leothardo *de uſuris quæſt.* 3.

Exponitur cap 3. de fideiuſſoribus.

CAPUT IV.

Alexander III.[a] *Panormit. Archiepiſcopo.*

SUper eo verò, quod a nobis tua devotio poſtulavit, utrum poſſit in recipienda pecunia ad uſuram fieri diſpenſatio, ut pauperes, qui in [b] Sarracenorum captivitate tenentur, per eandem poſſint pecuniam liberari; præſentibus tibi literis duximus reſpondendum, quòd cùm uſuratum crimen utriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper hoc diſpenſationem aliquam non videmus adhibendam, quia cùm Scriptura ſacra prohibeat vel pro alterius vita [c] mentiri, multò magis eſt prohibendus quis, ne pro [d] redimenda vita captivi uſurarum crimine involvatur.

NOTÆ.

a *PAnormitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione: *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concil. Later. *part.* 16. *cap.* 1. De Panormitana Eccleſia jam nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de elect.*

1. b *Sarracenorum.*) Nam paulò antè tempore Alexandri III. tota ferè Sicilia occupata erat à Sarracenis, cum quibus Siculi his temporibus ſævum bellum gerebant, ut poſt alios refert D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicilia ſacra*, *in notitia Panormit. Eccleſiæ*, *anno* 819.

2. c *Mentiri.*) *Cap. is autem* 4. 22. *quæſt.* 2. *c. ſi quis coactus* 3. 22. *quæſt.* 5. plura Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *tract. de reſtrict. mentali, cap.* 2. *ex num.* 16. Alb. Gentilis *de abuſu mendacii*, *c.* 13. D. Joſeph. de Retes *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 3. qui latè agunt de mendacio officioſo, & quando liceat amphibologicis clauſulis uti.

3. d *Redimenda.*) Et ita nec etiam pro pia cauſa licet uſuram exercere, quia non ſunt facienda mala, ut inde eveniant bona; licet legamus aliquando in belli ſubſidium pecuniam Eccleſiæ accipi à Principe ſæculari ſub annuo cenſu, non ſub ſpecie mutui, ſed precarii, ut in Concilio Leptinenſi ſub Zacharia I. Concilio Ratisbonenſi ſub eodem: notavit Cironius *ad tit. de precariis*. Inde apud Antiquos valde dubitatum fuit de montibus Pietatis. Eſt autem mons pietatis cumulatus æria acervus, qui ſublevandis per mutuum miſeriis pauperum deſtinatur ea lege, ut mutuatarius pignoribus datis pro ſecuritate, exiguum aliquid ſolvat pro quantitate accepta. Et Cajetanus 3. *tom. opuſc. de monte Pietatis*, Sotus *lib.* 6. *de juſtit. qu.* 5. *articul.* 6. tenuerunt hujuſmodi montem pietatis illicitum eſſe, quia jam recipitur aliquid ratione mutui ultra ſortem principalem. Sed contraria ſententia, immò licitum eſſe, verior, & receptior eſt, & etiam approbata per Sixtum IV. Innocentium VIII. Jul. II. Leonem X. in Concil. Lateran. *ſeſſ.* 10. & per Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 8. ubi inter alia pia opera montes iſti recenſentur. Eorum æquitatem, & juſtitiam defendunt Molina *de juſt. tract.* 2. *diſput.* 325. Lugo *eod. tract. diſput.* 25. *numero* 188. Caſtropalao *eod. tract. diſput.* 4. *num.* 24. Azor. 3. *part. inſtit lib.* 5. *cap.* 9. *quæſt.* 2. & *cap.* 22. *quæſt.* 4. Scaccia *de commerciis*, §. 1. *quæſt.* 1. *num.* 461. Sarmiento *lib.* 7. *ſelect. cap.* 2. *num* 3. Leothardus *de uſuris q.* 22. Aravio *in qq. moral. diſput* 1. *de ſtatu civili, qu.* 6. Leſſius, & alii apud Gibalinum *de uſuris lib* 4. *cap.* 7. *art.* 2.

COMMENTARIUM.

CUm uſurarum prohibitio à jure naturali, & 4.
divino proveniat, non poteſt Pontifex, vel alius ſupremus Princeps diſpenſare, permittereve

uſurarum exercitium, cùm juri naturali, aut divino refragari ullus legislator non poſſit; *cap. ſunt quidam 25. quæſtione 1. cap. non debet, de conſanguin. & affin. l. eas, ff. de capite minut.* facit Cicero *lib. 2 de natura Deorum*, ibi: *Univerſam autem naturam nulla res poteſt impedire.* Et *lib. 3. de republic.* ibi: *Huic legi nec derogari fas eſt, nec abrogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari poteſt, nec verò aut per Senatum, aut per populum ſolvi hac lege poſſumus: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia poſt; ſed in omnes gentes, & omni tempore una lex, & ſempiterna erit immutabilis.* Quæ verba maximâ cum laude refert Lactantius Firmianus *de vero cultu Dei lib. 6. cap. 8.* pro qua ſententia facit etiam legem à ſuperiore latam inferiorem abrogare non poſſe, *cap. cum inferior, de majorit. & obed.* Unde cum Deus hujus legis divinæ, & naturalis auctor ſit, *cap. 1. de ſumma Trinit. cap. incommutabilis 22. quæſt.* 4. oportet legem ab eo latam immutabilem eſſe. Quare rectè in præſenti docetur, non poſſe Pontificem diſpenſare, ut pro redimendis Chriſtianis captivis à Sarracenis uſuræ exercerentur; quia etiam prætextu boni malum fieri non debet, *cap. non eſt putanda 27. quæſt. 1 cap. nec arbitris 22. quæſt. 2.* docuerunt Covarr. *lib. 3. var. cap. 1. num.* 8. Lupus, Antoninus, & alii, quos laudat & ſequitur Gibalinus *lib. 1. de uſur. cap. 7. art. 8. conſect* 2. Majolus *dier. canicul colloq. 1. de perfid. Iudaeorum.* Inde etiam infertur, nullâ conſoetudine utcunque immemorabili, induci poſſe, ut uſurarum exercitium licitum ſit. *Clement. unic. in fine princip. hoc tit.* argumento capitis finalis, *de conſuet.* docent Covar. *ubi ſuprà*, Conradus *de contract. quæſt.* 25. Lupus *de uſur. comment.* 4. §. 4. *num.* 7. Majolus *ubi proximè*: quod intelligendum eſt quoad forum internum, in quo conſuetudo non excuſat quoad Deum: in foro verò contentioſo reſpectu pœnæ temporalis longè diverſum erit; nam ab ea procul dubio excuſabitur, qui prætextu conſuetudinis uſuras extorquet, argumento textus *in l. quis ſit fugitivus 17. §. apud Labeonem, verſ. Ego puto, ff. de adilit. edict.* ubi notavit Bartolus.

CAPUT V.

Idem [a] *Salernitano Archiepiſcopo.*

CUm tu, ſicut aſſeris, manifeſtos uſurarios, ſcilicet qui in illo peccato deceſſerint, communione altaris, & eccleſiaſtica, juxta decretum noſtrum, quod nuper in [b] Concilio promulgatum eſt, præceperis ſepulturâ privandos, donec reddatur, quod tam pravè receperant: quidam eorum dicunt, ad ſolvendas perceptas uſuras proprias non ſufficere facultates: alii verò promittunt partem uſurarum, quas habent præ manibus, reddituros; ſed uſuras alias, quas extorſerant, cum de his poſſeſſiones comparatæ ſint, & eorum filiis, vel parentibus traditæ, ſe non poſſe reddere confitentur. Alii verò ad excuſandas excuſationes in peccatis, imprudenter affirmant, illas dumtaxat uſuras reſtituendas, quæ ſunt poſt [c] interdictum noſtrum receptæ, nec aliquos ad ſolvendas uſuras, quas ante interdictum noſtrum receperant, debere compelli. Super his duximus t. d. reſpondendum: quod ſive ante, ſive poſt interdictum noſtrum uſuras extorſerint, cogendi ſunt per pœnam, quam ſtatuimus in Concilio, eas his, à quibus extorſerint, vel eorum hæredibus reſtituere; vel his non ſuperſtitibus, pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant, unde ipſas reſtituere poſſint; cum juxta verbum Beati [d] Auguſtini, non remittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Illi autem, qui non habent de facultatibus, de quibus uſuras valeant reſtituere, non debent illâ pœnâ mulctari, cum eos nota paupertas evidenter excuſet. [e] Poſſeſſiones vero, quæ de uſuris ſunt comparatæ, debent vendi, & ipſarum pretia his, à quibus uſuræ extortæ ſunt, reſtitui, ut ſic non ſolùm à pœna illa, ſed etiam à peccatis poſſent, quæ per uſurarum extorſionem incurrerant, liberari.

NOTÆ.

a *Salernitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & poſt Concil. Lateran. *part. 16. cap.*
1. 1. de Salernitana diœceſi egi *in cap. 1. de offic. judic.*

b *Concilio.*) Lateranenſi, relato ſuprà *in cap. 3.*

c *Interdictum noſtrum.*) Quæ excuſatio vera eſſet, ſi prohibitio hæc uſurarum proveniret ab hoc Concilio Lateranenſi, ex traditis *in cap. ex literis, de conſtit.* Sed in præſenti caſu omnino irrationabilis erat, cum præſens prohibitio ſit juris naturalis, & divini, ut probavi ſuprà *in cap. 3.*

d *Auguſtini.*) *Epiſt. 54. ad Macedonium*: ex qua citant verba hæc Carnotenſis *part. 13. Decreti, cap. 4. & part. 15. cap. 25.* Gratianus *in cap. 1. 14. quæſt. 6.* Boniſacius VIII. *in regul. peccatum, de R. I lib. 6.* 2.

e *Poſſeſſiones.*) Quarum dominium non ad ſolventem uſuras ſpectat, ſed ad uſurarium, quia res empta ex pecunia aliena, veluti Titii, non ſit Titii, ſed mea, in meoque dominio manet, *l. ſi ex ea pecunia 6. l. ſi ut proponis 8. Cod de R. V. l. ex pecunia 12. Cod. de jure dos. l. final Cod. de ſervo pign. dato, l. 49. tit. 5. part.* 5. notavi *in cap. inquirendum 4. de pecul. cleric.* Unde nec bona uſurarii, etiam ex ipſis uſuris empta, ſunt tacitè hypothecata pro uſurarum reſtitutione, *l. quamvis 17.*

vis 17. Cod. de pignor. probant Covarr. *dict. cap. 3. nu. 6.* Binsfeldius *in præſenti, quæſt. 4.* Leothardus *de uſur. q. 97. num 1. & 2.* Salas *eod. tr. dub. 41.* Gibalinus *eod. tract. lib. 1. cap. 10. art. 6. conſect. 3.* Tapia *2. tomo catena, lib. 5. quæſt. 17. art. 11.* Ratio eſt, quia tacita hypotheca tantùm contrahitur in caſibus à jure expreſſis, *l. 1. ff. quibus modis pignus.* Unde cùm talis hypotheca ex jure naturali, civili, vel canonico colligatur, ideo non eſt ratio cur eam inducamus. Nec obſtat quod Alexander in præſenti jubet poſſeſſiones ex pecunia uſuraria comparatas vendi debere, nam non jubet Alexander eas poſſeſſiones à tertio poſſeſſore auferri, ſed tantùm vendi debere, ut cætera bona ab uſurario acquiſita; quia poſſeſſiones illæ non ſunt magis obſtrictæ reſtitutioni uſurarum, quàm cætera uſurarii bona: nam quilibet alius, ex cujus pecunia prædium comparatum eſt, tantùm habet actionem ad pecuniam repetendam, *l. 1. & 8. Cod. ſi quis alteri, vel ſibi, l. 16. & 17. Cod. de pignor* Proſequitur Aravio *in qq. moral. diſput 1. de ſtatu civili, quæſt. 7.*

COMMENTARIUM.

3. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, uſuram impiam eſſe contra Deum, iniquam contra proximum, & periculoſam in ſeipſum; ideoque dare ad uſuram peccatum lethale eſt, ut probant D. Thomas *2. 2. q. 78. art. 1.* omnes Theologi de uſuris agentes, & conſtat *ex l. 1. tit. 6. lib. 8. Recopil.* ibi: *Es muy gran pecado.* Tum etiam quia ex jure divino, & humano prohibitum eſt uſuras exercere: quare hæreticum eſſe, affirmare, uſuras accipere peccatum non eſſe, ex Clementina unica, *§. ſanè, hoc tit.* defendunt Navarrus, & alii congeſti ab Azevedo *in dicta l. 1. num. 47.* Unde quemadmodum tenetur quis ablatum reſtituere ratione acceptionis injuſtæ, ut conſtat *ex cap. ſi res aliena 14. quæſt. 6.* D. Auguſtino ſuprà relato, D. Thom. *2. 2. quæſt. 62. art. 1.* ita etiam tenetur uſurarius ad ejus reſtitutionem, quod per uſuram extorſit, *cap. præterea 7. cap. tua 9. cap. tuas 13. cum ſeq. hoc tit. cap. quamquam, eod. tit, in 6. cap. ad noſtram, el. 1, de jurejur. cap. 1. cum ſeq. 14. quæſt. 4. l. 2. tit. 15. partit. 6.* Hæſitari tamen ſolet, an dominium uſurarum in accipientem transferatur? Et videtur in eum transferri, nam quæcunque condictio competat pro repetendis uſuris, videlicet ob turpem cauſam, ut voluerunt Beroius *in cap. 3. hoc tit.* Sylveſter *verbo Uſura 6. num. 1.* ſive condictio indebiti, ut deducitur *ex l. ſi non ſortem 26. in princip. ff. de condict. indeb.* & docuit Covarr. *dict. lib. 3. cap. 3. nu. 7.* ſupponimus dominium tranſlatum fuiſſe in uſurarium, quia condictiones competunt adverſus eum, qui dominium rei acquiſivit, *l. dominus 53. ff. de condict. indeb.* Unde hanc ſententiam tenuerunt Gloſſa *verbo rapinam, in cap. ſi quis uſuram 14. quæſt. 4.* Navarr. *in manuali, cap. 17. num. 265.* Sotus, Henricus, & alii relati à Villaguth. *de uſur. quæſt 25.* Sed contraria ſententia, videlicet dominium uſurarum accipientem non acquirere, ſolidiſſimis probatur rationibus. Prima quia uſura, furtum, vel rapina dicitur, *cap. ſi quis uſuram 14. quæſt. 4.* rei autem furtivæ dominium in furem non tranſmittitur, ut conſtat *ex l. final. ff. uſusfruct. quemadm. caveat*, ergo nec in uſurarium uſuræ dominium transfertur. Secundò quia etſi in uſurarum ſolutione interveniat traditio, cùm tamen non proveniat ex juſta cauſa, ſed potiùs ex turpi, & injuſta, talis traditio non eſt ſufficiens ad transferendum dominium, *ex l. nunquam 31. ff. de acquir. domin.* Ultetius quia ex contractu nullo non transfertur dominium, ut *ex l. non dubium, Cod. de legibus*, notant Bartolus, & Doctores. Quare hanc ſententiam tenuerunt pluribus relatis Binsfeld. *hîc*, Sotus *lib. 6. de juſtitia, quæſt. 1, art. 4.* Covar. *lib. 3. var. cap. 3. numer. 6.* Spino *in ſpecul. teſtam. gloſſ. 13. rubrica, num 27.* Villagut. *de uſur. quæſt. 25.* In quo interpretum diſſidio placuit ſententia Bellameræ *in dict. cap. ſi quis uſuram*, quam ſequitur Didacus Perez *in l. 3. tit. 19. lib. 8. ordin. pag. 368. col. 2.* videlicet ut attento juris rigore & inſpecta juris civilis ſubtilitate, prior ſententia verior ſit, poſterior verò procedit attento jure naturali & ejus æquitate, quam cùm ſequatur jus canonicum, credo eo attento dominium uſurarum non acquirere uſurarium, & ita reſtitutionem earum non in pœnam criminis, nec legis poſitivæ auctoritate ſtatutam fuiſſe, ſed à jure naturali præceptam, ex ipſiuſque rei natura introductam: unde etiam deducitur ad eam reſtitutionem faciendam non eſſe neceſſariam judicis declarationem, ſed ante eam ipſo jure fieri debere, ut conſtat ex præſenti textu, ibi, *ipſo jure.* Quia licèt in pœnalibus expectetur judicis declaratio, *cap. cùm ſecundum, de hæreticis in 6. l. ejus qui ff. de jure fiſci*; notavit *in cap. vergentis, de hæretic.* tamen cùm hæc reſtitutio pro pœna uſurario non imponatur, ſtatim, & abſque ulla judicis ſententia, vel declaratione fieri debet.

Nec tantùm uſuræ ſunt reſtituendæ, verùm & fructus, & acceſſiones, ſi res fructifera pro uſura data ſit; & omne id, quod intereſt mutuatarii ſibi uſuras non fuiſſe ablatas, ratione damni ipſi inde emergentis, aut lucri ceſſantis, ut probant Caſpar Rodriguez *lib. 3. de annuis reddit. quæſt. 11. num. 14.* Molina *de juſt. tract. 2. diſput. 327.* Salas *de uſur. dub. 39. num. 3.* Binsfeld. *in præſenti, quæſtion. 2. concluſ. 5.* Leuthard. *de uſur. quæſt. 96. numer 19.* nam fur tenetur ad id, quod intereſt ex rei furtivæ ſubreptione, *ex l. 3. ff. de condict. furtiva, l. meritò, ff. de vi & vi armat.* ſed uſurarius furi, & raptori comparatur: ergo tenetur etiam ad id, quod intereſt. Nec obſtabit ſi dicas, uſuras repeti per condictionem indebiti, vel per condictionem ob turpem cauſam, ut ſuprà dixi; ſed in neutra ex his condictionibus veniunt uſuræ, *ex l. 1. Cod. de condict. indeb. l. quoties 4. Cod de condict. ob turp. l. ult ff. eod.* immò nec in condictione furtiva reperiuntur unquam uſuræ, ſed rei dumtaxat fructus, *l. 8. ff. de condict. furtiva.* Igitur cùm uſurarius non ſit pejor fure, non debet teneri ad intereſſe. Nam reſpondeo, magnum verſari diſcrimen inter uſuras, & intereſſe; uſuræ enim non proveniunt naturaliter ex ipſa pecunia, & nummorum corpore, nec ſunt illius naturales acceſſiones, *l. ſi navis, ff. de R. V. l. 121. ff. de V. S.* intereſſe autem ſequitur naturam, aut rei, aut detentionis ejus; ideoque debetur ex æquitate naturali, cùm uſuræ niſi ex aliquo ſuperaddito, pacto videlicet, ſtipulatione, aut lege non debeantur: quare in condictionibus, quæ ſunt ſtricti juris, uſuræ non veniunt, at verò quanti intereſt, ſive intereſſe, in omnibus, & ex quacunque cauſa debetur, *l. 1. Cod. de ſententiis quæ pro eo*, ſuſiùs proſequitur Gibalinus *lib. 1. de uſur. cap. 10. art. 3. per totum.* 4.

5. Hæc autem obligatio reſtituendi uſuras limitatur in præſenti, ſi uſurarius ad inopiam pervenerit. Faciunt textus *in cap. querelam* 10. *brevi* 17. *de jurejur. l. nam his* 6. *ff. de dolo*. Ratio eſt, quia nemo ad moraliter impoſſibile obligatur, nec teneatur ad id, quod proprias vires excedit, ut ex D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 62. *art. ult.* tradit Covar. *in regula Peccatum, in princip. nu.* 2. Si ergo in facultatibus habeat uſurarius unde reſtituat, debet reſtituere, ſi creditor certus ſit; ſi verò incertus ſit, debet reſtituere, pauperibus pro anima ipſius creditoris, ut in præſenti probatur, & *in cap. quia plerique, de immunit. Eccleſ. cap. ſi dignum* 6. *§. eos, de homicid. cap. nemo* 14 *quæſt.* 5. *l.* 2. *tit.* 15. *partit.* 6. Tapia *tom.* 2. *lib.* 5. *quæſt.* 30. *art.* 3. ita tamen, ut quando invenitur creditor, vel ejus hæres, uſuræ pauperibus non ſunt reſtituendæ: quare ſi abſens ſit creditor, ſaltem ſumptibus ejus ad eum uſuræ ſunt tranſmittendæ, argumento legis *opere, ff. de oper. libert.* docuerunt Lælius Mancin. *ſacri juris controv. diſput.* 31. *per tot.* Petrus Greg. *lib.* 3. *part. tit.* 5. *cap.* 6. Quæri tamen ſolet, an hæc reſtitutio uſurarum pauperibus facienda libera ſit, ita ut Epiſcopi diſpenſationem non exigat? Et non eſſe neceſſariam Epiſcopi auctoritatem immò potiùs uſurarium per ſe, vel per alium à ſe deputatum reſtituere uſuras debere, defendunt Felinus *in cap. cùm ſit, num.* 4. *de judiciis*. Navarrus *in manuali, cap.* 17. *num.* 81. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 5. Sotus *de juſtit. lib.* 4. *quæſt.* 7. Covar. *in cap.* 5 *de teſtam. num.* 8. Matienzo *in l.* 14. *gloſ.* 1. *num.* 6. *tit.* 4. *lib.* 9. *recopil.* Nec contrarium probatur in hoc textu quatenus in eo docetur, uſurarium ab Epiſcopo cogendum eſſe ut reſtituat domino vel hæredibus, & eorumque defectu pauperibus: nam Epiſcopi officium in præſenti caſu ſolùm conſiſtit in compellendo uſurarium, ut reſtituat, non tamen in reſtitutione ipſa facienda. Nec etiam obſtat textus *in cap.* 3. *cap. tua nobis* 17. *cap. Ioannes de teſtament.* ubi probatur in diſtributione facienda ob executore teſtamenti debere intervenire auctoritatem Epiſcopi; quibus juribus motì contrariam ſententiam tenuerunt Hoſtienſis & Anania *in præſenti*, Covarr. & Matienzo *ubi ſupra*; nam debent intelligi data reſtituentis, vel ipſius teſtamentarii, aut hæredis negligentiâ, ut ſimiliter in caſu legis *nulli, Cod. de Epiſcop. & cleric.* ubi deſideratur Epiſcopi auctoritas in diſtribuendis bonis defuncti, quia defunctus peregrinus erat, & ſine hærede deceſſerat: & etiam *in cap. cùm ſit, de Iudæis*, deſideratur Epiſcopi auctoritas in reſtitutione facienda Chriſtianis, quia ut Judæus qui facere eam debebat, ſuſpectus reperiebatur. Quæ omnia cùm ceſſent in uſurario reſtituente uſuras pauperibus, ideo in ea facienda non deſideratur Epiſcopi auctoritas.

CAPUT VI.

Idem [a] *Ianuenſi Archiepeſcopo.*

IN [b] Civitate tua dicis ſæpe contingere quod quidam piper, ſeu cinnamomum; aut alias merces comparant, quæ tunc ultra quinque libras non valebant, & promittunt per publicum inſtrumentum ſe eis, à quibus illas merces accipiunt, ſex libras ſtatuto termino ſoluturos. Licèt autem contractus hujuſmodi ex forma non poſſit cenſeri nomine uſurarum; nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, niſi dubium ſit, merces illas plus minuſve tempore, quo pretium debent recipere, valituras: & ideo cives tui ſaluti ſuæ bene conſulerent, ſi a tali contractu ceſſarent, cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

NOTÆ.

a *Ianuenſi.*) Ita etiam legitur poſt Concilium Lateran. *part.* 16. *cap.* 2. & *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 7. ubi additur *pars capitis Fraternitas tua*. Unde cognoſcitur in præſenti refert partem textus *in cap.* 7. *de ſponſu duor.*

b *Civitate.*) Quæ Ianuenſis civitas mater eſt mercatorum, ut probavi *in cap. per veſtras, de donat. inter.*

COMMENTARIUM.

1. *Concluſio traditur & probatur.* EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Vendens rem plus quam valet ob dilationem ſolutionis, peccat, niſi dubium ſit an tempore ſolutionis pretium augeri poſſet, & venditor antea venditurus non eſſet.* Quam concluſionem probant textus *in cap. conſuluit* 10. *verſ. etiam, cap. ſinul. hoc tit. cap. ad noſtrum, de emption. & vend. cap. illo vos, de pignor.* Concil. Mediolan. ſub Carolo *part.* 2. *tit. ult.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Binsfeldius, & Caniſius *in præſenti*, Aravio *in qq. moral. diſput.* 1. *de ſtatu civili, quæſt.* 6 Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 33. Gaſpar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *quæſt.* 7. *n.* 72. Molina *de juſtitia tract.* 2. *diſput.* 355. Leothardus *de uſur. quæſt.* 24. *per tot.* Caniſius *eod. tract. cap.* 3. Salas *eod. tract. dub.* 41. Cyriacus *controv.* 169. Lælius Zacchens *de uſur, cap.* 12. *nu.* 8. Leſſius *de juſtit. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 51. Petrus Gregor. *lib.* 3 *partit. tit.* 5. *cap.* 4. Tapia *tom.* 2. *lib.* 5. *qu.* 17. *art.* 12.

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Qui vendit rem cariùs ob dilatam ſolutionem, non violat juſtitiam commutativam, id eſt nec vendit carius juſto pretio, nec amplius quàm juſtam ſuæ rei æſtimationem recipit: ergo non peccat. Antecedens probatur, quia in tali venditione inter ementem, & vendentem ſervatur æqualitas juſtitiæ commutativæ, quæ poſtulat, ut ſicut emptor ſentit utilitatem & commodum, re emptâ ſtatim traditâ; ſic etiam venditor, cùm ex tali dilatione ſolutionis pretii incommodum patiatur, aliquid aliud in hujuſmodi compenſationem accepit: nam quemadmodum qui ante diem ſolvit, plus ſolvere dicitur; ita ſimiliter minùs

tiùs ſolvit qui tardè ſolvit, *l. ſolidum 85. ff. de ſolut. l. ſicut 12. verſ. minus ff. de V.S.* Unde propter dilatam ſolutionem habitâ ratione interuſurii medii temporis, uſuras deberi, recipique conſtat *ex l. curavit 5. Cod. de action. empti, l. Julianus 14. §. venditor, ff. eod.* Ergo licet cariùs vendere ob ſolutionis dilationem. Accedit, nam qui legis auctoritate aliquid facit, pœnam non meretur, nec peccat, *leg. Gracchus, Cod. ad leg. Jul. de adult. l. juſte 11. ff. de acquir. poſſeſſ.* ſed legis auctoritate conceditur, quod tanti æſtimetur res, quanti vendi poſſit, *l. quærebatur 81. ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Quanti nomen diſtrahi poteſt*: & *l. 1. §. hæres ff. ad Trebel.* & quod plus eſt, naturaliter licet contrahentibus ad invicem ſe decipere, *l. in cauſa, la 2. l. in ordine: 7. verſ. Idem Pomponius, ff. de minor. l. item ſi pretio 25. §. final. ff. locati.* Igitur ex juris permiſſione rectè poteſt venditor ob dilatam ſolutionem rem cariùs vendere.

3. *De mutuo præſumpto.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quoddam eſſe mutuum formale expreſſum, vel clarum, tam ſecundùm formam, vel figuram contractus, & intentionem contrahentium, quam ſecundum juris regulas, & ejus declarationes: de quo mutuo agitur *in tit. D. & Cod. de rebus credit.* Aliud verò mutuum eſt occultum, palliatum, præſumptumve, quando in verbis, & exteriori figura contractus oſtendunt contrahentes celebrare venditionem, vel locationem; ſed in rei veritate attenta latet occultum, & palliatum, vel virtuale mutuum, quod ita juris interpretatione, rei veritate attentâ, & neglectâ ſimulatione, mutuum creditur *ex l. 3. & 38. ff. de O. & A. l. 1. & per tot. Cod. plus valere quod agitur*: de qua palliati, vel præſumpti mutui ſpecie agitur *in c. illo vos, de pignor. c. ad noſtram, de empt. & vendit. cap. conſuluit, c. naviganti, hoc tit.* & in præſenti textu, ubi mutuum facilè deducitur ex intentione venditoris, qui eo quod juſti pretii ſolutionem differt, creditur, & præſumitur juſtum pretium, tanquam de præſenti tempore contractus, ementi mutuare uſq; ad diem, vel terminum dilatæ ſolutionis, ut accipiat aliquod lucrum, videlicet ſuperexcreſcentem quantitatem ultra juſtum pretium: in qua acceptione uſuram palliatam in hoc palliato mutuo agnoverunt Div. Thom. 2. 2. *quæſt. 78. art. 2. ad 7.* Molina, Salas, & alii, quos refert & ſequitur Leorhardus *dict. quæſt. 24. per totam.* Unde illa verba præſentis textus, *non poſſit cenſeri nomine uſurarum*, intelligenda eſſe de uſura vera, & formali, non verò de uſura palliata, quæ provenit ex mutuo præſumpto, ipſi docent.

4. *De juſto & ſupremo pretio rei venditæ.* Deinde ſciendum eſt pro expoſitione ſecundæ partis hujus concluſionis, quæ docet propter pretii incertitudinem, & dubium eventum, excuſari vendentem rem carius, ob ſolutionis dilationem; ſciendum, inquam, eſt pretium mercium, vel rerum vendibilium duobus modis conſiderari poſſe. Primò ſecundum ſe, id eſt ſecundum verum, & infallibilem valorem, neglectâ, vel remotâ induſtriâ contrahentium, & varietate, vel mutatione temporis non attentâ. Secundo modo pretium rerum æſtimatur habitâ conſideratione induſtriæ partium contrahentium, vel negotiantium; & mutationis, & varietatis temporum, & ubertatis, vel ſterilitatis. Pretium primo modo acceptum dicitur ab Interpretibus legitimum, vel juſtum, utporè lege juſta taxatum; & in eo pretio res non valere magis in futurum creditas, quàm de præſenti valent, & æſtimantur, certiſſimum eſt, hoc enim habito reſpectu ad pretium legitimum, perpetua, vel in perpetuum una, & eadem rerum æſtimatio eſt, juxta legem 1 *ff. de contrahend. emption.* ibi. *Cujus publica, ac perpetua æſtimatio*? probavi *in cap. de empt. & vendit.* hoc enim pretium conſiſtit in indiviſibili, & in eo pretio lege juſtâ taxato nullus dari poteſt exceſſus ratione temporis, vel cujuslibet alterius reſpectus, vel circunſtantiæ; ſed omni tempore unum, & idem pretium eſt, ut reſolvunt Sotus *de juſtit. lib. 6. quæſt. 2. art. 3.* Molina *de juſt. tom. 2. d. 347.* Leſſius *lib. 2. de juſtit. cap. 21. dub. 2.* Morla *in empor. tit. 9. quæſt. 6. num. 4.* Nec contrarium probant textus *in leg. circa, l. in quantitate 73 §. in diem, & §. magna dubitatio, ff. ad leg. Falcid. l. ſi mandavero 22. §. 1. ff. mandati*: ubi docetur ratione, vel reſpectu temporis res pluris minoriſque æſtimari. Nam accipiendi ſunt de pretio ſecundo modo accepto, quod ab Interpretibus dicitur naturale, cùm ſcilicet ad rei, quæ venditur, valorem æſtimandum habetur ratio, & reſpectus ad varias circunſtantias varietatis temporum, induſtriæ negotiantium, diverſitatis locorum, ubertatis, vel ſterilitatis: propter quas omnes circunſtantias, vel reſpectus pretium hoc naturale creſcit, vel decreſcit, *l. pretia 63. §. fin. ff. ad leg. Falcid. cum ſimilib.* Fusè cauſas, ob quas pretium hoc augetur, vel minuitur, proſequuntur Pinel *in l. 2. Cod. de reſcind. 3. part. cap. ultim.* Molina *dict. diſput. 348.* Leſſius *de juſtit. libr. 2. cap. 2. dub. 2.*

Quibus ſic conſtitutis, apparet præſentem textum non procedere reſpectu juſti, ſeu legitimi pretii, cùm in eo pretio non poſſit res cariùs vendi ob dilatam, vel creditam ſolutionem, ac proinde vendens ad creditum, & plus accepiens, quàm eſſet recepturus, ſi venderet de præſenti, illud quod plus accipit, tenetur reſtituere: quare præſens textus neceſſariò intelligi, vel accipi debet de pretio naturali, in quo juxta ſuprà tradita, eo habito reſpectu, ſcilicet quod tempore futuro res vendenda plus, minuſvè valere poteſt, & quod hoc ſit dubium, & incertum, rectè poteſt aliquantulum cariùs, vel majori pretio in futurum, vel creditum vendi, quàm valeat de præſenti, juxta præſentem textum in verſ. *Niſi dubium*: cui jungendus eſt textus *in cap. final. hoc tit.* in illis verbis: *Si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.* Et ita duplex circunſtantia hoc caſu ut vitetur peccatum, concurrere debet. Prima, quod incertitudo interveniat reſpectu pretii: ſecunda quod tempore contractus non eſſet venditor venditurus, ſed tantùm tempore creditæ ſolutionis, ut notarunt Gloſſa *in præſenti, verbo Venditoros*: & *in c. final.* ubi Abbas *num. 3.* Beroius *num. 1* Sotus *lib. 6. de juſt. quæſt. 4. art. 1.* Covarr. *libr. 2. var. cap. 3. n. 6.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 39. num. 2.* Caniſius *de uſur. cap. 3. per tot.* & ita concurrentibus dictis duabus circunſtantiis, rectè poteſt venditor aliquid ampliùs quàm res valeat de præſenti, accipere ad creditum: illis autem circunſtantiis ceſſantibus, non poterit res ad creditum vendi carius, quàm valeat de præſenti; quia cùm pretium rei exiſtentiam comitetur, & res ſecundùm ſe, vel ſecundùm ſuam naturam plus non valeat de futuro, quàm de præſenti, niſi habito reſpectu ad adjectas circunſtantias, non autem ſimpliciter ad tranſcurſum temporis, quia ut benè conſiderat Gutierrez ubi ſuprà, *num. 37.* nulla Reſpublica ejuſdem rei diverſa pretia, ad creditum unum ſcilicet, & alterum

5. *Exponitur præſens textus.*

rum ad præſens conſtituerit; conſequens eſt, injuſtum, & iniquum meritò cenſeri cariùs ad creditum quàm de præſenti vendere, cùm res unius, & ejuſdem exiſtentiæ, & valoris uno & altero tempore conſideretur, niſi, ut jam diximus, concurrentibus, & expenſis dictis duabus circunſtantiis, ut infrà dicemus. Hoc autem, quod affirmamus, licere ex dictis duabus circunſtantiis rem cariùs vendere ob dilatam ſolutionem, non in immenſum accipiendum eſt, ſed ut vendens poſsit recipere quantitatem juſti pretii rigoroſi, vel ſupremi; non verò ad libitum, ut reſolvunt Molina *dict. diſput.* 355. Leſsius *dict. libr. 2. de juſt. cap. 21. dubit. 6.* Ampliatur etiam præſens doctrina, ut ex eadem ratione procedat reſpectu emptoris, qui propter anticipatam ſolutionem emit rem viliori pretio; in eo ſiquidem caſu, ſimiliter conſideratur virtuale, vel præſumptum mutuum, & ferè magis expreſſum in emptore, quàm venditore: qui enim ita emit, & anticipatè ſolvit, mutuare creditur uſque in diem, quo res vendita eſt tradenda; unde ex eiſdem regulis, quod venditori licet, emptori etiam concedendum eſt: quoniam quod in uno correlativorum ſtatuitur, ad alterum trahitur, ut notant communiter Doctores *in leg. final. C. de indicta viduit.* Quoties igitur incertum eſt res, quæ anticipatâ ſolutione emuntur, plus, vel minùs valituras eſſe tempore traditionis, ceſſat uſura, & injuſtitia contractus, dummodo pretium non ſit infimum omninò, id eſt minùs juſto pretio infimo; ita etenim in emente, & vendente declaranda eſt communis hæc ſententia, quam ad varios caſus in praxi obvios exponunt Leothardus *d. q. 24. per tot.* Araujo *d. q. 6. diſſ. 1.* & Barboſ. *6. tom. in ſelect. ad hunc textum.*

6. *Traditur ratio decidendi*

Unde jam apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam licèt hoc caſu, cùm cariùs res venditur ob dilatam ſolutionem, ex forma, & figura talis contractus nullum fœnus contrahi videatur; quid enim commune habet venditio mercium cum illicito fœnore; tamen quia non figura verborum inſpicienda eſt, ſed contractus, & obligationis ſubſtantia, & id quod verè geſtum eſt, *leg. 3. in princ. l. 38. ff. de O. & A. l. 1. & per tot. Cod. plus valere quod agitur*; inde cùm certum ſit in hoc negotio fœnus occultari, & contrahi, atque ex tali mutuo palliato uſuræ palliatæ proveniant, ideò in præſenti improbantur, tanquam ſi ex vero mutuo uſuræ perciperentur: & cùm hæc præſumptio fœnoris uſurarii ceſſet quando dubium eſt pretium rei venditæ in futurum, & venditor tempore contractus non eſt venditurus; ideò licet tunc cariùs rem vendere abſque eo, quod in tali venditione crimen uſurarum ſuſpicetur.

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam præſens aſſertio procedit quoties ex ſolo tempore tardatæ ſolutionis majus pretium conſtituitur: cæterùm ſi ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis augeatur rei pretium uſque ad ſummam, quæ intereſt, uſura non committitur, quia hoc caſu licitum eſt aliquid exigere ſupra juſtum rei pretium ratione ejus, quod intereſt: ut enim in aperto mutuo hoc licet, ita & in hoc palliato permittitur, ut probat Molina *dict. diſput. 355. num.* 4. Salas *de emption. dub. 41. num. 4.* Gaſpar Rodriguez *de annuis reddit. lib. 3. quæſt. 7. num. 34.* Proinde ſi quis rem fructiferam vendat, ut ferè ſunt res immobiles; & fide de pretio habitâ rem tradat, poteſt pro modo, & portione fructuum, quas uſque ad tempus cedentis ſolutionis percepiſſet, rei pretium augere, nec committit uſuram, ut docent Covarr. *dict. lib. 2. cap. 3. num. 7.* Gutierrez *de juramento. c. 2. n. 6.* Scaccia *de commerciis, §. 1. q. 7. ampliat. 8.* nec enim venditor tenetur rem ſine pretio dimittere, *l. ex empto, ff. de action. empti, leg. quod vendidi, ff. de contrahend. empt. l. 31. §. idem Marcel. ff. de ædilit. edict.* Immò licita eſt conventio inita à principio contractus de certo intereſſe præſtando ob dilatam ſolutionem, ita ut emptor ſe obliget ad ſolvendum venditori quinque, vel ſeptem pro centum, dum integrè pretium non ſolverit, dummodo hoc intereſſe taxatum ſit veriſimile, & probabile, conſuetumque juxta morem regionis, in qua celebratur contractus, ut probat pluribus Carleval. *tom. 2. de judiciis, tit. 3. diſp. 8. ſect. 5. per tot.* Nec obſtat quod dicebamus, naturaliter licere contrahentibus ad invicem ſe decipere; nam hoc procedit, ut dixi *in cap. 3. de emption. & vend.* dum intra metas, & leges ipſius contractus deceptio contingat, non verò ubi verbis celebratur unus contractus, & alius ſimulatur, ut in præſenti contingit; cùm venditio extrinſecus ſimulatur, & verè mutuum celebratur, pretio ob dilatam ſolutionem aucto.

CAPUT VII.

[a] Idem.

PRæterea parochianis veſtris uſuram accipere omnimodis interdicatis, quia uſurarum crimen utriuſque Teſtamenti pagina deteſtatur. Quod ſi monitis veſtris parêre contempſerint, ſi clerici ſunt, eos ab officio & beneficio ſuſpenſos, cum literis rei veritatem continentibus ad præſentiam noſtram mittere non differatis: ſi laici fuerint, uſque ad dignam ſatisfactionem ipſos excommunicationis vinculo conſtringatis.

NOTÆ

1. [a] IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 9.* ubi additur *pars capitis Licèt univerſis*; unde colligitur in præſenti referri partem textus *in cap. licet. 23. de teſt.* Integra ejus textus extat in Concil. Lateran. *part. 20. c. 2.*

COMMENTARIUM.

GRavitatem hujus criminis, necnon pœnas contra uſurarios ſtatutas in Concilio Lateran. retuli *in cap. 3. hoc tit.* quare in præſenti tantùm agendum eſt de aliis pœnis ſtatutis contra ipſos, tam jure canonico, quàm civili, necnon & regio: & jam primis ſæculis Eccleſia ſeveriſſimis pœnis 2.

hoc

hoc crimen caſtigavit, tam in clericos, quàm in laicos; ſiquidem Apoſtoli canone 44. ſacros miniſtros uſuris deditos deponi, & abdicari juſſerunt: quam abdicationem ad omnes clericos protraxerunt Patres Concilii Nicæni 1. *can.* 17. cui abdicationi abſtinentiam à communione, ſeu privationem communionis Eccleſiæ adjunxerunt in Concilio Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. & gradus eccleſiaſtici privationem determinarunt Concilium Illiberit. *can* 20. Tarracon. *can.* 10. Aurel. *3. can.* 16. Trul. *can.* 10. quorum verba refert Ant. Aug. *in epit. jur. libr. 35. tit. 6.* nec poſſunt uſurarii ad ſacros ordines aſcendere, nec officia eccleſiaſtica obtinere, *cap. inter dilectos, de exceſſibus Prælat.* Salcedo *in praxi, cap.* 91. Barboſ. *de poteſtat. Epiſcop. alleg. 43. num. 3.* Petrus Gregor. *libr. 3. de uſur. cap. 1. num.* 3. & ſi jam clerici hi ordinibus initiati, aut ad beneficia promoti reperiuntur, tam ab officio, quàm à beneficio ſuſpenduntur, ex præſenti textu; & ſi ſic moniti pergant in hoc fœnore exercendo, ab officio, & beneficio dejiciuntur, *cap. 1. & 2. 47. diſt. cap. ſi quis, cap. quoniam 14. quæſt 3. cap. 1. hoc tit.* Quem textum cum præſenti ita conciliat Fragoſo *de regimine part. 1. libr. 2. diſput. 4.* §. 21. Laici autem excommunicantur, & niſi ſatisfecerint, ad pœnitentiam non admittuntur, *cap. fin. §. fin. hoc tit in 6.* & ſi ita indurati decedant, ſepulturâ eccleſiaſticâ privantur, *cap. 3. hoc tit. cap. quamquam, eodem tit. in 6. Clementina 1. eod. tit.* Petrus Greg. *lib. 33. ſyntag. cap. 23. num. 32.* teſtamenta ab eis condita nulla ſunt, ut dicemus infrà. *in cap. tua.* Jure etiam civili uſurarii puniuntur pœnâ infamiæ, ex conſtitutione Diocletiani, & Maximi *in l. improbum* 20. *Cod. ex quibus cauſ. infam.* ibi: *Improbum fœnus exercentibus, & uſuras uſurarum exigentibus, infamia macula irroganda eſt.* Quâ in pœna imitati ſunt Imperatorem Auguſtum, qui quoſdam uſurarios infamiâ notavit, ut refert Suetonius *in eo*, & ex ipſo Petrus Herodius *lib 3. rerum judic. tit* 11. *c.* 4. eandem pœnam approbarunt Innoc II. in Synodo Romana *can.* 13. & Innoc. III. *in c. inter, de exceſſ. Prælat.* Unde eo jure attento repelluntur uſurarii à dignitatibus, *ex l. 2. & 6. C. de dignit. lib.* 12. inteſtabiles redduntur *ex l. 3. & 5. ff de teſtibus.* Docuerunt Farinac. *de teſtibus q. 56. num. 352.* Salmaſius *de fœnore trapezit. lib* 2. Etiam extra ordinem puniuntur, *l. 1. §. expilatores, ff. de effractoribus*: docent Caniſ. *de uſur. cap. 8.* Leothardus *eod. tract. qu.* 100. quo jure antiquos Romanos uſos fuiſſe conſtat ex Livio *lib.* 10. ubi refert Ædiles Curules quibuſdã fœneratoribus diem dixiſſe, & bonis mulctaſſe, & ex illis viam quandam quadrato lapide ſtraviſſe: ex Catone & Sigonio refert Herodius *lib. 4. Pandect. tit. 10. cap. 1.* Tandem jure noſtro Regio uſurarius pro prima vice pecuniam mutuo datam ſub uſuris amittit, quæ cedit lucro creditoris, & inſuper ſimilem quantitatem ſolvere tenetur, quarum duæ partes fiſco, tertia pars accuſatori applicatur: pro ſecunda vice perdit dimidiam bonorum partem applicandam pro eiſdem dictis partibus: pro tertia verò vice privatur omnibus bonis eodem modo applicandis, & dividendis, *l. 1. & 4. tit. 2. lib. 8. ordin. l. 4. & 5. tit 6. libr. 8. Recopil.* explicant Covarr. *lib. 2. var. cap. 3. num. 2.* Avendanno *de exeq. mandat. 2. part. cap.* 29. D. Joan Vela *de delict. cap. final. num.* 12.

CAPUT VIII.

Idem *Abbati, & fratribus* [a] *S. Laurentii.*

CONqueſtus eſt nobis G clericus præſentium lator, quod licèt de quadam terra, quam pater ſuus vobis obligavit, ſortem veſtram, deductis expenſis, receperitis; terram tamen ipſam non ſine derogatione veſtræ ſalutis, honeſtatis, & famæ, nihilominus detinetis. Inde eſt quod diſcretioni veſtræ p. A. ſ. p. m. quat. ſi terram ipſam titulo pignoris detinetis, & ex fructibus ejus ſortem veſtram recepiſtis, prædictam terram memorato clerico, dilatione, & ap. ceſſ. reddatis, & in pace, & quiete dimittatis, niſi fortè terra ipſa de feudo ſit monaſterii veſtri.

NOTÆ.

a SAncti Laurentii.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 10. nullibi tamen exprimitur cujus ordinis eſſet monaſterium hoc, aut in qua provincia caſus hic contigerit: Textum hunc expoſui *in cap. 1. de feud.* & *in cap. cùm contra, de pignor.*

CAPUT IX.

Alexand. III. *Epiſcopo* [a] *Placentino.*

TUa nos duxit fraternitas conſulendos, quid ſit de uſurariorum filiis obſervandum, qui eis in crimine uſurarum defunctis ſuccedunt: aut de extraneis, ad quos bona uſurarum aſſeris [b] devoluta. Tuæ igitur quæſtioni literis præſentibus reſpondemus, quod filii ad reſtituendas uſuras ea ſunt diſtrictione cogendi, quâ parentes ſi viverent, cogerentur: id ipſum etiam contra hæredes [c] extraneos credimus exercendum.

NOTÆ

NOTÆ

1. [a] P*Lacentino.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 11.* Placentia inter nobiles, vetuſtaſque Inſubriæ olim Togatæ, modò Ciſpadanæ civitates meritò numeratur, ſita propè fluvium Trebiam, in amœna planitie, non longè à Pado: ideo Placentia dicta, quòd ubertas, & copia rerum, quâ nobilitatur præ cæteris, quammaximè placeret mortalibus, ut refert ejus originem reperens Ughel *tom. 2. Ital. ſacra. fol.* 144. Jam à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrâ Epiſcopali decorata fuit, cujus Præſuli Mauricio dicto miſſa eſt præſens Decretalis.

2. b *Devoluta.*) Sed teſtamentum uſurarii, niſi uſuras reſtituat, aut de illis reſtituendis ſufficienter caverit, ipſo jure irritum eſt, etſi inter liberos, vel piæ cauſæ conditum ſit, *cap. quanquam, hoc tit. in 6.* Menchaca *libr. 1. de ſucceſſ. creat. §. 1. num.* 179. Lugo *de juſtit. diſp. 25. num. 70.* Mulina *eod. tract. diſp. 334 num. 11.* Gibalinus *libr. 1. de uſur. c. 11. art. 2. num 6.* Ergo non puterant bona uſurarii in præſenti caſu devolvi, aut pervenire ad hæredes extraneos. Pro cujus difficultatis ſolutione Oſuald. *libr. 6. Donel. cap. 3. litt. S.* aſſerit in præſenti bona delata fuiſſe ab inteſtato conſanguineis, quos appellat Pontifex hæredes extraneos, ad ſuorum differentiam. Sed veriùs dicendum eſt, prædictam pœnam privationis teſtamenti factionis activæ eſſe juris novi à Bonifacio VIII. ſtatutam. Unde cùm jure Decretalium talis pœna ſtatuta non eſſet, ideo teſtamentum in præſenti caſu ſuſtineri potuit.

3. c *Hæredes extraneos.*) Conſonant textus *in c. tua nos, cap. Michaël, hoc tit.* ſed obſtat vulgare principium, quo docetur, hæredem ex delicto defuncti nullo modo teneri, niſi quatenus ad eum ex delicto pervenit, vel ſi lis cum defuncto conteſtata eſt, *l. unic. Cod. ex delict. defunct. l. 1. ff. de privat. delict. §. non tamen. Inſtit de perpet. & tempor.* Cui difficultati reſpondendum eſt, principium illud procedere quando agitur contra hæredem actione ex delicto deſcendente, ad pœnam: quia cùm perſonam delinquentis pœna egredi non debeat, *l. ſancimus 22. Cod. de pœnis*: hæres tali actione non tenetur, niſi quatenus ad eum pervenit; non autem idem procedit in obligationibus, quæ deſcendunt ex contractu, vel quaſi contractu defuncti, illæ enim etiam in hæredes tranſeunt, *l. ex depoſiti 11. ff de O. & A.* quamvis tales obligationes cum delictis miſceantur, *l. ex contractibus, ff. eod. tit* Menchaca *Illuſtr. cap. 96. num. 27.* Caniſius *de uſur. cap. 7 num. 4.* Unde cùm uſurarius teneatur ad reſtituendas uſuras condictione indebiti, *l. ſi non ſortem 20. ff de cond. indeb.* & hæc condictio ex quaſi contractu deſcendat, *§. item ſi, Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi contractu, l. 2. l. ſi in area 33. ff. de cond. indeb.* neceſſariò hæres reſtituere tenetur eas. Accedit, nam reſtitutio uſurarum non fit ratione pœnæ à jure ſtatutæ, ſed ejus obligatio à natura ipſa provenit, ut probavi ſuprà *in cap. 1.* & ideò hæredes tenentur reſtituere ipſas uſuras. Si autem plures ſint, non tenentur ſinguli niſi pro rata portione hæreditatis, non autem in ſolidum, etiamſi aliqui hæredes nolint reſtituere. Covarruvias *libr. 3. variar. cap. 3. num. 6.* Rebellus *2. part. de juſtit. libr. 8. cap. 16. ſection. 2.* qui rectè docent, eum ad quem de bonis defuncti nihil obvenerit, non teneri ad reſtitutionem. Quatenus autem hæredes teneantur exonerare conſcientiam defuncti, expoſui *in cap. parochiane, de parochiis.*

CAPUT X.

Urbanus III. [a] *Brixien. presbytero.*

COnſuluit nos devotio tua, in quo ſacerdotalis officii ſolicitudinem commendamus, an ille in judicio animarum quaſi uſurarius debeat judicari, qui non aliàs mutuò traditurus, eo propoſito mutuam pecuniam credit, ut licèt omni conventione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat: & utrum eodem reatu criminis involvatur, qui ut vulgò dicitur, non aliàs parabolam iuramenti concedit, donec, quamvis ſine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat. Item & an [b] negotiator pœnâ non abſimili debeat condemnari, qui merces ſuas longè majori pretio diſtrahit, ſi ad ſolutionem faciendam prolixi temporis dilatio prorogetur, quàm ſi ei incontinenti pretium perſolvatur. Verùm quia quid in his caſibus tenendum ſit, ex Evangelio Lucæ manifeſtè cognoſcitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde ſperantes; hujuſmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cum omnis uſura & ſuperabundantia prohibeatur in lege, judicandi ſunt malè agere, & ad ea, quæ taliter accepta ſunt [c] reſtituenda, in animarum judicio efficaciter inducendi.

NOTÆ.

[a] B*Rixienſi.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 12.* De Brixienſi diœceſi egi *in cap. tua, de procurat.*

b *An negotiator.*) Præſentem textus partem expoſui ſuprà *in cap. in civitate.*

c *Reſtituenda.*) Juxta tradita *in cap. final. de ſimon.* ubi textum hunc expoſui.

CAPUT XI.

Innocent. III. [a] *Archiepiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis in Regno Franciæ conſtitutis.*

QUàm pernicioſum ſit vitium uſurarum, diſcretionem veſtram non credimus ignorare, cum præter conſtitutiones canonicas, quæ in earum odium emanarunt, per Prophetam detur intelligi, eos, qui ſuam dant pecuniam ad uſuram, à tabernaculo Domini [b] repellendos: & tam in [c] novo, quam in veteri Teſtamento prohibitæ ſint uſuræ; cùm [d] Veritas ipſa præcipiat: Mutuum date nihil inde ſperantes: & per Prophetam dicatur: Uſuram, & omnem ſuperabundantiam non accipies. Inde eſt, quod univerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus [e] manifeſtos uſurarios, eos maximè, quos uſuris publicè renunciaſſe conſtiterit, cum aliquis eos convenit de uſuris, nullius permittatis appellationis [f] ſubterfugio ſe tueri. Datum Later. v. Kal. Novemb.

NOTÆ.

1. a ARchiepiſcopis.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in ipſis epiſtolis Innocentii editis à Sirleto, *fol.* 198. ex quo regeſtro reſtituo literam hujus textus.

b *Repellendos.*) Pſalmo 14.

c *Novo, quàm in vetere.*) Ut probavi *in cap.* 3. *hoc tit.*

d *Veritas ipſa.*) Dominus noſter apud Lucam *cap.* 6.

e *Manifeſtos.*) Quinam dicantur manifeſti uſurarii, expoſui *in cap.* 3. *hoc tit.*

f *Subterfugio.*) Quod procedit in appellatione interpoſita ab uſurario, dumtaxat ad vitandam ſententiæ executionem; quia tales appellationes fruſtratoriæ, ſeu ludificationes rejiciuntur; nam ſi appellatio juſtam cauſam haberet, quia exciperet reus, nullas ſe ab eo, qui petit, uſuras exegiſſe; & cùm ſatis probatum non fuiſſet ab actore, nihilominùs damnatus fuit, aut quid ſimile opponat: appellationis remedium non eſt denegandum. Unde rectè notavit Binsfeldius *in præſenti*, in hac parte nihil ſpeciale cautum fuiſſe circa uſurarium. Quod & docuit Gibalinus *lib.* 1. *de uſur. cap.* 11. *art.* 3. 2.

CAPUT XII.

Idem [a] *Nabornenſi Archiepiſcopo & ſuffraganeis eius: Abbat. quoque, Prioribus, & aliis Eccleſ. Prælat. Comitibus etiam, & Baron. & univerſo populo in Narbonenſi provincia conſtitutis.*

POſt miſerabile Hieroſol. regionis excidium, poſt lachrymabilem ſtragem populi Chriſtiani, poſt deplorandam invaſionem illius terræ, in qua pedes Chriſti ſteterunt, & ubi Deus Rex noſter ante ſæcula ſalutem in medio terræ dignatus eſt operari; poſt ignominioſam nobis unicæ Crucis translationem, in qua ſalus mundi pependit, & delevit chirographum mortis antiquæ: Apoſtolica Sedes ſuper tantæ calamitatis infortunio conturbata laboravit clamans, & plorans. Itaque præ inceſſanti clamore raucæ factæ ſunt fauces ejus, & ex vehementi ploratu plenè ipſius oculi defecerunt. Verùm ne ſi ſecundùm Prophetam Hieruſalem obliti fuerimus, obliviſcatur nos dextera noſtra, adhæreat lingua noſtra faucibus noſtris; ſi non M. ejus clamat, adhuc Apoſt. Sedes quaſi tuba vocem exaltat, excitare cupiens populos Chriſtianos ad prælium Chriſti bellandum, & vindicandam injuriam Crucifixi, uſa ipſius verbo dicentis: O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. Ecce enim hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtræ ad extraneos devenerunt, viæ Sion lugent, eo quod non ſint qui veniant ad ſolennitatem, facti ſunt inimici ejus in capite; ſepulchrum Domini, quod Propheta glorioſum fore prædixit, prophanatum ab impiis, inglorium eſt effectum. Gloria noſtra, de qua dicit Apoſtolus: Mihi ſunt a. g. n. m. e. d. n. i. x. ſub manu tenetur hoſtili, & ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, qui captivitatem noſtram pro nobis moriens captivavit, quaſi captivatus ab impiis, ab hæreditate ſua cogitur exulare. Exiſtente quondam in Caſtris Acham Domini ſabaoth, Urias domum ſuam ingredi recuſavit, à licito etiam uxoris ſe compeſcens amplexu, Nunc verò Principes noſtri, gloriâ Iſraël

de

de loco ſuo in injuriam noſtri tranſlatâ, vacant adulterinis amplexibus, deliciis, & divitiis abeuntes, & dum ſe invicem inexorabili odio perſequuntur, dum unus in alium ſuas nititur injurias vindicare, non eſt quem moveat injuria Crucifixi: non attendentibus ipſis, quia jam inſultant nobis inimici noſtri dicentes: Ubi eſt Deus veſter? qui nec ſe poteſt, nec vos de noſtris manibus liberare. Ecce jam prophanavimus ſancta veſtra: ecce jam ad deſiderabilia noſtra manum extendimus, & ea loca impetu primo violenter invaſimus, & vobis tenemus invitis, in quibus ſuperſtitionem veſtram principium fingitis ſuſcepiſſe: jam infirmavimus, & confregimus haſtas Gallorum, Anglorum conatus eliſimus, Teutonicorum vires compreſſimus, nunc ſecundò Hiſpanos domuimus: & cum omnes virtutes veſtras in nos duxeritis concitandas, vix adhuc in aliquo profeciſtis: ubi ergo eſt Deus veſter? Exurgat nunc, & adjuvet vos, & fiat vobis, & ſibi protector. Teutonici ſiquidem, qui ſe præſumebant inauditum de nobis reportare triumphum, ad nos vehementi ſpiritu transferarunt: & cùm ſolum caſtrum Baruth, nullo defendente cepiſſent, niſi eos, ſicut & alios Principes veſtros, fugæ beneficium liberaſſet, in ſe potentiam noſtram graviter fuiſſent experti, & eorum ſtragem ipſorum ſoboles perpetuò deploraret. Reges enim, & Principes veſtri, quos dudum de terra fugavimus Orientis, ut timorem ſuum audendo diſſimulent, ad ſuas latebras (ne dicamus regna) reverſi, malunt ſe invicem expugnare, quàm denuo vires noſtras, & potentiam experiri. Quid igitur ſupereſt, niſi ut his, quos fugientes in excuſationem veſtram ad terræ cuſtodiam dimiſiſtis, gladio ultore peremptis, in terram veſtram impetum faciamus, nomen veſtrum, & memoriam perdituri? Qualiter ergo fratres, & filii opprobria exprobrantium repellemus? qualiter eis poterimus reſpondere? cùm eos pro parte verum proſequi videamus, ſicut nuper ad audientiam noſtram certâ ſignificatione pervenit? Recepimus enim litteras de partibus tranſmarinis, quod cum Teutonici Accon navigio pervenisſent, Caſtrum Baruth obtinuerunt nemine defendente. Sarraceni verò in loppen facientes impetum, ex adverſo eum per violentiam occuparunt, & cæſis multis Chriſtianorum millibus, eam funditus deſtruxerunt. Verùm Teutonici rumoribus de morte Imperatoris acceptis, non expectato paſſagii tempore, naves reduces aſcenderunt. Unde Sarraceni qui ad reſiſtendum eis exercitum paraverant copioſum, in terram Chriſtianorum adeo debacchantur, ut Chriſtianis nec ſine periculo civitates egredi liceat, nec in ipſis ſine formidine remanere; immò eis gladius foris imminet, metus intus. Aſſumite igitur filii ſpiritum fortitudinis, ſcutum fidei, & galeam ſalutis accipite, non in numero, aut viribus, ſed Dei potiùs, cui non eſt difficile in multis, vel in paucis ſalvare, potentiâ confidentes: & ei per quem eſtis, vivitis, & habetis, ſecundùm facultates proprias ſubvenite. Ipſe quidem pro vobis ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens in ſ. ho. ſ. & ha. i. ut homo factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis; & vos eo paupere abundatis, ipſo fugato quieſcitis, & nec inopi, nec exuli ſubvenitis. Quiſquis igitur in tantæ neceſſitatis articulo ſuum negaverit obſequium Ieſu Chriſto, cùm ante tribunal ejus aſtiterit judicandus, quid ad ſuam excuſationem ei poterit reſpondere? Si Deus ſubiit mortem pro homine, dubitabit homo mortem ſubire pro Deo? cùm non ſint condignæ paſſ. h. ſ ad f. g. quæ re. in nobis? Negabit etiam ſervus domino divitias temporales, cùm dominus ſervo divitias largiatur æternas? quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt? Theſaurizet igitur homo theſauros in cœlis, ubi fures non effodiunt, nec furantur; ubi nec ærugo, nec tinea demolitur. Omnes, & ſinguli accingantur, atque in proximè ſequenti Martio, qualibet urbes per ſe, ſimiliter & Comites, & Barones juxta facultates proprias ad defenſionem terræ nativitatis Dominicæ certum in expenſis ſuis dirigant numerum bellatorum, illic ſaltem per biennium moraturorum. Licèt autem inſtantia noſtra quotidiana ſit omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, modò tamen hanc quaſi præcipuam inter alias ſolicitudines reputamus, per quam terræ Orientali totis deſideramus affectibus ſubvenire: ne ſi fortè fuerit dilata ſubventio, reſiduum locuſtæ comedat brucus, & fiant noviſſima deteriora prioribus. Verùm ne nos aliis onera gravia, & importabilia imponere videamur, digito autem noſtro ea movere nolimus, dicentes tantum, & aut nihil, aut minimum facientes, cùm qui fecerit, & docuerit, magnus vocetur in regno cœlorum: cujus exemplo, qui cœpit facere, & docere, ut & nos qui (licèt immeriti) vicem ejus exercemus in terris, bonum aliis præbeamus exemplum, in perſonis pariter & in rebus Terræ ſanctæ decrevimus ſubvenire, dil. fil. noſt. ſanctæ Praxed. Presbit.

&

& P. S. M. in Via Lata Diac. Card. viris utique timoratis, ſcientiâ, & honeſtate præclaris, potentibus in opere & ſermone, quos inter alios fratres noſtros ſpeciali charitate diligimus, manu propriâ crucis ſignaculum imponentes: qui exercitum Domini humiliter, & devotè præcedant, & non mendicatis ſuffragiis, ſed noſtris, & fratrum noſtrorum ſumptibus ſuſtententur: per quos etiam aliud competens ſubſidium eidem Terræ diſponimus deſtinare. Interim autem dictum ſanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. ad chariſſimorum in Chriſto filiorum Francorum, & Anglorum Regum Illuſtrium præſentiam deſtinamus, ad reformandam pacem, vel treguas, ſaltem uſque ad quinquennium ordinandas, & exhortandos populos ad obſequium Crucifixi. Dictum autem ſanctæ Praxedis Presbyt. Card. Venerias pro Terræ ſanctæ ſubſidio deſtinamus. De communi præterea fratrum noſtrorum deliberatione ſtatuimus, & vobis fratres Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & dil. fil Abbates, Priores, & alii Eccleſiæ Prælati, diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus certum numerum bellatorum, vel pro certo numero certam pecuniæ quantitatem in proximè ſequenti Martio, penſata facultate cujuslibet, ad expugnandam paganorum barbariem, & ſervandam hæreditatem Domini deſtinetis, quam ipſe proprio ſanguine comparavit. Si quis autem (quod non credimus) conſtitutioni tam piæ ac neceſſariæ præſumpſerit obviare, ſicut ſacrorum canonum tranſgreſſorem decernimus puniendum, & uſque ad ſatisfactionem condignam, ab officio cenſemus manere ſuſpenſum. De Dei ergo miſericordia, & beatorum Apoſtolorum, Petri & Pauli auctoritate confiſi, ex illa, quam nobis Deus (licèt indignis) ligandi & ſolvendi contulit poteſtate, omnibus qui laborem hujus itineris in perſonis propriis ſubierint, & expenſis, plenam peccatorum ſuorum, de quibus oris, & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione juſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui non in perſonis propriis illuc acceſſerint, ſed in ſuis tantùm expenſis juxta facultatem, & qualitatem ſuam viros idoneos deſtinaverint, illic ſaltem per Biennium moraturos; & illis ſimiliter, qui licèt in alienis expenſis, in propriis tamen perſonis aſſumptæ peregrinationis laborem impleverint, plenam ſuorum concedimus veniam peccatorum. Hujus quoque remiſſionis volumus eſſe participes, juxta quantitatem ſubſidii, ac præcipuè ſecundùm devotionis affectum, qui ad ſubventionem illius terræ de bonis ſuis congruè miniſtraverint. Bona inſuper ipſorum, ex quo crucem ſuſceperint, ſub beati Petri, & noſtra protectione ſuſcipimus, nec non ut ſub Archiepiſcoporum, & omnium Prælatorum Eccleſiæ Dei defenſione conſiſtant, ſtatuimus, ut donec de ipſorum obitu, vel reditu certiſſimè cognoſcatur, integra maneant, & quieta conſiſtant. Quod ſi quiſquam contrà præſumpſerit, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſitâ compeſcatur. Si qui verò proficiſcentium illuc ad præſtandas uſuras juramento tenentur aſtricti, vos fratres Archiepiſcopi, & Epiſcopi per veſtras diœceſes creditores eorum, ſublato appellationis obſtaculo eadem diſtrictione cogatis, ut eos à ſacramento penitus abſolventes, ab uſurarum ulterius exactione deſiſtant. Quod ſi quiſquam creditorum eos ad ſolutionem coëgerit uſurarum, eum ad reſtitutionem earum ſublato appellationis obſtaculo, diſtrictione ſimili compellatis. Iudæos verò ad remittendas ipſis uſuras per vos, filii Principes, & ſæcularem compelli præcipimus Poteſtatem, & donec eis remiſerint, ab univerſis Chriſti fidelibus, tam in mercimoniis, quàm aliis per excommunicationis ſententiam eis jubemus communionem omnimodam denegari. Ab hoc igitur opere nullus omnino ſe ſubtrahat, cùm id non à nobis, ſed ab ipſis fuerit Apoſtolis inſtitutum, qui collectas faciebant in gentibus, ut fratribus in Hieruſalem laborantibus ſubvenirent. Nolumus autem vos de divina miſericordia deſperare, quantumcumque ſit Dominus peccatis noſtris iratus, quin in manu veſtra perficiat, ſi (prout debitis) in humilitate cordis, & corporis iter fueritis peregrinationis aggreſſi, quod majoribus non conceſſit. Conſenſiſſent enim majores forſitan, & dixiſſent: Manus noſtra excelſa, & non Deus fecit hæc omnia: & ſibi, non Deo victoriæ gloriam adſcripſiſſent. Speramus enim, quod non in ira miſericordias continebit, qui cùm iratus eſt, non obliviſcitur miſereri, nos admonens, & exhortans: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Credimus etiam, quod ſi ambulaveritis in lege Domini, non eorum ſequentes veſtigia, qui vani facti ſunt, poſt vanitatem euntes, qui commeſſationibus, & ebrietatibus voluptuosè vacabant, & ea exercebant in partibus tranſmarinis; quæ in terra nativitatis propriæ ſine multa infamia, & detractione plurima non auderent; ſed ſpem veſtram in eo ſolummodò poſueritis, qui non deſerit ſperantes in ſe, non tantùm ab illicitis, ſed

quibuſdam etiam licitis abſtinentes: is qui currum, & exercitum Pharaonis projecit in mare, arcus fortium infirmabit, & inimicos crucis a facie veſtra delebit, ut lutum platearum: non nobis, aut vobis, ſed nomini ſuo dans gloriam, qui eſt glorioſus in Sanctis, mirabilis in Majeſtate, faciens prodigia; & poſt lachrymationem, & fletum, gaudium, & exultationem inducens. Ad hæc expeditiùs autem, & meliùs exequenda, vos fratres Archiepiſcope Nemauſen. & Auraücen. Epiſcope duximus deputandos, qui verbum Domini cæteris proponatis, & ad implendum mandatum Apoſtolicum Coëpiſcopos veſtros & alios invitantes, taliter exequamini cauſam Domini, quod & vos hujus ſitis remiſſionis participes, & in hoc devotio veſtra pleniùs eluceſcat: ad quod etiam laudabiliùs exequendum, vobis unum de frat. Militiæ Templi, alterum verò de frat. Hieroſol. Hoſpitalis, viros honeſtos, & providos aſſumatis. Dat. Reat. XVIII. Kal. Septemb. (In eundem modum ſcriptum eſt Lugdunenſi, & Viennenſi Archiepiſcopis, Abbatibus quoque, Prioribus, & aliis Eccleſiarum Prælatis, Comitibus, & Baronibus, & univerſo populo in utraque provincia conſtitutis. In eundem modum univerſis de Regno Franciæ, Angliæ, Ungariæ & Siciliæ.

NOTÆ.

1. [a] NArbonenſi) Ita etiam legitur in tertia collectiooe, *ſub hoc titulo cap.* 2. & in epiſtolis Innocenti III. editis à Sirleto, *fol.* 163. ex quo regeſtro reſtituo literam hujus textus.

COMMENTARIUM.

2. CUm jure naturali, & divino uſuræ prohibitæ ſint, ideo Iudæi tantùm legem Moyſi datam obſervantes, noo poſſunt à Chriſtianis uſuras exigere; & ſi exegerint, cogendi ſunt eas teſtituere à judice eccleſiaſtico per ſubtractionem communionis Eccleſiæ, ſeu à Principibus ſæcularibus per pœnas corporales, ut io præſenti textu ſtatuitur, & *in cap. quanto, infrà hoc tit.* docet Ricciulus *lib. 2. de jure perſon. cap.* 19. Barthius *lib. 5. adverſ. cap.* 3. Avendaooo *de cenſibus cap.* 21. *num.* 11. Petrus Gregorius *lib.* 2. *de uſur. cap* 5. Facbineus *lib. 2. controv. cap.* 48. Morla *in empor. jur. tit.* 8. *quæſt.* 25 Simon. Majolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de perfid. Iudæorum*, Binsfeld. *in præſenti*: nam licèt de animabus eorum curandum non ſit, quia de his, qui foris ſunt, quid ad nos? ut ait Apoſtolus 1. *ad Corinth. cap.* 1. & conſtat *ex cap. multi* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 1. *gaudemus, de divortiis*; tamen judices eccleſiaſtici, quando Iudæi peccant contra jus naturale, emungendo Chriſtianos uſque ad ſanguinem, & occaſione ſubſtantiarum ſuarum, per uſurarum voraginem eos in egeſtatem detrudendo, poterunt ipſos Iudæos debitis pœnis afficere, ut probant Petrus Gregor. & Mayolus *ſuprà*, Eymericus 2. *part. direct. Inquiſit. quæſtione* 46. Tiraq. *de primog. quæſt.* 66. *num.* 20. & licèt in præſenti coërcitionem per judicem ſæcularem fieri debere doceatur; in his tamen verbis continetur quaſi quædam comminatio, & brachii ſæcularis imploratio, alioqoin delicta mixti fori (ut eſt uſura) à Iudæis perpetrata, puniri poſſunt non ſolùm à Judice ſæculari, verùm & ab eccleſiaſtico, ut probant Farinac. *in praxi ſeu fragment. crimin. verbo Iudæus, num.* 663. Ricciulus *de jure perſon. extra gremium, lib.* 2. *cap.* 52. *nu.* 6. Carena *de officio Inquiſit.* 2. *part. titulo* 14. §. 2. qui alios dat. Nec contrarium probat textus *in cap. quantò, hoc tit.* in illis verbis: *Graves immoderataſvè*: in quibus permitti videtur Judæis uſurarum exercitium, dum tantùm illis prohibetur graves, immoderataſve exigere. Nam omiſsâ ſolutione Gloſſæ ibi, dum ait illa verba referenda eſſe ad uſuras, quæ excedunt legitimum modum, cùm certum ſit, jure canonico attento, uſuras etiam in parva quantitate prohibitas eſſe, veriùs reſpondendum eſt, in ſpecie illius textus non poſſe ſumi argumentum à contrario ſenſu, quia reſultat abſonus intellectus, & contrarium jure divino, naturali, & poſitivo reperitur expreſſum, argumento legis *conventicula, Cod. de Epiſc. & cleric. l.* 1. *ff de offic. ejus*: illa omnque verba, *graves immoderataſve*, referenda ſunt ad quaſcunque uſuras, quæ immoderatæ, & graves, atque pravæ cenſentur, ut probant Hoſtienſ. & Joannes Andreas *ibi*. Exemplum eſt in uſuris apud Romanos probatis, & permiſſis, quas maximas, & graves appellant Juriſconſulti *in l. non exiſtimo* 54. *ff. de adminiſtr. tuter. l. qui ſine* 38. *ff de negot. geſt.* Difficilior profectò eſt lex 22. *tit.* 12. *part.* 5. ubi expreſsè permittitur Judæis uſuras exercere. Cujus textus difficultatem præter Gregorium *ibi*, Neothericos juris noſtri Hiſpani interpretes, ejus gravitate deterriti conſultò prætermiſiſſe exiſtimo. Gregorius in ejus textus gloſſa 1. ait, tempore illius legis ex generali conſuetudine, permiſſione, & diſpenſatione Summi Pontificis, conceſſione Principum temporalium, ob bonum publicum, vel aliquam juſtam cauſam permiſſum fuiſſe Judæis in hoc Regno uſurarum exercitium. Quæ ſolutio nullo modo valet ſuſtineri, quia nec Summus Pontifex poteſt id permittere Judæis, ita ut ex ejus privilegio tale exercitium uſurarum licitum ſit, ut probavi *in cap.* 4. *hoc tit.* præſertim cùm nec infideli occaſio peccandi ſit danda, ut patet *ex cap.* 12. *lib.* 2. *Regum*, & notarunt Cooradus *de contract. quæſt.* 25. *cum tribus ſequent.* Azevado *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 8. *Recopil. num.* 51. Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *nu.* 8. Quâ ſolutione omiſsâ veriùs dicendum credo, Alphonſum *in dict. l.* 22. *partitæ*, ſequutum fuiſſe opinionem antiquorum, qui cenſuerunt, Principes ſæculares poſſe concedere Judæis exercitium uſurarum, negareque creditoribus Chriſtianis jus repetendi uſuras ab eis, ut docuerunt Paulus Caſtrenſis *lib.* 2. *conſil.* 295. Alexander *lib.* 1. *conſil.* 57. Sed cùm hæc ſententia injuſta eſſet, jurique divino, ac naturali contraria, ideo prædicta lex 22. nunquam fuit in Hiſpania recepta, immò potiùs privilegium ibi conceſſum Judæis ad exercendas uſuras, penitus revocatum fuit à Regibus noſtris

in

in l.3. tit.2. lib.8. ordin. l.1. tit.6. lib.8. recopil. ubi notavit Azevedo. Niſi mavis dicere, dictæ legis 22. verba eſſe enunciativa, aliamque eſſe legislatoria intentionem, adverſus quem videlicet debeat dari actio mandati, quando mandatum celebratur gratiâ mandantis, & mandatarii; & ſic principaliter non agi in eo textu de exercitio uſurarum permiſſo, vel non Judæis, argumento textus *in l. ex facto 19. ff. de hæredib. inſtit. Clement. unica de prob.*

CAPVT XIII.

Idem [a] *Mutin. Epiſcopo.*

TUasdudum ex parte tua recepimus quæſtiones, quod quidam uſurarii tuæ diœceſeos, quibus dant pecuniam ad uſuram, præſtare faciunt juramentum, quod uſuras non repetant, & ſuper his, quas ſolverint, nullam moveant quæſtionem. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, ut uſurarios ipſos monitione præmiſſa per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remota compellas ante uſurarum ſolutionem ab earum exactione deſiſtere, vel reſtituere ipſas poſtquam fuerint perſolutæ, ne de dolo, & fraude ſua contingat eos commodum reportare, qui ad hoc præſtari faciunt juramentum, quod ſuper uſuras non valeant moleſtari.

NOTÆ.

[a] M*Utinenſ.*) Ita etiam legitur in tertiis collectione, *ſub hoc tit c.* 2. De Mutienſi Eccleſia egi *in c.12. de tempor. ordin.* & commentarium hujus textus dedi *in c.1. c. debitores, de jurejur.*

CAPUT XIV.

[a] Idem.

QUia fruſtra legis auxilium invocat, qui committit in legem, ſtatuimus, ut ſi quis uſurarius à nobis literas impetraverit ſuper reſtituendis uſuris, vel fructibus computandis in ſortem, niſi prius ipſe reſtituerit uſuras, quas ab aliis noſcitur recepiſſe, auctoritate literarum ipſarum nullatenus audiatur.

NOTÆ.

I. [a] I*Dem.*) Ita etiam legitur in tertiis collectione *ſub hoc tit. cap.3.* Et cùm præſens conſtitutio ſit generalis ab Innoc. III. facta motu proprio, non ad alicujus caſus deciſionem, aut conſultationem, non exprimitur cui dirigatur. Statuit autem Innocentius in præſenti, quod uſurarius, qui uſuras accepit, & etiam aliis ipſe perſolvit, ſi intendat repetere quas perſolvit, non priùs audiatur, quàm ipſe reſtituat quas accepit: atque idem etiam obſervatur, ſi fructus pignoris acceperit, niſi enim eos ſorti imputaverit, arcetur à repetitione uſurarum. Quod etiam obſervandum eſſe cum filiis & hæredibus uſurarii cautum fuit *in cap. Michael, hoc tit.* Rationem hujus conſtitutionis aſſignat Innocentius in illis verbis: *Quia fruſtra auxilium legis invocat, qui committit in legem: l. auxilium 37. ff de minor. l. ſi is 8. ff. de eo quod metus cauſâ, l. ſcimus, §. ſi verò, ff de jur. delib. c. conſtitutus, de appellat.* Et æquum eſt, ut quod juris in alium quis poſtulat, ipſe ſibi priùs dicat, *l. 1. ff. quod quiſque jur.* Unde ſi uſurarius intendit uſuras à ſe ſolutas repetere à Seio, priùs debet ipſe reſtituere quas accepit à Titio. Quæ conſtitutio illuſtrari poteſt *ex l. in arenam. Cod. de inoffic. teſtam.* ubi pater arenarius non poteſt filium arenarium exhæredare, quia alteri non poteſt opponere vitium, quo ipſe laborat, *ex c. cùm Apoſtolica, de except.* ubi cùm opponeretur agenti ad poſſeſſionem præbendæ exceptio pluralitatis beneficiorum ab eo, qui plura beneficia obtinebat, reſpondit Pontifex, non eſſe talem exceptionem admittendam; ſiquidem opponens ſimili morbo laborabat: notavit Balboa *in c. 2. de except. n. 122.* Si quis tamen alieno nomine, ut pupilli, aut Eccleſiæ, ſeu univerſitatis, uſuras ſolutas reſtitui petat, non poteſt hac exceptione repelli, quòd ipſe uſuras exegiſſet, nec adhuc reſtituiſſet; nam tunc non repelleretur ille à judicio, ſed ille cujus nomine agebat, ut docuerunt Panorm. *in c. Michael, hoc tit. n.3.* Molina *tract.2. de juſt. diſp.334.* Gibal. *lib.2. de uſur. cap.11. art.2. num.8.*

CAPUT XV.

Idem [a] *Altiſſiodorenſi Epiſcopo*

CUm in diœceſi tua ſint quamplurimi uſurarii, de quibus maximè dubitatur quin ſint uſurarii [b] manifeſti, contra quos popter timorem Principum, & Poteſtatum, qui tuentur eoſdem, nullus appareat accuſator, iidem ſunt per ſententiam con-

condemnati, qualiter procedere valeas contra ipſos, oraculum duxiſti Sedis Ap. requirendum. Nos autem f. t. t. reſpondemus, quod licèt contra eos non appareat accuſator, ſi tamen aliis argumentis illos conſtiterit eſſe uſurarios manifeſtos, in eos pœnam [d] in Lateranenſi contra uſurarios editam Concilio, liberè poteris exercere.

NOTÆ.

[a] ALtiſſiod.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. c. fin.* De Altiſſiodorenſi diœceſi egi *in c. 14 de præſumpt.*

b *Manifeſti.*) Quinam illi dicantur, expoſui *in cap. 3. hoc tit.*

c *Accuſator.*) Juxta tradita *in c. evidentia, de accuſat.* ubi commentarium hujus textus dedi.

d *Lateran.*) Relato *in cap. 3. hoc tit.*

CAPUT XVI.

Idem *Electo V. de* [a] *Octonen.*

SAlubriter. *Et infrà*: Sanè generum ad fructus poſſeſſionum, quæ ſibi ſunt à ſocero pro numerata dote [b] pignori obligatæ, computandos in ſortem non credimus compellendum, cùm frequenter dotis [c] fructus non ſufficiant ad onera matrimonii ſupportanda.

NOTÆ.

1. [a] OCtonen. (Ita legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & cùm præſens epiſtola non reperiatur inter epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto, cognoſci non poteſt de quo Epiſcopo tantùm electo in præſenti agatur.

b *Pignori.*) Etſi fidejuſſor pro dote dari nequeat, pignus tamen ad ejus ſecuritatem conſtitui valet, ut probavi *in cap. 6. de pignor.*

c *Dotis fructus.*) Quos ex rebus dotalibus perceptos conſtante matrimonio maritus ſuos facit ratione dominii, quod in dote habet, & pro ſublevandis oneribus matrimonii, *l. dotis 7. l. plerumque 10. §. ſed fœtus 3. l. cùm in fundo 78. ff. de jure dot. l. pro oneribus 20. l. final. §. præterea 2. C. eod. tit. l. fructus 7. l. ſi fundus 8. l. in inſulam 42. §. fructus, l. uſufructu 57. l. final. ff ſolut. matrim. l. unic. §. cumque 9. Cod. de rei uxor. action. l. 26. cum ſequen. tit. 11. partit. 4.* Deſideratur tamen, ut res dotalis marito tradita ſit, aliàs ſi tantùm promiſſa fuerit, fructus non lucratur, *l. de diviſione 5. ff. ſolut. matrim.* Item requiritur ut matrimonium ſequutum ſit, nec præcedens dotis traditio ſufficit, *d. l. dotis 7. § fin. cum l. ſequenti, ff. de jure dot. l. ſi ante 6 ff. ſolut. matrim. l. 1. §. & primum ſecundo, cum §. ſequenti, ff. pro dote.* Quare fructus percepti antea non cedunt lucro mariti, ſed augent dotem ipſam, *l. videamus 38. §. ante 12 ff. de uſur.* Præcipuè etiam deſideratur, quod maritus ſuſtineat onera matrimonii, & propriis ſumptibus alat uxorem, *l. in inſulam, §. uſuras 3. ff. ſolut. matrim. juncta l. ſi quis 21. §. ult. ff. de donat. inter, l. final. in princip. ff. de dolo except.* Ideoque ſi uſuræ dotis à ſocero promiſſæ ſint genero quamdiu dos ei ſolvatur, & mulierem non aluerit vir, ſed ſocer, improbè ab eo uſuras petit, *l. cùm poſt 69 §. in domum 3. ff. de jure dot.* quia fructus & uſuræ, quæ pro fructibus promittuntur, cedunt pro oneribus matrimonii, *l. ſi maritus 46. ff. famil. erciſc. l. dotis 7. d. l. pro oneribus 20.* docent Donell. *lib. 14. comment. cap. 7.* ubi Oſvaldus Treutlerus *vol. 2 ſelect. diſp. 7. theſi 9.* Cujac. *tit. Cod. de jure dot. in princ. & in l. unic. §. cumque, Cod. de rei uxor.* Campegius *de dote 2. part. quæſt. 12* Conſtantius Rogerus *eod. tract. quæſt. 16.* Franc. Hothom. *in diſp. de dotibus*, Paul. *poſt medium*, Fontanel. *de pact. nupt. clauſ. 6. gloſ. 2. per tot.* P. Barboſa *in d. l. de diviſione 5.* Galbanus *de uſufruct. c. 22.* quomodo autem fructus pendentes ſoluto matrimonio dividantur, exponunt Oſvaldus *in dict. c. 7. Donelli, lit. E.* Eſcobar *tom. 2. de ration. comput. 19.* Alvarus Valaſcus *in praxi partit. c. 29.* Benedictus Pinel. *lib. 5 ſelect. cap. 2.*

COMMENTARIUM.

CUm certum ſit, creditorem teneri imputare in ſortem principalem fructus perceptos ex re ſibi pignori data, ut probavi *in cap. cùm contra, de pignor.* difficilis meritò viſa eſt Doctoribus tam Juriſperitis, quàm Theologis præſens deciſio, dum in ea Innocentius III. docet maritum non teneri imputare in dotem fructus perceptos ex pignore pro dotis ſecuritate à ſocero datos: quare varias huic deciſioni aſſignarunt interpretationes Gomez, *in l. 50. Tauri, n. 30.* Caſtillo *3. controv. c. 23.* Valaſcus *conſult. 8. per tot.* Caniſius *de uſur. cap. 6 num 6.* alii congeſti à Barboſa *in præſenti*: quibus addendi ſunt Cyriacus *lib. 1. controv 80.* Leothard. *de uſur. cap. 28. per totum.* Fontanel. *de pact. nupt. clauſ. 6. gloſſ. 2. part. 6.* Hermoſilla *in l. 10. tit. 1. p. 5. gloſſ. 2. num. 149.* Giurba *deciſ. 72.* Gutierrez *de delict. qu. 91.* Acoſta *de privil. credit. regul. 3. limit. 2. per tot.* Carleval. *lib 1. de judiciis, tit. 3. diſput. 8. num. 20.* Gibalinus *de uſur. libr. 4 cap. 5. art. 15. conſect. 6.* 2.

Pluribus placuit præſentem textum procedere favore matrimonii: quæ doctrina nullo modo defendi poteſt; tum quia contractus, de quo in præſenti, non eſt uſurarius, ut infrà dicemus: tum etiam, quia uſura propter nullam cauſam piam, & favorabilem exerceri poteſt, *cap. ſuper eo 4. hoc tit.* Fortunius Garcia *de ultimo fin. illat. 6.* textum hunc ſic accipit dum ait, præſentem textum procedere ratione tacitæ donationis, quam fecit ſocer genero fructuum pignoris pro dotis ſecuritate traditi. Quæ præſumptio donationis naſcitur ex eo, quod pater tenetur filiæ dotem dare, aut alimenta præſtare. *l. final. C. de dotis promiſſ. l. qui liberos 30. de ritu nupt.* Verùm hæc interpretatio minimè ſuſtineri valet: tum quia Innocent. III. cùm interrogatus fuiſſet de jure, nihil reſpondit de donatione; ſed quid juris ratio in præſenti caſu dictabat: tum etiam quia ſi vera eſſet dicta ſententia, ſequeretur inde fructus pignoris intereſſe dotis excedentes, ab ipſo genero in ſortem computandos eſſe. Aliis communiter placuit in præſenti

caſu

Digitized by Google

caſu generum fructus lucrari vi tacitæ conventionis in compenſationem damni emergentis, ex eo quia interim dum ſibi dos non ſolvitur, ex proprio patrimonio ſuſtinet onera matrimonii, quæ ex dote, vel dotis fructibus ſuſtinere debebat: & conſequenter recipit pignoris fructus in compenſatione lucri ceſſantis; ſiquidem ſi ſtatim cùm promiſſa fuit dos, ſibi ſolveretur, poſſet maritus cum ea negotiari, & ea tali negotiatione lucrum ſufficiens acquirere ad ſuſtentanda onera matrimonii. Ita docuerunt Alexander *in l. in inſulam, §. uſuras, num. 3. ff. ſolut. matrim.* & *conſil.* 27. Tiraq. *de utroq. retract. tit. 1. gloſ.* 18. *num.* 71. Plotus *de in litem jur. §.* 11. *num.* 29. alii congeſti à Cenedo *collect.* 14. *ad Decretal.* Covarr. 3. *var. cap.* 5. *num.* 3. Fontanella *de pact. nupt. clauſul.* 6. *gloſ.* 2. *part.* 6. Farinac. *in repert. poſthum. de contract. quæſt.* 34. Noguerol. *alleg.* 17. Caſtillo *de alimentis cap.* 49. 50. *&* 51. Sed hæc interpretatio facilè convincitur, quoniam ad hoc ut debeatur intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, requiritur quod præcedat culpa, vel mora debitoris, aut pactio inter eum, & creditorem, ut *in l.* 2. *§. final. ff. de eo quod certo loco, cap.* 2. *de offic. ordin. in* 6. *cap. dilecti, de foro compet.* & poſt alios docent Aravio *in qq. moral. diſput.* 1. *de ſtatu civili quæſt.* 1. quin immò & requiritur probatio talis damni emergentis, vel lucri ceſſantis, ut poſt antiquiores docuerunt Andreas Gaillus *lib.* 2. *obſ. cap.* 6. Caniſius *de uſur. cap* 5. quæ omnia deficiunt in præſenti caſu, ſiquidem nullâ pactione præcedente, aut probatione oblata damni emergentis, aſſerit Pontifex generum lucrari fructus pignoris pro dotis ſecuritate conſtituti. Tandem alii docuerunt, in præſenti caſu maritum fructus percipiendo uſuras non committere, quia in hoc caſu nullum intervenit mutuum, nec formale, vel expreſſum, nec fictum, aut palliatum: quibus mutui ſpeciebus non intervenientibus committi non poteſt uſura. Verùm hæc interpretatio etiam convincitur; nam potiùs in præſenti caſu præſumitur, fide habita de dote mutuum contrahi, aliàs quo jure maritus poſſet percipere fructus pignoris, niſi præſumendo per fictionem brevis manus dotem marito ſolutam fuiſſe, & eam ſtatim ſub pignoribus mutuaſſe.

3. Quare his, & aliis ſententiis omiſſis, ut veram præſentis textus rationem aſſignemus, præmittendum eſt, maritum, cui dos promiſſa non ſolvitur, non teneri ſuſtinere onera matrimonii; immò patrem ſeu extraneum dotem promittentem marito teneri, dum dos non ſolvitur, onera matrimonii ſupportare *l. ſi is, quem* 57. *§.* 1. *ff. de jure dot. l. ſi filiatio* 20. *§.* 1. *l. ſi maritus* 47 *ff. famil. erciſc.* probant Felicianus *de cenſibus lib.* 2. *c.* 5. Petr. Barb. *in rubric ſolut. matrim. part.* 1. *à n.* 68. Arias de Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 46. *n.* 20. Deinde præmittendum eſt, quod ſi ab initio; cùm de dotis conſtitutione agitur, conventum ſit inter maritum & dotem conſtituentem ut dos intra menſem, vel annum ſolvatur, pignoribus datis, etſi interim ſuſtineat onera matrimonii, non tamen ideo poteſt fructus pignoris lucrari, aut uſuras dotis petere, niſi pactum interceſſerit, ut interim dum dos non ſolvitur aliquid intereſſis nomine ſolvatur: quod pactum latè probat, & defendunt Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 68. *per tot.* Gibal. *lib.* 4. *de uſur. cap.* 5. *art.* 15. *conſect.* 3. *per tot.* in præſenti autem textu dos de præſenti conſtituta fuit nullâ temporis dilatione datâ patri ad ejus ſolutionem. Quibus præmiſſis apparet vera ratio, quare in præſenti maritus fructus pignoris percipere poſſit, nec teneatur eos in dotem imputare, quia videlicet eos recipit non ratione mutui, nec dilatæ ſolutionis, ſed ex ea cauſa, quia ſcilicet uxorem aluit, & cætera omnia ſuſtinuit abſque dote, quæ ſuſtinere debebat ſocer. Quare quid mirum ſi gener ex rebus ſoceri, videlicet ex fructibus pignorum, onera matrimonii ſuſtinuit, quæ pater ſuſtinere debebat; ideo non tenetur ſimiles fructus imputare in ſortem principalem. Ita docuerunt Felicianus *de cenſibus tom.* 1, *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 29. Gaſpar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3 *quæſt.* 7. *à n.* 41. Arias de Meſa *dict. l.* 3. *var. cap.* 46. *n.* 20. Tota ergo ratio, quare in præſenti caſu ritè, & rectè maritus lucratur fructus pignorum, conſiſtit in eo, quia ſuſtinet onera matrimonii, quæ ſocer ſuſtinere debebat. Unde dubitatur, an ceſſionarius mariti poſſit etiam fructus ipſos lucrari, nec imputare teneatur in ſortem principalem. Et etiam in ceſſionarium hoc privilegium tranſire docuerunt Rodriguez. *ubi ſupra, num.* 59. Felicianus *dict. lib.* 2. *cap.* 5. Seſſe *dict. deciſ.* 68. *num.* 23. Amatus *reſol.* 49. *num.* 81. Sed rectius contrarium docuerunt Valaſcus *tom.* 1. *conſult.* 8. *num* 6. Guzman. *de evict. quæſt.* 10. *num.* 46. Caneerius *part.* 1. *variar. cap.* 3. *num.* 61. Gibalin. *dict. art.* 15. *conſect.* 9. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 6. *quæſt.* 2. *num.* 43. Leothard. *de uſur. quæſt.* 29. quia cùm hoc privilegium marito concedatur, quia ſuſtinet onera matrimonii, & hæc æqualitas deſit in ejus ceſſionario, ceſſare debet privilegium, *l. cùm patronus* 29 *ff. de legat.* 2. *l. quia tale, ff. ſolut. matrim.* pluribus exornat Larrea *deciſ.* 31. *à num.* 20. Et hac etiam interpretatione admiſsâ varias hujus textus ampliationes adducunt circa dotem pro moniali promiſſam, nec ſolutam; & circa viduam, cui dos reſtituta non eſt debito tempore ab hæredibus mariti: quem caſum amplectitur Noguerol. *dict. alleg.* 17. ſed non audet admittere Tapia 2. *tom. catena mor. lib.* 5. *q.* 17. *art.* 10. quos & alios caſus examinant, & exponunt Olea, Gibalinus & Seſſe *ubi ſupra*, Leothard. *dict. quæſt.* 20.

CAPUT XVII.

Idem *Epiſcopo* * *Bononien.*

MIchaël laïcus ſuam nobis querimoniam deſtinavit, quòd N. & quidam alij Bon. cives multa extorſerunt ab eodem, & à patre ſuo, cujus hæres exiſtit, nomine uſurarum. *Et infrà*: Attentiùs proviſurus, ne auctoritate noſtra in negotio eodem procedas, niſi dictus conquerens reſtituerit, vel adhuc reſtituat ſi quas aliquando ipſe, vel pater ejus extorſit uſuras.

NOTÆ.

[a] B*Ononienſi.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Bononienſi Eccleſia egi *in cap.* 17. *de foro competent.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap. quia fruſtra.*

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

QUantò amplius Chriſtiana religio ab exactione compellitur uſurarum, tantò graviùs ſuper his Judæorum perfidia inſoleſcit, ita quod brevi tempore Chriſtianorum exhauriuntur [b] facultates. Volentes igitur in hac parte proſpicere Chriſtianis, ne tenaciter aggraventur, ſynodali decreto ſtatuimus, ut ſi de cætero quoquam prætextu Judæi à Chriſtianis [c] graves, & immoderatas uſuras extorſerint, Chriſtianorum eis participium ſubtrahatur, donec de immoderato gravamine ſatisfecerint competenter. Unde Chriſtiani, ſi opus fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compellantur ab eorum commerciis abſtinere. Præcipimus autem, & injungimus, ut propter hoc non ſint, [d] Chriſtianis infeſti, ſed potius à tanto gravamine ſtudeant prohibere Judæos: ac eadem pœna Judæos decernimus compellendos ad ſatisfaciendum Eccleſiis [e] pro decimis, & [f] oblationibus debitis, quæ Chriſtiani de domibus aliis percipere conſueverint antequam ad Judæos quoquo titulo deveniſſent, ut ſic Eccleſiæ conſerventur indemnes.

NOTÆ.

1. [a] G*Enerali.*) Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innoc. III. ubi *cap.* 67. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

b *Facultates.*) Ut variis exemplis, & rationibus probat Majolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de perfid. Iudæorum.*

c *Graves immoderataſve.*) Hæc verba expoſui *in cap. poſt* 12. *hoc. tit.*

2. d *Abſtinere.*) Et ita excomnnicatio hæc non in ipſos Judæos, ſed potiùs in Chriſtianos cum eis communicantes imponitur, juxta tradira *in cap.* 2. *de Iudæis.*

e *Decimis.*) Hanc partem de decimis prædialibus ſolvendis à Judæis, expoſui *in cap. de terris, de decimis.*

f *Oblationibus.*) Quas ex præcepto Catholici plerunque facere tenentur ut probavi *in can.* 28. 3
Concilii Illiber. Unde cùm ratione prædii, vel domus Chriſtiani oblationes faciunt pro alimunia parochi, etiam Judæi in eis domibus commorantes, tanquam ad debitum reale tenentur oblationes facere, juxta tradita *in dict. cap. de terris.*

CAPUT IX.

Gregorius IX. [a] *Fratri R.*

NAviganti, vel eunti ad [b] nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod ſuſcepit in ſe periculum, recepturus aliquid ultra ſortem, uſurarius non eſt cenſendus. [c] Ille quoque qui dat X. ſolidos, ut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, quæ licèt tunc plus valeant, utrum plus, vel minus ſolutionis tempore fuerint valituræ, veriſimiliter dubitatur, non debet ex hoc uſurarius reputari. Ratione [d] hujus dubii etiam excuſatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, ut amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro eiſdem: ſi tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

NOTÆ.

1. [a] F*Ratri R.*) Ita legitur in hac ſexta collectione; & cùm Regeſtro epiſtolarum Greg. IX. careamus, agnoſcere non poſſumus cui fratri R. in præſenti reſcribatur.

b *Nundinas.*) Nundinæ quaſi Novendinæ, à non odie dictæ ſunt, eo quod nonis quibuſque diebus plebs in orbem conveniret emendi, vendendique causâ. Columella *lib.* 1. *de re ruſtic.* Macrobius *lib.* 1. *satur. cap.* 16. Illuſtrat earum originem repetens Gibalinus *de negot. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 3. *art.* 2. Nundinæ ergo ſunt publici mercatus, quorum libertas in eo cernitur, tum ne conveniantur nundinatores alicujus debiti causâ, *l. unic. Cod. de nund.* tum ne vectigalibus onerentur, *l.* 1. *Cod. de veteranis, novel. Valentin. & Marc. de ſiliquar. exact.* Nundinas aliquo in loco ponere ſine Principis, vel Senatus authoritate jure civili non licebat, *l.* 1. *de nundinis*: & à Senatu hoc jus plerumque impetrari teſtis eſt Plinius *in epiſt. ad Valerianum, lib.* 5. *epiſt.* 4. *Solers vir Prætorius à Senatu petiit, ut ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur.* Atque ita Claudium Imperatorem, etſi legibus ſolutum, jus nundinarum in ſua prædia à Conſulibus petiiſſe, refert Tranquil. *in Claudio. cap.* 12.

cap. 12. Jus nundinarum in privata prædia à Conſulibus petiit. Probat Alteſſerra *de Ducibus lib. 2. c.* 14. & de nundinarum uſu agunt Petrus Gregor *lib. 25. ſyntag. c. 3.* Alciatus *lib. 4. diſput. c.* 8. Otvaldus *lib. 17. Donel. cap. 14. littera L. & lib. 24. cap. 7. littera Z.* Æneas Robertus *lib. 2. rerum judic. cap.* 16. Narbona *in l. 10. tit. 20. lib. 3. recopil. gloſ. 1. & 2.* Caſtillo *de tertiis cap. 41. num* 96. Scaccia *de commerciis* §. 2. *gloſ. 4 per tot.* Camil. Borell. *de præſtantia Regis cap.* 46. Petrus Barboſa *in l. hæres, ff. de judiciis*, Gaito *de credit. tit. 7. cap. 2. num.* 2181. Molſeſ. *de contract. tract 12. cap. 7. reſponſ.* 7. alii congeſti à Barboſa *ad tit. Cod. de nundin.* Quid autem per ea verba, *nundinas, id eſt epulas*, velit Ulpianus *in l. cùm ſocietas 69. ff. pro ſocio*, exponunt Gutherus *de offic. domus Auguſt. lib. 1. cap.* 13. Forner. *lib. 13. rer. quotid. cap.* 28. Wiſembechius *diſp. 4. de V. S.* & *diſput.* 38. Deſiderius Heraldus *lib. muic. emend. cap.* 4. Salmaſius *ad jus Atticum, cap.* 5. Valeron *in animadverſ jur. cap.* 8.

2. c *Ille quoque.*) In hoc verſiculo definitur alius caſus diverſus à priore, videlicet utrum uſuram committat qui anticipatâ ſolutione emit merces minori pretio quàm futuro tempore ſunt valituræ. Circa quod dubium tres caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt cùm emo à te triticum colligendum menſe futuro Auguſto, pretio duodecim regalium propter anticipatam ſolutionem; quod pretium eſt minus juſto, quo tunc æſtimatur triticum. Secundus eſt cùm triticum emitur eo pretio, quo tunc valiturum eſt, pretio anticipato pro neceſſaria venditione. Tertius eſt cùm emo à te triticum colligendum menſe Auguſto pretio 12. drachmarum, cùm dubium eſt, an triticum eo menſe plus, vel minùs valiturum ſit. Et primo caſu certum eſt, uſuram committi, cùm ob mutuum palliatum ex anticipata ſolutione emptor lucrum conſequatur. Secundo verò caſu etiam patet uſuram non committi, cùm pretii anticipatio tantùm inducat neceſſitatem vendendi triticum menſe Auguſto pretio currenti. Tertio caſu ſimiliter uſura non committitur, ex præſenti textu, & traditis ſuprà *in cap. in civitate.* Nam etſi taxetur pretium ob anticipatam ſolutionem, tamen cùm dubium eſt, an plus, minuſve triticum valiturum ſit, æqualis conditio eſt, tam emptoris, quàm venditoris, ut dixi *in cap. in civitate*, & probat Araujo *in qq. moral. diſput. 1. de ſtatu civili, quæſt. 1. dub.* 1.

d *Ratione hujus dubii.*). Tertiam hanc partem præſentis textus expoſui ſuprà *in cap. in civitate, hoc tit*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur* EX hoc textu communiter ſequens deducitur aſſertio: *Uſurarius cenſendus eſt qui à debitore recipit aliquid ultra ſortem principalem, etiamſi ſuſcipiat in ſe periculum.* Non eſt alia juris deciſio, quâ probari poſſit præſens aſſertio; eam tamen illuſtrant Lupus, Caniſius, & Binsfeldius in commentario ad hunc textum, Araujo *in qq. moral. diſput. de ſtatu civili, q.* 1 Petrus Greg. *lib. 3. partit. tit. 5. cap. 3.* 2. & *de uſur. lib. 2. cap. 5. nu.* 7. Molina *tract. 2. de juſt. diſp.* 318. Leſſius *lib. 2. eod. tract. cap. 20. num.* 116. Caniſius *de uſur. cap. 4. num.* 2. Guibert. Conſtan. *qq. jur. c. 1. num.* 12. pluribus relatis Leotardus *de uſur. q. 23. per tot.* Gibalinus *eod. tract. lib. 4. cap 4. art. 3 per tot.* Prado *tom. 2. Theol. mor. cap. 27. quæſt. 3. §. 2.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. In præſenti caſu periculi ſuſceptio pretium & æſtimationem recipit, *l. 5. ff. de nautico fœnore.* Unde quia contra naturam contractus creditor in pecunia trajectitia periculum ſuſcipit, receptum fuit jure civili nauticum fœnus, ut conſtat *ex l. 1. l. in nautico, l. nihil, l. periculi, eod. tit. l. eos, Cod. de uſur.* Harmenopulus *lib. 3. prompt. tit. 7. l. qui Roma 122. §. 1 ff. de V. O.* notarunt Sarmientus *lib. 7. ſelect. cap. 2. nu.* 6. Padilla *in l. 2. num. 25. Cod. de reſcind.* Covarr. *lib. 3. variar. cap. 2. nu.* 5. Quâ ratione etiam docetur *in l. ex hoc jure, §. Labeo, ff. de donat.* & *in l. ſi remunerandi, §. magnus, ff. mandati*, licere fidejuſſori pretium accipere pro periculo, cui ſe exponit, ſolvendi pro reo principali. Igitur qui periculum ſuſcipit in pecunia mutuo data trajectitia, aliquid recipere valet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam contractus aſſecurationis, in quo quis ſuſcipit in ſe periculum mercis, pecuniæ, vel aliarum rerum, quæ de loco ad locum, mari vel terrâ vehuntur, & tranſportantur, taliter ut pro juſta mercede, ſi quælibet res pereat, ad ejus æſtimationem teneatur ratione ſuſcepti periculi, omni jure licitus eſt, *l. in navem, ff. locati*, quia continet rationem utilitatis, & juſtitiæ commutativæ. Igitur creditur qui mutuam pecuniam dedit, & ejus periculum in ſe ſuſcepit, juſtè pro eo pretium accipit. 4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſcire oportet, fœnus nauticum, quod etiam matrimonium appellatur *in l. 6. ff. de nautico fœnere*, percipi ex pecunia trajectitia, quæ merè trajecturo datur ea conditione, ut ſalvâ navi appulsâ, reſtituatur unà cum grandi fœnore; navi verò pereunte naufragio facto, tum ſors, tum lucrum, & omnis uſura creditori periret: atque ita cùm in communi fœnore ſors debitoris periculo ſit, in maritimo periculo creditoris exiſtit. Pecunia hæc trajectitia dicitur forenſi conſuetudine, quia quæcunque pecunia trans mare exportatur, trajici dicitur *in l. 3. ff. ad leg. Jul. pecul. tutores 39. §. patruus, ff. de adminiſtr. tut.* & fœnus hoc jam olim à Græcis cognitum ab eis ad Romanos derivatum fuiſſe, ex Polluce, Demoſthene, & Laertio probat Gibalin. *de uſur. lib. 2. cap. 4. art.* 3. Trajectitia hæc pecunia dabatur periculo creditoris duobus modis, nempe vel in totum navigationis tempus, vel in certam tantùm diem, quâ elapsâ periculum amplius non ſpectabat ad creditorem, & nauticæ uſuræ ceſſabant, ac communes currere incipiebant, *l. 4. & 6. ff. de nautico fœnere, l. 7. Cod. eod tit.* Quare in cautione exprimebatur numerus dierum, quorum periculum ſubire vellet creditor; quibus elapſis, licèt navigatio nondum finita fuiſſet, ipſe amplius periculum non ſubiret. Exemplum extat *in l. qui Roma 122. §. Callimachus ff. de V. O.* quam perdoctè explicant Samuel Petitus *ad jus Atticum fol.* 409. D. Joannes Ramos *in analect. ad l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam*, Gibalinus *ubi ſuprà*. Periculum autem hoc, quod contra rationem ſubibat creditor, reſpiciebat tantùm naufragium: quare fœnus hoc plerunque exercebant ipſi navicularii, & navium exercitores, ut conſtat *ex dict. l. 6. ff de nautico fœnore, l. ult. ff. nautæ, caupones:* nam ſi à piraticis, aut hoſtibus, incendiove damnum accideret, niſi expreſsè de eo conventum fuiſſet, ad debitorem periculum pertinebat, ut etiam ſi ex jactura communi vectorum conſenſu facta obveniret; & denique, ſi quid damni debitor ſuâ culpâ ſibi accer- 5. *De nautico fœnore.*

 ſiviſſet,

ſiviſſet, veluti ſi illicitas merces exportaret, quas fiſcus pro jure ſuo occuparet, *l. 3. ff. de nautico fœnore*, *l. 11. §. Dominus*, *ff. de Publicanis*. Tandem genus hoc fœnoris nautici ſuas peculiares leges habebat. Prima, ut navi ſalvâ appulsâ, ceſſanteque periculo, uſuræ nauticæ quieſcerent, & communes tantùm currerent, *l. 6 & final. ff. de nautico fœnore*, *l. 1. Cod. eod. tit.* Secunda, ut liceret debitori mittere ſervum, qui comitaretur pecuniam, eamque peteret eo die, quo debitor ſe ſoluturum promiſerat, *dicto §. Callimachus*, *l. trajectitia ff. de O. & A. l. 4. ff. de naut. fœnor.* Illuſtrat. Gibal. *d. art. 3.* Tertia, & ſpecialior lex hujus fœnoris erat, ut ſolo nudo pacto promiſſum abſque ſtipulatione civiliter deberetur, *l. in quibuſdam*, *ff. de nautico fœnore*, propter periculi ſuſceptionem, ut probant plures, quos refert, & ſequitur Stracca *de aſſecurat. num. 24*

6. *De uſuris nauticis & earum injuſtitia.* Deinde ſciendum eſt, uſuras nautici fœnoris non ſemper eaſdem fuiſſe, immò pro diverſitate navigationum, & magnitudine periculorum, pro temporis tempeſtate, in qua ſuſcipiebantur, variæ erant, ut probat Salmaſius *de modo uſurarum*, *cap. 5.* & ideo ait Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 4.* *Trajectitia pecunia propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas uſuras capere poteſt.* Quæ verba ita exponit Anianus, *in quantas convenerit, hanc pecuniam dare creditor poteſt.* Probant Duarenus *lib. 2. animadv. cap 3.* Lupus *comment. 1. de uſur. §. 3. num. 32.* Cujac. *in novel. 106. Juſtin.* Quare Juſtinianus ne in infinitum excreſceret uſura nautica, eam ad centeſimam reſtrinxit, *in l. eos 26. §. penult. Cod. de uſur.* in trajectitiis autem contractibus, vel ſpecierum fœnori dationibus, uſque ad centeſimam tantummodo ſtatuit licere ſtipulari, neque eam excedere, licèt veteribus legibus hoc eſſet conceſſum: unde *in l. nihil intereſt, §. 1. ff. de naut. fœnore*, ea verba: *Ad finem centeſima, non ultra duplum debetur*; Triboniani eſſe reſpicientia ad dictam Juſtiniani conſtitutionem, voluit Cujacius *in notis ad Paulum ubi ſuprà*. Sed hæc emendatio illi poſtea diſplicuit *lib. 5. obſ. cap. 38.* Othomano *lib. 5. obſ. cap. 17.* de cujus legis interpretatione videndi ſunt Molineus *de uſur. qu. 4.* Strac. *de aſſecuratione*, *num. 17.* Gibalinus *dict. art. 9.* Poſtea tamen Juſtinianus majorem uſuram permiſit *in novella* 106. quæ deinde abrogata fuit *in novel.* 120. de quarum conſtitutionum ſenſu nervosè contendit Salmaſius *cap. 9. de modo uſurarum*, cum Molineo *in qq. de uſuris legalibus*, *num. 59.* Sed perveniamus jam ad injuſtitiam hujus nautici fœnoris. Et quidem ejus iniquitatem agnoverunt Plutarch. *in Catone Majore*, & Meniſpus apud Laërtium *in ejus vita*. Primò enim injuſtitia ejus apparet, quia ſupponit uſuras communes, ultra quas pro periculi ſuſceptione aliquid addebatur. Secundò quia cùm hæc quantitas taxata non eſſet, in immenſum excreſcebat. Deinde quia cùm periculum rarum eſſet, tamen fœnerator pro illo ad libitum uſuras exigebat. Deinde quia creditor uſuris communibus non contentus obſtringebat ad uſuras has promittendas, & ſimul pœnam pro pecunia non ſoluta *l. ult ff. de nautico fœnore*. Tandem quia cùm hi fœneratores navim, & merces illi impoſitas obligatas pignori pro ſorte ſua, & uſuris haberent, ac proinde ſuæ ſecuritati jam providerent, quo jure pro illo periculo tam amplas uſuras exigere poterant?

7. *Varia* His ſuppoſitis ut ad rationem præſentis conſtitutionis perveniamus, ſciendum eſt, textum hunc *præſentis textus interpretationes* variè à Doctoribus interpretari. Et primò Molineus *de uſur. quæſt. 3. num. 95.* aſſerit Gregorium in præſenti non improbare nauticum fœnus, ſed tantùm cùm uſuræ promittuntur pro periculo dubio, aut nullo, & ita ſuppoſititio, cujus prætextu fœneratores ſuam iniquitatem tegebant. Verùm hanc explicationem rejiciunt Covar. *libr. 3. var. cap. 2. num. 5.* Lupus *comment. 3. de uſur. num. 1.* Stracca *de aſſecur. num. 27.* nam Gregorius expreſſè agit de eo, qui in ſe ſuſcipit periculum navigationis; & de eo, qui proficiſcitur ad nundinas, ubi latronum periculum, & aliorum obvium eſt. Quare ſolet Princeps lege ſua illuc convenientibus ſecuritatem præſtare, *l. 2. ff. de nundinis*, *l. unic. Cod. eod. tit.* Aliter Hadrianus *in 4. tract. de uſur. cap. Occurrunt*, exponit Gregorium, & ait, eum loqui de pretio injuſto, quod excedit æſtimationem periculi ſuſcepti. Verùm hæc ſententia convincitur a Covarr. Lupo, & Strac. *ubi ſupra*, facilè ex illis verbis: *Aliquid ultra ſortem.* In quibus de modicis uſuris agitur. Alii docuerunt, Gregorium in præſenti agere de eo fœneratore, qui cogit debitorem contractum illum aſſecurationis celebrare, quia aliter mutuaturus non erat, niſi ſuſcipiendo periculum ſortis, & ita ob illud immodicas uſuras exigendo. Ita Antoninus 2. *part. cap. 7. §. 21. tit. 7.* Conradus *de contract. quæſt. 39. concluſ. 1.* Sylveſt. *verbo Uſura 1. §. 35.* Cajetanus *eod. verbo*, *caſu 8.* Navarrus *in manuali*, *cap. 17. num. 21.* Lupus *de uſur. comment. 3. §. 1. nu. 3.* Salas *eod. tract. dub. 23. num. 7.* Binsfeldius *in præſenti*, *quæſt. 1. concluſ. 2.* Palacios Rubios *in cap. per veſtras 5. notab. 6. §. 9. num. 12.* Verùm facilè hæc opinio refellitur ex generalitate, quâ utitur Pontifex, nullâ factâ mentione talis neceſſitatis contractus aſſecurationis. Alii tandem cenſuerunt, in præſenti deeſſe negationem, legendumque eſſe, *uſurarius non eſt cenſendus*. Ita docuerunt Gudelinus *de jure noviſſimo lib. 3. cap. 3.* Joannes Bernacius *lib. 2. de utilit. legend. hiſt. cap. 15* Narbona *in l. 25. gloſſ. 2. num. 20. tit. 20. lib. 3. recopil.* Layman *lib. 3. ſumma*, *tract. 4. cap. 16. nu. 13.* Caſtropalao *tract. 32. diſp. 4. punct. 18.* Fachineus *lib. 2. controv. cap. 48.* Barboſa *in præſenti*, *nu. 2.* quos ſequitur Gibalin. *lib. 2. de uſur. c. 4. art. 3* perpensâ vi dictionis, *quoque*, quâ utitur Pontifex in ſecundo caſu, ubi docet, uſuram non committi: & ita videtur in primo caſu idem aſſeruiſſe, cùm dictio *quoque* ſit implicativa prioris caſus, *l. 3. §. 1. & §. in amittenda*, *ff. de acquir. poſſeſſ.* *l. qui legatorum*, *§. filium quoque*, *ff. pro hærede*. Verùm cùm huic ſententiæ repugnet omnium codicum fides, cùm in nullo negativè legatur, non auſim ita emendare Gregorium, præcipuè cùm ejus ſententia aliter explicari poſſit

8. *Traditur vera interpretatio.* His ergo interpretationibus omiſſis, credo eam fuiſſe Gregorii IX. mentem in præſenti, ut cùm tempore mutui uſuræ promittuntur ob periculum pecuniæ trajectitiæ ſuſceptum à fœneratore, contractus uſurarius cenſeatur, quia circumſtantia illa periculi à creditore ſuſcepti non impedit, quin ſtipulatio majoris quantitatis, quàm in mutuo numeratum eſt, fœneratitia ſit, & fœnus contineat; quia in contractu mutui, de quo agimus, vitium uſuræ non purgatur, licèt ex pacto periculum ad creditorem pertineat, ut probant Albericus *in l. jubemus*, *Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* Decius *conſil. 123. num. 1.* Alex. *lib 4. conſil. 121.* Corneus *lib. 4. conſil 1. 1.* Leothardus *de uſur. quæſt. 23. num. 17.* Sed ſi per ſe, & ſimpliciter mutuo celebrato, poſtea agatur de aſſecuratione illius pecuniæ trajectitiæ,

tiæ,tunc propter periculum quod in ſe ſuſcipit creditor, rectè poteſt aliquid accipere, dum tamen non obliget ipſum debitorem ad contractum illum aſſecurationis celebrandum; quia tunc uſura committitur, ſiquidem uſurarius contractus cenſetur ille, in quo debitor ultra ſortem obſtringitur aliquid emere, vendere, locare, etiam iuſto pretio, quod facere minimè tenebatur. Covar. *lib.* 3. *variar. c.* 2. *nu* 5. Leonhardus *dict. quæſt.* 23. *n* 6. Vnde exiſtimo Gregorium in præſenti improbare nauticum fœnus prout jure civili receptum erat, quia ſimul cum ipſo mutuo uſuræ promittebantur, etſi periculi ſubeundi facta mentione; non autem improbare Gregorium contractum aſſecurationis, cùm per ſe, & ſeparatim celebretur, nulla ratione habita mutui, ſed periculi ſuſcipiendi: & ita præſenti conſtitutione ſublatæ ſunt uſuræ palliatæ, quæ facilè committebantur, eo quod multi non invenientes gratuitos mutuatores, qui ſine lucro vellent ſibi mutuare, fingebant ſe velle traijcere pecuniam mutuatam in alias provincias longinquas, & petebant à mutuante aſſecurationem pro certo pretio: unde deducit Gregorius prudentiſſimè præſumptionem, quod iſte ſic mutuans pecuniam traiiciendam per loca periculoſa, ſuſcipiendo periculum in ſe ob aliquod pretium, eſt cenſendus uſurarius; quia præſumitur quod vi mutui vult illud pretium extorquere abſque neceſſitate aſſecurationis; ideoque forſan Pontifex non dixit, *Eſt uſurarius*; ſed, *Cenſendus eſt uſurarius*. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam fateor ob periculum pecuniæ traiiciendæ aliquid recipi poſſe, ſed extra mutuum, ratione periculi, & alterius contractus ſeorſim celebrati; nam aliàs fœnus nauticum fœnus eſt, & mutui ratione uſuras recipit, quod ſacris canonibus omnino improbatur; quare etiam ſubducta hac Gregorij conſtitutione, puto nauticum fœnus, & maritimas uſuras eſſe prohibitas, & contineri ſub generali illa prohibitione, quâ omnis uſura iure divino, & Pontificio prohibita eſt. ut ſi deficeret hæc conſtitutio, adhuc nefas eſſet fœnus nauticum exercere.

TITULUS XX.

De crimine falſi.

CAPUT I.

a Auguſtinus.

FAlſidicus teſtis tribus perſonis eſt obnoxius; primùm b Deo, cujus præſentiam contemnit; inde c judici, quem mentiendo fallit: poſtremò innocenti, quem falſo teſtimonio d lædit. Vterque e reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat.

NOTÆ

a *AVguſtinus.*] Ita etiam legitur in prima col-
I. lectione. *ſub hoc tit. cap.* 1. & ex eodem Sancto textus hic citatur à Burchardo *lib.* 16. *Decreti, cap.* 12. Gratiano *in cap. quiſquis* 80. 11. *quæſt.* 3. Sed inter opera Divi Auguſtini non reperiuntur verba in præſenti relata: extant tamen apud D. Iſidorum *lib.* 3. *ſent. cap* 55. *de teſtibus*, ut iam notarunt Ant. Auguſt. *in præſenti*, Aldrete *in antiquit. Hiſpan. lib.* 2. *cap.* 11. Integrum caput D. Iſidori tranſcribo, ut faciliùs præſens textus intelligatur. *Et ſi mendaciũ gratis dicitur, quantò magis ſi venale quæritur; neq; enim deerit multiplex conventus falſorum, ſi tanta præſentia ſit nummorum. Teſtis falſidicus tribus eſt perſonis obnoxius. Primùm Deo, quem perjurando contemnit: ſecundo judici, quem mentiendo fallit: poſtremò innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. Unum pene crimen habent, & qui falſitatem promit. & qui ſupprimit veritatem: quia ille obeſſe vult, & iſte prodeſſe non vult. Pejor eſt teſtis, qui lædit, quàm qui præſtare non vult. Nam ille malignus eſt, iſte inutilis. Teſtibus falſis conjunctis tardè mendacij falſitas reperitur. Quod ſi ſeparati fuerint, examine judicantis citò manifeſtantur. Nam ſicut in unitate pravorum grandis eſt fortitudo, ita in ſeparatione major infirmitas. Fraudulentia citò reprehenditur mendacium; falſidicorum enim teſtimoniũ ſibi non convenit. Iniquus teſtis, quamvis ſua falſitate corpori, rebuſque impediat, animo tamen nihil damni confert. Erit autem ille apud Deum condemnatus, qui adverſus innocentem falſum teſtimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non ſolum ille reus eſt, qui falſum de alio profert; ſed & is, qui citò aurem criminibus præbet: qui metu poteſtatis veritatem occultat, eiuſdem veritatis iracundiam ſibi cœlitus provocat: quia plus pertimeſcit hominem, quàm divinam trepidat indignationem. Beatus cuius teſtimonio innocens ab ſcelere obiecto purgatur: impius enim proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Chriſtianum morti obnoxium prodere, & ad effundendum ſanguinem infelicium vocem teſtificationis præbere. Sermo enim juſti hominis tantũ ad miniſterium debet eſſe ſalutis; ira enim indignationis, & tribulationis, & immiſſionis per angelos malos.* In hoc capite agitur de teſtibus falſis, de quibus, eorumque pœnis egi *in can.* 74. *Concilij Illiber.*

b *Deo.*] qui præſens eſt omnibus actibus humanis: quare ob peccatum ita perpetratum illi pœnitentia injungitur. Facit lex ultima *in fine, tit.* 12. *part.* 3.

c *Iudici.*] Vnde ab eo extraordinariè puniri poteſt lite pendente, *l. nullum, Cod. de teſtib.* cau- 2.
sâ verò finitâ ad inſtantiam accuſatoris: & ſi aliàs ſit incompetens, ex eo, quod teſtis falſus deliquit coram ipſo falſum deponendo, ſit competens;

ſecus

ſecus verò ſi ſit incapax, vt laicus reſpectu clerici; quia tunc illum punire non valet, vt pluribus relatis docet Barboſa *in præſenti*.

3. d *Lædit.*] Vnde talis teſtis falſum perhibens teſtimonium, vel negans quod ſcit, tenetur parti læſæ omnia damna reſarcire. Toletus *lib. 5. ſumma, cap. 59. num. 5.* Item ſi juridicè interrogatus verum celavit, tenetur etiam ad reſtitutionem damni, quod patitur alter ex veri occultatione, vt aliis relatis reſolvunt Diana *part 3 tract. 5. reſol. 54.* & *4. part. tract. 4 reſol. 99.* Leſſius *de iuſt. lib. 2. cap 13. dub. 10.* & *cap. 31. dub. 8.* Ferro Mantiq. *de differt. utriuſq. fori, quæſt. 117.*

4. e *Uterque reus eſt*] Conſonat lex 1. § *cùm. lex ſi quis obrepſerit, ff. ad leg. Corn. de falſis*, lex 8 *Cod. de Epiſc. & cleric.* ibi: *Presbyteri ſi hoc ipſo, quod nihil metuant, vera in teſtimonio dicendo ſuppreſſerint, ſalva eſſe debet actio litigatoribus.* Faciunt Plautus *in Querulo.*

——Pejerat ſæpe qui tacet;
Tantum eſt enim verum tacere, quantum & falſum dicere.

Ammianus Marcel. *lib. 29. hiſt. Fallere non minus videtur qui geſta præteriit ſciens, quàm ille, qui nunquam facta fingit.* Asconius *3. in Verrem: Iurati teſtes produci ſolent non ſolùm ne falſa dicant, verùm etiam ne quæ vera ſunt, taceant.* Cicero *lib. 3. offic. Quamquam in alia quæſtione non videtur neq. ille celare debuiſſe: nec enim id eſt celare, quicquid reticeas; ſed cum quod tu ſcias, id ignorare emolumenti causâ velis eos, quorum interſit id ſcire. Hoc autem celandi genus quale ſit, & cuius hominis, quis non videt? Certè non aperti, non ſimplicis eſt, non ingenui, non iuſti, non viri boni: verſuti potius, obſcuri, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri.* Nec contrarium probat textus *in cap. ne quis arbitretur 22. quæſt. 2.* quem rectè exponit gloſſa *ibi*, dum ait, taceri veritatem poſſe impunè, & citra metum, ſi ex alia causa, quàm teſtimonij id fiat. Sicque accipit textum illum, ſecus verò ſi rogatus, accituſque teſtis, quod in vero eſt, ſuppreſſerit: quo caſu procedit præſens textus. Nec etiam obſtabit ſi dicas, eos in legem Corneliam de falſis incidere, qui ob non dicendum teſtimonium pecuniam acceperunt, *l. 1. §. ſed & ſi quis, ff. ad leg. Corn. de falſis.* Ergo illi, qui nullam pecuniam acceperunt, etſi verum teſtimonium ſuppreſſerint, vt falſi teſtes non tenentur. Nam reſpondeo, ſequelam hujus argumenti non rectè deduci, quia in eodem textu dicitur, in legem Corneliam eum incidere, qui ob dicendum teſtimonium pecuniam accepit: non tamen inde ſequitur, eum qui pecuniam non accepit, ſi falſum teſtimonium diceret, à crimine immunem eſſe. Oppoſitio autem, quam dicta lex prima admittit, talis eſt: Si quis ob non dicendum teſtimonium pecuniam accepit, in legem Cornel. incidit: Ergo qui nullam accepit, ſi ſurgere teſtimonij perhibendi causâ recuſet, non incidit in legem Corn. Ratio eſt quia non poteſt videri falſum commiſiſſe, qui omnino teſtimonium dicere noluit: at qui ſurrexit teſtimonij dicendi causâ, & verum ſuppreſſit, à falſo teſtimonio immunis non videtur.

5. *Amplius de lege Corn.* Etiam lege Cornelia de falſis tenetur, qui ad falſas teſtationes faciendas, teſtimoniave falſa invicem dicenda coierit *l. lege 9. §. pœna 3. ff. de falſis, l. 2. ff. de concuſſ.* & qui teſtimonia falſa inſtruxit, *l. 1. in princip.* & *§. 1. l. falſi 20. ff. ad leg. Corn. de falſ.* Paulus *lib. 5. ſent. tit. 25. §. 2.* Apud Licinum Rufinum *tit. 8. de falſo teſtimonio, §. 1.* ita inquit Paulus *lib. ſingulari de pœnis omnium legum, ſub tit. de lege Iul. de adult. Qui falſum teſtimonium dixerit, perinde tenebitur, ac ſi lege Cornelia teſtamentaria damnatus eſſet.* Item qui ob denunciandum verum, vel non denunciandum falſum pecuniam accipit, lege Julia Repetundarum tenetur, *l. lege 6. in princ. ff. ad leg. Iul. repetund.* teneturque ex capite de ſicariis, ſi falſo teſtimonio id egit, ut homo occideretur. & ſi humilior ſit, in crucem tollitur, aut beſtiis ſubjicitur; ſi honeſtior ſit, capite damnatur. Paulus apud Licinum *d. tit. 8. l. 1. § præterea ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. 11. tit. 8. partit. 3.* Qui falsò, vel variè teſtimonia dixerunt, competenter à judicibus puniri ſolent, *l. qui falſo 7. ff. de teſtibus, c. nihilominus 16. 3. quæſt. 9* Eo caſu lege Moyſi datâ pœnâ talionis erat. Deuteron. *cap. 19 verſ. 15. Danielis cap. 13.* refert Joſephus *lib. 4 antiquit. cap. 6.* meminit Licin. Rufin. *dict. tit. 8.* lex ſeptempartita *6 tit. 7. part. 7.* tranſcripſit lex 1. § *ult. ff. de falſis.* Sed de pœna falſi teſtis ſingulariùs loquuta fuit lex *26. tit. 11. partit. 3.* Teſtis falſus in negotio civili rependit parti intereſſe, & criminaliter de falſo accuſari poteſt. Si tamen in criminali, & propter ſuum teſtimonium alter occiſus, vel mutilatus fuerit, eandem pœnam patitur ſecundùm legem Moyſis. Lege 83. Tauri, quæ eſt lex *4. tit. 17 lib. 4 recop.* ſancitum fuit, ut quamvis pœna ex falſo teſtimonio impoſita non fuiſſet accuſato; tamen talionem falſus teſtis ſubiret, quia quantum in ſe fuit, fecit ut imponeretur. Hoc ubi dictum fuit teſtimonium in delicto, pro quo infligenda erat pœna capitis, aut amputationis membri; in reliquis jubet ſervari diſpoſitiones regni: in cæteris cauſis civilibus ſi criminaliter agatur, quinta pars dentium teſti evellenda erat. *l. 3 tit. de las falſedades lib. 4. recopil.* ubi legitur *de quintar*, alibi *de quitar*: ſed priorem lectionem veriorem putat Azevedo *in l. 4. num. 98 tit. 17. lib. 8. recopil.* Sed hæc conſtitutio corrigitur noviori Philippi II. quæ eſt lex *7. tit. 17. lib. 8. recopil.* ubi ſancitur falſos teſtes, & eorum inductores, ubi amiſſuri erant dentes, in triremes decennales condemnandos eſſe, & unà in publicam traductionem ignominiæ: in cauſis criminalibus, in quibus infligenda erat pœna corporalis, in perpetuas, pariter cum ignominia. Gomez *in d. l. 83. Tauri, num. 7.* putat hodie talionem in uſu non eſſe, ſed in caſu falſæ depoſitionis, ob quam mortis pœna erat infligenda, de quo agitur etiam in Novella 77. Leonis. Extat noviſſima lex Philippi II. *in dict. l. 7.* Sacris etiam canonibus variis pœnis afficiuntur falſi teſtes *in cap. conſtituimus 3. quæſt. 5.* Ab Euſebio P. qui falſum teſtimonium dixit infamis declaratur: & quia teſtes falſi, & perjuri ſunt, ſi ſe ſcienter pejeraverint, quadraginta annis jejunare, uno anno à communione Euchariſtica abſtinere, & per ſeptem pœnitere annos tenentur, *cap. quicunque 6. quæſt. 2. cap. qui ſacramento 22. quæſt. 4.* nec poſt peractam pœnitentiam ad teſtimonium admittuntur, *cap. parvuli 14. 22. quæſt. 5.* Presbyteri, aut Diaconi, ſi in cauſa pecuniaria inventi ſunt falſum tuliſſe teſtimonium, in monaſterium per triennium detruduntur, *cap. ſi Epiſcopus 17.* Sed *l. presbyteri 8. Cod. de Epiſcop. & cler. l. 11. Cod. Theodoſ. de fide inſtrum. can. 24. Apoſt.* perjurus clericus deponebatur, ſed non interdicebatur communione. Ex qua conſtitutione ſimilem ſancivit Leo *novel. 76.*

CAPUT

CAPUT II.

Lucius III.[a] *Vvig. Epiſcopo.*

Super eo autem, quod ſententiam auctoritate falſarum literarum latam noluiſti executioi[b] mandare, tuam plurimùm prudentiam commendamus, mandantes; ut quotiens aliqua ſcripta ſub noſtro nomine impetrata redarguenda videris falſitatis, nullam eis adhibeas fidem; & quod per ipſa mandatum fuerit, non obſerves; ſed eum, qui præſentaverit, retineri facias diligenter.

NOTÆ

1. a *Vvigornienſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de re judic. cap.* 4. De Vvigornienſi Eccleſia egi *in cap. 8. de filiis presbyt.*

2. b *Executioni mandare.*) Nam ſi ſententia lata ex falſis inſtrumentis, aut teſtimoniis, poſtquam apparuerit de falſitate, infirmatur, *l. Divus 33. ff. de re judic. l. 1. & per tot. Cod. ſi ex falſis inſtrum.* licèt interim dum non conſtat de falſitate, executioni mandetur, *l. 2. Cod. ad leg. Corn. de falſis*, quantò magis cùm ex falſis literis delegationis prolata eſt? Nam cùm deficiat præcipuum judicii fundamentum, hoc eſt juriſdictio; ſententia nulla eſt. In præſenti autem ſpecie debebat Epiſcopus Vvigornienſis ſuperſedere in executione ſententiæ, & cognitionem falſitatis literarum remittere ad Romanum Pontificem, juxta tradita *in cap. de catero, de re judic*, ubi *num 33.* textum hunc expoſuit Balboa.

CAPUT III.

[a] Vrbanus III.

Ad audientiam noſtram te ſignificante pervenit, quod cùm quoſdam perverſos clericos, qui falſaverant [b] ſigillum chariſſimi in Chriſto filii noſtri Philippi Regi Illuſtris Francorum, [c] carcerali cuſtodiæ mancipaveris, quid faciendum tibi ſit de ipſis, ab Apoſtolica Sede duxiſti conſilium inquirendum. Unde f. t. de fratrum noſtrorum conſilio reſpondemus, ut eis nec membrum auferri, nec pœnam infligi facias corporalem, per quam periculum poſſint mortis [d] incurrere; ſed eis prius à ſuis propriis ordinibus [e] degradatis, in ſignum maleficii, [f] characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios agnoſcantur; & provinciam ipſam eos [g] abjurare compellas, & abire permittas.

NOTÆ.

a *Vrbanus III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, licèt facilè cognoſcatur reſcripſiſſe alicui Prælato Galliæ, ubi præſens exceſſus contingit; ſiquidem agitur in præſenti textu de clerico falſificatore ſigillum Philippi Regis Galliæ.

b *Sigillum.*) Quo utebatur Rex in literis ſuis ſignandis; juxta generalem morem apponendi ſigillum in literis publicis, quem illuſtravi *in cap. 6. de fide inſtrum.*

1. c *Carcerali cuſtodiæ.*) Sed ſi jam clericos falſarius erat carceri mancipatus, ad quid Epiſcopus conſulebat Pontificem ſuper alia pœna illi imponenda, cùm carceris detruſio propria ſit pœna clerici falſarii, *cap. novimus*, §. *final. de V. S.* ibi: *Pro illo verò falſario, quem ad mandatum noſtrum capi feciſti, hoc tibi duximus conſulendum, ut in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam ipſum includas*: Et meritò, nam etiam pro atrocioribus delictis non alia pœna jure Canonico imponitur, quàm detruſio in carcerem, *c. ſi quis clericus, 81. diſt. c. penult. de hæretic. cap. de lapſis 42. cap. commiſſi, eod. tit. in 6, Clem. 1. eod. tit. c. quamvis, de pœnis in 6.* Concil Tarracon. 1. *can.* 1. Matiſcon. 1. *can. 5.* Aquiſgran. *can.* 134. Petrus Greg. *lib. 4. part. tit. 15. cap. 4* Salcedo *in praxi, cap.* 137. Savarus *ad Sidon. lib. 2. epiſt. 1. verbo Carcer*. Ergo ſi jam clericus falſarius erat carceri mancipatus, froſtra conſuluit Epiſcopus Urbanum ſuper alia pœna illi infligenda. Cui difficultati reſpondendum eſt, diſcrimen conſtituendo inter detruſionem factam in carcerem, ut ibi perpetuò reus pœniteat, & inter carceris mancipationem factam tantùm ad cuſtodiam, dum cauſa ipſa criminalis diſceptatur. De prima detruſione accipiendus eſt textus *in dict. cap. novimus*, §. *final.* ubi clerico falſario impoſita fuit pœna illa perpetui carceris. De ſecunda verò detruſione tantùm cuſtodiæ causâ agitur in præſenti; & regolariter carceris mancipatio pro hac accipitur, quia carcer ad cuſtodiendos, non verò coërcendos homines inventus eſt, *l. aut damnum*, §. *ſolent, ff. de pœnis, l. incredibili, C. eod. l. 1. ff. de cuſtod. reor. c. quamvis, de pœnis in 6.* Illuſtrant Polletus *lib. 5. hiſt. fori, cap.* 14. Pantoxa *in l. 1 ff. de aleat. n.* 11. Pancirola *lib. 1. var. cap.* 41. Petrus Greg. *lib. 31. ſyntag. cap.* 33. Amaya *in l. 2. C. de exact. tribut.*

d *Mortis incurrere.*) Quia Eccleſia ſemper abhortuit pœnam ſanguinis, *cap. ſæpe, cap. his à quibus, 23. quæſt. ult. cap. ſententiam*, ubi notavi, *ne clerici vel monach.*

e *Degradatis.*) Id eſt depoſitis degradatione verbali

verbali à ſuis ordinibus, non verò degradatione reali, de qua egi *in cap. cùm non ab homine, de judic.*

f *Characterem.*) Juxta jus commune literâ F. quæ eſt prima falſarii, ſed juxta conſuetudinem & praxim Franciæ inuritur Lilium, ut referunt ex Paponio Petrus Greg. *lib. 36. ſyntag. cap. 5. num.* 7. P. Herodius *lib. 9. Pandect. tit. 1. cap. 1.*

2. g *Abjurare compellas.*) Et ita clericus falſum committens circa ſigillum Principis in exilium mittitur, abjuratâ provinciâ, id eſt juramento præſtito ab eo, ſe nunquam provinciam illam ingreſſurum; quomodo abjuratio accipitur *in cap. Abbas, de his quæ vi, cap. ex litteris, qui clerici, vel vov. cap. cùm veniſſem, de inſtit. cap. quia diligenti de elect. cap. accepta, de reſtit. ſpol.* De hac pœna exilii jam diu ab Eccleſia uſitata plura adduxi *in cap. 1. de calumniat.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur & probatur* DEmpto capite primo, quod eſt de teſtibus falſis, totus hic titulus eſt de concinnatoribus falſarum literarum, ſive reſcriptorum, & eorum pœnis: quare ex præſenti textu, & *ex c. ad falſariorum, infra hoc tit.* ſequens deducitur aſſertio: *Falſarii literarum Apoſtolicarum, ſi laici ſunt, infamiâ notantur, & excommunicationem incurrunt, ſi clerici, deponuntur ab officio, & beneficio; & ſi circa ſigillum Principis falſum admiſerunt, ſtygmate notati in exilium mittuntur.* Probant eam textus *in c. ſi Epiſcopus, 50. diſt. cap. ſi quis conſtitutus 22. qu. 5. c. olim 23. de reſcript. c. tam ex literis 33. de teſtib. c. 6. de exceſſib. Prælat. cap. novimus 27. in fine, de V. S.* Concil. Salesburg. tempore Martini IV. *Item ad falſariorum malitiam reprimendam definimus; ut qui clerici, vel laici ſigilla, vel literas Principum, vel Prælatorum falſare, vel falſis ſcienter uti præſumunt, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant; clerici nihilominus, ſi de hoc convicti fuerint, carceri Epiſcopali mancipandi; laici verò ſeculari judicio ſunt condemnandi.* Et *can. 6. Bullæ cœn. Domini.* Ab ſpecie conſonat textus *in l. 60, tit. 6. partit. 1.* Facit lex *3. tit. 17. lib. 8. recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 11. c. penult.* & *de benefic. cap. 26.* Petrus Bollo *œconom. canon. claſ. 1. c. 5. §. 4.* Martha *de juriſd. part. 2. c. 28.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reſpub. part. 1 diſput. 4. §. 20.* Luna, & Arellanus *lib. 5. ſingul. antinom. 5.* Fermoſinus *in c. cùm non ab homine, de judiciis, qu. 30.* Duardus, & alii expoſitores Bullæ cœnæ Domini *in dict. can. 6.* Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, lit. F. num. 3.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Sicuti Dominus noſter nunquam vindicavit bis in idipſum, ita nec Eccleſia unquam pro uno reatu plures pœnas impoſuit,
4. *Impugnatur tradita aſſertio.* *can. 74. Apoſtol. cap. presbyter 71. diſt. cap. ſceleratior, §. hic, de pœnit. diſt. 3.* Ergo non rectè in præſenti pro uno delicto, videlicet falſitatis, degradatio, inuſtio, & exilium imponuntur. Deinde difficilis eſt pœna inuſtionis, ſeu impreſſionis characteris; tum quia pœna hæc ſanguinis effuſionem continet: ut conſtat *ex cap. ſententiam,* ibi: *Aduſtionem, ne cleric. vel monach.* Tum quia poſt Conſtantini conſtitutionem *in l. ſi quis in metallum 17. Cod. de pœn.* relatam, non licet ſtigmate, aut notâ aliquâ faciem hominis maculare, quia facies hominis ad ſimilitudinem pulchritudinis cœleſtis eſt figurata: quam rationem doctè illuſtrat Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap 25.* Igitur non rectè pœna inuſtionis in facie falſario imponitur.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, falſum nihil aliud eſſe, quàm veritatis mutationem. *Novel 73. Juſtin. §. 1.* Unde variis modis committitur falſitas, tam circa perſonas, quàm circa res. Circa perſonas, veluti partum ſupponendo, *l. qui falſum 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falſis, l. cùm ſuppoſiti 16. Cod. eod. tit.* Et Senatuſconſulto Plautiano cautum fuit de ea, quæ ſubjicitur *in l. 1. ff. de liber. agnoſc.* & obſtetricem quæ partum alienum attulit, ut ſupponi poſſit, ſummo ſupplicio affici placuit Paulo *lib. 2. ſent. tit. 24. §. ult.* Et pœna ſuppoſiti partus capitalis eſt, *l. 1. Cod. de falſis,* atque accuſatio hujus criminis præſcriptione ordinaria non tollitur, *l. qui falſam 19. §. 1 ff. ad leg. Corn de falſ.* niſi vicennii præſcriptio ſit. Cujac. *lib. 4. obſerv. cap. 14.* Item falſum committit libertus, qui pro ingenuo ſe geſſit, cum neque jus aureorum annulorum impetraſſet, neque à Principe reſtitutus natalibus eſſet, *l. unic. Cod ad leg. Viſellam, l. 1. Cod. ſi ſerv. aut libert. lib. 10.* Item ſi quis falſum nomen aſſumpſerit alterius decipiendi gratiâ, *l. falſi 13. ff. ad leg. Corn. de falſis:* aliàs cuilibet licitum eſt nomen mutare. Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 25. §. qui ſibi, l. unic. Cod de mutat. nominis, l. facta 63. §. nominis, ff. ad Trebel.* Illuſtrant Geronimus *de indult. Cardin §. Hieronymo,* Fornerius *lib. 5. rer. quotid. cap. 27.* Cujac. *lib. 15. reſponſ. Papin. in dict. l. falſi 13.* Petrus Greg. *lib. 36. ſyntag. c. 4.* Deinde ſi quis alienis ſignis uſus fuerit, vel falſo diplomate vias commeaverit, *l. 27. §. ult ff. ad leg. Corn. de falſis,* ubi per diplomata intelligit Ant. Matthæus *ad eundem tit.* literas tractorias, de quibus nonnulla notavi *in cap. 1. de offic. ordin.* Item ſi quis de judicis amicitia, vel familiaritate mentitus, eventum ſententiæ ejus vendiderit, quod veteres dicabant fumum vendere. Paulus *dict. tit. §. ult. l. qui explicandi 10. Cod. de accuſat.* Explicat Duarenus *lib. 1. animadv. cap. 25.* Iis proximi ſunt qui hodie nobilitatem, militiam togatam, ſeu armatam mentiuntur. Circa res falſum committitur, veluti circa monetam, *l. 1. Cod. de falſa monet.* Probavi *in cap. quanto de jurejur.* Circa menſuras etiam, & quidem Trajanus edictum propoſuit, quo pœnam legis Corneliæ in eos ſtatuit, qui menſuras corrupiſſent: & Hadrianus eum, qui falſas menſuras habuit, in inſulam relegavit, *l. annonam 6, §. 1. & 2. ff. de extraordin. crimin.* & talis falſarius furtum committit, venditorique tenetur, qui majora pondera emptori commodat, cum ad pondus emitur, *l. ſi quis uxori 22. §. majora 22. ff. de furt.* & ſimul actionibus ex empto, & de dolo tenetur *l. ſi quis 32. ff de actio. empti. l. arbitrio 18. §. de eo 3. ff. de dolo.* Etiam in Dardanarios propter falſum menſurarum modum ob utilitatem popularis annonæ pro modo admiſſi criminis extra ordinem vindicari placuit, *l. ſi quis 38. ff. de pœnis.* Item falſum committitur circa ſcripturam: de qua ultima falſitatis ſpecie agitur in hoc titulo; & ideo eam tantùm proſequamur. Circa ſcripturam ergo falſitas admittitur, ſi raſis literis aliud in locum ejus, quod antè ſcriptum non erat, ſcribatur, *cap. olim 25. de reſcript. cap. licet. §. 6. hoc. tit.* putà in loco ſuſpecto, *cap. ex conſequentia 9. hoc tit. c. cùm olim, de privil. c. inter, de fide inſtrument. c. cùm venerabilis, de relig. dom.* chirographum alienum imitetur, *l. quid ſit falſum 23. ff. ad leg. Corn. de falſis,* vel alius modus ſcripturæ forma, vel ſtylus immuretur, 5. *De falſi crimine.*

tetur, *cap. licet 5. cùm ſequent. hoc tit.* Seſſe *to. 2. deciſ.* 118 Acunna *in c. nomina 3. 19. diſt.* ſi abſentium nomina, tanquam præſentium ſcribat, *cap. quantò 5. de his quæ ſiunt à major. parte, cap. tuis. 33. de teſt.* ſi falſis literis quis ſcienter utatur, *c. accedens, hoc tit.* teſtamentum quis amoverit, celaverit, eripuerit, deleverit, ſubjecerit, reſignaverit, ſive vivo reſtatore aperuerit, *l. 1. §. 5. l. 2. l. 7. l. 16. l. quid ſit falſum 23. ff. de falſ. l. eum qui 14. Cod. eod. tit.* ſi teſtamento falſo uſus fuerit, *l. ſi falſos 8. C. eod. l. 4. Cod. ſi reus, vel accuſator,* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 25. §. qui falſis,* D. Ambroſius *lib. 3. offic. cap. 2.* ibi: *De eo quid loquar, qui ex eo teſtamento, quod ab aliis licet factum, falſum tamen cognoverit, hæreditatem ſibi, aut legatum vindicet, & lucrum quærat alieno crimine, cùm etiam leges publicæ eum, qui ſciens falsò utitur, tanquam reum adſtringant facinoris.* Item falſi pœna tenetur ex Senatuſconſulto Liboniano, qui cùm adhibitus eſſet ad teſtamentum ſcribendum, ſibi, vel iis, quos in poteſtate habet, hæreditatem, legatum, fideicommiſſum, vel libertatem, vel quod aliud emolumentum adſcripſerit, licèt dictante, jubenteve teſtatore; nam ſi invito, aut ignorante id fecerit, lege ipſa Cornelia tenetur, *l. 1. §. 7. l. ſi quis legatum 6. l. de eo 10. l. filius 14. l. 17. 18. & 22. ff. ad leg. Corn. de falſ. l. 1. & per totum C. de his, qui ſibi adſcribunt.* In qua arte obſervandi ſunt textus *in l. ex ſententia 29. ff. de teſtam. tut. l. quoties 9. §. 3. ff. de hæred. inſtit. l. omnia 32. §. cùm 2. ff. de leg. 2. l. in fraudem 15 §. 3. ff. de teſtam. mil. l. 22. §. adimendo, l. 26. ff. de falſis, l. 3. §. ſi quis, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. l. Lucius 88. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. Pamphilo 39. §. propoſitum. ff. de legat. 3. l. final. ff. de his quæ pro non ſcript.* Paulus *lib. 3. ſentent. tit. 6. §. 14.* quod etiam Senatuſconſultum Libonianum induxit, *l. ex ſententia 26. ff. de teſtam. tut.* ad quod Paulus librum ſingularem ſcripſit, ubi de hac falſi ſpecie latè agit, ut conſtat ex inſcriptione legis. *Impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falſis.* Sed forſan deſuetudine illud abrogatum, inſtauratum fuit edicto Claudii, ſeu Senatuſconſulto ejus tempore facto, ut Calliſtratus commemorat *in l. D. Claudius 15.* & Paulus *in l. filius 14 ff ad leg Corneliam de falſis.* Unde meritò Suetonium reprehendit Cujacius *ad Cod. de his qui ſibi adſcribunt,* eo quod hujus edicti auctorem facit Neronem. Videndus eſt Pancirola *lib. 2. var. cap. 132.* Tandem falſum committitur ſi inſtrumentis, nummis, menſuris, vel aliis rebus falſis quis prudens, ſcienſque utatur, *l. 4. & 8. l. 69. §. 2. l. final. ff. ad leg. Corn. de falſis.*

6. *De pœna falſi.* Deinde ſciendum eſt, falſi crimen inter graviora cenſeri, *l. 3. §. 1. ff. de Decur.* & fuit olim capitale, ex lege Corn. *l. 1. & 5. ff. ad leg. Corn.* poſtea factum fuit non omninò capitale, deportationis pœnâ impoſitâ; niſi aliud exigeret magnitudo falſi commiſſi, ut ait Conſtantinus *in l. 22. eod. tit.* aut ſi illud committentes humilis ſint conditionis; quia tunc pœna capitis loco deportationis imponitur. Paulus *lib. 5 ſentent. tit. 25. §. 2.* Tabulariis civitatum, quorum fraude factum eſt, ut quis immunitatem ſibi aſſereret, ultimum ſupplicium irrogatur *in l. 1. Cod. de immunit. nemin. concedend.* & apud varias gentes notariorum quidem pœna uſitatior fuit, ut dextera manus amputaretur, legibus Longobard. *lib. 1. tit. 51. cap. 11.* in legibus Ripuar. *tit. 59.* pollex præciditur: Siculi ſeveriùs egerunt cum eis, quia poſt manus amputationem capitis indixerunt ſupplicium, *lib. 1. tit. 29. cp. 2.* Alexander verò Severus digitorum nervos inciderejubebat, ita ut nunquam ſcribere poſſent, teſte Lampridio *in ejus vita.* Circa alios verò falſum committentes, pro modo criminis mitiùs, vel ſeveriùs agitur, *lege falſi 13 §. immò, l. qui duobus 21. l. hodie 32. §. 1. ff. de falſis, l. majorem 4. l. ubi 22. cum ſequent. Cod. eod. tit.* & ita pœna eſt arbitraria, ut pro modo negotii, attentâ cauſæ qualitate, alia, vel alia pœna imponatur, *novel. 123. Juſtin. novel. 77. Leonis, l. annonam 6. §. pœna, ff de extraordin. crimin. l in Dardanarios 37. ff. de pœnis, l. 1. Cod. de falſ. monet.* dummodo dolo admiſſum ſit crimen, *neque exemplum 20. Cod. de falſ. l. cùm autem 23. l. ſcriptura, ff. de ædilit. edict.* docent Farinac. *de falſitate quæſt. 150. num. 21. part. 2.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 4. caſu 343. num 3.* Vela *de delict. cap. 10.* D. Joannes de Larrea *alleg. 97. per tot.* ubi exinde exponit textum *in l. transfigere, Cod. de tranſact.*

Ex his jam apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cùm crimen falſi præcipuè circa literas Apoſtolicas, ſeu Regias commiſſi ita gravè ſit, ut inter majora crimina numeretur, *dict. l. 3. §. 1. de Decur.* ideo tot, & tantis pœnis in præſenti vindicatur, videlicet excommunicatione, quam laïci ipſo jure incurrunt, à qua niſi in articulo mortis per alium, quàm Pontificem abſolvi nequeunt, *dict. c. ad falſariorum,* & expreſsè cavetur *in can. 6. Bulla cœn. Domini:* cujus verba expreſsè refert Barboſa *in præſenti,* & depoſitione, ac exilio in clericis, vel detruſione in carcerem perpetuum. Accedit, nam cùm pœna falſi ex lege Corn. deportatio eſſet, *l. 1. & 5 ff. ad leg. Corn. de falſ.* & excommunicatio ſit eccleſiaſtica relaxatio, Tertul. *de pudic. cap. 4.* ibi: *Non modò limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus:* & *de præſcript. cap. 30.* ſive exilium finitimum, ut vocavit Alexander Papa I. apud Turrian. *contra Magdeburg. cap. 22.* Illuſtrat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 1. c. 7. num. 11.* & *cap. 13. num. 14.* ideo rectè in locum deportationis Eccleſia excommunicationem in laïcos falſi criminis reos ſtatuit, & etiam in clericos exilii pœnam ſanxit. 7. *Traditur ratio decidendi*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam eſt reſpondendum, principium illud, Bis non eſſe vindicandum in id ipſum, procedere quando una pœna ſufficiens eſt ad puniendum delictum, aliàs ob ejus gravitatem plures injungi ſolent, ut *in cap. ſi quis cuilibet 21. qu. 2. cap. quoniam, §. fin. ut lit. non conteſt. cap. 1. de calumniat. cap. in Archiepiſc. de raptoribus, cap. clerici, de exceſſib. Prælat.* Unde quid mirum, ut in præſenti caſu propter ſceleris gravitatem clericus falſum committens circa Principis ſigillum variis pœnis puniatur? Difficilius eſt quod de charactere infligendo hujuſmodi clerico expendebamus: pro cujus ſolutione ſciendum eſt, apud veteres valde uſitatum fuiſſe reorum frontes, & ſervorum charactere inuri, ut deſignaretur crimen, quod ipſe admiſerat. Seneca *de beneficiis c. 37.* ibi: *Improbiſſimo militi, ignaviſſimo hoſpiti, avidiſſimo naufrago, ſtigmata inſcriberent, ingratum hoſpitem teſtantia.* Et ſacrilegos notari ſtygmate juſſit Plato *lib. 8. de legib.* ibi: *Si quis ſacrilegium commiſerit, ſiquidem ſervus, aut hoſpes fuerit, in facie, manibuſque crimen inſcriptus, & flagellatus extra fines patrios projicitur.* Fures etiam ſtigmate ſignatos docet Juvenal. *ſatyr. 14.* *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

——Gaudet acerbo
Plagarum ſtrepitu, & nullam Sirena flagellis
Comparat, Antiphates trepidi Laris, ac Polyphemus?

Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardeati duo propter lintea ferra.

Calumniatorum etiam fronti ex lege Rhemia, ſeo Memia literam K. inuri, probavi *in cap. 1. de calumniat.* aot qui dominum ita offendiſſent, ut in ergaſteriis compediti mitterentur, ſtygmate in fronte notabantur, juxta illud Martialis *lib. 3. epig. 31.*

Proſcriptum famulus ſervavit fronte notatus.

Auſonius *epigr. 15.*

Tam ſegnis ſcriptor, quam leatus Pergame curſor
Fugiſti, & primo captus es in ſtadio.
Ergo notas ſcripto toleraſti Pergame vultu,
Et quas neglexit dextera, frons patitur.

Et rurſus ſubſequente epigrammate.

Pergame non rectè punitus fronte ſubiſti
Supplicium, lenta quod meruère manus.
At tu, qui dominus peccantia membra coerce.
Injuſtum falſos excruciare reos.
Aut inſcribe iſtam, qua non vult ſcribere dextram;
Aut profugos ferri pandere necte pedes.

D. Auguſtin. *ad D. Paulum cap 6. ad Galatas*, ibi: *Stygmata dicuntur quedam pœnarum ſervilium nota, ut ſi quis ſervus in compedibus fuerit, propter noxam, ideſt propter culpam, vel hujuſmodi aliquid paſſus fuerit, ſtygmate uri dicatur; & ideo in jure, manumiſſo inferiores eſt ordines* D. Clemens Alex *lib. 3. pedag. cap 2. Non ſecus adulteram floridis coloribus, ac fugitivum inuſtis corpori notis indicari.* Seneca *epiſt. 47.* Hinc ſervi dicuntur literati à Plauto *in Caſina*, & *in Olymp.*

——Si is literatus me ſinat.

Martial. *epig. 29. lib. 2.* Apulejo *lib. 9. de Aſino*, Plinio *in paneg. ad Trajanum.* Faciunt textos *in l. cùm de lanionis 18. §. 1 ff. de fundo inſtruct.* juncto Connano *lib. 2. comment. cap. 6.* plura de his notis ſervilibus Aloyſius Novar. *lib. 3. ſacrar elect excurſu 24. pag. 433.* Herman. Hugo *in tract. de prim. ſcript. orig. cap. 19.* eoque nonnulli referunt textum *in l. 1. §. ult. cum ſequent. ff. de ſervis fugit.* Nec ſolùm notis ſervi illi inurebantur, verùm & cicatricibus frontes eorum deformabantur, *l. locum, ff. de uſufruct.* notarunt Cujac *lib. 7. obſerv. cap. 13.* Ramirez *ad Martial. lib. 2. epigr. 29.* & ſervi in quorum facie, vel alia corporis parte indicia ferro impreſſa fuerant. ſi manumittebantur, minorem libertatem aſſequebantur, tantumque dedititi fiebant. Cajus *lib. 1. inſtit. tit. 1.* Ulpianus *in frag. tit. 1.* notarunt Cujac. *ibi*, Pignorius *de ſervis*, Cuellar. *de manumiſſ. cap. 2.* Olanus *lib. 4.* Forner. *lib. 6. rer. quotid. c. 25.*

Quin & circa delictum aliquod brachia, &
9. *Alia de ſtygmatibus.* manus aliquorum punctis notata reperio; nam tyronibus ſtygmata inuri ſolebant; ita tamen, ut manus, aut ſuræ, non verò ora notarentur, ut ex Vegetio *lib. 1. de re milit. cap 8.* & *lib. 2. cap. 5.* notarunt Lipſius *de militia Roman. lib. 1. dialog. fin.* Steubechius *ibi.* Et quoniam Fabricenſium corpus ad cauſam militiæ pertinebat, ideo tyronum exemplo nota ſolebat eorum brachiis inſligi, *l. ſtygmata, Cod. de Fabricenſ. lib. 11.* & eos, qui alicui Deo conſecrabantur, his ſtygmatibus inuri ſolitos prodit Prudentius *hymno 144.*

Quid cùm ſacrandus accipit Sphragitidas
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt urere, ut igniverint.
Quamcunque partem corporis ferveas nota
Stygmarit, hanc ſic conſecratam prædicant.
Functum deinde cùm reliquit ſpiritus,
Et ad ſepulchrum pompa fertur funeris,
Partes per ipſas imprimuntur bractea;
Inſignes auri laminæ obducit cutem,
Tegitur metallo quod peruſtum eſt ignibus.

D. Auguſtinus *epiſt. 1.* D. Gregorius *lib. 2. epiſt. 107.* D. Chryſoſtomus *homil. 3. in epiſt. 8 ad Corinthios.* Nec diſſimili ratione Zeno aquariorum manibus ſignom imprimi voluit, ut militiæ quodammodo ſociati, excubiis aquæ cuſtodiendæ inceſſanter inhærerent, *l. penult. Cod. de aquaeductu.* Exequutoribus quoque, qui circa lites malè verſati fuerant, corporales maculas imponi jubet Imperator *in l. 2. Cod. de ſportul.* Eo etiam prorupit ſævitia Gentilium erga Chriſtianos, ut ſervilibus notis frontibus eorum deturparent. Pontius Diaconus *in actis ſancti Cypriani*, ibi: *Quis tot Confeſſores frontibus notarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplum martyrii ſuperſtites reſervatos incentivo tuba cæleſtis animaret?* Varus exemplis illuſtrat Theophilus *tom 14. tract. de ſtygmatiſmo ſacro, & prophano, cap. 6.* Unde cùm Imperator Conſtantinus in Synodo Nicæn. agnoviſſet præclaros fidei confeſſores ita deformatos, præcipuè Oſium Cordubenſem Epiſcopum, ut refert Nicephorus *lib. 8. hiſt. Eccleſ. cap. 14.* ideo edidit conſtitutionem, quæ extat *in dict. l ſi quis metallum, l. 1. Cod. Theodoſ. de pœnis*, qua morem illum ſuſtulit, & manus potiùs, aut ſuras, quàm faciem notari voluit. Jure etiam noſtro Hiſpano contrahentibus binas nuptias littera Q. in facie imprimi jubetur *in l. 3. tit. 1. lib. 5. recopil.* ubi pro Q. legendum eſſe P. jam notavi *in cap. 2. de ſponſa. duor.* & Antichriſtum his ſtygmatibus uſurum fore erga Chriſtianos, latè probat Malvenda *de Antichriſto lib. 8. cap. 18.* Nec diſſimili exemplo cacodœmones ubi Chriſtianos inſidioſis artibus à recto vivendi tramite ad ſortilegas artes, & occulta veneficia traduxerunt, eos quaſi captivos notis quibuſdam in ſecreta corporis parte conſignant, ut fusè probant Paulus Zacchias *lib. 7. qq. medicalegal. tit. 4.* Theoph. Reynaud. *dict. tract. 14. de ſtygmatiſmo:* proſequuntur alia de his ſtygmatibus Pancirola *lib. 2. var. cap. 41.* Buleng. *de Circo, cap 9.* Solorz. *tom. 2. de jure Indiar. lib. 1. cap. 14.* Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 11. cap. 13.* Lipſius *de milit. Romana, dialog. 9.* & *lib. 2. elect. cap. 15.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 2. memorab. tit. 2.* Pater Pinto Ramirez. *in Cantic. cap. 8. verſ. 6.* Demſter. *ad Roſinum lib. 9. cap. 31* Pelliccer. *ad Polif. Gongora, ſtantia 32. fol. 234.* Steubechius *ad Vegetium lib. 2 de re milit. cap. 5.* Baſilius Legion. *quaſt. 7. ſcholaſt. cap. 2.* Burgenſis *cent. 2. obſ. 88.* I. Gothofredus *in dict. l. 2. Cod. Theod. de pœnis*, Beyerlinch. *in theatro, verbo Nota*, D. Nicolaus de Caſtro *ad l. unic. Cod. de gladiat. cap. 26.* D. Franc. de la Eſpada *in præſenti*, P. Mendoza *in quodlibet. quaſt 2. poſitiva, num. 7.* Dorleans *ad Tacitum lib. 1 fol. 74.* Caſſanete *ad Lactant. Firm. lib. 7. divinar. inſtitut. linea 44.* Zerda *ad lib. 5. Æneid. Virgil. verſ. 543.* Turnebus *lib. 24. adverſ. cap. 12.* Lælius Manc. *lib. 1. de trip. jur. collat. cap. 70.* Bovius *lib. 1. Roma ſubter. cap. 26.* Quibus ſuppoſitis dicendum eſt, quod licet hujuſmodi ſtygmata in facinoroſos candenti ferro inurerentur, ac deinde atramentum infunderetur, juxta illud Juvenal.

Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferra.

In præſenti tamen caſo character non ita profundè imponebatur, ut ſanguinem eliceret, ſed cu-

tis

tis ſuperficies deformabatur in ſignum tanti criminis, ut notat Gloſſa *hic*, *verbo Characterem*; quam ſequuntur omnes repetentes *in præſenti*: & ita ex hac pœna ſanguinis affuſio non ſequitur. Nec obſtat quod expendebamus *ex dict. l. ſi quis in metallum*; nam licet Vrbanus III. in præſenti caſu jubeat characterem apponi clerico falſum committenti circa ſigillum Regis, non inde ſequitur inurendum eſſe in facie, ſed in aure, vel alia corpois parte.

10. *Exponitur cap. 7. hoc tit.* Sed præſenti aſſertioni obſtat textus *in cap. falſariorum 7. hoc titulo*, ubi Innoc. III. ſtatuit, clericos falſum committentes circa literas Apoſtolicas, à ſuis ordinibus eſſe degradandos, & iudici ſæculari tradendos, ut ab eo debitis afficiantur pœnis. Ergo non rectè in præſenti docetur, clericos falſum committentes circa ſigillum Principis tantùm deponendos eſſe, & in exilium mittendos. Fuerunt aliqui, qui aſſeruerunt, graviùs puniri falſatorem literarum Principis, quàm diplomarum Regiorum: ſed illis omiſſis veriùs dicendum eſt, Urbanum in præſenti pœnas ſtatuiſſe in clericum falſarium Regis ſigilli, antequam Innocentius III. ederet prædictam conſtitutionem, cujus ipſe ſæpius meminit *in c. licet*, *hoc tit. c. novimus*, *de V. S.* licèt enim iam Carolus Magnus ſtatuiſſet, ut ex Concilio Triburienſi refertur *in c. in memoriam 19. diſt.* falſi crimen ad Romanæ legis definitionem puniendum eſſe, ideſt deportatione ex lege Cornelia de falſis, tamen uſque ad dictam Innocentij conſtitutionem cautum non erat, ut clericus falſarius degradatus traderetur iudici ſæculari; quod noviter ſe conſtituiſſe Innocentium ſatis ipſe innuit, dum *in dicto cap. novimus*, ait, *in noſtro decreto contra falſarios edito*. Obſervavit Cironius *lib. 1. obſerv cap. 1.* Unde juxta hanc temporum diſtinctionem facilè conciliari poteſt præſens textus cum dicto capite *ad falſariorum 7.*

CAPUT IV.

Innocent. III. *Vv.*[a] *Rhemenſi Archiepiſcopo, ſanctæ Sabinæ Cardinali, & Suffraganeis ejus.*

DUra ſæpe mandata, & inſtitutiones interdum iniquas à Sede Apoſtolica emanare multi arguunt, & mirantur, & in hoc ei culpam imponunt, in quo ſinceritas ejus culpæ prorſus ignara per innocentiam excuſatur. Nos enim circa majora negotia frequentiùs occupati, & curam univerſorum ex officio noſtro gerentes, per quod ſumus omnibus debitores, cùm omnibus apud nos inſtantibus in continenti ſatisfacere non poſſimus, quidam eo quod à ſemita juſtitiæ oberrantes, aut ultra quàm permittit honeſtas ſuæ petitionis, licentiam extendentes, exaudiri non poſſunt, in motum propriæ voluntatis irrumpunt, & ad ſua ingenia falſitatis, & artes perditionis cum animi exquiſita malitia recurrentes, per falſæ aſtutiam ſpeciei candorem puritatis Apoſtolicæ denigrare, ac depravare nituntur. Ex cujus falſitatis ingenio quot & quanta mala proveniant cùm per eum & innocentes quandoque damnentur, & rei ab objectis criminibus abſolvantur, nec non & Apoſtolicæ Sedis lædatur auctoritas, ipſa rei evidens malitia proteſtatur. Licèt autem hujuſmodi falſitas aliquandiu poſſit cum operibus tenebrarum abſcondi; tamen quia per eam beatis Apoſtolis ſpecialiter infertur injuria, ille à quo in perſona eorum Romana Eccleſia auctoritatem ſuper Eccleſias univerſas accepit, unde & bulla noſtra, per quam totius negotia Chriſtianitatis aguntur, [b] capitum ipſorum charactere præſignatur, perniciem tanti ſceleris non patitur in tantum præjudicium eorum diutiùs occultari. Accidit enim nuper in Urbe, quod quidam hujuſmodi falſitatis aſtutiam pernicioſiùs exercentes, in ſuis fuére iniquitatibus deprehenſi: ita quod bullas, tam ſub nomine noſtro, quàm bonæ memoriæ Cœleſtini PP. prædeceſſoris noſtri, quas falsò confixerant, & quamplures literas bullis ſignatas eiſdem invenimus apud eos, ipſoſque captos adhuc in carcere detinemus. Nos autem honori Romanæ Eccleſiæ, & utilitati omnium paterna volentes ſolicitudine providere, de conſilio fratrum noſtrorum ſtatuimus, & ſub excommunicationis pœna, & ſuſpenſionis ordinis, & beneficii diſtrictiùs inhibemus, ne quis apud Sedem Apoſtolicam de cætero literas noſtras, niſi à nobis, vel de [c] manibus illorum recipiat, qui de mandato noſtro ſunt ad illud officium deputati. Si verò perſona tantæ auctoritatis extiterit, ut deceat eum per [d] nuncium literas noſtras recipere, nuncium ad Cancellariam noſtram, vel ad nos ipſos mittat [e] idoneum, per quem literas Apoſtolicas juxta formam præſcriptam recipiat. Si quis autem in hac parte mandati noſtri tranſgreſſor extiterit, ſi laïcus fuerit, [f] excommunicationi ſubiaceat? ſi clericus, officij, & beneficij ſui ſuſpenſione damnetur. Verùm quia (ſicut à falſariis ipſis accepimus,) tam ad partes veſtras, quàm ad cæteras regiones per literas tranſmiſſas ab eis ſuæ iniquitatis falſitas multipliciter eſt diffuſa, fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus provinciale Concilium evocetis, in quo ſolenniter, & generaliter ſtatuatis, ut per ſingulas parochias publicè proponatur,

Quod ſi quis à Sede Apoſtolica literas impetravit, quarum tenor poſſit eſſe ſuſpectus, & eis uti voluerit, ut ſtatutam pœnam evadat, primò fiat collatio de ſalſa bulla cum vera; & ſi eam invenerit falſitate notandam, Epiſcopo diœceſano, Abbati, vel Archidiacono loci eaſdem literas non differat præſentare: qui veritate comperta illum, qui tales literas reportavit, ſi laïcus fuerit, excommunicationi ſubiiciant; ſi clericus, ab officio, beneficioque ſuſpendat. Ad hæc adjicientes ſtatuimus, ut generalem excommunicationis ſententiam promulgetis, quam per ſingulas parochias faciatis frequentius innovari. Quod ſi quis falſas literas ſe cognoſcit habere, infra quindecim dies literas illas deſtruat, aut reſignet, ſi pœnam excommunicationis voluerit evadere, quam niſi forſan in mortis articulo, ſine ſpeciali mandato noſtro à quocumque nolumus relaxari: nec etiam ſi præſumpta fuerit contra hoc abſolutio, quicquam habeat firmitatis, ne fortè poſt tempora noſtra falſitas interim occultata cuiquam valeat præjudicium generare. Cæterum ad majorem illius notitiam falſitatis habendam, ut fieri poſſit bullæ falſæ cum noſtra collatio, præſentibus literis unam de bullis falſis, cum vera bulla duximus appendendam; diſtrictius injungentes, ut quaſcunque literas inveneritis hac, vel alia falſitate notandas, ſi quid actum fuerit occaſione illarum, appellatione poſtpoſitâ irritetis, ita ut hujuſmodi falſitas nullo temporis ſpatio valeat excuſari; & portitores earum tamdiu faciatis ſub arcta cuſtodia detineri, donec receperitis ſuper hoc noſtræ beneplacitum voluntatis. Datum Romæ apud S. Petrum XIV. Cal. Junij. Pont. noſtri anno primo.

NOTÆ.

1. [a] V*V. Rhemenſi.*] In hac ſexta collectione, & in tertia *ſub hoc tit c.2.* tantùm legitur *Innocent. III.* ſed inſcriptionem & literam reſtituo *ex lib.1 epiſtolar. Ipſius Innocentij* correcto à Sirleto, ubi *fol.*106. reperitur textus hic. Vvido 53. Præſul Rhemenſis, Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus, Legatus Sedis Apoſtolicæ, fuit olim Abbas Ciſtercienſis, floruitque uſque ad annum 1206. ut referunt Chenu *in ſerie Præſulum Rhemenſium*, Manrique *tom.1. annal. Ciſterc. in ſerie Abbatum Ciſterc.* Ejus mentio fit *in cap dilectus, de prab.*

2. b *Capitum ipſorum.*] Ex una parte; nam ex alia ſolet apponi nomen, ſeu ſignum ipſius Pontificis, niſi dum Pontifex tantùm creatus eſt, non conſecratus; quia tunc literæ tantùm Apoſtolorum Petri, & Pauli vultibus inſculptæ expediuntur, quod dimidiam bullam dixit Innocent. III. *lib.1. regeſtr. epiſt.* 83. ut obſervavit Ciconius *lib.1. obſ. cap.2.*

c *Manibus illorum.*] Ex his verbis rectè probat Cohelius *in notis Cardin. cap.74.* iam à temporibus Innoc. III. in uſu fuiſſe ſcriptores, ſeu ſcribas literarum Apoſtolicarum; de quorum officio & dignitate latè agit Cohelius *ubi ſupra.* 3.

d *Nuncium.*] procuratorem videlicet cum ſpeciali mandato, juxta tradita *in cap. nonnulli 27. de reſcript.*

e *Idoneum.*] Ideſt non excommunicatum, juxta tradita *in cap. ab excommunicato, de reſcript.*

f *Excommunicationi.*] Ipſo jure, ut docent Suarez *de cenſur. diſput. 21. ſect.2. num* 49. Gibalinus *de cenſur. in Synopſi, litera F. num.4.*

CAPUT V.

Idem N. [a] *Archidiac. N. Archipresbytero, & Canonicis Mediolan.*

Licèt ad regimen Ap. Sedis, quæ dante Domino, univerſarum Eccleſiarum mater eſt, & [b] magiſtra, inſufficientes nos vitâ, & ſcientiâ reputemus; quantum tamen Dominus nobis ſua miſeratione conceſſerit, ab his propoſuimus abſtinere, per quæ nobis poſſit meritò derogari: quamquam ex infirmitatis humanæ defectu non ſic formam perfectionis ſemper, & in omnibus imitari poſſimus, quin aliquid aliquando in noſtris ſubrepat operibus, quod minùs circunſpectæ providentiæ valeat imputari: quod tamen non ex induſtria, vel conſcientia certa, ſed interdum ex ignorantia, vel nimia occupatione contingit. Significaſtis ſiquidem nobis per literas veſtras, quod cum quædam vobis fuiſſent literæ præſentatæ, per quas vobis diſtrictè præcipere videbamur, ut I. de Cimilian. clericum Eccleſiæ veſtræ in Canonicum reciperetis, & fratrem, nec aliquem alium in Canonicum vocaretis, donec ipſe præbendæ beneficium plenariè fuiſſet adeptus; earum tenore diligenter inſpecto, vix eas credidiſtis de noſtra conſcientia proceſſiſſe: vel ſi etiam proceſſerunt, per nimiam fuiſſe [c] importunitatem obtentas. Cæterùm cùm eaſdem literas, ſicut viri providi, & diſcreti, ad noſtrã remiſiſſetis præſentiam, ut ex earum inſpectione plenius noſceremus, utrum ex noſtra conſcientia proceſſiſſent, plus in eis invenimus, quàm veſtra fuiſſet diſcretio ſuſpicata. Nam licèt in ſtylo dictaminis

minis, & forma ſcripturæ aliquantulum cœperimus dubitare; [e] bullam tamen veram invenimus, quod primùm nos in vehementem admirationem induxit, cum literas ipſas ſciremus de noſtra conſcientia nullatenus emanaſſe. Bullam igitur hinc inde diligentiùs intuentes, in ſuperiori parte, quâ filo adhæret, eam aliquantulum tumentem, invenimus, & cum filum ex parte tumenti, ſine violentia qualibet aliquantulum attrahi feciſſemus, Bulla in filo altero remanente, filum ex parte illa fuit ab ipſa ſine qualibet difficultate avulſum, in cujus ſummitate adhuc etiam inciſionis indicium apparebat: per quod liquidò deprehendimus, bullam ipſam ex aliis literis extractam fuiſſe, ac illis per vitium falſitatis inſertam, ſicut ex literis ipſis pleniùs cognoſcetis, quas ad majorem certitudinem vobis duximus remittendas. Cùm igitur tantus exceſſus relinqui non debeat aliquatenus impunitus, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus dictum I. niſi infra viginti dies poſt harum ſuſceptionem à vobis commonitus ad præſentiam noſtram cum teſtimonio literarum veſtrarum ſatisfacturus acceſſerit, ex tunc ab omni eccleſiaſtico beneficio, & clericali officio, ſublato cujuslibet contradictionis & appellationis obſtaculo, ſuſpendatis; vel ſi beneficio caret, anathematis eum ſententiâ innodetis: cùm ab hac culpa non de facili ſit credendus immunis, cùm nec per fratres, nec conſanguineos noſtos nos (licèt ſæpius rogatos) potuiſſet inducere, ut ſuper hoc noſtras vobis literas mitteremus: ex quo fraudem auctoris, etſi principalis falſarius ipſe non fuerit, ſufficienter agnoſcere potuiſſet, præſertim cum eo tempore præſens fuiſſe dicatur, quo contra falſarios de communi fratrum conſilio publicè [f] conſtituimus. Inter cætera ſub pœna excommunicationis firmiter inhibentes, ne quis literas Apoſtolicas, niſi de manu noſtra, vel Bullatoris noſtri reciperet, illis dumtaxat exceptis, quibus propter dignitatis excellentiam indulſimus, ut per nuncios fideles, & notos idipſum poſſent efficere. Ut autem varietates hujus falſitatis, quas hactenus deprehendimus, vos ipſi de cætero deprehendere valeatis, eas vobis præſentibus literis duximus exprimendas. Prima ſpecies falſitatis hæc eſt, ut falſa bulla literis apponatur: ſecunda ut filum de bulla verum extrahatur ex toto, & per aliud filum immiſſum falſis literis inſeratur: tertia, ut filum ab ea parte, quâ charta plicatur, inciſum, cum vera bulla falſis literis immittatur, ſub eadem plicatura ſimilis canabis reſtauratum: quarta, quod à ſuperiori parte bullæ altera pars fili ſub plumbo reſcinditur, & per id filum literis falſis inſerta reducitur intra plumbum: quinta cum literis bullatis, & redditis, aliquid in eis per [g] raſuram tenuem immutatur. Eos etiam à crimine falſitatis non reputamus immunes, qui contra conſtitutionem præmiſſam ſcienter literas noſtras, non de noſtra, vel bullatoris noſtri manu recipiunt. Eos quoque, qui accedentes ad bullam falſas literas cautè projiciunt, ut de vera bulla cum aliis ſigillentur. Sed hæ duæ ſpecies falſitatis non poſſunt facilè deprehendi, niſi vel in modo dictaminis, vel in forma ſcripturæ, vel qualitate chartæ falſitas cognoſcatur. In cæteris aut diligens indagator falſitatem pòterit diligentius intueri, vel in adjunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtuſione; præſertim ſi bulla non ſit æqualis, ſed alicubi magis ſit tumida, alibi magis depreſſa. Si verò quod contra ipſum I. vobis præcipimus, neglexeritis adimplere, noveritis nos venerabili fratri noſtro N. Vercellen. Epiſcopo præcipiendo mandaſſe, ut ipſe id authoritate Apoſtolica, ſublato appellationis obſtaculo exequatur. Datum Spolet. 2. Non. Septemb.

NOTÆ.

1. a *Archidiacono.*) In hac ſexa collectione, & in tertia, *ſub hoc tit. cap.* 2. legitur *Archiepiſcopo.* Sed tam inſcriptionem, quàm literam reſtituo *ex lib.* 1. *epiſtolar. Innocent. III.* recognito à Sirleto, ubi *fol.* 169. reperitur textus hic. Et licèt Boſquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epiſt.* 35. referat epiſtolam hanc ad caſum relatum *in c.* 6. *de fide inſtrum.* tamen doctus vir apertè fallitur, ut conſtat ex utriuſque textus contextura: ſiquidem *in dict. cap.* 6. agitur de lite mota inter Archiepiſcopum Mediolanenſem, & Abbatem monaſterii de Scozuela: at verò in præſenti agitur de literis impetratis ad præbendam. De Metropoli Mediolanenſi egi *in cap. cùm adeo, de reſcript.*

b *Magiſtra.*) Ut probavi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit. cap t. de reſcript.*

c *Importunitatem.*) Unde tales literæ non valebant, juxta tradita *in c. ſi quando* 15. *de reſcript.* 2.

d *Dictaminis.*) Dictamina dixerunt mediæ ætatis ſcriptores formulas ipſas ſcribendi, ut probat Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 136. inde dictator, qui formulam ipſam componit, de quo forſan agitur *in l.* 1. *de Leg. & decret. Legat.* ibi: *Nullus igitur obſiſtat dictator, nemo conſiliis obloquatur.*

e *Bullam tamen.*) Bulla quid ſit, & unde dicta, notavi *in cap.* 6. *de fide inſtrum.* 3.

f *Conſtituimus.* Extat hæc conſtitutio infrà, *c.* 7.

g *Per raſuram.*) De hac ſpecie falſitatis egi *in cap. olim, de reſcript.* Alia etiam falſitatis indi-

cia congeſſerunt Seſſe *tom.* 2. *deciſ.* 118. P. Franciſ. Valens *tom* 1. *concord. jur. in proœmio Clement. cap.* 5. & ex diverſitate atramenti oriri ſuſpicionem falſitatis, probant latè Valenzuela *conſil.* 121. *n.* 151. Barboſa *in cap. inter, de fide inſtrum. n* 3. ex diverſitate papyri, & ſimilibus. Barboſ. *voto* 68.

CAPUT VI.

Idem a *Antibarenſi Epiſcopo.*

QUàm gravi pœnæ ſubjaceat. *Et infrà :* Ad audientiam ſiquidem noſtram ex literis in Chriſto chariſſimi filii noſtri Vulcan. Diocliæ Regis Illuſtris, necnon & tenore literarum tuarum, quas dil. fil. I. Capellano noſtro apud Durachium direxiſti, noveris perveniſſe, quod cùm Dominicus quondam Suacen. Epiſcopus, qui coram eodem capellano, & dil. fil. S. Subdiacono noſtro, tunc in partibus illis gerentibus legationis officium, fuerat de b homicidio accuſatus, & in Concilio apud Antibaren. Pontificalem reſignaverat dignitatem, ad noſtram olim præſentiam acceſiſſet, a nobis rediens quaſdam tibi lireras præſentavit, quibus aſſerebat, ſibi à nobis Pontificale officium reſtitutum. *Et infrà :* Tu verò literis illis fidem adhibens, ven. f. n. G. quem in Suacen. Epiſcopum electum canonicè diceris conſecraſſe, ab eadem Eccleſia removiſti, præfato Dominico occaſione literarum falſarum in ipſa Eccleſia reſtituto. Præfatus vero R. ſicut ſuis nobis literis intimavit, non credens literas illas de noſtra conſcientia emanaſſe, tam ipſum Dominicum, quàm præfatum Epiſcopum noſtro præcepit conſpectui præſentari, humiliter petens reſcripto Apoſtolico edoceri, quid duceremus de ipſo negotio ſtatuendum. Nos verò ſcriptum literarum falſarum diligentius intuentes, in eis tam in continentia, quàm in dictamine manifeſtè deprehendimus falſitatem : ac in hoc fuimus non modicùm admirati, quia tu tales literas à nobis credideras emanaſſe, cùm præſertim ſcire debeas, Apoſt. Sed. conſuetudinem in ſuis literis hanc tenere, ut univerſos Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos fratres; cæteros autem, ſive Reges ſint, ſive Principes, vel alios homines, cujuſcunque ordinis ſint, filios in noſtris literis appellemus : & cùm uni tantum perſonæ noſtræ literæ diriguntur, nunquam ei loquimur in plurali, ſive vos, ſive veſter, vel his ſimilia in ipſis literis apponatur. In falſis autem tibi literis præſentatis, in ſalutatione, dil. in Chriſto filius vocabaris; cùm in omnibus literis, quas aliquando tibi tranſmiſerimus, te videre potueris à nobis fratrem venerabilem appellatum. Propter quod ſic te eſſe volumus in conſimilibus circumſpectum, ut per falſas literas denuo nequeas circumveniri, vel falli; ſed ſic literas Apoſtolicas ſtudeas diligentiùs intueri, tam in c bulla, filo & charta, quàm ſtylo, quod veras pro falſis, vel falſas pro veris aliquo modo non admittas.

NOTÆ.

1. a ANtibarenſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 3. non autem extat præſens epiſtola inter editas à Sirleto, & Boſquetio; & ita corrupta eſt præſens litera, ut nullo modo cognoſci poſſit, in qua orbis regione præſens caſus contigiſſet; nec apud Hortelium, Gerardum, Mercatorem ulla mentio extat regni Diocliæ, & civitatum Antibarenſis, & Suacenſis; quarum mentio fit in præſenti textu : nec Carolus à Sancto Paulo in ſua Geograph. ſacta eas recenſet.

b *De homicidio.*) Unde privandus erat ipſo beneficio, juxta tradita *in cap. de homicidio.*

c *Bulla, filo.*) Juxta textum *in cap. licèt ſup. hoc titulo.*

COMMENTARIUM.

2. PRo hujus textus illuſtratione ſciendum eſt, jam olim reſcriptis, tam Imperialibus, quàm Pontificiis ſalutationem adſcribi conſueviſſe; ſolebant enim Principes ſalutationem præponere illis, quibus reſcripta dirigebant, & non ſemper eiſdem verbis, ſed aliquantulum diverſis. Interdum ſalutatio adſcribebatur hoc modo, *Ave chariſſime :* ut conſtat ex inſcriptionibus legis 2. *C. de offic. Rect. Provinc. l.* 5. *C. privil. eorum qui, in Theod. l* 1. *eod. C. qui petant tut. l. final. C. ne quid public. lætitia, l.* 34. *C. hæretic. Ave Donate chariſſime.* Et *l.* 4. *C. de operib. publicis. Ave Felix chariſſime.* Et *l.* 5. *eod. tit. Ave Caſsiane chariſſime.* Et ex aliis congeſtis à Briſſonio *de formulis lib.* 3. *fol.* 351. Cujac. *lib.* 1. *obſerv. cap.* 15. Juret. *in notis ad Symmachum. lib.* 2. *epiſt.* 69. Unde reſtituenda eſt inſcriptio textus *in l. ſi quis homicidii, C. de accuſat.* in hunc modum: *Ave Chriſpine chariſſime nobis.* Notavit Concius *lib.* 1. *diſput. cap.* 15. Pontifices etiam hac formula uti ſolitos in reſcriptis, liquet *ex cap. aliquando, de ſent. excom.* ex proœmio Decret. eaque fuit communis ſalutandi formula, *Chariſſime nobis*, ut *in l.* 2. *C. Theodoſ. de offic. Rect. Provinc. l.* 5. *eod. C. de privil. eorum, l.* 52 *eod. C. de appellat.* idque ſignificant notæ illæ K. N. B. *in l.* 27. *C. de Decur. l.* 17. *C. Theodoſ. de ſuſcept. l.* 13. *C. Theodoſ. de luſtrali collat. l.* 2. *eod. C. de his qui ex publica collat. l.* 5. & 8. *eod. C. de falſa monet.* Unde reſtituenda eſt inſcriptio legis primæ, *C. Theodoſ. de erogat. milit. annon.* & corrigendum codicis Gregoriani

fragmentum

fragmentum apud Petrum Piteum *in collat. legum Moſaic.* juncto Briſſonio *ubi ſuprà, fol.* 314. Etiam notandum eſt, tam Imperatores, quàm Pontifices perſonas illas, quibus reſcripta mittebant, variis nominibus inſcripſiſſe. Imperatores in reſcriptis ad Præfectos Prætorio, & Patricios miſſis, eo, parentes appellabant, *l.* 4. *Cod. de locato*, ibi: *Ad Dominicum Ulpianum Præfectum Prætorio, & parentem meum.* Et *l.* 6. *Cod. de annonis & in Theod.* ibi: *Præfecti Prætorio, parentis, amicique noſtri.* Plura coogeſſit Briſſonius *de formulis fol* 352. Cùm verò Rectoribus Provinciarum, & Comitibus reſcribebant, eos fratres appellabant. Theodoſius, & Valent. *in Novel. de patrimonialib. rei domin.* ibi: *Marcelline frater amantiſſime.* Caſſiodorus *libr.* 6. *var. in formula Rector. provinc.* ibi: *Quid de te exiſtimatum ſit, datur adverti, cui tot videntur nobiles poſſe poſtponi. Additur quod à Principe frater vocaris.* Romani etiam Pontifices pro diverſitate perſonarum diverſis utuntur nominibus; ſi enim Epiſcopis, Archiepiſcopis, aut Patriarchis reſcripta mittunt, eos fratres appellant, *c. pervenit*, 84 *diſt. c. fratres*, 86. *diſt. cap. dilectus, de offic. deleg. cap. cùm dilectus de cleric. non reſid. cap. venerabilis de except. cap. venerabilis, de judiciis, c. venerabilis, de confirm. util.* nec ſine ratione: nam Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores pari conſortio cum D. Petro ac ejus ſucceſſoribus honorem, & poteſtatem acceperunt, *cap. in novo*, 21. *diſtin.* & participes ſunt dignitatis Epiſcopalis cum Pontifice *cap. præterea*, 51. *diſtin.* quia vocati ſunt in partem ſolicitudinis, *cap fundamenta*, §. *debet, de elect. in* 6. quæ ſocietas jura quodammodo fraternitatis in ſe habet, *l. verum* 63. *ff. pro ſocio*: conſiderant Pet. Gregor. *in proœm. Decret. nu.* 14. Franc. Valens *in concord. in eodem proœm. num.* 5. Duarenus *lib.* 2. *de ſacris, cap.* 6. alias rationes ex fratris nomine deductas adducunt Savarus *in notis ad Sidon. libr.* 1. *epiſt.* 11. *verbo Verè habes*, Claudius Eſpenceus *ad D. Paulum, cap.* 4. *ad Timoth.* Dorleana *in not. ad Tacitum. fol.* 292. Altamir. *in l.* 1. *cap.* 7. *num.* 68. *C. de filiis offic.* Si autem Epiſcopis tantùm electis, non verò confirmatis Pontifex reſcribat, eos filios appellat, *cap ſanè, de renunc. cap. noſti, de elect.* Cardinales etiam Eccleſiæ Romanæ filios appellat, *cap. licet* 49. *de teſtibus, cap. coram, de offic. Legat.* niſi reperiantur ſimul Epiſcopi, aut cum eis, & Epiſcopis ſimul loquatur, *ut in cap. in Geneſi* 49. *de elect. prope finem, extravag. Conditorem*, Ioan. XXII. *de verb ſignif. extravag. Execrabilis*, §. *nos itaque, de præbendis, cap.* 1. *de renunc. eod. lib. cap.* 1. *de offic. Legat. eodem lib.* in Concilio Romano ſub Calixto *cap.* 12. Illuſtrant Baronius *anno* 283. *nu.* 27. Antonius Auguſtinus *libr.* 2. *de emend, Gratiani, dialogo* 5. Duarenus *dicto cap.* 6. Etiam Epiſcopus dum alloquitur cum Canonicis propriis fratres appellat, ut probat Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælatis*: & Pontifex cùm ſcribit Capitulo, hac formula uti ſolet, *Vobis filiis Capituli, cap. conſtitutus* 11. *de conceſſ. præb. cap* 3 *de teſtam. in* 3. *collect.* Juxta quem Eccleſiæ uſum paſſim in hoc volumine Decretalium reperiuntur in Epiſtolis Decretalibus formulæ illæ, cùm Pontifex ſcribit Epiſcopis, *Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus; cap. ad audientiam*, & paſſim *de reſcript.* cùm verò Cardinalibus, *Diſcretioni veſtræ; cap. ad decorem, de inſtitut. in* 3. *collect. cap. quia diverſitatem, de conceſſ. præbend. cap. dilectus, de exceſſib. Prælator.* Cùm autem Epiſcopi ſunt tantùm conſecrati, eos filios appellat, *cap. noſti, de elect. cap.* 12. *de accuſat. in* 1. *collect.* Principes autem ſæculares ſemper filios appellat Illuſtres, ut *in cap. novit.*, ubi notavi, *de offic. Legati*: chariſſimos, ut in præſenti textu; glorioſos *in cap.* 1. *de arbitris. in* 1. *compil.* & illuſtrat Vivar. *ad epiſt. nunc en pater. Marci Maximi*: Orthodoxos, ut probat Valdes *de dignit. Regum, cap.* 13. Immò & Concilia etiam provincialia Principes ſæculares filios appellant. Concil. Brachar. 1. *in proœmio.* Concil. Tolet. 4. probant, & illuſtrant Cironius *in parat. ad hunc tit* & *lib.* 1. *obſerv. cap.* 17. Petrus Gregorius *in proœm. Decret. n.* 4. & *lib.* 1. *de reſcript. cap.* 48. Duarenus *lib.* 2. *de ſacr. Eccleſ. cap.* 6. Franc. Valens *cap.* 1. *concord. juris Pont in proœm. Decretal. cap.* 1. *ferè per totum.* Germonius *in indult. Cardin. verbo Dilecto.* Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 1. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. Cæſar. *de Eccleſ. hierarch. diſput* 6. *in princip.* Acunna *in cap.* 1. 84. *diſt.* & *in cap. fratres*, 86. *diſt.* Nec abſque ratione Pontifex Epiſcopos, Archiepiſcopoſque fratres appellat; nam illi Apoſtolorum ſucceſſores pari conſortio cum Divo Petro, & ejus ſucceſſoribus honorem, & poteſtatem acceperunt, *cap. in novo*, 21. *diſt.* quæ ſocietas jura fraternitatis quodammodo in ſe habet, *l. verùm* 63. *ff. pro ſocio*: & ſunt in partem ſolicitudinis vocati, & in executionem ſacerdotalis officii coadjutores Pontificis ſunt, *cap. per venerabilem*, §. *ſunt autem, qui filii ſint legit.* Sic etiam Romani Imperatores ſolebant ſalutationem proponere in ſuis reſcriptis, directam illis, quibus ſcribebant, quos amicos vocabant, hoc modo: *Ave chariſſime nobis*, ut *in l.* 2. *ff. de offic. Rect. Provinc. l.* 4. *C. Theodoſ. de oper. public. l.* 5. *eod. C. de privil. eorum*; & cùm ad Præfectos Prætorio ſcribebant, parentes vocabant, *l.* 4. *c. locati*. *l.* 6. *C. Theodoſ. de annonis, & tribut. l.* 1. *eod. C. de Epiſcopal. indict.* Rectores verò provinciarum, & comites fratres. Majoranus *in novel. de bon. caduc.* ibi: *Ennodi frater amantiſſime.* Theodoſius *in novel. de tyronibus.* ibi: *Iſidore frater*: & *in novel. de lampadariis*, ibi: *Opilio frater*: *& in novellis de ambitu, de metatis, & patrimonialibus.* Caſſiodorus, *lib* 6 *epiſt.* 21. ibi: *Additur quod à Principe frater vocaris.* Illuſtrant Briſſonius *lib.* 3. *de formul. fol.* 353. Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epiſt.* 11. *verbo Verè habes.* Eſt enim fratris nomen ſummi affectus, charitatis, & benevolentiæ, *l. nemo* 58. §. 1. *ff. de hæred. inſtit.* Apulejus *lib.* 8. *de aſino aureo*, ubi notavit Beroaldus. Quintilianus *declam.* 31. ibi: *Certè quoties blandiri volumus amicis, nulla adulatio ultra procedere hoc nomen poteſt, quàm ut fratres vocemus. Quid eſt aliud fraternitas, quàm diviſus ſpiritus?* Homil. 4. Apoſtolor. quæ eſt Eucherii, ſub nomine tamen Euſebii circumfertur, ibi: *Fratres autem, ſorores, patres, & matres, uxores, & filii dicuntur, non naturâ, ſed officio, & affectione; quos enim multùm diligimus, fratres vocamus.* Fratet enim, ſi vocis etymologiam ſpectes, teſte Petro Nigidio apud Gellium *lib.* 13. *noctium Attic. cap.* 10. dicitur quaſi ferè alter. Plura coogeſſerunt Hæphtenus *lib.* 3. *diſquiſit. monaſt. tract.* 4. *diſquiſit.* 2. Claudius Eſpenceus *ad D. Paulum in epiſt. ad Timoth. cap.* 3. *num.* 16. Altamiranus *in l.* 1. *C. de filiis offic. cap.* 7. *num.* 69. Dorleans *ad Tacitum lib.* 2. *fol.* 92. Valenzuela *tom.* 1. *conſil.* 98. Unde rectè Innocent. docet in præſenti vitium falſitatis præſumi, ſi inverſo hoc ſtylo in reſcripto Pontifex Epiſcopum filium, aut alios Eccleſiæ Prælatos, ſeu Principes ſæculares fratres appellaverit. Aliud etiam iudicium falſitatis deducit Inno-

centius ex eo, quod eùm uni ſcriberet, plurali numero utebatur, cùm ſtylus Romanæ Curiæ ſit, ut Pontifex in ſuis literis dum ipſe loquitur, ob dignitatis reverentiam plurali numero utatur; erga eum verò cum quo loquitur, ſingulari, ut probant Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 5. cap. 12.* Germonius *de indult. Cardin. §. ſervus Dei.* Reſtaurus Caſtald. *de Imper. q. 60.* Licèt priſcis Eccleſiæ temporibus Pontifex ſingulari de ſe nomine, plurali eum cæteris loqueretur, ut conſtat ex epiſtola Gregor. Magni ad Eulogium relata *in cap. ecce, diſt. 99.* & notavit Ex ea *l. unic. C. de palatiis fol. 20. & 21.*

CAPUT VII.

[a] Idem.

AD falſariorum confutandam malitiam jam alia vice recolimus [b] literas Apoſtolicas deſtinaſſe, in quibus falſitatis modos, ne quis ſe poſſet per ignorantiam excuſare, meminimus pleniùs dixiſſe. Quia verò nonnunquam evenit, ut falſas literas exhibentes, poſtquam ſuper his fuerint redarguti, ad excuſationem ſuam ſe dicant, literas hujuſmodi per alios impetraſſe, de communi f. n. conſilio duximus ſtatuendum, ut qui literis noſtris uti voluerint, eas prius examinent; quoniam ſi falſis literis ſe uſos dixerint ignoranter, eorum ſera pœnitentia evitare nequit pœnas inferiùs annotandus. Nos enim omnes falſarios, qui per ſe, vel alios vitium falſitatis exercent, cum fautoribus, & defenſoribus ſuis anathematis vinculo decernimus innodatos, ſtatuentes, ut clerici, qui falſarii fuerint deprehenſi, omnibus officiis, & beneficiis eccleſiaſticis perpetuò ſint privati. Ita quod qui per ſe falſitatis vitium exercuerint, poſtquam per eccleſiaſticum judicem fuerint degradati, ſæculari [c] Poteſtati tradantur ſecundum conſtitutiones legitimas puniendi; per quam & laïci, qui fuerint de falſitate convicti, legitimè puniantur; & ſi clerici fuerint, officiis & beneficiis eccleſiaſticis ſpolientur; ſi laïci, tamdiu maneant excommunicationi ſubjecti, donec ſatisfaciant competenter; ita tamen, ut in iſtis, & in aliis malitia graviùs, quàm negligentia puniatur. Quod & de iis, qui falſas literas impetrant, ſtatuimus obſervandum.

NOTÆ.

1. [a] IDem.) Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, & hanc conſtitutionem direxerit; quia in ea generalem legem condere voluit contra falſarios: & ita ab omnibus generaliter obſervandam propoſuit.

[b] *Literas.*) Relatas ſuprà *in cap. licèt.*

[c] *Sæculari Poteſtati tradantur.*) Verba hæc, & textum expoſui ſuprà *in cap. ad audientiam.* 2.

CAPUT VIII.

[a] Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram P. presbyter lator præſentium, ſuâ nobis inſinuatione monſtravit, quod cum olim nixus ab Archipresbytero, & Clericis de Caſalinovo pro quibuſdam cauſis, ſuper quibus à te ſe fatebantur indebitè prægravari, ad noſtram præſentiam acceſſiſſet, nec poſſet pro eo, quod tunc temporis nos eramus infirmitate gravati, ſuas literas obtinere, moram apud Sedem Ap. faciendo, poſt paucos dies contigit ipſum etiam infirmari. Dum autem eſſet in lecto ægritudinis conſtitutus, acceſſit ad eum quidam clericus de Caſalinovo Azo nomine, qui tunc temporis morabatur in Urbe, & ſub ſpe dilectionis, & gratiæ promiſit ei ſe quas à nobis poſtulabat literas obtenturum: qui credidit verbo ejus: & expenſas tribuit, quas pro literis ipſis ſe expenſuturum præfatus clericus proponebat. Tandem ad eum quaſdam commiſſionis literas ad ven. f. n. Tranenſem Archiep. & dilectum filium Abbatem de Coronata portavit: quas prædictus presbyter credens veras eſſe, & de noſtra conſcientia emanaſſe, ad judices detulit delegatos: eumque in præſentia ipſorum judicum tu literas argueres falſitatis, & ſacerdos ipſe, & alii Clerici de Caſalinovo eas veras eſſe proponerent, tu eaſdem literas ſub ſigillo prædictorum judicum ad noſtram præſentiam direxiſti: quas utique falſas eſſe deprehendimus manifeſtè. Pro quo tibi per ſcripta noſtra mandavimus, ut illum, qui præfatas literas impetravit, officio, beneficioque ſuſpenſum ad noſtram præſentiam dirigeres puniendum. Verum cum ſacerdotem

prædictum

prædictum ſua redderet conſcientia innocentem, poſtquam, tu eum officio, & beneficio ſuſpendiſti, ad noſtram feſtinanter acceſſit præſentiam ad ſuam innocentiam excuſandam. Sed cùm apud nos moram facere longiorem, & à nobis miſericordiam poſtularet, præfatæ falſitatis omnimodam ignorantiam proponendo, ipſum tamen cum literis noſtris ad te duximus remittendum, vt miſericordiam inveniat, quam precatur. Inde eſt, quod fraternitati tuæ per A. ſ. m. quat. ſi præſatæ literæ, in quibus fuit falſitas deprehenſa, formam de ſimplici juſtitia habuerunt, cùm præſumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ de facili poſſunt à quibuslibet obtineri, fraudem commiſerit falſitatis, ab ipſo presbytero canonicâ purgatione recepta, quod conſcius non fuerit falſitatis, nec [b] literis illis uſus eſt, poſtquam eas falſas eſſe cognovit, tu ei divinæ pietatis intuitu officium, beneficiumque reſtituas, & eum ſuper hoc ulteriùs non moleſtes: quia ſicut juſtum eſt exceſſus corrigere delinquentium, ſic iniquum meritò reputatur, ſi ſeveritas pœnæ puniat innocentes.

NOTÆ.

1. [a] *I Dem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap* 1. in epiſtolis verò editis Coloniæ *lib.* 2. *fol.* 216. ubi reperitur hic textus prout in præſenti tranſcribitur, additur *Sipontino Archiepiſcopo.*

2. b *Literis uſus eſt*] alias falſi crimen committeret, juxta tradita *in cap. ad audientiam.*

CAPUT IX.

Idem *Epiſcopo Roffen. Archid. Bathonien. & Magiſtro Vv. de Sancta Fide, Canonico Vvbelen.*

EX continentia literarum dilectorum filiorum N. Abbatis ſanctæ Crucis de Walthan, & Magiſtri Simonis de Suevelle nobis innotuit, quod cùm olim quæſtio, quæ vertebatur inter dilectos filios M. Phil. de Ludeleuve, ex una parte; & Robertum, & Vincentium clericos, ex altera, ſuper Eccleſia de Streton, ipſis, & N. quondam Abbati de Straford. à bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſore noſtro commiſſa fuiſſet; eodem Abbate pariter, & prædicto Vincentio de hac luce ſubtractis, prænominati duo judices juxta tenorem reſcripti Apoſtolici procedentes, atteſtationes, & allegationes utriuſque partis diligentiùs audierunt: tandem cùm renunciatum eis ab utraque parte fuiſſet, & ſecundum allegata definitiva eſſet ſententia promulganda, contra Magiſtrum P. adverſa pars literas Apoſtolicas arguit falſitatis, & eas eſſe falſas ſub periculo cauſæ ſe firmiter aſſeruit probaturam, ſibi legem imponens, ut à cauſa caderet, niſi probaret evidentiùs falſitatem: & ne ulterius judices in cauſa procederent, Sedem Apoſtolicam appellavit. Sæpedicto autem Phil. exhibente illum, per quem literas impetravit, & firmiter promittente, quod eas veras eſſe probaret, memoratus R. ab eiſdem judicibus requiſitus, ut aliquam notam exprimeret falſitatis, propter quam falſas eſſe literas proponebat, nihil aliud ſpecificare voluit, niſi quod eas falſas dixit, & aſſeruit à Cancellaria noſtra nullatenus emanaſſe. Supradicti verò judices ab ipſo R. juratoria cautione recepta, quod accuſationem falſitatis proſequeretur, ſicut ſuperius eſt expreſſum, ſequentem diem poſt Dominicam, quâ cantatur, *Lætare Hieruſalem*, proximò præteritam, ad proſequendum coram nobis appellationem interpoſitam, utrique parti terminum præfixerunt. Cæterùm præfatus Rob. in termino prætaxato, ad præſentiam noſtram accedens, ſuper falſitate literarum, ac proceſſu negotii, veritate ſuppreſſa, ut dicitur, à nobis ad prædictos judices literas impetravit, & nihil prorſus de falſitatis accuſatione proponens, à Sede Apoſtolica furtivè receſſit. Verùm nos literas ipſas, quæ redargutæ fuerant falſitatis, diligentiùs intuentes, nullum in eis ſignum falſitatis, vel ſuſpicionis invenimus, niſi paucarum literarum raſuras, quæ nequaquam ſapientis animum in dubitationem vertere debuerunt. Ideoq; diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus inquiratis ſuper his diligentius veritatem: & ſi vobis conſtiterit jam dictas literas à nobis fuiſſe veritate tacita impetratas, & ſæpedictum Rob. ſeſe obligaſſe ſub periculo cauſæ, quod priores literas falſas eſſe probaret, cum inter ipſum, & adverſarium ſuum quæſtio perſonalis agatur, & quilibet abrenunciandi juri ſuo liberam habeat facultatem, ipſi Rob.

Rob. ſuper prædicta Eccleſia ſilentium imponatis : alioquin partibus convocatis, audiatis cauſam, & ap. rem. fine debito terminetis. Datum Lateran. XIII. Kal. Nov.

N O T Æ.

1. a *IDem.*] Ita legitur in quarta collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. & repetitur textus hic *in lib.* 1. *epiſt. Innoc. epiſt.* 400. ex quo regeſtro literam hujus textus reſtituo. Caſus præſentis textus contigit in Anglia, ubi extat Monaſterium S. Crucis de Balthan conſtructum ab Haroldo Rege Anglorum, ut referunt Matthæus Pariſ *in Vuillelmo I.* continuator Bedæ *lib.* 3. *cap.* 13.

b *Raſuras.*] Quæ attendi debent, præcipuè ſi extent in loco ſuſpecto, juxta tradita *in cap.* 6. *de fide inſtrum.* 2.

c *Renunciandum.*] Ut probavi latè *in cap. ſi diligenti, de foro compet.*

TITULUS XXI.

De ſortilegis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Pœnitentiali [a] *Theodori.*

IN [b] tabulis, vel in codicibus ſorte [c] futura non ſunt requirenda, aut nullus in Pſalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus ſortiri præſumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus obſervare. Quod ſi fecerit, XL. [d] dies pœniteat.

N O T Æ.

1. a *THeodori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in Pœnitentiali Romano *tit.* 6. *cap.* 7. ita textus hic habetur *In tabulis, vel in codicibus ſorte futura non ſunt requirenda, ut nullus in Pſalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus ſortiri præſumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus obſervare. Quod ſi feceris XL. dies pœniteat.* Et cap. 20. ita habetur : *Requiſiſti ſortes in codicibus, vel in tabulis, ut plures ſolent, qui in Pſalteriis, & in Evangeliis, vel in aliis hujuſmodi rebus ſortiri præſumunt; Si feciſti, decem dies pœniteas.* Quæ verba etiam refert Burchardus *lib.* 19. *Decreti* : & retinendo illa verba 40. *dies pœniteas.* Papienſis *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 2. De hoc Pœnitentiali Theodori, & ejus antiquitate egi *in cap.* 3. *de furtis.*

2. b *Tabulis.*] *In talibus*, legitur hac in ſexta collectione, ſed utrobique malè ; & legendum eſſe *in taleis*, obſervavit Cironius *lib.* 1. *obſerv. cap.* 3. taleæ enim ſunt ſectiones lignorum, vel præſegmina. teſte Varrone *lib.* 1. *de re ruſtica.* Unde Nonius Marcel. *cap.* 8. dici ait ruſtico vocabulo *intertaleare*, ideſt dividere, vel excidere ramum ex utraque parte æqualiter præciſum. Unde quia in his ſurculis, & ramis ſortes inquirebantur, ideo rectiùs legendum eſt, *in taleis.* Morem hunc ſortes inquirendi expreſſit Tacitus *de morib. Germanorum*, his verbis : *Sortium conſuetudo ſimplex. Virgam fructiferæ arbori deciſam in ſurculos amputant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temerè, ac fortuitò ſpargunt : mox ſi publicè conſulatur, ſacerdos civitatis ? ſin privatim ipſe paterfamilias precatus Deos, cœlumque ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam antè notam interpretatur.* Similem Sinarum divinationem deſcribit Ioannes Mendoza Epiſcopus Liparenſis *lib.* 2. *Hiſtor. Sinarum*, *cap.* 4. Philippinenſium Ignatius *cap.* 8. *Itinerarij.*

c *Futura.*] *Furta* legitur in hac ſexta collectione, *ſed malè* ; nam per has ſortes Sanctorum in codicibus, & libris ſacris non furta inquirebantur, ſed futura requirebantur: quæ lectura ſuadetur ex verbis ſequentibus, ibi: *Nec divinationes aliquas*, Facit canon 4. Concilij Aquiſgran. celebrati tempore Caroli Magni, prout habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 45. ibi: *De codicibus, vel tabulis requirendum, & ut nullus in Pſalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus ſortiri præſumat, nec divinationes aliquas obſervare.* 3.

d *Quadraginta dies.*] De hac pœnitentia, & ejus forma egi *in cap. accuſaſti, de accuſ.*

COMMENTARIUM.

EX hoc canone prout jacet in Pœnitentiali, ſequens deducitur aſſertio : *Sortes in libris, vel taleis pro futuris ſciendis non ſunt faciendæ.* Probant textus *in cap. qui divinationes* 2. *cap. non* 4.

Concluſio traditur &

liceat

probatur. *liceat* 3. *cap. aliquanti* 6. *cap. ſortes.* 7. *cap. ſi quis clericus* 9. 26. *quæſt.* 5. D. Auguſtinus *epiſt.* 119. *Qui de paginis Evangelii ſortes legunt, etſi optandum eſt, ut hoc potiùs faciant, quàm ut dæmonia conſulenda concurrant; tamen etiam ipſa mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſæcularia, & ad hujus vitæ vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.* Concil. Altiſſiod. *can.* 4 ibi: *Non liceat ad ſortilegos, vel auguria reſpicere, nec ad characteres, nec ad ſortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut pane faciunt, aſpicere; ſed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat.* Narbon. *can.* 14. Veneticum ſub Leone I. *can.* 1. *Ac ne fortaſſe id videatur omiſſum, quod maximè fidem catholicæ religionis infeſtat, quod aliquanti clerici ſtudent Auguriis, & ſub nomine confictæ religionis, quas Sanctorum ſortes vocant, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt, in hoc quicunque clericus detectus fuerit vel conſulere, vel docere ab Eccleſia habeatur extraneus.* Concil. Agath. *can.* 42. & 68 Aurelian. 1. *can.* 32. Brachar. 1. *anathematiſmi* 9. & 10. Tolet. 4. *can.* 29. Nicolaus I. ad conſulta Bulgar. *can.* 77 ibi: *Refertis, quod Græcorum quibuſdam codicem accipientibus in manibus clauſum, unus ex eis accipiens parviſſimam particulam ligni, hanc intra ipſum codicem condat; & ſi undecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc affirmant ſe ſcire poſſe, quod cupiunt: vos verò conſuluiſtis, ſi ſit obtinendum, an reſpuendum? Utique reſpuendum eſt; ſcriptum eſt enim: Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.* Veneticum *cap.* 16. Raphael à Torre *in* 2. 2. *quæſt.* 9. *ſect.* 8. *diſput.* 3. *dub.* 4. Theophilus *tom.* 15. *in Heter. ſpir. p.* 2. *punct.* 4. quæ & alia juris decreta congeſſerunt Anton. Auguſtin. *in epit. jur. lib.* 34. *tit.* 5. Baſilius Legion. *quæſt.* 2. *ſcholaſt. in dicto can.* 4. Concil. Altiſſiod. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Hunnius *in encyclop. juris can. tit.* 7. Corvinus *lib.* 4. *aphor. titul.* 29. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. titul.* 12. & *de elect. cap.* 3. & *de Republ. lib.* 13. *cap.* 17. *cum duobus ſequent.* Simon Majolus *dier. canicular. verbo Vaticinia.* Azor. *lib.* 9. *inſtitut. cap.* 20. *cum ſequent.* Balſamon *in can.* 61. 6. *Synodi*, Antonius Sylvius Clarus *lib.* 1. *de legibus*, *cap.* 1. Aloiz *ad vitam Sanct. Abruct*, *tom.* 2. *cap.* 13. Mancinus *de triplici jur. collat. cap.* 122. & 124. Victoria *in relect. de arte magica*, Thomas Delbene 2. *part. de offic. Inquiſit. dub.* 25. *ſect.* 5. Novus Notator P. Bleſenſis *epiſt.* 30.

5. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione. Nam quod à ſanctis, & piiſſimis viris factum legimus, improbare non debemus: ſed ſancti, & pii viri ſæpiùs futura ſpectabant, & deducebant ex librorum ſortibus, ut de ſe fatetur Divus Auguſtinus *lib.* 8. *confeſſionum*, *cap.* 13. & de Divo Franciſco narrat D. Bonavent. *vita illius cap.* 13. è quo D. Antonin. 3. *part. ſummæ hiſtor. titul.* 24. §. 7. ſed captim, & mutilatè deſumpſit; ſed ille his verbis: *Immiſſum eſt ejus menti per divinum oraculum, quod in apertione libri evangelici aperiretur ei à Chriſto, quid Deo in ipſo, & de ipſo maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione præmiſſâ ſacrum Evangeliorum librum de altari ſumptum in ſanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per ſocium, virum utique Deo devotum, & ſanctum. Sanè cùm in trina libri apertione ſemper paſſio Domini occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod ſicut Chriſtum fuerat imitatus in actionibus vitæ, ſic conformis ei eſſe deberet in afflictionibus, & doloribus paſſionis, antequam ex hoc mundo tranſiret,* &c. Alia piorum virorum exempla dabimus infrà. Ergo non rectè in præſenti aſſeritur, ſorte inquirere futura in libris, & codicibus illicitum eſſe. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam ſors conſultoria licita eſt, quando vallatur neceſſitate, ac debitâ reverentiâ, ut infrà dicemus *in cap. final.* & tamen ordinatur ad cognoſcendum quid in futurum agendum ſit: ergo ſors divinatoria per librum licita eſt, quamvis ordinetur ad futura prænoſcenda. Secundò fulcitur eadem difficultas, quia quod non eſt malum ab intrinſeco, & ſecundùm ſe, aliquando, & cum aliquibus circunſtantiis poteſt reddi licitum: ſed ſortes divinatoriæ non ſecundùm ſe, & ab intrinſeco ſunt malæ: ergo cum aliquibus circunſtantiis poterunt licitè exerceri. Major patet, minor autem probatur: tum quia in lege veteri fuerunt licitæ, & ex lege cæremoniali Dei in populo permiſſæ, & approbatæ, ut in ſortibus Jonathæ, Achoris, & Jonæ, quas nedum diviſorias, ſed ſimul conſultorias fuiſſe, poſt Lirani probat Ribeta *ſuper Ionam cap.* 1. Inter duos hircos, quorum unus erat immolandus, alter in deſertum allegandus, ſors mittebatur, *Levit. c.* 16. Terra promiſſionis ſorte diviſa eſt inter Iſraëlitas. *Numer. cap.* 25. Sacerdotalia munera ſorte obringebant, *lib.* 1. *Paralip. cap.* 24. ideoque narrat D. Lucas, ſorte obtigiſſe, ut Zacharias Joannis pater thura Deo intra Sanctuarium ſuccenderit: & Aaron ſorte ad ſacerdotium aliis prælatus eſt, ſic Deo jubente *Numer. cap.* 17. Tum denique quia ſortitio divinatoria poteſt aliquando fieri, non divinativè, ideſt non uſurpando, quod divinum eſt, ſed ſuſcipiendo quod eſt divinum, id eſt cognitionem futurorum ex Dei revelatione inquirendo, & recipiendo. In hoc autem non eſſe malitiam divinationis, probat Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 95. *art.* 1. alioquin cuncti Prophetæ in uſu Prophetiæ peccaſſent, ſiquidem futurorum cognitionem ex Dei revelatione ſuſceperunt. Igitur non ſemper uti ſortibus divinatoriis illicitum eſt. Tandem fulcitur hæc difficultas ex eo, nam etſi daremus divinationem per ſortem malam eſſe, non inde ſequitur continere ſpeciem ſortilegii, ſeu ſuperſtitionis, ſed tantùm vitii curioſitatis, ut docet Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 167. *art.* 1. aſſerens committi vitium curioſitatis ex ipſa inordinatione appetitus ſciendi veritatem, in quantum aliquis ſtudet addiſcere ab eo, à quo non licet; ſicut illi, qui à dæmonibus aliqua futura perquirunt, quæ eſt ſuperſtitioſa curioſitas; quod probat ex D. Auguſtino *in libro de vera & falſa religione, cap.* 4. ib: *Neſcio an Philoſophi impedirentur à fide curioſitatis vitio in procurandis dæmonibus.* Et *dict. qu.* 95. *art.* 2. *in ſolut. ad* 1. exponens idem Auguſtini teſtimonium, ait quod divinatio pertinet ad curioſitatem, quantum ad finem intentum, qui eſt præcognitio futurorum; ſed pertinet ad ſuperſtitionem quantùm ad modum operationis. Atqui humani actus ſumunt ſpeciem

à

à fine, teſte eodem Angelico Doctore 1. 2. *quæſt.* 1. *art.* 3. ergo hujuſmodi divinatio per ſortitionem, non ſuperſtitionis, ſed curioſitatis ſpecies eſt.

6. *De ſortilegiis.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſortilegium in genere omnem divinationis, impietatis, vanitatiſque magicæ ſpeciem comprehendere, *cap. ſi per ſortiarios* 33 *quæſt.* 1. Petrus Greg. *lib.* 34. *ſyntag. cap.* 1. Sanchez. *lib.* 2. *moral. cap.* 28. Sed propriè & ſtrictè ſortilegi dicti ſunt à ſortibus, cùm fit divinatio, per ſortem; indeque ſortilegus dicitur, qui per ſortes futura prænunciat, aut qui per ſortem aliquid eligit, ut Horatius inquit *de arte poëtica*: Et divina futura ſortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis. Fiebat autem olim multis modis ſortitio, ut ait Cicero *lib.* 2. *de divinat.* ibi, *Quid enim ſors eſt? idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod theſſaras: quibus in rebus temeritas, & caſus, non ratio, & conſilium valuit.* Ea enim ſemper fuit hominum inſania, ut ſuarum rerum eventum ex vaniſſimis ſuperſtitionibus præcognoſcere fruſtra conarentur. Dementia ſanè non aliunde profecta, quàm ex veteri illa, innataque aviditate ſciendi bonum, & malum, quæ primum hominem ex ſupremo felicitatis gradu miſerè dejecit. Eoque major, & gravior, quod cùm argumenta ſuppeterent, quibus ea vanitas, quàm ridenda eſt, convinceretur, nec numero pauca, nec intellectu difficilia, adeò ſeſe humana mens tenebris involvit, ut cùm ſæpiùs mendacia deprehenderet, ſæpius eidem ſcopulo, non ſine miſeranda ſtrage illideretur. Hei quot monſtra excogitavit, aut dæmonis aſtu conficta ſuſcepit, & coluit velut divina oracula vetuſtas deluſa! cùm eximius eorum Poëta dixerit.

Heu vatum ignaræ mentes!

Hinc divinatio per terram, Geomantia dicta; per aquam, hydromantia; per aërem, aëromantia; per ignem Pyromantia, *cap. igitur genus* 26. *quæſt.* 3. *cap. nec mirum* 26. *quæſt.* 5. tandem cleromantia, quæ eſt divinatio per ſortes, de quibus fusè egerunt Delrius *diſquiſit. magicar.* 2. *p. fere per tot.* Petrus Gregor. *lib.* 34. *ſyntag. cap.* 1. *anm.* 11. Torreblanca *de mag. cap.* 22.

7. *De ſortibus ſanctorum* Sed ut ad ſortes, quas veteres fideles vocabant Sanctorum, vel Apoſtolorum perveniamus, in quibus ex Scripturarum inſpectione futura prænoſcebant, ſciendum eſt, apud Gentiles fuiſſe ſortes, quas Virgilianas vocabant; nam aperto Virgilii, vel Homeri codice, verſus, qui primi viſui occurriſſent, in oraculi omen aſſumebantur. Meminit harum ſortium Ælius Spartianus in Adriano: *Cùm ſolicitus*, inquit, *de Imperatoris ergaſe judicio Virgilianas ſortes conſuleret, incidit in hunc locum.*

Quis procul? Ille autem ramis inſignis oliva
Sacra ferens? Noſco crines incanaque menta
Romani Regis, primus qui legibus urbem
Fundavit, curribus parvis, & paupere terra
Miſſus in Imperium magnum.

Et cùm Severus Alexander Virgilianas ſortes conſuleret, incidit in illa verba:

Tu regere imperio populos Romane memento.

Sic ſorte mortis ſuæ diem conjecit. Sic Claudius Macrinus, Gordianus Junior, & alii Imperatores tempus Regni, vel vitæ agnoverunt, ut referunt Suetonius *in Tiberio*, Lampridius *in Alex.* Lipſius *lib.* 2. *elect. cap.* 12. Huic vanitati Gentilium ſucceſſit apud Chriſtianos apertio veteris, aut novi Teſtamenti, quam vocabant ſortes Apoſtolorum, vel Sanctorum; & ad libri ſacri apertionem, vel ad ſacræ lectionis auditionem ex ſententia inibi occurrente vaticinium captabant. Hac ſortitione uſi fuerunt Heraclius Imperator apud Cedrenum; & Romanus Diogenes apud Cuſpinianum; Andronicus ſenior apud Gregoram *lib.* 8. Chramnus filius Regis Francorum apud Gregorium Turon. *lib.* 4. *hiſtor. cap.* 16. ibi: *Poſitis tribus libris ſuper altare, ideſt Prophetarum, Apoſtoli, atque Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut quid eveniret, oſtenderet. Aperto igitur primo omnium Prophetarum libro, reperiunt ex Iſaia cap.* 5. *Auferam maceriam ejus, & erit in direptionem.* Omnia exactè adimpleta ſunt, & ſubſequuto effectu eſt comprobatum, non tam fortuitum, quàm divinitus proviſum. Similia de Clodoveo refert ipſe Gregor. Turon. *lib.* 2. *cap.* 27. & ex apertione libri Evangeliorum facta ad agnoſcendam divinam voluntatem, plures didiciſſe à Deo vocari ad perfectiorem vitam, conſtat ex exemplis ſancti Danielis Stylitæ apud Methaphraſtem: ſancti Huberti Leodienſis Præſulis apud Surium *tom.* 6. Theodori Alex. apud eundem Surium *tom.* 6. & apud Rupertum *in vita ſancti Heriberti*, *cap.* 9. & interdum non aperto ullo libro ingredientes in Eccleſia obſervabant, an verba, quæ legebantur, eſſent congruentia eorum cogitationi, ut inde vaticinium, ſeu omen ſumerent. Plura de his ſortibus Sanctorum cumularunt Theoph Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. ſacr. punct.* 4. *ad fin. fol.* 277. I. Durus *in* 25. *diſt. fol.* 104. & *in* 26. *quæſt.* 1. Chriſt. Lup. *ad can.* 8. *Synodi*, *cap.* 4 *fol.* 1459.

8. *Decidendi ratio.* Verùm quia in hac ſortitione Eccleſiæ Patres ſuperſtitionem aliquam adeſſe agnoverunt, ſæpius talem vanitatem pullulantem reſecare curarunt: in Concil. Agath. relato *in cap. aliquanti* 26. *quæſtion.* 5. Venetico *cap.* 16. Antiſſiodor. *can.* 4. & aliis ſuprà relatis pro illuſtratione concluſionis; & magna cum ratione deſumpta ex ipſa definitione divinationis, quæ teſte D. Thoma 2. 2. *quæſtion.* 95. *artic.* 1. nihil aliud eſt, quàm uſurpare modo indebito prænunciationem futurorum eventuum, quod eſt proprium Dei, juxta illud Eſaiæ *cap* 42. *Annunciata quæ ventura ſunt, & ſciemus quia Dii eſtis vos.* Ac proinde eſt grave peccatum, quia teſte D. Hieronymo *ſuper Micheam cap.* 3. divinatio ſemper in malam partem accipitur: & *artic.* 2. ſubdit idem Angelicus Præceptor, hujuſmodi peccatum divinationis eſſe ſpeciem ſuperſtitionis, utpote per illam aſſumit homo auxilium dæmonum ad aliquid cognoſcendum, ſaltem tacitè eos invocando, quatenus dæmones ingerunt ſe vanis inquiſitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate. Quicquid autem procedit ex pacto, ſeu ſocietate dæmonum, ſuperſtitioſum eſt, teſte Divo Auguſtino *lib.* 2. *de doctrina Chriſt. cap.* 20. Unde Divus Clemens *lib.* 7. *conſtitut. Apoſtol. cap.* 7. dum prohibet hoc genus ſortium, ait: *Ducit enim hoc ſtudium ad idololatriam.* Et involvi his actibus idololatriam, teſtantur Tertullianus *lib. de idololatr. cap.* 9. Lactant. Firm. *lib.* 2. *divin. inſtitut. cap.* 17.

cap 17. Ideo ergo tam acriter Patres Eccleſiæ increpatunt, & improbaunt hujuſmodi divinatorias artes. Norunt enim quàm facilè his ſtudiis addictus animus (ea vis inſita eſt animis noſtris, aliquid ſemper novi faciendi, & cognoſcendi) à vera religione abalienetur, & in falſam decliner. Accedit, nam ſemper ſuperſtitioſum eſt futurum velle prænoſcere, unde prænoſci non poteſt: ſed futurorum prænotio non poteſt haberi à libris, & codicibus: ergo talis divinatio per ſortes ſuperſtitioſa eſt. Unde rectè in præſenti textu pœnitentia quadraginta dierum injungitur illis, qui iis vanitatibus dediti ſorte futura requirere in taleis, ſeu codicibus auſi fuerint.

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex factis ſancti Auguſtini, & Franciſci, necnon aliorum piorum virorum, quorum exempla ſuprà etiam retuli. Nam dicendum eſt, ſanctos illos Spiritus ſancti inſtinctu, & ſpeciali Dei monitione operatos fuiſſe, ut referunt D. Auguſtinus, & Bonaventura *locis ſuprà citatis.* Dum autem intervenit divina monitio, ſive revelatio, hæc ſola ſufficit ad honeſtandum uſum ſortitionis conſultoriæ, illaque ſola præcedente, nihil timendum, accuſandumve eſt. Principes verò, qui hoc ſortitionis genere uſi fuerunt, à vitio vanitatis non excuſamus, niſi eos bona fides, & ignorantia invincibilis excuſet, ut excuſatur Theodora Alexandrina, eo quod nondum erat ſatis cathechizata in doctrina catholicæ fidei. Et generaliter ad hoc ut uſus ſortis conſultoriæ licitus ſit, duæ deſiderantur conditiones. Prima, ut quis id faciat debita cum reverentia, precibus ad Deum devotè fuſis. Secunda, ut gravi neceſſitate compulſus ad conſilium capiendum in ſpirituali negotio id faciat, ubi latè probat Araujo *in qq. moral. de ſtatu civili, diſput. 9. §. 5.* In præſenti autem agimus de uſu ſortis non conſultoriæ, ſed divinatoriæ, quæ nunquam licita eſſe poteſt. Nec tunc obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, deductum ex uſu ſortis conſultoriæ: nam magnum diſcrimen verſatur inter uſum illius ſortitionis, & uſum ſortis divinatoriæ: nam ſortitio conſultoria per ſe primò non ordinatur ad cognoſcendum, quid in futurum contingat; ſed ſolùm ad tollendas dubitationes plerumque occurrentes in progreſſu humanæ vitæ, quæ hominum induſtriâ, & conſilio decerni non valent; & tunc licitè homines implorant divinum auxilium per ſortes conſultorias, ut per eas Deus dignetur indicare, quid ſit aut agendum, aut vitandum. Sors verò divinatoria per ſe primò ordinatur ad futura prænoſcenda, ſive occulta dependentia à libero arbitrio, quorum cognitio ſolius Dei eſt propria: & ita meritò improbatur ab Eccleſia. Nec obſtat ſecundum augmentum dubitandi rationis deductum ex eo, quod ſortitio divinatoria non ſit intrinſecè mala; ſiquidem in lege veteri permittebatur. Nam reſpondeo, ſortem divinatoriam dupliciter fieri poſſe. Primò ſi fiat divinativè, hoc eſt cum indebita uſurpatione divinæ cognitionis, ſive inquirendo prænotionem futuri, unde prænoſci non poteſt; & tunc certum eſt, talem ſortem eſſe intrinſecè malam, cùm contineat ſortilegii, & ſuperſtitionis peccatum. Secundò fieri poteſt non divinativè, ſed inquirendo à Deo, & & ejus revelatione prænotionem futuri; & tunc verum eſt, talem ſortem non eſſe intrinſecè malam, ut ſcitè advertit Cajetanus *dict. quæſt. 95. art. 3.* & hoc modo in lege veteri ſortes exercebantur, non divinativè, ſed inquirendo à Deo, & ejus revelatione, quæ futura prænoſcere opus erat; quod jam in lege gratiæ non licet. Diſcrimen aſſignat Angelicus Doctor *dict. quæſt. 95. art. 2. ad 3.* dicens, quod in nova lege mentes hominum arcentur à temporalium rerum ſolicitudine; & ideo non eſt in nova lege inſtitutum aliquod medium, aut cæremonia ad præcognitionem futurorum eventuum de rebus temporalibus. In veteri autem lege, quæ innitebatur promiſſionibus bonorum terrenorum, erant inſtituti quidam modi conſultandi Deum de futuris ad religionem pertinentibus. Nec tandem obſtat ultimum augmentum, cui reſpondetur, non eſſe inconveniens eundem actum humanum, ſervatâ phyſicâ identitate, veſtiri duabus malitiis moralibus, ſicque actus hic ſortitionis divinatoriæ ex fine erit curioſitatis, ex modo autem, hoc eſt cultus indebiti, exhibiti dæmoni, ut magiſtro, vel inſtructori, explicitè, vel tacitè invocato, erit ſuperſtitionis malitiâ veſtitus, ſicut & poteſt eſſe ſimul tentationis Dei, & ſuperſtitionis, & curioſitatis, ut poſt Thomam docet Araujo *dict. diſp. 3. §. 6. num. 8.* unde rectè in præſenti talis ſortitio prohibetur non ſolùm ut curioſa, verùm ut ſuperſtitioſa,

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in can. 24. Concilii Narbonenſis*, in illis verbis: *Si qui viri, ac mulieres divinatores, quos dicunt eſſe caragios, atque ſorticularios, in cujuſcunque domo Gothi, Romani, Syri, Græci, vel Judæi fuerint inventi, aut quis auſus fuerit amodò in eorum vana crimina interrogare, & non hoc voluerit annunciare, pro hoc quod præſumpſit, non ſolùm ab Eccleſia ſuſpendatur, ſed etiam ſex auri uncias Comiti civitatis inſerat. Illi verè, qui tali iniquitate repleti ſunt, & ſortes, & divinationes faciunt, & populum prævaricando ſeducunt, ubi inventi, vel inventæ fuerint, ſeu liberi, ſeu ſervi, vel ancillæ ſint, graviſſimè publicè fuſtigentur, & venundentur, & pretia ipſorum pauperibus erogentur.* 10. *Exponitur cap. 14. Concil. Narbon.* Ubi difficile eſt, quid per Caragios intelligant PP. dum eos ſorticularios eſſe affirmant. Et ſciendum eſt, caraxare idem eſſe ac ſculpere, ſeu pingere: Beatus Theophridus *in floribus epitaph. ſanctorum, lib. 3. cap. 7. Quid eloquar de vetulis ſumma ſanctitatis gloriâ præditis? quid per tot Phœnix vidit ſæcula? Omni carent carie, quarum qualibet ſtamina, & haſtula ab acerbiſſimo dentium dolore, & lethifera febrium liberant amaritudine, atque earum omnibus ſimul utenſilibus, dum compendioſa brevitati ſtudeo, quid caraxare poſſim de ſingulis ſpecialibus?* Flodoardus *lib. 3. hiſt. Rhemenſ. cap. 16. Quamvis blando ſibilo eos quidam caraxare voluerint.* Prudentius *hymno* 10.

Caraxat ambas ungulis ſcribentibus
Genas, cruentus & ſecat faciem notis.

Gregorius Turon. *lib. 7. hiſtor. Francor. cap. 26. Tunc et pictor ille, qui tempore Clotharii Regis per oratorii parietes, atq; cameras caraxabat.* Et *lib. 9. cap. 5. Vaſa per domos diverſorum ſignis neſcio quibus caraxat, flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis.* Latè probant Voſſius *de vitiis ſermon. lib 4. cap. 3.* Herman. Hugo *lib. de prima ſcrib. orig. cap. 2.* Zerda *in adverſ. cap. 40. num. 13.* Aloix *in not. ad vitam ſancti Polycarp. cap. 11.* Fileſacus *lib. 1. ſelect. cap. 14.* Unde *in dict. can. 24.* dum prohibentur divinationes per ſortes, damnantur ſorticularii caragi, qui ſuis picturis, & ſculpturis ſortes divinatorias exerce-

exercebaot juxta ritus, quos refert Simon Majol. *dier. canicul. verbo Vaticinia*, de quibus et am Auguſtinus Anglorum Epiſcopus ita ait: *Nam qui prædictis malis, ideſt caragis, & divinis, aruſpicibus, vel phylacteriis, vel aliis quibuslibet auguriis crediderit, etſi jejunet, etſi oret, etſi jugiter ad Eccleſias currat, etſi largas eleemoſynas faciat, etſi corpuſculum ſuum in omni afflictione cruciaverit, nihil illi proderit, quamdiu ſacrilegia illa non reliquerit.* De illis etiam Zacharias Pontifex *epiſt. 1. ad ſanctum Boniſacium*, ait: *Hoc & nobis, & omnibus Chriſtianis deteſtabile; & perniciosum eſſe judicamus.* Sanctus Boniſac. *epiſt.* 132. Illuſtrant Zerda *in adverſ. cap. 155. num. finali*, Theoph Raynaud. *tom. 10. tract. de Agno cereo, cap. 9. num. 16.*

11. *Exponitur l. 4. §. ult. ff. de condict. ob turp.*

Eſt Proximè traditis, ni fallor, exponendus eſt textus *in l. 4. §. ult. ff. de condict. ob turp.* ubi ait Conſultus, quod ſi cuidam ob indicium aliquid detur (indicium enim nuncupatur, quod eo pacto præſtatur, ut res mea ubinam ſit, indicetur, *l. ſolent 16. ff. de præſcript. verbis*, *l. falſus 33. §. ergo, ff. de furtis*, *l. 1. ff. de proxenet.* Paulus *libr. 2. ſent. tit. de furtis 31. §. ob indicium 20.* Ant. Faber *in ration. ad dict. leg. ſolent*, & *ad l. 5. §. quod ſi facio, ff. eod. tit.* A. Concius *lib. 1. diſput. cap. 14. & 15.*) ut fugitivum ſervum, vel rem furtivam indicaret, repeti conditione ob turpem cauſam non poſſe. Et hujus ſententiæ rationem Ulpianus illis verbis aſſignat: *Nec enim turpiter accepiſti.* Non ait, *nec turpiter feciſti.* Indicavit ergo, ſi mea conjectura non fallitur, illicitam actionem, videlicet aſtrologicam; nam Aſtrologos fures indicare, idem Ulpianus ſuppoſuit *in l. item 15. §. ſi quis Aſtrologos, ff. de injuriis*: & ita docet, eum turpiter accepiſſe, non tamen feciſſe: & per conſequens condictionem non competere. Quæ interpretatio ſuadetur *ex §. antecedenti*, ubi Conſultus propoſuerat actum verè turpem, ſed ob quem pecuniam accipere turpe non eſt. Improbabile ergo oon eſt, Ulpianum eandem tractationem proſequutum fuiſſe *in d. §. final.* ac per conſequens loqui in eo de actu turpi in facto: quo caſu pecunia data condici non poteſt, *l. qui operas 3. ff. de his qui not. infam.*

12. *Explicatur l. eorum 4. C. de malefic.*

Etiam ſuperiori aſſertioni opponi poteſt textus *in l. eorum 4. C. de malefic.* ubi Imperator Conſtantinus jam Chriſtianus ita ſtatuit: *Nullis verò criminationibus implicanda ſunt remedia humanis quæſita corporibus, aut in agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandiniſve lapidatione quaterentur, quibus non cujuſquam ſalus aut æſtimatio læderetur, ſed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum ſternerentur.* Ex quibus verbis expreſsè conſtat, maleficiis uti licitum eſſe pro obtinenda ſanitate, aut avertendis fulmine, grandine, ſeu rubigine ab agris; quia talis ars non in præjudicium tertii, ſed in bonum proprium exercetur. Ergo etiam ad furtum inquirendum licebit ſortilegio uti. Pro hujus textus expoſitione ſciendum eſt, in eo per remedia humanis quæſita corporibus intelligi carmina quædam, quibus antiquitus & ſanguis ſiſti credebatur, & ægris medela præſtari Apulejus *in apologia*: qui locus maximè huic lucem facit: *Veteres quippe medici* (inquit) *etiam in carmine remedia vulnerum norunt, ut omnis vetuſtatis certiſſimus auctor Homerus docet, qui facit Ulyſſi de vulnere profluentem ſanguinem ſiſti cantamine. Nihil enim quod ferenda ſalutis gratia fit, crimino ſum eſt.* Hinc etiam illud extat Vindiciani Comitis Archiatrorum, cujus hæc de carmine extat ſententia.

Gramine ſeu malis ægro præſtare medelam,
Carmine ſeu potiùs; nam eſt res certa ſalutis
Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.

Ammiaous Marcel. lib. 16. ibi: *Anile incantamentum, quod medicina quoque admittit auctoritat, ad leniendum dolorem adhiberi.* Probat latè Filefacus *de idololatria magica* § 5. Etiam io agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia interpretatur Jacobus Durantius *lib. 2. var. cap. 10.* quæ apud ruſticos recepta ſunt avertendæ grandinis fulminiſque causâ: & ex Palladio refert ruſticos contra grandinem panno ruſſo molam cooperire, & nocturnas aves conſueviſſe cruci affigere: quod etiã expreſſit Collumela *in libell. de cura hort.* ubi ait:

Hacne ruricolæ paterentur monſtra ſalutis,
Ipſa novas artes varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, uſuſque magiſter
Prodidit agricolis ventos ſedare furentes,
Et tempeſtatem Thuſcis avertere ſacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aſelli
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris:
Utque Jovis magni prohiberet fulmina Tarchon.
Sæpè ſuas ſedes præcinxit vitibus albis.

Hujuſmodi ſuperſtitionum meminerunt Clemens Alexandrinus *ſtrom. 5.* ibi: *Iam verò ajunt magos, qui ſunt Cleonæ obſervantes ſublimia nubium, quæ erant grandines fulgetra canticis, & ſacrificiis depellere. Quod ſi fortè iis quandoque defuerit animal ſuo cruentatum digito, ſacrificant Mantinica quoque Diotima Athenienſibus.* Seneca *libr. 4. natural. quæſt.* ibi: *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil poſſe fieri tam palam eſt, ut hujus rei causâ nullius Philoſophi ſchola intranda ſit.* Imperator ergo Conſtantinus, etſi maleficiis uti prohibuerit in præjudiciom generis humani *in d. l. 4.* tamen permiſit illius artis uſum in beneficium proprium, videlicet ſalutis recuperandæ causâ, aut tempeſtatis avertendæ gratiâ, quia nullum damnum inde tertio ſequebatur. Sed Eccleſia, quæ peſtiferam hanc artem ſemper abhorruit, ut idololatriâ pleoam, abſolutè, & ſemper hujuſmodi philacteriis, & incantationibus, etiam pro pellendis infirmitatibus & tempeſtatibus avertendis, ſub ſeveris pœnis uti prohibuit. Martinus Bracbar. *in ſua collect. can. 74. Non licet in herbarum collectionibus quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes, aut incantationes attendere, niſi tantùm cum ſymbolo divino, & oratione Dominica, ut tantùm Deus Creator omnium, & Dominus honoretur.* Concil. Arelat. *can. 5. Quicunque divinos præcantatores, philacteria diabolica, vel herbas, vel ſuccinos, & alios ſuccos ſuis, vel ſibi impendere tentaverint*, &c. Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, cap 14.* Carnor. *part. 2. cap 58.* Concil. Rhotomag. *can. 4. Perſcrutandum eſt, ſi aliquis ſubulcus, vel bubulcus, ſive venator, vel cæteri hujuſmodi, dicat diabolica carmina, ſuper panem aut ſuper herbas, aut ſuper quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abſcondat, aut in trivio projiciat, ut ſua animalia liberet à peſte, & clade, & alterius perdat: quæ omnia idololatriam eſſe nulli fidelium dubium eſt; & ideo ſummopere ſunt exterminanda.* Concil. Ancyran. ex verſione Dionyſii Exigui *canon. 23. Qui divinationem expetunt, & morem Gentilium ſubſequuntur, aut in domos*

hujuſce

hujuſmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennij jaceant, ſecundum gradus pœnitentiæ definitos. Vbi Balſamoo ootavit, per expiationem ſignificati morborum atte magica propulſionem ab his, qui ſe ob maleficium vexari prædicabant. Profertur & idem canon à B. Baſilio *epiſt. 3. ad Amphiloch. can.* 83. & variè citatur à Burchardo *lib. 10. cap. 5.* Ivone *p. 2. cap. 2.* Martino Brachar. *can. 17. ſuæ collect.* Rabano *in pœnit. cap. 23. addit. 2. ad capitul. can.* 18. Unde conſtat, quod licet Conſtantinus adhuc non plenè in rebus religionis Catholicæ inſtructus permiſerit maleficiis uti ad expiationem morbi, vel avertendas tempeſtates; tamen Eccleſia, quæ omnem idololatriæ ſpeciem magno odio proſequitur, etiam in his caſibus maleficiis uti omnino prohibuit, & per conſequens nec furti exquirendi cauſâ aſtrolabium permiſit, *cap. non liceat 26. q. 5. cap. admoneant 26. q. 7.* plura adducit Hothomanus *conſil. 99. num. 3.* & correctam eſſe dictam legem 3. per legem ſequentem, docuerunt Balſamon *in nomocan. Photij, tit. 9. cap. 25.* Fileſacus *in cap. 1. de offic. ordin. §. 10.*

CAPUT II.

Alex. [a] III. *Gradenſi Patriarchæ.*

EX tuarum tenore litterarum accepimus, quod V. Presbyter lator præſentium juvenili levitate uſus cum quodam infami ad privatum locum immundum ſpiritum invocaturus acceſſit. Unde tu eum, quia propter hoc infamia laborat, & facinus publicum, & notorium erat, ab officio, & beneficio eccleſiaſtico ſuſpendiſti. Ipſe autem coram nobis viva voce propoſuit, quod non ea intentione, quod invocaret dœmonium, ierat; ſed ut inſpectione aſtrolabii furtum cujuſdam Eccleſiæ poſſet recuperare. Unde licèt hoc ex bono zelo, & ex ſimplicitate ſe feciſſe proponat; id tamen graviſſimum fuit, & non modicam maculam peccati inde contraxit. Et quoniam tutius eſt in dexteram, quam in ſiniſtram; & in miſericordiam, quàm in ſeveritatem declinare: ipſum f. t. duximus remittendum, monentes, atque mandantes, ut ſibi infra ſeptem dies poſt harum ſuſceptionem litterarum Eccleſiam cum univerſis ablatis reſtituas, & talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, quod per annum, & amplius, ſi tibi viſum fuerit; ita tamen, quod biennium non excedat, eum ab altaris miniſtratione præcipias abſtinere, & ex tunc liberum ſit ei ſacerdotale officium exercere.

NOTÆ.

1. a G*Radienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione. *ſub hoc tit. cap.* 3. De hoc Patriarcha nonnulla adduxi *in c. ex litteris 29. de offic. deleg.*

COMMENTARIUM.

2. CIrca furta inquirenda non minori ſuperſtitione, quàm circa futura prænoſcenda uſos fuiſſe tum Gentiles, tum Chriſtianos conſtat: nam apud Romanos res furtiva requirebatur in domo aliena per lancem, & licium; unde furtum conceptum dictum fuit, de quo *in §. furtum, Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* Et quamvis Petrus Pith. *lib. 1. adverſ. cap.* 1. poſt Feſtum credat lance uſum fuiſſe perquiſitorem furti, ne matronarum ipſius domus, & virginum verecundia læderetur, quia ea rectus perquiſitor domum ingrediebatur; quod meritò dubitavit Scaliger, quomodo fieri poſſet: quare Cujacius *ad l. 6. & 7. ff. famil. erciſc.* rectè notavit, lancem non opponi oculis ſolitam fuiſſe, ſed in ea ferri præmium indicij; verius tamen eſt adeo liciis diſcoloribus lancem tenentibus, & ad quædam verba prolata ſe circumagentibus veteres detuliſſe, ut furta quæ ea ratione conciperentur, hoc eſt detegerentur, inter manifeſta numerarent: inerat enim olim tam in lance, quàm licio ſuperſtitio; & utrumque incantationibus, & ſortilegiis ſerviebat. De licio notum eſt ex Ovidio *lib. 2. Faſtor.* unde Plinius *lib. 28. nat. hiſt. cap. 2.* in illis verbis: *Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione.* Emendat Pignorius *in tractatu de ſervis, cap.* 16. & legit, *Licio precationis.* De lance idem probat Balſam. *in can. 61. Synodi* 6. notarunt Cironius *in præſenti,* Baſil. Legion. *q. 2. ſcholaſt. in can 4. Concilij Altiſſiod.* Etiam veteres alio modo furem perquirebant, ſorte videlicet ex pane confecta, ut probat Martin. Delrio *lib. 4 diſquiſit. magicar. cap. 2. q. 8. ſect. 1.* ubi adducit illud Horatij *epiſt. 1. ad Fuſcum.*

Atque ſacerdotis fugitivus liba recuſo

Et ait: *Cùm in ſervis furti ſuſpicio habetur, ad ſacerdotem ducuntur, qui cruſtam panis carmine infectã dat ſingulis; quæ cum hæſerit gutturi, manifeſti furti reum aſſerat.* Notavit etiam Baſilius *in d. can. 4. Concilij Altiſſiod.* Unde etiam in Eccleſia olim uſus fuit requirendi furta per Euchariſtiam, *cap. ſæpe 2. q. 5.* ubi ex Concilio Vormacienſi ita cavetur: *Sæpe contingit, ut in monaſteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur: idcirco ſtatuimus, ut quando ipſi fratres de talibus ſe purgare debuerint, Miſſa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo cui ipſe Abbas præceperit, præſentibus fratribus; & ſic expletâ Miſſâ omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini ſit mihi ad probationem odij.* Illuſtrat Theophil. *in oplothec. de calumn ſect. 3. cap. 2. quæſt.* 3. Gretſerus *de cruce lib. 2. cap. 21.* Hothomanus *de feud. cap.* 44. Lindenbrog. *in gloſſar verbo Iudicium,* Martin. Delrio *lib. 4. diſquiſ. magic. cap. 4. q. 3. ſect. 2.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num.* 13. Item & fur detegebatur per ſortem, ut ex Concilio Hibernenſi refert Egber-

Egbertus Archiep. Eboracen. *in excerptis, can.* 73. ibi: *Si quis furatus fuerit pecuniam ab Eccleſia, mittatur ſors, ut aut illius manus abſcindatur, aut in carcerem mittatur, diu jejunans, & gemens, & reddat integrum quod abſtulit, aut peregrinus abjiciatur, reſtituat duplum.* Uſitatior tamen, nec adhuc noſtris ſæculis omnino apud homines ſceleratos, ſeu ignaros inuſitata fuit inquiſitio furti per inſpectionem aſtrolabij, ideſt ſitum ſtellarum, & obſervationem motuum ipſarum, dum furtum commiſſum fuit. Fuerunt enim plores ex Philoſophis, & Medicis, qui omnes humanas operationes tribuunt ſtellarum influentiis, immò & eas illo miro ordine collocatas aſſerunt, ut earum aſpectu omnia futura prodantur, & tanquam in libro legantur, ut docuerunt Cardanus *lib.* 14. *de varietate, cap.* 68. Bernardus Baſin *de arte magic.* Nicolaus Tribet. *de fato.* Iacob. Scol. *in applicat. aſtrolog. ad medic.* Lucius Belancius *in q. de aſtrolog.* & alij relati à Pellicer. *in notis ad Gongoram, in fabula Pyrami*: qui malè pro ſua ſententia adducunt D. Auguſtinum *lib. 2. cap.* 21. *contra Manichaos*, ibi: *In illa perſpicuitate corporum cœleſtium non omnes anima noſtra motus ita latere, ut non aliquando ſe quis in facie, & oculis exerat.* Verùm hæc ſententia omnino damnata eſt, & etiam aſtrologia judiciaria improbata, tam in ſacra pagina, quàm in utroque iure, civili, & canonico: & in ſacra Scriptura *cap.* 19. *Levit. Deuteron. cap.* 18. *Iſaia cap.* 47. *Sophonia cap* 1. *Ieremia cap.* 10. *Sapientia cap.* 9. *lib* 1 *Regum, cap.* 28. *lib.* 4. *cap* 23 D. Paulus *ad Galatas cap* 4. Iure canonico *in cap. illud* 6. *cap. ſed & illud* 9. 26. *q.* 2. *cap. conſuluiſti, cap. ſciendum, cap. igitur*, 26. *q.* 3. *cap non ſtatim, cap. non licet*, 26. *q.* 5. *cap legimus*, §. *ſed contra, cap. qui de menſa* 11. 37. *diſt. cap. infames* 17. 6 *q.* 1. Iure civili, *l.* 4. *C. de malef. l.* 6. *cod. tit. l.* 1. §. *medicos, l. ſæcularij, ff. de extraordin. crimin. l.* 4. §. 1. *ff. famil. erciſc. l.* 15. §. *ſi quis aſtrologos* 13. *ff de iniur.* Paulus *lib* 5. *ſentent. tit.* 21. & *tit.* 23. *Novella* 63. *Leonis. l. nemo, C. de Epiſc. aud.* Iure Regio *leg.* 1. *tit.* 27. *partit.* 3 *l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 8. *recopil.* & improbarunt Sanctus Cyrillus *homil.* 14. *in Paſcha*, Theodoretus *q.* 15. *in Geneſim*, Ambroſius *lib.* 4. *hexaëm. cap.* 4. D. Auguſtin. *lib.* 4. *de civit. Dei, ex cap.* 1. *uſque ad* 12. & *lib.* 2. *de doctrin. Chriſt. cap.* 21. & alij Eccleſiæ Patres, quos congerunt Pellicer. *ubi ſuprà*, Kochier *in facchiſt. cent* 2. *cap.* 29. P. Pinto *in ſpicileg. tract.* 1. *cap.* 14. & 19. Thomas Braduar *lib.* 2. *de cauſa Dei, cap.* 3. & *lib.* 3. *cap* 12. Picus Mirandul. & Bulengerus *lib.* 2. *de divin.* Suarez *tract* 3 *de relig. lib.* 2. *cap.* 11. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 38. *à num.* 27. Salas *in* 1. 2. *tract.* 5. *diſt.* 2. & de hujuſmodi aſtrologia in perquirendis rebus amiſſis loquuntur canones 23. Concilij Ancyr. *Qui divinationes expetunt, & mores Gentilium ſubſequuntur, vel in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magicâ.* &c. & 15. Synodi 6. Trul. Et hodie in ſanctæ Inquiſitionis Tribunalibus proceditur ex Bulla Sixti IV. contra profitentes aſtrologiam juduciariam. In præſenti autem textu per annum tantùm ſuſpenditur clericus per aſtrolabium furtum requirens, quia non ex dolo, ſed ex ſimplicitate fecit; alioquin ab omni ordine ſacro deponendus erat, beneficio privandus, & in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ detrudendus erat, *cap. ſi quis Epiſcopus* 26. *q.* 6. docuerunt Balboa *in cap.* 3. *de re iudic. num. final.* Abbas *in præſenti, num.* 4. Grillandus *de ſortileg. q.* 11. *num.* 3. Raphaël à Torre 2. 2. *q.* 96. *art.* 4 & hodieque hoc facit, etiam bonâ fide, pœnâ arbitraiâ punitur. Abbas *in cap.* 1. *hoc tit.* Grillandus *de ſortileg q.* 11.

CAPUT III.

Honorius III. *Capitulo* [a] *Lucanenſi.*

Eccleſiâ veſtra nuper Epiſcopo deſtitutâ, ſicut comperimus, convenientes in unum, ut de futuri tractaretis [b] electione Pontificis, circa modum electionis diverſos incipientes habere tractatus, unum tandem elegiſtis ex vobis per ſortem, qui tres elegit auctoritate veſtra, per [c] quos vice omnium Lucanenſi provideretur Eccleſiæ de Paſtore, quorum duo tertium [d] Magiſtrum Ricardum ſcilicet elegerunt, quod expreſsè licebat eiſdem ſecundùm traditam à vobis omnibus poteſtatem. Procuratoribus igitur veſtris ſuper his in noſtra præſentia conſtitutis, nos tali examinato proceſſu, licèt notâ non careat, quin immò multa reprehenſione ſit dignum, quòd ſors in talibus intervenit: propter prærogativam tamen morum, & literas Magiſtri R. concanonici veſtri, in quem vota veſtræ Eccleſia veſtræ præficiendum Epiſcopum concurrerunt, & affectionem, quam ad eandem habemus Eccleſiam, electionem celebratam de ipſo ad gratiam [e] confirmationis admittimus, ſortis uſum in talibus perpetuâ prohibitione damnantes.

NOTÆ.

a *Lucanenſi.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap unic.* De Eccleſia Lucanenſi, ſeu Lucenſi Italiæ egi *in c.* 18. *de præſcript.*

b *Electione Pontificis.*] Nam his temporibus Honorij I I I. electio Epiſcoporum ſpectabat ad Canonicos Eccleſiæ vacantis, ut adductâ temporum ſerie, & diſtinctione probavi *in cap.* 2. *de elect.*

c *Per quos vice omnium.*] Triplex eſt eligendi modus, per ſcrutinium videlicet, compromiſſum, & inſpirationem *c. quia propter, de elect.* latè probant Petrus Greg. *de elect. cap.* 3. Azor *p.* 2. *inſtit.* 6. *c* 14. Iul. Lavor *de elect. tit.* 4. *c.* 21. Præſens textus ſpectat ad ſecundum modum electionis, per compromiſſum videlicet, quæ celebratur cùm uni videlicet, vel ploribus eligendi poteſtas committitur, *c. ſacroſancta de elect.* quorum judicio ſtandum omnino eſt, niſi indignū eligant, *c. cauſam* 8. *de elect* ubi probavi. Ad hunc electionis modum pervenitur maximè

cùm multitudo eligentium ſibi ipſi negotium facit, juxta D.Gregorii conſilium *libr.2.epiſt.15.* & in præſenti etiam electiu per ſcrutinium facienda erat à tribus electoribus virtute compromiſſi nominandis. Nec novum eſt in jure canonico, ut electio partim fiat per ſcrutinium, partim per compromiſſum, ut *in cap. ſi qui 23. de elect. in 6. cap. cùm olim 7. de arbitr.* notavit Petrus Gregor. *de elect. d. cap. 3. num. 4.*

2. d *Duo Magiſtrum R.*) Similis caſus refertur *in cap. cùm in jure, de elect.* Sed ſi ex tribus compromiſſariis duo Rodericum elegerunt, ad quid ſpecialiter Honorius meminit poteſtatis in compromiſſo datæ, cùm electus à majori parte compromiſſariorum ritè electus crederetur, etiamſi tertius eum non eligeret, cùm in præſenti caſu adducta non fuiſſet clauſula, ut omnes eligerent? Sed dicendum eſt, in præſenti caſu elegiſſe compromiſſarios unum ex ipſis compromiſſo comprehenſum, quia ita cautum erat in ipſo compromiſſo; nam licèt aliàs verum ſit, electores non poſſe ſe ipſos eligere, *cap. fin. de inſtit. cap. Cumana, de elect.* tamen in electione per compromiſſum licitum eſt uni ex compromiſſariis electioni à cæteris de ſe factæ conſentire. Differentiæ ratio ex eo provenit, nam in electione per compromiſſum electio incipit ab omnibus electoribus, & tantùm perficitur à compromiſſariis: at electio per ſcrutinium ab iiſdem incipit, & perficitur. Unde in ea nemo poteſt ſe eligere. Hoc tamen non procedit quando unicus eſt compromiſſarius, ut docuit Barboſa *in d. cap. cum in jure*; qui rectè ampliat hanc doctrinam ad caſum, in quo talis facultas non ſit expreſſa ex compromiſſo; dum tamen non ſit adempta, quæ jure communi competit, *ex dicto cap. cum in jure.*

3. e *Confirmationis admittimus.*) Sed confirmatio propriè cadit ſupra actum validum, & ita ratione confirmationis non novum jus, ſed antiquum conſervatur, *cap. quia 5. de conceſſ. præbend. cap. ex parte 13. de V.S. c. cum dilecta 4. de confirm. utili, cap. licet, de crimine falſi.* Ergo in præſenti caſu non poterat confirmari electio, quæ nulla fuerat, ſed potiùs confirmari, & validari ab ipſo Pontifice. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, quod licèt Panormitanus in præſenti, *n 5.* aſſeruerit electionem compromiſſarii in præſenti ſpecie nullam fuiſſe, utpote celebratam contra textus diſpoſitionem *in c. quia propter, de elect.* veriùs tamen Sanchez *lib. 2. ſumma, c. 38. n. 85.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 2. c. 12.* Gibalin. *tom. 2. de negot. libr. 4. c. 9. art. 8.* aſſeruerunt electionem compromiſſarii ſorte factam à Capitulo Lucanenſi injuſtam ac reprehenſione dignam fuiſſe; non tamen irritam, quia *in d. c. quia propter*, præſcripta fuit forma ſervanda in ipſa electione Epiſcopi, non verò in electione compromiſſarii; unde etſi electio Epiſcopi Lucanenſis per ſortem facta nullius momenti eſſet, utpote celebrata contra formam præſcriptam *in d. c. quia propter*; tamen electio compromiſſarii per ſortem facta valida fuit; licèt injuſta, & illicita; & ideò egebat gratiâ Romani Pontificis confirmationis.

COMMENTARIUM.

4. *Concluſio traditur & probatur.* Ex hac Honorii III. Decretali communiter ſequens deducitur aſſertio: *Electio eccleſiaſtica per ſortes fieri non debet.* Probant eam textus *in c. aliquanti, c. ſortes, c. ſi quis clericus 26. quæſt. 5. cap. non ſtatim, cap. non exemplo, cum ſequent. 26. q. 2. cap. quia propter, de elect. l. 47. C. de Epiſc. aud.* D.Thom. 2. 2. *q. 95. art.* 8. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *de elect. cap. 3. & lib 34. ſyntag. cap. 5. & de repub. lib. 9. cap. 14. & 15.* Baronius *in apparatu, num. 69. 71. & 74. & anno 34. n. 237. & anno 44. num. 88.* Turtianus *in explanationibus D. Clementis lib. 8. cap. 5.* Torres *de relig. tom 1. q. 95. art. 8. dubio 1.* Delrio *diſquiſit. lib. 4. cap. 4. q. 1.* Arniſeus *lib. 2. de republ. cap. 2. ſect. 4.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 9. cap. 12.* Jul. Lavor. *var. lucub. tit. 4. cap. 20. ex num. 33.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 2. de ſuperſt cap. 12.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 21.* Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad hunc textum, & in cap. ſecundùm 26. q. 2.* Salmutius *ad Pancirol. lib. 1. tit. 44.* Lindembrog. *in gloſſar. verbo Sors,* Torreblanca *de magia cap. 22.* Cohel. *in not. Cardinal. cap. 16. privileg. 1.* Mancinus *de triplic. juris collat. cap. 157.* Gibalin. *de negot. tom. 1. lib. 4. cap. 9. art. 8.* Luna, & Arellanus *lib. 5. ſingul. annotat. 6.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 5.* Scombornerius *lib. 1. polit. cap. 2.* Araujo *in qq. moral. de ſtatu civil. diſput. 3.* Pantoja *in l. final. C. de aleat. num. 24.*

Verùm hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione, nam per ſortem divina agnoſcitur voluntas; ſiquidem ut dicitur *in cap. 16. Proverbiorum: Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Unde ex D. Auguſtini diffinitione *in cap. ſors 26. q. 1.* ait: *Sors non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana divinam indicans voluntatem.* Unde ſortium uſus, tam in jure divino, quàm civili valde uſitatus fuit, ut conſtat *ex cap. 26. Numerorum, cap. 7. Joſue,* ubi ſorte detecta fuit Acham. Sic etiam captus fuit Jonathas *lib. 1. Regum, cap. 14.* & deprehenſus fuit Jonas, qui fugit à facie Domini, *cap. 1. Joa.* Sic ſorte exiit Zacharias, ut incenſum poneret in altari, *cap. 1. Lucæ.* Jure civili Romanorum dignitates omnes per ſortem dabantur; Conſules enim ſortiebantur, uter ædes Diis dedicaret. Livius *lib. 2.* Comitia ex ſorte habebantur. Livius *lib. 5. decad. 4.* Cenſores inter ſe ſorte comparabant, uter eorum luſtrum conderet. Varro *lib. 5. de ling. Latina.* Faciunt Cicero *ad Quintum fratrem, lib. 2.* ibi: *Sententiam dixit, ut ipſe judices per Prætorem urbanum ſortiretur.* Et *lib 1. ad Atticum: Senatus decrevit, ut Conſules Galliam ſortirentur.* Et *lib. 1. epiſt. ad Lentulum: Si licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam.* Et 2. *in Verrem* Virgil. *lib. 8. Æneid.* 5. *Traditur ratio dubitandi.*

Ocyus incubuêre omnes, paritérque laborem
Sortiti.

Et 4. *Georg.*

Sunt quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti.

Plinius etiam hujuſmodi conſuetudinem in Panegyr. ad Trojanum referens ait: *Sors, & urna judicem aſſignat.* Similiter in judiciis, & ſententiis proferendis ſortibus utebantur, ut conſtat *ex l. is cùm ambo 14. ff. de judiciis, l. 2. C. commun. de legat. l. Judæi 8. C. de Judæis, l. denunciaſſe, §. final. ff. ad leg. Jul. de adult. l. ſi quæ ſunt §. ff. famil. erciſc. l. quoties, C. de privileg. ſcholar. lib. 12. l. generaliter 24. §. quid ergo, ff. de fideicommiſſ. libert. l. 2. C. quando, & quibus quarta pars, l. 19. §. 2. ff. quæ in fraud. credit. Novel. 162. cap. 3. §. opinioni, Inſtit. de legat.* Petrus Gregor. *lib. 34. ſyntag. c. 5. & de elect. cap. 3.* Scipio Almir. *ad Tac. lib. 20. diſſert. 1.* Borel. *in ſumma deciſ. tit. 33. à num. 185.* Larrea *deciſ. 45. à num. 26.* Buleng *lib. 2. de divinat. cap. 1.* Vela *tom. 1. deciſion. deciſ. 4. n. 77.*

Et virgo Veſtalis apud ipſos ſorte eligebatur. Gellius *lib. 1. noct. cap.* 12. Lipſius *de Veſta & Veſtal. cap.* 6. latè illuſtrant Mancinus *d. cap.* 157. Avendanno *d. lib. 2. de metu, cap.* 5. Ergo & electiones eccleſiaſticæ ſorte ſimiliter fieri poſſunt, præcipuè cùm adeo proprium ſit clericos ſorte eligi, ut inde clerici dicti ſint, quaſi ſorte dati, *cap. cleros*, 21. *diſt.* Illuſtrant Alciatus *lib* 4. *parerg. cap* 14. Wadingus *in notis ad opera D. Franciſci cap.* 13. Hallier. *de ſacris elect. lib.* 1. *cap* 1. Ergo non rectè in præſenti decretur, electiones eccleſiaſticas per ſortem fieri non debere.

6\. *Sors quid?* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſortem in jure, & apud bonæ notæ auctores variè accipi. Aliquando pro fortuna, ſeu ſtatu alicujus, ut *in pſalmo* 36. ibi: *In manibus tuis ſortes meæ.* Et *in l. final. C. de ſpectac.* Frequenter pro prima, & capitali pecunia, quæ in ſocietatem, ſeu contractum conferitur, *l. acceptam, C. de uſuris, cap. conqueſtus, eod. tit.* Sic Terent. *in Adelph.* ait: *Hei mihi, etiam de ſorte nunc venio in dubium.* Ideſt de pretio, quo empta fuerat fidicina. Accipitur etiam pro fato. Virgilius *lib.* 3. *Æneid.*

Hic exitus illum ſorte tulit.

Et pro judicio. Idem Virgil. *lib.* 6. *Æneid.* ibi:

Nec verò hæ ſine ſorte datæ, ſine judice ſedes.

Accipitur quandoque pro progenie, ſeu genealogia, ut apud Ovidium *lib.* 6. *Faſtor.*

Si genus aſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni ſors ego prima fui.

Verumtamen ſpecialiori, & uſitatiori modo accipitur pro inquiſitione fortunæ, ſive divinæ providentiæ de aliquo contingenti, humanoque eventu, vel pro ſigno dato, per quod diſtinguantur res confuſæ ad invicem: qua in acceptione ſors definitur à D. Thoma *in epiſt ad Epheſios*: *Exquiſitio divina providentia de aliquo contingenti, & humano.* Et *opuſcul.* 25. *art* 8 & 22. *q.* 95. ait: *Sors eſt inquiſitio occulti excedentis humanam induſtriam, per aliquid à nobis factum de rebus humanis ad nos pertinentibus.* Facit D. Gregorius *in lib.* 1. *Regum, cap.* 14. ibi: *Qui ſortes mittunt, per viſibilium rerum conjecturas latentia ſæpe deprehendunt.* Quam definitionem, & alias explicant plura de his ſortibus adducentes Summiſtæ *verbo Sors*, Martin. Delrio *diſquiſit magic. lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 7. *ſect.* 3. Magiſter Torre *tom.* 2. *de relig. q.* 95. *art.* 8. Araujo *d. diſput.* 3. *de ſtatu civili, per tot.* Gibalin. *d. cap. art.* 8. Beyerlinch *tom.* 7. *in theatro, verbo Sors.*

7\. *Sortium diviſio.* Deinde ſciendum eſt, ſortes ex parte finis, ad quem ſortitio ordinatur, dividi in ſortem divinatoriam, conſultoriam, & diviſoriam. Divinatoria eſt, per quam intendimus futura prænoſcere, de qua, & ejus malitia egi ſuprà *in cap.* 1. & plura tradit Delrio *lib.* 4. *diſquiſit. magic. cap.* 2. *q.* 7. *ſect.* 3. Bulenger *in opuſc. lib.* 2. *de ſort. cap.* 1. Conſultoria eſt, qua conſulimus, quid agendum ſit, in qua ſors ſuccedit loco conſilii, & eam urgente neceſſitate, & cum debita reverentia, precibus ad Deum devotè fuſis licitam eſſe ſuprà probavi *in cap.* 1. & latè docuerunt Martinus Delrio *dict. lib.* 4. *diſquiſit, cap* 2. *q.* 7. Araujo *d. diſput.* 3. *ſ.* 5. *per totum.* Origenes *homil.* 3. *in Joſue.* Sors diviſoria eſt, per quam res quæ in confuſo eſt, dividitur: & hæc licita eſt concurrentibus quatuor circunſtantiis. Prima, ut eventus ſortis expectetur à Deo; non à dæmone, nec ab aſtris, fato, aut fortuna: ſecunda, ut ſors fiat ſimplici animo, & cum debita reverentia, ſine admixtione alicujus ſuperſtitionis, vel abuſu rerum ſacrarum, ſeu ſacræ Scripturæ. Tertia eſt, ut illi, qui ſortiuntur, æquali jure nitantur, aut æquali ſint digni pœna. Quarta eſt, quod præcipua intentio ſortientium non ſit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, ſed tantùm litium, diſcordiarum, ſive invidiarum ablatio, & per defectum cujuslibet conditionis, ex his certum eſt ſortitionem illicitam reddi ob injuſtitiæ periculum, ut latè proſequitur Suarez *libr. de ſuperſtit. cap.* 12. Sanchez *libr.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *num.* 50. Serarius *in c.* 7. *Joſue, quæſt.* 19. & 20. Sed diverſo malitiæ gradu, nam ſi eventus ſortis expectetur à dæmone, erit ſuperſtitioſa per expreſſum pactum cum dæmone; ſi verò ab aſtris, & fato, eſt ſuperſtitioſa per pactum implicitum. Similiter ſi à fortuna expectetur, accipiendo fortunam prout Gentiles cenſent eſſe quendam Deum, eſſet idololatrica ſortitio: intellectâ autem fortunâ juxta Philoſophos Chriſtianos pro collectione cauſarum ſecundarum occultarum, & per accidens convenientium cum ſubordinatione ad divinarum providentiam, aut nullum, aut tantùm peccatum veniale eſt. Deinde per defectum ſecundæ conditionis erit quoque peccaminoſa ſortitio, juxta qualitatem irreverentiæ; aut mortalis, ſi magna; aut venialis, ſi parva fuerit irreverentia. Per defectum etiam tertiæ conditionis redditur ſortitio imprudens, ſive irrationabilis, & injuſta, quia fit cum periculo communis boni, & læſione juſtitiæ, atque cum damno tertii, ut probat Cajetanus *in ſumma, verbo ſors.* Tandem per defectum quartæ conditionis redditur ſortitio peccaminoſa peccato vanitatis, quia caret debito fine. Etenim finis non debet eſſe inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, eo quod iſte modus eſt omninò incertus, utpote nulli Dei promiſſioni innitens; ſed lites, querelas, invidias, aut diſcordias auferre, juxta illud Salomonis proverbium: *Contradictiones comprimit ſors.* Manet ergo his ſervatis conditionibus, licitas eſſe ſortes diviſorias, & ita eas apud varias gentes receptas fuiſſe, ut de Græcis refert Homerus *illiade* 8. de Vandalis Crantzius *libr.* 1. *Vandalia, cap.* 17. de Germanis Cæſar *lib.* 1. *de bello Gallico*, de Venetianis Hadrianus Barlan. *de Ducibus Venet.* de Siculis, & aliis Scombornerius *d. lib.* 2. *cap* 2.

Quibus ita animadverſis, & in medium præjactis, apparet jam vera ratio præſentis deciſionis, & quare Honorius III. improbaverit electionem eccleſiaſticam factam à Capitulo Lucanenſi. Nam cum judicium ſortis ſit valdè periculoſum, unde illud judicium fortunæ dixit Cicero *libr.* 2. *de divinat.* quem, & alios refert Beyerlinch *in theatr. vitæ human. verbo Sors*, perquàm abſurdum eſt, & à diſciplina eccleſiaſtica alienum, ut in electionibus eccleſiaſticis, & de Prælatis Eccleſiæ præficiendis, ubi merita debent ponderari, & ſingulorum virtutes penſari, judicio fortunæ hoc totum committatur, quæ ſæpè indignos promovet, & dignos premit, ut eleganti carmine cecinit ille. 8. *Traditur decidendi ratio.*

O fortuna potens, quàm variabilis!
Evertiſque bonos, eligis improbos
Fortuna immeritos auget honoribus.

Breviùs Seneca *in Hercule Furente.*

Fortuna viris invida fortibus,
Quàm non æqua bonis præmium dividis!

Facit Tacitus *libr.* 3. *annal.* ubi inquit: *Nam*

Auguſtus

Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos. Dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præeſſent; nec id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Inde nullum judicium, nulla electio juſtitiæ adæquata in talo, ſive in ſorte ineſſe poteſt. Inde Plautus *in Caſina*, ait: *Nam ſi ſic nihil impetrare potero, ſaltem ſortiar.* Meritò ergo Honorius III. in electionibus eccleſiaſticis, in quibus ſedulò, & ſeriatim ponderari debent merita, & virtutes candidatorum, omne genus ſortitionis improbavit, ne fortunæ judicio negotium ita grave committatur. Unde infertur cum Sanchez *lib. 2. ſummæ cap. 38.* Gibalino *d. cap. 9. art. 8* præſentem Honorii prohibitionem non extendi ad lites eccleſiaſticas circa beneficia, aliaſque ſimiles cauſas, quæ poterunt dirimi ſorte, ſi alia commodior ratio non appareat, quia Honorius de ſolis electionibus loquitur, quæ non fiunt quando lis de illa ſorte dirimitur. Nec is, cui ille obvenit, capit beneficium vi ſortis, ſed prioris electionis, cujus dumtaxat impedimentum à colligitante poſitum tollitur per ſortitionem, & ejus antea dubium, & incertum firmatur ac declaratur, tum ceſſione adverſarii, tum judicis auctoritate. Dubitari ſolet, an hæc prohibitio locum habeat cùm duo æqualibus ſuffragiis ad præbendam, ſeu Prælaturam electi ſunt, nec facilè poteſt controverſia dirimi, niſi committatur ſorti, præcipuè cùm uterque conſentiat, nec periculum adſit eligendi indignum, cùm uterque dignus judicatus ſit; immò non fiat ſortitio ad electionem, ſed ad illius dumtaxat determinationem? Et licitè fieri poſſe cenſuit Gloſſa *in ſumma, verbo Sors 26. q. 2.* negant tamen pluribus relatis Caſtropalao *tract. 17. diſput. 1. punct. 6. num 6.* Sanchez *d. cap. 38. num. 74.* Gibal. *d. cap. 9. art. 8.* eâ ratione moti, quia cùm nondum exiſtat electio quandiu eligentium vota æqualia ſunt, ſi declaratio illius æqualis committatur ſorti, revera electio fiet per ſortem: immò dici nequit, utrumque hunc candidatum fuiſſe judicatum dignum à Capitulo, ſed quemque à media parte Capituli, quod non cenſetur, nec dicitur agere, niſi major pars agat. Quare rectiùs eo caſu poterit ſuperior cogere Capitulum, ut intra certum tempus conveniant de aliquo eligendo: quod ſi non fecerint, elapſo tempore eo ipſe eligat, ut conſuluit Gloſſa *in cap. ult. verſ. Nec teneantur, de reſcript. in 6.* licèt in aliquibus Eccleſiis conſuetudine introductum ſit, ut hoc caſu præbenda ſortiatur.

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, & deducta ex variis ſacræ paginæ locis, in quibus agitur de ſortibus divinis, quas etſi divinitus temperatas fuiſſe dubium non ſit, tamen monente D. Hieronymo *in cap. 1. Ionæ*, temerè non debent in exemplum trahi, cùm privilegia ſingulorum non poſſint legem facere communem. In aliis verò juris civilis fragmentis, & Authorum teſtimoniis proponitur alterum ſortis genus politicum, quando causâ litium declinandarum, hæreditates, ſpolia, & alia bona iis, ad quos pertinent, ſpontaneo conſenſu ſortium decreto ſe ſubmittentibus diſtribuuntur, vel cùm dubia res quævis ſorti decidenda committitur, vel cùm dignitates, officiaque ſæcularia ſortitioni offeruntur: quod apud varias gentes receptum fuit, & hodie in variis communitatibus obſervatur, dum inter æqualiter dignos ſorti officium committitur, cum talis ſors non contineat injuſtitiam, cùm inter æqualiter dignos fiat: at verò in præſenti agitur de electione ad dignitates eccleſiaſticas, in qua major diligentia adhiberi debet, immò, & ſervari forma præſcripta *in cap. quia propter, de elect.* in qua nulla electionis per ſortem faciendæ mentio fit; & ideo in dignitatibus eccleſiaſticis electio per ſortes prohibita eſt, non autem in officiis ſæcularibus. Nec obſtat, quod dicebamus, clericos à ſorte dictos eſſe: quia ſors illa pro hæreditate Domini accipitur, ad quam peculiariter clerici delecti ſunt, juxta eundem D. Iſidorum *in dicto cap. cleros.*

10 *Exponitur Concil. Barcinon. can. 3.*

Sed ſuprà traditis apertè opponitur textus in Concilio Barcinon, *can. 3.* in illis verbis: *Hoc etiam innovandum, cuſtodiendumve in omnibus ſanctè ſtatuit Synodus, ut ſecundum priſcorum canonum conſtituta, vel ſynodalium epiſtolas Præſulum præmonentes, nulli deinceps laicorum liceat ad eccleſiaſticos ordines, prætermiſſo canonum præfixo tempore, aut per ſacra regalia, aut per conſenſionem Cleri, vel plebis, vel per electionem, aſſenſionemque Pontificum, ad ſummum ſacerdotium aſpirare, ac provehi. Sed cùm per canonum conſcripta tempora eccleſiaſticos per ordinem ſpeciali operi deſudando, probata vita adminiculo comitante conſcenderit gradus, ad ſummum ſacerdotium, ſi dignitati vita reſponderit, auctore Domino provehatur. Ita tamen, ut duobus aut tribus, quos ante conſenſus Cleri, & plebis elegerit, Metropolitani judicio, ejuſque Coepiſcopis præſentatis, quem ſors præeunte Epiſcoporum jejunio, Chriſto Domino terminante monſtraverit, benedictio conſecrationis adcumulet. Aliter deinceps, quod abſit, præſumptum, & ordinatores, & ordinatos proprii honoris depoſitio ſubſequatur.* Ex quibus apertè deducitur, Epiſcopos per ſortem eligi poſſe: nec intereſt, quod duo, aut tres eligi jubentur, ut deinde ſortiatur inter eos, quis gradu, & dignitate Epiſcopi fungi debeat; quia tunc adhuc reverà electio ſorte celebratur. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt cum Sahabedra *in chronic. Gothic. cap. 15. num. 68.* tunc temporis, videlicet anno 599. in Hiſpania etiam electionis formam rationi congruam, & conſentaneam viſam fuiſſe, licèt nunquam legamus praxi receptam; immò contrarium obſervatum fuiſſe conſtat ex Concilio Tolet 4. paulò pòſt celebrato, & ita nunquam in Hiſpania electio Epiſcoporum per ſortem recepta fuit.

11. *Exponitur cap. non exemplo, 26. q. 2.*

Deinde adverſatur textus *in cap. non exemplo, 26. quæſt. 2.* ubi refertur electio D. Mathiæ Apoſtoli, quæ fuſiùs narratur *cap. 9 Actuum Apoſtol.* & concluditur, ſorte electum fuiſſe, illis verbis. *Cecidit ſors ſuper Mathiam.* Igitur ſi ſors à Chriſto Domino, & Apoſtolis approbata fuit, non rectè in præſenti Honorius improbat electionem per ſortem factam ad Epiſcopatum. Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt Interpretes. Dionyſius *de Eccleſiaſtica Hierarchia cap. 6.* quem ſequuntur Antoninus *part. 1. hiſt. cap. 2. tit. 6.* Turrianus *in annotationibus ad D. Clement. & in defenſione lib 8. cap. 5.* aſſerit, ſortem illam non fuiſſe conſuetam juxta ritum, & morem veteris legis, ſed alterius ordinis, & rationis, nimirum manifeſtationem divinæ voluntatis aliquo cæleſti ſigno viſibili, ſcilicet radii coruſcantis, vel ſimilis. Aliter Origenes *homil. 1. in Joſue*, Hieronymus *in cap. 1. Iona*, D. Auguſtinus *concione 2. in pſalmum 30.* exponunt locum illum: aſſeruerunt nimirum, hujuſmodi Apoſtolatus electionem fuiſſe ex Chriſti reve-

lation commiſſam ſortitioni conſuetæ, & ſimul aliquo ſigno cœleſti viſibili probatæ, ut ſic Chriſtus eos certificaret, ſe illis in ea electione adeſſe: & ſicut præſens Apoſtolos elegerat immediatè, ita & abſens Judæ ſucceſſorem eligeret. Idque videntur poſtulaſſe Apoſtoli cùm dixerunt: *Oſtende quem elegeris*; non ut caderet ſors ſuper unum è duobus, ſicut in cæteris ſortibus ſolet evenire; ſed ut ſuam manifeſtaret voluntatem aliquo ſpeciali modo, hoc eſt viſibili cœleſti ſigno: & ita ſortem illam fuiſſe conſultoriam docuit Theophilus *tom. 15. in heterocl. ſpirit. part. 1. punct. 4.* Tandem Vera *in cap. 1. Actuum*, Laurentius Iuſtinianus *in ſermone de S. Mathia*, Abulenſis *in cap. 7. Ioſue, q. 41.* aſſerunt illam ſortem fuiſſe communem, ex uſu & more veteris Teſtamenti acceptam ab Apoſtolis, quia licèt jam lex vetus mortua eſſet, non tamen erat mortifera; & ideo Apoſtolos licitè ea ſorte uti potuiſſe. Eos ſequuntur D. Franc. Fernandez à Corduba *in opuſc. de vita & miraculis S. Mathia*, Pantoja *in l. final. C. de aleator. num. 24.* Sed omnes has ſententias refellit Aravio *d. diſput. 3. de ſtatu civili, §. 5. num. 3.* Tandem alii docuerunt, D. Mathiam mediatè electum fuiſſe ab Apoſtolis; immediatè verò à Spiritu ſancto, qui primum eum vocavit, & poſtea vocatum declaravit congregatio Apoſtolorum; ſic enim Spiritus ſanctus dixit: *Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos.* Et tunc congregatio erupit: *Tu Domine oſtende quem elegeris ex his duobus; & cecidit ſors ſuper Mathiam, & adnumeratus eſt cum undecim*; ideſt ſuffragiis electus: & itaeo caſu duæ electiones adfuerunt, altera ſortis, ſeu voluntatis Dei; altera ſuffragiorum ipſorum Apoſtolorum. Non tamen adhibuêre Apoſtoli ſuffragia, ut rectè contra alios, præcipuè Ribadeneïra *in vita S. Mathia*, ſtatuit, & Leſſius *de juſtit. c. 53. num. 59.* Apoſtoli enim dederunt ſortes orantes Deum, ut ſortes dirigeret, & oſtenderet eo ſigno, quem ipſe præelegiſſet: ubi autem cecidit ſors ſuper Mathiam, ipſi quoque elegerunt, ut facilè ex Græca verſione patet. Itaque Deus elegit ſanctum Mathiam, & Apoſtoli eundem elegerunt, partim conſilio, & judicio proprio; partim ſortium auxilio, ut docuerunt Cellotius *de hierach. eccleſ. lib. 7. c. 1.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bellarm. *in apolog. contra Reg. Angl. cap. 13. fol. 202.*

TITULUS XXII.

De colluſione detegenda.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Univerſis Epiſc.* [a] *Corinth.*

DEſiderii noſtri eſt ad concordiam redigere diſcordes, & unitos eſſe in gratia eos, quos diviſos ab alterutra dilectione voluntatis fecit eſſe diverſitas. Scripta igitur fraternitatis veſtræ relegentes agnovimus, quod hi, qui contra [b] Hadrianum fratrem & Coëpiſcopum noſtrùm aliqua dixerant, modò cum eodem Epiſcopo in amicitiam conveniſſent, & magna nobis ad præſens facta eſt de eorum vanitate lætitia. Sed quoniam ea quæ dicta ſunt, indiſcuſſa remanere non patimur, Sedis noſtræ Diaconum ad ea inveſtiganda dirigimus: quia nunciati nos facinoris qualitas vehementer impellit; ut ea, quæ audivimus, diſſimulare nullatenus debeamus: præſertim cum accuſatores, & accuſatum inter ſe feciſſe gratiam indicaſtis, hoc nobis neceſſe eſt ſubtiliùs perſcrutari, ne fortaſſe eorum ſit comparata concordia: quæ ſi, quod abſit, non ex charitate, ſed ex præmio facta conſtiterit, majori hoc emendatione plectendum eſt. Nam nos, qui canonicè, revelante Deo, mala, ſi quidem vera ſunt, reſecare præcedentia feſtinamus, commiſſam poſtmodùm culpam ſine vindicta nulla ratione dimittimus.

NOTÆ.

I. [a] COrinth.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & poſt Concil. Lateran. *p. 28. cap. 2.* & in ipſo regeſtro epiſtolar. Divi Gregorii, *lib. 2. indict. 11. epiſt. 38.* ex quo literam textus tranſcribo. Corinthus urbs inter nobiliſſimas Græciæ numeratur, notiſſimaque eſt in Iſthmo Peloponneſi: à Corintho Maratonis, velut Corinthis perſuaſum eſt, nomen accepit, teſte Strabone *lib. 8.* Ab Horatio, & Prudentio Binaris appellata eſt, & ex eo quod ex arce, ejuſque acto duo ſpectentur maria, Corinthus vocatur hinc Ægeum, inde Ionicum. Priùs dicebatur, Ephyra. Plinius *lib. 4. naturalis hiſt. cap. 4.* *Medio hoc intervallo, quod Iſthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antè Ephyra dicta.* Cicero pro lege Manilia, orans, hanc urbem totius Græciæ lumen appellat: plura de Corintho notavit Aloix *in notis ad vitam S. Dionyſii Epiſcopi Corinthi, cap. 1.* Eam Metropolim eccleſiaſticam fuiſſe conſtat ex ſubſcriptionibus

nibus

nibus epiſtolæ Synodicæ Epiſcoporum Achaiæ ad Leonem Imperatorem, *p.3. Concil. Chalcedon.* ubi primo loco ejus Epiſcopus ita ſubſcribit: *Petrus Epiſcopus Metropolis Corinthi.* Immò & temporibus Divi Gregorii Primatem fuiſſe, conſtat *ex lib.4. epiſtolar. ipſius, epiſt. 55.* ubi præcipit Epiſcopis Helladis obedire Joanni Epiſcopo Corinthiorum, his verbis: *Pallium Joanni fratri noſtro Corinthiorum Epiſcopo nos tranſmiſiſſe cognoſcite, cui vos magnoperè convenit obedire, præſertim cùm ſibi hoc & antiqua conſuetudinis ordo defendat, & bona ejus, quibus ipſi teſtimonium perhibetis, invitent.* Habebat ea provincia olim viginti ſex Epiſcopatus, quos refert Carolus à ſancto Paulo *in Geograph ſacra lib. 8.*

b *Hadrianum.*] Hadrianus hic fuit Thebanæ civitatis Epiſcopus, cujus meminit ipſe D. Gregorius *eod. lib. 2. epiſt. 6. & 7.* Ex quibus tranſcripti ſunt textus *in cap. frater 52 16. quæſt. 1. cap. 2. de re judic.* 2.

CAPUT II.

[a] Idem.

CRimina ſemel audita indiſcuſſa Gregorius nullo modo præteribat, etſi accuſatus cum accuſatore rediiſſet in gratiam.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & Gloſſa in præſenti exiſtimat, eſſe textum hunc Gregorii II. aut III. ſed perperam, cum verba in præſenti relata ſint Joannis Diaconi, qui ſcripſit vitam Sancti Gregorii anno Domini 873. in quatuor libris, in quibus res geſtas ab ipſo Gregorio accuratiſſimè proſequutus eſt: & *lib. 4. cap. 32.* ut præſentem epiſtolam referret, caput illud inchoavit à verbis in præſenti relatis.

CAPUT III.

Alexand. III. [a] *Norrvvicen. Epiſcopo.*

AUdivimus in Epiſcopatu tuo, & in aliis Epiſcopatibus Angliæ uſque adeo clericorum b malitiam excreviſſe, ut interdum inter ſe colluſione facta ſuper beneficiis, quæ poſſident, ſe ſuſtineant ab aliis c moleſtari, & poſtea ut d quæſtioni cedatur, & iidem clerici beneficia quietè e poſſideant, quaſi nomine f tranſactionis ſolvunt aliis de ipſis beneficiis annuam g penſionem, ut poſt mortem eorum in beneficiis aliis, ſuper quibus eſt inter eoſdem clericos colluſio facta, jus ſibi h valeant vindicare. Vnde quid tibi exinde faciendum ſit, nos conſulere voluiſti: ideo f. t. p. A. ſ. p. m. quat. ſi quos clericorum tuæ i juriſdictionis per colluſionem hujuſmodi fraudem k legitimè tibi conſtiterit commiſiſſe, eos beneficiis, ſuper quibus colluſum fuerit, non differas ap. rem. perpetuò l ſpoliare, quia ſatis eſſet indignum, & abſonum, ſi fraus, & dolus, quem in præjudicium tui juris, & aliorum nituntur committere, in eorum non redundaret incommodum, & jacturam.

NOTÆ.

a NOrvvicenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & poſt Concil. Lateran. *p. 28. cap. 12 ſub tit. de pactis licitis & illicitis.* De Norvicenſi Angliæ diœceſi egi *in cap. 9. de reſcript.*

1. b *Malitia.*] Malitia, ut inquit Tullius *lib. 3. de natura Deorum*, eſt verſutia, & fallens nocendi ratio, quæ quidem oritur ex dolo, & calliditate, *l. 1. ff. de dolo, l. ſi quis alius 11. ff. quod metus cauſa l. ubi cogitur 8. ff. de edendo, l. ſervus 67. ff. de legat. 1. cap. ne circa 4. de elect. in 6.* Unde cùm clerici Anglicani variis fraudibus, & artibus doloſis intenderent beneficia eccleſiaſtica hæreditaria reddere, ut notavi *in tit. de filiis Presbyter.* tandem eò pervenit ipſorum malitia, ut per colluſionem aliud ſucceſſionis genus circa ea inducerent. In colluſione datur ſumma malitia, quia adeſt dolus, ut Pontifex in præſenti ait. Facit lex *32. tit. 26. lib. 6. recopil.* ibi: *Fraude, ò colluſion* Adeſt enim fraus occulta animo circumveniendi, *l. qui per colluſionem 57. ff. de actionib. empti, l. ubi 8. §. ſed cùm lis, ff. de tranſact.* Namque colludentes aliquo prætextu pravitatem ſuam ſatagunt palliare, ut inquit Pontifex *in cap. unic. in fine, ut eccleſiaſtica beneficia:* & qui colludit, malignè facit, *l. 4 in fine, C. de ſervis fugitivis.*

2. c *Moleſtari.*] Fingendo ſcilicet, & ſupponendo lites ſuper beneficiis, ubi non ſunt; namque moleſtari, lites reſpicit, *l. Aurelio 20. ff. de liberat. legat.* inde moleſtus adverſarius dicitur, qui litem intendit, *l. 4. §. 1 ff. de alienatione judicij:* ſolent enim aliqui ſpe colluſionis lites fingere, *l. cùm tu 8. §. ſi cùm lis ff. de tranſact.* Ex his etiam verbis deducitur colluſionem in præſenti caſu factam fuiſſe in judicio, licèt aliàs etiam extra judicium committi ſoleat, ut *in l. 7. § . Procurator, ff. pro emptore, l. Iulianus 13. §. ſi quis colludente, l. qui per colluſionem 44. ff. de actionib. empti. l. ſed addes 19. ff. locati, cap præterea 8. cap. clerici 11. de cenſibus*, ubi notavit Hoſtienſis,

d *Quæſtioni*

3. d *Quæſtioni.*] Quæ erat, ut ait Anania *hic, num.*1. de jure tituli, ſeu beneficii proprietate: idemque affirmat dicendum eſſe, ſi lis eſſet ſuper jure præſentandi, vel eligendi. Quæſtio enim controverſiam, ſive litem ſignificat, *l.* 1. §. 1. *C. ne de ſtatu defunctor. l. Seia* 73. *ff. de evict. l.* 1. *&* 2. *C. de ordine judic.* Verbum autem *cedatur*, ſignificat tranſlationem, ſive diminutionem, *l. ut tantùm* 14 § *ult. ff. de ſervo corrupto.* Igitur horum verborum ſenſus eſt, quod petentes beneficium poſtea liti cedunt, ſeu renunciant per colluſionem ſub pacto annuæ penſionis, ut *in l. ſi de communi* 19 *ff. ſi ſervitus vindicetur*, ibi: *Sed ſi per colluſionem ceſſit litem adverſario.* Ita Panormitanus textum hunc accepit in caſus poſitione. Hoſtienſis verò loco verbi *cedatur*, legit *cedant*; & ita accipit verba hæc, non ut petentes, ſed ut poſſidentes cedant; hoc eſt ut recognoſcant, quod petentes habent jus in ipſis beneficiis; & tamen pro bono pacis conventionem faciunt, quod ipſi poſſidentes teneant beneficia in vita ſua, & in ſignum juris, quod actor habebat, ſolvant ei annuam penſionem. Sequitur ipſum Antonius *num.*6. Illud certum eſt, quod ex hac cauſa ceſſionis pro bono pacis, & concordiæ, ceſſante colluſione ritè penſio imponitur, *cap. cùm veniſſet* 9. *de reſtit. ſpol*, probavi *in cap. niſi eſſent, de prabendis.*

4. e *Poſſideant.*] Ant. Auguſtin. & ex eo Gloſſa marginalis in præſenti affirmant, in vulgatis libris hæc verba ita haberi, *idem clerici, qui beneficia quietè poſſident.* Sed retinenda eſt præſens littera omnibus MSS. conſona.

5. f *Quaſi tranſactionis*] Dictio quaſi, improprietatem denotat, & fictionem, *l. ſed ſi damnum* 9 § *proterea, l. quoties* 47. §. *ult. ff de peculio*, Barboſa *de dictionibus, verbo Quaſi.* Unde cognoſcitur, in præſenti caſu verè, & propriè tranſactionem non interceſſiſſe, ſed per fictionem, videlicet per colluſionem. Non tamen inde inferas à contrario ſenſu, penſionem ritè conſtitui poſſe cum vera tranſactione, quia id tantùm verum eſt, cùm judicis auctoritate, ob bonum pacis, ut à lite diſcedatur, penſio conſtituitur, juxta tradita *in cap niſi eſſent, de prabend.*

6. g *Annuam penſionem.*] Annuæ penſionis etiam mentio fit *in cap. ad audientiam* 31. *de reſcript. cap. cùm veniſſet* 9. *de reſtit. ſpol. cap. præterea* 8. *de cenſibus, cap. exſtirpanda* 30. §. *ult. in fine, de præb.* Penſio autem dicitur à verbo *Pendo*, ſcilicet quia pendet à beneficio formaliter, à quo extrahitur, ſicut uſusfructus à proprietate, *cap final. de pignorib. cap. penſionis* 16. *q.* 1. *cap. quicunque* 12. *q.* 2. Gigas *de penſionibus q.*1. *num.*8 Qua ratione etiam merces rei conductæ penſio appellatur, *l. diverſio* 8. §. *non ſolum, ff. ſolut. matrim. l. Paula* 27. § *Julianus, ff de legat.* 3. Et generaliter quidquid per certa tempora penditur, penſio dicitur, *l.* 3. § *ſi legatum. ff. de annuis legat.* Lotherius *de re beneficiar lib* 1. *q.* 35. *num.* 12 annua verò dicitur, quia ſingulis annis pendi debet. Quâ de cauſa etiam annuum in genere neutro appellari poſſe, exiſtimat Duarenus *lib.* 6. *de ſacris Eccleſ. cap.* 4. exemplo veterum, quos ita crebrò loquutos fuiſſe conſtat *ex l. Seio* 10. §. *uxori, l. ſi cui* 14 *l. Titia* 19 §. *qui merces, ff. de annuis legat. l. ex anno* 15. *l. ſi ſtipulata* 33. *ff. de donat. inter, l. quidam* 21. *ff. de pact. dotal. l.* 6. §. *penul. ff. de pecul. legat.* plura de his penſionibus, & earum origine agunt ultra Garciam, Ioannem Dartis, Andream, Valenſem, Lotherium, & alios de beneficiis agentes: proſequuntur Duarenus *de ſacris Eccleſiæ miniſt. lib.* 6. *cap.* 4. Æneas Rubertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 7.

h *Valeant vindicare.*] Hoc enim intendebant clerici illi per colluſionem, ſcilicet ut poſt mortem poſſeſſorum in beneficia illis ſuper quibus erat facta colluſio, petitores litem inferentes jus ſibi valerent vindicare, non quidem ſucceſſionis modo, quæ in beneficiis reprobata eſt, *cap.* 1. *de prabend.* ſed vindicando ſimilia beneficia tanquam propria, priſtino jure ſua eſſe aſſerentes; hoc enim prædicta verba ſignificant, *l. non ideo* 66. *ff. de R. V. l. Quintus Mucius.* § *qui legatum, ff. de auro & argent. l. certum* 6. §. *ſed ſi fundum, ff. de confeſſ.* immò in præſenti caſu ſi colluſio non intercederet, non ſolùm beneficiorum proprietatem vindicare, verùm & eorum poſſeſſionem apprehendere poterant, *cap. cùm veniſſet* 9. *de reſtit. ſpol.* colluſione verò intercedente, non ita, quia tunc per fraudem & dolum via præcludebatur Epiſcopo, & aliis, ad quos eorum beneficiorum collatio, ſeu præſentatio pertinebat, quominus poſſent ea conferre, ut conſiderat Alexander *in præſenti*, illis verbis: *Et fraus, & dolus, quem in præjudicium tui juris, & aliorum nituntur committere.* Notarunt Gloſſa *in præſenti, verbo Spoliare.* Anania *num.* 1. Hoſtienſis *num.* 2. Gigas *de penſionibus, q.* 41. *num.* 1. Aliquando inter alios fit colluſio, ob quam Eccleſias, quas poſſident, non legitimè faciunt cenſuales, ut poſt mortem ipſorum, eorum filii, vel nepotes præſententur. Quæ colluſio eodem modo improbatur *in cap. cùm clerici, de cenſibus*, ac ea de qua in præſenti agitur. 7.

i *Tuæ juriſdictionis.*] Eodem modo loquitur Pontifex *in cap. clerici* 6. *de pact.* & ea verba adjecit Pontifex, ne Epiſcopus Nurvicenſis crederet, quod cùm in conſultatione dixiſſet, alios clericos Angliæ prædicta colluſione uſos fuiſſe, in eos poſſet animadvertere virtute hujus reſcripti; ſiquidem in eo tantùm juriſdictio ordinaria excitatur contra hujuſmodi clericos. 8.

k *Fraudem legitimè tibi conſtiterit.*] Delictum enim colluſionis non præſumitur, *l. merito* 51. *ff. pro ſocio*; & ideo qui aſſerit colluſionem interveniſſe, hoc probare debet, ut ex aliis affirmat Menochius *lib.* 5. *de præſumpt. caſu* 26. *num.* 3. Ejus autem probatio valde difficilis eſt, eo quod clam omninò, & occultè committi ſoleat, *cap. quanto* 7. *de divortiis.* Qua de cauſa aliquando manet impunita, *cap. ſuper eo* 5. *de eo qui cognovit conſanguin.* Unde ſi ſuſpicentur colluſionem adeſſe illi quorum intereſt, ut liti aſſiſtant jus permittit, *l. ſi ſuſpecto* 29. *ff. de inoffic. teſtam. l. ſi præluſorio* 14 *ff. de appellat. cap.* 1. *in fine, de procurat. lib.* 6. *Clement.* 4. *verſ. Sanè, de elect.* Etiam hac de cauſa colluſio probari poteſt ex ſuſpicionibus, conjecturis, & præſumptionibus, argumento legis *qui autem* 6. §. *nunc ſimiliter, ff ſi quis omiſſa cauſa teſtam. cap. ſuſcitata* 6. *de in integrum reſtit. cap.* 1 *de renunc. lib.* 6. probant Anania *in præſenti, num.* 2 Barboſa *num.* 4. Aliquando ex qualitate perſonæ, *l.* 3. §. *hoc interdictum, ff. de liber. hom. exhib.* veluti ſi ſit affinis, aut conſanguinea. Menochius *ubi proximè, num.* 21. Aliquando ex ejus ſtatu, veluti ſi in gravi infirmitate conſtitutus tranſactionem faciat, argumento *in cap.* 2. *de renunc. lib.* 6. *l. filio meo* 59. *ff. ſolut. matrim.* Anania *hic num.* 2. Item ſi negligenter ſe geſſit in lite omittens probationem, appellationem, ſeu de jure 9.

ſuo

Digitized by Google

ſuo docere, *l.ſi ſervus* 50.§.1.& §.*ſi quis ante, ff. de legat.1.* Proſequuntur alias colluſionis præſumptiones Anania *in præſenti rubric. num.*4. Menochius
10. *d.præſumpt.* 26.Barboſa *hîc,num* 4.

1 *Spoliare*) Conſonant textus *in cap. cum clerici* 6. *de pact. cap. cùm clerici* 11. *de cenſibus*, ideſt perpetuò privare, *cap. ad falſariorum*, *de crimine falſi*, *cap. tua* 11. *de jurejur.* Nec contrarium probat textus *in cap. præterea*, *de cenſibus*, ſi modò verbum *illuſeriè*, in eo accipias pro deceptione, non pro colluſione. Hujus pœnæ duplex ratio aſſignari valet: alia generalis, quam reddunt Gloſſa 1. *hîc*, & Hoſtienſis *num.*1. ne colludium maneat impunitum, *cap. ſi quem* 1. *q.* 3. quâ ratione colludentes aliis pœnis afficiuntur, & detegentes colluſionem præmium conſequuntur, ut *in l.*1. *& per totum ff. hoc tit. l.* 8. §. 1, *ff. de injus vocando l.* 49. *ff. de act. empti*, *l. ſed addeſt* 19. *ff. locati*, *l.* 8. §. 1. *ff. mandati*, *l.* 37. *tit.* 18. *lib.* 6. *recopil.* Alia ratio ſpecialis aſſignatur ab Alexandro in finalibus verbis, in quibus illud notandum eſt, quod cùm clerici ſuccedere deberent, ex colluſione præjudicium fiebat Epiſcopo, ad quem ipſius beneficii collatio ſpectabat; & etiam patrono, ad quem præſentatio pertinebat. Unde tranſactio in eorum præjudicium ſuſtineri nequibat.

CAPUT IV.

Gregor. IX. [a] *Barenſi Archiepiſcopo, & fratri Ioſeph. monacho Floren.*

IN tantùm clamor, qui aſcendit contra [b] Acherontinum Archiepiſcopum, invaleſcit, quod diſſimulare ipſum ulteriùs ſine ſcandalo non volumus, nec ſine periculo tolerare. *Et infrà:* Licèt autem Sedes Ap. frequentibus clamoribus excitata, inquiſitionem quorundam exceſſuum ſuorum duxerit committendam; propter [c] tergiverſationes tamen ipſius (ut dicitur) eodem cum inquiſitoribus, & examinatoribus colludente, necnon corruptis teſtibus, & inquiſitoribus, ac examinatoribus ſupradictis, non ſolùm prædicti exceſſus remanſerunt hactenus incorrepti, verùm etiam pejora prioribus committere non expavit. *Et infrà:* Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſi de hujuſmodi colluſione, ac corruptione conſtiterit, ex integro ſuper præmiſſis & aliis, alioquin ſuper novis dumtaxat inquiratis, quæ videritis inquirenda.

NOTÆ.

[a] B*Arenſi.)* Cùm Regeſtro epiſtolarum Gregorii IX. careamus, integram hanc epiſtolam dare non poſſumus. De Barenſi diœceſi jam nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de temp. ordin.* & de Monaſterio Florenſi egi *in cap.* 2 *de ſumma Trinit.*

b *Acherontinum.)* De Acherontina diœceſi nonnulla notavi *in cap.* 1.

c *Tergiverſationes.)* De tergiverſatoribus, & eorum pœnis egi *in cap. licèt, de accuſat.*

COMMENTARIUM.

I. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc textu, & *ex cap.* 1. & 2. *hoc tit.* ſequens deducitur aſſertio: *Abſolutio de criminibus illatis per colluſionem facta, etiam præcedente partium tranſactione, non impedit judicem punire, & inquirere idem delictum.* Probant eam textus *in l.*1. *C. de advocat. diverſ. judic. l.* 7. *C. quando provocare*, *l.* 1. §. *prævaricatorem*, *ff. ad Turpil. l.* 4. *l. Imperatores* 24. *l. ejus qui* 29. *ff. de jure fiſci*, *l.* 3. §. *ſi tamen*, *ff. de libero homin. exhib. l. eum qui* 30. §. *in popularibus*, *de jurejur. l.* 3. *l.* 4. §. *ult. l. adulter.* 19. §. *final. l. quicunque* 31. *l. quæſitum* 40. *final. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. minor.* 18. §. 1. *ff. de minor. l.* 7. § *ſi dolo*, *ff. de dolo l. ita demum* 31. *ff. de recept. arbitr. l.* 11. *C. de accuſat. l.* 3. *ff. de prævaricat. l.* 4. §. *iiſdem*, *de accuſat. l. denunciaſſe* 17. §. *quæritur*, *ff. ad leg. Iul. de adult. l.* 1. *C. ſi adverſus fiſcum*, *lib.* 10. *l. ſervo* 65. §. *cùm Prætor. ff. ad Trebel. l. ſi Prætor.* 65. *verſ. Marcellus*, *ff. de judiciis*, *l.* 1. *ff. de bonis eorum*. *cap. licèt*, *verſ. Cùm igitur*, *de ſimon.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Gamma *deciſ.* 53. Duarenus *ad tit ff. de prævaricator.* Martinus Delrio *in l. tranſigere*, *num.* 58. *C. de tranſact.* Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 10. *num.* 5. Morla *in emper. tit. de tranſact. in prælud. num.* 47. Maſtrillus *de Magiſtrat. lib.* 6. *cap.* 9. Anguianus *lib.* 2. *de legibus*, *cap.* 7. *nu.* 10. Carpzovius *qq. crimin. q.* 48. Ant. Matthæus *de crimin. ad l. tranſigere*, *C. de tranſact. num.* 7.

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed Hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione. Judicis ſententia abſolutoria adeo tollit crimen, ut ſemper obſtet quominùs alius eundem reum repetere poſſit, *l. ingenuum* 25. *ff. de ſtatu hominum*, *l. ſi cui* 7. §. *iiſdem*, *ff. de accuſat. latè probavi in cap. de his, de accuſat.* Igitur etſi per colluſionem ſententia lata ſit, amplius de eo crimine agi non poteſt. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ignoſcendum eſt ei, qui qualiterqualiter ſanguinem ſuum redemptum voluit, *l.* 1. *ff. de bonis eor. qui ante ſent.* Igitur compoſitione facta cum accuſatore, accuſatus, qui hoc modo ſanguinem ſuum redemit, accuſari, vel inquiri de eodem delicto non poteſt. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam abolitione ſopitur crimen *l.* 1. *C. de generali abolit.* Igitur multò magis compoſitione facta cum accuſatore crimen extinguitur. Tandem augetur eadem difficultas ex eo, nam tranſactio non minorem auctoritatem habet, quàm res judicata, *l. non minorem* 20. *C. de tranſact. l.* 2. *ff. de jurejur.* ſed per ſententiam abſolutoriam omnino tollitur crimen, ut proximè probavi: igitur & tranſactione omninò tollitur.

3. *Colluſio quid?* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, verbo colluſionis frequenter uti utrinque juris conditores, ut conſtat ex juris locis ſupra adductis, in quibus aliquando appellatur colluſium, ut *in l. ſi procuratorem* 8. §. 1. *ff. mandati*: aliquando colludium, *cap. ſi quem pœnituerit*, 2. *qu.* 3. Majoranus *in novel. de Epiſc. judic.* Marcellinus *lib.* 18. *tit.*

tit. 30. Symmachus lib. 1. epiſt. 86 & lib. 3. epiſt. 52. & lib. 4. epiſt. 20. & 50. & lib. 10. epiſt. 36. in edicto Theoderici, cap. 114. notavit Savarus ad Sidonium lib. 1. epiſt. 2. verbo Colludium. Et colluſio ita communiter definitur, ut ſit, *inter actorem, & reum fraudulenta, & latens conventio*. Sylveſter verbo Colluſio, Gigas, de penſionibus q. 42. num. 3. vel ut inquiunt Cujacius, & Gothofredus ad tit. ff. de colluſ. detegend. colluſio eſt ſub ſpecie litis luſus, metaphorâ ſumptâ à rebus ludicris, ut cùm quidam non jure, armiſque conteodunt, ſed leviter, & ludicrè. Virgilius ad res inanes, & frivolas vocem banc tranſtulit lib. 1. Georgic.

Aut ſummâ, nantes in qua colludere plumas.

Unde teſte Hothomano de verbis juris, colludere dicuntur, qui quod ex animo facere videntur, id diſſimulatè, & fictè agunt inter ſe, aliorum ſenſibus illudentes. Unde colluſio dicitur fictio in l. 1. §. accuſantur, ff. ad Syllan. & colludentes luſoriè agere in l. ſi ſervus 50. §. 1. ff. de legat. 1. ſeu proluſorio judicio, l. ſi proluſorio 19. ff. de appellat. ubi notavit Gothofredus, Alciatus lib. 4. parerg. cap 24. Inde eſt, quod colluſio etiam vocatur illuſio, cap. præterea 8. de cenſibus, Clement. 1. de renunc. quamvis in Concilio Lateran. ex quo tranſcriptus eſt textus in d. cap. præterea, loco verbi Luſione, legatur colluſione, quod magis placet Antonio Auguſtino. Sed nihilominus verbum illuſione, extat in prima collectione, & illud agnoſcunt Innocentius & Hoſtienſis ibi, num. 1. Ex eadem ratione prævaricatores, qui tranſlatitiè munere accuſandi defunguntur, proprias probationes diſſimulando, & falſas rei excuſationes admittendo, dicuntur colludere in l. 1. §. prævaricatorum. ff. ad Turpil. l. 7. §. penult. ff. de dolo, l. 3. ff. ad leg. Iul. de adult.

4. *Per colluſionem geſta infirmantur.*

Deinde ſciendum eſt, per colluſionem geſta reſcindi, & infirmari, veluti ſententia, quâ quis cum eſſet ſervus, vel libertus, per colluſionem cum domino, vel patrono factam, fuit ingenuus pronunciatus, ut conſtat ex l. 1. & per totum. ff. hoc tit. ad quam ſpeciem ſpectant textus in l. 1. & 2. ff. de jure aureor. annul. l. qui de libertate 29. §. ult ff. de liberali cauſa, l. 2. §. final. ff. ſi libertus ingenuus, l. Divi 27. ff. de liber. cauſ. quo caſu perinde inefficax eſt ſententia, ac ſi nulla res judicata interveniſſet, l. cum non juſto 3. ff. hoc tit. l. Præſes 5. C. de pigner. Covar. practicar. cap. 23. num. 5. Tiraquel. de nobilit. cap. 37. num. 4. Faber lib 19. conject. cap. 4. Item & caſu, quo hæres ab eo, qui de inofficioſo agebat per colluſionem in fraudem legatariorium, vel libertatum, victus fuit, quia tunc licet legatariis, & illis quibus libertas relicta eſt, cauſam agere apud judicem, qui de teſtamento cognoſcit, vel ex reſcripto Divi Pii appellare, ut ſententia reſcindatur. l. à ſententia 5. ſi hæres, l. ſi proluſorio 14. ff. de appellat. l. ſi ſuſpecta 27. ff. de inoffic. teſtam. l. ſi ſervus 50. § ſi quis ante ff. de legat, 1. l. ſi hæres 19. C. de teſtamentar. manumiſſ. Et generaliter ſententia per colluſionem prolata non præjudicat, l. Arianus 27. C. de liber. cauſa, l. Præſes 5. C. de pignor. ubi Cujacius exponit legem penultimam, ff. de re judic. l. 4. §. item ſi emptor, ff. de appellat. l. 3. ff. de pignor. l. quamvis 19. C. ad leg Iul. de adulter, l. ſi pariter 9. ff. de liber. cauſa l. ſi creditores. ff. de privileg. credit. l. Paulus 29. ff. de procurat. l. ſi cum uno 22. ff. de except. rei judic. l. 12. C. de teſtament. manumiſſ injuncta l. 2. Cod. ſi quis omiſſâ cauſâ, l. 7. §. procurator, ff. pro emptore l. 1. §. 34. ff. ad Syllan. Illuſtrant Cujacius libr. 2. obſerv. cap. 7. & lib. 16. cap 32. & lib. 20 qq. Papin. in l. 3. ff. de pignor. Valentia tom. 2. illuſtr. tract. de re judic. Item quando adeſt colluſio, in contractu emptionis, reſcinditur venditio per in integrum reſtitutionem, l. ſi res 44. ff. de minor. l. ultim. Cod. ſi adverſus fiſcum: vel propter dolum, & fraudem datur actio, l. Iulianus 12. §. ſi quis colludente, l. qui per colluſionem 49 ff. de actione empti, l. ſed addes 19. ff. locati, l. ſi procuratorem 8. §. 1. ff. mandati, l. & eleganter, §. dolo, ff. de dolo, l. qui fundum 7. §. procurator, ff. pro emptore, l. final. ff. ſi vendit. pignor. agatur, l. 3. Cod. de jure fiſci l. 7 Cod. de diſtract. pignor. l. 27. Cod. de evict. l. ſi quis 34. ff. de procurat. docent Cujac. in l. 7. §. ſi dolo. ff. de dolo. Faber libr. 12. conject. cap. 10. Donellus in l. 2. Cod. ſi propter public. penſit. Similiter juſiurandum delatum per colluſionem non obſtat, l. eum qui 30. §. in popularibus, ff. de jurejur.

5. *Traditur decidendi ratio.*

His ſuppoſitis apparet jam ratio præſentis aſſertionis; nam cùm ſententia per colluſionem prolata nulla ſit, qui mediante colluſione obtinuit ſententiam abſolutoriam à crimine, quod verè perpetraverat, denuò accuſari poteſt, & ſuper eodem delicto inquiri, quoniam talis abſolutio fuit fraudulenter obtenta, cap. ſi quem pœnituerit 2. quæſt. 3. ne ex malitia ſua commodum reportet, contra legem 1. ff. de dolo, Accedit, quod delicta undecunque claruerint, ſunt punienda, cap. ecce 24 quæſt. 3. quia intereſt Reipublicæ delicta nocentium non manere impunita. l. 5 ff. de pact. dot. l. juris 7. §. ſi paciſcar, ff. de pact. l ita vulneratus 51. §. æſtimatio, ff. ad leg. Aquil. l. 9. §. quod illicitè. ff. de public. judic. Manerent autem impunita, ſi colluſione factâ inter accuſatorem, & accuſatum non liceret judici ſuper eiſdem criminibus inquirere. Deinde nam licèt jure civili ſuper delictis capitalibus liceret tranſigere, l. tranſigere, Cod. de tranſact. tamen cùm jure canonico delicta capitalia non ſint, cùm Eccleſia pœnam ſanguinis non irroget, ut probavi in cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi, cap. 1. de calumn. tranſigi de delictis non poteſt, ut probat Padilla in dict. l. tranſigere, num. 36. Didacus Perez in l. 2. tit 15 libr. 8. ordin. Valeron. de tranſact. lib 3. cap. 5. num. 32. Igitur non obſtante compoſitione, ſeu tranſactione facta inter accuſatorem, & accuſatum, iterum judex inquirere poteſt ſuper eodem delicto. Deinde, nam licèt jure communi attento, conventione facta inter accuſatorem, & accuſatum non poſſit judex pro vindicta publica pœnam ordinariam infligere, l. 22. tit 1. partit. 7. poteſt tamen extraordinariam imponere, ut probat Valeron dict. quæſt. 5. num. 11. Unde rectè in præſenti docetur, colluſione facta inter accuſatorem, & accuſatum, etiam præcedente tranſactione poſſe judicem ſuper eodem delicto inquirere. Huic rationi adjungenda ſunt alia, quæ adduxi in cap. de his. de accuſat. ubi de hac abſolutione per colluſionem facta expoſui difficilia loca Suetonii, & Hermogenis.

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, deducta ex l. 7. §. iiſdem, ff. de accuſat. Nam principium illud procedit quando ſententia ritè, & legitimè prolata eſt; non verò per colluſionem, ſimulatâ compoſitione inter accuſatorem, & accuſatum. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ex leg. 1. ff. de bon. eorum,

quia

Digitized by Google

quis verum eſt, ignoſcendum eſſe ei, qui ſanguinem ſuum redemptum voluit. Sed hoc procedit ne ex Senatuſconſulto pro convicto habeatur, non verò ut à pœna omnino immunis ſit, *l. ult. ff. de prævaric.* Nec obſtat augmentum deductum ex exæquatione ſententiæ, & tranſactionis, quia licet verum ſit in pluribus exæquari tranſactionem rei judicatæ, quia neutra temerè reſcindi poteſt; etiam certum eſt, non in omnibus comparari cùm de criminibus capitalibus judicari poſſit, tranſigi verò non poſſit. Unde quid mirum, quod ſententia judicis tollat crimen, non autem tranſactio, ut docuit Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. 48 Digeſtor. tit. 19 cap. 7. num. 7.* Nec obſtat, quod de abolitione dicebamus, quia verum eſt abolitione crimen ſopiri, ut probavi *in dict. cap. de his, de accuſat.* non autem perimi. Unde ſimiliter licèt tranſactione ſopitum ſit crimen quoad tranſigentem, tamen quoad alios non perimitur, unde formari poteſt inquiſitio à judice ex officio.

7. *Exponitur l. adulter, §. final. de adulter,* Sed ſuprà traditæ aſſertioni apertè opponitur textus *in l. adulter 19 § final. ff. ad leg. Iul. de adult.* in illis verbis: *Proinde ſi per colluſionem cum adultero conſtitueris, fueritque abſolutus, dedit mulieri nupta adverſus omnes ſecuritatem.* Ex quibus expreſsè deducitur, poſt ſententiam abſolutoriam per colluſionem prolatam, non licere ſuper eodem crimine amplius agere. Igitur non rectè in præſenti docetur, poſt ſententiam abſolutoriam per colluſionem prolatam licere judici ſuper eodem delicto inquirere. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, textum illum ſpecialiter procedere in adulterio, in quo cùm propriè, & peculiariter accuſatio competat marito, ideo ſi adulter accuſatus per colluſionem abſolutus ſit, non poteſt adultera, dum nupta eſt, accuſari: quod facilius procedit hodie attento jure noſtro Regio, cùm adeo proprium ſit marito hoc crimen vindicare, ut nulli alij competat jus accuſandi, nec judici ex officio procedenti, *l. 3. tit. 7. lib. 4. fori*, Avendanno *reſponſ. 24. n. 6.* P. Barboſa *in l. 2. ff. ſolut. matrim. num. 113.* Gomez *in l. 80. Tauri, num. 49.* Capycius Latro *deciſ. 121. num. 17.* niſi adulterium adeò notorium ſit, ut magnum ſcandalum in populo generetur, quia tunc judex contra adulterum procedere valet ſuppreſſis nominibus adulteræ, & ejus mariti, ne fœdetur connubium, ut praxi receptum ſe vidiſſe teſtatur Valeron *dict. q. 5. n. 20.*

TITULUS XXIII.

De delictis puerorum.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius.

PUeris grandiuſculis [b] peccatum nolunt attribuere quidam, niſi ab annis XIV. cùm [c] pubeſcere cœperint; quod meritò crederemus, ſi nulla eſſent peccata, niſi quæ membris genitalibus admittuntur. Quis verò audeat affirmare, [d] furta, [e] mendacia, [f] perjuria non eſſe peccata? At his plena eſt [g] puerilis ætas, quamvis non in eis ita, ut in majoribus punienda videantur.

NOTÆ.

1. a *GRegorius.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* legitur tantùm *Auguſtinus*, nullibi tamen exprimitur, cujus Gregorii, vel Auguſtini ſit præſens textus, nec ubi reperiatur, ut jam notavit Ant. Auguſtinus *in præfoni.* Exiſtimabam aliquando utramque inſcriptionem retinendam eſſe, legique debere *Gregorius Auguſtino*, ut *in cap. 1. de majorit. & obed. cap. 1. diſt. 5.* Et ita in præſenti proponi reſponſum D. Gregorii Magni ad conſultationem Auguſtini Anglorum Epiſcopi, licèt illud non extet inter reſponſa ipſius Gregorii, quæ extant ad calcem epiſtolarum ipſius, de quibus jam nonnulla adduxi *in dict. cap. 1. de majorit.*

2. b *Peccatum.*] Peccatum definitur à Gratiano *in fine 15. quæſt. 1.* voluntas retinendi, vel conſequendi quod juſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere. Covarr. *in cap. alma, 1. part. §. 10. n. 10. de ſent. excom.* ait: Eſt averſio à Deo, & converſio ad creaturas. Unde dicitur *in c. final. de præſcript.* quod omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt; hoc eſt ex conſcientia. In præſenti peccatum omne delictum ſignificat, juxta rubricam ibi, *de delictis*; at delictum communiter privatam tantum noxam ſignificat, ſcilicet qua privatim quiſquis læditur, veluti per furtum, mendacium, perjurium, injuriam, & cætera ſimilia: in quo differt à crimine, quia criminis appellatione capitalis fraus intelligitur, quâ Reſpublica læditur, veluti homicidium, falſitas, adulterium, & ſimilia: quæ differentia indicatur apertè, *in l. quis ſit fugitivus, §. noxas, ff. de ædilit. edict. l. aliud 13. in fine, ff. de V.S.* Hac ratione in Pandectis titulus de privatis delictis ſecernitur à titulo *de extraordin. crimin.* & à titulo *de public. judic.* Aliquando tamen hæc duo confunduntur, & crimen ſignificat privatum delictum, *l. 1. § ult. ff. de pœnis*: & delictum etiam pro crimine ponitur *in l. 1. ff. de legibus, dict. l. aliud § 1.* & hoc modo ſumitur in præſenti textu, in quo agitur de delictis carnis, de furto, & perjurio: & *in cap. 1. 49. diſt. cap. exigunt 18. 1. quæſt. 7. cap 3. 16. quæſt. 3. cap. quod quidam 97. §. ſicut 1. quæſt. 1. cap. olim 14. verſ. Quod ſi aliàs, de privil. regul. l. delictum 76. de R. I. lib. 6. aum 19. 23. quæſt 4.*

c *Pubeſcere.*] De pubertate, tam virorum, quàm fœminarum, egi *in cap. 2. de deſponſ. impub.*

d *Furta.*] De quibus, & eorum malitia, egi *in cap 2 de furtis.*

e *Mendacia.*] Mendacium definit D. Augu-
3. ſtinus in libro contra mendacium, *Eſt falſa ſignificatio vocis cum voluntate fallendi*; prout refertur *in cap. beatus Paulus* 5.22.*quaeſt.* 2. nam qui mentitur, contra id quod animo ſentit, loquitur cum voluntate fallendi, juxta eundem Auguſtinum *in c. is autem* 22.*quaeſt.* 4. Vnde mendacium peccatum eſt contra octavum Decalogi præceptum, ut variis SS.PP. teſtimoniis probat Gratianus in cauſa 22. *q.* 2. etiamſi quis mentiendo alicui vellet prodeſſe, *dict. cap. is autem*: vel ſi humilitatis causâ mentiatur, *cap. cùm humilitas* 9 *cum ſequent.* 22 *quaeſt.* 2. Et mendacium aliquando eſt grave peccatum, ut *in cap.* 1. *ead. quaeſt. cap. literis* 14. *de praeſumpt.* divini judicij pœna damnatum, ut refertur *in cap juramenti* 32 22.*quaeſt.* 5. differt que à perjurio, quamvis qui falſum jurat etiam mentiatur, *cap.* 2. §. 1. *cap.* 3. §. 1. 22. *quaeſt.* 1. Meritò ergo Gregorius in præſenti docet, quod nemo audebit affirmare mendacium non eſſe peccatum Quare & propter illud jure etiam civili mendax punitur, *l. de actione* 11. §. *qui tacuit, l. confeſsionibus* 13 *ff. de interrog. in jure faciend.* & in delictis quæ inficiando creſcunt.

f *Perjuria.*] Perjurium eſſe nequiter decipere credentem, ut ait D. Auguſtin, *in cap.* 1. 22. *quaeſt.* 2. 4.
dicitur magnum peccatum *in cap. in novo* 3. 22. *quaeſt.* 2. grande ſcelus *in cap. ult. ead. quaeſt.* & ut tale prohibitum *cap.* 2. *Levit.* ibi: *Non perjuraveris in nomine meo.* Et *cap. habemus* 12. *cap. ſi peccatum* 14. 22 *quaeſt.* 1. perjurus namque dupliciter reus fit, quia nomen Domini in vanum aſſumit, & proximum dolo capit, *cap. quicunque* 9. 22. *q.* 5. de gravitate hujus criminis egi *in cap. cùm quidam* 12. *de jurejur.*

g *Plena eſt puerilis ætas.*] Immò & aliis plu- 5.
ribus peccatis, ut refertur in Concilio Mediolan. 5. ſub Carolo, 3. *part. tit. quæ ad matrimonium pertinent.* §. *his temporibus*, ibi: *His temporibus tanta puerorum licentia eſt, atque adeo effrenata, ut cùm peccandi naturam afferas, tum diſciplinæ chriſtianæ detrimenta importes non levia: hinc in ſcholis nimia petulantia, in Eccleſiis irreverentia, turbulenta foris concitatio, atque in omni loco ſeſe offerens imprudentia, & planè projecta audacia.*

CAPUT II.

Alexand. III. [a] *Hermon. Epiſcopo.*

REferente nobis H. intelleximus, quod cùm N. filius ejus [b] decennis cum aliis pueris ſagittaret, quidam [c] nepos ejuſdem H. ſagittâ percuſſus interiit: quod idem filius ejus cùm inter alios luderet, fortuito caſu dicitur peregiſſe: propter quod [e] Abbas ſancti Remigii à præfato H. ſecundùm conſuetudinem illius terræ C. ſolidos inſtantiùs requirebat. *Et infrà:* Unde quoniam in pueris relinqui ſolet inultum, quod in aliis provectioris ætatis humanæ leges dicunt ſeverius corrigendum, mandamus quatenus ſi conſtiterit, filium prædicti H. intra XIV. ætatis ſuæ annum eundem exceſſum commiſiſſe, memoratum Abbatem moneas, & compellas, ut ab eodem H. prædictos C. ſolidos, propter illam conſuetudinem non exigat, nec ab ipſo pro [f] temporali [g] pœna requirat.

NOTÆ.

1. [a] HErmon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit cap* 2. & cùm nulla extet diœceſis Hermonienſis, vel Hermonenſis in tota Geographia ſacra edita à Carolo à ſancto Paulo, credo legendum eſſe *Rhemenſi*, tum quia Abbatia Sancti Remigij, cujus mentio fit in hoc textu, extat in ipſa urbe Rhemenſium quia compoſitio homicidij certa ſolidorum præſtatione frequenter ſtatuitur in lege Salica, ut dicemus infrà *in cap.* 2. *de pœnis.* Vnde credo caſum hunc in Gallia contigiſſe in ipſa diœceſi Rhemenſi, & ita legendum eſſe, *Archiepiſcopo Rhemenſi.*

h *Decennis.*] Et ita non erat adhuc proximus pubertati, ut infrà dicemus.

c *Nepos.*] Ex fratre videlicet, id eſt ſobrinus,
2. juxta tradita *in cap. per tuas, de probat.*

d *Sagitta.*] De ſagittariis egi ſuprà *in cap. unic.* proprij tituli *de ſagittariis.*

e *Abbas Sancti Remigij.*] Monaſterium hoc ſancti Remigij Rhemenſis percelebre eſt, ubi extat corpus hujus ſancti Apoſtoli Galliæ, de cujus antiquitate & magnitudine plura adduxit Yepes *tom.* 4. *chron. D. Benedicti, anno* 852. *cap.* 4. Huic monaſterio, & ejus Abbatibus conceſſit Carolus Magnus quaſdam villas cum regali juſtitia in illis ſibi ut Regi competenti, ut conſtat ex ipſa donatione, quam refert Yepes *ad calcem dicti tom.* 4. in illis verbis: *Concedimus, & confirmamus ſancto Remigio quaſdam res, quas venerabilis Moemiana neptis mea eidem Sancto dedit in pago Æmocienſi, in Ducatu Vvandoënſi, in loco qui dicitur in monte Leitberto, cum omnibus rebus ad eaſdem villas pertinentibus. Concedimus etiam, & Imperiali auctoritate confirmamus, & donamus eidem glorioſo Francorum Apoſtolo, quamdam Foreſtam noſtram, quæ Vvara vocatur, quam nobiliſsimus Comes Angelbertus cognatus meus eidem ſancto tradidit: ſed quia de camera, & fondo Imperiali erat, nos confirmare rogavit. Eandem itaque Regiam Foreſtam Vvaram cum omnibus villis, quæ in ea ſunt, ſcilicet Aciliſca, Milimbria, Raize, Nera, Alon, cum omnibus manſis, domibus, caſis, cortibus, ædificiis, locis, campis, pratis, paſcuis, aquarum decurſibus, & immobilibus, cum omni venatione, &c. Et inſuper omnem Regalem juſtitiam Eccleſiæ ſancti Remigij Francorum Apoſtoli integrè transfundimus, & confirmamus cum omnibus, quæ ad Foreſtam eandem pertinere videntur.* Vnde cùm Abbas ſancti Remigij virtute hujus donationis haberet juſtitiam regalem; ideo intendebat centum ſolidos exigere à puero iſto pro homicidio etiam caſu celebrato.

f *Pro temporali.*] Hinc deducit Hoſtienſis 3.
ſuprà *in cap* 1. *num* 5. puerum etiam non doli capacem pœnis ſpiritualibus puniri poſſe; ſiquidem

Alexander

Alexander in præſenti tantùm prohibet illi pœnam temporalem infligi; & ita affirmat, ſimilem puerum irregularem manere, quia quoad hanc pœnam non attenditur animus, ſeu voluntas occidendi; ſed tantùm homicidium ipſum, *cap. ſinal. 15. quæſt.* 1. Facit pro ea ſententia textus *in cap. exhibitæ de homicid.* Verùm hodie certum eſt, infantem doli non capacem nullam irregularitatem contrahere, ex Clementina *ſi furioſus de homicid.* Et generaliter quoad pœnas ſpirituales, excommunicationis videlicet, & interdicti, deſiderari in pueris doli capacitatem, *cap quamvis 58. cap. pueri 60. de ſent. excom.* probant latè Lara *de vita hominis cap. 16. ex num.* 111. Suarez, Majolus, Sayrus, & alii, quos refert, & ſequitur Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, qu.* 8. *per tot.*

4. g *Pœna.*) Pater enim ex alio capite non tenebatur ex hoc homicidio ad pœnam pecuniariam; quia videlicet filios non habebat unde ſolveret; & pater non tenetur ex delictis filii, nec ratione legitimæ portionis. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *numer.* 7. Mancinus *de legitim. quæſt.* 15. *num.* 10. Padilla *in l.* 3. *Cod de jur. & facti ignor.* qui diſputant utrum ſtatutum factum ut pater pro delicto filii teneatur, ſuſtineri poſſit.

COMMENTARIUM.

5. *Concluſio traditur & probatur.* EX his duabus Decretalibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pueri grandævi, hoc eſt proximi pubertati, & doli capaces, ex delictis (excepto carnis peccato) tenentur, ſed mitiùs ſunt puniendi quàm majores.* Priorem partem aſſertionis probant textus *in l.* 1. *§. hoc edicto ff. de ne vit fiat ei, l. impubes* 23. *ff. de furtis, l impunitas* 7. *Cod. de pœnis, l.* 1. *& per totum Cod. ſi adverſus delictum, l.* 3. *§.* 1. *ff. de injur. §. penult. Inſtit. de obligat. quæ ex delicto, l.* 4. *§. de dolo* 26. *ff. de dolo malo, l.* 3. *§.* 1. *ff. de ſepulch. violat. l. ex cauſa* 9. *§. nunc videndum l. auxilium* 37. *ff. de minor. l. ſacrilegii* 6. *ff. ad leg. Iul. pecul. l. aut facta* 16. *§. perſona, de pœnis, l. hac lege* 10 *§. Divus ff. de peculatu, l.* 5. *§ ſed & ſi infans, ff ad leg. Aquil. l. non tantum* 17. *ff de excuſat. tutor. l. heredibus* 13. *§. ult. ff. de dolo malo, l. properandum* 13. *§. ſi quidem, Cod. de judiciis.* Paulus *lib.* 1. *ſent. tit.* 1. *§.* 1. *l. pupillum* 111. *ff. de R. I. l. ſi quis te reum, Cod. de ſicar. l. ſi alteri, Cod ſi minor ſe majorem, l. ſi minor, ff. ad leg. Iul. de adult. cap. ſi quis cujuslibet* 21. *quæſt.* 5. *l.* 4. *tit.* 15. *partit.* 6. Secundam partem aſſertionis probant textus *in cap. pœnitentes,* 63 *diſt. dict. l. auxilium, §. in delictis. l. ſi adulterium. §.* 1. *verſ injuſtum, ff ad leg. Iul. de adult. l. Divus, ff. de termino moto, l.* 8. *tit.* 31. *part.* 7. Illuſtrant ultra congeſtos à Barb. in præſenti Gibalin. *de negot. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 2. *art.* 6. Seſſe *tom.* 2. *deciſ.* 112. Gomez *lib.* 3. *var. c.* 1. *num* 55. ubi plures Ayllon, Morla *in Empor. tit.* 12. *quæſt.* 4. *per tot.* Narbona *de ætate anno* 7. *quæſt.* 5. & *anno* 10. *& dimidio, quæſt.* 2. 7. *&* 8. P. Gregor. *lib.* 4 *partit. tit.* 15. *cap.* 6. Vighell. *in methodo juris can. fol.* 31. *except.* 8. Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad textum in cap. ad hac, de pœnit. diſt.* 3. Acunna *in cap. pœnitentes, num.* 1. *diſt.* 50. Anton. Matthæus *de crimin in princip. cap.* 2. Fachineus *lib.* 9. *controv. cap.* 41.

6. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequentibus juris conſiderationibus. Prima naſcitur ex eo, nam certum eſt, proximos pubertati eſſe doli capaces, *l.* 4. *§. de dolo* 26. *verſ. Denique, ff. de doli mali except. l. heredibus* 13. *cum l. ſequenti, ff de dolo*: & per conſequens delictum committere, *l. excipiuntur, ff. ad Syllan. l. impuberes* 23. *ff. de furt. §. penult. inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delict.* At hi ſunt qui pubertatem jam ſunt ingreſſi, *l.* 3. *§. ult. ff. de liber agnoſc. cap. ad noſtrum* 8. *de regul.* Igitur ante eam ætatem pueri ex delictis non tenentur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quamvis pupilli ſine tutoris auctoritate meliorem ſuam conditionem facere poſſint, deteriorem tamen obligatione factâ tutore non auctore reddere nequeunt, *l. obligari* 9 *ff. de auct. tutor princip. Inſtit eod tit. l. contra* 18 *ff. de pact.* Sed ſi ex delictis tenerentur, deteriorem facerent ſuam conditionem, non authorante tutore. Igitur ex delictis non tenetur, niſi pubes factus, quando jam à tutela eſt liberatus, *l. final. Cod. quando tutores eſſe deſinant, princip. inſtit. quibus modis tutela,* ut contingit in contractibus, inter quos, & delicta nulla ratio differentiæ aſſignati poteſt; immò fortior urget in delictis, ex quibus majus damnum pupillo reſultat. Augetur deinde hæc difficultas ex eo, quia peccatum, ſeu delictum non niſi à volente committitur, & ab eo, qui quod agit, intelligit, *cap.* 1. *& per totum* 15. *quæſt.* 1. Sed hoc judicium non evenire ante decimum quartum annum, probatur ex eo, quia ante illam ætatem puer ad teſtimonium non admittitur, *cap.* 1. 4. *quæſt.* 2. nec jurare cogitur, *cap. parvulus* 14. *cum duobus ſequent.* 22. *quæſt.* 5. Faciunt textus *in cap. illud* 20. *quæſt.* 1. *cap. continebatur* 6. *cap. atteſtationes* 10. *cum ſequent. de deſponſ. impub.* Igitur ante eam ætatem non poſſunt impuberes ex delictis obligari. Deinde in ſecundam partem aſſertionis, ubi excipiuntur delicta carnis, ſic argumentor, Quamvis regulariter ætas XIV. annorum, ut apta, & matura ad copulam ſit à jure definita ad contrahendum matrimonium. *cap. atteſtationes, de deſponſ impub.* probavi latè *in cap.* 3. *eod. tit.* tamen ætas illa poteſt malitiâ, vel prudentiâ ſuppleri, *l.* 3. *Cod. ſi minor. ſe majorem, cap. de illis, cap ult de deſponſ. impub.* immò ex D. Gregorio *lib.* 4. *dialog. cap.* 19. refert Gloſſa *in ſumma* 10. *quæſt.* 1. quod puer novem annorum nutricem ſuam gravidam reddidit: & de puero 10. annorum idem ex D. Gregorio refert Ananía *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 6. pro quo facit textus *in cap. final. de eo qui cognovit conſanguin.* & Salomon cum eſſet undecim annorum genuit filium ſuum Roboan: & Achaz in undecimo anno genuit Ezechiam: quæ & alia exempla congeſſit Farinac. *in praxi,* 3. *part. quæſt.* 92. *num* 80. & pupillum ante 14. annos ex ſtupro puniri poſſe, docetur *in l. ſtuprum* 34. *in fine, ff. ad leg. Iul. de adult.* Igitur non rectè in præſenti docetur, puerum proximum pubertati, & doli capacem ex delictis carnis non teneri.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, hominis ætatem variè diſcerni, & in partes dividi ab ortu uſque ad interitum, ut videre eſt apud Gloſſam verbo *Perfectus*, in prœmio libri 6. Decretal. & verbo *Septenarius*, *in cap.* 1. *de celebrat miſſar.* & verbo *Complevit*, *in l.* 1. *verbo Pueritiam. ff. de poſtul.* Alciatum *in l. pueri ff. de V. S.* Menochium *de arbitrar. lib* 2. *caſu* 57. *ex num.* 1. & plures, tam juris peritos, quàm Philoſophos, quos referunt Lara *in compend. vitæ hominis*, Paulus Zacchias *qq. medicolegal. tit.* 1. *q.* 4. Narbona *de ætate ad actus human.* Communiter dividitur in infantiam, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, ſeu juventutem, ſenectutem, ac 7. *De hominis ætatibus.*

Digitized by Google

ætatem decrepitam. Infantia incipit à nativitate, & protenditur uſque ad ſeptem annos, *l. 3. Cod. qui admitti ad honor. poſſ. l. 1 §. ſufficit, ff. de adminiſtr. tut. l. in ſponſalibus, ff. de ſponſal. l. ſi infanti 18. Cod. de jure delib. cap. unic. de deſponſ. impub. lib. 6.* D. Iſidorus *lib. 11. orig. cap. 2.* probat latè Narbona *anno 7. quæſt. 1.* Pichardus *in lecturis ad tit. de acquir. heredit. cap. 23.* Amaya *lib. 1. obſ. cap. 9. n. 20.* Infans dictus eſt, qui fari non poteſt. D. Iſidorus *lib. 11. originum, cap. 2.* Marcus Varro *lib. 5. de lingua Latina*, ibi: *Fatur is, qui primùm homo ſignificabilem ore emittit vocem: ab eo antequam ita faciant pueri, dicuntur infantes.* Sequitur Varronem Nonius Marcel. multis teſtimoniis adductis *de compendioſa doctrina, cap. 1. num. 285.* quo in ſenſu Lucretius Epicureus tenebrionum maximus, & in Philoſophia acutiſſimus *lib. 5. de natura rer.* agens de ſecunda mundi ætate, in qua juxta errorem ſuum homines cœpere loqui, & addiſcere verba, vocavit primos conatus loquendi, infantiam linguæ, inſtar puerorum, ibi:

At varios linguæ ſonitus natura ſubegit
Mittere, ut utilitas expreſſit nomina rerum,
Non aliâ longè ratione, atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ,
Cùm facit ut digito quæ ſint præſentia monſtret.

Pueros appellavit infantes poſtea. Facit Iuſtinianus *in l. ult. §. ubi autem, Cod. de bonis quæ lib.* ubi notavit poſt Gloſſam Salicetus. Scipio Gentil. *de bonis matern. cap. 21. pag. 127.* Cauſa ejus naturalis infantiæ eſt impotentia fandi, à qua cauſa omnes, qui fari non poſſunt, infantes appellantur: immò in hoc ſenſu de brutis, & inſenſibilibus hæc vox accipitur; quod notarunt veteres Grammatici, & hodierni Lexicographi. Cœpit autem inter primos Juriſprudentiæ conditores dubitari, quo tempore, & uſque quod ad tempus infantia computanda eſſet? Et Stoïci civilibus præceptis, & certitudine negotium conſulentes, per hebdomadas annorum ſive à ſeptennio in ſeptennium cœperunt ætates computare. Quæ Hippocratis diviſio ætatum fuit, ut refert Menochius *de arbitr. cent. 2. caſu 57. n. 1.* infantiam definientes uſque ad primum ſeptennium, pubertatem uſque ad ſecundum. Peripatetici naturæ regulis magis inhærentes, ab habitu corporis, & facultate fandi terminabant infantiam, nihil certi ſtatuentes. Proculeiani ut in plurimum Stoïcos ſequebantur. Sabiniani ſectatores erant ſcholæ Peripateticæ; quâ de cauſâ primi Juriſconſulti in diverſas abierunt ſententias: poſteriores verò hanc, ut illam ſequebantur. Ad ſeptem annos infantia computatur *in l. 1. §. ſufficit 2. ff. de adminiſt. tut. l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ.* ubi ſeptennii expreſſa extat mentio. Aliquando verò per impotentiam fandi, ut *in l. pupillus 9. ff. de acquir. hæred. l. in negotiis, ff. de regul. jur.* cum aliis, quæ adducunt Pratejus, Briſſonius, & Calvinus *in lexic. verbo Infans*. Quæ inter ſe ex mente compoſitorum contraria judicari non debent, cùm minùs expreſſum in his, per magis expreſſum in illis ſuppleatur. Tamen Arcadius *in l. certis 8. Cod. Theod. de bonis matern.* quæ expreſſior eſt, & *in l. ſi infanti 18. Cod. de jure delib.* Stoïcorum, & Proculeianorum ſententiam ſequens, infantiam uſque ad ſeptem annos definivit, ut jam notavit Iacob. Gothof. *in dicta l. certis 8.* Ex quo certo judicio affirmari non poteſt, Tribunianum in locis Pandectarum ſuprà relatis addidiſſe verba, quæ denotant infantiam ſeptennio terminari, quia poſteriores Conſulti ſic etiam ſentiebant; nec ſi addidiſſet, ideo notandus erat, cùm aliter compoſitio Pandectarum conſtare non poſſet, quàm ſi priores leges poſterioribus aptarentur, in quo graviter peccavit Faber *in Juriſprud. tit. 12. princip. 6. illat. 8.* quem reprehendit latè Oſualdus *lib. 7. ad Donel. cap. 9. litera D.* Manet ergò ſecundùm juris definitionem infantiam in ſeptimo anno, & infra definiri: quod & jure canonico receptum eſt, licèt aliquando infans dicatur qui in utero eſt, *cap. 10. Lucæ*; licèt non ita propriè, *l. non eſt pupillus 11. ff. de R. I.* & infans octo dierum, *Geneſis c. 17.* & qui tres menſes habet, *Exodi cap. 2.* & anniculus, *l. inter ſocerum 26 ff. de pactis dotal.* Narbona *anno 7. quæſt. 1.* Infantiæ verò proximi ſunt, qui cum fari incipiant, nullum animi intellectum habent, nec quod agant, intelligunt, *l. ſervum 6 ff. rem pupilli.* De pueritia egi ſuprà *in cap. acceſſit, cap. literas. de deſponſ. impub.* & de pubertate egi *in cap. 2. de deſponſ. impub.* Proximi autem pubertati ſunt qui habent aliquem intellectum, *§. pupillus, Inſtit. de inutil. ſtipul.* & quod agant, intelligunt *l. 1. §. furioſum, ff. de O. & A. l. ſervum 6. ff. rem pupil.* & ideò ſunt doli capaces, *l. heredes 13. in fine. ff. de dolo, l. 4. §. de dolo 26. ff. de doli except. l. ſapienter 4. ff. ad Syllan. l. impuberem 23 ff. de furtis, §. in ſumma Inſtit. de obligat. quæ ex delicto.* Sed in qua ætate dicantur proximi pubertati, non eſt concors DD. ſententia. Aliqui affirmant, eos eſſe proximos pubertati, qui ſunt in anno decimo & dimidio uſque ad decimum quartum; fœminæ verò à nono cum dimidio uſque ad duodecimum, ut ita ſeptem anni, qui inter infantiam, & pubertatem interſunt, dividantur, & tres priores cum dimidio, proximis infantiæ; reliqui verò tres cum dimidio proximis pubertati tribuantur. Quam ſententiam pluribus relatis tenent Narbona *de ætate anno 10. & dimidio, quæſt. 1.* pro qua ſententia faciunt textus *in §. ult. Inſtit. quibus ex cauſis manumittere, l. & hoc 41. ff. de hæredib. inſtit.* Aliqui etiam eos eſſe proximos pubertati affirmant, qui per ſex menſes tantùm diſtant à pubertate, argumento legis *non tantum 17. in princ. ff. de excuſ. tut. l. ſequuntur 14. ff. ad Syllan. c. atteſtationes 10. de deſponſ. impub.* Alii verò illos, qui diſtant à pubertate per tres dies, *ex l. 3. §. liberis, ff. de liber. exhibit. cap. ad noſtram 8. de regul.* Alii illos, qui per unum annum tantùm diſtant, *cap. continebatur, de deſponſ. impub.* Alii eos, qui ſeptimum annum jam expleverant. Sed rectiùs Menochius docuit *de arbitr. lib. 2. caſu 57. num. 40.* hoc totum judicis arbitrio relinquendum eſſe, qui juxta conditionem, & vires perſonæ, & juxta morem regionis hoc æſtimare debet: cui arbitrio apud nos locus non eſt, ex traditis *in cap. continebatur, de deſponſ. impub.* Adoleſcentes dicuntur viri ab anno 14. fœminæ ab anno 12. uſque ad 25. & communiter illi appellantur minores, *l. cùm filio 50. ff. de leg. 3. l. 1. & per tot. ff. de minor.* & ea ætas etiam dicitur tenera *in l. non tantùm 11. ff. de Decur.* & uſque ad eam etiam pueros vocari, conſtat *ex l. quidam 25. ff. ad Trebel. l. 3. §. idem. ff. de adimend. legat.* De juventute egi *in cap. cùm in juventute, de præſumpt.* Tandem ſenectus incipit à quinquageſimo anno uſque ad 70. *l. non aliter 69. §. 1. ff. de leg. 3. l. ult. Cod. qui ætate, lib. 10. §. item major, Inſtit. de excuſat. tut.* Et inde incipit ætas decrepita uſque ad centum annos, quia hic finis vitæ hominis eſt, *l. ult. Cod. de ſacroſ. Eccleſ.*

8. His ſuppoſitis deinde ſciendum eſt, infantes, quorum ætas durat uſque ad ſeptimum annum, non teneri ex homicidio, *l. infans 12. ff. ad leg. Corn.* *Infans ex delicto non tenetur*

de

de ſicariis, non ex furto, *l. impuberem 28. ff. de furtis*: nooe ex lege Aquilia, ſi damnum dederint, *l. 5. §. ideo, ff. ad leg. Aquil.* nec lege Cornelia de falſis, *l. impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falſis l. qui juraſſe 26. in princip. ff. de jurejur.* nec ex injuria, *l. 3. ff. de injuriis, cap. 2. in princip.* & §. 1. *in fine*, *cap. 3. §. 1. 15. quæſt. 1.* nec pœna Syllaniani, *l. 1. §. impubes, ff. ad Syllan.* nec de falſa moneta, *l. 1. Cod. de falſa monet.* nec capitalem fraudem admittere poſſe, *l. 23. §. excipitur, ff. de ædilit. edict.* quia ut eleganter ait D. Auguſtinus *in cap. aliquos 15. quæſt. 1.* qnomodo reus conſtituitur, qui neſcit quod facit? Et *lib. 22. de civit. Dei c. 24.* rationem ſopitam eſſe in infante ait. ibi: *Ipſe itaque animæ humanæ mentem dedit, ubi ratio, & intelligentia ſopita eſt quodammodo, quaſi nulla ſit, excitanda ſcilicet, atque exercenda ætatis acceſſu, quâ ſit ſcientiæ capax, atque doctrinæ.* Seneca *epiſt. 121.* *Quomodo ergo infans de conciliari conſtitutione ratiocinari poteſt, cùm rationalis nondum ſit?* Et Marcianus *in l. penult. ff. de fideicommiſſ. libert.* ait in parvulis nullam eſſe culpam; non quod magis rationales ſint, quàm beſtiæ, quod voluiſſe Stoïcos, & Chryſippeos dicitur *in libro de Hippocratis, & Platon. placitis*; ita ut exiſtimarent circa annum decimum quartum animam illis infundi, ut ait Iamblicus *in Stobæi phyſicis*: ſed quia nondum firma, & matura prudentia ſit, ideoque comparatur furioſo, *l. quod infans 60. ff. de R. V. l. infans 12. ff. ad leg. Corn. de ſicar. §. pupillus Inſtit. de inutil. ſtipul.* & ut prodigus, dicitur non ſentire, *l. Divus 14. ff. de offic. Præſid. l. ſi tibi 8. §. 2. ff. de optione legata l. ſi cùm dotem. §. ſi maritus ff. ſolut. matrim.* & infantis nullum eſſe ſenſum ait Paulus *in l. quamvis 32. §. quamvis, ff. de acquir. poſſeſſ. l. 3. §. 2. ff. de injuriis*: & judicio carere docetur *in l. Prætor 12. verſ. Natura, ff. de jud. l. ult. ff. de jur. & fact. ignor. l. more 8. in fine, cum l. ſequenti ff. de acquir. hæred. §. præterea, Inſtit. quibus non eſt permiſſum*: & in ætate tenera torpere rationem conſopitam dixit Fulgentius *lib. 1. de verit. prædeſtin.* imprudentem propter cerebrum aquoſum in puerili corpore. Georgius Palmaſ. *declamat. 1.* & ſapienter Ulpianus ait nondum plenum animi judicium illi ineſſe, *tit. 20. regular. § impubes*; nondum ſtabilem mentem adeptum eſſe, *l. ult. Cod. de teſtam. milit.* animum nondum conſilio, ac ratione firmatum dixerunt Cicero *in oratione pro Cluentio*, Nyſſenus *in pſalmum 2. cap. 10.* idcirco dixit Hippocrates *lib. 1. de diæt. cap. 5.* animam hominis cum corpore augeri, & *lib. 6. epidem.* animam hominis ſemper naſci uſque ad mortem. Quæ verba Galenum, alioſque interpretes exercuerunt, eorumque meminit Euſtathius *lib. 6. odyſ.* laudatque in eandem rem Harodotum, ut affirmat Lucretius *lib. 3.*

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, ſic animi ſequitur ſententia levis:
Inde ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoq; majus, & auctior eſt animi vis.

Verùm inde nihil habetur, quàm facultates, & operationes animæ rationalis non perfectè exerceri in infantia, ſed creſcente ætate; quod circa annum 14. contingere dixerunt Poſſidonius *apud Galenum lib. 5. de Hippocratis, & Plutarchi placitis*, Diogenes *in Cenone*, Plutarchus *de placitis Philoſophor. lib. 5. cap. 24.* Quâ ratione infantes nec ex ſtipulatu acquirere poſſunt, nec aliis promittendo obligari, *l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. §. pupillus, Inſtit. de inutil.* & ideo quia ipſos innocentia conſilii tuetur, nec pœna criminali, aut civili puniuntur, *l. quod infans 60. ff. de R. V. l. ſi quis in ſuo,* §. *final. Cod. de inofficioſo, l. 9. tit. 1. partit. 7.* Plaza *de delict. lib. 1. cap. 31. num. 1.* Gomez *lib. 3 var. cap. 1. num. 57.* Iul. Clarus *§. final. quæſt 60.* quod procedit etiam in atrocioribus criminibus, veluti nefando, ut cavetur conſtitutione Imperatoris Conſtantini relata ab Harmenopulo *lib. 6. tit. 14.* ibi: *Præter naturam laſcivientes, tam agens, quam patiens gladio plectantur, niſi fortè qui paſſus eſt, minor erat annis 12.* Fusè probat Narbona *de ætate, anno decimo & dimidio, quæſt. 10. per tot.* Unde rectè infert Menochius *ubi proximè*, quod de infante non poteſt intelligi alius locus Harmenopuli *lib. 6. tit. 6.* in illis verbis: *qui cædem meditato, & conſilio facit, cujuſcunque ætatis gladio plectitur.*

9. *An detur infans doli capax*

Hæc regulariter procedunt in infante, ſed Panormitanus in præſenti, *num. 4.* aſſerit, per accidens poſſe dari infantes doli capaces, quia quemadmodum pubertas præveniri poteſt, & contingere ante annum 14. ut probavi, ita etiam doli capaces infantes poſſe dari, præſertim his temporibus, in quibus malitia prævenit ætatem. Quam Panormitani ſententiam admittunt plures, quos referunt Farinac *in praxi, 1. part. quæſt. 92. num. 47.* Plaza *de delictis lib. 1. cap. 32. num 2.* & facit quod refert B. Gregorius *lib. 4 dialog. 19.* videlicet infantem quinque annorum ſolitum jurare, & blaſphemare, è manibus parentum raptum fuiſſe à diabolo; cujus caſus etiam meminerunt in præſenti Anton. *num. 6.* Anania *num. 2.* Farinac. *dict. quæſt. 92. num. 97.* Decianus *tom. 2. tract. crimin. lib. 6. cap 3. num. 14.* Plaza *de delict. ubi ſupra.* Unde idem Panormitanus affirmat ſingulariter limitari poſſe regulam dictæ Clementinæ ſi furioſus, ut quamvis infantes doli non capaces per homicidium non fiant irregulares, irregularitatem tamen contrahant, ſi doli capaces ſint: quod & docuerunt Boniſacius *in dict. Clement num. 1.* Villadiego *de irregul. cap. de percuſſore, columna 12.* Verùm hæc ſententia non placet Joanni Andreæ Barbatiæ *in dict. Clement. ſi furioſus*, Gomezio *dict. cap. 1. de delict. num 57.* Farinacio *dict. quæſt. 92. num. 50.* quia in utroque jure apertè diſtinguitur infans à doli capace, *l. impuberem 23. ff de furtis. l. infans, ff. ad leg. Corn. de ſicariis, l. 5. §. & ideo. ff. ad leg. Aquil. l. heredibus 3. Cod de dolo, l. 1. Cod de falſa monet. cap. literas 4. cum ſequent. de deſponſ. impub.* nec facit argumentum adductum à Panormit. ex caſu pubertatis, quia pubertas pendet à corporis diſpoſitione, quæ ex nimio calore, vel ex alia cauſa poteſt contingere ante annum 14. at doli capacitas pendet ab animo, qui haberi non poteſt ab eo, qui non fari valet, *l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ. l. 1. §. ſufficit ff. de admin. tutor. l. 1. in princip. l. mulier 70. ff de V. O. l. 3. Cod. qui admitti l. ſi infanti 18. Cod. de jur. delib.* Nec favet ſententiæ Panormit. exemplum relatum à Divo Gregorio, quia ut poſt Cardinalem, Ananiam, & alios notavit Farinac *dict. quæſt. 92. n. 50* ſupplicium hoc potiùs contigit in odium patris non corrigentis filium, quàm in pœnam ipſius infantis, in quo propter defectum ætatis non aderat dolus, ut facilè colligitur ex principio ipſius dialogi. Accedit, quia ea, quæ nutu Dei aguntur, non cadunt ſub lege, *cap. Deus 19. quæſt. 2.* Unde etiam deducitur infantem ob homicidium irregularitatem non contrahere, quia hæc pœna non contrahitur, niſi in caſibus à jure expreſſis, *cap. penult. de ſent. excom.* ſed potius cautum eſt in jure, infantes irregularitatem non contrahere, *d. Clement. ſi furioſus.* Ergo nullo modo infantes eam incurrere valent.

10. *De pueris grandiuſculis.*

Superest ut videamus, quinam ſint pueri grandiuſculi, de quibus agitur *in hoc cap.* 1. Et Gloſſa in præſenti aſſerit, eſſe pueros ſeptem annorum, quia ut inquit D. Aug. *in epiſt. ad Renatum*, relata à Gloſ. *in c. parvuli* 74. *de conſecr. diſt.* 4. ſeptennis ætatis pueri, & mentiri, & verum dicere, & confiteri, & negare jam poſſunt; & ideo cùm baptizantur, jam Symbolum recitant, & ipſi per ſe ad interrogationem reſpondent. Quare Gloſſa, & Hoſtienſis in præſenti affirmant, pueros in ea ætate & poſſe peccare, & ex Delicto teneri, nam & poſſunt contrahere ſponſalia, *l. in ſponſalibus* 14. *ff. de ſponſ. cap. literas, cum ſequent. de deſponſ. impub.* ubi probavi. Facit D. Thomas *in* 4. *diſt* 27. *quæſt.* 2. *art.* 2. quem omnes ſequuntur, teſte Thoma Sanchez *de matrim. lib.* 1. *diſput.* 16. *num.* 2. qui affirmat, quod ſeptennio completo incipit communiter uſus rationis. Pro qua ſententia facit textus *in l. ſi infanti* 18. §. *ult. juncta l. potuit, Cod. de jure delib.* Unde quoad forum internum, tam quoad vitia, quàm quoad virtutes puer poſt ſeptem annos creditur doli capax; & ideo obligatur præcepto textus *in cap. omnis, de pœnit.* qui a peccare poteſt. Navarrus *in manuali, cap.* 21. *num.* 88 Azor. *part.* 1. *moral lib.* 7. *cap* 40 *quæſt.* 6. Barboſa *in dict. cap. omnis, num.* 3. & ſacramentum Euchariſtiæ illis dari poſſe, deducitur ex Concilio Trident *ſeſſ.* 21. *de reform. c* 4. Concilio Auguſtano celebrato ſub Othone Cardinale anno 1548 Sed hæc Gloſſæ expoſitio, dum pueros grandiuſculos in præſenti caſu accipit pro doli capacibus, ſuſtineri non poteſt, nam aliàs inepta, & ſine ratione maneret opinio in præſenti relata, eorum, qui nolebant pueris peccatum tribuere niſi ab anno 14. cùm pubeſcere cœperint: quis enim tam imperitus eſſet, ut exiſtimaret, pueros doli capaces, nec delictum, nec peccatum committere, cùm contrarium ſit in jure expreſſum, *l.* 5. §. *& ideo ff. ad leg Aquil. l. excipiuntur* 14. *ff. ad Syllan. l. impuberem* 23 *de furtis, l* 3. *ff. de injuriis.* §. *penult. Inſtit. de oblig. quæ ex delict. cap.* 2. *&* 3. §. *ex eo* 15. *quæſt.* 1. quare credo illis verbis, *pueris grandiuſculis*, non ſignificari pueros doli capaces, ſed tantum puerorum ætatem uſque ad 14. annum; namque inquit Donatus ad Terentium *in Adelph. act.* 4. *ſcena* 5. grandis ad ætatem veteres retulerunt, non ad corpus; & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, niſi ſi addatur natu: quod etiam probatur *ex l. non tantùm* 11. *ff. de Decur.* Non ergo ad animum, in quo doli capacitas conſiſtit, ea verba referuntur, ſed ad ætatem: quare illi, qui pueris grandiuſculis peccatum non tribuebant, exiſtimabant, pueros uſque ad pubertatem non eſſe doli capaces. Nec etiam audienda eſt Gloſſa, dum affirmat pueros ſeptem annorum eſſe doli capaces, cùm certum ſit quod in ea ætate, nec quæ agunt, ſciunt, nec multùm à furioſo diſtant, ut ſuprà probavi; ſed quia in illa ætate pueri fari poſſunt, & qualemqualem habent voluntatem, *dict. l. in ſponſalibus* 14. *dict. l potuit. l. infanti* 18. *Cod. de jur. delib.* ideo benigniori interpretatione receptum fuit, ut quemadmodum proximi pubertati, ita etiam infantiæ proximi poſſent in utilitatem ſuam ſtipulari, §. *pupillus Inſtit. de inutil. l.* 1. §. *furioſus. ff de O. & A. l.* 6. *ff. rem pupilli.* Ex qua benigna interpretatione etiam effectum eſt, ut in illa ætate poſſint ſponſalia contrahere, quia per ſtipulationem ea in ſuam utilitatem fiebant; & etiam hæreditatem acquirere tutore auctore, *l. pupillus* 9. *ff. de acquir. hæredit.* Sed talis intellectus potiùs dicitur nullus intellectus; & illud intelligere potiùs non intelligere, *l. more, ff. de acquir. hæred. l. in negotiis* 5. *ff de R. I.* Et ideo ratione illius doli capax non eſt, quia dolus eſt calliditas, & machinatio ad circumveniendum, decipiendumve alium *l.* 1. §. 2. *de dolo.* Et quia ex promiſſione fidei in ſuſceptione baptiſmi facta magna utilitas baptizato ſequitur, ideo juxta D. Auguſtinum relatum ſuprà poteſt infans Symbolum dicere, & ad interrogata reſpondere: non autem verum eſt, infantes in ea ætate teneri præcepto annualis confeſſionis, aut ſacramentum Euchariſtiæ illi miniſtrari poſſe; ſed potiùs in ea ætate, in qua jam agnoſcant ſe graviter peccare, & in qua diſcernere valeant bonum à malo, honeſtum à turpi: quod certam, & determinatam ætatem habere non poteſt, quia in quibuſdam pueris citiùs, in aliis verò tardiùs accidit; & ideo confeſſoris arbitrio potiùs relinquendum eſt, quando pueri perveniant ad annos diſcretionis, ut reſolvunt Barboſa, & Balboa *in d. c. omnis de pœnit. & remiſſ*

11. *Traditur decidendi ratio.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam cùm proximi pubertati jam habeant animi judicium, ita ut quod agunt, intelligant, §. *pupillus* 9. *inſtit. de inutil l.* 1. §. *furioſum, ff. de O & A l. ſervum* 6. *ff. rem pupilli*, & ideo doli capaces ſint, *l de dolo* 26 *verſ. Iulianus, ff. de dolo except.* ex delictis à ſe admiſſis tenentur, quia ſimul reperiuntur doli capaces, & proximi pubertati, quæ duo ſimul deſiderantur, ut probat Seſſe *tom.* 2. *deciſ.* 212. & judicis arbitrio relinquitur, quando puer dicatur proximus pubertati, nec deſideratur ut pubertatem ingreſſi ſint, ut docetur *in l.* 3. §. *ult. ff. de lib. exhib. c. ad noſtram, de regular.* nam ut rectè notavit Menochius *de arbitr. lib.* 1. *cent.* 1. *caſu* 59. *n.* 35. circa dictum §. ultimum aliud eſt eſſe proximum pubertati, aliud verò eſſe proximum prætextæ; prætextam enim, hoc eſt pallium, pueri Romani accipiebant non anno 14. ut exiſtimarunt Budæus *in l. ult. ff. de Senator.* Narbona *de ætate, anno* 14. *q.* 3. ſed potiùs anno ætatis ſuæ 16. ut ex probis auctoritatibus probant Lazarus Baif. *in opuſc. de re veſtiaria, cap.* 10. Wulfgangus Lazius *lib.* 8. *Reſp. Roman. cap.* 2. Petrus Crinitus *de honeſt. diſcipl. lib.* 6. *c* 7 & ideo prætextæ proximus dicebatur, qui pubertatis ætatem ingreſſus erat, quia adhuc illi ad prætextam duo anni deficiebant; ſed non æquè dici poterat proximus pubertati, quia qui puberem ætatem jam eſt ingreſſus, potiùs pubes, quam pubertati proximus dicitur: unde rectè ſtat litera dicti §. ultimi, prout habetur in Pandectis Florentinis in hunc modum: *Qui puberem ætatem nunc ingreſſus eſt*, ut notavit Ant. Auguſtin. *lib* 3. *emend. c.* 1. nec legendum eſt, *impuberem ætatem nunc ingreſſus eſt*, ut vulgò legitur. Textus etiam, *in dict. cap ad noſtram*, ſpecialiter procedit in ſuſceptione habitus religionis, propter ipſius actus gravitatem. Secundæ etiam partis hujus aſſertionis ſano ex eo provenit, nam in impuberibus non ita magna eſt doli machinatio, ut in majoribus, *l.* 13. juncta lege *quod enim* 14. *ff de dolo*: & ita mitiùs ſunt puniendi. Quod non ſolùm procedit in furto, mendacio, & perjurio, de quibus in præſenti, verùm & in aliis delictis, *l.* 2. *ff. de termino moto. l. ferè* 108. *ff. de R. I. l.* 8. *tit* 31. *partit.* 7. Nec tantùm in temporalibus, verùm etiam in ſpiritualibus, *cap. eos* 108. *in fin. de conſecr. diſt.* 4. *cap. ea vindicta* 51. 23. *quæſt.* 4. *cap.* 2. *de Apoſtat. cap.* 1. *& ultim. de ſenten. excomm.* ſignanter autem dixit Coolultus *in auxilium*, §. *in delictis ff. de minor.* interdum minores mitiùs puniri, quia plerumque pœnâ ordinariâ afficiun-

afficiuntur, veluti ſi contra legem Jul. de adulteriis peccaverint, *dict. §. in delictis*, vel ſi ſoliti ſint delinquere, argumento legis 3. *in fine, Cod. de Epiſc. aud. l. apud. antiquos, in fin. Cod. de furt. l. qui ſæpius, ff. de ambig.* & *in l. caput* 23. *§. ſolent, ff. de pœnis, l.* 4. *Cod. de ſervis fugit. l.* 3 *§. ſi plures, ff. de re milit. l. ſi adulterium, §. fratres, ff. ad leg. Jul. de adult.* alia notavi *in can.* 22. *Concilii Illiber.* docet Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 221.

12. *Diſſolvitur prima dubitandi ratio.* Nec obſtat prima dubitandi ratio; pro cujus ſolutione dicendum eſt, aliam eſſe cauſam contractuum, aliam verò delictorum. In contractibus namque, quia cum alio celebrantur, receptum fuit, ut in damnum proprium pupillus nec velle, nec nolle habeat, ſed hoc totum auctoritate tutoris ſuppleatur, *l. pupillus* 189. *ff. de R. I.* non tamen idem procedit in delictis, in quibus quia ex dolo committuntur, tutoris auctoritas non deſideratur, ſed ſufficit puerum eſſe doli capacem, *l. impuberem* 13 *ff. de furtis, l.* 4. *§. de dolo, l.* 26. *§. denique, ff. de dol. except.* & hanc differentiam inter contractus, & delicta circa pupillos facilè percipies, ſi jungas legem *pupillus* 189. cum lege *pupillum* 111. *ff. de R. I.* quare pupillus doli capax efficaciter tenetur ex delictis, veluti ex furto, ex præſenti capite 1. Gregor. III *in ſuo Pœnitentiali*, quod exiat *tom.* 3. *Concilior. Binii*, & *tom.* 6. *Bibliotb. veterum PP. c.* 9. *de furto*, ibi: *Si puer amplius decem annorum fecerit furtum.* 40. *vel* 20. *dies pœniteat, prout ætas eſt, vel qualitas juriſdictionis: pro modico furto* 20. *dies pœniteat. Puer* 10. *annorum aliquid furti faciens, ſeptem dies pœniteat.* idem probatur ex *l.* 5. *§. & ideo ff. ad leg. Aquil. l. impuberem* 23. *ff. de furt. §. penult. Inſtit. de obligat. quæ ex delicto.* Secus autem ſi impuberes non ſint doli capaces, quia tunc nec ex furto, nec ex conſilio, aut ope tenentur, juxta dictam legem *impuberem.* Similiter doli capaces tenentur ex perjurio; quamvis enim impuberes jurare non cogantur in judicio, *l. jusjurandum* 34. *§. pupillo. ff. de jurejur. l. videamus* 4. *ff. de in litem jur. cap. parvulis* 14 *cum ſequent.* 22. *q.* 2. nec ad teſtimonium admittantur, *l. invitis* 19. *ff. de teſtibus, cap.* 1. *§. item* 2. *q.* 2. propter lubricum concilii ſui, *l.* 3. *§. lege Julia. ff de teſtibus:* attamen ſi juraverit, ex juramento obligatur, *l. ult. in fine, ff. de liber. cauſ.* in qua illa verba: *Qui & jurare poteſt*, rectè de puero doli capace accepit Acurſius ibi *verbo Potuit*; ſeu quod idem eſt, de proximo pubertati. Gothofredus ibi, *Et ſi pejeraverit, perjurus erit:* ut in hoc capite 1. docetur, quem ſic accipiunt Hoſtienſis ibi, *num.* 9. Anton. *num.* 8. Anania *num.* 6. Farinac. *in praxi, dict.* 3. *part. qu.* 92. *num.* 128. qui etiam *num.* 141. probat, ipſum ex blaſphemia teneri. Non idem procedit in puero doli non capace, hic enim non cogitur ad jurandum, nec ex juramento obligatur, aut pejerare intelligitur, quamvis ſi juret ex delatione partis, ejus juramentum debeat obſervari, *l. qui juraſſe* 26. *ff de jurejur.* quam de puero doli non capace, nec proximo pubertati rectè accipiunt Donel. *lib.* 21. *cap.* 13. & *lib.* 26. *cap.* 7. Arias à Meſa *lib.* 4. *variar. cap.* 13. Cujac. *in l.* 2. *Cod. de rebus credit.* loquitur enim Conſultus ibi de juramento voluntario, quod quis pupillo detulit extra judicium; namque neceſſarium, quod in judicio defertur in defectum probationis, non rectè illi defertur *dict. l. videamus:* voluntarium verò ritè, etiamſi pupillus doli capax non ſit; & hoc affirmat Paulus obſervandum eſſe adverſus eum, qui eum detulit; ſibi enim debet imputare, quod ita ſtultus fuit, ut pupillo deferret, argumento legis *ſi ſervus* 23 *ff. de jurejur.* quamvis, ut inquit Paulus non videatur pejerare, quia ſciens fallere non videtur: quibus verbis reſpexit Conſultus ad antiquam jurisjurandi formam, quæ juxta Feſtum ita concipiebatur: *Si ſciens fallor, tunc me dieſpiter, urbe ſalva, arceq;, bonis dejiciat, ut ego hunc lapidem.* Meminerunt Tul. *epiſt.* 7. Polletus *lib.* 3. *hiſt. fori*, eamque illuſtrarunt Briſſonius *de formul.* Cujac. *lib.* 1. *de obſ. cap.* 21. Donel. *lib.* 24 *comment. cap.* 21. ubi plura Oſvaldus Revardus *lib.* 5 *variar. cap.* 5. Etiam pueri doli capaces tenentur ex aliis delictis, veluti ex lege Aquilia propter damnum injuriâ datum: item ex qualibet alia injuria, *l. ſed etſi* 3. *§. & ideo, ff ad leg. Aquil. l.* 3. *§. ſanè, ff. de injur. l. impuberem* 23 *ff. de furt* probant D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib. cap* 2. Donel. *lib.* 1. *comment. cap.* 22. *§.* 1. & *lib.* 15 *cap.* 24. Schifford. *ad Fabrum tr.* 9. *cap.* 5. Pichardus *in §. penult. Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* Robertus *lib.* 3. *animadv. cap.* 23. & ſi percuſſerint clericum, in excommunicationem canonis incidunt, *cap.* 1. *& final. de ſent. excom.* etiam tenentur de ſepulchro violato, *l.* 3. *§.* 1. *ff. de ſepulchro violato.* Cujac. *lib.* 6. *obſ. cap.* 22. & *lib.* 8. *qq. Papin. in l.* 10. *ff. eodem:* pœna Syllaniani, *l. excipiuntur ff. ad Syllan.* & tandem capitalem fraudem admittunt, *l. cùm autem* 23. *§.* 2. *ff. de ædilit. edict.* non tamen obligantur pueri etiam doli capaces ex delictis, quæ in omittendo conſiſtunt; ſiquidem ab eis minores etiam 25. annis excuſari conſtat *ex l.* 2. *Cod. ſi adverſus delict. l. minoribus* 9. *Cod. de his quæ ut indign. l.* 1. *§. impuberes, Cod. de falſa monet novella* 115. *cap.* 3. *§ ſi nunc* 13 *Authent. ſi captivi* 49. *Cod. de Epiſc. & Cleric.* pluribus relatis Farinac. *in praxi dict.* 3. *part. quæſt* 92. *ex num.* 64. quod procedit ſi modò delictum in omittendo ex dolo non proveniat, quia ſi dolus intercedat, nec minores, nec impuberes excuſantur, *l. excipiuntur, ff. ad Syllan.* Ant. Matth. *in prolog. de crimin. cap.* 2. *num.* 3.

Nec obſtat alia difficultas in ſecundam partem 13. *Diſſolvitur alia difficultas.*
concluſionis adducta, nam Gregorius in præſenti textu non affirmat poteſtatem coëundi ante pubertatem evenire non poſſe, ſed illud tantùm, quod cùm ætas pubertatis ſit legibus, & canonibus definita, *l. in ſponſalibus* 14. *ff. de ſponſ. l. ult. Cod. quando tutores, cap* 3. *de deſponſ. impub.* ante illam nec pubertas præſumitur; & ita creditur ante illam ætatem carnis delicta ipſos non perpetrate: ad quam præſumptionem reſpexit Gregorius in illis verbis: *Quod meritò crederemus.* Inde eſt, quod in eis adulterium non præſumatur, *l. ſi minor* 36. *l. ſi adulterium* 38. *§. Divi fratres, ff. ad leg. Jul. de adult.* Ant. Matthæus *dict. cap.* 2. *num.* 4. Farinac. *dict quæſt.* 92. *num.* 79. qui rectè inde infert, pueris in delictis carnis ſuccurri, non ope reſtitutionis, ſed propter defectum naturalis præſidii: ſed hæc præſumptio ceſſat, ſi fortè ante pubertatem pueri, vel puellæ reperiantur apti ad coëundum, ut *in l. ſi uxor* 13. *§. ſi minor, ff. ad leg. Jul. de adult.* nam aliquando ſuapte naturâ monſtratur ex habitu corporis pueros generare jam poſſe, ut *in cap. puberes* 3. *de deſponſ. impub.* vel malitiâ ætatem ſupplente, ut *in cap. de illis* 9. *cap. final. eod. tit. cap. juvenis* 3 *de ſponſ. cap. final. de eo qui cognovit conſang.* & ita eveniſſe in pueris, de quibus D. Hieronym & Gregorius, affirmant Anania *hic, num* 6. Farinacius *dict. quæſt.* 92. *num.* 82. Quod verò de Salomone & Achar diximus, qui filios genuerunt in undecimo anno, miraculo tribuit Anania *hic, num.* 5. qui caſus, & ſimiles cùm rarò contingant,

ideo non ſunt attendendi, *ex l. jure 13. ff. de legibus.* Si ergo impuberes inveniantur vere potentes ad coëundum, ſicuti ex furto, perjurio, & aliis delictis; ita etiam ex delictis carnis tenentur, etſi mitiori pœna puniantur, ut probant Caldas *in l. ſi curatorem, verbo vel adulteri dolo*, Farinac. *dict. quaeſt. 92. num. 93.* Poſt pubertatem verò etiam dum minores ſunt, pœnâ ordinariâ coërcentur; unde tenentur lege Julia *de adult. l. auxilium 37. §. in delictis, ff. de minor. l. ſi minor 34. l. ſi adulterium 38. § fratres. ff. ad leg. Jul.* & etiam tenentur ex raptu, nefando inceſtu, & ſimilibus peccatis contra naturam, *l. 4. tit. 19. part. 7. l. 2. tit. 21. part. 7.* probant Azevedo *in l. 1. tit. 21. lib. 8 Recopil. nu. 48.* Farinac. *in praxi quaeſt. 92. à num. 83.* Souſa *in aphoriſm. lib. 3. cap. 32. num. 19.* Gregorius Lopez per textum ibi, *in l. 8. tit. 31. partis 7.* & ita pœnâ mortis ex eis delictis minores affici poſſe exemplis probat Marinis *deciſ. 525.*

14. *Exponitur cap. adhuc 33. de pœnit. d. 3.* Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtare videtur D. Auguſtin. relatus *in cap. adhuc, de pœnit. diſt. 3.* in illis verbis: *nec infans unius diei abſque peccato ſuper terram eſſe poteſt.* Quibus conſonat D. Hieronymus *in cap. ſi enim 40. de pœnit. diſt. 2.* ibi: *Nemo mundus à peccatis, nec infans, ſi unius quidem dies fuerit vita ejus.* Quæ verba ſi de peccato originali accipiantur, parum ſignificant; ſiquidem ante nativitatem ſtatim poſt conceptionem peccatum illud contrahitur: quare de peccato actuali verba illa expunit Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad ipſum textum.* Quâ ſententia retentâ deducitur, malè in præſenti affirmari tantùm pueros doli capaces, ſeu proximos pubertati, ex delictis teneri poſſe; ſiquidem poſt primum vitæ diem peccati capaces ſunt. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, omiſſo Barboſa *ubi ſuprà*, verba illa, quæ acceperunt Sancti ex capite 14. Job. *verſ. 4* eſſe accipienda de peccato originali, quod contrahitur à die animationis; & ita ſanctus Auguſtinus & Hieronym. non ſunt intelligendi de infantis ordinaria nativitate, ſed de priori ſecundùm Adam, quæ contingit tempore conceptionis, de qua expoſui textum *in cap. qui in maternis, de conſecr. diſt. 4. in cap. 3. de baptiſmo.* Et ita verum eſt, nec infantem unius diei, immò nec unius horæ, dari abſque peccato, videlicet originali, poſſe.

TITULUS XXIV.

De clerico venatore.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio [a] Aurelianenſi.

EPiſcopum, presbyterum, aut diaconum, [b] canes, aut [c] accipitres, aut hujuſmodi ad venandum habere non licet. Quod ſi quis talium perſonarum in hac voluptate ſæpius detentus fuerit, ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus à communione; ſi presbyter, duobus; ſi diaconus, ab omni officio ſuſpendatur.

NOTÆ.

1. [a] A*Vrelianenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & ex ipſo Concilio citatur textus hic à Carnotenſi *lib. 3. tit. 15. c. 2.* Gratiano ſub nomine Paleæ *in c. 2. 34. diſt.* Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 213.* ſed in nullo ex Conciliis hucuſque editis Aurelianenſibus reperiuntur verba hæc; extant tamen paucis mutatis in Concilio Meldenſi *can. 8.* Agath *can. 55.* Epaun. *can. 3.* Vvormac. *can. 17.* ut refert Antonius Auguſt. *in epit. lib. 6. tit. 53.* Præſentis canonis meminerunt PP. Concilii Senon. *anno 1527. can. 26. Contra clericos Venatores, vel negotiis ſæcularibus implicitos, ſi ii venandi, negotiandive conſuetudine moniti non deſiſtant, ad pœnam Aurelianenſis Concilii, & alterius Lateranenſis procedetur.*

[b] *Canes.*) De canibus venatoriis, & eorum uſu plura congeſſit Demſterus *ad Roſinum lib. 2. cap. 8.*

2. [c] *Accipitres.* Ex hoc textu conſtat, quàm perperam Pancirola *lib. 2. memorab. tit. 23.* exiſtimavit, venationem cum avibus olim ignoratam fuiſſe uſque ad tempora Friderici Barbaroſſæ, qui floruit per annos 1154. cùm jam tempore hujus Concilii, & Agathenſis celebrati anno 426. mentio reperiatur accipitrum; & in capite ſequenti, qui tranſcriptus eſt ex Synodo Francica celebrata anno 742. immò etiam temporibus Ariſtotelis aucupium cum avibus in uſu fuiſſe idem refert *lib. 9. hiſtor. cap. 39.* ibi: *Circa Thraciam, quæ ſupra Amphipolim eſt, rem prorſus admirandam, & ab his qui non viderint, incredibilem fieri ajunt; pueri enim è vineis, & agris vicinis ad aucupium aviculorum egreſſi, accipitres ſibi ſocios aſſumunt. Hoc quidem maximè aliquis miretur, quod accipitres quaſcunque ipſi aves ceperint, pueris aucupibus dejiciant, cùm pueri ex omnibus captis parte tantùm aliqua accipitribus reddita diſcedant.* Idem ſcribit Ælianus *lib. 2. hiſtor. animal. cap. 42.* ibi: *Accipitres in Thracia cum hominibus per paludes ſocietatem aucupandi coire.* Nec non Plinius *lib. 10. c. 8.* ibi: *Homines, atque accipitres ſocietate quadam aucupantur.* Plura Demſterus *ubi ſuprà*, D. Joſeph. Pellicer. *ad Poliſ. Gongora. ſtant. 3.* Lælius Heraldus *dialogiſm. 6.* extat. *tom. 2. theſaur. critici, fol. 399.*

COMMEN-

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici venationi operam dare non debent, aliàs ſi contraſecerint, ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus; ſi presbyter, duobus à communione arceantur; ſi diaconus, ab omni officio ſuſpenditur.* Probant eam textus *in c.1. 34. diſt. c.1. ne clerici, vel monachi, cap. amputatis, 86 diſt. Clement. 1. § porrò, de ſtatu monachor. Clemen. 1. de celebrat. Miſſar.* Synodus Turon. ſub Carolo, *can. 8.* ibi: *Sacerdotes canum, accipitrum, falconum, vel cæterarum hujuſmodi rerum curam parvi pendere debent.* Matiſcon. 2. *can.* 13. Agathenſe *can.* 55. Epaunenſe *can.* 3. Vormac. *can.* 17. Concilium Auguſtanum *can.* 2. ibi: *Epiſcopos, presbyteros, vel aliquem de Clero canes venandi amore, vel accipitres habere non licet, ſicut in Concilio legitur.* Toletanum *cap.* 10. *Quiſquis autem perſonarum hujuſmodi in hac voluntate denudatus fuerit, quandiu in illa deteſtabili voluptate detinetur, ab omni eccleſiaſtico officio ceſſet.* Salsburg. 2. tempore Martini V. *Venationi quoque cum canibus, necnon aucupationibus cum falconibus miſſis, aut hujuſmodi volucribus; clerici omninò non inſiſtant, nec canes tales venaticos, aut aves in domibus teneant, aut ſecum per viam ducant.* Eugen. III. in decreto edito ab Othone Friſingenſi *lib. 1. de geſtis Friderici*, 35. *Illi qui Domino militant, nequaquam in veſtibus pretioſis, nec cultu formæ, nec canibus, vel accipitribus, nec aliis, quæ portendunt, laſciviam debent intendere.* Quæ & alia refert Ant. Auguſtin. *in epit. lib. 4. tit. 32. & 33.* & *lib. 6. tit. 53.* & *lib. 7. tit. 27.* Conſonat lex 57 *tit. 5. partit. 1.* lex 47. *tit. 6. eadem part.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib. 1. de jure eccleſ. c. 40. n. 79.* Avendaono *de metu lib. 2. cap. 37.* Leſſius *de juſt. lib. 2. c. 5.* Landmeier *lib. 2. de veteri monach. c. 48.* Buſeus *de ſtatibus, nu. 4.* Corvin. *lib. 4. aphoriſ. juris Pont. tit. 32.* D. Franciſ. de Amaya *in l. unic. C. de venat. ferar.* Ludovic. Creſolius *lib. 4. myſtag. c. 28.* D. Nicol. de Caſtro *in l. un. C. de gladiat. n. 17.* Majolus *dier canic. verb. Planta, fol. 267.* Acunna *in c. 1. & 2. 34. diſt.* Petr. Gregor. *libr. 93. ſyntag. c. 10.* & *lib. 4. partit. tit. 8. c. 8* & *lib. 3. de repub. c. 17. n. 6.* D. Petr. de Ovalle *in repetit. ad hunc text.* Villaroël *part. 1. regim. q. 3. art. 9.* Theophilus *tom. 14. fol. 211.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 9.* Novus Notator P. Bleſenſis *epiſt. 57.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Venatio jure naturali omnibus conceſſa eſt, *l. 1. § final. cum l. ſequenti, ff. de acquir. dom. l. 1. in princ. ff. de acquir. poſſeſſ. §. feræ, Inſtit. de rer. diviſ. l. 17. tit. 28 partit. 3.* D. Thomas *2. 2. q. 64.* probant Connan. *lib. 3. comm. c. 3.* Forcatulus *in aviario, c. 4.* Concius *lib 1. diſp. c. 12.* Cujacius *lib. 4. obſerv. c. 2.* Covarr. *in regul peccatum, 2. part. §. 8.* ſed quæ juris naturalis ſunt, lege poſitiva tolli nequeunt, *l. eas 8 ff. de capit. dimin. l. abdicatio 6. Cod. de patria poteſt. c. ſunt quidam 25. q. 1.* probavi *in c. final. de conſuet.* & illuſtrat Salgado *de retent. Bullar. 2. part. cap. 20. num. 84.* Ergo contra juris naturalis diſpoſitionem non potuit Eccleſia venationem, aucupiumve clericis prohibere. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam Deus Optim. Maxim. omnia animalia, tam terreſtria, quàm volatilia, hominum gratiâ, & in eorum uſum creavit, *Geneſis cap. 1. §. in pecudum, Inſtitut. de rerum diviſione*, ex Chryſippo tradit Cicero *de finibus cap. 3.* Cælius Rhodig. *lib. 1. antiq. lect. cap. 3.* Seneca *lib. 4. de benef. c. 1.* Ariſtot. *lib. 1. polit. cap. 5.* Ergo ferarum, & avium uſus mediante venatione, ſeu aucupio clericis interdici non debet. Deinde augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam piſcatio, & venatio in jure æquiparantur, *§. feræ, §. flumina, Inſtit. de rer. diviſ.* Decius *conſil.* 197. Sed piſcatio clericis permiſſa eſt, *cap. Eſau, 86. diſt. cap. nunquam, de conſec. diſt. 5.* Ergo & venatio etiam; præcipuè quia tam piſcatio, quàm venatio ad relaxandum animum utilis eſt, ut bellè expreſſit Sidonius *in Panegyr. Aviti Imperat.* & venationem per ſe honeſtiſſimam eſſe, probarunt Xenophon. *lib de venatione*, Galen. *initio lib. de ludo pila*, & ex eis Theophilus *tom. 4. lib. 6. ſect. 2. cap. 10.* Secundò etiam diſtinctio pœnarum in præſenti ſtatuta difficultatem non levem continet, ſiquidem certum eſt in pœnis infligendis ſemper rationem haberi nobilitatis, & dignitatis, ita ut nobilior, aut qui majori dignitate fulget, mitiùs puniatur, *l. ſacrilegii, §. 1.* ibi: *Aut ſi honeſtiori loco natus; ff. ad leg. Jul. pecul. l. Padius.* ibi: *Si humiliori loco, ff. de incend. & ruina, l. 1. §. quicquam, ff. de abigeis, l. 1. in fine, ff. de furib. balnear. l. 1. §. expilatores, & §. ult. ff. de effractor. l. 2. ff. de termino moto, l. 1. §. ult. l. 3. §. legis, l. penult. ff. ad l. Corn. de ſicar. l. moris, §. ſed enim, l. capitalium, §. non omnes, l. deſertorem, §. penult. & §. is qui ad hoſtes, ff de re milit. cap. paſtoralis,* ibi: *Dignitati deferat, & perſona; de offic. deleg. cap. ult.* ibi: *Volentes tamen nobilitati parcere; de pœnit. & remiſſ. cap. qui contra 14 quæſt. 1. cap. 1. verſ. Qui verò, de uſur. in 6.* Illoſtrat Tiraq. *de nobilit. cap. 20.* Igitur non rectè in præſenti gravior pœna irrogatur perſonis majori dignitate decoratis, præcipuè cùm in ſacris canonibus Epiſcopis, presbyteris, diaconibuſque æqualis pœna imponatur, ut *in cap. placuit 13. diſt. 31 cap. presbyter, 81. diſt. cap. 4. 84. diſt cap ſi quis 6. 72. quæſt. 2. can. 33. 81. 82. & 83. Apoſt. cap. 1. de cleric. excom.*

5. *Venatio quotuplex.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſcire oportet, venationem triplicem eſſe: alia dicitur oppreſſiva, alia arenaria, ſylvatica alia. Venatio oppreſſiva eſt in qua quis eſt oppreſſor hominum, de quo dicitur *Geneſis cap. 10.* quod Nembroth erat robuſtus venator coram Domino, *cap. final. §. finali, 6. diſt.* id eſt potentiſſimus hominum oppreſſor. Illuſtrat Zerda *in diverſ. cap. 152.* & de illa accipitur illud Davidis pſalmo 60. *Quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium:* Et pſalmo 123. *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.* Venatio arenaria eſt, in qua quis pugnat cum beſtiis; & ſi quæſtus gratiâ faciat, infamis efficitur, *l. 1. §. item Senatus, ff. de poſtul.* Cicero *lib. 2. de offic.* ibi: *Omnino duo ſunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales. Prodigi, qui epulis, & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, venationumq; apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam, aut brevem, aut nullam ſunt relicturi.* Quæ venatio ob evidens vitæ diſcrimen quod adit venator, meritò reprobanda eſt, & graviter à Caſſiodoro rejicitur *lib. 5. epiſt. 42.* Venationem hanc appellant ludum venatorium Conſulti *in l. 4. ff. de adminiſtr. rer. l. civitatibus 122. §. ad honorem, ff. de leg. 1. l. aut damnum. 8. §. quicunq; ff. de pœnis.* Suetonius *in Nerone, c. 7.* Vopiſcus *in Probo.* Martialis *lib. 1. epigr. 115.* munus item dictum eſt à Saturno primùm attributum: prodit Lactant. *lib. 6. cap. 20.* plura de hac venatione congeſſerunt Bulenger *in tract. de venatione*, Mariana

in tract. de ſpectacul. Amaya ad l.6. Cod. de excuſat. mun. Petrus Faber lib.2. ſemeſtr. cap. 11. & in Agoniſtic. D. Laurentius Ramirez ad Amphit. Martial, Lipſius de Amphit. cap 3. Panuinus lib.2. de Circenſibus, cap.2. 4. & 5. de quibus venatoribus intelligendus eſt D. Auguſtinus relatus à Gratiano in cap. qui venatoribus. cap. vidit, 86. diſt. dum ait: *Qui venatoribus, donant, non homini donant, ſed arti nequiſſimæ:* junctis Vazquez in 1.2. diſput. 111. quæſt. 21. Oſvald. lib. 18. Donel. cap. 7. littera G. etſi de venatione ſylvatica accipiant D. Auguſt. Gratian. Buſeus ad epiſt. 56. P. Bleſenſis, Petrus Gregor. lib. 3. de repub. cap. 17. num. 7. Venatio ſylvatica, aucupativa, ſaltuoſa, de qua in præſenti agitur, eſt dum armis, canibus, ſeu avibus quis animalia terreſtria, ſeu aves aucupatur, de qua plura Avendanno in tract. de venatione, Azevedo ad tit. 8. lib. 7. Recopil. Ritherutſius ad lib. 1. Cynet Oppiani: & illi magnopere dediti ſunt Reges, Principes ſæculares, ac alii Nobiles laïci, ut probat Alteſſerra de Ducib. cap. 14. Immò illis valde neceſſariam eſſe non ſolùm ad honeſtam recreationem, verùm ut inde apti reddantur ad bellum, fusè probarunt Demſterus ad Roſinum lib. 2. cap 8. Pater Mendoza in viridario, lib. 5. problem. 2. Salcedo de regim. Principum lib. 2. c. 6. dubit. 23. Theophilus tom. 4. lib. 6. ſect. 2. cap. 10. Solorzanus emblem. 33. Alteſſerra ſuprà, cap. 14. Scipius Almiratus in diſſert. polit. lib. 2. diſcurſ. 1. & doctè expreſſit Xenoph in lib. de venatione, ibi: *Venationis ſtudio deditimagnam ex eo utilitatem capiunt, nam corporibus bonam valetudinem comparant. Hinc vident, audiuntque magis, ſeneſcunt minùs. Hæc ad bellum præcipuè inſtituit, primò quidem ſi vias difficiles ſub armis ambulant, minùs laſſantur; nam labores ſuſtinent, quibus feras capere conſueverunt; in hoſtium fuga ubiq; illos propter locorum peritiam rectè, aut tutè proſequuntur; quod ſi exercitus ſuus infeliciter pugnaverit, in ſylvoſis, aliiſq; iniquis locis ſeipſos cum cæteris non turpiter ſervare poterunt, nam conſuetudo venandi eos peritiores reddit.*

6. Venatio hæc clamoſa, ſeu ſaltuoſa omnibus laïcis licita, atque honeſta eſt. D. Hilarius in Matthæum, cap. 10. *Non eſt criminis agere aucupium, ut arbitror.* Probant Balſamon in cap. 14. & 51. 6. Synod. Savarus ad Sidonium lib. 4. epiſt. 9. etſi ad eam juvenes aptiores, præſtantioresque ſint. Unde Nicolaus Papa in cap. 1. 14. diſt. Lanfredum Epiſcopum juvenem appellat, quia venationi valde deditus erat. Meminit ipſius ſententiæ Nicolai Petrus Bleſenſis epiſt. 56. dum ait: *Legimus quia Nicolaus Papa ſuſpenſionis, & excommunicationis ſententiam in Lanfredum Epiſcopum ferri cenſuit, quia venaticam artem exercebat, licèt ille excuſabilior eſſet beneficio juventutis.* Dicebanturque phaſianarii illi ſervi, quos avium legato contineri negat Conſultus in l. avibus 66. ff. de legat. 3. qui erant aucupio mancipati, ubi notavit Gloſſa, & poſteam Sebaſtian Medic. de venat. p. 10. nu. 30. Pignorius de ſervis, & de eorum ætate agens Narbona de ætate, anno 18. quæſt. 3. Sed aliquando ratione temporis venatio etiam laïcis prohibetur, veluti tempore quadrageſimæ, & jejuniorum, cap. an putatis 13. diſt. 86. niſi neceſſitate urgente, cap. ſi nulla 23. quæſt. 8. item & diebus feſtivis, ſi periculum adſit omittendi Miſſam. Concil. Meldenſe can. 27. alioquin his diebus venatio non prohibetur, cùm non ſit opus ſervile, immò liberale, l. 20. tit. 5. partic. 2. quod & agnoverunt Columela lib. 2. de re ruſtic. Virgil. lib. 1. Georgic. ibi:

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt: rivos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri.

Nec contrarium probat textus in cap. 2. hoc tit. ubi generaliter & indiſtinctè omnibus ſervis Dei venatio interdicitur. Igitur laïcis venatio prohibita eſt. Nam reſpondetur in eo textu de clericis tantùm agi, qui ſpecialiter ſervi Dei vocantur, quia ſtrictiùs, quàm laici ejus obſequio, & ſervitio mancipati ſunt, cap. Cleros, 21. diſt. cap cùm ſecundum, de præben. textus diſertus in cap. ſicut 2. quæſt. 7. Ubi cùm Fabianus Pontifex aſſereret, quod clerici non debent accuſare laïcos, hanc rationem adjecit: *quia ſervum Domini non oportet litigare.* Docent Germonius de indult. §. ſervus, num. 27. Graſſis de effect. cleric. num. 5. quod faciliùs ſuadetur ſi integrum illum canonem tranſcribamus prout extat in Concilio Germanico à S. Bonifacio Ratisbonæ celebrato temporibus Zachariæ Papæ anno Domini 742 11. Kalend. Maii. *Servis Dei per omnia armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hoſtem pergere omnino prohibuimus, niſi illis tantùm, qui propter divinum myſterium, Miſſarum ſcilicet ſolennia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi ſunt; id eſt unum vel duos Epiſcopos cum capellanis & presbyteris eorum Princeps ſecum habeat, & unuſquiſque Præfectus unum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam poſſit. Nec non & illas venationes cum canibus ſervis Dei interdiximus, & ut accipitres, & falcones non habeant.*

His ſuppoſitis ut ad rationem præſentis prohibitionis deveniamus, variæ adduci poſſunt. Prima, quia venatio eſt quoddam bellum, vel belli ſimulacrum, aut præludium, ut tradunt Xenophon libr. 1. de venatione, Tul. libr. 1. de natura Deorum. Athenæus libr. 1. Dynoſophiſt. Pollus in præfatione libr. 5. Philon. libr. 1. de vita Moyſis, Plato in Sophiſta, & fusè probat Mercurialis lib. 3. de arte gymnaſt. cap. 15 ſiquidem plerumque fit armis. Ovid. de Ponto eleg. ult. 7 *Traditur decidendi ratio.*

Titirus antiquas & erat qui paſceret herbas,
Aptaque venanti gratius arma daret.

Lucius Seneca in Hippolyto, act. 1. ſcena 1,

Tu grave dextra, lævaque ſimul
Robur lato dirige ferro.

Statius libr. 2. ſylvar. de Leone:

Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus.

Et inde venabula dicta quaſi venatui habilia. Iſidorus libr. 18. etymolog. cap 7. Servius ad verſiculum 131. libr. 4. Æneid. Quia ergo Eccleſia pacis amantiſſima, clericos, & Monachos ſtudiis pacis detineri avidiſſimè expetit, venationem, quæ belli ſpecies eſt, & præludium, illis interdixit. Alia ratio provenit ex nimio ſtudio, quo venationi mancipantur venatores; ſiquidem diu noctuque nihil aliud cogitant, ut expreſſit Thomas Morus ibi:

Venator defeſſa toro dum membra reponit,
Mens tamen ad ſylvas, & ſua luſtra redit.

Quare clerici, qui ſervitio Eccleſiæ mancipati ſunt, valdè ab eo ex hujuſmodi exercitio divagarentur, præcipuè cùm venationis tempus ſit mane, cùm dies incipit, ut tradit Oppianus libr. de venatione Aurelii, ibi:

Venemur dum mane novum, dum mollia prata
Nocturnis calcata feris veſtigia ſervant.

Seneca

Seneca *in Hippolyto.*

——— Veniet tempus
Cùm latratu cava ſaxa ſonent:
Nunc dimiſſi nare ſagaci
Capient auras, luſtraque preſſo
Quærant roſtro, dum lux dubia eſt,
Dum ſigna pedum roſcida tellus
Impreſſa tenet.

Sed eo tempore debent clerici penſum ſervitutis ſuæ ſolvere, juxta tradita *in cap. 1. de celebrat. Miſſar.* Unde rectè illis prohibetur venatio, ne diſtrahantur à proprio miniſterio. Accedit D. Hieronymi ſententia *in cap. Eſau, 86. diſt.* ibi: *Quia nunquam legimus ſanctum venatorem.* Abulenſis *in c. 6. Matthæi, quæſt. 43. in fine,* ibi: *Et propter hoc ſancti viri non ſe dederunt huic occupationi, ſicut piſcationi, quia venatio vix ſine nocumento proximi exercetur; ideo non legimus ſanctos venatores, ſed piſcatores.* Facit Nicolaus Papa *epiſt. 1.* ad Alvinum: *O miſeram vitam hominum, & maximè ſacerdotum!. Qui dum lucrandis fidelibus debent inſiſtere, venandis feris incumbunt; & quos capere oportet homines, capiunt aves: qui dum mortibus ſtudent animalium, vitam ſuarum perdunt animarum? O infelicem vitam ſuper omnem vitam! Nam in quo magis quis carnalis apparet, quam in tali vita. Venatorum enim vita nihil præter carnes capit, in qua dum quiſpiam permanſit, nunquam probatus eſt, dicente Sancto Hieronymo: Nunquam venatorem legimus ſanctum.* Proſequitur alias rationes hujus prohibitionis Ovalle *in præſenti, §. 3. per tot.*

8. *Diſſolvitur dubitādi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta: nam licèt verum ſit, venationem eſſe juris naturalis, & ideo omnibus communem; tamen juſtis ex cauſis poſſunt Principes, tam ſæculares, quàm eccleſiaſtici, venationem prohibere, aut ratione temporalis, veluti dum animalia nutriuntur, *l. 4. cum ſequent. tit. 8. lib. 7. recopil.* quas latè explicant Avendanno *de mein, dict. lib. 2. cap. 37.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 69.* Caſtillo *de tertiis tom. 7. cap. 41. num. 118.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18.* vel ne talibus inſtrumentis, aut menſibus exerceatur, ne paucorum aviditas animalia, vel piſces exhauriat; coarctant enim libertatem naturalem venandi, aut piſcandi, ſed propter magis ſpeciale bonum communitatis, & ſingulorum: quæ ſtatuta in quantum obligent, cum multis à ſe laudatis docent Amaya *in l. unic. Cod. de venat. ferar ex num. 42.* Jacob. Vander. Græſius *ad leg. non dubito. de captivis. cap. 41.* Diana *3 part. tract. 6. reſol. 18.* Vaſeus *in flor. Theol. verbo Venatio.* Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5. quæſt. 29. art. 5. 6. & 7.* Arniſeus *de jurib. majeſt. cap. 4.* Beſoldus *de jurib. majeſt. cap. 6. tom. 1. polit.* Aut ratione perſonarum, veluti clericis, ex rationibus ſuprà adductis; quia cùm venatio ſit juris naturalis permiſſivi, non præceptivi, ideo poteſt à Principe juſtis ex cauſis mutari. Nec obſtat augmentum primum, quo dicebamus, omnia animalia hominum gratiâ a Deo creata fuiſſe, & ita uſum eorum clericis prohiberi non debere; quia id procedit dummodo licitè, & honeſtè illis utantur, & ad finem, ad quem creata fuerunt, non verò per improbum uſum, qualis eſt venatio in clericis. Nec obſtat argumentum deductum à piſcatione, inter quam, & venationem longa datur differentia; ſiquidem piſcatio exercetur ſine clamore, & armis: ſecus verò venatio. Facit ratio adducta à D. Hieronymo, videlicet quia nunquam legimus ſanctos venatores; piſcatores autem plures, præcipuè Apoſtolos, qui etiam poſtquam Dominum ſequuti fuerunt, honeſtum illud exercitium non reliquerunt, ut ait D. Gregorius Papa *homil. 24. in Evangel. Joannis cap. 21. Quæri etenim poteſt, cur Petrus, qui piſcator ante converſionem fuit, poſt converſionem ad piſcationem rediit? Et cùm Veritas dicat: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & aſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei; cur repetiit quod dereliquit? Sed ſi virtus diſcretionis inſpicitur, citiùs videtur, quia nimirum negotium, quod ante converſionem ſine peccato extitit, hoc etiam poſt converſionem repetere culpa non fuit.* Nec obſtat ſecunda difficultas, nam verum eſt, juxta dignitatem delinquentis augeri crimen, & per conſequens pœnam, *l. quadam delicta, ff. de pœnis, l. 2. l. omne, ff. de re milit. cap. homo, 40 diſt. cap. quia ſanctitas. 50. diſt.* latè probavi *in cap. cùm quidam 12 de jurejur.* Nec contrarium probatur in utriuſque juris teſtimoniis adductis pro ratione dubitandi; nam ſi delictum ejus naturæ ſit, ut augeatur dignitate delinquentis, veluti quando peccatur in iis, quæ ad dignitatem concernunt, vel illius adminiſtrationem reſpiciunt; ſeu cum tale crimen cedit in dedecus, & contumeliam ipſius dignitatis, ut in præſenti caſu, tunc ſeveriùs puniuntur, qui maiori dignitate fulgent: at verò ſi dignitas non adaugeat delictum, tunc mitiùs puniuntur, ut docuerunt D. Thomas 1.2 *quæſt. 73. art. ult* Tiraquel. *de pœn. temper. caſu 37.* Vnde in præſenti caſu imponitur ſuſpenſio trium menſium Epiſcopo, presbytero autem duorum menſium, diacono verò unius, ut legitur in dictis Conciliis Epaunenſis, & Agath. ibi. *Si Epiſcopus eſt, tribus menſibus ſe à communione ſuſpendat, duobus presbyter abſtineatur, uno diaconus ab omni officio & communione ceſſabit.* Ex quo canone corrigendus præſens textus, & illud notandum venit, abſtinere in eo canone Concilij Epaunenſis, importare ſuſpenſionem, ut docuerunt Morinus *lib. 2. exercit. cap. 3.* Gibal *de clauſur. regul. diſquiſit. 2. c. 4. §. 1. & de cenſur. diſquiſit. 7. quæſt. 12. regul. 1.*

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. cum venerabilis, de cenſibus*, ubi Innocentius III. agit de ſpallis, & ſtricingis, quas Prior ſancti Stephani ſolvebat quotannis Epiſcopo Faventino: & ut ibi notavi, ſpalla eſt armum, ſeu membrum ferarum, quod Abbas perſolvebat Epiſcopo ex feris, veluti apris, aut cervis, pro licentia venandi, juxta eundem Innocentium III. *lib. 13. regeſtr. in epiſt. ad Abbatem Sanctæ Mariæ Rotundæ,* ibi: *Et quod ad Abbatis, & partim inſtantiam ſylvam bannierant Ravennates, & qui venabantur in ipſa, reddebant eidem ſingulis annis ſpallam porci.* Illuſtrat Cironius *lib. 1. obſer. cap. 5.* Vnde deducitur, Abbatem, & Monachos ſancti Stephani venationem exercuiſſe in diœceſi Faventina. Igitur quia eccleſiaſticis viris venatio prohibita non eſt. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter eum caſum, in quo venatio exercetur ab eccleſiaſticis viris in nemoribus, & vivariis propriis; aut cum venatio exercetur in eiſdem locis per extraneam perſonam, præcipuè cùm proprij redditus, & proventus in venatione conſiſtunt. Primò caſu venatio monachis prohibita eſt, ex præſenti textu, & rationibus ſuprà expenſis. Secundo verò caſu venatio permittitur, *Clemen. 1. §. porrò, de ſtatu monach.* & ita textus *in dict. cap. cùm venerabilis,* accipiendus eſt eo caſu, quo monachi per extraneam perſonam venationem exercebant, ex feris in ipſa venatione captis ſpallam, 9. *Exponitur cap. cum venerabilis, de cenſibus.*

ſeu

ſeu armum ipſius feræ, tributi nomine Epiſcopo perſolvebant. Illud autem non omittam, frequentes fuiſſe olim Eccleſiæ prohibitiones circa venationem monachorum Benedictinorum, quia cùm Divus Benedictus in ſua regula *cap.* 48. aliàs 39. ita caviſſet: *Carnium verò quadrupedum omnino ab omnibus abſtineatur comeſtio, debilibus, ægrotiſq; exceptis*; fuerunt quidam cavillones, qui ab eſu quadrupedum ſe abſtinebant, & volatilia comedebant, juxta mentem Rabani *lib.* 2. *de vita cleric. cap.* 27. dum ait: *Avium quoque eſum credo inde à Patribus permiſſum eſſe, eo quod ex eodem elemento, de quo & piſces creata ſunt. Nam in regula monachorum non invenitur aliarum carnium eſum eis interdictum eſſe, niſi quadrupedum.* Quam opinionem adeo aliqui monachi amplectebantur, ut ſuis aucupiis in aëre ſterilitatem inducerent, ut refert Lantdmeter *lib.* 6. *de veteri monac. part.* 2. *cap.* 7. quare in Concilio Aquiſgran. celebrato anno 817. ferè pro explicatione ipſius regulæ, *can.* 8. ita cautum fuit. *Ut volatilia intus, foriſve niſi pro infirmitate nullo tempore comedant, nec Epiſcopi ut edant, præcipiant.* Et *lib.* 1. *Capit. Ludovic. tit.* 78. certis diebus tantùm monachis eſus avium permittitur his verbis: *Ut volatilia in natali Domini, & in Paſcha tantùm octo diebus, ſi eſt unde, comedant. Si vero non fuerit unde, non requiratur per debitum. Si autem Abbas, aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.* Facit Aimonius *lib.* 5. *de geſt. Francor. cap.* 10. *Volatilia cum ovis de duobus feſtis, id eſt Paſcha, & Natali Domini.* In monachos ita inulitè accipiantes prædictam prohibitionem invehuntur Proſper Aquitanicus *lib.* 2. *de vita contemplativa, cap.* 23. *Cæterùm ſi à quadrupedibus abſtinentes, phaſianis, altilibus, vel aliis avibus pretioſis, aut piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare delectationes ſui corporis, ſed mutare: nec pro abſtinentia, ſed veint pro neſcio qua immunditia, vel certè, quod veriùs eſt, pro ſtomachi nauſeantis teneritudine, delitias illas communes, & viles abjicere, quo poſſint aliis non ſolùm carnibus, ſed etiam delicatioribus, ac pretioſioribus carnibus ſuas voluptates explere.* Sanctus Odo *lib.* 2. *collat.* relatus à Petro Cluniacenſi *lib.* 2. *epiſt.* 15. qui horrendum refert exemplum monachi de gallina comedentis eo prætextu, quòd volatile, & piſcis ejuſdem eſſent originis, aut generis. Facit D. Hieronymus *in epiſt. ad Silvinam*, de ſervanda viduitate: *Procul ſint à convivijs tuis phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus, & omnes aves, quibus ampliſſima patrimonia avolant. Nec ideo te carnibus veſci non putes, ſi ſuum, leporum, atque cervorum, & quadrupedum animantium eſculentias reprobes, non enim hæc pedum numero, ſed guſtus ſuavitate judicantur.* Nec ex dicto *cap.* 48. regulæ D. Benedicti inferri poterat, quadrupedum interdictione volatilium eſum permiſſum eſſe; nam cùm unum prohibetur, non ſtatim alterum permitti, concludendum eſt, maximè ſi jam à legiſlatore prohibitum eſt. Unde cùm *cap.* 19. Levitici dicitur: *Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum*; malè quidem deduceret aliquis, ex ejuſmodi legibus permitti, non ſurdis maledicere, & videntibus ponere offendiculum. Tantùm enim D. Benedictus meminit quadrupedum, quia cùm quædam ex eis viliores ſint, quam volatilia, non poſſet quis credere earum eſum non eſſe monachis interdictum. Proſequuntur alia pro ipſo abuſu deteſtando Lantdmeter. *ubi ſuprà*. Hugo Menardus *in concordia Regularium in notis ad caput* 4. *Regulæ Divi Benedicti*, Benedictus Hæphtenus *lib.* 10. *diſquiſitionum monaſticarum, tract.* 6 *diſquiſit.* 2. & 3. Theophilus Raynaud, *tom.* 16. *in Heterocl. ſpiritual.* 3. *part. punct.* 2. *fol.* 406. & veram literam prædicti capitis 48 regulæ Divi Benedicti reſtituit Servatius Laituez *tom.* 2. *Catholic. novit. ſect.* 9.

Deinde ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in Clement.* 1. *de celebratione Miſſarum*, ubi cùm agatur de horis canonicis, & de modo intereſſendi canonicos in choro, ſpecialiter cavetur, ne ad Eccleſiam ſecum deferant canes venaticos. Igitur quia extra Eccleſiam, præcipuè intra domos proprias, poſſunt eos alere, & tenere. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in ea Clementina ſpecialiter prohiberi clericis canes deferre ad Eccleſiam, quia agebatur de eorum reſidentia, ſeu intereſſentia in choro; non tamen inde deducitur extra chorum licere illis canes venaticos habere: quo modo etiam accipiendus eſt textus *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus*, ubi ſtatuitur, ne Epiſcopi dum viſitant diœceſim propriam, canes venaticos, vel aves ſecum ferant; nam non inde rectè inferri poteſt, extra commeatum ipſum, & extra tempus viſitationis, Epiſcopos poſſe canes venaticos alere, & tenere. 10. *Exponitur clement.* 1. *de celebrat. Miſſar.*

CAPUT II.

In, Eodem.

OMnibus ſervis Dei, ut venationes, & ſylvaticas vagationes cum canibus; aut accipitres, aut falcones non habeant, interdicimus.

NOTÆ.

I. a EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap* 5. & ex eodem Concilio Aurelian. citant textum hunc Burchardus *lib.* 2 *Decreti cap.* 217. Ivo Carnot. *part.* 6. *Decret. cap.* 189. & ſub nomine Paleæ à Gratiano *in c.* 3. 34. *diſt.* Sed verba in præſenti tranſcripta non repetiuntur in aliquo ex Conciliis Aurelian. hucuſque editis; extant tamen in Synodo Francica, ſeu Germanica temporibus Zachariæ I. & Caroli Magni anno 742. *can* 2. ibi: *Necnon & illas venationes, & ſylvaticas vagationes cum canibus ſervis Dei interdicimus, & ut accipitres, & falcones non habeant.* Reperitur *to.* 17. *regia editionis*, & *li.* 5 *ca. Caroli, capit.* 2 & *lib.* 5. *ca.* 112. Textum hunc expoſui ſuprà *in c.* 1.

TITULUS

TITULUS XXV.

De clerico percuſſore.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Agath.*

SI quis in aliquo eccleſiaſtico [b] gradu ſacratus percuſſor fuerit, corripiatur à crimine; ſi non emendaverit, deponatur.

NOTÆ.

1\. a AGathenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Sed hæc verba non reperiuntur inter canones editos ipſius Concilij, nec in aliquo Concilio, quod hucuſque legerim.

b *Gradu ſacratus.*] De gradibus ſacris, & à quo tempore ſubdiaconatus inter eos relatus ſit, egi *in cap. à multis, de ætate. & qualit.* 2.

CAPUT II.

Gregorius *Andreæ Epiſcopo* [a] *Tarentino.*

TRibunal judicis æterni ſecurus aſpiciet, quiſquis reatus ſui conſcius dignâ eum modò pœnitentiâ placare contendit. Habuiſſe te ſiquidem [b] concubinam, manifeſta veritate comperimus, & te illius criminis participationem habere, de qua etiam contraria eſt quibuſdam nata ſuſpicio. Sed quia in rebus ambiguis abſolutum non debet eſſe judicium, hoc tuæ conſcientiæ elegimus committendum. Qua de re ſi in ſacro ordine conſtitutus ejus te permixtione eſſe recolis maculatum, ſacerdotij honore depoſito, ad adminiſtrandum nullo modo præſumas accedere: ſciturus in animæ tuæ periculo te miniſtrare, & Deo noſtro ſine dubio te reddere rationem, ſi hujus ſceleris conſcius, in eo, quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Unde te iterum adhortamur, ut ſi te deceptum antiqui hoſtis calliditate cognoſcis, competenti eum, dum licet, pœnitentiâ ſuperare feſtines, ne cum eo particeps, quod non optamus, in die judicij deputeris. Si vero hujus reatus tibi conſcius non es, in eo te neceſſe eſt, quo es, ordine permanere. Præterea quoniam mulierem de [c] Matriculis contra ordinem ſacerdotij cædi crudeliter fuſtibus [d] deputaſti, quam licèt poſt [e] octo menſes exinde minimè arbitramur fuiſſe defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluiſti reſpectum, propterea duobus te menſibus ab adminiſtratione Miſſarum ſtatuimus abſtinere, in quibus ab officio tuo ſuſpenſum flere te convenit quod feciſti. Nam valde dignum eſt, ut poſtquam te ad vitæ iſtius tranquillam rectitudinem laudabilium ſacerdotum exempla non provocant, ſaltem correptionis medicina compellat.

NOTÆ.

1\. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti*, *cap.* 195. Carnotenſem *part.* 5. *Decreti*, *cap.* 310. apud Gratianum *in cap. habuiſſe*, 33. *diſt* & extat textus hic in regeſtro epiſtolarum D. Gregorii Magni, *lib.* 2. *indict* 11 *epiſt.* 44. Andreas hic primus fuit hujus nominis Epiſcopus Tarentinus, de qua diœceſi Tarentina egi *in cap.* 12. *de reſcript.* Horum exceſſuum correctionem delegavit Gregorius Joanni Epiſcopo Gallipolitanenſi ſequenti epiſtola, in hæc verba: *Ex geſtis, quæ ad nos fraternitas tua direxit, inventum eſt, Andream fratrem, & Coëpiſcopum noſtrum habuiſſe ſine dubio concubinam. Sed quia incertum eſt, ſi eam in ſacro ordine conſtitutus contigerit, neceſſe eſt ut eum ſolicita adhortatione commoneas, ut ſi poſitus in ſacro ordine cum ea ſe novit immixtum, ab eo, in quo eſt, officio quieſcat, & nullatenus adminiſtrare præſumat. Quod ſi fortè conſcius ſibi hujus rei, peccatum ſuum ſupprimens, adminiſtrare præſumpſerit, animæ ſuæ periculum divino judicio imminere cognoſcat. Matriculam verò, quam fecit fuſtibus caſtigare, quamvis exinde poſt octo menſes obiiſſe non credimus; quia tamen eam contra propoſiti ſui ordinem hujuſmodi fecit affligi, duobus hunc menſibus à Miſſarum ſolennitate ſuſpende, ut vel hac eum verecundia, qualem ſe de cætero poſſit exhibere, inſtituat. Præterea oblata nobis petitione, qua tenetur*

in ſubditis, clerici prædicti Epiſcopi multa ſe mala ab eo ſuſtinere commemorant. Ob quam rem fraternitas tua ſubtiliter cuncta cures addiſcere, & ita ea rationabili modo emendare, atq; diſponere, ut nulla eis pro hac re huc remeandi de cætero neceſſitas imponatur.

b *Concubinam.*] De pœnis Epiſcopi concubinarij egi *in cap. 3. de cohabit. cleric.*

2. c *Mulierem de matriculis.*] In dicta epiſtola 45. legitur *matriculam*, unde cognoſci non poteſt, an nomen hoc eſſet proprium ipſius fœminæ, an verò fœmina illa aleretur ex matriculis Eccleſiæ Tarentinæ, juxta veterem morem, quem illuſtravi in canone 36. Concilij Illiber. & referunt Voſſius *de vitiis ſermon. lib. 3. cap. 24.* Zerda *in adverſ. cap. 76 num. 7.* & forſan quia vidua hæc alebatur ex matriculis ipſius Eccleſiæ, ideo Gregorius appellat eam mulierem de matriculis.

d *Fuſtibus deputaſti.*] Contra tradita *in cap. 1. de calumn.*

e *Octo menſes.*] Poſt quod tempus credatur percuſſum ex vulnere accepto deceſſiſſe, expoſui in canone 5. Concilij Illiber.

CAPVT III.

Alexand. III. [a] *Lucenſi Epiſcopo.*

PRæſentium lator in quodam conflictu aſſerit ſe fuiſſe, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellebant, in quo lapides ipſe projecit, ſed aliquem non percuſſit; quem nos quia per alios illic aliqui dicuntur occiſi, à celebratione Miſſarum præcipimus abſtinere. Mandamus itaque vobis, ut ſi res ita ſe habuerit, & alia tamen non impedierint, decurſo hujuſmodi temporis ſpatio, ad ſui eum exequutionem officij admittatis.

NOTÆ.

a LVcenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap. 5.* & poſt Concil. Lateran. *part. 16. cap. 11.* additur, *& Capitulo.* De Eccleſia Lucenſi, ſeu Lucanenſi egi *in cap. cùm cauſa, de elect.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap. 2. de homicid.*

CAPVT IV.

Cœleſtinus III.

COntinentiâ literarum veſtrarum inſpectâ, quâ ſignificaſtis nobis, quod cùm P. [b] acolytus præſentium lator cum quibuſdam hominibus ad [c] reſiſtendum prædonibus arma ſumpſiſſet, in conflictu illo tres fuerunt ab aliis vulnerati ad mortem, ita tamen, quod illa homicidia, neque facto ejus, neque conſilio perpetrata fuerunt. Quia verò ſuper hoc noſtrum requiſiſtis conſilium, vobis taliter reſpondemus, quod cum prædictum acolytum ad frugem melioris vitæ tranſiſſe dicatis, & in monachali religione ferè per annos VIII. laudabiliter hucuſque vixiſſe, meritis ejus aliis non repugnantibus, ad ſubdiaconatus ordinem valeat promoveri, & meritò altaris miniſterium exercere.

NOTÆ.

1. a COEleſtinus III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* nulli bi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Acolytus.*] De quo gradu egi *in cap. 2. de offic. Archid.*

2. c *Reſiſtendum.*] Et ita arma non ſumpſit pro defenſione neceſſaria: quare deſiderator or ad ordines ſacros accedere poſſet, quod ad meliorem vitæ frugem tranſiiſſet, & ut per octo annos laudabiliter fuerit converſatus.

COMMENTARIUM.

3. CVm Eccleſia valde abhorreat ſanguinis effuſionem, & in ſuis miniſtria omnem manſuetudinem optet, ideo non ſolùm eos militiæ nomen dare prohibuit, ut probavi *in c. petitio, de homicid.* verùm & arma deferre, ut probavi *in c. clerici arma, de vita & honeſt. cleric.* & ſententiam ſanguinis proferre, *c. ſententiam, ne clerici vel monachi;* ac etiam quamcunque percuſſionem ab eis fieri omnino prohibuit, *can. 64. Apoſt.* ibi: *Si quis clericus in pugna pulſatum aliquem uno ictu occiderit, deponatur propter ſuam proclivitatem, & temeritatem* Et *c. de his clericis. 50. diſt.* Concil. Triburienſe *can. 11 cap. cùm beatus, 45. diſt.* plura adducunt Eſpençeus *lib. 2. digreſſ. c. 3.* Creſpetius *in ſumma, verbo Clericus non ſit percuſſor.* Et percuſſor non ſolùm dicitur, qui ſuâ manu percuſſit, verùm & qui verberandi, vel occidendi facultatem dedit, ne fraus fiat canoni Apoſtolorum, ut ſtatuitur in canone 9. Synodi Conſtantin. ibi: *Qui percuſſit, vel curavit ut cui manus percuteretur.* Vt etiam ait Vlpianus *in l. non ſolùm, §. 1. ff. de injuriis.* Intuitu tamen diſciplinæ licet presbytero leviter percutere diſcipulum, ut probavi *in cap. presbyterum, de homicidio*: & judici eccleſiaſtico pœnam fuſtium imponere, dum tamen per eam ad ſanguinis effuſionem non perveniatur, ut probavi *in cap. 1. de calumn.* Ex quo commentario, & præcipuè ex adductis *in cap. petitio, de homicidio* præſens commentarium petendum eſt.

TITULUS XXVI.

De clericis maledicis.

CAPUT PRIMUM.

a Clemens III.

INnotuit nobis, &c. *Et infrà*: Ad ultimum f. t. mandamus, atque præcipimus, quatenus quia nobis per literas tuas retuliſti, ſcilicet quod Ioannes clericus, ſanctæ Trinitatis multis coràm aſtantibus, verba quædam in depreſſionem. & contumeliam [b] Rom. Eccleſiæ protulit, ipſum à temeritate ſua per ſuſpenſionem officii, & beneficii, ſublato appellationis obſtaculo, compeſcas, ut pœna illius aliis [c] terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Eccl. in talia verba prorumpant.

NOTÆ.

I. a *CLemens III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de clerico maledico*, *c.1.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, nec *in cap. innotuit, de eo qui furtivè ordin.* ubi extat prior pars hujus textus, id explicatur, licèt ex illius textus ſerie deducatur, in præſenti reſcribere Clementem III. alicui Prælato Hiſpaniæ prope Seguntinam diœceſim exiſtenti.

2. b *Romana Eccleſia.*) In hac ſexta collectione legitur *officii & beneficii noſtri*; unde deducebant Doctores, Pontificatum eſſe beneficium eccleſiaſticum, ut probant Cæſar *de Eccleſ. Hierach. diſput.14.§.2.n.1.* Selva *de beneficiis 1. p q.2.* Ojeda *de incompatib.1.p.c.1.n.2.* Fabricius *de majorib. benefic. num.* 22. Sed verius in hac ſecunda collectione legitur, *Romana Eccleſia.* Aliud enim eſt detrahere Pontifici, aliud Eccleſiæ. Et licèt utrumque crimen ſit grave, tamen ex primo vindictam canones non admittunt, *cap. paratus 23.q.1.* ex ſecundo verò cùm Eccleſiæ honor, & gradus læditur, pœnam imponunt, ut obſervavit Cironius *lib 2. obſerv. c.4.*

3. c *Aliis terrorem*) Inter alias cauſas, quæ delictorum punitionem ſuadent, quas proponunt Plato *in Dorgia*, Seneca *lib.1. de clementia*, D. Auguſtinus *de civitate Dei lib.19. cap.16.* & proſequuntur Alex. ab Alex. *lib.1. dier genial. cap.5.* ubi Tiraq. *ad leges connub. lib.9 gloſſa 1. n.224.* Petrus Gregor. *3 part. ſyntag. lib.31. cap.1.* duplex præcipuè conſideratur. Prima, ut is qui deliquit, corrigatur, & emendetur, *cap. de his 22. quæſt.* 2. quam expreſſerunt Aul. Gel. *lib.6. noct. cap.* 14. Heſiodus in libro qui ſcribitur, *Opera, & dies.*

——Tandem ſua pœna nocentem
Conſequitur, paſſuſq; ſapit tum deniq; ſtultus.

Secunda, ut alii, qui tali exemplo delinquere poſſent, metu ſimilis pœnæ deterreantur. Seneca *ubi ſuprà*, ibi: *Nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur; revocari enim præterita non poſſunt: futura prohibentur, ut quos nollet exemplum nequitia malè cedentis fieri, recidas, non tam ut pereant ipſi, quàm ut alios pereundo deterreant.* Quod ad bruta quoque animantia tulit Plinius *lib.19. c.3. & 4.* & *lib.10. c.22. Videmus*, inquit, *ſæpe in Africa crucifixos leones à quibus fuerant urbes obſeſſæ, quo cæteri metu pœnæ ſimilis deterrerentur.* Nec longè à nobis petenda ſunt hujus rei teſtimonia, cùm in Hiſpania noſtra quotidie videamus in ſuppliciis de nocentibus ſumendis verba illa à præconibus præeuntibus, delictumque manifeſtantibus, ad finem adjici: *quien tal hace, que tal pague.* Quæ ſanè ad admonitionem aliorum potius quam ad punitionem ipſius delinquentis pronunciari nemo non videt. Sumptumque fuit à priſco Romanorum more; advocatus enim ad ſupplicium populus crimen, & pœnæ cauſam ex præcone ipſo audire ſolebat, & nonnunquam id fiebat per ſcripturam, quæ titulus vocabatur, ut in Chriſti Domini paſſione obſervarunt Evangeliſtæ, & ex bonorum auctorum teſtimoniis notavit Iuſtus Lipſius *lib.2. de cruce*, *c.11.* Sicque verbum *ſuper dici*, accipi debet *in l. ſi duo, §. final. ff. de jurejur.* & quod de præcone traditur *in l. ſuſtibus Cod. ex quibus cauſis infamia*, ut obſervarunt Fornerius *lib. rerum quotid. cap.13.* Baudinus *de edicto pro Chriſtianis fol.34.* Cujac. *lib 8. obſerv. c.7.* & *lib. 13. c.3.* Petrus Faber *lib.2. ſemeſtr. c 6. & 7.* quibus addi velim quod de Alexandro Severo Lampridius in ejus vita refert, his verbis: *Clamabatq; ſæpius, quod à quibuſdã ſive Iudæis ſive Chriſtianis audiebat, & tenebat; idque præconem cùm aliquem emendaret, dici jubebat: Quod tibi non vis, alteri nõ feceris.* Quoque idem Alexander in ſupplicio ſumendo de Turino fumi venditore per præconem dici juſſit: *Fumo puniatur, qui fumũ vẽdidit.* Quod refert Duar. *ad tit. C. de ſuffrag.* & *lib.1. animad. c.25.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio, *Clericus maledicus ſuſpendendus eſt ab officio, & beneficio.* Probant eam textus *in can. 55. Apoſt. cap. clericus maledicus 46. diſt. c. contumaces 56. diſt. cap. ſi quis clericus 15. q.7.* Concil. Aurelian. 5. ſub Pelagio I. *can.14.* ibi: *Si quis presbyter, aut diaconus quolibet cothurno ordinem Epiſcopi ſui deſpexerit, aut calliditate faciente ipſum injuriare, aut detrahere præſumpſerit tribus annis à communione ſuſpenſus, & in monaſterium detruſus, aquâ tantummodo & pane diebus ſingulis ſuſtentetur, nec comam, nec barbam facere præſumat, nec ad aram Domini penitus accedere permittatur.* Toletan. 5. 4. *Concluſio probatur.*

can.5. Sed & hoc pro peſtilentioſis hominum morbis ſalubri ordinatione cenſemus, ne quis in Principem maledicta congerat, ſcriptum eſt enim à legislatore: Principem populi tui non maledices. Quod ſi quis fecerit, excommunicatione eccleſiaſtica plectatur. Nam ſi maledici Regnum Dei non poſſidebunt, quantò magis talis ab Eccleſia neceſſariò pelletur, qui divina violator ſententia invenitur. Faciunt textus *in c.22. Exodi, c.23. Actuum Apoſt.* juncto Anaſtaſio Germonio *lib.3. de ſacror. immunit. c.3, n.30.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Acunna *in c. clericis 5.46. diſt.* Gutierrez *de dolict. quæſt.63. & 64.* Creſpetius *in ſumma, verbo clerici maledici*, Salmut. *ad Panoirol. libr.1. memorab. tit.57.* Corvinus *lib.4. aphoriſm. tit.34.* Cironius *lib.1. obſerv. c.4* Petr. Gregor. *lib 2 partit. tit.9. c.8* & *lib.4. tit.9. c. 1.* & *in proœmio Decret. n.38.* & *lib 2. de repub. c.6.* Nicol. Lemaſtre *in conſut. conſur Sorbon.1, part. c.1. & 3.* Don Nicolaus de Caſtro *in diſcurſu contra Don Duarto.* Scipio Gentil. *lib.2 de conjur. in orat. de maledict. in Principem*, Alber. Gentil. *in l. unic. Cod. ſi quis Imperatori maledix.* Lælius Mancinus *de triplici jur. collat. lib.1. c.99.*

5. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione intendam probare ratione, & exemplis, maledicos in Principem, vel ſuperiorem non eſſe aliquâ pœnâ afficiendos; nam licentia iſta loquendi conceſſa populo, cupiditates, conſiliaque omnia patefacit, unde Tiberius ajebat in civitate libera, liberas linguas eſſe debere: & cum Senatu loquens, qui intendebat maledicos punire, dixit: Si hanc feneſtrã aperueritis, nihil aliud efficietis quàm ut hoc colore dignitatis Principum vindicandæ unuſquiſque privatas ſuas inimicitias, velatum, ulturnque eat; & conclusit: Si quidem loquutus aliter fuerit, dabo operam ut rationem factorum meorum, dictorumque reddam; ſi perſeveraverit, invicem eum odero. Vnde Theodoſius, cum Arcadio, & Honorio ſuis filiis conſtitutionem edidit relatam *in l. ult. C. ſi quis Imperatori maledixerit*, his verbis: *Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo, petulantiq; maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit, eum pœna nolumus ſubjugari, nec durum aliquid, nec aſperum volumus ſuſtinere; quoniam ſi id ex levitate proceſſerit, contemnendum eſt; ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum, ſi ab injuria, remittendũ.* Nec minori vel prudentia, vel magnitudine animi fuit Rex ille Epirotarum Pyrrhus, qui cenſentibus amicis, ut quendam, qui de ipſo malè erat loquutus, relegaret, non ſe facturum dixit, ne aliò profectus pejora de me loquatur, & coram pluribus. Similia exempla de Philippo Macedonum Rege & aliis Monarchis, ac Imperatoribus referunt Gentilis *in d. oratione de maledict. in Principes.* Hugo Grotius *in floribus ad dict. legem unicam*, Salmut. *ad Pancirolam d. tit.57.* Iacob. Guthofr. *in ea dicta lege, in Theodoſ* Lindembrog. *in comment. ad ipſam legem unicam*, Valenzuela *conſil 164.* Fragoſo *part.1. de regim. lib.1 diſp.1.* Adam Contzen *lib.9. polit. cap. 45.* P. Velazquez *de optim. Princ. libr 3. adnot. 12. morals, ex §.6.* Nun omittam de hac re Cinii Mecænatis prudentiæ ſimulacrum apud Dionem *lib. 52.* ubi Imperatorem Auguſtum ita alloquitur: *Quod convitium aliquis tibi fecerit, aut tibi obtrectaverit, nec deferendo aliquo audire, nec ulciſci debes. Turpe enim fuerit te credere inventum, qui te neminem lædentem, omnibus benefacientem, ignominiâ affecerit. Idque ſoli faciunt mali Principes, qui ex conſcientia ſua veritatem dictorum colligunt. Deinde iniquum eſt ea ægrè ferre velle, quæ ſi vera ſunt, præſtat non admiſiſſe; ſin falſa diſſimulare; cùm multi hæc vindicantes pluribus ac gravioribus de ſe ſermonibus occaſionem præbuerint: nec decet hanc opinionem de te hominibus ſubjicere, eſſe quis in te contumelioſus eſſe auſit.* Facit textus *in cap. qui juſtus 90. 11. quæſt.3.* in illis verbis: *Qui juſtus eſt, & injuſtè maledicitur, præmium illi redditur.* Igitur non rectè in præſenti clerico maledicu pœna ſuſpenſionis imponitur.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, maledicum dici detractorem, quia ſicut benedicere eſt bene precari, Ovid. *lib.2. Faſtor.* 6. *Maledicus quis ſit*

Et bene nos, bene te, patriæ pater optime Cæſar,
Dicimo, ſuffuſo per ſacra verba mero.

Contrà maledicere, eſt malè precari, ut apud Plautum *in Pœnulo; actu 3. ſcena 3.*

Si benedicitis, veſtra ripa vos ſequar:
Si maledicitis, veſtro gradiar limite.

Maledictio ergo vitium linguæ, & maximum eſt, D. Jacobus *epiſt.3.* Quare poſtquam Quintilianus *lib.12. inſtit.* dixit caninam eſſe eloquentiam, atque facundiam maledictis uti, ex Appii Claudii teſtimonio addit, vitium eſſe animi, quo maleficus à maledico non diſtat niſi occaſione, ſubindicans convitiatori, & maledico ad malè faciendum, & nocendum adverſario promptam eſſe voluntatem, modò daretur tempus, & locus lædendi: & ſicut maleficium idem eſt, quod malefactum in facto, ita & maledictum in verbo. Cicero pro M. Cælio diſtinguit accuſationem, convitium, & maledictum his verbis: *Accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, hominem notet, argumento probet, teſte confirmet: maledictio nihil habet propoſiti præter contumeliam, quæ ſi petulantiùs jactatur, convitium ſi facetiùs, urbanitas appellatur. Et quemadmodum malorum diverſitas alia, & aliis pejera facit; ſic maledictionis alia aliis graviores & pejores, & quædam aliis efficaciores, vel ratione cauſa maledicendi, vel ratione poteſtatis ejus, cui maledicitur.* Plura de his maledicis congeſſerunt Luc de Penna *in l. omne, verſ. Nota, C. de delat. lib.10.* Sotus *de juſt. lib 5. q. 12 art.1.* Menoch. *de arbitr. caſu 367.* Didac. Perez *in l.34. tit.3. in lib.8 ordin.* Beyerlinch. *tom.5. theat. verbo Maledicus.*

Deinde ſciendum eſt, maledicos alios eſſe in Deũ, alios in Principem, ſeu ſuperiorem, ætate, nobilitate, moribus, ſeu ſcientiâ præſtantem; alios in proximum, ſeu æqualem. Salcedu *in prax. c.66.* Cenedus *ad Decretal. collect.146.* De maledicis in Deum, hoc eſt blaſphemis, agemus infrà textu ſequenti. Circa maledicos in æquales dicendum eſt, quod ſi privatus maledicto lædatur, actioni injuriarum locus eſt, *l.1. §. Item apud 15, §. convitium, §. ex his apparet, §. generaliter, ff. de iniuriis, l.3. cum ſequent. l. qui liberos 9. l. penult. C. eod. tit.* Si verò maledici ſint in Principem, tempora, aut ſæculi mores, ut plerunq; contingit, Seneca *lib.3. de ira c.22.* Caſſiodor. *lib.3. c.3.* olim lege Iuliâ Majeſtatis tenebantur, Tacitus *lib.1. annal.* Arnobius apud Grotium *ubi ſuprà*, ibi: *Majeſtatis apud vos reus, qui de veſtris obmurmuravit aliquid Regibus.* Quo modo & I C. Paulus dixerat, non ſolùm facto, verùm & verbis impiis exacerbari crimen Majeſtatis, *lib.5. tit.29 §.1.* notarunt Valenzuela *conſil 163. & 164.* Grotius *in d. l. unic.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de lege Iul. Majeſtat. c.2.* Suarus *ad Sidonium lib.1. epiſt.7.* Facit Modeſtinus *in l.7, §. ult. ff. ad leg Iul. Majeſtat.*

In

Digitized by Google

in quo textu Tribonianus reſpiciens ad legem unicam, *Cod. ſi quis Imper. maled.* ubi legebatur *verbis*, poſuit *facto*; quæ inverſio paret, nam ſi non eſſet legendum *verbis*, ad quid poſtea diceret Conſultus, *vel violatis ſtatuis*; cùm jam in generali ſignificatione facti crimen illud comprehenderetur; notavit Cujac. *ad Paulum d. tit. 29. §* 1. quare Arnobius *adverſ. gent.* ait: *Majeſtatis ſunt apud vos rei, qui de veſtris ſecum obmurmuraverunt aliquid Regibus.* Sueton. *in Tiberio, c.* 10. *&* 11. *&* 48. Sed Titus hanc quæſtionem remiſit, teſtibus Dione & Xiphilino; & poſt eum Imperatores Honorius, & Theodoſius *in l. unic. C. ſi quis Imperatori*, ubi verbum illud *requirendum*, accipi pro condonandum, docuerunt Albert. Gentil. *ibi*, Salmutius *ad Pancirol. d. tit.* 57. & pro ipſius textus expoſitione videndi ſunt Fileſacus *libr. 2 ſelect. tract. 7. de Regia Majeſt. §. 3.* Petitus *ad leg. Atticas pag.* 236. Baſilic. *deciſ.* 26. Sacri etiam canones detractiones, & contumelias nihili fecerunt, *c. paratus 23. q 1. c. qui juſtus 11. q. 3.* niſi quando honor Eccleſiæ, vel ordinis læditur, ut ſi presbyter in ſuum Epiſcopum, vel Pontificem maledicus ſit: gravius tamen eſt delictum, majorique pœna plectendi ſunt maledici, qui linguam procacem effundere non contenti, calamo etiam manum adjiciunt per libellos famoſos, de quibus agitur *lib. 3 Concil. Illibert. cap.* 30.

8. *Traditur. decidendi ratio*

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis deciſionis, quare videlicet ſuſpendendi ſunt clerici maledici in Eccleſiam, Pontificem, ſeu Epiſcopum: nam nihil ita in benè morata Republica cavendum eſt, quàm Principis contemptus, atque hæ res quæ minuere exiſtimationem ipſius poſſunt: ſi enim de Principe malè impunè loqui liceat, ſit ipsâ naturâ; ut & in ejus, qui loquitur, & in ejus, qui eum audit, animo ſenſim ingeneretur quædam mala de Principe opinio, minuſque eum revereri incipiant, ut latè conſiderat, & exemplis probat Gentilis *lib 2. de conjurat. in dicta oratione de maledictis in Principem.* Quæ ſi in quolibet Principe procedunt, quantò magis in Pontifice, & Epiſcopis quibus major debetur, & impendenda eſt reverentia: proinde ut pernicioſiſſimo huic malo tempeſtivè occurratur, prudenter monuit D. Gregorius *homil. in Ezechielem*, his verbis: *Hi, quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt, detrahentium verba compeſcere.* Etſi enim lubricum linguæ ad pœnam facilè trahi non debeat, *l. famoſi 7. §. hoc tamen, ff. ad leg. Iul. majeſt.* quæ tamen ex certa animi deſtinatione proficiſcitur convitiandi temeritas, compeſcenda omninò eſt, ut pœna illius aliis terrorem incutiat. Quare rectè Clemens III. in præſenti reſcripſit ſuſpendendos eſſe clericos maledicos in Eccleſiam Romanam, vel Pontificem.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione, dicendum eſt, quoad pœnam detractorum, ex perſonis eorum eſſe penſandam, ac utrum prætermitti debeat, æſtimandum eſſe, ut expreſſit Harmenopulus *in Græca interpretatione ad textum in dict. l. unic Cod. ſi quis Imperatori.* 9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Quibuſdam enim perſonis jure etiam debetur hæc licentia. Nec Imperiale, inquit D. Ambroſ. in quadam epiſtola, libertatem dicendi denegare; nec Sacerdotale, quod ſentiat non dicere. Idque adeo verum eſt, ut interdum duobus pariter Principi maledicentibus, in altero venia, in altero pœna ſit adhibenda: quod Dionyſium Syracuſarum Regem feciſſe memoriæ proditum eſt, refertque Scipio Gentil. *in dict. oratione de maledictis in Principem.* Cùm enim renunciatum ei fuiſſet, duos quoſdam in cœna plurima adverſus ipſum dixiſſe, utrumque ad ſe invitavit, & convivio comiter excepit; quorum alterum cùm multa leviter, ſubtiliterque loqui, alterum verò reconditum, ac triſtem ſedere vidiſſet, illum quidem dimiſit, hunc verò tanquam inſidiatorem interfecit. Varia igitur penſanda ſunt circa puniendos maledicos, an videlicet ex dolore aliquo, vel temeritate inducti, an verò nulla de cauſa, ſed libidine tantùm detrahendi maledicant. Prioribus enim caſibus indulgendum, & condonandum eſt. Secundo verò caſu ſeverè vindicandum, ne abolitione præſtetur anſa novæ injuriæ, quia ut ajebat Socrates, maledicta qui non vindicat, veterem remittendo injuriam, novam provocat. Referunt Gellius *lib. 17. noct. c.* 14. Jul. Ferret. *de re & diſcipl milit. c. 42. nu. 3.* Æneas Robertus *lib 4. rer. judic. c.* 1 t. 1. Chriſtoph. Boëtius *de injur. diſput. 2. n* 11. juxta quas, & alias diſtinctiones, quas tradunt Alber, Gentil. *in d. l. unic.* Scipio Gentil. *d. lib. 2. de conjur. ad finem*, accipienda ſunt exempla ſuprà relata pro dubitandi ratione.

CAPUT II.

[a] Gregorius.

STatuimus, ut ſi quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum ſuorum, & maximè Beatam Virginem, linguam in blaſphemiam publicè relaxare præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum pœnæ ſubdatur inferiùs adnotatæ, videlicet, quod in ſeptem diebus Dominicis præ foribus [b] Eccleſiæ manifeſtò (dum aguntur Miſſarum ſolennia) blaſphemus exiſtens, ultimo illorum die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus [c] corrigiâ circa collum, ſeptemque præcedentibus ſextis feriis in pane, & aqua jejunet, Eccleſiam nullatenus ingreſſurus: quolibet quoque prædictorum dierum tres, ſi poterit, alioquin duos reficiat pauperes, ſive unum: & ſi nec ad hoc ejus ſuppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam, ſi renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam, Eccleſiæ interdicatur ingreſſus, & in obitu eccleſiaſticâ careat ſepulturâ. Per temporalem præterea [d] poteſtatem coactione (ſi neceſſe fuerit) Epiſcopi diœc. adhibitâ contra eum, blaſphemus, ſi dives fuerit, quadraginta [e] ſolidorum, alioquin triginta, ſive viginti, & ſi ad id non ſufficiat, quinque ſolidorum uſualis monetæ pœnâ mulctetur, nullam in hoc miſericordiam habiturus: quod etiam inter alia communitatum ſtatuta ponatur.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.) Qui præſentem edidit conſtitutionem contra maledicos, ideſt blaſphemos in Deum, Beatam Virginem, & Sanctos. Unde cùm præſens rubrica in ſecunda collectione tantùm conciperetur de clerico maledico, in hac ſexta propter præſentem conſtitutionem generalior proponitur, videlicet de maledicis.

2. b *Foribus Eccleſiæ.*) In eo loco ubi erant olim ſolenniter pœnitentes, dum in priori gradu conſiſtebant, videlicet extra januam Eccleſiæ. Tertul. *de pudicitia cap.* 4. ibi: *Reliquas libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus ultra jus naturæ, non modò limine, verùm etiam Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra.* Illuſtrant Landmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 60. & hujus electionis extra Eccleſiam mentio extat *in c. in capite* 64. *diſt.* 50. *l.* 18. *tit.* 14 *partit.* 1. ibi: *E deben morar à la puerta de la Igliſia toda la quareſma en cavannuelas.* Proſequuntur ritum hunc, & alios ſolennis pœnitentiæ Gibal. *de clauſura regul. diſquiſit.* 3. *cap.* 2. §. 6. *num.* 32. Fileſac. *de quadrageſima, cap* 6. Loayſas *in Concil. Tolet.* 6. *can.* 6. Souchetus *in notis ad Ivonem, epiſt.* 228 Cironius *in paratitl. ad tit. de pœnit.* & *lib.* 1. *obſ. c.* 6. Ambian. *ad Tertul. de pudicitia, paſſim.* D. Joan. Ant. de Oralora *de irregularit. ex pœnit. part.* 1. *excurſu* 1. *cum ſequent.*

3. c *Corrigia*) Proprius enim habitus pœnitentium ſemper fuit cilicium vili, & abjecta materia contextum, ut latè probant Landmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 86. Lemaiſtre *lib.* 4. *de inſtaurat. Epiſc. cap.* 7. Joannes Lorinus *in pſalmo* 29. *verſ.* 12. & *in pſalmo* 34. *verſ.* 13. Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib.* 3. *cap.* 12.

4. d *Poteſtatem.*) Non quia blaſphemus damnatus à judice eccleſiaſtico, poſtea puniri poſſit à ſæculari; ſed potiùs, quia ſi opus fuerit, judex eccleſiaſticus debet invocare auxilium brachii ſæcularis, juxta tradita *in cap.* 1. 2. *part. de offic. ordin* quo modo verba hæc expoſuerunt Marrha *de juriſdict. part.* 1. *cap.* 50. Barboſa *in cap. felicis, de pœnis lib.* 6.

e *Solidorum.*) De quorum valore egi *in cap. ex tua* 1. *de ſimon.*

f *Uſualis monetæ.*) Id eſt pro tempore currentis,
5. ut dicitur à Sidonio *lib.* 4. *epiſt.* 20. uſualis ſermo: & Zeno Veronenſis agens de ſancto Arcadio, uſualis lex, uſualia mancipia: & Marcianus *in l. ult.* §. *quotiens, ff. de public. & vectig.* Imperat. *in l.* 3. *Cod. de tyron. in Theodoſ.* ibi: *Uſualis uncia, uſualis res.* Caſſiodor. *lib.* 9. *epiſt.* 18. *Uſualia jura.* Et *lib.* 6. *epiſt.* 7 *Uſualia metalla.* Et *lib.* 11. *epiſt.* 39. *Inſtrumentum uſuale, uſuales artes.* Et *de anim. cap.* 4 *uſualis eventus*: & *lib* 2. *epiſt.* 39. *Uſualia cantica.* Concil. Toler. 8. *can.* 8. & ita uſualem monetam dixit Gregorius IX. pro quotidiana, & uſu recepta.

COMMENTARIUM.

6. BLaſphemia eſt convitium, ſeu maledictum in aliquem dignitate, & excellentiâ conſpicuum prolatum, ut docent D. Auguſtinus *in lib. de moribus monach. cap.* 11. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 13. *per tot.* ideoque dicitur ab Apoſtolo *ad Titum cap.* 3. *Admone illos neminem blaſphemare.* Ex Theologorum tamen, & Canoniſtarum communi uſu blaſphemia ſignificat convitium, ſeu contumeliam irrogatam Deo, vel Sanctis in cælo regnantibus. Probant Covarr. *in cap quamvis pactum, part.* 1. §. 7. *num.* 8. Simanc. *de catholicis tit.* 8. Farinac. *in praxi crim. tom.* 1. *quæſt.* 20. *num.* 11. Azor. *tom.* 1. *inſtit. libr* 9. *cap.* 28. Bannez 1. 2. *quæſt.* 13. *art.* 1. Sanctarellus *de hæreticis, tit. de blaſphemia. cap.* 1. Suarez *de relig. tom.* 1. *libr.* 1. *cap.* 4. Bobadilla *libr.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 77. Pichardus *in manuduct. crim verbo Blaſphemia.* Sive maledicus de Deo aliquid affirmet, quod illi non convenit, ut ſi crudelem, vel injuſtum eum vocet, vel ei imprecetur malum, ut faciunt damnati, quaſi malum in Deum cadere poſſit; vel neget quod illi conveoit: & ita blaſphemia propriè eſt contra virtutem religionis; ſicut enim veneratio, & cultus, quo Deum veneramur, & Sanctos propter Deum, qui eos ſanctitate donavit, pertinet ad religionem; ita in Deum, & Sanctos, ut in Deum referuntur, convitium eidem religioni opponitur, non confeſſioni fidei: quamvis enim S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 13. *& ſequent.* eam fidei opponat, tamen certum eſt, eam formaliter & eſſentialiter loquendo ſoli religioni opponi, cùm poſſit quis in Deum blaſphemus eſſe, ſalvâ in eum rectâ fide, ut docent Caſtro *libr.* 1. *de juſta hæretic. punit cap.* 12. Valentia, 2. 2. *diſput.* 1. *quæſt.* 13. *punct.* 2. Sanchez *libr.* 2. *ſummæ, cap* 32 *num* 3. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 4. *c.* 2. *fol.* 568. Sed quia ut plurimum blaſphemiæ continent verbalem hæreſim, ideo communiter diſtinguuntur in hæreticales, & non hæreticales. Hæreticales blaſphemiæ ſunt quæcunque proferuntur directè contra fidei articulos, ut contra Dei omnipotentiam, puritatem B. Virginis, & ſimiles: & apparet clariùs blaſphemia hæreticalis, quando per verbum aliquod indicativi modi aſſeritur aliquid contra fidem; quando autem non aſſeritur per hujuſmodi verbum, ſed optando, vel imprecando, non eſt hæreticalis. Exemplum hæreticalium ſit: Deus eſt injuſtus, acceptor perſonarum, non eſt omnipotens, non credo in Deum, renego Deum, crucem, fidem, puritatem Deiparæ. Exemplum non hæreticalium eſt: Maledictus ſit Deus, per corpus Dei, *à deſprecio de Dios*: quia per hujuſmodi blaſphemias, quæ indicativi modi non ſunt, nihil falſum dicitur de Deo, ut poſſint hæreſim cont-nere, ſed tantùm malus affectus blaſphemantis erga Deum volentis ex modo dicendi quaſi ignoin niatum reddere Deum capacem. Eſſent tamen hateticales, ſi blaſphemans per modum indicativi aſſereret, Deum eſſe illarum capacem. Proſequuntur alia exempla hæreticalium, vel non, Maſcardus *de probat. libr.* 1. *concluſ.* 194. Decianus *tractat crimin. tom.* 3. *libr.* 6. *cap.* 2. *num.* 4. Sanchez *dict. libr.* 2 *ſumma, cap* 32. Scortia *in ſelect. Pontific. conſtitut. epitom.* 90. *theorem.* 322. Eymericus 2. *part. direct. quæſtion* 41. ubi Penna, Suarez *tom.* 1. *de relig. tractat.* 3. *libr.* 1. *cap.* 5. Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. libr.* 1. *cap.* 19. Albertinus *de hæretic. agnoſc. quæſtion.* 6. *numer.* 25. Barboſa *de poteſtate Epiſcop. allegat.* 51. *numer.* 88. Carena *de offic. Inquiſit. part.* 2. *titul.* 7. §. 2. Fragoſo *de reg Chriſtian. Reipublic. part.* 1. *libr.* 2. *diſput.* 4. §. 5. Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquiſit. dubit.* 218. Beyerlinch. *tom* 1. *theatr. verbo Blaſphemia.*

Deinde ſciendum eſt, crimen hoc fœdum, & 7.
De gravitate hujus criminis.
horrendum eſſe; quid enim atrociùs, quàm Deo convitiari? quod facit blaſphemia. Ait Div. Hieronymus *in cap.* 18. *Eſaiæ*, nihil eâ eſſe horribilius, & omne peccatum comparatum blaſphemiæ, leviùs eſſe. Et Divus Chryſoſtomus *in pſalmo*

in pſalmo 95. blaſphemiâ nihil pejus eſſe affirmat his verbis: *Attentius conſidera quæ dicuntur. Peccata quædam ſpectant ad Deum, quædam ad hominem: veluti impietatem committere, blaſphemiam evomere, ac violare templum Dei, aut Eccleſiam Dei perſequi, aut ſacerdotes afficere contumeliâ Hæc omnia referuntur ad Deum: cæterùm mœchari furari, injuriam facere hæc intra conſuetudinem, quæ nobis cùm conſervis eſt, conſtituunt. Multiplex autem eſt differentia eorum quæ committuntur in Deum, & quæ in homines. Nihil itaque peius iniquitate, neque quicquam magis impium, quàm adverſus Deum blaſphemia.* Sanctus Petrus Damianus *opuſcul.* 36. *cap.* 3. & *homil.* 1. *ad populum*, blaſphemos leptam ſibi & poſteris adſciviſſe affirmat. Facit D. Matthæus *cap.* 12. & Heli ajebat *lib.* 1. *Regum, cap.* 2. *Si peccaverit quis in virum, placari illi poteſt Dominus, ſi autem in Dominum, quis orabit pro eo?* D. Auguſtinus *lib.* 2. *de civitate Dei, cap.* 9. ibi: *Cùm probrum jacitur in Principem, patria bonum, atque utilem, nonne tantò eſt indignius, quantò à veritate remotius & à vita illius alienius? Quæ igitur ſupplicia ſufficiunt, cùm Deo ſit iſta tam nefaria, tam inſignis injuria.* Faciunt Theodor *orat.* 1 *de provid. init.* Salvianus *lib.* 4. *de providentia, ad finem.* Quare variis pœnis crimen hoc omni jure vindicatum legimus. *in Levit. c.* 24. lex erat ut blaſphemum lapidibus opprimeret populi multitudo: & Judæi adeo hoc crimen execrabantur, ut dum blaſphemias intelligerent, obturarent aures ſuas, & ſcinderent veſtimenta ſua, ut refertur *Matthæi cap.* 26. ut ob res luctuoſas, & maximè triſtes ſoliti erant facere *cap.* 4. *Numer. Ioſue cap.* 7. *Iudicium cap.* 11. *verſ.* 4. *Heſther. cap.* 4. & *cap.* 2. *Sophoniæ*, minatur Dominus ob blaſphemias Moabitis interitum Gomorrhæ & Sodomæ. Jure civili Juſtinianus *in novel.* 78. *Ut non luxur. homines*, ita cavit: *Si contra homines factæ blaſphemiæ impunitæ non relinquuntur, multò magis qui ipſum Deum blaſphemant, digni ſunt ſupplicia ſuſtinere.* Additque ob blaſphemos peſtem, famem, terræmotus, & alias plagas à Deo hominibus immitti; ſimulque præcipit Præfecto civitatis, ut quos in hac re deliquiſſe invenerit, morti tradat: & *in l. ult. Cod. de relig.* alearum ludos prohibet tanquam nequitiæ hujus incitamenta.

Ultimum etiam ſupplicium blaſphemis indixit Carolus Magnus *addit.* 3. *cap.* 32. Jure canonico olim pœna etiam in laïcos excommunicatio, in clericos depoſitio, *cap. ſi quis* 22. *quæſt.* 1. & in præſenti adjuncta eſt pœnitentia publica, necnon & pœna pecuniaria: & quia clericis publica pœnitentia remittitur, *cap. ex pœnitentibus*, 50. *diſt. cap. quicunque* 51. *diſt.* ideo contra eos manet tantùm depoſitionis pœna. Jure noſtro Regio noviſſimo *in l.* 5. 6. & 7. *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* pro prima blaſphemia detinetur reus per menſem in carcere cum compedibus; pro ſecunda in exilium mittitur per ſex menſes, mulctatur que mille marapetinis; pro tertia verò lingua figitur clavo: quæ ultima pœna conſuetudine non eſt recepta, ſed ejus loco flagellatur, & lingua præmitur ligno, ideſt *mordaca.* Tandem ex lege finali, *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* ad triremes damnantur blaſphemi: quas pœnas ſi non exequatur judex, eiſdem puniendus eſt, *ex l.* 20. *tit.* 6. *lib.* 3. *recopil.* docent plura de blaſphemiis adducentes ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, D. Ioannes Vela *de delictis cap.* 4. D. Ioſeph. Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin. num.* 9. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. part.* 1. *lib.* 2. *diſp.* 4. §. 5. Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.* 90. *theorem.* 292. Ioannes Witizus *in votis ad Prudentium*, *fol.* 217. Hunnius *in encyclop. canon. tit.* 8. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 128. Baſilic *deciſ. criminali* 26. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. & *in cap. conquerente, cap.* 6. *de offic. ordin.* & *lib.* 33. *ſyntag. cap.* 12. Acunna *in cap.* 4. *diſt.* 25. Seſſe *tom.* 4. *deciſ.* 469. Barboſa 2. *lib voto* 116. Suarez *tom.* 1. *de relig. tit. de irreligioſitate, cap. penult. & ult.* Simon Majolus *dier. canicul. fol.* 661. Gutierrez *de delictis quæſt.* 60. eſt tamen hoc crimen mixti fori, unde puniri poteſt, tam à judice eccleſiaſtico, quàm ſæculari, ut pluribus relatis probat Martha *de juriſdict part.* 2 *cap* 13. D. Ioſephus Vela *in dicto cap.* 1. *num.* 92. niſi blaſphemia ſit hæreticalis, quia tunc ejus punitio privativè ſpectat ad Inquiſitores hæreticæ pravitatis, ut probant Scortia *ubi ſuprà*, Eymericus *in direct. Inquiſit. part.* 1. *quæſt.* 41. ubi Penna: pluribus relatis Barboſa *de poteſtate Epiſcopi alleg.* 52. *num.* 86. Carena *de offic. Inquiſit. part.* 2. *tit.* 7. §. 2.

TITULUS XXVII.

De clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante.

CAPUT PRIMUM.

Ex canone [a] *Apoſtolorum.*

SI quis Epiſcopus, Presbyter, vel [b] Diaconus [c] depoſitus [d] juſtè pro certis criminibus [e] auſus fuerit [f] attrectare [g] miniſterium ſibi dudum commiſſum, hic ab [h] Eccleſia abſcindatur.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. a *Apoſtolorum.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic *in can.*28. *Apoſtolor.* juxta editionem Balſamonis, Tilii, Dionyſii Exigui, & Gentiani Herberti, de quorum canonum origene, & auctoritate egi in apparatu ad hæc commentaria.

2. b *Diaconus.*) De aliis clericis ultra Presbyterum, & diaconum, nec agitur in præſenti, nec *in cap. ſi quis Epiſcopus* 11 *quæſt.* 3. ubi hæc eadem prohibitio firmatur; ſed tamen de illis idem eſſe dicendum docuerunt Gloſſa, Butrius, & Panormit. *in præſenti*, Suarez *de cenſur. diſp.* 11. *ſect.* 3. *num.* 1. argumento capitis 2. ibi: *Si quis presbyter, aut alius clericus.* Et *cap. clerici* 3. *cap. fraternitati*, ibi: *Presbyteros aut alios clericos; hoc titulo. cap. placuit* 9. 11. *cap.* 3. Conſtat namque, appellatione clericorum etiam clericos inferioris ordinis contineri, *cap. de perſona* 38. 11. *quæſt.* 1. nam bi etiam deponuntur, ut de ſubdiacono conſtat *ex cap accedens, verſ. ſubdiaconi*, 50. *diſt.* de aliis clericis *ex cap. Epiſcopus* 65. 11. *quæſt.* 3. *cap. cùm non ab homine* 10. *de judic.* Concil. Tolet. 4. *cap.* 17. *can.* 32. *&* 68. *cum ſequent.* *Apoſtolorum*: notatur vulgò *in cap. ſi quis de gradu, de purgat. canonic.* item & degradantur, *cap.* 2. *de pœnis lib.* 6. ſed verius credo, juxta tempus hujus canonis clericos inferioris ordinis ejus diſpoſitione non comprehendi: quod ſuadetur ex eiſdem canonibus Apoſtolorum, videlicet ex canone 25. aliàs 24. quo ita cavetur: *Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus eſt, deponatur, non tamen communione privetur.* Et *can.* 26. ſtatim ſubjicitur: *Similiter & reliqui clerici huic conditioni ſubjaceant.* Et *can.* 42. ita ſtatuitur: *Epiſcopus, aut Diaconus alea atque ebrietati deſerviens, aut deſinat, aut certè damnetur.* Cui ſtatim ſubjicitur canon 43. ibi: *Subdiaconus, lector, aut cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione privetur: ſimiliter etiam laicus.* Quod non ita exprimeretur, ſi appellatione Epiſcopi, presbyteri, & diaconi clerici inferioris ordinis comprehenderentur: intendebant enim Apoſtoli in præſenti canone Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos, qui eo tempore erant tantùm in ſacris ordinibus conſtituti, juxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* punire, ſi ab Eccleſia depoſiti in ſuo gradu & officio, ſicut antea, miniſtrarent; clericos autem inferioris ordinis, quia non ita graviter peccant miniſtrando in ſuis gradibus, non ita ſeverè punire voluerunt: quo principio confirmari poteſt ſententia Joannis Andreæ, quam contra Hoſtienſem in præſenti probarunt Butrius *in cap.* 2 *hoc tit. num.* 7. Ancharanus *num.* 5. ſcilicet clericos in minoribus ordinibus conſtitutos, degradatos, ſuſpenſos, depoſitos, & excommunicatos miniſtrantes, quemadmodum non incurrunt pœnam in hoc textu ſtatutam, ita neque etiam manere irregulares; quia nullibi irregularitas hæc contra clericos in minoribus ordinibus conſtitutos expreſſa reperitur; & ideo non eſt admittenda, *cap. is qui* 18. *de ſent. excom. lib.* 6. qui etiam verba illa: *Vel alios clericos*, dicti capitis 2. ad clericos tantùm in ſacris reſtringunt, ex regula *Odia*, *de regul. juris in* 6. namque clerici inferiores, licèt clerici ſint, tamen ad ſtatum laïcalem redire poſſunt, *cap.* 1. *de cleric. conjug.* nec in eorum degradatione ſolennitas præſcripta *in cap.* 2. *de pœnis in* 6. ad degradationem majorum clericorũ adhibetur. Si ergo depoſiti in miniſtrando delinquunt, puniri ipſos contendunt, non irregularitate, ſed ſicut puniuntur monachi, & moniales *in cap. poſtulaſti*, §. 1. *hoc tit.* Sed contrarium meritò cum Hoſtienſi tenuerunt Hugolinus *de cenſur. tabul.* 1. *cap.* 14. §. 1. Marius Alterius *eod tract. lib.* 2 *diſput.* 1. *c.* 1. Fragoſo *part.* 2. *de regim. Chriſt. Reipub. lib.* 10. *diſput.* 21. §. 6. *num* 19. Majolus *de irregul. cap.* 21. Navarrus *in manuali, cap.* 27. *num.* 163. *&* 244. Suarez *de cenſur. diſp.* 11. *ſect.* 3. *num.* 1. nam clerici in minoribus tantùm conſtituti, comprehenduntur generalitate textus *in cap.* 2. *hoc tit.* ibi: *Aut alius clericus.* Et quia ſuſpenſus, & interdictus ſimpliciter ab officio, non ſolùm Miſſam celebrando, & exercendo actus ordinum majorum, verùm etiam utendo aliis minoribus ordinibus quoad actus eis deputatos manent irregulares, Abbas *in cap.* 2 *hoc tit. num.* 4. *&* 10. Archidiaconus *in cap. ſi quis presbyter* 11. *quæſt.* 3. ergo excommunicatus utens gradu minori, quem tantùm habet, irregularis manet. Requiritur tamen ut hæc irregularitas contrahatur quod ſuſpenſus, depoſitus, ſeu excommunicatus exerceat actus ordinum minorum ex officio, tanquam miniſter deputatus, non ſicut laïcos. Gloſſa *in dict. cap.* 2. Dicitur autem clericus in minoribus conſtitutus ſolenniter actum annexum ordini facere, quando acolythus cum ſuperpelliceo in Miſſa ſolenni, præſente populo miniſtrat deferendo cereos, & miniſtrando urceolos, quamvis laïcus eodem modo eundem actum ſoleat adminiſtrare ratione conſuetudinis. Marius Alterius *ubi ſuprà.*

c *Depoſitus.*) Epiſcopus quidem à Synodo, 3.
vel Concilio; Presbyter verò, vel Diaconus à ſuo Epiſcopo, *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. *&* 7. 11 *q.* 3. depoſitus namque Epiſcopus damnatus dicitur *in dict. cap. ſi quis Epiſcopus*: & depoſitio, damnatio, *in cap. placuit* 9. *cap. penult.* 11. *quæſt.* 3. & *in can.* 21. *&* 42. *Apoſt.* & damnatio Epiſcopi à Synodo, vel Concilio fieri debet, juxta tradita *in cap.* 3. *de accuſat* Presbyteri verò, & Diaconi à ſuo Epiſcopo, *cap. accedens* 50. *diſt.* nam cùm depoſitio ſit pœna, illam tantum imponere poteſt, qui juriſdictionem habet in eum, cui imponitur. Suarez *de cenſur. diſp* 30. *ſect.* 1. *num.* 1.

d *Juſtè pro certis criminibus.*) Rabanus, & 4.
Dionyſius Exiguus legunt *ſuper certis criminibus.* Haloander verò & Gothofredus habent *ob certa crimina*: & *juſtè* idem ſignificat, atque *rectè*, ut interpretatur Ariſtenus; ſeu *legitimè*, juxta Balſamonem; vel *canonicè*, ut *in c. fraternitati* 6. *hoc tit.* Certa autem crimina dicere poſſumus, vel certas peccati cauſas, argumento capitis *nemo* 51. 11. *quæſt.* 1. hoc eſt non parvas, nec leves, ſed eas, pro quibus ſacris canonibus depoſitio imponitur, argumento capitis *nullus* 11. *quæſt.* 3. quarum plures refert Anton. Aug. *in epit. jur. lib.* 39 *per tot.* vel certa crimina ſunt aperta, & manifeſta, *dict. cap. nemo.* Quod magis Græca verba ſignificant, quæ ita vertit Gentianus Herbertus, *juſtè ob manifeſta crimina depoſitus*, juxta Alexium Ariſtenum. Certa autem crimina, & manifeſta illa eſſe affirmat Balſamon, in quibus Epiſcopus, presbyter, vel diaconus non habent, nec quidem appellationis auxilium; nam ſi habeant interim dum de re priùs judicata dubitatur, hujuſmodi perſonas non ejici à miniſterio contendit: quod probat ex libro 1. Baſilic. *tit.* 3. *C.* 1. Concil. Antioch. *can.* 4. 12. *&* 14. & refert pro ea ſententia verba conſtitutionis 14. de Epiſcopis, & Clericis, cujus ſententia eo

tantùm

tantùm caſu vera eſt, quo prædicti ante latam depoſitionis ſententiam appellarunt; quo caſu interim non ejiciuntur à miniſterio, quia poſt interpoſitam appellationem depoſitio non ligat, quemadmodum nec aliæ cenſuræ, quia eo tempore proferuntur, quo judicis juriſdictio ſopita eſt, *cap. paſtoralis* 53. §. *verùm, de appel.* & ſic non habet juriſdictionem, utpote appellatione ſuſpenſam, *cap. cùm contingat*, 36. *de offic. deleg. cap.* 2. *ut lite non conteſt. cap. præterea* 40. *cap. dilectis* 55. *de appellat. cap. per tuas* 40. *de ſent. excom. cap.* 2. *eod tit. in* 6. Suarez *de cenſur. diſput.* 3. *ſect.* 6. & *diſput.* 4. *ſect.* 7. *num.* 1. & *diſput.* 28. *ſect* 5. *num.* 3. & *diſp.* 39. *ſect.* 4. *num.* 3. Idem erit ſi contra juris ordinem proferatur, ut inquit Gloſſa 2. *in præſenti.* Quod intelligendum eſt de ordine ſubſtantiali judicii, veluti ſi parte non citata, juxta tradita *in cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ.* vel ſi contra jus lata ſit, *cap.* 1. ubi probavi, *de re judic.* non verò ſi contra juris ordinem accidentalem proferatur, veluti, ſi ſine ſcripto, aut monitione non præmiſsâ, *cap. illud* 5. *verſ. idem, hoc titul. cap. venerabilis*, §. *ſanè de ſent. excom. lib.* 6. Suarez *dict. diſp* 4. *ſect.* 7. *num.* 1. & 34. Idem ſi quâ aliâ ratione depoſitio, excommunicatio, & ſimiles cenſuræ ſint nullæ, veluti quia à non ſuo judice latæ ſunt, vel quia continent intolerabilem errorem; hæ enim quia non ligant in foro animæ, nec in exteriori, nullum effectum habent, *l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re judic.* & ideo illis non obſtantibus, ſine metu irregularitatis celebrari poteſt. Gloſſa 2. *in præſenti* Burrius *num.* 6. Panormit. *num. ult.* Suarez *dict. num.* 38. Cenedus *ad Decret. collect.* 25 *num.* 5. quod ſi poſt latam depoſitionis ſententiam appellatio interponatur, tum quamvis Panormitanus *in cap.* 2. *num.* 2. *hoc tit.* & *in cap. ſæpe, num.* 16. *de appellat.* exiſtimaverit depoſitionem, quemadmodum ſuſpenſionem, quæ ad tempus fit, quia non ſunt cenſuræ, ſed puræ pœnæ, appellatione ſuſpendi, quemadmodum aliæ pœnæ; attamen contrarium magis probatur, quia hæ ſunt pœnæ ſpirituales, & ideo ſuam ſecum trahunt executionem, *cap. Epiſcopus* 11. *quæſt.* 3. quemadmodum excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum, *cap paſtoralis* 35. *verſ. Verùm, de appellat.* & ideo poſtquam latæ ſunt, non poſſunt appellatione ſuſpendi, *cap. ad reprimendam, de offic. ordin. cap. ad hæc* 37. *de appellat. cap. is cui* 20. §. *ult. de ſent. excom. lib.* 6. interim ergo dum pendet appellatio, depoſitus abſtinere debet à miniſterio, quemadmodum ſuſpenſus, aut interdictus, *cap. ſuſpenſus* 4. *cap. excommunicatus* 17. 11. *quæſt.* 3. quicquid velit Balſamon. Nec intereſt, quod contendant injuſtè fuiſſe depoſitum, hoc eſt ex cauſa falſa, & nulla, ſed juridicè probatâ, quæ dicitur ſententia injuſta ex cauſa, *in cap. Epiſcopus* 62. §. *ſi quis* 11. *quæſt.* 3 vel ex aliis cauſis injuſtis, de quibus Cenedus *collect.* 25. *num.* 7. Suarez *de cenſur. diſput.* 4. *ſect.* 7. *num.* 4. & 8. quia tunc ſententia, quamvis injuſta, ligat, *cap. quoſques* 27. 11. *quæſt.* 3 *cap à nobis*, *cap. inquiſitionis* 44. *de ſent excom.* & timeri præcipitur *in cap.* 1. 11. *quæſt.* 3. & ideo interim dum cauſa appellationis judicatur, tenetur cenſuram cuſtodire, *cap. per tuas* 40. *de ſentent. excom. cap.* 2. *hoc tit.* donec abſolutio ei fuerit impoſita, *cap. cùm contingat* 36. *de offic. deleg. cap. per tuas. de ſent. excom. cap.* 2. *cap. venerabilibus* 7. §. *ſanè eod. tit. in* 6. Unde ſi interim celebret, pœnam hujus textus incurret. Gloſſa 2. *in præſenti*, Anton. *num.* 6. Panormit. *num. ult.* Suarez *dict. ſect.* 7. *num.* 8. Nec obſtat prædictum verbum *juſtè*, quia non excludit ſententiam injuſtam ex cauſa, quæ tamen valida ſit, quia hæc etiam legitimè, & canonicè profertur, hoc eſt ſecundùm canones, quod verbum *juſtè*, ſignificat, *l.* 1. *ff qui teſtamenta*: ſed injuſtam; quæ ſimul nulla ſit, veluti ex levi cauſa, vel non ſervato juris ordine ſubſtantiali. Rectè tamen DD. ſuprà laudati docent, quod excommunicatus non privatur ſuffragiis Eccleſiæ, ſi injuſta ſit excommunicatio, quia Eccleſia non cenſetur velle tanto damno quemquam afficere, *c. ſi quis non rector* 24. *quæſt.* 3 quare injuſtè excommunicatus, ſi ſemoto ſcandalo occultè celebret, non peccat. nec in foro interno pœnis canonicis afficitur; immò & aliquando Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus à gradu ſuo injuſtè dejectus, ſi innocens reperiatur, non poteſt eſſe quod fuerat, niſi gradus amiſſos recipiat coram altari de manibus Epiſcoporum, *cap. Epiſcopus* 65. 11. *quæſt.* 3. Quod intelligendum eſt tantùm in depoſitis, vel degradatis, quibus cœleſtis militiæ detrahuntur inſignia, *cap.* 1. *de pœnis in* 6. Oportet enim, quod in reparatione ſua recuperent ea, quæ in ordinatione ſua receperunt, ut dicitur in Concilio Toler 4. *can.* 27.

e *Auſus fuerit.*) Eadem phraſi utuntur Alexander *in cap.* 3. *hoc tit.* & PP. Concilii Antioch. 5.
in cap. ſi Epiſcopus 6. 11. *quæſt.* 3. Concilii Romani ſub Nicolao *can.* 2. Et certè magna audacia eſt contempto juſto ſuperioris præcepto miniſtrare, ut inquit textus *in cap. Salonitana* 24. *quæſt.* 3.

f *Attrectare.*) Eodem modo legit Haloander. 9 i
Dionyſius Exiguus etiam legit *attrectare*, cui favet Virgilius ibi:

> *Tu genitor cape ſacra manu, patrioſque penates.*
> *Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti*
> *Attrectare nefas, donec me vivis in aquis*
> *Abluero.*

g *Miniſterium.*) quod eis tanquam clericis 7.
competit Concil. Roman. ſub Nicolao *cap.* 2. *cap. accedens* 10. *in fine, diſt.* 50. privat enim depoſitio Eccleſiaſticis functionibus: quare depoſiti non poſſunt in officio ſuo miniſtrare, ut aurea, *cap. ſi quis Epiſcopus* 13. 11. *quæſt.* 3 *cap* 1 *verſ. Caveant*, *cap. is cui* 20. *de ſentent. excom. lib* 6. immò nec aliquid de miniſterio ſic interdicto obire, *c. ſi quis Epiſcopus* 6 11. *quæſt.* 3. *cap.* 2. *hoc tit.* Quare nec poſſunt divina officia celebrare, *cap.* 3. *cap. latores* 4. *hoc tit.* nec Miſſarum ſolennia, *dict. cap. Salonitana, cap qua de cauſa* 9. 2 *qu.* 5. nec facere matutinum, aut veſpertinum ſacrificium, *dict. cap. ſi quis Epiſcopus* 7. nec divinis ſe ingerere, *cap.* 1. *verſ. Sciturus, de re judic. lib.* 6. nec etiam in minoribus gradibus miniſtrare, ut ſuprà probavi, niſi ſit tantùm à ſacerdotali officio depoſitus, vel à Miſſarum celebratione: nec horas canonicas in choro cantare. Gloſſa *verbo Secus, in c.* 1. *de ſent. excom. lib.* 6. Extra chorum verò tenetur eas recitare, quia quemadmodum clericus depoſitus non privatur privilegio clericali, nec etiam eximitur ab honore clericali. Suarez *de cenſur. diſput* 12. *ſect.* 2. *num.* 13 ſicut & poteſt parochus ſine metu irregularitatis matrimonio aſſiſtere pro ejus valore, Tridentinum *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 1. non tamen poterit conjuges ſolenniter benedicere, quia hoc miniſterium proprium eſt ſacerdotis. Suarez *de cenſur. diſput.* 11 *ſect.* 3 *num.* 20 & *diſput.* 40. *ſect.* 2. *num.* 26. Item poteſt baptiſmum non ſolenniter conferre in neceſſitate, quia non tanquam

Digitized by Google

quam clericus, ſed tanquam laïcus confert. Suarez *dict. ſect.* 3. *num.* 20.

9. h *Ab Eccleſia abſcindatur.*) Dionyſius Exiguus legit, *pœnis abſcindatur.* Gentian. Haloander, & Rabanus, *omnino abſcindatur.* Ariſtenus, *longiſſimo ejiciendus:* quæ verba ſic interpretatur Zonaras, ut tabeſcens membrum ab Eccleſia abſciodatur omnino, tum ob ſummam impudentiam, tum quia nunquam redintegrari canonicè poteſt, quia cùm priùs fuerit depoſitus, mox ab Eccleſia abſcinditur. Balſamon legit, ab *Eccleſia abſcindatur ut impudentiſſimus.* Eccleſia hic ſignificat Catholicorum congregationem, *cap. Eccleſia* 8. *de conſecr. diſt.* 4. ſiquidem omnes credentes unum Chriſti corpus efficiunt, *cap. ſi quis* 58. 11. *quæſt.* 3. abſcindatur verò idem ſignificat in præſenti, atque excommunicetur, ut docuerunt Panormit. & Anton. *in præſenti*, Bellarminus *de eccleſ. cap.* 8. Suarez *diſput.* 8. *ſect.* 1. & probatur *ex cap. ſi quis presbyter* 5. *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. 11. *quæſt.* 3. per excommunicationem enim quis ſcinditur, & ſeparatur ab Eccleſia, id eſt à communione fidelium, & corporis Chriſti, *cap. audivi* 21. *cap. nihil* 33. 11. *quæſt.* 3. & extorris fit à regno Dei, à conſortio fidelium, & liminibus Eccleſiæ, *cap. ſi autem* 11. *cap. canonica* 107. 11. *quæſt* 3. *in can.* 30 Apoſt. ibi. *A communione modis omnibus abſcindatur, ſicut Simon Magus à Petro.* Faciunt D. Chryſoſt. *in homil. de anathemate.* D. Auguſt. *de unit. Eccleſ. cap. ult.* Euſebius *lib.* 5. *hiſt. cap.* 14.

CAPUT II.

Ex Concilio a *Antiocheni.*

SI quis presbyter ab Epiſcopo ſuo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus ſuſpenſus, & ipſe per contemptum, & ſuperbiam aliquid de miniſterio ſibi interdicto agere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo correptus, in cœpta perduraverit præſumptione, hic omnimodis excommunicetur, & ab Eccleſia expellatur; & quicunque cum eo communicaverit, ſimiliter ſe ſciat b excommunicatum. Similiter de clericis, laicis, vel fœminis excommunicatis obſervandum eſt. c Quod ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus emendare non potuerit, Regis judicio exilio damnetur.

NOTÆ.

1. a ANtiochenſi.) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed aliquibus verbis additis à Raymundo, aliis inverſis, ut facilè lectori conſtabit, ſi conſerat textum hunc prout hic tranſcribitur ex dicta prima collectione cum ipſo canone, prout jacet apud Raymundum, & prout habetur in ipſo Concilio Antiocheno, & in Codice canonum Eccleſiæ univerſalis, ordine 83. ubi ita habetur: *Si quis Epiſcopus à Synodo depoſitus, vel Presbyter, aut Diaconus à proprio Epiſcopo, auſus fuerit aliquid de miniſterio agere, ſive Epiſcopus ſecundùm præcedentem conſuetudinem, ſive Presbyter ſive Diaconus, nullam amplius in alia Synodo ſpem reſtitutionis, nec defenſionis locum ei habere liceat, ſed & omnes ei communicantes ab Eccleſia abjiciantur, & maximè ſi poſtquam cognoverint ſententiam adverſus prædictos fuiſſe prolatam, eis communicare auſi fuerint.* Concil. hoc Antiochenum primum celebratum fuit ſub Julio Papa I. anno 340. in quo Arriani Athanaſium depoſuerunt, atque Gregorium Capadocem in ejus locum ſubſtituerunt, ut referunt Binius, & Corjolanus *in hiſtoria ipſius Concilii.* P. Marcha *lib.* 3. *concord. cap.* 3. Unde canones in eo editos tanquam ab Arrianis, & Euſebianis factas auctoritate carere docuerunt Binius, & Corjolanus *ubi ſuprà*, & textum *in cap.* 1. 11. *diſt.* 16. ubi inter Catholica Concilia hoc refertur, accipiunt de alia Synodo Antiochena, cùm ſex fuerint in ea civitate celebratæ; non verò de hac prima. Et Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *num.* 37. Gratianum perſtringit, eo quod in eo textu canones Antiochenos inter editos à Catholicis enumeret. Sed licèt verum ſit, trigintaſex Epiſcopos Arrianos in hac Synodo interfuiſſe, & ita majorum Patrum partem ex Arrianis fuiſſe, tamen Eccleſia canones ab eis editos, rectam diſciplinam continentes, tanquam ab injuſtis poſſeſſoribus eripuit, & ſæpè eis uſa eſt, appellando Concilium illud ſanctum, ut in Concilio Triburienſi *cap.* 2. Romano ſub Leone IV. apud Baronium *to.* 10. *anno* 853. *num.* 39. Primò inſerendo eos in codice canonum Eccleſiæ univerſalis, ut hodie reperiuntur, ut refert Ant. Auguſt. *lib.* 1. *de emend. Gratiani, cap.* 11. his verbis: *Canones Concilii Antiocheni receptos eſſe conſtat, & in corpore canonum poſitos ante Concil. Chalcedonenſe, ut in ejus Concilii act.* 12. *Græcis, Latinis* 11. *apparet; & ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus Canonum dicimus.* Idem refert Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *n.* 34. Etiam eiſdem canonibus uſi ſunt Patres 6. Synodi in Trul. ut ex ſecundo ejus canone conſtat, relato *in c. placuit* 4. 16. *diſt.* necnon probavit Dionyſius, teſte Euſebio *lib.* 7. *hiſtor. Eccleſ. c.* 24. & 25. Nicolaus II. *in epiſt. ad Michaelem Imperat. & epiſt.* 10 *ad Epiſcop. & cleric. CP.* in 8. Synodo generali ſub Hadriano II. *act.* 7. Leo IV. *ad Epiſcop. Britanniæ*, apud Baronium *anno* 855. *num.* 28. Paſchalis II. *epiſt.* 24. Illud tamen notandum eſt, quod licèt in Concilio Chalcedonenſi, *act.* 4. *atque* 11. recitentur duo canones Concilii Antiocheni, videlicet 16. & 17. tamen non ut ex Concilio Antiocheno, ſed ut ex dicto Codice canonum Eccleſiæ univerſæ citantur *num.* 95. & 96. ut extant in dicto codice. Cùm ergo prædicti canones Concilii Antiocheni reperirentur collecti, & incorporati in ipſo codice canonum Eccleſiæ univerſalis, præſentem canonem ex eo tranſcripſerunt Gratianus *in cap. ſi Epiſcopus* 11. *quæſt.* 3. Papienſis *in dict.* 1. *collect.* à quibus accepit Raymundus, & huic ſextæ collectioni inſeruit, & ex capitularibus Caroli eum citat Cironius *lib.* 1. *obſ. cap.* 1. & forſan Carolus Magnus inſeruit hunc canonem ſuis Capitularibus ex Concilio Toletano, quod illi tranſmiſit Helipandus Tolet. Archiepiſcopus, &

in

in bibliothece Fuldenſi in membranis literis Gothicis ſcriptum refert Bargas *in fragmentis Luitprandi, num.* 77. ubi *cap.* 6. ita legitur: *Presbyter contumax excommunicandus eſt. Si quis presbyter ab Epiſcopo ſuo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus ſuſpenſus, & ipſe per contemptum, & ſuperbiam aliquid de miniſterio*; cætera deſunt. Etiam textus hic ab aliquibus citatur ex Concil. Vernenſi celebrato ſub Stephano III *can.* 9.

b *Excommunicatum.*] Minori excommunicatione videlicet, iuxta ea, quæ dabimus *in cap ſignificavit, de ſent. excom.*

2. c *Quod ſi aliquis.*] Verba quæ ſequuntur tranſcripſit Raymundus ex Concilio Vernenſi *can.* 9. ubi ita habetur: *Excommunicatus in Eccleſia non debet intrare, nec cum ullo Chriſtiano cibum, vel potum ſumere, &c. Quod ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.* Unde prior pars hujus textus tranſcripta eſt ex dicto Concilio Antiocheno; ſecunda verò ex Concilio Vernenſi. De hac exilij pœna, & quare deſideretur requiſitio Regis ad eam imponendam, egi *in cap.* 1. *de calumniator.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio probatur.* EX his duobus canonibus ſequens deducitur aſſertio: *Presbyter degradatus, vel depoſitus celebrans, ab Eccleſia omnino abſcinditur.* Probant eam textus *in cap. ſi Epiſcopus* 6. *cum ſequenti cap. ſi autem* 12. *cap. abſit autem* 14. 11. *quæſt.* 3. *cap. Salonitana* 63. *diſt. cap. accedens* 20 50. *diſt. cap.* 3. *cap. latores* 4. *cap. fraternitati* 6. *cap. Apoſtolica* 9. *hoc tit.* faciunt textus *in cap* 2. *de ſacram. non iterand; cap. veritatis, de dolo & contum. cap. ut clericorum* 15. §. *ſi quis igitur, de vita & honeſtate cleric. cap.* 1. §. *ſciturus, de judic. lib.* 6. *cap.* 1. §. *final. cap. is cui, de ſent. excom. lib.* 6. Conſonat lex 17. *tit.* 9. *partit.* 1. Illuſtrant Suarez *de cenſur. diſp.* 18. *ſect.* 3 Petrus Gregor. *lib* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 4. & *lib.* 32. *ſyntag. cap.* 30. Covar. *in cap. alma mater,* 1. *part.* §. 6. *num.* 8. alij congeſti à Cenedo ad Decretal. *collect.* 63. Barboſa *In præſenti.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione ita inſurgo. Clericus degradatus omni privilegio clericali, & eccleſiaſtico foro privatus traditur Curiæ ſæculari, ut debitis pœnis puniatur, *ca. novimus, de V. S. cap. cùm non ab homine,* ubi latè probavi, *de judicijs.* Ergo ſi in præſenti caſu clericus erat degradatus, ut conſtat ex hoc capite 2. ibi, *degradatus*; non poterat poſtea ab epiſcopo excommunicari, cùm jam projectus eſſet ab Eccleſia & ejus juriſdictione, & majori pœnâ erat afficiendus à judice ſæculari. Accedit nam non pervenitur ad degradationem clerici, niſi priùs fuerit excommunicatus, & depoſitus; & tandem ſi incorrigibilis eſt, degradatur, *cap. cùm non ab homine, de judicijs.* Ergo ſi in præſenti caſu excommunicatio præceſſerat degradationem, ad quid poſtea excommunicatur, ſive ab Eccleſia abſcinditur, cùm iam per priorem excommunicationem eſſet à communione fidelium privatus.

5. *Exponitur præſens rubrica* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet præſentem rubricam generaliùs concipi in hac ſextæ collectione, quàm in prima, ubi tantùm ita habetur: *De clerico excommunicato vel depoſito miniſtrante.* Immò & in aliquibus condicibus deeſt verbum *depoſito*: ſed Raymundus ut comprehenderet omnes deciſiones ſub hoc titulo compilatas, adjecit ea verba, *depoſito vel interdicto*, ut notarunt Ant. Auguſtin. *in notis dictam* 1. *collect.* Butrius, Panormit. Anania, & alij relati à Cenedo *in collect* 25. *ad Decret.* & rectè, agitur enim in hoc titulo de pœnis, quibus afficiendi ſunt clerici, qui cùm eſſent ob varios exceſſus modò depoſiti, modò excommunicati, modò ſuſpenſi, modò interdicti, contemptis Eccleſiæ clavibus ſe ingerunt miniſterijs ſacris. De depoſitis agitur *in cap.* 1. & 2. *hoc tit.* de interdictis, & excommunicatis *in cap.* 3. *cap.* 4 *cap. fraternitati* 6. *cap. fin.* De ſuſpenſis *in cap. ad Apoſtolica* 9. & ideò ita generalis concipi debuit rubrica. Accedit, nam ut notarunt Hoſtienſis, Anton. Panormit. & alij, præſens titulus ſuperioribus coniungitur, quia in illis actum fuit de varijs delictis, ob quæ excommunicatio, depoſitio, ſuſpenſio vel interdictum infliguntur, ideo in præſenti titulo agitur de omnibus illis, qui contemptis prædictis cenſuris in gradibus ſuis miniſtrarunt.

Deinde ſciendum eſt, quod deponere modò ſignificat idem, atque rem alicui cuſtodiendam tradere *l.* 1 *ff. depoſiti*; quâ ratione etiam teſtium dicta depoſitiones appellantur *in l* 3. *Cod. ſi minor ſe maiorem*; quia qui teſtimonium profert, quodammodo veritatem ſibi notam fidei judicis committit: modò ſignificat idem atque auferre, ſeu derelinquere; quo modo etiam dicimus deponere officium: unde quando quis officio, vel dignitate privatur, deponi dicitur. Quare hanc pœnam propriam eſſe clericorum, docuerunt, Bernard. Diaz *in praxi, cap.* 153. Suarez *de cenſur. diſp.* 30. *ſect.* 1, *num.* 2. argumento capitis 2. 50. *diſt. capitis* 2. *de pœnis lib.* 6. quamvis aliquando extendatur ad religioſos, etiamſi clerici non ſint, immò & Abbatiſſas ut docet Suarez *ſupra*, quia & hæ ſunt perſonæ eccleſiaſticæ. Hæc depoſitio duplex eſt, alia verbalis tantùm, alia verbalis, & realis: verbalis tantùm, eſt, quando clericus in perpetuum deponitur ab omni officio ſine ſpe reſtitutionis, *cap. Tengualdum* 11. *quæſt.* 3. *cap. presbyter,* 81. *diſt. cap. at ſi clerici,* §. *de adulterijs, cap. cùm non ab homine, de judicijs*: poſt quam plerumque clerici detrudebantur olim in monaſterijs pœnitentiæ peragendæ causâ, *cap. tua, de pœn. cap. ſacerdos,* 81 *diſt.* de qua depoſitione aliqui accipiunt canonem 13. Concilij Arelat. 1. in illis verbis *De his, qui ſcripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa Dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicunque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur.* Sed non rectè, nam in eo canone potius agitur de ſuſpenſione, quam nolunt Patres deinceps eo caſu apponi, ſed potiùs depoſitionem, ut docuerunt Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 11. Boſquetus *in notis ad Innoc III. lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſt.* 130. Realis depoſitio dicitur, quando non ſiſtitur in verbis tantùm, ſed realiter, & ſolemniter clericus deponitur, & illi auferuntur ornamenta, quæ in ipſa ordinatione data fuerunt: de qua in Concilio Tolet. 4. *cap.* 27. ibi: *Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, ſi a gradu ſuo iniuſtè deiectus in ſecunda Synodo innocens reperiatur, non poteſt eſſe quod fuerat, niſi gradus amiſſos recipiat coram altario de manu Epiſcoporum. Si Epiſcopus eſt, orarium, annulum, & baculum: ſi Presbyter, orarium, & planetam: ſi Diaconus, orarium & albam: ſi ſubdiaconus, patenam & calicem: ſic & reliqui gradus ea in reparatione ſui recipiant, quæ cum ordinarentur, perceperant.* Eadem

repetit

Digitized by Google

reperit ex Concilio Maguntino Gratianus *in cap. Epiſcopus presbyter* 11. *quæſt.* 3. Synodus 8. *act.* 7. Cùm enim clerici ordinabantur, ejuſmodi ornamentis ornabantur, ut conſtat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 5. *cum ſequent.* Aquiſgran. *can.* 9. Iſidoro *lib.* 2. *de offic. eccleſ. cap.* 6. unde eiſdem in depoſitione debebant ſpoliari. Illuſtrant Langleus *lib. ult. ſemeſtr. cap. penul & ultimo*, Acuña *in cap. ſcimus* 43. *diſt.* Lemaiſtre *lib.* 2. *de inſtit. Epiſcop. cap.* 5. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 5. &. *lib.* 5. *tit.* 4. *cap.* 25. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 11. & aliquos laudavi *in cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Aliquando Eccleſia clericos non in perpetuum deponit, ſed ad tempus, *cap. cùm in cunctis*, §. 2. *de elect cap tam literis* 33. *de teſtibus*, *cap.* 2. *de tempor. ordin. lib.* 6. veluti donec deſtiterint, & ſatisfecerint, *Clement.* 1. *de decimis*: & hæc pœna propriè ſuſpenſio dicitur, licèt aliquando depoſitio appelletur, *cap* 3. *hoc tit.* & è converſo depoſitio ſuſpenſio appellatur, *cap. ſi quis Epiſcopus.* 83. *diſt*, varia de ſuſpenſionis & depoſitionis ſpeciebus tradit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 3. *cum ſequent.* & hæc ſuſpenſio nonnunquam pro levi culpa imponitur, *cap. presbyter* 2. *quæſt.* 3. *cap. inter, de purgat. canon.* interdum pro majori crimine, *cap. tam literis* 33. *de teſtibus*, *cap. in loco* 5. *quæſt.* 4.

7. *De effectibus depoſitionis.* Deinde ſciendum eſt, depoſitionem modò fieri à beneficio, *cap. inſinuatum* 13. *de ſimonia*; modò ab officio, *cap. ſi quis Epiſcopus*, 50. *diſt. cap. ſi quis clericus* 10. 87. *diſt.* modò ab officio, & beneficio, *cap. veritatis* 8. *de dolo, & contum.* quas & alias depoſitionis differentias doctè illuſtrant Morinus *lib.* 2 *exercit. cap.* 12. Gibalin. *de cenſur. diſput.* 7. *quæſt.* 13. Depoſitio à beneficio privat clericum ipſo beneficio, in quo differt à ſuſpenſione, quæ tantùm privat perceptione fructuum. Suarez *de cenſur. diſput.* 30 *ſect.* 1. *num.* 3. &, 4. Depoſitio ab officio modò fit ab iis, quæ ſunt ordinis tantùm, *cap. at ſi clerici* 4. *de judicis*, veluti cùm quis deponitur à ſacerdotali officio, *cap. Tenualdum* 10. 11 *quæſt.* 3. *cap. latores* 4 *hoc tit.* vel à gradibus eccleſiaſticis, *cap* 2. *de pœnis lib.* 6. modò ab aliis, quæ ſunt etiam juriſdictionis, veluti cùm quis deponitur ab Epiſcopali dignitate, *cap. quod ad tranſlationem, de renunc. cap. ut clericorum* 13. 5. *ſi quis ita, de vita & honeſt. cleric.* aut à dignitate, honore, ordine, officio, ac beneficio, ut *in dicto cap. veritatis, cap.* 1. *ad finem, de homicid. in* 6. Cùm à juriſdictione quis deponitur, non tantùm ipſa juriſdictione privatur, ſed ipſo munere juriſdictionis, in quo differt depoſitio à ſuſpenſione, quia ſuſpenſus privatur uſu juriſdictionis; licèt conveniant in eo, quod geſta tam per depoſitum, quàm per ſuſpenſum, nullius momenti ſunt; quia quemadmodum ille non habet dominium juriſdictionis, ita hic privatur actuali uſu. Suarez *dict. diſput.* 26. *ſect.* 2. *num.* 2. & *diſp.* 30. *ſect.* 1. *num.* 7. Cùm verò ab ordine depoſitio fit, utique ipſo ordine depoſitus nec privatur, nec privari valet, *cap. quod quidam* 97. 1. *quæſt.* 1. *cap. oſtenditur.* 32. *de conſecr. diſt.* 4. *cap.* 2. 32. *quæſt.* 7. quia per characterem indelebilem gradus confertur, qui proinde Eccleſiæ depoſitione auferri non poteſt, ut probant Theologi ſcholaſtici *in* 4. *diſt.* 25. Suarez *de cenſur. diſp.* 30. *ſect.* 1, *num.* 7. nec in hoc plus continet depoſitio ab ordine, quàm ſuſpenſio, ut rectè notavit Suarez *dict. num* 7. Unde provenit, quod actus ordinis (modò juriſdictionem non requirat, ut abſolutio ſacramentalis) geſti à depoſito, validi ſint, ſi modò depoſitus debita forma, & materia utatur cum legitima intentione, quia is retinet eandem ordinis poteſtatem, à qua ex divina inſtitutione actus valorem, & efficaciam aſſequitur, ſi cætera neceſſaria concurrant: quare rectè advertit Suarez ubi ſuprà, *num.* 7. quod Epiſcopus depoſitus verè ordines confert, & ſacramentum confirmationis adminiſtrat; & ſacerdos depoſitus validè conſecrat, quemadmodum & ſuſpenſus & degradatus; quia clericus depoſitus clericus manet, & clericus vocatur in præſenti titulo, ut notavit Panormitan. *in cap* 1. *hoc tit. num.* 2. & retinet privilegium clericale, *cap. at ſi clerici* 4. §. *de adult. cap. cùm non ab homine* 10 *de judic. cap tua* 6. *de pœnis.*

His præmiſſis apparet jam ratio præſentis aſſertionis; nam cùm Eccleſia non poſſit actus ordinis à clerico depoſito geſtos nullos reddere, quemadmodum reddit inanem actum juriſdictionis ab eo celebratum, ideo propoſitis pœnis ſæpe ſæpius ſtatuit, ne clericus depoſitus attingere audeat miniſterium ſibi interdictum; & ideo tam *in hoc cap.* 1. quàm 2. ſtatuitur, ut ſi Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus à ſuis gradibus pro certis criminibus fuerint depoſiti, & nihilominus attrectaverint miniſterium ſibi antea commiſſum, ab Eccleſia abſcindantur, hoc eſt in perpetuum excommunicentur, & rectè; nam quamvis Eccleſia non poſſit characterem per ſacramentum Ordinis in anima impreſſum abolere ac proinde nec ordinis poteſtate clericum privare; valet tamen perpetuò uſum ejus clerico interdicere, ſaltem ne ritè & licitè exerceatur ejus gradus officium, juxta poteſtatem, quam habet Eccleſia ferendi cenſuras: quod ſi non ſervet clericus ſimilem prohibitionem, ſed nihilominus pertinaciter contra eam agat interdictum ſibi miniſterium exercendo, contemptus quidem eſt clavium Eccleſiæ, eccleſiaſticæque poteſtatis & ſuperbia, *cap. final. hoc tit.* & præſumptio dicitur *in hoc cap.* 2. ibi: *præſumpſerit*; & *cap. latores* 4. ibi: *præſumpſerit*; & in aliis, *hoc tit.* ſeu audacia, *cap.* 1. *hoc tit.* ibi: *auſus fuerit*? & *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. 11. *quæſt.* 3. *cap. Solonitana*, ibi: *Attingere audeat.* 63. *diſt.* & temeritas, *cap.* 3. *hoc tit.* ibi: *Pro auſu tanta temeritatis.* Unde ob talem contemptum juſtè clericus depoſitus miniſtrans abſcinditur ab Eccleſia, & modis omnibus excommunicatur. 8. *traditur ratio decidendi.*

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam in præſenti non agimus de clerico degradato, Curiæque ſæculari tradito, ſed potius de clerico depoſito, qui non tradebatur Curiæ ſæculari. Nec intereſt, quod *in cap.* 2. *hoc titulo*, appelletur clericus degradatus, quia in veteribus Eccleſiæ canonibus ſæpiùs degradatio ponitur pro depoſitione, & pro eo delicto, pro quo in uno canone injungitur depoſitio, in alio imponitur degradatio, quaſi eadem pœna veluti in canone 44. Apoſt. circa Epiſcopum uſurarium ita cavetur: *Epiſcopus, &c. pecunias mutuo datas cum fœnore exigens, vel ceſſet, vel deponatur.* Et cùm repetatur canon hic in Synodo Nicæna, *can.* 17. & Trullana *can.* 10. ita habetur: *Clericus à diaconatu, & ſupra pecuniam non commodet ad uſuras, &c. quod ſi quis adverſus hæc ſtatuta venire præſumpſerit, communione conceſſa ab ordine degradetur.* Aurelian. 3. *can.* 26. ibi: *Exactor fœnoris aut uſurarum poſſeſſor, ſecundùm Patrum ſtatuta degradetur.* Tarracon. *can.* 10. Illiberit. *can.* 20 ibi: *Si quis clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit degradari, & abſtineri.*

Quam

Digitized by Google

Quam pœnam explicat Concilium Arelat. 2. *can.* 14. ibi: *Si quis clericus pecuniam dedit ad uſuram, depoſitus à Clero, à communione habeatur alienus.* Similiter *in can.* 25. *Apoſt.* ita cavetur: *Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus fornicationis, vel furti convictus deponatur, & mox ſegregetur.* Quam pœnam ita explicant Patres Concilii Aurel. 3. *can.* 8. *Si quis clericus furtum, aut falſitatem admiſerit, quia capitalia ſunt crimina, communione conceſſa, ab ordine degradetur.* Notavit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 11. Unde clericus, qui *in cap.* 1. *hoc. tit.* dicitur depoſitus, *in cap.* 2. dicitur degradatus. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis, quia licet jam clericus in præſenti caſu fuiſſet depoſitus pro criminibus, tamen creſcente malitiâ, per contemptum clavium miniſtrando in gradu interdicto ampliùs excommunicati valet, *cap. cùm non ab homine* 10. *de judiciis, cap. capitulum* 30. *de reſcriptis, Clement.* 2. *de ſent. excom.* ſicut excommunicatus deponitur, *cap. clerici*, 36. *diſt. cap. latores* 4. *hoc tit.* Nec novum eſt, ut pro duplici culpa, duplici quis puniatur pœnâ, *cap. ut clericorum, verſ. Si quis igitur, de vita & honeſt. cleric.* Sunt tamen hoc caſu, & ſimilibus diverſarum rationum cenſuræ, & ideo nihil impedit, quod eidem perſonæ diverſa pœna imponatur propter diverſa delicta, ut in præſenti; ſed etiam propter idem delictum, ſi in tantum creſcat contumacia, ut omnem hanc pœnam mereatur, ut latè docet Suarez *de cenſur. diſput* 5. *ſect.* 2. *num.* 4.

10. Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap.* 1. *§. ſi quis autem, de re judic. in* 6. ubi ſtatuitur, quod ſi judex ordinarius, vel delegatus, ſuſpenſus, durante ſuſpenſione ſe ingeſſerit divinis officiis, irregularitatem contrahat, à qua non niſi per Romanum Pontificem poſſit abſolvi. Ex quo textu expreſsè deducitur, ſuſpenſum ab officio eccleſiaſtico, & adhuc temerè ſe ingerentem divinis officiis, irregularitatem contrahere. Ergo non rectè in præſenti docetur, tantùm abſcindendum ab Eccleſia, ideſt excommunicandum eſſe. Pro cujus textus ſolutione, omiſſo Cardinali in præſenti, qui diſcrimen conſtituit inter clericos in majoribus ordinibus conſtitutos, & minoribus gradibus initiatos, miniſtrantes poſt ſuſpenſionem, ita ut primi irregularitatem contrahant, ſecundi verò tantùm excommunicentur; quæ ſolutio facilè refellitur ex traditis ſuprà *in cap.* 1. veriùs dicendum eſt, ob violationem cenſuræ irregularitatem contrahere clericum ſuſpenſum poſt ſuſpenſionem celebrantem, *cap. Apoſtolicæ* 9. *hoc tit.* Similiter & clericum interdictum, *cap. latores* 4. *hoc tit.* excommunicatum, ut dicemus *in cap. ſequenti.* Unde majori ratione depoſitus celebrans irregularis fit, quia omnis depoſitio involvit in ſe ſuſpenſionem. Nec in præſenti negatur clericum depoſitum celebrantem, irregularitatem contrahere, ſed amplius eſſe excommunicandum eum ſtatuitur: quo modo etiam expendi, & exponi poſſunt textus *in cap.* 1. *c. is cui* 20. *de ſent. excom. in* 6. *cap. latores* 4. *cap. fraternitatis* 6. *cap. poſtulaſti* 7. *§. quæſiviſti, hoc tit.* junctis adductis in eorum commentariis.

Eponitur cap. 1. *de re judicata in* 6.

CAPUT III.

Alexander III. [a] *Londonen. Epiſcopo.*

Clerici autem, ſi qui à ſuis, aut etiam de mandato Romani Pontificis ab alienis Epiſcopis interdicti, vel excommunicati ante abſolutionem divina officia celebraverint, niſi moniti ſine dilatione redierint, perpetuæ depoſitionis ſententiam pro auſu tantæ temeritatis incurrant.

NOTÆ.

1. [a] *Londen.*) In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* legitur *Turenenſi*, poſt Concil. verò Later. *part.* 26. *c.* 9. legitur *Livonienſi*, & in quodam Codice Tarraconenſi, *Londonenſi*, ut notavit Ant. Auguſt. *in præſenti*: quam literam retineo, quia in dicta prima collectione, additur, *pars capitis relatum*; unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in c. relatum, ne cleric. vel monachi* qui inſcriptionem habet, *Londinenſi Epiſcopo.* De diœceſi Londinenſi egi *in cap.* 6. *de conſuet.*

CAPUT IV.

Idem [a] *Toletano Archiepiſcopo.*

Latores præſentium cum tuis literis ad noſtram accedentes præſentiam, ſuum nobis exceſſum plenius intimarunt, ſcilicet quod tam ipſi, quàm alii multi, poſtquam interdicti & excommunicati fuerunt, divina præſumpſerint officia celebrare. Quoniam verò cum eis magnam multitudinem in hoc peccaſſe dicebant, nec nobis qui eorum magis, vel minus deliquerint, innoteſcere potuit, negotium diſcretioni tuæ duximus remittendum, f. t. p. A. ſ. m. quat. rei veritate diligentius inquiſita, ſi XL. [b] ſolummodo, vel pauciores in his deliquiſſe conſtiterit, omnes in perpetuum ab officio ſacerdotali deponas: ſi verò multitudinem magnam in hoc peccaſſe cognoveris, eos quos magis cauſam delicti eſſe conſtiterit, perpetua depoſitione condemnes, & alios, qui non tantum deliquerunt, ab officio ad tempus ſuſpendas, & omnibus pœnitentiam ſecundùm diſcretionem tibi à Deo datam injungas.

NOTÆ.

a *TOletano)* Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit.c.4.* Et poſt Concil. Later.*part.50.cap 51.*De Primariali Eccleſia Toletana egi *in c.coram,de in integ.reſtit.*

b *XL. ſolummodo.)* Pœnam minuendam eſſe ob numerum delinquentium,probavi *in cap.6.de ſervis non ordin c.11.de tranſact.*

c *Ab officio.*) Et per conſequens à beneficio, voluit Gloſſa *in præſenti*,ſed malè, quia verius eſt ſuſpenſum ab officio, non ſemper ſuſpenſum eſſe à beneficio,ut probat Gibalin.*de cenſur. diſp.7.q.12. 3.part.*& dicemus *infrà in cap. ex literis,de exceſſ. Prælat.*

COMMENTARIUM.

1. *Concluſio traditur & probatur.* EX his duabus decretalibus ſequens communiter venit aſſertio diſputanda: *Clericus interdictus & excommunicatus celebrans deponitur,irregularisque manet.* Probant eam textus *in cap. ſi quis presbyter 5. c ſi quis Epiſcopus 6.& 7. 11.q 3. c. illud.§.ult. c. ad Apoſtolica 9. cap. ſi celebrat,de cleric.excom. c.veritatis 8.de dolo & contumacia, c.1.§.ſcituri de re judic.in 6. cap.1.c. is cui.18.de ſent excom.lib 6.* Joan.VIII. *ad Clerum Salernitanum*, Zacharias Pontifex *epiſt. 5.* ibi : *Hoc inquiſiſti, quid faciendum ſit de excommunicato Epiſcopo, & Apoſtolicam auctoritatem negligente. Hic deteſtabilis eſt coram Deo,& hominibus, cui condemnato incondemnatus non communicabit.* Carthag.*can.108. Placuit, ut quicunque non communicat in provincia propria, & in aliis provinciis, vel tranſmarinis partibus ad communicandum obrepſerit,jacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Concilium in Germania ſub Conrado Cardinali Portuenſi L.S.A. anno 1225. *can.6.Multi nomine ſacerdotis cenſuram eccleſiaſticam contemnentes,excommunicati à Prælatis ipſorum,exigentibus culpis ſuis, & immemores,quod Epiſcopis & Prælatis clavium regni cœleſtis collata ſit poteſtas, attrectare ſibi divina myſteria non verentur,&c. Statuimus igitur,ut tales ſine ſpe reſtitutionis ab officiis, & beneficiis deponantur, & infames,& inteſtabiles ſint,& de cætero ad beneficia eccleſiaſtica nullatenus admittantur, niſi per pœnitentiam approbatam, & converſionem laudabilem Sedis Apoſtolicæ gratiam meruerint obtinere.* Innocent. III. *lib.1. regeſtr.13. epiſt.57.* ubi Epiſcopo Zamorenſi ita ſcribit: *Grave gerimus, & indignum, quod cùm venerabilis frater noſter Portugalen.Epiſcopus, poſt diutinas perſecutionis anguſtias, quas a chariſſimo in Chriſto filio noſtro Illuſtri Rege Portugalen. & ejus noſcitur ſuſtinuiſſe miniſtris,evaſis demum fuga præſidio cuſtodiis violentis, boniſque ſuis, non ſolum eccleſiaſticis, verùm etiam patrimonialibus derelictis, compulſus ſit pariter cum... Decano ſuo, & aliis, licèt paucis,tribulationis propriæ participibus, pro commiſſa ſibi Eccleſia libertate ad Sedem Apoſtolicam confugere quaſi nudus : Canonici Portugalen Eccleſiæ, quos ejus, utpote boni Patris oppreſſionibus compati decuiſſet, non ſolùm filialis compaſſionis dicuntur ei ſubtraxiſſe ſolatium quinimò tantò nocentiores adbes, quantò pejus familiaris ſolet lædere inimicus, ſæviendi adverſus ipſum temeritate ſua præbuiſſe videntur extraneis incentivum : dum jam ipſi, quam Eccleſia memorata Perſonarii excõmunicationi ſubjecti, divina non erubuerunt officia celebrare, contempto temerè interdicto primo, vel ſecundo per eundem Epiſcopum promulgato, ſuper quo non relaxando ad Sedem fuerat Apoſtolicam appellatum : & perjurio nihilominus vilipenſo, quod iidem Canonici dignoſcuntur circa præſens negotium incurriſſe. Nolentes igitur tantam præſumptionis audaciam relinquere incorrectam, diſcretioni veſtra per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quod inquiſita, & cognita veritate, ſi rem inveneritis ita eſſe, Canonicos, & Perſonarios memoratos ſublato cujuſlibet contradictionis & appellationis obſtaculo, beneficiis eccleſiaſticis, & officiis ſpolietis. Niſi forſan ad interventum & conſilium præfati Epiſcopi, temperandum duxeritis hujus canonicæ diſciplinæ rigorem. Volumus inſuper, & præcipimus, ut circa omnia, quæ præmiſſa ſunt, tam ſupra principali, quàm ſupra incidenti, appel. poſtpoſita procedatis. Quod ſi non omnes, &c. Tu ergo frater Epiſcope cum eorum altero, &c. Datum Lateran III. idus Maij, P. anno tertiodecimo.* Illuſtrant ultra congeſta à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit.6. cap.1.* Covarruv. *in cap. alma, part.1.§. 8. numer. 1.* Soyrus *lib. 2. Theſauri, cap. 22. num. 27.* Suarez *de cenſur. diſputat.11.ſect. 3.* Alterius *eod. tract. lib. 2. diſput 1. cap. 1.* Avila *eod. tractat. part.7. diſput. 9 ſect. 2.* Bonacina *quæſt. 3. de irregul. punct. 5.num. 1.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. quæſt. 2.conſect. 6.* Cornejo *in 3. part. diſput. 6. de irregul. dub.unic. quæſt. 1.* Leander *eod. tract. diſput. 21 quæſt. 2.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem argumentor ita. Irregularitas tantùm incurritur in caſibus à jure expreſſis, *cap. is cui 18. de ſentent. excom. lib. 6.* Sed in nullo juris teſtimonio invenitur expreſſa irregularitas, ſeu ſtatuta contra excommunicatum celebrantem divino officio. Ergo excommunicatus celebrans pendente excommunicatione, non manet irregularis. Probatur minor, nam ſuprà laudati Doctores, qui hanc irregularitatis ſpeciem agnoverunt, eam deduxerunt *ex cap. ſi Epiſcopus 6.cum ſequentis, 11. quæſt. 3.* & ex juribus compilatis *in præſenti titulo*, ut agnovit Suarez *ubi ſuprà.* Sed in nullo ex eis talis irregularitas expreſsè ſtatuitur. Non *in dicto cap. ſi Epiſcopus*, quia in eo agitur de Epiſcopo, aut presbytero depoſito, non verò excommunicato, ut probavi ſuprà *in cap. 2.* ubi idem canon Concilii Antiocheni reperitur. Non *in cap. ſi quis Epiſcopus*, ſequenti; quia in eo tantùm Martinus Bracharenſis tranſcripſit dictum canonem 5. Concilii Antioch. & ſuæ collectioni inſeruit *ſub num. 37.* & in ea verſione ex Græco autographo pro *depoſitus*, ſeu *damnatus*, poſuit *excommunicatus*, ut conſtat ex ipſa collectione Martini Brachar. quæ extat inter Concilia Hiſpaniæ edita à Loayſa, *fol.185.* unde eandem explicationem habet textus ille ac antecedens, cùm contineat eandem ſententiam. Nec in præſenti titulo ſatis expreſſa reperitur prædicta irregularitatis pœna. Non *in cap. 1 & 2.* quia in eis agitur de clerico depoſito, non verò excommunicato, ut in eorum notis probavi; & *in cap clerici 3.* licèt agatur de clericis excommunicatis celebrantibus, non imponitur irregularitas, nec ulla pœna, quæ incurratur ipſo jure; ſed tantùm jubetur ut ita celebrantes, ſi moniti non deſiſtant, in perpetuum deponantur per ſententiam ferendam. Similiter *in cap. latores 4.* Alexander III. tantùm comminatur ſententiam ferendam.Deinde

2. *Impugnatur aſſertio.*

ex

in cap. illud 5. tantùm aſſerit Innocentius III. ſe non infligere Epiſcopo celebranti poſt excommunicationem pœnam hoc caſu per ſacros canones ſtatutam; non tamen exprimit, quænam pœna illa ſit. Deinde *in cap. fraternitatis 6.* tantùm jubetur, clericum excommunicatum celebrantem ſpoliandum eſſe beneficiis obtentis: & de pœna etiam ab homine ferenda agitur *in cap. poſtulaſti 7. §. quæſiviſti.* Tandem *in cap. Apoſtolica 9.* agitur de clericis ſuſpenſis celebrantibus, non verò de excommunicatis: unde cùm nullo juris teſtimonio reperiatur expreſſa hæc irregularitas, non eſt cur à Doctoribus admittatur.

3. *Traditur ratio decidendi.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, defendenda eſt præſens aſſertio, cujus ratio, præmiſſis iis, quæ de effectibus excommunicationis majoris dabimus *in cap. 8. de ſentent. excomm.* vera ratio provenit ex eo; nam cùm ligatus majori excommunicatione privatus ſit perceptione ſacramentorum, & facultate ea conferendi, ſe ingerendo divinis miniſteriis, ſacraque officia celebrando graviter peccat, argumento capitis *ſi celebrat. hoc titul.* in contemptum clavium Eccleſiæ temerè uſurpando miniſterium ſacrum ſibi interdictum; quare meritò in perpetuum deponitur, & irregularis manet, ut ita puniatur, in quo peccavit, *cap. nullus, de temporibus ordin. libr. 6.* videlicet quia peccavit celebrando ſacrum miniſterium illi interdictum in perpetuum, irregularis manet, ut illud ampliùs celebrare nequeat. Et irregularitatem contrahi à clerico excommunicato miniſtrante, probatur ſequentibus juris fundamentis. Primum deducitur *ex dict. cap. ſi celebrat, hoc titul.* ubi deciditur quæſtio ſatis vexata apud Interpretes, an qui minori excommunicatione tantùm ligatus, Miſſam celebravit, maneat irregularis? Quæ diſputatio, ſeu quæſtio prorſus inutilis, & ſuperflua eſſet, ſi majori excommunicatione ligatus celebrans divina officia nullam irregularitatem incurrer: & ita argumentum, quod deducitur *ex d. cap. ſi celebrat,* non eſt à contrario ſenſu, ſed à ceſſante ratione dubitandi. Secundò, nam excommunicatus ſuſpenſus eſt à propriis ordinibus, adminiſtratione, videlicet ſacramentorum, & celebratione divinorum officiorum pro tempore, quo perſiſtit in excommunicatione: ſed ſuſpenſus celebrans durante ſuſpenſione fit irregularis *cap. Apoſtolica 9. hoc tit. cap. 1. §. ſciturus, de re judic. lib. 6.* Igitur multò magis excommunicatus Miſſam celebrans irregularis efficitur. Quod argumentum de parte ad totum appellat Pater Suarez *ubi ſuprà,* & meo videri concludens eſt. Eodem modo arguendum eſt à clerico interdicto, qui divina officia celebrando irregularis efficitur, *cap. is cui 20. de ſent. excomm. lib. 6.* Tandem quia in præſenti textu, & *in dicto cap. fraternitati, hoc tit. cap. veritatis 8. de dolo & contum.* clerici excommunicati Miſſam celebrantes in perpetuum deponuntur, & beneficiis jam obtentis privantur: quæ pœna patum, aut nihil differt ab irregularitate.

4. *Varii caſus reſolvuntur.* Manet ergo, veram eſſe communem Doctorum ſententiam, videlicet clericum excommunicatum Miſſam celebrantem, aut divinis officiis ſe ingerentem, irregularem manere. Unde infertur reſolutio ad varios caſus: & primò deducitur, excommunicatum ita demùm fieri irregularem, ſi exerceat miniſterium ordinis ſibi interdictum: quare ipſe recipiens ordines non manet irregularis, ſed ſuſpenſus, *cap. 1. de eo qui furtive, cap. cùm illorum, de ſentent. excomm.* quia in receptione ordinis non exercet actum ſibi interdictum, ut docuerunt Covarr. *in cap. alma, 1. part §. 6. num. 6.* Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſect. 2. num. 57.* tametſi contrarium teneant Navarrus *in manuali, cap. 27. num. 241.* Avila *de cenſur. part. 7. diſput. 9. ſect. 1. dub 6.* Similiter ſi quia prohibeatur ſub cenſura celebrare, & violet prohibitionem celebrando, incurrit quidem cenſuram, non tamen fit irregularis, eo quod tunc non violat cenſuram, ſed eam contrahere videtur. Et quamvis poſt conſecrationem jam cenſuram illam incurrat, & Miſſam proſequatur, non fit irregularia, quia moraliter eſt una actio. Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſect. 1. n. 77.* Bonacina *de irregul. diſput. 7. quæſt. 3. punct. 5. num. 8.* Deinde ſi actus ordinis, quo violatur cenſura, fuerit invalidua ratione materiæ, aut ſubjecti, nihilominus incurritur hæc irregularitas, veluti ſi clericus excommunicatus ſolenniter baptizat infantem non debitâ materiâ; vel ſi ſacramentaliter abſolvat hominem, qui reverà carebat dolore neceſſario ad valorem ſacramenti. Ratio eſt, quia verè violatur cenſura per exercitium ordinis. Si tamen actus fuerit nullus ex defectu ordinis, vel intentionis, non incurritur hæc irregularitas ob exercitium fictum, & duntaxat uſum apparentem, ut docet Suarez *diſp. 11. ſect. 2. & 3. num. 16.* ſed ſi ordinis exercitium non ſit prohibitum quoad ſubſtantiam, ſed duntaxat quoad modum extrinſecum, & accidentalem, non fiet irregularis, ſi quis eo modo exerceat: exempli gratia ſi Epiſcopus fuerit ſuſpenſus à Pontificalibus, non incurret hanc irregularitatem, etſi Miſſam celebret cum eo apparatu, ut docent Layman. *lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 3. num 4.* Zerola *in praxi Epiſc. verbo Irregularitas 18.* Secus eſt, ſi clericus ſuſpenſus exerceat actum, qui ſacer eſt ratione modi accidentalis, verbi gratiâ ſi parochus benedicat ſolenniter nuptias, vel cæremonias ſacras baptiſmi faciat, etſi non conferat baptiſmum. Suarez *dict. diſp. 11. ſect. 3. num. 19.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. quæſt. 2. conſect. 8.* Philiarchus *lib. 4. cap. 23.* non tamen excommunicatus fiet irregularis, etſi violet cenſuram per exercitium aliquod juriſdictionis: ac proinde poterit ferre cenſuras, & ab eis abſolvere, non tamen cum ſolennitate ſtolæ, & precum, ut obſervat Layman. *ubi ſuprà.* Item Parochus poterit aſſiſtere matrimonio, eo quod non eſt propriè actus ordinis, ſeu juriſdictionis, etſi contrarium renuerit Majolus *de irregul. libr. 3. cap. 19.* Similiter irregulares tunc fiunt Subdiaconi, & Diaconi canentes ſolenniter Epiſtolam, vel Evangelium, cum veſtibus ſacris ſibi propriis utuntur; ſecus ſi Subdiaconus non utatur manipulo, vel Diaconus ſtolâ: quod ſi Subdiaconus calicem & patenam deferat ad altare, & Diacono miniſtret, probabile eſt non propterea manere irregularem, eo quod illud non ſit munus proprium Subdiaconi: ſecus erit ſi Diaconus excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus diſpenſet Euchariſtiam ex licentia, vel ſine illa, aut ſolenniter baptizet. Tandem ſciendum eſt, in hac irregularitate attendendam eſſe pravitatem materiæ, atque ita actus benedictionis Epiſcopalis abſque ſolennitate in itinere non ſufficit ad inducendam irregularitatem, tametſi pertineat ad ordinem Epiſcopalem, *cap. Abbates de privil. libr. 6.* ut docent Suarez *de cenſur. diſput. 12. ſect. 2. num. 21,* Bonacina *dict. quæſt. 3. punct. 9. num. 3.* Similiter ſi clericus ſuſpenſus privatim horas recitans dicat, *Dominus vobiſcum.* Suarez *ubi ſuprà, numer. 13.*

vel ſi quia faciat officium hebdomadarii in choro more monialium, ut probat Leander *de irregul. tract. 2. diſput. 20. quaeſt. 19. & diſput. 21. quaeſt. 15.* proſequitor alios eaſua Gibalinus *dict. cap. 5. per tot.* & de celebraote in excommunicatiooe minori agemus infra *in c. ſi celebrat.* & de excommunicato faciente coram ſe celebrare, infrà *in cap. illud.* dicemus,

5. *Concluſio traditur, & probatur.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quâ motus perdoctus Pater Didacus de la Fuente Hurtado Societatis Jeſu, vir acutiſſimi ingenii, & omnigenæ eruditionis, quem ſub nomine cujuſdam neoterici refert Leander *dict. quaeſt 2. fol. 216.* exiſtimavit clericum excommunicatum miniſtrantem noo fieri irregularem, eo ductus unico fundamento, quia talis irregulatitas non reperitur in jure expreſſa. Verùm licèt non extet canun diſertus, in quo clericus excommunicatus, vel divinis officiis ſe ingerens pronuncietur irregularis; ſatis tamen hæc pœna exprimitur verbis æquipollentibus, quibus Eccleſia io aliis delictis irregularitatem indixit. Suppooimus enim nomen hoc *irregularitas*, jure antiquo incognitum fuiſſe uſque ad tempora Innocentii III. & Gregorii IX. ut pro expoſitione textus *in dict. cap ſi quis Epiſcopus 6. & 7. 11. quaeſt. 3.* notarunt *in cap. ſi celebrat, hoc tit.* Anton. *num.* 13. & Addirionator Panormit. *num. 6. litera E. columna* 4. Unde tam Innocentius, quàm Gregorius uti cœperunt prædicto verbo *in cap. niſi cùm pridem, de renunc. cap ſi celebrat, hoc tit.* Quare in Decreto Gratiani nulla mentio fit irregularitatis; & tamen in canonibus in eo compilatis plerumque imponitur irregularitas variis verborum formulis, quas referunt, explicatque Suarez *de cenſur. diſput.* 40. *ſect.* 8. Majolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 1. Unde rectè communiter omnes, tam Theologi, quàm Juriſperiti de irregularitate ſcribentes in hoc caſu irregularitatem agnoſcunt, eamque probant ex præſentibus capitibus 3 & 7. & non malè deducitur *ex dict. cap. veritatis 8. de dolo & contumacia*: quem textum adhuc à nemine perpenſum vidi; faciuntque irrefragabilia argumenta ſuprà pro ratione decidendi adducta.

CAPUT V.

Idem *Capitulo* [a] *Herbipolenſi.*

ILlud Dominus in beato Petro. *Et infrà:* Ven. f. n. quondam Ildeſemenſis [b] Epiſcopus Imperialis aulæ Cancellarius, non attendens, quod multa ſunt, quæ præter ſpecialem auctoritatem Ap Sed. de jure non poſſent, nec deberent impunè ab aliquibus attentari, utpote [c] ceſſiones, & translationes Epiſcoporum, & alia, quæ nota ſunt vobis; non ſolùm non obtentâ licentiâ, ſed nec etiam poſtulatâ, Eccleſiâ Ildeſemenſi relictâ, Herbipolen. Eccleſiam occupavit. *Et infrà:* Unde nos præſumptionem ipſius debitâ volentes animadverſione punire, v. f. n. [d] Magdeburgen. Archiepiſcopo, & aliis quibuſdam in Teutonia conſtitutis dedimus in mandatis, ut cùm factum ipſum non poſſet in partibus illis non eſſe notorium, niſi dictus Epiſcopus infra xx. dies poſt ſuſceptionem literarum, quas ſuper hoc ipſi direximus, ab Herbipolen. Eccleſiæ adminiſtratione ceſſaret, eum excommunicatum publicè nunciarent, & excommunicationem ejus facerent pulſatis [e] campanis, & candelis accenſis, feſtis diebus, & Dominicis innovari: quod idem Magdeburgen. ſtuduit adimplere. *Et infrà:* Ipſe verò Epiſcopus in noſtra poſtmodùm præſentia conſtitutus, etſi ſuum recognoſceret, & confiteretur exceſſum, & non judicium, ſed miſericordiam poſtularet; hoc tamen inter alia in ſuam excuſationem propoſuit, quod cùm dictus Magdeburgen. non eſſet ordinarius judex ejus, non crediderat, quod admonitione non [f] præmiſſâ, auctoritate delegatâ poſſet procedere contra ipſum, aut ſententiam in eum aliquam promulgare. Unde cum nec ante factum commonitorias, nec poſt factum literas ab eo aliquas accepiſſet, peccare non credidit, ſi divina officia, quantumcunque ſolenniter, celebravit, præſertim cum ei non niſi per [g] famam de ſententia contra eum prolata conſtaret. Quod autem poſtquam ſe novit excommunicatum à nobis, divina ſibi fecerat officia [h] celebrare, & communioni fidelium ſe ingeſſerat frequenter, id non in contemptum Ap. Sed. vel etiam tanti ſacramenti, ſed ſpe veniæ aſſerit ſe feciſſe, ne videlicet indureſceret amplius, vel diutiùs ejus animus protervitet, ſi nunquam divinis officiis intereſſet: licèt in diebus ſolennibus nunquam ſe celebrationi divinorum ingeſſerit, & cum paucis in angulo alicujus Eccleſiæ occultè non feſtivis diebus divina ſibi fecerit interdum officia celebrari. Licèt autem in primo capitulo non videatur omninò culpabilis extiſſe, quia tamen in dubiis via eſt tutior eligenda, etſi de lata in eum ſententia dubitaret, debuerat tamen potius abſtinere, quàm ſacramenta eccleſiaſtica pertractare. Illud autem, quod ſub ſpe veniæ divina ſibi fecit, poſtquam ſe à nobis excommunicatum noverat, celebrari, & fidelium orationi ſe ingeſſit, potiùs contra eum facere credimus, quam

pro

pro eo; cùm ex fiducia pœnitentiæ non debuerit deliquiſſe, & excommunicatos non vitare, multo [i] magis quam non vitari periculoſum extat: non vitare ſiquidem, cum in eo ſit, excommunicatus ſine delicto non poteſt; ſed cum ex aliis pendeat, ſine ſuo peccato poterit non vitari: & ita cum eo miſericordiam facientes, [k] pœnam, quam canon iis, qui poſt excommunicationem divina præſumpſiſſent officia celebrare, vel qui celebrationi ſe ingeſſerint divinorum, ei non duximus infligendam.

NOTÆ.

1\. a *Herbipolenſi.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione *ſub hoc tit. cap.* 1. ſed cum non extet præſens epiſtola Innocentij inter editas à Sirleto, & Boſqueto, ideo integram reſtituere non poſſumus: hujus tamen translationis Hildeſemenſis Epiſcopi mentio extat *in cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop.* ubi de diœceſibus Herbipolenſi, & Hildeſemenſi nonnulla notavi *in dict. cap. quanto* [illegible] *de. Epiſcop.*

2\. b [illegible] *Epiſcopus.*] Conradus videlicet à Rabenſ- [illegible] Philippi Regis Romanorum Cancellarius, deinde Lubecenſis, demum Hildeſemenſis, tandem Epiſcopus Herbipolenſis, ut refert Bucelinus Germaniæ ſacræ *part.* 1. *in ſerie Epiſcoporum Hildeſemenſium.*

c *Ceſſiones, & tranſlationes.*] De quibus, & earum prohibitione, latè egi *in cap.* 1. *de renunc. cap.* 2. *de tranſlat. Epiſcop.*

d *Magdeburg.*] Literæ hujus delegationis extant *in cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop.*

e *Pulſatis campanis.*] Iuxta morem pronunciandi anathema, quem illuſtravi *in cap. cum non ab homine* 10. *de judic.*

3\. f *Admonitione non præmiſſâ.*] Quæ excuſatio incongrua non videbatur, ſiquidem excommunicatio proferri non poteſt, niſi præcedente trina monitione, *cap. ſacro* 48 *de ſent. excom.* ſed verbum hoc *admonitio*, non eſt accipiendum de monitione, quæ præcedere debet quamlibet cenſuram, ſed de admonitione, quam debet facere quilibet iudex delegatus literarum ſuæ delegationis, antequam illis uti incipiat, juxta textum *in cap. cùm in jure*, & ibi tradita, *de offic. delegat.* unde rectè Conradus in præſenti aiebat, quod cùm Magdeburgenſis Archiepiſcopus non eſſet ipſius judex ordinarius, ſed ut delegatus procederet, debebat prius intimare literas ſuæ delegationis; & ideo Innocent. dixit propter hanc excuſationem non extitiſſe omnino colpabilem.

g *Famam.*] Similis excuſatio oppoſita, & rejecta fuit *in cap.* 1. *de poſtul. Prælat.* 4.

h *Celebrare.*] Vnde dubitari poterat de ipſo celebrante coram Epiſcopo excommunicato, necnon de Epiſcopo jubente coram ſe celebrare, an irregulares evaderent; Et quoad ipſum celebrantem certum eſt, non manere irregularem, *ex cap. is cui* 18. *de ſent excom.* & docet Suarez *dict. diſput.* 12. *de cenſur. ſect.* 1. *num.* 10. Alterius *eodem tract. diſp.* 13 *lib.* 1. *cap.* 2. Ratio eſt, quia hæc irregularitas imponitur violanti propriam cenſuram, & exercenti miniſterium ordinis ſibi prohibitum, propter contemptum, qui hoc caſu non datur. Ex eadem ratione dicendum eſt, Epiſcopum in præſenti ſpecie jubendo coram ſe divina officia celebrari, irregularitatem non contrahere, cùm ipſe per ſe non exerceat miniſterium ſibi interdictum, nec violet cenſuram ipſe celebrando, ut pluribus relatis reſolvit Diana *part.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 57.

i *Multò magis quàm non vitari.*] Sed cùm correlativa ſint, & quaſi duo extrema excommunicatus, & alij qui eum vitare debent, quomodo periculoſius eſſe poterit communicare, quàm communicari? Sed dicendum eſt, quod etſi pares ſint, non adeo pares judicantur, quoniam ſecundùm rectam rationem ex parte materiæ major ſit obligatio excommunicati vitandi alios fideles, quàm fidelium vitandi ipſum excommunicatum: tum quoniam ratio illius pœnæ, & culpa in ipſo eſt: tum etiam, quia prohibitio hæc communicandi magis directè in ipſum tendit, ut docuit Balboa *in cap. exceptionem* 12. *de except.* 5.

h *Pœnam*] Depoſitionis videlicet perpetuæ, juxta tradita *in cap* 4. *hoc tit.* ex quo commentario, & ex adducendis *in cap. ad Apoſtolica, hoc tit.* præſens commentarium petendum eſt. 6.

CAPUT VI.

Idem [a] *Biſuntino Archiepiſcopo.*

Fraternitati tuæ. *Et infrà*: Presbyteros autem, & alios clericos tuæ diœc. qui pro ſuis exceſſibus à te nexibus anathematis canonicè innodati præſumpſerunt, vel præſumunt divina officia celebrare, rationabiliter potes omnibus beneficiis eccleſiaſticis ſpoliare.

NOTÆ.

a *Biſuntia.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. fraternitati, de eo qui cognovit conſanguin.* & *in cap. fraternitati, de ſchiſmatic.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis. De Biſuntina Metropoli egi *in c.* 14. *de accuſat.* & commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap* 4.

CAPUT VII.

Idem *Majori Decano & Priori* [a] *Colonienſi.*

POſtulaſtis per Sed. Ap. edoceri, *Et infrà:* Conſequenter quæſiviſtis, utrum clerici, qui dum eſſent excommunicationis vinculo innodati, eccleſiaſtica beneficia ſunt adepti, eadem, poſtquam abſolutionis beneficium obtinuerunt, licitè valeant retinere: poſtulantes nihilominus, quâ pœnâ corripi debeant Abbates & Abbatiſſæ, & alij Eccleſiarum Prælati, qui ſcienter clericis excommunicationi ſubjectis eccleſiaſtica beneficia contulerunt. Ad quod vobis taliter reſpondemus, quod cùm excommunicatis [b] communicari non debeat, clericis excommunicationis vinculo innodatis eccleſiaſtica beneficia conferri non poſſunt, nec illi valent ea licitè retinere, niſi forſan cum eis fuerit miſericorditer diſpenſatum, cùm ipſa non fuerint canonicè conſecuti. Illi verò, qui ſcienter illa beneficia talibus contulerint, tamdiu debent à beneficiorum collatione ſuſpendi, donec ſuper hoc veniam conſequi mereantur, ut puniantur in hoc, in quo delinquere præſumpſerunt.

NOTÆ.

2. a COlonienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap. 3.* non tamen extat præſens epiſtola inter editas à Sirleto, & Boſqueto: quare integra ejus caremus. De Colonienſi Germaniæ diœceſi egi *in c. 7. de atate, & qualitate* & commentarium dabimus ſequenti textu.

b *Communicari.*] *Cap ſignificavit, de ſent. excom.* ubi latè dicemus.

§.

QUæſiviſtis præterea, qualiter puniri debeant clerici, vel monachi, necnon & moniales Eccleſiarum conventualium, qui poſt latam ſententiam in locis ſuppoſitis interdicto præſumpſerunt hactenus, & adhuc etiam non verentur divina officia celebrare, quamvis propter hoc ſint excommunicationis vinculo innodati. Ad hoc breviter reſpondemus, quod clerici, qui talia præſumpſerunt, ſunt eccleſiaſticis beneficiis [a] ſpoliandi. Monachi verò, vel moniales in arctioribus monaſteriis ad peragendam ſunt pœnitentiam recludendi.

NOTÆ.

3. à SPoliandi.] Et hodie clerici violantes interdicti localis cenſuram ſcienter, manent irregulares, *cap. is qui* 18. *cap. is cui* 20. *de ſent. excom. lib. 6.* docent plures congeſti à Leandro *de irregul. tract. 2. diſput. 21. quæſt. 10.* Sed cùm in Eccleſia generaliter interdicta poſſint celebrari licitè divina officia, ſervatis conditionibus præſcriptis *in cap. alma. de ſent. excom. lib. 6.* inde non erit irregularis, qui eo modo celebraverit: immò etiamſi una ex eiſdem conditionibus omittatur, non ideo incurritur irregularitas, eo quod non videtur grave peccatum omiſſio unius conditionis, ut tenent Torres *de cenſur. diſput.* 49. *dub.* 5. Gibalin. *de irregul. cap* 5 *quæſt.* 2. *conſect.* 9 *num* 22. Diana *p* 5. *tract* 10. *reſol.* 65. Similiter irregularis non manet, ſi faciat actum non ſpectantem ad exercitium ordinis, veluti ſi pulſet campanas, januas aperiat, vel præbeat auctoritatem celebrationi divinorum officiorum, ut cum aliis reſolvit Leander *de irregul. tract. 2. diſput.* 23. *quæſt.* 6. qui per totam illam diſputationem varios caſus reſolvit circa hanc irregularitatem ex violatione interdicti provenientem. De interdicto autem, & eius uſu nonnulla adduxi *in cap 2. de his quæ fiunt à Prælatis.*

CAPVT VIII.

Idem *Decano, & Subdecano,* [a] *Pictavienſi, & P. Magiſtro Amico de Longovado, Canonico* [b] *Pictagoricenſi.*

PRopoſuit olim dilectus filius Magiſter P. clericus ven. f. n. Epiſcopi Tuſculani, coram dil. fil. P. ſanctæ Luciæ ad Septa Sol. Diacono Cardinali, quem ſibi, & Pœnitentiario [c] Lemovicenſi conceſſimus auditorem, quod dil. fil. G. ſanctæ Mariæ in Porticu Diacono Cardinali in partibus illis Ap. Sedis legationis officio fungente, quidam de Lemovicenſibus Canonicis ei humiliter ſupplicarunt, ut in eorum Eccleſia, quæ debito fraudabatur ſervitio Clericorum, Canonicos ordinaret, pro ſe, ac Magiſtro eodem ſcriptore noſtro preces ſpecialiter porrigentes. Ipſe verò Lemovicenſem civitatem ingreſſus

ingreſſus, Canonicos interpoſitis precibus monuit, ut illos reciperent in ſocios, & in fratres, maximè cum quinque præbendæ, vel quatuor ab ultima ipſius Eccleſiæ ordinatione vacaſſent. Qui monitione ipſa devotè ſuſcepta, deliberationis inducias petierunt, poſt quas primò, & ſecundò conceſſas, non curantibus reſpondere, de duabus præbendis Lemovicen. Eccleſiæ Cardinalis prædictus eoſdem clericos inveſtivit. *Et infra:* Si verò probaret ipſum excommunicatum tunc temporis extitiſſe, non poſtponerent, quod de ipſo factum fuerat, revocare. Qui mandatum Apoſtolicum exequentes, utriuſque partis receptis teſtibus, rationibus, & allegationibus intellectis, eandem cauſam ſufficienter inſtructam ad noſtrum remiſerunt examen. Cum autem propter hoc tam ſæpedictus Magiſter, quàm Pœnitentiarius in noſtra fuiſſent præſentia conſtituti, & acta ipſa inſpici fecerimus diligenter, & per Pœnitentiarii teſtes intellexerimus factam fidem, quod Vv. fr noſter Lemovicen. Epiſcopus pluribus annis antequam Magiſter P. fuerit inveſtitus, & clericos, & [d] burgenſes caſtri Lemovicenſis, atque eundem P. nominatim, quem eorum dicebat conſiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis aſtrinxit. Per teſtes verò Magiſtri P. probatur, quod etſi dictus Epiſcopus in burgenſes, & eorum fautores, tam clericos, quàm laicos Lemovicen. excommunicationis ſententiam protuliſſet; eos tamen antè per tres annos abſolvit, quàm Magiſter fuerit inveſtitus, quibuſdam presbyteris uſque ad certum tempus in excommunicatione retentis, qui contra ſententiam interdicti præſumpſerant celebrare; quodque idem Epiſcopus dicto Magiſtro communicavit poſtea in Eccleſia, & menſa. His igitur, & aliis, quæ utraque pars propoſuit coram nobis, intellectis, quia juxta mandati noſtri tenorem ſupraſcriptum Magiſtrum P. inveſtituræ ſuæ tempore à prædicto Epiſcopo excommunicatum extitiſſe dictus Pœnitentiarius ſicut obtulerat, non probavit, cum ex adverſo de abſolutione, & communicatione dicti Epiſcopi fides fuerit facta, quod per dictum Legatum de memorato Magiſtro P. factum eſt, de fratrum noſtrorum conſilio per diffinitivam ſententiam duximus approbandum.

NOTÆ.

I. [a] **P**ictavien.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. non autem reperitur hæc epiſtola inter editas à Sirleto, & Boſqueto, quare ejus integrâ caremus. De Pictavienſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 20. *de reſcript.* Similis autem miſſa Petro Canonico Lemovic. repetitur in editione Boſqueti *lib.* 1. *reg. epiſt.* 201. quam ut conferas cum præſenti libenter tranſcribo: [Propoſuiſti dudum coram dilecto filio P. S. Luciæ ad Septa Solis Diacono Card. quem tibi, & Pœnitentiario Lemovicen. conceſſimus auditorem: Quod cùm dil. fil. noſtro G. ſanctæ Mariæ in Porticu Diac. Cardin. tunc in partibus illis Ap. Sed. Legato, quidam de Lemovicen. Canonicis ſupplicaſſent, ut in eorum Eccleſia, quæ debito fraudabatur ſervitio, clericos ordinaret, pro te ac Magiſtro A. ſcriptore noſtro preces ſpecialiter porrigentes, Lemovicen. civitatem ingreſſus, canonicos interpoſitis precibus monuit, ut vos reciperent in ſocios, & in fratres, maximè cùm quinque præbendæ, vel quatuor ab ultima ipſius Eccleſiæ ordinatione vacaſſent. Qui monitione ipſius devotè ſuſceptâ, deliberatorias inducias petierunt: poſt quas primò & ſecundò conceſſas, eis non curantibus reſpondere, de præbendis Lemovic. vos inveſtivit Card. prædictus, ſtallum in choro, & locum in Capitulo vobis præcipiens aſſignari: quod quorundam impediente malitiâ, non extitit executioni mandatum. Unde cum inſtantia poſtulaſtis, ut quod à Legato factum fuerat, faceremus firmitatem debitam obtinere. Verùm Pœnitentiarius propoſuit ex adverſo, quod antequam Legatus præbendas contuliſſet eaſdem, Lemovicenſe Capitulum ab ejus gravamine appellavit, ſam Epiſcopi, quàm multorum Canonicorum Lemovicen. qui erant in exercitu contra Hæreticos, abſentiam allegando. Aſſeruit inſuper facultates Eccleſiæ diminutas, & vos ſufficienter in aliis Eccleſiis præbendatos: proponens te fore ſimoniacum, & ingratum Lemovic. Eccleſiæ, ac eo tempore, quo fueras de præbenda Lemovicen. Eccleſiæ inveſtitus, excommunicatum ab eodem Epiſcopo extitiſſe. His autem, & aliis per Cardinalis relationem auditis, cùm convenissemus poſtmodùm eundem Pœnitentiarium per nos ipſos, per reſponſiones ipſius cætera eſſe frivola, præter id, quod de ſententia excommunicationis contra te propoſuerat, intelleximus evidenter. Unde ven. f. n. Archiepiſcopo, & dilectis filiis Magiſtro M. Canonico Bituricen. & H. Cellerario S. Frontonis Petragoricen. dedimus in mandatis, ut niſi Pœnitentiarius infra menſem poſt commonitionem eorum, te legitimè à ſæpefato Epiſcopo tempore inveſtituræ tuæ excommunicatum fuiſſe probaret, quod per dictum Legatum de te factum extiterat, ſublato ap. ob. confirmarent. Si verò probaret te excommunicatum tunc temporis extitiſſe, non poſtponerent quod de te factum fuerat, revocare. Qui mandatum Apoſtolicum exequentes, utriuſque partis receptis teſtibus, & confeſſionibus, ac allegationibus intellectis, eandem cauſam ſufficienter inſtructam ad noſtrum remiſerunt examen. Cùm autem propter hoc nuper tam tu, quàm dil. fil. G. Lemovic. Capituli procurator, in noſtra fuiſſetis præſentia conſtituti, & acta ipſa inſpici fecerimus diligenter, per Pœnitentiarii teſtes intelleximus factam fidem, quod Lemovic. Epiſcopus pluribus annis antequam tu de præbenda jam dicta fueris inveſtitus, Clericos, & Burgenſes Caſtri Lemovicen. & te nominatim, quem eorum dicebat conſiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis adſtrinxit,

Per teſtes verò tuos extitit manifeſtè probatum, quod etſi dictus Epiſcopus in burgenſes, & eorum fautores excommunicationis ſententiam tulerit, & tu apud Sedem Apoſtolicam adjutor extiteris eorundem: idem tamen Epiſcopus generaliter univerſos burgenſes, & eorum fautores, tam clericos, quàm laïcos, ante tres annos abſolvit, quibuſdam presbyteris uſque ad certum tempus retentis, qui contra interdicti ſententiam præſumpſerant celebrare; quodque idem Epiſcopus tibi communicavit poſtea in Eccleſia, & in menſa. His igitur, & aliis; quæ fuerunt hinc inde propoſita, intellectis, quia juxta mandati noſtri tenorem te inveſtituræ tuæ
2. tempore à præfato excommunicatum Epiſcopo extitiſſe dictus Pœnitentiarius, ſicut obtulerat, non probavit: cùm ex adverſo de abſolutione, ac communione dicti Epiſcopi fuerit facta fides: quod per dictum Legatum de re factum eſt, de fratrum noſtrorum conſilio per definitivam ſententiam duximus approbandam. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ definitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem, &c. uſque *incurſurum*. Datum Lateran. IX. Kal. Februarii P. N. anno XIII.

b *Petragoricen.*] Petragoricenſis urbs eſt in Gallia, ad finea Aquitaniæ ſecundæ, ſita in aſpera, moleſtaque regione, quæ à petris nomen videtur accepiſſe. Habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis, cujus Præſulum ſeriem retulit Chenu *in Chronol. Gallia.*

c *Lemovicen.*] Quæ Eccleſia etiam eſt in Gallia, ut jam notavi *in cap. 17. de majorit. & obed.*

d *Burgenſes.*] De Burgenſibus egi *in cap. Abbas, de his qua vi.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu, & *in cap. poſtulaſti*, ſuprà hoc titulo; agitur de excommunicatis electis ad beneficia eccleſiaſtica; & in utroque docetur, excommunicatum tempore, quo perſiſtit in ipſa excommunicatione, incapacem eſſe beneficii eccleſiaſtici; immò collationem ipſi factam ipſo jure nullam eſſe. Ratio in promptu eſt, quia beneficium præcipuè datur propter officium, *cap. cùm ſecundùm de præb. cap final. de reſcript. in 6. cap. conceſſa 12. quæſt. 2. cap. generaliter 16. quæſt. 1. cap. ex literis, de exceſſib. Prælat.* ideoque cùm excommunicatus ſit ipſo jure ſuſpenſus ab officii executione, incapax quoque eſt beneficii, quod propter officium datur. Accedit, quia communicatio cum excommunicato prohibita eſt, *cap. cum excommunicato 11. quæſt. 3.* dicemus latè *in cap. ſignificavit, de ſent. excom.* ſed collatio beneficii fieri non poteſt ſine communicatione, *dicto cap. poſtulaſti.* Ergo excommunicatus incapax eſt collationis beneficii, ut probant præſentem doctrinam variis ampliationibus, & limitationibus exponentes plures congeſti à Barboſa *in præſenti, & lib. 3. juris eccleſ. cap. 13. num.* 136. Ricciulus *lib. 4. de jure perſon cap. 6. per totum.* Jul. Lavor. *de elect. canonic. cap. 16. num. 85.* Petrus Gregor *lib. 4. partit. tit. 26. cap. 7.* Suarez *de cenſur. diſput. 13. ſect. 1.* Caſtropalao *tom. 6. diſp. 2. punct. 10.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 4. dub. 5.* Valenſis *de beneficiis tit. 21. per tot.* Cironius *ad tit. de elect.* Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5 quæſt. 5. art. 9.* Tantùm poteſt optare beneficium, quia id in facto conſiſtit, nec mutatur titulus, ut probant Valenſis *ubi ſuprà, num. 11.* Moëz *in cap. final. de conſuet. lib. 6. num.* 10. Nec obſtat, quod excommunicatus non gaudet fructibus beneficii, *cap. paſtoralis, §. verùm, de appellat.* quia optio non ſpectat propriè ad fructus. Nec etiam contrarium probat textus *in cap. referente 7. de præb.* quia in ejus ſpecie abſolutio neceſſaria non fuit ad validitatem optionis; ſed quia erat excommunicatus, ob eandem cauſam, quæ pendebat coram Pontifice, juxta textus *in cap. prudentiam, §. 6. de offic. deleg. cap. venerabili 6. de ſent. excom. lib 6.* Videndus eſt Fr. Hieronymus Garcia *ubi ſuprà*, qui fusè de hac incapacitate excommunicati ad beneficia agit.

CAPUT IX.

Gregorius *I. & I. Canonicis* [a] *Pragenſibus.*

APoſtolicæ Sed. *Et Infrà:* Verùm quia tempore ſuſpenſionis [b] ignari [c] celebraſtis divina, vos reddit ignorantia [d] probabilis excuſatos. Cæterùm ſi fortè ignorantia [e] craſſa, & ſupina, aut erronea fuerit, propter quam diſpenſationis gratiâ egeatis, eam vobis de benignitate Apoſtolica indulgemus.

NOTÆ.

a PRagenſibus.] Ita etiam legitur *in cap. ad Apoſtolica, de except.* ubi extat alia pars hujus Decretalis, ut jam ibi notavi pro vera hujus textus inſcriptione.

I. b *Ignari.*] Ignarus eſt, qui ex toto neſcit, quod ſcire debebat, ut *ex cap. ult. 37 diſt.* docent Anton. & Panormit. *in præſenti num. 4.* juxta quos ignorantia differt à neſcientia, quòd ignorantia propriè eſt ignorare ea, quæ quis ſcire debet; neſcientia verò eſt quando quis ignorat, quæ ſcire non tenetur. Et ignorantia ſemper ſumitur in malam partem pro eo, quod quis ſcire debet, & ignorat, *cap. 1. 38. diſt. cap. ideo 15. §. 1. 37 diſt.* Sed licèt hæc duo ut diverſa proponantur *in l. ult. C. per quas perſonas*, tamen promiſcuè ponuntur *in l. 2. ff. quis ordo in bonor. poſſeſſ.* docet Coſta *de facti ſcient & ignor. inſpect. 80. num.* 10. Etiam error differt ab ignorantia, *l. ſi me in vacuam 34. §. 1 ff. de acquir. poſſeſſ.* Error enim tantùm datur, cum quis aliud pro alio putat, ſeu credit unum, quod eſt aliud, *cap. in quibus 6. 22. quæſt 2. cap. quamvis 11. 34. diſt. l. error, ff. de juris & facti ignor.* ubi Cujac. Gilkenius *de præſcript. part. 2. memb. 1. cap. 3. num. 4. & 5.* Denique dubitatio datur quando quis inter ſcientem, & ignorantem medius, & dubitans eſt, *l. ſi quis 41. ff. ad leg. Aquil. l. de ſtatu 15. ff. qui teſtamenta, l. qui in aliena 6. § ſi is qui putabat, ff. de acquir. hæredit. l. final. Cod de condict. indeb.* Coſta *dicta inſpect. 80. num.* 10. Ignorantiam variè deſcribunt Marſilius Ficinus *ad Platonem*, Donellus *lib. 1. comment.*

comment.cap. 18. Bajo-Arroyo *in repetit.ad textum in cap.*2. *de conſtit. in* 6. Giphanius *in l.* 10. *Cod. de jur. & fact.ignor.* Broncborſt.*cent.*2.*aſſert.*36. Hunnius *ad Trentl. volum.* 1. *diſp.* 22. *quæſt.* 15. Corraſius *in dict. l.* 10. & communiter diffiniri ſolet, ut ſit ſimplex privatio ſcientiæ. Etiam variè dividitur per Interpretes ex parte objecti, ſeu materiæ: alia eſt ignorantia juris, alia verò facti, prout dividit, & utriuſque exempla adducit Conſultus *in l.*2. *ff. de jur. & fact. ignor. c. turbatur* 12. *§. notandum, cap. ult.* 1. *q.* 4. Ignorantia juris datur eo caſu, quo lex, vel prohibitio ad hominis notitiam non pervenit. Ignorantia verò facti, quando ex actione hominis aliquod factum reſultat, quod nec prævisum, nec cogitatum fuit. De utraque ultra ſuprà laudatos agunt Cujac. *in comment. ad tit. ff. de jur. & fact. ignor.* & *lib.* 44. *Pauli ad edict. in l.* 1. *ff. eod.* & *lib.* 19. *qq. Papin. in l.* 7. *ff. eod.* & *lib.* 1. *diffinit.* 1. *in l.* 8. *ff. eod.* Duaren *ad tit. Cod. de jur. & fact. ignor.* Baptiſta Coſta *de facti ſcientia inſpect.* 81. *num.* 1. Ex parte ſubjecti dividitur ignorantia in eam, quà quis ignorat, quod non oportet eum ſcire, & ideo appellatur ignorantia juſta, ſeu invincibilis, quia moraliter vinci, & expelli non poteſt; & in voluntariam, quæ ex voluntate procedit: & quia non eſt culpa, nec cauſa culpæ, inculpabilis appellatur in præſenti textu. Alia verò ignorantia eſt directè voluntaria, quæ affectata vocatur *in cap.* 2. *de temporib. ordin. lib.* 6. de qua Gloſſa verbo *Scienter*, *in Clem. unica de conſanguin. & affin.* Alia verò eſt voluntaria indirectè, quæ ſcilicet procedit ex nimia negligentia, ſeu ob pravitatem magni deſiderii, quando per eum ſtat, quominus oppoſitam ſcientiam habeat, quæ ideo appellatur voluntaria, vincibilis, ſimulata; injuſta, non probabilis, & diſſoluta à Papiniano *in l. cùm ſex* 55. *ff. de adilit. edict.* craſſa, ſupina, & erronea in hoc textu, & *in cap.* 1. *de ordinatis ab Epiſcopo, cap.* 2. *de conſtit in* 6. *l. nec ſupina* 6. *ff. de de jur. & fact. ignor. l.* 4. *ff. quod vi aut clam.* Docent Covarr. *in cap. alma,* 1. *part. §* 10. *n.* 7. Suarez *de cenſ. diſp.* 4. *ſect.* 8. *n.* 4. Coſta *d. inſpect* 81. *ex n.* 80.

2. His ſuppoſitis in hac materia, prima regula eſt, ignorantiam facti excuſare tam in lucris, quàm in damnis, *l.* 4. & 9. *ff. de juris & fact. ignor. l.* 6. & 7. *C. de condict. indeb. l.* 2. *§.* 15. *ff. pro emptore,* niſi in lege ipſa expreſsè caveatur de ignorantibus, ut *in l.* 1. *§.* 5. *ff. de his qui dejecerunt, l.* 1. *C. de falſa monet.* vel ſi quid intra continuum tempus jubeatur, *l.* 6. *ff. de calumn. l.* 5. *Cod. ad leg. Jul. de adult.* aut ſi ignorantia craſſa ſit, *l.* 6. *ff. de jur. & fact. ignor. junctâ l. palam* 44. *ff de ritu nupt. c. penult.* 37. *diſt. c. cùm inhibitio, §.* 1. *de clandeſt deſponſ. cap. eos, de tempor. ordin lib.* 6. aut niſi lex exigat, ut fiat ſcienter, *cap. à nobis* 2. *de except. cap. Epiſcopus* 11. *quæſt.* 3. *Clement unica, de conſanguin. & affin. cap.* 1. *de eo qui cognovit. conſanguin. uxor. l. final. Cod. de decret. ab ordine.* Secunda regula eſt, ignorantiam juris regulariter nocere, præcipuè in lucris, *l. in bonorum* 10. *ff. de bonor. poſſeſſ l. nunquam* 31. *ff de uſucap. l. penult. C. de his qui ſibi adſcribunt:* non tamen in rebus amittendis, *l.* 5. *ff. ſi quid in fraudem patroni,* non autem nocet fœminis, ruſticis, militibus, & minoribus, *l.* 1. *l.* 11. *l. penult. ff. de jur. & facti ignor. l. final. C. de jure delib. l.* 2. *de in integr. reſtit.* proſequuntur exceptiones, & ampliationes harum regularum Donellus *dict. lib.* 2. *ex c.* 28. *uſque ad fin.* & *lib.* 14. Bajo-Arroyo *in dict. c.* 2. *de conſtit. in* 6. & in hac parte obſervandi ſunt textus *in l. cùm verò* 26. *§.* 1. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. cum ſex.* 55. *ff. de adilit. edict. l.* 11. *C. qui petant tutor. l. ſi Titio* 48 *ff. de fidejuſſ l.* 2. *ff. de diſtract pign. l final. §. licèt. ff de publican. l. cùm poſt* 43 *§.* 1. *ff. de adminiſtr. tut. l.* 2. *§ generaliter. ff. de doli except. l.* 4. *§ ſi in arbitrium, ff. eodem, l. ſi filius, in fine, Cod. ſi certum petatur, l. Papinianus, ff. de public. l. Titius* 25. *§. ult ff. de liber. & poſth. l. ſi procuratorem* 8. *§. ſi ignorantes, ff. mandati, l.* 21. *§. ult l.* 37. *ff. de adilit. edict. l. miles* 11. *ff. ad leg. Jul. de adult. l.* 14 *ff. de publican.* juncto Cujacio *in l. regula. ff. de jur. & fact. ignor. l.* 2. *ff. ſi is, qui teſtamento liber, l. cùm filius* 49. *§. in hac. ff. de V. O. l.* 3. *l.* 11. *ff. depoſiti*, juncto Fabro *decad.* 25. *error.* 7. *l.* 5. *§ ſi quis contra* 3. *ff de legat. præſtand. l. de die, §. ſervus, ff qui ſatisd. cogantur, l. Divus. ff. ad leg. Corn. de falſis, l.* 2. *de jur. fiſci, l.* 5. *§.* 1. *ff. de his, qua ut indign. l.* 12. *ff. de novat.* juncto Fabro *lib.* 12. *conject. cap.* 11. *l.* 3. *§ ſi quis ignorans,* & *§. ſi conditioni, l. propter* 21. *§.* 1. *ff ad Syllan. l.* 1. *§.* 1. *ff. ſi quis omiſſâ causâ, l.* 17. *C. de his qua ut indign. l.* 11. *in princip. ff. ſi quid in fraudem patron. l.* 23. *ff. de neg. geſt. l.* 87 *ff. de leg* 2.

Illud tamen ſummè notandum eſt, ignoran- 3.
tiam facti non præſumi, *l quamquam* 7. *ff. ad Vellejan. l qui ſe pupillum* 46. *ff. de acquir. haredit. l. quiſquis* 15. *C. de reſcind. vendit. cap. cùm illorum* 32. *de ſent. excom.* argumento legis ultimæ *ff. pro ſuo:* & ideo non eſt probabilis ignorantia, nec excuſat, niſi talis probetur, *l. ſi hæres* 68. *§.* 1. *ff. ad Trebel.* Coſta *ubi ſuprà, inſpect.* 85. *num.* 5. immò nec ignorantia facti alieni excuſat, quando ratione officii, vel alio reſpectu quis tenetur illud inveſtigare, juxta legem *qui cum alio* 19. *ff de R. I. cap. turbatur, §. notandum* 1. *quæſt.* 9. hæc enim craſſa, & ſupina ignorantia judicatur, *ex l. ſi duo* 38. *ff. de acquir. haredit l. qui & divinis* 24. 11. *quæſt.* 2. *cap. final.* 16. *diſt. cap* 2. *de tempor. ordin. lib.* 6. Ignorantia etiam juris naturalis, & gentium omnibus damnabilis eſt. *cap. turbatur* 12. *§. item* 1. *quæſt.* 4. *cap. ideo* 15. *§. ult. cum ſequent.* 37. *diſt. cap. qui quandiu* 10. 36. *diſt.* & ideo non excuſat à delicto, nec à pœnis, *l. ſi adulterium* 38 *§. quare, ff. ad leg Jul. de adult. l.* 2. *Cod. de in jus voc.* ex ratione textus *in cap ſi culpis* 5. 16. *quæſt.* 1. Similiter & juris poſitivi ignorantia probabilis non eſt, quia quilibet paterfamilias poteſt per ſe, vel peritiores conſulendo ſcire, *l. in bonorum* 10. *ff. de bonor. poſſeſſ. l.* 2. *§. final ff. quis ordo in bonor. poſſeſſ. l.* 2. *l. regul.* 9. *§. ſed juris, ff. de jur. & fact. ignor.* quod ſi non faciat, culpabilis ejus ignorantia erit, *ex cap. ſi culpa* 9. *de injuriis.* Unde non excuſat in delictis, *l.* 1. *dict. leg. regul.* 9. *l.* 2. *Cod. eod. tit. l.* 5 *ff. ad Maceden. l. ſi fidejuſſer* 29. *§.* 1. *ff. mandati, l. liberorum* 11. *§ notatur. ff. de his qui notant. infam. cap.* 1. *cap. ſi in laicis, cum ſequent.* 38. *diſt. dicto cap. notavit, §. item.*

c *Celebraſti divina.*) Verbum *celebrare*, ſig- 4.
nificat ſolenniter agere, *cap. in his* 30. *de privil. cap. ut clericorum* 13. *de vita & honeſt. cleric.* Verbum autem *divina*, ſignificat divina officia, *cap.* 3. *cap.* 4. *cap. illud* 5. *cap. Epiſcopus* 6. *cap. poſtulaſti* 7. *§. ult. hoc tit. Clement.* 2. *de privileg.* ſive diurnum, ſive nocturnum, *cap. ſi quis Epiſcopus* 7. 11. *quæſt.* 3. *cap: dolentes* 9. *de celebrat. miſſar.* namque irregularis non eſt, niſi qui ſuſpenſione, aut aliâ cenſurâ ligatus divina celebrat, hoc eſt actus ordinis, vel aliquod munus illius ex officio, & ſolenniter obit, *cap.* 1. 2. & 3. cum aliis, *hoc tit. cap.* 1. *de re judic. lib.* 6. *cap.* 1. *cap. is qui* 18 *cap. is cui* 20. *de ſent. excom. lib.* 6. notavi ſuprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

d *Probabilis.*) Probabilis ignorantia dicitur, 5.
quæ nititur juſta cauſa, *l. Senatus* 13. *in princ. ff. de jure fiſci*, ſaltem probabili, *cap. ſacro* 48. *§. eum. de ſent.*

ſent. excom. quare & probabilis error dicitur in eodem textu, §. *verùm*, ut contigit in præſenti caſu, ſi Canonici Pragenſes ignorarunt in eos latam fuiſſe ſuſpenſionis ſententiam, ut docuit Innocent. *in præſenti*; vel quia ſententia publicè lata non fuit, & ideo ad ipſorum notitiam non pervenerat, argumento capitis *illud §. verſ. Unde, hoc tit.* vel ſi generalis fuit lata ſententia, & publicè; attamen cùm ea ſibi lateret, non fuit illis denunciata, *cap. 1. de poſtul. Prælator.* ut affirmat Hoſtienſis *in præſenti, num. 3.* Quâ ratione etiam probabilis ignorantia judicatur, quando quis ignorat, quæ ſcire non tenetur, quia non ſpectant ad proprium officium illius, *cap. turbatur* 19. §. *notandum 1. quæſt. 4.* aut ſi tenetur ſcire, adhibitâ diligentiâ non potuit, nec per ipſum ſtetit quominus ſciret. Suarez *de cenſur. diſput. 4. ſect. 8. num.* 12. Marius Alterius *lib. 3. de cenſur. diſput. 2. cap. 3.* Coſta *de fact. ignor. ſuſpect.* 81. *num.* 22. nec requiritur quod quis ſit multùm curioſus in ſciendo, dummodo non ſit nimis deſidioſus, ut ex lege *nec ſupina 6. ff. de jur. & fact. ignor.* docent in præſenti Panormit. *num. 2.* Ancharanus *num. ult.* Quanta autem, & qualis debeat eſſe hujuſmodi diligentia, ut probabilis ignorantia dicatur, facilè diffiniri non valet: quare judicis arbitrio relinquitur, ut docent Marius Alterius *ubi ſuprà*, Hugolinus *de cenſur. tabul.* 1. *cap. 14. §. 1. num.* 12.

6. e *Craſſa, & ſupina.*) Ideſt injuſta, & improbabilis, de qua *in cap. 1. & 2. de ordinat. ab Epiſcopo, cap. 2. de conſtit. lib. 6. l. nec ſupina 6. ff. de jur. & fact. ignor. l. 4. ff quod vi aut clam.* Et dicitur diſſoluta ignorantia *in l. cùm lex 55 ff. de ædilit. edict.* diſſoluta negligentia, *l. ſi fidejuſſor. 29 ff mandati*: ignorantia deperdita, ſeu nimium ſecuri *in l. 3. ff de jur. & fact. ignor.* & verſatur circa factum, *l. eam 43. §. 1. ff. de contrahend. emption.* veluti quando aliquid publicè fit, & omnes de civitate ſciunt; ille verò ignorat. Gloſſa *verbo Cùm itaque, in ſumma*, 18. *diſt.* & *verbo Craſſa dict. cap. 1. de ordinat. ab Epiſcopo*: & hæc ignorantia latæ culpæ æquiparatur, *l. lata 223. ff. de V. S.* prope dolum eſt, *l. ſi fidejuſſor 29. ff mandati, l. 2. §. generaliter. ff. de dol. except. l. 11 ff. de incend. & ruin.* ex ratione capitis *excellentiſſimus* 102. 11. *quæſt.* 3. habet enim plurimum voluntatis, quia idem eſt ſcire, ac poſſe ſcire. *l. ſi duo 38. ff. de acquir. heredit. l. 7. §. ſervus meus. ff. pro emptore*: ideo non excuſat à delicto, nec à pœnis ipſius, *in cap. 1. in fine, de ordinat. ab Epiſcopo.* docent plures relati ab Amaya *lib. 1. obſerv. cap. 3. num.* 9. nec ab excommunicatione, *cap. 2. de conſtit. lib. 6.* nec ab irregularitate, ut ex hoc textu conſtat. Sed quia quamvis hæc ignorantia non excuſet à peccato, tamen ita minuit ejus malitiam, ut non maneat in eadem ſpecie, quia potiùs hi Canonici celebrarunt cum nimia negligentia, quàm ex contemptu, & præſumptione, ut probarunt Covarr. *ubi ſuprà, num* 17. Hugolinus *de cenſur. tabul.* 1. *cap. 14. §. 1. num. 26. & 27.* Suarez *de cenſur. diſp. 4. ſect. 9. num. 17.* & *ſect. 10. num.* 1. meritò ergo illis, ſi ex hac ignorantia celebrarunt, de benignitate Apoſtolica diſpenſationis gratiam Pontifex indulget, ut ex eadem ratione conceditur *in cap. conſuetudo §. ignari 8. diſt. cap. quoniam multos 1. quæſt. 3.* Hanc autem niſi Romanus Pontifex concedere non valebat, ut ex hoc textu deduxerunt Gloſſa finalis, & Hoſtienſis hîc, *num. 4.* & probatur *ex cap. 1. in fine, cap. ſi quis 18. §. 1. de ſent. excomm. lib. 6.*

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Suſpenſi, vel excommunicati per ignorantiam celebrantes, irregularitatem non incurrunt.* Probant eam textus *in c. 1. de poſtul. Prælat. cap. is cui 18.* ubi Gloſſa *verbo Scienter, de ſent. excom. lib. 6. l. 21. tit. 9. part. 1.* Illuſtrant eam Suarez *de cenſur. diſp. 1. ſect. 3.* Marius Alterius *eod. tract. lib. 2. c. 4* Sayrus *in theſauro, lib. 7. c. 9.* Coſta *de fact. ſcientia diſp. 41. n. 4.* Garcia *de benefic. part. 11. c. 10.* Covarr. *in c. alma, 1. part.* §. 6. Cornejo *de irregul. diſp. 6. dub. 3.* Avila *eod. tr. diſp. 2. dub. 7. concluſ. 1.* Diana *p. 4. tr. 2. reſol.* 85. Hurtado *de irregul. diſp. 1. difficult.* 8. Leander *eod. tr. diſp. 4. tract. 1. q. 2. & 3.* 7. *Concluſio traditur, & probatur.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam ad irregularitatem contrahendam propter delictum non attenditur ſcientia, vel ignorantia, ſed an factum ſequutum ſit, ut conſtat *ex c. 1. & 2. de ordin. ab. Epiſc. qui renunc.* ubi aſſeritur, neceſſariam eſſe diſpenſationem ad ordines exercendos, eo caſu, quo quis ex probabili ignorantia ordines ſacros ſuſcepit ab Epiſcopo, qui ſimul renunciavit & loco, & dignitati; vel ab Epiſcopo excommunicato: quod etiam de ordinatis ex probabili ignorantia à ſimoniaco probatur *ex c. ſi quis à ſimoniacis* 108. ibi: *Miſericorditer ſuſtinere, 1. q. c. ab excommunicatis, cap. ordinationes 9. q.* 1. Igitur qui celebravit verè ſuſpenſus, aut excommunicatus, etſi ignorans, irregularitatem incurrit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, etſi ita gravis cenſura ſit, tamen ab ignorante incurritur, *c. ſi quis Epiſcopus 6 & 7.* ibi: *Maximè, cap. quoniam, cap. multos 103. cum antecedenti, 11. q. 3.* Ergo faciliùs irregularitas incurritur ab eo, qui verè ſuſpenſus, ſeu excommunicatus divina officia, etſi per ignorantiam, celebravit. 8. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſuſpenſionem dictam eſſe à verbo ſuſpendo, quod eſt ſurſum pendere, atque incertum, & dubium eſſe. Hugolinus *de cenſur. tabul. 4 cap. 17. §. ult.* Suar. *de cenſur. diſp. 29 in princip.* quo verbo licèt aliquando interdictum ab Eccleſia ingreſſum ſignificetur, ut *in c. 1. de ſent. excom. lib. 6.* aliquando impedimentum utendi aliquo temporali munere, ſeu officio, ut *in extravag. unic. Joan. XXII. de ſent. excom.* vulgò tamen accipi ſolet pro quadam pœna eccleſiaſtica, quâ quis omnino non removetur ab officio, vel beneficio, ſed interim exercere, vel habere non permittitur: quâ pœnâ legimus uſum fuiſſe Julianum Apoſtatam *epiſt. 26.* ubi dum de puniendo ethnico ſacerdote agit, ait: *Ne quod eorum, quæ ad ſacerdotem pertinent, tribus totis menſibus attingat.* Suſpenſus namque ab officio, vel beneficio nec beneficio privatur, nec munia officii poteſt obire, nec fructus beneficii percipere, *c. 1. de re judic. lib. 6. c. 2. de ſolut. extravag. ambitioſè, de rebus Eccleſ.* & ideo quia interim pendet ſuſpenſi jus, & quodammodo in incerto eſt, pœna hæc ſuſpenſio appellatur; quo nomine utuntur Patres, & Concilia, quæ poſt quintum, & ſextum naſcentis Eccleſiæ ſæculum fuerunt. Conſtat ex Concil. Aurel. 5. *can. 5 & 17.* ibi: *A communione eccleſiaſtica ſuſpendatur.* Et ex Felice II. *epiſt. 2.* ibi: *Nec à communione ſuſpendatur.* Habuit etiam hujuſmodi ſuſpenſionis nomen ſuas phraſes, atque periphraſes. Quandoque vocabatur ceſſatio ab officio, ut in Concilio Aurelian. 3. *can. 25.* ibi: *Tamdiu à ſacrificando ceſſabit.* Quandoq; ab officio remotio, vel ſequeſtratio, ut in Con- 9. *Suſpenſio quid & quotuplex.*

cilio

cilio Brachar. 3. can. 1. ibi: *Tanto tempore ab officio removeantur.* Toletano 13. can. 11. ibi: *Tribus menſibus ab officio ſuo ſequeſtretur.* & Aurelian. 3. can. 6. *Sex menſibus à celebrandis officiis ſequeſtretur.* In aliiſque ſimiliter prædictæ phraſes occurrunt. Patres tamen, qui memorata ſæcula præceſſerunt frequentiùs ſuſpenſionem, abſtenſionem, ſeu ſegregationem appellaverunt; & ſuſpenſos, abſtentos, ſeu ſegregatos dixerunt, ut paſſim ex D. Cypriano conſtat, & ex Concilio Illiber can. 53. ibi: *A quo abſtentus.* Meldenſi can. 10. *Tribus menſibus à Miſſarum ſolennis ſe abſtineant.* Arelat. 1. can. 3. ibi: *Abſtinere eos.* Et can. 12. ibi: *A communione abſtinere.* Tolet. 1. can. 15. ibi: *Similiter ſi clericus abſtinetur.* Ex D. Cyrillo *in epiſt. ad Epiſcopos Libyæ, & Pentapolis,* ibi: *Sin autem ſegregationem aliqui ſuſtinuerunt.* Et ex Apoſtolorum canonibus, in quibus crebrò obſervandum eſt verbum *ſegregari, arceri, abſtineri, ſuſpendi.* Inde apud eoſdem canones legitur, *ſuſpenſio.* Verumtamen plures alias, diverſaſque rationes, & acceptiones habent apud Græcos, & apud Latinos *abſtinere,* quàm *ſuſpendi,* & *ſegregari*; ideo æquivocum valde verbum eſt *abſtinere,* ut pluribus poſt D. Ferdinandum de Mendoza *lib. 2. de confirmando Concilio Illiber c. 8. pag. 29. littera S.* docet Morinus *dict. lib. 1. exercit. Eccleſ. exercit 3.* quem conſule, ut plura alia de ſuſpenſione diſcas.

10. *Suſpenſio diffinitur.* Hæc cenſura communiter diffinitur, ut ſuſpenſio ſit pœna impediens, ne perſona eccleſiaſtica functiones eccleſiaſticas exerceat, aliquavé poteſtate eccleſiaſtica utatur. Ad quam diffinitionem facilè revocantur, quas tradunt Hugolinus *tabul. 4. c. 10.* Marius Alterius *lib. 6. diſp. 1. c. 1.* Suarez *de cenſur. diſp. 25. ſect. 1. nu. 2.* Gibalinus *eod. tr. diſquiſit. 1. q. 2.* Suſpenſio dividitur, ut alia ſit univerſalis, alia ſpecialis, alia ſimplex, ut explicat Morinus *d. lib. 2. c. 7. per totum*; aliquando enim ſit tantùm ab officio, & non à beneficio, ut *in c. 3. in fin. de uſur. c. 2. de offic deleg lib. 6. Clement. 1. de rebus Eccleſ. Clement. 1. § penult. de hæretic.* Aliquando quidem ab omni eccleſiaſtico officio, quo nomine omnis ſpiritualis poteſtas ad aliquem ſpiritualem actum exercendum comprehenditur, ſive ſit ordinis, ſive juriſdictionis, ſive etiam adminiſtrationis eccleſiaſticæ. Suarez *de cenſur. diſp. 25. ſect. 2. n. 11.* Unde talis ſuſpenſus non poteſt aliquem actum ordinis exercere, *c. 2. hoc tit. cap. 1. in fine, de re judic. lib 6* nec juriſdictionis, veluti conferre beneficia, *c. 4. de conceſſ. preb. c. unic. § cùm verò, ne ſede vacante lib. 6.* nec etiam eligere, *cap cùm dilectus 8. de conſuet. c. cùm inter 16. de elect.* Suarez *diſp. 26. ſect. 1.* aliquando ſit tantùm à parte officii, veluti quando ſuſpenditur ab ordine, & non à juriſdictione, vel ab aliquo tantùm ordine, veluti à ſacerdotali, & non ab alio; vel è converſo à juriſdictione, & non ab ordine, vel aliqua tantùm parte juriſdictionis, ut in caſibus relatis à Gloſſa *verbo Suſpenſi, in Clementina cupientes de pœnis.* Suarez *d. ſect. 2. n. 14.* Morinus *d. lib. 2. exercit. 7. & 8.* Gibalinus *d. q. 2.* Vel ſuſpenſio ſit tantùm à beneficio, & non ab officio, ut *in c. cùm in cunctis 7. § final. c. nihil 44. de elect. Clement. 1. de vita & honeſt. cleric.* vel ab officio, & beneficio ſimul; ut *in cap. ex tuarum 11. de privileg. cap. 1. de ſchiſmat. clement. 1. de decim.*

11. *Alia de ſuſpenſione adducuntur.* Deinde ſciendum eſt, ſuſpenſionem ab officio, vel à beneficio, vel ab utroque ſimul, aut fieri ad tempus, veluti ad menſem, vel annum, vel duos, ut *in c. cum in cunctis 7. § final de elect. c. 1. de re jud. lib. 6. c. 2. de temp. ordin. eod. lib. c. 1. de ſent. excom. eod. lib. Clem. 1. § 1. de hæretic. Clement. 2. de pœnis:* vel donec mereatur indulgentiam, ut *in c. tam literis 33. de teſtibus.* Concil. Aurel. 3. can. 25. ibi: *Tamdiu à ſacrificando ceſſabit, quamdiu legitimâ pœnitentia ſatisfactione correctus, ad gradus ſui officium redeat, quem amiſit.* Et tunc non eſt propriè cenſura eccleſiaſtica, ſed delicti pœna, quia non reſpicit reſipiſcentiam in futurum, ſed culpæ præteritæ punitionem: & ideo quo major fuerit culpa, eo diuturnior ſuſpenſio ſolet imponi. Vera enim, & propria cenſura non poteſt proferri ad certum tempus, ſed ad reprimendam contumaciam, & ut homo à culpa recedat: quare non poteſt habere alium terminum, niſi donec recedat à culpa. Unde ut hæc ſuſpenſio imponatur, nec requiritur prævia monitio, nec ut tollatur, neceſſaria eſt abſolutio, ſed ſufficit lapſus temporis pro quo imponitur abſque alia abſolutione. Ita Gloſſa *verbo per menſem. in cap. ſacro 48. de ſent. excom.* & *verbo Donec in Clement. 1. de decim.* Hugolinus *d. tabul. 4. cap. 4. § 2.* Suarez *diſp. 25 ſect 1. nu. 3.* ſuſpenſio verò, quæ eſt verè, & propriè cenſura, de qua agitur *in cap. quærenti 20. de V. S.* non habet temporis præfinitionem, requiritque monitionem, ſaltem illam, quæ includitur in illa conditione, *ſi hoc feceris,* vel *niſi ſatisfeceris,* ut *in cap. presbyter 2. quæſt 5. cap. ex tua 11. § final. de cleric. non reſid. cap. 2. de purgat. canonic. cap. quia ſæpe 40. de elect. in 6. cap. final. de offic. ordin. eod. lib. cap. 2. de cenſib. eod. lib. Clement. 1. de decimis*: & ut tollatur, neceſſaria eſt abſolutio. Gloſſa *verbo Suſpenſum, in cap. 2. de ſolut.* Suarez *ſuprà, num. 3.* quicquid velit Hugolinus *dict. cap. 4. § 2. num. 4.*

12. *Suſpenſus celebrans ſit irregularis.* Tandem ut ad præſentem textum accedamus, ſciendum eſt, ſuſpenſum ab officio actum ordinis exercentem irregularem manere, ſive tanquam cenſura ſuſpenſio impoſita ſit, ſive tanquam pœna ad certum tempus; utraque enim privat ſacro miniſterio, & ideo ei, qui ita ſuſpenſus divina officia celebravit, irregularitas imponitur *in cap. ſi quis Epiſcopus 6. cum ſequenti 12. quæſt. 3. cap. presbyter 2. quæſt. 5. cap. 1. de re judic. lib. 6. cap. 1. cap. is qui 18 § final. cap. tacui 20. de ſent. excom. lib. 6.* docent Suarez *dict. diſp 26. ſect. 1. num. 5.* & *ſect. 2. ex num 3.* Covarr *in cap. alma p. 2. § 2 num. 3.* Diana *part. 5. tract. 10 reſol 9.* Leander. *de irregul. tract. 2. diſput. 22. ſect. 5.* Gibalin. *eod. tract. cap. 5.* Nec intereſt, an ab homine ſuſpenſio imponatur, an verò à jure; quia utroque caſu ſuſpenſus celebrando irregularis efficitur, *dict cap. 1. de re judic. lib. 6.* utraque enim ſuſpenſio ejuſdem ſpeciei eſt, & ideo utraque eundem effectum operatur: nec etiam aliquid intereſt, quod ſuſpenſus ſit nominatim denunciatus, necne; namque etiam non denunciatus violando ſuſpenſionem manet irregularis, ut reſolvunt Suarez *dict. diſput. 24. ſect. 2. num. 2.* Hugolinus *tabul. ult. cap. 5. num 2.* quia in favorem excommunicati, vel ſuſpenſi nihil eſt immutatum per extravagantem *ad evitanda.* Etiam ſit irregularis ſuſpenſus ad tempus, videlicet donec ſatisfecerit, ſeu pœniteat, ut docent Gloſſa *verbo Suſpenſos, in cap. 2. de cenſibus lib. 6.* Suarez *dict. diſp. 26 num. 5.* quia ſub ea forma vera, & propria ſuſpenſio imponitur, & ideo de hoc caſu immeritò dubitarunt *in cap. final. hoc tit.* Innoc. *num. 2.* Hoſtienſis *num. 4.* Anton. *num. 12.* Etiam irregularis efficitur ſuſpenſus ab ordine tantùm, ſi per exercitium ipſius gradus violet cenſuram. Suarez *dict. diſp. 26. ſect. 4. num. 19.*

13. *Exceptiones prædictæ regulæ.* Hæc tamen doctrina procedit in vera, & propria ſuſpenſione qualis dicitur, ſuſpenſio quoad ſe, & quoad alios; non verò in ſuſpenſione impropria,

propria, qualis eſt ſuſpenſio quoad ſe tantùm, non verò quoad alios, quæ reſultat ex peccato mortali: nam quamvis peccator celebret in eo ſtatu, non fit irregularis, *cap. final. de cohabit. cleric.* quia peccatum mortale non eſt pœna, nec cenſura eccleſiaſtica; & peccator quamvis quoad Deum non licitè celebret, tamen ab Eccleſia non eſt irregularitas in eum ſtatuta. Docent Sylveſter *in ſumma verbo Suſpenſio, num.* 1. Suarez *de cenſur. diſp.* 25. *ſect.* 1. *num.* 2. Item nec ſuſpenſi quoad alios tantùm, non quoad ſe, ut ſunt clerici peregrini, non habentes litteras formatas, aut probationem ſuæ ordinationis; nam hi non poſſunt celebrare, propter defectum probationis, niſi ſecretò, & ſecluſo ſcandalo, *cap tua, de clericis peregrinis*, ubi probavi. Similiter ſuſpenſus ab officio ſi non actum ordinis, ſed tantùm juriſdictionis, vel adminiſtrationis exerceat, non ideo erit irregularis, quia ſuſpenſio tantùm reſpicit actus ordinis, non verò juriſdictionis, licèt ſi ita ſuſpenſus violet cenſuram, arbitrio judicis puniatur forte privatione juriſdictionis in perpetuum, argumento capitis 1. §. *ult. cap. cupientes* 16. §. *caterùm, de elect. in* 6. *cap. ult. de exceſſib. Prælat. cap. ſicut* 4. *de cohabit. cleric.* Idem erit dicendum, ſi quis non ab officio, ſed tantum à juriſdictione, vel ab aliquo actu illius fuerit ſuſpenſus, quia nec exercendo talem actum illi interdictum, irregularis manet. Suarez *dict. diſp.* 26. *ſect.* 4. *num.* 19. Nec etiam erit irregularis ſi ſuſpenſus tantùm à beneficio, & non ab officio, fructus percipiat, quia ille officium exercere valet, quamvis violando ſuſpenſionem perpetuò beneficio privetur, juxta textus *in dict. cap.* 1. §. *ult. cap. cupientes* 16. §. *caterùm, de elect.* Similiter non eſt irregularis, qui in ordinibus ſuſcipiendis contrahit ſuſpenſionem, & ſimul concelebrat cum Epiſcopo, Epiſtolam, vel Evangelium cantando, quia talis actio moraliter eſt eadem, & non tam violatur, quàm contrahitur cenſura ſuſpenſionis. Diana *part.* 5. *tract.* 10. *reſol.* 37. Leander. *de irregul tract.* 2. *diſp.* 22. *quæſt.* 13. & 14.

14. *Exponitur præſens textus.* Ex quibus apparet, verba illa præſentis textus, *quia tempore ſuſpenſionis*, rectiſſimè accepiſſe Innocentium in præſenti de ſuſpenſione ab officio, non verò de ſuſpenſione à juriſdictione, vel adminiſtratione, quæ actum ordinis non includunt, ut ſignificant illa verba noſtri textus, *celebraſti divina*. Et etiam intelligi poſſunt hæc verba de ſuſpenſione tantùm ab ordine, vel ab aliquo actu ordinis, quia in hoc caſu ſuſpenſus celebrando irregularitatem incurrit: immò & de ſuſpenſione ſimpliciter prolata ab officio, aut beneficio, vel ab utroque ſimul, quo modo ſæpe ſæpius fertur, *cap. ſanè* 11. *de offic. deleg. cap. cùm bona* 8. *de ætate & qualit. cap. ut clericorum* 13. *de vita & honeſt. cleric. cap. unic. de his quæ vi, lib.* 6 *Clement.* 1. §. *de privil. extravag.* 3. *eod. tit. inter communes.* Nam ſive hæc comprehendat ſuſpenſionem tantùm ab officio, quæ per antonomaſiam ſuſpenſio appellatur, ut argumento dicti capitis *ut clericorum*, exiſtimarunt Gloſſa verbo *ſuſpenſionis. in dict. Clement.* 1. §. 1. *de privileg.* & ibi Ancharanus *num.* 22. Cardinal. *num.* 5. ſive ſuſpenſionem ab officio & beneficio ſimul, ut argumento dicti capitis penultimi, *de ſent. excom. cap. unic. de his quæ vi*, tenuerunt Gloſſa ibi, verbo *Suſpenſionis*, Hugolin. *de cenſur. tabul.* 4 *cap.* 14. §. 1. *nu.* 2. & probabilius credit Suarez *dict. ſect.* 2. *num* 9. ſemper ſi ita ſuſpenſus celebravit, & actus ordinis prohibiti exercuerit, erit irregularis: quod facilè probatur ex hoc textu, ſi illa verba *tempore ſuſpenſionis*, de ſuſpenſione ſimpliciter prolata intelligamus, ſive de ſuſpenſione ab officio, & amotione à beneficio; qualiter latam fuiſſe ſententiam in hos Canonicos conſtat *ex cap. Apoſtolicæ* 9. *de except.* Sed ideo amotio à beneficiis in capite hoc omiſſa eſt à Gregorio, quia cùm de irregularitate tantùm ageret, ideo de ea decrevit. Etiam hæc verba, *tempore ſuſpenſionis*, intelligi poſſunt de ſuſpenſione, quæ non imponitur tanquam cenſura, ſed tanquam pœna ad certum tempus; quia etiam hoc caſu (ut diximus) qui celebrat durante ſuſpenſione, irregularis efficitur: aut etiam poſſunt intelligi de ſuſpenſione, quæ eſt cenſura eccleſiaſtica, nec habet tempus præfinitum; & tunc illa verba, *tempore ſuſpenſionis*, ſignificant, hoc eſt, dum durat ſuſpenſio, ſeu ante abſolutionem à ſuſpenſione.

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis deciſionis; nam cùm hæc irregularitas contrahatur à ſuſpenſo propter delictum, quod clericus committit contemnendo ex ſuperbia, & ſuſu temerario cenſuram Eccleſiæ, & per conſequens clavis ipſius eccleſiaſticam poteſtatem, *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. & 7. 11. *quæſt.* 3. *cap. Salonitana*, 63. *diſt. cap.* 2. 3 & 4. *hoc tit.* & qui operatur ex probabili ignorantia, non procedat ex contemptu, *l. ſi ignorans* 50. *ff. locati*; quia non ex voluntate facit, nec ex conſenſu, ut probat Covarr. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 10. *num.* 12. *in princip* & ideo non peccat, nec delictum committit, *cap.* 1. *cum ſequent.* 11. *quæſt.* 4. *cap.* 2. *de conſtit. lib* 6. *l. final. ff. de leg.* 1. *l. illud* 7. §. *ſi tamen, ff. de tributor.* meritò in præſenti ſpecie Canonici ex ignorantia celebrantes irregularitatem non incurrunt, quia excuſantur ob ignorantiam, quæ & ab aliis pœnis excuſat, *l. genero* 8. *l. liberorum* 11. §. *notatur, ff. de his qui notantur infam. l. Metrodorum* 40. *ff. de pœnis, l. ult. ff. de decret. ab ordine faciendo cap. ſi quid de ſimoniacis* 108. 1. *quæſt.* 1. *cap. ſi quis* 8. *cum duobus ſequentib.* 34. *quæſt.* 2. *cap. propoſuiſti, ad finem* 42. *diſt. cap.* 2. *de cognat. ſpirit. cap. ult. qui matrimonia accuſare, cap. ſi verò* 4. *de ſent. excom. cap.* 2. *de conſtit lib.* 6. *cap. ſi compromiſſarius* 37. *de elect. eod. lib l. tutor.* 16. §. *contrarium, ff. de pignorat. l. ſi quis* 7. § *doli, l. ſi familia* 9 *ff. de juriſdict.* docent Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. cent.* 6. *caſu* 501. Mareſcotus *lib.* 1. *variar. cap.* 127. plures relati ab Amaya *lib.* 1. *obſerv. cap.* 2. *num.* 1. & *cap.* 3. Coſta *de facti ſcientia ſuſpect.* 85. quam rationem præſentis aſſertionis adduxerunt Henricus *in cap. final. num.* 1. *hoc titulo.* Suarez *diſputat.* 4 *ſect.* 8. *numer.* 6. & *ſect.* 11. *num.* 9. & *ſect.* 1. *diſput.* 11. *numer.* 1. & *diſput.* 26. *ſect.* 2. *num.* 3. Marius Alterius *lib.* 3. *de cenſur. diſput.* 2. *cap.* 3. qui idem admittunt eo caſu, quo quis tempore excommunicationis, vel interdicti cum probabili ignorantia celebravit: unde non rectè Coſta *dict. ſuſpect.* 85. *num.* 6. exiſtimavit, quod quamvis ignorantia probabilis excuſet à peccato, non tamen excuſat ab irregularitate, quia in eam quis incidit etiam ignorans, & præter intentionem, ut *in cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi*; namque id non procedit in ea irregularitate, quæ provenit ex delicto, qualis eſt ea, de qua agimus, quæ non incurritur cum probabili ignorantia. 15. *Traditur decidendi ratio*

Nec

Digitized by Google

16. *Diſſolvitur dubitãda ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione Gloſſa *in præſenti*, Hoſtienſis & Henricus exiſtimarunt, quod ignorantia probabilis aliquando non excuſat à ſuſpenſione, aliquando excuſat, ſcilicet quando ceſſat peccatum: ſed non explicant, quando unum, vel quando alium effectum ignorantia probabilis operetur; quare hac ſententiâ omiſsâ, & aliis relatis à Patre Suarez *de cenſur. diſput.* 31. *ſect.* 1. *ex num.* 10. dicendum eſt, verum eſſe ordinatum ab Epiſcopo, qui renunciavit ſimul loco, & dignitati, licèt characterem ordinis recipiat, non tamen exequutionem, ſeu exercitum ipſius gradus aſſequi, quia quod Epiſcopus non habet, alii conferre non poteſt, *cap. Daibertum* 24. 1. *quæſt.* 7. *cap. quod autem* 5. *de jurepatron.* & ignorantia probabilis ejus, qui ordinatur, non poteſt dare exercitium ordinis ei, qui non habet, ut rectè docet Suarez *ubi ſuprà*: & quemadmodum Epiſcopus ut characterem imprimat, indiget charactere; ita ut characterem imprimat cum exercitio, oportet ut ipſe illum habeat cum exequutione; nam quemadmodum ex inſtitutione divina ut character imprimatur in ordinato neceſſarius eſt character in Epiſcopo; ita ex inſtitutione eccleſiaſtica, ut characterem cum executione conferat, oportet ut illum Epiſcopus habeat cum exequutione; quem quia non habet qui loco ſimul, & dignitati renunciavit, utique illum cum exercitio conferre non poteſt, ſive ſcienter, ſive ignoranter ordinatus ordines recipiat; quia hoc provenit ex defectu poteſtatis in miniſtro. Quare ordinatus à tali Epiſcopo, ut poſſit in gradu ſuſcepto miniſtrare, indiget vera, & propria diſpenſatione; quæ ei, qui ſcienter à tali Epiſcopo ordines recipit, denegatur, ex ratione quam adducit Pontifex *in d. cap.* 1. *de ordin. ab Epiſcop.* Cum eo autem, qui ignoranter ordines ita recipit, poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſed cum diſcretione, ſi modò ex circumſtantiis intelligat, quod non craſſa, & ſupina ignorantia interceſſit, ſed juſta, & probabilis, quæ qualis ſit, ejus arbitrio committitur. Eadem ratione procedunt textus *in cap.* 2. *eod. tit. de ordinat. ab Epiſcop. cap. ab excommunicatis* 9. *q.* 1. qui loquuntur de clericis, qui ab Epiſcopo excommunicato ignoranter ordines receperunt; namque excommunicatus Epiſcopus, quamvis validè ordines conferat, ut probat Hugolinus *de cenſur. tabul.* 1. *cap.* 13. §. 16. *num.* 5. attamen pari ratione, quia dum durat excommunicatio, non habet ſuorum ordinum executionem, utique illam ordinatis à ſe conferre non poteſt; ideò neceſſaria eſt diſpenſatio, ut ita ordinatus in gradu ſuſcepto miniſtrare poſſit. Eodem modo intelligendus eſt textus *in cap. ordinationes* 9. *quæſt.* 1. ubi verba illa: *Irritas eſſe judicamus*, accipienda ſunt quoad executionem, quam quia hæreſiarcha non habet, ordinatis à ſe conferre non poteſt; quare diſpenſatione indigent, & eam aſſequuntur, ſi probare voluerint, ſe neſciiſſe, Epiſcopos damnatos eſſe, cùm ordines receperunt. Eodem modo accipiendi ſunt textus *in cap. ſtatuimus* 106. *verſ. Hoc autem*, *cap. ſtatuimus* 107. §. *ſimoniacos*, & §. *de hoc*, *cap. à ſimoniacis* 108. 1. *quæſt.* 1. Alia cauſa eſt ejus, qui tempore ſuſpenſionis ex probabili ignorantia celebrat, quia hic abſque delicto, & peccato non poteſt effici irregularis, nec privari uſu ſui ordinis jam quæſito; quia ut inquit Suarez *dict. numer.* 12. quando irregularitas, ſeu ſuſpenſio habet rationem pœnæ, non poteſt quis illa puniri, niſi ob culpam, quæ ceſſat in eo, qui celebrat ex probabili ignorantia, quia in eo non datur contemptus, & ceſſat dolus, *leg. illud* 7. §. *ſi tamen*, *ff. de tributoria*, *l. miles* 6. §. *ſimiliter*, *ff. ad leg. Iul. de adult.* & per conſequens delictum, *l. ſtatu liberum* 9. §. 1. *ff. de ſtatu lib. l. ſi quis* 5. *in fine princip. ff. de O. & A.* Alexand. requirit ſcientiam, ut *in cap. Epiſcopus* 11. *q.* 3. *Clement. unic. de conſang. & affin. cap.* 1. *de eo qui cog. conſang. l. fin. de decret. ab ord. faciend.* quia probabiliter ignorans eſt in bona fide; & ideò non punitur, quaſi crimen admiſerit, *l. ſi adulterium* 38. §. 1. & §. *iiſdem*, *ff. de adulteriis. l. qui contra* 4. *in fine*, *C. de inceſt. nupt.* nec hoc tantùm habet ignorantia antecedens verùm etiam concomitans, ut contra varios, quos ipſe refert, probat Menochius *de præſumpt. cent.* 6. *caſu* 92. *ex num.* 87.

Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam verum eſt, ſtante probabili ignorantia excommunicationem non incurri, quia non niſi in contumace propter peccatum mortale imponitur, *cap. nemo* 41. 11. *q.* 3. Sed peccatum ceſſat quando adeſt probabilis ignorantia, ut proximè probavi: ergo & per conſequens excommunicatio, *cap. ſi verò* 4. *de ſent. excom. cap.* 2. *de conſtit. lib.* 6. juncta Gloſſa ibi, verbo *Res ignorata*, *cap. cùm deſideres* 15. *de ſent. excom.* Covarr. *in cap. alma*, 1. *p.* § 10. *ex numer.* 7. Suarez *diſput.* 4. *ſect.* 8. *ex num.* 1. & *diſput.* 15. *ſect.* 3. *num.* 2. Hugolinus *eod. tract. tabul.* 1. *cap.* 9. §. 8. *num.* 8. Marius Alterius *lib.* 3. *diſput.* 2. *cap.* 3. *per totum*, Coſta *de facti ſcientia inſpect.* 85. *num.* 12. Nec contrarium docetur *in d. cap. ſi quis Epiſcopus* 6. & 7. 11. *quæſt.* 3. in illis verbis: *Maximè ſi poſtquam didicerint*, quæ repetit Nicolaus Papa in Synodo Roman. *can.* 2. nam verbum *maximè*, vel ſignificat *tantùm*, ut *in cap. pervenit* 18. *d. cap.* 1. 16. *q.* 3. ut exponit Gloſſa ibi: vel ſi comprehendit ignorantes, non ſunt, quos probabilis ignorantia excuſat, ſed qui communicat ex craſſa, ſupina, vel affectata, juxta textum *in cap. qui & divinis* 24. *in fine* 12. *q.* 2. *cap.* 1. §. *quod nec ſufficiat*, *de poſtul. Prælat. cap. pen.* 37. *diſt. cap. cùm inhibitio*, §. 1. *de clandeſt. deſponſ. cap. eos*, *de tempor. ordin. in* 6. *l.* 5. *ff. de reb. credit. l.* 6. *ff. de jur. & fact. ignor. l.* 44. *de ritu nupt.* de qua ignorantia, craſſa videlicet, intelligit Gloſſa *ibi*, textum *in cap. quoniam multos* 103. 11. *quæſt.* 3. juxta quam ex nova conſtitutione hujus textus craſſa, & ſupina ignorantia excuſat. Sed Gloſſam refellit Suarez *diſput.* 5. *ſect.* 3. *num.* 2. quare illa verba accipit de ignorantia probabili, & inculpabili. Quo modo etiam accipiunt Gloſſa *in d. cap. cùm deſideres*, *verbo Excommunicationis*, & Alterius *lib.* 1 *de cenſur. diſput.* 15. *cap.* 5. ex quo affirmat Pontificem Gregorium nihil circa ignorantes novi conceſſiſſe, ſed declaraſſe quod jure ipſo naturali locum habebat ad tollendos ſcrupulos Sed quia huic explicationi obſtant priora verba illius textus, ibi: *Perire quotidie cernimus partim ignorantia*; quæ ſupponunt propter ignorantiam culpabilem, & peccaminoſam, gratiam illam Pontificem conceſſiſſe, qualis non poteſt eſſe ignorantia probabilis, mox redit Suarez ad explicationem Gloſſæ, affirmans quamcunque ignorantiam fortaſſe excuſare communicantem cum excommunicato à majori excommunicatione, dummodo affectata non ſit, quia hæc malitiæ æquiparatur; alia verò ignorantia non continet veram, & propriam contumaciam in communicante, ſed negligentiam, quæ quemadmodum ſufficit in præſenti textu, ut propter eam diſpenſatio concedatur in irregularitate; ita propter animarum pericu-

17. *Diſſolvitur augmẽtum difficultatis.*

periculum efficit, *in dict. cap. quoniam*, in excommunicationem minorem non incidant, qui etiam ex craſſa, & ſupina ignorantia excommunicatis communicant: quare indulgentia hæc ad alios caſus non protrahitur, ſed in aliis, in quibus ſimilis gratia conceſſa non fuit, craſſa, vel ſupina ignorantia non excuſabit. Nec obſtat textus *in cap. ſicut dignum*, § *de illis*, *de homicid* quia verbum *vel ignoranter*, ibi non apponitur, ut etiam eo caſu ei, qui cum excommunicatis communicabit, imponatur; ſed potiùs ne imponatur, quemadmodum non imponitur eo caſu, quo quis ex timore communicavit, juxta dictum caput *quoniam multos*: & hos duos caſus conſiderandos eſſe apertè jubet Pontifex. Nec tandem obſtat textus *in d. cap. excellentiſſimis 12. 11. q. 3.* ſi accipiamus verbum *abſolvatur*, pro declaratione, hoc eſt abſolutum eſſe, ut accipitur *in cap. audivimus 24. q 1.* juxta Patrem Suarium *de cenſur. diſp. 4 ſect. 4. num. 22.* aut etiam ut textus ille procedat in craſſa, & ſupina ignorantia, quæ etiam vera ignorantia eſt, non de affectata, quæ eſt ignorantia ſimulata; nam cùm ſententia, de qua ibi, fuiſſet publicè promulgata, ejus ignorantia non excuſat, ne incurratur excommunicatio, juxta textus *in d. cap. quì à divinis*, *cap. 1. §. quod nec ſufficit*, *de poſtul. Prælat.* Illa tamen ignorantia facit, ut ſtatim abſolutio concedatur, quemadmodum diſpenſatio in præſenti textu.

18. *Exponitur cap. cum illorum 3. de ſent. excom.* Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. cùm illorum 32. de ſent. excom.* ubi Innocentius III. affirmat, eos qui manus violentas in clericos injecerunt, & ita ſacris ordinibus initiati fuerunt, ignorantes cenſuræ, in ſuſceptis gradibus miniſtrare non poſſe, niſi obtentâ diſpenſatione. Igitur quia qui cum ignorantia probabili cenſuræ ordines ſuſcepit, irregularis efficitur. Pro cujus textus expoſitione diſcrimen conſtituendum eſt inter ignorantiam facti proprii & ignorantiam facti alieni; nam ignorantia proprii facti, de qua in eo textu agitur, juſta, & probalis eſſe nequit, immò nec præſumitur, argumento legis ultimæ *in fine*, *ff. pro ſuo*, *l. quamquam 7. ff. ad Velleian.* & ideò in eo caſu diſpenſatio neceſſaria eſt: ignorantia verò facti alieni, de qua in præſenti agitur, juſta & probabilis eſt, *l. ultim. in fine*, *ff. de jur. & fact. ignor.* quia ut inquit Conſultus *in l. 2. ff. eod. tit.* talis ignorantia etiam prudentiſſimos fallit. Illuſtrat Robertus *lib. 4. ſentent. cap. 15.* & ideò ea excuſat, non tantùm in civilibus, *l. 1. l. 3. & 4. l. regul. 9. ff. eodem tit. l. qui fundum 7 §. 2 ff. pro emptore*, *l. ſi res 57. ff. de legat. 1. in bonorum 10. ff. de bonor. poſſeſſ. l. nunquam 31 cum l. ſequenti*, *§ 1. ff. de uſucap. l. ſi à patre 5. cum l. ſequent. ff. de condict. indeb. l. quamdiu 5. cum ſequent. Cod. qui admitt.* ſed etiam in criminalibus, *l. liberorum 11. §. non tantùm*, *ff de his qui notant. infam. l 2. ff. ſi quis in jus vocatus*, *l. tutor 16. §. contrarium*, *ff. de pegnorac. act. l. ſi quis 7. §. doli*, *l. ſi familiam 7. ff. de juriſd. l. 4. in fin. Cod. de inceſt. nupt. l. plagii 14. C. ad leg. Flaviam de plag. cap. ſi quis cum duobus*, *ſequent. 34. q. 2. cap. 2. de cognac. ſpirit. regul. ignorantia, de R I. lib. 6.* latè illuſtrat Amaya *lib. 1 obſerv. cap. 1. num. 1.* unde excuſat ab excommunicatione, *cap. ſi verò 4. de ſent. excom.* Suarez *de cenſur. diſput. 4. ſect. 8. num. 11.* Hugolinus *eod. tract. tabul. 1. cap. 9. §. 8* & ab irregularitate, *cap. ſinificaſti 18. de homicid* de qua ignorantia rectè accipiunt præſentem textum Innocent. Hoſtienſ. & Ancharan. nec contrarium probant textus *in l. genero 8. ff. de his qui not. infam. l. 1. ff. de legibus*, *l. 2. ff. de ſermone moto*, *l. ſi fortuitò 11. ff. de incend.* quos & alios explicat Amaya *ubi proximè.* Nec etiam obſtat textus *in l. Julianus 13. § 1. ff. de act. empti.* Cui reſpondetur ex ratione textus *l 1. §. cauſa*, *ff. de adilit. edict.* ſcilicet quod non intereſt, fallatur quis ignorantiâ, an calliditate: quâ ratione proceduñt textus *in l. ſi adeſt 19. §. 1. ff. locati*, *l. tutor 16. §. contrarium*, *ff. de pign. act.* Nec etiam obſtat textus *in l. ſi partem 19 §. 1. ff. quemadmodum ſervitutes*; quia cum tempus, de quo ibi, quo ſervitutes amittuntur, ſit continuum, currit etiam ignoranti, juxta dictam legem *genero.* Nec tandem obſtat textus *in l. interdum 16. §. licet*, *ff. de publican.* quia ut ibi notat Acurſius, ignorantia, de qua ibi, non eſt juſta, & probabilis, quia eſt ejus, quod quis ſcire tenetur; & ideò non excuſat, ſed ea ſtante quis mitiùs punitur: quâ ratione etiam non excuſat *in l. ſervos 12. C. de agric. lib. 11. l. 1. C. de colonis Illyricianis.*

CAPUT X.

[a] Idem.

SI [b] celebrat minori [c] excommunicatione ligatus, licèt graviter [d] peccet, nullius tamen notam [e] irregularitatis incurrit, nec [f] eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione [g] juriſdictionis ſibi competunt, exercere. Si tamen ſcienter talis electus fuerit, ejus electio eſt [h] irritanda pro eo, quod ad ſuſceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à ſanctis [i] Patribus eſt privatus. Peccat autem conferendo eccleſiaſtica [j] ſacramenta: ſed ab eo collata, virtutis non carent [k] effectu, cùm non videatur à collatione, ſed participatione ſacramentorum (quæ in ſola conſiſtit perceptione,) remotus. Dummodo non in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem ſuperioris, communioni excommunicatorum [l] pertinaciter ſe ingeſſerit: in quo caſu eſt anathemate feriendus.

NOTÆ.

1\. a *Dem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem edidit, ut decideret, ſopiretque veterem controverſiam; nam cùm aliis canonibus ſtatutum eſſet clericum excommunicatum celebrantem irregularitatem incurrere, quos retuli *in cap. 4. hoc tit.* quia tamen expreſſum non erat, an de legatis tantùm majori excommunicatione, an etiam de minori ſacri canones loquerentur, cœpit de hoc apud Interpretes dubitari; & ſuper eo diverſas fuiſſe opiniones refert Hoſtienſis *in præſenti, num.* 1. quare ut eam quæſtionem definiret Gregorius in præſenti, docet clericum minori excommunicatione ligatum, celebrantem, licèt graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrere, & poſſe eligere, atque ea, quæ ratione juriſdictionis ſibi competunt, exercere, non tamen eligi, additque, peccare conferendo eccleſiaſtica ſacramenta, ſed ab eo collata virtutis effectu non carere, dummodo in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ communioni excommunicatorum pertinaciter non ſe ingeſſerit: quo caſu affirmat, eſſe anathemate feriendum. Quam Gregorii conſtitutionem notabilem, & magiſtralem dixit Butrius *in præſenti, num.* 1 famoſiorem aliis appellavit Panormit. *num.* 1. elegantem dixit Covarr. *in cap. alma, 1. part. in initio, numer.* 4. *&* §. *6. num.* 5.

b *Celebrat.*] Hoc eſt Miſſæ ſacrificium offert, juxta textus *in cap. is qui 18. de ſent. excom. lib. 6. Clement. 2. de privil.* Hugolinus *de cenſur. tab. 3. cap. 8. num.* 1.

2\. c *Minori excommunicatione.*] De qua *in cap. 2. de except. cap. penult. de ſent. excom.* & de illa tantùm præſens quæſtio procedit, non de aliis minoribus excommunicationibus, quæ privabant oſculo pacis, aut ſocietate Epiſcoporum, ſeu ſacerdotum, de quibus agit Morinus *lib. 2. exercit. cap. 1. cum ſequent.* Dicitur enim hæc minor excommunicatio comparatione ad majorem, quia hæc paucis effectibus eſt contenta; privat enim tantùm aliqua communione, veluti paſſiva perceptione ſacramentorum, quæ quamvis olim in Eccleſia magna pœna fuerit, ita ut ſimpliciter excommunicatio diceretur, ut ex canone 10 aliàs 11. Apoſtolorum conſtat, & facilè probatur *ex cap. ſacerdote 63 de conſecr. diſt.* 1. Sotus *in 4. diſt. 22. quæſt. 1. art.* 1. Marius Alter. *de cenſur. diſput. 2. cap. 5. §. excommunicatio*, Suarez *eod. tract. diſp. 8. ſect. 3. num.* 2. attamen quia longè gravius damnum infert excommunicatio major, pluresque habet effectus, ideò ejus reſpectu minor excommunicatio dicitur, quemadmodum minor capitis diminutio appellatur reſpectu majoris, & maximæ, *§. minor, Inſtit. de capit. diminut.*

3\. d *Graviter peccet.*] Innocentius *in præſenti, n.* 1. ait, quod ideò graviter peccat; quia celebrat in peccato mortali ex eo contracto, quia cum excommunicato majori excommunicatione communicavit, juxta textum *in cap. ſacris, de his quæ vi*; & ita eſt ſuſpenſus quoad ſe, *cap. ſacerdotes 90. 1. q. 1. cap. ult. de cohabit. cleric.* Sequuntur Hoſtienſ. *num.* 1. Anton. *num. 3 & 4.* & eos refellit Covarr. *in cap. alma, 1. p. § 8. num.* 2. ex eo quia ad minorem excommunicationem non deſideratur neceſſariò mortale crimen, ſed ſufficit venialis culpa. Graviter ergo peccat, quia dum celebrando percipit ſacramenta, facit contra præceptum Eccleſiæ in materia gravi, & ſacra, & violat cenſuram Eccleſiæ; & ſic quia peccatum mortale committit, graviter peccat, *l. 6. tit. 9. partit.* 1. Covarr. *ubi ſuprà, num.* 2. Suarez *de cenſur. diſp. 24. ſect. 2. num.* 2. Idem procedit in ligato majori excommunicatione, qui graviùs peccavit, quia graviùs offendit præceptum, & cenſuram Eccleſiæ, ut ex hoc textu, & *ex cap. latores 4. hoc tit.* probat Suarez *diſput. 11. ſect. 1. num.* 1. Inde etiam provenit, quod ligatus minori excommunicatione graviter peccat, ſi alia ſacramenta percipiat, veluti Confirmationis, Pœnitentiæ, Ordinis, aut matrimonii, ut probant Sanchez *lib. 9. de matrim. diſput. 9. num.* 5 Hugolinus *de cenſur. tabul. 3. cap. 6. § 1. num.* 1. Sacramenta tamen ei collata valida erunt, exceptâ abſolutione ſacramentali. Suarez *ſuprà, num.* 2. non tamen peccabit taliter excommunicatus, ſi Miſſam, & alia divina officia audiat, ſeu iiſdem interſit ſimul cum aliis fidelibus, alioſve actus eccleſiaſticæ communionis exerceat, ſive ſacros, ſive politicos, dummodo non percipiat ſacramenta. Covarr. *d. § 8. num.* 2. Suarez *d. ſect. 2. num.* 4. Illi etiam, qui excommunicato minoris excommunicationis conferunt ſacramenta, etiam graviter peccant, quia veniunt contra præceptum, & cenſuram Eccleſiæ, *cap. 2. de majorit. & obed.* Suarez *d. ſect. 2. n.* 26.

e *Notam irregularitatis.*] Hoc nomen *irregu-* 4.
laritas, in veteribus canonibus incognitum fuit, ut pro expoſitione textus *in cap. ſi Epiſcopus 6. 11. q.* 3. notarunt Antonius *hîc, numer.* 13. Addition. Panormit. *numer.* 6. poſtea verò receptum fuit ad ſignificandos eos, qui non poſſunt ordinari, vel in ordinibus miniſtrare. Erat enim olim ab Apoſtolis, & à ſanctis Patribus regula conſtituta de illis, qui admittendi erant ad ſacra miniſteria, & in illis poterant miniſtrare, ut colligitur *ex cap. unum orarium, §. nunc autem, 25. diſt. cap. 2. 48. diſt. cap. ſi qui ſunt. 4. 81. diſt.* quâ qui comprehenſi non erant, quia extra regulam reperiebantur, irregulares dicebantur; quo nomine ad eos ſignificandos, qui impedimentum habent, ne poſſint ordinari, utuntur ſæpius Pontifices. Sicut regularis dicitur, qui juxta regulam vivit, *cap. quod Dei 5. cap. 7. de ſtatu monach.* Concil. Mogunt. *can. 13. & 21.* Arelat. *6. cap.* 6. Vernenſe *can.* 11. Carnot. *epiſt.* 202. probat Benedictus Haffrenus *tom. 1. diſq. mon. tract. 1. lib. 3. diſquiſ.* 6. Quare primis Eccleſiæ temporibus omnes clerici dicebantur regulares, aut canonici, à canone, cui inſcripti erant, & juxta quem vivebant. Concil. Laodic. *can 24. cap. ſi qui verò, cum ſeq. 3. 32. diſt.* notavit Cironius *ad tit. de regul.* Ita qui arcetur ab eccleſiaſtico ordine, tanquam à regula alienus, dicitur irregularis, id eſt devians à regula, *cap. 1. 47. diſt.* ubi cùm agatur de pœna uſurarii, dicitur quod clericus ejiciatur à Clero, & alienus ſit à regula, ſive ab eccleſiaſtico gradu, ut in ipſo canone 17. Concilii Nicæni legitur. Eſt enim vox hæc compoſita ex propoſitione *in*, & regula: quæ propoſitio negativa privationem inducit, *l. incivile, ff. de legibus.* Unde irregulare dicitur, quod intra regulam non continetur; quo in ſenſu dicitur irregulariter legens pro eo, qui contra regulam legit, *in c. quoniam, 69. diſt.* irregulariter depoſitum, quod contra regulas depoſiti fit, *l. Lucius 24 cum l. ſequent, §. qui pecuniam, ff. depoſiti.* Eſt autem irregularitas hæc nota quædam, ſive impedimentum ex facto, vel defectu proveniens, quo quis prohibetur ad ſacros ordines promoveri, & in iiſdem miniſtrare: & aliquando provenit

ex delicto, aliquando ex defectu, aliquando ex vinculo, ut probavi paſſim *in lib. 1. Decretalium.* Et quia poſt delictum manet nota, *l. ult. Cod. de generali abolitione, cap. ult. § indulgentia 2. quæſt. 3. l. 6. §. ſi quis, cum l. ſequenti, ff. de his qui not. infamia*, ſive macula, *cap final. 25. diſt.* quia cùm ſe habeat ad modum cicatricis, *cap ventum 18 1. quæſt* 1. etiam poſt pœnitentiam durat, *cap. final. de ætate & qualit.* & ideò rectè appellatur nota *in præſenti*, & *in cap. final. de homicid.* & qui minori excommunicatione ligatus celebrat, talem notam non incurrit, quia ſi poſtquam celebravit, abſolvatur, poterit ulteriùs celebrare ſine diſpenſatione; quod illi non liceret, ſi irregularitatem incurreret qui deponeretur, ut contingit ligato majori excommunicatione, & celebranti, *cap. 3. & 4. hoc tit.* nec haberet ſpem reſtitutionis, *cap. ſi quis Presbyter 5. cum ſequent 11 q 3.*

5. f *Nec eligere prohibetur.*] Quia cùm tantum ſit remotus à perceptione ſacramentorum, *cap. 2. de except.* & ab omni eo, per quod pervenitur ad illam, ut eſt electio paſſiva, de qua infrà *in verſ. Si tamen*, non prohibetur eligere, quia hoc extrinſecus ſe habet ad participationem Sacramentorum, nec ab ea dependent. Docent in præſenti, Anton. *num. 1.* Panormit. *num* 2. Ancharan. *num. 3.* Covar. *in cap. alma, 1. p. §. 8. numer. 3.* Suarez *de cenſur. diſput. 24. ſect. 2. num. 4.* Nec intereſt, an minor excommunicatio à jure, an ab homine imponatur, quia in utraque eadem ratio procedit, quamvis contrarium innuatur *in l. 6. tit. 9. part. 1.* Nec aliud docetur *in cap illa 19. de elect.* quia potiùs id ibi probatur, ſiquidem docetur minori excommunicatione ligatum poſſe eligere, quia canonica judicatur electio, cui ipſi interfuerunt eligendo, *cap. 3. de cauſ. poſſeſſ* & licèt in eo textu affirmet Pontifex, ſe ſupplere de plenitudine poteſtatis, ſi quis in ea ex eo fuiſſet defectus, hoc non fecit ex neceſſitate, ſed ea abundantia, ut docet Gloſſa 2, Innocentius *num.* 2: Suarez *dict. ſect.* 2 *num.* 13. & ut ſatisfaceret opponentibus de minori excommunicatione, addidit illa verba: *Si quis defectus*, &c. aut fortè hæc verba præſentis textus tantùm ſignificant, quod propter minorem excommunicationem excommunicatus eligere non prohibetur, etiamſi celebraverit, etſi de hoc non tanquam de excommunicatione, ſed tanquam de crimine opponatur, ne interſit electioni, quia criminoſus à temporalibus actionibus removetur, *cap. ſuper eo 13. de teſtibus*: & per conſequens ab ſpiritualibus, argumento capitis *per venerabilem, qui fil. ſint legit.* ſi nihilominus interſit, ex hoc defectu, potuit electio impugnari, ut quoſdam exiſtimaſſe referunt Hoſtienſia, & Innocent. *in eo textu, numer. 1.* Quem defectum de plenitudine poteſtatis ſupplet Pontifex *in eo capite.* Aliud procedit in ſuſpenſis, quia hi non poſſunt eligere, *cap. cùm dilectus, verſ. Quia nobis, de conſuet. cap. cùm inter 16. de elect. cap. quia diverſitatem, de conceſſ. præbend. cap. unic. ne ſede vacante, lib. 6.* ſive ſint ſuſpenſi ab ordine, ſive ab officio; nam cùm non poſſint actum ordinis, vel officii exercere, utique nec ea, quæ dependent ab ordine, vel officio, ut eſt actus eligendi, *Clement. 2. de ætate & qualit.* quare nihil intereſt, an à jure, an ab homine ſuſpenſio imponatur, quicquid voluit Gloſſa verbo, *& ſuſpenſus, in dict. cap. cùm dilectus*, & in præſenti verbo *Nec eligere*

6. g *Iuriſdictionis.*] Sive ſit juriſdictio eccleſiaſtica, ſive propria, ſive delegata, ex eadem ratione, quia non pendet à perceptione Sacramentorum, quæ tantùm illi prohibita eſt; & ideò aliorum humanorum actuum particeps erit, *ex l. cùm Prætor, ff de judic.* quare poterit excommunicare, & ab excommunicatione abſolvere, *cap. duobus 56. de ſent. excom.* quia non tantum juriſdictionem retinet, ſed & uſum juriſdictionis: item ea obire, quæ quamvis juriſdictionis non ſint, tamen aguntur in judicio. Unde actor eſſe poterit, & procurator, aut teſtis, vel accuſator, licèt de his duobus dubitet Anton. *in præſenti, numer. 15.* non quia excommunicatus ſit, ſed quia criminoſus, argumento textus *in cap ſuper eo 13. de teſtibus.* item poterit contrahere, & facere teſtamentum. Gloſſa *in præſenti*, quam ſequuntur Innoc. *num. 3.* Hoſtienſ. *num. 5.* Panormit. *num. 2.* Suarez *d. ſect. 2. n. 4.*

h *Eſt irritanda.*] Conſonat lex 6. *tit. 9. part. 1.* Ratio redditur à Gregorio in illis verbis: *Pro eo, quod ad ſuſceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à ſanctis Patribus eſt privatus.* Quæ ſignificant, quod quamvis per minorem excommunicationem privetur quis tantùm Sacramentorum participatione, *cap. 2 de except.* quæ in ſola perceptione conſiſtit, juxta præſentem textum, *in verſ. Peccat*; attamen ſi eligatur ad beneficium, electio eſt irritanda, quia concomitanter ſe habet ad ſuſceptionem ſacramentorum; ideò enim quis eligitur ad beneficium, ut celebrando percipiat ſacramenta, *cap. relatum 11. de conſecr. diſt. 2* à quorum perceptione eſt privatus. Unde etiam eligi prohibetur, ex regula, quæ dictat, quod quando aliquid prohibetur, omne id cenſetur prohibitum, per quod pervenitur ad illud, *l. oratio 16. ff. de ſponſ. l. 2. ff. de juriſdict. cap. præterea, de offic. deleg.* & ne qui unâ viâ à Sacramentorum perceptione arcetur, aliâ admittatur, contra textum *in cap. eua, de procurat.* namque ſi talis electio non irritaretur, tacitè admitteretur electus ad id, à quo expreſsè prohibetur, contra regulam textus *in l qui teſtamento 27. de probat.* Sed quia hæc electio directè non celebratur contra cenſuram, ideò non eſt irrita ipſo jure, ſed irritanda à judice per ſententiam ut conſtat ex præſenti verbo *irritanda*, & docuerunt Gloſſa *in præſenti, verbo Eligere*, Suarez *diſput. 24. ſect. 2. num. 21.* Alterius *de cenſur. diſput. 4. cap. 3. §. 2.* quare audiendi non ſunt Hoſtienſis hîc, *num. 5* Cardinal. *column. ult.* Covar. *in cap. alma, 1. p. §. 4 num. 3.* Hugolinus *tabul. 3. cap. 6. §. 3. num. 2.* exiſtimantes, hanc electionem ipſo jure nullam eſſe, quia perſona minùs idonea eligatur: & argumento capitis *poſtulaſti 7. hoc tit.* accipientes verbum *irritanda*, juxta ſubjectam materiam, hoc eſt irrita nuncianda; namque perſona in hoc caſu non prohibetur directè eligi ob minorem excommunicationem, quemadmodum ligatus majori excommunicatione, de qua agitur *in d. cap. poſtulaſti*; ſed indirectè, & immediatè; & ideò quamvis electio facta de excommunicato majori excommunicatione ligato ſit ipſo jure nulla, *d. cap. poſtulaſti*; non tamen talis erit electio de ligato minori excommunicatione, ſed irritanda. 7.

8. i *Sanctis Patribus.*] In canone 10. Apoſtolorum, de quo *in cap ſicut Apoſtoli 16. cum ſequenti 11. q. 3.* & aliis, quæ dabimus *in c. ſignificavit, de ſent. excom.* ex quibus verbis etiam deducitur, quod ſi excommunicatus minori excommunicatione eligatur ad temporalem dignitatem, Regnum,

& Cathedram, etiamſi ſacræ electionis ſit, valebit electio, quia ceſſat prædicta ratio Suarez *dict. ſect. 2. num. 14.* Alterius *d. diſp. 4. cap. 2.* non ita ſi eligatur ad beneficium, ſimplex præſtimonium, vel ſimile, cujus officium non eſt miniſtrare, quia quamvis hæc beneficia non obligent ad Miſſam celebrandam, vel ſacri ordinis ſuſceptionem, ſufficit quod ex intentione Eccleſiæ fuerint ad finem hunc inſtituta. Aliud procedit in penſione, quæ non eſt beneficium eccleſiaſticum.

9. i *Sacramenta.*] Conſonat lex 6. *tit. 9. partit. 1.* & rectè, quia qui minori excommunicatione ligatus celebravit, graviter peccat, ut inquit Gregorius *in præſenti*, at ille, qui in peccato mortali eſt, non poteſt ſacramenta contingere, *c. eos, 81. diſt.* quod ſi faciat, graviter peccat, *cap. illud, 50. diſt. cap. illud, 95. diſt. cap. omnia 1. quæſt. 1. cap. præter, §. verùm, 32. diſt.* Ergo minori excommunicatione ligatus, conferendo eccleſiaſtica Sacraméta non peccat, quia violat cenſurã Eccleſiæ, quia hæc tantùm privat perceptione Sacramentorũ, ſed quia indignè confert, & in peccato mortali. Ita Innocentius, Hoſtienſis. & Antonius *in præſenti*, quicquid velint Covarr. Suarez, & Hoſt. relati à Barboſa *in præſenti*: vel quia celebrans ut conferat, quo caſu accipit textum hunc Mendo *in ſtatera, diſſert. 13. q. 9.*

k *Effectu.*] Quia cùm excommunicatus ratione cenſuræ ſacramenta conferre non prohibeatur, ab eo collata non tantùm valent, ſed & conferunt executionem.

l *Pertinaciter.*] Quare etſi non fiat irregularis, quia graviter deliquit, à judice tamen anathemate eſt feriendus, juxta textus *in cap. ſi quis Presbyter 5. cap. ſi quis laicum 26. 11. q. 3. cap. quod in dubiis 30. de ſent. excom: cap. 3. 9. & 15. eod. tit. lib. 6.*

COMMENTARIUM.

10. Apud antiquos ſatis controverſum fuit, utrum ſi excommunicatus minori tantùm excommunicatione ligatus celebraſſet Miſſæ ſacrificium, maneret irregularis, ut contingit excommunicato minori excommunicatione, juxta tradita *in cap. 4. hoc tit.* Et Gloſſa 1. *in cap. ſi quis Presbyter 5. 11. quæſt. 1.* exiſtimavit, etiam minori excommunicatione ligatos ſacrificium Deo offerentes deponendos eſſe, & fieri irregulares, intelligens ita verba illa ipſius textus, *ab Epiſcopo ſuo correptos*, de excommunicatis minori excommunicatione, quia cùm hæc excommunicatio cenſura ſit, eâ ligatus dicitur correptus, *cap. corripiantur 24. quæſt. 3.* & ſi de excommunicato majori excommunicatione in eo canone ageretur, fruſtra ei imponeretur anathema, qui jam erat majori excommunicatione ligatus. Affirmat ergo Gloſſa, in eo canone agi de excommunicato minori excommunicatione. Quæ Gloſſæ ſententia fulcitur ex canone 8. Concilii Carth. 2. ex quo deſumptus eſt textus *in dict. cap. ſi quis Presbyter*, ubi ita legitur: *Si quis Presbyter à Propoſito ſuo excommunicatus, vel correptus fuerit*, &c. Facit etiam, nam minori excommunicatione ligatus, celebrando graviter peccat, ut inquit Gregorius *in præſenti*; quia in materia gravi, & ſacra violat cenſuram Eccleſiæ: hoc autem peccatum debet aliquâ pœnâ puniri: ſed nulla pœna congruentior eſt, quàm irregularitas; nam ex eadem cauſa, quia graviter peccant excommunicatus majori excommunicatione, ſuſpenſus & interdictus celebrantes irregulares fiunt, ut probavi *in cap. 4. cap. Apoſtolica, hoc tit.* Ergo ſimiliter ligati majori excommunicatione celebrantes irregularitatem contrahunt. Deinde quia in minori excommunicatione contracta ex eo, quod quis communicavit cum excommunicato majori excommunicatione ligato, peccatum mortale incurritur, *cap. ſacris, de his quæ vi*: & ratione hujus peccati, non tantùm eſt ſuſpenſus quoad ſe, *cap. ſacerdotes 90. 1. quæſt. 1. cap. final. de cohabit. cleric.* verùm & eſt ſuſpenſus à jure, *cap. cum excommunicato 18. cum ſequenti 11 quæſt. 3.* quæ ſic accipiunt Gloſſa *in præſenti*, *verbo Nec eligere*, ubi Innocentius *num. 1.* Hoſtienſis *numer. 3. 10. & 12.* Anton. *num. 12.* Panormit. *numer. 4. & 5.* quare celebrando non tantùm erit irregularis, *cap. 1. de re judic. lib. 6. cap. 1. in fine, cap. is cui 20. de ſent. excom. lib. 6.* ſed nec eligere poterit, *cap. cum inter 16. de elect. cap. cùm dilectus 18. de conſuet. cap. cùm bona. de ætate & qualit. cap. quia, de conceſſ. præb.* Tandem pro ſententia Gloſſæ faciunt canones illi, in quibus damnantur generaliter excommunicati celebrantes, ut canon. 108. Synodi Carthag in illis verbis: *Placuit, ut quicunque non communicat in provincia propria & in aliis provinciis, vel tranſmarinis partibus, ad communicandum obrepſerit, jacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Ubi nulla differentia fit excommunicati majori, vel minori excommunicatione ligati, *cap. placuit 9. 11. q. 11. q. 3. Ob negligentiam ſuam excommunicatus Epiſcopus, vel clericus, ſi antequam audiatur, communicaverit, ipſe contra ſe ſententiam fert.* Ubi obiter notanda eſt formula illa, *in ſe ſententiam ferre*; & *ſua ſententia damnari*; quæ etiam reperitur *in l. 1. ff. de confeſſis*, *l. final. §. ſic autem, ff. de bon. eorum, l. impuberibus 7. § præterea, ff. de ſuſpect. tutor. novella 53. Juſtin.* Tertul. *in apolog.* ibi: *Nonne*, inquit, *& ipſius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendata tantùm auctori ſuo doleris incuſſerunt, ut in ſeceſſu media de ſemetipſo judicarit.* Apulei *lib. 8. Metamorph.* de adultero excæcato ſibi vim inferre cogitante, ait: *Inediâ ſtatuit elidere ſuâ ſententiâ damnatum ſpiritum.* Tacitus *lib. 5. Eorum, qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora.* Illuſtrant Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 21.* Juſtel. *in can. 18. Eccleſ. Afric.* unde Innocent. in præſenti, *num. 2.* meliùs ſentire affirmat eos, qui exiſtimant, excommunicatos minori excommunicatione, ſive ab homine, ſive à canone, ſi celebrent, eſſe irregulares; cujus etiam ſententiæ fuiſſe Archidiaconum *in cap. excommunicamus 11. quæſt. 3.* refert additionator Panormit *in præſenti*, *num. 2. littera B.* illud intelligens, non ut excludatur irregularitas, ſed quod in ea non deſideretur diſpenſatio Pontificis, ſed ſufficiat Epiſcopi.

Contrarium tamen omninò cum noſtro Gregorio affirmandum eſt, ſcilicet nullius notam irregularitatis incurrere eum, qui minori excommunicatione ligatus celebravit: quod & probant lex 5. & penultima, *tit. 9. partit. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti, n. 4.* Gibalinus *de irregul. cap. 5 q. 2. conſect. 1. n. 7.* Villalobos *tract. 21. difficult. 14. n. 1.* Cornejo *in 3. p. diſp. 6. de irregul. dub. unic. q. 1.* Leander *eod. tract. diſp. 21. q. 1.* Ratio in eo conſiſtit, quia irregularitas non incurritur propter executionem cujuſlibet actus ſacri prohibiti per cenſuram, niſi actus ille concludat ad ordinem: hoc eſt non incurritur propter ſuſceptionem ſolam ſacramenti, ſed propter indiviſam ordinis adminiſtrationem, à qua per cenſuram aliquis 11.

prohibitus eſt, ut probat Suarez *ubi proximè*. Unde ut quis irregularis efficiatur, oportet quod ſit ſuſpenſus ab aliquo actu, qui ad aliquem ordinem pertineat, ut *ex cap. is qui 18 § ult.* ibi, *Celebrat*: *cap. is cui 20.* ibi, *In ſuo agens officio*: *de ſent. excom. lib. 6* probant Covarr. Hugolinus & Alterius *ubi ſupra*: atqui minori excommunicatione ligatus celebrans non peccat propter adminiſtrationem ordinis, quia minor excommunicatio non ſuſpendit ab aliquo actu ordinis eccleſiaſtici; ſed peccat propter ſolam ſuſceptionem ſacramenti, quæ ad aliquem actum ordinis non pertinet, & perinde peccat, atque peccaret laicus ſacramenta recipiendo. Igitur celebrando cum minori excommunicatione nullius irregularitatis notam incurrit. Nec intereſt, quod minori excommunicatione ligatus celebrando graviter peccet, quia hoc non ſufficit, ut fiat irregularis, quia cùm irregularitas proveniat à jure canonico, non eſt aliquis judicandus irregularis, niſi ubi hoc invenitur expreſſum, *cap. is cui*, *de ſent. excom. lib. 6.* Suarez *diſp. 24. ſect. 2. num. 3. & diſput. 40. ſect. 4. numer. 12.* Quapropter cùm ob peccatum hoc non ſit ſtatuta in jure irregularitas, non eſt illâ qui ita peccaverit, puniendus, ſed arbitrio ſui Prælati, cùm certa pœna in jure non ſtatuatur, ut argumento textus *in cap. de cauſis 4. §. final. de offic. deleg. cap. tempora 16. quæſt. 7. l. 1. ff. de jure delib.* probat Gloſſa 1. *in præſenti*, quam ſequuntur Hoſtienſis *num. 2.* Hugolin. *de cenſur. tabul. 3. cap. 8. num. 1.* Alter. *eod. tract. diſput. 4. cap. 2. §. quæret aliquis.* Suarez *eod. tract. diſput. 24. ſect. 2. num. 3.* Alia cauſa eſt ejus, qui cùm eſſet majori excommunicatione ligatus, celebravit; hic namque erit irregularis, quia major excommunicatio includit ſuſpenſionem ordinum; quia quamvis ſit cenſura diſtincta à ſuſpenſione, attamen quoad effectum ſuſpendendi habet eandem efficaciam cum ea, ut probat Suarez. *diſp. 21. ſect. 3. num. 3.* & ideò quia ligatus majori excommunicatione celebrando attentat officia ſibi interdicta, irregularis efficitur, ut latè probavi *in cap. 4. hoc tit.* Hinc quia minor excommunicatio privat tantùm paſſiva ſuſceptione ſacramentorum, quæ non tendit ad ordinem eccleſiaſticum, non eſt verè, & propriè ſuſpenſio, nec taliter excommunicatus dici poteſt ſuſpenſus; quia vera ſuſpenſio non conſiſtit in privatione paſſiva, ſed aliarum functionum eccleſiaſticarum, ut probat Suarez *de cenſur. diſput. 25. ſect. 1 num 4.* Eſt enim cenſura eccleſiaſtica, quâ miniſter Eccleſiæ impeditur, ne divina officia celebret, aliquave eccleſiaſtica poteſtate utatur: quare ligatus minori excommunicatione, quia verè & propriè non eſt ſuſpenſus, celebrando non fit irregularis, & eligere poterit juxta hunc textum: non ita verè, & propriè ſuſpenſus, quia hoc celebrando irregularis efficitur, *cap. 1. de re judic. lib. 6.* nec eligere valet, *d. cap. cùm inter, de elect.* quia non poteſt eccleſiaſtica munera obire. Unde etiam fit, quod quamvis admittamus peccatum mortale committere eum, qui communicat cum excommunicatione ligato, & per conſequens ſuſpenſum manere quoad ſe; attamen hæc ſuſpenſio non eſt ſufficiens ad irregularitatem incurrendam, *cap. final. de cohabit. cleric.* ex quo ita docuerunt Innoc. *in præſenti*, *n. 2.* Hoſtienſ. *n. 5.* Antonius *n. 12.* Panormitanus *n. 4.* Ancharanus *n. 9* Nec obſtat textus *in d. c. Presbyter 5. 11. quæſt. 3.* pro contraria ſententia adductus, qui loquitur de clerico majori excommunicatione ligato; & docent, quod ſi ipſe in contemptum ſuperioris ſacrificium Miſſæ celebraverit ut ſchiſmaticus aliud altare erigendo, locum amittat, id eſt irregularis maneat, & anathema ei dicatur. Nec novum eſt, ut excommunicatus majori excommunicatione anathematizetur, *cap. Engeltrudam 3. quæſt. 4. cap. cùm non ab homine 10.* ubi probavi, *de judiciis*: & ita textus *in dict. cap. Presbyter*, accipiendus eſt de clerico excommunicato majori excommunicatione, de quo etiam accipiendi ſunt alii canones ſuprà relati.

TITULUS XXVIII.

De clerico non ordinato miniſtrante.

CAPUT PRIMUM.

[a] Hormiſda Papa.

1. SI [b] quis [c] baptizaverit, aut aliquod [d] divinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem [e] abjiciatur de Eccleſia, & nunquam ordinetur.

NOTÆ.

a *Hormiſda.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* licèt Gloſſa marginalis legat *Honorius*. Sanctus Hormiſda, natione Campanus, patriâ Fruſinoa, electus fuit Summus Pontifex die XXVI. Novemb. anno 514. Scripſit varias epiſtolas, ex quibus nonnulla fragmenta extant apud Gratianum, & Carnotenſem; & ex eis forſan textus præſens tranſcriptus eſt. Alia de ipſo Pontifice referunt Baronius; & Coriolanus *d. anno 514.* Jacob à ſancto Carolo *in Bibliothec. Pontificia*; & nos *in cap. 1. de deſponſ. impub.*

b Si

2. b *Si quis.*] Clericus videlicet in minoribus Ordinibus coſtitutus, ut ita coveniat præſenti titulu de Clerico non ordinato, licet hæc rubrica in prima collectione tantùm habeatur de non ordinato miniſtrante: ſed Raymundus reſpiciens auctoritates ſub hoc titulo compilatas tantùm agere de Clericis miniſtrantibus in gradu, quem non habebant, ideò rectè auctoritate Gregorii IX. adjecit, *de Clerico*: undè plures deducunt, laicum ſolenniter baptizantem, aut ſacramentaliter abſolventem, *non* fieri irregularem, ut docuerunt Angelus *verbo Irregularitas, num. 31.* Roſella *eod. verbo num. 2.* Armilla *num. 65.* Sà *num 5.* Henriquez *lib. 2. cap. 29. num. 5.* Sayrus *de cenſur. lib. 7. cap. 10. num 6.* Layman. *lib. 1. ſumma, tract. 5. p. 5 cap. 3. num. 3.* Bonàcin. *de irregul. diſp. 3. qu. 3. punct. 6. num. 1.* plures relati à Barboſa *in præſenti, num. 5.* quibus adde Gibalinum *de irregul. cap. 5. conſect. 1.* Dianam *p. 4. tract. 2. reſol. 77. & 91.* Corneinm *in 3. p. tract. de irregul. diſp. 7. dub. 291.* ea ratione moti, quia nullibi reperitur hæc irregularitas ſtatuta contrà laicum; ſiquidem *in cap. 2. hoc titul.* agitur de Diacono Miſſam celebrante: in hoc autem textu facile deducitur, agi de Clericis io minoribus Ordinibus conſtitutis ſolenniter baptizantibus, licet cùm integra hac epiſtola careamus, id apertè probare non poſſimus. Contrariam tamen ſententiam, videlicet laicum ſolenniter baptizantem irregularitatem contrahere, ſatis probabiliter tenuerunt Suarez *3. p. in 3. p. diſp. 3. ſect. 4.* Paludanus *in 4. diſtin. 5. ſect. 1. concluſ. 2.* Valentia *tom. 4. diſput. 4. quæſt. 2. punct. 1.* alii, quos refert, & ſequitur Leander *de irregul. tract. 2. diſput. 20. qu. 7.* Avilà *de cenſur. p. 7. diſp. 2. ſect. 2. dub. 13.* utramque opinionem probabilem, ſed primam probabiliorem dicit Prado *de Sacram. to. 1. qu. 67. dub. 1.*

3. c *Baptizaverit.*] Solenniter videlicet; quod tantùm facere poſſunt, ut ordinarii miniſtri, Epiſcopi, & Parochi, ut probavi in Canone 38. Concilii Illiber. vel ex delegatione, ut Diaconi, ut probavi in Canone 77. ejuſdem Concilii; nam privatim, & tempore neceſſitatis, non ſolum Clerici io minoribus Ordinibus conſtituti, verùm etiam laici poſſunt baptizare, ut probavi *in d. can. 38. Concilii Illiber.* & ſtatim dicemus.

4. d *Divinum officium.*] Undè aliqui aſſerebant, adminiſtrantem Sacramenta, etiam non ordinatum, irregularem non fieri, quia appellatione divinorum officiorum Sacramenta non continentur. Sed contrarium verius eſt; nam qui adminiſtrat Sacramentum non ordinatus, irregularis fit, ut de baptizante ſoleniter docetur in præſenti textu, & de Miſſam celebrante in ſequenti, & de aliis Sacramentis probat Gibalinus *de irregul. cap. 5. p. 2. conſect. 2.* & non impropriè divinorum officiorum appellatione Sacramenta continentur, ut ipſe Gibalin. probat. Unde Sacerdos adminiſtrans confirmationem, irregularis manet. Avila *ubi ſuprà*: exercentes verò officia minorum Ordinum, etiam ſolenniter, nullam irregularitatem contrahunt. Vgolinus *de irregul. cap. 37.*

e *Abjiciatur.*] Ideſt ab omni prorſus communione Eccleſiaſtica pellatur, ut *in can. 51. Apoſtolor.* Concil. Laodic. *can. 36.* Tolet. *4. can. 58.* Meldenſe *can. 73.* Illuſtrat Morinus *lib. 2. exercit. cap. 26.*

COMMENTARIUM.

Cum nemo ſeipſum baptizare poſſit, *cap. debitum 4. de baptiſmo*, D. Thomas *3. p. qu. 66. art. 5. ad 4.* ſicut nec abſolvere à peccatis, *cap. dicimus 24. qu. 1.* aut ad beneficium præſentare, *cap. final. de inſtit.* Jul. Lavor. *variar. titul 4. cap. 6. num. 18.* quia debet dari diſtinctio realis inter dantem, & accipientem, *l. jus dandi, § Prætor ff. de tutor. & curat.* ideo Baptiſmum ſuſcepturus eget miniſtro, qui illum ſibi conferat: licet enim Sacramentum Euchariſtiæ ſibi ipſi quis miniſtrare poſſit, ut in Sacerdote celebrante contingit, immò & olim non ſolùm viri, verùm & fœminæ ſuis manibus Sacram Euchariſtiam ſumebant, Concilium Altiſſiod. *can. 36.* ibi: *Non licet mulieri nuda manu*: hac tamen differentiâ ſervatâ, ut viri nudis manibus in formam crucis appoſitis eam acciperent, mulieres verò nudis manibus, ſed ſuppoſito linteo, ſexta Synodus Trullana, ibi: *Si quis immaculati Corporis in ſynaxis tempore eſſe particeps voluerit, etiam antequam ejus fiat communio, manus in crucis formam figurans ſic accedat, & gratia communionem accipiat.* Cyrillus Hieroſolym. *catech. 5.* ibi: *Accedens autem ad communionem, non expanſis manuum volis accede, nec cum disjunctis digitis, ſed ſiniſtram veluti ſedem quandam ſubjicias dexteræ, quæ Regem ſuſceptura eſt, & concava manu ſuſcipe Corpus Chriſti.* D. Auguſtinus *ſermone 25.* ibi: *Omnes mulieres exhibeant nitida linteamina, ubi Corpus Chriſti accipiant.* Rationem expreſſit Sanctus Baſilius *epiſt. 289.* *Quoniam per tempora illa perſecutionum cogebantur homines neceſſario ſacerdote, vel miniſtro non præſente propriis manibus percipere communionem, non eſt niſi ſupervacuum ut demonſtrem, illam ipſam rem non eſſe graviter & inique ferendam, eo quod inveterata conſuetudo hoc ipſum re ipſa confirmatum dederat; nam & illi omnes, qui per eremos vitam monaſticam inſtituunt, ubi copia non ſuppetit Sacerdotis, cùm habeant domi, de ſuis manibus illam percipiunt.* Synodus 6. *can. 101.* Gregorius Nazianz apud Novarinum *lib. 5. cap. 63. in Agn. Euchariſt. & ſequentis*: notarunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 391.* Vicecomes *volum 4. de ritibus Miſſæ, lib. 7. cap. 11.* Bulengerus *ad Caſaubon. diatrib. 3. pag. 218.* Chriſt. Lupus *ad can. 101. Synod. 6.* Et ſimiliter matrimonium contrahentes, ſimul miniſtri, & ſuſceptores ſiunt illius Sacramenti, ita ut unuſquiſque miniſter ſit partialis, & ambo faciant unum miniſtrum totalem; atque ſint cauſæ phyſicæ, ſeu morales gratiæ, ut probant Baſilius *lib. 1. de matrim. c. 3.* Trullench. *eod. tract. cap. 5. dub. 7.* Nihilominùs in Baptiſmi Sacramento diſtinctus debet eſſe miniſter à ſubjecto; tùm propter factum, & præceptum Chriſti Domini, qui non à ſe ipſo, ſed à Joanne baptizari voluit, *cap. 3. Matthæi*, & juſſit Apoſtolis apud eundem; *Ite, baptizate omnes gentes*; oſtendens alium debere eſſe qui baptizatur, alium qui baptizat: tùm quia baptiſmus ſe habet ad inſtar generationis corporalis, *cap. regenerante, cap. regenerabuntur, de conſecr. diſtin. 4.* Trident. *Seſſ. 24. de reformat. cap. 1.* ſed in generatione duo concurrunt, alius qui gignit, & alius qui generatur: igitur ſimiliter in baptiſmo, ut arguebat Pontifex *in cap. debitum, de baptiſmo*; & notavit Turriſcrem. *in cap. in neceſſitate, de conſecrat. diſt. 4.* 5. De Miniſtro.

6. Circa miniſtrum Sacramenti Baptiſmi duplex inſpectio occurrit, alia circa miniſtrum, qui validè illum conferre valet; alia circa illum, qui ratione officii, aut delegationis poteſt non ſolum validè, verùm & ſolenniter illum adminiſtrare. Circa primã, rejectâ ſententiâ Calvini exiſtimantis baptiſmum collatum ab aliis, quàm à miniſtris Eccleſiæ, nullum eſſe, quam feliciter refellit Bellarminus *lib. 1. de baptiſmo, cap. 7.* certum eſt, baptiſmum ſub legitima forma collatum à quocunque, ſive baptizato, ſive Pagano, Judæo, vel hæretico, viro, ſive fœmina, ratum eſſe, ut definitum legimus *in cap. 1. § una verò, de ſumma Trinit.* Concil Florent *in Decreto fidei, §. primum*; & ſigillatim de laicis baptizantibus, *cap. in neceſſitate 21. cap. ſanctum 36. de conſecr. diſtin. 4. cap. diaconos, 95. diſtin. cap. ad limina 30. qu. 1.* probant Cæſar *de Eccleſ. Hierarch diſput. 8. §. 2. num. 21.* unde D. Petrus dum adhuc ſacris Ordinibus initiatus non eſſet, baptizavit ſanctum Andream, & filios Zebedæi: & ipſi dum laici adhuc eſſent, cæteros Apoſtolos baptizarunt, ut refert Baronius *to. 1. anno 41.* & baptiſmum collatum à D Athanaſio adhuc puero, poſtea Epiſcopo Alexandrino, probavit Eccleſia, ut poſt Rofinum narrat Baronius *anno 311.* Fœminas etiam validè baptizare probat Urbanus Papa *in cap. ſuper quibus*, ibi: *Fœmina puerum baptizavit, 30. qu. 3.* De Paganis, & Judæis idem probant Iſidorus *in cap. Romanus 25.* ibi: *Licet Paganus ſit qui baptizat.* Nicolaus *in cap à quodam Judæo*, Auguſtinus *in cap. ſolet, de conſecr. diſt. 4.* Idem de hæreticis docetur *in cap. oſtenditur, c aliud, c. nullus, c. ſive 51. de conſecrat. diſt. 4.* Concil Nicæno *can. 19.* Trident. *ſeſſ. 7. de Sacra. cap 4* D. Auguſtin. *lib 6. de bapciſmo, cap. 25.* & ab aliis Patribus congeſtis à Baronio *anno 217. & 258.* Pamelius *in notis ad epiſt. 73. D. Cypriani, num. 27.* & prædictam doctrinam defendunt Suarez, Vaſquez, & alii *ad D. Thomam 3. p. qu 66. art. 3.* Sententiarii cum Magiſtro *in 4. diſt. 5.* Summiſtæ relati à Leandro *tom. 1. de ſacram. diſput. 4. quæſt. 14.* Trullench. *de baptiſm. lib. 2. cap. 1.*

7. *De Miniſtro Baptiſmi.*

Verùm hæc veritas Catholica difficilis redditur ſequentibus argumentis. Primum ex eo naſcitur, nam in quolibet Sacramento Chriſtus Dominus deſignavit in ſua intentione materiam, & formam, & miniſtrum: ſed in baptiſmi inſtitutione tantùm deſignavit Apoſtolos, & eorum ſucceſſores Epiſcopos miniſtros hujus Sacramenti, dum dixit: *Euntes baptizate omnes gentes.* Joannis *cap. 20.* Matthæi *cap. ult.* Ergo alii quàm Epiſcopi non poſſunt conferre hoc Sacramentum. Quam conſiderationem firmat D. Iſidorus *lib. 2. de officiis, cap. 33.* relatus à Carnotenſi *p. 2. decret. cap. 66.* in illis verbis: *Illud, quod nec privatis, nec Clericis baptizare licebat, niſi tantum Sacerdotibus, in Evangelio tantùm legimus Apoſtolis permiſſum.* Secunda difficultas oritur ex eo; nam ſi laicis permitteretur baptizare, maximè propter neceſſitatem hujus Sacramenti, ut conſiderant Doctores ſuprà citati. Sed hæc ratio eſt inſufficiens. Igitur laici nec in neceſſitate baptizare valent. Probatur minor, nam Sacramentum pœnitentiæ æquè neceſſarium eſt poſt peccatum actuale, ac baptiſmus propter peccatum originale: ſed etiam neceſſitate exiſtente laicus à peccatis abſolvere nequit, *cap. verbum, de pœnit. diſtin. 1.* Gloſſa *in cap. paſtoralis, & in cap. præterea, de officio ordin.* notavi *in cap. 2. de furtis*: ergo nec baptizare. Tertia difficultas ex eo provenit, nam juxta dictam rationem tantùm evincitur, in extrema neceſſitate poſſe laicum baptiſmum conferre; quod & doceri videtur in Concilio Florentino *dict. §. Primum*, in illis verbis: *In caſu autem neceſſitatis non ſolùm Sacerdos, vel Diaconus, verum etiam laicus, vel mulier baptizare poteſt.* Et *cap. Diaconos, 93. diſt. cap. mulier, de conſecr. diſt. 4. cap. ad limina 30. qu. 5* ibi: *Nam hoc opus baptizandi laicis fidelibus juxta canonicam auctoritatem, ſi neceſſe fuerit, facere conceditur* D. Hieronymo *in dialogo contrà Luciferanos*, ibi: *Baptizare ſi neceſſitas cogat, ſcimus etiam licere laicis.* D. Iſidoro *lib. 2. de officiis, cap. 24.* Gelaſio *epiſt. 1.* Ergo extrà neceſſitatis caſum laici validè conferre nequeunt baptiſmum. Etiam quod de fœminis dicebamus, difficile redditur ex Concilio Carthag. *4. can. 100.* ibi: *Mulier baptizare non præſumat.* Refertur à Carnotenſi *1. p. Decreti, cap. 65.* Etiam quod de Paganis dicebamus, impugnari poteſt hoc ratiocinio; nam nemo poteſt dare quod non habet, *cap. nulla 62. cap gratia 1. q. 1. cap. quomodo, de conſecr. diſtin. 4.* Sed Pagani adhuc baptiſmum non ſuſceperunt: ergo non poſſunt aliis conferre. Baptiſmus enim eſt Sacramentum fidei: quomodo ergo qui nunquam fidem profeſſus fuit, illam aliis communicare poteſt. Fulcitur hæc difficultas *ex cap. quos à Paganis, de conſecr. diſtin. 4. cap ſi quis per ignorantiam 1. qu 1.* ubi à Paganis baptizati jubentur rebaptizari: unde D. Auguſtinus *lib. 2. contrà literas Parmen. cap. 13.* multum dubitat de baptiſmo à non baptizatis collato Tandem quod dicebamus, hæreticos validè baptizare, falſum videtur, ſiquidem baptiſmum ab hæreticis collatum reſpuit, & damnat Eccleſia, ut baptiſmum Paulianiſtarum, & Cataphrygum in Synodo Nicæna *2. can. 7.* Laodic. *can. 8* ſexta generali *can. 95.* ſeptima *can. 7.* notârunt Baronius *anno. 258.* Cæſar *diſput. 1. §. 4.*

8. *Expenduntur quædam difficultates.*

Adhuc tamen defendenda eſt ſuprà tradita doctrina, quam poſt nuper laudatos doctè, & eruditè probat Andreas Sauſay *in Panoplia ſacerdotali lib. 5. cap. 8 cum ſequent.* Nec obſtat, quod de inſtitutione hujus Sacramenti expendebamus; nam præterquam quod non conſtat, eo tempore, quo Chriſtus Dominus noſter juſſit Apoſtolis ire in univerſum mundum, ac baptizare, præſentes tantùm fuiſſe Apoſtolos, immò facilè credi poteſt alios plurimos adfuiſſe: dicendum eſt, Apoſtolos ipſos declaraſſe præceptum illud, aſſociando alios, ut Stephanum & Philippum, ad idem miniſterium prædicandi, & baptizandi; unde depromitur, ex præcepto divino non ſolùm Epiſcopos fuiſſe deſignatos miniſtros hujus Sacramenti, verùm & alios in Eccleſiaſtico gradu conſtitutos. Nec contrarium probat D. Iſidorus, quia accipiendus eſt ſanctus Doctor de baptiſmo ſolenniter conferendo, qui tantùm à Presbyteris ratione proprii officii adminiſtrari valet. Nec ſecundum argumentum refragatur, cui ut ſatisfaciant Doctores ſuprà relati, anxiè quærunt differentiæ rationem, quare laici urgente neceſſitate poſſint validè, & ritè Sacramentum Baptiſmi adminiſtrare, cæteraque Sacramenta, etiam urgente neceſſitate non poſſint conferre: & vera ratio petenda eſt ex neceſſitate Sacramenti baptiſmi; cùm enim hoc Sacramentum ſimpliciter neceſſarium ſit, ad ſalutem animæ congrue inſtitutum fuit, ut à quolibet viatore, & cum materia ita vulgari, ut eſt aqua, poſſit adminiſtrari: pœnitentiæ

autem

autem Sacramentum non ita neceſſarium eſt, cùm per contritionem poſſit ſuppleri ejus defectus, & cum ea pœnitens ſe ſalvare. Quam rationem poſt alios probat Cæſar *de eccleſiaſtica hierarch. diſp.* 8. § 1. *num.* 11. nec tertia objectio adverſatur, verum enim eſt, etiam extra tempus neceſſitatis laicos validè poſſe hoc Sacramentum adminiſtrare, *dicto cap. a quodam Iudæo*, D. Auguſtin. *lib.* 2. *contra Parmen. cap.* 13 & 19. ibi: *Sed etſi nulla uſurpetur, & à quovis cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quamvis dici poſſit illicitè datum.* Tertullianus *de baptiſmo*, ibi: *Alioquin & laicis jus eſt baptizandi; quod enim ex æque accipitur, ex æquo dari poteſt.* Neque textus in contrarium adducti contrarium probant, nam licet loquantur de baptiſmo collato à laicis in caſu neceſſitatis, idem intelligitur definitum extra neceſſitatem, quod attinet ad valorem ſacramenti; quoniam in Sacramentis pro varietate temporum diverſi miniſtri non dantur, ut latè probat Vaſquez *tom.* 2. *in* 3. *p. diſput.* 129 *cap* 2 ideo autem Patres caſum neceſſitatis tantùm expreſſerunt, ut ſimul oſtenderent ea urgente non ſolùm quemcunque viatorem poſſe validè, & cum effectu conferre hoc Sacramentum, verùm & ritè, licitèque miniſtrari: quod non procedit extrà tempus neceſſitatis, quia tunc laici baptizantes, etſi validè, non tamen licitè hoc Sacramentum conferunt. Nec obſtat canon 100 Concil Carthag procedit enim in baptiſmo collato eo tempore, quo nulla neceſſitas adeſt, aut ea urgente eſt copia Presbyteri, aut alterius miniſtri; tunc enim mulier baptizare nequit; ſi autem baptiſmum de facto conferat, non negant Patres, validè, & cum effectu collatum eſſe: quo modo etiam accipiendi ſunt Tertul & Epiphanius, relati à Bellarmino *d c.* 7. Nec obſtat quod de baptiſmo à Paganis collato expendebamus; nam effectus hujus Sacramenti, ſicut aliorum, non provenit ex bonitate, ſeu malitia miniſtri, nec ille eſt qui gratiam, aut fidem confert, ſed virtute Sacramenti ex opere operato Sacramenta effectum ſortiuntur; unde Pagani, ſeu Judæi, validè baptiſmum conferunt, quia nihil de ſuo largiuntur. Hoc tamen procedit ſi baptiſmus ab illis miniſtretur ſub præſcripta, & debita forma, non verò ſi ſub alia conferatur; quia tunc baptiſmus ex defectu formæ invalidè confertur, *cap. Eccleſia*, 68. *diſt.* undè Pontifex *in dict. cap. quos à Paganis*, & ſimilibus, non jubet à paganis baptizatos, iterum baptizari, quia à paganis baptizati ſunt, ſed quia baptizati non fuerunt ſub debita forma: & ſecurius eſſe, ac tutius baptizatos à paganis ſemper ſub conditione iterum baptizari, docuere Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerdotali, lib.* 5. *cap.* 11. Diana *p.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 29. Nec obſtat textus *in d. cap. ſi quis per ignorantiam*, qui duas partes continet, quarum prima non reperitur inter opera D. Iſidori; ſecunda verò etiam refertur *in cap. Romanus, de conſecrat. diſt.* 4. & ſi adhuc admittamus verba prioris partis ipſius textus eſſe D. Iſidori, legenda ſunt interrogativè, non aſſertivè, uſque ad illa verba, *non ordinatur*: ut tunc ſequatur reſponſum ipſius S. Doctoris per illa, *Romanus Pontifex*, &c. Nec diſſimili ſciſſurâ mederi poteſt textus *in cap.* 1. *de Presbytero non baptizato*, ut in ejus commentario jam obſervavi. Tandem nec quod dicebamus de baptiſmo Paulianiſtarum, obſtat; licet enim temporibus Stephani Papæ I. per annos 258. in Eccleſia præcipuè Orientali valde agitata eſſet quæſtio, an reverſi ab hæreticis deberent rebaptizari, ſi ab ipſis eſſent baptizari, affirmante D. Cypriano cum aliis Epiſcopis eximiæ doctrinæ, & virtutis, ut conſtat ex epiſt. 71. 72 & 73. ejuſdem Sancti; tamen Stephanus definivit rebaptizandos baptizatos ab hæreticis non eſſe. D Cyprianus *epiſt.* 74 D. Auguſtin. *de baptiſm. cap.* 2. refert Baronius *anno* 250. quæ doctrina probata fuit à Gregorio Magno *lib.* 9. *epiſt.* 61. in Synodo Quiniſexta *can.* 95. Concil. Mogun. 4 *can.* 5. Vvormac *can.* 5. Nec textus in contrarium adducti obſtant, nam procedunt in baptiſmo collato à Paulianiſtis, & Cataphrygis, qui non adminiſtrabant baptiſmum ſub debita forma; non enim baptizabant in nomine Trinitatis, quia Chriſtum purum eſſe hominem credebant, ut referunt Cujacius *ad tit. C. ne Sanctum baptiſma*, Juſtelus *in notis ad can.* 19. *Concilii Nicæni*: quare Eccleſia eorum baptiſmum non approbavit, ut jam notavit Pamelius *in notis ad epiſt.* 71 *D. Cypriani num.* 27 Hinc expendendus erat difficilis canon 38. Concil. Illiber. in illis verbis: *Peregre navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus, baptizare in neceſſitate infirmitatis poſitum, ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem perfici poſſit.* Sed ejus veram interpretationem jam adduxi io illius notis.

Sed licèt verum ſit, tempore neceſſitatis quemlibet poſſe ritè, & validè baptiſmum conferre; ſervandus eſt ordo inter eos, inter quos illum conferre intendunt, ut ſemper inferior cedat ſuperiori, ſcilicet non baptizatus baptizato, excommunicatus non excommunicato, mulier viro, laicus Clerico, Clericus Sacerdoti, Sacerdos Parocho, Parochus Epiſcopo: docent D. Thomas 3. *p. quæſt.* 64. *art.* 4. Sotus *in* 4. *diſtin* 4. *quæſt: unic. art.* 2. Suarez, Vaſquez, Hurtado, Ledeſma, & alii congeſti à Leandro *tom.* 1. *de Sacram. tract. de baptiſmo, diſput.* 4. *quæſt.* 6. niſi adſit juſta cauſa, quæ poſtulet ordinem hunc inverti, ut ſi præſentibus Sacerdote, & laico non poſſit Sacerdos miniſtrare ob ægritudinem, excommunicationem aut quia nolit niſi pretio dato baptiſmum conferre; tunc enim laicus præferendus eſt. Diana *p.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 87 aut ſi infans nondum plenè editus ſit, propter decentiam enim fœmina, non vir debet baptizare. Toletus *lib.* 2. *ſumma, cap.* 20. *num.* 9. Difficultas tamen eſt non omittenda in hac parte, an qui inverſo ordine ſe ingerit adminiſtrationi baptiſmi, ut ſi præſente Presbytero, aut Diacono adminiſtret laicus, aut præſente viro fœmina, peccent lethaliter? Et in primo caſu, etiam præſente Sacerdote laicum baptizantem non peccare ſecluſo contemptu, docent Henriquez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 29. Valentia *tom.* 4. *controv. diſput* 4. *q.* 2. *punct.* 1. peccare tantùm, venialiter docuit Petrus de Ledeſma *de baptiſmo cap.* 6. Sed verius eſt, peccare lethaliter, etiamſi contemptus non ſequatur, & Sacerdos præſens conſentiat, ut tenuerunt Villalobos, Dicaſtillo, Trullench, & alii, quos refert & ſequitur Leander *dict. diſput.* 4. *q* 7. alii quos laudat Diana 3. *p. tract.* 4. *reſol.* 4. Idem in Clerico minoribus ordinibus tantùm initiato miniſtrante præſente Diacono reſolvunt Vaſquez, Ægidius, & Nunno laudati à Leandro *ſuprà*, *q.* 8. Sed verius eſt, tantùm venialiter peccare, quia Diaconus miniſter

9. *Inter miniſtros ordo ſervatur.*

non

non eſt baptiſmi ex officio, ut ex præſenti textu conſtat; & per conſequens non erit peccatum lethale alium illi præferri. Ita docent plures, quos referunt, & ſequuntur Quintanadvennas *de baptiſmo, ſingul. 17. num 5* Diana *p. 3 tract. 4 reſol 4. & part. 5. tract. 3. reſol. 18.* Idem dicendum eſt cùm Clericus in minoribus conſtitutus præſente ſubdiacono, vel fœmina præſente viro baptiſmum miniſtrant; tunc enim tantum peccant venialiter, ut reſolvunt Quintanadvennas *ubi ſuprà*, Leander *diſp. 4. qu. 9.*

10. *De miniſtro ſolemnitatis.*

Hæc de prima parte hujus commentarii: ſequitur ſecunda de miniſtro baptiſmi ſolenniter conferendi, videlicet de illo, qui ratione officii, ſeu jure ordinario, vel delegationis poteſt baptiſmum non ſolùm validè, verùm & ſolenniter miniſtrare. Et primò de illis, quibus ex officio, ſeu jure proprio competit munus baptizandi, videamus. Et primò ad Epiſcopum ſpectat officium baptizandi, *cap. 1. de religioſis domibus, cap cunctis 41. 16. qu. 1. cap. 10. Diaconos, diſt. 93.* D. Clemens *lib. 3. conſtit. cap. 10. & 11.* ibi: *Sed nec reliquos baptizare permittimus, veluti lectores, cantores, oſtiarios, miniſtros ſed ſolos Epiſcopos, & Presbyteros.* Idem *lib. 6. cap. 15. & lib. 7. cap. 40 & 42.* D. Ambroſius *lib. 3. de ſacram. cap. 1.* Tertul *de baptiſmo* Probant Ant. Auguſtin. *in epit. lib. 22 titul 12.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 11.* Petrus Bolko *in œconom canonica, claſſ. 2. cap. 24. §. 6.* Cæſar *de Eccleſiaſt. hierarch diſput. 8. §. 3. num. 13.* Savarus *ad Sidonium fol. 432.* Aloix *ad vitam ſancti Aburcii, cap. 18.* Undè Patres regeneratorum appellat Epiſcopos Proſper Aquitanicus *lib. 2. de vit. contempl. cap. 2.* Indè etiam Epiſcopus primis Eccleſiæ temporibus ſignabat baptiſteria. Concil. Tolet. *8. can. 3* & de S. Ambroſio refert D. Paulinus *in ejus vita*, tanta corporis animique fortitudine in Epiſcopalibus muneribus obeundis ipſum prædìtum fuiſſe, ut quod ipſe ſolus circa baptizandos cumulatiſſimè præſtabat, poſtea quinque Epiſcopi poſt ejus obitum vix implere ſufficerent: Epiſcopus enim rectè, & jure ad corpus Eccleſiæ admittere poteſt, quia corpori ipſi tanquam caput præeſt, *cap. omnes 16. quæſt. 1* Vaſquez *p. 2. in 3. p. diſput. 147. num. 21.* Nec contrarium deducitur ex Apoſtolo *1. ad Corinth. cap 1. verſ. 17.* in illis verbis: *Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare.* Igitur baptizare non eſt munus proprium Epiſcopi, ſed aliorum miniſtrorum inferioris gradus. Nam reſpondetur D Paulum ibi non aſſerere ſibi non licere baptizare, ſiquidem in eodem capite, *verſ. 14.* teſtatur apud Corinth. ſe baptizaſſe Criſpum, Cajum, & Stephani domum; und tantùm ait, ſe miſſum non eſſe ad baptizandum, ſed ad prædicandum, juxta id quod dicitur *Actuum Apoſtolorum cap. 9. verſ. 15.* quia baptiſmus per alios adminiſtrari poterat, non verò prædicatio Docet Sauſay *in Panop. ſacr. p 2. lib. 5. cap. 2.* Secundarius miniſter, cui ratione proprii officii competit baptizare jure ordinario, eſt Presbyter, id eſt Parochus proprius. Quod à primis Eccleſiæ cunabulis obſervatum legimus, ſiquidem in canone 50. Apoſt. ita cavetur: *Si quis Epiſcopus, vel Presbyter non tria nomina baptiſmatis myſteria perfecerit, deponatur.* D. Clemens *lib. 3. Conſtit. cap. 20.* ibi: *Nec Presbyterum, nec Diaconum jubemus ordinari ex laicis Clericos; ſed Presbyterum tantùm docere offerre, & baptizare.* Paſchaſius Epiſcopus *in epiſt. ad Leonem Papam*, ibi: *Cum Presbyter ſecundùm morem baptizandi horam requireret, &c.* latè probat Sauſay *d. lib. 5 cap. 4.* Sacerdos enim, qui ordinatus eſt, ad adminiſtrandam Euchariſtiam, par eſt ut poſſit Sacramenta adminiſtrare, per quæ fideles diſponuntur ad Euchariſtiam ritè ſuſcipiendam, ut poſt Suarium, Vaſquez, & alios docet Leander *de baptiſmo diſp. 4. quæſt. 17.*

Sed ſuperiori doctrinæ nonnulla objici poſſunt. 11. *Diſſolvuntur quædam difficultates.*
Et primò inſurgi valet ex eo, nam Chriſtus Dominus, dum inſtituit miniſtrum baptiſmi, ſimul præcepit prædicare, & baptizare, apud Matthæum, & Joannem locis ſuprà citatis. Sed munus prædicandi tantùm Epiſcopo competit, *cap. inter cætera*, ubi probavi, *de offic. ordin.* Ergò illi ſoli competit ex officio munus baptizandi. Accedunt D. Hieron. *in Dialogo contrà Luciferianos, n. 20.* dum ait: *Inde venit, ut ſine chriſmate, & Epiſcopi juſſione Presbyteri, nec Diaconi jus habeant baptizandi.* Tertullianus *de baptiſmo cap. 17.* ibi: *Supereſt ad concludendam materiolam de obſervatione quoque dandi, & accipiendi baptiſmum commune facere: dandi quidem vim habet ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, deinde Presbyteri, & Diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem.* Ergò tantùm ex delegatione Epiſcopi Presbyteri poſſunt ſolenniter baptiſmum conferre. Cui difficultati, ut ſatisfaciamus dicendum eſt, Presbyterum Parochum in propria parochia eſſe miniſtrum legitimum ratione officii Sacramenti baptiſmi, & proindè ſine ſpeciali licentia Epiſcopi poſſe munus proprium adimplere; imò obſtrictum eſſe ex ipſo Parochiali titulo ad conferendum baptiſmum propriis Parochianis: quod munus exequitur independenter ab Epiſcopo, ut probant Barboſa *de officio Parochi c. 18.* Trullench. *eod. tract. cap. 3.* nec quod de munere prædicandi dicebamus, obſtat; nam licet Chriſtus Dominus ſimul injunxiſſet Apoſtolis munus prædicandi, & baptizandi, tamen non prohibuit per alios etiam officium prædicandi, & baptizandi exequi, ut probavi *in d cap inter cætera.* Nec obſtant auctoritates D Hieronymi, & Tertulliani; nam procedunt in Presbyteris non Parochis, qui alicui Eccleſiæ Parochiali non præſunt; illi enim quamvis vi ſuæ ordinationis habeant poteſtatem conferendi baptiſmum, tamen ex defectu ſubditorum illam poteſtatem licitè exercere non valent abſque delegatione proprii Parochi. Trullench *ubi ſuprà, num. 3.* Undè ſi ſacerdos, qui Parochus proprius non eſt, ſolenniter baptiſmum adminiſtret, peccat lethaliter, Irregularitatem autem ullam non incurrit, quia in jure expreſſa non eſt, ut docet Barboſa, & Trullench. *ubi ſuprà.* Nec etiam Parochus alienus poteſt ſolenniter alienum Parochianum baptizare. quia nemo debet alterius Parochiæ ſubditos uſurpare, aut propriæ terminos egredi, *cap. placuit 7. q. 1. cap. ſicut 9. q. 2. cap. 1. c. nullus, cum ſequent. 13. q. 1. c. nullus 3. de parochiis.* Sed adhuc inſurgi poteſt ſequenti juris conſideratione; nam ſi munus baptizandi eſſet actus juriſdictionis, baptiſmus collatus alieno Parochiano nullus eſſet, ſicut nulla eſt abſolutio peccatorum alieno Parochiano facta: ergo aut quilibet Presbyter, etſi Parochiam non habeat, eſt miniſter ordinarius baptiſmi, aut baptiſmus ab eo collatus nullus eſt. Accedit, nam D. Clemens *lib. 3. conſtit. cap. 11.* aſſerit non omnibus Clericis baptizandi poteſtatem eſſe, ſed tantùm Epiſcopis, & Presbyteris. Et D. Iſidorus relatus in *cap. conſtat, de conſecr. diſt. 4.* affirmat baptiſma à ſolis Sacerdotibus

eſſe

eſſe tractandum. Ergo omnes Presbyteri ſunt miniſtri ordinarii hujus Sacramenti. Cui difficultati ut ſatisfaciamus aſſignanda eſt diſcriminis ratio, quare videlicet baptiſmus injuſtè alieno Parochiano collatus effectum habeat, abſolutio verò neutiquam. Et differentiæ ratio in eo conſiſtit, nam abſolutio eſt actus juriſdictionis in peccatorem, cùm ſit quædam ſententia; ac proinde ſi Sacerdos juriſdictionem non habeat in ipſum, non erit valida abſolutio. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 7.* at verò baptizare non eſt actus juriſdictionis determinatè in baptizandum, ſiquidē miniſter baptiſmi nullā juriſdictionem habet in catechumenum, ſed in reliquos fideles baptizatos, de quorum numero ſit ipſe, qui baptizatur; & ſic eſt actus juriſdictionis, qui validè à non habente eam exercetur. Nec obſtant D. Clemens, & Divus Iſidorus, ita enim accipiendi ſunt, non ut doceant omnino Presbyteris ex ſola ſua ordinatione abſque alia delegatione baptizare licere, ſed quia ex ſua conſecratione apti ſunt, ut eis munus baptizandi ſolenniter delegari poſſit: quam doctrinam probare videtur Concil. Florentinum *ſeſſ. ultim.* § 1. dum docet, Sacerdotes eſſe miniſtros Sacramenti baptiſmi cum hac reſtrictione, *quibus ex officio competit baptizare*: quia non cuicunque competit baptizare, ſed quilibet Sacerdos eſt capax ut officium baptizandi ſolenniter illis committatur: quo modo accipiendus eſt D. Thomas *3. p. qu. 67. art. 2.* dùm docet munus baptizandi Sacerdotibus competere, ut docuit Sylveſter *in ſumma, verbo Baptiſmus, num. 9.*

12. *De miniſtro ex delegatione.*

Alii etiam poſſunt ſolenniter miniſtrare baptiſmum, licet non ratione proprii officii, ſed virtute delegationis, ſeu commiſſionis, ut Diaconi: licet enim illi jure proprio baptizare nequeant, D. Clemens *lib. 8. conſtit. cap. 28.* ibi: *Diaconus non baptizat, non offert.* Et *cap. 46. Ius non eſt diacono, aut ſacrificium offerre, aut baptizare.* Et *cap. Diacones, cap. præcipit, 93. diſt. cap. conſtat, de conſecr. diſtin. 4.* docent Layman *tom. 2. mor. tract. 2. de baptiſmo, cap. 6. num. 2.* plures relati à Leandro de baptiſmo *diſput. 4. q. 22.* tamen ex commiſſione Epiſcopi, ſeu Parochi baptizare poſſunt. Concil. Florent. *ubi proximè*: undè cognoſcitur magnum diſcrimen, quod verſatur inter Diaconum, Subdiaconum, & cæteros miniſtros inferioris gradus; nam Diaconus poteſt ex commiſſione ſolenniter baptizare, Subdiaconus verò, & cæteri tantùm poſſunt in caſu neceſſitatis, ut etiam poſſunt laici baptiſmum adminiſtrare. Docent Sauſay *in Panopl. ſacerd. 1. p. lib. 5. cap. 6.* Similiter Religioſi poſſunt ſolenniter baptizare ex commiſſione Epiſcopi, vel Parochi, *cap. placuit 16. qu. 1.* Leander *d. diſput. 4. de baptiſmo, q. 18.* In partibus tamen Indiarum abſque ulla commiſſione, ex conceſſione Pauli III. & Pii V. ſolenniter baptiſmum conferri ab eis probat Vaſeus *in ſumma, verbo Baptiſmus 3. num. 14.*

13. *Expenduntur nonnulli textus.*

Sed hæc doctrina difficilis redditur ex ſequentibus juris principiis. Primò ex eo, nam Diaconi, etſi non conſecrare, adminiſtrare tamen valeat Euchariſtiam. D. Clemens *lib. 8. conſtit. cap. 28. cap. Diaconus, cap. pervenit, 93. diſt.* Concil. Carthag. 4. *can. 38. cap. tribus 23. de conſecr. diſtin. 2.* probavi *in cap. ſuæ, de celebrat. Miſſar.* Ergo ratione proprii ordinis poſſunt baptiſmum conferre. Secundò quia Diaconi pœnitentiam dare poſſunt. *cap. fures 2. de furtis*, ibi: *Confeſſi fuerint Presbytero, vel Diacono.* Ergo facilius & baptiſmum. Tertiò refragatur auctoritas Pontificalis D. Gregorii, ubi aſſeritur, quod quando Epiſcopus ordinat Diaconos, antequam actionem incipiat, ſic eos alloquitur: *Provehendi filii dilectiſſimi ad Leviticum ordinem, cogitate magnopere ad quantum gradum Eccleſiæ aſcenditis: Diaconum enim oportet miniſtrare ad altare, baptizare, prædicare, &c.* Ergo ratione proprii gradus ſpectat ad Diaconum munus baptizandi. Quartò obſtat Concil. Aurelian 1. celebratum anno *511. can. 12.* in illis verbis: *Si Diaconus, aut Presbyter pro reatu ſuo ſe ab altaris communione ſub pœnitentiæ communione ſubmoverit, ſic quoque ſi alii defuerint, & cauſa certæ neceſſitatis exoritur, poſcentē baptiſmū liceat eū baptizare.* Ergo ſi Diacono criminoſo, & pœnitenti licet baptiſmū conferre, multò magis Diacono innocenti. Tandem obſtat canon 7. qui extat inter canones miſſos ad Epiſcopos Galliæ, ut reperitur *to. 1. Concilior. Galliæ, pag. 389.* & apud Andream Sanſay *in Panopl. ſacerd. lib. 2. cap. 6. p. 2.* in hæc verba: *Diaconis baptizare extra tempus Paſchæ prohibetur; porrò in Paſcha hoc tantùm indulgetur propter affluentem multitudinem, quàm ſolus Epiſcopus, vel Presbyteri baptizare non ſufficiebant.*

Sed adhuc defendenda eſt ſuprà tradita doctrina, juxta quam in præſenti capite 1. docetur, diaconum baptizantem irregularem manere, cùm illi munus baptizandi non competat; ſi enim Sacerdotes, qui ratione proprii gradus habent poteſtatem in habitu baptizandi non poſſunt baptiſmum ſolenniter conferre, niſi ſint Parochi, aut de Parochi licentia, ut ſuprà probavi: Ergo minùs id poterunt Diaconi, qui ea vi ſuæ ordinationis idonei non ſunt, ut in paſtores eligantur. Nec contrarium probant argumenta ſuprà expenſa. Non primum, nam licet verùm ſit, primis Eccleſiæ temporibus Diaconos Euchariſtiam fidelibus laicis miniſtraſſe, id tamen non vi propriæ ordinationis, ſed ex delegatione Epiſcoporum, & Parochorum illis abſentibus faciebant, & tempore procedente hæc facultas illis abrogata fuit, licet diutiùs dum in uſu erat communio ſub utraque ſpecie, retinerent poteſtatem miniſtrandi Euchariſtiam ſub ſpecie ſanguinis: qui cùm in calice miniſtraretur, neceſſe non erat ut à Diacono immediatè manibus tangeretur, ut procedebat in corpore Chriſti Domini, ut docuit Azor *tom. 1. moral. lib. 10. cap. 23.* Nec ſecunda difficultas obſtat, non enim unquam in Eccleſia Diaconi potuerunt pœnitentiæ Sacramentum adminiſtrare, ſed tantùm eos, qui Pœnitentiæ ſolennis gradus expleverant, ex delegatione Epiſcopi reconciliare, ut probat Mendoza *lib. 2 Concil. Illiber. cap. 65.* Albaſpineus *lib. 2. obſerv. cap. 27.* quæ non erat abſolutio Sacramentalis, & ſic à Diacono dari poterat, ut probavi *in d. cap. 2. de furtis.* Nec obſtat auctoritas libri Pontificalis, nam accipiendus eſt B. Gregorius de poteſtate Diaconi baptizandi ex commiſſione, & delegatione Epiſcopi, juxtà textum *in cap. Diaconos, 93. diſt.* non tamen ut virtute proprii gradus poſſint ſolenniter baptizare. Ita auctoritatem illam expoſuit Sotus *in 4. diſt. 4. q. unic. art. 6.* quem ſequitur Vaſquez *d. 3. p. in 3. p. diſp. 147. cap. 4. n. 22.* & rectè ex relatis Pontificalis verbis infert Sotus, deduci Diaconos ex vi ſuæ ordinationis aliquid amplius habere, quàm laicos, ſiquidem non ſolùm tempore neceſſitatis, verùm extrà illud virtute delegationis poſſunt illi baptiſmum conferre. Nec obſtat Concil. Aurelian, loquuntur enim Patres in caſu, quo adeſt neceſſitas; tunc enim licet Diaconis, ſicut aliis

14. *Explicantur Canones adducti.*

inferio-

inſerioribus Eccleſiæ miniſtris Baptiſmum propria auctoritate conferre abſque ulla delegatione. Nec tandem Canon Eccleſiæ Gallicanæ adverſatur, nam procedit cùm Diaconi ex delegatione Epiſcopi Baptiſmum conferunt, ita ut in ſubſidium, cùm deficiunt Epiſcopus, & Parochus, ex eorum delegatione Diaconi Baptiſmum adminiſtrare poſſint: excepto autem eo caſu, non poſſunt ſolenniter baptizare; undè poſt relata verba illius canonis ſtatim ea ſequuntur: *Sed quod ſemel fortè contingit uſurpare, per neceſſitatem dicuntur excuſati; nec poſtea in ſecunda commiſſum manet impunè*, ut docuit Sauſay *d. lib. 5. cap. 5.*

25. *Intelligitur can. 77. Concil. Illiber.* Sed adhuc ſuprà traditis obſtat difficilis, nec vulgaris textus in Canone 77. Concilii Illiber. in illis verbis: *Si quis Diaconus regens plebem ſine Epiſcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit, Epiſcopus per benedictionem eos perficere debebit: quod ſi ante de ſaeculo receſſerint, ſub fide qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.* Ex quibus expreſsè conſtat: Diaconum abſque Epiſcopo, vel Presbytero poſſe baptiſmum conferre. Ergo quia Diaconi ratione proprii gradus ſunt miniſtri ordinarii hujus Sacramenti. Etiam difficilis eſt Canon ille, cùm in eo docetur, Baptiſmum à Diacono collatum eſſe perficiendum ab Epiſcopo, & ita baptizatum antea decedentem ſalvari poſſe virtute fidei quam habuit. Ergo non ratione Sacramenti, & per conſequens baptiſmus à Diacono collatus invalidus fuit. Pro cujus canonis vera expoſitione ſciendum eſt, Diaconos primis Eccleſiæ temporibus, non ſolùm præpoſitos fuiſſe curæ alendorum pauperum. D. Gregorius *lib. 9. epiſt.* 24. verùm & ordinatos fuiſſe, ut legerent in Eccleſia Evangelium, prædicarent, & altari miniſtrarent D. Gregor. *lib. 4 epiſt.* 44. ibi: *In Diaconatus ordine conſtituti modulationi vocis non inſerviant, quod ad prædicationis officium, eleemoſynarumque ſtudium vacare congebat.* Qui non ſolùm poſtmodùm parem cum Presbyteris uſurparunt auctoritatem, verùm illis, imò & Epiſcopis anteferri intendebant, *cap. Diaconos, cap. pervenit, cap. nonnulli, 93 diſt.* adeò ut Epiſcopos contemnentes altaria ſibi erigerent, & populum privatim regerent, *d. c. diaconos* Synodus Antiochen. *can. 5* referunt & probant Claudius Eſpenceus *ad epiſt. D. Pauli, lib. 1 digreſſ. cap. 5.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum. epiſt. 65.* Zerda *in adverſ. cap. 94.* Ambian *ad Tertul. de fuga, cap. 11. obſerv. 2.* Cironius *ad titul. de officio Archid.* quam audaciam ut retunderent, refrenarentque Eccleſiæ Patres, diverſis in Conciliis varia ſtatuerunt, ut conſtat ex integra 93. diſtinctione, & ex variis canonibus congeſtis ab Antonio Aug. *in epit. jur. lib. 7. tit. 2. & 8. & lib. 6. tit. 24.* Unde Patres Hiſpani in dicto canone 77. ſtatuerunt, quod ſi Diaconus regeret populum, & ſine commiſſione Epiſcopi, aut Presbyteri ibi aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos perficiat per Sacramentum confirmationis; nam hoc Sacramentum dicitur perfectio chriſtianitatis, *cap. 1. de conſecr. diſt. 5.* & quia olim confirmatio ſtatim adminiſtrabatur, nec ſeparari debebat baptiſmus à confirmatione, niſi morte quis fuiſſet præventus Melchiades Pontifex *epiſt. 2. ad Epiſcopos Hiſpan.* ubi de his Sacramentis ita ait: *Sed ita conjuncta ſunt hæc duo Sacramenta, ut ad invicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſent ſegregari*: hæſitabatur, an ita à Diacono baptizatus, ſi ſine Confirmatione deceſſiſſet, ſalvaretur. Et reſpondent Patres, ſub fide, id eſt per fidem, quam in baptiſmo adeptus fuerat, juſtum eſſe, id eſt ſalvari; undè deducitur, baptiſmum à Diacono collatum, licet non ritè, validum fuiſſe: non tamen aſſerunt Patres, licitè collatum fuiſſe à Diacono populum regente. Alia adduxi pro ipſius canonis interpretatione in ejus notis.

C A P U T II.

Urbanus III. [a] *Legionenſi Epiſcopo.*

EX literis tuæ Fraternitatis nobis innotuit, quod I. Diaconus præſentium lator volens ante [b] tempus in Presbyterum ordinari, aſſeruit ſe propter ordinationem tuam gradum ſacerdotalem adeptum; & cùm non impoſuiſſet ei [c] manum, Miſſarum celebrationem uſurpavit; poſtmodum verò Domino inſpirante rediit ad ſeipſum; & proprium recognoſcens exceſſum, in tanto ſibi periculo conſilium humiliter poſtulavit. Quia igitur ſuper hoc tua nos duxit fraternitas conſulendos, literis præſentibus reſpondemus, quod ad Sacerdoris officium non poterit promoveri à Diaconatu quoque biennio, aut triennio pro tua maneat proviſione [d] ſuſpenſus. De beneficio autem miſericorditer agatur, ne ſuſtentatione privatus, ad ſæculi negotium revertatur: ut autem ſecurius ei poſſis hanc miſericordiam facere, de agenda impoſita pœnitentia diligenter circa eum curam non deſinas exhibere. Salubrius autem ſibi abſque dubio providebit, ſi ad regularem vitam ſe duxerit transferendum.

N O T Æ.

2. a L*egionenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & poſt Concil. Lateran. *p. 50. cap. 62.* De Legionenſi Diœceſi nonnulla notavi *in c. 6. de in integr. reſtit.*

b *Ante tempus.*] Id eſt ante ætatem ad Presbyteratum neceſſariam, de qua egi *in c. vel non eſt, de ætat. & qual.* vel antequam tempus interſtitiorum eſſet adimpletum, de quo egi *in c. 15. de tempor. ord.*

c *Manum.*] Quæ imponitur Presbyteris; nam Diaconis non imponitur manus: quare in præſenti agitur de manus impoſitione Presbyteri, ut probavi *in cap. 1. de Sacramentis non iterandis.*

d *Suſpenſus.*] Unde cognoſcitur, irregularitatem hanc, quæ incurritur ex celebratione, ſeu adminiſtratione in gradu non ſuſcepto, eſſe partialem quoad ordines ſuperiores, non verò quoad ordines jam ſuſceptos, ut docuerunt Suarez *de cenſur. diſput. 42. ſect. 4. num. 2.* Gibalin. *ubi ſuprà.*

COM.

COMMENTARIUM.

2. VValdenſes, Wicleffus, & Luterus, quorum errores ſuſcitavit Salmaſius, exiſtimarunt omnes laicos ſacerdotes eſſe, ac proinde & conſecrare Euchariſtiam, ac divina officia celebrare omnes poſſe, ut referunt eos refellentes Bellarminus *tom. 2. controv. lib. 4. de Euchariſtia, cap. 16.* Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput.* 8. §. 3. P. Petavius *de Eccleſiaſtica Hierarch. lib. 3. per totum.* Sed contrarium catholicum dogma eſt, videlicet tantùm ſacerdotes poſſe validè Miſſæ ſacrificium offerre, & corpus Domini conficere: quod ex Patribus docuerunt Clemens *lib. 2 conſtit.* Auguſtinus *q. 46. veteris Teſtamenti*, Epiphan. *hæreſi 79.* Chryſoſtomus *homil. 51. in Matthæum*, Baſilius *lib. 2. de baptiſmo*, Athanaſius *in apolog. contra Arrianum*, Dionyſius *de Eccleſiaſt. Hierarch* per plura capita, & probatur tum auctoritatibus utriuſque Teſtamenti, tum ratione. Veteris teſtamenti auctoritate probatur ex libro 2 *Paralip. cap. 26.* ubi Ozias Rex leprâ percuſſus eſt à Deo, eo quod cùm non eſſet ſacerdos, incenſum adolere præſumeret & propter eandem rationem reprehenſus dicitur Saul à Samuele *lib. 1. Regum, cap. 13.* quia cùm non eſſet ex tribu Levi, ſacrificium offerre auſus fuit. Etiam probatur ex teſtimoniis novi Teſtamenti, *ex cap. 22. Lucæ*, ubi Chriſtus Dominos ſolis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus dedit hanc conſecrandi poteſtatem illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo ſoli ſacerdotes poſſunt offerre Miſſæ ſacrificium. Quæ Catholica doctrina definita reperitur in Concil. Nicæno & Arelat. *1. can. 10.* Florent. *in decreto de union. Armen.* Trid. *ſeſſ. 22. cap 1.* & probatur ea ratione, nam ſi in lege veteri ordinabantur ſacerdotes ad ſacrificia offerrenda, quæ præfigurabant verum ſacrificiũ legis gratiæ, multò magis in lege nova deberi eſſe alii proprii, & peculiares miniſtri hujus ſacrifici. Deinde quia ſacrificium, & ſacerdos ſunt correlativa: ſed Chriſtus Dominus in lege gratiæ inſtituit novum ſacrificium: igitur & proprium, & peculiarem miniſtrum inſtituere debuit. Latiùs proſequuntur Bellarminus *ubi ſuprà.* Vazquez 3 *part. in 3. part. diſp. 226. cap. 1* Suarez in eandem partem *diſput. 77.* Zerda *in relect. de ſacerdotio Chriſti, lib. 1. cap. 1 §. hæc ſunt:* fusè Sauſay *in Panopl ſacerd.* & ſcribentes de Euchariſtia, & ſacrificio Miſſæ. Unde alii quàm preſbyteri nequeunt Miſſæ ſarificium offerre. Concil. Nicæn. *can. 18.* ibi: *Pervenit ad ſanctam Synodum, quod in nonnullis locis, & civitatibus diaconi dant presbyteris Euchariſtiam, quod nec canon, nec conſuetudo tradit, ut qui offerendi poteſtatem non habent, iis, qui offerunt, dent corpus Chriſti.* Et *can. 3. Apoſt.* Und graviter peccant qui ſe ingerunt huic, & aliis miniſteriis ſacerdotum, dum ordinati non ſunt. Sanct. Dionyſius *de Eccleſiaſt. Hierarch.* ibi: *At mihi quidem videtur audax, & temerarius, ſi quis ea ſumat, quæ propria ſunt ſacerdotum, nec metu, ac pudore à divinorum tractatione præter captum, ac mentem deterretur.* Unde variis pœnis punitur. Gregorius III. in ſuo pœnitentiali, *cap. 10.* inter quas ea non levis eſt, ut maneat irregularis. Probant Petrus Gregor. *lib. 1. partis. tit. 13. cap. 7. & lib. 4. tit. 4. cap. 2.* Gibalin. *de irregul. cap. 5. 2. part.* Ut autem clericus fiat irregularis exercendo gradum ordinis, quem non habet, opus eſt ut miniſterium externum fiat seriò, non autem fictè, ac ſimulatè: quod ſi intentio ſit vera exequendi externam actionem, contrahitur irregularitas, tameſi non ſit intentio conficiendi ſacramentum; nec enim poteſt deeſſe intentio ſeria conficiendi ſacramentum in eo, qui cognoſcit ſe carere poteſtate. Suarez *de cenſur. diſput. 42. sect. 4. num. 17.* Marchinus *de ordine part. 6. cap. 4 num. 6.* Amplius celebrantes ſacrificium Miſſæ, cùm non ſint in presbyteros ordinati, vel audientes confeſſionem ſacramentaliter, puniuntur ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis, ex bullis Gregorii XIII. Clement. VIII. & Urbani VIII. quarum meminerunt Majolus *de irregul. lib. 4. c. 13.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 10. difficul. 4. dub. 4 §. 5* Diana *part. 4. tract. 7. reſol. 12.* Thomas Delbene *part. 2 de officio Inquiſit. dub. 210.* Et licèt in Italia ſimiles celebrantes tradantur brachio ſæculari puniendi; tamen in Tribunalibus Hiſpaniæ mitius puniuntur: nam ſi clerici laici ſunt, abjurant de levi, publicè in Eccleſia fuſtibus cæduntur, & ad triremes damnantur: ſi religioſi ſunt, abjurant de levi privatim, & ad triremes mittuntur, niſi apti non ſint ad ſerviendum in eis, quia tunc detruduntur in aliquo monaſterio ſui Ordinis ad pœnitentiam peragendam, denegatâ facultate in perpetuum aſcendendi ad majores ordines. Videndi ſunt Farinacius *de hæreſi quæſt. 193. num 39.* Sanctarellus *eod. tract. quæſt. 42.* Barboſa *de poteſtate Epiſcopi, alleg 110 num. 19.* Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit. 162. theorem. 401.* Caſtropalao *p. 1 oper mor. tract. 4. punct. 16. diſput. 8. §. 9.* Carena *de officio Inquiſit. part. 2 tit. 11 per tot.*

Sed antequam hinc abeamus, exponendus eſt difficilis canon. 2. Concilii Ancyrani, relatus *in cap. presbyteros 32. diſt.* 50. in illis verbis: *Diaconos ſimiliter, qui ſacrificarunt, poſtea autem reluctati ſunt, illum quidem honorem habere oportet, ipſos autem ab omni ſacerdotali miniſterio ceſſare, ita ut panem vel calicem offerant, vel prædicent.* Ex quibus expreſsè deducitur, diaconos munia ſacerdotalia obire poſſe; & quod præcipuum eſt, panem & calicem offerre. Pro cujus canonis expoſitione ſciendũ eſt, in ejus latina verſione vulgari duplex mẽdum adeſſe, nam pro illis verbis, *ſacerdotali miniſterio*, vertendũ eſt *a ſacro miniſterio* λειτουργίας *enim* λειτουργίας, munus non tantùm ſacerdotale, aut preſbyterale ſignificat, ſed ſacrum quodlibet officium, quod à ſacris miniſtris, ſeu majorum ordinum clericis peragitur. Prætcrea loco verbi *offerendi*, legendum eſt *deferendi*; ſiquidem proprium munus diaconorum eſt calicem, & patenam deferre, *cap. clerices. 23. diſt. cap. diacon*, *93. diſt.* & diaconi non poſſunt panem, vel vinum offerre, imò ſi illud auſi ſint facere, ſacris canonibus in eos eſt animadverſum. Concil. Arelat. *1. can. 13.* Laodic. *can. 25.* Agathenſe *can. 43.* Aquiſgran. *can. 78.* ibi: *Quod non oportet ſubdiaconos panem dare, vel calicem benedicere*; ubi reponendum eſt, *diaconos.* Quamquam enim id officium exercere ſubdiaconis non liceat, ad eos tamen hæc prohibitio non ſpectat, cùm eam temeraſſe nunquã commemorentur. Deinde deſumitur hic canon ex Concilii Laodic. canone citato, qui de diaconis loquitur, ut notavit Morinus *lib. 2. exercit. cap. 12.* Senſus ergo dicti canonis ſecundi eſt, diaconos qui ſacrificarunt, honorem quidem gradus retinere, ſed ab omni ſacro miniſterio ceſſare, nec panem, vel calicem ad altare deferre poſſe.

3. *Exponitur cap. presbyter 50. diſt.*

TITULUS XXIX.

De clerico per ſaltum promoto.

CAPUT PRIMUM.

Idem [a] *Olomicenſi Epiſcopo.*

QUæ nobis litteræ præſentatæ continebant, quod ſicut ex relatione quorundam bonorum virorum receperas, P. presbyter lator præſentium, diaconatus ordine prætermiſſo, ſe fecit ad ſacerdotii ordinem promoveri. Cumque ſuper hoc ab ipſo quæſiiſſes diligentiùs veritatem, ipſe tibi ſecretò humiliter eſt [b] confeſſus, ſe pro certo neſcire, ſi res taliter ſe haberet; ſed ex quo hoc boni viri aſſerebant, inter quos fuerat converſatus, credebat aſſertioni eorum, eo quod ipſo tempore, quo ordines inferiores ſuſceperat, infra annos [c] diſcretionis fuerat conſtitutus. Tu verò ipſum ad Ap. Sed. tranſmittens, à nobis humiliter ſupplicaſti, ut cum eo miſericorditer agere dignaremur. Nos igitur ejus miſeriæ condolentes, f. t. per A. ſ. m. quat. condignam pœnitentiam pro hujuſmodi negligentia injungas eidem, & eâ peractâ, quia non intelligitur iteratum, quod factum eſſe neſcitur, ipſum in [d] diaconum ordinare procures, & ſic de miſericordia eundem miniſtrare permittas in ordine ſacerdotis

NOTÆ.

a *OLomicenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* in hac verò ſexta legitur *Bononienſi*, & Gloſſa marginalis emendat *Colonienſi*: ſed cùm præſens epiſtola non repetiatur inter editas à Sirleto, & Boſqueto, non poſſumus veram inſcriptionem reſtituere. De Bononienſi diœceſi egi *in cap. 17. de foro compet.*

b *Confeſſus.*] Non ſacramentaliter, aut ſi in foro pœnitentiæ licentia data ſit ipſi Epiſcopo conſulendi Romanum Pontificem, juxta tradita *in cap. 2 de offic. ordin*

c *Annos diſcretionis.*] Quænam dicitur ætas diſcretionis, expoſui *in cap. 1. de delict. puer.*

1. d *Diaconum.*] Sed quare non repetuntur alii gradus minores, cùm intra diſcretionis annos recepti fuiſſent; & ſimiliter gradus ſubdiaconatus, qui omiſſus fuit? Andreas Sauſay *in Panopl. cleric. lib. 6. cap 1. part. 1.* § 2. exiſtimavit, minores gradus infanti collatos iterandos eſſe, quia ſine effectu collati fuerunt; & ita ait Sauſay Innocentium III. tantùm referre Epiſcopi conſultationem, non quòd ritè, & validè collatas arbitraretur; ſed quòd abſolutè non requiritur in eo qui jam ſacerdos erat, hujuſmodi graduum iteratio: diaconatum autem ſuppleri juſſiſſe, quia tenaciùs longè hæret presbyteratui diaconatus, quàm ſubdiaconatus; & quatuor minores ordines, ut infrà dicemus: unde concludit Sauſay, Innocentium III jubendo gradum diaconatus ſuppleri, nullâ factâ mentione minorum ordinum, non ideò ſuppoſuiſſe quatuor minores gradus ſuſceptos infra annos diſcretionis validè collatos fuiſſe. Sed veriùs credo, Innocentium III. non juſſiſſe ordines minores ſuppleri, quia etſi infanti conferantur, validè recipiuntur, nec egent iteratione, ut Hallierius, & Gamacheus relati ab ipſo probant; nec ordinem ſubdiaconatus iterari juſſiſſe Pontificem, quia jam illum ſuſceperat, ut apparet ex ipſa conſultatione; ſiquidem Epiſcopus tantùm propoſuit Innocentio, omiſſo diaconatus gradu in presbyterum ſubditum ſuum fuiſſe ordinatum; aliàs ſi omiſiſſet etiam ſubdiaconatum, id exprimeret: unde ſupponitur, eum tantùm diaconatus gradum omiſiſſe. Quare Innocentius illum tantùm gradum ſuppleri juſſit.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur 2. Concluſio traditur, & probatur.
aſſertio: *Ordinatus per ſaltum ſuſpenditur, & gradus omiſſus illi conferendus eſt* Probant eam textus *in cap final. 51. diſt. cap. ſolicitudo, 52. diſt cap. ſi officia, & per tot. 59 diſt. cap. 1. & per totam 60. diſt. cap. 3. 77. diſt. cap 6. 83. diſt.* Synodus Romana *ſub Sylveſtro, can. 5* ibi: *Sylveſter præſente Synodo conſtituit, ut nullus ex laica perſona ab honore acolyti ad Epiſcopatum ſublevaretur, niſi priùs fuiſſet lector diebus 30. deinde una die exorciſta, poſtea caperet onus acolyti & faceret in eodẽ ordine annos 10. ut acciperet onus ſubdiaconi; & in ſubdiaconatu eſſet annos quinque, deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus, donec rogantibus 30 presbyteris examen, ut eſſet Diaconus Cardinalis* Synodus 8. *can. 17* Damaſus *in vita Caii*, ibi: *Cajus conſtituit, ut omnes ordines in Eccleſia ſic aſcenderent. Si quis Epiſcopus fieri mereretur, ut eſſet Hoſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, deinde Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, exinde Epiſcopus ordinaretur.* Conſtitutio ipſa Caii extat in epiſtola ipſius ad Felicem. Synodus Roman. 2. ſub Sylveſtro, in epilogo, ibi: *Ut ſi quis deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere, eſſet priùs hoſtiarius, deinde lector, & poſtea exorciſta, per tempora, quæ Epiſcopus conſtitueret; deinde acolytus annis quinque, ſubdiaconus quinque annis, cuſtos martyrum annis quinque, Diaconus annis quinque, Presbyter annis tribus* Concil. Sardicenſe *can. 10.* ubi ſtatuitur, in unoquoque gradu probatum, ad Epiſcopatus faſtigium aſcendere. Brachar. 1. *can. 37.* ibi: *Ex laico ad gradum ſacerdotii nemo veniat, niſi priùs anno integro in officio lectorum, vel diaconatus diſciplinam eccleſiaſticam diſcat, & ſic per ſingulos*

ſingulos gradus eruditus ad ſacerdotium veniat. Synodus Sueſſionenſis in accuſatione Hincmari, *act.6.* in fine: *Qui ſaltu ſine gradu Diaconi ad ſacerdotium proſiliat, in degradationem debitam reſilire debet.* Cœleſtinus *in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ, cap.3.* Symmachus *P. fratri Cæſario, cap. 2.* Leo Pont. *epiſt.65. ad African. Epiſcopos*, Turonenſis *lib.6 cap.15. Habemus ſcriptum in canonibus. ſtis, non poſſe quemquam ad Epiſcopatum accedere, niſi priùs eccleſiaſticos gradus regulariter ſortiatur.* Ex *l.28. tit 6. p 1.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti, & de poteſt. Epiſcopi 2. part. alleg.16. & alleg.47. & de jure eccleſ. lib.2. cap.33 num.18* Hallierus *de ſacris elect. 2. part. ſect.1 art.2. & de hierarch juriſd fol 253* Corvinus *lib 4. aphoriſm cap.37.* Creiol. *lib.2. myſtag. cap 12.* Gibalinus *de irregul. cap.5. dub.6.* Altamir. *ad leg.3. Cod. de filiis offic. cap. 10.* P Gregorius *lib.4. partit. tit. 4. cap.2.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 4. cap. 20.* Boſquetus *ad Innoc. III lib. 1. regeſtr. 13. epiſt 192.* Savarus ad Sidonium *lib. 3. epiſt.25* Langleus *lib. 7. ſemeſtr. cap 1.* Solorzanus *de jurib. honor. num. 53.* Vighel. *in method juris can. fol.249.* Suarez *de cenſur. diſp.31 ſect.1 num 47.* Acunna *in c. nemo 52. diſt.* Claud. Eſpenceus *lib.1. digreſ. cap 16.* Petrus Faber *lib.3. agoniſt cap.28.* Ant. Auguſtin. *in epit. lib.7. tit.4* Meril. *lib.2. obſ. cap.6.* Fileſacus *in cap. 1. §.3. de offic. ordin* Diana *part.5. tract. 10. reſol. 27.* Hieron Garcia *in ſumma, tract.1. dub.13. difficult. 1. punct.4.* Balſam. *in can. 89. Synod. Carthag.* Dartis *in 52. diſt.* Alteſſerra *in præſenti.*

3. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur auctoritatibus, exemplis, & rationibus. Auctoritatibus Concilii Brachar. ſupra relati, & Zoſimi relati *in cap. ſi officia, 59. diſt.* ubi à lectoris gradu eccleſiaſtica militia auſpicatur: & Gelaſius Papa *in epiſt. ad Epiſcop. Lucaniæ, c.3.* continuò aliquem lectorem legitimè ordinari, tum acolytum, poſtea ſubdiaconum, Diaconum, & Presbyterum ſcribit. Igitur quia non gradatim per omnes eccleſiaſticos gradus neceſſariò eſt ad ſacerdotium perveniendum. Exemplis etiam id facilè probatur; ſiquidem D. Cyprianus *epiſt.33.* ait: *Placuit ut ab officio lectoris inciperet.* Et epiſtola ſequenti fatetur, ſe Celorinum primò ad Lectoratus gradum promoviſſe. Et epiſt.24. ait, Optatum à ſe ex Lectore Hippodiaconum ordinaſſe. D. Martinus primùm exorciſta à ſancto Hilario Pictavienſi creatus, ex eo gradu ſacerdotium attigiſſe refert Severus in ejus vita. D Chryſoſtomus à Lectoratu, quem à Zenone receperat, ad Diaconatum promotus, deinde presbyter, poſtea Epiſcopus conſecratus fuit. Similiter Eutychius Patriarcha CP. ex Lectore Diaconus, ex Diacono Sacerdos, tandem Epiſcopus conſecratus fuit, teſte Metaphraſte *in ejus vita, die ſexto Aprilis.* De Joanne Cabilonenſi Epiſcopo refert Sidonius *lib.4. epiſt. 25.* Lectorem hunc primùm, ſic miniſtrum altaris (id eſt Diaconum) proceſſu temporis Archidiaconum, poſtea ſecundi ordinis ſacerdotem, ſeu presbyterum creatum, antequam ad Epiſcopalem Sedem vocaretur. De ſancto Felice refert Paulinus natali 4. eum primis in annis Lectorem, exinde exorciſtam, tum ſacerdotem fuiſſe, ibi:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare malos, & ſacris pellere verbis.
Quod quia perſpicuâ meriti virtute regebat,
Inde ſacerdotii veneranda inſignia nactus &c.

Alia exempla refert Hallierius *dict. art 2. §. 2.* Rationibus etiam impugnatur præſens aſſertio; nam videtur quædam ludificatio, ſi ordines inferiores conferantur iis, qui ad majora officia deſtinantur, & ordines ſuperiores mox ſunt ſuſcepturi: v. g. ſi acolyto mox ordinando, cui acolyti officium in Eccleſia imponendum ſit, hoſtiarii, lectoris, exorciſtæ ordines conferantur: quorum munia nunquam obiturus ſit. An non hoc eſt, ut ait Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſiæ, cap 16.* dicis tantum causâ ordines inferiores accipere? quod præcipuè procedit in præſenti caſu, cùm quis etiam in presbyterum ordinatur; nam ad quid ſuppleri debet gradus Diaconi omiſſus, cum conſequuto fine, juxta Philoſophum fruſtra agatur de medio.

4. *De ordinatione gradatim facienda.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt gradus omnes, tam majores, quàm minores, tendant ad ſacramentum Ordinis à Chriſto Domino inſtitutum; tamen primis Eccleſiæ ſæculis, qui in presbyterum ordinandus erat, non ſemper prius minoribus gradibus initiabatur, ut expreſſit D. Thomas *in ſupplement. quæſt.35. art. 5. in corpore*, ibi: *Quod etiam in primitiva Eccleſia aliqui ordinabantur in presbyteros, qui prius inferiores ordines non ſuſceperant; & tamen poterant omnia, quæ inferiores ordines poſſunt, quia inferior poteſtas comprehenditur in ſuperiore virtute, ſicut ſenſus in intellectu, Ducatus in regno.* Sed poſtea per conſtitutionem Eccleſiæ determinatum eſt, quod ad majores ſe non ingerat, qui priùs in minoribus non ſe humiliaverit; forſan quia cùm olim ordinationes nullæ otioſæ forent, nec ordines inutiles, ideò ſi quæ ſine functione, ſine munere peragerentur, inutiles credebantur: itaq; moris erat tunc gradus illos omittere, quorum functiones ordinandi minimè obirent; vel quia eo tempore conſuetum non erat illos gradus recipere, quos non erat neceſſarium exercere: ſed quiſnam fuiſſet, qui priùs conſtituit, ut nemo per ſaltum promoveretur, id eſt omiſſis inferioribus gradibus ad ſuperiores aſcenderet, hæſitatur: Baronius *anno 296. num.2.* Caium hujus inſtituti auctorem admittit, quoties de promovendo aliquem in Epiſcopum agebatur. Ciro- nius *ad hunc titulum*, Caium accipit primum hujus inſtituti auctorem; & meritò, juxta Damaſum ſuprà relatum, & Synodum Nicænum *can. 2.* textus *in cap. 1. & ſeqq. 48. diſt.* ubi reperita eſt hæc Caii lex: in canone enim 80. Apoſt. tantùm prohibitum fuerat repentè neophytum in Epiſcopum ordinari, vel ſacerdotem: unde deducitur id, quod in neophytis prohibebatur, in aliis fuiſſe permiſſum, nulla ſerie ordinum minorum inſpectâ, donec Cajus ſuâ Conſtitutione ſtatuit, gradatim per minores ordines ad majores eſſe perveniendum. A quo tempore ſubordinationem ordinum fuiſſe obſervatam, & promotiones per ſaltum prohibitas, conſtat ex Synodo Romana & aliis Conciliis ſuprà expenſis. & ex Tertulliano *de fuga*, ibi: *Hoc ſentire, & facere omnem ſervum Dei oportet, etiam minoris loci, ut majoris fieri poſſit, ſi quidem gradum ex perſecutionis tolerantia aſcenderet.* Ex ſancto Hieronymo *epiſt.1. ad Heliodorum, de Nepotiano presbytero*, ait: *Fit clericus, & per ſolitos gradus Presbyter ordinatur.* Variis exemplis probat Hallierius *de ſacris elect. dict. art. 2. num 5.*

5. *Traditur decidendi ratio.*

Magnaque cum ratione hujuſmodi ordinationes per ſaltum prohibitæ ab Eccleſia fuerunt; nam ordo, qui ſervatur in hominibus, ut in cœleſti hierarchia provehantur, idem utique ſervandus videtur, ut in eccleſiaſtica proficiant: docent B Clemens *lib.6 ſtromatum, pag. 667.* his verbis: *Nam hic quoque progreſſiones Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum ſunt, ut arbitror, imitationes*

gloria angelica, & illius œconomia, ac diſpenſationis. Cui conſentiunt Damaſus *in epiſt. ad Urbanum*, Gregorius *lib 4. indict. 13. epiſt. 52.* Bernardus *lib. 3. de conſider. ad Eugenium.* Hoc autem ordine ad cœleſtem hierarchiam homines transferuntur, ut priùs inferiores ordines attingere debeant quàm ſuperiores, ut probat Hallierius *dict. ſect. 1. §. 7.* Igitur ſimiliter ut quis in eccleſiaſtica hierarchia, & ſacro clericorum ordine proficere poſſit, conſentaneum eſt, ut inferiores ordines priùs decurrat, quàm ad ſuperiores pervenire poſſit; nam leges civiles, naturâ duce, quæ ſolenni decurſu à minimis ſemper incipit, & pedetentim progreditur, ſtatuerunt ut gradatim ad dignitates perveniretur, *l. ut gradatim 11. l. honor 14. § gerendorum, ff. de muner. & honor. l. 2. Cod. quemadmodum civil. munera, l. quæ utiliter 47. in princip. ff. de negot. geſt. l. nam & Imperator 41.* ibi: *Ut ad proceſſus viri uxor ei donare poſſit; ff. de donat. inter, l. nemini 3. Cod. de Conſul. lib. 12. l. 1. Cod. ut omnes judices, l. 1. Cod. de diverſ. offic. l. final. Cod. de tyronibus, l. unicuique, Cod. de proxim. ſacr. ſcrin. l. ult. verſ. Illud, Cod. de primicer. lib. 12. l. 2. Cod. de officio Magiſtr. eod. lib. l. 13. in fine, tit. at. part. 2. l 57. tit. 18. l 6. tit. 22. ead. part.* Quare Romani non ſolùm in militia caſtrenſi hunc ordinem ſervabant, Lipſius *de militia Roman lib. 2. dialog. 8. l. contra 14. Cod. de re milit. lib. 12.* Pancirola *in notitia Orient. cap. 33. & 36.* Roſinus *lib. 10. antiquit. cap. 7.* verùm & in togata, nam Patricii, & plebei nobiles poſt exacta ſtipendia militaria, viam ſibi parabant ad Rempublicam gubernandam. Primò petebant Quæſturam, primordium honorum exinde dictam ab Ulpiano *in l. 1. de offic. Quæſt.* triennio elapſo Ædilitatem, biennio Præturam, eadem quoque intercapedine Conſulatum: ſequebantur Cenſura, & Patriciatus. Titus Livius *lib. 32.* ibi: *Iam Ædilitatem, Præturamque faſtidiari, nec per honorum gradus documentum ſui dantes nobiles homines tendere ad Conſulatum, ſed tranſcendendo media, ſumma imis continuare.* Plinius *in panegyr.* ibi: *Nihil magis prodeſſe candidato ad ſequentes honores, quàm peractos optimè Magiſtratus. Magiſtratus Magiſtratu, honore honor petitur.* Quare Caſſiodorus *lib. 1. epiſt. 3.* inter alias laudes refert, dum Patricius reperiretur, quod non fragili felicitate provectus fortunæ ludo, ad apicem faſcium repentinis ſucceſſibus evolavit. *Sed ut creſcere virtute ſolent, ad faſtigium præconii conſcendit gradibus dignitatis.* Et Ariſtot. *lib. 3. de repub. cap. 8* ait: In hoc ordine ſervando Reipublicæ conſervationem conſiſtere, ibi: *Omnis conſervandæ Reipublicæ ratio eſt neminem ornare, ſed exiguos potiùs, & diuturnos honores tribuere, quàm celeriter magnos. Hi enim talibus deteriores fiunt, ut ferre ſecundam fortunam non poſſint.* Latè illuſtrant Chaſſaneus *in catal. gloria mundi, 1. part. conſider. 9. & part. 9. conſider. 15. & 33.* Petrus Gregorius *lib. 47. ſyntagmatum, cap. 15.* Borel. *lib. 1. de magiſtr. cap. 16.* Alfaro *de offic. Fiſcal. gloſſ. 5. per tot.* Marquez *in gubernat. Chriſt. lib 2. cap. 3.* Scipio Almiratus *in diſſert. polit. lib. 3. diſcept. 13.* Beſoldus *diſſert. de magiſtr. cap. 1. num. 1.* Solorzanus *de juribus honoratis, ex num. 54.* Altamiranus *in l. 3. Cod. de offic. fiſcal. cap. 10.* Meril. *lib. 2. obſ cap. 6.* Gratianus *tom. 1. diſcept. cap. 154.* fusè Langleus *lib 7. ſemeſtr c. 1. per tot.* Rectè ergo in præſenti textu, & in aliis ſuprà citatis ſtatuitur, gradatim eſſe perveniendum ad ordines ſacros, aliàs clericum per ſaltum promotum ſuſpenſionem incurrere. Jam enim à primis Eccleſiæ ſæculis nemo ad dignitates majores promovebatur, niſi priùs minoribus functus eſſet; itaque laicus repente, & mediis neglectis non eligebatur Epiſcopus. Concil. Sardic. *can. 10.* D. Cypr. *epiſt. 52.* ad Antonianum: *Non ipſe ad Epiſcopatum pervenit, ſed per omnia eccleſiaſtica officia promotus, & in divinis adminiſtrationibus Dominum ſæpe promeritus, ad ſacerdotii ſublime faſtigium cunctis Religionis gradibus aſcendit.* D. Hier. *in epiſt. ad Nepot. Fit clericus, & per ſolitos gradus Presbyter ordinatur.* Eleganter S. Greg. Naz. *orat. 1.* & fusè *in orat. 20.* Idemque in laudem Anaſtaſii: *Cunctiſque Eccleſiaſticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, ut quæ media ſunt, reſecem, præficitur.* Zoſimus *epiſt. 9.* Vigil. Papa *epiſt. 4.* Itaque Gofridus Abbas Gofrido Carnotenſi Epiſcopo objicit, quod ante ſacros ordines Epiſcopus electus ſit, *lib. 2. epiſt. 27.* Idemque exprobrat Raynald. Andegan. *lib. 3. epiſt. 2. Omnes poſtmodum ordines, ſed ſine ordine, quia in octo diebus, & non certis temporibus accepiſti, propter Epiſcopatus ambitionem.* Sed hæc non ita ſemper rigidè obſervata legimus; nam ex Diaconis etiam aſſumebantur Epiſcopi. Krantz. *lib. 7. hiſt. Brem. Vidimus electum veſtrum, placet perſona, placet ſcientia, placet eloquentia, placent etiam quantum novimus mores. Verum modus electionis diſplicet, præſertim quia eſt infra ſacros ordines, non dico ſubdiaconatū, ſed acolytatum electio.* Nicol. I. *epiſt. 6.* Interdum etiam ex cauſa, & diſpenſatione ſummi Pontificis gradatim non aſcenditur, ut refert Author hiſtoriæ PP. Rom. qui in Gallia ſederunt, in Clemente VI. *Facta autem hujuſmodi ordinatione religioſus effectus eſt, & habitum Prædicatorum aſſumpſit. Dictus verò Papa demùm ipſo inſtante, & procurante Ioanne Rege Franciæ memorato, jam ſuo ſucceſſore effecto, fecit Patriarcham Alexandrinum, & Eccleſiam Rhemenſem ſibi perpetuò commendavit, & causâ ipſum honorandi magis, ne fortè à promiſſis poſterum poſſit reſilire, in propria nocte natalis Domini ipſum ad omnes ſacros ordines uno contextu ordinavit.*

6. *De ſuſpenſione ordinati per ſaltum.*

Sed circa ſuſpenſionem hanc diſcrimen conſtituendum eſt inter ordinem ritè ſuſceptum, ordinem per ſaltum receptum, ordinem prætermiſſum, & ordinem, quem nondum talis promotus ſuſcepit; veluti in præſenti caſu, in quo qui minores ordines ritè ſuſceperat, prætermiſſo ſubdiaconatu diaconatum receperat, & illi adhuc deerat gradus presbyteri: & quoad gradus ritè ſuſceptos, & gradum per ſaltum receptum, certum eſt, eum ſuſpenſionem incurrere; an verò ipſo jure ſuſpenſus maneat, vel veniat ſuſpendendus, non conſtat apud Interpretes. Suſpendendum eſſe, quia ex nullo juris teſtimonio talis ſuſpenſio incurritur, docuerunt Turriſcrem. *in cap. ſolicitudo, num. 4. 52. diſt.* Bernard. Diaz *in praxi, cap. 24.* & alii, quos referunt, & ſequuntur Gibalinus *de irregul. cap. 5. quæſt. 1.* Leander *eod tract. diſput. 20. quæſt. 3.* Sed contrarium, videlicet ſuſpenſum eſſe ipſo jure, meritò docuerunt Hoſtienſis, & Panormit. *in præſenti.* Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 1. dub. 2.* pluribus relatis Acunna *in dict. cap. ſolicitudo, numer. 8.* Barboſa *lib. 1. jur. eccleſ. cap. 1c. numer. 139.* Marchinus *de ordine, tract. 1. part. 3. cap. 7. num. 8.* Peyerin. *de Prælatur. quæſt. 3. cap 7. num. 13.* Portel. *in reſponſ. moral. part. 2. caſ. 101. concluſ. 1.* & facilè probatur ex Concilio Trident. *ſeſſ. 25. de reform.* ibi: *Cum promoti per ſaltum, ſi non miniſtraverint, Epiſcopus ex legitima cauſa poſſit diſpenſare.* Pro ut ea verba expendit Hieronymus

Garcia

Digitized by Google

Garcia *in ſumma, tract.* 10. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 9. Quoad gradus verò, quos adhuc non acceperat, certum eſt eum impeditum eſſe aſcendeſe, non quia irregularitatem contraxerit ex ordinatione per ſaltum, quæ nulla in jure impoſita legitur, ſed potiùs propter effectum ſuſpenſionis exercendi, & miniſtrandi in gradu ſuſcepto, ut probarunt Suarez ſuprà *num.* 49. Acunna *dict. cap. ſolicitudo, num.* 10. Tamen quoad hanc cenſuram ſciendum eſt, Epiſcopum in ea poſſe diſpenſare, ut prætermiſſum ordinem ſuſcipiat, & ut gradu malè ſuſcepto miniſtret, & ad ſuperiores aſcendat, quamvis delictum ſit publicum; dum tamen in gradu prætermiſſo, aut malè ſuſcepto miniſtraverit, ut expreſsè cavetur in Concil. Trident. *ſeſſ.* 23. *de reform. cap.* 14. docent Mayolus *lib.* 4. *de irregul. cap.* 12. *num.* 2. Suarez *de cenſur. diſput.* 31. *ſect.* 1. *num.* 51. Avila *eod. tract. part.* 7. *diſput.* 9. *ſect.* 1. *dub.* 2. immò etſi miniſtraverit in gradu malè ſuſcepto, aut promoto, adhuc cum eo diſpenſare poteſt, ſi delictum occultum fuerit, *ex cap.* 14. *ſeſſ* 25. *de reformat.* Concilii Trident. Probat Acunna *ubi ſuprà*. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 47. *num* 5.

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Non obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex variis juris auctoritatibus, & exemplis, in quibus docetur, & refertur, ex uno gradu inferiori, videlicet lectoratu, aut ſimili, ad presbyteratum plures fuiſſe promotos; nam duplici modo reſponderi poteſt. Primo aſſerendo, conſuetudinem eorum temporum fuiſſe, ut etſi ſinguli gradus ordinis unus poſt alium conferrentur, illi tantùm nominarentur, ad quorum officia aliqui deſtinabantur, vel qui eodem die ultimo loco fuerant collati, ut hodie uſitato more loquendi, ſi quis uno die omnes minores recipiat cum Subdiaconatu, dicitur ea die Subdiaconus creatus, nullà mentione factâ minorum ordinum. Unde ex canonibus, exemplisque ſuprà relatis, tantùm deduci poteſt, licitum fuiſſe olim nonnunquam aliquos ordinari, qui in ſingulis minoribus ordinibus non fuiſſent exercitati, immò & eodem aliquando die, vel ſaltem paucis, ob clericorum penuriam, quoſdam etiam ad Epiſcopale faſtigium evectos fuiſſe; non quòd inferiores ordines non ſuſciperent, ſed quòd in iis nequaquam ſe exercerent. Secundò cognoſcendo magnam differentiam verſari inter presbyteratum cum Epiſcopatu collatum, & inter cæteros ordines cum presbyteratu comparatos. Etenim Epiſcopalis ordinatio nulla eſt, quam non presbyteralis præceſſerit; quia presbyteralis valida eſt, non ſuſceptis reliquis inferioribus gradibus; Epiſcopalis verò nulla eſt, niſi præmittatur presbyteratus. Cujus differentiæ ratio eſt, quia Epiſcopatus eſt ſummum ſacerdotium, & presbyteratum eſſentialiter involvit, & nequit eſſe Epiſcopus, qui non fuerit antea presbyter. Presbyteratus autem non eſt Diaconatus, nec eum eſſentialiter involvit; nec Diaconatus eſt Subdiaconatus, aut eum eſſentialiter includit, & ſic de cæteris gradibus: quare poteſt quis eſſe presbyter ſine inferioribus gradibus, ut probat latè Hallierius *d. ſect.* 1 §. 5. unde potuit illis temporibus juſtis ex cauſis ille qui nunquam in minoribus gradibus erat miniſtraturus, illis omiſſis in Subdiaconum, vel Diaconum ordinari: juxta quem antiquum Eccleſiæ morem exaudienda ſunt exempla pro dubitandi ratione adducta. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ex eo, quod fruſtra in præſenti caſu, & ſimilibus ſuppletur gradus Diaconatus omiſſus, nam certum eſt in ordinato per ſaltum quemlibet gradum omiſſum ſupplendum eſſe, quia licèt gradus ſuperior validè ſuſceptus ſit, non tamen licitè ex defectu gradus omiſſi: unde ſupplendum eſt quod fuerat prætermiſſum. Quod majori ratione procedit in gradu Diaconatus omiſſo, qui omni tempore ſacer fuit, ad hierarchiam divina ordinatione inſtitutus: unde ſtrictiùs hæret Diaconatus Presbyteratui, quàm alii gradus inferiores, ut latè probat Hallierius *dict. ſect.* 1. § 4. *per tot.* qui videndus eſt pro fuſiori hujus tituli commentario.

Ex dictis difficilis videri poteſt canon. 6. Concilii Londin. I. celebrati anno 1225. tempore Honorii II. in illis verbis: *Nullus in Diaconum, nullus in Priorem, niſi Presbyter; nullus in Archidiaconum, niſi Diaconus promoveatur.* Sed reſpondendum eſt pro illo verbo *Diaconum*, legendum eſſe, Decanum, ut *in cap.* 1. *de ætate & qualit.* 8. *Exponitur Concil. Londinenſe* 1. *can.* 6.

T I T U L U S XXX.

De eo qui furtivè ordinem ſuſcepit.

C A P U T P R I M U M.

Alex. III. a *Lingonienſi Epiſcopo.*

VEniens ad nos P. nobis expoſuit, ſe furtivè ordinem diacon. ſuſcepiſſe. Unde f. t. reſpondemus, quod ſi non fuit à te, vel ab aliquo b Archidiaconorum, vel c Prælatorum tuorum ſub anathematis interminatione prohibitus, tu ipſe in promotione ipſius ad ſacerdotale officium condignâ ſatisfactione impoſitâ (niſi alia impediant) pro arbitrio tuo diſpenſes. Si verò interminatio anathematis ſuper hoc facta eſt, moneas eum, ut in aliquo monaſterio, ſeu canonia habitum ſuſcipiat regularem: cui ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter converſatus, poteris miſericorditer providere: alioquin nullâ ratione concedimus eum ſacerdotalem ordinem promoveri.

NOTÆ.

1. a LIngonienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *part.* 26. *cap.* 9. legitur *Livonienſi*: ſed retinenda eſt vulgaris inſcriptio, quæ habet *Lingonienſi*; nam provincia Livonienſis temporibus Alexandri III. adhuc fidem catholicam non ſuſceperat, ut notavi *in cap. Deus, qui de vita & honeſt. cleric.* De Lingonienſi, ſeu Linconienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 8. *de reſcript.*

2. b *Archidiaconorum.*] Ad quos jure communi competit præſentatio ordinandorum, examen, & diſcuſſio, an probi ſint, vel non, ad ordines, *cap. ad hæc, cap. ut Archidiaconus, de offic. Archid. cap. unic*, ubi probavi, *de ſcrutinio ad ordin. faciend.* ubi notavi, & probat latè Hallierius *de ſacris elect. part.* 1. *art.* 1. *per totum.* Unde juxta juriſdictionem propriam poterant Archidiaconi ſub anathemate prohibere, ne ad ordines accederent ab ipſis non examinati, & approbati.

3. c *Prælatorum.*] Parochorum videlicet, qui Prælati cum facultate excommunicandi appellantur *in cap* 2. *&* 3. *de offic. ordin.* quare Gloſſa *in cap. in capite, verbo Injungere, diſt.* 50. aſſerit Epiſcopum non debere revocare ſententias excommunicationis prolatas ab eorum Prælatis, id eſt parochis, ut probavi *in dict. cap.* 2. *de offic. ordin.* & docent Fileſacus *in dict. cap.* 3. Unde cùm jure communi attento parochi non ſolùm tenerentur præſtare teſtimonium de propriis parochianis ordinandis, verùm & eos Epiſcopo præſentare, Concil. Vaſenſe, 2. *can.* 1. Emerit. *can.* 18. Nannetenſe *can.* 11. ibi: *Quando Epiſcopus ordinationem facere præſumit, omnes, qui ad ſacrum miniſterium accedere voluerint, feria IV. ante ipſam ordinationem vocandos eſſe unà cum presbyteris, qui eos repræſentare debent.* Unde quemadmodum Archidiaconi proprios clericos civitatis ſibi ſubditos; ita & Archipresbyteri clericos ſuarum parochiarum Epiſcopo ordinanti præſentabant, & in ipſo actu ordinationis anathema profertur in omnes, qui furtivè ad ordines accedunt, ut cavetur in Pontificali Romano, *part.* 1. *tit. de ordinibus conferendis, prope finem*: ubi ritus ille præſcribitur, videlicet ut antequam ordinationes celebrentur, aliquis nomine Epiſcopi ordinaturi præcipiat, & mandet, ne quis non deſcriptus, examinatus, approbatus, & nominatus ullo pacto audeat ad ſuſcipiendos ordines accedere: de quo anathemate agit Alexander III. in præſenti: quod anathema proferre poterant parochi, & Archidiaconi, ex propria juriſdictione, juxta ſupra tradita: vel nomine Epiſcopi, juxta ritum deſcriptum in Pontificali Romano.

CAPUT II.

a Cœleſtinus III.

CUm H. lator præſentium, ſicut nobis ſua quæſtione monſtravit, ad tuam (ordinationis causâ) præſentiam acceſſiſſet, juxta conſuetudinem patriæ ſibi b quatuor minores ordines contuliſti, quibus non contentus, ſubdiaconatum temerario auſu recepit. Quia verò idem clericus in hoc facto multùm exceſſit, mandamus, quatenus eum in minoribus dumtaxat ordinibus celebrare permittas. Si verò domum religionis intraverit, & vita, & mores ejus exegerint, Abbas (ſi voluerit) in aliis poterit ordinibus diſpenſare.

NOTÆ.

a COeleſtinus III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex.

b *Quatuor minores.*] Ritè, & rectè, juxta tradita *in cap. cùm dilectus, de temporib. ordin.* ubi commentarium hujus textus dedimus.

CAPUT III.

a Idem.

INnotuit nobis ex tenore tuarum litterarum, quod G. Clericus lator præſentium, & alii duo de tua diœceſi ad G. quondam b Saguntin. Epiſcopum accedentes, licèt ab eodem Epiſcopo ſub excommunicationis ſententia fuiſſet diſtrictè prohibitum, ne quis ſe ad duos ordines ſuſcipiendos ingereret, prædicti tamen clerici non minùs diaconatus, & ſubdiaconatus ordinem clanculò ſuſceperunt. Quia igitur quid tibi faciendum ſit pro his, tua nos duxit fraternitas conſulendos, tibi auctoritate Apoſtolica reſpondemus, quod ordinati de rigore juris in ſuſceptis ordinibus miniſtrare c non debent: verumtamen, ſi ſe ad religionem aliquam voluerint transferre, & peractâ pœnitentiâ eis pro tuo arbitrio injunctâ ibidem laudabiliter fuerint converſati, proceſſu temporis cum eis poteris de noſtra licentia diſpenſare, ut poſtmodùm ſuſceptorum ordinum executione lætentur. Præterea pro dicto etiam G. cùm in perſona propria laboraverit, F. tuam rogamus attentiùs, & monemus, ut eum facias in canonicum regularem ſancti Petri de Seia, vel in alium religioſum locum, ubi deploret exceſſum, tanquam fratrem aſſumi, ut ſi ei ibidem viventi regulariter ſua merita videris ſuffragari, miniſtrandi, prout diximus, tribuas d facultatem.

NOTÆ.

1. a [*Dem.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2. & in cap. innotuit 1. de maledic.* Ubi extat alia pars hujus Decretalis, nullibi tamen exprimitur, cui Epiſcopo reſcribat Pontifex, licèt ex textus litera deducatur, ſcribere alicui Epiſcopo prope Saguntinam diœceſim.

b *Sagunt.*] Saguntum vetuſtiſſima urbs eſt Hiſpaniæ citerioris in populis Etetanis, cujus meminerunt Ptolomeus *lib. 2. Geograph. tabul.* 2. Plinius *lib. 5. cap. 3.* Lucanus *lib. 3. Pharſal.*

Nec pavet hic populus pro libertate ſubire
Obſeſſum Pœno geſſit quæ à Marte Saguntum.

De cujus origine, & conditoribus agunt Scolanus *tom. 2. hiſt. Valentia, fol. 35. & 38.* Tamayo à Salazar *tom. 3. martyrol. die 25. Iunii.*

c *Non debent.*] Quia ſuſpenſionem incurrunt furtivè ordines recipiendo, & duos ſacros ordines uno die ſuſcipiendo. Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 3.*

d *Facultatem.*] Quia cum profeſſis vitam regularem faciliùs diſpenſatur, immo & per ipſam profeſſionem in religione emiſſam nonnullæ irregularitates tolluntur, ut probavi *in cap. de filiis presbyter.*

COMMENTARIUM.

2. FUrtiva ordinatio dicitur, quoties fit contra canonum ſtatuta, *cap. presbyter, 24. diſt.* cùm vita, genus, patria, ætas, locus, doctrina, fides non expenduntur, *cap. quando ead. diſt.* vel cùm quis ſine examine ſe ordinari curavit, *cap. extra conſcientiam, 64. diſt.* vel cùm quis clam ſimul cum aliis intruſus fuit ignaro Epiſcopo, *can. 30. Concilii Illiber.* ibi: *Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati, eo quod poſtmodùm per ſubreptionem, & altiorem gradum promovebantur. Si autem aliqui ſunt, in præteritum ordinati amoveantur.* Circa ita ordinatos furtivè certum eſt, ſemper characterem accipere, & validè ordines recipere, niſi ex defectu intentionis Epiſcopi ſacramentum nullum ſit: quod in dubio credendum non eſt, ut docent Theologi cum D. Thoma 3. *part. quæſt. 64. art. 4.* Marchinus *de ordin. tract. 1. part. 2. cap. 11. num. 17.* Hieron Garcia *in ſumma, tract. 1 difficult. 1. dub. 13. punct. 4.* Lugo *de ſacram. in genere, diſput. 8. ſect. 7. num. 119.* Sed circa pœnas, quas incurrit ita ordinatus furtivè, diſcrimen eſt conſtituendum inter eum caſum, in quo priùs excommunicatio data fuit contra eos, qui furtivè ſe ingeſſerint; nam tunc certum eſt ſimili excommunicationis vinculo irretitos non habere liberam exercendorũ ordinum ſuorum facultatem. Hallier. *de ſacris elect. ſect. 2. ad finem*: quam ſuſpenſionem aliqui irregularitatem dicunt, quos referunt Diana *part. 4. tract. 2. reſol. 15.* Hier. Garcia *dict. punct. 4.* Barboſa *de jure eccleſ. lib. 1. cap. 33.* Hurtado *de irregul. diſp. 2. difficult. 1. num. 3.* Bonacin. *eod. tract. diſp. 7. quæſt. 3. punct. 4. nu. 6.* Sed contrarium, imò tantùm ſuſpenſionem incurrere, docuerunt Gibal *de irregul. cap. 5. quæſt. 1. n. 21. dub. 6.* Leand. *eod. tract. diſp. 20 q. 4.* Si autem nulla præceſſit excommunicatio, ſuſpenſionem incurrunt, in qua Pontifex diſpenſare valet, ut latiùs proſequuntur Suarez *de cenſur. diſp. 42. ſect. 5* Hieron Gar. *dict. punct. 4.*

TITULUS XXXI.

De exceſsibus Prælatorum in ſubditos, vel contra.

CAPUT PRIMUM.

[a] Alexander III.

PErvenit ad audientiam noſtram, unde ſi verum eſt, miramur plurimùm, & adverſum vos de jure movemur, quod in presbyteros, qui ſunt in veſtra juriſdictione conſtituti, ſingulis annis, quaſi in ſervos mercenarios [b] talliam faciatis; quibus, niſi ad voluntatem veſtram pecuniam ſolverint, divinum officium interdicitis, & eos viliter, & inhoneſtè tractatis in tantùm, quod ipſos laicis [c] deſpicabiles reddidiſtis. Ideò verò hæc ſi vera ſunt gravi debent ultione puniri, cùm eoſdem presbyteros, quaſi filios, & fratres benignè; ac fraterna charitate fovere debeatis. Diſcretioni igitur veſtræ per A. ſ. p. m. quat. in prædictos presbyteros hujuſmodi tallias, & indebitas [d] exactiones exercere nullatenus præſumatis, nec eos de cætero irrationabiliter gravetis, vel inhoneſtè tractetis, aut ſine judicio Capituli ſui [e] ſuſpendere præſumatis, vel eorum Eccleſias interdicto ſubjiciatis; neque duas eos matrices Eccleſias, quarum unam ſufficere videbitis, tenere permittatis; nec aliquem ſine ordine judiciario excommunicare præſumatis: ſcituri pro certo, quod ſi hujuſmodi rumores de vobis ad aures noſtras pervenerint, vos pro tantis exceſſibus, auctore Domino, taliter puniemus, quod timore pœnæ veſtræ cæteri à ſimilibus abſtinebunt. 1.

N O T Æ.

a A*Lexander.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* & poſt Concil. Later. *p. 1. cap. 7.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, nec ex ſerie textus facilè deducitur.

b *Talliam.*] Tallia quid, expoſui *in cap. adverſus, de immunit. Eccleſ.*

c *Deſpicabiles.*] Quia laicis Clerici inſeſti ſunt, *cap. Clericos, de immunitat. Eccleſ. in 6.*

d *Exactiones.*] Juxta tradita *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus*, ubi commentarium hujus textus dedi.

e *Suſpendere.*] Hanc partem expoſui *in cap. quæſiviſti, de his quæ fiunt à Prælat.*

C A P U T II.

Idem a *Cant. Archiepiſcopo.*

AD hæc quoniam prædictus Epiſcopus, ſicut accepimus, plures Eccleſias, & præcipuè Eccleſiam de Nortun. à [b] conſuetudine, & obſequio Archidiaconorum liberas conſtituerit, & immunes, & in hac parte redditus eorum diminuit, & attenuavit: nihilominùs tibi ſignificatione præſentium injungimus, ut ſi res ita ſe habet, factum Epiſcopi ſuper hoc ap. rem. corrigas, & emendes, & ita provideas, quod præfato Archidiacono conſuetudines, quas Presbyteri in Eccleſiis ſui Archidiaconatus debent, plenariè conſerventur, & illi gratam reverentiam exhibeant, & honorem.

N O T Æ.

1. a C*Antuarienſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 2. & in c. ad hæc 20. de appellat. c. ad hæc, de privil.* ubi extant aliæ partes hujus Decretalis, ut notavi *in d. c. 20.*

b *Conſuetudine.*] Præcipua enim jura Archidiaconorum, tam circa juriſdictionem eorū, quàm circa obventiones, conſuetudine introducta ſunt, *cap. ad hæc, de officio Archid.* ubi de his juribus latè egimus, & docet Cironius *ad tit. de officio Vicarii, & lib. 2. obſ. cap. 18.* 2.

C A P U T III.

Idem a *Exonienſi Epiſcopo.*

AD aures noſtras pervenit, quod quidam Archidiaconi tui ſe in Eccleſias, quæ in ſuis Archidiaconatibus [b] vacant, auctoritate propria non verentur intrudere, & ſic ipſas Eccleſias detinere non erubeſcunt. Attendentes itaque, abſonum, & omni rationi contrarium eſſe tantæ præſumptionis exceſſum, nec volentes incorreptum relinquere: f. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi qui Archidiaconi ſunt in Epiſcopatu tuo, qui tali modo Eccleſias occupant, vel occupatas detinent, ipſos ad eas dimittendas omni oc. & ap. ceſſ. Eccleſiaſticâ cenſurâ [c] compellas, & eaſdem Eccleſias perſonis idoneis, & honeſtis ordines: & præfatos Archidiaconos pro tanta præſumptione debitâ cures animadverſione punire.

N O T Æ.

1. a E*Xonienſi.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & poſt Concilium Later. *part. 24. cap. 3.* De Exonienſi Diœceſi egi *in cap. 6. de filiis presbyt.*

b *Vacant.*] In quibus jus habent inſtituendi electos corporaliter, *c. ut noſtrum, de offic. Archid.*

c *Compellas.*] Quia nemo ſeipſum inſtituere poteſt, quia inter dantem, & accipientem conſtitui debet differentia, *c. per noſtras, de jurepatronat. cap. final. de inſtit.* nec collator ſibi beneficium retinere poteſt, *cap. unic. ut eccleſiaſt. beneficia.* Commentarium hujus textus dedi *in dict. cap. final.* 2.

C A P U T IV.

Idem *In Concil.* a *Lateran.*

b CLerici. *Et infrà*: Quicunque illa incontinentia, quæ contrà naturam eſt, propter quam ira Dei venit in [c] filios diffidentiæ, & [d] quinque civitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare, ſi Clerici fuerint, [e] dejiciantur à Clero, vel ad agendam pœnitentiam in Monaſteriis [f] detrudantur: ſi laici, [g] excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ

N O T Æ.

1. a LAteranenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub titul. de cohabit. cleric. cap. final.* & extat in ipſo textu ſic, in Concilio Lateranenſi generali celebrato ſub Alexandro III. *cap. 11.* cujus Canonis verba à compilatoribus tripartita fuerunt: & prima pars, quæ agit generaliter de incontinentia Clerici, extat *in dicto cap. Clerici, final. de cohabit. cleric. in 1. collect.* Secunda pars, in qua ſpecialiter de illa incontinentiæ ſpecie, quæ contra naturam eſt, diſſeritur, reperitur in præſenti textu. Tertia tandem, quæ agit de Monaſteriis monialium, & ne quiſquam ea frequentare præſumat, reperitur *in cap. Monaſteria, de vita & honeſt. Cleric.*

2. b *Clerici.*] In dicto canone 11. Concilii Lateran additur *in ſacris Ordinibus conſtituti*: undè conſtat præſentem conſtitutionem quoad pœnam detruſionis in Monaſterium locum non habere in Clericis minoribus tantùm gradibus initiatis, qui excommunicandi ſunt, non verò detrudendi in Monaſterium.

3. c *In filios diffidentiæ.*] Ex quibus verbis expreſsè conſtat, in præſenti canone non agi de quolibet luxuriæ peccato contra naturam admiſſo, ſed de præpoſtera venere, & monſtroſa, cum hominibus, aut fœminis extra vas naturale habita; quæ commixtio contrà naturam appellatur ab Apoſtolo *ad Rom. cap. 1.* ibi: *Nam fœminæ eorum mutaverunt naturalem uſum.* Et *in cap. flagitia, 32. qu. 7. l. cùm vir, Cod. ad leg. Jul. de adult.* Hujus monſtroſæ veneris ſectatores appellat D. Paulus *ad Epheſ. cap. 4.* filios diffidentiæ, id eſt deſperatos, & filios perditionis, juxtà Hebraicam phraſim, ut notavit Cuiac. *in cap. ut Clericorum, de vita & honeſt. Cleric.*

4. d *Quinque Civitates.*] Videlicet Sodoma, Gomorrha, Seboin, Segor, & Fleale, quarum duæ propter peccatum hoc, aliæ autem propter vicinitatem ſubmerſæ fuerunt. Earum meminerunt Iſaias *cap. 13.* Jeremias *cap. 50.* Ezechiel *cap. 16.* & Oſeas *cap. 11.* & hæc divina ultio refertur *Geneſis cap. 19. Deutron. cap. 29.* & ejus meminerunt Patres Concilii Pariſienſis ſub Ludovico & Lothario *lib. 3. cap. 2.* ibi: *Sunt ſane diverſorum malorum patratores, & lex divina improbat, & condemnat: pro quorum etiam diverſis ſceleribus, & flagitiis populus fame & peſtilentia flagellatur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur, & regnum periclitatur: & ſicut ſunt diverſarum pollutionum patratores, quas cum maſculis, & pecoribus nonnulli diverſis modis admittunt, qui incomparabilem dulcedinem piiſſimi Creatoris ad amaritudinem provocantes, tantò gravius delinquunt, quantò contra naturam peccant. Pro qua etiam ſcelere igne cœleſti conflagrata, infernique hiatu quinque abſorpta ſunt Civitates, necnon & quadraginta, & eo amplius millia ſtirpis Benjamin mucrone fraterno confoſſa ſunt. Hæc porrò judicia, & evidentes vindictæ declarant, quam execrabile & deteſtabile apud divinam majeſtatem hoc vitium exiſtet.*

5. e *Dejiciantur à Clero.*] Quia ut Clerici detruderentur in Monaſteriis pœnitentiæ peragendæ causâ, priùs deponebantur, ad laicamque communionem redigebantur, *cap. tua, de pœnis, cap. nullus 8. 11. quæſt. 1.* ibi *Deſertorem autem Clericum cingulo honoris, atque ordinis ſui exutum aliquo tempore Monaſterio relegari convenit.* Illuſtrat Boſquetus *ad Innocent. lib. 1. regeſtr. 15. epiſtola* 130.

f *Detrudatur.*] De hac detruſionis pœna egi *in cap. 1. de regularibus.* 6.

g *Laici excommunicationi.*] Clerici autem non excommunicantur, ſed tantùm deponuntur, ne bis in idem crimen vindicatum videatur: quam rationem aſſignant Apoſtoli *in can. 25.* ubi de Clericis omnibus fornicatoribus ſtatuentes docent, ut deponantur, & non ſegregentur, ne bis in idem crimen vindicetur, contra Scripturam: ad quem canonem alludit omninò ſanctus Leo *epiſt. 92. ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum*, ibi: *Ut qui in presbyterali honore, aut Diaconi gradu fuerint conſecrati, ii pro crimine aliquo ſuo per manus impoſitionem remedium accipiant pœnitendi* (quia non ſunt excommunicati) *quod ſine dubio ex Apoſtolica traditione deſcendit.* D. Baſilius *epiſt. ad Amphiloch. can. 3.* de Diaconis fornicatione lapſis agens eandem rationem affert, propter quam depoſitioni non jungatur excommunicatio, ne bis idem crimen puniatur: cùm enim in laicis plectatur excommunicatione, ſive privatione communionis, ſi in Clericis depoſitione, ac excommunicatione puniretur, revera duplex pœna pro uno reatu imponeretur. Accedit, quia ut ait ibidem S. Baſilius, laici per pœnitentiam redeunt ad fidelium communionem, ſeu congregationem; Clerici autem depoſiti etiam reconciliati non redeunt ad Sacerdotium, à quo exciderunt: docuit idem Baſilius *in eadem epiſtola ad Amphiloch. can. 32.* ubi notavit Balſamon, & probat Gibalin. *de cenſur. diſquiſit. 7. quæſt. 12. conſect. 5.* Non me latet aliqua crimina, quæ capitalia dixit Pacianus in parænesi, punita fuiſſe in Clericis depoſitione ſimul & ſegregatione, ut *in can. 28. 29. 30. & 64 Apoſtol.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici contra naturam incontinentes in Monaſteriis detruduntur; laici verò excommunicantur.* Quæ Concluſio probari poteſt *ex c. offerebat, c. adulterii, c. flagitia, c. uſus 32. qu. 7. c. quod eſt, 14. diſt. cap. ſi gens 56. diſt. cap. ut Clericorum, de vita & honeſt. Cleric. cap. in Archiepiſcopatu, de raptor. cap. ſollicitatores, §. qui verò, de pœnit. diſt. 1.* Concil. Illiberit. *can.* 18. Troſleian. *can. 15.* Turonenſe *can. 15.* Pariſienſe ſub Ludovico *lib. 1. cap. 34.* Londinenſe 2. anni 1102. tempore Paſchalis II. *Sodomiticum flagitium facientes, & eos in hac voluntate juvantes, anathemate damnamus, donec pœnitentiam, & abſolutionem mereantur: qui verò in hoc crimine publicatus fuerit, ſtatutum eſt, ut ſi quidem fuerit perſona Religioſi ordinis, ut ad nullum amplius gradum promoveatur; & ſi quem habet, ab illo deponatur.* Refert Anſelmus *epiſt. 278. ad Guillelmum*, D. Clemens *lib. 6. conſtit. cap. 14.* Juſtinus Martyr *apolog. 2.* Baſilius *in epiſt. ad Amphiloch. can. 6. & 62.* Conſonant de jure Regio lex *1. part. 7. tit. 21.* lex *1. tit. 21. lib. 8. recopil.* Illuſtrant plura in deteſtationem hujus criminis adducentes, Lyra, Serarius, Lorinus, & alii Theologi poſitivi *in c. 19. Exodi*, Gomez *in l. 80. Tauri*, Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 13. cap. 2. num. 23.* Conradus Kling. *lib. 5. loc. commun. cap. 34.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 1. cap. 24. num.* 47. Baſilico *deciſ. 4.* Petrus Greg. *lib. 36. ſyntag. cap.* 10 D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap.* 3 Narbona *in l. 20. tit. 1. lib. 4. recopil. gloſſa* 8. Ant. Aug. *in epit. jur. lib. 26. tit. 4.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illib. cap. 65.* Alemanus *in notis*

7. *Concluſio traditur, & probatur.*

tis ad Procopium, *fol.* 53. *linea* 22. D. Joannes Vela *de delictis c.* 13. Borell. *tom.* 3. *deciſ. titul.* 1. *nu.* 88. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de adult. & ſtupr. c.* 7. *ad finem*, Maoeious *lib.* 1. *de triplici jur collat. c.* 113. plures, quos referunt D. Joſeph. Vela *in c.* 1. *de offic. ordin. part.* 1. *num.* 106. Pichardus *in §. item lex, Inſtit. de public. judiciis.*

8. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed io hanc aſſertionem pro dubitandi ratione ita ioſurgo. Quælibet Domini oostri actio debet eſſe noſtræ inſtructio, *cap. ſignificaſti* 4. *de elect. Clement.* 1. *de magiſtris.* Sed Dominus noſter io patratatores hujus deterrimi criminis ooo taotùm pœna ſpirituali, verùm & corporali (ignis videlicet) uſus fuit, ut ſupra probavi *ex cap.* 19. *Geneſis, &* 29. *Deuter.* Ergo ſimiliter Eccleſia ooo depoſitiooe aut excommunicatiooe taotùm, verùm & pœna capitali hoc ſcelus vindicare debebat. Facit etiam, nam pœna metieoda, & penſanda eſt pro ſceleris gravitate, *cap. felicis*, §. *cæterum*, *de pœnis lib.* 6. *l. final. Cod. de modo mult.* Sed pro ſtupro, & adulterio pœna corporalis iojungitur *in c.* 2. *de adult.* Ergo & pro hoc neſario crimine imponenda erat, cùm ejus gravitas ſuperet adulterium, *cap. adulterii* 32. *quæſt* 7. Augetur hæc dobitandi ratio *ex ea. in Archiepiſcopatu*, *de raptor.* Ubi cùm agatur de raptoribus puerorũ, ut eis abuterentur, decrevit Pootifex, illos pecuniâ eſſe mulctandos, & fuſtibus cædendos. Igitur non rectè Patres Concilii Lateran. in præſeoti tantùm ſanxerunt Clericos præpoſterâ libidine orentes detrudendos eſſe in Monaſterium, laicos verò tantùm excommunicandos.

9. *De atrocitate hujus criminis* Quâ dubitandi ratione noo obſtante vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſciendum eſt, hoc crimen teterrimum eſſe, & horrendum, quod inverſo, ac præpoſtero naturæ ordine, adverſantibus pudicitiæ legibus perpetratur. Dicitur peccatum omnium peſſimum *in cap.* 11. 35. *quæſt.* 3. cootrà naturam à Platone *lib.* 1. *de legibus*, impuriſſimum facinus à Clemente *lib.* 2. *conſtitut. cap.* 27. Cojus quanta ſit gravitas, quanta acerbitas, ipſumque quàm dirum nefas ac ſcelus flagitioſum ſit, omnes ſciunt. Tertul *lib. de pudicitia*, inter mooſtra illud retulit ibi: *Reliquas autem libidinum furias impias in corpora, & in ſexus ultra jura naturæ, non modò limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra.* Philo Jud. *lib. de ſpecialib. legib.* Hac teterrima fœculeotia oblitos vocat probroſos, & familiæ ſuæ ac patriæ dedecora, atque adeo totius humani generis. D. Aogoſtin. *de bono conjugali, cap.* 8. hanc eſſe ſummitatem turpitudinum diait, ibi: *Malum eſt fornicatio, pejus adulterium, pejus eſt enim alienum matrimonium violare quam meretrici adhærere; & pejor eſt inceſtus, quia pejus eſt cum matre quã cum aliena uxore concumbere; & ſemper de malo ad pejus, donec ad ea perveniatur, quæ ſicut ait Apoſtolus, turpe eſt etiam dicere.* Elegantes Sanctus Petrus Damianus *in libello Gomorrheano*, ibi: *Hoc ſanè ſodomiticum vitium nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorũ; hoc ſiquidem vitium mors eſt corporum, interitusque eſt animarum; carnem polluit, mentis lumen extinguit, Spiritum ſanctum de templo humani pectoris ejicit, incentorem luxuriæ diabolum introducit; quiſquis in hunc extremæ perditionis abuſum fuerit lapſus, à ſuprema patria exul efficitur, à Chriſti Corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium Sanctorum Patrum judicio condemnatur.* Multa ex variis Patribus ad hujus infandiſſimi probri deteſtationẽ congeſſerunt Hincmarus *in opuſ. de divortio Lotharii, ad interrog.* 12. Theoph. Rayoaud. *lib.* 6. *de virtut. num.* 146. Borel. *in ſumma deciſ. titul.* 2. *n.* 46. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. tom.* 1. *cap.* 12. *num.* 31. *& tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 47. Deciaous *lib.* 6. *tract. crimin. cap.* 3. *num* 3. Beyerlioch. *tom.* 7. *verbo Sodomia.* Quare Salvianus *de gubernat. Dei*, rectè ootavit Dominum noſtrum ultorem hujus delicti ſe appellare, licet in aliis delictis oomen ultoris admodum abhorruerit. Legitor enim *in d. c.* 19. Geneſis: *Dominus pluit ſuper Sodomam.* Et crimen boc majus, & gravius eſſe, quam adulterium, contra P. Vaſquez reſolvit P. Mendo *in ſtater. diſcurſu* 5. *quæſt* 23.

Deindè ſcieodum eſt, omni jure variis & exquiſitis pœnis viodicatom fuiſſe hoc delictum. Jure divino pœna mortis ſtatuta fuit. *Levit. c.* 18. *verſ.* 22. *& cap.* 20. ibi: *Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, uterque operatus eſt nefas, morte moriantur, ſit ſanguis eorum ſuper eos.* Exodi *cap.* 22. *verſ.* 19. Deuter. *cap.* 22. *verſ.* 21. facit Apoſtol. *ad Roman. cap.* 1. *ad Galatas cap.* 5. *ad Epheſ. cap.* 5. 10. *De pœnis hujus delicti.*
Apud Orientales eandem pœnam uſitatam fuiſſe refert Euſebius Cæſar. *lib.* 6. *de præpar. evangel. cap.* 8. ibi: *ab Euphrate uſque ad Orientalem oceanum, cui cædes, vel furtum objicitur, non magno mœrore torquetur; qui verò pudorem maſculi eripuit, ſi res in lucem venerit, magnitudine ignominiæ ſeipſum interficere cogitur.* Jure civili Romanorum variis pœois plectebatur, ot conſtat *ex l.* 1. §. *removet, ff. de poſtul. l.* 1. §. *ult. ff. de extraordin. crimin. l. ejuſdem*, §. *item, ff ad leg. Corn. de ſicar.* Paulus *lib.* 5. *ſent. tit.* 23. §. *qui hominũ.* Et in reos hujuſmodi ſceleris lata fuit lex Scatinia, quam tulit Scatinius quidam Aricinius, cujus meminit Cicero *Philip.* 3. Ejus legis meminerunt Suetonius *in Domit. cap.* 8. Tertul. *de monog. cap cap* 12 Plutarchus *in Marcel.* Sextus Philoſoph. *lib.* 1. Juvenal. *ſatyr.* 2.

Quod ſi vexantur leges, ac jura: citari
Ante omnes debet Scatinia. Reſpice primum.

Auſonius, qoi de quodam Jureconſulto adulteram uxorem habeote, & huic præpoſteræ veneri dedito ita luſit:

Juriſconſulto, cui vivit adultera conjux,
Papia lex placuit, Iulia diſplicuit.
Quæritis unde hæc ſit diſtantia? Semivir ipſe
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

Quod elegantiſſimum epigramma parum ſcitè expoſuerunt Alciatus *lib.* 10. *parerg. c.* 16. Gratianus *diſcept. forenſ. cap.* 183 *num.* 43. Sed ea ſententia Ælii Vineti *in not. illius*, ſic exponendum eſt. Juriſconſulto cuidam, qui uxoris adulterium diſſimulans, favere ei videbatur, Papiam legem, quæ contrà cœlibes improleſque lata eſt, placuiſſe; Juliam autem de adulteriis diſplicuiſſe, quâ lenocinia, atque adulteria puniuntur; quia uxore adulterâ retentâ, liberiſque vel ex marito, vel ex adulterio ſublatis, mariti patriſque nomen uſurpare vetabatur: & legi Papiæ ſatisfacere nitebatur, dum in Juliam de adulteriis peccabat: idque collaois aliis duarum legum nominibus, lepidiſſimè oſtendit; ait enim diverſitatis hujus cauſam eſſe, quod Jureconſultus ipſe ſemivir, mollis, muliebriſque patientiæ ſcortum ut Petronius alibi loquitur, metuebat legem Scatiniam, latam adverſus impudicos; ideoque ut hoc vitium tegeret, uxorem adulteram retinebat maritus metu Scatiniæ. Papiam ſitiens, nec tamen timens Titiam legem, quâ ſcilicet cavebatur, ne quis ob cauſam orandam donum, pecuniamque accipiat, ut in Tacito legimus

Digitized by Google

mus 11. *annal.* reclamante Lipſio & aliis: quia cùm ei donum, munuſve ob cauſam orandam offerret, & imperitus, ac clientelarum inops eſſet, non erat cur metueret Titiam legem de muneribus, quæ ipſe ab adulteris uxoris ſuæ capiebat ex lenocinio ſuo, faciens contrà legem Juliã. Sed quia lex Scatinia eam pœnam ſtatuebat, ut qui ingenuum ſtupraſſet, ſeſtertiûm decem millia exſolveret, ultra modum flagitium hoc creſcebat, quia ob pœnam hanc pecuniariam, quæ facilè pendebatur, conniventibus judicibus viri nubebant in fœminas, ut Tertul. disertè ſcribit *de monog. cap. 12.* quare pœna capitalis in eo ſtatuta fuit *in l. cum vir, Cod. ad leg. Jul. de adult.* His elegantiſſimis verbis: *Cùm vir nubit in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur ubi ſexus perdidit locum? ubi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? ubi venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur? Jubemus inſurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel futuri ſunt rei.* Cujus legis veram litteram reſtituere curarunt Fabrotus *ſtrom. jur. cap. 14.* Revardus *lib. 4. cap. 20* Scholiaſtes ad illud Petronii:

Perſarum ritu malis pubeſcentibus unnis.

I. Gothof. ad eandem legem *in Theodoſ* & nos *in can. 71. Concil. Illiber.* Ad illa verba, *armari jura,* notandi ſunt Prudentius *lib. 2. in Symachum:*

- - - - Lex armata ſedet.

Marius Victor *lib. 2. in Geneſim.*

- - - - Tibi crimina plectunt

Armata leges gladiis, & vindice ferro.

Juncto Philippo Camerario *horar. ſucceſſ. cent. 1. cap. 4.* Imperatores Valentinianus, & Arcadius pœnam ignis ſtatuerunt *in l. 6. Cod. Theodoſ. ad leg. Jul. de adult.* ibi: *Omnibus, quibus flagitii uſus eſt, virile corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientiã (nihil enim diſcretum videntur habere) cum fœminis hujuſmodi ſcelus ſpectante populo flamma vindices expiabunt.* Et ſanè pœna capitalis rectè ſtatuta eſt in eos, qui nefariis ſuis libidinibus tot homines occidunt, quot impediunt naſci. Eos enim homines interficere, dum prohibent naſci, non ſolùm Chriſtiani norunt, ſed & Ethnici. Plato *lib. 8. de legibus,* ibi: *Abſtinendum igitur à malis jubeo; nam qui iſtis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem ſeminantes, ubi radices agere, quod ſeritur, nunquam poterit.* Martialis *lib. 9. epigram. 42.* in Ponticum.

Hoc nihil eſſe putas: ſcelus eſt mihi crede, ſed ingens,
Quantum vix animo concipis ipſe tuo.
Ipſam crede tibi naturam dicere rerum:
Iſtud, quod digitis, Pontice perdis, homo eſt.

Quam pœnam firmavit Imperator Juſtin. *in authent. ut non luxurientur, & in §. item lex Jul. Inſtit. de public. judic. novella 77.* Phocius *in nomocan. tit. 13. de laicis, c. 5.* Sed tunc difficilis videtur textus *in l. ſi ſervus 27. §. & ſi puerum, ff. ad leg. Aquil.* ubi aſſeritur, caſtrantem puerum non teneri lege Aquilia, quia pretioſiorem eum reddit. Ergo quia jure civili crimen hoc præpoſteræ libidinis non vindicabatur. Nam reſpondendum eſt, ideò ſervum eunuchum pretioſiorem reddi, quia Romani eunuchis utebantur ad diverſa miniſteria, præcipuè ad cuſtodiam matronarum, ut ajunt Herodotus ibi: *In majori pretio, quàm integri, ſunt eunuchi, propter fidem.* Clemens Alexand. *lib 4. pædag. cap. 4.* ibi: *Miniſtrantes citrà ſuſpicionem.* Item ad docendas priores literas pueris. Lucianus *in Eunucho,* ibi: *Aptior Eunuchus, cui adoleſcentes erudiendi traduntur.* Præcipuè puellis. Martial. *lib. 9. epigram. 70. l. 4. Cod. de præpoſitis ſacri cubic.* ubi Cujacius. Et de Eunucho præceptore accipit textum *in l. qui filiam 4. ff. ubi pupillus educari,* D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. ſect. 6. num. 21.* plura de his eunuchis ad cuſtodiam matronarum deputatis congeſſerunt Amaya *lib. 3. obſer. cap. 6.* Fornerius *lib. 2. ſelect. cap. 29.* Salmut. *in not. ad Pancirol. lib 1. rer. mem. tit. 45.* Undè pretioſior dicitur eunuchus *in dict. §. et ſi puerum,* quia iis miniſteriis aptior reddebatur. Jure noſtro Regio olim caſtrationis pœna impoſita erat, *l. 6. tit. 5. lib. 3. fori judicum,* ubi probat Villadiego, & exponit quomodo delictum hoc probetur. Poſtea pœna capitalis ſancita fuit *in l. 2. tit. 22. partit. 7.* & noviſſima lege 1. *titul 21 lib. 4 Recopil.* pœna hæc ignis eſt cum confiſcatione bonorum: & meritò ſimiles rei comburi jubentur, ut ignem, quem in concupiſcentiis habuerunt, juxtà illud D. Ambroſij de Abel, & Cain: *Sævum criminum ſtimulus libido eſt, quæ nunquam manere quietum patitur affectum; nocte fervet, die anhelat;* ignis ſimiliter extinguat. Undè Dominus igne de cœlo dimiſſo ultus eſt hanc monſtroſam Pentapolitarum libidinem, *Geneſis cap. 18.* Similiter cùm Judæ nunciatum eſſet, fornicatam fuiſſe Thamar nurum ejus, produci eam juſſit, & comburi. *Geneſis cap. 38.* Similiter jure civili cautum legimus, ſervum cum domina propria concumbentẽ concremari, *l. unic. Cod. de mulieribus quæ ſe prop. ſervis:* vel ſi mulierem ingenuam rapuerit, aut ſimili raptui opem tulerit. Notavit Mancinus *lib. 1. de triplici juris collat. cap. 60.*

Nec minori odio Eccleſia proſequuta eſt hoc immane ſcelus; nam primis Eccleſiæ ſæculis nec in fine venia hujuſmodi reis concedebatur. Concil. Illiber. *can. 71.* ibi: *Stupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem.* Ubi notavi, & probarunt Gabriel Albaſpineus *lib. 2. obſ. cap. 13.* Balſamon *in can. 17. Concil. Ancyr* cujus verba infrà dabimus. Poſtea pœnitentia illis injuncta fuit decem, aut ſeptem annorum. Gregorius III. *in pœnit. titul. de diverſ. crimin. cap. 21.* ibi: *Si quis ordinatus in ſcelere ſodomitico conquinatus fuerit, quod in tantum coram Deo abominabile deſcribitur vitium, ut etiam igne, & ſulphure earundem civitates legantur ſubverſa, decem annos ſecundùm antiquam conſuetudinem pœniteat: quidam humaniùs ſeptem annos præfinierunt; illis autem, qui neſciunt vim hujus flagitii, tres annos præfinierunt, ut pœniteant: pueri verò, qui illud exercere ſciũt, oportet ut emendare feſtineat, videlicet quinquaginta dies pœniteãt, inſuper & verberibus afficiantur; quia neceſſe eſt, ut ſeges, quæ malè pullulat, reſecetur.* Etiam jure Canonico laici infamiâ notantur, *c. infames 3. quæſt. 7.* & excommunicantur; Clerici autem olim depoſiti detrudebantur in Monaſteriis ad pœnitentiam peragendam: noviſſimâ verò conſtitutione Pii V. editâ anno 1568. Clerici omni privilegio clericali, officio, dignitate, & beneficio Eccleſiaſtico privati, & degradati traduntur poteſtati ſæculari, ut debitis afficiantur pœnis: quam ad praxim explicat, & exponit Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. epit. 103. theorem. 255.* Undè conſtat delictum hoc à laico commiſſum eſſe mixti fori, & nedum à ſæculari Judice, verùm ab Eccleſiaſtico ex præventione puniri poſſe, ut docet Anſaldus *de juriſd. part. 4. cap. 1. titul. 5. ad finem,* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. nu. 67.* pluribus relatis probat D. Joſeph. Vela *in cap. 3. de offic. ordin, num. 109.* Etiam hoc

11. *De pœnis ex jure Canonico.*

crimen

crimen in Regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Luſitaniæ punitur per Inquiſitores Apoſtolicos, ut teſtatur Simanc. *de Catholic.* Cantera *qq. crimin part. 5. cap. 4.* Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 13. cap. 2. num. 24.* Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib. 1. cap. 59. num.* 10. Vela *ubi ſuprà num.* 109. Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 8. punct. 12. §. 1.* Diana *part. 4 tract. 7. reſol. 20.* Carena *de offic. Inquiſit. part. 2. tit 6 §. 16.*

12. *Diſſolvitur ratio dubitādi.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licet ita atrox, & horrendum crimen ſit hoc monſtroſæ veneris; tamen cùm Eccleſia admodum abhorreat ſanguinis effuſionem, ut probavi *in cap. ſententiam, ne Clerici, vel Monachi*; ideo pro vindicando hoc crimine tantùm ſtatuit pœnas ſpirituales, non verò pænam capitalem, ut ſæculares legislatores ſanxerunt. Nec obſtat augmentum deductum à pœnis impoſitis pro aliis delictis; nam cùm in delictis puniendis penſentur locus, tempus, occaſio, peccandi facilitas, multitudo peccantium; non poteſt argumentum deduci à pæna impoſita uni delicto ad aliud. Nec etiam obſtat augmentum deductum *ex dict. in Archiepiſcopatu, de raptoribus.* Nam in ejus ſpecie ſicuti non ſolùm abutebantur pueris, verùm & eos rapiebant; indè pro raptu ipſo jubet Innocentius pœnis pecuniariis eos eſſe mulctandos, & flagellis afficiendos, dummodo ad effuſionem ſanguinis non perveniatur, ut in ejus textus notis obſervavi.

13. *Exponitur cap. fraternitatis 7. de eo qui cognovit conſanguin.* Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. fraternitatis 7. de eo qui cognovit conſanguineam uxoris*; ubi cùm quidam puellam infantem nondum ſeptennem ſibi in uxorem deſponſaſſet, & extraordinaria libidine polluiſſet, poſtea matrimonium contraxit cum conſanguinea ipſius ſponſæ: quæſitum fuit, an ſeparandi eſſent conjuges; Et reſpondit Pontifex, inter eos celebrandum eſſe divortium quoad totum, nullâ pœnâ impoſitâ viro extraordinariè cognoſcenti ſponſam, quæ paſſa eſt extraordinaria libidine pollui: igitur non rectè in præſenti docetur, laicum contrà naturam luxurioſè peccantem excommunicandum eſſe. Augetur ipſius textus difficultas *ex cap. omnes 7. cap. flagitia 32. quæſt. 7.* ubi docetur, diſſolvi matrimonium, ſi vir præpoſterè cognoverit uxorem propriam, vel alienam. Igitur non rectè in præſenti capite *fraternitatis*, divortium tantùm fit quoad totum. Quibus difficultatibus facilè reſpondetur ſi obſervemus, in eo textu non agi de præpoſtera, ſeu monſtroſa venere, de qua in præſenti agitur; ſed tantum de extraordinaria libidine, id eſt intempeſtiva coititione, ac importuno congreſſu habito cum ea, quæ adhuc viripotens, & prænatura non erat; de qua etiam extraordinaria libidine agitur *in cap. juvenis 3. de ſponſal.* ubi notavi Cuiac. & probavi *in dict. cap. fraternitatis.* Unde cùm in eo textu nulla ſuſpicio præpoſteræ veneris daretur, ideo pœna nulla imponitur ſponſo, aut ſponſæ.

14. *Exponitur concilium Tolet. can. 3.* Secundò obſtat textus in canone 3, Concilii Tolet 16. in illis verbis: *Sicut cordis, corporiſque munditia homines Deo proximos facit, ita incentiva pollutionis actio à Deo alienos ſtatuit: & ſicut ſodomiticos populos horrenda, nimiumque deteſtanda patratio igni cæleſtis confluenti exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æternæ damnationis rogus conſumet, loquente Domino per Prophetam. Veſtimentum mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. At nunc quoniam hac funeſta actio, & ſodomitica operationis malum multos ſauciaſſe perpenditur, ideò nos ob hujus fœdiſſimæ cauſa extirpandã conſuetudinẽ zelo Domini ardentes omnes in commune ſancimus, ut quicunque hujus nefariæ actionis patratores extiterint, quiq; in his turpitudinibus ſeſe implicari permiſerint, & contra naturã maſculi in maſculos hanc turpitudinẽ operaverint, ſiquidem Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus, perpetui exilii manebit damnatione perculſus: ſin verò cujuslibet ordinis, gradus, vel perſonæ talibus colluvionis noxis reperti fuerint applicati, illius legis, quæ de talibus eſt edita, nihilominus feriantur ſententia, atque ab omni Chriſtianorũ ſint alieni caterva, & inſuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exilio mancipẽtur perpetuo. Ita ut niſi tam eos, qui religionis cultum turpaſſe viſi fuerint, quàm etiam alios (ut diximus) cujuſcunq; ordinis homines digna ſatisfactio pœnitentiæ accipere corpus & ſanguinem Chriſti in fine permiſerit, aut Chriſticolarum ſocietati reddiderit, nec in exitu ſui diem, ſecundùm canonum inſtituta communionis perceptione ſe noverint relevari, nec Catholicorum cœtui aggregari.* Ex quibus verbis expreſsè deducitur, laicos patratores hujus delicti non excommunicari, ſed centenis verberibus affici, ac turpiter decalvatos in exilium mitti, & clericos non detrudi in monaſterium, ſed etiam degradatos perpetuo exilio deputari. Ergo non rectè in præſenti aſſeritur, laicos excommunicandos eſſe, clericos verò eſſe monaſteriis detrudendos. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, in his Conciliis Toletanis non ſolùm Præſules Eccleſiarum adfuiſſe, verùm & Principem; & non tantùm Concilia ſacra, verùm & comitia ſæcularia eſſe. Unde pœnas etiam corporales in eiſdem Conciliis ſæpius contra laicos ſtatutas legimus. Quare in eo canone eædem pœnæ ſtatutæ fuerunt, quæ jam in legibus Wiſigothorum, *lib. 3. tit. 5* ſancitæ fuerant, & repetitæ leguntur. Quare cùm ab Egica Rege Gothorum, cujus tempore, anno videlicet 693 celebratum fuit Concilium illud ſimul cum patribus in eo congregatis, pœnæ illæ ſtatuerentur; quid mirum, ut pœnæ etiam corporales contra maſculorum ſtupratores ſtatuantur.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus in canone 16. Concilii Ancyr. ubi de his, qui irrationabiliter vixerunt, id eſt, qui cum pecudibus, vel maſculis polluti fuerunt, ita Patres ſanxerunt: *De his, qui irrationabiliter verſati ſunt, ſive verſantur, quotquot ante viceſimum ætatis ſuæ annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem ſingularum mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durãtes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcutiatur autem vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterunt, & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his haſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem peractâ viginti annorum ætate, & uxores habentes, hoc peccato prolapſi ſunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes, in communionẽ ſuſcipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis ſacramenta percipiãt. Quod ſi qui, & uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur.* In quibus verbis brevior pœnitentia imponitur adoleſcentibus quàm majoribus, qui cum maſculis ſe polluerunt; quia ſemper minores mitiori pœnâ, quàm majores ætate afficiuntur, *l. auxilium 37. §. 1. ff. de* 15. *Exponitur can. 16. Concil. Ancyr.*

ff. de minor. l. ſi adulterium; 8. §. 1 *ff. ad leg. Jul. de adult.* & in terminis præpoſteræ libidinis conſtitutum fuiſſe refert Harmenopolus *lib 6 promptuarii, tit. 4.* ibi: *Præter naturam laſcivientes, tam agens, quàm patiens gladio plectantur, niſi fortè qui paſſus eſt, minor erat.* Unde rectè pœnitentiæ tempus imponitur, & taxatur *in c. 16.* juxta ætatem ipſius delinquentis, ut etiam pœnitentia levior imponitur, quando peccatum hoc ſolummodo attentatum, non verò conſummatum fuit, ut ex D Iſidoro refert Carnotenſis *p 9. Decreti, c. 94.* in hæc verba: *Si quis ex juvenibus, vel aliqua ſuſpicioſa perſona cum parvulis jocatus fuerit, diuturnâ pœnitentiâ maceretur.* Licèt enim conatus in aliis delictis opere non conſummato non puniatur; tamen in hoc teterrimo crimine propter ejus atrocitatem conatus extra ordinem vindicatur, *l. 1. §. final. ff. de extraordin. crimin.* Proſequitur ipſius canonis illuſtrationem Zerda *in advers. c. 546. n. 12.*

CAPUT V.

Alexand. III. *Univerſis* a *Abbatibus.*

SAnè ſi Epiſcopi aliqui ab Abbatibus aliquid præter debitam obedientiam contra libertatem ordinis à prædeceſſoribus noſtris, & à nobis indultam exigunt, liberum ſit eiſdem Abbatibus Ap. auctoritate denegare quod petitur, ne occaſione iſta, b ordo iſte, qui hactenus liber extitit, perpetuæ ſervitutis laqueo vinciatur.

NOTÆ.

1. a ABbatibus.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1* ſed in margine pro *Abbatibus*, legitur *Epiſcopis*, & quælibet litera retineri poteſt, cùm Alexander III. generaliter, tam cum Abbatibus, quàm cum Epiſcopis loquatur.

b *Ordo iſte.*] Forſan agebat Alexander de ordine Ciſtercienſi, quem ſpeciali affectu diligebat; unde varia privilegia huic præclaro ordini conceſſit, ut notavi *in cap. cùm in ordinem 6 de reſcript. cap. nuper, de decimis.* Commentarium hujus textus dedi *in cap. 1. de ſuppleud. neglig. cap. ne Dei Eccleſia, de ſimon.* 2.

CAPUT VI.

Alexand. III. *Norvicenſi* a *Epiſcopo.*

ILlud etiam de Vicariis, qui b perſonis c fide, & ſacramento obligati ſunt, duximus ſtatuendum, quod ſi fidei, & ſacramenti religione contempta d perſonam ſibi falsò aſſumentes, contra perſonas ſe erexerint, & ſuper hoc in jure vel e confeſſi, vel f convicti fuerint, de cætero in eodem Epiſcopatu ad officii ſui executionem non admittantur.

NOTÆ.

1. a NOrvicenſi.] Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *p. 38. c. 2* & in ſecunda collectione, *ſub tit. de jurejur. cap. 1.* ubi additur, *pars capitis Conſulnie.* Sed verius credo, in præſenti referri partem textus *in cap. ſignificavit, de offic. deleg. cap. clericos, de offic. Vicarii.*

2. b *Perſonis.*] Id eſt rectoribus proprietariis ipſarum Eccleſiarum, ut probavi *in cap. 8. & 12. de reſcript.*

c *Fide & ſacramento.*] Id eſt fidelitate juramento promiſſa, juxta tradita *in c. 2. & 3. de jurejur.* Unde præſens textus in ſecunda collectione compilatus fuit *ſub tit. de jurejur.*

d *Perſonatum.*] De perſonatu egi *in cap. ad aures, de reſcript.*

e *Confeſſi.*] Juxta ea, quæ adduxi *in c. 2. de confeſſis.*

f *Convicti.*] Juxta tradita *in c. at ſi clerici, de judiciis.* Et de his Vicariis, tam perpetuis, quàm temporalibus, egi *in tit. de offic. Vicarii.*

CAPUT VII.

a Clemens III.

CUm ad quorundam malitiam coërcendam in Concilio fuerit b Lateranen. multâ deliberatione ſtatutum, ut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri etiam, & Decani certum evectionis numerum, & perſonarum in Eccleſiarum viſitationibus non excedant; quia ſicut audivimus, quidam ex prædictis perſonis id in Eccleſiis veſtris nequaquam obſervant, ſuper hoc commoditati veſtræ duximus ſalubriter, & attentiùs providendum: ideoque diſc. veſtræ præſentium auctoritate concedimus, ut ſi prænominatæ perſonæ numerum evectionis, & perſonarum in Concilio conſtitutum, cùm Eccleſias viſitant, excedere fortè præſumpſerint, & pro illis procurationem exegerint, liberum ſit vobis auctoritate Apoſtolica denegare; & ſi propter hoc in Eccleſias veſtras, vel clericos veſtros aliquam ſententiam promulgaverint, ipſam auctoritate Apoſtolica decernimus non tenere.

NOTÆ.

a *CLemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. capite 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b. *Lateran.*] Relato *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus*, ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT VIII.

Cœleſtinus III. [a] *Faventin. Epiſcopo.*

SIcut unire Epiſcopatus, atque poteſtati ſubjicere alienæ, ad ſupremum Pont. pertinere dignoſcitur; ita Epiſcoporum eſt ſuæ diœceſis Eccleſiarum unio, & ſubjectio earundem. Cùm itaque ſicut nobis innotuit, Prior Granden. monaſterium ſuum, quod eſt in tua diœceſi, & de tuo debet ordinari conſenſu, monaſterio de Cerat. tuo aſſenſu minimè requiſito ſubjecerit, ſive unierit: f. t. per A. ſ. m. & indulgemus, ut quod fecit ſuper hoc te inconſulto, tibi liceat auctoritate noſtra, ſicut juſtum fuerit, infirmare, non obſtante aſſenſu, vel confirmatione, quam Metropolitanus interpoſuiſſe proponitur; cùm in diœceſi ſui ſuffraganei, abſque ſui Epiſcopi conſenſu, non debeat aliquid hujuſmodi contra conſtitutiones [b] canonicas attentare. Nos quoque id decrevimus, pro ut dictum eſt, irritandum, ſtatuentes, &c.

NOTÆ.

a *FAventino.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* De Faventina diœceſi nonnulla adduxi *in cap. 11. de renunc.*

b *Canonicas.*] Relatas *in cap. paſtoralis, de officio ordin.*

COMMENTARIUM.

1. *Probatur, & traditur concluſio.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pontifex tantum poteſt unire Epiſcopatus: Epiſcopi verò poſſunt unire Eccleſias ſuæ diœceſis.* Probant eam textus *in cap. unio 10. quæſt. 3. cap. poſtquam 49. cap. & temporis, cap. decimas, § final. cap. plures, §. jus ergo 16. quæſt. 1. cap. eam te 4. de ætat. & qualit. cap. ita nos 25 quæſt 2. cap. expoſuiſti 33. de præbend. cap. cùm noſtris 6. de conceſſ. præb. cap paſtoralis, de donat. cap. 1. de rebus Eccleſ. lib. 6. Clement. 2. eod. tit. Clement. 1. § adhæc, de ſtat. monach cap. 1. ne Sede vacante, cap. quod tranſlationem, de offic. leg. Clement. 1. ut lit. pend.* Concil. Trid. *ſeſſ. 21. de reformat. cap. 5. & ſeſſ. 24 cap. 13.* Conſonant de jure Regio lex 13. *tit. 5. part. 1.* lex 2. *tit. 10* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & *de jure eccleſ. lib. 3 cap. 16 per tot. & de poteſt. Epiſcopi alleg. 66.* Vighellius *in method. juris can. lib. 3. cap. 1.* Duarenus *de ſacr. eccleſ miniſt. lib. 5. cap. 6.* Corvinus *lib. 2. aphoriſm. jur. Pontiſ. tit. 23.* Rufiniacus *lib. 3. conſtit. Pontific. tit. 7. cap. 7.* Velaſcus *de privil. pauper. part. 1. quæſt. 12. per tot.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. cap. fin. & de benefic. cap. 10. & de reſcript. cap. 3. num. 25.* Fragoſo *de regimin. Chriſt. Reſpub. part. 2. lib 9. diſput. 20 § 6.* Valenzuela *conſil. 4. num. 161.* Solorzanus *tom. 2 lib. 3. cap. 4. num. 1.* Frances fusè *de Eccleſiis Cathedralibus, cap. 8.*

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Tam Pontifex in Eccleſiis univerſi orbis Chriſtiani, quàm Epiſcopi in Eccleſiis ſuæ diœceſis non verum, & perfectum dominium habent, ſed ad inſtar uſufructuarii ſe habent fructus ex eis percipiendo, ut probavi *in c. 1. c. cùm in officiis, de teſtam.* Sed uſufructuarius circa rei formam nihil poteſt mutare, *l. 1. ff. de uſufructu*; ſed re ipſa tantum uti, ſalvâ ejus ſubſtantiâ, *§. 1. Inſt. de uſufruct.* Ergo nec Pontifex Eccleſias Cathedrales, nec Epiſcopus Eccleſias ſuæ diœceſis unire poſſunt; ſiquidem per unionem mutatur forma ipſarum, *ex l. final. Cod. de vend. rer. civit. lib. 10. l. 2. final. Cod. de præbend. Decur. eod. lib* probat Zipæus *contra beatum Caſſani cap. 12.* Ergo nec Pontifex Eccleſias Cathedrales, nec Epiſcopus Eccleſias ſuæ diœceſeos unire valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam quælibet Eccleſia debet habere ſuum Rectorem, *cap. quia nonnulli 3. cap conquerente 6. de cleric. non reſid. cap. præcipimus 53. 16. quæſt. 1 cap. ſanctorum, 70 diſt.* Sed per unionem neceſſariò una ex Eccleſiis manet ſine Rectore: ergo ſimilis unio fieri non poterit. Secundò in eandem aſſertionem, quatenus in ea docetur tantùm Pontificem poſſe unire Eccleſias Cathedrales, Epiſcopum verò Eccleſias diœceſanas, ſic argumentor. Quælibet res per eaſdem cauſas diſſolvitur, per quas & creatur, *cap. 1.* ubi dicemus, *de regul. jur.* ſed nova Epiſcopatus inſtitutio, ſeu erectio in auctoritate Concilii provincialis, & cum conſenſu Principis ſæcularis fieri debet, *can. 65. Concil. Afric. qui eſt 98.* Synodi Carthag. apud Balſamonem, ibi: *Placuit & illud, ut plebes, quæ nunquam habuerunt proprios Epiſcopos, niſi ex Concilio plenario uniuſcujuſque provinciæ, & Primatis, atque conſenſu ejus, ad cujus diœceſim eadem Eccleſia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.* Ergo & ſuppreſſio, ſeu unio fieri debet. Hoc jure S. Medardi tempore Epiſcopatus Noviomenſis, & Tornacenſis in unum coaluere, conſenſu Metropolitani, & provincialium, ac Regis, ut refert Fortunatus *in ejus vita, cap. 16.* apud Surium die 8. Junii, ibi: *Pontificali demùm, Metropolitani ſcilicet, & comprovincialium ſuorum evectus auctoritate, Regiſque, ac Procerum aſſenſu, plebiſque coactus inceſſabili acclamatione, vix conſenſit, & unanimi, Pontificali videlicet, ac Regali auctoritate duas illas Eccleſias unam fecit. Utrumque ovile paſtor egregius conſilio, & auctoritate comprovincialium Epiſcoporum tempore Hormiſda Pontificis ſub ſancto Remigio tunc temporis Rhemorum Archiepiſcopo, aſſenſu Regis, & curialium, ac utriuſ-*

utriuſque plebis acclamatione tandem ſuſ epiſt. & ut utrique Eccleſiæ Cathedralis ſemper honor maneret, benignè conceſſit Accedit circa Eccleſias inferiores non levior difficultas; nam ſine patronorum aſſenſu Eccleſiæ ſtatus mutari nequit, *cap. ſuggeſtum, de jurepatron. cap. dilecta, hoc tit.* Joannes Sarisbarienſis *epiſt. 126. ad Alexandrum III.* ibi: *Præſertim cùm non aſſentiente, nedum reluctante fundatore, ſtatus Eccleſiæ mutari non poſſit, aut ſubjici ſervituti.* Ergo nec Pontifex per diœceſes, nec Epiſcopus inferiores Eccleſias unire valent.

3. *Unio quotuplex, & quibus ex cauſis fiat.* Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, unionem, de qua agitur in præſenti, eſſe duorum, vel plurium beneficiorum, ſeu Eccleſiarum ab Epiſcopo, vel alio ſuperiore factam annexionem. Caecialupus *in tract. de unione, art. 1.* Rebuffus *in praxi, tit. de unione benefic.* Garcia *de benefic part 12. cap. 2. num. 13.* Sanchez *tom. 2. in Decalog. lib. 7. cap 29. num. 145.* Unionis tamen cauſæ variæ ſunt, quæ recidunt in utilitatem, vel neceſſitatem Eccleſiæ, *cap temporis, 16. q. 1.* veluti quando templum unius beneficii collapſum eſt, nec reparari facilè valet, *cap. conſtituimus, de relig. domib. cap. poſtquam 16. quæſt. 1.* Secundò quando duæ Eccleſiæ ita tenues ſunt, ut ad victum duorum clericorum non ſufficiant, *cap unico 10. quæſt. 3. cap. poſtquam, 16. q. 1. clement. ne in agro, de ſtat. monach.* Tertiò quando duæ Eccleſiæ vicinæ ſunt, in quibus eſt penuria populi, quæ ideò poſſunt ab uno Præpoſito facilè regi, *dict. c. & temporis.* Quarto quando præbendis, pauperibus, vel collegiis uniuntur, *c. expoſuiſti, de præbend.* Tribus autem modis unio fit. Primò quando Eccleſiæ duæ in unum veluti corpus confunduntur, & coaleſcunt, ita ut una Eccleſia ex duabus fiat, *cap. cùm dilectus, de his quæ vi, c. recolentes, de ſtatu monach.* quo caſu qui canonici ſunt in una Eccleſia, in alia quoque canonici exiſtunt, & privilegia data uni Eccleſiæ, competunt etiam alteri, ut vulgò docetur *in c. novit, ne Sede vacante.* Secundus modus eſt cùm Eccleſiæ ita connectuntur, ut una ſit ſuperior & principalis, altera inferior, & acceſſoria; quo caſu inferior Eccleſia amittit nomen ſuppreſſum, & extinctum per unionem, & induit nomen ejus, cui unita eſt; & per conſequens ejus privilegiis gaudet, *c. recolentes, de ſtatu monach.* ſed non amittit jura propria, quæ tranſeunt in Eccleſiam, cui unita eſt, *c. quia monaſterium, de relig. dom.* fitque ea ſubjectio per modum unionis, alioquin ſola ſubjectio non facit unionem, *c. paſtoralis de donat.* Tertiò unio Eccleſiarum fit quando utraque manet æquè Cathedralis, vel Parochialis, & neutra alii ſubjicitur: quo caſu unus erit Rector utriuſque, & quælibet Eccleſia habebit jura ſua, & privilegia, nec ulla alterius privilegiis gaudebit. Gloſſa *in d. cap. & temporis.* Porrò uniones iſtæ, aut ſunt perpetuæ, aut temporariæ. Perpetuæ ſunt quando cautum eſt, ut perpetuò durent, *d. cap. expoſuiſti*; vel ſi contemplatione alicujus Eccleſiæ, ſeu dignitatis, vel ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ fiant; quia nec Eccleſia, nec dignitas, nec Romana Eccleſia unquam moritur, *c. ſi gratioſe, de reſcrip. lib. 6. c. quoniam 14. de offic. deleg.* Temporariæ verò uniones ſunt, quæ in favorem certæ perſonæ ſiunt; & ita extinctâ perſonâ deſinunt eſſe, *cap. 1. ne ſede vacante, cap. relatio, cap illud 21. quæſt. 1.*

4. *De his qui uniones facere poſſunt.* Deinde ſciendum eſt, uniones Eccleſiarum facere poſſe primò Romanum Pontificem, quia tantùm Eccleſias Cathedrales unire valet, *cap. poſtquã 16. q. 1.* denegatâ hac facultate etiam ejus Legato à latere, *c. quoad translationem, de offic. legat* quia Eccleſia Romana unionem Epiſcopatuum, ſicut & eorum inſtitutionem ut unam ex majoribus cauſis ſibi reſervavit. Gregorius VII. *lib. 2. poſt epiſt. 55.* ibi. *Quod ſolus Romanus Pontifex jure dicatur univerſalis,* &c. quòd illi ſoli licet pro temporis neceſſitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonia Abbatiam facere, & econtra; divitem Epiſcopatũ dividere, & inopes unire. Carnotenſis *epiſt. 237. ad Paſchalem II.* de non ſolvenda unione Noviomenſis, & Tornacenſis Epiſcopatus, ibi: *Nec in hoc reſiſtimus, quin poſſit Sedes Apoſtolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, ſi utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde ſchiſma contingat.* Div Bernardus *epiſt 31. ad Mediolan.* ibi: *Plenitudo ſiquidem poteſtatis ſuper univerſas orbis Eccleſias ſingulari prærogativa Apoſtol. Sedi donata eſt: qui igitur huic poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Poteſt, ſi utile judicaverit, novos ordinare Epiſcopatus, ubi hactenus non fuerunt: poteſt eos qui ſunt, alios deprimere, alios ſublimare, prout ratio ſibi dictaverit, ita ut de Epiſcopis creare Archiepiſcopos liceat, & è converſo, ſi neceſſe viſum fuerit: præcedere tamen debere Regium conſenſum probat P. Marchia *lib 4. concord. c. 13.* Archiepiſcopus verò unire non poteſt Eccleſias ſui ſuffraganei ſine ejus conſenſu, ut in præſenti docetur, quia non licet ei niſi in caſibus à jure expreſſis juriſdictionem exercere in ſubditos ſuffraganeorum, *c. 1 in fine, de foro compet. lib. 6.* idemque dicendum eſt de Legato etiam à latere, quamvis dicatur eum in provincia ſibi commiſſa majorem eſſe ordinario, *cap. 1. de offic ordin. in 6.* Cæterùm Eccleſiarum inferiorum unio pertinet ad Epiſcopum in ſua diœceſi cum conſenſu Capituli, *c. paſtoralis, de donat.* niſi menſæ ſuæ, vel Capituli unire intendat, quia tunc unire non poteſt cum conſenſu Capituli, ne in cauſa propria actor fiat; nec etiam beneficia exempta Epiſcopus unire valet, quia in Eccleſiis exemptis integra diſpoſitio ſpectat ad Romanum Pontificem, *c. final. de confirm. utili.* Abbates uniendi hanc non habent facultatem, ſed ipſis conſentientibus Epiſcopi uniones faciunt *Clement. ne in agro, §. ad hac, de ſtatu monach.* niſi in ipſis Eccleſiis jura quaſi Epiſcopalia exerceant plenamque diſpoſitionem habeant. Gloſſa *in Clement. 1. verbo Proprii, de rebus Eccleſiæ.* Circa Capitulum verò ſede vacante, etſi illud ſuccedat in omnibus, quæ juriſdictionis ſunt, *c. his quæ, cap. cùm olim, de majorit. & obed.* tamen quia non ſuccedit in collatione beneficiorum, *cap. 2. ne ſede vacante*; ideò uniones facere non poteſt, ſi per eam juribus Epiſcopalibus quid detrahitur, *dict. Clement. 1. §. Ad hac.*

Solennitas in unione etiam adhibenda eſt, videlicet ut vocentur omnes, qui vocandi ſunt, quorumque intereſt unionem talem fieri, vel non, *c. ſi quis presbyterum 10. de rebus Eccleſiæ, c. veniens 3. cap. ſuper, de re judic.* ut vocetur Decanus Capituli, ipſeque Capitulum congreget, licèt talis Capituli conſenſus poſt unionem adhiberi poſſit, *cap circa, verſ. poſtea, de jurepatron. cap. cùm vos, de his quæ fiunt à Prælat. cap ſi quæ de rebus, 12. quæſt. 2.* & ſi non vocentur vocandi, unio ipſo jure nulla eſt. Zypæus *ad hunc tit. conſult.*; non autem requiritur conſenſus Rectoris, vel aliorum, qui poſſident beneficia eo tempore, quo unio fit, quia talis unio effectum operatur ſine eorum præjudicio, *Clement. 2. de reb. Eccleſ.* Debent etiam beneficia, quæ uniuntur, habere eandem qualitatem, non verò diſſimilem. Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 13. & 15.* 5. *De ſolennitate in unione adhibenda.*

Tandem ſciendum eſt, uniones ritè celebratas revocari certis ex cauſis, veluti quando per unionem tollitur hoſpitalitas, vel fit diſſolutio religionis, *c. novit, ne Sede vacante*; vel ſi ceſſat cauſa, propter quam unio facta fuit, veluti paupertas Eccleſiarum, *c. cùm M. de conſtit* ſi incipiat eſſe damnoſa Eccleſiis, argumento capitis *ſuggeſtum, de decimis*: latè probat Zypæus *ad hunc tit. conſult.* 8. *& 9. & reſp.* 3. aliaque plura de his unionibus congeſſerunt Barboſa *dict. alleg.* 66. Fragoſo *dict.* §. 6. & quomodo unio probetur, proſequitur Rota apud Pennam *tom. 1. deciſ.* 357. *&* 441.

6. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm Pontifex habeat plenam diſpoſitionem in Eccleſiis univerſi orbis, *c. decimas, ad finem, cap. & temporis 16. q. 1. cap. de prab. in 6 Clement. 1. ut lite pendente*; ideò poteſt diœceſes, & omnes Eccleſias, ac beneficia unire, ut etiam poteſt Imperator ex duabus provinciis unam facere, aut diverſa officia unire. *Novella* 8 *& 24. uſque ad* 29. & civitatum, ac populorum, qui in unum coierunt, exempla reperiuntur in antiquis monumentis, veluti Albæ, atque Romæ apud Livium: & extat elegans deſcriptio apud Ovidium *lib 6 Faſtor.*

Hac ubi narravit, Tacitum, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coiſſe ſuis.
Et lare communi ſocios, generoſque receptos,
His nomen junctis Iunius, inquit, habet.

Probant Gentilis *diſput. 2. de unione Regnorum*, Zipeus *contra hiatum Caſſani, cap.* 12 *&* 13. Similiter quia Epiſcopus habet plenam diſpoſitionem Eccleſiarum ſuæ diœceſis, *c. Sanctorum 70. diſt. c. unaquaque 9. q. 3. cap. regenda 10. quaſt. 1.* ideò etiam poteſt eas unire. Non ſunt tamen uniones temerè faciendæ, præcipuè ſi per eas minuatur cultus divinus, & redditus, qui pluribus Eccleſiis ſufficerent, ad unam revocetur, *cap. final. de V. S.* quare in Concilio Trident. *ſeſſ. 7. de reformat. cap. 6.* ſtatuitur, ut uniones perpetuæ à quadraginta annis citra factæ examinentur ab Ordinariis, tanquam à Sede Apoſtolica delegatis; & quæ per ſubreptionem, aut obreptionem factæ reperientur, irritæ declarentur; & ideò tales uniones ſemper odioſæ judicantur, ut pluribus relatis probat Velaſco *de privil. paup. part. 1. quaſt. 12.*

Nec obſtant difficultates ſuprà adductæ, nam licèt juxta communem ſententiam, reſpectu proventuum Eccleſiarum ipſarum uſufructuarii credantur; tamen Pontifex in univerſo orbe, & quilibet Epiſcopus in ſua diœceſi plenam diſpoſitionem habent. Unde ob eam amplam juriſdictionem poſſunt Eccleſias ipſas unire ex juſtis cauſis; & ita facere, ut unus Rector præſit duabus Eccleſiis unitis. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex dicto canone Concilii African. exemploque ſancti Medardi: nam id procedebat antequam Sedes Apoſtolica ſibi reſervaret unionem Eccleſiarum, tanquam unam ex majoribus cauſis. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam præſens aſſertio procedit in Eccleſiis, quæ ſpectant ad liberam collationem Epiſcopi, non verò in eis, quæ ſunt juriſpatronatus; quia tunc deſideratur conſenſus ipſius Patroni, ſive tale jus ſit eccleſiaſticum, ſive ſæculare. *Clement. unic § ad hac, de ſtatu monach.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform cap 15.* Licèt ſi unio fiat à Legato à latere, & juſpatronatus ſit Eccleſiaſticum, non deſideretur Patroni conſenſus, *cap. cum dilectus, de jure patron.* poſt Gambaram & Lambertinum probat Barboſa *de jure eccleſ. lib. 3. cap. 16. num. 50.* 7. *Diſſolvuntur difficultates.*

CAPUT IX.

Idem ᵃ *Archipresbytero ſancti Andreæ de Pollian.*

QUàm ſit gravè crimen in clericis ᵇ gloriari cùm malefecerint, & in rebus peſſimis exultare, nullus ſanæ mentis ignorat. Accepimus ſanè, quod non ſine dolore referimus, quod cùm R. de Sertone R. filiam ſuam cuidam I. nomine tradiderit in uxorem, P. diaconus Eccleſiæ ſancti Petri, ᶜ filius autem ſacerdotis, non erubuit publicè profiteri, ſe prædictam fœminam carnaliter cognoviſſe. Unde factum eſt, quod prædictus vir ad propria eam remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Quapropter tibi per Ap. ſ. m. quat. ſi tibi conſtiterit de præmiſſis, ſine omni contradictione, ap. ceſſ. præfatum clericum ab officio, & beneficio ᵈ ſuſpendere non poſtponas, compellens virum ut uxorem ſuam recipiat, eique, ſicut juſtum eſt, officium exhibeat maritale.

NOTÆ.

1. a ARchipresbytero.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* in epiſtolis verò hujus Pontificis editis à Sirleto, *fol. 67.* legitur Archiepiſcopo: ſed retinenda eſt vulgaris inſcriptio, quæ habet *Archipresbytero*; ut etiam legitur in indice ipſius regeſtri correcti à Sirleto; nam ſi Archiepiſcopo ſancti Andreæ, qui eſt in Scotia, ſcriberet Innocentius, non adderet ea verba *de Pollian.* unde cognoſcitur, in præſenti ſcribere Innocentium Archipresbytero villæ, ſeu loci de Pollian.

2. b *Gloriari.*] Quia ut ait D. Iſidorus *lib. 2. de ſummo bono, cap. 39. Ad comparationem mali fit deterius, quando non ſolùm flagitia committuntur, ſed etiam de ipſis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur* Plura de jactantiæ vitio Beyerlinch *tom. 4. in theatro, verbo Iactantia.*

c *Filius A. ſacerdotis.*] Ante ſacerdotium genitus; nam aliàs ex defectu natalium irregularis eſſet, juxta tradita *in cap. 1. de fil. presbyt.* 3.

d *Suſpendere.*] Sed cùm hæc confeſſio eſſet tantùm extrajudicialis, ſeu potiùs jactantia, quomodo ſolùm propter eam ſuſpenſio imponi potuit? Quam difficultatem agnoverunt, & variè diſſolvere curarunt Cantera *in quaſt. crimin. cap. 2. de probat. per teſt. quaſt. 1. num. 11.* Carena *de offic. Inquiſit part. 2. tit. 12. ex num. 259* Balboa *in cap. 4. num. 36 de judiciis.* Sed veram hujus textus interpretationem dedi *in cap. 2. de confeſſis.* 4.

CAPUT

CAPUT X.

Idem *Epiſcopo* [a] *Hipponen. Abbati de Toleto, viſitatoribus Lombardiæ.*

EX litteris veſtris accepimus, quod cùm ad [b] Albiganenſem Eccleſiam unà cùm Piſano [c] Archiepiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi, Albiganenſis Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, ore proprio eſt confeſſus, quod cùm quidam in villa quadam ad ejus juriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omninò, offerens quod candentis ferri judicio ſe purgaret, & ut ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus requiſivit à judice, quid ſuper hoc videretur eidem? Et cùm judex reſpondiſſet, ut fieret ſicut fur ipſe dixerat, ferrum candens in ipſius præſentia Epiſcopi eſt allatum: quod cùm accepiſſet fur ille, combuſtus eſt: unde judex pavefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, conſuluit Epiſcopum memoratum: qui reſpondit, quod ſi fur ſic evaderet, malum eſſet: quamquam affirmet ſe verbis talibus uſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor [d] populi, omnes dicunt, malum eſt ſi ſic evaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & judex villam ipſam cum [e] multitudine ſunt egreſſi, in quorum præſentia prædictus fur eſt [f] ſuſpenſus: propter quod ipſum cum literis veſtris ad Sedem Ap. deſtinaſtis. Sed idem nihil ſuper his propoſuit coram nobis, nec litteras veſtras vidimus, licèt idem ſe nobis aſſeras illas præſentaſſe. Quin immò, cùm dictus Archiepiſcopus ad Sedem Apoſtolicam acceſſit, qui nobis hujuſmodi rei ſeriem plenariè indicavit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit inveniri. Nos autem, quia idem Epiſcopus non ſolùm in judicio [g] candentis ferri, verùm etiam in furis ſuſpendio graviter noſcitur deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, verùm etiam [h] præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum indignum altaris miniſterio reputamus. Cùm igitur Pontificale [i] officium ſine altaris miniſterio non valeat adimpleri, mandamus quatenus ut Epiſcopatui cedat, moneatis eundem; alioquin ipſum ab Albigan. Eccleſia amoventes, faciatis eidem per electionem canonicam de perſona idonea provideri.

NOTÆ.

1. a *Hipponenſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* legitur, *Ipponen. & Abbatis de Tiſeno*; ſed utrobique malè, cùm legendum ſit, *Yporienſi Epiſcopo, & Abbatis de Tileto*, ut conſtat ex epiſtola 134 *lib. 1. regeſtr. 13. ipſius Pontificis*, quam tranſcribo ex collectione Boſqueti, quia non modicam lucem affert præſenti deciſioni: ita enim Epiſcopo Novarienſi Innocentius ſcribit: [Ex literis ven. fratris noſtri Patriarchæ Antiocheni, tunc Yporien. Epiſcopi, & tui tunc de Tileto Abbatis, meminimus recepiſſe, quod cùm dudum ad Albiganen. Eccleſiam, unà cum ven. fratre noſtro... Piſano Archiepiſcopo, tunc Epiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi.. Albiganen. Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, hoc vobis ore proprio. eſt confeſſus: quod cùm quidam in villa quadam ad ipſius juriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omninò, offerens quod candentis ferri judicio ſe purgaret, adjiciendo, ut ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus à judice requiſivit, quid ſuper hoc videretur eidem: & cùm judex reſpondiſſet, ut fieret prout fur ipſe petierat, ferrum candens in ipſius Epiſcopi præſentia eſt allatum: quod cùm arripuiſſet fur ille, combuſtus eſt. Unde judex expavefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, Epiſcopum conſuluit memoratum, qui reſpondit, quod ſi fur ſic evaderet, malum eſſet; quamquam per litteras, quas nobis tunc idem direxit Epiſcopus, affirmarit, ſe talibus verbis uſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor populi: omnes dicunt, malum eſt ſi evaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & judex eandem villam cum multitudine populi ſunt egreſſi, in quorum præſentia fur prædictus, ipſius fuit Epiſcopi auctoritate ſuſpenſus: propter quod eundem eum veſtris litteris ad noſtram præſentiam deſtinaſtis: ſed ipſe nihil unquam ſuper his propoſuit coram nobis. Quin imò ſtatim ut dictus Archiepiſcopus ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, qui nobis rei ſeriem plenariè indicavit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit intueri. Unde nos cum fratribus noſtris deliberatione habitâ diligenti, quia ſæpefatum Epiſcopum non ſolùm in candentis ferri judicio, verùm etiam in furis ſuſpendio graviter intelleximus deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, ſed etiam præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum reputavimus miniſterio altaris indignum Et quia Pontificale officium abſque altaris miniſterio non poterat adimplere, ſupradicto Patriarchæ a tibi tunc dedimus in mandatis, ut ad ceſſioné eundẽ Epiſcopum moneretis, alioquin auctoritate noſtra ipsũ ab Albigan Eccleſia, ſublato appellationis obſtaculo moventes, faceretis eidem de perſona idonea per electioné canonicã provideri. Dictus verò Epiſcopus poſtmodum ad Sedem Apoſt rediens, apud quam moram feciſſe dignoſcitur diuturnam, & ſe multipliciter ſatagens excuſare, inter cætera propoſuit corã nobis. quod aliter rei veritas ſe habuerat, quàm in literis fuerit ſupradictis expreſsũ; quod ſe propoſuit opportuno tempore probaturũ

Quocirca devotioni tuæ præſentium auctoritate mandamus, quatenus auditis quæ ſuper præmiſſis idem Epiſcopus duxerit proponenda, & probationibus ejus admiſſis, ſi de his tibi per probationes legitimas ſufficiens fuerit facta fides, per quæ conſtet veritatem rei ſe aliter habuiſſe, quàm in litteris fuerit ſupradictis expreſſum, & ſuper præmiſſis innocentem Epiſcopum extitiſſe, cùm per ſententiam ad falſam ſuggeſtionem latam eidem præjudicari non debeat, tu eum ſuper præmiſſis abſolvens, officium ſuum exequi liberè permittas eundem: alioquin quod à nobis dudum ſuper hoc extitit definitum, facias appellatione remota executioni mandari, contradictores, ſi qui fuerint, vel rebelles, cenſurâ eccleſiaſticâ appellatione poſtpoſitâ compeſcendo. Datum Lateran. Kalend Octobris. anno XIII.] Quam epiſtolam non rectè cum præſenti textu confundunt, & pro una, eademque babent Manrique *tom. 3. annal. Ciſterc. anno 1210. cap. 7. ad finem*, Altreſſerra *hic*. Ypporienſis, ſeu Hipporienſis diœceſis eſt in Italia, cujus Canonicis ſcribit idem Innocentius *lib. 1. epiſtolar. regeſtr. 1.* in Codice Sirleti, *fol. 166*. De Abbate hoc de Tilleto nonnulla adduxi *in cap. qualiter 17. de accuſat.*

2. b *Albiganenſem.*] Albiganum civitas e" Italiæ ſita ad Alpes Cotiæ, teſte Mela *lib. 2 cap. 4* vulgò dicta Albenga: jam à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrâ Epiſcopali decorata; ſiquidem Gaudentius ejus Epiſcopus ſubſcripſit Concilio Romano celebrato ſub Hilario. Carolus à Sancto Paulo *lib. 1 geograph ſacr. fol. 62.*

3. c *Archiepiſcopo.*] Lothario videlicet, quem ex Eccleſia Vercellenſi in Piſanam tranſtulit Innocentius III. anno 1209. ut refert Vghellius *tom. 3. Italia ſacra, in ſerie Præſulum ipſius Eccleſia, num. 48.*

4. d *Clamor populi.*] Qui attendendus non eſt, quia vanæ populi voces non ſunt audiendæ, ideoque libertatem ac clamorem populi datam non valere reſcripſit Imperator Marcus *in l. ſi privatus 17. ff. qui & à quibus*, *l. 3. Cod. qui manumittere*. Illuſtrat Cujacius *lib 2. obſ. 22.* & ab ſpecie Diocletianus *in l. 12. Cod de pœnis*, eam ſententiam edidit. Vanæ populi voces non ſunt audiendæ; nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari deſiderant. Et cùm apud Romanos populus inſanus plerumque clamaret contra Chriſtianos, ut tanquam hoſtes publici punirentur, ut refert Tertul. *ad Scapulam*, ibi: *Si Tiberis aſcendit in Mœnia, ſi Nilus non aſcendit in Arva, ſi cœlum ſtetit ſi terra movit, ſi fames urget, ſtatim in Chriſtianos ad Leonem acclamatur.* Imperator Hadrianus reſcriptum dedit Minutio Fundano, quod extat apud Euſebium Cæſar, & illud latinè vertit Balduinus *de edict. p. ſt Chriſt fol. 75* his verbis: *Accepi epiſtolam, quam ad me ſcripſerat Serenius Granianus V. C. cui tu ſucceſſiſti. Digna res eſt, de qua cognoſcatur, ne & magnæ alioqui turbæ excitentur, & calumniatorum malitiæ indulgeatur. Si provinciales poſſe ſe putant Chriſtianos in judicio reos peragere, id legitimè faciunto. Clamoribus verò, & tumultibus locus nullus eſto. De cauſa cognoſcere tu debes: ac ſi quid adverſus leges facere Chriſtiani videntur, animadvertito, & noxæ pœna par eſto: ita quidem mehercle, ut qui calumniæ causa ad accuſandum deſcendet, ſentiat etiam tuæ animadverſionis ſeveritatem.* Refert Baron. *anno 201.* Unde nec populari acclamatione ad beſtias damnatos dimitti licet, *l. ad beſtias 31. ff. de pœnis*: nec Decurionem eligi, *l. ſi conſtor, ff. de appellat. l. Decurrionem 12. Cod. de pœnis. l. 1 ff. ad leg. Iul. de ambitu*; niſi aliter tumultus ſedari non poſſit, *l. penult. ff. ad leg. Corn. de ſicariis.* Et quamvis ex lege 3. *Cod. de offic. rector. provinc.* non ſolùm acclamatio honeſta, & juſta in Magiſtratus, ſed etiam vociferatio, & querela, quibus eorum publicè malefacta laceſſuntur, permiſſa videatur Provincialibus contra Magiſtratuum injurias, dicendum tamen eſt ut *in l. 1. Cod. Theodoſ. de offic. Rectoris provinc.* ita dicta lege 3. miſeris Provincialibus publicè reclamandi copiam fieri, non quidem ut eorum clamoribus quis damnetur, qui plerumque maligni ſunt, *cap. cùm in juventute, de purg. canonic.* ſed ut inquiratur, an vera ſint, quæ clamant, ut *in cap qualiter 25. de accuſat. l. 1. & 2. tit. 17. partit. 3.* Quæ omnia ad ungnem exprimunt ipſius legis 3. verba illa: *Iuſtiſſimos, & vigilantiſſimos judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus facultatem. E contrario injuſtos, & maleficos, querelarum vocibus accuſandi, ut cenſura noſtra vigor adſumat, ſi verè voces ſint, nec ad libidinem per clientolas effuſa, diligenter inveſtigavimus.* Itaque juſtas acclamationes permittunt Imperatores *in dict. l. 3* non verò injuſtas, & contumelioſas, de quibus *in dict. l. 2. Cod. de ſeditioſis* docuit Albericus *in dict. l. decurionem 12. Cod. de pœnis.*

e *Cummulitudine.*] Nam ſupplicium palam, 5.
& in omnium conſpectu ſumi debet, ut ejus animadverſionis exemplo cæteri à delinquendo deterreantur, ut aiunt Plutarchus *in tract. de iis, qui ſerò à Numine puniuntur*. Seneca *lib. 3. de ira, cap. 19.* Quid tam inauditum, inquit, quàm nocturnum ſupplicium, cùm latrocinium tenebris abſcondi ſoleat: animadverſiones, quò notiores ſunt, plus ad exemplum, emendationemque proficiunt. Quintilianus *declamat. 274.* in fine: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrima eliguntur via, ubi plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu poſſint.* Et Imperatores *in l omnes 6. Cod Theod. ad leg. Iul. de adult.* maſculorum nefandam conſtuprationem ſpectante populo flammis vindicibus expiari juſſerunt, & famoſos latrones in his locis, ubi graſſati ſunt, furcæ figendos eſſe, docetur *in l. capitalem 28. § penult ff. de pœnis*: & *in l. omne delictũ, §. 3. ff. de re militari*, cavetur: *Qui in acie prior fugam fecit, ſpectantibus militibus propter exemplum capite puniendus eſt.* Et *in l 7. tit. 4 lib. 7 legum Vviſigoth.* ſtatuitur: *Iudex quoties occiſus eſt, reus non in ſecretis, aut in abſconſis locis, ſed in conventu publicè exerceat diſciplinam.* Faciunt textus *in l. 2. Cod. Theodoſ. de offic. Rector provinc l. 5. tit. 27. partis. 3.* Illuſtrant D. Laurent Ramirez *in Pentecont. cap. 21.* Lælius Biſciola *tom. 2. horar. ſucceſſ. lib. 1. cap. 9.* Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 9.* Forner. *lib. 6 rer. quotid. cap. 16.* Navarrete *diſcurſ. 38. polit.* D. Joan. de Solorz. *embl. 75.*

f *Suſpenſus.*] Furca videlicet, ut *in dict. l. ca-* 6.
pitalium, §. famoſos, l. ſacrilegii 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. moris 9. § iſta, ff. de pœn. l ſi quis aliquid 38. §. 1. ff. eod l 3. § ſi quis ad hoſtem 10 ff. de re milit. Seneca *epiſt. 7.* illic: *Sed latrocinium fecit, quid ergo meruit? ut ſuſpendatur* Illuſtrant Larreatigui *lib. 8. ſelectar. cap. 9.* P. Pintoramirez *in ſpicilog. tract. 1. cap. 31. num. 7.*

g *Iudicia candentis ferri*] De quo & ejus prohibitione agemus infra, *in titul. de purgat. vulgar.*

h *Præſentiam.*] Cum ſacris canonibus prohi- 7.
bitum ſit clericis nudam præſentiam exhibere executioni

cutioni capitalis ſententiæ, aut effuſioni humani ſanguinis, Concil Altiſſiod. *can.* 34 ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare*, Et *can. ſequenti*, Concil Matiſcon. 2. *can.* 19. *Cognovimus etiam, quoſdam Clericorum infrunitè ad forales reorum ſententias frequenter accedere. Propterea prohibitioni eorum acceſſus hunc canonem protulimus, definientes, ut ad locum examinationis reorum nullus Clericorum accedat, nec interſit aerio ſanciolo, ubi pro reatus ſui qualitate quiſpiam interficiendus eſt; ſi tamen nunc aliquis eorum definita contemnens illuc acceſſerit, aut interfuerit, defraudatus honeſti honoris ſtola illis gregibus examinatorum ſocietur, quos divinis præfulsit myſteriis.* Illuſtrat Theoph Rayn *to* 18. *in tr. de Religioſo loricato, fol.* 202.

4. i *Pontificale officium.*] Nam ſuſpenſio hæc perpetua erat, nec Pontificale officium exerceri poterat ſine Sacerdotio, aliàs ſuſpenſus ab officio non eo ipſo eſt ſuſpenſus à beneficio, ut probat latè Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7. *part.* 3. *quæſt* 12. Aliquandò verò Epiſcopus prohibetur munia Sacerdotalia obire non verò Pontificalia, & quæ ad Epiſcopatus ordinem ſpectant. Concil Aurel 3. *can.* 6. 15. & 25. Aurel. 4. *can.* 10. Aliquandò privatus omni juriſdictione, & munere Epiſcopali honorem, & locum retinebat Concil. Ancyran. *can.* 1. ibi: *Honorem quidem Sedis eos retinere, offerre autem illis, & ſermonem ad populum facere, aut aliquibus ſacerdotalibus officiis fungi non liceat.* Ex *can.* 2. Concil. Nicæn. 1. *can.* 8. *Qui à Catharis vocatur Epiſcopus, Presbyteri honorem habebit, niſi fortè placuerit Epiſcopo nominis eum honore conferi.* Concil. Tolet. 11. *can.* 2. in epiſtola ſynodica, quæ extat apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.* 9. legitur: *Placuit Synodo Meletium in ſua civitate manere, poteſtatem autem nullam habere, vel quemquam ordinandi, vel cuiquam manus imponendi, ſolùm verò honoris nomen retinere.* Illuſtrat Juſtel *in not. ad can.* 131. *Eccleſia Afric.* Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7 *q* 12. *conſect.* 4.

COMMENTARIUM.

NOn ſolùm prohibitum eſt Eccleſiaſticis viris ſententiam ſanguinis proferre, ut probavi latè in *cap. ſententiam, ne Cleric. vel monach.* verùm & quolibet modo cauſæ ſanguinis ſe immiſcere, *cap. Clericis, eod. tit. cap. his à quibus,* 23. *quæſt* 4. 5.
Undè nec in ea conſilium præſtare, nec patrocinium tanquam advocati dare poſſunt, *cap. final ne Cler. vel Monachi, lib.* 6 Molina *tra. de juſtit. diſp.* 8. *num.* 2. & ſi ad eos juriſdictio temporalis ratione alicujus caſtri, vel loci pertineat, poſſunt cauſas ſanguinis committere judicibus laicis, non modò universè, verùm & ſigillatim hanc, vel illam, ut ſtatuant quod in ea juſtum fuerit, *dict. cap final.* tamen prohibentur dicto, vel facto movere judicem ad inferendam reo mortem, aut mutilationem, quod ut enorme inſectatur Petrus Bleſenſis *epiſt.* 42. illis verbis: *Illud cæleſtem exaſperat iram, & pleriſque diſcrimen æternæ damnationis accumulat, quod quidam Principes ſacerdotum, & ſeniores populi, licet non dictent judicia ſanguinis, eadem tamen tractant, diſputando, & diſceptando de illis; ſeq; ideo immunes à culpa reputant, quod mortis, aut truncationis membrorum judicium decernentes, à pronuntiatione dumtaxat, & executione pœnalis ſententiæ ſe abſtineant: ſed quid hac ſimulatione perniciosius eſt? Nunquid diſcutere, & definire licitum eſt, quod pronunciare non licet?* Undè in præſenti caſu Epiſcopus licet judici laico committere poſſit 6.
cauſam ipſius furis, tamen graviter peccavit, non ſolùm præſentia ſua auctoritatem præſtando capitalis ſententiæ, verùm & conſilium præſtando in ejus prolatione.

CAPUT XI.

Idem *Archiepiſcopo, & majoris Monaſterii, & Sancti Juliani Abbatis* [a] *Turon.*

INter dilect. fil. B. & P. Choët Canonicos Pictavienſes ſuper [b] ſuccentoriâ Pictavienſis Eccleſiæ quæſtione ſubortâ, eorum uterque coram nobis firmiter aſſerebat, ſuccentoriam ipſam per Pictavienſem Cantorem, ad quem ejus donatio pertinebat, canonicè aſſequutum. *Et infra*: Nos igitur utriuſque partis atteſtationibus diligenter inſpectis invenimus, evidenter eſſe probatum, eundem P. publicum [c] aleatorem eſſe, vel uſurarium [d] manifeſtum, utpote qui XI. denarios pro XII. publicè mutuarat in ludo. Undè licet ad palliandum tantæ præſumptionis exceſſum propoſuerit idem P. quod hoc fecerat juxtà Gallicorum conſuetudinem Clericorum, quâ Clerici ferè univerſi mutuant ſic frequenter, & ludunt: Nos tamen, qui ex officii noſtri debito peſtes hujuſmodi exſtirpare proponimus, atque ludos voluptuoſos, occaſione quorum ſub quadam curialitatis imagine ad diſſolutionis etiam materiam devenitur, penitus improbamus, excuſationem prædictam, quæ per pravam conſuetudinem, quæ dicenda eſt corruptela potiùs, palliatur, frivolam reputantes; cùm in illis magis plectibilis ſit offenſa, per quos ad excuſandas excuſationes in culpis delinquendi auctoritas uſurpatur: quod quia circà eundem P. de ſuccentoria prædicta factum eſſe dignoſcitur, propter indignitatem, & inutilitatem ipſius duximus irritandum, cùm perſonis vilibus, & indignis portæ dignitatis [e] parêre non debeant, juxtà legitimas ſanctiones. Præterea contrà præfatum B. manifeſtè fuit probatum, quod de conſcientia judicum Prædictorum Bituricen. ultima clauſula inſerta non fuerat in literis eorundem, ſicut in ipſorum depoſitionibus exprimitur evidenter. Robertus verò Diaconus ad hoc

probandum teſtis inductus, illud idem depoſuit, & adjecit, quod cùm deberet eaſdem literas ſigillare, diligenter inſpexit, nec eandem clauſulam appoſitam tunc invenit: unde pars altera proponebat, quod cùm prædictus B. ſcienter uſus fuerit literis ſic falſatis, debeat meritò tanquam [f] falſarius omninò repelli. Verùm nos attendentes, quod etſi conſtaret evidetiſſimè, quod dicta clauſula literis illis fuiſſet appoſita præter conſcientiam judicum prædictorum: quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clauſulam appoſuerit, vel procuraverit, ut ab alio poneretur: vel etiam, quod ſcienter uſus fuerit literis ſic falſitatis, ab hujuſmodi falſaris objectu eundem duximus abſolvendum, maximè cùm poſtquam hoc ſibi objectum fuerit, prætermiſit penitus uti eis. *Et infra*: Cùm igitur per depoſitiones ſaltem duorum teſtium, qui nullatenus reprobati fuerunt, nobis conſtiterit evidenter, quod conceſſio Petro facta præceſſerit, quamquam propter indignitatem ejuſdem P. meruit reprobari, conceſſionem tamen poſtmodùm Boccando factam, irritam decernimus, & inanem. Quia verò actor, ad quem ipſius ſuccentoriæ donatio ſpectare proponitur, ut de ipſius [g] perjurio taceamus, adeò tamen inconſtanter ſe habuit in hoc facto, ut ſicur præmiſſum eſt, primâ donatione non reprobatâ, ſecundam facere attentaret, & dignum ſit, ut in eo quis puniatur, in quo viſus eſt [h] deliquiſſe, in hoc ejus duximus varietatis inconſtantiam puniendam, ut concedendi ſuccentoriam ipſam hac vice nullam habeat facultatem: præſentium vobis auctoritate mandantes, quatenus eandem auctoritate noſtra ſuffulti, ſub. ap. ob. perſonæ idoneæ aſſignetis.

N O T Æ.

1. a *TUronenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. utrumque Monaſterium, tàm ſancti Martini, quod Galli vocant majus Monaſterium, Yepes *tom. 1. chron D Benedicti, anno Chriſti* 552. *c.* 14. quàm ſancti Juliani, eſt Ordinis D Benedicti, ut jam notavi *in cap. 14. de offic. deleg.* & de Metropoli Turonenſi nonnulla adduxi *in cap. 5. de tempor. ordin.*

2. b *Succentoria Pictavienſi.*] Succentoris officium eſt. abſente Cantore, ſive Præcentore, de quo *in cap. Cleros, § Præcentor, 21 diſt.* incipere cantum in choro: quare in aliquibus Eccleſiis appellatur vicecantor, vulgò *Soûchantre*, ut referunt Antonius Fabricius *in praxi beneficior. tit. de benefic. cum dignit num.* 57. Petrus Gregor. *lib. 15. ſyntag cap, 22.* Ferrn Manrique *de præcedentiis q. 30 in fine, Barboſa de canonic. c. 9. num. 11.* De Pictavienſi Diœceſi nonnulla adduxi *in c. 20 de reſcript.*

c *Aleatorem.*] De quo crimine quia plura coogeſſi *in can. 79. Concil. Illiber.* ideò in præſenti non repeto.

d *Uſurarium manifeſtum.*] Quinam manifeſtus uſurarius dicatur, & ejus pœnas expoſui *in ca. 3. de uſuris.*

e *Patere non debent.*] *L. infamia 8. Cod. de Decur. lib. 10. l. unic. Cod. de infamibus, eod. lib. l. 1. ff ad leg. Iul. de vi public. l. cùm Prætor 12. ff de judiciis, l. reus delatus, ff de muneribus, l. unic. Cod. de reis poſtul. lib. 10 l. 6 tit. 7. par. 7.* Faciunt Cicero & Tertul. relati à Cuiac. *lib. 1. qq. Papin. in l. 8. ff. de poſtul.* plura D. Franc. de Amaya *in dicta l. unic. Cod. de infamibus.* 3.

f *Falſarius.*] Quia literis falſis utens falſarius creditur, ut probavi *in cap. 4. de crimin. falſi.*

g *Perjurio.*] Unde privandus erat beneficiis jam obtentis, juxtà tradita *in cap. 4. de reſcript.*

h *Deliquiſſe*] *Cap. nemo, de tempor. ordin. lib. 6.* & ita eligens indignum pro ea vice eligendi facultate privatur, *c. cùm in cunctis 7. de elect.* ubi commentarium hujus textus dedi.

C A P U T XII.

Idem *In Concil.* [a] *Lateran.*

ACcedentibus ad nos de diverſis mundi partibus Epiſcoporum querelis intelleximus, grandes, & graves quorundam Abbatum exceſſus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea, quæ ſunt Epiſcopalis dignitatis extendunt, de cauſis [b] matrimonialibus cognoſcendo, injungendo publicas [c] pœnitentias, concedendo [d] indulgentiarum literas, & ſimilia præſumendo: undè contingit interdum, quod vileſcit Epiſcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his & Epiſcoporum dignitati, & Abbatum providere ſaluti, præſenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia præſumat ſe extendere, ſi proprium voluerit periculum evitare, niſi fortè quiſquam eorum ſpeciali conceſſione, vel aliâ legitimâ cauſâ ſuper his valeat ſe tueri.

N O T Æ.

1. a *LAteranenſi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap. unic.* & reperitur textus hic in ipſo Concilio Lateran. generali celebrato ſub Innocentio III. *can.* 60. de quo nonnulla notavi *in cap. 1. de ſumma Trinit.*

b *Matrimonialibus*] Quorum cognitio ſpectat jure communi attenta ad Epiſcopos. Concil. Nicæn 1. *can.* 51. ibi: *Epiſcopus uxorem rixoſam cum viro in gratiam redire cogat.* Concil Agath *can.* 25. ibi: *Decretum fuit, ut ſi qui cum uxoribus divortium facere velint, priùs apud Provinciales Epiſcopos*

Digitized by Google

pos diſſidii cauſas dicant. Concil. Tolet. 12. *can.* 8. præcipit Epiſcopis,ut obſtent, ne viri cum uxoribus divortium faciant. Coocil. Aurel. 3 *can.* 10. ibi: *Illud etiam adjiciendum credimus, ut in Epiſcopi diſcuſſione conſiſtat, de his qui in civitate ſua,ac territorio conſiſtunt, & tali ſunt ordini ſociati, inceſto nimirum adulterio potiùs quàm conjugio, utrum ignoranter ad illicita conjugia venerint, ac per contumaciam quæ ſunt interdicta præſumpſerint.* Et in nuvella 1. Alexii Comneni, quæ extat *lib.* 2. *jur. Græco-Rom.* ſtatuitur, univerſa, quæ ad animam ſpectant, ipſaque adeo matrimonia tàm dijudicari, quàm executioni mandari, tàm ab Archiepiſcopis, quàm Epiſcopis debere, *c. multorum* 35. *q.* 6. *cap. auditis, de præſcript. l.* 7. *tit.* 10. *part.* 4. nam de cauſis arduis, & magnis magnates quoque, & magni judices judicare debent, *l. & non diſtinguemus* 32. §. *de liberali, ff. de arbitris, l.* 2. *C. de pedan. judic. l.* 1. *C. ubi Senatores,* Fornerius *lib.* 2. *ſelect. c.* 23. Cuiac. *lib.* 9 *obſerv. cap.* 37. Motla *in empor tit.* 2. *nu.* 145. Undè rectè contrà Anguianum tenet Valeron. *de tranſact. tit.* 3. *q.* 2 *n.*68 Rectores Academiarum Complutenſis, & Pincianæ non poſſe de his cauſis inter perſonas ſtudii cognoſcere. Circa cancellarium noſtræ Univerſitatis Salmantinæ certum eſt, olim de his cauſis cognoviſſe, ſed jam ſimilem juriſdictionem non exercere, verè refert Pater Mendo *de jure acad. lib.* 1 *cap.* 23. *n.* 496. Jure ergo communi Epiſcopi ſunt proprii judices cauſarum matrimonialium, ut doctè probat Fileſacus *in c.* 1. *de offic. ordin.* §. 13. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 84. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 11. Dixi jure communi, quia virtute delegationis etiam inferiores Prælati poſſunt de cauſis matrimonialibus cognoſcere, ut pro expoſitione diverſorum jurium notavi *in cap.* 1. *ut lite non conteſt.*

c *Publicas pœnitentias.*] Quas dare, augere, minuere, vel condemnare ad Epiſcopum ſpecialiter pertinet Concil. Ancyran. *can.* 5. Arelat. 2 *can.* 10. Mileuit *can.* 13. Aurel 4. *can.* 8. Carthag. *can.* 46. ubi Balſamon. Nicephorus Chartophylax *in frag. epiſt. ad Theodoſ.* quamvis privatam pœnitentiam imponere proprium ſit presbyteri pœnitentiarii, *c. quæſitum* 6. *cum ſequent, de pœnit. & remiſſ. cap. menſuram* 86. *de pœnit. diſt.* 1. *cap. tempora* 2. 26. *quæſt.* 7. Synodus Metenſis *can.* 10. D. Baſilius *in Epiſt. ad Amphyloch can* 2. Illuſtrant Fileſacus *in c.* 1 § 4 *de offic ordin.* Lantdmeter *lib* 2 *de Clerico, c.* 89 Cironius *ad tit. de pœnit. & remiſſ* De pœnitentia publica, & ſolenni plura dabimus *in cap.* 1. *de pœnit.*

d *Indulgentiarum.*] Ut probavimus *in cap penult. de pœnit.* ubi de perſonis, quibus competit facultas concedendi indulgentias agemus.

CAPUT XIII.

Honorius III. P. *titulo ſanctæ* a *Pudentianæ Presb. Cardin. & Vicario noſtro.*

Dilectus filius Joannes Sancti Thomæ de b Partitione presbyter expoſuit coram nobis, quod c Rectores fraternitatis urbis ipſum ad revelandum fures, & id quod ſuper quodam furto ſibi tanquam d Sacerdoti fuerat revelatum, vel ad ſatisfaciendum exindè damnum paſſo arctare nitentes, in eum, niſi alterum præmiſſorum inſtrà octo dies efficeret, tulerunt ſententiam interdicti. Quia igitur pernicioſum eſſet prædictum Presbyterum ſibi taliter credita revelare, ac iterum iniquum cogi ad id, quod non rapuit, exſolvendum, diſc. tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus præfatos Rectores coram te convenieus, injungas eiſdem, ut à memorati Presbyteri ſuper hoc gravamine penitus conquieſcant.

NOTÆ.

a P. *titulo ſan. Pudentianæ.*] Petro videlicet Saxoni, Anagnino Henrico, qui creatus fuit Cardinalis ab Innocentio III. Anno 1206. ut refert Ciaconius in ejus vita, & fuit Vicarius Urbis Romæ; nam licèt uſque ad tempora Pauli IV Vicarii Pontificis tantùm eſſent Epiſcopi, ut probat Cohel. *in not. Cardin. c.* 55. tamen Petrus hic fuit Vicarius creatus ab Honorio pro eo tempore, quo ipſe Reate permanſit, ut probat ipſe Cohelius; & ita rectè in præſenti apppellatur, Vicarius Pontificis. Titulus ſanctæ Pudentianæ, aliàs Paſtoris, eſt unus ex antiquis titulis urbis, ut probat Cohel. *ubi ſuprà, cap.* 6

b *De partitione.*] Legendum eſt *de Parione*, nam ſexta Regio urbis, ubi eſt templum D. Thomæ, appellatur Regio Parionis.

c *Rectores.*] Qui tempore Honorii III. habebant juriſdictionem delegatam ſuprà Clerum, ut poſt Abbatem Siculum probat Cironius *in præſenti.*

d *Tanquam Sacerdoti.*] In Sacramento pœnitentiæ. contrà ſigillum, quod ſervare tenebatur, juxtà tradita *in cap.* 2 *de offic. ordin.*

CAPUT XIV.

Præpoſito R. & I. Archidiacono a *Sueſſion.*

Dilecta in Chriſto filia Abbatiſſa b Iorren. nobis inſinuare curavit, quod cùm Presbyteri, & Clerici Iotrenſis Eccleſiæ, Melden. Diœceſis non conſueverint proprium habere ſigillum, nec ſint unum corpus, ita quod Capitulum appelletur; nihilominùs tamen contra voluntatem ipſius Abbatiſſæ, quæ ipſorum c caput eſt, & patrona, ſigillum

crimen in Regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Luſitaniæ ponitur per Inquiſitores Apoſtolicos, ut teſtatur Simanc. *de Catholic.* Caotera *qq. crimin. part. 5. cap. 4.* Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 13. cap. 2. num. 24.* Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib. 1. cap. 59. num.* 10. Vela *ubi ſuprà num.* 109. Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 8. punct. 12. §. 2.* Diana *part. 4 tract. 7. reſol. 20.* Carena *de offic. Inquiſit. part. 2. tit 6 §. 16.*

12. *Diſſolvitur ratio dubitãdi.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licet ita atrox, & horrendum crimen ſit hoc monſtroſæ veneris; tamen cùm Eccleſia admodum abhorreat ſanguinis effuſionem, ut probavi *in cap. ſententiam, ne Clerici, vel Monachi*; ideo pro vindicando hoc crimine tantùm ſtatuit pœnas ſpirituales, non verò pænam capitalem, ut ſæculares legiſlatores ſanxeruot. Nec obſtat augmentum deductum à pœnis impoſitis pro aliis delictis; nam cùm in delictis puniendis penſentur locus, tempus, occaſio, peccaodi facilitas, multitudo peccantiom; non poteſt argumentum deduci à pæna impoſita uni delicto ad aliud. Nec etiam obſtat augmentum deductum *ex dict. in Archiepiſcopatu, de raptoribus.* Nam in ejus ſpecie ſicuti oon ſolùm abutebantur pueris, verùm & eos rapiebant; indè pro raptu ipſo jubet Innocentius pœnis pecuniariis eos eſſe mulctandos, & flagellis afficiendos, dummodo ad effuſionem ſanguinis non perveniatur, ut in ejus textus notis obſervavi.

13. *Exponitur cap. fraternitati 7. de eo qui cognovit conſanguin.* Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. fraternitati 7. de eo qui cognovit conſanguineam uxoris*; ubi cùm quidam puellam infantem noodum ſeptennem ſibi in uxorem deſponſaſſet, & extraordinaria libidine polluiſſet, poſtea matrimooium contraxit cum conſanguinea ipſius ſponſæ: quæſitum fuit, an ſeparandi eſſent conjuges; Et reſpoodit Pontifex, inter eos celebrandum eſſe divortium quoad totum, nullâ pœnâ impoſitâ viro extraordinariè cognoſcenti ſponſam, quæ paſſa eſt extraordinaria libidine pollui: igitur non rectè in præſenti docetur, laicum contrà naturam luxurioſè peccantem excommunicandum eſſe. Augetur ipſius textus difficultas *ex cap. omnes 7. cap. flagitia 32. quæſt. 7.* ubi docetur, diſſolvi matrimonium, ſi vir præpoſterè cognoverit uxorem propriam, vel alienam. Igitur oon rectè in præſenti capite *fraternitati*, divortium tantùm fit quoad totum. Quibus difficultatibus facilè reſpoodetur ſi obſervemus, in eo textu non agi de præpoſtera, ſeu monſtroſa venere, de qua in præſenti agitur; ſed tantum de extraordinaria libidine, id eſt intempeſtiva coititone, ac importuno congreſſu habito cum ea, quæ adhuc viripoteos, & præmatura non erat; de qua etiam extraordinaria libidine agitur *in cap. juvenis 3. de ſponſal.* ubi notavi Cujac. & probavi *in dict. cap. fraternitate.* Unde cùm in eo textu nulla ſuſpicio præpoſteræ veneris daretur, ideo pœna nulla imponitur ſponſo, aut ſponſæ.

14. *Exponitur concilium Tolet. can. 3.* Secuodò obſtat textus in canone 3, Concilii Tolet 16. in illis verbis: *Sicut cordis, corporiſque munditia homines Deo proximos facit, ita incentiva pollutionis actio à Deo alienos ſtatuit: & ſicut ſodomiticos populos horrenda, nimiumque deteſtanda patratio igni cœlitus conſluente exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æternæ damnationis rogus conſumet, loquente Domino per Prophetam. Veſtimentum mixtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. At nunc quoniam hac funeſta actio, & ſodomitica operationis malum multos ſauciaſſe perpenditur, ideò nos ob hujus fœdiſſima cauſa extirpandũ conſuetudinẽ zelo Domini ardentes omnes in communi ſancimus, ut quicunque hujus nefariæ actionis patratores extiterent, quiq; in his turpitudinibus ſeſe implicari permiſerint, & contra naturã maſculi in maſculos hanc turpitudinẽ operaverint, ſi quidem Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus, perpetuis exilii manebit damnatione perculſus: ſin vero cujuslibet ordinis, gradus, vel perſona talibus colluvionis noxæ reperti fuerint applicati, illius legis, quæ de talibus eſt edita, nihilominus fereantur ſententia, atque ab omni Chriſtianorũ ſint alieni caterva, & ſuſuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exilio mancipẽtur perpetuo. Ita ut niſi tam eos, qui religionis cultum turpaſſe viſi fuerint, quàm etiam alios (ut diximus) cujuſcunq; ordinis homines digna ſatisfactio pœnitentia accipere corpus & ſanguinem Chriſti in fine permiſerit, aut Chriſticolarum ſocietatis reddiderit, nec in exitus ſui diem, ſecundùm canonum inſtituta communionis perceptione ſe noverint relevari, nec Catholicorum cœtui aggregari.* Ex quibus verbis expreſsè deducitur, laicos patratores hujus delicti non excommunicari, ſed centenis verberibus affici, ac turpiter decalvatos in exilium mitti, & clericos non detrudi in monaſterium, ſed etiam degradatos perpetuo exilio deputari. Ergo oon rectè in præſenti aſſeritur, laicos excommuoicandos eſſe, clericos verò eſſe monaſteriis detrudendos. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, in his Concilijs Toletanis non ſolùm Præſules Eccleſiarum adfuiſſe, verùm & Principem; & non tantùm Concilia ſacra, verùm & comitia ſæcularia eſſe. Unde pœnas etiam corporales in eiſdem Conciliis ſæpius contra laicos ſtatutas legimus. Quare in eo canone eædem pœnæ ſtatutæ fueruot, quæ jam in legibus Wiſigothorum, *lib. 3. tit. 5* ſancitæ fuerant, & repetitæ leguntur. Quare cùm ab Egica Rege Gothorum, cujus tempore, anno videlicet 693 celebratum fuit Concilium illud ſimul cum patribus in eo coogregatis, pœnæ illæ ſtatuerentur; quid mirum, ut pœnæ etiam corporales contra maſculorum ſtupratores ſtatuantur.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus in canone 16. Concilii Ancyr. ubi de his, qui irrationabiliter vixerunt, id eſt, qui cum pecudibus, vel maſculis polluti fuerunt, ita Patres ſanxerunt: *De his, qui irrationabiliter verſati ſunt, ſive verſantur, quotquot ante viceſimum ætatis ſuæ annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem ſingularum mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durãtes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcutiatur autem vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterunt, & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his hæſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem peractâ viginti annorum ætate, & uxores habentes, hoc peccato prolapſi ſunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes, in communionẽ ſuſcipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demùm oblationis ſacramenta percipiãt. Quod ſi qui, & uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur.* In quibus verbis brevior pœnitentia imponitur adoleſcentibus quàm majoribus, qui cum maſculis ſe polluerunt; quia ſemper minores mitiori pœnâ, quàm majores ætate afficiuntur, *l. auxilium 37. §. 1.* 15. *Exponitur can. 16. Concil. Ancyr.*

ff. de

Digitized by Google

ff. de minor. l. ſi adulterinm; 8. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de adult.* & in terminis præpoſteræ libidinis conſtitutum fuiſſe refert Harmenopolus *lib 6 promptuarii, tit.* 4. ibi: *Præter naturam laſcivientes, tam agens, quàm patiens gladio plectantur; niſi fortè qui paſſus eſt, minor erat.* Unde rectè pœnitentiæ tempus imponitur, & taxatur *in c.* 16. juxta ætatem ipſius delinquentis, ut etiam pœnitentia levior imponitur, quando peccatum hoc ſolummodo attentatum, non verò conſummatum fuit, ut ex D. Iſidoro refert Carnotenſis *p* 9. *Decreti, c.* 94. in hæc verba: *Si quis ex juvenibus, vel aliqua ſuſpicioſa perſona cum parvulis jocatus fuerit, diuturnâ pœnitentiâ maceretur.* Licèt enim conatus in aliis delictis opere non conſummato non puniatur; tamen in hoc teterrimo crimine propter ejus atrocitatem conatus extra ordinem vindicatur, *l.* 1. §. *final. ff. de extraordin. crimin.* Proſequitur ipſius canonis illuſtrationem Zerda *in adverſ. c.* 146. *n.* 11.

CAPUT V.

Alexand. III. *Univerſis* a *Abbatibus.*

SAnè ſi Epiſcopi aliqui ab Abbatibus aliquid præter debitam obedientiam contra libertatem ordinis à prædeceſſoribus noſtris, & à nobis indultam exigunt, liberum ſit eiſdem Abbatibus Ap. auctoritate denegare quod petitur, ne occaſione iſta, b ordo iſte, qui hactenus liber extitit, perpetuæ ſervitutis laqueo vinciatur.

NOTÆ.

1\. a ABbatibus.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1 ſed in margine pro *Abbatibus*, legitur *Epiſcopis*, & quælibet litera retineri poteſt, cùm Alexander III. generaliter, tam cum Abbatibus, quàm cum Epiſcopis loquatur.

b *Ordo iſte.*] Forſan agebat Alexander de ordine Ciſtercienſi, quem ſpeciali affectu diligebat; unde varia privilegia huic præclaro ordini conceſſit, ut notavi *in cap. cùm in ordinem* 6 *de reſcript. cap. nuper, de decimis.* Commentarium hujus textus dedi *in cap.* 1. *de ſupplend. neglig. cap. ne Dei Eccleſia, de ſimon.* 2.

CAPUT VI.

Alexand. III. *Norvicenſi* a *Epiſcopo.*

ILlud etiam de Vicariis, qui b perſonis c fide, & ſacramento obligati ſunt, duximus ſtatuendum, quod ſi fidei, & ſacramenti religione contempta d perſonam ſibi falsò aſſumentes, contra perſonas ſe erexerint, & ſuper hoc in jure vel e confeſſi, vel f convicti fuerint, de cætero in eodem Epiſcopatu ad officii ſui executionem non admittantur.

NOTÆ.

1\. a NOrvicenſi.] Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *p.* 38. *c.* 2. & in ſecunda collectione, *ſub tit. de jurejur. cap.* 1. ubi additur, *pars capitis Conſuluit.* Sed verius credo, in præſenti referri partem textus *in cap. ſignificavit, de offic. deleg. cap. clericos, de offic. Vicarii.*

2\. b *Perſonis.*] Id eſt rectoribus proprietariis ipſarum Eccleſiarum, ut probavi *in cap.* 8. *&* 12. *de reſcript.*

c *Fide & ſacramento.*] Id eſt fidelitate juramento promiſſa, juxta tradita *in c.* 2. *&* 3. *de jurejur.* Unde præſens textus in ſecunda collectione compilatus fuit, *ſub tit. de jurejur.*

d *Perſonatum.*] De perſonatu egi *in cap. ad aures, de reſcript.*

e *Confeſſi.*] Juxta ea, quæ adduxi *in c.* 2. *de confeſſis.*

f *Convicti.*] Juxta tradita *in c. at ſi clerici, de judiciis.* Et de his Vicariis, tam perpetuis, quàm temporalibus, egi *in tit. de offic. Vicarii.*

CAPUT VII.

a Clemens III.

CUm ad quorundam malitiam coërcendam in Concilio fuerit b Lateranen. multâ deliberatione ſtatutum, ut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri etiam, & Decani certum evectionis numerum, & perſonarum in Eccleſiarum viſitationibus non excedant; quia ſicut audivimus, quidam ex prædictis perſonis id in Eccleſiis veſtris nequaquam obſervant, ſuper hoc commoditati veſtræ duximus ſalubriter, & attentiùs providendum: ideoque diſc. veſtræ præſentium auctoritate concedimus, ut ſi prænominatæ perſonæ numerum evectionis, & perſonarum in Concilio conſtitutum, cùm Eccleſias viſitant, excedere fortè præſumpſerint, & pro illis procurationem exegerint, liberum ſit vobis auctoritate Apoſtolica denegare; & ſi propter hoc in Eccleſias veſtras, vel clericos veſtros aliquam ſententiam promulgaverint, ipſam auctoritate Apoſtolica decernimus non tenere.

N O T Æ.

a CLemens III.] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. capite 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b. *Lateran.*] Relato *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus*, ubi commentarium hujus textus dedi.

C A P U T VIII.

Cœleſtinus III. [a] *Faventin. Epiſcopo.*

SIcut unire Epiſcopatus, atque poteſtati ſubjicere alienæ, ad ſupremum Pont. pertinere dignoſcitur; ita Epiſcoporum eſt ſuæ diœceſis Eccleſiarum unio, & ſubjectio earundem. Cùm itaque ſicut nobis innotuit, Prior Granden. monaſterium ſuum, quod eſt in tua diœceſi, & de tuo debet ordinari conſenſu, monaſterio de Cerat. tuo aſſenſu minimè requiſito ſubjecerit, ſive unierit: f. t. per A. ſ. m. & indulgemus, ut quod fecit ſuper hoc te inconſulto, tibi liceat auctoritate noſtra, ſicut juſtum fuerit, infirmare, non obſtante aſſenſu, vel confirmatione, quam Metropolitanus interpoſuiſſe proponitur; cùm in diœceſi ſui ſuffraganei, abſque ſui Epiſcopi conſenſu, non debeat aliquid hujuſmodi contra conſtitutiones [b] canonicas attentare. Nos quoque id decrevimus, pro ut dictum eſt, irritandum, ſtatuentes, &c.

N O T Æ.

a FAventino.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* De Faventina diœceſi nonnulla adduxi *in cap. 11. de renunc.*

b *Canonicas.*] Relatas *in cap. paſtoralis, de officio ordin.*

COMMENTARIUM.

1. *Probatur, & traditur conclusio.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pontifex tantum poteſt unire Epiſcopatus: Epiſcopi verò poſſunt unire Eccleſias ſuæ diœceſis.* Probant eam textus *in cap. unio 10. quæſt. 3. cap. poſtquam 49. cap. & temporis, cap. decimas, § final. cap. plures, §. jus ergo 16. quæſt. 1. cap. eam te 4. de ætat. & qualit. cap. ita nos 25 quæſt 2. cap. expoſuiſti 33. de præbend. cap. cùm noſtris 6. de conceſſ. præb. cap paſtoralis, de donat. cap. 1. de rebus Eccleſ. lib. 6. Clement. 2. eod. tit. Clement. 1. § ad hæc, de ſtat. monach cap. 1. ne Sede vacante, cap. quod translationem, de offic. leg. Clement. 1. ut lit. pend.* Concil. Trid. *ſeſſ. 21. de reformat. cap. 5. & ſeſſ. 24 cap. 13.* Conſonant de jure Regio lex 13. *tit.* 5. *part.* 1. lex 2. *tit.* 10 Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & *de jure eccleſ. lib. 3 cap. 16 per tot. & de poteſt. Epiſcopi alleg. 66.* Vighellius *in method. juris can. lib. 3. cap. 1.* Duarenus *de ſacr. eccleſ. miniſt. lib. 5. cap. 6.* Corvinus *lib. 2. aphoriſm. jur. Pontif. tit. 23* Rufiniacus *lib. 3. conſtit. Pontific. tit. 7. cap. 7.* Velaſeus *de privil. pauper. part. 1. quæſt. 12. per tot.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. cap. fin. & de benefic. cap. 10. & de reſcript. cap. 3. num. 25.* Fragoſo *de regimin. Chriſt. Reſpub. part. 2. lib 9. diſput. 20 § 6.* Valenzuala *conſil. 4. num. 161.* Solorzanus *tom. 2 lib. 3. cap. 4. num. 1.* Frances fuſè *de Eccleſiis Cathedralibus, cap. 8.*

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Tam Pontifex in Eccleſiis univerſi orbis Chriſtiani, quàm Epiſcopi in Eccleſiis ſuæ diœceſis non verum, & perfectum dominium habent, ſed ad inſtar uſufructuarii ſe habent fructus ex eis percipiendo, ut probavi *in c. 1. c. cum in officiis, de teſtam.* Sed uſufructuarius circa rei formam nihil poteſt mutare, *l. 1. ff. de uſufructu;* ſed re ipſa tantum uti, ſalvâ ejus ſubſtantiâ, *§. 1. Inſt. de uſufruct.* Ergo nec Pontifex Eccleſias Cathedrales, nec Epiſcopus Eccleſias ſuæ diœceſis unire poſſunt; ſiquidem per unionem mutatur forma ipſarum, *ex l. final. Cod. de vend. rer. civit. lib. 10. l. 2. final. Cod. de præbend. Decur. eod. lib* probat Zipæus *contra biatum Caſſane cap. 12.* Ergo nec Pontifex Eccleſias Cathedrales, nec Epiſcopus Eccleſias ſuæ diœceſeos unire valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam quælibet Eccleſia debet habere ſuum Rectorem, *cap. quia nonnulli 3. cap conquerente 6. de cleric. non reſid. cap. præcipimus 53. 16. quæſt. 1 cap. ſanctorum, 70 diſt.* Sed per unionem neceſſariò una ex Eccleſiis manet ſine Rectore: ergo ſimilis unio fieri non poterit. Secundò in eandem aſſertionem, quatenus in ea docetur tantùm Pontificem poſſe unire Eccleſias Cathedrales, Epiſcopum verò Eccleſias diœceſanas, ſic argumentor. Quælibet res per eaſdem cauſas diſſolvitur, per quas & creatur, *cap. 1.* ubi dicemus, *de regul. jur.* ſed nova Epiſcopatus inſtitutio, ſeu erectio auctoritate Concilii provincialis, & cum conſenſu Principis ſæcularis fieri debet, *can. 65. Concil. Afric. qui eſt* 98. Synodi Carthag. apud Balſamonem, ibi: *Placuit & illud, ut plebes, quæ nunquam habuerunt proprios Epiſcopos, niſi ex Concilio plenario uniuſcujuſque provinciæ, & Primatis, atque conſenſu ejus, ad cujus diœceſim eadem Eccleſia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiant.* Ergo & ſuppreſſio, ſeu unio fieri debet. Hoc jure S. Medardi tempore Epiſcopatus Noviomenſis, & Tornacenſis in unum coaluere, conſenſu Metropolitani, & provincialium, ac Regis, ut refert Fortunatus *in ejus vita, cap. 16.* apud Surium die 8. Junii, ibi: *Pontificali demùm, Metropolitani ſcilicet, & comprovincialium ſuorum evectus auctoritate, Regiſque, ac Procerum aſſenſu, plebiſque coactus inceſſabili acclamatione, vix conſenſit, & unanimi, Pontificali videlicet, ac Regali auctoritate duas illas Eccleſias unam fecit. Utrumque ovile paſtor egregius conſilio, & auctoritate comprovincialium Epiſcoporum tempore Hormiſdæ Pontificis ſub ſancto Remigio tunc temporis Rhemorum Archiepiſcopo, aſſenſu Regis, & curialium, ac utriuſ-*

Google

utriuſque plebis acclamatione tandem, ut ſ. epiſt. & ut utrique Eccleſiæ Cathedralis ſemper honor maneret, benigne conceſſit. Accedit circa Eccleſias inferiores non levior difficultas; nam ſine patronorum aſſenſu Eccleſiæ ſtatus mutari nequit, *cap. ſuggeſtum, de jurepatron. cap. dilecta, hoc tit.* Joannes Sariſbarienſis *epiſt. 126. ad Alexandrum III.* ibi: *Præſertim cùm non aſſentiente, nedum reluctante fundatore, ſtatus Eccleſiæ mutari non poſſit, aut ſubjici ſervituti.* Ergo nec Pontifex per diœceſes, nec Epiſcopus inferiores Eccleſias unire valent.

3. *Unio quotuplex, & quibus ex cauſis fiat.*

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, unionem, de qua agitur in præſenti, eſſe duorum, vel plurium beneficiorum, ſeu Eccleſiarum ab Epiſcopo, vel alio ſuperiore factam annexionem. Caccialupus *in tract. de unione, art. 1.* Rebuffus *in praxi, tit. de unione benefic.* Garcia *de benefic part 12. cap. 2. num. 13* Sanchez *tom. 2. in Decalog. lib. 7. cap 29. num. 145.* Unionis tamen cauſæ variæ ſunt, quæ recidunt in utilitatem, vel neceſſitatem Eccleſiæ, *cap tempori 16. q. 1.* veluti quando templum unius beneficii collapſum eſt, nec reparari facilè valet, *cap. conſtitutus, de relig. domib. cap. poſtquam 16. quæſt. 1.* Secundò quando duæ Eccleſiæ ita tenues ſunt, ut ad victum duorum clericorum non ſufficiant, *cap. unico 10. quæſt. 3. cap. poſtquam, 16. q. 1. clement. ne in agro, de ſtat. monach.* Tertiò quando duæ Eccleſiæ vicinæ ſunt, in quibus eſt penuria populi, quæ ideò poſſunt ab uno Præpoſito facilè regi, *dict. c. & temporis.* Quarto quando præbendis, pauperibus, vel collegiis uniuntur, *c. expoſuiſti, de præbend.* Tribus autem modis unio fit. Primò quãdo Eccleſiæ duæ in unum veluti corpus confunduntur, & coaleſcunt, ita ut una Eccleſia ex duabus fiat, *cap. cùm dilectus, de his quæ vi, c. recolentes, de ſtatu monach.* quo caſu qui canonici ſunt in una Eccleſia, in alia quoque canonici exiſtunt, & privilegia data uni Eccleſiæ, competunt etiam alteri, ut vulgò docetur *in c. novit, ne Sede vacante.* Secundus modus eſt cùm Eccleſiæ ita connectuntur, ut una ſit ſuperior & principalis, altera inferior, & acceſſoria; quo caſu inferior Eccleſia amittit nomen ſuppreſſum, & extinctum per unionem, & induit nomen ejus, cui unita eſt; & per conſequens ejus privilegiis gaudet, *c. recolentes, de ſtatu monach.* ſed non amittit jura propria, quæ tranſeunt in Eccleſiam, cui unita eſt, *c. quia monaſterium, de relig. dom.* ſitque ea ſubjectio per modum unionis, alioquin ſola ſubjectio non facit unionem, *c. paſtoralis de donat.* Tertiò unio Eccleſiarum fit quando utraque manet æquè Cathedralis, vel Parochialis, & neutra alii ſubjicitur: quo caſu unus erit Rector utriuſque, & quælibet Eccleſia habebit jura ſua, & privilegia, nec ulla alterius privilegiis gaudebit. Gloſſa *in d. cap. & temporis.* Porrò uniones iſtæ, aut ſunt perpetuæ, aut temporariæ. Perpetuæ ſunt quando cautum eſt, ut perpetuò durent, *d. cap. expoſuiſti,* vel ſi contemplatione alicujus Eccleſiæ, ſeu dignitatis, vel ad beneplacitum Sedis Apoſtolicæ fiant; quia nec Eccleſia, nec dignitas, nec Romana Eccleſia unquam moritur, *c. ſi gratioſe, de reſcrip. lib. 6. c. quoniam 14. de offic. deleg.* Temporariæ verò uniones ſunt, quæ in favorem certæ perſonæ fiunt; & ita extinctâ perſonâ deſinunt eſſe, *cap. 1. ne ſede vacante, cap. relatio, cap illud 21. quæſt. 1.*

4. *De his qui uniones facere poſſunt.*

Deinde ſciendum eſt, uniones Eccleſiarum facere poſſe primò Romanum Pontificem, quia tantùm Eccleſias Cathedrales unire valet, *cap. poſtquã 6. q. 2.* denegatâ hac facultate etiam ejus Legato à latere, *c. quoad tranſlationem, de offic. legat* quia Eccleſia Romana unionem Epiſcopatuum, ſicut & eorum inſtitutionem ut unam ex majoribus cauſis ſibi reſervavit. Gregorius VII. *lib. 2. poſt epiſt. 55.* ibi. *Quod ſolus Romanus Pontifex jure dicatur univerſalis,* &c. quòd illi ſoli licet pro temporis neceſſitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonia Abbatiam facere, & econtra; divitem Epiſcopatũ dividere, & inopes unire Carnotenſis *epiſt. 237. ad Paſchalem II.* de non ſolvenda unione Noviomenſis, & Tornacenſis Epiſcopatus, ibi: *Nec in hoc reſiſtimus, quin poſſit Sedes Apoſtolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, ſi utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde ſchiſma contingat.* Div Bernardus *epiſt 31. ad Mediolan.* ibi: *Plenitudo ſiquidem poteſtatis ſuper univerſas orbis Eccleſias ſingulari prærogativa Apoſtol. Sedi donata eſt: qui igitur huic poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Poteſt, ſi utile judicaverit, novos ordinare Epiſcopatus, ubi hactenus non fuerunt: poteſt eos qui ſunt, alios deprimere, alios ſublimare, prout ratio ſibi dictaverit, ita ut de Epiſcopis creare Archiepiſcopos liceat, & è converſo, ſi neceſſe viſum fuerit: præcedere tamen debere Regium conſenſum probat P. Marchia *lib 4. concord. c. 13.* Archiepiſcopus verò unire non poteſt Eccleſias ſui ſuffraganei ſine ejus conſenſu, ut in præſenti docetur, quia non licet ei niſi in caſibus à jure expreſſis juriſdictionem exercere in ſubditos ſuffraganeorum, *c. 1 in fine, de foro compet. lib. 6.* idemque dicendum eſt de Legato etiam à latere, quamvis dicatur eum in provincia ſibi commiſſa majorem eſſe ordinario, *cap. 1. de offic. ordin. in 6.* Cæterum Eccleſiarum inferiorum unio pertinet ad Epiſcopum in ſua diœceſi cum conſenſu Capituli, *c. paſtoralis, de donat.* niſi menſæ ſuæ, vel Capituli unire intendat, quia tunc unire non poteſt cum conſenſu Capituli, ne in cauſa propria actor fiat; nec etiam beneficia exempta Epiſcopus unire valet, quia in Eccleſiis exemptis integra diſpoſitio ſpectat ad Romanum Pontificem, *c. final. de confirm. utili.* Abbates uniendi hanc non habent facultatem, ſed ipſis conſentientibus Epiſcopi uniones faciunt. *Clement. ne in agro, §. ad hæc, de ſtatu monach.* niſi in ipſis Eccleſiis jura quaſi Epiſcopalia exerceant plenamque diſpoſitionem habeant. Gloſſa *in Clement. 1. verbo Propriis, de rebus Eccleſiæ.* Circa Capitulum verò ſede vacante, etſi illud ſuccedat in omnibus, quæ juriſdictionis ſunt, *c. his quæ, cap. cùm olim, de majorit. & obed.* tamen quia non ſuccedit in collatione beneficiorum, *cap. 2. ne ſede vacante*; ideò uniones facere non poteſt, ſi per eam juribus Epiſcopalibus quid detrahitur, *dict. Clement. 1. §. Ad hæc.*

5. *De ſolennitate in unione adhibenda.*

Solennitas in unione etiam adhibenda eſt, videlicet ut vocentur omnes, qui vocandi ſunt, quorumque intereſt unionem talem fieri, vel non, *c. ſi quis presbyterum 10. de rebus Eccleſiæ, c. veniens 3. cap. ſuper, de re judic.* ut vocetur Decanus Capituli, ipſeque Capitulum congreget, licèt talis Capituli conſenſus poſt unionem adhiberi poſſit, *cap circa. verſ. poſtea, de jurepatron. cap. cùm vos, de his quæ fiunt à Prælat. cap ſi quæ de rebus, 11. quæſt. 2.* & ſi non vocentur vocandi, unio ipſo jure nulla eſt. Zypæus *ad hunc tit. conſult. 3* non autem requiritur conſenſus Rectoris, vel aliorum, qui poſſident beneficia eo tempore, quo unio fit, quia talis unio effectum operatur ſine eorum præjudicio, *Clement. 2. de reb. Eccleſ.* Debent etiam beneficia, quæ uniuntur, habere eandem qualitatem, non verò diſſimilem, Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 13. & 15.*

Tandem ſciendum eſt, uniones ritè celebratas revocari certis ex cauſis, veluti quando per unionem tollitur hoſpitalitas, vel fit diſſolutio religionis, *c.novit,ne Sede vacante*; vel ſi ceſſat cauſa, propter quam unio facta fuit, veluti paupertas Eccleſiarum, *c.cùm M.de conſtit* ſi incipiat eſſe damnoſa Eccleſiis, argumento capitis *ſuggeſtum, de decimis*: latè probat Zypæus *ad hunc tit. conſult.* 8. *& 9.& reſp.* 3. aliaque plura de his unionibus congeſſerunt Barboſa *dict. alleg.* 66. Fragoſo *dict* §. 6. & quomodo unio probetur, proſequitur Rota apud Pennam *tom.1.deciſ.*337. *&* 441.

6. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm Pontifex habeat plenam diſpoſitionem in Eccleſiis univerſi orbis, *c. decimas, ad finem, cap.& temporis* 16 *q.1 cap. de prab.in* 6. *Clement.* 1. *ut lite pendente*; ideò poteſt diœceſes, & omnes Eccleſias, ac beneficia unire, ut etiam poteſt Imperator ex duabus provinciis unam facere, aut diverſa officia unire. *Novella* 8 *&* 24. *uſque ad* 29. & civitatum, ac populorum, qui in unum coierunt, exempla reperiuntur in antiquis monumentis, veluti Albæ, atque Romæ apud Livium: & extat elegans deſcriptio apud Ovidium *lib* 6 *Faſtor.*

Hac ubi narravit, Tacitum, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coiſſe ſuis.
Et lare communi ſocios, generoſque receptas,
His nomen junctis Junius, inquit, habet.

Probant Gentilis *diſput.*2.*de unione Regnorum*, Zipeus *contra biatum Caſſan,cap.*12 *&* 13. Similiter quia Epiſcopus habet plenam diſpoſitionem Eccleſiarum ſuæ diœceſis, *c.Sanctorum* 70.*diſt c.unaquaque* 9. *q.*3. *cap, regenda* 10. *quæſt.* 1. ideò etiam poteſt eas unire. Non ſunt tamen uniones temerè faciendæ, præcipuè ſi per eas minuatur cultus divinus, & redditus, qui pluribus Eccleſiis ſufficerent, ad unam revocetur, *cap.final.de V.S.* quare in Concilio Trident. *ſeſſ.*7. *de reformat. cap.*6. ſtatuitur, ut uniones perpetuæ à quadraginta annis citra factæ examinentur ab Ordinariis, tanquam à Sede Apoſtolica delegatis; & quæ per ſubreptionem, aut obreptionem factæ reperientur, irritæ declarentur; & ideò tales uniones ſemper odioſæ judicantur, ut pluribus relatis probat Velaſco *de privil.paup.part.*1. *quæſt.*12.

Nec obſtant difficultates ſuprà adductæ, nam licèt juxta communem ſententiam, reſpectu proventuum Eccleſiarum ipſarum uſufructuarii credantur; tamen Pontifex in univerſo orbe, & quilibet Epiſcopus in ſua diœceſi plenam diſpoſitionem habent. Unde ob eam amplam juriſdictionem poſſunt Eccleſias ipſas unire ex juſtis cauſis; & ita facere, ut unus Rector præſit duabus Eccleſiis unitis. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex dicto canone Concilii African. exemploque ſancti Medardi: nam id procedebat antequam Sedes Apoſtolica ſibi reſervaret unionem Eccleſiarum, tanquam unam ex majoribus cauſis. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam præſens aſſertio procedit in Eccleſiis, quæ ſpectant ad liberam collationem Epiſcopi, non verò in eis, quæ ſunt juriſpatronatus; quia tunc deſideratur conſenſus ipſius Patroni. ſive tale jus ſit eccleſiaſticum, ſive ſæculare. *Clement. unic.* § *adhac, de ſtatu monach.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform cap* 15. Licèt ſi unio fiat à Legato à latere, & juſpatronatus ſit Eccleſiaſticum, non deſideretur Patroni conſenſus, *cap. cùm dilectus, de jure patron.* poſt Gambaram & Lambertinum probat Barboſa *de jure eccleſ. lib.*3. *cap.*16.*num,*50. 7. *Diſſolvuntur difficultates.*

CAPUT IX.

Idem a *Archipresbytero ſancti Andreæ de Pollian.*

QUàm ſit gravè crimen in clericis b gloriari cùm malefecerint, & in rebus peſſimis exultare, nullus ſanæ mentis ignorat. Accepimus ſanè, quod non ſine dolore referimus, quod cùm R. de Sertone R filiam ſuam cuidam I. nomine tradidetit in uxorem, P. diaconus Eccleſiæ ſancti Petri, c filius autem ſacerdotis, non erubuit publicè profiteri, ſe prædictam fœminam carnaliter cognoviſſe. Unde factum eſt, quod prædictus vir ad propria eam temitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Quapropter tibi per Ap. ſ. m. quat. ſi tibi conſtiterit de præmiſſis, ſine omni contradictione, ap. ceſſ. præfatum clericum ab officio, & beneficiò d ſuſpendere non poſtponas, compellens virum ut uxorem ſuam recipiat, eique, ſicut juſtum eſt, officium exhibeat maritale.

NOTÆ.

1. a ARchipresbytero.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. in epiſtolis verò hujus Pontificis editis à Sirleto, *fol.*67 legitur Archiepiſcopo: ſed retinenda eſt vulgaris inſcriptio, quæ habet *Archipresbytero*; ut etiam legitur in indice ipſius regeſtri correcti à Sirleto; nam ſi Archiepiſcopo ſancti Andreæ, qui eſt in Scotia, ſcriberet Innocentius, non adderet ea verba *de Pollian.* unde cognoſcitur, in præſenti ſcribere Innocentium Archipresbytero villæ, ſeu loci de Pollian.

2. b *Gloriari.*] Quia ut ait D. Iſidorus *lib.*1.*de ſummo bono, cap.*39. *Ad comparationem mali fit deterius, quando non ſolùm flagitia committuntur, ſed etiam de ipſis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur* Plura de jactantiæ vitio Beyerlinch *tom.*4. *in theatro, verbo Iactantia.*

c *Filius A. ſacerdotis.*] Ante ſacerdotium genitus; nam aliàs ex defectu natalium irregularis eſſet, juxta tradita *in cap.*1. *de fil. presbyt.* 3.

d *Suſpendere.*] Sed cùm hæc conceſſio eſſet tantùm extrajudicialis, ſeu potiùs jactantia, quomodo ſolùm propter eam ſuſpenſio imponi potuit? Quam difficultatem agnoverunt, & variè diſſolvere curarunt Cantera *in quæſt. crimin. cap.*2. *de probat.per teſt. quæſt* 1. *num.*11. Carena *de offic.Inquiſit part.*2. *tit.*12. *ex num.* 259 Balboa *in cap.* 4. *num.* 36 *de judiciis.* Sed veram hujus textus interpretationem dedi *in cap.*2. *de confeſſis.* 4.

CAPUT

CAPUT X.

Idem *Epiſcopo* [a] *Hipponen. Abbati de Toleto, viſitatoribus Lombardiæ.*

EX litteris veſtris accepimus, quod cùm ad [b] Albiganenſem Eccleſiam unà cùm Piſano [c] Archiepiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi, Albiganenſis Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, ore proprio eſt confeſſus, quod cùm quidam in villa quadam ad ejus juriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omninò, offerens quod candentis ferri judicio ſe purgaret, & ut ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus requiſivit à judice, quid ſuper hoc videretur eidem? Et cùm judex reſpondiſſet, ut fieret ſicut fur ipſe dixerat, ferrum candens in ipſius præſentia Epiſcopi eſt allatum: quod cùm accepiſſet fur ille, combuſtus eſt: unde judex pavefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, conſuluit Epiſcopum memoratum: qui reſpondit, quod ſi fur ſic evaderet, malum eſſet: quamquam affirmet ſe verbis talibus uſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor [d] populi, omnes dicunt, malum eſt ſi ſic evaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & judex villam ipſam cum [e] multitudine ſunt egreſſi, in quorum præſentia prædictus fur eſt [f] ſuſpenſus: propter quod ipſum cum literis veſtris ad Sedem Ap. deſtinaſtis. Sed idem nihil ſuper his propoſuit coram nobis, nec litteras veſtras vidimus, licèt idem ſe nobis aſſerat illas præſentaſſe. Quin immò, cùm dictus Archiepiſcopus ad Sedem Apoſtolicam acceſſit, qui nobis hujuſmodi rei ſeriem plenariè indicavit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit inveniri. Nos autem, quia idem Epiſcopus non ſolùm in judicio [g] candentis ferri, verùm etiam in furis ſuſpendio graviter noſcitur deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, verùm etiam [h] præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum indignum altaris miniſterio reputamus. Cùm igitur Pontificale [i] officium ſine altaris miniſterio non valeat adimpleri, mandamus quatenus ut Epiſcopatui cedat, moneatis eundem; alioquin ipſum ab Albigan. Eccleſia amoventes, faciatis eidem per electionem canonicam de perſona idonea provideri.

NOTÆ.

[a] H*ipponenſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* legitur, *Ipponen. & Abbati de Tiſeno*; ſed utrobique malè, cùm legendum ſit, *Yporienſi Epiſcopo, & Abbati de Toleto*, ut conſtat ex epiſtola 134 *lib. 1. regeſtr. 13. ipſius Pontificis*, quam tranſcribo ex collectione Boſqueti, quia non modicam lucem affert præſenti deciſioni: ita enim Epiſcopo Novarienſi Innocentius ſcribit: [Ex literis ven. fratris noſtri Patriarchæ Antiocheni, tunc Yporien. Epiſcopi, & tui tunc de Tileto Abbatis, meminimus recepiſſe, quod cùm dudum ad Albiganen. Eccleſiam, unà cum ven. fratre noſtro... Piſano Archiepiſcopo, tunc Epiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi... Albiganen. Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, hoc vobis ore proprio eſt confeſſus: quod cùm quidam in villa quadam ad ipſius juriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omninò, offerens quod candentis ferri judicio ſe purgaret, adjiciendo, ut ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus à judice requiſivit, quid ſuper hoc videretur eidem: & cùm judex reſpondiſſet, ut fieret prout fur ipſe petierat, ferrum candens in ipſius Epiſcopi præſentia eſt allatum: quod cùm accipuiſſet fur ille, combuſtus eſt. Unde judex expavefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, Epiſcopum conſuluit memoratum, qui reſpondit, quod ſi fur ſic evaderet, malum eſſet; quamquam per litteras, quas nobis tunc idem direxit Epiſcopus, affirmarit, ſe talibus verbis uſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor populi: omnes dicunt, malum eſt ſi evaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & judex eandem villam cum multitudine populi ſunt egreſſi, in quorum præſentia fur prædictus, ipſius fuit Epiſcopi auctoritate ſuſpenſus: propter quod eundem cum veſtris litteris ad noſtram præſentiam deſtinaſtis: ſed ipſe nihil unquam ſuper his propoſuit coram nobis. Quin imò ſtatim ut dictus Archiepiſcopus ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, qui nobis rei ſeriem plenariè indicavit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit intueri. Unde nos cum fratribus noſtris deliberatione habitâ diligenti, quia ſæpefatum Epiſcopum non ſolùm in candentis ferri judicio, verùm etiam in furis ſuſpendio graviter intelleximus deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, ſed etiam præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum reputavimus miniſterio altaris indignum Et quia Pontificale officium abſque altaria miniſterio non poterat adimplere, ſupradicto Patriarchæ ac tibi tunc dedimus in mandatis, ut ad ceſſione eundẽ Epiſcopum moneretis, alioquin auctoritate noſtra ipſũ ab Albigan Eccleſia, ſublato appellationis obſtaculo moventes, faceretis eidem de perſona idonea per electionẽ canonicã provideri. Dictus verò Epiſcopus poſtmodum ad Sedem Apoſt rediens, apud quam moram feciſſe dignoſcitur diuturnam. & ſe multipliciter ſatagens excuſare, inter cætera propoſuit corã nobis. quod aliter rei veritas ſe habuerat, quàm in literis fuerit ſupradictis expreſſũ; quod ſe propoſuit opportuno tempore probaturũ

Quocirca devotioni tuæ præſentium auctoritate mandamus, quatenus auditis quæ ſuper præmiſſis idem Epiſcopus duxerit proponenda, & probationibus ejus admiſſis, ſi de his tibi per probationes legitimas ſufficiens fuerit facta fides, per quæ conſtet veritatem rei ſe aliter habuiſſe, quàm in litteris fuerit ſupradictis expreſſum, & ſuper præmiſſis innocentem Epiſcopum extitiſſe, cùm per ſententiam ad falſam ſuggeſtionem latam eidem præjudicari non debeat, tu eum ſuper præmiſſis abſolvens, officium ſuum exequi liberè permittas eundem: alioquin quod à nobis dudum ſuper hoc extitit definitum, facias appellatione remota executioni mandari, contradictores, ſi qui fuerint, vel rebelles, cenſurâ eccleſiaſticâ appellatione poſtpoſitâ compeſcendo. Datum Lateran. Kalend Octobris, anno XIII.] Quam epiſtolam non rectè cum præſenti textu confundunt, & pro una, eademque habent Manrique *tom. 3. annal. Ciſterc anno 1210. cap. 7. ad finem*, Alteſſerra *hic*. Ypporienſis, ſeu Hipporienſis diœceſis eſt in Italia, cujus Canonicis ſcribit idem Innocentius *lib 1. epiſtolar. regiſtr. 1.* in Codice Sirleti, *fol. 166.* De Abbate hoc de Tilleto nonnulla adduxi *in cap. qualiter 17. de accuſat.*

2. b *Albiganenſem.*] Albiganum civitas eſt Italiæ ſita ad Alpes Cotiæ, teſte Mela *lib. 2 cap. 4* vulgò dicta Albenga: jam à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrâ Epiſcopali decorata; ſiquidem Gaudentius ejus Epiſcopus ſubſcripſit Concilio Romano celebrato ſub Hilario. Carolus à Sancto Paulo *lib. 1 geograph ſacr. fol. 62.*

3. c *Archiepiſcopo.*] Lothario videlicet, quem ex Eccleſia Vercellenſi in Piſanam tranſtulit Innocentius III. anno 1209. ut refert Vghellus *tom. 3. Italia ſacra, in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ, num. 48.*

4. d *Clamor populi.*] Qui attendendus non eſt, quia vanæ populi voces non ſunt audiendæ, ideoque libertatem ac clamorem populi datam non valere reſcripſit Imperator Marcus *in l. ſi privatus 17. ff. qui & à quibus, l. 3. Cod. qui manumittere.* Illuſtrat Cujacius *lib 2. obſ. 22.* & ab ſpecie Diocletianus *in l. 12. Cod de pœnis*, eam ſententiam edidit. Vanæ populi voces non ſunt audiendæ; nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari deſiderant. Et cùm apud Romanos populus inſanus plerumque clamaret contra Chriſtianos, ut tanquam hoſtes publici punirentur, ut refert Tertul. *ad Scapulam*, ibi: *Si Tiberis aſcendit in Mœnia, ſi Nilus non aſcendit in Arva, ſi cœlum ſtetit ſi terra movit, ſi fames urget, ſtatim in Chriſtianos ad Leonem acclamatur.* Imperator Hadrianus reſcriptum dedit Minutio Fundano, quod extat apud Euſebium Cæſar, & illud latinè vertit Balduinus *de edict. poſt Chriſt fol. 75* his verbis: *Accepi epiſtolam, quam ad me ſcripſerat Serenius Granianus V. C. cui tu ſucceſſiſti. Digna res eſt, de qua cognoſcatur, ne & magna alioqui turba excitentur, & calumniatorum malitia indulgeatur. Si provinciales poſſe ſe putant Chriſtianos in judicio reos peragere, id legitime faciunto Clamoribus verò, & tumultibus locus nullus eſto. De cauſa cognoſcere tu debes: ac ſi quid adverſus leges facere Chriſtiani videntur, animadvertito, & noxa pœna par eſto: ita quidem mehercle, ut qui calumniæ cauſa ad accuſandum deſcenderet, ſentiat etiam tuæ animadverſionis ſeveritatem.* Refert Baron. *anno 201.* Unde nec populari acclamatione ad beſtias damnatos dimitti licet, *l. ad beſtias 31. ff. de pœnis*: nec Decurionem eligi, *l. ſi conſtet, ff. de appellat. l. Decurrionem 12. Cod. de pœnis. l. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu*; niſi aliter tumultus ſedari non poſſit, *l. penult. ff. ad leg. Corn. de ſicariis.* Et quamvis ex lege 3. *Cod. de offic. rector. provinc.* non ſolùm acclamatio honeſta, & juſta in Magiſtratus, ſed etiam vociferatio, & querela, quibus eorum publicè malefacta laceſſuntur, permiſſa videatur Provincialibus contra Magiſtratuum injurias, dicendum tamen eſt ut *in l. 1. Cod. Theodoſ. de offic. Rectoris provinc.* ita dicta lege 3. miſeris Provincialibus publicè reclamandi copiam fieri, non quidem ut eorum clamoribus quis damnetur, qui plerunque maligni ſunt, *cap. cum in juventute, de purg. canonic.* ſed ut inquiratur, an vera ſint, quæ clamant, ut *in cap. qualiter 25 de accuſat. l. 1. & 2. tit. 17. partit. 3.* Quæ omnia ad unguem exprimunt ipſius legis 3. verba illa: *Iuſtiſſimos, & vigilantiſſimos judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus facultatem. E contrario injuſtos, & maleficos, querelarum vocibus accuſandi, ut cenſuræ noſtræ vigor adſumat, ſi verè voces ſint, nec ad libidinem per clientelas effuſa, diligenter inveſtigavimus.* Itaque juſtas acclamationes permittunt Imperatores *in dict. l. 3* non verò injuſtas, & contumelioſas, de quibus *in dict. l. 2. Cod. de ſeditioſis*: docuit Albericus *in dict. l. decurionem 12. Cod. de pœnis.*

e *Cum multitudine.*] Nam ſupplicium palam, & in omnium conſpectu ſumi debet, ut ejus animadverſionis exemplo cæteri à delinquendo deterreantur, ut aiunt Plutarchus *in tract. de iis, qui ſerò à Numine puniuntur.* Seneca *lib 3. de ira, cap. 19.* Quid tam inauditum, inquit, quàm nocturnum ſupplicium, cùm latrocinium tenebris abſcondi ſoleat: animadverſiones, quò notiores ſunt, plus ad exemplum, emendationemque proficiunt. Quintilianus *declamat. 274.* in fine: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu poſſint.* Et Imperatores *in l omnes 6. Cod Theod. ad leg. Iul. de adult.* maſculorum nefandam conſtuprationem ſpectante populo flammis vindicibus expiari juſſerunt, & famoſos latrones in his locis, ubi graſſati ſunt, furcæ figendos eſſe, docent *in l. capitalium 28. § penult ff. de pœnis*: & *in l. omne delictū, §. 3. ff. de re militar.*, cavetur: *Qui in acie prior fugam fecit, ſpectantibus militibus propter exemplum capite puniendus eſt.* Et *in l 7. tit. 4 lib. 7. legum Wiſigoth.* ſtatuitur: *Index quoties occiſus eſt, reus non in ſecretis, aut in abſconſis locis, ſed in conventu publicè exerceat diſciplinam.* Faciunt textus *in l. 2. Cod. Theodoſ. de offic. Rector provinc l. 5. tit. 27. partit. 3.* Illuſtrant D. Laurent Ramirez *in Pentecont. cap. 22.* Lælius Biſciola *tom. 2. horar. ſucceſſ. lib. 1. cap. 9.* Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 9* Fornet. *lib. 6. rer. quotid. cap. 16.* Navarrete *diſcurſ. 38. polit.* D. Joan. de Solorz. *embl. 75.* 5.

f *Suſpenſus.*] Furca videlicet, ut *in dict. l. capitalium, § famoſos, l. ſacrilegii 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. moris 9. § iſta, ff. de pœn. l ſi quis aliquid 38. §. 1. ff. eod l 3 § ſi quis ad hoſtem 10 ff. de re milit.* Seneca *epiſt. 7.* illic: *Sed latrocinium fecit, quid ergo meruit? ut ſuſpendatur* Illuſtrant Larreatigui *lib. 8 ſelectar. cap. 9.* P. Pintoramirez *in ſpicileg. tract. 1. cap. 32. num. 7.* 6.

g *Iudicio candentis ferri*] De quo & ejus prohibitione agemus infra, *in titul. de purgat. vulgar.*

h *Præſentiam.*] Cum ſacris canonibus prohibitum ſit clericis nudam præſentiam exhibere exe- 7.

... executioni

cutioni capitalis ſententiæ, aut effuſioni humani ſanguinis, Concil. Altiſſiod. *can.* 14 ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare*, Et *can. ſequenti*, Concil Matiſcon. 2. *can.* 19. *Cognovimus etiam, quoſdam Clericorum infrunitò ad ferales reorum ſententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum acceſſus hunc canonem protulimus, definientes, ut ad locum examinationis reorum nullus Clericorum accedat, nec interſit atrio ſanctolo, ubi pro reatus ſui qualitate quiſpiam interficiendus eſt; ſi tamen nunc aliquis eorum definita contemnens illuc acceſſerit, aut interfuerit, defraudatus honeſti honoris ſtola illis gregibus examinatorum ſocietur, quos divinis prætulit myſteriis.* Illuſtrat Theoph Rayn *to* 18. *in tr. de Religioſo loricato, fol.* 202.

8. i *Pontificale officium.*] Nam ſuſpenſio hæc perpetua erat, nec Pontificale officium exerceri poterat ſine Sacerdotio, aliàs ſuſpenſus ab officio non eo ipſo eſt ſuſpenſus à beneficio, ut probat latè Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 7. part.* 3. *quæſt* 12. Aliquandò verò Epiſcopus prohibetur munia Sacerdotalia obire non verò Pontificalia, & quæ ad Epiſcopatus ordinem ſpectant. Concil Aurel 3. *can.* 6. 15. & 25. Aurel. 4. *can.* 10. Aliquandò privatus omni juriſdictione, & munere Epiſcopali honorem, & locum retinebat Concil. Ancyran. *can.* 1. ibi: *Honorem quidem Sedis eos retinere, offerre autem illis, & ſermonem ad populum facere, aut aliquibus ſacerdotalibus officiis fungi non liceat.* Ex *can.* 2. Concil. Nicæn. 1. *can.* 8. *Qui à Catharis vocatur Epiſcopus, Presbyteri honorem habebit, niſi fortè placuerit Epiſcopo nominis cum honore conferi.* Concil. Tolet. 11. *can.* 2. in epiſtola ſynodica, quæ extat apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.* 9. legitur: *Placuit Synodo Meletium in ſua civitate manere, poteſtatem autem nullam habere, vel quemquam ordinandi, vel cuiquam manus imponendi, ſolùm verò honoris nomen retinere.* Illuſtrat Juſtel *in not. ad can.* 131. *Eccleſia Afric.* Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7. *q* 12. *conſect.* 4.

COMMENTARIUM.

NOn ſolùm prohibitum eſt Eccleſiaſticis viris ſententiam ſanguinis proferre, ut probavi latè in *cap. ſententiam, ne Cleric. vel monach.* verùm & quolibet modo cauſæ ſanguinis ſe immiſcere, *cap. Clericis, eod. tit. cap. his à quibus,* 23. *quæſt* 4. 9.
Undè nec in ea conſilium præſtare, nec patrocinium tanquam advocati dare poſſunt, *cap. final ne Cler vel Monachi, lib.* 6 Molina *tra. de juſtit. diſp.* 8. *num.* 2. & ſi ad eos juriſdictio temporalis ratione alicujus caſtri, vel loci pertineat, poſſunt cauſas ſanguinis committere judicibus laicis, non modò universè, verùm & ſigillatim hanc, vel illam, ut ſtatuant quod in ea juſtum fuerit, *dict. cap final.* tamen prohibentur dicto, vel facto movere judicem ad inferendam reo mortem, aut mutilationem, quod ut enorme inſectatur Petrus Bleſenſis *epiſt.* 42. illis verbis: *Illud cæleſtem exaſperat iram, & pleriſque diſcrimen æternæ damnationis accumulat, quod quidam Principes ſacerdotum, & ſeniores populi, licet non dictent judicia ſanguinis, eadem tamen tractant, diſputando, & diſceptando de illis; ſeque ideo immunes à culpa reputant, quod mortis, aut truncationis membrorum judicium decernentes, à pronuntiatione dumtaxat, & executione pœnalis ſententiæ ſe abſentant: ſed quid hac ſimulatione perniciosius eſt? Nunquid diſcutere, & definire licitum eſt, quod pronuciare non licet?* Undè in præſenti caſu Epiſcopus licet judici laico committere poſſit 6.
cauſam ipſius furis, tamen graviter peccavit, non ſolùm præſentia ſua auctoritatem præſtando capitalis ſententiæ, verùm & conſilium præſtando in ejus prolatione.

CAPUT XI.

Idem *Archiepiſcopo, & majoris Monaſterii, & Sancti Juliani Abbatis* [a] *Turon.*

INter dilect. fil. B. & P. Choët Canonicos Pictavienſes ſuper [b] ſuccentoriâ Pictavienſis Eccleſiæ quæſtione ſubortâ, eorum uterque coram nobis firmiter aſſerebat, ſuccentoriam ipſam per Pictavienſem Cantorem, ad quem ejus donatio pertinebat, canonicè aſſequutum. *Et infra*: Nos igitur utriuſque partis atteſtationibus diligenter inſpectis invenimus, evidenter eſſe probatum, eundem P. publicum [c] aleatorem eſſe, vel uſurarium [d] manifeſtum, utpote qui XI. denarios pro XII. publicè mutuarat in ludo. Undè licet ad palliandum tantæ præſumptionis exceſſum propoſuerit idem P. quod hoc fecerat juxtà Gallicorum conſuetudinem Clericorum, quâ Clerici ferè univerſi mutuant ſic frequenter, & ludunt: Nos tamen, qui ex officii noſtri debito peſtes hujuſmodi exſtirpare proponimus, atque ludos voluptuoſos, occaſione quorum ſub quadam curialitatis imagine ad diſſolutionis etiam materiam devenitur, penitus improbamus, excuſationem prædictam, quæ per pravam conſuetudinem, quæ dicenda eſt corruptela potiùs, palliatur, frivolam reputantes; cùm in illis magis plectibilis ſit offenſa, per quos ad excuſandas excuſationes in culpis delinquendi auctoritas uſurpatur: quod quia circà eundem P. de ſuccentoria prædicta factum eſſe dignoſcitur, propter indignitatem, & inutilitatem ipſius duximus irritandum, cùm perſonis vilibus, & indignis portæ dignitatis [e] patere non debeant, juxtà legitimas ſanctiones. Præterea contrà præfatum B. manifeſtè fuit probatum, quod de conſcientia judicum Prædictorum Bituricen. ultima clauſula inſerta non fuerat in literis eorundem, ſicut in ipſorum depoſitionibus exprimitur evidenter. Robertus verò Diaconus ad hoc

 probandum

pos diſſidii cauſas dicant. Concil. Tolet. 12. *can.* 8. præcipit Epiſcopis, ot obſteot, ne viri cum uxoribus divortium faciant. Concil. Aurel. 3 *can.* 10. ibi: *Illud etiam adjiciendum credimus, ut in Epiſcopi diſcuſſione conſiſtat, de his qui in civitate ſua ac territorio conſiſtunt, & tali ſunt ordine ſociati, inceſto nimirum adulterio potiùs quàm conjugio, utrum ignoranter ad illicita conjugia venerint, ac per contumaciam quæ ſunt interdicta præſumpſerint.* Et in novella 1. Alexii Comneni, quæ extat *lib.* 2. *jur. Græco-Rom.* ſtatuitur, univerſa, quæ ad animam ſpectant, ipſaque adeo matrimonia tàm dijudicari, quàm executioni mandari, tàm ab Archiepiſcopis, quàm Epiſcopis debere, *c. multorum* 35. *q.* 6. *cap. auditis, de præſcript. l.* 7. *tit.* 10. *part.* 4. nam de caoſis arduis, & magnis magnates quoque, & magni judices judicare debent. *l. & non diſtinguendus* 32. §. *de liberalis, ff. de arbitris, l.* 2. *C. de pedan. judic. l.* 1. *C. ubi Senatores*, Fornerius *lib.* 2. *ſelect. c.* 25. Cuiac. *lib* 9 *obſerv. cap.* 37. Motla *in empor tit.* 2. *nu.* 145. Undè rectè contrà Anguianum tenet Valeron. *de tranſact. tit.* 3. *q* 2 *n.* 68 Rectores Academiarum Complutenſis, & Pincianæ oon poſſe de his cauſis inter perſonas ſtudii cognoſcere. Circa cancellarium noſtræ Univerſitatis Salmantinæ certum eſt, olim de his cauſis cognoviſſe, ſed jam ſimilem juriſdictionem noo exercere, verè refert Pater Mendo *de jure acad. lib* 1 *cap.* 23. *n.* 496. Jure ergo communi Epiſcopi ſunt proprii judices cauſarum matrimooialium, ut doctè probat Fileſacus *in c.* 1. *de offic. ordin.* §. 13. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 84. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 11. Dixi jure communi, quia virtute delegationis etiam inferiores Prælati poſſunt de cauſis matrimonialibus cognoſcere, ut pro expoſitione diverſorum jurium notavi *in cap.* 1. *ut lite non conteſt.*

c *Publicas pœnitentias.*] Quas dare, augere, minuere, vel condemnare ad Epiſcopum ſpecialiter pertinet Concil. Ancyran. *can.* 5. Arelat. 2 *can.* 10. Mileuit *can.* 23. Aurel 4. *can.* 8. Carthag. *can.* 46. ubi Balſamon. Nicephorus Chartophylax *in frag. epiſt. ad Theodoſ.* quamvis privatam pœnitentiam imponere proprium ſit presbyteri pœnitentiarii, *c. quæſitum* 6. *cum ſequent, de pœnit. & remiſſ. cap. menſuram* 86. *de pœnit. diſt.* 1. *cap. tempora* 2. 26. *quæſt.* 7. Syondus Metenſis *can.* 10. D. Baſilius *in Epiſt. ad Amphyloch can* 2. Illuſtrant Fileſacus *in c.* 1 § 4 *de offic. ordin.* Lantdmeter. *lib* 2 *de Clerico*, *c.* 89 Cironius *ad tit. de pœnit. & remiſſ* De pœnitentia publica, & ſolenni plura dabimus *in cap.* 1. *de pœnit.*

d *Indulgentiarum.*] Ut probavimus *in cap penult. de pœnit.* ubi de perſonis, quibus competit facultas concedendi indulgentias agemus.

C A P U T XIII.

Honorius III. *P. titulo ſanctæ* a *Pudentianæ Presb. Cardin. & Vicario noſtro.*

DIlectus filius Joannes Sancti Thomæ de b Partitione presbyter expoſuit coram nobis, quod c Rectores fraternitatis urbis ipſum ad revelandum fures, & id quod ſuper quodam furto ſibi tanquam d Sacerdoti fuerat revelatum, vel ad ſatisfaciendum exindè damnum paſſo arctare nitentes, in eum, niſi alterum præmiſſorum infrà octo dies efficeret, tulerunt ſententiam interdicti. Quia igitur perniciosum eſſet prædictum Presbyterum ſibi taliter eredita revelare, ac iterum iniquum cogi ad id, quod non rapuit, exſolvendum, diſc. tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus præfatos Rectores coram te conveniens, injungas eiſdem, ut à memorati Presbyteri ſuper hoc gravamine penitus conquieſcant.

N O T Æ.

a P. *titulo ſan. Pudentianæ.*] Petro videlicet Saxoni, Anagnino Henrico, qui creatus fuit Cardioalis ab Innocentio III. Anno 1206. ut refert Ciaconius in ejus vita, & fuit Vicarius Urbis Romæ; oam licèt uſque ad tempora Pauli IV Vicarij Pontificis tantùm eſſent Epiſcopi, ut probat Cohel. *in not. Cardin. c.* 55. tamen Petrus hic fuit Vicarius creatus ab Honorio pro eo tempore, quo ipſe Reate permanſit, ot probat ipſe Cohelius; & ita rectè in præſeno apppellatur, Vicarius Pontificis. Titulus ſanctæ Pudentianæ, aliàs Paſtoris, eſt unus ex antiquis titulis urbis, ut probat Cohel. *ubi ſuprà, cap.* 6

b *De partitione.*] Legendum eſt *de Parione*, nam ſexta Regio urbis, ubi eſt templum D. Thomæ, appellatur Regio Parioois.

c *Rectores.*] Qui tempore Honorii III. habebant juriſdictionem delegatam ſuprà Clerum, ut poſt Abbatem Siculum probat Cironius *in præſenti.*

d *Tanquam Sacerdoti.*] In Sacramento pœnitentiæ, contrà ſigillum, quod ſervare tenebatur, juxtà tradita *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

C A P U T XIV.

Præpoſito R. & I. Archidiacono a *Sueſſion.*

DIlecta in Chriſto filia Abbatiſſa b Iotren. nobis inſinuare curavit, quod eùm Preſbyteri, & Clerici Iotrenſis Eccleſiæ, Melden. Diœceſis non conſueverint proprium habere ſigillum, nec ſint unum corpus, ita quod Capitulum appelletur; nihilominùs tamen contra voluntatem ipſius Abbatiſſæ, quæ ipſorum c caput eſt, & patrona, ſigillum

lum habere contendunt in ejus præjudicium, & gravamen: quare id eis petiit à nobis inhiberi. Quia verò nobis conſtitit de præmiſſis, diſcret. veſtræ mandamus, quatenùs inquiſitâ ſuper his diligentiùs veritate, ſi vobis conſtiterit rem taliter ſe habere, dictis Preſbyteris, & Clericis auctoritate noſtra inhibeatis expreſsè, nè præſumant, vel de novo fabricare ſigillum, vel uti eo, ſi fortè noviter fabricarunt: ipſos, ſi contrà prohibitionem noſtram venire præſumpſerint, à præſumptione hujuſmodi per cenſuras Eccleſiaſticas appellatione poſtpoſitâ compeſcentes.

N O T Æ.

1. a *Sueſſionen.*] Ita etiam legitur in quarta Compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Sueſſionenſi Eccleſia jam nonnulla adduxi *in c.* 2. *ne Sede vacan.*

b *Iotren.*] Monaſterium hoc eſt Ordinis Divi Benedicti in Diœceſi Meldenſi, vulgò dictum de Iouats, cujus meminerunt Albertus Miræus *in Gallia Chriſt.* Chopinus *lib. de ſacra pol tit* 1 *fol.* 59.

2. c *Capat eſt.*] Cum juriſdictione, juxtà tradita *in cap. dilecta, de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

3. Licet quilibet privatus poſſit uti ſigillo privato; tamen ſigillum publicum, ſeu authenticum, quod ſublime argumentum eſt imperii, & juriſdictionis, tantùm ſupremi Principes, tàm ſæculares, quàm Eccleſiaſtici, nec non Abbates regulares, Capitula & Collegia approbata habere valent ad fidem publicè faciendam pro tota communitate, *c.* 2. *&* 3. *de fide inſtrum. cap poſt ceſſionem* 7. *de probat. cap. cùm nobis, de teſtibus.* Concilium Londin. celebratum anno 1237. Præſide Othone Cardinali Legato Sedis Apoſtolicæ in Anglia, apud Matthæum Pariſ. *Quoniam Tabellionum uſus in Regno Angliæ non habetur, propter quod magis ad ſigilla authentica credi eſt neceſſe, ut eorum copia faciliùs habeatur, ſtatuimus ut ſigillum habeant non ſolum Archiepiſcopi, & Epiſcopi, ſed etiam eorum Officiales, item Abbates, Priores, Decani, Archidiaconi, & eorum officiales, Decani rurales, nec non Eccleſiarum Cathedralium Capitula, & cætera quoque Collegia, & Conventus cum ſuis Rectoribus, aut diviſim juxtà eorum conſuetudinem, vel ſtatum; pro varietate quoq; cujuslibet prædictorum habeat unusquiſque ſigillum, nomen pata dignitatis, officii, collegii, & etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis, vel officii perpetui gaudent honore, inſculptum notis, & characteribus manifeſtis; ſicque ſigillum authenticum habeant. Denique illi, qui temporale officium ſuſceperint, puta Decani rurales, & Officiales, ſigillum ſuum, quod tantum officii nomen habeat inſculptum, finito officio ei à quo habebant officium, continuè & ſine mora reſignent.* Probant Theodorus Oping *de jure ſigil. c.* 4. *&* 5 Citon. *ad tit. de his quæ fiunt à majori parte*, Alteſſerra *de Ducibus lib.* 3. *c.* 4. & nos de ſigillo Imperatoris, & Epiſcopi egimus *in d c* 2 *c. inter, de fide inſtrum. cap. poſt ceſſionem, de probat* Undè rectè Honorius III. in præſenti decrevit, Clericos Iotrenſis Monaſterii non poſſe uti ſigillo authentico, quia unum corpus, aut collegium non habebant & ſimile ſigillum eſt argumentum Capituli, aut communitatis approbatæ, *c* 47. *de appel.* Joan. Sariſbar *epiſt.* 291. docent ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti* Cironius *in notis ad hunc tex* Anguianus *lib.* 2. *de legibus, c.* 1. Azeued. *in l* 8. *titul.* 2. *lib.* 4. *recopil* Alteſſera *dicto cap.* 4. *ad finem.*

C A P U T XV.

Abbati Sancti [a] *Alberti, Archidiac de Annona, & Præpoſit. Camarac.*

Gravem, & dolore non vacuam, ac toti Clero contumeliarum aculeis circumfertam recepimus quæſtionem, quod quum Venerabilis Frater noſter [b] Ambianenſis Epiſcopus quoddam beneficium vacans, quod [c] altare dicitur de Villeſco, cuidam idoneo, prout ad ſe ſpectare credebat, ex tunc Archidiacono contuliſſet, idem Archidiaconus ſtipatus caterva Manoſſeri fratris ſui, & quorundam aliorum, accedens ad Epiſcopum memoratum, & proponens, quod ei injuriatus fuerat ſuper hoc, inſtitit apud eum, ut ſine cauſæ cognitione à beneficio ipſo prorſus amoveretur ab Epiſcopo inſtitutus. *Et infra:* Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenùs ſi vobis conſtiterit, Archidiaconum ſæpèdictum ſemel, & ſecundò contrà fidem [d] homagii præſtiti ac debitam reverentiam Epiſcopum ſuum eſſe Dominum denegaſſe, vel in foro [e] ſæculari ſuper rebus ſpiritualibus depoſuiſſe contrà Epiſcopum, attendendo quod ſibi reſponderet ibidem, aut invaſioni Epiſcopi, & ſociorum ejus, quam M. frater ejus cum complicibus ſuis fecit, cauſam, vel conſilium præbuiſſe, ipſum tanquam membrum putridum, nè ſuâ contaminet alios corruptelâ, ab Ambianenſi Eccleſia perpetuò abſcindatis, & removeatis omninò, facientes beneficia, quæ idem detinet, perſonis idoneis per illos, ad quos donatio eorum pertinet, aſſignari: alioquin quia publicâ famâ laborat, & manifeſtæ præſumptiones apparent, purgationem ei ſuper præmiſſis canonicam cum manu decima ejuſdem dignitatis, & ordinis ejuſdem Provinciæ indicatis: quod ſi fortè in tali purgatione defecerit infrà tempus præfigendum à nobis, ipſum cujuslibet contradicti appellationis impedimento ſublatis, ab officio, beneficioque privetis, facientes nihilominùs, ſicut ſuperiùs eſt expreſſum, beneficia quæ idem Archidiaconus detinet, perſonis idoneis aſſignari.

NOTÆ

N O T Æ.

1\. a *SAncti Alberti.*] Ita legitur in quinta compilatione, ubi *ſub tit. de purgatione canonica, c.* 1. reperitur textus hic;ſed legendum eſſe *ſancti Auberti*, ut habetur in ſexta collectione, jam notavit Cironius *in præſenti*, Monaſterium hoc ſancti Auberti eſt Canonicorum Regularium Ordinis D. Auguſtini, ut referunt Mireus *de colleg. regul. cap.* 37. Pennotus *lib.2.hiſt.canonic regul.cap.38. num.* 4. Fratres Sammarthani *tom.4. Gallia, fol.* 101. & extat præclariſſimum elogium horum Canonicorum apud Cardinalem Jacobum de Vitriaco *in hiſt. Occid cap* 21. De Cameracenſi Diœceſi nonulla notavi *in cap* 19. *de reſcript.*

b *Ambianenſi.*] Gerardus videlicet, ſeu ejus prædeceſſor Arnulfus; nam Chenu, qui in Chronolog Galliæ ſeriem Præſulum hujus Eccleſiæ ſcripſit, his Epiſcopis tempus, aut ætatem non præfinivit.

c *Altare.*] Plerumque altare ponitur pro Eccleſia, ſeu beneficio, *cap quæſitum* 11. *quæſt.* 1. *cap.* 1. *de uſuris*: notavi latè *in cap.* 3. *de ſtatu monach.*

d *Homagii.*] Id eſt fidelitatis promiſſæ, quam omnes Prælati inferiores, & Presbyteri tenentur præſtare Epiſcopo, juxtà tradita *in ca.* 2. *& 3. de jurejur.* non verò accipias homagium pro jure vaſſallagii, quod pro officiis, atque beneficiis Eccleſiaſticis abſque labe ſimoniæ promitti non poteſt, *cap. ex diligenti, de ſimonia*, ubi probatur: niſi ſupponatur in præſenti caſu, Archidiaconum feudum accepiſſe ab Epiſcopo, quia ejus ratione homagium illi plenè promittere, ſeu facere valebat, ut probat Martha *de juriſdict. part.* 4. *caſu* 43. 2.

e *Foro ſæculari*] In quo graviter deliquit Archidiaconus, *cap. nullus* 6. *& per totam* 11. *q.* 3. plura congeſſit Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 30. *tit.* 5. Undè non tantùm ob ingratitudinem, ut voluit Doctor Garanna *in cap. final. de donat* verùm ob graviora ſcelera, videlicet conſpirationis in Epiſcopum, & quia contrà eum cauſam propoſuit coram judice ſæculari, meritò privatur omnibus beneficiis jam obtentis. 3.

f *Canonica*] De qua agemus infrà, *in tit. de purgat. canonic.* & propter hæc verba textus hic compilatus fuit in quinta compilatione, *ſub tit. de purgat. canonic.*

C A P U T XVI.

a Gregorius IX. *Univerſis Eccleſiarum Prælatis.*

NImis iniqua. *Et infra*: Cùm Religioſi viri abnegantes ſalubriter ſemetipſos, elegerint in paupertate Chriſto pauperi ad placitum famulari, tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes: non deſunt plerique, tàm Eccleſiarum Prælati, quàm alii, qui cœcâ cupiditate ſeducti, propriæ aviditati ſubtrahi reputantes quidquid prædictis fidelium pietas elargitur, quietem ipſorum multipliciter inquietant. Volunt namque contrà Regulam à Sed. Apoſtolica approbatam, & ſui ordinis inſtituta, ipſis invitis eorum confeſſiones [b] audire, ac eis injungere pœnitentias, & Euchariſtiam exhibere: nec volunt, ut [c] Corpus Chriſti in eorum oratoriis reſervetur: & fratres ipſorum defunctos, apud Eccleſias ſuas compellunt [d] ſepeliri, & eorum exequias celebrari: & ſi quis decedentium fratrum alibi, quàm in ſuis Eccleſiis eligat ſepulturam, funus primò ad Eccleſias ſuas deferri cogunt, ut oblatio ſuis uſibus cedat. Nec ſuſtinentes eos habere [e] campanam, vel cæmeterium benedictum, certis tantùm temporibus permittunt ipſos celebrare divina. Volunt quoque in domibus eorum certum numerum fratrum, Sacerdotum, Clericorum, & laicorum, necnon cereorum, lampadum, & ornamentorum pro voluntate ſua taxare, ac reſiduum cereorum, quando noviter apponuntur, exigunt ab eiſdem: nec permittunt, quod novi ſacerdotes eorum alibi, quàm in Eccleſiis ſuis celebrent primas [f] Miſſas: eos nihilominùs compellentes, ut in quotidianis Miſſis, quas in ſuis locis, & altaribus celebrant, oblationes ad opus eorum [g] recipiant: & ſervant quicquid etiam eis dum celebrant Miſſarum ſolemnia intrà domorum ſuorum ambitum piâ fidelium devotione donatur, & ab ipſis extorquere oblationis nomine contendentes, quod eiſdem tam in ornamentis altaris, quàm in libris Eccleſiaſticicis abſolutè confertur, vindicant perperam juri ſuo. Quocirca mandamus, quatenùs univerſi, & ſinguli à prænotatis gravaminibus deſiſtatis, ſubditos veſtros ab hujuſmodi arctiùs compeſcendo.

N O T Æ.

1\. a GRegorius IX.] Qui præſentem edidit conſtitutionem in favorem Religioſorum contra Epiſcopos juriſdictione ſua erga eos abutentes in caſibus in præſenti expreſſis: & cùm regeſtro epiſtolarum hujus Pontificis careamus non poſſumus integram conſtitutionem edere.

2\. b *Confeſſiones audire.*] Ut olim faciebant antequam Monachi ſacris Ordinibus initiarentur, ſed ut laici degerent, juxtà tradita *in cap. ad aures* 5. *de temp. ordin.*

c *Corpus Chriſti*] Juxta morem Eccleſiæ illuſtratum *in c.* 1. *de cuſtodia Euchariſt*

d *Sepeliri.*] Cùm non ſolùm ipſi Monachi, verùm & laici poſſint apud ipſos eligere ſepulturam, ut probavi *in cap. in noſtra, de ſepult.*

e *Campanam.*] Exceſſum hunc examinabimus *infrà, in cap. patentibus, de privileg.*

f *Primas Miſſas.*] Quia in eis plerumque à cognatis, amicis & piis fidelibus fiebant oblationes, ut probat Vicecom *to.2. de rit. Miſſa, lib.* 4. *c.* 6. *per tot*

g *Recipiant.*

g *Recipiant.*] Juxta veteres canones; nam jure antiquo omne quod Eccleſiis totius Diœceſis offerebatur, Epiſcopo cedebat. Concil. Aurelian 3. *can.* 5. ſub Hildebert ibi: *Si quæ oblationes in quibuſlibet rebus, atque corporibus collatæ fuerint, Baſilicis in civitatibus conſtitutis, ad poteſtatem Epiſcopi redigantur, & in ejus ſit arbitrio quod ad reparationem Baſilicæ, aut obſervantium ibi ſubſtantiam deputetur.* Ex *cap. decretum* 3. 10. *quæſt.* 1. Verùm cùm omnia ſibi vendicarent Epiſcopi, demum proviſum fuit, ut certa parte ab Epiſcopis perceptâ, reliquum immune Eccleſiis, ſeu Monaſteriis ſupereſſet. Concil. Carpentoratenſe ſub Cæſario Arelatenſi *c.* 1. *de ſtatu monach.* ibi: *Aut ſi quid illic pro diverſorum devotione acceſſerit, vobis vindicare æſtimetis.* Concil. Illerdenſe *can.* 3 ibi: *Ut quæ in jure monaſterii de facultatibus offeruntur, in nullo Diœceſanâ lege ab Epiſc. contingatur.* Quod hodie variis privilegiis Sedis Apoſt. Religioſis conceſſum eſt, & ſæpius declaratum à ſac. Congr. referunt Barboſ. *de officio parochi, c.* 24. *n.* 19 & in ſumma Apoſt *collect.* 530. *n.* 2. Leander *in* 5. *præcept. Eccleſ. tract.* 6. *diſp.* 10. *q.* 10. & veteri monumento Monaſterii Corbeienſis illuſtrat Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 1. *c.* 1. *fol.* 430.

C A P U T XVII.

[a] Idem *Univerſis Eccleſiarum Prælatis*

Nimis prava. *Et infra*: Cùm quidam viri Religioſi, utpute Fratres [b] Prædicatores, & Minores (quorum Ordinem & Regulam Sed. Apoſtol. noſcitur approbaſſe) in arctiſſima paupertate Chriſto pauperi famulentur, plerique Prælati, & alii eos ad [c] ſynodos ſuas cogunt accedere, ac ſuis conſtitutionibus ſubjacere: nec his contenti, capitula, & ſcrutinia in locis Fratrum pro his [d] corrigendis facturos ſe comminantur, [e] fidelitatem juramento firmatam ab eorum miniſtris, & cuſtodibus exigentes; eis quoque, ut tàm extrà Civitates, quàm intrà cùm eis [f] proceſſionaliter veniant, ex levi cauſa mandantes, excommunicationis ſententiam fulminant in benefactores ipſorum, & ipſam Fratribus comminantes, eos de locis, in quibus Domino famulantur, ſatagunt amovere, niſi eis obediant in omnibus ſupradictis. Ad hoc, nè Fratres ad honorabiliores civitates, & villas, ubi religiosè, ac honeſtè valeant commorari, à populis devotè vocati accedere audeant inhibentes, tàm in accedentes Fratres, quàm in receptatores eorum præſumunt excommunicationis ſententiam promulgare. Ab eis etiam de [g] hortorum fructibus decimas, necnon de habitaculis Fratrum (ſicut de Judæorum [h] domibus) contendunt redditus extorquere, aſſerendo, quod niſi Fratres morarentur ibidem, ab aliis habitatoribus proventus aliqui ſolverentur; & ut ipſos ſibi ſubdant totaliter, eiſdem miniſtros, & cuſtodes volunt præficere pro ſuæ arbitrio voluntatis: Quocirca mandamus, quatenùs univerſi, & ſinguli à prænotatis gravaminibus deſiſtatis, ſubditos veſtros ab hujuſmodi arctiùs compeſcendo.

N O T Æ.

1. a IDem.] Gregorius IX videlicet, qui etiam præſentem conſtitutionem edidit in favorem Fratrum Prædicatorum D. Dominici, & Minorum D. Franciſci, quorum Regulæ, & inſtituta jam probata fuerant per Sedem Apoſtolicam. Integram hanc conſtitutionem non reddimus, quia Regeſtro epiſtolarum ipſius caremus.

b *Prædicatores.*] Quia in communi poſſunt bona obtinere. Valenzuela *conſil.* 135. *ex num.* 55.

c *Ad Synodos.*] Quando Abbates teneantur ad Synodos Diœceſanas, vel Provinciales accedere, expoſui *in cap. dilectus, de offic. ordin. cap. quod ſuper his, de majorit. & obed.*

d *Corrigendis.*] Quod facere ante Monachorum exemptionem Epiſcopi Diœceſani valebant, ut probavi latè *in c. licet, c. grave, de offic. ordin.*

d *Fidelitatem*] Quam olim Abbates Regulares tempore ſuæ benedictionis Epiſcopis promittebant, *cap. ne Dei Eccleſia*, ubi probavi, *de ſimonia.*

f *Proceſſionaliter.*] Quod hodie facere poſſunt,
2. nam poſt Concil. Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de regul. c.* 1. omnes Regulares, quor[illegible]ventus ſunt intra Civitates, vel non[illegible]eis, quam per medium milliare, [illegible]bus publicis intereſſe, ſi nonnullos privilegiatos excipias, ut probant, & explicant Aloyſius Riccius *in praxi fori, reſol.* 308. *num.* 7. Ugolinus *de offic. Epiſcopi, cap.* 11. *num.* 6. Armendariz *ad leges Navarræ lib.* 1. *tit.* 14. *& lib.* 24. §. 31. Valenzuela *tom.* 2. *conſil.* 184. *nu.* 25. & ſæpius id deciſum fuiſſe per ſacram Congregationem teſtantur Barboſa *in remiſſ. ad Trid. dict. cap.* 21. Bruno Caſſaing *de privil. Regul. tract.* 1. *cap.* 4. *propoſ.* 7.

g *Hortorum fructibus.*] Et appellatione horti in præſenti accipitur locus ſepibus munitus, etſi nō ſit voluptatis gratiâ, ſed fructuum colligendorum causâ comparatus, ut hortum generaliter definientes docuere Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Hortus*, Briſſon. *lib.* 3 *ſelect. cap.* 1. Unde Religioſi, quibus privilegium conceſſum eſt non ſolvendi decimas ex hortis propriis, non tenentur eas ſolvere ex hortis muratis, & ſeptis, etſi fructuum colligendorum cauſa parati ſint Gregorius Lopez *in l.* 4. *tit.* 20. *p.* 1. Emanuel Rodriguez *tom* 2. *qq. regul. q.* 44. *art.* 4. Petrus Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 25. *c.* 3 Barboſa *lib* 3 *jur. Eccle. c.* 26. § *Patres*, Fagundez *in* 5. *præcep. Eccleſ. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 3. Pellizarius *tom.* 2. *manual. regul. tract.* 8. *cap.* 1. *ſect.* 3. Diana *ad calcem partis* 9 *pag.* 399.

h *Domibus.*] Juxta tradita *in cap. de judæis, de decimis, cap. quanto, de uſur.*

CAPUT XVIII.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Bracar.*

TAnta eſt clavis Petri. *Et infra* : Ad confuſionem P. Epiſcopi quondam [b] Colubrien. non poteſt in memoriam non venire , quantùm in nos , & Eccleſiam Romanam deliquerit , deſpexerit Petri claves , & eccleſiaſticam læſerit poteſtatem , cùm non ſolùm interdicti ſententiam (quam ſervaverat ab initio) temerè violavit , verùm etiam induxit alios , immò compulit non ſervare : & quos inducere monitis , & flectere minis , ac terroribus ad violandam interdicti ſententiam nullâ potuit ratione , poſt atroces injurias , amiſſionem bonorum , ſpoliationem parentum , dignitatibus, præbendis , & beneficiis ſpolians , coëgit miſerabiliter exulare , ea ſuis in hac parte fautoribus non abſque præſumptione temeraria conferendo. Quæ omnia idem Epiſcopus in noſtra , & fratrum noſtrorum præſentia publicè recognovit. Licèt autem memoratus Epiſcopus in manibus noſtris ſpontaneâ ceſſerit [c] voluntate , nolentes tamen , ut hi , qui hujuſmodi ſententiam interdicti non ſunt veriti temeritate propria violare, ac recipere dignitates , præbendas , ac beneficia aliorum , qui abſque culpa , & ſine cauſa rationabili eis fuerant ſpoliati , ſeveritatem effugiant canonicæ ultionis , ne facti perverſitas tranſeat præſumptoribus in exemplum , auctoritate Dei omnipotentis omnem inſtitutionem , deſtitutionem , collationem præbendarum , beneficiorum, ac dignitatum præſumptas per eundem Epiſcopum ; & excommunicationis , ſeu interdicti ſententias in quoſcunq; hac occaſione prolatas ab eo poſt interdicti violationem ejuſdem , decernimus irritas , & inanes. Quia verò ubi magis exceditur , ibi eſt ſeveriùs vindicandum , mandamus quatenus omnibus , quos prædictus Epiſcopus in ſupradicta beneficia , præbendas , & dignitates intruſit , non ſolùm à beneficiis ipſis , præbendis , & dignitatibus , verùm etiam ab aliis beneficiis (ſi qua obtinent) & Eccleſiis prorſus amotis , tam præſumptores eoſdem , quàm omnes alios , qui præfatum interdictum damnabiliter violarunt , ſuſpendas (auctoritate Ap.) ab officio , & [d] beneficio. Illos quoque , quos in perſonas , & res prædictorum canonicorum , Prælatorum , & clericorum manus temerarias conſtiterit extendiſſe , ad noſtram venire compellas præſentiam , pro meritis ſententiam recepturos , invocato ad hoc (ſi opus fuerit) auxilio brachii ſæcularis.

NOTÆ.

1. a BRacharenſi.] Stephano videlicet Silvio , de quo , & de Metropoli Bracharenſi egi *in cap. coram , de in integr reſtit.*

b *Colubrienſi.*] De diœceſi Colubrienſi Luſitaniæ nonnulla adduxi *in cap cùm cauſa , de...*

c *Voluntate.*] Nam ſi celebravit violando interdictum , irregularitatem contraxit , juxta tradita *in cap. poſtulaſti, cap. 4. de cleric excommunic.*

2. d *Officio , & beneficio.*] violans enim interdictum locale , ſeu perſonale , variis pœnis punitur. Primò ſuſpenditur ab officio , & beneficio, ex præſenti textu ; hanc tamen ſuſpenſionem non incurri ipſo jure , ſed prolatâ à judice ſententiâ , rectè ex hoc textu probarunt Suarez *de cenſur. diſput. 34. ſect. 4. num. 16.* Gibalin. *de cenſur. diſquiſit. 8. quæſt. 2. num. 3.* Secundò caret privilegio , quod alioquin haberet , ut tumulari poſſet in loco non interdicto , *cap. quod in te , de pœnit. & remiſſ. cap. is cui , de ſent. excom. lib. 6.* Deinde arcetur ab Eccleſiæ ingreſſu , donec ſatisfecerit ad arbitrium ejus , cujus interdictum violavit , vel ad arbitrium Epiſcopi , ſi interdictum à jure impoſitum ſit , *cap. Epiſcoporum , de privil. lib. 6.* ſive ſit clericus regularis , ſive ſæcularis. Deinde redditur ineligibilis , & impoſtulabilis ad dignitates , & beneficia eccleſiaſtica , *cap. is cui , §. is verò , de ſent. excom.* & ſi de facto eligatur , electio nulla eſt , ut probant Suarez *de cenſur. diſput. 34. ſect. 4. num. 15.* Gibalin *ubi ſuprà , num. 4* & ſpoliari poteſt beneficiis , ſi quæ habebat , & in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ detruditur. Tandem qui violant interdictum circa eccleſiaſticam ſepulturam , excommunicantur , *Clement. 1. de ſepultur.* & religioſi , qui non ſervant interdictum , quod Eccleſia Cathedralis , aut quæ in eo loco matrix eſt, obſervat , excommunicationem incurrunt ipſo jure , *ex Clement. 1. de ſentent. excom.* Gibalinus *ubi ſuprà , num. 7.* qui rectè obſervat , ſuſpenſionem , quam incurrunt violantes interdictum, non extendi ad juriſdictionem ; & ita ſententias, quas protulit Epiſcopus Colubrienſis , & irritare juſſit Pontifex , non irritari , quia prolatæ fuerunt ab Epiſcopo , qui interdictum violaverat ; ſed quia per ſummam injuriam prolatæ erant contra eos , qui interdictum violare renuebant ; & ita omnia geſta in hac parte ab Epiſcopo Colubrienſi ceſſari præcipit Gregorius.

TITULUS XXXII.

De novi operis nunciatione.

CAPUT PRIMUM.

Lucius III. a *Paduano Epiſcopo.*

INtelleximus ex litteris tuis, quod cùm cauſa, quæ inter dilectos filios noſtros Priorem ſancti Cypriani Deven. & clericos de Rodigo vertitur ſuper Capella, quæ in præjudicium baptiſmalis Eccleſiæ de Coſta, ab eiſdem clericis eſt conſtructa, f. t. delegata fuiſſet ſine canonico terminanda, partibus ad tuam præſentiam convocatis, per teſtes tibi ſufficienter innotuit, quod præfata Eccleſia de Rodigo eandem Capellam poſt appellationem ad nos factam, & denunciationem novi operis ædificare cœperat: & ob hoc præfatus Prior in judicio poſtulabat, quidquid in ſæpedicta Capella poſt appellationem ad nos factam, & poſt denuntiationem novi operis factam primitus fuerat, demoliri. Super quo diſcretioni tuæ dubium videbatur, utrum ad hoc canonico procedi poſſet judicio, & cùm nihil de nunciatione novi operis ſit in canonibus definitum, Sedem duxiſti Apoſt. conſulendam. Quia verò ſicut humanæ leges non b dedignantur ſacros canones imitari, ita & ſacrorum ſtatuta canonum priorum Principum conſtitutionibus adjuvantur: f. t. præſentibus reſpondemus, quod diligenter conſiderans, quod poſt denuntiationem novi operis, ſive jure, ſive injuria aliquid conſtituatur, de legalibus debet conſtitutionibus demoliri: & quia nulla Eccleſia in præjudicium alterius debet conſtrui, aſcitis tibi viris prudentibus negotium ipſum ſecundùm canonum, & legum ſtatuta, ap. rem. non differas terminare. Nam cùm te credamus in utroque jure peritum, ſecurius duximus cauſam per tuam ſollicitudinem terminari, qui per dicta partium, & terminos, & fines locorum plenius poteris cognoſcere veritatem, quàm aliquid à nobis ignorantibus qualitatem negotii diffiniri.

NOTÆ.

1. a *PAduano.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de Eccleſ. ædific. cap. 4.* De diœceſi Paduana nonnulla adduxi *in cap. 7. de judiciis.*

2. b *Dedignantur.*] Novella 83. & 131. Juſtiniani, *l. ſacris 45. Cod. de Epiſc. & cler.* quod etiam uſurpavit Pontifex *in cap. clerici 8. de judiciis, cap. ult. de ſecund. nupt. cap. 1. de jur. calum. cap. Nicæna 12. 31. diſt.* & ſæpe ſacri canones profitentur, ſe non reſpuere legum ſæcularium famulatum, *cap. ſuper ſpecula 28 de privil.* & ſic ſtatuta canonum conſtitutionibus Principum adjuvantur, atque ſecundùm regulas juris civilis eccleſiaſticæ quoque controverſiæ terminantur, ſi canonibus non opponantur, & ipſi deficiant, *cap. 1. cap ſi in auditorium, diſt. 10.* unde in præſenti tractatu de novi operis nunciatione, quia nulli ſunt ſacri canones, in quibus ſtatuatur jus ſervandum in hac parte in cauſis eccleſiaſticis: ideò tam Lucius III. in præſenti, quàm Innocentius, Honorius, & Gregorius in decretalibus ſub hoc titulo compilatis tantùm obſervare jubent leges ſæculares. Quando verò deficiente canone recurrendum ſit ad jus civile, vel patrium, ſeu è contra, exponunt congeſti à Barboſa in præſenti, & Caniſius *in cap. 1. de conſtit. & in tract. de differ. utriuſque jur. in princ.* Mancinus *ſacr. jur. diſt. 34.*

CAPUT II.

Innocent. III. a *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

CUm de injuncto nobis Apoſtolatus officio locum ejus (licèt immeriti) teneamus, qui juxta verbum propheticum liberavit pauperem à potente, & inopē, cui non erat adjutor; diligenti ſtudio ſatagere nos oportet, ne minores à majoribus opprimamur: ſed

ſed ut Prælati ſic exerceant acceptam juriſdictionem in ſubditos, ut prodeſſe probentur potiùs quàm præeſſe. Hæc ergo ſecundùm officii noſtri debitum attendentes, diſtrictâ dudum tibi [b] juſſione mandavimus, ut in negotio Capellæ de Lamech juxta formam litteris Apoſtolicis comprehenſam, ab oppreſſione monachorum Cantuarien. omninò ceſſares: ſuper quo venientes ad præſentiam noſtram dilecti filii R. de Boxleia, & W. de Ponte Roberti Abbates nuncii tui, fraternitatem tuam nitebantur multipliciter excuſare. In primis ſiquidem proponentes, quod cùm bonæ memoriæ [c] Theob. Cantuarien. Archiepiſcopus, & glorioſus [d] Thomas ſucceſſor ipſius attendentes, quod nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus; & nolentes [e] monachos Cantuarien. relictis divinis officiis ad negotia ſæcularia ſe transferre, ad honorem Protomartyris Stephani ædificandi Eccleſiam voluntatem, & propoſitum habuiſſent, & in ea ſæculares clericos ordinandi, & de ſuis proventibus, & Eccleſiis eis redditus aſſignandi, per quos tam apud Apoſtolicam Sedem, quàm apud Curias ſæculares ſua poſſent negotia expedire: laudabile primi propoſitum obitus feſtinatus; ſecundi longum [f] exilium impedivit, ſicut in litteris ven. fratris noſtri I. quondam Lundunen. Archiepiſcopi pleniùs continebatur expreſſum, quæ in noſtra, & fratrum noſtrorum fuerunt præſentia recitatæ. His bonæ memoriæ [g] Bal. Cantuarien. Archiep. ita propoſito ut officio, voluntate ut dignitate ſuccedens, prope ſuburbium civitatis Cantuarien. quaſi per ſtadia tria, vel quatuor, ad honorem præſentis Protomartyris, & beati Thomæ conſtruere cœpit Eccleſiam, felicis record. Urbani Papæ prædeceſſoris noſtri ſuper hoc indulgentia primitùs impetratâ. Cujus ſibi fuit auctoritate conceſſum, ut in honorem ipſorum Martyrum & ædificare poſſet Eccleſiam, & de perſonis idoneis ordinare: quibus in eccleſiaſticis beneficiis canonicè provideret: ſic tamen, quod Eccleſiæ debitis obſequiis, & neceſſariis ſtipendiis minimè fraudarentur. Et licet idem Urbanus adverſus dictum P. prædeceſſorem tuum ſuper demolitione operis ſuas ſæpius litteras deſtinaſſet, quia tamen in eis non faciebat de conceſſa jam indulgentia mentionem, ei dicebant per ſcripta frequentia nullatenus derogatum, quæ præterea proponebant, & per falſi ſuggeſtionem, & veritate tacitâ impetrata, & ad ipſius Archiepiſcopi notitiam minimè deveniſſe: unde ſi eis non paruerat, de jure non poterat reprehendi. Reſcriptum quoque ſanctæ memoriæ [h] G. Papæ prædeceſſoris noſtri pro ſe pariter producebant: qui cùm per litteras indulſerit generales, ut reſcripta, quæ à tribus menſibus ante obitum prædicti Urbani prædeceſſoris ſui fuerant impetrata, eandem firmitatem haberent, non obſtante obitu mandatoris, quam obtinere, ſi tunc viveret, debuiſſent; negotia, quæ ipſum Archiepiſcopum, & ejus clericos contingebant, ſub præmiſſa noluit generalitate concludi: per quod nimirum reſcriptum ſub prædeceſſoris ſui dicebant litteris derogatum, quas adverſus Archiepiſcopum dederat ad inſtantiam monachorum: quibus ſiquidem litteris, & etiam bonæ memoriæ [i] Clementis ſucceſſoris ſui, qui ejus in hac parte fuerat imitator, per factam tunc temporis amicabilem compoſitionem de partium voluntate inter Archiepiſcopum, & monachos memoratos, per chariſſimum in Chriſto filium noſtrum R. [l] Anglorum Regem Illuſtrem, & venerabilem fratrem noſtrum Walterum Rhotomagen. Archiepiſcopum, & quoſdam Epiſcopos, & Abbates, dicebant penitus derogatum. Cùm enim tempore Præfati B. Cantuarien. Archiepiſcopi, præmiſſi Rex, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & Abbates Cantuariam acceſſiſſent, in eos fuit tam de conſtructione ipſius Eccleſiæ, quàm inſtitutione Prioris, & quibuſdam aliis quæſtionibus à partibus compromiſſum. Ipſi autem diligenti deliberatione præmiſsâ pariter judicarunt, quod ipſe Archiepiſcopus rationabiliter ædificaverit Eccleſiam memoratam. Ipſe tamen pro bono pacis conceſſit ad prædicti Regis inſtantiam, & etiam aliorum, quod Canonicorum collegium ad locum transferret alium, quem eligeret competentem. Per hanc ergo compoſitionem dicti nuncii tui renunciaſſe dicebant monachos reſcriptis præcedentibus à Sede Apoſtolica impetratis: cùm exinde dictus Archiepiſcopus loco priore dimiſſo, ubi ædificare non potuerat ſine ſcandalo monachorum, ad locum de Lamech per quinquaginta milliaria diſtantem à civitate Cantuariæ ſuum propoſitum tranſtuliſſet: ubi & Eccleſiam, ſicut priùs fecerat, ædificare cœpit, ad honorem martyrum prædictorum, ut ſic propter nimiam locorum diſtantiam nulla remaneret monachis materia conquerendi. Cui poſtea tu ſuccedens, quod ab ipſo minus factum fuerat, perficere voluiſti,

& quod ipſum tibi liceret, ex reſcripto litterarum bonæ memoriæ [k] C. Papæ prædeceſſoris noſtri oſtendere nitebantur: qui anno Pontificatus ſui ſeptimo, & extremo, ad omnem inter Eccleſias Cantuarien. & de Lamech diſcordiam ſopiendam: & ne Canonici de Lamech facultatem haberent contra Cathedralem Eccleſiam inſurgendi, diſponendi de ipſa Eccleſia de Lamech interiùs, & exteriùs, non obſtantibus litteris ad venerabilem fratrem noſtrum N. Ciceſtren. Epiſcopum, & dilectum filium N. de Walthan, & N. de Rading. Abbates obtentis, conceſſit tibi liberam facultatem. Per has ergo litteras præcedentia ſcripta ſua, quæ his videbantur adverſa, dicebant penitus revocata. Intentionem ergo ſuam probare dicti tui nuncii ſatagebant per laudabile propoſitum Theob. & glorioſi Thomæ Martyris Pontificum præmiſſorum, & per Urbani, Gregorii, & Cœleſtini Romanorum Pontificum indulgentias, & reſcripta, & præmiſſam compoſitionem factam de partium voluntate. Verùm præmiſſis rationibus ex parte monachorum fuit ex ordidine taliter obviatum, quod de occultis hominum voluntatibus, quas ſibi tantùm Dominus reſervavit, qui renes, & corda ſcrutatur, à nobis judicari non poterat, nec debebat: nec ipſi valebant ad talia reſpondere, quæ proponere in judicio nihil aliud erat, quàm de ſecretis cordium divinare. Sanè per indulgentiam Urbani Papæ prædeceſſoris noſtri (de qua præmiſimus) juri ſuo in nullo dicebant penitus derogatum, quia canonica beneficiorum aſſignatio per eam Cantuarien. Epiſcopo ſervabatur, quæ juxta conſtitutionem canonicam ſine tractu, & aſſenſu monachorum procedere non valebat: qui nedum ipſius facto in hac parte non conſenſerant, verùm etiam contradixerunt expreſsè, ſicut ſequentia docuerunt, & adhuc in eodem propoſito perſeverant. Eis ergo contradicentibus ſuperioris fuerat judicium expectandum. Idem etiam ea ratione oſtendere nitebantur, quia juxta ſanctiones legitimas, ſi quando alicui conceditur beneficium principale, putà libera factio teſtamenti, nihil videtur aliud indulgeri, quàm ut modo teſtetur legitimo, & etiam conſueto. Ille quoque, qui ut in [l] loco publico ædificare poſſet, à Principe ſimiliter impetravit, ædificare cum alterius incommodo non valebit, niſi & hoc ipſum à Principe poſtulatum fuerit, & conceſſum. Per ſequentes etiam ipſius Urb. litteras executorias, quibus opus ipſum maledictum haberi voluit, & prophanum, aſſerebant præſcriptæ indulgentiæ derogatum, quæ ſi coram eodem Urbano fuerit oſtenſa, proponebant eam penitus abrogatam, cùm ſive ea non obſtante demolitio ipſius Eccleſiæ fuerit demandata, ſive fuerit prætermiſſa, ſibi debuit imputari; cùm jure civili etiam caveatur, quod ſub [m] prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum lites non debeant reſtaurari. Id ipſum per litteras piæ recordationis Clementis Papæ prædeceſſoris noſtri probare volebant, in cujus præſentia nunciis partium conſtitutis, cùm dictus B. prædeceſſor tuus opus maledictum, & prophanum noluiſſet contumaciter, & pertinaciter conſummare, ad exemplum Urbani Papæ prædeceſſoris ſui præſato Archiepiſcopo de conſilio fratrum diſtrictè præcepit, ut quicquid fecerat in Eccleſia nominata, curaret ſine diminutione qualibet demoliri: quod de inſtituendis canonicis, & aliis fuerat perperam attentatum, in irritum penitus revocato: ubi ſive omiſſa fuerit præmiſſa indulgentia, vel etiam allegata, eorum non poterat ratione præmiſsâ propoſitum impedire. Per ipſam verò compoſitionem, de qua præmiſimus, tanquam regio metu violenter extortam, partem ſuam in nullo gravari poſſe dicebant. Cùm enim dictus Clemens Papa prædeceſſor noſter pro ſedanda diſcordia inter Archiepiſcopum, & monachos Cantuarien. exorta, bonæ memoriæ Joannem Anagninum tunc temporis tituli ſanctæ Marci Presbyterum Card. Apoſtolicæ Sedis Legatum, poſtea vero Epiſcopum Præneſtinum in Angliam ſpecialiter deſtinaſſet, poſtquam illuc transfretavit, factum fuit dicto B. Cantuarien. Archiepiſcopo procurante, quod apud portum Devoriæ contra voluntatem ſuam per dies plurimos teneretur, quod in gravem Eccleſiæ Rom. injuriam redundavit: nec antè permiſſus fuit Cantuariam proficiſci, quàm per dictum Regem Anglorum, qui eodem tempore cum Epiſcopis ſuis Cantuariam venerat, in pacis, quam fecerunt cum Archiepiſcopo monachi, formulam conſentiret; in quo prædicti monachi vim paſſi fuerunt, & compulſi ſunt omnia ſuſtinere: quod ideò cùm prope audiſſet poſitus, & poſtea præſens apud Cantuariam cognoviſſet, ſcripto mandare curavit, ut rei veritas omnibus innoteſceret, & quod factum fuerat, non generaret præjudicium juſtitiæ monachorum. Et ſi Archiepiſcopus ipſe, vel aliquis de ſucceſſoribus ejus ſcripturam ſuper formam pacis quandoque proferret, ſciretur ab omnibus, eam fratribus jam dictæ Eccleſiæ,

nec

nec conſentientibus, nec ſcientibus fuiſſe confectam, nec ſibi exhibitam poſtulanti, qui ad cauſam fuerat à Summo Pontifice deſtinatus. Unde vel rem geſtam conſummare debuerat, ſi juſtitiæ concordaret; vel ſi aliter facta fuerat, infirmare. Sic ergo cognoſcens interceſſiſſe illi facto violentiam manifeſtam, auctoritate, quâ fungebatur Apoſtolica ſtatuit, quod nec concordia ſic facta valeret, neque compromiſſo violenter exorta, neque ſcriptum aliquod ſic conceptum; & quod ipſis monachis in poſterum præjudicium non afferret, cum omnia eo præſente, ac contradicente fuerint adimpleta, ſicut in ſuis litteris patentibus continetur, quas coram nobis fecimus recitari. Poſt hæc cùm bonæ memoriæ Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter omnia, quæ per memoratum B. Archiepiſcopum circa monachos vi, vel metu acta fuerant, auctoritate Apoſtolica in irritum revocaret, nominatim ea, quæ Legato Rom. Eccleſiæ præſente, & contradicente contra mandatum Sedis Apoſtolicæ facta proponebantur, ſicut in authentico ejuſdem Legati, P. videlicet Anagnini, quondam Presb. Card. ob cauſam ipſam in Angliam deſtinati, continebatur, expreſſâ viribus carere decrevit, & quæcunque contra jus monachorum, vel tenorem privilegiorum Apoſt. Sedis idem Archiepiſcopus impetrarat. Inſuper ſtatuens, ut nullus hominum, quæ malà geſſerat, ad conſequentiam traheret: nec ea, quæ à Sede Apoſtolica obtinuerat, tacitâ veritate, juri monachorum, vel privilegiis ullo unquam tempore in aliquo præjudicium generarent: quemadmodum nobis, & fratribus noſtris ex ipſarum conſtitit continentia litterarum. Ex ipſa quoque majore loci diſtantia ſibi aſſerebant monachi majus præjudicium generatum, quia cùm in eorum defectu, ſicut à tuis nunciis dicebatur, ſæculares clerici fuerint evocati, vix poſſent per eos vicinos Cantuarien. Eccleſiæ negotia monachis abſentibus procurari, quæ ipſis procul poſitis, & captatâ eorum abſentiâ ſine monachorum conſcientia tractarentur, & eis penitus inconſultis: unde Cantuarien. Eccleſia diſpendium incurreret, & jacturam. Sic ergo per hoc nihil eis acceſſit eadem contradictionis cauſâ manente. Ultimum quoque reſcriptum dicti Cœleſtini Papæ prædeceſſoris noſtri carere viribus aſſerebant, utpote per ſuppreſſionem veritatis ſubreptum; quoniam in eo nulla fiebat mentio mandatorum, quæ ab Urbano Papa, & Clemente proceſſerant: nec etiam confirmationis illius, quam ipſemet ſuper ceſſatione compoſitionis prædictæ conceſſit; & præſertim cùm reſcriptum illud indulſiſſe dicatur eo tempore, quo eum infirmitas admodum prægravabat. Ad fundandam ſanè intentionem ſuam, prædictorum Urbani, Clementis, & Cœleſtini Romanorum Pontificum reſcripta, ac noſtrum poſt illa iidem monachi producebant: quibus urgentiſſimè mandabatur, ut quicquid de præfata capella fuerat attentatum, haberetur irritum, & inane. Cùm autem quæ præmiſimus, & ſimilia, in noſtra, fratrumque noſtrorum præſentia prudenter eſſent à nunciis allegata, nos qui tempus accepimus juſtitiam judicandi, volentes illius veſtigiis inhærere, apud quem non eſt acceptio perſonarum, cujus locum (licèt indigni) tenemus in terris, & ita viâ regiâ prudenter incedere, ut non declinemus ad dexteram, vel ſiniſtram: prædeceſſores quoque noſtros Urbanum, Clementem, & etiam Cœleſtinum credentes ampliùs imitandos, in illis maximè, quæ deliberatione prævia ſtatuerunt, de communi conſilio fratrum noſtrorum fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & in virtute obedientiæ diſtrictè præcipimus, quatenus omni contradictione, & excuſatione, & appellatione ceſſantibus, infra triginta dies poſt receptionem præſentium quicquid ædificatum eſt in Eccleſia memorata, expenſis tuis facias penitus demoliri, eo non obſtante, ſi etiam abſens extiteris: cùm cautum ſit etiam legitimâ ſanctione, ut ſi is, cui fuerat opus novum nunciatum, ante remiſſionem ædificaverit, deinde agere cœperit, jus ſibi eſſe ita ædificatum habere, ſibi debeat actio denegari: reducens prorſus in irritum quicquid de inſtituendis ibidem canonicis, & aliis ad ipſam Eccleſiam pertinentibus, à te, vel à prædeceſſore tuo cognoſcitur ordinatum: eorum redditibus ad ſtatum priſtinum revocatis, quos ab obligatione præſtiti juramenti, pro eo, quod ibidem inſtituti fuerunt, auctoritate noſtra per te denunciari præcipimus abſolutos. Cùm enim amodò non teneat principale, quicquid ex eo, vel ob id ſecutum eſt, ſub præmiſſa diſtrictione decernimus irritandum, ſicut ſancitum eſt traditione canonica, & civili. Clericos præterea, qui in capella ipſa poſt inhibitiones Apoſtolicas divina officia celebrarunt, ſicut nos per alia ſcripta noſtra mandavimus, tam diu habeas pro ſuſpenſis, quo uſque ſuper hoc ſatisfecerit competenter: & univerſa, quæ in prædictorum monachorum ſunt attentata gravamen, xeniorum videlicet, & Eccleſiarum, & aliorum invaſione, quæ

ante appellationem habuerant, non differas dictis monachis reſignare, ac de cætero circa ſtatum monaſterii contra prohibitionem noſtram hujus occaſione negotii non præſumas aliquid innovare. Si verò (quod non credimus) præceptum noſtrum, ſicut præmiſſum eſt, vel contempſeris, vel diſtuleris adimplere, à Pontificali officio ex tunc noveris te ſuſpenſum: & pro contemptu mandati Apoſt. ad noſtram venire te volumus præſentiam reſponſurum. Venerabilibus quoque fratribus noſtris Cantuarien. Eccleſiæ ſuffraganeis de conſilio fratrum noſtrorum in virtute obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus niſi tu infra præmiſſum tempus mandatum noſtrum duxeris ad effectum, ipſi nullam tibi impendant obedientiam, vel reverentiam; quia juſtum eſt, quod ei non obediatur à ſubditis, qui ſuo contemnit obedire Prælato. Quod ſi fortè nec ſic te poterimus ad bonum revocare, propter quod malum nunquam committitur, bonum autem debet ſæpius intermitti, majorem tibi animadverſionem noveris imminere; cùm ferro ſint abſcindenda vulnera, quæ fomentorum non ſentiunt medicinam. Sanè ſuper præmiſſis, in quibus ſalvâ conſcientiâ non poteramus aliomodo procedere, fraternitatem tuam rogamus nullatenus contriſtari: quia (teſte Deo) non ex indignatione aliqua proceſſerunt, ſed quia cùm ſimus (licèt inſufficientes) in Sede juſtitiæ conſtituti, unde jura ſua ſervare tenemur ſingulis illibata, fraternitati tuæ, quam ſincerius amplexamur, cùm te inter fratres, & Coepiſcopos noſtros honorabile membrum, & in domo Domini columnam immobilem habeamus, non potuimus ſine gravi offenſa Creatoris deferre, nec nobis in hac parte potes aliquid imputare: cùm ſecundùm traditionem canonicam, quando non niſi peccando alicui conſuli poteſt, tunc æſtimare debet homo, quid faciat, non habere. In ipſis etiam legibus ſæcularibus invenitur, ut quæ facta lædunt pietatem, æſtimationem, verecundiam noſtram, & generaliter quæ bonis moribus adverſantur, nec poſſe nos facere ſit credendum. Super eo quoque non ſufficimus admirari, quod cùm dicta Eccleſia jam dudum quaſi lapis offenſionis fuerit, & petra ſcandali, pro qua nos, & prædeceſſores noſtri adverſus te, tuoſque prædeceſſores ita graviter ſumus moti; & viri religioſi pariter, & prudentes monachi Cantuarien. qui omnia dimiſerunt pro Chriſto, tot laboribus, & doloribus, tot mortibus, & periculis perſonas, & res non dubitaverunt frequenter exponere: quod proculdubio tam illi, quàm iſti (ut dictum eſt) non feciſſent, niſi cognoſcerent præmiſſa reſpicere in grave Cantuarien. Eccleſiæ detrimentum, ut de aliis omittamus, tu ſaltem pro vitando tam gravi [a] ſcandalo proximorum, ab hujuſmodi etiam tibi prohibitis non ceſſaſti: cùm ſacræ Scripturæ teſtimonio debueris didiciſſe, quod licèt opera illa, quæ ſine mortali peccato dimitti non poſſunt, non ſint pro vitando ſcandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando ſcandalo committi, quæ ſine mortali peccato committi non poſſunt: ab his tamen, quæ committi poſſunt ſine mortali peccato, pariter, & dimitti, ſit pro ſcandalo tollendo ceſſandum: & eis etiam pro vitando ſcandalo inſiſtendum. Unde Apoſtolus dicit: Si ſcandalizaretur frater, carnem non commederem in æternum. Et Dominus in Evangelio contra eos, qui ſcandali præſentant materiam: Væ (inquit) homini illi, per quem ſcandalum venit: melius eſt ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria ad collum ejus, & demergatur in profundum. Et licèt majorum ſcandalum ſit vitandum, præcipuè tamen vitandum eſt ſcandalum puſillorum juxta teſtimonium veritatis: Qui ſcandalizaverit (inquit) unum de puſillis iſtis minimis, qui in me credunt, &c. Finis ergo his, quæ præmiſſa ſunt à te de cætero taliter imponatur, quod præteritæ contradictionis rebellio per virtutem ſequentis obedientiæ valeat non immeritò expiari. Datum Lateran. ix. Kal. Decembris.

N O T Æ.

1. a *Cantuarienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* & in epiſtolis Innoc. correctis à Sirleto, *fol.* 214. ex quo Regeſtro reſtituo integram hujus textus. Præſens epiſtola ſcripta eſt Werto Waltero 43. Archiepiſcopo Cantuar. de qua ex variis plura refert Richardus Smitheus in floribus Eccleſiæ Angliæ *lib.* 7. *cap.* 10. Hujus controverſiæ mentio fit in geſtis Innocentii III. editis à Boſqueto, *pag.* 29. ibi: [Litem etiam, quæ inter Epiſcopum, & Capitulum Cantuarienſis Eccleſiæ cœperat agitari ſuper Eccleſia de Lameche, quam idem Archiepiſcopus eodem Capitulo contradicente conſtruxerat, & dotaverat multis, & magnis redditibus, inſtituens in ea canonicos ſæculares, viros nobiles, potentes, & literatos, non ſine multa difficultate ſedavit. Nam Rex, & Archiepiſcopus in illo facto ſemutuò adjuvabant. Capitulum autem non habebat poſt Deum, niſi ſolum Romanum Pontificem adjutorem, aſſerens pro conſtanti, quod niſi præfatam Eccleſiam faceret penitus demoliri, Metropolitana dignitas

pro

pro majori parte transferretur ad illam. Ubi verò Dominus Papa rationes partium ſufficienter audivit, Apoſtolicæ Sedis auctoritate decrevit, ut dictus Archiepiſcopus eandem Eccleſiam ſuis ſumptibus demoliretur omninò, in irritum revocans quidquid factum fuerat circa ipſam: quæ cùm ipſe facere diſtuliſſet, prætendens quod Rex illud fieri non ſinebat, ipſe ſuccenſus zelo juſtitiæ præcepit diſtrictè in virtute obedientiæ Archiepiſcopo memorato, ut illud exequi ulteriùs non differret, alioquin ſciret, ſe ab officio Pontificali ſuſpenſum, & ſuffraganeos ab ejus obedientia eſſe ſubtractos. Et ſic demum quantumcumque Rex, & Archiepiſcopus reniterentur, & murmurarent, impletum eſt penitus quod mandavit.] Quem canonem retuli *in cap. dilectis 52. de appell.*
2.
b *Juſſione.*] Cujus juſſionis literæ extant apud eundem Sirletum in eodem Regeſtro Innocentii, *lib. 1. epiſt. 54.* in hæc verba: [Quantò perſonam tuam ſinceriori charitate diligimus, tantò majori dolore turbamur, quoties ea de tuis audivimus operibus, quæ Pontificali derogant honeſtati. Cùm enim Cantuarienſ. Eccleſia, cui præeſſe dignoſceris, inter Anglicanas Eccleſias celebris habeatur, & inter alias conſueverit Religione florere, nos, & fratres noſtri grave, & moleſtum gerimus, quod ſicut dilecti filii noſtri N. Prior, & Conventus ejuſdem Eccleſiæ humili nobis conqueſtione monſtrârunt, tu ad ipſius deſolationem Eccleſiæ ſatagis multipliciter, & laboras in conſtructione novæ capellæ de Lameche, contrà prohibitiones felicis recordationis Urbani, & Clementis Romanorum Pontificum, bonæ memoriæ N. prædeceſſori tuo factas poſt appellationes multiplices ad Sedem Apoſtolicam interpoſitas, in magnum Cantuarienſ. Eccleſiæ præjudicium propriâ temeritate procedens, & de bonis ejuſdem Eccleſiæ Canonicos inſtituens: à cujus ſiquidem conſtructione capellæ, ſi eam, quam debes Roman. Eccleſiæ reverentiam, & obedientiam exhiberes, & commiſſæ tibi Eccleſiæ proviſionem, & ſolicitudinem gereres, quam teneris, tibi, & honori tuo meliùs conſules penitus deſtitiſſes, nec ſuper eo procedere ſtuduiſſes, quod prædeceſſori tuo ſic diſtrictè cognoſceres à Sede Apoſtol. interdictum. Cùm igitur diminutionem Cantuarienſ. Eccleſiæ, ſicut nec debemus, nolimus aliquatenus ſuſtinere. prædictorum prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, de Fratrum noſtrorum conſilio fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus omni morâ, & excuſatione poſtpoſitis (ſi etiam ab Eccleſia tua abſens fueris,) aliquatenùs non obſtante, quicquid poſt appellationes, tàm tempore prædeceſſoris tui, quàm tuo, ad Sedem Apoſtolicam interpoſitas, vel inhibitiones Anteceſſorum noſtrorum in opere actum capellæ dignoſcitur memoratæ, infrà triginta dies poſt harum ſuſceptionem tuis expenſis non differas demoliri: in irritum prorſus revocans, & deducens quicquid de inſtituendis canonicis, & aliis circà Capellam ipſam factum eſt, vel enormiter innovatum. Clericos præterea, qui in Capella ipſa poſt inhibitiones Apoſtolicas divina officia celebrarunt, tam diu ab officio, & beneficio teneas pro ſuſpenſis, donec ſuper hoc ſatisfecerint competenter, univerſis operibus demolitis, quæ apud eandem Capellam facere præſumpſère, & univerſa quæ poſt appellationem in prædictorum Fratrum ſunt attentata gravamen, in reorum videlicet Eccleſiarum, & aliorum invaſione, quæ ante appellationem habuerant, in ſtatum priſtinum appellatione remotâ reducas: ſententias excommunicationis, & interdicti, quas in quoſdam ipſorum Fratrum temerè diceris promulgaſſe, publicè nuntians non tenere, ac de cætero circà ſtatum ipſius Monaſterii contrà prohibitionem noſtram, hujus occaſione negotii non præſumas aliquid innovare: illicitos invaſores villarum, poſſeſſionum, & redditυum prædictorum Fratrum uſque ad ſatisfactionem idoneam vinculo excommunicationis aſtringens. Si verò (quod non credimus) mandatum noſtrum infrà ſtatum terminum neglexeris, vel diſtuleris adimplere, quia juſtum eſt ut ei obedientia ſubtrahatur, qui Sedi Apoſtolicæ negligit obedire, venerabilibus Fratribus noſtris Suffraganeis tuis per ſcripta noſtra mandavimus, ut tibi reverentiam, ſeu obedientiam non impendant. Quod ſi fortè ab eis, vel eorum aliquo contrà prohibitionem noſtram tibi feceris aliquam obedientiam, & reverentiam exhiberi, ſcias te ex tunc ab Epiſcopali dignitate ſuſpenſum, & tamdiu ipſi ſententiæ ſubjacere, donec ſatisfacturus de contemptu te noſtro conſpectui repræſentes. Non autem diſtinguimus, utrum in loco à noſtris prædeceſſoribus interdicto, vel alio in prædictæ conſtructione Capellæ, & Canonicorum inſtitutione proceſſeris in Eccleſiæ Cantuarienſ præjudicium, & gravamen, eadem contradictionis causâ durante; niſi quod ex hoc magis credimus Eccleſiæ derogari, quod in remotiori loco prior fabrica eſt translata. Datum Romæ, apud S. Petrum.]

c *Theobald*] Theobaldus videlicet, qui fuit 37. Archiepiſcopus Cantuarienſ. de quo ait Smitheus *d. lib. 7 cap. 5 per totum.*

d *Thomas.*] De quo ſancto, & ejus martyrio nonnulla adduxi *cap. 2. de reſcript.* 3.

e *Monachos Cantuarienſes.*] In Eccleſia enim Metropolitana Cantuarienſi poſt Sancti Auguſtini obitum Laurentius illius ſucceſſor Bonifacio Romano Pontifice permittente, & ſpeciali reſcripto ad petitionem Ethelberti Anglorum Regis concedente, Monachos poſuit, ut referunt Guillelmus Malmesburienſis *lib. 1. de Epiſc. Anglicanis, pag. 208* & ita ſimul erant in eadem Eccleſia, ut in aliis illis ſæculis contingebat, Monachi & Canonici Regulares: quod facilè conſtat ex his, quæ de Beati Thomæ Cantuarienſis Archidiaconatu, & illius martyrio, de Clericis fores templi claudere conantibus, qui eidem martyrio aderant, ab omnibus hiſtoricis paſſim traduntur; & facilè hoc probatur *ex cap. relatum*, *de preb.* ubi agitur de Magiſtro recipiendo in Canonicum ipſius Eccleſiæ: quod convenire nequit Monachis in Eccleſia deſervientibus, & ita optimè probat Pennotus *lib 2 hiſtor. canonic. regul. cap. 37. num. 5.* in Eccleſia Cantuarienſ. fuiſſe ſimul Monachos cum Canonicis Regularibus.

f *Exilium.*) Quod diuturnum paſſus fuit inclytus Martyr ſemel atque iterum, ut ex variis etiam Proteſtantibus probat Smitheus *d. lib. 7. c. 6.*

g *Bald*) Balduinus videlicet, quadrageſimus Archiepiſcopus Cantuar. de quo Smitheus *dict. lib. 7. cap. 8.*

h *G. Papa*) Gregorii videlicet VIII.

i. *R. Anglorum Regem.*) Richardum videlicet I. qui dictus fuit Cor Leonis, 38. Rex Angliæ, qui regnavit ex anno 1189. uſque ad annum 1199.

ut probat Smitheus *in floribus Angliæ*, *lib.* 4. *cap.* 6.

k *C.*] Cœleſtini videlicet III.

l *In loco publico.*] *L.* 2. § *ſi Princeps, ff. ne quid in loco publico*; quam illuſtrat Forner. *lib... rer. quotid. cap.* 16.

m *Sub prætextu.*] ut probavi *in cap* 21 *de re judic.*

n *Scandalo demittenda.*] Ut probat latè Salgado *de retent. Bullar. p.* 1. *cap.* 4.

C A P U T III.

Honorius III. *Decano, Præpoſito majoris Eccleſiæ, & Magiſtro Michaeli Canonico S. Nicolai*[a] *Ambian.*

Significantibus Canonicis [b] Sanctæ Opportunæ Pariſien. nobis innotuit, quod cùm ſuper eo, quod Nicolaus Ruffuscivis Pariſien. in quadam platea Eccleſiæ ſuæ, infrà clauſtrum ipſorum ſita, eis prohibentibus in ſuum ædificabat præjudicium & gravamen, depoſuerunt coram Officiali Pariſienſi, & [c] Archidiacono quæſtionem, eis offerentibus in continenti probare præjudicium, & plateam ad ſuam Eccleſiam pertinere: ac petentibus inſuper, non obſtante quod dictus N. cautionem de demoliendo opere offerebat, ædificium prohiberi. Et quia idem Officialis interloquendo decrevit, probationes eorum admittendas eſſe, ac ab opere interim quieſcendum, idem N. ad Senon. Curiam provocavit. Sed cùm Senon. Officialis Nicolai prædicti cognatus eadem interlocutoriâ pro ſuæ dumtaxat voluntatis arbitrio revocatâ decrevit ad opus ſub cautione de demoliendo ipſo, non admiſſis eorum probationibus, procedendum, prædicti Canonici noſtram audientiam [d] appellarunt: unde petebant, ut ipſorum probationes recipi, ac prohiberi ædificium mandaremus. Ideòque diſc. v. per Apoſt. ſcripta mandamus, quatenùs ſi eſt ita, revocato in ſtatum debitum quidquid poſt appellationem hujuſmodi temerè inveneritis attentatum, ſuper hoc, quod juſtum fuerit, appellatione poſtpoſitâ ſtatuatis, facientes, &c.

N O T Æ.

a *Ambian.*] Ita etiam legitur in quinta compillatione, *ſub hoc titul. cap. unic.* ex qua tranſcribo textum hunc. De Ambianenſi Diœceſi nonulla adduxi *in cap.* 3. *de frigid.*

1. b *Sancta Opportuna.*] Eccleſia hæc eſt collegiata in vico Sancti Honorati Urbis Pariſien. ut refert Cironius in præſenti.

2. c *Pariſienſi, & Archidiacono.*] In ſexta collectione legitur *Pariſienſis Archidiaconi*, & ita Officialis eſſet Vicarius Archidiaconi Pariſienſis. Quâ lectione retentâ, quomodo in præſenti appellatio potuiſſet interponi ad Archiepiſcopum Senonenſem, omiſſo medio, videlicet Epiſcopo Pariſienſi, expolui *in cap.* 66. *de appellat.*

d *Appellarunt.*] Quandò in judicio novi operis nuntiationis appellatio admittatur, opereturque utrumque effectum, ſuſpenſivum, & devolutivum, exponunt Lancellotus *de attentat.* 3. *p. c.* 18. *à num.* 44. Salgado *de Regia protect.* 2. *p. cap.* 8. *ex num.* 32. ubi explicat præſentem textum.

C A P U T IV.

Gregorius IX.

Is cui opus novum te nuntiaſſe proponis, non obſtante cautione, quæ offertur ab ipſo de opere deſtruendo, ſi non jure ædificatum exiſtat, tenetur te per trium menſium ſpatium exſpectare, juris tui præjudicium probare volentem.

N O T Æ.

a *Gregorius IX.*] Qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio, juxta principia juris civilis, ut ſtatim dicemus.

COMMENTARIUM.

1. *Probatur Concluſio, & traditur*

In his omnibus decretalibus una, eademque docetur ſententia, quæ talis eſt: *Ædificium conſtructum poſt novi operis nunciationem, demoliendum eſt, nec audiri debet Dominus, ſi ſatiſdationem offerat, & de jure ſuo docere paratus ſit.* Probant eam textus *in l.* 1. §. *ſed etſi is*, *l. Prætor* 20. §. 1. *l. ſtipulatio* 21. §. 1. *ff. hoc titul. l.* 3. §. *ſi quis paratus, ff. quod vi aut clam, l.* 8. *titul.* 32. *partit.* 3. Illuſtrant Federicus Scotus, & Duaren. *ad titul. ff. de novi oper.* Idem Duarenus *lib.* 1. *diſp. cap.* 16. Petrus Gregor. *lib.* 4. *ſynt. cap.* 26. *cum ſequent.* Donel *lib.* 15. *comment. cap.* 45. Fachineus *lib.* 8. *controverſ. cap.* 44 *cum ſequent.* Reuardus *lib.* 3. *conject. cap.* 11. Cuiacius *lib.* 40. *Pauli ad edict. l. non ſolùm* 8. *ff hoc titul.* Faber *lib.* 3. *conject. cap.* 8. & *lib.* 19. *cap.* 5. Schifordeg. *ad eundem lib.* 2. *tract.* 7. *cap.* 1. Robertus *lib.* 3. *ſentent. cap.* 16. *cum ſequent.* Spanochius *in comment. ad hunc tit. ff.* Gaillius *lib.* 1. *obſerv. cap.* 16. Forcatul. *in Neciomant. dialog.* 112. Gomez *in l.* 46. *Tauri*, *ex num.* 19. Merillus

Mirillus *lib. 3. obſerv. cap. 20.* David Argente *ſelect. in notis ad tit. hunc ff.* Academiæ noſtræ luminaria magna D. Melchior de Valent. *lib. 2. illuſtr. tract. 1. cap. ult.* & D. Ant. Pichardo in § *ſumma, Inſtit. de interdict. cap. 8.* Matius *lib. 4. ſingul. cap. 15. & 16.*

2. *Concluſio traditur, & probatur.*

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ita inſurgo. Et primò in eam partem, in qua aſſeritur, jure, vel injuſtitiâ denunciationem factam impedire ædificationem, argumentor ita. Iniquum eſt nuntiationi notoriæ injuſtæ parêre, quia jus nihil injuſtum patitur, *l. 1. ff. de juſt. & jur. l. quod ſi Epheſi, ff. de eo quod certo loco, l. meminerunt 6. C. unde vi*; ideo injuſtam nunciationem non impedire ædificii conſtructionem, docetur *in l. Papinianus, ff. de publiciana.* Itaque eam impunè contemni docetur *in l. tutor 49. ff. de minor, l. ſi minor, C. de reſcind. l. 2. C. debitorem venditionem pignor.* Ergò cùm juſta eſt nunciatio operis, non debet impediri Eccleſiæ conſtructio. Augetur primo hæc difficultas, nam publicè intereſt Eccleſias conſtrui, & ædificari, ut populus in eis congregetur ad divina officia celebranda, Deumque venerandum, ut probavi *in tit. de conſecr. Eccleſia.* Igitur injuſta nunciatione non debet prohiberi opus ita pium. Accedit, nam in præſenti caſu nunciantes novum opus habebant interdictum *uti poſſidetis*, ut in ſua poſſeſſione Eccleſiæ baptiſmalis conſervarentur; & ſi contrà adhuc Eccleſia ædificaretur, habebant interdictum *quod vi aut clam.* Igitur non indigebant hoc edicto novi operis nunciationis. Augetur tandem hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi is, cui novum opus nuntiatum eſt, paratus ſit ſatisdationem pro ſe, & hæredibus ſuis præſtare de eo opere ſuis ſumptibus demoliendo, & id quod nuntiantis intereſt ſolvendo, ſi appareat ædificantem jus ædificandi non habuiſſe, remiſsâ nunciatione conceditur ei facultas ædificandi, *l. de pupillo 5. §. ſi is cui nuntiatum, l. non ſolum 8. §. ſi cùm poſſem, & §. ſciendum, l. Prætor 20. §. ſi quis paratus, §. interdum, §. deinde, §. hoc autem, l. ſtipulatio 21. § ſi quis autem, hoc titul.* Ergò non rectè *in cap. penult. & final. hoc titul.* docetur etiam cautione illâ oblatâ non poſſe intrà tres menſes cum cui opus novum nunciatum eſt, ædificare.

3. *Nunciatio quid?*

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nunciare plerumque accipi pro deferre, & prodere: inde delatores criminum nunciatores appellantur *in leg. ab accuſatione 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil.* Cujac. *lib. 1. obſerv. cap. 38. & lib. 3. cap. 3.* & fiſco nunciare eſt illi aliquid deferre, *l. 1. §. final ff. de jure fiſci.* Unde tacitum fideicommiſſum dixit Paulus *in l. edicto 13. § cùm ante, ff. de jure fiſci*: plura Briſſonius *de V. S. verbo Nunciatio.* In præſenti autem nuntiare idem eſt, ac prohibere, *l. ſi procurator 17. ff. hoc tit.* & nuntiare novum opus nihil aliud eſt, quàm denunciare, vel prohibere, teſtatione adhibitâ ne opus novum fiat, *l. ſi quis 6. §. urbs ejus, ff. commun. divid. l. 1. in princip. l. de pupillo 5. §. meminiſſe, l. Prætor 20. in princip. & §. deinde, ff. hoc titul.* Petrus Gregor. *lib 4. ſyntag. c. 27.* Duarenus *lib. 1. diſput. cap. 16.* Donel. *lib. 15 comment. cap. 45.* Undè novi operis nunciatio, teſtatio, denunciatioque appellatur *in dict. l. de pupillo 5. §. meminiſſe, l. 1. §. ſed etſi, ff. quod vi aut clam.* Eſt autem nunciatio hæc legitima prohibitio in re præſenti, & immobili vicino facta, ne in opere ædificando pergat, quo nobis noceat, donec de jure ædificationis conſtiterit, aut præſtita ſit eo nomine ſatiſdatio. In qua definitione ponitur *legitima prohibitio*, ut conſtet, non quamcunque nunciationem ſufficere, ſed quæ debito tempore, & loco, & à perſonis legitimis, ut infrà dicemus. Ponitur etiam in re præſenti, ut cognoſcatur nunciationem faciendam eſſe in loco, ubi opus fit, ſeu inchoatur, *dict. l. de pupillo 5. §. nunciationem, & §. ſi quis fortè 4. l. 1. tit. 32. part. 3.* Dicitur etiam, *& immobili*, ut cognoſcamus, non omne opus nunciari poſſe, ſed quod in ſolo ædificatur, *l. 1. §. hoc autem 6. ff. hoc titul. dict. l. 1. partita*: & ita ſi quis meſſem faciat, arborem ſuccidat, vineam putet, quamvis novum opus faciat ad hoc edictum non ſpectat, *d. l. 1. § . a.* Nec contrarium probatur *in l. ſi alius 7. §. notavimus, ff. quod vi aut clam.* Cujus veram interpretationem tradunt Valentia *ubi ſuprà, cap. 3.* Pichardus *cap. 2. num. 206.* Dicitur etiam *vicino facta*, ut ſciamus nunciationem fieri debere perſonæ, aut operi ipſo, juxta legem *operis* 10. legem finalem, *ff hoc titul.* quas explicat Pichardus *dict. cap. 2. nu. 207.* In illis verbis: *Nec in novo opere, &c.* comprehenditur caſus hujus nunciationis, ne videlicet vicinus opere ſuo, quod ædificat, nobis noceat, *dict. l de pupillo 5. §. meminiſſe, & §. ſed ſi in ædes*: & ita per hanc nunciationem legitimè factâ ſtatim novum opus ſiſtit, & inhibetur, *l. 1. in princip. d. l. de pupill. 5. § ſi quis fortè.* An verò hoc faciat Prætor edicto, vel interdicto ſuo, proconſiliatione dictæ legis 1. cum §. legis *Prætor 20 §. hoc interdictum, ff. eod.* examinant Valentia *d. cap. 1. n. 7.* Muretus *obſervat. jur. cap. 14.*

4. *De modis nunciationis*

Deindè ſciendum eſt, nunciationem novi operis tribus modis fieri poſſe. Primò ſolo verbo, quandò quis extrà judicium adverſario denuntiat, ne quid exindè novi operis faciat. Secundò per Prætorem, jure ordinario, mediante interdicto. Tertiò non verbis tantùm, ſed facto, videlicet per jactum lapilli, cum in opus cœptum jactatur, *l. quamvis 50. ff. de acquir. rer. dom.* quos modos expreſſerunt Ulpianus *in dict. l. de pupillo, §. meminiſſe*, ibi: *Meminiſſe autem oportebit, quotiens quis in noſtro ædificare, vel in noſtrum immittere, vel projicere vult, melius eſſe eum per Prætorem, vel per manum, id eſt lapilli jactum prohibere, quàm operis novi nunciatione.* Et *l. 1. §. ſed & ſi quis, ff. quod vi aut clam*, ibi: *Sed & ſi quis jactu vel minimi lapilli prohibitus facere perſeveraverit facere, hunc quoque vim feciſſe videri, Pedius & Pomponius ſcribunt, eoque jure utimur: ſed & ſi contra teſtationem, denunciationemque fecerit, idem eſſe Caſſellius, & Trebatius putant; quod verum eſt.* Paulus *in l. vi factu 20 §. prohibitus, ff. quod vi aut clam*, ibi: *Prohibitus autem intelligitur quolibet prohibentis actu, id eſt vel dicentis ſe prohibere, vel manum opponentis, lapillumve jactantis prohibendi gratia.* Et *l. 1. tit. 32. partit. 3.* explicant ſuprà congeſta pro illuſtratione concluſionis, & Corraſius *in rubric. ff. hoc titul.* Reuardus *in l. quò tutela 73. §. ult. ff. de R I.* Pichardus *ubi ſuprà cap. 3. per totum.* Valentia *dict. lib. 2. cap. 1. num. 10* Rationem autem, quare lapidis jactu nuntiatio fiat, aſſignat Cuiacius *in l. 4. §. etſi fortè, ff. ſi ſervitus vindicetur.* Quia lapilli jactus ſignum erat belli, ut apud Livium & Virgilium *lib. 9. Æneid.*

iacu-

---- Iaculum interquens immittit in hoſtes Principium pugnæ.

Sicut & jactus chirothecæ pro duelli indictione ponitur apud Matthæum Paridem. Aliam rationem hujus nunciationis tradit Cironius in præſenti, deſumptam ex eo, quod ſicut apprehendendæ poſſeſſionis nota eſt ceſpitis, vel glebæ aſſumptio, ut conſtat *ex l. 2. ff. de acquir. poſſeſſ.* Gellio *lib. 2. noct. cap.* 17. junctis traditis *in cap. 2. de conſuet.* ita & intervertendæ, turbandæ, vel amovendæ ceſpitis jactura, cùm ſcilicet jactatur lapis, vel gleba contra adverſarium occupantem, vel nova parantem; ita ut novum opus, vel ædificium turbatum, & prohibitum cenſeatur jactu lapidis, id eſt ruinâ, & destructione, ideoque per ruinam & jactum unius lapilli prohibitio fieri exiſtimatur: & qui unicum lapidem ex novo opere dimoverit cenſetur nuntiaſſe novum opus, & jactus fit ut liqueat, qua parte novum opus nunciatur, & prohibetur, à quo interim ſit abſtinendum, *dict. l. de pupillo, §. qui nunciat.* Sed licet olim hæſitaretur, utrum in hac nunciandi forma verba deſiderarentur, hodie tamen placuit, verba neceſſaria eſſe, *l. 1. tit. 32. partit. 3.* ibi: *La ſegunda eſto mando alguna piedra en la mano, hechandola aquella labor, diziendo todas aquellas palabras, que dezimos, que deve dezir en el primer vendamiento.*

Deinceps ſciendum eſt, tantùm nunciare poſſe novum opus, quod quis facit in ſolo proprio,
5. *De novo opere ad nunciationem neceſſario.*
ſive inchoat facere, *l. Prætor, 20. hoc titul.* undè ſi quis ædificium vetus fulciat, ſeu reficiat, huic nunciationi locus non eſt; quia non facit opus novum, ſed veteri ſuſtinendo remedium adhibet, *l. 1. § ſi quis ædificium, ff. hoc titul. l. ultim. ff. de cloacis, l. 2. §. ſi quis quid, ff. ne quid in loco publico, l. 3. §. opus quoque, de alienat. judic. d. l. 5. partita.* Quia verius eſt, eum qui reficit, opus novum non facere, cùm priſtinum ſtatum, & formam operis non mutet; ſed potiùs corruptam reſtituat, *l. 1. ff. de via pub. l. 3. § reficere, ff. de itinere, actuque, l. 1. ff. de rivis.* Et ita prohibitus ædificare non cenſetur prohibitus reficere, *l. intra 5. l. omnes 11. l. nemo 13. C. de operibus public.* probavi *in cap. quia, de Judæis.* Debet autem in tali refectione, cuſtodiri forma antiqua ædificii, alias ſi mutetur, nuntiationi locus eſt, *l. qui luminibus 11. ff. de ſervitutibus, l. 3. § reficere, ff. de itinere actuque privato, l. 1. § ſi quis torrentem, l. Servius 3. §. 1. ff. de rivis, l. final. in fine, C. de ſervitut. & aqua, l. 1. C. de ædific. privat.* Nec contrarium probat Pomponius *in l. refectionis 11. ff. communia prædiorum,* dum docet, poſſe eum, qui aquam ducit, vel deprimere rivum, vel allevare. Loquitur enim ibi Conſultus de eo, qui jure conſtitutæ ſervitutis aquam ducit; ideoque omnia facere poteſt, quæ ſunt neceſſaria, & ſine quibus uti ſervitute aquæductus non poſſet, *l. ſi ſtem 10. ff. de ſervit.* notavit Faber *in ration. ad illum textum.* Cauſæ autem, ex quibus nunciatio novi operis fit, triplices dari ſolent; naturalis, publica, aut impoſititia. Naturalis cauſa eſt, quoties in noſtro ſolo ædificatur ut in proprias ædes; ita appellata, quia omnia ædificia jure naturali libera ſunt, & creduntur, niſi probetur, ſervitutem illis impoſitam eſſe, *l. cum eo 9. l. inter 15. ff. de ſervitut. urban. l. altius 8. C. de ſervitut.* Publica autem dicitur, quoties quis officit loco publico, aut ædificando facit contra leges, Senatuſconſultave, aut modum ædificiis per ea præſcriptum, *l. 1. §. nunciatio fit,* & *§. nunciamus, l. 3. §. ult. cum l. ſequent. l. non ſolùm 8. §. quod ſi nuntiavero, ff. hoc tit. l. 1 & 3. C. de ædific. priv. 11. l. 3. tit. 32. part. 3.* Explicat eruditè Valentia *ubi ſupra, cap.* 4. Impoſititia nunciationis cauſa datur, ſi quis contra impoſitam prædio ſuo, vel alieno ſervitutem aliquid molitur, aliquodve opus contra ſervitutem facit: quo caſu nunciatio hæc locum habet, *l. de pupillo 5. §. ſed & ſi, l. non ſolùm 8. in principio, ff. hoc tit. l. inter 15. ff. de ſervitut. Urban. l. & ſi forte 6. in fin. ff. ſi ſervit. vind. l. in judicio 48. ff. famil. erciſc. l. 5. tit. 32. part. 3.* & ſemper nunciatio fit, aut juris noſtri conſervandi, aut damni depellendi, aut publici juris tuendi gratiâ, ut docent, & exponunt Pichardus *ſupra cap. 4.* Duarenus *ad hunc tit. cap. 9.* Schiſordeg. *lib. 2. tract. 7.*

Ut ad perſonas, quæ opus nuntiare valent, deveniamus, ſciendum eſt, eos nunciare poſſe novum opus, quorum intereſt illud non fieri, & qui aliquod jus in re habent, *l. de pupillo 5. §. & velle, l. creditori 9. ff. hoc. tit. l. unic. §. jus habet, ff. de remiſſ. l. inter 15. ff. de ſervitut. l. in judicio 47. ff. famil. erciſc.* etiamſi ſit ratione ſervitutis, ut probat latè Valentia *d. lib. 1 cap. 5 per tot.* ideoque ſuperficiarius, emphyteuta, & ſimiles poſſunt novum opus nunciare, *l. in provinciali 3. ff. hoc tit. §. ſi ego, l. 1. ff. de ſuperficiebus, l. final. C. de jure emphyt.* quia ipſius fundi, & ſervitutum utilis eſt eis conceſſa vindicatio, *l. in ſpeciali 73. in fin. cum leg. ſequent. ff. d. R. V. l. 1. §. 2. ff. de ſuperfic.* Faber *lib. 20. conject. cap. 11.* Item creditor qui pignori fundum accepit, novum opus nunciare valet, *l. creditori 9. ff. hoc tit. l. unic. in fine, ff. de remiſſ.* quia habens pignus poſſidet, ut probavi *in cap. 3. ut lit non conteſt.* & ſi in communi loco opus fiat, quilibet ex ſociis nunciare valet, *l. 3 §. ſi in loco, ff. hoc tit. l. 4. §. ult. ff. de V. O.* niſi alter ſocius ſit, qui ædificat. Explicat Valent. *d. tract. 1. c. 6.* Item tutor & curator, cum Domini loco habeantur, *l. qui fundum 7. §. ſi tutor, ff. pro emptore, l. tutor 27. ff. de adminiſtr. tutor.* novum opus nunciare poſſunt, *l. & ſi 7. in fin. ff. hoc titul.* pupillus vero ſine tutoris auctoritate nunciare novum opus non valet, *d. l. de pupillo 5.* item nuntiare non poſſunt novum opus colonus, vel inquilinus, *l. 3. §. ſi ego, ff. hoc titul.* Item ſervus, *d. l. de pupillo 5. § ſervo;* quia quoad ea, quæ juris ſunt, perſonam non habent, *l. quod attinet 32. ff. de R. I.* unde cognoſcitur in caſibus relatis *in cap. 1. 2. & ult. hoc titul.* potuiſſe Canonicos, ac Clericos nunciare novum opus, ne nova Eccleſia in eorum præjudicium conſtrueretur. Tùm quia legitimam perſonam ſtandi in judicio babebant; tum quia magnum præjudicium ex conſtructione novæ Eccleſiæ baptiſmalis, vel collegialis illis ſequebatur. 6. *De perſonis quæ nunciare poſſunt.*

His ſuppoſitis, ut effectus nunciationis novi operis agnoſcamus, ſciendum eſt, poſt nunciationem factam ſive jure, ſive injuſtitia, ſiſtendum eſſe in opere, nec ultrà progredi poſſe ad ædificii conſtructionem, *l. 1. in princip. l. de pupill. 5. § ſi quis forte verſ. quod idcirco, l. non ſolum 8 §. ſciendum, l. Prætor 20. § 1. ff. hoc tit. l. 8 tit. 32. partit. 3* quia ſatius eſt ante datum damnum occurrere, quàm poſt illud illatum remedium quærere, *l. final. C. in quibus cauſis in integr. reſtit.* & ita per nunciationem legitimè factam ceſſandum eſt ab opere quod perfectum injuriam, damnumque vicino inferret; & ſi adhuc poſt nunciationem ædificatum ſit opus, antè omnia demoliendum, & reſtituendum eſt, propter contemptum ipſius nunciationis; 7. *Traditur ratio decidendi.*

citationis; nam cùm per nunciationem juxta interdictum Prætoris ceſſari debuiſſet ab opere, qui illud adhuc perficit, in pœnam hujus contemptus cogitur illud propriis expenſis deſtruere. Accedit, nam nunciatio hæc habetur ad inſtar appellationis extrajudicialis: Lancellotus *de attentatis 2. p. cap. 20. num. 27.* & ita ſicut innovata poſt appellationem extrajudicialem, ut attentata ante omnia revocantur, ut probavi *in cap. 1. de appellat.* ita ædificata poſt nunciationem, tanquam attentata ſunt ante omnia reponenda propriis expenſis: quare qui novum opus nunciat, ſi quid operis jam tunc factum eſt, in teſtationem referre debet, ut poſtea apparere poſſit quid ædificatum ſit, *l. non ſolum 8. §. qui opus, & §. ſciendum, ff. de novi oper. nunc.* uno autem caſu tenetur quis pati deſtructionem operis, non autem propriis expenſis ad demolitionem cogi; cùm videlicet domino abſente, & nunciationem ignorante, ab opificibus nunciatione ſpreta, opus perfectum eſt; nam tunc patientiam tantùm præſtat, non tamen expenſas, *l. competit 16. §. final. ff. quod vi aut clam.*

8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam nunciatio operis, ſive jure, ſive injuriâ facta, tunc demùm operis progreſſum impedit, cum de jure nunciationis poteſt dubitari; nam ſi compertum, exploratumque fuerit eum qui novum opus nunciat, nunciandi jus non habere, vel propter incapacitatem perſonæ, veluti ſi ſervus vel pupillus ſine tutoris auctoritate, vel uſufructuarius domino nunciaverit, *l. 2. l. de pupillo 5. in princip. & §. ſervo, hoc titul.* talis nunciatio nullum producit effectum, & per conſequens opus impunè perfici poterit, *l. 1. §. finali, cum l. ſequenti, l. de pupillo 5. §. ſi plurium, ff. hoc. titul.* Item ſi notoriè injuſta cauſa ſit, Gaillius *lib 1. obſ cap. 16.* undè Prætor, teſte Ulpiano *in l. 1. ff. de remiſſ.* miſſam, ſive remiſſam facit nunciationem ejus, cui jus prohibendi nullum eſſe apparet, ut eleganter ſubdit Ulpianus §. 1. dictæ legis, ea verba Prætoris oſtendere, *remiſſionem ibi demum factam, ubi nunciatio non tenet.* Sic enim in Florentinis legitur *in d. l. 1. ff. hoc titul.* & ſic legendum ſuadent Pichardus *in §. 1. de interdict. num. 340* Valentia *tom. 2. illuſtr. tract 1. cap. ult. num 10.* ex Roberto, contra Cujacium *lib. 1. obſ. cap. 16. & lib. 19. cap. 17.* quo modo accipitur dicta lex 1. *hoc titul* de illa nunciatione, quæ ut inutilis remittitur à Prætore, ut ait Duarenus *in l. 2. hoc titul.* verùm tunc fortiùs objicies, Ulpian. *in d. l. 1.* docere nunciationem valere, ſive jure, ſive injuriâ: ergo non potuit remitti nunciatio illa tanquam ſine jure, quæ ſine jure valet, ex ſententia Ulpiani. Sed dicendum eſt, dupliciter ſine jure opus nunciari: aut nunciatur apertè ſine jure, & hoc caſu nunciatio inutilis eſt; aut nunciatur ſine jure, ſed dubiè, ut nuncians jus aliquod habere videatur: quo caſu nunciatio utilis eſt, ut docent Valentia, & Pichard. *ſuprà*, Donel. *lib. 15. comment. cap. 46* Unde ſenſus dictæ legis 1. eſt, nunciationem, quæ injuria fit, attamen à patientia bona tunc remitti; ſive hactenus non remitti, quando prohibendi jus non habuiſſe nunciatorem conſtiterit. Nec obſtat quod dicebamus, publicè intereſſe Eccleſias conſtrui ac divina officia celebranda; nam id procedit dummodo inde præjudicium tertio non ſequatur, ut in caſu textus *in cap. 1. 2. & 3.* hujus tituli contingebat; nam tunc nova Eccleſia cum tertii præjudicio conſtrui non debet. Nec obſtat, quod dicebamus de interdictis *uti poſſidetis, & quod vi, aut clam*: nam interdictum *uti poſſidetis*, requirit poſſeſſionis probationem, *l. 1. & 2. ff. uti poſſidetis, §. interdictum, Inſtit. de interdict.* nunciatio autem novi operis ſolùm exigit, ut probetur novum eſſe, & inſolitum opus, quod fit, ſimulque nuncianti nocere. Deinde interdictum *uti poſſidetis*, judicis ſententiam petit, nunciatio verò ſtatim opus ſiſtit, *l. 1. §. nunciatio, l. de pupillo 5. §. ſi quis forte, ff. hoc titul.* & interdictum *quod vi aut clam*, in eo à nunciatione differt, quod interdictum illud ad opus jam perfectũ pertinet, nunciatio autem non aliter locum habet, quàm ſi opus cœptum perfectum ſit, *l. 3. in princip. ff. de mortuo inferendo, l. 1. § 1 ff hoc titul.* quas & alias differentias proſequitur Ant. Gomez *in l. 46. Tauri, num 22.* Nec tandem obſtat, quod de ſatiſdationis oblatione dicebamus; nam licet olim ſatiſdatione præſtitâ, vel oblatâ, reus poſſit cœptum ædificium conſummare, quia plerumque in proprio ſolo ædificanti valdè injurioſum, & damnoſum erat, ſi jam paratis, & aſportatis lignis, conductiſque fabris opus ſiſteretur; tamen novo jure legis unicæ, *Cod. hoc titul* quod ſecuti fuerunt Honorius III. & Gregorius IX. *in c. penult. & final. hoc titul.* ſtatutum eſt, ut nunciator novi operis non compellatur infrà tres menſes ſatiſdationem accipere, ſed infrà illud tempus cauſam dirimere judices curent, & opus ceſſet. Conſonat lex 9. *titul. 32. partit. 3.* Sed adhuc juxta eam conſtitutionem, & jus antiquum tres caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt cùm ædificans offert ſatiſdationem, & nunciator eam recipit: quo caſu juxta jus antiquum ædificium perfici poteſt, non expectato trium menſium ſpatio. Secundus eſt in quo nunciator non vult ſatiſdationem admittere, nec offert ſe ad probationẽ alicujus juris, quo impedire poſſit opus; & in hoc etiam caſu ille, cui nunciatum eſt, poterit ſtatim ædificare, quia malitioſè, & cauſâ vexandi adverſarium nunciaſſe videtur. Tertius eſt, quando nunciator cùm ſatiſdationem non admittit, vult tamen probare cauſam, quam ſibi aſſerit competere ad opus novum impediendum, in quo locum habet nova deciſio textus *in d. l unic.* approbata *in cap. penult. & fin. hoc titul.* ut trium menſium ſpatium præſtetur, intrà quod ab ædificio ſuperſedeatur. Illo autem elapſo, ſi nondum lis deciſa fuerit, præſtitâ ſatiſdatione ædificium perfici valeat, etſi controverſia nondum deciſa fuerit: ut docuerunt Azor *in ſumma, ad tit. C. de ædific. privatis*, Gomez *in l. 36. Tauri, num. 34.* Valentia *d. lib. 1. cap. ult.*

TITULUS

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis, & exceſſibus privilegiatorum.

CAPUT I.

ᵃ Leo Papa.

ILLUD ſanè, quod ad ſacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus Canonum ſtatuta ſervari: ut non in quibuslibet locis, neque quibuſlibet caſtellis, & ubi antè non fuerunt, Epiſcopi conſecrentur: cùm ubi minores ſunt plebes, minoreſque Conventus, Presbyterorum cura ſufficiat: Epiſcopalia autem gubernacula nonniſi majoribus populis, & frequentioribus civitatibus oporteat præſidere; nè ſi, quod Sanctorum Patrum divinitus inſpirata decreta vetuerant, viculis, & poſſeſſionibus, vel obſcuris, & ſolitariis municipiis tribuatur ſacerdotale faſtigium & honor, cui debent excellentiora committi, ipſe ſui numeroſitate vileſcat. Quod nunc in ſua Diœceſi Reſtitutus Epiſcopus factum eſſe cauſatus eſt, & rationabiliter poſtulavit, ut ſi Epiſcopi eorum locorum, in quibus non debuerant ordinari, humanâ conditione deceſſerint, loca ipſa ad jus Antiſtis redigantur, cujus fuerant antè priora: quia inutile eſt, ut ſacerdotalis dignitas inconſideratâ ordinantis facilitate ſuperfluâ multiplicatione minuatur.

NOTÆ.

1. a LEO.) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* & textus hic citatur ex ipſo Leone à Burchardo *lib 1 decret. cap. 32.* Carnotenſi, *p. 3 Decreti, cap 143.* Gratiano *in cap. illud, 80. diſt.* & reperitur inter opera ipſius Sancti Doctoris *epiſt 87. ad Epiſcopos African. per Mauritaniam Cæſareenſem conſtitutos, cap. 2.* ex qua textum hunc tranſcribo. De ipſo ſancto Pontifice nonnulla adduxi *in cap. 3. de majorit. & obed.* neſcio tamen, quare Compilatores præſentem textum ſub titulo *de privilegiis*, aut exceſſibus privilegiatorum nec verbum reperiatur.

COMMENTARIUM.

2. *Cōcluſio traditur & probatur.* EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Cathedra Epiſcopalis non in vicis, aut pagis, ſed in Civitatibus, & majoribus populis poni debet.* Probant eam textus *in cap. Epiſcopi, & per totam 80. diſt. cap. audivimus 3. qu. 2. cap. in illis, 90. diſt. c. Felix 16. q. 1.* D. Clemens *epiſt. 1.* ibi: *Hoc tamen proviſo, ne in villis, caſtellis, modicis ſive civitatibus inſtituerentur, ne nomen eorum vile fieret.* Synodus Sardicenſ *can. 6. Licentia verò danda non eſt ordinandi Epiſcopum, aut in vico aliquo, aut in modica aliqua civitate, cui ſufficiat unus Presbyter; quia non eſt neceſſe Epiſcopum fieri ne vileſcat nomen, & Epiſcopi auctoritas.* Et *epiſt. 3.* Concil Francofordenſe *can. 22. Quod non oporteat in villis, nec in vicis Epiſcopos ordinari.* D. Gregorius Nazianzen. *orat. 20. in laudem D. Baſil.* Synodus Laodic. *can. 57. Quod non oportet in villis, vicis, aut agris Epiſcopos ordinari, ſed viſitatores, qui circumeant, conſtat.* Et *in cap. non debere, 80. diſt.* Carthag *2. can. 5. Ut Diœceſes, quæ Epiſcopos nunquam habuerint, non habeant, niſi accedente tempore, creſcente fide, multiplicatus Dei populus deſideraverit proprium habere Rectorem.* Carthag *3. can. 42.* Tolet. *12. can. 4. Ut in locum villulæ ſupradictæ Aquis deinceps Sedes Epiſcopalis non maneat, nec Epiſcopus illic ultrà conſtituatur.* Gregorius Magnus *ad Auguſt. Anglorum Epiſcopum*, ibi: *Memor quod in ſacris Canonibus præcipitur, ut minime in villulis, vel modicis Civitatibus ordinentur Epiſcopi.* Innocent. III *lib 14. regeſtr. 149.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Hallierius *de Epiſcoporum neceſſitate lib. 2. epiſt. 3.* Balſamon *in dict. can. 6. Concil. Sardic.* Lemaiſtre *lib 2. de jur. Epiſc. cap 12. & de Epiſcoporum inſtitutione*, Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 5. & tom 2. lib. 3. cap. 5.* Jul. Lauor. *variar. lucubr. tit. 4 de elect cap 1.* Petrus Gregor. *de benef. c. 14.* Idem Petrus Gregor *lib. 1. de reipub. 1. 1* Rodericus Caro *in antiquit Hiſpal. cap. 13* Boſquetus *in notis ad Innoc III. lib. 1. epiſt. 5.* Claudius Eſpenceeus *in epiſt. 1. ad Titum, cap 1. digreſſ. 1* Turrianus *pro Canonibus Apoſtolorum lib. 2. cap. 16. & lib 3. cap. 8.* Cellotius *lib. 4. de hierarch. cap. 12 §. final.* Fanees *de Eccleſ Cathedr. cap. 4. per tot.* Dartis *ad diſt. 101.* Iſidorus Moſcon. *de Majeſt. Eccleſ. 1 p. cap. 15.* Deſiderius Herald. *de auctorit. rei judic. lib. 2, cap. 15.* Hallierius *in vindiciis Sorbon. lib. 2. cap. 2. fol. 227.* Chriſt. Lupus *in can. 6. Concilii Sardic.*

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ita inſurgo. Ad commodiorem populorum inſtructionem, & diſciplinam longè congruentius eſt, ut cuilibet Eccleſiæ etiam in vico, aut 3. *Traditur ratio dubitandi.*

aut pago conſtructæ Epiſcopus præficiatur; cùm ita meliùs, ac faciliùs fideles inſtrui, ac myſteriis fidei imbui poſſint: & ita quamlibet Eccleſiam ſuo paſtori adhærere debere docuit D. Cyprianus *epiſt. 69.* ibi: *Sacerdoti plebs adunata, & paſtori ſuo grex adhærens.* Quam Epiſcoporum neceſſitatem, & utilitatem agnoſcentes veteres Eccleſiæ Patres, etiam in pagis, & oppidulis Epiſcopos conſtituebant, ut refert Sozomenus *lib. 7. cap. 9.* ibi: *Per Scythiam cùm civitates ſint multa, unum dumtaxat ha omnes Epiſcopum habent: apud alias verò nationes reperies contrarium, ubi & in pagis Epiſcopi ordinantur, ſicut apud Arabes, & Cyprios ego comperi, & apud Novatianos, ac Montaniſtas eos, qui degunt in Phrygia.* Quare Sineſius *epiſt. 67.* meminit Epiſcoporum creatorum in vicis Palerbiſca, & Hydrace: & ait ſe ad eos acceſſiſſe, ut perſuaderet quatenus de eligendo Epiſcopo deliberatent. Et *epiſt. 76.* ſeribit Olviaſtis vici cujuſdam incolis Epiſcopi creatione opus fuiſſe. Innumera etiam exempla proſtant Epiſcoporum in vicis ordinatorum: Sabinenſis, & Portuenſis Epiſcopi prope Romam, unam, aut alteram domum ſui Epiſcopatus habent; idque faciliùs patebit percurrenti Conciliorum ſubſcriptiones. In Concilio Atelatenſi 1. ſubſcribit Gregorius Epiſcopus de loco, qui eſt in portu Romæ: locum verò iſtum ſine nomine fuiſſe civitatem nobilem nemo cogitavit: ergo quia in pagis, & oppidulis licet Cathedras Epiſcopales erigere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quam non ſolùm in vicis, & pagis, verùm & abſque ullis locis conſecrati Epiſcopos legimus, de quibus in Concilio Vernenſi *can. 13.* cavetur. *De Epiſcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec ſcimus de ordinatione eorum qualis fuit, placuit juxta inſtituta ſanctorum Patrum, ut in alterius parochia miniſtrare, nec ullam adminiſtrationem facere debeant ſine Epiſcopi (cujus eſt parochia) juſſione.* Idem habetur in Concilio Carthag. 2. *can.* 2. Carthag. 3. *can.* 20. Quare in Concilio Matiſcon. 2. ſubſcripſerunt Epiſcopi ſedes non habentes; & hos Epiſcopos Scotos appellarunt Patres Concilii Cabilon. *2. can. 43.* cujus nomenclaturæ rationem illuſtrat Ciron. *lib. 1. obſ. cap. 13.* quare in canone 6. Concilii Valent. Hiſp. cavetur, ne quiſpiam ordinetur Epiſcopus, qui priùs ſe localem futurum fore non promittat.

4. *De Epiſcopatuum erectione.* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ex diſpoſitione Anacleti cautum fuiſſe, ut in locis, ubi apud Gentiles erant Primates Flaminum, Patriarchæ conſtituerentur; ubi Archiflamines erant, Archiepiſcopi ordinarentur, *cap. 1. 99. diſt. cap. in illis 2. 80. diſt.* & ita juxta civilem, & politicam gubernationem Metropoles, & diœceſes erigebantur: quod & cautum fuit in Concilio Chalcedon. *can.* 17. ibi: *Ut ſi civitas aliqua à Principe innovata fuerit, civiles, & publicas formas eccleſiaſticarum quoque parochiarum ordo conſequatur.* Synodus 6. Trul. *can.* 38. latè probat Frances *de Eccleſ. Cathedral. cap. 1.* immò & Apoſtolos ipſos orbem eccleſiaſticum in provincias diſtribuiſſe ad exemplum diſpoſitionis civilis, quæ per illas tempeſtates vigebat in imperio, doctè probat P. Marcha *lib. 6. concord. cap. 1.* Non tamen adeò rigida fuit hæc diſciplina Eccleſiæ, ut nunquam in minoribus pagis Epiſcopi ponerentur. Plerunque enim legem hanc infregit privata regionum, ac provinciarum conſuetudo; nam cùm ampliores erant Epiſcopatus, quàm ut eis Epiſcopi unius in ampla civitate degentis cura ſufficere poſſet, nullam urbium dignitatis habeant rationem, ſatiùs putantes in oppidis, ac vicis Epiſcopum conſtitui, quàm Epiſcopali ſolicitudine deſtitui. Nec non auctoritas Principum ſæcularium plurimùm in hoc prævaluit. Sic Phædimus Amaſæ Metropolitanus, Neocæſareæ urbi, in qua decem & ſeptem fidelium, non amplior, erat numerus, Gregorium Thaumaturgum primarium conſtituit Epiſcopum, auctore Gregorio Nyſſeno *in vita Thaumaturgi.* Similiter diviſâ in duas provincias Cappadociâ Valentis imperio, Baſil. Cæſareenſis Metropolitanus, ut quodam modo damnum ſarciret, Saſimorum Eccleſiam erexit in Cathedralem, & Gregorium Nazianzenum in ea Epiſcopum ordinavit, ut teſtatur ipſe Nazianz. *orat.* 20. & refert Gregorius presbyter *in ejus vita.* Qualis autem eſſet Saſimorum locus, Gregorius ipſe deſcribit carmine de vita ſua:

In regia medio via eſt vicus ſitus
Qui ſcindit in tres ſe vias, lymphis carens.

Quamplurimos quoque in Africa, & in Ponticis regionibus Epiſcopos exiguorum oppidorum conſtituros olim fuiſſe antiqua monumenta produnt: & certè Joannes XXII. in extravaganti *Salvator*, extravaganti *Nuper, de prabendis & dignit.* ob amplitudinem Toloſani Epiſcopatus alias Epiſcopales ſedes erexit in villis Laberenſi, ſancti Pauli, aliiſque exiguis oppidis, ut referentes ipſorum Epiſcopatuum hiſtoriam tradunt Fratres Sarmath. *tom. 2. & 3. Gal. Chriſt.* Etiam Principes ſæculares ſæpius in vicis, & oppidis Epiſcopos conſtitui curarunt. Undè cùm Stephanus olim Emeritenſis Epiſcopus juſſu Ubambæ Regis Gothorum motus in ſuburbio Toletano in Eccleſia Prætorienſi Epiſcopum præter morem & conſuetudinem Eccleſiæ inſtituiſſet, pœnitentiâ ductus Patres Concilii Tolet. 12. cum lachrymis adortus eſt, veniamque labefactatæ diſciplinæ precatus: quod factum Patres improbarunt, ac ſubmovendos cenſuerunt Epiſcopos non modò ab eo ſuburbio, verùm ab aliis quoque obſcuris, ac ignobilibus locis, in quibus per voluntatem Ubambæ Regis fuerant inſtituti. Et ita Patres ſanxerunt. *Et ideò, quia indiſcreto, & facillimo aſſenſu injuſtis Ubamba Principis juſſionibus parens novam, & injuſtam illic Pontificalis Sedis prælectionem induxerit, ubi canonica inſtitutio id fieri omni ratione refellit; prædictus idem vir proſtratus humo, medicamine noſtri præcepti, & ſibi dari veniam petiit, & quid potiſſimùm oporteret fieri de perſona ejus, qui illic ordinatus fuerat, noſtri eus ſententiâ decernendum popoſcit.* Et quibuſdam verbis interjectis, quibus proferuntur in medium veterum Patrum, ac Conciliorum ſententiæ de majeſtate & nobilitate Sedis Epiſcopalis, tandem Patres ita concludunt: *Ut in locum villula ſupradicta Aquis deinceps Sedis Epiſcopalis non maneat; nec Epiſcopus illuc ultrà conſtituendus exiſtat. Hic tamen Cuniuldus, qui contra majorum decreta illic videtur inſtitutus fuiſſe Epiſcopus, nullis canonum erit ad condemnationem ſui ſententiis ulciſcendus: quia non ambitione, ſed Principis impulſione illic conſtitit ordinatus; & ideo illi hoc remediū humanitatis concedimus, ut in Sede alia decedentis cujuslibet Epiſcopi transducatur, & prædictus locus ſub monaſtica deinceps inſtitutione manſurus, non Epiſcopali ultrà*

privilegia fretus ; ſed ſub Abbatis regimine, ſicut hucuſque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Similiter cùm in Caſtro Dunenſi, qui vicus eſt in Diœceſi Carnotina, Ægidius Epiſcopus Rhemenſis ordinaret Epiſcopum Promotum, conqueſtus fuit in Concilio Pariſienſi 4. Pappolus Epiſcopus Carnotenſis ; & Patres ita decreverunt : *Dominus Pappolus Epiſcopus mediocritati noſtræ detulit in querelam, in Caſtro Dunenſi, parœcia denique Carnotina, quod caſtrum nec ad territorium civitatis veſtræ, nec ad veſtram provinciam manifeſtum eſt pertinere, à vobis contra omnem rationem, & contra canonicam diſciplinam Epiſcopum conſecratum. Et licèt ſecundùm priſca beatiſſimorum Patrum decreta potuit hujuſmodi exceſſus in veſtra injuria acerbiùs coërceri ; ſed nos charitatis jura ſervantes, beatitudini veſtræ indicamus, ut presbyterum ipſum nomine Promotum, qui omiſſâ ſeveritate canonicâ à vobis dicitur jam temerè conſecratus, ut juſtè debeat de gradus ipſius dignitate depone, ſicut canonum conſtituta ſanxerunt, ad vos evocetis, vel vobiſcum retineatis, ut injuriam nec Eccleſia, nec ſacerdoti ſuo ulteriùs debeat irrogare.* Refert P. Marcha *part. 1. concord. lib. 2. cap. 9.* qui *lib. 4. cap. 13.* probat novam creationem Epiſcopatus fieri poſſe à Pontifice ex conſenſu Principis ſæcularis : & plura de erectione Eccleſiæ in Cathedralem, aut Metropolim tradunt Dart. *ad diſt. ult* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 3. cap. 4 num 1.*

5. *Traditur ratio decidendi.* Ratio autem cur tot ſacris canonibus cautum ſit, ne in vicis, & pagis Epiſcopi conſtituantur, aſſignatur à B. Leone in præſenti, ne videlicet vileſcat Epiſcopalis dignitas propter locorum ignobilitatem, & ut loci majeſtate informati docerentur homines, de Epiſcoporum gradu, ac infulis magnificè ſemper cogitare. Accedit, nam in civitatibus frequenter plures ſunt presbyteri, qui ut Conſiliarii adeſſe poſſint Epiſcopo in negotiis arduis. Item propter celebritatem urbis facilè adiri poſſit Epiſcopus, ut ſicut ad celebriorem urbem omnes vicos, villulas, oppida judiciorum, mercaturæ, & aliorum negotiorum causâ convenire oportet ; ita & religionis gratiâ commodè concurrerent. Accedit, nam nemo lucernam ponit ſub modio, ſed ſuper candelabrum ; ideò dignitatum eccleſiaſticarum culmen, lucem humani generis, facem religionis, ac pietatis oportuit loco nobili, excelſo, & illuſtri conſiſtere : unde ne aſſiduitate, ſi paſſim conſtituerentur Epiſcopi, eorum dignitas viliſceret, quæ in ſumma veneratione apud fideles debet eſſe ; ideò in præſenti, & tot canonibus ſtatuitur, ne in vicis, & pagis, ſed in civitatibus, & locis populoſis Epiſcopi ordinarentur.

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa ex epiſtola 69. D. Cypriani, cujus auctoritate motus Doctor Kelisonius exiſtimavit, dari non poſſe Eccleſiam particularem ſine Epiſcopo : quem doctè refellit Nicolaus Smitheus in diſcuſſione aliquarum aſſertionum ipſius Doctoris. Nec illi favet D. Cyprianus, quia reſponderi poteſt, D. Cyprianum non definire plebem adunatam eſſe Eccleſiam, & gregem adhærentem particulari ſacerdoti, ac Paſtori ; ſed indefinitè ſacerdoti, & Paſtori : quod tam diu in nos quadrabit, quam diu Epiſcopum, & Paſtorem noſtrum agnoverimus Romanum Pontificem. Quid quod S. Cyprianus loquatur de ordinariis Paſtoribus poteſtatem habentibus in loca, & perſonas, catholicos, & hæreticos permanenter, & non ſolùm ad beneplacitum : unde conficitur, ejus definitionem non competere delegato, ſed adhuc neceſſarium nobis erit immediatum, & ordinarium noſtrum Paſtorem retinere Summum Pontificem. Cæterùm ut quæ Cypriani verbis ſubſit ſententia, aperiatur, prænoſcendum eſt, dictam epiſtolam ſcriptam fuiſſe ad quendam Florinum, ſive Florentium, cognomento Pupianum, qui ut advertit Pamel. in ſuis ad illam epiſtolam annotationibus, hæreticus erat à ſecta Novati, & per incautam, credulamque nimis temeritatem, confictis adverſus B. Cyprianum criminibus, fidem commodaverat, ob quæ meritò deſerendum à grege ſuo ſanctum, perinde ac ſi verus eorum non fuiſſet Epiſcopus, autumabat. Contra hanc falſam & ſeditioſam calumniam probat, non ille quidem, Eccleſiam Epiſcopo deſtitutam non eſſe particularem Eccleſiam, ſed Eccleſiam, cui verus, & legitimus præſit Epiſcopus ; dividentem ſe tamen, & per ſchiſma ab illo deciſcentem, reverà Eccleſiam omninò non eſſe, ſed ſchiſmaticam congregationem. Quod hoc ita ſe habeat, ipſa Cypriani verba augmento ſunt ; cùm enim ex ſacra pagina, *Joannis cap 6.* citaſſet : *Nos credimus, & cognovimus, quia tu es filius Dei vivi* ; addit : *Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificata fuit Eccleſia, Eccleſiæ nomine docens, & oſtendens, quia etſi contumax, ac ſuperba obedire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen a Chriſto non recedit, & illi ſunt Eccleſia, & plebs tanquam ſacerdoti adunata, & Paſtori ſuo grex adhæreat. Unde ſcire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo ; & ſi quis cum Epiſcopo non ſit, in Eccleſia non eſſe : & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quaſdam communicare ſe credunt, quando Eccleſia, quæ Catholica una eſt, ſciſſa non ſit, nec diviſa, ſed ſit utique connexa, & cohærentium ſibi invicem ſacerdotum glutine copulata.* Manet ergo D. Cyprianum non aſſerere, dari non poſſe Eccleſiam particularem abſque Epiſcopo, & per conſequens in vicis, & minoribus civitatibus eos non eſſe neceſſarios, nec conſtitui debere. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, quia verum eſt, olim ex cauſis ſuprà relatis nonnunquam Epiſcopos conſtitutos fuiſſe in locis, & pagis minùs populoſis : quod poſtea variis canonibus prohibitum fuit, ut probatum manet.

Sed ſuprà traditis obſtat textus in canone 10. Concilii Antioch. in illis verbis : *Qui in vicis, vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manuum impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi ſint conſecrati, tamen ſanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earumque moderamine, curaque contenti ſint. Ordinent etiam lectores, & ſubdiaconos, atque exorciſtas, quibus promotiones iſtæ ſufficiant.* Ex quibus verbis deducitur, in vicis & pagis Epiſcopos conſtitui poſſe. Ergo non rectè in præſenti aſſeritur, tantùm in civitatibus, & majoribus populis Epiſcopos ordinari debere. Pro cujus canonis expoſitione examinandum venit, utrum Chorepiſcopi, qui olim in vicis, & pagis conſecrabantur, quorumque mentio fit *in Concil. Nicano, can. 4.* Neocæſar. *can. 13.* Ancyr. *cap. 12.* Rhegienſi *can. 3.* Hiſpalenſi 2. *c. 7.* Metenſi ſub Stephano VI. *can. 5.* Meldenſi *can. 44.* Pariſienſi *can. 27.* 7. *Exponitur can. 10. Concil. Antioch.*

cap. 2.

Digitized by Google

cap. 1. diſt. 68. cap. 1. diſt. 69. eſſent veri Epiſcopi, an verò tantùm presbyteri. Et eos verè Epiſcopos fuiſſe, probatur primò ex dicto canone *10.* Concilii Antioch. & ex Concilio Ancyran. celebrato anno *314. can* 12. Meldenſi *can.* 44. ubi illis permittitur ordinare lectores, & ſubdiaconos, cùm hoc proprium ſit Epiſcoporum, ut probavi *in cap. 3 de temporibus ordin.* & ex canone *2.* Concilii Barchinon. *2.* ſub Recharedo: Felice IV. relato *in cap. tabernaculum 2. cap. ſicut 11. de conſecr. diſt.* 1. ubi etiam refertur, licuiſſe Chorepiſcopis Eccleſias conſecrare; quod munus proprium eſt Epiſcoporum, *cap. aquam,* ubi probavi. *de conſecr. Eccleſ.* Deinde idem ſuadetur ex dicto Concilio Antiocheno *can.* 8. ubi cavetur, ne presbyteri, qui ſunt in agris, litteras canonicas date poſſint. Chorepiſcopi verò irreprehenſibiles illas dare valeant. Ex quibus deducitur, diſcrimen verſari inter presbyteros, & Chorepiſcopos, quod nullum aliud eſſe poteſt, niſi quod Chorepiſcopi eſſent veri Epiſcopi; unde Epiſcopi villani appellantur *lib. 1. capitul. cap. 9. & lib. 5. cap. 168. & ſequent.* Facit tandem pro hac ſentententia Nicolaus I. in quadam epiſtola ad Rodulphum Archiepiſcopum Bituric. relatus ab Hincmaro Rhemenſi *ad calcem ſuorum opuſcul. pag. 716.* ubi *cap. 1.* Pontifex ita ſcribit: *Chorepiſcopis aſſeris multas eſſe in regionibus veſtris ordinationes Presbyterorum, & Diaconorum effectas, quos quidam Epiſcoporum deponunt, quidam verò denuo conſecrant. Nos vero dicimus, nec innocentes oportere percelli, nec ullas debere fieri reordinationes reiteratas conſecrationis.* Ergo Chorepiſcopi, ut veri Epiſcopi ordines conferre valebant.

8. *De Chorepiſcopis.* Contrarium verò, immò Chorepiſcopos presbyteros honorabiliores, & primi gradus fuiſſe, non verò Epiſcopos, probatur ex epiſtolis 4. aliàs 5. Damaſi de Chorepiſcopis, & 85. ſive 88. Leonis: ex quibus commentitia alia epiſtola compacta, & Joanni III. adſcripta extat *tom. 3. Concil. editionis Severini Binii*; illarumque fragmenta habentur apud Gratianum *in cap. quamvis 4. cum ſequent. 68 diſt. cap. per illicitam 3. 9. quæſt. 1. cap. per illicitam 25. 1. quæſt. 7. cap. ſi Petrus 8. quæſt. 1.* Idem probatur ex Gelaſio I. *epiſt. 9. ad Epiſcopos Lucaniæ, §. nec minùs,* junctis Concilio Neocæſar *can.* 13. Nicæno I. *can. 8.* Chorepiſcopi presbyteri appellantur ordinati in locum 70. ſeniorum. Secundò idem probatur ex eo, quia illis prohibetur munia Epiſcopalia obire in Concilio Regienſi *can. 3.* Hiſpalenſi *2. can. 7* Pariſienſi ſub Gregorio IV. & Ludovico *can.* 27. Meldenſi ſub Sergio 2 *can.* 44. Metenſi ſub Arnulpho *can. 5.* epiſtola Montani Epiſcopi poſt Concil. Toler. 2. in capitul. Caroli *lib. 1. cap. 9. & lib. 5. cap. 268 & lib. 6. cap. 119. & 284. & lib. 7. cap. 187. cap. 310. 318. & 328.* apud Pacianum *ſerm. de baptiſmo, & epiſt. 5. ad Symmacham.* Quibus auctoritatibus moti hanc ſententiam tenuerunt Ayala *de tradit. Eccleſ. 3. part. conſiderat. 4.* Turrianus *ad can. 54. Concilii Nicæn.* Creſpetius *in ſumma, verbo Chorepiſcopi,* Lindembrog. *in Gloſſar. eod. verbo,* Vazquez *3. part. in 3 part. diſput. 238. cap. 4. num. 67.* Henriquez *in ſumma lib. 10. cap. 23 §. 2.* Barboſ. *in cap. quamvis 4. num. 6. 68. diſt. & lib. 1. juris eccleſ. cap. 15. & 16. & de poteſt. Epiſc. part. 1. tit. 1. cap. 6. num. 22.* Cironius *ad tit. de offic Archipresb.* Landtmeter. *de veteri clerico lib. 2. cap. 97. §. ordinant.* Morinus *lib. 1. exercit. Eccleſ. cap. 11.* Joannes Cabaſſutius *in notitia Concil. in Concil. Ancyr. 1. fol. 31.* Unde in Concilio Auguſtano ſub Paulo III. *cap. 7. in princip.* Græcorum Chorepiſcopi comparantur noſtris Archidiaconis, ſive Archipresbyteris, ut apud Sigebertum *in chron. anno* 384. & diœceſeon viſitatores dicuntur in Concil. Laodic. *can.* 57. Vicarii Epiſcoporum in capitularibus Caroli *lib. 7. epiſt.* 310. & 328. & foraſtici presbyteri in Concil. Brachar. *2. can.* 56. poſt Cabaſſut. addit. Morin. *de ſacris ordin. exercit. 4. cap. 1.*

In hac canonum varietate veriorem credo ſententiam eorum qui agnoverunt olim duo fuiſſe genera Chorepiſcoporum, unum eorum, qui verè erant Epiſcopi in aliena diœceſi commorantes abſque juriſdictione Epiſcopali; aliud verò eorum, qui erant presbyteri tantùm, tametſi utrique in vicis, & pagis curam gererent animarum, tanquam parochi, ſeu Vicarii Epiſcopi conſtituti, propter pauperum curam, qui in agris, & villis degebant: qui propterea quaſi Coepiſcopi dicebantur. Concil. Nicæn. 1. *can. 54. in collect. Alphonſi Piſani*: quippe dictio *Chore,* à quo nomen Chorepiſcoporum derivatur, idem ſignificat quod Latinè oppidum, ſeu pagum. Damaſus *dict. epiſt. 5. verſic. Ad villam.* Inter primos autem, & ſecundos magnum illud diſcrimen verſatur, quòd Chorepiſcopi primi à tribus Epiſcopis conſecrabantur Concil. Antiochen. *can.* 10. ibi: *Manus impoſitionem ab Epiſcopis ſuſceperunt.* Et *cap. quamvis, in fine,* 86. *diſt.* ibi: *Quamquam conſecrationem habeant Pontificatus, tamen non habent apicem.* Id eſt quamvis veri ſint conſecrati Epiſcopi, non habent diœceſanam juriſdictionem. Alii autem Chorepiſcopi non à tribus, ſed tantùm ab uno Epiſcopo, ut presbyteri conſecrabantur. Leo Pontifex *in dict. epiſt.* 86. ibi: *Omnia quoque maxima Concilia ſanciunt eum non eſſe Epiſcopum, qui minùs quàm à tribus Epiſcopis auctoritate etiam Metropolitani factus fuerit Epiſcopus; ideoque illos, quos Chorepiſcopos vocatis, quia ab uno (ut audivimus) ſiunt Epiſcopo, Epiſcopos non eſſe, nec aliquid de Pontificali privilegio agere debere perſpicuum eſt, quoniam ſi nomen non habent, quomodo officium poſſunt habere.* Juxta quam diſtinctionem facilè exponuntur jura ſuprà relata, ita ut Concilium Antiochenum, & alii canones relati pro prima ſententia procedant in primis Chorepiſcopis, qui verè Epiſcopi erant, ſed quia juriſdictionem, nec diœceſim habebant, ideò conſentiente Epiſcopo ordines conferebant, *dicto can. 10. Concilii Antioch.* vel eo abſente Concil. Hiſpal. *dict. can. 7.* ibi: *Abſente Pontifice.* Docuerunt Balſamon, & Zonaras *in dict. can. 10. Concil. Antioch.* Bellarminus *lib. 1. de cleric. tom. 1 controv. cap. 17 & tom 1. lib. 1. de ſacram. Ordinis, cap. 7. ad finem,* Suarez *de cenſur. diſput. 11. ſect. 2. num. 7.* Joannes Darius *lib. 1. de Epiſcop. & presbyt. cap. 7.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epiſt. 174. pag. 93. & epiſt. 125. pag. 79.* Juretus *in notis ad Carnot. epiſt. 240.* Cellotius *lib. 4 de hierarch. cap 17. §. final.* Savarus *in not. ad Sidon lib 7. epiſt. 8.* Hallierius *de ſacris elect. 2. part. ſect. 5. cap. 2. §. 2. num. 10. & in vindiciis fol. 221* Gibalin. *de clauſur. regul. diſquiſit. 3. cap. 2. §. 2. num. 10.* Magni Præceptores, patriæque, & Academiæ noſtræ decus, Illuſtr. D. Franc. Ramos *pro Epiſcopat Luſit. propoſ ult. §. 5. num. 169.* D. Martinus Lopez de Hontiberos *in tract. de ſacram. Ordinis, tract. 3. 1. part. num.* 13. P. Marcha *part. 1. concord. lib. 2. cap. 153.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap. 1. num. 128.* P. Bollo *in œcenem. claſſ. 5. cap. 2. §. 4.* Beyerlinch.

9. *Traditur vera ſententia.*

in theatro, verbo Chorepiſcop. Macedo *de clav. Petri lib. 1. cap. 3.* P. Laura *in ſua epit. verbo Chorepiſcopus*, Dartis *de benef. ſect. 1. cap. 2.*

10. *Exponitur quædam ſubſcriptio Concil. Chalcedon.* Secundò ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt quædam ſubſcriptio Concilii Chalcedon. *part. 2. actu 2.* ubi ſubſcribit quidam Noë Epiſcopus Cephæ Caſtellæ: ex qua ſubſcriptione conſtat, Epiſcopum illum ordinatum fuiſſe in caſtello: ergo quia in vi is & pagis poſſunt Epiſcopi ordinari. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, caſtellum in ea ſubſcriptione ſignificare celebre caſtrum aliquod, ſub quo plura alia conſiſtebant; cujus generis plura erant in Oriente. Philip. Berterius Pirha *diatrib. 1. cap. 6.*

11. *Exponitur Concil. Sardicenſe.* Deinde ſuperiori aſſertioni obſtat textus in Concilio Sardicenſi, ubi Gaudentius Epiſcopus dixit: *Unuſquiſque noſtrûm, qui in canali conſtitutus eſt, cùm progredientem Epiſcopum viderit, inquirat tranſitum, cauſas videat, quò tendat agnoſcat; & ſiquidem cùm invenerit ire ad comitatum, requirat & illud, quod ſuperius comprehenſum eſt, niſi fortè invitatus, facultas eundi permittatur: ſi verò propter deſideria, & ambitiones ad comitatum pergat, nec in litteris ejus ſubſcribatur, nec in communionem recipiatur.* Ex quibus deducitur, Epiſcopū in canali, & ita in vico, & loco minùs populoſo ordinatum fuiſſe, & per conſequens non ſemper in civitatibus, & majoribus locis Epiſcopos conſtitutos fuiſſe. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, canalia eſſe publica loca, per quæ curſus publicus peragebatur, *l. agentes 2. Cod. Theodoſ. de curioſis*, ibi: *Nec verò multos eſſe per ſingulas provincias juſſimus, quippe ſufficit duos tantummodo curas gerere, & publicum curſum gubernare, ut licèt in canalibus publicis hæc neceſſitas excuſetur, numerus tamen amplior eſſe non debeat.* Et *l. mancipum 15. eod. Cod. de curſu publico*: ne ſit cujuſquam tam inſignis audacia, qui parangarias, aut paravedos in civitatibus ad canale debeat commovere, quominus marmora privatorum vehiculis provinciarum appellantur. Apuleius *lib. 6. & 9. de Aſino aureo*: notarunt Gutber. *lib. 3 de officiis domus, cap. 15.* Cujac *lib. 15. obſerv. 18.* Cironius *lib. 2 obſer. cap. 14.* Unde Epiſcopi in canali conſtituti in dicto canone Concilii Sardic. dicuntur qui ſedes habebant in curſu publico, via videlicet quâ equi publici diſpoſiti erant per ſtationes ſingulas ad iter faciendum, de quibus Athanaſius *apolog. 2* poſtquam enumeravit Epiſcopos, qui ex Hiſpania, Gallia, & aliis provinciis Sardicam convenerant, ait: *Hi qui venerunt ex canali Italiæ, erant Probatius, Viator.* Obſervarunt & ita expoſuerunt dictum canonem Cironius *dicto lib. 2. obſerv. cap. 14.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico & mon. cap. 55.* I. Gothofr. *in l. 2. Cod. Theodoſ. de curſu publico.*

12. *Exponitur Concil. Cabilon. 2. can. 43.* Tandem ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus in canone *43.* Concilii Cabilon. ubi agitur de Epiſcopis vagantibus ſine titulo, & ſede, quos PP. appellant Schotos: unde conſtat non ſolùm in pagis, & modicis oppidis, verùm & ſine certa ſede Epiſcopos conſecrari poſſe. Igitur non rectè in præſenti docetur, tantùm in majoribus civitatibus Epiſcopos eſſe inſtituendos. Pro cujus canonis expoſitione jam obſervavit Cironius *lib. 1. obſerv. cap. 13.* olim in pleriſque regionibus Epiſcopos ordinatos fuiſſe, ut adjutores aliorum Epiſcoporum, ut cùm hi propter varia impedimenta negotiis, & neceſſitatibus ſuarum Eccleſiarum ſupereſſe non poſſint, illi Epiſcoporum officio fungerentur: & ita erant Epiſcopi incertæ ſedis, quaſi adventitii, & conductitii, ut fuit ſanctus Bonifacius, donec per Zachariam Papam creatus fuit Moguntiæ Præſul; & ipſe ſanctus Bonifacius ita ordinavit Epiſcopum Gampaldum, ut refertur in Metropoli Salisburg *tom. 2. anno 732.* & plures ex eis ſubſcripſerunt in Concilio Matiſcon. 2. & de eis atq; eorū paupertate in chronico Archiep. Bremenſium ita legitur: *In Concilio Laterani erant à Papa conſecrati Epiſcopi duo Angliæ, & duo Scoti; unus ſolo equo venerat, alter pedes.* Et Epiſcopi, qui tantùm unam domum habebat, meminit Balſamon *in can. 17. Synodi Chalced.* Dicebantur autem illi Scoti, quia in Scotiæ eorum uſus magis invaluerat, ut probat Cironius *ubi ſuprà.*

CAPUT II.

a Gregorius *Petro Subdiacono Campaniæ.*

SIcut in judiciis laicorum privilegia turbare non cupimus, ita eis præjudicantibus moderatâ volumus auctoritate reſiſtere. Violentos namque laicos coërcere, non contra leges eſt agere, ſed legi ferre ſubſidium. Quia igitur Deuſdedit gener Felicis de Orticello, præſentium latrici b violentiam dicitur irrogaſſe, præfatamque rem illicitè detinere, ita ut viduitatis ejus dejectio non miſericordiam provocare, ſed ejus inveniatur roborare malitiam: præcipimus experientiæ tuæ, ut tam contra præfatum virum, quàm in cæteris cauſis, in quibus ſe aſſerit præfata fœmina præjudicium ſuſtinere, noſtræ ei ſolatium tuitionis impendas, nec à quolibet eam prægravari permittas: ne vel ea, quæ tibi, ſalvâ tamen æquitate mandantur, in aliqua inveniaris parte negligere: vel viduis, aliiſque pauperibus, dum illic auxilium non inveniunt, ex hujus itineris profligentur longinquitate diſpendia.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit cap 2.* & reperitur textus hic in Regeſtro epiſtolarum ipſius Pontificis *lib. 2. indict. 11. epiſt. 5.* ex quo reſtituo literam hujus textus: de hoc defenſore, & ejus officio nonnulla adduxi *in cap. 2. de elect.*

b *Violentiam.*] In rebus videlicet: unde cùm ipſa vidua eſſet, & per conſequens miſerabilis perſona, judex eccleſiaſticus adiri poterat, juxta tradita *in cap. ex litteris, de foro compet.* Unde cognoſcitur 2.

citur quàm perperam in præſenti repetentes ex hac Gregorii epiſtola deduxerint, malefactorem laicum, non obſtante quocunque privilegio, per judicem eccleſiaſticum puniri poſſe quam doctrinam diſputavi *in cap. 8. de foro competenti.*

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Lateranen.*

CUm & plantare ſacram religionem, & plantatam fovere modis omnibus debeamus, nunquam hoc melius exequemur, quàm ſi nutrire quæ recta ſunt, & corrigere quæ profectum veritatis impediunt, commiſsâ nobis auctoritate curemus. Fratrum autem, & Coëpiſcoporum noſtrorum vehementi conqueſtione comperimus, quod Fratres [b] Templi, & [c] Hoſpitalis, & alii quoque religioſæ profeſſionis, indulta ſibi ab Apoſtolica Sede excedentes privilegia, contra Epiſcopalem auctoritatem multa præſumant, quæ & ſcandalum generant in populo Dei, & grave pariunt periculum animarum. Proponunt enim, quod Eccleſias recipiant de manibus laicorum, excommunicatos & interdictos ad eccleſiaſtica ſacramenta, & ſepulturam admittant, in Eccleſiis ſuis præter eorum conſcientiam & inſtituant, & amoveant ſacerdotes: & fratribus eorum ad eleemoſynas quærendas euntibus, cùm indultum ſit eis, ut in adventu eorum ſemel in anno Eccleſiæ aperiantur, atque in eis divina celebrentur officia, plures ex eis de una, ſive diverſis domibus ad locum interdictum ſæpius accedentes, indulgentia privilegiorum in celebrandis officiis abutuntur, & tunc mortuos apud prædictas Eccleſias ſepelire præſumunt. Occaſione quoque fraternitatum, quas in pluribus locis faciunt, robur Epiſcopalis auctoritatis enervant, dum contra eorum ſententiam ſub aliquorum privilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, qui ad eorum fraternitatem volunt accedere, & ſe conferre. In his quia non tam de majorum conſcientia, vel conſilio, quàm de minorum indiſcretione quorundam exceditur, & removenda ea, in quibus excedunt, & quæ dubietatem faciunt, declaranda decrevimus. Eccleſias ſanè, & [d] decimas de manu laicorum ſine conſenſu Epiſcoporum, tam illos, quàm quoſcunque alios religioſos recipere prohibemus, dimiſſis etiam quas contra tenorem iſtum moderno tempore receperunt: excommunicatos, [e] & nominatim [f] interdictos, tam ab illis, quàm ab omnibus aliis, juxta Epiſcoporum ſententiam ſtatuimus evitandos. In Eccleſiis verò ſuis, quæ ad eos pleno jure non pertinent, inſtituendos presbyteros Epiſcopis [g] præſentent, ut eis quidem de plebis cura reſpondeant, ipſis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Inſtitutos autem Epiſcopis inconſultis non audeant removere. Si verò Templarii, ſive Hoſpitalarii ad eccleſiaſticum interdictum venerint, non niſi ſemel in anno ad eccleſiaſticum admittantur officium, nec tunc ibi corpora ſepeliant defunctorum. De [h] confratribus hoc ſtatuimus, ut ſi non ſe prædictis fratribus omninò reddiderint, ſed in ſuis proprietatibus duxerint remanendum, propter hoc ab Epiſcoporum ſententia nullatenus eximantur: ſed poteſtatem ſuam in eos, ſicut in alios parochianos ſuos exerceant, cùm pro ſuis exceſſibus fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum eſt, de aliis quoque religioſis, qui præſumptione ſua Epiſcoporum jura præripiunt, & contra canonicas eorum ſententias, & tenorem privilegiorum noſtrorum venire præſumunt, præcipimus obſervari. Si autem contra hoc inſtitutum venerint, & Eccleſiæ, in quibus iſta præſumpſerint, ſubjaceant interdicto, & quod egerint irritum habeatur.

NOTÆ.

a *LAteranenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & extat textus hic in ipſo Concilio Lateran. *cap 9.* prout in præſenti tranſcribitur. De eo Concilio nonnulla adduxi *in cap. 17. de reſcript.*

b *Templi*] De quibus, & eorum miſero exitu
1. egi *in cap. 16. de judic.*

c *Hoſpitalis.*] Qui infrà dicuntur Hieroſolymitani, de quibus, & eorum præclaro ordine, origine, & progreſſu plura congeſſerunt D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ ſacr. in notitia Eccleſiæ Melitenſis*, Gualterus *in chron. ſæculo 10. anno 119.* Carillo *in ſuis annalibus*, *anno* 1104. plures congeſti à Don Ferdinando de Scanno *in propugn. ſacra hujus religionis. diſcept. 1. cap. 1. num. 3.* & nos nonnulla congeſſimus *in cap. 10. de ſepult.*

d *Eccleſias & decimas.*] De Eccleſiis non ac- 2.
cipiendis de manu laici egi *in cap. 45. de elect.* ſimiliter de decimis ab eis non accipiendis inconſulto Epiſcopo egi *in cap. quod autem, de jurepatron.* ubi commentarium hujus prioris partis invenies.

Excommunicatos.] Cum quibus etiam communicare exempti non poſſunt, ut dicemus infrà *in cap. nullı, de ſent. excom.*

f *Interdictos.*] Aliàs exempti etiam non ſervantes interdictum graviter peccant, & puniuntur, ut probavi *in cap. fin. de exceſſ. Prælat.*

g *Præſentent.*] Juxta tradita *in cap. 1. de ſtatu monach. cap. 1. de capel. monach.*

3. h *De confratribus.*] Ordo Hieroſolymitanus ultra Equites, fratres, & cappellanos, habet etiam confratres deferentes mediam crucem albam, quam vocant Tau, qui ſtatutis ipſius Ordinis donati quoque appellantur: ut admittantur in Ordine, debent probare ſe natalibus honeſtis eſſe procreatos, & à Judæis, aut Mahometanis non ducere originem, probè, ac non flagitioſè vixiſſe, nullam per ſeipſos exercuiſſe artem ſordidam, vel mæchanicam; & præterea tenentur aliquam partem bonorum ſuorum ipſi Ordini offerre, & ita admiſſi ſignum donatorum veſtibus inſutum publicè deferre, ut cavetur in ſtatutis ipſius Ordinis, *tit. 2. num. 30. cum ſequent.* de quibus plura Petrus Gregorius *lib. 15 ſyntag. cap. 34. num. 8.* Mendo *de Ordinib. Milit. diſquiſit. 2. quaſt. 1. num. 14.* D. Ferdinand. de Scanno *in propugnac. religionis Hieroſolym. diſcept. 4. cap. 2.* Illi verò non ſunt religioſi, ideoque teſtamentum facere poſſunt, ut probat idem Scanno *diſcept. 9. cap. 5. num. 57.* nec amittunt beneficia ſæcularia per ingreſſum in ipſo Ordine, ut probat idem Scanno *diſcept. 11. cap. 2. num 31.* à collectis immunes non ſunt; idem Scanno *diſp. 12. cap. 2. num. 4.* officia ſæcularia habere poſſunt, idem *diſcept 13 cap. 5. num. 27.* Circa exemptionem autem eorum, & privilegium fori Aloyſius Riccius *tom. 4. reſol. 177. num. 3.* Thomas Delbene *de immunit. Eccleſ. tom. 1. cap. 1. dub. 11, ſect. 2. num. 12.* exiſtimarunt, ſimiles confratres privilegio fori gaudere, ideoque puniendos eſſe à Magno Magiſtro ipſius Ordinis. Sed contraria ſententia communior, & receptior eſt, quia confratres hi merè ſæculares ſunt, cùm non emittant tria vota ſubſtantialia religionis, & ita privilegia regularia illis non conveniunt. Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de regul. cap. 11.* quæ doctrina apertè probatur ex hoc textu, & conformis eſt conſtitutioni Pontificiæ Gregorii XIII. in Bulla quæ incipit, *Circumſpecta*, edita die xxv. Novemb anno 1580. & docuerunt Carleval. *de judiciis lib. 1. tit. 1. diſput. 2. num 455.* Mendo *de Ordin Militar. diſquiſit. 2. quaſt. 2. num. 84.* Narbona *in l. 8. tit. 5. Gloſſa unic. lib. 1. recopil.* Azevedo *in l. 1. num. 11. tit. 14 lib 5. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 233.* Giurba *conſil. 21.* Diana *part. 3. tract. 1. reſol. 51.* Hieronymus Garcia *tom. 1 polit. regular. tract. 1 difficult. 5 dub. 4. punct. 2.* Pellizarius *tom. 1 manual. regul. tract. 1. cap. 3. num. 27.* Scanno *in propugnac. diſcept. 13 cap. 2 num. 24.*

CAPUT IV.

Idem *Venerabilibus fratribus* [a] *Archiepiſcopis, ad quos litteræ iſtæ pervenerint.*

Dilecti filii noſtri fratres Hoſpitalis Hieroſolymitani tranſmiſſâ nobis conqueſtione monſtrarunt, quod vos eiſdem de [b] malefactoribus ſuis juſtitiam facere non vultis, privilegia ipſorum inſpicere contemnitis, nec ipſos eleemoſynas quærere in veſtris parochiis, aut fratres ipſorum [c] ſepelire aliquatenus permittitis. Quoniam igitur iidem fratres multis ſunt libertatibus, & [d] privilegiis à Romanis Pontificibus præmuniti, quæ ut noſtris temporibus infringantur, nolumus ſuſtinere: f. v. per A. ſ. m. quat. jam dictis fratribus in iis, quæ ſibi à Romana Eccleſia noſcuntur indulta fuiſſe, nullam prorſus moleſtiam faciatis, nec ea ſibi contradicere, vel negare aliquatenus attentetis. Si enim de vobis in veritate talia de cætero poterimus comperire, pro certo ſciatis, quod non conceſſa privilegia decurtabimus, cùm noſtris, & Eccleſiæ Romanæ ſcriptis authenticis obviare minimè timeatis.

NOTÆ.

1. a *Archiepiſcopis.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* in hac verò ſexta additur, *& Epiſcopis.* Et rectè, quia cum eis occurrunt frequenter conqueſtiones, de quibus in præſenti agitur.

2. b *Malefactoribus.*] Quæ conqueſtio ceſſavit poſtquam ipſi Hieroſolymitani privilegium adepti fuerunt nominandi judicem conſervatorem, quod conceſſerunt Pius IV. Clemens VII. Gregorius XIII. Urbanus VIII. in bullis relatis ab Scanno *in propugnac. diſcept. 15. cap 1.* ubi de juriſdictione Conſervatoris latè agit, & in quibus cauſis cognoſcere poſſit.

c *Sepelire.*] Poſtea verò privilegium adepti fuerunt, ut non ſolùm ipſi in propriis Eccleſiis, verùm & alii, qui in ipſorum Eccleſiis ſepulturam eligunt, poſſint tumulari, *cap. in noſtra, de ſepultur.* ubi probavi. 3.

d *Privilegiis.*] Quorum epitomen tradit Scanno *in dict. propugnaculo, diſcept. 16. per tot.*

CAPUT V.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiſcopo.*

AD hoc in Beatorum Apoſtolorum Principis Cathedra, Domino diſponente, quamquam immeriti ſumus conſtituti, ut plantare debeamus, quæ ad divinum ſpectent decorem, & evellere, & eradicare curemus, quæ obvia ſunt rationi, & profectum impediunt ſalutis. Intelleximus ſanè, quod Hoſpitalarii nominatim excommunicatos contra prohibitiones Epiſcoporum Eccleſiáſticæ præſumunt tradere ſepulturæ, non cogitantes, quàm grave ſit eis in morte communicare, quos dum viverent, Eccleſia à ſuo ſinu pro eorum exceſſibus [b] ſegregavit. Verùm quoniam hujuſmodi præſumptionem, & temeritatem nolumus, nec debemus aliquatenus tolerare: f. r. per A ſ. p. m. quat. prædictos fratres moneas, ac horteris, & eis ex parte noſtra præcipias, ut ſi quos in excommunicatione defunctos in cæmiteriis Eccleſiarum ſepelierint, eos extrà cæmiteria penitus ejiciant. Quod ſi facere noluerint, hoc ipſum de his quos in excommunicatione defunctos eſſe tibi conſtiterit, auctoritate noſtra rem. ap. ob. exequaris.

NOTÆ.

[a] C*Antuarienſi*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 6.* & poſt Concil. Later. *part. 3e. cap. 5.* De hac Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de reſcript.*

b *Segregavit.*] Juxta tradita *in cap. ſacris, de ſepultur.* ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT VI.

Idem *Abbati & Monachis* [a] *S. Andreæ.*

SI de terra, quam habetis in Parochia, d. v. jam per xxx. Annos decimas Canonicis de Plautio perſolviſtis, eas ſibi de cætero integrè, oc. & ap. poſt perſolvatis: licet enim privilegiorum Romanæ Eccleſiæ beneficio Fratribus de Ciſterc. indultum ſit, quod de laboribus ſuis nulli decimas, vel primitias perſolvere debeant; ex privilegio tamen vobis indulta tanto tempore detrahere voluiſtis. Cùm liberum ſit unicuique juri ſuo abrenunciare, eoque modo poteſtis vos in hac parte tueri.

NOTÆ.

S*Ancti Andreæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap 9.* & poſt Concil. Later. *part. 38. cap. 4.* Monaſterium hoc eſt Ordinis Ciſtercienſ. in Diœceſi Sagienſi, quod B. Mariæ de ſancto Andrea Ordinis Ciſtercienſis appellatur in libro Cameræ: cujus Eccleſiam inſtauratam, aut perfectam à Reginaldo Abbate dedicavit Gaufredus Epiſcopus Sagienſis Anno 1552. ut refert Mantiquie *tom. 2. annal. Ciſterc. anno 1148. cap. 15. num. 5.*

COMMENTARIUM.

1. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Privilegium amittitur per non uſum, Eccleſiæ tamen conceſſum poſt XXX. annos.* Quæ Concluſio probari poteſt *ex cap. cum acceſſiſſent, de conſtit. cap. preſbyterum 22. de præb. cap. ad Apoſtolicam, de regul. c. accedentibus, hoc tit. l. 2. & final. ff. de veteran. l. 2. l. ſemper 5. §. final. ff. de jure immunit. l. 2. §. final. ff. de Decur. l. 2. Cod de tabul. lib. 11. l. 3. Cod. de Decur. lib. 10. l. 2. Cod. de jure dominii impetrand.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa *in præſenti, & de poteſt. Epiſcopi alleg. 26. num. 11.* Balboa *in cap. Sanctorum, de præſcript. num. 54.* Bruno Chaſſaing. *de privileg. regul. part. 1. princip. 1. cap. 5.* Monet *de commut. cap. 8. num. 495.* Suarez *to. 1. de relig. lib. 1. cap. 20* Garcia *de nobilitate, gloſſa 6.* Amaya *in l. 1. Cod. qui ſponte, num. 18.* Giurba *conſil. 59.* Caſtillo *de tertiis, cap. 29.* Caldas Pereyra *deciſ. 91.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Privilegium per non uſum non amittitur, undè *in l. voluntaria 12. Cod. de excuſat. muner. lib. 12.* docetur, quod ſi aliquis haberet immunitatem à tutela, non ob id, quod ſponte eam ſuſceperit, privilegiis ſuis derogat: & *in l. creditor 7. Cod. de uſur.* ajunt Imperatores: *Nec enim ſi aliquando ex conſenſu præſtita ſunt, obligationem conſtituunt.* Ergo non rectè in præſenti aſſerimus, per non uſum privilegium amitti non ſolvendi decimas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam privilegium ut poſſit amitti per non uſum, debebat illud omittere communitas, ſeu perſona, cui conceſſum eſt, ut probat Chaſſaing. *dicta præpoſ. 1. cap. 5.* Sed privilegium non ſolvendi decimas, de quo in præſenti, non fuit conceſſum Monaſterio ſancti Andreæ tantùm, ſed univerſæ Religioni Ciſtercienſi, ut probavi *in cap. nuper, de decimis.* Igitur omiſſione, ſeu negligentiâ Abbatis, & Fratrum Monaſterii S. Andreæ amitti non poterat. Augetur deinde hæc difficultas *ex cap. accedentibus, hoc titul.* ubi in eadem ſpecie privilegii decimarum aſſeritur, quod ad hoc ut illud amitta- *2. Impugnatur tradita aſſertio.*

tur deſideratur præſcriptio quadragenaria contra habentem ſimile privilegium. Ergo non rectè præſenti aſſeritur præſcriptionem tricennalem ſufficere contra Monaſterium S. Andreæ, ut privilegium non ſolvendi decimas amittere poſſit.

3. *Privilegii etymon, & acceptiones.*

Quâ dubitandi ratione ità fulcitâ non obſtante, vera eſt præſeos aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, juxtà Iſidorum *in cap privilegia, 3. diſt.* privilegia dici privatas leges, eo quod in privam ferantur: facit Fungerius *in etymolog.* ibi: *Privilegia nihil ſunt aliud, quam jus ſingulare in certa alicujus perſona, vel cauſa favorem ac gratiam, propter aliquam naturalis æquitatis rationem inductum.* En quod privilegia in privatum ferantur, ſunt enim privilegia quædam beneficia à Principe inducta, *l. quia tale, ff ſolut. matrim. l. ſunt qui 16. ff. de re judic.* facit textus *in l. privilegia 196. ff. de R. I.* ubi Jureconſultus appellat beneficia ea, quæ verè privilegia dicuntur *in l. in omnibus 66. ff eod. tit.* quia Principis beneficio indulgentur propter privatum commodum, & favorem privilegii, *cap. in his 30.* ibi: *Duximus indulgendum; de privil,* notarunt P. Faber, & Gothofredus *in dict. l. privilegia,* Azor *to. 2. inſtit. lib. 5. cap. 22. & 23.* Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 1. num. 3.* Salas *eod. tract. diſput. 27. ſect. 1.* Hieronym Gartia *in polit. regul. trac. 8. difficult. 1. dub. 1.* Prado *to. 1. Theolog. Moral. c. 5 q. 1.* Beſold. *in delibat. jur. lib, 1. Pandect. titul. de privil.* quare privilegii, & beneficii voces promiſcuè uſurpantur à Caſſiodoro *lib. 1. variar. c. 18* quia in genere ſaltem conveniunt, ut ex indulgentia Principis proficiſcantur; namque omne privilegium continet gratiam, beneficium, & indulgentiam Principis, & ex ejus favore deſcendit, nec poteſt debitum dici. Suarez *dict. lib. 8. c. 2. n. 11.* Sed non omne beneficium privilegium eſt, ſicut nec diſpenſatio, nec reſcriptum gratiæ, quia in his deeſt ratio propria privilegii, quæ in eo conſiſtit, ut ad omnem actum generis privilegiati immunitatem habeat is, cui datum eſt privilegium, quaſi legis permiſſionem obtinuiſſet: ſed beneficia, reſcripta gratiæ, & diſpenſationes indultæ, ad unum, vel alterum caſum, tantùm vires ſuas producunt, nec legis rationem obtinent: quapropter privilegia, & reſcripta, tanquam diverſa ſpecialibus titulis diſtinguuntur in hoc volumine libro 6. & in Clementinis; & ex ea differentia colligit Azor *lib. 5. inſtit. cap. 22. quæſt. 5.* quod licet in beneficiis cautum ſit, ne liceat uti gratia ante impetratas literas *in extravag. indulta, de elect.* ad privilegia, tamen hæc doctrina non extenditur. Quod autem D Iſidorus *in dicto cap. privilegia,* adjicit, privilegia privatas leges dici, quia in privam ferantur, videtur ſumpſiſſe ex Gellio *lib. 10. noct. cap. 20* qui communes leges à privilegiis ita diſtinguit, quod leges ſunt generalia juſſa pertinentia ad univerſos cives, privilegia verò ſunt privata juſſa ad ſingulos homines pertinentia; quia veteres priva dixerunt, quæ nos ſingulare dicimus, ut notavit Jacob. Gothofr. *in dict. a regula Privilegia* Undè deducitur, non exigi ad privilegia formanda, quod ſingularibus hominibus concedantur, quia etiam poſſunt uni communitati tribui, vel collegio, ut *in dict. cap. his 30. de privileg. dict. cap. Abbate 25. d. V. S.* vel certo generi perſonarum, veluti minoribus, Clericis, Religioſis, Eccleſiis, Militibus, creditoribus, maritis, vel dotibus, ut *in d. l. ſunt qui, de re judic. l. ſi ventri, ff. de bonis auctorit. judicis, l. aſſiduis, Cod. qui potiores:* nec ideò minùs erunt privilegia, quia ipſa communitas, vel perſonarum, vel cauſarum collectio habet ſe ad inſtar privatæ perſonæ, quia eſt pars majoris communitatis, à cujus legibus eximitur. Lege autem decemvirali cautum fuit, Privilegia ne concedeventur, tabulâ novâ, his verbis: *Privilegia ne irrogante.* Quam laudat Cicero *lib. 3. de legibus,* ibi: *Leges præclariſſimæ de 12. tabulis translatæ duæ, quarum altera privilegia tollit,* Et mox: *In privatos homines leges ferre noluerunt; id enim eſt privilegium, quo quid eſt injuſtius.* Et pro domo ſua ibi: *Vetant leges ſacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privatis hominibus irrogari; id eſt enim privilegium, quod nemo unquam tulit, nihil eſt crudelius, nihil perniſioſius, nihil quod minus hæc Civitas ferre poſſit.* Quæ lex ab Athenienſibus accepta fuit, apud quos teſtè Demoſthene contrà Ariſtocratem ita cautum erat: *Nec lex de uno feratur.* Illuſtrat Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 2. tit. 1.* qui, & Jacob. Gothofredus *in notis ad d. tabul. 9.* obſervarunt privilegium in ea lege aliter accipi, quàm vulgò hodie accipitur; videlicet pro jure extraordinario & à communi exorbitante, quandò lex ſpecialis pro ſingulari perſona rogabatur, in qua oriebatur, & finiebatur; veluti lex de Menandro, cujus meminit Conſultus *in l. 5. §. ultimo ff de captivis:* altera de Hoſtilio Mancinio, cujus mentio fit *in l. ult. ff. de legationibus.* Videndi ſunt Petitus, & Gothofredus *ubi ſupra.*

Ex hoc etiam principio, quod privilegia privatæ leges ſint, infertur, ab eo eſſe concedenda privilegia, qui legem concedendi poteſtatem habeat, ut probant D. Antoninus *2. part. ſumma tit. 19. cap. 1.* Sylveſter *in ſumma, verbo privilegium, qu. 2.* Hoſtienſis *in ſumma hujus tituli, §. quis poſſit,* Suarez *dict. lib. 8. de legibus cap.* 8. Salas *eod. tract. diſput. 17. ſect. 3.* Unde provenit, competere Romano Pontifici poteſtatem indulgendi privilegia in univerſo orbe, ut probatur à Gratiano poſt caput finale, *§. item Hieronymus, 25. quæſt. 1. & in cap. conſtitutus 6.* ibi: *Cùm libertatis privilegium, vel protectionis præſidium aliquibus Eccleſiis indulgemus: de religioſis domibus.* Latè illuſtrat Brunus Chaſſaing. *de privileg. Regul. regul. 1. propoſit. 5.* & hoc eſt accipiendum, dummodò hanc poteſtatem exerceat circà ſpiritualia, aut Eccleſiaſtica jura, quæ ei ſubjiciuntur; non autem circa temporalia, niſi reſpiciant ſpiritualia. Suarez *dict. lib. 8. cap. 8. n. 7.* vel ſi ab ſpiritualibus dependeant, ut in ſpecie textus *in cap. per venerabilem, qui filii ſint legit.* Idem circa Reges, & alios Dominos temporales dicendum eſt; nam cùm habeant ſupremam poteſtatem ferendi leges, poſſunt etiam privilegia concedere. Dubium autem eſt, an tantùm ſubditis propriis privilegia concedi poſſint? Et concedi valere, ſuadetur ex eo, quia privilegia ſunt beneficia: ſed beneficia etiam in ſubditis concedi valent: ergo & privilegia. Accedit quod Principes ſæculares multa privilegia Eccleſiis, Clericiſque conceſſerunt, *l. 1. cum multis aliis, C. de ſacroſ. Eccleſ.* & de Epiſcopis, & Clericis, qui ab eorum poteſtate exempti ſunt, conſtat *ex cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ, de conſtit. cap. final. de rebus Eccleſ.* Sed adhuc dicendum eſt, beneficium, quod veri privilegii rationem habet, concedendum eſſe à Principe ſuis ſubditis, nec ab alio dari, ut docent Azor. *tom. 1. inſtit. moral lib. 5 cap. 22. quæſt 4.* Suarez *dict. l. 8. de legib cap. 9 num. 2* Salas *dict. ſect. 3. num. 17.* qui indè deducunt, non poſſe à Principibus ſæcularibus privilegia tribui Eccleſiis, nec Eccleſiaſticis perſonis: quæ doctrina

4. *De his qui dari poſſunt privilegia.*

ex

ex eo probatur, quia hoc beneficium non eſt ſimpliciter beneficium, ſed lex privata; ideoque ſolis ſubditis concedi poteſt, ſicut lex ſolis ſubditis datur. Suarez *de legibus diſput. 7. ſect. 7. n. 23.* aliàs autem fruſtra diceremus Pontificem in ſpiritualibus tantùm, vel Eccleſiaſticis eiſdem anneais privilegia concedere, ſi poſſet omnibus indefinitè ea concedere: undè in dictis legibus Codicis abuſivè privilegia dicuntur conceſſiones factæ à Principe ſæculari Eccleſiaſticis perſonis, niſi fortè circa eam materiam verſentur, quæ perſonis Eccleſiaſticis competit tanquam civibus, & membris Reipublicæ politicæ: nam quoad hanc partè Principi laico ſubjiciuntur, & ideò poſſunt in ea ab ipſo privilegia concedi.

5\. *Traditur ratio decidendi.* Ex hucuſque traditis apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm privilegium ſit lex privata, renunciari poterit ab eo, in cujus favorem conceſſum eſt, quia unuſquiſque poteſt juri pro ſe introducto renunciare, *c. ad Apoſtolicam, de regul. l. ſi quis in conſcribendo, C. de Epiſc. & Cleric.* probavi latè *in cap. ſi diligenti, de foro compet.* & cùm nihil interſit voluntas declaretur factis, aut verbis, *l. de quibus, 32. ff. de legib.* immò facto plus ſolet oſtendi voluntas, quàm verbis, *l. ſi tamen 48. §. ei qui, ff. de adilit. edict.* ideò renunciari poteſt privilegium, aut non utendo eo, aut per contrarium uſum, ideoque in præſenti ſpecie cùm Monaſterium S. Andreæ ratione privilagii poſſet ſe excuſare à ſolutione decimarũ, & non fecerit, immò per 30. annos eas perſolverit; videtur tacitè ſuo privilegio renuntiaſſe, ut ex ipſa taciturnitate eliciatur conſenſus renunciandi, *l. Campanus 47. ff. de oper. libert. l. ſi quis delegaverit 12. ff. de novat. l. 4. C. de pact. inter empt.* & per conſequens non potuit Monaſterium amplius intendere ejus obligationis exemptionem, argumento legis *jam dubitari 86. §. final. ff. de hered. inſtit.* Illud tamen ſummè notandum eſt, in privilegio reali duplicem uſum dari poſſe, alium privativum, contrarium alium. Privativus eſt, cùm quis privilegio voluntariè non utitur: contrarius cùm non ſolùm quis non utitur privilegio, verùm & operatur quid contrarium eidem: & ut præſcriptio currat in uſu privativo, tres conditiones juxtà communem Doctorum ſententiam, quam ſequuntur Portel. *in dubiis regul. verbo Privilegii non uſus*, Chaſſaing. *dict. c. 5. propoſit. 1.* requiruntur. Prima, ut oblata fuerit occaſio utendi privilegio, & privilegiarius eo non utatur: ſecunda ut detur ſcientia talis privilegii: tertia ut adſit potentia illo utendi, id eſt non detur impedimentum.

6\. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione varia adduxerunt Joannes de Platea *in l. 2. C. qui ſponte munera, lib.* 10. Garcia *de nobilit. gloſſ. 6. nu. 29.* Suarez *dict. lib. 8. de legibus, cap. 35. num. 10.* Gironda *de privil. credit. num. 107.* Otero *de paſcuis, cap. 20. num. 31.* Caſtillo *de tertiis, cap. 19. num. 16.* qui communiter diſcrimen conſtituunt inter actus ſuâ naturâ reiterabiles; & momentaneos, non reiterabiles; ut in his ſufficiat unicus actus ad amittendum privilegium, in illis autem neceſſarium ſit tempus præſcriptionis. Sed hanc ſententiam facilè refellunt Garcia *ubi ſupra*, Amaya *in l. 1. Cod. de his qui ſpont. n. 20.* quare eâ diſtinctione omiſsâ verius dicendum eſt cum P. Suarez *dict. cap. 35. num. 10.* Barboſa *alleg. 26. n. 15.* Pereyra *deciſ. 91.* Caſtillo *de tertiis cap. 19. nu. 16.* per actum unicum privilegio contrarium non induci amiſſionem privilegii quoad futurum tempus, ſed tantùm induci renunciationem quoad illum actum particularem, vel cauſam, in qua contra privilegium egit, ut expreſsè probatur *in dict. l. voluntarie, Cod. de excuſat. tut. l. 2. & 3. Cod. de his qui ſponte*, veluti ſi tutor, qui excuſari poterat à tutela, illam admiſerit, etſi poſtea excuſare ſe velit, non audietur, *l. Prætor 13. §. final. ff. de vacat. muner.* Idem in veterano Decurionatum agnoſcente probatur *in l. 2. & final. in fine, ff. de veteranis*: facit textus *in l. Prætor 13. §. final. ff. de vacat. muner.* ubi docetur, quod ſi is, qui poterat privilegio ſe excuſare, ne Judex fieret, poſtquam conſenſit, pœnitentiâ ductus velit ſe excuſare, audiri non debet. Nec contrarium docetur *in cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit.* cui varias aſſignârunt interpretationes Doctores ſuprà relati, quibus omiſſis dicendum eſt cum Amaya *ubi ſupra, num. 27.* in eo textu non agi de ullo privilegio, ſed potiùs de ſtatuto facto à Canonicis Tullentibus, qui per unum contrarium actum potuerunt ab eo deſiſtere, & recedere ab eo novâ diſpoſitione, ut jam in eo textu notavi. Ut autem Privilegium quoad tempus futurum amittatur, varii actus contrarii, ſeu omiſſi, accedente legitimâ temporis præſcriptione, deſiderantur. Quot verò actus neceſſarii ſint, nec jure expreſſum eſt, nec apud interpretes conſtat. Obtinuit tamen, ſufficere eos, qui neceſſarii videantur, ut tempus præſcriptionis non interrumpatur, argumento legis *autem 6. ff. de ſervit. urban.* ibi: *Ita demum jus meũ amitto, ſi ſuper hoc tempus ædes tuas altiùs ſublatas habueris*: *l. ſi quis 18. in fin. ff. quemadmodum ſervitutes*; ex eo enim actu, qui contrà privilegium factum eſt, decidit à poſſeſſione ſua privilegiatus, & incipit quaſi poſſideri jus contrà illum. Quod ſi continuetur, & non interrumpatur, nec privilegiatus faciat quicquam quo videatur priorem illum actum retractare, & ſuam quaſi poſſeſſionem redintegrare, mediante præſcriptione amittitur. Nec obſtat primum argumentum ipſius dubitandi rationis; nam verum eſt Privilegium tantùm renunciari poſſe ab eo, in cujus favorem illud conceſſum eſt, ut in totum amittatur; & ita ut univerſus Ordo Ciſtercienſis amitteret privilegium non ſolvendi decimas, univerſus ordo ceſſare debebat in privilegii uſu: at verò ut unum monaſterium pro ſuo intereſſe particulari amittat illud beneficium, ſufficit ejus omiſſio, & neglectus, quia tunc partialiter pro ſua parte amittitur privilegium.

Nec tandem obſtat textus *in dict. cap. accedentibus*: pro cujus conciliatione cum præſenti textu varia adduxerunt Garcia *de nobilit. dict. gloſſ. 6. num. 35.* Suarez *de legibus lib. 8. cap. 35. nu.* 2 Barboſa *de poteſt. Epiſcopi dict. alleg. 26. num. 18.* Aliqui docuerunt, præſentem textum eſſe accipiendum juxtà tempus antiquorum canonum, quo admiſſa fuerat tricennalis præſcriptio, ut probavi *in c. Sanctorum*; textum verò *in dict. c. accedentibus*, procedere juxtà novos canones, ſecundùm quos præſcriptio quadragenaria contra Eccleſiam ſtatuta fuit *in cap. de quarta, cap. illud, cap. ad aures, de præſcript.* Sed cùm ipſi textus auctorem habeant Alexandrum III. qui auctor eſt præſentis textus, hæc ſolutio ſuſtineri non poteſt: quare veriùs dicendum eſt cum Barboſa *in præſenti, & dict. alleg. 26.* Amaya *ubi ſuprà, num. 30.* diverſam ſpeciem proponi in præſenti textu, ac *in d. cap. accedentibus*; in præſenti enim ſufficit præſcriptio tricennalis; quia non agebatur de præſcriptione decimarum,

7. Exponitur cap. accedentibus, hic tex.

decimarum, ſed de renunciatione privilegii, quia Canonici petebant decimas in ſua Parochia jure communi ſibi debitas, *cap. cùm contingat, de decimis*, Monachi Sancti Andreæ exceptionem opponebant privilegii Ciſtercienſibus conceſſi *in cap. nuper, c. ex parte de decimis*: è contrà Canonici replicabant, privilegium illud ceſſaſſe per contrarium uſum, quia per 30. annos eo privilegio uſi non fuerunt; undè illud renunciaſſe credebantur, & per conſequens ſtandum eſſe juri communi. Et quia faciliùs quælibet res redit ad priſtinum ſtatum, argumento legis ſi unus 27. §. *pactus ne peteret, ff. de pactis*; ideo minùs tempus neceſſarium erat ad hanc præſcriptionem, ut ſolutio decimarum reduceretur ad jus commune: at verò *in dict. cap. accedentibus*, contrarium contingebat; nam Monaſterium, quod petebat decimas, jure ſpeciali nitebatur, non verò jure communi: Templarii verò privilegium exemptionis allegabant. Et licet illud amitti poſſit tacitâ renunciatione, hoc eſt decimarum ſolutione, tamen ad talem præſcriptionem, & ut Monachi ab eis poſſent decimas exigere, deſideratur præſcriptio quadragenaria, quia currit contrà Eccleſiam, & ille præſcribebat, qui non jure communi nitebatur, ſed potiùs jure ſpeciali; undè diutiùs tempus in ea præſcriptione deſiderabatur, quam in præſenti ſpecie: latius proſequitur Barboſa *dicta alleg. 26*. Illud tamen omittendum non duxi, hucuſque tradita de tempore neceſſario ad amittendum privilegium, procedere regulariter in privilegio de non faciendo; ſi verò ſit privilegium faciendi aliquid, veluti habendi nundinas, ſpatio 10. annorum præſcribitur, *l. 1. ff de nundinis, l. 42. tit. 18. part. 3.* Azeuedo *in d. l. 1. tit. 1.* Molina *lib. 2. de primog. c. 7. nu. 70.* Amaya *in d. l. 1. C. de his qui ſponte, n. 35.*

CAPUT VII.

Idem [a] *Ambian. Epiſcopo.*

POrrò quoniam Templarii, & Hoſpitalarii multâ ſunt libertatis prærogativâ donati, non dubitamus, quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam ad eos perveniſſent, fuerant habitatores: quod totum ex [b] inſpectione privilegiorum ſuorum pleniùs advertere poteris, & ſecundùm quod inveneris, ita [c] obſerves.

NOTÆ.

a *AMbianenſi.*] Ita etiam legitur poſt Concilium Lateran. *part. 50. cap. 8. & int. collect. ſub hoc tit. cap. final.* ubi additur *pars capitis Quoad ſedem*, ut cognoſcatur in præſenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem, de frigidis*: ubi extat alia pars hujus decretalis.

1\. b *Inſpectione.*] Et ita ad privilegii valorem, & probationem neceſſariam eſſe ſcripturam docuerunt Gloſſa *verbo In ſcriptis, in cap. 1. de cenſibus lib. 6.* Baldus *in l. 2. Cod. de mandatis Principum*, Maſcardus *de probat. concluſ. 528. num. 19.* & ſuadetur ea ſententia *ex cap. contra morem, diſt. 10.* ibi: *Scriptis privilegiis*; *c. cùm olim 12. hoc. tit. cap. cùm perſona 7. eod. tit. lib. 6.* Sed adhuc verius eſt, non requiri ſcripturam ad valorem privilegii, nec ejus probationem. Suarez *d. lib. 8. cap. 2. num. 2.* qui indè notat, vivæ vocis oraculo privilegia indulgeri. Salas *de legibus dict. diſput. 27. ſect. 2. nu. 20.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 5. quæſt. 1 §. 2.* quia nullâ conſtitutione ſcriptura exigitur ad privilegium probandum: & conſtitutio extravagantis *Injunctæ, de elect.* quâ docetur non licere uſum gratiæ Pontificiæ ante expeditionem literarum, ſolùm procedit in gratiis beneficialibus; & ideò ſuccedit regula juris, quod ſcripturâ non deſideratur pro ſolennitate, ſed gratiâ clarioris probationis, *l. contrahitur, ff. de pignor.* & hoc probatur *ex cap. inſtitutiones 25. quæſt. 2. Clement. dudum, de ſepultur. extravag. etſi Domini 3. de pœnit. Per quaſcunque conceſſiones, & facultates per ſuam ſanctitatem, tam verbo, quàm ſcripto factas.* Quare ſi in foro interiori dubium contingat, ſatis eſt privilegium obtinere, licet ad ſcripturam redactum non ſit: in foro autem exteriori, qui privilegium allegat, illud probare debet, *dict. cap contra morem.* Et licet ſoleat frequentius ſcripto comprehendi, hocque ſit utilius, ut de tenore illius certò conſtet, cui ſemper ſtandum eſt; attamen non eſt neceſſaria ſcriptura, ſed per teſtes etiam probari poteſt, *cap cùm olim 12. hoc tit.* juxta quam doctrinam explicandus eſt textus *in cap. cùm perſona 7. hoc. tit lib. 6.* dùm ait, exemptos à juriſdictione ordinaria per privilegium exhibere illud debere coram arbitris ab ordinariis deputatis. Quibus verbis probari videtur privilegia literis, & ſcripturâ comprobari. Sed ſententia illius textus ita accipienda eſt, ut qui privilegium allegat, & literas, aut ſcripturam exemptionis ſe habere dicit, ea exhibeat; nam frequentiùs privilegium ad ſcripturam redigitur: ſed ſi ſcripturam exempli non habeat, ſufficiet probare privilegium teſtibus: quod ſatis conſtat ex ipſo textu, in illis verbis: *Quibus ſe dicunt fore munitos.* Quorum ſenſus eſt, ut exempti cogantur oſtendere & probare privilegium, ea probationis ſpecie, ad quam ſe obſtrinxerit, ut vel inſtrumenta exhibeant, vel teſtes, juxtà modum, quo ſibi indultum eſſe privilegium allegaverint: quæ eſt vera ipſius capitis interpretatio ab aliis non perpenſa. Si verò privilegia ſcripturâ comprobentur, oportet quod inſtrumentum authenticum ſit, & nullum vitium, aut raſuram contineat, cùm hoc ſit generaliter conſtitutum in omnibus inſtrumentis, *cap. inter, de fide inſtrum.* & in privilegiis ſpecialiter cavetur *in cap. cùm olim, verſ. Diſtinguentes, hoc. tit.* adeò ut ſi teſtes proferantur ad comprobationem deperditi privilegii, deponere debeant de amiſſione, & tenore, & quod ſine vitio erat, *dict. cap. cùm olim.* Quæ praxis notanda eſt tàm à Judicibus, quàm Advocatis, quando agitur de comprobando inſtrumento deperdito.

c *Obſerves.*] Quæri vulgò ſolet, utrum privilegia largè, an ſtrictè ſint interpretanda? Et quatenùs ſunt beneficia principalia, ampliſſimè interpretari debet, conſtat *ex l. 3. ff. de conſtit. Principum, cap. cùm dilecti 6. de donat. c. olim 16.* 2.

de

Digitized by Google

de V. S. l. 2. Cod. de bonis vacantib. probant Gutherus *de officiis domus lib. 1. cap. 38.* Amaya *in l. unic. Cod. ſi liceat*, Tapia *in dict. l. 3. de conſtit. Princip.* Paurmeiſt *lib. 2. de juriſd. cap. 4. num. 126.* Opingius *de jure inſig. cap. 7. num. 208.* Hunnius *in encyclop. lib. 1. tit. 6.* ut ſemper aliquid privilegiario tribuatur, *cap. in his, 30. de privileg.* Quatenus verò contrà ſtrictam interpretationem capere debent, ideò tradi ſolet, prohibitam eſſe extenſionem privilegiorum, etiam in correlativia, aut conjunctis, niſi aliter privilegium inutile reddatur, ut docent Barboſa in *l. quia tale, à num. 22. ff. ſolut. matrim.* Suarez *dict. lib. 8. de legibus, cap. 11.* Adhuc tamen diſtinguenda ſunt privilegiorum genera; nam quæ ſunt præter jus, & beneficii rationem tenent, benignâ interpretatione debent coadjuvari: quæ autem à jure communi exorbitant, non ſunt trahenda ad conſequentiam, & ſtrictè obſervari debent, *l. quod contrà 14. ff. de legibus, l. quæ contra, de R. I. lib. 6.* docuerunt Azor *tom. 1. inſtitut. lib. 5. cap. 24. quæſt. 2.* Salas *de legibus diſput. 17. ſect. 6.* Suarez *eod. tract. lib. 8. cap. 27.* ubi *cap. 28.* notat, nec ad reſtringendum privilegium, nec ad illud ampliandum permiſſum eſſe ab ejus tenore, aut proprietate verborum diſcedere; nec etiam ita coanguſtandum, ut inanem gratiam reddat interpretatio. Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 3. regeſtr. epiſt. 52.* Nec etiam ad alias perſonas extendendum eſt, *cap. ſane, hoc tit.* Undè tota ſuperior reſolutio obſervanda eſt, quandò verba privilegii ambigua ſunt, & varias capiunt interpretationes: nam ubi privilegium contrà jus eſt, intelligitur conceſſum, quod minus eſt: ubi autem præter jus, ampliſſima fit interpretatio, & conceſſum intelligitur: quod ampliùs dicemus latiùs *in cap. olim 16. de V. S.*

CAPUT VII.

Alexander III. *I. A. S.* [a] *Legato.*

RＥcepimus literas, quas de Eccleſiis cenſualibus Epiſcopatus venerab. f. n. [b] Novarien. Epiſcopi direxiſti, & ex eis perpendimus, qualiter ad jura noſtra ſervanda vigil exiſtas. Cæterū diligentiam tuam volumus non latêre, quod ſicut non omnes, qui ſpecialiter Beati Petri juris exiſtunt, annuatim Apoſt. Sedi cenſum exſolvunt: ita nec omnes noſtri cenſuales ab Epiſcoporum ſubjectione habentur immunes. Inſpicienda ſunt ergo privilegia ipſarum Eccleſiarum, & ipſorum tenor diligentiùs eſt attendendus; ut ſi fuerit deprehenſum, quod Eccleſia, quæ cenſum ſolvit, ſpecialiter Beati Petri juris exiſtat, & ad judicium perceptæ libertatis cenſus annuùs conferatur, non immeritò poterit ſpeciali prærogativâ gaudere. Si verò ad indiciū perceptæ [c] protectionis cenſus perſolvitur, non ex hoc juri Diœceſani Epiſcopi ſubtractū aliqui videtur. Cùm igitur conſtet, Presbyterum S. Petri præfato Epiſcopo obedientiam promiſiſſe in [d] ordinatione ſua, ſicut in jure confeſſus aſſeruit; nolumus, quod eum, vel aliquos tuearis. Quia ſicut juſtitias noſtras à Fratribus noſtris, & Co-epiſcopis noſtris volumus reſervari, ita eorum jura nos convenit illibata cuſtodire.

NOTÆ.

1\. a [*Legato.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* ex qua textum hunc tranſcribo.

b [*Novarienſi.*] De Novarienſi Italiæ Diœceſi egi *in cap. 14. de re judic.*

2\. c *Protectionis.*] Ex hoc textu, & etiam *in cap. ex parte 8. hoc tit.* apertè probatur, eum qui ſub alicujùs Principis Eccleſiaſtici, vel ſæcularis protectione recipitur, non ideò liberari à juriſdictione judicis ordinarii: quod ad varias cauſas in foro contingentes expoſuerunt Salgado *de Regia protect. part. 1. cap. 1. n. 207.* Diana *p. 10. tract. 7. reſol. 1. & 3.* & etiam deducit Solorzanus *tom. 2. lib. 2. c. 24. n. 21.* aliquid temporale recipi poſſe pro præſtatione.

d *Ordinatione ſua.*] Juxta tradita *in cap. 3. de jurejur.*

CAPUT IX.

Idem.

SAnè. *Et infrà:* Temerarium eſt, & indignum, aliquem ſibi ſua auctoritate præſumere, quod Romana Eccleſia alicui certâ ratione inſpectâ ſingularibus voluit beneficiis indulgere.

NOTÆ.

a [*Idem.*] Textus hic non reperitur in aliqua ex collectionibus antiquis; unde non conſtat, cujus Pontificia ſit, aut de quo privilegio in eo agatur. Credo tamen eſſe partem textus antecedentis, & Raymundum in partes illum diviſiſſe.

COMMENTARIUM.

EX hac Alexandri deciſione ſequens communiter deducitur aſſertio: *Privilegia ſingularibus perſonis conceſſa, ex identitate rationis ad alias non extenduntur.* Probant eam textus *in l. 1. §. permittitur, ff. de aqua quotidiana, l. mariti 12. l. quia tale 13. ff. ſolut.* 1. *Concluſio traditur, & probatur.*

ff. ſolut. matrim. l. ex pluribus 41. ff. de adminiſtr. tut. l. 1. §. privilegium, ff. de Magiſtratibus conveniendis, l. 4. §. 1. ff. de privil. credit. l. etſi fidejuſſor 34. cum l. ſequenti, ff. de re judic. l. neu debet, cum duabus ſequent. ff. de dolo, l. cùm patrone 28 ff. de legat. 2. l. 3. ff. de cenſibus, l. 1. ff. de jure immunit. l. in omnibus 68. l. privilegia 136. ff. de regul. jur. l. unic. Cod. de privil. dotis, l. ſordidorum, Cod. de excuſ. mun. lib. 10 regulâ *Beneficium, de R. I. in 6.* Illuſtrant Cuiac. Petrus Faber, & Jacob. Gothofr. *in dict. l. in omnibus,* Menochius *lib. 3. de præſump. caſu 103.* Gaillus *lib. 2. obſerv. c. 144.* Petrus Barboſa *in l. quia tale, n. 1.* Suarez *lib. 8. de legibus, c. 10. & 11.* Salas *eod. tract. diſput. 17. ſect. 6. & 8.*

2. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Privilegium reſtitutionis minoribus conceſſum, ob lubricum ætatis perſonæ conceditur, *l. 2. l. 3. § ſed utrum, ff. de minoribus, l. Stichum 95. §. quod vulgò, ff. de ſolut.* Sed etiam hoc privilegium extenditur ad minoris hæredes, *l. neu ſolùm 6. ff. de in integrum reſtit. l. minori 8. §. ultim. ff. de minor. l. Titia 62. verſ. Item, ff. de jure dot. l. unic. C. ſi adverſus dotem, l. 2. & 4. C. de temper. in integ. reſtit. l. ult. tit. ult. partit. 6.* & etiam fidejuſſoribus datur, *l. minor. 51 ff de procurat. l. ſi pupillus 89. ff. de acquir. hæred. l. 2. §. 1. ff. de adminiſtr. tut. l. 3. §. 4. verſ. Sed an hoc auxilium, ff de minoribus.* Igitur quia privilegia, quantumvis perſonæ conceſſa, ad alios etiam extenduntur. Augetur hæc dubitandi ratio, nam privilegium Velleiani mulieribus conceſſum eſt ob ſexus fragilitatem, *l. 1. ff. ad Velleianum* Sed hoc privilegium etiam ad earum hæredes extenditur, *l. heredes 20. Cod. ad Velleianum* Igitur quia privilegium perſonæ conceſſum ad alios etiam extenditur.

3. *Privilegia perſonalia, aut realia.* Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, eam differentiam verſari inter privilegia realia, & perſonalia, quòd realia perpetua ſunt, & cùm ipſa re tranſeunt; perſonalia verò perſonæ cohærent, & cum ipſa perſona extinguuntur. Sed undè dignoſci poſſit, an privilegium reale ſit, vel perſonale, apud Doctores non conſtat. Vulgò receptum eſt, perſonale illud eſſe, quod in perſonam concipitur; reale verò, ſi in rem. Ita docuerunt Petrus Barboſa, & Suarez *ubi ſuprà.* Verùm hæc doctrina everti videtur *ex l. in omnibus 68. ff. de R. I.* ubi ut privilegium ſit reale, vel perſonale, non attenditur verborum conceptio, an in rem, vel in perſonam ſit; ſed tantùm cauſa, cujus contemplatione conceſſum eſt: undè fit, quod ſi cauſa principalis privilegii ſit perſona, vel concedatur propter cauſam perſonæ cohærentem, ut *in l. 1. ff. de conſtitut. Princip.* privilegium erit perſonale, ex diverſo verò reale, ſi præcipua cauſa concedendi fuit res, vel locus, ut in ſpecie textus *in cap. ſed requiſiſtis 15. verſ. ſed conſiderandum, de teſtamentis.* Planè ſi de cauſa non appareat, verborum tenor ſpectandus eſt, quibus privilegium conceditur; nam ſi concipiantur directò in rem, reale erit; ſi verò in perſonam, erit perſonale, ut notant omnes per textum ibi, *in cap. quoniam 14. de offic. deleg. cap. mandata, de præſumpt. l. juris gentium 7. §. pactorum, ff. de pactis.* Quare verius dicendum eſſe credo, tunc perſonale beneficium appellari, cùm ei perſonæ conditio locum facit, ita ut licet concedatur ob cauſam, & rationem, quæ in aliis quoque perſonis invenitur, non tamen eiſdem ſit tribuendum: at verò reale eſt, quandò res ſeu cauſa ei locum facit, id eſt, ut cauſæ ipſi tribuatur, & omnibus competat, ad quos eadem cauſa pertinet; quamvis ratio concedendi fuerit ſola perſona, ut rectè docet Suarez *dict. cap. 3.* Et ſi quæras, unde colligi poſſit, an perſonæ, an verò magis cauſæ privilegium detur? Reſpondeo, in primis conſideranda eſſe verba, an in perſonam, an in rem ipſam concipiantur, *d. §. pactorum.* Deinde attendendam eſſe materiam ſubjectam, ut rectè explicant Suarez *dict. cap. 3. num. 10.* quibus ſuppoſitis, ex præſenti deciſione infertur, adeo privilegia perſonalia cum perſona extingui, ut nec ad hæredes ipſius privilegiati tranſeant, *l. maritum, ff. ſolut. matrim. l. 1. verſ. perſonis, ff. de jure immunit. l. 1. §. permittit, ff. de aqua quotid. l. & hæds 21. ff. de pactis.* Cuiac. *26. obſ. 22.* Nec obſtat quod vulgò traditur, hæredem eodẽ jure uti, quod defunctus habebat, *l. hæredem 59. l. qui in jus, ff de regul. jur. l. hæres 89. ff. de acquir. hæred. authent. de jurejur. coll. 5.* ubi cavetur, juramentum defuncti hæredes obſtringere. Quia reſpondetur regulâ d. legis *hæredem,* tantùm procedere in his, quæ naturâ ſuâ tranſmitti poſſunt, non verò in his, quæ morte defuncti extinguuntur, ut ſunt privilegia: juramenti autem obligatio, an tranſeat ad hæredes, expoſui *in c. veritatis 14. de jurejur.* Igitur non tranſeunt ad hæredes primò privilegium prælationis conceſſum pro repetenda dote, *in l. unic. Cod. de privil. dot. § fuerat. 29. Inſtit. de act.* Nec intereſt, quod privilegium tacitæ hypothecæ favore dotis inductæ in bonis mariti ad mulieris hæredes tranſit, *l. unic. §. procul dubio, juncto §. ut plenius, Cod. de rei uxor. act.* quia in hac parte nobilis differentia verſatur inter utrumque privilegium; nam prælationis privilegium ideò hæredibus non datur, quia mulieris perſonæ indulgetur, *dict. §. fuerat.* Cæterùm tacitæ hypothecæ privilegium hæredibus competit, quia conjunctum eſt actioni ex ſtipulatu, & quodammodo ei ineſt, *l. aſſiduis 12 §. ad hæc, Cod. qui potiores.* Quam differentiam obſervant Barboſa *in l. 1. part. 3. num 30 & in l. poſt dotem, num. 57. ff. ſolut. matrim.* Pichard. *in dict. § fuerat, num. 4.*

Aliud exemplum peti poteſt *ex l. pluribus 42. ff. de adminiſtr. tut.* ubi Papinianus ait, Prælationis privilegium, quod pupillus habet contrà alios creditores in bonis tutoris, de quo loquuntur textus *in l. ex facto 52. ff. de peculio, l. ultim. ff. de tutela & rationibus, l. 4. §. 1. ff. de privil. credit.* hæredibus pupilli non dari, ex ratione quàm aſſignat Papinianus; quia videlicet hoc privilegium non cauſæ, ſed perſonæ datum eſt: & explicat Gutierrez *de tutelis 2. part. cap. 16. numer. 19.* Thabor. *in Papinianea, titul. 12. princip. 8. illat. 7.* Unde etiam deſcendit ratio textus *in l. 1 §. eodem Princeps, ff ad leg. Corn. de falſis, l. non ſolùm 67. §. ſi pupillo, ff. de ritu nupt.* Privilegium verò tacitæ hypothecæ, quod pupillus habet in bonis tutoris, *l. pro officio 20. Cod. de adminiſtr. tutor. l. penult. in quib. cauſis pignus, l. ultim. Cod. de legitima tutela, l. 23. titul. 13. partit. 5.* Marqueda *in l. privilegia, num. 88. ff. de privil. credit.* quia magis in rem, quam in perſonam concipitur, pupilli hæredibus competit, *l. ultim. titul 16. part. 6.* docuerunt Gutierrez *dict. cap. 16. num. 19.* Molina *de juſtitia tract. 2. diſput. 23. num 8* Aliud etiam exemplum deducitur *ex l. hæredibus 13. ff. de dolo,* ubi cùm *in l. non decet 11. ff. eod. titul.* ſcriptum eſſet, privilegium parentibus & patronis competere, ut actio de dolo, utpotè famoſa, 4. *Proſequuntur alia privilegia quæ hæredibus non dantur.*

famoſa, contra eos liberis, & libertis non daretur, propter reverentiam & obſequium, quod eis exhibere tenentur, *l. 4. ff. de in jus vocando, l. 2. l. parens 15. ff de obſequiis.* Subſequitur *in d. l. hæredibus 13.* actionem de dolo hæredibus contra patronos dari. Aliud etiam exemplum poni poteſt *ex l. 1. verſ. planè, ff. de conſt. Princip.* ubi docetur ea, quæ ob merita perſonis conceduntur, ad hæredes non tranſire: quod & docetur *in leg. idem. 25. §. 1. ff de pact l. ſi. actionem 24 C. eod. tit.* Neque proximè traditis obſtat textus *in l. 1. §. non ſolum, ff. de ſucceſſorio edicto*, ubi privilegium à Prætore datum liberis, & parentibus ad petendam bonorum poſſeſſionem intra annum, etiam eorum ſervo hæredi inſtituto competit; & tamen in edicto de legatis præſtandis, quo Prætor conſervat legata relicta liberis, & parentibus, ſi ab emancipato accepta ſit bonorum poſſeſſio contra tabulas, non conſervantur legata relicta ſervis eorum, *l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præſtand.* In cujus differentiæ ratione aſſignanda maximè laborat Coſta *in cap. ſi pater, verbo Subrogatur, num. 36.* qui, ait in edicto de legatis præſtandis privilegium parentum ſervo non dari, quia Prætor apertum teſtatoris judiciū erga liberos, & parētes conſervare voluit, *l. 1 ff. de legatis præſtandis*; & dominus, qui ſervi nomine admitti deſiderat, non ex judicio teſtatoris vocatur, ſed potiùs ipſe ſervus judicium meruit. *l. liberis 8 §. hac verba. ff. de vulgar. l debitor 82. §. ſervo, ff. de legat. 2. l. legatum 21. ff. de adimend. legat.* Cæterum beneficium temporis bonorum poſſeſſionis ideo ſervo hæredi datur, quia licèt extranei loco ſit reſpectu tutoris, in ea tamen bonorum poſſeſſione Prætor tantùm perſonam petentis intuetur, ſcilicet an is, qui petit, ex liberis, parentibuſve ſit; non verò quo nomine ad bona parentum, vel liberorum admitti ſe deſideret. Quæ ratio non obſcurè inſinuatur *in d. §. non ſolum* ibi: *Perſona enim ea eſt, quæ meruit hoc beneficium.*

5. *De privilegiis Patribus conceſſis.*

Ex præſenti etiam aſſertione deducitur, privilegia parentibus conceſſa ad filios non tranſire: quod etiam expreſsè docetur *in l. ſemper, §. immunitati ff. de jure immunit. l. in honoribus 8. §. vacationem, ff. de vacation. muner. l. filio 6. ff. de legationibus.* Probant Tiraquel. *de primog. q. 40. num. 45 & q. 59. num. 20.* Suarez *de legib. lib. 8. cap. 11.* Quod ita accipiendum eſt, ſi privilegia ſimpliciter dentur. Nam ſi non ſimpliciter, ſed ampliori forma privilegium patri datur, veluti pro eo, & poſteris, vel alio ſimili modo, privilegia tranſeunt ad filios, *l. 1. §. ultimo, ff. de jure immunit.* ut in caſu textus *in l. etiam 18. in princip ff. ſolut. matrim.* Quia privilegium, de quo ibi, ex juris diſpoſitione ad filium tranſit, *l. aſſiduis 12. C. qui potiores*; licèt privilegium illud filiis dandum non eſſe contendant Faber *lib. 8. conject. cap. 13.* Etiam privilegia ad filios tranſeunt ex natura rei, aut qualitate materię ſubjectę. Exemplum eſt in nobilitate, quę ex origine, & majorum claritate provenit; hoc enim naturalis, & civilis ratio exigit ad filios derivari, *l. 1 l. Senator. 11. C. de dignit. lib. 12. l. Senatori 6. l. liberos 10. l. Senatoribus 15. ff. de Senator.* Explicant Tiraquel. *de nobilit. cap. 15. num 1.* Garcia *eod. tract. gloſſ. 7. num. 17.* Chaſſaneus *in catalog. part. 8. conſider. 24.* Azevedus *in l. 1. tit. 1. num. 85. lib. 6. recopil.* Idem de privilegiis profeſſoribus, & militibus conceſſis cavetur *in l. milites, C. de profeſſoribus, lib. 10. l. 1. & 2. C qui ante profeſſionem eod. lib. 4. C. de privil. ſcholaſt. lib. 11.* latè illuſtrant Altamiranus *ad tit. de official filiis*, Didacus Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 4. ordin* Petrus Barboſa *in l. quia tale, n. 42. ff. ſolut. matrim.* & ſi privilegium etiam pro liberis conceditur, ad poſteros cujuſcunque gradus tranſit, *l. liberos 10 ff. de Senatoribus, l. 3. ff de veteranis*: niſi in ipſo privilegio generationes reſtringantur, veluti ad trinepotes, ut *in l. D. Marco 55. ff. de quæſt. l. filii 22. §. Senator, ff ad municip. l 1. C. de privil. eorum qui in ſacr. palat. lib. 12* Eodem modo ratiocinandum eſt de privilegiis maritis conceſſis, quæ regulariter uxoribus non communicantur, *l. quod Principi 56. l ſi Auguſta 57. §. de legat. 2. l. Princeps 31. ff. de legibus* junctis traditis à Donello *lib. 8. comment. c. 28* Amaya *lib. 1. obſerv. cap. 1. num. 103. & cap. ult. verſ. Nec aliquis, de offic. deleg. in 6. cap. ne aliquis 5. verſ illis, de privileg eod. lib.* docent Petrus Barboſa *in l. quia tale, num. 22.* Sanchez *lib. 7. de matrim. diſput. 47. num. 1.* Suarez *lib. 8 de legibus, cap. 11. num. 1.* ut etiam contingit marito reſpectu privilegii mulieri conceſſi. Molina *de juſtitia diſp. 423 num. 6.* Caſtillo *lib. 3. controv. c. 4. n. 3.* Quod ſi non ſimpliciter marito privilegium concedatur, ſed ampliori forma, tunc etiam uxori competit, ut cavetur de uxoribus militum *in l 1. C. de uxor. milit.* de uxoribus clericorum *in l. 2. C. de Epiſc. & cleric.* de uxoribus ſilentiariorum *in l. 4. C. de ſilentiariis, lib. 12.* & de uxoribus Fabricenſium *in l. eos 6. C. de Fabric.* & de uxoribus ſcholarium *in l. 3. C. de privil. ſchol.* Quod præcipuè procedit in nobilitate & dignitate virorum, quorum radiis mulieres coruſcare, & eorum privilegiis potiri conſtat *ex l. fœmina 8. l. nuptæ 12. ff. de Senator l. ſi liberta 26. C. de nuptiis, l. medico 6. l. Grammatico 15. C. de profeſſor. l. 3. tit. 15. partit. 2. l. 7. tit. 7. partit. 4. l. 9. tit. 11. lib. 2. Recopil.* latè illuſtrant de uxoribus Profeſſorum, Militum, Equitum, & familiarium, Tiraquel. *de nobilit. cap. 18. num. 5.* Pichardus *integro tract. de nobilit. communic.* Oſualdus *lib. 13. Donel cap. 21.* fusè Parexa *de inſtrum edit. tit. 2. reſol. 6. ſpecie 8. per tot.* Nec ſuprà traditis obſtat textus *in l. 1. C. de in jus vocando*, ubi pœnam impoſitam liberto in jus patronum vocanti ſine venia, locum habere in vocante ejus uxorem docetur. Nam reſpondetur id non provenire ex communicatione privilegii mariti in uxorem, ſed potiùs ex generali regula relata *in l. generaliter, ff. eod. tit.* quâ cavetur omnes perſonas, quibus reverentia præſtanda eſt, ſine venia in jus vocari non poſſe; in quarum numero uxorem haberi apertè docetur *in d. l. 1.* ubi non rectè Acurſius, quem ſequuntur Bartolus, Baldus, & Caſtrenſis, docet maritum patronæ ſine venia in jus vocari; ſed malè, nam quis ferat æquo animo, ut maritum, quem patrona colit, non teneatur & ejus libertus venerari, ut conſiderat Cujac. *in lib. 10. obſer. cap. 10.* præſertim quia durum videtur, marito patronæ non deberi reverentiam, quam privigno, & extraneis hæredibus libertus exhibere cogitur, *l. neque 7. C. de obſeq. l. 4 §. adverſus, ff. de doli mali, juncto cap. debitum, de bigam.* proſequitur Alciatus *in d l. 1. n. 28.* ubi rectè docet, non favere Acurſio legem *liberti, C. de oper. libert.* quoniam magna eſt differentia inter operas, de quibus loquitur textus ille; & obſequium, ſeu reverentiam, de qua *in dict. l. 1.* faciliùs quippe operarum exactio denegatur, quam in jus vocatio ſine venia permittitur. Nec etiam ſuprà traditis obſtat textus *in leg. non tamen 20.*

de re judic ubi privilegium;ne quis conveniatur in ſolidum dotis nomine, vel ex aliis contractibus, porrigitur ad mulierem. Nam omiſſo Cujacio *lib.24 obſ.cap.38.& lib.2.different. Modeſt. ibidem,* qui extremam clauſulam illius textus adſcribit Triboniano,quem meritò refellit Oſualdus *lib. 27.comment cap.9.* dicendum eſt cum Petro Barboſa *in l.maritum,ff.ſolut.matrim.* Donello *d.cap.9.* quod licet privilegium illud marito competat ratione reverentiæ illi debitæ, non tamen illa ratio ſola privilegium illud extorſit,ſed & alia,videlicet ſocietas communis vitæ,*l.ex diverſo 17.§.1.ff.ſolut. matrim.l.ſi verum 52.ff. de re judic.* Quæ ratio cùm pariter locum habeat in viro, ac in uxore, ideo privilegium quod marito conceditur, etiam uxori competit,propter æqualitatem inter eos ſervandam.

6. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis provenit ex natura privilegii,quod cum ſit privata lex,quæ particularibus, non verò omnibus ex populo indicta,aut ſtatuta eſt, ideo ad alios non extenditur,quàm ad eos, quibus conceſſum eſt, *cap.hinc eſt 39.verſ.Quod privilegium,17. q.1. cap. non exemplo 26.q.2.* Accedit, quod privilegium eſſentialiter illud habet,quod contra jus commune aliquid ſtatuat, concedaturve in eo: quare quatenus à jure communi exorbitat, odioſum cenſetur, & ut tale dubio procul reſtringendum eſt,non ampliandum,*cap.1.de filiis Presbyt. lib 6. l.quod verò,l.jus ſingulare,ff.de legibus, l.ſi vero 64. §.de viro,ff ſolut.matrim.* Illuſtrat pluribus relatis Sanchez *de matrim. lib.8.diſput.1.num.38.* & notavi ſuprà *in cap 7.* undè rectè in præſenti decrevit Alexand. III. alienum eſſe à ratione, ut quod ſpeciali beneficio alicui indultum eſt,ad alios protrahatur,etiam ex identitate rationis.

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta;nam etſi beneficium reſtitutionis pro perſonali habendum ſit,ut probat Arnoldus Vinius *lib.1. ſelect. cap.11.* contra Mauritium *de reſtit.cap.15.* Menochium *de præſump caſu 103.num 18.* Myſing. *cent. 4 obſ.19.* qui reale eſſe docuerunt,tamen ad hæredes tranſit, tum quia hoc privilegium non ſolum perſonæ,verùm & cauſę datum eſt: quippe minor non ſtatim reſtituitur, eo quod minor eſt, ſed ſi ab aliis circumſcriptus proponatur, vel ſua facilitate deceptus proponatur,*l.verum 11.§.ſciendum, l.quod ſi minor 24.§.non ſemper,l.non omnia 44. ff. de minor.l.nam poſtea 9.§.ſi minor,ff.de jurejur.* hoc ideo ad hęredes tranſit; tum quia reſtitutio in integrum non competit minoribus jure privilegii in ſpecie ſic dicti, aut tanquam jus aliquod ſingulare,ſed magis tanquam remedium juris communis, & quod inſtar eſt actionis ordinarię; non enim ex mera tribuitur gratia,ſed ipſa quoque juſtitiâ,& ęquitate dictante. Quam ob cauſam etiam favorabile cenſetur. Sfortia *de in integrum reſtit.p.1.q.1.art.14.&q.50.art.1.* ideoque ſicut alia remedia perſonalia ad hæredes tranſeunt,*§.1. Inſtit.de perpet.& tempor.* ita & hoc.Sed ita demum beneficium ad hæredes tranſit, ſi in vita minor deceptus beneficium hoc impetravit,*l.nemo 5. ff. de in integrum reſtit.* quia cum hæreditate tranſit ad hæredem, Sfortia *1.p q.50 num.8.* Unde ſignanter *in l.Titia 62.verſ.Item,ff de jure dotium, l.unic. C ſi adverſus dotem,l.2,C.de tempor. in integr. reſtit.* affirmatur hoc beneficium hæredibus ita demum dari,ſi ipſi ex perſona minorum implorent Quo modo etiam procedit textus *in l.3.verſ Sed utrum, ff.de minor.* Nec tunc obſtat textus *in l. Pannonius 86.ff.de acquir.hæredit.* ubi defuncto Pannonio, licèt Reipublicæ causâ abſenti reſtitutio in vita ſua competeret,tamen deceſſit intra tempus, quo agere poterat. Et aſſerit Conſultus, reſtitutionem eſſe dandam hæredi. Qui textus difficilis etiā eſt *ex l.1.C.de reſtitut.milit.* ubi in ſimili ſpecie non aliter hæredi reſtitutio conceditur,quam ſi defunctus decedat poſt exactum tempus petendæ bonorum poſſeſſionis. Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt Faber *lib.14. conject. cap. 1.* Hothomanus *lib.7.conject.cap.ult.* alii relati à Barboſa *in d.l.cum tale*: quibus omiſſis dicendum eſt,in ſpecie illius textus diſcrimen conſtituendum eſſe,an hæres inſtitutus poſt tempus aditionis deceſſerit,an antea. Primo caſu reſtitutio, quę ad hæreditatem acquirendam competebat,ad hæredem tranſmittitur,*l.1.C.de reſtit.milit.* ſecundo verò caſu,ſi intra tempus decedat,mero civili jure ejus hæredi beneficium non datur,*d. l. Pannonium*: cujus juris ſtricti rigorem ut laxaret D. Pius, conſtituit defuncto abſente Reipublicæ causâ, antequam ſciret delatam ſibi eſſe hæreditatem, reſtitutionem dari hæredi, nullâ admiſsâ diſtinctione,an intra,vel poſt diem aditionis decederet humanitatis causâ ductus,*d.l.Pannonius* Cujus explicationem latiùs proſequuntur Larreategui *lib. 2.ſelect.* D. Joſeph de Retes *lib. 7. opuſcul. de commorientibus,num.13.*

Nec obſtat augmentum difficultatis dedu- 8. *Diſſolvitur augmentum difficultatis.*
ctum *ex d.l.heredes,C.ad Velleian.* pro cujus ſolutione ſciendum eſt,valde controverſum eſſe an exceptiones,quæ competunt reo, competant etiam ejus fidejuſſori? Et cum communi Interpretum placito diſcrimen eſt conſtituendum inter exceptiones reales,& perſonales. Exceptio realis dicitur quæ licèt competat ex perſona rei principalis, dirigitur ad exſtruendam obligationem ipſam Perſonalis dicitur, quæ eximit perſonam obligatam, vel ad tempus,vel in perpetuum; ſed non perimit obligationem. Itaque regulariter exceptiones reales proſunt fidejuſſoribus, & regulariter exceptiones perſonales illis non competunt. Quæ diſtinctio probatur quoad utramque partem, *ex l. exceptiones 7.§.1.l.omnes 19.ff de except.l. defenſiones 11.C.eod.tit.l.ex perſona 32.ff. de fidejuſſ.* latè probant Valentin. Francus *de fidejuſſ. cap.3.à num.20.* Hering.*eod.tract.cap.27.p. 4.* Aretinus *eod.tract.2 p.principali.ſect.9.& 27.* Donel.*lib. 22. comment.cap.3.& ſequent.* ubi Oſualdus, Faber *lib.8.conject.cap.3,* Cujac.*lib.28. qq. Papin.in l.5. ff.ut legatorum nomine,* Valentina *lib.1.illuſtr,tract. 4.cap.9.ex num.7.* Salgado *in labyrinth. cred. 2 p. cap.30.ex num.30.* qui exemplis veritatem hujus diſtinctionis latè probant,& juxta eam accipiendi ſunt textus *in l.in cauſa, l. 1.ff.de minor.l.1.§. quod ſi,ff.quarum rerum actio,l.final. ff. de pact.l ſi minores,ff de procurat.* ubi Faber,*l ſi pupillus 89 ff. de acquir.hæredit.leg.Marcel.25 leg.cum lex 46. ff. de fidejuſſor.leg.5. de liber. legat. leg.37.de oper. libertorum.* Unde cùm exceptio Velleiani elidat ipſam obligationem, ex æquitateque mulieri competat, etiam fidejuſſori datur, aliàs fruſtra daretur mulieri hoc beneficium, ſi fidejuſſori etiam non competeret; ſiquidem actione mandati fidejuſſor ab ea repeteret,

quod

Digitized by Google

quod reus ipſe aſſequi non poterat. De beneficio in integrum reſtitutionis fideiuſſori competenti ex perſona minoris, agit Vinius *lib. 1. ſelect. cap. 11.*

CAPVT X.

Cœleſtinus III. [a] *Abulen. Epiſcopo.*

PArentibus literis noſtris certificari deſideras, utrum Templatiis, Hoſpitalariis, & aliis [b] oratoria habentibus in domibus ſuis liceat campanas in eiſdem ponere, publicèque pulſate. Reſpondemus aurem conſulrarioni tuæ, quam facis & dicimus, quod non licet eis hoc facere, quin potiùs per te ap.rem. coërcendi ſunt cenſurâ eccleſiaſticâ, ut ita ſint ſuo iure contenti, quod juſtitiam non impedianr aliorum.

NOTÆ.

1. a ABulenſi.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Abulenſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap. 5. de ſupplenda.* In præſenti conſuluit Epiſcopus Abulenſis Cœleſtinum III. ſuper campanis permittendis, vel non in oratoriis Templariorum, quia his temporibus Templatii habebant Eremitoria, & Eecleſias in diœceſi Abulenſi, quarum aliquæ hodie perſiſtunt, & in ipſa urbe Abulæ extat Eccleſia D. Mariæ ſub nomine de Balmoneda; quæ fuit Templariorum.

2. b *Oratoria.*) Non ſolum fideles olim habebāt oratoria in domibus privatis orādi gratiâ, de quibus agitur *in cap. oratorium, cum ſequenti, 42. diſt. cap. clericos 34 de conſecrat. diſt.* 1. ibi: *Clericos qui miniſtrant, vel baptizant in oratoriis, quæ intra domos ſunt, cum conſenſu Epiſcopi loci hoc facere præcipimus* Et *cap. unicuique, ead. diſt.* Concil. Carthag. 2. *can. final.* Regienſe *can. 4.* Aurel. 4. *can. 7. & 26.* de quibus plura Vicecomes *volum. 3. de Miſſa ritibus, lib. 2. cap. 12. & 23.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 6.* Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap. 13.* Petrus Greg. *lib 13. de Repub. cap. 4. n. 5. & lib. 1. partit. tit. 20. cap. 2.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 406. & 409.* Paneirola *lib. 2. variar. cap. 168.* Suarez *de ſacram. q. 83. diſp. 81. art. 3. ſect. 1.* Mendo *in Bullam diſput. 16.* Cujacius *ad Novel. 58. Iuſtin.* Diana. *p. 9. tract. 1.* verum in agris, & ſuis poſſeſſionibus plerumque oratoria extruere curabant, ut ibi Miſſæ ſacrificium, divinaque officia celebrarentur: de quo oratoriorum genere agitur in Concilio Aurelian. 4 *can. 33.* ibi: *Si quis in agro ſuo, aut habet, aut poſtulat habere Presbyterum, diœceſim primum, & terras ei deputet ſufficienter, & clericos, qui ibidem ſua officia impleant, ut ſacratis locis reverentia condigna tribuatur.* Ubi nomine diœceſis oratorium intelligi docuit Lemaiſtre *lib. 2. de juribus Eccleſ. cap. 5.* & D. Gregorius *lib. 2. epiſt. 9.* ita Ariminenſi Epiſcopo ſcribit: *Timothea illuſtris fœmina petitoriâ nobis inſinuatione ſuggeſſit, quod habetur in ſubditis, intra civitatem Ariminenſem in loco juris ſui oratorium ſe pro ſua devotione fundaſſe, quod in honorem ſanctæ Crucis deſiderat conſecrari: & ideo, frater chariſſime, ſi in tua civitatis jure memorata conſtructio conſiſtit, & nullum corpus ibidem conſtat humatum eſſe, perceptâ primitus donatione legitimâ, id eſt totius facultatis eius, excepta familiâ, prius mobilium, vel immobilium, ſeque moventium unciis octo, retento ſibi uſufructuario diebus vitæ ſuæ, geſtiſque municipalibus alligatam, prædictum oratorium abſque Miſſis publicis ſolenniter conſecrabis.* Et in Concil. Agathē. *can. 21.* ibi: *Si quis extra parochias, in quibus legitimus eſt, ordinariuſve conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtivitatibus, ut ibi Miſſas teneat, propter fatigationem familiæ, juſta ordinatione permittimus: Paſcha verò, natale Domini, Epiphaniam, Aſcenſionem Domini, Pentecoſten, & natalem ſancti Ioannis Baptiſtæ, vel ſi qui maximè dies in feſtivitatibus habentur, non niſi in civitatibus, aut in parochiis teneant: clerici verò ſi qui in feſtivitatibus, quas ſuprà diximus, in oratoriis, niſi jubente, aut permittente Epiſcopo Miſſas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.* Illud tamen ſummè cavebatur in his oratoriis, ut reliquiæ martyrum in eis non ponerentur, niſi eſſent clerici in eis ordinati, aut propè, ut hymnis quotidianis inſervire poſſent. Concil. Epaun. *can. 25.* ibi: *Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, niſi forſitan clericos cujuſcunque parochiæ vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentia famulentur. Quod ſi illi defuerint, non antè proprii ordinentur, quàm eis competens victus, & veſtitus ſubſtantia deputetur.* Illuſtrat Lemaiſtre *lib. 2. de jurib. Epiſcopor. cap. 4. & 5.* Sic etiam monachi intra propria monaſteria cœperunt ſibi oratoria conſtruere, ut doctè probat Gibalin *de clauſura regul. diſquiſit. 1. cap. 2. §. 2* Et Eccleſia clericorum dicebatur, oratorium verò monachorum, ut probat Menardus *ad concord. regul. cap. 59. §. 1.* Bravo *in notis ad regul. D. Benedicti, cap. 52.* à quâ præcipua monſterii parte cœperunt monaſteria ipſa oratoria appellari, ut probavi *in cap..*

Conſtruebant etiam monachi oratoria in Prioratibus, & minoribus domibus, ut conſtat *ex capite final. de cenſibus*: de his oratoriis, quæ habebant Templarii, & Hoſpitalarii in diœceſi Abulenſi, agitur in præſenti.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter ſequens deducitur aſſertio: *In oratoriis religioſorum campanæ poni non debent.* Non eſt alia ſimilis deciſio; quâ probari poſſit præſens deciſio; eam tamen explicant, & illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *In præſenti, & lib. 2. voto 102.* Gibalin. *de clauſur. regul. diſquiſit. 2. cap. 2. §. 2.* Mayolus *dierum canicularium verbo Metalla, fol. 315.* 3. *Concluſio probatur.*

Cironius *ad tit. de ſtatu monach.* Tonduitus *reſol. canonic. cap. 25. num. 14.* Narbona *in horograph in antiloquio, num. 140.* Tamburin. *de jure Abbat. tom. 2. diſput. 14. q. 15.* Angelus Rocha *in tract. de campanis, cap. 16.* Frances *de Eccleſ. Cathedr. cap. 24. num. 130.*

4 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem deciſionem ita inſurgo: Campanarum uſus ab Eccleſia receptus jam, diuque approbatus fuit ad varios effectus ſpirituales his verſibus comprehenſos.

Laudo Deum ſummum, plebem voco, congrego clerum,
Defunctos ploro, nymbum fugo, feſtaque honoro.

Quos ſonitus, & campanæ effectus probant & illuſtrant Herrera *in orig. divin. offic. lib. 1. cap. 8. num. 2.* Hieronymus Magius *lib. 4 miſcel. cap. 14.* Igitur & in oratoriis monachorum poni debent, præcipuè cùm ibi celebrentur divina officia. Augetur hæc difficultas ex variis Pontificum deciſionibus, in quibus ſupponitur, monachos in ſuis monaſteriis campanas habere, ut *in cap. nimis, de exceſſ. Pral.* ubi inter alios Epiſcoporum exceſſus in religioſos, & ille refertur, videlicet quod non ſinebant monachis campanas in propriis Eccleſiis habere: & *in cap. in cauſa, de elect.* refertur quod quando Epiſcopus Caſtellanus accedebat ad monaſterium ſancti Gregorii, pulſabantur campanæ monaſterii. Et Innoc. III *lib. 1. regeſtr. epiſt. 297.* ait ruptos fuiſſe funes campanarum in monaſterio Flavinenſi, ne Abbas Flavinenſis duceretur ad Eccleſiam. ibi: *Ne poſſent ad Eccleſiam ducere, foret Eccleſia clauſa ſunt, ruptis funibus campanarum.* Igitur quia in monaſteriis, ſeu eorum Eccleſiis, & oratoriis campanę poni poſſunt.

5. *De campanarum uſu & origine.* Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſævientibus tyrannorum perſequutionibus fideles convocari ſolitos ad ſynaxim, & divina officia, per curſorem, cui incumbebat Chriſtianos ad certam horam, quâ ſacris operandum erat, convocare, cujus officii mentionem facit ſanctus Ignatius, qui obiit anno *93. epiſt. 13. ad ſanctum Polycarpum*, ex qua conſtat, Diacono inter alia illud injunctum fuiſſe munus, ut attenderet diligenter ad ſacram communionem, & non omitteret, quin nominatim convocaret Chriſtianos ad Eccleſiam Nec aſſentio Amalario Fortunato *de officiis eccleſiaſticis cap. 21.* qui refert tempore perſequutionis Chriſtianos vocari ſolitos ad ſynaxim ſonitu lignorum, ut fit hodie tribus ultimis diebus majoris hebdomadæ; nam nec ratio patitur, ut cùm hæc illis ſecretius agenda curarent, tanto lignorum ſtrepitu Gentilium aures, & oculos in ſe converterent. At poſt redditam Eccleſiæ pacē tintinnabulorū ſonitu, quæ poſteà provincia, ubi primò cœperunt grandiora fieri, campanæ ſunt appellata, ut refert Walfridus Strabo *de rebus Eccleſiæ cap. 5.* populus ad Eccleſiam vocari conſuevit, ſicut & Gentiles ſonitu tintinnabuli ad thermas, & operas convocaſſe homines certum eſt ex Martiali *lib. 4. Epigram.* Iuvenal. *ſatyr. 6.* Luciano *de mercede conducta*, Seneca *epiſt. 65. de brevitate vitæ.* Uſus campanarum (quæ ſunt vaſa ænea, in Nola civitate provinciæ Campaniæ in Italia primò grandiora fuſa) tribuitur ſancto Paulino coævo ſancti Hieronymi, qui floruit per annos 380. Undè patet ritum antiquiorem eſſe Sabiniano Papa, qui floruit per annos 604. cui Ciaconius, Genebrardus, Polydorus Vergilius tribuunt inventionem campanarum: neutri, ſcilicet nec Epiſcopo Nolæ, nec iſti competit talis uſus inductio; nam Gentiles ante Chriſtum jam campanis uſi fuerunt, ut probant Angelus Rocha *in tract. de campanis*, Demſterus *ad Roſinum lib. 2. fol. 134.* ſtatuto tamen ſpeciali edixit Sabinianus Pontifex, pulſandas eſſe campanas ad ſacrificium Miſſæ, & horas canonicas, idèoque harum auctor vulgò agnoſcitur; quare & poſt ejus ſæculum mentio campanarum frequentius apud ſcriptores habetur. Audoenus *in vita S. Eligii lib. 2. cap. 21.* anno Chriſti 650. miraculum refert de campana, quæ ad juſſionem Epiſcopi ſiluit, nec ſonum aliquem reddidit. Vener. Beda ſcribens in ſeptimo ſæculo diſtinctionem affert pulſationis campanæ, quâ ad orationes convocari ſolebant fideles, ab illa, cùm quis eorum deceſſiſſet. Alcuinus *de divin. offic.* rationem tradit, cur non pulſentur campanæ in diebus paſſionis Chriſti, quia videlicet prædicatores eo tempore ſiluerunt Baronius *anno 616.* oſtendit uſum campanarum in Occidente frequentem fuiſſe: in Oriente verò uſum earum invaluiſſe tempore Michaëlis Imperatoris, cui Dux Venetiæ campanas miſit anno 865. Orientalis ſanè ſeriùs eum uſum admiſerunt, nam *in 7. Synod. act. 4.* ex libro miraculorum S. Anaſtaſii Martyris refertur, Chriſtianos Cęſarrenſes cùm deferrētur Sancti illius reliquiæ, obviam illis factos ſummâ cum lætitiâ ſacra ligna pulſaſſe. At in Occidente longè anterius uſurpatæ ſunt, nam in actis S. Lupi Senonenſis, qui anno Chriſti 600. florebat, mentio extat grandis tintinnabuli, cujus erat uſus in Eccleſia Senonenſi. In jure etiam mentio earum fit *in cap. in cauſis, de elect. cap. Ioannes, de homicidio, cap. nimis, de exceſſ. Prælat. cap. final. eod. tit. in 6.* Concil. Ravennat. 2. tempore Clement. V. *rubric. 8. Statuimus, quod de cætero campanæ, quæ fiunt de novo, benedicantur ea ſolennitate, quæ in Pontificali inſcribitur in Eccleſiis Cathedralibus, civitatibus ſingulis, & collegiatis, & plebibus, & conventualibus ſingulis diœceſum.* Plura de campanarum inventione, & benedictione, quam heterodoxi baptiſmum dixerunt, congeſſerunt Carrier. *tom. 2. digeſt. fidei, fol. 617.* Kochier *in face hiſtor. cent. 2. cap. 26.* Simon Majolus *dier. canicul. verbo Metalla* Landmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 63.* Suarez *adverſus Regem Angliæ lib. 2. cap. penult.* Demſterus *ad Roſinum lib. 2. fol. 134.* Narbona *in horographia, in antiloq. num. 140.* Novarinus *lib. 1. ſchediaſm. c. 27.* Andreas Sauſay *in panopl. ſacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. artic. 22.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap. 24. per tot.* Grethſerus *de bened. lib. 2. cap. 45. & 46.* Suarez *tom. 2. pro defenſ. fidei, cap. 16.* Jodocus Coccius *tom. 2. theſaur. lib. 3. art. 6.* Durantius *de ritibus Eccleſ. lib. 1. cap. 22. num. 6.* M. Delrius *lib. 6. diſquiſit. magic. cap. 2. ſect. 3.* Cardin. Oſius *lib. 5. contra Brentium*, ibi: *Baptizari campanas mihi inauditum eſt: benedicuntur quidem juxta formam in Pontificali Romano præſcriptam; verùm de baptiſmo nec verbum.*

Deinde ſciendū eſt apud monachos moris fuiſſe per varia ſigna ad ſynaxim, & officia divina eos convocare. Et primò tuba eos congregatos fuiſſe conſtat ex ſancto Pachomio *in regula, num. 2.* ibi: *Quando ad collectam tuba inſonuerit per diem, qui una oratione tardiùs venerit, increpabitur.* Similiter apud Climachum *gradu 18.* legitur: *Cùm inſonuerit ſignum ſpiritualis tubæ.* Quam corneam fuiſſe, & inventam ad ſimilitudinem earum, quas Dominus fieri juſſit 6. *De campanarum uſu apud monachos*

juſſit, *Numeror.cap.10. verſ.2.* ibi: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus invocare poſſis multitudinem*, docuerunt Gazeus *in notis ad regulam ſancti Pachomij*, & B. Haeptbenus *diſquiſit. monaſt. lib. 7. tract. 3. diſquiſit. 2.* Bravo *ad regulam D. Benedicti, cap. 37.* Deinde vocari cœperunt tabulis, malleo, aut lignorum colliſione Cęſareus *lib. 1. hiſt. cap. 40 de S. Virgine Hildegundo*, ibi: *Percuſſâ tabulâ, cùm tam Abbas, quam cæteri fratres ad ejus exequias convolaſſent, & corpore exportato ad lavandum detectum fuiſſet, ſexus fœmineus apparuit.* Et *lib 6. cap. 36.* ibi: *Interim percuſſâ tabellâ conventus accurrit, morientem circumſtetit, dictaque litaniâ ſacerdos defunctus lotus, & veſtitus cum ſolenni cantu deportatus eſt in oratorium.* Notavit Zerda *in advers. cap. 44. num. 22.* qui uſus diu duravit forſan propter egeſtatem monachorum & metalli penuriam. Qua etiam ratione in Eccleſia idem etiam uſus diu invaluit. Synodus Nicæn. *act. 4.* ibi: *Cum ſancta civitati reliquia ſanctæ appropinquaſſent, ſurgentes ſubitò, ſignaque ſacra pulſantes, invicem obviam facti ſunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, quæ appellatur nova: illic cum cruce & ſupplicatione egreſſi, læti, & gaudentes cum gratiarum actione ſacris reliquiis occurrerunt.* Amalarius Fortun. *lib. 4. de eccleſiaſticis officiis, c. 21.* ibi: *Poteſt & in hoc humilior uſus Eccleſiæ Romanæ aſſignari antiquis temporibus quam nunc ſit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas, propter perſecutores: nam & adhuc junior Roma (Conſtantinopolis,) quæ antiquis temporibus ſub uno Domino cum antiqua Roma regebatur uſum lignorum tenet, non propter æris penuriam, ſed propter vetuſtatem.* Tandem tintinnabulis cœperunt congregari, ut refert D. Hieronymus *lib. 2. adverſ. Iovin.* ibi: *Cùm ingreſſi domum fuerint, ad tintinnabuli pulſum preces effundunt: quod ubi fecerunt, ſigno itidem dato miniſtri, &c.* D. Benedictus *cap. 43. ſuæ regulæ*, ibi: *Ad horam divini officii mox ut editum fuerit ſignum, relictis omnibus qualibet fuerint in manibus, ſumma cum feſtinatione curratur.* Ubi Petrus Boerius ait, ſignum campanæ in antiquis cœnobiis monachorum, vel fractum fuiſſe, vel perforatum, ut ſonum emitteret terribilem, idque ut monachi recordarentur terribilis illius vocis: *Venite ad judicium.* Vel in ſignum ait, quod ſunus de ordine B. Benedicti, cujus tintinnabulum diabolus jactu lapidis fregit.

7. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis deciſionis ex eo provenit, nam cùm oratoria monachorum non alia de cauſa conſtruerentur, quam ad laudes Deo perſolvendas, ut expreſſit Gregorius III in erectione monaſterii ſanctorum Martyrum Stephani, Laurentii, & Chryſogoni, ibi: *Ad perſolvendas Deo laudes, diurnis & nocturnis temporibus ordinatas:* Eccleſiæ verò ſæculares tum docendo populo, tum adminiſtrandis ſacramentis plebi uſui erant, quibus miniſteriis monachi inſervire non valebant, Concilium Pariſienſe ſub Ludovico *cap. 46.* Concil. Ravennat. ſub Calixto II. *can. 27.* Gregorius VII. in Synodo Romana, *can. 6. cap. illud*, cum aliis, *16. q. 1.* ideo licèt in Eccleſiis ſæcularibus campanæ ponantur ad convocandum populum, tamen in oratoriis monachorum, quia hæc ratio ceſſet, ideo campanæ poni non poſſunt. Accedit, quia campana juris parochialis ſignum eſt; unde Presbyteri, qui alicui Eccleſię incardinantur, per funem campanæ inveſtiuntur. Innoc. III. *lib. 1. regeſtr. in epiſt. ad Nivernen. Epiſcopum.* Et cum Miſſæ publicæ olim in monaſteriis non dicerentur, nec campanam ad populum convocandum monachi habere debebant. Quare idem Innocent. III. *lib. 3. regeſtr. in epiſt. ad Antipolitanum Epiſcop* prohibet monachis Lerinenſibus aquæ benedictæ aſperſionem, proceſſiones, & litanias, baptiſmum, ſepulturam, campanarum pulſationē antequam in Eccleſia parochiali fuerint pulſatæ: notarunt Cironius *ad tit. de ſtat. monach.* Gibalin. *d. §. 2. n. 4.* Vnde rectè Pontifex in præſenti decrevit, Templarios, Hieroſolymitanoſque non poſſe in oratoriis ſuis campanas habere, quia cum ea conſtruxerint tantùm orationis gratiâ, non poterant convocare populum ad ſonum campanæ.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nā cum olim monachi in ſuis Eccleſiis Miſſas publicas dicere, aut Sacramenta adminiſtrare non poſſent, *cap. juxta 11. 16. q. 1.* ideo nec campanâ ad congregandum populum uti poterant. Nec obſtat textus *in d. c. nimis*, cui ut ſatisfaciant communiter repetentes in præſenti aſſerunt, monachos in ſuis oratoriis campanam habere poſſe, *ex d. cap. nimis*, non verò campanas, ut in præſenti docetur. Quæ ſolutio apertè convincitur ex dicto capite *in cauſa, de elect.* ibi: *Campanis.* Quare hac omiſſa ſolutione dicendum eſt *in dicto c. nimis*, & aliis juris locis ſupra expenſis agi de Eccleſiis eorum monachorum, quibus conceſſum erat publicè miſſas dicere, ac fidelibus ſacramenta Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ miniſtrare: quibus per conſequens conceſſum videtur campanam publicè pulſare ad fideles convocandos: at verò in oratoriis privatis peculiariter orationis gratiâ conſtructis, quia fideles vocandi non erant, ideo campanas ipſi ponere nequibant. Tandem Ioannes XXII. *in extravag. 2. de offic. cuſtod* permiſit mendicantibus Religioſis unam tantum campanam habere, ibi: *Hoc perpetuo edicto ordinamus, quod religioſi dictorum ordinum mendicantium in nullo conventu ſuo, ſeu loco plures campanas habeant ſine Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali, ſed una tantummodo pro loco quolibet ſint contenti.* Cui conſtitutioni generali conſuetudine derogàtum eſſe jam notarunt Alciatus *lib. 8. parerg. c. 11.* Alii apud Barboſam *dicto voto 102. n. 62.* — 8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

CAPVT XI.

Innocent. III. *Archiepiſcopo [a] Lundenſi.*

TVarum nos tenor edocuit literarum, quod Fratres Hoſpitalis ſancti Ioannis laïci, & illiterati ad partes illas mittuntur pro eleemoſynis colligendis, quas populus ex devotione pro ſuſtentatione pauperum prædicto loco mittere conſuevit. Quia verò per ſe nō ſufficiunt loca omnia circuire, ſibi clericos, ſacerdotes, laicos & rudes, non religioſos, ſed in nequitiis exercitatos aſſumunt, eorū pectoribus

crucis characterem imponentes. Cumque gulæ, & ebrietati deſerviant, ſe valde inhoneſtos in aliis oſtendentes, clerum, & populum graviter ſcandalizant, cùm ipſi laici [b] Prioratuum fungantur officiis, & tàm clericis, quàm ſacerdotibus præponantur; & non ſolum Epiſcopis inobedientes exiſtunt, verùm etiam quaſdam immunitates, tanquam ſibi ab Ap. Sede indultas præſumunt ſibi temerè vindicare. Cũ enim in quadam Eccleſia baptiſmali eis à tuo prædeceſſore collata, quidam nuper percutiens Vicarium ſacerdotem, ipſam Eccleſiam defœdaſſet ſanguinis effuſione, uſque ad reconciliationem divina ibidem interdixiſti officia celebrari; ſednihilominus ipſi in ea divina [c] celebrarunt: ſacerdotes inſuper undecunque venientes, ac eos, de quorum converſatione, ac ordinatione nulla certitudo prorſus habetur, ad divinum ſibi officium celebrandum [d] recipiunt, Epiſcopi aſſenſu minimè requiſito. Alios verò Presbyteros ab officio ſuſpenſos per Epiſcopos ſuos pro ſuorum exigentia meritorum, iidem, cum ſint laici, ad officia [e] reſtituunt exequenda. Quidam prætcrea cum uxoribus ſuis in domibus propriis commorantur; & illos quidem, eo quod eis de ſuis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendunt, ut aliis ſecundum leges terræ de ſibi ſubjectis reſpondere minimè teneantur. Verùm quia privilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate, f. t. per A. ſ. m. quat. ſi quos clericos, ſeu ſacerdotes, aut laicos à prædictis fratribus pro colligendis eleëmoſynis cruce falſa ſignatos inveneris, iis, à quibus ipſos miſſos eſſe conſtiterit, per totam provinciam tuam, noſtra fretus auctoritate, exhortationis hujuſmodi officium interdicas: laici ſi fuerint, etiam miſſos excommunicationis mucrone percellas; ſi clerici, vel Presbyteri fuerint, ab officio, beneficioque ſuſpendas, nullo prorſus privilegii beneficio, vel ap. remedio prævalente. Eos verò quos in prædicta Eccleſia lege tibi diœceſanea ſubjectos poſt interdictum tuum divina celebraſſe cognoveris, ejuſdem pœna [f] ſuſpenſionis involvens, in ea, donec reconciliata fuerit, quemadmodum ſacra præcipiunt inſtituta, officia non permittas divina celebrare: Presbyteros etiam ſuſpenſos ab Epiſcopis ſuis, & per dictos fratres ad officia ſua temerè reſtitutos, in eandem ſuſpenſionis ſententiam noſtrâ fretus auctoritate reducas: alios verò, quos ad reſpondendum aliis ſecundum legem terræ, præmiſsâ causâ aſſeris non teneri, nolumus excuſari, quin eos ad reſpondendum, ſub. ap. impedimento compellas. Datum ut ſuprà.

NOTÆ.

1. a LVnden.) In hac ſexta collectione legitur *Lugdunen.* in tertia *ſub hoc tit. c. 1.* legitur *Linden.* ſed in ipſo Regeſtro epiſtolarum Innoc. correcto à Sirleto. *fol. 223.* legitur *Lundenſi*, ex quo reſtituo præſentem textum. De Lundenſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap. 2. de conſuet.*

2. b *Prioratuum.*) de quibus Prioratibus, & eorum Priorum juriſdictione plura congeſſerunt Valaſcus *conſult. 192. num. 11.* Marius Giurba *conſil. 77. n. 17.* Carleval. *de judiciis lib. 1. tit. 1. diſp. 2. n. 451.* Mendo *de Ordinibus Milit. diſquiſit. 2. q. 2. n. 68.* Scanno *in propugnaculo hujus Ordinis, diſcep. 2. cap 4. per tot.*

c *Celebrarunt* Cum eſſet polluta per violentam ſanguinis effuſionem, juxta tradita *in cap. 3.* 3 *de conſecrat. Eccleſ.* Eundem caſum narrat Guil. Tyr. *lib. 18. cap. 3.*

d *Recipiunt.*) Contra tradita *in cap. 1. de clericis peregrinis.*

e *Reſtituunt.*) Cum ſuſpenſus, aut excommunicatus ab uno Prælato, non debeat ab alio recipi, ut probavi *in c. ad reprimendam, de offic. Ordin.*

f *Suſpenſionis* Iuxta tradita *in cap. final. de exceſſ. Prælat.*

CAPVT XII.

Idem R. *Abbati & conventui S. Petri* [a] *Eugubin.*

CVm olim eſſemus apud Peruſium conſtituti, tu fili Abbas ad noſtram præſentiam acceſſiſti, privilegium bonæ memoriæ [b] Lucii Papæ præd. n. nobis humiliter repræſentans, & poſtulans illud ſuppliciter innovari, quod propter contradictionẽ ven. f. n. [c] Marci Eugubini Epiſcopi, qui tunc temporis ſupervenit, aſſerens hoc in ſuum præjudicium redundare, non fuit effectui mancipatum. Cumque alter veſtrûm de altero in noſtro auditorio quereretur, ven. f. n. Aſſiſinatis Epiſcopo cauſam ſub ea forma commiſimus audiendam, ut vos, & jam dictum Epiſcopum curaret ad concordiã revocare. Alioquin audiret utrimque propoſita, & omnia in ſcriptis redigens, nobis proceſſum negotii fideliter referaret. Qui cũ indulta vobis à Sede Apoſto-

Apoſtolica privilegia inſpexiſſet, intellecto quod monaſterium veſtrum ad Romanam Eccleſiam ſpecialiter pertineret, in cauſa non duxit ulteriùs (ſicut accepimus) procedendum. Conſequenter verò ad ven. f. n. Callen. Epiſcopum, & dilectum filium Ar. Abbatem S. Mariæ Vallispontis, ad poſtulationem præfati Epiſcopi Eugubini literæ noſtræ fuerunt ſuper mutuis quæſtionibus deſtinatæ. Sed quia pendente judicio Ioannes monachus privilegia, chartas alias, & theſaurum monaſterii veſtri tapuit, te, Abbas, ad noſtram oportuit præſentiam iterum laborare, ubi literas impetraſti, quod per excommunicationis ſententiam, qui de amiſſione privilegii ſcirent aliquid, cogerentur dicere veritatem. Sed quoniam nec ſic amiſſa potuiſti privilegia reperire, ad nos denuò es reverſus. Te igitur cùm teſtibus tuis, & præfati Epiſcopi Eugubini procuratoribus in noſtra præſentia conſtitutis, dilecto filio noſtro P. Baſilicæ XII. Ap. Presbytero Cardinali dedimus in mandatis, ut ſuper amiſſione, ac tenore privilegiorum teſtes reciperet diligenter, quos duceres producendos. Qui mandati noſtri diligens executor præſentibus præfatis procuratoribus fideliter redegit in ſcriptis depoſitiones x. teſtium juratorum: quorum depoſitionibus publicatis, jamdicti procuratores ad producendos teſtes Epiſcopi, per quos inductos à parte adverſa repellerent, inducias poſtularunt, quas præfixo termino peremptorio ſub eo tenore illis duximus concedendas, ut apud Ap. Sed. probarent quæ vellent, niſi onus probationis pars altera ſubiiſſet. Cæterùm quoniam infrà datum terminum, & receptum in producendis teſtibus defecerunt, nos tamen tam per depoſitiones teſtium, quàm per aſſertiones quorundam f. n. liquidò cognoſcentes, talem dicti privilegii fuiſſe tenorem, quod videlicet ipſum cœnobium nullo mediante ad Romanam Eccleſiam pertineret, & quod non liceret alicui Epiſcopo eidem monaſterio, & ejus Eccleſiis excommunicationem indicere, ut fratres illic Domino ſervientes ab omnium poteſtate liberi Rom. Eccleſ. libertatis gratiâ potirentur, & quod nulla in eo mentio diœceſani Epiſcopi habebatur: illud etiam nihilominus attendentes, quoniam ſicut ex dictis quorundam teſtium intelleximus evidenter, plurimique de noſtris fratribus tempore illo præſentibus recolebant, cùm tu fili Abbas tempore bonæ memoriæ C. Pp. præd. n. ad ipſius præſentiam acceſſiſſes, ipſe inſpectis Eccleſiæ tuæ privilegiis, te, licèt excommunicatus ab Eugubino Epiſcopo dicereris, tanquam non ligatum admiſit ad [d] oſculum: quod præſumitur non feciſſe, niſi monaſterium veſtrum cognoviſſet ad Romanam Eccleſiam ſpecialiter pertinere: de communi fratrum noſtrorum conſilio pronunciandum decrevimus [e] privilegium illud bonæ memoriæ Lucii Papæ, quod ſine reprehenſione bullæ, chartæ, vel literæ apparebat quando fuit nobis oſtenſum, illius fuiſſe tenoris, cujus per depoſitiones teſtium, & aſſertiones f. n. præmiſimus extitiſſe. Decernimus ergo, &c. Datum Lat. II. Kal. Iunii.

NOTÆ.

1. [a] E*Ugubini.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in epiſtolis Coloniæ editis *lib.* 2. *fol.* 318. Monaſterium hoc S. Petri eſt in diœceſi Eugubina Ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in ſerie Abbatiarum, verbo Eugubinum:* & de ipſa diœceſi nonnulla adduxi *in cap...*

b *Lucii.*) Tertii videlicet.

2. c *Marci.*) Qui prius fuit monachus D. Benedicti in monaſterio de Avellana; & electus fuit in Epiſcopum Eugubinum anno 1193. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 685.

3. d *Oſculum.*) Ad quod non admitteret Pontifex, niſi priùs eſſet abſolutus, quia aliàs per ipſam admiſſionem ad oſculum cenſeretur abſolutus, ut docuit Hoſtienſis *in cap. venerabilis* 34. *verbo Recognovit, de elect.* Facit Sidonius *lib.* 4. *epiſt.* 23. ibi: *Deus magne! quàm lætus orietur tibi dies, mihi nuncius, animus illi, cùm paternis pedibus affuſus, ex illo ore læſo, ore terribili convitium exſpectans, oſculum exceperit.* Ubi Savarus. Plura de oſculo pedis Pontificis Barboſa *lib.* 1. *de jure eccleſiaſt. cap.* 2. *num.* 90. Joannes Baptiſta Caſalius *de veteribus ritibus Chriſtianorum, cap.* 81. Lorinus *in cap.* 10. *actuum Apoſt. verſ.* 25. Landmeter. *lib.* 3. *de veteri clerico, cap.* 3. Zerda *in adverſ. cap.* 184 *num.* 5. Bernardinus Ferrarius *lib.* 3. *de antiq. epiſt. Eccleſia, cap.* 2. Rouſſelius *lib.* 8. *hiſtor. Pontif. juriſd. cap.* 4. *num.* 3. Illuſtr. Ramos de Epiſcopis Luſit. *propoſ.* 1. §. 2. *num.* 90.

e *Privilegium.*) Quatenus privilegium ſcripturâ, aut teſtibus probari debeat; pro cujus textus illuſtratione jam expoſui *in cap. porrò, ſuprà hoc tit.*

CAPVT XIII.

Idem. [a] *Catalaun. electo & Abbati* [b] *Triumfontium.*

EX parte Abbatiſſæ, ac Sororum Iotren. Eccleſiæ noſtris fuit auribus intimatum, quod ven. f. n. Melden Epiſcopus commiſſionis occaſione cujuſdam ad ven. f. n. Pariſien. Epiſcopum, & dil. fil. Abbatem de Lantun. à nobis obtentæ, in qua nulla mentio habetur de ipſarum privilegiis, quæ illas, & earum Eccleſiam, Clerum & populum [c] Iotren. ad Ap. Sed. nullo mediante ſpectare declararent, quorum ipſe non erat [d] ignarus, eas inceperit graviter moleſtare, obedientiam ab ipſis, ac Clero, & populo villæ Iotren. qui ſecundùm privilegia Sedis Apoſtolicæ gaudent conſimili libertate, & ſubjectionem omnimodam impendendam ſibi requirens. *Et infra:* Verùm cùm judices & aſſeſſores eorum ipſas valde gravarent, ad appellationis beneficium convolarunt. *Et infrà:* Sed judices ipſi appellationi minimè deferentes, nec fragilitati ſexus compatientes earum, in Abbatiſſam excommunicationis vinculum, & in populum villæ Iotren. interdicti ſententias protulerunt. Sanè cùm nuntii Iotren, Eccleſiæ prædicta, & alia multa in noſtra præſentia retuliſſent, quibus eas, & ſuos contra libertatem eis conceſſam gravatos dicebant, privilegium nobis Apoſtolicum oſtenderunt, per quod Eccleſiam Iotren. conſtabat ad Romanam Eccleſiam ſpecialitèr pertinere. Nos autem eos diutiùs detinentes propter ap. prædictam, quia tamen tandem nullus apparuit idoneus reſponſalis, qui partem defenſaret adverſam, licèt poſtmodùm quidam ſimplex nuntius ſuper hoc prædictorum Pariſien. Epiſcopi, & Lantun. Abbatis literas præſentaſſet, privilegium Ap. Sed. Eccleſiæ Iotrenſi conceſſum duximus innovandum; ita tamen, ut per innovationem ipſius eidem Eccleſiæ nihil juris plus accreſcat, quàm per privilegia prædeceſſorum noſtrorum obtinuit, cùm per hoc novum ei non concedere, ſed antiquum jus conſervare [e] velimus.

NOTÆ.

1\. a CAtalaun.) In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* legitur *Causbaubaven.* ſed malè, nam Catalauuum Campaniæ urbs, ad Matronam fluvium ſita, in provincia Rhemenſi Galliæ, habet Cathedram Epiſcopalem, cujus Epiſcopus eſt Dominus temporalis urbis, Comes, & Par Franciæ. Fulbertus Carnot. *epiſt. 78. Ne civitati, vel Eccleſiæ Catalaunerum ſuum deneget honorem, meminiſſe vos decet, quod in antiquis inſcriptionibus Belgicæ ipſa civitas à Rhemenſi tertium locum habuit.* Ut referunt Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ fol.* 501. Chenu *in chronolog. Galliæ fol.* 288. Rigardo electo tantùm in Præſulem hujus Eccleſiæ reſcribit Innocent. in præſenti, ut notavit Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. Regeſtr. 13. epiſt. 22.*

2\. b *Triumfontium.*) Monaſterium hoc eſt ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Catalaunenſi, in Ducatu Barenſi, cujus fundationem refert Guillelmus Abbas *lib. 1. hiſtor. cap. 13.* his verbis: *Petente, & agente Domino Guillelmo Epiſcopo, in Epiſcopatu Catalaunenſi, eam, quæ Triumfontium dicitur, domum conſtruxerunt, ad quam cùm Abbatem cum monachis emiſiſſent, Dominum Rogerium virum nobilem ſecundùm ſæculum, ſed nobiliorem ſanctitate; & viros quoſdam ſimilis formæ cùm eo, ſpiritualis pater (Bernardus ſcilicet) filios, quos emiſit, non dimiſit, ſed paterna ſolicitudine, & pia affectione cum eis erat.* Alia de ipſo monaſterio congeſſerunt Claudius Robertus *in ſua Gallia Chriſtiana*, Manrique *tom. 1. annal. Ciſterc. anno* 1118. *cap. 3. num. 4.* Fratres Sarmat. *tom. 4. Gall. fol. 881.*

c *Iotrenſis Eccleſia.*) De quo monaſterio nonnulla adduxi *in cap. dilecta, de exceſſ. Prælat.*

d *Non erat ignarus.*) Hæc verba expoſui *in cap. ſuper 20 de reſcr pt.*

e *Velimus.*) Quia invocatio, ſeu confirmatio privilegii jus novum non tribuit, ſed antiquum confirmat., *cap. quia 29. hoc tit. cap. cùm dilecta, de confirmat. utili;* ubi commentarium hujus textus dedi. 3.

CAPVT XIV.

Idem. [a] *Colubrienſi Epiſcopo.*

CVm olim ad Ap. Sed. acceſſiſſes, & propter quæſtiones, quas adverſus dil. fil. Priorē & Canonicos S. [b] crucis habebas, pro quibus fuerat ad noſtrā audientiam appellatum, moram feceris longiorem, quia pro parte altera nullus comparuit reſponſalis, eidem Priori, & fratribus in virtute obedictiæ diſtrictè [c] præcepimus, ut uſque ad feſtū omnium Sanctorū proximò tunc futurum per ſe, vel per ſufficientes reſponſales,

reſponſales, & idoneos, ad noſtram præſentiam accederent, ſuper privilegiis omnibus, & libertatibus, quæ à Romanis Pontificibus, vel à bonæ mem. quondam Colubrienſi Epiſcopo ſe habere dicebant, & ſuper aliis quæſtionibus adverſus eos à Colubrienſi Eccleſia intentatis diffinitivam ſententiam recepturi. Vt autem veritas faciliùs appareret, authentica, & originalia cum bullis ſuis nobis uſque ad eundem terminum ſub eadem diſtrictione præcepimus exhiberi: interim autem utrique parti liceret coram dil. fil. de Alcobatia, & de Seiza Abbatibus, & F. Meven monacho [d] Alcobatiæ, quibus ſub certa forma cauſa priùs fuerat delegata, & teſtes utrinque producti, proponere, ac probare, ſi quid aliud proponendum ducerent, ac probandum. *Et infrà*: [e] Iudices autem ſufficienter actum eſſe de cauſa credentes atteſtationibus, & rationibus utriuſque partis diligenter inſpectis monaſterium ſanctæ Crucis in expenſis, quas per [f] quadriennium occaſione hujuſmodi negotii juraveras te feciſſe, quæ quinquaginta marcharum auri ſummam attingerent, tibi de prudentium conſilio damnaverunt, infirmantes ſuâ ſententiâ libertatem, quam [g] M. Colubrien. Epiſcopus in enorme detrimentum Colubrien. Eccleſiæ contulerat monaſterio ſanctæ Crucis, Canonicorum aſſenſu per præconem Epiſcopi, & portarium Regis [h] extorto. Præterea quia idem M. etiam fuerat canonicus regularis, & duo millia marabotinorum, quæ acquiſierat in Epiſcopum jam promotus [i] monaſterio dederat memorato, ipſum ad reſtitutionem eorum judices condemnarunt. Inſuper tam decimas, quàm omnes Eccleſias, quas de manu Regis, vel aliorum laicorum ſive clericorum monaſterium præter Colubrien. Epiſcopi aſſenſum receperat, & quas in [k] Lateran. vel in aliis locis in atteſtationibus comprehenſis propriâ auctoritate fundavit, quia pars ſanctæ Crucis nec præſcriptione, nec defenſione alia probationibus contra ſe factis obſtiterat, judicarunt in jus Colubrien. Eccleſiæ cum fructibus medii temporis revocari. *Et infrà*: Tandem verò cùm tu, & pars altera propter hoc ad Sedem Apoſtolicam veniſſetis, procurator monaſterii ſanctæ Crucis propoſuit ſententiam non tenere. Quod ſi aliàs etiam ſententia memorata teneat, quia tamen monaſterium fuit indefenſum, ſicut ipſi judices per ſuas litteras proteſtantur, nec exhibita fuerant coram eis privilegia libertatis, ne debitum perſonæ in damnum Eccleſiæ redundaret, debeat ad exhibitionem privilegiorum ſuorum admitti, quod ſibi concedi de ſolida benignitate Sedis Ap. poſtulavit. Nos igitur attendentes, quod eadem privilegia non ſolummodo pro libertate monaſterii faciebant, ſed exprimebânt jus noſtrum, & Eccleſiæ Romanæ juſtitiam tuebantur: nc in nos monaſterii læſio redundaret, ad privilegia exhibenda partem ejus de gratia duximus admittendam. Vt autem pleniùs de proceſſu judicum poſſemus intelligere veritatem, geſta omnia, ſicut acta fuerant, coram nobis utrimque juſſimus exhiberi. Nos igitur his, & aliis audiris, & intellectis, quæ fuerant hinc inde propoſita, diſtinguentes inter libertatem per prædictum Epiſcopum Eccleſiæ ipſi conceſſam; & libertatem, quam ei longè ante tempus ipſius Epiſcopi Ap. Sedes indulſit, ſicut patet ex privilegiis antedictis, quia nobis conſtitit evidenter extortum fuiſſe in Epiſcopi conceſſione canonicorum aſſenſum, & conceſſionis paginam in aliquot lineis habuiſſe raſuras, & ſubſcriptiones ſingulas fuiſſe ſingulis ſubſcribentium manibus annotatas; ſcriptum autem, quod nobis exhibitum fuerat, nec raſuram prætendere, nec variis ſubſcriptionis manibus variatum, ſed à primo ad ultimum eadem potiùs manu conſcriptum, libertatem ab ipſo Epiſcopo conceſſam irritam decernimus, & inanem, ſuper hoc ſententiam delegatorum judicum confirmantes. Quia verò evidenter agnovimus privilegiis antedictis prædeceſſores noſtros Eccleſiæ ſanctæ Crucis libertatis privilegium indulſiſſe, ac quod ea in poſſeſſione tamdiu fuerat libertatis, quod aliis etiam ceſſantibus præſcripſiſſet, libertatem ei à prædeceſſoribus noſtris indultam auctoritate Ap. confirmamus, tibi ſuper hoc ſilentium imponentes. Per hoc autem in nullo ſententiæ delegatorum judicum derogamus, cùm ipſi de hac non cognoverint libertate. *Et infrà*: Cùm autem libertatem à prædeceſſore noſtro confirmemus indultam monaſterio, ad jus proceſſionis, quod eſt contrarium libertati, monaſterium decernimus non teneri, non derogantes judicibus delegatis, quibus libertatis privilegia non fuerant præſentata. Cæterum ſuper eo, quod iidem judices decreverunt, ut pro domibus Portæ novæ, in quibus parochiale jus Eccleſiæ Colubrien. habuerat, monaſterium tantum recompenſaret eidem in loco alio competenti, quantum amiſerat in domibus memoratis, omninò corrigimus ſententiam, quàm tulerunt, ad id cenſentes monaſterium non teneri. In cæteris autem latam à prædictis ſententiam, tam pro Colubrien. Eccleſia, quam monaſterio ſanctæ Crucis auctoritate Ap. confirmamus.

NOTÆ

N O T Æ.

a *Colubrienſi.*) Ita etiam legitur in tertiis collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. De Colubrienſi Luſitaniæ diœceſi egi *in cap. 8. de præſcript.*

1. b *Sanctæ Crucis.*) Monaſterium hoc canonicorum regularium, quod eſt caput ipſius congregationis, extat in Balneo ſuburbano civitatis Colimbriæ, fundatum à Tellone Colimbricenſis Eccleſiæ Archidiacono, ditatum primùm donatione Alphonſi Luſitaniæ primùm Ducis, deinde Regis, Ferdinandi Comitis, & Taraſiæ Reginæ filiæ: quod monaſterium maximis privilegiis Summorum Pontificum, & Regum Luſitaniæ, & aliorum Principum munitum, prædiis, villis, caſtris, cum juriſdictione ſpirituali, & temporali ornatum eſt, ut plura de eo referens tradit Pennotus *lib. 2. hiſtor. canonic. Regul. cap. 32. num. 4. & cap. 39. num. 1. & cap. 59. per totam.*

2. c *Præcepimus.*) Quæ literæ extant in ipſo Codice epiſtolarum correcto à Sirleto, *fol.* 399. in hæc verba. (Quod ſcribamus N. Priori, & Fratribus ſanctæ Crucis ſuper controverſiis gravibus, & diverſis, quæ inter ipſos, & Colimbrien. Eccleſiam agitantur, ex literis Apoſtolicis patentibus eis directis perpendere poteritis evidenter: quas per ſolicitudinem veſtram ipſis omni contradictione, & appellatione ceſſantibus, exhiberi volumus, & jubemus. Quamvis autem coram vobis, quibus examinationem negotii ſub certa forma recolimus commiſiſſe, teſtes utrimque producti fuerint, & recepti: quia tamen de cauſa non conſtitit nobis ad plenum, per Apoſtolica vobis ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus receptis adhuc aliis teſtibus partium, ſi de ipſarum proceſſerit voluntate, ſi quos ſuper privilegiis, libertatibus, vel aliis articulis duxerint producendos, vos uſque ad definitivam ſententiam, remoto appellationis obſtaculo procedentes, geſta omnia nobis ſub ſigillorum veſtrorum teſtimonio per veſtrum fidelem nuncium tranſmittatis, ad feſtum omnium Sanctorum proximè futurum diem peremptorium aſſignantes, quo recepturæ ſententiam per ſe, vel per procuratores idoneos, noſtro ſe conſpectui repræſentent: ad quem ſi qua earum venire contempſerit, nos nihilominus, quantum de jure poterimus, procedemus. Teſtes, &c. per cenſuram eccleſiaſticam cogantur. Quod ſi non omnes, &c. Duo veſtrum, &c. Datum ut ſuprà, Kal. Decemb.

3. d *Alcobacia.*) Hujus delegationis literæ extant in ipſo regeſtro epiſtolarum Innoc. *fol.* 102. in hæc verba: (Inſinuavit nobis venerabilis frater noſter Colimbrien. Epiſcopus, quod cùm illuſtris Rex Portugalliæ Fratribus ſanctæ Crucis apud Caſtrum de Leirena in una tantùm Eccleſia jus conceſſerit patronatus, inconſulto diœceſano Epiſcopo in eodem loco conſtruere alias motu proprio præſumpſerunt, quas & per capellanos conductitios regunt, & in nullo pro ipſis volunt diœceſano Epiſcopo reſpondere. Eaſdem etiam Eccleſias privilegiis ſuis fecerunt inſcribi, cum ab Epiſcopali jure nunquam fuerint de conſenſu Epiſcopi liberatæ: unde totum jus Epiſcopale in oppido nominato ſibi præſumunt temerè vendicare. Quia igitur nobis conſtare non potuit de præmiſſis, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus partibus convocatis, &c. quod juſtum videritis ſuper his appellatione poſtpoſitâ ſtatuatis, &c. non obſtante privilegio in præjudicium Colimbrien. Eccleſiæ per ſubreptionem obtento. Quod ſi omnes, &c. duo veſtrum, &c. Dat. &c. VI. Kal. Junii.)

e *Iudices.*) Non ipſi Abbates de Alcobacia, & Seize, quibus cognitio præſentis cauſæ commiſſa fuerat; ſed Epiſcopus Zamorenſis, & Decanus Aurienſis, quibus poſtea eadem cauſæ cognitio commiſſa fuit, ut ex integra, quæ hodie ſervatur in archivo monaſterii ſanctæ Crucis, probat Barboſa in præſenti, *num.* 20.

f *Per quadriennium*) Nam inſtantia judicii jure canonico non finitur triennio, ut finitur jure civili attento. Probavi *in cap. de cauſis 4. de offic. deleg.*

g *M.*) Michaël videlicet, ut refert Petrus Al- 4.
varez à Noguera *in lib. de Epiſcopis Colimbricenſibus, in vita Epiſcopi Michaëlis*, *fol.* 49. & ipſum privilegium conceſſiſſe in præjudicium Colimbricenſis Eccleſiæ, conſtat ex alia epiſtola Innocentii III. *lib. 1. in regeſt. Sirlet. fol.* 102. ubi Innocentius ita reſcribit Decano Uliſbonenſi, Priori de Frodiz, & monacho de Alcobacia: (Innotuit nobis venerab. fratre noſtro Colimbrien. Epiſcopo intimante, quod cum M. quondam canonicus ſanctæ Crucis in Epiſcopum fuiſſet Colimbrien. aſſumptus, privilegium quoddam de conſilio quorundam Canonicorum Eccl. Colimbrien. monaſterio S. Crucis indulſit, in non modicum ejuſdem Eccleſiæ præjudicium & gravamen. Quia verò nobis non conſtat de præmiſſis, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus partibus convocatis, inquiratis de præmiſſis diligentius veritatem, & ſi privilegium ipſum in grave diſpendium Colimbrienſis Eccleſiæ videritis redundare, quod illicitè factum eſt, auctoritate Apoſtolicâ appellatione remotâ legitimè revocetis, non obſtante privilegio in præjudicium Colimbrienſis Eccleſiæ per ſubreptionem ab Apoſtolica Sede obtento. Datum Romæ, &c. III. Non. Junii.)

h *Extorto.*) Et ita conſenſus Canonicorum 5.
nulliter præſtitus fuit, quia licèt potentatus ratio non ſit ſufficiens, ut actus reſcindatur, *l. ad invidiam 6. C. de his quæ vi*, *l. ult. in princip. C. de his quibus ut indign.* tamen in præſenti caſu terrores, & minæ acceſſerunt, ut notarunt Hoſtienſis, & Ancharan. *num.* 15. Butrius *num.* 30. Socinus *num.* 39. quia tam per portarium Regis, quàm per præconem Epiſcopi coacti fuerunt ad conſenſum illum præſtandum; quod facilè conſtat ex his, quæ refert Petrus Alvarez de Noguera *in libel. de Epiſcop. Colimbric. in vita Epiſcopi Michaëlis*, *fol.* 49. ubi ait, tam ipſum Epiſcopum, quàm Regem Alphonſum canonicos conſentire renuentes, alios in carcerem miſiſſe, alios in exilium, alios bona mulctaſſe. Unde cùm in præſenti caſu Canonicorum conſenſus fuiſſet per minas, & terrorem extortus, quid mirum ſi actus cum eo celebratus reſcindatur, tanquam per gravem metum elicitus? argumento capitis *cùm dilectus*, *de his quæ vi*, *l. qui in carcerem*, *ff. de eo quod metus cauſâ*: docuit Arias à Meſa *lib. 3. variar. cap. 36. num. 8.*

i *Monaſterio dedit.*) Sed certum eſt, quod 6.
quamvis Epiſcopus non poſſit de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere, ut probavi *in cap. de teſtamentis*, poteſt tamen donare inter

inter vivos cui voluerit, etiam immodicè; quia cùm dominus ſit fructuum ſui Epiſcopatus, & ad eum pertineat plena diſpoſitio quid mirum ut per donationem, ſicut per alios contractus, eos alienare poſſit? ut probant D. Thomas *2.2.q.* 185. *per totam* Molina *de juſtit. tract.* 2. *diſp.* 144. Ludovic. à Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 33. pluribus relatis D. Joſephus de Retes *de donat. cap.* 12. Igitur donatio marapetinorum facta in præſenti caſu à Michaële Epiſcopo monaſterio ſanctæ Crucis, valida fuit, & per conſequens injuſtè judices delegati eam infirmarunt ſuâ ſententiâ, quam approbavit Innocentius in calce hujus textus. Cui difficultati ut ſatisfaciant Joannes Andreas *in præſenti, num.* 8. Abbas *num.* 8. & 18.[l] Butrius *num.* 25. Socinus *num.* 18. & 46. Tapia *in authentica Ingreſſi, verbo Sua, cap.* 6. *num.* 90. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* affirmant, ideo donationem in præſenti inutilem fuiſſe, quia immodicam quantitatem continebat. Quæ ſententia firmari poteſt ex eo, quod marapetini, de quibus in præſenti, aurei erant temporibus Regis Alphonſi, & eum valorem habebant, quem hodie habent aurei Luſitani, vulgò *Cruzados*, Hiſpanè *Ducados*, ut docent Mariſius Luſitanus *in dialog. hiſtoria Regum Portugaliæ, dialogo* 2. *cap.* 9. Eduard. Nunnez *in chron. Regum Portug. in vita Regis Dionyſii, fol.* 134. Plura de valore marapetinorum congeſſerunt Montalvo *in l.* 1. *verbo Cien maravedis, tit.* 5. *lib.* 2. *fori.* Goveanus *lib.* 2. *variar. cap.* 24. Covar. Gomez, & Paz congeſti à Barboſa *in præſenti, num.* 13. alioquin ſi donatio rei modicæ eſſet, valeret juxta textum *in cap. cæterùm, de donat.* Verùm hæc interpretatio convincitur ex proximè traditis, & ex adductis *in cap.* 1. *cap. cùm in officiis, de teſtam.* ubi probavi Epiſcopos, & alios beneficiarios adeo dominos eſſe ſuorum fructuum, ut de eis ad libitum diſponere poſſint. Quare hac interpretatione omiſsâ, alii diſcrimen agnoſcunt inter Epiſcopum ſęcularem, & regularem, ita ut ſæcularis rectè poſſit donare, etiam immodicè, fructus ſui Epiſcopatus, quia habet verum eorum dominiũ, etiamſi in infirmitate conſtitutus donet, dummodo poſt donationem per quadraginta dies ſupervivat, ut hodie cautum eſt conſtitutione Pii IV. edita anno 1560. Epiſcopus verò Regularis, cùm adhuc poſtquam promotus eſt in Epiſcopum, verus maneat religioſus in his, quæ non obſtant executioni muneris Epiſcopalis, incapax quoque ſit dominii ipſorum reddituum, ut poſt D. Thomam 2.2. *q.* 185. *art.* 8. pluribus relatis reſolvunt Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 6. *num.* 8. & 9. Barboſa *de poteſtate Epiſcopi alleg.* 114. *num.* 18. & 19. Molina *de juſt. tom.* 1. *diſp.* 140. Leſſius *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 5. Caſtropalao *tract.* 6. *diſput.* 2. *punct.* 8. Cutellus *de donat. tract.* 1. *diſp.* 2. *p.* 3. *num.* 135. Covarr. *in cap.* 1. *num.* 18. *de teſtam.* Martha *de ſucceſſ. legal. tom.* 2. *p.* 4. *q.* 1. Garcia *de beneficiis p.* 7. *cap.* 10. *num* 89. Maldonado *in addit. ad Molinam lib.* 2. *cap.* 10. quâ de causâ bona tam Eccleſiæ intuitu, quàm ſuâ induſtriâ poſt Epiſcopatum acquiſita, ſuæ Eccleſiæ, non ſibi acquirit, *cap. unic.* 18. *q.* 1. docent Abbas *in cap. in præſentia, num.* 67. *de probat.* Navarrus *comment.* 4. *de regul. num.* 6. Azor *lib.* 12. *inſtit. cap.* 10. *quæſt.* 6. Emmanuel Rodriguez *lib.* 1. *qq. regul. q.* 89. *art.* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 28. Ludovic. Molina *tract.* 2. *de juſtit. diſput.* 140. *num.* 37. Gabriel Pereyra *deciſ.* 75. *num.* 2. Unde cum in præſenti caſu Epiſcopus Michaël regularis eſſet, utpotè ex Eccleſia regulari ſanctæ Crucis in Epiſcopum electus, ideo non potuit in præjudicium ſuæ Eccleſiæ Colimbricenſis prædictam donationem facere. Ita docuerunt poſt Gloſſam in præſenti, *verbo Reſtitutionem,* Cardinalis *hic, oppoſit.* 9. Beroius *num.* 55. Pereyra *d. deciſ.* 75. Cæſar *de eccleſiaſt. hierarch. diſput.* 14. §. 11. *num.* 16. Hermoſilla *in l.* 1. *tit.* 4. *part.* 5. *gloſſa* 1. *num.* 10. Sed etiam hæc interpretatio ſuſtineri non poteſt; nam verius eſt, in hac parte nullum verſari diſcrimen inter Epiſcopum regularem, & ſęcularem; ſiquidem Epiſcopus regularis non obſtante voto paupertatis, etſi non poſſit acquirere dominium fructuum ſui Epiſcopatus, ut retineat, tamen habet plenam, & abſolutam diſpoſitionem, ita ut donare, ac alios contractus celebrare rectè poſſit, ut docuerunt Abbas *in præſenti, num.* 15. Molina *de juſtit. tract.* 2. *diſput.* 148. *num.* 5. Baſilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 13. Azor *tom.* 2. *inſtit. moral. lib.* 12. *cap.* 7. *quæſt.* 2. Sanchez *in præcept. Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 13. Solorzanus *tom* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 49. D. Joſephus de Retes *de donat cap.* 12. *num.* 32. Marquez *in orig. eremit. cap.* 6. §. 4. Vaſquez *in* 1. 2. *q.* 96. *art.* 4. *diſput.* 165. *cap.* 8. Hurtado *de Mendoza de fide & ſpe, diſput.* 100. *ſect.* 3. Robertus 4. *rer. judic. cap.* 3. Steph. Durant. *q.* 10. pro quibus facit textus diſertus *in cap ſtatuimus* 18. *q.* 1. Noguerol. *allegat.* 26. *num.* 193. Cum quibus dicendum eſt, in præſenti infirmari donationem factam ab Epiſcopo Michaele, quia talis donatio data fuit mortis cauſa, ſeu in ultima diſpoſitione, ut etiam ſuppoſuit cum aliis Barboſa *voto* 100. *ex num.* 10. Unde cum illis modis non poſſit nec Epiſcopus ſæcularis diſponere de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, ideo donatio in pręſenti facta infirmata fuit, tam à judicibus delegatis, quàm à Pontifice.

l *Lateranenſi.*) Legendum eſt *Leirmenſi*, ut notavit Barboſa *in præſenti, num. final.* & conſtat ex alia epiſtola ipſius Innocentii III. ſuprà relata.

CAPUT XV.

Idem *Epiſcopo, & Magiſtro G.* [a] *Lemonicenſi.*

Accedentibus ad præſentiam noſtram dil. fil. Magiſtro Zacharia, & Abbatis, & conventus Maugracen ex una parte; & fratre Petro Templariorum de Torren. procuratoribus ex altera, dil. fil. I. Sub. & Capellanum noſtrum dedimus auditorem, coram quo procurator Abbatis, & monachorum propoſuit, quod cùm decimas

decimas terrarum de Sareole diu poſſederint in quiete, antequam ad Templariorum poteſtatem, & dominium perveniſſent ; & poſtquam Templarii terras adquiſiere, prædictas decimas eaſdem per quadraginta annos , & amplius pacificè poſſediſſent, nunc eis ipſas decimas ſubtrahere non verentur , in aliis eiſdem graves injurias irrogantes. *Et infrà* : His igitur, & aliis , quæ coram prædicto Capellano fuêre propoſita, plenius intellectis , quia de ipſis non potuit fieri plena fides, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus , quatenus inquiſita pleniùs veritate, ſi Abbas & monachi ſufficienter oſtenderint , quod à Templariis decimas de terris prædictis per quadraginta annos continuò perceperint ſine lite, vos ad præſtationem decimarum ipſarum Templarios auctoritate Apoſtolica compellatis. Cùm enim tanto tempore contra indulta privilegia decimas ſolverunt, eis renuntiaſſe tacitè præſumuntur. Quod ſi forte in probatione defecerint, ab ipſorum petitione Templarios abſolvatis , ipſis ſuper hoc appellatione poſtpoſitâ perpetuum ſilentium imponentes : ſuper aliis verò , auditis quæ hinc inde duxerint proponenda, quod juſtum fuerit , appellatione poſtpoſitâ ſtatuatis : facientes quod decreveris, &c.

N O T Æ.

3. a LEmovicenſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 5. De Lemovicenſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de major. & obed.* & commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. ſi de terra.*

C A P V T XVI.

Idem *Epiſcopo* [a] *Lingonienſi.*

CVm capella Ducis [b] Burgundiæ gaudere dicatur hujuſmodi privilegio, quod nullus Archiepiſcopus, vel Epiſcopus in perſonas [c] Canonicorum ejuſdem capellæ ſuſpenſionis, vel excommunicationis, aut interdicti ſententias audeat promulgare, [d] Decanus Chriſtianitatis, & quidam capellæ ſupradictæ Canonici, qui parochiales Eccleſias à te tenent, occaſione privilegii prælibati in his etiam , quarum juriſdictio ad te pertinet, ita ſe dicunt exemptos , ut quantumcunque graviter interdicti excedant, tuæ correctioni recuſent , & ſententiæ ſubjacere. Quocirca mandamus, quatenus in quantum exempti ſunt ejuſdem ratione capellæ , Apoſtolicis privilegiis deferas reverenter ; ſed in quantum ratione parochialium Eccleſiarum, vel aliàs juriſdictionem tuam reſpicere dignoſcuntur , officii tui debitum in eoſdem liberè proſequaris.

N O T Æ.

a LIngonienſi.) In tertia collectione, ubi *ſub hoc tit. cap.* 6. reperitur textus hîc , tantùm habetur *Idem* ; ſed rectiùs in præſenti legitur *Lingonienſi*, ex infrà dicendis. De hac diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 8. *de reſcript.*

1. b *Burgundiæ.*) In tertia collectione legitur *Bohemiæ* , ſed malè ; nam ſi præſens capella eſſet in Regno Bohemiæ, quomodo conqueri poterat de ejus capellanis, atque eorum correctionem intendere Lingonienſis Præſul, qui eſt in Gallia ? Agitur ergo in præſenti de capella Ducis Burgundiæ, quæ celebris eſt, & vulgò dicitur *Sancta Capella* : eam Divione inſtituit Hugo III. Dux Burgundiæ anno 1172. ut conſtat ex præcepto ipſius fundationis edito ab Auberto Mireo , & referunt Alteſſerra *de Ducibus cap.* 8. Paulus Ydumay *in not. ad Innoc. III lib.* 4. *Regeſtr epiſt.* 201. Chaſſaneus *in catal. p.* 12. *conſiderat.* 63.

2. c *Canonicorum.*) Sæpiùs enim Principes , & Comites ac Duces Archicapellanum habere legimus In Concilio Aurelian. 4 *can.* 7. & 16. Cabilon. 1 *cap.* 14. apud Ordericum *lib.* 6. *hiſt. pag* 622. & alios mediæ ætatis ſcriptores , quos congerunt Dadinus Alteſſerra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 8. Filesacus *in cap.* 9. §. 15. *per tot. de offic. Ordin.* 3.

d *Decanus Chriſtianitatis.*) Id eſt ſancti Joannis Baptiſtæ Divionenſis, de qua capella agit Innoc. *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *in epiſt.* 201. miſſa Abbati , & Priori Ciſtercienſi, & Decano hujus capellæ, ibi: (Dilectus filius I. Decanus Chriſtianitatis Divionen. in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus , quod cùm olim L. I & H. Canonicis Capellæ Ducis Divionen. Lingonen. diœc. non ad correctionem , ſed potiùs ad infamationem ipſius nobis quædam denuntiantibus , contra ipſum ven. f. n. Matiſconen. Epiſcopo, & ſuis cõjudicibus dederimus in mandatis, ut vocatis qui eſſent propter hoc evocãdi, quod invenirent ſuper objectis , per ſuas nobis literas intimarent, partibus in ipſorum præſentia cõſtitutis, & eodẽ inficiante Decano, quod denunciationem ipſam monitio charitativa præceſſerit, & firmiter aſſerente prædictos Canonicos factæ denunciationis tempore inimicos ejus , & æmulos extitiſſe, tandem fuit ad Sedem Apoſtolicam appellatum, cujus appellationi memorati judices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam religioſo-

religioſorum litteras repræſentans, qui de vita, & converſatione ipſius laudabile teſtimonium perhibebant, nobis humiliter ſupplicavit, ut occurrere adverſariorum ſuorum malitiæ, ac laboribus ejus finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipſum indebitè fatigari, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi denunciatores præfati monitionem charitativam premiſiſſe ſuper objectis probare nequiverint, aut Decanus ipſe docuerit illos ſuos extitiſſe denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, ſublato appellationis obſtaculo abſolvatis. Alioquin in eodem negotio juxta priorum continentiam literarum, appellatione remotâ ratione previâ procedatis. Quod ſi non omnes, &c. duo veſtrûm, &c. Tu denique fili Abbas ſuper te ipſo, &c. Datum Lateran Idib. Januar. P. N. anno XV.

COMMENTARIUM.

4. CUm Dux Burgundiæ capellam propriam haberet cum capellanis Aulicis, ut plerunque magni Dynaſtæ habent, ut Magnus noſter Monarcha, de cujus ſacello librum edidit Turturetus; & Reges Aragoniæ, Exea *in l. unic. C. de palat. fol.* 80. Dynaſtæ Bituricenſes, Alteſerra *dicto cap.* 8. privilegium exemptionis capellani habebant ab omni juriſdictione diœceſana; unde intendebant nec ratione parochialium Eccleſiarum, quas à Lingonienſi Epiſcopo acceperant, illis ſubeſſe, etiamſi in earum regimine magna crimina perpetrarent. Sed contrarium decrevit Innocentius III. videlicet eos ratione exemptionis, quam virtute capellæ habebant, non poſſe eximi à juriſdictione Epiſcopi Lingonienſis, propter Eccleſias parochiales, quas regebant; & meritò, nam etiam religioſus exemptus promotus ad beneficium parochiale, ratione illius beneficii ſubjicitur imperio, & juriſdictioni ordinarii, ut probant pluribus relatis Barboſa *in collect. ad Clement.* 1. *num.* 10. *de ſtatu monach.* Sanchez *in præcep. decalog. lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 36. Moneta *de conſervat cap.* 6. *num.* 51. & *cap.* 7. *num.* 272. Cochier. *de juriſd. in exemptos,* 2. *part. quæſt.* 45. Salgado *de retent. bullar.* 2. *part. cap.* 15. *n.* 3. quod etiam contingit in quocunque exempto, qui conveniri poteſt coram ordinario ratione officii, ſeu publicæ functionis, *ex l. unic. Cod. in quibus cauſis milites for. præſcript. l.* 2. *Cod. ubi De-cur. authent. judices ſine quoquo ſuffrag. §. nolumus, in fin.* Unde in præſenti caſu etſi capellani Ducis Burgundiæ exempti eſſent à juriſdictione ordinaria, tamen propter Eccleſias parochiales, quas regebant, poterant puniri ab Epiſcopo Lingonienſi, à quo eas acceperant. Docuerunt Turturet. *in ſacello ſacro, cap.* 4. Boſquet. *ad Innoc. III. lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſt.* 17. Lara *de capell. c.* 16. *num.* 15. Barboſ. *de poteſt. Epiſc. alleg.* 123. qui exinde utiles, & in foro quotidianas quæſtiones reſolvunt circa exemptos peccantes in officiis propriis.

CAPUT XVII.

Idem *Abbati, & Fratribus* [a] *Evaſinen. cœnobii.*

EX ore ſedentis in throno procedit gladius bis [b] acutus, quoniam ex ore Romani Pontificis, qui præſidet Ap. Sedi, rectiſſima debet exire ſententia, quæ contra juſtitiam nulli parcat, ſed reddat unicuique quod ſuum eſt. Cùm igitur inter nos, & ven. f. n. [c] VVigornien. Epiſc. ſuper monaſterii veſtri ſubjectione, ac libertate controverſia verteretur, & nos eandem terminandam commiſerimus judicibus delegatis, cauſam eandem ſufficienter inſtructam ad noſtram præſentiam remiſerunt, certum partibus terminum præfigentes, quo cum inſtrumentis, & atteſtationibus noſtro ſe conſpectui præſentarent ſententiam recepturæ. Partibus igitur in noſtra præſentia conſtitutis, per procuratores idoneos audientiam præbuimus liberam, & benignam. Et quidam monaſterii veſtri propoſuit procurator, quod idem monaſterium ab ipſa ſui fundatione liberum extitit, & exemptum, ad hoc probandum privilegia prædeceſ. noſtri inducens duo, videlicet Conſtant. unum, & alterum Alexandri; nec non indulgentiam Clementis, & Cœleſtini: quorum uſum continuum longis retrò temporibus per depoſitiones teſtium oſtendere nitebatur. *Et infrà*: Porrò in privilegio Conſt. quiddam contineri perſpicitur, per quod idē cœnobium videtur ad juriſdictionem Epiſcopalem pertinere, videlicet quod Abbas ejuſdem monaſterii primum locum poſt VVigornien. Præſulem ſemper obtinebat. Vnde cùm locum ipſum obtinere non poſſit in Concilio generali, neque in provinciali, quoniam abſonum eſſet ut Abbas primus poſt illum ſuper alios Epiſcopos [d] reſideret; relinquitur ergo, quod locum illum in Epiſcopali Synodo intelligatur habere, quaſi teneantur ad Synodum Epiſcopalem accedere, ac per hoc ipſius ſtatuta recipere, ac ſervare. In privilegio verò Alexandri Papæ quiddam aliud continetur, propter quod diœceſanus Epiſcopus in eodem cœnobio juriſdictionem, etſi non in omnibus, in quibuſdam tamen retinuiſſe videtur, cùm in illo dicatur quod VVigornienſes Epiſc. à fratribus ejuſdem loci aliquid injuſtè non exigant; ſed his tantùm contenti permaneant, quæ prædeceſſores eorum anteceſſoribus ſuis conſtat rationabiliter impendiſſe. Vnde conſtat, quod Abbates Epiſcopis aliqua de ſuis exhibere tenentur. Nos igitur bis, & aliis diligenter auditis, & perſpicaciter intellectis, cùm à neutra parte

per teſtes præſcriptio ſit probata, de communi f.n. cõſilio diffinivimus ſentẽtialiter, quod Eveshamen. cœnoqium liberum eſt in capite, tanquam ab Epiſcopali juriſdictione prorſus exemptum, & ſoli Rom. Pontif. & Eccleſiæ Rom. ſubjectum; tutelâ tamen ipſius Cantuar. Archiep. reſervata: in membris autem, videlicet in his, quæ non probantur exempta, diœceſano Epiſc. ipſum decernimus ſubjacere, propter quæ Abbas ad Synodum ejus debet accedere, primumque locum poſt VVigornien. Epiſcopum obtinere: pro pſis quoque membris, ut diximus, non exemptis, idem Abbas tenetur VVigornienſi Epiſc. exhibere reverentiam, obſequium, & honorem, quibus VVigornien. Epiſcop. ſibi competenter exhibitis debet manere contentus.

N O T Æ.

1\. a EVaſinenſi.) *Ita legitur in tertia collectione, ſub hoc tit. cap. 7.* in hac verò ſextâ legitur, *Eveſem*: ſed utrobique malè, quia legendum eſt *Eveſan.* quod monaſterium eſt Divi Benedicti, ut probavi *in cap 3. de in integr reſtit.*

b *Gladius bis acutus.*) Verba ſunt capitis 1. Apocalypſis, quæ exponit Barboſa *in præſenti.*

c *Wigornien.*) De Wigornienſi diœceſi Angliæ nonnulla adduxi *in cap. noſtri 9. de elect.*

2\. d *Reſideret.*) De ordine ſedendi Prælatorum in Conciliis latè agit Fileſacus *in cap. quod ſedem, §. 1. de officio ordin.* etiam aliqua notavi *in princip. Concil. Illibet.*

COMMENTARIUM.

3\. LIcèt monaſterium exemptum ſit principaliter in capite, non ideo ejus membra exempta videntur, ut de monaſterio Rothonenſi, & ejus Eccleſiis decrevit idem Innoc. III. *lib. 1. regeſtr. 13. epiſt. 7.* Epiſcopo Venetenſi ita reſcribens. (Cùm moviſſes olim adverſus Rothonenſe monaſteriũ quæſtionem, aſſerens monaſterium ipſum, ac parochiales Eccleſias ejus ad te de communi jure ſpectare, utpote in tua diœceſi conſtitutas, in eiſdem jura tibi Epiſcopalia vindicando: & ex parte monaſterii diceretur, idem monaſterium cum parochialibus Eccleſiis ſuis Romanorum Pontificum privilegiis ab antiquo libertate donatum, ſuper eadem cauſa frequenter fuerunt literæ Apoſtolicæ impetratæ. Denique autem utraque pars in venerabiles fratres noſtros Nannetèn. & Briocen. Epiſcopos ſub certâ pœnâ, & juramento interpoſito compromiſit, qui rationibus utriuſque partis auditis, & monaſterii privilegiis diligenter inſpectis, de Concilio peritorum illud in capite liberum ſententialiter decreverunt. Verùm quia Eccleſiæ parochiales ipſius exemptæ nullatenus probabantur, pronuntiaverunt eoſdem ad juriſdictionem tuam, ſicut alias tuæ diœceſis Eccleſias, pertinere, & ſtatim de conſilio fratrum noſtrorum pronunciavimus, monaſterium ſæpedictum in capite liberum, & à tua juriſdictione prorſus exemptum, decernentes parochiales Eccleſias ejus, quæ minimè probantur exemptæ, tibi diœceſana lege ſubjectas. Nec enim ex libertate capitis membrorum naſcitur libertas: quæ quia juri communi derogat, nominatim, expreſſeque dari debet, & nominatim probari.) Ut poſt congeſtos à Barb. *in præſenti*, & *alleg.* 123. docet Boſquetus *in notis ad dictam epiſt. 7.*

C A P V T XVIII.

Idem [a] *Auſonen. Epiſcop.*

EX parte tua fuit quæſitum, utrum clerici, & laïci, qui literas protectionis oſtendunt, in quibus perſonæ ſuæ ex pronomine, cum omnibus rebus ſuis ſub Apoſtolicâ protectione conſiſtere declarantur, à juriſdictione Epiſcopi diœceſani ſint exempti. Nos autem tibi reſpondemus, quod per literas hujuſmodi ab Epiſcoporum ſuorum poteſtate minimè [b] ſubtrahuntur.

NOTÆ.

1\. a AUſonen) In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. legitur *Auton.* ſed perperam; nam Auſona civitas antiquâ Epiſcopali Sede condecorata eſt in Hiſpania, in provincia Taraconenſi, ad montis Pyrenæi radices ſita, hodie dicitur *Viegua* à Barcinone decem milliaribus Hiſpanis, à Gerunda ſex diſtans. Ejus vetuſtiſſimũ nomen *Auſa*, ſive *Auſona* fuit, de quo, & ejus conditore agunt Pujadas *lib. 4. hiſt. Catal. cap. 14. & 34.* Tamayus à Salazar *tom. 3. martyrol. Hiſp. die 28. Maji.*

b *Subtrahuntur.*) Conſonant textus *in cap. recepimus, hoc tit. cap. per tuas, de majorit. & obed.* Ideoque exemptio non probatur per literas protectionis, quas plerumque Pontifex certis perſonis, aut monaſteriis concedit, ut probat Bruno Chaſſaiog. *de privil. regul. tract. 2. cap. 2. propoſ. 1.* qui reſolvit, protectionem hanc illud operari, videlicet ut ita receptus ſub protectione non poſſit excommunicari, interdici, aut ſuſpendi ab aliis quàm à Pontifice, aut Legato à latere. 2.

C A P V T XIX.

Idem [a] *Elienſi. Epiſcopo.*

PAſtoralis officii. *Et infrà:* Interrogaſti præterea, utrum viri religioſi, quibus à Sede Apoſtolica eſt indultum, ut Eccleſias ſuas in proprios uſus [b] convertere poſſent, decedentibus [c] perſonis earũ, liceat auctoritate propriâ poſſeſſiones earundẽ

Eccleſiarum intrare, vel per dioeceſanum in ipſam ſint potiùs inducendi. Ad quod utique reſpondemus, quod niſi fortè in indulgentia Summi Pontificis id contineatur expreſſum, ſuo Epiſcopo inconſulto in [d] poſſeſſionem ipſarum eis non eſt licitum introïre, quia per indulgentiam hujuſmodi Epiſcopali juri non credimus derogari.

NOTÆ.

1. a HElienſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* & *in cap. paſtoralis, de offic. ordin.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi.

b *Convertere.*) Quod aliàs facere non poterant, juxta tradita *in cap. 2. de ſupplend. neglig. cap. de monachis, de præb.*

2. c *Perſonæ.*) Poſſeſſoribus videlicet; nam unio facta monaſterio tantùm operatur effectum defunctum Rectore ipſius Eccleſiæ, ut probavi *in cap ſicut unire, de exceſſ. Prælat.*

d *Poſſeſſionem.*) Tum quia privilegium ita interpretandum eſt, ut quanto minùs noceat juri communi: tum quia nemo poteſt apprehendere propriâ auctoritate poſſeſſionem beneficii, Eccleſiævè, ut probant Covarruv. *lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Moneta *de commut. cap. 11. num. 91.* 3.

CAPUT XX.

Idem Epiſcopo & Capitulo [a] Tripolitan.

PEtiiſtis per Sedem Apoſtolicam edoceri, utrum eùm propter Hoſpitalarios, vel Templarios civitas veſtra generali ſupponitur interdicto, eiſdem non ſervantibus, vos illud teneamini obſervare. Ad quod ſic duximus reſpondendum, quod illorum exceſſus vobis non præbet licentiam excedendi: ſed ſi præfati Hoſpitalarii, vel Templarii privilegiorum ſuorum fines exceſſerint violando temerè interdictum, quod pro illis fuerat promulgatum, ne ipſi videantur de aliorum fletu ridere, vos in pœnam præſumptionis eorum quamdiu ipſi violaverint interdictum, de noſtra licentia [b] celebretis. Datum Signiæ XIV. Kal. Octob. P. N. anno 15.

NOTÆ.

1. a TRipolitano.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & repentur textus hic in ipſo regeſtro Innoc. III. edito à Boſqueto *lib. 3. regeſtr. 15. epiſt. 160.* ex quo textum hunc tranſcribo. De Tripolitana Eccleſia nonnulla adduxi *in c. 1. de translat. Epiſcop.*

b *Celebretis.*) Speciali gratiâ, quæ in præſenti à Pontifice fit, aliàs etſi Hoſpitalarii non obſervaſſent interdictum, tamen alii clerici illud obſervare debebant. 2.

CAPUT XXI.

[a] Idem.

QUoniam ſicut nobis per tuas litteras intimaſti, per confeſſionem conſtat partis adverſæ, quod [b] Nepeſinus Epiſcopus Epiſcopale jus percipit in Eccleſia ſancti Blaſii de Flano, ac per hoc eadem Eccleſia non pertinet ad monaſterium pleno jure credimus, quod non obſtante illo Capitulo privilegii, quo ipſi monaſterio eſt indultum, ut nullus Epiſcopus Eccleſias utroque jure illi ſubjectas interdicto ſupponere, vel vicarium, vel clericum ejuſdem monaſterii ſynodare, vel excommunicare præſumat, præfatus Epiſcopus poſſit interdicere dictam Eccleſiam, & excommunicare monachum ad ejus regimen [c] deputatum, cùm alterutrum de jure faciendum fuerit; quoniam illud caput intelligendum eſſe videtur de monachis aut clericis in ipſo monaſterio permanentibus, vel ad Eccleſias deſtinatis utroque jure ſibi ſubjectas.

NOTÆ.

1. a IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 4* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto verba in præſenti tranſcripta reperiuntur.

2. b *Nepeſinus.*) Nepis civitas eſt perantiqua Etruriæ, quam Strabo Nepiſam vult appellare. Colonia fuit populi Romani, ut referunt Frontinus, Velleius, & Paterculus relati ab Ughellio *tom. 1. Ital ſacra, fol. 1096.* qui refert originem, & progreſſum hujus Eccleſiæ, traditque ſeriem ejus Præſulum. His temporibus Innocentii III. eam Eccleſiam regebat Gerardus.

c *Regimen deputatum.*) Ex conſenſu Epiſcopi, juxta tradita *in cap. 1. de capel. monach.*

CAPUT XXII.

Idem *Achiepiſcopo* [a] *Londin. Ap. Sed. Legato.*

QVia circa. *Et infrà*: Subſequenter etiam quæſiviſti, utrum monachi [b] Omnium Sanctorum privilegium bonæ memoriæ B. prædeceſſ. tui ſuper Epiſcopalibus [c] decimis retinendis indultum extendere valeant ad poſſeſſiones adquiſitas, & poſtmodum adquirendas. Super quo tale damus reſponſum f. t. quod ſi decimarum illarum remiſſio facta ſecundùm canonicas ſanctiones exiſtit, prædeceſſor tuus indefinitè decimas Epiſcopales monaſterio remittendo, cùm nihil exceperit, & poterat excepiſſe, ac in beneficiis pleniſſima ſit interpretatio adhibenda, nec debeat una, eademque ſubſtantia diverſo jure cenſeri; intellexiſſe videtur de decimis non ſolùm poſſeſſionum illius temporis, ſed futuri.

NOTÆ.

1. a *LOndinenſi.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap 4.* Sed integram hujus textus, & ejus veram inſcriptionem dedi *in cap. quia circa, de bigam. non ordin.*

b *Omnium Sanctorum*) Monaſterium hoc eſt Ordinis D. Benedicti, in diœceſi Lundenſi, ut refert Tamburinus *in ſerie Abbatum, verbo Lundenſis.*

c *Epiſcopalibus decimis.*) De quibus egi *in cap. 4. de præſcript.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu Innocentius III. docet Epiſcopum privilegio ſuo concedentem monachis decimas Epiſcopales non ſolùm præſentes, verùm & futuras, remiſiſſe videri, videlicet ſolvendas de prædiis poſtea adquiſitis per ipſos monachos: quod difficile valde videtur ex ſequentibus juris principiis. Primum naſcitur ex eo, quia licèt Summus Pontifex poſſit concedere exemptionem à ſolutione decimarum, tam monachis, quàm laicis, *c. decimas 16. q. 1. c. ult. ut lit pendent. c. cùm dicat, de Eccleſ. ædific. c. accedentibus, c. ſi de terra, c. dudum 31. hoc tit. cap. ex multiplici, c. ex ſuo geſtu, c. ex parte, c. nuper, de decimis;* tamen Epiſcopus non poteſt ſimile privilegium concedere, ex vulgari principio, quo docetur, Epiſcopum non poſſe privilegium contra jus commune concedere, *c. cùm dilectos, de elect. Clement. ne Romani, eodem tit.* Docent Moneta *de commut. c. 5. q. 2. à n. 43.* Anguianus *de legibus lib 3. controv. 1.* Igitur in præſenti non poterat Epiſcopus Lundenſis exemptionem à decimis monachis Benedictinis concedere. Accedit, nam Epiſcopi inconſulto Capitulo, & ſine debita ſolennitate aliquid de bonis Eccleſiæ, aut propriæ dignitatis alienare non valent, *c. ſine exceptione 52. 12. q. 2.* quia non ſunt rerum earum domini, ſed œconomi, *cap. fraternitatem 2. de donat. cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* Igitur etiam ex defectu ſolennitatis præſens conceſſio exemptionis inefficax erat. Secundò difficilis etiam redditur hæc deciſio ex eo, quia futura non cadunt ſub indefinita diſpoſitione, *l. ſi ita. l. final. in princip. ff. de auro & argent.* ubi legato relicto per illa verba, *Argentum meum*; tantùm intelligitur relictum, quod teſtator habebat tempore teſtamenti. Docent Menochius *lib. 4. de præſumpt. caſu 127. n. 34.* Mantica *de conject. lib. 3. tit. 11. n. 1.* Caſtillo *de uſufruct. c. 34. n. 4.* Perez de Lara *lib. 1. de capel c. 16. n. 3.* Igitur in præſenti caſu ſub generali, & indefinita conceſſione exemptionis à ſolutione decimarum non comprehenduntur futuræ. Facit textus *in Clement. final de reſcript.* ubi docetur, reſcriptum gratioſum ad beneficium vacaturum, non extendi ad beneficium poſtea creatum; igitur quia conceſſione gratioſâ, etſi indefinitâ, non comprehenduntur futura. Quibus difficultatibus ut ſuo ordine ſatisfaciamus, pro primæ ſolutione dicendum eſt, Epiſcopum Lundenſem in præſenti caſu non conceſſiſſe exemptionem à decimis Epiſcopalibus per modum privilegii, ſed beneficii, & donationis; unde quamvis Innocent. III. præſentem conceſſionem privilegium appellaſſet in principio textus ibi: *privilegium prædeceſſoris tui*; accipiendo illud latè pro conceſſione ſuperioris, tamen in ipſa deciſione expreſsè agnovit conceſſionem per modum beneficii factam fuiſſe, in illis verbis: *in beneficiis pleniſſima ſit interpretatio adhibenda.* Unde quia conceſſio hæc ut beneficium ſuſtinetur; ideo ad futura extenditur, & latam recipit interpretationem, juxta textus *in c. cùm dilectus 6. de donat. c. olim, de V. S. l. 3. ff de conſtit. Princip. l. 3. ff. de jure immunit.* & tradita ſuprà *in c. ſi de terra,* aliàs ſi ut privilegium ſuſtineretur, præſens conceſſio ſtrictam reciperet interpretationem, *c. ex tuarum 11. de auctorit. & uſu pal. c. ſuper eo 15. de offic. deleg. cap. porrò, cap. ſane, cap. cùm capella, hoc tit.* aliis relatis docent Cancerius *tom. 3. var. cap. 3. à n. 2.* Nec obſtat ſecunda difficultas pro cujus ſolutione varia adduxerunt Interpretes. Cabedo *2. par. deciſ. 22. à num. 5.* exiſtimat in præſenti caſu ſpecialiter exemptionem extendi ad futura, quia facta fuerat monachis, & ita favore religionis futura etiam comprehendi ſub ea, ex vulgari principio; quia videlicet ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit. Verùm hac ſolutione omiſſa, alii relati ab Arias de Meſa *lib. 3. var. cap. 13.* diſcrimen conſtituunt inter indefinitam diſpoſitionem, cui adjectum eſt pronomen *meum*; & inter eam, in qua adjectum non eſt. Primo caſu aſſerunt, indefinitam diſpoſitionem non protrahi ad futura, quia reſtricta eſt per pronomen *meum, dict. l. ſi ita 7. l. final. ff. de auro & argent.* Secundo verò caſu ad futura indefinitam diſpoſitionem extendi, *l. quidam 7. ff. de vino, triticoque, l. cùm aurum 20. ff. de auro & argent.* ubi in legato auri, vel tritici comprehenditur omne, quod teſtator habebat tempore mortis: quam diſtinctionem explicat, & limitat Arias à Meſa *lib. 13. var. cap. 13. cum ſequent.* Sed eâ omiſsâ dicendum eſt in præſenti, ideo conceſſionem extendi ad futuras decimas, quia agebatur de interpretatione ſimilis exemptionis contra ipſum concedentem, Epiſpopum videlicet ſucceſſorem in dignitate. Cùm enim ille tempore conceſſionis clauſulâ indefinitâ uſus fuerit, cùm potuiſſet apertiùs exprimere, ſe tantùm de decimis præſentibus ſentire; ideo contra eum interpretatio lata fit: quæ interpretatio facilè colligitur ex illis verbis, *cùm nihil exceperit, & potuerit*

excepiſſe

excepiſſe. Nec obſtat quod dicebamus, ex defectu ſolemnitatis in quacunque alienatione rei eccleſiaſticæ adhibenda, nullam fuiſſe conceſſionem ab Epiſcopo Lundenſi in præſenti caſu factam; nam licèt non exprimatur in facti ſerie, talem ſolemnitatem adhibitam fuiſſe; tamen eam præceſſiſſe ſatis exprimitur in illis verbis: *Remiſſio facta extitit ſecundùm canonicas ſanctiones.* In quibus verbis ſatis expreſsè Innocent. exigit, in hac conceſſione neceſſariam eſſe ſolemnitatem a jure præſcriptam ſimilibus alienationibus. Nec tandem obſtat textus *in dict. Clementina ultima*, *de reſcript.* pro cujus conciliatione cum præſenti textu Zabarella *ibi*, Petrus Barboſa *in l. divortio 8. §. quod in anno, n. 17. ff. ſolut. matrim.* exiſtimant diſcrimen eſſe conſtituendum inter diſpoſitiones indefinitas, univerſales, & particulares; ita ut priores ad futura etiam extendantur, non verò poſteriores. Sed eâ ſolutione omiſsâ, & aliâ adducta à Valaſco *conſult. 58. num. 11.* dicendum eſt cùm Barboſa *in dict. Clem. final.* Caſtillo *de tertiis, c. 14. n. 39.* quos ſequitur Arias à Meſa *lib. 3. variar. cap. 41. n. 25.* ideo in ſpecie dictæ Clementinæ reſcriptum gratioſum non extendi ad beneficia erecta, quia in ipſis literis gratioſis expreſſus fuit certus modus vacationis, beneficii vacaturi ſcilicet, qui modus non poterat verificari in beneficio poſtea creato, cùm illud erigi, non vero vacare dicatur: Accedit, quia talis erectio nova beneficii non poteſt referri inter modos beneficii vacandi, cum nunquam collatum eſſet tale beneficium.

CAPVT XXIII.

Idem. *in Concilio Generali* [a] *Later.*

ANtiqua Patriarchalium Sedium privilegia renovantes ſanctâ univerſali Synodo approbante ſancimus, ut poſt Romanam Eccleſiam (quæ diſponente Domino ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis obtinet [c] principatum, utpote mater univerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra,) [d] Conſtantinopolitana primum, [e] Alexandrina ſecundum, [f] Antiochena tertium, [g] Hieroſolymitana quartum locum obtineat: ſervatâ cuilibet propriâ dignitate: ita quod poſtquam Antiſtites eorum à Romano Pontifice receperint pallium (quod eſt plenitudinis officij Pontificalis inſigne) præſtito ſibi fidelitatis, & obedientiæ juramento, licenter & ipſi ſuis ſuffraganeis [b] pallium largiantur, recipientes pro ſe profeſſionem canonicam, & pro Romana Eccleſia ſponſionem obedientiæ ab eiſdem. Dominicæ verò crucis [i] vexillum ante ſe faciant ubique deferri, niſi in urbe Romana, & ubicunque ſummus Pontifex præſens extiterit, aut ejus Legatus utens inſigniis Apoſtolicæ dignitatis. In omnibus autem provinciis eorum juriſdictioni ſubjectis ad eos (cum neceſſe fuerit) provocetur: ſalvis appellationibus ad Sedem Apoſtolicam interpoſitis: quibus eſt ab omnibus humiliter [k] deferendum.

NOTÆ.

a LAteranenſi.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* & reperitur textus hic in *cap. 5. Concilii Lateran. generalis*, celebrati ſub Innocentio III. de quo nonnulla adduxi *in cap. 1. de ſumma Trinit.*

b *Privilegia.*) Hîc deduci videtur, non jure
1. communi, ſed privilegio ſpeciali competere Patriarchis jus deferendi crucem ante ſe: quod doceri videtur *in c. 1. ut lite pendent.* ubi cùm de hac delatione crucis agitur, ait Alexander III. *Quemadmodum vobis eſt beneficio privilegiorum Apoſtolicæ Sedis indultum.* Et *c. conqueſtus 9. q. 3.* ibi: *Primates autem, vel Patriarchæ, nihil privilegii habere præ cæteris Epiſcopis, niſi quantum ſacri canones concedunt vel priſca conſuetudo illis antiquitus contulit, definimus:* Sed contrarium verius eſt, immò quod Patriarchæ poſſunt per totam ditionem ſuam crucem ante ſe deferre intra Provincias Metropolitanorum, ut poteſt etiam Archiepiſcopus eam deferre infra diœceſes ſuffraganeorum, *dict. cap. 1. ut lite pendent. Clementina 2. hoc tit.* Faciunt textus *in l. 1. ff. de offic. Proconſul. l. 1. Cod. de Præpoſitis ſacr. cubic. lib. 12. l. in ſacris, Cod. de proximis ſacr. ſcrin. lib. 12.* probat Azor *inſtit. moral. c. 36. q. 1.* Petrus Gregorius *lib. 15. ſyntag. c. 9. n. 6.* Pancirola *lib. 1. var. c. 20. §. habens*, Gratianus *diſcept. forenſ. c. 467. n. 5.* Acunna *de primatu Brachar. c. 6.* Nec contrarium probatur in præſenti textu, quia in eo ſpeciale continetur privilegium, ut Patriarchæ poſſent ubique crucem ante ſe deferre; quod facere nequibant jure communi attento, ſed tantum intra proprium Primatum: unde virtute privilegii hujus eam deferunt ubique excepta urbe Romana, aut ubi Legatus S. A. reperitur.

c *Principatum.*) Eccleſia enim Romana ſemper primatum habuit, & Eccleſia univerſalis 2.
eſt, unde ſacerdotalis unitas exoritur. Irenæus *lib. 3. contra Valent. cap. 3.* Synodus Nicæna *can. 6. Quod Eccleſia Romana ſemper habuit primatum.* Pelagius I. *in epiſt. ad Sapaudum*, ibi: *Apices Primatuum à ſolis ortu uſque ad occaſum.* Cujus Epiſcopus cuſtos fidei dicitur in Concil Epheſino *act. 2.* Sanctiſſimus, & Beatiſſimus univerſalis Patriarcha magnæ Romæ appellatur ab Athanaſio *in libello ad leonem Papam*: Epiſcopus univerſalis à Sixto I. *in epiſt. 2.* ibi: *Sixtus univerſalis Apoſtolicæ Eccleſiæ Epiſcopus.* Gregorius IX. *epiſt. ad Gennadium.* ait de Pontifice, quod illi competit apex Primatus à ſolis ortu uſque ad occaſum. Pater Patrum, Epiſcopus Patriarcharum dicitur ab Athalarico Rege apud Caſſiodorum *lib. 9 ep. 15.* Et Valentinianus *in ep. ad Theodoſium, p. 1. Concil. Chalced.* ait: *Principatum habens ſacerdotii, ad quem ſecundum conſuetudinem Synodorum appellant Patriarchæ.* Theodoſius *in Novel. 24.* quæ extat ad calcem Codicis Theodoſ. ait: *Cùm Sedis Apoſtolicæ Primatum ſancti Petri meritū, qui Princeps eſt Epiſcopalis coronæ, & Romanæ civitatis dignitas, ſacra etiā Synodi firmavit auctoritas, ne quid præter auctoritatē iſtius Sedis illicitum præſumptio*

præſumptio attentare nitatur, tunc enim demum Eccleſiarum pax ubique ſervebitur, ſi Rectorem ſuum agnoſcat univerſitas. Et plerumq; univerſalis Epiſcopus dicitur, ut variis auctoritatibus probat Ant. Aug. *in epit. lib. 1. tit* 2. Eodemque ſignificatu nemini ab Univerſali Concilio reperitur attributus titulus univerſalis, niſi ſoli Pontifici Romano Leoni Magno à Concilio Chalcedonenſi, non ſolùm in epiſtolis eidem Pontifici ab Alexandrinis directis, & in Concilio publicè lectis, ut in prima parte ejuſdem Concilii, verùm etiam in titulo epiſtolæ ab ipſo Concilio pro confirmatione geſtorum eidem Pontifici tranſmiſſę, ut *in 3 part. Concilii, num.* 2. Et quamvis hodie in ea epiſtola hic titulus alicujus dolo librarii non legatur, ut obſervat Baronius *tom.* 6 *anno* 451. *num* 150. in ejus tamen inſcriptione; vel alibi hunc titulum fuiſſe à ſacro Concilio Leoni attributum, omni certitudine affirmandum eſt. Sic enim ait ſanctus Gregorius *lib.* 4. *epiſt.* 36. ad Eulogium: *Veſtra ſanctitas novit, quod uni per ſanctam Chalcedonenſem Synodum Pontifici Sedis Apoſtolicæ (cui Deo diſponente deſervio) hoc univerſitatis nomen ablatum eſt.* Quod verò ſubdit: *Sed nullus unquam deceſſorum meorum hoc tam prophano vocabulo uti conſuevit*, obſervat Baronius *ubi ſuprà*, eſſe intelligendum ita, ut nemo Romanorum Pontificum eo titulo, ex ſolenni ritu ſemper & in omnibus inſcriptionibus, vel ſubſcriptionibus uſus ſit: atque in eundem ſenſum loquutus videtur Leo IX. *epiſt. ad Michaelem Patriarcham*, quam refert etiam Baronius *tom.* 11. *anno* 1054. *num.* 12. cujus hæc ſunt verba: *Qualis verò, & quàm deteſtabilis, atque lamentabilis eſt illa ſacrilega uſurpatio: quâ te univerſalem Patriarcham jactas ubique & ſcripto, & verbo? cùm omnis Dei amicus hujuſmodi hactenus horruerit honorari vocabulo. Et quis poſt Chriſtum convenientius poſſet inſigniri hoc vocabulo, quàm cui dicitur divina voce: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam? &c. Veruntamen quia ille non invenitur univerſalis Apoſtolus dictus, quamvis princeps Apoſtolorum ſit conſtitutus, nullus ſucceſſorum eius tam prodigioſo prænomine conſenſit appellari penitus, licet Magno Leoni prædeceſſori noſtro, & ſucceſſoribus ipſius hoc ſancta decreverit Chalcedonenſis Synodus. Nempe animadvertebant, non eſſe amicum ſponſi, qui pro ſponſo vellet amari; quin potiùs paranymphum, & leonem Antichriſti, qui adverſatur, & extollitur ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Ecce ille Ioannes veſter, cujus veſanæ adinventionis adhuc hæredes permanetis* (de Ioanne Patriarcha loquitur, qui primus ſibi Oecumenici prænomen indidit,) *qui ſecundum Pſalmiſtam, per vos adhuc vocat nomina ſua in terris ſuis; cùm interiit, non ſumpſit omnia, neque deſcendit cum eo gloria ejus ad infernum; quia cùm in honore eſſet, non intellexit: ipſe à beatiſſimis Pontificibus Pelagio, & Gregorio, ſucceſſoribuſque eorum pro hac inſolentia anathematizatus eſt ſua pertinacia irrevocabiliter periit. jamque per quadraginta & quadringentos annos ſua contumacia ſequaces præcipitare non ceſſavit.* Hæc Leo IX. ſed & Hadrianus Papa in epiſtola ad Conſtantinum & Irenem Auguſtos, quæ extat in actis 7. Synodi *act.* 2. hæc ait: *Valde mirati ſumus, quod in veſtris Imperialibus juſſis pro Patriarcha Regiæ urbis* (ſcilicet Taraſio directis) *univerſalem ibidem comperimus exaratum: ſed utrum per imperitiam, vel hæreſim iniquorum ſcriptum eſt, ignoramus: ſed denique ſuademus veſtræ clementiſſimæ, Imperialique potentiæ, ut minime in ſuarum exarationum ſerie univerſalis deſcribatur, quia contra ſanctorum canonum inſtituta, ſeu ſanctorum Patrum traditionum decreta eſſe videtur. In ſecundo enim ordine non niſi per ſancta noſtra Catholica, & Apoſtolica Eccleſia auctoritatem valuit nomen habere: quod nimirum ſuper prælatam ſibi ſanctam Romanam Eccleſiam quæ eſt caput omnium Dei Eccleſiarum, deſcribatur, tanquam ſanctarum Synodorum rebellem, atq; hæreticum manifeſtare ſe certum eſt. Quod ſi univerſalis eſt, etiam Eccleſia noſtra ſedes primatum habere dignoſcitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Chriſtianis apparet, quia in toto orbe terrarum ab ipſo Redemptore mundi beato Petro Apoſtolo principatus, & poteſtas data eſt, & per eundem Apoſtolum, cujus (licèt immeriti) vices gerimus, Sancta, Catholica, & Apoſtolica Romana Eccleſia hactenus, & in ævum tenet principatum, ac poteſtatis auctoritatem: quatenus (quod non credimus) ſi quiſpiam eum univerſalem nuncupaverit, vel aſſenſum tribuerit, ſciat ſe orthodoxæ fidei eſſe alienum, & noſtræ Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ rebellem.* Doctè probarunt hunc Romanæ Eccleſiæ Primatum ſuprà cæteras Eccleſias, P. Suarez *de fide diſput.* 10. *ſect.* 2. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 4. I. Dartis *de benef. ſect.* 1. *cap.* 2. Idem *in tract. de Eccleſiis ſuburbicariis, cap.* 13. *cum ſequent.* Baronius *anno* 45. *num.* 2. & 206 *num.* 3. & 215. *num.* 3. Turrianus *lib. 1. pro canon. Apoſt. cap.* 16. & *lib. 2. pro epiſt. Pontif. c.* 3. & 4. & *lib.* 3. *c.* 10. & 14. Rouſſelius *lib* 8. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 2. Theophilus Raynaud. *in corona aurea Rom. Pontif. verbo Patriarcha univerſalis*, & verbo *Primas diœceſeos*; & verbo *Primas Primatum, in digeſt. Alphabet.* Morinus *lib.* 1. *exercit. c.* 5. F. Angelus Petrica *de appellat. ad Rom. ſanct. Petri Cathedram, lib.* 1. *diſput.* 2. *per tot.* Philippus Berterius Pithanon *diatrib.* 3.

5 Etſi nihil apertius ſit iis, quę proximè adduximus pro univerſali poteſtate Summi Pontificis, tum ex Conciliis, tum ex Patribus, tum ex legibus, tamen quia nonnulli, qui nodum in ſcirpo quærunt, contrarium tenent, moti quibuſdam canonibus perperam expenſis, ut in dubium revocent hanc univerſalem Pontificis auctoritatem, ideo eos, etſi breviter, exponere operæ pretium duxi. Primus eſt canon. 6. Concilii Afric. relatus à Gratiano *in cap prima Sedis*, 99. *diſt.* in illis verbis: *Primæ Sedis Epiſcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, vel Summus Sacerdos, aut aliquid hujuſmodi.* Ex quibus verbis deducitur, Pontificem non rectè appellari univerſalem Patriarcham, ſeu Primatem. Pro cujus canonis expoſitione ſupponendum eſt, illum deductum eſſe ex Concilio Provinciali in Africa celebrato, ubi corruptela vigebat, ut Epiſcopi Principis Sacerdotum, & Summi Sacerdotes vocarentur. Optatus Milevit. *lib.* 5. contra Parmen. *Quid commemorem laicos, qui tunc in Eccleſia nullâ fuerant dignitate ſuffulti? Quid miniſtros plurimos? quid Diaconos in tertio? quid presbyteros in ſecundo ſacerdotio conſtitutos? Ipſi apices & Principes omnium Epiſcopi.* Tertul. *lib. de baptiſmo*, ibi: *Dandi quidem baptiſmi jus habet Summus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus.* D. Auguſtin. *lib.* q. *ex utroque teſtam. mixt. quæſt.* 100. *Quid eſt Epiſcopus, niſi primus presbyter, hoc eſt primus Sacerdos.* Quia verò ad fovendam ſuam ambitionem hæc nomina quidam trahebant, & ſuperbum aliquid voces illæ ſignificabant, ab Africanis Patribus damnatæ ſunt, & cautum, ne primæ Sedis Epiſcopus appelletur Princeps Sacerdotum, ut legitur in canone 27. Concilii Hippon. 39. Codicis canonum

Exp... nantur nonnulli canones.

canonum Eccleſiæ Afriç. apud Fulgentium Ferrandum *can.* 82. . Pontifici autem rectè tribuitur nomen Univerſalis, quia ut rectè D. Gregorius *lib.* 4. *epiſt.* 38. ait, Pontiſex Romanus non ita ſibi accipit titulum univerſalis, & œcumenici Patriarchæ, ut deſpectis fratribus Epiſcopus appetat ſolus vocari; ſed univerſalis dicitur, quia per univerſum orbem propagatæ Eccleſię Paſtor eſt. Proſequuntur ipſius textus varias interpretationes I. Dartis *in* 99. *diſt.* & *de Eccleſ. ſub urbic.* c. 17. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 6. *num.* 9. Baronius *anno* 397. Martha *de juriſdict. part.* 1. *cap.* 10. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 30. alter Mendoza Auguſtinianus *quaſt.* 4. *ſcholaſt. num.* 3. Turrian. *lib.* 3. *pro canon. Apoſt. cap.* 2. Coriolanus *in not. ad ipſum can.* 26. *Concilii Carthag.* 3. Juſtelus *in not. ad dict. can.* 39. *Eccleſ. Afric.* Coqueus contra Morneum 1. *part. fol.* 210. Franc. Hallier. *de hier. juriſd. fol.* 851. Secundus canon, qui ab hęreticis expendi ſolet, eſt canon 36. 6. Synodi, ubi Patres renovant conſtitutiones ſecundam & quartam Synodi Conſtantin. quę Epiſcopo Conſtantinopolitano paria tribuerunt jura cum Romano Epiſcopo: ergo quia Romanæ Eccleſię auctoritas univerſalis non eſt. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in canone illo 36. prorſus alienum à veritate referri; ſiquidem nunquam Eccleſia Conſtantinop. æqualibus privilegiis decorata fuit, ac Romana, ut ſequenti numero dicemus. Canon igitur ille ſurtivus eſt, non Sanctorum Patrum, ſed Anatolii Epiſcopi. Verba canonis extant in canone *renovantes*, 22. *diſt.* & ita juxta mentem Anato[illegible] ambitionem Gręcorum canon ille editus fuit. Tertius, & difficilior eſt canon 6. Concilii Nicæn. relatus *in cap. mos antiquus*, 65. *diſt.* in illis verbis: *Mos antiquus ſervetur per Ægyptum, Libyam, & Pentapolin; ita ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, quia & urbis Romæ Epiſcopo parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, cæteraſque provincias ſua privilegia ſerventur Eccleſiis.* Ex quibus deducunt hęretici, æqualem eſſe poteſtatem Alexandrini Epiſcopi cum Romano Pontifice. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt in libris vulgatis deeſſe ejus initium, quod tale eſt, *Eccleſia Romana ſemper habuit Primatum, mos autem*, &c. ut notavit Coriolanus *in not. ad eum canonem.* Vera ergo ſententia ipſius canonis eſt, Eccleſiam Romanam ſemper habuiſſe Primatum, ſed Alexandrinum Epiſcopum rexiſſe Provincias illas, quia Romanus Epiſcopus ita conſuevit, id eſt, quia Romanus Epiſcopus ante omnium Conciliorum definitionem conſuevit permittere Epiſcopo Alexandrino regimen Ægypti, Libyæ, & Pentapolis: quo modo textum illum accepit Nicolaus I. *in epiſt. ad Michaëlem.* Non ergo in canone illo fines aſſignantur Romano Pontifici, & aliis Patriarchis, ut falsò Calvinus, & Nilus exiſtimarunt; ſed tantùm cavetur, ut Alexandrino, & Antiocheno Patriarchis ſua privilegia ſerventur, juxta antiquam conſuetudinem; quia cùm aliud Concilium generale adhuc celebratum non eſſet, in quò fines cujuſque Patriarchæ pręſcripti fuiſſent; ideo tantùm juxta veterem morem privilegia ſua illis ſervari jubetur in eo canone. Alias ipſius textus interpretationes adducunt Balſamon & Zonaras *in ejus ſcholiis*, Petrus Marcha *part.* 1. *cõcord. Sacerd. & Imp. cap.* 7. Suarez *de fide diſput.* 10. *ſect.* 2. Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.* 1. *num.* 64. Joannes Cabaſſutius *in notitia Concil. in Concil. Nicano, cap.* 7. Barboſa *in collect. ad illum textum*, Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 14. *num.* 11. Bellarminus *de Rom. Pontif. cap.* 13. & 17. *colum.* 3. Narbona *de appellat. à Vicario, lib.* 2. *fundam.* 1. *num.* 20. Turrianus *lib.* 3. *pro canonib. cap.* 2. & 3. & *pro canonibus* 6. *Synodi*, & *de dogmat. fol.* 84. Baronius *anno* 375. Martha *de juriſdict.* 1. *part. cap.* 5. Cęſar *de Eccleſ. hierarch. diſput.* 4. §. 2. Morinus *lib.* 1. *exercit. cap.* 29. Leonardus Coqueus *in antimor. fol.* 155. Leo contra Waramundum *cap.* 7. Sirmondus *in opuſc. de Eccleſ. ſuburbicar.* Joannes Dartis *eod. tract. cap.* 17. Gibal. *tom.* 2. *ſcient. can. lib.* 5. *cap.* 5. *conſect.* 2. Chriſt. Lup. *ad can.* 6. *Concil. Nicæn.*

d *Conſtantinopolitana.*) Olim Alexandrina primum locum obtinebat; ſed poſtea connivente, & 4
tolerante Romano Pontifice Patriarcha Conſtantinop. tribus aliis prælatus fuit, & in Concil Conſtantinop. 1. *can.* 3. ita cautum legitur: *Conſtantinopolitanæ civitatis Epiſcopum habere oportet Primatus honorem poſt Romanum Epiſcopum, propterea quod ſit nova Roma.* Novel. 131. in qua poſtquam Juſtinianus egiſſet de Conciliis Niceno, Epheſino, Conſtantinopolitano, & Chalcedonenſi, in quibus pręſupponebat inſertum, & approbatum canonem de Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, ſubdit hęc verba: *Ideoque ſancimus ſecundùm earum definitionem, Sanctiſſimum ſenioris urbis Romæ Papam primum eſſe omnium Sacerdotum: Reverendiſſimum autem Archiepiſcopum Conſtantinopoleos novæ Romæ ſecundum habere locum poſt ſanctiſſimam Apoſtolicam ſenioris Romæ Sedem.* Hęc Imperator, qui quòd ſciret non eſſe Imperatoriæ auctoritatis ordinem pręſcribere Sedibus, earundem Synodorum definitionibus inhærendo id ſe ſancire dicit, & perperam. Etenim cùm tam ex Concilio Conſtantinop. quàm Chalcedonenſi id ſibi vindicare conati fuerint Epiſcopi Conſtantinop. ſemper adverſatus eſt Leo, ut ſuperiori numero retuli. Faciunt pro eadem Juſtiniani opinione textus *in l.* 3. *Cod. Theodoſ. de fide Cathol. l.* 6. *eod. Cod. de patrocin. vicar.* Canonem autem illum de Primatu Eccleſiæ Conſtantinop. poſt Romanam, à ſancto Leone Papa fuiſſe reprobatum tradit Baronius *tom.* 6. *anno* 452. *num.* 9. & 453. *num.* 5. & *tom.* 12. *anno* 1191. *num.* 12. Immò nec Nicolaus I. illum canonem agnoſcit in epiſtola ad Michaëlem Imperatorem, quæ incipit, *propoſueramus*: ſed Patriarchę Conſtantinopolitani Imperatorum fretâ potentiâ ſecundum poſt Rom. Pontificem locum ſibi uſurparunt; qui locus tandem à Romanis Pontificibus fuit permiſſus, & primò ab Innocentio in præſenti textu: tum ut Græcos hactenus nutantes in Eccleſiæ Romanæ ſubjectione ad unionem devinciret: tum quia pluribus ſæculis reliqui Orientis Patriarchæ locum Conſtantinop. ſponte ceſſerunt: notarunt P. Marcha *lib.* 3. *cõcord. cap.* 7. Cabaſſutius *in not. ad Concil. Conſtantinop.* Binius *in not. ad can.* 5 *ipſius Cõcil.* Bellarmin. *tom.* 1. *controv. de Rom. Pontif. lib.* 1. *cap.* 24. Coriolanus *in breviario, anno* 692. Chriſt. Lupus *ad hunc canonem* Verùm Græcorum ambitione Patriarcha hìc univerſalem ſe appellare non erubuit, renuente Romano Pontifice: & ſi Baronius *tom.* 9 *anno* 787. *num.* 8. *in fine*, referat: *Titulum Univerſalis, Patriarchæ Conſtantinopolitano, licèt nunquam approbatum, toleratum tamen à Latinis fuiſſe*, indulgentiùs loquitur: & quidem nimis Acorius *tom.* 2. *de inſtitutionibus, lib.* 4. *cap.* 4. *in fine*, dum ait: *Poſt Photium Patriarcham Romanis Pontificibus annuentibus hunc titulum uſurpari à Græcis cœptum eſſe.* Cæ-

terùm Anaſtaſius bibliothecarius in præfatione 7. Synodi alloquens Joannem VIII. Summum Pontificem, ſic ait: *In eo ſanè, quod frequenter univerſalem in hac Synodo Græci Patriarcham ſuum appellant, Apoſtolatus veſter Græcorum adulationi veniam det, Prælatis ſuis non ſine reprehenſione platero ſtudentium. Verùm cùm apud Conſtantinopolim poſitos frequenter Græcos ſuper hoc vocabulo reprehenderem, & faſtus arrogantiam redarguerem, aſſerebant, quod non ideo œcumenicum dicerent Patriarcham, quòd univerſi orbis teneat Præſulatum, ſed quod cuidam parti præſit orbis, quæ à Chriſtianis inhabitatur.* Hæc Anaſtaſius. Sed frigidam illam excuſationem refellit Baronius *tom. 9. anno 787. n. 7.* & hunc titulum Oecumenici, id eſt univerſalis, ſanctus Gregorius Papa adverſus Joannē Patriarchā, qui primus hūc ſibi titulum temerè aſſumpſit, ita eſt interpretatus, ut ipſe ſibi illum denegaverit. Interpretatus eſt enim privativè quoad omnes alios, ita ut qui ſe inſcriberet œcumenicum, id eſt univerſalem, omnes alios Patriarchas, & Epiſcopos cenſeret eſſe privatos, & ſe ſolum Paſtorem crederet habitabilis terræ. Sic enim ait *epiſt. 38. lib. 4.* quam refert etiam Baronius *tom. 8. anno 595. num. 31.* *Nullus ſibi hoc temerarium nomen arripuit, ne cùm ſibi in Pontificatus gradu gloriam ſingularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegaſſe videretur.* Et *epiſt. 32.* *Nullus unquam hoc ſingularitatis vocabulum aſſumpſit, ne dum privatum aliquid datur uni, honore debito ſacerdotes privarentur univerſi.* Cæterùm Innocentius III. Papa aliam etiam intelligentiam tribuit titulo œcumenici, ſecundùm quam reſpondendo Joanni Patriarchæ Conſtantinop. docet illum convenire ſoli Rom. Pontifici: ſic enim ait *epiſt. 198. lib. 2.* quam refert idem Baronius *tom. 9. anno 787. num. 8.* *Dicitur univerſalis Eccleſia illa una, quæ ex univerſis conſtat Eccleſiis, quæ Græco vocabulo Catholica nominatur: & ſecundùm hanc acceptionem vocabuli Eccleſia Romana non eſt univerſalis Eccleſia; ſed pars univerſalis Eccleſiæ; prima videlicet, & præcipua, veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo poteſtatis exiſtit; ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Dicitur etiam univerſalis Eccleſia illa una, quæ ſub ſe continet univerſas Eccleſias, & ſecundùm hanc nominis rationem Romana tantùm Eccleſia univerſalis nuncupatur, quoniam ipſa ſola ſingularis privilegio dignitatis cæteris eſt prælata, ſed & Deus univerſalis Dominus appellatur, non quaſi diviſim in ſpecies, aut ſpecialiſſimas, aut ſubalternas; ſed quoniam univerſa ſub ejus dominio continentur.* Proſequuntur alia Sfortia *in hiſt. Concil. Trident. lib. 1. cap. 16.* Theophil. Raynaud. *tom. 10. in Corona aurea Rom. Pontif. in digeſtione alphabet. verbo Epiſcopus univerſalis.* De urbe Conſtantinop. alia adduxi *in cap. quantò, de conſuet.*

5. e *Alexandria.*) Alexandria Ægypti illuſtris civitas, ab Alexandro Macedone, Juſtino teſte, condita, & nominata fuit, & cæterarum hujus nominis civitatum maxima exſtitit, & opulentiſſima. Ammianus Marcel. *lib. 22.* Alexandriam verticem omnium civitatum appellat. Herodianus *lib. 7.* poſt Romam primum locum ei tribuit; nam ab Auguſto Præfectura Alexandrina, à quo Auguſtalis denominabatur, magnificētiſſimè præ cæteris nobilitata fuit; & poſt illam Præfectura Syriæ, cujus Metropolis erat Antiochia, ſecundum tenebat locum; ideo D. Petrus ſtatuit Alexandrinam poſt Romanam primum, & Antiochenam ſecundum obtinere locum. Hinc etiam factum eſt, ut idem Eccleſiæ Princeps dilectiſſimum diſcipulum Marcum Evangeliſtam ad prædicandum Chriſti Evangelium Alexandriam miſerit; ubi velut in quodam orbis theatro, ex Aſia, Africa, & Europa tot gentes ſimul collectæ erant, ab eo prima fidei elementa reciperent Alexandrini. Quamobrem Leo I. *epiſt. 81.* Dioſcoro Alexandrino Epiſcopo reſcribens ait: *Cùm enim Beatiſſimus Petrus Apoſtolicum à Domino acceperit Principatum, & Romana Eccleſia in ejus permaneat inſtitutis, nefas eſt credere, quod ſanctus diſcipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Eccleſiam gubernavit, aliis regulis traditionum ſuarum decreta formaverit, cùm ſine dubio de eodem fonte gratiæ unus ſpiritus fuerit, & diſcipuli, & magiſtri.* Huic Patriarchæ Alexandrino tota Africa regenda committebatur, ut conſtat *ex dicto cap. mos, 65. diſt.* & aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *lib. 2. tom. 3.* & explicante Morinus *lib. 1. exercit. cap. 5. num. 9. & cap. 3. & cap. 5. per tot.* Plura adducunt de hoc Patriarchatu Petrus Marcha *part. 1. concord. Sacerd. & Imp. lib. 1. cap. 5. punct. 6. & 7.* Baronius *anno 35. num. 10. & 112. num. 3. & 254. n. 79. & 263. num. 30.* Turrian. *lib. 3. pro canonib. Apoſt. cap. 8. num. 236.*

f *Antiocheno.*) De Patriarcha Antiocheno 6.
jam nonnulla adduxi *in cap. 1. de tranſlat. Epiſcop.*

g *Hieroſolymitana.*) Cùm vetus, & venuſta Hieruſalem ſubverſa, & deſtructa ſæpius eſſet, ut Salvator noſter prædixerat apud Matthæum *c. 23.* ibi: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Et *cap. 19.* Lucæ: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coanguſtabunt te undiq;, & ad terram proſternent te, & filios tuos, qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem.* Urbs quæ nunc adeſt, non eſt eadem ac illa, quæ olim fuit: quare Nicolaus I. *ad conſult. Bulgar. cap. 92.* ait: *Hieroſolymitanus autem Præſul, licèt & ipſe Patriarcha dicatur, & ſecundùm antiquam conſuetudinem, ac Nicænam Synodum honorandus ſit; ſalva tamen Metropoli propria dignitate: ſed in eadem ſancta, & magna Synodo nequaquam Hieroſolymitanus, ſed Heliæ Epiſcopus dicitur: nam vera Hieruſalem tantum in cœlis eſt, quæ eſt mater noſtra; illa verò Hieruſalem terreſtris, ſecundùm quod Dominus prædixit, adeò funditus ab Imperatore Romano deſtructa eſt, ut in ea nec lapis ſuper lapidem ſit relictus, & ab Helio Hadriano in alio eſt loco conſtructa, ita ut locus Dominicæ crucis extra portam, nunc intra cernatur, & à prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocitetur.* Quare PP. Concilii Nicæn. *can. 7.* de hoc Patriarcha ita ſtatuerunt: *Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetuſta traditio, ut Heliæ, id eſt Hieroſolymæ Epiſcopo honor deferatur, habeat conſequenter honorem ſuum, manente tamen Metropolitanæ civitatis propria dignitate.*

h *Pallium largiatur.*) In quo continetur aliud privilegium Patriarcharum, videlicet propriis Metropolitanis pallium concedere, ut probavi *in cap. 1. de auctorit. & uſu pallii.*

i *Vexillum.*) Quem ritum deferendi crucem illuſtravi *in cap. 1. ne lit. pendent.*

k *Deferendum.*) Concil. Sardic. *can. 4. & 5. cap. 1. & per totam 2. quæſt. 6. & 3. quæſt. 6.* Illuſtrant fusè Angelus Petrica *in tract. de appellat. ad Cathedram S. Petri.*

COMMEN-

COMMENTARIVM.

7. PAtriacha, oomen Græcum eſt, compoſitum à voce πατὴρ, id eſt pater, & à dictione ἀρχὸς, quod eſt Princeps, quaſi Patrum Princeps, *cap. cleros, verſ. Patriarcha, 21. diſt.* probant Meurſius *in gloſſar. verbo Patriacha*, Acunna *de Primatu Brachar. cap. 1. & in cap. 1. 99. diſt. & in catal Portugal. Praſ. 1. part. cap. 6.* Patriarchæ nomen antiquiſſimum eſt, ſiquidem ſæpiùs reperitur io ſacra pagina, *1. Paralip. cap. 8. Tobia cap. 6. Act. Apoſt. cap. 2. & in epiſt. 7. D. Pauli ad Hebraos*: & à Judæis recentioribus retentum fuit; nam poſt urbem ſacram everſam ipſi babueruot Patriarcham, qui quotannis ſuos Archiſynagogos mutare ſolitus erat, ut inde pecuniam ex ſuis verbis colligeret: quod Refert Tharaſius Patriarcha Conſtantinop. *epiſt. ad Hadrianum Papam*: quod idem habetur *lib. 3 jur. Graco Rom. ad finem.* Refert Epiphanius *hareſi 30.* qui meminit Hellen. Patriarchæ Judæoruo, & ante eum Gamalielis alterius, qui & alius fuit à Gamaliele Patriacha Judæorum, qui ſub Theodoſio vixit, ut ſcribit Divus Hieronymus *epiſt. 101. ad Pammachium*: & fortè eſt is, de quo *in l. 22. Cod. Theodoſ. de Iudais*, legitur: *Quoniam Gamalielus exiſtimavit ſe poſſe impunè delinquere, quòd magis erectus faſtigio dignitatum, ab ea codicillis demantur honoraria prafectura, ut in eo ſit honore, in quo ante prafecturã fuerat conſtitutus, ac deinceps nullas condi faciat ſynagogas.* Nam ille prior Gamaliel Epiphanii ante Conſtantinum Magnum vixit. Patriarcharum illorum meotio fit *in l. 14. l. Iudeorum 17. Cod. Theodoſ. de Iudais*, expreſſiùs *in l. 1. eod. tit.* ibi: *Iudais, & majoribus eorum, & Patriarchis volumus intimari.* Et *in l. 2.* ibi: *Qui devotione tota ſynagoga Iudaorum, Patriarchis, vel presbyteris ſe dederunt.* Et ipſi illuſtrium nomine decorantur *in l. 8. & 11. eod. tit. & Cod.* & ſpectabilium *in l. 15. eod. tit. & Cod* & Reverendiſſimi appellantur à Juliano Apoſtata in epiſtola ad Judæorum Rempublicam. Plura de his Patriachis congeſſerunt Fileſacus *in cap. duo. 9. §. 7. de offic ordin.* Caſaubonus *in notis ad Vopiſc. pag. 249* Amaya *ad leg. unic. C. de auro coronario, num. 23.* I. Gothof. *in l. 1. & 2. Cod. Theodoſ. de Iudais*, Beyerlinch. *tom. 6. in theat. verbo Patriarcha.* Apud Gentiles etiam Patriarchæ fuerunt; nam eos, qui Ægyptiis in ſacris præerant, Patriarchas dictos eſſe, & Herodotus docet & Hadrianus Imperator confirmat io epiſtola ad Sevium Conſulem apud Flavium Vopiſcum. Illuſtrant Caſaubonus *ubi ſuprà.* Leo Alat. *de perpet. conſenſ. Grac. lib. 1. cap. 3. & 25.*

8. Sed ut ad Patriarchas, de quibus in præſenti canone agitur, perveniamus, ſciendum eſt, tres tantùm Patriarchales Eccleſias fuiſſe à D. Petro inſtitutas: Romanam ſcilicet, Alexandrinam, & Antiochenam; ut quemadmodum diœceſani in Epiſcopo, Epiſcopi in Metropolitano, Metropolitæ in Patriarcha unum ſunt, ita trinitas Patriarcharum in uoitate Pontificis coaleſceret: ſicque Sedis Principis Apoſtolorum eſſet in trinitate unitas, & in unitate trinitas: atque his gradibus ad unitatem aſcenderet ſacerdotum multiplicitas, ut præclarè docet Symmachus Pontifex *epiſt. 1. ad Eonium Epiſcopum Arelat.* atque eum ſequutus Carolus Rex Francorum ſcribens ad Hadrianum II. & ad Joannem VIII. *cap. 23.* ibi: *Ad Trinitatis inſtar, cui una eſt, atque individua poteſtas, unum eſt per diverſos Antiſtites ſacerdotum.* D. Gregorius *lib. 6. epiſt. 37. & lib. 11. epiſt. 48.* Hincmarus *opuſc. 55. cap. 16.* ibi: *Cum multi ſint Apoſtoli, pro ipſo tamen Principatu ſola Apoſtolorum Principis ſedes in auctoritate convaluit, qua unius eſt in tribus locis. Ipſe enim ſublimavit ſedem, in qua etiam quieſcere, & praſentem vitam finiri dignatus eſt. Ipſe decoravit Sedem, in quam Evangeliſtam diſcipulum miſit: ipſe firmavit Sedem, in qua ſeptem annis, quamvis diſceſſurus, ſedit. Cùm ergo unius, atque una ſit fides, cui ex auctoritate divina tres nunc Epiſcopi praſident, quicquid ergo de vobis audio, hoc mihi imputo* Ratio autem, cur his io locis Patriarchatum Petrus inſtituerit, provenit ex eo, nam dum ipſe intenderet prima fundamenta eccleſiaſticæ juriſdictioois jacere in futura ſæcula obſervandæ à fidelibus, providè & rectè judicavit collocandas eſſe præcipuas Cathedras ubi temporalis juriſdictionis primaria Tribunalia erant, idque ob conſonantiam, & relationem inferiorem urbium ad illa. Tunc autem tres Primatiæ, & Metropolitanæ civitates natæ erant ab unione Imperij Orientalis, id eſt Monarchiæ Alexandri, & ſucceſſorum ejus, cum Occidentis Imperio: urbs Aotiochia, quam Ioſephus *lib. 3. de bello Iudaico, cap. 3.* vocat tertiam urbem orbis Romani, quamque Chryſoſtomus *homil. 5 ad populum*, vocat caput, & matrem urbium Orientalium, quę caput erat Imperii particularis Orientis Aſiatici, poſt hæc in Syrię præfecturam, & alias provincias Orientales adjacentes converſi; urbs Alexandrina, quam D. Chryſoſtomus *orat. 22.* vocat ſecundam ſub ſole urbem, quæ ſedes erat Imperii Ægyptij, & adjacentium regionum, exinde io Præfecturam Ægypti commutati; urbs Roma, quæ occidentis Imperij caput erat, ideoque ab Hebræis dicta Imperium *Edom*, reſpiciendo ad Idumæam, quæ occidentalis erat ad Iudæam meridionalem; unde & Titum, qui Hieroſólymam diruit, ouncupabant Titum Idumeum. Tunc ergo in Imperio tres erant primarię Metropoles, civitates duæ ſubalternæ, oimirum Alexandria, caput Imperii Meridionalis, ſeu Ægypti, & Antiochia, caput Orientalis, ſeu Aſiatici Imperii, & ſupereminens Roma caput ſingulare Occidentis: quare D. Petrus Sedem Epiſcopalem fixit Antiochię, & ibidem per ſeptennium commoratus eſt, & ſucceſſorem deſignavit Patriarcham juriſdictionis Eccleſiaſticæ in Aſia Orientali; & inde Romam venit, quæ erat caput imperii Occidentalis, ibique Cathedram fixit, quam rexit uſque ad vitæ diem extremum. Probat Theophilus *tom. 10. in corona aurea R. Pont. pranotat 3* conſideranſque ſupereſſe unam capitalem civitatem Imperij, nimirum Alexandriam, quę caput erat Imperii Ægypti, deſignavit, & conſtituit in ea filium ſuum ſpiritualem prædilectum Marcum Evangeliſtam, quem ſuo nomine Epiſcopatum, & Sedem Patriarchalem ibi fundare præcepit. Vnde ortæ ſunt tres illæ Patriarchales ſedes reſpondentes tribus Imperialibus, ſub quibus generalis unió Imperij facta erat. Nec obſtat textus *in l. 1. Cod. de ſumma Triuit.* ubi docetur, eam fidem ſequendam eſſe, quam docuerunt Damaſus Romæ, & Petrus Epiſcopus Alexandriæ, nullâ mentione factâ Patriarchæ Antiocheni. Ergo quia Eccleſia Antiochena Patriarchalis non eſt. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, ejus tempore Antiochiæ ſchiſma fuiſſe inter Paulinum, & Meletium. Quâ de cauſa Imperator in ea lege omiſit Patriarcham Antiochenum, ut etiam D. Hieronymus ea de cauſa in epiſtola ad Marcellinam dixit ſentire ſe cum Damaſo, & Petro,

tro, nullâ Antiochenæ Eccleſię factâ mentione Notavit Grotius *in floribus ad dict. l. 1.*

9. Adhuc quarto ſæculo erant tantum hæ tres Sedes Patriarchales à D. Petro inſtitutæ, Hieroſolymitana enim cœpit jus illud obtinere in Concilio Chalcedonenſi ſub Leone I. celebrato anno 451. prius enim erat tantum Epiſcopatus ſubjectus in prima inſtantia Cæſareę, & per appellationem Patriarchæ Antiocheno: honorariè tamen ejus Pręſul Patriarcha dicebatur adhoc dumtaxat, ut conſenſum in Conciliis poſt tres veros Patriarchas immediatè haberet; nullatenus vero ad juriſdictionē in territorio Patriarchali exercendam. Iuvenalis ergo Epiſcopus Hieroſolymitanus habuit pro territorio Patriarchali tres Palæſtinas, & annumeratus eſt actione 7. inter veros Patriarchas, quod actione 16. conceſſum fuit Anatolio Archiepiſcopo Conſtantinop. & ita Antiſtes Heliæ dignitatem Patriarchalem paulatim ſibi uſurpavit, motus ex eo, quia frequentia peregrinorum ad ipſam urbem confluentium, ut loca ſacra venerarentur, magna fuerat: quare plus honorandus erat Hieroſolymorum Antiſtes, quàm Cæſareenſes Metropolita. Conſtantinopolitanus verò Antiſtes Imperatorum præſidio eandem dignitatem uſurpavit, quare Nicolaus *ad conſulta Bulgar. cap. 92.* ait: *Conſtantinopolitanus autem, & Hieroſolymitanus antiſtes, licet dicantur Patriarchæ, non tamen tanta auctoritatis, quanta ſuperiores, id eſt* (Alexandrinus, & Antiochenus) *exiſtunt.* Notarunt Carolus à ſancto Paulo *in præm. geograph. ſacr.* Angelus Petrica *de appellat diſput. 4.* Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſp. 4. §. 3.* Germonius *lib. 2. ſacror. cap. 4.* Dartis *in 99. diſt.* Poſtea tamen laxato rigore vocis quilibet primas Patriarcha dici cœpit, ut Aquileienſis, Seleucienſis, Turonenſis, Toletanus, & alii, de quibus minoribus Patriarchis plura congeſſerunt Berterius *diatrib. 2.* Acunna *de Primatu Brachar. cap. 4* Cęſar *de Eccleſ. hierarch. diſp. 4. §. 3.* Aubertus Mireus *in notit. Epiſc. lib. 1 cap. 14.*

Unde quæri ſolet, an una, eademque ſit dignitas Primatis, & Patriachæ? Et nullam inter eos dari differentiam ſuadetur *ex cap. 1. 99. diſt.* ibi: *Ipſis quoque in civitatibus, vel locis noſtros Patriarchas, vel Primates, qui unam formam tenerent, licèt diverſa ſint nomina, leges divina, & eccleſiaſtica poni, & eſſe juſſerunt.* Et *cap. conqueſtus*, ibi: *Primates enim, vel Patriarchas; 9. quæſt. 3. cap. nunc verò*, juncta inſcriptione eadem. Et ita docuerunt Gonzalez *ad regul. 8. Cancellaria. gloſ. 41. num. 15.* Chaſſaneus *in catalogo, 4. part. conſider. 9.* Cæſar. *de Eccleſ. Hierach. diſput. 4. §. 1. num. 2* Fileſacus *in diſt cap duo, §. 1. de offic. ordin.* Villaroël *tom. 1 regim. eccl. part. 1. quæſt. 4. articulo ſexto.* Sed verius dicendum eſt, in hac parte diſcrimen eſſe conſtituendum inter Provincias Eccleſiæ Orientalis, & Occidentalis; nam in Oriente ubi ſunt ſuprà relati Patriarchę majores, magna differentia verſatur inter Patriarchas, & Primates; quia tantùm quatuor majores Patriarchalem juriſdictionem exercent, *cap. ſacroſancta, cap. renovantes, cap. diffinimus, 22. diſt. authent. de eccleſiaſticis titulis. poſt princip. collat. 9.* In Provinciis verò occidentalibus nulla verſatur realis differentia inter Patriarchas, & Primates: quo modo varia loca Concilii Tridentini de his Patriarchis minoribus exponit Acunna *de Primatu Brachar. cap. 3.* Et hæc de origine, & progreſſu Patriarcharum ſufficiant: eorum juriſdictionem, & munia longum foret recenſere. Videndi ſunt Barboſa *lib. 1. juris eccleſ. cap. 6. & de poteſt Epiſcop. 1. part. tit. 1. cap. 7.* Cæſar. *dict. diſput. 4. de Eccleſ. Hierach.* Franc. Hallier, *de hierarch. juriſd lib 4. per tot.* Carrier. *tom. 2. digeſt. fidei fol. 630.* Acunna *de Primatu Brachar. cap. 1. cum ſequent.* Carolus à S. Paulo *in præm. geograph. ſacr.* I. Dartis *de beneficiis, cap 2. ſect. 1.* Azor *part. 2. inſt. lib. 3. cap. 35. quæſt. 2. & 5.* Theophilus *tom. 8. de primatu Lugdun. cap. 1. §.* Ant. Auguſt *in epit jur. lib. 2. per tot.* Samuel Petitus *lib. 2. obſerv. cap. 11.*

CAPUT XXIV.

Idem, [a] *in eodem.*

VT privilegia, quæ quibuſdam religioſis perſonis Rom. conceſſit Eccleſia, permaneant inconcuſſa, quædam in eis duximus declaranda, ne minus ſanè intellecta, protrahuntur ad abuſum, propter quæ poſſint meritò revocari: quia privilegium meretur [b] amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate. Sanè quibuſdam regularibus Apoſtolica Sedes indulſit, ut his, qui fraternitatem eorum aſſumpſerint, ſi fortè Eccleſiæ, ad quas pertinent, à divinis officiis fuerint interdictæ, ipſoſq; mori contigerit, eccleſiaſtica ſepultura non negetur, niſi [c] excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti; ſuoſque confratres, quos Eccleſiarum Prælati apud Eccleſias ſuas non permiſerint ſepeliri, niſi excommunicati, vel interdicti fuerint nominatim, ipſi ad Eccleſias ſuas deferant tumulandos. Hæc autem de illis [d] fratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in ſæculo eorum Ordini ſunt obligati, mutato habitu ſæculari; vel eis, qui ſua bona dederunt inter vivos, retento ſibi, quandiu in ſæculo vixerint, uſufructu; qui tamen ſepeliantur apud ipſorum regularium, vel aliorum non interdictas Eccleſias, in quibus elegerint ſepulturam: ne ſi de quibuslibet ipſorū fraternitatem aſſumentibus fuerit intellectum, pro duobus, aut tribus denariis annuatim ſibi collatis diſſolvatur pariter, & vileſcat eccleſiaſtica diſciplina certā tamen & ipſi obtineant remiſſionē à Sede Apoſtolica ſibi conceſſā. Illud etiā, quod hujuſmodi regularibus eſt indultum, ut ſi qui fratrum ſuorum, qui ab eis miſſi fuerint ad recipiendas fraternitates, ſive collectas, in quamlibet civitatē, vel caſtellum,

lum, vel vicum advenerint, ſi fortè locus à divinis ſit officiis interdictus, in eorum jocundo adventu ſemel in anno aperiantur Eccleſiæ, ut excluſis excommunicatis, divina ibi officia celebrentur: ſic intelligi volumus, quod in eadem civitate, aut caſtro, vel villa una tantùm Eccleſia ejuſdem Ordinis fratribus ſemel, ut dictum eſt, aperiatur in anno; quia licèt pluraliter dictum eſt, quod in eorum jocundo adventu Eccleſiæ aperiantur; non tamen ad Eccleſias ejuſdem loci, quas viſitarent, ſed prædictorum conjunctim referendus eſt intellectus: ne ſi hoc modo ſingulas eiuſdem loci viſitarent Eccleſias, nimium vilipendi contingeret ſententiam interdicti, Qui verò contra declarationes prædictas quicquam ſibi præſumpſerint uſurpa- ſubjaceant diſciplinæ.

N O T Æ.

1. a *Eodem.*) Ita etiam legitur in quarta collectione *ſub hoc tit. cap.* 7 & textus hic reperitur in ipſo Concilio Lateran. celebrato ſub Innocentio III. *can.* 57.

2. b *Amittere.*) *Cap. ubi iſta* 7. 74. *diſt. cap. privilegium* 63. 11. *quæſt.* 3. *l. qui ſine* 38. *ff. de negot. geſt.* quia prætextu privilegiorum aliena uſurpare abſonum eſt, *l.* 2. *Cod. de privil. ſchol. Auth. de mandat. Princip §. delinquentes. cap. Abbates* 25. *de V. S.* Illuſtrant Belluga *in ſpecul. Princip. rubric.* 35. *num* 12. Carolus Tapia *in l. final. C de conſtit. Princip. cap.* 7. *part.* 2. *num.* 1. Martinus Magerus *in advocat. armata, cap.* 16. *à num.* 637. Altamiran. *in rubric. de filus offic. cap.* 4. *num.* 45. non tamen ipſo jure per abuſum amittitur privilegium, ſed ſequutâ ſententiâ: quo modo textum hunc, & *in cap. cùm & plantare*, *hoc tit.* ibi: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur libertate*: & D. Auguſtin *ſerm.* 247. *de tempore*, ibi: *Iudicio legum jure ab obtenta dignitate dejici, qui privilegio ſibi conceſſo abutitur*, exponit Bruno Chaſſaing. *de privil. regul. tract.* 2. *cap.* 5. *propoſ.* 3. & Gibal. *tom.* 2. *ſcient. can. lib.* 7. *cap* 9. *quæſt* 4.

c *Excommunicati.*) Qui arcendi ſunt à ſepultura eccleſiaſtica, juxta tradita *in cap. ſacris de ſepultur.*

d *Fratribus.*) De quibus egi *in cap.* 3. §. *de confratribus, hoc tit.* & credo Patres Concilij Lateran. reſpexiſſe in præſenti canone ad eos confratres Ordinis Hieroſolymitani. 3.

C A P V T XXV.

Idem [a] *in eodem.*

QVod nonnullis eſt religioſis indultum, in favorem Pontificalis officii ad Epiſcopos extenſum concedimus, ut cùm commune terræ fuerit interdictum, excommunicatis, & interdictis excluſis, poſſint quandoque januis clauſis, ſuppreſſâ voce non pulſatis campanis, divina officia celebrare: niſi ipſum hoc illis expreſsè fuerit interdictum. Verum hoc illis concedimus, qui cauſam aliquam non præſtiterint interdicto, nec quidquam fraudis ingeſſerint, tale compendium ad iniquũ diſpendium protrahentes.

N O T Æ.

1. a *Eodem.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap* 8. & repertitur textus hic in ipſo Concilio Lateran. *part.* 58. In præſenti id privilegio conceditur Epiſcopis, quod hodie jure communi omnibus competit, *ex cap. finali, de ſent. excom. in* 6. ut diximus *in c. quod in te de pœn. & remiſſ* ubi commentarium de interdicto, & ejus effectibus dabimus.

C A P V T XXVI.

Honorius III. *Archiepiſcopis, & Epiſcopis, in quorum diœceſibus monaſteria, & Prioratus* [a] *Duniacenſi monaſterio ſubjecta conſiſtunt.*

QVantò amplius. *Et infra*: Sanè dilecti filii Abbas, & conventus Duniacenſis gravem nobis querimoniam obtulerunt, quòd quidam veſtrûm, & veſtrorũ officiales, cum in eos, & ſui Ordinis monachos non poſſint excommunicationis, & interdicti proferre ſententias, eo quod ſuper hoc Apoſtolicæ Sedis privilegiis ſint muniti, in eos qui molunt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum, quique vendendo, ſeu emendo, aut alias eis communicant, ſententias proferunt memoratas, & ſic Apoſtolicorum privilegiorum non vim & poteſtatẽ, ſed ſola verba ſervantes, dicti Ordinis monachos quodã modo excõmunicant, dũ eis alios cõmunicare non ſinunt

ſinunt. Ex quo illud etiam evenit inconveniens, ut ipſi monachi quantum ad hoc judicentur judicio Iudæorum, & qui eis communicant in prædictis majorem excommunicationem incurrant, quàm etiam excommunicatis communicando fuerant incurſuri. Nolentes igitur hæc crebris ad nos clamoribus jam perlata ulterius ſub diſſimulatione tranſire, vobis univerſis, & ſingulis mandamus, quatenus hujuſmodi ſententias in fraudem privilegiorum noſtrorum de cætero non feratis; quia ſi ſuper hoc ad nos denuo clamor aſcenderit, non poterimus conniventibus oculis pertranſire, quin promulgatores talium ſententiarum ſeveritate debitâ caſtigemus.

N O T Æ.

1\. a D*vmiacenſi.*) Ita legitur in quinta compilatione Honorii III *ſub hoc tit. cap.* 1. ſed rectius in hac ſexta legitur *Cluniacenſi*; Cluniacenſe enim monaſterium, à quo Congregatio Cluniacenſis Ordinis D. Benedicti nomen ſumpſit, conſtruxit Guillelmus Dux Aquitaniæ anno 910, Habuit prioratus, & monaſteria ſub ſua ditione ferè in omnibus Regnis, quorum catalogum refert Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.* 5. *anno* 930. de cujus progreſſu & magnitudine plura congeſſerunt Chopinus *lib. 2. ſacr. pol. tit.* 6. Yepes *ubi proximè*, & nos *in cap* 51 *de electione*. Huic monaſterio varia, & ampla privilegia conceſſerunt Romani Pontifices, ut conſtat ex Bulla Pij IV. quæ extat in appendice dictæ cent. 5. inter quæ illud præcipuum fuit, ut monachi Cluniacenſis Congregationis excommunicari, aut interdicto ſubjici ab Epiſcopis ordinariis non poſſent: ſed Epiſcopi & eorum Vicarii in fraudem hujus privilegii ſententiam excommunicationis proferebant non directè in ipſos monachos, ſed indirectè, ita ut qui cum eis communicarent in molendinis, furnis & aliis locis, ubi pro humana neceſſitate monachi convenire ſolebant, majori excommunicatione afficerentur, in fraudem ipſius privilegii; in quo graviter peccabant, non ſolùm quia quod una via illis prohibebatur, alia aſſequi intendebant, contra textum *in cap. tua*, cum vulgatis, *de procurat.* verùm etiam quia cum illis monachis ſe gerebant tanquam cum Iudæis: ſiquidem Iudæi, quia excommunicari non poſſunt directè, quia extra Eccleſiam ſunt, tamen ut ipſi puniantur excommunicantur fideles Catholici cum ipſis communicantes, ut probavi *in cap. de Iudæis, cap. quantò, de uſuris.* Etiam ſeveriùs ſe gerebant cum ipſis monachis, quàm cum aliis ſuos excommunicatis; ſiquidem communicantes cum excommunicatis regulariter minori excommunicatione ligantur, *cap ſignificavit*, ubi dicemus, *de ſent. excom.* Ipſi autem majori excommunicatione feriebant accedentes ad furnos, & molendina ipſorum. Vnde rectè Honorius in præſenti jubet Archiepiſcopis, & Epiſcopis, in quorum diœceſibus monaſteria Cluniacenſi monaſterio ſubjecta conſiſtuut, ne deinceps ſimili indirecta excommunicatione in prædictos monachos uterentur.

C A P V T XXVII.

Idem. *B. quondam Anglorum* a *Reginæ illuſtri.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod nonnulli literati, qui nec habitus, nec tonſura clericos profitentur, in b terra tuæ juriſdictioni ſubjecta degentes, cum deprehenduntur in aliquibus c foriſfactis, ut tuam juriſdictionem eludant, & debitam pro delictis ultionem evadant, aſſumunt, ſeu etiam reſumunt tonſuram abjectam, ſeu habitum clericalem, licèt anteà pro laicis ab omnibus haberentur; & ſic eorum delicta maneant impunita Ne igitur tonſura, vel habitu ſic reſumpto malitia foveatur, ſi tuam juriſdictionem exerceas in hujuſmodi delinquentes; cum ſine tonſura, & habitu in delicto fuerint d deprehenſi, æquanimiter ducimus tolerandum, cùm malitiis hominum indulgeri non debeat, ſed potius obviari.

NOTÆ.

1\. a R*Egina.*) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit cap.* 2. & *in c. ex parte, de cleric.* ubi ſimilis quæſtio de his clericis in minoribus ordinibus conſtitutis habitum, & tonſuram deſerentibus, & reaſſumentibus agitur.

b *Terra tuæ.*) Cenomanenſi videlicet urbe, quæ ad dotalitiū ipſius Reginæ ſpectabat, ut notavi *in dict. cap. ex parte.*

c *Foris factis.*) Forfactum, ſeu foriſfactum,

2\. Gallicè ſumitur pro gravi delicto, ac propriè quidem pro eo, cujus causâ aliquis ſit foris, hoc eſt amittat privilegium, vel etiam jus aliquid exigendi generatim, ut ſumitur apud Bollandum *in vitis Sanctorum, die 4. Ianuarii*, ibi: *Illa vero videns hos panes converſos in lapides, geniculando veniam à Deo Pharaïlde de forefactis ſuis petiit.* Strictè apud Matthæum Pariſium anno 1114. ibi: *Catalla eorum, qui ſunt in foriſfacto Regis.* Accipitur etiam pro mulcta pecuniaria pro delicto irrogata, ut in legibus Burgorum, quas tulit David primus ejus nominis Scotiæ Rex, *cap.* 42. *Foriſfactum in burgo non excedit octo ſolidos* Item *cap.* 71. *Qui aliter faciendo convictus fuerit, dabit plenarium foriſfactum.* Et *cap.* 74. *Caſtigetur per Baillivos burgi pro foriſfacto ſuo primo, ſecundo, tertio.* Et *cap.* 88. *Dabit octo ſolidos ad foriſfactum.* Inde foriſfacere ſignificat contra leges aliquid admittere, quod amiſſione vitæ, bonorum, vel privilegii ſoleat puniri. Carnotenſis *epiſt.* 173. ibi: *Cum prædictus Ivo Rodrocum Dominum ſuum diffiduciaſſet, & prædam ejus prior cepiſſet, & homines ſuos ea die, quâ captus eſſet in vinculis haberet, & ad foriſfaciendum eidem*

dem armata manu militum ea die procederet. Notavit Ioannes Voſſius *de vitiis ſermonum lib. 4. cap. 8. & in append.* Vnde in præſenti forisfacta accipiuntur pro delictis.

d *Fuerint deprehenſi.*) Quo caſu clerici in minoribus ordinibus conſtituti non ſunt per Eccleſiam defendendi, ut probavi *in cap.* 8.

CAPUT XXVIII.

a Idem.

SV per ſpecula. *Et infra*: Sanè licet ſancta Eccleſia legum ſæcularium non reſpuat b famulatum, quæ ſatis æquitatis, & juſtitiæ veſtigia imitantur: quia tamen in Francia, & nonnullis provinciis laïci Romanorum Imperatorum legibus non c utuntur, & occurrunt rarò eccleſiaſticæ cauſæ tales, quæ non poſſint ſtatutis canonicis expediri, ut pleniùs ſacræ paginæ inſiſtatur, & diſcipuli Eliſei liberius juxta fluenta pleniſſima reſideant ut columbæ, dum in januis ſcalas non invenerint, ad quas divaricare valeant pedes ſuos: firmiter d interdicimus, ne Pariſiis, & in civitatibus, ſeu aliis locis vicinis quiſquam docere, vel audire jus civile præſumat: & qui contrà fecerit, non ſolum à cauſarum patrociniis interim excludatur, verum etiam per Epiſcopum loci, appellatione poſtpoſitâ, excommunicationis vinculo innodetur.

NOTÆ.

1. a IDem.) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap. 3.* in cujus ſcholiis refert Cironius in vulgata editione legi, *Capitulo Pariſienſi, & cæteris Prælatis Pariſiis conſtitutis.* Vnde cognoſcitur ita etiam legendum eſſe *in cap. ſuper ſpecula, ne clerici, vel monachi*, ubi extat alia pars hujus conſtitutionis. Non tamen aſſentio perdocto viro Innocentio Cironio, qui in eo textu affirmavit, etiam ad hanc conſtitutionem ſpectare textum *in cap. ſuper ſpecula, de magiſtris*; nam conſtitutio illa miſſa eſt Patriarchæ Antiocheno, & ejus ſuffraganeis; unde non poteſt textus hic referri ad illam conſtitutionem. Deinde quia in pręſenti & *in dict. cap ſuper, ne clerici, vel monachi*, ſpecialiter agitur de ſtudio legali in Academia Pariſienſi inhibendo, & ne jus Cęſareum in ea profiteretur, ac doceretur, ex ratione in præſenti textu aſſignata, & alia, quam adduxi *in dict. cap. ſuper ſpecula.* Unde etiam deducitur conſtitutionem hanc localem eſſe, videlicet pro Academia Pariſienſi: quod novum non eſt in jure, ut patet *ex dict. cap. quod clericis, de foro compet. cap. 1 de locato, l. 1. §. ult. ff. de cenſib.* notavit Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 3. num. 104.*

b *Famulatum.*) Ut probavi *in cap. 1. de novi oper. nunt.*

2. c *Non utuntur.*) Ius civile Romanorum plerumque prohibitum in judiciis, tam apud Gallos, quàm apud Hiſpanos legimus: primis enim temporibus certum eſt, Gallos jure Romanorum uſos fuiſſe; unde Agathias de rebus Iuſtin. ait, Francos Romanas leges in contractibus & matrimoniis ſervare: & conſtat ex Capitularibus Caroli Calvi apud Piſas *cap. 34.* ibi: *Salva conſtitutione legis Romanæ in eis, qui ſecundum illam vivunt.* Ex Concil. Turon. *can.* 20. ibi: *Quia etiam lex Romana conſtituit, ut quicunque Deo ſacratam virginem, vel viduam fortaſſe rapuerit, ſi poſtea eis de conjunctione convenerit, capitis ſententiâ feriantur.* Quæ eſt lex 1. *Cod. Theod. de raptu virgin.* Poſtea tamen Carolus Magnus ſtatuit *lib. 6. cap. 269.* ita: *Prohibemus ad negotiorum diſcuſſionem, uſum legum Romanarum, quæ quamvis eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.* Idem poſtea firmavit Lotharius *lib. 3. legum Longob. cap.* 37. Apud Wiſigoth. etiam idem cautum fuit *in l. 9. & 10. tit. 1. lib. 2.* ibi: *Alienis legibus ad exercitium utilitatis imbui, & permittimus & optamus; ad negotiorum vero diſcuſſionem & reſultamus, & prohibemus: quamvis enim eloquiis polleant, difficultatibus hærent, unde nolumus, ſive Romanis legibus, ſive aliis conſtitutionibus à modo amplius convexari.* Proſequitur juris Romani naufragium & reſtitutionem apud Francos, & Gothos Cironius *in præſenti*, & *lib. 5. obſ. cap. 4. & 5.* Apud nos expreſsè cautum eſt, ne in judiciis leges civiles ad cauſarum deciſionem expendantur, *l. 15. tit. 1. partit. 1. l. 6. tit. 4. partit. 3.* ibi: *Por las leyes de eſte libro, y no por otras.* Et *l. 1. Tauri* docuerunt Gregorius Lopez, & Burgos de Paz, & Gomez in eiſdem legibus. P. Suarez *de legibus lib. 3. c.* 8. Oſualdus ad Donel. *lib. 1. cap. 16. litera E.* Unde rectè Honorius III. in præſenti refert, leges Romanorum apud Francos in uſu non eſſe.

3. d *Interdicimus.*) Quam juris civilis profeſſionem Pontificem in præſenti prohibere potuiſſe, ait Cironius *hic*, quia Academiæ ſunt eccleſiaſticæ; & ideo in eis plenam diſpoſitionem Pontifex habet. Sed contrarium, immò Academias à Principibus ſęcularibus conſtructas, & à Pontifice confirmatas, pro ſæcularibus haberi, latè probarunt D. Alphonſus de Eſcobar collega noſter *in tract de Pontific. juriſdict. cap. 21.* Pater Mendo *de jure academico, quæſt.* 8. & ipſam Academiam Pariſienſem mixtam eſſe, ſęcularem, & eccleſiaſticam, probat Chopinus *de Domanio Regis Franciæ, lib. 3. tit. 27. num. 3.* Quare aliâ validiori ratione credo Honorium III. potuiſſe in Academia Pariſienſi prohibere ſtudium juris civilis, videlicet, quia cùm ob ejus profeſſionem negligeretur, & omitteretur ſacræ Theologiæ ſtudium, ut retuli *in cap. 5. ne clerici vel monachi*, ideo juxta poteſtatem, quam habet in temporalibus in ordine ad ſupernaturalia, ut faciliùs floreret ſtudium ſacræ Theologiæ, rectè potuit Honorius pro tunc interdicere juris Cæſarei profeſſionem.

CAPVT XXIX.

Idem *Epiſcopo* [a] *Bajocenſi.*

QVia intentionis noſtræ non extitit, ut per innovationem, quam fecimus cujuſdam ſcripti monaſterii ſancti Stephani [b] Cadom. quod in Regiſtro bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædeceſſoris noſtri reperimus contineri, derogaretur juri Eccleſiæ Bajocenſis, cum innovatio nec jus [c] novum conferat, nec etiam tollat vetus: totum in eo ſtatu eſſe volumus, in quo tempore innovationis impetratæ dignoſcitur extitiſſe. Cæterùm per hoc nullum intendimus juri aliàs eidem monaſterio competenti præjudicium generari.

N O T Æ.

1. [a] BAjocenſi.) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 5. id eſt Roberto de Ablagel, qui feliciter certavit cum hæreticis Albigenſibus. De diœceſi Bajocenſi nonnulla adduxi *in cap* 18. *de offic. Ordin.*

b *Cadomenſis*) Cadomenſe hoc monaſterium
2. eſt Normandiæ, in diœceſi Bajocenſi, Ordinis Divi Benedicti, quod conſtruxit, & ample dotavit Guillelmus Rex Angliæ, atque Romani Pontifices magnis privilegiis decorarunt, exemptione illi conceſſâ à Bajocenſi juriſdictione, ut refert Yepes *tom. 6. chron. D. Benedicti, cent. 6. anno* 1020. *cap. 2. per tot.*

c *Novum.*) Probavi ſuprà *in cap...* & conſonat omninò textus *in cap* 2. *de fide inſtrum. in* 5. 3.
compil. ubi idem Honorius ita ſtatuit: *Licèt olim innovaverimus privilegium felicis memoriæ Calixti Papæ prædeceſſoris noſtri Eccleſiæ S. Ioannis Biſunt. conceſſum, præſenti tamen paginâ declaramus, quod noſtræ intentionis non fuit, ut jus Eccleſiæ per hoc in aliquo læderetur, cum per innovationem hujuſmodi non acquiratur jus novum, ſed antiquum ſolummodo conſervetur: unde præſentes literas ſuper hoc vobis in teſtimonium duximus concedendas.*

CAPVT XXX.

Idem *Epiſcopo* [a] *Pariſienſi.*

INhis, quæ ad cultum divinum facere dignoſcuntur, non maligna, ſed benigna potiùs eſſet interpretatio facienda: unde mirari compellimur, quod cum fratribus [b] Minoribus duxerimus indulgendum, ut ubicunque fuerint, ſine parochialis juris præjudicio cum altari valeant viatico celebrare: quidam, ſicut nuper fuit propoſitum coram nobis nimis ſtrictè interpretando indulgentiam, nituntur aſſerere, quod per eam prædicti Frætres præter Epiſcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum aſſenſum facere hoc non poſſint, propter quod eos celebrare juxta indulgentiam Apoſtolicam non permittunt. Cùm autem, ſi res taliter ſe haberet, nihil eis conferret indulgentia memorata, ſine qua id Epiſcopis, & aliis Prælatis annuentibus liceret eiſdem; fraternitati tuæ mandamus, quatenus interpretatione hujuſmodi reprobatâ, dum tamen ab aliis, qui à jure parochiali proveniunt, ſe prorſus abſtineant, datam eis ſic licentiam celebrandi auctoritate noſtra non differas publicare, ita quod dicti Fratres aliquam ex indulgentia noſtra videantur in hoc gratiam conſequuti.

NOTÆ.

1. [a] PAriſienſi.) Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 6. De Eccleſia Pariſienſi nonnulla adduxi, *in cap. final. de conſtit.*

b *Minoribus.*) *Et Prædicatoribus*, addit Grego-
2. rius IX. in præſenti; nam in hoc textu tantum Honorium agere de privilegio conceſſo Fratribus Minoribus, conſtat *ex c. 7. de celebrat. Miſſar. in 5. compil.* ubi idem Honorius eidem Epiſcopo Pariſienſi ita ſcribit. *Non debent Eccleſiarum Prælati, quibus religionem plantare convenit & fovere, viros religioſos perſequi, & eis ſuper his maximè, quæ ad divinum cultum pertinent obviare. Accepimus ſane, conquerentibus dilectis filiis Miniſtris Ordinis Fratrum Minorum Franciæ, quod quidam Prælatorum regionis illius occaſione privilegiorum, quæ ſe habere proponunt, aliqui mero ſuo duntaxat arbitrio prædictis Fratribus inhibere præſumunt, ne ubi degunt, valeant ſecundum noſtram indulgentiam cum altari viatico ſolennia celebrare Miſſarum, in eos, & hoſpites ſuos in majorem Apoſtolicæ Sedis injuriam, & contemptum excommunicationis ſententiam promulgantes. Quamquam præfati Fratres ab omni jure parochiali contineant manus ſuas. Quia verò debemus religioſas fovere perſonas, & maximè dictis Ordinis Fratres, qui relictis omnibus Chriſtum ſequuntur, pro eo eſſe pauperes, & in paupertate vivere continua eligentes; ac decet nos Apoſtolicas indulgentias obſervare: f. t. in quatenus auctoritate noſtra inhibeas generaliter Prælatis regionis ejuſdem, ne de cætero ſic excommunicent dictos Fratres & hoſpites eorundem, nec aliquo modo impediant, quominus Fratres ipſi dicta indulgentia poſſint uti: quia non impunè deinceps talia facerent, cum non poſſimus injurias pauperum Chriſti, & ſervorum ejus inquietudinem æquanimiter ſuſtinere.*

Commentarium hujus textus *in cap. 1. de conſecr. Eccleſ.* dedimus.

CAPVT XXXI.

Gregorius IX. *Maioris Eccleſiæ*, & [a] *Chriſtianitatis Decano*, & *Archid. Lincon.*

DVdum inter Priorem & Conventum de [b] Butele ex parte una; & Prioriſſam, & moniales de Campeſſe, ex alia, ſuper decimis lite motâ. *Et infrà*: De conſilio fratrum noſtrorum decrevimus juri prædictorum Prioris, & Conventus ſuper decimis [c] novalium, in quarum erant poſſeſſione tempore illo, quo indulgentiæ Apoſtolicæ impetratæ fuerunt à parte altera de decimis novalium non ſolvendis, non debere per eas non facientes de hoc aliquam mentionem præjudiciũ generari.

NOTÆ.

a *CHriſtianitatis Decano.*) De hoc Decano Lincon. Eccleſiæ egi ſuprà *in cap. cùm capella.*

1. b *Butele.*) *De Buſellia*, legendum eſt, ut habetur *in cap. dilectæ* 10. *de except.* ubi mentio fit hujus controverſiæ, & ibi notavi ex Pennoto, monaſteria, de quibus in præſenti, eſſe in diœceſi Linconienſi Angliæ: cùm enim Prior, & Canonici de Buſellia peterent à monialibus de Campeſia decimas de prædiis novalibus; illæ autem intenderent ſimiles decimas ſe non debere, cauſa diſceptata fuit coram judicibus delegatis, de quibus *in dict. cap. dilectæ.* Sed interim moniales novum impetrarunt privilegium, ut de prædiis novalibus decimas non perſolverent; cujus virtute intendebant, decimas jam ſolvi conſuetas monachis de prædiis novalibus tempore hujus privilegii, præſtare ipſis non teneri. Conſultus Gregorius IX. decrevit, privilegium hoc nullam faciens mentionem de decimis ex novalibus jam perceptis à monachis, non prodeſſe monialibus, nec præjudicare Priori & monachis, quominus decimas de novalibus jam poſſeſſas exigere poſſent.

2. c *Novalium.*) Novale jure civili dicitur terra præciſa, quæ anno preterito ceſſavit, *l. ſilva, §. penult. ff. de V. S.* vel ſilva, quæ arboribus exſtirpatis ad cultum redigitur, *l. ult. §. pen. ff. de termino moto.* Faciunt D. Iſidorus *lib.* 15. *etymol. cap.* 13. ibi: *Novalis ager eſt primùm proſciſſus, ſive qui alternis annis vacat, novandarum ſibi virium causâ.* Varro *lib* 4. *de lingua Latina*, ibi: *Ager reſcibilis, qui reſtituitur, ac reſeritur quotannis, contrà qui intermittitur, à novando novalis.* In hac decimarum tractatione novalem decimis agrum nunc primùm præciſum, & de novo ad cultum redactum; de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit, *cap.* 1. *cap. qui per novale* 21. *de V. S.* docuerunt Petrus Gregorius *lib.* 1. *ſyntag. cap.* 2. *num.* 2. & *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 3. Moneta *de decimis cap.* 4 *q.* 3. Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *regeſt.* 14. *epiſt.* 61. Harum novalium mentio fit *in cap. finali, ut lite pendente, cap. ex parte* 10. *c. ad audientiam* 12 *cap. quoniam* 13. *cap. tua* 25. *§. finali, cap. ex parte* 27. *cap. cùm contingat* 29. *de decimis, cap.* 2. *in princip.* & *§.* 1. *eod. tit. lib.* 6. *c. conſultationi* 32. *hoc tit.* Si enim in præſenti tractatu novale acciperetur pro ut ſumitur in jure civili, parochis magnum præjudiciũ ſequeretur ex privilegio conceſſo regularibus non ſolvendi decimas de prædiis novalibus: quare novale ſemper accipitur pro prædio noviter culto, & cujus culturæ non extat memoria.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, privilegium non ſolvendi decimas ex prædiis novalibus non extendi ad novalia, in quibus jam alter jus percipiendi decimas habebat, niſi eorum expreſſa mentio fiat. Quod firmari poteſt *ex cap. cum ordinem* 6. *de reſcript. cap. final. ut lite pendente, cap cauſam* 19. junctâ Gloſsâ *verbo Noviter, de teſtibus, cap. cùm olim* 18. *cap. veniens* 19. *de præſcript. cap cùm olim* 12. *de re judic cap. cùm noſtris* 6. *de conceſſ præb. cap. ex parte* 27. *de decimis.* Et fulcitur eâ maximâ ratione, nam privilegium juri alterius nocens debet ſtrictè interpretari, ut quantò minus præjudicium afferat, *cap. cum olim* 6. *cap. dilectus* 8. *de conſuet. dict cap. tua, §. final. de decim. c. ſtatuto* 2. *in princip. eod tit. in* 6. & cum tale privilegium poſſit intelligi de terris, quæ nondum ſunt redactæ ad culturam, ex quibus nullum, vel modicum ſequitur præjudicium, *dicto cap. quid per novale de V. S.* non debet extendi ad prædia jam redacta ad culturam tempore impetrati privilegii, in quibus tertius jus exigendi decimas habebat, ne ipſi irrogetur præjudicium præter Pontificis intentionẽ, qui in conceſſione privilegii non cenſetur voluiſſe detrahere juri alterius, *cap. ſuper eo, de offic. deleg. cap. ex tuarum* 5. *de auctorit. & uſu pallii, cap. in his, hoc tit. l.* 2. *§. meritò, ff. ne quid in loco publico, l. impuberum, ff. de adminiſt. tut. l. nec auſus, Cod. de emancipat. liber.* quia dum in tali privilegio non fit mentio præſentium novalium, creditur privilegium per ſubreptionem impetratum, *cap. cùm noſtris, de conceſſ præb.* & ſubreptio vitiat privilegia, ſicut alia reſcripta, *cap. quod ſuper, de fide inſtrum. cap. dudum, de præb. lib.* 6. *cap.* 1. *& finali, de fil. presbyt. eod. lib. l.* 1. *de natalibus reſtituendis, l. etſi non cognitio, Cod. ſi contra jus*: quare ſecundum privilegium, ſi primi mentionem non faciat, illud non revocat, *cap. cùm ordinem, de reſcript. cap. cùm olim, cap. veniens, de præſcript. cap. ex parte, de capellis monach. l. Decurionibus, Cod. de ſilentiariis, lib.* 12. *l. prædia, Cod. de locat. prædior. civit. eod. lib.* creditur enim circumventus Princeps, neque eum habere voluntatem illud revocandi, *cap. cum olim*, ibi: *Sicut credimus, de re judicata.* Docent Menochius *lib.* 6. *de præſumpt. præſumpt.* 40. *à num.* 2. Caſtillo *lib* 6. *controv. cap.* 36. *num.* 7. Unde in præſenti caſu cùm Prior, & Canonici de Buſellia ratione privilegii decimas perciperent etiam de prædiis novalibus à monialibus jam excultis, privilegium impetratum ab ipſis monialibus non ſolvendi decimas ex novalibus non affert præjudicium monachis, nec eorum privilegio derogat. Accedit nam in præſenti caſu lis pen- 3.

dabat inter ipſos ſuper decimis: ſed privilegium impetratum lite pendente, cjuſque non facta mentione, nullum eſt, *cap. final. ut lit. pendent. cap. cauſam, quæ de teſtibus.* Cenedus *ad Decret. collect.* 53. Ergo ex hoc etiam capite privilegium in præſenti à monialibus impetratum nullum erat.

4 Nec obſtabit ſi dicas privilegium exemptionis à ſolutione decimarum, extendi etiam ad prædia, in quibus alii percipiebant decimas tempore conceſſi privilegii, etſi ulla mentio non fiat talis poſſeſſionis, quia decimæ ſemper poſſidentur ab aliquo, ſaltem ab Eccleſia parochiali, cui de jure communi debentur, *cap. quæſti, cap. ſtatuimus, cap in ſacris 16. quæſt. 1. cap. ab Apoſtolica, cap. cùm contingat, cap. cùm in tua, cap. quoniam, de decimis*, ubi probavi, *cap. final. de Parochiis, cap. penult. de reſtit. ſpol. lib. 6.* Et cùm Pontifex concedit talem exemptionem, nullam facit mentionem poſſeſſionis parochialis; immò & tale privilegium extenditur ad prædia poſtea exculta, *cap. ex parte, el. 1. cap. ad audientiam, de decimis*, de quibus Pontifex non cogitavit: ergo quia privilegium extenditur cum tertii præjudicio. Nam reſpondendum eſt, in præſenti textu agi de privilegio exemptionis à decimis novalium, quod non extenditur ad decimas jam poſſeſſas, quia non cenſentur novales ex quo prędia redacta fuerunt ad culturam; licèt prædia ipſa ſemper novalia dicantur, *cap. conſultationi 32. hoc tit.* At verò cùm privilegium generaliter concedatur non ſolvendi decimas ex agris jam cultis, creditur Pontifici ſatis notam fuiſſe poſſeſſionem, quam parochi jure communi habent; & ſic per conſequens Pontificem illi velle derogare: quare ſi jus exigendi ſimiles decimas, non ordinarium, ſed extraordinarium virtute privilegii, conſuetudinis, aut præſcriptionis alicui competat, non cenſetur derogatum, quia non præſumitur in dubio Pontificem revocare jus, quod ignorat, *cap. ſuper eo, de offic. deleg.* docet Covar. *lib. 1. var. cap. 17. n. 14.* annectenda ſunt huic commentario omnia, quæ adduxi *in cap. final. ut lit. pendente.*

CAPVT XXXII.

a Idem

QVidam (ſicut aſſeris) in privilegiatorum fraternitate recepti, nolunt tibi de juribus Epiſcopalibus reſpondere. Verùm quamdiu hujuſmodi fratres moram in domibus ſuis fecerint, eos compellere poteris ad dicta jura tibi integrè perſolvenda.

N O T Æ.

a IDem.) Gregorius IX. videlicet, cujus epiſtolis cùm careamus, cognoſcere non poſſumus, cui Prælato in præſenti reſcribat: quod verò in præſenti docet, expoſui *in cap. 3. §. de confratribus, hoc tit.*

CAPVT XXIII.

Idem a *Arelaten.* Capitulo.

COnſultationi veſtræ breviter reſpondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuiſſet, redacta per religioſos viros noviter ad culturam, perpetuò debet, quoad immunitatem de non ſolvendis decimis, novalium jure cenſeri. Cùm alias nonnunquam contingeret indulgentiam de novalibus plus eis diſpendii, quàm utilitatis adferre.

N O T Æ.

1. a ARelatenſi.) De Arelatenſi diœceſi egi *in cap. 16 de offic. deleg.* & quid novale dicatur, expoſui ſuprà proximo commentario. In præſenti tantùm docet Gregorius, prædium novale ſemper novale manere, id eſt, quod ſi alicui concedatur exemptio à ſolutione decimarum de prædiis novalibus, & ipſe prædia noviter propriis manibus excolat, nunquam de tali prędio decimas ſolvere teneatur; nam privilegium à Principe conceſſum decet eſſe manſurum, *cap. privilegia 25. quæſt. 2* regulâ *Decet, de regul. jur. lib. 6.* aliàs ſi pro primo anno tantùm prędium novale diceretur, novale privilegium potiùs damnum, quàm commodum afferret, nam qui prædium novale magnis ſumptibus ad culturam redegit, ſequentibus annis teneretur ex eo decimas perſolvere: unde ut privilegium juxta naturam ſuam commodum afferat, rectè docet Gregorius in pręſenti, prædium novale ſemper novale manere.

TITULUS XXXIV.

De purgatione canonica.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Triburienſi.*

NObilis homo, vel ingenuus, ſi in Synodo accuſatur, & negaverit, ſi fidelem eſſe eum ſciverit, cum XII. ingenuis ſe expurget. Si antea deprehenſus fuerit in furto, aut perjurio, aut falſo teſtimonio, ad juramentum non admittatur: ſed ſicut qui ingenuus non eſt, ferventi aqua, aut candenti ferro ſe expurget.

NOTÆ.

1. [a] TRiburienſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de purgatione vulgari.* ex qua literam tranſcribo: & etiam ex hoc Concilio textus hic citatur à Burchardo *lib. 16. decret. cap. 19.* & ſub nomine Paleæ à Gratiano *in cap. nobiles 5. 2. quæſt. 5.* Et licèt verba ipſa non reperiantur in Concilio Triburienſi, extat tamen ſententia in canone 22. in hæc verba: *Si quis fidelis libertate nobilis, aliquo crimine, aut infamia deputatur, vetatur jure juramento ſe excuſare: ſi verò tanto, talique crimine publicatur, ut criminoſus à populo ſuſpicetur, & propterea ſuperjuret, aut confiteatur, & pœniteat, aut Epiſcopo, vel ſuo miſſo diſcutiente per ignem candenti ferro cautè examinetur.* Illud ex præſenti canone liquidò cõſtat, adhibitâ diſcretione dignitatis, ſtatûs & conditionis, pœnas delinquentibus imponendas eſſe, ſeveriuſque in ſervos, quàm in nobiles animadverti, *l. 13. §. 3. l. capitalium 28. §. final. ff. de pœnis.* Cujus diſcriminis veſtigia extant apud Paulum *lib. 5. ſentent. tit. 8. §. 1.* & *tit. 20. §. 2. & ult.* & *tit. 23. §. 11. l. 3. §. penult. ff. ad leg. Cornel. de ſicar. juncta l. 12. §. ult. ff. de accuſat. l. 6. ff. ad leg. Iul. pecul.* Ulpianum *lib. 7. de offic. Proconſ.* apud Licinium Ruſinum *in collat. legum Moſaic. tit. 28. de veneficis. cap. paſtoralis 28. de offic. deleg. cap final. de pœnis, l. 8. tit. 3. partit.* 7. ibi: *Que mas crudamente debe ſer eſcarmentado el hombre vil, que el fidalgo.* Concil. Narbon. *cap. 4 Quod ſi quiſquam præſumpſerit facere, ſi ingenuus eſt, det Comiti civitatis ſolidos ſex: ſi ſervus, centum flagella ſuſcipiat.* Moris prò lege fuit apud Francos & Suevos incendiarium, aut prædonem antequam morte plecteretur, ignominiæ causâ canem circumferre; ſi plebeius, ſellam; ſi ruſticus, rotam aratri. Otho Friſing. *lib. 2. de geſtis Frider. cap. 18.* quem refert Dadinus Alteſſerra *de Ducibus lib. 2. cap. 8.* Proſequuntur Tiraquellus *de nobilit. cap. 2.* Simancas *de catholicis inſtit. tit. 45. ex num. 29.* Wiſembachius *diſputat. 1. num. 14.* & notavimus jam *in cap. final. de foro compet.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Agathen.*

SI quis presbyter vitæ ſuæ negligens pravis exemplis malè de ſe ſuſpicari permiſit, & populus ab ipſo juramento, ſeu [b] banno chriſtianitatis conſtrictus infamiam ejus patefecerit, & certi accuſatores criminis ejuſdẽ defuerint, admoneatur primò ſeorſum ab Epiſcopo; deinde ſub duobus, vel tribus teſtibus, ſi non emendaverit, Epiſcopus eum publica increpatione admoneat. Si verò non ſic ſe correxerit, ab officio ſuſpendatur, uſque ad dignam ſatisfactionem, ne populus fidelium in eo ſcandalum patiatur.

NOTÆ.

1. [a] AGathenſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & ex ipſo Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decret. cap. 18.* Carnot. *part. 6. Decreti, cap. 226.* ex quibus illum tranſcribo: & inter fragmenta addita ipſius Concilii reperitur textus hic, & ultima ejus pars extat apud Gratianum *in c. ſi legitimi 12. 2. quæſt. 5.* Concilium hoc celebratum fuit in Agathenſi urbe, in Baſilica S. Andreæ, 3. Idus Septembris anni 506. Symmachi Papæ 8. Anaſtaſii Imperatoris 16. Theodorici in Italia regnantis 14. Præſide Cæſario Arelatenſi Epiſcopo, pro diſciplina eccleſiaſtica collapſa reſtituenda, ut conſtat ex canone 73. Concilii Meldenſis, & refert Coriolanus *in ſum Concilior. fol. 332.* Binius *in eius notis, tom. 10. Concil. Regiæ edition.*

2. [b] *Banno.*) Bannire apud antiquos Francos idem eſt ac edicto vocare, *lib. 4. cap. 25.* ibi: *De cæteris verò cauſis, unde quis rationem eſt redditurus, non banniatur, ſed per Comitem banniatur.* In legibus Ripuar. *tit. 67. Si quis legibus in utilitatem Regis, ſive in hoſtes, ſive in reliquam utilitatem bannitus fuerit, & minime adimpleverit, ſi ægritudo eum non detinuerit, ſolidis lx. mulctetur.* Gregorius Turonenſis

in appendice, cap. 87. *Juſſu Sigeberti omnes Leudes Auſtriaſorum in exercitu ad gradiendum banniti ſunt.* Marculfus *lib.* 1. *formul.cap.ult. Jubemus ut omnes pagenſes veſtros bannire, & locis congruis per civitates, vicos, & caſtella congregare faciatis.* Plura Joannes Voſſius *de vitiis ſermon.lib.2.cap.22.* Bignonius *ad Marculf.lib.1.formul.cap.40.* Sic bannum pro denunciatione, & edicto ponitur *lib.3.cap.66.* & *lib.4.cap.24* quomodo accipitur *in præſenti, & in cap.55.16.quæſt.1.cap.13 de præſcript. cap. tua 27. de ſponſ.cap.1.qui matrimonia accuſare, cap. 2. 15. quæſt.* 4. ubi bannire ſignificat edicto adjectâ pœnâ vocare. Inde etiam pœna, ſeu mulcta edicto non obtemperantis, bannum dicitur ſæpè in Capitularibus congeſtis à Lindembrogio *in gloſſario legum antiq. verbo Bannus*: & etiam pro exilio & ejectione plerumque ponitur, cùm quis ejicitur à conſortio fidelium: unde bannus Dei dicitur in Synodo Confluentina *can. 6.* & in Concilio Colonienſi *part.14.cap.21.* ibi: *Cæteros omnes nobiles, & ignobiles per bannum Chriſtianitatis conſtringat.*

Non tamen ſemper bannus communionis eccleſiaſticæ interdictum, ſed pœnam aliam ingerit, veluti peregrinationis, aut jejunii. Quare in Concilio Saleguſt. *can.15.* legitur, bannitum jejunium, pro jejunio magno, & rigido: quaſi per eum bannum, ſive iram Dei avertamus, ut exponit Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap.* 87. plura de banno, & ejus acceptionibus congeſſerunt Cironius *lib. 1. obſerv. cap. 16. & in cap. olim, de injuriis, in 5. compil.* Fileſacus *de origine paræc. cap. 7. ad finem, & in cap. 1. §. 19. de offic. ordin.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epiſt. 95.* Sirmondus *ad capitul. Caroli, fol. 59. & 63.* P. Pitheus *lib. 2. adverſ. cap. 20.* Chopinus *lib. 1. de juriſd. Andegau. cap. 4.* Stephanus Durantius *qq. jur. quæſt. 28.* D. Nicolaus Anton. *de exilio lib. 3. cap. 9.* Beyerlinch. *in Theatro, tom. 1. verbo Bannus.* Unde banno Chriſtianitatis parochianos côſtringi in præſenti eſt edicto per Epiſcopum cogi ſub interminatione interdictionis communionis Chriſtianæ.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Meldenſi.*

UT illæ, quæ quaſi ſanctimoniales ſub velamine religionis degere cognoſcuntur, ſed potius juxta Apoſtolum in deliciis viventes, mortuæ in divinis oculis computantur, libidinibuſque, & cæteris carnis voluptatibus inſervire accuſantur, ſi manifeſtè detegi potuerit, Epiſcopali auctoritate, & Regia poteſtate in talibus locis reſidere ſub teſtimonio religioſo cogantur, ubi pœnitentiam ſi fecerit dignam, adſequantur etiam fructuoſam. Si autem manifeſtè detegi non valuerint, erga Eccleſiam ſuæ opinionis malam famam legaliter purgare cogantur: & ut religioſiùs de cætero vivant, Epiſcopali decreto, & Regia poteſtate coërceantur.

NOTÆ.

[a] MEldenſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & ex ipſo Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 8. Decreti, cap. 50.* Carnotenſi *part. 7. Decreti, cap. 68.* & extat in ipſo Concilio *can.* 70. prout in præſenti tranſcribitur. De hoc Concilio Meldenſi jam nonnulla adduxi *in cap. 1. de conſtit.*

CAPUT IV.

Ex [a] *eodem.*

DE his, qui ſponſas alienas rapiunt, vel conſenſu parentum accipiunt, antiqua, & ſynodalis ſententia obſervetur: quod ſi fortè in Eccleſia, eventus talis reperiri dignoſcitur, ut pro ſalutis, & religionis competentia humaniùs quiddam debeant tractare Pontifices, ſicut canonica (ut eiſdem verbis utamur) docet auctoritas; quia prior quidem, inquies, diffinitio durius; poſterior autem quiddam tractavit humaniùs, nullo modo, ut ad maximam indulgentiam deſcendamus, alterius ſponſæ acceptor ſine publica tranſeat pœnitentia, & ſponſo legaliter mulctam componat. Quod ſi his obedire renuerit, ſine ulla refragatione anathematizetur: fautores verò illius juxta modum culpæ Epiſcopali decreto pœniteant. Si verò, quod non optamus, de gradu proprio repellatur: etſi veriſimilibus exinde ſuſpicionibus fuerit propulſus, & canonicè nequiverit approbari, ſecundùm ſanctorum Patrum ſtatuta ſe purgare cogatur.

NOTÆ.

[a] EOdem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 9. Decreti, cap. 32.* Carnotenſi *part. 8. Decreti, cap. 120.* extatque in canone 68. ipſius Concilii prout in præſenti tranſcribitur.

C A P V T V.

[a] Innocen. Papa [b] *Aquilegienſi Patriarchæ, & Epiſcopo.* [c] *Mant.*

QVotiens frater noſter A. [d] Tridentinus Epiſcopus in noſtra & veſtra de ſimonia impetitus ſit præſentia, prudentiam veſtram latêre non credimus, cujus cauſam in præſentia noſtra ventilavimus. Producti ſunt apud eum accuſatores, ſed una voce ſcriptum afferentes, nec teſtes ſecundum formam canonum producere potuerunt, quod Eccleſiam beati Petri de Paſorum presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis de frumento, quos ab ejuſdem Eccleſiæ laïcis acceperit. Vnde quia nec accuſatores, nec teſtes ſecundum formam canonum, & ſtatuta ſanctorum Patrum in cauſam ipſam procedere potuerunt, communi fratrum noſtrorum conſilio judicamus, ut tertiâ manu ſui ordinis, & quatuor Abbatum, & religioſorum ſacerdotum de ſupra dicta ſimonia in veſtra præſentia ſe debeat expurgare. Porrò expurgationis tenor erit hujuſmodi. Idem Epiſcopus ſuper ſancta Evangelia primum jurabit, quod pro Eccleſia ſancti Petri de Pa presbytero Paulo danda, nec per ſubmiſſam perſonã, nec aliquis pro eo, ſe ſciente pretium receperit: deinde expurgatores ſuper ſancta Evangelia jurabunt ſimiliter, quod ipſi credunt, quod verum juravit.

N O T Æ.

1. [a] INnocentius.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & poſt Concil. Lateran. *p.* 50. *c.* 57. & ſub nomine Paleæ textum hunc retulit Gratianus *in cap. quotiens* 2. *quæſt.* 4. Unde cognoſcitur quam perperam in hac ſexta collectione legitur *Innocentius III.* cùm deciſiones hujus Pontificis non reperiantur compilatæ, nec in prima collectione, nec in Decreto Gratiani. Et ita rectè textum hunc tribuit Innocentio II. Antonius Auguſtinus *in præſenti.*

2. b *Aquilegienſi.*) Aquilegia, ſive Aquileia, ut legitur apud Euſtachium *in Scholiis ad Dionyſium*, eſt urbs maxima Venetiæ, dicta Aquileia ab aquila, quæ, teſte Iuliano Imperatore, urbi cùm conderetur, dextra ex parte advolans, ſuo nomine vocabulum impoſuit. Habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis. Fortunatiani eius Præſulis meminit D. Hieronymus *in lib. de ſcript. Eccleſ.* & Leo Magnus epiſtolam ſcripſit ad Nicetam, & Iulianum Aquileienſes Preſules; poſtea Patriarcha conſtitutus ſuit ejus Epiſcopus, ut conſtat ex epiſtola Stephani Pontificis ad Gualbertum. Sed poſtea Attilâ Aquileiam obſidente, Patriarcha ipſe Gradum ſe recepit, unde Gradenſis appellari cœpit: ſed Grado relicto propter cæli inclementiam, occaſionem ipſe dedit Venetis eam dignitatem ad Epiſcopum propriũ trahendi Nicolai V. Pontificis beneficio: quare Patriarcha hic aliquando dicitur Aquileienſis, aliquando Gradenſis, plerumque Venetus. Aquileienſis appellatur in Synodo Francoſort. Gradenſis *in cap.* 29. *de offic. deleg.*

c *Mantuano.*) Mantua nobilis Galliæ Ciſalpinæ civitas eſt, circa cujus conditorem varia adducit Ughellius *tom.* 1 *Italiæ ſacræ, fol.* 924. ubi exponit locum ſui Mantuani *lib.* 10. *Æneidos.* Habuit à primis Eccleſiæ ſæculis Eccleſiam Cathedralem, quæ paruit primò Mediolanenſi Archipræſuli: poſtea Gregorius II. Patriarchæ Aquileienſi Sedem illam adjecit, ſed demum Pius V. anno 1553. Mantuanam Eccleſiam à juriſdictione Aquileienſis exemit, atque Romanæ Eccleſię eandem immediatè ſubjecit, ut refert Ughellius *ubi ſupra.* Ejus Præſuli Vidoni reſcribit in præſenti Pontifex. 3.

d *A. Tridentinus.*) Adelpertus videlicet III. hujus nominis. De Tridentina diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de conceſſ. præb.*

C A P V T VI.

Alexand. [a] *Evrienſi Epiſcopo.*

NOs inter alios præeminemus ſupernâ, licet immeriti, dignitate, ut quæ dubia ſunt, debeamus declarare, & ſingulorum conſultationibus, quantum nobis Dominus miniſtravit, ſolicitè reſpondere, ut quæſtiones ſub examine Rom. Eccleſiæ terminentur, quæ inter alias Eccleſias, diſponente Domino, obtinet principatum. Vnde quia nos tua duxit fraternitas conſulendos, utrum Epiſcopus parochianum ſuum, publicâ famâ eum accuſante, ad purgationem cogere poſſit? Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi de hoc [b] crimine publicâ laborat infamia, accuſatione, & teſtibus deficientibus, ad purgationem eſt per diœceſanum Epiſcopum compellendus, niſi fortè ſuper ipſa cauſa ad ſuperiorem judicem duxerit appellandum. Sanè ſi appellaverit, ejus parcbit judicio, ad cujus examen cauſam voluit per appellationem transferre.

NOTÆ.

1. a *EUrienſi.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* quamvis in priore ejus parte, quæ extat *ſub tit. de offic. Ordinarii, cap. 4. in eadem collect.* ex qua reſtituo integram literam hujus textus, legatur *Gen. Epiſcopo:* in cujus notis Auguſtinus aſſerit legendum eſſe *Genuenſi Epiſcopo;* ſed malè, cùm obſtet inſcriptio ipſa ibi, *Epiſcopo.* Quare credo retinendam eſſe inſcriptionem *Eurienſi*, quæ extat in dicta prima collectione: Euria enim, aliquando Euroma dicta, eſt in provincia Nicopolitana Illyrici Orientalis, cujus Epiſcopus Theodorus ſubſcripſit Concilio Conſtantinopolitano temporibus Agathonis, & Menæ celebrato.

b *Crimine.*) Cujus punitio ſpectat ad judicium Eccleſiæ, juxta tradita *in cap. 2. de offic. ordin.* 2.

CAPVT VII.

Idem [a] *Gaietan. electo.*

CVm P. Manconella presbyter. *Et infrà*: Purgatores illius honeſtatis, & opinionis eſſe volumus, quòd veriſimile ſit eos nolle amore, vel odio, ſeu obtentu pecuniæ dejerare. Vt autem idonei appareant, neceſſe eſt, ut ejus, quem purgare debent, vitam & converſationem agnoſcant. Deficientem verò in purgatione omni officio, & beneficio eccleſiaſtico privare procures: præcavens, quod ſi qui purgando in ſua voluerint purgatione aſſiſtere, nullam eis malevolentiam, vel indignationem oſtendas, nec eos impedias, vel ab aliis, quantùm in te eſt, impediri permittas.

NOTÆ.

a *GAjetan.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub. tit. de accuſationibus, cap. 12.* poſt Concilium verò Lateran. *part. 50. cap. 14.* legitur *Gajacenſi*: ſed veram ejus inſcriptionem dedi *in cap. cum P. de accuſat.*

CAPVT VIII.

[a] Lucius III.

EX tuarum intelleximus continentia literarum, quod cùm H presbyterum latorem præſentium, quia infamabatur de homicidio, communicato fratrum conſilio in Epiſcopatu tuo à ſacerdotali officio ſuſpendiſſes, bonæ memoriæ prædeceſſoris tui literas tulit in medium, quibus apparuit eum judicio aquæ frigidæ ſuam innocentiam purgaviſſe, & Epiſcopum eum ſuis literis abſolviſſe: & ſcholaris, & qui homicidium inſtigante diabolo perpetraverat, immunem ſeipſum à crimine tactis ſacroſanctis Evangeliis affirmavit. Quia verò cùm peregrina [b] judicia ſacris canonibus ſint inhibenda, purgationem, quam præſtitit, ſufficere non putamus: f. t. per A. ſ. m. quat. ſi accuſatores minimè idonei inventi fuerint, qui eum de homicidio convincere poſſint, ut eum VII. aut V. manu ſui ordinis, ſicut expedire cognoveris, per purgationem canonicam innocentiam ſuam oſtendat, injungas; quam cùm præſtiterit, ſuſpenſionem ſine mora, & difficultate relaxes, & eum teſtimonii boni adnuntians, ab infamia homicidii, nullius cont. vel ap. ob. auctoritate noſtra fretus abſolvas. Is autem, qui infamatur, ſeſe immunem à crimine homicidii præſtito juramento firmabit, & purgatores, quod eum credant verum juraſſe, jurare debebunt.

NOTÆ.

1. a *LUcius III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* poſt Concil autem Later *part. 50. cap. 50.* habetur *Curen Epiſcopo.* Cures enim, ſeu Curis, eſt civitas Italiæ in provincia Valeriæ, teſte Strabone *lib. 5.* cujus Epiſcopus Tiberius ſubſcripſit Concilio Romano ſub Hilario celebrato, ut refert Carolus à ſancto Paulo *lib. 1. geograph. ſacr. fol. 57.*

b *Iudicia.*) Ut probabimus *infrà, tit. proximo.*

CAPVT IX.

Idem. [a] *Winton. Epiſcopo*

COnſtitutus in præſentia noſtra P. Diaconus de Botha, ſuâ nobis aſſertione monſtravit, &c. *Et infrà*: Præterea illud nobis non modicam admirationem inducit, quod purgationem oblatam recipere noluiſti, niſi priùs commendaſſes nomina

ſingulorum

ſingulorum qui jam dictum P. purgare volebant, & de nationibus, & de cæteris ſupradictis prius inquireres diligenter, tanquam eſſes ordinationem facturus. Utinam ſic diſcuteres ordinandos. Sanè in purgationibus faciendis, cùm ſatis ſit illi, qui purgando exhibet juramentum, ſi ſecundum propriam conſcientiam, & opinionem jurat, quod purgandus à crimine ſit immunis, & bonum exhibuit juramentum, ſi purgatores ab Eccleſia tolerentur, & ſunt bonæ famæ, in ſuis ordinibus miniſtrantes, nec in judicio pro crimine condemnati, procul dubio ſunt abſque ullius indagine admittendi.

NOTÆ.

a *Wintonienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 6. poſt Concil. autem Lateran. *part.* 8. *cap.* 21. tantum *Lucius III.* de Wintonienſi Angliæ diœceſi egi *in cap. cum Winton. de elect.*

CAPUT X.

N a Senonen. *Archiepiſcopo.*

INter ſolicitudines noſtras illa debet eſſe præcipua, ut capiamus vulpeculas, quæ moliuntur vineam Domini demoliri, ſpecies quidem habentes diverſas, ſed caudas admodum colligatas, quia de vanitate conveniunt in id ipſum. Hi ſunt namque caupones, qui aquam vino commiſcent, qui virus draconis in aureo calice Babylonis propinant; qui (juxta verbum Prophetæ,) arcum rem amaram intendunt, ut ſagittent innoxios in occultis. quorum error ſerpit ut cancer, ita quod niſi botrus in flore lædatur, fructum non ſolum amarum, ſed etiam peſtiferum germinabit. Hos Apoſt. egregius prædicator in epiſtola ſua prophetico ſermone deſcribit, & docet omnimodis evitandos. Contra quos ſacerdotes tubis argenteis clangere debent, ut conclamante populo, arca fœderis præcedente, muri corruant Hierico, quæ jam fuerat perpetuo anathemate condemnata: ita quod ſi quis ex ea vel regulam aureã furari præſumpſerit, cum Achor filio Charmi lapidibus obruatur. Tu ergo ſicut vir providus, & diſcretus, veri paſtoris adimples officium, & ſuper grege tibi commiſſo purè, ac plenè ſolicitudinem paſtoralem exerces, dum & legem Chriſti zelaris, & hæreticorum impugnans errorem, in fautores ipſorum exeris gladium canonicæ ultionis. Vigilans enim vigilas ſuper grege tuo, ne relicto veri Paſtoris ovili, quod eſt unum, oves aberrent, poſt veſtigia gregum, qui non ſunt ex eo, temerè abeuntes vel ne lupus eas rapiat, & diſpergat, quas veritas in eodem ovili ſub uno paſtore fidei Catholicæ counivit. Inter præcipuos quidem vineæ Domini Sabaoth agricolas deputatus, vulpeculas, quas deſcripſimus, non pateris ejus ſpeciem demoliri; ſed eas vel capere potius ſatagis, vel fugare. Sanè ſicut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cum ad preces venerab ſratris noſtri Altiſſiodoren. Epiſcopi ad villam, quæ charitas dicitur, acceſſiſſes, præſentibus eodem, & venerabilibus fratribus noſtris Nivernen. & Melden. Epiſcopis, in unum feciſti ejuſdem villæ populum congregari: ubi de hæreticis, & eorum dogmatibus inquiſitione diligenti habitâ, inter alios, quos ſuper hæretica pravitate reperiſti publicè infamatos, Decanum Nivernen. communi didiciſti opinione gravari, & in eo, & per eum non modicum fuiſſe ſcandalum Catholicorum animis declaratum. Unde propter vehementem infamiam, & grave ſcandalum ipſum ab officio, & beneficio ſuſpendiſti, apud Altiſſiodor. diem ei certum aſſignans, quo tuo ſe conſpectui præſentaret ab objecto crimine defenſurum. Cùmque ſtatuto termino ad tuam præſentiam acceſſiſſet, præſentibus dictis Altiſſiodoren. & Nivernen. Epiſcopis, ac pluribus in utroque jure peritis, cum certus accuſator contra eum minimè compareret, tu ex officio tuo teſtes tam pro ipſo, quàm contra ipſum recipi, ac diligenter examinari feciſti, & atteſtationes etiam publicari. Cumque poſtmodum ſe non ad conceſſum ei diem tuo ſe conſpectui præſentaſſet, cum facultatem liberam induſiſſes in teſtes ac eorum dicta dicendi, ac proponendi ſuas in medium rationes, quibuſdam propoſitis probationibus, & allegationibus, tandem renuntians, ſententiã poſtulavit. Tu vero cum venerabilibus fratribus noſtris Trecen. ac dictis Altiſſiodoren & Nivernen. Epiſcopis ſecedens in unum, inſpectis atteſtationibus diligenter, & adhibito plurium conſilio ſapientium, quia crimen contra eum liquido probatum non erat, ipſum non duxiſti de hæreſi condemnandum. Verum quoniam ex

dictis

dictis teſtium multa erat præſumptio contra eum, utpote cùm eſſet manifeſtè probatum, eum familiaritatem hæreticorum non ſolum habuiſſe, ſed etiam captaſſe ſcienter, cùm publicâ etiam laboraret infamiâ, & tantum ſuſcitatum eſſet ſcandalū contra ipſum, quod non poſſet canonica purgatione deleri, nec ipsū abſolvere, nec purgationē, quā obtulerat ab initio, & tunc etiam offerebat, recipere voluiſti; ſed ipſum cum literis tuis ad Sedem duxiſti Apoſtolicam deſtinandum, intelligens, quod ex conceſſa nobis plenitudine poteſtatis, citra pœnam canonicam diſpenſare poſſimus, & ultra eam rigorem ſeveritatis augere. Cæterum ei poſtmodum in noſtra præſentia conſtituto communem audientiam in noſtro conſiſtorio conceſſimus: ubi ſe multipliciter nixus eſt excuſare, illud præſertim allegans, quod cum non apparente accuſatore legitimo purgationem offerret, teſtes contra eum non fuerant aliquatenus admittendi. Nos igitur literarum ſcientiam, & honeſtatem morum in te pariter attendentes, licèt eccleſiaſtica conſtitutio tales ab officio[b] tantum uſque ad purgationem canonicam doceat ſuſpendendos; quod tamen etiam eum à beneficio propter immanitatem criminis, ut credimus, ſuſpendiſti, nolumus improbare: nec illud etiam propter cauſam improbamus eandem, quod licèt nullus contra eum legitimus accuſator compareret; ad detegendam tamen hujus mortiferæ peſtis, immò peſtiferæ mortis radicem, ex officio tuo, famâ publicâ deferente voluiſti plenius inquirere veritatem Attendentes autem vulgatam infamiam, grave ſcandalum, & vehementem ſuſpicionem ex teſtium dictis abortam, quæ contra eundem Decanum facere videbantur, cùm propter eorum quodlibet ei eſſet purgatio injungenda; & ſervantes & mollientes rigorem, de conſilio fratrum noſtrorum Archiepiſcoporum etiam, & Epiſcoporum apud ſedem Apoſtolicam exiſtentium, purgationem quartæ decimæ manus ſui ordinis ei duximus indicendam. Ipſum igitur ad te cum literis Apoſtolicis remittentes, ut ibi purgetur, ubi noſcitur infamatus, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus aſcitis tecum dicto Nivernen. & venerabili fratre noſtro Pariſien. Epiſcopis, indictam ei à nobis purgationem recipias: ita tamen, ut qui ad ejus purgationem proceſſerint comprobandám, ſint fide Catholici, & vitâ probati: qui converſationem & vitam ipſius non tam moderno tempore noverint, quam tranſacto. Purgatione verò receptâ beneficium ei reſtituere non poſtponas, ne cogatur in Cleri opprobrium mendicare. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis ſcienter habuiſſe dignoſcitur, eum ab officio volumus manere ſuſpenſum, donec ſcandalum ſopiatur: ita tamen, ut publicè familiaritatem hæreticorum abjuret. Præcipias inſuper ipſi directè, ut in prædicta, & aliis villis circumpoſitis profiteatur, & prædicet fidem catholicam, ac confundat, & deteſtetur hæreticam pravitatem, ſic deinceps vitam ſuam bonis adornans operibus, ut infamia convertatur in famam, & omne ſcandalum, & ſuſpicio de Catholicorum mentibus deleatur. Quod ſi forſan in purgatione defecerit, eum eccleſiaſticæ diſtrictionis mucrone percellas, & ab officio, beneficioque depoſitum, ad agendam pœnitentiam in arctum monaſterium retrudere non omittas Datum Later. Non. Maij.

NOTÆ.

1. [a] SEnonenſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in epiſtolis ipſius Pontificis correctis à Sirleto *fol.* 309. ex quo regeſtro integram epiſtolam tranſcribo, ut pleniùs præſentis textus caſus comprehendatur. Pontifex reſcribit in hac epiſtola Petro de Corbolio, de quo jam nonnulla retuli *in cap.* 1. *de poſtul. Prælat.*

b *Officio tantum.*) Ex his verbis rectè probat Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7. *quæſt.* 12. 3. *part. regula*, non ſemper ſuſpenſum ab officio, eſſe per conſequens ſuſpenſum à beneficio. 2.

CAPVT XI.

Idem *Abbati ſancti* [a]*Dionyſii, &* Priori *ſancti Martini de Campis, &* Magiſtro *Scholarum Aurelian.*

CVm dil. *Et infrà*: Illud autem nos attendere volumus, & mandamus, ut tales perſonæ ad purgationem hujuſmodi admittantur, quæ vicinæ ſunt, & honeſtæ.

NOTÆ

N O T Æ.

1. ª *S*Ancti Dionyſii.) Ita præſens inſcriptio concipitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. non tamē reperire potui textū hunc inter epiſtolas Innocentii editas à Sirleto, & Boſqueto: ideo cognoſci nequit quibus Prælatis verè reſcribat Innocent. & de cujus pugatione in eo agat.

C A P V T XII.

ª Idem.

CVm in juventute ſua. *Et infrà*: Quia verò pater filium, quem diligit, corripit: nos eundem Epiſcopum per literas noſtras corripimus, etiam injungentes eidem ad majorem cautelam, ut ab illius familiaritate ceſſando, apud Deum, & homines taliter ſe haberet, quod ſiniſtra de ipſo ſuſpicio non poſſit haberi: ſed inimicus homo reſcriptum literarum illarum ſubripiens, apud prædictum Regem, & Magnates regni ipſum nequiter publicavit, ut ſic idem Epiſcopus deberet amplius infamari, cum videretur eſſe nobis incredibilis, & ſuſpectus. Vnde nos tantam æmulorum nequitiam attendentes, licèt pulſati fuerimus multotiens contra eum, nunquam tamen adverſus ipſum potuimus commoveri, ſcientes, quod dictum facilè ſequitur multitudo. Vbi verò idem Epiſcopus ad Antigonien. Metropolim extitit poſtulatus, quidam qui ſuper ipſa poſtulatione adverſabantur eidem, ut promotionem ipſius facilius impedirent, illius criminationis carbones reaccendere ſunt moliti. Vnde quidam procurator ipſius in noſtra præſentia conſtitutus de conſilio quorundam amicorum ſuorum, qui ſuper hoc quidem bonum zelum habebant, ſed non ſecundùm ſcientiam, cœpit à nobis in præſentia fratrum noſtrorum cum inſtantia poſtulare, quatenus eidem Epiſcopo purgationem canonicam faceremus indici, ut ſuam innocentiam demonſtraret. Nos autem poſtulationem ipſius minùs providam, immò nimis improvidam reputantes, procuratorem ipſum ab ea ſæpe voluimus revocare. Cumque ſæpefatus Epiſcopus non videretur apud bonos, & graves de illo crimine infamatus, cum Coëpiſcopi ſuper hoc ex mandato Apoſtolico requiſiti laudabile teſtimonium de ipſo nobis curaverint exhibere; tamē quia talis infamatio videbatur ab inimicis, & æmulis proceſſiſſe, ſicut ſuperius eſt expreſſum: unde cū anteacta ejus vita commendabilis extitiſſet, & hujuſmodi facinus incredibile extitiſſe crederetur, non credebamus ei purgationem aliquam indicendam. Cæterùm quia procurator inſtabat, compulſi fuimus non juris neceſſitate, ſed importunitate petentis, ut ei per vos purgationem canonicam cum duobus Abbatibus mandaremus indici, quamvis eidem procuratori fuerimus proteſtati, quod ex alia quoque cauſa talis petitio minùs providè tunc fiebat, quia videlicet Strigonien. Eccleſiæ ſuffraganei vix eo tempore purgarent eundem, quia in facto poſtulationis contradicebant eidem: & ſuffraganei Colocen. Eccleſiæ ipſum minimè tunc purgarent, quia inter eum, & Colocen. Archiepiſcopum de Strigonien. Metropoli contentio vertebatur. Vnde cùm non ſint alii Pontifices in Vngaria, meritò videbatur, quod per Epiſcopos regni ſui non poſſet in illo articulo ſe purgare.

N O T Æ.

ª *I*Dem.) Ita ſimiliter legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed veram inſcriptionem & integram literā dedi *in cap. cùm in juventute* 15. *de præſumpt.* ubi extat alia pars præſentis Decretalis.

C A P V T XIII.

Idem. ª *Tyrenſi Archiepiſcopo*

DE teſtibus. *Et infra*: Illi verò, qui ad purgandam hujuſmodi infamiam inducuntur, id ſolùm tenentur juramento firmare, quod veritatem eum credant dicere, qui purgatur.

N O T Æ.

ª *T*Yrenſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. de teſtibus*, 29. *de teſtibus*, ubi integram epiſtolam hanc dedimus

CAPVT XIV.

Idem. [a] *Florent. Epiſcopo.*

ACcedens ad præſentiam noſtram dil. fil. T. diaconus parochianus tuus humili inſinuatione monſtravit, quod cùm à ſuis [b] æmulis diceretur, quod eſſet filius ſacerdotis, tu ipſum nec promovere voluiſti, nec permiſiſti ab alio promoveri. Quocirca f. t. per A. ſ. m. quat. ſi diaconus ipſe publicè fuerit hujuſmodi notâ reſperſus, & de ipſa tibi legitimè conſtare non potuerit, purgatione ab ipſo recepta, dummodo aliud canonicum non obſiſtat, ipſum non differas propter hoc ad ſacerdotis officium promovere, quia etſi non ſit nota delicti, eſt tamen nota defectus impedientis ad ſacros ordines promovendum.

NOTÆ.

1. a FLorentino.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub. hoc tit. cap. 5.* Joanni videlicet Velliternenſi. De Florentina Eccleſia egi *in cap. 31. de elect.*

2. b Æmulis.) Sed cùm infamia orta eſt à malevolis, & æmulis, non eſt injungenda purgatio, ſiquidem ex tali infamia non reſultat gravata opinio, *cap. qualiter, el. 2. de accuſat.* Ergo in præſenti caſu non erat indicenda purgatio propter infamiam in æmulis ortam. Reſpondetur in præſenti caſu adfuiſſe ſcandalum aliunde ortum contra ipſum ordinandum, etſi tantùm ex ejus allegatione conſtaret notam defectus natalium ab æmulis originem habuiſſe: quare propter ſcandalum, quod jam ortum erat, injungitur purgatio in præſenti caſu, ut etiam injungitur *in cap. inter, hoc tit. cap. presbyter ſi à plebe 2. quæſt.* 4. docuit Morla *in empor. jur. tit 2. de juriſdict. num.* 121.

CAPVT XV.

Idem. *Abbati* [a] *Argentin. & Magiſtro G. ſcholaſtico Cucien. & de Valle.*

CVm dil. f. H. presbytero, & G. procuratore O. clericis conſtitutis in præſentia noſtra dil. fil. T. Subd. & Capellanum noſtrum conceſſimus auditorem, idem procurator propoſuit coram eo, quod cùm dictus presbyter ſuper inceſtus crimine fuiſſet publicè infamatus, bon. memoriæ [b] Conſtantien. Epiſcopus ordinarius judex eidem purgationem indixit; qui cùm ſe purgare nequiviſſet, ab eodem Epiſcopo fuit in plena Synodo ſuis Eccleſiis ſententialiter deſtitutus, quas ipſe nihilominus detinuit aliquamdiu per violentiam occupatas. Cùmque poſtmodum idem presbyter cujuſdam conſanguinei ſui uxorem adductam in domo publicè detineret, ad petitionem H. Plebani de Heniſo, & quorundam aliorum clericorum Conſtantien. diœc dil. fil. de Scennis, & de Veſtronen. Decan. noſtras dicimur literas ſub hac forma deſtinaſſe, ut ſi dictus presbyter ſuper crimine adulterii, & inceſtus coram ipſis ſe purgare non poſſet, ipſum pœnâ debitâ caſtigarent: qui juxta mandati noſtri tenorem in negotio procedentes, cùm conſtitiſſet eiſdem, quod idem presbyter pro eo, quod in purgatione defecerat, ab Epiſcopo memorato fuerat in Synodo condemnatus, ipſum utpote contumacem prædictis Eccleſiis per ſententiam privaverunt, maximè cùm de inceſtu, & adulterii crimine, tanquam de notorio, manifeſtè liqueret eiſdem: dil. fil. Abbati ſancti [c] Galli, ad quem illarum Eccleſiarum donatio pertinebat, poteſtatem liberam concedentes Eccleſias ipſas perſonis aliis conferendi, qui eas poſtea ſupradicto O. clerico aſſignavit. *Et infrà*: Dictus verò presbyter inter cætera ex adverſo reſpondit, quod proceſſus judicum prædictorum debeat meritò retractari; cùm lite conteſtatâ, & poſt ap. ad nos interpoſitam procedere præſumpſerint contra eum: adjiciens inſuper, quod licèt idem presbyter ad abolendam omnem infamiam, purgationem indictam ab eodem electo, non tanquam delegato, ſed ordinario curaverit exhibere, ſæpedicti tamen æmuli eum non deſinunt infamare. Vnde nobis humiliter ſupplicavit, ut à b illorum petitionibus abſolutum faceremus ipſum prædictarum Eccleſiarum pacifica poſſeſſione gaudere. *Et infrà*: His igitur, & aliis, quæ fuerunt coram prædicto Capellano propoſita pleniùs intellectis, licèt literæ illæ, quæ ad prædictos judices impetratæ dicuntur, vel ipſarum tranſcriptum oſtenſum non fuerit coram nobis; quia tamen ex tenore relationis ipſarum, quam dictus procurator exhibnit

buit, ac ſi etiam literæ ipſæ oſtenſæ fuiſſent, nobis conſtitit evidenter, judices ipſos prætermiſſo juris ordine proceſſiſſe, tam proceſſum eorum, quàm conceſſionem Eccleſiarum prædicto Abbati de mandato ipſorum factam auctoritate Ap. retractamus, præſertim cùm relationis ipſius ſeries repugnantia contineat, & adverſa. Dicitur etenim quod crimen eiuſdem Presbyteri uſque adeo publicum fuerit, & notorium, quod nullus inficiationis locus penitus exiſtebat, ut pote cujus univerſus viciniæ populus teſtis erat: & tamen illud prætermittitur, quod eidem Presbytero terminum peremptorium præfixerunt, in quo ſi poſſet, ſuper infamia prædictorum criminum canonicè ſe purgaret. Cùm nimirum ſi crimen notorium exiſtebat, non erat utique illi indicenda purgatio, ſed in eum condemnationis ſententia promulganda. *Et infrà*; Si verò nullus apparuerit legitimus accuſator, & ipſum inveneritis apud bonos, & graves ſuper prædictis criminibus, vel ipſorum altero infamatum, purgationem ei canonicam indicatis, non obſtante, quod coram prædicto electo dicitur ſe purgaſſe, cum jud • io pendente coram judicibus delegatis non debuerit ordinarius purgationem indicere infamato.

NOTÆ.

1. a ARgentin.) Ita etiam legitur in tertia, collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* De Eccleſia Argentina Germaniȩ, quæ olim erat canonicorum regularium, egi *in cap. venerabili, de præb. & dignitatibus.*

2. b *Conſtantienſis Epiſcopus.*) Werneus videlicet Baro de Stauffen, vir probatæ vitæ. De Conſtantienſi diœceſi Germaniȩ egi *in cap. 15. de præſcript.*

c *Sancti Galli.*) Vetuſtiſſimum, & potentiſſimum eſt hoc monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Conſtantienſi, ut refert Bucelinus *tom. 1. Germania ſacra, p. 2. fol. 36.* His temporibus florebat Abbas Rodulfus, qui poſtea fuit Epiſcopus Curienſis, ut refert Bucelinus *ubi ſuprà.* 3.

CAPUT XVI.

Idem [a] *Epiſcopo Lingonienſi, & Abbati Moriſmundi Ciſtercienſis Ordinis, Lingonienſis diœceſis.*

REcepimus literas veſtras, quibus nobis intimare curatis, quod Apoſtolico ſuſcepto mandato ſuper indicenda purgatione venerabili fratri noſtro Archiepiſcopo Biſuntinō, ad diem ſibi præfixum comparuit coram vobis juramentum purgationis offerens ſub hac forma: videlicet, quod immunis erat ab illis criminibus, ſuper quibus ſe purgare debebat. Cùmque vos diceretis hanc non eſſe formam canonicam, & ſuper id fuiſſet aliquandiu diſputatum, ipſe tandem ad nos vocem appellationis emiſit, cui de prudentium virorum conſilio detuliſtis. Ipſe verò ad præſentiam noſtram accedens, humiliter ſupplicavit, ut ſaltem ſuper purgatione conſcientiæ dignaremur temperare rigorem; quia non audebat aſſerere, quod à nativitate ſua nunquam eſſet paſſus lapſum carnis. Porró cùm ab eo non credatur tale exactū fuiſſe juramentum, potius præſumitur, quod alia de cauſa nolebat ſub præſcripta forma jurare: videlicet quod immunis eſſet ab illis criminibus, de quibus ſuerat infamatus; quia quamvis commiſiſſet, tamen etiam jam eſſet immunis ab illis. Ideoq; præſcriptam purgationis formam, ſecundùm quam idem Archiepiſcopus coram nobis obtulit ſe purgare, penitus reprobamus, injungentes eidem, ut ſi potuerit, & voluerit, ſub hac forma ſe purget, ſecundùm ſanum intellectum, quem ei duximus exprimendum, videlicet ſimoniam, venditionem juſtitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus exiſtit, juret ſe minimè commiſiſſe, poſtquam ad Archiepiſcopalem promotus eſt dignitatem: & compurgatores ſic jurent, quod credunt eum verum juraſſe. Quo facto vos illum dimittatis in pace, alioquin eum, ſublato cujuſlibet contradictionis obſtaculo removendum curetis à regimine Paſtorali: proceſſuri ſecundum formam in prioribus literis expreſſam. Hactenus literæ Innocentii Papæ.

NOTÆ.

1. a *IDem.)* Ita tantùm legitur in hac ſexta collectione, cùm in antiquis collectionibus non reperiatur hæc decretalis; ſed reſtituenda eſt ita inſcriptio: *Epiſcopo Lingonienſi & Abbati Moriſmundi Ciſtercienſis Ordinis, Lingonienſis diœceſis*; ut reſtituit ex regeſtro Vaticani Manrique *tom. 4. annal. Ciſterc. anno 1216. cap. 3.* & ad hanc cauſam ſpectat textus *in cap. licet de accuſat.* ubi refertur prima delegatio facta ab Innocentio III. pro inquiſitione vitæ Archiepiſcopi Biſuntinenſis; qui cùm in pluribus laboraſſet, præcipuè ſimonia, incontinentia, & vendita juſtitia; & cùm de hoc ultimo delicto conſtitiſſet, de prioribus verò tantùm fama exſtaret, juſſit Innocentius prædictis Epiſcopo, & Abbati, ut pro culpa probata pœnam ſtatuerent, pro reliquis verò purgationem illi injungerent, in qua ſi deficeret, paſtorali dignitate privarent, & pro purgatione formulam vulgarem præſcripſit, videlicet ut purgandus juraret, ſe non feciſſe; deinde compurgatores affirmarent etiam ſub juramento ſe credere eundem non pejerare: cujus commiſſionis literas dedi *in cap. licèt, de accuſationib.* Sed cùm Archiepiſcopum conſcientia de admiſſis criminibus accuſaret, & nec fateri tutum, nec pejerare licitum exiſtimaret, cùm die condicto ad purgationem conſiſteret, cum compurgatoribus coram utroque judice interrogatus ſub juramento, renuit jurare, niſi ſub ea forma, videlicet, ſe immunem eſſe ab illis delictis. Quam novam jurandi formam cùm ipſi judices notaſſent, agnoverunt in ea non levem fraudem latêre, quia ſi poſt pœnitentiam, & ſatisfactionem ita jurabat, verè aſſerebat ſe immunem eſſe ab illis delictis: quare ut ſuſpectam, & inauditam hanc formam jurandi rejecerunt, exigentes juramentum juxta conſuetam formam. Quare ipſe Archiepiſcopus, ut ab eis gravatus ad Sedem Apoſtolicam appellavit: Innocentius autem in præſenti epiſtola eiſdem judicibus reſcribit, quomodo purgatio, & ſub qua forma juramenti Archiepiſcopo injungenda eſſet. Textum hunc tranſcripſi prout ex regeſtro Vaticano reperitur apud Manrique *ubi ſuprà.*

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio deducitur & probatur.*

IN his omnibus Decretalibus agitur de purgatione canonica injungẽda tam Epiſcopis, Presbyteris, quàm laicis infamiâ laborantibus, cùm crimina ab eis admiſſa plenè probari nequeunt, & de forma ſervanda in ipſa purgatione; quare eas ſub unico commentario exponere neceſſarium duxi. Sit aſſertio: *Infamatus de delicto, quod plenè probari nequit, purgandus eſt proprio juramento, & compurgatorum.* Probant eam textus *in cap. ſacerdotes 33. 50. diſt. cap. Presbyter 5. cap. habet 6. cap. Menam. 7. cap. quotiens, & per totam 2. q. 5. cap. decernimus 3. q. 9. cap. Presbyter, cum ſequentibus 2. q. 4. cap. tua 9. de cohabit. cleric. cap. tam literis, de teſtibus, cap. tuæ, de apoſtatis, cap. laudabilem, de frigidis, cap. Artaldus 8. q. 3. cap. inſinuatum, de ſimonia, cap. 2. de calumn. cap. excommunicamus, §. quia autem, de hæretic. cap. qui admiſſis 15. quæſt. 8. cap. ex literis 19. de homicid. cap. ad noſtram, de probat. cap. 5. de adulteriis, cap. 1. de confeſſis, cap. 1. 5 quæſt. 1. cap. ex parte, de offic. ordin. cap. literas, de præſumpt. cap. veniens, cap. cùm oporteat, cap. inquiſitionis, cap. accedens, de accuſat.* Nicolaus *ad conſulta Bulgar. cap. 86. Cùm liber homo crimine fuerit appetitus, ſi jam pridem repertus eſt alicujus ſceleris reus, aut tribus teſtibus convictus, pœnæ ſuccumbit; aut ſi convinci non potuerit, ad Evangelium ſacrum, quod ſibi objicitur, minimè commiſiſſe jurans abſolvitur, & deinceps huic negotio finis imponitur.* Concilium Piſtenſe *can. 4. Si quis in exercitu, vel infra regnum ſine juſſione dominica per vim hoſtilem aliquid prædari, aut fœnum tollere, aut granum, ſive pecora majora, ſive minora, domoſque infringere, vel incendere auſus fuerit, hæc ut fiant omni modo prohibemus: quod ſi ab aliquo præſumptuosè factum fuerit, ſexaginta ſolidos, ſi liber eſt, ſit culpabilis, & omnia ſimilia reſtituat, aut cum duodecim teſtibus ſe purget.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Purgatio canonica,* Antonius Aug. *in epit. jur. lib. 32. tit. 8.* Illuſtrant ultrà congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 8.* Pancirola *lib. 4. var. cap. 84.* Lindenbrog. *in gloſſar. legum, verbo purgatio,* Cujac. *in cap. veſtra, de cohabit. cleric.* & *lib. 1. feud. tit. 1.* Lantdmeter *lib. 2. de veteri cleric. cap. 108.* Torreblanca *de magia, lib. 3. cap. 20.* Delrio *eod. tract. lib. 4. cap. 4. quæſt. 3.* Idem Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 15. cap. 13.* Juretus *in notis ad epiſt. 54. 190. & 206. Carnot.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. lib. 12. diſput. 25. §. 3.* Hallerius *de ſacris elect. lib. 2. cap. 2. art. 1. §. 2.* Filoſacus *in cap. 5. de offic. ordin. §. 3.* Bignon *ad Marculf. lib. 1. cap. 38.* Mancinus *de tripl. jur. collat. cap. 92.* Anſenius *de jurejur. cap. 28.* Lemaiſtre *de jur. eccleſ. lib. 3. cap. 7.* Durantius Caſellius *lib. 2. var. cap. 5.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 11.* Creſolius *lib. 3. myſtag. cap. 18. ſect. 2.* Gibalin. *de negot. tom. 2. lib. 6. art. 8. num. 36.* Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. epit. 9. theorem. 28.* Borell. *in ſumma deciſ. tit. 53.* Bermondus *de public. concubin. verbo In Conciliis,* Balboa *in cap. at ſi clerici 4. num. 26. de judiciis.* Vegam *eodem textu, num. 26.*

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis valde redditur ſequentibus juris principiis. Aut enim purgatio canonica indicitur, quia accuſator legitimus non eſt, & tunc fatigandus non eſt accuſator, *cap. accuſator 7. q. 1. cap. 1.* ubi latè probavi, *de accuſat.* aut legitimus eſt accuſator, ſed crimina objecta non probavit: & tunc certum eſt, accuſatore non probante, reum eſſe abſolvendum, *l. 1. & 3. C. de edendo.* Igitur neutro caſu purgatio canonica poteſt injungi: nec intereſt, quod ipſe reus poſtulatus laboret infamiâ, quia famæ, aut rumori temere credendum non eſt, *cap. 2. de cohabit. cleric. cap. 5. de eo qui cognov. conſanguin. cap. 6. de fide inſtrum.* Alioquin, ajebat Quintilianus, *fraude inimicorum falſa vulgantium ſæpe fama noceret etiam innocentibus: fama ſæpe numero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Quare Pontifex *in cap. veſtra 8. de cohabit. cleric.* ait: *Non teſtimoniis, quæ rumor ſpargit, atque circumfert, etiamſi dicantur eſſe quorundam bonæ exiſtimationis hominum; ſed teſtibus tantùm in judicium productis eſſe credendum.* Quod & docetur *in l. 3. §. idem Dominus, ff. de teſtibus.* Faciunt Cicero *pro Poſthumo,* ibi: *Iiſdem teſtibus, ingnam, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis, quaſi præjudicata res ad has cauſas deferatur.* Tacitus *in lib. de Oratoribus,* ibi: *Teſtimonium in judiciis publicis, non abſentes, nec per tabellam dare, ſed coram, & per præſentes.* Igitur ſi adſit infamia, ſeu rumor contra ipſum reum poſtulatum, non ideo 3.

cogendus

cogendus eſt purgationem canonicam ſubire. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia licèt in cauſis civilibus probationum inopia laborantibus jusjurandum deferri poſſit reo à parte, vel judice, *l. admonendi, ff. de jurejur. l. 3. C. de rebus credit.* tamen in cauſis criminalibus non licere juramentum hoc deferre, probat Forner. *lib. 5. rer. quot. cap. 19.* Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio, nam fallax valde eſt hoc genus purgationis, ſiquidem teſtes compurgatores deponunt tantùm de credulitate, cùm debeant deponere in his, quæ perceperunt ſenſu corporeo, *leg. teſtium, Cod. de teſtibus.* Fachineus *lib. 11. contr. cap. 69.* & ita teſti deponenti de credulitate in facto alieno fidem non adhiberi, poſt Gloſſam docent omnes repetentes *in dict. leg. teſtium,* Felinus *in cap. quotiens, de teſtibus.* Igitur non rectè in præſenti docetur, purgationem canonicam eſſe injungendam eis, qui infamiâ laborant, ſi delictum probari nequit. Unde Smaragdus in libro *de preſſuris eccleſiaſticis, p. 1.* improbat hanc conjurandi conſuetudinem, dicitque adinventam, ut in ſacerdotes Dei liberiùs malevoli ſæviant, ibi: *Satisfactionem igitur accuſati ſacerdotis ſub jurejurando minimè dicunt valere, niſi plures etiam ſacerdotes ſimul compellant jurare, in quibus hoc aſſumunt in teſtimonium, quod factum ſe legiſſe jactitant in actibus Romanorum Pontificum; nam quod de Damaſo, & Sixto, & Symmacho venerabilibus Pontificibus invenitur, eo quod dum à quibuſdam perverſis criminibus accuſarentur, collectis Epiſcoporum Conciliis ſynodice purgati ſint, hac ſe his verbis intelligere fatentur, quòd omnes præfati Epiſcopi cum ipſis Pontificibus pro illatis juraſſent criminibus: quaſi non eos propria tantummodo abſolveret ſatisfactio, niſi hac etiam prædictorum confratrum firmaret juratio. Nobis tamen quod ſic intelligendum ſit, reverà non patet; planè enim à prædictis Epiſcopis præfatos Pontifices accepimus, ſed ipſorum ſuggeſtione, propriâ tantummodò ſatisfactione, ipſis etiam faventibus eos alienos à criminibus fuiſſe firmatum eſt. Sed ſi pro alicuius juſti innocentia alicui placuit ſacramentum præbere charitatis causâ, ut eum vel ſic à perſequentibus liberare omnimodis placet; veruntamen licet perverſorum infeſtatione quaſi in primitiva Eccleſia hoc fieri potuiſſet, tamen exemplum in poſterum relinqui debuit: quo etiam in ſancto Concilio, vel cujus Catholici, & Apoſtolici viri decreto ſancitum ſit, ſacerdotes Dei à criminibus abſolvi non poſſe, niſi confratrum ſatisfactione, ignoramus. Cùm enim ſacramenta omnibus interdicta ſint Chriſtianis, valde perniciosum eſt ſacerdotes ad hac etiam alios cogere, unde tam ſe cuſtodire, quàm & illos debuerunt arguere.* Accedit, nam facilè colludentibus compurgatoribus cum ipſo reo probabitur hoc modo ejus innocentia, ut ſuo tempore contigiſſe refert Hincmarus in epiſtola ad Coepiſcopum Joannem, his verbis: *Qualiter de infamato Presbytero ex auctoritate majorum tenemus, tuæ dilectioni mandamus; & ſicut ſanctus Gregorius decrevit, ſi mala fama ex ſimilitudine per parochiam de Presbytero exierit, & accuſatores, ac teſtes legales defuerint, ne contra Apoſtolum infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur miniſterium noſtrum, nec ſecuriores Presbyteri exiſtentes, licentiùs in peccatum labantur, ſecundùm decreta majorum cum denominatis ſibi vicinis Presbyteris ſeptem, quos ſcimus nolle perjuvare, ſacramento famam ſuam purget. Si autem denominatos à nobis ſibi Presbyteros ad famam ſuam purgandam habere nequit, & alios ſecum ad jurandum conduxerit, quoniam experti ſumus, quoſdam adinvicem conſpiraſſe, ut reputati mutuò in ſua purgatione jurant, ſicut & Presbyteri pleni iniquâ cogitatione adverſus Suſannam conſpiraverunt, Presbyteri qui in purgatione infamati ſacerdotis, ſeu unà cum eo ad jusjurandum offerunt, examinationem judicii per advocatum infamati Presbyteri recipiant, ut in ſacramento ſe Deo non perdant, ſicut quoſdam hinc jam revocatos comperimus.*

5. *De purgatione canonica.* Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius plena expoſitione ſciendum eſt, purgationem duplicem eſſe, canonicam videlicet, ita dictam, quia canonibus recepta eſt, de qua in præſenti titulo, aliam vulgarem, quæ vulgi moribus inducta eſt, ſæpiuſque ab Eccleſia reiecta, de qua infrà, titulo ſequenti. Purgatio canonica olim variis modis iniungebatur, fiebatque primò per judicium crucis, cuius purgationis per crucem mentio fit *lib. 1. capitul. Caroli, cap. 108. lib. 3. cap. 46. lib. 4. cap. 126. in appendice 2. ad lib. 4. cap. 33.* in legibus Longobard. *tit. 26. & 33.* & *in can. 17. Concilii apud Wermer.* cuius verba dedi *in c. 3. de frigidis.* Quomodo tamen hæc purgatio fieret, & quodnã eſſet hoc iudicium crucis, variè exponunt Interpretes. Vitus Amerbachius *in notis ad conſt. 34. Caroli Magni,* Gadelmanus *lib. 3. de magis. cap. 5.* Torreblanca *de magia lib. 5. cap. 23. num. 26.* exiſtimant fuiſſe quoddam armorum genus conſormatorum in ſpeciem crucis. Sed facilè eos refellit Theoph. Raynaud *de calumn. ſect. 3. cap. 2. quæſt. 1.* & expeſsè hæc ſententia reiicitur ex dicto canone 17. Concilii apud Wermer. ubi hæc purgatio æqualiter indicitur viro, ac uxori; quod abſurdum eſt, ſi per eam cum armis pugnaretur. Delrio *lib. 4. de diſquiſit. cap. 4. quæſt. 6. num. 2.* Grethſerus *lib. 2. de cruce, cap. 25.* docent, purgationem hanc per crucem continere ſortes quaſdam, quæ jaciebantur ad crucem, juxta formam præſcriptam in legibus Friſionum *tit. 14. §. 1.* Parabantur quidem duæ teſſeræ, quarum una pura, altera crucis ſigno notata erat; & linteo ſuper altari involutæ ponebantur, & poſt varias preces à Presbytero, vel puero extrahebantur: & ſi prima crucis teſſera extrahebatur, innocentia illius, cujus fuerat, probata manebat: qui ritus ut ſuperſtitioſus, etſi diu duravit, tandem eſt ſublatus. Alio etiam modo purgationem per crucem fieri conſtat ex formula 12. incerti actoris, & ex legibus Ripuar. *tit. 7.* ubi jubetur, reum criminis ſtare ad crucem per 42. noctes, & ſi non poſſet, & caderet, nocens credebatur; aliàs innocens maneret. Sed verius eſt, judicium crucis eſſe tantum juramentum per crucem præſtitum, aut contactâ ſanctâ cruce, quale ſæpè ſæpius uſitatum refert Grethſerus *lib. 2. de cruce, c. 16.* referuntque ſimilia juramenta Nicetas Choniates *in Alexio Duca,* & Cedrenus *in Conſtantino Leonis filio:* quomodo expoſui dictum canonem 17. *in c. 3. de frigidis.* Alia etiam purgatio canonica olim in uſu erat per ſuſceptionem Euchariſtiæ, tam in furtis, & homicidiis, quàm in aliis criminibus depræ-

deprehendendis, *cap. ſæpè, cap. ult. 2. q. 5.* quam Gregor. VII. inſimulatum ſimoniæ ab Henrico III. Imperatore publicè Miſſam celebrando adhibuiſſe, ſubiiſſeque, referunt ex aliis Theophilus *de calumnia, ſect. 3. cap. 2. q. 3.* Delrio *diſquiſ. magic. lib. 4. q. 3.* quæ probatio non ad extorquendum à Deo miraculum, ſed in teſtimonium innocentiæ adhibebatur; neque enim qui ſceleris ſibi conſcius erat, audebat Chriſti corpus ſumere in judicium, & condemnationem, ut loquitur D. Paulus, & exponunt Delrio *ſuprà*, Suarez *lib. de irreligioſit. cap. 3. ſub finem*, Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 13.* quamvis huic probationi adjiciebatur aliquando imprecatio, quâ quis ſibi imprecabatur, ne Euchariſtiam glutire poſſet, aut eodem momento periret, ni verum diceret, ut conſtat ex formula hujus probationis, quam tradit Trithemius *in chron. Hirſaugienſi.* Et cùm hoc ritu quidam abuterentur, ut refert Balſamon *in canone 61. 6. Synodi*, prohibita fuit hæc purgatio, ut alia pergrina judicia improbata fuerunt, *cap. tribus, de conſecr. diſt. 2. cap. dilecti, cap. ex tuarum, hoc tit.* docet Gibal. *d. lib. 6. art. 8.* Prado *de Euchariſtia q. 80. dubit. 8. §. 5.* quem purgationis ritum adumbrarunt Gentiles, ut refert Aeron vetus Horatii commentator, qui ad librum primum *epiſt. 10. verſ. 10.* ait: *Cùm in ſervis ſuſpicio furti habetur, ducunt ad ſacerdotem, qui cruſtum panis carmine infectum dat ſingulis, quod cùm ederit, manifeſtum furti reum aſſerit.*

6. *De purgatione per juramentum.* Tandem purgatio canonica, de qua in præſenti titulo, fit per juramentum, quo quis ſe immunem eſſe ſceleris ſibi affecti, & impoſiti, invocato Deo in teſtem, affirmat; quam purgationem initium Cujac. *in cap. 8. de cohabit. cleric.* trahere ait à diſpoſitione legali, de qua in *l. 4. §. ſed ſi ſervus, ff. de edendo, l. 3. §. ſicubi, C. de his qui ad Eccleſiam, l. ult. C. de bonis auctorit. jud.* Et ſanè jure civili jurejurando plerumque decidebantur controverſiæ, *l. 1. ff. de jurejur.* Ideo qui amoviſſe dicitur, compellitur jurare, *l. Marcellus, ff. rer. amot. l. ult. §. licentia, C. de jure delib.* Similiter & qui ſuſpectus uſuræ eſt, interpoſitæque per dolum perſonæ, *l. eos, §. ult. C. de uſur.* faciunt lex 5. *ff. de public. judic.* lex 6. *C. ad leg. Corn. de ſicar.* lex ultima, *C. de abolit.* lex *ſi duo 13. §. idem*, lex *in duobus 28. §. ſi quis, ff. de jurejur.* Cujus rei alia innumera exempla extant in Pandectis. Quare ſapienter Juſtinianus dixit, ſacramenti timore compeſci contentioſam litigantium inſtantiam, *in l. 1. C. de jurejur. propter calumn.* Pancirola verò *lib. 1. var. cap. 84.* exiſtimat ex jure Longobardorum purgationem canonicam deſcendere; ſiquidem apud eos actore non probante, ſi qua erat proco conjectura, reus juramento ſe expurgare, aut cauſam ſuam juſtam probare tenebatur, & alios duodecim ſuæ aſſertionis teſtes producere, *cap. 1. de contentione inter dominū, & feudū, §. cùm autem, ſi de inveſtitura feudi, in uſibus feudorum.* Sed verius credo, genus hoc purgationis apud varias gentes invaluiſſe, ut ex Bajubariis conſtat ex titulo 15. legum ipſorum, *cap. 12.* ibi: *Iudex cauſam ſuam bene cognoſcat, & priùs vel tacitus inquirat, ut eum veritas latêre non poſſit, nec facilè ad ſacramenta veniatur.* Et paulò poſt: *Nulli liceat perjurare, ſed ſicut judicatum exſolvi. In his verò cauſis ſacramenta præſtentur, in quibus nullam probationem diſcuſſio iudicantis invenerit.* Apud Friſiones ita cavetur. *Non iuret, ſed componat, ac ſi ipſe eum occidiſſet.* Apud Anglos *tit. 9.* ita legitur: *Si negat, cum undecim iuret, aut campo decernat.* Wilhelmus Angliæ Rex apud Hovedenum ita ſanxit: *Si appellaverit Anglicus Francigenam, & eum approbare voluerit, judicio, aut duello, volo tamen Francigenam purgari ſacramento, non ferro.* Apud Francos ſimilem purgationem invaluiſſe conſtat ex variis capitularibus infrà referendis, & ex lege Salica, *tit. 50. & 55.* & ita jus conſuetudine apud tot gentes receptum Eccleſia admiſit, & ſtatuit in canonibus ſuprà relatis: ipſique Summi Pontifices calumnias ſibi objectas ea ratione diluerunt, ut Leo III. ut referunt Monachus Engoliſmenſis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Inter quæ vel maximum, & difficillimum erat de diſcutiendis Papæ objectis criminibus; & dum nullus probator criminis eſſe potuit, Dominus Papa Leo coram omni populo in Baſilica B. Petri Evangelium portans, ambonem conſcendit, & invocato ſancta Trinitatis nomine, jurejurando ab objectis criminibus ſe purgavit.* Monachus Sangalenſis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Illic memeratus Pater Leo aſſumens Evangelium Domini noſtri Ieſu Chriſti, poſuit ſuper caput ſuum, & in conſpectu Caroli, ejuſque militum, aſſiſtentibus etiam perſecutoribus ſuis, in hæc verba iuravit: Sic in die magni iudicii ſim particeps Evangelii ſicut immunis ſum criminis falsò mihi ab iſtis objecti.* Refert Lindembrog *in Gloſſario, verbo Purgatio.* Similiter & fecit Pelagius, ut refert Anaſtaſius *in eo*: qui Pelagius tenens Evangelia, & crucem Domini ſuper caput ſuum, in ambonem accedens ſatisfecit cuncto populo, & plebi, quia nullum malum peregiſſet contra Vigilium. Purgationis Damaſii Papæ meminerunt Sigisbertus, & Anaſtaſius *in eo*: Sixti III. & Symmachi Anaſtaſius Biblioth. *in eorum vitis*: quorum & ſimilia exempla referunt Pithœus *in onomaſt. ad capitularia, verbo Purgatio.* Delrio *lib. 4. diſquiſit. magic. cap. 3. quæſt. 3.* Quare Hincmarus in opuſculo de divortio Thebergæ *interrog. 6.* ait: *Hanc purgationem in eccleſiaſticis, & externis legibus receptiſſimam eſſe, & à primis ſæculis uſitatam.* Cromerus *lib. 15. hiſt. Poloniæ*, narrat Sophiam Reginam ſtupri inſimulatam juramento à ſe, & aliis ſeptem honeſtis viris præſtito ſe purgaſſe. Solenne porrò fuit, juramentum hoc præſtari publicè in Eccleſia, aut tumulis Martyrum, aut altari, vel etiam extra Eccleſias, admotis Sanctorum reliquiis. Concil. Meldenſe *can. 39.* ibi: *Tantum hoc malum eſt, ut ad Sanctuaria Martyrum, ubi diverſorum ægritudines ſanantur, ibi perjuri, licet manifeſte interdum vexari non videantur, juſto Dei judicio à dæmonibus arripiantur, ſicut ſanctus dicit Gregorius.* In legibus Aleman. *tit. 6.* ita cavetur: *Sacra ſic fieri debent, ut illi juratores manum ſupra capſam ponant.* Gregorius Turon. *lib. 4. hiſt. cap. 46.* requirit hominem alium Urſum nomine, quem ad altare eſſe adductum jurare fecit, ac dicere: *Per hunc locum ſanctum, & reliquias Martyrum beatorum, &c.* Et *lib. 5. cap. 32.* *Si, inquiunt, es innoxia, ſuper tumulum hoc B. Dionyſii Martyris ſacramentis adfirma. Faciam, inquit pater. Tunc inito placito, ad Baſilicam Martyris ſancti conveniunt. Elevatis pater manibus ſuper altarium juravit filiam non eſſe culpabilem.* Et *lib. 8. cap. 16.* *Ibo ad Baſilicam beati Martini, & ſacramento*

me

me exuens, innocens redibo. Et *lib. 1. de miraculis, cap. 33. Quidam tempore Fel cii Biturigum Epiſcopi vicinos ſuos quodam pro crimine impetebat, quos cùm plerunque verbis procacibus laceſſeret, ac judicio publicè provocaret, decretum eſt ſententiâ Primorum urbis, ut ſe ab hac noxa, qui impetebantur, ſacramento purgarent. Ingreſſique in ejus memorata adis altare, cùm elevatis manibus ſacramenta proferrent,* &c. Marculf. *lib. 1. formul. cap. 38. Se dum inter ſe contenderent, ſic eiſdem à proceribus noſtris, in quantum illuſtris vir ille Comes Palatii noſtri teſtimoniavit, fuit judicatum, ut de quinque denominatis, idem ille apud tres, & alios tres, ſuâ manu ſeptimâ, tunc in Palatio noſtro ſuper capellam Domini Martini, ubi reliqua ſacramenta percurrunt, debeant conjurare.* Plura congeſſerunt Zerda *in adverſ. cap. 122 num. 14.* Baronius, & Coriolanus *anno 412.* Ferrandus *lib. 2. diſquiſit. reliq. cap. 3 à num. 3.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 108.* & hæc purgatio manufacta dicitur *lib. 2. feud. tit. 27 §. ſi ruſticus*, ibi: *Et manu propria ſingula cum ſacramento idoneum ſe facere.* In Capitularibus Caroli, *lib. 1. cap. ult.* apud Arnulſum in Synodo habita Durocortori Rhemorum *can 30. Poſtquam peroravero, me à dexterâ ita eſſe ſacramento firmabo.* D. Bernardum *epiſt. 235. Niſi Decanus, quod objectum ei fuerat, propria manus juramento repelleret.* Illuſtrat Juretus *in not. ad Ivonem Carnot. epiſt. 206.*

7. *De compurgatoribus.* Nec tantùm in hac purgatione reus ipſe jurat, verùm & alii tres, quinque, duodecim, aut amplius, juxta qualitatem perſonæ, quæ accuſatur, aut gravitatem delicti; qui appellantur juratores ſacramentales, ut conſtat *ex l. Salica, tit. 50. & 55.* auctore vitæ ſancti Eligii *lib. 2. cap. 2.* apud Surium ibi: *Lata ſententia eſt, ut vir ille cum multis aliis juraret. Sic enim apud Francos in more poſitum eſt. Verùm Abbas omnibus aliis remiſit juramentum, ne alterius flagitio implicarentur: ſolus ille agri uſurpator procerum ſententiâ jurare juſſus eſt.* Ex legibus Bajubar. *tit. 2. cap. 12.* ibi: *Cum duodecim ſacramentalibus juret delicta ſua, vel duo campiones propter hoc pugnent.* Gregorius Turon. *lib 8 cap. 9 Fredegundis Regina cùm cunctis prioribus Regni ſui, id eſt tribus Epiſcopis, & trecentis viris optimis, ſacramenta dedêre, hunc ex Chilperico Rege generatum eſſe, & ſic ſuſpicio ab animis Regis ablata eſt.* Et *lib. 8. cap. 40. Ille electis duodecim viris, ut hoc ſcelus perpetraret, advenit.* Inde in veteribus legibus reperitur manu quintâ, manu ſextâ, duodecima purgari, *tit. 6. legum Alemanorum*, legitur: *Sextâ manu jurare.* Et *in leg. Ripuar. tit 35. Septimâ manu fidem facere.* Et *tit. 14.* legum Friſionum: *Duodecimâ manu objecti criminis ſe purificare ſacramento.* Et paſſim in hoc titulo dicitur, quartâ aut quinta manu purgari. Et *in cap. quotiens 2. q. 5.* tertiâ manu ſui ordinis, & quartâ manu Abbatum, & religioſorum ſacerdotum ſe expurgare. Et *in cap. requiſiſti 13 q. 1.* ſeptimâ manu propinquorum jurejurando, tactis ſacroſanctis reliquiis diceret: ut etiam *in cap. laudabilem, cap. litera, de frigidis.* De hoc modo jurandi locus eſt ſingularis in priſca lege Alemanorum, *tit. 6.* ibi: *Iſta verò ſacramenta ſic fieri debent, ut illi juratores manus ſuas ſuprà capſam ponant, & ille ſolus, cui cauſa requiritur, verba tantùm dicat, & ſuper omnium manus manum ſuam ponat, ut ſic eum Deus adjuvet, vel illa reliquia, & illas manus quas comprehenſas habet, ut de illa cauſa, unde interpellatus eſt, culpabilis non ſit.* Manuum autem ſymbolum fidei fuiſſe, veteribus conſtat; ideo manus attollere jurantes ſolebant. Gregorius Turonenſis *lib. 1 cap. 32* ibi: *Elevatiſque ſuper altarium manibus juravit.* Lucanus.

Elatiſque altè promiſere manibus.

Ideo in Concilio Triburienſi, cujus verba reperiuntur apud Gratianum *in cap. ſi quis 2. queſt. 5.* ubi agitur de Preſbyterorum juramento, dicitur: *Manus enim, per quam corpus, & ſanguis Chriſti conficitur, juramento polluetur? Abſit.* Itaque in capitularibus Caroli, *lib. 3. cap. 4. & 10. & lib. 5. cap. 125.* perjuro jubetur manus amputari: & factum refert Hermoldus in hiſtoria Sclavorum *lib. 1. cap. 29.* ibi: *Rudolfus vulneratus in manu dextra fugit Marcipolim, mortique jam proximus dixit ad familiares ſuos, videtis manum dexteram meam de vulnere ſauciam? Hac ego juravi Domino Henrico, ut non nocerem ei, nec inſidiarer gloria ejus: ſed juſſio Apoſtolica, Pontificumq; petitio me ad id deduxit, ut juramenti tranſgreſſor honorem indebitum mihi uſurparem: quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi?* Illuſtrat Cironius *in præſenti*, & *lib. 2. obſ. cap. 11.* Lemaiſtre *de jurib. eccleſ. lib. 3. cap. 7.*

Ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet illi, qui infamiâ laborat, cujus delictum probari nequit, injungitur purgatio canonica, provenit ex eo; nam cùm ſatius ſit purgatos eſſe, quàm ſuſpectos, ut Alexand. Magnus ajebat apud Quintum Curtium *lib. 7* ideo Eccleſia, quæ optat in ſuis miniſtris, & fidelibus Catholicis crimina radicitus abolere, nec eorum ſuſpicionem in eis ſuſtinet, ſtatuit, ut cum aliquis laborat infamiâ alicujus delicti, quod probari nequit, teneatur purgari ab ea ſuſpicione proprio juramento, & compurgatorum, qui jurant credere ſe, reum vera jurare, ut ita immunis reus ab objecto crimine reddatur. 8. *Traditur ratio decidendi.* Sineſius *epiſt. 44.* ad Joannem quendam de gravi crimine ſuſpectum, ita ſcribit: *Tametſi forte apud Deum innocens ſis, & ſceleris expers, qui execrandum hoc facinus nec factis, nec conſiliis admiſeris, nondum te tamen apud nos homines innocentem videris, quandiu purgatus non fueris.* Et qui in hac purgatione deficit, tanquam convictus pœnâ ordinariâ punitur, *cap. de hoc 11. cap. 13. de ſimonia.* Faciunt ſingularia loca ſacræ paginæ, *Exodi cap. 22.* ubi ita legitur: *Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo qui ſuſceperat, ablata fuerint, ſi invenitur fur, duplum reddet; ſi latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit quod non extenderit manum in rem proximi ſui ad perpetrandam fraudem.* Et *Deuteron. cap. 21.* ubi patrata in agro cæde, ignotoque adhuc poſt ſedulam inquiſitionem auctore, vult Deus, ut propinqui loci, Præſides, ac Prælati cæſa vitula, fractaque cervice, quaſi umbratile ſupplicium de homicida ſumant; adeſſe ſiquidem debent majores natu civitatis illius, qui & manus lavare ſuas debent ſuper vitula cæſa, & rei ſacræ interpoſitione proteſtari, ſe innoxios eſſe, & auctoris ignaros Rectè ergo Eccleſia, juxta leges, & conſuetudines apud tot gentes receptas, & uſitatas ſtatuit, ut infamia notati, ſi delictum probari nequeat, juramento præſtito purgare ſe teneantur; non tamen hæc purgatio facilè indicenda eſt, nec ex alia ferè cauſa, quàm ſcandali tollendi gratia,

juxta Concilium Illerdenſe *in cap. Presbyter, 2. q. 4.* ibi: *Ne populus fidelium ſcandalum patiatur.* Quare ubi ſcandalum, aut infamia non adeſt, talis purgatio indicenda non eſt, quia ut ait Cornelius Papa *in cap. ſacramentum 2. q. 4. Sacramentum à ſummis ſacerdotibus, vel reliquis non niſi pro recta fide exigitur.*

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, nam licèt in cauſis civilibus regulariter actore non probante, reus abſolvatur; tamen in criminalibus Eccleſia exigit, ut reus probet ſuam innocentiam, aut ſaltem cum gravis infamia inde orta eſt, vel ſcandalum in populo adeſt, ut etiam jure civili in gravioribus criminibus, veluti Majeſtatis, deſertæ militiæ, peculatus, non tantum accuſator ea, quæ objecit, probare debebat, verùm etiam reus, alioquin non abſolvebatur, etſi actor in probatione deficeret, quia purgatio ex parte rei deſiderat, *l. fallaciter, in fine C. de abolit.* Sicut enim in cauſis civilibus, ſi dubiæ ſint, adſintque conjecturæ, actore non probante reus non abſolvitur, ſed judex defert jusjurādū reo, vel actori, *l. admonēdi, ff. de jurjurand. l. 3. C. de rebus creditis, Novella 124. Iuſtin.* Ita etiam in criminalibus, actore non probante, ſi cauſa dubia eſt, propter infamiam & ſcandalum purgatio per juramentum rectè reo defertur. Nec obſtat textus *in d. cap. 1. de accuſat.* quē in ejus commentario expoſui. Nec obſtat augmentum deductum ex eo, quod jusjurandum deferri non poſſit à judice reo in cauſis criminalibus. Nam licèt ſatis controverſum ſit, an jusjurandum deferri poſſit reo, tam ab actore, quàm judice, in cauſis criminalibus; placet tamen ſententia Forneri *dict. cap. 5.* Bronchorſt. *enantioph. cent. 2. aſſert. 27.* qui aſſerunt, judicem tantùm purgationis causâ juramentum deferre poſſe, actorem verò in cauſis criminalibꝰ civiliter intentatis, non verò criminaliter, illud deferre poſſe; qui varia jura exponunt. Nec obſtat, quod dicebamus, hoc genus probationis fallax eſſe: tum quia teſtes in eo deponunt de credulitate: tum quia facilè inter eos colluſio dari poteſt; nam quando teſtes compurgatores, qui debent eſſe vicini, juxtà ſuprà tradita, deponunt ſe credere reum jurantem verum dicere, rationem depoſitionis reddunt, videlicet quia ut vicini, ſi aliàs eſſet ſcilicet delictum admiſſum, non ignorarent; & ideo teſtes deponente ſe ſcire, qui vicini ſunt, plenam probationem facere, poſt Bartolum *in l. 1. ff. de rebus creditis*, probat Fachineus *lib. 11. controv. cap 69. per totum.* Quod autem colludere poſſint, non eſt attendendum, cùm nemo credatur immemor ſalutis æternæ, & cum iuramento omnes illi deponant.

TITULUS XXXV.

De purgatione vulgari.

CAPUT I.

Cœleſtinus III.

CVra ſuſcepti regiminis nos inducit, ut fratrum noſtrorum debeamus reſpondere conſultationibus, & ab eis, quantum humana fragilitas permittit, dubitationis ſcrupulum amputare. Inde eſt, quod cùm tua fraternitas duxerit Sed. Ap. conſulendam, utrum ſuper Eccleſiarum præſentationibus duella debeant ſuſtineri? tuæ duximus ſolicitudini reſpondendum, quod in eo caſu, vel in aliis etiam hoc non debes aliquatenus tolerare.

NOTÆ.

Cœleſtinus III.) Ita etiam legitur *in cap. unic. hoc tit. in 2. collect.* & *in cap. 2. de cleric. pugn. in duello, in eadem collect.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex.

CAPUT II.

Idem *Priori ſancti* [a] *Sergii Spoletani.*

SIgnificantibu. Vv. laico, & fratribus ejus, ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quo cùm quidam eos ſuper furti crimine accuſaret, cum eo præter terræ conſuetudinem coacti ſunt inire duellum, in quo aliis peccatis ſuis præpedientibus ceciderunt: propter quod poſt appellationem ad nos [b] interpoſitam, per Conſules Spoletanos bonis fuerūt propriis ſpoliati: nunc verò furtū apud alios eſt inventum,

&

& quod ipſi fuerint innocentes,eſt favente Domino revelatum. Vnde conſulibus ipſis dedimus in mandatis,ut ablata reſtituant univerſa. Ideoque diſc.t.per A.ſ.m. quat.ſi ipſi mandatum noſtrum neglexerint adimplere,tu partibus convocatis, & auditis hinc inde propoſitis,quod juſtum fuerit ap. rem. decernas, faciens quod decreveris,per cenſuram eccleſiaſticam firmiter obſervari.

NOTÆ.

a *Sancti Sergii.*) Ita etiam legitur in tertia col-
1. lectione,*ſub hoc tit.cap. unic.* nullam tamen legi Eccleſiam ſancti Sergii ſæcularem, vel regularem in diœceſi Spoletana: quare credebam in præſenti reſcribere Innoc.III. Priori ſancti Petri,quod monaſterium eſt canonicorum regularium extra portam Spoleti,cujus Priori,& clericis reſcribit idem Innocentius *lib.1.epiſtol.* de quo monaſterio agit Pennotus *lib.2. hiſt. canonic. regul. cap.17.*

b *Ad nos interpoſitam.*) Spoletum enim anti-
2. quiſſima Umbriæ urbs, Longobardorum Principum ſedes diu fuit,ſed ſuperato Deſiderio ultimo Longobardorum Rege, Carolus Magnus Ducatum Spoletanum Pontifici donavit, & poſtea Pontifex Duces Spoletanos conſtituit, & tempore Alexandri III.ab Imperatore Friderico excidium paſſa eſt. Tandem reſtaurata, redactaque ad priſtinum ſtatum,ſuave Pontificum jugum accepit,ut refert Vghellius *tom.1.Italiæ ſacræ, fol.161.*

COMMENTARIUM.

3. INter alias purgationis vulgaris ſpecies præcipua fuit apud antiquos duellum, ſeu monomachia,ut conſtat *ex legibus Bajubar.tit.5.cap.15.* ubi jubentur antiquæ controverſiæ decidi per campiones,ideſt pugiles, qui alieni diſſidii dirimendi causâ operas ſuas locabant,*tit.2 legum Longobard. cap.77.82. & 110.* quod duellum etiam in cauſis eccleſiaſticis adhibebatur. Adrevaldus Floriacenſis *lib. 1. de miraculis ſancti Benedicti, cap.20.* ubi morâ quæſtione de mancipiis B. Benedicti ait:*Tandem adjudicatum eſt, ut ab utraque parte teſtes exirent, qui poſt ſacramenti fidem ſcutis, ac baculis decertantes, finem controverſiæ imponerent:ſed cum illud juſtum, rectumque viſum fuiſſet omnibus, quidam Vaſtienſis regionis legis, &c. judicium protulit, non eſſe rectum,ut bella propter res eccleſiaſticas teſtes decernerent.* Afferam epiſtolam,quam ex collectione Decretalium MS. quæ Alexandri IV.nomine inſcribitur, tranſcripſit Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.2.regeſt.14.* ſic: *Corruptela in pleriſque locis Franciæ,ut accepimus inolevit, quod videlicet quando Eccleſiarum homines de corpore ad alienum dominium ſe convertunt ſi eos veſtrûm aliqui,quorum ipſi ſunt homines,forſe conveniunt coram judice competenti, neceſſe habent ſuam per duellum intentionem fundare, alioquin ab actione propoſita,repelluntur,licet per teſtes, & alia documenta legitima intentionem ipſam velint, vel valeant comprobare. Cùm igitur clerici abſque ſui ordinis periculo duella ſuſcipere nequeant, vel offenſe, pro eo quod ſive per ſe,ſive per alios in duello pugnaverint, ipſos ab executione ſacrorum ordinum canonica conſtitutionis ſeveritas alienat: Nos huic pravæ conſuetudini remedio quo poſſumus obviare volentes,& duellorum, præſertim cùm de rebus eccleſiaſticis agitur, penitus interdicentes abuſum,quo Deus tentatur, & vera ſæpius judicia pervertuntur, ut in quibuslibet judiciis omni probationum genere ſuccumbentibus: propter hoc contra tales ſententia,ſeu exequutio quæcunque proceſſerit, eadem, & quidquid ex ea ſequutum fuerit, vel ob ipſam, nullius penitus ſit momenti.* Sed tandem ut duella generaliter prohibita fuerunt, ut probavi *in cap.1.de clericis pugnantibus in duello*; ita hæc, maximè quæ purgationis causâ ſuſcipiuntur, ut quæ Deum tentare videantur, cùm etiam in his ſæpiùs & noxiis fortuna pepercerit, & inſontes oppreſſerit, *cap cùm monomachiam 2.q.5.cap.ſententiam,ne clerici vel monachi.* Illuſtrant Delrius *lib. 4.diſquiſit. magic c.4.q.5.ſect.2.* Alciatus *lib.de ſingulari certamine*, Hothomanus *de feudis cap 44.* Juretus *in notis ad Carnot.epiſt.168.* Pichardus *ad epiſt.39.ſancti Bernardi*, Gibalin. *de univerſa negot.tom.2 lib 6.cap. 3.art.8.num.42.* latè illuſtravi *in dicto cap.1. de cleric.pugnantibus.*

CAPUT III.

Honorius III.

DIlecti filii noviter in Livonia baptizati gravem ad nos querimoniam deſtinarunt,quod fratres [b] Templariorum ordinem in Livonia profitentes, & alii quidam advocati,& judices,qui temporalem in eos poteſtatem exercent, ſi quando de aliquo crimine infamantur, eos ferri candentis judicium ſubire compellunt: quibus ſi qua exinde ſequatur aduſtio,civilem pœnam infligunt:quare converſis,& convertendis ſcandalum incutiunt,& terrorem. Cum igitur hujuſmodi judicium ſecundum legitimas,& canonicas ſanctiones ſit penitus interdictum,utpote in quo Deus tentari videtur,mandamus quatenus fratres dictos,& alios, ut ab hujuſmodi converſorum gravamine omninò deſiſtant,monitione præmiſsâ, per cenſuras eccleſiaſticas,appellatione remotâ compellas.

N O T Æ.

1. a HOnorius III.) Ita etiam legitur in quinta, compilatione, *ſub hoc titulo capite unico*; nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex: credit tamen Cironius in præſenti legendum eſſe *Archiepiſcopo Rigenſi*. Riga enim eſt Metropolis Livoniæ, de cujus provinciæ converſione, jam egi *in cap. Deus, de vita & honeſtate cleric. cap. final. de divort.*

2. b *Templariorum.*) Non accipias Templarios in præſenti pro illis, qui extincti fuerunt tempore Clementis V. de quibus egi *in cap. 16. de judiciis*, ſed pro fratribus, & Equitibus Ieſu Chriſti; nam per annos 1197 apud Livoniam, & Poloniam inſtitutus fuit ordo Ieſu Chriſti, ut religioſi in fide Livonios inſtruerent, & etiam armis contra hæreticos pugnarent: quem confirmavit Innocentius III. ſub regula ſancti Baſilii. Theſſera fuit duplex, enſis rubeus in modum crucis ſuper togam candidam. Crevit admodum ordo hic tum in Livonia, tum in Polonia; floruitque per annos 1357. uſque ad annum 1550. cujus Militiæ meminerunt Arnoldus Lubecenſis *lib. 7 cap. 9.* Marquez *in theſauro Militiarum Equeſtrium, fol. 52.* Pater Mendo *de Ordinib. Milit. diſquiſit. 1. §. 14.* Cironius *in præſenti.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epiſt. 139.*

COMMENTARIVM.

3. *Concluſio traditur & probatur.* EX hoc titulo ſequens communiter deducitur aſſertio: *Purgatio vulgaris nec in cauſis civilibus, nec in criminalibus admittenda eſt.* Probant eam textus *in cap. conſuluiſti, cap. Menam, cap. monomachiam 2. q. 5. cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi.* Sylveſter II. *in epiſtola miſſa Lamberto Epiſcopo Maguntino* ibi: *Ferri candentis, vel aqua ferventis examinatione confeſſionem extorqueri a quolibet, ſacri non cenſuerunt canones: & quod Sanctorum Patrum documento ſancitum non eſt, ſuperſtitioſâ adinventione non eſt præſumendum.* Iuo Carnot. *epiſt. 91. Vulgarem denique legem, ac nulla canonica ſanctione fultam, ferventis ſcilicet, ſive frigida aqua, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis, quia fabricante hac ſunt omnino facta invidiâ, nec ipſam exhibere, nec ab aliquo te volumus poſtulare, imo Apoſtolicâ auctoritate prohibemus firmiſſimè.* Concil. Palentinum anno 1322. *Vulgaris purgationis abuſum per canones interdictum, quo ſuſpecti de criminibus ad ſe purgandum ferrum candens, aut aquas ferventes accipiunt, deteſtantes ſtatuimus, ut mandantes talem purgationem fieri, tenentes, exhibentes, cuſtodientes, accipientes ad hoc ferrum, vel aquam hujuſmodi, cum his Deus tentari videatur, & innocentes in hujuſmodi purgationibus ſine demerito puniantur, in ſententiam excommunicationis incidant ipſo facto.* Carnotenſis *epiſt. 74. 205. 252. & 280.* D. Thom. *2. 2. q. 95. artic. 8. ad 3.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib. 42. ſyntag. cap. 15. & lib. 3. partit. tit. 13. cap. 2.* Pancirola *lib. 1. var. c. 84* Durantius Caſellius *lib. 2. var. cap. 1. & 2.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 11.* Landmeter. *de veteri clerico lib. 2. cap 74.* Saabedra *in chron. Goth. p. 10. circa finem*, Novarinus *in lib. aqua nupt.* Villadiego *in l. 3. tit. 1. lib. 3. fori.* Boſquetus *ad Innoc. III. lib. 2. epiſt. 136.* Lindembrog. *in Gloſſar. legum antiq. verbo Aqua, Iudicium aqua, & Vomeres:* Iuretus *in notis ad Carnot. epiſt. 74.* Theoph. Rainaud. *in oplothec. de calumn. ſect. 3. cap. 1. per tot.* Spondanus *in epit. Baronii, anno 890.* Mornacius *in l. 5. §. 2. ff. de jurejur.* Cujac. *in lib. 1. feudor. tit. 1.* Hothomanus *de feudis, cap. 44.* P. Salcedo *ad D. Thomam. de regim. Princip. lib. 3. cap. 6. differt. 34.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 28.* Hanſenius *de jurejur. cap. 28.* Gibalious *tom. 2. de univerſ. negot. lib. 6. art. 8.* Delrius *lib 4 diſquiſit. q. 4. ſect. 2. 3. & 4. & q. 5. ſect. 1. cum ſequent.* Sanchez *lib. 2. ſumma, cap. 39. & 40.* Oſualdus *lib 17. Donel. cap. 2. litt. M.* Covar. *4. var. 23.* Decianus *lib 5. tract. crimin cap. 48. num. 2.*

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti conſideratione; nam apud omnes & in omni religione, Hebraica videlicet, Gentilica, & Catholica, obſervatum legimus hoc genus purgationis vulgaris, per quod innocentiam Deus ſæpè monſtravit, ideo judicium Dei appellari meruit: apud Hæbræos conſtat *ex cap. 5. Numer.* ubi Dominus juſſit, quod ſi mulier accuſata de adulterio illud negaverit, nec probare potuerit, quod offerat ſacrificium zelotypiæ ſuper altare, & ſacerdos aquas amariſſimas in vaſe fictili execratas maledictione cum parvitate terræ effundat ſuper eam, & dicat: Si non dormivit vir tecum, & es non polluta, non tibi nocebunt aquæ iſtæ: ſi autem declinaſti à viro tuo, & concubuiſti cum altero, his maledictionibus ſubjacebis: det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum; putreſcere faciat femur tuum, & diſrumpatur uterus tuus. Et tunc debet dicere mulier: Amen, Amen. Et ſi his factis mulieris uterus diſrumpatur, manifeſtum adulterium eſt, & mulier erit in maledictione, & in exemplum omni populo; ſi verò polluta non fuerit, liberos poterit procreare. Refertur *in cap. in libro namq. 21, 2. quæſt. 5.* & tradunt Becanus *in analog. cap. 22.* Philo *de ſpecialibus legibus*, P. Stephanus Menochius *lib. 3. de Repub. Hebræor. cap. 22.* Seldenus *lib. 2. uxor. Hebraic. cap. 3.* Apud Gentiles etiam examen hoc per ignem, ſeu aquam, uſitatum fuiſſe, conſtat ex Sophocle *in Antigono*, ubi refertur, quod cum Creon Rex publico edicto, mortiſque pœnâ indictâ, corpus Pollinicis ſepeliri prohibuiſſet, & Antigonus fratrem clam ſepeliſſet, cuſtodes Regii ſemetipſos invicem graviter incuſare cœperunt; cumque ea de re conſtare non poſſet, nuncium Regi Creonti omnes illi cuſtodes miſerunt, qui præter alia ad innocentiam eorum comprobandam hæc detulit. 4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Nemo deprehenſus eſt, noſque latuit.
Sumus vero parati, & candens ferrum manibus tollere,
Et per ignem ſerpere, Deoſque jurare,
Nec nos feciſſe, nec fuiſſe conſcios, &c.

Et narrat Varro, Veſtalem virginem, cum periclitaretur falsâ ſoſpicione de ſtupro, cribrum impleſſe aquâ de Tyberi & ad ſuos judices nulla ejus parte ſtillante portaſſe. Cui etiam aliud virginis Veſtalis factum ſimile referunt Livius *lib. 2. de bello punico*, Valer. Maxim *lib. 8.* Ovidius *in Faſt 4.* D. Auguſt. *lib. 10. de civit. Dei, cap. 16.* quod & D. Hieronymus *lib. 1. adverſ. Iovin.* his verbis refert: *Claudia virgo Veſtalis, cum in ſuſpicionem veniſſet ſtupri, & ſimulachrum matris Idea in vado Tyberis hæreret, ad comprobandam pudicitiam ſuam cingulo duxit navim, quam multa millia hominum trahere nequiverant.* Euſtathius *lib. 7. & 11. de amoribus Iſmenii*, ait, Artecomi, & Daphnopoli

fontem

fontem fuiſſe, in quem ſi virgo intraret, aqua perlucida maneret; ſi verò vitiata, turbida continuo redderetur. Similis fons propè Epheſum memoratur, Stygii nomine vocatus, de quo Achilles Tacius *lib. 8. de amoribus Clitoph. pag.* 206. ita: *Cum violata aliqua pudicitia arguitur, tum in fontem deſcendere compellitur, cujus unda vix medias tibias attingit: judicium autem fieri hoc pacto conſuevit. Quæ delata eſt, falsò ſe inſimulari jurat, juſjurandumque in tabella deſcriptum collo ſuo alligatum ſuſtinens, in fontem deſcendit; ac ſi verum juſjurandum juraverit, aqua omninò immota manet; ſin minus, intumeſcit, atque ad collum uſque ſe attollens, tabellam contingit.* Similis etiam fontis mentionem faciunt Ariſt. *in lib. 2. de admirandis auditionibus*, Diodorus Siculus *lib. 2. Biblioth.* Sic aquâ tingebant oculos juratores in Sardinia. Plinius *lib. 31. cap. 2.* & in Germania eſſe flumen Rheni ubi filii recenter nati exponuntur, ut ſi ſupernatant, legitimi credantur, ſi vero ſubmerguntur, adulterini judicentur, referunt Cluverius *lib. 1. Germania antiqua, cap. 21.* ibi: *Certè Celtis injuriam nullam facit Rhenus, qui ſpurios infantes undis abripit, tanquam impuri lecti vindex; quos autem non ſpurio ſemine natos agnovit, hos in ſumma aqua ſuſpendit, matriſque trementis manibus reddit, & quaſi verum, incorruptumque caſti, & laudabilis conjugii teſtimonium, ſervato infante perſolvit.* Clandianus ibi:

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Idem videntur aſſerere Theophylactus, & Euſtathius, & quod magis eſt, Gregorius Nazianzenus hoc verſu.

Celtæ quidem explorant prolem, Rhenique fluento
Exponunt.

Quare Nonnus dixit, Rhenum eſſe velut judicem vindicemque conjugii. Novarin. *lib. 6. aquæ nupt. cap. 8.* Apud Catholicos non deſunt exempla priorum fidelium, qui hoc probationis genere uſi ſunt. Lactantius *lib. 2. cap. 7.* ibi: *Brigida virgo in Scotia, cum lignum altaris in teſtimonium virginitatis tetigiſſet, viride factum fuit.* B. Bricius Epiſcopus Turonenſis, cum falſo criminis accuſaretur ad ſatisfaciendum populo ardentes prunas in byrrum ſuum poſuit, & ad ſe ſtringens, uſque ad ſepulchrum B. Martini, unà cum populorum turbis accedit, projectiſque ante ſepulchrum prunis, veſtimentum ejus inuſtum apparuit, ut refert Gregorius Turonenſis *lib. 2. hiſtor. cap. 1.* quod etiam de Montano Toletano Archipræſule refert D. Ildefonſus *in præfatione de viris Eccleſ.* his verbis: *Montanus Sedis ejuſdem Beatiſſimus Præſul, ut à ſe conjugalis converſationis infamiam propulſaret, tamdiu adſumptos veſte candentes narratur tenuiſſe carbones, donec Domino conſecrans oblationem totius, per ſemetipſum compleret Miſſæ celebritatem.* Quod referunt Mariana *hiſt. Hiſpan. lib. 5. cap. 6.* Saabedra *in Corona Gothic. cap.* 10. Beata Hildegundis cùm furti accuſaretur, ferro candenti innocentiam ſuam oſtendit, ut ex aliis refert Manrique *tom. 3. annal. Ciſterc. anno 1146. cap. 7. num. 8.* Et ſimilia exempla congeſſerunt Cæſarius *lib. 10. de miraculis, cap. 35.* Turonenſis *de gloria Confeſſorum cap. 76.* Krantzius *lib. 8. Vandalia, cap. 3.* Trithemius *in chron. cap.* 22. Nicephorus Calixtus *lib. 15. hiſtor. cap.* 28. Ergo non rectè in præſenti docetur, ſimilem probationem per ignem, aut aquam ferventem fieri non poſſe, cum alio modo plerumque innocentia monſtrari nequeat. Carnot. *epiſt. 252. Non negamus tamen, quin ad divina aliquando recurrendum ſit teſtimonia, quando præcedente ordinaria accuſatione, humana deſunt teſtimonia; non quod lex hoc inſtituerit divina, sed quod exigat incrudelitas humana.*

5. De purgatione per ignẽ. Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, purgationem vulgarem ſic dictam eſſe, quia ſuperſtitione potius populi, quam ſacris canonibus introducta eſt, *cap. monomachiam 2. q. 5.* quę purgatio triplici modo apud veteres contingebat: per ignem videlicet, per aquam ferventem, & frigidam. Prima, quæ fiebat per ignem, aut per rogum, per ferrum cãdens, aut vomeres fiebat, ut referunt Delrius *lib. 4. diſquiſit. magic. cap. 4. ſect. 3.* Petrus Gregor. *lib. 48. ſyntagm. cap. 15.* & variis exemplis probat Beſoldus *tom. 2. polit. diſſert. 2. de pœnis. cap. 5.* fusè Beyerlinch. *tom. 4. in Theatro, verbo Innocentia.* Philippus Camerarius *cent. 2. horar ſucceſſ. cap.* 18. Putabant enim etiam Gentiles expiationem igne faciendam eſſe. Virgilius *lib. 6. Æneid* ibi:

——— Scelus exuritur igne.

Et *lib.* 11.

——— Medium freti pietate per ignem
Cultores mediâ premimus veſtigia prunâ.

Ita auctore Heliodoro *lib.* 10. apud Æthiopes ſacer focus erat, qui dicebatur infallibile innocentium experimentum: unde Feſtus Pompeius hoc genus purgationis ſuffictionem vocat. Et apud Romanos cùm feſta Palilia celebrabantur, acervos fœni, & ſtipularum ardentes ſaltu trajiciebant, & ita puros, immuneſque remanere ſe credebant, ut referunt Varro *lib. 3. de re ruſtica*, Ovidius *lib. 4. Faſtor.* ibi:

Moxque per ardentes ſtipulæ crepitantes acervos
Trajicias celeri ſtrenua membra pede.

Illuſtrant Tiraquel. *in notis ad Alexandrum, cap.* 18. D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 3. cap. 6. ſect. 3.* Simile eſt quod de trajectione per ignem legimus à veteribus Chriſtianis ſervatum apud Theodoretum relatum à Caſaubono, & latinè verſum à D. Ioanne Suarez *ubi ſuprà*, in hæc verba: *Ferè pro comperto habeo, fatuam, quæ ad nos pervenit, ſpeciem erroris continere. Vidi in quibuſdam civitatibus hujuſmodi morem, in plateis nempè compoſitos ignes, & hos tranſilire non ſolum pueros, ſed etiam & viros, matreſque infantes per flammas tranſmittere: ſed & hoc quidem ipſis ſibi videbantur purgari, & Dei iram amovere.* Qui quidem mos damnatus fuit in 6. Synodo Trul. *can. 65.* his verbis: *Quia in noviluniis à quibuſdam ante ſuas officinas, & domos concenduntur rogi, ſupra quos etiam antiquâ quadam conſuetudine ſalire ineptè, ac deſalire ſolent, jubemus deinceps ceſſare. Quiſquis ergo tale quid fecerit, ſi ſit quidem clericus deponatur; ſin autem laicus, ſegregetur.* Illuſtrant Balſamon *ibi*, Suarez *ubi ſuprà*, qui *n.* 8. agit de uſu apud Chriſtianos accendendi rogos in nocte ſancti Ioannis Baptiſtæ. Hæc autem purgatio per ignem maximè inolevit apud Francos, Longobardos, & Gothos, à quibus Hiſpani acceperunt, ut conſtat ex lege Salica *in cap. 1. §. 5. lib. 1. tit. 10. legum Longobard.* Regino Abbate *anno* 887. ibi: *Illa econtra non ſolum ab eius, ſed etiam ab omni virili commixtione ſe immunem eſſe profitetur, & de virginitatis integritate gloriatur, idque ſe probare Dei omnipotentis judicio, ſi marito placerat, aut ſingulari certamine, aut igniterum vomerum examine judicialiter affirmat.* Hermoldo *lib. 1. c. 84. Iubiti ſunt Salaſ[...]*

Laſii

lacii de cætero jurare in arboribus, fontibus, & lapidibus, ſed offerebant criminibus pulſatos ſacerdoti, ferro, & vomeribus examinandos. Et *l.3 tit.1.lib.6. fori judicum*, ubi jubetur purgationem fieri juxta legem Caldariam: & in foro legionis, ac Baezæ ita legitur: *La muger que abortare ſabidamente ſi mal fieſto fuere, ſea quemada, è ſinon ſalbeſſe por fierro caliente: e ſi alguna dixere, que preſiada es dalguno, y el varon no la creyere, prenda fierro caliente: e ſi quemada fuere, no ſea creida, mas ſi ſana eſcapare de el fierro, de el fijo al padre. Muger ſi legare omes, o beſtias ò otras coſas qual pueden legarſe, ſea quemada, è ſi negare, ſalbeſſe por fierro caliente. Et ſi varon fuere legador ſea açotado, e ſi negare, ſalveſſe por lid. Muger que herbolaria fuere, o fechiſera, ſea quemada, ò ſe ſalve por fierro caliente. La muger que ſu marido matare, ſea quemada o ſe ſalve por fierro caliente. Toda muger que tales coſas faze, debe prender fierro, mas no por omecillo que ella faga, ſi non fuere probada por mala que aya jactado con cinco omes.* Ritus, quo olim ferrum candens præſcribebatur ad purgationem, refertur in formula S. Dunſtani. Incipit adjuratio ferri. *In ſimplo unum pondus, in triplo etiā ferrum æquiparet pondera, & in illa adjuratione non adſint niſi jejuni; & dictis Litaniis ſacerdos in loco ubi ferrum accenditur, adjurationem initiando inchoet. Subduntur tres orationes)* quarum unam ex Aventino refert Philip. Camer. *cent.2. horar. ſucc.* in hæc verba: *Deus judex juſtus, qui auctor pacis es, & judicas æquitatem: te ſuppliciter rogamus, ut hoc ferrum ordinatum ad juſtam examinationem cujuslibet dubietatis faciendam, benedicere, & ſanctificare digneris: ita ut ſi innocens hoc ignitum in manum acceperit, illæſus appareat, & ſi culpabilis, atque reus, juſtiſſima ſit ad hoc virtus ſua in eo cum virtute declarandum.* Alias hujus adjurationis formulas tradit Novarinus *lib. 6. aqua nuptialis, capite 8.) Et ſtatim his peractis aqua benedicta cunctis adſtantibus detur ad deguſtandum, & aſpergatur per totam domum, & ferrum proferatur, quod à ſtipato coram omnibus accipiatur, & per menſuram novem pedum portetur: manus ſigilletur, ſub ſigillo ſervetur, & poſt tres noctes aperiatur, & ſi mundus eſt, Deo gratuletur, ſi autem inſanus crudeſcens in veſtigio ferri inveniatur, culpabilis, & immundus reputetur.* Refert Pitheus in *gloſſario, verbo Purgatio.* In dicto foro Baezæ etiam hæc forma præſcribitur: *El fierro que por juſticia facer, fuere fecho, aya quatro pies aſſi altos, que la que à ſaluarſe oviere la mano pueda meter de ſuſo, aya en longo un palmo, y en ancho dos dedos, è quando le tomare llebele ocho pies, è pongal ſuavemente en tierra: mas antel bendiga el miſſa. antano, è deſpues el y el Iuez calienten el fierro, e mientra el fierro calentare, ningum ome eſtè cerca del fuego, que por aventura faga algun mal fecho: è là que el fierro oviere à tomar, primero confieſſe muy bien, è deſpues ſea eſcodriñada, que no tenga algun fecho eſcondido, e de ſi lave las manos ante todas, e las manos alimpiadas, prenda el fierro: mas ante fagan oracion, que Dios demueſtre la verdad, e deſpues que el fierro oviεſſe levado, luego cubra el Iuez la mano con cera, pongal eſtopa, ò lino, è deſpues atenguela con un panno, ò lieve, el Iuez à ſu caſa, e a cavo de tres dias cate la mano, è ſi fuere quemada quememna.* Et hoc judicium non quolibet tempore admittebatur, veluti diebus feſtivis, & jejunii, ſed quibus pax, & concordia inter Chriſtianos habebantur, & omnis diſſertatio componebatur, ut dicitur in canone 18. Concilii Ahenamenſis Angliæ.

Alia purgatio vulgaris fiebat per aquam ferventem, ſeu calidam, ita ut in eam infamatus manus, ſeu brachia mitteret, & ſi combuſtus inde evaſiſſet, delictum perpetraſſe credebatur; quę apud eaſdem nationes uſitata fuit, ut conſtat ex legibus 29.35.39. *tit.9 lib.1. Longobard.* & *lib.13. capitul. cap.4.* & *in addit.2.§.33.tit.3. legum Friſon. §.4.5. & 6. Neapolit. lib 2. tit.3* I. Specul. Sax. *lib.1. articulo. 39.* ibi: *Ferrum calidum ferant, vel in aquam bullientem brachium uſque ad cubitum mittant.* Concil Rhemenſe ſub Hincmaro *cap.11. pag.19.* ibi: *Hæc ſi quiſquam veſtrûm aliter eſſe putat, meque indignum, cui credatur, credat igni, ferventi aquæ, candenti ferro: faciant fidem tormenta, quibus non ſufficiunt mea verba.* Refert Lindembrog *in gloſſario, verbo Aqua.* Exorciſmos, & orationes huic purgationi adhibitas referunt Delrio *d.lib.4. cap. 4.q.5 ſect.1. & 2.* Pitheus *in gloſſar verbo Aquæ judicium*, Iuretus *in not. ad Carnot. epiſt.* 74. Ex quibus unam referam, quæ ita habetur apud ipſum ſub titulo benedictionis aquæ calidæ: *Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Ieſu Chriſti Filii ejus Domini noſtri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & omne phantaſma diaboli, ut ſi hic homo manum ſuam in te miſſurus eſt innocens, unde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet eum, & ſi, quod abſit, culpabilis eſt, & præſumptuose in te manum mittere auſus fuerit, ejuſdem omnipotentis virtus ſuper eum hoc declarare dignetur, ut omnis homo timeat, & contremiſcat nomen ſanctum gloriæ Domini noſtri, qui vivit, & regnat, &c.* Et ſtatim poſt unam orationem dicitur: *Te Deus omnipotens, nos indigni & peccatores famuli tui ſuppliciter exoramus, ut ſanctum, verum & rectum judicium nobis in hoc etiam manifeſtare digneris, quatenus hic homo ex hac reputatus cauſa, ſi per aliquod maleficium diabolo inſtigante, aut cupiditate, vel ſuperbia culpabilis eſt in facto, vel conſenſu, & hoc comprobationis judicium ſubvertere, aut violare volens malo confiſus ingenio manũ ſuam in hanc aquam præſumptuose mittere auſus fuerit, tua pietas taliter declarare dignetur, ut in ejus manu dignoſci queat quod injuſte egit, ut & ipſe deinceps per veram confeſſionem pœnitentiam agens ad emendationem perveniat & judicium tuum ſanctum, & verum in omnibus declaretur gentibus, per te redemptor mundi, qui venturus es, &c.* Et miſſam quæ judicii vulgò dicebatur, refert Novarinus *in Agno Euchariſt. lib.5. cap. 90.* Succedit tertia purgatio apud eaſdem gentes recepta, quæ fiebat per aquam frigidam. Circa quã exiſtimat Delrius *d.lib 4.cap.4. ſect.* 4. eam dupliciter fieri, videlicet per immerſionem perſonæ innoxiæ, & per immiſſionem manus in aquam frigidam, cui Deus vim adurendi æquè tribueret, atque aquę ferventi. Sed rectè eum refellit Theophilus *dicta ſect 3. de calumnia. cap. 2. quæſtione.* 3. Quare ea ſententia omiſſa, verius eſt, in hac purgatione colligari manus, & pedes, & ſic corpus colligatum projici in aquam conſecratam certo ritu, de quo latè Iuretus *in not. ad epiſt.* 74. *Carnot.* Delrio *dict cap.4. ſect.* 4. Pitheus *in Gloſ. ad capitul verbo Aqua judicium.* Et ſi corpus mergeretur, credebatur reus innoxius; ſi verò ſuperferretur aquâ, cenſebatur convictus, ut produnt Dunſtanus *in ſuo Ordine*, relatus à Novarino *lib.6. aqua nupt. capite.* 8. in hæc verba: *Peractis coram ſacerdote trium dierum jejuniis, cum homines*

6.
De purgatione per aquã ferventi.

homines vis mittere ad judicioſam aqua frigida comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, & duc eos in Eccleſiam, & coram omnibus illis cantet Presbyter Miſſam, & faciat eos ad Miſſam ipſam offerre Et expreſſiùs in verbis ſtatim referendis Hincmarus Rhemenſis pro Lothario, ibi: *Hoc examinandus judicio colligatus in aquam dimittitur, & aut purgatus ſtatim judicio arbitrorum abſolvitur, aut uſque ad purgationem colligatus judicio examinabitur.* Cenſebantur autem convicti, qui aquis ſuperferebantur, eo quod aqua videretur eos reſpuere, æque ac ferrum de manubrio elapſum, ut dicitur in adjuratione aquæ ſancti Dunſtani apud Juretum *ſuprà*, ubi etiam hæc verba leguntur, quibus rogatur Deus aquis infundere eam virtutem, ibi: *Ut innocentes à crimine, cujus examinatio ageretur, aqua in ſe reciperent, & in profundum protraherent; conſcios autem criminis à ſe repellerent, atque rejicerent; nec paterentur recipere corpus, quod ab honore bonitatis evacuatum, ventus iniquitatis allevavit, & in hunc conſtituit: ſed quod caret pondere virtutis, pondere careat propria ſubſtantia in aquis.* Hanc purgationem ut licitam probat Hincmarus *in opuſ. de divort. o, interrogat.* 6. ſed malè, ut probat Theophilus *dicta ſect. 3. cap. 2. quæſtiuncula* 3.

7. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet prohibeatur uſus purgationis vulgaris, provenit ex eo, quia modus hujus purgationis alienus eſt ab uſu Patrum Eccleſiæ, continetque tentationem Dei, à quo poſtulatur miraculum abſque neceſſitate, cùm plura alia media veritatis exquirendę, & innocentiæ tuendæ ſuppetant, præſtigiiſque, & magiæ det locum: unde reus qui adigebatur ab Imperatore Michaele Comneno, ut purgaretur per globum ignitum, id facere recuſavit dicens, ſe non eſſe pręſtigiatorem: & cum adhuc urgeretur à Metropolita, reſpondit, ut ipſe ſacrâ indutus ſtolâ manus illi ignito ferro imponeret. Refert Georgius Logotet. *in chron. Conſtantin.* Quare in hac purgatione contineri ſuperſtitionem, & Dei tentationem docent Theologi cum Præceptore Angelico *2.2. q. 95. art. 8. ad 3. & 3. p. q. 80. art. 3.* Suarez *de irreligioſit. cap. 3. num. 8.* Valentia *2. 2. diſput. 6. q. 14. punct. 1.* Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap. 45. dub. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 52.* Sayrus *in clavi lib. 4. cap. 7.* Auctor Mallei maleficar. *p. 3. q. 17.* & Deus tentari non debet, nec miraculum ab eo peti. Unde in Concilio Salegust. ita cautum fuit *can. 6. Conqueſtum eſt etiam in ſancto Concilio de quibuſdam ſtultiſſimis Presbyteris, ut quando incendium videant, Corporale dominico corpore conſecratum ad extinguendum incendium temeraria præſumptione in ignem projiciant: ideoque decretum eſt ſub anathematis interdictione, ne ulterius fiat.* Etiam incertiſſimum eſt hoc judicium (ſic enim vocabat ſapienter Carnotenſis *epiſt. 74.*) agens de milite adulterii accuſato, qui purgare ſe voluerat contactu ferri candentis, & combuſtus fuerat: aitque cauterium militis nullum certum præbere argumentum, cùm per examinationem ferri candentis occulto Dei judicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes ſæpè damnatos undè refert auctor Mallei *dict. quæſt. 17. in fine*, famoſam maleficam provocantem ad purgationem ferri candentis, cum adjudicata eſſet ad illud per tres dumtaxat paſſus geſtandum, per ſex paſſus geſtaſſe indemnem, & ad ulterius geſtandum ſe obtuliſſe, cum tamen certò eſſet noxia. Alia ſimilia exempla referunt Cæſarius *lib. 10. de miraculis, cap. 35* Bzovius *anno 1341. num. 19.* Godelmus *lib. 3. de magia, cap. 4. num. 35.* Dubravius *lib. 8. hiſt. Bohe. ia.* Accedit, nam hoc judicium redolet ritus Gentilicos, apud quos ſimiles purgationes in uſu erant. Quare Strabo *lib. 5 geograph.* refert ſacrificulos Deæ Feroniæ nudis pedibus prunas accenſas inambulaſſe, & per aquam & ſulphur purgationem ab eis factam referunt Apuleius *lib. 11. de aſino aureo*, Ovidius *de arte amandi*, ibi:

Et veniant quæ luſtret anus, lectumque locumq;
Referat, & tremulâ ſulphur & ora manu.

Tibullius *elegia 1.* Lucanus & alii apud Durantium Caſel. *lib. 2. var. cap. 1.* Rectè ergo tot canonibus Eccleſiæ prohibuit uſum hujus purgationis vulgaris.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam purgatio de qua agitur *in cap. 5. Num.* præſcripta ad explorandum adulterium, cùm eſſet à Deo ipſo indicta, erat certa, & per ſtabile, & juge miraculum in tali eventu: circa uſum autem purgationis, de qua agimus, nulla extat divina inſtitutio, aut univerſalis Eccleſiæ approbatio, ut conſtat ex proximè traditis, & fuſe proſequitur Creſpetius *de immortalitate animæ diſcurſu 6. digreſſ. 2.* & lex illa fuit cæremonialia lata à Deo, qui illum populum ſpecialibus legibus gubernare voluit: unde talis lex hodie ſuſcitari nequit, ex traditis *in cap. translato, de conſtit.* Nec obſtant exempla piorum virorum ſuprà relata; nam etſi verum ſit, Deum aliquando patrocinatum eſſe innocentiæ, tamen tunc ita tulit beneplacitum ad innocentis liberationem, quia ſpeciali inſtinctu propulerat ad uſurpationem hujus medii, ut veritas eluceret, & calumnia revinceretur; unde regulariter judicium hoc illicitum eſt. 8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in can. 24. Concil. Mogunt.* ſub Rabano, qui extat apud Burchardum *lib. 6. Decret. cap. 7.* Carnotenſem *p. 10. decret. cap. 136.* Gratianum *in cap. qui Presbyterum 17. quæſt. 4. in hac collect. in cap. 2. de pœnis, in Pœnit. Romano can. 1.* in illis verbis: *Qui Presbyterum occiderit, duodecim ei annorum pœnitentia ſecundùm canones imponatur; ac ſi negaverit, ſi liber eſt, cum ſeptuaginta duobus juret; ſi ſervus autem, ſuper 12. vomeres ferventes ſe expurget: convictus noxa uſque ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulo careat, & abſque ſpe conjugii maneat.* Ex quibus expreſſè deducitur, purgationem per ignem ſacris canonibus eſſe permiſſam. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, uſum purgationis vulgaris per duellum, aut per ignem olim apud varias nationes receptum, in aliquibus Conciliis Provincialibus fuiſſe toleratum, uſquedum per Cœleſtinum, Innocentium, & Honorium in præſenti titulo relatos omnino fuit prohibitum judicium purgationis vulgaris. Unde textus *in d. can. 24.* accipiendus eſt juxta uſum antiquum Eccleſiæ Gallicanæ. Unde Gratianus *in d. c. Presbyterum*, & Raymundus *in dicto c. 2. de pœnis*, omiſerunt ea verba; *Super duodecim vomeres ſe expurget*; quia jam eo tempore prohibita erat purgatio hæc vulgaris: quo modo etiam exponendi ſunt textus *in cap. 1. de purgat. canonic.* pro ut illũ tranſcripſi ex Concilio Triburienſi Concilium Salegust. *can. 7. & 14.* Concil. Lateran. ſub Alexandro III. 9. *Exponitur Concil. Mogunt. can. 24.*

Digitized by Google

xandro III. *p.* 3. *de ſimonia cap.* 3. in illis verbis: *Pro examinatione igni, & aqua.* Illud tamen notandum duxi, purgationem hanc ferri candentis plerumque injungi ſervis, & monachis; quia illi ob conditionem, iſti verò ob ſtatum per duellum purgari non poterant. Nec inficiari poteſt, olim Eccleſiam, etiam in rebus ſacrationibus ignis judicio uſam fuiſſe, veluti in reliquiis veris agnoſcendis. Concilium Cęſar auguſt. 2. *can.* 3. ibi: *Statuit ſancta Synodus, ut reliquiæ, quæ in quibuſcunq; locis de Arriana hæreſi inventa, fuerint prolata, à ſacerdotibus, in quorum Eccleſiis reperiuntur, Pontificibus præſentata igne probentur.* Quem canonem latè exponunt Baronius *anno* 596 Ferrandus *in diſquiſit. reliq. lib.* 2. *p.* 3. *cap.* 1. *cum ſequent.* quo etiam judicio uſus fuit B. Dominicus *in diſput. cum Albigenſibus;* & Toleti dum ageretur de recipiendo officio Romano, relicto breviario Mocaravæ, ut referunt Baronius *anno* 1080. *num.* 72. Iulianus Petri *in adverſ. ſub anno* 1086. *num.* 600. & etiam in Hiſpania mos erat decidendi lites per juramentum præſtitum in Eccleſia Sanctorum Vincentii, Sabinæ, & Chriſteres: in urbe Abulenſi, & in civitate Burgenſi in Eccleſia S. Agathę, ut refert Yepes *tom.* 1. *chron. Divi Benedicti, cent.* 1. *anno Chriſti* 555. quod poſtea prohibitum fuit *in l.* 67. *Tauri*, ibi: *Ningun juramento. aunque el Iuez lo mande hazer, ò la parte lo pida, no ſe haga en ſan Vicente de Abila, ni en el berrojo de ſanta Gadea, ni ſobre altar, ni cuerpo ſancto, ni en otra Yglesia juradera, ſo pena de diez mill marauedis para la nueſtra camara y fiſco, al que lo jurare, y al que lo pidiere, o demandare.* Similis conſuetudo invaluerat Mediolani, ut conſtat ex D. Auguſt. *tom.* 2. *epiſt.* 137. *Medin enim notiſſima eſt ſanctitas loci, ubi B. Felicis Holenſis corpus conditum eſt, quo volui ut pergerent, quia hinc nobis facilius, fideliuſque ſcribi poteſt, quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum, nam & nos novimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, ubi mirabiliter, & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam, qui ad eum locum venerat, ut falſum jurando deciperet, compulſum fuiſſe confiteri furtum.* Ejuſdem uſus Romæ vigentis ad ſepulchrum Sanctorum Proceſſi & Martiniani, teſtis eſt D. Gregorius *homil.* 32. *in Evang.* & de ſepulchro S. Pancratii item Romæ agit Gregorius Turon. *de gloria Martyrum cap.* 38. Videndus Tamayo à Salazar. *tom.* 5. *martyr. die* 27. *Octobr.*

TITULUS XXXVI.

De iniuriis, & damno dato.

CAPUT I.

a *In Exodo.*

SI rixati fuerint homines, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed jacuerit in lecto; ſi ſurrexerit, & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, b. innocens erit qui percuſſerit; ita tamen, ut opera ejus & impenſas in medicos reſtituat.

NOTÆ.

1. a EXodi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de damno dato, cap.* 1. & verba hæc reperiuntur *in cap.* 21. *Exodi, verſu* 18. & 19. & pro hujus inſcriptionis illuſtratione repetenda ſunt quæ adduxi *in cap.* 1. *de adulteriis.*

b *Innocens.*) Id eſt immunis, & liber à pœna
2. mortis, quia hoc indicio, quod percuſſus poſt acceptam plagam foris ambulaverit, præſumitur mortem ejus non ex percuſſione, ſed aliunde obveniſſe, ut exponit Cornelius à Lapide *in dict. cap.* 21. *Exodi.*

COMMENTARIUM.

3. LIcèt cùm homo mortuus eſt, aut membro mutilatus, pœna talio ſit, tam ex lege Moyſis relata *in d. cap.* 21. *Exodi Geneſis cap.* 9. *verſ.* 6. quàm ex lege duodecim Tabularum, ut auctoritatibus, & exemplis illuſtrat Beyerlinch *verbo Talio*, Philippus Camerarius *cent.* 1. *horar. ſucceſſ. cap.* 99. Fornerius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 29. tamen cùm vulneratus eſt, propter damnum acceptum, quia nullâ parte corporis mutilatus eſt, ſed tantùm damnum accepit, & quia in lecto jacuit, operas amiſit, ac impenſas in medicos fecit, tenetur qui damnum dedit tam ad operas, quam ad impenſas in medicos factas præſtandas. Vlpianus *in l. ſed & ſi, in fine, cum ſequenti;* & *l. quâ actione; ff. ad leg. Aquil.* ubi propoſitâ quæſtione ſutoris, qui maledicenti puero ingenuo filiofamilias formâ calcei cervicem percuſſerat, ut oculus penè perfunderetur, poſtquam docuit non aliâ actione ſutorem teneri, quam Aquiliæ legis, ſubjungit: *Quâ actione patrem conſequuturum, quod minus ex operis filii ſui propter vitiatum oculum ſit habiturus, & impendia, quæ pro eius curatione fecerit.* Et Gajus *in l. finali, ff. de his qui dejecerunt*, ait: *Cùm liberi hominis corpus ex eo, quod dejectum, effuſumve erit, læſum fuerit, iudex computat mercedes medicis præſtitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta ſunt, præterea operas, quibus caruit, aut cariturus eſt, ob id quod inutilis eſt factus.* Iuſtinianus in §. 1. *Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi delicto*, ibi: *Ob hominem liberum occiſum quinquaginta aureorum pœna conſtituitur; ſi verò vivat, nocitumque ei eſſe dicatur, quantum*

ob

ob eam rem æquum judici videtur, actio datur. Index enim computare debet mercedes medicis præſtitas, cateraque impendia, quæ in curatione facta ſunt; præterea operas, quibus caruit, aut cariturus eſt ob id quod inutilis eſt factus. Quoad forum internum ita in hoc caſu cautum lego in Pœnitentiali Romano, *tit.* 4. *cap.* 19. in hæc verba: *Qui per rixam ictu debilem, vel deformem hominem fecerit, reddat impenſas medici, & medium annum pœniteat: ſi non habuerit unde reddat, unum annum pœniteat: & ſi non habeat, unde reddat, ſolvat opera proximi ſui quamdiu infirmus eſt, & poſtea quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat.* Illuſtrant Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 81. Petrus Pitheus *in collat. legum Maſaic. tit.* 2. Et quomodo operæ exiſtimandæ ſint, explicant Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 9. *cap.* 12. & congeſti à Barboſa *in præſenti.*

CAPVT II.

[a] Item.

SI quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel aſinus in ea, dominus ciſternæ reddet pretium jumentorum. Quod autem mortuus eſt, ipſius erit.

NOTÆ.

1\. [a] ITem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub dicto tit. de damno dato, cap.* 3. id eſt in eodem capite Exodi, ubi reperitur textus hic, qui ſummâ ratione nititur; nam ad damnum reſarciendum non ſolùm tenetur qui dedit, verùm & qui occaſionem damni præbuit, *l. qui occidit, §. ult. ff. ad leg. Aquil.* Præſens tamen ſententia accipi debet juxta diſtinctionem, quam tradit Paulus *in l. qui foveas* 28. *ff. ad leg. Aquil.* his verbis: *Qui foveas urſorum, cervorumque capiendorum causâ faciunt, ſi in itineribus fecerunt, eoque aliquid decidit, factumque deterius, lege Aquilia obligati ſunt: at ſi in aliis locis, ubi fieri ſolent, fecerunt, non tenentur.* Subjicit etiam Paulus *in* §. 1. quod ſi is, qui foveas fecit, prætereunti denunciaverit periculum, & adhuc auſus fuerit tranſire, ex culpâ non tenetur, qui foveas poſuit; quia præteriens ſuæ temeritati imputare debet, ut in non diſſimili caſu Calphurnius Flaccus dicebat *declamat.* 5. ibi: *Qua utiùm auſus eſt, quod nec poſt denunciationem creditum eſt.* Et ſtatim: *Ubi quod futurum eſt denunciatum, culpa patientis eſt.* Explicant D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib* 3. *cap.* 7. *ſect.* 1. *num.* 9. Mancinus *de tripl. juris collat. cap.* 84.

CAPVT III.

[a] Item.

SI bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortuum inter ſe diſpertient. Si autem ſciebat, quod bos cornupeta eſſet ab heri, & nudiuſtertius, & cuſtodivit eum dominus ſuus, reddet bovem, & cadaver integrum accipiet.

NOTÆ.

2\. [a] ITem.) Ita etiam legitur in primâ collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. id eſt *in eodem cap.* 21. ubi ità legitur: *Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortuum inter ſe diſpertient: ſin autem ſciebat, quod bos cornupeta eſſet ab heri, & nudiuſtertius, & non cuſtodivit eum dominus ſuus, reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet* Hæc lex Moſaica pervenit ad Phenices, unde ſumpſit Solon, de quo Plutarchus ait: *Scripſit & de pauperie à quadrupedibus data, ubi canem qui aliquem momorderit, dedi jubet cubitorum quatuor vinculo alligatum.* Ex Solone ſumpſit Plato *de legibus lib.* 11. ubi ait: *Ut ſi jumentum, aut equus, aut canis, aut animal domeſticum quadrupes pauperiem feciſſet, eodem modo damnum reſarcietur, ac ſi ſervus dediſſet, nempe noxam dedendo, vel reſtituendo quod alteri abeſſet, niſi interceſſiſſet dolus.* Et Romani ab eo acceperunt: quare Ulpianus in *l.* 1. *ff. ſi quadrupes pauperiem,* ait: *Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, ex lege* 12. *Tabularum actio deſcendit.* Quæ lex voluit, aut dari id, quod nocuit id eſt animal, quod noxam commiſit, aut æſtimationem noxæ offerre: nam ratio poſtulat, quod ſicut in noxali actione damnato permittitur aut litis æſtimationem ſufferre, aut ipſum hominem noxæ debere, cum videri poſſet iniquum ſervorum nequitias ultrà ipſorum corpora dominis eſſe damnoſas, §. 1. *Inſtit. de noxalibus*, ita pari ratione de quadrupedibus placuit, *dict. l.* 1. *ff. ſi quadrupes pauperiem*: ad quem titulum ſpectant textus *in l. & eleganter* 7. §. 6. *ff. de dolo, l. final. ff. de extraordin crimin. l. Julianus* 9. §. *glans, ff. ad exhib. l. ait Prætor* 7. § *penult. ff. de damno infecto, l. ſi ſervus* 27. §. *ſi ſervum, l. final. ff. ad leg. Aquil. l. ſi hæres* 16. *l. electio* 26. §. *ſi u, ff. de noxalibus, l. Divus, l. infant, ff. ad leg. Corn. de ſicar. l. Pomponius* 44. *ff. de acquir. domin.* Illuſtrant Mancinus *de triplici juris collat.* Grotius *in floribus ad tit. ff. ſi quadrupes.* Gibalin. *de negot. lib.* 6. [illegible] 9. *art.* 3.

CAPUT IV.

[a] Item.

SI læſerit quiſpiam agrum, vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum, ut paſcatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro ſuo, vel vinea pro damni æſtimatione reſtituet.

NOTÆ.

1. [a] I*Tem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & textus hic reperitur *in ipſo cap.* 22. *Exodi*, ubi legitur: *Si læſerit quiſquam agrum vel vineam, & dimiſerit jumentum ſuum, ut paſcatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro ſuo, vel vinea, pro damni æſtimatione reſtituet.* Raymundus autem ut præſentem textum conformem redderet juri Cæſareo, poſuit pro damno, *æſtimationem reſtituet*, juxta legem ultimam, *Cod. ad leg. Aquil.* quomodo tamen hoc damnum æſtimetur, exponit Otero *de paſcuis cap.* 13. *per tot.*

CAPUT V.

[a] Item.

SI egreſſus ignis invenerit ſpicas, & prehendit acervos frugum, ſive ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum qui ignem ſuccendit.

NOTÆ.

1. [a] I*Tem.*) Etiam ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & reperitur hic textus *in cap.* 22. *Exodi*, ubi legitur *ſpinas*, non *ſpicas*, ut in præſenti. Quam lectionem probant Cornelius à Lapide ibi, *verſu* 6. & ita jubet lex hæc, ut ſi quis negligentiâ ſuâ igni à ſe excitato malè advigilarit, nec caverit, ne proſerperet, itaque factum ſit, ut ignis ſpinas, quæ ſegetem ſepiebant, atque exinde ipſam ſegetem corripuerit, teneatur de damno.

COMMENTARIUM.

2. INcendium committitur dolo, culpâ, aut caſu. De incendio dolo, aut culpâ commiſſo egi *in cap. excommunicamus de raptoribus.* De incendio caſu admiſſo agitur in præſenti, & jubetur, ut damni æſtimatio reſtituatur. Conſonant Paulus *lib.* 5. *ſent. tit. de incendiariis*, ibi: *Fortuita incendia, quæ caſu venti ferentis, vel incuriâ ignem supponentis ad uſque vicini agros evadunt, ſi ex eo ſeges, vel vinea, vel oliva, vel fructifera arbores concrementur, datum damnum æſtimatione ſarciatur.* Ulpianus *lib.* 8. *de offic. Proconſul* apud Pariatorem legum Moſaic. ibi: *Sed ei, qui non datâ operâ incendium fecerit, plerumque ignoſcitur, niſi in lata, & incauta negligentia, vel laſcivia fuit.* Paulus *lib. ſingulari de pœnis*, apud eundem Pariatorem, ibi: *Fortuita enim incendia ad forum remittenda ſunt, ut damnum vicini ſarciatur.* In legibus Wiſigoth. *in l. ult. tit.* 2. *lib* 8. ità legitur: *Qui ignem appoſuerit ſpinis, ſtipulis, & tribulis, ad coquendum cibum, vel frigus arcendum, ſi ignis longiùs diffuſus alienam meſſem, domum, vineam incenderit, non duplum, ſed damnum præſtare tenetur.* Explicant, & illuſtrant Seſſe *tom.* 2. *deciſ.* 211. Pitheus *in collat. legum Moſaic. tit.* 12.

CAPUT VI.

Ex [a] *Pœnitentiali Romano.*

SI quis domum, vel aream cujuſcunque incenderit voluntariè, ſublata, vel incenſa omnia reſtituat, & tres annos pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] P*Œnitentiali.*) Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap. final.* & ex eodem libro citatur textus hic a Burchardo *lib.* 19. *Decreti, cap.* 136. Carnot. *part.* 5 *Decreti, cap.* 146. & reperitur in ipſo Pœnitentiali, *tit.* 4. *cap.* 20. De authoritate hujus libri egi *in cap* 3. *de furtis*: & de pœnis incendiarii *in cap. excommunicamus, de raptor.*

CAPUT VII.

Honorius III. [a] *Epiſcopo Bononienſi.*

OLim ſcribentibus nobis venerabili fratri noſtro Epiſcopo Mutinenſi, ut accedens perſonaliter Florentiam, Poteſtatem, Conciliarios, & populum civitatis moneret efficaciter, & induceret ad ſatisfaciendum de damnis, & injuriis irrogatis venerabili fratri noſtro Epiſcopo, & Eccleſiis [b] Feſulan. & ſi neceſſe forer, cenſuris eccleſiaſticis coarctaret: idem Mutinenſis mandatum noſtrum quoad monitionem diligentius executus, datis induciis, contra teſtes lite non [c] conteſtata proceſſerat. Quare nos revocato proceſſu Commune Florent. quia [d] banniverat eundem Epiſcopum Feſulanum contra Deum, & Eccleſiæ libertatem, propter injuriam banni in expenſas, & damna tali occaſione ſecuta, taxatione juramento præmiſſo [e] in mille libris uſualis monetæ prædicto Epiſcopo Feſulanenſi ſententialiter duximus condemnandum.

NOTÆ.

1\. [a] HOnorius III.) In hac ſexta collectione, & in quinta, *ſub hoc titulo capite unico*, tantum legitur *Bononienſi Epiſcopo*: ſed inſcriptionem & literam hujus textus reſtituo ex Vghellio *tom. 3. Siciliæ ſacræ, fol. 321*. In Feſulana Eccleſia caſus hujus textus ita contigit. Ildeprandus patriâ Lucenſis, conſecratus fuit in Epiſcopum Feſulanum ab honorio III. qui Præſul dum ſuam exordiretur Eccleſiæ adminiſtrationem, à republica Florentina non modo gravibus litibus implicitus, ſed propemodum oppreſſus, Florentinis impellentibus exul exceſſit. Sed cùm ad Honorium Epiſcopus provocaſſet, primum ejus cauſæ cognitio Mutinenſi Epiſcopo demandata eſt, poſtea novis difficultatibus emergentibus, in præſenti reſcripſit idem honorius; & anno undecimo ſui Pontificatus alteram ſcripſit epiſtolam de hac re Epiſcopo Florentino, quam ex regeſtro ejuſdem Pontificis deſumptã (Grave valde gerimus, & indignum, quòd cives Florentini venerab. fratrem noſtrum Epiſcopum Feſulanum in Epiſcopalis dignitatis injuriam, & Apoſtolicæ Sedis contemptum exulare compellunt, bonis Epiſcopii ſuiì, & Eccleſiarum ejuſdem, reverentiâ divinâ; & noſtrâ poſtpoſita occupatis. Et quidem ſi amor, quem ad civitatem habemus, motum noſtri animi non cohiberet, jam feciſſemus eos, pœna docente, cognoſcere quantùm doleamus de gravaminibus, & injuriis ab eiſdem ipſi Epiſcopo irrogatis. Sed nec tu in iis excuſare negligentiam tuam potes, qui cives ipſos, tum pro ſalute animarum ſuarum, quarum tibi eſt ſolicitudo commiſſa, tum pro compaſſione ipſius Epiſcopi deberes ab injuriis hujuſmodi refrenaſſe. Licèt igitur cauſa hujuſmodi venerabili f. noſtro Epiſcopo Faventino, & collegis ejus jam dudum fuerit ab Apoſtolicâ Sede commiſſa; quia tamen propter civium ipſorum diffugia nondum eſt proceſſus habitus in eadem, ipſam ad examen noſtrum duximus revocandam: ideoque mandamus tibi, quatenus poteſtati, Conſiliariis, & populo ejuſdem civitatis injungas, ut in Kalendis ſebruarii proximis, quas eis terminum peremptorum aſſignamus, per procuratores idoneos, & ſufficientes comparcant coram nobis, eidem Epiſcopo ſuper invaſione, deſtructione, ac detentione bonorum Epiſcopii ſui, & Eccleſiarum ejus exhibituri, quod ordo popoſcerit rationis; aut compoſituri, ſi fieri poterit, cum eodem denuntiando eiſdem, quod etſi non ſufficienter ad defendendum & ad componendum tranſumpſerint ad terminum ſupradictum, nos nihilominus in negotio ipſo quantùm ſuadebit ratio procedemus. Datum Lateran. decimo Kalendas Januarii, Pont. n. anno undecimo.) Anno verò 1228. inter Florentinos Ildeprandumque lite compoſita, Gregorius IX. anno primo ſui Pontificatus, ad diuturnius pacis ſtabilimentum, Eccleſiam ſanctæ Mariæ in Campo Florentiæ Feſulano Epiſcopo attribuit, editâ ſequenti bullâ, quam tametſi etiam Ammiratus Junior afferat ad catalogum Feſulanorum Epiſcoporum, nos tamen hic ſcribendam curavimus: (Controverſia, quæ inter te, & cives Florentinos ſuborta fuerat, noſtrâ proviſione ſopitâ, quia vidimùs, quod ex cohabitatione Feſulani Epiſcopi major inter eum, & Commune Florentinum poterat concordia provenire, & major Epiſcopatus Feſulani ſecuritas, & utilitas procurari, Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Campo cum pertinentiis ſuis tibi providimus conferendam. Ut igitur hæc noſtra proviſio perpetuam obtineat firmitatem, præfatam Eccleſiam cum pertinentiis ſuis de fratrum noſtrorum conſilio tibi, & ſucceſſoribus tuis perpetuo jure concedimus liberam, & exemptam, non obſtante quod in literis venerab. fratris noſtri Epiſcopi Florentini, & publico inſtrumento, quibus ſuum ſuper hoc expreſſit aſſenſum, nihil de Capituli continebatur aſſenſu, cùm nos ejus ſupplendum duxerimus in hac parte defectum. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc noſtræ conceſſionis paginam infringere, vel ei auſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ſe noverit incurſurum. Datum Lateran. 2. id. Januar. Pontif. noſtri anno 1.)

[b] *Feſulani.*) Feſula pervetuſta civitas Italiæ 2.
eſt in Provincia Etruriæ, cujus meminerunt Silius Italicus, ibi:

Et ſacri interpres Flaminis Feſula.

Diodorus Siculus *lib.* 20. cujus initium, & pro-

greſſum refert Vghellius *tom. 3. Italia ſacra, fol.* 272. Habet Eccleſiam Cathedralem à primis Eccleſiæ ſæculis à ſancto Romulo conſtructam eius primo Epiſcopo.

c *Lite non conteſtatâ.*) Contra dicta ſuprà *in cap. 1. ut lite non conteſt.*

d *Banniverat.*) Id eſt exulaverat; nam bannus accipitur pro exilio, ut probavi *in cap. 2. ſuprà, de purgat. canonic.* & in præſenti notavit Cironius.

e *Mille libris.*) Injuria enim gravis æſtimatur cum fori Eccleſiaſtici præſcriptio contemnitur, *cap. non placuit 16. queſtione* 7. ibi : *Non placuit laicum ſtatuendi in Eccleſia habere aliquam poteſtatem, cui obſequenti manet neceſsitas, non authoritas imperandi.* Et quemadmodum curialibus injuria irrogata non ipſos dumtaxat tangit, ſed ad Regiæ dignitatis offenſam ſpectat, ut loquitur Fridericus *lib. 3. conſtit Sicul. tit. 33. cap. 1.* Ita & offenſa clericorum ad Chriſtum pertinet, ut exprimitur *lib. 6. Capitul. cap. 98.* ideoque eo caſu pœnam anathematis ſtatuit Synodus Conſtantinopolitana relata *in cap. accuſatio 2. queſt.* 7.

CAPVT VIII.

a Gregorius IX.

IN noſtra, & fratrum noſtrorum præſentia propoſuiſtis, quod cives Brixien. proteſtationibus damnorum illatorum adinvicem, quæ propter multas eiviles diſcordias incurrerant, plurimum aggravati, ſtatutum editum de non petendo, vel recipiendo in poſterum reſtaurationes huiuſmodi à Communi generaliter approbarunt, & firmarunt etiã juramento. *Et infrà*: Cũ igitur aliud ſit damnorũ reſtauratio, quam ſatisfactio expenſarum; & ideo juramento exhibito ſuper damnorum articulo, intelligi non debeat, quod factum expenſarum fuerit comprehenſum: mandamus quatenus (juramento non obſtante prædicto) auctoritate noſtra provideas, quod dictum Commune pro bono concordiæ ad expenſarum ſatisfactionem aliquid contribuat, juxta tuæ diſcretionis arbitrium à te, ſicut expedierit, moderandum.

NOTÆ.

a GRegorius IX.) Non exprimitur cui Prælato Pontifex reſcribat, credi tamen poteſt reſcribere Epiſcopo Brixienſi; de qua diœceſi egi *in cap. tua de procurat.* Decernit autem Gregorius in præſenti, poſt ſedatas diſſenſiones civiles inter cives Brixienſes, & milites eiuſdem civitatis, ut referunt Hoſtienſis, & Innocentius *in præſenti*, populum Brixienſem poſſe repetere expenſas, etſi juramento promiſerit damna illata occaſione huiuſmodi diſſenſionum non repetiturum; & magna cum ratione, nam cùm juramentum non extendatur ad ea, de quibus actum, vel cogitatum non fuit, *cap. Quintavallis, de jurejur.* & in propria, & ſtricta interpretatione appellatione damnorum non veniant expenſæ, *l. 3. ff. de damno infecto*; ideo etſi populus Brixienſis juramentum promiſiſſet ſe non repetiturum damna occaſione diſcordiarum accepta, rectè tamen poteſt expenſas repetere.

CAPVT IX.

a Idem.

SI culpâ tuâ datum eſt damnum, vel injuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitiâ tuâ, ſive negligentiâ evenerunt, jure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel jacturam. Quod ſi animalia tua nocuiſſe proponas, nihilominus ad ſatisfactionem teneris, niſi ea dando paſſis damnum, velis liberare te ipſum; quod tamen ad liberationem non proficit, ſi fera animalia, vel quæ conſueverunt nocere, fuiſſent; & quam debueras, non curaſti diligentiam adhibere. Sanè licèt qui occaſionem damni dat, damnum videatur dediſſe: ſecus eſt tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omiſit.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] I*Dem.*)Gregorius videlicet Nonus, qui præſentem edidit conſtitutionem motu proprio, ex diverſis juris civilis principiis. Et in primis docet circa damnum datum, teneri eum qui culpâ ſuâ damnum dedit, juſſit dari, conſenſit, imperitè egit, aut neglexit: quod etiam paſſim docetur *in titulo ff. ad leg. Aquil.* Et licèt quodlibet damnum datum peculiari lege vindicari poſſit, veluti Aquiliâ, de vi publica, & de ſicariis; tamen extra ordinem damnum datum vindicari poſſe, colligitur *ex l. 1. §. 1 l. 9 l. penult. & ult. ff. de incendio, & ruina, l. 3. §. 1. ff. de offic. Præf. vigil. l. 2. ff. arbor. furt. caſ. l aut facta 16. §. evenit, ff. de pœnis.* Ut autem damnum datum vindicetur, injuriâ factum eſſe debet, id eſt vel dolo, vel culpa. Patet etiam tam latè verbum *injuriæ*, ut & qui culpâ leviſſimâ damnum dedit, injuria dediſſe dicatur, *leg. in lege 44. ff. ad leg. Aquil.* Igitur culpa in præſenti non ſolùm ſupinam negligentiam deſignat, quæ prope dolum eſt; verùm & ſævitia, & imperitia, & infirmitas in culpa ponuntur, ſi quis affectaverit id, in quo intelligit; vel intelligere debet imperitiam, aut infirmitatem ſuam eſſe alii periculoſam futuram, *l. 5. §. 1. & ult. l 8. l. 31. ff. ad leg. Aquil. l. illicita 6. § ſicut, de offic. Præſid.* Proſequitur Gregorius caſum, in quo quis damnum dedit, non corpore ſuo, ſed per animalia propria: & tunc docet, poſſe dominum ſervi, vel quadrupedis, per quem damnum datum eſt, æſtimationem damni ſolvere, vel noxam dare, hoc eſt ſervum, vel animal, quod damnum dedit, juxta legem 1. & per totum titulum *ff. de noxalibus.* In qua parte obſervandi ſunt textus *in l. ſi ſervus 27. §. ſi quis ſervus, ff. ad leg. Aquil. l. ſi uſusfructus, ff. ſi ex noxali cauſa, l. ſervus 16. ff. de interrogat. act. l. itaque 12. §. 1. l. ſervi 17. §. illud, l. inficiando 61. §. 4. ff. de furtis, l. inter 26. §. ſed & cùm ſervus, ff. mandati, l. ſi heredis 48. l. ſi libertus 110. ff. de legatis 1. l. 19. §. ult. ff. de peculio, cum leg. 16. ff. de peculio legato,* junctis Fabro *lib. 3. conject. cap. 5.* Cujacio *lib. 12. obſer. cap. 9. & ult l. 1. ff. de public. judic. l. 3. §. 4. ff nautæ, caupon. l. Neſennius, §. final. ff. de re judic. l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. ſi ſervus 31. ff. de pignorat. l. 17. §. penult ff. de uſufruct. l. 2 ff. de publican. l. ſi ambo 10. §. quotiens, l. ſi debeas, ff. de compenſ. l. item 20. § item rectè ait, l. illud. 40. §. penult. ff. de petit. hæredit. l. 3. ff. de evict. l. 4. §. illud, ff ſtatu liber. l. 11. ff. locat.* juncto Cujacio *lib. 22. obſer. cap. 4.* & *lib. 21. cap. 40. l. 1. ff. ne quis eum, l. 2. ff. de eo, per quem factum. l. 1. §. cùm ſervus, ff. de his qui dejecerunt, l. 18. §. ult ff. de mortis causâ donat. l. 1. §. ult. ff. de publican. l. 4. ff. de aleator. l. 4. §. auctoris, ff. de doli except l. 12. §. ult. cum l. ſequenti, ff. de liberali cauſa, l. ſi mulier 21. §. 1. ff. rer. amot. l. 17. §. 17. l. 45. & 58. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. ult. ff. ſi menſor falſum modum, l. poſtliminium 19. §. ſi ſtatu liber, ff. de captivis, l. 1. §. apud ſervum, ff. depoſiti, l. 72. §. 5. ff. de ſolution. l. antiquis 6. §. ſi ſervus, ff. quod vi aut clã, l. 6. §. Celſus. ff. de aqua pluvia, l. 13. §. 1. ff. de publican. l. 3. §. 4. ff. de liber. homine, l. 7. ff quod vi aut clam, l. 8. §. ult. ff communi dividundo, l. ſi hominem 69. ff. de ſolution. l. rem. 21. §. 1. ff. commodati,* juncto Cujacio *tract. 8. ad Africanum, l. 7. §. hoc edictum, ff. de damno infecto, l. 13. & 14. ff. de interrogat. l. 1. §. interdum, ff. ſi quadrupes pauperiem.*

TITULUS XXXVII.

De pœnis.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] Toletano.

EA quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequente ſententia condemnentur.

N O T Æ.

1. [a] T*Oletano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 19. Decreti cap. 158.* Carnotenſ. *part. 15. Decreti, cap. 166.* & in fragmentis Concilii Toletani incerti, quæ reperiuntur ad calcẽ Concil. Toletani 1. apud Loayſam: & licèt non reperiatur textus hic in aliquo ex Conciliis Toletanis hucuſque excuſis, ejus tamen ſententia in jure certa eſt; nam licèt de eodem delicto non poſſit quis iterum accuſari, poſtquam fuit ſemel abſolutus, vel condemnatus, ut probavi *in cap. de his, de accuſat.* tamẽ cùm poſtea novâ prævaricatione relapſus eſt in idem delictum, poteſt iterum puniri; immò & propter iterationem graviùs punitur, ut probavi *in cap. ad abolendam, de hæret.*

CAPUT II.

Et Concilio [a] *Triburienſi.*

SI quis presbyter, quod abſit, quia ſacerdos altiſſimi Dei eſt, vulneratus, vel quibuslibet injuriis, & contumeliis dehoneſtatus evaſerit, & ſupervixerit, tota compoſitio perſolvatur presbytero. Si autem in articulo mortis præventus obierit, pretium [b] vverigeldi tripartita partiatur diviſione: id eſt altari, cui ordinatus fuerat, pars una; Epiſcopo, in cujus diœceſi erat, altera; tertia parentibus, de quibus ortus fuerat. Si verò in atrio Eccleſiæ aliquid ex iſtis presbytero factum fuerit, ſupradicto modo presbytero, & pro presbytero ſolvatur. Sed quia ut Hilarius Papa omnibus Epiſcopis per diverſas provincias in epiſtola ſua ſcribit, injuria ſacerdotum, & Eccleſiarum, ſacrilegium eſt; ſacrilegium in atrio factum, altari & Domino ejuſdem loci perſolvatur. Sacerdotes enim non ſunt lacerandi, ſed potiùs coronandi: quia de his Eccleſiaſticus liber loquitur, dicens: In tota anima tua time Dominum, & ſacerdotes illius ſanctifica, & miniſtros ejus non derelinquas, & honorifica ſacerdotem. Et Iſidorus: His enim, ſicut & Epiſcopis, diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt: præſunt enim Eccleſiæ Chriſti, & in conſecratione divini corporis, & ſanguinis conſortes ſunt Epiſcopis. Similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi.

NOTÆ.

1. a TRiburienſi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 6. *Decreti, cap.* 11. Carnotenſi *part.* 10. *Decreti, c.* 40. & ſub nomine Paleæ extat apud Gratianum *in cap. omnes* 26. 17. *quæſt.* 4. & reperitur in ipſo Concilio *can.* 4. prout in præſenti tranſcribitur. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita & honeſt. cleric.* Verba autem in præſenti tranſcripta extant *lib.* 4. *capitul. Caroli, cap.* 15. & inter canones Iſacii Lingonienſis Epiſcopi *tit.* 2. *cap.* 1.

2. b *Werigeldi.*) Werigeldus, ſeu Wirigildus, ſumitur pro pretio, quod pro compoſitione judiciali perſolvitur pro homicidio, aut alio delicto propinquis, & hæredibus; quo modo accipitur in lege Salica *cap.* 1. §. 7. & *lib.* 3. *capitul. cap.* 28. & *lib.* 6. *cap.* 98. & 99. Alemanor. *tit.* 4. 29. 34. Boiorum *tit.* 7. *cap.* 1. & *tit.* 15. *cap.* 5. Ripuar. *tit.* 36. §. 1. & *tit.* 46. §. 1. Friſion. *tit.* 1. §. 9. Longobard. *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7. Pœnit. Romano *tit.* 4. *cap* 17. ibi: *Pretium ſuum*, id eſt Werigildum ſuum: & aliis legibus antiquis congeſtis à Lindembrogio *in gloſſar. verbo* Werigildum; in ſpeculo Saxonico *lib.* 1. *art.* 8. ibi: *Teſtimonium præconis vice ſtat duorum, ejus etiam emenda, & Werigildus duplex eſt, ſecundum ipſius nationem.* Et *art.* 65. ibi; *Qui etiam aliquam actionem injuriarum paſſum judicio exhibere promiſerit, ſi id facere nequiverit, cum ſuo abſolvetur Werigeldo, & per hoc juri non derogat ſuo: Werigeldus poſt tres menſes à tempore ejus acquiſitionis perſolvetur.* Illuſtrat ex variis Germaniæ ſcriptoribus Joannes Voſſius *lib.* 2. *de vitiis ſerm. cap.* 2. Lindébrog. *ubi ſuprà*, Ant. Auguſtin *in notis ad dictum Pœnitent. Rom. tit.* 4. *cap.* 17. Bignonius *in not. ad Marculf. lib.* 1 *cap.* 18. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 9 *art.* 3. *num.* 11.

COMMENTARIUM.

3. TExtus hic exponendus eſt juxta conſuetudinem Provinciæ, in qua Concilium hoc celebratum fuit, videlicet Germaniæ: apud veteres enim Germanos certâ pecuniæ ſummâ delicta æſtimabantur, neque homicidium morte lui lex erat; & facinoroſi omnes, niſi læſæ Majeſtatis, pecuniariam ſolvebant pœnam, quæ dicebatur compoſitio. Tacitus *de moribus Germanorum*, ibi. *Suſcipere tam inimicitias, ſeu patris, ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt, nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum, ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem univerſa domus.* Et in legibus Bajubar. *tit.* 1. *cap.* 11. ita legitur: *Ut nullus Bajubarius alodem, aut vitam ſine capitali crimine perdat, id eſt, ſi in necem Ducis conſiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, &c. Cætera verò quæcunque commiſerit peccata, quouſque habet ſubſtantiam, componat ſecundùm legem.* Ideoque frequenter in veteribus legibus hæc verba reperies, *de vita componat*, ut *lib.* 3. *capitul. cap.* 10. *Si quis convictus fuerit perjurii, perdat manum, aut redimat.* Et *lib.* 4. *Capitul. cap.* 13. 15. & 18. ibi: *Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & Wirigildus ejus proximis perſolvatur.* In legibus Angliæ apud Hovedenum *in Henrico II.* ibi: *Vivere ſuum, id eſt pretium redemptionis ſuæ ſolvat.* Et pro modo culpæ, & dignitate perſonæ compoſitio fiebat, *cap. qui ſubdiaconum occiderit,* 17. *quæſt.* 4. probant Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. final.* Creſolius *lib.* 3 *myſtag. lib.* 1. *cap.* 22. *ſect.* 4. Rouſſelius *lib.* 6. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 2. *num.* 6. & ultrà compoſitionem in nonnullis delictis, quæ legibus expreſſa erant, præter compoſitionem reus fiſco fredum ſolvebat. Gregorius Turon. *de miraculis ſancti Martini lib.* 4. *cap.* 26. ibi: *Affirmavit Rex quoſdam ex his, qui abſoluti fuerant, ad ſe veniſſe, compoſitionemque fiſco debitam, quam illi fredum vocant, à ſe indultam.* Illuſtrant Bignonius *lib.* 1. *ad formulas Marculfi, cap.* 3. Licèt cùm hæſitaretur in Concilio Cabilon. 2. cuinam perſolvenda eſſet pœna patrati homicidii in presbyterum, Patres Concilii quæſtionem ad Principem rejecerint, tanquam ſupremum arbitrum pœnæ, & veniæ criminum, *can.* 24. ibi; *De Epiſcopis verò, Presbyteris, & Diaconibus, & monachis interfectis quærendum*

rendum à Domino Imperatore eſt, *cui illius homicidii pretium exſolvendum ſit*. Undè juxta hunc morem à Patribus Concilii Triburienſis decretum eſt, compoſitionem presbyteri occiſi eſſe dividendam pro æqualibus portionibus inter Eccleſiam, cui inſerviebat, Epiſcopum diœceſanum, & eius conſanguineos. Sed cùm Raymundus mutaſſet hæc verba aliam diviſionem faciendo, credo ob auctoritatem Gregorii Noni, qui confirmavit hanc compilationem, illi ſtandum eſſe. An verò ſtantibus parentibus aliqua pars illis ſit aſſignanda, diſputant Covar. *lib. 2. var cap. 9. num.* 10. Genuenſis *practicab. quaſt.* 370. Sed attentâ integrâ hujus canonis nulla hæſitationis occaſio manet.

CAPVT III.

Idem R. [a] *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

Licet juxta Apoſtolum arguere, & increpare debeamus; ſic tamen debemus exceſſus corrigere ſingulorum, ut probemur, non quæ noſtra ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti quærere, & in correctione facienda videamur modeſtiam, & maturitatem ſervare. Accepimus autem, quod [b] Archidiaconi [c] Conventren. Epiſcopatus pro exceſſibus, & criminibus puniendis à clericis, & laïcis pœnam pecuniariam exigunt: in [d] examinatione ignis, & aquæ XXX. denarios à viro, & muliere quærere præſumunt: & pro annuæ exactione pecuniæ perſonas quandoque ſuſpendunt, & Eccleſias [e] interdicunt: à vicariis quoque XII. [f] denarios ut in Eccleſiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quæ canonum obviarint ſtatutis, & de radice cupiditatis, & avaritiæ videntur prodire. Quia igitur ſolicitudini noſtræ incumbit paſtorali providere diligentiâ, ne ab eccleſiaſticis perſonis tuæ provinciæ aliquid agatur, quod reprehenſioni ſubiaceat, vel eccleſiaſticam honeſtatem denigret: f.t.per A.ſ.p.m.quat. Archidiaconis prædicti Epiſcopatus ex parte noſtra, & tua diſtrictè inhibeas, ne exceſſibus corrigendis, aut criminibus puniēdis à clericis, vel laïcis, pœnam pecuniariam, nec pro examine ignis, vel aquæ denarios amplius exigere audeant, vel alia quæ dicta ſunt, quomodolibet exercere. Si autem contra prohibitionem noſtram auſu temerario venire præſumpſerint, eos omni cont. & ap. ceſſ. eccleſiaſticâ cenſurâ percellas, & ſententiam ipſam uſque ad dignam ſatisfactionem facias inviolabiliter obſervari.

NOTÆ.

1. a *Cantuarienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & extat textus hic poſt Concil. Lateran. *part. 1. de ſimonia, cap. 3.* prout hîc tranſcribitur.

b *Archidiaconi.*) Quibus ex conſuetudine competit in nonnullis provinciis juriſdictio contentioſa, juxta tradita *in cap. ad hac, de offic. Archid.*

c *Conventrenſis.*) Anglicani Regni, de qua diœceſi egi *in cap. 2. de reſcript.*

d *Examinatione.*) Hæc verba omiſit Raymundus, quia jam ejus tempore hoc examen purgationis vulgaris prohibitum erat, ut probavi *in cap. final. de purgat. vulg.*

e *Eccleſias interdicunt.*) Cùm ſententia interdicti ferri non poſſit regulariter ob cauſam pecuniariam, ut probavi *in cap. 2. de his qua fiunt à Prælat.*

f *A vicariis denarios.*) Iuxta tradita *in cap. 2. ne Prælati vices ſuas.*

COMMENTARIUM.

2. An Epiſcopi, & cæteri judices eccleſiaſtici poſſint pro criminibus pœnam pecuniariam imponere, dubitant interpretes ob juris teſtimonia in hac parte invicem contraria. Et non poſſe eam imponere, videtur probari ex præſenti textu, & *ex cap pauper. 11. quaſt. 3. cap. ſi lapſis*, *50. diſt. cap. irrefragabili 13. § ult. de offic. ordin. cap. ut clericorum, de vita & honeſt cleric.* Concil. Aurelian. 2. *can. 3.* Cabilon. ſub Carolo Magno, *cap. 18.* & ex ea ratione, ne ipſi in pœnis irrogandis turpem aliquem quæſtum conſectari videantur: & quia, ut ait D. Iſidorus *in dict. cap. pauper*, citò violatur auro juſtitia, nullamque reus pertimeſcit pœnam, quam ſcit poſſe pecuniâ redimere. Sed contrarium prorſus verum eſt, videlicet Epiſcopum vel alium judicem eccleſiaſticum poſſe imponere pœnas pecuniarias. Quæ ſententia probatur *ex cap. dilectus, de offic. ordin. cap. ſi vos 23. q. 5. cap. cùm ſit nimis, §. final. cap. poſtulaſti. de Iudæis. cap. ad audientiam, de praſcrip. cap. olim, de iniur. cap. P. & G. de offic. deleg. cap. venerabilibus. §. denique, de ſent. excom. cap. in Archiepiſcopatu, de raptor, cap. ſtatuimus 16 quaſt. 1.* probant Lanedmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 109.* pluribus relatis Barboſa *part. 3. de poteſt. Epiſcop. alleg. 107.* Diana *part. 10. tract. 8. per tot.* Solorzan. *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 7. num. 76.* Salgado *de protect. Regia, part. 2. cap. 4.* Cevallos *tom. 4. queſt. 897.* Valaſcus *alleg. 34.* Cabedo *deciſ. 81.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 199.* Nec obſtant textus pro contraria ſententia adducti; nam procedunt quando judices eccleſiaſtici pœnas pecuniarias imponunt ex avaritia, & radice cupiditatis, animo eas imburſandi, ſibique applicandi: quo caſu non licet pœnas pecuniarias imponere. At verò zelo juſtitiæ, quia illa magis timetur, pœnam pecuniariam imponunt locis piis applicandam, quam juxta Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. de reform. cap. 3.* rectè imponere poſſunt, ut probant Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 55. cap. 1.* Sfortia *in hiſt. Concil. Trident. in ſeſſ. de edit. lib.* Chophinus *de ſacr. pol. lib. 1.*

*tit.3.num.*10.Diana *d.tract.*8.qui proſequitur expoſitionem Concilii Trident.& explicat quomodo poſſit Epiſcopus applicare dictas pœnas pecuniarias locis piis.Et pro exactione ipſius mulctæ non teneri judicem eccleſiaſticum auxilium Brachii ſæcularis invocare, probat Solorzanus ſuprà,n.81.

CAPUT IV.

Idem. *in Concilio* [a] *Turonen.*

CAlumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expenſis, & alio multiplici remedio ſanctio [b] Imperialis compeſcit. Quoniam igitur ſacris inſtitutis conſonare dignoſcitur, præcipimus, ut de cætero in [c] cauſis pecuniariis victus victori in expenſis condemnetur, niſi ſententia pro [d] abſente feratur.

NOTÆ.

a TVronenſi.)Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.5.*& poſt Concil. Lateran. *part.3.cap.* 2. non tamen reperitur textus hic in ipſo Concilio Turonenſi, ut jam notavit Ant. Auguſt. *in præſenti.* De Concilio Turonenſi nonnulla notavi *in cap.majoribus* 8. *de præbend.*

b *Imperialis.*)Relata *in l.properandum,* §. *ſin autem, Cod.de judiciis, l.4.& 5. Cod.de fruct. & litium expenſis.*

1. c *Pecuniariis.*)Hîc rectè deducunt Fachineus *lib.1.controv.cap* 42.Balboa *in cap. ſignificaverunt* 11.*num.*29.*de except.* in cauſis criminalibus regulariter victum non eſſe condemnandum in expenſis:pro qua ſententia facit diſertus textus *in l.non ignoret,Cod.de fructib.& litium expenſis*: ubi Imperator agnoſcit diſcrimen, quod verſatur inter cauſas civiles, vel criminales, his verbis: *Vel delata non probaverit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus conſtitutam, pro pecuniaria verò cauſa, poſt ſumptus, conſideratâ quantitate poſtulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æſtimatione judicis ſuſtinebit.* Nec contrarium probatur ex generalitate, quâ utitur Imperator *in l. properandum.* §. *ſive alterutra, Cod.de judiciis*; nam licet in principio ipſius textus Imperator ageret tam de cauſis civilibus, quàm criminalibus quoad ſtatuendum tempus, intra quod lis finiri debebat; tamen dum ad expenſas ſolvendas deſcendit, tantum agit de cauſis civilibus. Nec etiam obſtat textus *in l. 3.C. qui accuſare*, ibi: *Non ſolùm extra ordinem æſtimatione judicis puniendi ſunt, ſed etiam ſumptus, quos in eam rem, & circa ipſum iter ad litem vocati fecerunt, pendere coguntur.* Nam ibi agit Imperator de accuſatore contumace, non verò de eo, qui victus fuit in judicio criminali.

2. d *Pro abſente.*) Conſonat textus *in dict. l. properandum,* §. *ſive autem, Cod de judiciis.* Et rationi conſonum eſt hoc; nam iniquum videtur, ut abſens & contumax, qui alioquin non auditur niſi refuſis expenſis, *l. ſancimus, Cod. de judic.* expenſas à præſente repetat. Deinde quia Imperator *in dict. l. properandum,* §. *ſive autem,* vult eum in pœnam contumaciæ obligatum eſſe ad expenſas, quas reus præſens fecit: ergo implicat, & abſurdum eſt dicere, reum præſentem condemnandum eſſe in expenſis ipſi actori abſenti. Quare rectè Alexander III. in præſenti à generali obligatione victi ſolvendi expenſas victori, excepit caſum, in quo ſententia pro abſente lata eſt.

COMMENTARIUM.

QUoad pœnam temerè litigantis non ſemper unum idemque jus obſervatum reperitur; 1.
olim enim in ipſo ingreſſu litis, tam actor, quam reus pecuniam deponebant in æde ſacra, ut victus & qui condemnatus evaſiſſet, illâ pecuniâ multaretur, qui verò obtinuiſſet, pecuniam ſuam recuperaret: quæ pecunia à loco ſacro, ubi deponebatur, & quia propter ærarii rationem, & ſacrorum publicorum multitudinem in rebus divinis conſumebatur, dicebatur ſacramentum. Varro *lib.4. de lingua Latina*, ibi: *Qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem deponebant, de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium: qui judicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat.* Feſtus Pompeius ibi: *Sacramentum æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur.* De qua pecunia agunt Valer. Max. *lib.7.cap.8.* ibi: *Aphronia tamen cum ſorore ſacramento contendere noluit, teſtamentumque matris patientiâ quàm judicio convellere ſanctius eſſe duxit.* Cicero *in oratione pro Milone*, ibi: *Eum denique, cui nulla lex erat, nullum jus civile, nulli poſſeſſionum termini, qui non calumnia litium, non injuſtis vindiciis, ac ſacramentis alienos fundos; ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat.* Quem ita exponit Budeus *ad Pandectas in l ult. ff. de orig. jur. fol.* 24. Quod etiam ipſum expendit *in lib. de Oratore.* Qui cum contendebant, invicem ſe provocabant ſacramento quadragenario, vel quinquagenario, juxta diverſitatem cauſarum, in hunc modum: Si malè petis, quinquaginta aſſes dare ſpondes? Et actor ſpondebat. Deinde interrogabat: Si malè te defendis, & ſine cauſa litigas, totidem promittis? Et reus indem reſpondebat. Cicero *in oratione pro Roſcio, & pro Cecinna*: alluſitque eleganter ſacra pagina apud noſtrum Vulgatum, *Sapientiæ cap.1. in fine.* Dicebatur ſacramentum, quia pecunia promiſſa ſtatim apud ædem Saturni deponebatur. Iſidorus *lib.5.orig.cap.24.in fine,* Feſtus *verbo Sacramentum.* Unde is, qui vincebat, ſuos nummos referebat: nummi verò illius qui ſuccubuerat, apud ærarium Saturni manebant. Varro *lib.4.de lingua Latina.* Hinc exponitur Iuſtinianus *in princip. Inſtit. de pœna temerè litigantium* ubi ait pœnâ pecuniariâ olim deterritos fuiſſe perperam litigantes; quæ fuit, quæ promittebatur per dictam ſponſionem, vel alia major, ſi ſub majori contendere volebant, veluti tertiæ, quintæ, vel decimæ partis litis, §.1. ubi Theophilus, *eod.tit.* Hæc autem major pœna non deponebatur in arca Pontificum, quia ſolis litigantibus

tibus manebat; ideo victor ex ſponſu contra victum agebat ad pœnam. Docent Budeus *in annotat. priorib. ad Pandect. pag. mihi* 94. Polletus *lib.* 5. *hiſt. fori Rom cap* 5. Briſſon. *lib.* 5. *de formul. pag.* 369. Pithœus *lib.* 1. *adverſ. cap.* 18. Oſualdus *lib.* 24. *Donel cap.* 3. *litera E. & cap.* 13. *litera D.* Deſiderius Heraldus *ad Arnobium adverſ. Gentes lib.* 4. *pag.* 137. Joan. Funger. *in etymol. verbo Sacramentum.* Ex qua obſervatione explicari poteſt textus *in l.* 3. *§. idem ſcribit, ff. de pecul.* ubi docemur, non minùs contrahi in judicio, quàm per ſtipulationem, videlicet propter ſponſiones iſtas, quæ initio litis ultrò, citròque interponebantur. Inde novationem neceſſariam per litis conteſtationem contingere docetur *in l. delegare* 11. *l. aliam* 29. *ff. de novat.* & explicant Briſſonius *lib* 2. *de ſolut. tit. de novat.* Valentia *lib.* 2. *illuſtr. tract.* 2. *cap.* 9. Wiſembach. *diſp* 40. *num.* 13. Illuſtrant Pithœus *lib* 1. *adverſ. cap.* 18. Gennuinus *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap. final. num.* 26. Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 39. Revardus *lib.* 2. *var. cap.* 18. Vaſconcellos *ad titulum de ſacramentis non iter.* Cujac. *in l.* 69. *ff. de legat.* 2. de quo ſacramento aliqui accipiunt textum *in l.* 1. *§.* 5. *ff. de extraord. in cognit.* Poſtea ſtatutum fuit, ut actor in initio litis decima ipſius litis calumniæ nomine caveret, hoc eſt decimam partem litis, ni viciſſet, reo præſtiturum. Extat conſtitutio Diocletiani, quam ex Codice Hermogeniano reſtituit Cujacius *lib.* 7. *obſerv. cap.* 6. quæ ejus repromiſſionis decimæ partis meminit, ibi: *Quippe ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulata calumniæ decimæ partis ejus, quod competit, tibi condemnare eum deſiderare potes.* Extat etiam veſtigium *in l.* 4. *Cod. de fruct. & lit. expenſ.* & in formula veteri, *cap.* 29. & apud Francos non aliàs litium expenſas cognitas fuiſſe, quàm per hanc decimam partem litis, probat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib.* 1. *cap.* 20. Hanc tamen pœnam obſoletam ſuſtulit Juſtinianus *in l. ult. §. antiqua, Cod. de jurejur. propter calum. §. hæc autem; Inſtit. de pœna temerè litig.* eandemque poſtea reduxit non abolito calumniæ jurejurando, *in novella* 112. ut ita temerè litigantes variis afficerentur pœnis. Quam legalem ſanctionem etiam in cauſis eccleſiaſticicis procedere ſtatuit Alexand. III. in præſenti, ita ut ſemper victus victori in expenſis damnetur, ſi temerè, & calumniæ causâ litigavit, *l. properandum, §. & ſi quid,* ubi Cujac. *C. de judic. l.* 2. *ff. ſi mul. ventris*: ubi Cujacius. Quando tamen quis dicatur temerè litigare, & plura de expenſis in judicio ſolvendis congeſſerunt Cujacius *lib.* 12 *obſ. cap* 1. Hothomanus *in dict. l. properandum, §.* 6. Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap. final. §.* 18. Covar. *practic. cap.* 27. Gamma *decíſ.* 65. Theſaurus *decíſ* 67. Donellus *lib.* 26. *comment. cap.* 3. ubi plura Oſualdus *litera H.* Pichardus *in dict §. hæc, Inſtit. de pœna temerè,* Faber *de error. decad.* 19. *error.* 6. Fachineus *lib.* 1. *controv. cap.* 40. & *lib.* 12. *cap* 52. Barboſa *lib.* 2. *voto* 18. *per tot.* Farinac. *in repert. judic. cap.* 52. Valenzuela *conſil.* 132. *ex num.* 79. & *conſil.* 143. *num.* 19. Borel. *tom.* 2. *decíſ. tit.* 39. *de expenſ.*

CAPVT V.

Innocentius III. [a] *Nidroſienſi Archiepiſcopo.*

QVod in dubiis: *Et infrà*; Quia verò tam ſacerdotes, qui gubernant naves ad pugnam, quàm qui perſonaliter exercent conflictum, & hi, qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant, de rigore canonico eos credimus deponendos.

NOTÆ.

a *Nidroſienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* Integram decretalem dedi, & inſcriptionem expoſui *in cap. quod in dubiis, de renunc.* & commentarium hujus textus invenies *in cap petitio, penult. de homicid.*

CAPVT VI.

Idem [a] *London. Epiſcopo.*

TVæ diſcretionis prudentiam. *Et infrà*: Ad illud quod à nobis tertiò requiſiſti, qualiter clerici in [b] latrociniis, vel aliis magnis ſceleribus deprehenſi puniri debent. Reſpondemus, quod à ſuis ordinibus [c] degradati detrudi debeant in [d] arctis monaſteriis ad pœnitentiam peragendam.

NOTÆ.

1. a *Londinenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de vita & honeſtate cleric. cap.* 3 & *in cap. tua, de conſanguin. & affin. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus decretalis: ſed quia non reperitur inter editas à Sirleto & Boſqueto, ideo ejus integram reſtituere non poſſum.

b *Latrociniis.*) Secus verò ſi ſupplex furtum admiſerint; nam tunc tantùm deponuntur, ut poſt 2.
Hoſtienſem in præſenti, docuit Balboa *in cap. cùm non ab homine* 10. *de judiciis.*

c *Degradati.*) Clerici enim cùm pœnitentiæ peragendæ causâ in monaſterio olim detrudebantur, priùs deponi debebant, antequam huic carceri manciparentur. Cùm enim monachorum conventus laicorum cœtus cenſeretur, inter eos agere non poterat clericus integro, ſuo gradu & ſtatu ſervato: quare priùs per diſpoſitionem ad ſtatum

ſtatum laicalem redigebatur, ut ita pœnitentiæ collum ſubderet. Concilium Neocæſar. *can.* 1. Tolet. 4. *can.* 44. ibi: *Oportet canonibus in tali ſcelere proditum à clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentia triennio deputari.* Epaun. *can.* 21. *Si presbyter crimen capitale commiſerit, ab officii honore depoſitus in monaſterium retrudatur.* Cabilon. *can.* 30. *Ut gradu amiſſo agenda pœnitentia gratiâ in monaſterio, &c.* Agathenſe *can.* 50. *Ab officii honore depoſiti in monaſterium retrudantur, & ibi tantummodò quamdiù vixerint, laicam communionem accipiant.* Notavi *in cap. clerici 4. de exceſſ. Prælat.* Concil. Tolet. 4. *can.* 43. Subſervit huic obſervatiunculæ ex arcanis juris civilis venuſtum militiæ armatæ exemplar; quippe cùm milites torqueri ob militiæ dignitatem non valerent, *l. 3. §. 2. ff. de re milit. l. militis, Cod. de quæſtion.* docetur *in l. 7. ff. de re milit.* quod proditores milites, aut transfugæ exauthoritati torquentur. Planè quod Modeſtinus inquit, eum qui ad hoſtes confugit, & redit, torqueri, ad beſtiaſque damnari, vel ad furcam, quamvis milites nihil eorum patiantur, *l. 3 §. u. qui ad hoſtem* 10. *ff. de re milit.* ſic equidem eſſe temporandum exiſtimo, ut qui ad hoſtem confugit, & redit, ſi miles erat, nec torqueri, nec ad beſtias, nec ad furcam damnari poſſit, juxta legem 2. *ff. de re milit.* niſi exauthoratione præcedente, ad ordinem paganorum redactus fuiſſet. Proinde apud Ammian. Marcel. Lampadius Præfectus falſi inſimulatus, priùs quàm torqueretur, dignitate privatus fuit. *Fallaciarum* (ait Ammianus Marcel. *lib.* 15.) *nube diſcuſſa, Imperator doctus relatione fideli, abrogatâ poteſtate Præfecti, Lampadium ſtatus ſub quæſtione præcepit.*

d *Arctis monaſteriis.*) De qua pœna detruſionis in monaſterium egi *in cap. 1. de regul.*

CAPVT VII.

Abb. & [a] Fratrib. Cryptæ Ferratæ.

CONſtitutus in præſentia noſtra. *Et infrà*: Licèt autem in inſtrumento Epiſcopi Lavitani expreſſa fuerit certa pœna, quam pars contractum non ſervans, ſolveret obſervanti: cùm tamen utraque pars veniſſe contra illum, ex confeſſione propriâ convincatur, cùm & pars veſtra ſubtraxerit Epiſcopo penſionem, & Epiſcopus procurationem exegerit ab eadem Eccleſia, ſicut œconomus propoſuit memoratus, utramque partem ab ea reddimus abſolutam.

NOTÆ.

1. a ABbati & fratribus.) Ita etiam legitur *in cap. conſtitutus, de religioſis domibus*, ubi extat alia pars hujus textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

COMMENTARIVM.

2. CUm præſens rubrica generaliter concipiatur de pœnis, non ſolùm ſub ea agitur de pœnis delictorum, verùm & de pœnis conventionalibus conſenſu partium ſtatutis, de quibus in præſenti textu, & *in cap. ſuam, infrà.* Eſt autem pœna conventionalis, promiſſio confirmans præcedentem obligationem, aut cauſam, & ad ejus implementum reum impellens, ſub comminatione præſtandi aliquid certum: & talis obligatio tendit ad confirmandam priorem, ut docent Cujac. *in l. ſi ita* 97. Donellus *in l. ſi homo* 60. *num.* 5. *ff. de V. O.* nec requirit priorem obligationem, ſed cauſam, veluti ſi dixerit ſtipulator: Si domum non fabricaveris, centum dabis. Quia fabricatio domus tunc non eſt in obligatione, cùm promiſſa non ſit, ſed in cauſa. Unde promiſſor liberatur domum fabricando, quia eſt cauſa debendi; ſed peti ipſa fabricatio non poteſt, *l. ſi penum* 24. *ff. quando dies legati cedat, l. obligationum* 24 *§. ita, ff. de V. O.* Unde cognoſcitur, pœnam de qua in præſenti textu, adjectam fuiſſe ad firmandam tranſactionem inter Epiſcopum Lavitanum, & monaſterium initam, de qua *in dict. cap. conſtitutus.* Et ita non cauſæ, ſed conventioni pœna acceſſit. Etiam ſciendum eſt, pœnas conventionales quocunque eventu eſſe ſolvendas, licèt nulla culpa poſſit imputari promiſſoribus quia non tantùm promiſerunt diligentiam, ſed præſtationem, ſeu factum, *l. ſi trajectitia 9. ff. de nautico fœnore, l. ad diem* 77. *l. ſtipulatio* 38. *§. at ſi quis, ff. de V. O. l. qui autem* 14. *§. ſed ſi quis, ff. de conſtit. pecunia, l. ſancimus* 26. *C. de fidejuſſ.* docent *in dicta l.* 38. Alciatus *num.* 31. Cujacius, Duarenus, Donellus, & Giphanius: Sanchez *lib. 2. de matrim. diſput.* 26. *num.* 6. Pichardus *in §. ſi quis alium, num* 31. *Inſtit. de inutil.* Grotius *de jure belli lib. 2. cap* 15. *num.* 16. Fachineus *lib. 3. controv. cap.* 10. & ſi ambo ex contrahentibus pœnam promiſerint, & factum promiſſum non adimpleverint, uterque ad pœnam manet obligatus: ſed quia paria delicta quoad pœnam privatam mutuâ compenſatione tolluntur, *l. viro, ff. ſolut. matrim.* probavi *in cap. final. de adult.* ideo hoc caſu pœnæ compenſationi locus eſt, *l. ſi ambo, ff. de compenſ.* Unde rectè in præſenti ſpecie Innocentius decrevit, quod cùm tam Epiſcopus, quàm monachi promiſſum non adimplerent, pœnam ex utraque parte commiſſam eſſe, & ſic neutrum ex eis pœnam petere poſſe.

CAPVT VIII.

Idem Priori [a] S. Fridiani, & Magiſtro B. Canonico Piſano.

SUper his, de quibus nos conſulere voluiſtis. *Et infrà*: Clericus autem, qui pro eo, quod variaverat coram vobis, de mandato noſtro captus eſt, & detentus, infamiam non incurrit.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Sancti Fridiani.*) Præſentem inſcriptionem expoſui, & integram decretalem dedi *in cap. ſuper his, de accuſat.* ubi extat principalis pars hujus decretalis, in præſenti enim tantum docetur, teſtem vacillantem carceri mancipatum pro eruenda veritate, non ideo infamiam incurrere; quia cum ſententia non præceſſerit, quâ falſus ipſe declaratur, non poteſt notari infamiâ, quia infamiam irrogat ſententia, non factum, *l. nullam, Cod. quibus ex cauſ. infamia.*

CAPUT IX.

Idem [a] *Spoletano Epiſcopo.*

SVam ad nos Rectores clericorum ſancti Fortunati querimoniam tranſmiſerunt, quod cùm tibi eſſent in XL libris per quoddam arbitrium condemnati, eſſetque pœna XXX. librarum adpoſita, niſi ea ſolverent in termino conſtituto, tandem XXXIII. libris in termino perſolutis, occaſione ſeptem reſiduarum per quaſdam noſtras literas veritate tacitâ impetratas obtinuiſti eos in præfatis XXX. libris tibi per delegatum judicem condemnari. Quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modeſtiæ oblviſci, ut inhoneſtis quæſtibus anhelando deſideres cum alienâ jactura ditari; mandamus quatenus ſeptem librarum ſolutione contentus, ſupra pœna XXX. librarum memoratos Rectores de cætero non moleſtes.

NOTÆ.

a SPoletano.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. ne clerici vel monachi*; id eſt Benedicto, qui ab ipſo Innocentio III. creatus fuit Epiſcopus Spoletanus anno 1198. De Spolet. diœceſi egi *in cap. 2. de condit. appoſ.*

COMMENTARIUM.

1. DIfficilis valde viſa eſt præſens Innocentii deciſio utriuſque juris Interpretibus, ex eo, quia certum eſt, pœnam conventionalem eſſe ſolvendam à reo integrè non adimplente promiſſionem veluti ſi quis ita ſtipuletur: Si fundum Scianum non dederis, centum dare ſpondes? Quo caſu ut pœna evitetur, neceſſe eſt ſolidum fundum Scianum dare, neque ſufficit partem datam fuiſſe, ut pœna in ſolidum non committatur, *l. hæredes 25. §. idem 13. ff. famil. erciſc. l. ſtipulationum 5. §. ult. l. ſi pro parte 85. § ſi ita 6. ff. de V. O.* Caballin. *de individ. 3. part. ex num. 25. & 286.* Valentia *de individuis, cap. 6. ex num. 15.* Cheſius *lib. 1. interpret. cap. 5. num. 107.* Madera *animad. cap. 30. per totum* quæ individuitas non provenit ex natura rei in obligationem deductæ, quæ reverà dividua eſt, cùm ſit fundus: ſed quia aliud ſine captione creditoris non poſſet introduci, *dict. l. ſtipulationes, §. ult.* quia verum eſt fundum datum non eſſe, cum ſolidus non ſit; ideo quamvis ſi plures hæredes uni ſucceſſerint, unuſquiſque in ſolidum non teneatur, ſed pro parte hæreditaria tantum ad præſtationem fundi in ſtipulationem deducti, tamen ad hoc ut pœna evitetur, non ſufficit pro portione hæreditaria ſatisfacere, immò quocunque ceſſante in ſolutione partis committitur pœna integra contra omnes, *l. in executione 85. §. quod ſi ſtipulatus, ff. de V. O. l. hæredes 25. §. idem juris, ff. famil. erciſc. l. ſi ſervus 9. §. ſi plurium, ff. ſi quis cautionibus.* Pœnalis enim ſtipulatio facit obligationem dandi individuam, cum niſi integrè res, vel quantitas præſtetur conditio ſtipulationis non exiſtat, ſive in promiſſore, ſive in hæredibus ejus id contigerit, nec enim ex perſona hæredum poteſt conditio ſtipulationis immutari. *l. 2. §. 1. ff. hoc tit.* Et cum ſtipulatio pœnalis per conditionem, vel conditionis formam interponatur, & committatur, individuam cauſam continet, *l. cui fundus 56. ff. de condit & demonſtr.* Facit etiam quod docetur *in dict. l. pro parte, §. item ſi ita*, ubi proponitur caſus pignoratitiæ obligationis, ſive ejus debiti, quod ſub pignore debetur: cujus ea natura eſt, ut pignus non prius liberetur, quam tota pecunia debita ſit ſoluta, unde ſi unus hæredum partem debiti ſolveret pro hæreditaria portione, pignus non poteſt liberare pro parte non magis quam ſi debitor ipſe partem debiti voluerit ſolvere, quia nec ſi volente creditore ſolviſſet, pignus liberaſſet, niſi tota quantitate ſoluta, *l. ſi neceſſarias 8. §. ſi unus 2. l. ſolutum 11. §. ſi creditori 4. ff. de pignorat. act. l. hæredes 25. §. idem obſervatur 14. ff famil. erciſ. l. hæreditate 22. ff. de hæreditate vel actione, l. qui pignore 19. ff. de pignor. l. arbiter 11. l. ult. ff. de diſtract. pig. l. quamdiu 6. l. ſi unus 16. Cod. eod. tit. l. rem hæreditariam 65. ff. de evict. l. 1. C. de luitione pignoru, l. 1. & 2. Cod. ſi unus ex pluribus.* Ratio hujus principii provenit ex voluntate contrahentium, quia qui promiſit pecuniam certo die dare, & niſi dederit, pœnam, totam ſummam dare promittit. Pœnaliſque obligatio conditionalis eſt, vel inſtar conditionalis in caſu non dationis. Atqui verum eſt, totam ſummam datam non eſſe, quamvis pars detur: ergo niſi in totum principali obligationi ſatisfactum ſit, non evitatur pœna, argumento ex lege *cui fundus 56. ff. de condit. & demonſtr.* quod procedit quando pœna ut talis conſideratur, id eſt quando eſt punitio moræ, & negligentiæ debitoris: aliquando tamen pœna non in punitionem promittitur, ſed propter majorem cautionẽ, & faciliorem expeditionem obligationis: quo caſu pœna ſuccedit loco intereſſis, & ut illud taxatur, Gomez *lib. 2. var. cap. 10. num. 23* Donellus *lib. 15. comment. cap. 3. cum aliis*, Carleval. *2. tom. de judic. tit. 3 diſp. 3. num. 26.* Igitur cùm in præſenti caſu plenè ſatisfactum non fuiſſet Spoletano Epiſcopo, rectè pœnam ſibi promiſſam à Plebano, & clericis petebat. Cui difficultati ut ſatisfaciant Interpretes, varia adduxerunt. Bartolus *in l. 4. §. Cato, ff. de V. O.* agnovit diſcrimen in hac parte, inter jus civile, & canonicum, ita ut jure canonico attento partialis ſolutio pro parte eximat à pœnâ. Alii docuerunt jure canonico ſi-

milem

milem pœnæ conventionem non valere, quia præſumitur in fraudem uſurarum appoſita, juxta communem ſententiam, quam videntur probare textus *in l. Iulianus 14. §. idem Papinianus, ff. de act. empt, l. cum allegas, Cod. de uſuris*: ac proinde cum uſuræ jure canonico ſint prohibitæ, ſimilis pœna improbatur eodem jure. Ita Alciatus *in dict. l. 4. §. Cato*. Pichardus *in §. ſi ſinnũ, n. 224. de offic. judicis*. Sed hæc interpretatio ſuſtineri non poteſt. Primò quia Innocentius non utitur ea ratione generali prohibitionis, videlicet uſurarum, ſed alia longè diverſa. Secundò, quia in rigore juris illa communis ſententia vera non eſt, videlicet pœnam pecuniariam præſumi adjectam in fraudem uſurarum, ut alij melius probarunt expendentes generalitatem legis *ſi ſtipulatio 38. §. alteri, ff. de V. O. l. utrum 26. ff. de petit. hæredit. l. ſi cum duo 26. §. ult. l. Celſus 28. in princip. ff. de receptis*: ubi probatur, abſolutè & indiſtinctè exigi poſſe pœnam adjectam obligationi, etiam non dandi. Nec ibi diſtinguitur, an ſit obligatio quantitatis, vel non. Fachineus *lib. 5. controv. cap. 96. verſ. Secundus caſus*, aſſerit in præſenti ſpecie pœnam non deberi, quia pœna non committitur quando quis deficit in minimo, *l. Seia, ff. de minor*. Alii congeſti à Barboſa *in præſenti*, communiter docent, Pontificem in hoc caſu pœnam triginta librarum moderaſſe pro parte ſeptem librarum, quę ſupererat, quia nimis exceſſiva erat, cum majorem partem debiti jam Epiſcopus exegiſſet. Pro qua ſententia illud facit, nam cùm in pręſenti caſu pœna promiſſa eſſet habitâ ratione intereſſis, videlicet pro eo, quod intererat Epiſcopo quadraginta libras ſolutas eſſe, & ſolutæ jam eſſent 33. librę, pœna pro rata tantum reſpectu ſeptem committi debebat, argumento legis *ſi ſervus 9. §. 1. ff. ſi quis caution.* Verum hoc procedit in factis dividuis, nam cùm dividuũ factum ideo diviſionẽ admittat, non quia unicum factum dividi poſſet, ſed quia plura facta cenſentur, *l. ſi procurator 18. ff. rem ratam haberi*, perindè eſt ac ſi plures faciendi obligationes contractæ fuiſſent, & unicuique pro parte ſtipulatio pœnalis eſſet adjecta illius ſolummodo quantitatis, quæ pro una parte ad ſingulos ſpectare poterat: at verò in præſenti agitur de obligatione dandi, quæ nunquam dici poteſt impleta, ubi minima portio deficit, ut docent Pichardus *de dividuis, & individuis, cap. 6. per tot.* Valentia *lib. 2. illuſtrium, tract. 4. cap. 6.* Cheſius *interpret. juris cap. 50.* quia cum unica quantitas ſit, quæ debetur, & conſequẽtur unica adſit obligatio, *l. ſtire 29. l. quod dicitur 86. ff. de V. O.* non poteſt niſi in ſolidum committi pœna. Quarè iis ſententiis omiſſis, & aliis relatis à Sarmiento *lib. 3. ſelect. cap. 6. num. 4.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 20.* dicendum eſt circa præſentem caſum duo hæſitari poſſe. Primum, an in caſu, de quo in pręſenti, pœna ritè, & rectè appoſita fuerit, exigique poſſet à clericis ceſſantibus in ſolutione. Secundum, ſuppoſito quod legitimè ſit adjecta, & licitè exigatur, an ſi debitores partem debiti ſolvant, adhuc tota pœna exigi poſſit, an vero ſolùm pro parte debiti non ſoluti? Et credo Innocentium decreviſſe totam pœnæ obligationem eſſe inhoneſtam, præcipuè attenta Epiſcopali modeſtia; nam cùm Epiſcopus debeat eſſe magiſter totius perfectionis, ex D. Thoma *2. 2. quæſt. 184. art. 2.* & pater pauperum ab omni prorſus avaritia debeat eſſe alienus, *cap. gloria 12. quæſt. 2.* debet abſtinere ab iis, quæ licet aliis ſint licita, in eo tamen aliquam habent ſpeciem indecentiæ, ob tanti ſtatus perfectionem, *cap. Epiſcopus 14. quæſt. 1.* Vndè licet pœna adjecta obligationi dandi quantitatem, tanquam individua in totum committatur, etſi pars intra terminum ſoluta ſit, nihilominus hoc reſpectu Epiſcopi nõ eſt honeſtũ, quippe quod arguit cupiditatem lucrandi cum aliena jactura: & ſic exponenda ſunt verba quibus Pontifex ſuæ deciſionis rationem reddit, inter quæ nullum eſt, quod condudat injuſtitiam ex parte Epiſcopi in hujuſmodi pœnæ exactione, ſed ſolum omnia tendunt ad oſtendendam indecentiam, id eſt repugnantiam honeſtatis in perſonam ejuſdem, ut patet ibi: *Non decet*; & ibi: *Pontificalis modeſtia*, & ibi: *Inhoneſtis*, conſiderata ſcilicet honeſtate & eminentia ſtatus Epiſcopalis. Genuenſis *practic. quæſt. 254. & 688.* Quare præſentem textum in quo ſpecialiter de Epiſcopo agitur, cui pœna promiſſa fuit, non debemus ad alios caſus protrahere.

Pro Complemento hujus commentarii examinanda eſt illa ſatis vexata quæſtio, utrum attento 2.
jure canonico, & moribus Chriſtianis, pœna conventionalis exigi poſſet citra intereſſe creditoris? In qua affirmativam ſententiam tenuerunt Baldus, Caſtrenſis, & Salicetus *in l. cum allegas, Cod. de uſur.* Petrus Gregor. *lib. 3. partis, tit. 1. cap. 5.* Sylveſter *in ſumma, verbo uſura 1. num 28.* Covar. *de matrim. 2 part. cap. 6. §. 8. num. 14.* Navarrus *in manuali, cap. 17. num. 215.* Murga *tom. 2. diſquiſit. moral. diſquiſit. 14 dub. 21. & 22.* Barboſa *in præſenti, ex num. 3.* Molina *de juſtitia tom. 1. tract. 2. diſput 97. per tot.* Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 37.* Vaſeus *in florib. Theolog. verbo pœna, num. 8. & verbo uſura 4. num. 1.* Contrariam ſententiam videlicet pœnam non poſſe exigi, niſi quatenus appareat creditoris impletam non fuiſſe primam intentionem, ut praxi receptam, & ſupremorum Tribunalium deciſionibus approbatam, tam de jure, quam de æquitate, defendunt Gutierrez *de jurament. 1. part. cap. 36. num. 10. & cap. 20.* Coninch. *lib. 2. num. 4. & 5.* Avendando *in dictionario, verbo Penna conventional.* Pichardus *§. ult. inſtit. de V. O. num. 5.* Sarmiento *lib. 3. ſelect. cap. 6. num. 10.* Faber *in ſuo Codice, tit. de V. O. diff. 9. & 14.* Garcia *de expenſis, cap. 9. num. 63.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 3. quæſt. 5. ex num. 10.* Carleval. *de judic. 2. tom. tit. 3. diſput. 3. num. 22.* Leothardus *de uſur. quæſt. 38. ex num. 8.* Quæ ſententiæ facilè componuntur, quia prima procedit, ut ipſius auctores loquuntur, quando non animo injuſti lucri pœna apponitur, ſed in pœnam perfidiæ, aut tarditatis evitandæ causâ, abſque ullo prorſus animo uſurario. Sed quia in re practica difficile eſt perſcrutari contrahentium animos, meritò obtinuit, nullam pœnam ultra intereſſe exigi poſſe. Turpe enim lucrum reputatur, quod hoc ſolo prætextu exigitur. Quod & Papinianus ipſe agnovit, quamvis parum firmiter, de pœna conventionali agens *in l ſi vẽditor 6. §. 1. ff. de ſervis export.* ut notarunt Cujacius *lib. 27. qq. Papin ibi*, & Antonius Faber *in ejus rationali*: & ideo in hoc caſu creditor probare debet ſui intereſſe, ad hoc, ut pœna conventionalis exigi poſſit, ut docent Leothard. & Carleval. *ubi proximè.*

CAPUT

CAPUT X.

[a] Idem *Vicentino Epiſcopo.*

AD aures Apoſtolatus noſtri pervenit, quod cum quidam Parochiani tui auſu diabolico bonæ memoriæ I. quondam Vicentin. Epiſcopum prædeceſſorem tuum nequiter peremiſſent, feuda, & beneficia, quæ a Vicentina Eccleſia obtinebant, ipſis per ſententiam fuerunt cum multa deliberatione ſublata. Quia igitur majori etiam ſunt animadverſione plectendi, nos bonæ memoriæ Cœleſtini prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærentes, tam tibi, quàm ſucceſſoribus tuis arctius inhibemus, ne alicui ex prædictis malefactoribus, aut eorum hæredibus prædicta beneficia reſtituantur ulterius, ſeu de novo alta qualibet conferantur. Si quis autem (quod non credimus) contra hoc aliquid attentaverit, ipſum auctoritate Apoſtolica decernimus officii, beneficiique ſui dignitate carere. Quod ſi aliquæ literæ aliquando ſuper hoc apparuerint impetratæ, quæ totius facti non contineant veritatem, illas penitus vacuamus. Volumus etiam ut præſens pagina ſubſcripta in Eccleſiæ Vicentin. cuſtodia deponatur, & Epiſcopo Vicentin. qui pro tempore fuerit, annis ſingulis oſtendatur. Nulli ergo,&c. Datum Laterani 12. Kal. April.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] In hac ſexta collectione, & in quarta, *ſub hoc tit, cap.* 1. tantùm legitur *Idem*: ſed inſcriptionem & literam reſtituo ex epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 27. Hujus etiam homicidij Vicentini Epiſcopi mentio extat *in cap. intelleximus, de judiciis*, ubi aliqua de Vicentina Eccleſia notavi, & probavi, homicidam Epiſcopi privari beneficiis, & feudis obtentis ab eadem Eccleſia: quod & docuerunt Petrus Gregorius *de beneficiis cap.* 26. *num.* 8. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancelar. gloſſa* 15. *num.* 24. Aliis etiam pœnis afficiuntur ex Clementina 1. *de pœnis*, & aliis novioribus conſtitutionibus relatis per Gibalinum *in ſynopſi cenſurar. verbo Cardinalis.* Gravem pœnitentiam pro nece Conradi Epiſcopi Herbipolenſis Innocentius indixit anno 1204. quam refert Trithemius *in chron. anno* 1202.

CAPUT XI.

[a] Idem.

DIlectus filius Jacobus electus ſancti Petri ad [b] Montes, ad Ap. Sed. accedens gravem querelam contra dil. fil. G. Decan. Monn. & I. Cath. Archid. expoſuit, aſſerens eos in cauſa ſua: quæ fuit illis commiſſa, perperam proceſſiſſe. Cumque dil. fil. I. clericus cum literis eorumdem continentibus cauſæ proceſſum ad noſtram præſentiam acceſſiſſet, & idem Iacobus niteretur ipſum proceſſum multipliciter improbare, relationem ipſorum in quibuſdam aſſerens eſſe falſam: Nos quia præfatus clericus non habebat niſi ad contradicendum, vel impetrandum mandatum, ad majorem cautelam proceſſum ipſum, nec confirmandum duximus, nec caſſandum. *Et infrà:* Quia verò ſæpe contingit, quod contra falſam aſſertionem iniqui judicis innocens litigator veram non poteſt negationem probare, cùm negantis factum per rerum naturam nulla ſit directa [c] probatio: ne falſitas veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati, neceſſarium videtur, & æquum, ut cùm quis legitimam exceptionem proponit, illam probare paratus, vel ad declinandum judicium, vel ad intentionem alterius elidendam, ſi forſan verbo, vel facto ab illa receſſerit; vel eam non probaverit intra terminum competentem à judice præfigendum, modeſtus judex non antè procedet quàm ſuper hoc [d] inſtrumentorum, vel teſtium cautelam adhibeat opportunam, per quam ſi neceſſe fuerit, poſſit de veritate conſtare: vel ſi contra relationem, ſeu proceſſum ipſius fuerit ſuborta contentio, hujuſmodi probationibus poſſit ipſius judicis aſſertio roborari, quatenus hujuſmodi adhibitio moderamine ſic honeſtis, & diſcretis deferatur judicibus, quod per improvidos, & iniquos innocentium juſtitia non lædatur: & ne judicialis evaneſcat auctoritas, cum de litigatoris improbitate conſtiterit adverſus aſſertionem judicis temerè [e] prorumpentis, juxta ſuperioris arbitrium dignâ poterit animadverſione puniri.

NOTÆ.

1. a I*Dom.*] Ita tantum legitur in ſexta collectione, & in quarta *ſub tit. de probationibus*, *cap.* 2. Sed literam integram, & inſcriptionem reſtituo ex epiſtolis ipſius Pontificis *lib.* 1. *regeſtr.*13. *epiſt.* 196. Monaſterium Vallis Claræ eſt Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Lugdunenſi, conſtructum à Comite de Rouſſy anno 1134. ut referunt Claudius Robertus *in ſua Gallia*, Manrique *tom.*1.*annal.Ciſterc. anno* 1134. *cap.* 8. *num.* 3. Fratres Sarmath.*tom.* 4. *Gallia Chriſt.fol.* 894. De diœceſi Lugdunenſi nonnulla adduxi *in cap.* 25. *de reſcript.*

2. b *Sancti Petri ad Montes.*] Duplex eſt Abbatia hujus nominis in Gallia, utraque Ordinis ſancti Auguſtini, una in diœceſi Claromontenſi, alia in Epiſcopatu Catalaunenſi, à Rogerio Epiſcopo anno 1096. fundata, ut referunt Fratres Sarmath.*tom.*4.*Gallia,fol.*720. & ejus abſque dubio electus erat Abbas Iacobus, de quo in hac epiſtola agitur.

c *Nulla ſit probatio.*] Iuxta tradita *in cap. quoniam* 11.*de probat.*

d *Inſtrumentorum, vel teſtium.*] Ob eandem etiam rationem in canone 38. Concilij Lateran. Innocentius III. ſtatuit, ut in quolibet judicio judex ſemper adhibeat publicam perſonam, vel duos teſtes idoneos, qui fideliter univerſa judicij acta conſcribant, ut refertur *in cap, quoniam* 11. *de probat.* ubi notavi. 3.

e *Prorumpentis.*] Quod grave delictum eſt, ut probat Narbona *in l.*20.*tit.*1. *lib.* 4. *recopil. gloſſa*.18. & judex poteſt non ſolum punire offendentes perſonam propriam, verùm & familiam ſuam, ut probavi *in cap* 1. *de offic. deleg.* 4.

CAPUT XII.

Ex Concilio [a] *Generali.*

IN quibuſdam provinciis, & Eccleſiarum patroni, & [b] advocati, & vicedomini ſe in tantam inſolentiam erexerunt, & audaciam, quod non ſolum cum vacantibus Eccleſiis debet de Paſtoribus idoneis provideri, difficultates ingerunt, & malitias; verùm etiam de poſſeſſionibus, & aliis bonis eccleſiaſticis pro ſua voluntate præſumunt; & quod horrendum eſt dicere, in necem Prælatorum prorumpere non formidant. Cum igitur quod ad defenſionis ſubſidium eſt inventum, ad depreſſionis diſpendium non debeat retorqueri, prohibemus expreſsè, ne patroni, vel advocati, ſeu vicedomini ſuper præmiſſis de cætero plus uſurpent, quam reperitur in jure expreſſum; & ſi contrà præſumpſerint, per ſeveritatem canonicam diſtrictiſſimè compeſcantur. Sacri nihilominus Concilii approbatione ſtatuimus, quod ſi patroni, vel advocati, aut feudatarii, ſeu vicedomini, ſeu alii beneficiati alicujus Eccleſiæ Rectorem, vel clericum alium ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere, vel mutilare auſu nefando præſumpſerint, patroni juſpatronatus, advocati advocatiam, feudatarij feudum, vicedomini vicedominatum, vel beneficiati beneficium prorſus [c] amittant: & ne minùs vindictæ, quàm exceſſus memoria prorogetur, non ſolum de præmiſſis nihil proveniat ad hæredes, ſed etiam uſque ad quartam generationem poſteritates talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicujus Prælationis aſſequantur honorem, niſi cum eis fuerit diſpenſatum.

NOTÆ.

a G*Enerali.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit.cap.* 2. & in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 45. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.*1. *de ſumma Trinit.*

b *Patroni, & advocati.*] De quibus, & eorum abuſu circa Eccleſias ſibi commendatas, egi *in cap.* 13. *de jurepatron.* ubi commentarium hujus prioris partis invenies.

c *Amittant.*] Illuſtrant hanc partem Gibalinus *de cenſur.in ſynopſi, verbo Homicidium*, Barboſa *de jure eccleſiaſtico lib.*3.*cap.*14. Lambertinus *de iurepatron.art.*3.*&*7. Gutterrez *lib.*2.*canonicorum,c.*7

CAPUT XIII.

Honorius III. *Præpoſito, Archidiac. & H. de Pariſiis, Canonico* [a] *Sueſſion.*

GRavem dilectorum [b] filiorum Capituli Laudunenſis recepimus quæſtionem, quod cùm nobilis vir [c] Comes Regiſtenſis pro multis injuriis, quas irrogarat eiſdem, per judices à Sede Apoſtolica delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem jam per duos annos & amplius in excommunicatione perſiſtens

juri

juri parêre pertinaciter renuit, claves Eccleſiæ in ſuæ ſalutis diſpendium, & plurimorum ſcandalum contemnendo. Licèt igitur hujuſmodi pertinacia non careat ſcrupulo hæreticæ [d] pravitatis, volentes tamen [e] nobilitati parcere Comitis ſupradicti, ſi forſan ad cor revertens a ſuo reſipiſcat errore: d. v. mandamus, quatenus ſi Comes prædictus à nobis diligenter commonitus infra quindecim dies poſt commonitionem noſtram non paruerit plenè juri, vos excommunicationis ſententiam latam in eum, ſicut rationabiliter eſt prolata, facientes uſque ad dignam ſatisfactionem inviolabiliter obſervari, & totam terram ipſius, ac loca, in quibus idem Comes fuerit commoratus, ſupponentes eccleſiaſtico interdicto, eccleſias, in quibus aliquid juris habere dignoſcitur, ab ejus debito, ſublato cujuslibet contradictionis, & appellationis obſtaculo. [f] abſolventes, fideles ipſius, quandiu in excommunicatione perſtiterit, ab ejuſdem fidelitate denuntietis penitus [g] abſolutos. Quod ſi forſan nec ſic tribuat ei vexatio intellectum, poterit non immeritò formidare, pertinacia obſtinata eum in hæreſis impingat infamiam, quam cùm voluerit, fortè de facili non poterit evitare.

NOTÆ.

1. a *Sveſſion.*) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ex qua reſtituo integram literam textus. De Sucſſionienſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de libellis oblat.*

b *Landun.*) Ita legendum eſt, non *Lundenſi*, ut vulgò legitur: de qua diœceſi egi *in cap.* 25. *de reſcriptis.*

2. c *Comes Regiſtenſis.*) In ſexta collectione legitur *Regiſtrenſis*. ſed malè, cùm Comitatus Regiſtrenſis fuiſſet olim in Gallia, ut probant Cironius *in præſenti*, qui notat Honorium hîc agere de Hugone III. qui ſucceſſit patri ſuo Manaſſi anno 1197 & deceſſit anno 1229.

3. d *Hæreticæ pravitatis.*) Quia per inſordeſcentiam in excommunicatione per annum redditur excommunicatus ſuſpectus de hæreſi, ut probavi *in cap. excommunicamus*, § *quia*, *de hæreticis.*

e *Nobilitati.*) Facit textus *in l. nemo*, *Cod. de*
4. *ſumma Trinit.* quod procedit in pœnis corporalibus, *cap.* 1. *de purgat. vulgar.* latè probat Tiraquellus *de pœnis temperand. cauſa* 31. *num.* 25. nam aliàs nobiles cùm exemplo facilè inferiores ad peccandum moveant, graviùs ſunt puniendi, præcipuè in cauſis fidei, ut probant Simancas *de Catholicis*, *tit.* 46. *num.* 65. Eymericus *ad Pennam*, 2. *part. direct. in præſenti.*

f *Abſolvatis.*) Et ita rectè probat Lotherius 5.
de re beneficiaria lib. 3. *quæſt.* 33 per inſordeſcentiam in excommunicatione privari clericum beneficio jam obtento, dum talis inſordeſcentia durat per triennium, juxta textum *in cap. cùm bonæ* 8. *de ætate & qualit.* ubi expoſui doctrinam hanc.

g *Abſolutos*) Quia non ſolum ob hæreſim pri- 6.
vatur quis fidelitate à vaſſallis ſibi promiſſa, juxta tradita *in cap. final. de hæreticis*; verùm & ob ſuſpicionem hæreſis, ut de Philippo I Rege Galliæ, qui ab Urbano II. in Claromontenſi Concilio, & à Joanne & Benedicto Cardinalibus in Pictavienſi Synodo ob ductam Bertradam in uxorem excommunicatus fuit, & à fidelitate ſubditorum privatus. Qua de cauſa Ivo Carnotenſis Epiſcopus nunquam ei parere voluit, ut conſtat *ex epiſt.* 16. 35. & 211. & notavit Cironius *in præſenti*, Magnus & Illuſtr. D. Ramos *pro Epiſc. Luſit. propoſ.* 3. §. 2. *num.* 80.

TITULUS XXXVIII.

De pœnitentiis, & remiſſionibus.

CAPUT PRIMUM.

Alexander [a] Papa.

MAnifeſta peccata non ſunt occultà correctione purganda.

NOTÆ.

a ALexander.) Ita legitur in ſexta compilatione; in prima autem collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. legitur, *Calixtus Papa*: ſed verba hujus textus in nulla epiſtola ipſorum Pontificum reperiuntur; extant tamen apud D. Gregorium Magnum *lib.* 12. *epiſtolar. epiſt.* 132. ubi dum inſtruit Felicem Epiſcopum Meſſanenſem ſuper variis articulis ad diſciplinam eccleſiaſticam ſpectantibus, ait: *Manifeſta quoque peccata non ſunt occultà correctione purganda: ſed palam ſunt arguendi, qui palam nocent, ut dum apertà objurgatione ſanantur, hi qui eos imitando delinquerant, corrigantur. Dum enim unus corripitur, plurimi emendantur: & melius eſt, ut pro*

multorum ſalute unus condemnetur, quàm per unius licentiam multi periclitentur. Nec mirum, ſi inter homines hæc ratio cuſtoditur, cùm inter jumenta hoc fieri perſæpe cognovimus, ut ea quæ ſcabiem, aut impetiginem habere videntur, ſeparentur à ſanis, ne illorum morbo cætera damnentur, & pereant. Satius eſt ergo, ut mali apertè corrigantur, quàm pro illis boni pereant. Quæ verba etiam ex D. Iſiduro citantur in Concilio Aquiſgran. ſub Ludovico Imperatore, *cap.* 26.

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pro peccatis manifeſtis publica eſt imponenda pœnitentia.* Probant eam textus *in cap. ſi peccaverit* 2. *quæſt.* 1. *cap. finali* 15. *quæſt.* 5. *cap. ſi quis poteſtatem* 23. *quæſt.* 4. *cap. ego* 42. *de conſecr. diſt.* 2. Trident. *ſeſſ* 24 *de reform. cap.* 8. Concilium Rhemenſe 2. *can.* 31. Concil. Ingolhem. *Si quis infra regnum rapinas fecerit, ſi publicè fuerit actum, publicam agat pœnitentiam juxta canonum ſanctorum ſanctiones: ſi verò occultè, ſacerdotum conſilio ex hoc agat pœnitentiam* Arelat. 2. *can.* 26. *Ut qui publico crimine convicti ſunt rei, publicè judicentur.* Carthag. *can.* 46. apud Balſam. Rabanus *lib.* 2. *de inſtit. cleric. cap.* 30 *Quorum peccata ſunt in publico, in publico debet eſſe pœnitentia.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa Joannea à Capiſtram *in repet. ad hunc textum*, P. Gregor. *lib.* 1. *part. tit.* 10. *cap.* 3. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 10. Bellarm. *tom.* 2. *controv. lib.* 1, *de pœnit. cap.* 21. & 22. Cellotius *lib.* 2. *de hierarch. cap.* 18. Joan. Dartis *in Decret. ad* 22. *quæſt.* 6. D Joannes de Otalora Præſes Cancel. Granat. *de irregul. ex pœnitentia publica, excurſu* 1 *num.* 6.

3. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Peccatorum correctio non ex eorum publica, ſeu occulta perpetratione æſtimanda eſt, ſed potiùs ex eorum gravitate; nam improbatâ ſtoïcorum ſententiâ, qui exiſtimabant omnia peccata paria eſſe, ut refert Cyprianus *in epiſt. ad Antoniam*, ibi: *Alia eſt Philoſophorum, & Stoïcorum ratio, qui dicunt omnia peccata paria eſſe, & virum gravem non facilè flecti oportere*; inter Chriſtianos, & Philoſophos plurimùm diſtat, & Eccleſia ſemper alia peccata leviora, alia graviora, alia exitioſa pronuntiavit. Tertullianus *lib de pudicitia*, *cap.* 19. ibi: *Sunt & contraria iſtis, ut graviora, & exitioſa, quæ veniam non capiant, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blaſphemia, utique & mœchia, & fornicatio, & ſi qua alia.* Unde pro eorum gravitate modò graviorem, modò leviorem pœnitentiam injungi legimus in pœnitent. Romano. Igitur delicti atrocitas, non verò notorietas attendi debet ad pœnitentiam injungendam. Quare D. Baſilius apud Simeonem Magiſtrum *concione* 8. *de pœnitentia*, hortatur pœnitentem, ut quæ clam admiſit, palam inverecundè profiteatur. *Tui*, inquit, *vult miſereri judex, ſuarumque te miſerationum facere participem, modo te poſt peccatum humilem inveniat, dolore contritum, ſcelera tua multùm deplorantem, quæ clam admiſiſti palam inverecundè profitentem, obnixè à fratribus petentem, ut in paranda tibi medicina tecum ſimul laborent, invigilent.* Et Gennadius Maſſilienſis *de dogmatibus eccleſiaſt. cap.* 53. *Nam quem poſt Baptiſmum mortalia crimina commiſſa premunt, hortor prius publicâ pœnitentiâ ſatisfacere.* Et ante illos Origenes *homil.* 2. *Proba*, inquit, *prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmitate, flere cum flente; qui condolendi, & compatiendi noverit diſciplinam, ita ut demum, ſi quid ille dixerit, facias, & ſequaris; ſi intellexerit, & praviderit talem eſſe languorem, qui in conventu totius Eccleſiæ debeat exponi, & curari, ex quo fortaſſe & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multâ hoc quidem deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt.* Et generaliter Hincmarus ait in Capitulis loco ſuprà citato, ut qui peccatum criminale perpetravit, pœnitentiam agat publicam. Et canones Nicæni, Ancyrani, Laodic. & D. Baſilii, Gregorii Nyſſeni, & pœnitentiales Bedæ, & Rabani Mauri de pœnitentiis publicis ſpectant ad varia crimina, non habitâ ratione quod ſint publica. Et è contrariò peccata venialia, etſi palam admiſſa, nunquam per publicam pœnitentiam fuiſſe expiata, probant Bagonus *diſſert.* 1. *de pœnitent. cap* 8. *ſect.* 4. *& ſequenti*, D. Joannes Otalora *dicto excurſu* 1. *numer.* 7. Ergò non rectè in præſenti abſolutè docetur, peccata manifeſta publicâ pœnitentiâ eſſe corrigenda.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod cùm in ipſum genus humanum peſſima peccandi proſiluiſſet libido, inde omnis ætas ab adoleſcentia in malum prona eſt; adauxit enim naturæ vitium hominum prolapſa conditio: nam peccatum, quod communem lucem effugere verecundioribus illis ſæculis curabat, publicis oculis ſe ſubjicere non erubeſcit. Hinc multiplex delictorum genus, quod à ſæculo movebitur, ſi natura non perſtrinxerit, diſciplina perſuaſerit, cenſura non compreſſerit. Eam itaque adhibuit vindicatis peccatis Eccleſia medelam, ut publica publicâ corriperet animadverſione; & quæ univerſam commoverent civitatem, publica, & ſolennis pœnitentia coërceret; ut ita ille, qui propriam conſcientiam teſtem non horrebat, humanam ſaltem notam pertimeſceret: obſervandum ergo, pœnitentiam duplicem eſſe, aliam publicam, aliam privatam. Publica iterum dividitur in publicam ſolennem, & non ſolennem; privata item ſubdividitur, ut alia ſit ſacramentum, alia virtus tantùm. Docuerunt Cellotius *lib.* 3. *de hierarch. cap.* 18 Rouſſel. *lib.* 1, *hiſtor. Pontific. juriſdict. cap* 6. *num.* 15. ad quas ſpecies reducendæ ſunt aliæ traditæ per Turrecrematam *in cap. ſi quis poſt remiſſionem*, 50. *diſt* Suarium *in tract. de pœnitentia*, *princip.* & *de cenſur diſputat.* 42. *ſect.* 2. *num.* 3. Martinon. *de pœnit. in princip.* 4. *De triplici pœnitentia.*
Pœnitentia publica tantùm erat, quæ publicè fiebat, ſimplicibuſque conſtabat cæremoniis, veluti peregrinatione cum baculo, & pera benedictis, aut cilicii aperta delatione, ſeu veſte mutata, *cap. quamvis*, 50. *diſt. cap. ſacerdos* 2. *de pœnitent diſt.* 6. ibi: *Omnibus diebus vitæ ſuæ peregrinando pergat.* Et *l.* 20. *tit.* 4. *part* 1. *Publica es llamada otra manera de penitencia, que ſe face conocidamente. Eſta es quando mandan à alguno, que vaya en romeria otraiga conſigo palo, codal, ò ſcapulario, è otra veſtidura, como de orden, ò que traya fierro ceñido en el braço, ò en el cuello, è que ande deſnudo. è en pannos menores.* Publica hæc pœnitentia imponebatur pro peccatis publicis, etſi non ea exitioſa eſſent, juxta

præſentem

præſentem textum, & alios ſuprà adductos: de qua pœnitentia agit Cabaſſutius *in not. Concil. fol. 91. ad Concil. Nican.* Publica verò, & ſolennis pœnitentia ſeverior erat, ideoque tantùm imponebatur pro criminibus exitioſis, & quæ univerſum populum in ſcandalum adduxiſſent, veluti pro homicidio, pro Apoſtaſia, & ſimilibus, *cap. placuit 68. verſ. Cùm verò, cap. final. 50. diſt. cap. admonere 8. cap. latorem 15. 33. quæſt. 2. cap. falſa 6. de pœnit. diſt. 5.* nec enim ſufficiens erat horum criminum reis privata pœnitentia, ſed opus erat hujuſmodi delicta judicio Eccleſiæ publicè ſubjicere, ut notavit Simancas *de catholicis, tit 46. n. 5.* & per hanc pœnitentiam ſolennem reum humiliari; quamobrem humillima pœnitentia vocatur hæc à D. Auguſtino relato *in cap. quamvis, 62. 50. diſt. cap. quamvis 22. cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt. 3.* Severitas hujus pœnitentiæ, & amaritudo conſiſtebat in exercitiis acrioris pœnitentiæ, & tranſcurſu graduum, quorum amariſſimos greſſus referunt Patres Concilii Agathen. *in cap. in capite, 50. diſt.* Alfonſus noſter *in l. 18. tit. 3. part. 1.* non enim ſolùm veſtem propriam, & arma deponebant, ciliciumque induebant, *capite attonſo, cap. pœnitentes, 63.* ibi: *Si autem comas non amputaverint, aut veſtimenta non mutaverint, abjiciantur: 50 diſt.* Concilium Toletanum 6. *can. 7.* Verùm in diverſis locis, modò extra Eccleſiam, modò prope Eccleſiam, inter audientes, hiemantes, catechumenos conſiſtebant; quorum graduum tempus, exercitia, & ritus hujus pœnitentiæ, pro expoſitione textus *in dict. cap. in capite, 50. diſt.* retulerunt Fileſacus *in opuſc. de Quadrageſima, cap. 12.* Landmeter *libr. 2. de veteri clerico, cap. 95.* Baſilius *in opuſc. de imped. matrim. cap. 65.* Loayſas *in can. 6 Concil. Tolet. 6.* Souchetus *in not. ad Carnot epiſt. 228.* Acunna *in dict. cap. in capite*, Bellarm *lib. 1. de pœnit. cap. 22.* Joannes Baſſeus *de ſtatib. hominum. 2. part. tit. de pœnitent. ſtatu.* Albaſpineus *lib. 2. obſ. cap. 1. cum ſequent.* Dionyſius Petavius *in notis ad Syneſium, in diatrib. de pœnit* Georgius Ambian. *ad Tertul. in tract. de pudicitia*, Cotjolanus *in notis ad Concilium Anxitanum, in addit. ad ſummam, fol. 94.* Hugo Menardus *in notis ad librum ſacram. D. Gregorii, fol. 223. & 221.* Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſ. 2. cap. 3. per tot.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* & *lib. 1. obſerv. cap. 16.* Menardus *ad concord regul. cap. 33. § 1.* Dartis *in tract. de pœnit* & *ad 26. quæſt. 6.* D. Joan. de Orallora *de pœnit.* & *nos in cap. 1. de bigam.* Chriſt. Lupus *in can 11. Concil. Nican.* Pœnitentia ut virtus, eſt actus plangendi prætetita mala, cum propoſito iterum non committendi, de qua *in cap ecce 39. de pœnit. diſt. 1.* & *in cap. 1. cap. pœnitentiam 6. de pœnit. diſt. 3.* D. Thomas 3. *part. quæſtion. 84. art. 10. ad 4.* Pœnitentia ut ſacramentum eſt, cum ſignis externis ritè rectèque peccata ſacerdoti confitentur, accedente ejus abſolutione, de qua agunt omnes Moraliſtæ ſcribentes de hoc ſacramento, Gazeus *ad Caſſianum collat. 20. cap. 5.* Petrus Gregor. *in cap. conquerente, cap 12. num 2.* Fileſacus *in opuſculo de confeſſione auriculari*, & nos infrà *in cap. quod quidam*, & *in cap. omnis.*

5. *De differentiis inter pœnitentiam ſolennẽ & alias.* Deinde ſciendum eſt, inter pœnitentiam ſolennem, publicam, & privatam nonnullas verſari differentias. Prima, quòd ſolennis tantùm ob graviora peccata, quæ univerſum populum turbarent, imponebatur, *cap. placuit, 68. 50. diſt.* publica injungebatur pro peccatis gravioribus publicè admiſſis, ex quibus non ita grave ſcandalum ortum fuerat, *cap. de pœnitentibus 17. de pœnit diſt. 7.* privata verò tantùm pro peccatis clam admiſſis, quia qui occultè labitur, ſecreta debet correctione purgari, *cap. quem pœnitet 88. de pœnitent. diſt. 1.* ibi: *Et ſi peccatum occultum eſt ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis.* Et *cap. ſi peccaverit 19. 2. quæſt. 1.* ibi: *Quia enim ſecretum fuit quando in te peccavit, ſecretum quære cùm corriges quod in te peccavit; nam ſi ſolùm noſti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor.* Et *cap ſi quis 3. 23. quæſt. 4. cap. final. 15. quæſt. 5.* Etſi peccatum grave ſit, *cap. quæſitum 7.* ibi: *Non tamen publica (niſi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi.* Faciunt textus *in cap. chriſtiana 23 32 quæſtione 5.* ibi: *Et non habent peccata latentia vindictam.* Et B. Benedictus *cap. 46. ſua regula*, ubi jubet apud patrem tantùm ſpiritualem occultum peccatum propalare, illis verbis: *Si animæ verò peccati cauſa latens fuerit, tantùm Abbati, aut ſpiritualibus ſenioribus patefaciant qui ſciant curare, & ſua, & aliena vulnera, & non detegere, aut publicare.* Alia differentia in eo conſiſtit, quod pœnitentiam ſolennem tantùm Epiſcopus injungere poterat, ut probavi *in cap. accedentibus, de privil.* publicam verò etiam ſimplex ſacerdos imponere poterat, *cap. miniſterium 2. de offic. Archipresb. l. 20. tit. 3. part. 1. E eſta penitencia puede da qualquier clerigo Miſſa cantano.* Alia differentia etiam verſatur in eo, quod pœnitentia ſolennis ſemel tantùm in vita peragi poterat, *cap ſi quis poſt remiſſionem 61. 50. diſt. cap. quamvis 22. cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt. 3.* de qua pœnitentia exaudiendi ſunt Cyrillus Alexandrinus *lib. 15. in Levitic.* ibi: *In gravioribus criminibus ſemel pœnitentia conceditur locus.* D. Ambroſius relatus *in cap. reperiuntur 2. de pœnitentia diſt. 3.* ibi: *Quia ſicut unum baptiſma, ita & unica pœnitentia.* Ad publicam verò ſæpius quis admittebatur, & etiam ad privatam. Cujus differentiæ rationem aſſignat Sotus *in 4. diſt. 19. quæſt. 2. art. 5. ad 3.* Etiam alia differentia dabatur in eo, quod ſacerdotibus ſolemnis pœnitentia injungi non poterat, publica verò imponi valebat, ut probavi *in cap. 1. de bigamis non ordin.* Tandem & illud diſcrimen inter ſolennem, & publicam pœnitentiam agnoſcitur, quòd publica omnibus laïcis indiſtinctè imponi poterat; ſolennis verò conjugatis, niſi ex conſenſu conjugis, imponi non valebat, *cap. final. 33. quæſt. 4.* Concil Aurelian 3. *can. 19.* latè illuſtravi in canonibus Concilii Illiber.

6. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis apparet ratio præſentis textus; ideo enim peccata publica publicâ debent pœnitentia reparari, ut eo exemplo deterreantur, qui publicè peccare non erubeſcunt: quare D. Auguſtinus *in enchirid. ad Laurentium. cap. 8.* de his peccatis publicis agens, ait: *Uſque adeo, ut non ſolùm occultanda, verùm etiam prædicanda, ac diffamanda peccata videantur* Quis eſt præcipuus finis pœnarum, videlicet ut ipſi rei emendentur, & alii exemplo terreantur, *l. ſi quis fortè 6. §. ſi quis, l. ſi pœna 20. l. capitalium 28 § penult ff de pœnis, l. ſanctio 41. ff. eod cap frater, in fine 17 quæſt 4. cap. prodeſt. 23. quæſtione 5.* Faciunt Divus Auguſtinus *homil. ult. cap. 2. Ut ſi peccatum ejus non ſolùm in gravi ejus malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum, atque hoc expedire utilitati*

Eccleſia videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet. D. Chryſoſtomus *eclog. de peccato, & confeſ.* Illuſtrant Ritherurſius *ad Salvianum fol, 52.* Rectè ergo in præſenti ſtatuitur, manifeſta peccata publicâ eſſe correctione emendanda, ut ita populus, qui ob peccatum ſcandalum patiebatur, videat illud impunitum non manere; & in eo, in quo ſcandalum paſſus fuit, exemplum pœnitentiæ agnoſcat.

7. *Diſſolvitur dubitãdi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt atrocitas, ſeu gravitas delicti attendatur quoad pœnam injungendam; tamen quoad modum pœnitentiæ publicæ, ſeu privatæ tantùm inſpicitur ſcandalum, ſeu notorietas peccati. Unde primis Eccleſiæ ſæculis non tantùm graviora peccata perpetrantes, verùm & minora, ſi publica erant, pœnitentiam publicam peragebant. D.Cyprianus *epiſt.* 47. ibi: *In minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agitur juſto tempore, & exomologeſis fit inſpectâ vitâ ejus qui agit pœnitentiam, cùm nec ad communionem venire quis poſſit, niſi prius illi ab Epiſcopo, & Clero manus fuerit impoſita.* Quem locum latè expendit Pamelius *ad Tertullianum lib. de pœnitent. cap. 9. nu. 53.* Nec obſtat, quod de peccatis venialibus dicebamus; nam ea ſemper Eccleſia, ut levia facilè excutiebat, & ita ob ea pœnitentiam publicam nunquam indicebat, ut probat Bagotius *ut ſuprà.*

8. *Exponitur Concil. Neocaſar. can. 4.* Ex ſuprà traditis nonnulli exponunt textum *in can 4. Concil. Neocaſar.* in illis verbis: *Si quis mulierem concupiſcens propoſuerit cum ea dormire, & deſiderium ejus non pervenerit ad effectum, manifeſtum eſt, quod per gratiam fuerit liberatus.* Qui textus valde difficilis eſt, nam ſi mens polluta fuit, quomodo gratiâ Dei liberatus dicitur? Cui difficultati ſolutionem affert Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit. 2. cap. 4. §. 5. num. 21.* ex ſuprà traditis, videlicet, quod licèt in hoc caſu mortalis culpa adfuerit, tamen quia ea fuit interna, & non publica, pœnitentia publica non imponitur, immò & diverſa pœna per ſacros canones indicitur illi, qui peccatum mente concepit; ac illi, qui opere ſequuto conſummavit. D.Baſilius *ad Amphiloch. can. 70.* ibi: *Diaconus, qui pollutus in labris, & ſe eo uſque peccaſſe confeſſus eſt, à miniſterio prohibebitur: ut autem ſit ſacramentorum cum diaconis particeps, dignus habebitur. Si quis autem amplius peccaſſe deprehenſus fuerit, in quocunque ſit gradu, deponetur.* In cujus ſcholiis Balſamon explicat, quid ſit Diaconum in labris pollui. Itaque juxta Gibalinum ubi ſuprà, textus ille accipiendus eſt de pœna miriori imponenda illi, qui opere ſequuto peccatum non conſummavit. Obſervanda tamen ſunt verba illa, *gratiâ Dei liberatus,* quæ innuunt peccatorem illum potiùs beneficio Dei, quàm animi deſtinatione fuiſſe à peccato ſervatum: quod & prophani ſcriptores de fato, & vi Numinum uſurparunt. Sic Plato *lib. 9. de legibus,* quo loco pœnam ejus, qui cùm hominem vellet occidere, vulneravit tantùm, mitigandam hac ratione cenſet, quòd dæmonis beneficio potiùs habenda ſit gratia, qui & illum mortis periculo, & hunc imminentis ſupplicii gravitate liberarit. Sic Conſultus *in l. nihil 32. ff. ad leg. Jul. de adult.* ait: *Licèt interempto adultero mulier ſupervixerit, poſt tam gravia vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis fato quàm voluntate ejus ſervata eſt.* Facit Quintilian. *declamat.* 281. ubi agens de filio, qui occurrens in ſolitudine patri, ſtricto gladio coëgit eum abdicationem remittere: *Si dicerem,* ait, *obſtitit tibi vis numinum, & tacita quadam illius ſolicitudinis religio.* Obſervarunt Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 9.* Juſtel. *in dict. cap. 4. Concil. Neocaſar.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] Maguntienſi.

QUi Presbyterum occidit, xij. annorum pœnitentia ſecundùm canones imponatur: aut ſi negaverit, ſi liber eſt, cum lxxij. juret; ſi autem ſervus ſuper [b] duodecim vomeres ferventes ſe expurget: convictus noxâ uſque ad ultimum tempus vitæ militiæ [c] cingulo careat, & abſque ſpe conjugii maneat.

NOTÆ.

1. a *MAguntienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de purgatione vulgari, cap. 2.* & ex Synodo Moguntina ſub Rabano Archiepiſcopo, *can. 24* citatur textus hic à Burchardo *lib. 6. Decreti, cap. 7.* Carnotenſi *part. 10. c. 136.* & ſub nomine Paleæ refertur textus hic à Gratiano *in cap. qui presbyterum 24. 17. quæſt. 4.* referturque in Pœnitentiali Romano, *cap. 1.*

2. b *Duodecim vomeres.*) Hæc verba omiſit Raymundus, quia judicium hoc purgationis vulgaris jam prohibitum erat variis Eccleſiæ canonibus, ut probavi *in cap. final. de purgat. vulgari.*

3. c *Militia cingulo.*) Id eſt ut arma non deferant dum pœnitentiam ſolennem faciunt, ut etiam cavetur in Concilio Vvormatienſi, *can. 20.* ibi: *Si ſacerdotem voluntariè occidiſti, carnem non manduces, vinum non bibas, cunctis diebus vitæ tuæ jejunes quotidie uſq; ad veſperam, exceptis diebus feſtis, & Dominicis; arma non feras, equum non aſcendas, Eccleſiam per quinquennium non ingrediaris.* Carnotenſis *epiſt. 160. Militi, qui monacho virilia ademerat, arma detracta, & annorum XIV. pœnitentia indicta.* Idem cavetur *lib. 3. Capitul. c. 22. & lib. 6. c. 90. & 97.* & ita quia conſiſtentibus in pœnitentia ſolenni prohibitum erat arma deferre, atque uxorem ducere, ideo in præſenti occidenti presbyterum juberi cingulum militiæ deponere, & à conjugio ſe abſtinere, docuerunt communiter repetentes hic, & Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 6.* Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Homicidium.* Carleval. *de judiciis to. 1. tit. 1. diſp. 2. ſect. 4. q. 6.* Sed verius credo, majorem pœnam contineri in illis verbis, *uſq; ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulo careat;* cùm non tantùm prohibeatur militiæ cingulum occidenti presbyterum per duodecim annos, per quos pœnitentiam peragere debebat, ſed in perpetuum. Exiſtimo ergo per illa verba, *militiæ cingulo,* non armorum delationem prohiberi, ſed potiùs

munera

munera Reipublicæ, ſeu ſæcularia obire: militare enim ſæpè pro negotio, curatione que Reipublicæ uſurpatur, & militiæ eingulum deponere, ſeu ſuſcipere in ſacris canonibus ſignificat munera, officiaque Reipublicæ, ſeu ſæcularia deſerere, ſeu exercere. Concilium Nicænum *can.12.* ibi: *Quicunque vocati per gratiam primùm quidem ardorem, fidemve ſuam oſtenderunt, & cingulum militiæ depoſuerunt, poſtea verò ut canes ad ſuum vomitum reverſi ſunt, itant aliqui & pecuniam durent, & beneficiis militiam repeterent*, Concil. Matiſcon. & Syricius *in epiſt. ad Tarraconenſes Epiſcopos, can. 5.* ibi: *Aut negotiis Reipublicæ optaverunt militare.* Illuſtrat Albaſpineus *in notis ad dict. can. 12. Synodi Nicæn.* Itaque in præſenti canone Patres presbyterum occidenti prohibent in perpetuum militiæ cingulo nomen dare: item prohibetur illi conjugem recipere; ſed hoc impedimentum matrimonii jam conſuetudine abrogatum eſt, ut docuerunt Sanchez *lib.7. de matrim. diſp.17. num.8.* Koninch *de Sacramentis diſp.30. num.25.* Layman. *de imped. matrim. cap.15.*

CAPVT III.

Alexander III. [a] *Mediolan. Archiepiſcopo.*

SIgnificavit nobis vir P. quod F. dicto Imperatori, cùm olim rediret ab urbe, caſtrum Verrucæ negavit, &c. Unde contigit, quod quatuor caſtris deſtructis pluſquàm duo millia domorum deſtructa fuerint, & multi homines interfecti: alia etiam mala ibidem commiſſa dicuntur, quæ per ſingula eſſet longum enarrare. Quoniam igitur præfatus P. Deo exinde reconciliari deſiderat, & pœnitentiam dignam ſuſcipere, f. v. per A. ſ. m. quat. eidem ſuper hoc conſilium detis, & ipſi pœnitentiam, ſecundum quod viſum fuerit, miſericorditer imponatis, attendentes, quod pro libertate ſua, & pro Eccleſiæ devotione fecit; quia in his talem debetis diſcretionem adhibere, ut alii, & ipſe idem pro auſteritate pœnitentiæ à ſervitio Eccleſiæ nullatenus retardentur, nec aliquod ſalutis periculum meritò debeat formidare.

NOTÆ.

[a] MEdiolanenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* ſed additur in hac ſexta collectione, *& ſuffraganeis*, ſed abſque exemplari. De Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap. 27. de reſcriptis.* Caſus hujus textus ita contigit. Fridericus I. ex gente Sueva, ſub Hadriano IV. inauguratus, dum Roma in Galliam Ciſalpinam proficiſcitur, in itinere vidit caſtrum Vernicæ, vel ut alii malunt, Verrucæ, quod paret Epiſcopo Vercellenſi, & cùm Imperator ſibi caſtrum illud poſtulaſſet, Petrus nobilis ejus cuſtos, ac gubernator illud negavit: quare Imperator ob indignationem quatuor caſtra cum duobus millibus domorum multis occiſis delevit: cui cladi cauſam ſe dediſſe credens prædictus Nobilis, facti veniam petiit ab Alexandro III qui jubet Archiepiſcopo Mediolanenſi, quatenus illi pœnitentiam cum miſericordia imponat; quia cùm in defenſionem Eccleſiæ, & pro devotione Eccleſiæ Romanæ id feciſſet, magna miſeratione dignus erat: quam hiſtoriam refert Pancirola *libr. 2. var. cap. 193.*

CAPVT IV.

Idem. [a] *Cant. Archiepiſcopo.*

QUod autem conſuluiſti, utrum remiſſiones, quæ fiunt in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus ad ædificationem pontium, aliis proſint, quàm iis, qui remittentibus ſubſunt; hoc volumus tuam fraternitatem tenere, quod cum à non ſuo judice ligari nullus valeat, vel abſolvi, remiſſiones prædictas prodeſſe illis tantummodo arbitramur, quibus ut prodeſſent, proprii judices ſpecialiter indulſerunt: & in hoc eam intelligas quæſtionem ſolutam, in qua quæritur, utrum is, qui excommunicato communicat, à ſuo Epiſcopo, vel excommunicati abſolutionis gratiam debeat implorare.

NOTÆ.

2. [a] CAntuarienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* ubi additur *pars capitis in eminenti*; unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap. nos in eminenti 36. de appellat.* in eadem prima collectione. De Cantuarienſi Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de reſcriptis.* Textum hunc exponemus infrà *in cap. penult.*

CAPVT V.

Alexander III.[a] *Belvacenſi Epiſcopo.*

QUod quidam, ſicut aſſeris, ad confeſſionem de criminibus conveniunt, & quamvis confiteri velint, ſe tamen aſſerunt non poſſe abſtinere: conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod eorum confeſſionem accipere debes, & eis de criminibus conſilium exhibere. Et licèt non ſit vera pœnitentia, admittenda tamen eſt eorum confeſſio, & crebris, & ſalutaribus monitis pœnitentia eſt inducenda.

NOTÆ.

1\. a *Belvacenſi,*) Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* De Eccleſia Belvacenſi nonnulla adduxi *in cap 13. de foro competente.*

COMMENTARIUM.

2\. DIfficilis admodum eſt præſens Alexandri deciſio, dum in ea docetur, admittendam eſſe pœnitentiam ejus, qui aſſerit ſe à peccato, quod confitetur, abſtinere non poſſe, etiamſi vera talis pœnitentia non ſit, cùm certum omninò ſit, ad pœnitentiam ut ſacramentum deſiderari dolorem de peccatis admiſſis, & propoſitum amplius non peccandi. Unde *in cap. ille 9. de pœnit. diſt. 3.* juxta veram ejus literam, quam reſtituit Loayſa *in notis ad D. Iſidorum lib. 2 ſent tit. 3.* ita legitur: *Ille pœnitentiam dignè agit, qui ſic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat; nam qui plangit peccatum, & iterum committit peccatum, eſt quaſi quis lavet laterem crudum, quem quantò magis abluerit, tantò amplius lutum faciet.* Unde perdifficile eſt, quomodo ſit admittenda pœnitentia illius, qui fatetur abſtinere ſe ab eo peccato, quod confitetur, non poſſe. Pro hujus textus expoſitione varia adduxerunt Theologi Moraliſtæ Gabriel *in 4. diſt. 17. quæſt. 1. art. 3* Paludanus *ibidem, quæſt. 7.* Sylveſter *verbo Confeſſor 4. quæſt. 2. ad finem* Victoria *de confeſſione, num. 163.* Cano *in relectione de pœnitentia, part. 5. in fine.* Medina *de confeſſione ſine pœnitentia cordis facta,* Fragoſo *1. part. de regim lib. 2. diſp. 4.* aſſerunt admitti ſimilem pœnitentiam, ſeu confeſſionem, quia licèt fructuoſa non ſit quoad gratiam, tamen ſufficiens eſt, ut talis pœnitens adimpleat præceptum Eccleſiæ annuæ confeſſionis, & ut excuſetur à pœnis impoſitis *in cap. omnis, hoc tit.* Verùm hæc interpretatio ſuſtineri nequit, cùm præſens textus ſit Alexandri III. & textus *in dict. cap. omnis,* Concilii Lateran. celebrati ſub Innocentio III. quare affirmari non poteſt, Alexandrum in præſenti præſenſiſſe de obligatione annali confitendi peccata, Joannes Sanchez *in ſelect. diſput. 10 num. 6.* aſſerit pœnitentem abſolvendum eſſe dum proponat ſe ampliùs non peccaturum, etiamſi deſerere non poſſit occaſionem peccandi: quem tranſcripſit Barboſa *in præſenti.* Sed his omnibus omiſſis dicendum eſt cum Julio Lavoro *de Iubileo 2. part. cap. 14. numer. 76.* Vivaldo *in Candelabro, lib. 6. de attritione, num. 5.* in præſenti textu agi de illis, qui cùm accedunt ad pœnitentiam, aſſerunt ob ſuam fragilitatem credere ſe abſtinere non poſſe à peccato, ſperare tamen ſe à Deo impetraturos auxilium, ut liberari valeant; qui licèt non habeant perfectum dolorem cũ propoſito ampliùs non peccandi ex ſe, & ideo vera pœnitentia non videatur; tamen quia ex Dei miſericordia confidunt ſe ampliùs in peccatum non fore lapſuros, ideo pœnitentia illis injungenda eſt; non enim deſideratur in pœnitente, ut exiſtimet ſe ampliùs non peccaturum, ſed ſufficit propoſitum non peccandi: nam hoc voluntatis eſt, illud intellectus. Niſi dicamus, in præſenti agi non de pœnitentia ſacramentali, ſed de ſalubriter dicta ad prometendam Dei gratiam, ut ita qui peccata confitetur, poſſit ſe ab occaſione peccandi abſtinere: unde ait Alexander in præſenti, ſalubribus conſiliis, & monitis eſſe ſimiles pœnitentes adjuvandos.

CAPUT VI.

Idem[a] *Triburienſi Archiepiſcopo.*

LIcèt tam veteris, quàm novi Teſtamenti pagina, *Et infra*; Si autem illi, qui aliquos dies in pane, & aqua ex injuncta ſibi pœnitentia tenentur peragere, panem quo veſcantur, non habent, leguminibus, aut piſcibus, aut aliis [b] cibariis reficiantur, ſi neceſſitas id expoſcat. Diſcretione tamen adhibita, quod his non ad delicias, ſed ad ſuſtentationem utantur.

NOTÆ.

1\. a *TRiburienſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de feriis, cap. licèt,* ſed veram inſcriptionem dedi in eodem textu in hac ſexta collectione.

2\. b *Cibariis.*) Hujus textus mentio fit in canonibus pœnitentialibus, *can. antepenult.* ibi: *Inſuper notandum eſt, quod ſi pœnitentia in pane, & aqua imponatur non habenti panem, poteſt loco panis leguminibus, & piſciculis veſci, & etiam aliis, ſi neceſſitas illud requirat. Extra de pœnit. & remiſ.* Eſt autem textus hic intelligendus de cibis jejunantibus non vetitis; ſciendum enim eſt, pro tempore ipſius

ſius jejunii, hoc eſt abſtinentiæ, nullum cibum ſumere licere: immò primis florentis Eccleſiæ temporibus jejunantes non ſolùm à cibo, & potu abſtinuiſſe, verùm & virginem ſalivam ſervaſſe refert Tertul. *de jejunio cap. 6.* ibi: *Ipſa natura enunciavit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* De potu celebris eſt locus Prudentii *in actis S. Fructuoſi Martyris*: cum enim ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, recuſavit dicens:

Jejunamus inquit, recuſo potum:
Nondum nona diem reſolvit hora.

Et cùm ſolvebatur jejunium horâ nonâ, pane, aut oleribus jejunantes utebantur. D. Clemens *lib. 5. conſtit. Apoſtolic. cap. 17.* ibi: *Ita jejunandum, ut ſolum pane utamini, & oleribus; vini autem potu, & carnibus abſtinete.* Quod de ægrotantibus refert D. Hieronymus *ad Euſtochium*, ibi: *De cibis, & potu taceo, cum etiam languentes monachi aquâ frigidâ utantur.* Illuſtrarunt Ambian. *ad Tertul. de jejuniis, cap. 10. obſerv. 4.* Fileſaeus *in opuſc. de Quadrageſima, cap. 18.* Illud autem hodie apud omnes obſervatur, ut jejunãtes veſci non poſſint carnibus, & omnibus iis, quæ ab ea originem trahunt, *cap. de eſu carnis, de conſecr. diſt. 5. cap. denique 4. diſt. can. 56. Synodi 6.* ibi: *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbathis & Dominicis ſanctæ Quadrageſima quoſdam ova, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, ut omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in univerſo terrarum orbe, unicum ordinem ſequens jejunium perficiat, & abſtineat, ſicut omni mactabili, ſic ab ovis, & caſeo, quæ ſunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abſtinemus: ſi autem hoc non ſervaverint, ſi ſunt quidem clerici, deponantur; ſi autem laici, ſegregentur.* Tolet. 8. *can. 9.* Gerundenſe *can. 3.* Mediolan. ſub Carolo, *tit. de jejun.* Trident. *ſeſſ. 25. cap. 21.* Illuſtrant Bellarminus *de jejun. cap. 4.* Leſſius *de juſt. lib. 4. cap. 2. dub. 5.* Virgin. *de jejun. lib. 3. cap. 5.* Fagundez *in 4. præcept. Eccl. lib. 1. cap. 2.* Trullench *in bullas lib. 1 §. 4.* Eccleſia enim cibis ita delicatis, & lautis abſtinere juſſit, ut carnis laſcivia frenaretur. Concil. Senon. ſub Clement. VII. *art. 7.* non quia ſimiles cibos condemnet, ut Saturninus, & alii hæretici voluerunt, quos ſequuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alii condemnati *in can. 50. Apoſt.* Concil. Ancyr. *can. 13.* Bracharenſi 1. *can. 13. & 32.* Gangrenſi *can. 2.* Tolet. 1. *in aſſert. fidei*: notarunt Turrianus *pro epiſt. Pontificum cap. 6.* Baronius *anno 57. num. 188.* Severinus Binius *in Concil. Gangr.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 9.*

3\. *Exponitur caput non oportet, de conſecrat. diſt. 3.* Hinc exponendus venit textus *in can. 50 Synodi Laodic.* relatus *in cap. non oportet 8. de conſecr. diſt. 3.* in illis verbis: *Non oportet in Quadrageſima quintâ feriâ ultimæ hebdomadæ jejunium diſſolvi, & totam Quadrageſimam inhonorare; ſed per totos hos dies jejunare. Et eſt ex abſtinentia convenientibus, id eſt aridioribus uti.* Vel ut in Conciliis legitur: *Oportet totam Quadrageſimam jejunare xerophagiâ utentes.* Supponendum enim eſt, Græcos tantum ſicco cibo, id eſt pane, & leguminibus ſiccis, ſeu coctis pomis, aut oleribus crudis, jejunantes uti, ut probat Balſamon *in can. 69. Apoſt.* & *in can. 14. Concil. Ancyr.* quod genus cibi Xerophagias appellabant. Caſſianus *lib. 4. collat. 21.* id eſt faciles cibos, ut explicat Fileſaeus *de Quadrageſ. cap. 8.* Immò & in Eccleſia Latina jejunantes etiam ſicco cibo uſos fuiſſe, refert Tertul. *de jejuniis cap. 9.* ibi: *Inſpiciamus autem xerophagiarum novitatem, aut vanitatem.* Et *cap. 1.* ibi: *jejunantes cibum ab omni carne, & omni injulentia, & uvidioribus quibuſcunque pomis ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus.* Conſtat ex variis auctoritatibus congeſtis à Burchardo *lib. 17. 19. & 20. Decreti*, Carnotenſi *part. 15. c. 198.* Unde recte Patres in dicto canone 50. juxta morem regionis Orientalis, & ſanctitatem illorum temporum ſtatuerunt, jejunantes xerophagiis, id eſt cibis aridioribus uti poſſe.

CAPUT VII.

[a] Clemens III.

Quæſitum eſt à nobis, utrum ſacerdotibus Græcis, quibus legitimo [b] matrimonio licet uti, [c] pœnitentia publica ſit imponenda, ſi eam ſibi poſtulent pro filiis [d] oppreſſis injungi. Huic igitur conſultationi taliter reſpondemus, quod ſi ipſis procurantibus, vel ſtudioſè negligentibus, filii in lectis reperiuntur oppreſſi, ob officio altaris debeant perpetuò abſtinere; & gravior, quàm laicis, non tamen publica, niſi id in publicum venerit, pœnitentia debet imponi: qui tamen non ſolum à ſacrorum ordinum executione ceſſabunt, verùm etiam ſi ſint infra ipſos, ad eos minimè aſſumantur. Verùm etiam ſi ex incuria ipſorum mortui inveniantur in cunis, & illud fuerit occultum, pœnitentia eis pro arbitrio Pœnitentiarii imponatur, & in terrorem aliorum ad tempus abſtineant à celebratione Miſſarum.

NOTÆ.

1\. a *Clemens III.*) Ita legitur in hac ſexta collectione: in ſecunda autem legitur, *Alexander III.* Sed veriùs credo textum eſſe Clementis III etſi nullibi exprimatur, cui reſcribat ipſe Pontifex.

b *Matrimonio.*) Juxta tradita *in cap. cùm olim, de clericis conjug.*

2\. c *Pœnitentia publica.*) licèt enim clericis non poſſit ſolennis pœnitentia injungi, ut probavi *in cap. 1. de bigam. non ordin.* tamen pœnitentia publica illis injungi valet, dummodo priùs deponantur, ut ita ad ſtatum laïcalem redacti, vel in monaſterium detrudi, vel pœnitentiæ mancipari poſſint. Concil. Tolet. 4. *can. 46.* ibi: *Si quis clericus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus, quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis vindicatur, oportet canonibus in tali ſcelere proditum clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentia triennio deputari.* Quem illuſtrat Suarez à Mendoza *lib. 2. ad reg. Aquil. cap. 2. ſect. 6. num. 22.* & *lib. 5. capitular. Caroli*

voli, cap 2. ibi : *Falſos verò presbyteros vel adulteras, vel fornicatores, diaconos, & clericos depecunias Eccleſiarum abſtulimus, & degradavimus, & ad pœnitentiam coegimus.* Probant, & illuſtrant Hoſtienſis *in ſumma hujus tituli, num* 55 Landmeter *lib.* 2. *de veteri clerica, cap.* 93. Majolus *lib.* 5. *de irregul cap.* 2. *num.* 6. Cironius *ad hunc tit.* Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap* 76. Nec contrarium probatur *in cap. final.* 30. *diſt. cap. final.* 80. *diſt. cap. alienum,* 50. *diſt. cap. ſi quis ſacerdos* 30. *quæſt.* 1. *cap ſacerdos* 2. *de pœnit diſt.* 6. ubi docetur ſacerdotes non debere publicè pœnitere, ſicut laici; nam publica pœnitentia, de qua in illis juribus agitur, accipitur pro ſolenni, non verò pro publica, ut poſt alios docuit D. Joannes Otalora *de irregul. ex pœnit. publica. excurſu* 4. *num.* 8.

d *Oppreſſis.*) Quo caſu parentibus pœnitentia 3
imponitur in Concil. Tolet. 3. *can.* 17. Wormac. *can.* 35. Illerdenſi *can.* 2 & Tribur. cujus verba retuli *in cap.* 3. *de his, qui fil. occid.*

CAPUT VIII.

Idem [a] *Livon. Epiſcopo, & eis, qui cum ipſo ſunt, fratribus.*

DEus, qui Eccleſiam ſuam. *Et infrà*: Cæterùm cùm pœnitentia non tam ſecundum quantitatem exceſſus, quàm pœnitentis contritionem, & diſcreti ſacerdotis ſit arbitrium moderanda, penſatâ qualitate perſonæ ſuper fornicatione, adulterio, homicidio, & aliis criminibus, conſideratis [b] circunſtantiis omnibus, & præſertim novitate Livonien. Eccleſiæ, competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout ſaluti eorum videritis expedire. Apoſtoli autem veſtigiis inhærentes, dicentis, ut prædiximus: Lac dedi vobis potum, non eſcam; paulatim eos inſtruatis in fide, confeſſionis formam, [c] Orationem Dominicam, & Symbolum ipſos ſolicitè edocentes. Interim tamen corporis & ſanguinis Domini ſacramentum [d] renatis fonte baptiſmatis, conſuetis [e] feſtivitatibus, & in mortis articulo tribuatis.

1\. **NOTÆ,**

a LIvonienſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1 & *& in cap Deus, de vita & honeſtate cleric.* ubi extat prior pars hu-
2\. jus textus ut jam notavi.

b *Circunſtantiis.*) Conſonant textus *in cap. conſideret, de pœnit. diſt.* 5. *cap omnis, hoc tit.* Concil. Trullan. *can.* 102. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. Wormac. *ſub Hadriano II. can.* 25. Et licèt circunſtantias aliter accipiant Rhetores, eas enumerantes quaſi ſedes, & cauſas, quibus argumenta depromant; aliter tamen eas accipiunt Conſulti, qui eas conſiderant ad dignoſcendum ex illis malitiam, aut bonitatem humanorum actuum, *l. aut facta* 16. & *per tot ff de pœnis*, extat *in cap. aut facta* 19. *de pœnit. diſt.* 1. notant Decianus *lib.* 9. *tract. crimin. cap.* 34. *num.* 4. & Theologi cum D. Thoma *in* 4 *diſt.* 16. & *in* 1. 2. *quæſt.* 7. ubi Vaſquez 1. *tom. diſput.* 4. *cap.* 1. *num.* 3. docet ex circunſtantiis humanorum actuum malitiam, aut bonitatem augeri, vel diminui: nam circunſtantia eſt actus humanus, qui illum circunſtat, quaſi extrinſecus contingens extra ſubſtantiam actus. Sayrus *in clavi Regia lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 1. ac per conſequens peccati circunſtantia erit quoddam accidens ipſius peccati, non autem ſubſtantiæ illius ſimpliciter conſideratæ. Et quamvis aliquando evenire poſſit, ut circunſtantia in caſu augeat malitiam actionis, ut hæc non eſſet mala, niſi propter circunſtantiam, qualis eſt duplicatus eſus, ſed alioquin moderatus, in die jejunii, vel acceptus ad fortiùs hominem occidendum, Fagundez *ad* 2. *Eccleſ. præcep. lib* 1. *cap.* 1. *num.* 1. aliquando tamen etiam efficere poteſt circunſtantia, ut mutetur ſpecies peccati. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. quo caſu non mutatur eſſentialiter ſpecies peccati; non enim circunſtantia mutat phyſicam ſubſtantiam actus in genere naturæ, ſed accidentaliter in genere moris, Vaſquez ubi *ſuprà, num.* 2. Layman *tom.* 1. *tract.* 2. *cap.* 8. *num.* 2. Aravio *in* 1. 2. *quæſt.* 18. *art.* 3. quæ humanorum actuum circunſtantiæ, ex quibus augeri, minuive poteſt peccatum, vel illi nova ſpecies addi, proveniunt, & conſiderari ſolent, aut reſpectu ipſius actionis, aut reſpectu agentis principalis, aut ratione loci, aut ratione inſtrumenti, hoc eſt quibus auxiliis quis fecerit; aut ratione cauſæ finalis, ideſt cur fecerit, aut denique ratione temporis, ut ſatis colligitur *ex cap. occidit* 23. *quæſt.* 8. quas omnes comprehendunt Theologi Moraliſtæ ſequenti verſu:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quas dictiones ſigillatim explicant Theologi *in* 4. *diſt.* 16. & 17. & Moraliſtæ de pœnitentia ſcribentes. 3

c *Orationem Dominicam.*) Unde olim catechumenis tertia 2. hebdomadæ ſanctæ oratio Dominica illis exponebatur, ut ipſi eam diſcerent, & recitarent in Sabbatho Paſchæ. Fortunatus *lib.* 1. *de eccleſ. offic. cap* 8. ibi : *Eadem die percipiunt Orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho ſancto Paſcha.* D. Auguſtinus *homil.* 42. ibi: *Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri eſtis hanc orationē quam hodie accepiſtis.* Albin. Flaccus *lib.* 1. *de divin officiis, cap. de Sabbatho ſancto Paſcha*, adjiciens hoc à ſancto Gregorio inſtitutum fuiſſe, ait : *Poſt hac ponit manus ſuper capita eorum, & dicit orationem ad catechumenum faciendum : hic juxta ſanctum Gregorium reddunt Symbolum aut Orationem Dominicam, aut patroni pro ipſis.* Illuſtrat Vicecomes *lib.* 3. *de ritibus Baptiſmi, lib.* 3 *cap.* 16. 4

d *Renatus.*) Olim etiam baptizati, tam adulti, quàm infantes, ſtatim poſt baptiſmum Euchariſtiam accipiebant. D. Clemens *lib.* 1 *conſtit. Apoſt. epiſt.* 3. ibi: *Baptizetur autem unuſquiſque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis ſuper ſe invocato, perunctus primū oleo per orationem ſanctificato, ut ita demùm per hæc conſecratus poſſit percipere de ſanctis.* Ubi per ſanctum intelligi Euchariſtiam,

probat

probat Vicecomes *lib.5. de ritibus Baptiſmi, cap.34.* & expreſſiùs D. Dionyſius *de eccleſiaſt. hierarch. cap. de baptiſmo*, ibi: *Ducunt ad hierarcham: is cùm virum unguento quod maximè divinos efficit, inſignivit, Euchariſtiaq; vim maximam habet perficiendæ, ſanctitatis participem eſſe pronunciat.* Severus Alexandrinus *de baptiſmo*, ibi: *Elevant baptizatos ad altare, eiſque dant Myſteria, Euchariſtiam. & ſertis coronat eos ſacerdos.* Hugo Victorinus *lib. 1. de ſacram. cap.20.* ibi: *Exinde datur baptizato veſtis candida: ad ultimum datur cereus ardens: omnibus iis novus homo in utero matris Eccleſiæ inchoatur, provehitur, conſummatur, & univerſitati Eccleſiæ aggregatur.* Illuſtrant Vicecomes *d. c.24. cũ duob. ſequentibus*, Briſſonius *in l. die Dominico, C. de ſpectac.*

e *Feſtivitatibus.*] Videlicet in tribus feſtivitatibus Paſchalibus, & feria 5. Cœnæ Domini, *cap. ſi non frequentiùs, cap. in corona, de conſecr. diſt. 2.* Concil. Aquiſgran. *can. 22.* Illuſtrat Mendoza *lib.1. Concil. Illiber. cap.6.* ubi etiam id notavi. 5.

CAPUT IX.

Idem *E. tit. ſancti Laurent. in Lucina presbytero* [a] *Card. Ap. Sed. Legato.*

OFficij; *Et infra:* Significaſti nobis præterea, quandam mulierem in pœnitentia fuiſſe confeſſam, quod timens, ne viri poſſeſſio devolveretur ad alios, inducta cujuſdam conſilio veneficæ mulieris, quarundam herbarum quotidie ſuccum potabat, & ſic ejus venter intumuit, & inde gravidam ſe oſtendens, tandem ſibi partum ſuppoſuit alienum; timenſque maritum, non vult illud facinus ipſi detegere, qui prolem credit ſine dubitatione qualibet eſſe ſuam. Quoniam igitur per noſtras poſtulas literas edoceri, utrum ei hac fraude durante ſit pœnitentia injungenda? inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit, quamvis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda; ita neque illi debet pœnitentia denegari, maximè ſi per alios, intelligas [b] alienos, ad quos timeat poſſeſſionem viri devolvi; ſed competens ſatisfactio per diſcretum ſacerdotem ei debet injungi.

NOTÆ.

[a] C*Ardinali.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in cap. officij, de elect. cap. officij de teſtam.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis, ubi jam notavi.

1. b *Alienos.*] Ut alienus pro alio *in l. 3. de rei vindic.* & alius pro alieno *in l. famoſis 7. ff. ad leg. Iul. majeſt.* ex D. Auguſtino, & Plauto illuſtravit Cujacius *lib.24. Digeſt. Iul. in l.5. ff. de novi oper. nunc.*

COMMENTARIUM.

2. CUm nemo teneatur ſe prodere cum vitæ aut famæ jactura, & detrimento, ut probant Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 2. q. 5. conſect. 6.* Bronchorſt *cent.2. aſſert.60.* Prado *tom. 2. Theolog. Mor. cap.18 quæſt.4.* ideo mulier, quæ partum ſuppoſuit, aut ex adulterio filium procreavit, non tenetur marito id revelare cum aperto periculo vitæ, & jactura honoris, ut probant Covar. *in regula peccatum, 1. part. de R.I. in 6.* Sylveſter *in ſumma, verbo Adulterium, quæſt.31.* Sotus *de iuſtitia lib. 4. quæſt.7. art.2.* Balboa *in cap. 1. de except. num. 41.* Fornerius *lib.6. rer. quotid. cap. 16.* Diana *part. 11. tract.2. reſol.33.* & *tract. 6. reſol. 5.* qui varios caſus forenſes, & quotidianos reſolvit, etſi diſſentiat Mancinus *lib 2. genial. cap.116.* Unde rectè decrevit Innocent. III. in præſenti audiendam eſſe confeſſionem illius mulieris, quæ partum ſuppoſuit, vel adulterium perpetravit, & non vult id detegere marito, etſi agnoſcat partum ſuppoſitum, vel filium adulterinum ad ejus hæreditatem vocari.

CAPUT X.

Idem [a] *Palentin.* & [b] *Burgen. Epiſcopis, & Abbati de Moriſmundo Ciſtercien. Ordinis.*

NOva quædam nuper, de quibus miramur non modicùm, noſtris ſunt auribus intimata, quod Abbatiſſæ videlicet in Burgen. & Palentin. diœceſibus conſtitutæ moniales proprias [c] benedicunt, ipſarumque [d] confeſſiones criminalium audiunt, & legentes Evangelium præſumunt publicè prædicare. Cum igitur id abſonum ſit pariter, & abſurdum, nec à nobis aliquatenus ſuſtinendum: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ne id de cætero fiat, auctoritate curetis Apoſtolica firmiter inhibere. Quia licèt Beatiſſima Virgo [e] Maria dignior & excellentior fuerit Apoſtolis univerſis, non tamen illi, ſed iſtis Dominus claves regni cœlorum commiſit. Datum Later. idibus Decembris, anno XIII.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a I*Dom.*] Ita taotum legitur in ſexta colle-ctiooe,& in quarta *ſub tit. de probationibus*, *cap.* 2. Sed literam iotegram, & inſcriptionem reſtituo ex epiſtolis ipſius Pontificis *lib.* 1. *regeſtr.*13. *epiſt.* 196. Monaſterium Vallis Claræ eſt Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Lugduoenſi, conſtructum à Comite de Rouſſy anno 1134. ut referunt Claudius Robertus *in ſua Gallia*, Manriqoe *tom.*1.*annal.Ciſterc. anno* 1134. *cap.*8.*num.*3. Fratres Sarmath.*tom.*4.*Gallia Chriſt.fol.* 894. De diœceſi Lugdunenſi nonnulla adduxi *in cap.* 25. *de reſcript.*

2. b *Sancti Petri ad Montes.*] Duplex eſt Abbatia hujus nominis in Gallia, utraque Ordinis ſancti Auguſtini, una in diœceſi Claromontenſi, alia in Epiſcopatu Catalaunenſi, à Rogerio Epiſcopo anno 1096. fondata, ut referunt Fratres Sarmath.*tom.*4.*Gallia,fol.*720. & ejus abſque dubio electus erat Abbas Iacobus, de quo in hac epiſtola agitur.

c *Nulla ſit probatio.*] Iuxta tradita *in cap. quoniam* 11. *de probat.*

d *Inſtrumentorum, vel teſtium.*] Ob eandem etiam rationem io canone 38. Concilij Lateran. Innocentius III. ſtatuit, ut in quolibet judicio iudex ſemper adhibeat publicam perſonam, vel duos teſtes idoneos, qui fideliter univerſa judicij acta conſcribant, ut refertur *in cap. quoniam* 11. *de probat.* ubi notavi. 3.

e *Prorumpentis.*] Quod grave delictum eſt, ut probat Narbona *in l.*20.*tit.*1. *lib.* 4. *recopil. gloſſa.*18. & judex poteſt non ſolum punire offendentes perſonam propriam, verùm & familiam ſuam, ut probavi *in cap.* 1. *de offic. deleg.* 4.

CAPUT XII.

Ex Concilio [a] Generali.

IN quibuſdam provinciis, & Eccleſiarum patroni, & [b] advocati, & vicedomini ſe in tantam inſolentiam erexerunt, & audaciam, quod non ſolum cum vacantibus Eccleſiis debet de Paſtoribus idoneis provideri, difficultates ingerunt, & malitias; verùm etiam de poſſeſſionibus, & aliis bonis eccleſiaſticis pro ſua voluntate præſumunt; & quod horrendum eſt dicere, in necem Prælatorum prorumpere non formidant. Cum igitur quod ad defenſionis ſubſidium eſt inventum, ad depreſſionis diſpendium non debeat retorqueri, prohibemus expreſsè, ne patroni, vel advocati, ſeu vicedomini ſuper præmiſſis de cætero plus uſurpent, quam reperitur in jure expreſſum; & ſi contrà præſumpſerint, per ſeveritatem canonicam diſtrictiſſimè compeſcantur. Sacri nihilominus Concilii approbatione ſtatuimus, quod ſi patroni, vel advocati, aut feudatarii, ſeu vicedomini, ſeu alii beneficiati alicujus Eccleſiæ Rectorem, vel clericum alium ipſius Eccleſiæ per ſe, vel per alios occidere, vel mutilare auſu nefando præſumpſerint, patroni juſpatronatus, advocati advocatiam, feudatarij feudum, vicedomini vicedominatum, vel beneficiati beneficium prorſus [c] amittant: & ne minùs vindictæ, quàm exceſſus memoria prorogetur, non ſolum de præmiſſis nihil proveniat ad hæredes, ſed etiam uſque ad quartam generationem poſteritates talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicujus Prælationis aſſequantur honorem, niſi cum eis fuerit diſpenſatum.

NOTÆ.

a G*Enerali.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit.cap.* 2. & in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 45. de quo Concilio nonnulla addusi *in cap.*1. *de ſumma Trinit.*

b *Patroni, & advocati.*] De quibus, & eorum abuſu circa Eccleſias ſibi commendatas, egi *in cap.* 13. *de jurepatron.* obi commeotarium hujus prioris partis invenies.

c *Amittant.*] Illuſtrant hanc partem Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Homicidium*, Barbuſa *de jure eccleſiaſtico lib.*3.*cap.*14. Lambertinus *de jurepatron.art.*3.*&* 7. Gutierrez *lib.*2.*canonicorum, c.*9

CAPUT XIII.

Honorius III. *Præpoſito, Archidiac. & H. de Pariſiis, Canonico [a] Sueſſion.*

GRavem dilectorum filiorum Capituli [b] Laudunenſis recepimus quæſtionem, quod cùm nobilis vir [c] Comes Regiſtenſis pro multis injuriis, quas irrogarat eiſdem, per judices à Sede Apoſtolica delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem jam per duos annos & amplius in excommunicatione perſiſtens

juri

juri parére pertinaciter renuit, claves Eccleſiæ in ſuæ ſalutis diſpendium, & plurimorum ſcandalum contemnendo. Licèt igitur hujuſmodi pertinacia non careat ſcrupulo hæreticæ [d] pravitatis, volentes tamen [e] nobilitati parcere Comitis ſupradicti, ſi forſan ad cor revertens à ſuo reſipiſcat errore: d. v. mandamus, quatenus ſi Comes prædictus à nobis diligenter commonitus infra quindecim dies poſt commonitionem noſtram non paruerit plenè juri, vos excommunicationis ſententiam latam in eum, ſicut rationabiliter eſt prolata, facientes uſque ad dignam ſatisfactionem inviolabiliter obſervari, & totam terram ipſius, ac loca, in quibus idem Comes fuerit commoratus, ſupponentes eccleſiaſtico interdicto, eccleſias, in quibus aliquid juris habere dignoſcitur, ab ejus debito, ſublato cujuslibet contradictionis, & appellationis obſtaculo. [f] abſolventes, fideles ipſius, quandiu in excommunicatione perſtiterit, ab ejuſdem fidelitate denuntietis penitus [g] abſolutos. Quod ſi forſan nec ſic tribuat ei vexatio intellectum, poterit non immeritò formidare, pertinacia obſtinata cum in hæreſis impingat infamiam, quam cùm voluerit, fortè de facili non poterit evitare.

NOTÆ.

1. a *SUeſſion.*) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ex qua reſtituo integram literam textus. De Sueſſionienſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de libells oblat.*

b *Laudun.*) Ita legendum eſt, non *Lundenſi*, ut vulgò legitur: de qua diœceſi egi *in cap.* 25. *de reſcriptis.*

2. c *Comes Regiſtenſis.*) In ſexta collectione legitur *Regiſtrenſis*, ſed malè, cùm Comitatus Regiſtrenſis fuiſſet olim in Gallia, ut probant Cironius *in præſenti*, qui notat Honorium hîc agere de Hugone III. qui ſucceſſit patri ſuo Manaſſi anno 1197 & deceſſit anno 1229.

3. d *Hæreticæ pravitatis.*) Quia per inſordeſcentiam in excommunicatione per annum redditur excommunicatus ſuſpectus de hæreſi, ut probavi *in cap. excommunicamus*, § *quia*, *de hæreticis.*

4. e *Nobilitati.*) Facit textus *in l. nemo*, *Cod. de ſumma Trinit.* quod procedit in pœnis corporalibus, *cap.* 1. *de purgat. vulgar.* latè probat Tiraquellus *de pœnis temperand. cauſa* 31. *num.* 25. nam aliàs nobiles cùm exemplo facilè inferiores ad peccandum moveant, graviùs ſunt puniendi, præcipuè in cauſis fidei, ut probant Simancas *de Catholicis*, *tit.* 46. *num.* 65. Eymericus *ad Pennam*, 2. *part. direct. in præſenti.*

f *Abſolvatis.*) Et ita rectè probat Lotherius *de re beneficiaria lib.* 3. *quæſt.* 33 per inſordeſcentiam in excommunicatione privari clericum beneficio jam obtento, dum talis inſordeſcentia duret per triennium, juxta textum *in cap. cùm bona* 8. *de ætate & qualit.* ubi expoſui doctrinam hanc. 5.

g *Abſolutos* Quia non ſolum ob hæreſim privatur quis fidelitate à vaſſallis ſibi promiſſa, juxta tradita *in cap. final. de hæreticis*; verùm & ob ſuſpicionem hæreſis, ut de Philippo I Rege Galliæ, qui ab Urbano II. in Claromontenſi Concilio, & à Joanne & Benedicto Cardinalibus in Pictavienſi Synodo ob ductam Bertradam in uxorem excommunicatus fuit, & à fidelitate ſubditorum privatus. Qua de cauſa Ivo Carnotenſis Epiſcopus nunquam ei parere voluit, ut conſtat *ex epiſt.* 26. 35. *&* 211. & notavit Cironius *in præſenti*, Magnus & Illuſtr. D. Ramos *pro Epiſc. Luſit. propoſ.* 3. §. 2. *num.* 80. 6.

TITULUS XXXVIII.

De pœnitentiis, & remiſſionibus.

CAPUT PRIMUM.

Alexander [a] Papa.

MAnifeſta peccata non ſunt occultà correctione purganda.

NOTÆ.

a ALexander.) Ita legitur in ſexta compilatione; in prima autem collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. legitur, *Caliæxtus Papa*: ſed verba hujus textus in nulla epiſtola ipſorum Pontificum reperiuntur; extant tamen apud D. Gregorium Magnum *lib.* 12. *epiſtolar. epiſt.* 132. ubi dum inſtruit Felicem Epiſcopum Meſſanenſem ſuper variis articulis ad diſciplinam eccleſiaſticam ſpectantibus, ait: *Manifeſta quoque peccata non ſunt occultà correctione purganda: ſed palam ſunt arguendi, qui palam nocent, ut dum apertà objurgatione ſanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum enim unus corripitur, plurimi emendantur: & melius eſt, ut pro*

multorum ſalute unus condemnetur, quàm per unius licentiam multi periclitentur. Nec mirum, ſi inter homines hæc ratio cuſtoditur, cùm inter jumenta hoc fieri perſæpe cognovimus, ut ea quæ ſcabiem, aut impetiginem habere videntur, ſeparentur à ſanis, ne illorum morbo cætera damnentur, & pereant. Satius eſt ergo, ut mali apertè corrigantur, quàm pro illis boni pereant. Quæ verba etiam ex D. Iſidoro citantur in Concilio Aquiſgran. ſub Ludovico Imperatore, *cap.* 26.

COMMENTARIUM.

2. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Pro peccatis manifeſtis publica eſt imponenda pœnitentia.* Probant eam textus *in cap. ſi peccaverit* 2. *quæſt.* 1. *cap. finali* 15. *quæſt.* 5. *cap. ſi quis poteſtatem* 23. *quæſt.* 4. *cap. ego* 42. *de conſecr. diſt.* 2. Tridentin. *ſeſſ* 24 *de reform. cap.* 8. Concilium Rhemenſe 2. *can.* 31. Concil. Ingolhem. *Si quis infra regnum rapinas fecerit, ſi publicè fuerit actum, publicam agat pœnitentiam juxta canonum ſanctorum ſanctiones: ſi verò occultè, ſacerdotum conſilio ex hoc agat pœnitentiam* Arelat. 2. *can.* 26. *Ut qui publico crimine convicti ſunt rei, publicè judicentur.* Carthag. *can.* 46, apud Balſam. Rabanus *lib.* 2. *de inſtit. cleric. cap.* 30 *Quorum peccata ſunt in publico, in publico debet eſſe pœnitentia.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa Joannes à Capiſtram *in repet. ad hunc textum*, P. Gregor. *lib.* 1. *part. tit.* 10. *cap.* 3. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 10. Bellarm. *tom.* 2. *controv. lib.* 1. *de pœnit. cap.* 21. & 22. Cellotius *lib.* 2. *de hierarch. cap.* 18. Joan. Daetis *in Decret. ad* 22. *quæſt.* 6. D Joannes de Otalora Præſes Cancel. Granat. *de irregul. ex pœnitentia publica, excurſu* 1 *num.* 6.

3. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Peccatorum correctio non ex eorum publica, ſeu occulta perpetratione æſtimanda eſt, ſed potiùs ex eorum gravitate; nam improbatâ ſtoïcorum ſententiâ, qui exiſtimabant omnia peccata paria eſſe, ut refert Cyprianus *in epiſt. ad Antonianum*, ibi: *Alia eſt Philoſophorum, & Stoicorum ratio, qui dicunt omnia peccata paria eſſe, & virum gravem non facilè flecti oportere*; inter Chriſtianos, & Philoſophos plurimùm diſtat, & Eccleſia ſemper alia peccata leviora, alia graviora, alia exitioſa pronuntiavit. Tertullianus *lib de pudicitia*, *cap.* 19. ibi: *Sunt & contraria iſtis, ut graviora, & exitioſa, quæ veniam non capiant, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blaſphemia, utique & mœchia, & fornicatio, & ſi qua alia.* Unde pro eorum gravitate modò graviorem, modò leviorem pœnitentiam injungi legimus in pœnitent. Romano. Igitur delicti atrocitas, non verò notorietas attendi debet ad pœnitentiam injungendam. Quare D. Baſilius apud Simeonem Magiſtrum *concione* 8. *de pœnitentia*, hortatur pœnitentem, ut quæ clam admiſit, palam inverecundè profiteatur. *Tui*, inquit, *vult miſereri judex, ſuarumque te miſerationum facere participem, modo te poſt peccatum humilem inveniat, dolore contritum. ſcelera tua multùm deplorantem, quæ clam admiſiſti palam inverecundè profitentem, obnixè à fratribus petentem, ut in paranda tibi medicina tecum ſimul laborent, invigilent.* Et Gennadius Maſſilienſis *de dogmatibus eccleſiaſt. cap.* 53. *Nam quem poſt Baptiſmum mortalia crimina commiſſa premunt, hortor priùs publicâ pœnitentiâ ſatisfacere.* Et ante illos Origenes *homil.* 2. *Proba*, inquit, *priùs medicum, cui debeas cauſam languoris exponere, qui ſciat infirmari cum infirmitate, flere cum flente; qui condolendi, & compatiendi noverit diſciplinam, ita ut demum, ſi quid ille dixerit, facias, & ſequaris; ſi intellexerit, & præviderit talem eſſe languorem, qui in conventu totius Eccleſiæ debeat exponi, & curari, ex quo fortaſſe & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multâ hoc quidem deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt.* Et generaliter Hincmarus ait in Capitulis loco ſuprà citato, ut qui peccatum criminale perpetravit, pœnitentiam agat publicam. Et canones Nicæni, Ancyrani, Laodic. & D. Baſilii, Gregorii Nyſſeni, & pœnitentiales Bedæ, & Rabani Mauri de pœnitentiis publicis ſpectant ad varia crimina, non habitâ ratione quod ſint publica. Et è contrariò peccata venialia, etſi palam admiſſa, nunquam per publicam pœnitentiam fuiſſe expiata, probant Bagorius *differt.* 1. *de pœnitent. cap* 8. *ſect.* 4. & *ſequenti*, D. Joannes Otalora *dicto excurſu* 1. *numer.* 7. Ergo non rectè in præſenti abſolutè docetur, peccata manifeſta publicâ pœnitentiâ eſſe corrigenda.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod cùm in ipſum genus humanum peſſima peccandi proſiluiſſet libido, inde omnis ætas ab adoleſcentia in malum prona eſt; 4. *De triplici pœnitentia.*
adauxit enim naturæ vitium hominum prolapſa conditio: nam peccatum, quod communem lucem effugere verecundioribus illis ſæculis curabat, publicis oculis ſe ſubjicere non erubeſcit. Hinc multiplex delictorum genus, quod à ſæculo movebitur, ſi natura non perſtrinxerit, diſciplina perſuaſerit, cenſura non compreſſerit. Eam itaque adhibuit vindicatia peccatis Eccleſia medelam, ut publica publicâ corriperet animadverſione; & quæ univerſam commovent civitatem, publica, & ſolennia pœnitentia coërceret; ut ita ille, qui propriam conſcientiam teſtem non horrebat, humanam ſaltem notam pertimeſceret: obſervandum ergo, pœnitentiam duplicem eſſe, aliam publicam, aliam privatam. Publica iterum dividitur in publicam ſolennem, & non ſolennem; privata item ſubdividitur, ut alia ſit ſacramentum, alia virtus tantùm. Docuerunt Cellotius *lib.* 3. *de hierarch. cap.* 18 Rouſſel. *lib.* 1. *hiſtor. Pontific. juriſdict. cap* 6. *num.* 15. ad quas ſpecies reducendæ ſunt aliæ traditæ per Turrecrematam *in cap. ſi quis poſt remiſſionem*, 50. *diſt* Suarium *in tract. de pœnitentia*, *princip.* & *de cenſur diſputat.* 42. *ſect.* 2. *num.* 3. Martinon. *de pœnit. in princip.* Pœnitentia publica tantùm erat, quæ publicè fiebat, ſimplicibuſque conſtabat cæremoniis, veluti peregrinatione cum baculo, & pera benedicta, aut cilicii aperta delatione, ſeu veſte mutata, *cap. quamvis*, 50. *diſt. cap. ſacerdos* 2. *de pœnitent. diſt.* 6. ibi: *Omnibus diebus vitæ ſuæ peregrinando pergat.* Et *l.* 20. *tit.* 3. *part* 1. *Publica es llamada otra manera de penitencia, que ſe face concexeramente. Eſta es quando mandan à alguno, que vaya en romeria otraiga conſigo palo, codal, ò eſcapulario, ò otra veſtidura, como de orden, ò que traya fierro ceñido en el bracco, ò en el cuello, ò que an de deſnudo, ò en pannos menores.* Publica hæc pœnitentia imponebatur pro peccatis publicis, etſi non ea exitioſa eſſent, juxta

præſentem

præſentem textum, & alios ſuprà adductos: de qua pœnitentia agit Cabaſſutius *in not. Concil. fol. 91. ad Concil. Nicen.* Publica verò, & ſolennis pœnitentia ſeverior erat, ideoque tantùm imponebatur pro criminibus exitioſis, & quæ univerſum populum in ſcandalum adduxiſſent, veluti pro homicidio, pro Apoſtaſia, & ſimilibus, *cap. placuit 68. verſ. Cùm verò, cap. final. 50. diſt. cap. admonere 8. cap. latorem 15. 33. quæſt. 2. cap. falſa 6. de pœnit. diſt. 5.* nec enim ſufficiens erat horum criminum reis privata pœnitentia, ſed opus erat hujuſmodi delicta judicio Eccleſiæ publicè ſubjicere, ut notavit Simancas *de catholicis, tit 46. n. 1.* & per hanc pœnitentiam ſolennem reum humiliari; quamobrem humillima pœnitentia vocatur hæc à D. Auguſtino relato *in cap. quamvis, 62. 50. diſt. cap. quamvis 22. cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt. 3.* Severitas hujus pœnitentiæ, & amaritudo conſiſtebat in exercitiis acrioris pœnitentiæ, & tranſcurſu graduum, quorum amariſſimos greſſus referunt Patres Concilii Agathen. *in cap. in capite, 50. diſt.* Alfonſus noſter *in l. 18. tit. 3. part. 1.* non enim ſolùm veſtem propriam, & arma deponebant, ciliciumque induebant, *capite attonſo, cap. pœnitentes, 63.* ibi: *Si autem comas non amputaverint, aut veſtimenta non mutaverint, abjiciantur: 50 diſt.* Concilium Toletanum *6. can. 7.* Verùm in diverſis locis, modò extra Eccleſiam, modò prope Eccleſiam, inter audientes, hiemantes, catechumenos conſiſtebant; quorum graduum tempus, exercitia, & ritus hujus pœnitentiæ, pro expoſitione textus *in dict. cap. in capite, 50. diſt.* retulerunt Fileſacus *in opuſc. de Quadrageſima, cap. 12.* Lantdmerer *libr. 2. de veteri clerico, cap. 93.* Baſilius *in opuſc. de imped. matrim. cap. 65.* Loayſas *in can. 6 Concil. Tolet. 6.* Souchetus *in not. ad Carnot. epiſt. 228.* Acunna *in dict. cap. in capite*, Bellarm *lib. 1. de pœnit. cap. 22.* Joannes Baſſeus *de ſtatib. hominum, 2. part. tit. de pœnitent. ſtatu.* Albaſpineus *lib. 2. obſ. cap. 1. cum ſequent.* Dionyſius Petavius *in notis ad Syneſium, in diatrib. de pœnit* Georgius Ambian. *ad Tertul. in tract. de pudicitia*, Cotjolanus *in notis ad Concilium Auxitanum, in addit. ad ſummam, fol. 94.* Hugo Menardus *in notis ad librum ſacram. D. Gregorii, fol. 225. & 221.* Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſ. 2. cap. 3. per tot.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* & *lib. 1. obſerv. cap. 26.* Menardus *ad concord. regul. cap. 33. § 1.* Dartis *in tract. de pœnit* & *ad 26. quæſt. 6.* D. Joan. de Otalora *de pœnit.* & *nos in cap. 1. de bigam.* Chriſt. Lupus *in can 11. Concil. Nicen.* Pœnitentia ut virtus, eſt actus plangendi præterita mala, cum propoſito iterum non committendi, de qua *in cap ecce 39. de pœnit. diſt. 1.* & *in cap. 1. cap. pœnitentiam 6. de pœnit. diſt. 3.* D. Thomas *3. part. quæſtion. 84. art. 10. ad 4.* Pœnitentia ut ſacramentum eſt, cum ſignis externis ritè rectèque peccata ſacerdoti confitentur, accedente ejus abſolutione, de qua agunt omnes Moraliſtæ ſcribentes de hoc ſacramento, Gazeus *ad Caſſianum collat. 20. cap. 5.* Petrus Gregor. *in cap. conquerente, cap. 12. num 2.* Fileſaeus *in opuſculo de confeſſione auriculari*, & non infrà *in cap. quod quidam*, & *in cap. omnis.*

5. *De differentiis inter pœnitentiam ſolennẽ & alias.*

Deinde ſciendum eſt, inter pœnitentiam ſolennem, publicam, & privatam nonnullas verſari differentias. Prima, quòd ſolennis tantùm ob graviora peccata, quæ univerſum populum turbarent, imponebatur, *cap. placuit, 68. 50. diſt.* publica injungebatur pro peccatis gravioribus publicè admiſſis, ex quibus non ita grave ſcandalum ortum fuerat, *cap. de pœnitentibus 17. de pœnit diſt. 7.* privata verò tantùm pro peccatis clam admiſſis, quia qui occultè labitur, ſecreta debet correctione purgari, *cap. quem pœnitet 88. de pœnitent. diſt. 1.* ibi: *Et ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis.* Et *cap. ſi peccaverit 19. 2. quæſt. 1.* ibi: *Quia enim ſecretum fuit quando in te peccavit, ſecretum quære cùm corriges quod in te peccavit; nam ſi ſolùm noſti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor.* Et *cap ſiquis 3. 23. quæſt. 4. cap. final. 15. quæſt. 3.* Etſi peccatum grave ſit, *cap. quæſitum 7.* ibi: *Non tamen publica (niſi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi.* Faciunt textus *in cap. chriſtiana 23. 32 quæſtione 5.* ibi: *Et non habent peccata latentia vindictam.* Et B. Benedictus *cap. 46. ſua regula*, ubi jubet apud patrem tantùm ſpiritualem occultum peccatum propalare, illis verbis: *Si animæ verò peccati cauſa latens fuerit, tantùm Abbati, aut ſpiritualibus ſenioribus patefaciant qui ſciant curare, & ſua, & aliena vulnera, & non detegere, aut publicare.* Alia differentia in eo conſiſtit, quod pœnitentiam ſolennem tantùm Epiſcopus injungere poterat, ut probavi *in cap. accedentibus, de privil.* publicam verò etiam ſimplex ſacerdos imponere poterat, *cap. miniſterium 2. de offic. Archipresb. l. 20. tit. 3. part. 1. E eſta penitencia puede da qualquier clerigo Miſſa cantano.* Alia differentia etiam verſatur in eo, quod pœnitentia ſolennia ſemel tantùm in vita peragi poterat, *cap ſi quis poſt remiſſionem 61. 50. diſt. cap. quamvis 22. cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt. 3.* de qua pœnitentia exaudiendi ſunt Cyrillus Alexandrinus *lib. 15. in Levitic.* ibi: *In gravioribus criminibus ſemel pœnitentia conceditur locus.* D. Ambroſius relatus *in cap. reperiuntur 2. de pœnitentia diſt. 3.* ibi: *Quia ſicut unum baptiſma, ita & unica pœnitentia.* Ad publicam verò ſæpius quis admittebatur, & etiam ad privatam. Cujus differentiæ rationem aſſignat Sotus *in 4. diſt. 19. quæſt. 2. art. 5. ad 3.* Etiam alia differentia dabatur in eo, quod ſacerdotibus ſolemnis pœnitentia injungi non poterat, publica verò imponi valebat, ut probavi *in cap. 1. de bigamis non ordin.* Tandem & illud diſcrimen inter ſolennem, & publicam pœnitentiam agnoſcitur, quòd publica omnibus laïcis indiſtinctè imponi poterat; ſolennis verò conjugatis, niſi ex conſenſu conjugis, imponi non valebat, *cap. final. 33. quæſt. 4.* Concil Aurelian *3. can. 19.* latè illuſtravi in canonibus Concilii Illiber.

6. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis textus; ideo enim peccata publica publicâ debent pœnitentia reparari, ut eo exemplo deterreantur, qui publicè peccare non erubeſcunt: quare D. Auguſtinus *in enchirid. ad Laurentium, cap. 8.* de his peccatis publicis agens, ait: *Uſque adeo, ut non ſolùm occultanda, verùm etiam prædicanda, ac diffamanda peccata videantur.* Quis eſt præcipuus finis pœnarum, videlicet ut ipſi ſe emendentur, & alii exemplo terreantur, *l. ſi quis forte 6. §. ſi quis, l. ſi pœna 20. l. capitalium 28 § penult ff de pœnis, l. ſancito 41. ff. eod cap frater, in fine 17 quæſt 4. cap. prodeſt. 23. quæſtione 5.* Faciunt Divus Auguſtinus *homil. ult. cap. 2. Ut ſi peccatum ejus non ſolùm in gravi ejus malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum, atque hoc expedire utilitati*

Eccleſia videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet. D. Chryſoſtomus *eclog. de peccato, & confeſ.* Illuſtrant Ritherurſius *ad Salvianum fol. 52.* Rectè ergo in præſenti ſtatuitur, manifeſta peccata publicâ eſſe correctione emendanda, ut ita populus, qui ob peccatum ſcandalum patiebatur, videat illud impunitum non manere; & in eo, in quo ſcandalum paſſus fuit, exemplum pœnitentiæ agnoſcat.

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt atrocitas, ſeu gravitas delicti attendatur quoad pœnam injungendam; tamen quoad modum pœnitentiæ publicæ, ſeu privatæ tantùm inſpicitur ſcandalum, ſeu notorietas peccati. Unde primis Eccleſiæ ſæculis non tantùm graviora peccata perpetrantes, verùm & minora, ſi publica erant, pœnitentiam publicam peragebant. D. Cyprianus *epiſt. 47.* ibi: *In minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agitur juſto tempore, & exomologeſis fit inſpectâ vitâ ejus qui agit pœnitentiam, cùm nec ad communionem venire quis poſſit, niſi prius illi ab Epiſcopo, & Clero manus fuerit impoſita.* Quem locum latè expendit Pamelius *ad Tertullianum lib. de pœnitent. cap. 9. nu. 53.* Nec obſtat, quod de peccatis venialibus dicebamus; nam ea ſemper Eccleſia, ut levia facilè excutiebat, & ita ob ea pœnitentiam publicam nunquam indicebat, ut probat Bagotius *ut ſuprà.*

8. *Exponitur Concil. Neocaſar. can. 4.* Ex ſuprà traditis nonnulli exponunt textum *in can 4. Concil. Neocaſar.* in illis verbis: *Si quis mulierem concupiſcens propoſuerit cum ea dormire, & deſiderium ejus non pervenerit ad effectum, manifeſtum eſt, quod per gratiam fuerit liberatus.* Qui textus valde difficilis eſt, nam ſi mens polluta fuit, quomodo gratiâ Dei liberatus dicitur? Cui difficultati ſolutionem affert Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit. 2. cap. 4. §. 5. num. 21.* ex ſuprà traditis, videlicet, quod licèt in hoc caſu mortalis culpa adfuerit, tamen quia ea fuit interna, & non publica, pœnitentia publica non imponitur, immò & diverſa pœna per ſacros canones indicitur illi, qui peccatum mente concepit; ac illi, qui opere ſequuto conſummavit. D. Baſilius *ad Amphiloch. can. 70.* ibi: *Diaconus, qui pollutus in labris, & ſe eo uſque peccaſſe confeſſus eſt, à miniſterio prohibebitur: ut autem ſit ſacramentorum cum diaconis particeps, dignus habebitur. Si quis autem amplius peccaſſe deprehenſus fuerit, in quocunque ſit gradu, deponetur.* In cujus ſcholiis Balſamon explicat, quid ſit Diaconum in labris pollui. Itaque juxta Gibalinum ubi ſuprà, textus ille accipiendus eſt de pœna mitiori imponenda illi, qui opere ſequuto peccatum non conſummavit. Obſervanda tamen ſunt verba illa, *gratiâ Dei liberatus,* quæ innuunt peccatorem illum potiùs beneficio Dei, quàm animi deſtinatione fuiſſe à peccato ſervatum: quod & prophani ſcriptores de fato, & vi Numinum uſurparunt. Sic Plato *lib. 9. de legibus,* quo loco pœnam ejus, qui cùm hominem vellet occidere, vulneravit tantùm, mitigandam hac ratione cenſet, quòd dæmonis beneficio potiùs habenda ſit gratia, qui & illum mortis periculo, & hunc imminentis ſupplicii gravitate liberarit. Sic Conſultus *in l. nihil 32. ff. ad leg. Jul. de adult.* ait: *Licèt interempto adultero mulier ſupervixerit, poſt tam gravia vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis fato quàm voluntate ejus ſervata eſt.* Facit Quintilian. *declamat. 281.* ubi agens de filio, qui occurrens in ſolitudine patri, ſtricto gladio coëgit eum abdicationem remittere: *Si dicerem,* ait, *obſtitit tibi vis numinum, & tacita quadam illius ſolicitudinis religio.* Obſervarunt Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 9.* Juſtel. *in dict. cap. 4. Concil. Neocaſar.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Maguntienſi.*

QUi Presbyterum occidit, xij. annorum pœnitentia ſecundùm canones imponatur: aut ſi negaverit, ſi liber eſt, cum lxxij. juret; ſi autem ſervus ſuper [b] duodecim vomeres ferventes ſe expurget: convictus noxâ uſque ad ultimum tempus vitæ militiæ [c] cingulo careat, & abſque ſpe conjugii maneat.

NOTÆ.

1. [a] M*Aguntienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de purgatione vulgari, cap. 2.* & ex Synodo Moguntina ſub Rabano Archiepiſcopo, *can. 24* citatur textus hic à Burchardo *lib. 6. Decreti, cap. 7.* Carnotenſi *part. 10. c. 136.* & ſub nomine Paleæ refertur textus hic à Gratiano *in cap. qui presbyterum 24. 17. quæſt. 4.* refertúrque in Pœnitentiali Romano, *cap. 1.*

2. b *Duodecim vomeres.*) Hæc verba omiſit Raymundus, quia judicium hoc purgationis vulgaris jam prohibitum erat variis Eccleſiæ canonibus, ut probavi *in cap. final. de purgat. vulgari.*

3. c *Militia cingulo.*) Id eſt ut arma non deferant dum pœnitentiam ſolennem faciunt, ut etiam cavetur in Concilio Vvormatienſi, *can. 20.* ibi: *Si ſacerdotem voluntariè occidiſti, carnem non manduces, vinum non bibas, cunctis diebus vitæ tuæ jejunes quotidie uſq; ad veſperam, exceptis diebus feſtis, & Dominicis; arma non feras, equum non aſcendas, Eccleſiam per quinquennium non ingrediaris.* Carnotenſis *epiſt. 160. Militi, qui monacho virilia ademerat, arma detracta, & annorum XIV. pœnitentia indicta.* Idem cavetur *lib. 3. Capitul. c. 22. & lib. 6. c. 90. & 97.* & ita quia conſiſtentibus in pœnitentia ſolenni prohibitum erat arma deferre, atque uxorem ducere, ideo in præſenti occidenti presbyterum juberi cingulum militiæ deponere, & à conjugio ſe abſtinere, docuerunt communiter repetentes hic, & Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 6.* Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Homicidium.* Carleval. *de judiciis to. 1. tit. 1. diſp. 2. ſect. 4. q. 6.* Sed veriùs credo, majorem pœnam contineri in illis verbis, *uſq; ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulo careat;* cùm non tantùm prohibeatur militiæ cingulum occidenti presbyterum per duodecim annos, per quos pœnitentiam peragere debebat, ſed in perpetuum. Exiſtimo ergo per illa verba, *militiæ cingulo,* non armorum delationem prohiberi, ſed potiùs

munera

munera Reipublicæ, ſeu ſæcularia obire: militare enim ſæpè pro negotio, curationeque Reipublicæ uſurpatur, & militiæ cingulum deponere, ſeu ſuſcipere in ſacris canonibus ſignificat munera, officiaque Reipublicæ, ſeu ſæcularia deſerere, ſeu exercere. Concilium Nicænum *can.* 12. ibi: *Quicunque vocati per gratiam primùm quidem ardorem, fidemve ſuam oſtenderunt, & cingulum militiæ depoſuerunt, poſtea verò ut canes ad ſuum vomitum reverſi ſunt, ita ut aliqui & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent.* Concil. Matiſcon. & Syricius *in epiſt. ad Tarraconenſes Epiſcopos, can.* 5. ibi: *Aut negotiis Reipublicæ optaverunt militare.* Illuſtrat Albaſpineus *in notis ad dict. can.* 12. *Synodi Nicæn.* Itaque in præſenti canone Patres presbyterum occidenti prohibent in perpetuum militiæ cingulo nomen dare: item prohibetur illi conjugem recipere; ſed hoc impedimentum matrimonii jam conſuetudine abrogatum eſt, ut docuerunt Sanchez *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 17. *num.* 8. Koninch *de Sacramentis diſp.* 30. *num.* 25. Layman. *de imped. matrim. cap.* 15.

CAPUT III.

Alexander III. [a] *Mediolan. Archiepiſcopo.*

SIgnificavit nobis vir P. quod F. dicto Imperatori, cùm olim rediret ab urbe, caſtrum Verrucæ negavit, &c. Unde contigit, quod quatuor caſtris deſtructis pluſquàm duo millia domorum deſtructa fuerint, & multi homines interfecti: alia etiam mala ibidem commiſſa dicuntur, quæ per ſingula eſſet longum enarrare. Quoniam igitur præfatus P. Deo exinde reconciliari deſiderat, & pœnitentiam dignam ſuſcipere, f. v. per A. ſ. m. quat. eidem ſuper hoc conſilium detis, & ipſi pœnitentiam, ſecundum quod viſu n f ...it, miſericorditer imponatis, attendentes, quod pro libertate ſua, & pro Eccleſiæ devotione fecit; quia in his talem debetis diſcretionem adhibere, ut alii, & ipſe idem pro auſteritate pœnitentiæ à ſervitio Eccleſiæ nullatenus retardentur, nec aliquod ſalutis periculum meritò debeat formidare.

NOTÆ.

[a] MEdiolanenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed additur in hac ſexta collectione, *& ſuffraganeis*, ſed abſque exemplari. De Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 27. *de reſcriptis.* Caſus hujus textus ita contigit. Fridericus I. ex gente Sueva, ſub Hadriano IV. inauguratus, dum Roma in Galliam Ciſalpinam proficiſcitur, in itinere vidit caſtrum Vernicæ, vel ut alii malunt, Verrucæ, quod pater Epiſcopo Vercellenſi; & cùm Imperator ſibi caſtrum illud poſtulaſſet, Petrus nobilis ejus cuſtos, ac gubernator illud negavit: quare Imperator ob indignationem quatuor caſtra cum duobus millibus domorum multis occiſis delevit: cui cladi cauſam ſe dediſſe credens prædictus Nobilis, facti veniam petiit ab Alexandro III. qui jubet Archiepiſcopo Mediolanenſi, quatenus illi pœnitentiam eum miſericordia imponat; quia cùm in defenſionem Eccleſiæ, & pro devotione Eccleſiæ Romanæ id feciſſet, magna miſeratione dignus erat: quam hiſtoriam refert Pancirola *libr.* 2. *var. cap.* 293.

CAPUT IV.

Idem. [a] *Cant. Archiepiſcopo.*

QUod autem conſuluiſti, utrum remiſſiones, quæ fiunt in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus ad ædificationem pontium, aliis proſint, quàm iis, qui remittentibus ſubſunt; hoc volumus tuam fraternitatem tenere, quod cum à non ſuo judice ligari nullus valeat, vel abſolvi, remiſſiones prædictas prodeſſe illis tantummodo arbitramur, quibus ut prodeſſent, proprii judices ſpecialiter indulſerunt: & in hoc eam intelligas quæſtionem ſolutam, in qua quæritur, utrum is, qui excommunicato communicat, à ſuo Epiſcopo, vel excommunicati abſolutionis gratiam debeat implorare.

NOTÆ.

2. [a] CAntuarienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ubi additur *pars capitis In eminenti*; unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap. nos in eminenti* 36. *de appellat.* in eadem prima collectione. De Cantuarienſi Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de reſcriptis.* Textum hunc exponemus infrà *in cap. penult.*

CAPUT V.

Alexander III.[a] *Belvacenſi Epiſcopo.*

QUod quidam, ſicut aſſeris, ad confeſſionem de criminibus conveniunt, & quamvis confiteri velint, ſe tamen aſſerunt non poſſe abſtinere : conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod eorum confeſſionem accipere debes, & eis de criminibus conſilium exhibere. Et licèt non ſit vera pœnitentia, admittenda tamen eſt eorum confeſſio, & crebris, & ſalutaribus monitis pœnitentia eſt inducenda.

NOTÆ.

1. a *Belvacenſi,*) Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. De Eccleſia Belvacenſi nonnulla adduxi *in cap.* 13. *de foro competenti.*

COMMENTARIUM.

2. DIfficilis admodum eſt præſens Alexandri deciſio, dum in ea docetur, admittendam eſſe pœnitentiam ejus, qui aſſerit ſe à peccato, quod confitetur, abſtinere non poſſe, etiamſi vera talis pœnitentia non ſit, cùm certum omninò ſit, ad pœnitentiam ut ſacramentum deſiderari dolorem de peccatis admiſſis, & propoſitum amplius non peccandi. Unde *in cap. ille* 9. *de pœnit. diſt.* 3. juxta veram ejus literam, quam reſtituit Loayſa *in notis ad D. Iſidorum lib.* 2. *sent tit.* 3. ita legitur : *Ille pœnitentiam dignè agit, qui ſic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat ; nam qui plangit peccatum, & iterum committit peccatum, eſt quaſi quis lavet laterem crudum, quem quantò magis abluerit, tantò amplius lutum facit.* Unde perdifficile eſt, quomodo ſit admittenda pœnitentia illius, qui fatetur abſtinere ſe ab eo peccato, quod confitetur, non poſſe. Pro hujus textus expoſitione varia adduxerunt Theologi Moraliſtæ Gabriel *in* 4. *diſt.* 17. *quæſt.* 1. *art.* 3 Paludanus *ibidem, quæſt.* 7. Sylveſter *verbo Confeſſor* 4. *quæſt.* 2. *ad finem.* Victoria *de confeſſione, num.* 163. Cano *in relectione de pœnitentia, part.* 5. *in fine.* Medina *de confeſſione ſine pœnitentia cordis facta,* Fragoſo 1. *part. de regim. lib.* 1. *diſp.* 4. aſſerunt admitti ſimilem pœnitentiam, ſeu confeſſionem, quia licèt fructuoſa non ſit quoad gratiam, tamen ſufficiens eſt, ut talis pœnitens adimpleat præceptum Eccleſiæ annuæ confeſſionis, & ut excuſetur à pœnis impoſitis *in cap. omnis, hoc tit.* Verùm hæc interpretatio ſuſtineri nequit, cùm præſens textus ſit Alexandri III. & textus *in dict. cap. omniſſis,* Concilii Lateran. celebrati ſub Innocentio III. quare affirmari non poteſt, Alexandrum in præſenti præſenſiſſe de obligatione annali confitendi peccata, Joannes Sanchez *in ſelect. diſput.* 10. *num.* 6. aſſerit pœnitentem abſolvendum eſſe dum proponat ſe ampliùs non peccaturum, etiamſi deſerere non poſſit occaſionem peccandi : quem tranſcripſit Barboſa *in præſenti.* Sed his omnibus omiſſis dicendum eſt cum Julio Lavoro *de Iubileo* 2. *part. cap.* 14. *numer.* 76. Vivaldo *in Candelabro, lib.* 6. *de attritione, num.* 5. in præſenti textu agi de illis, qui cùm accedunt ad pœnitentiam, aſſerunt ob ſuam fragilitatem credere ſe abſtinere non poſſe à peccato, ſperare tamen ſe à Deo impetraturos auxilium, ut liberari valeant; qui licèt non habeant perfectum dolorem cũ propoſito ampliùs non peccandi ex ſe, & ideo vera pœnitentia non videatur; tamen quia ex Dei miſericordia confidunt ſe ampliùs in peccatum non fore lapſuros, ideo pœnitentia illis injungenda eſt; non enim deſideratur in pœnitente, ut exiſtimet ſe ampliùs non peccaturum, ſed ſufficit propoſitum non peccandi : nam hoc voluntatis eſt, illud intellectus. Niſi dicamus, in præſenti agi non de pœnitentia ſacramentali, ſed de ſalubri, indicta ad promerendam Dei gratiam, ut ita qui peccata confitetur, poſſit ſe ab occaſione peccandi abſtinere : unde ait Alexander in præſenti, ſalubribus conſiliis, & monitis eſſe ſimiles pœnitentes adjuvandos.

CAPUT VI.

Idem[a] *Triburienſi Archiepiſcopo.*

LIcèt tam veteris, quàm novi Teſtamenti pagina, *Et infra*; Si autem illi, qui aliquos dies in pane, & aqua ex injuncta ſibi pœnitentia tenentur peragere, panem quo veſcantur, non habent, leguminibus, aut piſcibus, aut aliis [b] cibariis reficiantur, ſi neceſſitas id expoſcat. Diſcretione tamen adhibita, quod his non ad delicias, ſed ad ſuſtentationem utantur.

NOTÆ.

1. a *TRiburienſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione. *ſub tit. de feriis, cap. licèt,* ſed veram inſcriptionem dedi in eodem textu in hac ſexta collectione.

2. b *Cibariis,*) Hujus textus mentio fit in canonibus pœnitentialibus, *can. antepenult.* ibi: *Inſuper notandum eſt, quod ſi pœnitentia in pane, & aqua imponatur non habenti panem, poteſt loco panis leguminibus, & piſciculis veſci, & etiam aliis, ſi neceſſitas illud requirat. Extra de pœnit. & remiſ.* Eſt autem textus hic intelligendus de cibis jejunantibus non vetitis; ſciendum enim eſt, pro tempore ip-

ſius

ſius jejunii, hoc eſt abſtinentiæ, nullum cibum ſumere licere; immò primis florentis Eccleſiæ temporibus jejunantes non ſolùm à cibo, & potu abſtinuiſſe, verùm & virginem ſalivam ſervaſſe refert Tertul. *de jejunio cap. 6.* ibi: *Ipſa natura ennunciavit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* De potu celebris eſt locus Prudentii *in actis S. Fructuoſi Martyris*: cum enim ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, recuſavit dicens:

Jejunamus, inquit, recuſo potum:
Nondum nona diem reſolvit hora.

Et cùm ſolvebatur jejunium horâ nonâ, pane, aut oleribus jejunantes utebantur. D. Clemens *lib. 5. conſtit. Apoſtolic. cap. 17.* ibi: *Ita jejunandum, ut ſolùm pane utamini, & oleribus; vini autem potu, & carnibus abſtinete.* Quod de ægrotantibus refert D. Hieronymus *ad Euſtochium*, ibi: *De cibis, & potu taceo, cum etiam languentes monachi aquâ frigidâ utantur.* Illuſtrarunt Ambian. *ad Tertul. de jejuniis, cap. 10. obſerv. 4.* Fileſacus *in opuſc. de Quadrageſima, cap. 18.* Illud autem hodie apud omnes obſervatur, ut jejunãtes veſci non poſſint carnibus, & omnibus iis, quæ ab ea originem trahunt, *cap. de eſu carnis, de conſecr. diſt. 5. cap. denique 4. diſt. can. 56. Synodi 6.* ibi: *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbathis & Dominicis ſanctæ Quadrageſimæ quoſdam ova, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, ut omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in univerſo terrarum orbe, unicum ordinem ſequens jejunium perficiat, & abſtineat. ſicut omni mactabili, ſic ab ovis, & caſeo, quæ ſunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abſtinemus: ſi autem hoc non ſervaverint, ſi ſunt quidem clerici, deponantur; ſi autem laici, ſegregentur.* Tolet. 8. *can. 9.* Gerundenſe *can. 3.* Mediolan. ſub Carolo, *tit. de jejun.* Trident. *ſeſſ. 25. cap. 21.* Illuſtrant Bellarminus *de jejun. cap. 4.* Leſſius *de juſt. lib. 4. cap. 2. dubit. 5.* Virgin. *de jejun. lib. 3. cap. 5.* Fagundez *in 4. præcept. Eccl. lib. 1. cap. 2.* Trullench *in bullas lib. 1 §. 4.* Eccleſia enim cibis ita delicatis, & lautis abſtinere juſſit, ut carnis laſcivia frenaretur. Concil Senon. ſub Clement. VII. *art. 7.* non quia ſimiles cibos condemnet, ut Saturninus, & alii hæretici voluerunt, quos ſequuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alii condemnati *in can. 50. Apoſt.* Concil. Ancyr. *can. 14.* Bracharenſi 1. *can. 3. & 32.* Gangrenſi *can. 2.* Tolet. 1. *in aſſert. fidei*: notarunt Turrianus *pro epiſt. Pontificum cap. 6.* Baronius *anno 57. num. 188.* Severinus Binius *in Concil. Gangr.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 9.*

Hinc exponendus venit textus *in can. 50 Synodi Laodic.* relatus *in cap. non oportet 8. de conſecr. diſt. 3.* in illis verbis: *Non oportet in Quadrageſima quintâ feriâ ultimæ hebdomadæ jejunium diſſolvi, & totam Quadrageſimam inhonorare; ſed per totos hos dies jejunare, & eſ. ſe abſtinentia convenientibus, id eſt aridioribus uti.* Vel ut in Conciliis legitur: *Oportet totam Quadrageſimam jejunare xerophagiâ utentes.* Supponendum enim eſt, Græcos tantum ſicco cibo, id eſt pane, & leguminibus ſiccis, ſeu coctis pomis, aut oleribus crudis, jejunantes uti, ut probat Balſamon *in can. 69. Apoſt.* & *in can. 14. Concil. Ancyr.* quod genus cibi Xerophagias appellabant. Caſſianus *lib. 4. collat. 21.* id eſt faciles cibos, ut explicat Fileſacus *de Quadrageſ. cap. 8.* Immò & in Eccleſia Latina jejunantes etiam ſicco cibo uſos fuiſſe, refert Tertul. *de jejuniis cap. 9.* ibi: *Inſpiciamus autem xerophagiarum novitatem, aut vanitatem.* Et *cap. 1.* ibi: *jejunantes cibum ab omni carne & omni injulentia, & vividioribus quibuſcunque pomis ne quid vinoſitatis veledamus, vel potemus.* Conſtat ex variis auctoritatibus congeſtis à Burchardo *lib. 17. 19. & 20. Decreti*, Carnotenſi *part. 15. c. 198.* Unde recte Patres in dicto canone 50. juxta morem regionis Orientalis, & ſanctitatem illorum temporum ſtatuerunt, jejunantes xerophagiis, id eſt cibis aridioribus uti poſſe.

3. *Exponitur caput non oportet, de conſecrat. diſt. 3.*

CAPUT VII.

[a] Clemens III.

QUæſitum eſt à nobis, utrum ſacerdotibus Græcis, quibus legitimo [b] matrimonio licet uti, [c] pœnitentia publica ſit imponenda, ſi eam ſibi poſtulent pro filiis [d] oppreſſis injungi. Huic igitur conſultationi taliter reſpondemus, quod ſi ipſis procurantibus, vel ſtudioſè negligentibus, filii in lectis reperiuntur oppreſſi, ob officio altaris debeant perpetuò abſtinere; & gravior, quàm laïcis, non tamen publica, niſi id in publicum venerit, pœnitentia debet imponi: qui tamen non ſolum à ſacrorum ordinum executione ceſſabunt, verùm etiam ſi ſint infra ipſos, ad eos minime aſſumantur. Verùm etiam ſi ex incuria ipſorum mortui inveniantur in cunis, & illud fuerit occultum, pœnitentia eis pro arbitrio Pœnitentiarii imponatur, & in terrorem aliorum ad tempus abſtineant à celebratione Miſſarum.

NOTÆ.

1. [a] *CLemens III.*) Ita legitur in hac ſexta collectione: in ſecunda autem legitur, *Alexander III.* Sed verius credo textum eſſe Clementis III etſi nullibi exprimatur, cui reſcribat ipſe Pontifex.

[b] *Matrimonio.*) Juxta tradita *in cap. cùm olim, de clericis conjug.*

[c] *Pœnitentia publica.*) licèt enim clericis non
2. poſſit ſolennis pœnitentia injungi, ut probavi *in cap. 1. de bigam. non ordin.* tamen pœnitentia publica illis injungi valet, dummodo priùs deponantur, ut ita ad ſtatum laïcalem redacti, vel in monaſterium detrudi, vel pœnitentiæ mancipari poſſint. Concil. Toler. 4. *can. 46.* ibi: *Si quis clericus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus, quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis vindicatur, oportet canonibus in tali ſcelere proditum clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentia triennio deputari.* Quem illuſtrat Suarez à Mendoza *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 2. ſect. 6. num. 22.* & *lib. 5. capitular. Caroli*

probat Vicecomes *lib.5. de ritibus Baptiſmi, cap.34.* & expreſſiùs D. Dionyſius *de eccleſiaſt. hierarch. cap. de baptiſmo*, ibi: *Ducunt ad hierarcham: is cùm vitrum unguento quod maximè divinos efficit, inſignivis, Euchariſtiaq́; vim maximam habet perficiendi, ſanctitatis participem eſſe pronunciat.* Severus Alexaodrinus *de baptiſmo*, ibi: *Elevant baptizatos ad altare, eiſque dant Myſteria, Euchariſtiam, & ſertis coronat eos ſacerdos.* Hugo Victorinus *lib. 1. de ſacram. cap.20.* ibi: *Exinde datur baptizato veſtis candida: ad ultimum datur cereus ardens: omnibus iis novus homo in utero matris Eccleſiæ inchoatur, provehitur, conſummatur, & univerſitati Eccleſiæ aggregatur.* Illuſtrant Vicecomes *d.c.24. cū duob.*
ſequentibus, Briſſonius *in l. die Dominico, C. de ſpectac.* 5.
e *Feſtivitatibus.*] Videlicet in tribus feſtivitatibus Paſchalibus, & fœria 5. Cœnæ Domini, *cap. ſi non frequentiùs, cap. in corona, de conſecr. diſt 2.* Concil. Aquiſgrao. *can. 22.* Illuſtrat Mendoza *lib.1. Concil. Illiber. cap. 6.* ubi etiam id notavi.

CAPUT IX.

Idem *E. tit. ſancti Laurent. in Lucina presbytero* [a] *Card. Ap. Sed. Legato.*

OFficij; *Et infra:* Significaſti nobis præterea, quandam mulierem in pœnitentia ſuiſſe confeſſam, quod timens, ne viri poſſeſſio devolveretur ad alios, inducta cujuſdam conſilio veneficæ mulieris, quarundam herbarum quotidie ſuccum potabat, & ſic ejus venter intumuit, & inde gravidam ſe oſtendens, tandem ſibi partum ſuppoſuit alienum; timenſque maritum, non vult illud facinus ipſi detegere, qui prolem credit ſine dubitatione qualibet eſſe ſuam. Quoniam igitur per noſtras poſtulas literas edoceri, utrum ei hac fraude durante ſit pœnitentia injungenda? inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit, quamvis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda; ita neque illi debet pœnitentia denegari, maximè ſi per alios, intelligas [b] alienos, ad quos timeat poſſeſſionem viri devolvi; ſed competens ſatisfactio per diſcretum ſacerdotem ei debet injungi.

NOTÆ.

a CArdinali.] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in cap. officij, de elect. cap. officij. de teſtam.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis, ubi jam notavi.

1. b *Alienos.*] Ut alienus pro alio *in l. 3. de rei vindic.* & alius pro alieno *in l. famoſis 7. ff. ad leg. Iul. majeſt.* ex D. Auguſtino, & Plauto illuſtravit Cujacius *lib.28. Digeſt. Iul. in l.5. ff. de novi oper. nunc.*

COMMENTARIUM.

2. CUm nemo teneatur ſe prodere cum vitæ aut famæ jactura, & detrimento, ut probant Gibalious *de cenſur. diſquiſit. 2. q. 5. conſect. 6.* Bronchorſt. *cent. 2. aſſert. 60.* Prado *tom. 2. Theolog. Mor. cap.18 quæſt.4.* ideo mulier, quæ partum ſuppoſuit, aut ex adulterio filium procreavit, non tenetur marito id revelare cum aperto periculo vitæ, & jactura honoris, ut probant Covar. *in regula peccatum, 1. part. de R.I. in 6.* Sylveſter *in ſumma, verbo Adulterium, quæſt.31.* Sotus *de iuſtitia lib. 4. quæſt.7. art.2.* Balboa *in cap. 1. de except. num. 41.* Fornerius *lib.6. rer. quotid. cap. 16.* Diana *part. 11. tract.2. reſol.33.* & *tract. 6. reſol 5.* qui varios caſos forenſes, & quotidianos reſolvit, etſi diſſentiat Mancinus *lib 2. genial. cap. 116.* Unde rectè decrevit Inoocent. III. in præſenti audiendam eſſe confeſſionem illius mulieris, quæ partum ſuppoſuit, vel adulterium perpetravit, & non vult id detegere marito, etſi agnoſcat partum ſuppoſitum, vel filium adulterinum ad ejus hæreditatem vocari.

CAPUT X.

Idem [a] *Palentin.* & [b] *Burgen. Epiſcopis, & Abbati de Moriſmundo Ciſtercien. Ordinis.*

NOva quædam nuper, de quibus miramur non modicùm, noſtris ſunt auribus intimata, quod Abbatiſſæ videlicet in Burgen. & Palentin. diœceſibus conſtitutæ moniales proprias [c] benedicunt, ipſarumque [d] confeſſiones criminalium audiunt, & legentes Evangelium præſumunt publicè prædicare. Cum igitur id abſonum ſit pariter, & abſurdum, nec à nobis aliquatenus ſuſtinendum: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ne id de cætero fiat, auctoritate curetis Apoſtolica firmiter inhibere. Quia licèt Beatiſſima Virgo [e] Maria dignior & excellentior fuerit Apoſtolis univerſis, non tamen illi, ſed iſtis Dominus claves regni cœlorum commiſit. Datum Later. idibus Decembris, anno XIII.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a P*Alentin.*] Ita reſtituenda eſt inſcriptio cum litera hujus textus ex ipſis epiſtolis Innocentij III. editis à Boſqueto *lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſtol.* 287. cùm valde corrupta ſit tam in hac ſexta, quàm in quarta collectione: nec feliciùs Boſquetus *in notis ad epiſt.* 184. motus ex eo, quod Abbatia Moriſmundi eſt in Lombardia, nec aliqua hujus nominis reperitur in diœceſibus Burgenſi, & Palentina, credit legendum eſſe *Placent. & Brixian. Epiſcopis, & Abbati de Arnide Ciſtercienſis Ordinis.* Nam præterquam quod literæ textus repugnat talis inſcriptio, ſiquidem in eo expreſsè agitur de monaſteriis Burgenſis, & Palentinæ diœceſeos, in dicto Regeſtro epiſtolarum extat inſcriptio prout in præſenti tranſcribitur, quam & tuetur, ac defendit Manrique *tom.* 3. *annal. Ciſterc. anno* 1210. Nec intereſt, quod Abbatia Moriſmundenſis, de qua egi *in cap. cùm veteri*, 52. *de elect.* non ſit in his partibus Caſtellæ; quare credit Boſquetus, non poſſe præſentem epiſtolam dirigi Epiſcopis Palentino, & Burgenſi, ſimulque Abbati Moriſmundi. Nam ſciendum eſt, Guidonem Abbatem Moriſmundi profectum fuiſſe in Hiſpaniam anno 1210. ut refert idem Manrique *tom.* 1. *annal. Ciſterc. in ſerie Abbatum Moriſmundi, num.* 17. Vnde cùm in Hiſpania reperiretur, potuit Innocentius III. illi cum aliis Prælatis committere præſentis cauſæ cognitionem. De Palentina, & Burgenſi diœceſibus jam nonnulla adduxi *in capite Ceram, de in integr. reſtit.*

2. b *Burgenſi.*] Textum hunc refert Manrique *dict. anno* 1210. *cap.* 5. *num.* 10. ad Regale Monaſterium Guldenſe, quod Alſonſus VIII. ſeu IX. Rex Caſtellæ cognominatus *el Bueno*, conſtruxit ad Huelgas propè Burgos anno 1187. vulgò dictum, *las Guelgas de Burgos*: ex ſtructura, dote, majeſtate, & imperio percelebre, veluti in oſtenſionem potentiæ Regiæ conſtructum, præeſt aliis XII. monaſteriis ſanctimonialium in diverſis Hiſpaniæ partibus conſtructis, de quibus forſan in præſenti agit Innoc. Nec tantùm præeſt ejus Abbatiſſa monialibus ipſis, verùm & regularibus converſis, hoſpitalariis, & cappellanis, in quibus ſupra omnem Eccleſiæ morem juriſdictionem in collatione beneficiorum, approbatione confeſſariorum, & ſimilibus juribus exercet, ut doctè & fusè probat amicus noſter F. Michaël de Fuentes Academiæ noſtræ perdoctus Cathedræ veſpertinæ Moderator, *in diſcurſu Theolog. morali pro defenſione juriſdictionis quaſi Epiſcopalis Abbatiſſæ hujus monaſterij.*

3. c *Benedicunt.*] Quod alienum eſt à ſexu fœmineo, & prohibitum ab Eccleſiæ Patribus; nam Eutychianus Pontifex, ut refert Gratianus *in cap. ſtatuimus* 3. 20. *quaeſt.* 2. Abbatiſſas viduas, vel virgines velare præſumentes canonicio judico ſubjecit: quod iiſdem ferè verbis ſtatuitur in Concilio Pariſienſi ſub Ludovico, & Lothario *lib.* 1. *cap.* 43. ibi: *Invenimus, quod quædam Abbatiſſa, & cæteræ ſanctimoniales, non ſolùm viduas, ſed etiam virgines puellas velare ſolitæ ſint. Quod quantùm ſexui fœmineo illicitum, & à religione ſit alienum, omnis, qui ſanum ſapit, facilè advertit.* Concil. Aquiſgran. *cap.* 76. Carolus Magnus *lib.* 1. *leg. Franc. cap.* 16 ibi: *Auditum eſt, aliquas Abbatiſſas contra morem ſanctæ Dei Eccleſiæ benedictiones cum manus impoſitione, & ſignaculo S. Crucis ſuper capita virorum dare, nec non & velare virgines cum benedictione Sacerdotali: quod omnino vos ſanctiſſimi Patres in veſtris parochiis interdicendum eſſe ſcitote.* Ratio eſt, quia Eccleſia non admittit ſexum ſequiorem ad ullam functionem publicam manantem à poteſtate clavium, cujuſmodi eſt facultas publicè benedicendi. Tamburinus *de jure Abbatiſſ. diſput.* 32, *quaeſt.* 11. Quomodo ergo id mulieri concederet Eccleſia, quam publicè ne loqui quidem admittit; Itaque Clemens Rom. Pont. *lib.* 8. *conſtit. cap* 28. benedictionem, de qua agimus, negat diaconiſſis; benedictionem tamen privatam, nec niſi à bene precantis mulieris orationibus mixtam, non eſt cur negatam velimus Abbatiſſæ reſpectu ſuarum monialium; ſive ſanctæ crucis alicui fœminæ reſpectu perſonarum non ſacratum, aut aliarum rerum, ſic etiam S. Monegundis apud Gregor. Turon. *in vitis Patrum, cap.* 19. oleum, & ſalem benedixit ad uſum ægrorum poſt ſuum obitum. S. Genovefa, oleum benedixit, quo ſurdum, & claudum, & cæcum à nativitate liberos iis incommodis præſtitit, S. Hildegardis, & S. Lioba, hæc varios ægros, illa epilepticum adhibita conſignatione ſanos effecerunt. Refert Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. ſpirit. part.* 2. *fol.* 219. *punct.* 2.

d *Confeſſiones.*] Hoc prorſus inauditum eſt in Eccleſia, cum hoc ad officium presbyterorum ſpectet, immò, ut ait Epiphanius *lib.* 3. *adverſus hæreſes, hæreſi* 79 *num.* 2. nunquam ex quo mundus conditus eſt, mulier functa fuit ſacerdotio. *Mulier in adminiſtratione gratia Dei non habet locum:* ſcribit eruditus Ambroſius *in cap.* 16. *D. Paul. ad Rom.* D. Iſidorus *lib.* 2. *de officiis*, *cap.* 17. ibi: *In gradibus, vel officiis eccleſiaſticis fœminis nulla munia præſcribuntur: namque non permittitur eis in Eccleſia loqui, vel docere, ſed nec tingere, nec offerre.* Tertul. *de velandis virginibus cap.* 9. immò ratione ſexus incapax omnino ſacræ ordinationis fœmina eſt, ut probant latè Hallierius *de ſacris elect.* 2. *part. ſect.* 4 § 2. & *de hierarch. eccleſ fol.* 161. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 10. Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput* 8. § 2. licèt in diaconiſſas plerumque cooptari, & eligi nonnunquam legamus in veteribus Eccleſiæ canonibus, de quibus accipiendus eſt textus in canone 48. Synodi 6. illis verbis: *Uxor ejus, qui ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, communi ſui viri conſenſu prius ſeparata, poſtquam in Epiſcopum ordinatus eſt, ac conſecratus, monaſterium ingrediatur procul ab Epiſcopi habitatione extructum, & Epiſcopi providentia fruatur, ſin autem digna viſa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.* Licèt aliquando error ille in mentes illius ſexus irrepſerit, ut Abbatiſſæ ſubditarum monialium audiendi confeſſiones licentiam ab Epiſcopo peterent, ut refert Balſamon *in reſponſis ad interrogat.* 34. ubi reſpondet, quod cum Abbas non ſacratus, id eſt ordinatur, quantumlibet id jubeat, & permittat Epiſcopus, audire non poſſit multò minus audit Abbatiſſa. 4.

e *B. Virgo Maria.*] B. Epiphanius *lib.* 3. *hæreſi* 79. quæ eſt Collyridianorum, eodem utitur argumento, diſputans in novum muliercularum inventum, quæ Deiparam Virginem adorabant, ſolenni ritu panem in eius nomen offerentes, nullam unquam mulierem ſacerdotale officium exercuiſſe rectè probans, ait: *Si mulieribus preceptum eſſet ſacrificare Deo, aut regulare quicquam operari in Eccleſia, oportebat magis Mariam ipſam ſacrificium perficere in novo Teſtamento, quæ digna facta eſt ſuſcipere in propriis ſinibus univerſorum Regem* 5.

Deum

Digitized by Google

Deum cæleſtem filium Dei, cujus uterus templum factum eſt, ac in domicilium ad Domini in carne diſpenſationem per Dei benignitatem, & admirandū myſterium præparatus eſt. At non complacuit, ſed nec baptiſma dare concreditum eſt, alioqui potuiſſet Chriſtus ab ipſa baptizari potiùs quàm à Ioanne. Unde omnia ſacra munera, quæ ordinem ſacramentalem ſupponunt, prorſus invalidè à muliere obiri probat Theophilus *tom. 12. de ſobria frequent. mul. fol.* 297. itaque Gnoſticos exploſit ſanctus Irenæus *lib.* 1. *c.* 9. quòd ad fœminas poteſtatem conficiendæ divinæ Euchariſtiæ diffunderent, id quod Papuciani quoque fecerunt, & Lutherus ut erat mulieroſus, renovare tentavit, referente ac reiiciente Alphonſo à Caſtro *adverſùs hæreſes verbo mulier*: quæ incapacitas non oritur aliunde, quàm ex divina inſtitutione. Quare meritò Theophilus *ubi ſuprà*, reprehendit Franciſcum Georgium *tom. 4. problem.* 450 qui inde eam incapacitatem derivare vult, quòd mulier careat ea portione divinitatis, quæ in viro reperitur, ſecundùm quam portionem vir expreſſam Dei gerit imaginem, mulier non item.

Quæ ad præſens commentarium ſpectant, petenda ſunt ex traditis *in c. dilecta, de major. & obed.*

CAPUT XI.

[a] Idem.

QUod in te. *Et infrà :* Verùm quoniam à quibuſdam intelleximus dubitari, utrum clericis, & laicis dandum ſit viaticum in extremis, & inunctio imponenda, & cum aliis ſacramentis indulgenda ſit decidentibus ſepultura ? Utrum etiam in conventualibus Eccleſiis demiſſa voce, januis clauſis, interdictis excluſis, divina poſſint officia celebrari ? Similiter an ſuſcipientibus ſignum Crucis & Sanctorum limina viſitantibus, ſit pœnitentia injungenda ? Ambiguitatem hujuſmodi de dubitantium cordibus volumus amputare. In illo enim verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, ut nec ipſum etiam decedentibus denegetur. Licèt autem per generale interdictum denegetur omnibus tam unctio, quàm eccleſiaſtica ſepultura; concedimus tamen ex gratia, ut clerici decedentes, qui tamen ſervaverunt interdictum, in cæmeterio Eccleſiæ ſine campanarum pulſatione, ceſſantibus ſolennitatibus omnibus, cum ſilentio tumulentur: & in conventualibus Eccleſiis bini, & bini, vel ſimul tres horas canonicas valeant legere potiùs, quàm cantare, januis clauſis, interdictis excluſis, & voce ita demiſſa, quod exteriùs non poſſint audiri: cum & regularibus ſecundùm privilegium Sedis Apoſtolicæ ſit indultum, ut cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis januis clauſis, excluſis excommunicatis & interdictis, non pulſatis campanis, ſuppreſsâ voce celebrare divina. Recipientibus autem ſignum crucis non negamus, quominus eum eis ob reverentiam Crucifixi pœnitentia, cùm poſtulaverint, injungatur. Quod & aliis peregrinis poteſt miſericorditer indulgeri.

NOTÆ.

1. [a] IDem] Ita etiam legitur in quarta collectione *ſub hoc tit. cap.* 5. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas aditas à Sirleto, & Buſqueto reperitur textus hic.

COMMENTARIUM.

2. DE origine, & progreſſu interdicti eccleſiaſtici egi *in cap. olim inter, de conſuet.* de diviſione verò, & perſonis, à quibus proferri poteſt hæc cenſura, ac de cauſis, ob quas imponi poteſt, egi *in cap. quaſivit* 2. *de his quæ fiunt à majori.* Quare in præſenti tantùm de effectibus hujus cenſuræ agendum eſt, pro expoſitione præſentis textus, & aliorum, qui niſi ſervata temporum ſerie referantur, prorſus contrarij videntur. Et ſciendum eſt, olim tempore interdicti omnia ſacramenta conferri prohiberi, exceptis baptiſmo, & morientiū pœnitentia, ut refert Oldericus monachus in Concilio Biturlcenſi. Quæ prohibitio duravit uſque ad Alex. III. ut conſtat *ex c. non eſt vobis, de ſponſal.* Sed ſequentibus annis hujus cenſuræ effectus valde remiſſi fuerunt: ſiquidem Innocentius III. hujus textus author permiſit ſacramentum Confirmationis etiam tempore interdicti adminiſtrare, *c. reſponſo, de ſent. excom.* ex quo deducunt Doctores, ſolenniter poſſe hoc ſacramentum conferri tempore interdicti. Circa miniſtrantem verò, & ipſum recipientem communiter diſtinguunt, ita ut ſi ſint ſpecialiter, & perſonaliter interdicti, non poſſint nec conferre, nec illud recipere; ſecus verò ſi generaliter, aut localiter interdicti ſint. Etiam permiſit Epiſcopis ſemel in anno in Eccleſia interdicta celebrare, *cap. quia nonnulli, de privil.* quod etiam privilegiū conceſſum fuerat Templariis *in cap. cùm & plantare*, *§. quod ſi, de privil.* Etiam permiſit ſemel in hebdomada prædicare, *dict. c. reſponſo*. Præterea conceſſit in præſenti textu clericis interdictum ſervantibus, ut poſſint ſepeliri in cæmeterio ſine pſalmis, ac pulſatione campanarum, & etiam, ut in Eccleſiis conventualibus bini, & bini poſſint horas canonicas, excluſis excommunicatis ita cantare, ut exteriùs audiri nequeant. Item conceſſit viaticum dari decedentibus, quod à DD. protractum eſt ad damnatos ultimo ſupplicio, navigantes, & mulieres prægnantes, cùm in periculo mortis ſint. Gregorius IX. etiam permiſit, ut ſemel in hebdomada ſacrificium Miſſæ celebrari poſſit causâ renovandi Euchariſtiam, *cap. permittimus, de ſent. excom.* & tunc neceſſitate urgente poteſt admitti laicus ut miniſter. Diana *part.* 10. *tract.* 5. *reſol.* 87.

reſol. 87 Idem permiſit Templariis, & Hoſpitalariis, & iis, qui eorum fraternitati fuiſſent oblati, ut poſſent ſepeliri in Eccleſia tempore interdicti, *cap. ut privilegia, de privil.* Innocentius IV. ſanxit, Epiſcopos non teneri obſervare interdictum niſi ſpecialiter ob ipſos ſit appoſitum, *cap. quia, de ſent. excom. lib. 6.* Bonifacius VIII. qui valde interdicti rigorem laxavit, ſtatuit ut tempore interdicti liceret chriſma conficere *cap quoniam* 19. *de ſent. excom. in* 6. ubi plura Cuſta, Barb. *de poteſtate Epiſcopi alleg.* 31. *num.* 12. Narbona *de ætate, anno* 7. *quæſt.* 4. Severinus *in notis ad epiſt.* 2. *Fabiani*: & ſacramentum pœnitentiæ omnibus in univerſum miniſtrare, exceptis iis, qui dederunt cauſam interdicto: & *cap. alma mater eod. tit. & lib.* ſtatuit ut quotidie in omnibus Eccleſiis & monaſteriis, ſive monachorum, ſive monialium, etiam in hoſpitalibus, ſubmiſſa voce, ianuis clauſis, non pulſatis campanis, excluſis excommunicatis ſacrificium offerri poſſit, *dict. cap. alma*, ubi DD. docent ex veriori opinione idem dicendum eſſe de oratoriis privatis, & de qualibet Miſſa, ſive occurrenti, ſive votiva, & notant Bonifacium accipiendum eſſe de interdicto generali locali, non verò particulari, aut ſpeciali. Tandem ſtatuit, ut in quatuor feſtivitatibus, Natalis Domini, Paſchæ Reſurrectionis, Pentecoſtes, & aſſumptionis B. Mariæ ſuſpendatur interdictum, ita ut apertis ianuis, & pulſatis campanis divina celebrentur officia, & omnes admittantur, exceptis interdictis perſonaliter, qui dederunt cauſam interdicto. Martinus V. & Eugenius IV. hoc portexerunt ad feſtivitatem corporis Chriſti. Gloſſa *verbo Revelatione, in Clement.* 2. *de reliquiis.* Hugolinus *de cenſur. diſput.* 8. §. 6. Deinde Leo X. ad feſtivitatem Immaculatæ Conceptionis ut refert Barboſa *in dict. cap. alma, numer.* 18. Hæc procedunt inſpecto jure communi ante privilegium Bullæ Cruciatæ, quo inſpecto qui illud habent, cùm non dederunt cauſam interdictio, poſſunt Miſſam, & alia divina officia audire tempore generalis interdicti in quibuslibet Eccleſiis, vel monaſteriis, etiam oratoriis particularibus, exceptis ſpecialiter interdictis, in quibus etiam licebit audire Miſſam quando dicitur ad renovandum ſacramentum Euchariſtiæ, ut contra Koninch, & Trullench tenent Diana *part.* 5. *tract* 10. *reſol* 60. P. Mendo *in Bulla, diſput.* 15. *cap.* 3. *num.* 13. Prodeſt etiam privilegium Bullæ ad hunc effectum, non ſolùm illis, qui eam habent, verùm etiam conſanguineis vſque ad quartum gradum, & famulis veris, non verò fraudoloſè receptis, nec diſcipulis, eo quod magiſter privilegio Bullæ potiatur, ut volebat Trullench. *in Bullam, lib.* 1. §. 3. *dub.* 3. Conceditur etiam prædictis perſonis virtute Bullæ, ut poſſint ſacramenta recipere, ea videlicet, quæ adhuc aliâ conſtitutione non permittebantur, videlicet ſacramenta Ordinis, Extremæ Unctionis, Euchariſtiæ, ac Matrimonij. Circa matrimonium autem notandum eſt, abſque privilegio Bullæ validè contrahi, ſive de futuro, ſive de præſenti, tempore interdicti, cùm nemo neget etiam ab excommunicatis validè celebrari, *cap. ſignificaſti, de eo qui duxit in matrim.* Unde privilegio Bullæ tantùm conceditur, ut licitè poſſint benedictiones nuptiales à proprio parocho recipi: conceditur etiam habentibus bullam, ut ſicut ſacerdotes ex præſenti textu poterant tempore interdicti ſepeliri in Eccleſia, ita & ipſi ſepulturæ eccleſiaſticæ tradi valeant cum modica pompa, videlicet ianuis clauſis, non pulſatis campanis, & pſalmis recitatis ſubmiſſa voce. Ex hucuſque traditis conſtat, nihil ſpecialiter cautum eſſe circa pulſationem campanarum tempore interdicti: unde hodie exceptis prædictis feſtivitatibus, non licere tempore interdicti pulſare campanas, ſive magnas, ſive parvas, immò tubâ, tabulâ, aut curſore debere clericos ad officia divina vocari, reſolvunt Suarez, Avila, Gibalinus, & Leander de hac cenſura agentes: manè tamen, meridie, ac ſerò, & ad convocandum populum ad audiendum verbum Dei poſſunt pulſari, ut pluribus relatis tradit Barboſa *lib.* 3. *voto* 102. *num.* 33. Nec etiam circa ianuas Eccleſiæ aperiendas aliquid ſpecialiter cautum eſt, unde niſi in prædictis feſtivitatibus non licebit eas aperire, adeo ut qui perforaverint januas, aut feneſtras in eis fecerint, ut qui non poſſunt Eccleſiam ingredi, audiant divina officia, excommunicentur *in Clement.* 1. *de ſent. excomm.*

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

Omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos [b] diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſimul in anno, proprio [c] ſacerdoti, & injunctam ſibi pœnitentiam pro virili ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reverenter ad [d] minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de conſilio proprii ſacerdotis ob aliquam rationabilem [e] cauſam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abſtinendum, alioquin & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens careat chriſtianâ ſepulturâ. Unde hoc ſalutare ſtatutum frequenter in Eccleſiis publicetur, ne quiſquam ex ignorantiæ cæcitate velamen excuſationis aſſumat. Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit juſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam priùs poſtulet, & obtineat à proprio ſacerdote, cùm aliter ille ipſum non poſſit ſolvere, nec ligare. Sacerdos autem ſit diſcretus, & cautus, ut more periti [f] medici ſimiliter infundat vinum, & oleum vulneribus ſauciati: diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias, & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi debeat conſilium præbere, & cujuſmodi remedium adhibere, diverſis experimentis utendo ad ſanandum ægrotum. [g] Caveat autem omni ſtudio, ne verbo, aut ſigno, aut alio quovis modo procedat aliquatenus in peccatorem: ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque ulla expreſſione cautè requirat.

requirat, Quoniam qui peccatum pœnitentiali judicio ſibi detectum præſumpſerit revelare, non ſolùm à ſacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam pœnitentiam in arctum monaſterium retrudendum.

NOTÆ.

1. a *GEneralis.)* Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. ut habetur *in c. 2. hoc tit. in 4. collect.* & in ipſo Concil. Lateran. *cap. 21.* Cùm enim in ipſo Concilio varia circa Sacramenta, & fidem contra Hæreticos ſtatuta eſſent, præceptum hoc annuæ confeſſionis noviter ſtatutum fuit, ut notavit Cujacius *in orat. de confeſsione*, quæ extat ad calcem comment. in jus canonicum. Licèt antea Wilhelmus Pariſienſ. Epiſcopus in ſuis conſtitutionibus, *tom. 26. Concil. can. 3.* ita ſtatuerit: *Presbyteri parochianos ſuos moneant, & frequenter in Eccleſiis ſuis denuncient, quod omnes ſaltem Patresfamilias, & matres ad confeſsionem veniant ante Paſcha Floridum: & qui in hoc negligentes fuerint, in pœnam uſque poſt octavas Paſcha ad confeſsionem non admittantur, ſed uſque ad illud tempus à carnibus jejunabunt, ſicut in Quadrageſima.*

2. b *Diſcretionis.)* Hanc ætatem diſcretionis vulgò pro ſeptennio accipiunt DD. relati à Narbona *de ætate ad actus humanos. anno 7. q. 7.* Sed veriùs eſt, tempus hoc relinqui arbitrio confeſſarii, qui inſpecta pueri qualitate, & moribus, & perpenſis aliis circumſtantiis, an ad interrogata ordinatè reſponſum præbeat, & quod magis malitiam detegit, utrum peccata cognoſcat, judicabit an ſit doli capax, necne, ut probat Narbona *ubi proximè*; & eodem tempore, videlicet cùm ad annos diſcretionis puer pervenerit, ipſum poſſe admitti ad communionem corporis Domini, probat Joannes Sanchez *in ſelect. diſp. 26. per tot.* contra communem Doctorum ſententiam, qui aſſerunt, ſaltem uſque ad annum decimum & dimidium non poſſe pueros admitti ad communionem Euchariſticam.

3. c *Proprio ſacerdoti.)* Id eſt parocho, ut infrà probavimus, & latè docet Balboa *in repetit. ad hunc textum*, Hodie autem poſt privilegium Bullæ, & ampla privilegia Religionibus conceſſa, Parochus pro confeſsionibus audiendis ferè negligitur. De hac facultate audiendi confeſsiones religioſis conceſſa, videndi ſunt Corjolanus *in notis ad Concil. Rhemenſe. in addit. ſumma fol. 71.* Bruno Caſſaing. *de privil. regul. tract. 2. propoſ. 2. c. 6. per tot.* Araujo *in deciſ. moral. qu. 8. cum ſequent.* Theophilus *tom. 11. fol. 152.*

4. d *Ad minus.)* Quia olim in tribus Paſchæ feſtivitatibus, necnon feria 5. cœnæ Domini communicandum erat, *c. Et ſi frequenter, cum ſequent. de conſecrat. diſt. 2.* probat de communione quotidiana, & Paſchali apud veteres uſitata. Theophil. *tom. 16. in Heterocl. ſpirit. puncto 4.* & plura de hoc præcepto annuo communicandi congeſſerunt Fagundez, & Tamburinus *in 2. præcept. Eccleſ.* Leander 1 *p. de ſacram. diſp. 3. à q. 21. uſque ad 62.*

5. e *Rationabilem cauſam.*] Veluti quando confeſſarius differt abſolutionem, ut experiatur an propoſitum pœnitentis firmum ſit, ut cum aliis docet Joannes Sanchez *in ſelect. diſp. 9. n. 3.* aut quia abſolvere ipſum injuſtum judicaverit, donec pœnitens occaſionem proximam peccandi vitaret: quibus in caſibus fidelis non communicans in Paſchate minimè erit reus præcepti eccleſiaſtici, nec pœnas impoſitas in præſenti textu patietur, ut probat idem Joannes Sanchez *diſp. 26. n. 9.*

6. f *More periti medici.)* Conſonant textus *in c. Deus qui, hoc tit. c. menſuram 86. de pœn. diſt. 1.* D. Baſilius *in epiſt. ad Amphiloch. can. 2.* Synodus Metenſis celebrata anno 859. *can. 10. c. tempora pœnitudinis 26. q. 7.* Unde olim erat in qualibet Eccleſia clericus pœnitentiarius pro pœnitentiis injungendis, cujus mentio fit *in cap. quæſitum hoc tit.* de quo egi *in c. 2. & 8. de offic. ordin.* Eſt enim in ſacerdotis arbitrio, qui pœnitentium confeſſiones excipit, pœnas ſatisfactorias mitigare, & benigniùs cum ipſis peccatoribus agere, quos viderit de admiſſis reatibus majori dolore correptos. Extat inſignis epiſtola increpatoria S. Dionyſii ad Demophilum monachum, qui bonum ſacerdotem convitiatus fuerat, quòd miſeratus fuiſſet pœnitentis, ipſumque delicta ſua cum intimi doloris judicio confitentem benignè excepiſſet: rectè enim functum hunc ſacerdotem aſſerit ſuo miniſterio, cujus proprium eſt plebis ignorantias tolerare, aliorum infirmitatea ſuâ ex fragilitate metiri, Chriſti manſuetudinem imitari, qui ſumma ſemper benignitate, & miſericordia peccatores ad ſe venientes complexus eſt.

g *Caveant autem)* Hanc partem de obligatione ſigilli confeſſionis, & pœnis illud violantium retuli, & expoſui *in cap. 2. de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

IN præſenti textu agitur de confeſſione auricula- 7.
ri, quam nimis imprudenter negant hæretici, & Novatores ut recenter ab Eccleſia inſtitutam reijciunt, & tantùm peccata Deo eſſe confitenda aſſerunt, quos reprehendit Alcuinus *in epiſt. Fratribus & Patribus in Provincia Gothorum*, ibi: *Dicitur verò, neminem ex laicis ſuam velle confeſsionem ſacerdotibus dare, quos à Deo Chriſto cum ſanctis Apoſtolis ligandi, ſolvendique poteſtatem accepiſſe credimus, &c. Deo vis, ô homo confiteri, quem volens, nolens latêre non poteris. Eccleſia Chriſti, in qua peccaſti, ſatisfacere negligis.* Et ut antiquitatem hujus confeſſionis repetamus, Simplicius Pontifex ante annos 120. conſtituit ad SS. Petrum & Paulum Apoſtolos, & S. Laurentium Martyrem, ut presbyteri ibi manerent propter pœnitentes, & baptiſmum, teſte Anaſtaſio. Biblioth. in Concil. Ticinenſi apud Inſubres, *c. 6.* ubi ita cavetur: *Qui occultè deliquerunt, illis confiteantur, quos Epiſcopi, & plebium Archipresbyteri idoneos ad ſecretiora vulnera mentium medicos elegerint.* In Synodo Francica ſub Carolo Magno ita legitur: *Ut unuſquiſque Præfectus unum presbyterum habeat, qui hominibus peccata confitentibus judicare, & indicare pœnitentiam poſsit.* Quod repetitum eſt *libr. 5. Capitul. cap. 2.* & *libr. 7. Capit. 113.* ita legitur: *Ut nullus ſacerdos in hoſtem pergat, niſi duo, vel tres tantùm Epiſcopi electione cæterorum, propter benedictionem & prædicationem, populique reconciliationem, & cum illis ſelecti ſacerdotes qui benè ſciant populis pœnitentias dare, Miſſas celebrare, de infirmis curam habere.* Concil. Cabilon. 2. ſub Carolo, *can. 33* poſtquam graviter reprehendit eos, qui ſolummodo Deo confitenda eſſe peccata contendebant, ait: *Confeſſio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata; ea verò, quæ ſacerdoti fit, docet qualiter ipſa purgentur peccata; Deus namque ſalutis, & ſanctitatis auctor, & largitor plerumque hanc præbet ſua potentia inviſibili adminiſtratione, plerumque medicorum operatione.* Et *lib. 7. Capitul. cap. 194.* ibi: *Quærendum nam-*

quæ eſt ſacerdoti, cùm accipit cujuslibet fidelis confeſſionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut ſi poſtea iteratum, aut frequenter actū ſit. Idem Concil. Cabilon. *cap. 45. Qui peccata ſua ſacerdotibus, in quorum ſunt parochiis, confeſſi ſunt, & ab his agendæ pœnitentiæ conſilium acceperunt, ſi orationibus inſiſtendo, eleemoſynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apoſtolorum limina, vel quorumlibet Sanctorum inviſere deſiderant, horum eſt devotio modis omnibus collaudanda.* Concilio Pariſ. *lib. 1. cap. 13.* reprehenduntur Presbyteri, & Parochi, qui relictâ parochiâ forenſibus negotiis ſeſe implicant, aut paulò liberiùs vagantur, non attendentes, quod eorum abſentia, & loca Deo dicata ſibi cultu debito priventur, & homines ſine confeſſione, & infantes ſine baptiſmatis regeneratione plerumque moriantur. Ejuſdem Concilii *cap. 32.* Patres damnant ſacerdotes illos, qui partim incuriâ, partim ignorantiâ modum pœnitentiæ reatum ſuum confitentibus ſecus quàm jura canonica decernant, imponunt: quapropter ſtatuunt, ut presbyteri imperiti ſolerti ſtudio ab Epiſcopis ſuis inſtruantur, qualiter & confitentium peccata diſertè inquirere, eiſque congruum modum ſecundùm canonicam auctoritatem pœnitentiæ noverint imponere. In pœnitentiali Romano *tit. 7. cap. 12. Spreviſti Miſſam, vel orationem, vel oblationem conjugati presbyteri, ita dico, ut nolles tua peccata ſibi confiteri, vel ab eo accipere corpus, & ſanguinem Domini, ob hoc, quia peccator tibi eſſe videretur, uno anno pœniteas.* Et *titulo 8. cap. 3. Omnes, quos in pœnitentia ſuſcipimus ita noſtri ſpirituales ſunt filii, ut ipſi, quos vel nobis ſuſcipientibus, vel ſub trina merſionis vocabulo mergentibus, unda ſacri baptiſmatis regeneraverit.* Concil. Illiber. *can. 32.* Carthag. *can. 113* ibi: *Ut Epiſcopus à communione non ſuſpendat eum, quem aſſerit de peccato aliquo ſibi ſoli fuiſſe confeſſum.* Carthag. 4 *can. 74. Ut ſacerdotes pœnitentiam implorantis abſque perſona acceptione pœnitentiæ leges injungant.* meminerunt hujus confeſſionis, eamque probarunt Tertullianus *lib. de pœnitent.* D. Hieronymus *in cap. 10. Eccleſiaſt.* Baſil. *in qq. compend. explicatis. explicat. 26.* Cyrillus *lib. 3. in Levit. cap. 5.* D. Auguſtinus *lib. de utilit pœnit. ſive homil.* 50. Theodoretus *de Audianis hæreticis*, Leo Pontifex *epiſt* 57. & 78. Dionyſius Areopag. *epiſt.* 8. & alii congeſti à Pamelio *in notis à D. Cyprianum de lapſis, n.* 98. probant Bellarminus *lib. 1. de ſacr. cap. 1.* & *lib. 1. de pœnit. cap. 15.* Baronius *anno 56.* Wadingus *in notis ad epiſt. 2. D. Franciſci*, Zypeus *lib. 5. conſult. jur. Pontif. conſult. 2.* Creſpetius *in ſumma, verbo Confeſſio.* Sotus *in 4. diſt. 18. q. 1. art. 1.* Vega *de juſtif. lib. 3. c. 28.* Unde D. Antoninus *3. part. ſumma, cap. 18. tit. 14.* dum ait poſt præſentem Decretalem confeſſionem peccatorum fuiſſe neceſſariam, non ita eſt accipiendus, quaſi confeſſio ſacramentalis ab hoc tempore Innocentii fuerit neceſſaria, vel tunc primùm inſtituta; ſed tantùm, quod per hanc celebrem decretalem nihil aliud, quàm tempus, in quo præceptum confeſſionis ſit adimplendum, præfinitur: ſicut enim abſurdum eſt dicere communionem ſacram in hac ipſa Decretali inſtitutam fuiſſe, quamvis in ea communicandi tempus ſtatueretur; ſic ſanè à vero abhorret aſſerere, tunc fuiſſe inſtitutam confeſſionem, quamvis ibi tempus confitendi fuerit determinatum. Nec favent Novatoribus D. Chryſoſtomus *homil. 2. in Pſalmum* 50. in illis verbis: *Peccata tua dicito, ut deleas illa: ſi confunderis alicui dicere, quia peccaſti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico ut confitearis conſervo tuo, ſed dicito Deo, qui curat ea.* Et *homil. 4.* de Lazaro: *Cur igitur pudeſcis, & erubeſcis confiteri peccata tua? Cave enim homini dixeris, ne tibi exprobret; nec enim conſervo confiteris, ut in publicū proferat; ſed ei, qui Dominus eſt, qui medicus eſt, oſtendis vulnera tua: nec enim ignorat, etiamſi ei non dixeris.* Caſſianus *col. 20. c. 8* ibi. *Quod ſi verecundiâ retrahente revelare coram hominibus erubeſcis, illi, quē latêre non poſſunt, confiteri ea jugi ſupplicatione non deſinas, ac dicere: Iniquitatē meū ego cogneſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper: tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci. Qui te abſque ullius verecundiæ publicatione curare, & ſine improperio donare conſuevit.* Nam hæc, & ſimilia, tum Chryſoſtomi, tum Caſſiani dicta non ſunt intelligenda de ſecreta, & ſacramentali confeſſione, in qua homo confitetur ſacerdoti, non ut homini, ſed ut Deo, ideſt Dei vicario; ſed de publica pœnitentia, quæ publicè fiebat in Eccleſia, juxta ritus relatos ſuprà *in c. 1. hoc tit.* docent Sixtus Senenſ. *lib 5. Bibliotb. annot.* 165. Baronius *tom. 1. anno 56.* Magiſter *in 4. ſent. diſt. 17.* ubi poſtquam dixit, peccata primùm Deo, deinde ſacerdoti eſſe confitenda, ſubdit hæc verba: *Illud Ioannis Chryſoſtomi ſuperius poſitum, non eſt ita intelligendum, ut liceat alicui, ſi tempus habeat, ſacerdoti non confiteri, ſed quia ſufficit ubi crimen occultum eſt, ſoli Deo per ſacerdotem dicere, & ſemel: nec oportet publicari coram multis quod occultum eſt, quod notavit dicens: Non tibi dico, ut te prodas in publicum, ſicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta ſecretâ confeſſione, & occulta ſatisfactione purgatur. Nec neceſſe eſt, ut quod ſacerdoti ſemel confeſſi ſumus, iterum confiteamur: ſed linguâ cordis, non carnis apud verum judicem indigiter cōfiteri debemus.* Magiſtrum ſequitur Gazæus *in notis ad Caſſian. d. col. 20. c. 8.* Non ergo D. Chryſoſtomus docere vult, confeſſionem perfectam ſacramentalē ſoli Deo factam ſufficere, ſed vult Deo potiſſimum confitendum eſſe, qui remittit peccata: vel etiam ut oſtendat, quod qui ſacerdoti confitetur, Deo confitetur, ita ut nihil debeat timere: vel denique ut oſtendat, hoc ſecretum judicium non eſſe ſimile ſæcularibus, quod in hoc nulli ſunt timendi teſtes, nulla pœna, nulla infamia; & tantùm abeſt, ut velit nos à ſacerdotali confeſſione revocare, ut magis hortetur ad eam, utpote tanquam Deo factam, tanquam ſecretam, tutam, & minimè periculoſam, ut docet Dartis *de pœnitentia cap 13.*

CAPUT XIII.

Idem *in* a *eodem.*

CUm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proveniat dicente Domino languido, quem ſanaverat: Vade & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: præſenti decreto ſtatuimus, & diſtrictè præcipimus medicis corporum, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant, & inducant

ducant, quod medicos advocent animarum ; ut poſtquàm fuerit de ſalute animarum proviſum, ad corporale medicinæ remedium ſalubriùs procedatur ; cùm ceſſante cauſa ceſſet effectus. Hoc quidem inter alia huic cauſam dedit edicto, quod quidam in ægritudinis lecto jacentes, cùm eis à medicis ſuadetur, ut de animarum ſalute diſponant, in deſperationis articulum incidunt, unde faciliùs periculum mortis incurrunt. Si quis autem medicorum noſtræ conſtitutionis, poſtquam per Prælatos fuerit [b] publicata, tranſgreſſor extiterit, tamdiu ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, donec pro trangreſſione hujuſmodi ſatisfecerit competenter. Cæterum cum anima ſit multò pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali ſalute aliquid ægro ſuadeat, quod in periculum animæ convertatur.

NOTÆ.

1. [a] **E**Odem) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & extat textus hic in ipſo Concilio, *can.* 21. Conſonant Concil. Brachar 4. *act.* 5. *cap.* 31. ibi : *Præcipit ſancta Synodus ſingulis hujus Provinciæ medicis ſub excommunicationis pœna, ut quo primùm die ægrotos decumbentes inviſunt, illos de ſalutari ſaltem confeſſione facienda admoneant, alioquin ſi cùm illos reviſunt id prætermiſſum fuiſſe compererint, denuò admoneant, addita comminatione, quâ teſtentur, ſe ampliùs non reverſuros, nec decumbentium curam habituros, ſi cùm tertiò redierint, factam ſaltem ab ægrotis confeſſionem non repererint. Quod niſi re ipſa medici compleant, prædictam excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrant, & indictâ ab Ordinariis mulcta, piis uſibus applicandâ puniantur.* Concil. Ravennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric.* 15. *Monemus inſuper omnes medicos, quod quando vocati fuerint ad infirmos, non ulteriùs redire audeant, nec curare eoſdem, niſi priùs eis conſtiterit, quod ipſi infirmi prædicto medicum advocaverint animarum, & eis fuerit de animarum ſalute proviſum.* Pius V. in conſtitutione quæ incipit *Super gregem*, edita die 8. Martii, anno 1566. & cum ad gradus Doctoratus medici admittuntur, jurare debent, ſe ſervaturos præſentem conſtitutionem. Illuſtrant eam Diana 2. *p. tract.* 4. *reſol.* 93. Sanchez *lib.* 3. *ſumma, cap.* 16. *num.* 12. Scottia *in ſelect. Pont. conſtit. theorem.* 215. Gibalin. *de cenſur. in ſynopſi, verbo medicus*, Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 91. Diana *part.* 11. *tract.* 1. *reſol.* 22, Azevedus *in l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 1. *recopil.*

2. b *Publicata.*) Quia lex non obligat ante promulgationem, ut probat Petrus Marcha *part.* 1. *concord. Sacerd & Imp. lib.* 2. *cap.* 26. & illuſtravi *in cap.* 4. *de poſtul. Prælat.*

CAPUT XIV.

Idem *in* [a] *eodem.*

CUm ex eo, &c. *Et infrà* ; Eleemoſynarum quoque quæſtores, quorum ſe quidam mentiendo alios, abuſiones nonnullas in ſua prædicatione proponunt, admitti, niſi Apoſtolicas, vel diœceſani Epiſcopi literas veras exhibeant prohibemus : & tunc præter id, quod in ipſis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur; Formam verò, quam communiter omnibus talibus Apoſtolica Sedes indulget, duximus exprimendam, ut ſecundùm eam diœceſani literas moderentur. Ea ſiquidem talis eſt : Quoniam ut ait Apoſtolus, omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti recepturi prout in corpore geſſimus, ſive bonum fuerit, ſive malum, oportet nos diem meſſionis extremæ miſericordiæ operibus prævenire, ac æternorum intuitu ſeminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu colligere debeamus in cœlis : firmam ſpem fiduciamque tenentes, quoniam qui parcè ſeminat, parcè & metet; & qui ſeminat de benedictionibus de benedictionibus & metet vitam æternam. Cùm igitur ad ſuſtentationem fratrum ad tale confluentium hoſpitale propriæ non ſuppetant facultates, univerſitatem veſtram monemus, & exhortamur in Domino, atque in remiſſionem peccatorum vobis injungimus, quod de bonis à Deo vobis collatis aliquas eleemoſynas, & grata eis ſubſidia charitatis erogetis, ut per ſubventionem veſtram temporum inopiæ conſulatur, & vos per hæc, & alia bona, quæ Domino inſpirante fœceritis, ad æterna poſſitis gaudia pervenire. Qui autem ad quærendas eleemoſynas deſtinantur, modeſti ſint, in tabernis aut in aliis locis inhoneſtis non hoſpitentur, nec inutiles faciant, aut ſumptuoſas expenſas, caventes ne falſæ religionis habitum geſtent. Ad [b] hæc quia per indiſcretas, & ſuperfluas indulgentias, quas quidam Eccleſiarum Prælati facere non verentur, & claves Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis ſatisfactio enervatur : decernimus, ut cùm conſecratur baſilica, non extendatur indulgentia ultra annum, ſive ab uno ſolo, ſive à pluribus Epiſcopis dedicetur : ac demùm in anniverſario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis indulta remiſſio non excedat. *Et infra* : Ad hunc

quoque dierum numerum indulgentiarum literas præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet caſibus aliquoties conceduntur; cum Rom. Pont. qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueverit obſervare.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & extat textus hic in ipſo Concilio *can.* 62. atque ejus principium repetitur *in cap.* 2 *de reliquiis, & vener.*

b *Adhac.)* Hanc partem de indulgentiis exponimus ſequenti commentario.

COMMENTARIUM.

2. VSus quæſtorum eleemoſynarum, ſeu potiùs abuſus eorum, qui non ſibi eleemoſynas quærunt, ſed potiùs conducunt eleemoſynas piorum locorum, ſeu ſanctorum, perantiquus eſt, ut conſtat *ex cap. tuarum* 11. *de privil.* Quia verò, illi quæſtores facultate ſibi conceſſa abutebantur, præſens Concilii Lateran. conſtitutio emanavit prohibens ne hujuſmodi quæſtus fiant, & ne quæſtores ad eleemoſynas petendas ſine Epiſcopi, vel Pontificis literis, quibus de eorum moribus, atque eleemoſynæ cauſa conſtet admittantur. Et quia adhuc abuſus dictorum quæſtorum excreſceret in maximum Chriſtiani orbis ſcandalum, dum in prædicationibus multa de reliquiis, & indulgentiis mendacia confingebant; ideo Concil. Viennenſe relatum *in Clement.* 2. *hoc tit.* inhærendo præſenti conſtitutioni addidit, quod literæ Apoſtolicæ ad eleemoſynarum quæſtus faciendos examini ordinariorum ſubderentur, quæſtoribus hujuſmodi prædicationis officio penitus interdicto, cùm ſola facultate ſimpliciter exprimendi illud, quod in literis Apoſtolicis, aut Epiſcopi continetur. Faciunt Clemens IV. *in cap. ut officium* 11. *§ compeſcendi, de heret. in* 6. Concil. Salesburg. tempore Gregor. X *can.* 6. Toletan. anno 1473. temporibus Sixti IV. *can.* 13. & de eis in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 5. *de reform. cap.* 2. ita cavetur: *Quæſtores eleemoſynarii, qui etiam quæſtuarii dicuntur, cujuſcunque conditionis exiſtant, nullo modo, nec per ſe, nec per alium prædicare præſumant. Et contrà facientes ab Epiſcopis, & Ordinariis locorum privilegiis quibuſcunque non obſtantibus, opportunis remediis omninò arceantur.* Et in Concilio Pictavienſi 2. ſub Paſchali II. *can.* 12. ita cavetur: *Ut Sanctorum reliquias cauſâ pecuniæ, & quæſtus circumferentes, ad prædicationem non admittantur.* Qui abuſus & apud Gentiles irrepſit, dum Sacerdotes Idolorum ſuos Deos circumferebant, ut ipſorum nomine mercedem, & ſtipem exigerent. Apulejus *lib.* 8. *Deam Syriam circumferentes mendicare compellunt.* Minutius in Octavio: *Mendicantes vicatim Deos ducunt.* Halicarnaſſ. *lib.* 2. notavit Gibalinus *de negot. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 1. *num.* 3. Quia verò hujuſmodi remedia minimè profuerant, immò quæſtorum hujuſmodi malitiâ excreſcente ac per hoc datâ anſâ hæreticis in fidem catholicam debacchandi, idem Concil. Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 9. ſtatuit, ut illorum quæſtorum nomen, atque uſus penitus aboleretur, nec ad hujuſmodi officium exercendum ullatenus admitterentur, non obſtantibus quibuſcunque privilegiis. Nec minori odio hos improbos quæſtores proſequuti ſunt ſæculares legislatores; nam prætterquam quod *in l. unic. Cod. de mendicant. valid.* jubentur ſimiles mendicantes in exilium mitti, de quibus in Concilio Colonienſi anno 1536. *can.* 5. ibi. *Mendicantibus validis non ſolùm hoſpitalia clauſa, ſed & publicè, ac oſtiatim mendicare penitus interdictum.* Trid. *ſeſſ.* 5. *de refor. c.* 2. & *ſeſſ.* 21 *cap.* 9. & *ſeſſ.* 25. *ad fin.* plura Philippus Camerarius *tom.* 1. *oper. ſucceſſ. c.* 16. & *cent.* 2. *c.* 74. etiam *in l.* 21. *tit.* 18. *partit.* 3. cavetur, ut tantè licentia ad eleemoſynas petendas quæſtoribus detur. Et apud Luſitanos *lib.* 5. *ordinat. tit.* 103. conſtitutum eſt, ne quæſtores alicujus Sancti nomine petere eleemoſynam permittantur, niſi ab eis Regiæ literæ oſtendantur: quod ſi aliter factum ſit, omnes pecuniæ ab illis quæſitæ, quæſtori Redemptionis Captivorum tradantur. Simile apud nos cautum extat *in l.* 1. & 2. *tit.* 8. *lib.* 1. *ordin.* quæ hodie eſt lex 4. *tit.* 9. *lib.* 1. *nova recopil.* & apud Gallos idem Regii Senatus decretis diſpoſitum refert Cophinus *de ſacr. pol. tit.* 5. *num.* 23. Unde de his quæſtoribus eleemoſynarum cognoſcunt tam judices eccleſiaſtici, quàm ſæculares; examinantque licentias, quas deferunt, an ſint authenticæ, vel apocryphæ, ut probat Pereyra *part.* 2. *de manu Regia, cap.* 76. nam ſi mendicantes validi, & ſimiles, qui ut otioſam vitam agant pauperem vitam affectant, ejiciendi ſunt à civitate, quia panem adimunt veris pauperibus, *cap. non omnis* 5. *queſt.* 5. *cap.* 1 32. *diſt. l.* 4. *tit.* 20. *part.* 2. *l.* 40. *tit* 5. *partit.* 1. *l.* 1. *cum ſequent. tit.* 11. *lib* 8. *Recopil.* probant latè Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 13. *nu.* 31. Petrus Greg. 3. *part. ſyntag. lib.* 39. *cap.* 6. & *de republica lib.* 13. *cap.* 14. *num.* 3. & *lib.* 1. *partit tit.* 22. *cap.* 3. Solorzanus *tom.* 2. *de jure, Indiar. lib.* 3. *c.* 25. quantò magis qui fallaci ingenio eleemoſynas extorquent falſa plerumque prædicantes. Licentias autem petendi eleemoſynas perſonis miſeris dare debere judices eccleſiaſticos, probat Barboſa *ad Trident. ubi ſuprà.*

CAPUT XV.

Honorius III. [a] *Abbati & Conventui ſancti Petri de Praxellis Lexov. Diæceſis.*

NOſtro poſtulaſti certificari reſponſo, utrum per tuam provinciam poſſis concedere [b] remiſſiones literas generales. Nos igitur fraternitati tuæ breviter reſpondemus, quod per provinciam tuam liberè potes hujuſmodi literas concedere; ita tamen quod ſtatutum generalis Concilii non excedas.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Abbati.*) In hac ſexta collectione tantùm legitur *Honorius III.* & in MSS. codicibus inſcriptionem hujus textus deſiderari refert Cironius *in not ad 5. compil. ad hunc tit.* ubi præſens inſcriptio legitur, ſed malè, tum quia Pontifex Abbates non fratres, ſed filios appellare ſolet; tum etiam quia Abbates provinciam non habent, & de Prælato provinciam habente agit Honorius *in præſenti.*

2. b *Remiſſionis.*) Ideſt Indulgentiæ peccatorum, ut etiam ſumitur *in c. cum ex eo, hoc tit.* & apud Tertul. *contra Marcionem c.* 18. ibi: *Duximus de remiſſa peccatorum, ideſt de remiſſione.* Apud Cyprianum *epiſt* 59. ibi: *Graviſſimis, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur.* Notavit Cironius in præſenti textu, & *in parat. ad hunc tit.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur, & probatur.* Ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Intra provinciam ſuam concedere poteſt indulgentias Archiepiſcopus, juxta diſpoſitionem Concil. Later. Generalis.* Non eſt alia ſimilis deciſio, quâ probari poſſit præſens aſſertio: eam illuſtrant Suarez *tom.* 5 *in* 3. *part. de pœnit. diſput.* 55. *ſect.* 3. Barboſa *alleg.* 88. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit tit.* 17. *cap.* 3. Cironius *ad hunc textum.* Jul. Lavor. *de indulgent.* 2. *part. cap.* 11. *num* 28. Quarant. *in ſumma Bullar. verbo Archiepiſcopi auctoritas.* Boëtius Epon. *in tract. de iubil. & Indulg. num.* 119. Torreblança *lib.* 14. *de jure ſpirit. cap.* 14. *in princip.* Joannes Dartis *de pœniten. cap.* 61. Bonacina *de Sacram. diſput.* 6. *quæſt.* 1. & 3. Corduba *quæſt.* 14. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reſpub. part.* 2. *lib.* 2. *diſput.* 4. § 2. *per totum.*

4. *Traditur ratio dubitandi.* Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ita argumentor. Indulgentiæ, quæ conceduntur à Prælatis alienis ſubditis, nullæ ſunt, *cap. quod autem* 4. *hoc tit.* ubi ratio redditur, quia qui non poteſt ligare, nec abſolvere: ſed Archiepiſcopus non eſt ordinarius judex ſubditorum ſuorum ſuffraganeorum, *cap. paſtoralis de offic. ordin.* nec extra ſuam diœceſim habet contentioſam juriſdictionem, exceptis quibuſdam caſibus relatis *in d. cap. paſtoralis.* Igitur, per totam ſuam provinciam non poteſt Archiepiſcopus indulgentias concedere. Etiam difficilis eſt alia pars ipſius aſſertionis, ubi docetur, Archiepiſcopos ſervatâ formâ Concilii Lateranenſis indulgentias concedere debere; nam forma præſcripta in dicto Concilio pro Epiſcopis fuit, non verò pro Archiepiſcopis. Igitur non rectè in præſenti docetur, Archiepiſcopos debere indulgentias concedere, juxta Conc. Lateranenſis formam.

5. *Indulgentia quid & quotuplex.* Adhoc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, indulgentiam variè accipi in jure noſtro. Aliquando indulgentia dicitur quando aliquid fit ex merâ liberalitate, ut de decimis novalium dicitur *in cap. ex parte, ſupra de decimis*: vel cùm partibus conceditur tempus ad litem proſequendam, ut etiam elapſum non noceat, *c. dilecte, de V. S. c.* 2. *de eo qui mittitur in poſſeſſ.* ibi: *Quatenus ſi eſt ita, indulgentiâ hujuſmodi non obſtante, negotio finem debitum imponas.* Plerumque ſumitur pro relaxatione pœnæ, ſeu abolitione criminis, ut *in tit. Cod. de indulg. crimin. c.* 1. *de treuga & pace, & in* 1. *compil.* ibi: *Si neceſſe fuerit per indulgentias ſecundum quod utilitati Eccleſiarum, & totius terræ, necnon & animarum ſaluti videris expedire.* In præſenti autem indulgentia accipitur pro remiſſione pœnæ temporalis, debitæ pro peccatis actualibus jam dimiſſis concesſâ homini exiſtenti in gratia à legitimo Prælato per applicationem theſauri eccleſiaſtici. Corduba *de indulg. quæſt.* 1. Torreblanca *de jure ſpirit. dict. lib.* 14. *cap.* 13 *num.* 5. Fragoſo *ubi ſuprà*, Barboſa *dict. alleg.* 88. *num.* 1. Pater Mendo *in Bullam, diſput.* 6. *cap.* 1. *num* 2. Indulgentia ita accepta duplex eſt, alia plenaria, temporalis alia. Plenaria eſt illa, quâ remittitur tota pœna temporalis ſimpliciter, quæ nimirum poſt peccata remiſſa per ſacramentum pœnitentiæ expianda remanſit, ſive in hac vita, ſive in purgatorio: & licèt cùm talis indulgentia conceditur, communiter addatur, *& remiſſio omnium peccatorum,* illis verbis potiùs effectus indulgentiæ explicatur, quàm quid novum continetur. Indulgentia verò temporalis dicitur illa, quâ non remittitur tota pœna, ſed ejus tantùm pars relaxatur, & ſub duplici præſertim forma tribui ſolet. Aliquando enim conceduntur Indulgentiæ tot dierum, vel annorum, & eſt remiſſio tantæ pœnæ, quanta ſolvi in hac vita debuiſſet, pro pœnitentiâ tot dierum, vel annorum, vel quanta in purgatorio luenda foret, ſi in hac vita peracta non eſſet: quandoque autem Indulgentiæ conceduntur reſpectivè ad certam partem peccatorum, veluti ad tertiam, ſeu quartam: & tunc remittitur tanta pœna, quanta perſolvi debuiſſet in hac vita, vel in purgatorio pro tertia illa, vel quarta parte peccatorum, ut explicant Suarez *de pœnitentia diſput.* 50. *ſection.* 4. & 5. Bellarminus *tom.* 3. *controverſ. libr* 1 *de indulg. cap.* 9. Jul. Lavor. *eodem tractat. part.* 2. *c.* 10. Torreblanca *dict. cap.* 14. *in princ.* P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit* 17. *cap.* 2.

6. *Alia de Indulgentiis premittuntur.* Indulgentias concedere poſſunt primò Pontifex, qui tantùm plenariam dare valet, quia ſolus ipſe in plenitudinem poteſtatis vocatus eſt, *c. cùm ex eo, hoc tit. cap. quecunque* 24. *quæſt.* 1. nam ex infinito theſauro Eccleſiæ, cujus adminiſtrator ipſe eſt, plenarias, & pleniſſimas indulgentias concedere valet. Lavorus *dict. part.* 2. *cap.* 11. Boëtius Epon. *de jure jubilæi. num.* 148. In ſuis diœceſibus Archiepiſcopi, & Epiſcopi indulgentias largiuntur, dummodo ſtatutum generalis Concilii non excedant, nam *in c. antecedenti, cap.* 1. 3. & *final. hoc tit. in* 6. cavetur, ne claves eccleſiæ contemnantur per indiſcretas Prælatorum indulgentias; & ne pœnitentialis ſatisfactio enervetur, decernitur, ut cùm dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia extra annum, & in anniverſario dedicationis ultra 40. dies: & ita Archiepiſcopis, & Epiſcopis à jure ipſo præſcriptæ ſunt indulgentiæ concedendæ; cùm enim hanc poteſtatem concedendi indulgentias habeant à Summo Pontifice, ut fert valdè communis ſententia, cui ſubſcribunt Medina *tractat.* 5. *diſput.* 4. *num.* 2. Macedo *de clavibus Petri libr.* 4. *cap.* 4. Bellarminus *libr.* 4. *de Pontifice, cap.* 24. Suarez *tom* 4. *in* 3. *part ſect.* 1. *num.* 11. *diſp.* 25. Magallan. *in proœm. epiſt. ad Timoth ſect.* 12. Malderus 2. 2. *tractat. de Pontifice, diſput* 4. *dub.* 1. Ægidius 3 *part. diſput.* 8. *dub.* 3. Fagundez *in* 2. *Eccleſiæ præcept. libr.* 7. *cap.* 1. *numer.* 25. Duvallius *tractat. de Pontifice. part.* 1. *quæſt.* 2, potuit eo modo à Pontifice reſtringi, & limitari. Legati etiam Apoſtolici in provincia ſibi deſignata indulgentias concedere valent, ut docet Gloſſa *in præſente,*

Petr. Gregorius *dict. tit. 17. cap. 3.* Abbatibus verò, & ſimilibus inferioribus Prælatis concedere indulgentias non licet, *cap. accedentibus 13. de privil.* niſi ſpeciali privilegio, vel conſuetudine legitimè præſcripta ſuffulti fuerint. Barboſa *d. alleg.* 88. Petrus Gregor. *dict. cap. 3.* Fragoſo *ubi proximè*: nec abſque cauſa ſimiles indulgentiæ conceduntur; illa autem vel eſt ſpiritualis, vel corporalis. Spiritualis, veluti ut fideles à peccatis abſoluti orent pro converſione infidelium, & pro pace Chriſtianæ fidei, *extravag. unic. inter communes, de celebrat. Miſſar.* vel ut ſanctiùs celebretur feſtivitas alicujus Sancti, *Clement. unic. de reliq. & venerat. extravagan. 1. eodem titul. inter communes.* Corporalis eſt velut in dedicationibus Eccleſiarum, ut fideles invitentur ad eleemoſynas elargiendas eidem Eccleſiæ conſervandæ, *cap. 1. hoc tit. in 6.* ob reſtaurationem pontium, *cap. cùm ex eo, hoc tit. extravag. final. hoc tit.* vel ad ſuſtentationem egenorum confluentium ad hoſpitale, *dict. extravag. final.* vel ad excitandam devotionem viſitando certas baſilicas, *extrav. 1. hoc tit.* inter communes.

7. *De veritate indulgentiarum.* Indulgentias ut nunc vocamus, quibus remiſſiones continentur minorum peccatorum, aut ſatisfactionis debitæ pro majoribus, impiè irridet Lutherus *in aſſertionibus, art. 17.* & ſolâ extravaganti Clementis VI ex opinionibus Div. Thomæ, ut ille ait, compoſitâ, probari, falsò nobis objicit. Sed incipiam à ratione Div. Thomæ, quæ gravior eſt, quàm primâ fronte videtur. Ab omnibus, inquit, ponitur indulgentias valere, & impium eſſe dicere, quod Eccleſia aliquid vanum facit: ergo ſunt indulgentiæ. Perinde enim eſt, ac ſi diceret Sanctos, ſemper hactenus in omnibus Eccleſiis prædictas fuiſſe indulgentias: ergo dari indulgentias Apoſtolicas eſt Eccleſiæ Catholicæ. Ex eo enim, quod ab omnibus Eccleſiis ſemper aliquid admiſſum ſit, convincitur traditio; ſic enim probat Apoſtolus, quod in epiſtola ad Corinthios docebat de ratione docendi Eccleſiæ, & de ſubjectione inferiorum Prophetarum ad ſuperores, & ne mulier doceret in Eccleſia: *Sicut*, inquit, *& in omnibus Eccleſiis Sanctorum doceo, an à vobis proceſſit verbum Dei, aut ad duos ſolos pervenit.* Quaſi diceret, non proceſſit à vobis, ſed à veſtris anteceſſoribus. In quo notatur origo, & antiquitas. Sic etiam dogma, indulgentias eſſe, non à nobis proceſſit, ſed ab iis, qui fuerunt ante noſtra ſæcula. Accepimus etiam à primis Eccleſiæ temporibus. Quod ut facilè conſtet, aſcendamus ſupra ſæculum Clementis VI. cui indulgentiarum uſum tribuit Lutherus; extat enim Romæ in Eccleſia ſanctæ Sabinæ inciſo in lapide marmoreo Gregorii IX indulgentia conceſſa verè pœnitentibus, & confeſſis unius anni, & quadraginta dierum: & ante Gregorium IX. extat Alexandri IV. relaxatio de injunctis pœnitentiis, (ſic enim vocat) inciſa item in lapide marmoreo, conceſſâ indulgentiâ omnibus pœnitentibus, & confeſſis in dedicatione ſanctæ Mariæ del Campo. Sed ſi aſcendamus adhuc ſuperiùs, extat indulgentia Veronæ in templo Eccleſiæ Collegiatæ ſanctæ Helenæ, inciſa in tabula lapidea ante annos 430. in ſolenni dedicatione illius Eccleſiæ, ſub hac formula: *Annuam denique, 30. dierum abſolutionem, & tertiam partem minorum peccatorum, & fraudem pœnitentiarum venientibus ad ſacri hujus templi revolutam dedicationem.* Eſt autem, ut hoc obiter admoneam, ſic exponenda hæc formula, ut quia per indulgentias remittuntur tum pœnæ temporales debitæ pro peccatis venialibus, tum debitæ pro mortalibus, de pœnis quidem debitis pro peccatis mortalibus remiſſis accipienda ſunt illa verba *triginta dierum abſolutionem*; de debitis pro venialibus illa, *& tertiam partem minorum peccatorum*; id eſt tertiam partem pœnarum debitarum in purgatorio venialium peccatorum. Quod verò dicit, *& fraudem pœnitentiarum*, ſignificat condonari inſuper, ac remitti pœnas debitas pro peccatis majoribus remiſſis, quæ aliàs fuiſſent ſolutæ, ac deletæ, per pœnitentias, canonicè injunctas, ſi fuiſſent perſolutæ, ut poſtulabat ratio canonum pœnitentialium, qui juſti & ſancti fuerunt à principio ſecundùm judicium Eccleſiæ conſtitui; poſtea verò propter infirmitatem noſtram relaxati. Quod ergo non eſt ſolutum implendo canonicas pœnitentias in judicio Eccleſiæ indictas, & præſcriptas, vocat fraudem pœnitentiarum, & hujuſmodi fraudem canonicarum pœnitentiarum condonat Summus Pontifex condeſcendens infirmitati noſtræ, per œconomiam, & providentem diſpenſationem indulgentiæ. Deinde extat Bulla Urbani II. de indulgentia pleniſſima in Synodo Claromontana, cùm erat ſuſcipiendum bellum Hieroſolymitanum contra Sarracenos Duce Godifredo Bullioneo, ſi: ſed nec ab hoc Pontifice proceſſit uſus indulgentiarum, ſed ante eum Gregorius VII. id eſt ante annos 500. multas hujuſmodi indulgentias conceſſit, ut conſtat ex ejus epiſt. ad Epiſcopos, & Clericos Britanniæ miſſa; immò & apud Gregorium Magnum legimus exemplum indulgentiæ, licèt formula ſit alia, quàm nunc Patres utuntur, *lib. 7. in epiſt. ad Recharedum*, ubi ait: *Clavem parvulam à ſacratiſſimo B. Petri corpore pro ejus benedictione tranſmiſimus, in qua eſt ferrum de catenis ejus incluſum, ut quod collum ejus ad martyrium ligaverat, veſtrum ab omnibus peccatis ſolvat.* Indulgentiam vocat Sanctus benedictionem veteri verbo illo tempore uſitato. Simile exemplum eſt in eodem libro *in epiſt. ad Secundinum*: & aliud *lib. 6. in epiſt. ad Theoctiſtum & Andream.* Eſt autem obſervandum, in dicto primo exemplo Gregorii Magni, illum miſiſſe clavem parvulam, quæ erat ſignum, & index indulgentiæ peccatorum per poteſtatem clavium conceſſæ, in qua auctoritate ſucceſſit B. Petro: & nunc Pontifices aliis verbis idem ſignificant, & alio modo teſtantur, cùm dicunt: *Auctoritate B. Petri*, &c. mittentes non clavem, ſed literas, quas vocant *bullas* cum clavibus pictis: illud verò, quod ait hic Gregorius de ferro ex catenis Petri incluſo in clavi, non temerè factum eſt; potuit enim ſeorſim mittere, & non includere in clavi, niſi aliquid ſpiritualiter, & ſpiritualibus ſignificare voluiſſet; illud ſcilicet, indulgentias ipſas peccatorum, quæ ſunt velut catenæ, & vincula, niti in meritis Chriſti, & paſſionibus ejus, non ſolùm quas in ſe paſſus eſt, ſed quas in ſanctis ſuis: quod nunc ipſi Pontifices in hujuſmodi bullis dicunt: Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli meritis, & auctoritate confiſi concedimus. Merita enim Petri fuerunt ejus martyrium, quod ſignificat ferrum de catenis ejus. Hoc autem exemplum B. Gregorii non ſolùm imitatus, verùm & interpretatus eſt Gregorius alter VII. ſic enim ſcripſit ad Alphonſum Hiſpaniæ ut eſt *lib. 7. Regeſtri ejus*, ibi: *Ex more Sanctorum miſimus vobis clavicula aurea, in qua de catenis B. Petri benedictio continetur, ut omnipotens Deus, qui illum admirabili potentia nexibus ferreis liberavit, ejuſmodi etiã interceſſionibus vos ab omnibus peccatorũ veſtrorũ vinculis abſolvat, & ad gaudia perducat æterna,*

æterna. Immò ante tempora Gregorii magni ab ipſa Apoſtolorum doctrina proceſſit uſus indulgentiarum; ſic enim D. Clemens *lib. 3. conſtit. cap.* 10 ſcribit: *Immò nec laico permittimus facere aliquod opus ſacerdotale, ut ſacrificium, aut baptiſmum, aut impoſitionem manus, aut benedictionem, ſive parvam, ſive magnam.* Et *lib. 8. capit.* 44. *Nec enim fas eſt Diacono ſacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem, ſive parvam, ſive magnam facere.* Non dubium eſt, quin hic benedictionem magnam vocet Pontifex remiſſionem peccatorum magnorum, quæ mortalia vocantur; & pœnarum inferni, quæ eis debentur; parvam verò benedictionem vocat remiſſionem reliquorum peccatorum, id eſt pœnarum, quæ debentur pro peccatis magnis priùs remiſſis; & parvorum peccatorum, quæ dicuntur venialia. Probant etiam hanc poteſtatem concedendi indulgentias, non ſolùm vivis, verùm etiam defunctis, Bellarminus *dicto tract. de indulg.*
8. Dartis *in tract. de pœnit. cap.* 61. *per tot.*

Diſſolvitur dubitãdi ratio.

Nec obſtat prima dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui ut ſatisfaciant Doctores, varia adducunt. Abbas in præſenti (quem ſequitur Cironius in præſenti) aſſerit textum hunc procedere quando Archiepiſcopus per provinciam ſuam viſitationis munus exequitur, nam tunc cùm & corrigere poſſit ſubditos ſuffraganeorum ſuorum, meritò & illis indulgentias concedere valet. Alii docent, Archiepiſcopum ſemper indulgentias concedere poſſe, quia actus hic eſt voluntariæ juriſdictionis. Ita Suarez *dict. tract. de pœnit. diſp.* 49. *ſect.* 3. Riccius *in praxi; reſol.* 306. *nu.* 5. Barboſa *de poteſtate Epiſcopi, alleg.* 88. Sed hæc ſententia expreſsè convincitur ex dicto capite *Quod autem hoc tit.* Quare magis placet prior ſolutio. Nec obſtat ſecunda difficultas, nam verius eſt, Concilio Lateranenſi relato *in cap. antecedenti*, præſcriptum fuiſſe formam ſervandam in conceſſione indulgentiarum non ſolùm Epiſcopis, verùm & Archiepiſcopis; ſiquidem illis verbis: *Quidam Eccleſiarum Prælati*, comprehenduntur etiam Archiepiſcopi: unde rectè notarunt Barboſa *d. alleg.* 88 *num.* 16, Fragoſo *dicto c. a. lib.* 2. *diſp.* 4 §. 2. *num.* 20. quod ſi conceſſit Archiepiſcopus quadraginta dies indulgentiarum in perpetuum, nihil ampliùs poteſt ejus ſucceſſor pro eadem cauſa concedere, quia reputantur unus Prælatus.

CAPUT XVI.

Gregorius [a] nonus.

NE pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, permittimus Epiſcopis, & aliis ſuperioribus, nec non minoribus Prælatis exemptis, ut etiam præter ſui ſuperioris licentiam providum & diſcretum ſibi poſſint eligere confeſſorem.

NOTÆ.

I. [a] G*Regorius IX.*) Qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio in favorem Prælatorum, tam regularium, quàm ſæcularium: qui cùm non poſſint facilè adire ſuos ſuperiores, illis conceditur, ut poſſint ſibi eligere confeſſarium. Quod privilegium latè illuſtrant Fagundez *in quinque præcepta, cap.* 2. *num.* 15. Bruno Chaſſaing. *in privil. Regul. tract.* 3. *cap.* 3. *propoſ.* 8. Diana *part.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 76. Bard. *in Bullam, part.* 2. *tract.* 5. *cap.* 2 *ſect.* 2. qui omnes rectè notant, privilegium hoc non eſſe revocatum per Tridentinum *ſeſſ.* 23. *de reformatione, cap.* 15. quia cùm ſit inſertum in corpore juris, & ejus mentio ſpecialis non fiat, non cenſetur derogatum: & varias illationes deducunt de Equitibus militaribus, & aliis perſonis exemptis.

TITULUS XXXIX.

De ſententia excommunicationis.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. [a] *Senon. Archiepiſcopo.*

SUper eo verò, quod conſilium poſtulaſti, utrum [b] Scholares, ſi ſe invicem in plena, vel minore ætate, clerici, vel religioſi viri in clauſtro ſecundùm [c] canonem illum, quo ſtatutum eſt, ut illi, qui in clericos violentas manus injiciunt, mittantur ad Apoſtolicam Sedem, pro ſua abſolutione debeant venire. Inquiſitioni taliter reſpondemus, quod ſi clerici infrà [d] puberes annos, ſe ad invicem, aut unus alterum percuſſerit, non ſunt ad Ap. Sedem mittendi; nec clerici ſi ſunt plenæ ætatis, & non odio, vel invidia, vel indignatione, ſed levitate [e] jocoſa ſe ad invicem percutere contingat: nec Magiſter ſi ſcholarem clericum intuitu [f] diſciplinæ, vel correctionis percuſſerit; quia non poteſt in ipſis injectio manuum violenta notari. Cæterùm ſi ex odio iidem ſcholares, vel ſæculares clerici ſeſe percuſſerint, pro ſua abſolutione debent ad Ap. Sedem venire.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a SEnonenſi.) Ita eriam legitor in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.* 1.& poſt Concil.Lateran. *part.*14.*cap* 7.legitur *Exonienſi:* & additur in dicto capite 1. *pars capites ſicut dignum.* Unde cognoſcitur in præſenti texiu referri partem textus *in cap. ſicut dignum, de homicidio*; & ita inſcriptionem reſtituendam eſſe. *Alexander III.Bartholomeo Exonienſi Epiſcopo.* Et ex eadem Decretali ſunt textus ſequentes: & ideo compilatores hanc epiſtolam in partes ſecarunt,& diviſerunt,non alia de cauſa, quàm ut caſus in ea deciſos ſepararent, & non ita diffuſam decretalem compilarent.

b *Scholares.*) De ſcholaribus, & eorom variis acceptionibus egi *in cap.*1. *de celebratione Miſ-*
2. *ſarum.*

c *Canonem illum.*) Innocentii II. videlicet, editum in Synodo Romana, tranſcriptum à Gratiano *in cap. ſi quis ſuadente* 17. *quæſt.* 4. qoem innovavit Eugenius III. io Syoodo Rom. *can.* 3. in hæc verba: *Nihilominus præſentis ſcripti ſerie prædeceſſoris noſtri felicis memoriæ Papæ Innocentii ſtatutum confir mantes decernimus, ut ſi quis ſuadente diabolo tanti ſacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus injiciat, anathemati ſubjaceat,& nullus Epiſcoporum illum præſumat abſolvere, niſi mortis urgente periculo, donec Apoſtolico conſpectui præſentetur,& ejus mandatum ſuſcipiat.* Refert Manrique *tom* 2. *annal. Ciſterc. anno* 1148. *c.* 4. Quæ conſtitutio firmari poteſt ex variis Conciliorum canonibus congeſtis à Creſpetto *in ſumma verbo Clerici non ſunt cadendi*, Aotooio Auguſtino *in epit. juris Pont. lib.* 35. *tit.* 1. *part.* 4. Vighellio *in methodo juris can. fol.* 49. & latè exponunt privilegium hujus canoois ultra congeſtos à Cenedo *ad Decret. collect.* 24. & Barboſa *in dicto cap. ſi quis ſuadente*, Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 9. *cap.* 10. & *tit.* 16. *cap.* 11. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reſp. part.* 2. *lib.* 1. *diſp.* 2. Delbene *de immunit. tom.* 1. *cap.* 3. *dubit.* 4. Scortia *in ſelect. Pontiſ. conſtit. epit.* 29. *theorem* 69. Sauſay *in Panoplia cleric.* 3. *part axiom.* 2. Diana *part.* 9. *tract.* 4. *per tot.* Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 3. *per tot.* Gibalinus *de cenſur. in ſynop. verbo Injuria.*

d *Puberes annos.*) De pubertate egi *in cap.* 1. *de deſponſ. impub.* Impuberes hoc caſu ætas excuſat, non à cenſura, ſi jam erant doli capaces, ſed propter teneram ætatem excuſantur pro abſolutione adire Romanum Poorificem; & ita pueri qui noodum uſu rationis pollent, cùm nec peccare mortaliter poſſint, ideo nec excommunicationem contrahere, ut latè probaot Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 10. *& dimidio, quæſt.* 8. Gibalious *de cenſur. diſquiſit* 3 *quæſt.* 4. Si autem jam pleno rationis uſu pollent, etſi ad pubertatis annos noo pervenerint, incidunt in cenſuram canonis: ſed propter ætatem poſſunt ab Epiſcopo abſolvi, ex præſenti textu; immò etſi ob violentam manuum injectiooem jam puberes abſolutionem petierint, poſſunt per Epiſcopum abſolvi, *cap. final. hoc tit.* 3.

e *Iocoſa*) Quia cùm eo caſu non detur peccatum io ipſo percutiente, non incurritur hæc cenſura. Villalobos *in ſumma, tom.* 1. *tract.* 17. *difficult.* 22. *num.* 3. Portel. *in dub. regul. verbo Manus violenta, num.* 4. Diana *part.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 43. *per tot.*

f *Diſciplina.*) Unde Magiſter, vel Prælatus poteſt clericum ſubditum, & diſcipulum etiam io ſacris conſtitutum pro ratione culpæ punire, abſque eo, quod iocidat in cenſoram hujus canoois, *cap. ex tenore. cap. ex voluntate, hoc tit.* docent Gibalinos *ubi ſuprà, num.* 5. Caſtropalao *tom.* 6. *oper. moral. diſput.* 14. *dub.* 15 *num* 190. Diana *dict. tract.* 4. *reſol.* 21. dum tameo ipſa correctio modica ſit; juxta tradita *in cap. presbyterum de homicidio*: & eoam ſuperior ſua correctione ad ſanguinis effuſionem oon perveniat, juxta tradita *in cap.* 1. *de calumn.* & tradenda iofra *in cap. univerſitatis*: & an idem procedat io patre percutieote filium ſacris ordinibus initiatum, dicemus infrà *in cap. cùm voluntate.* 4

CAPUT II.

a Idem.

MOnachi verò, & canonici regulares, quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non ſunt ad eandem Sed. mittendi, ſed ſecundùm providentiam, & diſcretionem ſui Abbatis diſciplinæ ſubdantur: & ſi diſcretio Abbatis non ſufficit, ad eorum correctionem eſt diœceſani Epiſcopi providentia adhibenda.

NOTÆ.

1. a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione. *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concil. Lateran. *part.* 14. *cap* 8. & refertur in præſenti pars textus antecedentis. Ejus meminerunt Innocentius III. *in cap. cùm illorum* 32. Honorius III. *in cap. conſiderata,* 50. *hoc titulo.*

COMMENTARIUM.

2. LIcèt Abbates non poſſint abſolvere monachos ab excommunicationibus incurſis, quæ in jure reperiuntur ſtatutæ, *Clement.* 1. *de privileg.* quia etſi Epiſcopus, ubi Pontifex noo reſervat ſibi abſolutionem, poſſit abſolvere, qnia abſolutio illi cenſetur permiſſa, *cap. nuper* 29. *hoc tit.* non tameo æquè hoc procedit in inferiori Prælato, ut eſt Abbas; & ſic ipſe monachos proprios non poteſt abſolvere ab excommooicatiooe in jure ſtatuta, ut in præſenti caſu violentæ manus injectæ à monacho in monachum; quia plerumque contingit, ut monachi ſuggerente humani generis adverſario ſe invicem percutiant: quare illis prohibitum eſt deferre cultellos acutos. Arnulphus Epiſcopus Lexov. *epiſt. ad Alexand. Papam.* ibi: *Ac niſi de cultellis eorum pugionem provida ſuſtuliſſet antiquitas, ſæpius uſque ad alternas etiam mortes intemperantia deſævi ſſet.* Et ne ita facilè daretur mooachis materia vagandi, ut reſcripſit Bo-

nifacius

Bonifacius VIII. *in cap.* 21. *hoc tit. in* 6. ideo conceditur Abbati, ut poſſit in præſenti caſu beneficium abſolutionis monachis impendere, *cap. canonica, hoc tit cap. quoniam. de vita & honeſt. cleric.* docuerunt Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 9. *num.* 26. Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect.* 1. Tamburin. *de jure Abbat. tom.* 2. *diſput.* 14. *quæſit.* 10. Gibalinus *ubi ſuprà* Itaque religioſus percutiens religioſum ejuſdem ordinis, poteſt abſolvi à Priore, Guardiano, Præpoſito, ſeo ejus Prælato; dum tamen percuſſio gravis, & enormis non ſit, *cap. canonica, hoc tit.* ubi reſtringitur generaliter præſens textus. Si verò Religioſus percuſſerit religioſum alterius Ordinis, poterit abſolvi à proprio Prælato, ſed præſente Prælato religioſi offenſi; atque ita utriuſque Prælati conſenſu imponi debet condigna ſatisfactio, *cap. cum illorum, hoc tit.* Religioſus verò, qui clericum ſæcularem percuſſit, non à ſuo Prælato præſente Epiſcopo, ſed ab Epiſcopo tantùm, ſi percuſſio levis fuerit, abſolvi debet, *dict. cap. cùm illorum, cap. religioſi, eod. tit. lib.* 6. quos, & alios, caſus proſequuntur Fragoſo *dicto lib.* 1. *diſput.* 2. §. 3. Diana *dict. tract* 4. *reſol.* 49. *cum quatuor ſequent.* Tamburio, *dicta. diſp.* 54.

CAPUT III.

Idem.

I

SI verò aliquis alicujus poteſtatis oſtiarius ſub prætextu officii ſui malignatus clericum læſerit, ab Epiſcopo ſuo poteſt abſolvi, niſi fortè eundem clericum vulneravit graviter, [b] Officialis verò pro injectione manuum in clericum non poteſt ſine mandato Romani Pontificis abſolutionis beneficium promereri, quia nulli laico ſuper clericum tanta datur auctoritas, niſi fortè turbam arcendo irruentem, non ex deliberatione, ſed fortuito caſu clericum lædet. Si verò clericum vim ſibi inferentem vi [c] repellat, vel lædat, non debet propter hoc ad Apoſtolicam Sedem tranſmitti, ſi in continenti vim vi repellat, cùm vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant. Nec ille compellendus eſt ad Apoſtolicam Sedem venire, qui in clericum cum [d] uxore, matre, vel ſorore, vel filia ſua propria turpiter inventum manus injecerit violentas. Cæterùm ſi in ſtupro, vel adulterio, quando ea, cum qua ſtuprum, vel adulterium committitur, ipſum ita proximâ conſanguinitatis lineâ non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus injecit, non à ſententia illius excommunicationis erit immunis.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & poſt Concil. Lateran. *part.* 14. *cap.* 9. & etiam textus hic ſpectat ad eandem Decretalem.

1. b *Officialis verò.*] Et ita Principum janitores, oſtiarij, & cæteri officiales, ſi arcendo turbam clericum leviter percuſſerint, poſſunt à proprio Epiſcopo abſolvi; ſi autem ſibi arrogando juriſdictionem, quaſi id ſibi permiſſum fuerit, non poſſunt ab Epiſcopo abſolvi, ut probant Suarez *dicta diſput.* 22. *ſect.* 1. Caſtropalao *tom.* 6. *diſput.* 3. *puncto.* 23. §. 4. Diana *dict. tract.* 4. *part.* 9. *reſol.* 55.

2. c *Repellat.*] Quia cùm ille, qui ſe defendit, nullam culpam admittat, ut probavi *in cap.* 2. de homicidio, ideo nec præſentem canonis excommunicationem incurrit, *cap. ex tenore, hoc tit.* ex quo principio varias illationes deducunt Caſtropalao *dict.* §. 3. Molina *de juſtitia tract.* 2. *diſp* 55. *num.* 3. Gibalinus *in ſynop. verbo Injuria, num.* 4. & qui in continenti, & in rixa honoris defendendi causâ clericum percutit, cenſuram non incurrit, quia percutit per accidens aut talem, non ſuadente diabolo ſed percitus irâ, vel honoris amore. Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect* 1. *ex num.* 33. Sayrus *in clavi Regia, lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 20. Baſſeus *verbo Excommunicatio* 2. §. *unico*, Barboſa *in cap. ſi quis ſuadente, num.* 56.

3. d *Uxore.*] Quia gravis dolor injuriæ acceptæ eum excuſat, argumento legis *Gracchus. Cod. ad leg. Jul. de adult.* juncta traditis *in cap.* 1. *de his quæ vi* quate deſideratur, ut maritus excuſetur ab hac cenſura, quod in ipſo actu turpi clericum apprehendat, ut conſtat ex hoc textu, ibi; *turpiter inventum* Vnde dubitari ſolet, an maritus, qui non caſu, ſed datâ operâ, & deliberato animo expectavit clericum adulterum, ut vindictam ſumeret, excuſetur ab hac excommunicatione; Et illum non excuſari, etiamſi turpiter cum uxore deprehendat, quia hoc non eſt illum invenire, ſed expectare, docuerunt Layman *lib.* 1. *ſumma, tract.* 5. *part.* 2. *cap.* 5. *num.* 8. Catharius *deciſ. Mediolan. deciſ.* 3. *num.* 5. Emanuel Rodriguez. *in ſumma, tom.* 1. *cap.* 144 *num.* 18. Sed contrarium tenuerunt plures, quos refert & ſequitur Barboſa *in præſenti, num.* 7. & aliis relatis Hieronymus Garcia *in ſumma, tract* 1. *difficult.* 3 *dub.* 1. *puncto* 4. *num.* 75. Fragoſo *dict* 2. *part. de regim lib.* 1. *diſput.* 2. §. 1. *num.* 35. Diana *part.* 9. *tract. reſol.* 2. Gibalinus *ubi ſuprà.* In qua opinionum varietate diſtinguendum credo, an ex dolo viri, aut uxoris clericus adulter vocatus fuerit, aut detentus, ut ita vindictam ſumere poſſint; nam eo caſu, cùm non poſſit dici clericus inventus, ſed avocatus, & doloſè attractatus, excuſari non poteſt ab excommunicatione; ſi verò abſque dolo, licèt proditoriè, fuerit percuſſus, immunis eſt ab hac cenſura. Proſequuntur Belletus *part.* 1. *diſquiſit. cleric pag.* 181. Caſtropalo *dict. diſput.* 3. *puncto.* 13. §. 3. & textum hunc protrahendum eſſe ad percutientem clericum repertum cum ſponſa de præſenti, non verò de futuro, docuerunt Molina *de juſtitia tract.* 3. *diſput.* 55. *num.* 5. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 32.

CAPUT

CAPUT IV.

[a] Idem,

SI verò aliquis in clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet Apoſtolico præſentari conſpectui, nec etiam excommunicatione notari, dummodo ipſum eſſe clericum non noverit: vel ſi hoc dubium fuerit, propriâ manu duntaxat præſtabit juramentum, quod eum eſſe clericum ignoraſſet. Ab illo autem (ſi præſtare noluerit juramentum) quia violentas manus conſtat eum in clericum injeciſſe, ſicut ab excommunicato, donec de mandato Summi Pontificis abſolvatur, convenit abſtineri.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & poſt Concilium Lateran. *part. 14 cap. 1.* legitur *Batonienſi.* Unde rectè deducit Antonius Auguſtinus *in notis ad hunc textum*, in præſenti referri partem textus *in cap. de illis, de deſponſ. impub.* ubi de Batonienſi diœceſi egi, & *in cap. 1. de tempor. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. LIcèt ignorantia hujus excommunicationis non excuſet percutientem clericum ab ejus incurſu, ut noviſſimè probat Araujo *in qq moral. 3. part. quæſt. 31. per totam*; tamen ſi qui percutiunt, probabiliter ignorant, quem percutiunt, clericum eſſe, ceſſat injuria facta ordini clericali, nec committitur formaliter ſacrilegium; ideo excuſantur ab hac excommunicatione, Sanchez *lib. 9. de matrim. diſp. 32. num. 41.* Gibalinus *dict. verbo injuria, in ſynopſi.* Unde cùm nutrire comam clerici non ſit, *cap. ſi quis ex clericis, de vita & honeſt. cleric.* ideo qui clericum nutrientem comam percuſſit, non incidit in hanc excommunicationem, quia juſtam cauſam habuit credendi, eum clericum non eſſe, cùm ſine habitu clericali inceſſiſſet. Facit Concil. Tribur. *can. 26.* ibi: *Ut presbyteri non vadant niſi ſtolà, vel orario induti: & ſi in itinere ſpoliantur, vel vulnerantur, aut occiduntur non ſtola veſtiti, ſimplici emendatione ſua ſolvantur.* Anguianus *lib. 4. de legibus, cap. 4.* De clerico deferente habitum clericalem egi iam *in cap. 1. de apoſtatis.*

CAPUT V.

[a] Idem *Abbatibus, prioribus, & aliis eccleſiaſticis viris per Eboracen. Epiſcopatum conſtitutis.*

NOn dubium eſt vobis, ſicut credimus, vel incertum, quin ii, qui violentas manus in clericos, canonicos, aut cujuslibet [b] religionis converſos injiciunt, ex inſtitutione Concilii ſententiam excommunicationis incurrant, nec niſi in articulo mortis ſine Rom. Pont. abſolutionis poſſunt beneficium impetrare.

NOTÆ.

a IDem.] In hac ſexta collectione tantùm legitur *Idem*, ſed inſcriptio ſupplenda eſt ex prima collectione, ubi *ſub hoc tit. cap. 6.* reperitur textus hic.

1. b *Religionis converſos.*] Conſonat textus *in cap. 11. hoc tit. in 1. collect.* ubi Alexander III. ita ſcribit: *Si fortè poſt converſionem ſuam in aliquem de fratribus ſuis aliquis violenter manus injecerit, licitum ſit tibi eos ab excommunicationis ſententia abſolvere.* Et *in cap. 13.* ejuſdem collectionis, ibi: *Graviter oculos divinæ Majeſtatis offendunt, qui religioſos viros fatigant moleſtiis, & otium ſuæ perturbant quietis. Sanè à ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Papa A. in Concilio Lateranenſi conſtitutum eſt, ut qui violentas manus in clericos, vel monachos, hoſpitalarios, vel templarios, ſeu in viros alterius religionis immittunt, excommunicationi ſubjaceant. Nos autem ſtatutum prædeceſſoris noſtri ratum, & firmum tenere volentes, f. v. m. quatenus ſi qui parochianorum veſtrorũ in fratres Hoſpitalis Hieroſolymitani manus violentas injecerint, eos appellatione remota publicè excõmunicatos denuncietis, & ab omnibus faciatis cautiùs evitari, donec prædictis fratribus de illata injuria congruè ſatisfaciant, & cum literis Epiſcoporum ſuorum rei veritatem continentibus Apoſtolico conſpectui ſe repræſentent.* Gaudent ergo hoc privilegio canonis, primò clerici, non ſolùm ſacris ordinibus initiati, verùm etiam qui minores, immò & qui primam tantum tonſuram habent, quia illi clerici dicuntur, *cap clerici 21. diſt. cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* Et quamvis ut gaudeant privilegio fori noviter poſt Concil. Trident. *ſeſſ. 23. de reform. cap. 6.* deſideretur, ut deferant habitum clericalem, & ſimul deſerviant alicui Eccleſiæ; tamen ut gaudeant privilegio canonis tantùm deſideratur, ut deferant habitum clericalem, ex veriori ſententia, quam defendunt Molina *de juſtitia tract. 5. diſp. 54. num. 9.* Avila *de cenſur. 2. par. cap. 1. diſp. 2. dub. 9.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. part. 2. alleg. 12. n. 32.* & *lib. 1. juris eccleſ. cap. 39. §. 1.* Diana *p. 3. tract. 5. reſol. 82.* Hieronymus Garcia *in ſumma, tract. 1. difficult. 3. dub. 1. punct. 2.* Gibalinus *in ſynopſi, ubi ſuprà.* Nec intereſt, quod tales clerici ſint excommunicati, ſuſpenſi, irregulares, ſeu verbaliter depoſiti, immò etſi deceſſerint, adhuc cadaver gaudet hoc privilegio. Item clerici conjugati

cum unica, & virgine, habitum deferentes gaudent hoc privilegio, ut probat Diana *p. 9. tract. 4. reſol. 6. per tot.* Si verò clerici depoſito habitu, enormitatibus dentur, non gaudent hoc privilegio, *cap. perpendimus, cap. cùm non ab homine, hoc tit.* Quod ad aſſaſſinos protrahunt Covarr. *lib. 2. variar. cap. 20. num.* 10. Item joculatores, & goliardi, de quibus *in cap. unic. de vita & honeſt. lib. 6.* Item carnifices, & tabernarii ter moniti, ſi non deſiſtunt, privantur hoc privilegio canonis, *Clement. unica, eod. tit. de vita & honeſt. cleric.* Item incorrigibiles realiter degradati hoc privilegio ſpoliantur, *cap. cùm non ab homine, de judic.*

2. Secundò hoc privilegio gaudent omnes religioſi utriuſque ſexus converſi, etſi aliqui non emittant profeſſionem; immò & novitii, *cap. religioſi, hoc titulo in 6.* an quia appellatione clericorum veniant, an verò ratione privilegii, diſputant Hallierius *lib. 4. in vindiciis, cap. 1. §. 2.* Cellotius *contra ipſum de hierarch.* Hoc quoque privilegio gaudent fratres tertii ordinis ſancti Franciſci in communi viventes, & habitum geſtantes, ſi verò in domibus propriis habitent, etſi habitum deferant, & ſe, ac ſua religioni tradant, non gaudent hoc privilegio. Rodriguez *tom. 2. qq. regul. quæſt. 65. art. 5.* Gibalinus *in ſynopſi, dict. verbo Injuria.* Similiter Eremitæ ſub certa regula degentes, ac proprium Prælatum agnoſcentes, gaudent hoc privilegio. Circa Equites militares, & eorum commendatarios dubitant Molina *dict. diſp. 50.* Sanchez *lib. 1. ſummæ, cap. 16. num. 11.* Azor *part. 1. inſtit. lib. 13. cap. 4. quæſt. 4.* Sed hujus dubii reſolutio pendet ex alia quæſtione, an videlicet illi ſint veri religioſi? Quam examinant plures, quos retuli *in cap. 5. de ſtatu monach.* Et ita dicendum eſt, Equites ſancti Joannis, quia emittunt tria vota ſubſtantialia, gaudere hoc privilegio canonis, cæteros verò Equites in communi non degentes, non gaudere hac immunitate, etſi contrarium teneat Diana *dict. tract. 4. reſol. 7. per tot.*

CAPUT VI.

a Idem.

b Mulieres, vel aliæ perſonæ, quæ ſui juris non ſunt, ab Epiſcopo diœc. abſolvi poſſunt, ſi manus in clericum injecerint violentas. De his verò, qui magnæ non ſunt potentiæ, & ita delicati, quod laborem veniendi ad Sed. Ap. nequeunt ſuſtinere, reſpondemus, quod ſtatus perſonæ prius, & veritas negotij eſt intimanda Rom. Pont. & ſecundum conſilium ejus tales erunt de commiſſo ſcelere corrigendi. c Illi verò qui non per ſeipſos, ſed eorum auctoritate, vel mandato violenter injiciunt manus in clericos, ad Sedem Apoſt. ſunt mittendi; cum is committat verè, cujus auctoritate, vel mandato delictum committi probatur.

NOTÆ.

a *Idem B.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 7* poſt Concil autem Later *p. 14 cap. 12.* legitur *Baronienſi,* ſed retineo præſentem inſcriptionem, & verius credo in præſenti referri partem textus *in cap. 1. hoc tit.*

1. b *Mulieres.*] Conſonant textus *in cap quamvis, cap. ea noſcitur, hoc tit.* Nam cùm in mulieribus periculoſum ſit vagari, & virorum cœtibus ſe immiſcere, *l. 1. C. Juſtin. de offic. diverſ. judic. novella* 124. *cap.* 1. (cujus conſtitutionis anſam tradit Baronius *anno* 316. *num.* 71) ut probant Chaſſaneus *in catal. p 2. conſider.* 30. Oſualdus *lib. 14. cap. 22. litera* G. Revardus 4. *var.* 15. ideo non ſunt cogendæ Romanum Pontificem adire, & ita generali conſuetudine receptum eſt, ut etiam ob gravem percuſſionem poſſint ab Epiſcopo abſolvi, ut teſtatur, & probat Diana *dict. cap. 9. tract. 4. reſol.* 59. *per tot.*

c *Illi verò.*] Etiam hanc conſtitutionem ad conſulentes, & qui auxilium, vel favorem percuſſioni clericorum præſtiterint, immò & ad ratam percuſſionem habentes, extendunt Doctores ex textu *in cap. quanta 47. cap. cùm quis, hoc tit.* Diana *d. tract. 4. reſol* 14. Suarez *diſput. 22. de cenſur. ſect. 1. num.* 55. Hieronymus Garcia *dict. difficult. 3. punct. 3.* qui varios caſus reſolvunt circa mandantes ſimilem percuſſionem. 2.

CAPUT VII.

a Idem.

Porrò ſi aliqui violentas manus in fratres ſuos injiciunt, & ducti pœnitentiâ, non convicti, ſed privati à te veniam poſtulant, eos monere debes, & inducere, ut his, quos læſerunt, congruè ſatisfaciant, & Apoſtolico ſe conſpectui repræſentent, cùm à te, vel alio ſine ſpeciali mandato Rom. Pont. abſolvi non poſſunt.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap.* 9. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Alex. ſed credo etiam ſpectare textum hunc ad ipſius Pontificis Decretalem relatam *in cap.* 1. *hoc tit.* Illud tantùm in præſenti deciditur, excommunicationem canonis *Si quis ſuadente*, etiam incurri ex percuſſione occulta, & abſolutionem ipſius excommunicationis Romano Pontifici reſervari, licèt hodie, ut vitetur talia percuſſor clerici, debeat eſſe notorius poſt extravagantem *Ad evitanda*.

CAPVT VIII.

[a] Idem.

NUllibi ſe poſſunt privilegio Ap. Sed. tueri, quominus [b] excommunicatos vitare debeant, & pro violenta manuum injectione in clericos, ſicut excommunicati vitari.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur *in cap.* 10. *hoc tit. in* 2. *collect.* ubi additur *pars capitis Significaſti*: ſed ut notavit Antonius Auguſtinus, non reperitur integra epiſtola in aliquo capite *Significaſti*: quare credebam legendum eſſe, *pars capitis Sicut*; & ita textum hunc ſpectare ad Decretalem Alex. III. relatam *in d. cap.* 1. *& ſequent.*

2. b *Excommunicatos vitari.*] Non quia Pontifex tale privilegium communicandi impunè cum excommunicatis concedere nequeat, quia cùm hæc prohibitio ſit juris poſitivi, ut dicemus infrà *in cap. ſignificavit*, rectè poteſt privilegio tolli, ut probat Balboa *in cap* 2. *de except.* Avendanno *de metu lib.* 2. *cap.* 31. *num.* 28.

CAPVT IX.

[a] Idem *Epiſcopis, & aliis Prælatis per Galliam conſtitutis.*

PArochianos veſtros, ſi qui in monachos, vel converſos præfati Ordinis violentas manus injecerunt, ſublato appellationis remedio, ſecundum tenorem generalis decreti excommunicatos publicè nuntietis, ipſoſque faciatis ſicut excommunicatos arctiùs evitari, donec [b] læſis congruè ſatisfaciant, & cum literis veſtris Apoſtolico ſe conſpectui repræſentent.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap.* 14. & poſt Concil. Lateran. *p.* 14. *cap.* 11. nec amplius exprimitur: credo autem etiam textum hunc ſpectare ad Decretalem relatam *in cap.* 1. *hoc tit.*

2. b *Læſis*] Certum eſt, ad aſſequendam abſolutionem ob crimen admiſſum deſiderari ſatisfactionem parti læſæ factam, *cap.* 2 *hoc tit. in* 6. probant latè Ricciulus *de jure perſon. lib.* 4. *cap. ult.* Gibalin. *de cenſur. diſquiſit.* 9. *q.* 4 *num.* 6. Gutierrez *qq canon. cap.* 5. *num.* 29. Illud in præſenti difficile videtur, quomodo videlicet in præſenti caſu ob injuriam illatam monachis, ſeu canonicis regularibus, ipſi conqueri poſſint, cùm certum ſit, monachos ob injuriam ſibi illatam agere non poſſe, ſed tantùm monaſterium, exemplo Patrisfamilias, ob injuriam filio irrogatam, *l. ſi unius, §. filiofamilias, ff. de injuriis.* Sed reſpondendum eſt, Alexandrum in præſenti dum docet læſis congruam ſatisfactionem eſſe præſtandam, accipiendum eſſe de ſatisfactione præſtanda monachis, mediante ipſo monaſterio, vel ejus ſyndico ut docuit Balboa *in cap. cauſam* 9. *num.* 10. *de judiciis.*

CAPUT X.

Idem [a] *Ianuenſi Epiſcopo.*

EX tenore literarum tuarum nobis innotuit, quod B. Canonicus ſanctæ Mariæ de [b] vineis, in quendam ſubdiaconum manus injecit violentas, &c. *Et infra:* Mandamus itaque f. t. quat. recepto ab eo Canonico juramento, quod tuo debeat mandato parere, ipſum vice noſtrâ à ſententia, qua tenetur, abſolvas, ſibique in virtute juramenti præcipias, quod de cætero in clericum, monachum, hoſpitalarium, vel alicujus Religionis converſum manus non injiciat violentas, niſi ſe [c] defendendo, aut de mandato fecerit ſuorum Prælatorum, vel niſi ſuper eum prælationis miniſterium, aut [d] magiſterium habeat, aut cum ipſo ſocius fuerit in eadem Eccleſia.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a I*Anuenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. de Januenſi. ſeu Genuenſi Eccleſia egi *in cap. per veſtras, de decimat. inter.*

2. b *Sancta Maria de Vineis.*) Monaſterium ſanctæ Mariæ in Vineis olim erat canonicorum regularium in ipſa diœceſi Januenſi membrum Congregationis Mortarienſis, etſi poſtea Eccleſia canonicorum regularium effectum ſit, ut refert Pennotus *lib.* 2. *canonic. regul. cap.* 27. *num.* 2.

c *Deſendendo.*] Juxta tradita ſuprà *in cap. ſi verò* 3.

d *Magiſterium.*) Et ita intuitu diſciplinæ, juxta tradita ſuprà *in cap.* 1.

CAPUT XI.

Idem [a] *Cœnomanenſi Epiſcopo.*

DE cætero noveris, quod laïcus pro violenta manuum injectione in clericum vinculo excommunicationis aſtrictus, ſi habeat capitales inimicitias, vel alias juſtas excuſationes, quibus abſtinere rationabiliter excuſetur, ita quod ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui præſentare, licet diœceſano Epiſcopo, recepto juramento, ſecundùm morem Eccleſiæ abſolutionis gratiam impertiri; ſed eſt illi ſub juramento debito injungendum, ut quamcitiùs habuerit opportunitatem Romanum Pontificem adeundi, adeat mandatum Apoſtolicum ſuſcepturus.

NOTÆ.

1. a C*Oenomanenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 16. ubi additur *pars capitis Tua nos*; unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrin.* In hoc textu tantùm refertur caſus, in quo ob legitimum impedimentum poteſt Epiſcopus abſolvere ab excommunicatione incurſa ob violentam percuſſionem; & contingit cùm ob difficultatem itineris non poteſt facilè adiri Rom. Pont. & ita cùm ob gravem neceſſitatem redditur difficilis acceſſus ad Sedem Apoſtolicam, poſſe Epiſcopum abſolvere ab hac excommunicatione, docuerunt Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 4. *num.* 6. Gibalinus *in ſynop. cenſur. verbo Injuria, num.* 16.

CAPUT XII.

Urbanus III. [a] *Cœnomanenſi Epiſcopo.*

AD hæc autem, cùm inter [b] parochianos tuos, vel inter eos, & alios controverſia coram delegatis judicibus agitetur, ſæpiùs à judicibus ipſis ut aſſeris, Apoſtolica auctoritate tibi injungitur, ut alteram partium fortè judicio parêre contemnentem, vel ob aliam cauſam rationabilem, eccleſiaſticâ diſtrictione percellas; illi verò, qui ſubjacere excommunicationi mandantur, ad alios judices literas ab Apoſtolica Sede impetraverunt, à quibus nihilominus auctoritate tibi Apoſtolica mandatur, ut eos, qui de mandato judicum priorum excommunicati fuerant, habeas abſolutos. Super quo tua diſcretio dubitat, quid tibi in diverſitate hujuſmodi ſit agendum. Ad quod breviter reſpondemus, quod ſi literæ ad ſecundos judices impetratæ [c] tacitâ veritate obtentæ non fuerint, eos ad mandatum eorum abſolutos habere debes, præcipuè cùm Romana eccleſia abſolutionem ſententiæ delegatorum judicum nequaquam conſueverit aliis delegare, niſi in literis commiſſionis expreſſo de ſufficienti cautione præſtanda ab iis, qui abſolvi debent, quod judicio Eccleſiæ debent obedire.

NOTÆ.

1. a C*Oenomanenſi.*) *Senonenſi* legitur in hac ſexta collectione, ſed inſcriptionem, & literam reſtituo ex prima collectione, ubi *ſub titul. de reſcript. cap.* 8. ita habetur, & ex Concilio Lateran. *part.* 6. *cap.* 21. ubi habetur, *M. Cœnomanenſi Epiſcopo*; & additur *pars capitis Cùm Apoſtolica*, ut cognoſcatur, in præſenti referri partem textus *in cap. cùm Apoſtolica, de ſponſalib.*

b *Parochianos.*) Plerumque enim diœceſani appellantur parochiani, & diœceſis parochia, ut probavi *in cap.* 2. *de pecul. cleric.* 2.

c *Tacita veritate.*) Quo caſu reſcriptum ipſo jure nullum eſt, juxta tradita *in cap. ſuper* 20. *de reſcript.*

CAPUT XIII.

[a] Clemens III.

EA noſcitur, &c. Quod utique fraternitas tua diligenter attendens, certificari humiliter poſtulavit de eis, qui violentas manus in clericos aliqua temeritate injiciunt, nec eis ſuppetunt facultates, ut ad ſedem Apoſtolicam valeant laborare: quomodo his ſcilicet poſſit ſalubriter provideri? Super quo taliter tibi duximus reſpondendum, ut [b] mulieres, quas ſexus fragilitas non permittit ad ſedem venire Apoſtolicam Sedem non venerint, ab Epiſcopis valeant ſalutis remedium accipere, & ex eorum officio fidelium communioni reſtitui, ſansfacto juxta facultates iis, quibus per eos conſtiterit injurias irrogatas. Alios autem, ſive pauperes, ſive divites, Sedi Ap. vel Legato, ut beneficium abſolutionis obtineant, neceſſe eſt præſentari. Si verò hujuſmodi infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit abſolutionis indultum, per juramentum eis injungatur, ut poſtquam fuerint ſanitati reſtituti, ad Romanam Eccleſiam, vel ejus Legatum accedant, mandatum ſuper talibus recepturi.

NOTÆ.

1. [a] CLemens III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub. hoc tit. cap.*1. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex.

b *Mulieres.*] De quibus egi ſuprà *in c. mulieres.*

2. c *Senes.*] Qui autem dicantur ſenes quoad hanc abſolutionem promerandam, exponunt Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 41. *num.* 27. Diana *d. tract.* 4. *p.* 9. *reſol.* 60.

d *Valetudinarii.*] Id eſt quacunque corporis impotentia impediti, etiamſi non immineat periculum mortis: & in hac parte ſtandum eſt judicio medicorum, ut reſolvit Barb. *d. alleg.* 41. *num.* 25. 3.

CAPUT XIV.

[a] Idem.

CUm non ab homine. *Et infrà:* A nobis itaque fuit ex parte tua quæſitum, an teneaaris à communione illius abſtinere, qui pro temeraria manuum injectione, in ſententiam incidit, antequam excommunicatus publicè nuntietur; & an incidant in canonem latæ ſententiæ interfectores clericorum, aut Presbyterorum illorum, qui abjecto ſuſcepti ordinis miniſterio, in publicis [b] bellis, vel etiam præter bella ſe homicidiis polluere non verentur, cùm in commeſſationibus & ebrietatibus, atque rapinis, & aliis enormitatibus æquè ſunt, ut laïci, vel deterius debachantes. In ſecunda igitur conſultatione taliter reſpondemus, quod à communione ejus, qui pro ſacrilega manuum injectione in clericum antedictum in excommunicationem incidit, licèt denuntiatus non ſit, ab hoc debeas abſtinere, niſi fortè id tibi ſoli pateret, in quo caſu ipſum privatè tantummodo evitabis, quamdiu ab Eccleſia toleratur: ut ſaltem verecundiæ rubore ſuffuſus, prolatenti exceſſu taliter ſatisfacere compellatur. In articulo verò quæſtionis tertiæ tale præbemus reſponſum, ut occiſores clericorum, vel Presbyterorum, qui ut dictum eſt, contempto clericali habitu, tyrannidi & enormitati ſe inverecundè commiſcent, in odium clericalis exceſſus, & in terrorem, atque correctionem ſimilium canone latæ ſententiæ laïci minimè coërceantur, injungatur tamen eis pœnitentia competens aliquantulum aſperior, quam ſi omninò in laïcos talia commiſiſſent. Præterea, quia nemo deſperandus eſt, dum fuerit in mortali corpore conſtitutus, cum id, quod differtur, aliquando conſilio poſtmodum maturiore perficiatur; ad ultimum quoque, quod conſuluiſti nos, ſi de jure communi tibi liceat, ac ſuffraganeis tuis illos, qui pro temeraria manuum injectione excommunicationis ſententiâ percelluntur, abſolvere; huic manifeſtiùs reſpondemus, quod obſervata exceptione quorundam quæ in decretalibus [c] Alexandri III. continetur, hoc nemini liceat, niſi Apoſt. Sed. gaudeat privilegio ſpeciali. Verumtamen volentes illis, qui in tam remotis partibus tuæ provinciæ commorantur, diſpenſatione providere paterna: f. t. p. literis indulgemus, ut illos, qui taliter excommunicati ſunt, ipſo jure, ſi [d] corporum impotentia, aut [e] paupertas eos impediat, aut aliqua inevitabilis, & manifeſta neceſſitas, dummodo ſatisfaciant iis, quos offenderint, & aliquam agant pœnitentiam, ad correctionem ſui, cæterorumque terrorem, a ſententia excommunicationis, auctoritate Apoſt. fretus abſolvas: ſi tamen ex perſequutione hujuſmodi læſio corporalis enormis, aut mors non fuerit ſubſequuta; nimirum in his omnibus, ſi quis Sanctorum Patrum ſtatuta

ſtatuta diligenter perſcrutetur, nihil novum nos reſpondiſſe reperiet, ſed quod antiquum eſt, quaſi quadam manu ſolicitudinis innovaſſe.

NOTÆ.

1. a *IDem.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed veram inſcriptionem hujus textus dedi *in cap. cum non ab homine, de judic.*

b *Bellis.*) Contra tradita ſuprà *in cap. petitio, de homicid.*

c *Alex. III.*) Relatus *in c.* 1. 2. *& ſeqq. hoc titulo.*

2. d *Corporum impotentia.*) Veluti ſi eſt nimia debilitas, de qua ſuperiori textu, ob infirmitatem, vel ob ætatem.

e *Paupertas.*) Pauperes enim poſſunt abſolvi ab Epiſcopo, *cap. quod de his, cap. quamvis, hoc tit.* non ſolùm mendicantes, verùm & non habentes congruam ſuſteotationem, qui tamen attento ſtatu perſonæ indigere videantur. Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 41. *n.* 24. Et qui dicantur pauperes quoad hoc beneficium abſolutionis, arbitrio Epiſcopi relinqui, cum aliis reſolvit Barboſa *ibi.* 3.

CAPUT XV.

[a] Idem

CUm deſideres, quid tua fraternitas obſervare debeat ſuper iis, quæ dubietatem continent, Apoſtolicæ Sedis reſcripto pleniùs edoceri; nos qui licèt immeriti ex accepto adminiſtrationis officio conſultationibus reſpondere cogimur ſingulorum, &c. *Et infrà* : Fuit autem primæ quæſtionis tenor hujuſmodi, utrum alicui excommunicato, qui mandato Eccleſiæ ſtare juravit, & ante abſolutionem Epiſcopus ei communionem reddidit, ſit communicandum ab aliis; & an Epiſcopus id facere debeat. Cui ſiquidem quæſtioni taliter duximus reſpondendum, quod cum cautio juratoria, quam hodie qui excommunicati ſunt, præſtant, potiùs ad cautelam ex conſuetudine Eccleſiæ, quam ex rigore canonum ſit inducta, neque momenti tam validi reputetur, ut niſi abſolutionis beneficium ſubſequatur, ille, qui excommunicatur, debeat communioni aliorum reſtitui, præſertim cùm ex eo juramento abſolutionem conſecutus non ſit, & conſtet eum excommunicatum fuiſſe, & verum ſit, abſolutum non eſſe; non poteſt [b] Epiſcopus, nec debet ei communionem dare; neque alij eidem [c] communicare, niſi fuerit ſecundùm formam eccleſiaſticam poſt juramentum praſtitum abſolutus; quia ſecundùm [d] Apoſtolorum canones, & [e] Fabiani ſtatuta Pontificis, qui cum excommunicato ſcienter communicaverit, eſt communione privandus; immò juxta [f] Iſidori ſtatuta, cum eo excommunicationis contrahit pœnam. Secundæ quæſtioni ſtatuta canonum, & præcipuè piæ memoriæ Alex. III. prædeceſſoris noſtri ſequentes, hunc finem duximus imponendum, quod ſi publica fama eſt, aliquem verberaſſe clericum, neque Epiſcopus, neque alii ei communicare debent, niſi ad arbitrium Epiſcopi de hoc ſe purgaverit, vel ad majorem [g] cautelam beneficium abſolutionis acceperit. Tertio loco tua diſcretio requiſivit, ſi clericus verberatus ab aliquo querimoniam apud ſuum Epiſcopum depoſuerit, & teſtes producere paratus fuerit, ſed Epiſcopo mediante, & communicante ei, qui clericum verberavit, amicabiliter cum eo compoſuerit, & reconciliatus ei fuerit, an ei communicandum ſit ab aliis? Super quo taliter reſpondemus, quod licèt ille qui violentas manus injecerit, ei, quem læſit, ſatisfeciſſe videatur, Eccleſiæ tamen quam offendit, ex hoc non ſatisfeciſſe dignoſcitur, & niſi forma eccleſiaſtica, quæ pro abſolutione talium, ut ſuprà dictum eſt, introducta eſt, obſervetur, non eſt ei communicandum. Ultimæ praterea quæſtionis omnes perplexiones reſolvimus, quod cùm in pari ſtilo criminis conquadretur, qui clericum [h] captivum retinet, licèt violentas manus in ipſum non injecerit; ut is, qui violentas manus injecerit, eſt evitandus, nec eſt communioni fraternæ reducendus, niſi juxta formam Eccleſiæ fuerit, ut ſuprà dictum eſt, abſolutus.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ita etiam legitur in ſecuoda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Clemens III.

b *Communicare.*] Juxta tradeoda infrà *in cap. ſignificavit.*

1. c *Poteſt Epiſcopus.*] Immò nec ipſe Romanus Pontifex poteſt cum excommunicatis communicare; & ſi ſine juſta caoſa etiam in humanis communicaverit, gravem culpam incurrit, ot docuerunt Gloſſa verbo *Vitare*, *in cap. nulli* 8. *hoc tit.* Covarr. *in cap. alma, p.* 1. §. 1. *num.* 2. Suarez *de cenſur. diſput.* 2. *ſect.* 1. *num.* 11. & *diſput.* 6. *ſect.* 4. *num.* 5. Sayrus *in clavi Regia lib.* 2. *cap* 11. *num.* 28. Henriquez *in ſumma. lib.* 13. *cap.* 3. *num.* 4. Albertus Pigius *lib.* 4. *de Eccleſ. hierarch. cap.* 8. Barb. *in cap.* 1. *n.* 2. 93. *diſt.* Marius Alterius *de cenſur lib.* 1. *diſp.* 11 *cap.* 4. Theoph. *tom.* 14. *de liter. monit lib.* 2. *cap.* 2. quia licèt præceptom hoc vitandi excommunicatos non ſit juris divini, ut *ex cap.* 16. *&* 18. *Matthæi, juncto c. ſicut* 16. *c. excommunicatos* 17. 11. *q.* 3. nonnulli voloerunt relati à Gibalino *de cenſur. diſquiſit,* 3. *q.* 1. *conſect.* 2. & tantùm ſit juris

poſitivi, *cap. nemo* 31. 11. *quæſt.* 3. ideoque nec in pœnam minoris excommunicationis Pontifex incidat, utpote humanis legibus ſolutus, ex regula legis *digna vox*, *Cod. de legibus*, *cap. ſignificaſti* 4. *cap. innotuit*, *de elect. cap. propoſuiſti*, *de conceſſ. preb.* tamen offendit eas leges, quarum juſto dictamine, & vi directiva alligatur, *l. digna* 4. *C. de legibus*, *cap. juſtum* 2. 9. *diſt. cap. cùm omnes* 6. *de conſtit.* facit rationis, & honeſtatis præſcriptum in ſummo Pontifice vitandi excommunicatos, ex Concilio Africano ſub Cœleſtino, & Bonifacio, *can.* 105. qui eſt in Codice canonum Eccleſiæ Afric. *can.* 138. ubi ſic Africani PP. ad Cœleſtinum: *Nec à nobis excommunicatos in communionem ultra velitis accipere, quia hoc etiam in Niceno Concilio definitum facilè advertit Venerabilitas tua.* Quæ tamen ne laberetur, admonitio ſupplex fuit, non præceptiva, ut obſervarunt Baronius *tom.* 4. *anno* 419. Bellarmin. *lib.* 2. *de Rom. Pontifice*, *cap.* 25. *verſ. Addo* 4. Alanus Copius *dialog.* 1. *cap.* 10. Faciunt tandem textus *in cap. cùm olim* 13. *verſ. Illud*, ibi: *Quod cùm tu fili Abbas*, *de privil. cap. nulli* 8. *cap. ſi aliquando* 41. *hoc tit. cap.* 1. *in fine*, *de except. lib.* 6. Illuſtrat Præceptor meus D. Franc. Romanos *pro Epiſc. Luſit. propoſ.* 3. §. 2. *num.* 106.

d *Apoſtolorum.*] *In can.* 11. *Apoſt.*

e *Fabiani.*] *In cap. ſicut Apoſtoli*, *quæſt.* 3.

f *Iſidori.*] *In cap. cum excommunicato* 11. *quæſt.* 3.

2. g *Cautelam.*] Abſolutio hæc ad cautelam impenditur quoties dubitatur, an cenſura incurſa ſit, necne, & ita datur ſub conditione, ſi valida ſit cenſura, aut incurſa fuit. Ejus mentio fit *in cap. ad præſentiam*, *de appellat. cap. veniens*, *el.* 2. *de teſtibus*, *cap. Apoſtolica*, *de except. cap. per tuas*, *cap. venerabili*, *hoc tit. cap. præſenti*, *cap. venerabilibus*, *hoc tit. in* 6. de qua, & ejus effectu plura de cenſuris ſcibentes, & noviter Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 9. *q.* 2. *num.* 6.

h *Captivum retinet.*] In qua retentione cum ipſa percuſſione grave ſacrilegium perpetratur, 3.
cap. attendendum 13. *in fine*, *cap. ſi quis deinceps* 22. 17. *q.* 4. *cap. conſtituimus* 9. 3. *q.* 5. *cap. nulli* 11. 3. *q.* 4. *cap. ita nos* 25. 25 *q.* 2. *cap. venerabilem* 34. *verſ. numquid*, *de elect. cap. ad Apoſtolica* 2. *de re judic. lib.* 6. *Clement.* 1. *de pœnis*: facit textus *in l. ſi quis in hoc genus*, *C. de Epiſcop. & clericis.* Punitur enim dicto canone *ſi quis ſuadente* 17. *q.* 4. quælibet violenta manuum injectio in clericum, ſive illa ſit in perſonam ejus, ſive in ejus res ipſi adhærentes, unde fiat injurioſa illa ipſi perſonæ violentia; ejuſque violatio hujuſmodi eſt occiſio, mutilatio, vulneratio, percuſſio, quacumque ratione, aut inſtrumento fiat, exempli causâ manu, pede, enſe, fuſte, loris, immò etiam veneno occultè propinato; quia illis omnibus modis illius perſonæ, ac corpori violentia infertur. Etiam violenta injectio manuum eſt detentio, ne ex aliquo loco exeat, aut ad illum nemo accedat, ut docent alios caſus injurioſæ injectionis manuum adducentes Gibalinus *in d. ſynop. cenſur. verbo injuriam*, Diana *p.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 19. 27. 30. 36. 37. Hieronymus Garcia *in ſumma*, *tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 1. *puncto* 2. & 3. Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect* 1. Fragoſo 2. *p. de regim. lib.* 1. *diſput.* 2. *cum ſequent.*

CAPUT XVI.

[a] Clemens III.

VEniens ad Sed. Ap. I. lator præſentium ſuâ nobis aſſertione monſtravit, quod cum [b] matutina officia celebraret, quædam [c] monialis Eccleſiam ingrediens cum alio clerico, ludendo impedimentum præſtabat quominus Deo divinum poſſet obſequium exhibere. Unde memoratus ſacerdos commotus, ut liberius poſſet circa divinorum celebrationem vacare, manibus in eam appoſitis, ut extra Eccleſiam [d] poneret, cum nollet exire, in trahendo ipſam coëgit eandem extra Eccleſiam reſidere: ſed tum illum propter hoc tanquam excommunicatum evitaſti, & facis ab aliis evitari. Ideoque mandamus, quatenus ſi res ita ſe habet, eum de cætero non evites: cum ex hoc ipſum excommunicatum nullatenus videamus.

NOTÆ.

I. a CLemens III.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. etſi nullibi exprimatur cui reſcribat Pontifex.

b *Matutina officia.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de celeb. Miſſarum.*

2. c *Monialis.*) Quæ etiam gaudet privilegio canonis *Si quis ſuadente*, ut probavi *in cap. non dubium.*

d *Poneret.*] Quare is, cui incumbit turbantes divina officia ab Eccleſia ejicere, poteſt etiam 3.
per vim clericos turbantes officia divina impunè ejicere, *cap. cùm voluntate*, §. *fin. hoc tit.* quia talis percuſſio injurioſa non eſt. Docet Gibalinus *in ſynop. dicto verbo Injuria*, à *num.* 3.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT XVII.

[a] Clemens III.

PErvenit ad nos, &c. Illos autem, qui ægritudine præpediti pro abſolutionis beneficio ad Sedem Ap. nequeunt laborare, recepto ab eis, ſicut moris eſt, juramento, potes abſolvere, ita quod ſanitati priſtinæ [b] reſtituti Apoſtolico ſe conſpectui repræſentent: ſexui verò [c] fœmineo, ac pueris, & ſenibus ſatis ſuper hoc te credimus poſſe liberè diſpenſare. De iis etiam, qui clericis non enormem, ſed modicam, vel levem injuriam irrogarunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum.

NOTÆ.

I. [a] CLemens III.) In ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur tantùm *idem*, & nullibi exprimitur, cui Prælato reſcribat Pontifex, ſed veram hujus textus interpretationem dedi, & illuſtravi *in cap. pervenit, de teſt. cogend.* huic deciſioni omnino conſonat Innocent. III. in epiſtola miſſa Archiepiſcopo Compoſtellano *lib. 1. epiſtol. apud Sirletum, fol.* 370. ubi ita ſcribit: (Ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod in diœceſi tua manus injicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apoſtolica nimium ſint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent beneficium abſolutionis petituri. Ut autem excommunicatos hujuſmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmiſimus, proficiſci, & mulieres clericos verberantes abſolvere tibi liceat in diœceſi tua, fraternitati tuæ authoritate præſentium indulgemus, niſi fortè ipſorum exceſſus ita gravis fuerit, & enormis, quod propter hoc cenſura ſit Apoſtolicæ Sedis requirenda. Nulli ergo, &c. Datum. Lateran.

b *Reſtituti.*) Et ita etiam abſoluti ceſſante impedimento tenentur Romanum Pontificem adire. 2.

c *Fœmineo, & pueris, ac ſenibus.*) De fœminis egi ſuprà *in cap. mulieres, de ſenibus*, & *in cap. eâ noſcitur* 13. 3.

CAPUT XVIII.

[a] Idem III.

SIgnificavit nobis. *Et infra:* Verùm clericos, qui ſcienter, & ſponte participaverunt excommunicatis à nobis, & ipſos in officiis receperunt, eâdem ſententiâ cum ipſis non dubitamus involvi, quos etiam pro beneficio ſuæ abſolutionis habendo, ad nos volumus cum inſinuatione literarum tuarum tranſmitti.

NOTÆ.

[a] IDem.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. ſed nullibi exprimitur, quibus Prælatis reſcribat Clemens, nec integram hujus textus literam habemus, etſi ſint plures decretales hujus Pontificis in hoc volumine compilatæ, cum hoc principio, *Significavit nobis*.

COMMENTARIUM.

I. IN præſenti textu agitur de effectibus majoris excommunicationis qui præcipuè conſiſtunt in privatione communionis fidelium, & ſacramentorum: quam ut pleniùs exponamus, ſciendum eſt, communionem apud fideles multiplicem reperiri, aliam internam, quâ per charitatem fideles ut Chriſti membra, & per fidem Chriſto ut capiti uniuntur; de qua pſalmo 18. dicitur: *Particeps ego ſum omnium timentium te.* Et Ioannis *cap. 4. hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit eum, diligat & patrem ſuum.* Et Apoſtolus *ad Romanos cap.* 12. ait: *Multi unum corpus ſumus in* [illegible] *ad Corinth. cap.* 12. *Vos autem eſtis cor*[illegible] *ad Epheſios c.* 4. & *cap. in ſcripturis 18. quæſt. 1. cap. 2. verſ. Quemadmodum, de ſumma Trinit.* Cujus unionis ratione fideles juſti participes fiunt bonorum omnium, quæ alii juſti operantur; non ita ut ex his aliorum charitas augeatur, aut meritum; ſed ut unius meritis alteri Deus auxilium ſpeciale conferat. Explicant D. Auguſtinus *de doctrina Chriſt. cap.* 22. Magiſter Sentent. *diſt.* 27. D. Thomas 2.2. *q.* 25. *art.* 5. Albaſpineus *lib. 1. obſ. cap.* 1. Germon. *lib. 5. ſacr. cap* 14. *num.* 30. Alia eſt communicatio politica, civilis, & externa, quæ conſiſtit in mutua ſalutatione, menſa, & ſimilibus. Alia eſt communicatio mixta, & per quam participes ſumus ſacramentorum, ſuffragiorum, & orationum generalium Eccleſiæ, cujus membra per baptiſmum efficimur. Dicitur autem mixta, quoniam actibus, & cæremoniis externis conſtat, & ad ſpiritualia bona ordinatur, nempe ad accipiendam, vel conſervandam gratiam: de qua communione intelligitur, quod in Symbolo fidei confitemur de communione Sanctorum nempe fidelium; quia fideles plerumque ſancti appellantur, juxta illud Apoſtoli *ad Romanos cap.* 1. ibi: *Omnibus, qui Romæ ſunt, dilectis Dei vocatis ſanctis.* Illuſtrat Loayſas *in can.* 34. *Concilii Illiber.* Covar. *in cap. alma,*

3. *De minori excõmunicatione.* Minor verò excommunicatio privat tantùm ſacra communione, *cap. Presbyterorum* 23. 17. *q.* 4. hoc eſt à Sacramentorum participatione, ſeu perceptione, *cap. 2. de except. cap. penult. hoc. tit. cap. ſi celebrat, de clerico excom.* unde minor excommunicatio communiter ita definitur, ut ſit cenſura eccleſiaſtica, quâ baptizatus privatur paſſiva participatione ſacramentorum, ut probat Gloſſa verbo *non tantum, in cap. penult. hoc titulo.* Covarr. *in cap. alma, 1. p. in initio, num.* 4. *&* §. 8: *num.* 1. Suarez *d. diſp.* 8 *ſect.* 2. Marius Alterius *diſput.* 4. *cap.* 1. Vgolinus *tab.* 2. *cap.* 7. Bonacina *d. diſput.* 2. *q.* 1. *& q.* 3. *num.* 1. Illud tamen obſervare oportet ex Caſſiano *de inſtit monach.* quod olim mos erat in Eccleſia, ut peccator primò privaretur oſculò pacis, poſtea ingreſſu Eccleſiæ, deinde ne oraret cum aliis fidelibus, ulteriùs ne accederet ad ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum, rurſus perceptione aliorum ſacramentorum, tandem ſuffragiis fidelium: quod etiam patet *ex cap. præſenti, q.* 2. *cap. quiſquis* 21. §. *ſi quis domum* 17. *q.* 4. *cap. nemo* 41. 11. *q.* 3. qui textus aliàs difficiles ſunt; unde ita aliqui accipiunt textum *in cap. Engeltrudam* 3. *q.* 4. dum in eo aſſeritur, mulierem illam non ſolùm excommunicatione, quæ à fraterna ſocietate ſeparat, ſed etiam anathemate, quod ab ipſo Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, crebrò perculſam eſſe; ajunt enim per privationem à fraterna communione non intelligi majorem, aut minorem excommunicationem, ſed illam privationem communionis fraternæ, poſt quam ſequi anathema, id eſt major excommunicatio ſolebat. Sed veram ipſius textus interpretationem jam dedi *in cap. cum non ab homine* 16. *de judiciis.* Erant etiam olim nonnullæ excommunicationes reſpectivæ, ſeu partiales, quibus privabantur fideles eccleſiaſtici, ſeu laïci communione quorundam fidelium, reſpectu verò aliorum nulla communione privabantur, nec uſu, nec participatione ſacramentorum, de quibus accipiendi ſunt textus *in cap. placuit* 18. *diſt. cap. ſi quis* 2. 58. *diſt.* ibi: *Snatanim plebis communione contentus ſit, cap. quiſquis* 19. 2. *q.* 6. Concil. Meldenſe *can.* 10. de quibus plenè diſſerit Morinus *lib. 2. exercit. ferè per tot.* in quibus caſibus communionis privatio cenſura eccleſiaſtica non erat, ſed quædam pœnalis ſeparatio, quæ non conſtituebat diverſam ſpeciem cenſuræ, ut notatunt Acunna *in dict. cap. placuit,* Suarez *de cenſur. diſp.* 24. *ſect.* 1. *à n.* 2. Aliquando etiam Eccleſia unâ tantùm ex prædictis communionibus privabat peccatorem, veluti ſacra communione, *cap. de Presbyterorum* 17. *q.* 4. *cap. de illicita* 6. 24. *q.* 3. participatione corporis, & ſanguinis Domini, *cap. accedens* 10. 50. *diſt. cap. quidam maligni* 5. *q.* 1. communione ſacerdotali, laïcâ tantummodo conceſsâ, *cap. ſi quis Epiſcopus* 7 *cum ſequent.* 30. *diſt. cap. final.* 55. *diſt.* de qua egi *in cap. 2. de elect.* aut peregrina, *cap. contumaces* 21. *ead diſt. cap. clerici* 13. *q.* 2. aliquando ingreſſu Eccleſiæ, *cap. ſi quis deinceps* 16. *q.* 7. plerunque communione aliquorum fidelium, *cap.* 1. 34. *diſt. cap. placuit* 6. *q.* 2. *cap. ult. cap. final.* 5. *q.* 4. *cap. Epiſcopi* 8. 11. *q.* 3. *cap. final* 58. *diſt. cap. placuit* 10. 18. *diſt.* unde apparet, quod olim in Eccleſia privatio à qualibet ex prædictis communionibus ſæpiùs imponebatur ex variis cauſis relatis in dictis juribus, & aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epit. jur. lib.* 37. *per tot.* quare in Decreto Gratiani nulla extat mentio majoris, vel minoris excommunicationis.

Manet ergo communis diviſio (inſuper habitis illis pœnis) in majorem, & minorem excommunicationem, quæ facilè probatur *ex cap. 2. de except. cap. penult hoc tit.* Itaque minor excommunicatio à perceptione tantùm ſacramentorum removet, major verò non ſolùm à perceptione ſacramentorum, verùm etiam à communione fidelium, *cap. penult. hoc tit. cap. 2. de except.* ibi: *A communione fidelium ſit remotus*, ubi probavi quæ privatio communionis efficit, ut nullus cum excommunicato habere poſſit colloquium, ſalutationem, convictum, oſculationem, ſeu orationem; item ut nec ipſe excommunicatus ſe ingerat prædictis actibus ſocietatis humanæ, & communionis; aliàs qui cum excommunicato communicaverit, minori excommunicatione ligatur, quam pœnam impoſuerunt Apoſtoli *can.* 10. aliàs 11. quem ex Græco exemplari ita vertit Gentianus Herbertus: *Si quis cum excommunicato unà precatus fuerit, ſegregetur.* Aloander verò, & Gothofredus ita legunt: *Si quis cum excommunicato, licèt in domo, preces conjunxerit, iſte communione privetur.* Dionyſius verò ita: *Si quis cum excommunicato ſaltem in domo ſimul oraverit, iſte communione privetur.* Communiter autem hic ita conceptus creditur: *Si quis autem cum excommunicato, ſaltem in domo locutus fuerit, vel ſimul oraverit, iſte communione privetur*; ut refert Fabianus *in c. ſicut Apoſtoli* 16. 11. *q.* 3. Idem poſtea cautum fuit *in cap. excommunicatos, cap. cum excommunicato* 18. *cap. ſi quis laicus* 26. *cap. ſi quis frater* 28. *cap. final.* 11. *quæſt.* 3. Concil Nicæn. *can.* 5. ad quem canonem Apoſtolorum reſpexerunt Patres Concil. Antioch. *in can.* 2. ibi: *Excommunicatis communicare deprehenſus fuerit, & tunc poteſt communione privari, tanquam Eccleſiæ regulas confundens.* Canones namque Apoſtolorum etiam regulæ appellantur. Item Concil. Tribur. ſub Formoſo, *can.* 2. ibi: *In canonibus Sanctorum Apoſtolorum, quod cum excommunicatis non ſit orandum.* Plura Ant. Auguſt. *lib* 36. *tit.* 2. Creſpetius *in ſum. verbo Excommunicatis non communicandum.* Petrus Greg. *lib. 4. partit. tit.* 16. *cap.* 3. & *cap.* 7. Boſquerus *ad Innoc. lib. 2. epiſt.* 72. Gazeus *in not. ad Caſſian. lib.* 2. *cap* 15 latè illuſtravi *in cap. ſacris, de his quæ vi*, & noviſſimè probat Illuſtriſſimus Ramos *pro Epiſc. Luſit.* ad Alexander VII. *propoſ.* 3. §. *fin. num.* 88. hæc autem erat minor excommunicatio, quæ olim privabat tantùm à communione corporis, & ſanguinis Domini, *cap. quis verò* 38. 11. *q.* 3. nunc verò removet à perceptione ſacramentorum, *cap. 2. de except. cap. penult. hoc tit.* Quam excommunicationem communicans cum excommunicato ſtatim incurrit, *d. cap. cum excommunicato, cap. ſi quis frater* 28. 11. *q.* 3. ideoque excommunicatio à jure dicitur *in cap. nuper* 29. §. 2. *hoc tit.* Et illa verba, quæ ſunt *in d. cap. excommunicatos*, 11. *q.* 3. *Simili excommunicationi ſubjacebit*; & *in d. cap. cum excommunicato. Cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam*; Concilium Aurel. apud Burchardum *lib.* 11. *cap.* 5. ibi: *Et ſi quis ei ſociaverit, & communicaverit operibus ejus malignis, noverit ſe ſimul percuſſum anathemate*: intelligunt Suarez *de cenſur. diſput.* 24. *ſect.* 3. *num.* 2. Marius Alterius *diſp.* 13. *cap.* 1. Covarr. *in dicto cap. alma*, 1. *p* §. 3. Menardus *ad Concord. regul. cap.* 34. §. 1. de ſimili, vel communi excommunicatione in genere, non in ſpecie, ita ut accipiantur de minori excommunicatione, quia ſimile non eſt idem, *l.* 1. §. *ſit ergo, ff. quod juſſu*, 4. *De communicante cum excommunicato.*

licèt

licèt verbum *cum ſimili*, majorem excommunicationem importet *in cap. 3. hoc tit. in 6.* Aliquando tamen communicans cum excommunicato nullam excommunicationem incurrit, veluti in caſibua relatis *in cap. quoniam multos* 103. 11. *quæſt.* 3. *cap. quod in dubiis* 30 *cap. inter alia* 31. *cap. reſponſo* 43. *cap. ſi verò, cap. cum voluntate* 54. *hoc tit. cap. anteceſſor* 104. *cum ſeqq.* 11. *quæſt.* 3. & aliia in caſibus, de quibus egi *in cap. ſacris, de his quæ vi.* Aliquando verò ex communicatione cum excommunicato major incurritur excommunicatio, veluti in caſu deciſo in præſenti textu, in quo ſpecialiter conſtituitur, ut communicans cum excommunicato majorem excommunicationem incurrat, concurrentibua ſcilicet quinque requiſitia, de quibus in præſenti. Primò, quod aliquis ſit excommunicatus à Romano Pontifice: ſecundò, quod communicans cum tali excommunicato ſit clericus: tertiò, quod ipſe communicet in officiis divinis: quartò, quod communicet ſciens eſſe nominatim excommunicatum à R. Pontifice: quintò quod communicet ſpontè: quorum ſi aliquod deficit, oon incurrit majorem, ſed minorem tantùm excommunicationem. Notant Suarez ſuprà *diſp.* 10. *ſect.* 2. *num.* 4. Covarruvias *dict.* §. 3. *num* 4. & alii plures. Unde cavendum eſt à Gloſſa finali hic falsò aſſerente ſimpliciter, & generaliter, eum qui communicat cum excommunicato à Papa, majorem excommunicationem incurrere; nam ejus doctrina ita demùm vera erit, ſi prædicta quinque requiſita concurrant, & ſic accipienda eſt lex 79. *tit.* 9. *partit.* 1. Item ſi communicet quis cum excommunicato in eodem crimine, pro quo fuit majori excommunicatione ipſe ligatua, *cap. 3. cap. qui communicaveric* 19. *cap. rogo* 25. 11. *quæſt.* 3. *c. Anaſtaſius* 19. *diſt. cap. nuper* 29. *cap. inter alia* 31. *in fine, cap. ſi concubinæ* 55. *de ſentent. excom. cap. ſtatuimus, hoc tit. in 6.* Covarr. *dict.* §. 3. *num.* 5. Suarez *de cenſur. diſp.* 17. *ſect.* 2. *num.* 3. Ratio eſt, nam communicana cum excommunicato in eodem crimine, damnatus cenſetur de ipſo crimine, *d. cap. nuper* 29. *hoc titulo.* Item ſi quis fuerit cum ſuis fautoribua excommunicatus, *cap. excellentiſſimus* 102. 11. *quæſt.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *cap. ſacris* 38. *hoc tit.* Item in caſibus relatis *in cap ſi quis Epiſcopus* 6. & 7. *cap qui mertè* 29. 11. *quæſt.* 3. *Clement.* 2. *hoc tit. Clement.* 1. *de ſepult.* Vgolinus *dict.* §. 13. *num.* 5. Item major excommunicatio illis imponitur, qui nominatim excommunicatis præſumptuosè participant, nec commoniti deſiſtunt ab eorum participatione. Hi enim contemnunt eccleſiaſticam diſciplinam cummunioni excommunicatorum pertinaciter ſe ingerendo, *d. cap. excellentiſſimus* 11. *quæſt.* 3. & ita graviùs delinquunt, Covarruvias *d.* §. 3. *num.* 7. ideoque majori excommunicatione feriuntur, *cap ſi quis laicus* 26. 11. *quæſt.* 3. *cap quod in dubiis* 30. *hoc tit. cap.* 4. juncta ejus integra *de cleric. excom* Sed hæc excommunicatio nun eſt lata à jure, ſed à judice ferenda, ut conſtat *ex d cap. ſi quis laicus*, ibi: *Abſtineatur*; *dicto cap. quod in dubiis*, ibi: *Innodandi*, *cap. ſi celebrat*, ibi: *Feriendus*, *de cleric. excom* & ideo ut imponatur, oportet monitionem præmittere, aliàs nulla erit, *cap. ſtatuimus, cap. conſtitutione, cap. ſtatutum, hoc tit. lib.* 6. Alia de communicatione cum excommunicatis, & caſibus, in quibus impunè cum eis communicatur, adduxi *in cap. ſacris, de his quæ vi.*

CAPUT XIX.

[a] Clemens III.

TUa nos duxit fraternitas conſulendos, an ii ſoli ſint ad Sed. Ap. deſtinandi, qui in latæ ſententiæ [b] canonem incidentes, manus in clericos injiciunt violentas, & utrum non poſſint ab eadem ſententia, niſi per Romanum Pontificem liberari. Unde fraternitati tuæ breviter reſpondemus, quod non ſolum ii, qui in clericos temerarias manus injiciunt, ſed etiam [c] incendiarii, ex quo ſunt per eccleſiaſticam ſententiam publicati, pro abſolutionis beneficio ad Sed. ſunt Apoſt. deſtinandi, & non niſi per Romanum Pontificem abſolvendi. Hi verò, qui eccleſiaſtica beneficia de m·nibus accipere præſumunt laïcorum, non conſueverunt pro tali exceſſu ad Sed. Apoſt. [d] laborare.

NOTÆ.

1. a CLemens III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. etſi nullibi exprimatur cui reſcribat Pontifex, ut ſæpius in Decretalibua hujus Pontificis contingit.

2. b *Canonem.*) *Si quis ſuadente* 17. *quæſt.* 4. cujus verba retuli *in cap* 1 *hoc. tit.*

3. c *Incendiarii.*) De pœna incendiarii egi *in cap. intelleximus, de raptor* In præſenti illud notandum eſt, ex hoc textu communiter deduci, incendiarios ipſo jure excommunicationem incurrere, ſiquidem à Pontifice exæquantur percuſſoribus clericorum, qui etiam ipſo jure excommunicationem incurrunt. Expendunt etiam pro hac ſententia textus *in cap. ſi quis membrum, cap. peſſimam,* 23. *quæſt* 8. Sed verè in his juribus tantùm docetur, incendiarios excommunicandos eſſe, non verò ipſo jure eſſe excommunicatos: & præſens æquiparatio incendiarii, & percuſſoris clerici tantùm procedit quoad abſolutionis reſervationem, poſt denunciationem ipſius incendiarii: quare nullum incendiarium ipſo jure eſſe excommunicatum, ſed excummunicandum, docuerunt Cajetan. *in ſumma. verbo Excommunicatio* 22. Navarr. *in manuali, cap.* 27. *num.* 94. Tolet. *lib.* 1. *ſumma, cap* 36. *num.* 5. Suarez *de cenſur. diſp.* 22. *ſect.* 2. *num.* 19. Saytus *eodem tract. lib.* 3. *cap.* 29. *num.* 8. Gibalinus *in ſynopſi, verbo Incendiarius.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 5. *num.* 89. Caſtropalao *diſput.* 3. *punct.* 24. *num.* 5. tenentur tamen diœceſani, & ordinarii incendiarios excommunicare

care, atque excommunicatos denunciare: & tunc eorum abſolutio Romano Pontifici reſervatur. Latiùs proſequitur expoſitionem hujus excommunicationis Gibalinus *verbo Incendiarius*.

d *Laborare.*] Etſi graviter peccent beneficia de manu laici accipiendo, ut probavi *in cap. quiſquis, de elect.*

CAPUT XX.

[a] Clemens III.

AD eminentiam [b] Sedis Apoſtolicæ eſt recurrendum quotiens articulus dubitationis emergit, ut tantò quis promptiori conſcientia recipiat, & obſervet, quod ſuper re dubia ſibi fuerit a Sede Apoſtolica reſponſum, quantò prærogativâ dignitatis illius certiori noſcitur ipſius ſententia veritate roborata, quæ in beato Petro Apoſtolorum Principe præ omnibus aliis amplitudinem prælationis accepit. Sicut autem ex parte fraternitatis tuæ noſtris eſt auribus intimatum, dubium tibi exiſtit, utrum ij ſint abſolutionis conſequuti beneficium, qui cum pro injectione manuum in clericos, vel alias religioſas perſonas, excommunicationem incurrerint, à legatis Cardinalibus, qui à [c] latere Rom. pont. deſtinantur pro tempore, fuerint abſoluti, cum iidem Legati mandatum ſibi ſuper hoc non oſtendant expreſſum. Super quo id à te, ac tuis ſuffraganeis volumus obſervari, ut eos habeatis abſque omni hæſitationis ſcrupulo abſolutos, quos conſtiterit à [d] talibus beneficium fuiſſe abſolutionis adeptos.

NOTÆ.

a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 9.* etſi nullibi exprimatur cui Prælato reſcribat Pontifex.

b *Religioſas perſonas.*] Canonicos videlicet regulares, religioſos, aut converſos ut probavi *in cap. non dubium 5. hoc tit.*

1. c *A latere.*] Non tamen temporibus Clementis III. omnes Legati à latere ex Cardinalibus eligebantur, ſed ex Epiſcopis, aut Archiepiſcopis, ut probant Gloſſa *in cap excommunicatis, de offic. leg.* Souchetus *ad epiſt. 260. Ivonis Carnot.* Unde ex præſentibus verbis, *Legatis Cardinalibus*, non inferas, his temporibus omnes Legatos à latere fuiſſe Cardinales, licet poſtea obſervatum ſit, ut non niſi Cardinales Legati mittantur à latere, ſeu de latere.

d *A talibus.*] Legatis videlicet à latere, nam inter eos, & alios Legatos miſſos, ſeu natos magna verſatur differentia; nam Legatus à latere à quacunque percuſſione poterit abſolvere, tam eos qui ſunt de ſua provincia, quàm alios omnes, qui ad eum recorrerint toto tempore ſuæ legationis, hoc eſt à die, quo à Curia Romana egredietur, uſque ad diem, quo ad ipſam regredietur, Gloſſa, & Panormit. *in cap. excommunicatis, de offic. legat.* Legatus verò miſſus, qui non eſt à latere, non poteſt abſolvere niſi eos, qui ſunt de provincia ſibi commiſſa, & quandiu in ea extitit, ut facilè colligitur *ex d. cap. excommunicatis.* Tandem Legatus natus qui Legati officium ſimul cum ipſa dignitate habet, non poteſt abſolvere ab hac excommunicatione, niſi in caſibus, in quibus alij ordinarij abſolvere poſſunt. Molina *de juſtit. tract. 3. diſp. 58.* Gibalin. *in ſynopſi, fol. 466.* 2.

CAPUT XXI.

[a] Clemens III.

A Nobis fuit ex parte tua quæſitum, utrum ſi quis ita pronunciaverit: Qui [b] furtum fecerit, excommunicatus ſit? hæc generalis clauſula ad ipſius excommunicatoris ſubditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non ſunt de iuriſdictione illius. Ad hoc utique dicimus quod hac ſententia non niſi [c] ſubditi obligantur, niſi fortè poſtea contulerit major, & largior auctoritas delegantis.

NOTÆ.

1. a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 10.* nullibi tamen
2. exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Furtum fecerit.*] Quatenus pro futuris culpis poſſit excommunicatio proferri, pro conciliatione hujus textus *cum cap. Romana, §. caveant. hoc titul. in 6.* expoſui *in cap. præterea, 40. de appellat.*

c *Non niſi ſubditi.*] Gloſſa in præſenti explicat, quatenus per mortem Prælati, aut tranſlationem ad aliam Eccleſiam ceſſet excommunicatio: quam tractationem proſequuntur ultra laudatos à Barboſa in præſenti, Suarez *de cenſur. diſput. 20. ſect. 2.* Gibalinus *eod. tract. diſquiſit. 1. q. 3 num. 1.* Baſſeus *verbo Excommunicatio 1. nu. 6.* Cornejo *tom. 3. de cenſur. tract. 5. diſp 4. dub. 3. q. 3.* Diana *p 5. tract. 9. reſol. 64.*

COMMEN.

COMMENTARIUM.

4. QVemadmodum per perſonas, ita etiam per loca diſtinctæ ſunt iuriſdictiones, ne alioquin turbentur, & confundantur; unde adminiſtrationi, & territorio adhærere juriſdictionem Iuſtinianus affirmat *in l. ult. C. ubi & apud quem*, & notarunt Petrus Gregor. *lib 47. ſyntag. cap. 21. num. 33.* Donellus *lib. 17. comment. cap.* 9 ubi plures Oſualdus *litera C.* Cujacius *lib. 1. Pauli ad edict. in l. ult. ff. de juriſd.* ubi Faber, & Goueanus: Revardus *lib. 3 conject. cap.* 10. Covar. *pract. cap. 10 num. 7.* & *in cap. alma, 1. p. §.* 10. Suarez *de cenſur diſput. 5. ſect. 4. & 5.* & *diſput. 26. ſect. 1. num. 9.* Hinc extra territorium ius dicenti impunè non pareri, Paulus affirmat *in l. final. ff. de juriſd.* Hinc Præſes provinciæ in ſubditos ſuæ provinciæ tantùm imperium habere dum in provincia eſt, affirmat idem Paulus *in l. 3. ff. de offic. Præſid.* Hinc proconſulem, etſi ubique proconſularia inſignia habere poſſe Vlpianus affirmet *in l. 1. ff. de offic. Proconſ.* poteſtatem autem exercere non poſſe, niſi in ea provincia ſola, quæ ei decreta eſt, idem affirmat *in d. l. 1. verſ. Poteſtatem:* inter quem, & Præſidem provinciæ non contemnendam differentiam primus obſervavit Cujacius *lib. 20. obſerv. cap. 37.* Hinc Duumviro non licere extollere poteſtatem faſcium extra metas territorij propriæ civitatis, Honorius, & Theodoſius ſtatuunt *in l. Duumvirum 53. C. de Decur. lib.* 10. Hinc extra provinciæ terminos non eſſe licentiam accuſatori progredi, conſtituunt Imperat. *in l. ultra 10. l. extra 16. C. Theodoſ. de accuſat.* Facium lex cùm unus, *§. ir. ff. de bonis auctorit. judic. l. 1 in fine, ff. de offic. Præfect. Vrb.* & regulariter certum eſt, juriſdictionem contentioſam extra territorium exercert non poſſe; à qua regula excipitur caſus ſingularis relatus *in l. non tantum 51. §. ſed Articuleiano, ff. de fideicommiſſ. libert.* Hinc etiam cùm inter Epiſcopos diœceſes diviſæ eſſent, ita ut unicuique, & proprium territorium, & propria juriſdictio aſſignaretur, *cap. præcipimus 16. q. 1. cap. licet, §. hoc multipliciter, cap. inter memoratos, cap. dilectio 16. q. 3.* variis canonibus ſtatutum eſt in alienos ſubditos juriſdictionem exerceri non poſſe, *cap. nullus, cap. nullum 9. q. 2. cap. Epiſcopum, cap. Epiſcopi. cap. non invitati, cap. Epiſcopus 7. q. 1. cap. ſi quis Epiſcopus 11 q. 3. cap. novit, de offic. Legat. cap. Paſtoralis, de reſcrip. cap. 2. de conſtit. lib. 6 cap. ut litigantes, de offic. Ordin eod. lib.* Probavi latè *in cap. nullus, de parochiis.* Unde quæſitum fuit à Clemente III. in præſenti, an ſententia promulgata à judice eccleſiaſtico, ut quiſquis furtum commiſiſſet, excommunicationem incurreret, ligaret etiam non ſubditos ibi furtum committentes, & etiam ſubditos proprios in aliena diœceſi furtum perpetrantes? Et videbatur utroſque excommunicatione ligari. Primos, quia ratione delicti, hoceſt furti perpetrati, ſortiuntur forum & ſubditi fiunt illius judicis, in cujus territorio peccarunt, ex traditis *in cap. final. de foro compet.* Secundos, quia ſubditi ubicunque ſint, & vagentur, tenentur legibus propriis. Sed adhuc decrevit contrarium Clemens III. aſſerens non ſubditos furtum perpetrantes non ligari prædicta excommunicatione: & ſimiliter ſubditos extra diœceſim furtum committentes non incidere in eam excommunicationem, docetur *in cap. 2. de conſtit. lib.* 6. quare Doctores variè præſentem textum accipiunt. Panormitanus, & Felinus *hic*, Ancharanus, & Francus *in d. cap. Romana, §. caveant*, docent præſentem textum procedere in excommunicatione lata per modum ſententiæ, non verò per modum ſtatuti: ſed eos rectè refellit Baſilius *de matrim. lib 5. cap. 7.* Qoare eâ ſolutione omiſſa, & aliis traditis à Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 32.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 16. cap. 5.* Covar. *in cap. alma, 1. p. §.* 10. Suarez *de relig. tract. de diebus feſtis, cap. 13.* Acuña *in cap. quæ contra 2. diſt. 8.* Thomas Benn. *de immunit. eccleſ. tom. 2. cap. 11. dubit. 1.* Balboa *in cap. 40. de appellat. num. 8.* dicendum eſt in præſenti caſu, alienos ſubditos furtum committentes, excommunicationem non contrahere, quia licèt ratione furti poſſent puniri ab Epiſcopo, in cujus territorio illud commiſerunt, tamen excommunicationem ab eo ſtatutam non contrahunt, quia cùm ejus ſubditi non eſſent ratione loci, juſtam ignorantiæ cauſam habebant, cùm neſcirent talem excommunicationem in fures latam eſſe. Tapia *tom. 2. Catena mor. lib. 4. q. 16. art.* 4. Ex eadem etiam ratione ſubditi proprij in aliena diœceſi furtum perpetrantes non ligantur ſimili excommunicatione, cum etiam ejus ignari furtum admiſiſſent, immò & furtum hoc caſu perpetrantem in loco exempto intra ipſam diœceſim, non incidere in excommunicationem docet Marinis *lib. 1. reſol. cap.* 112. alia proſequitur Theophilus Raynaud. *tom. 14. de literis monit. quæſt. 9.*

CAPUT XXII.

[a] Clemens III.

COnqueſti ſunt nobis dil. fil. [b] Regin. Canonici, quod I. de Malafrena, & I. filius Caluaca, & eorum ſequaces, Eccleſiam de Miliaton, & alias quaſdam Eccleſias Regin. Epiſcopatus violenter fregerunt, eaſque ſpoliare minimè dubitaverunt, & quoſdam homines Reginen. Eccleſiæ deprædari nullatenus dubitaverunt. Quoniam igitur hæc gravia ſunt, nec clauſis debent oculis pertranſiri, mandamus quatenus ſi ita eſt, memoratos ſacrilegos publicè accenſis candelis, ap. ceſſ. excommunicatos [c] denuncietis, & faciatis ſicut excommunicatos arctiùs evitari, donec paſſis injuriam congruè ſatisfaciant, & illata damna data reſarciant, & cum literis veſtris rei veritatem continentibus ſe Sedis Apoſtolicæ conſpectui repræſentent.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit cap.* 11. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Reginen.*] De Reginenſi, ſeu Regienſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 22. *de offic. delegati.*

2. c *Denuncietis.*] Conſonat textus *in cap. canonica* 11. *quæſt.* 3. *cap. omnes, cap. quiſquis* 17. *quæſt.* 4. in quibus omnibus juribus non contineri excommunicationem latam, ſed à judice ferendam, docuerunt Azor *part.* 1. *inſtit. lib* 9. *cap.* 17. *quæſt.* 12. Toletus *lib.* 1 *ſumma, cap.* 35. *num.* 6. Suarez *de cenſur. diſput* 22 *ſect* 2. *num* 12. Sayrus *eod tract. ſeu lib.* 3 *cap.* 29. *num.* 4. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 50. *num.* 90. Bonacina *de cenſur. diſput.* 2. *quæſt.* 3 *punct.* 12. Caſtro Palao *diſput* 3 *punct.* 24 *num.* 10. Gibalin. *de cenſuris, in ſynopſi, verbo Immunitas, num.* 6. qui etiam docent in præſenti caſu ad incurrendam excommunicationem, neceſſariam eſſe utramque actionem, videlicet Eccleſiæ effractionem, & ſpoliationem, quia Pontifex in præſenti copulativè utitur: nec etiam hanc cenſuram eſſe reſervatam niſi poſt denunciationem ſpecialem ipſius excommunicati. Et hoc caſu ſpecialiter contingit, ut qui aliquem excommunicatum denuntiavit, non poſſit eum abſolvere.

CAPUT XXIII.

a Clemens III.

PErpendimus ex literis tuis, quod quidam ſacerdos tuæ diœceſis, pro eo, quod ſe filium Regis nominare præſumpſit, & armis acceptis ſeditionem fecit, & guerram, à dilecto filio H. Comite per vicos juſſus eſt fuſtigari, qui poſtea ejus mandato traditus patibulo exſpiravit. Quia igitur tam ipſum Comitem, quàm alios hujus facti participes velle ſuper hoc ſatisfacere intimaſti, præſenti pagina duximus reſpondendum, quod ſi memoratus ſacerdos tali modo exceſſit, & arma ferens, non propulſando injuriam, ſed eam inferendo fuit occiſus, non videtur nobis quod interfectores ejuidem propter hoc ad obtinendam abſolutionem Ap. Sed. adire cogantur: tu verò, qui merita perſonarum bene noſti, eis pœnitentiam competentem injungas.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 12. & difficultatem hujus textus, quomodo videlicet judex ſæcularis poſſit punire clericum ſeditioſum, nulla præcedente degradatione, variis modis explicarunt Balboa *in cap.* 2. *de judiciis, num.* 131. Anguianus *lib.* 2. *de legibus, controverſ.* 15. Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, Sauſay *in Panopl. cleric.* 2. *part. lib.* 7. *cap.* 2. Fachineus *lib* 9. *controv. cap.* 23. Marthâ *de juriſd.* 4. *part. caſu* 13. ſed veram interpretationem hujus textus dedi *in cap. clerici, de judiciis, cap.* 1. *de apoſtatis.*

CAPVT XXIV.

a Clemens III.

UNiverſitatis veſtræ conſultationem accepimus, quâ à nobis requiritis, utrum ille laïcus inciderit in excommunicationis edictum, qui ad juſſionem Abbatis, in cujus ſervitio commoratur, in clericum, aut monachum, aut converſum manus temerarias præſumit injicere, maximè ubi cauſa non ſubeſt, propter quam debent b verberari. Nobis autem videtur, quod niſi causâ regularis c diſciplinæ hoc faciat Abbas in propria perſona, vel ubi eum neceſſitas urget, per clericum, aut monachum fieri jubeat; tam qui tales verberare præcipit, quàm illi, qui verberant, etiamſi cauſa ſubeſſet, excommunicationis ſententiam, donec ad Ap. Sed. veniant, nequaquam evadant.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.* Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 13. etſi nullibi exprimatur, cui Prælato reſcribat Pontifex.

2. b *Verberari.*] Immò etſi juſta cauſa verberum ſubeſſet, moderatè his utendum erat, *cap. in Archiepiſcopatu de raptoribus*; de qua verberum pœna plura adduxi *in cap.* 1. *de calumn.*

c *Diſciplina.*] Correctionis videlicet, quam Prælatus impunè in ſubditos adhibere valet, juxta tradita *in cap.* 1. *hoc titulo.* 3.

CAPUT XXV.

[a] Clemens III.

IN audientia noſtra talis fuit ex parte tua conſultatio propoſita, utrum clerici, qui arma [b] militaria, etiam relicto habitu clericali geſtare nullatenus erubeſcunt, ſi ei fuerit injuria corporalis illata, vel ſe à captione redemerint, illa clericorum debeant immunitate gaudere, quâ pro temeraria manuum injectione facta in clericum excommunicatus quis ipſo jure notatur. Ad hoc tibi breviter reſpondemus, quod cùm fruſtra Eccleſiæ invocet [c] auxilium, qui committit in ipſam, & lex ſæcularium Principum huic reſponſo ſatis efficax offerat argumentum, quia manifeſtè [d] cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non poſſe injuriarum agere, , ſi fuerit in veſte meretricali deprehenſa; hujuſmodi clerici, ſi fuerint a Prælatis ſuis [e] tertiò commoniti, & noluerint arma militaria deponere, de privilegio aliorum clericorum ſubſidium aliquod habere non debent.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione *ſub hoc tit. cap.* 14. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

2. b *Militaria.*) Quod clericis valde prohibitum eſt, ut probavi *in cap. clerici, cap. finali, de vita & honeſt. cleric. & in cap. petitio, de homicidio.*

c *Imploret auxilium.*] Hæc verba expoſui *in cap.* 2 *ne cleric. vel monach.*

d *Cautum.*) *In l. item* 15. §. *ſi quis virgines* 15. *ff. de injuriis*: quam illuſtrant Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 117. Heraldus *lib. unic. emend. cap.* 12.

e *Tertiò commoniti.*) Hæc verba variè expoſuerunt Covar. *in cap. alma,* 1. *part.* §. 11. *num.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap. final.* Vela *differt.* 45. Sed veram eorum interpretationem dedi *in cap. final. de vita & honeſt. cleric.* Ante monitionem tamen, etſi non deferat habitum, nec inſerviat Eccleſiæ, juxta requiſita Concil. Tridentini, non privatur beneficio canonis *cap. Odoardus, de ſolut.* & ſimilibus; ſed tantùm privilegio fori. Marinis *lib.* 2. *reſolut. cap.* 48. 4

CAPUT XXVI.

[a] Clemens III.

QUod de his etiam, de quibus non dubitas, & quid de his ipſis ſervari debeat, plurimùm agnoviſti, Ap. Sed. reſponſa requiris, tantò fraternitatem tuam magis in Domino commendamus, quantò in iis, quæ ſacrorum canonum inſtitutionibus ſunt expreſſa, noſtrâ auctoritate procedere deſideras, & diſponis. Sanè requiſivit à nobis tua fraternitas, utrum qui ſe confitetur in latæ ſententiæ canonem incidiſſe, nec ad hoc poteſt induci, ut ad Sed. Ap. veniat abſolvendus, ab Epiſcopo, vel etiam ſimplici presbytero abſolutionis poſſit, vel debeat beneficium promereri; & utrum presbyteris bigamis, & viduarum maritis, eorum uxoribus viam univerſæ carnis ingreſſis, Miſſarum ſolennia liceat celebrare. Verùm licèt quid de his obſervari debeat, ſacris canonibus ſit diffinitum, hoc tamen tuæ fraternitati ad præſens duximus reſpondendum: quod is, qui ſe aſſerit in canonem latæ ſententiæ incidiſſe, non niſi per Sed. Ap. vel ejus [b] Legatum abſolutionis poteſt beneficium promereri, niſi fortè in mortis ſit articulo conſtitutus, vel [c] paupertate, vel infirmitate, vel ſenectute tanta gravetur, quod ad Eccleſiam Romanam laborem ſubire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur. Cæterum ab his in forma ſacramenti exigi conſuevit, ut reſumptis viribus, & opportunitate conceſſa, Romanam Eccleſiam in perſona propria debeant viſitare.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. ſed nullibi exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex.

b *Legatum.*] Juxta tradita ſuprà *in cap. ad eminentiam.*

c *Paupertate.*] Ut probavi ſuprà *in cap. cum non ab homine.*

CAPUT XXVII.

Idem [a] *Archiepiſcopo, Decano, & Præcentori Lugdun.*

CUm pro cauſa, quæ inter G. & F. Cabilonenſis Eccleſiæ Archidiac. vertebatur, eis conceſſerimus auditorem, procurator G. allegavit, quod cùm Archidiaconus in Succentorem in communi dormitorio manus injeciſſet temerè violentas, & eum traxiſſet verberando per clauſtrum, ut frater Archiepiſcope eum ob violentam manuum injectionem, & violationem immunitatis Eccleſiæ feciſti excommunicatum publicum nunciari: ipſe verò ad Ap. Sed. accedens confeſſus eſt, quod in clericum manus injecerat violentas: ſupprimens autem, quod immunitatem violaſſet Eccleſiæ, ſuper abſolurione ſua literas impetravit. Nos igitur cauſam ipſam veſtro examini committentes, diſc. v. mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit, dictum F. Archid. ob [b] duplicem cauſam excommunicatum fuiſſe, & expreſſiſſe tantum alteram in literis, quas ſuper abſolutione ſua impetravit; ipſum tanquam excommunicatum ſatisfacere Eccleſiæ ſuæ pro altera, monitione præmiſſâ cogatis.

NOTÆ.

1. [a] A*Rchiepiſcopo.*] Ite etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. ſed veram Inſcriptiooem hujus textus, & iotegram dedi *in cap. cum pro cauſa, de Procurat.*

2. b *Duplicem cauſam.*] Sicut cenſura poteſt iterari ex diverſis cauſis, ut probat latè Gibalinus *de cenſur. cap.* 6. ita & poteſt ebſolutio contingere unius ceoſuræ, remanente aliâ, ut idem probat *diſquiſit. 9. quæſt.* 14. Vnde rectè io præſenti doeet Ionoeeotius, quod qui ex doplici ceuſa excommunicationem contraxerat, & impetravit abſolutiooem ex una, noo meoet ebſolotus, cùm adhue ſoperſit alie eeuſa alterius eenſuræ. In præſenti eotem duplex fuit cauſa eeoſuræ: verberatio, & violatio loci ſacri, ſeu ſacrilegium. Cæterùm verberatio, & protractio per clauſtrum unum peccatum, & unicem eenſuram important. Tapia *lib. 3. catena mor. quæſt. 4. art.* 2.

CAPUT XXVIII.

Innocent. III. *Abbati* [a] *S. Andreæ.*

A Nobis eſt ſæpè quæſitum, utrum ſi aliquis excommunieatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifeſta, nec per eum ſteterit, quominùs reconciliaretur eccleſiaſticæ diſciplinæ unitati, non ſuſcepto beneficio abſolutionis deceſſerit, pro abſoluto ab eccleſia ſit habendus; & utrum pro tali ſit recipienda eleemoſyna, & à fidelibus ſit orandum. Ut autem quod intendimus per ſuppoſitionem exempli apertiùs exprimamus, quidam presbyter, & canonicus regularis, ſicut per tuas nobis literas intimaſti, cum publicâ laboraret infamiâ, quòd ad quandam conjugatam aceederet, maritus ejuſdem mulieris, & conſanguinei ejus in eum manus [b] injecerunt temerè violentas: propter quod per Epiſcopum denuntiati ſunt excommunicationis ſententiæ ſubjacere. Unde ipſi poſtmodùm ad eundem Epiſcopum accedentes, præſtito in manibus ejus, quod parerent judicio Eccleſiæ corporaliter juramento, in mandatis receperunt ab ipſo, quod propter hoc Apoſtolico ſe conſpectui præſentarent. Cúmque unus eorum ſe ad iter accingeret veniendi, à quibuſdam ſuis æmulis eſt peremptus, & extra cæmeterium Eccleſiæ tumulatus; & licet contra interfectores amici, & conſanguinei interfecti ſint graviter commoti, promiſerunt eis tamen omnem rancorem remittere, & offenſam, dummodo interfecti cadaver traderetur eccleſiaſticæ ſepulturæ. Videretur igitur in hoc caſu forſan quibuſdam, quòd cùm [c] ſacramentum, non neceſſitatis articulus, ſed contemptus religionis excludat, & judicium Eccleſiæ divinum poſſit, & debeat imitari judicium, cum in interfecto prædicto manifeſta pœnitentiæ ſigna præceſſerant, propter hoc abſolutus etiam ab Eccleſia ſit habendus; ſed è contrario, cùm ex ſola culpa ligetur quis quoad Deum apud triumphantem Eccleſiam, ex ſola verò ſententia ligetur quoad hominem apud Eccleſiam militantem, quando vinculum culpæ remittitur, abſolvitur apud Deum, ſed apud homines non abſolvitur, niſi quando vinculum ſententiæ relaxatur, alioquin Eccleſiæ abſolutio nullatenus neceſſaria videretur, ſi in ſola cordis, [d] contritione præter ſacerdotale officium rigor relaxetur diſciplinæ eccleſiaſticæ. Nos ergo conſult. tuæ

CAPUT XXIX.

N. [a] *Uratiſlavienſi Epiſcopo.*

NUper à nobis tua fraternitas requiſivit, quid ſit de illis laïcis ſentiendum, qui clericos violenter, ſine læſione tamen, in cuſtodia detinent publica, vel privata, vel etiam detrudunt in vincula, utrum in canonem ſententiæ latæ incidant, ut ipſo facto ſint vinculo excommunicationis innodati, ſicut illi, qui manus in clericos injiciunt temerè violentas; & utrum qui nominatim excommunicatis ſcienter communicant, abſolvi ab excommunicatione poſſint per confeſſionem à ſimplici ſacerdote? vel Epiſcopi, ſeu Archipresbyteri ſit ab eis abſolutio expetenda: & ſi poſt actam pœnitentiam cum illis valeas diſpenſare, qui etſi bigami de jure non ſunt, de facto ſaltem bigami nominantur, eo quod in ſacris ordinibus conſtituti more nuptiali ſecundas in contubernium ſibi mulierculas adjunxerunt. Nos igitur inquiſitioni tuæ tali duximus ex ordine reſpondendum, quod in primo conſultationis articulo non credimus laïcos pœnam excommunicationis [b] evadere, quamvis eorum factum corporalis læſio non fuerit ſubſequuta, citra quam violentiam ſæpius circa clericos nequiter perpetratur. In ſecunda verò quæſtione credimus diſtinguendum, an is, qui nominatim excommunicato ſcienter communicat, in crimine communicet [c] criminoſo, ei conſilium impendendo, auxilium, vel favorem, aut aliàs in [d] oratione, vel oſculo, vel orando ſecum, aut etiam comedendo. In primo quidem articulo, cum talis & communicet crimini, & participet criminoſo, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnavit, ab eo, vel ejus ſuperiore merito delicti tunc erit abſolutio requirenda, cùm juxta canonicas ſanctiones [e] facientes, & conſentientes par pœna conſtringat. In ſecundo verò caſu à ſuo Epiſcopo, vel proprio ſacerdote poterit abſolutionis beneficium obtinere. Quamvis enim & tunc non judicis, ſed juris ſententiâ excommunicato communicans ſit ligatus; quia tamen conditor canonum ſolutionem ejus ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo [f] conceſſiſſe videtur facultatem aliis relaxandi. Is autem, qui juxta primum modum excommunicat, cum juramento debet abſolvi. Qui verò juxta ſecundum modum illi participat, reconciliari poterit ſine juratoria cautione. Verum ſi difficile ſit ex aliqua juſta cauſa, quod ad ipſum excommunicatorem abſolvendus accedat, concedimus indulgendo, ut præſtita juxta formam Eccleſiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à ſuo abſolvatur Epiſcopo, vel proprio ſacerdote. [g] Tertius, & ultimus inquiſitionis articulus videbatur habere non modicum quæſtionis: quoniam cum in matrimoniis contrahendis, non juris affectus, ſed animi deſtinatio attendatur, unde illum comitatur infamia, qui duas ſimul habet uxores, quod partim ad factum convenit retorqueri, ſicut & quod in canone legitur de presbytero, qui non legalibus nuptiis detinetur, eadem cenſurâ tales inter bigamos videntur reputandi: licèt objici poſſit ex adverſo, quod opinioni ſit veritas præferenda, & quod juxta præmiſſa, qui nullam uxorem habuit, foret bigamus reputandus; quod contingeret, ſi quis de facto contraheret cum diverſis, quibus de jure non poſſet matrimonialiter copulari. Nos autem in hac quæſtione taliter reſpondemus, quod cum hujuſmodi clericis, qui quantùm in ipſis fuit, ſecundas ſibi mulieres matrimonialiter conjunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat diſpenſari, licèt in veritate bigami non exiſtant, non propter ſacramenti defectum, ſed propter affectum intentionis cum opere ſubſequuto. Datum Lateran. XVII. Kal. Junii.

NOTÆ,

I. [a] V*Ratiſlavienſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit cap.* 3. habetur *Vuineglanienſi*: ſed retinenda eſt præſens inſcriptio, quæ etiam habetur in ipſo regeſtro epiſtolarum Innocentii III. correcto à Sirleto, *lib.* 2. *fol.* 311. ex quo integram hujus textus reſtituo. Vratiſlavienſis civitas eſt in Sileſia, provincia Bohemiæ, cujus Eccleſia Cathedralis primùm fuit Smogræ, unde Leonardus Epiſcopus Sedem tranſtulit anno 1046. Vicinam; Hieronymus verò Epiſcopus anno 1062. Cathedram cum Collegio Canonicorum Vratiſlaviam tranſvexit, ut refert Aubertus Miræus *de rebus Bohemicis*, *cap.* 9. Iatoslao ejus Epiſcopo, qui fuit Sileſiæ Principis filius, reſcribit in præſenti Innocentius, ut jam notavi *in cap nuper*, *de bigamis.*

b *Evadere.*] Ut probavi ſuprà *in cap. cùm deſideres*, *hoc titulo.*

2\. c *Criminoſum.*] Quo caſu communicans cum excommunicato majori excommunicatione ligato, in eandem incidit excommunicationem: exempli gratiâ ſi Petrus clericus, juſſus ſit domo expellere concubinam intra ſex dies ſub pœna excommunicationis majoris; & quia non paruit, elapſo eo termino, incurrit ipſo facto excommunicationem, qui deinde illi communicando auxilium, aut conſilium dat concubinam ut retineat, incidit in eandem excommunicationem, ut probant Covar. *in cap. alma*, 1. *part*. §. 3. *num*. 5. Avila *de cenſur. diſput*. 10. *dub*. 3. Hurtado *de excommunic diſput*. 9. *difficult*. 3. *num*. 12. Villalobos 1. *p*. *tract*. 17. *difficult* 13. *num*. 6 Ricciulus *de jure perſon*. *lib*. 4. *cap*. 45. Gibalinus *de cenſur. diſquiſ*. 7. *quæſt*. 9. qui rectè docent, hoc in caſu deſiderari ut communicatio ſit in ipſo crimine, cujus cauſâ excommunicatio impoſita eſt; non verò ſi quis communicaverit cum ipſo excommunicato in alio crimine, etiam gravior. Item deſideratur, ut talis excommunicatus ſit denunciatus, ut probat Gibalinus *ubi proximè*.

d *Oratione, vel oſculo.*] Quos communicandi modos, & alios expoſui *in cap. ſacris* [...] *quæ vi*.

e *Facientes, & conſentientes.*] Iuxta [...] *cap*. 1. *de officio deleg*.

f *Conceſſiſſe videtur.*] Unde general[...] lam DD. proponunt, omnem juris, & [...] excommunicationem non reſervatam po[...] prio ſacerdote abſolvi; quia quamvis ex [...] ne prohibitionis nequeat fortaſſis in mat[...] dictionis colligi ſemper poſitiva conc[...] hoc tamen peculiari negotio excomm[...] nis negatio prohibitionis abſolvendi in[...] ceſſionem poteſtatis abſolvendi, ut indic[...] Innoc. *in præſenti*, ex antiquo profectò [...] uſu jam inducto, quem potiùs afferre, [...] pretari videtur Pontifex, quàm novum ju[...] re: ex qua regula varias illationes ad div[...] ſus deducunt Baſilius *lib*. 6. *de matrim*. *ca*[...] guianus *de legib*. *lib*. 2. *cap*. 8. Gibalinus *de* [...] *diſquiſit*. 9. *quæſt*. 3.

g *Tertius.*] Verba quæ ſequuntur, [...] *cap. nuper, de bigam*. ubi ea expoſui.

CAPUT XXX.

Idem [a] *Stigonienſi Archiepiſcopo.*

QUod in dubiis. *Et infrà*; Reſpondemus, quod excommunicato, licèt qu[...] mandato Eccleſiæ, juramento firmaverit, communicari non debet, do[...] Eccleſiam fuerit abſolutus, alioquin poſt juramentum non eſſet abſolutio [...] ria. Nullus autem ſcienter nominatim excommunicato communicare tenetur, n[...] dam perſonæ, quæ per illud Gregor. Pap. capitulum, *Quoniam multos*, ſpe[...] excuſantur. Illi autem qui nominatim excommunicatis præſumptuosè part[...] præter perſonas dicto canone adnotatas, niſi ab eorum participatione con[...] fortè deſtiterint, [c] excommunicationis vinculo ſunt innodandi: ſecus auten[...] enter communicant ei, qui cum partiripibus ſuis eſt vinculo excommunic[...] ſententialiter innodatus; tunc enim & ipſi ſententiam excommunicationis [...] runt.

NOTÆ.

1\. [a] STrigonienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap*. 9. & *in cap. quod in dubiis, de pœnis*, ubi alias partes hujus Decretalis congeſſi.

b *Capit. quoniam.*] 11. *quæſt*. 3. Quem [...] expoſui *in cap. ſacris, de his quæ vi*.

c *Excommunicationis.*] Majoris videl[...] ta tradita ſuprà *in cap. ſignificavit*, ubi, & [...] capite *ſacris*, & *in c*. 2. *de exceptione*, egi d[...] communicantis cum excommunicato.

CAPVT XXXI.

Idem *Doctoribus Decretorum* [a] *Bononiæ.*

INter alia, quæ ven. f. n. [b] Mendioſien. Archiepiſcopus dudum Apoſtolatui [...] proponi fecit humiliter conſulendo, etiam, ſi bene meminimus, requiſivit, [...] excommunicato communicare quis, & qui etiam teneantur? Cui ſuper ill[...] limus articulo reſpondiſſe, quod nullus omnino nominatim excommunicato [...] communicare tenetur, niſi quædam perſonæ, quæ per illud Gregorii Papæ c[...] lum, *Quoniam multos*, ſpecialiter excuſantur. Verùm ex hac noſtra reſponſion[...] na quidem, ſicut accepimus, orta eſt occaſio diſputandi, aliis concedentibus [...] excommunicato communicare teneantur perſonæ in prædicto capitulo nom[...] præſertim quæ prius ex debito ad communicationem eorum tenebantur: al[...] rentibus, eos excommunicatis communicare licitè poſſe, ſi velint, non tamen [...] ex neceſſitate teneri. Ut igitur unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat [...] bigu[...]

Digitized by Google

biguitatem hujuſmodi taliter duximus abſolvendam, quod cùm quædam perſonæ in præmiſſo capitulo priùs denotatæ, illis in quas lata fuerit excommunicationis ſententia, ſubſequenter ante prolationem ipſius obſequio tenerentur familiariter adhærere, neque poſtmodùm ad contraria teneantur, cùm adhuc ipſum debitum duret, beneficio canonis id agente, à priori non ſint obnoxietate ſolutæ, ſed ad familiare tenentur obſequium: & ita per conſequentiam ad communicationem quoque tenentur, ſine qua illud nequeunt exhibere. Id autem non àd omnes perſonas capitulum credimus referendum, ut videlicet obnoxietati hujuſmodi ſint ſubjectæ, cùm viatores, peregrini, & mercatores à communione talium perſonarum, niſi articulus neceſſitatis immineat, debeant abſtinere, ut in fine colligitur manifeſtè; ſed ad illas dumtaxat, quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate conſtrictæ, de quibus tamen in iis, pro quibus ſunt excommunicatione notatæ, ut in criminibus, communicare non debent, ſed ab eis penitus abſtinere. Unde prudenter in præmiſſa conſultatione reſpondemus, non omnes perſonas, ſed quaſdam, quæ per illud Gregorii Papæ capitulum ſpecialiter excuſantur, ad communionem hujuſmodi præmiſſo modo teneri. Utrum autem & illæ perſonæ propter atrocitatem facinoris ſeveriùs puniendæ, à communione talium per excommunicationis ſententiam debeant aliquando prohiberi, quia quæſitum non extitit, reſponſum non fuit.

NOTÆ.

1. a BOnon.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & in præſenti ſcribit Innocentius Doctoribus Bononienſibus, ut etiam Profeſſoribus Pariſienſibus *in cap. ex literis, de conſtitut.* Scholaſticis Lutetianis *in cap. quia in cauſis, de procurat.* Bononienſis perantiqua, ac celebris Academia eſt in Italia, quam Theodoſius Major Imperator erexit, ubi floruerunt ſemper omnia literarum ſtudia. Debitis encomiis illam extollunt Gloſſa in prooemio hujus voluminis, & *in l. final. Cod. de teſtamen.* Papirius Maſonius *libr.* 5. *de geſtis Roman. Pontiſ. in Honorio VI.* Midendorpius *de Academicis, fol.* 3. P. Mendo *de jure Academico lib.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 16. Iiſdem etiam Doctoribus miſit Innocentius compilationem ſuarum epiſtolarum, ut refertur in principio tertiæ collectionis.

b *Mendioſienſis.*) Ita legitur in tertia collectione, ſed rectiùs in ſexta habetur *Strigonienſis*; nam in præſenti textu mentio fit textus antecedentis, ubi Strigonienſi Archiepiſcopo reſcribitur. 2.

c *Capitulum.*) Relatum *in capit. quoniam multos* 11. *quæſtion.* 3. quem textum latè explicat Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7. *quæſtion.* 9. *conſect.* 3. 3.

CAPUT XXXII.

a Idem.

CUm illorum abſolutio, qui pro violenta manuum injectione in clericos, labem excommunicationis incurrunt, præterquam in quibuſdam caſibus à prædeceſſoribus noſtris exceptis, Sedi dumtaxat Apoſtolicæ reſervetur, nonnulli Ecc. ſententiam negligentes, in excommunicatione politi eccleſiaſticos ordines accipere non formidant: quid autem fieri debeat de his, Ap. ſæpiùs oraculum imploratur: circa quos credimus, ſicut reperitur in ſubditis, diſtinguendum, quod tales, vel ſciunt excommunicationis ſe vinculis irretitos; vel non recolunt factum, pro quo in latæ ſententiæ canonem inciderunt; vel factum quidem ſcientes, juris ignari neſciunt exinde ſe teneri. Primos, ſi fuerint ſæculares, à ſubreptis ordinibus cenſemus in perpetuum b deponendos: in reliquis caſibus tam Archiepiſcopi, quàm Epiſcopi abſque mandato Sed. Apoſt. ſpeciali diſpenſandi facultatem ſe noverint non habere, quibus eſt etiam abſolutio talium interdicta, ut majora intelligantur illis prohibita, quibus vetita ſunt minora. Potuerunt tamen hujuſmodi Roman. Pontificis auribus intimari, ut ab eo ſecundùm rigorem, vel æquitatem reſponſum prodeat, prout ejus diſcretio viderit faciendum. Qui ſi clauſtrales hujuſmodi fuerint, licèt à bonæ memoriæ Papa prædeceſſ. noſtro Alexandro fuerit conſtitutum, quod monachi, & canonici regulares, quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non ſunt ad Apoſt. Sed. mittendi, ſed ſecundùm diſcretionem, & providentiam Abbatis ſui diſciplinæ ſubdantur; & ſi Abbatis diſcretio ad eorum correctionem non ſufficit, providentia dioeceſani Epiſcopi eſt adhibenda: & alibi dicat: quod de ſæculo fugiens, qui religionis habitum in monaſterio receperunt, & inter cætera poſtmodum confitentur ſe tale commiſiſſe delictum, per quod ipſo actu excommunicationis ſententiam incurrerunt, ſine licentia Roman. Pontificis Abbas non poteſt eos, nec debet abſolvere, quamvis præſumptionem de-

linquentium debita poſſit animadvertione punire. Nos tamen in religionis favo
evagandi materia ſubtrahatur, majorem eis gratiam exhibere volentes, quod in
abſolutionis beneficium valeant impertiri, eorum Abbatibus indulgemus, niſi
ipſorum extiterit adeo difficilis, & enormis, utpote ſi ad mutilationem mem
effuſionem ſanguinis eſt proceſſum, aut in Epiſcopum, aut in Abbatem vio
manus injecta; cum exceſſus tales, & ſimiles nequeant ſine ſcandalo prætermi
clauſtralis aliquis in religioſum alterius clauſtri manus injecerit violentas, per A
proprium, & ejus, qui paſſus eſt injuriam, abſolvatur. Quod ſi clericum pe
ſæcularem, non niſi per Apoſtolicam Sedem, ut ſcandalum evitetur, abſoluti
tiam poterit promereri. Si autem & hos ad ordinem promoveri contingat, ju
miſſum diſtinctionem, qui ſcienter in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ ſe
ordinari, ab executione ſuſcepti ordinis, & officii decernimus manere ſu
Circa reliquos verò facti memoriam, vel juris peritiam non habentes, monas
litate penſata, poſt injunctam, & peractam pœnitentiam Abbates ipſorum pote
penſare, niſi grave fuerit, & notabile factum: aut is, qui fecit, adultus fuer
cretus, ut violenter, & validè contra oblivionem, vel ignorantiam præſumatu
pimus autem Abbatibus, ut formam iſtam diligenter obſervent, ne privilegi
reatur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & cùm præſens epiſtula non reperiatur inter editas à Sirleto & Boſquero, ideo non conſtat, cui Prælato reſcribat Innocentius.

2. b *Deponendus.*) Suſcipiens enim ordines, ligatus quacunque majori excommunicatione ſuſpenditur ab executione ordinis jam ſuſcepti, & deponitur; ſi verò aliâ cenſurâ innodatus, videlicet interdicto, aut ſuſpenſione, ad ordines aſcendat, non punitur eâdem pœnâ, ut docent Suarez *de cenſur diſput.* 31. *ſect.* 1. *num.* 58. Avila *de cenſur.* 7. *part. diſputat.* 1. *dub.* 6. Bonacina *de cenſur. diſput.* 3. *quæſt.* 1 *punct.* 6. Gibalinus *eodem tract. in ſynop. verbo Ordo, num.* 3.

COMMENTARIUM.

CUm certum principium juris ſit, ignorantiam facti à pœnis legibus ſancitis excuſare, juris verò ignorantiam excuſationem in delictis non præſtare, *c. ignorantia, de regul. juris, lib* 6. *l. liberorum* 11. *ff. de his qui notant. infam. l.* 20. *tit.* 1. *part.* 1. quæri ſolet, an factum committens, cui cenſura, aut irregularitas adjuncta eſt, ignarus conſtitutionis, quâ cenſura ſtatuta fuit, in eam incidat? In qua quæſtione aliqui docent, ignorantiam ſimilis conſtitutionis non excuſare reum à cenſura, moti ex præſenti textu, dum in eo docetur, ab excommunicatione propter violentam manuum injectionem ſtatuta in canone *ſi quis ſuadente* 17. *quæſt.* 4. abſolvere non poſſe Epiſcopum eos, qui ignari canonis in cenſuram inciderunt. Si enim abſolutio Pontificis neceſſaria eſt, juris ignorantia ab excommunicatione non excuſat. Ita docuerunt Gloſſa *in cap. à nobis el* 1. *verbo Niſi, hoc tit.* Sotus *in* 4. *diſt.* 6. *quæſt.* 8. *in princip.* Covarruv. *in cap. alma,* 1. *part.* §. 12. *à num.* 9. *uſque ad* 12. & alii quos refert Sanchez *libr.* 9. *de matrim. diſputat.* 32. *num.* 7. Alii diſcrimen conſtituunt inter excommunicationem in jure expreſſam, & inter cenſuram ab homine prolatam, ut in illis juris ignorantia non excuſet, quia legem generalem nulli licet ignorare, in iſtis autem ignorantia proſit *ex cap.* 2. *de conſtit. in* 6. ita Gloſſa *ibidem*, & alii laudati à Sanchez *ubi ſu-*

prà, num. 8. Sed illis ſententiis omiſſis v
cuerunt Salas *de legibus, diſput.* 15. *ſect.* 9.
ſuprà *num* 9. juris ignorantiam ab excom
tione excuſare, ſive illa lata ſit à jure, ſiv
mine. quod ex ejus natura peculiari
nam ad eam incurrendam deſideratur
contumacia, *cap. nemo contemnat, cap. a*
que, 11. *quæſt.* 3. Unde qui ignarus canon
in caſum cenſuræ, non poteſt dici contu
licèt culpabilis exiſtat, quatenus negligi
nonis diſpoſitiones, non tamen dicitur
tumaciter reſiſtere. Quam ſententiam
credo accipiendam, non ſolùm cùm nc
ra fertur eo caſu, quo nulla præceſſerat
tio; ſed eo etiam, quo fertur in confir
antiquæ prohibitionis; nam & tunc ign
berat à cenſura, ut reſolvit idem Sanch
reſpectu canonis cenſuram imponentis
contumacia. Facit textus *in cap propoſui*
ſtin. dum ait clericos incontinentes,
conſtitutione Siricii Papæ, quâ ſuſpenſio
plectendos decrevit, eâ non puniri, qua
illud decretum, continentia clericoru
præcepta. Ignorantia enim excuſat ec
ſuſpenſionis, ut ab aliis cenſuris, licèt lata
ter factum ante legem pœnalem i
Huic ſententiæ conſequens eſt, ut qui
de prohibitione juris, ignorat autem po
communicationis eo decreto comprehe
reſpectu cenſuræ contumax non ſit, licèt
cet, non incidat in excommunicationem
bant Suarez *tom.* 1. *de cenſur. diſput* 4. *ſ*
19. Sanchez *diſput.* 32. *num.* 13. quamvis
eo relati *num.* 11. contrarium teneant.
nim dicitur, cùm ſenſum accommodante
ctum, videri ſe ſubjicere pœnæ illius, *l.*
res, ff de jure fiſci, procedit in pœna c
delicto proportionata; non tamen in
traordinaria, qualis eſt excommunicatio,
tumaciam petit. Nec tunc obſtat præſe
qui procedit in eo, qui manus violenta
cum injecit, ac poſtea ordinatus fuit pe
tiam juris. quæ in hac ſpecie culpabilis
endum enim eſt; excommunicatum priva
mentorum receptione, *cap. final de cleric*
Covarr. *in cap. alma,* 1. *part* §. 6. *num.* 5.
cenſur. diſputat. 10. *ſect.* 1. Unde excom

ſi ordinetur, non debet io gradu ſoſcepto miniſtrare, niſi conceſſâ diſpenſatione à Pootifice, ut Innocentius in præſenti decidit. Rurſus ſciendum eſt, irregularitatis ootâ affici clericum, qui ignarus cenſoræ, tam ignorantiâ facti, quàm ignorantiâ juris ordinatus eſt, ut idem Innocentios ait: cùm autem utriuſque ignorantiæ idem ſit effectus in præſenti caſu, ignorantia autem facti excuſaie ſoleat à cenſura, *c. ſi verò 4. hoc tit.* ſequitur utramq; ignorantiam culpabilem extitiſſe in præſenti caſu: quod evenire poteſt eo caſu, quo nimirum craſſa fuerit, aut ſupina, *ex c. 2. de conſtit. in 6.* Si aotem ignorantia probabilis fuiſſet, excuſaretur ab irregularitate, ſeo potiùs ſuſpenſiooe, ot docent Suarez, & Bonacina, & proximè Majolus *lib. 4. de irregul. cap. 34.* Marius Alter *de cenſur. cap. 6. dub. 2.*

CAPUT XXXIII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Piſtorienſi.*

DE monialibus tua à nobis f. requiſivit, per quem eis ſit abſolutionis beneficium impendendum, ſi vel in ſe invicem, vel converſos, vel converſas ſuas, aut clericos etiam in ſuis monaſteriis ſervientes manus injecerunt temerè violentas. Super hæc igitur tuæ conſultationi taliter reſpondemus, ut auctoritate noſtra per Epiſcopum, in cujus diœceſi monaſteria fuerint, abſolvantur.

NOTÆ.

1. [a] *Piſtorienſi.*) Ita etiam legitur io tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* & in præſenti tantùm deciditur, quis poſſit abſolvere mooiales ab excommunicatione incurſâ propter violentam injectionem manuum in clericos; nam ſi mulieres regulariter abſolvendæ ſunt per propcium Epiſcopum, ex traditis *in cap. mulieres, hoc tit.* multò magis moniales, in quibus ultra rationem ſexus adeſt etiam impedimentum clauſuræ. Unde rectè Innoceotius io præſeoti reſpondit, moniales manus injicientes in clericos, abſolvi poſſe à proprio Epiſcopo: quod etiam procedit in mooachis percotientibus clericum ſæcularem, ut probavi ſuprà *in cap. monachi.*

CAPUT XXXIV.

Idem [a] *Univerſis Cruceſignatis.*

SI verè vos pœnitet de commiſſo, & plenè proponitis ſatisfacere de peccato, Dominum vobis credimus, immò novimus jam placatum. Si ergo [b] Veneti potuerint ad ſatisfactionem induci, & abſolutionis beneficium meruerint [c] obtinere, ſecurè cùm eis navigare poteritis, & prælium Domini præliari. Quod ſi nec ſatisfacere fortè voluerint, nec abſolvi, utpote qui non dolere, ſed gaudere velint diu de commiſſo, permittimus vobis, ut cum ipſis uſque in terram Sarracenorum, vel Hieroſolymitanam provinciam, juxta quod inter vos convenit, & ipſos, vel honeſtè convenerit, navigio tranſeatis quantò minus poteritis, cum dolore tamen & amaritudine cordis, & ſub ſpe veniæ communicantes eiſdem. Cùm enim jam à vobis majorem nauli receperint quantitatem, nec ad eam poſſint reſtituendam induci, aut etiam coarctari, ſi aliter fieret, videremini vos damnum ex pœnitentia, ipſi autem præmium ex contumacia reportare: cùm ad hoc debitum exſolvendum ipſi vobis maneant obligati, & ab excommunicatis exigi [d] poſſit, & recipi quod debetur. Eſt autem [e] cautum in jure, quod ſi quiſquam per terram hæreticorum, aut quorumlibet excommunicatorum tranſierit neceſſaria emere, ac recipere poteſt ab eiſdem. Præterea ſi paterfamilias domus excommunicationis ſententiâ fuerit innodatus, à participatione ipsius familia excuſatur. Licèt ergo Dux Venetorum, dominus navium, tanquam paterfamilias domus in excommunicatione persiſtat; vos tamen tanquam ipsius familia, dum in navibus ejus fueritis, ipsius excommunicatio non continget, & excuſabiles eritis apud Deum, si in excommunicatorum navibus exiſtentes, cum dolore cordis ſub ſpe [f] pœnitentiæ excommunicatis ipsis communicaveritis, in quibus communionem eorum nequiveritis evitare. Verùm cùm & in terram Sarracenorum, vel Hieroſolymitanam provinciam de navibus vos deſcendere contigerit, niſi Veneti ad ſatisfaciendum, & recipiendum juxta formam Eccleſiæ abſolutionis beneficium inducti fuerint, vel compulſi, cum eis nullatenus præſumatis prælium Domini præliari. Ne ſi eis habentibus aliquid de anathemate in Crucis inſurrexeritis inimicos, non prævaleatis in eos, ſed terga vertentes fugiatis potiùs, & cadatis.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *CRuceſignatis.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*13. & refertur epiſtola hæc inter geſta ipſius Pontificis apud Boſquetum *fol.*78. ut autem ejus ſententia percipiatur ex ipſis geſtis Innocentii III. & aliis hiſtoricis caſus repetendus eſt, qui ita contigit. Cùm pro recuperatione Terræ ſanctæ, tam in Italia, quàm in Gallia ingens fieret apparatus, Galli cruceſignati miſerunt nuncios ſuos in Italiam ad Ducem, & populum Venetorum, ut ab eis conducerent navigia opportuna, & ſimul cum eis tractarent de ſocietate ineunda: & poſtquam diverſis pactionibus in eam convenerint, inter eos placuit, ut aliqnot in Syriam deſtinatis, cæteri tenderent in Ægyptum, ut caperent Alexandriam, & finitimas regiones; ſicque Terra ſancta faciliùs liberaretur de manibus Paganorum. Ubi ergo Franci, & Veneti ſocietatem hujuſmodi firmaverunt, utrique ſimul ad Sedem Apoſtolicam nuncios deſtinarunt petentes ab Innocentio III. ut pactiones inter ſe initas auctoritate Apoſtolica confirmaret. Ipſe verò futura præſagiens cauté reſpondit ſe conventiones illas confirmare, ita ut ipſi Chriſtianos non læderent, niſi forſan iter eorum illi nequiter impedirent, aut alia juſta cauſa, vel neceſſaria forſan occurreret, propter quam aliud agere oequirent. Galli hujuſmodi confirmationem admiſerunt, Veneti verò confirmationem hoc tenore factam recipere renuerunt. Termino igitur conſtituto Cruceſignatorum exercitus ad partes Venetiarum acceſſit adeo magnus, fortis, & devotus, ut facilè crederetur non ſolùm Terram ſanctam eſſe recuperandam, verùm & Regnum Babylonicum occupandum. Nam & Veneti tam magnifica navigia præparaverant, ut à longis retrò temporibus nondum viſus, ſed nec auditus fuerit tantus navium apparatus. Miſit etiam Innocentius Petrum tituli S. Marcelli Presbyterum Cardinalem Apoſtolicæ Sedis Legatum, ut cum ipſo exercitu proficiſceretur nomine Redemptoris: ſed Dux, & Conſiliarii Venetorum timentes ne ipſe impediret eorum propoſitum, quod conceperant de Iadera expugnanda, Legato propoſuerunt, ut ſi vellet prædicationis munus obire, illum ſecum ducerent, aliàs tanquam Legatum illum reſpuebant: quare Cardinalis reverſus ad Innocentium illi pravam eorum intentionem retulit; quare Pontifex literas ſcripſit univerſis Cruceſignatis, diſtrictiùs illis prohibens, ne terras Chriſtianorum infeſtarent, nominatim Iaderam, quam Ungariæ Rex poſſidebat, qui ſimiliter erat Cruceſignatus, alioquin ſcirent, ſe anathematis vinculo innodatos; hancque excommunicationem fecit per Abbatem de Locerio certiùs intimari. Verùm tam Galli, quàm Veneti Iaderam expugnarunt, ſpoliaque Iadertinorum inter ſe diviſêre: ſed Principes Francorum exceſſum agnoſcentes, juraverunt in manibus Epiſcoporum ſuorum, quod mandatis Innocentii deinceps parêrent, & fecerunt ſe ab illis abſolvi, mittentes Sueſſionenſem Epiſcopum ad Innocent. III. ut illum conſulerent qualiter eſſent de cætero proceſſuri. Ipſe verò per literas ſuas præcepit eiſdem quatenus dignè de tanto pœnitentes exceſſu, & ſatisfacientes congruè de peccato, redderent univerſa, quæ ad eos de Iadertinorum ſpoliis pervenerunt, & à ſimilibus de cætero penitus ſe abſtinerent. Quia verò ſententiam Apoſtolicæ Sedis præter auctoritatem ipſius nullus potuit relaxare, quibuſdam viris diſcretis injunxit, ut ab eis, qui nondum juraverant Apoſtolicis ſtare mandatis, reciperent juramentum; ab eis autem, qui jam juraverant, expoſcerent, ut in eorum præſentia recognoſcerent taliter ſe juraſſe; ac deinde juxta formam Eccleſiæ munus abſolutionis impenderent, univerſis injungentes Comitibus, & Baronibus ſub debito juramenti, ut per patentes literas, tam ſe, quàm ſucceſſores ſuos Sedi Apoſtolicæ obligarent, quod ad mandatum ejus de tanta præſumptione ſatisfactionem exhibere curabunt: omnibus autem præciperent in communi, ut à ſimilibus de cætero abſtinerent. Porrò Comites, & Barones ſe obligarunt, ſicut fuit illis injunctum, & ſic omnes abſoluti fuerunt: & cùm adhuc Veneti nec ad pœnitentiam agendam, nec ad indulgentiam implorandam voluiſſent aliquatenus inclinari, conſultationi factæ per Sueſſionenſem Epiſcopum circa modum, quem obſervaturi erant Cruceſignati in communione cum Venetis neceſſariò habenda in ipſis navigiis, reſpondet Innocentius in præſenti epiſtola, quam multis Scripturæ auctoritatibus illuſtrat ut habetur *lib.*6. *epiſt.*102. & inter geſta ipſius Pontificis à Boſqueto edita. Referunt latiùs prædictam Iaderæ obſidionem, ſpoliumque Sabellus *lib.*9. *Æneid.*5. P. Iuſtinian. *lib.*2. *hiſtor. Venet.* Guntherus monachus Baſileenſis, qui extat apud Caniſium *tom* 5. *antiquit. lect.* Sanutus Torſel. *libr.*3. *part.*11. *cap.*1. Spondanus *in continuat.* Baronii *anno* 1201.

b *Veneti.*] Veneti enim devaſtatâ Aquileiâ Sede Patriarchali, irruptione, & direptione Attilæ Hunnorum Regis orbis prædatoris potiùs quàm bellatoris, in inſulam Gradum confugerunt, conſederuntque, & inde ab incendio Attilæ parum tuta maritima loca, quà Padus mare ſuperius ſubit, tenuerunt, civitatemque conſtruxerunt, cui hodie, & tunc Venetiarum eſt nomen, ut referunt Carolus Sigonius *de Occidentali Imperio, lib* 13. *ad annum* 452. & ſequentes Philippus Cluberius *Halicarnm antiquitatum lib.*1. *cap.*28. Turſelinus 3. *part. hiſt. libr.*6. *ſub eodem anno* 452. Saabedra *cap.*6. *chron. Got.* à qua occupatione dominium illius maris, libertatem, & exemptionem ab Imperio deducunt Veneti: quod & probant ex Juriſperitis Baldus, & Claſſici *in l.*1. §. *quod ſi quis* 18 *ff. de novi oper. nunt.* aliique veteres, quos adducunt Tuſchus *pract. libr.*8. *concluſ.*70. Franc. Marcus 2. *part. deciſ.*110. *num.*11. D. Joan Solorz *tom.*1. *de jure Indiar. lib.*2 *cap.*6. *ex num.*19. Valenzuela 1. *tom. conſil.*100. *num.*55. *verſ. Quorum.* Oſvaldus *libr.*4. *Donel. cap* 9. *l* *it. A.* Jacob Vander *de jure publico, ad l. non dubito ff de captivit. cap.*55. *num.* 3. Wiſembachius *diſput.*9. *num.*3. D. Joannes Ramos *in apparatu ad leg. deprecatio*, ex aliis Mariſotus *in orbe marit. lib.*2. *cap.*18. & 19. Beſoldus *in diſſert. judic. polit. de diverſ. rerum, num.*7. Salazar. *in notis ad Gongoram, in Tabul. Pirami, fol.*181. & de eorum dominio in mari Adriatico plura Solorzanus *tom.*1 *lib.*3. *cap.*3. *num.*34. 2.

c *Obtinere.*] Ut poſtea obtinuerunt Dux Dandulus, & alii Veneti poſt captam Conſtantinopolim per Petrum Cardinalem Capuanum tituli ſancti Marcelli, ut conſtat *ex lib.*7. *Regeſtr. ipſius Pontif. epiſt.*201. & 207. & refert Spondanus *dict. anno* 1201. *num.* 8. 3.

d *Exigi poſſit.*) Ut probavi *in cap. cùm inter. de except.*

e *Cantum*) *In cap. quoniam multos*, 11. *quæſt.*3.

f *Pœniten-*

f *Pœnitentia.*) Si aliquando, videlicet voluntariè communicaverint; ſecus verò ſi ex neceſſitate, quia tunc nullâ pœnitentiâ, aut abſolutione indigent, ut docuerunt Suarez *de cenſur. diſputat.* 5. *ſect.* 2. Balboa *in cap.* 12. *num.* 27. *de except.*

CAPUT XXXV.

Idem [a] *Lundon. Epiſcopo.*

UT famæ tuæ conſulas, & ſaluti, & ſic malorum audaciam comprimas, ut ab eis bonorum innocentiam tuearis, ſuper his nos humiliter conſulis, quæ officium paſtorale contingunt, ut de noſtra reſponſione ſecurus injunctæ tibi ſollicitudinis debitum laudabiliùs exequaris. Sanè nos tua duxit fraternitas conſulendos, utrum clerici graviter excedentes, qui tutè non poſſent monaſteriis ad agendam pœnitentiam [b] deputari, quoniam cùm non pœniteant de commiſſis, opportunitate fugiendi captata, carcerem fugerent clauſtri, & prioribus ſe ſceleribus celeriùs immiſcerent, à te, vel aliis [c] Prælatis ſuis arctæ poſſint cuſtodiæ mancipari; & utrum laici, ſi clericos in magnis ſceleribus deprehendant, in canonem incidant ſententiæ promulgatæ; cùm nec comprehendere, nec ad judices trahere ipſos poſſint, niſi in eos manus injecerint violentas. Ad primum igitur reſpondemus, quod cum Prælati exceſſus corrigere debeant ſubditorum, & publicæ utilitatis interſit, ne crimina maneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui fuerant nequam, nequiores; non ſolùm poſſunt, ſed debent etiam ſuperiores clericos, poſtquam fuerint de crimine canonicè condemnati, ſub [d] arcta cuſtodia detinere, qui cum ſint [e] incorrigibiles, nec in monaſteriis valeant cuſtodiri, ad ſimilia, vel pejora de facili laberentur. Laici verò citra excommunicationis ſententiam capere clericos, & ad judicium trahere poſſunt, ſi oporteat, etiam violenter: dum tamen id de mandato faciant Prælatorum, quorum illi ſunt juriſdictioni ſubjecti, & quorum eſt corrigere crimino ſos: cum hoc non ipſi, ſed illi, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur; dum tamen non ampliùs eorum violentia ſe extendat, [f] quàm defenſio, vel rebellio exigit clericorum.

NOTÆ.

I. a LOndo.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. De qua Eccleſia egi *in cap.* 6. *de conſuetud.* Sed legendum eſt *Lundenſi*, ut notavit Paulus Ydumay *in not. ad Innoc. III. lib* 16. *epiſt.* 118. de qua Eccleſia egi *in cap.* 2. *de conſuet.*

b *Deputari.*) Ut moris olim erat, *cap. tua*, ubi probavi, *de pœnis.*

c *Prælatis:*) Juxta tradita *in c.* 1. *de offic. ordin.*

d *Sub arcta cuſtodia.*) In carcere videlicet, ut dicemus *in cap. novimus*, § *fin. de V. S.*

e *Incorrigibiles.*) Et ſi tales verè ſint, poſſunt 2. degradari, tradique Curiæ ſæculari, juxta adducta *in cap. cùm non ab homine, de judic.*

f *Quam defenſio.*) Et tunc laici ritè adiri poſſunt, ut probat Salgado *de Regia protect. part.* 1. 3. *cap.* 2. *num* 285. Conſonat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 4. *collect.*

CAPUT XXXVI.

Idem [a] *Bracharenſi Archiepiſcopo.*

COntingit interdum in partibus tuis, & de conſuetudine regionis habetur, ſicut tua nobis f. intimavit, quod clerici, ſi quem offendant, & ſatisfacere velint offenſo, ſecundùm morem patriæ, quem inter ſe laici jam obſervant, corpora ſua ſponte ſupponunt [b] xxx. vel xl. ſeu pluribus, aut paucioribus percuſſionibus fuſtium, quas frequenter non coacti ſuſcipiunt, ſed volentes, non ſolum de aliorum clericorum manibus; ſed etiam laicorum. Unde nos humiliter conſulebas, utrum hujuſmodi percuſſores in canonem incidant ſententiæ promulgatæ. Nos autem f. t. ſuper hæc t. duximus reſpondendum, quod hujuſmodi manus injectio, etſi non violenta, tamen injurioſa videtur, cum ille canon non tam in favorem clerici ordinati, quàm in favorem ordinis [c] clericalis fuerit promulgatus: ideo volumus, & mandamus, ut id de cætero prohibeas attentari per provinciam Bracharenſem. Si quis autem clericus poſt prohibitionem hujuſmodi ſponte ſubierit, [d] excommunicetur uterque; proviſo, quod clericus injuriam paſſo ſine injuria clericali ſatisfaciat competenter, quatenus inter eos pax valeat rationabiliter reformari.

NOTÆ.

NOTÆ

1. ᵃ B*Racharenſ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. De Brachareniſ Metropoli nonnulla adduxi *in c.* 7. *de in integr. reſtit.*

ᵇ *Triginta.*] Per quem numerum non creditur perveniri ad effuſionem ſanguinis, juxta tradita *in cap.* 1. *de calumniat.*

ᶜ *Ordinis clericalis.*] Unde renunciari non poteſt, juxta tradita *in cap. ſi diligenti, de foro compet.*

2. ᵈ *Excommunicetur.*] Clericum, qui percuſſioni ſuæ conſentit, impunè percuti, docuerunt nonnulli, quos refert, & ſequitur Barboſa in præſenti, quia talis percuſſio nequit dici violenta, juxta verba canonis *ſi quis ſuadente* 17. *quæſt.* 4. ſed rectiùs contrarium in præſenti deciditur, nam etſi non ſit violenta talis manuum injectio, eſt tamen injurioſa, quia nequit ita offenſus privilegio clericalis ordinis renunciare, vel eam injuriæ pœnam à jure expreſſam remittere, ut docuerunt Sayrus *de cenſur lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 18. Suarez *eod tract. diſput.* 22. *ſect.* 1. *num.* 58. Molina *de juſt. tract.* 3. *diſput.* 31. *num.* 3. Layman, Caſtropalao, & alii, quos refert & ſequitur Gibalinus *in ſynoſi, fol.* 463. Quæ ſententia facilè probatur ex eo, nam ſi clericus, qui ſe ipſum vulneravit, aut ſui cædem, vulnuſque alii conſuluit, aut præcepit, incidit in hanc canonis excommunicationem, juxta communem ſententiam, multò magis qui clerico conſentienti manus injecit.

CAPUT XXXVII.

Idem ᵃ *London. Epiſcopo.*

RElatum eſt nobis, quod cùm aliqui ſervi tuæ Provinciæ propter injectionem manuum in clericum violentam in canonem incidunt ſententiæ promulgatæ, allegantibus dominis eorundem, quod carere mancipiis ſuis nolunt, venire ad Sedem Apoſt. abſolvendi non curant, per occaſionem hujuſmodi eludentes eccleſiaſticam diſciplinam. Quocirca diſc. v. per Ap. ſ. m. quat. eos venire compellas ad Sed. Ap. abſolvendos, cùm plus ſit Deo quàm homini deferendum, niſi fecerint hoc in fraudem, ut ſubtrahant ſe ab obſequio dominorum, aut ipſi propter hoc ſine culpa ſua incurrerent grave ᵇ damnum: & in utroque caſu poteris eos ex indulgentia noſtræ permiſſionis abſolvere cùm nimis ſint ab Ap. Sed. remoti: ſed in recompenſationem laboris, quem in itinere ſuſtinerent, aliam eis ſatisfactionem injungas, dummodò non ſit tam gravis, & enormis exceſſus, ut propter vitandum ſcandalum, & tollendum exemplum hujuſmodi ſervi ad ſervum ſervorum venire debeant abſolvendi.

NOTÆ

1. L*Ondon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. in hac ſexta legitur *Lugdun.* ſed parum intereſt quamlibet ex eis retineas inſcriptionem.

ᵇ *Grave damnum.*] Conſonat textus *in cap. mulieres*, ibi: *Qui exiſtunt in poteſtate alterius, hoc tit.* & docent Bonacina *de cenſur. dict. quæſt.* 4. *punct.* 5. *num.* 3. Molina *de juſtitia tract.* 3 *diſp.* 64. *num.* 2. Barboſa *de poteſtat. Epiſcop. allegat.* 41. *num.* 29.

CAPUT XXXVIII.

Idem ᵃ *Strigonienſi Archiepiſcopo.*

SAcris eſt canonibus inſtitutum. *Et infrà:* Licèt autem is, qui voluntarius excommunicatis communicaverat, qui cum omnibus fautoribus ſuis, & participibus excommunicationis ſententiâ ſint aſtricti, ad cor poſtmodum rediens, de mandato Eccleſiæ illos, quos foverat, expugnaret; non tamen priùs, quàm abſolutionis gratiam perceperit, habendus eſt abſolutus. nec ſi occumbat in bello, oblationes ſunt recipiendæ pro eo, vel orationes Domino porrigendæ: niſi cum de ipſius viventis pœnitentia per evidentia ſigna conſtiterit, juxta cujuſdam ᵇ conſtitutionis noſtræ tenorem, defuncto etiam abſolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ

1. ᵃ S*Trigonienſi.*] In tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 12. legitur *Indroſienſi*; ſed ubique malè, veram enim hujus textus inſcriptionem dedi *in c. ſacris, de his quæ vi,* ubi extat prior pars hujus Decretalis.

2. ᵇ *Conſtitutionis.*] Relatæ ſuprà *in c. à nobis,* & *lib* 6. *regeſtr.* 16. *epiſt.* 49. ubi Abbatibus de Refloris, & Palmi ita Innocentius ſcribit: (Oblata à nobis M. mulieris petitio continebat, quod cùm olim S. frater ſuus unà cum quibuſdam aliis morti cujuſdam interfuiſſet presbyteri, diabolo ſuadente, tandem reverſus ad cor, humiliter ſuum recognovit exceſſum, & paratus ut iter acciperet ad Sed. Apoſtolicam veniendi, præveniente mortis

tis articulo, exequi non potuit quod intendit: juramento tamen promiſerat, quod noſtris ſtaret ſuper exceſſu ſæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier ſupplicavit, ut cùm illum non religionis contemptus, ſed neceſſitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem acceſſerit Apoſtolicam abſolvendus, ſuper abſolutione, ac ſepultura ipſius dignaremur miſericorditer providere. Quia verò, ſicut in contumacia perſiſtentibus rigidos eſſe nos convenit, ſic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Eccleſiæ non debemus: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi prædictus S. dum adhuc viveret, ſatisfactionem condignam promiſit, vel ſufficiens de ſatisfactione mandatum, & aliàs manifeſta in eo pœnitentiæ indicia præceſſerunt, cum Pſalmo pœnitentiali, oratione Dominica, & aliis conſuetis, defuncto abſolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejuſdem eccleſiaſticæ ſepulturæ, dummodo contra terræ conſuetudinem ex hoc grave non debeat ſcandalum generari. Quod ſi non omnes, &c. Duo veſtrûm, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Lateran. III. Idus Maii, Pont. noſtri anno xvi.]

CAPUT XXXIX.

Idem [a] *Aſſininati Epiſcopo.*

SIcut nobis tuis literis intimaſti, cùm aliquos tuæ diœc. clericos, vel laicos culpis ſuis exigentibus excommunicationi ſupponis, ipſi poſtmodum ad te nullâ ſatisfactione præmiſsâ ſine teſtimonialibus literis redeuntes, dicunt ſe abſolutionis beneficium recepiſſe, quibus ſi credi debeat in hac parte, per nos inſtrui ſuppliciter poſtulaſti, cùm propter cauſam hujuſmodi, ſicut dicis, tuæ ſententiæ à ſubditis contemnantur. Nolentes igitur hominum malitiis indulgeri, f. t. t. reſpondemus, quod niſi excommunicati à te ſuper abſolutione ſua [b] literas, vel illius, cui vices noſtras in hac parte commiſimus, reportarint, aut alio modo legitimè de illorum abſolutione tibi conſtiterit, tu de eorum abſolutione fide non habitâ, ipſos pro excommunicatis, ut priùs habeas, & facias evitari. Datum Later. 2. idus Aug.

NOTÆ.

1. a ASſininati.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*13. & in epiſtolis Innoc. III. *lib.*2. *epiſt.*157. ex quo regeſtro textum hunc reſtituo. In præſenti ſcribit Innocentius Vidoni Epiſcopo Aſſiſienſi, de quo & de ipſa Eccleſia agit Ughellius *tom.*2. *Ital. ſacra, fol.*540. Sed legendum eſt ut in margine emendatur, *Aſſiſinati*, ſeu *Aſſiſienſi*, de qua Eccleſiâ nonnulla adduxi *in cap.*16. *de offic. Ordin.*

b *Literas.*) Veras, & non per obreptionem impetratas, ut probavi *in cap. ſuper eo, de cohabit. cleric.* 2.

CAPUT XL.

Idem [a] *Senonenſi Archiepiſcopo.*

PEr tuas nobis literas intimaſti, quòd cùm ven. f. n. [b] Altiſſiodoren. Epiſcopus in Altiſſiodorenſem Archipresbyterum excommunicationis ſententiam promulgaſſet, Archipresbyter ſe tuo conſpectui præſentavit, & quod ſtaret mandato Eccleſiæ ſufficientem obtulit cautionem, petens humiliter, ut ei abſolutionis beneficium exhiberes: tu verò volens Epiſcopo mem. deferre, ipſum ſæpiùs monuiſti ut abſolveret Archipresbyterum memoratum: ſed quia monitis non parebat, excommunicatum abſolvere curaviſti, quem Epiſcopus pro abſoluto non habet, utpotè qui proponit, quod ad te illius abſolutio non ſpectabat. Unde quæris, quid in ſimilibus ſit agendum? videtur enim aliquibus, quod cùm ad Metropolitanum per appellationem quæſtio non defertur, excommunicatus autem vocem non [c] habeat appellandi, utpote ab Eccleſia ſeparatus, ſive appellaverit, ſive non, Metropolitanus ei non debet abſolutionis beneficium exhibere. Verùm ex verbis cujuſdam epiſtolæ, quam dicunt Scholaſtici [d] decretalem, & à bonæ memoriæ Alex. Pap. prædeceſſore emanaſſe proponunt, habetur, quod ſi ante appellationem in aliquem excommunicationis ſententia fuerit promulgata, Metropolitanus ante litis ingreſſum, ab eo juramento recepto, ſecundùm Eccleſiæ conſuetudinem debet ipſum abſolvere, niſi voluerit Epiſcopo diœceſ. deferre, ipſumque ad eum remittere abſolvendum: ubi etiam conſequenter infertur, quid quia excommunicati audiendi non ſunt priùs, quàm fuerint abſoluti, nec ſunt ad illos, à quibus appellaverant, remittendi. In [e] Sardicenſi autem Concilio reperitur, ut is, qui ab Epiſcopo eſt abjectus, finitimos Epiſcopos interpellet, & cauſa ejus

audiatur, & diligentiùs pertractetur. Epiſcopus autem, qui juſtè vel injuſtè abjecit, eundem patienter accipiat, ut diſcutiatur negotium, quatenus vel probetur ejus à pluribus ſententia, vel etiam emendetur: priùs tamen, quàm omnia diligenter, ac fideliter examinata fuerint, nullus ante cognitionem communioni eum ſociare præſumat, qui fuerat communione privatus. Nos igitur credimus diſtinguendum, utrum proponat, ſe poſt appellationem legitimè interpoſitam excommunicatione notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuiſſe patenter expreſſum; in quibus caſibus ad probationem eorum, etiamſi abſolutionem non petat, debet admitti: ſed donec de ipſis conſtiterit, in aliis evitari, quamquam Ap. Sed. etiam tales conſueverit abſolvere ad cautelam. Verùm in aliis, niſi gratiam abſolutionis imploret, non debet audiri, ne ſententiam eccleſiaſticam contemnere videatur, & propter hoc amplius in ſuo contemptu ligetur. Quod ſi beneficium abſolutionis humiliter poſtulaverit, Metropolitanus eum debet abſolvere, niſi ſuo duxerit ſuffraganeo deferendum. Cui tamen ſi ſuffraganeus abſolutionis beneficium juxta formam Eccleſiæ noluerit exhibere, ipſe nihilominus ipſum abſolvat, cautione recepta, quod ſuo debeat parere mandato, ac deinde cauſam audiat; & quod canonicum fuerit, juſtitiâ mediante decernat. Quod ſi forſitan Epiſcopus ſubditum ſuum propter manifeſtum excommunicaſſet exceſſum, Metropolitanus non debet ipſum abſolvere, niſi ſuffraganeus requiſitus malitioſè ſibi abſolutionis beneficium denegaret.

NOTÆ.

a *Senonenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit cap.* 14. De Senonenſi Metropoli jam nonnulla adduxi *in cap.6. de conſtit, c, 1. de. poſtulat. Prælat.*

b *Altiſſidorenſi.*) Qui eſt Suffraganeus Archipræſulis, de cujus diœceſi nononlla adduxi *in cap.14. de praſcript.*

c *Non habeat appellandi.*) Quod diverſum eſt quando excommunicatus appellare intendit in alia cauſa, quàm in ea, pro qua fuit excommunicatus, ut probat Balboa *in cap. dilecti* 10. *de except.*

d *Decretalem.*] Relatam *in cap. quæſitum, de offic. ordin.*

e *Sardicenſe.*) *Canon.* 17. relato *in cap. ſi fortè* 11. *quæſt.* 3.

COMMENTARIUM.

1. *Probatur concluſio & traditur.*

EX hoc textu ſequens communiter venit diſputanda aſſertio: *Archiepiſcopus poteſt abſolvere ſubditum ſuffraganei ſui ad eum appellantem, non aliàs.* Probant eam textus *in cap. Romana, cap. venerabilibus, hoc tit. in 6. cap. Romana, de pœnis, eodem libr. cap. 1. de foro compet. eodem libr. cap. paſtoralis. cap duo, de offic. ordin. cap. ſervetur* 11. *qu.* 3. Faciunt textus *in cap. conqueſtus, cum aliis,* 9. *qu.* 2. Concilium Sardic. *canon.* 13. Nicæn. *can.* 8. Illiberit. *canon.* 53. Cæſaraugust. *can.* 5. Friſingen. anno 1440. habitum *canon.* 25. & alii ſacri canones, quos refert Anton. Auguſt. *in epitom. libr.* 37. *tit.* 82. Petrus Gregorius *libr. 4. partit. tit.* 16 *cap.* 7. Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput.* 5. §. 2. Fileſacus *in cap ad reprimendam* 8. *de Offic. ordin.* Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 28. Barboſa *de poteſtat. Epiſc. alleg.* 126. *per totum.* Martha *de juriſdict.* 3. *part. cap.* 12. & 14. Balboa *in cap.* 1. *de foro compet.* Alteſſerta *in præſenti.*

2. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam Archiepiſcopus totius provinciæ ſuæ moderator eſt, & judex ordinarius, *c. in apibus* 7. *quæſt.* 1. adeo ut omnes clerici proponere poſſint omnes querelas coram ipſo, *cap. quia cognovimus* 10. *quæſt* 3. unde totius Metropolis curam, & ſolicitudinem ad Archiepiſcopum pertinere, docetur *in cap. per ſingulas,* 9. *quæſt.* 3. Igitur ſi judex ordinarius eſt, poterit abſolvere ſubditos ſuffraganeorum ab eis excommunicatos. Difficilis eſt etiam præſens aſſertio dum in ea docetur, Archiepiſcopum, ad quem appellatio interpoſita eſt, poſſe excommunicatos abſolvere; nam excommunicatio ab homine prolata ab ipſo debet relaxari, *cap. nuper, hoc tit.* probavi latè *in cap.* 8. *de offic. Ordin.* & in eo loco, ubi quis à communione excluſus eſt, illi reconciliari debet. Concilium Arelat. 1. *Can.* 16. Ergo Archiepiſcopus, qui ſententiam excommunicationis non protulit, non poteſt eam relaxare. Accedit, nam juxta veterem Eccleſiæ diſciplinam deſideratur, ut in ea Eccleſia, ubi quis ab Epiſcopo ejectus fuit, ibi reconcilietur, & iterum admittatur. Concilium Sardic. *Can.* 16. ergo cùm Epiſcopus à propria Eccleſia ſubditum ejecit, non poteſt Archiepiſcopus eum in ſua Eccleſia reconciliare, & recipere.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, in præſenti 3. *De abſolutione excommunicati.*
caſu novum jus ſtatui circa abſolutionem excommunicato impertiendam à ſuperiore illius, qui excommunicationem protulit; nam juxta veteres Eccleſiæ canones nulli concedebatur abſolutio ante litem in Synodo, vel coram ſuperiore dijudicatam. Concil. Nicæn. *can.* 5. ibi: *De his qui à communione ſegregati ſunt, ſive clericorum, ſive laicorum ſint ordinis, ab Epiſcopis, qui ſunt in unaquaque provincia. valeat ſententia ſecundum canonem, qui pronuntiat eos, qui ab aliis ejecti ſunt, non eſſe ab aliis admittendos. Examinetur autem nunquid, vel ſimulatè, vel contentione, vel aliqua ejuſmodi Epiſcopi acerbitate è congregatione pulſi ſint.* Antiochenum *can.* 12. *Si quis à proprio Epiſcopo fuit excommunicatus, ne priùs ab aliis ſuſcipiatur, quàm fuerit à proprio Epiſcopo ſuſceptus, vel factâ Synodo accedens ſe defenderit, & perſuaſa Synodo abſolutam ſententiam retulerit. Idem autem decretum adverſus laicos, presbyteros, & diaconos, & eos, qui ſunt in Cleri catalogo obſervetur.* Sardicenſe *can.* 17. ibi: *Tamen priùs quàm omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum qui fuerit à communione ſeparatus, ante cognitionem nullus debet præſumere, ut communioni ſociet.* Citatur à Grat. *in c. Epiſc.* 11. *q.* 3. Sed in præſenti

Digitized by Google

ſenti Innocentius III. circa hanc abſolutionem duplicem conſiderat excommunicationem; vel enim eſt manifeſtè juſta, vel manifeſtè injuſta, vel dubia, vel prætenditur nulla. Si ſententia eſt manifeſtè juſta, ut lata propter manifeſtum exceſſum, Archiepiſcopus per appellationem aditus excommunicatum, niſi facti illum pœniteat, & ſatisfaciat, abſolvere nequit. Si manifeſtè injuſta ſit, quia poſt appellationem, vel cum errore intolerabili ſit prolata, mox excommunicatus erit abſolvendus. Si dubia eſt, quod accidit, ut prætenditur, plerumque antequam abſolutionem reus imploret, defenſionis locus ei negatur: quæ abſolutio ante cauſæ cognitionem ad cautelam, & ſub conditione ei concedi debet, præſtitâ cautione de parendo mandatis Eccleſiæ. Si tandem ſententiam nullam eſſe excommunicatus conquerarur, licet illi aut abſolutionem petere, aut eâ non petitâ cauſam nullitatis agere: ſi petat abſolutionem ad cautelam, illi concedenda eſt; ſi non petat, ſed ſententiam nullam eſſe probaturum profiteatur, illi cauſam hanc proſequi licet, in aliis autem minimè audietur. Unde apparet ante cognitionem novo jure ferè ſemper abſolutionem excommunicato appellanti eſſe concedendam: quod etiam cavetur *in cap. ſacro, §. caveant, hoc tit. cap. venerabilibus, §. ſanè hoc tit. in 6.* diligentiùs tamen antiquos canones perſcrutanti, hoc abſolutionis genus non omnino inuſitatum conſtabit: ab eo enim propè abeſt abſolutio à Domino Antiocheno Patriarcha quibuſdam presbyteris conceſſa, quæ refertur actione 10. Concilii Chalcedon. inter acta Concilii Berit. ibi: *Propter feſtivitatem illos ab excommunicatione abſolvit; ſub ea tamen definitione, ut Antiochiâ non excederent, donec ſententiam cauſa perciperet: ſi autem exirent antequam finem cauſa perciperet, majori pœnæ eſſent damnationis obnoxii.* Facit textus ad idem *in can. 3. Concilii Agath.* in illis verbis: *Epiſcopi ſi ſacerdotali moderatione poſtpoſitâ innocentes, aut minimis cauſis culpabiles excommunicare præſumpſerint, aut ad gratiam feſtinantes recipere fortaſſe noluerint, à vicinis Epiſcopis cujuslibet provinciæ literis moneantur; ſi parêre noluerint, communio illis uſque ad tempus Synodi à reliquis Epiſcopis non denegetur, ne fortè propter excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore morte præveniantur.* Et ſi ſententia evidenter iniqua erat, etiam juxta antiquos canones, nec excommunicatus, nec alii illi deferebant, *cap. cuilibet 11. quæſt. 3.* Concil. Sardic. *can. 17. Si quis Epiſcopus vim paſſus injuſtè ejectus ſit, vel propter ſcientiam, vel propter catholicæ Eccleſiæ confeſſionem, &c. effugiens periculum innocens execrationi ſubjectus in aliam urbem venerit, ne prohibeatur illic tamdiu agere, donec revertatur, vel à facta ſibi injuria poſſit liberationem invenire. Durum enim eſt, atque adeo graviſſimum, eum qui injuſtam ejectionem paſſus eſt, à nobis non ſuſcipi.*

4. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm excommunicatus ab uno Prælato, ab alio ſuſcipi non debeat, ut latè probavi *in cap. 8. de offic. ordin* ut ita ſervetur cuique ſua juriſdictio illibata, & ab eo quiſque communionem accipiat, à quo privatus fuerat, *cap. ſervetur 11. quæſt. 3.* & Archiepiſcopus nullam habeat juriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, niſi in caſibus relatis *in cap. paſtoralis, de offic. ordin.* ideo excommunicatos à propriis ſuffraganeis Archiepiſcopus abſolvere nequit, quia excommunicatus abſolvi debet à proprio judice, *cap. cùm ad Eccleſiarum, de offic. Ordin.* Si autem ipſe excommunicatus à proprio Epiſcopo ad Archiepiſcopum appellaverit, quia in hac ſecunda inſtantia Archiepiſcopus juriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum exercet, rectè poterit excommunicatum à ſuffraganeo abſolvere causâ cognitâ, juxta diſtinctionem ſuprà relatam, etiamſi abſolutio talis cenſuræ Pontifici eſſet reſervata. Marinis *lib 1. reſol. cap. 17.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expanſa, nam licèt Archiepiſcopus ſit judex ordinarius in tota ſua provincia, id tamen procedit in rebus pertinentibus ad generale provinciæ regimen, & ut ad illum appellari valeat, non verò reſpectu ſubditorum ſuffraganeorum, *cap. ſcitote 6. quæſt. 3. cap. peregrina 3. quæſt. 6.* Unde ſubditos ſuffraganei ſui in prima inſtantia judicare nequit, *dict. cap. duo*: & quia qui poteſt aliquem ordinare, poteſt & eum judicare, *cap. nullus, de parochiis*; & quia Archiepiſcopus non poteſt ſubditos ſuffraganeorum judicare, ideo nec ad ordines promovere valet, *cap. 1. de offic. ordin. in 6.* Nec obſtat difficultas alia, nam procedit quando à ſententia excommunicationis appellatum non eſt, quia tunc ab eodem judice debet quis abſolvi, à quo excommunicatus fuit, juxta tradita *in dict. cap. 8. de offic. ordin.* at verò cùm appellatum eſt, quia per appellationem causâ devolutâ ad ſuperiorem ipſe plenam juriſdictionem habet, ideo tunc excommunicatum à ſuffraganeo abſolvere valet. 5. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Sed ſuprà traditis obſtare videtur textus *in cap. ad reprimendam 8. de offic. Ordin.* ubi refertur, Lexovienſem Epiſcopum conqueſtum fuiſſe coram Innocentio III. eo quod à ſe excommunicatos Archiepiſcopus Rhotomagenſis, & alii comprovinciales abſolvebant: & decrevit Innocentius, ne deinceps à Lexovienſi Epiſcopo excommunicatos cæteri Epiſcopi recipiant ad communionem; Archiepiſcopus verò excommunicatos coram ſe conqueſtos de injuſtitia excommunicationis abſolvat, vel abſolvendos remittat ipſi Epiſcopo; qui ſi eos ad communionem recipere renuat, ſimili pœna afficiatur. Ex quo textu apparet, Archiepiſcopum nullâ præmiſsâ appellatione poſſe abſolvere excommunicatos à ſuffraganeo. Pro cujus difficultatis ſolutione Gloſſa, & antiquiores repetentes *in cap. paſtoralis, de offic. ordin.* aſſerunt Archiepiſcopum poſſe ſupplere negligentiam ſuffraganei in abſolutione impertienda excommunicato, & ita procedere textum *in dict. cap. 8.* Sed licèt hæc ſententia vera ſit, quam latè probat Barboſa *alleg. 126. per tot.* tamen non adaptatur deciſioni textus *in d. cap. ad reprimendam.* Quare eâ omiſsâ, pro vera expoſitione ipſius textus diſcrimen conſtituendum eſt inter eum caſum, in quo de injuſtitia excommunicationis agitur inter ſubditum ſuffraganei, & ipſum ſuffraganeum Epiſcopum, qui ex officio, & non ad partis petitionem ipſum excommunicavit; & inter eum caſum, in quo cauſa injuſtitiæ excommunicationis vertitur inter ſubditos ſuffraganei, inter quos lis agitatur, cujus causâ excommunicatio prolata eſt. Primo caſu Archiepiſcopus cognoſcere poteſt, etiam per modum querelæ de juſtitia excommunicationis, ſive per ſimplicem querelam, ſive per appellationem, *c. per ſingulas 9. q. 3. c. ſacro, hoc tit.* quo caſu procedit textus *in d. c. ad reprimendam.* Secundo verò caſu ullo modo Metropolitanus, niſi mediante appellatione, excommunicatum à ſuffraganeo 6. *Exponitur cap. 8. de offic. ordin.*

abſolvere nequit, quia inter ſubditos ſuffraganeoſum, niſi per viam appellationis Archiepiſcopus cognoſcere nequit, *dict. cap. duo ſimul, cap. paſtoralis, de offic. ordin.* Docent Cæſar *de eccleſ. hierarch. diſput.* 5. §. 2. Barboſa *dict. alleg.* 126. *num.* 22. Sed adhuc manet non levis difficultas in eo, quod docetur in eodem textu, Archiepiſcopum debere ipſum excommunicatum remittere Epiſcopo, ut ab eo abſolvatur, præcipuè cùm eo caſu excommunicatum abſolvendum eſſe ab ipſo Archiepiſcopo expreſsè doceatur *in cap. venerabilibus, §. ſanè, de offic. ordin. lib.* 6. Sed ut hunc etiam ſcrupulum amoveamus, tres caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt, cùm excommunicatio ipſa ex tenore proceſſus juſta apparet; tunc enim Archiepiſcopus tenetur ipſum excommunicatum remittere Epiſcopo excommunicanti, ut ab eo abſolvatur, nec ipſum abſolvere valet, cùm injuria fieret excommunicatori, ſi juſtè ab eo excommunicatus per alium abſolveretur, contra textum *in cap. ſervetur* 11. *quæſt* 3. *cap. cùm contingat, de offic. deleg.* Secundus caſus eſt, cùm excommunicatio injuſta apparet, quo caſu Archiepiſcopus excommuoicatum abſolvere valet, quia nulla fit injuria excommunicatori, cùm ipſa excommunicatio manifeſtam contiueat iujuſtitiam. Tertius caſus contingit, cùm adhuc dubitatur, nec apparet, juſta, an injuſta ſit excommunicatio: quo caſu poteſt Archiepiſcopus eum abſolvere, ſed ex honeſtate debet eum remittere proprio Epiſcopo, ut ab eo abſolvatur, *dict. §. ſanè*; quo caſu procedit textus *in dict. cap. ad reprimendam*; ubi quia non conſtabat adhuc de injuſtitia excommunicationis, ideo docetur Archiepiſcopum Rhotomagenſem poſſe abſolvere excommunicatos à Lexovienſi Epiſcopo, aut eos illi remittere abſolvendos. Etiam juxta prædictum caſum, in quo ſubditus ſuffraganei conqueritur de injuſtitia excommunicationis prolatæ ab Epiſcopo ex officio, accipiendus eſt textus *in can. 9. Concil. Vernenſis*, ibi: *Si quis ab Epiſcopo ſuo degradatus fuerit, & ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine commeatu facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo ſuo correptus & excommunicatus fuerit, quicunque cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum. Quod ſi aliquis reclamaverit, quod injuſtè ſit excommunicatus, licentiam habet ad Metropolitanum Epiſcopum venire, & ab eodem ſecundùm canonicam inſtitutionem dijudicetur: interim ſuam excommunicationem cuſtodiat.* Quem canonem expouit Fileſacus *in dict. cap. 8. de offic. ordin.*

CAPUT XLI.

Idem [a] *Univerſis Chriſti fidelibus per Lombardiam conſtitutis.*

SI aliquando fortè contingat, quod ab eis, qui auctoritate Apoſtolica ſunt excommunicationi ſubjecti, noſtræ literæ cum ſalutationis alloquio obtineantur, non propter hoc excommunicationis credatur ſententia relaxata, cum per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam per ſubreptionem contingat hujuſmodi literas impetrari; ſicut in [b] Placentinis nuper dicitur contigiſſe, qui cum ſint propter iniquitatem, quam in Deum, & ejus Eccleſiam commiſerunt, excommunicationis vinculo innodati, ſe quaſi abſolutos per hujuſmodi literas, quas eis pro Templariis miſiſſe dicimur, gloriantur: quamvis non ſimus memores talium literarum, cum etſi eis jam excommunicatis exhibitæ fuerint, forſan tamen priùs fuerant impetratæ. Quocirca univerſitati veſtræ per A. ſ. m. quat. eos ſicut excommunicatos arctius evitetis, donec à ſuo reſipiſcant errore. In ſimilibus, ſi quando fortè contigerit, ſimile judicium obſervare.

NOTÆ.

1. [a] UNiverſis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de reſcript. cap.* 2. ex qua literam hujus textus reſtituo.

[b] *Placentin.*] Jam enim per annos 1199. temporibus Innocentii III. Grumerus Epiſcopus Placentinus factioſos hæreticos Placentinos excommunicaverat: & cùm adverſus eorum impietatem decertans non potuiſſet eos ad viam veritatis reducere, cum Clero Placentiâ exceſſit, Cremonamque profectus eſt, poſteaque Innocentius III. Placentinos ſæpe ſæpius monitos diris cenſuris involvit, atque Epiſcopali Cathedrâ privavit die 9. Octobris, anno 1206. ut refert Vghel. *tom. 2. Ital. ſacræ, fol* 277. Unde de bis literis monitoriis ad Placentinos ſcriptis agit Iunocent. *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

EXcommunicatus non ſolùm verbis poteſt abſolvi ſolemnibus, verùm & factis, quibus gratiam, & indulgentiam illi facere Prælatum, qui eum abſolvere valet, cognoſcatur; veluti ſi Epiſcopus ab eo excommunicatum poſtea ad divina officia admittat, ut Innocentius III. reſcribit *lib 2. regeſtr.* ibi: *Cæterum interrogatus in judicio coram nobis procurator Gurcen. Epiſcopi, utrum pro excommunicato idem Epiſcopus ſe haberet, reſpondit, quod revera Salzeburgen. Archiepiſcopus excommunicavit Epiſcopum, & Capitulum 4. feria, & poſt tertiam, vel quartam diem dedit ipſi licentiam audiendi divina, & ut divinis officiis intereſſet; quia ipſe propter debilitatem manus celebrare non poteſt, & ex tunc divina ſibi fecit officia celebrari, & exercuit ea, quæ conſueverat exercere. Nos autem interloquendo reſpondimus, quod ſi res taliter ſe haberet, Epiſcopus idem pro abſoluto eſſet habendus.* Tria autem potiſſima ſigna ſunt indulgentiæ, & reconciliationis 2.

erga

erga benemerentes. Primum ſi à Principe admittuntur ad adorationem: ſecundum, ſi ad oſculum: tertium ſi cum benedictione, aut ſalutatione Pontifex illis ſcribat. De primo indulgentiæ ſymbolo extat prophanum teſtimonium Ammiani Marcel. *lib.* 15. ubi de Urſicino per admiſſionem ad purpuræ adorationem reconciliato ita ſcribit: *Perſtringebatur Vrſicini mentio, ut conſilii res bellicæ præſtantiſſimi, fruſtraque gravi injuria laceſſiti, & per admiſſionum Magiſtrum, qui mos eſt honoratior, accito eodem ingreſſu, conſiſtorium offertur purpurâ multò quam antea placidius, atque ita ante Principis pedes ſupplices ſtatuerunt* Cujus adorationis purpuræ mentio extat *in l.* 1. *Cod. de Comitibus & Tribun. lib.* 12. *l.* 4. *Cod de Conſul. l.* 1. *Cod. de præpoſ. ſacr. cubic. l.* 1. *Cod. de domeſtic. & protect. l.* 2. *Cod. de ſilent. l. ſi quis ſervum* 7. *Cod. qui militare, l. final. Cod. de Palatin. ſacrar. largit. l.* 2 *Cod. de privil. ſcholar. l.* 1. *Cod. de appa- rit. Præfect. Prætor. l.* 1. *Cod. de apparit. Præfect. Vrb. lib.* 12. *l. reſtituendæ* 6. *verſ. Ad hæc, Cod. de advocat. divers. judic. l.* 2. *Cod. de Fabric. lib.* 11. plura de ea congeſſerunt relati à Solorzano *de honorariis Senator. num.* 316. Lipſius *lib.* 2. *elect. cap.* 6 Durantius Caſel. *lib.* 2. *var. cap.* 16. Salmaſius *in notis ad hiſtor. Auguſt. pag.* 319. & 440. Demſterus *ad Roſinum lib.* 3. *antiquit. cap. ult.* Salmut. *ad Pancirol.* 1. *part. memorab. tit.* 46. Gretherus *lib.* 1. *de cruce, cap.* 53. Novarinus 1. *tom. elect. ſacr. lib.* 2. *cap.* 70. P. Pintus *in ſpicileg. ſacr. tom.* 1. *cap.* 40. Illuſtr. Ramos *pro Epiſcop. Luſit propoſ.* 2. *ad fin. num.* 90. Unde Legati Principum cùm admittendi ſunt ad adorationem pedum Pontificis, priùs abſolvuntur pro tempore legationis, ne ex ipſa admiſſione abſoluti in perpetuum maneant, ut refert Panormitanus *in præſenti, num.* 5. ibi: *Et ideo Papa ſervat, quod cum adſunt excommunicati Ambaſſiatores, facit eos priùs abſolvi, & explicatâ ambaſſiatâ, reducit eos in priſtinam excommunicationem.* De abſolutione per admiſſionem ad oſculum extat textus diſertus *in cap. cùm olim* 12. *de privil.* ibi: *Te, licèt excommunicatus ab Eugubienſi Epiſcopo diceris, tanquam non ligatum admiſit ad oſculum.* Ubi notavi, & plura de oſculo pietatis, & charitatis adduxi *in cap. pro illorum, de præbend.* Tandem abſolutio contingit per benedictionem cum ſalutatione in literis excommunicatis miſſis, cujus formulæ initium illuſtrat Ferrarius *lib.* 3. *de epiſtol. Eccleſ. cap.* 2. Unde cùm Pontifex abſolvere non vult excommunicatum, adjicit eam clauſulam, *ſine ſalutatione.* Innocentius III. *lib.* 2. *epiſt.* 28. ibi: *Poteſtati, & populis Tarviſinis ſine ſalutatione.* Notavit Cironius *lib.* 2. *abſ. cap.* 14. & illuſtrat Dominus Ramos *ubi ſuprà, num.* 93. Unde ſi ſcienter Pontifex in præſenti excommunicato ſcriberet cum ſalutatione, abſolutus crederetur; ſed quia per obreptionem clauſula illa adjecta credebatur, ideo ait Innocentius, eum abſolutum non credi. Sed quia plerumque dubitabatur, an ſcienter, vel ignoranter Pontifex cum excommunicato communicans, illum abſolvere intenderet, ideo ſtatutum fuit *in Clement.* 1. *hoc tit.* ut etiamſi ſcienter Pontifex cum excommunicato communicaverit, non ideo eum abſolviſſe credatur.

CAPUT XLII.

Idem *C. S.* [a] *Laurentii in Lucina Presbytero Cardinali, Apoſt. Sed. Legato.*

OFficii, *Et infrà:* Poſtremò quæſiviſti, utrum is, qui propter plures exceſſus à [b] pluribus Prælatis jus in ipſum habentibus, excommunicationis eſt vinculo innodatus, & uni Prælatorum de uno tantum ſatisfacere vult exceſſu, ab eo ſit abſolvendus, de quo ſatisfacere vult eidem; & cum de aliquo non ſatisfecerit, ab aliis abſolutus valeat nunciari. Quia verò ſuper hoc inter ſcholaſticos diverſæ ſunt ſententiæ diverſorum, nos ad præſens nulli præjudicare volentes, id ſolummodo tibi ſuper hoc articulo reſpondemus, quod ſupprimenti veritatem abſolutio [c] ſubrepta non prodeſt; & veritatem intelligens, abſolutionem hujuſmodi exhibere non debet.

NOTÆ.

a *SAncti Laurentii.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. & *in c. officii, de elect.* ubi alias partes hujus Decretalis congeſſi.

b *A pluribus Prælatis.*] Poſſe quem iterum, atque iterum excommunicari, & tunc variis egere abſolutionibus, probavi ſuprà *in c. cùm pro cauſa.*

c *Subrepta.*] Probavi ſuprà *in cap. cùm pro cauſa, & in cap. ſuper eo, de cohabit. cleric.*

CAPUT XLIII.

Idem [a] *Ferrarienſi Epiſcopo.*

REſponſo noſtro poſtulas edoceri, cum Ferrarien. cives excommunicationis, & interdicti ſententiis ſint ligati, an liceat tibi viros, & mulieres ſimul in hebdomada, vel in menſe apud aliquam Eccleſiam convocare, quibus prædices verbum Dei, & eoſdem ad correctionem inducas. Super quo f. tuæ t. reſpondemus, quod ſine

ſcrupulo conſcientiæ hoc facere [b] poteris, cum videris expedire, dummodo contra formam interdicti nullum eis divinum officium celebretur. Præterea quæſiviſti, cum Ferrarien. civitas interdicto ſit, & [c] excommunicationi ſuppoſita: & ideo ſint ibidem præter baptiſma parvulorum, & pœnitentiam morientium, univerſa ſacramenta eccleſiaſtica interdicta, an liceat tibi baptizatos pueros in frontibus conſignare. Super quo tibi taliter duximus reſpondendum, quod ſicut baptizari pueri poſſunt, ſic & baptizati ad confirmationem in frontibus à te poſſunt ſacro chriſmate [d] deliniri.

NOTÆ.

1. [a] *Ferrarienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 16. Hugoni videlicet, qui floruit in Eccleſia ex anno 1196. uſque ad annum 1212. ut refert Ughel. *tom.* 2. *Italia ſacra, fol.* 576.

2. b *Poteris.*] Rectè, nam & olim nemo ſubmovebatur ab Eccleſia tempore concionis, immò omnes admittebantur, tam catechumeni, & hæretici, quàm Gentiles & Iudæi: Concil. Carthag. 4. *can.* 84. ibi: *Ut Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſive Gentilem, ſive hæreticum, ſive Iudæum, uſque ad Miſſam catechumenorum.* De catechumenis extat diſertus locus Tertulliani *lib.* 1. *de præſcript. adverſ. hæretic. cap* 41. ibi: *Quis catechumenus, quis fidelis, incertum eſt? pariter adeunt, pariter audiunt.* D. Auguſtinus *ſerm.* 116. *de tempore*, ibi: *Hodie fratres chariſſimi ſpecialiter ad competentes humilitatis noſtra ſermo dirigitur: & quamvis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio noſtra conveniat; peculiariter tamen eos, qui nunc baptiſmi ſacramenta deſiderant, volumus admonere.* De hæreticis conſtat ex Poſſidonio *in vita D. Auguſt.* ibi: *Libros ejuſdem, ſive tractatus mirabili Dei gratia procedentes inſtructos omni rationis copia, atque auctoritate ſanctarũ Scripturarum, ipſi quoque hæretici concurrentes cum Catholicis ingenti ardore audiebant.* De Gentilibus, & Iudæis conſtat ex dicto canone 24. Concilij Carthag. & ex Concilio Valentino Hiſpaniæ *can.* 1. ibi: *Antiquos canones relegentes cenſuimus obſervandum, ut ſacroſancta Evangelia ante munerum illationem in Miſſa catechumenorum in ordine lectionum poſt Apoſtolum legantur, quatenus ſalutaria præcepta Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel ſermones ſacerdotis, non ſolùm fideles ſed etiam catechumeni, & pœnitentes, & omnes, qui è diverſo ſunt, audire licitum habeant.* Gregorius Nyſſenus *orat. de Sanctor. baptiſmate.* D. Auguſtin. *homil.* 49. ibi: *Audite chariſſimi, membra Chriſti, & Matris Catholicæ filij; quod dico competentibus, audiant fideles, audiant & pœnitentes, audiant catechumeni, audiant, & omnes timeant.* Illuſtrant Ferrar. *lib.* 2. *de ritu concion. cap.* 13. Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri mon. cap* 67. Albaſpineus *lib.* 2. *obſ. cap.* 29. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 27. Gibalin. *de cenſur. diſquiſit.* 7. *quæſt.* 5. qui rectè docent, quod licèt excommunicati poſſint adeſſe in Eccleſia, dum prædicatur verbum Dei, tamen ipſe excommunicatus per ſe prædicare non valet, quia tunc daretur communicatio fidelium cum excommunicato. Nec intereſt, quod in principio concionis recitari ſolet ſalutatio Angelica, atque ita ſi excommunicati adſint in Eccleſia, videtur dari cum eis communio. Nam rectè reſpondet Avila *de cenſur.* 2. *part. cap.* 6. *diſp. ut.* 11. *dub.* 3. *concluſ.* 6. has preces privatas eſſe, quæ etiam pro ſalute excommunicati, & coram illo recitari poſſunt, ſicut Evangelium, aut Pſalmi in eundem finem dici valent. Gibalinus *ubi ſup.* Navarrus *in Manuali, cap.* 27. *n.* 36. Ad divina autem officia audienda omnino ingreſſus Eccleſiæ excommunicatis denegatur, Tertul. *de pudic. c.* 4. *Non modò limine, verum omni Eccleſia tecto ſubmovemus.* D. Iſidorus relatus *in cap.* 1. 25. *diſt.* Concil. Vernenſe, de quo *in cap.* 1. *verſ. hoſtiarij*, 21. *diſt. Clement.* 2. *verſ. Nonnulli, de ſent. excom.* D. Thomas *in* 4. *diſt.* 18. *quæſt.* 6 *art.* 1. Illuſtrant Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 27 Illuſtriſſ. Don Franciſcus Ramos *in ſyntag. pro Epiſcop. Luſitan. propoſ.* 3. *num.* 94. & plura de prohibita communione cum excommunicatis in Eccleſia, & divinis officiis, congeſſi *in cap. ſacris, de his quæ vi.*

c *Excommunicationi.*] Propter bellum civile, quia favebant Othoni Imperatori; nam his temporibus Innocentij anno 1209. Azo Marchio Salinguerram Ferrariæ Prætorem cum valida Ferrarienſium exulum manu Ferrariâ expulit: ſed Otho Imperator Romæ coronatus diſcedens Ferrariæ Hugonem Guarinoſum Vicarium conſtituit: ut refert Boſquetus *ad Innocentium lib.* 2 *regeſt.* 14. *epiſt.* 74. Unde quia Ferrarienſes favebant ipſi Othoni Eccleſiæ hoſti, excommunicati fuerunt. 3.

d *Deliniri.*] Quænam ſacramenta tempore interdicti licitè adminiſtrari poſſint, iam expoſui *in cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.*

CAPUT XLIV.

[a] Idem.

Inquiſitioni tuæ breviter reſpondeo. Credimus diſtinguendum, utrum alter conjugum pro certo ſciat impedimentum conjugii, propter quod ſine mortali peccato non poſſunt carnale commercium exercere, quamvis illud apud Eccleſiam probare non poſſit; an impedimentum hujuſmodi non ſciat pro certo, ſed credat: in quo utique caſu debet potius excommunicationis ſententiam humiliter ſuſtinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale. In ſecundo verò caſu diſtinguimus, utrum habeat conſcientiam hujuſcemodi ex credulitate levi, & temeraria; an probabili, & diſcreta; ſiquidem ad ſui Paſtoris conſilium conſcientiâ levis, & temerariæ credulitatis exploſâ, licitè poteſt non ſolùm reddere, ſed exigere debitum conjugale.

jugale. Verùm cùm conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta, quamvis non evidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam. Tu ergo juxta reſponſionem præſcriptam ſuper illo procedas articulo, de quo nos conſulere voluiſti.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 17. ſed nullibi exprimitur cui Prælato reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic: illum tamen expoſui *in cap. literas, de reſtit. ſpol. cap. Dominus, de ſecund. nupt.* & videndus eſt Thomas Delbene *tract. 2. oper. mor. diſſ.* 10. *ſect.* 13.

CAPUT XLV.

a *Morinenſi Epiſcopo.*

COntingit interdum, quod dum clericali charactere inſigniti ad turpia lucra divertunt, & ſæcularibus negotiis ſe immiſcent, clericale nomen abominabile redditur cordibus infirmorum. Sanè ſicut accepimus inſinuantibus nobili b viro Comite Flandrenſi, ac nobili muliere M. relicta quondam Ph. Flandrenſis Comitis, in diœceſi tua quidam exiſtunt, qui nec in modo tonſuræ, nec in veſtium forma, nec in qualitate negotiorum de clerico quidquam oſtendunt, ad pœnæ ſubterfugium ſe clericos exhibentes. Quia cùm ſuper exceſſibus, quos ſæculari luxu committunt, ad publica judicia pertrahuntur, circumciſis crinibus, ut poſſint circumvenire vindictam, ſe pro clericis repræſentant, clericalis fori privilegium labiis allegantes, qui factis paulò antè negaverant clericatum: dumque repentina tonſura pœnas eludunt, quas intonſi perverſis actibus meruerunt, per impunitatis fiduciam nutritur in eis audacia delinquendi; & dum impunè delinquunt, quibuſdam efficiuntur in ſcandalum, & aliis in exemplum. Verum quia privilegium meretur amittere, qui permiſſâ ſibi abutitur poteſtate, ac fruſtra legis auxilium invocat, qui committit in legem, volumus, & mandamus, ut tales, ſi tertiò à te commoniti, ſeipſos contempſerint emendare, illius efficiantur immunitatis expertes, quæ pro clericorum tutela, & laïcorum violentia coercenda noſcitur inſtituta. Tu denique frater Epiſcope, &c. Datum Lateran. v. idus Januar. Pontif. N. Anno xv.

NOTÆ.

1. a *MOrinenſi.*] In nulla ex collectionibus antiquis reperitur textus hic; extat tamen inter epiſtolas editas à Boſqueto *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 100. ex quo Regeſtro inſcriptionem, & literam reſtituo. De Morinenſi diœceſi egi *in cap. 1. de ſolut.* & textum hunc expoſui *in cap. finali, de clericis conjug.* 1. *de apoſtatis.*

b *Viro.*] Balduino videlicet.

CAPUT XLVI.

a *Idem.*

IN præſentia dilecti filii, &c. *Et infrà*: Nec Canonici ſuo Decano excommunicationem objicere poſſint, cùm ſuper hoc nec monitus, nec requiſitus fuerit, nec ipſe propter hoc eum duxerit evitandum: ſed Epiſcopus in menſa, & Canonici communicavetint ei etiam in divinis.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex. Textum hunc expoſui *in cap. cum inter, cap. dilecti, de except.*

CAPUT XLVII.

a Spiren. Argentin. & Vvarmacien. Epiſcopis pro deliberatione Salernitan. Archiepiſcopi.

QUantæ præſumptionis, & temeritatis exiſtat in rectores Eccleſiæ manus injicere violentas, in Evangelio Dominus proteſtatur, qui ſe in miniſtris ſuis affligi aſſeruit, & in Apoſtolorum Principe alibi ſe prohiberi iterum crucifigi. Hoc etiam pœnæ qualitas manifeſtè declarat, cùm excommunicationis ſententia in ipſo actu feriat delinquentes, ſi non ſolùm in fratres, & Coepiſcopos noſtros, ſed etiam in minoris ordinis clericos violentiam præſumpſerint operari. Ne autem ſolos violentiæ hujus auctores aliquorum præſumptio crederet eſſe punitos, b facientes, & conſentientes pari pœna plectendos canonica cenſura condemnat, eos etiam delinquentibus favere interpretans, qui cum poſſint, manifeſto facinori deſinunt c obviare. Quod bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſor noſter hactenus diligenter attendens, auctores, & fautores captionis, & detentionis ven. f. n. d Salernitani Archiepiſcopi excommunicationis nuntiaſſet vinculo innodatos, niſi per Imperiales nuncios ſæpe fuiſſet ei, ac firmiter repromiſſum, quod idem Archiepiſcopus ſine dilatione qualibet libertati priſtinæ redderetur. Ne autem detentio ejus nobis de cætero imputetur, ſi circa liberationem ejus inventi fuerimus negligentes, fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus nobilem virum Vvicel. de Berc. ex parte noſtra diligentiùs moneaatis, ut eundem Archiepiſcopum à detentionis ſuæ carcere abſolutum ad nos cum honore remittat, nobilitatem ejus gratiarum actionibus proſequentes, quod circa eum ſpiritum compaſſionis exhibuit, & quantum licuit, ſolatium ei humanitaris impendit. Quod ſi (quod non credimus) ad monitionem veſtram, & venerabilis fratris noſtri e Sutrini Epiſcopi, & dilecti filii Abbatis ſancti f Anaſtaſii, quos ad hos ſpecialiter deſtinamus, eum dimittere noluerit, excommunicatum ipſum publicè g nuncietis: & ſi qua forſan ab aliquibus Eccleſiis beneficia poſſidet, ea ipſi per cenſuram eccleſiaſticam auferri mandantes, totam terram ejus, immò totam diœceſim, in qua idem Archiepiſcopus detinetur, vel ad quam tranſlatus fuerit detinendus, ſupponatis ſententiæ interdicti. Nos enim dilectis filiis Capitulo Maguntin. dedimus in mandatis, ut ſententiam veſtram faciant inviolabiliter obſervari. Volumus autem nihilominus & mandamus, ut univerſis Alemaniæ Principibus in remiſſionem ſuorum criminum injungatis, ut ſolicitudinis ſuæ ſtudium efficaciter interponant, quod eis mediantibus Archiepiſcopus ipſe liberè ad nos quantocius revertatur: ſignificantes eis, quod ſi id (quod abſit) impletum non fuerit, in totam Alemaniam interdicti cogemur ſententiam promulgare. Quod ſi omnibus, &c.

NOTÆ.

I. a SPirenſi.] In hac ſexta collectione, & in quarta, *ſub hoc tit. cap.* 4. tantum legitur *idem*: ſed inſcriptionem, & literam reſtituo ex ipſo Regeſtro epiſtolarum Innocentij correcto à Sirleto Cardinali, ubi *lib.* 1. *fol.* 10. reperitur textus hic. Spirenſis Cathedralis Eccleſia eſt in Germania ſuffraganea Archiepiſcopi Moguntini, cujus Prælato Orboni videlicet, qui fuit Comes Enemberg. in præſenti reſcribit Innocentius. Argentina etiam Eccleſia eſt in eadem Metropoli, ut probavi *in cap. venerabili, de preb.* cujus Prælato, Conrado videlicet, miſſa eſt præſens Decretalis. Similiter & Vvormacienſis (ita legendum) eſt in Germania ſub eodem Archipræſule, ut probavi *in cap. 1. de cenſibus*. Ejus Epiſcopo Leopoldo in præſenti ſcribit Innocentius.

b *facientes, & conſentientes.*] Iuxta tradita *in cap 1. de offic. deleg.*

c *Obviare.*] Conſonant textus *in cap. negligere 55. 2. quæſt. 7. cap. qui poteſt. 8. 23. quæſt. 4. cap. 1. cap. error, cum ſequent. 83. diſt. cap. 1. cap. facientis 3. 86. diſt. l. culpa 50. l. nullum 109. ff. de R. I. l. 2. §. 1. l. 3. & 4. ff de noxal.* Et ſanè paremiale eſt, & decantatum illud Senecæ *in Troade*: Peccare qui non prohibet cùm poteſt, jubet. Cui conſentiunt Arnobius *lib. 2. adverſ. Gentes*, ibi: *Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, ceſſatione criminoſe erit proprium, & retentionis diſſimulatione permiſerit prius.* Salvian. *l. 7. de provid. Poteſtas quippe magna, & potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari: in cujus enim manu eſt, ut prohibeat, jubet agi, ſi non prohibet admitti.* Petrus Bleſenſis *epiſt. 146. Ipſa taciturnitas ejus præſumitur ad conſenſum: videtur enim conſentire, qui cùm poſſit, & deberet, non corripit: & diſſimulatrix patientia ſocietatis occultæ ſcrupulo non carebit.* Alia in eandem ſententiam congeſſerunt Ritherhuſius *ad Salvianum, pag.* 323. Deſider. Heraldus. & Bulengerus ad Arnobium *ubi ſuprà.* Petrus Faber, & Gothofredus *in dicta l. culpa, & dict. l. nullum*, Amaya *in l. 3. Cod. de canone largit. num.* 16. Solorzanus *emblem.*

emblem. ad praxim. ; notarunt Flores de Mena *lib.* 1. *quæſt.* 18. P. Mendo *lib.* 3 *de jure Academ. quæſt.* 37. & *nos in cap.* 3. *de hæreticis.*

d *Salernitani.*] Nicolai videlicet ; nam anno 1194. defuncto Tancredo Rege Siciliæ Henricus Imperator injurias ulturus, & ut Regnum illud occuparet, copias paravit. Willelmus autem Tancredi filius unà cum matre, & ſororibus, viribus ſuis non fidens in prærupti montis Caltabilocte caſtrum confugit. Imperator Meſſanâ, aliiſque urbibus Siciliæ blandè allectis, ſub pollicitationum ſimulatione, ideſt, ut ſi Willelmus regno ſe abdicaret, ei Taranti Principatum, ejuſque matri Comitatum Lecii ipſe elargiretur, Willelmum Regem, Sivilam matrem filiaſque in poteſtatem ſuam redegit 3. Kal. Januarii, anno 1195. ut referunt Baronius *anno* 1194. Facel. *in decad. fol.* 472. Sed perfidus Imperator eos omnes cum Nicolao Archiepiſcopo Salernitano, Richardo Comite Ayelli, Rogelio fratre Matthæi Cancellarii, Epiſcopo Oſtrunenſi, & Tranenſi, aliiſque Regni Proceribus in Germaniam veterem coëgit, ibique ſuppliciis affectos carceri mancipsvir. Sed Innocentius III. præſenti epiſtolâ, & aliâ miſsâ Epiſcopo Sutrianſi, & Abbati S. Anaſtaſiæ, ut inde educerentur, curavit. Ergo excommunicationis minis per Epiſcopos intentatis, adnitente etiam Philippo Sueviæ Duce, ipſiusImperatoris fratre, omnes priſtinæ libertati ſunt reſtituti, excepto Rege, qui Regno exauthoratus, oculis erutis, atque genitalibus recilis, carceri ad mortem uſque mancipatus fuit, ut refert D. Rochus Pirro *in chron. Reg. Siciliæ, anno* 1194.

e *Sutrini.*] De Eccleſia Sutrienſi, ſeu Sutrina, egi *in cap. cùm Eccleſia, de cauſa poſſeſſ.* & *propr.*

f *Sancti Anaſtaſii.*] Legendum eſt ſanctæ Anaſtaſiæ, quod monaſterium Ordinis eſt D. Benedicti in Sicilia, & ipſius Abbatiæ præſentatio ſpectat ad noſtrum Monarcham, ut refert, & probat Barboſa *lib.* 3. *voto* 89. *in princip.*

g *Nuncietis.*) Quia manus violentas injeciſſe creditur, qui clericum in carcere, aut ſimili loco detinet, *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect.* ubi probavi *in cap. cùm deſideres, hoc tit.*

CAPVT XLVIII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

SAcro approbante Concilio prohibemus, ne quis in aliquem excommunicationis ſententiam, niſi competenti commonitione præmiſsâ, & præſentibus perſonis idoneis, per quas, ſi neceſſe fuerit, poſſit probari monitio, promulgare præſumat: quia ſi contrà præſumpſerit, etſi [b] juſta fuerit excommunicationis ſententia, [c] ingreſſum Eccleſiæ per menſem unum ſibi noverit interdictum, aliâ nihilominus pœnâ mulctandus, ſi viſum fuerit expedire. Caveat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cujuſquam abſque manifeſta, & [d] rationabili cauſa procedat: ad quam ſi fortè taliter proceſſerit, & requiſitus humiliter proceſſum hujuſmodi non curaverit abſque gravamine revocare, gravatus apud [e] ſuperiorem judicem deponat de injuſta excommunicatione querelam: quod ſi abſque periculo moræ poteſt, ad excommunicatorem illum cum ſuo mandato remittat, intra competentem terminum abſolvendum, alioquin ipſe vel per ſe, vel per alium, prout viderit expedire, ſufficienti cautione receptâ, munus eis abſolutionis impendat. Cumque adverſus excommunicatorem de injuſta excommunicatione conſtiterit, excommunicator condemnetur excommunicato ad intereſſe, aliàs nihilominus, si culpæ qualitas poſtulaverit, ſuperioris arbitrio puniendus, cùm non levis ſit culpa tantam infligere pœnam inſonti, niſi forſan erraverit ex cauſa probabili, maximè ſi laudabilis opinionis exiſtat. Verùm ſi contra excommunicationis ſententiam nihil rationabile fuerit à conquerente probatum, idem & ſuper injuſta excommunicationis moleſtia per pœnam ad intereſſe, vel aliam ſecundùm ſuperioris arbitrium, niſi forſan & ipſum probabilis error excuſet, & ſuper eo, pro quo juſta fuerit excommunicatione ligatus, per cautionem receptam ſatisfacere compellatur, vel in priſtinam reducatur ſententiam uſque ad ſatisfactionem condignam inviolabiliter obſervandam. Si verò judex ſuum recognoſcens errorem, paratus ſit talem revocare ſententiam; & is, pro quo lata fuerat, ne abſque ſatisfactione revocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, niſi talis error ſit, de quo meritò debeat, vel valeat dubitari: & tunc ſufficienti cautione receptâ, quod coram eo, ad quem extitit appellatum, vel delegato ab ipſo juri parebit, excommunicatum abſolvat, ſicque pœnæ ſubſcriptæ minimè ſubjacebit: Cavens tamen omninò, ne voluntate perverſa in alterius præjudicium mentiatur errorem, ſi diſtrictionis canonicæ vult effugere ultionem.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranenſi videlicet, ut legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in ipſo Concilio, *can.* 47.

b *Iuſta.*) Ex cauſa videlicet, nam quod ordinem judicialem injuſta eſt, ut ſtatim dicemus.

c *Ingreſſum Eccleſiæ.*) Quæ pœna etiam ſtatu- I.
ta reperitur ex aliis cauſis *in cap. is qui, hoc tit. in* 6. *cap. Epiſcoporum* 8. *de privil. eodem lib. cap. præſenti,*

ſenti, de offic.ordin.eod.lib.cap. exigit, de cenſibus, eod lib & hac pœna uſus fuit D Ambroſius cum Imperatore Theodoſio *in cap. cùm apud* 69. *11. quæſt.3.* Et cùm hæc pœna ad tempus imponitur, ut in præſenti, & *in cap.1.§. ſi quis, hoc tit. in 6.* elapſo tempore ab Eccleſiæ ingreſſu interdictus ipſo jure reſtitutus cenſetur, *cap.ſi quis amodò 81.diſt. cap.non eſt vobis, de ſponſ.* docent P.Gregorius *lib. 4.partit.tit.15. cap 4.*

2, d *Rationabili.*] Et gravi videlicet, nam niſi pro peccato mortali excommunicatio imponi non poteſt, *cap.nemo, cap.Epiſcopi, cap.nullus, 11.quæſt. 3.* aut propter notoriam contumaciam in obediendo Eccleſiæ, ut *in cap.2. de majorit. & obed. cap.ſacerdote, de confecr.diſt.2. cap.ſi quis ex clericis de vita & honeſt.cler.* Theophil. *de liter. mon. lib.2. cap.9.* Nec contrarium probatur *in cap. duo, 96.diſt.* in illis verbis: *Pro culpa, quæ aliis ſacerdotibus non adeo gravis videbatur.* Ex quibus videbatur, excommunicationem prolatam fuiſſe. Nam reſpondetur, illa verba non eſſe intelligenda, ut verè cauſa levis fuiſſet, ſed quod falsò ſacerdotibus talis videbatur. Nec etiam contrarium probat D. Auguſtinus *in cap. ſi habent 24. quæſt. 3.* ubi cùm ageret de quodam presbytero, qui ex levi cauſa fideles anathematizabat, ait ſe illud non facturum, *niſi graviſſimè commoveret*, nam ea verba, *niſi graviſſimè commoveret*; ita accipienda ſunt, id eſt, ſi ita commoveretur, ut extra ſe eſſet. Nec etiam contrarium probat textus *in cap. quâ fronte 26. de appel.* ubi deciditur, poſſe proferri excommunicationem ob contumaciam, vel aliam cauſam. Igitur abſque contumacia dari poteſt cauſa, ob quam excommunicatio proferatur. Nam in eo textu non docetur, aliam cauſam præter contumaciam ſufficere ad proferendam excommunicationem, ſed tantùm aſſeritur, ad proferendam excommunicationem immediatè neceſſariam eſſe contumaciam, & mediatè aliam cauſam abſque contumacia ſufficere ad excommunicationem infligendam.

e *Superiorem.*) Qui abſolvere debet, ant excommunicatum remittere abſolvendum ipſi Epiſcopo, qui excommunicavit, juxta tradita ſuprà *in cap.per tuas.*

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur, & probatur.* EX hoc canone talis communiter deducitur aſſertio: *Prælatus non debet excommunicare ſubditum, niſi competenti monitione præmiſſâ.* Probant eam textus *in cap. Deus, §. omnipotens 2.quæſt. 1. cap canonica 107. 11. quæſt.3. cap. indignum 21. §. debet 12.quæſt.2. cap. de illicita 24.quæſt.3. cap. conſuluit, de offic.deleg. cap. cùm ſpeciali, de appellat. c. contingit, el 2. hoc tit cap. Romana, cap. ſtatutum, cap. conſtitutionem, hoc titul. in 6.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti, & de poteſt. Epiſc. alleg.126.* Petrus Gregorius *lib.4. partit tit.16.cap. 6. & libr.31 ſyntag.cap.9 num.9.* Gutierrez *lib.2. canonic.cap.16.* Fermoſinus *in cap.1. de judic. quæſt. 23.* Hurtado *de excommunic. diſput.9. difficul.2.* Suarez, Sayrus, Alterius, & alii de cenſuris ſcribentes relati à Gibalino *de cenſur. diſp.6. per totum.* Alteſſerra *in præſenti.*

4. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Si monitio deſideraretur ad excommunicationem, non poſſet ignorans, aut abſens excommunicari: ſed tam abſens, quàm ignorans poteſt excommunicari: igitur quia trina monitio ad excommunicationem non deſideratur. Major patet, minor autem probatur *ex c. de manifeſta 17.2.q.1. c. cùm ſit Romana 5. §. ult. de appellat.* in quibus factum D. Pauli *1. ad Corinth.5.* refertur, qui Corinthium quendam abſentem, & irrequiſitum excommunicavit, ibi: *Ego præſens ſpiritu, abſens autem corpore jam judicavi.* Ergo excommunicatio nullâ præmiſsâ monitione in abſentem, & ignorantem proferri poteſt. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, ſeu quælibet alia cenſura ſtatim atque profertur, ligat, quia ſecum trahit executionem, *cap. paſtoralis 53 §. verùm, de appell.* & ideo in abſentem prolata eo animo ut ſtatim liget, habet effectum; quia excommunicatio pendet ab animo, & intentione proferentis, qui poteſt velle, ut ſtatim effectum habeat, vel cùm ad ejus notitiam pervenerit, ut plerumque fit, *cap. viduam 29 § adverſus 2. quæſt.6.* & ignatum excommunicatione affectum fuiſſe, ſupponitur *in cap. Apoſtolica 9. de cleric. excomm.* Ergo quia abſque ulla monitione excommunicatio proferri poteſt.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcite oportet, eſſe in Eccleſia poteſtatem ordinatam ad ipſius regimen in foro exteriori per cenſuras, & pœnas, quæ ad benè regendam fidelium Rempublicam neceſſariæ ſunt: quæ poteſtas juriſdictionis appellatur, ad quam pertinet non tantùm vis directiva ad ferendam legis obligationem, verùm etiam vis coërcitiva, quæ propterea vocatur poteſtas fori contentioſi: quam quidem poteſtatem à Chriſto Domino Eccleſia accepit, *Matthæi cap.16. & 18.* ibi: *Quodcumque ligaveris ſuper terram,* &c. Et *cap ſolicitè, de majorit. & obed.* Ex quibus & aliis auctoritatibus congeſtis ab Hallierio *lib.4. de juriſd. hierarch. art.7. §.5.* cognoſcitur Eccleſiam habere poteſtatem ferendi cenſuras; nam verbum *ligaveris,* eccleſiaſticam cenſuram magnoperè importat, quæ eſt vinculum quoddam, ſeu ligamen, ut probant Suarez *de cenſur diſput.1. ſect.2 num.3.* Gibalinus *eod. tract. diſquiſit.3. quæſt.1.* & ſæpè uſos fuiſſe D. Petrum & Paulum hac poteſtate cenſurarum, conſtat ex canone 28. aliàs 30. Apoſtolorum. *ex epiſtola 1. ad Corinth. cap. 5.* ibi: *Trade ſathanæ.* Et *epiſt.16. Si quis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema.* Et ita hanc poteſtatem ex Eccleſiæ inſtitutione agnoverunt Cœleſtinus Papa *epiſt.2.* Urbanus *epiſt 1.* Fabianus *epiſt.1. & 2.* congeſti à Suario, & aliis de cenſuris agentibus. 5. *De poteſtate excommunicandi.*

Ut autem excommunicatio non ſolùm validè, verùm & juſtè proferatur, non ſolùm cauſa gravis præcedere debet, verùm & monitio in omnibus ſententiis ab homine proferendis: quod non procedit in excommunicationibus à jure impoſitis, quia lex ipſa quotidie monet, ut *in cap. Apoſtolica, § final. de re judic. lib.6 c. penult. de immunit. Eccleſ. eod. lib. cap 2 § ſi quis autem, ne clerici, vel mon. eod. lib. Clement. 1. in princip. de ſequeſtr. poſſeſ. Clement.1. in fine, de pœ* Circa hanc autem monitionem nonnulla obſervanda ſunt. Primum, ut trina ſit, id eſt ut reus ter moneatur, *cap. contingit 2 hoc tit.* idque appellant Domini præceptum Patres Concilii Rhotomag. *in cap. omnes 16. quæſt.7.* & Nicolaus *in cap presbyterum 16 quæſt.4.* & PP. Concilii Pariſienſis *in cap. de illicita, 24. quæſt. 3.* eandem trinam monitionem repetunt ex evangelica auctoritate, quia nempe Chriſtus Dominus docuit apud Matthæum *cap.18.* ut peccantem 6. *De trina monitione.*

tem fratrem primò moneamus ſecretò, deinde duos teſtes adhibeamus, demùm deferamus ad Eccleſiam, quam ſi non audierit, habeamus illum pro Ethnico, & Publicano. Ad exemplar igitur illius ordinis, quem ſervandum Chriſtus Dominus præcepit in correctione fraterna, voluit Eccleſia trinam monitionem præmitti ante cenſuram, quæ ad emendationem quoque rei dirigitur. Accedit exemplum juris civilis, juxta quod in caſibus, in quibus monitio neceſſaria eſt, trina præſcribitur, *l. 4. ff. de pigner act. l. contumacia. ff. de re judic. l. 8. & 9. Cod. quomodo. & quando. l. ult. Cod. Theodoſ. de SC. Claudiano, novel. 117. §. penult.* Cujacius *lib. 20. obſer. c. 1.* Quare monitio, quæ trinâ vice fit, canonica, & legitima dicitur *in cap. fin. de vita & honeſt. cleric. cap. contingit, ol 2. hoc tit.* quaſi in utroque jure probata. Hæc autem trina monitio fieri debet per diſtincta intervalla aliquot dierum, ut ita reus tempus habeat ſeſe emendandi; non eſt tamen neceſſariò realiter trina, immò ſatis eſt, ſi formaliter multiplex ſit, & realiter una, quæ ſimul plura intervalla aſſignet, veluti ſi quindecim dies præſcribantur, quinque pro prima monitione, totidem pro ſecunda, & reſidui pro tertia, & peremptoria, ut docetur *in cap conſtitutionis, hoc tit. in 6.* quod & jure civili obſervatur in tribus edictis à Prætore proponendis; nam poteſt eam conjunctim, vel disjunctim proponere, *l. ad peremptoriam 68. l. & tertium 70. ff. de judic.* probant Vulteius *diſcept. jur. cap. 2.* Pichardus *in tract. de primo & ſecundo decreto.* Deinde canonica hæc monitio debet continere nominatim eos, qui monentur, vel nomine proprio, vel indubitabili ſigno, *cap. licèt. de teſtibus, cap. 2. hoc tit. in 6.* argumento legis *certum, ff. de rebus credit. l. 2. ff. de liber. & poſth.* Debet etiam fieri perſonaliter ei, qui monetur, niſi fraudulenter latitet, ita ut perſonaliter moneri nequeat, ut latiùs proſequuntur Covar *in cap. alma, 1. part. §. 9. num. 4.* Gibalin. *de cenſur. diſquiſit. 6. quæſt. 1.* Item debet fieri præſentibus idoneis perſonis, ut probari poſſit, juxta præſentem textum. Tandemque fieri debet auctoritate, & juſſu ipſius judicis, qui ſententiam profert, ut docet alia de hac monitione adducens Gibalin *d. diſquiſ. 6 per totam.*

8. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis conſtitutionis, quæ ex eo provenit, nam cùm finis principalis excommunicationis, ſit emendatio peccati commiſſi, & evitatio futuri, nec eo duplici fine ſublato maneat amplius cenſura; atque ex eo fine intrinſeco proficiſcatur neceſſitas alicujus monitionis præviæ, ideo PP. Concilii Lateran. ſtatuerunt, ut ſemper competens monitio præcederet ipſam excommunicationem. Facit quod Servius *ad Virgil. 8. Æneid.* ait, fulmen aliud eſſe oſtentatorium, quo metus incutitur; aliud peremptorium, quo puniuntur nocentes. Et Seneca *lib. 2. natur. qq.* fulgurationem à fulmine diſtinguit, quòd fulguratio oſtendat ignem, fulminatio emittat: illa ut comminatio eſt, & tonatio ſine ictu; iſta jaculatio cum ictu. Sic etiam in excommunicatione eam debet præcedere aliqua comminatio; ſed ſi excommunicatio proferatur nullâ præmiſſa monitione, erit quidem injuſta, utpote prolata contra juris ordinem, ſed valida. Covar. *dict. §. 9. num. 7.* ſi aliquos caſus excipias. Primus eſt ſi judex delegatus juſſus ſit excommunicationem proferre monitione præmiſſa, quia cùm forma literarum ſervanda ſit, *cap. cùm dilecta, de reſcript. cap. Piſanis, de reſtit. ſpol.* ideo excommunicatio prolata contra formam ipſius delegationis nulla eſt, Covar. *dict. §. 9. num. 8.* Gibalinus *dict. diſquiſit. 6. quæſt. 4.* Alius caſus eſt, cùm excommunicatio profertur in participantes, ſive communicantes cum excommunicato, quia debent priùs moneri, ut tali participatione ſe abſtineant, alioqnin ejuſmodi excommunicatio defectu præviæ monitionis non ſolùm injuſta, verùm & nulla eſt, quia ita ſpecialiter cautum eſt *in cap ſtatuimus, hoc tit. in 6.* Docuerunt Navarr. *in manual. cap. 27. num 4.* Hurtado *de excommunic diſput. 9. difficult. 3.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt Suarez *de cenſur. diſp. 4. ſect. 11. num. 2.* docuerit, quod Apoſtolus potuit Corinthum excommunicare abſentem, ita ut cenſurâ non ligaretur, quouſque ei nota fuiſſet, & intimata; & ita factum fuiſſe ſibi perſuadeat ex eo, quod antequam excommunicatio ad ejus notitiam perveniret, non poterat illum effectum operari, quem Apoſtolus intendebat, ſcilicet ut ſpiritus ejus ſalvus fieret; nec alium moralem, ut ipſe alios vitaret, & ab aliis vitaretur. Tamen omiſsâ hac ſententiâ veriùs eſt, ex facto D. Pauli, & ex dicto capite *de manifeſta*, apertè probari in abſentem, & ignorantem excommunicationem proferri poſſe, ut docuerunt Gloſſa *in cap. Apoſtolica, verbo Probabilis, de cleric. excom.* Hoſt. *ibi, num. 1.* Anchar. *num. 2.* Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 10. num. 7.* Ugolinus *de cenſur. tabul 1. cap. 9. §. 8. num 1.* Nec obſtat conſideratio P. Suarez, namque ſi Apoſtolus potuit Corinthum ita excommunicare abſentem, ut cenſurâ non ligaretur, quouſque ei nota fuiſſet, docuit etiam illum ignorantem excommunicare; & ita feciſſe, magis ſuadent verba ipſius Apoſtoli, quæ ſatis innuunt Corinthum per excommunicationem jam traditum fuiſſe ſatanæ, ut factum illud refertur *in cap. quid crudelo 44. cap. quos Chriſtus, §. final. 23. quæſt. 4.* quia ejus crimen erat ita notum, ut nulla tergiverſatione celari poſſit, ut inquit D. Ambroſius, *ibi.* Oportet tamen ut juſtè in abſentem, & ignorantem excommunicatio proferatur, quod priùs legitima monitio præcedat; namque abſens, & ignorans, ſi legitimè priùs commonitus nolit reſipiſcere, verè contumax redditur, & ut talis juſtè excommunicatur. Nec obſtat textus *in dict. cap. cùm ſit Romana, §. final.* ibi: *Irrequiſitum.* Nam eo verbo non ſignificatur, Corinthum non monitum excommunicatum fuiſſe, ſed non vocatum, quia talis vocatio in notoriis non eſt neceſſaria, ut explicant Gloſſa ibi, & Cujacius, Suarez *dict. ſect. 11. num. 1.* Marius Alterius *de cenſur. lib. 3. diſput. 3. cap. 4.* Ugolinus *tabul 1. cap. 18. num. 1. verſ. 3.* & ita Corinthum Apoſtolus monuit, licèt poſtea non vocatum, ſed irrequiſitum excommunicavit, quia notorium erat illius peccatum. Suarez *dict. ſect. 11. num. 1.* Balboa *in cap. 1. de judic. num. 28.* Quomodo etiam procedunt textus *in dict. cap. de manifeſta 2. quæſt. 1. cap. inter querelas 23. quæſt. 4. cap. eos qui, 32. quæſt. 5.*

9. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

10. *Exponitur cap. Guiliſarius 23. q. 4 cap. illud, de cleric. excom.*

Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. Guiliſarius 23. quæſt. 4.* ubi refertur, Silverium Pontificem excommunicaſſe Guiliſarium Patricium, nullâ monitione præmiſsâ. Igitur quia non deſideratur monitio, ut excommunicatio proferri poſſit. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Silverium Pontificem non excommunicaſſe Guiliſarium Patricium, ſed potiùs declaraſſe ipſum in excommunicationem incidiſſe, & ita excommunica-

communicatum anathematizaſſe propter horrendum, & immane ſcelus capiendi, detinendique ipſum Pontificem, ut explicant Turrianus *pro epiſt. Clement. lib.* 8. *cap.* 36. Covar. *in cap. alma*, 1. *part* §. 8. *num.* 6. Balboa *in cap.* 10. *de judic. num.* 42. Etiam opponi ſolet textus *in cap. illud, de clerico excom.* ibi: *Non crediderat quod monitione præmiſſa*, &c. Ex quibus deducitur, excommunicationem abſque monitione ritè prolatam fuiſſe. Ergo etiam monitione non præmiſsâ excommunicatio rectè profertur. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non agi de hac monitione præmittenda ante excommunicationem, ſed demonitione quam facere tenetur quilibet judex delegatus ante exercitium ſuæ juriſdictionis, de qua egi *in cap. cum in jure peritus, de offic. deleg.*

CAPUT XLIX.

Honorius III. [a] *Bononienſi Epiſcopo.*

NOverit fraternitas tua, quod nos in Baſilica Principis Apoſtolorum, præſente Reverendiſſimo in Chriſto filio noſtro Illuſtri Romanorum Imperatore, & ſemper Auguſto in celebratione Miſſarum, poſtquam capiti ſuo impoſuimus Imperii diadema, de conſenſu fratrum noſtrorum, accenſis [b] candelis excommunicavimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque Apoſtolorum Petri & Pauli, & noſtra omnes hæreticos utriuſque ſexus, quocunque nomine cenſeantur, & fautores, receptatores, & defenſores eorum, necnon & qui de cætero ſervari fecerint [c] ſtatuta edita, & conſuetudines, vel potiùs abuſiones introductas contra Eccleſiæ libertatem; & niſi ea de [d] capitularibus infra duos [e] menſes poſt hujus publicationem ſententiæ, fecerint amoveri. Item excommunicavimus ſtatutarios, ſcriptores ſtatutorum ipſorum, necnon Poteſtates, Conſules, & Rectores, & Conſiliarios locorum, ubi de cætero hujuſmodi ſtatuta, vel conſuetudines editæ fuerint, vel ſervatæ, necnon & illos, qui ſecundùm ea capitularia præſumpſerint, judicare, vel in publicam formam ſcribere judicata.

NOTÆ.

1. [a] BOnonienſi.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. de conſtit. cap.* 2. ex qua collectione reſtituo integram textus. In præſenti ſcribit Honorius Henrico Epiſcopo Bononienſi; nam cùm ejus tempore Bononienſes, Narnienſes, Spoletani, & Ferrarienſes, aſſumpto vexillo libertatis contra Eccleſiam Romanam, & libertatem Eccleſiaſticam varia ſtatuta feciſſent, ut refert Anonymus in vita Gregorij XI. ideo præſentem edidit conſtitutionem Honorius III. ut ea caſſaret, & Fridericus Imperator ſtatim ac coronatus fuit libertates Eccleſiæ reſtituit: quod privilegium refert Ughellius *tom.* 2. *Italiæ ſacræ, in ſerie Præſulum Eccleſiæ Bononienſis*: & ipſo die inaugurationis ſuæ anno 1220. conſtitutionem edidit, quæ extat *in authent. caſſa, Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* & in quinta compilatione, *ſub tit. de conſtit.* quâ Fridericus irrita eſſe jubet omnia ſtatuta & conſuetudines introductas contra Eccleſiæ libertatem. Ex qua conſtitutione lucem accipit præſens textus, ut jam notavit Petrus Marcha *lib.* 2. *concord, cap.* 11, *numer.* 7.

2. [b] *Candelis accenſis.* Iuxta ſolennitatem, quæ adhiberi ſolet in pronunciatione anathematis, de qua *in c. non debent* 11. *quæſt.* 3. & in Concil. Lemovic. 2. quâ uſi fuerunt Innocentius IV. adverſus Imperatorem Fridericum II. & in Concil. Lugdun. 4. & antea Alexander III. cùm ageretur de pace inter ipſum, & Fridericum Oenobarbum, ut refertur *in chron. Romualdi Salernitani*, ibi: *Papa excommunicavit eos, qui pacem infringebant; & ſicut hæ candelæ extinguuntur, ſic eorum animæ æterna viſionis lumine priventur: cumque candelæ eſſent projectæ de manibus, Imperator alta voce cum aliis, fiat exclamavit.* Plura de hoc ritú adducit Theophilus *tom.* 14. *de literis monit. lib.* 2.

[c] *Statuta*] Similiter etiam de ſtatutis à Piſanis editis ſcribit Honorius *in cap. gravem, hoc tit.* & latè de his ſtatutis egi *in cap. Eccleſia, de conſtit.*

[d] *Capitularibus.*] Capitulare eſt collectio capitulorum, qualis illa Anſegiſi eſt; & canones, ac leges appellari ſolent capitula. Lupus Ferrarienſis *epiſt.* 42. *Canones eoſdem, ſive ut vos vocatis, capitula.* Hadrianus Pontifex *ad Carolum Magn. epiſt.* 3. *Inter quæ edidit nobis capitulare adverſum Synodum, quæ pro ſacrarum Imaginum erectione in Nicæna acta eſt.* Illuſtrat Gerard. Voſſius *lib.* 3. *de vitiis ſerm. cap.* 3. Etiam capitulare dicitur liber civitatis, in quo decreta, ſtatuta, & conſuetudines inſeruntur; quo modo in præſenti capitularia accipiuntur, ut notarunt Gloſſa *in præſenti*, Cironius *in notis ad hunc textum.* 3.

[e] *Duos menſes.*] Nam regulariter leges non obligant, niſi poſt promulgationem, & aliquod tempus elapſum, ut omnis ignorantia vitetur, *cap. non magnopere* 3. *ne clerici vel monachi*, *cap. cum infirmitas* 13. *de pœnit. & remiſ. cap.* 1. *de conceſ. præbend. lib.* 6. pluribus relatis illuſtrat Vela *diſſert.* 45. *num.* 47. 4

CAPUT

CAPUT L.

Idem [a] *Magiſtro, & Fratribus hoſpitalis Hieroſolymitani.*

[b] CAnonica conſtitutione cavetur, quod monachi, & canonici regulares quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non ſunt ad Ap. Sedem mittendi, ſed ſecundum providentiam, & diſcretionem ſui Abbatis diſciplinæ ſubdantur; quod ſi Abbatis diſcretio ad eorum correctionem non ſufficit, providentia eſt diœceſani Epiſcopi adhibenda, niſi exceſſus difficilis fuerit, & enormis, propter quem meritò ſit ad Romanam Eccleſiam recurſus habendus. Nos ergo veſtris ſupplicationibus inclinati, ad vos ſtatutum hujuſmodi duximus extendendum, auctoritate præſentium ſtatuentes, ut in tali caſu, niſi majoris ſit providentia requirenda, per Priorem veſtrum, qui ſicut audivimus, c presbyter eſſe debet, fratribus veſtris abſolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ.

1. [a] MAgiſtro.) Guarino videlicet, vulgò de Monteagudo, qui fuit Magiſter hujus inclytæ Religionis, ut referunt Voſſius *in hiſtoria Melitenſi*, *cap.* 14. Scanno *in propugnaculo hujus Religionis, diſcep.2.cap.2. num.* 26. Textum hunc reſtituo ex quinta collectione, ubi *ſub hoc tit. cap.*1. repetitur prout hîc tranſcribitur.

b *Canonica.*) Relata *in cap.* 2. *ſuprà hoc tit.* ubi textum hunc expoſui.

c *Presbyter.*) Qui magis idoneus ex omnibus capellanis, & clericis eligitur, ut illis præſit, ut referunt P.Gregor. *lib.*15.*ſyntag. cap.* 34. *num.* 5. Scannus *in propugn. diſcept.*1.*cap.*4. qui *ex num.*11. agit de hujus prioris officio, & juriſdictione. 2.

CAPUT LI.

Idem *H. tit. S. Praxedis presbyt.* [a] *Card. Ap. Sed. legato:*

SUper eo, quod monachi Græci, & Eremitæ propter inobedientiam ſuam ſuſpenſionis, & excommunicationis vinculo ligati, nolunt ad mandatum Eccleſiæ, niſi per manualem [b] promiſſionem redire, hoc tibi duximus reſpondendum, quod ſi nullatenus poſſunt induci ad præſtandum juxta formam Eccleſiæ juramentum, ipſos hac vice cum promiſſione poteris recipere manuali, cum undique conſideratis locorum, & temporum qualitatibus, ſeveritati ſit aliquid detrahendum.

NOTÆ.

1. [a] CArdinali.) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc titulo cap.*2. ex qua tranſcribo textum hunc.

2. b *Manualem promiſſionem*) Licèt quilibet excommunicatus ante abſolutionem teneatur juramento promittere ſe pariturum Eccleſiæ mandatis, *cap. cùm deſideres, cap. ad hæc, cap. nuper, cap. de cætero, hoc tit.* tamen in præſenti caſu ob duritiam Græcorum Honorius permiſit, ut illi ad Eccleſiam redeuntes tantùm manualem promiſſionem facerent, id eſt ſimpliciter abſque juramento promitterent ſtare mandatis Eccleſiæ: ut etiam obedientia manualis accipitur *in cap. bis, de majorit. & obed.* Unde optimè deduxerunt Hoſtienſis, & Abbas in præſenti, tantùm Pontificem diſpenſare poſſe, ut abſolutio impendatur excommunicato non adhibitis requiſitis, & cæremoniis à jure præſcriptis: & peccatum læthale eſſet abſolvere excommunicatum non adhibitis cæremoniis in cæremoniali Romano ſtatutis, præcipuè ubi adeſt ſcandalum. Docuerunt Suarez *de cenſur. diſput.* 19. *ſect.* 2. Reginaldus *lib.* 9. *in praxi fori, cap.*4. *ſect.* 3. Turrianus *de cenſur. lib.* 3. *diſput.*14. *dub.*3. Navarrus *in manual. c.*26. *num.*9. & *in cap.* 1. *de pœnit. diſt.*6. *num.* 3. Hugolinus *de cenſur.* 3. *part.* §.1. *num.* 4. Coninck. *de ſacram. & cenſur. diſput.*14. *diſp.* 116. *num.*205. Avila *de cenſur. lib.* 2. *diſput.* 2. *dubio* 2. Henriq. *in ſumma.* 2. *part. lib.* 3. *cap.*29. *num.* 4. Filliuc. *in ſumma, tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 10. *num.* 333. Peyrinis *in opuſc. mer. tract. de formul. Pral. regul. cap.*1. *n.*2. & 7. Villalobos *in ſumma, tom.* 1. *tract.*17. *difficult.* 24. *num.*7. Bonac. *de cenſur. diſput.* 1. *de cenſ. in communi, punct. ult. propoſ.*3. Quare caveant judices eccleſiaſtici, ne abſolutionem facilè concedant judicibus ſæcularibus effractoribus, ſeu violatoribus immunitatis eccleſiaſticæ, niſi adhibitis prædictis cæremoniis, ut exemplo faciendum docuerunt S. Anton. Archiep. Florent. referente Epiſcopo Menopol. *in hiſtor. S. D. Dominici lib.* 1. *cap.* 146. F. Barthol. à Martyribus Archiep. Brachar. ut tradit Munnoz. *in ejus vita, lib.*3. *c.*10. S. Thom. à Villanova, referente Michaële Salon. *in ejus vita cap.* 5. Abulenſis dum eſſet Cancellarius Salmantinus, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatr. ipſius Eccleſ. Praſul.* Tolet. referente Mariana *lib.*18. *hiſt. Hiſpan. cap* 18. & hoc anno 1669. D. Gabriel Eſparza Epiſcopus Salmanticenſis.

CAPUT LII.

Idem [a] *Bituricenſi*, & *Carnot. Decano*, & *Subdecano Aur.*

VEnerabili fratre noſtro Cenomanenſi [b] Epiſcopo, & dil. filio H. canonico Turonenſi procuratore venerabilis fratris noſtri Turonenſis Epiſcopi in noſtra præſentia conſtitutis, pro quadam ſuſpenſionis ſententia in præfatum Epiſcopum ab eodem [c] Archiepiſcopo promulgata: nos auditis, & intellectis quæ ſuper hoc fuerunt ab eis propoſita coram nobis, quia partes diſſentiebant, in facto, ita quod de illo plenè conſtare non potuit, ſententiam ipſam de gratia relaxavimus ad cautelam, ipſo Epiſcopo in præſentia dicti procuratoris præſtante corporaliter juramentum, quod parebit mandatis, quæ idem Archiepiſcopus ſibi propter hoc fecerit, ſi conſtiterit ipſum Epiſcopum in eo, pro quo fuit lata ſuſpenſio prædicta, culpabilem extitiſſe.

NOTÆ.

1. [a] B*ituricenſi*) Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* ex qua inſcriptionem & literam hujus textus tranſcribo. De Eccleſiis Bituricenſi, Carnot. & Aurel. jam egi *in cap. 31. de reſcript.*

2. [b] *Epiſcopo.*) Mauritio videlicet, qui fuit xxxix. Epiſcopus Cenomanenſis Eccleſiæ, & ex ea tranſlatus in Archiepiſcopum Rothomag. anno 1231. ut refert Chenu *in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ.* 3.

[c] *Archiepiſcopo.*) Ivello videlicet de Maielellon: ſed non intelligas Archiepiſcopum ſolum ſuſpenſionis ſententiam in Epiſcopum protuliſſe, ſed ſimul cum aliis Epiſcopis ipſius Provinciæ; nam cauſæ Epiſcoporum tantùm in Concilio Provinciali diſceptari poterant, *cap. ſi quis Epiſcopus 6. quæſt. 4* probant Cironius *in notis ad hunc textum,* P. Marcha *lib. 4. concord. cap. 3.* probavi *in cap. 1. de judic.* & *in cap. 3. de accuſat.*

CAPVT LIII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Senenſi.*

GRavem venerabilis fratris noſtri Piſan. Archiepiſcopi recepimus quæſtionem, quod A. B. & quidam alii cives Piſan. deputati à Poteſtate, ac populo ad ſtatuta civitatis edenda, tanquam perversè ſapiant, in derogationem Apoſtolicæ Sedis, & ſubverſionem Eccleſiaſticæ [b] libertatis edere præſumpſerunt, quod ſi quis clericus, vel laicus contra quemcunque laicum Piſani diſtrictus ad judicem eccleſiaſticum literas Apoſtolicas impetraverit, in mille ſolidis, niſi hujuſmodi renunciaverit literis, condemnetur; nec redditus poſſeſſionum ſuarum reddantur eidem, vel agri excolantur ipſius, ſed [c] banno potius ſubjaceant Poteſtatis, quæ nullum ad regimen civitatis ſuſcipiet, niſi hoc ſe juraverit facturum: & hæc, & quælibet alia Poteſtas, quæ pro tempore fuerit, ſucceſſores ſuos jurare faciet ſupradicta. Statuerunt illi præterea, ut clerici ſuis ſumptibus caſtrum Ripæfractæ faciant cuſtodire: quod ſi renuerint, contra eos Poteſtas procedere teneatur juxta quod dictaverit conſilium civitatis. Quæ omnia is, qui nunc præeſt civitati prædictæ obſervaturum ſe firmiter jurejurando firmavit. Cum autem tota civitas Piſana quæ aliàs tamdiu Dei [d] timorem abjecit, quòd infecta jam errore, vel infectio[illegible] proxim[illegible] p[illegible]un[illegible]ui, & [illegible] ſtatutarios, quà in Poteſtatem eandem non ſit dubium propter hoc excommunicationis ſententiam, præter notam infamiæ, incurriſſe; fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos excommunicatos publicè nunties, & facias ab omnibus arctius evitari, donec abſolutionis beneficium per Sedem Apoſtolicam mereantur; contra Conſiliarios, & Officiales civitatis ipſius, niſi ſtatuta ipſa de capitularibus deleri fecerint, & idoneè, ſicut exigit res, caveri, quod ſimilia de cætero non debeant attentare, ſimiliter proceſſurus. Cæterùm cùm iidem ſtatuarii multa de bonis Eccleſiæ tenere dicantur in feudum, ipſos nihilominus fore privatos feudis hujuſmodi nuntiare procures.

NOTÆ.

1. [a] S*Enenſi.*) Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* ex qua reſtituo inſcriptionem, & literam hujus textus: in præſenti reſcribit Honorius Benſilio præclaro viro, de quo plura refert Vghellus *tom. 1. Italiæ ſacra, fol. 630.*

[b] *Eccleſiaſticæ libertatis.*) Quare ſimilia ſtatuta nulla ſunt, ut probavi *in cap. Eccleſia, de conſtit.* ubi commentarium hujus textus dedi. 2.

[c] *Banna.*) Banni varias acceptiones adduxi *in cap. 2. de purgat. canonic.*

d *Timorem*

3. d *Timorem abjerit.*] Piſana civitas felix olim fuit, non modò florente Romano Imperio, verùm & poſt ejus ruinam; ſiquidem ſubegit inſulam Sardiniæ: quare Romani Pontifices ejus inſulæ juriſdictionem Piſanis conceſſerunt. Piſani etiam Carthaginem, atque Baleares inſulas in ſervitutem reduxerunt, Panormumque à Sarracenis occupatam recuperarunt, profugoſque Romanos Pontifices hoſpitio exceperunt. Felicior rerum fortuna hanc civitatem provexit, donec cum Friderico II. Imperatore contra eccleſiaſticos inito fœdere, captiſque ad Lomellum duobus Cardinalibus, ac quamplutibus Præſulibus, quia Gregorio IX. mandante ad Concilium indictum proficiſcebantur, divini Numinis non ſeram provocavit vindictam; paulò enim pòſt eodem in loco à Gennenſibus navali prælio Piſani ſuperati cum 49. triremibus duodecim milia ſelectorum militum amiſerunt, præteritarum victoriarum amiſſo decore; tandemque ſub jugo Florentinorum miſſa in eum ſtatum redacta eſt, ut penè deſerta fuerit, ut refert Vghel. *tom. 3. Italia ſacra, fol. 393.*

CAPVT LIV.

Gregorius [a] nonus.

CUm voluntate, ac propoſito maleficia diſtinguantur, excommunicationis ſententiam non incurrit, qui excommunicato in his, quæ ad abſolutionem, vel aliàs ad ſalutem animæ pertinent, in loquutione participat, licèt etiam alia verba incidenter (ut apud eum magis proficiat) interponat. Prædicatores quoque, qui penes excommunicatos, vel alios alienarum rerum detentores in prædicationibus, & confeſſionibus quaſi gerunt cauſam (vel curam) eorum, ad quos res ipſæ ſpectare noſcuntur, eleemoſynas licitè poſſunt ab illis recipere, præſertim ſi aliàs non valeant in illo loco ſuſtentationem habere. Si qui verò ratione officii, quod in Eccleſia obtinent, aut etiam alii clerici ſeniores zelo devotionis pueros, vel adoleſcentes in minoribus ordinibus conſtitutos turbantes divinum officium, & hi qui obtentu prælationis, vel magiſterii ſubditos, & ſcholares [b] correctionis causâ leviter fortè percuſſerint, excommunicationis ſententiam non incurrunt. Quod & de hiſdicendum eſt, qui aliquos de [c] familia ſua, vel propinquos inferiorum graduum ſimili modo ut cohibeantur à ſuis inſolentiis, & ſcientia, boniſque moribus informentur, duxerint, corrigendos.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.] Qui præſentem edidit conſtitutionem motu proprio, à nemine conſultus, pro explicatione cenſuræ, quæ incurritur ob injectionem manuum in clericos ex canone *ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4.* de qua egi *in cap. 1. & ſeqq. hoc titulo*: & etiam excommunicationis minoris, quæ incurritur ob communicationem cum excommunicato, de qua egi *in c. ſignificavit, hoc tit.*

2. b *Correctionis.*] Modicæ tamen, ut probavi *in cap. 1. hoc. tit.*

c *Familia ſua.*] Sed an pater poſſit filium ſacris initiatum impunè corrigere, atque caſtigare abſque eo, quod incidat in excommunicationem canonis, dubitatur. Et id illi licere docuerunt Sylveſter *in ſumma, verbo Excommunicatio 6. caſu 8.* Bonacina *de cenſur. diſput. 2. quæſt. 3. punct. 6. ſect. 4.* Navarrus, Filliucius, & alij congeſti à Gibalino *de cenſur. in ſynop fol. 464.* Sed rectiùs negarunt Molina *tract. 2. de juſtitia, diſput. 228.* & *tract. 3. diſput. 56.* Layman *lib. 1. ſumma, tract. 5. cap. 5. num. 9.* Caſtropalao *diſput. 3. punct. 23. §. 3.* Gibal. *ubi proximè.*

CAPUT LV.

Idem [a] *Aſtoricenſi Epiſcopo.*

SI concubinæ publicæ clericorum eccleſiaſticæ cenſuræ diſtrictione notentur, eoſdem concubinarios non eſt dubium ſententiâ majoris excommunicationis involvi, qui poſt latam ſententiam communicant in eodem crimine criminoſis.

NOTÆ.

a AStoricenſi.] De Eccleſia Aſtoricenſi egi *in cap. 17. de re judicat.* & textum hunc expoſui ſuprà *in cap. ſignificavit.*

CAPUT LVI.

[a] Idem.

DUobus collata poteſtas, ut à minori excommunicatione, ſi in ipſam inciderint; invicem ſe abſolvant, utroque ligato vinculo excommunicationis, hujuſmodi non exſpirat.

NOTÆ.

I. a *IDem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit pro deciſione illius caſus, quando videlicet duobus conceſſa eſt facultas ſe ad invicem abſolvendi à minori excommunicatione, verum videlicet ſi ambo in eam incidant, poſſint ad invicem ſe abſolvere? Et aſſerit Gregorius, poſſe, quia cùm excommunicatus minori excommunicatione tantùm prohibitus ſit à ſuſceptione Sacramentorum, non verò ab eorum collatione, ut probavi *in cap. ſi celebrat, de cleric. excommunic. cap. ſignificavit hoc titulo*; ideo qui excommunicatione minori ligatus eſt, poteſt ſocium eâdem cenſurâ ligatum abſolvere.

CAPUT LVII.

a Idem.

PErmittimus Eccleſiarum miniſtris ſemel in hebdomada tempore interdicti, non pulſatis campanis, voce ſubmiſſa, januis clauſis excommunicatis, & interdictis excluſis, Miſſarum ſolennia celebrare causâ conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur.

NOTÆ.

a *IDem.*) Gregorius IX. videlicet, Textum hunc expoſui *in cap. quod in te, de pænit. & remiſſ.*

CAPUT LVIII.

a Idem.

QUamvis incidens in canonem latæ ſententiæ propter violentam manuum injectionem, juxta proprias facultates eis ſatisfaciat, quibus injurias irrogavit; non tamen aliter quàm per Sedem Apoſtolicam, vel ejus [b] Legatum abſolutionis poteſt beneficium obtinere: niſi imminenti mortis articulo, infirmitate [c] inimicitia, aut inopia, [d] puerili, vel ſenili ætate, fragilitate, [e] ſexus, ſeu alia corporis impotentia, ſive quolibet impedimento canonico retrahatur, quominus Romanum Pontificem poſſit adire; vel niſi juris beneficio a labore hujuſmodi excuſetur. Cæterum quibuſdam prædictorum, videlicet qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) ſub debito juramenti (quod ſecundum Eccleſiæ formam præſtare tenentur) conſuevit injungi, ut impedimento ceſſante ad Apoſtolicam Sedem accedant, mandatum ipſius humiliter ſuſcepturi.

NOTÆ.

a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. qui etiam hanc conſtitutionem edidit pro explicatione canonis *Si quis ſuadente*, juxta ſuorum prædeceſſorum deciſiones.

b *Legatum.*] A latere videlicet, juxta tradita ſuprà *in cap. ad eminentiam.*

c *Inimicitia.*] Ut probavi ſuprà *in cap.*

d *Puerili.*] Iuxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

e *Sexus.*] Conſonat caput *mulieres*, ubi probavi, *hoc tit.*

CAPUT LIX.

a Idem.

SI quem ſub hac forma verborum: Illum excommunico; vel ſimili, à judice ſuo excommunicari contingat, dicendum eſt, eum non tantum minori, quæ à perceptione ſacramentorum; ſed etiam majori excommunicatione, quæ a communione fidelium ſeparat, eſſe ligatum.

NOTÆ.

I. a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. qui hanc novam edidit conſtitutionem; nam cùm olim excommunicatio ſimpliciter prolata tantùm de minori acciperetur, *cap. Engeltrudam 3. quæſt. 4. cap. cum excommunicato 11. quæſt. 3.* tamen ipſe noviter ſtatuit, ut ſi ſimpliciter excommunicatio proferatur, intelligatur de majori, quæ fidelium communione privat, & magis timetur; nam quælibet dictio in potiori ejus ſignificatione accipienda eſt. Gloſſa *in l. 1. ff de V. O.* probant, atque explicant latè Balboa *in cap. 2. de except. à numero 98.* Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 1. quæſtione 2.* Nec tunc obſtat textus *in cap. 1. de except. lib. 6.* ubi ſtatuitur, reum excipientem adverſus actorem de excommunicatione, exprimere debere ſpeciem ipſius excommunicationis. Igitur quia ſimpliciter excommunicatio non accipitur pro majori. Cui difficultati, omiſſis traditis à

Covar.

Covat. *in cap. alma. 1. part. §. 8. num.* 8. dicendum eſt cum Gibalino, & Balboa *ubi ſupra*, Ferm. ſino *in cap. cùm non ab homine, quæſt. 3. de iudiciis*, in eo textu non affirmari, neceſſariò exprimendam eſſe ſpeciem excommunicationis à reo excipiente, ſiquidem id ſuperfluum eſſet, tum ex prætermiſſo textu, tum ex eo, quia tantùm excommunicatio major repellit actorem à judicio, ut probavi *in cap. intelleximus, de judiciis, cap. 2. de except.* ſed tantùm decerni, allegandam eſſe cauſam ſpecialem excommunicationis, quia cùm in §. *ſi verò*, ipſius textus dicatur, probandam eſſe exceptionem intra octiduum apertis documentis, id nulla ratione fieri poterat, allegatâ tantùm excommunicatione in genere, niſi illius cauſa ſpecialis, quæ intra illum terminum probari poſſit, exprimeretur. Latiùs proſequuntur Balboa, & Primatij noſtri *in dicto cap. 2. de except.*

CAPUT LX.

[a] Idem.

PUeris, qui in canonem inciderunt ſententiæ promulgatæ, ſive ante, ſive poſt pubertatem poſtulent ſe abſolvi, poteſt diœceſanus Epiſcopus abſolutionis beneficium impertiri: cum propter defectum ætatis, in qua fuit commiſſus exceſſus, rigor ſit manſuetudine temperandus.

NOTÆ.

[a] IDem.] Gregorius videlicet IX. Textum hunc expoſui ſuprà *in cap. 1.*

TITULUS XL.

De verborum ſignificatione.

CAPUT PRIMUM.

[a] Hieronymus *ſuper Oſee.*

INnovate novale. Novale eſt ager nunc primùm præciſus.

NOTÆ.

1. [a] HIeronymus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* ſed non reperiuntur hæc verba in commentariis ipſius S. Doctoris ſuper Prophetam Oſeam: extant tamen in Gloſſa, quæ vulgò interlinearis dicitur, ubi ad ea verba Prophetæ Oſeæ *cap. 10. Seminate vobis in juſtitiam, & metite in ore miſericordiæ: innovate vobis novale*, legitur: *Novale eſt ager nunc primùm præciſus.*

CAPUT II.

Idem *ſuper* [a] *Danielem.*

NAm & Rex Nabuchodonoſor pater tuus, ideſt proavus, more [b] Scripturæ, quæ avos, & deinceps patres appellat.

NOTÆ.

1. [a] DAnielem.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap. 1.* & priora illa verba reperiuntur *in cap. 5. Danielis*, videlicet: *Nam Rex Nabuchodonoſor pater tuus*; ubi ea D. Hieronymus ita exponit. *Quod autem Balthaſaris patrem Nabuchodonoſor vocat, non facit errorem ſcientibus ſacræ Scripturæ conſuetudinem, quâ patres omnes proavi, & majores vocantur.* Et ad illa verba: *In diebus patris tui*, ait: *Et in diebus patris tui. Patrem vocat Nabuchodonoſor, ut ſuprà diximus, proavum ejus, ſecundùm conſuetudinem Scripturarum.*

2. b *Scriptura.*] Et etiam jure civili attento, juxta communem interpretationem, patris nomine avus quoque continetur, *l. juſta 201. ff. de V.S.* ubi Gentilis, & Fornerius. Nec tantùm avus paternus, verùm & maternus, *l. ult. in fine, Cod. communia utriuſque judic.* immò & omnes aſcendentes, ut docent Chaſſeneus *in conſuet. Burgundiæ, rubrica 731.* Acacius Ripol. *de privil. parent. in prolog. num. 38.* qui inde explicant textus in lege Iulia *ff. de ritu nupt. l. filium habts, ff. ad Maced.*

CAPUT V.

^a Hieronymo *ſuper Matthæum.*

IOſeph non cognovit Mariam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Ex hoc quidam loco perverſiſſimè ſuſcipiantur & alios filios habuiſſe Mariam, dicentes primogenitum; cùm primogenitus non debeat dici, niſi qui habeat fratres; cùm hic mos divinarum ſit Scripturarum, ut primogenitum non eum vocent, quem fratres ſequantur; ſed eum, qui primò natus ſit.

NOTÆ.

^a IN eodem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit cap.* 4. ideſt D. Hieronymus *id eodem cap.* 1. *Matthæi.* Priora illa verba, *Joſeph non cognovit, peperit filium ſuum primogenitum,* ſunt D. Matthæi; cætera verò D. Hieronymi exponentis verbum illud *Primogenitum.*

CAPUT VI.

^a Hilarius.

INtelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus.

NOTÆ.

I. ^a HIlarius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap* 5. Sanctus Hilarius Pictavienſis Epiſcopus floruit per annos 355. & quamvis jam provectæ ætatis baptizatus fuiſſet, tamen brevi in eccleſiaſtica doctrina ita profecit, ut Doctor Maximus, & eccleſiæ Catholicæ columna meritò habitus ſit. Scripſit varia opera quæ refert Bellarminus *de Scriptor Eccleſiaſt. ad anno* 355. & ſcripſit de Trinitate, ubi *lib.* 4. reperiuntur verba in præſenti à Raymundo tranſcripta, quæ ut faciliùs intelligantur, altiùs repetenda ſunt. Ait Hilarius: *Sequamur ergo adverſus irreligioſas, & impias adeò inſtitutiones, ipſas illas divinorum dictorum authoritates, & unumquemque eo ipſe, de quo quæritur, auctorem tractabimus, non ad fallendam audientium imperitiam, & malè imbuendam, quaſdam verborum enunciationes, ſubtractis eorum cauſis, coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus.* Quæ ultima verba compilavit Raymundus *in præſenti*, quia canones propriam habent verborum ſignificationem, quam ex cauſis ipſis, & rebus depromo; ideo non tam proprietas, quàm ſenſus plerumque attenditur. Exempla extant *in cap. ſecundo* 41. *de appellat. cap. ex literis, de ſponſal. cap. ad audientiam, de decimis.* Quod de jure civili plerumque admittitur, ſiquidem tuendæ voluntatis gratiâ, ut captio omnis vitetur, verba ipſa contra propriam ſignificationem accipiuntur, ut *in l. ex conducto* 15. §. *Papinianus, ff. locati, l.* 13. *ff. de excuſat. tutor.* Plura & ambiguo ſermone congeſſerunt Petrus Faber, & Iacobus Gothofredus *in l. in ambiguis, ff. de R. I.* Doctor Leon. *in l. Paulus, ff. de rebus dubiis,* D. Joſephus de Retes *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 3. *numer.* 21.

CAPVT VII.

Auguſtinus *ſuper* ^a *Matthæum.*

NIhil obſtat narrandi diverſitas, ubi eadem dicuntur, maximè cum quiſque Evangeliſtarum eo ordine credat ſe dicere, quo Deus voluit.

NOTÆ.

^a IN Matthæum.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. ubi notat Ant. Aug. verba hæc forſan tranſcripta fuiſſe ex D. Auguſtino *de conſenſu Evangeliſt. lib.* 2. *cap.* 12. 21. & 28.

CAPVT VIII.

^a Gregorius.

AD explendum affectum meum, fateor, lingua non ſufficit: ſed quidquid de vobis ſentio, veſter vobis melius affectus dicit. Quibuſdam verò vos adverſitatibus laborare audivi. Sed non hac de re valde contriſtor, quia plerumque navis, quæ pervenire ad altas pelagi tempeſtates per proſperitatem poterat, in ipſo navigationis initio vento adverſante repellitur, ſed ad portum repulſa revocatur. Propterea ſi proli-

xam epiſtolam ad interpretandum accipere fortaſſe contigerit, rogo non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transferre: quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, ſenſus veritatis amittitur.

NOTÆ.

a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. & reperitur textus hic in regeſtro epiſtolarum D. Gregorii, *lib.* 1. *epiſt.* 28. ex quo illum tranſcribo.

CAPUT IX.

a Iſidorus.

QUamvis omnes, qui præſunt, præpoſiti ritè vocentur; uſus tamen obtinuit, eos vocari præpoſitos, qui quandam prioratus curam ſuper alios gerunt.

NOTÆ.

a ISidorus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. & reperitur textus hic *lib.* 10. *etymolog. D. Iſidori*, & hanc etymologiam Præpoſiti, atque ejus officium, & dignitatem illuſtravi *in cap.* 1. *de ætate*, *& qualit.*

CAPUT X.

a Iſidorus.

FOrus exercendarum litium locus, à b fando dictus. c Qui locus & Proroſtra vocatur ideo, quod ex bello Punico captis navibus Carthaginenſium roſtra ablata ſunt, & in foro Romano præfixa, ut eſſet hujus inſigne victoriæ. Conſtat autem forus cauſâ, lege, & judice. Cauſa vocatur à caſu, quo evenit. Eſt enim materia, & origo negotii, necdum diſcuſſionis examine patefacta, quæ dum proponitur, cauſa eſt; dum diſcutitur, judicium: dum finitur, juſtitia. Vocatur autem judicium, quaſi juriſdictio: & juſtitia, quaſi juris ſtatus. e Iudicium autem priùs inquiſitio vocabatur. Unde & actores judiciórum, præpoſitos, quæſtores, vel quæſitores vocamus. Negotium multa ſignificat, modò actum rei alicujus, cui contrarium eſt otium; modò actionem cauſæ, quod eſt d jurgium litis, & dictum eſt negotium, quaſi nec otium, ideſt ſine otio. Negotium autem in cauſis, negotiatio in commerciis dicitur, ubi aliquid datur, ut majora lucrentur. Iurgium dictum, quaſi juris girrium, eo quod ii, qui cauſam dicunt, jure diſceptent. e Lis à contentione limitis prius nomen ſumpſit. De quo Virgilius: Limes erat poſitus, litem ut diſcerneret agris. Cauſa aut argumento, aut probatione conſtat. Argumentum nunquam teſtibus, nunquam tabulis dat probationem, ſed ſolà inveſtigatione invenit veritatem: unde & dictum argumentum, ideſt argutum inventum. Probatio autem teſtibus, & fide tabularum conſtat. In f omni autem judicio ſex perſonæ quæruntur. Iudex, accuſator, reus, & tres teſtes. Iudex dictus, quaſi jus dicens populo, ſive quòd jure diſceptet. Iure autem diſceptare eſt juſtè judicare. Non eſt autem judex ſi non eſt in eo juſtitia. Accuſator vocatur, quaſi ad cauſator, quia ad cauſam vocat eum, quem appellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamvis ſceleris conſcius non ſit, reus tamen dicitur quamdiu in judicio pro re aliqua petitur. Teſtes antiquitus ſuperſtites dicebantur, eo quod ſuper ſtatum cauſæ proferebantur. Nunc parte ablata nominis, teſtes vocantur. Teſtis g autem conſideratur conditione, naturâ, & vitâ. Conditione ſi liber, non ſervus: nam ſæpe ſervus metu dominantis teſtimonium ſupprimit veritatis. Naturâ, ſi vir, non fœmina. Nam varium & mutabile ſemper fœmina. Vitâ, ſi innocens, & integer actu. Nam ſi vita bona defuerit, fide carebit; non enim poteſt juſtitia cum ſcelerato habere ſocietatem. Duo ſunt autem genera teſtium: aut dicendo id, quod viderunt; aut proferendo id, quod audierunt. Duobus autem modis teſtes delinquunt, cùm aut falſa promunt: aut vera ſilentio obtegunt.

NOTÆ.

1. a ISidorus.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. & extat textus hic *lib.* 8. *etymolog D. Iſidori*, *cap.* 15. ex quo Codice correcto à Garcia à Loayſa tranſcribo textum hunc.

b *Afando.*] Hæc etymologia diſplicuit Polleto *lib.* 1. *hiſt. fori*, *cap.* 1. & Alciato *lib* 2. *diſp. cap.* 24. qui ſequuntur etymologiam, quam tradit Marcus Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, his verbis: *Quo conferrent ſuas controverſias, & quæ vendere vellent, & quò quæque ferrent forum appellarunt, unde à ferendo veteres* 2.

veteres forum dixêre Lucilius *lib. 3. Romanis ludis forus olim ornatus lucernis*. Probant Philip. Brodeus *ad Polet. dict. cap. 1.* Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 2 cap. 3. art. 1.* Inde forenſes dicuntur, qui in foro verſantur. Vitruvius *lib. 6. cap. 8.* ibi: *Forenſibus autem, & diſertis elegantiora & ſpatioſiora ad conventus excipiendos*. Et controverſiæ ipſæ, quæ ibi diſceptantur, forenſes appellantur. Vvipertus *lib. 1. vita Leonis IX. cap. 4. Nempe ut primùm competit rudibus, decurſo artium trivio, non ſolùm clarueruns proſâ & metro, verùm & forenſes controverſias acuto, & vivaci oculo mentis deprehenſas expediebant, ſeu removebant ſedulò*. Notavit Boſquetus *ad Innoc III. lib 2. epiſt. 105.*

3. c *Iudicium.*] Varias acceptiones judicij adduxerunt Abbas, Ripa, & alij repetitores ad rubricam ſuprà *de judic.* Marant. *de ordine judic. 1. part. diſt. 14.* D Perez *in rubric. tit. 1. lib. 3. ordin.* Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 1. num. 3* Briſſon. Calvinus, & alij Lexicographi *verbo Iudicium*. Communiter accipitur pro litigantium conflictu & forenſium diſceptantium certamine, ut probat Cujac. *ad tit. ſuprà de judic.* Explicant Abbas *in præſenti, n. 1.* Decius *lectura 1. num. 5.* Ripa *num. 50.* Sotus *de juſtitia lib. 3. q. 4. num. 1.* Scaccia *d. lib. 1. cap. 2. à num. 2.* à qua etymologia non multùm diſcrepat alia Cuiacij *ubi ſuprà.* ut judicium dicatur quaſi juriſdictio; cui favere videtur Marcus Varro *lib. 5. de lingua Latin.* dum judicium à jure & dicendo derivat, proſequuntur Oſvaldus *in not. ad Donel. lib. 17. comment. cap. 3 litt. A.*

d *Iurgium.*] Feſtus ait. *Iurgium juris actio eſt, & agere jurgare eſt.* Ammianus Marcel. *lib. 18. Cum jurgando contra potentes ſe magis magiſque injuſtitiâ frangi, contemplaretur.* Verbum uſitatum in jure, *l. unic. Cod de dilat.* Hinc jorgare pro litigare, *l. 6. Cod. Theodoſ. de juriſd. l. 14. eod. C. de accuſat. l. 2. eod. C. de offic. judic. mil.* notavit Savarus *ad Sidonium lib. 2. epiſt. 7.* 4.

e *Lis.*] Ut probavi *in cap. 1. de lit. conteſt.*

f *In omni.*] Conſonat Fabianus *in cap. in omni 1. 4 quæſt. 4.*

g *Teſtis autem.*] Rectiùs D. Iſidorus quàm Servius *ad illud Virgilij 3. Æneid. Supereſtne, & veſcitur aurâ*, inquit, *Superſtes præſentem ſignificat.* 5. Et Feſtus Pompeius ait: *Superſtites teſtes præſentes ſignificat, cujus rei teſtimonium eſt quod ſuperſtitibus præſentibus ij inter quos controverſia eſt, vindicias ſumere jubentur.* Notavit D. Garcias à Loayſa *in notis ad D. Iſidorum, in præſenti.*

CAPVT XI.

a Idem.

PActum dicitur inter partes ex pace conveniens ſcriptura legibus aut moribus probata. Dicitur pactum quaſi ex pace factum.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 12.* & reperitur textus hic *d. lib. 5. etymol. c. 24.* & præſentem etymologiam expoſui *in cap. 1. de pactis*; præſentemque diffinitionem congruam eſſe probat Fornerius *lib. 5. rer. quotid. c. 14.* ſi ab ea expungatur mentio ſcripturæ, quæ non tam ad ſubſtantiam pacti, quàm ad probationem pertinet, *l. pactum 17. l. cùm proponas 21. C. de pactis.*

CAPVT XII.

a Idem *in eodem.*

JUs dictum eſt à juſtè poſſidendo; hoc enim jure poſſidetur, quod juſtè: hoc juſtè, quod benè, quod autem malè poſſidetur, alienum eſt: malè autem poſſidet, qui vel ſuis malè utitur, vel aliena præſumit.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 12.* & reperitur textus hic *dict. lib. 5. etymolog. cap. 25.* videturque ſanctum Doctorum etymologiam hanc deſumpſiſſe ex D. Auguſtino relato à Gratiano *in cap. 11. 14. quæſt. 4.* Latè juris etymologiam illuſtravi in principio Apparatus ad hæc commentaria.

CAPVT XIII.

a Paſchalis Papa II. *Canonicis S. Martini.*

CAuſa Carpen. plebis, &c. *Et infrà*; Cæterum [b] primitiæ, decimæ, [c] oblationes in ſolis Eccleſiarum bonis præcipuè numerantur: oblationes verò dicimus quæcunque de propriis, & [d] licitis rebus Eccleſiæ à [e] fidelibus offeruntur. Quicunque igitur eas per manum, vel [f] poteſtatem obtinet ſæcularem, procul dubio contra Domini & contra Sanctorum Patrum nititur inſtitutiones, quin immò & qui accepit, & qui tradit, raptor, & ſacrilegus judicatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *PAſchalis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.13.* Paſchalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, Bledanus patriâ, monachus Benedictinus, creatus fuit Pontifex anno 1099. Scripſit varias epiſtolas, inter quas forſan extat præſens textus; ſed cùm illis careamus, integram reddere non poſſumus.

b *Primitiæ, & decimæ.*) De quibus, & earum origine egi *in cap.1. de decimis.*

2. c *Oblationes.*) Oblatio eſt quædam donatio bonorum temporalium facta Deo, vel Eccleſiæ, *c. qui oblationes, c. clerici* 13. *q.*2. & ſicut omne, quod hominibus donatur, dicitur donatio, ita quod Deo offertur, appellatur oblatio. Si initium oblationum reperiamus, conſtat in lege veteri earum præceptum extitiſſe *Exodi c.23. verſ.*15. ibi: *Non apparebis in conſpectu meo vacuus.* Numerorum *ca.* 6. *verſ.*21. ibi: *Dixitque Dominus ad Moyſen, ſinguli Duces per ſingulos dies offerant munera in dedicationem altaris.* Docuerunt Suarez *de religione lib.1. cap.4.* Barboſa *de jure eccleſ. lib.2. c.23. n.4.* An etiam hoc præceptum repetitum ſit in lege gratiæ diſputant Interpretes, & affirmant Azor *t.p. inſtit. moral. lib.7. c.17.* plures relati à Leandro *in præcept. eccleſ. tr.6. diſp.10. q.4.* Moventur ex textu *in c. omnis Chriſtianus, de conſecr. diſt.1.* ubi repetuntur ipſa verba Exodi ſuprà relata. Deinde favet eis textus *in cap. præter, 32. diſt.* ubi eâdem formulâ verborum refertur præceptum de decimis, primitiis, & oblationibus. Ergo ſicut decimæ, & primitiæ ſunt ſub præcepto Eccleſiæ, ita & oblationes. Faciunt etiam textus *in c. de his, c. antiquos 10. qu.1. c. ſtatuimus* 16 *q.*1. ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum orationibus eſt currendum.* Sed contraria ſententia verior eſt, videlicet non dari præceptum in Eccleſia de oblationibus: quæ expreſsè probatur in Conc. Cabilon. ſub Carolo *c.*16. ibi: *Animarum ſalutem inquirere ſacerdos, non lucra terrena debet, quoniam fideles ad res ſuas dandas non ſunt cogendi; oblatio enim eſſe debet ſpontanea; juxta id quod ait Rex Pſalmiſta: Voluntariè ſacrificabo tibi.* Facit Tertullian. *in apolog.* ibi: *Modicam unuſquiſque ſtipem menſtrua die, vel cùm velit, etiam ſi modò velit, & ſi modò poſſit, apponit.* Docet D. Thom. 2.2. *q.86. art.*1. Deinde quia de ratione oblationis eſt, ut fiat ſponte, juxta illud Exodi *c.25. Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.* Deinde quia nullum extat præceptum in jure de ſimilibus oblationibus, ſed tantùm monitio, ut in canonibus pro contraria ſententia adductis, & in Conc. Mogunt. ſub Carolo *can.44. Oblationem, & pacem in Eccleſia facere jugiter admoneatur populus Chriſtianus, quia ipſa oblatio ſibi, & ſuis magnum eſt remedium animarum* Quare hanc ſententiam probarunt D. Thom. 2.2. *q.86. art.*1. Covar. *lib.1. var. cap.17. n.*3. alii relati à Leandro *d. tr. de oblat. diſp.10. q.4.* Sunt tamen caſus, in quibus adhuc fideles tenentur ad oblationes faciendas. Primus eſt ſi conſuetudo adſit, ut adeſt in quibuſdam regionibus; talis enim conſuetudo omninò eſt ſervanda, *c. ad Apoſtolicam, de ſimon.* probat latè Leand. *ubi proximè q.8.* Secundus eſt, quando quia ex voto proprio, aut juſſu teſtatoris facere tenetur, *c. clerici, c. qui oblationes* 13. *q.*2. Conc. Aurel.2. *can.16. &* 22. ibi: *Qui oblationes defunctorum legaliter dimiſſas quolibet ordine aſſignare tardaverint, vel detinere præſumpſerint, à communione eccleſiaſtica ſuſpendantur.* Matiſcon. *can.4.* plura Ant. Auguſtin. *in epit. juris lib.15. tit.22.* Trullench. *lib.3. in Decal. c.23 n.2.* Tertius eſt, ſi Parochus illis egeat ad commodam ſuſtentationem; quo caſu quia parochiani tenentur proprium parochum alere, poſſunt cogi ad oblationes faciendas. Barboſa *lib.3. juris eccleſ. cap.13. n.3.* Olim tamen rarò, aut nunquam fideles ad altare diebus Dominicis, & aliis feſtivis accedebant ſine oblatione. 6. Synodus Trul. *can.*8. ibi: *Deveniendum eſt ſabbatho die cum oblationibus ad Miſſarum ſolennia.* Matiſcon. *can.* 4. probant Hæphtenus *ad vitam S. Benedicti, cap.* 23. Albaſpineus *lib.1. obſer. c.4.* Mendoza *lib.2. Conc. Illibert. cap.55.* Et cùm tempore Quadrageſimæ in Eccleſia Orientali tantùm Sabbatho, & Dominico Miſſæ ſacrificium offerre liceret, ideo in canon. 49. Synodi Laodic. prohibentur oblationes fieri aliis diebus, quàm ſabbatho, & Dominico. Oblationes autem panis, vini, aliarumq; rerum, quæ in Eccleſia fiebant, non ſtatim altari apponebantur, ſed adducebantur ad locum ſpecialiter deputatum, quem veteres gazophylacion dicebant. Concil. Carthag. 4. *can.92. c. oblationes, 90. diſt.* Poſſidius *in vita D. Auguſtini, c.24.* ubi exquirebat Diaconus, an oblationes dignæ eſſent, ut ab Eccleſia reciperentur; & tunc in Eccleſia Latina ſacris altaribus apponebantur; in Græca verò antequam ad altare deferrentur, in alia minori ponebantur, quam propoſitionē appellabant. Germanus *in hiſtor. eccleſ. tom.2. Biblioth. veterum Patrum.* & cùm ſacerdos offerebat, & benedicebat, eas benedictiones ſimul offerebat, & recitabat nomina eorum, tam vivorum, quàm mortuorum, qui oblationes faciebant, aut pro quibus fiebant, ut probavi in canone 19. Conc. Illibet. Etiam illis prioribus ſæculis fideles ex oblationibus propriis panis, & vini communicabant, immò erubeſcebant de aliena oblatione communicare. Unde D. Cyprianus *epiſt.*10. increpat cujuſdam divitis parcimoniam, qui nihil offerens de oblationibus pauperum communicabat, his verbis: *Locuples, & dives Dominicum celebrare te credis, qui corbonam omninò non reſpicis, qui in Dominico ſine ſacrificio venis qui partem de ſacrificio, quod pauper obtulit ſumis.* D. Auguſtinus *ſermone* 215. ibi: *Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit.* Plura de his oblationibus congeſſi in canone 28. Conc. Illiberit.

d *Propriis & licitis.*) Quædam enim res offerri, 3.
aut in altari poni olim propter earum ſuperſtitionem prohibebantur, & in canone 3. Apoſtolorum, dum prohibetur Epiſcopis, & presbyteris in ſacrificio offerre mel, aut lac, ſtatim ajunt Apoſtoli: *Propterea licitum non eſto aliud quidpiam admovere ad altare, quàm oleum in candelabrum, & incenſum oblationis tempore.* Excipiuntur tamen canone ſequenti oblationes novarum ſpicarum, & uvæ recentis, ut benedicerentur; mos enim vetus fuit Ecleſiæ uvam maturam & fabas benedicere ex inſtitutione Entichiani Pontificis, ut conſtat ex Pontificali Damaſi. Concil. Carthag. 3. *can.*3.6. Synodus Trul. *can.* 28. ibi: *Primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in altari benedicenda ſuâ peculiari benedictione.* Conſuetudinem hanc Græcorum, & formam ipſius benedictionis referunt, atque illuſtrant Lemaiſtre *de bonis eccleſ. lib.1. de decimis, c.13.* Menardus *in notis ad lib. ſacram. D. Gregorii, fol.* 173. Etiā in Eccleſia Orientali mos inolevit, ut diebus, in quibus ſacra myſteria pro infantibus offerebantur, liceret mel, & lac ad altare deferre, & benedicere. Synodus 6. in Trul. *can.57.* ad quē morē reſpexerūt Pa-

tres

tres in Concilio Carthag. ſub Honorio, & Theodoſio, *cap.* 40. ibi: *Primitia autem mellis, & lactis (ut mos eſt) offerantur uno die conſuetum ad infantium myſterium.* In eadem etiam Syoodo *can.* 99. damnatur quædam Armeoorum conſuetudo, ſolebant enim Armeni diſſectarum pecudum membra in templum inferre, & cotam ſacris altaribus partem unicuique diſtribuere. Verba hæc ſunt: *Hoc quoque in Armenorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in ſacris altaribus carnium membra coquentes, fruſta offerunt ſacerdotibus, ea judaicè diſtribuentes: quocirca Eccleſiam immaculatam ſervantes ſtatuimus, nulli licere ſacerdoti ſeparata carnium membra ab offerentibus accipere, ſed iis ſint contenti, quæ offerenti viſa fuerint, ejuſmodi oblatione facta extra Eccleſiam.*

4. e *Fidelibus.*] Plures enim ſunt Chriſtiani, quorum oblationes non recipit Eccleſia. Concil. Lateran. ſub Alexandro III. *cap.* 25. ibi: *Vſurariorum manifeſtorum oblationem ne quis accipiat, qui autem acceperit, reddere compellatur.* Et *c.* 3. *de uſuris*. Concil. Troſleian. *can.* 7. *Generaliter pauperes vexantium, aut opprimentium oblationes non recipiantur.* Et *cap. oblationes*, 90. *diſt.* ubi rejiciuntur oblationes fratrum diſſidentium. Etiam non admittuntur oblationes hæreticorum, *c. excommunicamus.* 13. *de hæretic.* raptorum rerum Eccleſiæ, *c.* 2. *de raptoribus*, ubi notavi; nec eorum, qui presbyterum in teſtamento filiis ſuis tutorem inſcripſerant. D. Cyprianus *epiſt.* 27. Nec eorum, qui neglecto pietatis officio filios ſuos exhæredarunt, *c. final.* 17. *q.* 4. D. Auguſtinus *epiſt.* 2. ibi: *Profiteor me ſuſcipere oblationes bonas, oblationes ſanctas, ſi quis autem iraſcetur filio ſuo, & moriens eum exhæredat, ſi viveret, non eum placarem, non eum reconciliare deberem. Quomodo ergo filio ſuo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem.* Idem D. Auguſtinus *epiſtola* 587 ſimiliter fatetur ſe non admiſiſſe oblationes ejus qui contra immunitatem eccleſiaſticam aliquem ex Eccleſia abſtulerit, ibi: *Oblatio domus tuæ à clericis ne ſuſcipiatur.* Tandem impiorum oblationes ab Eccleſia rejiciuntur, *c. non eſt putanda* 1. *q.* 1. *cap. miror* 17. *q* 4 Petrus Damianus *epiſt.* 36. ibi. *Enim verò dona ab iniquis ſuſcipere quid aliud eſt, quàm propriam animam ex dantis ſqualore fœdare.* Nec etiam oblatio admittitur ejus, qui non communicat, *can.* 28. *Concil. Illiber.* ibi: *Epiſcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Nec illius, qui pœnitentiam ſolenoem facit, *cap. de viro* 12. *q.* 2. ib: *Secundo vero anno ante fores Eccleſiæ ſine communione maneant: tertio verò anno Eccleſiam ne ingrediantur, & inter audientes adſtent ſine oblatione.* Et *cap. eos quos, de conſecrat. diſt.* 4. Concil. Aocyran. *can.* 5. Illerdeoſe *can.* 9. plura dedi *in d. cap.* 28. *Concilij Illiber.* Nec etiam excommunicati. D. Clemens *lib.* 3. *conſtit. cap.* 8. & *lib.* 4. *cap.* 6. Nec etiam ejus, qui à ſacerdote aliquâ cenſurâ ligatus fuerit. Synodus Nicæna *can.* 27. in editione Piſana, ibi: *Quicunque fuerit à ſacerdote ligatus, quamvis calumniam paſſus ſit, non eſt ab eo accipienda oblatio.* Item nec ejus qui ſibi mortem conſcivit. Concil. Altiſſiodorenſe *can.* 17. ibi: *Quicunque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut qualibet occaſione voluntariè ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 34. Nec etiam mulieris, quæ menſtrua patitur. Concil. Moguntin *cap.* 6. Omnium enim iſtorum oblationes non recipiuntur, quia ut ait Cicero *lib* 2. *de legibus*, donis impij ne placare audeant Deos.

f *Per Poteſtatem.*] Oblationes enim fideliom ritè factas in Eccleſia olim Epiſcopus recipiebat. 5.
Symmachus Pontifex in 6 Synodo Romana, ibi: *Oblationes fidelium à nemine percipiantur abſque cenſenſu, & voluntate Epiſcopi, in cujus dignoſcuntur eſſe parochia, & poteſtate.* Et *cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. Concil Aurelian. 3. *can.* 5. ibi. *Si quæ oblationes in quibuſlibet rebus, atque corporalibus collata fuerint Baſilicis in civitatibus conſtitutis, ad poteſtatem Epiſcopi redigantur.* Plura Antonius Aug. *in epit. lib.* 15. *tit.* 21. Et poſt diviſionem parochiarum ad proprium parochum oblationes ſpectant. Synodus Bituricenſis 1. *can.* 12. *Preſbyteri oblationes, vel luminaria quæ eis ad manus offeruntur tanquam propria ſua habeant.* Et *cap. quia ſacerdotes, c. ſanctorum* 10. *c.* 1. Leander *dicta diſp. de oblationibus, q.* 9. Laïci verò eas accipientes graviter puniuntur in Concilio Romano ſub Calixto, *cap.* 14. ibi: *Sanctorum Patrum canonibus conſona ſentientes, oblationes de ſacratiſſimo, & Reverendiſſimo altari Beati Petri, & Salvatoris, & Sanctæ Mariæ Rotundæ, aut de aliis Eccleſiarum altaribus, ſive crucibus à laicis auferri penitus interdicimus, & ſub pœna anathematis prohibemus.* Et *ca. perveniens* 16. *quæſt.* 7. Circa religioſos, an videlicet oblationes in ſuis monaſteriis factas recipere poſſint, non conſentiunt Interpretes. Et eas ad parochos ſpectare, docuerunt Trullench. *lib.* 3. *in Decal. cap.* 3. *num.* 13. Azor *tom.* 1. *inſt. lib.* 2. *cap.* 17. Sed contraria ſententia verior eſt, probaturque expreſsè *in cap.* 1. *de ſtatu monach. cap. nimis. de exceſſibus Prælat.* & variis privilegiis id ferè omnibus religionibus conceſſum fuiſſe probat Leander *ubi ſuprà, quæſt.* 10. Ex oblationibus tamen factis occaſiooe funeris, quartam partem parocho deberi iam probavi *in cap.* 1. *de ſepultur.* Vnde patet rectè in præſenti doceri oblationes, in Eccleſia factas noo poſſe per Poteſtatem ſæcularem uſurpari.

CAPUT XIV.

[a] Alexander III.

QUæſivit à nobis tua fraternitas, utrum ſacerdos uno clerico tantùm præſente [b] infirmum debeat ungere, & quando feſtum beati Matthiæ in anno biſſextili debeat obſervari; præſertim cùm quidam inter vigiliam, & feſtum velint diem interponere. Nos itaque tibi duximus reſpondendum, quod Sacerdos uno præſente clerico, & etiam ſolus infirmum ungere poteſt.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a ALexander III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 9. & poſt Concilium Lateran. *p.* 50. *c.* 21. nullibi tamen exprimitur cui Prælato reſcribat Pontifex. Concius addidit *Carnotenſi Epiſcopo.* cui aſſentire videtur Antonius Auguſtinus *in præſenti*, qui *ex lib.* 14. *Regeſtri* ipſius Pontificis citat textum hunc *lib.* 27. *epit. juris Pontif. tit.* 1. *cap.* 8. De diœceſi Carnot. nonnulla adduxi *in cap.* 11. *de offic. deleg.*

2. b *Infirmum.*) Subjectum enim capax hujus ſacramenti eſt tantùm fidelis infirmus de vita periclitans, ut conſtat ex epiſtola canonica D. Iacobi, *c.* 5. *Infirmatur quis in vobis.* Ex epiſtola 1. Innoc. Papæ ad Decentium, *cap.* 8. *c. unic. de ſacra unctione.* Concil. Mogunt. relatum *in c. ab infirmis* 26. *q.* 7. Aquiſgran. 2. ſub Ludov. *p.* 3. *cap.* 5. Concil. Cabilon. ſub Carolo *can.* 48. ibi: *Secundum B. Iacobi Apoſtoli documentum, cui etiam decreta Patrum conſonant, infirmi oleo, quod ab Epiſcopo benedicetur, à presbyteris ungi debent.* Florent. *in decret. de ſacrament. verſ.* 5. ibi: *Hoc ſacramentum niſi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet.* Trident. *ſeſſ.* 14. *de ſacram. c.* 3. & *can.* 2. ubi ideo hoc ſacramentum appellatur ſacramentum exeuntium. Probant Theologi ſcholaſtici *in* 4. *diſt.* 23. ubi D. Thomas *q.* 2. *art.* 2. Paludanus *q.* 4. Richardus *art.* 2. *q.* 7. Suarez *tom* 4. *in* 3. *p. diſp.* 42. Summiſtæ de hoc ſacramento agentes. Unde cognoſcitur quàm abſurdè nonnulli hæretici ſacramentum hoc contulerint defunctis, ut tradit Serarius *in opuſc. de hoc ſacramento, cap.* 3. *n.* 56. & conſtat ex Epiphanio *hæreſi* 36. qui deſcripſit Sireneum *lib.* 1. *epiſt.* 18. ubi docet, eos oleum aquâ mixtum capiti defuncti immiſiſſe, ex quo fieri ajebant, ut defunctus à dæmonum poteſtate eriperetur: ſed eſſe apertam ſtoliditatem, jam probavit Theophilus *tom.* 15. *in Heteroc. ſpirit.* 2. *p. ſect.* 1. *punct.* 10. *in fine.* Nec cuilibet infirmo adminiſtrari debet hoc ſacramentum, ſed graviter periclitanti febri, vulnere, vel aliâ infirmitate naturali: non tamen conferri debet aliis etiam exiſtentibus in vitæ diſcrimine, veluti ultimo ſupplicio damnatis, navigantibus, prægnantibus, & ſimilibus. Unde improbanda eſt falſa pietas quorundam Græcorum, qui hoc ſacramentum conferunt bene valentibus, ſi illum flagitaverint in remiſſionem peccatorum, ut tradit Franc. Richardus *lib. de expedit. ad inſulam S. Irenæ, cap.* 12. quam heteroclelin refert, & reprehendit Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in heterocl. punct.* 12. *fol.* 164. qui etiam reprehendit nimiam tarditatem aliquorum, qui ne mors acceleretur territo ægro, illud conferunt pœnè jam mortuis: cùm ut ſacramentum hoc ritè adminiſtretur, debeant eſſe infirmi in eo ſtatu, ut poſſint effectum vitæ, ſi illis expediat, conſequi, aliàs ſi ita morti proximi reperiantur, ut naturaliter vivere nequeant, erit tunc petere miraculum à Deo.

COMMENTARIUM.

3. *Concluſio traditur, & probatur.*

EX prima parte hujus textus talis communiter deducitur aſſertio: *Presbyter etiam unus poteſt miniſtrare ſacramentum extremæ unctionis.* Probant eam textus *in cap. illud,* 95. *diſt. cap. unic. in princip. de ſacra unct. c.* 2. *de offic. Archipresb. cap. presbyteri* 4. 95. *diſt. cap. presbyteri* 123. *cap. omnis* 124. *de conſecr. diſt.* 4. *cap. ab infirmis, in fine* 27. *q.* 1. Concil. Cabil. ſub Carolo *can.* 48. cujus verba ſuprà retuli: Concil. Aquiſgran. 2. ſub Ludovico *part.* 1. *cap.* 8. & *p.* 3. *cap.* 5. alia juris teſtimonia congerit Ant. Auguſtinus *in epit. juris Pont. p.* 1. *lib.* 27. *tit.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, Layman. *tom.* 2. *moral. lib.* 5. *tract.* 8. Bellarmin. *tom.* 3. *de extrema unct. cap.* 8. Suarez *de ſacram. diſp.* 43. *ſect.* 1. Bonacina *eod. tract. diſp.* 7 *q. unic. puncto* 4. plures congeſti à Diana *part.* 8. *tract.* 1. *reſol.* 56. Leander *tom.* 1. *de ſacram. diſput.* 4. *quæſt.* 1. & 7. Mendo *de clavibus Petri lib.* 4. *cap.* 4. *fol* 557. Arcud. *lib.* 5. *de Sacram. cap.* 3. Caſal. *de ritu Eccleſ. cap.* 32.

4. *Impugnatur tradita aſſertio.*

Verùm hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam plures presbyteros debere ſacramentum hoc adminiſtrare, conſtat ex epiſtola B. Iacobi; *cap.* 5. ibi: *infirmatur quis in vobis, educat presbyteros Eccleſiæ.* Quare in Eccleſia Orientali conſuetudo eſt, ut ſeptem presbyteri ſacramentum hoc extremæ unctionis infirmis conferant, ut ex Simeone Theſſalonicenſi *epiſt.* 3. *cap.* 3. & aliis probat Serarius *in opuſc. de hoc ſacramento, cap.* 12. *num.* 123. Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, presbyterum tantùm unum poſſe ſacramentum hoc adminiſtrare.

5. *De presbytero miniſtro ſacramenti.*

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, præmiſſis quæ de hac unctione extrema adduxi *in cap. unic. de ſacra unct.* miniſtrum proprium hujus ſacramenti eſſe presbyterum. Riculſus Senon. Epiſcopus in ſua conſtitutione, quæ extat *tom.* 24. *Concil. can.* 10. ibi: *Item oportet ut presbyteri infirmos ſuos poſt confeſſionem, & reconciliationem oleo ſancto perungant, & tunc eos communicent.* Et quamvis nomen presbyteri apud Græcos idem ſonet, quod apud Latinos ſenior, ut probat Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſp.* 8. §. 1. *num.* 2. & propterea ſit æquivocæ ſignificationis, *cap.* 2. *de cohabit. cleric.* ibi: *Si quis ſacerdotum, id eſt presbyter, Diaconus & Subdiaconus, &c.* quia tamen ab Eccleſia determinatum eſt, ut presbyteri appellatione ſacerdos comprehendatur, ideo dicendum eſt miniſtrum ordinarium hujus ſacramenti eſſe tantùm ſacerdotem, ut diffinitum eſt à Tridentino *ubi ſuprà.* Nihil tamen intereſt, an presbyter ſit major, veluti Epiſcopus; vel minor, ut ſimplex ſacerdos: quippe ſacerdotum ordo bipartitus eſt, ut ſcribit Anacletus Pontifex *epiſt* 3. *cap.* 1. majorum ſcilicet, & minorum, *cap. legimus,* 93. *diſt. cap. presbyter* 5. 95. *diſt.* Trident. *ſeſſ.* 23. *cap.* 7. Sic competit presbyteris majoribus, id eſt Epiſcopis, hujus ſacramenti adminiſtratio, *cap. illud,* 95. *diſt.* Leander *de ſacram. ubi ſuprà, quæſt.* 3. & quamvis Gloſſa *in d. c. illud, verbo Chriſmate,* exiſtimet Epiſcopos debere infirmos ungere cum chriſmate, ad differentiam aliorum ſacerdotum, qui oleo tantùm utuntur, veriùs tamen eſt, Epiſcopos potiùs miniſtrare debere hoc ſacramentum oleo tantùm, ut materia ordinaria. Vander. *de ſacram. tract.* 4. *diſp.* 4. *q.* 9. Unde quamvis magna detur neceſſitas, ſi non adſit ſacerdos, qui infirmum ungat oleo ſancto, non poterit alius etiam Diaconus ſacramentum hoc adminiſtrare, ut poſt D. Thomam *in ſupplement.* 3. *part. q.* 33 *art* 1. *ad* 2. docent Nunno *ad D. Thomam q.* 31 *art.* 2. quicquid dicat Waldenſis *de ſacram. lib.* 2. *cap. penult.* Sed licèt quilibet ſacerdos validè conferat hoc ſacramentum, licitè tamen ſolus Parochus, aut de ejus licentia tacita, vel expreſſa, alius ſacerdos illud adminiſtrare valet. Ratio eſt, nam hoc ſacramentum per modum medicinæ, non per modum judicii adminiſtratur, Trid. *ſeſſ.* 14. *de extrem. unct. c.* 1 2. & 4. ergo ad illud validè conferendum non deſideratur juriſdictio in miniſtro, ſed poteſtas ordinis: ideò autem

licitè

licitè tantùm illud adminiſtrat Parochus, quia adminiſtratio ſacramentorum ad eum tantùm ſpectat, *Clem. 1. de privil. Clement. dudum, de ſepultur.* Barboſa *de off. Parochi, cap. 22.* Trullench. *eod. tract. cap. 7.* Ergo ſimplex ſacerdos peccabit graviter miniſtrando ſacramentum hoc abſque prædicta Parochi licentia vera, vel interpretativa. Urgente autem neceſſitate, & abſente Parocho licitè quilibet ſacerdos etiam religioſus hoc ſacramentum miniſtrare valet, quia tunc datur licentia interpretativa Parochi, cùm credibile non ſit, Eccleſiam velle infirmum privare tanto ſacramento. Sotus *in 4. diſt. 23. q. 2. art. 1.* Cajetan. *in ſumm. verbo Extrema unctio.* Immò etiam Parocho præſente, & injuſtè nolente hoc ſacramentum conferre, poterit illud quilibet ſacerdos etiam religioſus miniſtrare; nam tunc cenſetur conceſſa ab Epiſcopo licentia. Docent Suarez *de ſacram. diſp. 54. ſect. 2. n. 3.* Torreblanca *de jure ſpirit. lib. 2. c. 11. n. 28.* Nec intereſt quod Parochus excommunicatus ſit, aut ſuſpenſus, ut hujuſmodi licentiam concedat. Sylveſter *in ſumma, verbo Extremaunctio, qu. 4.* Poſſevinus *de off. curat. c. 9. q. 7. n. 17.* Suarez *d. ſect. 3.* An verò urgente neceſſitate poſſit ipſe parochus excommunicatus licitè ſacramentum hoc adminiſtrare, quærunt Moraliſtæ. Negant Suarez *dict. ſect. 3. n. 6.* Bonacina *de hoc ſacramento, quæſt. unic. punct. 4. n. 4.* Villaloh. *in ſumma, difficult. 6. n. 6.* Torreblanca *d. c. 11. n. 28.* Affirmant Nunno *ad D. Thomam dict. q. 31. art. 3. difficul. unic.* Zambrana, Poſſevinus, & alii, quos refert, & ſequitur Diana *5. part. tract. 3. reſol. 81. & 89.* qui moventur ex eo, nam in mortis articulo ſacerdos etiam excommunicatus poteſt licitè à peccatis abſolvere: ergo, & extremam unctionem miniſtrare. Accedit, nam tempore interdicti licitè adminiſtratur hoc ſacramentum, *cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* Ergo faciliùs urgente neceſſitate poterit miniſtrari à Parocho, etiam ſuſpenſo, vel excommunicato.

6. *Traditur ratio decidendi.* His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit, nam cùm ſacerdos ſit verus & legitimus hujus ſacramenti miniſter, non indiget alio presbytero de neceſſitate ſacramenti ad ejus adminiſtrationem: ut docuit D. Thomas *contra Gentes c. 83. in fin.* dum ſcribit: *Quia hoc ſacramentum perfectæ curationis effectum habet & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic ſacramento, ut multi ſacerdotes interſint, & ut orationibus Eccleſiæ ad effectus hujus ſacramenti adjuvent: unde D. Jacobus dicit, inducat presbyteros Eccleſiæ, & oratio ſalvabit infirmum. Si tamen unus ſolus presbyter adſit, intelligitur hoc ſacramentum perficere in virtute ipſius Eccleſiæ, cujus miniſter exiſtit, & cujus perſonam gerit.* Hactenus D. Thom. Accedit & alia ratio ab eodem Angelico Doctore adducta *3. p. q. 67. art. 6.* nempe quod ſicut principalis auctor ſacramenti, qui Chriſtus Dominus eſt, una perſona exiſtit, ita miniſter, qui ipſum repræſentat, una tantùm perſona eſſe debet: non tamen poteſt miniſter hujus ſacramenti adhibere fœminam, ut ſibi reſpondeat, ut probat contra Quintanadvennas Leander *tom. 1. de ſacram. q. 22. diſp. 4.*

7. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta ex illis verbis D. Jacobi, *Inducat presbyteros.* Nam in ſacra pagina frequenter ſub plurali numero, non pluralis, ſed ſingularis perſona, vel perſonarum qualitas ſignificatur, ut apud D. Lucam *cap. 17.* ibit*te, & oſtendite vos ſacerdotibus;* id eſt cuilibet de ſacerdotibus. Et D. Paulus *ad Hebræos c. 11. verſ. 33.* ait: *Obturaverunt ora leonum.* Et tamen qui obturavit ora leonum, unus fuit, videlicet Daniel. Sic D. Matthæus *c. 17.* & D. Marcus *cap. 15.* referunt latrones cum Chriſto crucifixos imbecillitatem illius exprobraſſe; cùm tamen D. Luc. *c. 23. verſ. 39.* diſertè ſcribit: *Unus autem de his qui pendebant, blaſphemabat eum.* Notarunt Cajetanus *ibi*, D. Auguſtinus *de conſenſu Evangeliſt. c. 16.* Joannes de Paiva *in doctrin. ſacr. Script. lib. 3. cap. 2. & lib. 15. c. 41. & lib. 17. c. 40.* Unde intelligitur locus alias difficilis D. Matthæi, *c. 26.* ibi: *Videntes autem diſcipuli indignati ſunt, dicentes.* Ubi pluralis ſtat pro ſingulari; ſiquidem unus tantum, videlicet Judas, indignatus fuit. Unde cùm D. Jacobus *dict. epiſt. 5.* ait: *Inducat presbyteros,* accipiendus eſt, ut vocet unum ex presbyteris. Docuerunt Serarius *in dict. opuſc. c. 4. n. 71.* Suarez *de ſacram. d. diſp. 43. ſect. 2. n. 1.* Filliucius *eod. tract. c. 50. n. 90.* Nec etiam obſtat mos Eccleſiæ Orientalis, nam ut rectè conſiderant DD. *ubi ſupra,* cæteri ſacerdotes præter unum ungentem, & formam præferentem ſuperflui ſunt, ſi intendant exequi, conficere, aut iterare ſacramentum; quo caſu graviter peccabunt. Cæterùm ſi non intendant ſimul conficere, aut iterare, ſed unus faciat unam, pluresve unctiones proferendo formam, alius verò ſacerdos compleat quod defuerit, poterit tunc validè miniſtrari ſacramentum hoc à pluribus, & quandoque licitè, veluti urgente neceſſitate infirmi, vel deficiente ſacerdote, qui priorem fecerat unctionem, ut docent Henriquez *lib. 3. ſummæ, ca. 12. §. 4. & c. 13. § 3.* Suarez *d. diſp. 43. ſect. 2.* Macedo *de clavibus Petri lib. 4. c. 4.* Diana *part. 5. tract. 9. reſol. 87. cum ſequen.* poſt D. Thomam *in 4. diſt. 23. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 3.* Quo modo accipi poteſt Græcorum conſuetudo, vel potiùs, ut plures interſint, unus quidem ut miniſtret, cæteri verò ut reſpondeant.

Sed ſupra traditis obſtare videtur Innocent. I. in epiſtola 1. ad Decentium *c. 8.* in illis verbis: *Sanè quoniam de hoc ſicut de cæteris, conſulere voluit dilectio tua, accepit filius meus Cœleſtinus Diaconus, eſſe à dilectione tua poſitum illud, quod in Apoſtoli Iacobi epiſtola conſcriptum eſt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum: quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui ſancto oleo Chriſmatis perungi poſſunt, quo ab Epiſcopo confecto, non ſolùm ſacerdotibus, ſed omnibus uti Chriſtianis licet in ſua, aut ſuorum neceſſitate ad ungendum.* Huculque verba Pontificis, quæ inveniuntur *1. tom. Concilior. Severini pag. 752.* & referuntur à Beda *in c. 6. Marci,* & in Conc. Wormac. *can. 62.* Ex quibus deduci videtur, laicum etiam poſſe ungere infirmum: ergo quia presbyter tantùm non eſt miniſter hujus ſacramenti. 8. *Exponitur Epiſtola Innocentii I.* Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt Innoc. dum affirmat omnibus Chriſtianis uti licere oleo illo in ſua, aut ſuorum neceſſitate, accipiendum eſſe paſſivè, non activè; ita ut mens Innocentii ſit, Chriſtianos omnes uti poſſe oleo in ſua neceſſitate, non ut miniſtri, qui ſacramentum conficiant; ſed ut perſonæ, quibus ſacramentum à ſacerdotibus miniſtretur. Ita docuerunt Janſenius *ad caput 6. D. Marci,* Corn. à Lapide *in d. epiſt. D. Iacobi,* Bellarm. *de extrema unct. c. 9.* Nunno *ad d. q. 31. D. Thom. art. 2. ad 4.* Serarius *in d. opuſc. cap. 4. n. 72.* Granados *de extrema unct. diſp. 8. n. 2.* Becan. *eod. tract. c. 27. q. 9.* quamvis alii minùs rectè accipiant verba illa de unctione extra ſacramentum, quos refert Arcudius *de extr. unct. c. 2. & 4.*

§.

FEſtum Beati Matthiæ juxta conſuetudinem eccleſiaſticam [a] vigilia eatenus præcedat, ut nec pro biſſexto, nec quolibet alio modo inter ſe, & ſolennitatem aliam diem admittat. In qua utique, niſi vigilia venerit in [b] Dominica die, jejunium celebretur. Ipſum autem feſtum, ſive fiat in præſente die, vel in ſequenti, qui duo quaſi pro uno reputantur, nullus error, ſed Eccleſiæ conſuetudo teneatur.

NOTÆ.

a Vigilia.] De qua egi *in cap.1 de obſerv.jejun.* b *Dominica.*] Quo die jejunari non poteſt, ut probavi *in d.c.1. cap.3. de obſerv.jejun.*

COMMENTARIUM.

1. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, annum naturalem juxta Aſtronomicam indagationem dividi in menſes, dies, horas, puncta, momenta, oncias, & atamos: conſtat verò naturalis annus, qui ſecundùm diverſos diverſa principia habuit, ut tradunt Joannes de Sacroboſco *in computo eccleſiaſtico, tit. de anno ſolari.* Covarr. *libr.4. var.c.18.n.4.* (qui & ſolaris dicitur, eo quod ſpatium temporis ſit, quo ſol circumiens totum Zodiacum motu proprio regreditur ad idem punctum, à quo digreſſus fuit) 365. diebus, & unius diei quadrante. Achilles Tacios *c.19.* ibi: *Annus ſolis appellatur ab eodem ſigno ad idem redeuntis converſio in 365. diebus & exigua inſuper parte.* Plato *in Timæo*, Cenſorinus *de die natali c.22.* Cicero *de natura Deorum*, Plutarchus *in Numa*, Galen. *ad lib.1. Hippocratis*, id eſt ſex horis, quæ confuſionis vitandæ gratiâ integræ ſupponuntur, cùm revera naturalis curſus ſolis eas integras, & completas non abſumat, auctore Sacroboſco *ubi ſuprà.* Ex hoc autem ſex horarum ſpatio quoniam difficile erat eas cuilibet anno continuare, ſingulis quadriennis dies integer collectus, & inſertus fuit: quod inſtituiſſe Imperatorem Cajum Jul. Cæſarem conſtat ex Suetonio *in eo, c.40.* Solino *in Polyhiſtor. c.3.* Plutarch. *in Numa*, & *in Cæſare*, Cenſorino *de die nat. c.20.* Macrob. *lib.5. Saturn. c.13.* & probant Alciatus *in l. cum biſſextus de V.S.* Bened. Ægidius *in leg. Titia, 3.p.n.3. ff de condit. & demonſt.* Itaq; ubi quadrantes diem faciebant, quod contingit quarto quoque anno, hic dies intercalabatur, id eſt interſerebatur, & cum præcedenti confundebatur, ut ejus ratio non haberetur. Quæ intercalatio hodie ſervatur ex ritu Apoſtolico, & ex conſtitutione Gregor. XIII. Pont. Max. *de ordin. tempor.* quæ eſt 74. in ordine *tom.2. Bullarii Magni.* Intercalatio autem fiebat ex conſtitutione Cæſaria circa feſtum terminalium, nempe die 24. Menſis Februarii, ut prodit Macrobius *d.c.13.* qui dies 24. computatione latina ita denotatur 6. *Kalendas Martias.* Cùm ergò additius dies cum illo 24. confunderetur, ita computabant veteres, cùm annus biſſextilis erat, *biſſexto Kalen. Mart.* ex quo biſſexti appellatio fluxit poſt intercalationem Julii Cæſaris, ut colligitur ex Macrobio, & Cenſorino *ubi proximè.* At verò ante Jul. Cæſarem, cùm annus conſtaret ex ſtatuto Numæ 354 diebus, quatuordecim integri dies intercalabantur ad finem menſis Februarii, & ita eveniebat, ut cuncti hi dies cum ultimo pro eodem die ſupputarentur, nec numerum augerent; tunc verò non dicebatur biſſextum, ſed menſis intercalaris, duplici ratione. Prima, quia non fiebat intercalatio in ſexto die ante Kalend. Martias, ſed in poſteriori die Februarii. Secunda, quia non unus dies cum alio intercalabatur, qui efficiunt binarium numerum, ſed aliquando 14. aliquando plures, itaque biſſexti appellatio fluxit à computatione Jul. Cæſaris, nec ab antiquioribus Conſultis cognita fuit. Quæ latiùs proſequuntur Budæus *in notis prioribus ad Pandect. in l.3. §. minorem. ff. de minor.* Roſinus *lib. 4. antiquit. c.1.* Ant. Clarus Silvius *ad ll. Regias, c.5.* Cujac. *in l. in uſucapionibus, ff. de uſucap.* Albert. Gentil. *de var. tempor. appel. c.4.* Carranza *de partu, c.12. §.5. à princ.* Ægid. Boſſ. *tom.1. oper. moral. tit.2 §.25.* ex quo principio explicandi ſunt textus *in l. cum bares 4. § Stichus ff de ſtatu lib. l. ita q. verſ. æſtimatio ff. ad l. Aquil. l. cùm biſſextum 98. l. anniculus 134. ff de V.S l.2. ff de diverſ. temp. l. in uſucapionibus, ff. de uſucap.* quas perdoctè illuſtrat D. Joſeph. de Retes *in prætermiſſis ad tit. de uſucap.*

Ex ſupra traditis apparet verus ſenſus præſentis textus; nam cùm dies S. Matthiæ dicata ſit 24. menſis Februarii, quæſivit Carnotenſis Epiſcopus ab Alexandro, cùm in anno biſſextili in ea die intercalatio fiat, qua in die eſſet jejunandum? Et reſpondit Alexander III. die 23 jejunandum eſſe, non 24. ſive 6. Kalen. Martii, quia illa dies feſtiva eſt, nec propter biſſextum mutatur. De ipſo etiam feſto celebrando conſuluit Epiſcopus Alexandrum, quonam videlicet die celebrandum eſſet, ſexto, an biſſexto, an utroque, quia hi duo dies pro uno computantur, & in utroque ſiſtitur in una eademque litera Kalendarii, & nihil de ſolenni computatione immutatur, ut notatus in Martyrologio Romano. Et reſpondet Alexander, ſublato omni computationis errore, poſſe celebrari altetutro, & his duobus diebus, quia pro uno reputantur; ſed in hoc piæ Eccleſiarum conſuetudini ſtandum eſſe. Eccleſia Hiſpana ſemper celebrat feſtum hoc die 24. forſan Eccleſia Italiæ his temporibus illud celebrat, ut hodie celebrat, die 25. quando annus eſt biſſextilis. Unde manarunt verſus, quos adducit Gloſſa in præſenti. 2.

CAPUT XV.

Clemens III.

IN iis, quæ in ſe ambiguitatem continent, ad Sed. Apoſt. ex debito recurſus habetur, ad quam reverà, tanquam matrem, & caput omnium Eccleſiarum, majores, & difficiliores quæſtiones ab antiquis Patribus conſtitutum eſt, & moribus utentium rectè approbatum, uſquequaque conferri debere. Innotuit ſiquidem Apoſtolatui noſtro, quod cùm de controverſia, quæ inter Magiſtrum Matth. & converſos Hoſpitalis

ſancti

ſancti Simpliciani ſuper eodem hoſpitali haberetur in præſentia V. fratris noſtri O. Archiepiſ. Mediolanen concertatio verteretur, ipſe Archiepiſcopus poſt cognitionem cauſæ in prolatione ſententiæ his verbis non fuit uſus, ut ſecundùm jus civile diceret: Talem partem condemno, & talem abſolvo; ſed pronunciavit ita: Statuo, & præcipio, ne de cætero, & reliqua: & infra, ut expreſſim continetur in inſtrumento. Quoniam igitur, ſicut ex relatione dilectorum filiorum noſtrorum Chorinth. tit. S. Laurentii in Lucina, & Joan. ſanctæ Priſcæ Presbyteror. Cardinalium didicimus, quos ad hoc conceſſimus auditores, ſuper hoc fuit in prolatione ſententiæ dubitatum: Nos attendentes, quod hoc verbum Statuo, ſecundum legem rem perfectam ſignificat, & cum effectu, non verbo tenus accipitur: item ſecundum [b] Gregorium, quod præcipitur, imperatur, & quod imperatur, neceſſe eſt fieri; & aliquando ſi non fiat, pœnam habet: conſiderantes nihilominus, quod juxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba conſiderare, ſed voluntatem, & intentionem, quia intentio non debet verbis deſervire, ſed verba intentioni; interpretatur in præſenti articulo, & de fratrum noſtrorum conſilio, procuratoribus utriuſque partis præſentibus, diffinimus, quod præfati Archiepiſcopi verba tali forma prolata perpetuò valituræ ſententiæ obtineant firmitatem. Nos itaque ſententiam ipſam, licèt appellationis obſtaculo hucuſque fuerit impedita, præſenti pagina, ceſſante appellatione confirmamus, & hujus ſcripti patrocinio communimus, ſtatuentes, & auctoritate Ap. præcipientes, ut ipſius hoſpitalis præfati fratres Abbati, ejuſque ſucceſſoribus obediant in perpetuum, tanquam Prælatis illis, & Dominis, ſicut ipſe Archiepiſcopus præcepit.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione *ſub hoc tit cap. unic.* & fuiſſe textum finalem illius collectionis notavit Albericus Gentil. *de libris juris canonici, fol. 8.*

[b] *Gregorium.*] *In cap. quod præcipitur* 14. *q.* 2.

COMMENTARIUM.

2. Certum eſt, ſententiam non aliter finem controverſiæ imponere, quàm ſi judex pronunciando abſolverit, vel condemnaverit reum, alioquin ſententia diffinitiva nullius momenti eſt, *l.* 3. *Cod. de ſent. & interl. cap. ei qui* 41. §. *diffinitiva* 2. *quæſt.* 6. Hac de cauſa olim non aliter concipiebatur ſententia, quàm per verbum condemnandi, aut abſolvendi, cùm acceptis tabellis, judex qui de cauſa cognoſcebat, ſi abſoluturus erat, literam A, in urnam mittebat; ſi verò condemnare intendebat, literam C, ut jam probavi *in cap. de muliere, de ſponſal.* Sed poſtquam tabellæ ſententiarum in deſuetudinem abierunt, etiam ſententiæ concipi cœperunt non ex formula, ſed liberè, prout judicantibus meliùs viſum fuit, & quibus verbis commodiùs exprimere valerent judicium ſuum; & ita non ſunt neceſſaria verba abſolvo, & condemno, ſed ſufficiunt æquipollentia, quibus ſopiatur lis, & omnino à jurgio diſcedatur. *l. Pomponius* 13. §. *recepiſſe. l. quale* 19. §. 1. *ff. de recep. l. in ſententiis* 59 *in princip. &* §. 1. *ff. de re judic.* unde infertur, valere ſententiam, ſi judex dixerit, Seium nummos debere; licèt non dixerit, Eumque condemno ut ſolvat, *l. ſi Prætor* 75. *ff. de judic.* vel ſi dixerit, quantùm ei debes reddere, *l. qui tamen* 21. §. *Pomponius. ff. de arbitr.* vel ſervum in cauſa redhibitionis eſſe, *l. quære* 58. *ff de ædilit. edict.* vel rem alicujus eſſe, *l. Pomponius* 40. § *ſed & his. ff. de procurat. l. ſi inter me* 15 *ff. de except. rei judic. l. ult. ff. de hered. inſtit.* vel non probaſſe, aut calumniatum eſſe, *l.* 1. §. *quorum. ff. ad Turpil.* vel ſi cum præceſſiſſet certa præfinitio ſummæ petitæ, judex pronunciaverit: Solve quod debes; *l. quod petitum, juncta l. quid tantùm* 21. §. *Pomponius. ff. de arbitr. l. in ſententiis* 59. §. 1. *ff. de re judic.* vel ſi dixerit. Reſtitue illi, quod in codicillis, vel in teſtamento accepit, *l. ait Prætor*, 5. §. 1. *ff. de re judic.* vel ſi pronunciavit nullam injuriam Lucium Titium à Gaio Seio paſſum fuiſſe, *l. Lucius* 21. *ff de his qui not. infam.* vel injuriam aliquam feciſſe, *l. Decuriones, C. ex quibus cauſ. infam. irrogetur*; vel falſum teſtamentum non eſſe, *l. nec tale* 24 *ff. ad leg. Corn. de falſis*; vel non poſſe ampliùs de falſo teſtamento agi, *l. cum Titia* 18 *ff. de accuſat.* vel ſi utatur verbo, *ſtatuto*, ut in præſenti ſpecie, vel verbo, *videtur*, ut *in l. quid tamen* 21. §. 1. *ff de arbitr. l.* 3. *ff. de his, quæ in teſtam. delent. l. Divi* 27. §. *ult ff. de lib. cauſ. l. cùm quidam* 26 *ff de jure fiſci, l.* 1. §. *quæri poteſt. ff. ad Turpil. c. de cætero, de re judic.* Probavi in apparatu ad hæc commentaria; immò ſi judex pronunciet abſolvendum aliquem eſſe, vel condemnandum, licèt non adjecerit, *illumque condemno, vel abſolvo*, tamen optimo jure ſententia tenet, ut deducitur ex lege *Æmilius* 38 *ff. de minoribus*, ibi: *Quia tamen lex commiſſoria diſplicebat ei, pronunciavit in integrum reſtituendam.* Et probatur ex validiſſima ratione; nam illa verba, *condemnandum pronuncio*, non ſignificant ſequi poſtea debere condemnationem ab alio judice faciendam, ſed talia eſſe merita proceſſus, ut reus debeat condemnari: quam opinionem tenuerunt antiquiores cum Gloſſa, quos refert Graſſus *in l.* 1. *num.* 19. *ff. de re judic.* Sarmiento *lib.* 1. *ſelect. in c.* 14. *nu.* 2. Oſvaldus *lib.* 27. *Donel. c.* 2. *litera E.* quamvis contrariam ſententiam defendant plures claſſici apud eundem Sarmientum *ubi proximè*, Maraut. *in ſpecul. tit. de ſent.* 6. *part. num.* 15. *&* 125. Vantius *de nullit. ex defectu proceſſus, num.* 91. qui audent aſſerere, plures ſententias nullas declaratas fuiſſe ob prædictum defectum: quare forſan hodierna praxis obſervat, ut in ſententiis addatur: *Fallo que le debo condenar, y condeno.* Quaſi non ſufficerent priora, niſi poſteriora quoque ſequerentur. Quæcunque enim verba ſignificantia condemnationem, vel abſolutionem, ſufficiunt ad valorem ſententiæ, ut ex præſenti textu cõſtat, & ex §. *curare*, ubi Iaſo. *Inſtit. de act. l.* 2. 5. *&* 25. ubi Greg. *gl.* 8. *tit.* 22. *p.* 3. Latiùs

Digitized by Google

proſeqnuntur Duar. *in l. in ſententiis 59 ff. de re judic.* Dunel. & Oſualdus *ubi ſuprà*, Treutl. *volum. 2. ſelect. diſp. 23. theſi 2. lit. A.* Pichardus *in manud. in prælud. §. 2. num. 17.* Matienzo *in dialog. relat. 3. part. ex cap. 36.* Azevedo *in l. 10. tit. 17. lib. 4. Recopil.* unde apparet rectè iu præſenti Clementem docuiſſe ſententiam prolatam per verbum *ſtatuo*, validam fuiſſe.

CAPUT XVI.

Idem *Patriarchæ* [a] *Gradenſi.*

OLim tibi ſcripſiſſe recolimus, ut ſi dil. f. Archipresbyter, & Canonici Paduani, quibus ſuper hoc ſcripta noſtra direximus, dil. f. M. G. Canonico Paduano præbendam, quæ tantum reſidentibus de communi confertur, ſicut uni ex aliis de communibus proventibus, & [b] manualia beneficia, omni dilatione poſtpoſita non conferrent, tu eos ad id appellatione ceſſante compelleres. Verùm quia, ſicut noſtro Apoſtolatui reſeratum eſt, quidam mandatum noſtrum interpretari aliter. quàm deceat, moliuntur, cùm beneficia principalia ſint interpretanda largiſſimè: volentes à mandato noſtro dubietatem auferre, non quæſtionis ſcrupulum reſervare, ut quæ mandamus, diligentius & liberius exequaris, noſtrum tibi in eo aperiendum duximus intellectum, Videlicet quod præbendam, quæ tantum reſidentibus in victu, & veſtitu de communi confertur, ipſi Mag. G. plenè, ſicut uni ex aliis reſidentibus, injunximus conferendam. Quocirca f. t. per A. ſ. m. quat. in negotio ipſo malitioſam interpretationem aliquam non attendens, ſic quod de præfato Magiſtro tibi præcipimus, ſublato cujuſcunque appellationis obſtaculo, exequi ſtudeas diligenter.

NOTÆ.

[a] GRadenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de reſcript. c. 7.* de Gradenſi Patriarcha egi *in cap. ex literis, de offic. deleg. cap. antiqua, de privil.*

1\. [b] *Manualia.*] Ideſt diſtributiones quotidianas, ut *in cap. unic. de cleric. non reſid. lib. 6.* & probavi *in cap. licèt, de præbend.* Sed tunc obſtat illa non levis difficultas; nam quod poteſt concedi privilegio, poteſt induci conſuetudine, & econtrà, *cap. duo, de offic. Ordin. cap. ſuper quibuſdam. § præterea de V. S.* juncta latè traditis à Felino *in cap. accedentes, à n. 6 de præſcrip.* Covar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. 14.* Sed conſuetudine introduci non poteſt, ut abſens, & non reſidens in propria Eccleſia, lucretur diſtributiones quotidianas, *d. cap. unico, de cleric. non reſid* igitur nec privilegio concedi poteſt abſenti jus percipiendi diſtributiones. Cui difficultati ſuccumbens Probus *in d. cap. unic. num. 1. verſ. Ex quibus*, ducet Summum Pontificem non poſſe diſpenſare eum abſente à propria Eccleſia, ut percipiat diſtributiones quotidianas, quia talia diſpenſatio, tempore contra naturam ipſarum diſtributionum, repugnantiam includeret, juxta textum *in cap. cùm ad monaſterium, de ſtatu monac.* Verùm hæc ſententia facilè refellitur, ſiquidem hujuſmodi diſtributiones non ſortiuntur prædictam naturam, ex jure divino, aut naturali; ſed tantùm ex Eccleſiæ conſtitutione, ut probavi *in cap. cùm omnes, de conſtit.* quo caſu pleniſſimam habet Pontifex diſpenſandi facultatem, *cap. propoſui, de conceſſ. præbend.* Unde conceſſum legimus à Paulo III. & Pio V Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis, eorum miniſtris, & commiſſariis, ut non ſolùm fructus ſuarum præbendarum, verùm & diſtributiones quotidianas, dum rebus fidei inſerviunt, percipiant, ut referunt, & explicant Rojas *de privil. Inquiſit. n. 420.* Spino *in ſpeculo gloſſ. 3. princip. n. 78.* Barboſa *ad Concil. Trident. ſeſſ 24. de reform. c. 12. & de canonicis & dignit. cap.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 24. n. 78.* Villaroël *tom. 1. regim. Eccl. q. 5. art. 5.* Azor, Caſtropalao, Garcia, & Lother. quos refert Thomas Hurtado *p. 1 de reſid. reſol. 3. per tot.* Idemque ne Auditoribus Sacræ Rotæ conceſſum eſſe à Clemente VII. refert Barboſa *ad Trident. d. n. 48.* Quare omiſsâ prædictâ ſententiâ, ut difficultati ſatisfaciamus dicendum eſt, principium illud, videlicet parem vim habere privilegium, & conſuetudinem, procedere data æqualitate rationis; in præſenti verò caſu magnam adeſſe differentiæ rationem, quia ſcilicet quando privilegium conceditur contra naturam alicujus actus à lege inſtituti, quædam cognitio ſolet præcedere, quæ ad id faciendum inducat, *cap. requiritis, verſ. Niſi rigor, 1. q. 7.* quæ manifeſtè ceſſat in conſuetudine contra naturam actus, ac proinde non decebat hanc vim conſuetudini deferre, prout in aliis multis denegata eſt, ut *in cap. Meſſana, de elect. cap. clerici. de judic.* In quibus tamen caſibus licitum eſt privilegium, exponit gloſſa communiter recepta *in cap. Imperium 10. diſt. cap præter 26. verbo Duabus, 32. diſt.*

COMMENTARIUM.

CUm [a] Innocentius III. mandaſſet Capitulo Paduano, ut magiſtro G. præbendam, & manualia (quæ tantùm reſidentibus dari ſolebant) conferrent, ipſi malitioſè gratiam ipſam interpretantes, aſſerebant ſe non teneri mandatum adimplere, quia ipſe Magiſter non reſidebat, & in ipſo reſcripto expreſsè cavebatur, ut illi præbendam conferrent, quæ uni ex reſidentibus aſſignari ſolebat, Et cùm conſultus fuiſſet Innocent. pro explicatione ipſius gratiæ reſcribit, quod cùm beneficium Principis latiſſimè ſit interpretandum, dicto Magiſtro præbenda quæ tantùm reſidentibus in victu, & veſtitu aſſignatur, erat conferenda: ex qua decretali ſeqnens communiter deducitur aſſertio: *Beneficium Principis latiſſimè eſt interpretandum.* Probant textus *in c. ſi quem, § prævaricator 2. q. 3. c. frater 16. q. 1. c. 1. de auctor. & uſu pal. cap. cum dilecti, de donat. c. ex parte, de decimis, cap. quia circa, de privil cap. ſi quem, § notandum 2. quæſt. 3. cap. viſis 16 quæſt. 2. c. paſtoralis, de donat. l. beneficium ff. de conſt.* 2. *Concluſio traditur & probatur.*

conſt. Princip. l. 1. ff. de jure immun. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Duarenus *ad tit. de conſtit. Princip cap 3.* Donel. *lib. 1. comment. cap 29.* Connanus *lib. 1. comment cap. 16. num 6.* Rebuffus *de privil ſchol privil. 32. num 12.* Menochius *lib. 3. de præſumpt. præſumpt. 97. num. 19 & præſumpt. 103. num. 21.* Mantica *de conject. lib. 8. tit. 6. num. 11. & de tacit. tit. 4. num 57.* Valaſcus *conſult. 58. num 11.* Sanchez *lib. 2. de matrim. diſput. 4. num. 33.* Rebellus *de juſtit. 2. part. lib. 1. de contract. quæſt. 2. ſect. 1.* Suarez *lib. 8. de legib cap. 27. num. 9.*

3. *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam beneficium, ſeu privilegium contra jus conceſſum, non latè interpretari, immò reſtringi debet, *cap. 1. & 2. de filiis presbyt. lib. 6. cap. quod dilecto, de conſanguin. & affin.* Sed beneficium, de quo in præſenti, contra jus commune conceſſum fuit; ſiquidem ſecundum jus commune præbendæ, quæ in victu, & veſtitu conſiſtunt, tantùm divinis officiis intereſſentibus, non verò abſentibus aſſignari poſſunt, *cap. unic. de cleric. non reſid. lib. 6.* igitur in præſenti caſu beneficium Pontificis latè interpretari non poterat. Accedit, nam collatio præbendarum ad Capitulum ſpectat, ut probavi *in cap. 1. ne Sede vacante.* Igitur cùm ex ampliatione præſentis beneficii magnum præjudicium irrogaretur Canonicis, non ampliandum, immò potiùs reſtringendum beneficium videbatur, juxta legem *quoties, Cod. de precib. Imper.* Deinde principium illud ab Innocentio adductum, videlicet beneficium Principis latiſſimè eſſe intepretandum, difficile videtur, ſiquidem variis juris teſtimoniis docetur beneficium Principis ſtrictè interpretari debere, ut *in l. 2. §. ſi quis à Principe, & §. meritò. ff ne quis in loco publico, l. ſi quando 35. in princip. Cod. de inoffic. cap. final. de præb. l. ſæpe, ff. de officio Præſid. Authent. de non alienandis, §. quia verò collat. 2.* Ergo non rectè in præſenti docetur, beneficium Principis latiſſimè eſſe interpretandum.

4. *Traditur ratio decidendi.* Quâ difficultate oppreſſi repetentes in præſenti varias interpretationes adduxerunt præſenti deciſioni. Gloſſa *in præſenti* recurrit ad voluntatem Pontificis, aſſerens ideo in terminis hujus textus latiſſimè fuiſſe factam interpretationem, quia ſic Innocentius voluit. Verùm hunc Gloſſæ intellectum meritò improbavit Panormitanus hîc, quia Summus Pontifex ferè ſemper reſpondet juxta jus commune, *cap in cauſis de re judic.* Unde in præſenti caſu, ſi beneficium ab eo conceſſum repugnabat juri communi, ab eo non ampliari, immò reſtringi debebat: quare ipſe Panormit. ſequitur alium Gloſſæ intellectum, videlicet in præſenti caſu beneficium non juri communi contrarium, immò ſecundùm jus fuiſſe, quia Magiſter hic abſens erat in ſervitio Epiſcopi, vel Pontificis, & ſic juxta jus commune debebat pro præſente judicari, juxta tradita *in cap. 7. de cleric. non reſid.* & ita cùm juri communi conforme eſſet, debebat ampliari potiùs quàm reſtringi, *ex l. final. ff. de conſtit. Princip.* Deinde Gloſſa, & Abbas fatentur, privilegium, de quo in præſenti, eſſe quidem contra jus commune; ideo autem in eo fieri latiſſimam interpretationem, quia conſtabat de intentione Pontificis volentis huic Magiſtro, etſi non reſideret, providere tanquam reſidenti, ut apertè colligitur ex illis verbis, ubi Pontifex jubet iſti Canonico provideri ſicut uni ex aliis reſidentibus. Sed iis ſententiis omiſſis, veriùs dicendum eſt, in præſenti ſpecie ideo latiſſimam fieri interpretationem, quia non agebatur de privilegio, ſed de mandato de providendo, quod ex motu proprio Summi Pontificis emanavit, ideo latiſſimè eſt interpretandum, juxta textum *in cap. ſi pluribus, de præbend. in 6.* Aliter dicendum eſt, ſi mandatum illud ſimpliciter conceſſum eſſet, quoniam tunc ut odioſum ſtrictè erat interpretandum, juxta textum *in cap quamvis 4. eodem tit. de præbend.*

Unde non obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, ſiquidem in præſenti non de privilegio, ſed de mandato de providendo agitur, in quo interpretatio non eſt ſtrictè facienda. Nec obſtat, quod etiam in hoc mandato præjudicium Canonicorum verſatur, quia ipſi de jure communi poterant præbendam conferre, ideoque mandatum eſſe odioſum: quoniam reſpondetur, hoc non eſſe conſiderabile quando Summus Pont. concedit ſimile mandatum, quia ipſi Pontifici competit ſuprema beneficiorum diſpenſatio ſecundùm idem jus commune, *cap. 2. de præb. lib. 6.* Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ex variis utriuſque juris locis, in quibus docetur, privilegium Principis ſtrictè eſſe interpretandum. Pro quorum ſolutione, & concordia cum aliis, in quibus contrarium docetur, dicendum eſt, diſcrimen eſſe conſtituendum inter privilegium, ſeu Beneficium, quod alicui conceditur cum tertij præjudicio; & inter illud privilegium, quod aliquid præter jus continet, ex quo nulli præjudicium ſequitur. Primo caſu quodlibet beneficium, ſeu privilegium ſtrictè interpretandum eſt, *l. penult.* cum aliis ſuprà adductis, *de conſtit. Princip.* Secundo verò caſu amplè, & pleniſſimè interpretandum eſt in eodem caſu, vel perſona, de qua loquitur, non verò extra caſum, vel perſonam in beneficio expreſſam, ut jam notavi *in cap. 7. de privil.* 5. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

CAPUT XVII.

Idem [a] *Colubrienſi, & aliis Epiſcopis in Regno Portugalliæ conſtitutis.*

CUm in partibus veſtris, peccatis exigentibus, ſæpe contingat diverſa loca interdicto ſupponi, quando generale, vel particulare dici debeat interdictum, apud vos accepimus in dubium revocari: cùm illi, qui ab Eccleſia Romana decorari privilegio meruerint, videlicet ut cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis clauſis januis, non pulſatis campanis, excluſis excommunicatis, & interdictis, ſuppreſſa voce divina officia celebrare, interdicto particulari ſe aſſerant non arctari, aſſerentes illud interdictum generale dumtaxat, quando regnum, vel ſaltem provincia

tota ſubjicitur interdicto: propter quod, & juſtitia ſæpiùs deperit, & Prælatorum ſententiæ contemnuntur, cum in aliis provinciis interdictis divina celebrent, & ſuſpenſis organis aliorum, ipſi pulſatis campanis, & apertis ianuis, quoslibet paſſim recipiant ad divina. Ne autem diverſa interpretatio diſcordiæ cauſam inter vos ulteriùs, & odii fomitem valeat miniſtrare, vel quod interdictum dici debeat generale, amodò in dubium revocetur, ſignificatione vobis præſentium intimamus, quod cùm in privilegiis de regno, vel provincia nihil expreſsè dicatur, nomine terræ non ſolum regnum, vel provinciam intelligi volumus, verùm etiam b villam, & caſtrum, ut & in his locum habeat, quod de generali dicitur interdicto, videlicet ut cum villa, vel caſtrum generali ſubjicitur interdicto, præſcripta privilegii forma debeat obſervari.

NOTÆ.

I. a *Colubrienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in ipſo regeſtro epiſtolarum correcto à Sirleto, *fol.* 266. De Colubrienſi Eccleſia egi *in cap.* 8. *de procurat.*

2. b *Villam, & caſtrum.*] Conſonant textus *in cap. præſenti, cap. ſi autem, hoc tit. in* 6. & Probat Gibalinus *de cenſur. diſquiſit* 1. *quæſt.* 2. *num.* 24. Et hanc, & alias diviſiones interdicti adduxi *in cap. cùm inter, de conſuet.* ubi & *in cap.* 2 *de his quæ fiunt à Prælatis*, & *in cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* plura de interdicto adduxi.

CAPUT XVIII.

Idem a *Altiſſiodorenſi Epiſcopo.*

Cum tibi de benignitate Sed. Ap. ſit indultum, quod ordinatio rerum clericorum ab inteſtato decedentium liberè in tua poteſtate, ac diſpoſitione permaneat, volens omnem materiam ſcandali removere, quod aliquando inter te, & tuos eſt ſubortum, ſuper duobus nos conſulere voluiſti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi, qui in voluntate, & diſpoſitione alterius ſuam committunt ultimam voluntatem, nihil per ſe penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel perſonæ conferri debeat, dicantur decedere inteſtati. Primæ igitur conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod appellatio clericorum non ſolum alios, ſed & canonicos comprehendat. In ſecunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitione committit, non videtur decedere inteſtatus.

NOTÆ.

a *Altiſſiodorenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap* 2 *& in cap. tibi de teſtam.* ubi extat alia pars hujus textus, ubi de hac conceſſione facta Epiſcopo Altiſſiodorenſi egi *in cap. cùm tibi, de teſtamentis.*

CAPUT XIX.

Idem *Capitulo, & Præpoſito* a *Placentino.*

Cum clerici Placentini juramentum præſtant ſub hac forma verborum: Ego talis ab hac hora in antea fidelis b ero, & obediens ſanctæ Placentinæ Eccleſiæ, & Domino meo Placentino Epiſcopo: per veſtras nos literas conſulere voluiſtis, utrum intelligi debeat Clerus totius diœc. an Capitulum tantum Eccleſiæ Cathedralis? Nos igitur diſc. v. reſpondemus quod per Eccleſiæ Placen. vocabulum in forma juramenti præſcripti nôn debet intelligi totius diœceſis Clerus: & ſi Capitulum intelligatur Eccleſiæ Cathedralis; is tamen, qui præſtat hujuſmodi juramentum, Epiſcopo tanquam capiti principaliter obligatur.

NOTÆ.

I. a *Placentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. De Eccleſia Placentina nonnulla adduxi *in c. final. de juram. calum.*

b *Fidelis ero.*] Juxta formam fidelitatis, & obedientiæ, quam debent clerici proprio Epiſcopo præſtare, de qua egi *in cap. ego, de jurejur. cap. ex diligenti, de ſimonia.* 2.

CAPUT XX.

Idem *Priori ſancti* [a] *Fridiani Lucan.*

QUærenti quid per cenſuram eccl. intelligi debeat, cùm hujuſmodi clauſulam in noſtris literis apponimus: reſpondemus, quod per eam non ſolummodo [b] interdicti, ſed [c] ſuſpenſionis, & [d] excommunicationis ſententia valeat intelligi, ut judex diſcretus, rerum, & perſonarum circumſtantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

NOTÆ.

1. a *SAncti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in c. quærenti, de offic. deleg.* ubi extat alia pars hujus Decretalis, ut iam notavi,

2. b *Interdicti.*] De qua cenſura egi *in cap. cùm inter, de conſuet. cap* 2. *de his quæ fiunt à Prælat. cap. quod in ſo. de pœnit & remiſſ.*

c *Suſpenſionis.*] De qua cenſura egi *in cap.* 1. *&* 3. *de cleric. excom*

d *Excommunicationis.*] Tam minoris, quàm majoris, de quibus egi *in c. ſignificavit de ſent. excom*

COMMENTARIUM.

3. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, irregularitatem generaliter cenſuram non eſſe, quia irregularitas in genere ſuo non eſt vinculum, ſententia, nec pœna, ſed inhabilitas, & canonicum impedimentum contractum aliquando ſine culpa: *s. ſi quis viduam,* 50. *diſt.* & ex præſenti textu deducitur, probaturque ex eo, quia cenſura in productione eſt ſententia, & medicina reſpiciens ut ſuum ultimum finem obſtinatis ſanitatem, & reditum in ſemitam rectam, *c. audi* 11. *q* 3. *c.* 1. *de ſent. excom. lib.* 6. Irregularitas verò non dicitur medicina, cùm nõ præſupponat opus peccaminoſum, immò aliquando meritorium, quo gratia acquiritur; in eſſe tamen deducta cenſura ſeparat à participatione ſacramentorum, & communione fidelium, *c. Engeltrudam* 3. *q.* 4 *cap.* 1 *de re judic.* Hæc irregularitas tantùm privat ab Ordinum ſuſceptione, exercitioq;. Differt in remotione, quia cenſura tollitur abſolutione, irregularitas verò diſpenſatione. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 7. & *ſeſſ.* 24. *de reform cap.* 4. Nec contrarium probat textus *in c. nuper, de bigamis,* ubi cùm agatur de irregularitate, quæ provenit ex bigamia, dicitur clericum de facto contrahentẽ matrimonium eâdem cenſurâ credi irretitum; nam verbum illud *cenſura,* accipitur pro rigore ſacrorum canonum, ut docent Butrius, & Anania *in præſenti.* Circa eam verò irregularitatem, quæ ex delicto naſcitur, dubium eſt apud Doctores. Negant omnes repetentes *in præſenti,* Suarez *de cenſur. diſp.* 1. *ſect.* 3. Sylveſt. *verbo Cenſura,* & alij apud Dianam *p.* 1. *tract.* 11. *reſol.* 27. Moventur primò ex præſenti textu, ubi cùm omnes cenſuræ ſpecies referantur, nulla irregularitatis mentio fit. Deinde quia irregularitas tantùm privat ordinis ſuſceptione, cenſura verò etiam receptione aliorum ſacramentorum. Rurſus quia irregularitas non parit aliam, ſi irregularis celebret; ſed qui aliâ cenſurâ ligatus celebrat, irregularis manet, *cap* 1. *c. ſi celebrat, de cleric. excom* Ergo quia irregularitas cenſura non eſt. Tandem, nam cenſura tollitur abſolutione, irregularitas verò diſpenſatione: ergo quia cenſura non eſt. Contrarium verò, ſcilicet irregularitatem ex delicto provenientem eſſe cenſuram, tenuerunt Thomiſtæ, Bañes, & Aragon. *ad* 2. 2. *D. Thomæ q.* 64. *art.* 8. Sotus *in* 4. *diſt.* 22. *q.* 3. alii quos laudat, & ſequitur Gibalinus *de irregul c.* 1. *q.* 2. Cùm enim ſimilis irregularitas ſit pœna ob delictum inflicta, & privet uſu bonorum ſpiritualium, quid mirum ſi appelletur cenſura. Quâ ſententiâ relentâ, etſi contrariam non improbabilem dicat Diana *ſuprà tract* 11. *reſol.* 27. non obſtant fundamenta prioris ſententiæ; nam ea omnia tantùm probant irregularitatem eſſe diverſam ſpeciem cenſuræ, non tamen non eſſe cenſuram. Nec etiam obſtat præſens textus, in eo enim tantùm aſſeritur, in reſcriptis Pontificiis irregularitatem non comprehendi nomine cenſuræ, quia licèt cenſuræ ſpecies ſit, tamen nunquam cenſetur appellatione cenſuræ venire, niſi ſpecialiter id exprimatur ob gravitatem pœnæ, & quia ita ex ſtylo Curiæ obſervatum fuit. Deinceps, nam in præſenti textu, junctâ aliâ ejus parte, quæ extat *in cap. quærenti, de offic. delegat.* agitur de cenſuris imponendis ab homine, hoc eſt à judice delegato. Sed irregularitas ab homine imponi non poteſt. Igitur Innocentius accipiendus eſt ita, ut appellatione cenſuræ, quæ ab homine imponi poteſt, irregularitas non comprehendatur, quia illa à judice delegato imponi non valet. Nec obſtat quod irregularitas non privat ab his, quæ aliis cenſuris irretitis denegantur; illud enim tantùm probat, non dari eoſdem effectus in irregularitate, ac in aliis cenſuris; non tamen inde infertur, irregularitatem cenſuram non eſſe; nam ſuſpenſio licèt non privet niſi tantùm rebus ſpiritualibus, ut excommunicatio; eſt tamen cenſura, ut in præſenti textu docetur. Nec obſtat quod irregularitas non producat aliam irregularitatem, ut parit cenſura; nam id non provenit ex eo, quod irregularitas cenſura non ſit, ſed quia ligatus aliâ cenſurâ privatus eſt tantùm rebus ſpiritualibus, & adhuc capax manet recipiendi ſacros ordines: qui verò irregularis eſt, iam non habet amplius, quod amittat, quamvis ex aliis cauſis poſſit etiam fieri irregularis, quia hæc tota res moralis eſt. Unde ex variis cauſis proficiſci poteſt hoc impedimentum, ut probat Gibalinus *de irregul. dicto cap* 1. *q.* 2. Nec quod de ſolutione irregularitatis DD. contrariæ ſententiæ adducebant, aliquid facere poteſt; fatemur enim irregularitatem diſpenſatione ſuperioris tolli; non tamen conceſsâ tempore alicujus jubilei facultate abſolvendi à quibuſcunque cenſuris, confeſſarius poteſt abſolvere ab irregularitate, quia id expreſsè inhibitum eſt à Gregorio XIV. anno 1590. & Clemente VIII. anno 1592. & anno 1597. ut referunt, & probant Trullench. *in Bullam, lib.* 1. *c.* 2. §. 7. *dub.* 17. P. Mendo *eod. tract. diſp.* 25. *c.* 19. Cujus differentiæ ratio ex eo provenit quia cùm irregularitas ſit major pœna, & ita difficilior in ſolutione, *cap. cùm illorum,* junctâ gloſsâ *verbo Minori, de ſent. excomm.* ideo conceſsa generali facultate abſolvendi a cenſuris, non cenſetur conceſſa po-

Digitized by Google

teſtas diſpenſandi in irregularitate, ut docet Borgaſius *de irregul, cap.6.n.*19. Regulares verò Prælati poſſunt virtute ſuorum privilegiorum in iis irregularitatibus, quæ ex delicto occulto proveniunt, præcipuè in illis, quæ ob violationem cenſuræ contrahuntur, diſpenſare, ut probant Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. tom. 2. lib. 11. diſput.* 24. §. 7. Baſſeus *in floribus Theolog. verbo caſus reſervatus*, §.7 *num.*29. Bordonus *in conſil. regul. tom.1. reſol.6. n.*10. Diana *part.9. tract.8. reſol.*50.

CAPVT XXI.

Idem [a] *Cæſarauguſtano Epiſcopo.*

QVid per novalis vocabulum intelligi debeat, à nobis tua fraternitas requiſivit. Licèt autem quidam dixerint, quod novale ſit terra præciſa, quæ anno ceſſat, aliis aſſerentibus, quod ex ſilva, quæ arboribus extirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur, quarum utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur; Nos tamen inquiſitioni tuæ taliter reſpodemus, quod eam credimus prædeceſſorum noſtrorum intentionem fuiſſe, cum piis locis indulgentiam de novalibus conceſſerunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuiſſet: ſed nec de quolibet tali novali credimus eis indulgentiam fore conceſſam, niſi de illo dumtaxat, cujus decimas religioſus poteſt conventus abſque gravi detrimento parochialis Eccleſiæ detinere, cum talis ſit ſæpe locus incultus, de quo parochialis Eccleſia magnos percipit decimarum ratione proventus.

NOTÆ.

[a] CÆſarauguſtano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. de Cæſarauguſtana Metropoli egi *in cap. dudum* 31. *de privil.*

CAPUT XXII.

Idem *Abbati de* [a] *Alcobatia, & F. & P. monachis Alcobatiæ.*

VEnerabili fratre noſtro N. Colimbrienſi Epiſcopo didicimus conquerente, quod cùm fratres ſanctæ [b] Crucis monaſterium de Arganil ſub protectione ſua nuper receperint, quod ſuis prædeceſſoribus Epiſcopalia jura conſueverat ab antiquis temporibus exhibere, nunc quodam de Canonicis ſuis ſine ſuo conſenſu ibi facto Priore, occaſione cujuſdam privilegii à bonæ memoriæ Clem. Papa prædeceſſore noſtro veritate tacitâ impetrati, eidem Epiſcopo debitam obedientiam denegat exhibere: inde ſumptâ occaſione, quod per matricem Eccleſiam non [c] Cathedralem intelligunt, ſed Romanam. Quia verò non eſt noſtræ intentionis, ut jura fratrum noſtrorum temporibus noſtris indebitè minuantur, cauſam vobis duximus committendam, per ſcripta Apoſtolica mandantes, quatenus ſi vobis aliud non occurrerit, propter quod dictus Prior non debeat diœceſano Epiſcopo reſpondere, eum ad præſtandam dicto Epiſcopo debitam reverentiam, ſicut prædeceſſoribus Epiſcopis præſtiterunt, appellatione remota per cenſuram eccleſiaſticam compellatis. Nos enim per matricem Eccleſiam Cathedralem intelligere volumus, non Romanam, non obſtante privilegio in præjudicium Colimbrien. Eccleſiæ per ſubreptionem obtento. Quod ſi non omnes, &c. Duo veſtrum, &c. Datum Romæ, &c. III. Kal, Junii.

NOTÆ.

1. [a] ALcobatia.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & in Regeſtro epiſtolarum Innocentij edito à Sirleto, *fol.* 101. De hoc monaſterio Alcobatiæ egi *in cap. de reſcr.*

[b] *Fratres ſanctæ Crucis.*] De quibus Canonicis regularibus, & controverſiis cum Colimbrienſi Epiſcopo egi *in cap.14. de privil.*

2. [c] *Cathedralem.*] Eccleſia Cathedralis propriè appellatur matrix, quia mater, magiſtraque eſt omnium Eccleſiarum diœceſis; unde lato modo Eccleſiæ, quæ ſub ſe alias habent, dicuntur matrices, ut probant Azor *p.2. inſtit. lib.3. cap.12. q.13.* & *lib.9. cap.3.* Barb. *in c. ad audientiam. num.7. de decimis*: quo modo Eccleſia matrix accipitur *in c. ad audientiam, et . de Eccleſ. ædific. c. ex tranſmiſſa, de præſcript. c. præterea, et x. de tranſact. Clement.* 1. *de ſent. excom.* Propriè tamen, & ſtrictè Eccleſia matrix tantùm Cathedralis dicitur, niſi qualitas materiæ aliud expoſtulet, ut in præſenti docetur, & *in cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* Illuſtrant Rebuffus *de decimis quæſt.6. num.6.* Moneta *eod. tract. cap.7. n.3.* Sayrus *in theſauro, lib.3. cap.33.* Tondutus *part.1. reſol. canonic. cap* 46. *nu.*10. Barboſa *in Clement.* 1. *de ſent. excom.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.15. n.* 171. Et Romana Eccleſia, quæ omnium eſt mater, prima matrix appellatur, Cathedrales verò reſpectu illius ſecundæ matrices, reſpectu verò totius Epiſcopatus, primæ appellantur. Gloſſa. *in l. decernimus 15. verbo Matrices, Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* Proſequitur Frances *ubi proximè.*

CAPUT XXIII.

Idem *Abbati Sanctæ*[a] *Genovefæ, Decano, & Cancellario Pariſienſ.*

EX parte in Chriſto dilectæ filiæ nobilis mulieris Comitiſſæ [b] Bleſenen. nuntii ad noſtram præſentiam deſtinati ſibi poſtulaverunt audientiam exhiberi, ut audiremus injurias, quas ei, & ſuis infert Eccleſia Carnotenſis, quibus & dilecto f. S. Beco Canonico Carnotenſi, qui pro ipſa ſtabat Eccleſia, dil. fil. R. tituli S. Anaſtaſiæ Presbyt. Cardin. dedimus auditorem, in cujus præſentia propoſuerunt nuntii Comitiſſæ, quod cum ipſius Comitiſſæ [c] Præpoſitus de Firmitate de Villanova quendam latronem ceperit, qui furtum commiſerat, & juſtitia fuerit inde facta, latro fuit à Comitiſſæ [d] Ballivis per Capitulum Carnotenſe poſt factam juſtitiam requiſitus, quia Capitulum in terra ſua captum fuiſſe dicebat, aſſerentibus Ballivis econtra, ipſum fuiſſe captum in terra, in qua jus capiendi latrones, & alios malefactores habet eadem Comitiſſa, quoniam vir ejuſdem, antequam ſignaculum crucis aſſumeret, erat in poſſeſſione juris illius, ut in illo loco, in quo captus ab ipſo Capitulo dicebatur, hujuſmodi juriſdictionem haberet: quod erant probare parati. Verùm cùm ſuper hoc parendi juri ſufficientem cautionem offerrent, canonici Carnotenſes nihilominus terram ejuſdem Comitiſſæ fecerunt per Divien. Archid. interdicto ſupponi, qui poſtmodum requiſiti, ut ab eis ſufficienti cautione recepta juri parendi, terram abſolverent, eam recipere noluerunt, niſi prius ſolveretur emenda. Conſequenter ven. f. n. Carnotenſis Epiſcopus ſuper hoc requiſitus, & per literas Metropolitæ ſui monitus diligenter, ut terram Comitiſſæ taliter abſolveret, ſicut de jure poterat, & debebat, idem à Capitulo jamdicto prohibitus hoc facere recuſavit: dicebat enim Capitulum, hoc in Carnotenſis Eccleſiæ [e] privilegio contineri, quod nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotenſibus abſque congrua ſatisfactione abſolutionis beneficium indulgere. Videntes autem nuntii Comitiſſæ, quod datâ cautione abſolvi non poterant, ut deberent, tam ſuper hoc, quàm aliis cauſis inter Comitiſſam, & Capitulum agitatis, Metropolitani audientiam appellarunt, tam ipſam Comitiſſam, quàm terram, & Ballivos ejus ſub ejus protectione ponentes. *Et infrà:* Metropolitanus autem cùm partes eſſent in die præfixa præſentes, privilegio diligenter inſpecto, teſtes hinc inde recepit, quibus ab officiali examinatis ipſius, & die partibus iterum aſſignato, procurator Comitiſſæ cum inſtantia poſtulabat publicari atteſtationes receptas, ex abundanti de juri parendo ſufficientem offerens cautionem, ut relaxaretur ſententia interdicti: ſed procurator Capituli è contrario allegabat, quod jamdicti privilegii ratione ab ipſo terra non poterat, nec debebat abſolvi, niſi prius Capitulo facta fuiſſet emenda, interpretando verbum illud, quod in privilegio continetur, videlicet, ſatisfactione congrua, pro emenda. Litigato igitur diutius ſuper hujuſmodi clauſula, interloquutus eſt Metropolitanus jamdictus, ſe velle hujuſmodi expoſitionem Ap. examini reſervare, & ſuper hoc diem partibus aſſignavit. *Et infrà:* Ad intelligentiam autem clauſulæ privilegii memorati credimus diſtinguendum, utrum in aliquem interdicti, excommunicationiſque ſententia ſit prolata ex contumacia tantùm, quia ſcilicèt citatus ſtare noluit juri; vel etiam pro offenſa, quia videlicet juſſus noluit maleficium emendare. In primo caſu credimus congruè ſatisfieri, ut hujuſmodi ſententia relaxetur, ſi ſufficiens ſtandi juri cautio tribuatur. In ſecundo verò caſu, ſi offenſa eſt manifeſta, non credimus congruè ſatisfieri, ut hujuſmodi relaxetur ſententia, niſi ſufficiens priùs præſtetur emenda. Si verò dubia eſt offenſa, ſufficere credimus ad relaxandam eandem, ſi parendi mandato competens ſatisfactio præbeatur.

NOTÆ.

a *Sanctæ Genovefæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* De hoc monaſterio adduxi nonnulla *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

b *Præpoſitus.*] Iudex videlicet, ſeu gubernator; nam etiam Magiſtratus ſæculares Præpoſiti appellari ſolent, ut probavi *in cap. 1. de ætate, & qualit.*

c *Bleſenenſis,*] Rectiùs in hac ſexta collectione legitur *Bleſenſis*: Carnotenſis enim Provincia olim ſuos habuit Comites; nam Theobaldus Ledgardis Viromandenſis maritus eorum ſtirpem propaguit, ex cujus poſteris defuncto ſine liberis Theobaldo juniore Comite Bleſenſi & Carnotenſi, Mathildis Ambaſiæ Domina in Comitatu ſucceſſit, de qua in præſenti agitur; & eâ ſine prole obeunte, Comitatus devenit ad Ioannem Caſtilioneum Comitem Bleſenſem, ipſius hæredem, ut refertur *in Gallia Chriſt. tom. 2. fol. 480.*

d *Ballivis*

d *Baillvis.*] Baillivus apud Gallos idem ſignificat ac officialis, & plerumque accipitur pro Prætore, ſeu jodice; quare & officium ipſum bailliva ſolet appellari. Probant, & illuſtrant Lindembrog *in Gloſſario legum antiq. verbo Baillivus*, Ioannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 2. c. 9.* & notavi *in cap. 8. de confirm utili.*

e *Privilegio.*] Carnotenſe enim Capitulum eximiia eſt decorarum privilegiis à Sede Apoſtolica, intet quæ illud refertur, quod nemini licet anathemate damnatum abſolvere, niſi priùs damni æſtimarione penſatâ, ac damno ſatisfacto ipſi Capitulo, ot refertRenatus Chopin. *lib. 1. ſacr pol. tit. 2. n.* 4 Cujus privilegii mentio fit in præſenti textu.

CAPVT XXIV.

Idem *Comitiſſæ* [a] *Bleſenſi.*

CUm olim pro Canonicis Carnotenſibus quoddam Capitulum contra te fuerat allegatum, quod dicebat in Eccleſiæ ſuæ privilegiis contineri, ut videlicet nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotenſibus, abſque congrua ſatisfactione abſolutionis beneficium indulgere. *Et infrà*: Quia verò dum anſam ſolvimus, nondum dicimur ligaviſſe, propter hoc, quod eiſdem Canonicis, velut aſſeris, proponentibus, illam eſſe offenſam manifeſtam, non quæ judici, nec quæ alii, ſed quæ ſibi tantummodo manifeſta videtur, major ex illa dictione, videlicet Manifeſta, ſcrupulus quæſtionis emerſit. Tuis igitur humilibus precibus inclinati, offenſam nos reſcribimus intelligere manifeſtam, quæ vel per confeſſionem vel probationem legitimam nota fuerit, aut evidentiâ rei, quæ nullâ poſſit [b] tergiverſatione celari.

NOTÆ.

1\. a COmitiſſæ Bleſenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 8. Textus hic ſpectat ad caſum textus præcedentis.

b *Tergiverſatione.*] Vt probavi *in cap. evidentia, de accuſat.* ubi expoſui quando quid dicatur manifeſtum, vel notorium. 2.

CAPUT XXV.

Idem *Epiſcopo & Cantori* [a] *Atrebatenſi.*

ABbate Sancti [b] Silvani Altiacen. olim viam univerſæ carnis ingreſſo, cùm ejuſdem loci monachi elegiſſent quendam de ipſius gremio in Abbatem, & ejuſdem confirmationem electionis a bon. mem. Morinen. Epiſcopo nequiviſſent aliquatenus obtinere, per procuratorem ſuum confirmationem ipſius à Sede Apoſtolica petierunt. Cæterum procurator monaſterii S. [c] Bertini propoſuit ex adverſo, quod cùm ſecundum approbatam conſuetudinem, & privilegia Rom. Ponr. Abbates Altiacen. debeant de monaſterio S. Bertini ſemper aſſumi, hujuſmodi electio erat non immeritò reprobanda, utpote contra conſuetudinem diuturnam, & privilegia Sed. Ap. attentata; & Altiacen. monachi debeant de jure compelli, ut de monaſterio beati Bertini perſonam idoneam ſibi eligant in Abbatem. *Et infrà*: Nos igitur depoſitionibus teſtium coram delegatis à nobis judicibus productorum diligenter inſpectis, invenimus ſufficienter eſſe probatum, quod XL. annis, & infrà, monachi Altiacen. Abbatem ſibi de S. Bertini monaſterio elegerunt, ita quod infra præſcripti temporis ſpatium de præſato Cœnobio VII. fuerunt in Altiacenſes Abbates aſſumpti. *Et infrà*: Et cùm quadam vice Garmum Altiacen. monachum elegiſſent, ejus electio robur habere non potuit, donec apud monaſterium S. Bertini profeſſione facta, poſt aliquantulum temporis, quando ſcilicet ejuſdem loci Abbati, & conventui placuit, in Altiacen. extitit Abbatem aſſumptus. Ex privilegiis quoque Rom. Pont. monaſterio S. Bertini conceſſis argui poterit evidenter, Altiacen. Abbatem fore de S. Bertini collegio eligendum. Nimirum privilegio fel. rec. Paſchalis Pap. præd. n. hujuſmodi capitulum apparet inſertum: Subrogationem Abbatis penes monaſterium S. Silvani apud Altiacen. juxta præteriti temporis morem, in veſtra ſemper concedimus diſpoſitione perſiſtere. Cujus verbis bon. mem. Innocentius Pap. præd. n. prorſus inhæſit: In privilegio quoque [d] Calixi II. Papæ hujuſmodi capitulum invenitur: Porrò juxta Domini præd. n. ſanctæ mem. Paſchalis Pap. decretum, Abbatis ſubrogationem penes Altiacen. non aliunde, quàm de veſtro monaſterio fieri Ap. auctoritate decernimus. Ad hæc autem pars adverſa reſpondit, quod ſi evidenter per depoſitiones teſtium probaretur, quod infra prædicti temporis

ſpatium

ſpatium de monaſterio S. Bertini ſemper fuerit Altiacen. aſſumptus; ex hoc tamen nullum Altiacen. monachis præjudicium parabatur, cùm hoc non neceſſitate aliqua factum fuerit, ſed ex libera voluntate. *Et infrà:* Sed nec dici poterat, quod ex eo conſuetudo aliqua, quaſi contradicto judicio fuerit introducta, ſi de prædicto mon. extitit in memorati Guarini electione proceſſum, cùm illud pro bono pacis factum extra judicium dignoſcatur. *Et infrà*: Præterea cùm Paſch. Pap. ſubrogationem Abbatis S. Silvani monaſterio S. Bertini juxta morem præteriti temporis duxerit concedendam, nec de præteriti temporis more, ſeu conſuetudine fiat fides, per ejus privilegium, & ſimilia, ſuper hoc nullum Altiacen. monaſterio poterat præjudicium generari. Contra quod fuit ex adverſo reſponſum, quod hæc determinatio ſecundum præteriti temporis morem, & cauſalis, & conditionalis poteſt intelligi; & tam ad perſonale, quàm imperſonale verbum referri. Si enim imperſonale verbum imperſonale verbum determinet, conditionalis intelligitur, & talis eſt ſenſus; Concedimus ſubrogationem Abbatis ſancti Silvani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere, ſecundùm præteriti temporis morem, ideſt ſi mos præteriti temporis talis fuit: ſi verò verbum determinet perſonale, cauſaliter debet intelligi, ut ſit ſenſus: Concedimus ſecundùm præteriti temporis morem, ideſt quia mos præteriti temporis ſic obtinuit, ſubrogationem videlicet Abbatis ſancti Silvani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere. Hic autem ſenſus rectior eſſe videtur, quia cùm privilegium ſit lex [e] privata, & lex non debeat eſſe obſcura, vel captioſa, ſed certa, & manifeſta; nec eſſet privata, niſi aliquid [f] ſpecialiter indulgeret; profectò ſic intelligenda ſunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere poſſit potiùs, quàm perire, maximè cum ſupradictus Calixtus Papa qui eidem Paſchali è vicino ſucceſſit, verbis æquioribus uſus, determinationem illam prorſus amoverit, ut ambiguitas tolleretur: & quod dicebatur in conceſſione Paſchalis, videlicet ut ſubrogatio Abbatis Silvani apud Altiacen. in diſpoſitione Abbatis, & fratrum ſancti Bertini ſemper exiſteret; ipſe mutaverit, decernens, ſubrogationem illius Abbatis non aliunde, quàm de ſancti Bertini monaſterio faciendam, ut electio ad jus commune poſſet ex una quidem parte reduci: eadem quoque verba ſic eſſe interpretanda ſubſequens conſuetudo declarat, quæ perhibetur eſſe legum interpres. His igitur, & aliis ad eandem cauſam ſpectantibus diligenter auditis, & perſpicaciter intellectis, de conſilio fr. n. monaſterio ſancti Bertini adjudicavimus hujuſmodi dignitatem, ut quotieſcunque in Altiacenſi monaſterio Abbatis electio imminet facienda, Altiacen. monachi de cœnobio ſancti Bertini perſonam idoneam ſibi eligant in Abbatem, ita videlicet ut tamdiu monaſterium ipſum hac honoris debeat prærogativa gaudere, [g] donec ibidem viguerit obſervantia regularis, ut idoneæ perſonæ inveniantur in illo, quæ poſſint in Abbates aſſumi.

NOTÆ.

a *ATrebatenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 10. De Atrebatenſi diœceſi jam nonnulla adduxi *in cap.* 33. *de arbitris.*

1\. b *S. Silvani.*] Monaſterium hoc S Silvani Altiacenſe eſt in Germania, in diœceſi Morinenſi, cujus initum, & erectionem refert Iperius *in chronico ſuo Bertinenſi,* ibi: *Lambertus Abbas noſter* (Bertinenſis videlicet) *Ordinis D. Benedicti, duabus primariis Eccleſiis hujus diœceſis. ſcilicet Morinenſi, & Sithienſi reformatis ad vicinas Eccleſias reformandas mentem intendit, opportunitatem naneiſcens nunc ex Eccleſiarum vacationibus, nunc ex monachorum diſſentionibus. Anno itaque* 1101. *Eccleſia Altiacenſis conſtructa anno* 1072. (*cui de jure, conſuetudine, ac privilegio conſuevit, & debet ex iſto monaſterio Abbas provideri,*) *Lamberto Abbate defuncto, Odonem Cluniacenſem monachum, virum exemplarem ad ordinem hunc reformandum pridem miſſum Abbatem præfecit.* Unde conſtat monaſterium hoc Ordinis D. Benedicti, olim diœceſis Morinenſis, nunc Audomarenſis fuiſſe, & ſimul ejus Abbatem eligendum eſſe ex monaſterio ſancti Bertini, ut refertur in Gallia Chriſt *tom.* 4. *litera A. fol.* 27. & refert Miræus *de cœnobiis Belgicis c.* 40.

2\. c *Sancti Bertini.*] Etiam monaſterium hoc Ordinis eſt D. Benedicti, in urbe Audomacopolitana Artheſiæ, olim Morinenſis diœceſis, antiquitus Sitienſe monaſterium dictum, cujus originem, & progreſſum referunt Aubertus Miræus *de cœnobiis cap.* 4. authores Galliæ Chriſt. *tom.* 4. *litera B. fol.* 171.

d *Calliſti II. Alexandri III.*] Nam cùm Abbate monaſterii S. Bertini fundatum, & reformatum fuiſſet monaſterium ſancti Silvani, meritò tam conſuetudine, quàm privilegiis Romanæ Eccleſiæ introductum fuit, ut ex monaſterio ſancti Bertini Abbas ſancti Silvani eligeretur, cùm in utroque monaſterio eadem Regula D. Benedicti obſervaretur; quod in aliis monaſteriis frequentiùs obſervatur, ut jam notavi *in cap.* 3.

e *Lex privata.*] Probavi *in cap.* 1. *de Privil.*

f *Specialiter indulgeret.*] Conſonant textus *in cap. in his; de privil. cap. ſi Papa, eod. tit. in* 6. aliàs eſſet inutile, & ſupervacaneum, & quaſi otioſus actus; quod de Principis beneficio præſumendum non eſt. Unde fit, debere privilegii effectum eſſe aliquo modo diverſum ab effectu juris communis, ut explicat Suarez *de legibus lib.* 8. *c.* 22. 4.

g *Donec ibidem.*] Unde ceſſante diſciplina regulari in monaſterio Berthinenſi, ceſſaret & privilegium hoc, juxta tradita à Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 33. *per totum.*

CAPUT

CAPUT XXVI.

Idem *Comiti* [a] *Toloſano.*

SUper quibuſdam mandatorum articulis tibi à bon. mem. Milone notario noſtro tunc temporis Ap. S. L. factorum apud quoſdam dubitatione ſubortâ, tua devotio explicari poſtulavit à nobis, qui ſint dicendi hæretici manifeſti? Super quo tibi duximus reſpondendum, illos in hoc caſu manifeſtos hæreticos intelligendos, qui contra fidem catholicam publicè prædicant, aut profitentur, ſeu defendunt errorem; vel qui coram Prælatis ſuis [b] convicti ſunt, aut confeſſi, vel ab eis ſententialiter condemnati ſuper hæretica pravitate: quorum bona propria [c] confiſcantur, & ipſi juxta legitimas ſanctiones [d] puniuntur. Præterea cum pedagia, guidagia, & ſalinaria tibi Legatus interdixerit memoratus, auctoritate præſentium duximus declarandum, illa eſſe [e] pedagia, [f] ſalinaria, & guidagia interdicta, quæ non apparent [g] Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilij largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine, à tempore cujus non extat memoria, introducta. *Et infrà:* Cum autem à Legato receperis in mandatis, ut de te conquerentibus ſecundum ſuum, vel alterius Legati, vel judicis ordinarii, vel delegati arbitrium juſtitiam exhiberes: hoc taliter intelligendum eſſe cenſemus, ut in omni cauſa, quæ ratione [h] perſonarum, vel rerum, quæ ad eccleſiaſticum forum pertinent, ac ſuper univerſis capitulis, quæ pro [i] pace ſervanda ſunt per dictum Legatum ſtatuta, vel auctoritate Apoſtolica ſtatuenda, [k] viduis, pupillis, orphanis, & perſonis miſerabilibus tenearis in judicio eccleſiaſtico reſpondere.

NOTÆ.

1. a TOloſano.] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 4. collect.* Raymundo videlicet; Toloſæ enim Comitum dignitas apud Hiſtoricoa illius Regni celebratur uſque ad annum 1249 quo defunctus eſt Raymundus ultimus Comes, pater Ioannæ unicæ filiæ ex Sancia Aragonia, hæredi Alfonſi Comitis Pictavienſis, ſancti Ludovici fratris nuptæ, quibus ſine prole defunctis, Toloſæ comitatus Gallicæ coronæ adcrevit, ut refertur in Gallia Chriſtiana *tom. 1. fol. 671.* De hoc Raymundo in hæreſim lapſo egi *in c. final. de hæreticis.*

b *Convicti, aut confeſſi.*] Ut probavi *in cap. de hæreticis*

c *Confiſcantur.*] Iuxta tradita *in cap. vergentis, de hæreticis.*

d *Puniuntur.*] Ut probavi *in c. ad abolendam, de hæretic.*

e *Pedagia.*] Pedagia, quæ tributa dicantur, expoſui *in cap. innovamus, de cenſibus*, ubi hujus textus caſum retuli.

2. f *Salinaria.*] Ut hoc vectigalis genus cognoſcamus, ſciendum eſt, ſenioris Regnorum inſtitutis, ſalinas ex jure communi poſſe ad privatos jure dominij ſpectare *l. magis puto 5. §. 1. ff. de rebus eorum.* ibi: *Sed & ſi ſalinas habeat pupillus, idem erit dicendum.* Loquebatur de oratione Severi, quæ prohibuit alienationem prædij ruſtici, vel ſuburbani, quod proprium eſt pupilli. Sic *in l. generali 32. §. uxori 2. de uſufruct. legat.* ex facto proponitur, maritum legaſſe uxori ſuæ uſumfructum domorum, & omnium rerum, quæ in his erant, fundorum, & ſalinarum, ergo in teſtatoris jure, & dominio erant ſalinæ, non minùs quàm fundi, & ædes. Nec minus expreſſus eſt textus *in l. forma 4. §. ſalinæ 7. ff. de cenſibus*, in illis verbis: *Salinæ ſi quæ ſunt in prædiis, & ipſa in cenſum deferenda ſunt.* Ergo ſalinæ in prædiis privatis exiſtentes privati juris ſunt. Facit ea ratio, nam commenda naturæ, & locus; ubi ſal conficitur, impedimento non ſunt, quominus in dominio privatorum conſiſtat, ſi in poſſeſſione propria creſcat. Deinde cùm ex aqua plerumque efficiatur, quæ communis eſt, & per jus naturale occupanti cedit, conſequens eſt, ut in loco nullius inventum cedat illi, qui priùs occupavit: natum verò, coctum, aut confectum in loco privato, privati ſit; in loco publico, Principis maneat.

E converſo *in l. inter publica 17. §. 1. ff. de verb. ſignific.* docemur ad publicum pertinere vectigal ſalis: & *in l. ſed & ſi 13. de publicanis*, publicanos appellari, qui conductum habent hoc vectigal ſalis, vel ſalinas pacto vectigali: & *in l. liber homo 59. §. 1. ff. de hæred. inſtit.* proponitur ex facto Titius hæres inſtitutus ex qua parte ſocius erat in vectigali ſalinarum: videturque inſtitutus ex illa ipſa parte, quam habebat in ſocietate vectigalia, veluti 46. &c. Igitur negari non poteſt, etiam jure Digeſtorum, quando minus ſubactum erat jus gentium, ſalinas publicas fuiſſe, & publicos redditus inde collectos. Cujacius *lib. 3. obſ. cap. 31.* notavit ſalinas, & publici, & privati juris fuiſſe: multi Authores apud Alexandrum *in l. divortio 8. num. 4. ff. ſolut. matrim.* Barboſam ibi: *ex n. 27, verſ. Iuxta hæc*, & Georgium Cabedum *deciſ. Luſit. 53, tom. 2.* & *deciſ. 81 num. 2.* Græphium *de jure publico cap. 36.* & cum pluribus Solorz. *polit. Ind. lib. 6 cap 2. pag. 945.* diſtinguunt ſalinas natas in privato loco, a natis in publico, ut illæ privati, hæ publici juris ſint: quæ diſtinctio rationem habet, & ex textibus Digeſtorum explicandis concinna eſt, cùm perfectè non ſciamus, an aliquid ſpecialiter receptum, vel introductum fuiſſet circa publicandas ſalinas, vel vectigal imponendum privatis: ſed quatenus inde perpetuum ius deducunt ad omnia tempora, & regna, commentitium eſt: quare decidenda res erit ſpeciali jure, ubi illud viguerit, vel ubi conſuetudine contrarium receptum ſit. 3.

Sed

4 Sed ut ab hiſtoria ſalis, & ſalinarum ius apud Romanos deducamus, in primis conſtat, Ancum Marcium Regem ſex millia modia ſalis populo in congiarium dediſſe, & primùm ſalinas inſtituiſſe, ut refert Plinius *lib. 31. natural. hiſtor. cap. 7.* Nihil aliud narrat Plinius, ſed ex Dionyſio *lib. 2. antiquit. cap. 88. ex partit. Sylvurgij*, dicere poſſumus ſalinas has fuiſſe, quas ad oſtia fluminis Veientes habuêre, quaſque victis ademit Romulus Pater Gentis unà cum agro Tiberij contiguo, qui vocabatur *Septempagni*; cum quibus iterum rebellantibus Ancus conflixit, & eaſdem ſalinas, & oppida cepit, retinuitque, ut idem eſt auctor *lib. 3. cap. 154. in fine.* Tributum verò ſalis fuiſſe ſub Regibus & ſub naſcente libertate diſertè probatur ex Livio *lib. 2. ab V. C. cap. 9.* ex partitione Godelebæi, ubi movente pro Tarchiniis bello Larte Porſena, Rege Cluſino, Romamque infeſto exercitu veniente, ex quo terror magnus PP. invaſit, ne plebs metu percuſſa Reges reciperet, multa blandimenta eis Senatus dedit: inter alia placuit portoriis, & tributo plebem liberari, ut ſoli divites conferrent, qui oneri ferendo eſſent. *Salis quoque vendendi arbitrium quia impenſo pretio venibat, in publicum omni ſumptu ademptum privatis.* Sententia ex loco non facilè conſtat, quia malè habet vitio librariorum. Hadrianus Turnebus *lib. 4. adverſ. cap. 2.* tentat, & ita legit: *Omni ſumptu adempto conceſſum privatis.* Vel ita interpungit. *Venibat in publicum omni ſumptu ademptum privatis.* Nanius, quem ſequi videntor Illuſtratores Livij apud Godelebæum, addit, *ſine omni ſumptu.* Ego ſine tantorum Criticorum opinionum præjudicio ſic leviter muto: *in publicum omne ſumptum*, ut ſit ſenſus, quia propolæ ſalis magno vendebant, arbitrium vendendi ſalis ademptum omnino ſoit privatis, & ſumptum in publicum, ut Reſpublica quæ portoria, & vectigalia non pendebat, liberaliùs viliori pretio, aut gratis plerumque ſalem plebi daret. Non ergo poſſumus negare vectigal, aut portorium antè ſolutum fuiſſe à privatis ex venditione ſalis. Noto ex hoc loco, Publio Valerio iterum, & T. Lucretio Coſſ. monopolion ſalis primùm Romæ inſtitutum fuiſſe, non compendij causâ, ſed in plebis utilitatem. Poſtea M. Cornel. & P. Sempronio Coſſ. exhauſto ærario bello Carthaginenſi, quo Annibal Italiam preſſit & ferè oppreſſit, alter ex Cenſoribus Marcus Livius, cui ob hoc facinus Salinatoris inditum cognomen fuit, vectigal etiam novum ex ſalinaria annona ſtatuit: ſextante ſal, & Romæ, & per totam Italiam erat: Romæ pretio eodem, ideſt ſextante, locavit, pluris locavit in foris, & conciliabulis, & alibi alio pretio mancipibus locavit. Quo vectigali valde oneratæ fuerunt tribus, præſertim ruſticæ. Hæc ex eodem Livio *lib. 29. ad finem*, ſive *cap. 37.* Noto per Cenſores locatas fuiſſe ſalinas mancipibus, ſive conductoribus publicis, ut præſtituto pretio venderent. An monopolium duraret, an hæ ſalinæ fuiſſent natæ in locis publicis, pro certo non auſim affirmare. Paulus Æmilius profligato bello Macedonico, licet Macedoniâ nondum in formam provinciæ redactâ, Dardanis commercium ſalis permiſit, Macedonibus uti ſale invecto vetuit. Idem *lib. 45. cap. 29.* Duravit forſan, aut perſeveravit Livij Salinatoris commentum uſque ad Iulij Cæſaris tempora, qui, ut plebem ſibi devinciret, lege agraria de diviſione agri Campani lata, omnia portoria, omnia tributa toti Italiæ remiſit, præter viceſimam rerum venalium, ut colligitur ex Cicerone *lib. 2. ad Atticum, epiſt. 16.* incipit: *Cœnato mihi.* Inde apud eundem in oratione de lege Manilia, ſive pro Pompejo ad Mithridaticum bellum Imperatore deligendo, cùm ſæpe queratur de interceptis à Rege vectigalibus, quæ Reſpublica opulentiſſima in Aſia habebat, ſic ait: *Quo tandem animo, Quirites, eſſe exiſtimatis, aut eos qui vectigalia vobis penſitant, aut eos, qui exercent, atque exigunt, cùm duo Reges cum maximis copiis prope adſint? cum una excurſio equitatus perbrevi tempore totius anni vectigal auferre poſſit? cùm publicani familias maximas, quas in ſalinis habent, quas in agris quas in portubus, atque cuſtodiis magno periculo ſe habere arbitrentur.* Turnebus, & Hothomanus tentant hunc locum emendare, ſed immeritò: vulgatem literam retinet Buleng. *de vectig. cap. 21.* ex quo loco deducere licet, ſalinas Aſiæ omnes omninò in provinciis vectigalibus exiſtentes, ad ærarium populi relatas, redactaſque fuiſſe, & per publicanos adminiſtratas: quod forſan & in aliis provinciis præter Italiam obvenit, ſive in agris, ſive in portubus; ideſt ſive in locis privatis, ſive in publicis, nullaſque dominio privatorum fuiſſe permiſſas. Per contrarium in Italia fortè poſt legem agrariam Iulij Cæſaris in ſolo privato natas privati juria fuiſſe non malè probat alluſio Ciceronis *lib. 7. famil. epiſt. penult.* omnis enim alluſio, ſive metaphora de vero venit. Ita ergo ſcribit: *Quibus in literis omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum à te procuratore defenditur.* Et hæc ſunt, quæ poſſum dicere de jure ſalis à primordio Urbis uſque ad Gentilium Imperatorum ſæcula, & Iuriſconſultorum, quorum reſponſa in Pandectis habemus, ut ſecundùm hæc ſcire poſſimus, qualiter ſal ad privatos pertinuiſſet, vel publici juris eſſet.

Succeſſit Chriſtianorum Principum tempus, ſub quo Arcadius, & Honorius AA. relati *in l. ſi quis 11. Cod. de vectigal. & commiſſis*, monopolium ſalis inſtituêre, & ſibi reſervarunt hoc regale, ut nemo privatus emendi, vendendive ſalia facultatem haberet, niſi mancipes ſalinarum, publicani, & publici ſalis conductores, pœnâ pretij, & ſalis amiſſionis impoſitâ, ſi contra fecerint, ut cenſuit Pancirola *lib. 3 var. cap. 31. tit de vectig. ſalin.* diſtinctiùs quàm Buleng. *lib. de vectig. cap. 21.* & quàm Cujac. *lib 3. obſerv. cap. 31.* Quod etiam in Italia valuiſſe diſertè mihi probat ſynchronus Symmachus *lib. 10. epiſt. 58.* vbi queritur, quòd publici ſalis mancipes ad paucos redacti, neceſſitans publicæ molem ferre non poſſent; & conſultatio eſt de Urbis, Italiæque mancipibus. Notemus inde, quàm alio animo monopolium hoc ſalis inſtitutum fuiſſet, quam primùm ſub naſcente libertate: illud introductum fuit ad levandam deliniendamque plebem; hoc ad fiſci compendia augenda. Arcadij conſtitutionem comparat Alciatus *in l. inter 17. § 1. de V. S.* Livij Salinatoris locationi in cenſura factæ; neſcio tamen an tunc omne commercium ſalis privatis fuiſſet interdictum, an Salinatoris providentia tantùm ad ſalinas publicas ſpectaverit; ut ut ſit, & antiquiſſimom eſſe apud aliquas gentes hoc inſtitutum, & receptum ſequentibus ſæculis, docent veteres relati a Barboſa *in d. l. divor-* 5

tis 8.§.*ſi vir*, *num.* 29. *ff. ſolut. matrim.* Breeheus *in dict. l.* 17.§.1. *num.* 35. In Galliaque ſervari tradunt Pratejus *de verb. juris*, *verbo Salina publica*, Cujacius *dict. lib.* 3. *obſ. cap.* 31. ex quo Bernardus Gomez *tract. de ſale*, 2. *part. cap.* 37. Paulus Caſtr. *lib.* 1. *conſil.* 63. *in fine*, Regnerus Sixtinus *de regal. lib.* 2. *cap.* 19. Cabedo 2. *tom. deciſ. Luſit.* 53. Solorzanus *dict. lib.* 6. *cap.* 3. *pag.* 945. & 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 1. *cap. unic. ex num.* 19. & 34. Larrea cum multis *alleg. fiſcali* 77. *num* 7. meritò docent, ſalinas ad patrimonium Principum pertinere, ſive ut ipſi ſoli monopolium ſalis exerceant, ſive ut privatis vendere ſalem, vel efficere permittant impoſito tributo, quod ſecundùm conſuetudines receptas, vel municipales leges intelligendum eſt de facto potius, quàm de jure naturæ; nempe quia in pleriſque regionibus, & apud pleraſque gentes ita obſervatur, non quia natura ſalis ea ſit, ut præcisè cedat Principibus ubicunque efficiatur, vel inveniatur. Nec contrarium probat textus *in cap.* 1. *quæ ſint regalia in uſibus feudorum.* ubi ad regalia pertinere dicitur ſal: nec Innocentius III. in præſenti, dum reſcribit, ſalinarias ad Reges, & ſupremos Principes pertinere, ubi Comites, Barones, & cæteri vaſſalli ſpecialem conceſſionem non oſtendunt: quia uterque textus intelligendus eſt ſuppoſitis conſuetudinibus, quæ in partibus vigent; & legibus, per quas ſalinariæ redactæ ſunt in patrimonium Principum, etiam quæ non naſcuntur in fundis publicis, vel principalibus; nulla enim naturalis ratio eſt, quæ Principibus attribuat jure proprietatis ea, quæ in privatò fundo naſcuntur, vel quæ per naturam communia ſunt cuicumque occupanti. Idem in noſtro Regno obſervatur. Elegans primò extat conſtitutio Alphonſi Sapientis *in l.* 11. *tit.* 28. *part.* 3. ubi tranſcribens textum *in dict. cap.* 1. *quæ ſunt regalia*, ſancit, vel docet Rex vectigalia ex ſalinis ad patrimonium regale ſpectare: ex quo exiſtimo, textum Friderici eodem modo accipiendum eſſe, & de eodem vectigali ſalinis impoſito, quia non valde tempore diſtat conſtitutio Alphonſi à Friderici conſtitutione: & Partitarum compoſitores Azonis diſcipuli non ignorarunt mores retrò anteacti ſæculi. Ergo non conſtat ex his duobus locis, monopolium ſalis inductum fuiſſe in Imperio, vel in noſtro Regno, nec interdictum privatis fuiſſe ſalis commercium. Poſtea Alphonſus XI. in comitiis Regni apud Complutum, quorum caput hodie extat *in l.* 8. *tit.* 1. *lib.* 6. *Ordin.* quæ eſt lex 2. *tit.* 13. *lib.* 6. *Compil.* ſalinas omnes in publicum patrimonium redegit; quæ lex adeo generaliter loquitur, ut intelligi non poſſit de natis in locis publicis, ſed de natis ubivis, ut cenſet cum judicio Azevedus *in l.* 3. *tit.* 18. *lib.* 6. *Recopil. ex num.* 10. quidquid aliter diſtinxerint Gregorius, & Didacus Perez in præcitatis textibus. Poſtmodùm Philippus Prudens *in l. ult. tit.* 8. *lib.* 9. *compil.* privatis commercium ſalis interdixit, & monopolium inſtituit, ut ex textu ipſo liquet. In Gallia non ſolùm per Reges exactum fuit vectigal ſalis: Continuator Urſpergenſis *anno* 1343. ibi: *Hoc tempore Philippus Gallıarum Rex intelligens lucri bonum odorem ex quavis re eſſe, tributum ſalis inſtituit, argutum inventum, quo nemo liber à tributo eſſet: hinc enim Regibus quotannis pecunia ingens penditur.* Verùm & per Comites, in quorum ditionibus ſalinæ erant, ut de Raymundo Comite Toloſano in præſenti refertur; & conſtat eum hujus vectigalis tenaciſſimum fuiſſe exactorem, ex privilegio emunitatis Caſtro Belicardi ab eò conceſſo anno 1217. in quo oppidanis omnia vectigalia remittuntur, dempto pedagio ſalis. Refert Altesſerra *de Ducibus cap.* 3.

g *Imperatorum, vel Regum.*] Quorum proprium eſt tributa indicere, ut ultra congeſtos à 6.
Barboſa in præſenti, probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 18. Alfaro *de offic. fiſcal. gloſſ.* 20. §. 3. *num.* 48. Solorzanus *embl.* 82. ubi eruditè probat modum in tributis ſervandum, & cauſas, ex quibus tributa indici valent. Et licèt illi tantùm olim ſalvum conductum concederent, Symmachus *lib.* 10 *epiſt.* 36. Caſſiodorus *lib.* 4. *var. c.* 41. & *lib.* 7. *cap.* 39. Duces tamen, ac Comites etiam, ſalvum conductum, quod nomine guidagiæ in præſenti ponitur, concedere ſolebant, ut de Comite Engoliſmenſi refert Guillelmus Britto *Philip.* 6.

Nec ſalvum præſtare viris, pendente querelâ
Conductum, juris ut poſtulat ordo, volebat.

Et Ildebertus Cenomanenſis profecturus ad Concilium provinciale, conductum expoſcit à quadam Comitiſſa apud Carnotenſem *epiſt.* 26 *Conductum ſicut fertur, providiſti ad Concilium profecturo; quod ſi ita eſt, præfata gratia beneficium mihi communicet oxoro.* Iuxta quem morem ſalvum conductum ſuis præſtabant Comites Toloſani, ut ex præſenti textu probat Altesſera *de Ducibus lib.* 3. *cap.* 16. *per totum*: dum accipit verbum guidagia pro ſecuritate viarum præſtanda.

h *Perſonarum.*] De quarum immunitate egi *in cap. clerici, de judic.*

i *Pace ſervanda.*] Quo caſu etiam inter ſupremos Monarchas Eccleſia juriſdictionem exercere valet, *cap. novit*, ubi probavi, *de judic.*

k *Viduis.*] Iuxta tradita *in cap. ex diligenti, de foro compet.*

CAPUT XXVII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Pariſienſi.*

NOvimus expedire, ut verbum illud, quod in antiquis canonibus, & in noſtro quoque decreto contra falſarios [b] edito continetur, ut videlicet clericus per eccleſiaſticum judicem degradatus ſæculari tradatur [c] Curiæ puniendus, apertiùs exponamus: cùm & quidam anteceſſorum noſtrorum ſuper hoc conſulti diverſa reſponderint, & quorundam ſit opinio à pluribus comprobata, ut clericus, qui propter hoc vel aliud [d] flagitium grave non ſolum damnabile, ſed damnoſum, fuerit degradatus, tanquam exutus privilegio clericali, ſæculari foro per conſequentiam applicetur, cùm ab eccleſiaſtico foro fuerit projectus: ejus enim eſt degradatio

celebranda

celebranda præſente ſæculari poteſtate, ac prænuntiandum eſt ei, cùm fuerit celebranda, ut in ſuum forum recipiat degradatum; & ſic intelligitur Curiæ tradi ſæculari, pro quo tamen debet Eccleſia efficaciter [e] intercedere, ut citra mortis periculum circa eum ſententia moderetur. Pro illo verò falſario clerico ſcelerato, quem ad mandatum noſtrum capi feciſti, hoc tibi duximus conſulendum, ut eum in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam includas, [f] pane doloris, & aqua anguſtiæ ſuſtentandum, ut commiſſa defleat, & flenda ulterius non committat.

NOTÆ.

1. [a] PAriſienſi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* De diœceſi Pariſienſi egi *in cap. final. de conſtit.*

b *Edito.*] *In cap ad falſariorum, de crimine falſi*: cujus ipſe Innocentius meminit in epiſtola ſtatim referenda.

2. c *Tradatur Curia*] De qua traditione Curiæ ſæculari facienda egi *in cap cùm non ab homine, de judicijs.*

d *Flagitium.*] Ob quod degradandus eſt clericus, etiamſi incorrigibilis non ſit, veluti ob crimen hæreſis, ſeu aſſaſſinij, ut exponit Fachineus *lib. 2. controv. cap. 29.*

e *Intercedere.*] Cujus pij moris intercedendi pro eis brachio ſæculari tradendis rationem retuli *in cap. ad audientiam. de hæretic.*

3. f *Pane doloris, & aqua.*] Conſonat idem Innocentius III. *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt.* 10. ubi Lundenſi Archiepiſcopo A. S. L. ita ſcribit: [Per tuas nobis literas intimaſti, te quendam falſarium in vinculis detinere, qui Sedis Apoſtolicæ mentiens ſe Legatum, nomine, ac officio Epiſcopi uſurpatis, in multis Pontificale præſumpſit officium exercere. Super quo tibi reſcribi deſideras, noſtræ beneplacitum voluntatis. Nos igitur ſolicitudinem tuam in Domino commendantes, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quidquid factum eſt taliter ab eodem, denuncians habendum illud pro infecto, ipſum ſicut charam habes gratiam divinam, & noſtram, perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua anguſtiæ ſuſtentandum. De aliis verò, qui ſicut aſſeris, ſuſpecti habentur de crimine falſitatis diligenter inquiras, & quos inveneris eſſe tales, punias appellatione remotâ ſecundùm conſtitutionem à nobis editam ad falſariorum malitiam confutandam.] Quamvis enim carcer ad cuſtodiendos reos introductus ſit, *cap. quamvis, de pœnis lib. 6.* probant plura de carceribus cumulantes Pantoxa *in l. 1. num. 5. & in l. final. num. 21. de aleator.* Pancirola *lib. 1. var. cap.* 41. Amaya *in l. 2. Cod. de exact. tribut.* Pinto *in ſpicileg cap. 26. num. 1.* Savarus *ad Sidonium lib. 7. epiſt 1. verbo carceres*, Poletus *lib. 5. hiſtor. for. Rom. cap. 11.* Lara *de capel. lib. 2. cap. 22. num. 26.* Petrus Greg. *lib. 31. ſyntag. cap. 33. & lib. 4. partit. tit. 15. cap. 4.* Zerda *de viſit. carcer. cap. 3.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 15.* Salgado *de Regia protect. 2. part. cap. 4. num.* 122. tamen Eccleſia conſuevit aliquando homines ſceleratos carceri in perpetuum, vel ad tempus mancipare, *cap. excommunicamus, §. 1. de hæreticis, Clement. 1. §. porro, eod. tit.* Concil. Matiſcon. 1 *can.* 5. ubi de clericis prophanas veſtes induentibus ita cavetur: *Aſeniore ita coërceatur, ut 30. dierū incluſione detentus, aquâ tantū, & pane modico diebus ſingulis ſuſtentetur.* Aquiſgr. *can.* 34. *Sit locus intra clauſtra canonicorum, ſicut in multis locis noſcitur eſſe quò ad tempus retrudantur, & ſecundùm modum culpa caſtigentur.* Probant Salcedo, *in praxi, cap* 124. Landmeter. *lib. 2. de veteri monac. cap. final.* Gibalin. *de clauſur. regul diſquiſit 2. cap 4. §. 7.* etſi jure civili attento liber homo ad perpetua vincula damnari non poſſit, *l. mandati 35 ff. de pœnis 2 l. incredibile eſt. l. ſervus 10. Cod. eod. tit. l. ſi quis filio 6. verſ. de Decurione, ff. de injuſto rupto*: ob rationem aſſignatur, & probant Cujacius *lib. 14. obſ. cap.* 34. Faber *in Juriſprud. tit. 11. princip. 5. illat. 5.* Petrus Gregor. *lib. 31. ſyntag cap. 33. num.* 24. Simanc. *de Catholicis tit. 16. num.* 14. Valenzuela *contra Venetos part. 3. num.* 120. & carceres, quibus clerici includebantur, peculiari nomine Diaconicæ, vel Decanicæ appellabantur, *l. 2. Cod Juſtin. de hæret. l. 30. Cod. Theodoſ. eod. tit. Novel. 79 cap. 3. in fine. lib. 5. Capitular. cap.* 225. legitur. *In Decanicis Eccleſiæ recludantur.* Notarunt Fileſac. *in c. 1. de offic. ordin. §* 16 Cironius *lib. 2. obſ cap. 11. & in rubric. de offic. ord.* Iacob. Gothofr. *in dict. l. 30.* Nec tantùm illi carceris ſquallore puniebantur, verùm & jejuniis, ac vigiliis affligebantur, *cap. de his 36. 50. diſt. cap. final. 82. diſt.* ibi: *Tantùm autem diebus Dominicis, & præcipuis feſtis modico vino, & piſciculis, atque leguminibus recreentur.* Concil. Tarracon. 2. *can.* 1. *Si verò religioſus, vel monachus in cella monaſterij incluſus pœnitentia lamentis incubat, qui ſingulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* Matiſcon. 1. *can.* 5. *Quod ſi poſt hanc definitionem clericus aut cum indecentis veſte, aut cum armis inventus fuerit, à ſeniore ita coërceatur, ut triginta dierum incluſione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus ſingulis ſuſtentetur.* Hic appellatur panis doloris in præſenti, & *in c. Gulifarini, 23. q. 4.* & panis hic erat hordeaceus. Gregorius Turon. *lib. 9. cap 11.* ibi: *Juſſit nihil aliud in uſu veſcendi, niſi panem hordeaceum cum aqua munda aſſumi.* Notavit Cironius *in cap. 2. de Apoſtatis. in 5. compil.* Panis ſordidus dicitur *in l. 5. Cod. Theodoſ. de annonis civil.* peſſimus *in l. 1. Cod. Theodoſ. de can. frument.* vilis à Iul. Polluce *lib. 6. cap. 1* ibi: *Panes, qui viliores ſunt furfuracei.* His panibus ſordidis opponuntur panes mundi, qui lautiores ſunt & puriores. Lampridius *in Alexand. Medius ab eo unus Palatinus ſalarium accepit; cæteri qui uſque ad ſex fuerunt, qui annonas binas, aut ternas accipiebant, ita ut mundas ſingulas conſequerentur, alias aliter.* Quæ verba non niſi de annona panis accipi poſſe notavit Salmaſius *in obſervat. ad jus Atticum.* De illis etiam panibus ait Theodoretus de Abrahamo: *Et panes mundi, ſelectique offerebantur, & vinum odoriferum, & piſces, & olera, & quæcunque his adjungi ſolent.* Lampridius *in Alex.* annonam mundam dixit puram, & lautam. Obſervavit Cironius *lib. 4. obſerv. cap. 4.* Samuel Petitus *lib. 3. obſerv. cap. 3.*

tota ſubijcitur interdicto: propter quod, & juſtitia ſæpiùs deperit, & Prælatorum ſententiæ contemnuntur, cùm in aliis provinciis interdictis divina celebrent, & ſuſpenſis organis aliorum, ipſi pulſatis campanis, & apertis januis, quoslibet paſſim recipiant ad divina. Ne autem diverſa interpretatio diſcordiæ cauſam inter vos ulteriùs, & odii fomitem valeat miniſtrare, vel quod interdictum dici debeat generale, amodò in dubium revocetur, ſignificatione vobis præſentium intimamus, quod cùm in privilegiis de regno, vel provincia nihil expreſſè dicatur, nomine terræ non ſolum regnum, vel provinciam intelligi volumus, verùm etiam [b] villam, & caſtrum, ut & in his locum habeat, quod de generali dicitur interdicto, videlicet ut cum villa, vel caſtrum generali ſubijcitur interdicto, præſcripta privilegii forma debeat obſervari.

NOTÆ.

I. a COlubrienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in ipſo regeſtro epiſtolarum correcto à Sirleto, *fol.* 266. De Colubrienſi Eccleſia egi *in cap.* 8. *de procurat.*

2. b *Villam, & caſtrum.*] Conſonant textus *in cap. præſenti, cap. ſi autem, hoc tit. in* 6. & Probat Gibalinus *de cenſur. diſquiſit* 1. *quæſt.* 2. *num.* 24. Et hanc, & alias diviſiones interdicti adduxi *in cap. cùm inter, de conſuet.* ubi & *in cap.* 2 *de his quæ fiunt à Prælatis*, & *in cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.* plura de interdicto adduxi.

CAPUT XVIII.

Idem [a] *Altiſſiodorenſi Epiſcopo.*

CUm tibi de benignitate Sed. Ap. ſit indultum, quod ordinatio rerum clericorum ab inteſtato decedentium liberè in tua poteſtate, ac diſpoſitione permaneat, volens omnem materiam ſcandali removere, quod aliquando inter te, & tuos eſt ſubortum, ſuper duobus nos conſulere voluiſti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi, qui in voluntate, & diſpoſitione alterius ſuam committunt ultimam voluntatem, nihil per ſe penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel perſonæ conferri debeat, dicantur decedere inteſtati. Primæ igitur conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod appellatio clericorum non ſolum alios, ſed & canonicos comprehendat. In ſecunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitione committit, non videtur decedere inteſtatus.

NOTÆ.

a ALtiſſiodorenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2 & *in cap. tibi de teſtam.* ubi extat alia pars hujus textus, ubi de hac conceſſione facta Epiſcopo Altiſſiodorenſi egi *in cap. cùm tibi, de teſtamentis.*

CAPUT XIX.

Idem *Capitulo, & Præpoſito* [a] *Placentino.*

CUm clerici Placentini juramentum præſtant ſub hac forma verborum: Ego talis ab hac hora in antea fidelis [b] ero, & obediens ſanctæ Placentinæ Eccleſiæ, & Domino meo Placentino Epiſcopo: per veſtras nos literas conſulere voluiſtis, utrum intelligi debeat Clerus totius diœc. an Capitulum tantum Eccleſiæ Cathedralis? Nos igitur diſc. v. reſpondemus quod per Eccleſiæ Placen. vocabulum in forma juramenti præſcripti nòn debet intelligi totius diœceſis Clerus: & ſi Capitulum intelligatur Eccleſiæ Cathedralis; is tamen, qui præſtat hujuſmodi juramentum, Epiſcopo tanquam capiti principaliter obligatur.

NOTÆ.

I. a PLacentino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. De Eccleſia Placentina nonnulla adduxi *in c. final. de juram. calum.*

2. b *Fidelis ero.*] Juxta formam fidelitatis, & obedientiæ, quam debent clerici proprio Epiſcopo præſtare, de qua egi *in cap. ego, de jurejur. cap. ex diligenti, de ſimonia.*

CAPUT

CAPUT XX.

Idem *Priori ſancti* [a] *Fridiani Lucan.*

QUærenti quid per cenſuram eccl. intelligi debeat, cùm hujuſmodi clauſulam in noſtris literis apponimus: reſpondemus, quod per eam non ſolummodo [b] interdicti, ſed [c] ſuſpenſionis, & [d] excommunicationis ſententia valeat intelligi, ut judex diſcretus, rerum, & perſonarum circumſtantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

NOTÆ.

1. [a] S*ancti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in c. quærenti, de offic. deleg.* ubi extat alia pars hujus Decretalis, ut jam notavi.

2. b *Interdicti.*] De qua cenſura egi *in cap. cùm inter, de conſuet. cap* 2. *de his quæ fiunt à Prælat. cap. quod in te, de pœnit & remiſſ.*

c *Suſpenſionis.*] De qua cenſura egi *in cap.* 1. *&* 3. *de cleric. excom*

d *Excommunicationis.*] Tam minoris, quàm majoris, de quibus egi *in c. ſignificavit de ſent. excom*

COMMENTARIUM.

3. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, irregularitatem generaliter cenſuram non eſſe, quia irregularitas in genere ſuo non eſt vinculum, ſententia, nec pœna, ſed inhabilitas, & canonicum impedimentum contractum aliquando ſine culpa: 1. *ſi quis viduam,* 50. *diſt.* & ex præſenti textu deducitur, probaturque ex eo, quia cenſura in productione eſt ſententia, & medicina reſpiciens ut ſuum ultimum finem obſtinatis ſanitatem, & reditum in ſemitam rectam, *c. audi* 11. *q* 3. *c.* 1. *de ſent. excom. lib.* 6. Irregularitas verò non dicitur medicina, cùm nō præſupponat opus peccaminoſum, immò aliquando meritorium, quo gratia acquiritur; in eſſe tamen deducta cenſura ſeparat à participatione ſacramentorum, & communione fidelium, *c. Engeltrudam* 3. *q.* 4. *cap.* 1 *de re judic.* Hæc irregularitas tantùm privat ab Ordinum ſuſceptione, exercitioq; Differt in remotione, quia cenſura tollitur abſolutione, irregularitas verò diſpenſatione. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 7. & *ſeſſ.* 24. *de reform cap.* 4. Nec contrarium probat textus *in c. nuper, de bigamis,* ubi cùm agitur de irregularitate, quæ provenit ex bigamia, dicitur clericum de facto contrahenté matrimonium eâdem cenſurâ credi irretitum; nam verbum illud *cenſura,* accipitur pro rigore ſacrorum canonum, ut docent Buttius, & Anania *in præſenti.* Circa eam verò irregularitatem, quæ ex delicto naſcitur, dubium eſt apud Doctores. Negant omnes repetentes *in præſenti,* Suarez *de cenſur. diſp.* 1. *ſect.* 3. Sylveſt. *verbo Cenſura,* & alij apud Dianam *p.* 1. *tract.* 11. *reſol.* 27. Moventur primò ex præſenti textu, ubi cùm omnes cenſuræ ſpecies referantur, nulla irregularitatis mentio fit. Deinde quia irregularitas tantùm privat ordinis ſuſceptione, cenſura verò etiam receptione aliorum ſacramentorum. Rurſus quia irregularitas non parit aliam, ſi irregularis celebret; ſed qui aliâ cenſurâ ligatus celebrat, irregularis manet, *cap* 1. *c. ſi celebrat, de cleric. excom* Ergo quia irregularitas cenſura non eſt. Tandem, nam cenſura tollitur abſolutione, irregularitas verò diſpenſatione: ergo quia cenſura non eſt. Contrarium verò, ſcilicet irregularitatem ex delicto provenientem eſſe cenſuram, tenuerunt Thomiſtæ, Bañes, & Aragon. *ad* 2. 2. *D. Thomæ q.* 64. *art.* 8. Sotus *in* 4. *diſt.* 22. *q.* 3. alii quos laudat, & ſequitur Gibalinus *de irregul c.* 1. *q.* 2. Cùm enim ſimilis irregularitas ſit pœna ob delictum inflicta, & privet uſu bonorum ſpiritualium, quid mirum ſi appelletur cenſura. Quâ ſententiâ tenemâ, etſi contrariam non improbabilem dicat Diana *ſuprà tract* 11. *reſol.* 27. non obſtant fundamenta prioris ſententiæ; nam ea omnia tantùm probant irregularitatem eſſe diverſam ſpeciem cenſuræ, non tamen non eſſe cenſuram. Nec etiam obſtat præſens textus, in eo enim tantùm aſſeritur, in reſcriptis Pontificiis irregularitatem non comprehendi nomine cenſuræ, quia licèt cenſuræ ſpecies ſit, tamen nunquam cenſetur appellatione cenſuræ venire, niſi ſpecialiter id exprimatur ob gravitatem pœnæ, & quia ita ex ſtylo Curiæ obſervatum fuit. Deinceps, nam in præſenti textu junctâ aliâ ejus parte, quæ extat *in cap. quærenti, de offic. delegat.* agitur de cenſuris imponendis ab homine, hoc eſt à judice delegato. Sed irregularitas ab homine imponi non poteſt. Igitur Innocentius accipiendus eſt ita, ut appellatione cenſuræ, quæ ab homine imponi poteſt, irregularitas non comprehendatur, quia illa à judice delegato imponi non valet. Nec obſtat quod irregularitas non privat ab his, quæ aliis cenſuris irretitis denegantur; illud enim tantùm probat non dari eoſdem effectus in irregularitate, ac in aliis cenſuris; non tamen inde infertur, irregularitatem cenſuram non eſſe; nam ſuſpenſio licèt non privet niſi tantùm rebus ſpiritualibus, ut excommunicatio; eſt tamen cenſura, ut in præſenti textu docetur. Nec obſtat quod irregularitas non producat aliam irregularitatem, ut parit cenſura; nam id non provenit ex eo, quod irregularitas cenſura non ſit, ſed quia ligatus aliâ cenſurâ privatus eſt tantùm rebus ſpiritualibus, & adhuc capax manet recipiendi ſacros ordines, qui verò irregularis eſt, jam non habet amplius, quod amittat, quamvis ex aliis cauſis poſſit etiam fieri irregularis, quia hæc tota res moralis eſt. Unde ex variis cauſis proficiſci poteſt hoc impedimentum, ut probat Gibalinus *de irregul. dicto cap* 1. *q.* 2. Nec quod de ſolutione irregularitatis DD. contrariæ ſententiæ adducebant, aliquid facere poteſt; fatemur enim irregularitatem diſpenſatione ſuperioris tolli; non tamen concesſâ tempore alicujus jubilei facultate abſolvendi à quibuſcunque cenſuris, confeſſarius poteſt abſolvere ab irregularitate, quia id expreſsè inhibitum eſt à Gregorio XIV. anno 1590. & Clemente VIII. anno 1592. & anno 1597. ut referunt, & probant Trullench. *in Bullam, lib.* 1. *c.* 2. §. 7. *dub.* 17. P. Mendo *eod. tract. diſp.* 25. *c.* 19. Cujus differentiæ ratio ex eo provenit quia cùm irregularitas ſit major pœna, & ita difficilior in ſolutione, *cap. cùm illorum,* junctâ gloſ. à *verbo Minoris, de ſent. excomm.* ideo concesſa generali facultate abſolvendi a cenſuris, non cenſetur conceſſa po-

teſtas diſpenſandi in irregularitate, ut docet Borgaſius *de irregul.cap.6.n.*19. Regulares verò Prælati poſſunt virtute ſuorum privilegiorum in iis irregularitatibus, quæ ex delicto occulto proveniunt, præcipuè in illis, quæ ob violationem cenſuræ contrahuntur, diſpenſare, ut probant Fragoſo *de regim.Chriſt.Reſp.tom.*2.*lib.*11.*diſput.*24.§. 7. Baſſeus *in floribus Theolog.verbo caſus reſervatus*,§.7 *num.*29. Bordonus *in conſil.regul.tom.*1.*reſol.*6.*n.*10. Diana *part.*9.*tract.*8.*reſol.*50.

CAPVT XXI.

Idem [a] *Cæſarauguſtano Epiſcopo.*

QVid per novalis vocabulum intelligi debeat, à nobis tua fraternitas requiſivit. Licèt autem quidam dixerint, quod novale ſit terra præciſa, quæ anno ceſſat, aliis aſſerentibus, quod ex ſilva, quæ arboribus exſtirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur, quarum utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur; Nos tamen inquiſitioni tuæ taliter reſpodemus, quod eam credimus prædeceſſorum noſtrorum intentionem fuiſſe, cùm piis locis indulgentiam de novalibus conceſſerunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuiſſet: ſed nec de quolibet tali novali credimus eis indulgentiam fore conceſſam, niſi de illo dumtaxat, cujus decimas religioſus poteſt conventus abſque gravi detrimento parochialis Eccleſiæ detinere, cum talis ſit ſæpe locus incultus, de quo parochialis Eccleſia magnos percipit decimarum ratione proventus.

NOTÆ.

[a] CÆſarauguſtano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. de Cæſarauguſtana Metropoli egi *in cap. dudum* 31. *de privil.*

CAPUT XXII.

Idem *Abbati de* [a] *Alcobatia*, & *F.* & *P. monachis Alcobatiæ.*

VEnerabili fratre noſtro N. Colimbrienſi Epiſcopo didicimus conquerente, quod cùm fratres ſanctæ [b] Crucis monaſterium de Arganil ſub protectione ſua nuper receperint, quod ſuis prædeceſſoribus Epiſcopalia jura conſueverat ab antiquis temporibus exhibere, nunc quodam de Canonicis ſuis ſine ſuo conſenſu ibi facto Priore, occaſione cujuſdam privilegii à bonæ memoriæ Clem. Papa prædeceſſore noſtro veritate tacitâ impetrati, eidem Epiſcopo debitam obedientiam denegat exhibere: inde ſumptâ occaſione, quod per matricem Eccleſiam non [c] Cathedralem intelligunt, ſed Romanam. Quia verò non eſt noſtræ intentionis, ut jura fratrum noſtrorum temporibus noſtris indebitè minuantur, cauſam vobis duximus committendam, per ſcripta Apoſtolica mandantes, quatenus ſi vobis aliud non occurrerit, propter quod dictus Prior non debeat diœceſano Epiſcopo reſpondere, eum ad præſtandam dicto Epiſcopo debitam reverentiam, ſicut prædeceſſoribus Epiſcopis præſtiterunt, appellatione remota per cenſuram eccleſiaſticam compellatis. Nos enim per matricem Eccleſiam Cathedralem intelligere volumus, non Romanam, non obſtante privilegio in præjudicium Colimbrien. Eccleſiæ per ſubreptionem obtento. Quod ſi non omnes, &c. Duo veſtrum, &c. Datum Romæ, &c. III. Kal. Junii.

NOTÆ.

1. [a] ALcobatia.] Ita etiam legitur in tertia collectione. *ſub hoc tit.cap.*6. & in Regeſtro epiſtolarum Innocentii edito à Sirlero, *fol.* 101. De hoc monaſterio Alcobatiæ egi *in cap. de reſcr.*

[b] *Fratres ſanctæ Crucis.*] De quibus Canonicis regularibus, & controverſiis cum Colimbrienſi Epiſcopo egi *in cap.*14.*de privil.*

2. [c] *Cathedralem.*] Eccleſia Cathedralis propriè appellatur matrix, quia mater, magiſtraque eſt omnium Eccleſiarum diœceſis; unde lato modo Eccleſiæ, quæ ſub ſe alias habent, dicuntur matrices, ut probant Azor *p.*2.*inſtit.lib.*3.*cap.*12.*q.*13.& *lib.*9. *cap.*3. Barb.*in c.ad audientiam.num.*7.*de decimis*: quo modo Eccleſia matrix accipitur *in c.ad audientiam, el. de Eccleſ.ædific.c.ex tranſmiſſa, de præſcript.c.præterea, el.*2 *de tranſact. Clement.*1. *de ſent.excom.* Propriè tamen, & ſtrictè Eccleſia matrix tantùm Cathedralis dicitur, niſi qualitas materiæ aliud expoſtulet, ut in præſenti docetur, & *in cap. ex tranſmiſſa. de præſcript.* Illuſtrant Reboffus *de decimis quæſt.*6.*num.*6. Moneta *eod.tract.cap.*7.*n.*3. Sayrus *in theſauro.lib.*3.*cap.*33. Tondutus *part.*1.*reſol.canonic.cap* 46.*nu.*10. Barboſa *in Clement.* 1. *de ſent.excom.* Frances *de Eccleſ.Cathed.cap.*15.*n.* 171. Et Romana Eccleſia, quæ omnium eſt mater, prima matrix appellatur. Cathedrales verò reſpectu illius ſecundæ matrices, reſpectu verò totius Epiſcopatus, primæ appellantur. Gloſſa. *in l. decernimus* 15. *verbo Matrices, Cod.de ſacroſ. Eccleſ.* Proſequitur Frances *ubi proximè.*

CAPUT

CAPVT XXIII.

Idem *Abbati Sanctæ*[a] *Genovefæ, Decano, & Cancellario Pariſienſi.*

EX parte in Chriſto dilectæ filiæ nobilis mulieris Comitiſſæ [b] Bleſenen. nuntii ad noſtram præſentiam deſtinati ſibi poſtulaverunt audientiam exhiberi, ut audiremus injurias, quas ei, & ſuis inſert Eccleſia Carnotenſis, quibus & dilecto f. S. Beco Canonico Carnotenſi, qui pro ipſa ſtabat Eccleſia, dil. fil. R. tituli S. Anaſtaſiæ Presbyt. Cardin. dedimus auditorem, in cujus præſentia propoſuerunt nuntii Comitiſſæ, quod cùm ipſius Comitiſſæ [c] Præpoſitus de Firmitate de Villanova quendam latronem ceperit, qui furtum commiſerat, & juſtitia fuerit inde facta, latro fuit à Comitiſſæ [d] Ballivis per Capitulum Carnotenſe poſt factam juſtitiam requiſitus, quia Capitulum in terra ſua captum fuiſſe dicebat, aſſerentibus Ballivis econtra, ipſum fuiſſe captum in terra, in qua jus capiendi latrones, & alios malefactores habet eadem Comitiſſa, quoniam vir ejuſdem, antequam ſignaculum crucis aſſumeret, erat in poſſeſſione juris illius, ut in illo loco, in quo captus ab ipſo Capitulo dicebatur, hujuſmodi juriſdictionem haberet: quod erant probare parati. Verùm cùm ſuper hoc parendi juri ſufficientem cautionem offerrent, canonici Carnotenſes nihilominus terram ejuſdem Comitiſſæ fecerunt per Divien. Archid. interdicto ſupponi, qui poſtmodum requiſiti, ut ab eis ſufficienti cautione recepta juri parendi, terram abſolverent, eam recipere noluerunt, niſi prius ſolveretur emenda. Conſequenter ven. f. n. Carnotenſis Epiſcopus ſuper hoc requiſitus, & per literas Metropolitæ ſui monitus diligenter, ut terram Comitiſſæ taliter abſolveret, ſicut de jure poterat, & debebat, idem à Capitulo jamdicto prohibitus hoc facere recuſavit: dicebat enim Capitulum, hoc in Carnotenſis Eccleſiæ [e] privilegio contineri, quod nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotenſibus abſque congrua ſatisfactione abſolutionis beneficium indulgere. Videntes autem nuntii Comitiſſæ, quod datâ cautione abſolvi non poterant, ut deberent, tam ſuper hoc, quàm aliis cauſis inter Comitiſſam, & Capitulum agitatis, Metropolitani audientiam appellarunt, tam ipſam Comitiſſam, quàm terram, & Ballivos ejus ſub ejus protectione ponentes. *Et infrà*: Metropolitanus autem cùm partes eſſent in die præfixa præſentes, privilegio diligenter inſpecto, teſtes hinc inde recepit, quibus ab officiali examinatis ipſius, & die partibus iterum aſſignato, procurator Comitiſſæ cum inſtantia poſtulabat publicari atteſtationes receptas, ex abundanti de juri parendo ſufficientem offerens cautionem, ut relaxaretur ſententia interdicti: ſed procurator Capituli è contrario allegabat, quod jamdicti privilegii ratione ab ipſo terra non poterat, nec debebat abſolvi, niſi prius Capitulo facta fuiſſet emenda, interpretando verbum illud, quod in privilegio continetur, videlicet, ſatisfactione congrua, pro emenda. Litigato igitur diutius ſuper hujuſmodi clauſula, interloquutus eſt Metropolitanus jamdictus, ſe velle hujuſmodi expoſitionem Ap. examini reſervare, & ſuper hoc diem partibus aſſignavit. *Et infrà*: Ad intelligentiam autem clauſulæ privilegii memorati credimus diſtinguendum, utrum in aliquem interdicti, excommunicationiſque ſententia ſit prolata ex contumacia tantùm, quia ſcilicèt citatus ſtare noluit juri; vel etiam pro offenſa, quia videlicet juſſus noluit maleficium emendare. In primo caſu credimus congruè ſatisfieri, ut hujuſmodi ſententia relaxetur, ſi ſufficiens ſtandi juri cautio tribuatur. In ſecundo verò caſu, ſi offenſa eſt manifeſta, non credimus congruè ſatisfieri, ut hujuſmodi relaxetur ſententia, niſi ſufficiens priùs præſtetur emenda. Si verò dubia eſt offenſa, ſufficere credimus ad relaxandam eandem, ſi parendi mandato competens ſatisfactio præbeatur.

NOTÆ.

a SAncta Genovefa.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* De hoc monaſterio adduxi nonnulla *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

b *Præpoſitus.*] Iudex videlicet, ſeu gubernator; nam etiam Magiſtratus ſæculares Præpoſiti appellari ſolent, ut probavi *in cap. 1. de ætate, & qualit.*

I. c *Bleſenenſis.*] Rectiùs in hac ſexta collectione legitur *Bleſenſis*: Carnotenſis enim Provincia olim ſuos habuit Comites; nam Theobaldus Ledgardis Viromandenſis maritus eorum ſtirpem propaguit, ex cujus poſteris defuncto ſine liberis Theobaldo juniore Comite Bleſenſi & Carnotenſi, Mathildis Ambaſiæ Domina in Comitatu ſucceſſit, de qua in præſenti agitur; & eâ ſine prole obeunte, Comitatus devenit ad Ioannem Caſtilioneum Comitem Bleſenſem, ipſius hæredem, ut refertur *in Gallia Chriſt. tom. 2. fol. 480.*

d *Ballivis*

Digitized by Google

d *Baillivis.*] Baillivus apud Gallos idem ſignificat ac officialis, & plerumque accipitur pro Prætore, ſeu judice; quare & officium ipſum bailliva ſolet appellari. Probant, & illuſtrant Lindembrog *in Gloſſario legum antiq. verbo Baillivus*, Ioannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 2. c. 3.* & notavi *in cap. 8. de confirm utili.*

e *Privilegio.*] Carnotenſe enim Capitulum eximiis eſt decoratum privilegiis à Sede Apoſtolica, inter quæ illud refertur, quod nemini licet anathemate damnatum abſolvere, niſi priùs damni æſtimatione penſatâ, ac damno ſatisfacto ipſi Capitulo, ut refert Renatus Chopin. *lib. 1. ſacr pol. tit. 2. n. 4.* Cujus privilegii mentio fit io præſenti textu.

CAPUT XXIV.

Idem *Comitiſſæ* [a] *Bleſenſi.*

CUm olim pro Canonicis Carnotenſibus quoddam Capitulum contra te fuerat allegatum, quod dicebat in Eccleſiæ ſuæ privilegiis contineri, ut videlicet nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotenſibus, abſque congrua ſatisfactione abſolutionis beneficium indulgere. *Et infrà*: Quia verò dum anſam ſolvimus, nondum dicimur ligaviſſe, propter hoc, quod eiſdem Canonicis, velut aſſeris, proponentibus, illam eſſe offenſam manifeſtam, non quæ judici, nec quæ alii, ſed quæ ſibi tantummodo manifeſta videtur, major ex illa dictione, videlicet Manifeſta, ſcrupulus quæſtionis emerſit. Tuis igitur humilibus precibus inclinati, offenſam nos reſcribimus intelligere manifeſtam, quæ vel per confeſſionem vel probationem legitimam nota fuerit, aut evidentiâ rei, quæ nullâ poſſit [b] tergiverſatione celari.

NOTÆ.

I. a COmitiſſæ Bleſenſi] Ita etiam legitur in tertia collectione *ſub hoc tit. cap. 8.* Textus hic ſpectat ad caſum textus præcedentis.

2. b *Tergiverſatione.*] Vt probavi *in cap. evidentia, de accuſat.* ubi expoſui quando quid dicatur manifeſtum, vel notorium.

CAPUT XXV.

Idem *Epiſcopo & Cantori* [a] *Atrebatenſi.*

ABbate Sancti [b] Silvani Altiacen. olim viam univerſæ carnis ingreſſo, cùm ejuſdem loci monachi elegiſſent quendam de ipſius gremio in Abbatem, & ejuſdem confirmationem electionis a bon. mem. Morinen. Epiſcopo nequiviſſent aliquatenus obtinere, per procuratorem ſuum confirmationem ipſius à Sede Apoſtolica petierunt. Cæterum procurator monaſterii S. [c] Bertini propoſuit ex adverſo, quod cum ſecundum approbatam conſuetudinem, & privilegia Rom. Pont. Abbates Altiacen. debeant de monaſterio S. Bertini ſemper aſſumi, hujuſmodi electio erat non immeritò reprobanda, utpote contra conſuetudinem diuturnam, & privilegia Sed. Ap. attentata; & Altiacen. monachi debeant de jure compelli, ut de monaſterio beati Bertini perſonam idoneam ſibi eligant in Abbatem. *Et infra*: Nos igitur depoſitionibus teſtium coram delegatis à nobis judicibus productorum diligenter inſpectis, invenimus ſufficienter eſſe probatum, quod XL. annis, & infrà, monachi Altiacen. Abbatem ſibi de S. Bertini monaſterio elegerunt, ita quod infra præſcripti temporis ſpatium de præfato Cœnobio VII. fuerunt in Altiacenſes Abbates aſſumpti. *Et infrà*: Et cum quadam vice Garmum Altiacen. monachum elegiſſent, ejus electio robur habere non potuit, donec apud monaſterium S. Bertini profeſſione facta, poſt aliquantulum temporis, quando ſcilicet ejuſdem loci Abbati, & conventui placuit, in Altiacen. extitit Abbatem aſſumptus. Ex privilegiis quoque Rom. Pont. monaſterio S. Bertini conceſſis argui poterit evidenter, Altiacen. Abbatem fore de S. Bertini collegio eligendum. Nimirum privilegio fel. rec. Paſchalis Pap. præd. n. hujuſmodi capitulum apparet inſertum: Subrogationem Abbatis penes monaſterium S. Silvani apud Altiacen. juxta præteriti temporis morem, in veſtra ſemper concedimus diſpoſitione perſiſtere. Cujus verbis bon. mem. Innocentius Pap. præd. n. prorſus inhæſit: In privilegio quoque [d] Calixi II. Papæ hujuſmodi capitulum invenitur: Porrò juxta Domini præd. n. ſanctæ mem. Paſchalis Pap. decretum, Abbatis ſubrogationem penes Altiacen. non aliunde, quàm de veſtro monaſterio fieri Ap. auctoritate decernimus. Ad hæc autem pars adverſa reſpondit, quod ſi evidenter per depoſitiones teſtium probaretur, quod infra prædicti temporis

ſpatium

Digitized by Google

ſpatium de monaſterio S. Bertini ſemper fuerit Altiacen. aſſumptus; ex hoc tamen nullum Altiacen. monachis præjudicium parabatur, cùm hoc non neceſſitate aliqua factum fuerit, ſed ex libera voluntate. *Et infra:* Sed nec dici poterat, quod ex eo conſuetudo aliqua, quaſi contradicto judicio fuerit introducta, ſi de prædicto mon. extitit in memorati Guarini electione proceſſum, cum illud pro bono pacis factum extra judicium dignoſcatur. *Et infrà*: Præterea cùm Paſch. Pap. ſubrogationem Abbatis S. Silvani monaſterio S. Bertini juxta morem præteriti temporis duxerit concedendam, nec de præteriti temporis more, ſeu conſuetudine fiat fides, per ejus privilegium, & ſimilia, ſuper hoc nullum Altiacen. monaſterio poterat præjudicium generari. Contra quod fuit ex adverſo reſponſum, quod hæc determinatio ſecundum præteriti temporis morem, & cauſalis, & conditionalis poteſt intelligi; & tam ad perſonale, quàm imperſonale verbum referri. Si enim imperſonale verbum imperſonale verbum determinet, conditionalis intelligitur, & talis eſt ſenſus; Concedimus ſubrogationem Abbatis ſancti Silvani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere, ſecundùm præteriti temporis morem, ideſt ſi mos præteriti temporis talis fuit: ſi verò verbum determinet perſonale, cauſaliter debet intelligi, ut ſit ſenſus: Concedimus ſecundùm præteriti temporis morem, ideſt quia mos præteriti temporis ſic obtinuit, ſubrogationem videlicet Abbatis ſancti Silvani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere. Hic autem ſenſus rectior eſſe videtur, quia cùm privilegium ſit lex e privata, & lex non debeat eſſe obſcura, vel captioſa, ſed certa, & manifeſta; nec eſſet privata, niſi aliquid f ſpecialiter indulgeret; profectò ſic intelligenda ſunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere poſſit potius, quàm perire, maximè cum ſupradictus Calixtus Papa qui eidem Paſchali è vicino ſucceſſit, verbis æquioribus uſus, determinationem illam prorſus amoverit, ut ambiguitas tolleretur: & quod dicebatur in conceſſione Paſchalis, videlicet ut ſubrogatio Abbatis Silvani apud Altiacen. in diſpoſitione Abbatis, & fratrum ſancti Bertini ſemper exiſteret; ipſe mutaverit, decernens, ſubrogationem illius Abbatis non aliunde, quàm de ſancti Bertini monaſterio faciendam, ut electio ad jus commune poſſet ex una quidem parte reduci: eadem quoque verba ſic eſſe interpretanda ſubſequens conſuetudo declarat, quæ perhibetur eſſe legum interpres. His igitur, & aliis ad eandem cauſam ſpectantibus diligenter auditis, & perſpicaciter intellectis, de conſilio fr. n. monaſterio ſancti Bertini adjudicavimus hujuſmodi dignitatem, ut quotieſcunque in Altiacenſi monaſterio Abbatis electio imminet facienda, Altiacen. monachi de cœnobio ſancti Bertini perſonam idoneam ſibi eligant in Abbatem, ita videlicet ut tamdiu monaſterium ipſum hac honoris debeat prærogativa gaudere, g donec ibidem viguerit obſervantia regularis, ut idoneæ perſonæ inveniantur in illo, quæ poſſint in Abbates aſſumi.

NOTÆ.

a *ATrebatenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 10. De Atrebatenſi diœceſi jam nonnulla adduxi *in cap.* 13. *de arbitris.*

1. b *S. Silvani.*] Monaſterium hoc S Silvani Altiacenſe eſt in Germania, in diœceſi Morinenſi, cujus initum, & erectionem refert Iperius *in chronico ſuo Bertinenſi*, ibi: *Lambertus Abbas noſter* (Bertinenſis videlicet) *Ordinis D. Benedicti, duabus primariis Eccleſiis hujus diœceſis, ſcilicet Morinenſi, & Sithienſi reformatis ad vicinas Eccleſias reformandas mentem intendit, opportunitatem naneiſcens nunc ex Eccleſiarum vacationibus, nunc ex monachorum diſſentionibus. Anno itaque* 1101. *Eccleſia Altiacenſis conſtructa anno* 1072. (*cui de jure, conſuetudine, ac privilegio conſuevit, & debet ex iſto monaſterio Abbas provideri,*) *Lamberto Abbate defuncto, Odonem Cluniacenſem monachum, virum exemplarem ad ordinem hunc reformandum pridem miſſum Abbatem præfecit.* Unde conſtat monaſterium hoc Ordinis D. Benedicti, olim diœceſis Morinenſis, nunc Audomarenſis fuiſſe, & ſimul ejus Abbatem eligendum eſſe ex monaſterio ſancti Bertini, ut refertur in Gallia Chriſt *tom.* 4. *litera A. fol.* 27. & refert Mireus *de cœnobiis Belgicis c.* 40.

2. c *Sancti Bertini.*] Etiam monaſterium hoc Ordinis eſt D. Benedicti, in urbe Audomaropolitana Artheſiæ, olim Morinenſis diœceſis, antiquitus Sitienſe monaſterium dictum, cujus originem, & progreſſum referunt Aubertus Mireus *de cœnobiis cap.* 4. autbores Galliæ Chriſt. *tom.* 4. *litera B. fol.* 171.

d *Calliſti II. Alexandri III.*] Nam cùm Abbate monaſterii S. Bertini fundatum, & reformatum fuiſſet monaſterium ſancti Silvani, meritò tam conſuetudine, quàm privilegiis Romanæ Eccleſiæ introductum fuit, ut ex monaſterio ſancti Bertini Abbas ſancti Silvani eligeretur, cùm in utroque monaſterio eadem Regula D. Benedicti obſervaretur; quod in aliis monaſteriis frequentiùs obſervatur, ut jam notavi *in cap.* 3.

e *Lex privata.*] Probavi *in cap.* 1. *de Privil.*

f *Specialiter indulgeret.*] Conſonant textus *in cap. in his; de privil. cap. ſi Papa, eod. tit. in* 6. aliàs eſſet inutile, & ſupervacaneum. & quaſi otioſus actus; quod de Principis beneficio præſumendum non eſt. Unde fit, debere privilegii effectum eſſe aliquo modo diverſum ab effectu juris communis, ut explicat Suarez *de legibus lib.* 8. *c.* 22. 4.

g *Donec ibidem.*] Unde ceſſante diſciplina regulari in monaſterio Berthinenſi, ceſſaret & privilegium hoc, juxta tradita à Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 33. *per totum.*

CAPUT

CAPUT XXVI.

Idem *Comiti* [a] *Toloſano.*

SUper quibuſdam mandatorum articulis tibi à Bon. mem. Milone notario noſtro tunc temporis Ap. S. L. factorum apud quoſdam dubitatione ſubortâ, tua devotio explicari poſtulavit à nobis, qui ſint dicendi hæretici manifeſti? Super quo tibi duximus reſpondendum, illos in hoc caſu manifeſtos hæreticos intelligendos, qui contra fidem catholicam publicè prædicant, aut profitentur, ſeu defendunt errorem; vel qui coram Prælatis ſuis [b] convicti ſunt, aut confeſſi, vel ab eis ſententialiter condemnati ſuper hæretica pravitate: quorum bona propria [c] confiſcantur, & ipſi juxta legitimas ſanctiones [d] puniuntur. Præterea cum pedagia, guidagia, & ſalinaria tibi Legatus interdixerit memoratus, auctoritate præſentium duximus declarandum, illa eſſe [e] pedagia, [f] ſalinaria, & guidagia interdicta, quæ non apparent [g] Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilij largitione conceſſa, vel ex antiqua conſuetudine, à tempore cujus non extat memoria, introducta. *Et infrà:* Cum autem à Legato receperis in mandatis, ut de te conquerentibus ſecundum ſuum, vel alterius Legati, vel judicis ordinarii, vel delegati arbitrium juſtitiam exhiberes: hoc taliter intelligendum eſſe cenſemus, ut in omni cauſa, quæ ratione [h] perſonarum, vel rerum, quæ ad eccleſiaſticum forum pertinent, ac ſuper univerſis capitulis, quæ pro [i] pace ſervanda ſunt per dictum Legatum ſtatuta, vel auctoritate Apoſtolica ſtatuenda, [k] viduis, pupillis, orphanis, & perſonis miſerabilibus tenearis in judicio eccleſiaſtico reſpondere.

NOTÆ.

1. a TOloſano.] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 4. collect.* Raymundo videlicet; Toloſæ enim Comitum dignitas apud Hiſtoriens illius Regni celebratur uſque ad annum 1249 quo defunctus eſt Raymundus ultimus Comes, pater Joannæ unicæ filiæ ex Sancia Aragonia, hæredi Alfonſi Comitis Pictavienſis, ſancti Ludovici fratris nuptæ, quibus ſine prole defunctis, Toloſæ comitatus Gallicæ coronæ adcrevit, ut refertur in Gallia Chriſtiana *tom. 1. fol. 671.* De hoc Raymundo in hæreſim lapſo egi *in c. final. de hæreticis.*

b *Convicti, aut confeſſi.*] Ut probavi *in cap. de hæreticis*

c *Confiſcantur.*] Iuxta tradita *in cap. vergentis, de hæreticis.*

d *Puniuntur.*] Ut probavi *in c. ad abolendam, de hæretic.*

e *Pedagia.*] Pedagia, quæ tributa dicantur, expoſui *in cap. innovamus, de cenſibus*, ubi hujus textus caſum retuli.

2. f *Salinaria.*] Ut hoc vectigalis genus cognoſcamus, ſciendum eſt, ſemotis Regnorum inſtitutis, ſalinas ex jure communi poſſe ad privatos jure dominij ſpectare *l. magis puto 5. §. 1. ff. de rebus eorum.* ibi: *Sed & ſi ſalinas habeat pupillus, idem erit dicendum.* Loquebatur de oratione Severi, quæ prohibuit alienationem prædij ruſtici, vel ſuburbani, quod proprium eſt pupilli. Sic *in l. generalis 32. §. uxori 2. de uſufruct. legat.* ex facto proponitur, maritum legaſſe uxori ſuæ uſumfructum domorum, & omnium rerum, quæ in his erant, fundorum, & ſalinarum, ergo in teſtatoris jure, & dominio erant ſalinæ, non minùs quàm fundi, & ædes. Nec minus expreſſus eſt textus *in l. forma 4. §. ſalinæ 7. ff. de cenſibus*, in illis verbis: *Salinæ ſi quæ ſunt in prædiis, & ipſæ in cenſum deferendæ ſunt.* Ergo ſalinæ in prædiis privatis exiſtentes privati juris ſunt. Facit ea ratio, nam commoda naturæ, & locus; ubi ſal conficitur, impedimento non ſunt, quominus in dominio privatorum conſiſtat, ſi in poſſeſſione propria creſcat. Deinde cùm ex aqua plerumque efficiatur, quæ communis eſt, & per jus naturale occupanti cedit, conſequens eſt, ut in loco nullius inventum cedat illi, qui priùs occupavit: natum verò, coctum, aut confectum in loco privato, privati ſit; in loco publico, Principis maneat.

E converſo *in l. inter publica 17. §. 1. ff. de verb. ſignific.* docemur ad publicum pertinere vectigal ſalis: & *in l. ſed & ſi 13. de publicanis*, publicanos appellari, qui conductum habent hoc vectigal ſalis, vel ſalinas pacto vectigali: & *in l. liber homo 59. §. 1. ff. de hæred. inſtit.* proponitur ex facto Titius hæres inſtitutus ex qua parte ſocius erat in vectigali ſalinarum: videturque inſtitutus ex illa ipſa parte, quam habebat in ſocietate vectigalis, veluti 46. &c. Igitur negari non poteſt, etiam jure Digeſtorum, quando minus ſubactum erat jus gentium, ſalinas publicas fuiſſe, & publicos redditus inde collectos. Cujacius *lib. 3. obſ. cap. 31.* notavit ſalinas, & publici, & privati juris fuiſſe: multi Authores apud Alexandrum *in l. divortio 8. num. 4. ff. ſolut. matrim.* Barboſam ibi: *ex n. 27. verſ. Iuxta hæc*, & Georgium Cabedum *deciſ. Luſit. 53. tom. 2.* & *deciſ. 81 num. 2.* Græphium *de jure publico cap. 36.* & cum pluribus Solorz. *polit. Ind. lib. 6 cap 2. pag. 945.* diſtinguunt ſalinas natas in privato loco, a natis in publico, ut illæ privati, hæ publici juris ſint: quæ diſtinctio rationem habet, & ex textibus Digeſtorum explicandis concinna eſt, cùm perfectè non ſciamus, an aliquid ſpecialiter receptum, vel introductum fuiſſet circa publicandas ſalinas, vel vectigal imponendum privatis: ſed quatenus inde perpetuum jus deducunt ad omnia tempora, & regna, commentitium eſt: quare decidenda rei erit ſpeciali jure, ubi illud viguerit, vel ubi conſuetudine contrarium receptum ſit. 3.

Sed

4 Sed ut ab hiſtoria ſalis, & ſalinarum ius apud Romanos deducamus, in primis conſtat, Ancum Marcium Regem ſex millia modia ſalis populo in congiarium dediſſe, & primùm ſalinas inſtituiſſe, ut refert Plinius *lib. 31. natural. hiſtor. cap. 7.* Nihil aliud narrat Plinius, ſed ex Dionyſio *lib. 2. antiquit. cap. 88. ex partit. Sylburgii*, dicere poſſumus ſalinas has fuiſſe, quas ad oſtia fluminis Veientes habuêre, quaſque victa ademit Romulus Pater Gentis unà cum agro Tiberij contiguo, qui vocabatur *Septempagui*; cum quibus iterum rebellantibus Ancus conflixit, & eaſdem ſalinas, & oppida cepit, retinuitque, ut idem eſt auctor *lib. 3. cap. 134. in fine.* Tributum verò ſalis fuiſſe ſub Regibus & ſub naſcente libertate diſertè probatur ex Livio *lib. 2 ab V. C. cap. 9.* ex partitione Godelebæi, ubi movente pro Tarchiniis bello Larte Porſena, Rege Cluſino, Romamque infeſto exercitu veniente, ex quo terror magnus PP. invaſit, ne plebs metu percuſſa Reges reciperet, multa blandimenta eis Senatus dedit: inter alia placuit portoriis, & tributo plebem liberari, ut ſoli divites conferrent, qui oneri ferendo eſſent. *Salis quoque vendendi arbitrium quia impenſo pretio venibat, in publicum omne ſumptu ademptum privatis.* Sententia ex loco non facilè conſtat, quia malè habet vitio librariorum. Hadrianus Turnebus *lib. 4. adverſ. cap. 2.* tentat, & ita legit: *Omni ſumptu adempto conceſſum privatis.* Vel ita interpungit. *Venibat in publicum omni ſumptu ademptum privatis.* Nanius, quem ſequi videntur Illuſtratores Livij apud Godelebæum, addit, *ſine omni ſumptu.* Ego ſine tantorum Criticorum opinionum præjudicio ſic leviter muto: *in publicum omne ſumptum*, ut ſit ſenſus, quia propolæ ſalis magno vendebant, arbitrium vendendi ſalis ademptum omnino fuit privatis, & ſumptum in publicum, ut Reſpublica quæ portoria, & vectigalia non pendebat, liberaliùs viliori pretio, aut gratis plerumque ſalem plebi daret. Non ergo poſſumus negare vectigal, aut portorium antè ſolutum fuiſſe à privatis ex venditione ſalis. Noto ex hoc loco, Publio Valerio iterum, & T. Lucretio Coſſ. monopolion ſalis primùm Romæ inſtitutum fuiſſe, non compendij causâ, ſed in plebis utilitatem. Poſtea M. Cornel. & P. Sempronio Coſſ. exhauſto ærario bello Carthaginenſi, quo Annibal Italiam preſſit & ferè oppreſſit, alter ex Cenſoribus Marcus Livius, cui ob hoc facinus Salinatoris inditum cognomen fuit, vectigal etiam novum ex ſalinaria annona ſtatuit: ſextante ſal, & Romæ, & per totam Italiam erat: Romæ pretio eodem, ideſt ſextante, locavit, pluris locavit in foris, & conciliabulis, & alibi alio pretio mancipibus locavit. Quo vectigali valde oneratæ fuerunt tribus, præſertim ruſticæ. Hæc ex eodem Livio *lib. 29. ad finem*, ſive *cap. 37.* Noto per Cenſores locatas fuiſſe ſalinas mancipibus, ſive conductoribus publicis, ut præſtituto pretio venderent. An monopolium duraret, an hæ ſalinæ fuiſſent natæ in locis publicis, pro certo non auſim affirmare. Paulus Æmilius profligato bello Macedonico, licet Macedoniâ nondum in formam provinciæ redactâ, Dardanis commercium ſalis permiſit, Macedonibus uti ſale invecto vetuit. Idem *lib. 45. cap. 29.* Duravit forſan, aut perſeveravit Livij Salinatoris commentum uſque ad Iulij Cæſaris tempora, qui, ut plebem ſibi devinciret, lege agraria de diviſione agri Campani lata, omnia portoria, omnia tributa toti Italiæ remiſit, præter viceſimam rerum venalium, ut colligitur ex Cicerone *lib. 2. ad Atticum, epiſt. 16.* incipit: *Cœnato mihi.* Inde apud eundem in oratione de lege Manilia, ſive pro Pompejo ad Mithridaticum bellum Imperatore deligendo, cùm ſæpe queratur de interceptis à Rege vectigalibus, quæ Reſpublica opulentiſſima in Aſia habebat, ſic ait: *Quo tandem animo, Quirites, eſſe exiſtimatis, aut eos qui vectigalia vobis penſitant, aut eos, qui exercent, atque exigunt; cùm duo Reges cum maximis copiis propè adſint? cum una excurſio equitatus perbrevi tempore totius anni vectigal auferre poſſit? cùm publicani familias maximas, quas in ſalinis habent, quas in agris quas in portubus, atque cuſtodiis magno periculo ſe habere arbitrentur.* Turnebus & Hothomanus tentant hunc locum emendare, ſed immeritò: vulgarem literam retinet Buleng. *de vectig. cap. 21.* ex quo loco deducere licet, ſalinas Aſiæ omnes omninò in provinciis vectigalibus exiſtentes, ad ærarium populi relatas, redactaſque fuiſſe, & per publicanos adminiſtratas: quod forſan & in aliis provinciis præter Italiam uſuvenit, ſive in agris, ſive in portubus; ideſt ſive in locis privatis, ſive in publicis, nullaſque dominio privatorum fuiſſe permiſſas. Per contrarium in Italia fortè poſt legem agrariam Iulij Cæſaris in ſolo privato natas privati juris fuiſſe non malè probat alluſio Ciceronis *lib 7. famil. epiſt penult.* omnis enim alluſio, ſive metaphora de vero venit. Ita ergo ſcribit: *Quibus in literis omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum à te procuratore defenditur.* Et hæc ſunt, quæ poſſum dicere de jure ſalis à primordio Urbis uſque ad Gentilium Imperatorum ſæcula, & Iuriſconſultorum, quorum reſponſa in Pandectis habemus, ut ſecundùm hæc ſcire poſſimus, qualiter ſal ad privatos pertinuiſſet, vel publici juris eſſet.

Succeſſit Chriſtianorum Principum tempus, 5.
ſub quo Arcadius, & Honorius AA. relati *in l. ſi quis 11. Cod. de vectigal. & commiſſis*, monopolium ſalis inſtituêre, & ſibi reſervarunt hoc regale, ut nemo privatus emendi, vendendive ſalis facultatem haberet, niſi mancipes ſalinarum, publicani, & publici ſalis conductores, pœnâ pretij, & ſalis amiſſionis impoſitâ, ſi contra fecerint, ut cenſuit Pancirola *lib. 3. var. cap. 31. tit. de vectig. ſalin.* diſtinctiùs quàm Buleng. *lib. de vectig. cap. 21.* & quàm Cujac. *lib 3. obſerv. cap. 31.* Quod etiam in Italia valuiſſe diſertè mihi probat ſynchronus Symmachus *lib. 10. epiſt. 58.* ubi queritur, quòd publici ſalis mancipes ad paucos redacti, neceſſitatis publicæ molem ferre non poſſent; & conſultatio eſt de Urbis, Italiæque mancipibus. Notemus inde, quàm alio animo monopolium hoc ſalis inſtitutum fuiſſet, quam primùm ſub naſcente libertate: illud introductum fuit ad levandam deliniendamque plebem; hoc ad fiſci compendia augenda. Arcadij conſtitutionem comparat Alciatus *in l. inter 17. § 1. de V. S.* Livij Salinatoris locationi in cenſura factæ; neſcio tamen an tunc omne commercium ſalis privatis fuiſſet interdictum, an Salinatoris providentia tantùm ad ſalinas publicas ſpectaverit; ut ut ſit, & antiquiſſimum eſſe apud aliquas gentes hoc inſtitutum, & receptum ſequentibus ſæculis, docent veteres relati à Barboſa *in d. l. diver-*

celebranda præſente ſæculari poteſtate, ac prænuntiandum eſt ei, cùm fuerit celebranda, ut in ſuum forum recipiat degradatum; & ſic intelligitur Curiæ tradi ſæculari, pro quo tamen debet Eccleſia efficaciter [e] intercedere, ut citra mortis periculum circa eum ſententia moderetur. Pro illo verò falſario clerico ſcelerato, quem ad mandatum noſtrum capi feciſti, hoc tibi duximus conſulendum, ut eum in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam includas, [f] pane doloris, & aqua anguſtiæ ſuſtentandum, ut commiſſa defleat, & flenda ulterius non committat.

NOTÆ.

1. a *Pariſienſi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione *ſub hoc tit. cap. final.* De diœceſi Pariſienſi egi *in cap. final. de conſtit.*

b *Edito.*] *In cap ad falſariorum, de crimine falſi:* cujus ipſe Innocentius meminit in epiſtola ſtatim referenda.

2. c *Tradatur Curiæ*] De qua traditione Curiæ ſæculari facienda egi *in cap cùm non ab homine, de judiciis.*

d *Flagitium.*] Ob quod degradandus eſt clericos, etiamſi incorrigibilis non ſit, veluti ob crimen hæreſis, ſeu aſſaſſinij, ut exponit Fachineus *lib. 2. controv. cap. 29.*

e *Intercedere.*] Cujus pij moris intercedendi pro eis brachio ſæculari tradendis rationem retuli *in cap. ad audientiam. de hæretic.*

3. f *Pane doloris, & aqua.*] Conſonat idem Innocentius III. *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt.* 10. ubi Lundenſi Archiepiſcopo A. S. L. ita ſcribit: [Per tuas nobis literas intimaſti, te quendam falſariumin vinculis detinere, qui Sedis Apoſtolicæ mentiens ſe Legatum, nomine, ac officio Epiſcopi uſurpatis, in multis Pontificale præſumpſit officium exercere. Super quo tibi reſcribi deſideras, noſtræ beneplacitum voluntatis. Nos igitur ſolicitudinem tuam in Domino commendantes, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quidquid factum eſt taliter ab eodem, denuncians habendum illud pro infecto, ipſum ſicut charam habes gratiam divinam, & noſtram, perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua anguſtiæ ſuſtentandum. De aliis verò, qui ſicut aſſeris, ſuſpecti habentur de crimine falſitatis diligenter inquiras, & quos inveneris eſſe tales, punias appellatione remotâ ſecundùm conſtitutionem à nobis editam ad falſariorum malitiam confutandam.] Quamvis enim carcer ad cuſtodiendos reos introductus ſit, *cap. quamvis, de pœnis lib. 6.* probant plura de carceribus cumulantes Pantoxa *in l. 1. num. 5. & in l. final. nu. 21. de aleator.* Pancirola *lib. 1. var. cap.* 41. Amaya *in l 2. Cod. de exact. tribut.* Pinto *in ſpicileg cap. 26. num.* 1. Savarus *ad Sidonium lib. 7. epiſt 1. verbo carceres,* Polenus *lib. 5. hiſtor. for. Rom cap.* 11. Lara *de capel. lib.* 1. *cap. 22. num. 26.* Petrus Greg. *lib. 31. ſyntag. cap.* 33. & *lib. 4. partit. tit. 15. cap. 4* Zerda *de viſit. carcer. cap. 3.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap.* 15. Salgado *de Regia protect. 2 part. cap. 4. num.* 122. tamen Eccleſia conſuevit aliquando homines ſceleratos carceri in perpetuum, vel ad tempus mancipare, *cap. excommunicamus, §. 1. de hæreticis, Clement. 1. §. porrò, eod. tit,* Concil. Matiſcon. 1 *can.* 5. ubi de clericis prophanas veſtes induentibus ita cavetur: *Aſeniore ita coërceatur, ut* 30. *dierũ incluſione detentus, aquâ tantũ, & pane modico diebus ſingulis ſuſtentetur.* Aquiſgr. *can.* 134. *Sit locus intra clauſtra canonicorum, ſicut in multis locis noſcitur eſſe quò ad tempus retrudantur, & ſecundùm modum culpæ caſtigentur.* Probant Salcedo, *in praxi, cap* 124. Landmeter. *lib. 2. de veteri monac. cap. final.* Gibalin. *de clauſur. regul diſquiſit 2. cap 4. §. 7.* etſi jure civili attento liber homo ad perpetua vincula damnari non poſſit, *l. mandati 35 ff. de pœnis: l. incredibile eſt. l. ſervus* 10. *Cod. eod. tit. l. ſi quis filio 6. verſ. de Decurione, ff de injuſto rupto:* ubi ratio aſſignatur, & probant Cujacius *lib. 14. obſ. cap. 34.* Faber *in Iuriſprud. tit. 11. princip. 5. illat.* 5. Petrus Gregor. *lib. 31. ſyntag cap. 33. num.* 24. Simancas *de Catholicis tit. 16. num.* 14. Valenzuela *contra Venetos part. 3. num.* 120. & carceres, quibus clerici includebantur, peculiari nomine Diaconicæ, vel Decanicæ appellabantur, *l. 2. Cod. Juſtin. de hæret. l. 30. Cod. Theodoſ. eod. tit. Novel. 79 cap. 3. in fine. lib. 5. Capitular. cap.* 225. legitur. *In Decanicis Eccleſiæ recludantur.* Notarunt Fileſac. *in c. 1. de offic. ordin. §* 16 Cironius *lib. 2. obſ cap. 51. & in rubric. de offic. ord.* Iacob. Gothofr. *in dict. l.* 30. Nec tantùm illi carceris ſquallore puniebantur, verùm & jejuniis, ac vigiliis affligebantur, *cap. de his 36. 50. diſt. cap final. 82. diſt.* ibi: *Tantùm autem diebus Dominicis, & præcipuis feſtis modico vino, & piſciculis, atque leguminibus recreentur.* Concil. Tarracon. 2 *can.* 1. *Si verò religioſus, vel monachus in cella monaſterij incluſus pœnitentiæ lamentis incũbat, qui ſingulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* Matiſcon. 1. *can. 5. Quod ſi poſt hanc definitionem clericus aut cum indecenti veſte, aut cum armis inventus fuerit, à ſeniore ita coërceatur, ut triginta dierum incluſione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus ſingulis ſuſtentetur.* Hic appellatur panis doloris in præſenti, & *in c. Guiliſarius, 23. q. 4.* & panis hic erat hordeaceus. Gregorius Turon. *lib. 9. cap.* 12. ibi: *Iuſſit nihil aliud in uſu veſcendi, niſi panem hordeaceum cum aqua munda aſſumi.* Notavit Cironius *in cap. 2. de Apoſtatis. in 5. compil.* Panis ſordidus dicitur *in l. 5. Cod. Theodoſ. de annonis civil.* peſſimus *in l. 1. Cod. Theodoſ. de can. frument.* vilis à Iul. Polluce *lib. 6. cap.* 1 ibi: *Panes, qui viliores ſunt furfuracei.* His panibus ſordidis opponuntur panes mundi, qui lautiores ſunt, & puriores. Lampridius *in Alexand. Medius ab eo unus Palatinus ſalarium accepit; cæteri qui uſque ad ſex fuerunt, qui annonas binas, aut ternas accipiebant, ita ut mundas ſingulas conſequerentur, alias aliter.* Quæ verba non niſi de annona panis accipi poſſe notavit Salmaſius *in obſervat. ad jus Atticum.* De illis etiam panibus ait Theodoretus de Abrahamo: *Et panes mundi, ſelectique offerebantur, & vinum odoriferum, & piſces, & olera, & quæcunque his adjungi ſolent.* Lampridius *in Alex.* annonam mundam dixit puram, & lautam. Obſervavit Cironius *lib. 4. obſerv. cap.* 4. Samuel Petitus *lib. 3. obſerv. cap.* 3.

CAPVT XXVIII.

Archiepiſcopo [a] *Tyren.*

Dilecto filio I. [b]Barbo procuratore Eccleſiæ ſancti Marci de Venetiis olim nobis humiliter ſupplicante, ut cùm paratus eſſet tibi juſtitiæ plenitudinem exhibere ſuper Eccleſia ſancti Marci de Tyro, & rebus aliis, de quibus inter te, & Venetos, ac [c] vicarium Venetorum quæſtio mota fuit, poſſeſſionem ipſius Eccleſiæ, quæ per felicis memoriæ I. Papam prædeceſſorem noſtrum tibi fuit cauſâ cuſtodiæ aſſignata ſibi reſtitui faceremus; quia te pro cauſa neceſſaria tunc abſente, ei aſſignari non poterat poſſeſſio poſtulata, nos eidem indulſimus, ut ſibi lapſus [d] temporis non obſiſteret, quominus poſſeſſionem ipſam recuperare valeret. Quoniam verò tantum temporis ante conceſſionem ipſius indulgentiæ dicitur effluxiſſe, quod tibi ſufficere poſſit ad veræ poſſeſſionis effectum ſecundum ſtatuta Concilii generalis, etſi fortè tempus ipſum tantum ante prædictam indulgentiam non effluxerit, videtur quod eadem ad veram poſſeſſionem viam tibi præcludat, cum ſimpliciter contineatur in ipſa, quod de cætero ipſi procuratori lapſus temporis non obſiſtat quominus poſſeſſionem recuperare valeat memoratam: Nos quorum fuit intentio juri dicti procuratoris, & ipſi Eccleſiæ ſine tua, & Eccleſiæ tuæ injuria ſubvenire, auctoritate præſentium declaramus, quod noſtræ intentionis non fuit per ipſam indulgentiam jus perimere, quod tibi competebat ex poſſeſſione præterita, vel poſt reditum tuum competierat ex futura; ſibi enim imputare potent pars adverſa, ſi negligens fuit in ſua juſtitia proſequenda, cùm abſentiæ tuæ impedimento ceſſante, te conveniendi habuerit facultatem.

NOTÆ.

1\. a TYrenſi.] In hac ſexta collectione legitur *Turonenſi*, ſed malè; quare tam inſcriptionem, quàm literam reſtituo ex quinta compilatione Honorij, ubi ſub titulo *de eo qui mittitur in poſſeſſionem, cap.* 1. reperitur textus hic, & ejus hiſtoriam retuli *in cap. accedens, el* 1. *ut lit. non conteſt.*

b *I. Barbo.*] Illuſtrem eſſe hanc familiam apud Venetos, jam notavit Cironius *in præſenti.*

c *Vicarium Venetorum.*] Magiſtratum videlicet, de cuius officio agit Iuſtinus *in hiſt. Venet. lib.* 1.

d *Lapſus temporis.*] Videlicet ne tempus elapſum noceat; quod Principis beneficium appellari ſolet reparatio temporis, *l.* 11. *Cod. de tempor. appel.* ibi: *A noſtro numine reparationem peti præcipimus.* 2.
Symmachus *lib.* 10. *epiſt.* 32. & 49. ibi: *Cùm vellet infelicem cauſæ lapſum reparatione ſarcire.* Et Imperator *in l. Cod. Theodoſ. de reparat. appel.* dixit: *Exhauſti ſpatij redintegrationem.*

CAPVT XXIX.

Idem *Priori, & clericis S. Ioannis & Pauli* [a] *Tudertin.*

Cum inter vos dudum ex parte una, & Abbatem ſancti Petri de [b] Monte Spolet. diœc. ex altera ſuper tertia parte oblationum, & poſſeſſionum capellæ ſancti Hilarii, & cellarum ipſius, & quibuſdam aliis coram bonæ memoriæ Angelo ſancti Andreæ Diacono [c] Cardinali, tunc ſubdiacono, & Capellano felicis recordationis I. Papæ prædeceſſoris noſtri, ab eodem prædeceſſore partibus auditore conceſſo, quæſtio verteretur, & eidem conſtiterit auditori à vobis probatum fuiſſe, per quadraginta annos, & ampliùs, tertiam partem oblationum ejuſdem capellæ veſtram Eccleſiam recepiſſe à clericis inſtitutis per Abbatem de Monte, tuiſque, fili Prior, eandem tertiam te commiſiſſe aliquando colligendam: prædeceſſor præfatus ipſam terram Eccleſiæ ſanctorum Ioannis & Pauli adjudicans, ſtatuit ut tibi, Prior, liceret per eoſdem clericos (ſicut fuerat conſuetum) partem colligere memoratam, prout in ejuſdem prædeceſſoris literis perſpeximus contineri. Verùm quia poſtmodum ſacerdos prædictæ capellæ aſſerens obligationum nomine minimè contineri ea, quæ ipſi capellæ in feſtivitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, ſeu ad domum ſacerdotis ejuſdem intuitu [d] defunctorum, necnon quæ in [e] cimilini ponuntur, quod de altari ſuſcipit, facit per Eccleſiam in fraudem ab aliquo deportari, & quæ ante Crucem & in Miſſa Trinitatis, & ea quæ pro [f] deſponſatis canitur, & lampades cum oleo quæ prædictæ capellæ ab aliquibus offeruntur, vel quæ dantur nuntio, qui ad recipienda talia per præfatæ capellæ parochiam deſtinatur: & de his omnibus vobis

tertiam

tertiam denegans exhibere, de aliis nomine tertiæ perſolvendis pro rata partis veſtram Eccleſiam contingentis retinere nitebatur ad expenſas capellæ ipſius neceſſarias faciendas: dictus prædeceſſor, ut omnis materia ſcandali tolleretur, tam de omnibus ſupradictis, quàm oblationibus aliis abſque ſubtractione aliqua integrè perſolvi voluit,& mandavit tertiam portionem. At capellani prædictæ capellæ volentes adhuc alterius defenſionis fomitem ſuſcitare, ac dicentes primitias, & decimas, vel ea quæ offeruntur pro Miſſis mortuorum ſacerdotibus, quæ pro ſeptimis, & g tricefimis. & anniverſariis, pannos, & alia, quæ infra hebdomadam offeruntur, & mortuorum judicia, oblationum nomine minimè contineri, de his omnibus partem tertiam ſolvere vobis nolunt. Ut igitur hujuſmodi ſcandalorum materia toties pullulantium radicitus evellatur, volumus, & mandamus, ut per clericum veſtrum a vobis in eadem Eccleſia inſtitutum de omnibus ſupradictis, & de aliis oblationibus, quocumque titulo ad Eccleſiam ipſam pervenerint, ſine diminutione aliqua integrè tertia vobis portio perſolvatur.

NOTÆ.

1. a *TUdertin*] Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. ex qua textum tranſcribo. Eccleſia hæc eſt parochialis, & ejus clerici vitam regularem ſervant.

2. b *Sancti Petri de monte.*] Quod monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in diœceſi Spoletana, ut refert Tamburinus *in ſerie Abbat. verbo Spoletum.*

3. c *Cardinali.*] Tituli ſancti Adriani potiùs legendum eſt, quem creavit Innocent. III. *anno* 1212. ut refert Ciaconius *in ejus vita.*

d *Defunctorum.*] De quibus egi *in cap. final. de teſtam.*

e *Cimilini.*] Legendum eſſe *in cimelio*, jam notavit Joannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 2. cap. 2.* De cimelio, & cimeliarcha egi *in cap. 3. de offic. Archid.* 4.

f *Pro deſponſatis.*) De qua egi *in cap. ad Apoſtolicam, de ſimon.* 5.

g *Septimi, tricefimi.*) De quibus miſſis, & officiis defunctorum egi *in cap. final. de teſtamentis.*

CAPUT XXX.

Idem Epiſcopo F. P. Betrandi Archid. a Cæſarauguſt.

EX parte veſtra fuit propoſitum coram nobis, quod dilicti filii Præpoſitus, & Canonici b Aretin. ſententiam, quam felicis memoriæ I. Papa prædeceſſor noſter ſuper Eccleſia ſancti Gregorii, quibuſdam terris, & parte molendinorum Cupreve, ac Caſtri Saxi, & molendino poſito ſupra montem de Caliano, ac aliis diverſis articulis in eadem ſententia comprehenſis, inter vos, & eorum canonicam promulgavit, per interpretationem ſiniſtram in recidivæ quæſtionis ſcrupulum reducere molientes, aſſerunt illud capitulum ejuſdem ſententiæ, quo dicitur ne canonica ipſa impediat, quominus monaſterium veſtrum præfatum molendinum de Caliano reædificare valeat in eo ſtatu in quo fuiſſe dignoſcitur tempore motæ litis, eſſe referendum ad tempus, quo c lapillus in denunciationem novi operis jactus fuit: vobis è contrario aſſerentibus, illud eſſe intelligendum de tempore, quo lis ſuper hoc inter vos, & præfatam canonicam extitit conteſtata: quare humiliter ſupplicaſtis, ut altercationem hujuſmodi per interpretationem capituli ſupradicti decidere dignaremus. Nos ergo conſideratâ eadem ſententiâ diligenter, quod in præfato capitulo dicitur de tmpore motæ litis, interpretamur eſſe referendum ad tempus, quo litis d conteſtatio facta fuit,

NOTÆ.

1. a *CÆſarauguſtano.*] Ita legitur in quinta collectione *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed valde corrupta eſt hæc inſcriptio, tam in hac quinta, quàm in ſexta collectione, cùm in præſenti agatur de canonicis Aretinis, qui ſunt in Italia; unde non poterat præſentis cauſæ cognitio committi Præſuli Cæſarauguſtano, qui eſt in Hiſpania in regno Aragonis. Reſtituenda ergo eſt inſcriptio ex ipſo regeſtro Honorii III. ad hunc modum, *Abbati, & conventui monaſterii S. Floræ*, ut notavit Cironius in appendice ad notam hujus quintæ compilationis, *in fine.* Monaſterium hoc S. Floræ eſt Ordinis D. Benedicti in ipſa urbe Aretina, ingentibus redditibus, ampliſſimiſque privilegiis Imperatorum, ac Regum ditatum, ut refert Vghel. *tom. 1. Ital. fol.* 450.

b *Aretin.*] De Aretina Italiæ diœceſi egi *in cap. 2. de ordin. cognit.*

c *Lapillus.*] De hac nunciatione per lapilli jactum egi *in cap 1. de novi oper. nunc.* 2.

d *Litis conteſtatio.*] Quia licèt poſt nunciationem novi operis per lapilli jactum nihil ſit innovandum, ſicut poſt nunciationem in judicio factam, ut probavi *in cap. 1. de novi oper. nunc.* tamen

in præſenti caſu in ipſa ſententia ſpecialiter cautum fuerat, molendinum reædificandum eſſe in eo ſtatu, ac fuerat tempore motæ litis: unde ad litis conteſtationem ea verba referri debebant, cum in hoc caſu tunc diceretur lis mota, licèt in aliis caſibus lis incipiat à citatione, ut docet Felic. Vega. *in rubric. de iudiciis. num.* 44. & *in cap. propoſuit, num* 67. *de foro competenti*, & probavi *in cap. unic. de litis conteſt.*

CAPUT XXXI.

Idem *Prælatis*, *& Capitulis univerſitatis* [a] *Conſtantinopol.*

EX partę veſtra fuit propoſitum coram nobis, quod venerabilis frater noſter Patriarcha veſter, occaſione conſtitutionis cujuſdam, quam venerabilis frater noſter [b] Albanenſis Epiſcopus tunc Apoſtolicæ Sedis Legatus in partibus [c] Romaniæ ſuper legatis edidit defunctorum, & dilect. frater I. titulo ſanctæ Praxedis Presbyter Cardinalis, dum ibidem legationis fungeretur officio, innovavit, de quibuſdam, quæ vobis, & Eccleſiis veſtris legantur à decedentibus, tertiam indebitè à vobis exigit portionem. Cum igitur Epiſcopus, & Cardinales prædicti (ſicut ex eorum interpretatione accepimus) non intellexerint, quod de his, quæ in ornamentis eccleſiaſticis, vel ad fabricam Eccleſiæ reparatione indigentis, aut ad Eccleſiæ luminaria, necnon & de his, quæ pro anniverſario [d] ſeptimo, trigeſimo, ac vigeſimo faciendis; vel de his, quæ perſonis ſpecialiter, niſi fortè id fiat Eccleſiæ ratione, à quocunque legantur, aliqua deberet ſolvi portio Eccleſiæ Cathedrali: Nos interpretationem eorum ratam habentes ſecundum ipſam conſtitutionem præfatam præcipimus obſervari, firmiter inhibentes, ne in prædictis aliquid fraudulenter in præjudicium Cathedralis Eccleſiæ procuretur.

NOTÆ.

a *COnſtantinopolitana*) Ita etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. De hac Imperiali urbe egi *in cap.* 4. *de conſuet.*

1. b *Albanenſis.*] Pelagius videlicet, creatus Epiſcopus Cardinalis Albanus anno 1211. qui ab Honorio III. in Orientem legatus miſſus eſt anno 1218. cum prævalido exercitu, à quo poſt diuturnam obſidionem Damiata nobile Ægypti oppidum captum eſt, ut referunt Jacobus de Vitriaco *lib.* 3. *hiſt. Orient.* Vghel. *tom.* 1. *Ital. in Alban. Præſul. fol.* 297.

c *Romaniæ.*] Ideſt Thraciæ, cujus caput eſt Conſtantinopolis; duæ enim fuerunt provinciæ hoc nomen ſortitæ. Prima fuit Flaminia, cujus Metropolis Ravenna erat; alia in Oriente, tranſlato Imperio in Conſtantinopolin, ſicut ipſa civitas nova Roma dicta fuit, ut probat Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſt* 33. 2.

d *Septimo, trigeſimo.*) De omnibus his obventionibus egi *in cap. finali, de ceſtam.*

CAPVT XXXII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Tullenſi.*

TUa nobis fraternitas intimavit, quod cùm tibi pro relevatione oneris debitorum, quo præmeris', duxerimus indulgendum, ut fructus beneficiorum, quæ interim in diœceſi tua vacare contigerit, tibi liceat biennio retinere; quidam Apoſtolicæ gratiæ privilegium ſiniſtrâ interpretatione reſtringere molientes, aſſerunt præbendas, & majora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri; ſuper quo interpretationem Apoſtolicam poſtulaſti. Nos igitur interpretum hujuſmodi ſententiam reprobantes, auctoritate præſentium declaramus, quod præbendæ, ac alia beneficia genetali beneficiorum nomine continentur.

NOTÆ.

a *TVllenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* ideſt Odoni, qui cùm eſſet cantor ipſius Eccleſiæ, in Prælatum proprium electus fuit, ut refert Alberic. *in chron. ad annum* 1218. ibi: *Gerardus Metenſis Primicerius, frater Comitis Hugonis in Epiſcopum Tullenſem electus moritur, Cantor Odo in Epiſcopum promovetur.*

CAPVT XXXIII.

Gregorius IX. *Decano, & Sacriſtæ* [a] *Engo.*

TRanſmiſſæ nobis litteræ continebant, quod ſignificantibus Epiſcopo, & Capitulo Xanton. quod quadragenarius Canonicorum numerus inſtitutus in eorum Eccleſia non poterat obſervari, pro eo, quia non ſufficiebant Eccleſiæ facultates, vobis dedimus in mandatis, ut Canonicorum, & præbendarum numerum juxta facultates Eccleſiæ [b] moderantes, ſtatueretis eundem firmiter obſervari: vos verò inveniſtis prædictæ Eccleſiæ facultates, à tempore ſtatuti numeri adeo excreviſſe, quod abſque mutilatione præbendarum major haberi poſſet numerus in eadem; quare quæſiiſtis, an per moderationis verbum literis noſtris appoſitum eundem numerum augmentare, vel minuere deberetis. Quocirca mandamus, quatenus ſi veteres non ſunt minutæ præbendæ, cum moderatio locum non habeat, ipſarum, & Canonicorum numerum dimittatis in eodem ſtatu, in quo hactenus dignoſcitur exſtitiſſe, in utilitatem ejuſdem Eccleſiæ convertentes augmentum ſuorum redditum, donec duxerimus aliter diſponendum.

NOTÆ.

a ENgo.] Engoliſmenſi videlicet, quæ eſt Eccleſia Cathedralis io Gallia in Comitatu Burdegalenſi, ubi etiam eſt Eccleſia Xantonenſis, de quibus egi *in cap. final. de corpore vitiat.*

b *Moderantes.*] De numero Canonicorum augendo, vel minuendo juxta proventus & redditus Eccleſiæ, egi *in cap. cùm M. de conſtitut.* 2.

TITULUS XLI.

De Regulis Iuris.

CAPVT PRIMVM.

Joannes [a] Chryſoſtomus.

OMnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvitur.

NOTÆ.

1. [a] CHryſoſtomus.] Ita etiam legitur io prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in Decreto Ivonis *p.* 8. *cap.* 233. & ſub nomine Paleæ citatur textus hic à Gratiano *in cap. omnis* 4. 27. *q.* 2. & in margine hujus textus additur *homil.* 32. *in Matthaum, in opere imperfecto*: & extant verba hæc *volum.* 2. *ejuſdem D. Chryſoſtomi*, ubi aliæ 27. homiliæ extant, ut jam ootavit Antonius Auguſtinus *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

2. REgula hæc in jore civili expreſsè traditur *in l. nihil tam naturale* 35. *ff. de R. I. l. prout, ff. de ſolut.* & magna nititur ratione, quoniam generationes, & corruptiones ex contrariis in contraria fiuot. D. Thomas 1. *p. q.* 7. *art.* 6. Unde jura civilia civili commento ſolvuntur, §. *minùs Inſtit. de hæredit. quæ ab inteſt.* natoralis obligatio naturali ratione ſolvitur, *l. Stichum* 95. §. *naturalis, de ſolut.* pactum pacto abrogatur, *l. ſi unus* 27. §. *pactus, ff. de pactis*: lex lege tollitur §. *penult. Inſtit. de jure natur.* teſtamentum teſtamento rumpitur, *l.* 1. & 2. *ff. de injuſto rupto*: obligatio verbis contracta contrariis verbis tollitor, *l. an inutilis* 8. §. *acceptum, ff. de accept. l. debitor* 36. *ff. de jure dot.* ſimiliter obligatio ex conſenſu orta contrario conſenſu diſſolvitur, *l. ſi unus* 27. §. *pactum ff. de pactis, l.* 1. 2. & 4. *Cod. quando liceat ab emptione, l.* 72. *ff. de contrah. emption.* & ſic hypotheca, quæ nudo conſenſu contrahitur, *l. ſi tibi* 17 §. *de pignore, ff. de pactis*, nodo pacto tollitur, *l.* 2. *C. de remiſſ. pignor. l.* 10. *C. de pignor.* Sic etiam quia ſervi manu capiuntur, onde mancipia appellantur, *l.* 4. *in fine, ff. de ſtat. hominum*, Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, ut à poteſtate liberentur, è manu emittuntur, *l.* 4. *ff. de juſt. & jur.* & ſicut inter ſolennitates teſtamenti teſtes ſignatorii adhibebantor, ita in ejus apertura eoſdem teſtes vocari oportuit, *l.* 4. *l. ſed ſi major* 6. *ff teſtamenta quemadmodum*, Paulus *lib.* 4. *ſentent. tit.* 6. & ſicut clericus cum ordinatur, calicem & cætera ornamenta eccleſiaſtica accipit, ita & eadem illi auferuntur cùm degradatur, *cap. Epiſcopus* 11. *q.* 3. *cap.* 2. *de pœnis, lib.* 6. quod & in exauthoratione militis obſervatur, *l.* 2. §. *ignominia,*

minia, *ff. de his qui not. infam.* Illuſtrant Petrus Faber *lib.1. ſemeſtr. cap.* 17. Langleus *lib.* 13. *ſemeſtr. cap.* 1. & 2. immò jure civili attento hæc regula valde vigebat in matrimoniis diſſolvendis; nam ſicut in matrimonio flaminia contrahendo confarreatio intercededat, Ulpianus *tit.* 9. Plinius *lib.* 18. *hiſt cap.* 3. Tacitus *lib.* 4. *annal.* ſic in eo diſſolvendo diffarreatio deſiderabatur. Feſtus *verbo Diffarreatio*; & ſicut in contrahendis nuptiis claves tradere moris erat, ita etiam in diſſolvendis earumdem ſolemnis fuit ademptio. Tul. *phil.* 3. D. Ambroſius *epiſt.* 75. & ſicut in contrahendo matrimonio certæ verborum formulæ uſurpari conſueverant, *Vbi tu Cajus, & ego Caja*, Tul. *in oratione pro Murena*, Quintilianus *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib* 5. *cap.* 10. ſic in dirimendo certæ fuerunt etiam verborum conceptiones uſitatæ, *l* 2. *ff. de divortiis*: probavi *in cap.* 1. *eod. tit.* & ut nuptiæ teſtato fiebant, hoc eſt præſentibus teſtibus, *l. uxor, C. de repud.* Juvenal *ſatyr* 10.

——Veniet cum ſignatoribus auſpex.

Apulejus *lib.* 6. *de aſino*; ita repudium ratum eſſe non poterat, niſi ſeptem teſtibus adhibitis, *leg. nullum, ff. de divort.* Et tandem ſicut mulier cùm nubebat, deducebatur in domum viri, *l. mulierem* 5. *ff. de ritu nupt. l. penult. ff. de donat inter*; ita in caſu divortii mulier de domo expellebatur. Quintilianus *declamat.* 226. Illuſtrat Forner, *libr.* 1. *rer. quotid. cap.* 9. proſequuntur alia exempla Petrus Faber, Gothof. Bronchorſt, & Cujac. *In d. l nihil tam naturale* 35. *ff. de R.I.* Gibal. *in præſenti*.

CAPUT II.

[a] Beda *in homiliis*

EStote miſericordes, &c. Hoc loco nobis nihil aliud præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim eſt ſcriptum: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos; de manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bono animo fieri, ut ſtuprum, blaſphemiæ, furta, ebrietas, & ſimilia, de quibus nobis permittitur judicare.

NOTÆ.

1. [a] BEda.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 9. & hæc verba reperiuntur inter opera ipſius Venerabilis Bedæ *in Lucam lib.* 2. *cap.* 24. & Raymundus hanc regulam tranſcripſit ex dicta prima collectione, ubi *cap.* 2. extat alia D. Auguſtini ad idem ſignificandum hæc verba: *Innuit, quod ambigua debemus in ambiguam partem vertere.*

CAPVT III.

[a] Idem.

QUi ſcandalizaverit, &c. Utiliùs ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Sic etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 9. & verba hæc extant apud ipſum Bedam *ad caput* 9. *D. Marci*: & hanc eandem regulam antea expreſſerat, deduxeratque ex evangelico textu D. Matthæi, *cap.* 15. D. Gregorius *lib.* 1. *in Ezechielem, homil.* 7. ibi: *Ex qua re nobis conſiderandum eſt, quia in quantum ſine peccato poſſumus, vitare proximorum ſcandalum debemus; ſi autem de veritate ſcandalum ſumitur, utiliùs permittitur naſci ſcandalum, quàm veritas relinquatur.* Idem Gregor. *lib.* 9. *regeſtr. epiſt.* 39. *ad Theodiſtam Patriciam*, à quo acceperunt D. Bernard. *in apolog. ad Guillelmum Abbatem*, §. *jam verò, in fine*, ibi: *Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: Melius eſt, ut ſcandalum oriatur, quàm veritas relinquatur.* Et in Epiſtola 34. ad Drogonem, & *tract. de precept. & diſpenſ. cap.* 12. D. Thomas 2. 2. *q.* 43. *art* 7. Conſonant etiam textus *in cap. niſi* 10. *verſ. Pro gravi, de renunt. cap. inter verba* 55. *verſ. Si autem* 11. *q.* 3. *cap. ſi illa* 23. 1. *q.* 7. *cap.* 2. *de novi oper. nunc.* & rectè ea jura de ſcandalo paſſivo, pro quo veritas nunquam deſerenda eſt, acceperunt Covar. *in regul. peccatum*, 1. *p. num.* 4. Mancinus *genial. cent.* 1. *cap.* 113. Vaſquez *in opuſculo de ſcandalo*, *ad q.* 43. *D. Thoma. art.* 2. 3. *uſque ad* 8 Facit Tertull. *de velandis virginibus, cap.* 3. ibi: *Bonæ res neminem ſcandalizant, niſi malam mentem: agnoſcant malum ſuum, qui de tali bono ſcandalizantur.* Plura de ſcandalo vitando, vel non, congeſſit Salgado *de retent. Bullar. part.* 1. *cap.* 4. Gibal. *in præſent.*

CAPUT IV.

[a] Idem *ſuper Marcum.*

QUod non eſt licitum in lege, [b] neceſſitas facit licitum; nam & ſabbathum cuſtodiri præceptum eſt: Machabæi tamen ſine culpa ſua in ſabbatho[c] pugnabant. Sic & hodie, ſi quis jejunium fregerit [d] ægrotus, reus voti non habetur.

NOTÆ

NOTÆ.

[a] I*Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.c.*12.& reperiuntur hæc verba inter opera ipſius Bedæ *ad cap.*2. *D. Marci.*

b *Neceſſitas facit.*] Ut probavi *in cap. ſi propter neceſſitatem, de furtis.*

c *Pugnabant.*] Factum hoc Machabæorum expoſuit *in cap.*1.*de treug. & pace.*

d *Ægrotus.*] Lege enim jejunij non tenentur ægroti,& ſenes, ut probat Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 60.Gibal.*hic.*

CAPVT V.

[a] Gregorius VII.

QVod latenter, aut per vim, vel aliàs illicitè introductum eſt, nulla debet ſtabilitate ſubſiſtere.

NOTÆ.

1. [a] G*Regorius.*]Malè in hac ſexta collectione,& in prima *ſub hoc tit.c.*4.legitur *Gregor.VII.* cùm ſit D. Gregorii Magni,& reperiatur in Regeſtro epiſtolarum ipſius, *libro* 2. *indict.* 11. *epiſt.* 54. Ioanni Epiſcopo Ravennati miſſa, in qua reprehendit ipſum Ioannem, quia pallio extra Miſſarum ſolennia utebatur,cùm tantùm intra & certis diebus eo uti poſſet juxta tradita *in c.*1.*de authorit.& uſu pallii*: & quia conſuetudinis prætextu excuſabatur, ita poſt alia ait: *Nam & de ipſa conſuetudine tua,quam opponis,Eccleſia,quæ vobis olim, ut à partibus veſtris probaretur, ſcripſimus, jam non ſatis ſelicitudinem geſſiſſe cognoſcite,inquirentes ſiies noſtros Petrum Diaconum, atque Gaudioſum Primicerium,necnon & Michaelium defenſorem Sedis noſtræ.vel alios,qui pro diverſis reſponſis Ravennam à noſtris deceſſoribus ſunt transmiſſi,& hæc te in præſentia ſua egiſſe diſtrictiſſimè negaverunt. Apparet igitur ſecretò non potuiſſe geri, niſi quod uſurpabatur illicitè: unde quod latenter ſubintroductum eſt,nulla debet ſtabilitate perſiſtere.* Gibalinus *hic.*

CAPUT VI.

[a] Idem Gregorius *Narſi Patricio.*

DUm contemplationis dulcedinem altè deſcripſiſtis, ruinæ meæ mihi gemitum renovaſtis, quia audivi quid intus perdidi, dum foris ad culmen regiminis immeritus aſcendi. Tanto autem me percuſſum mœrore agnoſcite, ut vix loqui ſufficiam: oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obſident. Triſte eſt quicquid aſpicitur, quicquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penſo enim, ab alto quietis meæ culmine corruens, ad quantum dejectus exterioris provectus culmen aſcendi: & pro culpis meis in occupationis exilium à facie dominantis miſſus, quaſi deſtitutæ viduæ vocibus cum Propheta dico: Qui conſolabatur me, longè receſſit à me. Quod verò cauſæ, & nominis ſimilitudinem faciendo, per ſcripta veſtra clauſulas, declamationeſque formatis, certè frater chariſſime, ſimiam leonem vocas. Quod eo modo vos agere conſpicimus, quo nos ſcabioſos ſæpe catulos, pardos vel tygrides vocamus. Ego enim, bone vir, quaſi filios perdidi, quia per terrenas curas recta opera amiſi. Nolite ergo me vocare Noëmi, ideſt pulchram: ſed vocate me Maram, quia amaritudine plenus ſum. Quod autem me dicitis ſcribere non debuiſſe, ut in agro Dominico cum bubalis non arares, quia in oſtenſo Beato Petro linteo, & bubali, & omnes feræ oblatæ ſunt: ſcis ipſe quia ſubjunctum eſt: Macta, & manduca. Tu ergo, qui eaſdem beſtias needum mactaveras, cur jam manducare per obedientiam nolebas? Aut neſcis, quia eaſdem quas ſcripſiſti beſtias, oris tui gladius occidere recuſavit? Quas ergo per compunctionem occidere potueris, de illis neceſſe eſt, ut in tui deſiderii fame ſatieris. De cauſa autem fratrum noſtrorum, ut ſcripſiſti, ita futurum, ſi Deus adjuvet, æſtimo: de qua modo ſereniſſimis rerum Dominis ſcribere omnino non debui; quia in ipſo initio non eſt à [b] queſtibus inchoandum. Sed dilectiſſimo filio meo Honorato Diacono ſcripſi, ut opportuno tempore eis congruè ſuggerat, & mihi reſponſum ſub celeritate indicet. Domnum Alexandrum, domnum Theodorum, filium meum Marinum: domnam Euſiriam, domnam Eudochiam, & domnam Dominicam, meam peto vice ſalutari.

NOTÆ.

1. [a] I*Dem.*] In hac ſexta collectione legitur *Variensi.* Gibalinus hîc retinet *Vuuvarienſi.* In prima verò collectione, *ſub hoc tit. c.*5.legitur *Pamuit* ſed veram inſcriptionem,& integram literam reſtituo ex ipſo Regeſtro Gregorij Magni, ubi *lib.* 1. *epiſt.*6. reperitur textus hic.

b *Queſtibus.*]Tam in prima, quàm in hac ſexta collectione legitur *quæſtionibus*, unde communiter repetentes in præſenti docuerunt, non eſſe à quæſtionibus, ideſt à tormentis in judiciis incipiendum: ſed vera mens Gregorij Magni eſt, non eſſe à queſtibus, ideſt à querelis, inchoandum, ut ex ipſa epiſtola apertè deducitur. 2.

CAPUT

CAPUT VII.

a Stephanus Papa.

STephanus ſanctæ Apoſtolicæ, & univerſalis Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus: omnibus per diverſas provincias conſtitutis Epiſcopis, in Domino ſalutem. Plurimùm gaudemus in Domino, & in dono gratiæ ipſius gloriamur, quod fides veſtra per bona opera creſcit magnificè, & dilatatur ampliſſimè. Sed nimis affligimur, & tribulamur de veſtra oppreſſione, ſuper qua crebrior commeantium uſque ad nos fratrum ſermo perlatus eſt. Non oportuerat quidem ab illis, à quibus ſuſtentari, & portari, atque honorari debueratis, tantis vos oppreſſionibus concuti. Quapropter neceſſarium eſt, ut remotis talium tergiverſationibus, quibus venenoſa malitia revelari, atque oſcurari bonitas, & veritas ſolet, adminiculum non modicum vobis à fidelibus impendatur, atque ab hac Apoſtolica Sede ſuffragetur, quos per divinam gratiam Chriſti auxilio dignum eſt adjuvari, ne in totius Eccleſiæ perturbationem imprudens procedat intentio, & ea, quæ à ſanctis prædeceſſoribus noſtris, & reliquis ſanctis Patribus dudum fuerant prohibita, denuò reviviſcant. Loci namque noſtri conſideratione compellimur, ea quæ ad notitiam noſtram emendanda pervenerunt, propter Dominum non derelinquere, ſed digna emendatione corrigere. Et ſi ſæcularibus officiis ordo ſuus, & tradita à majoribus diſciplina ſervanda eſt, quis ferat eccleſiaſticos ordines temeraria præſumptione confundi, audita negligere, & emendanda non opem ferendo poſtponere? Audivimus enim, vos à quibuſdam accuſari, non tam pro veſtra culpa, quàm pro eorum libitu, ut veſtra rapere poſſint: & ideo vos nimis affligi, & concuti in tantùm, ut etiam à ſedibus propriis pellamini, & tali occaſione Eccleſiæ, facultateſque veſtræ vaſtentur, ac deprædentur. Iſta, chariſſimi, non oportet fieri, nec denuò replicari. Tamen neceſſe eſt, ut quæ toties uſurpantur, ſæpius replicentur, & prohibeantur. Nam quidquid in ſacratis Deo rebus, & Epiſcopis injuſtè agitur, pro b ſacrilegio reputabitur, qui ſacra ſunt, & violari à quoquam non debent.

NOTÆ.

1. a STephanus.] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.7.* legitur *Idem*: ſed malè, cùm textus hic ſit Stephani I. Pontificis, & non Bedæ. Verba quæ in præſenti referuntur, reperiuntur in epiſtola 2. ipſius Pontificis omnibus Epiſcopis miſſa, ex qua integram clauſulam tranſcripſi. Stephanus hic I. Rom. Pontifex, creatus die 19. Aprilis anno 257. Martyrioque coronatus fuit die 2. Auguſti anno 260. ut referunt Baron. & Corjolanus *eo anno*. Scripſit duas epiſtolas, quæ extant *tom.1. Concilior Binii*, & apud Baronium *tom.11. annal.* ex ſecunda tranſcripta fuit præſēs regula. Similis repetitur, *in c. nulli 12.q.2.*

2. b *Sacrilegio.*] Sacrilegium quot modis committatur, expoſui *in cap. cum ſit 8. de foro compet.*

CAPUT VIII.

a Auguſtinus.

QUi ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit; & ideo jam non facit.

NOTÆ.

a AUguſtinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. ubi notavit Ant. Auguſtinus adhuc neminem indicaſſe, ubi verba hujus textus reperiantur. Gibalinus credit, ſententiam eſſe D. Auguſtini *in lib. de vera & falſa pœnit. cap.* 4.

CAPUT IX.

a Idem *in libro de Sapientia.*

DEfleat peccator, quia offendens in uno præcepto, factus eſt b omnium reus.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.11.* & apud Gratianum *in c.3. de pœnit. diſt.1.* & extant verba hæc apud ipſum ſanctum *in lib. de vera & falſa pœnit cap.14.* Facit D. Gregorius relatus à Gibalino *in præſenti.*

2. b *Omnium reus.*] Hæc verba ſunt D. Iacobi *in epiſt. canonic. c.2.* ubi ait: *Si autem perſonam accipitis, peccatum operamini redarguti à lege, quaſi transgreſſores. Quicunque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.* Quæ ſententia, quatenus vera ſit, difficile eſt, ſiquidem multi unum præceptum violant, cætera verò ſervant: ergo illius tantùm rei fiunt. Aliqui apud D. Auguſtin. *de vera & falſa pœnit. c.14.* aſſerunt fieri omnium reum, qui omnia peccata dimiſſa, per ingratitudinem quodammodo redeunt. Gloſſa Lyra & alii in dicta epiſtola D. Iacobi affirmant, fieri omnium reum, quia eandem pœnam damni incurrit, ſc. privationem gratiæ, charitatis, virtutum moralium, infuſarum, ac ipſius gloriæ, perinde ac-

que

quæ ſi omnia peccata violaret. D. Auguſt. *epiſt.* 29. Qui in uno, ait, offendit, factus eſt omnium reus, quia contra charitatem facit, unde tota lex pendet. Reus itaque fit omnium faciendo contra eam, à qua pendent omnia. D. Chryſoſtomus *homil.* 35. ait: Fit omnium reus, quia perdit Dei amicitiam, gratiam, & vitam ſpiritualem animæ, atq; incurrit mortem ſpiritualem, & reatum gehennæ, perinde atque qui toto corpore armatus, exceptâ unâ parte, in illa lethalem plagam accipit, quæ illum occidit æquè ac ſi in cæteris omnibus plagam lethalem accepiſſet. Cornel. à Lapide *in d. epiſt. D. Iacobi*, refert ex Burgenſi, & aliis S. Iacobi tempore fuiſſe hæreſim Phariſæorum, qui cenſebant unum, aut alterum legis præceptum tranſgredi non eſſe grave peccatum, quo Deus offenderetur, niſi omnia præcepta, aut potior eorum pars tranſgrederetur: contra quos aſſerit Apoſtolus, eum qui in uno offendit, fieri omnium reum, Deique offenſam & iram incurrere, utpote qui tam unum, quàm alterum præceperit; qui enim univerſam legem condidit, ſingula quoque ejus præcepta dedit. Etiam textus hic accipi poteſt de reatu pœnæ damni, quæ reſpondet averſioni, in qua conveniunt omnia peccata, licèt non connectentur inter ſe. Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.* 3. *q.* 5. *art.* 5. ubi in fine etiam aliter explicat cum D. Auguſtino *ſerm.* 60. *de tempore*, & *epiſt.* 29. quoad detractionem charitatis, quæ eſt plenitudo legis.

CAPUT X.

[a] Gregorius *Ioanni Epiſcopo Conſtantinop.*

QUamvis cauſæ conſideratio me movet ad ſcribendum, tamen & charitas impellit quia & ſemel, & bis ſanctiſſimo fratri meo domno Ioanni ſcripſi, ſed non ejus epiſtolas recepi. Alter enim mihi ſæcularis quidam ſub ejus nomine loquebatur; quæ ſi epiſtolæ ejus fuerint, ego vigilans non fui, qui longè de eo aliter credidi, quàm inveni. De cauſa enim Reverendiſſimi viri Ioannis presbyteri ſcripſeram, atque de quæſtionibus monachorum Iſauriæ, quorum unus & in ſacerdotio poſitus, in Eccleſia veſtra fuſtibus cæſus eſt: & reſcripſit mihi, ſicut ex nomine epiſtolæ agnoſco, ſanctiſſima fraternitas tua, quia neſcierit de qua cauſa ſcriberem. Ad quod ſcriptum vehementer obſtupui, mecum tacitus volvens; ſi verum dicit, quid eſſe deterius poteſt, quàm ut agantur talia contra ſervos Dei, & ipſe neſciat qui præſto eſt? Quæ enim poteſt eſſe paſtoris excuſatio, ſi lupus oves commedit, & paſtor neſcit, &c.

NOTÆ.

I. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 14. & reperitur textus hic in ipſo Regeſtro Epiſtolarum D. Gregorii, *lib.* 2. *epiſt.* 52. ex qua reſtituo præſentem regulam; non tamen integram epiſtolam tranſcribo, quia verba, quæ ſequuntur, parum aut nihil faciunt ad præſentem regulam, in qua tantùm intendit Gregorius docere, non excuſari Prælatum proprium prætextu ignorantiæ, ſi oves pereant, cùm regulariter paſtores vigilare debeant, *c. tres*, 23. *q.* 4. & ideo omnem cuſtodiam præſtant, *l. qui mercedem ff. locati*, ideoque Prælatum ex negligentia teneri, docetur *in cap. dictum*, 81. *diſt.* & in his quæ ad officium ſpectant, teneri Prælatos, & officiales ſeſe diligenter gerere, ex hoc textu, & multis inſtantiis probat Alber. Gentil. *lib.* 1. *Hiſpan. advocat. cap.* 19.

CAPVT XI.

[a] Lucius III. *Eborac. Archiep. & London. Decan. & Abbati de Filien.*

REtulit nobis dil. fil. noſter I. Archidiaconus [b] Ciſtren. quod Epiſcopus ejus pro eo, quod decanatum; tanquam quem ſibi de jure credit competere, vindicare laborat, ipſi prorſus infeſtus, jura ipſius minuere, & quæ ad Archidiaconatum de conſuetudine, & de jure ſpectare noſcuntur, turbare, & ſubtrahere poſt appellationem ad Sedem Apoſtolicam factam non deſiſtit. Præterea homagium, & fidelitatem novam ab eo pro ſua requirit voluntate. Volentes itaque patientiæ, & juſtitiæ ipſius Archidiaconi paterna dilectione providere, d. v. per A. ſ. m. quat. inquiſita diligentius veritate, ſi eum prædeceſſori Epiſcopo, & ſucceſſoribus ejus fidelitatem juraſſe conſtiterit, jam dictum Epiſcopum ex parte noſtra moneatis, & Eccleſiaſticâ cenſurâ nullius ap. ob. auctoritate noſtrâ cogatis, ut jura Archidiaconatus integrè poſſidere ſine contradictione, & ap. ceſſ. permittat, & ab exactione homagii, & fidelitatis omnino deſiſtat: indignum ſiquidem eſt, & à Romanæ Eccleſiæ conſuetudine alienum, ut pro ſpiritualibus facere [c] homagium quiſquam compellatur.

NOTÆ.

I. a LVcius III.] Ita legitur in hac ſexta collectione, in prima autem, ubi *ſub hoc tit. cap. penult.* reperitur præſens textus, nulla inſcriptio ponitur, eam tamen, & integram literam reſtituo *ex cap.* 2 *de exceſſib. Prælat. in* 2. *collect.*

b *Ciſtren.*] De Ciſtrenſi, ſeu Ciceſtrenſi Angliæ Eccleſia egi *in cap.* 2. *de corpore vitiat.* 2.

c *Facere homagium.*] Textum hunc expoſui *in cap. ex diligenti, de ſimonia, cap.* 2. *de jurejur.*

FINIS LIBRI QVINTI DECRETALIVM.

ADDENDA QUÆDAM

Et ſuis locis reponenda, prout in ſequentibus notatur.

In Apparatu.

POst apparatum iſtum typis datum, pervenit ad manus meas vetus Bibliotheca Pontificia, nuper edita operâ, & ſtudio Henrici Iuſtelli, ubi extant veteres canonum collectiones, tam Eccleſiæ Orientalis, quàm Occidentalis: ex quibus conſtat, in Oriente primò Ioannem Scholaſticum Antiochiæ Presbyterum, Patriarcham CP. à Juſtiniano electum, collectionem canonum Orientalium in quinquaginta titulos edidiſſe. Deinde Alexium Ariſtinum Diaconum Eccleſiæ CP. (de quo Gilbertus Genebrardus *lib. de Trinit.*) epitomen canonum feciſſe juſſu Imperatoris Comneni. Item Simeonem Magiſtrum Logothetam, epitomen etiam ipſorum canonum, ſed diverſo ordine edidiſſe. Deinde Arſenium Monachum Patriarcham CP. qui floruit circa annum 1255. ſynopſim canonum ſub nomine Nomocanonis ſcripſiſſe; quas collectiones nuper dedit Henr. Iuſtel. *tom. 2. Bibliotheca.* Circa Eccleſiam Occidentalem conſtat Dionyſium Exiguum ex Conciliis Latinis & Græcis compoſuiſſe ſuam collectionem, præcipuè ex Codice canonum Eccleſiæ univerſalis, edito paulò poſt Concilium CP. primum, ſub Theodoſio Magno, à Stephano Epheſino Epiſcopo. Utrumque Codicem, necnon collectiones Ferrandi, & Creſconii dedit Henr. Juſtelus *tom. 1. dicta Bibliotheca.* Aliam collectionem elaboravit Ferrandus, qui floruit Iuſtini, & Iuſtiniani temporibus in Eccleſia Carthaginenſi, cujus fuit Diaconus, ut ex Chronico Victoris Tununenſis conſtat, & ejus meminit Facundus Hermianenſis Africæ Epiſcopus. Longè poſt Ferrandum ſuam edidit collectionem Creſconius, qui floruit per annos 527. ut in eo notavit Baronius, eo tempore, quo Ioannes Patricius Victoriam de Sarracenis in Africa reportavit, quam Cedrenus ad annum tertium Imperii Leontii refert.

Traditiones Eccleſiæ, de quibus egimus in hoc apparatu, probant, & defendunt S. Baſil. *de Spirit. ſanct. cap. 27. Dogmata, quæ in Eccleſia ſervantur, & prædicantur, partim ex ſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad nos delata.* Irenæus *cap. 4. lib. 2.* Cyprianus *epiſt.* 74. Damaſcenus *lib. 4. orthodox. fides, cap.* 17. D. Aug. relatus *in cap in his 7. diſt.* 11. Imperatores *in l. cùm recta 5. l. nemo, l. cum Salvatorem, C. de ſumma Trin.* Agunt de eis ultra congeſtos in præſenti, & *in cap. 2. de conſuet.* Bordonus *tom. 1. de mat tribun. cap. 7. q 1. num. 7.* Becan. *in ſum. tom. 3. p. 2. tract. 1. cap. 4. num.* 1 Chriſt, ſup. *in ſchol. ad Synod,* 8. *Gener. tom. 2. fol.* 1272.

De authoritate canonum Apoſtolorum agunt Iacob. Bonfred. *in proloq. ad com. Pent. cap. 5. ſect. 9.* Ludov. Bail. *in ſumma Concil. tom. 1. pag.* 20. Chriſt. Lupus *in ſcholiis ad can. 2. Syn. Trul. pag.* 867. Dominic. Gravina *cathol præſcript. p. 2. controv.* 8. *art. 1. ad* 4. Rouſſel, *lib. 1. hiſt. Pont. juriſd. cap. 4. numero 6.*

Addenda & reponenda in Libro primo.

Ad cap. 2. de ſumma Trinitate.

IN hoc textu illud non duxi omittendum, videlicèt Trinitatis appellationem vetuſtiorem eſſe, quàm creditum eſt viris eruditis, qui ſcribunt, eam primùm receptam fuiſſe, in Synodo prima Alexandrina celebrata anno 315. nam Iuſtinus Martyr, Scriptor longè antiquior, in libro de expoſitione fidei, ait: *Unitas namque in trinitate intelligitur, & trinitas in unitate noſcitur.* Et Lucianus, qui eodem ferè tempore vixit, in dialogo inſcripto *Philopatheſis,* &c. & apertè & diſtinctè ſignificat, quæ tunc fides eſſet Chriſtianorum, & more ſuo Religionem eorum irridet. dum ait: *Quemnam igitur tibi jurabo Deum, altè regnantem, magnum, immortalem, cæleſtem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem; unum ex tribus, & ex uno tria.*

Ad cap. Eccleſia, de conſtit.

Originem hujus Eccleſiæ ſanctæ Mariæ illuſtrant Franc. Maria Florent. *in Martyr. die 5. Auguſti, exercit.* 12.

De ſtatutis formam certam præſcribentibus teſtamentis & contractibus agit Sperellus *deciſ.* 10. 11. 12. 13. & 123

Ad tit. De reſcriptis, cap. 1.

In verbo Magiſtra, adde: Concil. Chalced. *act.* 1. Anaclet. *in epiſt.* Concil. Aquilei. *in epiſt. ad Grat. Imperat. totius orbis Romani apud Romanam Eccleſiam.* Theodoretus Tyrenſis *epiſt.* 116.

In cap. nonnulli 28. num. 3.

Certum eſt, leucam vocem gallicam eſſe. Iſid. *lib. 15 orig. cap. 16. Menſuras viarum nos milliaria, dicimus; Græci ſtadia; Galli leucas, Ægyptij ſynese Perſæ paraſangas.* Iornandes *de rebus Gothicis capit. 26. Convenitur itaq; in campo Cathalaunico C. leugnas, ut Galli vocant* Ammianus Marcell. *lib.* 15. *Qui locus exordium eſt Galliarum, exindeq; in milleni passibus, ſeu leugis itinera metiuntur.* Strabo *lib.* 4. probat Alteſſerra *lib. 2. de reb. Aquit. c.* 5.

Ad

Ad cap 1. de conſuet.

Locum Plinii in verbo *Xeniis*, relatum illuſtrat Federic. Brumel. *ad leg. Cinciam. cap. 7.*

In cap. 4.

Ad ſolutionem primæ difficultatis: Videndus eſt Morinus *lib. 1. exerc. 3. cap. 1.*

Ad cap. 2. de elect.

Præſentem canonem illuſtrant Chriſt. Lupus *in ejus ſcholiis*, Alteſſerra *in capite Cum inter, hoc titulo.* Simond. *in notis ad Synodos lib. 4. epiſt. 25.*

In cap. 4. num. 4.

Hanc Abbatis Nertini ſententiam improbat Franciſcus Florens *ad titulum de authorit. & uſu pal.* & credit in præſenti referri epiſtolam Paſchalis II. miſſam Colloſſenſi Archiepiſcopo, & ita eam ad Hungariam pertinere. Movetur perdoctus vir, primò quia in ea referuntur depoſitiones, atque translationes Epiſcoporum, quæ in ea Provincia nutu Regio fiebant; quare Bella Rex Ungariæ conceſſit Alexandro III. ut abſque authoritate, & conſilio ejus, vel ſucceſſorum ſuorum depoſitiones, ſeu translationes Epiſcoporum non faceret, val fieri permitteret. Diploma Bellæ extat inter acta Alexand. III. & Federic. I. emendatius quàm apud Baronium *ad annum* 1169. *num.* 40. & 41. Sed pro ſententia Abbatis Nertini, quam amplexus ſum, facit quod legitur *in collect. hiſtoriarum*, quam Anthor inſcripſit *Flores Hiſtoriarum*, his verbis: *Tempore Paſchalis fuerunt Reges Siciliæ Rogerius, & Bernardus Fratres; & cum miſiſſet Paſchalis Archiepiſcopo Panormitano pallium, & fidelitatis juramentum exigeret, offendit ea res Archiepiſcopum & Reges, atque optimates Regni: dicebant enim rem eſſe novam, & habere ſpeciem tyrannidis.*

In cap. 5.

Schiſma in hoc textu relatum latè narrat Novus Notator Petri Bleſenſis *in epiſt.* 17.

In cap. 7. num. 9.

Ætas triginta annorum dicitur perfecta, *l. 3. tit. 2. lib. 10. legum Vviſigoth.* Nazianz. *orat* 40. Quia hæc ætas perfectum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet. Theoph. *in Lucam cap. 3. Ætas illa perfectiſſima eſt.* Et *in Ioan. cap. 1. Vir autem dicitur dominus, fortaſſis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum erat cùm baptizaretur.* Gregor. VII. *epiſt. 1. ad Epiſcopos Britanniæ: Non admitti juvenem quendam præclarum genere, & honeſtis moribus ad Epiſcopatus onus portandum.* Hincmarus tamen in vita ſancti Remigii ait, eum anno 22. Archiepiſcopum electum eſſe. Et ut cætera exempla mittam, Eleuterius propter eximiam virtutem, vigeſimum annum agens Epiſcopus Illyrici ordinatus eſt, ut ſcribit Niceph. Calliſtus *lib. 3. hiſt.*

In eodem commentario, verba illa: *Quia non cognovi literaturam*, Septuaginta legunt: *Quia non cognovi negotiationes.* Quos ſequuntur Arnob. Chryſoſt. & Auguſt. Verſio Ethiopica habet: *Quia non cognovi numeros.* Chaldaïca: *non Cognovi numerum.* Quâ literâ retentâ verum ſenſum hujus loci aſſignat Novus Notator Petr. Bleſ. *in epiſt.* 17.

Ad tit. de authorit. & uſu pal.

Originem hujus pallii repetunt, & illuſtrant Morinus *de ſacris ordin in notis, num.* 19. Andreas Sauſay *de myſticis Galliæ Script. cap.* 3. ubi formam ipſius pallii tradit, & uſque *ad cap.* 12. de uſu hujus pallii agit; necnon titulum hunc illuſtrat, & poſt eum Franc. Florens, quibus illud addendum duxi, novum non eſſe, per pallii traditionem, quandam ſupremæ majeſtatis authoritatem conferri, ut feciſſe Imperatores Romanos liquet ex literis Imperatoris Commodi ad Clodium Albinum, apud Capitolinum in Albino: *Ut tibi inſigne aliquod Imperialis dignitatis accedat, habebis utendi coccinei pallii facultatem, me præſente; & ad me, & cum mecum fueris.*

Ad cap. 1. de renunc.

Poteſt etiam præſens textus referri ad renunciationem factam ab Eskillo Lugdunenſi Archiepiſcopo, qui ab Alexandro III. petiit licentiam cedendi, ut ad Ciſtercienſes Monachos ſe transferret; quam iteratis precibus impetravit, ut refert Saxo Gramm. *lib.* 14. Videndus P. Cellenſis *lib. 1. epiſt. 23. & lib. 7. epiſt. 17. & lib. 8. epiſt.* 1.

Ad illa verba hujus textus, *cum Principe terræ*, nota ex illis facilè conſtare, Epiſcopos renunciationem facere debere cum conſenſu Principis ſæcularis: quod etiam probatur exemplis Greg. Nazianz. qui in ſua oratione alloquitur Theodoſium, & ab eo miſſionem impetravit, à quo in Epiſcopum promotus fuerat. Et Arnulphi Metenſis Epiſcopi, qui à Clothario ſecundo petiit cedendi facultatem, ut in hiſtoria Præſulum Metenſium refertur. Olim autem cauſas renunciationum Epiſcoporum fuiſſe probatas in Concilio Provinciali, conſtat ex epiſtola 3. Concilij Epheſini ad venerabilem Synodum Pamphiliæ, relata ab Harmenopulo *in Breviario Canonum tit* 8 & ex libello renunciationis Heracleenſis Metropolitani, qui extat *lib. 6 Iuris Orient.* & ex notatis à Balſam. *in can. 76. Apoſt.*

Ad finem commentarij capitis 2. adde.

Licèt enim poſt renunciationem nullum jus retineat renuncians in beneficio, *cap. 3. hoc tit.* Carnot. *epiſt.* 131. tamen ſi denuò eligatur, admittendus eſt ad poſſeſſionem, *cap ex inſinuatione 26. de ſimon. cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* Franc. Florens *ad hunc titulum.*

In cap. 4. ad finem num. 7. adde.

Et ita Imperatorem poſſe liberè Imperio renunciare abſque Pontificis licentia, docuit Cujac. *lib. 1. reſp. Papin. in l. 20 ff. de offic. Præſid.*

Digitized by Google

In cap. 8. adde

Certum eſt, clericum beneficio renunciantem in manu laïci, illud non amittere, juxta tradita *in cap. Admonet, hoc titulo.* Nam ſicut in adeptione beneficij ultra laici patroni conſenſum deſideramus inſtitutionem Epiſcopi, ut probavimus *in cap.* 9. *de jurepatron.* ita in ceſſione deſideratur ſuperioris, hoc eſt Epiſcopi inſtituentis authoritas. Nec ſufficit patroni licentia; immò clericus in manu ejus beneficio renuncians, nihil agit, ut illud amittat, ſicut aliàs *nihil agere* ſignificat *in* §. *finitur, de uſufructu*, & apud Vlpianum *eit.* 1. docuerunt Franc. Florens, & Alteſſerra *ad hunc textum*, Ioan. Coſta *ad hunc tit.* Nec contrarium deciditur in præſenti textu; nam in ejus ſpecie clericus, qui renunciavit beneficium in manu laici, illo privatur, non quia renunciavit, ſed quia auſus fuit iterum illud accipere de ipſius laici manu, contra ſacros canones, quos retuli *in cap. quiſquis, de elect.* Nec etiam contrarium docetur *in cap. Goſtaldus* 18. *quæſt.* 2. Nam in ejus caſu renunciatio non fuit facta in manu Patroni laïci, ſed coram advocato, ſeu defenſore Eccleſiæ, qui pro laico non habetur, ut conſtat *ex cap. Salvator* 1. *quæſt.* 3. *cap. Præterea, cap. Cùm autem, de iurepatron.* ubi de ejus officio agemus.

In cap. 9. *poſt verbum Carleoi*, adde.

Ejus mentio fit *in cap. cùm veniſſent, de inſtit.* apud Hoveden. *in Henrico primo.* Eccleſia verò, quæ in præſenti vocatur *de Malebros*, ſita eſt in diœceſi Eboracenſi, & vocatur Milros, ut conſtat ex D. Bernardo *in vita Malac. cap.* 10. & Beda *lib.* 3. *hiſt. c.* 26. ibi: *Porrò fratribus, qui in Lindiſfarnenſi Eccleſia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, Præpoſitus eſt Abbatis jure vir reverendiſſimus, ac manſuetiſſimus Eata, qui erat Abbas in Monaſterio, quod vocatur Mailros.* Et idem *lib.* 4. *cap.* 27. *Intravit autem primò Monaſterium Mailros, quod in ripa Tuedi fluminis poſitum, tunc Abbas Eata, vir omnium manſuetiſſimus regebat.*

Ad finem comm. cap. 11, adde.

Hæc vera ſunt, & ſacris canonibus conſona, nam etſi qui devotionis cauſâ relicto Epiſcopatu in monaſterio receſſit, ut olim plures fecerunt, quos referunt P. Dam. *in ſuis epiſt.* Leo Oſtienſ. *in chr. Caſſin. lib.* 2. *cap.* 17. ibi; *Eodem tempore Adelpertus Sclavorum Epiſcopus, relicto Epiſcopatu ex licentia Romani Pontificis ad hoc monaſterium venit*; iterum in Epiſcopum eligi poſſit; tamen qui ex gravi crimine in monaſteriis detruſi fuerant, ſive Epiſcopi, ſive laïci, iterum ad honores Eccleſiæ promoveri non poterant, ut probavi *in cap.* 1. *de bigam. non ordin.* Tamen pro vera interpretatione dicti capitis, hoc ſciendum eſt, eum canonem falsò Concilio C P. tribui à Phocio, ſeu potiùs eo proponente, editum fuiſſe contra Ignatium, quem renunciare ipſe Phocius compulerat, & in Monaſterium quaſi pœnitentiæ peragendæ causâ detruſerat. Unde ut nulla ſpes reſtitutionis illi maneret, curavit eo canone ſtatui, ut quicumque de Pontificali dignitate ad monaſticam vitam deſcenderet, non poſſet iterum ad Pontificatum promoveri. Latiùs proſequitur ipſius canonis hiſtoriam Chriſt. Lupus *in ſchol. ad idem Concil. tom.* 2. *cap.* 13.

Ad cap. 2. *de ſuppl. neglig.*

Sordiditatem monachorum in hoc textu improbatam, jam notavit Arnulphus Lexov. *ep.* 69. *Eſt quiddam, quod tam meam, quàm alias vehementer angit Eccleſias, quorundam ſcilicet rapax, & intemperans audacia monachorum qui quo liberius effluant, ſæcularis potentiæ præſidia redimentes, primò Epiſcopis omnem obedientiam ſubtrahunt, & Parochiales Eccleſias cum altaribus, & decimationibus, cæteriſque beneficiis, de manu laica recipere, pactis quibuslibet, ſacrilega temeritate præſumunt. In his ergo ab eis, nec canonicus ordo, nec Epiſcopalis aſſenſus exigitur, ſed devocatis ad proprietatem omnibus, mercenarios in tanta paupertate ibi conſtituunt ſacerdotes, ut ad exhibitionem ſuam & ad onera Eccleſiæ portanda, non habeant, quod opilioni ſufficeret, aut curſori. Generale eſt hoc, ſed in Epiſcopatu meo vehementiùs hæc eſt graſſata malignitas, nec jam nobis cujuslibet rationis obtentu, ſed fallaciis ac muneribus nobis, præſidiiſque violentiæ ſæcularis obſiſtunt.*

Ad cap. 1. *de Sacram. non iter.*

De manus impoſitione in ordinatione Presbyteri, & Diaconi adhibita, agunt latè Morinus *de ſacris ordinat. exercit.* 7. *&* 9. Arcudius *in concord. Sacram. lib.* 6. *cap.* 6.

In cap. 17. *de filiis Presbyt.*

Hujus corruptelæ Eccleſiæ Anglicanæ meminerunt Anſelmus *lib.* 2. *epiſt.* 33. *Canonici quidam, & Presbyteri hoc illi* (Belvacenſi Epiſcopo) *faciunt, quia eos à pravis conſuetudinibus, & maximè à mulierum reproba converſatione vult prohibere, & filios eorum ſive quos ſibi ſecundùm placitum hæredes eligunt à præbendarum hæreditaria ſucceſſione, atque à ſacrorum ordinum promotione conatur arcere.* Et Ioannes Sareſbar. *epiſt.* 28. *Inter cætera Eccleſiam de Effigeham, quam eis petente Domino fundi, donavit Dominus Vvinton in injuriam Apoſtolicæ Majeſtatis, & confuſionem ſanctorum canonum, contulit cuidam publicano ferè laico filio ſacerdotis, qui in eadem Eccleſia miniſtravit.*

Ad cap. 5. *de corp. vitiat.*

Retinendam eſſe inſcriptionem *Pariſienſi Epiſcopo*, & in hoc textu reſcribere Innocent. Odoni, docet Novus Notator Petri Bleſ. *ad epiſt.* 126. ubi ejus præclara geſta refert.

In cap. 1. *de cleric. pereg.*

De formatis literis agunt Sirmond. *in notis ad Sidon. lib* 6. *epiſt.* 8. Fabrotus *ad lib.* 3. *tit.* 1. *parat. Balſam.*

Ad concluſionem textus in c. fin.

Illuſtrant Alteſſerta *lib.* 5. *diſſert. cap.* 19. Creſpi *tom.* 1. *obſervat.*

Ad

Ad cap. 1. de offic. Archidiac.

Archidiaconi officium à Principe Levitarum repetit And. Sauſay *de myſticis Gall Scrips. fol* 111. Certum tamen eſt, jam à primis Eccleſiæ ſæculis Archidiaconos ordinatos fuiſſe; ſiquidem eorum mentio reperitur apud Optatum Milevit. *libr.* 1. *Cùm correptionem Archidiaconi Caciliani ferre non poſſet*. Iſidorus *libr.* 2 *de divin offic. cap.* 10. in Concilio Emerit. *can.* 10. Tolet. 4 *can.* 4. Aquiſgran. 2. *canon.* 4. Cabil. 2. *canon* 15. Pariſ. *d. c.* 2. *can.* 7. Matiſcon. 1. *can.* 8. Aurel. 4. *can.* 20. Agath. *can.* 20. & 23. Altiſſiod. *can.* 6. 20. & 43. Brac. 1. *can.* 5. In initio actor. Chalcedon. apud Hormiſdam *epiſt.* 36. Leonem Mag. *epiſt.* 92. Iam ab illis temporibus Archidiaconis varia munera credita fuerunt, quare dicuntur oculi & baculi Epiſcoporum *in cap. ad hæc, hoc titul.* & à Fulberto *epiſtol.* 34. qui ait: *Archidiaconum non tantùm eſſe Epiſcopi oculum, ſed diſpenſatorem pauperum, & incipientium catechizatorem*. Arnulf. Sigienſi *tract. in Girard. cap* 1. *Animarum cuſtodes, Epiſcopales oculi, Eccleſia columna.*

Unde illi publicam reconciliationem pœnitentibus dabant, *cap.* 2. *de furtis*; ordinandos Epiſcopis repræſentabant, ut probavi *in capite unic. de ſervis*. Epiſcopo celebranti, & prædicanti aſſidebant, ut paſſim legitur in Pontificali Romano. Imò & ſolenniter prædicabant. carceres viſitabant. Concilium Aurel. 5. *can.* 20. Preceſque in Eccleſia obtuliſſe refert Divus Chryſoſtomus *homil.* 14. *in epiſtol ad Romanos*. Quod illis prohibitum reperies in Concilio Arelat. 2. *can.* 15. *Ne deinceps offerant Diaconi*. Pro cujus expoſitione videndus eſt Sauſay *ubi ſupra*. Viduarum, pupillorum, & peregrinorum cura illis competebat. Concilium Carthaginenſe 4 Clericorum mores corrigebant. Concilium Aurelianenſ. 4. *can.* 26. Presbyteris Chriſma ſuo tempore tradebant. Concilium Altiſſ. *can.* 6. Alia eorum officia refert S. Iſid. *in epiſt ad Landif. Cordub. Epiſcop.* quam refert Loyſas ad finem Concilii Toletan. 8. & nonnulla complectitur Raymundus *in hoc tit.* Quæ omnia accipienda ſunt, ſi adſit conſuetudo legitimè præſcripta: ideo permulta jam ubique obſoleverunt; alia quibuſdam tantùm in locis retinentur. Ob hanc in ſpiritualibus juriſdictionem, & in temporalibus adminiſtrationem, lapſu temporis cœperunt Archidiaconi non ſolùm aliis Diaconis, verùm & Archipresbyteris præponi, *cap. Archipresbyter*, 25. *diſtin.* Quare legimus hanc elationem coërcitam *in can.* 14. Concilii Nicæni: Laodic. *can.* 24. Carthaginenſ. 4. *can.* 37. Agath. *canon* 65. Arelatenſ. 1. *canon.* 14. Andeg. *can.* 2 *Ut Diaconi noverint Presbyteris cum omni humilitate deferendum eſſe*. Cabil. 2. *canon.* 15. *Dictum eſt. quod in pleriſque locis Archidiaconi ſuper Presbyteros parochianos quandam exerceant dominationem, & ab eis cenſum exigant; quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis ordinem pertinet.* De qua Diaconorum elatione compeſcenda egi *in cap. ſtatuimus, de majoritat. & obedient.* & videndi ſunt Morinus *de ſacris ordinat. exercit.* 16. *cap.* 3. *per totum*. Novus Notator Petri Bleſ. *ad ad finem.*

Ad tit. de offic. Archipresbyt.

Archipresbyterorum dignitas valdè antiqua in Eccleſia eſt, ſiquidem ejus mentio fit in Concil. Carthag. 4. *can.* 17. *Epiſcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per ſe ipſum, ſed per Archipresbyterum, aut per Archidiaconum agat*. Ratio autem inſtituendi eos, ea fuit; nam aucto fidelium numero per urbes, agros, & vicos, neceſſe fuit ibi plures Presbyteros inſtituere; & licèt primis temporibus, qui præerat omnibus his Presbyteris, tantùm primus Presbyter diceretur, poſtea dictus fuit Archipresbyter, qui curam gerebat presbyterorum urbicorum, ſeu ruſticorum, etſi in Eccleſia Orientali tantùm primus Presbyter, vel Protopresbyter appellaretur, ut probat Morinus *de ſacris ordinat. exercit.* 16. *cap.* 2. Iuriſdictio Archipresbyteri pro locorum, & temporum varietate fuit, modò præſcriptione aucta, modò relicta. Quæ fuerit antiquitus, conſtat ex hoc titulo, & ex hoc Concilio Aquiſgranenſ. 2 *can.* 4. Epaun. *can.* 8. *Archipresbyter dum diœceſim tenet, de his quæ emerit, aut Eccleſiæ nomine ſcripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Eccleſiæ ordinatione diſcedat*. Concilio Altiſſiod. *can.* 44 *Si quis ex ſecularibus inſtitutionem, aut commonitionem Archipresbyteri ſui, contumaciâ faciente, audire diſtulerit, tamdiu à liminibus ſanctæ Eccleſiæ habeatur extraneus, quandiu tam ſalubrem inſtitutionem adimplere diſtulerit*. Sic *cap.* 4. 24. *diſt.*

In cap. 3. num. 2. adde.

* Benedictionem ergo majorem, & ſolennem Archipresbyter dare non poteſt, ſed tantùm Epiſcopus, *cap. Denique.* 21. *diſt.* vel Abbas, cui ex privilegio competit, *cap. Abbate, de privil. lib.* 6. Minorem verò Archipresbyter dare poteſt ex hoc textu, & *cap. Ecce ego.* 95. *diſt. cap. cùm ad celebrandas, de conſecr. diſt.* 1. Facit D. Hieron. *ad Ruſticum Narbon. Epiſcop.* de ſeptem gradibus S. : *Presbyter Chriſtum conſecrat, cum in altario Dei ſacramenta benedicat, benedicere populo non debet, qui Chriſtum etiam meruit conſecrare?* Notavit Alteſſera *lib.* 6. *diſſert. cap.* 9.

In cap. 4. num. 1.

Hæc etiam verba reperiuntur *in can.* 13. Concil. Regiat. celebrati anno 850. ex quo hunc textum tranſcriptum eſſe credit Alteſſera *libr.* 6. *diſſert. cap.* 8.

Ad tit. de offic. Cuſtodis.

In cap 2. *ad finem numeri*, adde Caſal. *de ritibus Eccleſ. cap.* 41. Fortun. Schac. *tom.* 2. *Electriſ. cap.* 6.

Ad tit. de offic. Deleg.

In cap. conſuluit, 24. *num. fin.* adde: Cenſorinus *de die natali*, *cap.* 24. *Plurimi ſuprema poſt occaſum ſolis eſſe exiſtimant, quia eſt in duodecim tabulis ſcriptum ſic: Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto*. Unde Cajus *libr.* 1. *inſtitut. tit.* 2. § 31. ſcripſit, Magiſtratibus veſpertinis temporibus in publicum eſſe inconveniens fuiſſe. Et Iuſtinian. *in præfatione Novel.* 13. ait: Sole decumbente exuit cingulum, quieſcit autem ſole debilitato. *Et in*

Novel 82. *Iuliani, cap.* 76. jubentur ſedere Iudices in Baſilica à manè uſque ad veſperam. Faciunt Div. Cyprian. *de lapſis.* Div. Auguſtinus *ad Donatum poſt collat. cap.* 12. Illuſtrat Fileſacus *libr.* 3. *ſelect. part.* 282.

Ad tit. de offic. Ordin.

In cap. 5. *ad fin. num.* 5. adde: Hæc etiam ſententia probatur ex eo, quod excommunicatio eſt cenſura propria fori Eccleſiaſtici, Dionyſ. Areop. *de Eccleſ. Hierarch. cap.* 7. *Sic etiam ſegregandi vim habent Pontifices, ut Interpretes divinæ juſtitia.* Quare dicitur mucro Epiſcopalis, & *in capit. viſis* 56. *quæſt.* 2. Bannus Epiſcopalis, in Concilio Tribur. *can.* 18 *Nemo contemnat, neque tranſgrediatur bannum ab Epiſcopis ſuperpoſitum.* Et cùm excommunicatio à SS. PP. comparetur deportationi, quare appellatur bannus Chriſtianitatis, in Concilio Agathenſi relato *in cap.* 2. *de purgat. canon.* interdictum Chriſtianitatis apud Matthæum Parid. *in edicto Henrici II.* Regis Angliæ: *Si quis inventus fuerit ferens literas Domini Papæ, ad mandatum Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis interdictum Chriſtianitatis, arceatur, & retineatur.* Sicut jus deportandi tantùm fuit penes ſupremos Magiſtratus; ita poteſtas excommunicandi reſidet penes ſupremos Antiſtites. Accedit, nam ſi Presbyter non poteſt reconciliare ſolenniter pœnitentem, Concilium Carthaginenſ. 2. *can.* 3. Carthag. 3. *can.* 36. *cap. quamvis,* 68. *diſtin. cap. miniſtrare* 26. *quæſt.* 6. quomodo poterit cum communione Eccleſiæ privare? Priorem tamen ſententiam defendit Alteſſerra *lib.* 6. *diſſert. cap.* 8.

Ad titul. de maioris. & obed.

In cap. final, adde: Alteſſerra *libr.* 4. *de rebus Aquit. cap.* 4.

Ad titul. de treuga, & pace, cap. 1.

Peregrinorum privilegia refert Grethſerus *de peregr. cap.* 11. & de Agricolis agit Mauclerus 3. *part Monarch. libr.* 5. *cap.* 5. & pro expoſitione canonis 3. Arelat. 1. videndus eſt Samuel Petitus *lib.* 6. *obſerv. cap.* 15.

Ad tit. de Procurat. cap. 1.

Illuſtrat conclusionem Ranchinus *libr.* 3. *var. cap.* 11.

Addenda, & ſuis locis reponenda in Libro ſecundo.

Ad tit. de iudiciis, cap. 1.

DE poteſtate deponendi Epiſcopos agit Mauclerus 2. *part Monarch. lib.* 3. *cap.* 5.

In cap. 2.

Imperatores Catholicos retinuiſſe nomen Pontificis, doctè probat Seldenus *tom.* 1. *de jure Synod. libr.* 1. *cap.* 10.

In cap. 5.

Præſentem concluſionem agnovit Joan. Sariſbar. *epiſt.* 89. *Unde, ut aſſerebat, illuſtris Bleſenſium Comes Theobaldus, Princeps quidem juſtitiæ amator, & juris Ciſmontani peritiſſimus, ad quem Epiſcopus Wintonienſis liberorum cauſam tranſmiſerat, eo quod ad ipſum res iſta jure feudi pertinebat, accitis potioribus Epiſcopis Galliæ, conſilio eorum, aliorumque ſapientium, cauſâ cognitâ, patre defuncto, eos legitimos agnovit heredes, eiſque obeſſe non debere cenſuit quicquid in fraudem eorum dolus artifex procuravit.*

In cap. 8.

Immunitatem clericorum probant Grethſ. *lib.* 2. *conſid. adverſus Venetos, per totum.* Sperellus *deciſ.* 17. & 18.

In cap. 10.

De anathemate, & ejus uſu agit Seldenus *tom.* 1. *Synod. lib.* 1. *cap.* 8.

Ad titul. de foro comp. cap. 1.

Hiſtoriam hujus Concilii Chalced. fusè narrat Chriſtineus Lupus *in ſcholiis ad Concilia Gener. tom.* 1. *cap.* 8.

Ad tit. de feriis, cap. final.

De Paſchate videndus eſt Nicol. Faber *in notis ad epiſt.* 83. *libr.* 10 *Div. Ambroſ.* & de Rogationum uſu agit Sirmondus *ad Sidon. libr.* 5. *epiſt.* 14.

Ad tit. de reſtit. ſpol. cap. 8.

Hanc ſpoliati reſtitutionem inveſtiri, ſeu reveſtiri dixerunt Goſridus Vindoc. *libr.* 2. *epiſt.* 13. ad Joann. Carnot. *Rogamus interim, dilectiſſime Pater, humilitate quâ poſſumus, ut de his, quæ Nivellus, & ſui nobis violenter abſtulerunt, & adhuc crudeliter detinent, veſtrâ nos cogente juſtitiâ, mereamur inveſtiri; quia rebus propriis ſpoliati, ſicut ipſi meliùs noſtis, antequam quæ nobis ablata ſunt, univerſa poteſtati eorum reſtituantur, ad judicium minimè debent convocari.* Suger. in vita Ludovici Craſſi: *Velociter ſiquidem de Curia exeunt, qui Comitem conveniant extraordinariè, & ſpoliatum ordinariè veſtiri ore defenſoris præcipiant, de jure in Curia ejus ratiocinando, certa die decertent.* Ivo Carnoth. *epiſt.* 172. *Unde etiam dicebat, prius ſe eſſe reveſtiendum, antequam tranſiret ad actionem aliarum cenſurarum.*

Ad titul. de probat. cap. 8.

Illuſtrant concluſionem hanc Sperel. *deciſ.* 153. Creſpi *tom.* 2. *obſerv.* 35. cum duabus ſequentibus.

Ad

Ad tit. de Iurejurando, cap. 4.

In præſenti textu referri formam præſtandi juramentum accipiunt, probant Franc. Florens *de authoritate & uſu pallij*, Sauſay *de myſticis Galliæ Scriptoribus, cap. 3.* & de parte illa ſeruandi canones agit Sperellus *deciſione* 113. Qui etiam *deciſ.* 106. examinat, an per procuratorem fidei profeſſio fieri poſſit. Et de peregrinatione ad limina Apoſtolorum agit Giethſerus *in opuſc. de peregrinis. cap.* 12.

In cap. 9. num. 2.

Obſides plerumque dicuntur fidejuſſores. Arnulphus Lexov. *epiſt. 12. ad Abbatem. S. Ebrulf. Propter quod Hugonis. & Pregonis decambium gravi inſtantia nos infeſtat, ſuper pecunia, quam prædicto prædeceſſori veſtro, totique Capitulo crediderit: hujus ſolutionem certum eſt, ipſum, & univerſitatem noſtram, fide per vicarias manus corporaliter interveniente, firmaſſe: ad majorem quoque cautelam decem de fidelibus monaſterii pari vinculo ſe nihilominus adſtrinxerunt, quos ſcilicet creditorum providentia magis idoneos credidit ad ſolvendum.*

In cap. quarto 18.

Concluſionem hujus textus illuſtrat Creſpi *tom. 2. obſervat.* 101. & circa originem monetæ ſignatæ, videndus eſt Fortun, Schac. *tom. 2. Eleocriſ. cap. 3.*

Ad cap. 26.

De neceſſitate & abuſu juramenti plura congerit Joan. Fileſac. *lib. 2. ſelect. cap.* 1.

Ad cap. Sicut 29.

Concluſionem hojus textus illuſtrant Creſpi *tom. 1. obſervat.* 16. Galeota *reſponſ.* 13. *Fiſc.*

Ad cap. Petitio 31.

Donationem Conſtantini Magni refert, & probat Maucl. 3. *part. Monarch. lib. 1. cap.* 9 & *de alienat. rer. ad Regiam coronam ſpectantium*, agit Creſpi *tom. 1. obſerv.* 84.

Ad tit. de appellationibus.

In cap. ſi duobus 7. adde: Quando appellatio ad patem admitti poſſit, exponit Ranchinus *lib. 1. var. cap. 9.* & ad Pontificem ex omnibus Eccleſiæ partibus appellandum eſſe probat Maucl. *tom. 1. Monarch. lib. 3. cap. 9.*

Addenda & reponenda in Libro tertio.

Ad tit. de vit. & honeſt. cler. cap. 1.

Illuſtrant canonem hunc Alteſſerra *lib. 6. diſſertat. cap.* 18. Chriſt. Lupus *in canon.* 69. Synod. 6.

Ad finem ſolutionis difficultatis, adde: Laïcos nec oblationis cauſâ ad altare acceſſiſſe, conſtat ex Heraldo Archiepiſc. Turon. *cap. 7. Vt populus extra cancellos ſtet, ejuſque oblatio extra cancellos recipiatur.* Thodulf. Aurel. *cap. 6 Fœmina ſacerdote Miſſam celebrante, nequaquam ad altare accedant, ſed ſuis locis ſtent, & ibi ſacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat.* Quamvis in nonnullis Eccleſiis contrarium obſervatum fuiſſe credat Chriſt. Lupus *in d. can.* 69.

Ad cap. 2.

De armis à clericis non deferendis agit Sperell. *deciſ. 122. & 124. cum ſequentibus.*

Ad Cap. 3.

De cantu Eccleſiæ, & ejus uſu videndus eſt Fileſac. *ſelect. pag.* 197.

Ad cap. 4.

Antiquitatem tonſuræ clericalis probant Morinus *de ſacris ordin. exercit.* 15. Caſal. *de ritibus Eccleſ. cap.* 49. Sirmond. *ad Sidon. lib. 4. epiſt.* 24.

Ad cap. 5.

Eundem barbæ uſum pro diſtinctione Regionum agnoſcit Petr. Aurel. contra Sirmondum, *tom. 3. pag* 609.

Ad cap. 12.

In can. 1. Concil. Altiſſ. legendum eſſe *vitulas, aut cervulos facere*, probat Petrus Aurel. *contra Sirmondum, tom. 3 pag.* 615.

Ad cap. 14. in comment. in fine, Adde.

Facit D. Chryſoſt. *homil. 11. ad Antioch. Faciamus ſodalitia, & claſſes, & quod in conviviis pauperes faciunt, quoniam non poteſt quiſque ſolus convivium exhibere perfectum, convenientes omnes in unum ex ſymbolo convivium conferunt, hoc & nos faciemus.* Eodem ferè in ſenſu prohibuit Anſelmus Cantuar. *lib. 2. epiſt.* 7. clericis in gilda bibere, ideſt in collegio ſodalium: *De Domino Henrico, qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinatè ſe agit, & maximè in bibendo, ita ut in gildis cum ebrioſis bibat, & cum eis ſe inebriet.* Et mox: *Ne poſtquam hanc noſtram prohibitionem agnoverit, amplius*

amplius in gilda, aut in conventu eorum, qui ad inebriandum ſolùm conveniunt, bibere audeat.

Ad tit. de cohabit. cleric. cap. 1.

Concluſionem hujus textus illuſtrant Alteſſerra *lib. 5. differt. cap. 12*, Annibal Fabrotus *ad lib. 1. tit. 4. paratit. Balſam.*

Ad tit. de clericis conjug. cap. 1.

Illuſtrant præſentem aſſertionem Nicol. Faber *in opuſc. de cælib. ſacerd.* Lindan. *tract. de voto virgin.* Caſalius *de ritibus Eccleſ cap.* 54. Novus Notator Petri Bleſenſis *ad epiſt.* 81. Et à quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum ſit, exponit Morinus *de ſacris ordin. exercit.* 12. *cap.* 5.

Quid tamen quoad privationem beneficii procedat, ſi nullum ſit matrimonium ob impedimentum juris, exponunt Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 57. *num.* 212. Eſcobat *de purit.* 1. *p. quæſt.* 4. §. 7. *num.* 57. Giurba *conſil.* 15. *num.* 7. Rucciolus *de jure perſon. lib.* 7. *cap* 2. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 9.

Ad cap. 4.

Concluſionem illuſtrat Alteſſerta *lib.* 5. *differt cap.* 16. Verba legis ſecundæ, *ff. de in jus voc.* hoc commentario relata, ita tranſcribit Theodorus Omopolites in Regio codice: *Nec eos, qui propter loci religionem inde ſecedere non poſſunt*, ideſt inclutos monachos, vel manſionarios Videndus Fabrotus *in notis ad lib.* 2. *parat. Balſam. titulo de ſacerdot.*

Ad tit. de præbendis, cap. 4.

De titulo alia congerunt Seldenus *tom* I. *Syned. lib.* 3. *cap.* 5. Alteſſerra *lib.* 5. *differt. cap.* 2.

Ad cap. grave 29.

Doctrinam hoc commentario traditam illuſtrat Fileſac. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 4.

Ad tit. Vt Eccleſ. beneficia.

Doctrinam in numero primo traditam, probant D. Bernard *de vita cleric cap.* 3. P. Bleſenſis *epiſt.* 60. ubi illuſtravit ejus Novus Notator.

Ad tit. de emption. & vendit. capit. 3.

Illuſtrant concluſionem hujus textus Fontan. *ex deciſione* 60. *uſque ad* 68. Capycius Latro *conſultat.* 124. Noguerol. *alleg.* 29 *num.* 217. Merenda *lib.* 1. *controverſ. cap.* 34. Valenzuela *conſil.* 182. *num.* 3.

Ad tit. de locato, cap. 3.

Videndus Marchinus *de bello divino, pag.* 9. *cap.* 6. & 7.

Ad cap. Potuit 4.

Videndus Sperellus *deciſ.* 71.

Ad tit. de Pignoribus, cap. 1.

Ad finem num. 1. Etiam hæc verba reperiuntur in ordine Romano, *tit. de divin. offic. Sacra vaſa, & veſtimenta ſacerdotalia nolite in vadium dare negotiatori, aut tabernario.* Et *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 94. *De ſacris vaſis Eccleſiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibuſdam locis dari comperimus, inhibitum eſt, ne deinceps à quoquam fieri præſumatur, niſi ſolummodo neceſſitate redimendorum captivorum compellente.*

Ad tit. de teſtamentis, cap. 2. num. 8.

De diaconiſſis videndi ſunt Morinus *de ſacris ordin. exercit.* 16. Caſal. *de ritibus Eccleſ. cap.* 29.

Ad Cap. Officijs.

Videndus Sperellus *tom.* 2. *deciſ.* 176.

Ad titul. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. 1.

De ſucceſſionibus clericorum ab inteſtato agit Creſpi *tom.* 2. *obſerv.* 51.

Ad titul. de ſepulturis, cap. Sacris.

Rationem decidendi probat Gofrid. Vindocin. *lib.* 3. *epiſt.* 38. *Authoritatem ſanctorum canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus; quia quibus nec vivis communicamus, nec mortuis communicare debemus.*

Ad titul. de Parochijs.

Parochiæ etymon illuſtrat Mauclerus *tom.* 1. *monarc. lib.* 5. *cap.* 7.

Ad titul. de regularibus, cap. Vidua.

De velis virginum, & viduarum, agit Maria Florent. *in Martyr. die* 19. *Novemb. exerc.* 15.

Ad cap. Cùm verum 12.

Illuſtrat concluſionem hujus textus Novus Notator P. Bleſenſ. *ad epiſt.* 54.

Ad titul. de converſ. conjug. cap. 1.

Probat concluſionem hujus textus D. Auguſt. *epiſt.* 45. *Nam & vovenda talia non ſunt à conjugatis,*

tis, niſi ex conſenſu, & voluntate communi. Illuſtrat Fabrotus *in l.52.tit.3.lib.1. parat. Balſam.*

Ad titul. de relig. domib. cap. 3. num. 4.

D. Auguſtin. *in Ioannem,tract.97. Xenodochia, & Monaſteria poſtea ſunt appellata novis nominibus, res tamen ipſa & ante nomina ſua erant, & religionis veritate firmantur.* Ioan. Cantacuz *libr. 4. hiſt. cap.*30. D.Baſil.*epiſt.*371. ad Elviam. *Quid peccamus, diverſoria peregrinis exſtruentes, qui huc fortè advenerint?* Ea loca Iulianus exſtrui jubet, ut ibi inopes ſine diſcrimine excipiantur, *in epiſtol. 49. ad Arſacium*, de quo Theophanes in Chron. *Chriſtiana beneficentia ille nefarius, & prævaricator, peregrinis, & egenis res neceſſarias edixit ſuppeditari.* De Noſocomio agunt D. Hieronym. *in epiſt. Fabiola*, Doroth. *doctr.* 4. Nicetas Choniat. in Iſaacio Anglo: *Regias ædes in Noſocomium mutavit.*

Ad titul. de Iure patronat. cap. Præterea 13.

De his advocatis Eccleſiarum latè agit Morin. *de ſacr.elect.exerc.*18.*cap.*8.

Ad tit. de cenſibus, cap. 6.

Rectores provincias ſuas viſitaſſe conſtat ex M. Tull. *verſ.* 5. & probat Alteſſera *libr.5.diſſert. cap.* 8.

Ad cap. Ea quæ 12.

De hoc denario D.Petri agunt P.Bleſenſis *in invect. contra depravat.* Matth. Weſtmonaſt. *in floribus Angliæ. ann.*727. & 794. Roger. *part 2. ad annum* 1180. Quorum verba refert Novus Notator P. Bleſ. *ad d.invect.*

Ad cap. Olim.

Explicat præſentem aſſertionem Creſpi *tom.2. obſerv.*102. *cum ſeq.*

Ad titul. de conſecrat. Eccleſ. cap. 9.

De hac peregrinatione ad D. Iacob, agit Greth. *de peregrin. cap.*16.

Ad tit. de celebrat. Miſſ. cap. 1.

De horis canonicis agunt Caſal *de ritib.Eccleſ. cap.*45. Torre *in* 2.2.*D.Thom.q.*83. *art.*17.

Ad cap. 6. num. final.

Verba illa *valdè mali*, exponunt Torre ad 2. 2. *D Thomæ, quæſt.*83.*art.*4. *per totum.* Fileſac. *libr.* 2. *ſelect. fol.* 409.

Ad cap. Sanè.

Illuſtrat textum hunc Alteſſera *libr.6. diſſert. cap.* 4.

Ad tit. de Baptiſmo, cap. 1. num. 2.

De hac trina merſione agit Arcudius *in concord. lib.*1. *cap.*9.

Ad cap. 2.

Baptiſmum iterari non poſſe probant Tertull. *de judic. cap.*16. *Denuò ablui non licet.* Et *de Baptiſm. cap.*15. *Semel lavacrum, initur ſemel delicta diluuntur, quia caeterare non oportet.* D. Auguſtinus *in epiſt.*203. *Rebaptizare Catholicum immaniſſimum ſcelus eſt.* Avitus Vienenſ. *in frag. ex lib. contra Arrianos. Unum baptiſma non iteramus.* Rich. à S. Victore *de Sacram. part.*15.*c.*13.

Ad tit. de cuſt. Euchariſt.

Morem ſervandi Euchariſtiam in domibus illuſtrant Morinus *de ſacris ordin exercit.*12. *cap.*3. Leo Allat. *in append. de templis Græcor.* Caſal. *de rit. Eccleſ. cap.*13. & de turricula ubi ſervabatur agit Colvenerius *ad Flodoard. fol.* 42.

Ad tit. de Reliquiis, cap. 1.

Videndi ſunt Caſal. *de rit. Eccleſ. cap.*67. & 68. Maucl. 2. *p. Monarch. lib* 4. *cap.*7.

Ad tit. de obſerv. jejun. cap. 2. ad calcem literæ textus, adde.

Datum Romæ apud S.Petrum 11. *Kal Martii, Pont. N. Anno* 8. ad quem annum refert textum hunc Odor. Raynaud. *eo anno num* 33.

De vigiliis plura congeſſit Franc. Maria in *Martyrol. exerc. fol.* 195.

Ad cap. final.

Anno 5199. à creatione mundi, olym, 194. ab urbe condita 752. Chriſtum Dominum natum fuiſſe refertur *in Martyr Rom.* & probat Baronius ibi, atque ejus vigiliam, de qua in præſenti agitur, illuſtrat Franc. Maria Florent. *d. exercit.*2.

Ad tit. de Eccleſ. ædific. cap. 1.

Concluſionem hujus textus illuſtrat Sperellus *deciſ* 67.

Ad tit. de immunit. Eccleſ. cap. 1.

Miſſus qui dicatur, exponit Colvenerius *ad Flodoar. cap.*18. Concluſionem illuſtrat Sperellus *deciſ.* 51.

corum conſtitutis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Apoſtolica Sedes, quæ Deo diſponente, cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra, prædeceſſorum noſtrorum temporibus diverſis cauſis inſpectis, cum quibuſdam minùs legitimè diſpenſavit genitis, etiam ex adulterio procreatis; quos ad actus ſpeciales legitimans, in Pontifices quoque promoveri conceſſit. Cum igitur major idoneitas in ſpiritualibus quam in ſæcularibus requiratur, dubitari non debet, quin ipſa tales ad actus legitimare valeat ſæculares, præſertim ad petitionem eorum, qui præter Romanum Pontificem, alium inter homines ſuperiorem minimè recognoſcunt, habentem hujus poteſtatem, Quoniam igitur chariſſimus in Chriſto filius noſter Philippus Rex Francorum, præter primogenitum ſuum, quem de conjuge prima ſuſcepit, aliam prolem non habeat, niſi puellum, & puellam, quos ei nobilis mulier quondam filia nobilis viri Ducis Meraniæ peperit, nuper defuncta, de ſua poſteritate providere cogitans, à nobis humiliter poſtulavit, ut eos legitimare per favorem Sedis Apoſtolicæ curaremus, vehementer affirmans, quod poſtquam ven. frat. noſter Guillielmus Senonenſis Archiepiſcop. S. Sab. Card. tunc Apoſtol. Sedis Legatus, inter eum, ac chariſſimam filiam noſtram I. Reginam Francor. illuſtrem divortii ſententiam promulgavit, licèt ipſa ſententia per Sedem Apoſtolic. protinus fuerit revocata, propter judiciarium ordinem non ſervatum; nonnulla tamen ad ipſum de alia ducenda prohibitio facta pervenir. Et propter probationes affinitatis exhibitas coram eodem Archiepiſcopo quas idem Rex veras eſſe credebat, inter eum ac præfatam nobilem putabat eſſe vinculum conjugale; quamquam noſtrâ fuerit auctoritate compulſus, ut & ipſum dirimeret, & Reginam reciperet memoratam. Nos igitur attendentes in eo devotionis conſtantiam & fidei pietatem, quam à progenitoribus ex Romana Eccleſia, quaſi quodam hæreditario jure contraxit, ut tam honori Regiæ dignitatis, quàm utilitati, & neceſſitati Regni Franc. providè conſulamus, prædictos puerum, & puellam de ſpeciali gratia legitimationis titulo de communi fratrum noſtrorum conſilio decoramus, ut nullus eis in natalibus defectùs obſiſtat; ita videlicet, ut per hoc nullum eidem Regi, & præfatæ Reginæ in matrimoniali cauſâ præjudicium generetur. Vos ergo quod ſuper hoc à nobis eſt provida deliberatione ſtatutum, & vos ipſi firmiter obſervetis, & ab aliis faciatis per cenſuram Eccleſiaſticam inviolabiliter obſervari, & cùm ab eodem Rege fueritis requiſiti, ſecundùm formam præſcriptam ſolenniter publicetis. Datum Anageniæ 4. Non. Novemb. Pontificatus noſtri anno 4. anno Chriſti 1201.

Ad cap. Ex tenore 14.

De Matrimonio putativo agunt Giurba *ad conſtitut. Meſſan. cap.* 1. *gloſſ.* 1. *ex num.* 27. & *cap.* 16. Seſſe *deciſ.* 145. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Ind. cap.* 21.

Ad titul. Qui matrim. accuſ. cap. 2.

Praxim hanc Viſitatorum explicant Larrea *alleg.* 101. *numero* 20. Verarie *de viſit. cap.* 3. *ex num.* 61.

Ad titul. De divortiis, cap. 1.

De divortiis ex jure Hebræorum latè agit Seldenus *lib.* 3. *uxor. Hebraicar. ex cap.* 18. *uſque ad* 28. & de illis ex utroque jure *in capit. ſequentibus.*

Ad cap. fin.

Præceptum legis Moyſis de ducenda relicta fratris, illuſtrat Seldenus *lib.* 1. *uxor Hebraic. capit.* 12. *cum ſequent.* Videndus Joan. Caſtal. *var. lect. fol.* 25.

Ad tit. de ſecundis nuptiis, cap. fin.

De pœnis non abolitis præſentis conſtitutionis agunt Valent. *conſil.* 13. *ex num.* 12. Giurba *ad conſtit.* Meſſan. *cap.* 8. *gloſſ.* 1. Paſchal. *de vir. patr. poteſt. part.* 3. *ex num.* 50. *cap.* 10. Sperellus *deciſ.* 32. & 33.

Addenda & reponenda in Libro quinto.

Ad tit. de hæreticis, in cap. 1.

HÆreticum enim facit pertinax offenſionis defenſio, & obſtinata falſitatis propugnatio; non humanæ infirmitatis ignorantia, ſed pervicacia. Anaſt.

Anaſt Biblioth. in epiſtola ad Joannem Diaconum: *Cùm hæreticus non ex erroris tantùm deceptione, quantùm ex electione non recta, & contemptioſa pertinacia generetur.*

Ad cap. 5. eod. tit. in ſolutione rationis dubitandi.

Hermianus *lib. 10. Dicunt probare ſe poſſe, neſcio quos hæreticos poſt mortem fuiſſe damnatos.* Rigord. *de geſtis Philip. Auguſt* de Amalarico; *Etiam poſt mortem fuit excommunicatus, & condemnatus, & à cæmeterio ſacro dejectus, & oſſa, & cinis ejus per ſterquilinia ſunt diſperſa.* Varia exempla refert Joannues Cantachuzen. *libro 4. capite 23.*

Ad tit. de Magiſtris.

In cap. 4. ad finem num. 3. adde: Alteſſerra *lib. 6. differt. cap. 7.*

F I N I S.

INDEX, SIVE
REPERTORIUM
GENERALE
NOTABILIUM OMNIUM,

Quæ tum in Notis, tum in Commentariis quinque Librorum Decretalium GREGORII IX. comprehenduntur.

Adverte (Lector) *quod vt expeditiorem tibi viam, facilioremque pararemus ad inveniendi quæcumque Notabilia in his quinque Voluminibus contenta, Tomum vbique, & priori notâ, quam deſignat litera* t, *tibi indicavimus: ſequens numerus paginam literâ* p, *poſtremus marginales notas literâ* n; *indicat. De cæteris fruſtra te monerem; quæcumque enim quærere in mente tua praoptaveris, ſeriem alphabeticam evolvendi facili negotio invenies: nec unquam, ſive multa, ſive pauca te pigebit evolviſſe; quia plura pluries, nec injucunda, etiam ſub unica dictione reperies.*

A

ABBAS quos actus ad monaſterium ſpectantea poſſit gerere ſine ipſius conſenſu. tom. 1.pag.129.num.1
Abbas conveniri poteſt virtute reſcripti adverſus eum impetrati non facti mentione monaſterii. ibid.
Abbas exemptus nequit ſine licentia Romani Pontificis transferri in aliam Abbatiam. tom.1.p.193. num. 6.
Abbates electi, ſi exempti, debent petere confirmationem à R. Pontifice, alias à proprio Epiſcopo. t.1. p.196.n.5
Abbas poteſt deſignari in procuratorem ab Eccleſia Cathedrali. t.1.p.211 n.7
Abbas, & Priores ſæculares in jure canonico quinam intelligantur. t.1.p.271.n.12
Abbates an poſſint præfici non ſolùm extranei monachi, ſed etiam laici. t.1.p.271.n.10
Abbas aliquando præfici potuit, qui regulam monaſterii expreſſè non fuerat profeſſus. tom.1.p.272. num.14
Abbatibus & Prioribus temporibus Innocentii III. competebat electio Epiſcoporum. t.1.p.317.n.7
Abbas unius monaſterii non habet jus eligendi Prælatum in alio monaſterio exempto, etiamſi monachi illi jus ſuffragii concedant. t.1.p.352.n.7
Abbas immediate ſubjectus R. Pontifici, nequit Abbatiæ renunciare ſine ejus licentia. tom.1.p.422. num.3
Abbas poteſt etiam non acceptâ benedictione ab Epiſcopo monachos benedicere, ordines minores conferre, & alia quæ muneris ſui ſunt peragere; poſt trinam tamen ab Epiſcopo de benedictione factam requiſitionem. t.1. p.423.n.2
Abbates, & Abbatiſſæ poſt electionem canonicè celebratam, & confirmationem, jure communi inſpecto debent à diœceſano benedictionem accipere, & juramentum præſtare, ſi perpetui, non triennales ſint. ibid.n.4
Abbatum benedictio nec eſt ordinatio, nec conſecratio: & quinam ejus effectus. t.1.p.427.n.5
Abbates etiam non benedicti poſſunt ex ſpeciali privilegio minores ordines ſuis ſubditis conferre. t.1.p.424 n.8
Abbas cui juſtè ab Epiſcopo denegata fuit benedictio non poſt abbatialia munia obire. tom.1.p.425. num. 10.
Abbas poſt Oſtiarium præſcribendo ordinem Eccleſiaſticæ Hierarchiæ olim collocabatur. t.1.p 443. num.5.
Abbates à Syriaca voce *Abba*, dicuntur & cœnobiorum, & regularium Eccleſiarum Prælati. t.1.p 476. num.2.
Abbatibus quando fuerit conceſſum Lectores creare. ibid.
Abbas etiam non ſacerdos poteſt monaſterio præfici. ibid.
Abbates debent neceſſariò in Presbyteros ordinari. t.1.p.477.n.4
Abbas benedictus, ſi presbyter eſt, poteſt conferre primam Tonſuram, & quatuor minores gradus. t 1.p. 493 n.3
Abbates à quo tempore conferant ordines. ibid.n.5
Abbatum poteſtas ad conferendum minores gradus limitata. t.1.p.494.n.6.8
Abbas debet eſſe benedictus, ut poſſit conferre ordines. ibid.n.7
Abbas eſt extraordinarius miniſter ſacramenti ordinis. ibid.n.9
Abbas etiam non benedictus poteſt Lectori benedictionem petenti impertiri. t.1 p.495.n.11
Abbates, & alii Prælati regulares poſſunt delegare facultatem

cultatem abſolvendi, quam ipſi ratione dignitatis, vel officii habent. t.1.p.807.n.5

Abbates poſſunt abſque vllo monaſterii mandato in judicio adeſſe. t.1.p.808.n 6

Abbates Regulares jam à temporibus primitivæ Eccleſiæ potuerunt excommunicare, ſuſpendere, & interdicere ſubditos. t.1.p.833.n.5

Abbates qui ſunt diœceſana lege Epiſcopo ſubjecti, ad ſynodum vocati venire debent. t.1.pag.831.n.4 & p.832.n.9

Abbates populum habentes cum cura animarum lege diœceſana tenentur. t.1.p.839.n.8

Abbates etiam per ſyndicum ſui monaſterii negotia procurare valent. t.1.p.941.n.15

Abbatis factum, vel delictum an poſſit aliquando nocere monaſterio. t.2.p.201.& ſeq.n.11

Abbas exemptus in præſtanda authoritate actibus monaſterii ſui, æquiparatur Epiſcopo reſpectu Eccleſiæ ſuæ, t.3 p.252.&ſeq.n.7

Abbates jus mitræ, & baculi habentes poſſunt reconciliare proprias Eccleſias. t.3.p.854.n.5

Abbates omnes diœceſis reverentiam præſtare debent Epiſcopo; & quomodo ſit ab eis præſtanda. tom.5. p.113.n.3.

Abbas in favorabilibus comprehenditur appellatione monachorum. t.5.p.115.n.1

Abbates non poſſunt abſolvere proprios monachos ab excommunicatione in jure ſtatuta. t.5.p.574.n.2

Abbatia S.Petri ad Montemduplex eſt in Gallia, utraque Ordinis D.Auguſtini. t.5.p.544.n.2

Abbatia monaſterii Columbæ ubi ſita, & unde ita dicta ſit. t.2.p.263.n.3

Abbatia S.Donati de Scopeto olim Ordinis Ciſtercienſis fuit, deinde aſſignata Canonicis Regularibus S.Auguſtini. t.2.p 313.n.2

Abbatiſſa, & aliæ fœminæ dignitate fulgentes dilectæ dicuntur in reſcriptis Pontificiis t.1.p.130.n.2

Abbatiſſa quæ ſit, & quare virginum maxima non dicatur. t.1.p 835.n.2

Abbatiſſæ canonicarum quam poteſtatem habuerint. t.1.p.835.n.4.

Abbatiſſa ſubditos excommunicare non poteſt; ſuſpendere autem ab officio, & beneficio valet, ſi ſibi obedientiam non præſtent. t.1.p.836.n 5

Abbatiſſarum poteſtas in ſubditos, tam viros, quàm fœminas; tam in clericos, quàm laicos. t.1.p.837. num 8.

Abbatiſſæ nequeunt exercere actus ad poteſtatem clavium concernentes. ibid.n 9

Abbatiſſarum confirmatio, & benedictio ad quem ſpectet, & an ſit ordinatio. t.3.p.457.n.9

Abbatiſſæ matres ſpirituales, & matres religioſarum dicuntur. ibid.n.10

Abbatiſſæ quodnam benedictionis genus impertiri poſſint. t.5.p.564.n.3

Abbatiſſæ nunquam licite ſubjectarum ſibi monialium confeſſiones audire potuere. ibid.n.4

Abigei quinam dicantur, & quàm grave delictum ſit abigeatus, & quâ pœnâ plectendum. t 2 p.201.n.5

Abjurans ſchiſma diſpenſativè poteſt in Epiſcopum eligi. t.1.p.241.n.8

Abjurare quid ſit, multis exemplis oſtenditur. tom.1. p.953.n.4.

Abjuratio quomodo facienda ſit ab omnibus hæreticis ut Eccleſiæ reconcilientur. t.5.p.185.n.5
Vide in verbo *Hæreticus*.

Abolitio criminis quid ſit, & quotupliciter contingat. t.5.p.31.n.6.

Abolitiones diverſi generis referuntur, & in quibus conveniant, & differant, oſtenditur. ibid, col.1.& 2

Abraſio, vel cancellatio facta in aliqua parte inſtrumenti, an illud vitiet in totum. t.2.p.483.n.5

Abraſio annotatione temporis inſtrumentum ſuſpectum reddit. t.2.p.484.n.6

Abraſio in loco ſuſpecto, & parte ſubſtantiali contingens vitiat inſtrumentum tantùm quoad eam partem, in qua ſuſpectum eſt. t.2 p.485.n.7

Abraſio nominis ſervi liberi, & hæredis ſcripti, an adimat illi libertatem, & hæreditatem. ibid.n.8

Abricenſis civitas Epiſcopalis Galliæ in Normannia ſita t.1.p.377.n.9

Abricenſis diœceſis ſuffraganea Rhotomagenſis: ubi de apparitione Michaelis Archangeli ejus Præſuli. t.1.p.835.n.1.

Abſens & ignorans eligi poteſt in Prælatum. tom.1. p.294.n.7.

Abſens damnari poteſt, ſi legitimè citatus & contumax fuit. t.1.p.301 n.6

Abſens ab officio ipſo jure illud non amittit, ſed per ſententiam illo privandus eſt. t.1.p.637.n.3

Abſens ex cauſa Reip. neceſſaria, læſus beneficio reſtitutionis gaudet; ſecus ex cauſa voluntaria. t.1. p.932.n.2.

Abſens ex juſta cauſa veri contumacis pœnis non ſubjicitur. t 2 p.135.n.6

Abſens quando juris fictione pro præſente habetur. t.3.p 112.n.9.

Abſens pro utilitate propriæ Eccleſiæ habetur prò reſidente, & lucratur fructus. t.3 p.118.n.5

Abſentes à propria Eccleſia ex privilegio, poſſunt per ſubtractionem proventuum beneficii ad reſidentiam cogi, ſi ipſa miniſtrorum defectum patiatur. t.3.p.120.n.2.

Abſens ſtudiorum causâ fructus beneficii percipit, non tamen quotidianas diſtributiones. t.3.p.175.n.2

Abſentes Reipublicæ causâ paribus favoribus gaudent ac milites. ibid.col.2

Abſens an poſſit ad beneficium, vel Eccleſiam præſentari. t.3.p.233.n.3

Abſentia diuturna ſponſi dirimit ſponſalia; & qualis adhuc requiratur. t.4.p.21.n.3

Abſentia longa an aliquo jure poſſit diſſolvere matrimonium t.4.p.40 & ſeq.n.5.& ſeqq.

Abſentia neceſſaria à propria patria an præſtet cauſam ad ſecundum matrimonium. t.4.p.42.n.9

Abſentia parentum quanta requiratur, ut filii ſine eorum conſenſu matrimonium contrahere poſſint. t.4 p.69.col.1.

Abſolutio à Pontifice validè impetrari nequit, niſi delictum, & pœna impoſita explicentur. t.1.p.137.n 4

Abſolutio à cenſuris obreptitiè, vel ſubreptitiè impetrata non valet. t.1.p.762.n.3

Abſolutio à cenſuris, quæ Epiſcopo, vel alii Prælato jure ordinario, & ratione officii competit, poteſt aliis delegari. t.1.p.807.n.5.& 6

Abſolutio excommunicato an poſſit indulgeri appellatione pendente. t.1.p.831.n.4

Abſolutionis præcipua & principalis conditio eſt ſatisfactio, quâ deficiente idonea cautio præſtanda eſt. ibid.n.5

Abſolutionis beneficium pretio redimi abſque labe ſimoniæ non poteſt. t.5.p.103.n.4.

Abſolutio de criminibus illatis per colluſionem facta, etiam præcedente partium tranſactione, non impedit judicem punire, & inquirere idem delictum. t.5.p.395.n.10.

Abſolutio ad cautelam quandonam petenda ſit, & impendatur. t.5.p.587.n.2

Abſolutio unius cenſuræ obtineri poteſt, remanente alia cenſura. t.5.p.591.n 2

Abſolutio

Abſolutio ab excommunicatione à quo concedi poſſit, & quid olim circa eam obſervatum ſit. tom.5. p.602.n.3.

Abſolutio ab excommunicatione factis etiam indulgeri poteſt, & quænam ſint ſigna hanc ſignificantia. t.5.p.604.& ſeq n.2

Abſolutio cum præſcriptis cæremoniis concedenda eſt excommunicato. t.5.p.614.n.2

Abula civitas duplex eſt in Hiſpania, & ex qua Sanctorum agmen prodierit. t.1.p.837.& ſeq.n.1

Abulenſis civitas nobilis Hiſpaniæ Citerioris, jam à primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopali Cathedrâ decorata. t.1.p.429.n.7

Academia Bononienſis celebris, & magnis privilegiis, & gratiis decorata. t.1.p.932.n.2

Acceſſus ad propriam uxorem die Dominico maritis prohibitus fuit. t.2.p.172.n.13

Acceſſus frequens ad moniales olim à clericis, & monachis obtendebatur, ſed omninò fuit prohibitus. Vide in verbo *Sepulchrum*, *Monialis*.

Acceſſus ad moniales quibus ex cauſis licitus efficiatur, & quæ ad hunc requirantur. t.3.p.27.n.7

Acceſſus ad moniales, tam clericis, quam monachis prohibitus. t.3.p.28.n.9

Acceſſus abuſivus ad moniales prætextu recitandi horas canonicas prohibitus. t.3.p.29.col.2

Accho præcipuum Palæſtinæ emporium quàm varias clades paſſum fuerit. t.3.p.581.n.2

Acephali, ſeu Acephalitæ, vel Severitæ, quinam hæretici fuerint, & quando condemnati. t.2.p.698. num.8

Accuſatio alieno nomine poteſt aliquando coram judice proponi. t.1.p.926.n.14

Accuſatio quid ſit, & quid accuſare. t.5.p.2.& ſeq.n.5

Accuſationis impropria definitio affertur, & impugnatur. ibid.p.3

Accuſationis vera definitio datur, & explicatur. t.5. p.3.n 6

Ab accuſatione deferenda quinam prohibeantur. t.5. p.4.n.7.& 8

Accuſationi an aliquando debeat præmitti monitio charitativa. t.5.p.6.n.4

Accuſatio, vel denunciatio criminis lædit famam accuſati. t.5 p.12.n 6

Accuſatio quæ malo animo præſumitur fieri, non impedit accuſatum novos honores & dignitates aſſequi. t.5.p.15.n.12

in Accuſatione quomodo inſcriptio, & ſubſcriptio fieri debeant ab Accuſatore; & qualiter differant. t.5.p.36.& ſeq.n.4

in Accuſatione quare deſideretur inſcriptio accuſatoris; & an hodie remiſſa ſit hæc ſolemnitas inſcriptionis. t.5.p.38.n.6.& 7

Accuſatio per ſchedulam an ſit ſufficiens ut poſſint judices procedere ad inquiſitionem. t.5.p.45.& ſeq.n.5

Accuſationem Prælatorum non debent facilè aggredi ſubditi. t.5.p.69.n.8

Accuſatores matrimonii ſunt tantùm parentes, & qui de conſanguinitate ſunt. t.2.p.265.n.3 Vide in verbo *Matrimonium*.

Accuſator in delicto hæreſis teſtis legitimus eſſe poteſt. t.2.p.395.n.5

Accuſatores legitimi contra Epiſcopum quinam dicantur. t.5.p.2.n.2

Accuſatores legitimi quicunque cenſentur, niſi accuſare legibus prohibeantur. t.5.p.4.n.7

Accuſatores illegitimi non debent in judicio admitti ad fatigandum reum. t.5.p.5.n.9

Accuſatores criminoſi an poſſint admitti ad accuſandum Epiſcopum. t.5.p.7.n.12

Accuſatores plures quomodo ſimul admittantur quando agitur ad publicam vindictam. t.5.p.8.n.2

Accuſatores criminoſi quandonam admittantur ad accuſandum Prælatum. ibid.n.3.

Accuſator ſemel approbatus non poteſt ab accuſatione deſerenda repelli. t.5 p 15.n.2

Accuſatorum officium an ſit licitum, & honeſtum. t.5.p.21.n.5.6.& 7.& p.22.n 8

Accuſator non deſideratur, ut contra crimen notorium procedatur. t.5.p.24.n 5

Accuſator dicens ſe aliquem accuſaturum, ſine pœna poteſt deſiſtere ab accuſatione ante inſcriptionem, & ſic deſiſtenti ſilentium perpetuum imponitur. t.5.p.30.n.3

Accuſator ab accuſatione deſiſtens ante finitam litem, quibus pœnis ſubjaceat. t.5.p 30.n.5

Accuſator a quo tempore accuſationem deſerere non poſſit. t 5.p.31.n.7

Accuſator quandonam in Turpillianum incidat. t.5. p.32.n.8

Accuſator quandonam poſſit deſiſtere ab accuſatione criminum, in quibus inſcriptio neceſſaria non eſt. ibid.n.9

Accuſatore ante cauſæ exitum ab accuſatione deſiſtente, cauſa criminalis non extinguitur omninò. ibid.n.10.

Accuſator ab accuſatione poſt citationem deſiſtens, licèt ante inſcriptionem, quibus pœnis ſubjaceat. t 5.p.33.n.12

Accuſatur crimen per viam exceptionis opponens aliquando punitur, ſi in probatione defecerit. t.5. p.36.n.1

Accuſans criminaliter ad vindictam, inſcribere debet; denunciator non item. ibid n.2

Accuſator quandonam inſcribere, vel ſubſcribere dicatur. ibid.n.4

Accuſator quomodo inſcriptionem & ſubſcriptionem facere, & quid in eis cavere debeat. ibid.& p.37

Accuſator in quibus caſibus ab onere inſcribendi eximatur. ibid.& ſeq.n.5

Accuſator in judicio civili, quamvis de crimine agatur, non tenetur in crimen ſubſcribere. ibid.p.38

Accuſatores aliqui recenſentur, qui in probatione deficientes, pœnis calumniatorum non ſubduntur. t.5 p.65.n.11.

Accuſator non ſtatim convincitur de calumnia eo ipſo, quod non probat quod intendit. tom.5.p.69. num.7

Accuſatus, vel denunciatus de crimine, pendente accuſatione, vel denunciatione, novis dignitatibus decorandus non eſt. t.5.p.12.n 4

Accuſatus quare ab honoribus, & dignitatibus repellatur. t.5.p.13.n.7.& 8

Accuſatus an nulliter aſſequatur honores & dignitates, ſi ei conferantur. t.5.p.14.n.9.& 10

Accuſatus honoribus, & dignitatibus priùs obtentis uti non prohibetur, niſi ſit accuſatus de crimine ſimoniæ. t.5.p.14.& 15.n 11.

Accuſatus de uno crimine, iterum de eodem accuſari nequit. t.5 p.16.n.2

Accuſatus ſemel in contradictorio judicio abſolutus, utrum de novo accuſari poſſit. ibid.n.4

Accuſatus & definitivè abſolutus, quare non poſſit de eodem crimine iterum reus fieri. tom.5 pag.17. num.5.& 6

Accuſatus abſolutus in quibus caſibus poſſit iterum accuſari. t.5.p.18.n.7

Accuſatus in crimine mixti fori, & condemnatus coram judice eccleſiaſtico, utrum poſſit iterum puniri coram judice ſæculari. ibid.& ſeq.n.9

Accuſatua de crimiue ſimoniæ privatur juribus ſibi competeutibus, etiam judicio pendente. t.5.p.77.n.3
Acheruntia, vulgò *Azerona*, civitas eſt in Apulia Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.3.p.92.n.1
Acolytus quis ſit, & quæ ejus officia. t.1.pag.313. nnm.8.
Acolyti græcè, latinè ceroferarii dicuntur: eorumque officium duplex. t.1.606.n.3
Acolythi officia duo demonſtrantur duplici materia, quæ illi tempore ordinationis porrigitur. t.3.p 93. num.1.
Acquiſita conſtante matrimonio, eo ſoluto æqualiter dividenda ſunt inter virum, & uxorem. t.4.p.285. n.2 & p 286.n. 4 & p.287 n.6.
ut Acquiſita conſtante matrimonio communicentur utrique conjugi, quid requiratur. t.4.p.289.n.9
Acquæſtua conjugalis quid ſit, & quomodo communicetur utrique conjugi. t.4.p.288.& ſeq.n.8.9
Acquiſita conſtante matrimonio intuitu unius conjugis, an communicentur utrique. ibid.n.10
Acquiſita conſtante matrimonio quænam communicentur. t.4 p.290.n.11
in Acquæſtu conjugali an conſuetudo ſit attendenda. ibid.n.12
Acra apud Anglos & Saxones idem eſt, quod apud Latinos ager, non ſimpliciter, ſed certam agri menſuram deſignans. t.3.p 965.n.1
Acrida Juſtiniani patria honore Metropolico decoratur, varieque ab eo exornatur: t.2.p.725 n.1
Actio in judicio poteſt ab aliquo pro alio proponi in aliquibus caſibus. t.1.p.915.& ſeq.n.1.
Actionis acceptio non ſemper ad jus perſequendi, ſeu agendi in judicio refertur. t.1.p.43.n 3
Actio an datur ex pacto nudo jure civili, vel canonico. t.1.p.861 n.7.& 8
Actio non datur ex iis omnibus, quæ æquitate naturali nituntur. t.1.p.866.n.17
Actio quod metus causâ ad quid detur; & an realis, vel perſonalis ſit. t.1.p.950.n.22
Actio quod metus causâ adverſus quos detur. t.1 p.851 n.25.
Actionis nomen in judicio actor proponere non cogitur, debet tamen factum clarè exprimere. t.2.p.21. n.4.& p.22.n.9
Actiones ſolennes apud Romanos introductæ quænam. t.2 p.22.n.8
Actio ſemel in judicio propoſita poteſt mutari, vel emendari. t.2.p.31.n.6
Actionem mutari, vel emendari quid ſit. ibid.
Actionis emendatio, vel mutatio uſque ad quod tempus admittatur. ibid.n 9. & p.52.n 10
Actio quæ datur propter adjectionem loci, an ſit directa, utilis, vel arbitraria. t.2.p.94.& ſeq.num 5. & ſeqq.
ut Actio prædicta concedatur, quid requiratur. t.2. p.95.n.6
Actio arbitraria de eo quod certo loco, ubinam intentari poſſit. t 2.p.95.n.8
in Actione arbitraria de eo quod certo loco, an utriusque contrahentis, an alterutrius tantum utilitas æſtimanda ſit. t.2.p.96.n.9.10
in Actione de eo quod certo loco, quid utilitatis, & intereſſis ratione veniat. t.2 p.97.n.1.
Actio arbitraria de eo quod certo loco, in quibus contractibus detur. t.2.p.98.n.12
Actio libello comprehenſa poteſt emendari, non autem mutari. t.2.p.116.n. 2
Actionis emendatio quatenus admittatur. ibid.
Actiones Prætoriæ, quæ jure Pandectarum temporales erant, per litis conteſtationem perpetuabantur. t.2.p.127.n.10
Actiones in aliquibus caſibus per litis conteſtationem non perpetuantur. ibid.
Actio in rem an ſit concedenda mulieri ad vindicandum maritum proprium. t.2.p.193.& ſeq.n.2.3
Actiones præjudiciales quare ita in jure vocentur. t.2.p.209.n.13
Actio, quam debitoris inopia excludit, inanis eſt. tom.2.p.279.n.6
Actio depoſiti ſequeſtraria quid ſit, & quandonam competat. t.2.p.316.n.6
Actio pluviæ arcendæ tantùm in agris locum habet. t.2.p.340.n.2
Actio efficax datur ex juramento, attento jure canonico, ſecus attento jure Cæſareo. t.2.p.545.n.5
Actio de peculio, & actio de in rem verſo, diverſæ ſunt; in actione tamen de peculio ineſt actio de in rem verſo. t.2.p.660 n.17
Actiones temporariæ jure Digeſtorum, & Codicis quænam fuerint. t.2 p.674.n.5
Actiones Eccleſiæ competentes quâ præſcriptione elidantur. t.2.p.675.col.2
Actio interna quomodo cadat ſub præcepto legis poſitivæ. t.3 p.886 & ſeq.n.7
Actio rei uxoriæ quid ſit, ad quid introducta, & quare ita appellata ſit. tom.3.p.369.n.7
Actio rei uxoriæ quibus competat, & quamdiu duret. ibid.
Actio ex ſtipulatu, tanquam plenior, favorabilior, & accommodatior, ſucceſſit in locum rei uxoriæ, transfuſis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei uxoriæ proveniebant. ibid.n.8
Actio de dote quo tempore tam marito, quàm mulieri competat. t.3.p.371.n.11
Actio pignoratitia duplex eſt, alia directa, alia contraria. t.3.p.376.col.1
Actio, quæ datur ex donatione, quæ à promiſſione incipit, quænam ſit. t.3.p.433.n.6.
Actio rerum amotarum quandonam competat marito adverſus uxorem, & unde oriatur. t.4.p.5.n.11
Actionum duo genera recenſentur, & quid per utramque petatur. t.4.p.113.n.5
Actio univerſalis quid ſit, & quomodo inſtituenda ſit. tom.2.p.114.n.6
Actio, ſeu judicium de moribus apud Romanos quodnam fuerit. t.4.p.296.n.10
Actio de moribus plerumque accuſatio dicitur, licet civilis ſit. ibid.
Actio de adulterio ſucceſſit in locum actionis, ſeu judicii de moribus t.4.p.298.n.13
Actio de moribus apud Romanos quomodo intentaretur, & procederet. t.4.p.296,& ſeq.n.10
Actio de moribus quandonam, & a quo ſublata. ibid. num.11.
Actio ad exhibendum datur etiam contra fructuarium. t.4.p.308.n.5
Actor non ſequitur forum rei, ubi aliter conſuetudine introductum eſt. t.1.p.999.n.5
Actore agente contra non poſſidentem actione reali, reus abſolvetur; actor verò poteſt emendare, ſeu mutare actionem, aut durante judicio, vel poſtea. t.2.p.50.n.3
Actor ſequitur forum Rei, etiamſi clericus laicum conveniat. t.2.p.72.n.2
Actor non tenetur ſequi forum Rei in delictis mixti fori. t.2.p.73.n.6
Actor debet actionem, ſeu intentionem ſuam in ſcriptis proponere. t.2.p.110.n.2.& p.112.n.8
Actoria intentionem in ſcriptis referri in quibus caſibus neceſſe non ſit. t.2.p.112.n.9

Actores,

Actores, ſeu actionãrii, ſunt procuratores, & œconomi. t.2.p.223.n 2
Actore contumaciter abſente, an ſit reus abſolvendus. t.2.p.285.& ſeq.n.3
Actor reo propria inſtrumenta edere cogendus eſt. t.2.p.331.n.10.& p 334.n.16 &17
Actor, qui plenè probavit intentionem ſuam, non tenetur jurare, etſi contrarium conſuetudine introductum ſit. t.2 p.336.n.3
Actor in judiciis diviſoriis etiam pro reo habetur. t.2.p.444 n.13
Actor in judicio poteſt cumulare poſſeſſorium & petitorium; immò etſi cœpit agere uno judicio, poteſt ante concluſionem in cauſa aliud intentare; & tunc una ſententia utrumque eſt terminandum: & poteſt ſuccumbere in uno, & obtinere in alio. t.2. p.238.n.2
Acta aliqua judicii facta coram uno judice fidem faciunt coram alio, alia pereunt peremta inſtantia. t.1.p.1044.n.10
Acta judicii etſi penes notarium remanere debeant, ſi tamen apud judicem reperiuntur, non vacillat eorum fides. t.2.p.382.n.1
Acta litis ordinatoria facta coram primis judicibus fidem faciunt coram ſecundis. ibid.n.3
Acta judicialia quotuplicia ſint, & quomodo inter ſe differant. t.2.p.407.& ſeq.n.5
Acta judicii illis proſunt, vel obſunt, quibus prodeſſet, vel obeſſet ſententia lata. t.2.p.491.n.9
Acta judicialia quæcumque poſt appellationem legitimè interpoſitam facta, nulla habita ejus ratione, attentatorum remedio revocantur. tom. 2. pag. 797. num. 4
Actus celebratus contra proprium juramentum eſt ipſo jure nullus. t.3.p.165.n.7
in Actibus juriſdictionis voluntariæ, & ſimilibus idem poteſt plurium perſonam ſuſtinere. t.3.p.198. num.2
in Actu quolibet duo principaliter conſiderantur. t.3. p 712.n.5
in Actibus collegii non ſufficit caput collegii adeſſe; vide in verbo *Collegium*.
Actuum humanorum genera duo referuntur, & quibus muti & ſurdi intereſſe poſſunt, & conſenſum præſtare. t.4.p.54.n.7
Actus quilibet potiùs præſumitur purus, quam conditionalis. t.4.p.111.n.6
Actus ſub conditione celebratus non eſt, nec deſinit eſſe, ſed in ſuſpenſo conſideratur. ibid & ſeq.n.8
Actuum humanorum alii conditionem recipiunt, alii verò non. t.4.p 115.n.4
Actus qui recipiunt conditionem quinam ſint. ibid. p.116.n.5
Adiacium urbs antè Urſidicinium appellata, in inſula Corſica ſita eſt. t.2.p.70.n.2
Aditio hæreditas metû facta an valeat, ſive facta à filio, ſive ab extraneo. Vide in verbo *Hæres*.
Adjudicatio fuit olim legitimus dominii acquirendi modus. t.2.p.739.n.4. & p.740.n.6
Adminiſtratores, qui aliena negotia gerunt, alii voluntarii ſunt, alii neceſſarii. t.2.p.326.n.8
Adminiſtratores neceſſarii quinam ſint. ibid.& ſeq.
Adoleſcentes an ad religionis ſtatum admitti debeant. t.3 p.647.n.5.
Adoleſcentes aliter vocantur minores. ibid. Vide in verbo *Ætas*.
Adoleſcentia ætas, & terminus variè computatur; & quæ ſit frequentior computatio. t.4.p.67.n.1
Adoptio in fratrem, vel ſororem ex duplici principio nulla eſt. t.4 p.170.n.2
Adoptionis origo unde: ubi de prima inter homines facta. t.4.p.170.n.5
Adoptio duobus modis olim fieri poterat. ibid.p.178
Adoptionis conſuetudo apud varias nationes viguit poſteriori ævo. ibid n.6
Adoptionis ritus uſitati referuntur, ad explicationem loci Plinii Panegyrici. ibid.n 7
Adoptio naturam imitatur non mutat. tom.4.p.172. num. 8
Adoptio facti eſt cujus tamen effectus juris civilis ſunt. t.4.p.173.n.12
Adorare propriè eſt ad os movere, juxta Iuſtum Lipſium. t.1.p.96 n.5
Adria nobilis civitas Cathedrâ Epiſcopali decorata ubinam ſita ſit. t.3.p.778.n.3
Adrianus IV. quandonam ſummus Pontifex fuerit creatus: ubi aliqua de ejus egregiis factis. tom. 4. p.189.n.1
Adverſarius accipitur pro quocunque qui in judicio contendit. t.2.p.2.n.4
Adverſarius in cauſa criminali, vel civili repellitur à teſtimonio in alia cauſa. ibid.
Adulatio ſtulta antiquorum erga Imperatores. Vide in verbo *Imperator*.
Adulterii crimen aliquando capitale fuit. & quando tale eſſe deſierit. t.1.p.925.n.10
Adulterium an ſit inter minora ſcelera referendum. ad explicationem reſponſi Alexandri III. tom.2.p.16. & ſeq.n.1
Adulterium difficilis eſt probationis, & vix verè, & ſpecificè probari poteſt. t.1.p. 428 n.3
Adulterium ex oſculo an concludenter probetur. t.2. p.429.col.1.& 2
Adulterium matrimonium diſſolvit tantum quoad torum, non quoad vinculum. t.2.p.535.n.2
Adulterium ut committatur ſufficit ſpes legitima tori; & an ſponſa de eo accuſari poſſit jure mariti. t.4.p.79.& ſeq n.11
Adulterium tantum abſque interpoſitione de futuro matrimonio, vel machinatio in necem viri, an impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum. t.4.p 142 n.6
Adulterium verum etiam cum ſponſa de futuro committitur. t.4.p.178.n.6
Adulterium ſine dolo malo non committitur. tom.4. p.298.n.13
Adulterium voluntarium, non violentum in patiente à lege punitur. ibid.
Adulterium filiæ non nocet patri conſtituenti dotem. & paciſcenti de ea reddenda ſoluto matrimonio. ibid.n.14
Adulterium eſt cauſa amiſſionis dotis, non divortium. ibid.p.299
Adulterii etymon & definitio traduntur. t.5.pag.305. num.4.& 5
Adulterii atrocitas deſcribitur, & quibus pœnis plectendum ſit, oſtenditur. t.5.p.306.n.6.& 7
Adulterium an ſit plectendum pœna capitis. ibid. p.307.n.8
Adulterium quibus pœnis vindicandum ſit ex jure canonico. ibid.& ſeq.n. 9
Ad adulterium mulieris accuſandum quinam admittantur. t.5.p.310.n.3
in Adulterii accuſatione jure extranei quomodo procedendum ſit. t.5.p.311.n.4.& p.312.n.2
Advocatia Eccleſiarum quibus competat, & quomodo acquiratur. t 3.p.783.n.3
Advocatia Eccleſiarum Regiæ inhæret Coronæ: ubi exempla traduntur. ibid.& p.784.n.2
Advocatia Eccleſiarum ab initio gratuita, deinde pro-

tectori quæſtuoſa facta eſt: ubi circa hæc varia exempla ex hiſtoriis petita traduntur. t.3.p.785.& ſeq. num.7
Advocati patrocinium nulli deeſſe debet; eoque carenti aſſignandus eſt à judice. tom.1.p.810.n 18. & ſeq.
Advocati pluries à judicibus parti aſſignati. ibid.
Advocati commenſalitas cum judice an reddat judicem ſuſpectum. t.1.p.811.n.21
Advocati officium quodnam; & quam variis nominibus deſignetur. t.1.p.908.& 909.n.5:6
Advocati & defenſores Eccleſiarum quinam olim fuerint. t.1.p.921.n.11
Advocati ſalarium honeſtè petitur, & honorarium dicitur. ibid.& ſeq n:12
Advocatis, vel procuratoribus de quota litis olim paciſci non licuit. t.1.p 1005.n.25
Advocati Eccleſiarum quibus juribus, & honoribus decorentur. t.1.p.784.& ſeq.n.3
Advocatorum prædictorum munus quodnam ſit. t.3. p.785.n.6
Ædes priſcorum fidelium divino cultui mancipatæ, tituli dictæ fuere. t.3.p.132.col.2
Ædes Deo ſacræ quam variis nominibus appellentur. t.3.p.834.& ſeq.n.6
Ædes ſacræ ædificandæ ſunt ex præcepto Eccleſiæ, ibid.p.935.n.7
Ædium ſacratum termini ab authoribus finium regundorum deſignati. t.3.p.999.col.2
Ædificia quilibet in ſuo ſolo ponere poteſt propriæ utilitatis cauſa, exceptis duobus caſibus. t.2.p.895. num.10
Ædificium conſtructum poſt novi operis nunciationem demoliendum eſt, nec audiri debet dominus, ſi ſatisdationem offerat, & de jure ſuo docere paratus ſit. t.5.p.476.n.1
Vide in verbo *Nunciatio novi operis*.
Ædificia quomodo ſint reparanda, & quænam ſit eorum ætas: vide in verbo *Ætas*.
Ædua alias Auguſtodunum celebris urbs eſt Galliæ Epiſcopali Cathedrà decorata. t.1.p.74.n.5
Æquitas an prævaleat ſummo juri; & quando ejus ratio habenda ſit. t.1.p.904.n.15
Ætas unicuique eccleſiaſtico ordini neceſſaria aſſignata eſt. t.1.p.247.n.2
Ætas triginta annorum dicitur ætas naturalis. tom.1. p.249.n.11
Ætatis ſemper maxima ratio habita eſt in promovendis ad dignitates publicas. ibid.
Ætas vigintiquinque annorum Eccleſiæ conſtitutionibus ad ſacerdotium requiritur, licet antiquis ſæculis diverſa aſſignata eſſet. t.1.p.255.n.13
Ætas quot modis probari poſſit: ubi de negligentia natalium. t.1.p.290.n.5
Ætas cuilibet ordini præſcripta quænam ſit ab Eccleſia. t.1.p.466.n.5
Ætas varia pro diverſitate temporum ad majores ordines præſcripta fuit. t.1.p.467.n.6
Ætas ad judicandum requiſita quænam præſcripta ſit. t.1.p.725.& ſeq.n.2.& ſeqq.
Ætas anni duodecimi legitima pubertas cenſetur. t.2. p.268.n 2
Ætas legitima aliquando eſt 14. annorum aliquando verò pro ſubjecta materia eſt ætas vigintiquinque annorum. t.4 p. 154.n.3
Ætas legitima ad Religionis ingreſſum quænam ſit. t.3.p.647.n.5
Ætas nulla præſcripta eſt in antiquis Eccleſiæ canonibus ad ingreſſum in monaſterium. tom.3.p.648. num.6.
Ætas quænam dicatur ſenilis, ut conjux poſſit in ſæculo remanere voto caſtitatis emiſſo, altero religionem ingrediente. t.3 p.6[illegible].n.3
Ætas puerilis quænam ſit, quando incipiat, & quando finiatur. t 3.p.707 n.1
Ætas quænam deſideretur, ut quis quolibet voto ſimplici, etiam religionis, obligetur. [illegible]8.n.5
Ætas beneficiorum eſt vetuſtas eorum. t.3 [illegible] n 5
Ætas rei inanimatæ quomodo dicatur. ibid.p.962.
Ætas ad nuptias ex utroque jure præſcripta quænam ſit. t.4.p.75.n.5 & p.77 n.8
Ætas varia pro nuptiis à veteribus aſſignata. ibid. n.4.& ſeq.
Ætas ad nuptias contrahendas quomodo præſcripta ex lege Papia. t.4.p 76.n.6
Ætates hominum unde certitudinem habeant, juxta antiquos Philoſophos. t.4.p 80.n.3
Ætas an ſit definita in ſponſalibus ſicut in matrimonio. t.4.p.81.n.3
Ætas quomodo per malitiam ſuppleatur in ſponſalibus. t.4.p.84.n.4
Ætas hominis quibus modis probetur. t.4.p 87.n.6
Ætas puerilis furtis, mendaciis, perjuriis, & aliis peccatis plena eſt. t.5.p.398.n.5
Ætas diſcretionis quænam ſit apud Doctores, & quomodo dignoſcenda ſit. t 5.p.567 n.2
Afri deferentes epulum ad tumulum Martyrum reprehenduntur, & aliquo pacto excuſantur. tom.3. p.43.n.6
Affidare quid ſit; t.4.p.189.n.3
Affinitas ſuperveniens non diſſolvit matrimonium contractum, ſed tantum ſponſalia de futuro. tom.4. p.187.n.2
Affinitas, & cognatio naturalis promiſcuè uſurpantur. ibid.n.4
Affinitas naturalis duplex refertur. ibid.p.182
Affinitatis impedimentum quodnam ſit, & quis ejus effectus. t.4.p.182.n.5
Affinitate ſuperveniente propter inceſtum, vel adulterium commiſſum, an licitus ſit uſus conjugii. t.4. p.183.n.9
Affinitatis etymologia, & diffinitio traduntur. t.4. p.185.n.5
Affinitas quomodo definienda ſit, attento jure canonico; & quid requiratur, ut contrahatur. ibid. p.186
Affinitatis triplex genus olim fuit. ibid n.6
Affinitatis gradus quomodo computandi. ibid.& ſeq. num.7
Affinitatis vinculum an originem trahat à jure naturali, an vero à lege poſitiva. t.4 p.187.n.8
Affinitas ex copula licita, vel illicita, an æquale vinculum inducat. ibid.
Affinitatis gradus, in quibus matrimonium prohibetur, recenſentur. ibid.
Affictus penſionem, affićti redditus, & affictare locare ſignificant. t.2.p.282.n.6
Africa à Vandalis occupata proprium Præfectum non habuit, & quando ei reſtitutus. t.1.p 871.n.5
Afflictis non eſt addenda nova afflictio, ne duplici damno afficiantur. t.3.p 185 n.4
Affligenium monaſterium admodum potens, ubi ſitum, & à quo fundatum. t.3.p.673 n.1
Agape in funeribus defunctorum facta à veteribus Chriſtianis. t.5.p.108 n.6
Agape dilectio fratrum. ibid
Agape à variis Eccleſiæ canonibus approbata. ibid
Agape in abuſum & luxum converſa, ab Eccleſia reprobata fuit. ibid.col.2
Vide in verbo *Convivium*.

Agareni

Agareni poſt vsrias ab eis factas devaſtationes ab Hiſpania pelluotur. t 2.p.575.n.2

S. *Agathæ* Eccleſia duplex Romæ, quarum una in titulum Cardinalitium eſt erecta. t.1.p.305.n.1

Agatha perantiqoa Galliæ civitas in provincia Narbonenſi. t.1.p.421.n.1

Agatha urbs antiqua Galliæ Catbedrali Sede decorata. t.1 p 962.n.1

Aginesium provincia eſt io Gaſconia duas diœceſes complectens. t 5.p.181.n.4

Agricolarum triplex eonditio apud Romanos. tom.1. p.548.n.15.

Agricolæ poſt ſacerdotes in hooore habiti, variaque privilegia eis fuere conceſſa. r.1 p.857.n.7

Agricolæ prædiorum Eccleſiæ non debent deſerere culturam prædiorum, & ad aliot agros eolendos ſe transferre. t.3.p 975.n 4

Agricolarum conditiones variæ; obi de colunis, & caſaiit Eccleſiæ. t.3.p.976.n.6.& 7

Agricultura primis urbis Romanæ cuoabilis à nobilibus, optimis que viris exercebatur. t.1.p.548.n.15

Agricultura apud veteres magnæ æſtimationis fuit. t.1. p.857.n.7

Agricultura tanquam res ſacra apud Ægyptios habita. ibid.

Agrimenſores in judicio finium regundorum adhibiti geometriæ periti fuere. t.2.p.344.n.14

Agrimenſor ooicus quomodo ſufficiat ad dirimeodam controverſiam ſuper finibus regundis. t.2. p.691.& ſeq.n.4

Alatrinum, ſive Aletrum, aotiqua elvitas eſt io Latio verſus Orientem ſita. t.2.p.164 n.4

Alatrum, ſive Aletrum eivitas eſt parum ab Anagnia diſtans, quæ Pontificiæ juriſdictionl ſubeſt, & Cathedrâ Epiſcopali decoratur. t.2.p.193.n.1

Alba veſtis eſt communis Eccleſiæ miniſtris; quâ tamen extra divina officia uti oon licet. t.1.p.515. num.29

Vide in verbo *Veſtis*.

Albanenſis Epiſcopatus eſt immediatè ſubjectus Romanæ Eccleſiæ. t.1.p.297.n.6

Albanenſis Epiſcopatus eſt unus ex ſeptem Cardinalitiis, quorum Præſules ſunt Cardinales Eccleſiæ Romanæ. r.1 p.439.n.3

S. *Albani* monaſterium percelebre io Anglia, à quo fuerit conſtructum, & cui dicatum. t.2.p.427.n.1

S. Albani monaſterium Ordinis D. Benedicti duplex reperitur. t.4.p.135.n.1

Albergaria eſt hoſpitiorũ præbeodorum oous. tom.3. p.183.n.2

Albertus Dux Brabantiæ coronatur à Pontifice, & in itinere juſſu Imperatoris occiditur. r.1 p.327.n.23

Albia civitas eſt Galliæ Cathedralem Eccleſiam habens: & ubi ſita ſit. r.2.p.901.n.1

Albiganum civitas Italiæ eſt ad Alpes Cotiæ ſita, à primis Eccleſiæ ſeculis Cathedrali Eccleſia decorata. t.5.p.462.n.2

Albigenſes hæretici onde ita dicti, & obi oata eorum hæreſis. t.5.p.181.& ſeq.n.4

Albrinca civitas eſt in provincia Rhotomagenſi Cathedrâ Epiſcopali decorata. r.2.p.855.o.1

Aleria eivitas in inſula Corſica Cathedrâ Epiſcopali decoratur. t.2.p.70.n.1

D. *Aldericus* Palentinus Præſul adeo ſanctimoniâ claruit, ut in ea Eccleſia religioſè ſerventur ejus ſandalia. tom.5.p.69.n.3

Alexander III. quando Romanus Pootifex creatus. tom.1.p.76.o.1

Alexander Magnus præclaras animi dotes intolerabili vini cupiditate fœdavit. t.3.p.48.n.6

Alexandria hæreticis plenâ, ab ea Reliquiæ S. Ioannis Baptiſtæ auferuntur. t.1 p.603.n.8

Alexandria Metropolis eſt Ægypti, Thebaidis & Libyæ. t.5.p.154.n.1

Alexandria Ægypti oobilis civitas à quo fuerit condita, & quibus prærogativis decorata. t 5.p.512. oum.5

Alexandria urbs ſecunda ſub ſole dicitur à B. Chryſoſtomo. t.5.p.513 n.8

Alexius Comnenus quo tempore Imperium Orientale obtinuerit. r.1.p.824.n 2

Alexius Comnenus reſcribit in cauſa Patriarchæ Conſtantinopolitaoi Innocentio III. r.1.p.825.n.5

Alienationes rerum Eccleſiæ à quarto ſæculo prohibitæ, & quæ ſolennitates ad eas præſcriptæ. tom.1. pag.868.n.8

Alienatio rerum Eccleſiæ ab ejus Rectore, vel Prælato facta ſine ſolennitate præſcripta, nulla eſt, ſed poteſt ab Eccleſia ratificari. t.1.p.869.n.11

Alienatio à principio nulla, ex ratihabitione poteſt vires aſſumere. t.1.p.869.n.12

Alienatio cui Pontifex conſenſum præſtitit, etſi ſine cauſa facta, valida eſt. t.1.p.870.n.14

Alienatio booorum adventitiorum filii eſt patri interdicta. t.1.p 992 n.6

Alienatio facta ultra tempus à jure permiſſum, ſuſtinetur pro tempore permiſſo; facta vero in perpetuum nullo modo ſuſtinetur. t.1.p 1022.n.5.

Alienatio rei litigioſæ quare non admittatur. tom.2. pag.305.n.11

Vide io verbo *Res litigioſa*.

Alienatio poſt admiſſum capitale crimen, ſed ante accuſationem, an ſit valida. ibid.n.12.

Accuſatio rei litigoſæ an in aliquo caſu ſuſtineri poſſit. ibid.& ſeq n.13.14.& 15

Alienatiooe rei interdicta, comprehenditur tantom voluntaria. t.2.p.306.n 15

Alienatio rei, de qua diviſorium judicium cœptum eſt, prohibetur, nec ex ulla cauſa ſuſtinetur. ibid.& ſeq.n.16.

Alienatio fundi dotalis conſtante matrimonio facta io aliquibus caſibus ſubſiſtit. t.2.p.600.& ſeq n.9

Alienatio fundi dotalis ex conſenſu mulieris, accedente juramento facta, nequit ad petitionem ipſius mulieris reſcindi. t.2.p 601.n.10

Alienatio bonorum Regiæ Coronæ qoo jure prohibeatur, & in quibus caſibus ſuſtineatur. t.2 p.613. num.3

Alienatio rerum Eccleſiæ quandonam primò prohibita fuerit. r.3.p.226.n.5.& 6

Alienatio rerum Eccleſiæ quammultis conſtitutionibus, & decretis conciliaribus prohibita. ibid.n.6. & pag.227.

ad Alienationem bonorum Eccleſiæ triplex ſolennitas præſcripta reperitur. t.3.p.227.n.7

Alienatio rerum Eccleſiæ facta ab Epiſcopo ſine ſolennitate requiſita, nulla eſt. t.3.p.228.n 8

Alienationis prohibitione geoerali veoditio continetur. ibid.n.9

Alienatio rei Eccleſiæ cauſa legitima ſubſiſteote, etiam ſine ſolennitate valet. tom.3.p.262.n.2

Alienatio rerum Eccleſiæ, quæ ex juris oeceſſitate fit, non eſt prohibita. tom.3.p.166 n.13

Alienatio ſervorum aliquando à teſtatore prohibetur odio ipſorum, aliquando eorum ſavore. t.3.p.267. num.14

Alienatio rerum Eccleſiæ contra ſacros canones facta irritatur: ubi multa etiam de alienatione rerum minoris. t.3.p.268.n.2

Alienatio rei litigioſæ quatoam prohibeatur, & io

quibus caſibus. t 2.p.303.n.5
Alienatio rerum immobilium donatarum propter nuptias, quandonam ſuſtineri poſſit. t.3.p.314.n.5
Alienationes, & cæteri actus facti dum Eccleſia ſchisma patitur, nullius ſunt valoris. t.5.p.221.n.2
Alienigenæ potius quam incolæ ad dignitates, & officia publica admiſſi. t.1.p 600.n.3
Vide in verbo *Peregrinus*.
Alienigenas ad beneficia eccleſiaſtica admitti, quam incommodum ſit. 1.1.p.601.n.6
Alfonſus VIII. Caſtellæ Rex, Bonus cognominatus, Guldenſe monaſterium conſtruit. t.5.p 564.n.2
Alimenta filiis ſpuriis debetur attenta æquitate canonica. t.4.p.245.& ſeq.n. 17
Alimenta quibus, & à quibus præſtari debeant. t.4. p.138 n.4
Alimentorum quantitas an lege taxari poſſit. ibid, col.2
Alipa civitas Epiſcopalis Italiæ ſub Archiepiſcopatu Beneventano. t,1.p.969.n.1
Allegans turpitudinem propriam non eſt audiendus. tom.1.p.897.n.5
Allegationes in judicio ſunt petitiones, & reſponſiones litigantium. t.1.p.175.n.4
Almaricus, ſive Armoricus, Gallus, Theologus Pariſienſis in varios errores incidit. t.1.p.32.n.6
Altaria plura in una Eccleſia etiam olim erecta fuere. t.3.p 2.n.2
Altaris, & Eccleſiæ diſtinctio in una, eademque baſilica ad fovendam quamdam corruptelam. tom.3. p.727.n.2
Altaria ſine reliquiis Sanctorum non poterant olim conſecrari, & de facto ſine illis conſecrata evertebantur. t.3.p.832.n.1
Altare ſi motum fuerit, vel lapis principalis confractus, denuò debet conſecrari, non tamen ipſa Eccleſia. tom.3.p.833.n.2.& p.839.n.14
Altaria conſecranda ſunt, ut licitè poſſit ſuper eis Miſſæ ſacrificium celebrari. t.3.p.838.n.12
Altare, quaſi alta ara dicitur. ibid.
Altaria duplicis generis referuntur. ibid.
Altaria in lege gratiæ debent eſſe lapidea, etſi in lege veteri fuerint lignea. ibid.col.2
Altaria plura jam à primis Eccleſiæ ſeculis in una Eccleſia fuere, contra Molineum. t. 3.p.843.n.1
in Altari violato celebrare non licet ante reconciliationem. t.3.p.847.& ſeq.n.49
in Alternativa plurium remediorum à jure introductorum, an electio ſit judicis, vel partis. t.1.pag.56. num.12
in Alternativa rerum ſufficit unum adimplere. tom.1 p.93.n.9
Vide in verb. *Disjunctiva*.
in Alternativa perſonarum an ſemper disjunctiva in conjunctivam reſolvatur. ibid.p.92.n.10
Alternativa conditionum an requirat utramque conditionem adimpleri. ibid.n.11
in Alternativa negative concepta an ſufficiat unum adimpleri, ſicut in affirmativa. t.1.p.81.& ſeq.n.12.
in Alternativis cujus ſit electio. ibid.p.93.n.13
Altiſſiodorenſis diœceſis interdicta, & quare. tom.1. p.211.n.11.& 12.
Ambianenſis civitas totius Picardiæ primaria, in qua Gratianus Imperator faſces Imperii accepit, pluresque conſtitutiones edidit. tom 1 p.160.n.2
Ambianenſis Galliæ civitas Cathedra Epiſcopali decorata. t.1.p. 722.n.1
D. Ambroſius locum ante cancellos Imperatoribus in Eccleſiis aſſignat. t.3.p.7.n.13
D. Ambroſius dominium rerum Eccleſiæ Imperatori concedens explicatur. t.3.p.256.n.9
Amelia civitas à temporibus Apoſtolorum Chriſtianæ fidei myſteriis fuit imbuta. t.2 p.596.n.1
Amentes, ſi ante amentiam baptiſmum petierint, baptizari poſſunt; inviti verò baptizari characterem non recipiunt. t.3.p 914.n.10.& pag.915.n.14
Amictus quid ſit apud profanos Authores, & apud eccleſiaſticos. t.1.p.514.n.28
Amictus materia, & forma quæ fuerit. ibid.& ſeq.
Amor parentum in filios quantus. t.2.p.517.n 5
Amor nullus vincit amorem parentum. ibid.
Amor maternus vincit paternum. ibid.n.6
Amor matris intenſior eſt, quàm patris ex triplici cauſa. t.2.p.519.n.14
Amor an poſſit arte magica conciliari: vide in verbo *Poculum amatorium*.
Anagnia civitas Hirnicorum fortiſſima ubinam ſita ſit. tom.3.p.373.n.1
Anathema, ſive vox Græca, ſive Hebraica ſit, varia ſignificat. t.2.p.36.n.7
Anathematis frequentior acceptio: ubi de ſolenni anathemate in Eccleſia uſitato. ibid.& ſeq.p.37
Ancona urbs eſt totius Piceni celeberrima in litore maris Adriatici. t.3.p.581.n.2
Ancyra civitas Orientis eſt, in qua quandoque ſederunt Imperatores. t.5.p.240.n.2
Ancyra in deliciis fuit Eutropio. ibid.p.241
Andegavenſis urbs Galliæ, Cathedrali Eccleſia honorata ubi ſita. t.1.p.377.n.2
Andreas Suno morbo afflictus Archiepiſcopatu Lundenſi renunciat. t.1.p.151.n 1
Adrenſe Monaſterium à Balduino Flandriæ Comite fundatum. t.1.p.196.n 2
Angaria quid ſit in jure civili, & quid in jure canonico. t.3.p 977.n.2
Angelici hæretici quinam, & quis eorum error. tom.2. p.185.n.16
Angeli ſtant ante thronum Dei. t.2.p.173.n.4
Angelorum chori in aliquibus diebus majori exultatione, & jubilo in laudes Dei prorumpunt. tom.2. p.177.n.2
Angelorum cultus quare fuerit ab Eccleſia prohibitus. t.2. p.185.n.16
S. Angeli monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Senogallienſi. t.2.p.295.n.3
Anglia temporibus Alexandri III. Pontificis, & Regis Henrici II. Iudæis abundabat. t.2.p.420.n.1
Anglia primùm Albion, ſeu Albania dicta eſt, deinde Britannia. t.4.p.28 n.1
Anglia hodie in duo regna dividitur. ibid.
Anicetus Papa quando ad univerſalis Eccleſiæ regimen aſſumptus. t.1.p.446.n.1
Anima paſſim in ſacra pagina pro toto homine ſumitur. t.3.p.797.n.2
Animalcula, quæ edaci pernicie ſterilitatem inducunt, an ſit ſuperſtitioſum excommunicare; & quis mos Romanorum circa hoc. t.3.p.328.n.3
Animalia ad agriculturam deſtinata, nulla ex cauſa in pignus capi poſſunt ab executoribus, etiam deficientibus equis curſui publico deſtinatis. tom.1. p.857.n.8
Anneſſium Sabaudiæ oppidum, in quod Sedes Epiſcopalis Genevæ tranſlata. t.3.p.722.n.1
Anniverſariis pro defunctis ſolennitas quam antiqua ſit. t.3.p 518.n.1
Anniverſaria ſolennia apud Gentiles etiam in uſu fuere. ibid.
Anniverſaria commemoratio pro defunctis qua ratione celebretur. ibid.
Vide in verbo *Exequiæ*.

Annona

Omnium Notabilium. Litera A.

Annonæ civiles Romæ, & Conſtantinopoli quænam fuerint. t.3.p.393.n.14
Annonæ civiles inter immobilia recenſentur ab Imperatoribus. ibid.
Annulus inter Epiſcopalia ornamenta traditur, & quid ſignificet. t.1.p.516.n.35
Annuli traditio an ex conſuetudine provinciæ poſſit inducere matrimonium. t.2.p 179.n.5
Annulus ſæpe in nuptiarum celebratione intervenit, tom.2.p.532 n.3.
Annuli traditio, & immiſſio in digitum ſponſæ ſolenniter facta probant matrimonium. ibid p.533
Annulorum geſtatio magni ſemper honoris indicium fuit. t.3.p.54.n.12
Annulorum uſus perantiquus, etiam inter Chriſtianos tempore Apoſtolorum. ibid.
Annulus ſignatorius in uſu apud Reges. ibid. & ſeq.
Annulorum geſtatio clericis prohibita. p.55.initio.
Annulorum delatio Epiſcopis, & Abbatibus juriſdictionem quaſi Epiſcopalem habentibus competit ex officio. ibid.p.55.n.13
Annuli Epiſcopalis materia, & forma quæ debeat eſſe. Ibid.
Annulus pronubus quis ſit: ubi quod ſignum ſit æquivocum ſponſalium, vel matrimonii. t.4.p.93. num.2
Annorum computationes variæ, ſive à creatione mundi, ſive per indictiones, &c. t.3.p.955.n.3
Annus in jure cum præſcribitur ad aliquid, annus & dies conceſſus intelligitur. t.1.p.992. & ſeq.n.10
Annus naturalis in quas partes dividatur, & quot diebus conſtet. t.5.p.626.n.1
Annus biſſextilis unde ita dictus, & à quo biſſexti computatio introducta ſit. t 5.p.626.n.1
Antichreſis quid ſit, & quomodo contrahatur, & quomodo latinè dici poſſit. t.3.p.376. & ſeq.n.11
Antichreſis alia eſt expreſſa, alia tacita: & an tacita admittenda ſit. ibid p.377
Antichreſi expreſſa data non attenditur an fructus rei pignoratæ excedant uſuras, necne. ibid.p.377. num.12
Antichreſis jure canonico inſpecto omnino improbatur. t.3.p.378.n.13
in Antichreſi expreſſa ſemper intervenit uſuraria pactio, & illicita. t.3.p.379.n.15
Antichreſis per ſe non eſt hypotheca, nec propter eam datur actio hypothecaria. t.3.p.380.n.18
Antiochia præcipua Orientis Metropolis: ubi aliqua de ejus laudibus. t.1.p.369.n.1
Antiochenus Præſul quando ſit Patriarchali honore decoratus. ibid.
Antiochia urbs tertia orbis Romani, & caput Imperii Aſiatici dicitur. t.5.p.513.n.8
Antiochiæ Sede Epiſcopali à D. Petro collocatâ, ibidem per ſeptennium commoratus eſt. ibid.
Antiphona quid ſit, unde ita dicta, & à quibus ſit inventa. t.3.p.28.n.10
Antiphona in quo differat à reſponſorio. ibid.
Antonius Imperator vituperatur, quòd Cleopatram ſecum in expeditionem duxerit. t.3.p.86.n.8
Apamia, ſeu Apamea, Metropolis eſt Syriæ ſub Antiocheno Patriarcha. t.1.p.369.n.7
Apocha & antapochæ differentia traditur. tomo 2. p.481.n.4.
Apocriſiarii Eccleſiæ quinam fuerint, & quodnam eorum munus. t.1 p.233 n.7
S. Apollinaris monaſterium in urbe Claſenſi diœceſis Ravennatenſis, quondam fuit ordinis D. Benedicti, deinde Camaldulenſibus datum. t.2.pag.801 num.2
Apoſtaſia à religione quid ſit. t.3 p.675.n.3
Apoſtaſis quælibet eſt fuga; non tamen econtrà. ibid.
ad Apoſtaſiam conſtituendam quid requiratur. ibid.
Apoſtaſia quid ſit, & quid ſignificet. t.5.p.287 n.5
Apoſtaſia triplex refertur. ibid.
Apoſtaſia an committatur à clericis in minoribus tantùm ordinibus conſtitutis, vel primâ tantùm tonſurâ initiatis. ibid. & ſeq.
de Apoſtaſia quis cognoſcere poſſit. t.5.p.233.n.1
Apoſtaſia ſine adjuncto prolata, intelligitur apoſtaſia à fide. ibid.
Apoſtaſia à religione quid ſit, & quomodo committatur. tom.5.p.237.n.4
Apoſtaſia à ſtatu religioſo quam horrendum ſcelus ſit. ibid. & ſeq.n.5.
Apoſtata à fide quis dicatur. t.5.p.233.n.4
ut Apoſtata quis dicatur, quid requiratur. ibid.
Apoſtata ſtatim hæreticus eſt. ibid.
Apoſtata per vim, aut per metum, an quis fieri poſſit. t.5.p.234.n.5.
Apoſtatæ quibus pœnis ſubjiciantur. t.5.pag.235 num 6.8.
Apoſtatæ blanditiis & rigore revocandi ſunt. ibid. num.2
Apoſtatæ an poſſint ad ſuperiores ordines aſcendere, & in ſuſceptis in apoſtaſia miniſtrare, ſi reconciliati fuerint. tom.5.p.236.n.1
Apoſtatæ à religione quibus pœnis ſubjiciantur ſive ex jure canonico, ſive ex jure civili. t.2.p.238.n.6
Apoſtatæ an ipſo facto juris infamiâ notentur. ibid. col.2
Apoſtatæ à religione peculiaribus pœnis ex conſtitutionibus apoſtolicis plectuntur. ibid.
Apoſtatæ à religione poſſunt à Prælatis ſuis retrahi, & carceri mancipari, donec habitum reaſſumant. ibid.
Apoſtoli quandonam electi, & confirmati fuerint; quando verò conſecrati. t.1.p.276.n.9
Apoſtoli ad appellandum intra quod tempus dandi ſint, ubi de diverſis eorum nominibus, & de modo eos dandi. t.2.p.806.& ſeq.n.7
Apoſtoli ad appellandum intra quod tempus dandi ſint, & petendi. t.2.p 807 & ſeq.n.8
Apoſtoli, & primi Chriſtiani erroris Judæ Gaulanitæ ſuſpecti fuere. Vide in verb. *Judas.*
Apoſtoli ad ſolam Orationem Dominicam conſecraverunt, antequam canonem inſtituiſſent. t.3.p. 878. col.2
Apparitio Chriſti Domini facta D. Petro quibus teſtimoniis probetur. t.4.p.245.n.14
Appellantem, vel provocantem ab exequutore, follibus mulctari, quid ſit. t.2.p.846.& ſeq.n.11
Appellans temerè, & injuſtè condemnatur in expenſis. tom.2.p.869 n.8
Appellans à ſententia interloquutoria debet exprimere cauſam gravaminis. ibid.& ſeq.n.10
Appellans habet annum ad proſequendam appellationem, & ex juſta cauſa biennium, niſi judex aliter duxerit ſtatuendum; quo tempore elapſo ſententia tranſit in rem judicatam. t.2.p.806.n.4 & p.810.n.13.
Appellatio an ſemper inhibita cenſeatur cauſa commiſſa appellatione remotâ. tom.1.p.77.& ſeq.n.6. & ſeqq.
Appellatio facta ne electio celebretur, vaga, & nulla eſt; valet tamen interpoſita ne hoc, vel illo modo fiat. tom.1.p.263.n.4
Appellatio extrajudicialis aliquando inducit attentata ipſo jure nulla. t.1.p.264.n.6

Appellatio alia eſt judicialis, alia extrajudicialis. t.1. p.290.n.10

Appellatio judicialis quadruplex refertur. ibid.

Appellatio extrajudicialis quænam dicatur. ibid. & ſeq.

Appellatione interpoſitâ nihil eſt innovandum. t.1. p.291.n.11

Appellatione interpoſita niſi canonicè electio fiat, non eſt fruſtratoria. t.1.p.291.n.13

Appellatio extrajudicialis non ſuſpendit juriſdictionem ejus à quo interponitur. ibid.n.13

Appellatio à ſententia excommunicationis tantùm operatur affectum devolutivum. t.1.p.767 n.5

Appellatio à pœna triplici ex cauſa non admittitur. t.1.p.782.n.4

Appellatio à correctione in quo diſtinguatur ab appellatione ab alia qualibet cauſa. t.1.p.783.n.5

Appellatio ad Romanum Pontificem ac admittatur ſtante conſuetudine ut appelletur ad Epiſcopum. t.2.p.75.& ſeq.n.4

Appellatio à judice ſæculari ad Epiſcopum vi conſuetudinis poteſt introduci. t.2.p.76.n.6

Appellatio regulariter duos effectus producit. t.2. p.797.n.6

Appellationem pendere, vel tempus ad appellandum conceſſum, an à pari procedant. t.2.p.798.n.7 & 8.

Appellatio generalis & vaga reſpectu cujuſcunque cauſæ, & cujuslibet gravaminis interponi poteſt. t.2.p.801.n.3

Appellationis variæ exceptiones referuntur. ibid.n.5

Appellationis introducendæ ratio quænam fuerit. t.2.p.802.n.6

Appellationis vera definitio traditur, & explicatur; & impropria refellitur. ibid.n.7

Appellatio in duas præcipuas ſpecies dividitur, & aliæ diviſiones referuntur. ibid.& ſeq.n.8

Appellatio generalis & vaga quare non admittatur. tom.2.p.803.n.9

Appellatio generalis reſpectu judicis ad quem valet. ibid.n.10

Appellatio à correctione monaſtica, ſeu regulari non admittitur. t.2.p.804.n.2

Appellatio extrajudicialis potiùs querela videtur eſſe quam appellatio. t.2.p.805.n.2

Appellationis deſertio à ſententia definitiva, vel interloquutoria in quo differant. ibid.n.3

Appellationis tempora quotnam ſint, & quamdiu durent. t.2.p.816.n.6

Appellationis introducendæ, proſequendæ, & concludendæ tempora quænam ſint præſcripta, & quid in hac materia jure canonico & regio obſervetur. t.2.p.818.& ſeq.n.9.&10

Appellationis tempus ex juſta cauſa prorogatur, & quodnam fatale ſit. t.2.p.809.n.11.&12

Appellationis tempus ex quibus cauſis prorogetur. ibid.

Appellationis ab excommunicatione tempus poteſt à judice præſcribi. t.2.p.810.n.14

Appellationis cauſa an in aliquo caſu poſt lapſum biennii diſceptari valeat. ibid.n.15

Appellatio interpoſita in una cauſa ſuſpendit juriſdictionem judicis à quo quoad eam tantùm, non quoad alias cauſas. t.2.p.811.n.1

Appellatio interpoſita an reddat judicem à quo ſuſpectum: Vide in verbo *Index*

Appellatio an ſemper debeat fieri ad judicem ſuperiorem. t.2.p.812.n.1

Appellatio à Pontifice non admittitur; ab omni verò parte ad eum recipitur. t.2.p.813.n.2.& 3

Appellationum ordo ſervandus præſcribitur. tom.2. p.814.n.5.6

Appellatio ab Archiepiſcopo ad quos admittatur. t.2. p.815.n.9.

Appellationes in foro ſæculari quomodo faciendæ. t.2.p.816.n.10

Appellatio à judice eccleſiaſtico ad ſæcularem non admittitur in cauſis eccleſiaſticis. ibid.n.11

Appellatio tacita per arreptionem itineris ad ſuperiorem, an ſemper ſuſpendat proceſſum in cauſa. t.2. p.817.n.2

Appellatio etiam circa minima admittitur, ſi injuſtitia fiat alicui. t.2.p.818.n.2

Appellatio à definitiva ſententia, & ab interloquutoria, admittitur. t.2.p.819.n.3

Appellatio à ſententia interloquutoria an admittatur jure civili, vel canonico. t.2.p.821.n.8,& 9

Appellatio in notoriis non admittitur. t.2.p.823.n.1

Appellatio à notorio an ſit admittenda. t.2.p.824.n.4

Appellatio confeſſi, & condemnati in judicio an admittatur. t.2.p.825.n.6

Appellatione deſerta quomodo appellans & appellatus puniantur. t.2.p.832.n.2

Appellationes fruſtratoriæ, ſuperfluæ, importunæ & moratoriæ. t.2.p.833.n.1

Appellationem fruſtratoriam recipere verecundia eſt. ibid.p.834.

Appellatio ſuper cauſa reſidentiæ quandonam admittatur. t.2.p.834.n.2

Appellatio à ſententiis Ordinis Ciſtercienſis, etiam ad Sedem Apoſtolicam, prohibita fuit. t.2.p.836. num.1

Appellatio à correctione fraterna quandonam admittatur; remiſſivè. t.2.p.840.n.2

Appellationi renunciari poteſt. ibid.c.39.n.2

Appellatio interpoſita ab interdicto lato in Regnum Galliæ. t.2.p.844.n.3

Appellatio ab executore non admittitur, niſi modum in exequutione excedat. ibid.n.5

Appellatio ab exequutore quomodo jure civili prohibita ſit. t.2.p.846.n.11

Appellatio poteſt à Principibus & ſupremis Curiis irritari, vel juſta aut injuſta declarari. t.2.p.851.n.3

Appellationi introducendæ brevior terminus præſcribi valet, non tamen finiendæ. t.2.p.855.n.4

Appellatio verbo, & facto fit, & quomodo jure civili fieret. t.2.p.859.n.3

Appellationis remedium à quo jure ſit introductum. tom.2.p.854.n.1.& ſeqq.

Appellatio poteſt ab excommunicato interponi, devolutivum tamen tantùm effectum habet. t.2.p.851. num.3

Appellatio in quo differat à querela. t.2.p.862.n.1

Appellationi intra quantum tempus renunciari poſſit, ſive jure civili, ſive canonico. t.2.p.863.n.3

Appellatione poſt ſententiam, & publicatas atteſtationes interpoſitâ ad Romanam Sedem, poteſt cauſa per ſummum Pontificem, vel judicem ab eo delegatum terminari, alterâ partium per contumaciam abſente. t.2.p.866.& ſeq.n.1

Appellatio ſine cauſa facta à ſententia, contumelia eſt in judicem. t.2.p.867.n.n.3

Appellationis ante ſententiam judicis ordinarii prohibitio facta ad conſulendum litigatorum laboribus & expenſis. t.2.p.888.n.2

Appellationis cauſa coram quo judice ſit proponenda & probanda. t.2.p.869.n.7

Appellatione ab interloquutoria interpoſita circa expreſſionem cauſæ tria ſunt tempora diſtinguenda. t.2.p.870.n.12

An hoc verum ſit in appellatione, quæ interponitur ad Romanum Pontifiecm. t.2.p.871.n.13.
in Appellatione à ſcatentia definitiva non deſideratur cauſæ expreſſio. ibid n.14
o Appellatione à ſententia interloqnutoria quænam caoſa deſidcretur. ibid.n.15
in Appellationibus quomodo ſit cauſa exprimenda. t.2.p.872.n.16.
in Appellatione extrajudiciali cauſa gravaminis exprimenda eſt. ibid.n.17.
in Appellatione à ſententia definitiva quare non requiratur expreſſio cauſæ, ſicut in appellatione à ſententia interloquutoria. t.2.p 873.n.18.& 19
in Appellatione neceſſaria eſt cauſæ expreſſio ad revocationem attentatorum, & devolutionem negotii. t.2.p.880.n.4
Appellatio quandonam,& à quo procuratore interpooi poſſit. t.2.p.881.n.4
Appellatio gemina in eadem cauſa non admittitur, tertis autem repellitur. t.2.p.882.n.4.5
Appellatio gradatim facienda eſt, non omiſſo medio. t.2.p.884.n.4.
Appellationis gradus quomodo obſervandi ſunt attento jure canonico. t.2.p.885.n.6.7.& 9.
Appellatio ab Arcbidiacono ad Epiſcopum quomodo procedat, & an ſemper admittatur. t.2. p. 886. oum. 10.
Appcllatio omiſſo medio an liceat jure canonico. t.2. p.887.n 13.
Appellatio ad Patriarchas omiſſo medio an ſit licita. ibid. n.14.
Appellari poteſt à judice tacitè, vel expreſsè rejiciente exceptionem. t.2.p.888 n.4
Appellationi renunciari poteſt etiam poſt eam interpoſitam. t 2 p.897.n.2
ut Appellatio ab uno ex litigantibus oppoſita omnibus proſit, quid deſideretur. t.2.p.898.n 1.
Aquaviva monaſterium eſt Canonicorum regularium D.Auguſtini. t.2.p.164.n.1
Aqua piacularis, vulgò benedicta, à quo benedici debeat. t.1.p.628.n.3
Aqua fontium baptiſmalium prius eſt benedicenda, quàm cum ea baptiſmus conferatur. ibid.
Aqua benedicta quare ſit in uſu apud omnes Chriſtianos in ingreſſu Eccleſiæ. t.2.p.247.n.4
Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta. t.3.p.841.n.1
Aqua quæ cum cinere miſcetur pro reconciliatione, aut conſecratione Eccleſiæ, tantùm ab Epiſcopo benedicitur. t.3.p.854.n.1
Aqua vino in calice mixta an convertatur in ſanguinem Chriſti. t.3.p.880.n.1
Aquam in calice vino mixtam converti in phlegma, opinio eſt triplicem errorem continens, & ab Innocentio damnata. t.3.p 885.n.1
circa Aquam vino miſcendam in calice pro ſacrificio Miſſæ celebrando, duplex hæreſis damnata fuit. t.3. p.894.n.1.
Aqua vino in omnibus liturgiis ſemper admixta fuit. ibid.& ſeq.
Aqua quare in Miſſæ ſacrificio fuerit vino admixta, & quid ſignificet. ibid.p.895
Aquæ admixtio cum vino an ſit de neceſſitate ſacramenti. t.3 p 895.n 3
Aqua debet in parva quantitate vino admiſceri in Miſſæ ſacrificio. t.3.p 896.n.4
Aqua calida vino à Græcia olim in Miſſæ ſacrificio permixta fuit. t.3.p.896.n.4
Aqua naturalis & elementaris, quare ſit inſtituta à Chriſto Domino ad materiam remotam baptiſmi. t.3.p.918.n.1
Aqua munditiam ſignificat etiam apud Gentiles: ubi de aqua Mercurii. ibid. & ſeq.
Aquæ naturalis appellatione quæ veniat, ut ſit apta materia remota ſacramenti baptiſmi. t.3.pag.919. num.2.
Aqua debet eſſe apta ad abluendum corpus, ſive per immerſionem, ſive per aſperſionem. t.3.p.919. num.3.
Aquæ quantitas quænam requiratur ad verum baptiſmum conferendum. ibid.& ſeq.
Aquenſis civitas in Gallia Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.1.p.809.n.11
Aquinum olim antiqua, & magna civitas fuit prope fluvium Melphin. t.3 p.366 n.1
Aquini laudes, ſed præcipuus ejus ſplendor ex immortalitate nominis Angelici Doctoris ibid. & p.367.
Aquitanici, & Pictiones conqueruntur apud Regem Galliæ de oppreſſione Regis Angliæ. tom.2.p.603 num.2.
Ara unde ſic dicatur, & in quo differat ab altari, etiam apud Gentiles. t.3 p.838.n.12
Vide in verbo *Altare*.
Arauſio, vulgò *Orange*, civitas eſt Galliæ Cathedrali ſede decorata. t.3.p.186 & ſeq.n.2
Arbitrorum à litigatoribus compromiſſo electorum poteſtas quando finiatur. t.1.p.722.n.2
Arbitri an tempus compromiſſo adjectum prorogare poſſint. t.1.p.722.n.3.
Arbitri juris diſpoſitione de cauſis recuſationis cognoſcere poſſunt. t.1 p.723.n.1
Arbitrorum ætas quænam in jure præfinita ſit. tom.1. p 726.n.4.
Arbitri in diſpari numero ſunt eligendi; & illis diſſentientibus majoris partis ſententia prævalet. t.1. p.1007.n.5.& p.1011.n.17.
Arbiter unde dicatur, & quibus arbitri nomen conveniat. t.1.p.1008.n.7
Arbitrorum, & judicum diſcrimen affertur, ſicut & arbitrii, & judicii. t.1.p.1009.n.10
Arbitri dicuntur etiam compromiſſarii, & eorum ſententia laudum. ibid.n.11
Arbitri, & compromiſſarii definitiones traduntur. ibid.& ſeq.n.12.
Arbitrorum communis diviſio in compromiſſarios, & arbitratores an ſit legitima. tom.1.pag.1010.n.14. & 15.
Arbitri frequentiùs tres eliguntur. tom. 1. pag.1011. num.16.
Arbitris in numero pari diſſentientibus à quo ſit tertius eligendus. ibid.n.18
Arbitris in prolatione ſententiæ diſſidentibus plures caſus ſunt diſtinguendi. t.1.p.1012.n.21
Arbitros omnes in una, eademque ſententia conſentire non eſt neceſſarium. t.1.p.1013.n.13.
Arbitrorum ſententiæ, ſive æquæ, ſive iniquæ parendum eſt. t.1.p.1015.n.10
ab Arbitris juris appellare licet, non à compromiſſariis. t.1.p.1018.n.17
Arbitri non poſſunt in ſolutum actori aſſignare decimas Eccleſiæ, quas reus ratione beneficii poſſidet. t.1.p.1010.n.1.& p.1021.n.4.
Arbitri eſſe poſſunt quicumque non prohibentur judices eſſe. t.1 p.1024.n.9
Arbitri cujuſcumque conditionis eſſe poſſunt, & qui ab hoc munere repellantur. ibid n.9
Arbitri tantùm de comprehenſis in compromiſſo, & ab eo incidenter emergentibus cognoſcere valent. t.1.p.1032.n 4.

Arbiter quando poſſit nno ex compromittentibus defuncto in cauſa procedere. t.t p 1044.n.9

Arbiter quando excuſetur ab arbitrio dicendo. ibid. num. 10.

Vide in verbo *Compromiſſum*.

Arbitri an jure Digeſtorum potuerint diebus feriatis arbitrium dicere. t.1.p.192.n.34

Arbitri non judices, ſed partes judicis dicuntur, & in quamplurimis pro judicibus non habentur. t.5.p.161.n.11.

Arbitria non ſunt omnino redacta ad inſtar judiciorum. t.1.p.1043.n.6

Vide in verbo *Compromiſſum*.

Archicapellanus ſæpe Principum, Comitum, & Ducum officialis eſt. t.5.p.504.n.2

Archidiaconus ordinandos Epiſcopo præſentat; ſed in Eccleſia Romana, & Conſtantinopolitana primi Diaconorum munus hoc eſt. t.1.p.470.n.2

Archidiaconus nullus eſt in Eccleſia Romana, & Conſtantinopolitana. ibid.

Archidiaconus quis, unde ita dictus, & quodnam ejus munus. t.1.p.604.n.3

Archidiaconorum exceſſus, & intumeſcentia repreſſa. ibid. & ſeq.

Archidiaconi vicarii nati ſunt Epiſcoporum. t.1.p.605. n.4.& p.680.n.6

Archidiaconi quare circuitores dicti. t.1.p. 605 n.5

Archidiaconus ſine mandato Epiſcopi non præſtat collationem authorizabilem beneficiorum, non obſtante quacunque conſuetudine. t.1.p.607.n.1

Archidiaconus poteſt conſuetudine acquirere jus inſtituendi in beneficiis, tanquam vicarius Epiſcopi. t.1.p.608.n.5.

Archidiaconus accedente Epiſcopi licentiâ poteſt omnem inſtitutionem facere. t.1.p.609.n.9

Archidiaconus de jure comuni non poteſt ſententiam excommunicationis proferre. t.t p.610.n.2.4

Archidiaconi plerique poteſtatem excommunicandi ſibi vindicarunt. t.1.p.611.n.6

Archidiaconus oculus Epiſcopi, & etiam clavus Epiſcopi dicitur. t.1.p.612.& ſeq.n.2

Archidiaconus non dat literas commendatitias. t.1. p.613.n.1.& p.615.n.7.

Archidiaconi an conſuetudine poſſint acquirere jus concedendi literas dimiſſorias. ibid.n 8

Archidiaconis competit Abbates, & Abbatiſſas in ſede inſtallare. t.1.p.618.n.2

Archidiaconi Senonenſis authoritas magna, tam in Eccleſiis ſæcularibus, quàm regularibus. t.1.p.619. num.2.

Archidiaconis olim etiam correctio clericorum competebat. t.3.p.24.n.2

Archidiaconorum jura præcipua circa juriſdictionem & obventiones conſuetudine introducta ſunt. t.5. p.452.n.2

Archiepiſcopus quando poſſit in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum ſententiam ferre excommunicationis. t.3.p.193.n.3

Archiepiſcopus an poſſit Eccleſias regulares, & ſæculares ſuorum ſuffraganeorum viſitare: Vide in verbo *Metropolitanus*.

Archiepiſcopi, & Epiſcopi debent obedientiam præſtare R.Pontifici. t.1.p.237.n.24

Archiepiſcopi tempore ſuæ conſecrationis debent juramentum fidelitatis præſtare Romano Pontifici. ibid.p.238.n.6

ad Archiepiſcopum ſpectat conſecrare ſuffraganeos, vel eorum conſecrationem Epiſcopo demandare: poteſtque etiam pallio non recepto exercere quæ ſunt juriſdictionis, gravioribus exceptis.t.1.p.265.n.4

Archiepiſcopus ante pallii receptionem non poteſt Epiſcopum conſecrare, ſed poteſt aliis committere conſecrationem, & quare. t.1.p 265.n.5

Archiepiſcopi intra Eccleſias ſuarum provinciarum tantum pallio uti poſſunt. t.1.p.384.n.3.& p.388. num.11.

Archiepiſcopus in Eccleſiis propriæ provinciæ in Miſſarum ſolennis pallio uti poteſt. t.1.p.388. num.13.

Archiepiſcopus ex ſpeciali privilegio poteſt extra loca ſibi ſubjecta pallium deferre. ibid.n.14.& p.393.n.3

Archiepiſcopis aliquando conceſſum eſt uti pallio in proceſſionibus. ibid.n.15

Archiepiſcopus cum pallio alterius Epiſcopi Miſſarum ſolennia celebrare nequit. t.1.p.389.n.2

Archiepiſcopus pallium ſuum commodare non poteſt, ſed quilibet eum eo ſepeliri debet. ibid.n.3.

Archiepiſcopus ante receptionem pallii, nec quæ ſunt ordinis valet exercere, nec quæ juriſdictionis. t.1.p.391.n.4.6

Archiepiſcopus an ante pallii receptionem validè poſſit exercere quæ ſunt juriſdictionis. t.1 p.392. num.7.

Archiepiſcopus tantùm intra diœceſim, & certis diebus pallio utitur. t.1.p.394.n.5.

Archiepiſcopus an extra Miſſarum ſolennia pallio uti poſſit. t.1.p.396.n.2

Archiepiſcopus ab omnibus ſuffraganeis,ſuffraganeus verò à tribus Epiſcopis, Metropolitano jubente, & cæteris comprovincialibus conſentientibus conſecrari debent. t.1.p.447.n.2 & p.449.n.6

Archiepiſcopus poſt confirmationem eſt major Epiſcopis ratione juriſdictionis; ſed ante conſecrationem eſt minor Epiſcopis conſecratis, ratione ordinis. t.1.p.450.n.8

Archiepiſcopi olim etiam à Metropolitanis conſecrabantur. tom.1.p.451.n.11

Archiepiſcopi quomodo de cauſis ſubditorum ſuorum Suffraganeorum cognoſcere poſſint. t.1.p 772.n.4

Archiepiſcopo tum juriſdictio in proprios comprovinciales Epiſcopos. t.1.p.774.n.9.10

Archiepiſcopi poſſunt conſuetudine acquirere juriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum extra caſus à jure ſibi conceſſos. t.1.p.775.n.13

Archiepiſcopus nequit ſubditum ſuffraganei ſui invitum cogere ad ſuſcipiendam delegationem. tom.1. p.777.n.1

Archiepiſcopus poteſt intra provinciam ſuam concedere indulgentias juxta diſpoſitionem Concilii Lateranenſis Generalis. t 5.p 571.n.3

Archiepiſcopus poteſt abſolvere ſubditum ſuffraganei ſui ad eum appellantem, & non alias. t.5.p.602. num.1.& p.603.n.4.& 5

Archiepiſcopus quandonam cognoſcere poſſit per viam ſimplicis querelæ de juſtitia excommunicationis latæ per ſuffraganeum in ſubditos. t.5.p.603. num.6

Archigerontæ quinam dicantur, ad explicationem legis 1. *Cod. de Epiſcop. aud.* t.5.p.162.n.13

Archipreſbyter quis dicatur, & quodnam ſit ejus munus. t.1.p.626.n.2.

Archipreſbyteri munia de jure ordinario, & ratione conſuetudinis. ibid.n.2

Archipreſbyter an Archidiacono ſubſit. t.1.p.627.n.3

Archipreſbyter curam animarum habet cum juriſdictione. ibid.n 4

Archipreſbyteri abſentibus Epiſcopis olim Miſſas publicas celebrabant. ibid.n.5

Archipreſbyteri alii urbani, alii archirurales. t.1.p.629. num.1.

Artturius

Arthu ius Angliæ Regis filius, à ſucceſſione paterna excluſus, a Philippo Galliæ Rege defenditur contra avunculum. t.2.p 843.n.1

Ardenſe monaſterium Ordinis Præmonſtratenſis, ubi ſitum, & quando conſtructum. t.2.p 314.n.2

Arelatum civitas Galliæ Narbonenſis juxta Rhodanum flumen. t.1.p 447.n.1

Arelati varia nomina, ejuſque Præſulum inſigna authoritas. ibid.

Arelarenſis Præſul non ſolùm Archiepiſcopi, verum & Primatis, & R. Pontificis titulo decoratur. t 1. p.394.n.9

Arelatenſis civitas, colonia à Nerone deducta, & parva Roma dicta. t.1.p.680 n.2

Aretium antiqua Etruriæ civitas jam olim Eccleſiâ Cathedrali fuit decorata. t.2.p.680.n.6

Argentina civitas eſt Germaniæ nobili Cathedrali Eccleſiâ decorata. t.3.p.181.n.1

Argentinenſis Epiſcopatus potentia clarus miris laudibus extollitur. t.3.p 182.n.2

Argentinæ, ſive Argentorati brevis deſcriptio, & laudes. t.3 p.701.n.1

Argentina quem primum Dei ſatorem habuerit. ibid.

Argentolienſe monaſterium monialibus traditum, eis ob fœdos mores pulſis, monaſterio S. Dionyſii reſtitutum fuit. t.2.p.438.n.2

Argumentum à contrario ſenſu non valet quoties ſequitur abſurdum. t.1.p 902.n.9

Argumentum a contrario ſenſu, cùm ſequitur abſurdum, in jure non admittitur. t.2 p.71.n.2

Argumentum ſola inveſtigatione invenit veritatem, & ita dictum eſt, quaſi argutum inventum. t.5. p.620.c.10

Ariminum antiquiſſima Italiæ civitas, caput olim Senegalliæ, à quo tempore Cathedra Epiſcopali decorata fuerit. t 2 p.361.& ſeq.n.1

Arimioum antiqua civitas eſt Galliæ Cathedralem Eccleſiam habens. t.3.p.744. n.1

Ariſtocratia quid, vide in verbo *Monarchia*.

Ariſtoteles malè ſenſit de matrimonio, & minus dignè quam par eſt. t.4.p 5.n.12

Armacum civitas Archiepiſcopalis Hiberniæ, cujus Præſul Primas totius Hiberniæ eſt. tom.1.p.313. num.2

Armorum acceptiones variæ, & quid propriè armis intelligatur. t.3.p.9 n.5.

Armorum nomine quid veniat, & quænam clericis prohibeantur. ibid.

Armorum delatio, & uſus quibus prohibitus. ibid. & ſeq.n.6

Armorum delatio nobiles diſtinxit à plebeis. ibid.

Arma clericorum quænam. t.3 p.10 n.7

Armorum uſum abhorret Eccleſia, præcipuè in clericis. ibid.

Arma cauſam ſaltem per accidens præbent ad delicta perpetranda. ibid.

Armorum delatio in templis prohibita etiam laïcis. ibid.

Armorum abuſus in clericis, & Epiſcopis notatur. ibid.

Armorum uſus non eſt omnino prohibitus, etiam privatis. t.3.p.12.n.11.& 12

Armorum delatio prohibita eſt pœnitentiam ſolemnem peragentibus. t.5 p.558.n.3

Arnaldus Abbas Ciſtercienſis in Galliam miſſus ad converſionem hæreticorum Albigenſium. tom.1. p.309.n.2

S Arnaldus Abbas Ciſtercienſis mittitur contra Albigenſes ab Innocentio III. t 5.p.42.n.2

Arnaldus hæreticus Brixianus novas opiniones in Eccleſia ſeminat. t.5 p. 186.n.2 Brixianam Eccleſiam turbat accuſatur, & Italis pellitur. ibid. Italiam reverſus tumultum Romæ ſuſcitat, ibique comburitur. ibid.

Arnaldiſtæ hæretici. ibid.

Arrha in matrimonio intercedit, eſtque magnum ſignum ejus celebrati. t 3.p.694 n 2

Arrhæ in ſponſalibus adjectæ an infringant libertatem matrimonii. t.4 p 64 n.6

Arrhæ quare licite in ſponſalibus adhibeantur. ibid. p.65.n.7

Arrharum conſtitutio in ſponſalibus non improbatur, bene tamen promiſſio. ibid. col 2

Arrha, ſeu arrhabo, quidnam propriè dicatur. tom.4. p.93.n.2

Arrhæ plerumque in ſponſalibus intercedunt in ſymbolum futuri matrimonii. ibid.

Arrhæ pignora matrimonii dicuntur, & quibus ſymbolis frequentius ſubarrhatio fiat ibid.n.2

Arremarenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Treverenſi conſtitutum, unde ita dictum, & à quo conſtructum. t.1.p.619.n.1

Artes liberales quænam propriè dicantur. tom.1.p.701 num.3

Artificiorum honeſtum victui quærendo imperatum, & præſcriptum fuit clericis. t.3.p 856.n.6

Arvales fratres quinam olim fuerint, & an de finibus regundis cognoverint. t.2.p.344.n.14

Arvalium fratrum collegium quodnam fuerit, & ad quid erectum. t.3.p.330.n.5

Arvalium fratrum munus quodnam, & quodnam inſigne. ibid.

Arvorum expiatio apud Gentiles impiis ſacrificiis peracta. t.3.p.330.n 5

Aſcenſio Domini à temporibus Apoſtolorum magno cultu à Chriſtianis celebratur. t.2 p.184.n 18

Aſculum civitas, alias Eſculum dicta, ubinam ſita ſit, & quando Epiſcopalis effecta ſit. t.3.p 1016, num.1

Aſſeſſores ad quid aſſumantur à Magiſtratibus. tom.3. p.32.n.4

Aſſeſſores plerumque dicuntur conſiliarii, & aliquando participes: ubi quando neceſſariò aſſumi debeant. ibid.

Aſſiſii, vel manſionarii in Eccleſiis Cathedralibus quinam dicantur. t.3.p.120 n.1

Aſſiſium antiqua civitas in Umbria, varios Dominos experta, & quando lumine fidei donata. tom.1. p.796.n.1

Aſſumptionis Beatæ Mariæ feſtivitas non eſt juris divini, ſed ab Apoſtolis inſtituta. tom.3.pag.945. num.1

Aſta civitas eſt Italiæ à primis Eccleſiæ ſæculis Sede Cathedrali decorata. t.3.p.114 n 2

Aſta civitas Epiſcopalis eſt Liguriæ ad Alpes Cottiæ ſita. t.4.p.147.n.2

Aſylorum jus apud Iudæos, Gentiles, & Catholicos quomodo introductum. t.3.p.993.n.11

Aſylum, ſeu templum Miſericordiæ ab Herculis Thebani liberis conditum. t.3.p.994 n.3

Aſyli jus apud Romanos in templo Pacis, & Cæſarum ſtatuis. ibid.& ſeq.

Aſyla in lege gratiæ à primis Eccleſiæ ſæculis fuere conſtituta, & quinam eorum jure non gaudeant. t.3 p.995.n.13

Aſyli jus quam legitimè Eccleſiis, & Altaribus conceſſum. t.3.p.996.n.14

Athenas inter nobiliores, & antiquiores civitates recenſent Authores, in qua civitate Metropolis

eccleſiaſtica à primis Eccleſiæ ſæculis con[illegible]. fuit. t.2.p.[illegible]4.n.1

Athletæ victores in certaminibus olympicis, quibus honoribus, præmiis, & prærogativis olim decorati fuerint. t.3.p.400.n.12

Athletis victoribus in vulgaribus, communibusque prælits, conſtituta fuere præmia. p.401.n.12

Atrebatum Metropolis Arteſiæ, olim Nemenaſum dicta. t.1.p.1040.n.1

Atrebatum oppidum nobile Germaniæ, à quo tempore fuerit Eccleſia Cathedrali decoratum. tom.2.p.442. num.2

Atiella, vulgò *S. Arpino*, civitas eſt Epiſcopalis ſita in Campania. t.3.p.449.n.0

Attentata poſt appellationem extrajudicalem non ſunt ipſo jure nulla; & an hoc ſemper verificetur. t.1.p.264.n.6

Attentatorum revocatio quo tempore petenda ſit. t.2. p.799.n.10

Attentata non revocantur per judicem, niſi eorum revocatio petatur. ibid.col.2

Attentata appellatione interpoſitâ, & geſta lite pendente æquiparantur. t.2 p.799.& ſeq n.11

Attentata ex conſenſu partium facta, appellatione pendente non revocantur. t.2.p.880.n.15

Attentio in officio divino requiſita variè conſiderari poteſt. t.3.p.886.n.4 & 5

Attentio duplex refertur, & quænam ſufficiat ad implendum præceptum de horis canonicis. ibid. num.5

Atteſtationes in uno judicio receptæ fidem faciunt in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas coram alio judice. t.2 p.407.n.3.& p.408 n.7

ut Atteſtationes in uno judicio factæ fidem faciant in alio, quid deſideretur. ibid.& ſeq.n.5

Atteſtationes in uno judicio non publicatæ, an fidem faciant in alio. t.2.p.408.n.6

Atteſtationibus publicatis alii teſtes recipi non poſſunt etiam in cauſa appellationis, ſuper eiſdem articulis, vel directò contrariis. tom.2.pag.415. num.1

Atteſtationum publicatio & ſcientia impedit novam teſtium productionem. t.2.p.431.n.2

Atteſtationibus publicatis non opponitur in perſonas teſtium. t.2.p.432.n.1

Avaritia vitium procul eſſe debet ab eccleſiaſticis miniſtris. t.5.p.93.n.1

S. Auberti monaſterium Canonicorum regularium D. Auguſtini ubinam ſitum ſit. t.5.p.467.n.1

Adverſa in Campania felici ſita Epiſcopali Sede decoratur. t.3.p.187.n.1

B. Auguſtinus ordinem eremiticum, & canonicorum regularium inſtituit. t.1.p.371.n.3

Auguſti à quo tempore Imperatores dici cœperint: vide in verbo *Imperator*.

Aurei annuli jus quid ſit. t.1.p.559.n.10

Aurei annuli jus imaginem duntaxat, non ſtatum ingenuitatis præſtat. ibid.

Aurei annuli jus quis tradere poſſit. t.1.p.560.n.12
Vide in verbo *Ingenuus*, *Annulus*.

Auriensis civitas Gallecciæ, vulgò *Orenſe*, Cathedrali Eccleſiâ decoratur. t.2.p.279.n.1

Auſcitana civitas in Aquitania, in quam Metropolis Eloſana tranſlata fuit. t.1.p.763.n.1

Auſona civitas, cujus antiquiſſimum nomen eſt Auſa, ubinam ſita ſit. t.5.p.506.n.1

Auſpices apud Gentiles quid fuerint; & quid ſignificent apud poſteriores Scriptores. t.2.p.257.n.2

Authores librorum veteris Teſtamenti, quidam certi ſunt, quidam incerti. t.3.p.582.& ſeq n.2

Authore damnato, ejus liber damnatu[illegible], & contra. t.1.p.[illegible].n.2

Autiſſiodorenſis civitas Galliæ habet Eccleſiam Cathedralem D.Stephano dicatam. t.2.p.516.n.2

Auxilium brachii ſæcularis quid ſit, & ad quid in Eccleſia in uſu ſit. t.1.p.750.n.15

Auxilium ſibi invicem præſtant poteſtas ſæcularis, & eccleſiaſtica. t.1.p 751 n 16

Auxilium judicis etiam inferioris poteſt implorari. ibid.n.18

Auxilium brachii ſæcularis an ſit invocandum ad carcerationem laici, in caſibus, in quibus judex eccleſiaſticus procedere poteſt contra eum. t.5.p.282. num.2

Axioma juris, *Si vinco vincentem te*, *&c.* quando locum habeat. t.1.p.775.n.12

Axiomia *plus credi duobus affirmantibus, quam mille negantibus*, quomodo intelligatur. t.2.p.377.n.7

Axioma juris: *Satius eſt pignori incumbere, quam in rem agere*. t.4.p.323.n.17

B

B*Aculo* paſtorali non utuntur Pontifices. tom.1 p.516.n.38

Baculo paſtorali uti, quibus ſit conceſſum. ibid.n.39

Baculo diverſæ perſonæ utuntur. ibid.

de Baculo D.Petri. t.1.p.517.n.41

Baculi Epiſcopalis myſticæ rationes, & quare eo Pontifices non utantur. ibid.n.42

Bajocenſis, ſive Bajocaſia civitas Epiſcopalis Galliæ ubi ſita. t.1.p.121.n.1

Bajona murorum & aggerum firmata munimentis, tutiſſimum eſt Galliarum propugnaculum. t.4 p.136. num.1

Bajona Cathedrali Sede decorata, unde nomen ſumpſerit. ibid.

Bajulorum nomen quid ſignificaverit in media ætate, & quid poſterioribus ſæculis. t.2.p 912.n.2

Balduinus II. Archiepiſcopus Cantuarienſis, literatiſſimus, & ingenio, & pietate clarus fuit. tom.3. p.402.n.1

Ballare verbum à Græcis ad Hiſpanos tranſlatum quid ſignificet. t.3 p.43.n.7

Ballivia vox barbara quid ſignificet; & quid etiam Baillivi. t.1.p.620.col.2

Ballivus idem eſt ac Prætor, & rector plebis ſæcularis. t.5.p.208.n.1

Balliſta genus armorum ſævum, & crudeliſſimum fuit. t.5.p.297.n.3

Balliſtæ appellatione quænam tormenta bellica veniant. ibid & p.298

Balliſtarii vario armorum genere uſi ſunt. p.298.col.1

Balnea virorum, & mulierum apud antiquos diverſa fuere. t.3.p.65.n.10

Bandum quænam vox ſit, & quæ ſit ejus frequentior acceptio. t.2.p.363.n.9

Bannitus refuga ad Eccleſiam confugiens an poſſit ab ea abduci. t.3.p.989.n.5

Bannum plerumque pro proſcriptione ſumitur, aliquando etiam pro multa pecuniaria; unde variæ loquendi formulæ explicantur. t.2.p.700.n.4

Bannum pro edicto, & promulgatione publica, & qualibet denunciatione ſumitur. t.4.p.61 n.2

Banni nuptiales in Gallia: vide in verbo *Denunciatio*.

Banna, & denunciationes publicæ in Gallia in uſu eſſe cœperunt ante Concilium Later. t.4 p 96 n.3

Bannum aliquando ſignificat pœnam & multam edicto non obtemperantis. t.5.p.521.& ſeq.n.2

Baptiſmus

Baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem, licèt baptiſmus parvulorum ab aliquibus hæreticis ſit impugnatus. t.1.p 19.n.10
Baptiſmus per metum acceptus an ſit validus. tom.1. p.952.n 27
Baptiſmus in caſu neceſſitatis in Gallia fuit olim à laicis collatus abſque prioribus illis verbis: *Ego te baptizo*: ubi refertur gravis diſputatio, an baptiſmus ſic collatus verus ſit. t.3.p.902.& ſeq n.1
Baptiſmus an neceſſariò ſub trina merſione conferri debeat t.3 p.904.n.2
ad Baptiſmi validitatem ſufficit quælibet ablutio aquâ facta. ibid.& ſeq n 3
in Baptiſmi collatione tres perſonæ divinæ explicitè ſunt nominandæ. t.3.p.905 n.4
Baptiſmus quomodo ſit intelligendus in nomine Jeſu collatus. ibid.col.2
Baptiſmus ritè collatus iterari non poteſt, niſi in aliquibus caſibus. t.3.p 906.n.2.& 3
Baptiſmus etiam infantibus adminiſtrari debet. tom.3. p 908.& 909.n 4.& 5
Baptiſmus in qualibet ætate conferri poteſt, nec eſt ad octavum diem differendus. tom.3.p 909.& ſeq. n.5.6.7
Baptiſmus an conferri poſſit infanti in utero exiſtenti: Vide in verbo *Infans*.
Baptiſmus matri collatus, an diffundatur ad infantem in utero exiſtentem. t.3.p 911.col.1.
Baptiſmus tollit illud omne, quod veram & propriam peccati rationem habet. t.3.p.912.n.1
Baptiſmus præſtat gratiam, & imprimit characterem. t.3.p.913.n.3
Baptiſmi ſubjectum quodnam ſit. t.3 p 914.n.12
Baptiſmi donum inappretiabile quomodo neſcientibus, & nolentibus conferatur. t.3.p.916.n.17
ad Baptiſmum conferendum neceſſarius eſt miniſter diſtinctus à ſuſcipiente. t 3.p 917.n.1
Baptiſmus collatus cum linteo madefacto, an ſit validus: ubi traduntur alii caſus. t.3.p.919.n.3
Baptiſmus à quocunque in debita forma, & intentione collatus, non eſt iterandus. tom.3.pag 922. num.1
Baptiſmi flaminis virtute juſtificatur homo, & ſalvari poteſt. t.3.p.923.n.5
Baptiſmus eſt veluti janua ad alia ſacramenta. tom 3. p.924.n.4
Baptiſmus flaminis, & ſanguinis, in quo different à baptiſmo fluminis. t.3 p.924.& ſeq.n.4
Baptiſmus quandonam fuerit à Chriſto Domino inſtitutus. ibid.& p.925
Beptiſmus peccata remittit, matrimonia autem contracta non dirimit. t.4.p.192.n 5
in Baptiſmi ſacramento diſtinctus eſſe debet miniſter à ſubjecto. t 5.p.429.n.5
Baptiſmus ſub debita forma collatus à quocumque validus eſt. t.5.p.440.n.6.7.8
in Baptiſmo conferendo ſervandus eſt ordo inter eos, qui illum conferre intendunt; & an peccetur lethaliter, ſi ſecus fiat. t.5.p.441.n.9
Baptiſmi miniſter ſolennis quiſnam ſit. tom.5.p.442. num.10.11
Baptiſmi ſolennes miniſtri ex delegatione quinam eſſe poſſint. t.5.p.443.n.12.& ſeqq.
Baptizati ſi ad ritus Judaicos redierint, coguntur eos relinquere, & fidem quam ſemel profeſſi ſunt, cuſtodire. t.5.p.233.n.2
Barbæ promittendæ, aut reſecandæ ratio varia fuit pro diverſitate temporum. t.3.p.20.n.2
Barbam radendi mos quando initium habùerit. ibid.
Barba promiſſa apud priſcos Chriſtianos in uſu fuit; unde veterum Pontificum imagines barbatæ cernuntur. t 3.p.21.n.3
Barbæ raſura in Eccleſia Latina à quo tempore initium habuerit. ibid.
Barbæ radendæ ritus proprius præſcribitur. ibid
Barbæ raſura odii Græcorum erga Latinos anſam præbuit. ibid.
Barbæ mediocritas obſervanda jubetur. tom.3.pag 22. num 5
Barba cur à clericis Latinis radatur. ibid.col.1
Vide in verbo *Græcus*.
Barca pro brevi navigii genere aliquando accipitur. t. 2.p.247.col.2
Barchino, ſeu Barchinona civitas in agro Laletano ſita, à quo fuerit condita. t.5.p.43.n.2
Baronum nomine aliquando utuntur Duces, & Comites. t.2.p.913.n.4
Baronis nomen quid propriè ſignificet. ibid.
Barium civitas Epiſcopalis in Apulia ſita. t.1 p.736. num 1
Baſilea civitas Epiſcopalis Galliæ in provincia Biſuntina. t.3.p.209.n.1
Baſilica ſanctorum Apoſtolorum Colonia a quo fundata, & aucta. t 1.p.301.n.4
Bathna ſeu Bathana Eccleſia Epiſcopalis fuit in provincia Oſrhoena. t.3.p 812.n.2
Bathonia civitas Angliæ quandonam Epiſcopali Sede decorata fuerit. t 3 p.221.& ſeq.n.2
Bathonienſis Epiſcopatus unitus Abbatiæ Glaſtonienſi fuit. t.3.p 222.n.4
Beatificationem Martyrum & Confeſſorum quænam inquiſitio, & diſcuſſio præcedere debeant. tom.3. p.937.n.5
Beatificatio quatenus à canonitatione differat. ibid. & ſeq.n 6
Beatificatio martyrum primis Eccleſiæ ſæculis ab Epiſcopis fiebat. t.3.p.938 n.7
Beatificatio quæ Epiſcopis olim competebat, nunc Sedi Apoſtolicæ reſervata eſt. ibid.& ſeq.
Beatitudo confertur in gratia decedentibus, etiam ante finem mundi. t.3 p.923.n.2
Beatorum gaudium accidentale creſcit de omnibus benefactis pro eis. t.3.p.881.n.3
Belial nomen eſt improbi hominis, apoſtatæ, & prævaricatoris t.3.p.295.n.1
Bellapertica Abbatia eſt Ordinis Ciſtercienſis ad ripam Garumnæ. t.1.p.316.n.2
Bellavilla oppidum eſt juxta Ararim in diœceſi Bellojocenſi. t.3 p.814 n.1
Belbelucenſis Eccleſia collegiata tituli S Joannis eſt in Anglia. t.2 p 294.n.2
Belica, ſive Belicium, vulgò *Belley*, civitas Galliæ ad Rhodanum ſita. t 3 p.209.n 2
Joannes de *Belleſmains*, Archiepiſcopus Lugdunenſis, jam ſenex Archiepiſcopatui renunciat, & vitam monaſticam profitetur. t.1.p.398.n.1
Bellovacenſis civitas perantiqua, & celebris in provincia Rhemenſi, perecelebri etiam Eccleſiâ Cathedrali decoratur. t 1 p.156.n.1.
Bellovacum civitas eſt provinciæ Rhemenſis, in qua fuit convocata Synodus à Carolo Calvo. t.3.p.277. num.1.
Bella privata pondere, & pudore legum comprimebantur, ſed deinde graſſata in variis provinciis fuere, quorum incommodis Eccleſia mederi voluit. t.1.p.850.n.9
Bella privata olim nec legibus probata erant, nec omnino damnata. ibid.n.9
Belli tempore plena ſecuritate gaudent presbyteri, monachi, converſi, peregrini, mercatores, & ruſtici.

ruſtici. t. 1. p. 858. n. 9. & p. 859. n. 11. 12. Et quandonam eccleſiaſtici ad aliqua munia bellica cogi poſſint. t. 1. p. 860. n. 14

Bellum intet Philippum, Othonem & Fridericum io tota Italia libertati eccleſiaſticæ valdè nbfuit. t. 2. p. 63. col 4

Bellum inter Guelfos & Gibellinos civilis tantùm diſſenſio fuit, in quo poſtliminium locum non habuit, nec capta capientium fiebant, nec capti milites in ſervitutem redigebantur. t. 2. pag. 280. num. 2.

in Bellis inter Chriſtianos, quantumvis juſtiſſimis, non eſt locus ſerviturі. ibid.

Bellum & factiones Italiæ deſcribuntur, earumque crudelitates. t. 2. p. 280. & ſeq. n. 3

Bellum ſæva res, & cumulus injuriarum dicitur. ibid. n. 4.

Bellum inter Agilam Gotharum Regem, & Athanagildum eorumdem Ducem. t. 2. p. 329. n. 5

Bellum & implacabilis diſſenſio intet Reges Angliæ pattem & filium, ulciſcente Domino necem D. Thomæ Cantuarienſis. t. 2. p. 556. 0. 2

Bello injuſte occupata ab invaſotibus reſtituenda ſunt. t. 2 p. 603. n. 4

Bellum an de jure gentium ſit, an potius juri naturali contrarium. ibid. n. 6

Bellum an ſit Chriſtianis licitum. ibid p. 604

Belli juſti leges referuntur; & cujus ſit illud indicere, diſſeritur. t. 2. p. 604. & ſeq. n. 7

Belli lex præcipua quænam. t. 2. p. 605. n. 8
Vide in verbo *Præda*.

Bella ſæva in Hiſpania temporibus Clementis III. fuere. t. 4 p. 39. n. 2

Bellum quo prætextu Iudæis & Gentilibus a Principibus Chriſtianis indici poſſit. t. 5. p. 149. n. 2
Vide in verbo *Iudæus*.

Belli variæ ſpecies referuntur, variæque opera, quæ in eo geruntur. t. 5. p. 286. n. 3. & 4

Bella ſacris Eccleſiæ miniſtris infeliciter cedunt. t. 5. p. 287. col. 1.

Belvacenſis civitas in Gallia Cathedralem Eccleſiam D. Petro dicatam habet. t. 2. p. 84. n. 1

Benedictio plerumque ſignificat formam otdinationis, ſeu ipſam otdinationem. t. 1. p. 523. n. 12

Benedictiones presbyterales quænam fuerint, & quando conferantur. t. 1. p. 629. n. 2

*B*enedictiones nuptiales unde originem ſumpſerint, variis exemplis oſtenditur. t. 4. p. 325. n. 7

Benedictiones in libetis & ſervis valent. t. 4. p. 326. col. 1

Benedictiones nuptiales de præcepto recipiendæ ſunt, etſi non ſint de eſſentia matrimonii. ibid. col. 2

Benedictionum nuptialium ritus ab Eccleſia recepti. ibid. n. 8

Benedictio nuptialis quare in ſecundis nuptiis non adhibeatur. t. 3. p. 427. 0. 9

Benedictio nuptialis iterari in eadem perſona non debet. ibid. n. 10

Benedictio Abbatiſſæ ſolet etiam dici ordinatio, & conſecratio. t. 5. p. 28. n. 3

Benedictiones quænam ab Abbatiſſis viduis, vel virginibus concedi poſſint. t 5. p. 564. n. 3

Beneficiatus ſine licentia ſui Epiſcopi beneficio renunciare non poteſt. t. 1. p. 405. n. 2

Beneficia duo differentia etiam ſub eodem tecto obtineri poſſunt. t. 1. p. 64. n. 8. & p. 102. n. 6

Beneficiorum majorum collatio ad Epiſcopum ſimul cum Capitulo ſpectat. t. 1. p. 104. n. 13

Beneficii ratione quomodo quis forum Epiſcopi ſortiatur, & de ejus juriſdictione fiat. t. 1. p. 146. n. 8

Beneficia electi in Epiſcopum quando vacent. t. 2. p. 251. n. 4. & ſeq.

Beneficiorum pluralitas ſemper in Eccleſia odioſa & prohibita fuit. ibid. n. 6
Vide in verbo *Epiſcopus*.

Beneficium aliquod adeptus ſacerdotium requirens, intra quod tempus debeat ad Presbyterum ordinari. t. 1. p. 252. n. 5.

ad Beneficia curam animarum habentia quis ſit eligendus, & quæ in eo requirantur. t 1. [illegible] ſeq. n 8

ad Beneficium electus, ſi intra tempus à canonibus ſtatutum ad ordines non promoveatur, quomodo excuſari poſſit. t. 1. p. 256 n. 1[illegible]

Beneficium aliud eſt temporale, aliud ſpirituale. t. 1. p. 401. n. 4.

Beneficium quando poſt Religionis ingreſſum valet. t. 1. p. 403. n. 8

Beneficium ipſo jure vacat renunciatione facta, & à legitimo ſuperiore admiſſa. ibid. n. 9

Beneficii collatio renunciatione conditionali præcedente facta, invalida eſt. t. 1. p. 406. n. 9
Vide in verbo *Renunciatio*.

Beneficium in manibus laici renunciatum vacat potiùs in pœnam, quam virtute renunciationis. t. 1. p. 407. num. 7

Beneficia elapſo ſemeſtri vacationis non poſſunt conferri ab eo, ad quem ſpectat eorum collatio. t. 1. p. 429. n. 8
Vide in verbo *Collatio*, *Negligentia*.

Beneficia eccleſiaſtica impuberibus non ſunt conferenda, ſi verò ex diſpenſatione conferantur, interim Eccleſiæ per laicos regi non debent. t. 1. p. 479. num. 2

in Beneficiis filiorum non prohibentur parentes ſuccedere. tom. 1 p. 557. n. 10

Beneficia conferri debent iis, qui ex eodem Regno, & provincia ſunt; alias incommoda varia ſequuntur. t. 1. p. 601. n. 6

Beneficium aliquando ſignificat ſpecialitatem fori, quo gaudent eccleſiaſtici. t. 2. p. 79. n. 7

Beneficium omnibus clericis conceſſum ſuper ſpecialitate fori eſt jus commune. t. 2. p. 80. col. 1

Beneficium illi eſt adjudicandum, qui probavit collatorem fuiſſe in poſſeſſione conferendi tempore collationis. tom. 2. p. 246. n. 4

in Beneficiis eccleſiaſticis non ſucceditur jure ſanguinis, vel hæreditario. t. 3. p. 123. 0. 5. & p. 127. 0. 14

Beneficium, præbenda, & dignitas pro eadem re in generica ſignificatione accipiuntur. t. 3 p. 126. n 10

Beneficii etymon traditur. ibid.

Beneficii definitio traditur, & explicatur. t. 3. p. 127. num. 13

Beneficiorum pluralitas, ſive multitudo in duobus verificatur. t. 3. p. 137 n. 2

Beneficiorum diviſio prohibetur. t. 3. p. 139. & ſeq. n. 4

Beneficia alicujus Eccleſiæ an poſſint authoritate Pontificia dividi. t. 3. p. 140. n. 6. 7. & 8

Beneficia ſæcularia Eccleſiis monachorum, & monialium duobus modis ſubjici valent. t. 3. p. 143. n. 3

Beneficium ad ſuſtentationem Epiſcopi quale congruens dicatur. t. 3. p. 148. n. 5

in Beneficiorum pluralitate an Prælatus inferior diſpenſare poſſit. t. 3. p. 167. n 3

*B*eneficia plura nemo generaliter loquendo poteſt obtinere. t 3. p. 168. n. 5

Beneficiorum pluralitas an repugnet juri naturali, & divino. ibid. n. 7

Beneficiorum pluralitas prohibetur tantùm jure poſitivo: & quando expreſſè hæc prohibitio ſtatuta fuerit ab Eccleſia. t. 3. p. 169. col 1. & 2

Beneficium

Beneficium incompatibile quoad titulum quodnam ſit. t.3.p.170.n.9

Beneficiorum pluralitas quibus rationibus ab Ecclesia ſit introducta. t.3.p.170.n.9

Beneficiorum pluralitas in quibus caſibus tolerari poſſit. t.3.p 172.n.12

Beneficia ſemper dignis ſunt conferenda à Prælatis Eccleſiarum, rejectia indignis. t 3.p.173.n.2

Beneficia vacantia quænam dicantur: ubi de pluribus modis vacationis. t.3.p.200.n 4

Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent, & quare. t.3.p.201.n.10.& 12

Beneficium litigioſum poteſt utiliter à Romano Pontifice conferri. t.3.p.201.n.15

Beneficium vacaturum non poteſt à Legato à latere promitti. t 3.p.201.n.14

Beneficiorum non vacantium promiſſio aliquando licita fuit, ſed deinde fuit ab Eccleſia prohibita. t.3. p.203.n.2.& p.219.n.2.

Beneficium proximè vacaturum conferendi poteſtas quomodo poſſit alicui committi. t.3.p.216 & ſeq. n.4.& ſeqq.

Beneficii nondum vacantis promiſſio etiam à patrono non poteſt fieri de jure cânonico. tom.3.p.210. num.2.

Beneficiorum inferiorum collatio regulariter ad Epiſcopum ſpectat. t.3.p.254.n.9

Beneficium legis 2. *Cod, de reſcind.* an competat etiam emptori. t.3.p.310.n.7

Vide in verbo *Remedium*.

Beneficium prædictum magna æquitate introductum eſt. ibid.& p.311 n.8

Beneficia eccleſiaſtica quando in pignus à clericis dari poſſint. t.3.p.356.n.13

Beneficium ſæpe ſæpius pro feudo uſurpatur. tom.3. p.959.n.2.

Beneficii feudalis duo genera. ibid.p.960.

Beneficii feudalia eccleſiaſtici onera quænam, & quomodo perſolvenda. ibid.col.1.& 2

Beneficium habentes in Eccleſia tenentur ad ejus reparationem contribuere. t.3.p.961.n.3

Beneficia omnia vacantia in Curia jam olim conferebat Romanus Pontifex. t.5.p.54.n.3

Beneficium Principis latiſſimè eſt interpretandum. t.5.p.628.n.2.

Beneficium Principis eſt aliquando ſtrictè interpretandum. t.5.p.629.n.5

Beneficii furtum propriè dici non poteſt: vide in verbo *Furtum*, *Rapina*.

Beneventum Metropolia eſt Italiæ, cujus Eccleſia fuit olim canonicorum regularium. tom.3.p.828. num.1.

S.*Benign* monaſterium nobile in Divionenſi civitate, diœceſis Lingonienſis. t.1.p.358.n.2

Berengaria Sancii Sapientia Regis Navarræ filia, & ſoror Sancii Regis Navarræ. tom. 2, pag. 89 num.2.

Berengaria Regis Richardi vidua quare ab Honorio quondam Regina Angliæ dicatur. ibid.p.90

Berengaria contra Joannem prædefuncti mariti fratrem de jure decertat. t.2.p.91.n.11

Berythus civitas Phœniciæ honore Metropolitico ab Imperatoribus eſt decorata. tom. 2. pag. 131. num.3.

Berythus quoad eccleſiaſticum regimen, & diviſionem provinciarum, tantùm Cathedra Epiſcopali decoratur. ibid.col.2

Bethlehemitana civitas quantùm ab Hieroſolymis diſtet, & quandonam, & quo impetrante Eccleſia Cathedrali decorata fuerit. t.2.p.196 n.1.

Biblia ſacra à quo per capita diſtincta. tom.1.p.145. num.1.

Bibliorum verſio in civitate Metenſi facta temporibus Innocentii III. t.5.p 204.n.1.

Bibliorum verſio in vulgarem & vernaculam linguam, an permitti debeat. ibid.p.104.n 2.

Bigamia unde originem ſumpſerit. tom.1.pag.586. num.6.

Bigamiæ irregularitas tantùm provenit à jure eccleſiaſtico. ibid.n.7

Bigamia triplex à Doctoribus communiter aſſignatur. ibid.& ſeq.n.8.

Bigamia ſimilitudinaria quid ſit, & quando detur, diſſeritur. t.1.p.587 n.9.

Bigamia oppoſita contra electum in Epiſcopum teſtibus laicis probari poteſt. t.2.p.587.n.9

Bigami ex duplici ratione non admittuntur ad Ordines. t.1.p.587.n.10

Bigami apud diverſas gentes ad ſacrificandum non admittebantur. ibid.

Bigamis interdictum eſt etiam ad minores gradus adſcendere. t.1.p.588.n.1

Bigamus an ſit cenſendus, qui ante baptiſmum contraxit cum vidua, vel cum duabus, vel cum una antea, & poſtea cum alia. ibid.& ſeq.n.13

Bigami non ſunt habentes plures concubinas. tom.1. p.590.n.4.

Bigamorum appellatione etiam veniunt, qui ſemel cum viduis contraxerunt, vel cum repudiatis. t.1. p.577.n.2.

Bigami, & qui in ſacris conſtituti matrimonium contraxerunt, ordinari non debent, nec cum eis licet diſpenſare. t.1.p.585.n.3.

Bigami quinam cenſeantur, & unde ita dicantur. t.1. p.586.n.5.

Biſuntina civitas totius Comitatus Burgundiæ umbilicus, jura Imperialia novit aliquando: ubi de ejus Eccleſiis. t.1 p.357.n.1

Biſuntium, alias Chryſopolis dictum, ubinam ſitum. t.2.p.29 n.1.

Biſuntium habet Cathedralem Eccleſiam Metropolim Sequanorum. t.2.p.441.n.1

Biothanati quinam ſint, & quibus pœnis ſubjiciantur. t.3.p.556.& ſeq.n.5.& p.557.n.6

Biothanatorum nomina in parentationibus olim non referebantur, nec lugeri debebant. ibid.& pag 557.

Biothanati bona an ſemper publicentur, ejuſque teſtamentum rumpatur. t 3.p 557.n.6

Biothanati eccleſiaſtica ſepultura privantur. t.3.p.558. num.8.

Birrhus quid ſit, & quæ ejus frequentior acceptio. t. 1. p.385.n 6.

Birrhus veſtis uſitata ab eccleſiaſticis perſonis, & laicis. ibid.

Birrhus Epiſcoporum. ibid.

Birrhus quod veſtis genus fuerit. tom.3.pag.59. num.21.

Birrhi materia & forma quænam, ſive apud clericos, ſive apud laicos. ibid.

Bituriges in Aquitania duplices ſunt, cognomentoque diſtincti. t.1.p 845.n.3.

Biturigum Archiepiſcopalis Galliæ Celticæ civitas, & Metropolis Aquitaniæ. t.1.p.151.n.1

Bladum præcipuè ſignificat frumentum, & quidquid area teritur. t.1.p.694.n.2

Bladus, ſeu bladum, ſemen, fructum arborum, plerumque tamen frumentum deſignat. t.2.p.259.n.2

Bladus, & bladum quid ſit; & quid imbladare, & imbladatum. t.3.p.587.n.3

Blaſphemia quid ſit, juxta D. Auguſtinum, & D. Thomam. t.5.p.414.n.5
Blaſphemia quid communiter apud Theologos & Canoniſtas ſignificet. ibid.
Blaſphemiæ in hæreticalem, & non hæreticalem diviſio. ibid.col.2.
Blaſphemiæ gravitas deſcribitur. ibid.& ſeq.n.7
Blaſphemiæ crimen quibus pœnis puniatur. ibid. pag 415.
Blaſphemia crimen eſt mixti forti, niſi ſit hæreticalis. ibid.
Blaſphemus in Deum, B. Virginem & Sanctos, extra fores Eccleſiæ ejicitur. t.5.p.414.n.2
Blaſphemus etiam à judice Eccleſiaſtico puniri debet, etiam invocato brachii ſæcularis auxilio. ibid.n.4
Bobium civitas Epiſcopalis Liguriæ intra Apenninos montes ſita. t.1.p.297.n.4.
Bonifacius I. quo anno fuerit ſummus Pontifex creatus, & quamdiu Eccleſiam rexerit. t.2.p.521.n.1.
Bonifacii epiſtola ad Epiſcopos Galliæ. ibid.
Bonna Galliæ Belgicæ ad Rheni ripam urbs condita anno 966. t.2.p.60.n.2
Bononienſis Academia perantiqua & celebris, à quo fuerit fundata. t.5.p.595.n.1
Bona dotalia uxoris an maritus alienare poſſit, ſaltem eâ conſentiente. t.1.p 201.n.7
Bona mobilia uxoris an alienari poſſint. ibid.n.8
Bona Crucesignatorum cum eorum perſonis ſub protectione Sedis Apoſtolicæ fuere. t.2.p.643.n.7
Bona eccleſiaſtica jure conſanguinitatis non ſunt requirenda; & quæ bona in hac prohibitione veniant nomine eccleſiaſticorum. tom.3.p.121.& ſeq. num.2.3.
Bona delata jure conſanguinitatis, quomodo differant à delatis jure hæreditario. t.3.p.123.n.4
Bona eccleſiaſtica in quatuor partes fuere primitus diviſa, & quandiu duraverit hæc diviſio. t.3.p 125. num 9.
Bona Eccleſiæ qua ratione bona pauperum dicantur. t.3.p.254.n.2
Bonorum Eccleſiæ dominium penes quem ſit, plures opiniones referuntur, & diſcutiuntur, & vera eligitur. ibid.col.1.& 2
Bona Eccleſiæ tam mobilia, quam immobilia, an generali prohibitione alienationis rerum Eccleſiæ comprehendantur. t.3.p.171.n.3.
Bona vacantia à quonam, & qua lege olim occupata fuerint, nullo hærede, vel ſucceſſore comparente. t.3.p.524 & ſeq.n.5
Bona vacantia aliquando populi ærario, aliquando fiſco delata dicuntur: & ad quem eorum adminiſtratio olim pertinuerit. ibid.& ſeq.
Bona vexillationibus delata apud Romanos quænam fuerint. t.3.p.526.col.1.
Bonum, niſi benè fiat, & ab his, qui poteſtatem faciendi habent, malè fieri dicitur. tom.3.pag.1012. num.8.
Bona hæreticorum confiſcantur quantumvis filios orthodoxos habeant. t.5.p.199.n.13.& 14
Vide in verbo *Confiſcatio, Hæreticus*.
Bona hæreticorum cui fiſco applicanda ſint, diverſa praxis obſervatur. t.5.p.208.n.4
Bonus, & dignus quilibet præſumitur donec contrarium probetur. t.1.p.470.n.4
Bordelia monaſterium, cujus ſit Ordinis, & in qua provincia ſitum. t.1.p.696.n.1
Breviarium ſimpliciter acceptum quid ſignificet? & quid cum additamento. t.3.p.363.n.1
Breviarium in Eccleſiis majoribus olim tantum unum erat. ibid.p.364
Britannia minor olim habuit Reges, & Comites. t.2. p.148.n.6.
Brundusium, ſeu Bretenſium, unde ſic dictum ſit, & ubinam ſitum. t.2.p.36.n.1.2
Brunduſium civitas maritima Eccleſiâ Metropolitanâ decoratur. ibid.
Brachara civitas eſt antiqua, olim Metropolis Gallecia. t.1.p.498.n.1
Brachara urbs celeberrima Luſitaniæ, re, & cognomento Auguſta, Cathedrâ Epiſcopali decorata jam à temporibus D.Iacobi. t.1.p.987.n.1
Briocenſis urbs, ſive Bricopolis, ubi ſita, & quare ſic dicta. t.1.p.800.n.1
Brixia urbs Galliæ Ciſalpinæ, in qua conciliabulum pro depoſitione Gregorii VII. congregatum. t.1. p.922.n.1.
Broliardellum, ſive baſtardellum notariorum, quod ſit, vide in verbo *Tabellio*.
Bruno Præpoſitus Colonienſis in Archiepiſcopum ipſius Eccleſiæ aſſumitur, dignitati cedit, & monaſticam vitam profitetur. t.2.p 471.n.1
Bukephorus Campaniæ provinciæ Italiæ moderator. t.3 p.11.n.10.
Bulla unde ita dicatur, & quid ſit bulla dimidia. t.2. p.480.& ſeq.n.4.& 6.
Bulla Cruciatæ unde originem ſumpſerit: ubi de indulgentiis Crucesignatis conceſſis. tom.2.p.492 num.2.
Vide in verbo *Crucesignatus*.
Burdigala civitas Epiſcopalis Galliæ ubinam ſita ſit, & quare ita dicta. t.3.p.145.& ſeq.n.1
Burdegalenſis Eccleſia olim Canonicorum regularium fuit. t.3.p.146.n.2
Burgenſes à burgis dicti: & quid ſit burgus. tom.1. p.953.n.2.
Burgenſis civitas Metropolitana ab hiſtoricis propriis, & exteris commendatur. t.1.p.983.n.2
Burgenſis civitas veteris Caſtellæ caput, Catholicorum Regum aliquando Sedes fuit, in quam Cathedra Epiſcopalis ex civitate Auca tranſlata fuit. t.2. p 277.n.2
Buxeria cœnobium eſt Ciſtercienſis Ordinis aliter Trium pontium dictum. t.3.p.533.n.1

C

CAbilonis urbis Galliæ ad Atarim ſitæ brevis deſcriptio. t.1.p.74 n.3
Cadaver obærati debitoris ſepulturâ privabatur in Anglia. t.2.p.831.& ſeq.n.6
Caudaverum ſepeliendi ritus varius apud varias nationes. t.3 p.535.n.4
Cadavera apud politiores gentes, & Romanos igne conſumpta. ibid.
Cadaverum humatio ſepulturæ ritus antiquior, & acceptior, & ſanctioribus cæremoniis celebratus. ibid.col.2.
Cadavera defunctorum intrà urbem ſepeliri aliquando prohibitum fuit, exceptis aliquibus. t.3.p.536. num.6.
Cadavera fidelium defunctorum variis in locis ſepulta. t.3.p.542.n 5.
Cadavera fidelium quare in baptiſteriis recondi prohibeantur. ibid.
Cadaver perpetuæ ſepulturæ causâ depoſitum transferri non debet facilè. t.3.p.545. num.4.& p.563. num.7.
Cadavera relegatorum, & exulum an poſſint in patriam referri; & in propria Eccleſia ſepeliri. t.3. p.562.n.6.

Cadavera

Cadavera excommunicatorum exbumanda ſunt, ſi ab aliis diſcerni poſſint. ibid.

de Cadaveribus punitorum quid lege veteri, jure civili, & Pontificio cautum ſit, latè refertur. tom. 3. p. 579. & ſeq. n. 3. & ſeqq.

Cadaver an poſſit ſepeliri cum veſtibus: vide in verbo *Mortuus, Toga.*

Cadomenſe monaſterium à quo fuerit conſtructum, & privilegiis decoratum. t. 5. p. 518. n. 2

Cadonium monaſterium Ordinis Ciſterciensis ubinam ſitum ſit. t. 5. p. 92. n. 2

Cadurcum inter nobiles Aquitaniæ civitates numeratur, cujus Præſules temporalem juriſdictionem exercent. t. 2. p. 850. n. 1

Cæcus an poſſit judicia munere fungi. tom. 1. p. 114. num. 3.

Cælicolæ olim fidem fuere ac Iudæi, à quibus deinde diſtincti fuere. t. 5. p. 145. n. 8

Cæmeterii vera etymologia traditur, aliæque ridiculæ afferuntur, & refelluntur. t. 3. p. 844. n. 2

Cæmeterii vox bellè quadrat loco, in quo jacent Chriſtiani reſurrectionem expectantes. ibid.

Cæmeterii variæ nomenclaturæ. ibid.

Cæmeteria eiſdem fermè privilegiis, & immunitatibus, quibus Eccleſiæ decorantur. t. 3. p. 845. n. 3

Cæmeterium eiſdem modis, quibus Eccleſia polluitur; eaque violatâ, violatum etiam cenſetur. ibid.

Cæremoniæ legis antiquæ quædam erant tantùm religioſæ; quædam religioſæ ſimul & typicæ. t. 1. p. 47. n. 14. col. 2.

Cæremoniæ antiquæ legis aliæ mortuæ, aliæ mortiferæ. ibid.

Cæſaraugusta aliquando tantùm Epiſcopalis fuit; & quando Metropolitico jure donata. t. 1. p. 944. n. 5

Cæſaraugusta civitas perantiqua Hiſpaniæ citerioris, totius Regni Aragonici Metropolis, in qua templum B. Mariæ adhuc viventi dicatum: & alia de ejus laudibus. ibid. n. 2

Cæſarea civitas Palæſtinæ breviter deſcribitur, & quis fuerit in ea primus Epiſcopus refertur. t. 2. p. 138. num. 1.

Cæſarea Metropolis eccleſiaſtica primæ Palæſtinæ. ibid.

Calaris, vulgò *Caller*, Metropolis civilis & eccleſiaſtica totius regni Sicliæ. t. 2. p. 219. n. 1

Calaris nobilis Sardiniæ civitas varios experta Dominos, tandem ſub ditione Eccleſiæ poſita fuit. t. 2. p. 584. n. 1.

Calculus ex more antiquo in judiciis recepto pro ſententia accipitur. t. 2. p. 382. n. 2

Calumnia quid ſit, & quid per eam vocem ſignificetur. t. 2. p. 256. n. 2.

Calumnia commune peccatum eſt in judiciis, tam civilibus, quam criminalibus. ibid. col. 2

Calumnia aliquando accipitur pro qualibet actione, & petitione: ubi de aliis ejus acceptionibus. ibid. & ſeq.

Calumnia jurgantium, & litigantium quibus remediis ſit cohibita. t. 2. p. 257. n. 3

Vide in verbo *Juramentum calumniæ.*

Calumnia eò pejor eſt, quo is, cui infertur, juſtior, & veneratione dignior eſt. t. 5. p. 62. n. 2

Calumnia aliquando in bonam, plerumque tamen in malam partem ſumitur. t. 5. p. 63. n. 7

Calumniæ variæ acceptiones. ibid. & ſeq.

Calumnia in quo præcipuè conſiſtat. ibid. p. 64

Calumnia diabolicum peccatum dicitur, clava, gladius & jaculum incurabile. t. 5. p. 66. n. 13

Calumniatores quibus pœnis afficiantur tam de jure civili, quam canonico. t. 5. p. 64. n. 8. 9

Calumniatores quibus pœnis ſubjiciantur ex jure canonico. t. 5. p. 65. n. 10

Caligæ indumentum commune militibus, & paganis, ſacris, & profanis. t. 1. p. 514. n. 27

Caligarum aliæ nomenclaturæ: ubi de caligis Epiſcoporum. ibid.

Calicis etymon traditur, & quid in ſacris, & profanis literis ſignificet. t. 3. p. 899. n. 9.

Calices parvi caliculi dicti. ibid.

Calix metonymicè pro ipſo potu frequenter in ſacra Scriptura ponitur. ibid.

Calices miniſterii ſacri ex qua materia fuerint primis Eccleſiæ ſæculis, & in quonam calice conſecraverit Chriſtus Dominus. ibid. & ſeq. n. 6.

Calicis lignei uſus abrogatus. ibid. p. 900. col. 1

Calices aurei, argentei ex præcepto Eccleſiæ in uſu ſunt. t. 3. p. 900. col. 2

Calix an poſſit elevari à Diacono, ut olim fuit in uſu; Vide in verbo *Hoſtia.*

Cameracum à Cambro Cimbrorum Rege ita dictum, ubi ſitum. tom. 1. p. 121. n. 1.

Camera B. Petri idem eſt ac archivum, ſeu ſcrinium, t. 2. p. 761. n. 9.

Camerarii dignitas ſecunda eſt in Urbe, propria alicujus Cardinalis. t. 2. 701. n. 8

Camiſia poſterioribus ſæculis quodnam veſtis genus ſignificaret. t. 2. p. 835. n. 2

Camiſia quid ſit, & unde ita dicta. t. 3. 736. n. 2

Camiſiæ lineæ monachis prorſus fuere interdictæ, & laneæ tantùm permiſſæ. ibid.

Campania eſt regio Italiæ fertiliſſima, & quare ita dicta. tom. 1. p. 567. n. 2

Campania Italiæ regio feliciſſima, in Liberi, & Cereris certamen extitiſſe fabulantur. t. 3. p. 11. n. 10

Campania campeſtris, & plana provincia in ſuperiorem & inferiorem dividitur. t. 3. p. 718. n. 2

Campaniæ præclaræ urbes referuntur, ejuſque provinciæ amplitudo. t. 5. p. 10. n. 1

Campanarum pulſatio ſemper fuit prohibita tempore interdicti. t. 1. p. 187. & ſeq. n. 8

Campanarum pulſatio in receptione Epiſcoporum, & Abbatum. t. 1. p. 314. n. 4

Campanarum origo, & à quo tempore earum uſus in Eccleſiis cœperit. t. 1. p. 615. n. 3

Campanæ certis horis ad Eccleſiæ officia peragenda pulſantur. t. 1. p. 636. n. 7.

Campanarum pulſatio in receptione Epiſcoporum, & Principum ſæcularium. t. 2. p. 247. col. 2.

Campanæ pulſatio ad fideles in Eccleſia congregandos plerumque dicitur ſignum datum. t. 5. p. 284. num. 2.

Campanarum mentio quando habita apud Authores tum Orientis, tum Occidentis. t. 5. p. 496. n. 5.

Campanarum benedictio ab heterodoxis baptiſmus dicta eſt. ibid.

Campanæ apud antiquos monachos perforatæ, vel fractæ fuere, & quare. t. 5. p. 497. n. 6

Campanæ quare in Oratoriis monachorum poni non debeant. ibid. n. 7. & 8

Campanulæ uſum in elevatione ſacratiſſimæ hoſtiæ quis primus inſtituerit. t. 1. p. 154. col. 1. init.

Campanulæ pulſatio ad elevationem & delationem SS. Euchariſtiæ ad infirmos, ab Eccleſia præcepta, t. 3. p. 888. n. 3.

Cancellaria eſt locus in quo acta judiciaria, reſcriptaque gratiæ & juſtitiæ conſcribuntur. t. 1. p. 110. n. 1

Cancellarius regulariter quis ſit, & quid Cancellaria, tom. 2. p. 308. n. 2.

Cancellarii dignitas quænam fuerit olim, & an adhuc hodie duret. ibid.

Caocellarins apud veteres quia fuerit, & quid frequentiùs ſignificet in jure canonico. t.2.p.528.n.4
Cancellis dividebantur olim veſtibula ædium, & ædes ſacræ Eccleſiæ. t.3.p.2 n.4
Cancellis locus incluſus clericis tantùm permiſſus, laicis rarò, fœminis nunquam penetrabilis erat. ibid.
Cancellos ingredi olim nec Imperatori licuit, aut in ſacrario inter clericos ſedere. t.3 p.7.n.13
Cancellatio inſtrumenti ao illud vitiet: vide in verbo *Abraſio.*
Candida Caſa civitas eſt in Scotia, cujus Eccleſiæ fundatio refertur. t.2.p.881.n.2.
Canon apud Græcos quid ſignificet, variæque ejus acceptiones. tom.1.p.13.n.30
Canonis apud fideles acceptio. ibid.
Canonum initium poſt Chriſti ad cœlos aſceoſionem, ipſis temporibus Apoſtolorum. t.1.p.14.n.31
Canones Apoſtolorom à D. Clemente ex traditionibus Græcè ſcripti, & à Dionyſio Exiguo Latinè tranſlati. t.1.p.18.n.41
Canooum Apoſtolorum anthoritss quanta. ibid.n 42
Canonum prædictorum mentio à quibus habita, accuratè refertur. ibid.& ſeq.
Canones confictì apocryphi à Gelaſio dicti, oon veri. ibid n.43.
Canonum variæ collectiones à doctiſſimis viris, tam Latinè, quam Græcè factæ. tom.1.p.21.n.45
Canonum uberior collectio à Creſconio facta, quam ſequuta eſt compilatio Gratiani t.1 p.22.n.47.& 48
Canonum collectio à Gratiano ſub nomine *Concordia diſcordantium Canonum* edita, ubi elaborata. ibid. & ſeq.n.48.
Canonum ſtatuta, tam generalia, quàm provincialia, ab omnibus obſervari debent. t.1.p.33.n.2 & 4
Canones Truſſani vulgò allegantur ſub nomine ſextæ Synodi. t.1.p.490.n.10
Canon *ſi quis ſuadente*, in quo Concilio conſtitutus: & de pœna in eo ſtatuta. t 1 p.745.n.3
Canon *ſi quis, &c.* quas perſonas comprehendat, & quæ ejus privilegio gaudeant. ibid.n.4
Canonum corpus quodnam ſit, & quis ejus author ſit. t.3.p.129.n.13
Canonum collectio ſub nomine Adriani edita, unde excerpta ſit. t.3.p 580.n.1,
Canon pro myſticia precibus, quibus actio divina celebrata, accipitur, & quàm apta ſit hæc vox rei ſignificatæ. t.3.p.877.n.4
Canonis Miſſæ anthor, & origo quænam. ibid, & ſeq.
In Canone Miſſæ pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, orari præcipitur. tom.3, p.879.col.1.& 2.
Canones ſacri io quibus obſervandi ſint, neglectis legibus civilibus. t.4 p.330 n.1
Canones ſacri an potuerint auferre iofamiam, & cæteras pœnas ſecundò nubentibus inflictas à jure civili. t.4.p.334 n.8.& 9
Canonum pœnitentialium notitia non eſt inutilis, licèt non ſint hodie in uſu. t.5.p.20.n.1
Canones agentes de pœnitentia per annos, aut hebdomadas peragenda, quomodo intelligendi ſint, ibid.n 2.
Canonum & legum lectio jubetur, & ad quid utilis ſit. t 5.p.57.n.2
Canones ſacri non reſpuunt legum ſæcularium famulatum. t.5.p.470.n.2
Canonia quid ſit, & qua ratione differat à præbenda. t.3 p.126, n.12.
Canonia per ſe abſque præbeoda eſt beneficium Eccleſiaſticum. t.3.p.154.n.4
Canonicarum mentio obvia apud Scriptores Flandriæ, & Germaniæ; ubi aliqua de earum monaſteriis, & Abbatiſſis. t.1.p.835.n.4
Canonicatus eſt per ſe beneficium, & titulus ſufficiens ad lucrandos fructus. tom.1.p 152.n.2.
Canonicus abſens quandonam poſſit lucrari fructus ſui beneficii. t.1.p.57.n.17
Canonici non poſſunt proprio ſtatuto minuere numerum præbendarum, niſi tale ſtatutum in forma ſpeciali confirmetur à Romano Pontifice. t.1.p.74. num.7.
Canonicorum numerus etſi à Pontifice in aliqua Eccleſia confirmatus, defectu redditûum poteſt ab Epiſcopo cum Canonicis reſtringi. ibid. & ſeq. num.10.
Canonici poſſunt augere onmerum Præbendarum, non autem minuere. t.1.p.75.n.12
Canooici Rhotomagenſes prærogativâ majoris juſtitiæ potiuntur. t.1.p.119.n.1
Canonici qui ſe obſequiales exhibent Romano Pontifici, non minori debent prærogativa gaudere, quam reſidentes in propria Eccleſia. ibid.n.3
Vide in verbo *Reſidentia, Epiſcopus.*
Canonici jure communi inſpecto nequeunt perſonas, vel Eccleſias interimere, ſecus ſi conſuetudine aliud introductum fuerit. t.1.p.187.n.5
Canonici cum ſuo Epiſcopo conſtituunt Eccleſiam, non per ſe, bene tamen Capitulum. t.1.p.198.n.5
Canonici apud Græcos aſſidentes, & conſiliarii dicuntur. tom.1.p.199.n 9
Canonici quando per ſe ſine Epiſcopo ſtatuta facere poſſint. ibid.n.10.
Canonici Eccleſiæ Ravennatenſis clericorum Cardinalium titulo decorantur. t.1.p.214.n.8
Canonici Clericorum nomine veniont. ibid.
Canonici Frigidionarii unde ſic dicti, & in qua civitate conſtituti. t.1.p.311.n.1
Canonicis regularibus noo eſt abſolutè licitum in cauſis propriæ Eccleſiæ teſtimonium dicere. t.1. p.399.n 8.
Canonici regulares frequentiùs monachi dicuntur, & eorum clauſtrum monaſterium. t.1.p.496.n.1
Canonici regulares, & monachi non debent relicto clauſtro adire Principum Curias; & ſi adierunt, à quibus revocandi ſint. t.1.p.764.n.6
Vide in verbo *Monachus.*
Canonici regulares an appellatione monachorum veniant. t.1.p.907.n.9
Canonici regulares poſtulare nequeunt, niſi in certis caſibus. ibid.o.3
Canonici, & monachi deſignari poſſunt procuratores, pro juribus Eccleſiæ ſuæ defendendis. t.2.p.259, num.1.
Canonici Mediolanenſes & Straſburgenſes Ordinarii nuncupantur. t.2.p.695.n.2
Canonicorum nomine abſolutè prolato clerici regulares veniunt intelligendi ex antiquiſſimo more loquendi. t.2.p.636.n.5
Canonici, qui ſunt in ſervitio Epiſcopi, tanquam reſidentes, percipiunt fructus ſuarum præbendarum, non tamen diſtributiones quotidianas. t.3.p.110.n.3
Canonici, ſive Cathedralis, ſive Collegialis, tenentur reſidere, & quotidie intereſſe choro. ibid.n.5
Canonici an ultra reſidentiam teneantur etiam pſallere in choro ibid & ſeq.
Canonici duo poſſunt ſervitio proprii Epiſcopi incumbere. t.3.p.111.n.6
Canonici regulares geminata nuncupatione quando, & quare ita dicti. t.3.p.242.n.1

Canonici per ſe non poſſunt interdictum opponere. tom.4.p.242.n.3

Canonici regulares an ſemper veniant nomine monachorum. t.3.p.733.n.2

Canonicua regularis poteſt præfici regimini Eccleſiæ ſæcularis. ibid.n.3

Canonicos regulares poſſe cum ſui ſuperioris licentia ad beneficia ſæculari eligi, probatur rationibus, & exemplis. ibid.& ſeq.n.5

Canonici regulares ex ſua inſtitutione clerici ſunt, & legitimi miniſtri ſacramentorum. t.3.p.734 n.6

Canonicis regularibus an liceat attento jure novo Tridentini, eccleſiaſtica beneficia poſſidere. ibid.

Canonicorum regularium inopia an ſuppleri poſſit per canonicos ſæculares. t.3.p.747.n.2

Canonici ſæculares regulares fieri poſſunt, & ex regularibus ſæculares. ibid.n.2

Canonici regulares D. Auguſtini Salmanticæ temporibus Innocentii III. t.4.p.131.n.5

Canonico noviter recepto debet quamcitiùs præbenda aſſignari: Vide in verbo *Præbenda*.

Canonizatio ad effectum publicæ venerationis, in veteri lege, & apud Gentiles uſitata. t.3.p.937.n.5

in Canonizatione Sanctorum an Eccleſia poſſit errare. ibid.& ſeq.n.6

Canonizationis ſolennis hodiernæ ritus quiſnam ſit. t.3.p.839.& ſeq.n.8

Cantica majori ex parte à ſacra Scriptura deſumpta ſunt, aliqua etiam à privatis ſcriptoribus compoſita, in officio divino recitantur. t.3.p.862.n.20

Canticum *Te Deum*, à quibus ſit compoſitum, & in quibus diebus non recitetur in officio divino. t.3.p.871.n 6.

Cantor, Præcentor, ſeu Protopſaltes, dignitates ſunt Eccleſiaſticæ. tom.1.p.73.n.2

Cantorum Eccleſiæ ſchola quare, & quando inſtituta. t.3.p.14.n.5.&7

Vide in verbo *Schola*.

Cantuarienſes Præſules Legati nati Sedis Apoſtolicæ fuere: ubi alia de eorum juriſdictione. tom.1.p.728. num.1

Cantuarienſis Archiepiſcopatus in Anglia præcipuus eſt, quatuordecim ſuffraganeos habens. t.1.p.82. num.1

Cantuarienſis & Eboracenſis Epiſcopi diu de Primatu decertavere. t.2.p.297.n.2

Cantus in Eccleſia cum modeſta modulatione, & ſine vana vocis fractione habendus eſt. t.3.p.45.init.

Capellani Apoſtolici hodie clerici Cameræ Apoſtolicæ nuncupantur. t.1.p.219 n.4

Capellanus obſtrictus per ſe Miſſam celebrare, an poſſit aliquoties celebrationem omittere, vel an teneatur per ſubſtitutum oneri ſatisfacere. t.3.p.144. num.4

Capellani Principum non eximuntur à juriſdictione Epiſcopi, ſi parochiales Eccleſias habeant. tom.5. p.505.n.4

Capilli in hominum gloriam dati, ad eorumque exteriorem ornatum pertinent. t.3.p.19 col.2

Capillorum tonſura etiam apud Gentiles ſignum fuit animi Deo ſe ſacrificare volentis: ubi de ara Deæ Capillatæ. ibid.

Vide *in verbo Coma, Barba*.

Capitulum non ſolùm Sede vacante poteſt ſtatuta condere, ſed etiam ſuperſtite Epiſcopo, & abſque ejus conſenſu. t.1 p.54 n.5

Capitula Eccleſiarum & Univerſitates devotionis titulo ſalutantur à ſupremo Pontifice cùm illis reſcribit. tom.1.p.70.n.2

Capitulum Sede vacante in juriſdictione ſuccedit, non in collatione beneficiorum. t.1.p.103.n.1.3.4

Capitulum ſuſpendi poteſt, ejusque ſuſpenſio dupliciter conſiderari. t.1.p.148.n 10

Capitulum qua ratione excommunicari poſſit. ibid. num.11

Capitulum Eccleſiæ Cathedralis non poteſt de jure communi excommunicationem ferre. t.1.p.153. num.4

Capitulum Sede vacante poteſt ea ſtatuta facere pro tota diœceſi, quæ poterat ſimul cum Epiſcopo. t.1. p.298.n.6

Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi nequit Eccleſiæ conſuetudines mutare. t.1.p 199.n.7

Capitulum ſono campanæ ad actus communitatis convocatur. t.1.p.316.n.5

Capitulum Sede vacante ſuccedit in juriſdictione ordinaria Epiſcopi, non in delegata. tom.1.p.678.n.9

Capitulum certus eſt locus monaſterii, & quare ſit ita dictum. t.1.p.799.n 4

in Capitulo conveniunt monachi ad correctionem defectuum, & culparum. ibid.

Capitulum ſine Prælati licentia, & econtrà, non poſſunt res monaſterii alienare. t.2.p 35 n.6

Capitulum poteſt Prælatum ſuum abſentem monere ad reſidentiam. t.3 p.113.n.2

Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex jure communi, vel aliunde ad liberam collationem ſolius Epiſcopi ſpectant, conferre non poteſt. tom.3. p.223.n.2.& 4

Capitulum in quæ jura Epiſcopalia ſuccedat Sede vacante. tom.3.p.223.n.5

Capitulum Sede vacante quænam ſtatuta facere poſſit. t.3 p.225 n.2

Capitula ſuffraganea an ſint evocanda ad Concilium provinciale. t.3.p 238 n 2

in Capitulis, & collegiis prævalet quod ſit à majori, & ſaniori parte, niſi minor rationabiliter contradicat. t.3.p.239.n.2.&p.240.n.6

Capitulum quid ſit, & in quo conſiſtat ejus ſubſtantia. t.3.p.240.n.4

Capituli major pars quænam regulariter cenſeatur. ibid.n.5

Capitulo an poſſit ex conſuetudine competere facultas apponendi interdictum. t.3.p.244.n.10

Capitulum poteſt ſtatuta facere circa ea, quæ ſunt neceſſaria ad reparationem Eccleſiæ. t.3 pag 247. num.2

Capitulum in materia monaſtica, & regulari quidnam ſit, & unde ita dictum. t.3.p.739.n.2

Capitula in Ordine Ciſtercienſi piè, religiosè, & doctè celebrata fuere. ibid.n.4

Captivitas unius conjugum adeò jure civili diſſolvebat matrimonium, ut nec jure poſtliminii recuperaretur uxor. t.4.p.40.n.5

Captivitas quantumvis longa, jure canonico non diſſolvit matrimonium. t.4 p.41 n.7

Capti in bello quandonam ſervi capientium fiant. tom.1.p.859.n.13

Capua civitas Archiepiſcopalis in Campania breviter deſcribitur. t.1 p.284 & ſeq.n.1

Capua aliquando de patrimonio Eccleſiæ Romanæ fuit, deinde ad Regnum Siciliæ pervenit. t.1.p 258. num.2

Capra civitas eſt in provincia Africana à primis Eccleſiæ ſæculis Cathedrali Eccleſiâ decorata. tom.2. p.406.n.1

Capra libidinis ſymbolum erat apud Romanos. tom.3. p.75.n.10

Capſa eſt arcula, ſeu repoſitorium: & quinam capſarii dicantur. t.3.p.941.n.1

Caragu quinam dicantur, & quid verbum caraxare ſignificet. t.5.p.185.& ſeq. n.10
Carceres diverſi pro utroque ſexu a quo inſtituti. tom.3 p.65.n.10
Carceres inſtituti fuere ad cuſtodiendos reos,& quomodo eis Eccleſia utatur. t.5.p.639.n.3
Careera, quibus clerici ad pœnitentiam olim includebantur, diaconicæ, vel decanicæ appellabantur. ibid.col.2
Cardinales majores ſunt Epiſcopis ratione adminiſtrationis. t.1.p.215.n.7
Cardinales Baſilicæ Apoſtolorum, appellantur Cardinales Baſilicæ, abſque titulo. t.1.p.241.n.1
Cardinalium Diaconorum præcipui tituli quinam ſint. tom.1. p.280.n.2
Cardinales in Eccleſiis ubi titulum habent, & in capellis illis ſubjectis habent omnimodam juriſdictionem. t.1.p.305.n.6
Cardinales etiam majori excommunicatione ligati admittuntur ad electionem R. Pontificis, & quare. t.1.p.336.n.6
Cardinales ligantur ſacris canonibus pluralitatem beneficiorum prohibentibus; ſed non contrahunt ſpirituale matrimonium cum Eccleſia. t.1.p.364. num 2
Cardinales Presbyteri filii à Pontifice vocantur dum eis reſcribit. t.1.p.834.n.1
Cardinalium juriſdictio nomen, & antiquitas referuntur. ibid.n.6
Cardinalium numerus varius. ibid.
Cardinalium ordo triplex. ibid.
Cardinales Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi ad quid inſtituti. ibid.& p.835
Cardinalium Presbyterorum juriſdictio. ibid.
Cardinales unde ita dicti fuerint, & quo jure originem ſumpſerint. t.3.p.99.n.3
Cardinalium gradus triplex etiam primis Eccleſiæ ſæculis. ibid.n.4
Cardinales Epiſcopi ſeptem quinam ſint, & ad quid inſtituti. ibid.
Cardinalium Diaconorum origo à temporibus Apoſtolorum repeti debet. ibid.p.100
Cardinales Diaconi initio ſeptem fuere, regionarii dicti: hinc eorum numerus auctus. ibid.
Cardinales ex vi, & natura proprii officii tenentur reſidere ubi Pontifex degit. t.3.p.100.n.5
Cardinalium dignitas aliquando minor Epiſcopali fuit, & quando augeri cæperit. t.3.p.801.n 4
Cardinalium munus præcipuum eſt in arduis negotiis Pontifici conſilium præbere. t.4.p.245.n.15
Carena quid ſit refertur, hujusque vocis variæ interpretationes referuntur. t.4 p.103.n.2
Carena quid ſignificet in pluribus Pœnitentialis Romani locis. ibid.
Cariſopitenſis Eccleſia Cathedralis eſt in Britannia. t.2.p 148.n.5
Carnificis duplex acceptio; & quis apud Romanos olim domicilium habere non poterat. t.2.p.892. num.2
Carnis lapſus in ſacerdote non eſt ſimplex fornicatio, ſed continet circumſtantiam notabiliter aggravantem. t.1.p.590.n.3
Carnium eſus ſemper fuit à viris religioſis alienus. t.3.p.737.n.8
Carnes tam bipedum, quàm quadrupedum Benedictinis ſunt prohibitæ. ibid.
Carnium eſus in aliquibus ſolennitatibus monachis eſt licitus. t.3 p.738.n.10
Carnium eſus jejunantibus ab Eccleſia eſt interdictus. t.3 p.952.n.5
Carnotenſis Comitatus olim proprios Comites habuit, & quando defecerint. t.5 p.633.n.1
Carnutum Belgiæ caput, civitas Epiſcopalis ubi ſita ſit. t.1.p.672.n.1
Caroliloci Abbatiæ, ſeu Prioratus quatuor ſunt in Gallia. t.1.p.153.n.2
Carruca quid ſit, & quid agri duarum carrucarum. t.1.p.899.n.5
Carthago inſignis urbs Africæ, cujus magna fuit amplitudo, variaque in ea celebrata fuere Concilia. t.1 p.562.n.1
Carthuſienſis Ordinis inſtitutio ubi, & quo fundatore facta ſit. t.5 p.116.n.1
Caſale quidnam dicatur in veteribus monumentis. t.3.p.274 n.3
Caſamenta ſunt feuda eccleſiaſtica, & quomodo ab allodio diſtinguantur. t.2.p.444.n.2
Caſamentum eſt domus ruſtica cum terris, & agris. t.3.p. 317.n.2
Caſemarii monaſterium celebre Ordinis Ciſtercienſis quandonam initium ſumpſerit. t.2.p.354 n.1
Caſſilienſis Eccleſia Metropolitana eſt in Hibernia, ſuffraganeam habens Laodicenſem. t 2.p.291.n 1
Caſma quid ſit, & quomodo à labe diſtinguatur. tom.3.p.318 n.4
Caſſinenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, unde ita dictum ſit, & quando conſtructum t.4 p.184. num 1
Caſſinenſe monaſterium aliquando Cathedrâ Epiſcopali decoratum fuit. ibid.
Caſtellani Eccleſiæ quinam olim fuerint, & quod eorum officium. t.2.p.700.n.2
Caſtellio monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Virdunenſi. t.2 p.590.n.1
Caſtitas & continentia quantum deceat perſonas eccleſiaſticas, & quam religioſè à ſacerdotibus Gentilium obſervata. t.3.p.75.n.10
Caſtratus an ordinari poſſit: Vide in verbo *Eunuchizatio.*
Caſtratio apud aliquas gentes in pœnam delicti inflicta. t.1.p.574.n.6
Vide in verbo *Eunuchizatio.*
Caſtratio ſpiritualis, de qua *Matthæi cap.*19. tom 1. p.575.n.8
Caſus fortuiti in contractibus quinam ſint, & an præſtari debeant. t.3.p.292.col.2
Caſus inſoliti, & inopinabiles an præſtari debeant, ſi cautum ſit, omne periculum ad debitorem ſpectare. ibid.
Catalaunum nobilis civitas Epiſcopalis ſub Archiepiſcopatu Rhemenſi. t.1.p.364.n.1
Catalaunum urbs campaniæ eſt, cujus Præſul eſt ejus Dominus temporalis. t.5 p.500.n.1
Catechumeni ante baptiſmum mortui, per errorem ipſo Eccleſiæ initio baptizabantur. t.3.p.916.n.19
Catechumeni quomodo priſcis Eccleſiæ temporibus inungebantur. Vide in verbo *Unctio.*
Cathari hæretici quinam fuerint, & unde ita dicti. tom.5.p 182 n.5
Cathari jam à primis Eccleſiæ ſæculis damnati repullulant temporibus Innocentii III. t.5 p.215 n.1.
Cathari *Piphles* & Tiſſerani dicti. ibid.
Cathedra in ſacris canonibus ſignificat principale munus Epiſcopi. t.3.p.807.n.2
Cathedra Epiſcopalis non in vicis aut pagis, ſed in civitatibus & majoribus locis poni debet. t.5.p.480. num.2
Cathedræ Epiſcopales aliquando in minoribus locis poſitæ fuere. t.5 p.481.n.4
Vide in verbo *Epiſcopatus.*

Cathedrales

Cathedrales Eccleſiæ majores tituli, Parochiales verò minores vocantur. t.1.p.630.n.4

Cathedrales propriè matrices Eccleſiæ dicuntur. ibid. num.5

Cathedraticum quid ſit, & an ſit idem ac ſynodaticum. tom.1.p 799.n.2

Catholici nomen quando in Eccleſiis cœperit, & ad quid inſtitutum. t.1.p.776.n.1

Cavalcata quodnam genus excubiarum ſint apud Hiſpanos. t.2.p.363.n.11

Cavenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti quando conſtructum. t.1.p.808.n.7

Cavillationis nomine quid veniat in jure, remiſſivè. tom.2.p.62.n.4

Causâ pluribus judicibus commiſſa, an competat juriſdictio omnibus ſimul, an ſingulis pro parte. tom.1. p.115.n.6

Causâ commiſſâ indefinitè pluribus delegatis, unus ſine alio procedere poteſt. t.1.p.117.n.11

Cauſæ connexæ, ad eamdue ſpectantia omnia coram eodem judice ſunt tractanda. t.1.p.163.n.4

Cauſæ graves an poſſint à Delegato ſubdelegari: Vide in verbo *Delegatus*.

Cauſas judicibus delegatis committere quinam poſſint. t.1.p.655.n.7.& 8

Causâ commiſſâ à delegato Principis, ſi ſubdelegatus ſententiam proferat, an appellandum ſit ad delegatum, an verò ad ſuperiorem. t.1.p.659.n.10

Cauſa commiſſa, ut intra certum tempus terminetur, eo elapſo finitur delegata juriſdictio, niſi partes terminum prorogaverint. t.1.p.660.n.1

Cauſarum delegatio diverſimodè fit, & limitatur. ibid.n.3

in Cauſis criminalibus quare brevius tempus ſtatutum ſit, quam in civilibus. ibid.& p.661

Cauſa commiſſa appellatione remota, an tertius appellare poſſit. t.1.p.679.n.5

Cauſa commiſſa duobus judicibus delegatis, an unus ſine alio procedere poſſit. t.1 p.680.n.7

Cauſa ſemel delata ad Curiam, ab ea non exit niſi ſpecialiter committatur. t.1.p.778.n.3

Cauſa privilegio à juriſdictione ordinarii exempta, ſi denuò ei committatur, de ea ut ordinarius, non ut delegatus cognoſcit. t.1 p 779.n.5.

Cauſæ meri imperii delegari non poſſunt; mixti verò demandari valent. t.1.p.705.n.5.6.

Cauſæ meri imperii an poſſint delegari jure canonico inſpecto. ibid. & ſeq.n.7.

Cauſæ matrimoniales coram quo judice diſceptandæ. t.1.p.922.n.2

in Cauſis criminalibus nec accuſator, nec accuſatus in judicio per procuratorem comparere poſſunt. ibid.n.5.& p.924.n.8

Cauſæ variæ quæ in judicio agitari valent. t.1.p.1034. num.3

Cauſæ Eccleſiaſticæ duplicis generis. ibid.

Cauſæ mixtæ quænam ſint. ibid.

Cauſarum criminalium in perſonas eccleſiaſticas cognitio judicibus ſæcularibus denegata eſt ab Imperatoribus. t.2.p.27.n 5

Cauſæ ſæculares ex conceſſione Imperatorum olim apud judices eccleſiaſticos diſceptabantur. tom.2. pag.77.n.7

Cauſæ matrimoniales committi poſſunt, & earum cognitio demandari Epiſcopis, & aliis Eccleſiæ Prælatis, & miniſtris. t.2 p.130.n.2

Cauſa matrimonialis, in qua agitur de legitimatione, & valore matrimonii, apud quem judicem agitari debeat, ubi de more Gentilium circa hoc. t.2.p 206.n.3

Cauſa incidens quandonam terminetur antequam cauſa principalis. t.2.p.207.n.7

Cauſæ incidentes in cauſa ſpirituali, vel temporali à quo ſint judice terminandæ. tom.2.p.209.& ſeq. num.14

Cauſa ex D. Iſidoro deducitur à caſu. t.2.p.215.n.9

Cauſæ variæ acceptiones. ibid.

Cauſa frequenter ſumitur pro materia, ſeu negotio nondum deciſo. ibid.col.2

Cauſa pro materia accipitur. ibid.

Cauſa & lis in quo differant. ibid & ſeq.

Cauſa poſſeſſionis & proprietatis coram eodem judice tractari debent. t.2.p.226.n.11

Cauſæ matrimoniales inferioribus Prælatis committi poſſunt à Pontifice, licet earum deciſio ad Epiſcopos ſpectet. t.2.p.437.n.1

Cauſa quare non remittatur ad priores judices, probata juſta appellationis cauſa. t.2.p.442.n.7

Cauſarum genera aliqua recenſentur, in quibus juris ordo non ſervatur. t.2.p.583.n.4

Cauſarum ſpiritualium cognitio ad judices eccleſiaſticos, & præcipuè ad Epiſcopum pertinet. tom.2. pag.717.n.7

Cauſæ criminales & civiles contra Hadrianum poſitæ recenſentur. t.2.p.726.n.4

Cauſæ cognitio quandonam remitti poſſit à judice ad quem ad judicem à quo appellatum eſt. t.2.p.838. num.4

Cauſæ cognitio remittitur ad judicem à quo appellatum eſt, ſi malè ſit appellatum. t.2.p.840.n.3

Cauſarum decimalium cognitio an ad judicem ſæcularem, vel eccleſiaſticum ſpectet. t.3.p 605.n.4

in Cauſis decimarum non ſervatur juris ordo, ſed proceditur de plano. t.3.p.606 n.2

in Cauſis decimarum an appellatio admittatur. ibid. & ſeq.

Cauſæ mixti fori quænam dicantur, & à quo judice cognoſcantur. t.4.p 292.n.6

Cauſas Epiſcoporum eſſe ad Primates deferendas quomodo ſit intelligendum. t.5.p.9.n.5

Cauſæ criminales non extinguntur omnino accuſatore ab accuſatione deſiſtente ante cauſæ exitum. t.5.p.32.n.10

in Cauſis criminalibus regulariter victus non eſt condemnandus in expenſis. t.5 p.548.n.1

Cauſa quid ſit, & unde ita dicatur. t.5.p.620.cap.10

Cauſa dum proponitur, cauſa eſt; dum diſcutitur judicium; dum finitur, juſtitia. ibid.

Cauſæ majores eccleſiaſticæ Sedis Apoſtolicæ diſpoſitioni reſervandæ ſunt: vide in verbo *Sedes Apoſtolica*.

Cauſidici venale genus dicuntur, & ad ſtomachum litigantis, non ad animum judicis clamare. t.1. p.912.num.12

Cautio idonea quæ; & ad quid cautio fidejuſſoria, & juratoria obligent. t.1.p.61.n.6

Cautio aliquando ſumitur pro promiſſione, & confeſſione in ſcriptis facta. t.2.p.502.n.2

Cautio inter præſentes etiam in modum epiſtolæ olim concipiebatur. ibid.& ſeq.

Cautio ſine cauſa facta an efficax reddatur accedente juramento. t.2.p.505.& ſeq.n.9.& ſeq.

Cautionem debite, vel indebite factam eſſe, cui onus probandi incumbat. t.2.p.506.& ſeq.n.11

Cautionis triplex ſpecies refertur, & quænam idonea dicatur. t.2.p.831.n.5

Cautio ſufficiens ad obtinendam abſolutionem ſatisfactione non præſtita, quæ dicatur. ibid.

Cautio quænam præſtanda ſit, quod fructuarius utetur, fruetur ſalva rerum ſubſtantia. t.3.p.387.n.3

Cautio

Cautio præſtanda in uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur, quænam ſit t.3.p.388 n.2
Cautio, quæ præſtatur in uſufructu duas clauſulas continet. ibid.n.4
Cautio fructuaria an ſit de ſubſtantia uſusfructus. t.3. p.389.& ſeq.n 8.
Cautiones remedia dicuntur. ibid.p.390.
Cautio a fructuario præſtanda, an remitti poſſit à teſtatore. ibid.& ſeq.n.9
Cautio in uſufructu à quibus perſonis, & quibus præſtanda ſit. t.3.p.391.n.10
ex Cautione fructuaria in duobus caſibus actio non datur. t.3 p.392.n 11
Cautionis fructuariæ in diverſis caſibus præſtandæ varia exempla referuntur. tom.3.p.393.& ſeq.n 15. & ſeqq.
Cautio idonea præſtanda eſt ab excommunicato propter debita, quibus ſatisfacere non poteſt. tom.3. pag.414.n.2
Cella unde ita dicta, ubi de variis cellarum appellationibus. t.1.p.939.n.5
Cella in ſacris canonibus quid ſignificet, ubi quod etiam accipiatur pro monaſterio cellas habente. ibid.& p.240.
Cellanova monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quo fuerit fundatum: ubi de ejus ſubjectione agitur. t.3.p.751.n.3
Cellaria apud Romanos quidnam fuerint; & quid cella. t.3.p.736.n.3
Cellerarius quis dicatur, & in quo ejus officium conſiſtat. t.1.p.316.n.7
Cellerarius, vel cellarius Eccleſiæ quis dicatur, & quodnam ejus munus. t.3 p.164.n.2
Cenadienſis, ſeu Canadienſis Epiſcopatus eſt in Hungaria trans Danubium. t.2.p.540.n.1
Cencius tituli S. Laurentii Cardinalis juſſu Innocentii III. legatione fungitur. t.1.p.391.n.1.
Ceneta civitas eſt Venetæ provinciæ Aquilejenſis Cathedrali ſede decorata. t.1.p.58.n.1
Cenomanenſis civitas Sede Epiſcopali decorata, in una Galliæ provincia ſita. t.1.p.187.n.1
Cenſura multiplicari poteſt, quando plures cauſæ concurrunt ad eam ſufficientes. t.1 p.148.n.10
Cenſura an poſſit ab homine imponi pro futuris culpis. t.2.p.841.n.3
Cenſura ob violentam manuum injectionem in clericos incurſa à quibus abſolvi poſſit. tom.5.p.574. & ſeq n.2 & ſeqq.
Cenſura canonis, *ſi quis ſuadente*, etiam incurritur ex percuſſione occulta. t.5.p.578.n.1
Cenſura ob violentam clerici percuſſionem incurſa quandonam poſſit per Epiſcopum tolli. t.5.p.579. num.1 & p.581.n.3
Cenſura in effractores Eccleſiarum lata incurratur, an requiratur ſimul exſpoliatio. t.5.p.589.n.2
Cenſura prædicta quandonam reſervata cenſeatur. ibid.
Cenſura lata propter aliquod factum, an incurratur ab illud committente, ignorante tamen illam eſſe latam. t.5 p.596.n.3
Cenſura eſt ſententia, & medicina pro fine habens obſtinatorum ſalutem, & reditum in ſemitam rectam. t.5.p.631.n.3
Cenſura tollitur abſolutione. ibid.
Cenſus præſumitur conſtitutus ex iterata ſolutione. tom.1.p 305.n.7
in Cenſus, ſeu penſionis exactione duplex judicium datur, poſſeſſorium, & petitorium. t.1.p.305.n.8
Cenſus per decennium ſolutus præſumitur debitus, & recte impoſitus. t.2.p.700.n.3
Cenſus an tantum virtute lapſus temporis, & repetitæ ſolutionis debeatur in futurum, etſi non conſtet de ejus emptione, & cauſa debendi. t.3.p 799.n 4
Cenſus acceptiones variæ referuntur, & quid fuerit cenſus deſcriptio apud Romanos. t.3.p 805.n.4
Cenſus novi non ſunt imponendi ab Abbatibus, & Prælatis Eccleſiarum. ibid.n.5.6
Centurienſis Epiſcopatus eſt in Africa, in provincia Numidiæ. t.2.p.2.n.3
Cephaleris vetus Siciliæ civitas ubi ſita, & à quo reſtaurata. t.1.p.690.n.2
Cephaludenſis Epiſcopus quare bonis ſpoliatus, Eccleſia pulſus, & in exilium miſſus. t.1.p.721.n.3
Certamina gymnica, ſeu circenſia olim Romæ edita quænam fuerint. t.3.p.400.col.2
Certamina circenſis, ſeu gymnica olim apud Græcos celebratiſſima quænam fuerint. ibid.n.11
Certaminum gymnicorum quinque ſpecies enumerantur. ibid.
Cervienſis civitas in Flaminia ſita Cathedra Epiſcopali decoratur. t.2.p.62.n.3
Ceſſatio à divinis quid ſit; & à quo imponi poſſit, & an ſit cenſura, vel interdictum, & quis de ea cognoſcere poſſit diſſidentibus Epiſcopo, & Canonicis. t.1.p.785.n.2.& 4
Ceſſatio à divinis in quibus differat ab interdicto. ibid.
Ceſſatio à divinis ſine juſta & gravi cauſa induci non poteſt. t.1.p.786.n.5
Ceſſio judicii mutandi cauſâ facta in fiſcum non valet, ſecus facta in privatum, & facit locum edicto. t.1. p.1002.n.13
Ceſſio certæ quantitatis facta in procuratorem in rem propriam ſubſiſtit. t.1.p.1005.n.15
Ceſſio bonorum lege Julia eſt introducta in ſolatium debitorum. t.3.p.415.n.3
Ceſſio bonorum hodie calamitoſum, & ignominioſum remedium eſt. ibid.
Ceſtria civitas in Anglia, olim Epiſcopali Cathedra decorata. t.1.p.676.n.2
Ceſtrienſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, à quibus fundatum, reſtauratum, everſum, & reſtitutum. t.2.p.914.n.1
Chalcedon civitas Bythiniæ in Metropolim erecta celebrato in ea Concilio œcumenico. t.2.p.65.n.1
Charitas oppidum ad Ligerim fluvium ſitum, unde ita dictum ſit. t.2.p.536.n.3
Charta unde foliorum nomen hodie retineat, & quare ſit ei inditum. t.2.p.909.n.3
Chartophylacium quid ſit, & quid chartophylax, & cartophylacea. t.2.p.329.n.4
Chartophylacis magna dignitas fuit in Eccleſia Conſtantinopolitana. ibid.
Chartularius dicitur, qui Imperatori eſt à codicillis; plerumque tamen accipitur pro eo, qui cauſas eccleſiaſticas cognoſcit. t.2.p.530.n.3
Chartularius in utroque jure diverſimodè accipitur. t.3.pag.798.
Chartulariorum officium tum in civili, tum eccleſiaſtica politia. ibid.
Chartuſienſium diſtrictum ſtatutum refertur ad fugiendam omnis ſimoniæ ſpeciem. t.5.p 98.n.5
Chirothecæ Epiſcopalia ornamenta ab Apoſtolis emanarunt. t.1.p.516.n.34
Choreæ in feſtivitatibus ſanctorum Martyrum antiquitus ducebantur. t.3.p 45.n.7
Choreæ in feſtivitatibus fieri ſolitæ, qua ratione ab Eccleſia prohibitæ. ibid.& ſeq.n.8
Choreas ducendi, & ſaltandi in feſtivitatibus morem pertinaciſſimè retinuerunt Græci. t.3.p.44.n 10

Chorepiſcopi

Chorepiſcopi olim in minoribus civitatibus conſecrati; & quodnam eorum munus. t.1.p.185.n.18
Chorepiſcopi in minoribus locis olim conſtituti, ao fuerint veri Epiſcopi, an ſolum presbyteri. t.5.p.482. n 7.& p.483.n.8
Chorepiſcoporum duo genera diſtinguuntur. ibid.n.9
Chriſmatis uoctio in vertice baptizati à Presbyteris facta, inſtituta in locum confirmationis. t 1.p.184. & ſeq.n.16
Chriſma, quod eſt materia remota ſacramenti confirmationis, quonam die conſecrari debeat. t.3.p.891. & ſeq.n.1
Chriſmatis abuſus apud priſcos fideles pro medelis infirmitatum. t.3.p.926.n.2
Chriſmatis alius abuſus deterior in maleficiis. ibid. & ſeq.
Chriſma debet fideliter ſub clavi cuſtodiri, & contra facientes ſunt graviter puniendi. t.3.p 927.n.4
Chriſtianorum genera duo referuntur. tom.1.pag.60. num.8
Chriſtiani ſemper diverſo ritu à Paganis jusjurandum corporaliter præſtitere. t.2.p.160.n.9
Vide in verbo *Iuramentum.*
Chriſtiani primi laici communem vitam agebant cum clericis, nihil proprium poſſidebant, non tamen incapaces erant aliquid retinendi, vel acquirendi. t.3.p.124.& ſeq.n.7.& 8
Chriſtianis prohibitum eſt deferre Sarracenis lignamina galearum. t.5.p.163.n.2
Chiſtiani deferentes ad Sarracenos arma, vel in ipſorum navibus regimen exercentes, excommunicantur, rebusque propriis privantur, ac capientium ſervi fiunt. t.5.p.146.n.2
Chriſtianis prohibitum eſt in famulatu, & ſervitio Iudæorum eſſe. t.5.p.148.n.2
Chriſtus eſt humana carne & anima rationali compoſitus, à quibus negatur. t.1.p.29.n.6
Chriſtus Dominus quare prolixiori coma uſus fuerit. t.3.p.18.n.7
Chriſtum non eſſe aliquid ſecundum quod homo, dicere fas non eſt. t.5.p.180.cap.7
Chriſtus Dominus quando natus ſit: vide in verbo *Dies natalis.*
Ciceſtrenſis civitas eſt Angliæ Epiſcopali Cathedrâ decorata. t.1.p.567.n.1
Cikedor monaſterium eſt Ordinis D.Benedicti io diœceſi Quinqueeccleſienſi. t.2.p.540.n.1
Cimelia & vaſa ſacra Eccleſiæ, & oblationes fidelium ſignificant. t.1.p.606.n.2
Cingulum militare, ſeu Baltheum. tom 1.pag.398. num.3
Cingulum etiam in Eccleſiæ politia ſignificat dignitatis, & honoris inſigne. ibid.
Cingulum à ſacerdotibus veteris legis ad noſtros eſt derivatum & in quo à ſuccinctorio differat. tom.1. p.515.n.30
Circumciſio Domini Primis Eccleſiæ ſæculis tantùm ſub nomine Octavæ Nativitatis celebrabatur. t.2. p.182.n.6
Circumciſio Domini hodie in liturgiis, & officio divino recenſetur. ibid.
Circumciſio ad quid fuerit inſtituta. tom.3.pag.911. col.1
Circumciſio in quo præfiguraverit baptiſmum. ibid.
Circumſtantiæ aliter apud Rhetores, aliter apud Iuriſconſultos accipiuntur. t.5 p.562.n.2
ex Circumſtantiis humanorum actuum bonitas, vel malitia augeri & minui poteſt. ibid.
Circumſtantiæ ao poſſint mutare ſpeciem peccati. ibid.
Circumſtantiæ augentes, vel minuentes peccata, vel novam ſpeciem eis addentes, unde proveniant. ibid.
Ciſterſienſe monaſterium Ordinis D. Benedicti, ubi ſitum, & à quo conſtructum. t.1.p.611.n.2
Ciſtercienſis cœnobii in Atoarum inſula ſita hiſtoria refertur. t.1.p 963.n.9
Ciſtercienſis ordo jam inſtitutus anno 1098. tempore Urbani II. & Henrici III. Imperatoris. t.2.p.100. num.2
Ciſtercienſibus varia privilegia à Pontificibus tradita. ibid.n.3.& 4
Ciſtercienſes nequeunt vigore literarum Apoſtolicarum conveniri, niſi de eo Ordine in illis ſpecialis mentio fiat. ibid.n.5
Ciſtercienſes juxta priſcam ipſius Ordinis diſciplinam non poſſunt temporalem juriſdictionem habere. t.3.p.728.n.3
Ciſtercienſes divitiarum pondere à priſtina diſciplina deciderunt. t.3 p.757.n.1
Citationibus tribus elapſis pars citata conſtituitur in contumacia. t.1.p.694 n.2
Citationis modus antiquus apud Romanos. ibid.& pag.695.
Citatio, ſeu in jus vocatio, nec à Principe tolli poteſt. t.1.p.830.n.3
Citationes quandonam ſint de jure naturali, nec per Principem tolli poſſint. tom.1.pag.530.& ſeq. num.12
Citatio etiam in criminibus notoriis eſt neceſſaria. ibid.
Citatio ad diem Dominicam facta an ſit valida. tom.2. p.289.n.2
Cives Romanos tribu moveri quid ſit, juxta mentem Ciceronis. t.3.p.1002.n.6
Civitates Italiæ excuſſo Imperii jugo frequenter Conſules, & Senatores ſibi conſtituere. tom.1.pag.58. num.4
Civitates multæ, quæ *Auguſtæ* nomine decorantur, referuntur. t.3.p.246.n.4
Civitatenſis urbs eſt in Hiſpania Cathedram Epiſcopalem habens. t.2.p.880.n.1
Claromontium civitas Galliæ io Aquitania, Cathedrali Sede decorata. t.3.p.554.n.1
Claromontium urbs eſt Arverniæ provinciæ caput, inter illuſtriores civitates Aquitaniæ recenſetur, & Cathedra Epiſcopali decoratur. tom.2.pag.440. num.2
Clavium poteſtas Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus attributa; fœminis autem omnino denegata. t.1. p.837.n.7
Clauſtrum eſt pars cœnobii monachorum, jam in primis monaſteriis uſitata. t.1.p.792.n.2
Clauſtri uſus varius, & multiplex apud priſcos cœnobitas. ibid.n.2
in Clauſtro ſemper religiosè obſervatum fuit ſilentium, nec paſſim laicis fuit apertum. ibid.n.3
Clauſtrum præcipua pars eſt monaſterii à reliqua habitatione diſtinctum. t.3.p.737.n.7
Clauſula, Appellatione remota, poſſunt uti Pontifex & ſupremi Principes, non cæteri Magiſtratus. t.1. p.78.n.6
Clauſulæ *appellatione remota*, vis & effectus. ibid. & ſeq.n.7.& 8
Clauſula, *ſi preces veritate nitantur*, ſubintelligitur in reſcriptis. t.1.p.84.n.13
Clauſulæ reſtringentes, vel exponentes conceſſionem apponuntur in tertia parte reſcripti. tom.1.p.85. num.16
Clauſulæ alienæ à ſtylo & fori conſuetudine, non

creduntur ex ſtylo & voluntate concedentis editæ in reſcriptis. ibid.n.17

Clauſula, *ſi preces veritate nitantur*, ſubintelligitur de jure canonico, uon ira oe jure civili. t.1.p.86.n.19

Clauſula, *ſi ita eſt*, ad omnia in reſcripto contenta referri debet. t.1.p 94.n.16

Clauſula, *motu proprio*, non æqualiter ſupplet ſubreptiouem ex falſitatis expreſſione, ac ex veritatis taciturnitate provenientem. t.1.p.108.n.15

Clauſula, *quod ſi non omnes*, in reſeriptis Pontificiis apponi ſolita, tam ad impoteutism juris, quam facti reſerenda eſt. t.1.p.115.n.4

Clalula, *quod ſi non omnes*, frequenter apponitur in delegationibus Pontificiis. ibid.n.7

Clauſula ſex notis ſignificata in delegationibus apud veteres uſitata. ibid.&ſeq p.116

Clauſula, *quod ſi non omnes*, quid operetur in reſcriptis Pontificiis. ibid.& n.8

Clauſula, *quod ſi non omnes*, au comprehendat caſum voluotatis. t.1.p.117.n.11

Clauſula, *ſi dignus*, &c. in reſcriptis Pontificiis ſubintelligitur, etſi non exprimatur. t.t p.120.n.3

Clauſula *quidam alii*, quid operetur, & cujus effectus ſit in reſcriptis. t.1.p.157.u.7

Clsuſula, *ſi pro alio*, lu reſcriptis quid operetur. t.1.p.161.o.4

Clauſula, *ſi pro alio non ſcripſimus*, quos comprehendat. ibid.c.39.n2.

Clauſula *vice Regiâ*, in reſcripto Innocentii tertii sppoſita explicatur. t.1.p.285.n.5

Clauſula, *juſtitiam exhiberi*, uſitatiſſima eſt iu reſcriptis Apoſtolicis. t.1.p.644.n.4

Clauſula, *appellatione remotâ*, tantùm à ſupremis judicibus poteſt apponi. t.1.p.699.n.4

Clauſula, *officium implorando*, quid operetur in ſupplicibus libellis. t.1 p.809.n.10

Clauſula, *Vocatis vocandis*, cujus ſit effectus, & quid per eam committator. t.2 p.61.n.4

Clauſula, *ſi eſt idoneus*, an reddat gratiam conditiomalem. t.2.p.541.& ſeq. n.2

Clauſula generalis, *appellatione remotâ*, in quacumque reſcripti parte sppoſita refertur ad omnia delegationis capita. t.2.p.842.o.2

Clauſula *cùm facultas ſe obtulerit*, valde differt à clauſula, *cùm primum vacaverit*. t 3.p.154.n.3

Clauſula monialium ob lepram ſupervenientem ſolvitur. t 4.p.244 n.6

Clauſura monialium, tam quoad ingreſſum, quam quoad egreſſum, iudicta fuit ab Eccleſia jam à primis illius ſæculis. t.3.p.25.n.4
Vide in verbo *Monialis*.

Clauſura monialium jam à primis Eccleſiæ ſæculis obſervata probatur. t.1.p.130.n.3

Clemens an fuerit immediatus D. Petri ſucceſſor in Pontificatu. t.3.p.128.n.16

Clemens III. quando ad ſupremi Apoſtolatus apicem evectus. t.1 p.113.n.1

Clerici au aliquando ligentur ſtatutis civilibus laicorum. t.1.p.59.n.7

Clerici in ſtricta populi ſignificatione non veniunt. t.1.p.60.o.10

Clerici quibusnam laicorum legibus ſubjiciantur. t.1.p 61.n.12

Clericus negotiator ligatur laicorum ſtatutis circa ipſa negotia factis. t.1.p.63.n.16

Clerici ſine coofenſu Epiſcopi nequeunt dimittere titulos, quibus mancipati ſunt. t.1.p.276.n.4

Clericus in Canonicum vigore reſcripti receptus, licèt præbendam non ſit aſſequutus, ſi aliud reſcriptum ad aliud beneficium obtineat, non poteſt ejus vigore Eccleſiam moleſtare, ſi non fecerit ſuæ receptionis mentionem. t.1.p.152.n.3

Clericus nullus poteſt ab alieno Epiſcopo ordinari ſine proprii licentia, aliàs ſuſpenditur ab Ordinum exercitio, & qui illum ordinavit, privatur facultate conferendi illum gradum, iu cujus collatione peccavit. t.1.p.454.& ſeq n 2

Clericus à Romano Pontifice in aliquo gradu eccleſiaſtico coaptatus, à nullo poteſt ad ulteriorem promoveri. t.1.p.459.n.2

Clerici in grave delictum lapſi, ex antiqua Eccleſiæ coofuetudine degradabantur, & in monsſterium pœnitentiæ persgendæ csusâ, non profeſſionis emittendæ detrudebantur. t.1.p.496.u.2

Clerici peregrini non admittuutur ad celebrandum, etiamſi juraverint ſe clericos eſſe, niſi ordinatio cum literis commendatitiis probetur, quinque Epiſcoporum ſigillis ſignatis, ſi ſint transmarini, t.1.p.594.n.2

Clerici à quo ſiot corrigeudi, & quis modus in eorum correctione ſervandus. t.1.p 781.n.3

Clerici inſervientes Eccleſiis ſpectantibus ad monaſteria, quandonam correctioui, & viſitationi Epiſcoporum ſubſint. t.1.p.805.n.11

Clerici quando poſſint advocati officio fungi. tom.1.p.809.n 12

Clerici à Romano Poutifice ordinati quibus prærogativis fruantur. t.1.p.829.n.3

Clerici in minoribus conſtituti poſtulare nequeunt, niſi in certis caſibus. t.1.p.907.n.2

Clerici ſacris initiati quomodo advocationi munere fungi poſſint. t.1.p.910.n.8

Clericis non licent quæcumque à laicis licitè & laudabiliter exercentur. t.1.p.911.n.10

Clericis advocationis ſalarium exigere prohibetur. ibid &ſeq.n.12

Clericis in aliquibus caſibus poſtulare in judicio licet, ubi quod primis Eccleſiæ temporibus tantum majoribus ordinibus initiatis id prohibebatur. t.1.p.912.n.13.&14

Clericus poteſt ſororem dotare etiam ex fructibus ſui beneficii. t.t.p.1021.n 3

Clerici poſſunt ad ſolutionem debitorum cogi etiam per ſubtractionem fructuum ſuorum beneficiorum ibid.

Clerici in cauſa feudali coram Domino feudi conveniri poſſunt. t.1.p.18.& ſeq.n.5

Clerici ab initio rectè feudum accipere, & poſſidere valent. ibid.p.19

Clericus pro omni crimine debet coram judice eccleſiaſtico conveuiri, uon obſtante contraria conſuetudine. t.2.p.25.n.2

Clerici præſertim in caſibus crimiualibus non debent ad ſecularia judicia trahi. t.2.p.26.n.4.5

Clericorum exemptio à ſæculari jurisdictione, an proveniat à jure divino, an verò à poſitivo. t.2.p.30.n.10.& p.31 & ſeq n.11

Clericus furtum committeus ab ordinibus ſuſceptis eſt deponeudus. t.2.p.36.n.3

Clerici homicidæ & perjuri à gradibus receptis deponendi ſuut; & ob alia crimina. ibid.n 4.5.& 6

Clericus incorrigibilis, depoſitus, & anathematizatus, tradeudus eſt judici ſæculari, ut ab eo doponatur. t.2.p.38.n.10

Clerici quibus ex cauſis degradentur, & ad ſtatum laicorum reducantur. t.3.p.39.n.13

Clerici incorrigibiles quare degradentur antequam judici ſæculari tradsniur. ibid.& ſeq.o.15

Clericum incorrigibilem tradi Curiæ ſæculari, quid ſit. t.s.p.40.u.17

Clericus

Clericus eſt neceſſariò degradandus, ut ad pœnitentiam in Eccleſia peragendam redigatur. t. 2. p. 41. num. 18.

Clericus confeſſus coram incompetenti judice, vel convictus, non eſt ideo condemnandus ab Epiſcopo. t.2 p. 13. n.1.

Clerici etiam actorea laïcos coram eccleſiaſticis judicibus conveniebant apud Galloa Belgicos, præter eu conſuetudinis. t. 2. p.71. n.3.

Clericus non poteſt fori privilegio renunciare, conſtituereque judicem ſæcularem, etiamſi juramento id promittat. t.2. p.80. n.9. & p. 81. n.11.

Clericis prohibita eſt renunciatio fori. ibid. n.11.

Clericus quot modis forum proprium ſortiatur. tom. 2. p.85. n.5.

Clericus pro quibus criminibus accuſari poſſit, & coram quo judice puniri debeat. t.2. p.86. n 6.

Clericus non poteſt etiam conſentiente Epiſcopo judicis ſæcularis juriſdictionem prorogare. t.2. p.102. num.9. & 10.

Clericos quandonam poſſit judicis alieni juriſdictionem prorogare. t.2. p 103. n.11.

Clerici, qui ante adeptum clericatum aliquod crimen commiſerunt, à quo judice puniri debeant. tom.2. p.104. n.5.

Clericus quilibet Romæ degens, ibi conveniri poteſt, niſi ut Legatus, vel ex ſimili cauſa in civitate moretur. t.2. p.157. n.4.

Clerici an in judicio jurare de calumnia poſſint, vel teneantur. t.2. p.157. n.3.

Clericis de judicii ſui cognitione teſtimonium dicere quo ſenſu prohibeatur. t.2. p.472. n.11.

Clerici apud Gregorium Magnum in religionis habitu eſſe cenſentur. t.2. p.527. n.3.

Clericus habens plura beneficia non poteſt excipere de pluralitate. t. 4. p.624. n.2.

Clericus quandonam poſſit præſcribere beneficium de manu laici acceptum. t.2. p.723. n.17.

Clericus in excommunicatione perſiſtens poteſt poſt appellationem interpoſitam privari fructibus ſui beneficii abſque periculo attentatorum. t.1. p.851. n.2.

Clericis peregrinantibus ad Sedem Apoſtolicam pro introducenda, aut proſequenda appellatione, licèt ſe cum rebus ſuis expreſsè non commendaverint protectioni Sedis Apoſtolicæ, adhuc tamen ſunt illis omnia integrè ſervanda. t.2. p.902. n.2.

Clerici temporalia non habentes à laïcis Principibus, eis fidelitatem juramento promittere non debent, ſecus ſi temporalia ab eis in feudum obtineant. t. 2. p. 608. n.4.

Clerici quo jure ſubſint Dominis ratione feudorum. ibid. & ſeq. n. 7. & 8.

Clericus jurans ſervare ſtatuta ſuæ Eccleſiæ, & promittens ſervare ſtatutum poſtea factum, ut priora jam jurata, in perjurium non incidit, etſi violet fidem promiſſam non ſervando novum ſtatutum. t. 2. p.614. n.2.

Clerici arma deferre non debent, aliàs deponuntur. t. 3. p. 8. n. 3.

Clerici in quibus caſibus arma deferre, eiſque uti poſſint. t.3. p.10. n.8.

Circa quod explicatur locus Evangelii Lucæ cap. 22. verſ.13. ibid. & ſeq.

Clerici armis utentes quandonam pœnis à jure latis ſubjaceant. t.3. p.11. n.9.

Clerici comam nutrire non debent. t.3. p.15. n.2.

Clerici etiam primis Eccleſiæ ſæculis comam depoſuere. t.3. p.17. n.5.

Vide in verbo *Coma.*

Clerici in obſequium Dei comâ à natura ſibi datâ etiam privari debent. t.3. p.19. col.2.

Clericis in minoribus gradibus conſtitutis jus connubii denegatum fuit. t.3 p.23. n.2.

Clerici conjugati quomodo præcipiantur iterum tonderi. ibid. n.3.

Clerici frequenter adeuntes monaſteria monialium, ſi moniti non deſiſtant, deponuntur. t.3. p.24 n.2.

Clerici tot tantùm in Eccleſiis eſſe debent, qui poſſint ex ejus facultatibus commodè ſuſtentari. t. 3. p.30. n.2.

Clerici in Cathedralibus Eccleſiis olim in eodem refectorio vivebant, & dormitorio quieſcebant. t. 3. p.3. & ſeq. n 3. & 4.

Clericis ſpectacula ſcenica edere prohibitum eſt, & loco ubi eduntur ſtare. t.3. p. 44. n.1.

Clericus crapuloſus, vel ebrioſus ab hoc pravo more non deſiſtens ſuſpenditur. t.3 p.47. n.3.

Clericis quomodo permittatur ſe invicem ad potandum invitare. t.3. p.49. n.8.

Clericis ingreſſus ad tabernas edendi, bibendive cauſa interdicitur, & alearum ludus. t.3. p.51. n.2. 3.

Clericorum Gallorum exceſſus in calceamentis notatur. t.3. p.53. n.7.

Clerici à veſtibus pompoſis, habitu inhoneſto, & nimio ornatu debent abſtinere. t 3. p.56. n.16.

Clericorum abuſus in veſtibus deſcribitur, & improbatur. t.3. p 58 n 19.

Clericorum ornatus intra mediocritatem commendatur. ibid.

Clerici intra Eccleſiæ ſepta veſte ornatiſſima; extra verò communi, & modeſta uti debent. ibid. n. 20.

Clericis tabernas habere ad vinum vendendum non licet. t 3. p.60. n.2.

Clericis an aliquod honeſtum commercium liceat, ibid. n.3.

Clericus negotiator quis cenſeri debeat: ubi de negotiatione clericorum Comitatus Pontini. ibid. & ſeq. num. 4.

Clericus negotiator gabellam ſolvere tenetur non præmiſſa trina monitione; amittitque privilegium immunitatis, ligaturque foro ſæcularium. ibid. p 61. num. 5. 6. & 7.

Clerici cum quibus mulieribus juxta canones poſſint cohabitare. t.3. p.62. n.1. & ſeqq.

Clerici non debent in domo retinere mulierem ſuſpectam de incontinentia, etiamſi ſit mater, vel ſoror. t.3. p.63. n.8.

Clericis aliquando etiam cum matre & ſorore cohabitare prohibitum fuit, ſed poſtea id fuit permiſſum. t.3. p 65. n.11.

Clericorum familiari fœminarum conſortio utentium pœnæ. t. 3. p.67. n.2.

Clerici non ſunt cogendi abjurare concubinas ſub juramento, & quomodo ſint ad hoc compellendi. t.3. p.68. n.1.2. & p.70. n.1.

Clerici concubinarii notorii, an ſint ab officio, & beneficio ſuſpenſi. t.3. p.80. n.1.

Clerici in ſacris ordinibus conſtituti conjugia celebrare non poſſunt. t.3 p.83. n.3.

Clericus adverſus clericum negotium civile, vel criminale habens, non debet judicem ſæcularem adire. t.2. p.65. n.3.

Clericus de cujus licentia poſſit privilegio fori renunciare. t 3. p.66 n.3.

Clerici leges addiſcentes, vel docentes, utrum fruantur privilegio abſentium ſtudiorum causâ. tom. 3. p.77. n. 6.

Clerici in majoribus ordinibus conſtituti matrimonium contrahentes beneficio non privantur; ſecus conſtituti in minoribus ordinibus. t.3. p.91. n.2.

Clerici conjugati cum tonſura, & habitu incedentes, an poſſint ſe negotiis ſæcularibus implicare. t. 3. p. 93. num. 2.

Clerici, qui dimiſsâ, vel retentâ tonſurâ ſe negotiis ſæcularibus implicant, privilegio fori non gaudent. t. 3. p. 94. n. 3. Et quando clerici conjugati hoc privilegio gaudeant. ibid.

Clerici in majoribus ordinibus conſtituti matrimònium ex diſpenſatione contrahentes, an privilegio fori gaudeant. ibid. & ſeq.

Clericus in minoribus conſtitutus militiæ nomen dare poteſt, nec tonſuram deferre tenetur. t. 3. p. 95. num. 2.

Clerici vagi, & acephali magno ſemper odio habiti fuere in Eccleſia. t. 3. p. 108. n. 2.

Clerici non reſidentes in propriis beneficiis, ſi admoniti, & citati non reſideant, ipſis privantur. t. 3. p. 115. num. 2.

in Clericos non reſidentes quomodo ſit procedendum ad privationem beneficii. t. 3. p. 116. n. 4.

Clericus nullus majoribus gradibus debet inſigniri ſine aſſignatione beneficii, ex cujus fructibus vivere poſſit. tom. 3. p. 113. n. 2.

Clerici exemplo militum certum titulum habere debent, ad quem ordinentur. t. 3. p. 134. n. 6. 7. & 8.

Clericus quare ſine titulo, & aſſignatione beneficii pro alimentis ordinari non poſſit. t. 3. p. 136. n. 10. & ſeq.

Clericus quomodo poſſit ordinari ad titulum proprii patrimonii. t. 3 p. 147. n. 2.

Clerici ad quid per ſacrum ordinem deſtinentur. t. 3. p. 148. n. 3.

Clerici ſine titulo ordinati, etiam à ſucceſſore Epiſcopi ordinantis ali debent. ibid. n. 4.

Clericis duobus ad eandem præbendam ſimul electis, neutri eſt conferenda. t. 3. p. 154. & ſeq. n. 2.

Clericus ægrotans integrè ſui beneficii fructus percipit. t. 3. p. 184. n. 2.

Clerici dicuntur militare. t. 3 p. 185. n. 4.

Clerici laici quinam, & in qua acceptione dicantur. t. 3. p. 274. n. 2.

Clericus an poſſit quæſtioni, & torturæ ſubjici ob aliquod crimen. t. 3. p. 296 n. 5.

Clericus fidejuſſionibus inſerviens, vel pro aliis fidejubens, deponitur. t. 3. p. 395 n. 2.

Clericis non eſt omninò interdictum pro aliis fidejubere. t. 3. p. 396. n 4.

Clericus tenetur fidejuſſorem ſuum indemnem reddere à fidejuſſione, etiam per aſſignationem fructuum proprii beneficii. t. 3. p. 399 n. 6. 9.

Clericus non habens unde creditoribus ſatisfaciat, non debet ideo excommunicari, aut aliter moleſtari. t. 3. p. 414. n. 4.

Clericus bonis cedens ad quid teneatur, & quo privilegio gaudeat. t. 3. p. 415. n. 5. & 6. & p. 420. n. 15.

Clericus privilegio gaudet, ne ultra quàm facere poteſt, conveniatur. t. 3. p 420. n 14.

Clerici in aliquibus caſibus ultra quàm facere poſſunt, conveniuntur, nec prædicto privilegio juvantur. t. 3. p. 421. n. 16.

Clerici beneficiarii an habeant dominium fructuum, quos intuitu Eccleſiæ percipiunt, t. 3. p. 447. n. 5. & 6.

Clerici nequeunt de redditibus beneficiorum ſuorum in profanos uſus diſponere. t. 3. p. 448. n. 7.

Clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere non poſſunt; de bonis verò patrimonialibus proprio artificio, aut aliunde acquiſitis, diſponere valent. t. 3. p. 477. n. 1. & p. 478. n. 3.

Clerici in Hiſpania de rebus etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis diſponere valent. ibid. n. 3.

Clerici beneficiarii domini ſunt fructuum ſuorum beneficiorum. t. 3. p. 478. n. 3 4.

Clerici an donationes mortis causâ de rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis facere poſſint. t. 3. p. 479. & ſeq. n. 1. & ſeqq.

Clerici quoſnam ſucceſſores habeant ab inteſtato in rebus patrimonialibus. t. 3. p. 491 n. 2.

Clerico ab inteſtato decedente, nullis extantibus conſanguineis, ſeu cognatis, ſuccedit Eccleſia, in qua miniſtrabat. t. 3 p. 523 n. 2.

Clerici quandonam propriè inteſtati dicantur. tom. 3. p. 524. n. 4.

in Clericorum hæreditatibus iidem gradus ſucceſſionis dantur, ac in illis laicorum. ibid.

Clerici an teneantur ad aliquas decimas prædiales ſolvendas. t. 3. p. 585. & ſeq. n. 3.

Clerici aliqui tenentur ad decimas perſonales, alii verò non. t. 3. p. 586 & ſeq.

Clerici an per vim, & abſque propria voluntate ordinari poſſint, & an ſic ordinati in ſuſceptis ordinibus miniſtrare teneantur. t. 3. p. 634. n. 12.

Clericis prohibitum eſt ne fictè deferant habitum monachalem. t. 3. p. 639. n. 2.

Clerici in minoribus conſtituti, qui monaſticum habitum ante oblatum profeſſionis libellum deſeruerunt, an poſſint Eccleſiis ſæcularibus inſervire. t. 3. p. 651. num. 7.

Clericus præſentatus ab eo, qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi, non eſt removendus ab Eccleſia, etſi evincatur juſpatronatus à vero poſſeſſore. t. 3. p. 780. num. 2.

Clericus non poteſt irrequiſito Epiſcopo Eccleſiam à patrono laico accipere. t. 3. p. 781. n. 2.

Clericus nullus patronus, etſi idoneus, poteſt ſeipſum ad Eccleſiam vacantem præſentare. t. 3. p. 970. num. 2.

Clerici an ſint omninò immunes à vigiliis, & excubiis murorum. t. 3. p. 973. n. 2.

Clerici ad collectas, ſeu tributa ſolvenda cogi non debent. t. 3. p. 978. n. 6.

Clerici quare immunes ſint ab omni tributo, gabellave. t. 3. p. 980. n. 9.

Clerici an contribuere teneantur cum laïcis in his collectis, quæ ad utilitatem communem pertinent. t. 3. p. 982. & ſeq. n 13. & 14.

Clerici ſub quibus conditionibus contribuere teneantur cum laïcis. ibid. & p. 984. n 15.

Clerici non debent eſſe miniſtri, & procuratores laïcorum: quod ſi contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non ſubvenitur illis ab Eccleſia. t. 3. p. 1003. num. 2.

Clerici in cauſis ſæcularium procuratores conſtitui non debent, ne per talem adminiſtrationem negotiis ſæcularibus implicentur. t. 3. p. 1005. n 5.

Clerici propter delictum fori, & canonis privilegio privantur. licet ei ex conventione renunciare non poſſint. t. 2. p. 1006. n. 6.

Clerici poſſunt in aliquibus Academiis audire jus civile. t. 3. p. 1008. n. 4. 5.

Clericis interdictum eſt procurationes villarum ſuſcipere. t. 3 p. 1009. n. 2.

Clerici nec proferre, nec dictare ſententiam ſanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effuſionem ſanguinis deveniatur. t. 3. p. 1010. n. 4. & p. 1011. n. 6.

Clerici, & ſacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interſunt, ſatellites, & carnifices dicuntur. t. 3. p. 1011. n. 6.

Clericis lucri causâ negotiari non licet, vel poſſeſſiones conducere. t. 3. p. 1013. n. 3.

Clerici negotiatores qua ratione ab Apoſtolo feriaotur. t.3.p,1014.n.5.
Clericis tabellionis officium exercere an ſit licitum? vide in verbo *Tabularius*.
Clerici quomodo intereſſe poſſint, ubi ſanguinis vindicta exercetur. t.3.p.1018.n 1.
Clerici medicinæ artem exercentes non poſſunt per ſe inciſionem facere. ibid.n.2.
Clericus obtinens beneficium ſimoniacè, pretio interveniente, ab eo removeri debet. t.5.p.87.n.1.
Clericus variis modis poteſt ſimoniacè ad ordines adſcendere. t.5.p.101.n.2.
Clericus ſimoniacè ordinatus gradus ſuſcepti exequutione privatur. ibid. p.102.
Clericus ignoranter per ſimoniam ordinatus, an ſuſpenſionem incurrat. ibid. col.2.
Clericus propter ſimoniæ labem beneficio privatus, poteſt ad illud de novo eligi. t.5.p.p.104.n.2.
Clerici ſcienter à ſimoniaco Epiſcopo ordines ſuſcipientes ſuſpenſionem incurrunt. t.5.p.116.n.2.
Clericus an poſſit ordines ſuſcipere ab Epiſcopo, quem privatim tantùm ſcit eſſe ſimoniacum. ibid. & p.117.
Clericus qui pacto convento promiſit ſe non petiturum neceſſaria ab Epiſcopo ordinante, ſuſpenſionem incurrit. t. 5.p.118.n.2.
Clericus promittens conſtituenti patrimonium, ſe non petiturum aliquid ab eo, an ſimoniam committat. ibid. n.2.
Clericorum nomine, etiam cùm agitur de clericis habentibus ordinem clericalem, comprehenduntur prima tonſura initiati. t.5 p.226.n.2.
Clerici qui dimiſſo habitu clericali, ut laici converſantur, privantur privilegio fori & canonis. t. 5. p. 227. n.3. & p.229 n 8.
Clericus ſtrictiùs mancipatur ordini clericali per primam tonſuram, quàm novitius religioni per ſuſceptionem habitus. t.5. p.218. col.1.
Clerici, ſive in ſacris, ſive in minoribus ordinibus conſtituti, in clericali ſtato perſeverantes, plenè & integrè privilegio fori gaudent, niſi propter crimina illud amittant. ibid.n.6.
Clerici in ſacris conſtituti privilegio fori gaudent abſolutè; minoribus autem ordinibus initiati, tantùm ſub conditione. ibid. & ſeq n.7.
Clericus in minoribus conſtitutus quomodo in ſtatu clericali perſeverare debeat, ut privilegio fori gaudeat. ibid. & p.229.
Clericis in nonnullis caſibus privilegium fori per ſacros canones denegatur. t.5.p.230 n.9.
Clericus in majoribus ordinibus conſtitutus clericalem habitum deferens, quomodo ſit cogendus ad illum reaſſumendum. t.5.p.232.n.3.
Clerici habitum non deferentes quandonam excuſentur. ibid. col. 2.
Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, ſi quemquam percuſſeris, irregularis manet. t.5. p.285.n.1.
Clerici an in bello adeſſe, & quid in eo licitè facere poſſint. t.5.p.286.n.4.
Clericis quare non liceat in bello aggreſſivo pugnare. ibid. n 5.
Clerici bella gerentes, ſeu in eo pugnantes, quibus pœnis afficiantur. t.5 p.287.n.6.
ut Clericus in bello pugnans irregularitatem non contrahat, quæ requirantur. ibid.n.7.
Clerici quandonam etiam in bello defenſivo irregularitatem contrahant ex homicidio ſequuto. tom. 5. p.288.n.8.
Clericus iniens duellum, ſive obtulerit, ſive ſuſceperit, deponendus eſt; ſed non ſequuto homicidio Epiſcopus cum eo diſpenſare valet. t. 5. p.293. n.5. & p.296.n.10.
Clerici falſarii pœna quænam ſit. t.5.p 371.n.1.
Clericus falſum committens circa ſigillum Principis, in exilium mittitur. t.5.p.372 n.3.
Clerici ſuſpenſi & excommunicati per ignorantiam celebrantes irregularitatem non incurrunt. tom. 5. p.430.n.7. & p.432.n.15.
Clericus percuſſor quis dicatur, & quænam percuſſio eis licita ſit. t.5.p.410.n.3.
Clericus maledicus ſuſpendendus eſt ab officio & beneficio. t 5.p.411.n.4. & p.113.n.8.
Clerici in minoribus ordinibus conſtituti an incurrant irregularitatem contra presbyteros & diaconos excommunicatos, vel ſuſpenſos miniſtrantes latam. t.5. p.416.n.2.
Clerici depoſiti functionibus eccleſiaſticis privantur. t 5 p.417.n.7.
Clericus depoſitus in veteribus Eccleſiæ canonibus ſæpe pro degradato ſumitur. t.5 p.421.n.9.
Clericus interdictus & excommunicatus celebrans deponitur, irregularisque manet. tom 5 p. 422.n.1. & p.423. & ſeq.n.3 4 & 5.
Clerici violantes ſcienter interdictum manent irregulares, niſi ſerventur conditiones ab hac irregularitate excuſantes. t.5.p.426.n.3.
Clericus non ſacerdos Miſſæ ſacrificium celebrans quibus pœnis plectatur. t.5.p.445.n.2.
ut Clericus exercendo gradum ordinis, quem non habet; irregularis fiat, quid requiratur. ibid.
Clericus per ſaltum promotus an ſit ſuſpenſus ipſo jure, an verò tantùm ſuſpendendus veniat. t 5.p.448.n 6.
Clerici antequam in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ olim detruderentur, priùs deponebantur, & ad laicam communionem redigebantur. t. 5. p.455.n.5.
Clerici qua pœna plectantur ob fornicationis crimen. ibid. n.6.
Clerici contra naturam incontinentes in monaſterium detruduntur. ibid. n 7.
Clericus an ſuſpendi poſſit propter jactantiam alicujus criminis, remiſſivè. t.5.p.460.n.6.
Clericis, & omnibus Eccleſiæ miniſtris prohibitum eſt ſententiæ ſanguinis ſe immiſcere, tom.5. p.463.n.8. & 9.
Clericus violans interdictum locale, vel perſonale, quibus pœnis ſubjaceat. t.5.p.469.n.2.
Clerici, qui propter delicta in monaſterium detrudendi erant, priùs deponi debebant. t. 5.p.549.n.2.
Clericus in ſordeſcens per triennium in excommunicatione, privatur beneficio. t. 5.p 555.n. 5.
Clugium civitas Venetorum quando Cathedrâ Epiſcopali decorata fuerit. t.1.p.65.n.1.
Cluniacum percelebre Ordinis D. Benedicti monaſterium, caput ſuæ Congregationis. t.1.p.355.n.1.
Cluniacenſis monaſterii variæ etymologiæ, & nomenclaturæ. ibid.
Coadjutoria in jure canonico alia perpetua, alia temporalis eſt. t.3.p 188.n.4.
Coadjutoriarum uſus jure communi fuit receptus, & poſtea ſtylo Curiæ introductus. ibid.
Coadjutoria an poſſit eſſe beneficium. ibid.
Coadjutorum uſus, tum in ſæcularibus, tum in eccleſiaſticis miniſteriis, magno mortalium conſenſu ſemper approbatus fuit. t.3.p.188.n.4.
Coadjutores dati in perpetuum cum futura ſucceſſione, & aſſignatâ portione congruâ, propriè dicuntur beneficiarii. t.3 p.188 col. 2.
Coadjutor ad tempus dari poteſt ab Epiſcopo; in perpetuum verò à Romano tantùm Pontifice. ibid n. 5.

Coadjutor olim Epiſcopis ab Archiepiſcopo aſſignari poterat. ibid.
Coadjutores ex quibus cauſis dari poſſint. ibid. & ſeq.
Coadjutor in lege veteri etiam ſummo Sacerdoti datus fuit. t.3 p.189.n.6.
Coadjutores cum futura ſucceſſione priſca Eccleſiæ ſæcula non agnoverunt, & quæ ſit eorum hodierna praxis. ibid.n.7.
Codex canonum Eccleſiæ Africanæ, unde ſit compoſitus, refertur, & quando approbatus. tom.1. p.1006. num.1.
Codicillorum uſus inventus eſt à jure civili Romanorum. t.1.p.169.n.4.
Cœleſtinus III. quando Pontifex creatus, & quandiu Eccleſiam rexerit. t.1.p.114.n.1.
Cœleſtius hæreticus Pelagii ſectator quandonam fuerit condemnatus. t.3.p.178.n.3.
Cœlibatus an jure divino ſacerdotibus fuerit injunctus; an jure Eccleſiaſtico. t.3.p.83.n.3.
Cœlibatus naſcente Eccleſia, & à tempore Apoſtolorum originem ſumpſit. ibid.
Cœlibatus primis Eccleſiæ ſæculis à Græcis, & Latinis obſervatus fuit, ſed ab hac lege Græci poſtea diſceſſere. t.3.p.84.n.4.
Cœlibatus ſtrictè ſemper à Latinis ſacerdotibus obſervatus fuit. t.3.p.84. & ſeq. n.5.
Cœlibatus an ex ordinibus, an ex voto caſtitatis ordinibus annexo proveniat. t.3.p.85 n 7.
Cœlibatus & continentia quibus rationibus clericis præcipiatur. t.3.p.85. & ſeq.n.8.
Cœlibatus etiam à militibus Romanis obſervatus fuit. t.3.p.88.n 8.
Coemptio genus quoddam conjugii apud Romanos: vide in verbo *Matrimonium*.
Coenredus Rex Merciorum magnæ virtutis & munificentiæ. t.1.p.978.n.3.
Cognatio ſpiritualis quomodo per compaternitatem contrahatur. t.4.p.160.n.2.
Cognatio ſpiritualis ex catechiſmo contracta, an impediat, vel dirimat matrimonium. t.4. pag. 162. num.4.
Cognatio ſpiritualis, quæ impedit, vel dirimit matrimonium, tantùm naſcitur ex baptiſmo, vel confirmatione. ibid.
Cognatio ſpiritualis non contrahitur quando matrina non tenet baptizatum, neque illum ſuſcipit immediatè de manu patrini. t 4.p.163.n.2.
Cognatio ſpiritualis matrimonium dirimens contrahitur inter baptizatum, & filium baptizantis, & inter baptizati patres, & ipſum ſuſceptorem. t.4.p.164. num.3.
Cognatio ſpiritualis ex diverſis principiis oritur, & quis ſit ejus effectus. t.4.p.167.n.8.
Cognatio ſpiritualis orta ex matrimonio, vel confirmatione, inter quos impediat, vel dirimat matrimonium. t.4.p.167.n.7.
Cognationis ſpiritualis quotuplex linea ſit, & ad quas perſonas extendatur. t.4.p.168.n.10.
Cognatio ſpiritualis impediens, & dirimens matrimonium, & quare ſit per ſacros canones introducta. ibid.n.11.
Cognatio legalis quænam ſit, & quomodo contrahatur. t 4.p.172.n.8.
Cognatio legalis quodnam impedimentum afferat, & quamdiu duret. t.4.p.172.n.9.10.
Cognatio legalis triplex enumeratur. ibid. p.173.
Cognatio legalis ſuperveniens an dirimat matrimonium. t.4 p.173.n.10.
Cohabitatio clericorum, & fœminarum, quare fuerit prohibita. t.3.p.66.n.12.13.
Vide in verbis *Clericus*, *Fæmina*.
Colbatum illuſtriſſimum & potentiſſimum monaſterium eſt regulæ Benedictinæ. t.2.p.777.n.1.
Coimbria vetus & Luſitaniæ civitas in loco amœniſſimo ſita, perantiquam habens Eccleſiam Cathedralem. t.4.p.130.n.1.
Collatio præbendarum in Eccleſia Bituricenſi ad Decanum & Capitulum ſpectat. t.1.p 23 n.5.
Collatio beneficii & præbendæ quare dicatur donatio. t.1.p.64.n 7.
Collatione beneficii abſenti clerico, non acquiritur jus ad illud, niſi acceptetur ab ipſo. tom.1. pag. 108. num.14.
Collatio ſecundi beneficii à Pontifice facta, nullâ factâ mentione prioris, non valet; ſecus de collatione ab Epiſcopo facta. t.1.p.108.n.16.
Collatio ſecundi beneficii per Legatos à latere facta vitiatur, niſi fiat mentio prioris. ibid.n.17.
Collatio ſecundi beneficii non facta mentione prioris, in quibus caſibus ſuſtineri poſſit. tom.1. pag. 109. num.18.
Collatio beneficiorum vacantium per promotionem ad Epiſcopatum ad quem ſpectet. t.1.p.251 n.3.
Collatio beneficii facta ab eo, qui jus conferendi habebat, poſt elapſum ſemeſtre vocationis nulla eſt. t.1. p 429.n.8.
Collatio plerumque accipitur pro refectiuncula, ſed alia traditur ejus acceptio. t.3 p.50.n.10.
Collationes quæ prohibeantur clericis à Sanctis Patribus. ibid.
Collatio beneficii à Pontifice facta contra ſententiam ab illo prolatam non valet tanquam ſubreptitia. t. 2. p.753.n.7.
Collatio rei ſpiritualis ſub conditione etiam ſpirituali valida eſt. t.3 p.144.n 2.
Collatio præbendarum, & dignitatum eccleſiaſticarum ad multos Principes ſæculares ſpectat. tom.3.p.180. col.2.
Collatio beneficiorum ad quem ſuperiorem devolvatur, varii caſus referuntur. t.3 p.201.n.9.
Collatio præbendæ vacaturæ poteſt à Legato à latere reſervari. t.3.p.203.n.14.
Collationis verbum in lata ſignificatione an comprehendat etiam præſentationem. t.3.p.234.n.5.
Collatio ſerotina in die jejunii quomodo ſit introducta. t 3 p.948.n.7.
Collatio ejuſdem beneficii ſecundò facta clerico eo privato propter ſimoniam, ſuſtinetur ex indulgentia, & miſericordia. t.5.p.104.n.3.
Collaudatio eſt confirmatio, vel approbatio actus. t. 3. p 226.n.2.
Collecia civitas ubi ſita: vide in verbo *Kaloquia*.
Collecta in officiis divinis quid ſit propriè; & de aliis ejus acceptionibus. t.1.p.617.n.6.
Collegium quid ſit, & quænam ſodalitia collegia dicantur. t.3 p.233.n.2.
Collegia quænam regulariter prohibita ſint. ibid.
Collegia plura Romæ inſtituta. ibid.
Collegia quænam regulariter licita ſint. ibid. & col.2.
Collobium veſtis genus quodnam fuerit apud antiquos. t.3.p.54.n.10.
Colluſio non præſumitur, niſi probetur. tom. 5. p.394. num.9.
Colluſio difficilis eſt probationis, & ſæpe manet impunita. ibid.
Colluſionis probatio quomodo fiat. ibid.
Colluſio quid ſit, & quid colludium. t.5.p.395.n.3.
Colluſionis definitio traditur. ibid. & ſeq.

Colluſio

Colluſio vitiat omnia acta, in quibus intervenit. tom.5. p.396.n.4.

Colobrienſis, ſeu Calabrienſis civitas antiqua Hiſpaniæ Epiſcopalis fuit. t.2.p.379.n.2.

Colonia Agrippina urbs celebetrima ad Rhenum fluvium ſita. t.3.p.344.n.1.

Colonia Agrippina unde ita vocata, & aliqua de ejus laudibus. t.1.p.482.n.1.

Coloni quinam propriè dicerentur apud Romanos.
Vide in verbo *Agricola*.

Coloni tributis obnoxii ordinari non poſſunt. tom.1. p.549.n.15.

S. Columbæ monaſteria in Gallia, & Italia varia ſunt. t.3. p.620.n.1.

Joannes a *Columna* creatur Cardinalis, Legatus in Orientem mittitur, martyrium ei indicitur, liberatur divinitus, & legationis munus proſequitur. t.1. p.903. n.2.

Colubria civitas in Luſitania antiquitatis tantùm veſtigia nunc retinens. t.1.p.931.n.4.

Comam nutrire authoritatis, & gloriæ eſſe aſſeritur. t.3. p.16.n.3.

Comæ uſus apud perpolitas nationes. ibid.

Coma libertatis eſt argumentum: eam radere captivitatis ſervilis, & ignominiæ indicium. ibid.

Comam radere in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos. ibid. col.2.

Comam nutrire, naturâ ipſâ prædocente, turpe eſſe oſtenditur. t.3.p.17.n.14.

Coma virilis indecens probatur, præcipuè in clericis. ibid.

Coma prolixior apud Hebræos in uſu. t.3.p.18.n.7.

Comam radere an Iudæis fuerit prohibitum; ubi explicantur loca ſacræ paginæ circa hoc. ibid. & pag.19.
Vide in verbo *Capillus*.

Comæ attonſio ritus fuit apud diverſas nationes ob diſſimilea planè mores diverſus, aliisglorioſus, aliis indecorus: aliis triſtitiæ, aliis lætitiæ ſignum. tom.3. p.19 in fine.

Comam nutrire quàm alienum ſit a clericali ſtatu, oſtenditur. t.3.p.20.n.8. & 9.
Vide in verbo *Barba*.

Comites varii pro temporum varietate fuere. t.3.p.969. n.4.

Commenda non eſt titulus perpetuus, ſed poteſt retineri cum beneficio ad titulum perpetuum. t.1. p.362. num.7.

Commendarum eccleſiaſticarum origo ab interventoribus aſſignatis Eccleſiis viduatis. t.3.p.433.n.18.

Commodatarius tenetur præſtare non ſolùm culpam latam, verùm etiam leviſſimam, non verò caſus fortuitos, niſi in mora ſit, aut pactum interveniat, quo ad eorum præſtationem obligetur. tom.3. pag.291. num.2.

Commodatum quod ſit, definitur, & quomodo à mutuo differat, oſtenditur. t.3 p.290.n.1.

Commodatum mutuas inter commodantem, & commodatarium parit actiones. ibid. & ſeq.

Commodatum in quibus cum precario conveniat, & in quibus ab eo differat. t.3.p.294.n.8.

in Commodato utriuſque gratiâ celebrato dolus, & levis culpa præſtari debent. ibid. n.9.

Communicans in divinis cum excommunicato lethalem culpam incurrit. t.1.p.956.n.2.

Communicans cum excommunicato abſolutâ vi coactus, nullam excommunicationem incurrit; ſecus ſi vi conditionali. ibid. n.3. & p.958.n.9.

Communicans cum excommunicato quando majori excommunicatione ligetur. ibid. n.5.

Communicandi cum excommunicato varii modi. ibid. & ſeq. n.6.

Communicare cum excommunicato etiam majori aliquando permittitur. t.1.p.957.n.7.

Communicans cum excommunicato ex neceſſitate, excuſatur à culpa. t.1.p.959.n.11.

Communicatio cum iis defunctis prohibetur, cum quibus vivis non communicabatur. t.3.p.561.n.5.

Communicatio in ſepultura cum excommunicatis prohibita eſt. ibid. & ſeq.n.6.

Communicatio cum excommunicatis grave peccatum eſt etiam in Epiſcopis & Romano Pontifice. tom.5. p.581. & ſeq.n.1.

Communicatio, ſive communio apud fideles multiplex reperitur. t.5 p.583.n.1.

Communicatio quænam prohibeatur per majorem excommunicationem, & quænam per minorem communio interdicatur. t.5.p.584. & ſeq.n.2. & 3.

Communicatio cum excommunicato quam cenſuram inducat. t.5.p.585. & ſeq.n.4.

Communicatio cum excommunicato in divinis officiis præcipuè prohibetur. t.2.p.619.n.3.

Communicatio cum excommunicato ſcienter facta excommunicationem inducit, ſecus ignoranter facta. ibid.n.4.

Communicatio cum excommunicato majorem excommunicationem inducit, quinque circumſtantiis concurrentibus. t.2. p.621.n.9.

Communio laïca quid ſit, fusè explicatur. tom.1. p.224. num.3.

Communio laica unde ita dicta. ibid.p.225.

Communio aliquando pro ſocietate quæ inter fideles habetur, accipitur; eaque duplex eſt. ibid.

Communionis modus apud antiquos per eulogias quiſnam. t.3.p.932 n.10.

Communio quotidiana & paſchalis quomodo fuerit apud veteres uſitata. t.5 p.567.n.4.

Communio paſchalis in quibus caſibus jubente confeſſario differri poſſit. ibid.n.5.

Communitas corpus collectivum conſtituens ſuſpendi poteſt. t.1.p.148.n.10.

Communitas quomodo excommunicari poſſit. tom.1. p.148.n.11.

Comparatio egregia Solis, & Lunæ, quâ oſtenditur non obeſſe catholicæ fidei, nec chriſtianæ legi, ut Rex Pontifici, & Pontifex obediat Regi. tom.1. pag.826. num.6.

Compatrum, ſeu patrinorum uſus in Eccleſia quàm antiquus ſit; & unde hic mos originem ſumpſerit. t.4. p.165.n.5.

Compatrum uſus tam in Eccleſia Græca, quàm Latina. ibid.

Compatres quinam eſſe poſſint. ibid. & ſeq.n.6.

Compaternitas ſpiritualis alia directa, alia indirecta fuit ſecundùm veteres canones, & quomodo contraheretur. t.4 p.160.n.2.

Compaternitas ſpiritualis an communicetur fœminæ illicitè cognitæ. t.4 p.162.n.3.
Vide in verbo *Patrinus*.

Compendium oppidum Galliæ eſt, in quo pluries Synodi convocatæ ſunt. t.2.p.166.n.1.

Compenſatio quid ſit, & quid requiratur, ut illi locus ſit. t.3.p.299 n.10.

Compenſatio an in omnibus actionibus, debitis, & judiciis locum habeat. ibid p 300.

Compenſatio aliquando non datur, etſi debitum ex utraque parte liquidum ſit. ibid.n.11.

Compenſatio admittitur in contractibus bonæ fidei, & ſtricti juris, niſi propter ſpecialem alicujus naturam in eo non admittatur. t.3.p.301.n.14.

Compenſatio quare non admittatur in actione criminaliter intentata, benè tamen admittatur, ſi civiliter intentetur. t.5.p.314.col.2.

Compoſtellani Præſules à quo tempore Archiepiſcopali,& Metropolitico jure gaudeant. tom. 1. p.395. num.1.

Compoſtellana Eccleſia quandonam Archiepiſcopali jure decorata. t.1.p.906.& ſeq. n.1.

Compotationes Chriſtianorum in feſtivitatibus coërcitæ. Vide in verbo *Convivium*.

Compotationis certamen apud Gentiles, quo Diis etiam placere credebant, præmiſſis precationibus fieri ſolebant. ibid.

Compotationes à Patribus Eccleſiæ prohibitæ. ibid. col.2.

Vide in verbo *Crapula*.

Compotatorum certamen a quibus originem traxit: ubi quod apud Græcos maximè invaluit, a quibus Latini illud accepere. t.3.p.46.& ſeq.n.2.

Compromiſſum à litigatoribus fieri poteſt cum præfinitione temporis, & ſine ea; & quis utriuſque effectus: & à quibus prorogari poſſit. tom.1. p.722 num 23.

Compromiſſum in matrimoniali cauſa admitti non poſſe deciditur. t.1.p 996.n.2.

Compromiſſum ſuper cauſa ingenuitatis, libertatis natalium, vel monachatus, fieri non poteſt. ibid. num.3.

Compromiſſum in cauſa criminali an, & quando admitti poſſit. t.1.p.997.n.4.

Compromiſſum metu factum regulariter non valet, ſed in aliquibus caſibus. t.1.p.1007.n 3.

Compromiſſa ad quid inventa,& quis eorum præcipuus effectus. t.1 p.1010 n.13.

Compromiſſum in arbitros numero pares factum validum eſt. t.1.p.1011.n.18.

Compromiſſum factum in unum ea conditione, ut duos mediatores eligat, ſuſtinetur. ibid. & ſeq. num.19.

Compromiſſum factum in unum, ut teneatur juxta mentem alterius arbitrium dicere, nullum eſt. t.1. p.1012.n.20.

Compromiſſum ſuper beneficio per omnia non æquatur cum renunciatione. t.1 p.1014. & ſeq. n.5.

Compromiſſum eſt contractus ſtricti juris,& per fraudem celebratus ſubſiſtit. t.1.p.1015.n.6.

in Compromiſſis attento jure canonico juramentum adhiberi poteſt, ſecus de jure civili. ibid.n.7.

Compromiſſum in fœminam particularem fieri non debet, niſi habeat juriſdictionem ordinariam de jure, vel conſuetudine. t.1.p.1023.n.6.

Compromiſſum faciendi facultatem qui non habeant. t.1.p.129 n.10.

Compromiſſum an poſſit fieri à Prælato Eccleſiæ ſine Capituli conſenſu. t.1.p.1030.n 12.

Compromiſſum ſuper cauſa eccleſiaſtica factum in laïcum quando ſuſtineri poſſit. t.1.p.1035.n.6.

Compromiſſum factum in ſervum, & liberum hominem non ſuſtinetur. t.1.p.1036.n.6.

Compromiſſum fieri non poteſt ſuper cauſa judicis ſententiâ deciſa. t.1.p.1039.n.6.

Compromiſſum non tranſit in hæredes compromittentium, niſi aliter cautum ſit. tom.1. p.1041.n.1. & p.1043.n.6.

Compromiſſum quot modis finiatur. ibid. & n.3.4. & pag.1042.

Compromiſſum finitur temporis lapſu;& à quibus poſſit prorogari tempus. t.1.p.1042. & ſeq. n.4.

Compromiſſi finiendi præcipuus modus, t. 1. p.1043. num.5.

ut Compromiſſum poſſit in hæredes tranſire, quid requiratur. t.1.p.1043.n.7.

Compromiſſum tranſit in hæredes ſententiâ ſuper eo lata,licèt executioni mandata non fuerit. tom. 1. p.1045.n.n.12.

Compurgatores in purgatione canonica adhibiti quid ſint. t. 5.p.533.n.7.

Vide in verbo *Purgatio*.

Computatio graduum conſanguinitatis quomodo facienda: Vide in verbo *Conſanguinitas*.

Computatio graduum affinitatis: Vide in verbo *Affinitas*.

Conatus in atrociſſimis delictis punitur,licèt regulariter non attendatur, niſi ſequatur effectus. tom.5.p.318. num. 8.

Conatus ad præpoſteram fornicationem etiam opere non ſequuto punitur. t.5.p.457. init.

Vide in verbo *Voluntas*.

Concha vaſis genus quodnam ſit,refertur remiſſivè. t.3. p.465.n 4.

Concilium primum Apoſtolorum quandonam habitum. t.1.p.14.n.31.

Concilium Hieroſolymitanum ſecundum Apoſtolorum,ad quid congregatum. ibid.n.32.

Concilium tertium Hieroſolymitanum ab Apoſtolis congregatum, & ad quid. t.1.p.15.n.34.

Concilii prædicti expoſitio paraphraſtica. ibid. n 35.

Concilii prædicti fuſior explicatio; & quid in eo præceperint Apoſtoli. ubi de quodam præcepto cæremoniali. ibid. & p.16.n.36.

Concilium Hieroſolymitanum explicatum quoad præceptum cæremoniale. ibid. n.37.

Concilium quartum Apoſtolorum refertur,aliique eorum conventus. t.1.p.17.n.38.

Concilia varia primis ſæculis Eccleſiæ habita recenſentur. t.1.p.20. n.45.

Concilia Eccleſiæ varia, tum approbata, tum reprobata; & partim approbata,partim reprobata. t.1.p.26. n.56.

Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. celebrati hiſtoria,& ad quid convocatum fuerit. t.1.p.28.n.2.

Concilia generalia,nationalia,provincialia,& diœceſana quomodo leges ferre poſſint. t 1.p.34.n.7.

Concilium Sardicenſe an inter œcumenica & Græca numerandum: & quare *Tomus Occidentalium* dictum. t.1.p.224.n.1.

Concilium an ſit ſupra Pontificem, in eumque juriſdictionem exercere poſſit. tom.1. pag.233. & 234. n.15. 16. & 17.

Conciliorum aliquorum decreta aliqua circa authoritatem Papæ explicantur. t.1.p.236.n.19. & 20.

Concilium Lateranenſe generale quando, & ad quid celebratum. t.1.p.243.n.1.

Concilium provinciale,ſeu nationale potuit aliquando Epiſcopos de una Eccleſia in aliam transferre. t.1. p.374.n.20.

Concilii Conſtantinopolitani ſub Photio Patriarcha celebrati tres tantum extant canones. t.1.p.417.n.4.

Concilium Nicænum primum quando celebratum, & quid in eo ſtatutum. t.1.p.571.n.2.

Concilium Ravennæ celebratum anno 904. ad quid congregatum. t.1.p.630.n.1.

Conciliorum quatuor genera referuntur, & quænam illa ſint. t.1 p.831.n.6.

Concilia diœceſana vulgò Synodi vocantur, & concilia civilia. ibid.

Vide in verbo *Synodus*.

Concilia varia Eccleſiæ Africanæ referuntur, & in quonam codex canonum illius Eccleſiæ approbatus. t.1.p.1006.n.1.

Concilia provincialia, ſeu nationalia olim univerſalia dicebantur. ibid.

Concilium Africanum, ſive codex canonum Eccleſiæ Africanæ ex diverſis Conciliis compoſitus fuit. t.2.p 2.n.2.

Concilium Africanum quare interrogaverit Quodvultdeum, an vellet coram Patribus reſpondere, & comparere. ibid. n 6.

Concilium Africanum excommunicat Quodvultdeum, & quo genere excommunicationis. t.3. p.3. num.7.

Concilii Meldenſis hiſtoria. t.1.p.33.n.1.

Concilium Pariſienſe à Clotario II. Rege indictum generale dicitur. t.2.p.65.n.1.

Concilii Sueſſionenſis hiſtoria refertur, & quandonam celebratum fuerit. t.2.p.109.n.1.

Concilii Sueſſionenſis actio prima. ibid. p.110.

Concilium Moguntinum celeberrimum anno Chriſti 846. celebratum, non eſt hactenus editum. t.3. p.1. num.1.

Concilium Arvernenſe celabratum occaſione Theodorici Galliæ Regis, qui bona Eccleſiarum, & pauperum dilapidaverat. t.3.p.253.n.1.

Concilium Tolet. 4. celebratiſſimum in qua æde fuerit convocatum. t.3.p.257.n.1.

Concilium Agathenſe temporibus Alarici Regis Arriani celebratum, ad quid convocatum fuerit. t.3.p.444. num 1.

Concilium Moguntinum temporibus Caroli Magni celebratum ab Hildebaldo magno Eleemoſynario, pro reformatione ſtatus eccleſiaſtici. tom.3. p.630. num.1.

Concilium Salmantinum celebratum ad dirimendum matrimonium contractum inter Alfonſum IX. & Thereſiam. t 3.p.817.n.2.

Concilium Salmantinum convocatum pro divortio faciendo inter Alfonſum IX. Regem Legionenſem, & filiam Sancii I. Regis Luſitaniæ. t.4. p.130. num.1.

Concilium Vvermerienſe celebratum temporibus Caroli Magni. t.4 p.174.n.1.

Concilia provincialia de quibus cauſis olim cognoſcerent. t.5.p 56 n.1.

Concilium provinciale ſingulis annis eſt celebrandum pro moribus & exceſſibus corrigendis. tom.5. p.57. num. 4.

Concilium quid ſit; & unde ita dictum. tom.5. p.58. num.6.

Concilia eccleſiaſtica unde originem ducant. ibid.

Conciliorum quatuor genera referuntur. ibid. & n.7.

Concilii provincialis origo unde. ibid.

Concilium provinciale quoties in anno, & quando celebrandum ſit ex præcepto Apoſtolorum. t.5.p.59. num.8.

Concilii provincialis tempus quandonam mutatum ſit, & quandonam hodie præſcriptum. ibid & col.2

ad Concilium provinciale quinam, & quomodo convocentur. ibid.

Concilia provincialia ad quid in Eccleſia convocentur, & cujuſnam utilitatis ſint. ibid. & ſeq.

Concilium provinciale quibus de cauſis ſit celebrandum quolibet anno. t.5.p.60.n.9.

in Concilio provinciali utiles & ſalubres canones eduntur, & multa definiuntur, quæ in minoribus conventibus ſtatui non poſſunt. ibid. n.10.

Concilium Matiſconenſe I. præcipuè celebratum fuit ad coërcendam Judæorum petulantiam. t.5. p.136. num.1.

Concilium Epheſinum Oecumenicum, quando, & ad quid præcipuè celebratum. t.5.p.171.n.1.

Concilium Antiochenum primum quandonam celebratum fuerit, & qui in eo interfuerint, & an ejus canones authoritate polleant. t.5.p.418.n.1.

Concilium Agathenſe quandonam, ſub quibus, & quo præſide celebratum ſit. t.5.p.521.n.1.

Cætera vide in verbo *Synodus*.

Concordata à Sede Apoſtolica cum Principibus ſæcularibus factæ, unde originem traxerint. t. 2. p.29. num.8.

Concubina quandonam conſequatur id, quod ſibi teſtamento relictum eſt. t.4.p.175.n.3.

Concubina, & ejus filii, an generali obligatione comprehendantur. t.3.p.362.n.11.

Concubina clerici per judicem eccleſiaſticum puniri debet. t.5.p.67.n.2.

Concubina qua ratione differat à pellice, & meretrice. t.3.p.71.n.3.

Concubina aliquando focaria dicitur. ibid.

Concubinam inter, & uxorem nihil præter dignitatem differre putarunt olim Conſulti. tom.3. p.72. num.4.

Concubina cujuſvis ætatis apud Romanos duci poterat. ibid. n.5.

Concubinæ in ſacra Scriptura, & apud antiquos Patriarchas quænam intelligendæ ſint. tom.3. p.76. col.2.

Concubinam nec retinere, nec ſemel habere licet, & an dicatur concubina divertere. t.2.p.370.n.3.

Concubinatus, etiam prout dicit acceſſum unius ad unam non publicè proſtitutam, non poteſt permitti. t.4. p.45.n.7.

Concubinatus an jure Hiſpano toleretur; & quibus pœnis plectatur. t.4 p.46.n.8.

Concubinatus quibus rationibus ſit inhibendus. ibid.n.9.

Concubinatus an ſit gravius peccatum, quàm meretricatus. t.4 p 46.n.10.

Concubinatus an ſit gravioribus pœnis plectendus quàm fornicatio vaga. ibid. & ſeq.

Concubinatus quid ſit. t.3 p.71.n.3.

Concubinatus omni jure prohibitus cenſetur. ibid.n.4.

Concubinatus an ſit contra naturam, vel contra inclinationem, quæ debet eſſe homini naturalis ibid.n.4.

Concubinatus fidelis D. Auguſtini. ibid.p.72.

Concubinatus nec certitudini, nec educationi prolis conveniens eſt. t.3.p.73.n.6. 7.

Concubinatus tantùm eſt temporaria conjunctio. ibid.

Concubinatus non eſt conjunctio permiſſa jure naturali. ibid.n.8.

Concubinatus jure divino prohibitus aſſeritur, variiſque pœnis jure eccleſiaſtico plectitur. t.3.p 74. num.9.

Concubinatus ſolutorum aliquando, quamvis ægrè, ab Eccleſiæ Patribus toleratus, nunquam tamen permiſſus fuit. t.3.p.77.col.1. & 2.

Concubinatus cum privignâ, jure civili attento, an ſuſtineri poſſit. t.4.p.174.n.2.

Concubitus omnis præter matrimonialem in hominibus damnatur. t.4 p.6.n.13.14.

Concupiſcentiæ nomine quid intelligendum ex D. Paulo *ad Rom. cap.* 7. & quomodo hac prohibitâ, omnia mala prohibita cenſeantur. t.1.p.52.n.2 & ſeqq.

Concupiſcentia radix omnium malorum. ibid.n.4.

in *Condictione* indebiti, cuinam incumbat onus probandi pecuniam ſolutam debitam, vel indebitam fuiſſe. t.3.p.425.n.7.

Condictum quid ſit, & quid condicere ſignificet, ex Feſto. t.5.p.288.n.2.

Conditio ſi ſine liberis, an ſtatim purificata cenſeatur, ſi gravatus ad eum ſtatum pervenerit, in quo legitimos filioa habere non poteſt. t.2. p.358. n.12.
Conditio pro pacto; & ſtare conditionibus pro pacta ſervare accipitur. t.3. p.a62. & ſeq. n.5.
Conditio *ſi ſine liberis*. deficit ſi gravatus unicum filium, vel filiam ſuſceperit, adimpletur tamen. t. 3. p.507. n. 7.
Conditio, ut ſi fides frangatur, non liceat accuſare uxorem, in matrimonio adjecta non vitiat illud. t.4. p.126. n.13.
Conditionis variæ definitionea referuntur, veriorque eligitur. t.4. p.110. n.4.
Conditiones neceſſariæ, non ſunt proprie conditiones. ibid. n.5.
Conditiones, quæ tacitè inſunt diſpoſitioni, non faciunt actum conditionalem, & quænam ineſſe dicantur. ibid. & ſeq.
Conditionea per quæ verba importentur; & per quæ adverbia. t.4. p.111. n.6.7.
Conditio turpis, vel impoſſibilis adjecta matrimonio, habetur pro non adjecta; ſi verò ſit contra ſubſtantiam matrimonii, illud vitiat. t.4. p.119. n.1. & p.120. n.4.
Conditiones impoſſibiles quænam ſint, tom.4. p.120. num. 5.
Conditiones impoſſibiles aliæ ſunt naturâ, aliæ de facto. ibid. & p.121.
Conditiones impoſſibiles ultimis voluntatibus adjectæ eas non vitiant; contractibus autem appoſitæ eos inutiles reddunt. t.4. p.121. n. 6.
Conditio impoſſibilis an æquè vitiet matrimonium ac alios contractus. t.4. p.122. n.7.
Conditio impoſſibilis reputata poſſibilis, an vitiet matrimonium. t.4. p.123. n.8.
Conditio appoſita contra ſubſtantialia actus illud vitiat; non verò ſi ſit contra ea, quæ ſunt, aut proveniunt ex natura actus. ibid.
Conditio ſervandi caſtitatem appoſita in matrimonio, an illud vitiet. ibid. & ſeq. col. 2.
Conditionales homines quinam dicantur. t.a p.716. n.2.
Conditionalium varia genera referantur. ibid.
Conductor non poſſidet, ſed tantum jus à domino mutuatum obtinet. t.a. p.259. & ſeq. n.3.
Conductor in aliquibus caſibua, qui referuntur, poſſidere cenſetur. t.5. p.119. n.3.
Vide in verbo *Poſſeſſio*.
Confeſſio judicialis quid requirat, ut vires adverſua confeſſum habeat. t.1. p.136. n.14.
Confeſſio pura, & abſoluta in jure facta pro re judicata habetur. t.2. p.14. n.6.
Confeſſio delicti juridicè facta cujua effectus ſit. ibid. n.7.
Confeſſio delicti eſt ejus probatio. t.2. p.15. n.10.
Confeſſio facta in proceſſu nullo an aliquando valida ſit. t.2. p.a83. n.8.
Confeſſionis definitio traditur. t.2. p.319. n.4.
Confeſſionis diviſio trimembris. ibid.
Confeſſio judicialis quid ſit, & an neceſſariò coram judice fieri debeat pro tribunali ſedente. ibid. & ſeq.
Confeſſio erronea in judicio facta an revocari poſſit. t.2. p.325. & ſeq. n.4.
Confeſſio in judicio facta an poſſit revocari finito negotio. t.2. p.326. n.5.
Confeſſio in judicio facta per œconomum Eccleſiæ nocet ipſi Eccleſiæ; poteſt tamen revocari, ſi ante finitum negotium doceatur, per errorem factam fuiſſe. ibid. n.6.
Confeſſio per actus voluntarios, & neceſſarios facta in judicio in quo differant. t.a. p.327. n.12.
Confeſſio Prælati in judicio facta an noceat Eccleſiæ ſuæ. ibid. & ſeq. n.13.
Confeſſio eſt probationis ſpecies. t.2. p.335. n.1.
Confeſſio admittitur poſt concluſum in cauſa. ibid.
Confeſſio admittitur intra præſumptionem juris, & de jure. ibid. & p.336.
Confeſſio admittitur in pluribus caſibus ubi probationes non admittuntur. ibid.
Confeſſio utriuſque conjugis in cauſis matrimonialibus quid operetur. t.2. p.750. & ſeq. n.3.
Confeſſionis auricularis antiquitas, & neceſſitas ſtabilitur. t.5. p.367. n.7.
Confeſſio auricularis à quo tempore ſit inſtituta, defenditur contra novatores, & explicantur teſtimonia Patrum circa hoc. ibid. & p.568.
Confeſſores antiquitus erant cantores, & pſalmiſtæ inferioris clericorum gradus, quibus prohibita eſt familiaritas cum viduis, & virginibus profeſſis. t. 1. p.632. n.2.
Confeſſor aliquando accipitur pro cantore, & pſalmiſta, & ratio hujus acceptionis. t.3. p.a8. n.10.
Confeſſi in jure, vel legitimè convicti, puniendi ſunt pœnis à jure ſtatutis. t.2. p.13. n. 4. & p.15. n. 9.
Confeſſus in jure quis dicatur. ibid. p.14. n.6.
Confeſſus in cauſis criminalibus non habetur pro judicato. ibid. n.7.
Confeſſus in cauſa civili in quo differat à confeſſo in cauſa criminali. ibid. & ſeq.
Confeſſus & judicatus in cauſis civilibus in quo differant. t.2. p.15. n.8.
Confeſſus ſponte deferens delictum mitiùs eſt puniendus. t.2 p.16. n.11.
Confeſſus quis ſit, & quotuplicitet confeſſio ſumatur. tom.2. p.319. n.4.
Confeſſus de ſe tribua modis poteſt de ſociis interrogari. tom.2. p.320. n.5.6.
Confeſſi de ſe ſolent in aliquibus criminibus de ſociis interrogari. t.a. p.321. n.7.8.
Confeſſua quis dicatur, ut ſtatim condemnari poſſit. t.a. p.322. n.1.
Confeſſum mitiùs eſſe puniendum, an ſemper verum ſit. t.3. p.897. n.1.
Confirmatio in forma communi nihil novum tribuit. t.1. p.74. n.6.
Confirmationis ſacramentum quare ita dictum; & de ejus neceſſitate. t.1. p.179. n.4.
Confirmationis ritus antiquus; & an conſuetudine introduci poſſit, ut à presbyteris conferatur. ibid. & p.180. n.5.6.
Confirmationis ſacramentum jam à temporibua Apoſtolorum eſt à ſolis Epiſcopis collatum. t.1. p.184. num.10.
Confirmationis ſacramentum primis Eccleſiæ ſæculis ſimul cum Baptiſmo conferebatur. t.1. p.184. n.16.
Confirmationis materia quæ ſit ex inſtitutione divina, & ex præcepto Eccleſiæ. t.1. p.521. n.7.
Confirmatio electionis alia eſt in forma communi, alia in forma ſpeciali. t.1. p.231. n.10.
Vide in verbo *Electio*.
Confirmationis in jure canonico variæ acceptiones referuntur. t.a. p.904. n.3.
Confirmatio nec ab inferiore, nec à pari fieri poteſt, ſed à ſuperiore fieri debet. t.3. p.904. & ſeq. n.4.
Confirmatio alia eſt in forma communi, alia in forma ſpeciali, & quomodo inter ſe conveniant, vel differant: & quinam ſint earum effectus. t.a. p.905. num.5.
Confirmatio, ſive in forma communi, ſive in forma ſpeciali, impedit judicis inferioris cognitionem. t. 2. p.905. n.7.

Confitmatio privilegiorum eccleſiaſticis perſonis conceſſorum cui competat. t.2.p.910.n.6

Confirmatio privilegiorum quotupliciter fiat ibid.

Coofirmatio in ſorma communi facta nihil de novo trihuit, ſecus facta ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione. ibid.n.7

Confiſcatio, ſeo publicatio bonorum non habet locum, niſi in caſibus à jure expreſſis. t.5.p.195.& ſeq. num.8

Confiſcatio bonorum in quibus caſibus locum habeat, & an fiat ipſo jure. ibid p.196

Confiſcatio ex cauſa hæreſis quomodo fiat, & de quibus bonis. ibid.o.9

Confiſcatio an comprehendat bona hæretico ſub conditione debità, reſtitutioni ſubjecta, vel alienari prohibita. t.5.p.197.n.10,11

Confiſcatio ex cauſa hæreſis an fiat ipſo jure ſtatim poſt patratom crimen. t.5.p.198.n.12

Confratres Militiæ Hieroſolymitanæ quinam ſint, quæ eorum requiſita, & privilegia. t. 5.p.486.n.3

Confraternitates latcorum pia opera dicuntur, competensque eorum judex Epiſcopus dicitur. t.3.p.746. num.6

Congregatio Cruciatorum unde ſic dicta fuerit, & à quo inſtituta. t.3.p.690.n.1

Conjectura contra expreſſam teſtatoris voluntatem noo admittitur. t.2.p.360.n.15

Conjuratio grave delictum eſt, vatiis pœnia vindicatum jure canonico. t.2.p.468.n.2

Conjugium apud Romanos, præmiſſa ſolenni proteſtatione, fieri liberorum quærendorum cauſa, contrahebatur. t.3.p.72.n.5

Conjugium omni tempore clericis in minoribua gradibua conſtitutis licitum ſuit. t.3.p.89.n.12.& 13

Conjux pendente lite ſuper matrimonio, privari non debet jure quod babet in alium conjugem. tom.2. p.298.n.3

Conjuges vovere poſſunt caſtitatem matrimonio adhoc rato, vel conſummato. t.3.p.679.n.4

Conjuge ono conſentiente poteſt alter caſtitatem promittere, religionemque profiteri; multaque circa hoe exempla ceſeruntur: & quomodo loca Scripturæ in contrarium facientia intelligenda ſint. t.3.p.680. & 681.n.5 & 6

Conjugum alter poteſt matrimonio contracto, ſed nondum conſummato, etiam alio invito Religionem ingredi: & remauens in ſæculo poteſt ad ſecundas nuptias tranſire. t.3.p.682 n.3 Et quodnam tempus ſit illis ad hoc à jure cooceſſum. ibid. col.2

Coojuges à mutuo conſortio ſeparantur propter unius infidelitatem. t.3.p.686.col.2

Conjuge uno adulterium committente poteſt alter eo invito religionem ingredi, in eaque profiteri: & quomodo conſtare debeat de adulterio. t.2.p.696. num.4

Conjuges ambo infideles, ſi poſtea baptizentur, rectè poſſuot contrahere matrimonium. t.3.p.700. num 1

Conjuges per verba obſcura matrimonium, vel ſponſalia contrahentes ſequi teoentur communem intelligentiam. t.4.p.23.n.2

Coujuges proprium filium in baptiſmo levantes, vel in confirmatione tenentes, an debeant ſeparari, & debitum ſibi invicem petere, vel reddere non valeant. t.4 p.158.n.2

Conjugi innocenti licet aliquando ſuperſtite altero aliud inire conjugium. t.4.p.256.n.2

Conjuga propter nniua crimen oon ſeparantur, niſi ſpiritualiter fornicentur; & tunc eia etiam ſeparatia dur it vioculum. t.4 p.264.n.4

Conjux non poteſt ſine judicio Eccleſiæ conjugem dimittere, etiam prætextu notoriæ conſanguinitatis; & de facto dimiſſam recipere compellitur. t.4. p.266.n.4

Conjux an poſſit aliquaodo abſque judicio Eccleſiæ ſeparationem thori facere. ibid.& ſeq.n.7

Conjux innocens an poſſit propria authoritate facere ſeparationem thori ob alterius adulterium. t.4. p.267.n.89

Conjugi petenti reſtitutionem quænam exceptio obſtet. tom.4. p. 268. n. 3.

Conjux Catholicus non poteſt relicto hæretico alias nuptias celebrare. t.4.p.271.n.2

Conjux innocens non debet propria authoritate conjugem in hæreſim lapſum deſerere. tom.5.p.220. num.10

Conjux dubius de morte prioria, ſi matrimonium contraxeris, reddere poteſt, non verò petere debitum. tom.4.p.328.n.3

Conqueſtare Galleciſmus eſt, ſignificatque acquirere, & Imperio, & finibus ditionis addere. t.3.p.1001. num.4

Conradus Hildeſemenſis Epiſcopus excommunicatos, & à Gallis ſcelerate occiſus. tom.1.p.379.num.1. & ſeqq.

Conſanguinei ſunt legitimi teſtes, ubi agitur de conſanguinitate probanda ad ſeparationem matrimonii; & debent deponere, rei veritatem accepiſſe à majoribus ſuis, & credere ita eſſe. t.2.p.396.n.2.& 4

Conſanguinitas intra quod tempus probari debeat, judicis arbitrio relinquitur. t.2.p.265.n.4

Conſanguinitatis gradus alii prohibiti ſunt jure eccleſiaſtico, alii jure naturali & divino; & quinam ſint. tom.2 p.265.& ſeq.n.1

Conſanguinitatis lineæ duæ recenſentur. t.4.p.190. num.2

Conſanguinitatis gradus quomodo computandi. ibid. num.3

Cooſanguinitatis gradus inæquales ibid.n.4

Conſanguinitatis definitio traditur. t.4.p.196.n.6

Conſanguinitas ex ſtipite, limitibus, lineis, & gradibua conſtat: & hæc omnia explicantur. tom.4 p.196.n.7

Conſanguinitaa quomodo à cognatione differat; & conſanguinei à cogoatis. ibid.n.6

Conſanguinitatis gradua quomodo computandi in utraque linea, ex utroque jure. ibid.& ſeq n.8

Conſanguinitatis gradus quomodo computandi ſint ſecundùm jus canonicum; quomodo ſecundùm civile. ibid.p.197

Conſcientia utrum ad voluntatem, an ad vim, & facultatem rationis referri debeat. t.2.p.719.n.6

Conſcientia bona præſtat bonam fidem. ibid.

Conſcientia bona & mala quænam ſint. ibid.

Conſcientia dubia quid ſit, & an illam habeos præſcribere vel uſucapere poſſit. ibid.n.7

de *Conſecratione* Epiſcoporum aliqua particularia referuotur. t.t.p 449.n.7.
Vide in verho *Epiſcopus*.

Conſecratio Archiepiſcoporum, & inferiorum Prælatorum variis de cauſia ad Sedem Apoſtolicam devolvitor. tom.1 p.450.n 9

Conſecrationia Epiſcopalis materia an ſit inuoctio chriſmatis, an impoſitio manuum: ubi de conſuetodine Græcorum inunctionem io conſecratione Epiſcopi, & Presbyteri omittentium tom.1. p.509.o.5

Conſecratio Eccleſiarum, & altarium an omni lege in uſu fuerit, t.3.p.838.n.13

Conſecratio

Conſecratio Eccleſiæ, & Altaris æquè principaliter ſe habent: & moto, vel fracto altari, remanet Eccleſiæ conſecratio. t.3.p.839.n.15
Conſecrationis ritus apud Gentiles quisnam; & quomodus locus ſacer apud eos religione ſolvebatur. t.3.p.840.col.1.& 2
Conſecrationes altarium, & ædium quibusnam de jure competant. t.3.p.840.n.1
Conſecratio Eccleſiarum quibus diebus fieri debeat. t.3.p.841.n.8
Conſecratio Eccleſiæ Compoſtellanæ. t.3 p.842 n.a
Conſecratio Eccleſiæ à pluribus Epiſcopis olim fiebat, nunc verò tantùm à proprio. ibid.&p.848. num.11
Conſecratio Eccleſiarum inter præcipua, peculiariaque munia Epiſcoporum recenſetur. tom.3.p.854. num.4
in Conſecratione calicis an omnia verba in canone Miſſæ expreſſa, ſubſtantialia, & eſſentialia ſint. t.3. p 879.n.6
Conſenſus plurimorum ſemper in negotiis publicis prævaluit. t.3.p.140 & ſeq.n.6
Conſenſus qui non ſufficit ad matrimonium, poteſt inducere ſponſalia. t.4.p.187.n.6
Conſenſus legitimus ad matrimonium contrahendum neceſſariò exprimendus. t.4 p.23.n.4
Conſenſus ficto nomine præſtitus an ſit ſufficiens ad validè contrahendum matrimonium. t 4.p 60.n.a
Conſenſus fictè præſtitus an obliget eum præſtantem. t.4.p.61.n.3
Conſenſus parentum requiſitus in nuptiis filiorum. t.4.p.68.n.2
Conſenſus parentum an deſideretur in nuptiis filii emancipati: & quid de conſenſu matris. ibid. pag.69
Conſenſus patris in nuptiis filiorum etiam requiritur attento jure canonico. t.4.p.69.n.4
Conſenſus patris non eſt neceſſarius in nuptiis filiorum ex jure naturali, vel divino: ubi etiam agitur de conſenſu à filiis præſtando. t.4.p.70.n.5
Conſenſus parentum in nuptiis filiorum jure civili ex præcepto deſideratur, jure vero canonico tantùm ex conſilio & honeſtate. t.4 p.74.n.12
Conſenſus liberè, & legitimè præſtitus in matrimonio tria bona matrimonii in ſe includit. t.4.p.120. num.3
Conſenſus alius quoad obligationem ex parte contractus, alter quoad eſſentiam ex parte contrahentis in matrimonio intervenit. t.4.p.124.n.9
Conſenſus explicitus, vel implicitus ad copulam non requiritur ad matrimonium ritè contrahendum. t.4. p.125.col.1
Conſenſus per minas & terrores extortus, nulliter præſtatur. t.5.p.502.n.5
Conſilium an in cauſa electionis ſit neceſſario petendum & ſequendum, & in quo quoad hoc differat à conſenſu. tom.1.p.358.n.4
Conſilium ad electionem requiſitum eſt congruo tempore petendum ab eo, qui de alterius conſilio eligere debet. tom.1.p.259.n.8
Conſilium magni Ducis Venetorum ex quibus componatur. t.2.p.473.n.4
Conſpirationis crimen in patriam, vel Principem perpetratum legibus ſacris, & profanis vindicatur. tom 2.p.61.n.5
Conſtantinopolis antiquitas, magnitudo, clades, & alia facta. t.1 p.879.n.a
Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ inſtitutio etiam ſub Græcis Imperatoribus à R.Pontifice facta fuit. t.1. p.342.n.10
Conſtantinopolitanæ Sedis præeminentia ſupra alias Patriarchales Sedes aſſeritur. t.1.p.192.
Conſtantinopolitana Eccleſia quo ſenſu religionis omnium mater exiſtimetur. t.2.p.106 n.8
Conſtantini reverentia erga Patres Concilii Nicæni. t.1.p.826 n.11
Conſtantinus Romanus Pontifex quando creatus, & quando vita functus. t.1.p 978.n.4
Conſtantini Imperatoris humilitas in Concilio Nicæno. t.3.p.7.n.13
Conſtitutiones à B. Raymundo in Decretalium corpore tranſcriptæ, quare aliquando proponantur ſub nomine Romani Pontificis, quandoque ſub nomine ipſius Concilii. t.1.p.28.n.3
Conſtitutio futura reſpicit, non præterita, niſi aliud in ea ſpecialiter caveatur. t.1.p 38.n.8
Conſtitutio an ſtatim à die promulgationis liget. ibid p.40.n.12
Conſtitutio non poteſt ad præterita extendi. ibid. p.41.n.15
Conſtitutio Concilii Lateranenſis ad præterita extenditur quoad prohibitionem uſurarum non quoad pœnam privationis communionis. t.1.p 42.n.17
Conſtitutio mentionem faciens de præteritis, ad ea extenditur. ibid n.18
Conſtitutio noviter edita reſpicit negotia pendentia; & quando juxta eam ſint decidenda. tom.1.p 43. num.18
Conſtitutiones Decretorum opinionibus ſingulorum hominum ſunt præferendæ. t.1 p.53 n.1
Conſtitutio Innocentii III. declarans nullam renunciationem fori ſpecialis factam à Clerico, à calumnia Cujacii liberatur. p.82.n.12.& ſeq.& p.83. col.1.& 2
Conſtitutio Valentiniani Imperatoris circa armorum uſum explicatur. t.3.p.11.n.10
Conſtitutio Leonina latè proſpexit Eccleſiæ, prohibita rerum ipſius alienatione: & quid interſit inter eam, & Anaſtaſii conſtitutionem circa eandem materiam latam. t.3 p.264.n.7
Conſtitutio de Religioſis fugitivis, & ejectis revocandis ad proprium monaſterium fuit innovata. t.3. p.674.num.1
Conſtitutio contra Græcos in Concilio Lateranenſi lata, quare non ſit Græcè edita. t 3.p.920.n.1
Conſtitutio reſtringens prohibitionem matrimonii in gradibus conſanguinitatis, quando data ſit, & an ſit utilis. t.4.p.208.n.8
Conſuetudo percipiendi fructus beneficii in abſentia, an ſit valida, & juri conſona t.1 p.54.& ſeq.n.6
Conſuetudo legitimè præſcripta etiam in cauſis eccleſiaſticis procedit. t.1.p.62 n.13
Conſuetudo pia gravamen Eccleſiæ non inferens ſervanda eſt. tom.1.p.184.n.3
Conſuetudines, quæ gravamen Eccleſiæ inferunt, obſervari non debent. t.1.p.165.n.8
Conſuetudo quid ſit, & an poſſit eſſe laudabilior lege. ibid.n.9
Conſuetudo eccleſiaſtica non ſcripta perinde ac lex obſervatur. ibid.n.10
Conſuetudo propriè dicta eſt jus non ſcriptum. t.1. p.166.n.11
Conſuetudinis definitio traditur & explicatur. ibid.
Conſuetudinis requiſita tria, ut authoritatem legis habeat. ibid.
Conſuetudo præter jus, & contra jus. ibid.
Conſuetudo non verbis, ſed factis voluntariis introducitur. ibid.in fin.
ad Conſuetudinem introducendam requiritur Principis conſenſus, & quiſnam eſſe debeat. t.1.p.167.n.18

Conſuetudo rationabilis, & irrationabilis quænam dicatur. ibid.

Conſuetudo gravamen Eccleſiæ inferens irrationabilis eſt.& nulla. ibid. p.167.n.13.

Conſuetudo, cui veritas, & ratio non ſuffragantur, corruptela eſt. ibid. n.14.

Conſuetudine effici non poteſt, ut Canonici in abſentia percipiant diſtributiones quotidianas. ibid.

Conſuetudo ut in cauſis eccleſiaſticis placitum populi pro ſententia habeatur, non valet. tom.1. pag.175. num.9

Conſuetudo non poteſt derogare immunitati eccleſiaſticæ. t.1.p.176.n.13.

Conſuetudine quomodo poſſit acquiri juriſdictio eam non habenti. ibid. p.177.n.14.

Conſuetudo populi recta eſt admittenda etiam in cauſis eccleſiaſticis. t.1 p.178.n.17.

Conſuetudine introduci non poteſt, ut tempore generalis interdicti licitum ſit in loco exempto publicè divina officia celebrare. t.1.p.189.n.17.

Conſuetudo non ſervandi interdictum tanquam corruptela obſervanda non eſt. t.1.p.190.n.21.

Conſuetudo viciniarum Eccleſiarum attenditur in tribuendis honoribus novæ dignitati: & quid ſi diverſa ſit. t.1.p.191.n.9.

Conſuetudo præcipuè eſt attendenda in præcedentiis, & aſſignando loco dignitati. tom.1. pag.192. num.11.

Conſuetudine effici non poteſt, ut Abbas exemptus ſine licentia Pontificis poſſit transferri in aliam Abbatiam. t.1.p.193.n.6.

Conſuetudo contra ſacros Canones an poſſit dari. t.1. p.194.n.9.

Conſuetudo interpretatur jus ſcriptum. tom.1. p.196. num.11.

Conſuetudine induci non poteſt, ut una Eccleſia aſſumat ſibi Prælatum de gremio alterius. t.1, p.196. num.14.

Conſuetudo multùm valet circa electiones Prælatorum, tam regularium, quàm ſæcularium. ibid. p.197. num.16.

Conſuetudinis magna authoritas. t.1.p.198.n.2.

Conſuetudines Eccleſiæ nequeunt mutari per Capitulum ſine conſenſu Epiſcopi. tom.1. pag.199. num.7.8.

Conſuetudines variæ in Gallia immutatæ. tom.1.p.201. num.4.

Conſuetudo, per qoam quis inducitur ad peccandum, & bona diſſipanda, non valet. tom.1, p.202. num.14.

Conſuetudo quâ delinquens non teneatur ad pœnam, an valida ſit. ibid. n.17.

Conſuetudo non derogat juri naturali, aut divino, nec poſitivo, niſi ſit rationabilis, & legitimè præſcripta. t.1.p.204.n.6.

Conſuetudinis proprium eſt juri poſitivo derogare, ſi præſcripta ſit. t.1.p.205.n.9.

Conſuetudine quota decimatum tolli poteſt. t.1.p.206. num.12.

Conſuetudo an legem vincere poſſit. ibid. n.14

Conſuetudine poteſt introduci, ut ſigno, ſeu ſymbolo aliquo acquiratur poſſeſſio rei abſentis. t.1. p.171. n.14.

Conſuetudo damnoſa in Gallia introducta Abbates laicos monaſteriis præficiendo: ſed patriis legibus prohibita fuit. t.1.p.271.n.11.

Conſuetudo, per quam ad alterius voluntatem tenetur monaſterium eligere Prælatum, invalida eſt. tom.1. p.273.n.6.

Conſuetudo generalis unius provinciæ debet obſervari in ejus Eccleſiis, ſi in eis non ſit alia ſpecialis. t.1. p.319.n.8.

Conſuetudo an totum faciat in præcedentiis. & ea ſola attendatur. t.1 p.818.n.8.

Conſuetudo retractum inducens apud varias gentes introducta, probata eſt à jure canonico. t.1.p.991. num 1.

Conſuetudo non poteſt reddere judicem capacem aliàs incapacem. t.2.p.32. init.

Conſuetudo diverſarum gentium debet attendi quoad celebrationem dierum feſtorum. tom.2. pag.173. num.2.

Conſuetudo prava à ſacris canonibus plerumque dicitur corruptela. t.2.p.40.n.3.

Conſuetudo ut clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtari poſſint, an tam in foro interiori, quam exteriori ſecurè obſervari poſſit. tom.3 p.489. & ſeq. num.2.

Conſuetudo ut aliquid ſponte oblatum pro ſepultura à fidelibus recipiatur, non eſt improbanda; improbatur tamen illa, quâ parochi pretium exigunt, & extorquent à parochianis. tom.3. pag.568. num.8. & 9.

Conſuetudo an poſſit inducere impedimenta, tam impedientia, quàm dirimentia matrimonium. tom.4. p.10 n.22.

Conſuetudo legitimè præſcripta poteſt abrogare impedimenta matrimonii inducta jure poſitivo. t.4. p.195.n.2.

Conſuetudine introduci non poteſt, ut Dos matrimonio ſoluto mulieri non reſtituatur. t.4.p.317. num.2.

Conſuetudo, ut pro Epiſcopis, Abbatibus & aliis Prælatis eccleſiaſticis ponendis in Sedem, ſeu exequiis mortuorum aliquid exigatur, obſervanda non eſt. t.5.p.80.n.3. & p 81.n.7.8.

Conſuetudo quænam tolerari poſſit, in qua aliquid temporale pro ſpirituali exigatur. tom.5.p.81.& ſeq. num.8.

Conſulum facinoroſorum nomina ex albo deleta jubentibus Imperatoribus. t.5 p.178. col 1. & 2.

Conſulum diſtinctio in ordinarios & ſuffectos. ibid.

Conſulatus tempus à quo immutatum, & reſtitutum. t.3. p.11.col.1.

Continentia ſpeciale eſt Dei donum, eam tamen voventes non ſunt arguendi præſumptionis. tom.3. p.87. n.9.

Vide in verbis *Cælibatus, Sacerdos.*

Continentia perpetua quibus caſibus indici poſſit in pœnitentiam. t.4.p.137.n.2.

Contractus bonæ fidei per dolum celebrati nulli ſunt ipſo jure, ſecus contractus ſtricti juris. t.1.p.1015 num.6.

Contractus cenſualis reſervativus quis ſit, & ejus vetuſtas probatur. t.1.p.969.n.2.

Contractus Principis, & obligationes activæ & paſſivæ tranſeunt in ſucceſſorem in dignitate. tom.2.p.330. num.6.

Contractus ſuper rebus Eccleſiæ authore Principe celebratus irritus eſt. t.3.p.255.n.3.

Contractus emptionis, & venditionis adeò olim perfectus fuit, ut non potuerit agi ad ejus reſciſſionem. t.3.p.309.n.5.

Contractus emptionis celebratus ſub pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, an cenſendus ſit uſurarius. t.3.p.316.col.1.

ex Contractu pignoratitio mutuæ naſcuntur obligationes inter contrahentes. tom.3. pag.375. & ſeq. num.9.

Vide in verbo *Pignus.*

Contractus ſponſaliorum an efficacem contineat obligationem, & pariat actionem. t. 4.p.14.& ſeq.n.6.
Contractus matrimonii an ſit juris divini: vide in verbo *Matrimonium*.
Contractus ſub impoſſibili conditione celebrati quare ſint inutiles. vide in verbo *Conditio*.
Contrahentibus licere naturaliter ſe decipere, quomodo intelligendum ſit. t.3.p.311.n.9.
Contritio ſola efficere non poteſt, ut excommunicatus communibus Eccleſiæ ſuffragiis gaudeat, licèt per eam in gratiam cum Deo redeat. tom.5. pag.592. num.3.4.
Contumacia quàm grave delictum ſit, & quibus pœnis in utroque jure contumax plectatur. tom. 2. p.3 & ſeq.n.11.
Contumacia alia vera, alia præſumpta datur. ibid. pag 131.
ad Contumaciam inducendam poſt peremptorium edictum aliud deſideratur. t.2.p.134.n.3.
Contumacia præſumpta quænam ſit. ibid.n 4.
Contumacia in non comparendo a reo commiſſa quibus pœnis puniatur. t.2.p 135 n.5.6.
Contumacia in judicio tribus modis committitur. t.2. p.285 n.1.
Contumacia immediatè neceſſaria eſt ad proferendam excommunicationem. t.2.p.831.n.3.
Contumax purgat contumaciam præſtando cautionem de obediendo mandatis. t.1.p.71.n.8.
Contumax communione privatus, aut ordine motus, ſi paruerit mandatis, abſolvendus & reſtituendus eſt ordini. ibid.n 9.
ut Contumax à contumacia liberetur, duodecim requiruntur. ibid &ſeq n.11.
Contumacis præcipua pœna eſt refuſio expenſarum. t.1. p.918.n.7.
Contumax in judicio quando habeatur pro confeſſo, & quando excommunicari poſſit. tom.2.p.4. n.13. & ſeq.
Contumax quandonam beneficiis jam obtentis privetur. t.2.p.5.n.15.
Contumax damnatus in expenſis non poteſt eas à præſente repetere. t.5.p.548.n.2.
Contumax quis ſit, & unde dicatur. t.2.p.133.n.2.
Contumax ante ſecundum decretum comparens quid conſequatur. t.2.p 143.n.26. & ſeq.
Contumax comparens poſt ſecundum decretum, quam quæſtionem movere poſſit. t.2.p.147.n.35.
Conventio nomen generale eſt, omnes pactorum, & contractuum ſpecies complectens. t.1.p.867.n.
Conventiones aliquæ alioqui nullæ juramento firmantur. t.3.p.386.col.1.
Vide in verbo *Pactum*.
Conventrenſis Epiſcopatus eſt in Anglia ſuffraganeus Archiepiſcopi Cantuarienſis. t.1.1.p.83.n.2.
Converſio religionis causâ quid ſit, & quomodo olim à laicis fiebat. t.3 p.455.n.3.
Converſi appellantur, qui ex laicis monachi facti ſunt; & quid convertere, & converſio. tom.3. pag 687. num.2.
Converſi in monaſteriis quinam antiquitus fuerint, & quare ita dicti. t.1.p.857 n.3.
Convicium, quaſi convocium quid ſit, & in quo a maledicto differat. t 2.p.573.n 2.
Convictus in jure quis dicatur, ut pœnis ordinariis plecti poſſit. t.2.p.15.n.10.
Convictus an ſit eiſdem pœnis puniendus, quibus confeſſus. ibid.p.16.n.11.
Convivia & compotationes à priſcis Chriſtianis in ſuis feſtivitatibus adhibitæ, fuere prohibitæ. t.3.p.43. init.
Convivia quæ à Patribus comeſſationes dicuntur, omnibus gentibus valde exoſa fuere, tom.3.pag.50. num.6.
Convivia, quæ in ſolennitate nuptiarum fieri ſolent, nunquam ab Eccleſia damnata fuere. tom.4.p.101, num 1.
Convivium pro electione, & conſecratione Epiſcoporum, & ſimilium Prælatorum, fuit olim præcipua conſuetudo ſimoniacam labem redolens. t.5.p.124. n.2.
Cooperans homicidio inter homicidas recenſetur, & quando hæc cooperatio inducat irregularitatem. t.5. p.266.n.7.
Copula quælibet viri & fœminæ extra conjugium peccatum eſt. t.3.p.75.& ſeq.n.11.
Copula carnalis adhuc ſi Innocentiæ ſtatus perduraſſet, apud primos parentes in uſu fuiſſet. ibid.
Copula Judæi cum Catholica quibus pœnis plectatur. t 4 p.176.n.2.
Copula cum ſorore propriæ uxoris quàm grave ſcelus ſit, & quibus pœnis plectendum. t.4.p.180.n. 2.
Corbejenſe monaſterium duplex eſt Ordinis D. Benedicti. t.5 p 51.n.3.
Coreacia nobiliſſima eſt provincia Hiberniæ, quæ olim Regulum habuit. t.2.p.291 n.1.
Corinthus inter nobiliſſimas Græciæ civitates numeratur, & aliter Binaris appellata eſt. t.5 p.530.n.1.
Chorinthus Metropolis eccleſiaſtica unde ita dicta ſit. ibid.
Corona clericalis triplex olim forma fuit, & quænam ſit uſitatior. t.3.p.52.n 4.
Coronæ, quæ athletis in certaminibus olympicis victoribus olim dabantur, ſacræ dictæ fuere. t.3. p 400. num.12.
Coronis ſacris donari etiam Principes fauſtum ſibi putabant. ibid, & ſeq.
Coronæ augmentatio ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum fuit monaſterio factæ. tom.3. pag.533. num.4.
Coronationis Imperialis ritus & forma traditur. tom.1. p.330.n.33.
Coronatio Imperatoris triplex, ſicut & corona; & ubi, & à quo peragantur. ibid. & p.331.
Coroſopitum civitas eſt Britanniæ minoris Eccleſia Cathedrali decorata. t.2. p.456.n.1.
Corporis præſtantia & præclara forma attenditur in eligendis ad dignitates. t.1.p.568.n.6. & ſeq.
Correctio clericorum quomodo, & à quo ſit peragenda. t.1.p.782.n.3.
à Correctione an ſit appellatio admittenda. ibid. n.4. & p.783.n.7.
Correctio adeo bona eſt Eccleſiæ, ut nequaquam valeat impediri, vel præſcriptione adimi. tom.1.p.783. num.6.
in Correctione ſubditis inferenda an debeant Prælati cavere à pœnis pecuniariis, & aliis gravaminibus non infligendis. tom.1. pag.786. num.1. & pag 787. num.2.
Correctio non eſt à Prælatis omittenda propter ſcandalum. t.2.p.666.n.1.
Correctio monachorum quandonam ad Epiſcopum viſitantem, quando ad Abbatem ſpectet. t.3. p.741. num.2.
Corſica inſula in mari Liguſtico inter Italiam, & Sardiniam. t.2.p 70.n.3.
Corvienſe monaſterium duplex eſt, & à quibus fundata fuerint: unum eorum R. Eccleſiæ eſt immediatè ſubjectum.. t.1.p.194.n.1.4.
Crapula quid ſit, & unde ita dicta, & quàm religioſè clericis vetita. t.3.p.46 n.1.

Crapulæ

Crapulæ non minora mala ſunt, quàm quæ ex ebrietate ſequuntur. ibid.
Vide in verbo *Ebrietas*.
Crapulæ mala varia exprimuntur. t.3.p.48.n.5
Creditor poteſt diſtrictione eccleſiaſtica compelli ad relaxationem juramenti, cujus implementum continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis. t. 2. p.545. num.1.
Creditor in ſortem principalem imputare debet fructus rei pignoratæ. t.5.p.347.n.3.
Creditores quàm arctè olim ſibi vinctos debitores tenerent. t 3.p.415.n.6.
Creditor in vinculis debitorem tenens, ei diaris alimenta præſtare tenetur. ibid.
Creditorum poteſtas etiam in vitam debitorum. ibid.& ſeq.
Credentes & defenſores hæreſum in quo differant à credentibus & defenſioribus hæreticorum. t.5.p 212. n.6.
Credentes & fautores hæreticorum quibus pœnis puniantur. ibid.n.8.
Vide in verbo *Fautor, Receptator*.
Crema civitas Epiſcopalis ſuffraganea Eccleſiæ Bononienſis. t.1.p.333.n.2.
Cremona civitas Galliæ Ciſalpinæ Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.1.p.333.n.2.
Cremona civitas antiqua Epiſcopalis ubinam ſita ſit. t.3.p.912.n.1.
Crimina perſiſtentia, & publica removent teſtem à teſtimonio; ſecus occulta. t.1.p.460.n.11.
Crimen quodcumque, & quomodocumque probatum, ſufficiens eſt ad repellendum teſtem a teſtimonio, attento jure canonico; ſecus attento jure civili. t.2.p.461.n.12.
Crimina quænam infamiam irrogent; & quomodo in hac materia diſtinguenda ſint publica à privatis. t. 2. p.786.n.4.
Crimina quomodo per indulgentiam Principis aboleri poſſint: vide in verbo *Indulgentia*.
Crimen an finiatur ſi reus, vel accuſator appellatione interpoſitâ, vel pendente appellationis tempore deceſſerit. t.2.p 798.n.7.& 8.
Criminis notorii ubinam in jure mentio ſiat; & unde ſit eruenda doctrina circa crimina notoria. t. 2. p. 813. num.3.
Crimen notorium quodnam ſit. ibid &ſeq.
Crimina regulariter morte extinguuntur, pœna tamen pro eis impoſita etiam durat poſt mortem. t.3. p.562.n.7.
Crimen probatum per inquiſitionem regulariter pœna ordinariâ punitur; ſed ſi impedit ordinis exequutionem, fit depoſitio ſicut per accuſationem. tom.5. p.46.n.5.
Crimina graviora etiam poſt mortem delinquentium inquiruntur & damnatur. tom.5. pag.177. & 178. n.7.
Criminoſus occultus, præter homicidam, poſt peractam pœnitentiam poteſt in ſuſceptis ordinibus miniſtrare, & ad ſuperiores aſcendere; monendus eſt tamen ne miniſtret, & ne promoveatur. t.1.p.439. n.4.
Vide in verbo *Delictum*.
Criminoſus emendatus in quibus cauſis ſit tanquam teſtis admittendus. t.2 p.618.n.6.
Criminoſus in crimine perſiſtens, tam in civili, quam criminali cauſa à teſtimonio repellitur; emendatus verò non infamis admittitur in negotio civili. t.1. p.458.n.6.& p.459.& ſeq.n 9.
Criminoſus quiſnam dicatur. t.2.p 459.n.8.
Criminoſus emendatus tanquam teſtis admittitur in cauſa civili, non in criminali; & quare. t. 2. p.460. col.1.
Criminoſus quando præſumatur emendatus. ibid.
Criminoſi tanquam teſtes admittuntur in aliquibus caſibus. t.1.p.460 n.10.
Criminoſi an æquè repellantur à teſtimonio ferendo jure Cæſareo, ac jure Canonico: vide in verbo *Crimen*.
Criminoſus lege Julia repetundarum damnatus à teſtimonio prohibetur, tam in judicio, quàm in teſtamento. t.2.p.462.n.15.
S.Criſpini monaſteria duo ſunt in diœceſi Sueſſionenſi, aliud ordinis D.Auguſtini, aliud D. Benedicti. t. 2. p.784.n.1.
Crucesignati, Cruciſta, Crucem prædicare quid ſit; & quomodo crux à militibus ſacræ expeditionis deferretur. t.3.p.721.n.2.
Crucesignatorum Gallorum & Italorum pacta cum Venetis referuntur. t.5.p.598.n.1.
Crucis vexillum ad quorum receptionem ſit ex veteri more Eccleſiæ adhibitum. t.2.p.247.col.2.
Crux ante quos prævia deferatur. tom. 2. pag. 297. num 3.
Crucis Patriarchalis, & Archiepiſcopalis diſcrimen in delatione. ibid.& ſeq.
Crucem anteferendi uſus reſtrictus, & unde ortum habuerit. ibid.p.298.
Crucis incendium à Judæis quotannis in deteſtationem Aman fieri ſolitum, quare fuerit à Chriſtianis Imperatoribus prohibitum. t. 5.p.143 n.11.
Crypta Ferratæ monaſterium Ordinis D.Baſilii, in quo Græco ſermone, & ritu divina officia celebrantur. t.3.p.748.n.1.
Cuculla quid ſit, & quod genus veſtium ſignificet. t.1. p.497.n.4.
Cuculla apud monachos D. Benedicti, & capitis tegumentum, & totius corporis indumentum ſignificat. ibid.
Cucullæ uſus monachorum proprius, & canonicis regularibus prohibitus. ibid.
Cucullam ad memoriam deferre quid ſit. ibid.n.5.
Cucurbitare quid ſit apud veteres feudiſtas. t.3.p.352. num.11.
Culpa quid ſit, & quando committatur circa res alienas. t.3.p.292 n.4.
Culpæ gradus tres referuntur. ibid.
Culpa lata quoad præſtationem in contractibus dolo proxima eſt. ibid. & col.2.
Culpa levis, & leviſſima quidnam ſint. ibid.
Culpa lata, & levis in quibus contractibus præſtari debeant, variæ traduntur regulæ. tom.3. p.292. & ſeq. n.5 6.
Culpa, & diligentia aliquando ex pacto præſtari debent. t.3.p.294.n.7.
Cumana civitas Epiſcopalis duplex, in Oriente alia, alia in Campania. t 1.p.354.n.2.
Cunabula ſunt infantiæ panni, quos ſolos ſecum mortui referunt. t.4.p.82.n.2.
Cunabula ſunt infantiæ panni, & etiam illi quibus ſepeliendi involvuntur. t.1.p.570.n.1.
S.Cuniberti Eccleſia collegialis extra muros civitatis Coloniæ. t.1.p.1038.n.2.
Curator an poſſit adultam filiam nuptui cum proprio filio collocare: vide in verbo *Curator*.
Curia in utroque jure, & apud probatos Authores quid ſignificet. t.1.p.401.n.3.
Curia apud Romanos duplex, & generalis ejus apud eos acceptio. ibid.
Curiæ à Romanis in omnibus Imperii civitatibus conſtitutæ. t.2.p.40.n.17.

Curiæ ad exemplum Senatus inſtitutæ. ibid.
Curiæ tradi quid ſit. ibid.& ſeq.
Curiales quinam ſint, & quare ab ordinibus ſuſcipiendis arceantur. t.1 p.564.n.6.7.
Curiales dicuntur, qui cum Imperatore in Curia morantur. t 4 p.130.n 3.
Cuſentina Eccleſia Metropolis eſt Calabriæ. t.1.p.721. num. 1.
Cuſtodia Eucharistiæ. Chriſmatis, & aliorum ſacramentorum commendatur. t.3.p.926.& ſeq.n.2.
Vide in verbo *Eucharistia*, *Chriſma*.
Cuſtos in monaſteriis quis ſit, & quid cuſtodia, explicatur. t.1.p.280 n.7.
Cuſtos perpetuus. ibid.n.8.
Cuſtodes Eccleſiæ qui dicantur: ubi de cuſtodibus apud Gentiles. t.1.p.634.n.1.
Cuſtodes templorum apud Gentiles quare à Juſtino reprehendantur. ibid.n.2.
Cuſtodis cura quæ ſit, & in quo diſtinguatur à cura ſacriſtæ. 1.t p.635.n.5.
Cuſtos in Ordine Seraphico Fratrum Minorum aliquando ſumitur pro Miniſtro Generali, aliquando pro Miniſtro Provinciali. t 2.p.455.n.3.
Cuſtodes varii apud eos. ibid.
Cyprus paruit Patriarchæ Antiocheno, cujus jugum excuſſit; & quod obedientiam Patriarchæ Conſtantinopolitano non præſtet. t.1.p 830.n.4.
Cyprus inſula eſt, quam præclaram faciunt urbes duæ præcipuæ. t.2.p.206.n.2.
Cyprus quanta rerum omnium ubertate abundet, breviter probatur. ibid.

D.

DÆmoniaci, vel aliàs inſani, an ſacris ordinibus initiari poſſint. t.1.p.570.n.10.
Dalmatica apud Romanos quid fuerit. tom.1. p.515. num.33.
Dalmatica Senatoria, & Regia veſtis ad ſacros uſus translata eſt; & quorum eccleſiaſticorum miniſtrorum ſit propria. ibid.& ſeq p.516.
Dalonenſe monaſterium ordinis D.Benedicti in diœceſi Lemovienſi, à quo fuerit fundatum. tom.3.p.601. num.1.
Damnatus ex actione injuriarum infamiam incurrit, niſi ſit in re modica, ſed poteſt per Pontificem reſtitui. t.2 p.785.n.1.
pro Damnatis non eſſe ab Eccleſia orandum probatur, explicanturque rationes in contrarium facientes. t.5.p.337.n.7.& p.338.n.8.
Damnorum duo genera diſtinguuntur, cùm quæritur de juriſdictione judicis delegati circa ea. t.1. p.715. num.5.
Damna data ante litis conteſtationem jure actionis æquè principaliter petuntur. ibid.
Damna plerumque æſtimantur arbitrio ejus, qui vim paſſus eſt, ſacramento præſtito. 1.2.p 261.n.2.
ad Damnum reſarciendum tenetur qui illud dedit, vel ejus cauſam & occaſionem præbuit. tom.5. pag. 541. num.1.
Damnum à pecude datum quomodo reſarciendum eſſet in lege veteri. ibid.n 2.
Damnum per incendium caſu admiſſum quomodo ſit compenſandum. t.5 p.542.n.2.
ut Damnum datum vindicetur, quid requiratur. tom.5. p.545.n 1.
Danæ & *Daciæ* populi à pluribus recentioribus Scriptoribus confunduntur. t 1.p 169.n.3.
Daniæ regnum varias leges accepit à Regibus ſuis: in rebus profanis conſuetudine, in eccleſiaſticis verò ſacris canonibus uſus eſt. ibid.
Data Conſtitutionum, reſcriptorum & aliorum contractuum, quomodo conſcribenda ex utroque jure, tam apud Eccleſiaſticos, quàm laicos. tom.1.p 131. num.2.
Datum pro utilitate communi nequit propriis cujuſquam uſibus applicari. t.3.p 150.n.2.& 3.
Debitoribus condemnatis quis terminus datus ad ſolvendum, & quàm ſæva in eos ſtatuta pœna jure antiquo Romanorum t.1.p.698.n.4.
Debitor, qui promiſit certo loco ſolvere, etſi privilegiatus ſit, ne extra domicilium in jus vocetur, ibi, & in loco domicilii conveniri poteſt: & ſi ſolvat in loco domicilii debitum, congruâ ſatisfactione damni facta reddere cogitur. tom 2. pag.94. num.2.
Debitor promittens uſuras ſolvere non obligatur; juramento tamen accedente cogitur eas præſtare, ſed poſtea eas repetere valet. t.2.p.555.n.1.3.
Debitor moroſus, ubi dies, & pœna adjecta eſt, moram emendare non poteſt etiam ante litis conteſtationem. t.3 p.333.n.3.
Debitores quàm ſtrictè olim creditoribus obligarentur. t.3.p.361.n.10.
Debitores nexi, & addicti quinam dicti fuerint. ibid. col.2.
Debitorum ſtatus crudelitate fœneratorum mutatur: ubi de hoc memorabile exemplum. ibid.
Debitores qua ratione hodie apud Hiſpanos ſuis creditoribus obſtringantur. ibid.& ſeq.
Debitor propter inopiam debitis ſolvendis impar, an validè excommunicari poſſit. t.3.p.414.n.1.
Debitor, qui privilegio gaudet, ne ultra quàm facere poteſt conveniatur, ſi ad pinguiorem fortunam devenerit, poteſt in ſolidum conveniri. tom.3.p.414. num 3.
Debitorum calamitoſus ſtatus apud Antiquos Romanos, quomodo deinde fuerit immutatus. t.3. p.415.& ſeq.n 6.
Debitor principalis, qui per tempus ceſſavit à ſolutione, unde fidejuſſor moleſtatur, compellitur ipſum liberare. t.3.p.403 n.4.
Debitum, & indebitum quatuor modis dici poſſunt. t.3. p.424.n.4.
Debitum voluntarium quodnam ſit, & quodnam neceſſarium. t 3.p.501.n.7.
Debiti cum legato quomodo, & in quibus caſibus compenſatio procedat. t.3.p.501.&502.n.8.& ſeqq.
Decanatus major dignitas eſt Archidiaconatu, licet aliter ſe haberet jure antiquo. t 1.p.101.n.1.
Decanatus in Gallia & Hiſpania quænam eccleſiaſtica dignitas ſit, ubi de Decania Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, & an habeant curam animarum. tom.1. p.253.n.2. & 3.
Decani apud Romanos in militia quinam olim dicerentur. t.1.p.101.n 4.
Decani militiæ cœleſtis dicti fuère, qui decem monachis præerant. ibid.
Decani dicuntur omnes qui ratione muneris & dignitatis in collegio præſunt. ibid.n.4.
Decanis majores cauſæ per Sedem Apoſtolicam commiſſæ. ibid.
Decanus Antiſſiodorenſis cognoſcit de cauſis civitatis ordinario & primo loco, ſuper eo tamen jure impugnatus fuit ab Epiſcopo. 1.2.p.864.n.4.
Decanus prædictus contra Canonicos Antiſſiodorenſes interdictum promulgat. ibid.n.4.
Decimæ propriis parochiis debentur, eiſque præſtandæ ſunt. t.1.p.875.n 6.& p.876.n.8.
Decimæ aliæ prædiales, aliæ perſonales. ibd.& ſeq.

Decimæ

Decimæ perſonales quomodo perſolvendæ ſint. ibid. p.876.
Decimarum diſpoſitio olim tota penes Epiſcopos. t. 1. p. 877. n.11.
Decimæ de quibus rebus præſtari debeant Eccleſiæ. t.1. p.892. n.5.
Decimarum jus per tranſactionem ritè celebratam minui, immutarique poteſt. ibid. n.6.
in Decimis duo conſideranda traduntur. tom.1. p.893. num.7.
Decimarum aliquarum exemptio monachis nigris, & albis jamdiu conceſſa, t.2. p.899. n.4.6.
Decimæ jure communi inſpecto poſt parochiarum diviſionem parochis à fidelibus præſtari debent. t.2. p.309. & ſeq. n.7. & 8.
Decimarum exemptio quibus de cauſis poſſit à Romano Pontifice indulgeri. ibid. p.310.
Decimarum jus in aliena parochia quanto tempore, & à quibus præſcribi poſſit. t.2. p.680. n.2.
Decimæ an poſſint præſcriptione acquiri à Religioſis. ibid. & p.681. n.3.
Decimæ è laicis ante Concilium Later. poſſeſſæ. ubi quomodo procedendum ſit in earum cauſis. tom.2. p.682. n.2.3.4.
Decimæ prout ſunt fructus temporales poſſunt à laïcis percipi. t.2. p.687. n.17.
Decima litis jure civili Romanorum quid ſit, & cui applicanda. t.3. p.32. n.3.
Decimæ neque ex novo feudo, neque ex veteri poſſunt laicis in feudum dari. t.3 p.353. n.13.
Decima aliquando ſignificat beneficium eccleſiaſticum. t.3. p.230. n.3.
Decimæ à primitiis quomodo diſtinguantur. tom.3. pag 583. n.3.
Decimarum tria genera fuere in lege veteri. ibid.
Decimæ, quæ præſtabantur Levitis, an darentur ſoli ſummo Pontifici, an omnibus ſacerdotibus. ibid. col.2.
Decimæ non debentur ex prædiis ad culturam noviter per monachos redditis, ſi non extet memoria talis ſolutionis. t.3. p.589. n.3.
Decimæ præſtandæ ſunt ab omnibus parochianis, etiam religioſis, de propriis prædiis, ex quibus decimæ jam olim ſolvebantur. t. 3. p.589. n.5.
Decimæ præſtandæ ſunt ab omnibus Parochianis ab earum præſtatione aliquo modo non exemptis, etiamſi pauperes ſint. ibid. n.7.
Decimarum tranſlatio canonibus, & regiis ſanctionibus cohibita. t.3. p.590. n.7.
Decimæ duplici de cauſa ab omnibus fidelibus præſtandæ ſunt. t.3. p.593. n.10.
Decimæ ex piſcatione ſolvendæ ſunt in illis locis, in quibus piſcatio in fructu eſt. t.3. p.594. n.2.
Decimæ de omnibus fructibus, etiam piſcationis, & molendinorum debentur, non deductis expenſis t.3. p.595. n.1.
Decimæ unde dictæ ſint. ibid. n.3.
Decimæ etiam à Gentilibus ſolutæ. ibid. p.596.
Decimarum præſtatio quando ſit actus religionis, & quando actus juſtitiæ commutativæ ibid. col.2.
Decimarum definitio traditur, & explicatur earumque multiplex diviſio refertur. tom. 5. pag. 597. num. 4.
Decimæ pœnales, tributariæ, colonariæ, quidnam ſint, & quando ſolvendæ. ibid.
Decimarum eccleſiaſticarum communis diviſio in prædiales, perſonales, & mixtas. ibid col.2.
Decimarum prædialium, & perſonalium variæ differentiæ. ibid. & ſeq.
Decimæ extraordinariæ. ibid. p.598.
Decimæ tam perſonales, quàm prædiales, debentur ex omnibus fructibus, & proventibus, tam ex prædiis, quam ex hominis miniſterio productis. t.3. p.598. n.5.
Decimæ perſonales, & prædiales quandonam, & in qua ſpecie ſint ſolvendæ. ibid. & ſeq. n.6.
Decimæ plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium. t.3. p.599. n.7.
Decimæ an debeantur ex rebus illicitè acquiſitis. ibid. num.8.
ex Decimis perſonalibus impenſæ deducuntur, non verò ex prædialibus. ibid. p.600.
Decimæ ex fructibus collectis in hortis religioſorum non debentur. t.3. p.603. n.3.
Decimæ qua actione à Parochis exigi poſſint. tom.3. p.606. & ſeq. n.2.
Decimæ an à Iudæis, hæreticis, & Saracenis ſint præſtandæ. t.3. p.607. & 608. n.2
Decimæ perſonales, prædiales, & mixtæ, quibus parochiis, vel Eccleſiis ſint præſtandæ. t.3. p. 609. & 610. n.2.
Decimæ à laicis injuſtè occupatæ, illiſque infeudatæ. t.3. p.612. n.5.
Decimæ injuſtè à laicis detentæ poſſunt alteri Eccleſiæ reſtitui. t.3. p.613. & ſeq. n.8.
Decimarum obligatio à quo jure proveniat, & an conſuetudine mutari poſſit. t.3. p.614. n.2.
Decimarum immunitas an præſcriptione, vel conſuetudine induci poſſit. ibid. p.615.
Decimarum jus, ut per conſuetudinem immutetur, quid requiratur. t.3. p.616.
Decimæ pro parte ſunt ſolvendæ à colonis, & dominis. t.3. p 618 n.2.
Decimæ non ſunt ſubtrahendæ parochis ex eo, quod inhoneſtè, & turpiter vivant. tom. 5. pag. 619. num.2.
Decimæ quomodo præſcriptione acquiri poſſint. t. 3. p.621. n.2.
Decimæ à nonnullis gentibus etiam ſacro baptiſmate ablutis non integrè perſolutæ. t.3. p.625. n.1.
Decimarum penſitatio valde dubia eſt in Eccleſia Græca. ibid.
Decimarum ſolutio an ſit juris naturalis, aut divini, vel tantùm eccleſiaſtici. t.3. p.626. & ſeq. n.2.
Decimæ non debentur ex jure divino à Chriſto Domino promulgato. t.3. p.627. n.4.
Decimæ, & prædia eccleſiaſtica quomodo laicis locari poſſint. t.3. p. 1012. n.2.
Deciſiones Rotæ Romanæ quam vim & authoritatem habeant. t.1. p.27. n.57.
in Deciſionibus Pontificiis etiam veterum Philoſophorum & Poëtarum teſtimonia laudantur. tom. 1. p.55. n.10.
Declarationes Cardinalium an, & quando vim legis obtineant. t.1. p.26. & 27. n.57.
Decoctores patrimonii infames fuere, & inter quatuordecim ordines ſedere prohibiti. tom.1. pag.994. num.14.
Decretales epiſtolæ variæ etiam primo ſæculo Eccleſiæ promulgatæ fuerunt. t.1. p.20. n 45.
Decretalium variæ collectiones factæ referuntur, & approbatæ. t.1. p.23. & ſeq n.51.
Decretalium quinta compilatio ab Honorio III. facta, & cujus operâ. ibid. p.24. n.52.
Decretalium ſexta compilatio Gregorii IX. juſſu facta operâ B. Raymundi de Pennafort; quæ collectio vulgò Decretales Gregorii appellatur. ibid. & ſeq. pag.25.
Decretalium ſexta collectio quare à profeſſione fidei initium ſumat. Ibid.

Decretalium antiquæ collectiones perquirendæ, & magnihabendæ ſunt. t.1 p.25.n.53.

Decretales quæ non reperiuntur in libris ex quibus citantur, non carent authoritate: nec deciſiones in quinque compilationibus præcedentibus tranſcriptæ, in ſexta autem omiſſæ, cenſentur abrogatæ. ibid. num.54.

Decretales aliquæ, quarum perperam cenſetur author Innocentius III. referuntur. tom.1. pag.555. & ſeq. num.1.

Decretales epiſtolæ quænam jus & fidem faciant, & quæ non. t.2.p.493.n.1.

Decreti volumen an ſit approbatum, omniaque in eo contenta majorem authoritatem habeant, quàm in ſuis autographis. t.1.p.23.n.49 & 50.

Decreti volumen quæ contineat, & quatenus differat à collectione B. Raymundi. ibid. n.50.

Decreti volumen mendis quamplurimis ſcatet, præſertim ex nimia credulitate Gratiani. ibid.

Decreti primi diffinitio traditur, & explicatur. tom. 2. p.138.n.2.

Decreti primi effectus referuntur. ibid. n.13. & p.139. num.14.

ex Decreto primo miſſus in poſſeſſionem quid conſequatur, an poſſidebat, vel lucretur fructus. t.2.p.140. n.16. & 17. & p.141.n. 18. & ſeqq.

Decreti primi virtute an vera poſſeſſio transferatur in actorem. t.2.p.142.n.22.

Decretum ſecundum quid ſit, & quando ad id perveniatur. t.2.p.144 n.22.

Decreti ſecundi effectus referuntur, & explicantur. t.2. p.145.n.31. & ſeq.

Decreto ſecundo miſſus in poſſeſſionem quodnam dominium acquirat. ibid. & p.146.

Decretum aliquando accipitur pro ſententia Principis inter duas partes; ſtrictè tamen, & propriè accipitur pro conſtitutione. tom.2. pag 848. num.1.

Decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius eſt momenti. t.3 p.209.n.5.

Decurionum honores, onera, & graves ſolicitudines. t.2.p.40. & ſeq. n.17.

Decurionum officium, etſi honorificum, apud antiquos exoſum fuit. t.5.p.160.n.9.

Dedicationis Eccleſiæ ſolennitas juſtè eſt inſtituta, & quotannis eſt celebranda. t.3.p.965.n.2.

Deductio in domum mariti matrimonio præcedente nuptiarum poſſeſſionem conjugibus præſtat. t.2. p.193.n.2.

Deductio uxoris in domum mariti an faciat tranſire ſponſalia de futuro in matrimonium de præſenti t.2. p.350.n.1.

Deductio uxoris in domum viri ritus eſt in nuptiis Hebræorum, Gentilium. & Chriſtianorum viſitatus, cujus traduntur exempla. tom.2. pag. 268. & ſeq. num.5.

Deductio uxoris in domum mariti non eſt de ſubſtantialibus matrimonii. t.2.p.269.n.6.

Deductio uxoris in domum mariti ne quidem conſtituit ſponſalia. ibid. n.7.

Deductio ſponſæ in hortos quid ſit, explicatur: ubi etiam de triduo rituali in nuptiis. ibid.

Defenſores primis Eccleſiæ temporibus ad quid inſtituti. t.1.p 871.n.7.

Defenſor pro reo abſente admitti poteſt ſine mandato, non pro actore. t.1.p 915.n.11.

Defenſores Eccleſiarum non poterant olim de cauſis Epiſcoporum, vel eorum ſubditorum cognoſcere. t.2.p.70.n.5.

Defuncti olim cum veſtibus, & inſigniis propriæ dignitati congruentibus ſepeliebantur. t.1.p.390.n.7.

Defunctorum laicorum corpora cum veſtibus ſacris ſepeliri prohibitum eſt. ibid & p 391.

Defunctorum diſtinctio quadrimembris ex D. Auguſtino, ad ſit admittenda. t.3 p.882.n.4.

Defuncti mediocriter mali quinam ſint, pro quibus offerri poſſit Miſſæ ſacrificium. ibid. n.6.

Defunctus an poſſit excommunicari, vel à cenſuris abſolvi. t.5.p.179.n.8.

Degradatio quoad eſſentiam & effectum non diſtinguitur à depoſitione. t.2.p.39.n.13.

Degradatio realis quomodo fiat. ibid.n.14.

Degradatio militaris. ibid. n.15. p.40.

Dervidi quodnam genus hominum fuerint in Eccleſia, t.3.p. 63.n.4.

Delegatus judex quis ſit, & quæ ejus juriſdictio: vide in verbo *Iudex*.

Delegatus an poſſit ſubdelegare ratione debilitatis corporis. t.1.p.654.n.1.

Delegatus Principis uni, vel pluribus poteſt ſuam juriſdictionem ſubdelegare. ibid n.2.

Delegatus an conſuli debeat à ſubdelegato ſuper cauſa commiſſa. t.1.p.654.n.3.

Delegatus ſummi Pontificis an poſſit etiam ſubdelegare cauſas graves. ibid. n.4.

Delegatus Principis quare poſſit ſubdelegare. tom. 1. p.656.n.10.

Delegatus Principis an poſſit ſine cauſa juſta ſubdelegare. t.1.p.657.n.12. & 13.

Delegatus ad univerſitatem cauſarum ſubdelegare poteſt. t.1.p.659.n.19.

Delegatus Pontificis exequitur ſententiam ſuam, quam exequi non poteſt, aut non vult ille, cui eam exequendam commiſerat. t.1.p.666.n.1.

Delegati Pontificis juriſdictio major eſt qualibet ordinariâ. t.1.p.673.n.8.

Delegatus quæ obſervare debeat in officio ſuæ delegationis. t.1.p.675.n.2.

Delegati juriſdictio ejus morte exſpirat; at ſi intuitu dignitatis mandata eſt, tranſit in ſucceſſorem in dignitate. t.1.p.676.n.14.

Delegati Principum an poſſint cauſas meri imperii ſibi commiſſas aliis demandare. t.1.p.706.n.8.

Delegatus nequit procedere contra impedientes ſuæ juriſdictionis uſum, ſi jure proprio utentes interverterint ejus exercitium. t.1.p.709.n.1.

Delegatus debet ante omnia delegationem probare literis commiſſionis coram ordinario exhibitis. t.1. p.711.n.1.

à Delegato Principis ſemper ad Principem appellandum eſt. t.1.p.700.n.5.

Delegatus vel totam juriſdictionem ſuam ſubdelegare, vel de ea ſibi aliquid reſervare poteſt, & in quo caſu à ſublegato ad eum appellandum ſit. tom.1.pag.701. num.9.

ad Delegatum non appellatur à Subdelegato in tribus caſibus, qui referuntur. t.1.p.702.n.10.

Delicta aliqua, quæ propter enormitatem non inducunt irregularitatem, ſed propter infamiam. tom.1. p.439.n.6.

Delicta, quæ quantumvis occulta, irregularitatem inducunt. ibid. n.7.

Vide in verbo *Irregularitas*.

Delicta alii merè ſæcularia ſunt, alia merè eccleſiaſtica, alia mixta. t.1.p.749.n.8.

Delicta iterata graviori pœnâ ſunt punienda, ſicut faciliùs primis peccatis indulgetur. tom.2. p.38. num.12.

Delicta an ſint ſeveriùs punienda in his, qui majori eminent dignitate. t.2 p.569.n.1

Delicti atrocitas efficit ut ſuperior pro ejos abſolutione adeundus ſit. t.3.p.31.o.6.

Delicta non remanere impunita, valde Reipublicæ intereſt. t.3 p 46.n.2.

Delictum morte delinquentis cenſetur extinctum. t.4. p.295.col,1.

Delictum per impetum iracundiæ, ſeo juſtum dolorem admiſſum, quandoque mitiùs punitur. tom.5. p.239. num.2.

Delictum in quo differat à crimine. t.5.p.397.n.2.

Delictum ſæpe pro crimine accipitur, & econtrà. ibid.

Delictorum puoitio ex duabus præcipuè cauſis ſuadetur. t.5.p.411.n.3.

Delictorum ponitio etiam in brutis exercetur. ibid.

Delictum an fugâ probetur, & an fugiens à facie judicis illud fateri videatur. t.2.p.522.o.2.& 3.

Demscratia quid: Vide in verbo *Monarchia*.

Denarius S.Petri ab Anglis præſtari ſolitus quid ſit, & à quibus exigebatur. t.2.p.705.n.4.& 5.

Denuncians ipſe in judicio correctionis fraternæ teſtis legitimus eſt. t.2 p.394.n.3 & p.395.n.5. & 6.

Denunciatio non eſt de eſſentia cenſuræ, ex duplici tamen ratione fit. t.2. p 860. & ſeq.n.1.

Denunciatio à quo fieri debeat, & quænam ſit denunciationis ſolennis formula. ibid. p.861.

Denunciatio excommunicati privans eum fructibus ſui beneficii: fieri poteſt à judice appellatione pendente. t.2.p.r.& ſeq.o.4.

Denunciatio prædicta à quo judice fieri debeat, & quandonam permittitur. ibid. p 862.

Denunciatio triplex exigitur in cauſis, in quibus neceſſaria cenſetur. t.3.p.61.n.5.

Denunciatio trina dicitur legitima, & canonica, & ab utroque jure approbata. ibid.

Denunciationes nuptiales unde originem ſumpſerint, cujus effectus ſint. t.4.p.61.n.2.

Denunciationes matrimoniales in Gallia ante concilium Later. in uſu fuere. t.4.p.96.n.3.

Denuntiationes matrimonioles quo jure ad matrimonium permitti debeant. t.4.p 98.n.7.

Denunciationes quibus diebus fieri debeant, & quis in eis diſpenſare poſſit. ibid. col.2.

Denunciatores in quo caſu puniri poſſint propter calumniam. t.4.p.39.n.8.

Deportati in jure Cæſareo qui dicantur; & quid ſit deportatio. t.1 p.353.n.2.

Deportatus an aliquo jure, Romano ſcilicet, vel municipali teſtari poſſit. t.3.p.485.n 8.

Depoſitarius quando ex dolo, vel culpa circa res depoſitas teneatur. t.3.p.297. & ſeq. n.1. & s.

Depoſitarius aliquid recipiens pro cuſtodia rei depoſitæ, levem tantùm culpam tenetur præſtare. t.3. p.298. n.3.

Depoſitarius quando teneatur ad præſtandum caſus fortuitos. ibid. n.4.5. & 6.

Depoſitio quid ſit, & quomodo olim contingebat. t. 2. p.39.n.14.

Vide in verbo *Degradatio*.

Depoſitio dupliciter contingere poteſt. t.2.p.40.n.16.

Depoſitionis variæ acceptiones. t.5.p.419.n.6.

Depoſitio prout pœnam ſignificat, quid ſit. ibid.

Depoſitio quotuplex ſit, & quomodo fiat. ibid.

Depoſitio alia eſt à beneficio, alia ab officio, alia ab officio & beneficio ſimul, & quinam ſint earum effectus. t.5.p.420.n.7.

Depoſitio & degratio in veteribus Eccleſiæ canonibus pro eadem pœna ſumuntur. ibid. n.9.

ex *Depoſito* apud monachum facto monaſterium conveniri non poteſt. t.3.p.296.n. 4.

Depoſitum non reddere ſomma injuſtitia eſt, ex Cicerone. ibid. n 5.

ex Depoſito regulariter non debentur uſuræ, niſi mora intercedat. t.3 p.296.n.6.

Depoſitum quamdiu duret, & quid ſi in eo adjiciatur tempus. t.3.p.299.n.7.

in Depoſitio reddendo compenſatio opponi non poteſt. ibid. n 8. & p 300.n.12.

Derelictio rei quid ſit in jure, & an detur derelictio rei immobilis, ad intelligentiam tractatus pro derelicto. t.2.p.684. & ſeq. n.11. & ſeqq.

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa, olim non inducebat profeſſionem. tom.2. p.952. num.29.

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa ſequebatur olim degradationem. t.2.p.318.n.1.

Detruſio in monaſterium pœnitentiæ peragendæ cauſa ſuis olim uſu; & an ſic detruſi verè efficerentur monachi. t.3.p.633.n.10.

Devolutio, & jus devolutivum quid ſit, & in quibus detur. t.1.p.430.n.10.

Devolutio fit ipſo jure. t.1.p.432.n.14

Devolutio fit gradatim. ibid. n.5.

Devotio interna quomodo per Eccleſiam præcipi poſſit clericis recitantibus horas canonicas. t.3.886.& 887. num.7.

Deus naturæ author; nomineque naturæ aliquando Deus intelligitur. t.1.p.5.n.10.

Deus æternus, immenſus, immutabilis, incomprehenſibilis, &c. etiam ab ethnicis cenſetur. tom.1. p. 29. num. 4.

Deus invocandus eſt in principio omnium actionum. tom.1 p.274.n.9.

Dii lares, ſeu penates quinam, & unde ita dicantur. t. 4. p.4.o.10.

Diaconiſſæ poterant olim de propriis bonis teſtamentum facere. t.3.p.460.n.21.

Vide in verbo *Presbyteræ*.

Diaconi ſeptem primi per manuum impoſitionem ab Apoſtolis ordinandi. t.1.p.14.n.32.

Diaconorum varia munia referuntur. ibid. & n.33.

Diaconi etiam ad diſpenſandam Euchariſtiam abſente ſacerdote conſtituti. ibid.p.15. init.

Diaconus in Epiſcopum electus debet priùs conſecrari in Presbyterum. t.1.p.304.n.4.

Diaconi ſunt immediati miniſtri ſacerdotum, & ſucceſſerunt in locum Levitarum. t.1.p.488 n. 4.

Diaconi ſeptem ex ſeptuaginta duobus diſcipulis electi. t.1.p.604.o.2.

Diaconi ſeptem in ſeptem urbis Romæ regionibus inſtituti: inde Diaconiæ. ibid.

Diaconi Cardinales dicti: ubi de aliis eorum nominibus. ibid.

Diaconis cuſtodia ærarii Eccleſiæ commiſſa eſt ab Epiſcopis. t.1.p.606.n.3.

Diaconi poſſunt ex delegatione Epiſcopi publicè in Eccleſia prædicare. t 1 p.793.n.5. & p.795.n.9.

Diaconi ſæpe in ſeſſionibus, & aliis actibus potiores & priores fuere. t.1.p.840.n.4.

Diaconi quare majorem honorem ac Presbyteri aſſumere voluerint. ibid.

Diaconi in Presbyteros ordinari olim renuebant. ibid.

Diaconorum elatio ſuppreſſa. ibid.

Diaconorum in Presbyteros elatio intolerabilis. ibid. num.5.

Diaconi ratione perſonæ, cujus vices gerunt, poſſunt aliquando Presbyteris anteferri. t.1.p.841. & ſeq.n.9.

Diaconi olim Epiſcopo ut teſtes vitæ, & morum adfuere. t.1.p 913 n.3.

Diaconus qui incautè cauſa fuit homicidii, prohibetur ad ſuperiores ordines aſcendere, & permittitur in ſubdiaconatus officio miniſtrare. t.5. p.162. num.2.

D. *Auguſtinus* quare genitor, & Apoſtolus Angelorum dictus. t.1.p.815.n.1.

Dictamina quænam dicantur apud ſcriptores mediæ ætatis. t.5.p.378.n.2.

Dictio Etiam, exprimit caſum magis difficilem, & implicat minus dubitabilem. t.1.p.175.n.2.

Dictio, *Electio*, in Reſcriptis Apoſtolicis diverſimodè poteſt interpretari. t.1.p.196.n.13.

Dictio *Optio*, quid ſignificet, tum in maſculino, tum in fœminino genere, & in quo ab electione differat, fusè oſtenditur. t.1.p.355.n.3.

Dictio *aut*, ſæpe accipitur pro conjunctiva *&*, tom.1. p.528.n.3.

Dictio, *alius*, non eſt ſemper repetitiva ſimilium, ſi adſint conjecturæ in contrarium. t.1.p.813.n.6.

Dictio *ſemper*, relata ad tempus, an importet perpetuitatem. t.1.p.970 n.4.

Dictio *ſeu*, plerumque in jure accipitur pro conjunctione. t.2.p.198.n.16.

Dictio *præſertim*, plerumque includit alios caſus. t.2. p.287.n.3.

Dictio *penitus* nullitatem ipſo jure inducit. t.2. p.799. num.11.

Dictionis adverſativæ vis, & natura eſt præcedentia tollere. t.3.p.37.n.15.

Dictio *diu*, quodnam tempus, & quàm diuturnum ſignificet. t.3.p.200.n.7.

Dictio *quaſi*, improprietatem ſignificat, & fictionem. tom.5.p.394.n.5.

Dictum. vel factum ſui naturâ injurioſum præſumitur animo injuriandi prolatum. t.2.p.510.n.2.

Dieta quid ſit, & quid ſignificet in utroque jure. t.1. p.140.n.4.

Dieta diverſimodè computatur, & taxatur. ibid. & ſeq.

Dietæ ſpatium unde computandum. tom.1. p.141. n.5. & p.145. & ſeq. n.4. & 5.

Dies naturalis quomodo computetur. tom.1. p.460. num.2.

Dies civilis diverſimodè apud Hebræos, & Romanos computatus. ibid.

Dies vulgares apud Hebræos. ibid.

Dies jejunii quoad ordines conferendos. ibid.n.3. Vide in verbo *Ordinatio*.

Dies civiliter conſideratus quid ſit, & quid naturaliter. ibid. n.4.

Diei major pars quæ ſit apud Iuriſconſultos, & in qua diei parte judicia fieri debeant. t.1 p.695.n.5.

Dies prælatus in jure quid ſit, quid relatus, & quid repetitus. t.1.p.722 n.2.

Dies hebdomadæ jamdiu in Eccleſia feriæ nomine deſignati. t.1.p.849.n.2.

Dies naturalis computatur ab ortu ſolis uſque ad ejus occaſum. t.1.p.849.n.3.

Diebus hebdomadæ à ſeptem planetis antiquitus nomina ſunt indita. t.2.p.166.n.2.

Dies quomodo computetur more Romano. t.2.p.167 num.3.

Dies eccleſiaſticus quomodo ſit computandus quoad horas canonicas, & quoad celebrandum ipſum diem feſtum. ibid.

Dies ſeptimus à Domino benedictus, & ſanctificatus fuit. t.2.p.177.n.2.

Dies ſeptimus antiquis Patribus, etiam ante legem Moyſi in veneratione fuit. ibid.

Dies natales Sanctorum, & Martyrum quinam ſint, juxta Eccleſiæ ritum. t.2.p.177.n.4.

Dies natales B. Virginis, & B. Ioannis Baptiſtæ quare diverſo ab aliis ritu ab Eccleſia celebrentur. ibid.

Dies tres in nuptiis celebrandis apud antiquos rituales quinam. t.2.p.269.n.7.

Dies unus quare plerumque adjiciatur cùm præſcribitur annus, vel menſis. t.2.p.295.n.7.

Dies fatalis, & dies temporalis an differant in materia appellationis. t.2.p.806.n.6.

Dies natales Deorum, & privatorum etiam magnis plauſibus apud Gentiles celebrati. t.3.p.42.n.5.

Dies feſtivos ſuppliciis reorum deturpari etiam legibus civilibus prohibitum fuit. t.5. p.170. & ſeq. num.11.

Diem interpellare pro homine, quid ſit, & an ad moram committendam interpellatio aliqua deſideretur, ut dies interpellet pro homine. tom.3. p.134. num.4.

Dies profeſti appellantur, in quibus laborandum eſt. t.3. p.870. n 2.

Dies natalis Domini quâ olympiade, quibus Conſulibus, & quo anno à creatione mundi contigerit, & quam magna lætitiâ, & feſtivitate celebrari debeat. tom.3.p.953.n.1.

Dies natales apud varias gentes in magna celebritate fuere. ibid. & ſeq.

Diei natalis Domini, & cæterorum privilegia referuntur. t 3.p 954.n.2. & p.955.n.3. & ſeq.

Diffamatio procedens à malevolis hominibus, an ſit ſufficiens ad inquiſitionem. t.5.p.55.n.2.

Dignitas nova in Eccleſiis ita erigi debet, ut quàm minimum præjudicium antiquioribus dignitatibus afferat. tom.1.p.192.n.11.

Dignitates acquiruntur aut per electionem, aut per ſucceſſionem. t.1.p.222.n.5.

ad Dignitates curam animarum habentes quis ſit eligendus. t.1.p.253. & ſeq. n.8.

Dignitatibus ferè omnibus eccleſiaſticis ætas eſt a jure communi præſcripta. t.1.p.254.n.10.

Dignitas eccleſiaſtica ſæpe dicitur honor; & qui habet dignitatem, dicitur habere honorem. t.1. p.261. num.3

Dignitas quid ſit, quæ ſit ejus frequentior acceptio, & qui dignitatem habere dicantur. tom.3. p.127. num.13.

Dilationibus nimis brevibus, aut longis à judice conceſſis rectè à tali ſententia appellatur. t.2.p.164.n.1. & p.165.n.4.

Dilatio quæ in judiciis datur, quid ſit. t.2.p.165 n.3.

Dilatio a quibus detur. ibid.

Dilationes ex quibus cauſis, & ad quantum tempus concedantur. ibid. & col.2.

Dilatio in cauſis criminalibus tantùm ad triduum conceditur. ibid.

Dilationes quo ſenſu dicantur arbitrariæ. t.2.p.651.n.4.

Dilationes longiores reis quàm actoribus concedi debent. ibid.

Dilationes quot ſint concedendæ, ſive in cauſis criminalibus, ſive in civilibus; ſive reo, ſive actori. ibid.

Dilatio in judicio quotuplex ſit, & quomodo inter ſe differant. t.2.p.412.n.6.

Diœceſim Epiſcopo ſubjecti, parochiani dicuntur; & diœceſis parochia. t 2.p.405.n.1.

Diœceſum variarum Hiſpaniæ limites deſcribuntur. t.2. p.379.n.3.

Diœceſis in notitia Imperii, & in Imperialibus conſtitutionibus quid ſignificet. t 3 p 444.n.3.

Diogenis inſipiens voluntas quoad ſepulturam ſibi electam. t.3.p.542.n.5.

S. *Dionyſii*

S. Dionyſii monaſterium Ordinis D. Benedicti prope Pariſios à quo fuerit fundatum. t.2.p.438.n.1.

S. Dionyſii monaſterium Canonicorum Regularium in civitate Rhemenſi. t 2.p.784.n.2.

Dioſcorus Patriarcha Conſtantinopolitanus quare Romanorum Papa dictus. t.1.p.237.n.21.

Diptychon eccleſiaſticum quid ſit, & à quo tempore fuerit in uſu. t.5 p.175.n.2.

Diptychon duplex, & quid contineat. ibid.

Diptychon quare ita dictum. ibid. p.176.

Dirutio domus pœna rei nefarii ſceleris, criminiſque perhorrendi. t.2.p.135.n.5.

Dirutio domus hodie in reos læſæ Majeſtatis exercetur. ibid.

Diſcalceatio ejus, qui defuncti fratris ſemen ſuſcitare renuebat, lege Moyſis præcepta myſterium continebat. t.4 p.273.n.3.

Diſciplina modica & levis præceptoribus & magiſtris permittitur. t.5.p 261.n.2.

Diſciplinæ acerbitas in emendandis, corrigendiſque diſcipulis damnatur. ibid.

Diſciplina, quâ diſcipulus etiam in ſacris conſtitutus à magiſtro afficitur, non comprehenditur ſub violenta manuum injectione. t.5 p.574.n.4.

Disjunctiva in reſcriptis quid ſit. t.1.p.91.n.8.

Disjunctivarum varia genera. ibid.

Disjunctiva rerum requirit unum tantùm adimpleri.t.1. p 92 n.2.

Vide in verbo *Alternativa*.

Disjunctiva in jure aliquando reſolvitur in conjunctivam. t.1.p.93.n.15.& p.94 n.17.

Diſpenſatio matrimonialis facilè conceditur prole bona fide ſuſcepta, ſecus aliàs. t.1.p.127.n.11.

Diſpenſatio vera non inducitur ex Principis tolerantia. t.3.p.152.n.6.

Diſpenſatio ſuper pluralitate beneficiorum à quo fieri poſſit, & quænam cauſæ ad eam legitimæ cenſeri debeant. t.3.p.167.n.3.& 4.

Diſpenſatio legitimæ ætatis ad contrahendum matrimonium, an competat Epiſcopis. t.4.p.77.n.7.

Diſpenſatio quælibet juſtam cauſam requirit, ut concedatur. t.4.p 203 n.3.

ut Diſpenſatio in impedimentis matrimonii concedatur, quænam cauſæ requirantur. ibid. & ſeq.

in Diſpenſatione ad matrimonium contrahendum quid exprimi debeat, & quid omitti. tom.4. p.206. num.4.

Diſpenſatio in radice matrimonii quid ſit, & quæ ejus requiſita. t.4.p.247.n.22.

Diſpenſationis in radice matrimonii quinam ſint effectus. ibid.& ſeq.

Diſpenſatio in radice matrimonii an poſſit concedi à Pontifice conjugibus, qui matrimonium nullum contraxerunt. t.4.p.248.& ſeq.n.23.

Diſpenſatio prædicta an poſſit indulgeri à Pontifice quando filius natus eſt ex profeſſo in Religione, aut clerico in ſacris ordinibus conſtituto, qui de facto contraxit matrimonium. t.4.p.249.n.24.

Diſpenſatio triplex Livonienſibus conceſſa ſuper matrimoniis earum. t.4.p 273.n.12.

Diſpoſitio Ultima in extranei voluntatem collata, an valida ſit, Vide in verbo *Teſtator*.

Diſpoſitio captatoria quænam dicatur. tom.3. p.497. num.12.

Diſpoſitiones captatoriæ an aliquo jure ſuſtineantur. ibid. & ſeq.

Diſpoſitio in alterius voluntatem collata jure canonico adimpleri debet. t.3.p 498 n.13.

Diſputatio ſuper rebus fidei an ſit licita, & quibus circumſtantiis adhibitis. t.5.p.206.n.8.

in Diſputationis de fide quodnam periculum adſit. ibid.

Diſputatio vera & formalis ſuper rebus fidei an ſit licita clericis & laicis. ibid.n 9.

Diſtributiones manuales, quæ victualia dicebantur, quid ſint, & unde originem ſumpſerint. t.3. p.109. & ſeq. num 2.

Diſtributiones quotidianæ tantùm horis canonicis intereſſentibus debentur, nec valere poteſt conſuetudo in contrarium. t.3.p.111.n.7.

Diſtributiones quotidianæ abſentibus etiam in aliquibus caſibus debentur, qui recenſentur. ibid. & pag.112.

Diſtributiones quotidianæ canonicis ſervitio Epiſcopi incumbentibus non debentur. t.3.p.819. n 8.

Diviſionis forma, in qua major dividit, & minor eligit, comprobatur uſu. t.1 p.819.n 11.

Diviſionis arbitrium plerumque conceditur ætate provectioribus, electio autem junioribus, ita æquitate naturali ſuadente. t.3.p.573.col.1.& 2.

Divortio facto apud quem filii alendi, & educandi ſint. t.3.p.703.n.2.

Divortium poſt legem Evangelicam nec Hebræis, nec Gentilibus licitum eſt. t.4.p.193.n.6.

Divortii etymon, & acceptiones variæ traduntur. t.4. p.256.n.5.

Divortium verum quodnam ſit. ibid.& ſeq.

Divortii acceptio hodierna duplex. ibid.p.257.

Divortium apud Hebræos an fuerit permiſſum: Vide in verbo *Repudium*.

Divortium apud Romanos ex lege Romuli quibus de cauſis fieret. t.4.p.258.n.7.

Divortia tam frequentia, ut mulieres, non Conſulum, ſed maritorum numero annos computarent. ibid.

Divortii facultas effrenis ab Imperatoribus cohibita. ibid. & p.259.

Divortium injuſtum quibus pœnis plectatur. ibid.n.8.

Divortium in matrimoniis pietate ac religione arctatis non admittebatur. ibid.n.9.

Divortii ſolennitates apud priſcos, & ex lege XII. Tabularum. p.260.n.10.

Divortiorum varia genera apud Romanos; & ea quibus cauſis fierent. ibid. & ſeq. n.11.

Divortia falſa, & quodnam divortium fribuſculum dictum. ibid. & ſeq.

Divortium quoad ſeparationem thori, medium inter divortium verum & jurgium. ibid. & p.261.

Divortium matrimonii rati, vel conſummati an admittatur in lege gratiæ, & quando contingat. t.4 p.261. num.12.

Divortium quoad vinculum, vel quoad thorum quando liceat in eadem lege. ibid.

Divortio facto ad quid maritus teneatur erga uxorem: ubi de variis cauſis agitur ad divortium faciendum ſufficientibus. ibid. & ſeq.p.262.

Divortium quoad vinculum matrimonii jam conſummati, in lege Gratiæ datur. t.4.p.262.n.13.

Divortium latè ſumptum quodnam. ibid.

Divortium propter hæreſim unius conjugis fieri poteſt, etſi alium ad illam non inducat. t.4. p.264. n.3. & 6.

Divortium propter quodlibet peccatum fieri non poteſt. ibid.n.6.

Divortium quoad vinculum propter hæreſim fieri non poteſt. ibid.

Divortium propter adulterium in aliquibus caſibus fieri nequit. t.4.p.269.n.3.

Divortio facto propter hæreſim unius conjugis, an ſi Eccleſiæ reconcilietur, redintegrandum ſit matrimonium; Vide in verbo *Matrimonium*.

Divortio facto licebat jure civili conjugi ad ſecundas nuptias tranſire, etiam alio ſuperſtite. tom.4.p.297. num.5.

Divortium inter Henricum I. Caſtellæ Regem, & Mafaldam filiam Sancii I. Luſitaniæ Regis celebratum. t.4.p.302.n.1.

Divortii Alfonſi Regis Legionenſis, & Thereſiæ filiæ Sancii Portugalliæ Regis hiſtoria refertur. ibid. col 2.

Dolenſis civitas ubi ſita, & à quo ex Archiepiſcopali Epiſcopalis effecta ſit. t.1.p.314.n.1.

Dolenſe monaſterium Ordinis D. Benedicti celebre in Gallia, in Bituricenſi provincia fundatum, immediatè Sedi Apoſtolicæ ſubeſt. t.1.p.401 n.1.

Dolenſe monaſterium pluribus privilegiis à Romanis Pontificibus eſt decoratum. t.2.p.262.n 3.

Dolus nemini patrocinari debet. t.1.p.126.n.10.

Dolus magnum delictum eſt, quod non debet impunitum relinqui. ibid.

Dolus pro mendacio habetur, cùm ex eo diſſimulatio contingit. t.1.p.127.n.11.

Dolus dans cauſam actui in ſpiritualibus an illum irritet. t.1.p 963.n.8.

Doli definitio traditur, & explicatur, & ab impugnatione Labeonis defenditur. t.3.p.291.n.4.

Dolus eſt contrarius bonæ fidei. ibid.p.292.

Dolus non niſi à ſciente committitur. ibid.

Dolus in quibus contractibus præſtari debeat, variæ traduntur regulæ. t.3.p.292.& ſeq.n 5.& 6.

Dolus quandonam in depoſito præſtari debeat à depoſitario. t.3.p.297.n.1.

Dolus ipſo jure emptionem vitiat. t.3.p.312.col.1.

Dolus in coditione interveniens ex callidiate unius ex contrahentibus, non ex quantitate pretii probatur. ibid. col.2.

Dolus dans cauſam ingreſſui in monaſterium, & profeſſioni, an reddat actum nullum. t.3.p.649.n.3.

Domeſtici quinam dicantur, ut ideo poſſint à teſtimonio repelli. t.2.p.425.n.5.& 6.

Domeſtici quare à teſtimonio ferendo repellantur. t.2. p.426.n.7.& 8.

Domicilium ſive habitatione non acquiritur. t.2.p.85. n.2.

Domicilia diverſa quis poteſt habere. ibid.

Dominica dies à Judæis prima Sabbathi, à Gentilibus dies Solis dicitur. t.2.p.166.n.2.

Dominica quare dicatur dies Solis, qui etiam Gentilibus venerandus fuit. ibid.col.2.

Dominica in Eccleſia Catholica vocatur dies primus. ibid.

Dominicæ celebratio vetuſtiſſima in Eccleſia commendatur & adſtruitur celebri miraculo. t.2. p.167. num.4.

Dominicæ celebritas variis rationibus probatur. t. 2. p.168.n.5.

Dominica quibus ritibus & cultu ſit veneranda: & qua ratione. ibid.n.6.

Dominico die non ita vacandum eſt ab omni opere, ſicut Judæi vacabant die Sabatho. t.2.p.169.col.2.

Dominica dies etiam Imperatorum Conſtitutionibus feriata eſt. t.2.p.170.n.10.

Dominium aliud bonitarium, aliud quiritarium, & quodnam traditione acquiratur. t.2. p.146. col.1. & num.33.

Dominium verum an transferatur in unum ex litigatoribus, cùm res mobilis, vel immobilis per ſententiam judicis illi adjudicatur. t.2.p.739 & ſeq.n. 4.

Dominus temporalis ob ſuſpicionem ſolam hæreſis privatur fidelitate à vaſallis ſibi promiſſa. tom.5. p.555. n.6.

B. *Dominicus* primus generalis Inquiſitor conſtitutus ab Innocentio tertio. t.1.p.309.n.2.

S. Dominici monaſterium in Meſſanenſi diœceſi cujus operâ conſtructum. t.1.p.838.n.1.

Dominus quiſnam, & quare apud veteres ita vocaretur. t.2.p.528.n.3.

Domus Eccleſiarum titulo, & inſignibus earum jam olim inſcribebantur. t.3 p.968.n.2.

in Domibus Eccleſiarum, in quibus clerici degunt, non debent judices laici hoſpitium ſibi vindicare. tom.3. p.970.n.8.

S. *Donatiani* ſeptimi Epiſcopi Rhemenſis Eccleſia Brugis erecta, in qua ejus corpus quieſcit. tom.1. p.535. n.2.

Donatarius propter ingratitudinem rebus donatis privatur. t.3.p.440.n.4.

Donatio an prohibeatur fieri in diebus ab Eccleſia feriatis. t.2 p.192.n.34.

Donatio propter nuptias veteribus incognita fuit, & tantùm ante nuptias fieri poterat. t.3.p.313.n.4.

Donationis etymon, & diffinitiones traduntur, & vera ex Ariſtotele refertur. t.3.p.428.& ſeq n.4.

Donatio perfecta an ſit contractus. t.3.p.419.n.5.

Donatio à quibus perſonis celebrari non poſſit. ibid. n.6.

Donatio an, & quando à minore celebrari poſſit, ibid.

Donatio rerum, quarum quis tantùm adminiſtrator eſt, an, & quando valida ſit. tom.3. pag.429. & ſeq. num.7.

Donatio remuneratoria an etiam Prælatis Eccleſiæ ſit interdicta. t.3.p.430.n.8.9.

Donatio remuneratoria an indigeat Pontificis confirmatione, ibid.

Donatio, quæ ex promiſſione incipit, efficacem ad agendum producit conditionem. t.3. p.433. & ſeq. num.5.

Donatione perfecta non licet donatori conditionem adjicere. t.3.p.435.n.4.

in Donationibus an pleniſſima interpretatio fieri debeat. t.3 p.435.n.5.

in Donatione tantùm creditur donatum jus illud, quod donator in ipſa re habet. t.3 p.436.n.2.

Donatio quinquageſimæ partis rerum ad menſam Epiſcopalem ſpectantium an poſſit fieri ab Epiſcopo ſine conſenſu Capituli. t.3.p.439.n.1.& 2.

Donatio propter ingratitudinem poteſt per donatorem, non per hæredem ejus, revocari. tom.3. p.440. n.24.

Donatio ex cauſis à jure receptis, & approbatis revocari poteſt. t.3. p.441.n.5.

Donationes modicæ tantùm permittuntur clericis in ægritudine conſtitutis. t.3.p 480 n.3.

in Donatione propter nuptias omnia pacta conventa intelliguntur, quæ circa dotem conjugibus placuerunt. t.3.p.513.n.6.

Donatio propter nuptias à marito, vel alio ejus nomine fieri poteſt. ibid.

Donatio propter nuptias ad maritum, vel ejus hæredes ſoluto matrimonio redit. ibid. & ſeq.n.5.

in Donatione propter nuptias pactum de ea lucranda adhiberi ſolet, & quid operetur; & an ſpecialiter requiratur, ut mulier res donatas lucretur. t.3. p.314. num.7.

Donatio alicujus rei facta Eccleſiæ ſub conditione, an revocari poſſit. t.4 p.117.n.2.

Donatio incipere poteſt à traditione, & à promiſſione; & quænam conditionem admittat. ibid. & ſeq.n.3.

Donatio etiam incipiens à traditione, modum, & pactum recipere poteſt. t.4.p 118.n.4.

Donatio inter virum, & uxorem conſtante matrimonio ſacta non valet, confirmatur tamen morte donantis. t.4.p.231.n.10.

Donatio propter nuptias ſoluto matrimonio redit ad virum, t.4.p.303.n.9.

Donatio propter nuptias, ſi nuptiæ, quia inceſtuoſæ, nullæ declarantur, à marito repeti poteſt, nec lucro uxoris cedit. t.5 p.304.n.10.

Donatio propter nuptias varias appellationes ſortitur; & quid propriè ſit. ibid.n.12.

Donatio propter nuptias apud Romanos recepta, quos effectus pariat. t.4.p.304.& ſeq.n.13.

Donatio propter nuptias nulla eſt, ubi nullum eſt matrimonium. t.4.p.305.n.14.

Donatio inter conjuges conſtante matrimonio facta non ſubſiſtit, ſi alter locupletior, alter verò pauperior efficiatur. t.4.p.317.n.3.

Donatio inter virum & uxorem quo jure prohibita ſit. t.4.p 318.n.5.

Donatio inter conjuges quibus ex cauſis ſit prohibita. ibid.n.6.

Donationis verbo prohibitæ inter virum & uxorem quid veniat: ubi quod donatio mortis cauſa inter eos recepta eſt. t.4 p.319.n.7.

Donatio ante nuptias facta, dummodo non conferatur in tempus matrimonii, valet. tom.4.pag.319.& ſeq. num 8.

Donatio inter conjuges prohibita inter quas perſonas conſequenter prohibeatur: & an aliquando ſuſtineri poſſit. t.4.p.320.n.9.

Donatio inter conjuges, & perſonas jure poteſtatis ſibi conjunctas adeo irrita eſt ipſo jure, ut nihil valeat quod donationis cauſa actum eſt. ibid.n.10.

Donatio prædicta an juramento firmari valeat. ibid.

Donationes inter virum & uxorem poſt orationem Antonini confirmatæ fuere. t 4.p.321.n.11.

Donationes inter conjuges, quæ à traditione incipiebant, an confirmarentur jure antiquo. ibid. & num.12.

Donationis prædictæ revocatio quomodo, & quotupliciter contingeret. t.4 p.323.n.13.

Donationes nonnullæ inter virum, & uxorem receptæ referuntur. t.4.p.354.n.17.

Donatio à paupere diviti facta, & à ſubdito ſuperiori, ſuſpecta eſt; ſi à divite pauperi fiat, pia eſt; ſi à locuplete diviti, humana. t.5 p.97.n.3.

Dona & munera matrimonii cauſâ data quomodo diſtinguantur. t.4.p.221.n.2.

Vide in verbo *Manus*.

Dormiens ex delicto tenetur, ſi aliqua ejus culpa præceſſit. t.3.p.916.n.15.

Dormitorium communis locus eſt, in quo monachi quieſcunt, & extra quem dormire olim fine juſta cauſa non licuit. t.3.p.737.n.5.

in *Dotis* conſtitutione tacitè conditio ineſt, ſi nuptiæ ſequantur. t.2.p 250 n 9.

Dos mulieris in quo caſu poſſit pro delicto mariti capi. t.3.p.368.col.2.

ad Dotem repetendam quænam ſit actio inſtituta. t.3. p.369.n.7.

Dos propriè, & per excellentiam dicitur res uxoria. ibid.

Dotis repetendæ ratio quænam olim fuerit. ibid. col.2.

Dotium cauſa publica, & favorabilis eſt, multaque earum cauſâ privilegia mulieribus conceſſa fuere. ibid. & ſeq.n 8.

Dos Eccleſiæ quænam ſit, & quomodo olim traderetur. t.3.p.850.& ſeq.n.3.

Dos Eccleſiæ quænam ſit competens, & quæ circa conſtituenda attendantur. t.3.p.851.n.4.

Dos filiabus ſpuriis hodie ex æquitate canonica præſtari debet. t.4.p.138.col.2.

Dos non reſtituitur ſeparato matrimonio propter adulterium. t.4.p.278.& ſeq.n.2.

Dos tota reſtituenda eſt à marito, ſi ſolvendo ſit, divortio facto. t.4.p.279 n 4.

Dos reſtituenda eſt uxori matrimonio ſoluto ex juſta cauſa. t.4.p.280 n 6.

Dotis nomen quid ſignificet: ubi traditur ejus etymologia & origo. ibid. & ſeq.

Dotes ſunt juris gentium, dotiumque cauſa apud omnes præcipua fuit. ibid. p.281.

Dotis definitio, & diviſio referuntur. t.4 p 281.n.9.

Dotem dici, & dotem dari quid ſit, & in quo differant. ibid.

Dos promiſſa, profectitia, & adventitia. ibid. & pag. 282.

Dos conſtante matrimonio ad maritum pertinet, eo verò ſoluto, quandonam ſit reſtituenda. t.4. p.282. n.10.11.

Dos quo ſenſu dicatur perpetua. t.4.p.283.n.12.

Dos à quibus repeti, & quibus reſtitui poſſit. ibid. num.13.

Dotis retentio, facto divortio, ex variis cauſis competit marito. t.4.p.284 n.13.

Dos quandonam lucro fiſci cedat propter delictum mariti. ibid. n.14.

Dos uxori reſtituitur diſſoluto matrimonio propter ingreſſum Religionis. ibid. n.15.

Dotis cauſa principaliter mota non eſt mixti fori. t. 4. p.292.n.6.

Dos ſine matrimonio non datur, etſi matrimonium ſine dote ſubſiſtat. t.4.p.303 n.7.

Dos in quibus caſibus non efficiatur caduca, ob matrimonium injuſtum, vel inceſtuoſum. t.4. p.306. num.17. & 18.

Dotis depoſitio penes mercatorem ſub pacto honeſti lucri ex ea percipiendi, conventio eſt utiliſſima in pluribus locis, & an ſit licita. t.4.p.313.n.14.

Dos conſtante matrimonio quando, & ex quibus cauſis ſit reſtituenda. t 4.p 315.n.18.

Dos ob quamcunque cauſam reſtituta remanet ſemper dos. ibid. & ſeq n.19.

ut Dos à muliere repeti poſſit, quid præciſè requiratur. t.4.p.316.n 21.

Dotis modus præſcriptus fuit apud Hebræos & veteres Romanos. t.5.p.300.n.8.

Dos maxima apud Romanos quænam fuerit. ibid.

Dos virginis ſtupratæ quomodo æſtimanda ſit. ibid. col.2.

Dotalium nomine an bona paraphernalia comprehendantur. t.2.p.90.n.5.

Dubitans in fide an hæreticus ſit. tom.5. p.165. n.2. & p.167. & ſeq.n.10.

Dubius in fide quis dicatur. t 5 168.n 10.

Dubius in fide non eſt qui quomodocumque ſuſpendit aſſenſum fidei. ibid.n 11.

Vide in verbo *Hæreticus*.

Duelli variæ acceptiones referuntur. t.5.p.294.n.7.

Duellum unde ita dicatur. ibid.

Duelli diviſio & uſus apud varias gentes in variis caſibus. t.5.p 295.n.8.

Duellum omni juri opponi oſtenditur. ibid. n 9.

Duellum injuſtum, & injurioſum remedium eſt ad decidendas controverſias. t.5.p.296.n.11.

Duellum etſi in aliquibus locis permiſſum, nunquam jure permittitur. ibid. & ſeq.

Duella etſi non radicitus exſtirpata, nunquam juſta, & honeſta credi debent. ibid. p.297.

Dunelmen-

Dunelmenſis Epiſcopatus ubi ſitus, & quo translatus fuerit. t.1.p.145.n.3.

Dunelmenſe monaſterium in Anglia ſimul habuit Cathedram Epiſcopalem, cujus Præſul ſimul Abbas erat. t.1.p 252.n.9.

Dunelmenſis monaſterii Ordinis D.Benedicti hiſtoria refertur. t.1.p.894.n.1.

Dunenſe monaſterium Ordinis Ciſtercienſis quandonam fuerit conſtructum. t.2.p.442.n.2.

Duumviri quinam fuerint, quanta eorum dignitas & juriſdictio, & ex quo ordine eligerentur apud Romanos. t.1.p.649. & ſeq. n.23 & 24.

Dux Zaringiæ Imperator eligitur, turpiterque præ avaritia Imperio cedit. t.1.p.325.n.1.

Dux Sueviæ excommunicatus Imperii indignus cenſetur. t.2.p.326 n.12.

Dux Bohemiæ jus babet eligendi Epiſcopum in civitate Pragenſi. t.5.p.34.n.2.

Duces Bohemiæ à quo tempore titulo Regis decorati ſint. t.5.p.35.n.5.

E.

E*Boracum* antiqua & nobilis civitas eſt in Britannia, Archiepiſcopali Sede decorata, & aliæ ejus laudes. t.1.p.90.n.1.

Eboracenſis Eccleſia quondam fuit Canonicorum Regularium. t.1.p.835.n.1.

Ebrietatis, & crapulæ mala æqualia cenſentur. tom.3. pag.46.n.1.

Ebrietatem fœdam eſſe ab aliquibus Philoſophis negatur. t.3.p.48.n.4.

Ebrietatis duo mala præcipua ad unguem exprimuntur. ibid. & ſeq. n.6.

Ebrietas, vel inebriatio, de qua Scriptura loquitur, quomodo intelligenda ſit. t.3.p.49.n.7.

Ebrodunum civitas Archiepiſcopalis Galliæ in Allobrogibus. t.2.p.413.n.1.

Ebrodunum, ſive Ebredunum, civitas eſt Galliæ in Alpibus maritimis ſita, primò Epiſcopalis, deinde in Metropolim erecta. t.3.p.220.n.1.

Eccleſiæ univerſali attributa poteſtas legislativa, quæ reſidet penes ſummum Pontificem. t.1.p.12.n.27.

Eccleſia ex hac luce ſublatis Apoſtolis non remanſit præſidio deſtituta. t.1.p.20.n.44.

Eccleſia una non tam unitate ordinis, ſed etiam unitate formæ probatur remiſſivè. t.1.p 29.n.8.

Eccleſia habet poteſtatem legislativam, & an leges poſſit ferre etiam ad res civiles & politicas. tom.1. p.34. num.6.

Eccleſia Latina & Græca non conſenſere circa jejunium Sabbathi, cjuſque obſervationem. tom.1. p.50. num.20.21.

Eccleſiæ plures in urbe B Mariæ dicatæ, ex quibus multi Cardinales ſuos titulos deſumunt: & quæ inter illas ſit præcipua. t.1.p.75.n.3.

Eccleſia, quæ conſuevit regi per clericum ſæcularem, poteſt conferri per Prælatum regularem. t.1. p. 162. num.2.

Eccleſiæ traditio cæremonialis olim à fundatoribus uſitata. tom.1. p.170. n 7. ubi de rebus Eccleſiæ oblatis. ibid. n.7.

Eccleſia Anglicana temporibus Cœleſtini fœdiſſimis clericorum exceſſibus deturpabatur. t.1.p.275.n.1.

Eccleſiæ Cathedrales olim frequenter regulares erant, earumque Canonici regularem vitam profitebantur. t.1.p.294.n.4.

Eccleſia viduata dicitur quæ Paſtore, vel Prælato caret. t.1.p.341.n.2.

Eccleſia Paſtore deſtituta in ſpiritualibus & temporalibus detrimentum patitur. t.1.p. 344.n.10.

Eccleſia Placentina eſt Cathedralis ſuffraganea Archiepiſcopi Bononienſis. t.1.p.297.n.1.

Eccleſia conſecrari non poteſt, niſi ita dotetur, ut Presbyter & ejus miniſter ex ejus redditibus poſſint ali. t.1.p.530.n.5.

Eccleſiæ Cathedrales Sede Epiſcopali vacante à quibus olim cuſtodiebantur. t.1.p.759.n.3.

Eccleſiæ vacantes olim à laicis ſub ſpecie cuſtodiæ direptæ & exſpoliatæ. t.1.p 759.n.4.

Eccleſiæ vacantis fructus ad quem pertinere debeant. t.1.p.760. & ſeq.n.7.

Eccleſiæ quare oblongæ ædificentur, & verſus Orientem. t.1.p.796.n.12.

Eccleſia in aliquo Archidiaconatu ſita, ſi erigatur in Cathedralem, eximitur à juriſdictione Archidiaconi. t.1.p.843.n.7.

ut Eccleſia regularis in Cathedralem erigatur, cujus conſenſus requiratur. t.1 p 844 n.11.

Eccleſia domum locando, aut rem in feudum dando, non poteſt pactum adjicere, ut in ea inquilini, vel feudatarii ſepeliantur, & decimas illi perſolvant. t.1. p.875 n.4.

Eccleſia læſa in contractu celebrato reſtituitur jure minoris. t.1 p 970.0 6.

Eccleſia in caſu reſtitutionis adverſus contractum, non tenetur reſtituere pretium acceptum ante judicis ſententiam t.1.p.673.n.13.

Eccleſia reſtitutionis beneficio gaudet etiam contra ſententiam a Principe latam. t 1.p.984. & ſeq.n.9. & p.986.n.13.

Eccleſia læſa ob defectum probationis, aut editionem inſtrumenti ex negligentis procuratoris, juſtè poteſt in integrum reſtitutionem petere etiam adverſus aliam Eccleſiam. t.1.p.989 n.6.

Eccleſia an eximatur à juriſdictione ordinaria per ſubjectionem Romanæ Sedi. t.2 p.838.n 2.

Eccleſiæ veteres Chriſtianorum ad ſimilitudinem templi Salomonis conſtructæ. t.3.p.3.n.5. & 6.

Eccleſiarum veterum manſiones diverſæ. ibid.p. 4.n.10.

Et quomodo in eis fideles juxta ſexum, & ætatem diſponebantur. ibid. & ſeq.

Eccleſiæ Cathedrales olim ferè omnes fuere canonicorum regularium. t.3 p.31.n.4.

Eccleſiæ multæ ſunt, quæ non niſi Nobilibus patent. t.3.p 182.n.2.

in Eccleſiis, tum ſæcularibus, tum regularibus utriusque ſexus plures inſtitui non valent, quàm commodè ex ejus proventibus ali valeant. tom.3 p.190. n.3. & ſeq.

Eccleſiarum vacantium cuſtodia olim pluribus in locis Regio juri cohærebat. t.3 p 224.n.6.

Eccleſiæ baptiſmales quænam priſcis temporibus dictæ fuerint. t.3.p.237.n.2.

Eccleſia agens ad reſciſſionem actus, quandonam teneatur probare defectum ſolennitatis. tom.3. p.229. num.10.

Eccleſia, eccleſiaſticæque perſonæ olim ex teſtamento nihil capere poterant, & à quo tempore hoc jure fruantur. t.3.p.465.n.6.

Eccleſis in hæreditate clerici inteſtati præfertur Fiſco. t 3.p.527.n.7.

Eccleſiæ ſæculares cum decimis à Parochis monachis olim traditæ fuere; & quid deinde obſervatum ſit circa hoc. t.3.p.755.n.3. & p.756.n.4.

Eccleſiæ quare plerumque altaria dicantur. t.3. p.760. num.3.

Eccleſiis vacantibus ob diſſenſum patronorum, an ſit conſtituendus œconomus ab Epiſcopo. t.3. p.765. num.13.

Et

Et an poſſit in illis intra tempus conceſſum ad præſentandum aliquis ordinari. t.3.p.782.n.2.
Eccleſiæ Magnatum tutelæ mediatè, vel immediatè ſe ſubmittunt. t.3.p.783.n.3.
Vide in verbo *Advocatia, Advocatus.*
Eccleſia ſine proprii Epiſcopi licentia non eſt conſtruenda. t.3.p.787.n.2.
Eccleſiarum neceſſitas ex præcepto Eccleſiæ. t.3 p.835. & ſeq.n.5.& 6.
Eccleſiæ quo ritu & forma ſint conſtruendæ. tom. 3. p.837.n.10.
in Eccleſiarum conſtructione quàm neceſſaria ſit licentia Epiſcopi. ibid.n.11.
Eccleſiæ quomodo, & quibus diebus ſint conſecrandæ: vide in verbo *Conſecratio.*
Eccleſia ſi diruatur, & reædificetur, iterum eſt conſecranda; ſi verò tantum violetur, reconciliari debet per aquam cùm vino & cinere benedictam, & interim non licet in ea Miſſam celebrare. tom.3. p.845. n.4.
Eccleſiarum pollutio, & violatio quid ſint, & in quo differant, & quomodo contingant. ibid.num 6.& p.846.n.7.
Eccleſiæ violatio quomodo per ſepulturam infidelis contingat; ubi de aliis caſibus. t.3 p.847.n.8.
in Eccleſia, vel altari violato divina celebrare non licet antequàm reconcilientur. ibid.& ſeq.n.9.
Eccleſia deſtructa ſacra remanet, conſecrationis tamen virtutem amittit. t.3.p.848.n.11.
Eccleſia debet ab eo dotari, qui fecit eam conſecrare. t.3.p.849.n.1.
io Eccleſiæ conſtructione, & dedicatione nonnulla obſervanda ſunt, antequam Epiſcopus eam conſecret. t.3.p.850.& ſeq.n.3 & 4.
Eccleſia etiam ab hæredibus ejus, qui eam conſtruxit, eſt dotanda, ſi inteſtatus decedat. tom.3. p.851.& ſeq. n.6.
Eccleſiarum dotatio errore impio à Vvaldenſibus damnatur, ſed defenditur: ubi iniquitas aliquarum conſtitutionum circa hoc oſtenditur. t.3.p.852. & ſeq. n.7.
Eccleſia etiam non conſecrata, ſi violata fuerit, priùs debet reconciliari, ut conſecretur. tom.3. pag.855. n.2.
Eccleſiæ quomodo ſint reparandæ; & an juxta arbitrium Epiſcopi poſſint ampliari ſumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur. t.3.p.962.n.6.
Eccleſiæ quorum ſumptibus ſint reparandæ. ibid. & ſeq.n.7.& p.963.n.8.
Eccleſiarum ædificatio pium, & religioſum opus eſt.t.3. p.965.n 2.
Eccleſiæ ſub titulo Sanctorum dedicari poſſunt. ibid. & ſeq.
ut Eccleſia ædificetur quando quis cogi poſſit domum, aut aream vendere. t.3.p.966.n.3.
Ecccleſiæ novæ ita debent conſtrui, ut per eas nullum præjudicium aliis inferatur: ubi de aliis circa hoc requiſitis. ibid.n.4.
Eccleſia jam à primis ſæculis inter immobilia domos poſſedit, quibus tituli, & inſignia Eccleſiarum inſcribi ſolebant. t.3.p.968.n.2.
Vide in verbo *Domus.*
Eccleſia Dei ſecundùm Evangelicam veritatem domus orationis eſſe debet. t.3.p.985.n.2.
Eccleſia, vel juriſdictio Eccleſiaſtica ſub annuo cenſu concedi non debet. t.5.p.128.n.2.4.
Eccleſiæ Romanæ prærogativæ, ejuſque Sedis inſigniores tituli recenſentur. t.5 p.509.& ſeq.n.2.
Eccleſiæ Patriarchales tres tantùm à D. Petro inſtitutæ fuere, & quare. t.5.p.513.n.8.
Eccleſia matrix quænam propriè dicatur, & quænam lato modo. t.5.p.632.n.2.
Eccleſia Romana prima matrix dicitur, Cathedrales verò reſpectu illius ſecundæ matrices ſunt. ibid.
Eccleſiæ Orientalis, & Occidentalis diſſidium circa raſuram barbæ: vide in verbo *Græci.*
Edictum. Quod quiſque juris. commendatur, & quis ejus author ſit. t.1.p.55.n.9.
Edictum de alienatione judicii mutandi causa facta, quid ſit, quis ejus author, & qua de cauſa editum. t.1. p.1000.n.7.& 8.
Edictum prædictum ut minùs neceſſarium impugnatur, ſed tanquam juri conſonum, rationique conſentaneum defenditur. ibid. n.9. & p.1001.n.10.
Edicti prædicti partes quæ ſint, & ad quæ extendatur. t.1.p.1001.n.11.& p.1002.n.12.
Edictum prædictum etiam ad actiones perſonales ex parte actoris ſpectat. ibid.n.12.
Edictum hoc habet locum in ceſſione facta in privatum judicii mutandi causâ, & in actore eadem de cauſa actionem cedente. ibid.n.13.& 14.
ut Edictum hoc habeat locum quæ requirantur: & quando ceſſet. ibid.& ſeq.n.15.16.
Edictum prædictum quæ remedia contineat, & quæ actio ex eo detur. t.1.p.1003.& ſeq.n.17.
Et quibus perſonis competat, ut eo ex agere poſſint. t.1. p.1004.n.18. & 19.
Editio inſtrumentorum naturali jure nititur. t.2. p.331. n.10.
Editio inſtrumentorum nonnunquam ex perſona actoris fit. t.2.p.332.n.13.
S. Edmundi monaſterium in Anglia Canonicorum regularium. t.1.p.853.n.1.
Edua civitas celebris in Gallia, aliàs Auguſtodunum dicta, Cathedra Epiſcopali decoratur. tom. 3. p.533. num.3.
Educatio bona quantum valeat in puerili ætate, variis authoritatibus oſtenditur. t.3.p.701.n.2.
Ejectio è monaſterio ultima pœna regularium; & in quibus regulis ſtatuta. t.1.p.833.n.7.
Ejectio è monaſterio pœna valde gravis eſt, & an ſit licitus ejus uſus. t.3.p.676.n.7.
Ejectionis pœna omni tempore in Eccleſia uſitata fuit. ibid p.677.
Electio ubi ſit celebranda; & quod poteſt fieri in loco interdicto: ſecus de electione Romani Pontificis. t.1.p.211.n.4.
ad Electionem quomodo procedi poſſit, ſi appellatum ſit. ibid.n.5.
Electio in aliquibus cum poſtulatione convenit, in aliis ab ea differt. t.1.p.212.n.21.& 22.
Electio eſt modus ſuccedendi in dignitatibus eccleſiaſticis perfectior. t.1.p.222.n.5.7.
in Electione Epiſcopi olim tres ejuſdem provinciæ Epiſcopi intereſſe debebant. t.1.p.218.n.4.
Electio ad aliquos ſpectare poteſt ex conſuetudine. ibid n.7.
Electio ad clamorem populi facta non ſubſiſtit. tom. 1. p 226.n.6.
Electio popularis quando fuerit in uſu. ibid.n.7.
Electionis Epiſcoporum forma varia juxta temporum & regionum diverſitatem. t.1.p.227.n.8.9.
Electio canonicè facta debet confirmari, & ad quid confirmans teneatur. t.1.p.229.n 4.
Electionis confirmatio quibus competat, & à quibus petenda ſit. ibid. & ſeq.n.6.& 7.
Electio non eſt temerè à ſuperiore confirmanda. t. 1. p.130.n.7.
Electionis confirmatio quoſnam effectus habeat. ibid. num.8.

Electio ſupremi Pontificis tam in modo eligendi, quam in perſonis eligentibus diverſimodè eſt celebrata. t. 1. p.145 n.11.
Electio ad Pontificatum à Clero facta. ibid.n.12.
Electio per Imperatorem. ibid.
Electio R. Poutiſicis ad Cardinalium collegium devoluta. ibid.& ſeq.
Electio per inſpirationem, adorationem, compromiſſum, & ſcrutinium: & quæ forma hodie obſervetur. ibid.n.13.
Electio R.Pontificis à nullo valet confirmari. ibid.n.14. & 15.
Electionis, in qua Regius expectatur aſſenſus, varia incommoda. t.1.p.248.n.6.
Electio abuſivè ab ordinatione ſejuncta. tom.1 p.255. num.11.
Electione indigni factâ, eligentes privantur poteſtate eligendi, & ad quem devolvatur electionis jus. tom.1. p.257.n 4.
Electione per compromiſſum facta, compromittentes tenentur recipere electum à compromiſſariis. t.1. p.258.n.4.
Electio Abbatiſſæ in monialium monaſteriis ſpectat ad ipſas moniales. t.1.p.259.n.6.8.
Electio quæ fit per compromiſſum quid ſit, fuſè explicatur. ibid.n.7.& p.260.
Electio ſecunda facta primâ non caſſatâ quia appellatum eſt, vel contra privilegia Eccleſiæ celebrata erat, caſſanda eſt, licèt in prima electus denuo poſſit eligi. t.1.p 263.n.2.4.
Electione prima non caſſatâ non eſt procedendum ad ſecundam. ibid.p 264.n.5.
Electio diverſis ex cauſis irritatur: ubi de vitio electionis ex defectu formæ. t.1.p.267.n.6.
Electionis ad Prælaturam regularem aliqua ſpecialia requiſita referuntur. t.1.p.269.n 5.
Electio eccleſiaſtica in quo loco fieri debeat. t.1. p.173. num 8.
Electioni faciendæ præmittenda eſt Miſſa de Spiritu ſancto. ibid.n.9.
Electioni quomodo conſenſum præſtare poſſint Principes ſæculares. t.1.p.174 n.11.
Electio à ſuſpenſis celebrata non ſuſtinetur. t.1.p.281. n.16.
Electionis confirmatio quantùm neceſſaria ſit ex parte electi. t.1 p.183.n 5
Electio dat jus ad dignitatem tantùm in habitu, non in actu. t.1.p.284.n.6.
Electionis confirmatio, non gratia, ſed juſtitia eſt. t. 1. p.285 n.6.
ad Electionem vocandi ſunt abſentes, ſi intra provinciam ſunt; valde verò remoti, ſi commodè citari poſſunt. t.1. p.288.n.8.&10. Quid de inhabilibus circa hoc. ibid.n.11.
Electio canonicè facta poſt appellationem ne niſi canonicè fiat, valida eſt: ſi vero appelletur ne hoc modo fiat. & contra celebretur, valida eſt. tom.1. p.290. num.8
Electionum Epiſcoporum controverſiæ olim ad Sedem Apoſtolicam devolvebantur. t.1.p.294.n.8.
ut Electio ſuſtineatur ſufficit ad obtinendum beneficium probare eligentem eſſe in quaſi poſſeſſione eligendi. t.1.p 306.n 9.
Electionis jus an in unum per compromiſſum deferri poſſit. t.1.p.320.n.3.
Electio, in qua ex ſeptem compromiſſariis tres eligunt quartum, confirmanda eſt, ſi ille quartus electioni conſentiat. tom. t. pag.321. n.3. & p 322. num.5.
Electio ſui ipſius nulla eſt. ibid.n.4.& 6.
Electio per viam ſcrutinii manifeſti, & per viam ſcrutinii non manifeſti. ibid.n.7.
Electionis, & coronationis Imperialis forma traditur. t.1.p.330.n 32.
Vide in verb. *Imperator*.
Electio Prælati fieri non debet ante humationem prædefuncti. t.1.p.333.n.4.
Electio Paſtoris ante ſepulturam defuncti facta aliquando valet. ibid.n.6.
Electio contemptis electoribus facta an ſit nulla ipſo jure. t.1.p 333.n.7.
Electio canonicè celebrata debet confirmari, licèt quidam eligentium eſſent minori excommunicatione ligati. t.1.p.335.n.1.
Electio in qua unus tantùm majori excommunicatione ligatus interfuit, vitiatur. t.1.p.336.n.5.
Vide in verbo *Excommunicatio*.
Electioni R.Pontificis intereſſe poſſunt Cardinales etiam majori excommunicatione ligati. ibid.n 6.
Electione ex legitimo impedimento protelatâ, jus eligendi non devolvitur ad ſuperiorem. tom.1. p.343. num.4.
Electione ad ſuperiorem devolutâ, is debet eligere cum eadem qualitate, cum qua tenebatur eligere patronus. ibid.n.7.
Electio Prælati Eccleſiæ Cathedralis, vel Regularis, intra tres menſes fieri debet, aliàs devolvitur ad proximum ſuperiorem. ibid.n.8.
Electioni Prælati ſuperioris brevius ſpatium præfixum eſt, & quare. t.1.p.344.n.11.
in Electione Præpoſiti attenditur Concilium Lateran. ſecundum. ibid.n.13.
in Electione an tres tantùm collectores ſuffragiorum eligi poſſint. t.1.p.345.n.3.
Vide in verb. *Scrutator, Votum*.
Electio per inſpirationem quando contingere dicatur. t.1.p.346.n.9.
Electio clandeſtina meritò reprobatur, & quæ talis dicatur. t.1.p.346.n.12.
Electio factâ collatione ſuffragiorum, & regulato ſcrutinio, publicari debet, t.1.351.n.4.
in Electionibus eccleſiaſticis ſuffragium non ſolùm facto, ſed etiam verbis præſtari debet. tom.1. pag.353. num.4.
Vide in verbo *Suffragium*.
Electio in qua admittuntur inhabiles, non vitiatur, ſi præmittatur proteſtatio. t.1 p.354.n.2.
Electionis jus non poteſt laico competere propter compoſitionem factam cum Prælato, & Capitulo. t.1.p 355.n.5.
Electio quàm valde differat à præſentatione, oſtenditur. t 1.p.256.n.6.
Electio ut confirmetur, debet celebrari à majori, & ſaniori eligentium parte. t.1.p 364.n.3.
Electio cui deficit ſanioritas, licèt adſit majoritas, nequit confirmari. t.1.p.365.n 6.
in Electione an ſimul deſideretur ſanioritas cum majoritate. t.1.p.366.n.9 11.
Electioni tempus præſcriptum non currit illis, qui eligere debent petitâ licentiâ tom. 1. pag. 318. num.1.
Electio ita prohiberi poteſt, ne ſine licentia eligentes ad eam procedant. t.1.p.368.n.3.
Electio nova quando fieri poſſit, lite ſuper præcedenti electione pendente. t.1 p.977.n.6.
Electio Abbatiſſæ a duabus partibus monialium celebrata confirmari poteſt, non obſtante quacumq; exceptione, vel appellatione. t.1.p.600.n .
Electio quomodo poſſit appellatione pendente confirmari. t.1..p.85 .n.4.

Electio

Electio eccleſiaſtica per ſortes fieri non debet, tanquam à diſciplina eccleſiaſtica alienas. t.1.p.389.& ſeq. n.4. & 8.

Electio eccleſiaſtica an poſſit ſortibus committi, dum duo æqualia ſuffragia habent, nec eſt periculum eligendi indignum, nec poteſt controverſia aliter dirimi. ibid p.391.

Electorum collegium an Pontificiâ authoritate, ao Imperiali conſtitutione ſit inſtitutum, graviter inter Catholicos, & Proteſtantes diſceptatur. tom.2. p.325. num.4.

Electorum diſſidium circa ſucceſſorem Henrici V. eligendum. t.1.p.326.n.8.

Electores Palmites Imperiales, & Columnæ Imperii dicuntur. t.1.p.329.n.30.

Electorum numerus ſeptenarius quare ita conſtitutus. ibid.

Electorea Eccleſiaſtici quare trea conſtituti. ibid.p.330.

Electorea, tum Eccleſiaſtiei, tum ſæculares, enumerantur. t.1.p.330.n.31.

Vide in verb. *Imperator*.

Elector Comea Palatinus quare dapifer dieatur. tom.2. p.401. n.7.

Electrum quid ſit; ubi electri tria genera referuntur. t.3. p.468 n.6.

Electus propter vitium temporale rejectus, poteſt iterum eligi; ſecus ſi vitium ſit perpetuum. t.1. p.268. num.8.

Electos rejectua ob vitium formæ electionis, non remanet inhabilis ad alias electiones. ibid.n.9.

in Eligendia ad Prælaturaa regulares quænam ſpecialia requirantur. t.1.p.270.n.6.

Electus, cujus electio fuit caſſata, non vitio perſonæ, ſed formæ electionia, niſi ſit ob vitium ſimoniæ, iterum poteſt eligi. t.1.p.266.n.2.

Eligi ad dignitatea eccleſiaſticas qui non poſſint. ibid. p.267.n.4.

Electus ante confirmationem adminiſtrans privatur jure quæſito per electionem, ejuſque electio caſſatur. t.1.p.283.n 3.5.

Electus qoo eaſu teneatur proprium delictum ſuperiori prodere. t.1.p.294 n.21.

Electua per laïcos ad beneficium eccleſiaſticum, electionia commodo caret, & ineligibilis manet donec cum eo diſpenſetur. t.1.p.347.n.4.

Electus ante electionem non debet conſenſum, ſeu voluntatem ſuam explicare. tom.1. p.358.n.5. & tom.2. p.780.n.1.

Electus ad officiom temporale, lite mota ſuper electione, etiam ſententiâ ſequuta in favorem electi, non poteſt officium retinere, ſi jam tempus elapſum ſit. t.2.p.64.n.7.

Elienſis inſula ubi ſita, quando, & cujus ope ad fidem converſa. t.1.p.118.n.1.

Elienſis Eccleſia quando, & à quo ædificata, in monaſterium redacta, & ad Epiſcopatum erecta. ibid.

Elogium in jure varié accipitur, & quænam ſit ejus frequentior acceptio. t.3.p.462 n.2.

Emenda quid ſit, & in quo differat à multa. t..1.p.800. num.5.

Emenda cuinam attribuatur. ibid.& p 801.

Emphyteuſis veræ conſtitutio propriè conſiſtit in agris ſterilibus. t.3.p.269.n.2.

Emphyteuſis origo unde cœperit: ubi etiam traditur emphyteuſis definitio. ibid.

Emphyteuſis præcipua diviſio in hæreditariam & familiarem. ibid.n 3.

Emphyteuſis an ſit veræ alienationia ſpecies. ibid. & ſeq.n.3.

Emphyteuſis indiſtinctè à ſacris canonibus prohibita eſt in rebua Eccleſiæ. ibid p.720.

Emphyteuta cadit à jure ſuo, ſi per biennium ceſſet in ſolutione canonis, aut vendit meliorationes irrequiſito domino. t.3.p 335 n.6.

Emphyteuta non poteſt de jure ſibi in re emphyteutica conceſſio pro libito diſponere. t.3.p.336.n.8.

Emphyteuta per biennium canonem non ſolvens, an ipſo jure excidat ab emphyteuſi ante ſententiam judicia. ibid.

Emphyteuta poteſt jus ſuum, & melioramenta, invito domino donare, non verò vendere. tom.3. pag.337. num.9.

Emptio, & venditio plura pacta, tam in continenti, quàm ex intervallo admittunt. t.3.p.365.n.2.

Emptio, vel venditio liberi hominis, an valere poſſit: vide in verbo *Emptio*.

Encenia vox Hebræa dedicationes Eccleſiarum ſignificans. t.1 p.434.n.4.

Epidaurus civitaa in Dalmatia olim Cathedralem Eccleſiam habuit. t.2.p.734.n.2.

Epilepſia quid ſit, ejuſque variæ nomenclaturæ. ibid. num.17.

Epilepſia alia gravior, alia mitior. ibid.n.18.

Epilepticus ad Epiſcopatum aſcendere nequit. tom.1. p.298.n.15. & 19.

Epilepticua Miſſæ ſacrificium celebrare nequit. tom.1. p.299.n.20 & 21.

Epilepticus an ſanus factus celebrare poſſit, & quomodo ſanitaa dignoſci poſſit. ibid.& p.300.n.22.

Epiphania die ſexta Januarii, tam à Græcis, quàm à Latinia celebratur. t 1.p 849 n.4.

Epiphania à Græcia Theophania dicta, à temporibus Apoſtolorum die 6. Januarii celebratur. t.2. p.182. num.7.

in Epiphaniæ feſtivitate tria miracula recoluntur. ibid.

Epirus duplex: ubi de dignitate Præſulum earum, t.1. p.821.n.1.

Epiſcopæ, Presbyteræ, Diaconiſſæ, quænam priſcia Eccleſiæ ſæculis fuerint. t.3.p.689. col.1.

Epiſcopatus an ſit appetendus, & precibus acquirendus. t.1.p.310.n.7.

Epiſcopatus non ſolùm eſt dignitas, ſed etiam culmen dignitatum. t.3.p.182.n.3.

Epiſcopatus an ſit ordo diſtinctus ab aliis gradibus ſacris. 1.3.p.451.n.8.

Epiſcopatuum erectio quomodo ab origine proceſſerit, t.5.p.481.n.4.

Epiſcopatuum erectio quare in vicis, & minoribus locis prohibeatur. t.5.p.482.n.5.

Epiſcopatus non eſt bonos, ſed onus: paronomaſia oon inelegans. t.1.p.377.n.4.

Epiſcopatus eſt verus ordo diſtinctus realiter à Presbyterato. t.1.p.448.n.4.

Epiſcopatus Bambergenſia à prima fundatione Romanæ Eccleſiæ ſubjectus. t.1.p 1029.n.7.

Epiſcopatus S. Andreæ in Regno Scotiæ immediatè Romano Pontifici ſubjicitur. t.1.p 1031.n.1.

Epiſcopus an dicatur tantùm electus & confirmatus, oon autem conſecratus. t.1 p.101.n.3.

Epiſcopoa poſt acceptas literas ſuæ confirmationis plenam poteſtatem habet quoad ea quæ ſunt juriſdictionis. ibid.

Epiſcopus tantùm confirmatus aliquando conſecratus dicitur. ibid.

Epiſcopis jure communi competit poteſtas excommunicandi, cenſuraſque eccleſiaſticas imponendi. t.1. p.153.n 4.

Epiſcopi olim munera ad Romanum Pontificem mittebant. t.1.p.164.n.4.

Epiſcopi dicuntur Pontifices, Apoſtolorum ſucceſſores,& aliquando Apoſtoli. t.1,p.179.n.3.

Epiſcopi per conſecrationem recipiunt immediatè à Chriſto novam ordinis poteſtatem indelebilem, per quam fiunt ſuperiores Presbyteris. t.1 p.181.n.9.

Epiſcopis reſervata miniſteria alia ſunt ſacramenta, alia ſacramentalia. ibid. & p.182.

Epiſcopis ſolis reſervata eſt ſacramenti Confirmationis adminiſtratio. t.1.p.182.n.10.11.

Epiſcopi etiam abſque conſenſu Capituli ſententiam interdicti ferre poſſunt. t.1.p.187.n.2.

Epiſcopus an poſſit inconſulto Romano Pontifice novam dignitatem erigere in ſua Eccleſia. tom.1.p.191. num.3.

Epiſcopi Præſides Senatus Eccleſiaſtici dicuntur. t.1. p.199.n.9.

Epiſcopus nequit unam Eccleſiam alii ſubjicere:& quid poſſit circa hoc in fundatione alicujus Eccleſiæ. t.1. p.196.n.9.

Epiſcopus non eſt eligendus & promovendus ad aliam Eccleſiam,ſed poſtulandus. t.1.p.219.n.5.

Epiſcopus de una in aliam Eccleſiam utilitate ſuadente tranſire poteſt. t.1.p.220.n.9.

Epiſcopi plures electi à populo. t 1.p.227.n.8.

Epiſcupi debent obedientiam præſtare R.Pontifici. t.1. p.237.n.24.

Vide in verbo *Archiepiſcopi*.

Epiſcopus debet in ſe oſtendere qualiter in domo Dei oportet alios converſari. t.1.p.247.n.5.

Epiſcopus eligendus debet habere ætatem triginta annorum completam: ubi de aliis ad Epiſcopatum acquirendum requiſitis. t.1.p.248.n.7.9.& ſeqq.

Epiſcoporum munus & officium quodnam. t.1. p.249. num.12.

Epiſcopi cõſecrandi ſunt intra trea menſes ex præſcripto ſacrorum canonum. t.1,p.25.n.2.

Epiſcopus quomodo novum Epiſcopatum acceptare poſſit. t.1.p.251.n.7.

Epiſcopus an per adeptionem Epiſcopatus amittat omnia alia beneficia. tom.1. p.251. & ſeq.num.4.& ſeqq.

Epiſcopus electus ante confirmationem beneficia conferre, vel alia adminiſtrate non poteſt. tom.1. p.261. num.4.5.6.

Epiſcopus per electionem jus acquirit ad Epiſcopatum, & adminiſtrationem in habitu tantùm, non in actu. t 1.p.262.n.7.

Epiſcoporum Indiarum praxis quoad exercitium juriſdictionis ante confirmationem. ibid,n.8.

Epiſcopus confirmatus,licèt nondum conſecratus,poteſt exercere ea quæ juriſdictionis. tom.1. pag.276. num.7.

in Epiſcopo conſummatè & perfectè Epiſcopo tria conſiderantur. ibid,n.9.

Epiſcopus nequit exercere ea quæ ſunt juriſdictionis, niſi ſit conſecratus. ibid,n,10.

Epiſcopus etiam confirmatus aliquando nequis ſe immiſcere rerum temporalium Eccleſiæ adminiſtrationi. t.1.p.277.n.13.

Epiſcoporum confirmatio olim ad Metropolitanum ſpectabat. t.1.p.294.n.6.

Epiſcopus nullus fieri poteſt niſi qui minoribus, & majoribus ordinibus fuerit initiatus. tom.1. pag.295. num.18.

Epiſcopus an poſſit ordines conferre inter Miſſarum ſolennia dum conſecratur. t.1 p.313.n.7.

Epiſcopi titulares ſunt propriè Epiſcopi; & inter eos & Eccleſias exiſtentes datur verum matrimonium. t.1. p.377.n.3.

Epiſcopus nequit conferre præbendas, quarum collatio ad Capitulum ſpectat. t.1. p.318. n 4.

Epiſcopus qui propriâ authoritate ſe confert de una Eccleſia in aliam,privatur utraque. tom.1. pag.380. num.4.

Epiſcopus qui relictâ propriâ Eccleſiâ ad aliam ſe confert, ambitionis, & avaritiæ inſimulatur. ibid. num.6.

Epiſcopus poteſt Epiſcopatum deſerere,ut impleat votum religionis,conſulto R.Pontifice. tom.1.pag.381. num.8.9.

Epiſcopi diſcincti quinam. t.1.p.398.n.3.

Epiſcopus poteſt coadjutorem ad Epiſcopalia munia obeunda ſibi cooptare. ibid.n.4.

Epiſcopo non licet propriâ authoritate Epiſcopatum deſerere prætextu ſenectutis, aut inſufficientiæ. t. 1. p.398.n.5. & p.400.n.8.

Vide in verbo *Senex*.

Epiſcopis olim non licuit gregem ſuum deſerere ut vitam monaſticam profiterentur: & iterum à ſtatu religioſo ad Epiſcopatum aſſumi valent. tom.1.p 418. num.6.

Epiſcopus qui licentiam cedendi Epiſcopatui periit, eâ obtentâ cedere compellitur. ibid.n.3.

Epiſcoporum conſecratio quibus diebus celebrari debeat. t.1.p.437.n.9.& ſeq.p.438.

Epiſcopi ſacerdotes appellati. t.1.p.438.n.11.

Epiſcoporum qui ex laicali ſtatu aſſumebantur,feſtinata ordinatio. t 1.p.438.n.12.

Epiſcopus quo jubente, & quibus conſentientibus conſecrari debeat: vide in verbo *Archiepiſcopus*.

Epiſcopi jam à temporibus Apoſtolorum à Metropolitanis,vel à comprovincialibus Epiſcopis de mandato Metropolitani conſecrati fuere. t.1.p.448.n.5.

Epiſcopus ſolus eſt miniſter ordinarius ſacramenti Ordinis. t.1.p.455.n.4.

Epiſcopus proprius quoad ordines conferendos quis primò dicatur. ibid.n.5.

Epiſcopus loci, in quo quis habet domicilium, etiam proprius dicitur. t.1.p.456 n.6.

Et ille in cujus diœceſi quis habet beneficium. ibid. num.7.

Epiſcopus alienum ſubditum validè ordinat; ſed ipſe,& ordinatus variis pœnis ſubduntur. ibid.n.8.

Epiſcopus ordinans puerum in Diaconum ſuſpenditur à collatione ordinum, & ordinato tenetur providere de beneficio. t.1.p.466.n.3.

Epiſcopus renuncians dignitati Epiſcopali tantùm privatur executione Epiſcopalis ordinis,non verò charactere. t.1.p.471.n.2.

Epiſcopus,qui renunciavit loco tantùm,invitatus conferre poteſt omnes gradus ordinis; ſi verò dignitati renunciavit, minores tantùm ordines conferre poteſt. t.1 p.472.n.5.

Epiſcopus aliquando loco, & dignitati renunciat; aliquando loco tantùm. ibid.n 7.

Et quis ſit effectus hujus diverſæ renunciationis. ibid.& p.473.n.8.

Epiſcopus etſi hæreticus, vel depoſitus, validè confert Ordines. t.1 p.474.n.3.

Epiſcopi quâ ſcientiâ pollere debeant: vide in verbo *Scientia*.

Epiſcopus an diſpenſare poſſit cum eunuchis ad ordines ſuſcipiendos. t 1.p.571.n.4.

ut Epiſcopus in aliena Eccleſia celebrare poſſit,quid requiratur. t.1.p 598.n.15.

Epiſcopis an ſit ſpecialiter permiſſum ratione juriſpatronatus alienigenas ad beneficia admittere. tom. 1. p.602.n.9.

Epiſcopi fratres appellantur cùm illis reſcribit Romanus Pontifex. t.1.p. 674.n.2.

Epiſcopus

Digitized by Google

Epiſcopus proprius in conſtructione Eccleſiæ debet locum conſignare. t.1 p.718.n.1.

Epiſcopi olim ut ordinarii judices contra hæreticam pravitatem in ſubditos; in exemptos verò ut delegati procedebant. t.1.p.723.n 8.

Epiſcopus idem eſt ac obſervator,& per inquiſitionem etiam poteſt in ſubditos procedere. tom.1. p.747. num.2.

Epiſcopi in ſuis diœceſibus poſſunt adulteria, & alia crimina inquirere,& punire. t.1.p.748.n.2.

Epiſcopi in ſuis diœceſibus habent juriſdictionem ordinariam, conjunctam cum poteſtate ordinis. ibid. num.6.

Epiſcopi an etiam habeant juriſdictionem criminalem ibid.n.7.

Epiſcopi nomen eſt dignitatis & juriſdictionis. tom.1. p.749.n.10.

Epiſcopi cùm opus eſt, poſſunt auxilium brachii ſæcularis implorare. t.1.p.750 n.13.

Epiſcopus quando poſſit cogere patronos ad providendum Eccleſiæ vacanti. t.1.p.760.n.7.

Epiſcopus an debeat ceſſare à divinis, Canonicis ceſſantibus; & quis inter eos cognoſcere poſſit. t.1. p.785. num.2.

Epiſcopi duo an in eadem diœceſi poſſint præfici. t. 1. p.788.n.9.& 7.& p.789 n.8.& ſeqq.

Epiſcoporum Concilii Toletani 3. ſubſcriptiones exponuntur. ibid.n.10.

Epiſcopi duo aliquando in eadem Eccleſia conſtituti. t.1.p.790.n.11.

Et quando de jure id fieri poſſit. ibid.& ſeq n.12.

Epiſcopi vagantes quinam,& an alicubi miniſtrare poſſint. t.1.p.791.n.13.

Epiſcopis incumbit officium prædicandi, & impediti tenentur viros idoneos ad id munus eligere. tom.1. p.792.n.2.4.

Epiſcopus poteſt in omnibus ſuæ diœceſis Eccleſiis, tam ſæcularibus, quàm regularibus prædicare. ibid. & ſeq.n.4.

Epiſcopus quando à prædicandi munere legitimè impeditus cenſeatur. t.1.p.794.n.8.

Epiſcopo alia competunt lege diœceſana, alia lege juriſdictionali; & quæ. t 1.p.797.n.1.

Epiſcopo competit inſtitutio, & deſtitutio cujuslibet beneficii, etſi ad monachos electio ſpectet. ibid.

Epiſcopi olim plenam decimarum parochialium diſpoſitionem habebant, & earum quartam ſibi retinuerant. t.1.p.797.n.4.

Epiſcopus olim à capellis, & monaſteriis eulogias in viſitatione exigere nequibat, quas à propriis presbyteris exigebat. t.1.p.798.n.5.

Epiſcopi olim monachis quas volebant regulas præfigebant. t.1.p.803.n.9.

Epiſcopi poſſunt delegare poteſtatem abſolvendi, & diſpenſandi, quam ipſi ratione dignitatis habent. t.1. p.807.n.5.

Epiſcopis diœceſanis obedientia ab omnibus ſuæ diœceſis eſt præſtanda. t.1.p.827.n.14.

Epiſcopus ad Synodum vocatus ſemper aut per ſe, aut per Legatum comparere tenetur. t.1.p 920.n.11.

Epiſcopus quomodo inſcio Capitulo compromiſſum facere poſſit de rebus ad Eccleſiam ſpectantibus. t.1. p.1006.n.2.& p.1007.n.4.

Epiſcopi quo ritu, & formula juramentum præſtent. p.161.n.11.

Epiſcopi quare die Dominico conſecrari debeant, ut ſtatutum eſt à ſacris canonibus. t.2.p.168.n.5.

Epiſcopus an poſſit feſtivitates de præcepto in ſua diœceſi indicere. t.2.p.185.& ſeq.n.18.

Epiſcopo contra quem agitur ad degradationem contumace, poſſunt teſtes recipi, & ſententia proferri. t.2.p.292.n.3.

ad Epiſcopi condemnationem quis teſtium numerus requiratur. t.2.p.422.& ſeq.n.7.

Epiſcopo juveni nec cum nepte cohabitare licet. t. 2. p.542.n.8.

Epiſcopus an triennio præſcribat alienam plebem ad unitatem catholicam miniſterio prædicationis ejus adductam. t.2.p.662.n.2.& 3 & p.663.n.4 & p 664. & ſeq per tot.

Epiſcopus impar oneri regendæ plebis, deponi jubetur. t.2.p.665.n.6.

Epiſcoporum officium primò & principaliter eſt exceſſus ſubditorum inquirere, corrigere,& punire, & quomodo poterant olim hanc juriſdictionem exercere. t 2.p.735.n.5 & 6.

Epiſcopus ex Ordine regulari aſſumptus debet habitum monachalem deferre ſub pœna peccati lethalis. t.3.p.55.n.14.

Epiſcopi ſine juſta cauſa à ſuis Eccleſiis abeſſe non debent. t 3.p 105.n.9.

Epiſcopi in canali conſtituti quinam dicantur in canone ultimo Concilii Sardicenſis. ibid & ſeq.

Epiſcopus duos Canonicos ſuæ Eccleſiæ ad proprium ſervitium retinere poteſt. t.3.p.111 n.6.

Epiſcopus clericos ordinans, illis aſſignare tenetur unde vivere poſſint. t.3.p 129 n.1.

Epiſcopus non debet aliquem ordinare ſine titulo; & ſi ſecus fecerit, tam ipſe, quàm ejus ſucceſſor, tenentur ita ordinato alimenta præſtare, uſquedum beneficium conſequatur unde vivere poſſit. t. 3. p.133. num.4.

Epiſcopo ægrotanti dandus eſt coadjutor, qui in Eccleſia miniſtret. t.3.p.287.n.2.

Epiſcopus non poteſt unire Eccleſiam alicui monaſterio, irrequiſito Capitulo. t.3.p.237.n.8.

Epiſcopus ſervum Eccleſiæ manumittens tantumdem reſarcire tenetur. t 3.p.259.n 6.

Epiſcopi nomen ei qui alicui negotio ſuperintendit, adaptari valet. t.3.p.302.n.2.

Epiſcopus non poteſt in Synodo diœceſana definire, an aliquid ſit de fide, vel non. tom. 3. pag. 327. num.3.

Epiſcopi in quo caſu de rebus ad propriam menſam ſpectantibus donationem facere poſſint. t.3. p.438. num.4.

Epiſcopi ante conſecrationem tenentur facere inventarium omnium rerum, quæ poſſident. t.3. p.451. num.7.

Epiſcopus de rebus patrimonialibus teſtamentum facere poteſt; de rebus verò intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtari non valet. ibid.n.10.& p.452.n.13.

Epiſcopus quomodo poſſit aliquid de rebus propriis intuitu Eccleſiæ acquiſitis alienare, compenſatione facta. t.3.p.453.n.15.

Epiſcopus pias defunctorum voluntates ad effectum perducere tenetur, negligentibus hæredibus. tom. 1. p 463.n.8.

Et quiſnam proprius ad hanc executionem cenſeatur: ibid.

Epiſcopus quo jure tuitionem teſtamentorum ſuſcipere valeat. t.3.p.464.n.10.

Epiſcopus tutelam à teſtatore delatam ſuſcipere non valet. ibid.col.2.

Epiſcopus an ſit legitimus executor voluntatum defunctorum, etiam quoad diſpoſitiones profanas. tom. 3. p.475.n.6.

Epiſcopi an mortis cauſâ donare valeant. t.3.p.479.& ſeq.n.2.& 3.

Epiſcopi etiam vetantibus teſtatoribus poſſunt exe-

qui eorum pias diſpoſitiones. tom. 3. pag. 516. num 2.

Epiſcopi ex Donatiſtis converſi quomodo ad priſtinas ſedes redierint, & ſimul cum catholicis in eadem Cathedra ſederint: ubi multa circa eos in Concilio Carthaginenſi ſtatuta referuntur. tom. 3. p. 572. & ſeq. num 2.

Epiſcopus Eccleſiam Militantem ſignificat, & in matrimonio, vel extrà corruptus conſecrari valet. tom. 3. p. 688. n. 1.

Epiſcopus electus voto religionis adſtrictus, an teneatur illud adimplere. t. 3. p. 722. n. 3.

Epiſcopi olim plenam in monachos poteſtatem, & diſciplinæ monaſticæ correctionem habebant. tom. 3. p. 224. n. 2.

Epiſcopi adhuc tempore Innocentii III. monaſteria viſitabant. t. 3. p. 739. n. 5.

Epiſcopus proprius ad baſilicam conſecrandam quis dicatur. t. 3. p. 743. n. 4.

Epiſcopus competens judex eſt confraternitatum quoad viſitationem, & cauſas præcedentiarum. tom. 3. p. 746. n. 6.

Epiſcopus tantùm unicus datur quoad Regulares ordinandos. t. 3. p. 749 n. 4.

Epiſcopi jure communi fundatam habent juriſdictionem in loca pia, & religioſa in ſua diœceſi fundata. t. 3. p. 751. n. 5.

Epiſcopi olim religiones in ſua diœceſi approbare poterant. t. 3. p. 453. n. 6.

Epiſcopo non admittente præſentatum ad juſpatronatus, ad quem ſit recurrendum. t. 3. p. 779. n. 3.

Epiſcopis patronis conceſſum eſt ut præſentare poſſint preſbyteros in Eccleſiis in aliena diœceſi conſtitutis. t. 3. p. 780. n. 1.

Epiſcopi in Eccleſiis novos cenſus imponere non poſſunt, nec aliquam partem fructuum ſibi reſervare valent. t. 3. p. 804. n. 2.

Epiſcopus tantùm poteſt ut ordinarius miniſter Eccleſiam conſecrare. t. 3. p. 854. n. 4.

Epiſcopi ea quæ ſunt ordinis poſſunt aliis committere. ibid n. 5.

Epiſcopi quandonam cauſarum etiam ſæcularium judices fuerint. t. 3 p. 1005. n. 6.

Epiſcopi an poſſint monachos exemptos nunciare excommunicatos. t. 3. p 1019. n 1.

Epiſcopus ſine dote conſecrans Eccleſiam, ad quid teneatur. t. 3. p 852. n. 6.

Epiſcopus in conſecratione Eccleſiæ poteſt dotem exigere, non tamen aliquid pro ipſa conſecratione petere. ibid.

Epiſcopus an poſſit diſpenſare in ſimplici voto caſtitatis. t. 4 p. 129. n. 4.

Epiſcopi cum conſilio Capituli ſui olim de matrimonialibus cauſis cognoſcebant. t. 4 p. 265. n. 2.

Epiſcopus an poſſit matrimonium diſſolvere nullo apparente accuſatore. ibid. & ſeq. n. 3.

Epiſcopus contumax in comparendo coram Patribus Concilii excommunicari poteſt, Epiſcopatu autem ante cauſæ exitum privari non debet. tom. 2. pag. 3. num. 2.

Epiſcopus contumax in comparendo quandonam omni communione privari poſſit. tom. 2. pag. 4. & ſeq. num. 14.

Epiſcopi, & alii Eccleſiæ Prælati à primis Eccleſiæ cunabulis juriſdictionem in cauſis criminalibus, & civilibus eccleſiaſticorum, & laicorum exercuere. t. 2. p. 7. n. 7.

Epiſcopus in quibus delictis poſſit diſpenſare poſt ſententiam prolatam, & pœnitentiam peractam. tom. 2. p. 17. n. 2.

Epiſcopi cognoſcere poſſunt de omnibus cauſis criminalibus clericorum, non tamen ſententiam pœnalem proferre. t. 2. p. 32. n. 13. & 14.

Epiſcopus quomodo de criminibus inquiri debeat, & quales eſſe debeant ejus accuſatores. tom. 5. pag. 1. cap. 1.

Epiſcopus intruſus, injuſtéque ordinatus, præſumptor à Gregorio Magno dicitur. t. 5. p. 77. n. 2.

Epiſcopus an poſſit abſque labe ſimoniæ munera ſponte in conſecratione Eccleſiarum oblata recipere. t. 5. p. 82. n. 2.

Epiſcopus hæredem inſtituens hæreticum, ſeu paganum, ſive conſanguineum, vel extraneum, etiam poſt mortem anathematizatur, & nomen ejus ex diptycho defunctorum tempore Miſſæ non recitatur. t. 5. p. 176. n. 4. & p. 177. n. 6.

Epiſcoporum nomina, qui gravi macula in moribus laboraverunt, è ſacris diptychis delentur. ibid. num. 6.

Epiſcopus loci debet licentiam prædicandi in ſua diœceſi concedere, illamque poteſt ex juſtis cauſis denegare, & conceſſam revocare, etiam Regularibus exemptis. t. 5. p. 203. n. 2.

Epiſcoporum munus circa exſtirpationem hæreſum & punitionem hæreticorum non deſiit conſtitutis Inquiſitoribus. t. 5. p. 214. n. 3.

Epiſcopus non obſtante quocumque exemptionis privilegio poteſt contra Religioſos cujuſcumque Ordinis procedere ſimul cum Inquiſitoribus in cauſa hæreſis. t. 5. p. 288. n. 8.

Epiſcopus depoſitus damnatus dicitur. tom. 5. pag. 416. num. 3.

Epiſcopus à quo deponi debeat. ibid.

Epiſcopi jure communi ſunt proprii judices cauſarum matrimonialium. t. 5. p. 465. init.

Epiſcoporum proprium eſt publicas pœnitentias dare, augere, vel minuere. ibid. n. 2.

Epiſcopi in canali conſtituti quinam fuerint. t. 5. p. 484. num. 11.

Epiſcopi incertæ ſedis, conductitii, & adventitii quinam fuerint. ibid. n. 12.

Epiſcopus non poteſt de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis donatione causâ mortis diſponere. tom. 5. p. 503. num. 6.

Epiſtolarum alienarum apertio quàm grave peccatum ſit. t. 1. p. 716. n. 2.

Epiſtola Honorii III. ſuper compoſitione facta inter Comitem de Los, & Villelmum filium Comitis Hollandiæ. t. 2. p. 641. n. 6. & p. 642.

Epulum ritus præcipuus fuit in exequiis Gentilium, & Judæorum. t. 3. p. 541. n. 2.

Epulum in parentationibus, aliud defunctorum, aliud vivorum fuit. ibid. col. 2.

Equites S. Sepulchri in Anglia fundati. tom. 1. pag. 696. num. 2.

Equitum S. Sepulchri Ordo Militiæ S. Joannis adunatus. ibid.

Equitatio modeſta clericis præſcribitur, pomposa prohibetur. t. 3. p. 53. n. 9.

Equitatio numeratur inter geſtationis ſpecies. tom. 5. p. 4.

Equitatio ad famem excitandam apud veteres in uſu fuit. ibid.

Eremitarum varia genera; & utrum votis eſſentialibus Religionis teneantur, & an perſonæ eccleſiaſticæ cenſeantur. t. 1 p. 270. n. 7.

Eremita ab eremo dictus regulariter ſub appellatione monachi non comprehenditur. t. 2. p. 497. n. 2.

Eremitæ non tenentur ſervare paupertatem, & poſſunt teſtamentum condere. ibid.

Eremitæ certam regulam non profitentes teſtsmentum condere poſſunt: ſecus de emittentibus paupertatis votum ſub obedientia alicujus ſuperioris: t.3 p.459.n.8.

Eremita eſt bomo degens in contemplatione, & perfectione. t.3.p.649.n.2

Eremitæ à monachis valde differunt; monachi tamen in eremo degentes eremitæ dicunrur. ibid.

Error communis Parochianorum an ſufficiat, ut geſta ab eo, qui falſò Parochus putabatur, valeant. tom.1.p.391.n.6.

Eſſentia una in divinis perſonis, à quibus negsta. t.1.p.19 n.5.

Eſis civitas eſt provinciæ Marchiæ Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.2. p 295.n.6

Evangelium cur dicatur in corde Eccleſiæ traditum. t.1.p.166.n.10.

Eucharistia dicitur confirmatio ab effectu. t.1.p.629. & ſeq.n.3.

Euchariſtiæ auguſtiſſimum ſacramentum ante Pontificem ſupremum delatum. t.a p.297.n.3

Euchariſtiam ſumere ante omnem cibum vetuſtiſſima eſt Eccleſiæ traditio ab Apoſtnlis inſtituta, ex nullo tamen præcepto divino manans. t.3.p.872.n.3

Euchariſtiam pluries in eadem infirmitate ſumere per modum viatici an liceat. t.3.p.873.col.1.

Euchariſtia veſpere à Chriſto Domino inſtituta, non eſt tamen veſpere ſumenda. t.3.p.874.n.6

Euchariſtiæ diſpenſatio presbyteris tantùm de jure competit, & an competere poſſit Diaconis: ubi de ritu antiquo circa hoc. t.3.p.888.& ſeq.n.5

Euchariſtiæ ſacramentum, cum qua reverentia deferendum ſit ad infirmos. t.3.p.889.n.7

Euchariſtia igne præcedente ad infirmos deferri debet. t.3.p.890.n.9.

Euchariſtiæ, ſive ad infirmos deferatur, ſive in Miſſæ ſacrificio, adoratio eſt exhibenda. ibid.n.10

Euchsriſtiæ ſacramentum in pane azymo fuit à Chriſto Domino inſtitutum. t.3.p.897.& ſeq.n.3

ad Euchariſtiam ſuſcipiendam non requiritur ſemper miniſter diſtinctus à ſuſcipiente, etiam laico. t.3. p.917.n.2.

Euchariſtia an licitè & fructuotè ſumatur à baptizatis baptiſmo flaminis. t.3.p 924.& ſeq.n.3.& 4

Euchsriſtiæ impius raptus, etiam ad maleficia. t.4. p.927.n 2.

Euchariſtia fideliter ſub clavi eſt cuſtodienda, & contrà facientes ſunt graviter puniendi. ibid.n.4

Euchariſtia qua ritu, & quo in loco olim cuſtodiretur. t.3.p.428.n.5

Euchariſtia olim ſub utraque ſpecie ſervabatur: ubi de abuſivo modo ſervandi eam ſub pane intincto ſanguine. ibid.& p.929.n.6

Euchariſtia variis ex cauſis in Eccleſia aſſervatur. t.3. p.930.n.7.

Euchariſtia olim mortuis data; & an hoc verè fuerit permiſſum ab Eccleſia. ibid.& ſeq.

Euchariſtiæ diligens cuſtodia commendatur. tom.3. p.931.n.8.9.

Euchariſtia ſtatim poſt baptiſmum olim tam adultis, quàm infantibus dabatur. t.3.p.562.n.4

Evectio certum numerum equorum, ſeu veredorum continet. t.3.p.801.n.3

Evectionum obvia mentio in jure civili: ubi de alia earum acceptione. ibid.

Evectionum numerus quomodo minor Cardinalibus, quam Epiſcopis, & Archiepiſcopis permittitur. ibid.num.4.

Eveshamenſe monaſterium Ordinis D.Benedicti, à quo conſtructum. t.1.p.978.n.2

Eugenius III. antea Bernardus dictus, unanimi Cardinalium conſenſu, & divino afflatu in Pontificem eligitur. t.2.p.5.n.1

Eugenius III. monachus Ciſtercienſis, Pontifex creatus plures epiſtolas ſcripſit. t 2.p.395.n.1

S.Eugenii monaſterium eſt Ordinis D.Benedicti Congregationis Caſſinenſis. t.2.p.467.n.1

Evincere quid ſit juxta propriam ſignificationem. t.3. p.318.n.4.

Evictionis variæ definitiones traduntur, & vera eligitur, & explicatur. ibid.& ſeq.n.6

ad Evictionem quid requiratur. ibid.p.319

Evictio in quibus contractibus detur. ibid.& p.320. num.7.

Evictionis definitio amplius explicatur, ubi de evictione ſervitutis agitur. t.3.p 320.n 8

Evictio ex qua rei ablatione, vel amiſſione detur. t.3. p.321.n.9.

Evictionis ratio, & proprium remedium quidnam, & unde proveniat. ibid.n.10

Evictio eſt de natura emptionis; & præſtari debet etſi nihil de ea conventum ſit. t.3.p.322.n.11

Evictionis nomine quid præſtari debeat, & quid per actionem ex empto eo remedio actor conſequatur. ibid.n.12.

Evictione ſequutâ pretii reſtitutio æquitati, & rationi conſona eſt. ibid.

Evictionis remedio conſequitur venditor intereſſe; & quid eo nomine veniat. t.3.p. 323.n.13

Evictionis remedium, etiam re emptâ evictâ aliquibus caſibus non competit. ibid.n.14

Evictionis remedium ceſſat aliquando culpâ emptoris. t.3.p.324.n.15.

Evidens an idem ſit cum notorio, an verò ab eo differat. t.5.p.23.n.4

Vide in verbis *Manifeſtum, Notorium.*

Eulogiæ à Clericis Epiſcopis, & viciſſim ab Epiſcopis clericis, & cæteris fidelibus miſſæ. t.1.p.164.n.3

Eulogiæ ab excommunicatis, & extra gremium Eccleſiæ exiſtentibus non recipiebantur. ibid.

Eulogias ſibi invicem amici mittebant. ibid.

Eunuchizatio certiſſimum eſt lepræ remedium. tom.1. p.572.n.2.

Eunuchizatio legibus civilibus & eccleſiaſticis prohibita, & an ex aliqua cauſa honeſtari poſſit. ibid. num.5.

Eunuchizatio ſpontanea, etiam pœnis adhibitis cohibita fuit; & demùm quælibet. t.1.p.574.n.7

Eunuchizationis exempla varia. ibid.

Eunuchizatus à Medicis in cunabulis ordinari valet, non verò qui ſponte ſectus eſt, etiamſi ad ſervandam caſtitatem. p.572.n.3.& p.573.n.6

Eunuchi à ſacris repelluntur etiam apud Gentiles. ibid. & ſeq.n.4.

Eunuchi valde abjecti, & viliſſimis miniſteriis addicti. ibid.p.573

Eunuchorum duo genera. ibid.n.5

Eunuchorum frequens, olim, & quæſtuoſa negotiatio fuit. ibid.

Eunuchi carnis etiam ſtimulos ſentiunt. ibid.& ſeq.

Eunuchis in lege veteri prohibitum fuit commercium habere cum Hebræis. t.1.p.575.n.8

Eunuchi tertium genus hominum videntur. ibid.

Eunuchorum tria genera, & quinam ordinari poſſint. t.1.p.575.n.9

Eunuchi an validè contrahant matrimonium: Vide in verbo *Matrimonium*.

Euſtatiani quare monachi palliati dicti: & quæ eorum inſania in cæteros clericos. tom.3.pag.59. num.22.

Exceptione ſemel oppoſita, an ſuper ea pronunciandum ſit. t.2.p 197.n.15
Exceptio ſpolii quandonam opponi poſſit. t. 2. p. 201. num. 10.
Exceptio illegitimitatis priùs discutienda eſt coram judice eccleſiaſtico, antequam hæreditas adjudicetur petenti eam. t.2.p.208.n.11.& p.210.n.15.
Exceptiones præjudiciales in jure quid ſint. t.2.p.209. num. 13.
Exceptiones præjudiciales priùs ſunt terminandæ. ibid.
Exceptione illegitimitatis oppoſita, non poteſt judex ſæcularis in cauſa principali procedere. t.2.p.210. num.16.
Exceptio præjudicialis aliquando non obſtat petitori, aut poſſeſſori. t.2.p 211.n.18
Exceptiones juſti dominii in jodicio adipiſcendæ poſſeſſionis in continenti probandæ admittuntur, à judicio verò recuperandæ poſſeſſionis rejiciuntur. t.2 p.213 n.7.
ot Exceptio rei judicatæ competat, quænam requiſita exigantur. t.2.p.248.n.10
Exceptio renunciationis juramento firmatæ obſtat agenti remedio recuperandæ ad reſtitutionem beneficii. tom.2.p.250.n.2
Exceptio conſanguinitatis in cauſis matrimonialibus admittitur, modò probatio breviter, & in continenti offeratur. tom.2.p.267.n.9
Exceptionis variæ acceptiones, & verbi *excipere*, variæ ſignificationes. t.2.p.626.n.3
Exceptio eſt defenſio, & opponitur actioni. tom.2. p.627.n.4.
Exceptionis variæ definitiones referuntur. ibid. & ſeq.num.5.
Exceptiones facti, & intentionis non ſunt propriè exceptiones. t.2.p.628.n.6
Exceptionum variæ diviſiones referuntur. ibid. & ſeq. num.7.
Exceptionum uſus & origo apud Romanos. tom 2. p 629.n.8.
Exceptiones quo tempore ſint opponendæ. t.2.p.630. num.9 & 10.
Exceptiones dilatoriæ ſunt opponendæ intra tempus à judice præfixum. t.2.p.631.n.11
Exceptio procuratoria quandocumque opponi poteſt. t.2.p.631 n.12.
Exceptio excommunicationis licèt dilatoria ſit, in quacunque parte litis opponi poteſt. ibid.
Exceptio recuſationis judicis ante & poſt litem conteſtatam opponi poteſt. t.2.p.632.n.4
Exceptio an ſit defenſio juris naturalis, an verò civilis. t.2.p.633 n.8
Exceptio falſitatis etiam poſt ſententiam opponi poteſt. t.2.p.637.n.7
Exceptio quomodo proponenda ſit, ne reus videatur fateri intentionem actoris. t.2.p.638.n.12
Exceptio ſimilis criminis quandonam admittatur, & quando rejiciatur. t.2.p.646.n.6
Exceptio excommunicationis, etſi dilatoria ſit, poteſt opponi in quacumque parte litis. t.2.p.650. num.3.
Exceptiones, ſive dilatoriæ, ſive peremptoriæ, quo tempore ſint opponendæ. t.2.p.651.n.5
Exceptio procuratoria unde oriatur, & quando opponenda ſit. t.2.p.651.n.6
Exceptiones dilatoriæ & peremptoriæ quomodo differant quoad tempus eas opponendi. tom.2.p.651. num.7.
Exceptiones quandonam in antiquis judiciis conteſtarentur. t.2.p.652.n.9
Exceptiones dilatoriæ, & peremptoriæ quandonam opponendæ ſint noviori jure. tom.2 p.653.n.10. 11.& 12.
Exceptio rei judicatæ cui competat, & cui etiam actio. tom.2.p.656.n.7.
Exceptio rei judicatæ ſtricto juris rigore obſtat creditori iterum agenti ex alia cauſa. t.2.p.659.n.17
Exceptio falſitatis contra teſtes an poſt terminum cæterarum exceptionum elapſum poſſit opponi. t.2. p 362 n.5.
Exceptiones dilatoriæ quomodo differant à peremtoriis. t.2.p.410. n.3
Exceptiones in teſtes quandonam opponi poſſint. tom.2.p.433.n.5. & 6.
Exceptio libelli inepti, ſi poſt litem conteſtatam opponatur, non reddit judicium retiò nullum. t.2. p.448.n.5.
Exceptio realis quænam ſit, & quæ exceptio perſonalis. t.5.p.494 n 8
Exceptiones reales regulariter proſunt fidejuſſoribus, exceptiones verò perſonales illis non competunt. ibid.& ſeq.
Excommunicatio latè ſumpta ſignificat privationem à communione ſociorum. t.1.p 71.n.7
Excommunicatio quomodo in Capitulum, vel communitatem ferri poſſit. t.1.p.148.n.11
Excommunicatio nervus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ, & major pœna eccleſiaſtica. t.1 p.276.n.2
Excommunicatio ſpeciali ſententia prolata, ab eo tantum qui eam tulit, poteſt auferri, vel ab ejus ſuperiore, vel ſucceſſore; non ab inferiore. t.1. p.327. num.17.
Excommunicatio communiter dividitur in majorem & minorem. t.1.p.335.n.3.
Excommunicationis majoris & minoris effectus valde diverſi. ibid.
Excommunicatio olim quomodo publicabatur, & quomodo excommunicati evitabantur. t.1 p.768. num.6.
Excommunicatio à jure lata quid ſit, & quis ab ea abſolvere poſſit. t.1.p.769.n.1
Excommunicatio ab homine inflicta, alia generalis, alia ſpecialis; & à quo relaxari poſſint. ibid.n.10
Excommunicatio ab homine ſpecialiter prolata, non poteſt ab æqualem poteſtatem habente relaxari. ibid.n.11.
ad Excommunicationis abſolutionem non requiritur gradus preſbyteratus. t.1.p.770.n.12
Excommunicationis ſententiam quando ſuperior relaxare poſſit. t.1.p.770.n.12.13
Excommunicatio an poſſit à Principibus ſæcularibus remitti. t.1.p.770.& ſeq.n.14
Excommunicatio lata in eos, qui etſi non idonei, regimini Eccleſiæ ſe ingerunt, quos comprehendat. t.1.p.791.n.14.
Excommunicationis ſententia olim in ſcripturam redigebatur; & quid hodie requiratur. tom.1.p.849. num.7.
Excommunicatio poteſt aliquando proferri trina monitione non præmiſſa. t.2.p.4.n.12
Excommunicationis effectus referuntur, & quid ſit propria, & plena excommunicatio. tom.2.p.620. num.7.8.
Excommunicationis nomine ſimpliciter prolato quid veniat intelligendum. ibid.
Excommunicatio ab Archiepiſcopo lata contra eum, qui ad Pontificem Romanum appellavit, valet ſi Archiepiſcopus ignarus fuerit hujus appellationis. t.2.p.815.n.7.
ad Excommunicationem ferendam immediatè requiritur

ritur contumacia , mediatè verò ſufficit quælibet cauſa. t.2.p.832.n.3.

Excommunicatio ab Archipræſule Cantuarienſi in Canonicos lata, nulla declaratur. t.2.p.859.n.4.

Excommunicatio generaliter ab Archiepiſcopo lata, quando non poſſit à ſuffraganeis relaxari ſine ſpeciali commiſſione. t.3.p.193.n.4.

Excommunicatio in hæreticos lata, quàm antiqua ſit. t.5.p.183.n.1.

Excommunicatio minor quænam ſit, & qui ſint ejus effectus. t.5.p.435.n.2.

Excommunicatio minor non eſt verè & propriè ſuſpenſio. t.5.p.438.col.2.

Excommunicatio major quandonam incurratur à communicante cum excommunicato. t.5.p.594. num.2.

Excommunicatio quælibet, ſive juris, ſive canonis, non reſervata poteſt abſolvi à proprio ſacerdote. ibid. num.3.

Excommunicatio incurritur propter clerici etiam conſentientis percuſſionem. t.5.p 660.n 2.

ad Excommunicationem proferendam an ſufficiat contumacia. t.5.p.610.n.2.

Excommunicatio non debet proferri in ſubditum, niſi competenti monitione præmiſſa. t.5.p.610.n.3.

ut Excommunicatio validè, & juſtè proferatur, quæ requirantur. ibid. & ſeq n.6.

Excommunicationem debet ſemper præcedere competens monitio. t.5.p.611.n.8.& 9.

Excommunicatio ſimpliciter prolata, intelligitur de majori, poſt Gregorium IX. licèt olim de minori tantùm intelligeretur. t.5.p.616 n.1.

Excommunicati ex juris canonici diſpoſitione à judicandi munere arcentur. t.1.p.115.init.

Excommunicatus an ſtatim ac comparuit, cenſeatur abſolutus præſtita cautione ſiſtendi in judicio. t.1. p.135.n.1.

Excommunicati reſcripta tam gratiæ, quàm juſtitiæ impetrare nequeunt. t.1.p 137.n.6.

Et an idem procedat in reſcriptis etiam Principum ſæcularium, & aliorum inferiorum Prælatorum. ibid. num.8.

Excommunicatus procuratorem in judicio conſtituere poteſt & tenetur. t.1.p.153.n.6.

Excommunicatus plerumque ad excommunicatorem abſolvendus remittitur a ſuperiore. t.1.p.162.n.2.

Excommunicatus majori excommunicatione nequit in judicio agere, licet conventus cogatur reſpondere. t.1.p.689.n.1.

Excommunicatus quando etiam agens in judicio poſſit audiri. t.1.p.710.n.2.

Excommunicatus ab uno Epiſcopo ab aliis eſt vitandus, nec ab Archiepiſcopo eſt abſolvendus, ſed ad excommunicantem eſt remittendus. t.1.p.768.n.7.

Excommunicati quo ſigno tam ex parte Pontificis, quàm Principum ſæcularium reconciliati præſumantur. t.1.p.770. & ſeq.n.14.

Excommunicati divina in Eccleſiis interdictis celebrantes duplici peccato peccant. t.1 p.903 n.3.

Excommunicatus quando amittat beneficium, & quando non. t.2.p.4.n.13.

Excommunicatum eſſe ab Eccleſia ſequeſtratum, quomodo intelligendum ſit. t.2.p.66.n.4.

Excommunicatus qui etiam ad defendendum a judicio repellitur, an valeat conſtituere procuratorem. t.2. p.352.n.1.

Excommunicatus validè contrahit matrimonium. t.2. p.23.n.2.

Excommunicatus comparere non poteſt in judicio, niſi tanquam reus. ibid.n.3.

Excommunicatus tanquam judex ordinarius, vel delegatus, nec tanquam actor comparere poteſt in judicio. 1.2 p.24.n.5.

Excommunicatus in judicium vocatus per ſe comparere valet. t.2.p.25.n.4.

Excommunicatus in judicium vocatus poteſt comparere, excipere, & appellare; reconvenire autem actorem non poteſt. tom.2.p.632.n.6. & p.634.n.10. & 11.

Excommunicatus invitus poteſt in judicium trahi. t.2. p 633.n.9.

Excommunicatus appellans quandonam abſolvi debeat priuſquam audiatur. t.2.p.635.n.13.

Excommunicatus pro Eccleſiæ ſuæ defenſione opponere poteſt contra electum excommunicationis exceptionem, nec repellitur ſimili excommunicationis exceptione. t.2.p.645.n.3. & 5.

Excommunicato permittitur reſcriptum ad proſequendam appellationem impetrare. t.2.p 649 n.2.

Excommunicatus poteſt ab ipſa cenſuræ ſententia appellare; ad Eccleſiam tamen redire nequit, niſi per remedium abſolutionis. t 2.p.861.n.3.

Excommunicatus ex cauſa manifeſta abſolvi nequit, niſi ſatisfactione reali præſtita, vel cautione idonea. t.3.p.414.n.2.

Excommunicati ſi ſepulturæ eccleſiaſticæ tradantur an exhumandi, vel ibi relinquendi ſint. tom.3.pag.559. num.2.

Excommunicatus in articulo mortis abſolutus, an ſit ſepulturæ eccleſiaſticæ tradendus. t.3.p.163.n.8.

Excommunicatos in Eccleſia ſepeliendi prohibitio generalis reſtricta fuit. ibid.n.9.

Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel ſimili delicto in extremis pœnitentiam petens, & abſolutus à presbytero, ſepeliri poteſt cùm pſalmis in cæmeterio eccleſiaſtico; hæredes tamen ejus damna illata ab ipſo reſarcire coguntur, pro eiſque ſatisfacere. t. 3. p 569.n.1.

Excommunicatus minori excommunicatione ligatus graviter peccat percipiendo ſacramenta, & gravius majori excommunicatione ligatus; validè tamen ea percipiunt. t.5.p.435.n.3.

Excommunicatus minori excommunicatione ſi eligatur ad beneficium, electio eſt irritanda. t.5.p.436. num.7.

Excommunicatus minori excommunicatione poteſt validè eligi ad temporalem dignitatem. ibid. & ſeq. num.8.

Excommunicatus minor graviter peccat conferendo eccleſiaſtica ſacramenta. t.5 p.437.n 9.

Excommunicatus minor, an celebrando Miſſæ ſacrificium maneat irregularis. t.5.p.437.n.10.11.

Excommunicatus potius tenetur vitare cæteros fideles, quàm illi ipſum. t.5 p 425.n 5.

Excommunicatus incapax eſt beneficii eccleſiaſtici tempore quo in excommunicatione perſiſtit, & collatio ipſi facta ipſo jure nulla eſt. tom.5. pag.428. num.2.

Excommunicatus factis etiam abſolvi poteſt, & quibus ſignis id dignoſcatur. t.5.p.604. & ſeq.n.2.

Excommunicatus ad audiendum verbum Dei in Eccleſia admitti poteſt, ei tamen publicè concionari non licet. t.5 p.606 n.2.

Excommunicatus quilibet tenetur antequam ei abſolutio impendatur, jurare ſe pariturum mandatis Eccleſiæ, adhibitis aliis præſcriptis cæremoniis. t.5.p.613. num.1.

Excommunicati minori excommunicatione poſſunt ſe invicem abſolvere, ſi aliàs ad id habeant facultatem. t.5.p.616.n.1.

Excuſatores

Excuſatores abſentiæ rei omnes etiam ſine mandato eſſe poſſunt. t.1.p.918.n.3.

Exemplum, & exemplar an idem ſint, an verò interſe differant. t.2.p.479.n.11.

Exemplum quomodo poſſit ex inſtrumento originali transſcribi, ut fidem faciat. t.2.p.509.n.3.

Exemplum ſine partis citatione, & judicis authoritate levatum ex originali inſtrumento, facit aliquando fidem. ibid.p 510.

Exempli efficacia, & imitatio ſuperiorum in ſubjectis quantæ authoritatis ſit. t.3.p.719.n.3.

Exemptio conceſſa ſtatui religioſo ſuper ſpecialitate fori, eſt privilegium. t.2.p.80.col.1.

Exemptio monachorum à quo primùm inſtituta, & an ubique ſimul in praxi fuerit. t.1.p.804. & ſeq. Vide in verbo *Monachus*.

Exempti ſuper exemptione compromiſſum facere non poſſunt. t.1.p 1029.n.8. & p.1030.n.11.

Exequiæ diverſis temporibus, & ritibus apud Hebræos, Gentiles, & Chriſtianos fuere celebratæ. t.3.p.518. n.1.

in Exequiis defunctorum dies varii obſervati. tom. 3. p.519.n.3.

Exequiæ mortuorum quo ritu à priſcis Chriſtianis celebratæ, & apud varias nationes. t 5.p.107.n.5.

in Exequiis mortuorum celebrandis quomodo conſentiat Eccleſia Græca cum Latina. ibid.

Exequutio reſcripti ſuſpenditur donec Romanus Pontifex conſulatur, ſi diverſa, & contraria ſub eadem data impetrentur. t.1.p.652.n.3. & 5.

Exequutioni utriuſque reſcripti ſuperſedetur donec Princeps conſulatur, ſi de prioritate alicujus non conſtet. t.1.p.753.n.8.

Exequutor merus partes judicis nunquam poteſt aſſumere. t.1.p.134.n.1.

Exequutores ſententiarum alii meri, alii mixti, & quid utrique ſint. t.1.p.707.n.3.

Exequutor ſententiæ tribus modis poteſt ejus injuſtitiam agnoſcere. t.1.p.708.n.4.

Exequutor poteſt admittere exceptionem per quam contenditur judicatum non eſſe, aut per falſas literas judicatum fuiſſe. t.1.p.708.n.5.

Exequutor mixtus jure Codicis inſpecto de veritate precum cognoſcebat; & quid de mero. ibid.n.6.

Exequutor quandonam, & quotupliciter modum in executione excedat. t.2.p.845.n.7.

Exequutor quotupliciter conſiderari poſſit. ibid.& ſeq. num.8.

Exequutor quandonam gravamen inferre dicatur. ibid.

ab Exequutore quandonam appellari poſſit, vel non. t.2.p.844 & 845.n.5. & 9.

Exequutores teſtamentorum plerumque diſpenſatores dicuntur. t.3.p.463.n.7.

Exequutoribus teſtamentorum quodnam ſit tempus aſſignatum ad illa exequenda. ibid.

In *Exilium* deportari quid ſit. t 5.p.62.n.3.

Exilii pœna poteſt ab Eccleſia, eccleſiaſticiſque judicibus imponi. t.2 p.67.n.14.

Exilium perfectum quid requirat. ibid.

Exonienſis civitas Angliæ ſuffraganea Epiſcopi Cantuarienſis. t.1.p.530.n.1.

Exorciſtarum munus etiam laici primis Eccleſiæ ſæculis uſurparunt. t.1 p.495.n.12.

Exorciſtarum gradus peculiari munere in Eccleſia fuit diſtinctus. ibid. n.12.

Expenſæ moderatæ tantùm à reo condemnato ſolvendæ ſunt. t.2.p.287.n.4.

Expenſas juſtas ſolvere tenetur victus victori, ſi juſtam litigandi cauſam non habuit. ibid.n.5.

Extravagantes Pontificiæ conſtitutiones an ſemper authoritatem habeant, & ubique. t.1.p.26.n.57.

Extremæ Unctionis ſacramentum à quo ſit conferendum. t.1.p.628.n.4.

Extremæ unctionis ſacramentum cuinam ritè conferri poſſit. t.5.p.624.n.2.

Extremæ unctionis ſacramentum impiè ab hæreticis collatum fuit defunctis. ibid. Et falſa pietate à quibuſdam Græcis benè valentibus confertur. ibid.

Extremæ unctionis ſacramentum poteſt ab unico ſacerdote conferri. ibid.n.3. & p.625 n 6.7.

Extremæ unctionis miniſter proprius & legitimus quis ſit. ibid. & ſeq. n.5.

Extremæ unctionis ſacramentum an poſſit urgente neceſſitate à Parocho excommunicato conferri. ibid. p.625.

Exul à provincia pro abſente à provincia accipitur. t.t. p.1014.n.4.

F.

S *Facundi* monaſterium percelebre Ordinis D. Benedicti in diœceſi Burgenſi Hiſpaniæ, variis privilegiis Romanæ Sedis, & Catholicorum Regum decoratur. t.2.p.487.n.1.

Falſarii literarum Apoſtolicarum, ſi laici ſunt, infamiâ notantur, & excommunicationem incurrunt; ſi clerici, deponuntur ab officio & beneficio; & ſi circa ſigillum Principis falſum admiſerunt, ſtigmate notati in exilium mittuntur. tom.2. pag 372.n.3.& p 373. num.7.

Falſi crimen quid ſit, & quotupliciter committatur circa perſonas. t.5.p.272.n.5.

Falſi crimen quomodo committatur circa res, & circa ſcripturam. ibid.& ſeq.

Falſi crimen inter graviora cenſetur, capitaleque olim fuit, & qua pœna hodiè puniatur. tom.5. pag. 373. num. 6.

Falſitas inſtrumenti an poſſit probari per teſtes: Vide in verbo *Inſtrumentum*.

Fama quid ſit, & quæ ſit ejus vis ad faciendam fidem. t.2. p.381 n.7.

Fama viciniæ aliis adminiculis adjuncta multùm facit in probatione matrimonii. t.2.p.533.n.4.

Fama in quibus cauſis deſideretur ad probationem ultra teſtes. t 2.p.796.n.1.

Famæ, aut rumori non eſt temerè credendum, licèt faciat quaſi notorium. t.3.p.79.n.1.

Fama tam de bonis mala, quàm de malis bona falſo rumore concelebrat. t.5.p.40.n.5.

Fama ex humana ſuſpicione naſcens parum obeſſe debet. ibid.

Fama ſola viciniæ an ſufficienter probet filiationem: vide in verbo *Filiatio*.

Familia, ſeu famelia apud antiquos ſcriptores & Juriſconſultos quid ſit. t.t p.549 n.1.

Familia ſervorum quid ſit. ibid. & p.550.

Familia laicalis Epiſcoporum an ſit exempta à juriſdictione ſæculari. t.1.p.620.& ſeq.n.3.4.5.

Familiares Sanctæ Inquiſitionis an Juriſdictioni ſæculari ſubſint. t.1.p1622.n.9.

Familiares commenſales Inquiſitorum an gaudeant privilegio fori. t.1.p.624 n.14.& ſeq.

Familiares S.Officii, ſi ante adeptam familiaritatem privilegium aliquod acquiſierint, à quo judice puniri debeant. t.2.p.104.n.5.

Farfenſe monaſterium Ordinis D.Benedicti prope Romam. t 2 p.632.n.1. & p.636.n.n.1.

Faventia celebris, & antiqua civitas Italiæ Epiſcopalis

Digitized by Google

palia in octava regione: ubi de renunciatione Faventini Præſulis. t.1.p.417.n.1.2.

Fautores, & defenſorea hæreticorum pœnâ amiſſionis bonorum plectuntur. t.5.p.193.n.2.

Fautores, defenſores, credentes, & receptatores hæreticorum excommunicantur, & elapſo anno, nec reſipiſcentes, infames fiunt. t.5 p.211.n.4.
Vide in verbo *Credens*.

Fautor hæreticorum quis dicatur, & quotupliciter hoc crimen committatur. t.5.p.212.n.7.

Felix quandonam ut legitimus Pontifex Eccleſiam regere cœpit. t.5.p 2.col.1. Condemnat Imperatorem Conſtantium, & aliquot Epiſcopos Arrianoa ibid. Martyrio coronatur, & caput ejus invenitur. ibid.

Felix I. quandonam Pontifex creatus, & martyrio coronatus. t.5.p 7.n.1.

Feltra celebris civitas in Alpibus, Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.1.p.1039.n.2.

Ferraria civitas Italiæ ubi ſita, & quibus paruerit. t.1. p.65.n.2.

Ferentinum perantiqua civitas eſt in veteri Latio â quinto Eccleſiæ ſæculo Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.2. p.164.n.1. & t.4.p.51.n.

Feria jam olim fuere in uſu in Eccleſia ad deſignandos dies hebdomadæ. t.1.p.849.n.2.

Feriæ veteribus non incognitæ, & unde dictæ. ibid.

in Feriis ſtatutis in Dei honorem non licet opera ſervilia facere, vel judicia exercere, etiam partibus conſentientibus, niſi pietas adſit, vel pietatis cauſa concurrat: in feriis verò indictis in gratiam hominum hæc omnia prohibentur, niſi partes conſentiant. t.2. p.186 n.19.

Feriæ quid ſint: ubi de diebus feriatis, & diebus nefaſtis. t.2.p.188.n.23.

Feria quid ſit ex modo loquendi Eccleſiæ. ibid.

Feriarum variæ definitionea traduntur, & explicantur. ibid.n.24

Feriarum variæ diviſiones traduntur: ubi de feriis ab antiquis obſervatis. ibid.& p.189.n.25.

Feriæ repentinæ quid ſint, & quare, & a quibus indicantur. ibid.n.26.

Feriæ plures ſublatæ. ibid.

in Feriis, tam divinis, quàm humanis, quænam fieri prohibeantur. ibid & ſeq.n.27.

Feriæ divinæ ad quid inſtitutæ ſint, & quomodo etiam à Gentilibus obſervarentur. t.2.p.190.n.28.

Feriæ ab antiquis ſuperſtitiosè obſervatæ. ibid. & ſeq. num.29.

Feriis aliquibus renunciari poteſt. ibid.n.28. & 29.

Feriæ Judaicæ obſervari prohibentur. t.2.p.191.n.30.

Feriæ humanæ an impediant litium exitum. ibid. n.31.32.

Feriæ novendialea apud Gentiles quænam fuerint: vide in verbo *Sacrificium*.

Feſtivitates ab Epiſcopo indictæ debent à Clero ſæculari, & regulari obſervari, & à populo etiam, & quid ad hoc requiratur. t.2.p.18. & ſeq. n.18.

Feſtivitates de præcepto quis indicere poſſit. ibid.
Vide in verbo *Feſtum*.

Feſtivitates B. Mariæ dicatæ quænam, & quotnam ſint. t.2.p.185 n.14.

Feſtivitates Sanctorum olim à fidelibus ornatibus exterioribus, & lætitiæ, alacritatiſque publicis teſtimoniis celebratæ. t.3.p.42.n.6.

Feſtorum origo unde petenda ſit t.2.p.187.n.21.

Feſtorum obſervatio in lege Gratiæ abſolutè ad jus divinum eſt referenda. ibid.

Feſtorum obſervatio in quo conſiſtat, quis ſit eorum finis, & ratio. ibid.n.22.

Feſtum fatuorum, vel innocentium, aut puerorum. t.3. p.45.col 1.

Feſulana civitas perantiqua eſt in provincia Hetruriæ, Epiſcopali Sede decorata. t.3 p.417.n.2.

Feuda apud Germanoa primùm in uſu eſſe cœperunt. t.2.p.18.n.4.

Feudorum libri dicuntur conſuetudinea, & à quo primùm ſcripti fuerint. ibid.

Feuda olim etiam in favorem piæ cauſæ alienari non poterant, deinde ſoluto laudemio alienari cœpere. t.3.p.349. & ſeq n 3.

Feudi traditio ſymbolica inveſtitura dicta, & apud variaa nationea uſitata. t.3.p 350.n 4.

Feudi etymon & origo diſquiritur, & onde hæc vox derivetur. ibid.n.7.

Feudum dicitur etiam beneficium, & prædium in feudum datum. ibid.

Feudum, & feudorum leges ex moribus Galliæ repetendæ ſunt, rejectis contrariis ſententiis. t.3. p.350. & ſeq.n.8.

Feudorum liber primus cum authorem habuerit. t. 3. p.351.col.2.

Feudum in quibus rebus conſtitui poſſit, & in quibus non. ibid n.9.

Feuda majora, & minora à quibus perſonis conſtitui poſſint. ibid & ſeq.n.10.

Feudum quot modis acquiratur, & an à muliere conſtitui poſſit. ibid.p 352.

Feudum quibus modis committatur, & amittatur. t. 3. p.352.n.11.

Feudum quomodo amittatur propter delictum, & extra delictum. ibid.

Feudum eccleſiaſticum non committitur perpetuò ob noxam Prælati illius. ibid.col.2.

Feudi commiſſum quare exhæredatio dicatur. t 3 p 352. n.11.col.2.

Feuda majora deficientibus maſculis ad Principem redeunt. ibid.

Feuda ab initio fuere temporaria, & à quo tempore cœperint eſſe hæreditaria. ibid.

Feudi conceſſio perpetua eſt, & rem reddit alienabilem. t.3.p.353.n.13.

Fibulæ potiùs ſunt ornamenta, quàm veſtes. t.3. p.54. num.12.

Fibulæ aureæ, vel argenteæ in veſtimentis clericorum prohibitæ. ibid.

Fideicommiſſa verbis precativis, præceptivis, & imperativis relinquuntur. t.2 p.355.n.2.

Fideicommiſſum ſub conditione, *ſi ſine liberis rogatus decedat*, deficit ſi ipſe religionem profiteatur. t. 2. p.356.n.7.

Fideicommiſſa ita relicta, ut ex mero nutu hæredis pendeant, an valida ſint. t.3.p.494.col.1.& 2.

Fideicommiſſum ita relictum, *niſi hæres meus noluerit*, an valeat. t.3.p.495.n.9.

ad Fideicommiſſi petitionem an ſimul mater cum filio admitti poſſit. t.3 p.507.n.8.

Fideicommiſſa infirma valde aliquando fuere, & à quo tempore valida effecta ſint. t.3.p 509.n.11.

Fidejuſſionem varia incommoda referuntur, quorum comes eſt miſeria. t.3.p.396.n.4. & 5.

Fidejuſſio perpetua, quæ clericis prohibetur, an ab ipſis interpoſita valida ſit. t.3.p.397 init.

Fidejuſſores pro dotium ſecuritate peti non poſſunt, bene tamen hypotheca conſtitui; & traditur ratio differentiæ. t.3.p 372.n 13.

Fidejuſſor indemnitatis qua ratione olim differret à fidejuſſore ſimplici. t.3.p.398.n.2.

Fidejuſſor an poſſit aliquando conveniri, non excuſſo reo principali. ibid.

Fidejuſſor

Fidejuſſor actione mandati expeteri poteſt pro pecunia ſoluta, & pro intereſſe, & damno accepto. ibid. num.3.

Fidejuſſor pro alio ſolvens dupli actione poteſt repetere pecuniam ſolutam. t.3.p.399.n.8.

Fidejuſſor quando non habeat regreſſum contra reum principalem. t.3.p.401.n.13.

Fidejuſſor an ultra ſortem principalem teneatur ad uſuras,& alias acceſſiones,& pœnas. tom.3.pag.402. num.3.

Fidejuſſor quandonam poſſit contra reum principalem agere,ut eum liberet. t.3.p.403 n.6.7.

Fidejuſſores aliqui propter varias cauſas ex fidejuſſione efficaciter non obligantur. t.3 p.404.n.2.

Fidejuſſor in tribus caſibus agere poteſt contra reum principalem , ut eum ab obligatione liberet antequam pro eo ſatisfaciat. t.3.p.406.n.1.

Fidejuſſor quandonam poſſit pignorum dominium impetrare. ibid.n.2.

Fidejuſſor ad tempus obligatus,ſi eo neſcio terminus principalis obligationis prorogetur, amplius in futurum non tenetur. t.3.p.407.n.4.

Fidejuſſores dotium quare non dentur conſtante matrimonio. t.4.p.313.n.11.& p.316.n.21.

Fideles olim ob graviora ſcelera communione Eccleſiæ privabantur. t.1.p.72.n.14.

Fideles primis Eccleſiæ ſæculis diverſis ſignis ad ſynaxin & Miſſæ ſacrificium convocabantur. t.1.p.634. n.3.

Vide in verbo *Campana*.

Fideles debent ab omni controverſia ceſſare tempore quo ſacratiora myſteria celebrantur. tom.1. p.854. n.17.

Vide in verbo *Treuga*.

Fidelibus Chriſtianis in bello juſto pugnare licitum eſt. t.1.p.855.n.21.

Fideles priſcis temporibus etiam ſub Imperatoribus Apoſtatis militiæ nomen dabant. ibid.

Fidelibus prohibitum eſt pugnare cum idololatris,non abſolutè. t.1.p.856.n.23.

Fideles in antiquis Eccleſiis juxta ſexum, & ætatem diverſis manſionibus ſeparati ſacris intererant.t.3.p.4. & 5. n.10.11.

Fidelibus laicis in Eccleſiis nulla datur prærogativa ratione dignitatis. ibid.p.6.col.2.

Fideles olim plerumque clericalem ſtatum, & ordinationem refugiebant. t.3.p.633.& ſeq.n.11.

Fideles primi majoris perſectionis zelo propria renunciabant : Vide in verbo *Chriſtiani*.

Fidelitas per juramentum promiſſa appellatur fidelitas per ſacramentum. t.2.p.553.n.3.

Fidelitas in feudis quid ſit : Vide in verbo *Juramentum fidelitatis*.

Fidem præſtare aliquando pro jurejurando accipitur. t.1.p.954.n.2.

Fides aliquando accipitur pro ſcientia, & firma opinione. t.2 p.718.n.1.

Fides bona præſumitur à jure in præſcribente. tom.2. p.720.n.9.

Fides bona perſonaliſſima eſt, & ab eo qui uſucapit & præſcribit æſtimatur. ibid.

Fides mala quocumque tempore interveniens interrumpit præſcriptionem. t.2. p.721.n 10.

Fides bona tantùm in initio præſcriptionis deſideratur,ſecundum jus civile. ibid. & ſeq n 12.

Fides bona in acquiſitione fructuum deſideratur per ſingula momenta , in uſucapione verò tantùm ab initio. t.2.p.722.n 13.

Fides interpoſita de re aliqua , & juramentum,plerumque æquantur. t.3.p.397.n.1.

Fiducia in pignore quid ſit , & quomodo contrahebatur : Vide in verbo *Pignus*.

Filias in matrimonium deſpondere , quibus de jure competat. t.5.p.69.col.1.

Filiatio legitima probatur per nominationem parentum, & non creditur illis contrarium poſtea aſſerentibus,etiam cum juramento. t.2.p.370.n.8.

Filiationis probatio alia vera,alia præſumpta eſt. ibid. num.10.

Filiationis præſumptio an æqualiter procedat filio nato ex concubina domi retenta. t.2.p.371.n.11.

Filiationis præſumptiones variæ. ibid p.372.n.12.13.

Filiatio an ſufficienter probetur ea fama viciniæ. ibid. num.14.

Filius Sacerdotis in quibus caſibus poſſit naſci legitimus,etiam in ſacerdotio genitus. t.1.p.90.n.2.

Filii presbyterorum in triplici ſtatu poſſunt conſiderari,& an ad ordines promoveri poſſint. tom.1.p.525. num.5.

Filii illegitimi,ſive presbyterorum,ſive laïcorum,ex defectu natalium nequeunt ordinari. ibid. & ſeq. num.6.

Filii rarò boni ex pravis parentibus : unde proverbium, *Mali corvi malum ovum*. ibid.p.526.

Filii presbyterorum ea multis rationibus ab ordinibus arcentur. ibid.

Filii illegitimi quare ad religionem poſſint admitti;& an poſſit cum eis ad Prælaturas diſpenſari. tom.1.p.527. num.7.

Filii aliquando legitimi ex ſacerdotibus naſci poſſunt. t.1.p.527.n.10.

Filius presbyteri natus ex uxore legitima,ſed ab eo cognita poſt religionis ingreſſum, ipſo ad ordines promoto,an naſcatur legitimus,& poſſit ad ordines promoveri. t.1.p.534.n.1.2.

Filii tam legitimi, quàm illegitimi ſine Pontificia diſpenſatione in præbendis, ſeu beneficiis paternis, vel in aliis ejuſdem Eccleſiæ inſtitui non debent. tom.1. p.535.n.5. & p.536.n.7.

Filii apud varias gentes in dignitatibus parentum ſuccedunt : & aliquando in beneficiis paternis ſucceſſere. ibid. & p.536.n.6.

Filii etiam legitimi à paternis beneficiis excluduntur, & quare : poſſunt tamen mediatè in illis ſuccedere. ibid. num.8.

Filius legitimus vivente, vel defuncto patre poteſt aliquod obtinere beneficium in eadem Eccleſia,in qua pater miniſtrat,ſecus de filiis illegitimis. t.1. p.537. n.11.

Filii illegitimi abſque Pontificis diſpenſatione non poſſunt admitti ad dignitatem,ſeu beneficium. t.1.p.539. num.1.

Filius ex ſacerdote Græco natus an ſit capax beneficii. ibid. & ſeq.p.540.n.3.

Filius ex libera matre natus , patre autem ſervo , liber naſcitur. t.1.p.556.n.2.

Filius quare quoad jura natalium potiùs matris, quàm patris conditionem ſequatur. tom.1.pag.560. num.13.

Filius in connubio natus,an matris liberæ conditionem ſequatur , ſicut vulgò quæſitus. tom.1. pag.560. num.14.

Filiis an ſit quæſtio libertatis inferenda propter patris, vel matris memoriam. t.1.p.561.n.16.

Filius in his , quæ publici juris ſunt , poteſtatem in patrem habere poteſt. t.1.p.843.n.4.

Filii ex Senatuſconſulto Orphiciano ſuccedunt matribus,& è contra. t 1.p 992.n.5.

Filius in cauſa paterna arbiter recipi valet. t.1. p.1024. num.8.

Filii naturales an faciant deficere conditionem *ſi ſine liberis*. t.2.p.357 n.9.& 10.

Filii adoptivi an inducant defectum conditionis *ſi ſine liberis*. t.2.p.358.n.11.

Filii defuncti an excludant ſubſtitutum ſub conditione *ſi ſine liberis*. ibid.

Filii ab utriuſque paginæ Authoribus viſcera parentum dicuntur. t.2 p.516.n.3.

Filii ſumma, & compendium amoris paterni ſunt. t.2. p.517.n.6.

Filii ſervorum Eccleſiæ, etiamſi nati poſt manumiſſionem, remanent ſub patrocinio Eccleſiæ. t.3. p.257. num.4.

Filii naturales an generali obligatione contineantur. t.3 p.362.n 11.

Filius an ſemper teneatur onera paterna agnoſcere, & ſolvere. t.3.p.408.n.3.

Filius emancipatus, hæreſque ex minima parte factus, an privilegio gaudeat, ne ultra quàm facere poſſit, conveniatur. t 3.p.420.n.13.

Filiis exiſtentibus, nec mater, nec uxor admittuntur in ſucceſſione teſtamentaria. tom.3. pag.508. num.10.

Filii maſculi tantùm quare apud Hebræos ad poſſeſſiones paternas vocati. t.3.p.510.col.2.

Filii ob quatuordecim cauſas hæreditate paterna privantur. t.3.p.511.col.1.

Filii ante Senatuſconſultum Orficianum quo jure ad ſucceſſionem paternam admittebantur. ibid.n.16.

Filius gravatus fideicommiſſo, an poſſit ſimul deducere legitimam, & quartam Trebellianicam. t 3.p.514. n.22.& p.515.n.23.

Filius patrem, & matrem habens, quibus ſunt ſepulchra diverſa, in quo ſepeliendus ſit. tom.3. p.549. num.7.

Filius impubes ſine conſenſu parentum tonſuratus an in clericatu permanere debeat: ubi alii caſus traduntur circa hoc. t.3.p.638.n.8.

Filii in patris poteſtate ſunt, licèt quoad ſtatum, & conditionem matrem ſequantur. tom.3. pag.702. num.6.

Filius quando privari poſſit ſucceſſione paterna ob gravamen ſibi à patre injunctum non adimpletum. t.3. p.716.n.6.

Filius natus quamdiu vivere debeat, ut parentes ad ejus ſucceſſionem admittantur. tom. 3. pag. 910. num.6.

Filius impubes pro quo pater ſponſalia contraxit, an teneatur pubes factus promiſſioni patris ſtare, & matrimonium contrahere. t.4.p.70.n.6.

Filius vagè conceptus poteſt conditionem patris ſequi. t.4.p.148.n.1.

Filius poſt mortem patris an poſſit ſuper conditione natalium inquietari. t.4 p.148.n.4.

Filii procreati ab infidelibus in ipſa infidelitate legitimi reputantur, & cum ſuſceptis poſt baptiſmum ſuccedunt. t.4.p.193.n.8.

Filius naturalis per ſubſequens matrimonium efficitur legitimus, & habilis ad ſuccedendum in bona paterna. t.4.p.224.n.3.

Filiorum variæ ſpecies recenſentur. ibid. & ſeq. num.5.

Filiorum illegitimorum variæ ſpecies referuntur. t.4. p.225.n.6.

Filii ſpurii quinam dicantur, & in quo à naturalibus differant. t.4.p.225.n.7.

Filii legitimati per ſubſequens matrimonium habilitantur ad ſucceſſionem paternam; & an in ſucceſſione majoratus præferantur filiis ex legitimo matrimonio natis. t.4.p.226.& ſeq.n.9.10.

Filii per ſubſequens matrimonium legitimantur etiam ſine dotalibus inſtrumentis. tom. 4. pag. 229. num.14.

Filii geniti, & concepti ante ſeparationem matrimonii, remanent legitimi ſeparatione facta in facie Eccleſiæ, t.4 p.230.n.2.

Filii ex matrimonio putativo nati legitimi ſunt, illis alimenta debentur ſicut aliis legitimis, & capaces ſunt omnium dignitatum ſpiritualium, & ſæcularium. t.4. p.231.n.6.

Filii inceſtuoſi & adulterini non legitimantur per ſubſequens matrimonium. t.4.p.236.n.5.

Filii per matrimonium nullum non legitimantur. t.4. p.236.n.6.

Filii nati ex ſecundo matrimonio poſt ſententiam divortii latam ſuper primo, an cenſeantur legitimi, ſi ſententia nulla ſit. tom.4 pag.237.& ſeq. num.4

Filius, qui probat patrem ſuum matri fidem dediſſe de matrimonio contrahendo in facie Eccleſiæ, legitimus cenſendus eſt. tom. 4. pag.240. num.5.

Filii ſpurii an ſint incapaces ſucceſſionis paternæ, & in quibus caſibus hæredes inſtitui poſſint. t.4.p.245. num.16.

Filii legitimati per natalium reſtitutionem, vel per diſpenſationem in radice matrimonii gaudent nobilitate parentum. t.4.p.247.n.21.

Filii legitimati legitimorum nomine comprehenduntur in fideicommiſſis. ibid.

Filius poteſt eſſe legitimus quoad ſpiritualia, & illegitimus quoad temporalia, & econtrà. tom.4. pag.250. num.26.

Filii infidelium an legitimentur per ſubſequens matrimonium parentum. t.4.p.251.n.2.

Filii legitimi, nec ſui hæredes, nec agnati parentibus eſſe poſſunt. t.4.p.303.n.8.

Filius hæretici non debet propter patris delictum ultimo ſupplicio affici. t.5.p.194.n.4.

Filii in ſacra pagina plerumque jubentur corripi dum pater deliquit. ibid. n.5. & p.199.n.14.

Filii liberantur à vinculis patriæ poteſtatis propter lapſum patris in hæreſim. tom.5. pag.218. num.3.

Filiorum ratione mitiùs agendum eſt cum delinquente. t.5.p.240.n.3.

Filius unigenitus quomodo poſſit dici, quem frater uterinus præceſſit. t.5.p.618.n.1.

Filii qui jam deceſſerunt, tanquam ſi nunquam fuerint, aliquando habentur. ibid n.2.

Filius primogenitus more loquendi Scripturarum quis ſit. t.5 p.719.n.1.

Filiusfamilias an ex fidejuſſione efficaciter obligetur, & idoneus fidejuſſor ſit. tom. 3. pag.405. num.3.

Filiusfamilias quomodo pro patre intercedere poſſit. ibid.

Filiusfamilias procurator tam ad agendum, quàm ad defendendum conſtitui poteſt; & quæ ætas ad hoc requiratur. t.1.p.937.n.1.

Fines agrorum quinam fuerint olim lege Manilia præſcripti. t.2.p.342.n.6.

Vide in verbo *Terminus*.

Firma quid ſit, & de variis ejus acceptionibus. tom.3. p.326.n.2.

Firma vox Anglica eſt, apud Gallos autem ſignificat poſſeſſionem rei frugiferæ. tom.3. pag.1012. num.1.

Firmana civitas ubinam ſita ſit, & quare ita dicta. t.2. p.424.n.1.

Firmana civitas à ſecundo Eccleſiæ ſæculo lucem hauſit,& Eccleſiâ Cathedrali decorata eſt. ibid.

Firmana civitas inter primas Picentinas lucem Evangelii hauſit, & à primis Eccleſiæ ſæculis Sede Epiſcopali decorata fuit. t.2.p.451.n.1.

Firmitas monaſterium eſt in diœceſi Cabilonenſi Ordinis Ciſtercienſis. t.1.p.74.n 4.

Firmitas Abbatia eſt prima Ciſtercii filia ; & quos fundatores habuerit. t.1.p.359.n.6.

Fiſcanum monaſterium SS.Trinitati dicatum Ordinis D.Benedicti. t.1.p.352.n.4.

Fiſcus non tenetur præſtare cautionem fructuariam. t.3 p.392.col.1.

Flavius Recharedus decimusoctavus Gothorum Rex placidus, mitis,&c. ubi alia de ejus virtutibus. t. 2. p.328 n.1.

Flamen Dialis tantùm ex parentibus confarreatis eligebatur. t.4.p.9.col.1.

Flamines quare apud Romanos rarò conſules creabantur. t.5.p.287.col.1.

S.Floræ monaſterium Ordinis D.Benedicti in urbe Aretina ingentibus redditibus, & ampliſſimis privilegiis decoratum eſt. t.5.p.641.n.1.

Florentia Etruriæ caput & Metropolis, Magnorum Ducum inclyta ſedes. t.1 p.317.n.1.

Florentia excuſſo Imperatorum jugo à quibus olim regebatur , & à quo nunc regatur. tom.2 pag.63. num 2.

Florentia Etruriæ caput civitas Epiſcopalis tantùm fuit uſque ad Martinum V. tom. 3. pag. 547. num.1.

Florinenſe monaſterium in Germania quo tempore fuerit fundatum. t.5.p.114.n.2.

Florum ornatus, more ab Hebræis ſumpto , in baſilicis à veteribus Chriſtianis adhibitus. tom 3. pag.42. num.6.

Foderum, vel fodrum eſt pabulum, quod alicui ſolvitur. t.3.p 783.n.2.

Fœminæ non excluduntur à feudis in Comitatu Namurcenſi. t.1.p.156 n.2.

Fœminæ an ſint prorſus incapaces juriſdictionis. tom.1. p. 836.n.6.& p.837.n.10.

Fœminæ valde vindictæ ſunt cupidæ,& valde crudeles. ibid.

Fœminæ etiam ex commiſſione ſummi Pontificis clavium poteſtatem exercere non poſſunt. tom.1.p.836. num.7.

Fœminæ à judicandi munere ob ſexus fragilitatem arcentur. t.1 p.837.n.10.

Fœminæ in Gallia juriſdictionis feudalis capaces ſunt. t.1.p.1023.n.4.

Fœminæ an jure naturali, vel divino à judicandi munere arceantur. t.1.p 1024.n.7.

Fœminæ præcellentes juriſdictionem exercere valent. ibid.& p.1025.n.11.

Fœminæ ex conſuetudine juriſdictionem habentes , in arbitros eligi valent. t.1.p.1015.n.10.

Fœminæ præcellenti poteſt cauſa terminanda à Principe committi. ibid.n.12.

Fœminæ propriè virgines ante duodecim annos appellantur, poſtmodùm verò mulieres. tom.2.p.268, num.1.

Fœminæ an antiquitus teſtimonium dicere potuerint. t.2.p.392. & ſeq. n.3.

Fœminæ an de jure Pontificio poſſint admitti ad teſtimonium dicendum in cauſis criminalibus clericorum, vel in aliis. t.2.p.393.n.4.

Fœminæ à tutelæ officio omni jure prohibentur ; & quid de matribus. t.2 p.888.n.3.

Fœminis prohibitum eſt ſacrificium offerre , & preſbytero ſacrificanti miniſtrare. t 3 p.63.n.6.

Fœminæ promiſcuo virorum balneo utentes tanquam impudicæ notabantur. t.3.p.65.n.10.

Fœminæ apud omnes gentes olim velatæ inceſſere. ibid.

Fœminæ legibus eccleſiaſticis à miniſterio domeſtico clericorum repelluntur. ibid.n.11.

Fœminæ ſubintroductæ clericis olim cohabitantes, quænam fuerint. t.3.p.66.n.14.

Fœminæ multæ , quæ virginitatis ſervandæ causâ ſibi ipſis mortem intulere, referuntur. tom.3.p.559. num.10.

Fœminæ regulariter teſtes in teſtamento eſſe non poſſunt. t.3.p.486.& ſeq.n.11.

Fœminarum præcipuum , & maximum munus quodnam ſit. t.3.p.702.n 5.

Fœmina etſi alienigena in conjugium ducta retineri debet. t.4.p.1.n.1.

Fœminæ aliquæ, quæ in infantiæ ætate virum paſſæ ſunt, referuntur. t.4 p.17.& ſeq.n.4.

Fœminæ quare citiùs pubeſcant quàm mares, diſſeritur. t.4.p.81.col.1.& 2.

Fœmina ita arcta, ut viro inepta ſit, an teneatur pati inciſionem. t.4.p.215.n.8.

Fœmina nulla unquam ſacerdotale officium rectè exercere potuit. t.5.p.564 n.5.

Fœnus nauticum quid ſit,& unde percipiatur. t.5.p.367. num.5.

Fœnus nauticum ab antiquis Græcis cognitum, ad Romanos derivatum eſt. ibid.

Fœnoris nautici leges quænam fuerint. ibid.p.368.

Fœnoris nautici uſuræ variæ pro diverſitate temporum fuere. ibid.n.6.

Fœtus adhuc in utero exiſtens, animatus tamen, an ſit verè homo. t.2 p.257.& ſeq.n.7.& 9.

Fœtus ab utero abactio an ſit homicidium , & abactor tanquam homicida puniendus. ibid & ſeqq.

Fœtus adhuc in utero exiſtens an poſſit baptizari: vide in verbo *Infans*.

Fontis Frigidi monaſterium quondam ſub regula D.Benedicti fundatum , eſt Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Narbonenſi. t.1.p.309.n.1

Fontium monaſterium Ordinis Ciſtercienſis ubinam ſitum ſit. t.4.p.136.n.1.

Fontes baptiſmales quis olim benedicebat: vide in verbo *Aqua*.

Forda civitas in Gallia, in Comitatu Devonienſi ſita.t.1. p.680.n.1.

Foreſta , foreſtia , & foreſtum , foreſtagium , & præſides foreſti , quid ſignificent. tom.3. pag 435. num.3.

Forisfactum aliquando pro gravi delicto, aliquando etiam pro mulcta pecuniaria ob delictum irrogata ſumitur. t.2.p.700.n.5.

Forisfactum propriè accipitur pro eo , cujus causâ aliquis ſit foris,& amittat privilegium. tom.5.p.516. num.2.

Forisfacere quid ſit. ibid.

Formula Græcorum ad conferendum baptiſmum an ſit approbata in Concilio Florentino. tom.3.pag.921. num.4.

Fornicaria quid ſit: ubi quod malè confundatur cum concubina focaria. t 3.p.71.n.3.

Fornicatio contra naturam quàm horrendum, & quale ſcelus ſit, deſcribitur. t.5.p.454.n.9.

Fornicatio prædicta quibus pœnis vindicata ſit jure divino , & jure civili Romanorum. ibid.numero 10.

Fornicationi prædictæ quæ ſit pœna impoſita jure canonico. t.5.p.455.n.11.

Forus qoid ſit, traditur ex ejus etymologia. t. 2. p. 68. num. 7.
Forus ſignificat locum ubi nundinæ fiunt. ibid.
Forum ſortiri quid ſit, & quotupliciter quis forum ſortiatur. ibid. col. 2.
Forus ratione rei ſitæ. ibid.
Furus præcipuus quiſnam, ſive de proprietate, ſive de poſſeſſione agatur. t. a p. 68. n. 8.
Fori eccleſiaſtici ſpecialitas quo jure inducta ſit, latè diſcutitur. t. 2. p. 79 n. 7. & ſeq.
Forus antiquus mutatnr, & novus acquiritur per mutationem domicilii. t. 2 p. 104. n. 5.
Forua exercendarum litium locus, unde ita dicatur, & quare etiam proroſtra vocetur. t. 5. p. 620. c. 10.
Forus ex quibus conſtet. ibid.
Forumjulium, colonia Octavianorum io Gallis Narbonenſi ſitum. t. 5. p. 680. n. 4.
Foſſanova monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, ubi ſitum, & à quo conſtructum. t. 1. p 808. n 5.
Foſſatum quid ſit, & quid foſſatum extendi, & purgari. t. 2. p. 363. n. 10.
Foſſatum eſt locus pro muniendis caſtris factus. t. 3. p. 978. n. 6.
Franchavallis monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Nemauſenſi. t. 2. p. 155. n. 3.
Francia per plures annos Germania dicta eſt. t. 4. p. 2. oum. 2.
Franciæ mentio tantùm ſit apud authores mediæ ætatis. ibid.
Fratres Chriſti Domini in Scriptura ſacra quinam, & qua ratione vocentur. t. 3 p. 249. n. 2.
Fratrum, aut ſororum nomine conſanguinei ulterioris gradus juxta modum loquendi Scripturæ ſacræ frequenter veniunt. ibid. col. 2.
Fraudans juſta pondera, & menſuras viginti diebus in pane, & aqua pœnitere debet. t. 3. p. 305. n. 4. & p. 308. num. 8.
Vide in verbis *Menſura, Pondus*.
Fraxinorenſe monaſterium, Gallicè Ferne, Ordinis D. Benedicti. t. 3. p. 799. n. 3.
Fridericus Imperator Octaviano Antipapæ adhæret; ubi aliqua de ejus protervia. t. 1. p. 327. n. 22.
Fridericus Imperator ſtatim ac coronatus fuit, libertates Eccleſiæ reſtituit. t. 5. p. 612 n. 1.
Frigiditas quæ matrimonio impedimeotum præſtat, à natura, vel caſu provenit. t. 4. p. 213. n. 5.
Frigidi quinam dicantur, & inepti ad matrimonium contrahendum. ibid.
Vide in verbo *Eunuchus*.
de *Fructibus* perceptis, & percipiendis prædo tenetur. t. 2. p. 254. n. 2.
Fructus percepti interea dum Eccleſia vacaret, ad quem pertineant, vel quomodo dividendi. t. 1. p. 760. & ſeq. num. 7.
Fructus non tantùm quos novi, & violenti poſſeſſores perceperunt, ſed etiam quos veteres poſſeſſores percepiſſent, reſtituendi ſunt. t. 2. p. 261. n. 3.
Fructus rei litigioſæ, ſi lite pendente diſſipantur, ſequeſtraodi ſunt, & ſi adſit juſta cauſa, res ipſa ſequeſtrari valet. t. 2. p. 315. n. 2.
Fructua rei litigioſæ pendente appellatione ſequeſtrari valent. t. 2 p. 800. n. 14.
Fructus rei pignoratæ quomodo retiocri poſſint, quin imputentur in ſortem priucipalem. tom. 3. pag. 347. num. 2.
Fructus rei feudalis quando juſtè dominus percipere poſſit. ibid. & p. 348.
Fructus rei ſeudalis ex natura ſeudi domino ceduns interim dum vaſſallus mutuam pecuniam non ſolvit, vel immunitate ab oneribus, & obſequiis gaudet: ubi varii caſus circa hoc referuntur. t. 3. p. 348. n. 3. & 4.
Ftuctus rei pignoratæ, jure civili inſpecto, non imputantur aliquando in ſortem priocipalem, ſi ita inter partes conveutum ſit. t. 3. p. 373. n. 2.
Fructus rei pignoratæ duplici modo lucro debitoris cedere poſſuut. ibid. n. 3.
Fructus ejuſdem ſpeciei cum ſorte principali, ſtatim cedunt in ſolutionem debiti, & miuuunt ſortem. ibid.
Fructus ex re pignorata percepti imputantur in ſortem debiti principalis. ibid. & ſeq. n. 4.
Fructus rei pignoratæ ad debitorem ſpectant tanquam dominum rei. t. 3. p. 376. n. 6.
Fructus qninam imputentur in quartam Trebellianicam. t. 3. p. 512. n. 18.
Fructibus prædii locati auctis, non augetur penſio ſuper eo impoſita. t. 3. p. 814. n. 2.
Fructuum eccleſiaſticorum viceſima pars pro expeditione Terræ ſanctæ aſſiguata. t 3. p. 723. n. 2.
ut Fructus rei dotalis mariti fiant, dum percipiuntur conſtante matrimonio, quid requiratur. t. 5. p 364. num. 1.
Fructus percepti ex re pignori data pro ſecuritate dotis, an ſint imputandi in dotem à marito. ibid. n. 2. & p. 365. n. 3.
Fuga religioſi in quo differat ab apoſtaſia; & quis dicatur fugitivus. t. 3 p 675. n. 3.
ad Fugam à monaſterio conſtituendam quid requiratur. ibid.
Fuga è monaſterio, tam veteribus, quàm novis Eccleſiæ legibus vindicatur. t. 3. p. 676 n. 6.
Vide in verbo *Religioſus*.
Fugitivarii quinam fuerint apud antiquos, ubi de poteſtate eorum in ſervos. t. 3. p 341. col. 1.
Fulco vir apprimè doctus & ſanctus Toloſanam regit Eccleſiam. t. 1. p. 310. n. 6.
Fumum vendere quinam apud veteres dicerentor. t. 3. p. 34. n. 9.
Fundi dotalis alienatio prohibita ex lege Julia Papia: vide io verbo *Res dotales. Alienatio*.
Furioſus perpetuus judex eſſe oon poteſt, ſecus habens dilucida intervalla. t. 1. p. 114. n. 2.
Furioſus noo poteſt teſtamentom facere, nec mente alienatus. t. 3. p. 534 n. 8.
Furioſus matrimonium contrahere nequit. t. 4. p. 56. num. 2.
Furioſus voluntatem non habet, & dormienti & ignoranti æquiparatur. ibid. n. 4.
Furioſo dilucida intervalla habenti prohibitum eſt matrimonium; validè tamen illud contrahit eo tempore, quo verum conſenſum præſtare poteſt. t. 4. p. 57. num 5.
Furor ſuperveoiens an fuerit aliquando, vel ſit ex aliquo jure ſufficiens cauſa ad matrimonium diſſolvendum. t. 4. p. 57 & ſeq. n. 6.
Fur quis propriè dicatur. t. 5. p. 250. n. 2.
Fur quomodo poteſt occidi ex lege XII. Tab. ibid. num. 3.
Fur nocturous impunè occiditur; diurnus verò ſi telo ſe defendat. t. 5. p. 251. n 6 & p. 252. n. 9. 10.
Fur nocturnus & diurnus in quo differant. ibid. & ſeq. num 10.
Furem occidere ad ſervanda propria bona an ſit licitum. t 2 p. 253. n. 11.
Fur nocturnus ex lege XII. Tab. poteſt occidi non præmiſſo clamore. ibid.
Furea quàm variis pœnis plectantur in diverſis provinciis. t. 5. p. 281. n. 2.
Fur & latro in quo differant. t. 5. p. 336. n. 2.

Fures & latrones, ſi antequam decedant, comprehenſi, vel vulnerati ſigna pœnitentiæ dederint, an non ſit illis communio deneganda. ibid, n. 3.
pro Furibus & latronibus in fragranti crimine occiſis non orat Eccleſia; ſi verò in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat. t. 5. p. 337. num. 4. 6.
Furi ex neceſſitate furtum committenti levis pœnitentia eſt injungenda. t. 5. p. 219. n. 2.
Furi licèt ex neceſſitate aliena occupanti, quare imponatur pœnitentia. t. 5. p. 340. n. 5.
Fur eſt non ſolùm qui furatur, verùm & qui domino requirenti rem furtivam, eam non indicat. t. 5. p. 341. n. 2. 4.
Fur auferens rem ſacram de loco ſacro non eſt excommunicatus ipſo jure. t. 5. p. 344. n. 2.
Fur occultus poſt pœnitentiam & ſatisfactionem poteſt ad ſacros ordines prumoveri. ibid. n. 3.
Furtum rei tantùm alienæ committitur; & quomodo rei propriæ furtum committi dicatur. tom. 1. p. 361. num 3.
Furtum beneficii, & rei immobilis impropriè dicitur. ibid. n. 4.
Furtum rei rusticæ propriis, & gravioribus pœnis punitur. t. 1. p. 858. n. 8.
Furtum pudoris & caſtitatis fit in virginibus, quæ ideo depudiari dicuntur. t. 5. p. 331. n 3.
Furti etymologia, definitio, & diviſio traduntur. t. 5. p. 334. n. 4.
Furtum propriè dictum in extrema neceſſitate non committitur. t. 5. p. 340. n. 6.
Furti nova obligatio naſcitur ex nova rei alienæ contrectatione. t. 5. p. 341. n. 4.
Furtiva re apud aliquem inventa, an præſumendum ſit contra eum. ibid. p. 342.
Furtum conceptum apud veteres quodnam dictum fuerit. ibid, n. 5.
Furta apud antiquos per ſortes fuere perquiſita. & apud Catholicos per Euchariſtiam. t. 5. p. 387. n. 2.
Furti inquiſitio per inſpectionem aſtrolabii. ibid. p. 388.

G.

G*Allicana* Eccleſia quare dicatur octavam Pentecoſtes non agnoſcere. t. 2. p 175. n. 8.
S. Galli monaſterium vetuſtiſſimum & potentiſſimum ubinam ſitum ſit. t. 5. p. 529. n. 3.
Garganica Eccleſia olim Archiepiſcopalis fuit S. Michaeli dicata. t 3. p. 892. n. 2.
Gaſconia propriè dicta quos terminos, & quot Epiſcopatus habeat. t. 5. p. 181 n. 3.
Gaufridus Præſul Anglicanus juſſu Regis exulat: ubi de miro caſu, qui contigit huic Præſuli in morte ipſius Regis. t. 3. p. 107. n. 3.
Gelaſius I. quando ad ſummi Apoſtolatus apicem evectus. t. 3. p. 199. n. 1.
Gelaſius I. tantùm reprobavit ordinationes Epiſcoporum factus ab Acacio. ibid.
Gemblacum à veteribus Gemelacum dictum, pervetuſtum eſt Brabantiæ oppidum. t. 5. p. 114. n. 1.
Geneva civitas olim Epiſcopalis, ubinam ſita ſit. tom. 3. p. 712. n. 1.
Geneva inter oppida Allobrogum recenſetur, cujus Sedes Epiſcopalis propter hæreſim, Anneſſium Sabaudiæ oppidum tranſlata eſt. t. 5. p. 45. n. 1.
in *S. Genovefæ* Pariſienſis monaſterium canonici regulares S. Victoris tranſlati. t. 1. p. 714. n. 1.
S. Genovefæ Pariſienſis Abbas quanta juriſdictione gaudeat. t. 1. p. 715. n. 4.
Gentiles in Imperatorum ſanctionibus & Authorum ſcriptis quinam dicantur. t. 1. p. 38. n 6.
Gentiles in jure canonico dicuntur ſæculares, & in ſæculo degentes. t. 1 p. 547. n 11.
Genua, aliàs Janua, ubi ſita, & unde ſic dicatur. tom. 1. p. 297. n. 2.
Genuenſis Eccleſia quando in Archiepiſcopalem & Metropolitanam erecta. ibid.
Genuenſis civitatis variæ appellationes, & quandonam Cathedrâ Epiſcopali decorata ſit. tom. 4. pag. 311. num. 1.
Genuenſis Reſpublica propriam monetam cudit, & peculiaria ſtatuta habet. t 4. p. 312. n. 3.
Genuenſis civitatis adminiſtratio penes Conſules, & Prætorem fuit. ibid, n. 7.
Genuflexio orantibus Chriſtianis prohibita tempore paſchali. t. 2. p. 173. n. 3.
Genuflexio etiam apud Gentiles uſitata: ubi de vario orandi ritu, tam apud Judæos, quàm Chriſtianos, ſive ſtando, ſive genuflectendo. ibid. & ſeq.
Genuflexio inter ſacros ritus in ſuſceptione Ordinum ab Eccleſia præſcriptos recenſetur; & an eadem ſit facienda in omnibus gradibus. t. 2. p. 174. n. 7.
Genuflexio in Miſſæ ſacrificio ab initio Eccleſiæ recepta fuit. t. 3. p. 888. n. 4.
S. Georgii monaſterium Ordinis D. Benedicti propè Venetiam fuit à principio immediatè ſubjectum Romano Pontifici. t. 2 p. 247. n. 1.
Genus apud Juriſtas eſt quod ſub ſe plures continet ſpecies. t. 1. p. 79. n. 12.
Generi per ſpeciem derogatur quoties in eodem negotio concurrunt, nec ſimul ſtare queunt. ibid. p. 80. num. 14.
Gerardus Epiſcopus Novarienſis Cardinalis Albanenſis efficitur. t. 1. p. 316. n. 4.
Gerardus Archiepiſcopus Bituricenſis crucem contra hæreticos Albigenſes aſſumpſit. t. 2. p. 265. n. 1. Petiit ab Innocentio III. Guillelmum prædeceſſorem ſuum in Sanctorum numerum referri, & obtinuit. ibid.
Gerardus, ſeu Everardus majoris Eccleſiæ Ambianenſis reſtaurator. t. 3. p. 60. n, 1.
S. Gereonis Coloniæ monaſterium celebre à quo fundatum. t. 1. p. 301. n. 5.
Germanis, qui poſt actionem gratiarum ſemel biberent, indulgentiam fuiſſe conceſſam, an ſit verum. tom. 3. p. 1001. & ſeq. n. 10.
Gerunda perantiqua Hiſpaniæ civitas, in qua provincia ſita. t. 4. p. 179. n. 1.
Gerunda tempore D. Jacobi Eccleſiâ Cathedrali decorata eſt, ejuſque cives fidem Catholicam accepere. ibid.
Giezi à Naaman ſanatus, an fuerit ſimoniacus propter munera oblata. t. 5. p. 79. n. 2.
S. Gildaris monaſterium Ordinis D. Benedicti in diœceſi Rivenſi. t. 3. p. 748. n. 1.
Giſeburnenſis Eccleſia Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini eſt in occiduis Angliæ finibus. t. 2. p. 796. n. 1.
Glaſtonia civitas eſt Angliæ, in qua Joſeph ab Arimathia celebre templum conſtruxit. tom. 3. pag. 221. num. 1.
Goallus Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ in Porticu, Legatus contra Albigenſes miſſus. tom. 2. p. 130. num. 3.
Gradenſis civitas Epiſcopalis ubi ſita, & quando ab ea Cathedralis Sedes ablata. t. 1. p. 710. n. 1.
Gradus ſacramenti Ordinis alii majores, qui ſacri dicuntur; alii minores, qui non ſacri vocantur. tom. 1. p. 488. n. 3.
Vide in verbo *Ordo*.

Digitized by Google

Græcus ſermo oſitatior eſſe cœpit Sede Imperiali Conſtantinopolim tranſlata. t.1.p.112.n.5.
Græci promiſſam barbam aluere, & apud eos Philoſophi barbati fuere. t.5.p.20.n.2.
Græci ex raſura barbæ adverſus Eccleſiam Latinam calumniam ſtruxere. t.3.p.21.n.3.
Græcorum, & Latinorum diſſidium de nutrienda, aut radenda barba exponitur. tom. 3. pag. 21. & ſeq. num.4.
Græci à cœlibatus lege diſceduot, & propter hoc reprehenduntur. t.3.p.84.n.4.& 5.
Græcorum Stercoraniſtarum ſtupiditas circa communionem euchariſticam. t.3.p.875.n.8.
Grandesheimenſe monaſterium, Regium Cœnobium eſt Virginum Benedictinarum. t.2.p.701.n.2.
Grandiſilvæ Monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Toloſana. t.1.p.316.n.1.
Grangia eſt prædium, villa, vel horreum: & grangiarius idem ac villicus. t.3 p.831.n.9.
Gratia ex parte concedentis, non ex parte exequentis metitur. t.1.p.149.0.17.
Gratia non cenſetur à Principe facta antequam literæ ſint expeditæ. ibid.n.18.
Gravitas morum in Epiſcopo, & quolibet Prælato Eccleſiæ præficiendo deſideratur. tom. 1. pag. 247. num.4.
Cratianopolis urbs eſt in Gallia Sede Epiſcopali decorata. t.3.p.722.n.2.
Gregorius cognomento magnus, creatus Pontifex ſupremus anno 590. rexit Eccleſiam uſque adannum 604. ubi alia de ejus laudibus. tom. 1. pag. 37. oum.t.
Gregorius IX. quando ad ſummi Pontificatus culmen evectus. t.1.p.75.n.1.
Gregorius Magnus monaſteria quæ propriis expenſis conſtruxit, *noſtra* appellat. t.1.p.939.n.2.
Gregorius VIII. quare à pluribus io catalogo Pontificum prætermittatur. t.2.p.346.n.1.
D. Geegorius Magnus Pontifex maximis infirmitatibus laboravit. t.2.p.528.n.5.
Gregorius VIII. enixè recuperationem Terræ ſanctæ procurat. t.2.p 544 n.2.
Gregorius VIII. per duos tantùm menſes Eccleſiam rexit, pietatis tamen ſuæ digna monumenta reliquit. ibid.n.3.
Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, qoando fuerit Pontifex creatus. t.3.p.30.n.1.
Guido Rex Hieroſolymitanus à Saladino in carcerem detruſus. t.1.p.273.0.3.
Guido Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus ab Innocentio III. Legatus mittitur. t.1.p.325.n.3.
Guido Abbas Clarevallenſis Legatus in Germaniam mittitur. t.3.p.164.n.3.
Guido Archiepiſcopus Rhemenſis legationis munere fungitur, & totius Galliæ Legatus à latere creatus fuit. t.1.p.301.n.1.
Guillielmus Mutienſis Epiſcopus in Livoniam fidei causâ miſſus. t.1.p.93.n.2.& 3.
Guillelmus ad Albaſmanus, Rhemenſis Præſul Cardinalis creatus. t.3.p.164.n.3.
Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monaſteria conſtruxit. t.3.p.219.n.2.
Guillelmus de Caſtro Silligniaco Præſul Altiſſiodorenſis, mirè diœceſim tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus auxit. t.3.p.491.n.1.
Guiſburnenſe monaſterium Canonicorum regularium. D. Auguſtini, ubinam ſitum ſit. tom.2. pag.294. num.2.
Gynaceum pars ædium fuit, in qua mulieres habitabant. t.3.p.65.n. 10.

H.

HAbitus proprius pœnitentium qois ſemper fuerit in Eccleſia. t. 2.p.414.n.3.
Habitus monachalis debet a religioſo etiam poſt aſſumptionem ad Epiſcopatum deferri ſub pœna peccati lethalis. t 3.p.55.n.14.
Habitus non facit monachum, proverbium à Græcis derivatum ampliatur. t.3.p.659.n.4.
Habitus pœnitentialis hæreticorum quis olim fuerit, & quis hodie ſit. t.5.p.216 n.3.
Habitus prædicti color qnis ſit hodie, & quid ſignificet; & quare in eo crux decuſſata ſuperimponatur. t.5.p 217.n.4.
S. Hadrian titulus Cardinalitius inter quatuordecim antiquo connumeratur. t.2.p.355.n.2.
Hadrianus II. antea Ottobonus dictus, quando Pontifex fuerit creatus. t.4.p.587.n.1.
Hæres an poſſit conveniri reſcripto contra defunctum impetrato. t.1.p.157.n.9.
Hæredes nequeunt adimplere conditiones in faciendo teſtatoribus præſcriptas. t.1.p.1045.n.23.
Hæres tenetur ultimas defunctorum voluntates exequi, nullo alio deſignato executore. t.3.p.463.0.8.
Hæres judicis officio poteſt cogi, ut ſupremum defuncti voluntatem adimpleat, ibid.n.9.
Hæres tenetur exonerare conſcientiam defuncti. t.3. p.473.n.14.
Hæres non adimplens voluntatem teſtatoris, privatur per Epiſcopum rebus ſibi relictis. t.3. p.414. n.2. & p.475.n.5.
Hæredes variis ex cauſis indigni hæreditatis redduntur. t.3.p.474.0.4.
Hæres quæ defuncti vota, & qno vinculo teneatur adimplere. t.3.p.475.& ſeq.n.7.
Hæres voluntatem defuncti ineptam adimplere non tenetur. t.3.p 476.n.8.
Hæres clerici defuncti non poteſt propria authoritate adire ejus hæreditatem. t.3.p.478.n.5.
Hæredis inſtitutio an in alterius voluntatem conferri poſſit. t.3.p.491.& ſeq.n.4.
Hæredes ex contractibus defunctorum iiſdem actionibus conveniri poſſunt, quibus eorum authores tenebantur. t.3.p.571.n.6.
Hæredes mariti prædefuncti an poſſint accuſare uxorem, cujus mores maritus æquo animo tulit. tom. 4. p.294.n.5.
Hæredes pro dominis accipiuntur, & hæreditas pro domina. t.4.p.307 n.3.
Hærede non comparente à quonam olim bona vacantia occupata fuerint: vide in verbo *Bonum*.
Hæredes an in ſtirpes, an in capita ſuccedant in jurepatronatus, vide in verbo *Juspatronatus*.
Hæreditas viventis nec datur, nec de ea agi poteſt. t. 4. p.234.n.3.
Hæreſis Albigenſium in Eccleſiam & Comitatum Toloſanum irrepſit. t.1.p.317.n.9.
Hæreſis an ſemper fuerit ſufficiens cauſa ad divortium faciendum. t.3.p.700.n.2.
Hæreſis ab eo tempore cœpit in Anglia, à quo tributum ramiſchot ſolvi deſiit. t.3.p.811.n.1.
Hæreſis ſola unius conjugis abſque actu poſitivo alium inducente, ſufficit ad divortium faciendum. tom. 4. p.264.n.3.
Hæreſis, græcè *αἵρεσις* dicta quid ſit. t.5. p.165. & ſeq. num.5.
Hæreſis quare graviſſimum ſcelus ſit in Catholicis, ibid.
Hæreſis initium eſt in intellectu, conſummatio verò in voluntate. ibid.

Hæreſis definitio traditur & explicatur, & quinam poſſint incidere in hæreſim, refertur. tom. 5. pag. 166. num. 6.
Hæreſis non datur niſi adſit pertinacia in errore. ibid. num. 7.
ut Hæreſis conſtituatur, qualis debeat eſſe error. tom. 5. p. 167. n. 8.
Hæreſis Neſtorii quænam fuerit, & quando condemnata. t. 5. p. 171. n. 1.
Hæreſis an ſit omnium criminum teterrimum, & gravius idololatriâ. t. 5. p. 189. n. 10.
Hæreſis gravitas exprimitur. ibid.
Hæreſis crimen quibus pœnis puniatur, tum jure civili, tum canonico. t. 2. p 190. n. 11. & 12.
Hæreſis præſumitur ex perſiſtentia in excommunicatione per annum. t. 5. p. 209. n. 3.
in Hæreſis crimine ſpeciale eſt, ut per pœnitentiam reus à pœna mortis liberetur. t. 5 p. 215. n. 1.
Hæretici & alii Eccleſiæ hoſtes plerumque ſub nomine luporum deſignantur. t. 1. p. 342. n. 1.
Hæreticus contra Epiſcopum tanquam teſtis non admittitur. t 2. p. 419 n. 2.
Hæreticus mentalis an excommunicationem ipſo jure contra hæreticos latam incurrat. tom. 2. pag. 514. num. 12.
Hæreticus confeſſionem revocans pro impœnitente habetur. t. 2 p. 537. n. 6.
Hæreticus contra Catholicum tanquam teſtis, vel accuſator non admittitur. t. 5. p. 165 n. 2.
Hæreticus eſt qui dubitat in fide. ibid. & pag. 167. num. 9.
ut Hæreticus quis conſtituatur, qualiter errare debeat, t. 5. p. 167. n. 8.
Hæretici denunciandi ſunt non præmiſſa monitione fraterna. t. 5 p. 170. n. 3.
Hæreticorum cura præcipua ſemper fuit Eccleſiæ decreta, & SS. Patrum ſcripta, pravis immixtis ſententiis, adulterare. t. 5. p. 171. n. 2.
Hæretico damnato ſcripta ejus damnata ſunt, & comburenda. t. 5. p 176. n. 4.
Hæretici prohibentur quocumque ſucceſſionis modo aliquid ex teſtamento capere. t 5. p. 177. n. 6.
Hæreticis nihil à quoquam Catholico donatione, teſtamento, vel ſimili ratione relinqui poteſt. tom. 5. p. 180. n. 1.
Hæretici, & eorum fautores, ſeu receptores excommunicantur, & ita decedentes, ſepultura eccleſiaſtica privantur. t. 5. p. 182. n. 8.
Hæreticis omnis prorſus communicatio cum fidelibus denegatur. ibid & ſeq. n. 10.
Hæreticis eccleſiaſtica ſepultura denegatur. & hodie ſepulti exhumantur. t. 5. p. 183. n 11.
Hæretici verè in Eccleſia non ſunt, ad juriſdictionem tamen ejus pertinent. ibid. n. 12.
Hæretici poſſunt ab Epiſcopis declarari ii, qui in his errant, quæ jam ab Eccleſia definita ſunt. tom. 5. p. 186. num. 3.
Hæreticus quandonam dicatur continuò pœnitens, & quando poſſit ad reconciliationem admitti. ibid. num. 4.
Hæretici omnes tenentur ad abjurationem erroris, aliàs Eccleſiæ reconciliari nequeunt. ibid. n. 5.
*H*æreticorum unctio poſt abjurationem. ibid. & p. 187.
Hæretici impœnitentes, ſeu pertinaces in errore, tradendi ſunt curiæ ſæculari, & ſi clerici ſunt, priùs degradantur, ac omnibus beneficiis privantur. tom. 5. p. 188. n. 9.
Hæreticus ſeparatur à Deo vero, & conjungitur diabolo. t. 5. p. 190. init.
Hæretici quare ſint gravioribus pœnis, quæ inveniri poſſint, puniendi. t. 5. p 190. & 191. n. 11 & ſeqq.
*H*æretici aliquando metu majoris mali tolerantur. ibid. & p. 192.
Hæretici, etſi pœnitentes & converſi, non effugiunt confiſcationem bonorum. t. 5 p. 194. n. 3.
Hæretici privantur bonis propriis, etſi filios catholicos habeant. ibid. & ſeq. n 6. & p. 199. n. 13 14.
Hæretici notorii & manifeſti advocatorum patrocinio privantur; non autem ſuſpecti tantùm. t. 5. p. 200. num. 2.
Hæretici pœnitentes evitant mortis pœnam, & admittuntur ad reconciliationem. t. 5. p. 215. n. 1.
Hæreticis pœnitentibus an venia delicti detur de jure civili. ibid.
Hæreticis in hæreſi deprehenſis, ſed pœnitentibus, imponitur pœna perpetui carceris; ſed non ſuſpectis ſolùm. t. 5. p. 216. n 2.
Hæretici quomodo pœnitentiam in carcere cum habitu pœnitentiali peragere debeant. ibid. n. 3.
Hæretici omnes ſchiſmatici ſunt; ſed non econtrà. t. 2. p. 222. n. 3.
Halberſtad civitas eſt præclara inferioris Saxoniæ, magnifica, Cathedralem Eccleſiam habens, ſuffraganeam Archiepiſcopi Moguntini. t. 4. p. 93. n 2.
Halec piſcis eſt ex puro aquæ elemento vivens. tom. 2. p. 176. n. 1.
Halecum piſcatio ubinam magis in uſu ſit. ibid.
Halecis proprietates contra morbos: & ejus deſcriptio. ibid.
Halecum piſcationi operam dare etiam die Dominico permittitur. ibid. col. 1.
Hebdomada major quænam ſit, & quare ſancta ab Eccleſia dicatur. t. 2. p. 181. n. 8.
Hebræi longam alucre comam. t. 3. p. 18. n. 7.
Hebræi promiſsâ barbâ inceſſere. t. 3. p. 21. init.
Hedera laſciviæ ſignum fuit, quam Dialibus Romæ tangere non licebat. t. 3. p. 75. n. 10.
Heli ſummus Sacerdos quare de ſella corruens, fractis cervicibus divino judicio exſpiravit. t. 5. p. 111. & ſeq. num. 1.
Helleniſmi in variis juris locis obſervantur, & oſtenduntur. t. 3 p. 2. n. 5.
Henricus Imperator Paſchalem Pontificem cum multis Cardinalibus captivum ducit. t. 1. p. 327. n. 21.
Henricus à Frata eccleſiaſticæ juriſdictionis vindex Sanctos Dominicum, & Franciſcum excepit. t. 1. p. 460. num. 1.
Henricus II. Angliæ Rex à Petro Bleſenſi laudatur. t. 1. p. 10. n. 1.
Henricus II. Rex potentiſſimus, & Romanæ *Eccleſiæ* obſequentiſſimus fuit. ibid. n. 2.
Henricus à Frata Epiſcopus Bononienſis, egregius fuit libertatis eccleſiaſticæ vindex, & propugnator. t. 2. p. 63. n. 1. & p. 92. n. 1.
Henricus a Frata privilegium pro Eccleſia Bononienſi à Friderico II. Imperatore obtinet. tom. 2. pag. 92. num. 1.
Henricus Roberti Junioris Drocarum & Brenæ Comitis fuit Præſul Rhemenſis. tom. 2. pag. 805. num. 1.
*H*enricus II. *H*enrici I. ex filia ſua Mathilde nepos, quot annis in Anglia regnavit. t. 2. p. 831. n. 1.
Henrici prædicti breve encomium. ibid.
Henricus de *Caſtromarſiaco*, natione Gallus, invitus conſecratur Epiſcopus, & Cardinalis Albanenſis. t. 3. p. 812. n. 2.
*H*enrici II. Anglorum Regis filii, & filiæ referuntur. t. 4. p. 28. n. 1.
Henricus II. Rex Anglorum creatus arma contra patrem movet. ibid. n. n. 1.

Hentici Imperatotis perfidia in VVillelmum Siciliæ Regem, matrem ejus, & ſatores. t.5.p.609.n.3
Heraclea præclara civitas in Thracia, prima olim Metropolis Orientis. t.1.p.341.n.3
Heraclius ad Patriarchatum Hieroſolymitanum evectus temporibus Cœleſtini: & ut Legatus miſſus ad Regem Francorum. t.1.p.273.n.2
Herfordia civitas Britanniæ, ſuffraganea Atchiepiſcopi Cantuarienſis. t.1.p.434.n.1
Herveus Tricaſianus Præſul in Curia Romana eligitur: ubi aliqua de ejus laudibus. t.3.p.163.n.1
Hieroſolyma unde Ælia dicta, & quando in Patriarchatum erecta. t.1.p.594.n.1
Hieroſolymitana Militia toto terrarum orbe celebris quandonam initium ſumpſerit, & ad quid inſtituta ſit. tom.2.p 275.n.1
Hieroſolymitani Milites, aliàs D. Ioannis, variis nominibus appellantur. ibid.
Hieroſolymitana Eccleſia à prima ſui inſtitutione clericos habuit tegulariter viventes. t.3.p.231.n.1
S. *Hilarius* Pictavienſis Epiſcopus, quamvis provectæ jam ætatis baptizatus, ita tamen in brevi profecit, ut Doctor Eccleſiæ maximus evaſerit, & varia opera ſcripſerit. t.5.p.619.n.1
Hippomanes virus equinum eſt, & quis ſit ejus effectus. t.5.p.256.col.2
Hippomanes fronti naſcentis pulli adhærens à veneficis petitur. ibid.
Hiſpalis Bœticæ Mettopolis à Sarracenis occupata fuit temporibus Alexandri. t.3.p.544.n.1
Hiſpania aliquando intolerabili libidine efferbuere. tom.3.p.77.col.1.& 2.
Hiſtoria magnum adminiculum probatiori affert, fidemque humanam facit. t.2.p.380.n.4
Hiſtriones an ſint immunes ab omni infamia: Vide in verbo *Iaculator*.
Homagium maximum ſubjectionis ſignum non eſt pro ſpiritualibus faciendum. t.1.p.239.n 30
Homagium fieri non debet pro ſpiritualibus aſſequendis. t.5.p.95.n.4
Homagium quid ſit, & quomodo præſtetur. ibid. num. 4.
Homagium duplex recenſetur, eorumque exempla referuntur. ibid & ſeq.
Homagium pro aſſequendo beneficio eccleſiaſtico, vel alia re ſpirituali, ſine ſimoniæ labe fieri non poteſt. t.5.p.96.n.5.6
Homagium & fidelitas promiſcuè uſurpantur, inter ſe tamen differunt. ibid.n.6
Homagium quod inferiotes Prælati Epiſcopo præſtare tenentur, quodnam ſit. t.5.p.467.n.2
Homicida conjugis an poſſit validè, vel licitè ſecundum matrimonium inire. t.4.p.142.n. 6
Homicida proditorius quis dicatur, ut immunitate eccleſiaſtica gaudere non poſſit. t.5.p 248.& ſeq. num.1.
ut Homicida punitur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, ut generari, vel naſci ſoboles non poſſet. t.5.p.255.n.2 & p.257.n.7
Homicida quare non poſſit ad ſacros ordines promoveri, nec in eiſdem miniſtrare. t.5.p.268.n.11
Homicida Epiſcopi quibus pœnis afficiendus ſit. t.5. p.551.n.1.
Homicidium etſi pro defenſione ſua, & ſuorum bonorum commiſſum, non eſt omnino inculpabile. t.5. p.250.n.4.& 5.
Homicidium quotuplex ſit. t.5.p.252.n.8
Homicidium neceſſarium duplex eſt. ibid.
Homicidium caſuale quandonam inducat irregularitatem, vel non. t.5.p.263.n.1
Homicidii varia genera referuntur. t.5.p.265.n.5
Homicidium caſuale quid ſit. t.5.p.266.n.8
Homicidium neceſſarium quid ſit, & quotupliciter contingat. t.5.p.267.n.9
Homicidium quandonam voluntariè perpetratur, & impunè quoad Deum. ibid.n.10
Homicidium cauſuale, cui prævavendo adhibita non eſt omnis diligentia, peccatum eſt lethale inducens irregularitatem. t.5.p.269.n.13
Homicidio ſequuto pluribus concurrentibus ad illud, an omnes plectendi ſint. t.5.p.278.n.4
Hominium unde ita dictum ſit, & quiſnam ejus ritus, & formula. t.2.p.571.n.3
Hominium ligium quid ſit, & quomodo præſtetur. ibid.& ſeq.p.572
Homines liberi pignori dari nequeunt, obſides tamen deſignari poſſunt. t.1.p 139 n.4
Homines cum propriis corporibus quæ nunc geſtant, reſurgent. t.1.p.29.n.7
Homines qui dicantur in jure Cæſareo, in libris feudalibus, & in legibus VViſigothorum, & Longobardorum. t 1.p.556.n.1
Homines ingenui aut ita naſcuntur, aut fiunt. t.1. p.557.n.4.
Vide in verbo *Ingenuus*.
Homines dicuntur qui humagium, ſeu hominium præſtant. t.1.p.1014 n 2
Homo habens animum delinquendi, ſi illum explicet opere ſequuto, punitur, licèt non ſequatur effectus. tom 2 p.510.n.3
Homo literatus non eſt de facili propriæ ſalutis immemor credendus. t.2.p.545.n.6
Homo liber non poteſt pignori obligari, etſi non habeat unde ſatisfaciat. t.3.p.358.n.3
Homo liber extra commercium eſt, nec debet eſſe merx alterius hominis. t.3.p.359 n.5
Homines liberrimi naſcuntur, ut cæteris animantibus dominentur, ipſi autem nulli ſubjiciantur. ibid.
Hominis liberi emptio quomodo valere poſſit. ibid. num. 6.
Homo liber aliquando pecuniâ acceptâ potuit pignori dari, ſed immutatum fuit hoc jus. t.3 p.360. num.7.
Homo redemptus ab hoſtibus cujus ſtatus ſit iterim dum pignore naturali detinetur. ibid.n.9
Homo pignore naturali detentus quomodo liberetur ibid.& ſeq.
Homo liber, qui ſe venundari paſſus eſt, ſervus efficitur; & quæ ad hoc requirantur. t.3 p.361.n.10
Homo liber noxæ deditus ſervus non efficitur, nec jure pignoris, vel fiduciæ obſtringitur. t.3.p.362. num.12.
Homo pignori datus an durante causâ pignoris ſit liber. t.3.p.362.n.3
Homines omnes morituros eſſe conſtans eſt Eccleſiæ totius ſententia, licèt de fide non ſit. tom.5.p.40. num.3.
Honoris ſpecies eſt ſalutanti aſſurgere: ubi de hoc traduntur exempla. t.1.p 826.n.11
Honor judicibus defertur à parentibus ante ſententiam ſine cauſa non appellando. t.1.p.867.n.1
Honor quis debeatur judicibus ordinariis, & an iis tantùm ſit deferendus. ibid.col.2.
Honorius III. quando Pontifex creatus, & quæ ejus Pontificatum illuſtrem reddant. tom.5.pag.73. num.1.
Horæ canonicæ olim etiam in domibus privatis, ubi virgines, & viduæ continentes degebant, recitabantur; & quibus præſentibus hoc fieri debuerit, præſcriptum eſt à Patribus. t.3.p.29.col.1

Horæ diei tertia, ſexta, & nona quomodo computandæ ſint. ibid.n.11.
Horæ ad divina officia perſolvenda quandonam præfixæ fuerint. ibid.n.11
Horæ canonicæ à tempore Apoſtolorum originem ſumpſere. t.3 p.859 & ſeq.n.17
Horarum canonicarum numerus quiſnam ſit definitus. t.3.p.870.n.18.
Horæ canonicæ quare matutino tempore principaliter perſolvantur. ibid.& ſeq.col.1
Horarum canonicarum diſtinctio initio Eccleſiæ nulla erat,& quandonam inceperit. t.3 p.861.n.19
Hormisdas natione Campanus, patriâ Fuſinas, quando fuerit Pontifex creatus, & quamdiu Eccleſiam rexerit. t.4.p.68 n.1.&t.5.p.238.n.1
Horti variæ ſunt acceptiones, & qui locus hoc nomine deſignetur. t.3.p.603.n.3
Hoſpitale S. Allacii Hoſpitalariis S. Sepulchri adjudicatum fuit. t.3.p.437.n.4
Hoſpitalia aliquando religioſa, aliquando prophana cenſentur. t.3.p.745.& ſeq.n.5
Vide in verbo *Xenodochium*.
Hoſpitalis nomen generale eſt complectens quamcumque hoſpitii receptionem. ibid.n.4
Hoſpitalium variæ ſpecies. ibid.
Hoſpitalia, & ſimilia loca religioſa duplici jure ſubſunt Epiſcopis. t.3.p.751.n.5
Hoſpitalia, & alia loca pia triplici modo poſſunt à jurisdictione Epiſcopi eximi. ibid.p.752
Hoſpitalitatis obligatio diverſo modo procedit jure civili inſpecto, an jure canonico attento. t.3.p.302.n.4
ad Hoſpitalitatem an æquè teneantur laici, & eccleſiaſtici. ibid.
Hoſpitalitas inter opera charitatis recenſetur. tom.3. p.746.n.6.
Hoſpitalitas etiam apud Gentiles commendata. ibid. col.2.
Hoſtia perantiqua Italiæ civitas Epiſcopalis à quo fundata. tom.1.p.213 n.1
Hoſtiæ, & calicis elevatio an ſemper manibus ſacerdotis fieri debeat; & quomodo olim fieret. tom.3. p.888.n.3.
S. *Huberti* monaſterium ubi ſitum, & quando fundatum. t.2.p.640.n.1
Hugonis de Noyers Epiſcopi Altiſſiodorenſis breve encomium. t.1.p.211 n.6
Hugolinus de Signia Diaconus Cardinalis electus, hinc ad Apoſtolicæ Sedis faſtigium evectus. t.1. p.1039.n.3
Humiliatorum Congregatio à quibus inſtituta ſit. t.2. p 623.n.4.
Humiliati reprobati, deinde reſtituti, & denique penitus extincti ſunt. ibid.
Hydroparaſtæ hæretici quinam fuerint, & quis eorum error. t.3.p.894.n.1
Hydruntium antiqua Epiſcopalis civitas Calabriæ, vulgò *Otranto*. t.1.p.452.n.1
Hymnus Gloria Patri, &c. quare in liturgiis, & horis canonicis ſit adhibitus. t.2.p.175.n.9
Hymnus prædictus à quo tempore cœperit, & quare in aliquibus horis omittatur. ibid.
Hymni licèt non ſint compoſiti à Scriptoribus canonicis, habent tamen ſemper aliquem authorem gravem. t.3.p.862.n.20
Hymnus angelicus quiſnam ſit, & quare ita dictus. t.3 p.871.n.3.
Hymnus angelicus in quibus Miſſis decantetur, vel omittatur. ibid.
Hymnus angelicus in Eccleſiis Bethlehemitanis diebus etiam feriatis, & in domo Lauretana in Miſſa etiam votivia dicitur. ibid.
Hypotheca tacita dotis nomine ſemper mulieribus competit, etſi de ea expreſsè conventum non ſit. tom.3.p.369 n 8.
Hypotheca tacita contracta dicitur, quamvis maritus minor ſit. ibid.
Hypotheca tacita competit etiam pro augmento dotis, & an ad donationem propter nuptias extendatur. ibid.
Hypotheca tacita non extenditur ad ſponſalitiam largitatem, & in quibus aliis caſibus competat. ibid. pag 370.
Hypotheca tacita quomodo, & in quibus caſibus marito competat. t.3.p.370.n.9
Hypotheca tacita competit tam pro dote adventitia, quàm profectitia; & cùm pater pro filiofamilias marito dotem accepit: ubi de aliis ſimilibus caſibus. ibid & ſeq.
Hypothecæ tacitæ privilegium quodammodo ineſt privilegio prælationis. ibid.p.371.
Hypotheca tacita quo tempore tam marito, quàm mulieri competat. t.3.p.375.n 1
Hypotheca tacita contrahitur ſola legis authoritate. t.3.p.372.n.12.
Hypotheca pro ſecuritate dotium quare conſtitui poſſit, non tamen fidejuſſores peti: vide in verbo *Fidejuſſor*.
Hypothecæ, & pignoris variæ afferuntur differentiæ, & præcipua traditur. t.3.p.374 & ſeq n.6.& 7
Hypotheca aliquando ſumitur pro ipſa re, quæ in hypothecam datur. t.3.p.375 n.8

I.

I*Annarius* Epiſcopus Calaritanus Gregorio Magno valde familiaris. t.1.p.871.n.2
Janua Italiæ civitas ubi ſita, & unde ſic dicta: vide in verbo *Genua*.
Ianuenſis civitas ubi ſita, & unde diverſa ejus nomenclatura. t.1.p.719.n.1
Idolis thus adolere etiam ex metu mortis non licet. t.1.p.959.n.12.
Idolorum ſervitus vitium eſt per antonomaſiam vitioſiſſimum dictum. t.3.p.143 n.2
Iejunium quatuor temporum ab Apoſtolica inſtitutione provenit, & ab Apoſtolis obumbratum fuit, & obſervatum. t.1.p.435.n.5
Iejunii Christianorum, & Hebræorum comparatio. ibid.& p.439.
Iejunium quadrageſimale olim à ſeptuageſima incipiebat. t.1.p.849.,n.5
Iejunium ante nativitatem S. Ioannis Baptiſtæ olim Indictum fuit. t.2.p.178.n.3
Iejunium naturale olim etiam deſiderabatur in miniſtro Euchariſtiæ. t.3.p.857.n.8
Iejunium ad ſumptionem Euchariſtiæ requiſitum naturale debet eſſe; & an ex deglutione involuntaria frangatur. t.3 p.872.n.3
Iejunium qua de cauſa præceptum ſit ad ſumptionem Euchariſtiæ. t.3 p.873.n.5
Iejunium ad receptionem plurium ſacramentorum olim requiſitum erat. ibid.col.2
Iejunium naturale non frangitur per ſumptionem euchariſticam. t.3.p.875.n.8
Iejunium quare aliquando ſtatio dictum ſit. tom.3. p.947.col.1.
Iejunium vigiliarum. ibid.n.6
Iejunii eccleſiaſtici definitio traditur, & explicatur. ibid.
Iejunii præcipua lex in quo conſiſtat; & quid à

veteribus

veteribus fuerit obſervatum. tom.3.p.948.n.8
In die jejnnii quâ horâ ſit unica comeſtio ſumenda. ibid. & ſeq.n.8.
Iejuniorum origo undenam ſit, & quàm diverſa in Eccleſia fuerint. t.3.p 949.n.9
Iejunium in Sabbatho peragendum eſt feſtivitate occurrente feriâ ſecundâ, t.3.p.949.n.10
Iejuninm quare die Dominico non liceat. ibid.
Iejuniorum priacorum obſervantia in quo conſiſteret. ibid. & p.950.
Iejunium an ſit abſolutè in die Dnmiaica prohibitum. t.3.p.950.n.11
Iejunium tempore paſchali licitum non eſt. tom.3. p.952.n.2.
Iejunium adventus Domini antiquum eſt, & ad quid ſit inſtitutum. ibid.n.3
Iejunium adventus Domini viget etiam apud Græcos, ſed non ita antiquum ac apud Latinos. ibid.& ſeq. num.8.
Iejunium ſeverius eſt in Eccleſia Orientali, quàm in Occidentali. ibid & p.953
Iejunium feriæ ſextæ in memoriam paſſionia Domini ab Eccleſia indictum. t 3.955.n.4
Iejunium quanta cum abſtinentia à primia Chriſtianis obſervatum fuerit. t.5.p.560.& ſeq.n.2
Iejunium apud Græcoa per xerophagiaa obſervatur. t.5.p.561.n 3.
Iejunium vigiliæ S.Mathiæ quo die obſervandum ſit in anno biſſextili. t.5.p.626.n.2
Iejunium bannitum quid ſit: vide in verbo *Carena*, quæ eſt jejunium 40. dierum.
Igeruta olim civitaa Epiſcopalis in Luſitania fuit: nunc obſcurus vicus *Idanna la vieja* dictus. tom.1. p.930 n.1.
Ignis in ſignum venerationis, tam apud Hebræos, quàm Romanos coram Imperatoribus & Regibus præferebatur. t.3.p.890.n.9
Ignia appoſitus, ſuc prælatua, ſignum eſt venerationis, ibid.
Ignis nomine apud Eccleſiæ Patres, & in ſacra Scriptura pœna gravis deſignatur. t.3.p.983.n.2
Ignia judicium etiam in rebua ſacratioribua ab Eccleſia adhibitum fuit. t.5.p.540.init.
Ignorantia poteſt excuſare à culpa, & pœna, non tamen actum aliàs invalidum, validum reddere. t.1. p.790.n.12.
Ignorantia etiam in proprio facto admittitur ex circumſtantiis perſonarum, temporum & negotiorum. t.2.p.754.n.10.
Ignorantia interveniens in matrimonio in gradu probibito contracto, præſumitur affectata, nec excuſat, quin proles naſcatur illegitima. t.4.p.96. num.4.
Ignorantia affectata nnn prodeſt ad matrimonium putativum, ut proles ex eo ſuſcepta legitima naſcatur. t.4.p.238 n.3
Ignorantia non excuſat ea, quæ natura turpia ſunt, & illicita. t.4.p.129.n.2
Ignorantia quid ſit, & in quo differat à neſcientia. t.5.p.128.n.1.
Ignorantia ſemper ſumitur in malam partem. ibid. In quo differat ab errore & dubio. ibid.& ſeq.
Ignorantiæ definitio, & diviſio traditur. ibid.p.429
Ignorantiæ diviſio ex parte ſubjecti. ibid.
Ignorantia facti excuſat tam in lucris, quàm in damnis. t.5.p.429.n.2
Ignorantia juris regulariter nocet, præcipuè in lucris. ibid.
Ignorantia facti non præſumitur, nec probabilis eſt. ibid.n.3.
Ignorantia facti aliani aliquando non excuſat. ibid.
Ignorantia juris naturalis & gentium omnibus nocet. ibid.n.3.
Ignorantia juris poſitivi probabilis non eſt, nec excuſat in delictia. ibid.
Ignorantis probabilis quænam dicatur, & quid ad eam requiratur. t.5 p 429.& ſeq.n.5
Ignorantia craſſa & ſupina, injuſta, & improbabilis eſt. t.5.p.430.n 6
Ignorantia latæ culpæ æquiparatur, nec excuſat à delicto & pœnis ipſius. ibid.
Ignorantia craſſa ita minuit peccatum, ut non maneat in eadem ſpecie. ibid.
Ignorancia probabilis an excuſet à ſuſpenſione, & ab excommunicatione. t.5.p.433.n.16 & 17
Ignorantia facti alieni juſta & probabilis eſt, ſecus ignorantia facti proprii. t.5 p.434.n.18
Ignorantia cenſuræ, vel irregularitatia, an excuſet committentem factum propter quod latæ fuere. t.5. p 596.n.3.
Ilerda, vulgò *Lerida*, nobilia, & antiqua civitas Aragoniæ. t.1.p.980.n 2
Ilerda à quo condita, & quando Epiſcopali Cathedra donata, & eá privata. ibid.& ſeq.
Illegitimitatis impedimentum primis Eccleſiæ ſæculia non attendebatur. t.1.p.295.n.18
Illegitimus per ſubſequens matrimonium legitimatus an poſſit in Epiſcopum eligi. t.1.p.296.n 21
Illegitimna in Epiſcopum eligi nequit; poſtulari autem valet. t.1.p.294 n.16
Illegitimi extra matrimonium procreati irregulares ſunt propter vitium originis. t.1.p.295.n.18
Illegitimi non ordinantur, niſi profiteantur religionem, & tunc in ipſa non admittuntur ad Prælaturas. t.1.p.524.n.3.& p.525.n.5
· Vide in verbo *Filii*.
Illiterati judicis officio fungi nequeunt. tom.1.p.114. num.3.
Illiteratus ad Ordines, & regimen animarum aſſumi non debet. t.1.p.499 n 2
Illiterati magnam cladem Eccleſiæ intulerunt. tom.1. p.500.& ſeq.n.1.
Illiteratura dupliciter poteſt accipi, & quænam ordinandos impediat. t.1.p.502.n.7
Imaginum ſacrarum antiquitas commendatur, earum uſus præcipitur, & approbatur. tom.1.p.17.& 18 num.39.
Immunditia legalis in lege veteri quomodo contrahebatur; & quinam ex ſe immundi erant. t.3.p.957. num.3.
Immunditiæ aliæ graviores, aliæ leviores. ibid. col.2.
Immunditiæ legis veteris diverſo modo purificatæ. ibid.n.4.
Immunitatis eccleſiaſticæ origo, & progreſſus refertur. t.2.p.26.n.4.
Immunitas eccleſiaſtica Imperialibus conſtitutionibus confirmatur. t.2.p.27.& ſeq.n.5
Immunitaa, ne perſonæ eccleſiaſticæ in cauſis criminalibus coram judicibua eccleſiaſticis conveniantur, quibus rationibus firmetur. tom.2.pag.28. num.7.
Immunitas clericorum à juriſdictione ſæculari debilis, nec ſatia decreta fuit. t.2.p.31.n.12
Immunitatis eccleſiaſticæ varii caſus referuntur, & reſolvuntur. ibid.& ſeq.n.15
Immunitas Eccleſiarum quid, & quotuplex ſit. t.3. p.971.n.10.
Immunitas Eccleſiarum ad quæ loca extendatur. ibid. num.11.

Immunitaa clericorum à tributis an ſit juris divini, vel tantùm eccleſiaſtici. t.3.p.979.n.8
Immunitas elericis conceſſa, quæ eorum bona comprehendat. t.3 p.98t.n.10.11
in Immunitatis materia quomodo attendantur ſtatuta canonum, & traditionealegum. t.3.p.988.n.2
Immunitatia eccleſiaſticæ beneficio quinam gaudeant. t.3.p.989 0.3.4 & 5.& p.990.n.6.
Immunitas Eccleſiæ conceſſa non fovet delicta, nee eſt abolenda propterea quod ea ea aliqua incommoda ſequantur. r.3.p 996.n.15
Immunitas clericorum à tributis firmiùs ſtabilitur contra Magiſtratus civiles. t.3.p.997.n.2
Immunitas, ſeu jus aſyli quibua Eceleſiis, & uſque ad quem earum ambitum coneedatur. t.3.p.998. num.2.
Immunitatis eccleſiaſticæ beneficio quinam priventur. tom.3.p 999 & ſeq.n.3.
Imola antiquitus dicta Forus Cornelii, eivitas Epiſcopalia, ubi ſita. t.1 p.136.n.1
Impedimentum publicæ honeſtatis unde oriatur.tom.4. p.18 & ſeq.n.3.& 5.
Impedimentum publicæ honeſtatis definitur ex D. Thoma. ibid.p.19.n.5
Impedimentum publicæ honeſtatis quomodo ex ſponſalibua conſurgat. ibid.n.6
Impedimenta affiniatia, ſeu conſanguinitatis, & publicæ honeſtatis, quomodo differant. tom.4.p.20. num.8.
Impedimenti publicæ honeſtatis gradus quomodo ſint computandi. ibid.
Impedimentum prædictum quare ſit ab Eccleſia inductum. ibid.n.9
Impedimentum etiminis quodnam ſit, & quo jure introductum: ubi de eo referuntur varii caſus.tom.4. p.140 & ſeq n.3 & 4.
Impedimenta matrimonii poſſunt conſuetudine introduci. t.4.p.160.n.2
Impedimentum matrimonii ea defectu corporali proveniens triplex refertur. t.4.p 213.n.5
Imperatores Græci aliquando propria authoritate Epiſcopos de una in aliam Eccleſiam tranſtuleruut, eorumque Præfecti. t.1.p.233.n.14
Imperatoria eligendi præclaræ dotes quæ eſſe debeant. t.1.p.326.n.6.
Imperator ubi ungi & eoronati debeat. tom.1.p 326. num.9.
Imperator advocatus & deſenſor Eceleſiæ dicitur. ibid.n.10.
Imperator electua debet à Romano Pontifiee confirmari, ungi, & conſecrari, ſi dignus; ſecus ſi indignus eſt. t.1.p.328.n.26.& ſeq.
Imperatorum ex Corolina ſtirpe oriundorum ſeries traditur. t.1.p.329.n.29
Imperatorum præcipnus titulus quis, & à quo tempore eis datus. t.1.p.720.n.1
Imperator Senatui authoritatem præſtare dicebatur, cùm eo orationem faciente, & præſente ſtatuebat. t.1.p 897.n.2.
Imperatorea quomodo cognoverint de rebus ſacria. t.2.p 8 col.2.
Imperatores Chriſtiani quo ſenſu Pontifices Maaimi dicti ſint. ibid.
Imperatores Græci nomen Pontificis Maximi uſurpant. ibid.p.9
Imperatores quomodo dicantur imponere excommunicationem. t.2.p.9.n.10
Imperatores Romani olim gratiam jurisjurandi faciebant authoritate Pontificia. ibid.
Imperatorea Dii ab antiquis vocabantur, qui Imperatoriam Celſitudinem è cælis delapſam exiſtimabant. t.2.p.152.n.4.
Imperatores vivi Domini; vità functi Divi appellabantur. ibid & ſeq.
Imperatores Divalea dicti. ibid.p.153.
Imperatorum Græcorum faſtus, & ambitio in rebus ſacris. t.3.p 7.n.15
Imperator peracta conſecratione inſtallatur in Canonicum S. Petri. t.2.p.192.n.2
Imperium Romanum à quo tempore ad Reges Galliæ translatum. t.1.p.329.n.28
Imperium à Græcis ad Germanos translatum eſt authoritate Pontificis. t.1.p.331.n.35
Imperium mixtum jure civili delegari poteſt. tom.1. p.703.n.2.
Imperium merum quid ſit, & cur ita dicatur. ibid.
Imperii meri ſymbolum gladiua. ibid.p.704
Imperium mixtum quid ſit, & in quo differat à mero. t.1.p.704 n.3.
Imperium merum qnibua competat, & quibus mixtum. ibid.n.4
Imperium merum quinam Magiſtratus olim habuerint apud Romanos. ibid.num.4
Imperii Orientalis ſtatus debilis temporibus Honorii III. t.1.p.903.n.12
Imperium ſedente Innocentio Pontifice Romano tec vacavit. t.2.p.76.n.5
Impetrans literas ad beneficium, debet mentionem facere priorum, quiboa renunciavit, penſione ſibi conſtituta. tom.1.p.151.n.6
in Impetratione reſcripti ad beneficium ſecundum neceſſariò fieri debet mentio primi obtenti. tom.1. pag.106.n.11.
Vide in verbo *Reſcriptum*.
in Impetratione beneficii à Pontifice debet fieri mentio prioris, non autem ab Epiſcopo. tom.1.p.108. num.16.
Impetrator mendax penitus carere debet gratiia impetratis. t.1.p.105.& ſeq n.10
Impetrator doloſua privatione commodi reſcripti impetrati valde punitur. t.1.p.126.n.10
Impoſitio manuum quid ſit, & quæ ejus frequentior acceptio in jure canonico. t.1.p 521.n.6
Impoſitio manuum alia eſſentialis, alia accidentalis. ibid.
Impoſitio manuum in collatione gradua presbyteri & Diaconi prætermiſſa non poteſt ſuppleri abſque iteratione ſacramenti. tom.1.p.522.n.18
Impoſſibile quid, & quotuplex ſit: vide in veibo *Conditio impoſſibilis*.
Impotentia ad coëundum an ſufficiens caoſa ſit ad matrimonium ſtatim ſeparandum. tom.4.pag.212. num.3.
Impotentia ad coëundum, tam in viris, quàm in fœminis provenit vel ex natura, vel ex morbo; aliaque apparens eſt alia latens. t.4.p.214.n.7
Impotentia ſuperveniens an dirimat matrimonium. ibid.& ſeq.p.215.n.8.
Impotentia dirimens matrimoninm debet eſſe phyſica. t.4.p.216.n.10.
Impuberes judices eligi non poſſunt: & an id verum ſit etiam attento jure Pontificio, Regio, & eivili. t.1.p.114.n.2.
Impuberes ad Tribunatum & Decurionatum admiſſi t.1.p.479.n.3.& p.480.& ſeq.n.5.
Vide in verbo *Minor*.
Impubes, qui monaſticam profeſſionem emiſit, ſi habitum deponat, poteſt uaorem accipere. t.3.p.649. num.4.
Impubes à parentibus monaſterio oblatus, ſi poſt pubertatem

bertatem non reclamaverit, non poteſt inde reſilire. t.3.p.654.n.1
Impuberes niſi pro bono pacis, matrimonio conjungi non debent. t.4.p.75.n.3.& p.76.n.7
Inauditus dicitur, qui non auſcultat, vel obedit, frequentiùs tamen accipitur pro indefenſo. tom.2. p.226.n.10.
Inauditum, & non citatum condemnari non poſſe omni jure probatur. t.2.p.230.n.21
Inauditus, & abſens in quo caſu condemnari poſſit. ibid.
Incantationes & carmina in pluribus caſibus innocenter adhibita, quæ tamen omnia, tanquam ſuperſtitioſa, & vanitatis plena Eccleſia prohibuit. t.5. p.386.n.12.
Incardinari eſt aliquem ordinari, ſeu conſtitui Epiſcopum. tom.1.p.374.n.18
Incendiarii ſegetum quâ pœnâ olim plectebantur. t.2. p.201.n.6.
Incendiarii quibus pœnis puniantur apud varias gentes. t.5.p.328.n.5
Incendiarii an ipſo jure ſint excommunicati, an verò ſint excommunicandi. t.5 p.586.n.3
Incendium quotupliciter committatur. tom.5.p.328. num.4
Incendium diverſis pœnis punitur juxta ejus gravitatem. ibid.
Incenſi oblatio perantiqua, & jam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia cœpit. t.1.p.636.n.2
Inceſtus variis pœnis vindicatus fuit tum jure civili, tum canonico. t.4.p.175.n.4
Incompatibilitas beneficiorum alia eſt quoad titulum, alia quoad retentionem, & quænam utraque ſit. t.3. p.170.n.9.
Incompatibilitas quoad titulum quandonam detur. ibid.& ſeq.
Incomparibilitas an detur in beneficiis ſimilibus, & diſſimilibus. ibid.p.171
Indebitum quot modis dici poſſit: vide in verbo *Debitum*.
Indebiti ſoluti repetitio ut concedatur, quid requiratur. t.3.p.424.0.5
Indictio quid fuerit in ſua primæva ſignificatione, & quid deinde ſignificaverit. t.2.p.490.n.2
Indulgentia Principis quomodo crimen, & quando abolere poſſit. t.2.p.786.n.5
Indulgentia Principis ad crimina abolenda duplex. ibid.
Indulgentia Principis rectè conceditur in his criminibus, quæ potius civili, quàm divino jure vindicantur. t.2.p.787.n.7
Indulgentiæ variæ acceptiones referuntur in jure canonico. t.5.p.571.n 5
Indulgentia prout eſt remiſſio pœnæ pro peccatis debitæ quotuplex ſit. ibid.
Indulgentiæ à quibus concedi valeant. ibid. n.6.
Indulgentiæ ex quibus cauſis concedantur. ibid. & ſeq.
Indulgentiarum veritas ſtabilitur, & quod ab Eccleſia concedi valeant, defenditur. t.5. p. 572.n.7.
Indulgentiarum antiquitas. ibid. & ſeq.
Infamatus de delicto, quod plenè probari nequit, purgandus eſt proprio juramento, & compurgatorum. t.3 p.530.n.2.
Infamia quid ſit, & quotuplex, ſive ex jure Cæſareo, ſive ex jure canonico. t.2.p.457.n.2
Infamia quænam homines à teſtimonio ferendo repellat. t.2.p.458.n.3
Infamia ſuperveniens teſtes ſynodales inhabilitat ad teſtificandum. t.2.p.466.n.5
Infamia incurritur ab his, qui ſacrilega præſumptione ad ordines, vel dignitates eccleſiaſticas ſe promoveri procurant. t.5 p 95.n.1
Infames à judicandi munere arcentur ex juris diſpoſitione. t.1.p.114.n.3
Infamis infamiâ juris aut facti canonica nequit ſacris ordinibus initiari. tom.1.p.439.n.6
Infamis arbiter eſſe valet, licèt judex eſſe non poſſit. t.1.p.1024.n.9.
Infames infamia facti an in totum repellantur à teſtimonio ferendo. t.2.p.400.n.4
Infames, reſtituti tamen à Principe, rectè poſſunt in judicio teſtes adhiberi. t.2.p.462.n.16
Infantes triennio lactandi ſunt à matribus; & quomodo ſit computandum hoc triennium. tom 3.p.701. & ſeq. num.3.
Infantes cum lacte mores, & morbos imbibunt. ibid. pag 702.
Infantes doloroſi in partu. ibid.n.4
Infantes capaces eſſe baptiſmi ſemper Eccleſia docuit, contra errores Pelagiannrum. tom.3.pag 908. num.3.& 4.
Infans adhuc in utero exiſtens baptizari poteſt. t.3. p.910 n 7.
Infantes in utero in rerum natura ſunt, licèt in bonis non ſint. ibid & ſeq.
Infans, cujus mater baptizata eſt mortis urgente periculo, an remaneat baptizatus. tom.3.p.911. col.1.
Infantes ſine baptiſmo morientes pœnæ damni ſubjacent. t.3 p.913 n.2
Infanres expoſiti Angelis curandi, & tractandi committuntur. t.5.p.243.n.1
Infantes expoſitus ſuſcipiens nullum jus in eorum perſonas acquirit. t.5.p.244.n.4.& p.246.n.8
Infantes exponendi varii modi apud varias gentes. t.5 p.245.0.6.
Infantium expoſitio prohibita. t.5.p.246.n.7
Infantes expoſiti liberi manent ab omni poteſtate, & pro legitimis habentur. ibid.n.8.& p.247.n 9
Infantes ex nulla culpa tenentur. t.5 p.400.& 401. num.8
Infans doli capax an dari poſſit. t 5.p.401.n.9
Infanres fluentibus undis Rheni expoſiti ut probaretur, an eſſent legitimi. t.5.p.536.& ſep.n 4
Infantia hominis à quo tempore computanda ſit, & uſque ad quod protendatur. tom.5.p.399.& ſeq. num.7
Infantiæ proximi quinam ſint. ibid.p.400.col.2
In infantia facultates & operationes animæ rationalis non exercentur. t.5.p.401.col.1
Infideles an eo ipſo quod infideles ſunt, poſſint privari dominio quod habent in Catholicos. t.5.p.139. num.6
Infideles ad Chriſtianam fidem converſi magis favoribus & privilegiis decorandi ſunt. t.5.p.145. num.2
Infideles qua ratione cogi poſſint ad fidem ſuſcipiendam. t.5.p.153.n.9
Vide in verbo *Iudæus*.
Infirmitas à multis excuſat, & præcipuè à contumacia liberat. t.1.p.919.n.8
Infirmitas levis, aut intermittens non omnino excuſat reum non comparentem. ibid.n 9
Infirmitas ab oneribus etiam proprii officii excuſat. t.3.p.185.n.3.
Infirmitas gravis non tollit deliberationem ſufficientem ad emittendum votum. t.3.p.668.n.8
Infirmi olim in extremis conſtituti habitum Religionis induebant. t.1.p.401.n.3

Inſirmi olim, etiam Epiſcopi, pœnitentiam ſibi imponi poſtulabant. t.3.p.659.n.1.

Inſirmi an durante probationis anno poſſint profeſſionem emittere. t.3 p.664.n.2.

Inſirmi olim ſacram unctionem accipiebant antequam viaticum corporis,& ſanguinis Domini. 1.3.p.289. num.6.

Inſirmi in ægritudine baptizati verum ſuſcipiunt baptiſmum, irregulares tamen ſunt. tom.3. pag. 916. num.16.

Inſirmus obmuteſcens quandonam baptizari poſſit. t.3. p.916.n.18.

Ingenuitas quid ſit, & quomodo libertus eam conſequi poſſit. t.1.p.542.n.6.

Ingenuus quis ſit,& quando mulier dicatur ingenua. t.1. p.194 n.11.

Ingenuis natis manumiſſio ex adumbrata ſervitute non officit. t.1.p.517.n.5.

Ingenuus ex libera naſcitur, & aliquando etiam ex ancilla. ibid.& ſeq.n.6.

Ingenuus naſcitur filius ex libera, etſi pater ſervus ſit.t.1. p 518. n.7.

Ingenui duobus modis effici poſſunt homines. tom.1. p.559.n 9

Ingenuum facere ſolus Princeps, non privatus poteſt. t.1.p.560.n.12.

Ingreſſus intra clauſtra monialium triplici ratione prohibitus eſt. t.3 p.27.n.8.

Vide in verbis *Acceſſus*, *Monialis*.

Ingreſſus in monaſterium liber, & ſpontaneus eſſe debet. t.3.p.649.n.3.

Ingreſſus ad vitam monaſticam non tam facilè eſt dandus clericis,ac laicis. t.3.p.650.n.2.

Inguina quæ partes humani corporis ſint juxta anatomicos. t.4 p.210.n 2.

Inhabilis ad judicis munus,an cenſeatur habilitatus delegatâ ei causâ à ſupremo Pontifice. tom.1. p.117. num.11.

Inhabilitas ad præbendam oritur ex ſola illegitimitate, & quod pater proximè miniſtraverit in beneficio.t.1. p.90.n 3.4.

Imbladare quid ſit, & quid bladus, vel bladum: vide in verbo *Bladus*.

Injectio manuum in clericos qualis eſſe debet ut incurratur cenſura ob eam lata. t.1.p.645.n 5.

Injectionis manuum cenſura à quo poſſit abſolvi. ibid. num.6.

Inimicitiæ etiam in crimine hæreſis & ſimoniæ attenduntur, ad repellendum teſtem, vel accuſatorem inimicum. t.5.p.112 n.4.& p.113.n.3.

Inimicus an credatur, qui cum alio litem etiam ſuper negotio civili habet. t.2.p.253.n.3.

Inimicus, aut de inimici domo productus, non eſt teſtis idoneus. t.2.p.448.n.3.

Inimicus capitalis an repellatur ab accuſando ſicut à teſtimonio ferendo. t.5.p.19.n.2.

Inimici, vel laici clericos accuſare non poſſunt. t.5.p.25. num.3.

Inimici ad accuſandum admittuntur de jure civili, non verò de jure canonico. t.5.p.26.n.5.& 6.

Injuriam ſuam quis ulciſcatur, an alienam, multùm intereſt. t.2.p.410.n.2.

Injuria frequentiùs verbis infertur, nec intereſt an directa, an indirecta ſint. t.2.p.786.n.3.

Injuriarum actio non datur ob leve convitium;& quando detur jure Hiſpano. t.2.p.786.n.3.& p.787. num.7.

Injuria clericis illata ad Chriſtum pertinet, ſicut illata Curialibus etiam Majeſtatem Regiam offendit. t.5. p.544.n.3.

Innocentes quare Martyres Bethelemitici dicantur. t.1. p.182.n.4.

Innocentium feſtivitas quare in Eccleſia, tam Græca, quàm Latina celebretur. ibid.

Innocentius III. in utroque jure apprimè doctus, creatus fuit Pontifex anno 1198. rexitque Eccleſiam uſque ad annum 1216. t.1.p.28 n.1.

Innocentii III. progreſſus & merita breviter recenſentur. t.1.p.280.n.4.

Inquilinus quandonam invitus à domo, quàm inhabitat, expelli poſſit. t.3.p.332.n.1.

Inquilinus per biennium à ſolutione ceſſans, an poſſit à domo conducta expelli. ibid.n.3.

Inquiſitionis officium tempore Innocentii III. ſerpente Albigenſium hæreſi initium ſumpſit. tom.1.p.309. num.2.

Inquiſitiones regiæ, quas Epiſcopi olim exigebant, quid fuerint. t.1.p.798.n.5.

Inquiſitionum regiarum executio prohibita in Concilio Toletano. ibid.

Inquiſitio unde ita dicta ſit, & quid generaliter ſignificet. t.2.p.46.n.8.

Inquiſitio prout ad criminalia refertur, quid denotet. ibid.

Inquiſitionis definitio traditur, & explicatur. ibid.& ſeq.

Inquiſitionis uſus,& modus procedendi per inquiſitionem, an juſtus ſit. t.5.p.47.n.9.

Inquiſitionis ordo apud Romanos quiſnam fuerit, refertur. ibid.& col.2.

Inquiſitio jure Canonico & Regio approbatur. ibid.

Inquiſitionis quot ſint ſpecies. ibid.& ſeq n.10.

ad Inquiſitionem generalem non requiritur infamia, ſecus ad inquiſitionem ſpecialem. ibid.p.48.

Inquiſitio neceſſaria ad beatificationem Confeſſorum & Martyrum. t.5.p.937.n.5.

Vide in verbis *Beatificatio*, *Canonizatio*.

Inquiſitio ad puniendum delictum fieri non poteſt ex diffamatione orta à malevolis, & improbis hominibus. t.5.p.55.n.2.

Inquiſitio ad puniendum ſubditorum exceſſus primò & principaliter ad Epiſcopum ſpectat, hanc tamen olim ſolus facere non poterat. ibid.n.3.

Inquiſitores olim judices delegati erant, hodie verò ſunt judices ordinarii, & ultra duas dietas in provinciis ſibi commiſſis in jus vocare poſſunt. tom. 1. p.142. num.8.

Inquiſitores hæreticæ pravitatis juriſdictionem ordinariam in ſuis territoriis habent, licèt vices gerant Romani Pontificis. t.1.p.658.n.8.

Inquiſitorum officium arduum & difficile aliquando fuit. ibid.& p.659.

Inſcriptionis libellus quis ſit;& quid interſit inter inſcriptionem, & ſubſcriptionem. tom.2. pag. 448. num.5.

Inſordeſcentia in cenſuris eccleſiaſticis variis modis punitur. t.1.p.486.n.3.

Inſordeſcentia in cenſuris utrum per ſe privet beneficiis jam obtentis. ibid.n 6.

Inſordeſcentia in excommunicatione inducit ſuſpicionem de hæreſi.

Inſtantia quælibet jure civili inſpecto triennii lapſu finitur; ſecus de jure Pontificio. t.1.p.662.n.6.7.

Inſtitutionis verbum aliquando confirmationem ſignificat. t.1.p.223.n.10.

Inſtitutionis verbum generale eſt, ſignificans inveſtituram, miſſionem in poſſeſſionem, collationem præbendæ,&c. t.1.p.599.n.3.

Inſtitutio ad beneficium eccleſiaſticum triplex refertur. t.1.p.608.n.3.

Inſtitutio collativa præſcriptione, vel conſuetudine aequiri valetab inferioribua Prælatis; ſecua verò de ioſtitutione authorizabili. t.1.p.608.n.4.6.
Inſtirutio per manus ampliua eſt quàm præſentatio. t.1. p.69.n.7.
Inſtitutio ſui ipſius factaab eo, ad quem ſpectat collatio præbendarum, eſt invalida. toio.3. pag.198. num.2.
Inſtiistio per annulum propria eſt in beneficiis, & dignitatibus eccleſiaſticis. t.3.p.205.n.2.
Inſtitutio in ſæcularibus etiam per certa ſymbola aliquando fit. ibid.
Inſtrumenta communia, tam ab actore, quàm à reo ſunt edeuda. t.2.p.334.n.16.
Inſtrumentum commnne qnodnam dicatur. ibid.
Vide in verbo *Editio*.
Inſtrumentorum appellarione teſtium depoſitinnes couiinentur. t.2.p.464.n.2.
ut Inſtrumenria exemplaribua fidea adhibcatur, au poſſit effici per Princeipem: vide in verbo *Princeps*.
Inſtrumenti ſimplici exemplo abſque originali fides non adhibetur. t.2.p 476.n.3.
Inſtrumentum qnid ſit, & quàm variè accipiatur, oſtendiiur. ibid.n.5.
Inſtrumentorum origo nnde dedncatur. ibid. n.6. & p.477.n.7.
Inſtrumentorum conficiendorum forma præſcripta. ibid. & ſeq. n.8.
Inſtrumenta ſacta in uno regno qnando fidem faciant in alio, & quando ſit illis attributa vis, ut haberent exſeqnutionem paratam. t.2.p.478.n.8.
Inſtrumentbrum diviſio in utruque jure recepta aſſignatur. ibid.n.10.
Inſtrumentum authenticum quodnam propriè ſit, & quid in eo deſideretur. ibid.& ſeq.
Inſtrumentum exemplatum qaodnam dicatur. tom.2. p.479.n.11.
Inſtrumento exemplato ao fides adhibeatur in judicio ex aliquo jnre. ibid.& ſeq.n.12.
Inſtrumentum privatum corruit, ſi teſtes in eo deſeripti deceſſerint, niſi ſigillum habeat authenticum. tom.2. p.480.n.2.
Inſtrumentum publicum qnodnam ſit, & quomodo diffetat ab authentico. t.2.p.481 n.4.
Inſtrumenta publiea per ſe fidem faeinnt, quamvis teſtea deceſſerint. ibid.n.5.& p.482.n.7.
Inſtrumentum non eenſetur falſum, aut ſuſpectum ex eo, quod in facti narratione literæ ſint abraſæ. t.2. p.483.n.2.& 3.
Ioſtrumeutum noo inſpectum nequit argui falſitatia. t.2.p.486.n.1.
Inſtrumenta poſt ſententiam in rem judicatam tranſactam an poſſint falſitatis argni. tom.2. pag. 486. oum.4.
Inſtrumentum an ſit integrè parti edendum. t.2.p.487. num.3.
Inſtrumenta ſigillo regis ſignata an per ſe fidem faciant. t.2.p.494.n.2.
Inſtrumenta poſſunt produci publicatia atteſtationibus, uſque ad canſæ concluſionem. ibid. num.4.6. & p.495.n.7.8.
Inſtrumenta an poſſint in aliquibus caſibua produci poſt concluſionem cauſæ. tom. 2. pag. 495. num.7.
Inſtrumenti publici fidea non eſt major quàm duorum teſtium. t.2.p.498.n.7.
Inſtrumenti falſitas, vel quod illi deeſt, poteſt probari per teſtea. t.2.p.499.n.12.
Inſtrumenta contraria ab eadem parte in judieio prodncta fidem non faciunt. t.2.p.501.n.1.

Inſtrumenta quotupliciter poſſint eſſe contraria. ibid. oum.3.
Inſtrumentum guarentigium, quo debitor obligatur pecuniam ſolvere, quam mutuam accepturus eſt, an habeat paratam exequutionem. tom. 2. p.504. oum.6.
Inſtrumentum ſine eauſa confectum quare vires non habeat. t.2.p.505.n.8.
Intentio contraria bonis matrimonii, non deducta in conditionem expreſſam, ſed tantùm mente retenta, an vitiet matrimonium. tom. 4. pag. 124. num.9.
Interamna civitaa caput totius Aprutinæ provinciæ qnare ita dicta ſit. t.5.p.123.n.1.
Interdictum aliud perſonale, aliud locale, aliæque ejus diviſiones. t.1.p.187.n.3.
Interdictum ſemper requirit culpam gravem. ibid. oum.6.
Ioterdicti rigor poſt Alexandrum, Innocentium, & Bonifacium remiſſus. ibid.& ſeq.n.8.
Interdicti tempore quænam Eccleſia permittat, & quæ prohibeat. ibid & ſeqq.
Ioterdictum ad quid introductum, & ejua origo unde. t.1.p.189.n.19.
Interdicti effectus. t.1.p.190.n.20.
Interdicti violator impoſtulabilis eſt ad dignitatem eccleſiaſticam. t.1.p.211.n.19.& 23.
Interdicti ſententia ſub eautione juratoria relaxanda eſt. t.1 p.743.n 3.
Interdictum *unde vi*, quid ſit, & ad quid datur: & quod olim duplex fuerit. t.1.p 966.n 4.
Interdicto *unde vi*, tenetur etiam qui dejectionem per ſuoa factam approbavit. t.2.p.90.n.8.
Interdictum *unde vi*, competit ad recuperandam poſſeſſionem vi amiſſam. t.2.p.204.n.21.
Interdictum *unde vi*, olim duplex fuit. ibid.
Interdictorum origo, & diviſiones variæ referuntur. t.2. p.240.n.6.7.
Interdicta adipiſcendæ poſſeſſionis quænam dicantur. ibid.n.8.
Interdictum *quorum bonorum*, unde ita appellatum ſit, & quando intentari poſſit. ibid.& ſeq.
Interdictum Salvianum eſt remedium adipiſcendæ poſſeſſionis. t.2.p.24.n.9.
Interdictum Salviannm nnde ita dictum ſit, & ioquo differat ab actinoe Setviana. ibid.
Interdictum poſſeſſorinm quandonam poſſit cum jndieio petitorio cumulari. tom. 2. pag. 243. num.15.
Interdicto *unde vi*, tenetur qui ſpolium approbavit. t.2. p.242.n.2.
Interdictum retinendæ poſſeſſionia an competat etiam pro moleſtia judiciali. t.2.p 252.n.2.
Interdicti *unde vi*, ſpecialitas unde deducatur. ibid.c.5. num.2.
Ioterdictum *unde vi*, competit contra eum, qui clam poſſeſſionem intravit, & verum poſſeſſorem ad eam revertentem vi prohibuit. tom. 2. pag.253. num.2.
Interdictum *unde vi*, unde ita dictum ſit, & in quibua rebua locum habeat. t.2 p.255.n.6.
Interdictum *unde vi*, tantùm competit ſpoliato adverſus ſpoliantem. t.2 p.255.n.7.
Interdictum ab Epiſcopo ſolùm cum conſilio Capituli poteſt apponi. t.3.p.242.n.3.& p.243.n.8.
Interdictum quid ſit, & quid interdicere; & quis dicatur interdictus. t.3.p.242.n.5.
Interdicti definitio tradirur, & quomodo ab irregularitate differat, oſtenditur. tom. 3. pag. 243. num.6.

Interdicti multiplex diviſio affertur. ibid.
Interdicti ſententia à quibus apponi poſſit. ibidem num. 7.
Interdicti *unde vi*, quinam ſint effectus. t. 2. p. 355. & ſeq. n. 8.
Interdictum *unde vi*, inventum eſt contra ſpoliantes propria authoritate. t. 2. p 250. n. 9.
Interdictum *unde vi*, tantum competit poſſeſſori; & ut reſtitutio concedatur, neceſſaria eſt poſſeſſio. t. 2. p. 278. n. 5. 7.
Interdictum *unde vi*, competit ſpoliatio rebus incorporalibus, & juribus. ibid. n. 8.
Interdictum *unde vi*, quibus colonis competat. tom. 2. p. 273. & ſeq. n. 10.
Interdictum *unde vi*, quare competat uſufructuario. t. 2. p. 274. n. 11.
Interdictum *unde vi*, datur adverſus eum qui ſpoliavit, aut qui juſſit, vel ratam habuit ſpoliationem. tom. 2. p 276. n. 3.
Interdictum *unde vi*, an detur adverſua ſucceſſores ſpoliatorum. ibid. n. 4.
Interdictum *unde vi*, an competat pro jure exigendi penſionem. t. 2 p. 282. n. 7.
Interdictum *ne vis fiat ei*, quid ſit, unde ita dictum, & quod remedium eo præſtetur. tom. 2. pag. 283. num. 3.
Interdictum *uti poſſideris*, cui competat, & in quo differat ab interdicto *unde vi*. tom. 2. pag. 365. num. 21.
In interdicto retinendæ poſſeſſionis duobus intendentibus ſe poſſidere, ille obtinet, qui probat antiquiorem poſſeſſionem jugiter continuatam, & titulo juſtificatam. t. 2. p. 366. n. 23.
Interdicta retinendæ poſſeſſionis duo ſunt. ibidem num. 25.
Interdictum *uti poſſidetis*, quid ſit, & quibus competat. ibid. n. 27.
Interdicti *uti poſſidetis*, quænam fuerit cauſa. t. 2. p. 267. num. 27.
Interdictum generale non poteſt apponi propter retentionem æris alieni, abſque authoritate Romani Pontificis. t. 2. p. 564. n. 8.
Interdictum diſſentientibus patronis quomodo, & quare ſit imponendum. t. 3. 3. p 761. n. 2.
Interdictum Eccleſiæ circa matrimonium non contrahendum tripliciter intercedere poteſt, tom. 4. p. 222. num. 2.
Interdicta retinendæ, aut recuperandæ poſſeſſionis uſusfructus nomine competunt. t. 4. p. 308. n. 5.
Interdicti effectus à temporibus Innocentii III. valde remiſſi fuere. t. 5. p. 565 n. 2.
Interdictum in Regno Legionenſi appoſitum; vide in verbo *Legionenſe Regnum*.
Interloquutio quid ſit, & quod diverſimodè in jure accipiatur. t. 1 p. 715. n. 3.
ab Interloquutione appellari non poteſt de jure civili, ſecus de jure canonico. t. 1. p. 715. n. 4.
Interloquutionis variæ acceptiones. tom. 2. pag 61. num 7.
Interloquutio plerumque ſignificat ſententiam, quam dicit judex interim dum definitivam ſententiam profert. ibid.
Interſtitium in ſacris canonibus quid ſit, & quare ab Eccleſia ſtatutum. t. 1. p. 463. n. 5.
Interſtitia diverſa pro diverſitate temporum à Patribus ſtatuta. t. 1. p. 464. n. 6.
Interſtitia triplici de cauſa fuere ab Eccleſia inſtituta. ibid.
Interſtitiorum ratio an ſit habenda in conferendis minoribus ordinibus. ibid. n. 8.
Inteſtatus propriè, vel impropriè quiſnam dicatur. t. 3. p 524. n 4.
in Inteſtati ſucceſſione olim certa collegia fiſco præferebantur. t. 3. p. 525. n. 5.
Intitulatio quid ſit, & an ſit ſufficiens ut quis licitè ordinari valeat. t. 3. p. 136 n. 12.
Intitulatio in Eccleſiſta juriſpatronatus quid ſit, & quomodo fiat. t. 3. p. 793. n. 2.
Intruſio quid ſit, & quiſnam dicatur intruſus, & quibus pœnis ſubjaceat. t. 3. p. 152. n. 4. & 5.
Invaſores, & detentores rerum eccleſiaſticarum coram quo judice ſint conveniendi. tom. 2. pag. 73. n. 5. & ſeqq.
Vide in verbo *Sacrilegium*.
Inveſtitura quid ſit: ubi de abuſu accipiendi Eccleſiarum inveſtituras per laicas poteſtates. tom. 1. p. 348. num. 6.
Inveſtituræ Eccleſiarum per laicas poteſtates factæ, prohibitæ. ibid. & n. 7.
Vide in verbo *Juſpatronatus*.
Inveſtitura aliquando ſignificat jus adipiſcendi poſſeſſionem corporalem. t. 1. p 401. n. 5.
Inveſtitura inferiorum dignitatum eccleſiaſticarum etiam olim fiebat per annulum. tom. 2. pag. 753. num. 3.
Inveſtitura, ſive accipiatur pro poſſeſſione, ſive pro jure, poteſt per procuratorem recipi. tom. 3. pag. 161. num. 8.
Inveſtitura non transfert poſſeſſionem, ſed tantùm dat jus ad illam. t. 3. p. 205. n. 2.
Inveſtitura feudi ſymbolica quomodo olim ſolenniter uſitata. t. 3. p. 350. n. 4.
Inveſtitura ſemel facta toties renovari debet, quoties vel patroni, vel vaſalli perſona mutatur. t. 3. p. 433. num. 4.
Joachim Abbas, monachus Benedictinus laudatur, ejuſque opera referuntur. t. 1. p. 31. n. 5.
Joannes Neapolitanus Cardinalis Presbyter legationis officio fungitur. t. 1. p. 241. n. 1.
S. Joannis monaſterium Ordinis Canonicorum regularium D. Auguſtini in Sueſſionenſi Epiſcopatu à quo fundatum. t. 2. p. 124. n. 1.
S. Joannis Evangeliſtæ feſtivitas duplex quotannis in Eccleſia celebratur. t. 2. p. 182. n. 3.
Joannes primus Epiſcopus Syracuſanus, miraculis clarus in Domino quievit. t. 2. p. 223. n. 5.
Joannes Imperatoris Cancellarius, Epiſcopus Treverenſis digniſſimus. t. 2. p. 461. n. 2.
Joannes Belliſmeus Epiſcopus prior Pictavienſis, hinc Archiepiſcopus Narbonenſis, tandem Archiepiſcopus Lugdunenſis creatus eſt, & denique in Claravalle monaſticam vitam profeſſus, ibi uſque ad mortem perſeverat. t. 3. p. 877. n. 1.
Joannes Conſtantinopolitanus Archiepiſcopus reprehenditur à Gregorio Magno, quòd ſe Oecumenicum Patriarcham diceret. tom. 5. pag. 11. num. 1.
Joca ſæcularia, & ſaltationes à conviviis Chriſtianorum amandandæ ſunt. t. 3. p. 1003. n. 12.
Joculator quis dicatur in jure, & an ſit ab omni infamia immunis. t. 3. p. 1002. n. 6.
Joculatoriam artem exercere clericis prohibitum eſt. ibid.
Joculatores apud Romanos ab omni honore arcebantur. ibid.
Jotrenſe monaſterium in diœceſi Meldenſi à quo conſtructum. tom. 1. pag. 1040. num. 1. & tom. 5. p. 466. num. 2.
Irienſis civitas in Regno Galleciæ antiquitus Sede Archiepiſcopali decorata. t. 1. p. 395 n. 1.

Irregularitas

Irregularitas an contrahatur per accidens propter delictum exterius, occultum tamen. tom. 1. pag. 440. num.8.
Irregularitas non eſt impedimentum perpetuum, & quibus modis tollatur. t.1.p.440.n.9.
Vide in verb. *Delictum.*
Irregularitas ex natalium defectu antiquitus incognita. t.1.p.527.n 8.
Vide in verbis *Filii, Illegitimi.*
Irregularitas ob vitium corporis etiam in lege veteri ſtatuta reperitur, non tamen eſt juris divini, ſed eo tantùm nititur. t.1.p.568.n.6.
Irregularitas ob corporis vitium ex duplici cauſa inducitur. ibid.& p.569.
Irregularitas inducitur ex enuchizatione ſpontanea, non ex ea quæ à Medicis fit. tom.1. pag.576. num.11.
Irregularitas ex qua mutilatione inducatur. ibid. num.13.
Irregularitas ex bigamia orta, à quo jure proveniat: vide in verbo *Bigamia.*
Irregularitas quare ex bigamia oriatur. tom.1. p.588. num.11.
Irregularitas proveniens ex homicidio quo modo definiatur. t.5.p.264.n.3.& 4.
Irregularitas quænam incurratur ex mutilatione membri, & quænam ex debilitatione. tom.5. pag. 265. num.6.
Irregularitas an inducatur ex homicidio caſuali. tom.5. p.266.n.8. Et an ex homicidio voluntario. tom.2. pag. 267. num. 9. An ex homicidio juſto. ibid. num.10.
Irregularitas an in dubio contracta cenſeatur. tom.5. p.270.n.2.& p.271.n.3.& 4.& n.279.n.6.
Irregularitas an contrahatur ab equitante, cujus equus aliquem occidit. t.5.p.272.n.3.
Irregularitas ex homicidio à quibus contrahatur. t.5. p.275.n.1.& 2.
Irregularitas non contrahitur ex ſola deliberata voluntate occidendi, homicidio non ſequuto. t.5.p.277. num.1.
Irregularitas contrahitur ex illato vulnere mortifero. t.5.p.277.& ſeq.n.2.
Irregularitas ex homicidio an contrahatur ab omnibus concurrentibus ad illud. tom.2. pag.278. num.4.
Irregularitas non contrahitur ex homicidio commiſſo cum moderamine inculpatæ tutelæ. ibid. num.5.
Irregularitatis nomen in veteribus canonibus incognitum fuit, & ad quid ſignificandum primò inſtitutum ſit. t.5.p.435.n.4.
Irregularitas quid ſit, & unde proveniat. ibid. & ſeq.
Irregularitas generaliter ſumpta non eſt cenſura, nec præſupponit opus peccaminoſum. tom.5. pag. 631. num.3.
Irregularitas quæ provenit ex delicto, an ſit cenſura. ibid.
Iſabella filia Amalarici Regis Hieroſolymitani triplices nuptias contraxit; & quid inde ſequutum ſit, hiſtoricè refertur. t 2 p 207 n.9.
Iſabellæ matrimonium cum Henrico Comite Campaniæ, quare legitimum non fuerit. tom 2. pag. 208. num.6.
D. Iſidorus Præſul Hiſpalenſis, quando floruerit: ubi aliqua de ejus laudibus. t.1.p.612.n.1.
S. Iſidori Legionenſis monaſterium Cannonicorum regularium S. Auguſtini, quandonam fuerit conſtructum. t.2.p.770.n.1.
S. Iſidorus Doctor Hiſpanus, & Hiſpalenſis Præſul varia opera ſcripſit. t.4.p.79.n 1.
Italia in duas factiones per diſſenſionem diviſa: vide in verbo *Bellum.*
Judas Gaulianiſta, ſeu Galilæus, apud Hebræos in errore fuit. t.3.p.797.n 4.
Judæi baptizati non poſſunt obſervare feſtivitates legis Moſaicæ. t.1.p.50.n.19.
Judæi, ex eiſque deſcendentes, an poſſint jure communi inſpecto ad officia, & beneficia Eccleſiaſtica admitti. t.1 p.102 n.9.& 10.
Judæi ſub Imperatore Tiberio quare in Sardiniam miſſi. t.1.p.871.n 3.
Judæi Galliâ pulſi à Ludovico Juniore propter eorum pertinaciam. t 2.p.834.n.2.
Judæis an ex præcepto Dei prohibitum fuerit comam attondere, differitur, & circa hoc loca ſcripturæ ſacræ explicantur. t.3.p.18 & ſeq.n 7.
Iudæi comam attondentes, & barbam radentes, quo ſenſu reprehendantur. ibid & p.19.
Vide in verbo *Coma.*
Iudæi ex tota Hiſpania pulſi à Siſebuto Rege, ſuadente *Heraclio* Imperatore. t.4.p.913.n.7.
Iudæus poteſt habere ſervum adſcriptitium Chriſtianum in ſuis poſſeſſionibus. tom. 5 pag.137. num.2.
Iudæus Chriſtianum mancipium retinere non debet, ſed cogitur illud juſto pretio Chriſtianis vendere; & ſi renuat, ſervus eripitur in libertatem. ibidem num.3.
Iudæi Cæſareo juri ſubſunt. t.5 p.138.n.5.
Iudæis Chriſtiana mancipia retinere præſumentibus pœna mortis injungitur. ibid.
Iudæus cogi poteſt, ut Chriſtianum mancipium vendat. t.5.p.139.n 6.
Iudæi inter Chriſtianos commorantes veteres ſynagogas reficere, & reparare valent, novas verò erigere nequeunt. t.5.p.140 n 5.& p.143.n 11.
Iudæis effigiem Aman cruciaffixam incendere prohibitum eſt ab Imperatoribus. ibid.& ſeq.
Iudæis quo tempore ſi prohibitum in publicum coram Chriſtianis prodire. t.2 p.144.n.2.
Iudæi quare ſint Iſraëlitæ & Hebræi dicti. tom.5. p.143. num.1.
Iudæi quinam hodie cenſeantur. ibid.
Iudæi an ſaltem poſſint Chriſtianis nutricibus pueros ſuos ablactandos tradere. t.5.p.148.n 1.
Iudæi verum dominium habent pecuniarum & cæterorum bonorum inter fideles conſiſtentium. tom. 5. p.149.n.2.
Iudæi Principibus Chriſtianis ſubjecti, an poſſint ab eorum regnis expelli, ſi baptizari renuant. ibid.
Iudæi inviti & renuentes non poſſunt cogi ad baptiſmum recipiendum. t.5.p.151.n.5.
Iudæi coacti converſio non poteſt placere Deo. tom.5. p.152.n.7.
Iudæi ſervi Gentium effecti, quare inter Chriſtianos tolerentur. t.5.p.155 n.2.
Iudæi ſpirituali pœna affici non poſſunt à judicibus eccleſiaſticis. t 5 p.156.n.2.
Iudæis cum Chriſtianis habitantibus jubetur proprium, & ab eis diſtinctum habitum deferre. tom. 5. p.156.n.2.
Iudæi & Pagani non debent præfici officiis publicis inter Chriſtianos, aut in eos juriſdictionem exercere. t 5.p.157.n.3.
Iudæos in Chriſtianos vim poteſtatis exercere nimis abſurdum eſt. t 5.p.158 n.5.
Iudæi non poſſunt advocati, procuratoris, tabellionis, & ſimilia munia exercere. ibid.n.6.

Iudæo cum Chiiſtiano, vel cum alio Iudæo litigante, quis judex adeundus ſir. t.5.n.159.n.7

Iudæis quare permiſſum fuerit ab Imperatoribus decurionatum obtinere. tom. 5. psg. 160. & 161. num. 9. & 10.

Iudæi arbitri eſſe poſſunt. t.5.p.161.n.11

Iudæi poſſunt eſſe tutores etiam non Iudæorum quoad bonorum adminiſtrationem, non quoad educationem. t.5.p.162.n.12.

Iudices tum ſæculares, tum eccleſiaſtici tenentur leges & ſtatuta in judiciis obſervare. tom. 1. pag. 35. num.10.

Iudex inferior non ſemper tenetur exequi mandatum ſuperioris. t.1.p 98.n.9.& 10

Iudices eſſe nequeunt quidam ob impotentiam juris, quidam ob impotentiam facti. tom. 1. pag. 114. num. 2.

Iudices per reſcriptum ad alicujus cauſæ cognitionem delegati, quando poſſint, vel non poſſint juriſdictionem ſuam ſubdelegare. t.1.p.117.n.12

Iudicibus pluribus delegatis contendentibus de juriſdictione, quid agendum. t.1.p.118.n.3

Iudicis delegati cognitio duplex quando illi a Pontifice cauſa committitur. t 1.p.127.n.11.

Iudex ordinarius attento jure Pontificio arbiter recipi valet. t.1.p. 128.n 3

Iudices ad quos inhibere poſſunt judicibus à quo ne in cauſa procedant. t.1 p.147.n.11.

Iudices literarum peritia maximè pollere debent, eorumque inſcitia pro crimine habetur. tom. 1. p.175. num.6.

Iudex judicii dux & imperator dicitur; & quanta ſit ejus poteſtas. t.1.p.176.n.12

Iudex ſæcularis non poteſt cognoſcere de cauſis eccleſiaſticis; ſed judex eccleſiaſticus aliquando de cauſis ſæcularibus cognoſcere poteſt. ibid.

Iudex ſupplere poteſt quæ deſunt advocatis & Partibus. t.1.p.215. n.6.

Iudex delegatus recuſari poteſt, ſi unus ex litigatoribus ſubditus ejus ſit. t.1.p.681.n.3

Iudices delegati valde differunt à judicibus datis. t. 1. p.685 n.8.

Iudicis delegati geſta ignorantis mortem delegantis an valida ſint. t.1.p. 686.n 9.10

Iudici delegato ultra principale negotium duplex genus cauſarum mandatum cenſetur. tom.1.pag.689. num.2.

Iudex recuſari poteſt ob familiaritatem patris cum eodem. t.1.p.697.n.3

à Iudice ſubdelegato quando ad delegantem appellandum ſit. t.1.p.699.n.3

à Iudice delegato, vel dato, ad quem appellandum ſit, diſtinguitur. t.1.p.700.n.5

Iudex cui mandata eſt juriſdictio, an ſemper fungatur vice mandatis. ibid.n.7

Iudex ordinarius, cui delegatus injunxit ſententiæ executionem, an teneatur eam exequi, etſi ſciat eam injuſtam eſſe, an vero poſſit de ejus injuſtitia cognoſcere. t.1.p.707.n.1.

*I*udices delegati frequenter conſulunt delegantes ſuper negotiis ſibi commiſſis. t.1.p.644.n.2

Iudices delegati virtute ſuæ juriſdictionis poſſunt coërcere reos contumaces, & quoslibet alios ſuæ juriſdictionis uſum impedientes. t.1.p.645 n.10

Iudicis delegati officium & poteſtas diverſa ſunt. t.1. p.646.n.12.& ſeqq.

Iudex datus, & judex delegatus in quo differant. ibid. num.14.

Iudici delegato quæ competant: & quas pœnas irrogare poſſit. ibid.& ſeq.n.15

Iudex delegatus poteſt etiam auxilium brachii ſæcularis implorare. t. 1.p.647.n.16

Iudex delegatus quare poſſit ſuæ juriſdictionis uſum impedientes coërcere. tom.1. pag.647.& ſeq. n.17. & 18.

Iudex delegatus an poſſit etiam ſuæ juriſdictionis uſum impedientibus mulctam indicere. tom. 1. pag. 648. num.18.

Iudices electi, & electitii quinam, & à quo dentur. t.1. p.649.n.22.

Iudicea pedanei quinam fuerint, quænam eorum juriſdictio: & quod duplex eorum genus fuerit. t.1.p.650. num.25.

Iudex delegatus quilibet vocatur executor. t.1.p.652. num.2.

Iudex delegatus Principis poteſt cauſam ſibi commiſſam alii ſubdelegare. t.1.p.655.n.5

Iudices à quibus dari poſſint. ibid.n.7.& 8.

Iudices dare aliud eſt ac juriſdictionem mandare. t.1. p.656.n.9.

Iudices dati, ſive delegati quinam ſententias ſuas exequi poſſint. t.1.p.667.n 4 & 5

Iudex delegatus an poſſit exequi ſententiam ſuam. t.1. p.668.& ſeq.n.7.& ſeqq.

Iudex delegatus major eſt quocumque ordinario in cauſa ſibi commiſſa. tom.1. pag.672. n.3. & p.673. n.9.& 10.

Indicea delegati quinam, & qui ordinarii dicantur. ibid. n.5.& 6.

Iudices delegati repræſentant delegantes, & ex delegantium perſona æſtimantur. t.1.p.673.n.7

Iudex ordinarius quisnam dicatur. ibid.n.8

Iudex ad quem appellatum eſt ab Epiſcopo poteſt præſentatum à patrono inſtituere, non verò judex delegatus. t.1.p.679.n.3

Iudices delegati omnes ante omnia debent literas ſuæ commiſſionis ordinario exhibere. tom.1.pag.712. num.3.

Iudex delegatus ante literarum exhibitionem non habet juriſdictionis exercitium. ibid.n.4

Iudicum ætas variè præſcripta. tom.1.pag.725.& ſeq. num.2.

Iudex qui alia retulit ſuperiori, nihil pendente relatione innovare poteſt. t.1.p.737.n.3

Iudex eccleſiaſticus, tam ordinarius, quàm delegatus, poteſt auxilium brachii ſæcularis implorare. tom.1. p.750.n.25.

*I*udex eccleſiaſticus ſæcularia auxilium implorans, an teneatur illi acta, & materiam cauſæ exhibere tom.1. p.751.n.17.

Iudex ordinarius non ſit delegatus, ſi cauſa, cujus cognitio ad ipſum ſpectabat jure communi, ei committitur; ſed tantum ejus juriſdictio excitatur. t 1.p 778.n.1.& p.779.n.5.

Iudex inferior Epiſcopo poteſt ex delegatione de cauſis matrimonialibus cognoſcere. tom.1 p.979. num.2.

Iudices electi electitii olim apud Africanos quinam fuerint. 1.t.p.1006 & ſeq.n.2

Iudicea electi electitii plerumque in cauſis criminalibus aſſumebantur. ibid.p.1007.

Iudex ordinarius, cui ex officio competit facultas abſolvendi, poteſt eam aliis delegare. t.1.p.806. n.2.& 4.

Iudex antequam de cauſa incipiat cognoſcere, rectè ut teſtis recipi valet. t.2.p.442.n.6

Iudicis officium eſt parti advocatum aſſignare, poteſtque nominare domeſticum. t.1.p.809.n.16

Iudicis officium in utroque jure in multis caſibus imploratur. t.1.p.812.n.1

Iudicis officium nobile ſi imploretur, fit litis conteſtatio, ſi verò mercenarium, ante, & poſt litis conteſtationem implorari poteſt. ibid.
Vide in verbo *Officium*.
Iudices latè appellantur officia. ibid.n.3
Iudices in actionibus bonæ fidei arbitri dicuntur. t.1. p.1008.n.8.
Iudices in actionibus ſtricti juris à judicando judices dicuntur; ſicut in actionibus bonæ fidei arbitri ab arbitrando vocantur. ibid.& ſeq.n.9
Iudex in contractu ſocietatis datus arbiter dicitur, & in aliis ſimilibus quæ traduntur. ibidem p.1009.
Iudicum & arbitrorum diſcrimen. tom. 1. pag. 1009. num.10.
in Iudicum diſſidio ſuper prolatione ſententiæ plurea caſus obſervandi. t.1.p.1012.n.21
à Iudicibus à partibus electis quando liceat appellare. t.1.p 1017.n.15.& 16.
Iudices laici nullam cognitionem ſuper excommunicatione habere valent. t.2.p.9 n.10
Iudices ſæculares quomodo poſſint cognoſcere de inceſtu, & de decimis. t.2.p.9.& ſeq.n.11
Iudices ſæculares in Anglia de jurepatronatus, & de præſentatione ad beneficia eccleſiaſtica ex conſuetudine cognovere. t.1.p.10.n.3
Iudex ex officio curare debet, ne aliquod monaſterium ſine Prælati licentia in judicio compareat. t.2. p.34. num 3.
Iudices eccleſiaſtici an habeant facultatem deportandi, vel in exilium mittendi. tom. 2. pag. 37. & ſeq. num.9.
Iudex ſæcularis an poſſit clericum condemnare, & de ejus cauſis cognoſcere, datâ negligentiâ judicis eccleſiaſtici. t 2. p.54. n.4. Ubi refertur circa hoc praxis Hiſpaniæ inveteratâ conſuetudine firmata, & examinatur. p.55.n.5. & ſeqq.
Iudices quandonam juris ordinem dicantur non ſervare. t.2 p.61.n.8.
Iudex ad quem, ſi ſententiam judicis à quo infirmat, non remittit iterum ad eum cauſam terminandam. ibid. num 9.
Iudex ſæcularis an poſſit cognoſcere de cauſis poſſeſſoriis rerum ſpiritualium, aut inter perſonas eccleſiaſticas. t.2.p.64.n.8
Iudici ſæculari olim licuit ex conſenſu Epiſcopi, ut de cauſis clericorum cognoſceret. tom.2. pag.65. num.2.
Iudex jure Pontificio quomodo ſit recuſandus, ut non poſſit uti ſua juriſdictione. tom. 2. pag.70. num.4.
Iudex loci ubi delictum commiſſum eſt, de eo cognoſcit; & ſi reus beneficio privandus veniat, executio fit per judicem proprium ratione beneficii. t.2.p.85. num.1.
Iudex etiam delegatus competens eſt in cauſa reconventionis, & cogit actorem mutuæ petitioni reſpondere, ut utramque cauſam terminare valeat. t.2 p.118. num.4.
Iudex incompetens cauſâ incidentiæ fit competens; non vero incapax. t.2.p.210.n.17
Iudex, quantumvis ſupremus, non poteſt proferre ſententiam contra abſentem inauditum, & non citatum. t.2.p.229 n.19.
Iudex delegatus aliquando non cognoſcit de cauſa poſſeſſionis, & proprietatis ſimul. tom. 2. pag. 233. num.2.
Iudex idem non tenetur jure Pontificio de cauſa poſſeſſionis & proprietatis cognoſcere, ſicut tenetur jure Cæſareo. ibid.n.3
Iudicis officium quodnam ſit in judicio finium regundorum, & in quo conſiſtat. tom. 2. pag. 345. num.15.
Iudex poteſt aliquando officium ſuum impartiri ad utilitatem privatam, parte non petente. tom.2. p.498. num.9.
Iudex ad proponendas exceptiones dilatoriſs debet certum ſtatuere terminum, poſt quem reus eas opponens non eſt audiendus, niſi tribus caſibus exceptis. t.2.p.626.n 1
Iudex poteſt ſive actorem, ſive reum excommunicatum à judicio repellere, etiam adverſario non opponente. t.2.p.650.n.2
Iudex nec cum præcipitatione, nec per nimiam dilationem debet ſententiam proferre. tom.2. pag.371. num 2.
Iudex conſultiùs facit ſi cauſam non exprimat in ſententia. t.2p.768.n.1
Iudex excommunicatus ſententiam proferre prohibetur. t.2.p.788.n.2
Iudex à quo an reddatur ſuſpectus per appellationem interpoſitam. t 2.p.811.n 1 & 2
Iudices quinam recuſari poſſint, & ob quam cauſam. t.2. p.875.& ſeq.n.3 & 4.
Iudex recuſatus non poteſt cognoſcere de veritate cauſæ recuſationis, nec utrum legitima ſit. tom.2 p.877. num.5
Iudex ad quem poteſt cognoſcere de negotio principali, vel illius cognitionem committere, finito articulo appellationis ab interloquutoria interpoſitæ: & an idem procedat in judice delegato. tom. 2. pag.889. num.7.
Iudicum apud *Longobardos* olim improba conſuetudo circa decimas litium. t.3.p.32. n 1
Iudices eccleſiaſtici delegati gratis judicare debent, nec aliquid etiam prætextu conſuetudinis exigere poſſunt. ibid n.6
Iudicum tria emolumentorum genera reſeruntur. t. 3. p.33. n.8.
Iudicum avaritia lege Iulia repetundarum repreſſa. t. 3. p.34.n.9.
Iudices munera accipere prohibentur, etiam ſub quovis titulo colorato. ibid.n.10
Iudex an prohibeatur gratis mutuum, vel ſœnus accipere. ibid.n.10
Iudicum pecuniâ corruptorum pœnæ, & varia exempla punitorum. t.3.p.35.n.11
Iudicum corruptorum iniquas in juditio criminali ſententias proferentium pœnæ: & quid ſtatutum ſit jure canonico de judice Eccleſiaſtico munera accipiente. ibid.& ſeq.n.12
Iudicum ſordida avaritia, & judiciorum ordinario provincias Romano Imperio ſubjectas ad defectionem permovit. t.3.p.36.n.13
Iudex ſive in bona, ſive in mala cauſa munera accipiat, æquè in pœnam legis Iuliæ repetundarum incidit. ibid.& ſeq.n.15.
Iudices xenia aliqua juxta Græcorum ſententiam accipere poſſunt. t.3.p.37.n.16
Iudices ſæculares an poſſint in viſitatione monaſteriorum ſe immiſcere. t.3.p.470.n.6
Iudices ſæculares cauſas, præcipuè ubi pœna ſanguinis, vel corporalis imponenda eſt, diſceptare non debent in Eccleſia. t.3.p.985.n.3
Iudices eccleſiaſtici an poſſint in Eccleſiis cauſas decidere, & terminare. t.3.p.987.n.7
Iudex eccleſiaſticus quomodo de ſucceſſione alicujus cognoſcere poſſit. t.4.p.224.n.2
Iudex eccleſiaſticus an ſimul cognoſcere poſſit de cauſa legitimationis, & ſucceſſionis. t.4.p.236.n.2

Iudex delegatus, qui cognovit de cauſa matrimonii, de dote etiam cognoſcere valet. tom. 4. pag 291. num. 4.
Iudex cauſarum civilium quando cognoſcere poſſit de criminalibus, & è contra. t.4.p.272.n.6
Iudices competentes, incompetentes prorogabiles, & incompetentes improrogabiles. ibid.n.7
Iudicea eccleſiaſtici, & ſæculares in quo differant quoad effectum cognoſcendi de cauſis incidentibus. ibid. p 293.
Iudex delegatus poteſt cognoſcere de omnibus acceſſoriis, & incidentibus in negotio principali. tom. 4. p.293.n.8.
Iudex nemine accuſante ſuper notorio crimine procedere poteſt. t 5.p.23.n.8
Iudex quandonam poſſit mutare ſententiam jam prolatam. t.5.p.4r.n 4
Iudex ſibi reſervans taxationem expenſarum, & liquidationem fructuum, definitivè ſuper eis pronunciare valet. ibid.n.4
Iudex an poſſit in aliquibus delictis minuere pœnam, ſaltem propter diverſum modum proceſſus. t.5.p.48. num 18
Iudex improbè accuſatum abſolvens ſtatim pronunciat de calumnia. t 5.p.65 n.18
Iudex eccleſiaſticus an poſſit laicum criminis mixti fori reum propriâ authoritate incarcerare. t.5. p.856. num.3.
Judices ſæculares meri ſunt executores, dum illis relaxantur hæretici puniendi. t 5.p.208.n.2
in *Iudicio* uno, eodemque plures quæſtiones agitari poſſunt. t.1.p.153.n.7
Iudiciorum trimembris diviſio in merè civile, criminale, & criminale civiliter intentatum: & quid ſint. t.1. p.923.0.7.
Judicium apud Romanos quomodo olim inſtitueretur. t.2.p 21.n.6.& 7.
Judicium aliud petitorium, aliud poſſeſſorium eſt; & quando petitorium abſorbeat poſſeſſorium. t.2.p.39. num.4.
Judicia ſæcularia dicuntur publica quatenus opponuntur eccleſiaſticis cognitionibus. tom.2. pag.79. num.6.
Judicia ordinaria, & extraordinaria apud Romanos quænam. t.2.p.196.n.11
Judicium petitorium, & poſſeſſorium an ſimul poſſint concurrere. t 2.p.242. & ſeq.n.13.14
Judicii petitorii, & poſſeſſorii cumulatio non admittitur in remediis retinendæ poſſeſſionis. tom.2. p.243. num.15.
Judicii utriuſque cumulatio non admittitur in rebus corporalibus, ſecus in incorporalibus. ibid.
Judicii utriuſque cumulatio in principio, & ex poſtfacto admittitur. t 2.p 244.n.16
Judicii petitorii, & poſſeſſorii cumulatio, & mutatio admittitur. t.2.p.244.n.17
Judicium utrumque poteſt unâ ſententia terminari de jure canonico. ibid.n.18
Judicio quocumque diviſorio pendente, ejus rei alienatio voluntaria, non neceſſaria interdicitur. tom 2. p.306.n.15.
Judicium finium regundorum pro prædiis ruſticis tantum competit. t.2.p.340.n.2
in Judicio finium regundorum quilibet tenetur probare, & obtinebit qui melius probaverit; & ſi pariter probent, abſolvetur poſſeſſor. tom.2. pag.341. num.8.
Judicia diviſoria quænam ſint, & quot ſint, & ad quid inventa. ibid.& ſeq.n.10
Judicium familiæ erciſcundæ quid ſit, quibus competat, & in quo differat ab actione familiæ erciſcundæ. t 2.p 341.n.10
Judicium finium regundorum unde ita dictum ſit, & quibus competat. ibid.n.11.& 12
In judicio finium regundorum quis olim competens judex fuerit. t.2.p.344.n.14
In judicio finium regundorum quilibet actoris & rei partes ſuſtinet, ſicut etiam in aliis diviſoriis. tom.2. p.344 n.13 & p.346 n.16.17.
Judicium legitimum, & verum quodnam dicatur. t.2. p.349.n 12.
Judicium ſummarium & plenarium quid ſint, & quomodo differant. t.2.p.583 n.4
Judiciorum criminalium exercendorum antiqua formula refertur. t 5.p.36.n.4
Judicium criminale dicitur ubi agitur de amotione à beneficio. t.5 p.113.& ſeq.n.4
Judicium prius inquiſitio dictum fuit. tom 5. pag.620. cap 10.
Judicii variæ acceptiones & etymologiæ referuntur. ibid.&p.621.n.3.
Judicia juxta Gregorium Magnum non ſunt à querelis inchoanda. t.5.p.645.n.2
de *Iugo Dei* monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in Anglia, & à quo fundatum. tom.5. pag.106. num.1.
Iulianus Apoſtata Chriſtianis infenſiſſimus, maximè humaniores literas profitentibus. tom.3. pag.176. num. 4.
Iuniores aliquando ſignificant clericos in minoribus ordinibus, & inferioribus miniſteriis conſtitutos. t.2. p.65 n.2.
Iuramentum fidelitatis ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis præſtandum, à quo tempore originem ducat. tom.1. p.238.n.26.
Iuramentum R. Pontifici præſtandum ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis quæ continere debeat. ibidem num.27.
Iuramentum quodlibet non eſt illicitum, & prohibitum. t.1.p.239.n.29
Iuramentum fidelitatis R. *P*ontifici præſtare, non eſt ei homagium facere. ibid.n 30
Iuramentum de abſoluta, & univerſali obſervantia canonum fuit prohibitum. tom.1. pag.240. num.31.
Iuramentum fidelitatis an præſtari poſſit per procuratorem. ibid.n.33
Iuramentum, ſeu ſponſio fidelitatis quando in uſu eſſe cœperit. ibid.n
Iuramentum in rebus arduis præſtitum, & à perſonis illoſtribus, & ſupremis Principibus, nequit ab Epiſcopis relaxari. tom. 1. pag. 327. num. 18.
Iuramentum Friderico Siciliæ Regi adhuc in cunis vagienti a Philippo, & aliis Principibus præſtitum. ibid. num.20.
Iurati, qui Rempublicam regunt, quare ita dicti. tom.1. p.939.n.2.
Iuramentum metu præſtitum an ſit validum cenſendum. t 1.p.964.n.12.
Iuramentum in litem quid ſit, & quid jurare in litem. t.1. p.966 n.5.
Iuramentum in litem aliud eſt affectionis, aliud veritatis. ibid.n.6
Iuramentum in litem in quibus cauſis, & à quibus perſonis deferatur. t.1.p 967.n.7
Iuramentum in litem quibus concurrentibus deferatur. ibid & ſeq.n.8
Iuramentum veritatis in quo differat à juramento affectionis. t.1.p.968.n.9

Iuramentum calumniæ ad quid ſit inventum, & unde originem trabat. t.2.p.157.n.3

Iuramentum calumniæ à temporibus mediæ Iuriaprudentiæ initium ſumpſit. ibid.col 2

Iuramentum calumniæ apud Hiſpanos non eſt in uſu, ſed in ejus locum ſucceſſit juramentum malitiæ. ibid.

Iuramenti calumniæ definitio, & diviſio traduntur, & explicantur. ibid.& ſeq.n.4

Iuramenti calumniæ neceſſitas à quo jure proveniat. tom.2.p.158.n 5.

Iuramenti calumniæ in quibus negotiis remitti, & admitti poſſit. ibid.

Iuramentum calumniæ à quibus perſonis præſtari. & quibus remitti poſſit. t.2.p 158.n.6

Iuramentum ad contactum alicujus rei ſacræ, in omni religione, ſive Iudaïca, Gentilica, Catholica. &c. præſtitum eſt. t 2.p.159.n.8

Iuramenti formula per Iovem Lapidem quid fuerit apud Romanos. t.2 p.160.initio.

Iuramentum corporale Chriſtianis à Clemente prohibitum quid ſit. ibid.n 9

Iuramenti à Chriſtianis præſtiti variæ formulæ, & exempla traduntur. ibid.& ſeq.

Iuramentum corporale & verbale non differunt quoad obligationem: & an differant quoad pœnam perjurio imponendam. ibid.

Iutamentum coutactu manus dextræ præſtatur, ibid. num.10.

Iuramentum quomodo ab Epiſcopis præſtetur. Vide in verbo *Epiſcopus.*

Inramentum calumniæ in quibus cauſis præſtandum ſit. t.2.p.161 & ſeq.n.12

Iuramentum de calumuis an admittatur in cauſis ſpiritualibus, vel etiam iu cauſia appellationia. t.2. p.162.n.13.

Iuramentum de calumnia quid cumprehendat. ibid. num.14.

Iuramentum die Dominico præſtari prohibetur; & an judiciale, vel extrajudiciale præſtari ſit probibitum. tom.2.p.171.n.12

Iuramentum triplex litis & controverſiæ dirimendæ causà comparatum. t.2 p.336.n.5

Iuramentum ſuppletorium an præſtari debeat à reo, actore nou probante. t.2.p.337 col.1

Iuramentum ſuppletorinm qnare etiam neceſſarium dicatur. t.2.p 337.n.5

Iuramentum boc ut à judice deferatur, quænam requirantur. ibid.n.6

Iuramentum in judicio non eſt deferendum ſtantibus legitimis probationibus. t.2.p.338.n.8

Iuramentum ad removeudam calumniam præſtitum non eſt ſuperfluum, etiam ſtantibus probationibua per legitimos teſtes & inſtrumenta. tom.2.p.339. num.9.

Iuramentum ſuppletorium au in cauſia matrimonialibus deferatur. ibid.& ſeq n.1

Iuramentum ſupletorium defertur actori ſemiplenè probanti. ibid.n.10

Iuramentum ab Epiſcopo præſtitum de non alienandis rebua Eccleſiæ, ad directaa tantùm, & illicitas alienationes reſtringendum eſt. tom.3.pag.968. num.1.

Iuramentum ſæpe defertur ad probationem copulæ inter virum & uxorem. t.2.p.347.n.4

Iuramentum factum de non ferendo teſtimonio, non eximit teſtea ab eo ferendo. t.2 p.417.n.2

Intamentum in judicio proferre an ſit Epiſcopis, preſbyteria, clericia & monachia prohibitum tom.2. p.445 n 5.

Iuramentum an producat actionem, tam de jure Cæſareo, quàm canonico. t.2.p 545.n.5

Iuramenti obligatio quotupliciter tolli poſſit. tom.2. p 546.n 9.

Iuramenti relaxatio qnotuplex ſit, & in quo differat ab irritatione, & commutatione. tom.2.p.546. num.10.

Iuramenti relaxatio à quibus fieri poſſit. ibid.& ſeq. num.11.

Iuramentum an poſſit relaxari à judice ſæculari. t.2. p 547.n.12.

Iuramenti relaxatio à quo judice fieri debeat, cùm partea ſunt diverſæ jurisdictionis. tom.2.pag.548. num.14.

ad Iuramenti relaxationem cauſa deſideratur. ibid. num.15.

Iuramentum in quibua caſibus relaxari debeat. ibid. & ſeq.

Iuramentum continens turpitudinem, vel injuſtitiam ex parte ſuſcipientis, & injuriam ex parte permittentia, non debet ſortiri effectum. tom.2.p.549. num.17.

Iuramentum patti præſtitum, eà illud frangente, impunè violari poteſt. t.2.p 551.n.1

Iuramenti ab Epiſcopis præſtandi formula quàm antiqua. t.2.p 552.n.1.& 2

Inramentum à quibua clericis debeat Epiſcopo præſtari. t.2.p.554.n 2

Iuramentum ſtrictiùs obligat, quàm ſimplex promiſſio. tom.2.p.555.n.4.

Iuramentum metu extortum ſervandum eſt donec ab Eccleſia relaxetur. t.2.p.558.n.2

Inramentum metu extortum omni jure validum eſt. ibid.n.4 & p.559.n.6.& ſeqq.

Iuramentum adveniens contractibus à jure reprobatis an ſit validum. ibid.& ſeq.n 5

Iuramentum ex iracundiæ calore præſtitum, an ſit adimplendum. t.2.p.570.n.1

Inramenta illicita non ſunt ſervanda. ibid.n.3

Iuramentum fidelitatia an ſit perſonale, vel reale. t.2.p 572.n 4.

Iuramentum ab invitis pro vita, & rebua ſervandis præſtitum, ab Eccleſia relaxatur. tom.2.p.573. num.3.

Juramento generali non comprebenduntur ea, de quibus veriſimile eſt jurantem non cogitaſſe. t.2. p.574.n.5.

Iuramenta Principum relaxare proprium eſt Pontificis. t.2.p.576 n.3.

Iuramentum in leges à judicibus olim præſtitum. t.2. p.580.n.3.

In juramento qnolibet præſtito ſemper intelligitur exceptum jus ſuperioria. ibid.n.3.5

Iuramentum factnm de obſervando ordine judiciali à judice præſtitum, non eſt in notoriis ſervandum; ſecus in plenariis, & aliia judiciis. tom.2.p.582. & ſeq.n.4.

Iuramentum de obſervando ordine judiciario etiam in cauſis notoriia à judice præſtitum, an ſit adimplendum. t.2.p.583.n.5

Iuramentum de adimplenda Promiſſione nuptiarum præſtitnm, non eſt ſemper adimplendum. tom.2. p.586.n.2.

Iuramentum de non accuſanda uxore à marito præſtitum, an ſit adimplendum. t.2.p.587.n.2.& ſeqq.

Iuramentum de non accuſanda uxore ſuper ullo crimine à viro præſtitum, temerarium eſt. t.2.p.588. num.5.

Iuramentum per creaturaa præſtitum, prout creaturæ ſunt, licitum non eſt. t.2.p.590.n.2

Iuramentum dicitur maximum expediendarum litium remedium. ibid.n.3
Iuramentum prætextu regulæ non eſt monachis interdictum. t.2.p.591.n.4
Iuramentum adſtante juſta cauſa omnibus præſtare licet. t.2.p.591.n.5.& p.595.n.12
Iuramenti etymologia, & definitio traditur, & an ad jurandum verba requirantur. t.2.p.592.n.8
Iuramenti variæ formulæ referuntur. ibid.n.9
Iuramentum per genium, ſeu per venerationem Principis, quid ſit. ibid.p.593
Iuramentum per Deos improbatæ religionis præſtitum, apud Romanos prohibitum fuit, & an per falſos Deos præſtitum ſit validum, & licitum. t.2. p.594.col.1.
Iuramentum apud Chriſtianos variè, & piè præſtatur. ibid.n.11.
Iuramentum non fuit à Chriſto Domino abſolutè prohibitum, ſed ejus malus uſus. tom.2.p.595. num.13.
Iuramentum non eſt de genere bonorum. ibid, col.2.
Iuramentum promiſſorium futuri incerti periculoſum eſt. ibid.& ſeq.
Iuramentum confirmatorium an elevet naturam, & conditionem actus, cui adjicitur; an tantùm obliget jurantem ex vi religionis, in cujus gratiam fit, ut promiſſa adimpleat. t.2.p.602.n.11
Iuramentum fidelitatis in feudis quid ſit, & quomodo præſtandum. t.2.p.608.n.6
Iuramentum de veritate dicenda quid ſit, & in quo differat à jurejurando de calumnia, & in litem. t.2.p.612.n.1.
Iuramenti uſus jure civili anguſtus, jure Pontificio eſt dilatatus. t.2.p 615.n.1
Iuramentum ad dirimendas controverſias olim uſitatum. ibid n.3
Iuramentum, quod litis dirimendæ gratiâ præſtatur, triplex eſt ibid.& ſeq.
Iuramentum an poſſit deferri in litem, actore ſemiplenè tantùm probante, aut præſumptione pro eo faciente. tom.2.p.616.n.3
Iuramentum poteſt exigi de eo, ad quod quis ex officio, & munere tenetur. t.3.p.117.n.3
Iuramentum de obſervandis omnibus Eccleſiæ canonibus an liceat. ibid.p.118
Iuramentum ſuper indemnitate rerum Eccleſiæ à quibus exigi debeat in inſtitutione. tom.3 pag.118. num 4.
Iuramentum Eccleſiæ damnoſum non eſt obſervandum. t.3.p.120.n.4
Iuramentum de capillis non exigi, quid ſit, explicatur. t.3.p 341.n.6.
Iuramentum quandonam poſſit relaxari, & non adimpleri. t.4.p.15.n.8
Iuramentum quare à reo exigatur, cùm actore non probante, ſit ipſe abſolvendus. t.4.p.60.n.6
Iuramenti conditio adjecta in teſtamento, quare à Prætore remiſſa ſit. t.5.p.97.n.2
Iuramentum an poſſit deferri reo, tam ab actore, quàm à judice. t.5.p.534.n.5
Iurgium verbum in jure uſitatum quid ſit, & quid jurgare ſignificet. t.5.p.621.n.4
Iurisdictio an pactis privatorum poſſit attribui ei, qui reverà Magiſtratus eſt, ſed incompetens. t.2.p 81. num.12.
Iurisdictione ſpeciali conceſſa derogatur generali. t.3. p.82.n.20.
Iurisdictio Eccleſiaſtica omnino reſidet penes ſupremum Pontificem. t.1.p.115.n.6
Iurisdictio pluribus judicibus collectivè delegata, competit omnibus ſimul, ſecus ſi disjunctim commiſſa ſit. t.1.p.115.n.6
Iurisdictio cauſæ delegatæ alicui deſignato per dignitatem, tranſit ad ſucceſſorem in dignitate; ſecus ſi delegetur alicui deſignato nomine proprio. t.1. p.116.n.8.
Iurisdictio delegata in quibus caſibus poſſit, vel non poſſit ſubdelegari. t.1.p.117.n.12
Iurisdictio per reſcriptum conceſſa eſt odioſa, & ſtrictè interpretanda. tom.1.p.157.n.5
Iurisdictio delegata prorogari poteſt, & quæ deſiderentur, ut prorogetur. t.1.p.661.n 3
Iurisdictionis delegatæ prorogatio quatuor modis contingere poteſt. ibid.n.4
Iurisdictio non ſemper perpetua creditur. tom.1.p.662. num.6.
Iurisdictio delegata quomodo finiatur. tom 1.p.970. num 3.
Iurisdictio intuitu dignitatis mandata, tranſit in ſucceſſorem in dignitate. t.1.p.676.n.3.5
Iurisdictione delegatâ Vicario Epiſcopi commiſsâ, an tranſeat ad ejus ſucceſſorem. tom.1 pag.677. num.8.
Iurisdictio eccleſiaſtica an tantùm eccleſiaſticis perſonis ſit committenda. t.1.p.682.n.2
Iurisdictio delegata morte delegantis finitur, re integrâ t.1.p.682 n.1. Durat verò negotio jam cœpto. t.1. p.984.n.5 & p.686.n.6.
ad Iurisdictionem delegatam perpetuandam an neceſſaria ſit litis conteſtatio. t.1.p 683.n.3.& 4
Iurisdictio ſupervacanea eſt, ſi cum ea aliquid imperii non mandetur. t.1.p.703.n.1
Iurisdictionis civilis ſymbolum. tom.1.pag.704. num.2.
Iurisdictio delegata, cauſâ jam cœptâ nequit à delegante revocari. t.1.p.721.n.2
Iurisdictio delegata non finitur recuſatione delegato oppoſita. t.2.p.723.n.2
Iurisdictio delegatorum exſpirat, uno eorum defuncto. t.1.p.727.n.1
Iurisdictio eccleſiaſtica Prælatis ſingulis pro modo poteſtatis conceſsa. t.1.p.773.n.6
Iurisdictio ordinaria, & delegata nequit in eadem perſona ad eandem cauſam ſimul conſiſtere. tom.1. p. 780.& ſeqq.n 6.& ſeqq.
Juriſdictio quæ alicui competit ratione officii, poteſt aliis ab eo delegari. t.1.p.806 & ſeq.n.5.
Juriſdictio privata privatis perſonis concedi poteſt. t.1.p.18.n.4.
Juriſdictio in perſonas eccleſiaſticas poteſt à ſupremo Pontifice laicis demandari. tom.2.pag.29. num.8.
Iurisdictionem delegatam non ſolvi mutatione poſſeſſoris, quomodo ſit verum. t.2.p.42.n.1
Iurisdictionis Pontificiæ, & Regiæ, eccleſiaſticæ, & ſæcularis æquiparatio. t.2.p.47.n.5.
Iurisdictio eccleſiaſtica in quibus ſceleribus exerceatur. ibid.n.7
Iurisdictiones per perſonas, & per loca diſtinctæ fuere. t.2.p.67.& ſeq.n.6.
Iurisdictio attribuitur aliquando favore Magiſtratus, aliquando favore ſubditorum, aliquando gratiâ tam magiſtratus, quàm ſubditorum. tom.2.p.102. num.8.
Iurisdictio aliena non poteſt voluntate privatorum in fraudem defenſorum prorogari. ibid.
Iurisdictio & jura Epiſcopalia præſcribi ab inferioribus contra Epiſcopum non poſſunt. t.2.p.705. num.6.

Iuriſdictiones per locà & perſonas diſtinctæ ſunt, ne turbentur & confundantur. t.5.p.588.n.4
Iura aliqua, quæ ſecundum naturam ſunt hominibus & brutis communia, referuntur. tom.1.pag 5. num.10.
Ius naturale hominibus & brutis commune eſt. t.1. p.6.init. Solviturque in contrarium adducta difficultas. ibid.n.11
Iuris naturalis & legis æternæ differentia. ibid. num.13.
Ius naturale aliter in hominibus, aliter in brutis ſe habet. ibid.n.12
Iuris naturalis communia præcepta traduntur tom.1. p.7.n.14.
Iuris naturalis præcepta à Conſultis judicata. ibid. num.15.
Iuris naturalis materia alia, & alia pro diverſitate temporum. t.1.p.8.n.16
Iuris gentium origo, ejusque diviſio. ibid.n.17
Ius naturale & gentium in quo diſtinguantur. ibid.
Iuris civilis & gentium diſtinctio. t.1.p.9.n.18
Ius gentium poſitivum eſt immutabile, ſanctiusque jure civili. ibid.n.19
Ius naturale aliud eſt divinum, aliud humanum. ibid.n.20.
Ius gentium an aliquando immutari poſſit per jus civile. t.1.p.10.n.21
Ius ſacrum poſitivum eccleſiaſticum qua ratione dicatur divinum. ibid.n.22
Ius quod propriè divinum appellatur, poſitivum eſt, dividiturque in vetus & novum. tom.1.p.11. num.23.
Ius divinum quo hodie utimur, quod ſit, & quid eccleſiaſticum. t.1.p.12.n.28
Ius eccleſiaſticas leges complectens, divinum aliquando appellatur, ſed frequentiùs canonicum. tom.1. p.13.n.29.
Ius canonicum quare ita dictum. ibid n.30
Iuris canonici, ejusque progreſſus hiſtoria abſolvitur. tom.1.p 25.n 55.& p 26.& ſeq.
Ius populi Hebraici jus civile Hebræorum dicitur a Philone Iudæo. t.1.p 45 n.8
Iuris ſcientia aliquando ars liberalis, ſeu ſtudium liberale dicitur. tom.1.p.70.n.3
Ius antiquum Decretalium in quo differat à jure novo libri Sexti, quoad impetrationem literarum ad ſecundum beneficium. tom.1.p.106.n.11
Ius canonicum & civile conſtant jure ſcripto & jure non ſcripto: & quid ſit jus non ſcriptum. tom.1. p.165.n.10.
Iura naturalia divinâ quadam providentiâ immobilia ſunt. t.1.p.204,n 8.& p.205.n.10
Ius eligendi, & jus præſentandi in quo differant, refertur. t.1.p.431.n.13
Vide in verbo *Electio*, *& Præſentatio*.
Iuris etymon & variæ eius acceptiones. tom.1.p.1. num.1.
Iure Romanorum, jure Pontificio, & jure in communi, quid ſignificetur. ibid.
Ius quomodo, & in quo ſenſu à juſtitia derivetur. ibid.
Ius æternum, ſeu lex æterna quid ſit. tom.1.pag 2. num.2.
Ius naturale quid ſit, & unde derivatum. tom.1.p 4 num.8.
Ius publicum bifariam accipitur. t.2.p.78.n.2
Ius ſacrum, etiam commune, & publicum appellatur. ibid.col.2.
Iuris publici frequentior acceptio. ibid.n.3
Ius commune quandonam poſſit pactis privatorum renunciari. ibid.& ſeq.
Iuris naturalis transgreſſio peccatum inducit. tom.1. p.203 n.3.
Ius canonicum non confundit contractus bonæ fidei cum contractibus ſtricti juris. t.2.p.636.n.4
Ius canonicum poteſt omnibus legibus prolatis in his rebus, quæ materiam peccati concernunt, derogare. t.2.p 718.n 3
Ius divinum expreſſum obligat ſemper, & abſolutè; jus verò divinum elicitum admittit declarationem, licèt non cadat ſub diſpenſatione. tom.3.p.104. num.7.
in Iure divino verè, & ſtrictè ſumpto nemo diſpenſare poteſt. t.3.p.205.n.3
Ius diœceſanum, & juriſdictionale Epiſcopis competens quodnam ſit. t.3.p.751.n.5
Iuris civilis libri à quibus, & ubi reperti: vide in verbo *Pandecta*
Iuris civilis profeſſio in magna æſtimatione. tom.3. p.1019.n.2.
Iuris civilis Romanorum naufragium tum apud Gallos, tum apud Hiſpanos. t.5.p.517.n.2
Iuris civilis ſtudium in Academiis an poſſit a Romano Pontifice prohiberi. ibid.n.3.
Iuſpatronatus conſuetudine etiam laicis acquiri valet. tom.1.p.177.n.15.
Iuſpatronatus an longa poſſeſſione, vel præſcriptione acquiri poſſit. t.1.p.305.n.4
Iuriſpatronatus cauſa ad judicis eccleſiaſtici cognitionem ſpectat. t.2.p.10 n.4
Iuriſpatronatus origo inquiritur. t.2.p.11.n 6
Iuſpatronatus Eccleſiarum tripliciter acquiritur. ibid. num.7.
Iuſpatronatus an ſit ſpirituale, vel ſpiritualibus annexum. ibid.n.8.& p.12.n 9
Iuriſpatronatus Regii cauſæ, in qua Curia diſceptari debeant. ibid.n.10
Iuſpatronatus quare non tranſeat in creditorem; ſicut in emptorem, vel conductorem. t.2.p.774. & ſeq.n.2.
Iuſpatronatus ex lege decemvirali, & ex edicto Prætoris quomodo procedat. t.3.p.528.n.7.& 8
Iuſpatronatus quomodo ex lege Papia auctus. tom.3. p.530.n.9.
Iuſpatronatus an aliquod remaneret in ſervis ad obſequium Eccleſiæ manumiſſis tom.3.p.531.& ſeq. num.11.
Iuſpatronatus Eccleſiæ appellatur Eccleſia ipſa: & juſpatronatus Eccleſiæ conſequitur Dominus fundi, ejus donatione facta ad Eccleſiam conſtruendam. t.3.p 760.n.2
Iuſpatronatus inter hæredes dividi non debet, & ſi propter eorum diſcordiam presbyter non præſentatur, ceſſatur à Miſſæ ſacrificio, donec unus pari voto & concilio eligatur. t.3 p.762.n.3
Iuſpatronatus præcipuè defertur jure hæreditario, non jure ſanguinis. ibid.n.5
Iuſpatronatus non pertinet ad hæredes pro portionibus hæreditariis. t.3.p.763.n.6.7
in Iurepatronatus attento juris rigore ſucceſſio non datur, ſed ex favore, & gratia admittitur. ibid.n 8
Iuſpatronatus an ſit individuum reſpectu omnium effectuum. t.3.p.764.n.6
Iuriſpatronatus uſus, & exercitium poteſt eſſe dividuum. t.3.p.764.n.10
in Iurepatronatus ad admittatur viciſſitudo patronorum præſentantium. t.2.p.765.n.11
Iurepatronatus ad laicos ſpectante, datur quadrimeſtre ad præſentandum; ſemeſtre verò ſi ad eccleſiaſticos

Digitized by Google

ſticos ſpectet, tom.3.pag.765.num.12.& pag.766. num 13.
Iuſpatronatus ſive eccleſiaſticum, ſive laïcale, quandonam originem ſumpſerit, & progreſſum. tom.3. p.768.n 4 5.
Iuſpatronatus quandonam eccleſiaſticum, quando laïcale dicatur. t.3.p.770.n 3
Iuſpatronatus quomodo poſſit in alium transferri. t.3. p.773.n.2.
Iurepatronatus cum dote dato, ad quem pertineat præſentatio. t.3 p.775.n.2
Iurepatronatus quibus modis ad monachos ſpectare poſſit. tom 3.p.777.n 3
Iuſpatronatus primò, & principaliter alienari non valet, t 3 p.779.n.2
Iuſpatronatus in Eccleſia tribus modis acquiritur. t.3. p 787.n.3.& p.788.n.4.
Iuſtitiarius pro judice accipitur in legibus, & Authoribus antiquis. t.3.p.367 n.s
Iuſtitiarius quid ſit, & quid juſtitiaria. t.3.p.1109. num.3.
Iuſtitiarius ſpecialiter ſumitur pro judice cauſarum criminalium. ibid.
Iuſti potiùs in lege eſſe dicuntur, quam ſub lege. tom 1. pag.36 n.11.
Iuvenum ad vitia pronus impetus deſcribitur. tom.2. p.541 n.5.
Iuvenes pudicitiam, ſobrietatemque ſectari, rarum & admirandum eſt. ibid.
Iuventus, quæ etiam dicitur virilis ætas, quando incipiat, & quando finiatur. t.4.p.234.n.2

K,

K*Aloquia* civitas in Ungaria Metropolitana Sede decorata. t.1.p.218.n.2
Karle na inter Metropoles à peritioribus rerum Britannicarum ſcriptoribus enumeratur. tom.1.p.411. num.6.
Karroffenſe monaſterium Ordinis D.Benedicti, ubi ſitum & à quo fundatum. t.1.p.196.n.4
Keimelium Græca vox quid ſignificet. tom.1.p,606. num.2.

L.

L*Æſio* ultra dimidiam juſti pretii quandonam detur. tom 3.p.309.n.4
Laici Clerici quinam dicantur, duplici modo exponitur. t.1.p.151.n.2
Laïcorum incapacitas quoad res eccleſiaſticas & ſpirituales. t.2.p 356 n.5
Laïcis competere poteſt jus præſentandi Prælatum, ſed non eligendi. ibid.n.6
Laici priſcis Eccleſiæ ſæculis prædicandi munus obiere. tom.1.p 795.n.11.
Laïci in cauſis temporalibus etiam à clericis ut arbitri recipi valent, non tamen in ſpiritualibus. tom.1. p.1034.n.1.& p.1035.n.4.
Laïci tanquam delegati in cauſis eccleſiaſticis procedere valent, non tanquam ordinarii; & quare. ibid.n.5.
Laicus non poteſt contra laïcum reſcriptum juſtitiæ impetrare à Pontifice, niſi in defectum, & negligentiam judicis ſæcularis. t.2.p.77 n.4
Laici poſſunt negotia eccleſiaſtica tractare miniſterialiter, non juriſdictionaliter. tom,2 pag 6 num.3.
Laici poſſunt eſſe aſſeſſores judicium eccleſiaſticorum. ibid.n.4.
Laïci quare non poſſint cognoſcere de cauſis ſpiritualibus.ſeu merè eccleſiaſticis. t.2.p.8.n.2
Laïci quam cognitionem habere poſſint ſuper juramento. t 2.p.9.n.10
Laïci poſſunt juriſdictionem judicis alieni prorogare, clerici verò neutiquam, niſi de proprii Epiſcopi licentia. t.2.p..00.n.3
Laici an poſſint juriſdictionem judicis ſæcularis prorogare. t.2.p 102.& ſeq.n.10
Laïci jus percipiendi decimas præſcriptione acquirere non valent, tom.2.p.682.& ſeq.num.6.& p.683. num.8.
Laicus in criminali cauſa nequit teſtificari contra clericum. t.2 p.410.n.3.5
Laïci in aliquibus caſibus admittuntur ad teſtificandum contra clericos. ibid.n.5
Laïci intra cancellos Eccleſiæ cum clericis ſedere non debent, aut ſtare. t 3 p 3 n.8
Laïci quomodo olim ſacerdotes dicebantur à SS. Patribus & Apoſtolis. t.3.p 4.n 9.& p 6.n 12
Laïci olim etiam pſalmorum modulationi intendebant, non tamen in eodem loco ac ſacerdotes. ibid.
Laïcos olim oblationem feciſſe ad altare, quomodo intelligi debeat. ibid.& p.7
Laïcis nobilibus locus in Eccleſiis aſſignatur in Concilio Aquenſi. t.3.p.8 n.13
Laïcis in Eccleſia canere in Concilio Laodiceno fuit prohibitum. t.3.p.14 n.5
Laïci ex diſpenſatione Pontificis poſſunt beneficium obtinere, ejusque fructus percipere. tom.3 p.192. num 3.
Laïci decimas eccleſiaſticas retinere non poſſunt. tom.3.p.611.n.1.
Laïci omnino incapaces ſunt juris decimarum. ibid. n.3 & p.613.n 6.
Laïcis poteſt competere ex privilegio Summi Pontificis jus percipiendi decimas. ibid.& ſeq n.4
Laïci decimarum occupatores, & injuſti detentores. tom.3.p.612.n.5.
Laïci decimarum injuſtam detentionem infeudationis nomine ſimulant. ibid.& ſeq.
Laïcus hæres clerici inſtitutus poſt aditam hæreditatem gabellarum ſolutioni eſt obnoxius. t.3p.981. & ſeq n.11.
Laïci in Eccleſiis prædicare non debent, nec in conventiculis de myſteriis fidei diſputare. tom 5.p.205. num.6.
Laïci de myſteriis fidei diſputantes peccant lethaliter. t.5.p 207.init.
Laïci an aliquando publicè in Eccleſiis docuerint. ibid.n.11.
Laici contra naturam incontinentes excommunicantur. t.5.p.453 n.7
Laïcus ſolenniter baptizans an efficiatur irregularis. t.5.p.439 n.2.
S.*Lanfrancus* in Epiſcopum Papienſem cum magna celebritate electus. t.2 p.463 n.1
Langtonus, natione Anglus, egregius Philoſophiæ, & Theologiæ profeſſor,& aliæ ejus Laudes. t.1. p.145.n.1.
Laodicea alia in Syria, alia in Medis, alia in Phrygia. t.2.p.550.n.2
Larvarum monſtra clericis, & laïcis prohibita ſunt: ubi de antiquo more introducendi larvas in conviviis prohibito. t.3.p.40.n.2
Latina lingua ſtudio Romanorum per orbem propagata,& valde uſitata. t.1 p.112.n.4
Latina lingua uſitatior in Eccleſia. ibid.n.3
Latiniacum percelebre Ordinis D. Benedicti monaſterium

ſterinm ab omni juriſdictione exemptum immediatè paret Romano Pootifici. tom.5.pag.51. num.2.

Latro publicus quis dicatur, ut immunitatis beneficio non gaudeat. Vide in verbo *Fur*.

Lariſſa urbs nobilis, & caput Theſſaliæ, nbinam ſita ſit. t.2.p.725.n.3

Lariſſæ Metropolitica jura conceſſa fuere. ibid. & pag.726.

Laudenſis civitas in provincia Mediolanenſi à quibus fuerit coodita: ubi de Lauda Pompeja. t.2.p.623. num.1.

Laudunum civitas Epiſcopalis eſt in confinio Campaniæ, & Picardiæ ſita, ejusque Præſulum dignitas quæ. t.1.p.135.n.1

Laudunenſis civitas eſt Galliæ in Campaniæ, & Picardiæ confinio ſita, Cathedrali Eccleſiâ Rhemenſis ſuffraganeâ decorata. t.3.p.546.n.1

Lauſcana diœceſis periit, ejus Eccleſiâ unitâ Tuſculanæ. t.3.p 749.n.3

S. *Laurentii* in Damaſo Eccleſia quare ita dicta. tom.1. p.834.n.3.

B. Laurentius ubi natus, à quo enutritus, & ſub quo Impetatore fuerit paſſus. t.2.p.185.n.15

S. Laurentii monaſterium circa muros urbis Leodienſis quàm vetuſtum ſit, quando inchoatum, & à quo adſolutum. t.2.p.643.n.9

Lauſana urbs ad ripam ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneva, ſede Epiſcopali hæreticorum perfidia privata. t. 3. p. 209 n. 3.

Lauteſthons monaſterium canonicorum regularium in Anglia. t.3. p.775. n. 1.

Lectiones etiam antiquitus in officio divino inſerebantur. t.1.p.639.n.2

Lectionum ſacrarum in matutinis horis mos antiquiſſimus eſt. t.3.p.862.n.2

Lectorem ab Abbate benedictionem in lectione petere, ritus eſt antiquus. t.1.p.495.n.21

Lectoris officium antiquitus quodnam, & an in Miſſa aliquid poſſet legere. t.1.p.605.n.2

Lectoribus in Eccleſia legentibus populum ſalutare prohibetur. t.3 p.14 n.6

Lectoris nomen latiſſimè patet, & quinam Eccleſiæ miniſtri ſub hac voce comprebendantur. t.3.p.58. num.1.

Lectores extra Eccleſiam veſte ſæculari uti non prohibentur. ibid.& p.59.

Lecti geniales geniis olim conſecrabantur: ubi de Junone fœminarum genio. t.4.p.171.n.7.

Legatarii in teſtamentis ritè tanquam legitimi teſtes admittuntur. t.2.p.399.n.9.

Legatarius gravatus aliquid præſtare, an ſemper præciſè cogi poſſit ad gravamen injunctum, percepto legato. t.3 p.503.n.11

Legata teſtamento, vel codicillis relinquuntur; & quomodo differant à fideicommiſſis. tom.3.p.455. num.6.

Legata indebitè ſoluta repeti poſſunt; & quænam dicantur perperam ſoluta. t.3.p.457.n.13

in Legato generali an electio ſit hæredis, vel legatarii. t.3.p.465.n.5

Legata Diis Gentilium olim facta fuere. t.3.p.465. num.6.

Legata etiam nudis verbis relicta debebantur. tom.3. p.468.n.8.

in Legatis variæ formulæ uſitatæ fuere. ibid.n.21

Legata ſolennibus verbis relicta quænam dicantur. ibid.& p.487.

Legata quomodo relinquenda ſint, ut ex æquitate canonica debeantur. t.3.p.467.n.13

Legatum rei alienæ qua ratione à teſtatore fieri poſſit, ut ſuſtineatur. t.3 p.469.n.8.& 9

Legatum damnationis, vel per vindicationem, an valida ſint. ibid.& p.470

Legatum rei alienæ an ſemper ab hærede debeatur. t.3. p.470.n.10.

Legatum rei, quæ tantùm pro aliqua parte teſtatoris eſt, quomodo conſiſtat. t.3.p.471.n.11

Legatum rei alienæ, vel communia, quando utile, vel inutile ſit. ibid.n 12

Legatum rei alienæ an attento jure canonico validum ſit. t.3.p.472 n.13

Legata an in meram tertii voluntatem relinqui poſſint. t.3.p.492.n.5

Legatum in meram hæredis voluntatem relictum, an inutiliter relinquatur. t.3.p.493.n 6

Legatum relictum in tertii voluntatem, an ſit validum. t.1.p.496.n.10

Legatum creditori relictum ſub conditione, ut eo pro debito contentus ſit creditor, compenſat ipſum debitum, nec amplius legatarius petere poteſt. t.3. p.500.n 4.

Legatum à debitore creditori pro debito relictum, quandonam utile ſit. ibid.n 6

Legati cum debito compenſatio. ibid.n.7.& p.501. num.8.

Legatum filio relictum ſub conditione, ut de conſenſu patris matrimonium contrahat, non debetur, niſi cónditioni pareat. t.4.p.69.n.3

Legatum filiæ relictum cùm nupſerit, an debeatur, ſi ante nubilem ætatem in domum mariti traducatur. t.4.p.77.& ſeq.n 9

Legati à Latere in provinciis ſibi decretis ordinarii cenſentur, majorique dignitate & honoris prærogativâ fulgent quam Legati miſſi. t.1.p.108.n.17

Legati dati, vel à latere poſſunt adiri etiam per ſimplicem querimoniam. t.1.p.188.n.12

Legati Apoſtolicæ Sedis non poſſunt transferre Epiſcopos, bene tamen Abbates. t.1.p. 195.n 5.

Legatus ex ſpeciali commiſſione poteſt electiones confirmare. t.1.p.248.n.3.

à Legato Proconſulis ad Proconſulem appellandum eſt. t.1.p.700.n.6.

Legatus Proconſulis poteſt mandare juriſdictionem. t.1 p.658.n.16.

Legatis Proconſulum multa conceduntur, quæ delegatis nun competunt. ibid.

Legati Proconſulum tertium genus conſtituunt inter judices ordinarios, & delegatos. ibid.

Legati Romani Pontificis an etiam teneantur literas ſuæ commiſſionis exhibere. t.1.p.713.n.5

Legatus Pontificis in provincia ſuæ legationis etiam per viam ſimplicis querelæ adiri poteſt. t.1.p.729. num.2.

Legatus unde ſic appelletur, & an neceſſarium ſit ejus officium. t.1.p.729.n.4

Legatos mittere quibus competat. ibid.

Legatorum perſonæ ſanctæ dicuntur. ibid.

Legatorum Eccleſiæ magna authoritas, etiam priſcis ſæculis. t.1.p.720.n.5

Legatorum Sedis Apoſtolicæ tria genera referuntur. ibid.& p.730.

Legatorum a latere, natorum, & miſſorum inæqualis eſt juriſdictio. t.1.p.730.n.6

Legati Apoſtolici ipſa legatione juriſdictionem propriam, & ordinariam conſequuntur. ibid.n.7

Legati an hodie poſſint auferre primam inſtantiam Epiſcopis. t.1 p.731.n.8

Legatus Apoſtolicus non poteſt adiri per viam appellationis frivolæ. ibid.n.10

Legatns neqnit cognoſcere de cauſa ſpecialiter à Pontifice delegata; nec per viam querelæ in prima inſtantia, aut appellaoonis in ſecunda, niſi ut eum confirmet. t.1.p.732.n.3.5

Legatus à latere confert beneficia vacantia in ſua provincia, quamvis eorum collatio ad patronum eccleſiaſticum ſpectet. t.1.p.740.n.3

Legatus aliqua beneficia conferre poteſt, aliqua verò non; & quænam. ibid.n.5.& 6

Legati miſſi, vel nati nullum jus habent ad conferenda beneficia. t.1.p.741.n.7

Legati à latere quare in provinciis ſibi deſignatis beneficia conferre poſſint. ibid.n.8

Legatus à latere an conferat beneficia jure ſpeciali, vel ordinario. ibid.n.9

Legatus nequit collatinnem beneficii vacaturi alii committere. t.1.p.742.n.12

Legatus, cui commiſſa eſt legatio in diverſis provinciis, poteſt in una cognoſcere de cauſis in alia emergentibus: poſtquam tamen provinciæ ſibi commiſſæ terminos egreſſus eſt, nequit exercere jurisdictionem. t.1.p.743.n.4

Legati miſſi, ſeu nati officium ceſſat præſente Legato a latere. t.1.p.744.n.2

Legati miſſi omnes, & ubicumqne abſolvunt, ſecus de Legatia miſſis, & natis ibid.n.1

Legatus à latere poteſt abſolvere à cenſura ob injectionem manuum in clericos lata. tom.1.pag.746. nom.7.8.

Legati ſtatuta facere poſſunt in ſua provincia. tom.1. p.747 n.1.

Legatus cognoſcit de cauſis exemptorum, non ut ordinarius, ſed ut Legatus. t.1.p.806.n.13

Legati excipiuntur à generali regula, videlicet eum, qui permiſit certo loco ſolvere, ibi cooveniri poſſe. t.2.p.99.n.17.

Legatus legationis officio fungens an poſſit Romæ conveniri, & quibus privilegiis gaudeat. tom.2. p.108 n.7.

Legatus Romæ conventus quando privilegio revocandi domum non gaudeat. ibid.& ſeq.

Legatus à latere quandonam non poſſit derogare juripatronatus. t.3.p.792.n.3

Legatus an poſſit actiones proprias exercere tempore legationis. t.1.p.1033.n.7

Legatus quando poſſit reſervare collationem certi beneficii in favorem certæ perſonæ. t.3.p.154.n.2

Legati à latere temporibus Clementis III. ex Epiſcopis eligebantur. t.5.p.587.n.1

Legati a latere, miſſi & nati, in qnodifferant quoad poteſtatem abſolvendi. ibid.n.2

Legio urbs antiqua, & nobilis Hiſpaniæ, jam ab anno 250. Cathedrâ Epiſcopali decorata. t.1.p.466. num.1.

Legiones decimare apud Romanos quid olim fuerit. t.3.p.595.n.3.

Legionenſe Regnum qnare interdicto ſnbjectum, & à quibns obſervatum fuerit interdictum. t.2.p.278. col.1.& 2.

Legionenſis civitas, antiquitus Sublamea dicta, à quo fuerit condita. t.1.p 982.n.1

Legislator, etiam ſupremus Princeps legi parêre debet, quàm tulit. t.1.p.56.n.11

Legislatores varii referuntur. t.1 p.11.n.24.

Legitima Epiſcopo ex relictis teſtamento debita quænam ſit. t.3 p.499.n.1

Legitima filiis debita quàm variis in jure nominibus appelletur. t.3.p.510.n.14

Legitima an ſit jure civili, vel naturali filiis debita. ibid.o.15.

Legitima filiorum quoad ſubſtantiam eſt juris naturalis. t.3.p.511.n.17

Legitima ao poſſit minui, vel omnino tolli ſtatuto, vel à Principe. ibid.

Legitimæ quota pars qua lege, & quænam aſſignata ſit. ibid.n.27

Legitimæ filiorum nullum gravamen poteſt etiam à parte imponi. t.3.p.513.n.19

Legitimæ poteſt adjici conditio emancipationis. ibid. & ſeq.n.21.

Legitima non conſtituit filium debitorem adverſus patrem, ſed eſt tantùm debitum naturale. t.3.p.515. num.23.

Legitima an filiis debeatur parte in monaſterio profeſſo, perinde ac ſi jam ex vita migraſſet. tom.3. p.660 n.4 & p 662 n.5.

Legitimatio jure Digeſtorum incognita fuit, & quandonam inceperit. t.4.p.226.n.8

Legitimaoonis requiſita quænam ſint. t.4.p.227.n.11. & p.228.n 12.

Legitimatio per ſubſequens matrimonium eſt juris poſitivi. t.4.p.228.n.13

ad Legitimationem efficiendam an requiratur conſenſus filiorum legiomandorum. tom.4.pag 229. num.14.

Legitimatio filiorum ex matrimonio putativo natorum quomodo contingat. t.4.p.231.n.7.& p.232. oum.8.

Legiomaoo à Principe facta quotuplex ſit, & qui ejus effectus. t.4.p.247.n.21

Legitimatio, quæ traditur ſpuriis natis ex matrimonio nullo ob canonicum impedimentum, vel quæ ſit extra cauſam diſpenſationis in radice matrimonii, eſt vera legitimatio. ibid.

Legitimatio in radice matrimonii quomodo fiat. ibid. & ſeq.

Legitimatio facta diſpenſando io radice matrimonii, ad quos caſus quoad temporalia extendatur. tom.4. p.249.n.25.

Legiomaoo per diſpenſationem in radice matrimonii an prodeſſe poſſit ad Regni ſucceſſionem. ibid. pag.250.

Legitimatio non admittitur in præjudicium ejus, cui jus quæſitum eſt; in præjudicium verò eorum, qui tantum ſpem habent, ritè admittitur. tom.4.p.250. num.26.

Leiceſtria, & Lilleshullæ monaſteria D.Auguſtini ubinam ſita. t.1.p.676.n.2

Lemovix antiquiſſima Galliæ civitas Cathedralem Eccleſiam habens. t.1.p.844.n.1

Leo I. Magnus cognominatus, qnando in Romanum Pontificem electus. t.1.p.820 n.1

Leo Cardinalis Legatus miſſus in Bnlgariam ad coronandum Calojoannem. t.1.p 492.n.1

Leo IV. monachus Benedictinus quando Pontifex creatus. t.3.p.98.n.2

Leodium antiqua Eburonum civitas duas Eccleſias æquè Cathedrales habet. t.1.p.155.n.1

S.*Leofreds* monaſterium ubi ſitum, à quo conſtructum & ditatum. t.1.p.351.n.3

Lepra remedium certiſſimum ex Galeno, & Archigene. t.1.p.572.n.2

Lepræ cura in Ægypto admodum familiaris. ibid.n.2

Lepra ſuperveniens diſſolvit ſponſalia de futuro, non verò matrimonium; nam conjuges tenentur ſimul cohabitare, debitumque ſibi invicem reddere. t.4. p.144 n.4.

Lepra à Græcis ἐλεφαντίασις dicta, quid ſit, & quot ejus ſpecies: ubi etiam de aliis cutaneis affectibus. ibid.n.6.

Lepræ

Google

Lepræ variæ nomenclationes,& ſigna. ibid & ſeq.
Lepra quandonam cauſam præſtet divortio. t.4.p.145. num 8.
Leproſi apud Gentilea extra eivitatem, apud Iudæoa extra caſtra ejiciebantur. tom.3. pag.963. & ſeq. num.2.
Leproſi quomodo in lege veteri expiabantur. ibid. & pag.964.
Leproſi in lege gratiæ non ita miſerabilem vitam agunt,ut priua. ibid.col.t
Leproſis exemptio à decimis,& nutrimentis animalium conceſſa. t.3.p.964.col.2
Leproſi arcentur à conviviis cum ſanis. ibid.
Leproſorum duo genera. ibid.
Leproſi inter hiemantes relegati, quinam ſint. ibidem & ſeq.
Leproſi apud Hebræos ex lege, apud Catholicoa ex conſuetudine generali ab omnium communicatione ſeparantur. t.4.p.143.n.2.& p.144.n.5
Leproſi certo genere veſtium ex præcepto Dei olim diſtinguebantur. ibid.
Leuca quid ſit, & quot milliaribus conſtet. t.1. p.141. col.1.
Leucæ ubique non ſunt æqualea. ibid.
S.Leudredi monaſterium Ordinis D. Benedicti eſt in diœceſi Rhotomagenſi. t.2.p 780.n.t
Levitæ communiter dicti,an verò Levitæ ſtrictè ſumpti,acceperint decimas ab aliis Tribubus filiorum Iſraël. t.3.p.583 n.3.
Levitæ decimarum decimas ſummo ſacerdoti præſtabant. ibid.
Lex æterna quid ſit,& qui de ea ex profeſſo egerint. t.1. p.2.n.2.
Lex æterna eſt una ſola, & ſimpliciſſima, immutabilis, iovariabilis, nullique derogationi ſubjecta. ibidem col.2.
Legis æternæ notio omnibus eſt impreſſa; nemo tamen nec in ſe, nec in effectibus eam comprehendere poteſt. ibid.
Legis ſtatus duplex refertur. t.t.p.2.n.3
Lex æterna comprehendit omnes creaturas; non tamen eodem modo comprehendit cæteras creaturas irrationales ac homines. t.1.p.3.n.4
Legis Dei,& legis hominis quæ differentia. ibid.
Leges omnes & omnia jura à lege æterna derivantur. ibid.p.3.n.5.
Lex æterna ſcribitur in cordibus noſtris,& via ejus omnibus creaturis imprimitur;& quomodo gentes ejus vim agnoverint per rationem naturalem ſine ullo fidei lumine. ibid.col.2
Lex æterna à quibus Gentibus nota. ibidem pag. 3. num.6.
Legis æternæ notio aliqua, etſi levis. tom.1. pag.4. num.7.
Lex naturalis, ſynderesis dicta à D. Thoma. ibid. num.9.
Lex æterna in quo differat à jure naturali. tom.t. pag 6. num.13.
Lex tantùm neceſſaria fuit irrepentibus vitiis, corruptiſque hominum cogitationibus. tom.1.pag.11. num.24.
Lex Moyſi per Deum data quoſnam olim obligaverit; & an hodie adhuc obliget. tom.1. pag.11. col.2. num.24.
Lex gratiæ cœpit obligare ceſſante lege veteri; variiſque nominibua appellatur a SS. Patribus. t.1.p.12. num 26.
Lex gratiæ quid determinaverit. ibid.
Lex ſancita,& debitè publicata obligat omnes ſubditos legem condentis. 3.1.p.35.n.3
Legis ritè conſtitutæ varii effectus referuntur. ibidem num.9.
Leges libertati non derogant, ideo qui ſub legibus vivunt,liberi ſunt: ibid.n.11
Legibus an egeant juſti. ibid.& ſeq.
Lex quælibet requirit promulgationem, & publicationem. t.1.p.39.n.10
Legum promulgatio quomodo antiquitus apud Romanos facta,& abrogata. ibid.n.11
Legum promulgatio quomodo fieri debeat. t.1. p.40. num.12.
io Lege mens legiſlatoris potiùs quam verba legis, attenditur. t.1.p.41.n.14
Lex præterita non reſpicit. ibid.n.16
Lex declarativa legis antiquæ non tantum comprehendit futura, ſed etiam præterita. tom.1.p.42.& ſeq. num.19.
Lex Moyſis abrogari debuit ſimul cum Sacerdotio Levitico. t.1.p.43.n.2
Lex Hebraïca terrenorum repromiſſione præparabat populum ad Dei amorem. tom.1. pag.45 num.10.
Legis veteris aliud erat intentum, aliud præceptum tendens ad conſequendum intentum. ibid.p.46
Lex antiqua ceſſavit ſimul cum Iudaiſmo & ſynagoga poſt adventum Chriſti. t.1.p.46.n 12
Lex antiqua quare quoad judicialia dicatur mortua,ſed non mortifera. t.1 p.47.n.13
Leges omnes populo Iudaico datæ à Deo ipſo immediatè latæ fuere. ibid.n.14.
Lex cæremonialis Iudæis data ea tantum mortifera eſt. quæ præfigurabat Chriſtum venturum. ibid.p.48. col.1.
Lex Moſaïca multis rationibus abrogata probatur. t.1 p.48.& ſeq.n.16.
Lex antiqua, in quo ſenſu perpetua & æterna dicatur. ibid.p.49.n.17.
Leges politicæ juſtæ etiam quoad eccleſiaſticas perſonas vim directivam obtinent. t.1.p.61.n.12
Lex naturalis qualiter obliget in foro conſcientiæ. t.1. p.203.n.3.
Lex quomodo deficiat: ubi de lege naturali. t.t. p.204 num.8.
Leges Archiepiſcopalis Eccleſiæ debent obſervare ejus ſuffraganeæ. t.t.p.2tt.n.18
Lex ad præterita poteſt extendi, ſi id expreſsè in ea caveatur. t.1.p.253.n.6
Leges priores ad poſteriores trahuntur; & per iſtas illæ ſupplentur. t.1.p.699.n.2
Lex annaria celebris apud Romanos quæ fuerit. t.t. p.725.n.2.
Lex diœceſana propriè accepta non comprehendit juriſdictionalem. t 1.p.801.n.8
Legis diœceſanæ nomine quid intelligatur; & quid juriſdictionalis appellatione. ibid.n.9
Lex aliquando pactum dicitur, ſicut pactum dicitur lex. t.1.p.543.n.10.
Lex humana regulariter non obligat cum diſcrimine vitæ; aliquando tamen ſic. tom.1. pag.958. num.10.
Lex Salica apud Gallos conſuetudo appellatur. tom.1. p.1023.n.4.
Leges pro certis tantum locis rogatæ plerumque inſeruntur in jure. t 2.p.74.n.2.
Legum multitudo exitialis eſt Reipublicæ: ad explicationem Oſeæ cap.8. t.2.p.130.& ſeq n.1
Lex Iulia Papia de prohibitione fundi dotalis explicatur. t.2.p.598 & ſeqq.n.5.& ſeqq.
Lex humana an poſſit in aliquibus caſibus peccata permittere. t.2 p.723.n.15.

Lex humana præſcript.onem admittens ſubditos ad peccandum invitat. ibid.

Lex Iulia repetuudarum ad quid lata à Cajo Iulio Cæſare. t.3.p.34.n.9

Lex Iulia prædicta quos Magiſtratus afficiat, & qui eâ conveniri poſſint. ibid.& col.2

Legis Iuliæ repetundarum pœna alia corporalis, alia litis æſtimario in quadruplum. tom. 3. pag. 35. num.11.

Lex Iulia repetundarum quam pœnam ſtatuat in judicio criminali. ibid.n.12

Lex Iulia repetundarum judici, ſive in bona, vel mala, caufa pecuniam accipienti pœnam imponit. t.3.p 36. & 37.n.15.

Vide in verbo *Iudex*.

Leges concubinatum permittentes injuſtæ, & contra dictamen rationis oaturalis ſuut. tom.3. pag.76. num.12.

Legibus Gentilinm in jure cannnico uteudum eſt quando ipſæ eoadjuvant ſacros canones, r.3.p.2uo. num.5 & 6.

Legis perfectæ natura eſt, ut contra eam ſactum nequear ſ.ſtineri, etſi clauſulam irritaniem nuo habeat. t.3.p.268.n.2.

Lex commiſſoria quid ſit, & quid operetur in venditiooe adjecta. t.3.p.365.n.2

Lea commiſſoria in quibus differat à pacto de retrovendendo. ibid.col.2

Lex commiſſoria an in pignoribus jnrejuraodo firmetur. t.3.p.385.col.2

Lex commiſſoria in pignoribus non ſolùm legibus prohibetur, ſed etiam ſui naturâ nefaria eſt. ibidem p.386

Vide in verbis *Pignus, Pactum*.

Lex commiſſoria æquè prohibetur, cùm res pignori, vel hypothecæ data eſt, ac quando noo datur. tom.3. p.386.n.13.

Lea decemviralis potiùs injuria, quàm jus cenſetur, niſi potiùs ad terrorem, quàm ad uſum ſcripta ſit. tom.3. p 416.init.

Leges regulariter non obligant, niſi poſt promulgationem. t.5.p.612.o.4

Vide in verbo *Præceptum, Lex*.

Lexovienſis civitas in Gallia Celtica Cathedrâ Epiſcopali decorator. t.4.p.285.n.1

Libelli variæ acceptiooes referuutur: ubi etiam de libellaticis. t.2.p.111.n 4

Libelli in jure communior acceptio. ibid.n.5

Libelli definitio, requiſita, & varia nomina traduntur. ibid.

Libelli claritas, io quo conſiſtat. t.2.p.111.o.6

Libellus qua ratione dicatur obſcurus. ibid.

Libelli elauſulæ ſalutares recenſentur. ibid. & ſeq.

Libello an ſit neceſſaria concluſio in criminalibus, & civilibus. t.2.p.111.n.7

Libellus in locum formularum in judicin uſitatarum apud Romanos ſucceſſit. t.2.p.112.n.9

Libellus incertus, & ambiguus aa poſſit ſuſtineri, & à judice declarari. t.2.p.114 n.8

Libellus alteroativus in aliquibus caſibus ſuſtinetur. ibid & ſeq.

Libellus in judicio an admittatur, etſi res petita ſpecificè non exprimatur. t 2.p.115.n.10

Libello compreheuſam actinnem emendare licet, non autem mutare. t.2. p.116.n.2

Libellus in quo juſtitiam fieri poſtulatur, omni meliori modo, quo poteſt, ſuſtinetur. tom. 2. pag.201. num.9.

Libellus accuſationis ſub qua formula concipi debeat. t.2.p.448.n.6.

Libellus accuſationis ſuſtinetur, etſi proceſſs ſit nullus, ſi poſtea probatum fuerit delictum. ibid. & ſeq.

Liberi quàm ſtudioſè ſint in juvenili ætate à parentibus edueandi: vide in verbo *Educatio*.

Libri, & ſcripturæ eccleſiaſticæ non debent à profanis hominibus detineri, vel eis pignori dari. t.3. p.354. n.3.& p.356.n.10.

Libri diverſi ad uſum chori, & pſalmodiæ eccleſiaſticæ habebantur. t.3 p.363 n.1

Libri, & ſcripta hæretiei damnati comburendi, & configendi ſunt. t.5.p.172.n.4

Librorum comburendorum uſus & conſuetudo apud Gentiles & Cathulieos. ibid.& p.173.n.7

Libri hæreticorum à quibus damnari poſſint, & debeant. ibid.& p.174.n.7

Libri hæreticorum qua ratione prohibendi, & aboleodi ſint. ibid.n.8

Libri hæretieorum etiam aliquid booi continentea damnaodi ſunt exemplo falſæ mooetæ. ibid.& p.175. num.9.

Libri Adalberti hæretici quare in ſcrinio Romanæ Eccleſiæ ſervati. t.5.p.175.n.10

Libertas rea eſt, quæ magis digna favore cenſetur, cujus prætextu plerumque juris rigor remittitur. t.2.p.793. num.1.

Libertas ſervo relicta, ſi hæres voluerit, an utiliter relioqnatur. t.3.p.493 & ſeq.n 7.& p.495 n.8

Libertates an conſerventur bouis vacantibus fiſco delatis. t.3.p.526.col.2

Libertas quomodo poſſit dari ſervo pro actione ſpirituali, remiſſivè. t.4.p 115.n.3

Libertas decennio inter abſentes præſcribitur, & quinquennio inter præſentes. t.4.p.148.n.2

Libertas per manumiſſionem non æqualiter apud Romanus aſſequebatur. t.4 p.155.n.1

Libertas quænam imponi dicatur, & quænam relinqui. ibid.

Libertas directa, vel fideicommiſſaria teſtamento data fuit. ibid.p.156

Libertas plena, minor, & minima quænam ſiot, & quomodo darentur. t 4.p.156.n 2

Libertus poſt libertatem conſequutam non poterat ordinari ignorante patrooo. t.1.p.547.n.11.

Libertos Eccleſiarum teneri ad actus earum proſequendos, quid ſit. t t.p 257.n.5

Liberti Eccleſiarum ad quid tenerentur, oe in ſervitutem recidivarent. t.3.p.259.n.4

Liberti in presbyterum ordinati bona quomodo dividenda juxta Concilium Tribur. eo deſuncto. tom.3. p.528.n.1.& ſeqq.

Liberti inteſtati bona euinam deferantur ex lege decemvirali. t.3.p.529.n.7

Libra occidua quid ſignificet in actis Marcellini, explicatur. t.2.p.423.n.7

Libra pendens viginti ſolidos à quingeotis annis in Gallia & Italia recepta eſt. t.2.p.497.n.2

Licentiâ cedendi beneficio petitâ, & obtentâ, oon eſt pœnitentiæ locus. tom.2. pag. 418 & ſeq. oum.3. & ſeqq.

Vide in verbo *Epiſcopus*.

Liger fluvius eſt Galliæ, omnium fluviorum Europæ longiſſimum curſum babens, Danubio excepto. t.2. p.645.n.1.

Ligia eſt obligatio ſtandi ſemper à partibus Domini. t.3.p.117.n 2.

Limina Apoſtolorum quænam ſint apud eccleſiaſticos ſcriptores, & unde mos ea viſitandi etiam per Epiſcopos ſtatim poſt conſecrationem. tom.2. p.553. num.5.

Matrimonium non poteſt diſſolvi ex confeſſione propria conjugum. t.4.p.177.n.2

Matrimonium qualecumque etiam in ſpe violare non licet. t.4 p.178.n.6

Matrimonium legitimè contractum ob nullam cauſam ſupervenientem poteſt diſſolvi. tom.4.p.182. num 6.

Matrimonium inter affines contractum ſeparatur etiam usque ad ſextum gradum. tom.4.pag.185. num.3.

Matrimonium cum affinibus contractum an irritetur jure naturali, vel poſitivo. tom.4.pag.187. num.9.

Matrimonium inter affinea quare prohibeatur, t.4. p.188.n.10.

Vide in verbo *Matrimonium*.

Matrimonium ab infidelibus celebratum in gradu cognationis ab Eccleſia prohibito non diſſolvitur per baptiſmum ab ipſia ſuſceptum. tom.4.pag.191, num.1.

Matrimonium triplex datur, & quodnam ex eis ſit ſacramentum. t.4.p.192.n.3

Matrimonium infidelium an per baptiſmum efficiatur ſacramentum gratiam conferens. ibid. n.4

Matrimonium ab infidelibus poteſt validè contrahi in gradibus prohibitis. ibid & ſeq.n.5

Matrimonia ante baptiſmum contracta per baptiſmum non diſſolvuntur. ibid.& ſeq.

Matrimonium non poteſt celebrari inter conſanguineos usque ad ſeptimum gradum. tom.4.p.195. num 4.

Matrimonium io primo gradu lineæ rectæ monſtro ſimile eſt; nec in ullo caſu, nec ex quacumque cauſa poteſt in eo diſpenſari. tom.4.pag.197. num.9.

Matrimonium an ſit jure divino, vel naturali prohibitum inter omnes aſcendentes, vel deſcendentes in linea recta conſanguinitatis, usque in infinitum. t.4.p.197.n.10

Matrimonium in quibus gradibna ſit prohibitum inter conſanguineos lineæ transverſalia. t.4.p.198. num.11.

Matrimonium in primo gradu lineæ transverſalis an fuerint licitum apud aliquas gentea? ibid. pag.199.

Matrimonium inter fratrem, & ſororem pudori naturali non convenit; juri tamen naturali non eſt contrarium. t.4.p.199.n.12

Matrimonium in primo gradu lineæ transverſæ prohibitum fuit lege Moyſi data. ibid & ſeq.n.13

Matrimonium in nullo gradu lineæ transverſalis prohibitum eſt lege divina, ſed tantùm lege poſitiva; & in quibus gradibus ab ea prohibeatur. tom.4. p.200.& ſeq.num.14.

Matrimonium inter conſanguineos jure poſitivo diverſimodè fuit prohibitum ex utroque jure. tom.4. p.201.n.15.

Matrimonium cum fratris, vel ſororis filia, an æqualiter fuerit licitum apud Romanos. ibid. num.16.

Matrimoninm inter conſobrinos an fuerit apud Hebræos, vel Romanos licitum. tnm.4. pag. 292. nnm. 17.

Matrimonium inter conſobrinea prohibitum fuit jam à temporibus Apoſtolorum, & quomodn prorogata ſit hæc prohibitio ſecundum jua canonicnm. t.4. p. 103. o.18.

Matrimonium ex variia rationibua inter conſanguinena eſt prohibitum. ibid. n.19

Matrimonium quare ſit ab Eccleſia inter conſanguineos prohibitum; & quare etiam fuerit hæc prohibitio ad quartum gradum reſtricta. tom.4.p.280. num 3.

Matrimonium inter impotentes ad coëundum ſcienter contractum, an ſuſtineatur. tom.4.pag.211. num.1.

Matrimooium an dirimi poſſit ob ſterilitatem apud Catholicos. t.4.p.212.n.2

Matrimonium eunuchorum, & ſpadonum, an ſit validum. t.4.p.213.n.5

Matrimonium quomodo dirimatur ex impotentia ad coëundum. t.4.p.215.n.8

Matrimonium cum impotenti celebratum nullum eſt. t.4.p.216.n 9.

Matrimonium non præſumitur contractum ex donis, & muneribus acceptis à ſponſa. t.4.p.221. num.1.

Matrimonium contra interdictum Eccleſiæ celebratum, an nullum ſit; an verò pœnitentiâ injunctâ ita contrahentibus, ſuſtineatur. tom.4 p.223. num.2.

Matrimonium aliud verum, aliud putativum datur; & in quo differant. t.4 p.230.n.4

Matrimonii putativi requiſita quænam ſint. ibid.

Matrimonii putativi effectua referuntur. t.4.p.231. num.5.

Matrimonium an accuſari poſſit poſt mortem conjugum. t.4.p.237.n.3.& p 239 n.1

Matrimonium intra quod tempus accuſari debeat à marito, ut audiatur. t.4.p.252.n.2

Matrimonium teſtibus, non teſtimoniis accuſari debet. ibid.cap.2.n.2

ad Matrimonium accuſandum qui admittantur, & qui repellantur. t.4.p.255.n.3

Matrimonia pietate ac religione arctata, divortio dirimi non poterant. t.4.p.259 n 9

Matrimonium per divortium ſeparatum an reintegretur causâ divortii ceſſante. tom.4.p.264.& ſeq. num.7.

Matrimonium propter hæreſim non diſſolvitur quoad vinculum. t.4. p.265.n.8

Matrimonium propter adulterium diſſolvitur quoad thorum, & cohabitationem. tom.4.pag.269. num.3.

Matrimonium inter hæreticum, & catholicum licitè non contrahitur. ibid.n.3

Matrimonium ſeparatum propter hæreſim unius conjugis, an ſit reintegrandum, ſi Eccleſiæ reſipiſcens hæreticus reconcilietur. ibid.n.3

Matrimonia Livonienſium ante, & poſt fidem receptam contracta. t.4.p.273.n.12

Matrimoninm celebratum cum relicta fratris defuncti nullum eſt, niſi per Eccleſiam diſpenſetur, ut ita conjuncti in tali matrimonio perſiſtant. t.4.p.274. num.5.

Matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ obliquæ an ſit jure naturali, vel divino prohibitum. ibid. & ſeq.n.7.& p.275.& ſeq.n.8.

Matrimonia varia in primo gradu lineæ transverſalis celebrata. ibid.

Matrimonium Herodia cum uxore fratris ſui *Philippi* quare à D.Ioanne increpatum. t.4.p.276.n.9

Matrimonia varia inter affines contracta, quare improbata. ibid.& ſeq.n.10

Matrimoninm in primo gradu lineæ transverſalis contractum indiget diſpenſatione: ubi de matrimonio Goberti cum *Galiana* à Sancto Kiliano impugnato. t.4.p.277.n.11.12

Matrimonium cum uxore fratris non eſt lege divina prohibitum. t.4.p.277.& ſeqq n.11 13

Digitized by Google

Privilegiorum prætextu aliena uſurpare abſonum eſt. t.5 p.515.n.2.

Privilegium per abuſum ipſo jute non amittitur. ibid.

*P*rivilegium non ſolvendi decimas de novalibus, non extenditur ad novalia, in quibus alter jam percipiendi decimas jus habet. tom.5. pag.519. n.3. & p.520. num.4.

Privilegium à Principe conceſſum decet eſſe manſurum. t.5.p.520.n.1.

Privilegium ut poſſint Prælati eccleſiaſtici ſibi eligere confeſſarium, non eſt revocatum per Concilium Tridentinum. t.5.p.573.n.1

*P*rivilegium, ut quis abſens lucretur diſtributiones quotidianas, an validum ſit, & an æqualem vim in hac materia habeat, ac conſuetudo, t.5.p.628.n.1.& p.628. num.4.

Privilegium quodnam ſit ſtrictè interpretandum. ibid. num.5.

Privilegii effectus diverſus eſſe debet ab effectu juris communis. t.5.p.635 n.4

Probationes ſuperſtitioſæ etiam apud orthodoxas nationes uſitatæ nonnullæ referuntur. tom.2. pag.349. num.11.

Probatio per inſtrumentum æqualem authoritatem non habet ac probatio teſtibus facta. tom.2. p.350. num.6.

Probatio dubia non relevat probantem, ſed contra ipſum interpretatur. t.2.p 356.n.6

Probatio filiationis non eſt impoſſibilis, ſed difficilis. t.2.p.373.n.26.

Probatio præſumptiva an ſit ſufficiens quando requiritur per viam conditionis. ibid.

Probationes in judicio deſiderantur, de neceſſitate ſaltem cauſativa. t.2.p.376.n.7

Probatio in quibus non requiratur. ibid.& ſeq.

Probationis onus cui incumbat, traditur regula, & quomodo ſit intelligenda, explicatur. tom.2. p 377. num.7.

Probatio negativæ quomodo fiat. ibid.& ſeq.

*P*robatio magnum adminiculum haurit ex hiſtoria. t.2. p.380.n.4.

Probatio per monumenta, inſcriptiones & epitaphia cujus ſit valoris. ibid.& ſeq.n.5

Probatio per auditum majorum. tom.2. pag.381. num.6.

Probationes minùs perfectæ & ſemiplenæ admittuntur in terminis, & limitibus probandis. ibid. num.8.

Probatio per teſtes & inſtrumenta præcipua eſt, cui fides in judicio adhibetur. t.2.p.585.n.7

Probationes ſolennes quænam. ibid.

Probationes ſuperfluæ quare à judiciis rejiciantur. t.2. p.439.n.4.

Probationes per teſtium depoſitiones, & per inſtrumenta factæ, an æqualem vim habeant. t.2. p.498. num 6.

Probatio per teſtes prævalet probationi per inſtrumenta, ſi ſimul concurrant. tom.2. pag.499. num.14.

Probatio per inſtrumenta an aliquando prævaleat probationi teſtium. ibid.& ſeqq.

Probatio facta ex inſtrumento levato ex archivio publico prævalet probationi teſtium. t.2.p.700.& ſeq. num.7.

Probatio ad portam monaſterii circa ingredientes religionem olim uſitata. t.3.p.650.n.4

Probatio in cella hoſpitum. ibid.

Probatio in cella novitiorum, quæ propriè novitiatus dicitur. ibid.p.651

Probationis tempus ad quid ſit à ſacris canonibus conſtitutum. t.3.p.665.n.4

Probatio in religionibus valde neceſſaria eſt. ibid.

Probationis tempus diverſum fuit, frequentius autem eſt annale. ibid.col.2

*P*robationis tempus an poſſit laxari, aut reſtringi. t.3. p.666.n.5.

Probatio, ſeu judicium per crucem quodnam ſit. t.4. p.216.& ſeq.n.11.

Proceſſionis honos plerumque Principibus ſæcularibus impenditur. t.2.p.147.n.2

Proceſſionis obſequium inter jura Epiſcopalia plerumque Epiſcopi à monachis vindicatur. ibid.

Proceſſio in die Pentecoſtes facienda vetus fuit Eccleſiæ inſtitutum. t.2.p.705.n.3

Proceſſionis honor patronis Eccleſiarum conceſſus quiſnam ſit. t.3.p.788.n.6. & p.789.n.7.& p.790. num.9.

Proceſſiones in propriis fundis & poſſeſſionibus fieri ambiebant olim Eccleſiarum conſtructores. tom.3. p.789.n.8.

Proconſul an extra ſuam provinciam poſſit uti inſigniis ſuæ dignitatis. t.1.p.384.n.4 & p.388.n.12

Procotrophia, & orphanotrophia quænam ſint, vide in verbo *Hoſpitale*.

Procurationes quæ debentur Prælato viſitanti provinciam ſuam non præſcribuntur. tom.2. pag.696. num.3.

Procuratio Paſtoribus populum viſitantibus ſolvenda variis canonibus taxata. t.3.p.803.n 8

Procurationes non debent redimi à Parochis, Epiſcopis a viſitatione ceſſantibus. ibid.n.9

*P*rocurationis nomine injuſtè acceptum cuinam reſtituendum ſit. t.3.p.817.n.2

Procurationes à monaſteriis Epiſcopis viſitantibus ſolutæ. t.3.p.827.n.2

Procurationes non debentur Epiſcopo propter oratoria privata in grangiis à monaſteriis conſtructa. t.3. p.837.n.3.

Procurator univerſitates in qua majores ſunt excommunicati, an validè poſſit reſcripta impetrare. tom.1. p.138.n.13.

Procurator an falſus dicatur poſt revocationem mandati; & quis verè dicatur falſus. t.1.p.154.n.9

*P*rocurator falſus in quibus differat à procuratore revocato. ibid.

Procurator an lite incepta poſſit revocari; & quæ cauſæ ad hoc ſufficiant. ibid.n.10

Procurator ad ſuffragium in electione ferendum, an, & quando mitti poſſit. tom.1. pag 346. num.11.

Procurator ad ſuffragium ferendum qualis eſſe debeat. ibid.n.12.

Procuratores à rationibus, qui olim fuerint, & eorum munus. t.1.p.561.n.2

Procurator ad reſignandum beneficium conſtitui poteſt, & quando ejus mandatum finiatur. t.1. p.686. num.11.

Procurator cum libera adminiſtratione poteſt res domini diſtrahere. t.1.p.869.n.13

Procurator in judicio non admittitur, niſi mandatum legitimè confectum habeat. tom.1. pag.913. num.4.

Procurator apud juris Interpretes quis dicatur, & in quo differat à mandatario. tom.1. pag.914. num.6.

Procuratorum uſus quando inceperit, & eorum officium utile. ibid.n.7

Procuratoris definitio traditur, & explicatur. ib.& ſeq. num.8.

ut Teſtimonium legitimum ſit, quænam requirantur. t.2.p.389 n.6. Etiam in cauſis criminalibus. p.390. num 7.
Teſtimonii dicendi jus fœminis denegatum. tom.2. p.192.n.3.
Teſtimonii dicendi jus Veſtalibus conceſſum. ibid.
Teſtimonia non ſunt proferenda in cauſis criminalibus, & an abſentes poſſint in aliquibus cauſis teſtimonium ferre. t.2.p.402 n.6
Teſtimonium unius tantùm teſtis non ſufficit ad condemnationem. t.2.p.404.n.3
Teſtimonio unius credi res eſt peſſimi exempli. t.2. p 405.n.5.
Teſtimonium hominis criminoſi & ſcelerati periculoſum eſt, & juſtitiæ nocivum. tom.2.pag.459. num 9.
à Teſtimonio ſubmovendi ſunt omnes, quos divinæ leges mortuos appellant. tom.2.pag.460. num.11.
Teſtis, cui per viam exceptionis crimen eſt objectum, an poſſit puniri pœnâ ordinariâ. tom.1.pag.310. num.8.
Teſtes an recipi, & audiri poſſint adverſus contumacem. t.2.p.149.n.1
Teſtes in quibus caſibus recipi poſſint, lite non conteſtata. ibid.n.5.& ſeq.
Teſtes in cauſis matrimonialibus etiam publicatis atteſtationibus admittuntur; an hoc verum ſit, tam ad matrimonium impediendum, quam dirimendum. t.2.p.351.n.3.& p.382 n.4
Teſtium numerus novo jure reſtrictus eſt, & quod lege Servilia, vel Manlia admitterentur. t.2.p.362. num.3.
Teſtium reprobatio, & repulſa in judiciis ſummariis etiam admittitur. ibid.n.4
Teſtes uno, eodemque termino poſſunt produci in negotio principali, & reprobari ab adverſa parte producti. ibid.& ſeq n.7
Teſtis qui ſibi in depoſitione contradicit, nullum eſt teſtimonium. t.2.p.363.n.12
Teſtes ſingulares non convincunt, nec ullam fidem faciunt. t.2.p.364.n.13
Teſtes laborantes infamia facti non ſunt admittendi in cauſis gravioribus. ibid.n.14
Teſtis pecunia corruptus repellendus eſt, etſi falſum non dicat. ibid.n.15
Teſtibus voce teſtimonium proferentibus magis creditur quam teſtimoniis. t.2.p.375.n 4
Teſtes in cauſa criminali graviores requiruntur, quam in judicio civili. ibid.n.2
Teſtes fideles quinam ſint. t.2.p.383 n.2
Teſtes claſſici apud Romanos. ibid.
Teſtes debere jejunos proferre teſtimonium, quomodo ſit intelligendum. t.2.p.383.n.3
Teſtes pretio conducti non ſunt idonei. tom.2.p.384. n.4 & p.386 n.9.
Teſtium variæ appellationes. ibid.n.6
Teſtes illegitimi quinam ſint. ibid.
Teſtibus ſunt ſumptus neceſſarii præſtandi à producente, juxta conditionem eorum. tom.2. pag 386. num.10.
Teſtium receptio facta abſente & irrequiſita parte, ſive eâ contumace, nulla eſt: & quid requiratur ut valida ſit. t.2.p.386.n.4 6.& p.391.n 9
Teſtes recipi poſſunt reo abſente legitimè vocato, & contumace. t.2.p.390.n.8
Teſtes audiri in ſecreto quid ſit, & an aliquando audiri poſſint abſente reo. t.2.p.391.n 10
Teſtes deponentes de credulitate admittuntur ad conſanguinitatem probandam. t.2.p.396.n.5
Teſtes quinam non cogantur ad judicium venire ad teſtimonium proferendum. t.2.p.401.& ſeq n.2 & ſeqq.
Teſtium præſentia non eſt ita neceſſaria in cauſis civilibus, ut in criminalibus. tom.2.pag.402. n.6.& 7.
Teſtes ſingulares nihil probare quomodo intelligendum ſit. t.2.p 405.n.5
Teſtium ſingularitas quotuplex. ibid.
Teſtis unicus in quibus caſibus admitti poſſit, ut fidem faciat. ibid.& ſeq.n.6.
Teſtium productiones tres fieri poſſunt in cauſis eccleſiaſticis & civilibus; quarta autem non admittitur, niſi cum ſolennitate legali. tom.2.pag.411. num.3.
Teſtium tres productiones an in qualibet cauſa ſufficiant. t.2.p.411.n.5. Et unde æſtimandus ſit productionum numerus. ibid.n 6
Teſtium contradictione ſtante, in quantum fieri poteſt, reduci debent ad concordiam. tom.2.p.413. num.3.
Teſtes alii recipi non poſſunt publicatis atteſtationibus, etiam in cauſa appellationis, ſuper eiſdem articulis, vel directò contrariis. t.2.p.415.n.1 & p.416 n.4.
Teſtium publicatio quid ſit, & ad quid fiat in judicio. ibid.n.3.
Teſtes aliquando etiam poſt ſententiam prolatam admittuntur. t.2.p.416.n.5
Teſtes teneatur teſtimonium ferre, non obſtante juramento de eo non ferendo. tom.2.pag 417. num.2
Teſtis unicus ſufficit ubi agitur de matrimonio impediendo, in quo peccatum timetur. tom.2.p 420. num.3.
Teſtes duo, aut tres ſufficiunt ad deciſionem cujuſque cauſæ. t.2.p.421.n.2
Teſtium numerus an ſit authoritate ſacræ Scripturæ præfinitus. ibid.n.4
Teſtes duo, aut tres an in omni negotio ſufficiant. t.2. p 422.n.5.
Teſtium numero præfinito, duos, vel tres adhiberi ſufficit. t.2 p.422.n 6
Teſtium numerus quiſnam cuicumque actui adhibendus, ut ex ipſorum defectu non corruat. ibid.
Teſtium major numerus ad condemnationem inſigniorum perſonarum potiùs ad ſolennitatem, quàm ad probationem adhibetur. tom.2.p.423.& ſeq. num.8.
Teſtes legitimi non ſunt, quos actor de familia ſua producit. t.2.p.424.n.4
Teſtes domeſtici quinam dicantur, ut à teſtimonio dicendo repellantur. t.2.p.425 n 5.& 6
Teſtes producti ad impediendum matrimonium ob conſanguinitatem quomodo deponere debeant. t.2. p.428.n.4.
Teſtes in cauſis matrimonialibus, etiam publicatis atteſtationibus produci poſſunt. tom.2.pag.428. num 6.
Teſtium reprobatio an fieri poſſit poſt publicata eorum teſtimonia. t.2.p 432 n.1.& 4
Teſtes lite conteſtata recipi non poſſunt cùm agitur de libertate Eccleſiæ, vel ejus ſtatu. tom.2.p.436. num.3.
Teſtes etiam publicatis atteſtationibus produci poſſunt, ſi novus articulus emergat, etſi non agatur de cauſa matrimoniali. t.2.p.437.n.2
Teſtium effrenata multitudo quænam dicatur. tom.2. p.439.n 4